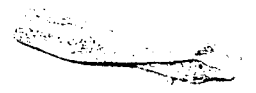
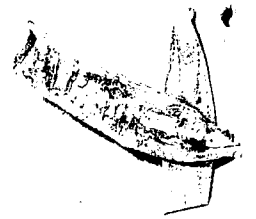

LIBRARY
MADA
A
20
106

18.a 4
17

um
advanc

um p

11762602

9 - 10 2

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

lib. 27. 26. colluga

del *Costa della Comp. de l'Is. de Grand.*
R/7725^{Bae}

Commentaria in
ISAGOGEN PORPHYRII, ET IN
OMNES LIBROS ARISTOTELIS DE DIALEC-
TICA, NVPER MATVRO CONSILIO, ET GRAVIS-
simis sumptibus venerandæ Facultatis Artium in
inckyta Academia Louaniensi per Dialecticæ
ac totius Philosophiæ peritissimos viros
composita, Et in commodum ac vri-
litatem bonorum ingeniorum
diligēter recognita, emens
data, & multis in lo-
cis prudēter ab-
breuiata,

LOVANI,
Opera & impensis Seruatij Sasseni, Bibliopolæ
ac Typographi iurati. Anno 1553.
Mense Octobri,

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO
CÆSARÆ MAIESTATIS.

2871/5

Cautum est Cæsareo Priuilegio.

Ne quis præter Seruatium Sassenum intra duodecim proximos annos Commentaria Facultatis Artium Louaniensis Academiæ in Aristotelis dialectica; atque adeò ipsa Dialectica: & Physica eiusdem, imprimat aut diuendat, Præuaricatori confiscatio istiusmodi librorum, & multa quinquaginta Carolinorum in pœnam constituta, Cuius rei emolumenta ad eundem Seruatium Sassenum pertinebunt. Iuxta literas Bruxellis datas xvij. Augusti. Anno Domini M. D. XLVI. Subsignatas

Verreycken.

Decanus & Facultas Artiũ

CLARISSIMAE VNIVERSITATIS

LOVANIENSIS VERÆ PHILOSOPHIÆ STUDIO S LECTORIBVS SALVTEM.

EDITVRI ad Philosophicorum studiorum incrementa nouos in Porphyrj Isagogen, & Aristotelis libros, quæ sunt de ratione probabiliter de quauis re disserendi, Commentarios: operæ precium fore existimamus, ab ipso exordio nostri consilij reddere rationem, ne quis ignoracione causarũ nos putet à maiorum nostrorũ institutis, hæctenus obseruatis, temerè recessisse, Quæ ut non sunt deserenda, nisi melioribus, aut pro temporum ratione magis accommodatis cõmutentur, Ita si id recto iudicio fiat, nulla religione in tradenda Philosophia prohibemur. Maiores itaq; nostri cum ab initio condita Academia, quamuis semper propter excellentiam tanti Philosophi uoluerint Aristotelici esse & haberi, tamẽ neq; Aristotelis uerba, neque quod proximum erat in magna diuersitate dictatorum per omnia sententiam sequerentur. Quot enim erant Pædagogia, in quibus tenera ætas adulescentulorum ad Philosophiã excerceretur, tot etiã diuersæ fuerunt editiones & cõmentaria, eaq; res in Philosophia maximas interdum gignebat contentiones, in quib; (ut fit in certaminibus desputationum) sua pertinacius defendente. Huic autem incõmodo tollendo iam olim nulla uia, sæpe ac multũ cogitantibus nobis uisa est accommodatior, quàm si diuersitate librorum omiſsa, & disciplinas dialecticas tradentium libertate quadã tenuis coercita, contextu Aristotelis adito, omnes huiusmodi controuersias, quas genuit editionũ uarietas & docentium licentia, ressecaremus, Philosophica tradentibus magistris dato negocio, ut omiſsis huiusmodi disceptationibus, unũ omnes Aristotelem tanquam ducẽ sequẽtes, in illius scripta, sicut ab ipso fuerunt adita, totius mentis oculos, tanquam ad ueræ dialecticæ lumen, intenderent. Quæ res quoniã non modò ad mutuam concordiam, cum in omnibus gymnasijs eadẽ & eodem modo prælegerentur, sed ad uerè intelligentiam nõ mediocriter proficiebat, plurimis ingenia sua eò conuertentibus, ut ex ipso Aristot. tanquam è fonte purissimo ueritatis haustum exquirent, Quod cum animaduersum fuisset: superioribus annis etiam in libris eiusdem Philosophi, quos scripsit de rerũ natura, perfecimus, ut ne quid reciperetur in scholas nostras, nisi sicut ab ipso Aristotele fuit traditũ, & è Græco in Latinũ per optimos interpretes conuersum, Præceptoribus nihilominus relicta libertate, ut singuli pro captu suorum ingeniorum glossemata dictarent, quibus adiuta iuuentus facilius ad intelligentiam rerũ ab Aristotele traditarũ, ueluti manu duceretur. Longa interim experientia docti sumus, magis ex re studiosorum adolescentium fore, si quod tempus scriptioni glossematũ oportebat hæctenus impendere, illud in augmentũ intelligentiæ & studiorũ accederet, tertia propemodum anni parte, quam dictando præceptores, & scribendo discipuli, transmiserunt, ad interpretandi & exercitandi tempus adiuncta. Mouit nos & illa ratio, qua etiã cõmemorauimus inductos esse nostros maiores, qui prædecessorũ instituta relinquẽtes, quo traditio Philosophiæ esset conformior, uerum Aristotelis Textum in scholas receperunt. Nam quamuis Aristotelis Logica sicut ab ipso scripta est, nostris tyronibus prælegeretur, ex multorum tamen, quibus docẽdi munus necessario est cõmittendum, uarietate, cum quisq; id sequeretur,

Cur editus sit primũ textus ac de inde cõmentarij.

A ij quod

quod ingenij captu a sequebatur, iterum non minores de ipsius Philosophi intellectu diuersitates, quam olim nascebantur, idq; non modo in diuersis gymnasijs, verum etiam saepe numero, idem vsuuenit in eadem domo, libertate illa sese, quo libuit, effundente, & plerisque illa dictantibus, non quae ad Aristorelis intelligentiam propius pertinerent, sed quae ipsi in disputationibus ac diatribis dialecticorum possent defendere. Interim quod fuit deterius, non solum Pædagogium aliquoties a Pædagogij traditione discrepabat, sed & praeceptores in eodem gymnasio a suis collegis dissentiebant, imò nec singuli sibi ipsis perpetuo & constanter, vt in re graui decet, consentiebant, cum in ysdem questionibus, non raro secundi anni dictata superioris sententiam in diuersa commutarent. Quae inconstantia in dialecticis disciplinis non videbatur nobis diutius admittenda, quòd omnibus modis existimauimus conuenire, vt ea disciplina quamoptimè & summo consensu atque constantia traderetur, quae esset tanquam Gnomon & regula ac fundamentum omnium reliquarum disciplinarum, quae nisi prius ipsa sibi constet certis rationibus innixa, reliquas artes quarum velut organum & praecipua est directrix, & sine qua nulla potest suam dignitatem tueri, nequaquam possent stabilire. Porro haec nobis fuit vel potissima ratio, his corruptissimis temporibus, quae non solum ruinam Philosophicis disciplinis, verum etiam pietati & religioni Christianae grauisimam calamitatem attulere, quòd videmus hereticos in oppressionem studiorum, per quae fulsitur religio, & fides Christiana confirmatur, omni conatu elaborare. Qui quòd animaduertunt, se non posse, quantum volunt, pestilentissimum virus in euerisionem fidei Catholicae effundere, conatum illorum impediuntibus qui Dialecticam cum sacris literis coniunxerunt: hoc iam diu agunt, vt omnes Vniuersitates deleant, opprimant, & extinguant, quòd quoniam illis non successit ex animi sententia, proximum illis studium fuit, a Dialecticis exercitijs animos hominum auocare, vt confutatoria arte sublata, liberè iam in Ecclesiae catholicae perniciem grassarentur, non dissimiles Iuliano imperatori, quo religio vix habuit pertinaciorum hostem. Is enim cum videret Christianam religionem a sese omni machina alioqui frustra oppugnatam, studiorum liberalium accessione in dies magis & magis augeri, & contra impiorum scripra apologeticis libris gnauiter defendi, lege lata Christiano populo literis & studijs interdixit, saluis disciplinis manifestè videns impietatem suam successum non habituram. Quamobrem nullis parcentes sumptibus, vt illorum impios conatus reprimamus, qui Iulianum Apostatam nobis referunt, Dialecticam studemus emendatiorum ac magis purgatam, sibi quoad fieri potest consentientem his Commentarijs euulgare, vt ad haec studia plures inuitentur, sine quibus reliquas disciplinas consistere ac inconcusas permanere non posse, omnibus est manifestum. Quis enim nisi Dialecticae artis instructus, vel vltius artis principia & causas norit? Quis in disserendo de quacunque re sine errore verba facturus est, nisi ante omnia definitione & certis terminis circumclusam rei notitiam directrice Dialectica perceperit? nisi quae rerum genera, quae species, quae differentiae, quae accidentia vnamquamque rem consequantur, quid coniunctum, quid separatum, quid affine, quid repugnans sit, animo comprehendat? Quae Dialectica primum per decem genera predicamentorum latissimè explicat. Deinde enunciationum naturam adiungit, Argumentandi formas praescribit. Praeterea siue quaestio incidat de rerum natura, siue de moribus, siue de ratione differendi, ad omnem quaestionem propositam idonea argumenta reperiendi methodum explicat, vt nihil sit neque in caelo, neque in mari, neque in terra, ad quod Dialecticae munus non pertingat. Iam cum tanta sit rerum inter se varietas & similitudo, vt etiam sapientè saepe fallant, nisi quis è dialecticis perceperit diuidendi seu partiendi rationem, ad veritatem vix vnquam poterit pertinere.

Cur heretici auocant à Dialectica.

Iulianus Apostata Christianis interdixit studijs.

Disputatio sine Dialectica, errore non caret.

gere. Ac cum Syllogismus, Enthymema, Inductio, & Exemplum, ex propositionibus semper aliquid colligant, & sine argumentatione nullius rei possit haberi scientia, nec Veritas exactè cognosci, palam est, eos qui hanc methodum non ingrediuntur, nunquam ad Veram, perfectam, & indubitatam cognitionem vltius disciplinae posse euadere. Nec mirum, cum omnes disciplinae adminiculo & instrumentis Dialectices sint inuenta, & ipsa ad omnium disciplinarum principia habeat viam, ac ne potuerit quidem fieri, vt vlla esset ars, nisi per Dialecticam in ordinem & formam redacta. Testatur id Cicero sub persona Crassi, Nihil est, inquit, quòd ad artem redigi possit, nisi ille prius qui illa tenet, quorum artem instituire vult, habeat illam scientiam, vt ex ijs rebus quarum ars nondum sit, artem efficere possit. Hoc video dum breuiter voluerim dicere, dictum esse à me paulo obscurius, sed experiar, & dicam (si poterò) planius. Omnia ferme quae sint conclusa nunc artibus, dispersa & dissipata quondam fuerunt, vt in musicis, & numeri, & voces, & modi. In geometria lineamenta, formae, interualla, magnitudines. In astrologia, caeli conuersio, ortus, obitus, motusq; siderum. In grammaticis, poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronunciandi quidam sonus. In hac denique ipsa ratione dicendi, excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus & diffusa late videbantur. Adhibita est igitur ars quaedam extrinsecus ex alio genere quodam, quòd sibi totum Philosophi assumunt, quae rem dissolutam diuisamque conglutinet, & ratione quadam constringeret. Haec tenus Cicero. Sed enim de Dialectica illum loqui res ipsa clamat. nulla enim est alia disciplina, quae illud efficiat. Praeterea alius Ciceronis locus id palam indicat. Nam in libro de claris oratoribus. Cum Serutium Sulpitium, omnium non modo eiusdem aetatis, sed eorum etiam qui fuissent, in iure civili principem constituisset, admiranti Bruto, cum quo sermo fuit institutus, causam reddidit. fuisse in eo peritiam Dialecticam, qua superiores & aequales iurisconsulti destituti ad perfectam iuris scientiam peruenire non potuerint. Eius verba sunt. Sic enim inquit Brute existimo, iuris civilis magnum vsu & apud Scauolam & apud multos fuisse, artem in hoc vno. Quòd nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam praeterea didicisset artem, quae doceret rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo. obscuram explanare interpretando. ambigua primum videre, dein distinguere. postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicarentur, & quae quibus propositis essent, quaeque non essent, consequentia. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam, quasi lucem ad ea, quae confuse ab alijs aut respondebantur, aut agebantur. Dialectica mihi videris dicere, inquit. Rectè inquam intelligis, sed adiunxit etiam & literarum scientiam & loquendi elegantiam, quae ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillimè perspicitur potest. Ceterum quomodo haec ars omnium maxima, vt testatur Cicero, & quasi ceteris lucem praebens, extrinsecus reliquis disciplinis sit adhibita, in hunc modum facile ostendi potest. Omnis disciplina, quacunque materiam habeat subiectam, hoc agit, vt doceat, & de re dubia faciat fidem. Itaque ante omnia opus est, disputationem à definitione proficisci, vt in quaestione proposita intelligatur quid sit de quo disputetur. Cum sine definitione nulla res absolutè possit cognosci. Habita definitione, quoniam saepe plurima in eodem genere continentur, aut alioqui in diuersum accipi possunt, necesse est rem perfectè vel tradere vel intelligere volenti, ipsum genus in partes distribuere, ac per suas differentias separare. aut quòd est multiplici significato ad propositam quaestionem distinguere & accommodare, ne animus discentis propter ambiguitatem, veluti in mari, fluctuet. quibus incommodus amouendis rursus per definitionem in partibus, sicut in toto, est succurrendum. Definitiones diuisionesque rerum in quaestione propositarum sequitur iam ipsa argumentatio.

Oes disciplinae adminiculo Dialectices sunt inuenta. Cicero lib. 1. de Oratore.

Cicero de claris Oratoribus.

Iuris civilis vsus, non ars, sine Dialectica haberi potest.

Dialectica ars oim maxima, & lux disciplinarum.

EPISTOLA FACULTATIS ARTIVM

Que potissimum rei dubie facit fidem. Inuestigans per omnes locos dialecticos, quid unam quamq; rem secundum substantiam consequatur, & inhereat ipsis rebus, de quibus est questio, & quid comitetur ipsam substantiam, & quasi adiunctum sit, quid penitus ab ipsa re disjunctum, tamen ad faciendam de illa fidem extrinsecus assumatur. Nec fieri potest, ut alia ratione res penitus cognoscantur, nisi definitionibus explicentur, diuisionibus separentur, & nisi argumentatione quid in illis consequatur, quid repugnet intelligatur. Porro cum sola Dialectica tradat rationes, modos, ac leges definiendi, diuidendi, & argumentandi, neq; hoc munus sibi ulla alia disciplina tanquam proprium usurpet, sed quoties eo utendum est, a dialecticis mutuo accipiat. Quis non videt, ignorata Dialectica, neminem in alijs disciplinis vel recte posse definitione res explicare, vel per partes, aut species suas diuidere, vel ratiocinando consentanea adstruere, vel dissidentia remouere? Iure igitur M. Tullius hanc artem omnium maximam & lucem disciplinarum appellauit: Nec Aristoteles in Topicis aliud sentit, ostendens hanc facultatem non solum exercitatiores in disserendo efficere, & ad recte & probabiliter disputandum in obuiationibus, seu congressibus hominum dexteritatem conferre, ut facilius nobis habeant fidem, verum etiam hanc eandem disciplinam Dialecticam ad omnium scientiarum principia habere viam. Hac nimirum ratione inducti sunt veteres Philosophi, qui Dialecticam Organum sapientiae appellauerunt, ducta similitudine ab artificibus, quorum nemo suum munus exercere potest, nisi instrumento & armis sui artificij instructus, quantumuis artis peritia excellat. Quae autem est illorum vel stultitia, qui sine instrumento vera inueniendi & recte iudicandi, se in ulla disciplina recte operaturos esse arbitrantur? Hos iubemus vel Dedaali fabulosam historiam inspicere, quoniam hoc genus hominum magis fabulis delectatur, quam vera rerum scientia, quem poeta ferunt non prius cum Icaro filio tentasse volatum, quam auium exemplo sibi pennas cera agglutinasset. Aut quae est istorum hominum ignauia, exiguum tempus organo sapientiae comparando impendere recusantium, cum id tanto studio & industria homines illiterati in prophanis artibus non recusent? Quae autem est prophanarum artium cum sapientia comparatio? Illae corpori inseruiunt, & victum praestant: atq; etiam diuitias interdum coquirunt. Sapientia animum ornat, & veritatis alimonia pascit, praeterea huiusmodi opibus locupletat, quae nec surripi nec cripi possunt, nec naufragio nec incendio amittuntur, nec tempestate nec temporum vicissitudine permutantur. Quibus qui praediti sunt, soli sunt diuites. Soli enim possident res fructuosas & sempiternas. Quarum rerum possessione Bias ille Prieneris vnus de numero septem Graeciae sapientum Croeso Lydorum rege multo fuit beator. Capta enim patria, omnia sua secum portauit. Animi enim bona non amisit. At Croesus, qui in externis rebus felicitatem collocauit, ut in Cyri potestate amisso regno fuit redactus, nihil sibi putauit superesse, felicitatem enim in fortuna ludibrijs, non in animi bonis reponerat, quae Philosophus pro nihilo ducens suis opibus, quas in animo circumferebat, se vere locupletem esse existimauit, quibus saluis, reliquarum rerum iactura tanquam alienarum nihil commouebatur. Hanc ergo artem, quae animum ad sapientiam instruit, ut nihil virtute superius, aut magis exoptandum ducat, negligere, nihil aliud est, quam sibi ad felicitatem vltro pracludere viam. Vidit hoc diuinus ille Plato, qui in libris de republica docet, solam Dialecticam conari recto ordine, ad inueniendum quid unumquidq; sit, ac re vera animi oculum luto barbarico obrutum, paulatim sursum trahere ac ducere, ne ignorantiae caeno maneat demersus. Itaque in omni Repub. bene constituta legem statuendam esse censet, ut adolescentes ea disciplina in primis imbuantur, quibus prompti fiant ad sapienter, tum interrogandum, tum respondendum. Hanc enim solutionem praebere a vinculis ignorantiae, hanc animum ex umbra in lucem, ex antro in solem producere, imo esse θεῖον, id est, apicem,

Dialectica organum sapientiae.

Plato.

Adolescentes dialectica imbuendi.

AD LECTOREM.

apicem, & veluti fastigium in omni genere disciplinarum. Eadem fuit Stoicorum sententia, qui Dialecticam inter virtutes collocarunt, quod per illam docemur, ne cui falso assentiamus, ne ue vnquam captiosa probabilitate fallamur, eaque, quae de bonis & malis dicemus, tenere tueriq; possimus. Nam sine hac arte, quibus arbitrantur a vero abduci fallique posse. Recte igitur, si in omnibus rebus temeritas ignoratioque vitiosa est, se virtute appellare putauerunt, quae ab illis animi liberet. Iidem Stoici (ut autor est Laertius in vita Zenonis Cittiei) cum essent ostensuri Dialecticam in philosophia vtilitatem, tamen si philosophiam in tres partes diuisissent, tamen totam similem esse dicebant animali, Dialecticam ossibus & nervis, Carnibus & colori ethicen, Animam naturalem scientiam equiparantes. Item agro fertili, cuius sapimento responderet Dialecticam, fructui Ethice, ipsi fundo & arboribus ibidem confitis Scientia rerum naturae. Porro sicut sublatis ex animante ossibus & nervis, omne robur tollitur, ita significarunt ceteras disciplinas sine dialectica tanquam amisso robore, penitus collapsuras. Et quemadmodum frustra fundum possidemus, aramus, & colimus, nisi cepto noxiae bestiae arceantur, Ita reliquas artes ex seipsis non habere, quo sese tueantur, si Dialectica vallo sint destituta. In qua re nunquam satis potest laudari nostrorum Theologorum & Medicinae artem profectum summa prudentia, & grauissimum iudicium, qui quod Plato & Stoici verbo praeferebat, re ipsa ab initio instituta nostrae Academiae diligentissime obseruarunt. Ne quem ad superiores gradus admitterent, nisi illos solos, qui ingenium in Dialecticis haberent exercitatum, ac a nostro ordine prius honoris gradum essent adepti. Theologi, quorum officium est diuina interpretari, aduersarios fidei catholicae reuincere, aberrantes in rectam viam reuocare, progressos confirmare, cessantes incitare, vere arbitrati sunt ad hoc munus non esse idoneum, nisi qui prius non solum Dialecticam, verum etiam naturalem Philosophiam didicissent. Medici quoque eadem ratione ducti, in tanta varietate rerum naturae, crediderunt non posse quemquam inoffenso pede disciplinam mendendi perdiscere, nisi parato prius illius artis instrumento, sine quo rectum ab obliquo, verum a falso non possimus iudicare. Infinita sunt tum ethnicorum, tum Sanctorum patrum, & Ecclesiae catholicae tanquam luminum, quae nobiscum faciunt, testimonia. Sed in re manifesta non est utendum testimonijs non necessarijs. Cum ipsa ratio apud omnes omni humano testimonio debeat esse maior. Neque audiendi sunt contra tantorum auctoritatem, & contra rationem quauis auctoritate potiore, qui Rhetorici volunt videri, ne rhetoristae quidem nomine digni, cum nihil sint re vera quam leues futilesq; locutuleij & blaeterones effrenis linguae, & qui clauo mentis carentes, compendium disciplinarum neglecta Dialectica, querunt, nec vnquam ad sapientiae frugem perueniunt. Nam si isti artis suae, quam se sectari iactant, vel definitionem inspicerent, viderent in ipso limine, quam toto erreret celo, qui ad eloquentiae studium properant, ipsarum rerum cognitione neglecta. Definitur autem a M. Tullio in Partitionibus oratorijs, Eloquentia copiose loquens sapientia, quae ex eodem hausta sit genere, quo ipsa Dialectica. Atq; ut idem docet in Oratore, Nihil est tam furiosum, quam verborum vel optimorum atq; ornatisimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia neq; scientia. Idem tot locis testatur, eloquentiam ex rebus & verbis constare. Et si alterurum sit optandum, malle indifertam prudentiam, quam stultam loquacitatem. Porro a principe oratorum quid apertius dici potuit in istorum hominum, qui eloquentiae studiosi esse volunt sine cognitione rerum, quam absque dialectica non posse percipi & ratione & auctoritate ostendimus, stultam loquacitatem. Elegantiā verborum in eloquentia, committē vult esse sapientiae. Quapropter studiosum eloquentiae prius oportere sapientiae initiari, verba vero etiam ornatisima quibus non sit subiecta res, merito stultam appellat loquacitatem. Praeterea quanquam inter omnes artes est quaedam quasi cognatio, utpote quae

Dialectica virtutibus anumerata.

Dialectica nerui philosophia.

Reliquae artes dialectica se tuetur.

Nemo ad superiores gradus admittendus sine dialectica.

Compendium disciplinarum sine dialectica non perducit ad frugem.

Eloquentia rebus & verbis constat.

Dialectica & Rhetorica sunt conuulsiuissima. Unum sapientiae corpus absoluant & perficiant, Nulla tamen disciplina conuulsiuiores sunt inter se, quam Dialectica & Rhetorica. In hac re si apud istos blacteronos leuissimos non sat ponderis habet Aristotelis grauisissimi Philosophorum autoritas, qui in exordio primi libri de Rhetorica scribit. Rhetoricam & Dialecticam inter se conuerti. Id enim significant Graeca verba ἡ ῥητορικὴ ἐστὶν ἀντισημειωμένη τῇ διαλεκτικῇ, Illud saltem suo Ciceroni credant, ex eodem genere disciplinae esse Reticam & Dialecticam. Idem roties ex Zenonis Cittici sententia affirmat, inter Rhetoricam & Dialecticam non magis interesse, quam inter manum explicatam & in pugnum collectam, explicatae manus Rhetoricam latius disserentem comparans, in pugnum contracta Dialecticam, utpote constrictius omnia complectentem, & magis pondere quam orationis uertate depugnantem. Accedit ad tantorum uirorum auctoritatem etiam ipsa ratio. Vtraque enim disciplina indeterminata est, Vtraque definit. Est enim apud Rhetores quoque status definitiuus. Vtraque res in species deducit, Vtraque partitur, Vtraque ambiguum distinguit. Vtraque ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplis fidem facit. Vtraque eosdem habet locos & sedes argumentorum, ut nominibus, ita & re conuenientes, nisi quod Rhetorum praecipua non possunt intelligi, nisi ab illis tantummodo, qui prima rudimenta artis in scholis Dialecticorum hausserunt. Nam Cicero, Quintilianus, atque adeo ipse Aristoteles in Rhetoricis, ut neque Grammatica, ita neque Dialecticae praecipua tradiderunt, imo non raro significant, ista Rhetoricam discere uolentem non illic percepturum, sed ea domo afferre oportere, ut scilicet eadem ratio & necessitudo Dialecticae sit in Rhetoricis, quae est in omnibus alijs disciplinis. Et sane sicut frustra coneris eum docere dicere, qui nesciat loqui: neque spes est qui latine nesciat, hunc ornate esse dicendum, Ita frustra nituntur ad eloquentiam, qui Dialecticam praeterierunt. Moueat illos Ciceronis exemplum, qui ante actionem caussarum per Dialecticam sese ad dicendi facultatem preparauit, domi etiam in hoc alens sibi proprium praecipuum. Ego, inquit in Bruto, noctes & dies in omni doctrinarum meditatione uersabar, eram cum Stoico Diodoro. Qui cum habitasset apud me, cumque uidisset, nuper est domi meae mortuus, a quo cum in alijs rebus, tum studiosissime in Dialectica exercebar, quae quasi contracta & adstricta eloquentia putanda est, sine qua etiam tu Brute iudicasti, te iustam illam eloquentiam, quam Dialecticam dilatatam esse putant, consequi non posse. Proinde sciant isti loquaces magis quam eloquentes, (Nam sine sapientia nulli contingit uera eloquentia) cum uituperant Dialecticam, se & Rhetoricam uituperare. Si quemadmodum maximis autoribus uisum est, inter Dialecticam & Rhetoricam nihil praeter modum differendi interest. Aut si credamus, eas facultates distinctos habere fines, ut Dialectica sit ars ex probabilibus de quolibet proposito argumentandi, aduersarios confutandi, & omnium artium principia inquirendi: Rhetorica uero disciplina persuadendi, ipsos suae quoque Rhetoricae, sicut omnium aliarum artium fundamenta labefactare, quae nisi fideliter posita fuerint, nihil nisi ruinosum superaedificari potest. Nec unquam, quod in omni disciplina, quae recta ratione instituitur, est necessarium, poterit cauere, ut omnium partium inter se sit consensus, & principium medio, medium cum extremis, denique omnia cum omnibus consonent. Sed ne causentur, haec a suis aduersarijs in Dialectica laudem dici magnificentius, quam pro re. Hoc ipsum rursus ex ipso Cicerone planis faciemus, ut qui recta uia ad eloquentiae seu sapientiae studia ingressi sunt, constanter perseuerent. Qui non comparato dialecticae instrumento temere ad altiores disciplinas prorupere, si aetas adhuc integra est, ne pudeat illos reuocare gradum, & parua temporis mora perdiscere artem, quae in omnibus disciplinis refecat moras, & ueritatis lumine animum illustrat. Aut si senior est aetas, ut ipsi non possint capescere quae sunt optima, saltem non inuideant nec obstrepant recta ratione ad illa euadere contententibus. Positum sit igitur, inquit

Cicero,

Cicero, in primis, quod post magis intelligitur, SINE PHILOSOPHIA NON POSSE EFFICI QUAM QUAEERIMVS ELOQUENTEM. Et rursum. Esse igitur perfecte eloquentis puto, non eam solum facultatem habere, quae sit eius propria fusa lateque dicendi, sed etiam uicinam eius atque finitimam Dialecticorum scientiam assumere. Et iterum. Ergo eum censeo, qui eloquentiae laude ducatur, non esse earum rerum omnino rudem, sed uel illa antiqua, uel hac Chrysippi disciplina institutus, nouerit primum uim, naturam, genera uerborum, & simplicium copulorum. Deinde quomodo quidque dicatur, Quae ratione uerum falsum de sit, iudicetur. Quid efficiatur e quoque, quod cuique consequens sit, quodque contrarium. Cumque ambiguae multa dicantur, quomodo quodque eorum diuidi explanarique oporteat. Haec tenenda sunt oratori: saepe enim occurrunt, sed quia sua sponte squallidiora sunt, adhibendus erit in his explicandis quidam orationis nitor. Et quoniam in omnibus, quae ratione docentur & uia, primum constituendum est quid quidque sit. (Nisi enim inter eos qui disceptent, conuenit quid sit illud de quo ambigitur, nec recte disseri, nec unquam ad exitum perueniri potest.) Explicanda est uerbis mens nostra de quaere, atque inuolutae rei notitia definiendo aperienda est, Siquidem est definitio oratio, quae quid sit id de quo agitur, ostendit quam breuissimè. Tum ut sic explicato genere cuiusque rei, uidentur est quae sint eius generis siue formae siue partes, ut in eas tribuatur omnis oratio. Erit igitur haec facultas in eo, quem uolumus esse eloquentem, ut definire rem possit, neque id faciat tam pressè & anguste, quam in illis eruditissimis disputationibus fieri solet, sed cum explanatius, tum etiam uerius, & ad commune iudicium popularumque intelligentiam accommodatius. Idemque etiam, cum res postulabit, genus uniuersum in species certas, ut nulla neque praetermittatur, neque redundet, partietur & diuidet. Sed scimus nos surdis frustra canere, stultis incassum uerba facere. Nobis hoc satis est, si ab aequis lectoribus nostrum consilium probetur. Quod certe futuram confidimus, cum propius inspexerint, nos adolescentibus hac aditione multis modis consuluisse, prospexisse item quo perfectius, minori negotio, constantius, & conformius, Dialectica disciplina tradatur, ut his praecipis instituti, tanquam Thesi filium secuti, in altioribus disciplinis nusquam a recto tramite aberrant. Ergo cum superioribus rationibus essemus persuasi ad nonos Commentarios, in quibus esset maior docentium concordia, ac discipulorum cum maiore utilitate maior facilitas, in Aristotelis libros de Dialectica publicandos, Quo res tanta diligentiori industria & cura perageretur, hanc prouinciam uiris doctissimis, qui longo tempore in Philosophia tradenda in omnibus gymnasijs primas partes tenuerunt, imposuimus, non mediocri etiam mercede illis constituta, Cuius tamen pecuniae iacturam pro lucro facile ducet nostra Facultas, modo res haec redundet, ut speramus, in reipub. utilitatem, cuius ante omnia semper duximus primam habendam esse rationem. Simul illis mandauimus, ut primum omni studio in Aristotelis uerba & sententiam animi oculos intenderent, ac uerum sensum eruerent, adhibentes non multorum opinionum & somnia, qui posterioribus saeculis Aristotelem magis obscurarunt commentarijs, quam illustrarunt, sed iuxta antiquorum doctrinam iam multis ante saeculis probatam interpretarentur, & commentarios conficerent solidos, refecantes omnem sophisticarum contentioinum inuilem syluam, Idque stilo non sublimi, sed mediocri, a uitijs tamen illatini sermonis perpurgato. Cum enim & ipse Aristoteles propter rerum quas tractat subtilitatem, non parum habeat obscuritatis, Adeo ut apud Ciceronem Caius Trebatius quoque summus iurisconsultus, se ab his libris legendis hac de causa fateatur esse reiectum, An non perdidissemus oleum & operam, si quod lucis causa fuit adhibere, id pueris ad Philosophica adspirantibus sermonis sublimitate & affecta-

Cur mediocri stilo scripti sint hi Commentarij.

EPISTOLA FACULTATIS ARTIVM

Et affectatione eleganter dicendi præbisset rursus occasionem moræ, Et pro lumine
 quæsito tenebras offudisset? Quod si nonnunquam nostri commentatores à quorundam ve-
 rerum aut etiam recentiorum interpretatione recesserunt, neminem mouere debet aliorum
 autoritas, sed expendenda sunt rationes, quibus adducti aliorum vestigia deseruerunt. Id
 eos in vniuersa Dialectica commentanda diligenter considerare iussimus, non tantum
 quid vel prisci, vel huius temporis autores in Aristotelem sunt commenti, sed quàm omnia
 quæ in Aristotelem scriberent, inter se essent connexa Et sibi cohererent, Et sensum A-
 ristotelis efficacius Et significantius explicarent. Item quæ prima fronte (cuiusmodi mul-
 ta sunt in Aristotele) apparerent dissidere in diuersis locis, ea secundum subiectam mate-
 riam aut loci difficultatem, apta interpretatione vel dissoluerent, vel coniungerent, Pri-
 mo ne medium, medio ne discrepet imum, Atque eatenus aliorum autoritatem sequeren-
 tur, vt tamen prima cura Et ratio haberetur consensus Et veritatis. In hoc quoque Ari-
 stotelis apophthegma imitantes, qui nonnullis indignatibus quod à Platone Socrateq; in qui-
 busdam Philosophiæ scitis auderet discordare, nec non ipso Platone, vt autor est Laertius,
 conquerente, quod Aristoteles in se, non aliter quàm pulli equini in matrem, recalcitraret.
 Respondit illud vulgatum, Amicus Plato, amicus Socrates, sed amicitior veritas, Admo-
 nens in traditione disciplinarum nihil fauori, nihil affectibus, nihil vetustati, neque recen-
 ti memoria, aut ætati esse tribuendum, sed solius veritatis rationem esse ducendam. Quod
 illos fecisse, Et causa veritatis inuestiganda, Et in apertum proferenda fecisse, non dubita-
 mus, quin æquus lector sit inuenturus, Et tum nostrum consilium Et in prouehendo Philoso-
 phiæ studio perquam graues sumptus, tum illorum laborè vtròq; pollice laudaturus. Indocto-
 rum hominum verba Et voces, qui nullam partem Philosophiæ attigerunt, aut propter stu-
 pore ingenij operam in illa luserunt, nequæ hæc lecturi sunt, nec intellecturi, (cum falsa
 persuasione scientiæ à melioribus recusent doceri, aut frustra tentarint) neminem à bono
 instituto ac proposito debent auertere. Isti si ad rectiora studia properantibus obgannunt
 aut obstrepunt, hoc cogitandum est, Nunquam fore sapientem, qui se ad indoctorum homi-
 num sententiam Et iudicium comparat. Proinde eorum insultatio aut derisus pro nihilo
 ducendus, aut potius ad incitamentum suscepti studij conuertendus, Atque in memoriam
 reuocandum est illud ab Epicteto grauiissimo Philosopho dictum. Si sapientiæ studium af-
 fectas, para te continuo vt irridearis, vt subsannèris ab indocta multitudine, Quod si per-
 seueras, qui te prius deridebant, ydem postea admirabuntur, Sin cesseris Et terga des, du-
 plici irrisione afficièris. Talem constantiam in susceptis studijs voluit esse Antisthe-
 nes, monens in profundissima cogitatione Et proposito firmissimo prudentiæ murum esse
 constituendum, qui neque decideret, neque hostibus prodicione aditum præberet. Ac Dio-
 genes Sinopensis in hac stultorū subsannatione est imitandus, qui dicente quopiam, Multi
 te rident. Respondit, At ego nequaquam rideor, Scilicet ineruditorum risu Et iudicio sen-
 tiens se nihil commoueri. neque curandum esse, quid imperiti probent vel improbent, sed
 quid ipsa recta ratio doceat esse faciendum. Sed omnes adolescentes, qui aliqua ingenij excel-
 lentia præditi sunt, istorum clamoribus, qui non aliunde, quàm ex ignorantia veri proficif-
 cuntur, contemptis, sibi illos maximos orbis próceres ac clarissima mundi lumina tum in
 Ecclesiastica hierarchia, tum in prophana repub. quorum innumerabilis multitudo, tum
 ex hac nostra vniuersitate, tum ex alijs, per has artes ad summos honores euasit, semper
 sub oculos reuocabunt, dum vident genua, sicut inquit Horatius, Dum fauet atq; dum se
 præbet ad hæc studia, discendi occasio, Quæ subito præteruolat. quod si quis in eius momen-
 to cunctetur, post frustra conqueretur eam esse neglectam, vtpote pennatis pedibus volu-
 crem Et fronte tantum capillatam, vt fabulantur poetæ. Ac consimiles fructus, quales
 illis

In traditiōe
 disciplinariū
 solius veri-
 tatis ratio
 ducenda.

Nunq̄ fore
 sapientē qui
 se ad indo-
 ctorū iudici-
 um cōparat.

Nō qd̄ impe-
 riti probāt,
 sed qd̄ ratio
 docet esse fa-
 ciendum.

AD LECTOREM.

illi celeberrimi viri asecuti sunt, facilius Et citius sperent. præsertim hoc tempore, cum
 Philosophiæ studiosi hac Commentariorum æditiōe plus temporis sint nacti, ac multo labo-
 re Et scribendi molestia subleuati. Hæc meditatio, qua studiosi doctissimos quosque sibi
 tanquam exemplum proposuerunt, maximum adiumentum adfert ad incrementa studio-
 rum. Cuius rei vel testis locupletissimus est ipse Aristoteles, qui interrogatus, Qua ratio-
 ne discipuli quàm plurimum proficerent, prudentissimè respondit, Si præstantiores se-
 quantur, nec expectent tardiores. Interea certissima spes amplissimorum præmio-
 rum facillè mitigabit laborem, Et suppeditebit perseuerantiam, nec patietur
 humilem videri artem, per quam tot in altissimos honoris gradus sunt
 collocati, Nec contemnendam, quam summi viri summis ingenijs
 præditi primam esse duxerunt, Et sine qua nulla prorsus po-
 test inueniri ac perdisci aut constare disciplina.
 Bene valete. Louanij, septimo idus Octobris.
 Anno, M. D. XXXV.

Commentariorum in Porphyrii Phoenicis Isagogen, et omnes Aristotelis libros de dialectica prooemium.

VNIVERSAM Aristotelis philosophorum principis Dialecticam dilucidis commentarijs pro nostri ingenij modulo illustraturi, conuenienter facturi nobis videmur, si principio quidnam ipsa sit dialectica, quae eius partes, & officia, quae similiter materia illius, paucis, sed quam fieri potest clarissimè ostendamus. Nam praeterq; quod haec magnum dicendis sint lumen

allatura, etiam manifestissimè declarabunt, quanta sit dialecticae utilitas, Imò necessitas omnibus, quotquot ad altiores disciplinas contendentes, fructu aliquo e suis studijs referre querunt. Est igitur à M. Tullio in Topicis sic definita. Logica est diligens ratio disserendi. Quo pacto & à D. Augustino est explicata, sed verbis immutatis. Dialectica est (inquit) bene disputandi scientia. Vtroq; explicatius Rodolphus Agricola. Est (inquit) dialectica, ars probabiliter de re qualibet proposita disserendi, prout vniuscuiusq; natura capax esse poterit. Alius quidam sic definiuit, Est ars definiendi, diuidendi, & argumentandi. Et alibi idem fusius. Est ars (inquit) cum vocum definiendarum & diuidendarum, vt quid quaeq; vox proprie significet, & quam late pateat, seu quid quaeq; res sit, & quas habeat partes, clarè perspicimus, tum colligendi alias sententias ex alijs. Vulgarissima est haec definitio. Logica est ars, verum à falso discernens, ac ex noto in ignoti notitiam intellectum humanum deducens. In huiusmodi autem definitionibus, ratio & ars generis locum obtinent. Quae verò sequuntur differentiae, a grammatica & rhetorica, quae ad dialecticam proximè accedunt, manifestè eam separant. Neutra enim illarum vel disserere, vel argumentari, vel colligere vnum ex altero, vel verum à falso discernere, aut ex noto in ignoti notitiam deducere docet. Sed est grammatica, ars emendatè atq; apertè loquendi, vt percipere queat auditor, quid sibi velit is qui dicit. Rhetorica verò, ars est inueniendi & disponendi res ipsas de quibus est disserendum cum ornatu cultuq; orationis, omnes capiendarum aurium illecebras adhibens ad faciendam fidem apud quem verba sunt facienda. Ceterum vt non nihil praedicta definitiones inter se discrepare videntur, ita non parum quoq; (si quis attentius expenderit) consentire deprehenduntur. Et hoc quidem interest discriminis, quod alie dantur per praecipuum duntaxat logices officium, alia per omnia, alia per finem. Prima enim tres proprium modò illius officium amplectuntur, quod est disserere, hoc est, rectè & appositè argumentari, siue probare, siue disputare, quae omnia vel eadem planè pollèt, vel modicè admodum significatione differunt. Sequentes duae, omnia illius officia continent. Omnium postrema, finem illius ostendit. In hoc enim argumentationem paramus ac disserimus, vt quid veri res in se contineat, quidue falsi deprehendamus, atq; ex nobis noto in ignoti notitiam deueniamus. Consentiant autem in hoc omnes, quòd ex aequo huius facultatis officia, ac summam exponant in omni genere disciplinarum utilitatem: nisi fortassis vera à falsis discernere, ac firmam vnius ex altero illationem ab infirma atq; sophistica separare posse, nò magni momenti esse putamus. Ex his igitur non difficile fuerit officia dialectices colligere. Nam ex tribus primis constat, principale illius munus esse, probabiliter disserere, quod ipsum etiam duae sequentes explicant, quae tamen praeter illud, duo addunt alia, vt pote definire & diuidere. Postrema nihil praeterea addit officij, sed horum ipsorum officiorum finem, ac id cuius gratia illa fiunt, commonstrat. Proinde & tres solent dialecticae partes assignari, definitio, diuisio, & argumentatio: quamuis alij duas duntaxat

Quid dialectica.

Quid grammatica.

Quid rhetorica.

Officium dialecticae.

Finis dialecticae.

Tres partes dialectices.

taxat posuerint, inuentionem & iudiciū. Verū eodem res recidit, neq; diuersum a prioribus, nisi verbatenus, dicunt. Nam Boetio autore, definitio, partitio, seu diuisio, & collectio, siue argumentatio, inuentionē intra se singula continent & iudiciū, vt quæ neq; existere præter inuentionem, neq; cognosci præter iudiciū, recte ne an secus sint facta possint. Neq; enī quacunque vocum congeries, definitionem, diuisionem, & argumentationem constituit, sed certa ac certis legibus constricta, vt suis locis explanabitur. Secunda igitur logices partitio, ea quæ in priori confuse latebant, ab inuicem segregat. Inuentioni inquam facultatem atq; iudicandi. Respondent duabus hisce partibus ad amussim, quæ ab Aristotele de dialectica sunt scripta. Nam ad inuentionem pertinet Prædicamentorum liber, quare & Porphyry Isagoge. Item liber Peri Hermenias ac Topicorum. Nam materiam suppediant faciendis argumentationibus, illi quidem simplicem, & in qua neque verum neq; falsum reperitur, Hi verò compositam, ac iam vero falso de coniunctam. At duo Priorum analyticorum, ac totidem Posteriorum, & Elenchorum duo libri, ad iudiciū pertinent. Nam cum omnis argumentatio enunciationibus cōstet, duo sunt in ea contemplanda. Prius, quæ nā sint illa, & qualia, ex quibus componitur. Alterum, quam & quā legitima compositione siue connexionē partes ipsæ cohercant. Quemadmodum enim in pariete nunc de lapidibus ipsis iudicamus ac lignis, nunc de ordine eorundem inter se & compositione: ita de argumentationibus gemina quoque est iudicandi via. Vna, qua de propositionibus iudicamus, necessaria ne sint, an probabiles, an sophisticæ. Atque hoc de materia est iudiciū. Altera est, qua propositionum inter se iuncturam ac compositionem expendimus, atque hæc de forma ipsa argumentationum pronunciat. Ad priorem illam iudicij partem pertinent Posteriorum analyticorum libri duo, ac totidem Elenchorum, quorum hi falso & apparenter duntaxat probabiles dinoscere docent propositiones, illi verò necessarias ac demonstrationibus idoneas. Ad posteriorem verò pertinent Priorum analyticorum duo libri, in quibus præscriptæ quædam formulæ traduntur, ad quas tanquam certissimas & infallibiles regulas argumentationes omnes examinare oportet. Neque enim tam ignis auri vitium arguit, quā hæ formulæ siue regulæ, argumentationum vitia, si non syncera ac probæ fuerint. Sed mirabitur fortasse quispiam, cur nihil ab Aristotele traditum sit de iudicio propositionum probabilium. Huic responsum sit ex Boetij sententia, quod plana atque expedita est via iudicandi de mediocritate. cum quis extrema perfectè cognouerit. Si quis enim necessaria diiudicare nouerit, ac idem falsarum ac sophisticarum propositionum a reliquis discrimē scierit. Probabilia etiam, quæ quasi medium inter illa tenent, non erit difficile discernere. Verū hac de re latius posterius, si opus fuerit. Vt autem tandem materiam dialecticæ paucis aperiamus, Inprimis animaduertendum esse monemus, duobus modis aliquid dici materiam artis alicuius seu disciplinæ. Vno modo id quod ars ipsa docet, & circa quod omnis eius cura atq; præceptio versatur, quā vocabulo in scholis nunc magis vsitato Subiectum appellamus. Atque hoc modo materia siue subiectum logices, est ipsa argumentatio. In hac enim faciendâ, logica tota est occupata, & quacunque in ea traduntur, huius cognoscendæ & habendæ gratia traduntur. Altero modo dicimus materiam, id in quod ars vim suam explicat, quo modo artis edificatorie materia, sunt ligna & lapides. In hæc enim ea ars vim suam explicat, hanc aut illam figuram inducens. Quæ secundum hanc significationem logices sit materia, facile est ex officio eius proprio perficere. Nam si opus eius proprium est probabiliter disserere, siue argumentari, siue disputare, quicquid id est in quod hoc summ officium experiri & ostendere possit, id certè materia illius erit. Est autem huiusmodi, omne quod tanquam dubium incertumque accipitur. Quod autem tanquam ambiguum in medium adducitur, id secundum Aristotelem propositio est, vel problema, vel (vt vno verbo utriq; includatur) questio. Erit ergo questio hoc modo logica materia. Quod ipsum &

Altera diuisio dialect.

Questio incidens. Solutio. Boetius.

Quæ sit logica materia. Dupliciter aliqd alicuius disciplinæ dici esse materia.

Rodolphus

Rodolphus asserit, nihil diuersum à scholis sentiens, cum scholæ de materia secundum priorem significationem loquantur, non negantes interim quæstionem quoque alia significatione esse huius artis materiam. Nouerunt enim nihil absurdi consequi, si eiusdem scientiæ plures dicantur esse materiæ secundum aliam & aliam significationem. Illud postremò admonendum, varijs & inexplicabilibus penè perplexitatibus sese inuoluere solere homines quosdam pro tuenda veritate huius enunciationis, Argumentatio est subiectum logice. Nonnulli siquidem dictionem (argumentatio) ibi materialiter, vel (vt alij loqui malunt) technicè accipiunt, hanc reddentes sententiam, terminus argumentatio personaliter, hoc est, significatiuè pro denominatis in alia enunciatione, vt pote hac, Argumentatio est illatiua consequentis ex antecedente acceptus, est subiectum logice. Licet autem tales termini pluri mi fieri possent, quia tamen omnes synonymi sunt, pro vno & eodem reputantur. Quare ex hac explicatione non potest inferri, logicen plura habere subiecta, quod absurdum esse constat. Alij argumentationem simpliciter accipiunt, vt hic sit sensus, res primò significata hoc nomine argumentatio est subiectum logice. Hunc antiquiores, neglectis terminis amplectuntur. Vtriusq; autem talis explicationis causa est, ne si argumentationem in dicta enunciatione personaliter accipi dixerint, cogantur per locum à genere non accepto vniuersaliter ad eius species disiunctiuè sumptas, admittere syllogismum, aut enthymema, aut inductionem, aut exemplum, esse logices subiectum, quod absurdum habetur, eo quod subiectum hic intelligatur accipi pro subiecto adæquato & conuertibili huius scientiæ, quale manifestum est non esse enthymema, aut syllogismum, aut aliquod inferius argumentationis, cum circa nullius horum considerationem tota logica sit principaliter occupata. Restabat ergo, vt terminum (Argumentatio) materialiter aut simpliciter sumi dicerent, sub qua acceptione non licet argumentari a superiori ad inferius, imò neque per illum locum dialecticum, vt alibi præcipietur. Quod si non de adæquato & primario subiecto nobis sermo esset, nihil foret periculi, prædictam voculam accipere personaliter, permittereq; syllogismum esse subiectum logice, imò quamlibet argumentationem: quemadmodum fatemur, colorem esse obiectum visus, sed non adæquatum. Verū de his fortasse aliquanto quā par erat verbosius.

Rodolphus

Quo pacto verum sit, argumentatio nō esse subiectū logicæ.

PROOEMII DIALECTICÆ TOTIVS

FINIS.

B ij

Prooemium in Isagogen

PORPHYRII.

Sex præliba
da i quis o-
pere expo-
nendo.

Libri huius
inscriptio.
Huius libri
qualitas.

Causa effici-
ens.

Finis.

Vniuersalis
duplex acce-
ptio.
Prior.

Nominaliū
opinio.

Explicatio
definitionis
vniuersalis
priori mo-
do accepti.

VOLVNT probati autores, sex numero in initio ab expositoribus prælibanda esse, Quæ videlicet sit operis intètio, Quæ utilitas, An eius cui opus inscribitur germanus priusq; sit liber, Quis ordo, Quæ operis inscriptio, Et ad quam philosophiæ partē scientia quæ traditur, sit reducenda. Huius operis intètio & utilitas ex præfatione Porphyrii peti debet. Ceteris autem, quæ tanq̄ manifesta ab omnibus conceditur, omittis, tantū inscriptionē tractare volumus q̄ breuissimè. Est itaq; huius operis inscriptio seu titulus, Isagoge Porphyrii Phœnicis in Categorias Aristo. In quo operis qualitas ostenditur, & causa efficiens seu autor, & simul causa finalis. Operis quidē qualitas, in eo quod dicitur Isagoge. Est autē Isagoge idem quod principiū vel introductio. Requirit autē omnis introductio facilē, preparatiuā, non curiosam, nō nimis exactā intelligentiā, & in ea rudi præparatione, crassaq; (vt dicunt) instituti Minerua debemus abire contenti, alioquin auditoris importunitas præceptorem, & præceptoris indiscretio fastidio afficiet auditorem. Causa efficiens ex nomine & genere declaratur, cū subditur, Porphyrii Phœnicis. Fuit enim Porphy. patria Phœnix e Tyro, philosophus Atheniensis, Plotini discipulus, ac Platonicæ sectæ in alijs imitator & defensor. Causa finalis vltimo loco ostenditur, cū dicitur, in categorias Aristotelis. Categoria autē licet interdū idem sit quod accusatio, tamē pro prædicamēto vsurpatur apud philosophos. Quanc̄ autē hæc vniuersalium notitia ad plurima cognoscenda sit utilis, vt habet ipsa Porphyrii præfatio, in inscriptione tamen solum mentio sit categoriarum, eo quod præcipuè ad prædicamenta cognoscenda hæc conducunt, quodq; propter ea ipsa intelligenda, potissimū hunc librum Chrysaorio cōscripserit. Quia verò præsentis operis, atq; adeo tota ipsius autoris intentio, est de vniuersalibus tractare, eorumq; naturam explicare, huic loco opportunum duximus, de vniuersalibus nonnulla præmittere, & ipsius vniuersalis acceptiones, quantum huic loco congruit, declarare. Nam his ignoratis, ea quæ posterior traduntur, non satis commodè intelligi valent. Accipitur ergo vniuersale dupliciter. Priore modo, Vniuersale est signum, quod aptum est ex sua significatione de pluribus prædicari, quales sunt hi termini, homo, animal, rationale, risibile, albū. Solent hic addere, verè, affirmatiuè, secundū se, vel suū synonymum, mediāte copula non ampliata ad quinc̄ differentias temporum, quæ ideo omisimus, quia ad sophistice proximè videntur accedere, & quia facillimè talia a mediocriter ingeniosis subintelliguntur. Huiusmodi autem vniuersale triplex est. Vnum mentale, vt conceptus seu cogitatio, qua hominem apprehendo. Nam illa rectissimè vniuersalis dicitur, vt quæ cōmuniter omnes homines representat, sicut conceptus Ioannis solum Ioannē, qui ob id indiuiduus nō iniuria vocari potest. Aliud vocale, vt vox homo. Tertium scriptū, vt scriptura homo. His enim tribus, scilicet conceptibus, vocibus, & scripturis, eadem & similiter tribui solent, vt pote esse complexū, incomplexū, esse propositionē, verū, falsum, & alia id genus. Sola hæc vniuersalia signa agnoscunt illi, qui a nominum maiori cura nominales vulgō appellantur, ad nomina referentes ferè cuncta, quæ a Porphyrio, Aristotele, & cæteris, in logicis traduntur. Arbitrantur hi, vniuersalia signa nihil aliud significare, q̄ omnia & singula singularia sua inconiunctim. Quorū sententiam, quod non satis consentanea sit priscis illis scriptoribus, & magis probatis, Aristoteli, Auicennæ, Auerroij, Alberto magno, Thome, Scoto, & alijs, prosequi non intendimus, concedentes interim ponenda esse vniuersalia, quæ signa sunt, licet non sola, de hisq; nonnunq; etsi rarius, loqui autores. Verūm definitionem antepositam in hunc modum limitare mus. Vniuersale est signū incomplexū, natum prædicari de multis vniuoce, & diuisim, ratione rei communis, verè ac positiuè, primò per ipsum significatæ. Per incomplexum, accipere oportet signum voce & significatione incomplexum, aut saltem significatione, cui videlicet respondet in mente conceptus incomplexus ac simplex. Quare ea quæ significatione sunt cōplexa, a definitione vniuersalis reiiciuntur, vt homo albus, currit velociter, nemo, semper, & similia. Non autem excluditur corpus animatum, aut quantitas continua, quia hæc licet secundum vocem cōplexa sint, significant tamen mediantibus simplicibus conceptibus, sicut voces incomplexæ, loco quarū prædictis complexis ob penuriam simplicium dictionum vt cogimur. Quod continuè subiungitur, Natum prædicari &c. indiuidua a definitione secludit. Hæc enim aut de multis prædicari omnino non possunt, aut non nisi æquiuocè vel copulativè

COMMENTARIA.

vel copulativè. Nomen quidem Cato de multis æquiuocè, id est, secundum aliam & aliam significationem prædicatur. Illud verò indiuiduum, hi homines, de pluribus coniunctim, id est, si mul sumptis. Hæc tamē esse indiuidua, nemo est qui ambigat. Id de multis diuisim prædicatur, quod de singulis ipsorū separatim prædicatur, vt nomen homo de Ioanne & Petro. Nō autem Ioannes de anima sua & corpore. Nam & si de ambobus fortasse nō falso dicatur, nequaquā tamen de vtroq; illorum separatim accepto dici poterit. Adiunctum est tertio, ratione rei, &c. vt iudicemus signis vniuersalitatē tantum esse tribuendam, propter principale ac primariū significatū. Quare hæc pronomina, meus, tuus, & pleraq; nomina his similia, nō erunt vniuersalia, licet de multis vniuoce dicantur & diuisim, eo quod principaliter rem singularem significant. Vniuersalis correlatiuum, est subijcibile, quod hoc modo potest defini. Subijcibile est, quod natū est vniuersali subijci, vt homo respectu animalis, rationalis, risibilis, aut albi.

Secundò accipitur vniuersale non pro ipso signo, sed pro re primò per huiusmodi signum significata. Ita acceptū vniuersale duobus modis definitū reperio. Vno modo vniuersale est, quod in multis natum est esse, hoc est, vniuersale est res, quæ apta est esse in diuersis singularibus, penes quartū aut quintū modum essendi in. Est autē quartus inexistenti modus, secundum quē pars essentialis est in suo toto. Quintus autem, secundum quē forma suo inest subiecto, sicut in prædicamentis, & maxime quarto Physicorum, latius est declarandum.

Altera definitio est. Vniuersale est, quod natum est de multis prædicari, tanq̄ significatum videlicet, hoc est, quod natum est primò significari per signū aliquod de multis prædicabile.

Hæc secunda effectus est prioris, ex eaq; pēdet. Ideo enim res illa quæ vniuersalis dicitur, de pluribus est prædicabilis, q̄ in pluribus nata sit esse. Erit igitur illa prior, essentialis definitio vniuersalis, aut si vtraq; descriptio fuerit, inter eiusdē rei descriptiones vna erit reliqua prior naturā, quod ipsum & alibi inter passiones eiusdem subiecti vsu venire fatentur doctissimi philosophi. Quæ pro huiusmodi vniuersalium exactiori cognitione faciunt, suo loco posterius a nobis tractabuntur. Species vniuersalis vtrolibet modo accepti sunt quinc̄, genus, species, differentia, proprium, & accidens, quarum differentia ac numerus ex diuersa ratione, hoc est, modo prædicandi de subijcibilibus colligitur. Quicquid enim vniuersale est, in quid aut quale prædicatur, si in quid, aut ergo de differentibus specie, & sic est genus, aut de numero differentibus duntaxat, & est species. Si verò in quale, aut ergo in quale essenziale prædicatur, & sic habetur differentia, aut in quale accidentale, atq; hoc vel necessarium, & erit proprium, vel contingens, & erit accidens. Sunt tamen, quibus hæc proprii ab accidente separatio, non vsquequaq; arridet, qui si diligentius ea quæ ab Aristo, & alijs veteribus de proprio tradita sunt, expendissent, fortasse ab hac sua sententia non grauiter discederent.

Annotatio in præfationem Porphyrianam.

HAC præfatione Porphy. utilitate ac necessitate tractandorum proposita, auditorem beneuolum reddit, difficultate attentum, docilem verò eorundem ordine. Necessarium hoc loco non dicitur, quod aliter se habere non potest, sed id quod utile est, maximeq; expediens, aut sine quo boni aliquid assequi, aut malum vitare non possumus. quomodo studium ad scientiam adipiscendā, operatio ad virtutē comparandā, iactura mercium in mare ad naufragij euasione: ac mēbri morbidi, ne pars syncera trahatur relectio, necessaria est ad corporis salutem. Prædicamenta series sunt prædicamentales, de quibus alibi, vel si quis malit documenta prædicamentalia, quale est illud, Diuersorū generū & non subalternarum positorū, &c. & cætera alia huiusmodi. Porphy. autē speciei differentia præponens, ordinem nature seruat, postea tamē in progressu operis, tractationē speciei differentia præmittit, secundū ordinē doctrinæ. Naturæ ordo est, quo partes præcedunt totum, causa effectum, subiectū suū proprium, aut accidens: & vniuersaliter omnia quo quippiā dependet, illud quod ab ipso est dependens. Ordo doctrinæ expostulat, vt cōmuniōra præcedant minus cōmunia, notiora minus nota, & vt ad prius dictorū pleniorē facilioremq; intelligentiā facientia, continuè subnectantur. Hic duplex ordo interdum cōcurrit, interdū verò separatus est alter ab altero, vt res ipsa exigit. Illa dicuntur subsistere in litera, quæ re ipsa circa omnem intellectus operationē illa tanq̄ obiecta respicientē, existunt, quales sunt omnes substantiæ ac accidentia. Ea verò in solis intellectibus seu cogitationibus sunt posita, quæ hoc solum habent esse quod intelligantur, vt hircoceruus, chimera, centaurus, & huiusmodi fictitia. Neq; puramus entia rationis, de quibus agit logicus (licet ab operatione intellectus dependant) esse in solis intellectibus q̄ modo sunt res fictitiæ, cum illa suo modo existant, quibus imperfectè. Hæc tria solis, nudis, &

Quid subijcibile qd est vniuersalis correlatiuum. Posterior vniuersalis acceptio, eiusque duplex finitio.

Posterior definitio.

Quinc̄ vniuersalis species.

Cum sit necessarium. C. 1.

Quomodo accipiendū necessarium

Prædicamenta. Cur differentia speciei pposita.

Ordo nature.

Ordo doctrinæ.

Quæ dicunt subsistere.

B ij

puris

puris (quod in alia translatione adiectum est) a Boetio accipiuntur ut eadem sint, sicut posterius prius declaratiuum, ac verborum inculcatio quaedam. Corporalia vocantur, quae in tres sunt extenta dimensiones, hoc est, longitudinem, latitudinem atque profunditatem. Per sensibilia intelligenda sunt singularia. Haec enim sola sentiri possunt, ut frequenter inculcat Aristoteles. Ex his facile presentent sensus trium difficultium questionum, quas licet ob sui arduitatem recuset hic Porphyrius dissolvere, ut tamen iuuentus non ambigua incertaque in primo operis limine haereat, non grauius mur paucissimis, quid nobis secundum Peripateticam doctrinam verisimilius videatur, aperire.

Ad primam ergo questionem respondendum est, omnia vniuersalia vere subsistere in rerum natura, neque vllum eorum sic esse in puro intellectu, quasi non aliter quam quia intelligitur, quis interim subsistentiuè in intellectu sint ea, quorum indiuidua ibi reperiuntur, ut scientia, virtus, &c. Subsistentia enim vniuersalia, etiam si nullo intellectu comprehendantur, ut puta à suis singularibus realiter indistincta, licet fortasse rationem vniuersalis non nisi ab intellectu consideratione accipiant. Verum haec res alium requirit locum. Ad secundam dicendum est, vniuersalia ea corporalia esse, quorum indiuidua corporalia sunt, et illa incorporalia, quorum singularia huiusmodi. Partim vero corporalia & partim incorporalia, quae vtriusque generis habent indiuidua. Exemplum primum, ut homo, equus, lapis, albedo: Secundorum, ut scientia spiritus: Terciorum, ut substantia, qualitas. Huius ratio in proprio est, tum ex Porphyrio tum ex Aristotele in predicamentis, accidentia indiuiduorum mediate in ipsa redundare vniuersalia, ponentibus. Ad tertiam questionem (omissa Platonis opinione, separatis vniuersalia a singularibus) dicendum est cum Aristotele, omnia vniuersalia suis intimè inesse singularibus, ita ut ea constituent intrinsecus, & essentialiter, & non tantum per imitationem, seu velut exemplaria quaedam, ut ille ponebat. Haec paucis attingisse impraesentiarum satis est. Mouet autem Porphyrius has quaestiones difficiles de genere & specie potius, quam de reliquis tribus vniuersalibus, propterea quod (ut vult Albertus) haec tria potestata minus principalia sunt, & in duobus prioribus contineantur. Differentia siquidem potestata est in genere diuisa, actu vero in specie constituta. Proprium immediatè in specie est, Accidens vero in indiuiduo, & deinde in indiuidui superioribus.

N. i. q. uti

N. ad definitione foto

Albertus. N. dubium et extrema solutione

Quatuor vniuersalium utilitates.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

N. in solutio de car uiterogn. p. d. l. ca. ad 4. s. ad alia

Complectitur Porphyrius praefatio quinque vniuersalium quatuor utilitates, quod in primis ita accipiendum est, quinque vniuersalium notitia, qua cognoscitur quid significet, omnino & simpliciter necessaria esse ad notitiam de predicamentis, definitionibus, diuisionibus, & demonstrationibus habendam. Deinde eorundem vniuersalium notitia definitiuam, ad habendam exactam & facile de predicamentis cognitionem, necessariam esse. Neque tamen ob quinque vniuersalium traditionem omissam, dicendus est Aristoteles dimittit logicam tradidisse, cum haec ex eius Topicis, vnde Porphyrius plerasque suas definitiones excerpisse constat, haud difficile percipi possint. Secundò haec utilitates accipiendae sunt, ut singula quinque, ad singula quatuor sint utilia. Est igitur primò notitia vniuersalium utilis ad series & documenta predicamentalia. Nam series praedicamentalis est ordo vnius generis generalissimi, generum subalternorum, specierum specialissimarum, atque indiuiduorum, sese habentium ad inuicem per modum superiorum & inferiorum. A genere generalissimo usque ad specialissima per differentias fit descensus, quae quidem indirectè tantum sub generalissimo continentur. Inter praedicamenta etiam vnum est rerum per se existentium, quae substantiae dicuntur. Alia nouem earum rerum quae per accidens & in alio sunt, quae accidentia nominantur. In documentis autem praedicamentibus, Aristoteles meminit nunc generis, nunc speciei, nunc differentiae, nunc proprii, nunc accidentium, licet non sub nomine accidentis.

Secundò conducit haec doctrina praedicabilium, ad assignandas definitiones, earumque formandarum artem intelligendam, eo quod quaedam sit definitio essentialis, quae de sola specie datur, & constat ex genere & differentia, reiectis propriis & accidentibus, quare & horum notitia necessaria erit, cum malum non viretur nisi cognitum. Aliae vero sunt descriptiones seu definitiones accidentales, quae datur per genus & proprium, si haec comode haberi queant, alioquin etiam per mera accidentia. Tertio utilis est ad diuisiones. Nam harum aliae sunt generum in species, aliae generum in differentias aut propria, aliae subiecti in accidentia, aut ediuerso, de quibus diffusius fortasse sumus dicturi. Quarto demonstrationum scientiae plurimum lucis adferet horum vniuersalium cognitio. Demonstratio enim omnis (modo sit potissima) mediū syllogisticū de finitione habet essentialē, quae ex genere & differentia constat, Maiorē extremitatem propriū ipsius subiecti, minorē vero subiectū ipsum, id quod semper species esse debet. Accidentia autem a demonstrationibus in totum reiciuntur. Neque verò arbitrandum est, huiusmodi vniuersalium notitiam tantum utilem esse ad ea quatuor, quae a Porphyrio recensentur, cum ad vniuersalam philosophiam, eiusque quilibet ferè partem rectè intelligendam, plurimum momenti habeat.

Quoniam

Quonia Porphyrius noster in calce proemii sui Peripateticorum meminit, non ingratum fore putamus curioso lectori, si maximè insignes philosophorum Graecorum familias, obiter hoc loco enumerauerimus. Ex igitur quatuor fuere celebratiores magisque memorabiles. Vna Epicureorum, ab Epicuro huius sectae princepe nuncupata. Hi argumentationibus abstinuissent dicunt, neque quicquam de rerum naturis differere curauisse, sed more beluarum solas carnis voluptates amplectentes, in voluptate vel indolentia primam hominis felicitatem statuisse. Secunda erat Stoicorum, a Stoa porticu Atheniensium, ubi disputasse scribuntur, nomen habens, quorum princeps (teste Cicerone) extitit Zeno. Alij putant Pythagoram fuisse. Hi de virtutibus ac vitijs seuerè differēbant, in virtute summum hominis bonum, & per contrarium, in vitio extremam miseriam ponentes, de rerum autem naturis vix quicquam attingebant. Tertia fuit Academicorum, qui ita appellati sunt ab Academia loco nemoroso, non procul ab Athenis sito, in quo natum ferunt Platonem, qui horum dux fuit. Hi naturam rerum subtiliter inquirebant, magis tamen versabantur circa diuinas res, ab his inferioribus & corruptibilibus sese ad res perpetuas, incorruptibiles, ac diuinas attollentes. Quarta erat Peripateticorum, a deambulatione, quam vel ipsi disputantes, vel magister eorum Aristoteles inter docendum exercebat nomine accepto. Nam περὶπατεῖν Graecis ambulare significat. Hi de omni scibili acutissimè differuerunt, rerum naturas, ac (ut ita dicam) quidditates mira subtilitate inuestigantes. quare ceteris omnibus posthabitis, sola Aristotelica doctrina in manibus remansit, ac in omnibus vniuersalibus scholis traditur. Fuerunt tamen qui dicerent, Platonis & Aristotelis doctrinam eandem esse, nihilque inter eos, quod ad rem ipsam attinet, esse controuersiae: vellemus, nobis eorum concordiam exhibuissent.

Quatuor Graecorum philosophorum se 34 uig. Philoso. Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Vide autem genus.

Genus primo modo quid sit.

N. gen. i. m. a. q. tu etia p. uno dici et q. m. s. a. u. e. p. o. r. p. h. in 9

Annotatio in secundi capitis priorem partem, generis acceptiones continentem.

SINGULORUM vniuersalium cognitionem speciatim traditurus Porphyrius, à genere orditur, cuius tres acceptiones hac priori parte explicat, adiecta ipsarum acceptionum ad se inuicem comparatione. Genus autem primo modo a Porphyrio in hunc modum describit. Genus est aliquorum quodammodo se habentium ad vnum aliquid, & ad se inuicem collectio. In hac descriptione genitius aliquorum, per solis hominum accipit. Collectio vero, per rebus collectis, hoc est multis, & si in locis sint maximè distatibus, ut sit constructio transitiva posita loco intrasituae.

Aliquoties tamen reperitur, vnicum hominem dici genus primo modo, ut in illo Virgili.

Obruēt ille Argos, Agamemnoniasque Mycenae, Ipsumque Acacidem genus armipotētis Achilli.

Illia ab Idæo Laomedonte genus. Sed rarerer admodum. Ideoque Porphyrius frequentior rem vsum magisque proprium generis primo accepti, descripsisse dicendus erit. An autem multitudinis ratio in duobus consistere possit, an debeat ut minimū esse tria (sicut vulgò receptū est) ex vocabuli acceptione ac vsu putamus dependere. Particula (quodammodo) accipiēda est, ut singularis numerus positus sit loco pluralis. Neque enī est eadem habitudo, qua se illi, quae genus primo modo sunt, habent ad se inuicem ad vnum aliquid, imò non tantum numero, sed & etiā specie diuersa. Verum istud curiosis discutiendum relinquimus. Hoc tamen admonendum putauimus, eam habitudinē quae est ad vnum aliquid propriè & praecipuè ad hanc definitionem pertinere. Nam ab ea formaliter aliqui dicuntur genus primo modo. Altera autem, quae est multorum ad inuicem, illi quidem necessariò cōiunctam esse, ab eaque pendere, non tamen ad rationem generis, nisi per accidens pertinere videri. Vnum aliquid in descriptione, est principium effectiuum, quod sit parens, vel locus seu patria. Parens inquam, vel propinquus, ut est Hercules respectu Hyli, vel remotus, ut Tantalus respectu Orestis, & similis est ratio de loco. Cōiunctionem illā, an nomine parentis hic etiā comprehendēda sit mater & auia, missam facimus, tum quod minimè magni poderis est ea disputatio, tum quae fortasse in vtranque partē eque valida sunt argumenta. Locus, non accipitur hic pro nuda quātitate, seu superficie cōcaua corporis continentis, ut à Physicis describitur, sed potius pro corpore locante, siue id vnum sit simpliciter & absolutè, siue tantum aggregatiuè. Est autem hic locus (teste Boetio) per accidens principium effectiuum ob virtutem seu influentiā caelestem, quā a caelestibus corporibus recipit, quae corporum inibi ortum effectrix est & cōseruatrix. Parens verò principium est per se & principale. Qui locum etiā per se causam esse contendunt rei in ipso genitae, tantum de vocabulo, non autem de re ipsa laborant. Nam isti nomine loci corpora cum influentijs accipiunt. Quomodo autem diuersorum locorum diuersae sint virtutes naturales, in Physicis, aut alijs disciplinis requirendum est. Expresit aliquas Virgilius elegantissimè, his quae sequuntur versibus.

Hic segetes, illic veniunt felicius vuae,

B iij

Arborei

Vni aliquid quid sit.

Boetius.

IN ISAGOGEN PORPHYRII

Arborei fetus alibi, atq; iniussa virefcunt
Gramina, nonne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua thura Sabæie
At Chalybes nudi ferrum, virosaq; Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum.
Continuo has leges æternaq; fœdera, certis
Imposuit natura locis, quo tempore primùm
Deucaleon vacuum lapides iactauit in orbem,
Vndè homines natidurum genus.

Ex eo quod habet Porphy. (secundum quam ab alijs generationibus distinguitur) colligunt quidã, hoc principium de quo loquitur prima acceptio generis, debere esse distinctiuum suę generationis ab alijs. Quare omnes homines nõ essent dicendi genus primo modo respectu Adę, aut totius mundi. An rectè nec ne, iudicent alij. Est igitur sensus primę generis acceptio. Genus primo modo est aliquot homines, qui ab vno principio, quod est parës vel patria, orti sunt, & inter se habitudinẽ certã habent, a qua dicuntur vel cõsanguinei, vel cõterranei. In secunda acceptione, quę est, Genus est, quod est vniuscuiusq; generationis principium, vel ab eo qui genuit, vel a loco in quo quis genuit est, per generationẽ intelligunt nonnulli multitudinem, quę ab vno principio descendit, hoc est, progeniẽ vel nationem, quorũ vnus est Albertus, dicens Hylum cũ domo & familia sua, genus ab Hercule habere. Secundũ hos igitur genus primo & secundo modo correlatiua erunt, quẽadmodũ pater & filius. Alij accipiunt generationem etiã pro vnico homine generato, quibus satis videntur fauere verba textus, atq; ita primę duę acceptiones non forent correlatiuę. Reliqua ad hanc acceptioem spectantia, facillè ex præcedente cognoscuntur. Idem enim hic per principium intelligitur, quod ibi per vnum aliquid. Porro Tantalus, de quo in litera, Iouis & Floris nymphę secundum fabulas poetarum filius, atcaus fuit Orestis. Nam Tantalus genuit Pelopem, Pelops Atręum, Atręus Agamemnonẽ, Agamemnon ex Clytænestrã cõiuge suscepit Orestem, qui matrẽ, quod ipsa prius patrem necasset occidit, ac postea furore correptus est. Hylus Herculis ex Dianita filius fuit. Hercules autẽ Iouis & Alcumenę vxoris Amphytrionis, Pindarus insignis poeta Lyricus fuit apud Græcos. Plato verò clarissimus philosophus Atheniensis, Socratis auditor, & præceptor Aristotelis. Cecrops Athenarum conditor fuit, qui & in eis primus regnavit. Thebæ & Athenę Græcię vrbes præclarissimę olim fuere. Duę primę acceptiones generis ciuiles appellantur, quod eis vulgares in communi sermone ciuilibusq; negocijs vrantur, atq; adeo ipsi etiã poetę & oratores. Genere primo modo Virgilius vtitur dicens.

Italiam quęro patriam, & Genus ab Ioue summo.
Genere autem secundo modo Ulysses apud Ouidium, cum ait.
Nam genus & proavos & quę non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.

Genere autem tertio modo vtuntur philosophi, alijs raro aut nunquam, quare non videtur operæ precium illis diu immorari. Per duas rationes a Porphyrio ad comparationem generis primo atq; secundo modo adductas monemur, non omnes probationes, quę ab autoribus afferuntur, omnino exactas esse debere, atq; necessarias, sed earum complures accipiendę sunt tanquam probabiles & verisimiles tantum.

Tertia generis acceptio

Tertia generis acceptio est. Genus est, cui supponitur species. Circa quam aduertendũ, apud logicos diuersas esse definitiones seu descriptiones, pro eorum vocabulorũ diuersitate, quę definiunt. Nam quędã sunt definitiones, quę tantũ signis applicari possunt, de quorũ numero sunt nominis, verbi, orationis, syllogismi, &c. Hęc enim in res ipsas quadrare nõ possunt, & per cõsequens nec eorũ definitiones. Alię sunt quę tantũ rebus cõpetunt, vt est qualitas definitio, duę priores generis acceptiones, & alię quędã, licet per pauca. Alię rursus sunt quę & signis & rebus rectè accomodant, interdũ tamen cõuenientius his q̃ illis, aut ediuerso: interdũ vtriusq; iuxta atq; ex æquo. Idem de diuisionibus cæterisq; documentis sentiendũ est. Hęc autem tertia generis acceptio, alięq; vniuersalium definitiones, æqualiter & rebus & signis applicari possunt, quanq̃ eum sensum secundum quem de rebus exponuntur, penè omnes antiqui expositores sequuntur. Fit igitur, vt huiusmodi enunciationes, homo est species, animal est genus, rationale est differentia, & reliquę similes, dupliciter verè sint. Priore modo subiectis materialiter acceptis, p̃ sibi similibus lignis significatiuè sumptis. Altero modo subiectis acceptis simpliciter pro naturis rebusq; vniuersalibus, primò per ipsa significatis. Cuilibet liberũ erit, vtrũ sensum velit eligere. Atq; hac de causa duplicem vniuersalis acceptioem prius in initio distinximus.

Vocabulum

COMMENTARIA.

Vocabulum genus, quod hic describitur, licet rectissime possit generaliter accipi pro omni genere logico, siue prædicamentale sit, hoc est, directè in aliquo x. prædicamentorũ collocatũ, siue non: & similis est ratio de specie. malunt tamen quidã, hæc de solis prædicamentis accipere, Nam & generalissimũ & specialissimũ, de quibus posterius agitur, solis prædicamentis cõueniunt: & quę hoc loco a Porphyrio traduntur, ad cognoscenda prædicamenta præcipuè traduntur, Tamen nõ efficaciter cõuincunt, quin de omni genere ac specie rectè intelligantur Porphyrii definitiones, quod alij faciunt. Qui in priore sententiã sunt, antecedens relatiui (quod) intelligunt esse vniuersale prædicamentale. Alij tantũ vniuersale. Hoc autẽ relatiuo seu eius antecedente ab hac definitione reiiciuntur, quęcũq; non sunt vniuersalia. Specie subijci generi, est speciem esse inferius sub genere positũ. Volunt nonnulli, qđ dicitur intelligi debere, de subiectione proxima seu immediata, sed hi nõ videt aliquid nõ modò respectu proximę speciei, verũ etiam longè infra positę genus esse, vt substantia nõ tantum est genus corporis aut spiritus, sed etiã animalis, hominis, equi. Accipitur autẽ hic species pro specie subijcibili, quę est generis correlatiuum, nõ pro prædicabili. Nã sic animal non esset genus respectu bruti. Ex hac autem parte a reliquis vniuersalibus, quatenus talia sunt, sumenda est distinctio generis tertio modo accepti. De hoc autem genere logico in fine literę subdit Porphy. ipsum a similitudine ad duas præcedentes acceptiones nomen generis mutuassee. Quę quidem similitudo in ordine ad genus primo modo consistit in collectione quadam seu comprehensione multorũ. Vt enim genus primo modo captũ plures homines ab eadem stirpe propagatos cõtinet, ita genus istud logicum, plurimas sub se comprehendit species. Differunt tamen. Nã genus primo modo, est quoddam integrale totum, & proinde de partibus quas colligit, non potest prædicari. Non enim est Orestes, ipsa Iouis familia. Genus verò tertio modo dictum, totum est vniuersale, de suis partibus prædicabile. Insuper autem genus secundo modo cum genere tertio modo conuenit, quod vtrũq; principium sit quoddam eorum quorum genus est, hoc quidem constitutum atq; definitiuum. Illud verò effectiuum externumq;.

Annotatio in secundam partem secundi capituli, quę continet generis definitionem.

IN priori membro diuisionis, in textu statim post definitionem positę (quã Albertus esse vult analogi in sua significata, alterum quidem principale, alterum minus principale) Inducantur diuersa esse indiuidua, quędã propria ex nomine, alia ex demonstratione, vt hic hoc genus, hoc animal. Porphyrius tamen solum hic, hæc, & hoc posuit, vt indicaret in quouis prædicamento ad hunc modum indiuidua assignari posse. Per proprium intelligit Porphy. proprium specificum, hoc est, cum specie specialissima conuertibile. Nam propria generica, vt mobile respectu corporis, viliabile respectu coloris, de pluribus differentibus specie prædicatur. Neque ob hoc tamen erunt genera, eo quod non in quid est de illis prædicatur, sed in eo quod quale est. Per quam particulam etiã potuisset Porphy. excludere proprium specificũ, si ei ita visum fuisset. Illud quod dicitur, differentias & accidentia nõ in quid, sed in quale prædicari, vel quomodo se habet, a diuersis variè interpretatur. Boetius siquidem prædicari in quale ad differentiam & proprium refert, ad accidentia verò in quomodo se habet. Alij prædicari in quale, tribuunt differentijs & accidentibus, quatenus per verba exprimentur. Ex quo sequitur, idẽ accidens aliquando in quale, & aliquando in quomodo se habet prædicari, vt calor dũ designatur nunc nomine calidus, nunc verbo caleo. Alij prius ad accidentia absoluta, vt sunt quantitas & qualitas, applicat. posterius verò ad accidentia respectiua. Idq; quantum apparet satis congruenter. Illud etiã quod in fine cap. a Porphy. infertur, Nihil ergo superfluum, &c. duplicem recipit interpretationem. Sunt quibus eam definitionem superfluum continere placet, quę pluribus conuenit quã debet, nempe alijs a definito. Eam verò minus continere, quę non omnibus sub definito cõprehensis cõpetit. Et hi, inter quos est etiã Boetius, accipiunt verbum continere, pro verè & affirmatiuè prædicari. Mihi tamen rectius videntur hæc partikulę in alium accipi sensum, vt illam definitionem superfluum continere dicamus, quę partem aliquam superfluam, nihil conferentem ad integritatem definitionis complectitur: Eam verò minus continere, cui deest pars aliqua ad definitionis integritatem necessaria, siue ea definitio pluribus, siue paucioribus competat quã definitum, siue etiã conuertibilis quidem sit, sed non satis explicet naturam definiti. Et hoc modo nihil aliud erit continere, quã habere tanquam partem integram sui.

Definitionem generis, quam hoc capite tradit Porphyrius, a tertia acceptioe nullo alio modo differre putamus, qđ quod tertia generis acceptio naturam generis non adeo plenè explicat

Specie subijci generi, qđ sit.

qđ qm accipiat speciem. 3. accep. qđ nisi

Tripliter erit genus cum prædicatur

qđ qreposit Ricethoi

Boetius.

In qđ differat definitio generis a tertia acceptioe.

Generis secunda significatio.

Albertus.

qđ qđ ad dicitur

plicat, vt quæ vnus duntaxat mentionem faciat speciei, hæc autem definitio perfectissimè id ipsum facit. Nihil enim perfectè generis, imò nec vniuersalis habet rationem, nisi ad plura de quibus prædicabile est, fuerit comparatum. An autem genus hic sumatur tantum pro illo quod formaliter genus est, cui actu iam competit ratio generis, propter comparisonem ipsius per intellectum ad suas species. An pro omni eo quod fundamentaliter (vt vocant) genus est, hoc est, quod secundum eam significationem quam modo habet, de diuersis speciebus natum est prædicari, siue iam actu per intellectum ad eas comparatur per prædicationem, siue non, curiosis inquirendum relinquimus. Relatiuum (quod) in definitione refert non definitum ipsum (nam hoc absurdissimum esset, propterea quod aliquid propriam ingrederetur definitionem) sed genus definiti, nempe vniuersale, per quod exclusa erunt omnia quæcunq; ab vniuersalis definitione ante separata sunt, qualia sunt cõplexa & indiuidua. Verbũ (prædicatur) accipitur, vt aptitudinẽ significet, ac idem polleat quod aptũ prædicari, verè, affirmatiuè, & tanquam signum, si terminis definitionem accomodare libeat: vel tanquam significatum, si rebus ipsis, seu naturis genericis. Cum enim prædicari idem sit, quod per copulam affirmatiuam alicui attribui, quis neget ipsum conuenienter & rebus & signis applicari posse? Comparatiuus (pluribus) ponitur pro suo positiuo. Per differentia specie hoc loco accipere oportet species differentes seu diuersas, vt sunt homo & equus, sub animalibus, albedo & rubedo, sub colore. Quod si quis roget, si homo & equus differunt specie, quæ nã est ea species, qua ipsi inter se differunt? Respondebimus, eam speciem esse rationalitatem, quæ est differentia cõstitutiuua hominis, & etiam species prædicabilis respectu huius rationalis ac illius. Nihil etiam incommodi eueniret, si vnam speciem ab altera per semetipsam differre diceremus. Alibi tamen generalius vtimur differentibus specie, admittentes etiam indiuidua diuersarum specierum specie differre, vt Ioannem & Bucephalum, id quod etiam hoc loco faciunt nonnulli, quibus placet animal non modò genus esse, comparatione hominis ac equi aliarumq; specierum, verùm etiam respectu indiuiduorum. Nec generis correlatiuum esse speciem, sed generis subiectibile, aut simile quippiam: quin & respectu indiuiduorum eiusdem speciei, ac ob id solo numero differentium, volunt consistere generis rationem, vt si animal tantum ad Socratem & Platonem comparatur, per locum a diuisione colligentes, animal respectu horum non est species, neq; aliud quoduis vniuersale, nisi fateamur esse genus. Ergo cum manifestum sit, ipsum esse vniuersale ad illa, consequens est esse genus eorum. Adducunt etiam regulas prædicationum, quas postea ponit Porph. cum dicit genus prædicari de sua specie ac eius indiuiduis. In definitione ergo sub differentibus specie intelligunt etiam quæ numero differunt, quæ ideo dicunt non expressisse Porph. quòd in maiori facile intelligitur quod minus est. Alij, quos magis sequimur, tradunt genus, & speciem esse correlatiua, id quod apertissimè ex ipsius Porph. verbis conuincitur. Quis enim relictus erit locus purgationi eius, qua se excusat, quòd genus & speciem per se mutuo definiuerit, si non sunt genus & species correlatiua. nihil ergo habet rationem generis, nisi comparatione diuersarum specierum, mediatè vel immediatè sub se contentarum. Respectu indiuiduorum autem, erit vniuersale quoddam innominatum, ac medium quiddam inter genus & speciem. Ad illud quod ex regulis Porph. adferunt, Respondebimus, Porphyrium ibi non dicere, genus prædicari de indiuiduis tanquam genus, sed prædicari tantum. Nam & simili modo dicit hoc capite, propriũ de indiuiduis suæ speciei prædicari. Nec tamen hoc quicquã terret illos, qui affirmant nihil esse propriũ, nisi respectu speciei, cũ qua cõuertitur, vt risibile respectu hominis quidem esse proprium, non autem respectu Ioannis.

Particula, In eo quod quid est) valet idem quod in propositione conuenienter reddita interroganti quid sit aliqua res: vt si rogeris, quid sit pyropus, rectè respõderis, pyropus est lapis. Positus est autem numerus singularis loco pluralis. Non enim in vnica enunciatione prædicatur genus de multis speciebus, sed in diuersis id fieri necesse est. Aduertendum est tamen hoc loco, interrogationem factam per quid est, bifariam accipi. Vno modo, vt inquirat totã ac completã rei substantiã seu quidditatem, quomodo hic non accipitur. Nam id soli cõpetit definitioni essentiali. Aliter, vt non totam quærat substantiã, sed eius partem, nõ quamlibet, sed quæ per modum materiæ seu substantiæ, non qualitatũ, se habet: & in hunc sensum hic accipitur. Hanc distinctionem si intellexisset Valla, nõ adeo procaciter Aristotelem, Porphyrium, & omnem ferè philosophorum turbam falsitatis arguisset. Est igitur genus vniuersale, quod aptum est prædicari verè & affirmatiuè, de multis & diuersis speciebus, in propositione conuenienter reddita interroganti quid sit aliqua res.

Annotatio

Questionis incidetis solutio.

An id quod genus est, rationem habeat ad eiusdem speciei indiuidua collatum.

Interrogationis per quod est facta, duplex acceptio.

Annotatio in primam partem tertij capituli, quæ est de acceptionibus & definitionibus speciei.

OPTIMO ordine Generis diffinitioni, posthabita Differentia, subnectit Porphyrius, Speciei considerationem. Tum quia species iuxta vnã acceptionem correlatiuũ est generis. Correlatiua autè vt vnum sine altero existere, ita & definitè exactèq; cognosci nequeunt. Tũ quia (vt ait Auicenna) genus in sua specie per essentiã inest, nõ autè in sua differentia, cũ ipsa sit actus purus. In textu Græco & apud Boetium Primum legitur, nõ Priami. Cõmentator tamè Auerois Priami non Primum legit. Ideo autè dicebatur antiquitus species digna esse imperio, quòd ex eleganti & omnibus numeris absoluta corporis cõpositione, veluti indicio quodã, naturæ insignis ad virtutes, & felicitatis actus nõstratur dispositio. Est enim (vt Cõmentator ait) omnis diuersitas, quæ in corpore est, secundũ membrorum cõpositionem, proueniens ex potentiariũ diuersitate, quæ sunt in anima. Et vt cætera paria sint, tamen (vt eleganter est a poeta dictum) Cratior est pulchro veniens de corpore virtus. Quod in obiectione dicitur. De genere prius per speciem definito, referendũ est ad tertiam generis acceptionem, & etiã ad eius definitionem. Circulus in definitionibus cõmittitur, quãdo illud per quod alterũ definitũ est, vicissim definitur per ipsum, vt si quis dicat, ea nomina in es breue definire, quæ mittunt genitiuũ in itis, & rursus genitiuum mittere in itis, quæ exeunt in es breue. Qua quidem docendi ratione nihil est ineptius, vel magis ridiculum. Sic enim oporteret idẽ esse notius & ignotius altero, imo suã ipsius ingredi definitionem, quæ omnino sunt impossibilia. In definitionibus autem relatiuorũ mutua corum inter ipsa relatione explicantibus, nõ est prohibitus circulus. Nã licet simul sint natura ac cognitione, tamè vtrunq; potest per alterum defini ri tanq; per extremum quoddam sibi oppositum, ex cuius collatione redditur notius, iuxta id quod vulgò dici solet, Opposita iuxta se posita (vt ad se conferantur) magis ac magis elucescunt. Nec sequitur, species non est genere notior, ergo non inducit nos in cognitionem naturæ genericæ. Est enim hæc, vt dixi, oppositorum natura, vt ex mutua ad se inuicem collatione, magis ac magis innotescant, etiam si prius neutrum fuerit altero notius. Sicut quorundam corporum natura est, vt conficata incalescant, etiam si prius fuerit vtrunq; frigidum. Et quemadmodum hic corpus vnum ad alterum cõfricare, est ipsum calefacere, Sic ibi vnum correlatiuorum per orationem ad alterum conferre, est ipsum definire ac eius explanare naturam. Sed in hac re fallit nos re ipsa definitio sit natura definito notior, id quod in correlatiuis locum non habet.

Assignatur autem a Porph. duæ speciei acceptiones, vna ciuili seu vulgaris, altera logica cũ priore habens similitudinẽ. Forma in priori acceptione, quæ est, species dicitur de vnusculiusq; forma, idem valet quod pulchritudo, quomodo apud poetam accipitur, cum inquit. Fastus inest pulchris, sequiturq; superbia formam.

Lis est cum forma magna pudicitia. Vbi manifestũ est, solã pulchritudinem, nõ etiã deformitatẽ, nomine formæ significari. Est autem pulchritudo (autore D. Augustino) membrorum decentia cũ coloris suauitate. Quare patet pulchritudinẽ, non vnã quampiã rem esse, sed aggregatum quoddã ex qualitatibus tertix & quartæ speciei, vel certè harum certã conuenientẽq; proportionẽ. Contendunt tamen quidã, speciem & formã vocabula mediã esse. i. quæ in vtrãq; partẽ tam malã q; bonã accipi possint, pro pulchritudine videlicet vel deformitate. Pro quibus facit illud Aristot. j. Ethicorũ, nõ omnino felix qui specie turpissimus. Similimodo genitiuus vnusculiusq; quãuis hoc loco pro solis hominibus soleat accipi, nõ absurdè tamen formam interdum formam seu pulchritudinem tribuunt. Sed ista, cum ad gramaticam potius pertineant, aliena sunt a nostro instituto. Atque hæc quidem, de qua iã diximus, species seu forma accidentaria est. Alia verò est essentialis, quam formam naturalem seu substantialem vocat, quæ materiæ tanquam informi subiecto suique perfectionem desiderati adueniens, ipsam ad certã speciem cõtrahit atq; determinat, quomodo anima rationalis forma est hominis, animam vegetatiua plaræ, & ita in ceteris. Huius nõ meminit Porph. quoniam (vt ait Boetius) altior & cruditiorem exigit intellectum. Cum vtrãq; autè similitudinẽ habet species logica. Vt enim illæ suorum subiectorum omnem pulchritudinem cõplectuntur, sic & species apud philosophos, generis confusione & imperfectioni ornatum addit, & si quidem specialissima fuerit, totam suorum indiuiduorum continet essentiã. Ex quo colligit Albertus, speciei nomen magis propria ac propinqua similitudine translatum esse, ad significandam speciem specialissimam seu prædicabilem, q̄ subiectibilem: cũ subiectibilis (quam nonnunq; genus esse cõtingit) aliquid

Species autè dicitur. 93.

Auicenna, Boetius, Cõmentator.

Quid sit in finitionibus circuli cõmittere.

Prior speciei definitio.

Augustinus

Boetius.

Albertus.

aliquid adhuc imperfectū seu potētiae cōtineat, nec dū tota ad speciei dignitatē deducta. Secunda speciei acceptio logica est, quae nō omnino vna remanet, sed in duplicē rursus distinguitur acceptione. Nā vna significatione species dicitur apud philosophos, quae generi cuius tanq̄ inferius superiori subiecta est, quomodo homo, animal, & corpus, species sunt substantiae. Atq̄ hanc vocamus speciem subijcibilem, cui a Porphy. assignatur secunda speciei acceptio, cū duabus primis definitionibus. Alia significatione speciem appellamus vniuersale, quod rātum de differentibus numero in eo quod quid est natū est praedicari, quomodo homo species est Ioannis & Petri: equus bucephali, & aliorum particulariū equorū. Et haec species praedicabilis vocatur, & vltima definitione a Porph. est descripta. Ex istis facillē collegit ingeniosior quispiam, inter has quasdam reperiri, quae tantū sunt species subijcibiles, vt sunt animal, corpus, color. Nequeū enim ista esse species praedicabiles, cum de specie diuersis praedicentur. Alias tantum esse praedicabiles, vt sunt punctus, vnitās, risibile, rationale, cum reliquis omnibus proprijs passionibus, & differentijs magis proprijs, secundum veriore[m] fortassis opinio[n]em, de qua re posterius. Haec enim nulli omnino generi subiecta sunt. Alias verō simul & subijcibiles esse & praedicabiles, quales sunt homo, equus, albedo, linea. Haec enim suo quodq̄ generi subiecta sunt, & non nisi de differentibus numero valent praedicari. Est autem dictio species, omnino æquiuoca ad duas hasce acceptiones. Species quidem subijcibilis generis est correlatiuum, neq̄ vilo modo est species ipsius vniuersalis, cum ab eius ratione prorsus aliena sit, vt quae superiora respiciat non inferiora, sed est species correlatiui ipsius vniuersalis, quod in initio diximus vocari subijcibile. Species autem praedicabilis, vera est species vniuersalis, referturq̄ ad inferiora, nempe indiuidua, & secundo loco inter vniuersalia recensetur, quae sola praedicationem secundi praedicabilis constituit.

Secunda speciei acceptio duplex q̄q̄ logica spēs.

Species tātū subijcibilis.

Species tātū praedicabilis.

Spēs subijcibilis & praedicabilis simul.

Explicat secunda speciei acceptio.

In secunda acceptione speciei per genus assignatum intelligitur genus ante definitum, non quidē dictio illa genus, sed denominata ipsius, vt sunt animal, color. Addit autem assignato, vt indicaret, qua in significatione vteretur nomine generis. Illud dicitur sub genere poni, quod alicui generi in recta linea praedicamentali subijcitur, hoc est, de quo genus aliquod in eo quod quid est praedicatur. Atq̄ ita secunda acceptio & prima definitio, quae & verbis penē consentiunt, a secunda definitione verbis non sensu different, explicabitq̄ secunda definitio, quid sit speciem sub genere poni. Quod si quis aduersus has definitiones obijciat, indiuiduum etiam ponitur sub genere prius definito, atq̄ genus de eo in eo quod quid est praedicatur, vt animal de Socrate, ergo dictae definitiones conueniant alijs a definito. Respondens quidam, definitiones esse intelligendas de situ & praedicatione immediata, quomodo Socrates sub animali nō est, neq̄ de eo animal praedicatur. Verūm his obitare videtur, quod indiuiduū generis, vt hoc animal, hoc corpus, immediatē sub genere ponitur, cū inter ipsum & genus nulla appareat species media, quā in sua ratione includat, vt hoc animal in sua ratione neque hominem neq̄ brutum complectitur. Et ideo melius respondēt alijs, relatiuum in definitiōne positum referre vniuersale, seu rem vniuersalem, aut simile quippiam, quod constat non conuenire indiuiduis. Nec huic obstat, quod dictio vniuersale non nisi per accidens praedicatur de specie subijcibili, cum ipse Porphyrius speciem specialissimam etiā definiat per (praedicari de differentibus numero) quod tamen ei non nisi per accidens competit.

Tertia definitio, quae de specie specialissima datur, tota ferē manifesta est ex generis definitione, paucis particulis exceptis. Generaliter ea dicuntur numero differre, quorum vnū non est alterum, siue eiusdem fuerint speciei, siue non. Specialiter verō & proprie dicuntur numero differre diuersa indiuidua sub eadem specie praedicabili contenta, vt Ioannes & Petrus, haec albedo & illa. Atque hoc posteriore modo in hac definitione sumuntur numero & differentia. Poterūt tamen & priore modo accipi, si ablatiuo (numero) addas signū exclusiui. Praeter quod & alterū necessariū est signū exclusiui, quod determinet totā illam orationē (praedicari de pluribus differentibus numero) vt sit sensus definitionis. Species est vniuersale, quod solū de differentibus solo numero natū est praedicari, in eo quod quid est, ita vt nō de specie differentibus. Alterutro enim omisso, accidet, definitionem alteri a definito conuenire, vt animal, ac alijs cuiuslibet generi. Verum enim est, animal de pluribus solo differentibus numero in quid praedicari, vt de Virgilio, & Horatio. Verum etiam est, animal tantum de differentibus numero in eo quod quid est praedicari, quia omnia de quibus praedicatur animal, numero differunt, saltem generaliter: sed falsum est, animal tantum de his quae solo numero differunt praedicari, vt ex praedictis constat. Alij, ne protrita via videantur incedere, aliam quandam comminuntur rationem, qua animal cum alijs generibus separent ab hac definitione. Sed nos com

Sol. bon.

contenti sumus praedicta expositione, quam vt longē faciliorem Auicenna tradit, & nonnullis in locis indicat ipse Porphyrius. Ablatiuum (numero) quidam accipiunt aduerbialiter, vt idem sit quod (numeraliter) sicq̄ non habeat reddere rationem de eius suppositione. Aliter dicere possumus, numerum sumi pro re aliqua numerata, id est, quae cum alia numerum constituit. Omnia enim quae numero differre dicuntur, aliqua re numerata differunt. Verbi gratia, Ioannes differt a Petro re numerata, quae est sua anima. Ipsa autem anima Ioannis ab alia anima differt seipsa, vel per suam differentiam indiuidualem, quaecumq̄ sit illa. Neq̄ ab hac sententia longē discedit Boetius, per numerum intelligens ipsum numerum, & vnitatem, quae numeri est principium. Quererere solent hoc loco, quo pacto Sol, Luna, Phoenix, & similes quaedam species, quarum vnum duntaxat est reperire indiuiduum, sub hac definitione cōtineantur, eo quod non videantur de pluribus praedicari. Ad quod respondendum est, licet ob defectum rerum non possint fortasse huiusmodi species de pluribus verē praedicari, ipsa tamen vocabula secundum significationem quā habent, apta esse vt de pluribus indiuiduis praedicentur. Nam nomen sol, cū planetam (quē Poeta elegantissimē mundi oculū appellauit) non vt est hic sol significat, neq̄ vt his certis proprietatibus indiuiduū constituentibus subiacet, sed quatenus in tali specie cōstitutus est, hoc est, quatenus est sol. Sicut homo Ioannē significat, nō vt est Ioannes (sic enim non posset de Petro etiam praedicari) sed quatenus est homo, atq̄ ideo terminus ex sua significatione habere dicitur, vt de pluribus sit praedicabilis. Neq̄ dicenda est huiusmodi aptitudo esse frustra, quamuis vt iam dictum est, non possit fortē vnq̄ ad actū reduci. Satis est enim vt aptitudo non sit frustra, ipsam in simili secundū speciem aut genus vndē profuit & originē ducit, ad actum reduci. Alioqui frustra & inaniter ponemus in caeco aptitudinē ad videndum. Diximus fortē, quia nō in omnibus iā enumeratis impossibile est illam aptitudinem reduci ad actū, cum phoenix actū possit de pluribus praedicari, licet nō simul tempore sed successiue. Imō facillē quis defenderet eā etiā in alijs antedictis ad actū reduci posse, dicendo hic sol est sol, ille sol est sol, demonstrato in secunda per intellectum alio quodam sole, qui nec est, nec per naturā esse potest. Nam in praedicationibus quatuor primorū praedicabilium, dicuntur copulae absolui a tempore, vt nulla habita temporis consideratione, sola designetur necessaria rerum per extrema significatarū ad inuicem connexio. Hactenus generis & speciei definitiones pro viribus explicauimus. Reliquum erit, vt iuuentus in hac re diligenter exerceatur varijs propositis exemplis, vt promptē distinguere ac dinoscere valeat genus a specie, quod vt vtilissimum esse constat, ita difficillimum esse vbiq̄ praestare ei qui parum philosophus est, re ipsa frequenter discimus. Nam & Martianus Capella, homo ea aetate insigniter literatus, cum genus eadē penē definitione qua Arist. & Porph. sed verbis immutaris definiuisset, in hunc modum, Genus est multarū formarum per vnum nomen cōpiccio, subiecit statim exempli gratia, hominem (licet animali species sit) Barbaris tamen & Romanis, masculis & foeminis, pueris & senibus, genus esse. Quod nos nec a puero quidem se videt an eius significatione res diuersarum naturarū comprehendant, an omnia ipsius significata eiusdē omnino sint naturae atq̄ essentiae. Verbi causa consideras significationē huius termini animal, inuenit varias esse naturas, non modō accidentarias, sed & essentielles eorum, quae animalia dicuntur, atq̄ ideo intrepidē pronunciat, animal esse genus. Sic de bruto, aue, pisce, arbore, lapide, colore, scientia, atq̄ similibus dicendum. Similiter attentius inspiciens ac animo recēdens omnia significata huius termini Sciens, vtputa Grammaticū, Geometrā, Rhetorem, Dialecticum, & alios eruditos, inueniet ea naturā essentiāq̄ differre, non quidem simpliciter & vt homines sunt, sed vt scientes. Et proinde (Sciens) non dubitabit esse genus. Caeterū homo, cum omnia eius significata vnus & omnino consimilis naturae essentialis sint, licet varijs accidentibus ab inuicem discrepantia, species est, non genus. Album etiam licet multa significet, quae essentia longē sunt diuersissima, vt cygnū, niuem, hominem, ac papyrus, quia tamen ea in genere coloratorum eiusdem omnino sunt naturae, ad generis amplitudinem pertinere non possunt. Cum autem naturae ipse rerum procul femorae sint a cognitione nostra & non nisi per accidentia deprehendantur, sit vt in plerisq̄ essentialē differentiam cōiectura probabili magis quam euidenti, certa q̄ ratione assequamur.

Auicenna. Porphyrius.

Boetius. An Luna, Phoenix, & eiusmodi sint species sub tertia definitione cōprehens.

o b e d o

Martianus Capella.

Annotatio in secundam partem de specie, dictorum declarationem continentem.

Planū aūterit.

Q VOD in initio dicitur (In vnoquoq̄ praedicamento) a nonnullis refertur ad particulam praecedentē, quibus cōsonat id quod postea sequitur (Sit autem manifestum in vnoquoq̄

vnoquoque prædicamento, &c.) Alij cum sequentibus construere malunt, sed istis signum distributiuum (vnoquoque) sumendum erit loco collectiui, aut pluralis numerus huius nominis (generalissima) pro singulari. Sunt autem generalissima & reliqua omnia in prædicamentis, tanquam partes integrales in suis totis. Nam prædicamentum (vt alibi dixisse recordamur) tota est collectio eorum, quæ inuicem superiora sunt & inferiora. Pro declaratione autem eorum quæ dicta sunt de generalissimo, specialissimis, & medijs, assignat Porphyrius licet imperfectè, & ita tum secundum partem aliquam, prædicamentum Substantiæ, inter cætera ponens animal rationale speciem esse animalis, ac ipsius hominis genus. Sequitur enim Stoicorum & omnium ferè gentilium communem errorem, arbitrantium præter incorporeas substantias, quas intelligentias seu spiritus vocamus, alios quosdam deos terrestres, Cererem, Aesculapium, & inferos, Plutonem, & Vulcanum, cum alijs pluribus dæmonijs, esse animalia quædam rationalia immortalia, quemadmodum postea cum de differentijs agit, apertè testatur. Et Poetæ non modo Faunos & Satyros, aliæque syluestria numina quæ semideos vocabant, corporea fecerunt, sed & ipsos suos coelicolas deos, vt ex eorum scriptis facile colligitur. Verùm hæc a Peripateticis pro figmentis habita sunt, & a sacrosancta Christiana fide longè sunt aliena, quæ vnum tantum Deum agnoscit cæli terræque creatorem omnipotentissimum & incomprehensibilem, qui nec animal est, nec substantia, cum nullius prædicamenti limitibus possit contineri, nec villo potest sub superiori, quia quicquid sub superiori continetur, habeat aliquid cum alijs quibusdam commune, naturam videlicet communem superiorem. Deus autem nihil habet commune cum creatura, in quo quicquid est, simplicissimum est & infinitum. Re vera ergo animal rationale non est genus hominis, sed cum eo conuertitur. Non est enim audiendus Auicenna, cum cæteris Arabibus, asserens angelos quoque animalia esse, rationis participia, cum angelus nullo modo sit animal, nisi fortassis aliquando impropria locutione, propter vitam quam habet secundum intellectum. Neque etiam rationalis est vt homo, sed tantum æquiuocè. Hæc autem incompleta prædicamenti substantiæ series, quæ a generalissimo ad vnam tantum specialissimam speciem per omnia intermedia procedit, vnà cum differentijs vtriusque ad latus appositis, subiecta ad oculos monstrat figura.

Stoici & gentiles.

Auicenna.

SEQVITVR FIGVRA PRAEDICAMENTI SVBSTANTIAE.

SVBSTANTIA.

CORPOREA, constituens corpus.

INCORPOREA, quæ spiritu seu substantiara incorpoream constituit.

CORPVS.

ANIMATVM, constituens corpus animatum.

INANIMATVM, constituens inanimatum corpus.

CORPVS ANIMATVM.

SENSIBILE, constituens animal.

INSENSIBILE, constituens plantam.

ANIMAL.

RATIONALE, hominem constituens.

IRRATIONALE, constituens brutum.

HOMO

Socrates, Plato, Aristoteles, Cicero, Virgilius, Horatius, Ouidius.

CVM

CVM sequitur apud Porphyrium, Horum autem substantia generalissimum est, & cetera. Genitius ille demonstrans omnia statim enumerata, partitiue exponendus est, non possessiue. Non enim verum est, substantiam esse generalissimum in ordine ad omnia iam dicta, cum respectu sui ipsius non sit generalissimum, imò nec respectu Socratis ac Platonis, ad quos etiam homo specialissimi non obtinet rationem, quod partim ex dictis, partim ex dictis esse poterit manifestum. Illud verò (Et omne quod ante indiuidua, &c.) ad indiuidua perfecta prædicamentalia est restringendum, vt excludantur iuxta quorundam opinionem genera ad sua indiuidua, quæ generica Albertus vocat comparata, vt sunt, hoc animal & illud, respectu animalis, aut quæ indiuidua vaga dici solent. Nunquam enim genus, quomodo cum comparatur, specialissimi recipit rationem. Deinde etiam, vt excluderentur species prædicabiles tantum, vt risibile, punctus. Non enim putamus esse specialissima, aut generalissima, aut subalterna apud Porphyrius, quæ extra omnem sunt ordinem x. prædicamentorum, licet oppositum fortasse non difficile fuerit sustentare. Corollarium illud (Quare illa quæ in medio sunt, &c.) intelligendum est de habitudinibus significatis nomine generis aut speciei, vt est generis correlatiuum, sicut apertè indicat textus, cum subditur, Vnam ad superiora secundum quæ species ipsorum dicuntur, alteram ad posteriora, secundum quæ eorum genera. Hinc exclusa est obiectio, quod generalissimum & specialissimum habitudinè habent subiecti ad sua propria & accidentia. Nam de tali habitudine nihil impræfentiarum agitur. Et quod specialissimum præter eam quæ superiora respicit, etiã ad indiuidua habitudinem habet, latenter soluit ipse Porphyrius, dicens illa habitudinem, quia specialissimum respicit indiuidua, non esse vnam ex eis de quibus loquimur, quamuis eodem nomine æquiuocè significetur, vt sensus sit. Specialissimum ad indiuidua non habere alteram ex duabus antedictis habitudinibus. Circa definitiones in litera positas aduertendum, hæc vocabula, genus, generale, generalissimum, idem principaliter significare, inter se autem tantum connotatione quadam, vt cætera positiua, & superlatiua differre. Et similiter de specie, speciali, & specialissimo, iudicandum est. Licet autem naturæ subiectæ generis & speciei relationibus, secundum se non prædicentur cum aduerbijs magis & minus, nihil tamen prohibet, dicta vocabula genus & species magis & minus admittere, vt in pluribus alijs relatiuis continetur. Generalissimum (sicut & alius quilibet superlatiuus) bifariam exponitur. Primò negatiue, vt idem sit quod genus, quo nihil est generalius. Hoc modo accipiendum est, cum quicquid generalissimum dicitur, nulla relatione expressa eorum quorum est generalissimum, vt cum dicitur esse decem genera generalissima. Alio modo affirmatiue, pro eo quod omni alio eiusdem prædicamenti generalius est. Hoc modo utemur generalissimo, quando certa proponitur materia, vt cum substantia, omnium substantiarum dicitur esse generalissimum. Specialissimum verò semper negatiue est exponendum, nisi materia omnino particularis proponatur. Non enim concedendus est homo esse specialissimum affirmatiue, nec eorum quidem quæ in prædicamento substantiæ sunt, licet talis posset admitti respectu animalis, corporis animati, corporis, atque substantiæ, vt ex ipso Porphyrius constat. Generalissimi duæ assignantur descriptiones. Vna, quæ in initio textus ponitur, & in fine eiusdem verbis repetitur, est. Generalissimum est, supra quod non est aliud genus superueniens, quæ posterioris quodammodo videtur esse causa, indicatque apertè generalissimi negatiue accepti naturam. Antecedens relatiui (quod) est genus prædicamentale, per quod excluditur motus, & si qua sunt similia. Item & ens, si ponatur esse genus vniuocum ad omnia prædicamenta, quemadmodum quidam opinantur. Supraueniens genus vocatur genus superius, id est, quod de altero ordinatè, & in eo quod quid est prædicat. Non sunt ergo quale, quantum, & similia, genera superuenientia in ordine ad animal. Altera definitio est. Generalissimum est, quod cum sit genus, non est species. Relatiui antecedens est vniuersale prædicamentale, quod in sequentibus etiã cæteris definitionibus addendum præmonemus. Vanum est quod Auerois annotat, ideo generalissimum per se definiri, quod nullum genus habeat. Definitur enim generalissimum per suum genus, puta vniuersale, & per suum positiuum notius, vbi superlatiua describi solent. Vocula illa (cum) non capitur vt causam vel necessariam illationem deligetur, sed (vt dici solet) aduerlatiue pro quibus, vel potius quodammodo copulatiue, vt sit sensus, quod genus quidem est, sed non species. Species in definitione pro subiectibili accipienda est. Alioquin enim si pro specie prædicabili sumatur, animal erit generalissimum. Specialissimi quatuor sunt descriptiones. Prima hæc est: Specialissimum est, post quod non est alia inferior species. Qua manifestè explicat naturam specialissimi negatiue expositi. Imprimis enim latè ter ponit, ipsum debere esse vniuersale prædicamentale, seu potius speciem prædicamentale. Deinde excessum negat, quantum attinet ad magis esse speciem, cum dicitur, post quod non est alia inferior

Reddit sensus corollarij in litera positi.

Generalissimi duplex expositio. Itè & specialissimi.

Prior generalissimi finitio.

Posterior.

Auerois.

Prima specii alissimi definitio.

Secunda. inferior species, inferior, id est, specialior. Secunda est. Specialissimum est, quod cum sit species, non est genus. In qua per speciem est intelligenda species subijcibilis. Quamuis enim accipiendo specie pro specie predicabili, definitio maneat conuertibilis cum suo definito, non tamen satis explicabitur definiti natura. Debet enim superlatius per suum positium aut eius synonymum definiri, quod non est species predicabilis respectu specialissimi, sed subijcibilis. Inter enim predicabiles species, vna non est alia specialior, sed omnes aequaliter species sunt. Deinde etiam ociosa foret vltima definitionis particula (non est genus) quod non videretur esse ex sententia Porphyrii. Hanc secundam effectum esse volunt respectu praecedentis. Tertia est haec, Specialissimum est, quod cum sit species non diuiditur in species. Haec a specialissimo negat quamdam generis proprietatem seu conditionem, ob idque ex praecedente recte pendere ac inferri dicitur. Proprium enim generi est, per differentias formales ac per se diuidi in multas suas species, quae genere secundum eius totam essentiam, non secundum totam potestatem participant, qualis diuisio non est attribuenda specialissimo. Diuiditur enim hoc per differentias materiales, in sola indiuidua, quorum est tota essentia, & a quibus participatur etiam secundum totam potestatem. Quarta ac postrema est. Specialissimum est, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid est predicatur. Quae in nullo a tertia speciei definitione differt. Estque haec definitio omnino impropria, eo quod non naturam speciei specialissimae, ut specialissima est ac subijcibilis, explicat, sed in quantum est predicabilis. Sed qualis qualis est, non est Porphyrii imputandum, qui non suas, sed aliorum recitat definitiones. Subalternorum definitio est huiusmodi. Subalterna sunt, quorum vnumquodque genus & species esse potest, ad aliud eisdem, & ad aliud sumptum. Definitum (subalterna) accipitur pro generibus subalternis, & speciebus subalternis. Nam haec inter se conuertuntur, atque sunt eadem. Opinantur quidam, dictionem (subalterna) generi ac speciei adiunctam aequiuoce accipi. passiuè, cum dicitur genus subalternum, hoc est, genus sub altero genere positum, actiuè, cum dicitur species subalterna, id est, species sub se aliam speciem habens. Verum Albertus in opposita est sententia, dicens subalternum vtrique adiunctum eodem modo sumi, idemque valere quod subalternatum positum modo subius, modo supra. Quid autem significet hoc nomen subalternum, an quid vnum, nec ne, discutiant alij. Verbum (potest) in definitione dicit potentiam seu aptitudinem propinquam, quae videlicet sequitur significationem quam vocabulum nunc habet, non eam quam potest habere, quomodo homo potest esse genus, si imponatur ad significandum omnes arbores. Et ut res dilucidior fiat, addo simile, Ioannem qui adhuc laicus est, dicunt vulgo non posse peragere rem diuinam, quod sane dilucide intelligitur de potentia propinqua. Nam potentia remota potest vtrique celebrare, potest enim ordinari sacerdos. Alia quae ad hanc definitionem attinent, ex antedictis manifesta relinquuntur.

Annotatio in tertiam partem, explicantem conuenientiam atque differentiam seriei ciuilibis seu familiae, atque ordinis praedicamentalis.

Intermedia genera dicuntur & species,

In tertia parte capituli de specie, pro eorum quae superius dicta sunt faciliore intelligentia, declarat Porphyrius habitus eorum quae in eadem sunt serie praedicamentali, per simile in familijs, intendens quod sicut in progenie seu familia quapiam reperitur primus pater illius familiae, & qui tantum pater est, sic ut non filius respectu eorum qui sunt de eadem familia, similiter reperitur qui tantum filius est inter illos, & rursus alij intermedij, qui & patres sint & filij respectu diuerforum, ut in familia Iouis, Tantalij, Pelopis, Atrij, & Agamemnonis, Iupiter tantum pater est, & Agamemnon tantum filius, Reliqui vero tam patres quam filij. Ita quoque in praedicamento reperitur aliquid, quod solum genus est, & aliud inter communia infimum quod solum est species, & alia inter haec intercepta, quae sunt genera & species subijcibiles, ad aliud tamen & ad aliud comparata, quemadmodum praecedenti textu latius declarauit. Sicut ergo genus logicum cum genere ciuili similitudinem habere dictum est supra, sic & cum serie ciuili atque familia, similitudinem habebit ipsa generum & specierum coordinatio. Neque tamen ob hoc putandum est, similitudinem inductam inter familiam & praedicamentalem seriem omni ex parte sibi consistere. Conuenit quidem inter eas perbellè, quod diximus, sed tamen non nihil etiam subest discriminis. Nam in familijs frequenter diuersae, imò plurimum distantes familiae in vno capite seu primo pariete conueniunt, ut familia Tantalij, Pelopis, Atrij, & Agamemnonis, & familia Aeacij, Peleij, Achillis, & Pyrrhi reducuntur ad Iouem. Fuit enim Aeacus quemadmodum & Rhadamantus Iouis filius, ex Aegina filia Aesopi regis Boetiae, quam Iupiter in specie ignis grauidauit. Verum istud non accidit in praedicamento, ut liquido declarat Porphyrius. Cum igitur Agamemnon, Atrides, Pelopides, &c. praeter iam expositam conuenientiam principalem, & quae magis ad rem facit, alia quaedam

latenter

latenter innui videtur inter serie praedicamentalem ac ciuilem similitudo, quae sicut in familia inferioribus a superioribus, no quidem omnino eisdem nominibus, sed in patronymica forma inflexis denominantur, sic etiam in praedicamentali serie, superiora de sibi subiectis ordinatè predicantur. Non videtur omnino eade esse, genus primo modo, & familia de qua hic. Haec enim requirit multorum ab eodem parente descendentiu ordinem, quae genus primo modo non necessario exigit. Quare multi filij eiusdem patris, genus quidem sunt, sed non familia de qua hoc loco agitur. Iouem pro numinis reuerentia vltimum posuit, omisso Saturno eius patre, qui regno pulsus a filio, exulare coactus est in Latio. Dicit, plerumque diuersas familias ad vnum reduci principium, propter diuersas Philosophorum opiniones, arbitrantium in diuersis terrae habitabilitate dicentis, hominem, & equum, aliaque huiusmodi animalia, sicut mures ac vermiculos, ex putrefactione posse generari. Re vera oes familiae ad vnum commune parentem reducuntur, videlicet Adam, quae totius humani generis originem sacra testantur eloquia, sed hoc Porphyrium latebat. Ans aequiuocum sit ad x. praedicamenta, ut contendit Porphyrius, & alicubi indicare videtur ipse Aristoteles, an non, alibi non hic est discutendum. Si quis certis rationibus adducitur, ut ens credat esse vniuocum, liberè a Porphyrii sententia recedat. Neque enim tantum tribuimus Porphyrii, neque sic in illius verba iurauimus, quin ab eo deficere audeamus, sicuti non recte sensisse conuincitur, aut ratione, aut grauioris alicuius philosophi, qualis est Aristoteles, autoritate. Quod dicitur, specialissima numero non esse infinita, intelligendum est de specialissimis praedicamentis substantiae, quod ante assignauerat. Nam numerorum, figurarum, atque relationum species, sunt infinitae, tam quo ad naturam, quam quo ad nos, cum in infinitum multiplicari possunt. Omnium tamen specialissimorum praedicamentum substantiae numerus, secundum naturam est finitus ac certus, quia simpliciter aut certe notabiliter augeri vel minui non potest. Horum tamen specialissimorum numerum, non putamus vlli cognitum ac exploratum esse, nisi soli deo, & spiritibus incorporeis, quae quidem deum, ut absolutissimum opificem, proprium opus latere non potest. Ac ob id specialissimorum multitudo, licet non quo ad naturam, nobis tamen infinita dici recte poterit, qui eius finem ac mensuram ignoramus. Duplices autem in substantiae praedicamento specialissimae species continentur. Quarundam enim esse specificum in vnicò saluatur ac durat indiuiduum, eo quod illud indiuiduum generationi & corruptioni non est obnoxium, ut sunt sol, luna, & huiusmodi. Itè & substantiarum in corporearum species, huiusmodi specierum indiuidua, secundum naturam finita sunt, & nonnunquam etiam secundum nos, ut vnica est sol, vnica luna. Alij sunt species, quarum esse specificum in vnicò indiuiduo saluari nequit, quales sunt omnium rerum generabilium & corruptibilium species, Cuiuslibet talis speciei indiuidua actu existetia, secundum naturam numero finita sunt, nobis tamen plerumque incerta. Secundum verò naturae potentiam, propter eorum continuam generationem, & nobis & secundum naturam sunt infinita, neque tot aut facta sunt, aut fient, quin adhuc plura produci possunt. Loquimur hic secundum Aristotelis sententiam, arbitrantis mundum nec principium accepisse, nec finem habiturum: aut eorum, qui mundum creatum quidem, sed perpetuum in ea conditione quam nunc inspicimus duraturum argumentabantur, sicut Platoni visum est. De hisce indiuiduis intelligendum est, quod a Porphyrii dicitur. Primum corollarium ibi positum, Quapropter descendente, est intelligendum de specialissimis indiuiduorum, quae generationibus & corruptionibus subiecta sunt. Nam in solis his probatione ex Platone adducta locum habet. Neque magnopere laboramus, an Plato iussisset descendere ad solem usque, in sole quiescere, & non ad hunc solem progredi. Infinita autem quatenus infinita, in scientia vel arte secundum se non tractantur consideranturque, sed tantum secundum vnum commune in quo conueniunt, ut facile fuerit declarare. Praeterea indiuiduorum generabilium ac corruptibilium praedicata, secundum se contingunt, eisque contingenter competunt quae cunctae habent, quatenus indiuidua. Cum igitur scientia de necessarijs habeatur, sitque certa, nunquam de indiuiduis generabilibus ac corruptibilibus (Nam de alijs fortasse quaestio est) secundum se habeatur. Iam verò quod hic a Platone dicitur, ad descensum perfectum, & qui ad definitiones ac demonstrationes ordinatur, applicandum est. Isti autem ascensus & descensus (ne quis in verbis haereat) nihil aliud sunt, quam continuam quaedam enumerationes eorum generum, quae sunt inter specialissima & ipsum generalissimum, inchoando a generalissimo & usque ad specialissima procedendo, aut eduerso, non omissis interim differentijs specificis. Atque hinc alia ratio colligi potest, cur in specialissimis sit quiescendum, quia videlicet sub his nullae inueniuntur specificae differentiae, per quas diuiderentur. Quod sequitur, Collectiuum enim multorum, &c. varie a diuersis exponitur. Qui omnia signis attribuunt, dicunt

Auicenna.

Specialissima quae pacto finita.

Quarta specierum indiuidua infinita

Quid ascendere & descendere in serie praedicamentali.

Quomodo accipiendum est illud, Collectiuum enim multorum in vna natura est gen. &c.

Nominales. dicunt, id multorum in vna natura esse collectiuum, quod plura significat per vnam eandemque notionem seu conceptum, illa essentialiter & quiditatiue representantur. Sic vocabulum homo, omnes particulares homines in vna natura colligit, animal, omnia animalia, & ita in alijs. Contra, ea in multitudinem diuidunt, quae multa distinctim significant mediante diuersis notitijs, quae prius vnica notione confuse significabantur, vt haec nomina, Socrates, Plato, Demosthenes, respectu hominis: homo, equus, leo, respectu animalis. In participatione speciei plures homines sunt vnus homo, quia omnium particularium hominum essentia ac quiditas, vnica notitia per terminum homo significatur. Hanc suam interpretationem, qui vulgo nominales appellantur, Fabro atque Boetio conantur ascribere. Qui vero a rerum studio sa multiplicatione reales vocari solent, omnia ferè, quatenus fieri potest, vbiq; de rebus ipsis interpretantes, eam rem volunt multorum in vna natura esse collectiuam, quae ab intellectu apprehensa, vna quidem est, ac eadem atque indistincta, nata tamen pluribus essentialiter & quiditatiue comunicari, vt humanitas quae species est, singularium hominum est collectiua, quonia ipsa per intellectum sine conditionibus indiuidui comprehensa, habetur vt vna, & nata est seipsam pluribus communicare indiuiduis, aut (vt Alberti verbis vtamur) nata est omnibus eiusdem speciei hominibus inesse. E diuerso particulares homines vnam speciem in multa diuidunt, quia humanitatem (quae modo dicta est vna in se) per differentias materiales indiuiduum constituentes, contracta habent. Pari modo de genere respectu specierum, & contra, iudicandum. Plures autem homines, sunt vnus homo, non particularis, neque communis simpliciter, sed sunt vnus homo participatione speciei, siue secundum speciem, homines namque particulares per intellectum relati ad humanitatem, quae vt intelligitur, vna est, non habent quo differant. Solis enim principijs indiuiduum facientibus, ab inuicem diuersi sunt, a quibus omnibus per intellectum abstracta est ipsa humanitas. E diuerso quoque humanitas ipsa, quae modo dicto vna est & communis, nata videlicet pluribus se comunicare, est multi homines, non quidem simpliciter & absolute, sed per ipsos particulares hoies, cum ipsa ad plures singulares homines componendos, per indiuidua principia contrahit. Hanc opinamur veriorè & antiquis interpretibus Aristotelis magis consentientè declarationem. Platonici, in quibus fuit & Porphyrius, asserentes vniuersalia, quas ideas, i. formas appellabam, a singularibus non solum cogitatione, sed re ipsa separata esse, hunc sensum redderent. Plures homines participant eadem natura specifica humanitatis, atque in ea conueniunt, & ad ipsam reducuntur, tanquam ad exemplar quoddam seu formam, ad quam facti sunt, atque hac figura dicunt esse vnus homo communis, & ille plures dicit esse homines, perinde atque multae figurae eodem sigillo diuersis materijs impositae, quodammodo dici possunt esse vna figura ipsius sigilli, cuius referunt similitudinem, & a qua sunt factae: & rursus vna sigilli figura, multae. Aliud simile adduci posset de aedificatore plures domos ad vnus aedificij similitudinem seu conceptum, quae in mente gerit, aedificante. Praedictas igitur orationes non simpliciter, non absolute crudeque (quod aiunt) intellectas, veras esse constat, sed tantum secundum peculiarem quendam loquendi modum, & cum determinatione quapiam adiecta. Solet enim cum vnum ad alterum iuxta suae naturae ordinem reducitur, illius ad quod reducitur suscipere denominationem. Hinc concedimus, hominem vt animal est, corpori animato immediate subijci, Socratem vt homo est, esse per se ac primo visibilem, & eundem per se, vt albus est, esse visibilem: Policletum vt est statuarius, esse causam per se, statuarium autem vt Policletus est, esse causam per accidens. Ioannem vt pater est, in praedicamento ad aliquid collocari, albedinem & dulcedinem vt sunt in lacte, esse subiecto eadem, lac vt album est & dulce, a seipso accidente ac ratione differre, & plurima alia reperies huius generis apud Aristotelem, & quosuis alios qui disciplinas tradunt.

Nominales.

Reales.

Albertus.

Platonici.

Assigna to gne & specie

Albertus.

Annotatio in quartam partem capitis de specie, quae quasdam praedicationum regulas continet, & indiuidui descriptionem.

Quartam hac praesentis capitis parte, duo praecipue agit Porphyrius, initio quasdam praedicationum regulas tradit. Secundo de indiuiduo determinat, quod secundum vnam significationem, speciei praedicabilis est correlatiuum. Hanc particulam, Existente genere vno plures sunt species, ita accipit Albertus, vt opinetur, genus in vnica specie non posse saluari. Nos oppositum verius opinantes, quia essentialis praedicatio generis de specie, ab actu ali existentia abstrahit, & nullo modo illam respicit, dicemus facile id hoc loco dici esse, quod aut actu est, aut verè esse potest. Vult enim Porphyrius, si vna natura generica actu existat aut existere possit, multas eiusdem generis aut esse aut posse existere species. Neque aliud conuincit adiecta probatio, Est enim semper diuisio, &c. hoc est, omne genus semper in plures species diuidi potest. Nam huiusmodi diuisiones sicut & definitiones essentielles, a praesenti existetia abstrahunt

abstrahunt, neque eam villo pacto requirunt, sed potius explicant quae sub ambitu & communitate generis comprehendi possint, quae iam nunc contineantur. Quod autem ad hunc modum genere existente vno, plures sunt species, ante dictum est latenter in corollario illo, Descendentibus ergo ad specialissima necesse est, &c. & ex alijs locis colligi potest. In particula illa (Non enim conuertitur) vt efficax sit probatio, intellige neque est maior. Solent enim autores nonnunquam subtrahere ea, de quibus minor poterat esse dubitatio, & quae satis constat ita habere, alijs de quibus minus videbatur expressis. Deinde intelligendum est quod continuo subditur, de praedicatione ordinata & necessaria. Nam homo inordinate praedicatur de animali, & medicum de homine praedicatur ordinate & contingenter, quorum neutrum tamen aut maius est, aut aequale. Per aequa intelliguntur conuertibilia, quae de se inuicem vniuersaliter, & verè praedicantur, vt visibile, rationale, & homo. Maiora vocantur magis communia, quae videlicet vniuersaliter praedicantur, sed non ita subiiciuntur, vt omnis homo quidem animal est, sed non verum est, omne animal esse hominem, atque ideo animal maius, homo vero minus appellatur. Non est autem ita accipienda ista probatio, vt eam conuerti & recurrere putemus. Quamquam enim omnem praedicationem ordinatam & necessariam, necesse est maioris de minori esse, aut aequi de aequo, non tamen e diuerso oportet omnem huiusmodi praedicationem ordinatam esse & necessariam, vt constat de istis, visibile est flebile, rationale est substantia. Cum postea sequitur, Omnia superiora de omnibus sub se positjs praedicari, per superiora intelliguntur magis communia, non quaeuis, sed essentialia duntaxat. In fine autem Porphyrius, dicens speciem esse partem alterius, totum vero non alterius, &c. nihil aliud vult, quam speciei vt partis rationem subeat, satis esse, si ad vnum aliquid comparatur, quamquam ipsa interim cum alio sumatur, sed eadem non induere plenam totius rationem, nisi ad multa comparata, cum totum non nisi ex multis constare possit. Circa ea quae ad indiuiduum pertinent, vanum est in primis & nimis friuolum discipulare, ponatur ne in litera definitio aliqua indiuidui, an non, etiam vna tantum, an duae. Satis erit, ex verbis Porphyrii, duas colligi posse, vnam hanc. Indiuiduum est, quod praedicatur de vno solo particulari, Alteram istam. Indiuiduum est, quod consistit ex proprietatibus, quarum collectio nunquam in alio erit eadem. Pro quarum pleniore facilioreque intellectu, pauca annotanda sunt & perstringenda aliquot indiuidui acceptiones, vt quae magna sit indiuiduorum varietas aperiamus. Primum itaque indiuiduum signis seu terminis attribuitur. Quomodo in indiuiduum nihil aliud est, quam signum incomplexum, cui ex sua significatione naturali vel ad placitum, repugnat de pluribus praedicari, ratione rei verè ac politiuè per ipsum significatae, vt Socrates, Virgilius, hic bos. Patet ergo, non omnino idem esse indiuiduum & terminum singularem seu discretum. Nam haec cum sunt termini singulares, propositionemque efficiant singularem, non tamen indiuidua sunt, homo qui est Socrates, haec Chimera, haec caecitas, & secundum quosdam etiam humanitas, aliaque quae vocantur abstracta vltima abstractione. Fatemur tamen, nonnunquam largius usurpari nomen indiuidui, sed ea acceptio non conuenit praesenti loco, vbi de indiuiduis ipsorum vniuersalium agitur. Hoc indiuiduum rursus duplex esse voluit. Quoddam vagum, quod est aggregatum ex ligno particulari & termino communi, circumlocutiue (vt quibusdam visum est) acceptum, ad significandum vago & indeterminato modo aliquam rem singularem, quaeque illa fuerit, vt aliquis homo, quidam color. Huiusmodi indiuiduorum non meminit Porphyrius, videtur autem crebro Aristoteles in praedicamentis, praesertim secundum eos, qui illum de signis interpretantur. Nam aliter non videtur opus tale indiuidui vagum ponere. Dicitur Thomas autem, & Caietanus conuenire huiusmodi vaga indiuidua non conueniri hac definitione, imò nec proprie indiuidua esse, cum de multis praedicentur vniuersaliter, sed tantum indiuidua vaga. Aliud est indiuiduum determinatum, quod determinato certoque modo rem singularem significat. Et horum aliud determinatum est ex nomine, nihilque aliud est, quam proprium cuiusque rei nomen, vt Socrates, Bucephalus, Nilus. Aliud vero per demonstrationem determinatum est. Estque compositum ex pronomine demonstratio primitiuè speciei, & termino communi rem demonstratam significante circumlocutiue acceptum, id quod frequenter vsu venire necesse est, cum proprijs nominibus destituimur, vt hic homo, hic equus, haec aqua. Addere solent indiuiduum determinatum ex suppositione seu hypothese quapiam, quale est; Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius: sed nos id non dubitamus veram indiuidui rationem obtinere, cum de multis licet iam non praedicetur, tamen praedicari possit: a Porphyrius autem non exempli, sed magis declarationis causa adductum esse, Nisi quis velit ipsum obrorto (quod aiunt) collo trahere, ad significandum circumlocutiue & singulariter vnum Socratem, quod non est verisimile Porphyrius, vel somniasse quidem. De his igitur indiuiduis determinatis

Que aqua & maiora.

De indiuiduo.

Prior indiuidui acceptio.

Indiuiduum vagum.

Thomas. Caietanus.

Determinatum ex nomine.

Ex demonstratione.

Prioris indi-
uidui finiti-
onis expli-
catio.
Auerrois.

terminatis commodè licebit priorem indiuidui definitionem accipere, si de terminis agere ma-
lumus, obseruatis interim quibusdā particulis, circa vniuersalis definitionem expositis, & non
multo etiam ante indicatis. Hanc tamen indiuidui descriptionem cum autore ipso, reprehē-
dit ac reijcit commentator Arist. eo q̄ si ei credimus, indiuiduū negatiuè definiti debeat, quem
admodum ab Arist. in libro Peri Hermenias est factum. Singulare (inquit) est, quod non est
de pluribus natum prædicari. Adducit & illud Arist. in prædicamentis, A principali substan-
tia nō est prædicatio. Sed hæc facile per distinctionem duplicis prædicationis solui possunt.
Et sanè qui negat singulare de pluribus natū esse prædicari, permissurus videtur ipsum de vno
posse prædicari. Nomen illud (particulari) quod definitioni adiectum est, excludere videtur
humanitatem, animalitatem, &c. quæ diximus vocari abstracta vltima abstractione. Quæ hic
de hoc albo verbose magis q̄ verè inculcari solent, eiusq̄ triplici acceptione, consulto omitti-
mus, q̄ ociosorum hominum ista commēta esse videantur. Quis enim accipiat hoc album, vt
idem polleat, quod res alba hac albedine. nō de eo quod fieri potest hic agitur, neq̄ quā signifi-
cationem intellectus apprehendere possit, sed quid vulgò a doctissimis fieri soleat pendē-
dum est, quando de significato ipso incidit contentio. Erit ergo hoc album, verum indiuiduū,
idem significans quod hæc res hanc albedinem habens. An hæc nomina Christianus, Cice-
ronianus, Louanensis, Brugensis. Nilia cus, indiuidua sint, nec ne, dubitauerit fortasse quispiā.
Cui paucis responsum sit, ea nequaquā indiuidua esse, quia nō vni soli conueniunt, licet interim
principale significatum fortassis vnum sit & singulare. Alio modo sumitur indiuiduum pro
re quapiā vna, quæ conceptu singulari ac incōplexo, significatur, cuiusmodi sunt Ioannes, Pe-
trus, Paulus, hic homo, & similia, cui indiuiduo potissimū attribuenda videtur secunda defi-
nitio, quæ de ipso assignatur in quantū ab alijs diuisum est, & causam prioris quodāmodo indi-
cat. Ideo nanq̄ indiuiduum de vno solo prædicari natum est, quia ex proprietatibus consistit
eiusmodi, quæ in multis reperiri pluribusq̄ communicari non possunt. Consistere autē hoc lo-
co non idē valet quod consistere vel cōponi, cum impossibile sit, substantiā aliquam siue com-
munem siue singularem non ex huiusmodi proprietatibus, quarum pleraq̄ pars accidentia
sunt, constitui. Quamuis istud a nonnullis Boetio (quā rectè viderint ipsi) imponatur. Erit
ergo consistere ex proprietatibus, proprietates habere, eisq̄ affectum esse, & per illas ab alijs
quibusq̄ discerni aptum natum esse. Id quod etiam admonet Albertus satis dicens, consi-
stere non hic accipiendum esse secundum substantiam ipsius rei, sed discretionem.

Per proprietates intelliguntur non sola accidentia aut propria, sed omnia siue communia si-
ue singularia, quæ quomodolibet vel intrinsecus, vel extrinsecus prædicantur de re quapiam
sumpta tamen secundum esse quod habet in rerum natura, non autem secundum esse quod ha-
bet in intellectu. Proinde hominis communis proprietates sunt substantia, corpus, animal, rati-
onale, risibile, disciplinæ susceptibile, aliæq̄ passionis ex eius essentia manantes. Item habere
neruos, ossa, caput, teste diuo Thoma & Caterano: sed esse vniuersale, speciem, & similia, quæ
secundas intentiones vocamus, non sunt proprietates hominis communis, quia solum conue-
niunt homini secundum illud esse, quod habet in intellectu, id est, secundum quod est obie-
ctum intellectus, non autem secundum illud esse, quod habet in rerum natura. Vnde nec in
particularibus hominibus reperuntur. Similiter etiam album, nigrum, & similia, non sunt pro-
prietates hominis communis, quia non competunt ei considerato simpliciter secundum pro-
prietatem naturam, quomodo consideratur cum adduntur hæc particule ipse, communis, & si-
miles, sed solum secundum quod accipitur personaliter pro aliquo singulari, cui hæc proprie-
tates insunt. Socratis proprietates sunt, esse caluum, ventrosus, deformis, Sophronisci mar-
morarij & Phanaretæ filium, illo momento natum, Xantippes maritum, molestiarum mulie-
brium, vxoriarumq̄ litium patientissimum contemptorem, Philosophum Atheniensem, Pla-
tonis magistrum, Delphicq̄ Apollinis oraculo omnium mortalium sapientissimum pronun-
ciatum, & ad extremum ab Anyto siue quod de dijs malè sentiret, siue aliam ob causam ac-
cusatum, cicuta intrepidè hausta, mortem oppetisse, de quo Satyricus,

Barbatum hoc crede magistrum

Dicere, sorbitio tollit quem dira cicutæ.

Præterea habere hæc ossa, hos neruos, & breuiter quæcunq̄ de eo enunciari queunt. Assig-
nantur ferè ab omnibus expositoribus septem, quibus potissimū homines inter se discerni
consueuerunt, hisce quæ sequuntur versibus comprehensa,

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.

Hæc septem propria continet omnis homo,

Quod se-

Quod sequitur in definitione, quarum collectio, &c. accipiendum est de identitate numerali,
non tamen eo modo quo quidam intelligunt, quasi videlicet tunc aliqua dūtaxat proprietates
dicatur eadem in pluribus reperiri, quando singularis & indiuidua aliqua forma in diuersis re-
peritur subiectis, sed vt ea dicantur eandem habere proprietatem, de quibus idem numero præ-
dicatum verè & affirmatiuè dici potest, siue prædicatum sit singulare, siue commune, siue com-
plexum, siue incomplexum. verbi gratia, homo, animal, rationale, risibile, bipes, constans ex
anima & corpore, & similes proprietates, in omnibus particularibus hominibus reperuntur
eandem, quia vnaquæq̄ earum permanens vnum & idem numero prædicatum de omnibus
particularibus hominibus verè & affirmatiuè dicitur, sed non reperuntur eandem in brutis
aut arboribus, quæ non possunt de ipsis verè & affirmatiuè enunciari. Verum obijciat quis-
piam, quicquid de Ioanne dicitur, id etiam dici potest de hoc risibili, hoc flebili, hoc rationali,
& similibus, demonstrando semper eundem hominem, quæ tamen sunt indiuidua a Ioanne
distincta, cum sub alijs speciebus contineantur, ergo tota collectio proprietatum Ioannis po-
test in alijs indiuiduis eadem reperiri. Cui respondendum puto, quod hæc indiuidua, hoc ri-
sibile, hoc flebile, hoc rationale, quæ pro Ioanne sumuntur duobus modis considerari pos-
sunt. Altero modo materialiter tantum, pro re pro qua sumuntur, & sic non differunt a Io-
anne, cum pro eadem re prorsus accipiantur. Vnde fit, vt quicquid de Ioanne dicitur, de
ipsis etiam dicatur, & contra. Altero modo considerantur formaliter & secundum propriam
naturam, & sic sunt inter se distincta indiuidua, possuntq̄ de vno multa dici, quæ alijs non cō-
petunt, vt formaliter loquendo de hoc risibili rectè dicitur, quod causam formalem habeat ri-
sibilitatem, non autem de Ioanne flebili, similiter de Ioanne dicitur, q̄ constat anima & corpo-
re tanq̄ proprijs partibus, non autē de risibili. Et eodē modo respondendū ad argumentū q̄ sic
colligi potest. Quicquid cōuenit Ioanni, etiā conuenit homini, & animali, per locū ab inferio-
re ad superius, ergo proprietates Ioannis reperuntur in alio eadē, nempe q̄ homo & animal etiā
duobus modis considerari queunt, iuxta modum prius dictū, videlicet materialiter & formaliter:
& materialiter considerata censentur eadem cū singularibus pro quibus accipiuntur, vnde
& de ipsis prædicantur, quæcunq̄ singularibus cōpetunt. Formaliter verò cōsiderata sunt
diuersa, & ideo de ipsis non prædicantur proprietates singularium, vt album nigrum & si-
milia. Nam homo ipse neq̄ albus, neq̄ niger est, sed bene contra, omnes proprietates hominis
communis Ioanni tribuuntur, quia Ioannes in se hominem includit, & non contra.

In primā partem capitis de differentia, continentē differentia acceptiones, annotatio.

EXPOSITIS duobus primis vniuersalibus genere & specie, ad differentiam transit
Porph. q̄ hæc reliquis duobus posterioribus perfectior & dignior existat, cum essentia-
liter prædicetur, illa verò accidentaliter omnino de suis dicantur subiectilibus. Et initio qui-
dem more suo acceptiones aliquot differentia præmittit, anteq̄ tertij prædicabilis determi-
nationem aggrediatur. Pro quibus aduertendum, nomen differentia nō abstractiue hic sumi,
pro ipsa videlicet diuersitate, seu differendi respectu, licet ita primo aspectu videri possit, sed
concretiue pro forma qua aliquid differt. Et si enim quæ de differentia a Porph. traduntur, vo-
cabus etiam significq̄ non absurdè applicentur, longè tamen conuenientius rebus ipsis attribui
putamus. Quis autem sit respectus principaliter hoc nomine (Differentia) significatus, an rati-
onis, an realis, Item in quo fundetur, & ad quid terminetur, curiosis inquirendū relinquimus.
Neq̄ enim nostrum est, huiusmodi quæstiunculas exactius excutere, quarum intelligentia
ex alijs pendet, iuuentutisq̄ instituendæ captum excedit. Sed nec illam contentionem magni
ponderis esse arbitramur, An differentia vniuocum sit ad tres hæc acceptiones, an æquiuo-
cum, atq̄ hoc an a casu, an a consilio, vt quibusdam videtur. sunt enim hæc ferè arbitraria,
& parum vtilitatis continere videntur. Certum est, communem aliquam rationem siue essen-
tialem siue accidentalem reperiri posse, in qua tres hæc acceptiones conueniant, atq̄ ita nihil
vetare, quin aliquando quodammodo vniuocè nomen differentia significetur, licet interim
æquiuocè nomen illud accipi contingat, ad hanc aut illam dumtaxat acceptionem significā-
dam. Differentia igitur generaliter dicta, est forma quæuis, siue communis, siue singularis,
positiua, priuariua, aut negatiua, absoluta, vel respectiua, qua aliquid ab alio aut seipso differ-
re dicimus. Dictum est forma) Nam partes integrales, item genus ac species, aut alia his simi-
lia, quibus nonnunq̄ vnum ab altero differre dicitur, non admittuntur esse differentia. Di-
citur autem aliquid per formam dupliciter differre ab altero. Vno modo, quando talis for-
ma illi conuenit, non alteri, siue ad præsens tempus comparatio fiat, siue ad præteritum aut
futurum

o b i e c t i o

Differē-
tia cōis-
ter, pro-
prietē, &
magis p-
pē dicit

Quomodo
nomē diffe-
rentiæ sumē-
dum.

Quid diffe-
rentia.

ca

futurum, Hoc modo homo, rationabilitate differt a bruto animali. Et hoc fundamentaliter seu intrinsecus differre vocatur. Altero modo aliquid per formam differt, quando ipsi forma non cōpetit, sed alteri, quomodo brutum ab homine differt rationalitate. Atq; hoc extrinsecus & rancq; terminū, non vt fundamentum, differre aiunt. Pari modo declarandū, quomodo idē a seipso differre dicatur ratione diuersorum temporum. Sufficiētia in hunc modū a non nullis declaratur. Quęcunq; enim differunt, aut essentiali, aut accidentaria differentia differunt. Si essentiali, ea erit magis propria, sin accidentali, aut ergo inseparabili, & est propria, aut separabili, & vocabitur communis. Aliam, quę ex Boetio colligitur, breuitati studentes omittimus, hoc tamen admonemus, quod in huiusmodi rationibus non oportet semper conuertibilitatem exigere, sed satis est in plerisq; rem ita habere. Tres autem prædictas acceptiones non sub nomine differentię, sed differentis describit & explicat Porph. propterea q; hoc notius sit, & cum altero per omnia connexum. Ex communis differentis ergo definitione, hęc differentię cōmunis descriptionem colligere licebit. Differentia cōmunis est forma, qua rancq; alteritate quadam, aliquid differt quocunq; modo, vel a seipso, vel ab alio, vt sessio, cursus, quies, albedo hominis. Per alteritatem intelligimus, qualibet formam facillē a subiecto separabilem, non tantum ratione atq; intellectus cogitatione, sed & re ipsa, quales sunt iam enumeratę. Particula (quocunq; modo) non ad alteritatem quandam applicanda est, sed potius ipsam per id quod sequitur explicari dicemus, puta vel a seipso vel ab alio. Alijs tamen secus videtur, volentibus ea indicari, quod in quolibet prædicamento huiusmodi communes differentias est reperire. Appellata est autem differentia communis, non quod alias sub se complectatur & contineat, sed quod frequens admodum sit & varia, quodq; per eam vulgo homines rerum diuersitatem accipere soleant. Ex quo etiam facillē fuerit intelligere, cur reliquę alia propria, alia magis propria nominentur. Differentia propria est inseparabile accidens, quo alterum ab altero (intellige) vel a seipso differt, vt nasi curuitas, albedo cygni, risibilitas hominis. Nomine accidentis, hoc loco omnes formę non essentielles intelliguntur, etiā ipsę proprię passiones. Inseparabile accidens est, quod a suo subiecto aut nulla ratione, aut certē difficulter potest separari. Si infes, nasi curuitas facillē a suo subiecto videt separari, cū videlicet quis nasum curuum diuersam in partem vi premit, ergo malē a Porphy. inter proprias differentias recensetur. Respondebitur, per nasi curuitatem non tam figuram ipsam curuam seu obliquitatem hoc loco accipiendam esse, quā huius ipsius causam, quę est certa quædā dispositio qualitatum, cessante violētia, nasum ipsum in pristinā curuitatem statim reducens. Hanc autem constat difficulter a naso esse separabilem. Nam vt eleganter ab Horatio dictum est, Naturam expellas furca, tamen vsq; recurrit. Aut si per curuitatem ipsam figuram accipere placeat, definiendum erit accidens inseparabile esse, quod aut secundum se, aut secundum suam causam, difficulter aut nullo modo a subiecto separari potest: quod de causa sufficienti & accidentaria ipsi subiecto intelliges, si frigus respectu aquę inseparabile accidēs esse fateri voles. Differentia magis propria est specifica differentia, qua alterum ab altero differt, vt rationalitas. Accipitur autem specifica differentia duobus modis. Vno quidem denominatione sumpta a specie specialissima, pro ea quę specialissimam speciem immediatē constituit, vt est rationale secundum veritatem, licet non ex sententia Porphy. Hoc modo sumitur differentia specifica, quando contra genericam distinguitur. Altero verō modo denominatione a specie subijcibili deriuata, pro ea quę speciem subijcibilem aliquam, siue subalternam, siue specialissimam constituit, quo modo accepta, genericam complectitur sub se, & ita in hac definitione sumenda est. Interest autem inter duas præcedentes & hanc tertiam differentię acceptionem, In primis quod semper positua sit forma, nonnunq; priuatiua aut negatiua. Secundō, quod illis singularibus formis esse liceat, hęc verō semper communis sit & vniuersalis, vt ex Porphy. verbis satis liquidō potest constare. Si quis tamen oppositum dicere malit, non admodum cum hoc contenderimus. Tertio, quod per differentia magis propriam, nunq; aliquid a seipso differre possit, in ordine ad quod cunq; tempus sumatur, quia essentialis est. Essentia autem rei permutari non potest vnquā. Cuius oppositum in alijs acceptionibus, quę accidentarię sunt, est dictum. Assignat quoq; Porphy. vnā inter hæc acceptiones conuenientiam, & differentiam triplicem. Conueniunt enim omnes in hoc, quod ipsę alicui aduenientes, id est, inexistentes, ipsum aliquo modo diuersum efficiunt. Sed illud primum interest, quod communis & propria alteratum solum faciunt, hoc est, tantum faciunt suum subiectum differre generaliter, ita vt non essentialiter differre faciant. Magis propria facit aliud, hoc est, substantialiter diuersum, speciemq; quę vnū per se

Quid differentia cois.

Quid ppria differentia.

Obiectio.

Solutio.

Quid magis propria.

Distari differentiarum discrimina & cōsentus.

per se est, constituit. Quæret fortasse quispiā, qualis differentia sit rationalitas respectu animalis quod diuidit, & ad esse specificum contrahit. Respondere solent, communem esse differentiam, perq; eam animal communiter differre. Nos autem Alberti, Thomę, aliorumq; veterum sententiam sectantes, probabilius putamus, rationale sic comparatum neq; communem esse differentia neq; propriam. Hi enim omnes vnanimi consensu pernegāt rationale respectu animalis esse accidens separabile aut inseparabile. Sed neq; specifica differentia esse videtur, cū nō constituat animal, neq; definiat quę huiusce differentię propria sunt officia. Erit ergo reductiue differentia magis propria, eo quod animali adueniens, ipsum ad certam speciem cōtrahat. Idem videtur iudicium habendum de formis phisicis & indiuiduis differentiarum. Secunda differentia inter dictas acceptiones innuitur, quod communis & propria simpliciter & tantū differentię vocantur, atq; hoc propter imperfectionem ipsarum, quemadmodū animalia bruta, sine addito vulgō vocamus animalia, quo nomine si hominem aliquem voles, iniuriā fortasse ac contumeliā intulisse videaris, non q; quis inficias ire possit, se animal esse, sed quia nobilius quiddā se esse cognoscit, q; vt ea appellatione contentus esse debeat. Magis proprię autem differentię specificę appellantur, q; sanē grandis earū præceteris indicatur eminentiq; perfectio. Tertiam ex ipso autore satis procliue fuerit intelligere.

Questio. Responsio. Albertus. Thomas.

In secundam partem de differentia, complectentem differentię tres diuisiones, annotatio.

Differentię aliā est separabilis. Prima differentię diuisio

ENV MERA T tres differentię diuisiones, quodam ordine sese ad inuicem habentes. Primę diuisionis diuisum est differentia generaliter sumpta, vt omnes ante enumeratas acceptiones comprehendat. Hęc autem diuisio cum sequentibus, modō nihil intelligas, est accidentis in accidentia (licet quibusdam aliter visum fuerit) quod facillē cognoscetur, si quis diuisi & membrorum diuidentium rationes, mutuasq; habitudines diligenter excusserit atq; contulerit. Neq; in huiusmodi accidentarijs diuisionibus, quicq; incommodi euenire arbitramur, si aliquando diuidentia membra alteri a diuiso conuenire probentur, cum istud solū in per se diuisionibus exigatur. Sunt tamen qui huic qualicunq; incommodo occurrere volētes, diuisum in membris sedulo repetant, id quod satis sit semel admonuisse. Nam & alibi frequenter incidit. Quę sint differentię separabiles, quę inseparabiles, præcedenti annotatione expeditum est. Differentia per se a quibusdam describuntur esse essentielles, ab alijs quę primo modo per se ab Arist. in posterioribus Analyticis assignato differentibus competunt, sed hęc in idem redeunt, Nam risibile per se quidem secundo modo conuenit homini, sicut & cęterę passiones suis subiectis, sed non primo modo, cum non ingrediatur eius essentialē definitionem, quę ex genere & ex differentia per se constare debet. Erit ergo risibile, differentia per accidens, quemadmodum simum, aquilinum, & album. Secundam differentiam seu separationem differentiarum per se & per accidens referunt Boetius & Albertus ad eas per se differentias, quę ad substantię prædicamentum prius assignatum spectant. Nobis tamen magis probatur aliorum sententia, ea quę hic dicuntur, de cuiuslibet prædicamenti differentijs per se ac generibus, quatenus talia sunt, intelligentium. Nulla enim omnino per se differentia, neq; vllum genus, neq; vllum esse, seu quidditas rei, de his respectu quorum est huiusmodi secundum maius aut minus prædicabitur. Eius causa est, quia magis & minus suscipere, ex indiuiduorum principijs, gradibus formę singularis, aut fixiori penitioriq; in subiecto inhesionē provenire debet, a quibus omnibus differentia per se, genus, ac ipsum esse abstrahunt, vt vna albedo non est magis disgregatiua visus, q; altera, neq; hoc album magis coloratum aut album est illo, si naturam aut essentiam ipsam spectemus, & non particularium albedinum maiore vel minorem intensionem. Per esse autē vniuscuiusq; definitionē essentialē intellige, quę idcirco vna ac eadem esse dicitur, quia omnibus quibus essentialis est, æqualiter & non secundum magis & minus conuenit. Ex eo autem rectē probat Porphy. neq; genus, neq; differentia magis & minus suscipere. Nam si altera definitionis pars magis aut minus susciperet, ipsa quoq; definitio idem pateretur, cum (vt dici solet) effectus sequatur debiliorem partem suę causę. Illud nō mittendum est, posteriorem huius discriminis partem particulariter tantū veritatem continere. Non enim verum est, omnes differentias per accidens intensionem suscipere aut remissionem, vt constat de quantitatibus, figuris perfectis, & multis relationibus. Insuper proprię passiones (quę essentiam ipsam quę in indiuisibili consistere dicitur, sequitur, ex ipq; inseparabiliter manant) magis ac minus suscipere non possunt, vt vnus homo non magis risibilis est altero, teste etiam Porphyrio in communitatibus vniuersalium, & ita in alijs. Quod si nonnunq; huius oppositum, apud Albertum aut alium quempiam reperiat, id ad actum

Secunda differentia. Boetius. Albertus.

actum quem huiusmodi aptitudo respicit, aut ad materię dispositionem, non ad ipsam aptitudinem secundum se referendum est, si eorum auctoritatem inuiolatam tueri quis uolet. Aquilinum, simum, coloratum, aliquo modo intendi & remitti uolunt, quod illa tantum in suis caulis intentionem suscipiant, & remissionem. hoc uero tantum ratione inferiorum suorum, uidelicet albi aut nigri, secundum magis & minus prædicetur. An hæc ita se habere necesse sit, non est præsentis loci discutere. Tertia diuisio ita accipienda est, ut membra diuidetia non re ipsa sint opposita, sed tantum ratione. Nam omnis differentia diuisiua, constitutiua est, & contra, sed non respectu eiusdem. Est enim generis diuisiua, & constitutiua subiectæ speciei. Differentiæ per se multa sunt officia, quorum duo hac ipsa diuisione indicantur. Primum enim genus ipsum diuidit, generisq; potestatem contrahit. Atq; hinc diuisiua uocatur. Secundò cum genere secundum potestatem contracto speciem constituit, & ab hoc constitutiua siue specifica nominatur, tanq; a digniore officio, quam sit, genus ipsum partiri ac diuidere. Tertio, speciem constitutam essentialiter ab alijs quibusq; differre facit, quare & magis propria differentia appellatur. Quarto de specie constituta in quale essentialiter prædicatur, a quo prædicabilis differentia dicitur, & ut talis est, species est uniuersalis, ob cuius pleniorum cognitionem, alia omnia quæ ad differentias pertinent, a Porphyrio sunt pertractata.

In tertiam partem capituli de differentia, differentiæ definitiones complectentem, annotatio.

Diuisio tertia. Differentiæ per se officia,

Primæ finitionis differentie explanatio.

PRO exacta eorum quæ hoc capite traduntur intelligentia, plurima annotanda forent, iuuentutis nouitiæ captum excedentia, quæ breuitati studentes suis locis consulto referuauimus. Primam autem differentie definitionem sic explicamus. Differentia est res uniuersalis, quam species aliqua subijcibilis, essentialiter ac formaliter includit, sed nullum genus eiusdem speciei, siue propinquum, siue remotum, ut homo rationalitate abundat ab omni suo genere, & animal sensibilitate, atq; ita in alijs. Est enim homo per rationalitatem ipsam, quam tanq; partem essentialem, formalem, atq; determinantem, necessariò includit, id quod de nullo ipsius hominis genere uerè dixeris, ut quorum unumquodq; sine rationalitate existere potest. Definitur autem hac definitione, differentia magis propria, in quantum constitutiua est speciei. Nam aliæ differentie quæ communes & propriæ dicuntur, sicut a philosophico instituto alienæ sunt, ita hac definitione minimè continentur, neq; per eas species ipsæ sunt quod iunt, sed speciebus antè existentibus adueniunt & accidunt, quare non essentialiter, sed accidentales uocantur. Reijciuntur & genera a definitione, quia non formales, sed materiales sunt partes constitutarum specierum. Similiter & formæ Physicæ, quæ non sola cogitatione, sed re ipsa a speciebus differunt, ideoq; definitione differentie non continentur. Loquimur enim hic de partibus metaphysicis, quarum compositio tantum secundum intellectum spectanda est. Illud uero negligendum non est, quemadmodum dupliciter aliquid habere dicitur quippiam, actu uidelicet ac potestate, & dupliciter quoq; unum ab altero per aliquid abstrahere. Abundat enim genus potestate a quouis sua specie, species uero actu a genere. Sed quia potestate abundare non proprie abundare est, quemadmodum nec proprie diues est, qui diues tantum esse potest, ideo simpliciter pronunciatum est a Porph. specie a genere abundare per differentiam, non ediuerso. Circa obiectionem autem seu dubitationem, quam sibi facit Porph. aduertendum est, quosdam Peripateticos (ut notat Albertus) quæstionem istam, ad genus causæ efficientis reuulisse, fortasse quod aduerbium (uudè) talem causam indicare conlueuit, sicut in definitione causæ efficientis, quæ est apud Arist. secundo Physicorum. Verum hic sensus & falsus est, & ad præsentem locum non accommodus, Mox enim sequitur, Neq; ob hoc ex non ente aliquid fit) quod sanè omnes ad subiectum materialeq; principium referunt. Falsus est etiam, Nam secundum probabilem opinionem Alberti & Thomæ, genus & differentia; uerè una res sunt, causam autem efficientem a suo effectu re ipsa diuersam esse oportet. Deinde si inter ea huiusmodi diuersitas admittatur, illud certè inficiari non potest, naturam genericam ad differentiam, ut materiam ad formam se habere, atq; ut imperfectum quoddam ad perfectum. materia autem formæ non est causa efficiens, neq; perfecti imperfectum. Quare non de efficiente, sed de materiali principio intelligenda est dubitatio.

Albertus.

Obiectiõis Porphyria ne explicatio. Albertus. Thomas.

Questionis incidentis diuisio.

Si roges, quod ergo sit ipsius differentie principium effectiuum? Respondebitur, eam esse causam efficientem differentie, quæ indiuiduum in quo differentia continetur, efficit atq; producit. Ab eadem enim causa effectiua, indiuiduum & indiuidui superiora omnia suam accipiunt existentiam. simili modo de causa finali iudicandum. Differentie autem, cum simplex actus sit, nulla est omnino assignanda causa formalis. Dubitatio autè ista, cuius de intellectu hæctenus

hæctenus est disputatū, hunc in modū fufius explicatiuq; proponi poterit. Si quemadmodū in prima cõtinetur definitione, species differentia abūdat a suo genere, uudenā ergo habet species hæc differentias? Neq; enim eas a genere accipere posse uideretur, cū eis ipsis a genere dictæ sint abundare, nulliq; opposita siue repugnantia simul inesse queant. Sed neq; a seipsis illas habet, cum nihil semetipsum constituere, ac seipso prius esse ualeat. Neq; uerò a nullo eas haberi rectè dixeris, quia ex nihilo seu non ente nihil fieri, omnium philosophorū consensu iam olim est receptum. Apparet ergo, aut species omnino differentias non habere, aut certè eis nō abundare a suo genere. Hanc controuersiam ex Peripateticorum sententia ita tollit Porph. ut dicat genus ipsum, actu quidē (qui Græcis ἐν ἐργα uocatur) istas differentias, quas in suas fundit species, nō habere, sed potestate siue potètia tantū. Quemadmodū enim homo ridēs, ab eo qui potest ridere differt actu, & si accidentaliter, sic homo rationalitate abundat actu ab animalī. Necessariò enim & essentialiter homo est rationalis, animal uerò ipsum non statim rationale esse oportet, quia ut irrationale sit, etiam potest fieri. Cõtinet ergo genus potestate differentias diuersas, quia ex natura generica, in qua inchoatæ modò erant, oriuntur, propriasq; distinctim sortiuntur actualitates. Non autem ex dictis consequens esse oportet, quippiam ex nō ente fieri, aut opposita eidem inesse, eo modo quo id absurdum habetur, nepe actu. Nam potestias contrariorum in eodem simul constare, nemo est qui ad dubitet. Simul enim eodēq; momento, corpus aliquod potentiam habet ut album sit, atq; etiā ut sit nigrum, licet fieri nequeat ut simul & album sit & nigrum. Obijcies forsità. hæc simul uerè sunt, animal est rationale, animal est irrationale, ergo genus differentias suas non tantum potestate, sed & actu habet coniunctas. Respondet Caietanus, duo opposita eidem actu inesse, dupliciter intelligi. Aut enim per coniunctionis modū, quo modo accidentia suis subiectis coniuncta sunt, & forma materię, & quoduis aliud, quod extra substantiam est, rei cui inest, ipsumq; in formando determinat. Hoc modo opposita non posse inesse eidem simul, ueritatē continet tantūmodo de illo quod est idē numero. Idem nāq; genere, & specie, possibile est taliter opposita simul habere, ut homo albedinē habet & nigredinem, animal rationalitatem atq; irrationalitatem. Aut per modū inclusionis, sic ut opposita in illius ratione includantur. Hoc modo impossibile est, idem siue numero, siue specie, siue etiā genere, actu habere opposita, neq; sic genus differentias diuisiuas habere dicitur, sed tantū priore modo. Ab hac solutione nō multū diuersa est illa, quæ dicit duas propositas propositiones, pro diuersis subiecti suppositis uerificari. Nec item alia, concedens rei quæ ut per intellectum cõcipitur eadē est, posse adiungi diuersas determinationes, seu res intellectas determinantes, cui rei sic eidē, re uera tamen diuersa & multa respondent in his repera, quibus tales res determinantes insunt, ut animalitas secundū intellectum una dumtaxat est, in rebus tamen ipsis diuersæ pluresq; sunt animalitates, una in homine, in quo ei coniuncta est rationalitas, altera in bruto, in quo irrationalitas. Cū dicitur, Quale autè animal, &c. non est arbitrandū, totum istud (animal rationale mortale) ut differentiam assignari, sed idcirco appositum esse genus, ut tãto plenius interrogationi satisfieret, addereturq; differentia, id ipsum a quo profluxit atq; dependet, nempe genus diuisum, quo sublato tolluntur omnes subiectæ differentie. Secunda differentie definitio est. Differentia est, quæ de pluribus specie differentibus, in eo quod quale est prædicatur, aut ut (habet Boetius) in eo quod quale quid est. Quam constat in primis non omni simpliciter differentie assignari, cum Aristoteles & eius cõmentator, in Metaphysicis asserat, differentia speciei specialissimæ immediatè constitutiua cum specie specialissima cõuerti oportere, quod etiam uerè differentie rationem intelligentibus certissimum est. Difficultas ergo magna ipsos agitat cõmentatores, quodnam assignandum sit huic definitioni adæquatum definitū. Nonnullis uisum est id esse, differentiam magis propriam nominatam simplici nomine, omnemq; huiusmodi, secū dum sententiam Porphyrij de differentibus specie prædicabile esse contendunt. Nam rationale, de quo minus uidebatur Platonicis, de homine ac deo tanq; diuersis speciebus prædicatur. Non minus probabilis uideretur illa uulgaris sententia, iam olim in his scholis recepta, dicens hac definitione tantum describi differentiam genericam, seu ut uerbis Arist. in Topicis utamur, generalem, quatenus est prædicabilis. Illud enim exploratū certumq; est, nec ullo pacto dissimulandum, non semper (inquam) ab autoribus definitiones ita generatim assignari, ut omnibus omnino sub definito contentis conueniāt, sed & sic nonnunq; ut parè omnibus, potioriq; competant parti. Quæ in hac definitione ponuntur, ex præcedentibus manifesta sunt omnia, uelut tantum particula excepta. Pro qua aduertendum, Quale, sicut & qualitates, uariè ab autoribus accipi. Prima enim significatione solum pro ea forma sumitur qualitas, quæ ad

Obiectiõis solutio. Caietanus.

Secūda differentie finitio.

Qualitatis ac qualis diuersæ actiones, quæ ad

quæ ad qualitatis prædicamentum directè pertinet, tales sunt albedo, nigredo, scientia, iustitia. Secundò sumitur idem nomen multo generalius, pro omni in vniuersum forma, siue essentialis sit, siue accidentalis, quomodo accidètia, propriæ passionēs, & differètiæ, in quale prædicari dicuntur. Tertio accipitur pro sola forma essentialiter alicui cõueniente. Hæc autem duplex est. Vna physica, quæ cū materia rem naturalè componit, vt anima rationalis, anima equi, forma ignis. Alia metaphysica, quæ nihil aliud est, quàm differentia magis propria. Hoc modo, in prima parte capituli de differentia nuncupauit Porph. rationale qualitatem. Considerat ergo quale hic accipi debet pro quali essentiali, quod ideo fortassis a Porphy. expressum nõ est, quia ex dictis & dicendis satis facillè potest colligi. Quòd si quis omnè differentiam prædicabilem tam specificam, quàm genericam definitam sibi cupiat, id facillè effectū præstabit, eā in hunc modum describendo. Differentia est, quæ de pluribus in eo quod est quale prædicatur. Cū sequitur in litera. Nā sicut res, &c. nomine rerū intelliguntur res naturales ex materia & forma physicis cõstitutæ, & artificialia, quæ ex quibusdā cum vera materia & forma proportionè habentibus constāt, hoc est, comparisonem & similitudinè quandā, quæ quidē consistit in recipere & receptū esse, perfici ac perficere, aut alijs quibusdā talibus. Est autè ratio autoris hoc modo cõplenda. Differentia proportionabilis est cū forma, & ea quæ cū vera forma similitudinem habet, sed vtracq; harū qualitas est quædam cõpositi, deq; ipso quod dāmodo in quale prædicari potest, vt rogatus qualis est homo, non ineptè responderis, est anima rationali animatus, & qualis est discus, est rotundus, aut simile quippiā, ergo & differentiam rectè determinauimus in quale prædicari. Tertia definitio, quæ est, Differentia est, quæ diuidit ea quæ sub eodem genere sunt, de differentia magis propria, vt est differentia, traditur. In qua per diuidere nihil aliud est accipiendum, quàm aptum esse distinguere, ac separare. Est enim differentia, in quantum talis, proprium munus, species sub eodem genere contentas inter se distinguere ac alias reddere. Quarta autem quæ est hæc, Differentia est, qua differunt a se singula, verbis duntaxat a tertia diuersa est. Nam species eiusdē generis (quæ per nomen singula particulariter acceptū intelliguntur) ab inuicē differentia differre, nõ est aliud, q̄ differentiam species ipsas inter sese diuidere. Hæc duæ postremæ definitiones (vt indicat Porphy.) non sunt cõpletæ, atq; cum definito suo conuertibiles, sed ipsum excedūt. Communibus enim & proprijs differentijs eas cõpetere manifestum est, perficientur ergo adiectione huius particulæ (essentialiter) vel potius eius quā postea explicat autor (quæ ad esse rei cõducit, & quæ eius quod est esse rei pars est, aut sicut habet Boetius, quæ ad esse conducit, & quæ quod erat esse & eius rei pars est. Ex quo nonnulli sanè, quinā conficiunt definitionē. Nos tamen rectè, vt præcedētium duarum complementum accipere malumus. Per esse rei, intelligi potest quiditas ipsa seu rei cuiusq; essentia vel natura, qualis est humanitas. Ad hanc enim (nisi simplex omnino fuerit) componendam, conducit, imò necessaria est differentia aliqua, qua generis ipsius amplitudo atq; potestas, in specie arcitudinem contrahatur. Aliter per Esse, accipere licebit definitionē essentialē rei. Sed hæc in idē serè recidunt. Vt autè explicatius dicatur, quonam pacto differentia ad esse rei conducit, ne quis eam extrinsecus & accidentalitè quodammodo ad esse conducere opinetur, subiungitur altera particula, & quæ eius quod est esse rei pars est. Id quod nequaquā communibus aut proprijs differentijs competere palam est, quæ essentia in cõstitutæ adueniunt. Atq; hæc tamen quidem de differentia dixisse sit satis.

Boetius.

In caput de proprio annotatio, continens proprijs acceptiones quatuor.

Proprijs quatuor modos diuidit

EA QVAE propria vocamus, aduertendum est tripliciter comparari posse. Primò quidem ad genera generalissima vel subalterna, sicq; vocari propria generica, vt risibile proprium est primo modo animalis, & eiusdem proprium quarto modo est, aptum natum sentire. Secundò comparantur ad indiuidua, vt si risibile Socratis dicatur esse proprium secundo modo, sicut nonnullis videtur. Tertio ad specialissimas species, dicunturq; propria specifica, ac de ipsis hoc modo consideratis tractat Porph. & non aliter, vt ex definitionibus est manifestū. Idq; propterea fortasse, quòd de istis & alijs parè omnino velit haberi rationem, quantum ad ipsas acceptiones pertinet. Sunt autem proprijs acceptiones seu significatōnes a Porphy. recēsitæ, quatuor, ad quas nomē propriū analogum esse voluit, principaleq; significatū esse propriū quarto modo, hoc enim perfectam & integrā proprijs obtinet rationem, a qua cætera nonnihil deficiunt. Sed obijciat quispiā, Arist. in Topicis tantum triplex enumerauit proprium, malè ergo hic quatuor a Porphyrio assignantur, præsertim cum se Peripateticos imitaturum initio sit pollicitus. Huic respondendum, proprium ad aliquid, quod est apud

apud Aristot. sub se propria primo & secundo modo continere & ita Porph. distinctius explicare voluisse, quæ apud Arist. breuioribus terminis conclusa erant, quod certè nequaquā vitio verti debet, imò nec omnes assignauit proprijs acceptiones, si rem ipsam diligentius libeat excutere. Nam proprium prædicabile, quod maximè ad rem faciebat, silentio pertransijt, de q̄ postea disputabimus. Prima proprijs acceptio, quæ est, Propriū est quod alicui soli speciei accidit, & nõ omni, sic est explicanda. Proprium est vniuersale, quod soli alicui speciei specialissimæ, sed nõ omni, id est, nõ toti, siue non in vniuersum accidit, hoc est, accidentaliter inesse, siue accidentaliter de ea natum est prædicari. Malè enim a nonnullis asseritur, verbum accidit, (si modò prædicationē, quæ vocabulorum est, denotat) necessariò actū signare debere, non aptitudinē, vt facillè fuerit declaratu. Ex qua interpretatione statim manifestū est intelligētī, quo pacto hinc excludenda sunt genera respectu suarū specierū, & alia similia. Item partes integrantes. Siquidem ista omnia non tanq̄ formæ accidentales insunt. Dicitio exclusiua (soli) non omnia alia a specie, id est, quæ non sunt ipsa species, excludere credenda est, sed tantummodo illa quæ a specie omnino sunt aliena atq; separata, qualia non sunt eius indiuidua, & partes essentielles seu integrales, vel etiā nature superfluitates, vt capilli, & vngues. Hoc autem ideo admonendum duximus, ne quis ob hoc medicinam non soli homini accidere cauilletur, quòd etiā anime, atq; intellectu eius accidentaliter insit. Neq; istud in hac solummodo intelligi volumus acceptione, sed in alijs sequentibus. Dicitur (speciei) particulariter seu determinatè accipitur, vt arguit signum (alicui) quod præcedit. Nomen autem (omni) non signū est vniuersale seu distributiuum, sed significatiuè accipitur pro toti seu integræ. Tunc autem quippiam toti speciei accidere dicitur, quando omni eius indiuiduo accidit. Neq; tamen ob hoc substantiuum adiectiuū (omni) erit hæc dicitio indiuiduò, sicut nonnullis visum est. Hoc enim nimis longè petitum videtur, cū non aliā (vt arbitramur) inuenirent euadēdi rationē. Pro nobis facit, atq; adeo conuincit, quod Boetius dicit, propriū secundo modo esse, quod huiusmodi est, vt omnem quidem speciem contineat atq; transcendat, manifestè videlicet nomē (omne) ad speciem referens, nõ quidem vniuersaliter acceptū (sic enim falsissimum foret quod dicit) sed vt modò diximus. Alij huiusmodi particulas pro aduerbijs accipere consueuerunt, vt omni idem valeat, quod vniuersaliter affirmatiuè, & in cæteris proportionabiliter. Sunt autè exempla primi modi, medicina, grammatica, geometria, cæteraq; disciplinæ, studio atq; labore ex præcedentibus operationibus cõparatæ. Scientias nanq; infusas, quas possident angeli, specie fortassis discrepant ab humanis. Atq; huiusmodi quidem, propria sunt homini secundum animam, alia verò secundum corpus, vt habere actu duas manus, habere aures immobiles. Siquidem omnia alia animalia quæcunq; aures habent, eas motitare possunt. Quæcunq; hoc modo propria sunt, in vniuersum vera sunt accidentia prædicabilia, & proprijs prædicabilis rationem habere non possunt, respectu eorum quibus sunt propria.

Prima.

Boetius.

Secunda.

Secundam acceptionem, quæ est, Propriū secundo modo est, quod omni & non soli accidit, sic declaramus. Proprium est vniuersale, quod accidit alicui speciei toti, hoc est, integræ, ita vt omni eius indiuiduo, tēpus a natura determinatū habenti, cõueniat, sed nõ soli, vt aptitudo ad habendū duos pedes cõparatione hominis. Addita est vniuersalitati illa restrictio (tēpus a natura, &c.) quia nigri respectu corui, & albi cõparatione cygni, hoc modo propria ab auctoribus asserūt, cū tamē nec pulli cygnorū albi sint, nec coruorū planè nigri. Hæc propria secundo modo, si aptitudines sint cõnaturales, ex specie essentialibus principijs manātes, atq; productæ, vera erūt propria prædicabilia, respectu eorum subiectorum, quibus secundo modo sunt propria, Sin autem formæ accidentales fuerint, non essentiam ipsam sed indiuidua consequentes, vt sunt quātitas, & color respectu hominis, albedo respectu cygni, talia vera erunt accidentia, neq; proprijs prædicabilis vnq̄ suscipient rationem. Proprijs tertia acceptio, quæ est huiusmodi. Proprium tertio modo est, quod soli, omni, & aliquādo accidit, ex duabus præcedētibus manifesta esse potest, depta vltima particula, videlicet (aliquādo) quā omnes penè expostores accipiūt, vt idem valeat quod aliquo tempore, & aliquo non. Qui enim particulariter aliquid pronunciat, vniuersale solet excludere, licet tamen id vbicq; non sit necessarium. Exempla sunt, vt canescere respectu hominis, quia soli, & omni homini aliquando accidit, nempe in senectute, si ad eam perueniat. Sic enim sub hypothēsi, siue suppositione quadam intelligi debet, quod dicitur, proprium tertio modo speciei omni conuenire, si videlicet ad tempus a natura determinatū pertigerit indiuiduum. Quòd si qua fuerint, ad quæ natura nullum tempus definiērit, & tamen omni & soli accidat, sed non semper, fatebimur ea quoq; tātis per propria tertio modo esse, quàm diu sic sese res habuerit, vt si omnis & solus homo curreret,

Tertia.

Dij currere

currere proprium foret tertio modo comparatione hominis. Quibus verò natura certum aliquid tempus determinauerit, ea perpetuò propria tertio modo permanere cōcedimus, quæ sunt, canescere & pubescere respectu hominis, quorū hoc in iuuentute, illud in senecta homini aduenire solet. Dicit fortasse quispiā, videmus etiā iuuenes præ nimio studio, cura, aut læsione, aliòve simili accidente canescere, non ergo certū tempus præfixisse videtur natura caniciei. Respondendū est, duplicē esse canitiē, Vnam quidem naturalē, prouenientem ex caloris naturalis defectu, humidū cerebri humani nō potentis resoluere atq; digerere, propter quod humidū fit putrefactio, ex qua capillorum prouenit canicies, non omnibus quidem eodē tempore seu annorum numero, sed his citius, alijs tardius, prout serius maturiusue calorem nariuū deficere contigerit, secundū varias hominū diuersorum cōplexiones. Altera est canicies accidentalis, non ex caloris naturalis defectu propter ætatem proueniens, sed vel ex nimia solitudine, aut cerebri læsione, aut alio quopiam casu. De qua non est nobis hic sermo.

Obiectio.
Solutio.
Duplex canicies.

Quarta.
Duplex propriū quarto modo.

Quarto modo id propriū esse dicit, quod est vniuersale, alicui speciei omni, soli, & semper accidens, id est, omni tempore accidentaliter inhærens. Hæc autem duplicia sunt. Quædā speciei ipsi conuertibiliter & necessariò accidentia, sic vt saluis essentialibus eius principijs, ne intelligi quidē possint abesse, quales sunt omnes & solæ aptitudines, quas alio nomine proprias passiones appellat, vt risibilitas, flebilis, & disciplinæ susceptibilitas respectu hominis, & ita in alijs. Alia conuertibiliter quidē conueniūt, sed interim cōtingenter siue nō necessariò, ea in necessitate quā diximus, vt intellectus siue intelligēdi potentia homini. Itē quantitas corpori, potētia nutritiua corpori animato, sensus animali, modò nō tantū de specifico proprio loquamur. Atq; hæc etiā sub quarta proprii acceptione secundū veterū interpretationē continent. Fuerunt tamē inter recētores, qui sola illa priora hac acceptione cōcludere, & posteriora hæc ad tertiā relegare volētes, aduerbia (semper & aliquando) per necessariò & cōtingenter exponerent, sed nō consentire videtur hæc interpretatio ips, quæ postea in communitatibus quinque vniuersalium a Porph. dicuntur, neq; etiā veterū expositionibus, hic de quatuor proprii acceptionibus a Porph. assignatis. Sed de proprio prædicabili, siue quod species est ipsius vniuersalis, cuius ante meminimus, vehemēs inter philosophos, & difficilis versatur quæstio. Nō nullis sanē placet, propriū prædicabile non aliud esse, q̄ proprium quarto modo. Hic proprium ab accidente hoc discrimine separant, q̄ illud conuertibiliter, hoc verò nō conuertibiliter, vtrūq; tamen accidentaliter prædicatur. Itaq; risibile respectu hominis propriū esse inter ipsos cōuenit, sed respectu Ioānis, cū quo non cōuertit, accidens esse volūt. Alij, quorū sententiæ magis accedimus, propriū quarto modo vt tale est, vniuersalis speciei non esse dicūt, neq; hoc inter propriū prædicabile & accidēs interesse, q̄ alterū conuertibiliter, alterū prædicatur nō conuertibiliter, sed aliud quiddam, quod sic ostendere credunt. Id quod proprium est quarto modo, non est vniuersale comparatione illius, cui sic est proprium, ergo proprium quarto modo non potest esse vniuersalis species. Consequentia est manifesta, quia si duorū relatiuorum vnū ad alterum se habet vt species ad genus, oportet nō solum superius vniuersaliter de inferiori verè prædicari, sed necesse est, vt cuiuscunq; respectu inferius de aliquo dicitur, illius etiā cōparatione superius de eodem verificetur, quæadmodum in quarto Topicorum Arist. docet, & exēplis haud difficulter ostenditur. Antecedēs autē probant. Nam nomen & ratio vniuersalis exigit, vt ipsum ad plura de quibus prædicabile est comparatur, aut certē illorū aliquod, sed quod cum aliquo conuertitur, non potest ad illud tanq̄ aliquod pluriū, de quibus dicatur comparari, quandoquidem ipsum minimè excedit, neq; aliud quicquā extra ipsum complectitur, non potest ergo quicq; respectu eius cum quo conuertibile est, veram vniuersalem rationem obtinere. Quare neq; differentia vniuersale erit, comparatione illius speciei, cum qua cōuertitur, neq; item proprium, sed tantū comparatione minus communium, siquidē vniuersale vt huiusmodi, ad particularia, minusq; communia, non ad cōuertibilia referri debet. Adducit & alia quædā, quæ breuitatis gratia omittimus. Distinguant ergo hi ab accidente proprium prædicabile, per necessariò & contingenter prædicari, loquendo de necessitate & cōtingentia, quæ spectantur ex ipsa essentia, non ex indiuiduorum principijs, vt alibi declarabimus. Poteritq; proprium prædicabile in hunc modum definiri. Proprium est vniuersale, quod de pluribus accidentaliter & necessariò prædicatur, vt risibile respectu Socratis, bipes comparatione hominis, hinnibile ad Bucephalum, atq; ita in alijs. Quare patet, nulla propria primo aut tertio aut quarto modo quatenus huiusmodi, hoc est, cōparatione eorū quibus sic propria sunt, esse propria prædicabilia, sed tantū propria secūdo modo, eaq; nō omnia, sed quæ veræ sunt aptitudines. Similiter & ea quæ propria quarto modo sunt speciebus, si ad indiuidua

De proprio prædicabili.
An propriū quarto modo spēs sit vniuersalis.

Indiuidua referantur earum. Sed dicent forsitan illi, hæc omnino arbitraria & commentitia videri, atq; a Porph. sententia longè alienissima, qui de proprio agens nusq̄ huius necessitatis, per quam ipsum ab accidente distinximus, meminerit. Quibus ex aduerso opponendum est, nullam etiā Porph. cū accidentis tradit descriptiones, mentionē fecisse eius discriminis, quo ipsi accidēs a proprio separare nituntur. Quod si dixerint, satis esse id in proprii definitione fuisse indicatū, q̄ proprium conuersim prædicaretur, atq; ita contrariū in descriptionibus accidētis subintelligendum reliquisse, cur non & nobis sufficiat, in accidentis definitionibus factam esse mentionem contingentis prædicationis, per quam proprium ab accidente peculiariter distinguitur, hancq; distinctionem satis indicasse autorem, dum in modis proprii solo verbo in est vritur, hic autem & verbo inest, & non inest. Si quis definitionem Aristotelis e Topicis adduxerit, qua proprium per conuersim prædicari definit, dicendum est, longè aliam rationem esse proprii prædicabilis, q̄ proprii vt est prædicati species, sed de hoc alibi.

In caput de accidente annotatio.

Reprehenditur ab Auicenna Porph. quod de accidente diminutè seu insufficienter tractauerit, omittis eius acceptionibus, quas tamē plurimi refert intelligere eos, qui in philosophicis libris instituendi sunt, aut versari solent. Nos igitur, ne eadem de causa acculemur, aliquot accidentis acceptiones seu significationes varias, quibus apud autores sumitur, proponemus. Primum ergo accipitur a philosophis nonnunq; pro omni eo quod alicui non essentialiter cōpetit, hoc modo, albo accidit homo & rationale. triangulo æquilaterū. & vniuersaliter omni superiori suū inferius accidere dicitur. Secundū hanc ergo significationē, etiam substantiæ accidentia erunt. Secundò sumitur accidens, vt contra substantiā distinguatur, sitq; quæuis forma subiecto alicui inhærens, hoc est, sic illi inexistent, vt cum ipso non efficiat quid vnum per se & simpliciter, sed tantū per accidens, sic risibilitas accidens est hominis, Item cæcitas, albedo, & hæc albedo. Alia sunt formæ, quas dicunt informantes, cum suis substantijs vnam rem per se componentes, vt omnis forma substantialis respectu materiæ, & differentia respectu generis. Tertio, accidens capitur pro forma accidentali cōmuni, quæ non essentialibus speciei profluit, sed ex proprijs indiuiduorū principijs, quæ aliquando variabilia sunt, aliquando ob certā causam variari non possunt, subiecto seu indiuiduo permanente, vt albedo hominis, frigus aquæ, calor ignis, deq; his intelligēda sunt, quæ hic a Porph. de accidente traduntur. Aduertendum tamen est, vocabulū accidens pro tali forma accidentali acceptum, duplicem habere posse significationem. Priore modo, vt indicet seu principaliter significet inhærentiam, qua forma ipsa suo subiecto dicitur inhærere seu inesse. Hic respectus realis videtur, & ob hoc non logicæ considerationis, sed metaphysicæ. Secundò, vt significet habitudinem quandam rationis, quæ videlicet intellectus operationem consequi habet. Vt enim cætera vniuersalia, non nisi operatione intellectus, vniuersalis rationem accipiunt, ita & ipsum accidens (modò vniuersalis vera sit species) accipere debet. Et secundum hanc significationem, a Porph. definitum est accidens tribus definitionibus, quas plurimis rationibus impugnat Auicenna cum suis Arabibus, vt ostendat non rectè a Porph. descriptū esse accidēs. Verum qui accuratius rē expendere velit, facillè deprehendet immerito Por. ab istis suggillatū esse. Prima autē accidentis definitio est hæc. Accidēs est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem, quæ hanc habet sententiam. Accidens est vniuersale, quod alicui inhæret subiecto, seu de eo prædicatur, & eidem potest non inhærere, seu de eodem potest verè negari, sine tamen eius corruptione. Cui consentit illud diui Augustini interpretamentum, Accidens est, cuius præsentia subiectum non constituit, & cuius absentia non destruit, vt albedo respectu hominis & cygni, sessio respectu Ioannis, & ita in alijs. Per genus definiti (vniuersale) exclusa sunt a definitione indiuidua, vt hæc albedo, hic cursus. Item cæcitas, nuditas, & aliq; formæ non positivæ. Huiusmodi enim non concedi solēt esse vniuersalia. Verba autem illa (adest & abest) quemadmodum ex præmissa interpretatione colligere licet, dupliciter exponi possunt. Vno modo, vt per adesse & abesse intelligamus inhærere, & posse non inhærere, priore quidem verbo actum dicente, posteriore verò potentiam. Cuius ratio est, quia probabilius putamus, albedinē respectu hominis non esse accidens, si nullus omnino sit homo albus, eoq; tunc album de homine prædicari non sit aptū, aduerbio tunc determinate verbū prædicari, & non verbū sit. Omne autē vniuersale semper de suo subiectibili prædicabile esse debet. Cui aliter videtur, aliā adhibeat interpretationē, si libet. Hic sensus Caietani non placet, Tum primò, quod intentio secunda, non debeat definiri per accidens reale, Tum secundo, quia multa sunt entia rationis quæ accidentia sunt, quibus tamen inhærere non competit.

Accidēs est qd̄ adest. Auicenna.

Accidentis acceptiones Prima.

Secunda.

Tertia.

Duplex accidētis tertio modo dicta acceptio.

Auicenna & Arabes.

Prima definitio accidētis.

Caietanus.

competit. His non absurdè responderi arbitramur, quòd licet accidentium singularium realium inhærentia, sit realis, ipsorum tamen communium, seu vniuersalium accidentium, siue ea realia fuerint, siue rationis, non est realis inhærentia, sed tantum rationis, per intellectum illis conueniens, quemadmodum & vniuersalitas ipsa, intellectus sequitur operationem. Nihil enim reale in communibus agnoscimus, quod non etiam competat indiuiduis. Quæ ergo propriè vniuersalibus competit inhærentia, non est alia, quàm rationis: interim tamen non negauerimus, realem indiuiduorum inhærentiam, etiam vniuersalibus, mediantibus illis, conuenire, sicut & grammaticam, & albedinem, aliaq; similia. Altero modo per adesse & abesse, idem intelligitur, quod aptum affirmari & negari. Est enim albedo apta affirmari de pariete cui inest, & ab eodem permanente negari, idq; quatenus nomine concreto, videlicet album, significatur. Quòd si eam sententiam sequi placeat, quæ tradit, formam non habere rationem accidentis ad ea subiecta, quibus actu non inest, necesse erit verbum adesse, propinquam aptitudinem prædicationis denotare, abesse verò, remotà seu a longinquo petendam. Ea autem vocatur aptitudo propinqua, quæ ad actum reduci potest, nulla in rebus ipsis facta mutatio ne. Per oppositum facile intelligitur quæ sit remota. Hic secundus sensus ex priore tanq; causa dependet, eumq; includere debet. Accidens enim inhæret subiecto, causa est, cur de ipso nomen sit prædicari. Per hanc particulam, exclusa sunt a definitione reliqua omnia vniuersalia. Genera enim & species, & differentia, & propria prædicabilia, quatenus talia, aut non inhærent, aut si inhærent, non possunt non inhære, sed semper adsunt, quamdiu subiectum existit, vt facile fuerit exemplis declarauisse. Excluduntur etiam partes integrales, & alia huiusmodi, vt manus, vnguis, calces respectu hominis. Item rationale respectu animalis, anima comparatione hominis, & vniuersaliter omnis differentia respectu generis, & forma substantialis relatione materiae. Hæc enim licet aliquo modo adesse concedantur, & possint non inesse saluo subiecto, nullum tamen eorum inhære dixerit, qui quid inhære sibi velit, satis cognitum habuerit. Quare non verè quinti prædicabilis tales erunt prædicationes, animal est rationale, materia est animata, id est, anima informata, quamuis ad illas vtruncq; accedere fateamur. Sed obijciat quispiam, Multa sunt accidentia, quæ non possunt non adesse seu inhære subiecto, quòd diu ipsa fuerit, ergo eadem ratione qua propria a definitione separantur, plurima etiam excludenda erunt accidentia, quare non rectè videtur Porphyrius accidens definiuisse.

Solutio. Hoc argumentum per moti quòdam eorum, qui inter proprium & accidens solum conuertibilitatis discrimen astruunt, dixerunt primam hanc definitionem de accidente tantum separabili datam esse, atq; ob id Porphyrius diuisionem accidentis statim subiunxisse, vt indicaret, de quibus accipi vellet definitionem. Verùm istorum sententia, nõ adeo contentit illud, quod postea a Porphyrio tanq; solutio huius ipsius obiectionis subditur. (Potest tamen coruus intelligi, &c.) & aperte aduertatur ipse Boetius, cuius verba, nisi prolixitas deterreret, afferremus. Aliter ergo respondimus, abesse præter subiecti corruptionem in definitione accidentis, idem valere quod posse non inhære, subiecto tamen permanente, non quidem simpliciter, sed solum quantum ad essentiam subiecti pertinet, cui sanè nulla sit iniuria, si quis quoduis accidens a subiecto per intellectum detraxerit, eo quòd nõ esset, nam, sed vt iam sæpe dictum est, indiuidua principia sequatur accidens. Repugnat autem essentialibus principijs, vt quis propriam passionem a subiecto abesse intelligat, quia ex illis tanq; necessarijs causis profluit, eisq; inseparabiliter omnino connexa est: conitare ergo putamus, nihil incommodi accidere, si hæc definitiones de omnibus simpliciter accidentibus (vti debent) exponamus. Solè hoc loco instantiam inferre de morte, combustione, corruptione, & similibus, quæ accidentia esse conceduntur, & tamè non videntur posse adesse & abesse præter subiecti corruptionem. Ad hanc dicendū, mortem esse vitæ carentiam. Id enim nominaliter mortuum vocatur, quod vita caret, quale est cadauer, vel potius eius materia. Quare nec accidens erit mors, nec vniuersale, quemadmodum nec cæteræ formæ priuatiuæ. Quòd si per mortem mutationem aliquam intelligere placeat, sicuti per cætera quæ enumerata sunt, omnia erunt vera accidentia, non quidem eorum quæ corrumpuntur, sed iuxta Arist. sententiam in primo de generatione, ipsius materiae primæ. Quod si vrgeas, ista nõ verè prædicantur de materia, sed de ipsis compositis corruptis. Non enim materia aut generari dicitur aut corrumpi, sed homo, vel ignis, aut alia res naturalis, horum ergo potius quàm materiae videntur esse accidentia. Respondetur, complura esse accidentia, quæ de suis subiectis non prædicantur, propter solam vocabulorum penuriam ac defectum, quia aut nominibus concretis omnino carèt, aut si habeant concreta, illa tamè non subiectis talium accidentium, sed alijs quibusdam adiunctis imposita sunt. Verbi gratia.

Corrupti

Que aptitudo propinqua, quæue remota.

Obiectio.

Solutio.

Boetius.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

Corrupti non de materia, quæ corruptionis est subiectum, verè prædicatur, sed de toto composito, quod est dictæ corruptionis terminus a quo, saltè remotus. Quare neq; ob defectum prædicationis de aliquo, efficaciter concludi potest, illud non esse inhærentis subiectum. Neq; ex vera prædicatione formæ accidentalis de aliquo, ipsum esse huiusmodi subiectum. Diuisio accidentis, quam in hoc a Porphyrio inductam esse dicimus, vt datam definitionem omni accidenti conuenire declararet, est hæc. Accidentiũ aliud separabile, aliud inseparabile, quæ est accidentis in accidentia, & ex prima differentia diuisione satis manifesta est. Separabile accidens est, quod per potentiam naturalem a suo subiecto haud difficulter re ipsa separari potest, vt aquæ caliditas, aeris frigus, albedo lactis, ambulatio, somnus, quies, respectu hominis, accipiendò hæc vt sint formæ politiuæ. Nisi velimus non tanq; exempla, sed explicandi gratia vt similia quædam veris exemplis, talia a Porphyrio adducta esse. Accidens inseparabile est, quod re ipsa aut difficile admodum, aut omnino impossibile est, naturali potentia a suo subiecto separari posse, vt ignis calor, aquæ humiditas, albedo niuis. Inter hæc quædam sunt quæ alicuius generis aut speciei omnibus indiuiduis ita conueniunt, vt ab ipsis omnino separari nequeant, vt intellectus ac voluntas respectu hominis, lux solis, calor ignis, sensus comparatione animalis, quantitas respectu corporis. Quædam dicto modo aliquibus, non omnibus certæ speciei indiuiduis competunt, vt nigredo æthiopsis, cuius causa aliunde petenda est. Atq; in huiusmodi inseparabilibus accidentibus, statim manifestum est, ea non ex essentialibus principijs ortum habere, cum in Socrate albo, qui eiusdem est speciei cum æthiope, hominis essentia integra consistat, cum negatione tamen huiusmodi accidentis, quod est nigredo. Quædam verò, & si omnibus indiuiduis iuxta communem naturæ cursum conueniant, nonnunq; tamen & rarissimè quibusdam deprehensa sunt non competere, qualis est nigredo respectu corui. Si enim corui ouum (vt refert Albertus) argento viuo cum humore viscoso, quale est anseris & cati (quæ frigida sunt animalia) vnguen leu pinguedo, oblinatur, sitq; nidus in frigidissimo loco, sicut in lummis montibus, ex ouo nascetur coruus albus, qualem se Neapoli vidisse testatur Sipōtinus tempore Calixti pontificis apud Alphonsum Siciliæ regem. De hoc etiam Saryricus, cum ait, Coruo quoq; rarior albo. In his rursus constat, accidentis negationem, essentia subiecti non repugnare. Verùm vtruncq; accidentia re sint inseparabilia, cuncta tamen secundum intellectum possunt separari. Dupliciter autem per intellectum, vnũ ab altero separari intelligitur, vno modo per solam intellectus apprehensionem, qua vnum apprehendere potest, altero non apprehensio, propterea quòd illius rationem seu definitionem non ingrediatur. Hoc modo ritibile ab homine separari contingit, sed non animal ab homine. Includitur enim in conceptu hominis, animalis conceptus, atq; ex eo erui non potest. Altero modo vnum ab altero separatur per intellectum componentem quidem, quando oppositum vnus de altero enunciat, vt si hominem iudicet esse hinnibilem, coruum albissimũ. Diuidentem verò, si vnum ab altero neget, vt si intelligat hominem non esse risibilem, coruum nõ esse nigrum. Huiusmodi intellectus componens aut diuidens, dupliciter verus dici esse potest. Priore modo politiuè, absolutè, atq; simpliciter. Hoc modo intellectus, coruum esse album aut non esse nigrum, imò posse esse album & non nigrum iudicans, falsus est, simpliciter enim falsa sunt hæc. Nam ab eo quod res est aut non est, oratio vera vel falsa dicitur, & propter nostrum affirmare vel negare, nihil mutabitur in re. Secundò negatiuè & secundum quid, siue cum addito. Hoc modo dictus intellectus quodammodo verus est, quia scilicet falsus non est, propter subiecti aut eius rationis corruptionem seu destructionem, hoc est, quasi subiecti rationem euertat & tollat. Id quod sanè ex consequenti facit intellectus, intelligens hominem non esse risibilem, vt ex dictis clarum est. Ad hunc sensum subindicandum nõ tantum dixit Porphyrius coruum posse intelligi album, & æthiopem candidum, sed adiunxit præter subiecti corruptionem. Neq; rectè notatur ab Arabibus, quæ vsus fuerit in definitione alia separabilitate, ea videlicet quæ secundum intellectum spectatur, & in diuisione alia quæ est secundum rem. Nam id necessarium fuit. Omnia enim accidentia, in ea separabilitate conueniunt, quæ est secundum intellectum, vt declaratum est. In secunda accidentis definitione, quæ est. Accidens est quod contingit inesse, & non inesse eidem. Inesse & non inesse, bifariã quoq; accipi possunt, sicut de adesse & abesse in prima est dictum. Verbum impersonale contingit, contendunt quidam repetendum esse ad verbum non inesse. Inter hanc autem & superiorem definitionem hoc discrimen ponit Caietanus, quòd hæc magis expressè accidentis naturam explicare videatur, quod logicam potentiam exprimat per verbum contingit. Ad hoc Commentator, priorem de omni accidente datam esse, hanc de separabili duntaxat. Nos cũ

Accidentis diuisio.

Accidens separabile.

Accidens inseparabile.

Accidentium inseparabiliũ varietas.

Albertus.

Duplex per intellectum dicitur aliq; separatio.

caiet

caietano.

Araber.

Secunda accidentis descriptio.

Cõmẽtator

Caietanus, Caietano, ytranq; de vtroq; accidente intelligimus, subintelligentes etiam hic illam particulam præter subiecti corruptionem, eo modo quo ante est exposita. Qui opinantur, quicquid est accidens alicuius inferioris, omnium quoq; superiorum eius accidens esse, & insuper cuiuscunq; inferioris est accidens, eiusdem etiam omnia superiora illius inferioris accidentia esse, in hisce definitionibus intelligere solent illam particulam, Aut secundum se, aut secundum aliquid suū inferius, quod an necessarium sit, ne æquo prolixiores videamur, omittimus discutere.

Tertia finitio accidentis Tertia accidentis definitio est. Accidens vniuersale est, quod neq; est genus, neq; differentia, neq; species, neq; propriū, semper autē est in subiecto subsistens. Priorem partem intellige hoc modo, Accidens est vniuersale respectu alicuius, respectu cuius neq; est genus neq; species. Idem enim ad diuersa comparatum, genus est & accidens, vt coloratum. species & accidens, vt album. propriū & accidens, vt risibile. differentia & accidens, vt disgregatiuum visus, item continuum & discretum. Illud ramen substantiarum differentijs proprie non accidit. Hi quorum iam meminimus, arbitantes idem etiam respectu eiusdem genus esse & accidens, vt qualitatem respectu intellectus, addunt, & sub eadem ratione. Definitionem hanc ratione primæ partis reprehendit Auicenna, dicens Porphy. eadem opera, alia etiam vniuersalia potuisse definire per cæterorum negationem, quod absurdum est. Respondet Albertus, ideo Porphyrium in hunc modum accidens definiuisse, & non reliqua, quod accidens vniuersale sit imperfectum, ac imperfectiorem inessendi & prædicandi modum habens, q̄ cætera, atq; ob id tanq; aliorum priuationem per eorum negationes esse definitum, quemadmodū semper priuatio per habitum definiri debet. Nemo tamen arbitretur, accidens verā priuationem esse, sed ei quodammodo assimilari. Addit idem, quod tametsi negatio nihil certi indicat, cum sola est. cum ramen ad ea quæ negat terminetur, aliquo modo notificare potest. Secundam particulam (Semper autem est in subiecto subsistens) impugnat Auicenna dupliciter. Primo, q̄ accidentia nō semper in subiecto sunt, cū ab eo sunt separabilia. Secundo, q̄ in verbis sit implicatio seu repugnantia. Nam si quid in subiecto est, iam non subsistit. & si subsistit, non potest in subiecto esse. Sed hæc ex crassa, aut supina, aut certè voluntaria quadā ignorantia huius particulæ processisse videntur. Non enim subsistere hic accipitur pro per se esse, quomodo soli substantiæ conuenit, sed vt omnino idē sit quod existere, sitq; particulæ sensus, & semper q̄ diu est atq; existit, est in subiecto existens, atq; adeo ex huius existentia, suā accipiens. Id intellige in casibus naturalibus, non autem supernaturalibus, qui antiquis non erant cogniti. Habent tamen accidentia, etiam a suis subiectis diuina virtute separata, inclinationem & aptitudinem ad subiecta vt ipsis inint. Non explicant autem definitiones istæ plenā accidentis rationem, quatenus species est vniuersalis, cū vnus duntaxat meminerint subiecti. sed si accidens, vt vniuersalis species definiendum est, id hoc modo fiat oportet. Accidens est, quod pluribus adest & abest præter subiecti corruptionem, vel (quod in idem redit) Accidens est vniuersale, quod de pluribus accidentaliter & contingenter aptum est prædicari.

In tractatus tertij caput primum, summatim vniuersalium communitates & differentias continens, annotatio.

Commune dicitur de septuoribus sicut dicitur

Declaratis in præcedenti tractatu singulorum vniuersalium definitionibus, hoc tertio tractatu singula singulis conferens, ostendit Por. in quibus consentiant, ac rursus differant dicta quinque vniuersalia: idq; satis lucidè & prolixè prolequitur, vt non sit operæ precium nos in istis diutius occupari. Si quæ tamen difficultates, aut notatu digna videbuntur, quæ diligentiori commentatori minimè dissimulanda forent, ea q̄ breuissimis explanare, ac indicare conabimur. Quod igitur in primo capite dicit, accidens de pluribus speciebus prædicari, non omnino vniuersaliter, sed in plerisque intelligendum est veritatem continere. Ex fine huius capituli, tanq; autoritas quædam celebris allegatur. Accidentia primò & immediatè indiuiduis inesse, secundario autem speciebus, & alijs superioribus, eo ordine quo in illis includuntur. Quod licet de separabilibus tantum intelligat Aegidius Romanus, nos tamen de omnibus accidentibus communibus, quæ non sunt propriæ passionis, potissimum si absoluta fuerint, accipiemus, potestq; huius ratio ex eis quæ superius diffusè sunt declarata, facilè reddi. Addidimus potissimum si absoluta fuerint. quia certū est, multos respectus rationis ipsis vniuersalibus immediatè inesse, vt sunt relatio generis, rotius vniuersalis, partis essentialis, & huiusmodi. Neq; intelligendum est vilo pacto dictum hoc, vt comparatio fiat accidentium communium, seu vniuersalium ad sua indiuidua, quali immediatius insit Ioanni albedo q̄ hæc albedo. (Id enim planè falsum & impossibile est, cum realis inhesio in subiecto immediatè singulari accidenti competat) sed comparantur singularia subiecta, sicuti diximus, suis superioribus.

In pri-

In primam partem secundi capitis, complectentem generis & differentiarum communitates & differentias, annotamentum.

Prima communitas de differentia diuisiua intelligitur, & præsupponit, nullam differentiam cum specie specialissima conuerti. Loquitur autem de continentia non secundum actum, quomodo species & genus differentiam continet, sed de continentia secundum potestatem communitatemq; seu maiorem prædicationem. In secunda conuenientia, illud de genere vt genus prædicari intelligimus, quod de genere vniuersaliter & necessario prædicatur, siue id genus sit, siue differentia, siue aliud quicq;. Item illud de differentia vt differentia est prædicabitur, quod ipsi etiam per accidens, vniuersaliter & necessario conuenit, vt risibile, aptum vti ratione, respectu rationalis. Prima differentia intelligēda est de proprio specifico, & accidente, quod particulariter alicuius speciei indiuiduis competit. Aliter rectè sic accipi potest, vt solum dicat Porph. ad accidentis rationē non esse necessarium, ipsum de multis prædicari speciebus, cū vni soli conuenire possit, hoc tamen ad generis omnino exigitur rationē. In tertia differentia, prius secundo modo accipitur, secundum quem illud prius dicitur, quod ad aliud sequitur, non contra. Neq; tantum intelligitur, de singulis differentijs, sed etiā omnibus simul sumptis. Nec dicit Porph. naturam genericam permanere ablati vniuersis differentijs diuisiuis, sed illam tunc etiam posse intelligi, hoc est, si intelligamus genus non habere in se aliquam suarum differentiarum, ille intellectus non repugnabit principijs essentialibus eius. Sunt enim differentia, quasi accidentia quædam generis. Putant etiam nonnulli, ipsum genus re ipsa in indiuiduo vago permanere posse, absq; omni differentia, sed hoc non vsque adeo certum est. Differentia diuisiua, re vera sine genere diuiso existere nequeunt, neq; etiā mente ac cogitatione, in quantum diuisiua sunt, aut specierum constitutiua. Nam fortasse secundum se cogitatione a generibus, quæ nec actu nec intellectu in se includunt, separari possent. Quod aduertentes quidam, id quod hic dicitur de differentia concretivè designata, & vt de specie constituta prædicatur, accipiunt, in hunc modum soluentes eam obiectionem quæ ex anima rationali sumitur, quam nullo animali existente fatemur posse esse. Quinta differentia de genere & differentijs immediatis seu proximis intelligenda est, atq; secundum Platoniorum sententiam magis quàm rei veritatem. Neq; enim in hac re multum laborandum est, vt Porphyrij autoritatem tueamur.

In secundam partem, continentem generis specierum communitates & differentias, annotatio.

In quarta differentia generis & speciei, per differentias proprias intelligit magis proprias, quamuis etiam de proprijs passionibus verum sit quod dicitur. Ex vitia colligere licet errorem illorum, qui tradere solent, animal, si soli sint homines, specialissimum fore, neq; amplius genus permanurum.

In tertiam partem, quæ continet communitates ac differentias generis ac proprii, annotatiuncula.

PER prædicationem vniuocam in tertia conuenientia significatur omnis ea, quæ nō est æquiuoca, quomodo vniuocè prædicari omnibus vniuersalibus commune est. Aliter ab Aristotele sumitur vniuoca prædicatio, vt alibi videbimus.

In quartam partem, quæ est de generis & accidentis communitatibus & differentijs, annotatiuncula.

In prima differentia, de priore quinto modo, qui est secundū causalitatē, sermo est. Omne enim accidēs qualecūq; sit, siue naturale, siue violentū, a suo subiecto depēdet, tanq; quædā causa.

In primam partem tertij capitis, continentem communitates & differentias Differentiarum, ad posteriora vniuersalia comparata, annotatio.

EX secunda Differentia & speciei communitate allegare solent, quod Socrates semper, siue sit siue non sit, & rationalis est, & homo, occasione (credimus) accepta, ex dictione semper. Verum huius non meminit neq; Boetius, nec Commentator, neq; etiā ex Porph. sumitur sufficienter. In sequētib; enim dicit, accidens inseparabile semper suo subiecto adesse, vt coruo nigrum, ex quo ineffaciter colligeretur, coruum siue sit siue non sit, nigrum esse. Potius ergo huiusmodi dictum, ex loco Aristotelis in Posterioribus sumptum esse videtur, qui habet, scientiam versari circa ingenerabilia & incorruptibilia, hoc est, prædicationes quatuor primorum prædicabilium necessarias esse, semperq; veras, de quo alibi latius. Sed quo pacto hoc verum sit, variæ sunt diuersorum philosophorum sententiæ, neq; inter omnes satis conuenit.

Quidam enim intelligunt, veritatem habere illud, modo subiecti constantia ponatur, vt hæc

Quomodo prædicationes quatuor primorū prædicabilia sint necessariae.

hæc necessaria est, homo si sit, est animal, Socrates si sit, est rationalis, est homo. Verum hic modus, cum illa antiquorum autoritate pugnat. Alij in talibus prædicationibus subintelligunt modum (possibile) copulam determinantem, quem in prædicationibus accidentium non intelligendum dicunt, ne etiam necessariae sint. Sunt & alij qui copulam a tempore absolui dicunt, ut nullum certum tempus designet, sed omne tempus sub disiunctione, siue sit præsens, siue præteritum, siue futurum, siue denique possibile, sed hoc re vera magis est onerare copulam temporibus, quàm eam a tempore absoluere. Antiqui autem, ut Auicenna & alij complures, videntur copulam ita a tempore absoluere, ut nullum tempus nullamque actualè notet existentiam, sed tantum nudam prædicari cum subiecto coniunctionem, non quidem secundum existentiam, sed secundum intellectum, in quo nunquam fit prædicatorum essentialium separatio a suis inferioribus, sed manet eorum sempiterna unio. An autem hi aliquod esse essentialitè ab esse existentitè diuersum ponant, non est huius loci inquirere. In prima differentia innuit Porphyrius differentiam simpliciter esse qualitatem, essentialem tamen, atque ob id in quale prædicari. Speciem verò esse quale quid, non tamen simpliciter, & solum quale, & ob id hominem non in quale, sed in quid prædicari. Includit enim homo genus quod quid est, & differentiam quæ est qualitas, ex quibus duobus habet ut sit quale quid. Vltima differentia ab Aegidio Romano exponitur de diuersis differentijs, quibus eandem ac vnam reipsa differentiam circuloquimur, ne plures ferè eiusdem rei concedantur. Albertus post Auicennam de his intelligit differentijs, quarum prior ut potentia se habet, posterior ut actus. An hæc rectè dicantur, omittimus discutere. Illud certum est, ad eiusdem speciei specialissimæ essentialitè constituendam plures concurrere differentias, vnam mediata, alteram immediata, aut etiam interdum ambas immediata. Ex speciebus verò specialissimis, nulla species essentialitè componi potest, eo quod sint actus quodammodo completi, qui ad alterius compositionem contrahi non possunt, nisi per indiuiduorum principia. Notat Albertus Porphyrius quòd inconsideratè dixerit, ex cuiusdam equæ cum quodam alino permixtione muli generationem fieri. Eundem reprehendunt alij, quia rectè medicus dicitur sanare ægrotum, ergo equa & asinus mulam generant seu producant. Verum hæc facile diluuntur. Singularium enim per se & immediatè sunt generationes, corruptiones, atque operationes. vniuersalibus autem per accidens hæc omnia competunt. Nostro iudicio verius fortasse accusandus est, quòd diuersitatem posuerit inter vniuersalia & singularia, quæ huic proposito non satis conuenit. Non enim particularis equa & quidam asinus, essentialitè & intrinsecus quendam mulum constituunt, sed tantum effectiua sunt principia, atque externa, de quibus in ipsa differentia non agebatur.

Aegidius Romanus.
Albertus.
Auicenna.

Albertus.

In tertiã partem, continentem communitates & differentias Differentiæ & Accidentis, annotatio.

Bipes in secunda communitate accipiendum est, ut exemplum sit non accidentis inseparabilis, nam hoc non satis conuenit. Si enim actum significet, iam non erit inseparabile. Sin aptitudinem, iam non accidens erit, sed proprium prædicabile. Accipitur ergo ut sit differentia exemplum, quomodo frequenter apud Aristot. sumitur in prædicamentis, pro vera differentia essentiali, licet fortasse non sit. Intelligitur autè hæc secunda cõmunitas de accidèntè inseparabili, sequente cõplexionem indiuiduorū omnium certæ speciei, & tali accepto postquam fuerit. Hinc exclusa est instantia de cicatrice, Item de pullis coruorū, qui nondū nigri sunt.

In priorem partem quarti capitis, quæ continet communitates & differentias speciei & proprii, annotatiuncula.

In tertiã differentia illud proprium dicitur actu inesse, quod habet suum actum coniunctum aptitudini, quomodo mobile circulariter actualitè semper inest cælo, non autem homini risibile, quia interdum sola aptitudo ridendi homini inest, & non risus ipse.

Prima differentia non de omni accidèntè inseparabili veritatè continet, ut ex ante dictis cõstare potest. Quòd autè nigrum inseparabile accidens sit carbonis, non videt villo modo cõsentantem, cum videmus carbonem incensum, rubrum apparere, & cadescere. Sed dicendum est, sensum cum carbonem iudicat esse rubrum accensum, falli. Non enim vera ibi est rubedo quæ cõspicit, sed phasma portus, seu apparitio quædam falsa, eo quod particule ignis in poris carbonis receptæ, rubedinem mentiantur. Lucidum enim per nigrum visum, rubrum apparet, sicut in physicis ostenditur. Eius rei cõfirmatio potest esse, quòd extincto igne, pristinam carbonis nigriciem obtinere conspiciunt, verum istud non erat huius loci. Ex differentijs istorum prædicabilium, sumi possunt. Maximè cõfirmatiuæ quarundam argumentationum, quemadmodum traduntur a philosopho in posterioribus libris Topicorum, vnde omnia ferè hæc Porphyrius desumpsisse, verisimile est.

Commentariorum in Isagogen Porphyrii, Finis.

Proœmium in Categorias

ARISTOTELIS.

NTEQVAM eorum quæ de prædicamentis non minus grauitè & acutè, quàm succinctè tradit Aristoteles, declarationem aggrediamur. In primis, operis offert sese aperienda intentio, cum alijs nonnullis, quæ huiusmodi disciplinæ tyrunculis, præcognitu videbantur necessaria. Quoniam autè præsentis libri proprium finem, clarè inspicere admodum difficile est, ex totius logices sine tentandum est eum inuenire. Logica igitur (quemadmodum ipsum nomen satis indicat) quum sit ars quædam, actuum rationis directiua, ad ipsum rationis opus, ut proprium finem ordinatur. In hoc enim præcipuè cõparata est logice, ut circa vnam quamque rem clarè intelligendam, benè se habeat intellectus noster, quare & modus sciendi non incongruè ab Arist. secundo Metaph. appellata est. Nam cum ad ipsius regulas & præcepta, rem de quacunque quæritur exigimus, naturam eius penitus peruidemus, & quid in quouis negotio veri, falsiue insit, haud difficulter exploramus. Operationes autem intellectus nostri, triplices omnino deprehendere licet. Prima quidem est, simplicium apprehensio, qua re aliquam nudè intelligimus, nihil illi vel attribuentes, vel adimentes. Secunda verò est, simplicium apprehensorum compositio vel diuisio, qua res aliquas apprehensas, aut componi ad inuicem, aut separari intelligimus, atque hanc mentalem enunciationem vocant dialectici. Ut ea cogitatio, qua hominem apprehendimus esse animal, equum non esse bipedem, & ita de alijs. Et in hac primùm reperitur veritas vel falsitas. Tertium intellectus opus est ratiocinatio seu discursus, quo videlicet mens hominis, ex vno cognito in aliud progreditur, ex notis ignota colligens. Atque hæc est argumentatio mentalis, vocalibus quidem & scriptis per omnia respondens. Secundum trinam igitur hanc operationem intellectualium diuisionem, tres quoque consentaneæ erant logicæ constituit partes. Ad argumentationem enim seu ratiocinationem formandam inueniendamque, quæ principalior est huius scientiæ finis, pertinet ea logicæ portio, quæ in libris Priorum & Posteriorum analyticorum, insuper & Topicorum & Elenchorum tradita est. Enunciationibus autè, quæ in compositione seu diuisione consistunt, assignata est ea ars, quam continet liber Peri Herm. Primæ autem intellectus operationi dirigendæ, ut videlicet vnumquodque ens simplex promptius rectiusque quomodo oportet apprehendamus & intelligamus, hic Prædicamentorum liber destinatus esse perhibetur. Erat enim prius ens simplex seu incomplexum, in vniuerso confusè dispersum, ac obscurum, ita ut si aliquando simplex quippiam (puta albedo) intellectui oblatum fuisset, quid ipsum propriè sit, difficillimum fuisset inuenire atque explicare. eo quod confusione quadam albedinis natura, cum figuris, cum quantitate, cum substantia, relationeque, in vnum subiectum sit commixta. Nunc autem distinctis rerum ordinibus seu classibus quibusdam, & cuiuslibet seriei rebus adunatis atque redactis ad decem incomplexa, prima & generalissima, suis insignita proprietatibus, longè facilius circa singula intellectus aciem figere audemus. Verum quando res ipsæ, neque adunantur inter se, neque distinguuntur secundum eas conditiones, quas in rerum natura habent, sed ut intellectus apprehensionibus sunt subiectæ, id est, quatenus interioribus quibusdam verbis seu notionibus dicuntur & concipiuntur, quorum signa sunt voces incomplexæ. Hinc factum est, ut a Boetio & alijs autoribus, præsentis libri intentio dicatur de vocibus incomplexis tractare, ut rerum simplicium sunt significatiuæ. Et profectò, si rem attentius consideremus, modico admodum interuallo distare, imò omnino in idem verius recidere deprehendemus, siue de re simplici apprehensione concepta quatenus talis est, siue de voce, ut illam significanti, tractari dicatur. Tantus enim istis inter se mutuò similitudinis est consensus, ut quicquid vni tribuitur, id in alterum quoque (seruata tamen proportione) quadret aptissimè, rei quidem quatenus res concepta est, voci verò ut ipsius rei signo. In substantiæ namque prædicamento, quemadmodum res homo, quatenus speciei nomine significata est, continetur, ita & nomen illud, quatenus huiusmodi rei est significatiuum, in eodem prædicamento dicitur collocari. At tamen illud (quod in initio suæ logicæ admonuit Auicenna) nequaquam dissimulandum est, eam quæ de vocibus est cõsiderationem, non esse per se ex intentione logici negotij, verum ad hanc necessitatem compulsi, eo quod res hoc illòue modo apprehensas, non nisi vocibus exprimerè,

Tres intellectus nostri operationes simplicium apprehensio, compositio & diuisio.

Intentio huius libri.

Auicenna,

An de rebu-
an de voci-
bus p̄cipue
agat philo-
sophus i p̄e
dicamentis.
Theophras-
tus.
Augustinus
Albertus.
Thomas.

primere, docere, ac ordinare queamus. Nam si absq; exteriorum verborum adminiculo, omnia ista præstare possemus solo sermone interno, vel si qua alia commodiora signa inueniretur, contentis de vocibus minimè tractandum foret. Si quis ergo roget, num de rebus, an potius de vocibus principaliter hoc libro disputetur. Huic simpliciter ex doctissimorum auctorum Theophrasti, D. Augustini, Alberti, & Thomæ sententia respondendum, præcipuam curam & considerationem philosophis in hoc opere semper de rebus fuisse, quemadmodum a nobis ante est expositum. Quod autem Boetius contrarium sentire videtur, dicimus referendum esse ad determinatum quendam huius artis effectum seu finem, nempe propositiones & syllogismos maximè vocales constituere, quibus velimus nolimus utendum nobis est, si quædo cum alijs præsentibus super re quapiam controuersa, fuerit commentandum & differendum. Eandem legem & apud absentes subibunt scripturæ. Non diuersum a supra dictis sentiunt hi, qui triplicem cognitionis prædicamentorum vsu vtilitatemq; assignantes, eam ad definitiones, & diuisiones rerum componendas, nec non ad intelligendos locos dialecticos, plurimum momenti habere dicunt. Prudenter enim (vt quidam ait) & res omnes, & vocabula omnia in hos ordines docti homines distribuerunt, & a substantijs accidentia separarunt, & classes quædam rerum fecerunt, vt vniversæ naturæ ordinem, in animo concipere possent, & dicturi quacunq; de re, in promptu haberent definitionem, & statim in histabulis cernerent, quid singulis rebus cognatum sit, quid dissimile. Nam proposito quocunq; genere vel specie, cuius de definitione quæritur, vel diuisione, statim ad eius prædicamentum est recurrendum, inde tanquam ex penu quodam, quæ nostro instituto accommodata fuerint, facillè deprompturis, quam sanè methodum in inuestiganda motus definitione in tertio Phisicæ & animæ natura in secundo de anima, & alijs infinitis locis, diligentissimè securus est noster Arist. Idem & in locorum dialecticorum vsu contingit, quando vel a definitione, vel a genere aut specie, vel a contrario sumendum erit argumentum. Similiter & si in quavis figura cõficiendus erit syllogismus, aut alia quælibet argumentatio constituenda, necesse est ex his prædicamentis peti materiã. Videntur enim qui prædicamenta tradiderunt philosophi, hoc quoq; spectasse, vt omnium rerum totius vniuersi (de quibus singulæ sciẽtiæ speciatim & fustius tractant) cognitionem aliquam breui cõplecterentur compendio. Quicquid enim philosophus docet naturalis, hoc ferè pertinet ad prædicamentum substantiæ, aut quantitatis vel qualitatis. Quod verò Mathematicus, totum pertinet ad qualitatis prædicamentum, & quartã speciẽ qualitatis. Quicquid verò moralis philosophia docet, id primæ speciẽ qualitatis limitibus cõprehensum est. Vnaquæq; enim definiendo, diuidendo, aut argumentando videtur vti his prædicamentis. & idcirco nonnulli putant, decem prædicamenta esse, veluti decẽ locos, vnde ad quauis propositam quæstionem conueniens possit duci argumentum. Ex prædictis colligendum est, quodnam sit subiectum scientiæ huius seu materia. Nonnulli, qui Thomæ sectatores videri volunt, arbitrantur subiectum esse vniuersale, non quidem ad hanc passionem prædicabile (Sic enim de eo in Porphyriana Isagoge satis est determinatum) sed quatenus in prædicamento est ordinabile, asserentes proinde indiuidua non per se in prædicamento contineri, id quod in commentarijs prædicabilium habet Egidius Romanus. Alij aliud assignauerunt. Hodie pleriq; subiectum huius libri constituunt prædicamentum, acceptum, non quomodo totam aliquam seriem rerum significat, sed pro vno quolibet contentorum in prædicamento. Verum hi abuti videntur nomine prædicamenti, quod non nisi toti alicui classi vocabulorum, aut summo sui ordinis generi ab autoribus tribui solet. Illi, quos in præcedentibus ferè secuti sumus, assignant ens simplici intellectus apprehensione conceptum. Passio autem erit, in prædicamento ordinabile. Sed illud notandum est, aliquid tripliciter reponi in serie prædicamentali, directè, indirectè, atq; reductiue. Addunt quidam, & per accidens. Illud directè proprieq; in prædicamento aliquo continetur, quod est illius generalissimum, vel de quo generalissimum in eo quod quid est prædicatur. Sic substantia, animal, homo, Ioannes, caput, manus, aliaq; huiusmodi sunt in prædicamento substantiæ. Indirectè autem & obliquo quodam modo in prædicamento reponitur, quod istiusmodi quidè non est, sed in eius quod proprie in prædicamento clauditur, constitutione venit, tanq; pars formalis, generis confusionem ad speciem constituendam sua perfectione contrahens. Tales sunt omnes & solæ differentiæ magis propriæ. Reductiue autem, quæ cum nihil eorum quæ diximus sint, ad ea tamen quæ directè in prædicamentis collocantur, tanq; peculiaritã quædam principia attinent. Ita in prædicamento substantiæ sunt materia prima, & formæ physicae. In prædicamento quantitatis, punctus, vnitas, instans. In qualitatis, angulus, & quorundam sententia gradus. Eodẽ modo motus, pro diuersitate suarum specierum

Thomas.

Egidius Ro-
manus,

Huius libri
materia seu
subiectum.
Tripliciter
aliquid in p̄
dicamento
reponi.
Directè.

Indirectè.

Reductiue.

specierum in pluribus reponitur prædicamentis. Hunc tamen sub quantitate directè contineri contendunt nonnulli. Priuationes quoq; & negationes, hoc modo in eodem prædicamento, ad quod res positiue quouis modo spectant, reduci dicuntur. Similiter & propriæ passiones reducuntur ad ea prædicamenta, quorum sunt sua subiecta, quanq; has omnes Paulus Venerus cum alijs nonnullis, ad secundam speciem qualitatis reijciat. De entibus etiam rationis longa fuit altercatio, quibusdam ea in prædicamento ad aliquid ponentibus, alijs vndecimum prædicamentum, quod signi vocauerunt, eisdẽ assignantibus, alijs verò a prædicamentorum ordine & classibus ea omnino excludentibus. Propterea quod Aristoteles in Metaph. prius diuidat ens, in ens in anima, & ens extra animam. hoc est, ens rationis, & ens reale. & deinde ens reale, in decem prædicamenta, a quibus sanè non dissentire videtur Boetius, qui quum apertè testetur, hæc prædicamenta continere prima nomina rerum, & Aristot. in hoc libro tractare de primis rerum nominibus, satis indicat ab his ordinibus reijcienda nomina secunda, seu impositionis secundæ. sed & ipsius Dei quoq; incõprehensibilem amplitudinẽ non veriti sunt quidã arctis hæc prædicamentorum limitibus concludere. Verum his sanior potiorq; philosophorum pars refragatur. Hęc atq; huiusmodi disquirere prolixius, nõ est animus. Præsentĩ loco sufficiat, omne ens creatum, positiuum & reale, aliqua prædicamentali serie contineri, directè, aut indirectè, aut reductiue. Cuius declaratio (vt & cæterorum multorum, quæ hoc libro breuiter perstringuntur) ad metaphysicum, q̄ ad logicum magis pertinere videtur. Hactenus intentionem & vtilitatem operis, qua licuit breuitate, explicuimus. De ordine verò eiusdem ad cætera logicæ Arist. volumina, nulla est controuersia, omnibus illi vnanimi consensu primũ locum tribuentibus. Cuius ratio ex antedictis perspicua euadit. Addit Caietanus, quod quum genus, speciem, cæteraque vniuersalia definiri, ad definiendi artem pertineat, cui hæc prædicamentorum cognitio præparatur, prædicamentorum liber, Porphy. Isagogen naturaliter præcedit, Sed eodẽ iure, & ante grammaticen illum collocare poterat, quĩ hæc definitionibus vti debeat. Nomen seu inscriptio libri est, Categoriæ Arist. id est, Prædicamenta. Hęc autẽ, vel series prædicamentales sunt, vel ipsa decem generalissima, quæ ordinum prædicamentaliũ sunt capita.

Verus autem & germanus eius auctor est Aristot. Stagiritã Peripateticorum princeps atq; pater, qui non modò libri huius scriptor, sed & admirandæ huius doctrinæ inuentor extitit, vti Themistio & Aueroi placet, quĩ Iamblicus quidam philosophus Architam Tarentinum Pythagoræ sectatorẽ, idem argumentũ ante Arist. tractasse confirmet. Istis expositis, ad ipsius Arist. enarrationẽ accedere oportunũ fuerat. Sed cũ logica (teste Auicena primo metaph.) circa intentiones secundas, primis adiunctas, versetur & occupata sit, atq; in huius libri principio a Boetio de nominibus primæ & secundæ impositionis tractetur, paucis illa, quidnã sibi velint, aperire diximus operæ precium. Omnino enim referre credendum est, vt quæ proprie in propria disciplina tractetur, intelligat auditor. Per intentionẽ igitur nihil accipere debemus, q̄ attentionem seu considerationem rei cuiuspiam. Hęc in primam & in secundam distribuitur, cuius quidem diuisionis ratio sumitur, ex eo quod in rem quæ intelligitur dupliciter aliqua competunt. Nam quædam ipsi rei secundum se, etiam si nunquam ab intellectu comprehendere tur, conueniunt, vt homini esse animal, esse album. Alia verò eidem, non nisi quatenus per intellectum concipitur, possunt attribui, quomodo homini conuenit esse speciem, esse prædicatum vel subiectum in propositione. Talia enim non in homine, quatenus in rerũ natura existit reperiuntur, sed solum in quantum in intellectu est. Prima ergo intentio dicitur intellectus ea attentio, qua re in rerũ natura existentẽ contẽplatur, aut qua in rebus sibi oblati inspicit ea quæ illis secundũ suam naturã competunt, vt hominis, albedinis, & similibus rerũ notitia. Item ista qua quis hominẽ esse animal vel album apprehendit. Secunda verò ea, qua in rebus sibi oblati intuemur ea, quæ illis conueniunt per intellectus nostri operationem, vt intellectu cognoscente hominem esse album, si ipse album de homine prædicari attendat, hæc secunda attentio dicitur. Iam verò quod in cæteris nominibus intellectiuis operationes significatibus euenire solet, vt videlicet frequenter ad res significatas transferantur, sicut quum conceptus pro re concepta accipitur. Idem etiam istis vsu venisse videmus, vt intentio prima pro eo sumatur, quod per intentionem intelligitur. secundam autem intentionem id vocet, quod in rebus consideratis per intellectus operationem relinquatur & reperitur, quod (si modo quicquam est) nihil certe aliud est, q̄ ens quoddam rationis, quod iuxta diu. Thomæ sententiam, sufficienter in negationem & relationem est diuisum. Supponendæ igitur hoc loco erunt huiusmodi secundæ intentiones esse relationes rationis, vt est relatio albedinis ad hominem, non quatenus illi inest, sed quatenus de ipso prædicatur. hoc est, per intellectum aliquem

Paulus Venerus.

Boetius.

Themistius
Auerois.
Iamblicus.
Archita.
Auicenna.

aliquem enunciatur & attribuitur. Ex dictis proclive fuerit intelligere ac declarare, quo pacto quinque vniuersalium scientia, & cæteræ logicæ partes, sint de secundis intentionibus adiunctis primis. Tractant enim de relationibus seu habitudinibus generis, spectei, per intellectus operationem prouenientibus, quæ quidem animali, homini, & cæt. coniunctæ sunt, non quatenus in rerum natura existunt, sed vt apprehenduntur ab intellectu. Palam etiam euadit ex dictis, quænam sint nomina primæ intentionis, seu impositionis, & quæ secundæ. Nam nomen primæ intentionis vocatur, quod mediante prima intellectus attentione, rem significat, vt homo, equus, animal, album, sonus, & alia similia, quæ rebus extra omnem intellectum positis accommodantur. Nomina verò secundæ intentionis sunt, quæ mediante secunda intellectus attentione, illas rationis relationes designant, vt subiectum, prædicatum, genus, species, aliæque eiusdem farinæ vocabula, quæ rebus per intellectum consideratis duntaxat attribuiuntur. Verum illud animaduertendum, huiusmodi secundas intentiones non modò rebus attribui solere, sed & ipsis signis seu vocabulis, aliquando quidem eadem seu consimiles. Dicimus enim hos terminos homo, animal, album, vniuersales esse, deq; subiectis vocabulis prædicari, quæadmodum res significat vniuersales sunt, & prædicantur de rebus subiectis. Nonnunquam verò alias quædam, quæ rebus accommodari nequeunt, vt quæ significantur his vocibus, nomen, verbum, genus, figura, aduerbiũ, propositio, & similibus. Neq; enim rerum hæc sunt discrimina, quum eadem res frequenter nomine & verbo atq; aduerbio significet. Quod ergo nomina secundæ impositionis ipsis vocibus seu terminis significatiuis propriè tributa sint, apertè testantur, quæ hoc loco in hunc modum scribit S. E. Boetius. Rebus (inquit) permanentibus, & in propria principaliter naturæ constitutione manentibus, humanum solum genus extitit, quod nomina rebus posset imponere. Vnde factum est, vt singulatim omnia persecutus humanus animus, singulis vocabula rebus aptaret. & hoc quidem, verbi gratia, corpus hominem vocauit, illud verò lapidem, aliud lignum, aliud verò colorem. Et rursus quicumque ex se alium genuisset, patris vocabulo nuncupauit, mensuram quoque magnitudinis, proprii forma nominis terminauit, vt diceret bipedale esse aut tripedale, & in alijs eodem modo. Ergo omnibus nominibus ordinatis, ad ipsorum rursus vocabulorum proprietates figuratq; reuersus est, & huiusmodi vocabuli formam, quæ inflecti casibus queat, nomen vocauit, quæ verò temporibus distribuit, verbum. Prima igitur illa fuit nominis impositio, per quam vel intellectui subiecta vel sensui designarent. Secunda consideratio, qua singulis nominum proprietates figuratq; perspicere, & infra. Est prima impositio, vt nomina rebus imponerentur. Secunda verò, vt alijs nominibus ipsa nomina designarentur. Hæc ille.

Nomen primæ intentionis. Nomen secundæ impositionis.

Aequo- ca dicuntur, quorum nomen,

Huius libri partitio.

Vocabulorum varietas.

Nicephorus Boetius. Aequiuoca.

Vniuoca.

Diuersiuoca

In primi tractatus libri Prædicamentorum Aristotelis caput primum, tria prima antepredicamenta continens, scholia.

EX MORE probatorum autorum, Philosophus noster ante Prædicamentorum tractatum nonnulla documenta, veluti præambula siue præludia quædam, præmittit, ad eorum quæ deinceps dicenda sunt apertiore intelligentiam plurimum facientia, quæ ob id Antepredicamenta etiam veteres interpretes vocauerunt. Quin & finito prædicamentorum tractatu, alia quædam subiunxit, eodem spectantia. Horum autem singulorum vsum suo loco indicabimus. Atque hinc factum est, vt totus hic liber in tres tractatus sit diuisus. In quorum primo, de septem antepredicamentis succinctè pertractat, quæ sunt tres definitiones, Duæ diuisiones, ac totidem regulæ. In primo igitur capite primi tractatus, tres proponit definitiones, æquiocorum scilicet, vniuocorum, & denominatiuorum, eo consilio, vt ex illis cognoscatur diuersitas vocabulorum simplicium. Si non obsistit, quod duæ priores definitiones, de rebus accipi solent. Non enim dantur de rebus in se consideratis, sed cõparatis & relatis ad dictionem aliquam, illas significantem. Innuit ergo Aristoteles, triplex esse genus seu differentiam nominũ significatiuum, vel potius ipsarum rerum, quatenus nominibus significatæ sunt. Nam quædam sunt æquioca, alia vniuoca, alia verò denominatiua, quibus addit Nicephorus in sua logica, & Boetius in prædicamentis, multiuoca, & diuersiuoca. Aequiuoca quidem vocantur, quæ nomine quidem conueniunt, sed definitionibus discrepant, vt homo viuus & homo pictus, comparatione nominis homo. Hæc Græcis ὀμόνομα dicantur. Vniuoca (Græci synonyma appellant) quæ & nomine, & definitione conspirant, vt Plato, & Socrates, respectu hominis. Diuersiuoca, seu heteronyma, vniuocis directè opposita sunt, quæ neque nomine, neque definitione coniunguntur, vt homo, & albedo,

albedo. Multiuoca verò æquiocis ex diametro opposita, sunt plura nomina eiusdem omnino rei significatiua, vt Virgilius & Maro, ensis & gladius, quæ cum Græcis πολυδνομα vocantur, vulgò tamen synonyma solent vocari, licet ea appellatio rectius vniuocis quadrare videatur. Denominatiua verò, quæ Græci paronyma vocant, nonnullam cū præcedentibus habent conuenientiam, ac (vt dicit Augustinus) in homonymorum, & synonymorum medio constituta sunt, quod partim in nomine, ac definitione cum suis abstractis consentiant, & partim differant, vt fortis respectu fortitudinis, & albus comparatione albedinis. Sed anteq; ad accuratiorem definitionis æquiocorum (quam nobis in primo statim huius operis limine proposuit Aristot.) explicationem proficiscamur, operæ precii erit alius nonnulla de æquiocis repetere, adnotareq;. Sciendum igitur est, æquiocum initio bifariam accipi. Vno namque modo æquiocum appellamus vocabulum seu nomen aliquod, plures res diuersis rationibus, notionibusq; significans, quod recentiores nouo vocabulo æquiocum æquiocans vocauerunt. Exemplum est dictio canis, quæ diuersas res, vt canem marinum, animal latrabile, & astrum quoddam significat, sed non secundum communem aliquam rationem atq; conceptum, id quod in nobis experiri licet, dum aliam cogitationem seu conceptum nominis canis in mente formamus, quando audimus Liciscam esse canem, quàm cum Sirium. At verò siue Platonem audierimus esse hominem, siue Socratem, eadem manet significatio termini homo, quamuis diuersæ res sint significatæ, quia vna eademq; notione res illæ concipiuntur. Quare canis æquiocus esse probatur ad canem latrantem, & cœlestem, sed non homo ad Socratem atq; Platonem, verum omnino vniuocum sicut & canis ad Liciscam & Melampodem, quos vna significat notione, vniuocum est. Neque enim absurdum est, sed vtitatissimum, eandem vocem comparatione diuersorum significatorum æquiocum esse & vniuocum. Ex dictis colligere licet, orationem amphibologicam, qualis est hæc (liber Aristot.) non esse æquiocum, quum non sit nomen, hoc est, vocabulum simplex. Nam nominis appellatio, etiam verba & aliæ orationis partes, quæ significatiuæ sunt, comprehenduntur, Vt impono æquiocum est, quia & decipere significat, & in aliquo ponere. Similiter complector, dum modò actiue, modò passiuè capitur, æquiocum est, teste Boetio. Sed neq; nomen populus, quod nunc arborem, nunc hominum collectionem designet, æquiocum censeretur deberet, quia in illis diuersis significationibus, non permanet nomen prorsus idem & inuariatum, quum varietur quantitas primæ syllabæ, verum de hoc latius in priore libro Elenchorum differendi dabitur locus. Syncategoremata quoq; hoc loco æquioca non dicuntur, licet nonnulla eorum multimodè consignent, quia nulla eis correspondet ratio, neq; mentibus nostris vilius rei ingerunt cognitionem, sed tantum significantibus terminis adiuncta, aliter faciunt eorum significata apprehendi, q; si amota essent. Quamobrem & consignificatiuæ dictiones appellatæ sunt huiusmodi, sicut alibi diffusius est declarandum.

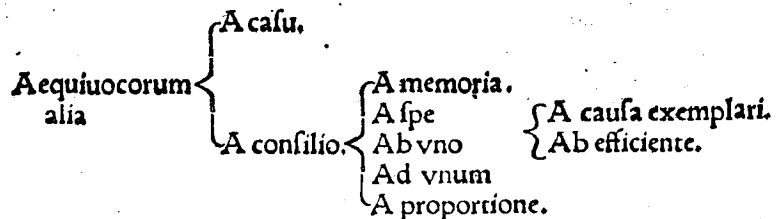
Multiuoca Denominatiua. Augustinus

Quid æquo cū æquocis.

Boetius.

Altero modo vocamus æquioca res ipsas eodem nomine, sed diuersis rationibus designatas, quæ æquioca æquiocata iuniores dixere, vt homo viuus & homo pictus respectu termini homo, canis latrabilis & canis marinus respectu canis. Porro dictio æquiocum vtròque modo dicta, rursus æquioca est, ac multis dicitur modis, vt ait Ammonius. Sunt enim æquioca quædã a fortuna seu casu, nonnulla a consilio. A casu, vt cū in locis diuersis quidã idem habuerint nomen, Vt Alexander Paris, & Alexander Macedo. A consilio verò, vt si cui lubeat filios seruos, aut alias res quaslibet, certa quadam ratione, eodem nomine appellare. Et horum quæ a consilio proficiscuntur, Aliqua a memoria fiunt, vti cum quis filium suum maiorum nomine aut suo vocauerit. Alia a spe, veluti vbi filium suum philosophum fore quisquam expectans, Platonem nominauerit. Alia ab analogia seu proportionem, vt cum ab alicuius rei proportionem quicquam nuncupamus, vt pedem lecti, ac montis verticem. Quam enim pes ad hominem, eam quoq; pes lecti ad lectum rationem habet. Aliud ex eo dicitur, quia ab vno multa dicuntur, verbi causa, cum orsi ab aliquo eius appellatione quæcunque ab eo deducuntur vocabimus, vt medicum volumen, medica portio. Aliud ex eo quod ad vnum multa referuntur, sicuti quando ad finem quempiam respicientes, ab illo denominamus quæ propter ipsum fiunt, vt salubris exercitatio & portio salubris. Cæterum differunt hæc ab ijs quæ ab vno denominantur, quod ab aliquo principio dicantur illa, hæc ad finem aliquem spectent. Quæ autem ab vno proueniunt, partim vt ab exemplari causa appellantur, vt homo in tabula depictus ab aliquo vero homine, partim ab efficiente, vt medica portio, medicum pharmacum. Sic ferè Ammonius & Boetius.

E ij Aequiuocorum

Ex quibus patet, æquiuocum a consilio non id tantum dici, quod vulgo analogon vocant, sed etiam sub se nonnulla comprehendere, quæ in scholis dici solent æquiuoca a casu, cuiusmodi ferè sunt quæcunque a memoria vel spe dicuntur. Reliqua tria genera æquiuocorum a consilio solent sub analogo comprehendì, licet vnum duntaxat propriè secundum analogiã dicatur, de quibus etiam est illud vulgò iactatum prouerbiũ, Analogon per se positum est accipiendum pro principali significato. Per se autem proferri intelligitur, cum non adhibetur aliqua determinatio distrahens ipsum ad minus principale significatum. Cæterum dicta regula quid frequentius fiat, non quid oportet fieri, præcipit. Sæpe enim analogon etiam per se positum ad minus principale significatum refertur ab autoribus, quum id loci circumstantia requirit, vt apud Horatium in principio artis poeticæ.

Humano capiti ceruicem pictor equinam
Iungere si velit, & varias inducere plumas,
Vndiq; collatis membris vt turpiter atrum
Desinat in piscem, mulier formosa superne.
Spectatum admitti risum teneatis amici.

His prælibatis ad Aristotelicæ definitionis interpretationem veniamus, quæ sic habet.

Æquiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen verò ratio substantiæ diuersa. Cuius de definito, quonam modo accipiendum sit, existunt controuersiæ. melior enim interpretũ pars ipsum pro æquiuocis æquiuocatis accipi confirmat, propterea quod equiuocantibus non sit nomen cõmune vt talia sunt, sed ipsamet sunt nomina suis significatis communia. Si tamen cui arridebit contraria Aegidij Romani sententia, definitionẽ æquiuocantibus nominibus accommodantis, facillè dixerit, in ipsa constructionem transitiuã positam esse loco intransitiuæ (quorum nomen commune est) pro (quæ sunt nomina communia) id quod autoribus non omnino inulitatum est. Vt cunq; tamen definitum sumatur, satis docuit quænam sint æquiuoca nomina, quæ vocant æquiuocantia. Cum enim æquiuocans & æquiuocatum sint correlatiua, ex vnius descriptione leui opera quid sit reliquum cognoscitur. Deinde vt de æquiuocatis intelligatur definitio, restat adhuc difficultas, an ea duntaxat hac definitione comprehendantur, quæ vnum idemq; habent nomen æquiuocans, quæ sunt homo viuus & pictus respectu hominis, canis latrans & piscis respectu canis. An etiã illa, quibus diuersa sunt nomina æquiuoca communia, vt canis marinus respectu canis, & polypus piscis respectu polypi. Priori quæstionis parti fauere videntur verba autoris. talibus enim solis est nomen cõmune. Fauent & exẽpla literæ atq; interpretum. Quibus tamen secus videtur, hi pluralẽ respondent loco singularis numeri positũ esse. Sed nos alteri sententiæ accedimus. Consulto autem in plurali numero definiuit Philosophus æquiuoca, eo qd vni soli rei competere non possit æquiuocatio, nisi & alia quædam sit similis ac eodem nomine con-signata, vt si nihil aliud q̄ canis latrans nomine canis significaret, non esset canis latrans æqui-uocum. Idem consiliũ & in vniuocis definiendis est secutus. Nihil enim vniuocum vniuocatum (vt ita dixerimus) respectu nominis alicuius esse potest, nisi etiam aliud quoddam eodem nomine designetur. Quare res indiuidua respectu singularis termini vniuoca propriè non est dicenda. Ex quo proinde consequens est, non omne nomen æquiuocans esse vniuocans etiam respectu diuersorũ. Nam vocabulũ Pyrrhi æquiuocũ est ad Pyrrhum Achillis filiũ, & Pyrrhum Epirotẽ, sed vniuocũ tamen non est. Nullum enim nomen vniuocũ propriè esse potest, quod manet indiuiduũ. Dictio (nomen) in definitione non tantum primã orationis partem indicat, sed omnem in vniuersum, quæ rei cuiuspiam sit significatiua, siue ea verbum sit, siue pronomen, siue participium, aut aliud quiddam, sicut primo Peri hermenias dicitur. (Verba quidem secundum se dicta nomina sunt, atq; aliquid significant) Æquiuationem verbi Credo, eleganter & acutè indicauit epigrammatographus illo disticho.

Plus credit nemo tota, q̄ Codrus, in vrbe,

Cum sit tam pauper quomodo cæcus amat.

Commune

Commune autem nomen intelligitur, non quod de pluribus vniuocè dicitur (sunt enim quædã æquiuoca indiuidua) sed quod de vnoquoq; significatorum secundũ eam impositio-nem, quam inpræsentiarum habet, verè dici potest. Particula exclusiua Solum, non omnia simpliciter, quæ a nomine ipso diuersa sunt, excludit (Nã possunt æquiuocata præter nomẽ etiam alia quædã habere cõmunia) Sed quod nomini vicinum est & coniugatum (eandẽ substantiæ rationem secundum illud nomen) id quod satis insinuat particula sequens (secundũ nomen verò substantiæ ratio est diuersa) quæ ideo adiecta est, ne quis fallatur, existimãs nullã substantiæ rationem æquiuocatis esse cõmunem. Possunt enim æquiuoca in quibusdam superioribus essentialiter conuenire, in quibus sicut eandẽ habent substantiã, sic & eandẽ substantiæ rationem. Sed non possunt conuenire in aliqua substantia per nomẽ æquiuocans significata, ratione cuius dicerentur eandẽ habere substantiæ rationem, vt canis marinus & canis latrans conueniunt in bruto, animali, corpore, & alijs generibus, in quibus profus eadẽ habent substantias, & substantiæ rationes, vnde & vniuoca sunt. Sed nõ conueniunt in aliqua substantia significata per nomẽ canis, quia vtrũq; secundũ nomen canis propriã substantiã, ac propriam substantiæ rationẽ habet, & ideo æquiuoca sunt. Porro quid per rationẽ accipiendũ sit, variant interpretũ sententiæ. nobis per rationẽ videtur sub diiunctione intelligendã esse definitionẽ propriè dictam, vel conceptũ propriũ. Dico imprimis definitionem propriè dictã, quia Arist. in secunda parte capitũ de substantia rationẽ hominis assignat, animal rationale mortale. Adde autem quod sub diiunctione intelligendus sit proprius conceptus, quia multa sunt & æquiuoca & vniuoca, quæ secundũ nomen nullam habere possunt substantiæ definitionẽ, quibus tamen sine dubio competunt istę definitiones. Sed rogabit aliquis, cur sub ratione non possit comprehendi descriptio, qua vtimur, vbi vera definitio non suppetit? Cui responsum sit, quod licet Ammonius & Boetius sic expressè loquantur, videtur tamẽ quibusdam æquiuocatis eadem substantiæ descriptio, secundum nomen posse competere, Verbi gratia, sensibile plura æquiuocè significat, si modò sit differentia propriè dicta, modò propria passio animalis, quibus tamen facillè poterit assignari eadem substantiæ descriptio secundum nomen, quia plures illæ significationes inter se conuertuntur, hinc puramus descriptionẽ sub ratione non debere cõprehendi. Dictio (substantia) apud Aristotelem bisariam sumitur. Aliquando enim significat ens per se subsistens, quod ab accidentibus ex opposito distinguitur. Aliquando verò cuiusuis rei essentiam seu partem essentialẽ, in quo significatu vr̄itur hic Aristoteles nomine substantiæ. Erit igitur aliorum diuersa substantiæ ratio secundum nomen, quando vnumquodq; eorum habebit propriam rationem, id est, definitionem seu conceptum substantiæ suæ per nomẽ significatæ, vt definitio substantiæ hominis viui, secundũ nomen homo, est, animal rationale. definitio verò substantiæ hominis picti, est, imago hominis viui. Sed quorsum adiecit Aristoteles substantiæ, nec dixit secundum nomen ratio diuersa? Respondemus, vt a definitione secluderet ea, quorum non substantia, sed accidens aut aliud quippiã, alia & alia ratione ab æquiuoco nomine significatur. Verbi gratia, alia ratione dicitur homo sanus, alia verò vrina. Verũm ea ratio nõ est ratio substantiæ hominis aut vrinæ, sed accidẽtis potius, cum dictio sanũ nihil substantiæ hominis significet. & ideo secludenda sunt hæc a definitione æquiuocorum, sicut & a definitione vniuocorum secludi debent Ioannes & Petrus respectu nominis album. Nam licet eadẽ ratione dicantur albi, ea tamen ratio non est ratio substantiæ eorum significatę per nomen album, sed accidentis tantũ, vt postea dicitur. Quemadmodum superius duplex distinximus æquiuocum, quoddã æquiuocans, alterum æquiuocatum, ita quoq; vniuocum consimilem omnino distinctionem pati, operæ precium est prænoscere. Vniuocum vniuocans variè vsurpatur apud philosophos. Primo enim accipi solet pro omni dictione vnum vel multa eodem cõceptu significante, quomodo indiuidua concedimus vniuocè prædicari de vno solo particulari. Verũm hæc acceptio (sicut ante ostendimus) impropria est. Secundo modo vniuocum dicitur, omne nomen plura significans, de quibus secundum eadẽ rationem aut essentialiter aut accidentaliter quouis modo prædicatur. Sic omne vniuersale vniuocè dicitur de quolibet subijcibili. Tertio nonnunquam sumitur, sed rarerè admodum, pro eo duntaxat, quod plura significat, de quibus necessariò prædicat, siue id essentialiter fiat, siue accidentaliter. Quomodo vsus est alicubi Porph. vniuoca prædicatione in suis quinq; vniuersalium cõmunitatibus.

Quarto propriè sumitur pro nomine plura significante, de quibus natũ est prædicari secundũ vnam & eadẽ rationem illis essentialiter cõpetentẽ, vt animal respectu hominis & equi, coloratũ respectu albi & nigri, non autẽ hominis & parietis. Totidẽ etiã modis vniuocatum

E iij distinguendum

Nomẽ commune.

Quid ratio

Quid substantia.

distinguendum erit. Sunt enim vniucans & vniucatum relatiua. De definito huius secunde definitionis eadē habenda est ratio, quæ de æquiucis ab Arist. descriptis. Penē autem tota de finitio vniucorum manifesta est ex declaratione definitionis æquiucorum, excepta vltima particula, cuius tamen sensum etiam superius satis indicauimus. Nam ea dicuntur habere eandem substantiæ rationem secundum nomen, quæ communicant in eadem substantia per nomen significata, cuius definitio vel conceptus est vnus & idem, vt homo & equus communicant in re significata per nomen animal, quæ est eorum substantia, quia est pars essentialis vtriusque, cuius definitio est eadem ratio substantiæ amborum secundum nomen significatæ. Particula (substantiæ) additur huic definitioni eadem ratione, qua superiori adiecta fuit, nempe vt ab ea separet diuersa subiecta, de quibus proprium aliquod aut accidens eadem ratione dicitur, vt Ioannes & Petrus dicuntur eadem ratione risibiles, albi, aut nigri. Verum ea ratio non est ratio substantiæ ipsorum secundum nomen, sed accidentis aut proprii. Vnde si quis assignet vtriusque rationem secundum illud nomen, non assignabit rationem substantiæ ipsorum quid vterque sit, sed qualis. & ideo secluduntur a definitione vniucorum. Sunt tamen qui admittant, vniuca dari respectu cuiusuis vniuersalis, generis, speciei, differentie, proprii, & accidentis. verum hi neque verba definitionis intelligunt, neque attendunt quid Aristoteles in progressu dicat. Assignantur igitur vniuca tantum respectu trium priorum predicabilium, generis, speciei, & differentie, & non respectu proprii & accidentis. Reddens autem huius definitionis exempla Boetius dicit, non modo species plures respectu sui generis vniucam esse (res inquam respectu signi) sed & speciem vna cum genere vniucam esse respectu nominis, quod illi generi positum est, vt non tantum hominem & equum vniucata esse termini animal, atque limites species, sed & hominem & ipsum animal. Nam, inquit, & homo & animal animalia nuncupantur, secundum igitur commune nomen, si vtrumque definias, dicis animal esse substantiam animatam atque sensibilem, hominem quoque secundum id quod est animal, si substantiam animatam sensibilem dixeris, nihil in eo falsitatis inuenies. Sic ille. Quem si sequi placeat, concedendum erit, aliquam prædicationem (quam identicam vocare solent) vniucam quoque esse, vt animal est animal. Sed iam ad reliqua transeundum. Denominatiuorum definitio apud Arist. hæc est. Denominatiua dicuntur, quæcunque ab aliquo, solo casu differentia, secundum nomen habent appellationem. Quæ vt magis euadat perspicua, sciendum est, denominatiuum nomen generaliter sumptum nihil aliud esse, quam concretum accidentale, hoc est, quod accidentaria aliquam significat formam, ratione cuius aut extrinsecus aut intrinsecus de subiecto quopiam prædicatur, vt album, sedens, studiosum, currere, &c. Diximus concretum, Nam abstracta non sunt vnquam denominatiua, neque denominatiue possunt prædicari. Veruntamen abstractum ipsum nonnulli denominans vocauerunt, alijs eam appellationem formæ potius significatæ ascribentibus. Denominatum vero ea est res, de qua denominatiuum prædicatur, vt homo, aut lapis. Diximus etiam accidentale, quod nostra sententia nominata hæc, aqueum, terreum, lapideum, humanum, rationale, sensibile, & id genus alia, substantias, vel substantiales differentias significantia, denominatiua minime sint, licet ipsa denominatiuorum formam, & nonnullum imitamen habere non negemus. Quod si quis in contrarium velit contendere, cedemus citius quam contentiose repugnabimus. Illud tamen aduertat, quod autores tradunt, in hoc potissimum ab Aristotele denominatiua esse tractata, vt cognoscamus, omnia accidentia ad substantiam quandam reductionem habere, quatenus de ea in concreto prædicantur, nimirum denominatiua ipsa in accidentium grege numerantes. Porro vocabulo accidentalis, hic non tam proprie vtimur, vt tantum quintum prædicabile contineat, sed ad omnia quæ subiecto cuiuspiam inhærere possunt, extendimus, siue ea singularia existant, siue communia, siue propria, siue non. Addidimus quoque (aut extrinsecus) quod Augustinus dicat consilium a sapientia sapiens dici denominatiue, quum tamen consilio non insit sapientia, sed consulentis ingenio seu rationi. Est autem triplex denominatiuum. Nam aut nomine, seu voce sola, quippiam denominatiuum dicitur. aut re seu significatione tantum, aut vtroque pariter. Denominatiuum voce tantum est concretum, cum abstracto quopiam, voce quidem conueniens in initio, & differens in fine, cum quo tamen non significat eandem accidentariam formam, vt studiosus, dum eum qui virtute præditus est significat, nomine tenus quidem cum abstracto studium consentit, sed tamen significatu dissidet maxime. Denominatiuum significatione tantum, est concretum accidentale, non habens impositum abstractum eandem formam significans, cum quo in principio conueniat, & differat terminatione. Id autem tripliciter contingere assolet. Primo cum formæ nullum omnino est nomen

*idē tenet etiam Soto
huius de oppo
sitū sentire*

Denominatiuorum descriptio. Quid denominatiuum

Denominatiuum

Augustinus

Denominatiuum triplex

Denominatiuum significatione tantum

est nomen abstractum impositum, quomodo cursor & pugilator, quando naturales potentias significant, denominatiua dicuntur significatione tantum. Secundo, quando formæ accidē tali positum quidem est nomen abstractum, sed ipsum non conuenit in principio dictionis cum concreto, vt studiosus ad virtutem relatus, albus ad candorem. Hos duos modos mox a definitione qualium expressit ipse Arist. Tertio modo, quando inter abstractum & concretum eandem formam significantia tantus est in dictione consensus, vt nec terminationibus quidem inter se distinguantur. Teste enim Boetio, mulier non dicitur denominatiue grammatica a grammatica, neque secundum Augustinum denominatiue dicuntur a sapientia, verba sapientia. Huius tamen contrarium Egidius Romanus cum alijs plerisque sustinet, satis esse arbitrans, vt concretum dicatur denominatiue secundum vocem, si ipsum vel eius synonymum cōdeclinatum ab abstracto in fine discrepet. Denominatiuum voce & significatione simul, est concretum, cui respondet abstractum eandem formam designans, cum quo in principio conuenit, & differt terminatione, vt album ad albedinem, sapiens ad sapientiam, studiosus pro diligentia ad studium. Neque enim absurdum est, idem esse variè denominatiuum comparatione diuersorum. Ad denominatiuorum igitur propolitam definitionem redeunt, dicimus ea definiiri, quæ sunt denominatiua nominis & rei, vel aliter, voce & significatione simul, eo quod his cognitio haud difficulter alia etiam quæ imperfectius denominatiui naturam participat, cognosci possunt. Nam (vt rectè dicit Faber) de ijs quæ maximè talia sunt, præcipua apud Arist. determinationis cura esse solet. An verò definiantur duntaxat denominatiua eiusdem denominantis, facile ex præcedentibus colligitur responsio. Si substantia concreta, secundum ea quæ ante diximus a definitione separare voles, intellige nomen (accidentiaque) referre concreta accidentalia, vt hic habeatur sensus. Denominatiua dicuntur accidentalia concreta, quæcunque ab aliquo, &c. Ablatiuus (aliquo) accipitur pro abstracto. Nomen Solo exclusio nem designat, non omnimodam, sed limitatam. Per casum autem, prætermis illis quorundam aliorum sententijs, intelligimus terminationem. hoc enim oportet ipsummet denominatiuum a suo abstracto discrepare, neque satis est vt in aliud genus vel ipsum transformatum sic differat. Quare a definitione reiecta sunt omnia denominatiua significatione tantum, primo aut tertio modo. Quæ verò secundo modo continebantur, non solo casu ab abstractis discrepant, sed & principio. Per Appellationem quidnam accipiendum sit in fine definitionis, diuersè sunt interpreti sententiæ. Quibusdā placet, appellationem hic esse deriuationem quandam, non quomodo grammatici tradunt abstractum a concreto fieri, vt iustitiam a genitiuo iusti, sed veluti effectus a sua causa, ac a priore desluit posterius. Significat enim abstractum formam per se, non vt est in suo subiecto, habetque se tanquam formalis causa. Concretum verò eandem, vt in subiecto est, significat, habetque se veluti causæ formalis effectus atque quoddam compositum. Alij per appellationem intelligunt accidentariam prædicationem, quam dicuntur denominatiua habere secundum nomen, quod ipsam habeant ratione formæ per abstractum designatæ. Hic dicendi modus satis consonat illi accidentium ad substantias reductioni, quam hoc loco tacite innuere Philosophi tradunt expositores. Trium iam expositarum definitionum præcipua hoc loco traditur esse vtilitas & fructus, vt intelligamus, nulli æquiucoco dum æquiucocè capitur, locū esse in prædicamento, propterea quod non vna quadam ac determinata contentū est significatione. Vniuca verò omnia eiusdem inter se ordinis esse, atque etiam cum suis vniucantibus. Porro denominatiua directe in eadem classe cum denominantibus formis sibi correspondentibus cohærere, per accidens verò duntaxat ad prædicamenta denominatorum referri, Aquinas alicubi sentire videtur, concreta accidentaria & quæuis abstracta vltima abstractione reductiue tantum ad prædicamentorum ordines pertinere. Præter hæc autem, dictionum antepædicamentorum cognitio ad plerisque obscuriores passus per vniuersam logicam, sicubi æquiucorum, vniucorum, aut denominatiuorum incidit in mentio, percipiendos plurimum adferet adiumentum. Hic notandum postremo, triplicem secundum ea prædicationem distingui solere. Vnam æquiucocam, in qua prædicatur æquiucocum nomen æquiucocè acceptum de aliquo suorum significatorum, vt canis latrans est canis, pictura est homo. Tunc autem æquiucocè capitur æquiucocum, quando pro pluribus significatis inconiunctim sumitur. Verbi gratia, si æquiucocè accipiat subiectum huius, canis est albus, sensus erit, canis latrans, canis marinus, canis sydereus est albus, quo fit, huiusmodi orationes proprie non esse enunciationes. Sed de hoc in libro Peri Herm. plura. Aliter, & (ni fallamur) rectius dicimus, nomen æquiucocè capi, relatione facta ad diuersas orationes, in quibus secundum aliam & aliam ponitur significationem. Secunda est prædicatio vniuca, in qua scilicet prædicatur vniucocè

Boetius. Augustinus. Egidius Romanus,

Jacobus Faber.

Æquiucocum vniucorum & denominatiuorum cognitio vtilitas.

Thomas.

Triplex prædicatio. Æquiucocum

Vniucocum

Denominatiua de suo vniucato, vt Socrates est homo, homo est animal, homo est rationalis. Tertia est de nominatiua prædicatio, quæ tum propriè fit, quando denominatiuū voce & significatione simul de suo prædicatur denominato, vt homo est doctus, paries videtur.

Eorum quæ dicuntur

Secundi capitis, continentis duas diuisiones antepredicamentales, scholia.

Prior antepredicamentalis diuisio.

Complexus triplex. Item & triplex in complexum.

QVIA Simplicium tantum vocum in hoc prædicamentorū opere habenda est consideratio, ideo diuisione quadam incomplexas voces significatiuas a complexis, quæ e prædicamentis exclusæ sunt omnes, disseparare curauit Philosophus. Eorum (inquiens) quæ dicuntur, alia secundum complexionem dicuntur, alia verò sine complexione. Cuius quidè diuisionis diuisum sumitur pro vocibus ad placitum significatiuis, nam hæc propriissimè dicuntur, id est, proferuntur. Quare a diuiso separata sunt omnia syncategoremata, hoc est, consignificatiuæ dictiunculæ, quales sunt cōiunctiones, præpositiones, & pleraq; aduerbia. Siue autè ad voces solas diuisum contrahamus, siue ad scripturas etiam extendamus & conceptus, parui sanè retulerit. Sunt enim hæc tria in istiusmodi semper pari lege connexa. Ab hac diuisione reijcere solemus eas voces, quæ non vnæ sunt, id est, vnicum sensum non obtinent. Quare æquiuoca æquiuocè accepta propriè non erunt incomplexa, nec amphibologicæ orationes complexæ erunt. In causa est, quòd ex his ita sumptis, non possit fieri enūciatio vna, sed plures, de qua re in sequenti libro latius. Neq; enim responderet illis vnus conceptus vel simplex vel complexus, sed plures non constituentes vnum integrum conceptum. Verum & hoc ad alium pertinet locum. Pro intelligentia autem integriore membrorum huiusmodi diuisionis, distingui consueuit triplex complexum. Nam quoddam est complexum voce tantum, Et est terminus secundum vocem compositus ex pluribus dictionibus significatiuis, cui tamen in mente vnicus responderet & simplex conceptus, vt corpus animatum, quando circumlocutiue accipitur, quomodo est genus subalternum prædicamenti substantiæ. Ob penuriam enim simplicium vocum, cogimur nonnunq; compositis loco illorum non impositorum vti, nō quidem vt pristinam suam, hoc est, complexam retineant significationem (nam sic non aliud q; orationes veræq; complexa forent) sed vt eandem planè lubeant functionem, qua fungerentur nomina incomplexa, si essent imposita. Hæc alio nomine dicta sunt, incomplexa significatione tantum. Complexum sola significatione, siue (quod in idem redit) incomplexum voce tantum est, quod in voce quidem simplicitatem custodit, neq; ex significatiua dictione constat, sed tamen in mente conceptum habet non alium, q; si complexum foret, vt verbū impersonale curritur. Nam hoc cum verè aut falsè significet, non simplicem, sed complexū necessariò arguitur habere conceptum. Tale etiam est nomen nemo, si (quod vulgò receptum est) ipsi complexus respondeat conceptus idem, qui huic orationi nullus homo, quod addimus. Nam tantus est nostri intellectus vigor & perfectio, vt ea quæ aliàs separatim diuersis comprehendebat conceptibus, vnica etiam simpliciq; notione complecti possit, licet res sint alioqui lōgè ab inuicem discrepantes. Cæterum istud ad aliū pertinet locū declarare. Cōplexum voce simul & significatione, est vox cōposita ex pluribus dictionibus significatiuis, secundum leges artis grammaticæ constructis, vel vna significatiua & altera consignificatiua, cui in mente responderet conceptus complexus, vt homo sedet, homo & equus, homo albus, omnis homo, ad patrem, & similes orationes congruæ. Nam solæcismi, ne orationes quidem vel complexa vocari merentur, quum in eis potius sit dictionum confusio aggregatioq; quedam, q; constructio legitima. Incomplexum voce & significatione pariter, est dictio simplex, cui responderet simplex incompositusq; conceptus, vt homo, equus, fortis, fortiter, currit, ambulat. Hæc enim omnia, licet quodammodo res plures significant, eas tamen vnico simpliciq; concludunt conceptu. Quare superuacanea iam est illa disceptatio, quam nonnulli huc inuenerunt, sint ne concreta nomina, verbaq; incomplexa, an complexa; quū ipse Arist. nobis aperitissimè illam quæstionem suis dissoluerit exemplis. Neq; magni momenti est quod adferunt, album idem valere quod habens albedinem, & ita de alijs concretis. Id enim si modò verum erit, non ad significationem, sed conuertibilitatem duntaxat est referendum, quemadmodum etiam de homine & rationali dicere licet. Conuertuntur enim inter se mutuo horum significationes, sed non ob id continuè easdem esse oportet, eo quòd res vna multimodè possit considerari. His ita declaratis, dicimus, priore huius diuisionis membro contineri propriè ea, quæ tã voce q; significatione sunt complexa, reductiue etiam complexa significatione. Sub posteriore autem comprehenduntur incomplexa significatione & voce simul, & etiam significatione tantum. Nam neq; hæc a prædicamentorū exulant ordinibus, eo quòd saltem in mente dicantur sine com-

sine complexione. Porro complexio propriè est plurium significatiuarum vocum apra compositio. Idem in scripturis quoq; & conceptibus accipiendum est, iuxta vulgarem atq; his in scholis receptam opinionem. Sed de hac re alibi fortassis commodius.

Alteram diuisionem in antepredicamentis assignauit Arist. quadrimembrem hanc, Eorū quæ sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto verò nullo sunt. Alia in subiecto sunt, de subiecto verò nullo dicuntur. Alia & de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt. Alia verò neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto dicuntur, qua quidem diuisione, licet angustissima atq; breuissima (si Boetio creditur) omnium sermonum multitudinem varietatemq; cōplexus est, sicut ex progressu liquidò constabit. Quam autem Albertus eam sentire videatur, esse generis in suas species, nos tamen re pensulatius examinata, analogi potius (vt ita dixerimus) in suorum analogatorum proprietates, partim re ipsa, partim ex intellectu consideratione illis competentes, puramus esse diuisionem, maximè si entis analogiam ad substantiam & accidens statuere velimus. Nam esse in subiecto vel non esse, rebus ex luapte conuenit natura, citra omnem intellectus nostri operam. At dici de subiecto & non dici, quemadmodum & vniuersalitas ipsa & particularitas, non nisi secundum mentis nostræ quandam cōsiderationem proueniunt, vt in Porphyrianæ Ilagoges scholijs indicabamus. Omnino autè rerum ipsarum, non terminorum hanc esse distributionem segregationemq; est consentaneū, tametsi aliter existimantium sententias non omnino reijcimus. Licebit autem, ipsam in duas bimembres diuisiones redigere, ad hunc modum. Eorum quæ sunt, quædam sunt in subiecto, alia verò minimè. Et eorum quæ sunt, quædam de nullo subiecto, quædam de aliquo dicuntur subiecto. Ex quarum duarum membris variè congregatis, hanc vnā conflauit Aristoteles, vniuersam rerum omnigenarum cōgeriem breuibus terminis concludentem. Nam primo membro continentur vniuersales substantiæ, vt homo, lapis. Secundò particularia accidentia, velut hæc grammatica, hæc linea, hic color. Probat autem Arist. in litera, quendā colorè esse in corpore vt in subiecto, quia omnis color ita in corpore est, fortasse ne quis verum quorundam philosophorum sententia delusus, arbitretur colorem non veram esse rē, sed apparentiam rei duntaxat. Cæterum dicta probatio, non est a priori, ac secundum rerū ordinem probatiua. Vt enim in communitatibus prædicabilium habet Porphyrius, accidentia communia prius insunt singularibus, q; eorum superioribus. Sed hoc sciendum est obiter, coniunctiones causales enim, quia, nam, quoniam, non semper apud autores causam insinuare rei probandæ, cur ipsa sit aut ita se habeat, sed cur nos conueniat credere, tamēta habere. Tertium membrum continet vniuersalia accidentia, vt grammaticam, virtutem. Quarū singulares substantias, quales sunt Demosthenes, Bucephalus, Ister. Suntq; hæc ipsa mēbra aptissimè descriptiones eorum, quæ in ipsis diximus comprehendī. Est enim substantia vniuersalis (largius accepto vocabulo substantiæ, q; dum est generalissimum primi prædicamenti) quæ quum de subiecto quodam dicatur, in subiecto tamen minimè est. Accidens singulare, quod est quidem in subiecto, sed tamen de subiecto non dicitur. Vniuersale verò accidens, quod & de subiecto dicitur, & est in subiecto. Particularis autem siue prima substantia, quæ neq; in subiecto est, neq; de subiecto dicitur, qua definiendi ratione vtitur ipse Philosophus in sequenti tractatu. Eodem modo ex duabus illis bimembribus diuisiunculis, colligendæ sunt substantiæ & accidentis, vniuersalis & singularis definitiones. Declarantur hæc omnia fulissimè apud Boetium in enarrationibus Categoriarum Arist. Cæterum hoc non est ignorandum, etiam differēntias substantiales hisce membris comprehēdas esse, similiter & materiam & formā physicas, vniuersales quidè, primo, singulares verò, quarto, nisi ea sola quæ in prædicamentibus ordinibus directè collocantur, hic recipere velimus. Veruntamen res fictitiæ, quæ omnino esse nequeunt, vt Chymera, sphynx, hircocerus, similiter & quæ cum complexione dicuntur, prorsus sunt a diuisione secunda repudiandæ, quemadmodum ex diuiso eius, & connexione ad præcedentem faciliè animaduertitur. An autem horum membrorum ita pluraliter prolatorum quaternarius numerus satis sit, an non, sed oporteat diuisionem totam ad singularem numerum redigere, an sub membris simpliciter expressis, alia quædam ex his commixta subintelligere, sicut alibi frequenter accidere solet, videmus a curiosis in quæstionem versum esse, quorum votis ne vbiq; deesse videamur, difficilioreq; nodos percurrere vel declinare potius q; dissoluere posse, paucis nostrā super hac re sententiā nō grauabimur aperire. Affirmamus igitur, in præsentī diuisione nihil opus esse plurium membrorum additione vel subintellectione, q; id in alijs pleriq; præsertim quando membra omnia affirmatiue exprimunt, sit necessarium. Si quis ergo scilicet, sub quoto membro contineantur homo & scientia, Socrates

Posterior antepredicamentalis diuisio.

Boetius. Albertus

Boetius.

ratio

Socrates & albedo. Respondebimus, illa quidem primo membro comprehendī, eo quod de subiectis quibusdam dicantur, in subiectis verò non sunt. Nam homo non est in subiecto, ergo homo & scientia non sunt in subiecto. Hęc verò quarto contineri, eo quod neq; in subiecto sint, neq; de subiecto dicantur, quia Socrati neutrum istorum competit. Quod si quis obijciat. Si bona est consecutio, Socrates non est in subiecto, ergo Socrates & albedo in subiecto non sunt, proba erit & ista, hęc albedo nō continetur quarto mēbro, ergo Socrates & hęc albedo eodem minime continentur. Probarur consequentia a simili, quia vtrōq; proceditur a parte copulati ad totum negatiuē. Hanc perplexam quæstionem inuolutamq; difficultatē, paucis expedientes dicimus, probam, firmamq; esse argumentationem negatiuam a parte copulati ad totum, quando prædicatum est huiusmodi, vt ipsum secundum se vel in singularē numerum transformatum, vnicuique partium significetur attribui, sicut accidit in nostris illis consequentijs. Verum vbi prædicatū huiusmodi non est, tū non obtinere robur. Verbi gratia, rectē sequitur, Ioannes non est albus, ergo Ioannes & Petrus non sunt albi. Nam qui dicit Ioannem & Petrum esse albos, vtrique indubiē albedinē attribuit. Fieri enim aliter nequit vt albi sint. Non consequitur autē, vas partim vino partim aere refertum, non implet aer, ergo tale vas non implet aer & vinū. Nam qui dicit vinum & aerem replere vas, non attribuit vtriq; partium subiecti impletionem vasis, sed ambobus pariter acceptis. Fateor tamen huiuscemodi propositiones distingui posse in duplicē sensum, sicut & hanc, duo & tria sunt æqualia, sunt quinq; vt in Elenchis, quum de compositione ac diuisione ageretur, latius est declarandum. Vt ergo ad rem redeamus, contineri sub hoc aut illo mēbro presentis diuisionis ita pluraliter assignata, non attribuitur vni cuiuspiam rei, sed pluribus simul acceptis, atq; hinc fit, cur non procedat inducta obiectio. Verum hęc extra ordinem, velut ex diuerticulo, dicta sint. Pender autem iam declarata diuisionis intelligentia, omnino ex duobus quę modò restant declaranda, nempe quid sit de subiecto dici, & quid esse in subiecto. Qui hæc terminis ascribunt, dici de subiecto definiunt, prædicari de essentialiter subijcibili. Esse verò in subiecto, prædicari accidentaliter de termino significante formæ inherētis subiectum. Nos, quibus sermo de rebus hoc loco magis placet, definimus id de subiecto dici, quod de aliquo essentialiter prædicatur, non vt signum, sed vt signatum, vt animalitas dicitur de subiecto, nempe Socrate, & rationalitas de homine, cum dicimus Socrates est animal, & homo est rationalis. Esse autem in subiecto, est inherere cuiuspiam, sicut albedo & dulcedo inherēt lacti, & risibilitas homini. Omne enim & solum accidens prædicamentale, hoc est, non tantum prædicabile, sed & id quod proprium est, pertinetq; aliquo modo ad prædicamentorū aliquod, in subiecto est. Porro ipsemet quoq; Philosophus, ne minus satisfecisse studioso lectori fortasse videretur, quę nam dicat esse in subiecto, hisce verbis exposuit. Esse in subiecto dico, quod cum, &c. Ex quibus hęc elicitur definitio. Ens in subiecto est, quod cum in aliquo sit, nō sicut quędā pars, impossibile est esse sine eo in quo est, ad cuius euidētiorem notitiam, visum est breuiter octo modos quibus aliquid alteri inesse vulgò dicere solemus, iuxta Aristot. in quarto Physicorū enumerationem recensere. Primo itaq; modo dicimus partem integram suam inesse toti, vt manui digitum, ædificio parietes. Secundo totum integrale in partibus. Sic S. Iob dicit se in carne sua visurum deum. Tertio speciem in genere. Et in vniuersum omne compositum in sua parte essentiali, sic homo est in animali, in rationali, in anima quòque, atq; materia.

Quarto genus in specie, & omnem essentialē partem suo composito, vt animal & animā atq; corpus homini, colorem albedini. Quinto formam in materia. Qui modus in duos minus communes scinditur, prout duplex est forma. Nam aliter forma essentialis (quam vocant informantem) inest suę materię, cum qua vnum per se constituit, vt anima corpori hominis, aliter accidentaria forma (quam inherere dicimus) suo inest subiecto, vt albedo homini. Hęc enim vnum quiddam cum eo cui inest, non componit, quod illa facit, sed rei iam consummata, veluti forinsecus accidit. Sexto modo est effectus in sua efficiente causa, vt regimen reipublicę in rege, calor in pipere. Sic dicitur in vino esse luxuria. Septimo modo in causa finali est finis effectus, vt virtutes in beatitudine. Octauus modus est, secundum quem quippiam in loco esse dicitur, vt vinum in vase, hominem in teatro. Verum hunc in duos distinxit Boetius, nouem faciētes inessendi modos. Nos Aristotelem magis sequimur. In definitione igitur eius quod est in subiecto, primam particulam scilicet (quod cum in aliquo sit) intelligimus generatim de quolibet dictorum modorum. Quamuis enim verbum inesse æquiuocē sumatur illis modis, potest tamen nonnunq; sumi (sicut frequenter in vulgari vsu accidit) generaliter, vt quodammodo vniuocē plures suas significationes comprehendat, aut etiam omnes.

sive id

sive id mediante conceptu essentiali fiat, sive accidentario quopiam. Id quod in alijs etiam æquiuocis non raro vsu venit. Principio igitur definitionis exclusa sunt ea, quæ nullo omnino modo insunt. Quando sequitur (non sicut quædam pars) intellige per oppositum, neq; sicut quoddam totum, neq; etiam tanq; vnā constituens essentialiter idem totum. Quare exclusa sunt omnia quæ primo, secundo, tertio, & quarto modis inesse dicebamus, imò etiā quæ secundum priorem partem quinti. Vltima definitionis parte reijciuntur, quæ insunt lexto, septimo, aut octauo modis. Nam horum vnumquodq; sine eo cui sic inest, potest consistere. Hęc ferè est Boetij expositio, quam ille magna ex parte a diuo sumpsit Augustino, aduersus quam occurrunt instantiæ. Primò enim non videtur hæc definitio omnibus quę in subiecto sunt verè accommodari posse. Quia albedinem Socratis possibile est esse, sine eo in quo est. Potest enim esse sine Socrate, ergo sine eo in quo est. Antecedens probatur, quia Socrate mortuo, eius relinquitur albedo in cadauere secundum probabilem opinionem in libro de generatione & corruptione, ponentem idem accidens nonnunquam in genito & corrupto permanere. Secundo alijs a definito videtur competere sic interpretata definitio. Nam homo in loco est, non sicut quædam pars, & sine loco esse non potest. Deinde inferiores cœli in proximè superioribus sunt contenti, Extra quos etiam esse non possunt. Sed & homo & cunctæ creaturæ in deo sunt, non vtrique in toto quodam (siquidem Deus simplex est) sed vt in sine suo, & conseruatore, sine quo omnino nequeunt consistere. Et tamen constat hæc non esse in subiecto. Ad priorem obiectionem respondendum est, non valere consequentiam, albedo Socratis potest esse sine Socrate, ergo potest esse sine eo in quo est. Si enim hoc enthymema ad syllogismum reduceris, additione minoris, hoc modo, Socrates est id in quo est sua albedo, & illa potest esse sine Socrate, ergo potest esse sine eo in quo est, argumentaberis a termino particulariter accepto in antecedente, ad ipsum in consequente vniuersaliter sumptum, hoc est quod dici consuevit, a non distributo ad distributum. Nam maior extremitas, videlicet Id in quo est, &c. in maiore propositione particulariter accipitur, in conclusione verò vniuersaliter, propter negationem quam continet præpositio sine, quod si eam in maiore vniuersaliter accipi facias, falsa erit propositio. Neq; enim Socrates est omne illud in quo est sua albedo, quia Socrates non est suum corpus. In hoc tamen est albedo Socratis, & permanet aliquamdiu ipso defuncto. Quare nunquam sine omni eo in quo est, consistere poterit. Quid autem de albedine communi, ea inq; quę & in subiecto est, & de subiecto dicitur, quam apparet permanere etiam sine omni eo in quo est, sit dicendum, studiosis coniectā dum relinquimus. Ad posteriorem autem ad id quod primò assumitur, facilis est responsio, hominem, licet sine omni loco fortassis esse non possit, posse tamen vtriq; sine omni loco in quo nunc est consistere. Accidens verò non modò sine omni subiecto esse non posse, sed nec sine eo in quo est. Neq; enim fieri potest, vt accidens subiectum immediatum mutet, ac de vno in aliud transmigrat, quemadmodum homo de loco in locum potest transferri, sicut ex Physicis constat certissime. Quod verò Boetius adfert. malum, si in manu teneatur, manū ipsam odore mali compleri. Nihil huic obstat, neq; enim numero idem odor, qui ante malo inhærebat, in manum se recipit, sed ideo manus odore mali compleri dicitur, quia malum odorem nouum in manu producit. quale quiddam igni etiam assantibus contingit, cuius argumentum est, quod mali odor per hoc nihil remittitur, quod manus quoq; simili imbuitur odore, nisi fortassis manus ipsa alio cōtrario odore sit infecta. nam tunc vterq; remitteretur, quia agēs in agēdo a passo reparat. Verum hęc nō Logicæ, sed Physicę potius sunt speculationis. Quod verò de inferioribus cœlis respectu superiorū, & creaturarum omnium respectu Dei assumptū est, maiore videtur & difficiliore mouere dubitationē. Potest tamen (ni fallamur) haud incongruè responderi, qd necessaria illa dependentia inferiorū sphaerarū cœlestiū a superioribus, nō conuenit eis quatenus sunt in illis tanq; suis locis. Si enim ab eis propterea necessario pendērēt, quia ipsis sunt vt locis circūscripta, idē oporteret & in alijs locatis vsu venire, vt sine suis locis omnino cōsistere nequirent. Nam vbi est eadem ratio & causa, idem quoq; effectus sit necesse est. At istud falsum esse euidentius est, qd vt debeat probari. Similiter creaturæ a Deo non dependent necessario, quatenus est ipsarum finis vel conseruator, eoq; non cuiuscq; finis vel conseruantis ea sit conditio, vt sine ipso nequeat esse suus effectus, vt facile fuerit exemplis ostendere. At verò quæ in subiecto sunt, omnia illius sunt naturæ, vt sine subiecto existere nequeant. Patet ergo, quomodo salua maneat iam declarata huius definitionis interpretatio. Nonnulli tamen talium obiectionum violentia territi, principium definitionis (quod quum in aliquo sit) ad secundam partem quinti modi inessendi restrinxerunt, definitū

(vti appa

Obiectio.

Dilutio.

Eius qd est i subiecto descriptio.

Boetius.

Boetius. Augustinus Obiectio prima.

Obiectio secūda & tertia.

Responsio ad priorem obiectionē.

Responsio ad posteriorem.

Ad tertiam.

(vti apparet) in sua ipsius constituentes definitione, q̄ rectè, iudicent alij. Scimus responde-
ri posse, quòd non sit absurdum, in definitionibus improprijs idem per seipsum, alijs verbis ex-
pressum, definiri. Sed nos in huiusmodi confutandis non amplius immoramur. Aliter re-
spondet Caietanus, dicens ea quæ assumpta sunt posse esse quodammodo separata ab ijs qui
bus insunt, quâuis sine illis existere nō possint. Accidens verò, non posse separatim a subie-
cto consistere, sed eadem perpetuo quodam nexu penitissimè inhærere, quamdiu in rerum na-
tura extiterit.

Caietanus.

Quãdo
altere de
altero p̄
dicatur

Prior antep-
dicametalis
regula.

De ea ratio-
cinandi for-
ma quam
Græci
σπερτερον
appellant.

Diophantus
Themistoc-
lis filius.

Posterior re-
gula antep-
dicametalis

In tertium caput, quod duas antepredicamentales regulas
continet, annotatiuncula.

PRior regula, qua mutua habitudo eorum quæ eiusdem sunt prædicamenti exprimitur,
ita apud Arist. refertur. Quando alterū de altero prædicatur vt de subiecto, quæcunq; de
eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiã de subiecto dicuntur. Cuius sententia a veteri-
bus sic declaratur. Si duarum rerum vna prædicatur de altera, tanq̄ subiecto seu inferiori, hoc
est, essentialiter subijcibili, quicquid de eo quod prædicat dicitur vt de subiecto, id etiã ita de
superius, vt si homo essentialiter est animal, & animal essentialiter est corpus, erit & homo es-
sentialiter corpus, similiter sese habent ternarius, numerus, & quantitas, grammatica, scientia,
& habitus, atq; ita in alijs prædicamentis. Ex quo interpretamento patet, clausulam illam (vt
de subiecto) necessariò repetendã esse secundo loco ad id quod dicitur in regula (quæcunq; de
eo quod prædicatur dicuntur) Alioqui enim falsa erit regula, dabiturque facilè instantia in
hisce tribus, homo, animal, & quadrupes. Patet etiam Aristot. non intendere, hic vniuersalem
aliquam dare argumentandi formam, sed tantũ viam quandam monstrare, qua deprehend-
amus, quid quo superius sit. Quia tamen recepta habet consuetudo, vt hoc loco modus qui-
dam argumentandi tradatur, quem quidam consequentiam a primo ad vltimum, alij argu-
mentationem per primam regulam antepredicamentale, nonnulli græco vocabulo σπερτερον,
hoc est, coaceruationem appellant. hoc loco admonendum esse duximus, hanc coaceruatione
duplicem esse. Quædam propositio, quum ex vna propositione inferitur alia, ex qua rur-
sus tertia inferitur, & ita deinceps, & tandem ex primo antecedente inferitur vltimũ consequens,
vt si Socrates est, homo est: & si homo est, animal est: & si animal est, substantia est: ergo si Socra-
tes est, substantia est. Sed vt hæc argumentandi ratio efficax sit & firma, necesse est omnes præ-
cedentes collectiones validas esse & efficaces. Hinc non sequuntur, Si quis bene bibit, bene dor-
mit: & si quis bene dormit, non peccat: si autem non peccat, erit beatus: ergo si quis bene bibit,
erit beatus. Hic enim neq; prima consequentia bona est, neq; vlla sequentium. Alia est coa-
ceruatio terminorum, quæ tunc contingit, cū de aliquo subiecto quippiã prædicatur, & huic
prædicato mox attribuitur aliud prædicatum, & sic deinceps, & vltimo inferitur nouissimum
prædicatum de primo subiecto. In hunc modum, Socrates est homo, & homo est animal, & ani-
mal est substantia, ergo Socrates est substantia. Sic Diophantus Themistoclis filius colligebat.
Quod ego volo, idem mater vult: quod mater, idem Themistocles: & quod Themistocles,
id vult populus Atheniensis: Ergo quod ego volo, idem vult populus Atheniensis. Est autem
in his obseruandum, vt secunda propositio assumpta cū alijs sequentibus (si quæ fuerint) vni-
uersalis sit, aut certè vniuersaliter vera, & deinde, vt prima non sit negatiua. Nam istis negle-
ctis non sequitur, nullus homo est equus, & omnis equus est animal, ergo homo non est animal.
Omnis homo est animal, & quoddam animal est quadrupes, ergo homo est quadrupes. Cau-
sa in primo priorum Analyticorum patebit. Sunt enim huiusmodi consequentiæ duabus tan-
tum præmissis constantes, & in quibus secunda formaliter est vniuersalis, veri syllogismi pri-
mæ figuræ, sola præmissarum transpositione ab alijs qui in vulgatis modis fieri solent, differē-
tes. Sed cum hæc præter mentem Philosophi in isto loco sunt tractata, non est cur eis diuti-
us immoremur. Aliorũ quòq; interpretũ diuersissimas presentis regulæ interpretationes, pro-
lixitate vitandæ gratia, libenter prætermisimus. Posterior regula antepredicamentalis,
qua tam eorum quæ diuersorũ sunt prædicamentorum, q̄ quæ eiusdem, explicatur habitudo
ad inuicem, duas continet partes. Prior est. Diuersorum generum & non subalternatim po-
sitorum, diuersæ sunt species & differentiæ. Exemplaria Græca nunc habent. Diuersorum ge-
nerum, & non subalternatim positorum, diuersa sunt specie & differentia. Quem locum in
hũe modum interpretatur Commentator. Genera diuersa, & nō subiecta posita, ordinata alia
sub alijs, scilicet nō subalternata, diuersas habent differentiã in specie. Verũ hunc sensum rã-
ri sunt interpretes qui sint persecuti. Lectionis varietas (quemadmodum arbitramur) inde
manauit,

manauit, quod quidã ὅτι εἶδη legerint. Alij verò τὰ ἴδια. Altera, Subalternorum generum,
nihil prohibet easdem esse differentiã, intellige etiã species. Diuersa genera sunt genera nō
synonyma, hoc est, non multiuoca, vt animal & corpus, animal & color. Subalternatim poni
dicuntur ea, quæ eiusdem sunt prædicamenti. Horum enim alterum sub altero continetur, vel
ambo sub eodem tertio, vt animal & corpus, animal & planta, scientia & habitus. Non subal-
ternatim posita sunt, quæ in distinctis sunt prædicamentis, vt substantia, & quantitas, arbor &
color. Vnde patet, multũ interesse inter genera subalternatim posita, & genera subalterna
a Porph. definita. Habēt enim hæc ad seinuicē, vt excedentia & excessa. Nā dantur subalterna
tım posita, quæ non sunt subalterna, vt animal & substantia. Dantur rursus subalterna ge-
nera, quæ non ponuntur subalternatim, vt animal & color. Tertio sunt, quibus vtrunq; horũ
cōueniat, vt arbor & corpus. In secunda tamen huius regulæ parte, abutitur vocabulo sub-
alternorũ, pro subalternatim positorũ. Nomine (species) intelligitur in regula omnes speci-
es subijcibiles, siue specialissimæ fuerint, siue subalterne. Sub quibus etiã indiuidua sunt subin-
telligenda. De his enim, quantũ ad hunc locũ pertinet, eadē est ratio atq; de speciebus habenda.
Per differentiã autē, accipiendæ sunt differentiæ magis propriæ, tam diuisiua, q̄ constitu-
tiua. De diuisiuis assignatũ est exemplũ prioris partis regulæ, cum dicitur, animalis enim diffe-
rentiæ sunt, &c. De constitutiuis autem loquitur finis literæ, vbi habetur. Quare quæcunq; præ-
dicati, &c. Priorem partem regulæ quidam negatiuè intelligunt ad hunc sensum. Nullorum
generum non subalternatim positorum, sunt eadem species & differentiæ. Persuasum enim
habent in solis substantijs reperiri differentiã essentialē, atque ob id non veram esse affir-
matiuam regulæ intelligentiam. Nos tali immutatione locutionis nihil opus esse putamus,
scientes in omni prædicamento necessariã esse essentialē differentiã, quibus generum confu-
sæ naturæ, ad specierum decorem contrahantur atque formentur, licet illæ plerunq; no-
bis sint ignotæ, sicut & in substantijs ipsis, per paucas aut (si, verum fateri velimus) omni-
no nullas probè cognitã habemus. Ad negatiuum sensum non nihil facere videtur exem-
plum textus, vbi dicitur. Scientiæ verò nulla harum est. Verũ si subintelligas, sed & aliæ,
nempe naturale, morale, atque rationale (his enim statim diuiditur scientia) ad alterum sen-
sum accedes. Secunda pars particulariter est accipienda. Aliqua enim genera subalterna-
tım posita eandem habent differentiã, non omnia. Nam quæcunq; differentiã constitutiua est
superioris, eadem & inferioris cuiusq; constitutiua sit oportet. Sic corporeum, corporis, ani-
malis, & plantæ, est differentiã. Quæcunq; autem diuisiua est inferioris, superioris quòque di-
uidere (licet nō immediatè) intelligitur. Sic rationale animalis & substantiæ est differentiã.
Alia verò quædam sunt genera, etiam subalternatim posita, quæ nullo pacto eandem obri-
nent differentiã, & per consequens nec speciem, vt corpus & spiritus, spiritus & animal.
Omnia autem & sola ea quæ eandem habent diuisiuam differentiã, habent quoq; eandem
speciẽ. An verò duorum generum eiusdem prædicamenti, quorum tamen neutrũ sub altero
collocatũ est, possit eadē esse species, vt bruti & animalis bipedis coruus, non est presentis loci
discutere. Sanè in initio tertij capitis quarti Topicorum, videtur istud Aristot. non omnino
abnuere. Hæc duę regulæ ab Alberto suppositiones vocantur. Alijs prior videtur digni-
tas esse, posterior verò suppositio. Cuius hæc solet reddi causa. Quòd naturæ prædica-
mentorũ sunt impermixtæ. Cæterũ latior horum declaratio, ad Metaphysicam per-
tinet. Quid autem differant suppositio & dignitas, in libro Posteriorum ostendetur.

Aduerſus secundam regulam occurrit instantia. Nam corpus species est substantiæ, vt cer-
tum est, & etiam quantitatis continuæ, sicut hoc eodẽ libro testatur Philosophus. Item rationa-
le, differentiã est diuisiua animalis & scientiæ, vt ex superius dictis colligit. Ergo non est neces-
sariũ, diuersorum generũ & non subalternatim positorum, diuersas esse species & differentiã,
sed nonnunquam etiam easdem esse licebit. Dicendum est, quòd corpus dum substantiæ &
quantitatis est species, & rationale quando animam & scientiam diuidere p̄hibetur, non
eandē esse speciem, aut differentiã, sed maximè diuersam. Aequiuocè enim in talibus diuisi-
onibus vtimur corpore & rationali. Quũ autem nomen duntaxat idem relinquatur, rebus lon-
go inter se interuallo distanribus, non eadem censetur species aut differentiã, sed plures & di-
stinctæ. Corpus quidem, cum substantiæ species est, dicitur substantia quæpiã corporea, hoc
est, res per se subsistens, cui ex natua sua proprietate conuenit quantitas trium dimensio-
num. Quum verò quantitatis continuæ ponitur species, nihil est aliud, quàm hæc ipsa, in tres
dimensiones, scilicet longitudinem, latitudinem, atque profunditatem, extensa quantitas, quæ
duo longè diuersissima conspexerit facilè, qui diligentem suæ mentis attentionẽ adhibuerit
in consiliũ.

Quæ diuer-
sa genera.
Quæ subal-
ternati po-
sita.

Quæ nō po-
sita subalter-
natim.

Quæ noie
differentiæ
sunt accipi-
enda.

Posterioris
regulæ ex-
planatio.

Obiectio.

Dilutio.

in consilium. Idem de rationali quoque arbitrandum. Quando enim animalis differentia est rationale, non aliud est, quam res eum perfectionis substantialis gradum sortita, ex qua ratio seu intelligendi vis sit nata profluere. Quando vero scientias nonnullas rationales appellamus, nihil intelligimus aliud, quam eas non in rerum ipsarum considerationem versari, sed hoc agere ac præstare potius, ut rationis seu intellectus nostri cogitationes aptè formemus, vel probabiliter eloquamur. Quare & sermocinales vocatæ sunt, grammatica (inquam) dialectica atque rhetorica.

Eorum
quæ secundum
nullam
complexionem
dicuntur,

Regulæ
an-
replicamen-
talis declara-
tio.

Obiectio.

Solutio pri-
or.

Posterior.

In tertij tractatus caput primum, quo decem prædicamentorum generalis quædam continetur diuisio, scholia.

Præmissis quibusdam adminicularijs, tertio hoc tractatu ipsorum prædicamentorum determinationem aggreditur Philosophus, assignata in primis generali eorum diuisione, seu (ut alijs placet) enumeratione. Nam diuisio generis in species esse debere videtur, quo quidem carent generalissima. Cæterum hoc parum ad rem facit. Neque enim sunt membra diuisiva huius diuisionis ipsa decem generalissima genera seu prædicamenta, sed significare substantiam, significare quantitatem, & sic in alijs, in quibus ipsa generalissima satis innuuntur, exprimunturque, atque hinc prædicamentalem diuisionem appellari consentaneum est. Cuius hæc est sententia, vnumquodque incomplexorum, aut substantiam significat, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, id est, relationem, aut relationem localem, aut temporalem, aut situm, aut habitum, aut actionem, aut passionem. Quæ diuisio, accidentis in accidentia nobis esse videtur. Quare & diuisum in membris diuisiuis repetendum erit, si horum inter se conuertibilitatem saluam esse velimus. Sed adhuc restat scrupulus. Non enim omne incomplexum, aut substantiam, aut quantitatem, &c. videtur significare, eo quod rationale nihil significet horum. Non quantitatem, aut aliquid sequentium, ut constat. Nec etiam substantiam, quia tum rationale foret secunda substantia, quod omnino est alienum ab Aristotelis sententia, in sequentis capituli parte tertia. Et idem de alijs plerisque ostendi poterit. Hunc nodum soluendi duplex est modus. Quidam enim accusatiuos illos substantiam, quantitatem, &c. paulò largius accipiunt, quam dum propriè sunt prædicamentorum generalissima. Non enim substantiam in hac diuisione intelligi volunt tantum eam, quæ di rectè pertinet ad primum prædicamentum, verum etiam quicquid indirectè vel reductione quadam illuc refertur, & ita de alijs quoque sequentibus. Alijs placet, eosdem accusatiuos propriè, & ut sunt decem prædicamentorum capita, seu prima genera, accipi. Hi quoque diuisum ipsum adiectione quadam restringunt ad hunc modum. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, & in ordine sunt prædicamentali, singulum significat substantiam aut quantitatem, &c. Quæ autem a prædicamentibus exulent ordinibus, & quæ non, satis est ante dictum. Est autem in diuisione sermo de significationibus principalibus, præcipuisque, non autem accessorijs, quas connotationes appellare solent. Nam alioqui album probaret quis etiam substantiam significare, similiter dulce & lineatum, quod nequaquam est admittendum. Significat enim album principaliter idem quod albedo, eo quod hæc coniugata sint, ut patet ex Topicis, sed tamen præter illam quantitatem, eius quoque significat aut connotat subiectum, ut cygnum, vel niuem. Quod verò ad numerum ipsorum prædicamentorum attinet, an (quemadmodum hæc innuit diuisio) decem sunt, an (quod alijs magis placet) quatuor, an vnum tantum cum dimidiato, ut alij quidam contenderunt, & unde sit eorum distinctio sumenda, non est præsentis loci pertractare, sed in hoc metaphysicè vestigandum est. Lycium autem media producta (Nam apud Græcos per æ diphthongum scribitur) cuius in litera mentio fit, fuit gymnasium celebre Athenis, in quo Aristot. ipse *λυκίω*, id est, deambulans docebat. Cicero.

Inq; Academia vmbri fera nitidòque Lycio,
Fuderunt claras fœcundi pectoris artes.

Ibi autem in litera (Singula ergo eorum quæ dicta, &c.) indicat proprietatem quandam, seu conditionem certam eorum, quæ incomplexè dicuntur, quod scilicet ipsorum nullum sit affirmatio vel negatio, sed ex ipsis certo modo compositis affirmatio vel negatio fiat, etiam si ex eorum compositione, alia quoque nonnunquam efficiatur oratio, ut optatiua, vel imperatiua, aut etiam prorsus imperfecta.

In secundi

In secundi capituli, quod est de Substantia, primam partem monstrantem
quotuplex sit substantia, & quid prima substantia sit,
quidue secunda, annotatio.

Substā
tia autē
quæ pro
priè.

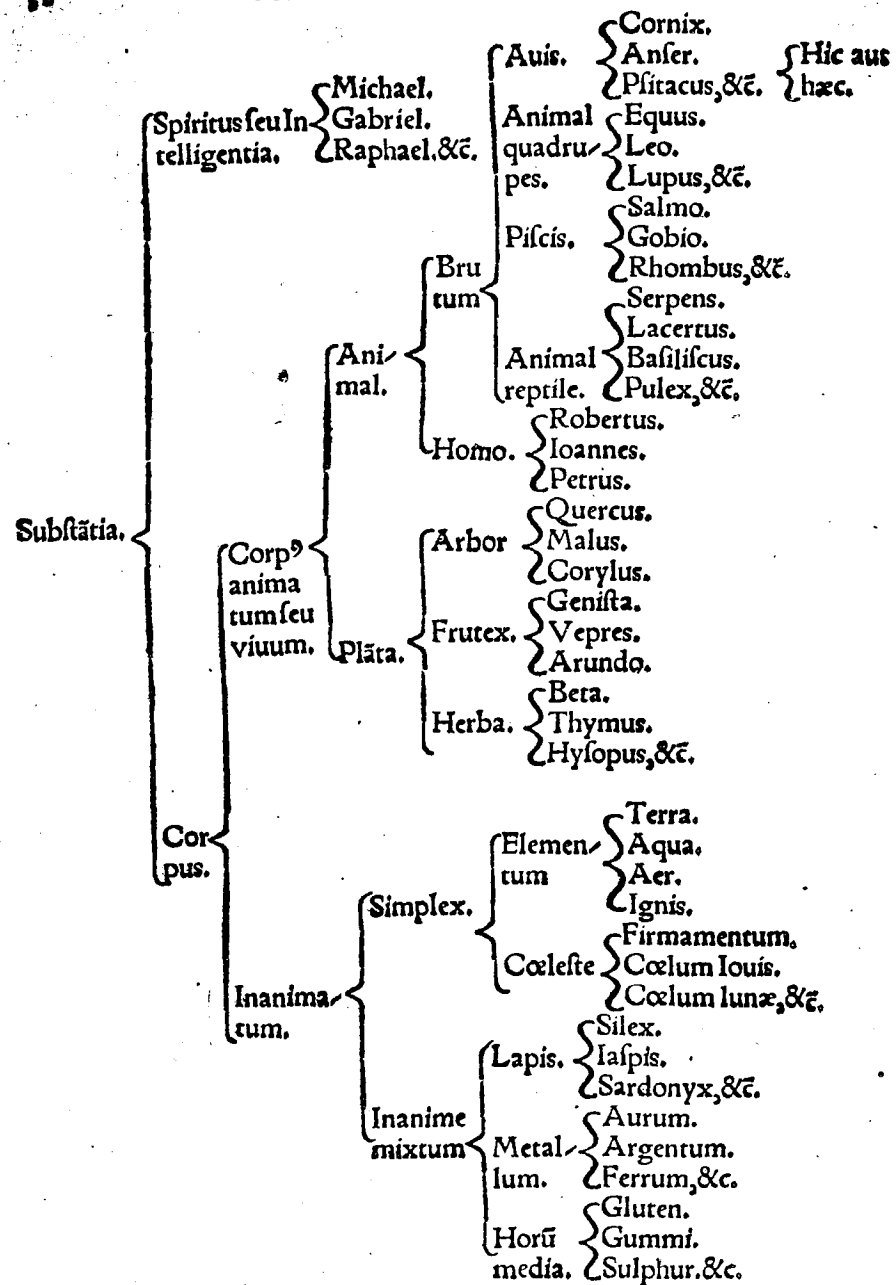
Consulto a substantia prædicamentorum tractationem exorsus est, quod hæc accidentium (quæ sola sequentibus nouem continentur ordinibus) basis atque fundamentum existat, & causa tam efficiens quam finalis, ac etiam quodammodo materialis, & proinde natura prior atque perfectione. Quorum exactior declaratio, in septimo Metha. est requirenda. Nomen substantia (Græci *ουσια* appellant) variè apud philosophos vsurpatur. Aliquando enim substantiam vocant cuius rei essentiam, siue ea per se existat, siue per accidens. Hoc modo color pars est substantiæ, Imò etiam substantia albedinis, ut habetur secundo Topicorum. Secundò substantiam appellant, quicquid accidens non est, hoc est, quicquid non est forma subiecto inhærens. Sic materia & forma substantialis, ut anima, in substantijs numerantur, velut in principio secundi de anima. Tertio modo substantia describitur res per se subsistens, quales sunt, homo, lapis, spiritus, Ioannes, Gabriel. Illud autem hic per se subsistere dicitur, quod ut existat, non oportet alteri inhærere, neque partem esse alterius essentialiæ physicæ, aut constitutiuiæ differentiam. Quodcumque verò huiusmodi non est, per accidens perque aliud dicitur subsistere. Quare coniequens est, nullum accidens per se subsistere, quum eius existentia a subiecto naturaliter dependeat. Neque etiam per se subsistet, hoc modo materia & formæ substantiarum, eo quod sine compositis suis existere non possit. Nam anima rationalis (si modò eam incorruptibilem posuit Aristoteles) licet separatim a corpore noscatur existere, aptitudine tamen quadam & naturali inclinatione a corpore dependet, adeò ut nisi corpore reassumpto, ad integrè compositionem hominis, naturale eius desiderium impleri, perfectiorque consummari nequeat, quemadmodum nos sacra docet Theologia. Cur autem differentiarum substantiarum constitutiuarum, negentur propriè per se subsistere, quum id generibus & speciebus concedatur, in causa esse videtur, quod differentia a sola sumitur forma, & non a materia. Genera verò & species, utrumque horum videntur includere, quare & sola ista in quid prædicari de primis substantijs dicuntur ab Aristotele atque Porphyrio. Sed talium profundior consideratio alterius est negocij. Hic nobis sunt huiusmodi supponenda. Hoc modo accipienda est substantia, dum statuitur primè prædicamenti generalissimum, Diuiditurque statim, in corpus & spiritum. Corpus autem in corpus animatum siue viuum, & inanimatum, & sic deinceps per diuersa subalterna, vsque ad innumera specialissima ac indiuidua, sicut in scholijs Porphyrij Isagoges diffusius est declaratum, & in sequenti subiecta oculis figura monstratur.

Substantiæ
accepciones
Prima.

Secunda.

Tertia.

F ij

Hæc est eorum series, quæ propriè & (quod dicunt) directè ad primū attinent prædicamentū, a qua etiā non excludi volumus horū integrales partes, vt caput, manū, pedē, caudā, radicem, &c. Nā in primæ proprietatis substantiæ declaratione, pro absurdo habet Arist. substantiarū partes negari esse substantias, vbi tamen non largo quodam modo de substantia loquitur, vt constat ex eo, quod ibidē differentias substantiales a substantijs manifestè separat, quæ tamen illo modo substantiæ sunt. Deinde etiā cum non possit eadē species in diuersis reponi prædicamentis, nec etiā (vt apertum est) partim esse in prædicamento & partim (hoc est, pro nonnullis suis indiuiduis) non esse. Sintq; hæ partes integrales eiusdem omnino speciei cum suis totis, quū similiter ex materia & forma cōponantur, manifestū est, eas propriè ad prædicamentū pertinere, & veras esse substantias & corpora, licet nō animalia aut homines consueuerunt appellari. eiusdē tamen cum suis totis speciei & essentiæ. Nam in illis totis, quæ nō constant ex partibus homogeneis, id est, similaribus seu eiusdē generis, seu heterogeneis, hoc est, dissimilaribus, (qualia sunt vniuersa animata) pars non suscipit denominationem totius. Neq; enim pedem porci,

Partes integrales i prædicamento collocantur

porci, porcum aut animal vocant homines, neq; caput hominis hominem, quū eiusdem sit et integrali homine speciei. Vbi verò partes homogeneæ sunt, vnaquæq; earū sibi nomen vsurpat totius. Tā enim pars aquæ aqua dicitur, q̄ tota, & tam mica cretæ creta est, q̄ ingens materia. Dissimilares partes sunt, quæ pro diuersis in composito suo officijs & operationibus, diuersas quoq; sortitæ sunt figuras, vt manus & venter, oculus & aures. Similares verò, quarum non sunt diuersæ in toto functiones, & proinde non oportet eas variegatis præditas esse figuris. Tales sunt rerum naturalium inanimatarum partes, vt aquæ, lapidis, vini, &c. Quarta substantiæ significatio relatiua est, secundum quam id quod primū est prædicamenti, substantia vocatur, quatenus alteri essentialiter aut accidentaliter substat, hoc est, subijcitur. Sic Socrates substantia est, quatenus substat homini, animali, substantiæ, albo, & similibus. Atq; hæc acceptio modò rebus attribuitur, idq; rectius nostro iudicio, modò etiā terminis, vt apparet in tertia substantiæ proprietate. Sic acceptæ substantiæ in primā atq; secundam latenter insinuat distributionem Arist. quam licet recentiores putant esse generis in species, Albertus tamē & post hunc Caietanus malunt, eandem esse analogi in sua (vt loquuntur) analogatā, quorū principale sit prima substantia. fortassè rectius dicitur accidentis in accidentia diuisio, si modò per primum & secundū intelligantur singulare atq; vniuersale, vt ferè solent interpretari. Primæ substantiæ hæc a Philosopho assignatur definitio. Substantia quæ propriè, principaliter, & maxime dicitur, est, quæ neq; de subiecto dicit, neq; in subiecto est. In qua totū hoc (substantia quæ propriè, principaliter & maxime dicitur, simpliciter substantia, vel substare) periphra- sis est definiti, nēpe primæ substantiæ. Ex qua nonnulli alterā colligunt definitionem hanc. Substantia prima est, quæ propriè principaliter & maxime dicitur substantia, vbi tria illa aduerbia, propriè principaliter & maxime, quæ pro eisdem & se mutuo interpretantibus Faber habet, alij pleriq; subtiliter distinguere nituntur, vt propriè substantia dicatur, ad discrimē substantiæ illo modo, quem nos primum fecimus, acceptæ. Principaliter seu primo substet, quod immediatè proximèq; subijcitur. Hinc excluduntur secundæ substantiæ, quæ tantum secundariò & minus principaliter ratione primarū substantiarū, præsertim accidentibus communibus, imò quibusuis secundum esse reale. Tertiò subiungitur (maximè) ad indicandum prima substantia nihil magis substare, sed ipsam omnibus alijs esse subiectam. Estq; superlatiuus iste negatiuè exponendus, facta comparatione primarum substantiarū ad inuicē, affirmatiuè verò, si ad alia eò ferantur. In definitione autem, vt excludantur hæc materia, hoc rationale, & similia, pro genere definiti accipe substantiā, etiam si illud non probet Caietanus, putans sic effici, vt secunda definitionis pars (neq; in subiecto est) ociosa relinquatur. Quare ipse mauult, rem prædicamentalem eo loco constitui. Si aduersus definitionem opponas, quod nulla proba definitio assignanda sit per negationem. Respondet Caietanus, eā non per purā negationem esse datā, eo quod etiā aliquid affirmationis seu positiui in se claudat, vt patet ex mox dictis. Annotat hic Albertus, indiuiduum substantiam in substatendo seu existēdo primā esse, secundum essentiam verò esse omnium postremā & vltimam. Nā existere prius singularibus cōuenire, & per hæc speciebus ac generibus, eo ordine quo in illis includuntur. Essentiam verò (quam ab existentia realiter differre ponit) ediuerso prius esse generalissimorum q̄ minus communium, atq; ita deinceps, descendendo tandem ad indiuidua. Atq; huius indicandi gratia, Aristotelem duplici vsu vult negatione in definienda prima substantia, quarum vna ipsam in essendo seu in esse essentiali vltimā esse significaret, Altera in existendo primam, præsertim quum horū non sit possibile positiuam aliquam assignari causam. De exemplis Arist. vt aliquis homo, & aliquis equus, quæ indiuidua vaga appellari solēt, magna est altercatio interpretū inter se, quæ tota tollitur & subruit, si quæ hic dicuntur, ad res ipsas referamus omnia. Secundarū substantiarū definitio ex Arist. hæc colligitur. Secundæ substantiæ sunt species & genera, in quibus illæ quæ principaliter substantiæ dicuntur insunt. Quam ad declinandas sophisticas obiectiones sic interpretare. Secundæ substantiæ sunt, quarum vnaquæq; est species aut genus, in quibus principales substantiæ insunt, vt homo, vulpes, auis, arbor, corpus, substantia. In qua descriptione, species pro specie prædicabili rectius videtur accipienda, vt scilicet a genere distinguatur. Verbum (insunt) ostendit modum, secundum quem inferius inest superiori, nēpe tertium. Differentiæ substantiales, vt rationale, & irrationale, per genus definiti facile excluduntur, siue id sit substantia, siue res prædicamentalis. Deinde etiā non tam propriè insunt eis primæ substantiæ atq; generibus suis & speciebus, quæ sola in quid de primis substantijs prædicantur, atq; harum indicium sibi proprio iure vendicant, vt patet ex fine sequentis textus.

Quum sequitur in litera (manifestum autem &c.) explicat quoddā inter ea quæ de subiecto dicuntur,

Albertus Caietanus.

Primæ substantiæ descriptio.

Obiectio- nis dilutio.

Secundarū substantiarū descriptio.

Explicatio
norabilis in
litera assignati.

dicuntur, & quæ sunt in subiecto discrimen, quod dicitur ex ante dictis dilucidum euadere, de
finitione scilicet vniuersorum & secunda diuisione, non quod ex illis tanquam antecedente quodam
rectè inferatur, sed quod illis benè intellectis, sine magno negotio etiam percipi queant, quæ hic
dicuntur. Consistit autem discrimen in hoc, quod earum rerum quæ de subiecto dicuntur, ne-
cesse est tam nomen quam rationem, hoc est, definitionem de illo subiecto prædicari. Earum verò
quæ in subiecto sunt, licet plurimæ neque nomine neque ratione de subiecto prædicentur, ut po-
te quando abstractim significantur, aliquæ tamen earum (quæ scilicet cõcretis prædicantur sunt
nominibus) nomine tenus de subiecto prædicari possunt, sed tamen fieri nequit vnquam, ut ea-
rum ratio talibus accommodetur subiectis. Declarantur hæc exemplis facile. At dicitur quispi-
am, qui fieri potest, ut cuiuspiam nomen attribuatur, & non ipsius definitio; quum dicitur maxi-
ma topica, Cuiuscumque conuenit definitum, eidem & definitionem cõuenire, eo quod inter hæc
omnibus modis perfecta esse debeat conuertibilitas. Cui respondendum est, non aliter hic cen-
feri rationem de quopiam prædicari, nisi de illo prædicetur essentialiter. Tum enim proprie
ut ratio, hoc est, essentialis definitio accipitur. Non autem oportet, de quo nomen simpliciter
prædicatur, de illo definitionem prædicari essentialiter. Ex nostro interpretamento colligē-
dum est, secundæ partis in hoc discrimine, quæ ibi incipit, (Eorum verò quæ in subiecto, &c.)
duo membra ad eadem esse referenda accidentia, non autem diuersa, nisi sola consideratio-
ne, id quod ab omnibus etiam alijs, quos nobis videre contigit, interpretibus factitatum in-
uenimus. Et prius quidem membrum vniuersaliter habere veritatem de omnibus accidenti-
bus, eo quod omnino nullum accidens abstractim designatum dicatur de suo subiecto. Poste-
rius verò, particulariter dumtaxat, quod sunt nonnulla accidentia, quibus non sunt imposita
concreta subiectis accommodabilia, ut sunt generatio, corruptio, sonus. Neque enim generari,
corrupti, aut sonare seu sonora esse ea dicuntur, quæ illarum formarum sunt subiecta, sed quæ
termini sunt, ad quos est mutatio, aut causæ efficientes soni. Perspicuum quoque euadit, multo
accipi aliter, prædicari de subiecto, quum nominibus accidentalibus tribuitur, quam cum essenti-
alibus. Loquitur verò semper Aristoteles de nominibus, quæ non sunt vltima abstractione
abstracta. Nam talia, ut humanitas, animalitas, &c. non dicuntur proprie de vlllo subiecto.

Literæ con-
clusio.

Non enim dicere solemus Socratem esse animalitatem, humanitatem seu humanam naturam.
Verum huiusmodi abstracta fortasse non agnouit Aristoteles. Per ea quæ adnotauimus, facile elidē-
tur soluenturque ab ingenioso, quæcumque aduersus prædicta possunt obijci. Ibi verò, Alia au-
tem omnia de principalibus, &c.) intelligenda est fieri distributio pro rebus prædicamentali-
bus dumtaxat, ut excludantur instantiæ de materia & formis substantialibus, quæ neque de pri-
mis substantijs dicuntur ut de subiectis, cum significant res, quæ non consideratione sola, sed
& re ipsa sunt partes illarum, neque etiam eisdem ut subiectis insunt, sicut ex ante dictis certò
constat. Interim tamen non negamus, de plerisque etiam eorum, quæ ad nullum prædicamen-
tum directè pertinent, veritatem continere quod hic dicitur. Reducenda quoque est de qua
nunc agitur propositio, ad terminos singularis numeri, aut sub duobus simplicibus membris
cõposita erunt intelligenda, ut morosioribus ingenijs eripiatur omnis rixandi materia. Pro-
bat autem eam Aristoteles in litera inductione imperfecta, duo exempla (de quibus ac reliquis
omnibus idem sit iudicium) assumente. Sed quoniam pacto valeant argumentationes ad isto-
rum exemplorum probationem adductæ, (animal de homine prædicatur, ergo de aliquo ho-
mine, Color in corpore est, ergo in aliquo corpore) a nonnullis scrupulosè disquiruntur. Nobis
breuiter videtur prior consequentia vim suam habere per priorem regulam antepredicamē-
talem, qua dicitur, Quando alterum de altero prædicatur, &c. Aut aliam Maximam æquiu-
alentem. Posterior verò videtur inniti huic maximæ. Quicquid est in superiore ut in subiecto,
est etiam in aliquo inferiore, & contra. Si aduersus iam dicta obijciatur ex Porphyrio. Animalis
ratio manet destructis omnibus animalibus, & pari ratione hominis ratio poterit subsistere,
sublatis cunctis particularibus hominibus. hominis autem & animalis definitionibus perma-
nentibus, certum est animal de homine prædicari posse, ergo licet nemo sit particularium ho-
minum, poterit animal de homine prædicari, quare corruet omne robur iam declaratarum ar-
gumentationum. Huius solutio, ex his quæ in communitatibus vniuersalium & alibi anno-
tauimus, petenda est. Ex præmissis facile intelligitur corollarium, in fine textus contra Pla-
tonem, qui ideas, id est, formas seu naturas rerum posuit separatim ab ipsis singularibus exi-
stere, illatum. Cuius hæc est reddenda sententia. Non potest aliquid aliorum existere, quā-
do nulla est prima substantia. Quo sanè significatur impossibilitas huius copulatiuæ, nulla
prima substantia est, & eodè tempore aliquid aliorum est. Cur autem potius sic exponamus

Dilutio ex
alio loco pe-
tenda.

ablatiuos

ablatiuos absolutè positos, quam (ut vulgo hic fieri assolet) per coniunctionem conditionalè, in cau-
sa est, quia si conditionaliter explicentur, aut modus impossibile determinabit totam hypo-
theticam, aut tantum consequens. Non prius, quia eadem ratione liceret dicere, non existenti-
bus hominibus, impossibile est aliquid aliorum esse. Est enim hæc conditionalis impossibilis,
Si nulli homines sint, aliquid aliorum est, quum sit semper mala consequentia. Non etiam po-
sterius, nam sic falsa erit conditionalis. Si nulla prima substantia est, impossibile est aliquid
aliorum esse, eo quod antecedens potest esse verum sine consequente. Si enim omnipotens De-
us omnem primam substantiam nunc tolleret e medio, antecedens esset nunc verum, conse-
quens tamen falsum, quia licet nunc nihil aliorum esset, possibile tamen foret, aliquid eorum
esse. Nam possibile est, ipsas primas substantias a Deo rursus produci. Accidit autem hic &
alia quædam dubitatio. Nam cum anima rationalis, corruptis omnibus substantijs, esse pos-
sit, ut fide credimus certissima, possintque in ea esse plurima accidentia, ut scientiæ ac virtutes,
videtur periclitari illius corollarij veritas. Ad quam respondendum est, Aristoteli fortassis
animas omnes mortales esse, & cum corporibus interire. Quod si indignum tanto philoso-
pho arbitramur, dicamus tum demum, hic primas substantias intelligi non existere, quum nec
ipsæ extent, nec vlla earum pars sit superstes.

In secundam partem, in qua ad seinuicem conferuntur
substantiæ, adnotatio.

Comparantur hac secunda præsentis capituli parte inter se substantiæ omnes, per quatuor
conclusiones, quemadmodum satis apertè monstrant marginales adnotatiunculæ.
Primæ conclusionis prior probatio, in hac maxima propositione seu proloquio cõsistit. Quic-
quid primæ substantiæ vicinior est, id magis est substantia, illo, quod abest longius. Ex quo
sequitur, speciem omnem magis esse substantiam suo genere, si ad eandem referantur primam
substantiam. Nihil namque prohibet, aliquando genus esse magis substantiam sua specie, re-
latione facta ad aliam & aliam substantiam primam. Animal enim ad Socratem relatum,
magis est substantia, quam brutum ad hanc cornicem, eo quod inter illa solus est homo, inter hæc
verò auis & cornix media sunt. Eiusdem primæ conclusionis probatio secunda, huic maxi-
mæ innititur, Id quod alteri substat, magis est illo substantia. Non oportet autem, ut quod
substat pluribus, magis sit substantia, quam id quod non tam multis substat, nisi etiam huic illud
substare probeatur. Alioqui enim equus magis esset substantia quam homo, quod est contra secun-
dam conclusionem. In quartæ conclusionis priore probatione, illa dicuntur primas substā-
tias indicare, quæ de illis in eo quod quid est prædicantur. Id quod neque accidentibus conue-
nit, neque etiam substantialibus differentijs. Dum dicitur ibidem (Interrogatus enim quidnam
aliquis homo sit, conuenientius, &c.) Interpretetur comparatiuus proprie, ut inferre liceat,
ergo vtrumque conuenienter respondebis, non improprie, quomodo Salustius (teste Macro-
bio) dixit, mare Ponticum esse dulcius quam cætera, id est minus amarum. Ut autem pro-
bationes literæ euadant planiores, constituenda est triplex rerum seu terminorum multitu-
do atque congeries. Vna primarum substantiarum, Altera secundarum omnium, Tertia verò
vniuersorum accidentium. Cætera per se sunt satis manifesta.

Adnotatio in tertiam partem eiusdem capituli, substan-
tiæ proprietates continentem.

DE proprietatibus substantiæ, & præcipuè sexta, sic habet Boetius. Post enumerationem
substantiarum & diuisionem, in qua alias primas, alias secundas esse posuit, quoniam substā-
tiæ definitio nulla est reddita, idcirco quia generalissimum genus definitionibus non tenetur, pro-
prietatem quandam cupit exquirere, quasi lignum aliquod, quo substantiam queamus agnos-
cere, priusquam quid ipsis substantijs communiter possit euenire, proponit. post verò quid illis
proprium sit, quærit. Sed idcirco ista præmittit, ut ad istud verum proprium sine vlllo errore
perueniat, & quod verè est substantiarum proprium, vltimum dicat. hæcenus ille. Ex quo ap-
paret, quinque priores proprietates, communitates potius seu communes condiciones substan-
tiarum esse vocandas, quam proprietates. Siquidem id demum verè proprium existiman-
dum est, quod omni, soli, atque semper conuenit. Licebit tamen & alias priores aliquo modo
proprietates vocari, a tribus illis primis, quæ sunt apud Porphyrium proprijs improprijs acceptio-
nibus. Nolumus enim super nomine odiosius consistari, sicut nec de ordine ac diuersitate di-
ctarum sex proprietatum, in quibus subtiliter indagandis, mirum quam sudarunt quorundam plus satis
curiosa ingenia. Paucis tamen aduertendū duximus, secundam atque tertiam non nisi secundum
mentium nostrarum considerationes, rebus aut terminis conuenire ac attribui. Reliquas verò

F. iij. quatuor

Obiectio.

Solutio.

Secunda
rū sub-

stantiarū

Comu-
ne est oī
substan-
tiæ.

Prima sub-
stantiæ pro-
prietas.

quatuor in res ipsas ut re vera existunt, non ut quodammodo apprehenduntur, verissime qua-
drare, inter quas tamen sola sexta positivum quiddam, ut vocant philosophi, hoc est, affirma-
tium complectitur. Prima proprietas variè a diuersis assignatur. Quidam eam affirmatiue
exprimunt, hoc pacto, aptum non inesse subiecto, sed quia non consueuimus ad puras negati-
ones ponere aptitudines, ne nobis in immensum excrescat talium aptitudinum seu propria-
rum passionum in eodem subiecto caterua, Nam infinita sunt, quæ de eodem negari pos-
sunt, malumus primam substantiæ proprietatem assignari, non inesse in subiecto, quæ non
facisset nobis quicquid negotij, si modo quæ prius in secunda diuisione de eo quod in subiecto
habuimus, in obliuionem non abièret. Estque propria secundo modo respectu substantiæ, eo quod
omni & non soli conuenit, Nam & differentijs competit substantiarum constitutis. Ex quo ar-
guit ipse Arist. eam non solum accommodari substantijs, nimirum sentiens, differentias huius-
modi nequaquam esse substantias, quod tamen non admissurum se de partibus integralibus
substantiarum indicat ibi, (nemo autem turberetur, &c.) Scimus, alios secus hunc passum inter-
pretari, sed an rectius, iudicium esto penes lectorem diligentem. Malè habet nonnullos, quod
in quibusdam translationibus legatur (secundarum substantiarum partes esse in totis, &c.)
Persuasum enim habent, secundas substantias, naturas esse a singularibus re ipsa diuersas, in-
diuilibilesque, sicut non multo ante a nobis est indicatum. Quibus primum respondere possu-
mus, additionem adiectiui (secundarum) non inueniri in Boetiana translatione, neque etiam in
exemplaribus græcicis. Deinde verò cum secundis substantijs accidentia inesse tradant
Arist. & Porph. cur ambigere debemus, an ipsis adsint partes integrales. Certè si hominem
ut homo est, dubitem habere caput, ventrem, cor, aut pectus, ridear, & merito pectus habere
neger. Hæc proprietas, substantias ab accidentibus separat, quæ an etiam conueniat acci-
denti, a subiecto suo per diuinam omnipotentiam separato (ut quum in sacerrimo Eucharis-
tiæ sacramento, corrupta substantia panis, permanent color & quantitas atque figura cum non
nullis alijs) non multum mouet Aristotelem, qui super naturales vires nullam fortassis ag-
nouit potentiam. Præter eius igitur mentem loquendo, continebuntur huiusmodi accidentia
in ista proprietate, si non esse in subiecto sit, iam nulli subiecto inhærere. Si verò sit, non esse
aptum subiecto inhærere, tum ne illis quidam accidentibus adaptabitur. Vtrum autem li-
bet, per nos licet amplectaris. Hanc autem proprietatem ostendit Aristot. inductione bi-
membri, sed circa secundæ partis secundam probationem, quæ ad formam syllogisticam pro-
ximè accedit, non nihil incidit difficultatis. Nam in primis maior propositio talis syllogismi
falsa videtur, (scilicet nihil eorum quæ sunt in subiecto, &c. Ex ea enim consequeretur, scienti-
am quia est in subiecto, non dici de subiecto, cuius oppositum determinatum est in secunda di-
uisione in antepredicamentis. Ad quod respondent plurimi, subiectum hic paulo quàm illic stricti-
us accipi, nempe pro prima substantia, quomodo constat verissimum esse, nihil eorum quæ in
subiecto sunt, hoc est, prima substantia, prædicari nomine & ratione de prima substantia. Sed
tamen cauillabitur quispiam, non concludi vniuersaliter, secundas substantias nullis subiectis
omnino inesse, sed tantum quod non in sunt primis. Cui dicendum, cum prima substantia sit
vniuersorum accidentium vltimum subiectum ac fundamentum, ex eo quod ostenduntur a-
liqua non inesse primis substantijs, tanquam subiectis, satis probatum esse, illa nullis omnino
subiectis inesse. Horum responsioni, quantum ad posteriorem partem attinet, omnino assen-
timur. sed priorem partem, qua dicebatur dictio (subiecto) in vtrâque præmissarum sumi pro
prima substantia, refellere videtur ea pars textus quæ habet, Gressibile namque & bipes de ho-
mine ut de subiecto dicuntur. Nam homo non est prima substantia, sed secunda. Rectius igitur
& conformius dicemus, dictionem (subiecto) vtrouique generaliter pro qualibet substantia
capi, aut certè in maiore extremitate pro quouis subiecto inhærentis, ratione particulæ (esse
in) In medio verò syllogismi pro quouis substantia, quemadmodum ratio loci postulare vide-
tur. Verum cur hæc æquiuocatio nihil obstat integritati ipsius syllogismi, studiosis inquiren-
dum relinquo. Secunda substantiæ proprietas est, vniuocè prædicari, addit ferè de primis
substantijs, ne scilicet accidentibus possit applicari, quibus non solum vniuoca, sed & denomi-
natiua prædicatio conuenit. Quæ hætenus substantiæ proprietates esse dicitur, quia secundæ
substantiæ propria est secundo modo, ut ex textus declaratione liquidò constat. Vera lectio
principij huius proprietatis, sic habet apud Aristot. Inest autem substantijs & differentijs, om-
nia vniuocè ab ipsis prædicari. Omnia enim quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis
prædicantur, aut de speciebus, &c. ut in græco codice licet aspicere. Hunc sensum sequun-
tur verusti interpretes. Illud autem (A principali namque substantia nulla est prædicatio) licet
Alberto,

Obiectio cõ-
tra secundam
literam ratio-
nem.
Obiectio.

Secunda sub-
stantiæ pro-
prietas.

Quomodo
intelligendū
sit, a principia
si namque sub-
stantia nullā
esse prædica-
tionem.

Alberto, Fabroque probet dictam proprietatem non omni substantiæ conuenire, nobis tamē
cum plerisque alijs, videtur ad eius quod statim præcessit declarationem propius facere. Signi-
ficat autem, a nulla prima substantia, tanquam a prædicato (quod digniorem in propositio-
ne locum obrinet) prouenire prædicationem propriam seu ordinatam, scilicet qualis sit supe-
rioris de inferiori, aut accidentis de subiecto suo. Nam improprietatem quandam, Boetius.
vulgò identicam appellatam (de qua Boetius ait, nullam esse veriorem prædicationem, ea in
qua idem de seipso prædicatur) effici posse per primas substantias, vel ex indiuidui Porphyria-
na definitione licet arguere. Si cui nostra hæc planè simplicitas minus satis faciat, inueniet a-
pud Caietanum duplicem hoc loco distinctam prædicationem, videlicet, ex se & ex intelle-
ctu, & apud Albertum, artificialem & naturalem. Tertiā proprietatem si assignare pla-
ceat, videri significare hoc aliquid, erit propria secundo modo respectu substantiæ terminis
attributæ. Omne enim vocabulum prædicamenti substantiæ, hoc aliquid apparet significa-
re, sed non solum, eo quod istud etiam competat differentijs substantialibus, vel Alberto re-
ste, & secundum quosdam, accidentium etiam concretis. Cæterum ijs quibus id non placet,
propria est quarto modo. Verbum (videri) hoc loco omnem animi iudicium designat, siue id ve-
rum fuerit, siue falsum. Nam primæ substantiæ verè videntur hoc aliquid significare, secundæ
verò falsè, ut textus declarat, vbi probatio illa (Indiuiduum enim, &c.) ne cauillationem pati-
aris, intelligenda est secundum materiam præsentem & subiectam, de indiuiduo scilicet sub-
stantiali. Alioquin enim consimili argumento probarentur singularia accidentium, ut hæc al-
bedo, hæc linea, significare hoc aliquid. Si verò assignetur significare hoc aliquid, erit propri-
um quarto modo respectu primæ substantiæ, sicut significare quale quid respectu secundæ.
Per hoc aliquid, intelligenda est substantia singularis. Nihil enim propriè & per se aliquid est
siue ens, quod non est substantia. Pronomen autem (hoc) singularitatem manifestè insinuat,
quam nihil cõmune demonstrari possit, teste Caietano, adnotat Albertus substantiam singu-
larem a suis indiuidualibus principijs habere, quod sit hoc. Quod autem aliquid sit, a forma
sue speciei, quæ in ipsa est, quæque ipsius esse totum includit. Nam (si Boetio creditur) omnis res
ab alio habet quod sit, & ab alio quod sit hæc. Quale autem quid, siue quale aliquid, a di-
uersis diuersè accipitur. Auicenna, & post hunc Albertus, tradunt quale quid appellari hic
compositum ex prædicato, quod in quid prædicatur, & ex altero quod dicitur in quale, hoc
est, compositum ex prædicato quod in quid prædicatur, & ex altero quod dicitur in quale, hoc
est compositum ex genere & differentia. Itaque homo dicitur significare, quale quid, quia huma-
nam naturam significat, quæ ex animalitate & rationalitate constat, & ita in alijs, Verum
hæc interpretatio multis impeditur obiectiõibus. Primò, accidentia etiam, ut albedo, signi-
ficant compositum quiddam ex genere & differentia, quorum illud in quid prædicatur, hæc
in quale, non ergo erit secundis substantijs proprium significare quale quid, quod tamen sub-
indicare videtur Arist. Secundò, hæc hominis definitio, animal rationale, quæ non est secun-
da substantia, significat quale quid, nimirum genus cum differentia. Tertiò, genus genera-
lissimum, tantum quid significat, non etiam quale, cum ex nulla componatur differentia, qua-
re significare quale quid non omnibus secundis substantijs competit. Quarto, prima substā-
tia, ut Socrates, ad hunc modum etiā videbitur quale quid significare. Res enim quæ est So-
crates componitur ex genere & differentia. Ad primam facile respondetur, quod quamuis
albedo, aut aliud accidens quale quid significet, non tamen quale quid ipsarum primarum
substantiarum, ad quas referenda sunt ea, quæ de secundis substantijs dicuntur. Aliter re-
spondendum est, dictionem quid, seu aliquid, hoc loco pro solis substantijs accipi, quomodo
non significat albedo aliquid, sed tantum accidens, quod cum in prædicando modum substā-
tiæ imitetur, aliquo etiam modo alibi admittitur in quid prædicari. Ad secundam respõ-
dendum videtur, quod talis definitio non tam compositum ex quo & quali significat, ut se-
cundæ substantiæ, quàm illius compositi partes. Vel dicatur hic Aristoteles loqui solum de
confusa & non expressa distinctaque in partes significatione qualis alicuius. Ad tertiam di-
cunt, secundas substantias omnes, præter vnum generalissimum, significare actu quale quid,
Generalissimum verò, tantum potestate quale quid importare, ut ex Porphyrio manifestum
esse potest. Quare potius volunt, generalissimum significare aliquid qualificabile, hoc est, per
qualitatem essentialē contrahibile, quod tamen hic aiunt sufficere. Ad quartam respon-
dendum, quod licet prima substantia quodammodo quale quid significet, non tamen purè
& simpliciter, quod secundæ substantiæ est proprium. Nam quale quid per primam sub-
stantiam significatum, ad esse materiale atque indiuiduale contractum est, Alij putant, quale
quid signi-

Boetius.

Caietanus.
Albertus.
Tertia sub-
stantiæ pro-
prietas.

Quid hoc
aliquid.

Caietanus.
Albertus.
Boetius.

n. expr. alb.

Obiectiões.
Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Solutiones.
Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Aliorū sen-
tentia.

quid significare, nihil aliud esse, quàm significare substantiam communem. Sicut significare hoc aliquid, est significare substantiam singularem. Quibus si obijcias. Communitas ipsa accidens quoddam est, seu potius relatio in sola ratione consistens, sed hæc voces, homo, equus, animal, nullam relationem significant, igitur non significant substantiam communem. Respondet, quod quemadmodum vox Socrates dicitur significare substantiam singularem, non quod singularitatem simul cum ipsa substantia designet, sed quia substantia significat, cui sic significatæ rectè tribuitur singularitatis ratio. Ita vox homo dicitur significare substantiam communem, non quod communitatem ipsam simul cum ipsa substantia, sua significatione comprehendat, sed quia certo quodam modo substantiam significat, cui sic significatæ per intellectum accommodari potest ipsa communitatis ratio. Sed cur secundæ substantiæ, quæ re vera quale quid significat, etiã hoc aliquid significare videntur. Respondeo, huius duplex assignatur ratio iuxta duplicem interpretationem illius clausulæ positæ in textu (sub appellationis figura) Albertus purat nomina secundarum substantiarum videri significare hoc aliquid, sub appellationis figura, propter similem formam quam habent cum nominibus primarum substantiarum, quæ composita sunt ex nominibus secundarum substantiarum, & pronomine demonstratiuo hic hæc hoc, vt hic homo, hoc animal, hæc substantia. Iuxta quem modum neque differentia neque concreta accidentium videbuntur hoc aliquid significare. Alij vero, quibus magis accedimus, tradunt secundas substantias videri significare hoc aliquid sub appellationis figura, quia primæ substantiæ non solum proprijs, sed etiam communibus secundarum substantiarum nominibus frequenter appellantur, cum quis (inquit textus) quendam hominem aut hominem aut animal appellat. Videtur enim res quælibet eo nomine significari, quo appellatur. Iuxta hunc modum fatendum erit, non tantum secundas substantias, sed & differentias, & concreta accidentium, & breuiter, quæcunq; de primis substantijs verè & affirmatiuè prædicantur, videri significare hoc aliquid. Quia (vt docet Arist. primo Topicorum) non solum appellamus primas substantias nominibus secundarum substantiarum, sed etiam nominibus accidentium. Sæpe enim præcipientes (inquit) nomine vocare aliquem sedentium, non intelligente eo fortè, cui præceptum facimus, transmutamus ab accidente, iubentes sedentem vel disputantem vocari ad nos. Quarta proprietas est. Non esse cuiq; contrarium, quæ est propria secundo modo, omni quidè substantiæ, sed non soli competens, vt in textu ostenditur. Agitur enim hic de contrarijs propriè & per se dictis, quæ in solo prædicamento qualitatis reperiuntur. Cæterum quæ dicantur propriè & per se dicta contraria, quæ verò per accidens, & alia quæ ad hanc rem pertinent, ex vltimo huius libri tractatu petenda sunt. Ostendens autem Arist. hanc communitatem non simpliciter propriam esse respectu substantiæ, declarat eandem quantitatibus etiam omnibus conuenire. Occurrenti autem scrupulo de magno & paruo, multo & pauco, quæ inter se contraria videntur, quis admittat, restare tamen, vt nulla determinata definitaq; quantitas contrarium habeat, quod satis est ad probandum, dictam communitatem non solis competere substantijs. Determinata quantitas est, quæ certa numeri ratione designatur, vt bicubitum, tricubitum, miliare. Item hora, dies, mensis, annus, &c. determinatæ quantitates sunt. Licet enim primo aspectu nullam præ se ferant numeri certitudinem, eam tamen latenter includunt, quum secundum certam portionem motus corporum cœlestium sumantur, vt mensis tantæ durationis tempus definitur, quanta sol in zodiaci circuli vno signo percurrendo est occupatus. Dies verò tempus est, quo sol integram vnam reuolutionem ad motum primi mobilis, ab oriente in occidentem absoluit. Annus autem, trecentis & sexaginta quinque huiusmodi reuolutionibus propemodum respondet, & ita in alijs, vt latius in astronomicis introductionibus solemus docere. Indeterminata verò incertaq; quantitas est, quæ nulla specie numeri definitur, vt linea, tempus, numerus, magnitudo, paruitas, multitudo, & paucitas, si hæc quatuor posteriora verè quantitates sunt, id quod sequenti capite discutietur. Quinta substantiæ proprietas (quam ad præcedentem tanq; effectum sese habere vult Albertus) est, non suscipere magis & minus. Quod bifariam potest accipi. Suscipere enim magis & minus non nunq; est prædicari cum comparatiuis illis aduerbijs, magis & minus. Aliquando verò est suscipere intentionem & remissionem. Atque hoc quàm illud multò est strictius & minus commune. Plurima enim cum illis aduerbijs prædicantur, quæ nec intentionem nec remissionem suscipere possunt. Proinde quid exigatur, vt quicq; cum talibus prædicetur aduerbijs, suo loco dicetur posterius. Quid autem sint intentio & remissio, quomodo fiant, quibus conueniant, an ipsis formis, an potius harum subiectis attribuantur intendi & remitti, non præsentis, sed Physicæ

Cur secundæ substantiæ videtur significare hoc aliquid.

Quarta substantiæ proprietates.

Determinata quantitas.

Quantitas indeterminata.

Quinta substantiæ proprietates.

sed Physicæ est contemplationis. Hic igitur aduertendum est, nullam omnino rem prædicamenti substantiæ intentionem recipere vel remissionem in sua natura atq; substantia, licet Aucenna & Commentator, elementorum formas ob suam imperfectionem putauerunt intensibiles esse & remissibiles. Idemq; asserit Scotus cum suis, de omnibus in vniuersum substantialibus formis, præsertim in materia subiecta extensis, sed inefficacibus argumentis suam hæc sententiam confirmari, vt alibi est ostendendum. Deinde etiam nullum substantialem terminum prædicari posse verè cum prædictis aduerbijs, vt Socrates non magis est homo q̄ Plato, nec vir q̄ puer, licet sit maior homo vel magis doctus homo. Ita quoq; homo non magis animal est, q̄ elephas, nec terra magis corpus, q̄ aer, atq; ita in cæteris. Quod si alicubi oppositum huius apud autores dicatur, dicta aduerbia imperfectionis perfectionisq; modum aliquem, aut operationum pluralitatem, efficaciamq; maiorem & minorem indicare credenda sunt. Non est autem hæc conditio non suscipiendi magis & minus, ita substantijs propria, vt non alijs comunicetur. Quadrat enim verissimè etiam in quantitates, vt posterius explicabitur, & alias quasdam formas accidentiaras. Erit ergo propria secundo modo. In huius proprietatis declaratione, pro eo quod nonnulli codices habent (nec substantiam dicimus a substado non suscipere magis & minus, cum dixerimus prius hoc ita esse, sed diximus quod vnaquæq; substantia, hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus substantia) sic habet vera lectio, quam refert Boetius. Dicimus autem non quod substantia a substantia, nõ sit magis & minus substantia, hoc enim dictum est quod sit, sed quod vnaquæq; substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus. Prior lectio admittit, substantiam a substado deductam, prædicari de aduerbijs magis & minus, sed ex eo negat consequi, aliquem substantialem terminum cum aduerbijs illis prædicari, aut vllam substantiam secundum naturam suam magis aut minus suscipere, quãdoquidem nomen substantiæ sic acceptæ, non naturam seu essentiam substantiarum designat, sed relationem quandam seu habitudinem ipsarum ad accidentia & superiora, vt ante dictum est. Quare non substantialis terminus erit, sed accidentarius potius relatiuusq; censebitur. Eodem rēdit & posterior lectio, cuius hæc est sententia. Dicimus autem, non quod vna substantia nõ sit magis substantia, (intelligedo quomodo ante locuti sumus de substantia, non vt generalissimum sit, sed vt relationem quandam significet) q̄ altera. Nam superius diffusè hoc declarauimus ita se habere. Sed dicimus, quod vnaquæq; res quæ dicitur substantia, etiam a substado, secundum id quod est, hoc est, secundum se suamq; naturam & essentialia attributa, non dicitur magis vel minus. Addunt hic quidam substantiam, admodumq; id accipiendū esse, de substantia a substado deriuata, quomodo est primi prædicamenti generalissimū, non autem vt a substado deriuetur. Verum istud fortasse non est necessariū. Quemadmodum enim Socrates, homo, animal, & quæuis alia substantia (secundum se suamq; essentiam consyderata, nõ est alba neq; magna, neq; aliquid aliorum accidentium in se claudit, ita Socrates secundum se suamq; substantiam, non magis est substantia a substado quàm homo, neq; homo q̄ animal. Quod enim hæc formaliter substent, nõ a seipsis sed ab ipsa substandi habitudine accipiunt. Res igitur prædicamenti Substantiæ secundum se sumptæ, non prædicabuntur cum aduerbijs magis & minus, quamuis quibusdam accidentibus iuncte hoc patiantur, vt cygnus magis est album animal, quàm homo, & Cicero est magis homo doctus, quàm Varro. Indicat autem Aristot. exemplis suis, duplici ratione aliquid cum iam sæpe dictis aduerbijs prædicari. Vno modo de seiplo pro diuersis temporibus, vt fontes æstare q̄ hyeme sunt magis frigidī. Altero modo de diuersis etiam simul & secundum eandem temporis mensuram, vt aurum plumbo grauius est, Plato Aristotele fuit minus doctus. Sextam substantiæ proprietatem hunc in modum assignat Philosophus, Maxime propriū substantiæ esse videtur, quum sit vnum & idem numero, esse susceptibile contrariorum, ex qua pro sexta proprietate sumenda est clausula (susceptibile contrariorum) quæ dicitur maxime propria substantiæ, quia est quarto modo propria, omni, soli, & semper conueniens. Cæterum an susceptibile potentia, an veram aptitudinem significet, alijs discutendum relinquo.

Illud interim constat, quod quemadmodum subiectum cuiusuis formæ substantialis est materia prima, sic omnium formarum accidentium subiectum est substantia. Sed obijcies ex dicta similitudine. Omnis materia prima est omnium formarum substantialium susceptibilis, ergo etiam omnis substantia erit omnium contrariorum susceptibilis, id quod videtur absurdissimum. Nam substantiæ incorporeæ non sunt susceptiue formarum corporalium, neq; cœlestia corpora peregrinarum impressionum, vt dicitur secundo Meteororum. Respondent quidam concedendo illatum, fatenturq; substantias incorporeas atq; corpora cœlestia esse.

Sexta substantiæ proprietates.

n. q. acceptū. Syn. potentia. obiectio.

esse susceptibilia caloris, frigoris, & quorumvis aliorum contrariorum, non quidem ratione propriæ naturæ, & quatenus talia sunt, sed in quantum sunt substantiæ. Verum meo iudicio non rectè. Dicimus enim, omne corpus naturale aptum esse moveri aliquo motu, non tamen fatemur ipsum quovis motu esse mobile. Quis enim dicat cœlum & ignem quatenus corpora sunt, esse deorsum mobilia? Et rursus lapidem, quatenus est corpus, esse sursum mobile? Id quod tamen ex dicta responsione manifestè sequebatur. Respondebimus igitur ad argumentum, quod quemadmodum omne corpus naturale est aptum moveri aliquo motu confusè, non autem determinatè motu sursum, aut motu deorsum, sic omnis substantia est susceptibilis contrariorum confusè loquendo, non autem determinatè horum aut illorum, & multo minus omnium. Et in hoc differt a materia prima, quæ est susceptibilis cuiusvis formæ substantialis saltem corruptibilis. Quod si roges, an ne substantia sit susceptibilis caloris & frigoris? Respondeo, quod sit quidem horum susceptiva, non tamen gratia sui & primò, sed gratia sui inferioris, quod primò est horum susceptibile, quemadmodum animal risibile dicitur, & corpus aptum moveri deorsum, non primò & per se, sed ratione sui inferioris, cui primò competit huiusmodi propria passio. Sic enim existimandum est, quod quemadmodum substantia in genere est susceptibilis contrariorum etiam in genere & confusè, sic & substantiæ species etiam certorum contrariorum sunt ex propria natura susceptivæ. Porro contraria hic appellantur quævis accidentariæ formæ, tam respectivæ quàm absolutæ, tam sensibiles quàm insensibiles, non potentes eidem subiecto inesse simul. Dicimus accidentariæ. Nam substantia alium formarum contrariarum, non sunt substantiæ receptivæ, sed sola materia prima. Dicimus etiam tam respectivæ, &c. ad indicandum, quod cœlum etiam contraria ratione suarum partium accipiat, eo quod eadem cœli pars vicissim sit ante & retro, dextra atque sinistra, quæ quidem positionum differentia sunt quodammodo contrariæ. Ita quoque incorporales substantiæ, quas intelligentias vocant philosophi, eiusdem rei suscipiunt vicissim scientiam & ignorantiam, volitionem & nolitionem, quæ sunt contraria, etiam logica, licet insensibilia. Sed opponet aliquis, quantitatem corpoream cuiuslibet substantiæ, esse immediatum subiectum corporalium qualitatum, ut caloris, frigoris, alboris, figuræ, & ceterarum. Item animam hominis vel eius intelligendi vim, proximum subiectum esse intellectus, hoc est, actus intelligendi, & voluntatem virtutis ac vicij. Hæc tamen non sunt substantiæ, ergo non videtur soli convenire substantiæ, contrariorum esse susceptivum. Ad hoc dicendum est, nobis sermonem hic esse de ultimo susceptivo seu subiecto contrariorum, quale non est quantitas, aut materia, aut forma substantialis, aut intellectus humanus, vel voluntas. Nam hæc cum insint tanquam accidentia, aut partes essentielles physicæ, re ipsa scilicet a totis distinctæ, non sunt ultima perfectæque talium formarum subiecta. Reliquum est, ut particulam omniam, scilicet, Cum vno & idè numero sit, &c. pertractemus. Hanc plerique putant ab Arist. adiectam, ut declaret quibusnam convenit dictæ aptitudinis actus. Quamquam enim ipsæ aptitudines, immediatè dicantur cõpetere cõmunibus, actus tamen eorū semper propinquius in singularia quadrare videtur. Hæc autè vnum & idè sunt numero, ut homini, priusquam Socrati, cõvenit risibilitas. At risus eductus prius Socrati inesse videtur. Sed huiusmodi expositio, licet vera fortassis sit, non tamè satis est verbis literæ consona, in qua non fit mentio susceptionis contrariorum, sed solius susceptibilitatis. Aliter ergo dicamus, particulam illam hunc habere sensum, maximè proprium est substantiæ sic esse susceptibile contrariorum vicissim, ut interim ipsum idem permaneat ac invariatum secundum essentiam vel substantiam. Id quod satis declarant exempla, ut vnus idemque homo, &c. Circa quæ occurrit dubitatio, Num ex actu alicubi subiecto inexistente, liceat inferre aptitudinem ad ipsum? Sic enim videtur colligere Philosophus. Quidam homo aliquando sit albus, aliquando niger, ergo quidam homo susceptibilis est albedinis atque nigredinis. Quæ collectiones sanè non videntur firmæ esse & necessariæ. Licet namque lapis aliquando moueatur sursum, negant tamen eum Physici sursum esse mobilem, hoc est, aptum ex natura sua ut sursum feratur. Huius autem dissolutio partim ex præmissis, partim ex alibi dicendis est colligenda. Cum sequitur in litera (neque eadem actio) accipiunt quidam nomine actionis actionem elicitam a voluntate, quam dicunt esse impossibile de bonitate in malitiam, vel e contra transmutari. Divus Thomas intelligit etiam eam actionem quæ exterior est, ac a voluntate dumtaxat imperata, quæ eadem numero in genere moris, nequit successu temporis bona fieri & mala. Sed hoc ad Ethicam magis pertinet. Duæ solutiones ad instantiam ab Aristotele propositam per eundem adductæ, non repugnant aut dissident inter se. Prima namque supponit propositionem vocalem & opinionem mentalem esse con-

Obiectio

Quæ hoc in loco dicatur contraria.

Obiectio.

Responsio.

Quo pacto intelligenda est ea particula, quum vno & idè numero sit.

Posterior.

Duæ solutiones Aristotelicarum contentus.

esse contrariorum susceptivæ, quo admissio dicit, restare adhuc quendam specialem modum suscipiendi contraria, qui sit substantiæ proprius, nempe suscipere contraria per sui realem immutationem. Id enim nequaquam competit orationi aut opinioni, quæ etsi veritatem & falsitatem suscipere concedatur, propter hoc tamen nequaquam realiter mutabitur. Veritas enim & falsitas relationes quædam sunt, eæque (sicuti plerisque videtur) rationis. Secundum relationes autem, & si reales sint, nulla fit mutatio. Secunda solutio, quod suppositum fuerat, abnegat orationem ac opinionem esse susceptibilia contrariorum. Cum enim in se nihil reale recipiant, quando modo verè, modo falsè dicuntur, sed in re significata tantum accidat mutatio realis, manifestum euadit, eas, dum de veritate in falsitatem migrant, nulla suscipere contraria, licet forsitan ipsa veritatem falsitatemque in se concedantur recipere, quemadmodum plerisque in locis indicare videtur Philosophus, alijs has relationes, non in propositione mentali seu vocali, sed in actu intellectus harum ad res significatas comparatio ponentibus. Non enim loquimur hic de ea contrarietate, quæ fortasse reperiri possit inter entia rationis. Definitur autem veritas, conformitas esse enunciationis significantis ad rem significatam, ut ita scilicet significet oratio rem se habere, quomodo re vera se habet. Falsitas verò est, horum ipsorum inter se disformitas, cum scilicet aliter significat oratio esse, quam res est, ut satis indicat illud Aristotelis, Nam in eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa dicitur, de quo circa finem huius libri fortassis plura. Cætera quæ de veritate & falsitate hoc loco prolixius disputari solent, consultò prætergredimur, eo quod alium hæc res locum postulat. Sed iam plus satis forsitan in declaranda substantia sustinimus, quare ad reliqua recto cursu properamus.

In secundi capitis priorem partem, duas quantitatis diuisiones explicantem, scholia.

Inter nouem accidentium prædicamenta, proximè Substantiæ sequitur Quantitas, idque non iniuria profectò. Nam omne absolutum, prius est relatiuum, cum hoc in illo fundari oporteat. Cætera verò prædicamenta, dempta qualitate, relatiua sunt omnia. Iam verò qualitates plurimæ, ut ferè sunt, quæ sunt certæ ac quartæ specierum, in quantitate recipiuntur, & per hanc insunt substantiæ, ut pluribus in locis indicat Aristoteles. Itaque si a Substantiæ quantitatem sustuleris, qualitatem etiam ferè omnem, & proinde quoque actionem & passionem, cum cæteris relationibus abstulisti. Aequum ergo erat, ut id quod cæterorum accidentium primum est fundamentum & caput, primum quoque inter ea sibi vendicaret determinationis locum. Accedit ad hoc quoque, quod quantitas in proprietatibus seu conditionibus suis, maximè cum substantia communicat, cum nec contrarium habeat, nec magis minusve possit suscipere, sed & contrariorum quodammodo sit receptiva, ut superius est ostensum. Aliam quandam addit rationem eodem facientem Boetius, quæ apud suum requiritur auctorè. Non exorsus est Philosophus tractatū de quantitate ab eius definitione, eo fortassis quod propriè dicta definitione careant omnia generalissima, cum non habeant genus & differentiam, ex quibus illa constare necesse est. Quod si cui hæc ratio non satisfaciat, propterea quod eadem ratione nec qualitas definitione explicanda fuisset, ei in omnibus huiusmodi leuiculis, & quæ arbitrio auctoris potius quam certo consilio facta videntur, facile responderimus quærenti causam, sit pro ratione voluntas. Licet tamen ipsam simili modo, quo ab Aristotele est definita qualitas, hoc pacto describere. Quantitas est, secundum quam aliquid dicitur quantum, vel aliqua dicuntur aliquot. Adiecta est illa particula (vel aliqua, &c.) propter numerum, a quo non solemus vulgò dicere res quantas, sed aliquot potius. Nam eū, qui minimum digitorum hodie amisit cæteris saluis, fatemur tantos digitos referuasse quantos perdidit, hoc est, tam magnos, nimirum referentes significationem adiectiui (quantus) solum ad continuam quantitatem. Ex quo consequens est, quantitatem ac quantum sola voce esse denominatiua. Verum hæc disputationem grammaticis potius relinquamus, ne falcem in alienam messem arguamur immittere. Præter hanc quantitatis definitionem, restant & aliæ nonnullæ eiusdem, per suas proprietates assignandæ descriptiones. Vna est, quantitas est substantiæ mensura, hoc est, quantitas est forma accidentaria, cui per se competit mensurare substantiam secundum extensionem, durationem, id est, successionem, aut discretionem, hoc est, multitudinem. Etenim ipse Aristoteles probans orationem quantitatem esse, meminuit mensuræ. Secunda quæ præcedentis quodammodo videri potest causa, est hæc. Quantitas est res per se diuisibilis, in partes scilicet extensas, aut duratione succedentes, aut discretas siue multas. Extensas quidem, ut linea, superficies, corpus. Harum enim solarum partibus, per se

Quid veritas. Quid falsitas.

Quantitatis, aliud cõtinuum, aliud discretum. Cur substantiæ proximè sequatur quantitas.

Quantitatis prima descriptio.

Secunda.

Tertia.

per se conuenit extensas esse, ac vnā consistere seorsum extra alterā, id quod numerus sanè non exposulat per se suāq; natura. Nam si duos lapides deus simul in eodem posuerit loco, nihil omnino de binarij numeri ratione fuerit diminutum. Tam enim duo erunt, quam si multis distincti forent milliarijs. Succedentes verò, vt tempus. Huius namq; solius partes per se atque propriè quādam durationis sibi successionem vendicant, quam cætera omnia ab ipso per accidens mutuuntur, vt motus, atq; sonus. Id quod simili modo, quo numeri partes per accidens extra se inuicem collocari declarauimus, suaderi potest. Discretas, vt numerus. Alia igitur a quantitate, aut omnino indiuisibilia sint, vt substantiæ incorporeæ, quæ in nullas partes re ipsa sunt scilicet. Aut si diuisibilia sunt, id ipsis tantum per accidens competet. Quòd si forè in quādam partes etiam per se diuidi possint, vt homo in animam & corpus, albedo quatuor graduum in suos gradus, hoc est, partes intensiōis, eæ partes profecto nō erunt per se extensæ succedentes, aut discretæ, quod solis quantitatum particulis proprijs diximus conuenire. Sunt aliq; duæ quantitatis proprietates, scilicet per se esse æquale vel inæquale, finitum vel infinitum, a quibus etiam facile similes formantur ipsius descriptiōnes. Prior diuisio quantitatis apud Aristotelem sic habet. Quantitatis aliud continuum aliud discretum, quæ est generis in suas differentias diuisiua per se, perinde atq; cum substantia in corpoream & incorpoream distribuitur. Continuum namq; & discretum non accipiuntur hic pro re quantitate continuum vel discretam in se accidentaliter habere, quomodo lapis continuus dicitur, & duo homines discreti, sed vt principaliter differentias quādam constitutiuas quantitatis continuæ & numeri significant, accipiuntur verò tantum pro ijs quibus tales differentias per se & essentialiter competunt, atq; ita facile fiet, vt excludantur a membris diuisiōis substantiæ corporales, aliq; quæ per accidens continua discretæq; nuncupantur. Merito autem in diuisiōe præposuit continuum discreto, nam discretum non nisi per continui diuisiōem prouenire solet. Quantitatis continuæ definitiō ex textu elicitur hæc.

Succedentes.

Discreta.

Prior quæritatis diuisio

Quid cōtinua quantitas cum descriptione

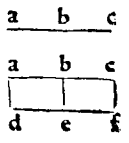
Terminorum communiū varietas.

Continua quantitas est quantitas, cuius partes copulantur ad aliquem terminum communem. Per genus definiti exclusus erit motus. Quantumuis enim partes ipsius ad terminum aliquem communem (quem in phylis mutatum esse appellant, Eras. Rot. impetū vocat, Chyladis secundæ primo adagio.) coniungantur, non tamen probari poterit vnq; esse quantitas continua, nisi ante simpliciter quantitas esse ostendatur. Dicitur partes, pro partibus integralibus sumenda est. his enim solis conuenit per terminum aliquem communem ad inuicem copulari. Oportet autem hunc terminum indiuisibilem esse, ea diuisiōe, quæ suæ competit quantitati. Si enim terminus ipse diuisiōem reciperet, iam non terminus esset & vltimum, cum haberet aliud quiddam se posterius a quo terminaretur, nempe partem extremam, hoc est, magis a medio femoram. Diximus, ea diuisiōe, &c. Nam terminorum huiusmodi, alius est simpliciter & prorsus indiuisibilis, vt lineæ terminus, quem punctum dicimus. Huius enim nulla omnino est pars, quemadmodum definiunt mathematici. Alius verò est quodāmodo diuisibilis, vt lineæ cum sit terminus superficiæ, & proinde secundum latitudinem indiuisibilis, est tamen secundum longitudinem diuidua, quæ ipsius est propria dimensio. Ita superficies quoq; in longum & latum diuisibilis, secundum profunditatem tamen siue crassitiem, quæ corporis propria est dimensio, relinquatur indiuidua. Instans verò (quod ab Eras. in mox dicto passu satis accommodè momentum appellatur) indiuisibile est quoddam secundum durationem, partes temporis ad inuicem continuans. Ab Aristotele in quarto de auscultatione physica libro appellatum est, nunc, eò fortassis quòd de tempore nihil integrè habemus præsens, præter iam dictum nunc, quod tamen ne particula quidem temporis esse potest. Omne enim tempus quamlibet exiguum, durationem tamen successionemq; probatur includere. Ita nec punctum pars est lineæ, neq; lineæ superficiæ, nec item corporis superficiæ, sed principium materiale dumtaxat, cū oporteat omnem integram partem eiusdem esse cum integro naturæ & essentiæ. Harum rerū vt specimen aliquod exhibeamus, finge animo rem atomam, longe illi puluisculis, quos in solaribus radijs volitare cernimus, subtiliorē, in longitudinem ex alto in decliue tendi, vel contrariò, & quod relinquatur, erit lineæ, sola scilicet longitudine partibilis, iam verò hanc lineam, quanta quanta est, finge totam similiter a dextro in sinistram produci, & quod pertransitum erit spacijs, euadet in superficiem (quam plerumq; planum vocant philosophi) longitudine pariter atq; latitudine diuiduam, Quam si totam simul ab anteriori parte in posteriorem, vel contra protendi imaginēris, habebitur tandē corpulentia siue crassities corpori propria, atq; tres omnino dimensiones extensionesq; longitudinem scilicet, latitudinē, & profunditatem, vel si malis, altitudinem includens, quæ cū non habeat quo ulterius tendi possit.

possit, vt noua excresecat dimensio, (Nimirum deficientibus pluribus differentijs positioni, secundum quas hæ dimensiones considerantur) restat, vt absoluta perfectæq; magnitudo sit, corporea quantitas, id quod pulcherrimè apud Aristot. in initio primi libri de cælo ac mundo inuenies declaratum. Hæc est Mathematicorum de ductu siue transitu horum indiuisibilium, vnde magnitudines proueniunt, imaginatio, obiter a nobis declarata, quæ non inuicundâ spe rauimus fore lectori non omnino fastidioso. An verò huiusmodi indiuisibilia, re ipsa insint quantitibus ab ijsq; distinguant, an in sola animi consideratione sint posita, hoc est, vtrū in corpulentia lapidis lateant innumeræ quantitates, sola lōgitudine latitudineq; partibiles, quas superficies vocamus, & in his, lineæ, atq; in istis demum omniq; indiuisibiles puncti, an non, sed sola lapidis corpulentia, diuersis rationibus diuersas sortiatur nomenclaturas, nō est huius instituti definire, sed phylis vel potius metaphylis relinquendum est, sicut & illa frequentibus disputationibus iam olim excussa velitataq; quæstio, an quantitas a substantia diuersa sit res, in quibus quid veri falsiue sit, phylis certant, & adhuc sub iudice lis est. Liceat enim interea nobis Horatiano versu paululum immutato vti. Talium autem indiuisibilium tripartitio in vno quolibet cōtinuo, & præsertim finito & recto, inuenitur varietas. Aliud est in choans tantum, id videlicet, vnde quasi fluit incipitq; magnitudo seu continuitas quantitatis. Aliud finiens seu terminans tantum, in quod definit ipsa quantitas. Et tertium inter hæc cōstitutum, quid scilicet & finis habet rationem ad priorem partem quantitatis, & initij ad sequentem. Atq; hoc terminus communis, seu indiuisibile continuans vocatur, propterea quòd duabus partibus idem communis sit finis, in quo conueniunt, seseq; proximè contingūt. Sunt hæc cum alijs nonnullis, familiariter graphiceq; descripta apud Des. Erasmus, in prædicto proverbio, festina lentè, possuntq; facile ad oculū demonstrari, vt patet in margine, siquidem in lineæ a, b, c, punctus inchoans tantum est a, finiens tantum c, terminus autem communis b. Nam totius lineæ partes, a, b, c, & b, c, ad inuicem connectit & copulat. Estq; huius quidem initium, illius verò finis. Similiter totius superficiæ a, c, d, f, lineæ a, d, initium est tantum, & lineæ c, f, finis. At lineæ b, c, terminus communis. Eadem erit & in corpore, & in tēpore, motuq; declarandi ratio. Diximus superius, præsertim finito & recto. Nam in omniq; infinito continuo non inueniretur indiuisibile finiens aut inchoans. Nec item in círculo aut sphæra hæc reperies, nisi consideratione tantum diuersa. Hactenus de termino communi, per quæ partes continuæ quantitatis connectuntur & coherent. Quidam hæc altius acutiusq; perscrutantes, inquirere solent, An si per dei cunctipotentiam a lineæ omnes puncti, a superficiæ lineæ, a corpore superficiæ, separari ponantur, (Neq; enim hoc impossibile putant, quū sint hæc illorum non partes, sed potius quædam veluti accidentia) futuræ sint huiusmodi quantitates, etiam tunc continuæ? Quibus responsum sit, si id quod supponitur citra essentialium iniuriam omnino fieri possit, neq; vllam implicet repugnantiam, adhuc tamen continuas relinqui huiusmodi quantitates, eo quòd essentialia differentia a rebus constitutis nulla prorsus virtute separabiles sunt. Continuum autem & discretum, veras quantitatis differentias posuimus. Sequitur ergo, vt in definitionibus cōtinui atq; discreti, verbum copulandi non actum debeat designare, sed potius aptitudinem. Si obijcias, definitionē sic sumptā duas lineis separatis ab inuicem conuenturam, quæ tamen non sunt continuum. Respondebitur, eas per genus definiti exclusas esse, quum non sint vna quantitas, sed quantitates tantum. Sed iā ad reliqua pergamus. Quantitatis continuæ quatuor omnino sunt species, lineæ, superficies, corpus, & tempus. Nam locum a superficiæ non esse distinguendum ostendemus. Fortasse autem rectius diuidatur quantitas statim in magnitudinem, hoc est, quantitatem continuam permanentē, & tempus. Videntur enim tres primæ illæ species, genere a tēpore differre. Plus enim essentialiter conueniunt inter se hæc, q̄ cum ipso tempore. Et Aristoteles quoq; in initio primi de cælo, ostendens solum corpus inter magnitudines perfectū esse, videtur magnitudine vti tanq; quodā illarū genere, non complectens sub ipsa tempus, vt in eo loco clarè conspici potest. Harum specierum quantitatis continuæ, diuersæ sunt apud philosophos descriptiones. Nā in primis in principio geometriæ, sic ab Euclide lineæ definit. Linea est longitudo sine latitudine, hoc est, quantitas longa, in se non habens neq; præsupponens latitudinem, & proinde neq; profunditatem. Est enim inter has talis ordo, vt posterior priorē necessariò requirar, & præsupponat. Secundò a Phylis describitur. Linea est quantitas diuisibilis secundum vnā dimensionē, nempe longitudinem. Tertiò definitur lineæ tacitè in hoc ipso textu. Linea est quantitas continua, cuius partes copulantur ad punctum, tanquam terminum communem. Simili modo superficies definitur longitudo & latitudo sine profunditate, &

Triples indiuisibile. Inchoans. Finiens. Continuans.

Erasmus.

Quæstio.

Solutio.

Obiectio.

Dilutio.

Quatuor cōtinuæ quantitatis species.

Variæ descriptiones lineæ. Prima.

Secunda. Tertia.

Supplicii de finitiones. Corporis finitiones.

quantitas secundum duas dimensiones partibilis, longitudinem scilicet atque latitudinem. At tertio, quantitas, cuius partes copulantur ad lineam. Corpus vero est longitudo cum latitudine atque profunditate. Est quantitas diuisibilis secundum trinam dimensionem, longitudinem scilicet, latitudinem, & profunditatem, siue crassiciem. Est tertio quantitas, cuius partes copulantur ad terminum communem, qui est superficies. Non est tamen arbitrandum, quod sola superficies terminus sit communis, per quem partes corporis continuantur, aut quod sola linea partes superficiem possit coniungere. Nam & sola linea coniunguntur nonnunquam aliquæ partes corporis, aut etiam puncto, id quod minimè dissimulare videtur Boetij translatio, cum Græcis exemplaribus consentiens. Ea sic habet, similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum, lineam vel superficiem, ad quam partes corporis copulantur. Potest autem quod iam diximus, apta ratione monstrari. Intellige duo corpora perfectè triangularia ad inuicem applicari & coniungi secundum lineas terminantes, quæque angulos superficialium constituunt, & habebis integram quantitatem corpoream, sola intercedente linea, coherentem. Rursum sume corpora duo absolutè pyramidalia, eaque in conis ipsis siue acuminibus inuicem coniunge vt cohereant, & euadet corpus, cuius partes duæ solo copulabuntur atomo puncto. Ita quoque si superficies duas triquetras extremis angulis iunxeris, erit tota superficies copulata per punctum. Verum cum ista rarerent admodum eueniunt, sintque semper in corpore, eoque solo, plurimæ partes per superficiem connexæ, & in superficie per lineas, consequens est, rectas consentaneasque fuisse harum definitiones tertio loco assignatæ. Pro earum autem definitionum, quæ primo loco ponebantur, pleniore intelligentia aduertendum est, hæc voces magnitudinis, longitudo, latitudo, & profunditas, multifariam dissimilibusque sensibus diuersis locis apud philosophos usurpari. Primò, vt principaliter significant quantitates continuas permanentes, sitque magnitudo prorsus idem quod quantitas continua permanens, quomodo ipsam genus esse lineæ, superficiem, atque corporis posuimus. longitudo quod linea, & ita in cæteris. In hac significatione sunt prædicamenti quantitatis, & sic accipiuntur ab Aristotele quinto metaphysices capite de quanto, in quo præmissis definitionibus medijs videntur addere finitum, quemadmodum eo loco exponit Aquinas. Secundò accipiuntur, vt designent quædam accidentia absoluta, quantitatis hæc accidentaliter conuenientia, hoc est, ipsas dimensiones, siue extensiones, quas nonnulli probabiliter opinantur a quantitatis re ipsa differre, diuinatque vi ab ipsis esse separabilia, neque aliter quam reductione quadam ad secundum prædicamentum pertinere, sicut vnitatem & punctum. Sed hæc res alium requirit locum. An autem, vt qualitates continuas permanentes consequuntur istæ dimensiones, ita quoque numero simile tribuendum sit accidens quod appelleretur multitudo, & tempori quod vocetur duratio, non est adeo certum. Tertia acceptio est, secundum quam principaliter significant hæc nomina respectus quosdam, videlicet terminatos ad paruū, breue, strictum & tenue, quemadmodum multitudo & paucitas mutuam dicunt relationem, teste Arist. in altera huius capituli parte. His duobus modis rursus accipiuntur bifariam, vno modo abstractè pro ipsis huiusmodi relationibus. Altero modo concretè, non tamen vt de subiectis vltimis dicantur, sed proximis & immediatis, quæ sunt quantitates. Falli enim eos, quibus persuasum est, sola adiectiua esse concreta, res palam arguit. Atque sumendi sunt ita in istis de quibus nunc agimus definitionibus, vt facile diligens & ingeniosus lector perspexerit. Magnum autem, longum, latum, atque profundum, concretæ sunt tam de vltimis subiectis, quam proximis dicibilia, sicut ex ipso loquendi usu obseruatum est. De loco autem, quoniam modo loquatur hic Arist. variant eruditorum sententia. Certum est in primis ex quarto Physicorum, Locum re vera nihil esse aliud, quam superficiem concauam corporis continentis, verbi gratia, concaua planities vasis continentis vini, propriè est locus vini. Ipsa enim est, quæ vinum proximè amplectitur & continet. Est autem triplex superficies terminans. scilicet plana, qualis est superficies mæxæ. cōcaua, id est, introrsum rem terminans. & conuexa, id est, superior, seu foris re ipsam finiens, vt facile ostenditur in sphaera caua. Superficies igitur concaua, corpus aliquod complectens continentemque, locus dicitur, qua continentia si spoliatur, iam vacua erit. Sed hoc fieri non posse, monstrauit ipse Arist. in Physicis. Quum igitur ad plenam loci rationem duo exigantur, superficies. & continentia actiua, quæ concauitatem necessariò præsupponit, neque ex eis vna quædam res componi queat, (Impermixtæ siquidem sunt prædicamentorum essentia siue naturæ) quæ nomen loci principaliter significet. reliquum est, vt alterum istorum principaliter, alterum minus principaliter & connotatione quadam dicatur significare. A principali autem significato, sortitur & habet vnum quodque ordinem locumque in prædicamento. Itaque quibus placet, dictam continentiam primario præcipueque

Diuerse acceptiones magnitudinis, longitudo, latitudo, & profunditas, multifariam dissimilibusque sensibus diuersis locis apud philosophos usurpari. Primò, vt principaliter significant quantitates continuas permanentes, sitque magnitudo prorsus idem quod quantitas continua permanens, quomodo ipsam genus esse lineæ, superficiem, atque corporis posuimus. longitudo quod linea, & ita in cæteris. In hac significatione sunt prædicamenti quantitatis, & sic accipiuntur ab Aristotele quinto metaphysices capite de quanto, in quo præmissis definitionibus medijs videntur addere finitum, quemadmodum eo loco exponit Aquinas. Secundò accipiuntur, vt designent quædam accidentia absoluta, quantitatis hæc accidentaliter conuenientia, hoc est, ipsas dimensiones, siue extensiones, quas nonnulli probabiliter opinantur a quantitatis re ipsa differre, diuinatque vi ab ipsis esse separabilia, neque aliter quam reductione quadam ad secundum prædicamentum pertinere, sicut vnitatem & punctum. Sed hæc res alium requirit locum. An autem, vt qualitates continuas permanentes consequuntur istæ dimensiones, ita quoque numero simile tribuendum sit accidens quod appelleretur multitudo, & tempori quod vocetur duratio, non est adeo certum. Tertia acceptio est, secundum quam principaliter significant hæc nomina respectus quosdam, videlicet terminatos ad paruū, breue, strictum & tenue, quemadmodum multitudo & paucitas mutuam dicunt relationem, teste Arist. in altera huius capituli parte. His duobus modis rursus accipiuntur bifariam, vno modo abstractè pro ipsis huiusmodi relationibus. Altero modo concretè, non tamen vt de subiectis vltimis dicantur, sed proximis & immediatis, quæ sunt quantitates. Falli enim eos, quibus persuasum est, sola adiectiua esse concreta, res palam arguit. Atque sumendi sunt ita in istis de quibus nunc agimus definitionibus, vt facile diligens & ingeniosus lector perspexerit. Magnum autem, longum, latum, atque profundum, concretæ sunt tam de vltimis subiectis, quam proximis dicibilia, sicut ex ipso loquendi usu obseruatum est. De loco autem, quoniam modo loquatur hic Arist. variant eruditorum sententia. Certum est in primis ex quarto Physicorum, Locum re vera nihil esse aliud, quam superficiem concauam corporis continentis, verbi gratia, concaua planities vasis continentis vini, propriè est locus vini. Ipsa enim est, quæ vinum proximè amplectitur & continet. Est autem triplex superficies terminans. scilicet plana, qualis est superficies mæxæ. cōcaua, id est, introrsum rem terminans. & conuexa, id est, superior, seu foris re ipsam finiens, vt facile ostenditur in sphaera caua. Superficies igitur concaua, corpus aliquod complectens continentemque, locus dicitur, qua continentia si spoliatur, iam vacua erit. Sed hoc fieri non posse, monstrauit ipse Arist. in Physicis. Quum igitur ad plenam loci rationem duo exigantur, superficies. & continentia actiua, quæ concauitatem necessariò præsupponit, neque ex eis vna quædam res componi queat, (Impermixtæ siquidem sunt prædicamentorum essentia siue naturæ) quæ nomen loci principaliter significet. reliquum est, vt alterum istorum principaliter, alterum minus principaliter & connotatione quadam dicatur significare. A principali autem significato, sortitur & habet vnum quodque ordinem locumque in prædicamento. Itaque quibus placet, dictam continentiam primario præcipueque

Thomas. Secunda.

Tertia.

Quid per locum fit accipiendum.

præcipueque nomine loci significatam esse, superficiem verò duntaxat secundum connotationem, (quorū nobis videtur esse Iacobus Faber) in locum in relatiuis numerandū, & ad prædicamentum vbi, in quo reponitur ista continentia loco synonyma, relegandū censent. Alij verò (quos in hac schola magis sequi solemus) tradunt, locum principaliter significare superficiem ipsam, minus verò principaliter illam sæpe repetitam continentiam. Quamobrem statuendus erit locus, directè in hoc quantitatis prædicamento, neque quicquam a superficie differet, nisi connotatione, quæ cum ad principalem significationem non pertingat, non poterit locus diuersam a superficie speciem efficere. His itaque, quæ de loco exposita sunt, ita se habentibus, restat, (vt dicebamus) difficultas, quoniam pacto Aristoteles hic de loco sit locutus. Aquinas in logices summa accipit locum pro corpore locante, hoc est, continente alterum. Quod an satis huic passui congruat, aliorum esto censura. Existimant plerique eruditorum, Aristot. hic, vt & in pluribus alijs Logicorum librorum passibus loqui, non ex sua, sed vulgata receptaque suæ tæpèstatis veterum philosophorum sententia. Neque enim forsitan satis modestum ac æquum iudicabat, ea pro fallis adulterinisque reijcere, quæ nondum solidis rationibus (id quod in Physicis atque Metaphysicis abundè facere curauit) refutasset. Opinabuntur igitur veterum philosophorum secta (sicut ex quarto physicorum constat) locum esse spacium quoddam longum, latum, atque profundum, quod corporum locandorum ita capax esset, vt illis aduenientibus non cederet, sed ab eis sese sineret penetrari trajectis. Idque dum aliud secum recepisset admisissetque corpus, plenum vocabant. vbi verò secum non haberet corpus aliquod, tum vacuum appellabant. Et nescio, an indoctum vulgus hodie ita de loco & sentiat, & loquatur. Hic igitur imaginarius locus, cum corpori contento (vt illorum fert sententia) æquetur, singularique (quemadmodum hic dicit Aristoteles) corporis partes obtineat, necesse est vt trinam omnino possideat dimensionem, non secus quam ipsum corpus, a quo non alio quam sola penetrabilitate (quantum ad hunc locum spectat) discrepat. Rectè ergo ad eundem terminum communem partes corporis & loci sic accepti, dicentur copulatæ. Adstipulatur huic expositioni Albertus Magnus. / Temporis autem, hæc colligitur ex præsentis capite descriptio. Tempus est quantitas continuæ, cuius partes copulantur ad terminum communem, qui dicitur instans. Altera assignatur a Philosopho in quarto de auscultatione physica volumine. Tæpus est numerus motus, secundum prius & posterius, hoc est, Tempus est mensura quædam motus secundum partem priorem & posteriorem siue succedentem. Cuius latior explicatio illo loco est requirenda, sicut & huius ambiguitatis dissolutio, An tempus sit species specialissima, an genus subalternum. Illud satis constat, terminos huius, hora, dies, mensis, annus, olympias seu lustri, sæculum, & cæteros, certam temporis durationem designantes, esse inter sese, & cum tempore, quantum ad principalem attinet significationem, synonymos, & non nisi connotatione quadam differre. Neque enim essentialis speciei discrimen habent hora & dies, vt nec pedalis linea, & bipedalis, quum ex illis hæc componantur, sicut ex multis guttis integra aqua. Reliquas autem quantitatis continuæ species, lineam dicimus, superficiem, atque corpus, certum est specialissimas esse, ac in inferiora diuersarum rationum essentialium indiuisibiles. Rectum enim & curuum, concauum & conuexum, sphaericum & cubicum, & similia, accidentia sunt magnitudinum, non essentialia differentia. Sunt enim hæc omnia in quarta specie qualitatis ab Aristot. recensita. Deinde etiam certissimum esse debet, & indubitatum, non posse rem quampiam in aliam transire naturam seu speciem. At verò quomodo homo vnus idemque permanens (vt in sexta substantiæ proprietate dicebatur) vicissim modò albus est, modò niger, modò sanus, modò æger, ita eadem linea quæ ante recta erat, nunc potest fieri curva, eadem superficies, quæ nunc est concaua, potest conuexa fieri, vt patebit, si vesicam aut crumenam inuerteris. Corpus quoque ex sphaerico fiet cubicum. Quare vt illa hominis accidentia arguimus, nimirum quod adesse & abesse valeant citra subiecti corruptionem. Ita & hæc dictarum quantitatum mera accidentia esse consentaneum erit. Sed de hoc satis superque. Quæ dicitur in litera, Præsens tempus ad præteritum & futurum copulari, putant nonnulli, verbum passiuum esse pro actiuo positum, intelligentes per tempus præsens ipsum instans, vel si maius momentum præsens, quod cum indiuisibile sit secundum durationem, verè præsens est, quum totum simul existat, quod nulli omnino tempori qualibet exiguo potest competere. Hoc igitur indiuisibile præsens tempus, præteritum cum futuro connectit, copulatque. Verum huiusmodi coactis alienisque expositionibus, neminem torqueri necesse est. Rectissimè enim præsens tæpus dicitur vno momento ad præteritum continuari, vel si maius continuatum esse, & alio ad futurum copulari, vel certe copulandū. Vt de hodierno die respectu hesterni atque crastini perfacile est ostendere.

Thomas.

Albertus. Tæporis descriptiones.

autorigi n̄ tenet hic

Quo pacto præsens tempus ad præteritum & futurum copulatur.

Itaq; subindicat nobis Aristoteles triplex tempus, præsens scilicet, præteritum, atq; futurum. Omne autem illud tempus, præsens existimandum est, non quod totum simul nunc est, (tale enim nullum inuenitur) sed cuius aliquod momentum continuatum seu terminus communis nunc existit. Quare & hæc hora, & hic qui nunc agitur annus, tempora præsentia censentur, non autem dies hesternus. Neq; absurdum erit, plura esse simul tempora præsentia, quorum vnum in altero clauditur, tanq; pars integralis. Huic omnino consentit communis loquendi modus. Quæ autem contra hæc sunt obiectiones, quia omnes ferè sophisticæ sunt, haud difficulter euitantur & repelluntur. Hactenus quantitatis continuæ species, quantum huic loco satis esse putamus, explicatæ sunt, quarum tres primæ, linea, superficies, & corpus, permanentes dicuntur, ob id quod omnes sui partes simul possunt habere. quarta verò scilicet tempus, ob contrariam causam successiua, transitoria, fluxaq; vocatur, sicut & motus, cuius & illud mensuram esse statuebamus, & ferè omnium philolophorum sententia etiam sonus.

Quantitatis discretæ descriptio.

Quantitas discreta, tacite describitur ab Arist. esse quantitas, cuius partes non copulantur ad aliquem terminum communem. Quæ quidem definitio satis ex præcedentibus relinquitur manifesta. Accipienda est autem dictio (partes) vniuersaliter, vt virtute negationis sequentia distribuatur. Quam ob causam, coniectet lector. Quantitatis autem discretæ duas videtur Arist. assignauisse species, numerum, & orationem, secutus (vt nobis apparet) receptam sui sculi philolophorum opinionem. Numeri autem, gemina tradi contuuit descriptio. Vna. Numerus est multitudo per vnum mensurata. Altera. Numerus est multitudo ex vnitatibus aggregata. Cui quinto Metaphy. capite de quanto adiungit Aristot. finita, quemadmodum & aliarum quantitatum definitionibus. Definitum (numerus) non sumitur hic pro numero numerante, qui est intellectus, vel anima rationalis, nec pro rebus numeratis, veluti duobus tribusue hominibus, aut equis, sed pro numero formali, hoc est, accidere quopiam, a quo intrinsecus denominantur homines, duo vel tres. In definitione autem multitudo accipienda est conformiter illis nominibus, longitudo, latitudo & profunditas, in definitione lineæ, superficie, &c. positis. Sunt autem vnitates, ipsius numeri materiales quasiq; partes integrales, licet non, proprie dictæ (talibus enim numerus carere videtur) quum non sint eiusdem cum numero ipso essentia. Quare & principia numerorum rectius appellari videntur a Philolopho in alijs locis, atq; hoc voluisse crediderimus, qui numerum non nisi præsuppositiuè (sic enim loquuntur) diuilibilem tradiderunt. Quod si quis in numero formales partes inuestigare conetur, is nobis profectò nodum in scirpo videtur quærere. Nullæ siquidem res, præter physicas, hoc est corpora substantialia, materiam obtinent ac formam tanq; partes essentielles, re ipsa distinctas, sed tantum cogitatione, si D. Thomam imitemur, ex partibus metaphyisicis, cum materia & forma proportionem habentibus, genere inq; & differentia componuntur, nisi omnino simplicia fuerint, vti generalissima & species prædicabiles tantum. Non igitur sunt audiendi, qui vltimam vnitatem, numeri formam esse poluerunt. Hic notandum est, duplicem esse vnitatem, quandam transcendentalem, quæ sit entis propria passio, a qua vnaqueq; res vna dicitur. Ista ab Alberto, Thoma, Egidio Romano, ceterisq; horum placita tutantibus, dicitur eadem esse realiter cum ente, tantumq; ratione differre, & negationem quandam ei solum attribuere, nempe multitudinis seu distinctionis. A Scoto verò & Scotici nominis studio sis, ponitur esse quid positiuum, ab ente distinctum ex natura rei & formaliter, quomodo etiam proprias passiones a suis subiectis volunt differre. Ex hac vnitatem multiplicata nascitur & confurgit numerus qui dicitur transcendentalis, eo quod omnia prædicamenta, sua communitate transcendat & amplectatur, a qua albedines, per se duæ aut tres dicuntur, & ita de cæteris quibusq; entibus. De tali numero non est nobis hic sermo. Altera est vnitatem proprie dicta, quæ ad quantitatis reducitur prædicamentum, & quæ principium est eius numeri, qui sit discreta quantitas. Huiusmodi autem vnitatem inest & sequitur tantum quantitatem continuam diuisam potissimum permanentem, quam & sola intrinsecus denominat. Ex hisce vnitatibus conflatur numerus huius prædicamenti, a quo formaliter quantitates, aut quanta continua dicuntur numerata, duo scilicet, tria, vel quatuor, & ita deinceps. Quod si res aliquas vel aliquam ita formaliter reddere aliquot aut vnam, vocemus mensurare, seclusa intellectus operatione, conueniet mensurare intrinsecus & essentialiter numero ac vnitati. Sin autem mensurare idem sit quod facere intellectum certum, quot sint aliquæ res, in quantum quispiam per vnum aliquoties replicatum certior redditur numeri illorum quæ numerabat, conueniet mensurare accidentaliter ipsi numero atq; vnitati. Reliqua quæ ad numerum pertinent eiusq; ampliore cognitionem, & quomodo ipse sit vnus, non est hic declarandi locus. Sunt autem eius species,

N. hoc n. obsca. ppositum

N. S. th. hoc. O. g. m. e. 10. c. 2. Thomas. baqm d. hoc q. ferit

Altera quodammodo prædicamentalis

eius species, binarius, ternarius, quaternarius, centuria, chilia, & ita deinceps in infinitum vsq; augendo, quæ omnes specialissimæ sunt, non subalternæ, licet istud a nonnullis in dubium vertatur. Quum probat Aristoteles in litera, numerum esse discretam quantitatem, admonent quidam, in exemplo eius per quinque & tria, & septem intelligendas esse totidem vnitates, non autem numeros ipsos, quaternarium, ternarium, & septenarium, propterea quod in communitatibus vniuersalium dixit Porphyrius, speciem speciei non imponi atq; coniungi, vt gignat aliam aliquam speciem. Vnitates autem, quæ omnes eisdem sunt speciei, haud difficulter vnam aliquam progignere speciem admittunt. Verum istis ex diuerso obijci potest Aristotelicum istud, Ex duobus entibus in actu non sit quid per se & simpliciter vnum. Singulæ autem vnitates videntur esse entia actu. Quod si hoc Aristotelis dictum (quemadmodum debet, restringendum interpretandumq; dixerint, cur non pari modo intelligendum censent illud Porphyrianum, quod ex duabus tanq; partibus essentialibus atq; formalibus non sit alia species, cuius definitionem essentialem ingrediantur. Id quod sanè non accidit in numeris, si maiores ex minoribus tanq; materialibus quibusdam partibus seu principijs dicamus consistere. Habet tamen Boetiana translatio conditionem appositam hoc modo, vt quinque si sint partes denarij, &c. Indicat autem Philosophus hic obiter, duplices esse numerorum (& idem in continuis habendum est iudicium) partes, quasdam qui vocantur mensurantes seu dimetientes, alias non numerantes. Ea pars dicitur mensurans, quæ aliquoties sumpta atq; replicata totum reddit adæquatè, hoc est, neq; minus, neq; amplius, qualis est quaternarius respectu denarij, bis enim quinque sunt decem. Eiusmodi sunt 1. 1. 1. respectu 1. 1. 1. Illa pars est non mensurans, quæ id non potest, vt 1. 1. 1. respectu 1. 1. 1. Item 1. 1. 1. & 1. respectu 1. 1. 1. Ita quoq; in continuis, partes mensurantes tripedales sunt pedale & semipedale. Non mensurans autem siue non dimetiens, bipedale. De oratione verò, cuius in textu sit mentio, tanq; cuiusdam speciei quantitatis discretæ, non satis constat inter expositores. Nonnulli prodigiolo quodam & inuitato genere sermonis per orationem intelligunt numerum syllabarum ipsius orationis, verum prius dictum est, numerum huius prædicamenti non reperiri, nisi in magnitudinibus discretis, quare etiam talis numerus alienus est ab hoc prædicamento. Alij verò (inter quos est Faber) per numerum accipiunt quantitatem quandam discretam constatam ex quibusdam minoribus seu morulis, production videlicet & corruptione syllabarum ad seinuicem non continuatis, quæ quid aliud sit, quam multæ partes temporis, quibus mensurantur orationis syllabæ, ac ipsa tota oratio, non satis intelligo. Rectius igitur Boetius & Ammonius per orationem id intelligunt, quod Latini consueuerunt, nempe vocem significatiuam, cuius aliquid partium est significatiuum separatum. Nam Græcis λόγος (quo nomine vtitur hic Aristoteles) nunc orationem mentis, nunc sermonem orationeq; vocis significat. Verum ne quis Aristotelem (inquit Boetius) cum diceret λόγος, id est, orationem esse quantitatem discretam, de eo putaret dicere, quem quisq; λόγος, id est, rationem in propria cogitatione disponderet, hoc addidit. Dico autem illa quæ fit cum voce orationem. Verum his adijciendum videtur, Aristotelem hoc loco de oratione non loqui ex propria sententia, sed recitare duntaxat eorum opinionem, qui existimauerunt orationem esse quantitatem discretam, quia mensuratur syllaba longa & breui, sicut numerus a suis vnitatibus, vt quarto Physicorum docetur, sed falsò. Quia numerus per se mensuratur a suis vnitatibus. Oratio verò per accidens duntaxat mensuratur a suis syllabis ratione temporis, quo ipsæ syllabæ mensurantur, & ideo non oportet orationem esse quantitatem sicut numerus. Hinc imple Aristoteles quinto Metaphysicorum. capite, de quanto, recensens quantitatis species, orationis ne meminit quidè. Nec huic expositioni fraudi esse debet vulgata editio, quæ probationem illam, qua ostenditur oratio esse quantitas, sic refert. mensuratur enim syllaba longa & breuis. quia aliam lectionem habet græcus codex, Ammonius, Boetius, Argyropilus, & reliqui, nempe hanc, mensuratur enim syllaba longa & breui, vt verbum (mensuratur) ad orationem referatur, tanq; ad suppositum, non ad syllabam, Græcis enim συλλαβῆ non nominatiuus est, sed datiuus, ob idque erit Latinis ablatiuus. Est ergo huius probationis sensus. Oratio quantitas est, quia mensuratur syllaba longa & breui. Sed obijciunt. Quantitatis omnis potius est mensurare q̄ mensurari, ergo oratio malè ex eo probatur esse quantitas, quia mensuratur syllaba longa & breui. Respondeo, probationem quidem inualidam esse (vt dictum est) non tamen ob causam in argumento illatam. Quia licet omni quantitatis operat alia mensurare, tamen peculiare est quantitatis discretæ, etiam a suo principio mensurari, a quo sæpius replicato fluit & nascitur. Et quia istud orationi competere videbatur, hinc existimasse

Quo pacto intelligendū est quicq; & quinque.

S. th. soluit hæc dub. 7. l. 49-

obiectio

existimasse videntur, eā esse quantitatem discretā, sed falso, vt dictum est, cum potius sit quali-
 tas tertiæ speciei. Secunda diuissio quantitatis apud Arist. est hæc. Quantitatis aliud cō-
 stat ex partibus ad seinuicem positionem habentibus, aliud ex non habentibus positionē, quæ
 dicitur esse subiecti in accidens & huius negationem diuissio. Est enim positio accidens quæ
 titatis ac eius partium, diuina virtute in venerabili ac sacrosancta Eucharistia ab eis separata.
 Positio autem (autore Thoma) dupliciter capitur. Vno modo, vt sit ordo partium in toto, cō-
 paratione facta ad locum, in qua significatione dicit, positionem esse vnum e decem prædi-
 camentis, quod alio vocabulo situs est appellatum. Secundò positio est ordo partium in to-
 to absolutè, nulla ad locum facta comparatione, qui rei conueniret, etiā si extra omnem lo-
 cum statueretur. Hanc positionem dicit non esse prædicamenti situs, & de ea hic loqui Ari-
 stotelem, licet nonnulli reclament. Ad hanc partium in toto positionem tria solent assignari
 requisita ac necessaria, ex textus declaratione collecta. Primum est partium permanentia, vt
 scilicet non repugnet eis simul existere. Quomodo enim ad inuicem posita dicerentur, quæ
 non permanent simul. Secundum est partium situs quidam, secundum quem possit demonstrari
 corporaliter (vt ait Augustinus) vbi sit vna pars, & vbi altera. Dicimus autem vbi, non quo in
 loco, sed quā differentiam positionis habeat in suo toto continuo. Hic ergo situs sumendus est
 secundū differentias positionum, quæ numerantur sursum & deorsum, ante & post, dextrum
 & sinistrum, quibus adiungit diuus Augustinus longè & iuxta. Hoc secundum requisitum
 videtur nobis vnum sufficere, imò totū de quo agitur in se completi. Tertium est continu-
 atio atq; vnio partium ad inuicem, facta per aliquem terminum communem. Prima conditi-
 one excluduntur partes temporis atq; orationis. Secunda verò partes horum & etiā nume-
 ri. Est enim vnitas, quæ pars numeri dicitur, indiuisibile quoddā, existens in toto sic, vt in nul-
 la eius parte sit, nullā habens per se in continuo positionē, quod tamen puncto omnes solent
 tribuere. Quodlibet namq; punctum aut inchoans est, aut continuans, aut terminans, ita vt
 de ipso assignari valeat, nū sursum sit an deorsum, ante an post, dextrum an sinistrum, longè
 quoq; an iuxta. Tertia numeri partes excludit, & earum magnitudinem, quæ non sunt inui-
 cē continuatæ. Ordo partium (cuius in litera sit mentio) accipiendus est potissimum secundū
 causalitatem. Prius enim ostendimus, non modò ex vnitatibus, sed ex minoribus etiā nu-
 meris tanq̄ quibusdam integralibus partibus & mensuris suis, maiores numeros constare, idē
 oq; minores numeri maioribus sunt priores, quinto modo prioris. Sunt etiā secundo mo-
 do priores, eo quòd ab illis non conuertitur essendi consequentia, sicut ibi est declarandum.
 Porro orationis partes ordinem prolationis, quæ eis tribuitur, non habent ex se, sed tantū qua-
 tenus significationem suam volunt tueri & retinere, teste Boerio. Eadem enim est oratio in præ-
 dicamento quantitatis, siue dixeris Cicero, siue Roceci. Neq; ad hanc multum pertinet, siue
 syllabam quamlibet in medio, siue principio, sinēve collocaueris. Si tamen seruanda erit ea-
 dem vocis significatio, non licebit temerè partium confundere ordinem ac inuertere.
 Quum deinde in litera sequitur (Atq; hæc sola, &c.) more sophistarum non est immoran-
 dum in his dictionibus quantum & quantitas. Nam & quantum adiectione illius clausulæ per
 se, vel propriè, pro quantitate vsurpatur, & quantitas accessione particulæ per accidens pro
 quanto ponitur. Ferè enim (teste etiam Fabro) concretis denominatiuisq; huius prædicamenti
 nominibus, principalium seu abstractorum loco vtimur, vt lineam quantam dicimus, quum
 potius dicenda videtur linea quantitas esse. Accipiturq; hic propriè seu per se, primo modo
 ab Aristotele in Posteriorum analyticorum libro assignato. Quod autem dicit, sola ea quæ su-
 perius sunt enumerata, per se quantitates esse, nihil officit, quo minus bicubitum, tricubitum,
 pedaneum, bipedaneum, vlna, & cætera huiusmodi quantitates propriæ sint. Significant e-
 nim illæ voces (aliorum ommissis opinionibus) idem principaliter, quod quantitas continua
 permanens seu magnitudo, tamen certarum mensurarum inter se discrepent connotationi-
 bus. Quare non efficiunt diuersam ab illa speciem, sicut nec hora, dies, annus, &c. a tempore.
 Quo modo autem accipiendum sit, quod in quinto Metaphy. Aristoteles tempus ipsum in-
 ter per accidens quanta recenset, ratione videlicet continui, in quo recipitur vna cum motu,
 non est huius loci declarare. Neq; enim suscepimus prouinciā, in speciem dissidentes pas-
 sus in Metaphysicis & Logicis Aristotelis, ad cōcordiam reuocandi. De eo quod per accidens
 quantum est quantitate discreta, nihil prorsus habet Philosophi declaratio, sed tantum memi-
 nit quanti per accidens quantitate continua, tam successiua q̄ permanente. Huius igitur per
 accidens quanti, notandi sunt aliquot modi seu distinctiones, ad multa alia intelligenda non
 mediocriter vtilis. In primis igitur illud per accidens quantum dicitur, cui inhæret ipsa quan-
 titas,

Secunda q̄n-
titatis diui-
sio.

Positio au-
tore Tho-
ma duplici-
ter accipit.

Augustinus

Augustinus

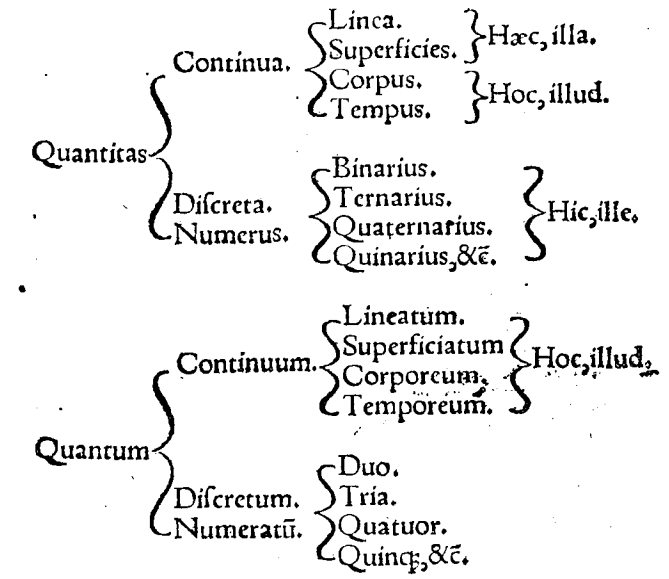
Boetius.

Notabilis i
litera positi
explicatio.

Per accidēs
quāti conti-
nui modi
uarij.

ritas, vt lapis, cui insunt quantitas corporea, superficies, & linea. Item motus, cui inest tempus,
 vt per hūc cœlo. Secundo modo per accidens dicitur nomen quantū de concreto quoopiā, **Secundus.**
 de cuius abstracto non prædicatur quantum nec quantitas. Sic musicum per accidens quan-
 tum dicitur in Metaphysica. Non enim est musica quanta, neq; quantitas. Tertio illud di- **Tertius.**
 citur per accidens quantum, cui competit extensio, aut quia inest ipsi quantitati extensæ, aut
 eius subiecto, habetq; partem vnā extra alteram, ratione quantitatis huiusmodi cui inest,
 vel cum qua eidem subiecto coinheret. Hoc modo qualitates corporales per accidens quan-
 tæ dicuntur. Item substantiales formæ, dempra anima rationali. Sic albedo per accidens quā-
 ta dicitur in litera, nimirum ratione superficiē. Vtrum autem albedo cæteræq; qualitates cor-
 porales, immediatè in superficie tanquam subiecto inhæreant, an potius corporeæ quantita-
 ti, vel huius partibus extremis, non est hic discutiendi locus. Secunda quæstionis pars videtur
 nobis probabilior. Quarto aliquid per accidens quantum dicitur, quod a quantitate deno-
 minatur, quæ neq; ipsi inest, neq; ipsum quantitati, neque ambo eidem subiecto. Itaq; habet se
 quantitas ad illud, per modum mensuræ prorsus extraneæ. Sic motus & actio in his infe-
 rioribus, per accidens quanta dicuntur a tempore.

Sequitur tabula Prædicamenti Quantitatis.

In secundam partem capitis de quantitate, tres quantitatis
proprietates continentem, annotatio.

Prima quantitatis proprietas vtitur contrarietate, quemadmodum accepta est in quarta
 proprietate substantiæ, estq; propria secundo modo, cum omni & non soli quantitati cō-
 ueniat. Neq; obstat quod dicitur in Physicis, omnem motum esse inter contraria. Id enim de
 quavis contrarietate, tam logica q̄ phyfica est accipiendum, vt alibi declarabitur. Maior au-
 tem & minor quantitas, inter quas sunt augmentatio & diminutio, contraria quædam phyfi-
 ca sunt. Dicit fortasse quispiam, noctem & diem, quæ quantitates sunt, cum sint quædā tem-
 pora, esse inter se contraria. Cui respondens nega assumptionem. Non enim contraria cen-
 feri debent, quæ idem principaliter significant, & sola differunt connotatione. vtrumq; autē
 illorum, idem quod tempus significat, sed alterum præsentiam solis supra nostrum hemisphæ-
 rium, alterum eiusdem connotat absentiam. Quare priuatiuè opposita potius q̄ contraria
 existimanda erunt, sed non nisi imperfectè & ratione connotati. Aliquoties tamen autores die
 pro lumine solis vtuntur, nocte pro tenebris, vt apud Poetam, Admisitq; diem, id est, lumen
 solare apertis fenestris. Aliter capitur dies pro tempore xxxiiij. horarum, quam diem naturalē
 vocare solent. Priorem verò, quæ nocti quodammodo opposita dicebatur, artificialem. ob id
 fortasse, quòd hæc variabilis sit secundum durationem, illa verò semper eundem durationis
 obseruet tenorem, sicut naturalia certā lege fiunt & semper eodem modo, non autem artificia-
 alia. Ante exemplorum enumerationem, statim post hanc proprietatem, præmittit Boetij
 translatio.

Quantita-
ti nihil
est con-
trariū.

Diem & no-
ctē esse sibi
mutuo con-
traria.

translatio. In definitis autem manifestum est, quod nihil est contrarium, vt bicubito, &c. Quod perbellè conuenit illi, quod in quarta substantiæ proprietate dicebatur, Determinatorum verò nullum, &c. Quia autem hic Aristoteles definitis quantitatibus adnumerare videtur superficiem, ideo Boetius etiam aliam quandam, quam illo loco exposuimus, assignat determinatè, inderminatèq; quantitatis acceptionem, secundum quam etiam superficies & linea, ceteraq; huiusmodi, sunt definitæ quantitates. magnum verò & paruum, multum & paucum in definitæ. A cuius explicatione, quum non multum necessaria præsentis loco videatur, abstinendum duximus. Ex secundæ solutionis ad priorem obiectionem probatione colligenda est hæc regula. Nulli ad aliquid seu relationi aliquid est contrarium, intellige logicè & per se. In secunda obiectione literæ, per locum deorsum accipiendus est locus terræ, qui (vt etiam

Quid mundi medium. Quid mundi termini.

testatur Commentator, partim est superficies concaua aquæ, & partim aeris. Medium autè est centrum mundi. Per mundi autem terminos, intelligunt quidam duos cœli polos, arcticum & antarcticum. Alij superficiem concauam orbis lunaris, continentem omnia hæc inferiora, generabilia & corruptibilia, quam fortassis pluratio numero terminos mundi appellauit Philosophus, vt insinuaret non modò in nostro hoc hemisphærio sursum esse & deorsum, sed & in altero sub nobis posito, quod aspiciunt Antipodes. Distantia autem medijs seu centra terminis mundi, dicitur esse maxima, non quidem simpliciter, sed quæ motu naturali corporis grauis vel leuis possit pertransiri. Idem volunt qui hanc distantiam sumendam esse dicunt, secundum semidiametrum sphaeræ mundi inferioris, continentis quatuor elementa cum reliquis corporibus generationi corruptioniq; subiectis. Verùm de hisce rebus latius in Phisicis est disputandum. Hanc secundam obiectionem opinatur Boetius ab Arist. non esse solutam, quòd verum concludat, sitq; re vera vni loco contrarius alter. Sed si quis hæc diligentius expenderit, inueniet errasse Boetium, qui hac in re dissentit a magistro suo Diuo Augustino, e cuius categorijs bonam suarum enarrationum partem etiam ad verbum frequenter desumpsit. Locus enim (vt ante declarauimus) secundum antiquos designat spaciū quoddam separatum, cui nihil per se contrarium inueniri, est manifestum. Quòd si locum accipere placeat, vti verè se habet nomen loci, primò significabit superficiem ipsam, cui nihil est contrarium per se. Deinde connotabit actiuam continentiam, & forrasse etiam concauitatè, quarum illa cum sit relatio, non poterit habere contrarium, hæc verò contraria est conuexitatè, sed non ob id locus per se, & vt quantitas est, contrarietatem admitter. Quòd si loco adiueris sursum & deorsum, hæc ad aliquid sunt, & proinde nequaquam contraria. Hæc solutio ad amissim quadrat cum sententia diui Augustini. Quòd si tertio locū sumpseris, quatenus ipsi, vel potius corpori continenti insunt diuersæ qualitates, virtutes & influentiæ, quæ ex effectibus suis arguuntur esse contrariæ, nihil aliud obtinebis, quàm locum vnum per accidens contrarium esse alteri. Dicemus ergo, Aristotelem huic instantiæ propterea non subiecisse solutionem, aut quia naturam loci secundum veritatem non declarauerat alios secutus, aut quia hæc obiectio simili modo videbatur soluenda, quo & præcedens. Sursum namq; & deorsum relatiua sunt, quemadmodum multum & paucum, magnum & paruum.

Secunda quantitatis proprietatis.

Secunda quantitatis proprietatis, ex quinta substantiæ, cui eadem est, omnino esse debet manifesta. Conuenit autem non soli, sed omni quantitati. Nulla enim quantitas intensiorem recipit aut remissionem, neq; vnquam cum aduerbijs comparandi prædicatur, etiam si concreto nomine expressa sit. Has tamen voces longum, latum, profundum, durans, atq; multum, cum relationes quasdam significant, nihil prohibet cum dictis prædicari aduerbijs.

Tertia quantitatis proprietatis.

Tertia proprietatis est, æquale vel inæquale esse. Quæ ob id maximè propria dicitur quantitati, quòd sit quarto modo propria, omni, soli, & semper conueniens. Ne autem ei aliquid ad perfectam propriam & vniuersalem rationem pertinens desit, accipiunt nonnulli æquale vel inæquale circumlocutiue, vt vnā quandam designet aptitudinem ad esse æquale aut inæquale, quemadmodum in numero aptitudinem ponunt ad paritatem vel imparitatem, mouentes insuper dubitationem, An præter illam vnicam generalem aptitudinem pariter æqualitatem vel inæqualitatem respicientem, ponendæ sint aliæ duæ, quarum vna singulariter ad æqualitatem, altera ad inæqualitatem referatur. Contra hanc proprietatem occurrit statim huiusmodi instantia. Etiam substantia & pleræq; qualitates corporales, sibi mutuo sunt æquales, vel inæquales, ergo non est iam dicta proprietatis, quantitati propria quarto modo.

Instantia.

Ad quam respondendo, licet fortassis dici possit, illa tamen si inter se aliquo modo æqualia sint atq; inæqualia, non habere tamen aptitudinem ad eos actus. Aliter tamen a plerisque responderetur, hanc proprietatem de his quæ immediatè & proximè eam aptitudinem obtinent,

Responsio.

obtinere, intelligendam esse. Alij addunt loco illius limitationis particulam, per se. Non enim absurdum existimari debet, si id quod cuiq; proprium est, alteri per ipsum seu ratione ipsius probetur aliquo modo conuenire, vt plurimis ostendi potest exemplis. Et hæc alludere videtur ad illam diuersam ab ea quam secuti sumus huius proprietatis assignationem. Propriè est quantitati, secundum eam quippiam æquale vel inæquale dici, sed his quæ leuicula sterili atq; fortassis videri possint, non est immorandum. Vt autem ad explicationem actuum præsentis proprietatis seu aptitudinis veniamus, animaduertere oportet, æqualitatem inæqualitatemq; hoc loco non improprie & largè sumi, quomodo eis metaphisici sepe vtuntur, vt videlicet quantitati improprie dictæ (quæ virtutis quantitatem appellant) attribuuntur, sed proprie, vt tantum prius numeratis quantitatibus accommodentur. Est igitur æqualitas relatio, secundum quam formaliter æquale aliquid dicitur. Inæqualitas verò, a qua inæquale quippiam est. Quantitates autem illæ æquales sunt, quæ cum sint eiusdem speciei, neutra tamen a reliqua superatur, vt duæ lineæ pedaneæ, duæ triades, & ita in ceteris. Nam in discretis quantitatibus, quæcunq; eiusdem sunt speciei specialissimè, æquales inter se necesse est esse, non autem in continuis, cuius ratio est, quòd nullæ discretæ quantitates seu numeri eiusdem speciei, sese superant multitudine. In continuis autem frequenter euenit, vt vna excedat aliam eiusdem speciei, vt linea bipedalis, lineam pedalem, annus diem, &c. Quantitates verò inæquales sunt quantitates continuæ eiusdem speciei, quarum vna alteram excedit, vel quantitates discretæ diuersarum specierum. Dico quantitates continuæ eiusdem speciei, quia quantitates continuæ diuersarum specierum non sunt inter se æquales, neq; inæquales, vt tempus non est æquale vel inæquale lineæ, neq; linea superficiei. Cuius ratio esse videtur, quòd æqualitas & inæqualitas ipsæ duntaxat competant, quæ omni ex parte ad se comparari queunt. Quantitates autem continuæ diuersarum specierum aut nullam admittunt comparisonem, vt linea & tempus, aut non omni ex parte, vt linea & superficies. Nam lati ad non latum nulla est proportio, sicut nec puncti ad lineam. Numeri verò diuersarum specierum, quanq; æquales non sint, semper tamen aliquam inter se proportionem habent, & ideo dicuntur inæquales, vt binarius & ternarius.

Quid æqualitas & inæqualitas.

In quarti capitis, quod est de prædicamento Ad aliquid, primam partem, complectentem Ad aliquid definitionem, annotatio.

Etsi naturæ ordine ad aliquid sequitur quantitatem & qualitatem, eo quòd in his melior relationum pars fundata est, conuenienter tamè ad doctrinæ ordinem subiecit Arist. quantitati statim determinationem ipsorum ad aliquid, seu relatiuorum, propterea quòd in vltima præcedentis capitis parte de ad aliquid nonnulla habita est mentio disputatioq; . Antequam ad explicationem definitionis in initio literæ positæ veniamus, paucis quædam sunt præmittenda. Vnum est, quòd hæc tria vocabula, relatio, relatiuum, & ad aliquid, auctore Boetio ferè eadem esse solent, præcipuè cum de terminis agitur. Quòd si hæc rebus tribuatur, erit relatio nomen abstractum, cætera verò duo, concreta magis. Porro vocabuli $\pi\epsilon\delta\omicron\varsigma\ \tau\iota$, quod latinè ad verbum redditur ad aliquid, primus auctor (testibus Porphyrio & Alexandro) iussisse traditur diuinus ille Plato, quo clarissimè relationis exprimeret naturam, id quod certè assequutus est. Quum enim relatio nihil sit aliud, quàm duorum inter se mutua habitudo, quorum alterum fundamentum, alterum dicitur terminus, atq; ita non ideo tantum, quia in alio esse habeat, sed & quia ad aliud habet esse, existat. conuenientissimè eam oportet vocabulo ad aliquid significari. Deinde præmittenda est variè huius nominis ad aliquid apud philosophos acceptio seu vsurpatio. In primis enim (vt ex ante dictis licet colligere) aliquando terminis seu signis, frequentius verò ipsis rebus tribuitur. Ad aliquid terminis attributum nihil est aliud, qm̄ vocabulum relationem quampiam significans. Quòd si hanc principaliter significauerit, dicitur ad aliquid secundum esse, vt pater, filius, dominus, magnus, similis, caleface re, & sic de alijs. Sin autem minus principaliter relationem connotauerit, tum ad aliquid secundum dici solet appellari. Vt sunt hæc nomina, caput, manus, locus, scientia, virtus, & in vniuersum omnes comparatiui. Hæc enim omnia, præter principale significatum, quandam connotant relationem, id quod partim quidem satis est manifestum, partim verò ex sequentibus declarabitur. Ex his patet, ad aliquid secundum esse & secundum dici, proprie in terminos ipsos, relationem aliquam principaliter vel minus principaliter designantes, competere. Cuius sententiæ etiam est Caietanus. Nihilominus non absurdè hæc eadem, rebus seu relationibus ipsis, in quantum sic vel sic nominibus relatiuis significantur, possent accommodari. Quomodo erit eadem relatio, diuersis rationibus ad aliquid secundum esse, & secundum dici, vt relatio

Ad aliquid verò talia dicuntur.

Quo modo conueniat relatio, relatiuum, atq; ad aliquid. Porphyrius Alexander.

Ad aliquid variè acceptum. Quæ sunt ad aliqd secundum esse & secundum dici.

Caietanus.

ut relatio partis, ad aliquid secundum esse est, quatenus significatur hoc nomine pars. Est vero ad aliquid secundum dici, quatenus significatur his nominibus caput & manus, idem est iudicium de continentia, quatenus his vocabulis, continens, & locus significatur. Quare dilucidum relinquitur, hoc non in res ipsas, nisi ut nominibus relatiuis designantur, quadrare.

Ad aliquid diuersæ acceptiones.

Prima ad aliquid siue relationis diuifio. Ratio realis

Porro ad aliquid rebus attributum, nunc abstractim sumitur (licet rarius) pro relatione aliqua, seu mutua aliquorum ad inuicem habitudine, quæ alio nomine etiam respectus dici consuevit, nunc autem concretim, pro re huiusmodi relationem in se habente, ab eaq; denominata. Ad aliquid abstractè sumptum siue relatio (& idem habendum est iudicium si concretim accipiatur) dupliciter diuiditur. Vno modo, relationum quædam est realis, cuius scilicet existentia aut conseruatio non dependet ab intellectu operatione. Ut sunt, paternitas, similitudo, calefactio, sessio. Hæc non competit nisi entibus realibus, actiq; existentibus. Altera est rationis, cuius existentia conseruatioq; ab intellectu operatione necessariò dependet, ut sunt relationes generis, speciei, æqui uoci, nominis, uerbi, oppositio priuatiua inter cæcitatē & uisum, identitas naturalis qua Ioannes dicitur sibi idem, & ita de alijs. Non est enim realis relatio, nisi inter res distinctas. Secundò, relationum quædam est intrinsecus adueniens, alia uero extrinsecus. Relatio intrinsecus aduenire dicitur, quæ necessariò est, positis fundamento & termino, hoc est, positis ijs rebus, quæ natè sunt esse primum fundamentum & terminus, ut paternitas & filiatio (ut ita loqui liceat) Existentibus enim duobus hominibus, quorum alter genuit, & alter ab eo est genitus, non possunt nõ in illis conseruare iam dictæ relationes. Ita quoq; existentibus duabus albedinibus, necessariò nascitur inter eas similitudo, quare & similitudo erit relatio intrinsecus adueniens. Diximus primum fundamentum, &c. Nam ipsa subiecta duarum albedinum, aliquo modo dicuntur fundamentum & terminus similitudinis, sed remota, quare nihil obstat, si hæc sine mutua similitudine possit consistere. Extrinsecus adueniens relatio est, quæ non necessariò extrat positis fundamento atq; termino, ut actio, passio, continentia localis, tunicatio. Possunt namq; eæ res, quarum vna in alteram agit, sine tali esse actione, si uidelicet ab inuicem longè separentur, & ita de alijs similibus est declarandum. Fundamentum relationis dicitur, quod secundum eam ad aliud comparatur, atq; hoc relationem ipsam in se habet, ab eaq; denominatur intrinsecus, ut fundamentum paternitatis est is homo qui genuit, hunc enim patrem appellamus. Terminus uero relationis est ea res, ad quam fit alterius comparatio, ut homo genitus ab altero, est terminus paternitatis. eius namq; respectu alterum dicimus patrem. Hanc posteriorem diuisionem eò tradidimus, quòd secundum ipsam sumatur huius prædicamenti a sex ultimis differentia, atque distinctio. Nam quum illud consistet, tria tantum esse prædicamenta rerum absolutarum, nempe substantiam, quantitatem, & qualitatē, cætera uero septem relationes tantummodo continere. inuenire conati sunt aliqui diuersitatis notam, qua hoc prædicamentum ad aliquid, a reliquis dissepant. Hæc autem non uidebatur aliter posse accommodari, quam per intrinsecus & extrinsecus aduenire, assignari. Quare ad aliquid, ut est huius ordinis generalissimum, definiunt relationem intrinsecus aduenientem, qua sanè finitione, extranea omnia sese arbitrati sunt exclusisse, omnibus tamen quæ huc pertinere debent admissis & comprehensis. Verum alij emerferunt, quibus hanc talē præsentis seriei ab alijs relationum ordinibus distinctionem segregationeq; multis rationibus conuulsam, labefactā, claudicantem, & insufficientem existimantes, cum meliorem inuenire & assequi non possent, qua positiua, affirmatiuaq; quapiam proprietate hæc ipsa inter se distinguerent, duxerunt ad aliquid, ut esset speciale prædicamentum, non aliter quæ per aliorum relatiuorum prædicamentorum abnegationem definiendum esse, ut sit relatio quæ neq; est actio, neq; passio, neq; ubi, neq; quando, neq; situs, neq; habitus. Fuerunt & tertij, qui ad aliquid a cæteris relatiuis prædicamentis, non tanq; disparatum quoddam & repugnans putarunt differre, sed ut uerè superius, & proinde secundum rei ueritatem, tantum quatuor constituenta esse prædicamenta, substantiam, quantitatem, qualitatem, & ad aliquid seu relationem. Quòd uero alia sex adiecerint philosophi, hoc factum esse docendi causa. Nam cum penè infinita multitudo sit relationum, maluerunt (ut dicunt isti) plures classes facere, ne si omnia talia nomina in vnam aliquam includerent, multitudine perturbarentur addiscentes. Cæterum quid in hac cõtrouersia potius sit amplectendū, nõ est præsentis loci prolixius disputare. Tertio præmittitur ipsius ad aliquid, secundum quod huius classis generalissimū ponitur, uulgaris diuifio usq; ad nonnulla ipsius specialissima. Nam omnia enumerare, longum foret in tanta relationum multitudine uarietateq;. Secatur ergo primū ad aliquid in duo subalterna genera, quæ a pleriq; ad aliquid æquiparantia, & ad aliquid disquiparantia, ab alijs uero ad aliquid æqualiter

Vnde, secundum quorum dā opinionē, sumatur distinctio huius prædicamenti ab alijs respectibus. Altorum de eadē re sententia.

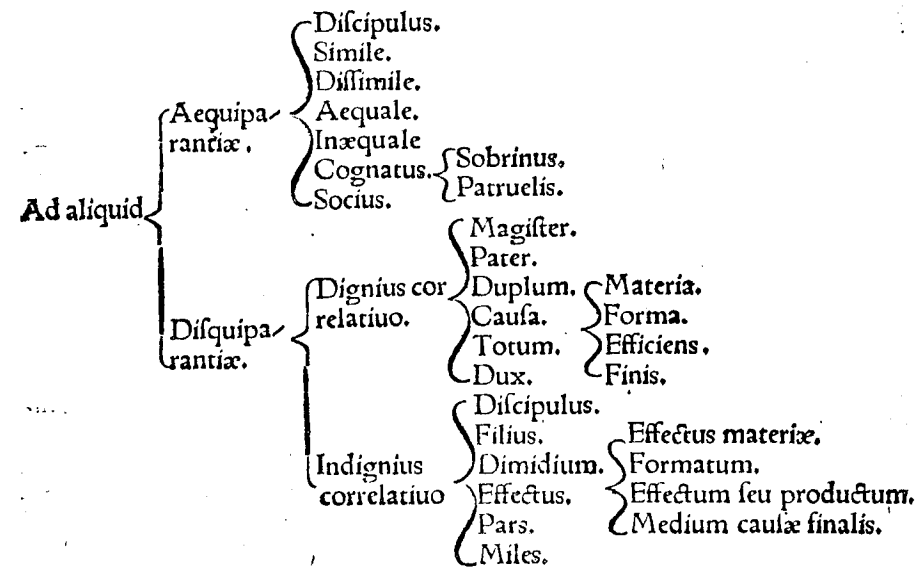
Tertia de eadem re opinio.

Partitio ad aliquid quatenus est generalissimū.

Ad aliquid diuersæ acceptiones. Prima ad aliquid siue relationis diuifio. Ratio realis. Porro ad aliquid rebus attributum, nunc abstractim sumitur (licet rarius) pro relatione aliqua, seu mutua aliquorum ad inuicem habitudine, quæ alio nomine etiam respectus dici consuevit, nunc autem concretim, pro re huiusmodi relationem in se habente, ab eaq; denominata. Ad aliquid abstractè sumptum siue relatio (& idem habendum est iudicium si concretim accipiatur) dupliciter diuiditur. Vno modo, relationum quædam est realis, cuius scilicet existentia aut conseruatio non dependet ab intellectu operatione. Ut sunt, paternitas, similitudo, calefactio, sessio. Hæc non competit nisi entibus realibus, actiq; existentibus. Altera est rationis, cuius existentia conseruatioq; ab intellectu operatione necessariò dependet, ut sunt relationes generis, speciei, æqui uoci, nominis, uerbi, oppositio priuatiua inter cæcitatē & uisum, identitas naturalis qua Ioannes dicitur sibi idem, & ita de alijs. Non est enim realis relatio, nisi inter res distinctas. Secundò, relationum quædam est intrinsecus adueniens, alia uero extrinsecus. Relatio intrinsecus aduenire dicitur, quæ necessariò est, positis fundamento & termino, hoc est, positis ijs rebus, quæ natè sunt esse primum fundamentum & terminus, ut paternitas & filiatio (ut ita loqui liceat) Existentibus enim duobus hominibus, quorum alter genuit, & alter ab eo est genitus, non possunt nõ in illis conseruare iam dictæ relationes. Ita quoq; existentibus duabus albedinibus, necessariò nascitur inter eas similitudo, quare & similitudo erit relatio intrinsecus adueniens. Diximus primum fundamentum, &c. Nam ipsa subiecta duarum albedinum, aliquo modo dicuntur fundamentum & terminus similitudinis, sed remota, quare nihil obstat, si hæc sine mutua similitudine possit consistere. Extrinsecus adueniens relatio est, quæ non necessariò extrat positis fundamento atq; termino, ut actio, passio, continentia localis, tunicatio. Possunt namq; eæ res, quarum vna in alteram agit, sine tali esse actione, si uidelicet ab inuicem longè separentur, & ita de alijs similibus est declarandum. Fundamentum relationis dicitur, quod secundum eam ad aliud comparatur, atq; hoc relationem ipsam in se habet, ab eaq; denominatur intrinsecus, ut fundamentum paternitatis est is homo qui genuit, hunc enim patrem appellamus. Terminus uero relationis est ea res, ad quam fit alterius comparatio, ut homo genitus ab altero, est terminus paternitatis. eius namq; respectu alterum dicimus patrem. Hanc posteriorem diuisionem eò tradidimus, quòd secundum ipsam sumatur huius prædicamenti a sex ultimis differentia, atque distinctio. Nam quum illud consistet, tria tantum esse prædicamenta rerum absolutarum, nempe substantiam, quantitatem, & qualitatē, cætera uero septem relationes tantummodo continere. inuenire conati sunt aliqui diuersitatis notam, qua hoc prædicamentum ad aliquid, a reliquis dissepant. Hæc autem non uidebatur aliter posse accommodari, quam per intrinsecus & extrinsecus aduenire, assignari. Quare ad aliquid, ut est huius ordinis generalissimum, definiunt relationem intrinsecus aduenientem, qua sanè finitione, extranea omnia sese arbitrati sunt exclusisse, omnibus tamen quæ huc pertinere debent admissis & comprehensis. Verum alij emerferunt, quibus hanc talē præsentis seriei ab alijs relationum ordinibus distinctionem segregationeq; multis rationibus conuulsam, labefactā, claudicantem, & insufficientem existimantes, cum meliorem inuenire & assequi non possent, qua positiua, affirmatiuaq; quapiam proprietate hæc ipsa inter se distinguerent, duxerunt ad aliquid, ut esset speciale prædicamentum, non aliter quæ per aliorum relatiuorum prædicamentorum abnegationem definiendum esse, ut sit relatio quæ neq; est actio, neq; passio, neq; ubi, neq; quando, neq; situs, neq; habitus. Fuerunt & tertij, qui ad aliquid a cæteris relatiuis prædicamentis, non tanq; disparatum quoddam & repugnans putarunt differre, sed ut uerè superius, & proinde secundum rei ueritatem, tantum quatuor constituenta esse prædicamenta, substantiam, quantitatem, qualitatem, & ad aliquid seu relationem. Quòd uero alia sex adiecerint philosophi, hoc factum esse docendi causa. Nam cum penè infinita multitudo sit relationum, maluerunt (ut dicunt isti) plures classes facere, ne si omnia talia nomina in vnam aliquam includerent, multitudine perturbarentur addiscentes. Cæterum quid in hac cõtrouersia potius sit amplectendū, nõ est præsentis loci prolixius disputare. Tertio præmittitur ipsius ad aliquid, secundum quod huius classis generalissimū ponitur, uulgaris diuifio usq; ad nonnulla ipsius specialissima. Nam omnia enumerare, longum foret in tanta relationum multitudine uarietateq;. Secatur ergo primū ad aliquid in duo subalterna genera, quæ a pleriq; ad aliquid æquiparantia, & ad aliquid disquiparantia, ab alijs uero ad aliquid æqualiter

æqualiter comparatum, & inæqualiter comparatum uocantur. Sed de nomine non est operæ precium contendere, ubi de re latis constiterit. Ad aliquid æquiparantia dicitur, quod ad suum correlatiuum sub eodem refertur nomine, uel potius quod habet relatiuum eiusdem seci speciei, ut similitudo, fraternitas, &c. Dicitur namq; simili simile, & frater fratris frater, & ita de alijs eiusmodi. Est quoq; similitudo alicuius qualitatis, eiusdem speciei cū ea similitudine quæ sibi in suo termino respõdet, & ita de fraternitate. An autē similitudo duarū albedinū inter se & duarū nigredinū mutua similitudo, specie inter se discrimē habeat, alijs relinquo discutiendū. Certum est tamen, hoc genere subalterno non tantum specialissimas species comprehensas esse. Ad aliquid disquiparantia seu inæqualiter relatum, est relatio, quæ ad suum correlatiuum a quo etiam specie differt, sub diuerso refertur nomine, ut pater, Non enim dicitur pater patris pater, sed filij, discrepatq; paternitas indubiè specie, ab ea relatione, secundum quæ qui ab illo genitus est, dicitur filius. Hoc autem genus in duo subalterna rursus diuiditur. Quidam ad aliquid correlatiuo dignius & indignius correlatiuo appellant. Alij ad aliquid superpositionis & suppositionis. Sub priore continentur quæcunq; fundamentum suum in quantum tale dignius constituunt, quàm sit correlatiui fundamentum, ut pater, causa. Est enim semper pater, ut talis, dignior filio. & causa effectū. Sub posteriore uero, quæ oppositum illius efficiunt, ut filius, causatum seu effectus, & sic de alijs.

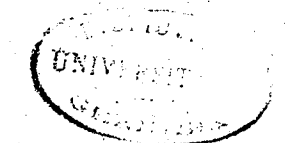
Coordinatio prædicamenti Ad aliquid.

His pregestatis, ad definitionem in principio huius capituli assignatam accedimus, ea sic habet. Ad aliquid talia dicuntur, quæcunq; hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur, uel quomodo libet aliter ad aliud, quæ licet de terminis relatis, id est, relationem quampiam, cuiuscunq; fuerit ordinis prædicamentalis, uel principaliter uel connotatione sola significantibus, interpretari soleat. Sincerius tamē magis ad sequentia appositè, de rebus ipsis, tales relationes in se habentibus, exponenda uidetur. Accipiat ergo definitum pro eiusmodi rebus, quæ habitudine aliquā ad se inuicē induerunt, siue eæ correlatiua sint, hoc est, ad se mutuo referantur, siue non. Diuersa enim sunt nõ nihil, ad aliquid seu relatiua, & correlatiua. Siquidē pater & dominus relatiua sunt, non correlatiua, similiter uirtus & uiciū, ut ex prima cõmunitate ad aliquid parabit. Interdū tamen hoc discrimen cõfunditur. Particula, hoc ipsum quod sunt (græcè pluraliter legitur, hæc ipsa quæ sunt) determinans uerbum dicuntur, cum sit imperfecta, mutilaq; complenda est adiectione præpositionis secundum, aut similis, ut ualeat idem quod secundum suam naturam seu essentiam, in quantum sunt talia, qualia per uoces esse significantur, uel connotantur. Pater enim propter suam paternitatem, quæ dat ipsi formaliter ut sit pater, refertur ad filium, & sic de alijs ad aliquid. Dicit autem siue referri, hic nihil est aliud, quàm ipsum adiuuatum suo correlatiuo in obliquo designato, de semet uerè & uniuersaliter prædicari, ut pater dicitur filij, seu refertur ad filium, quia uerum est, omnē patrem esse filij patrem. Absoluimus hic huius

Ad aliquid definitionis explicatio.

Quid dicitur, siue referri.

hic huiusmodi terminos a genere, vt sub patre etiam mater, & sub filio comprehendatur filia. Ideo vas non rectè refertur ad vinum, nec bos ad agricolam. quia non est verum, omne vas esse vini vas, nec omnem bouem esse agricolæ bouem. Sed vas quidem ad contentum refertur, aut si mauius, aliud fingas iuxta Aristotelis doctrinam, & bos vt est possessorem, non autem in quantum bos. Non enim significat nomē bouis huiusmodi relationem. Quare nec albedo ad album refertur tanquam ad correlatiuum, neque grammatica ad grammaticum. Quia licet naturaliter omnis albedo sit albi albedo tanq̄ forma sui subiecti, & similiter grammatica grammatici grammatica, illæ tamen relationes, huiusmodi nominibus non indicantur. Quod licet a nonnullis negatum iri sciamus, facit tamen vt ausimus affirmare, ipse Aristot. in fine capituli de qualitate, ponens scientiam ad aliquid, non autem grammaticam aut musicam. Quod autem postremo loco in definitione disiunctim habetur, dicuntur aliorum vel quomodolibet, &c. solito more diuisionem quandam atq; multipliciter indicat eorum quæ continentur sub definito. Pro qua aduertendum, quod (teste etiā Boetio) relatiuorum quædam nata sunt sub alicuius casus habitudine, absq; interuentu vllius præpositionis ad inuicem referri, vt pater, simile, percutiens, mauius, &c. Dicitur enim pater filij pater, simile simili simile, percutiens percutit percussum, mauius minore mauius. Nominatiuus autem casus atq; vocatiuus, huiusmodi relationibus nequaquā seruire & idonei esse possunt, cum in his oporteat quandam explicari transitionem, quæ dictis casibus nequit conuenienter exprimi. Quæ igitur huiusmodi sunt relatiua, vt circa præpositionis vsum ad sua correlatiua sub habitudine genitiui casus referantur, aliorum dicuntur, & sub priore continenter membro, siue correlatiua ipsorum reciprocè secundum eundem casum referri nata fuerint, siue non, vt patet de scientia & scibili, Nam scientia scibilis scientia dicitur, scibile verò scientia scibile, non scientiæ. Alia sunt ad aliquid, quæ non nisi præpositione quapiam interiecta licet referre, vt magnum, multum, agens, patiens. Dicitur enim magnum, ad paruum, magnū, multum ad paucum multum, & ediuersò. Agens quoq; in patiens agit, patiens verò ab agente patitur. Hæc autem, vnā cum omnibus alijs, quæ secundum alios casus q̄ genitiuos referuntur, sub posteriore definitionis membro conciusa sunt, quorum ibi incipit textus referre exempla, Mons verò magnus, &c. Neq; huic expositioni quicquam officit, quod statim a definitione subiecit Aristoteles, vt mauius id quod est alterius dicitur. aliquo enim mauius dicitur. Ex quo nimirum apparet mauius sub secunda parte potiori iure comprehendī, quum in ablatiuo referatur. Istud inquam nihil nobis obstat, eo quod Aristot. exemplum suum græco sermone accommodauerit, secundum quem mauius genitiuum regit, nō ablatiuum, qui casus Latini dictus est, & Græcis ignotus, Non est ergo hoc conueniens prioris mēbri exemplū secundum latinum idioma, sed græcum quo vsus est Aristot. Ex dictis palam est, eadem relatiua diuersis rationibus sub vtrāq; contineri parte, vt sunt simile, amicus, &c. Nā simile dicitur simili simile, & similis simile, Amicus quoq; amici amicus dicitur, & amicus amicus, vt illic substantiuum sit nomē, hic adiectiuū. Sed hæc grāmaticis relinquamus. Quum sequitur in litera (Sunt & hæc ad aliquid, &c. declaratur non modo ad aliquid secundū esse, verū etiam (quæ vocant) secundum dici, præmissa definitione comprehensa fuisse. Sunt enim ista quinq; hic enumerata (dempto vltimo) ad aliquid secundū dici tantū, ad qualitatis prædicamentum attinentia. Habitus quidem & affectus seu (vt Boetius legit) dispositio & disciplina, vel (quod in idem redit) scientia propter respectus per huiusmodi vocabula connotatos (quia pleriq; ponuntur respectus mensurationis passiuæ) referuntur ad sua obiecta, id est, materias circa quas versantur tales qualitates, licet fortasse non sint correlatiuis semper propria simpliciaq; imposita nomina, quo euentu secundum Aristotelis doctrinam, fingere nomen, vel oratione circumloqui erit necesse. Sensus verò, hoc est, sentiendi potentia, quatenus hoc nomine sensus, respectum immutationis passiuæ connotante significatur, ad suum sensibile, cui competit actiua immutatio, referendus est. Horum latior declaratio, ex altioribus petenda est disciplinis. Secundò ex eadem parte textus colligendum est, ad aliquid non vt est huius seriei prædicamentalis generalissimum, hic esse definitum, quum etiam positioni, quæ ad penultimam pertinet seriem, data definitio conueniat. Tertio non modo quæ nominibus relatiuis concretè designantur, hoc est, ea quæ in se relationem aliquam habent, definita fuisse, sed & ipsas quoq; relationes, quatenus abstractis nominibus exprimuntur, licet non soleat secundum abstracta huiusmodi fieri relatiuorum ad inuicem relatio. Neq; enim ita dixerimus, paternitatem esse filiationis paternitatem, filiationem quoq; paternitatis filiationem, vt patrem filij patrem, & filium patris filium, & ita de alijs. Inter quinq; autem ibi recensita nomina, vnum dumtaxat est, quod in

Quæ dicant aliorum, aut quomodolibet aliter.

quod in quantum ad aliquid, sit abstractum, nempe positio. Cætera enim quatuor, tametsi qualitatibus quampiam abstractim expriment, non tamen ipsam relationem, quum non de relatione, sed eius dicantur fundamentum. Positio verò relationem a subiecto abstrahit. Quare in fine textus dicitur, quod iacere & stare vel sedere non sunt positiones, sed a dictis positionibus denominatiue dicuntur, id est, sunt denominatiua voce & significatione simul, respectu dictarum positionum. Sicut album & nigrum non sunt qualitates, sed sunt denominatiua voce & significatione simul respectu qualitatum. Verū instabit aliquis, iacere est tantum denominatiuum significatione respectu accubitus, ergo non rectè interpretati sumus dici denominatiue .i. esse denominatiuum voce & significatione simul. Cui responsū sit, qd licet interpretes Latini sic inconsideratè reddiderit exemplum latinū, tamen vox græca (ἀνακλιθῆναι) in cuius locū successit verbum (iacere,) est verum denominatiuum voce & significatione simul respectu abstracti ἀνακλιθῆναι, in cuius locum successit accubitus. Dico inconsideratè, quia non temerè confundendum esse censeo (dici denominatiue) cum (dici quomodolibet aliter) eo qd Aristoteles in textu de qualibus hæc diligentissimè a se separet, vt ibi videtur, & ideo puto, exemplum ab interprete aliter fuisse reddendum.

Annotatio in secundam partem, continentem ad aliquid communitates & proprietates, cum ampla prolixaq; ipsarum declaratione, adiectis ad secundam proprietatem duabus obiectiōibus.

A Signantur in hac secunda parte, ad aliquid duæ cōmunitates cum duabus (vt recepta habet opinio) proprietatibus. Prima cōmunitas est, habere contrarium. Quæ iccirco cōmunitas dicitur & non proprietas, quod nec omnibus nec solis conuenit ad aliquid, non quidem solis, cum etiam albedini & nigredini conueniat, quæ ad aliquid minimè sunt. Non etiam omni, eo quod nullis ad aliquid secundum esse competat, vt in prædicamento quæritatis dicebatur. Quare restat, vt eis tantum quæ secundum dici ad aliquid vocantur possit conuenire. Sed nec his omnibus competit, sed ijs dumtaxat, quæ sunt qualitates contrariæ, vt sunt scientia & ignorantia, virtus & vitium, & si qua sunt talia plura. Non autem capiti, manui, vel loco, &c. Patet ergo, hanc cōmunitatem, quæ de contrarietate propriè dicta, est intelligenda, non ipsis ad aliquid vt ad aliquid sunt competere, sed vt res quædam absolutæ sunt, nempe tales qualitates. Neq; te moueat, quod in initio literæ dicitur in vulgatis exemplaribus, Inest autem contrarietas relationi. Nam pro eo habet translato Boetiana, Inest autem contrarietas ijs quæ sunt ad aliquid, &c. Circa exempla autem Aristotelica aduertendum est, virtutem & vitium, scientiam & ignorantiam, relatiua quidem esse, non tamen correlatiua. Prius autem hæc duo differre dicebamus. Neq; enim illa ad se inuicem referuntur, vt constat. Sed refertur virtus ad studiosum, non quidem virtutis subiectum, vt hominem, sed obiectū seu materiam. Similiter vitium ad vitiosum, quemadmodū & scientia ad scibile, & ignorantia ad ignorabile. Ignorantia autē non hic negatiue aut priuatiue est accipienda, quo modo idiotas dicimus ignorantes, sed positiue pro errore contrario scientiæ, hoc est, quo quis assentitur opposito conclusionis scibilis, quemadmodū de ignorantia loquitur Philosophus, in primo Posteriorum analyticorum. Sed insurgit hic dubitatio, eo quod non videntur virtus & vitium, scientia & ignorantia, verè inter se contraria esse, quum eidem simul insint. Nam sciens vnā conclusionem, frequenter ignorat alterā. Similiter nihil obstare videtur, quin sobrius sit superbus, & iustus quispiam prodigus sit, licet hoc inficiarentur illi, qui connexionem virtutum inter se astruūt, de qua re latius in Ethica & Theologia disputatur. Cui respondendum est, ea quæ hic assignat Philosophus, tantum generalia esse contraria, & ratione suorum inferiorum, quibus satis est si vnus aliquod inferius propriè contrarium fuerit alteri cui inferiori alterius, sicut patet etiam de naturali potentia & impotentia. Alij respondent, ista tantum contraria dici respectu eiusdem obiecti. Verū hæc eodem recidere videntur. Non attulit autem Aristoteles, quæ propriè & immediatè ratione sui essent contraria, quandoquidem talia nulla ad aliquid sunt, vt patebit ex fine terciæ partis de qualitate.

Secunda cōmunitas (quæ non satis conueniēter videtur Albertus dicere præcedentis esse effectum, quū multo latius se extendat q̄ illa) est suscipere magis & minus, hoc est, prædicari tanq̄ signatum cum eiusmodi comparatiuis aduerbijs. Nam termini prædicantur vt significantes, res verò vt significatæ. Non enim hic agendū est de intentione vel remissione. Quandoquidē simile & dissimile, & inæquale, quæ magis ac minus suscipere ait Aristot. intentionē remissionemq; suscipere non possunt. Iure autem hanc cōmunitatem vocamus, non proprietatem, quum non solis competat ad aliquid, sed etiā albo, nigro, dulci, &c. Neq; etiam omnibus, vt

H ij ipse fa

Inest autē cōtrarietas relationi.

Prima cōmunitas ad aliquid.

Obiectio

Dilutio

Secunda ad aliquid cōmunitas. Albertus

Que relati-
ones magis
& minus sus-
cipiunt, &
quæ non.

Relatio nõ
cõstitit in-
diuisibili,

Prior adali-
quid propri-
etas,
Quid con-
uertens.

Animalia
capita non
habentia.

Posterior
adaliquid
proprietat.

ipse fatetur Aristoteles. Vndè sciendum, duplices distingui solere hoc loco relationes. Que-
dam enim in indiuisibili seu cetera quadam mensura consistere dicuntur, aliæ verò in diuisibi-
li. Ea relatio consistit in indiuisibili, cuius fundamento aut termino in quantum tali, si addi-
deris quid, ademerisue, non relinquitur eadem secundum speciem relatio in his quæ remane-
bunt, vt sunt æqualitas, relationes dupli dimidij, tripli sextupli. Itè paternitas, filiatio, & simi-
les. Nam si duorum æqualium, alteri tantum aliquid quantitatis ademeris vel adiunxeris, in-
teribit æqualitas & fiet inæqualia, & sic de alijs. Atq; hæc nõ possunt propriè cum aduerbijs il-
lis comparatiuis prædicari. Quòd autem Aristot. numerat æquale inter ea quæ magis & mi-
nus suscipiunt (vt patet in Boetij translatione) intelligendum est de æqualitate non exa-
cta, & de qua vulgò homines loquuntur, dicentes ea esse æqualia, quæ non multum ab exacta
illa & vera æqualitate absunt. Nam (vt vulgò dicitur) quæ parum distant, nihil distare viden-
tur. Ea autem relatio non in indiuisibili consistere dicitur, cuius fundamento aut termino qua-
renus tali, potest fieri additio vel subtractio, manente eadem relationis specie, vt inæqualitas,
similitudo, dissimilitudo, &c. Potest namq; a duorum inæqualium altero quicquam abstrahi,
vt tamen relinquatur inæqualia, veluti si a ligno quadrupedalì pedem vnum sustuleris, ma-
nebit tamen bipedalì inæquale, quemadmodum ante fuerat, licet iam minus futurum sit illi in
æquale, q̄ prius. Hęc igitur solæ relationes non positæ in indiuisibili, cum dictis aduerbijs præ-
dicari propriè poterunt, si concretim designentur. Vt decas inæqualior est triadi, q̄ sit ogdoas,
& nigredo dissimilior est albori quàm viriditas, &c. Sunt tamen nonnullæ etiam earum quæ
in indiuisibili videntur consistere, impropriè cum eisdem aduerbijs prædicabiles, Vt substan-
tia, quæ secundum magis & minus prædicatur, pro maiore vel minore propinquitateq; & ac-
cessu ad primas substantias, quemadmodum superius habitum est. Præterea genus & speci-
es, cum eisdem aduerbijs prædicantur ob minorem vel maiorem sub se contentorum multi-
tudinem, & ita fortasse ab alijs quibusdam ostendi contingeret. Sed cum in his certam aliquã
regulam præscribere, aut impossibile sit, aut certè difficillimum, ad reliqua transeamus.

Prior proprietat adaliquid ibi posita, Omnia relatiua ad conuertentia, &c.) assignatur apri-
dici ad conuertens, vel secundum pluralem numerum, apta dici ad conuertentia. Conuer-
tens autem est ipsum correlatiuũ, vel eius vicem supplens quippiam, Nam hoc in referendo,
relatiuum in se conuertit ac remittit seu reflectit, vt cum dicimus pater est filij pater, dominus
est serui dominus. Quæ hic de conuertentia tradi solent, quum non pertineant ad Aristote-
lem, qui relatiua ad conuertentia non ad conuertentiam dici asserit, breuitatis gratia præter-
missa sunt. Dicitur est (aprum dici &c.) vt indicarem, huiusmodi actuale relationem
nõ conuenire ipsi adaliquid secundum se, & sine intellectus operatione. Est autè hæc proprie-
tas propria respectu adaliquid ante definiti quarto modo, eo qd soli, omni, & semper cõueniat,
Quomodo soli cõueniat, vt cõq; colligi potest ex his quæ diximus in declaratione definitio-
nis adaliquid. Quòd autem omnibus conueniat, satis declarat & testatur Arist. ponens quædã
vtilissima documta pro habèda recta veraq; huiusmodi relatiuorũ ad inuicem relatione, quo-
rũ principiu ibi ponitur, Amplius si relatiuũ conueniẽter ad id, &c. Vndè patet, talem mutuã
relatiuorum relationem vtrinq; vniuersalem esse debere. Quare non rectè assignatur pater ad
hunc filiu, quia nõ omnis pater huius filij pater est. Sed huic filio assignãdus est hic pater, qui
illum genuit, vt constat relatiuis inter se firmissima quædam conuertibilitas. Ala & alatum
(de quibus in litera fit mentio) idem dicuntur significare principaliter, eam videlicet corpo-
ris partẽ, quæ volandũ est instrumentũ, & diuersos cõnorare respectus, relationesq;. Ala quidẽ
partis, alatu verò totius. Simile iudicium habendum erit, de capite & capitato, & reliquis simili-
bus. In eiusmodi tamen nonnunq̄ difficile est videre, quis respectus cõnotetur, vt in remo &
remito, vt concessa ab Aristot. singendorum nominum libertate vtamur) quæ non partes, sed
potius instrumenta quædã designant. Ea quorũ sunt alæ, & tamen nõ sunt aues, sunt muscæ,
apes, scarabei, quæ mēbrana sicca volant, & vespertiliones, quæ volāt pellicula quadã. Hæc e-
nim oia, neq; plumas habet, neq; sunt ouipara, neq; ex ouis genita, quæ quidem auibus propria
sunt. Naues quæ remis vtuntur satis notè sunt apud nostrates. Animalia capita non habentia
sunt ostrea, cõchilia, &c. Non enim dicitur caput, nisi habeat quosdã sensus, vt auditũ, visum,
olfactum, & plures horum. Quum postea homo, bipes, susceptibile disciplinæ, & eiusmodi
alia dicuntur accidentia serui ac domini, non capitur accidens pro forma quæ est in subie-
cto, sed pro omni eo quod alteri quomodolibet competit, & non est ei essentialia, sed ab ipso
in quantum huiusmodi est extraneũ. Quomodo nihil prohibet, substantias accidentia dici.

Posterior proprietat adaliquid est, esse simul natura, Quod nisi secundum aptitudinem
intelligatur

intelligatur, nonnullam etiam significat relationem seu habitudinem, vt scias, relationibus et-
am ipsis, non absurdè inter se mutuo quandam esse relationem. Ea dicit Boetius Augustinu
secutus esse simul natura, quæ simul sunt ortu atq; occasu. Alij, & ipse Boetius alio in loco,
dicunt, ea esse simul natura, quæ sunt simul naturali intelligentia, vt eorum non possit alterũ
sine reliquo intelligi. Verum cum Aristoteles ipse, in postprædicamentis, quæ simul natu-
ra sint, luculenter definiuerit, non est hic quod ambigamus, Natura (inquit) simul sunt, quæ
conuertuntur secundum essendi consequentiam, & neutrum est causa alteri vt sit. Conse-
quentiam essendi vocamus, cū ex esse seu existentia vnus, inferatur esse alterius. Hæc duplex
est. Vna cõuertibilis, ex cuius scilicet cõsequente licet vicissim inferre antecedens. Tales sunt
hæc, pater est, ergo filius est. homo est, ergo disciplinæ capax est. rationale est, ergo homo est.
Sequitur enim ediuersò, filius est, ergo pater est. disciplinæ capax existit, ergo homo. homo
est, ergo rationale est. Altera est essendi consequentia nõ recurrens seu non conuertibilis, ex
cuius consequente non iterum sequitur antecedens, vt homo est, ergo animal est. duo sunt, er-
go vnum est. Non enim ediuersò sequitur, animal est, ergo homo est. vnum est, ergo duo
sunt. Pater ergo, ea secundum essendi consequentiam conuertit, quæ posita, se mutuo po-
nunt, & interempta se interimunt. Ob defectum huius prioris conditionis non sunt homo
& animal simul natura, neq; pater & dominus, neq; etiam pater & hic filius. Per secundam
autem definitionis partem, quæ de quouis causæ genere intelligenda est, excluduntur homo
& rationale, homo & risibile, & quæcunq; similiter se habent. Est enim rationale causa for-
malis hominis, homo verò efficiens risibilis. & vniuersaliter omne subiectum suæ proprie-
passionis efficiens causa est. Hactenus sentum proprietatis executi sumus. Restat, vt quomo-
do propria sit, dispiciamus. Docent plariq; recentiores, eam esse propriam primo modo, so-
lis quidẽ adaliquid, sed non omnibus competens. Quòd enim non omnibus cõueniat, dicunt
apertis rationibus Arist. conuicisse in litera, dũ ostendit, scibile atq; scientiam, sensibile & sen-
sum nõ conuerti secundũ essendi consequentiã. & idem ostendi posset de alijs nonnullis etiã ad
aliquid secundũ esse, vt priore ac posteriore. Non enim (vt apparet) si prius est, posterius est.
neq; si posterius est, prius oportet esse. Neq; terret huius sententiæ assertores, qd omnia relat-
ua testatus sit Aristot. ad conuertentia dici, quasi ex hoc consequatur, omnia etiam simul esse
natura cum suis conuertentibus. Negant enim hanc consequentiam. Si prius est postero-
re prius, & posterius priore posterius est, ergo si prius est, posterius est, eo quòd propter am-
pliandi vim nomen illud prius quando prædicatur, facit subiectum etiam pro præteritis sig-
nificatis accipi, & posterius pro futuris etiã, non solũ præsentibus, quam sanè ampliandi virtu-
tem constat non habere verbum substantiuum præsentis temporis. Sicut igitur manifestum
est non sequi, futurum est futurum, ergo futurum est, ita neq; sequitur, posterius est priore po-
sterius, ergo posterius est, & sic de priore quoq; est iudicandũ. Et cum eis obijciuntur risibi-
le & flebile, quibus (cum non sunt adaliquid) adamussim tamen videtur eorum quæ natura si
mul sunt cõpetere definitio (Nam & conuertuntur secundum essendi consequentiam, & neu-
trum est alteri causa vt sit, id quod satis quidem apparet manifestum) Respondent, prædi-
ctam definitionem eorũ quæ natura simul sunt, complendam esse adiectione huius particulæ
(neq; ambo sunt effectus eiusdem tertij) qua satis excluduntur illa duo, & quæuis similia,
quum sint eiusdem subiecti passiones, & per consequens effectus. Cæterum hoc qd conueni-
enter dicatur, nolumus nunc verbosius discutere. Nobis magis placet aliorum solutio, dicen-
tium, illam conuertibilitatem secundum consequentiam essendi, cuius in prædicta definitio-
ne fit mentio, debere ijs quæ simul natura sunt propter seipsam, & non ratione alterius cuius
piã tertij competere, vt conuenit risibili atq; flebili ratione communis subiecti, nempe homi-
nis. Est alia opinio apud Caietanũ (quæ ferè veterũ est interpretum) tradens, hanc proprietatẽ,
omnibus in vniuersum relatiuis, modo conuenienter assignata fuerint ad sua conuertentia, cõ-
uenire. Neq; huius oppositum concludere Aristotelicas instantias de scibili & scientia, sensuq;
& sensibili. quum hæc (vt ait) non sic congruenter assignantur. Id quod plurimis verbis pro-
sequitur, sed quia hæc sententia captum puerorum excedit, ideo præterimus. Illud literæ
(Nam in pluribus rebus, &c.) talem habet sententiam. De plerisq; rebus accipiuntur scientiæ,
quũ ipsæ iã existant, & aliquandiu subsisterint. In paucis verò vel omnino nullis hoc cõtin-
git, vt mox simul cum existentia, de ipsis acquiratur scientia, quum oporteat intellectũ ex præ-
uis quibusdã circa rem eiusq; proprietates speculationibus, tandem ad scientiam eius perueni-
re, ex quo sanè apertissimè sequitur, scibile & scientia, non simul esse & non esse, & per conse-
quens non esse simul natura. Cæterum sciremus circulum quadrare, si dato quocunq; circulo,
certana

Que essendi
consequen-
tia, & quoru
plex sit.

Obiectio.

Dissolutio.

Caietanus.

certainam cognosceremus artem ac regulam, qua illi æqualis continentia designaremus quadratum. Id quod semper habitum est difficillimum, neque tempore Aristotelis demonstratum erat, licet plures id essent conati. Verum de hoc apud geometras amplius. Scientiam autem videtur Fabro Aristoteles hic & in superioribus accipere pro certa quadam actuali cognitione, quam mens adhibitis sensibus exercet, quæ profecto sublato animali deperit, non autem pro scientifico habitu qui in intellectu suscipitur, aut certa quavis cognitione, etiam quæ actu sit, quæ anima a corpore separata, sine sensuum functione perageretur. Nam (ut ait) scientificus habitus, scibili etiam non existente, esse potest. Ut scientia de tonitruo, de niue, de grandine, de deliquijs & huiusmodi, pariter & certa actu cognitio, quæ sensuum administratione non eget, ut quod tonitruum sonus sit, qui ex collisione nubium & exhalationis nascitur. Deinde etiam sic non verum erit, animali sublato, scientiam tolli. Nam animæ, quæ huiusmodi scientiarum receptorum sunt, sunt immortales, seculæque a corpore degunt, animali corrupto. hæc ferè ille. Qui tamen cum veteribus scientiam accipiunt pro scientifico habitu, dicunt, scibile sublato simul auferre scientiam, non quia nulla scientia sine suo scibili esse possit, sed quia nullo existente scibili, consequens sit nullam quoque esse scientiam. Si enim scientia sit, & ipsa, & eius subiectum quædam erunt scibilia. Ad posteriorem autem rationem respondent, Aristotelem loqui, de animali non tantum secundum se, sed etiam secundum omnes sui partes sublato siue corrupto, quemadmodum etiam superius interpretati sumus illud, Non existentibus primis subiectis, &c.

Dubiū est, vtrū nulla substantia dicatur adaliquid.

Sequitur annotatio in tertiam partem de adaliquid, dubium vnum pertractantem.

Superius inter adaliquid numerabatur quædam substantia, ut ala alatum, caput capitatum, &c. Dicitur autem in antepredicamentis, generum non subalternatim posteriorum diuersas esse species, propter hanc causam conatur iam Aristot. separare ea quæ verè ad aliquid sunt, ab ijs quæ non propriè inter relatiua numerari solent, ostendens nullam substantiam esse adaliquid, si hoc rectè definiatur, quanquam necesse erat, oppositum dicere Platonem, prioris definitionis ad aliquid autorem, qui rerum diuersitatem videtur aut ignorasse, aut certe non curauisse. Simile quiddam in fine sequentis capituli de qualitatibus inter adaliquid enumeratis dicitur. Per primas & secundas substantias in textu intelligendæ sunt ipsæ res prædicamenti substantiæ singulares & communes, quæ sunt totæ vel partes, in quantum significantur nominibus substantialibus in litera positus, vel similibus. Constat enim manifestè ex sequentibus, non de vocibus, sed de rebus ipsis loqui Aristotelem. Quod autem habet textus, quandam manum non dici alicuius quandam manum, sed alicuius manum, & bouem non dici alicuius bouem, aut lignum alicuius lignum, sed alicuius possessionem, & ita in alijs similibus, non est sic accipiendum, quasi illæ orationes, aut fallæ sint, aut incongruæ. Nam & veras & latinas esse constat. Sed solum vult Aristot. huiusmodi relationes non fieri propter respectum per prædicata talium propositionum significatos, aut connotatos, licet fiant ratione respectum inuentorum de rebus ipsis, pro quibus eiusmodi prædicata & obliqui ad iuncti accipiuntur. Quare nec tales termini, nec res quatenus illis significantur, erunt villo pacto ad aliquid. Cur autem hæc vocabula, manus, caput, possessio, &c. significant vel connotent respectum, non autem hæc manus, hoc caput, homo, bos, lignum, &c. solum pendet ex vocatione impositione & vsu. Nam nomina ad placitum significant. Ex his colligere licet errorem eorum, qui hoc discrimen inter adaliquid secundum esse, & secundum dici tantum, ponunt, quod illa relationes ipsas, seu res ut relationibus indutæ sunt, significant, hæc verò nullas significant relationes, aut res quatenus in se relationes habent, sed tamen res huiusmodi designent, quibus mutua quædam competit habitudo. Nam sic euenit profecto, ut etiam hoc caput, & hoc capitatum, item bos & homo adaliquid sint secundum dici, quod Aristot. pernegat. Sed iam Aristotelicam definitionem, quæ ea sola quæ propriè & secundum esse adaliquid sunt, definiuit, exclusis eis quæ tantum secundum dici sunt adaliquid, videamus. Ea sic habet.

Secunda adaliquid descriptio, & ipsius explicatio.

Adaliquid sunt, quibus hoc ipsum esse, est adaliquid quodammodo se habere. Cuius definitum (vtrix diximus) complectitur tantum adaliquid secundum esse, hoc est, ipsas rerum habitudines mutuas seu relationes, & res a relationibus denominatas, quatenus relatiuis vocabulis principaliter significantur, ut sunt paternitas, dominatio, &c. & res quæ est pater vel dominus, quatenus est talis. Antecedens relatiui quibus, est entia. Ipsum esse, sumitur pro quiditate seu essentia relatiuorum. Habere autem se ad aliquid, sumitur abstractè pro habitudine ad aliquid tanquam terminum habitudinis, siue in re ipsa a fundamento distinctus sit, siue non. Non enim videmus

videmus iustam rationem, quamobrem relationes rationis ab hac definitione reiecerit Diuus Thomas. Non arbitramur hic esse necessarium, ut admoneamus, sub singulari numero pluralem esse intelligendum. Nam huiusmodi facilia leuique, non opus habent, ut ubique incluentur. Roget hic nos fortasse quispiam, cur Arist. non sic suam aptauerit definitionem, ut solis ijs conueniret adaliquid, quæ ad hanc pertinent classem prædicamentalem, præsertim cum hoc libro exactam diuersitatem coordinationum prædicamentalem molitur tradere. Facere profecto multum videtur hæc ratio ad eorum sententiæ probabilitatem, qui ad aliquid vnum commune genus omnium relationum esse affirmant, subsequentesque relatiuorum classes ad hanc, veluti particulares ad communem quandam vniuersalemque pertinere. Nihilominus alij haud absurdè respondere possunt, id factum esse ob impendium difficilium talium relationum ab alijs, quæ sequentium sunt ordinum, distinctionem, de qua fortasse Aristot. tempore, nondum quicquam a veteribus certi traditum fuerat, Cuius signum est, quod in metaphysicis nihil prorsus meminerit Arist. vsquam, de huiusmodi diuersitatis causa, vel modo. Et sanè difficillimum est, tales minime entitatis seu essentiæ reclusas, quales sunt relationes, exactis certisque ab inuicem discriminibus dispellere. Quod mox a definitione subdit textus, Prior verò definitio sequitur, &c.) significat illam Platonicam definitionem, licet omnibus quæ verè relatiua sunt conueniat, non tamen eorum naturam quiditatemque in quantum relatiua sunt indicare, ut facit posterior, sed solum conditionem quandam seu proprietatem ipsorum, nempe referri, seu dici ad aliud, quæ (ut ante est a nobis dictum) non conuenit adaliquid, nisi quatenus significatiuis dictionibus, cognitionibusque subiacent. Corollarium autem ex se cuncta hac definitione illatum (quod a nonnullis tertia proprietate adaliquid vocatur) intelligunt Auerrois, Albertus, & Thomas, de notitia definitiua, hoc est, qua quid res sit cognoscitur exactè. Nam cum essentia relatiui in hoc consistit, ut aliquid respiciat, impossibile est (ut dicunt) relationem definiri sine correlatiuo ad quod est. Alioquin enim definitio non foret conformis naturæ definiti, neque eam explicaret secundum propriam essendi rationem. Quare necesse erit, si vnum relatiuorum sit definitè notum, reliquum quoque simili modo innotuisse. Boetius verò, quem hodie in hoc plerique sequuntur, refert idem corollarium ad cognitionem certam exactamque actualis existentie, siue quod quippiam sit, & rectè quidem. Nam nemo certus est esse patrem, nisi in genere sciat certò filium esse. Nemo quoque firmiter cognoscit hunc patrem existere, nisi & hunc filium existere habeat compertum. Atque huc omnino spectare ipsius literæ declaratio videtur, inferens tandem apertam in principio motæ dubitationis solutionem, ut patet inspicienti. Conuenit autem prædictum corollarium ijs tantum, quæ per se relatiua sunt. Cum ergo ea quæ secundum dici adaliquid vocantur, ut caput, manus, &c. non per se sint relatiua, nihil mirandum, si de his nequaquam contineat veritatem. Sententia autem illa celeberrima in calce præsentis capituli posita, Dubitare de singulis non est inutile, potissimum habet locum, in ijs quæ per se nota sunt minimè, & multum inuoluunt perplexæ obscuritatis, in quibus ad vtramque partem argumentari potentes, facile verum assequuntur, uti dicitur in primo Topicorum. Non inutile est ergo in talibus vtrinque ambiguis dubitare, neutri parti omnino firmiter adherendo. Nam (ut vulgari iactatum est prouerbio) qui nihil scit, nihil dubitat. Huiusmodi autem ambigua, occurrunt plurima circa accuratam relatiuorum considerationem, ut an non sit satis ad perfectam relatiui vnius notitiam, cognitum esse terminum eius, hoc est, rem ipsam ad quam dicitur: an ad perfectam cognitionem actualem relatiui, satis sit correlatiuum, habitu non autem actu notum esse. An melius & peius, vera sint correlatiua secundum esse, ut textus supponit. An relatio omnis a suo fundamento distinguatur realiter, & ita de alijs innumeris, quorum solutiones aliunde sunt petendæ.

Thomas.

Questio.

Solutio.

Auerrois, Albertus, Thomas.

Boetius.

Qualitate autem dicitur quædam dicuntur

Ordo determinationis qualitatis ad cætera prædicamenta.

Sequitur caput de qualitate, Cuius prima pars de qualitate speciebus pertractat.

Ordinis ratio, cur scilicet qualitas, quarto loco explicetur, quantum quidem ad præcedentia tria attinet prædicamenta, patuit superius: quantum verò ad sequentia attinet, assignari consuevit, quod qualitas actionem & passionem natura præcedit, non enim erit calefactio & frige factio, nisi sit calor atque frigus, & sic de alijs. Nobis tamen in huiusmodi quæ non adeo magni sunt momenti, pro ratione voluntas erit autoris. Deinde quamobrem causam huic capiti titulum præfixerit Aristoteles, de quali & qualitate, (cuius rei meminerunt Alexander, D. August. Boetius, & posteriores) non decreuimus hic discutere. Illud palam est, Aristot. vtrix quali & qualitate tanquam primo diuersis, & prius definiuisse qualitatem per quale, posterius

H iij

verò

verò quale per qualitatem. Definitio qualitatis, quã ideo putamus ab Arist. assignatam, vt per eam tanq̃ regulam certissimam, agnoscere possemus plurima ad hoc prædicamentum attinētia, & quia ea in progressu huius capituli erat vsurus, est hæc. Qualitas est, secundum quã quales quidam dicuntur (Addit Boetius esse) sed id facillè subauditur. Thomas cum plerisq; legit dicimur. Verum siue dicimur legas, siue quidam dicuntur, adnotat Albertus, id ad homines propriè referendum esse, non quòd nulla alia præter hominem sint qualia, sed quia soli homines secundum omne genus qualitatis quales sunt. Substantiæ liquidè incorporeæ, qualitates tantum suscipiunt spirituales, non corporales. Reliquæ verò substantiæ, homine excepto, ediuersò corporales diuntaxat, non autem spirituales, Homo vtracq; recipit, spirituales quidem secundum eam sui partem quæ spiritualis est, animam videlicet rationalem, Corporales verò, secundum corpus. Ob hanc quoq; causam reducenda erit data descriptio, aut si magis libuerit, quædam notificatio, ad huiusmodi descriptionem paucioribus obnoxiam cauillationibus. Qualitas est, secundum quam aliquid dicitur quale, vt albedo, nigredo, scientia, ignorantia, vitus, auditus, rectitudo, curuitas, &c. Definitum qualitas, sumendum est pro omni atq; sola forma accidentaria huius prædicamenti, a qua quidpiam quale dicitur simpliciter ac absolute. A differentia enim substantiali, aliquid quale dicitur (vt tradidit Porph.) nõ simpliciter & nudè, sed quale quid. Diuersas ergo atq; varias qualitatis acceptiones in præsentiarum enumerare nõ opus est. Huic loco sit satis, qualitatem sumi (vt diximus) pro omni forma accidentali huius quartæ seriei. Nomen qualitatis sic acceptum bifariam sumitur, Vno modo generatim pro omni forma accidentaria huius prædicamenti, siue facillè a subiecto mobilis sit, siue difficilè. Altero modo tantum pro huiusmodi forma, omnino, aut certè difficilè a subiecto separabili. In hac secunda acceptione atq; significatione sumitur qualitas in tertia specie, dum discrimen atq; diuersitas redditur, inter passibiles qualitates & passiones. Arbitrantur nonnulli, concreta qualitates designantia, præsertim quibus competere possit diuturnum esse, atq; permanens, solum prædicari, de ijs subiectis, quæ huiusmodi qualitates in se retinent permanenter, quibus satis fauet locus iam ab Aristotele allatus. ob id quoq; hi contentunt, definitum qualitas accipiendum esse secundo modo. Verum nostro iudicio parui refert, vtro modo in data descriptione accipiamus qualitatem. Si enim secundo modo sumatur qualitas, ab ea aliquid erit quale simpliciter, absolute, atq; permanenter. Si verò priori modo accipiatur, per quale intelligemus id quod simpliciter est quale, hoc est, intensè atq; fixè, & id etiam quod quale est secundum quid, id est, secundum partem aut transitorie. Antecedens relatiui quam, forma est accidentalis, qua quidem particula excludere poteris, quæcunq; non sunt accidentariæ formæ, vt potè substantiales differentias atq; partes, faciem, dentes, caput, & id genus alia. Consueuimus enim dicere, hunc rubeum esse, illum verò pallidum secundum faciem, Aethiopem esse album secundum dentes, animal secundum cor calidum, & hominem secundum cerebrum omnium animalium maximè humidum, quæ omnia substantiæ sunt, nõ autem formæ accidentariæ, quare neq; qualitates erunt. Præpositio (secundum) causæ formalis indicans habitudinè, insinuat eã tantum formam accidentalem qualitatem esse, a qua tanq̃ causa formalis aliquid dicitur quale. Hinc facillè excludes lineam, superficiem, quantitatem corpoream, ac numerum, secundum quæ nonnunq̃ admittitur aliquid esse album, nigrum, rectum, curuū, triangulare, circulare, sphericum, orbiculare, pyramidale, par, impar. Dictionem aliquid, solè accipere pro prima substantia, non quasi solæ primæ substantiæ a qualitate denominationem fortirentur, ac essent quales (Nam & substantiæ secundæ, item & nonnulla accidentia passim apud Arist. atq; alios autores qualia dici reperiuntur) sed quia ipsæ primæ substantiæ subiecta sunt vltima principaliaq; accidentium, & in illis reliqua consistunt omnia, atq; ab eis dependent, quemadmodum prius declaratum est. Si quis autem contentiosior esse volet pro re nihili, pro aliquid accipiat, quicquid est qualitate affectum, siue id prima aut secunda sit substantia, siue aliquid accidentium, huic vel illi qualitati subiectum. Verbum dicuntur, reperimus a pluribus accipi, vt idem valeat quod denominantur, argumento sumpto ex qualium descriptione in proxima parte posita, in qua eodem verbo in eadem significatione vtitur Philosophus. Neq; desunt, qui hac particula sic explicata atq; sumpta arbitrentur ab hac descriptione rei ijs substantiales differentias. Nam per huiusmodi differentias non denominantur constitutæ species, perinde ac species ipsæ suis differentijs priores, erunt, quum potius ex ipsis differentijs ceu prioribus constituentur species. Vocula quale, sumitur vt concretum sit, qualitati prorsus (quantum licet) respondens, hoc est, principaliter idem quod qualitas significans, & ab ipsa (vti solent a suis abstractis concreta) connotato solo discrepans. Id enim quale est

Qualitatis
descriptio.

Quomodo
sumit definitio
qualitas.

Duplex qua
litatis acce-
ptio.
Vna.
Alter.

Explicatio
descriptio-
nis qualita-
tis.

quale est hoc loco, quod aliqua qualitate affectum est ac informatum.

Sunt & aliq̃ ipsius qualis acceptiones, ac variegata quibus enumerandis in præsentiarum abstinendum est. Erunt igitur qualitas forma accidentaria, a qua tanq̃ causa formalis aliquid denominatur esse quale, aut simpliciter ac absolute, aut certè secundum quid. Quòd si cui placuerit magis, priori modo de qualitate dictam intelligere descriptionem, ex iam dictis colliget facillimè, quibus suam tueatur interpretationem. Quid autem sit obseruandum, vt forma subiecto aduentitia, ipsam absolute denominet ac simpliciter, peculiariter requirendum est in initio secundi libri Topicorum. Porro hæc qualitatis explicatio, neq; verè est definitio, quam necesse est genere & differentia constare, quibus caret quicquid est generalissimum. neque propriè descriptio, quum non constet ex genere & proprio aliquo, aut accidente huius vice supplemente. sed potius definitio quidem causalis, naturam qualitatis abstractim designat, tanq̃ rei cuiusdam simplicis, quæ causa sit, explicans per quale, quod quidam qualitatis est effectus, & ea magis compositum. Solent autem nobis notiora esse, quæ compositiora sunt, & effectuum rationem subeunt, suis causis & simplicioribus, tanq̃ ea quæ prius sub sensum & intellectum nara sunt cadere. Quòd si ediuersò concretum per suum abstractum definias, descriptio quidem erit, non secundum nos, sed secundum naturam, cui notiora sunt ea quæ sunt simplicia ac causæ. Verum de hoc definiendi modo, postea fortasse latius a nobis tractabitur. Id vnum ex hoc Aristotelis loco intelligemus, concretum & abstractum respondentia, rectè describi nonnunq̃ per se inuicem, præsertim vbi nobis aut non licet aliam assignare definitionem, aut talis non occurrit. Diuiditur autem rectè a Philosopho qualitas in quatuor genera subalterna immediate sub se contenta. Neque enim necessarium esse putamus, omnem generis diuisionem in suas species per differentias primas & immediatas oportere dumtaxat esse bimbrem, vt est nonnullis persuasum, de qua re alibi latius. Quod ergo in initio habet textus (qualitatem dici multipliciter) de multiplicitate seu diuersitate supposito- rum, hoc est, inferiorum, non autem significationum est accipiendum. Alioqui enim qualitas, non verum genus foret harum quatuor specierum, sed potius æquiuocum. Huiusmodi autem generibus seu speciebus, non sunt nomina imposita, sed quibusdam complexis ea circumloquimur. Vna atq; prima species qualitatis est, habitus & dispositio, complexo hoc circumloquutiue sumpto, vt sub se complectatur quæcunq; verè atq; per se ad hanc primam pertinent speciem. Huius nihilominus partes separatæ in textus deductione significatiue tenentur, id quod & in alijs orationibus acceptis circumlocutiue vsu venire solet. Habitus autem atq; dispositio seorsum sumpta, iuxta communem atq; receptam opinionem, specie essentiali non differunt, sed tantum accidentali, hoc est, quadam perfectione & imperfectione, eadem permanente interim substantia atq; essentia, & ob hanc rem dicuntur illa, vna qualitatis species, atq; ab Arist. iuncta esse copulatiua coniunctione, non autem disiunctiua, cuius aliquoties est officium, essentialem eorum quæ coniungit indicare differentiam, quod fieri asserunt in secunda specie assignatione, quæ est naturalis potentia vel impotentia. Nomina habitus & dispositio dupliciter dicuntur accipi. Primò, vt idem principaliter designent, & nihil peculiariter connotent. In qua acceptione (quæ rariis competit habitui) hæc prorsus synonyma sunt. Neq; enim in hoc loco statuimus sequi Aquinatem, opinantem, habitum atq; dispositionem essentialiter a se inuicem separata esse. Altero modo lumuntur, vt tantum conuocato sint diuersa, dicaturq; habitus, tantum qualitas firmiter in subiecto radicata, a quo admodum difficilè separari possit. Ediuersò dispositio sit ea qualitas, quæ in subiecto debiliter est radicata, quæq; a subiecto facillè possit dimoueri. Neq; magni refert, an hæc vocabula secundario designent hanc a subiecto separationem facillè & difficilè, an non. prius enim ostendimus, hæc eadem aliunde atq; ob aliam connotationem dicta esse ad aliquid secundum dici. Cæterum prætermittis ob sui difficultatè ijs descriptionibus, quas quinto Metaphysices tradit Philosophus de habitu & dispositione, alias assignabimus huic loco commodiores & intellectu facilliores. Quæ enim ab Alberto, Aquinate, ac Caietano narrantur de natura atq; distinctione harum specierum qualitatis, adeò in umbra (quod dici solet) disputata videntur, vt vix comprehendere possint, vel ab his qui probe sunt in philosophicis instituti. Est ergo habitus hoc modo definiendus, definitione ex diuersis apud Arist. locis, præsertim secundo libro Ethicorum collecta. Habitus est qualitas animi vel corporis, consuetudine agendi parata. Aut habitus qualitas est insensibilis, ex actu vel actibus acquisita, non facillè mobilis a subiecto. Posita est particula insensibilis, ad differentiam qualitatum tertie & quartæ speciei, quæ sunt sensibiles, hoc est, aliquo exteriorum sensuum perceptibiles, Quales sunt calor, frigus, rectitudo, curuitas, triangulus

Qualitatis
diuisio i qua-
tuor species
subalternas.

Quo pacto
qualitas di-
cat multiplici-
titer.

Prima quali-
tatis species
est, habitus
& dispositio

Albertus.
Aquinas.
Caietanus.

Quid habi-
tus, & eius
definitionis
explicatio.

triangulus, &c. **Habitus** verò & dispositiones, siue ad animam spectent, siue ad corpus, deprehendi nequeunt aliquo sensu exteriori. Secundo loco subiectum est (ex actibus acquisita) hoc est, proprijs operationibus, ad distinctionem qualitatū secundę speciei, quę subiectis ipsis ab initio insunt, & non parantur labore, Vt a natiuitate omnibus hominibus inesse sensus, appetitus, mens, voluntas, atq; alię huiusmodi potentię naturales vel impotentię. Ex nostris autem operationibus ipsi acquirimus scientiam, artem, prudentiam, virtutem, habitū currendi, citharizandi, &c. Tertio loco dictum (a subiecto difficile mobilis) quod quidem vnā cum eo quod nunc diximus, indicat prior definitio, dum dicit (ex consuetudine parata) vt ostendatur, quo inter se discrepent habitus & dispositio separati & proprię sumpta. Data habitus descriptio explicat tantū naturam eorū habituum, qui modo naturali acquiruntur, quosque naturali ratione deprehendimus inesse subiecto. Sunt enim alij quidam habitus, a solo deo infusi, quicq; acquiri nequeunt ex prioribus operationibus, quales sunt habitus scientiarum atq; virtutum, substantijs incorporeis concreati. Item tres illę virtutes theologicę, fides, spes, & charitas, quas Deus optimus gratis donat baptisma suscipientibus. Quod si quis desideret descriptionem vnā habitibus omnibus communem, hanc aut aliam similem accipiat. **Habitus** est qualitas, a qua quippiam redditur promptum & habile ad aliquid operandū promptē, facile, atq; cū delectatione. Id enim habitui omni, siue acquisito, siue concreato, aut infuso competit. Porro quomodo habitus ex dispositione nascatur, quomodo ex operationibus præuis, An nonnunq; ex vnico actu procreari possit, Quid sit subiectum ipsius habitus, quę necessitas asserendi hos habitus, quo modo augeantur atq; minuantur, vnde ipsorū proueniat corruptio, & id genus alia, omnia missa hoc loco sunt faciendā. Nam hęc potius ad secundum Ethicorum, & secundum de anima videntur pertinere. Huic loco sitis satis, in solis rebus anima sensitua aut rationali animatis, non per naturam determinatis ad aliquam certam operationem, primo ex operationibus fieri dispositiones, deinde habitus, ad promptē, facile ac delectabiliter agendum atq; operandum. Cuius declarationem alijs relinquimus.

Habitus paritio.
Habitus corporis.

Secatur autem habitus, in habitum corporis & animę. **Habitus corporis** est, qui immediatē recipitur in corpore toto, aut corporis parte aliqua, vt habitus citharizandi, suendi, sartendi, in manu ac digitis, In toto autem corpore habitus salendi, currendi, & similia. Omnes hi habitus secundarij dicuntur esse, eo quod alij quibus correspondent tanq; precipuis, in anima sint, vel animę potentia. Pręter enim habitū citharizandi, qui est in digitis citharę, est & alius citharę habitus in anima, quorum vterq; sine altero potest permanere, & ita in alijs similibus. Quibusdam nihilominus placet, nullos esse veros in corpore habitus, sed tantum per frequentes huiusmodi operationes tolli quędam corporis impedimenta exercendarum talium operationum. Verum id quod priori loco diximus, magis est receptum, & Aristoteli consonum. Tales etiam in ipsis brutis reperiuntur, simeis videlicet, canibus, equis, & alijs, quę vt cunctę sunt disciplinabilia. Pręter hos habitus, qui operationes respiciunt, assignat Thomas alios naturam spectantes. Quales sunt sanitas, pulchritudo, & eiusmodi, quę Aristoteli quibusdam in locis habitibus connumerat. Nos autem eos sequimur, qui hęc dicunt non attinere ad primam qualitatis speciem. Porro habitus animę est, qui immediatē animę inest, aut eius potentię. Hic duplex est, prætermisso etiam eo, qui ad potentiam sensitiuam pertinet. Vnus intellectualis, qui est in intellectu, Et alter moralis, qui in appetitu sensitivo aut rationali. Intellectualis habitus sub se comprehendit habitum semper verum, habitum semper falsum, & eum qui modo verus est, modo falsus. **Habitus** semper veridici assignantur quinq; sapientia, intellectus, scientia, ars, & prudentia. Sapientia est habitus, quo intellectus promptus est ad asserendum propositionibus altissimis, siue ex præmissis sint, siue exclusiones. Ex propositionibus dicuntur altissimę, quę de rebus traduntur diuinis, vt deus est incorporeus. vnicum est primum principium omnium rerum, creaturarum. vnus omnium gubernator atq; conseruator, &c. Intellectus est habitus principiorum non altissimorum. Qualia sunt hęc. Omne totum est maius sua parte, Si ab æqualibus equalia demas, quę restant, erunt æqualia. Contradictoria de eodem dici est impossibile. Contraria contrarijs curantur. Omne corpus ex materia & forma constans, est mobile, &c. Scientia est habitus conclusionis demonstratę. Hęc sub se continent, grammaticam, dialecticam, rhetoricam, arithmetica, musicam, geometriam, astronomiam, scientiam naturalem, medicinam, atq; alias disciplinas, quę ad has aliquo modo reducuntur. Grammatica est scientia rectę loquendi. Dialectica, definiendi, diuidendi, atq; colligendi. Rhetorica, dicendi seu eloquendi. Arithmetica, numerandi. Musica, cantandi. Geometria, mensurandi. Astronomia, scientia est considerans cęlestium corporum magnitudines atq; motus.

Hieronymus Hangestus.

Quibusdam nihilominus placet, nullos esse veros in corpore habitus, sed tantum per frequentes huiusmodi operationes tolli quędam corporis impedimenta exercendarum talium operationum. Verum id quod priori loco diximus, magis est receptum, & Aristoteli consonum. Tales etiam in ipsis brutis reperiuntur, simeis videlicet, canibus, equis, & alijs, quę vt cunctę sunt disciplinabilia. Pręter hos habitus, qui operationes respiciunt, assignat Thomas alios naturam spectantes. Quales sunt sanitas, pulchritudo, & eiusmodi, quę Aristoteli quibusdam in locis habitibus connumerat. Nos autem eos sequimur, qui hęc dicunt non attinere ad primam qualitatis speciem. Porro habitus animę est, qui immediatē animę inest, aut eius potentię. Hic duplex est, prætermisso etiam eo, qui ad potentiam sensitiuam pertinet. Vnus intellectualis, qui est in intellectu, Et alter moralis, qui in appetitu sensitivo aut rationali. Intellectualis habitus sub se comprehendit habitum semper verum, habitum semper falsum, & eum qui modo verus est, modo falsus. **Habitus** semper veridici assignantur quinq; sapientia, intellectus, scientia, ars, & prudentia. Sapientia est habitus, quo intellectus promptus est ad asserendum propositionibus altissimis, siue ex præmissis sint, siue exclusiones. Ex propositionibus dicuntur altissimę, quę de rebus traduntur diuinis, vt deus est incorporeus. vnicum est primum principium omnium rerum, creaturarum. vnus omnium gubernator atq; conseruator, &c. Intellectus est habitus principiorum non altissimorum. Qualia sunt hęc. Omne totum est maius sua parte, Si ab æqualibus equalia demas, quę restant, erunt æqualia. Contradictoria de eodem dici est impossibile. Contraria contrarijs curantur. Omne corpus ex materia & forma constans, est mobile, &c. Scientia est habitus conclusionis demonstratę. Hęc sub se continent, grammaticam, dialecticam, rhetoricam, arithmetica, musicam, geometriam, astronomiam, scientiam naturalem, medicinam, atq; alias disciplinas, quę ad has aliquo modo reducuntur. Grammatica est scientia rectę loquendi. Dialectica, definiendi, diuidendi, atq; colligendi. Rhetorica, dicendi seu eloquendi. Arithmetica, numerandi. Musica, cantandi. Geometria, mensurandi. Astronomia, scientia est considerans cęlestium corporum magnitudines atq; motus.

Thomas.

Quibusdam nihilominus placet, nullos esse veros in corpore habitus, sed tantum per frequentes huiusmodi operationes tolli quędam corporis impedimenta exercendarum talium operationum. Verum id quod priori loco diximus, magis est receptum, & Aristoteli consonum. Tales etiam in ipsis brutis reperiuntur, simeis videlicet, canibus, equis, & alijs, quę vt cunctę sunt disciplinabilia. Pręter hos habitus, qui operationes respiciunt, assignat Thomas alios naturam spectantes. Quales sunt sanitas, pulchritudo, & eiusmodi, quę Aristoteli quibusdam in locis habitibus connumerat. Nos autem eos sequimur, qui hęc dicunt non attinere ad primam qualitatis speciem. Porro habitus animę est, qui immediatē animę inest, aut eius potentię. Hic duplex est, prætermisso etiam eo, qui ad potentiam sensitiuam pertinet. Vnus intellectualis, qui est in intellectu, Et alter moralis, qui in appetitu sensitivo aut rationali. Intellectualis habitus sub se comprehendit habitum semper verum, habitum semper falsum, & eum qui modo verus est, modo falsus. **Habitus** semper veridici assignantur quinq; sapientia, intellectus, scientia, ars, & prudentia. Sapientia est habitus, quo intellectus promptus est ad asserendum propositionibus altissimis, siue ex præmissis sint, siue exclusiones. Ex propositionibus dicuntur altissimę, quę de rebus traduntur diuinis, vt deus est incorporeus. vnicum est primum principium omnium rerum, creaturarum. vnus omnium gubernator atq; conseruator, &c. Intellectus est habitus principiorum non altissimorum. Qualia sunt hęc. Omne totum est maius sua parte, Si ab æqualibus equalia demas, quę restant, erunt æqualia. Contradictoria de eodem dici est impossibile. Contraria contrarijs curantur. Omne corpus ex materia & forma constans, est mobile, &c. Scientia est habitus conclusionis demonstratę. Hęc sub se continent, grammaticam, dialecticam, rhetoricam, arithmetica, musicam, geometriam, astronomiam, scientiam naturalem, medicinam, atq; alias disciplinas, quę ad has aliquo modo reducuntur. Grammatica est scientia rectę loquendi. Dialectica, definiendi, diuidendi, atq; colligendi. Rhetorica, dicendi seu eloquendi. Arithmetica, numerandi. Musica, cantandi. Geometria, mensurandi. Astronomia, scientia est considerans cęlestium corporum magnitudines atq; motus.

Animę habitus.

Habitus intellectualis, & moralis.

Quinq; habitus perpetuo veridici Sapientia.

Intellectus.

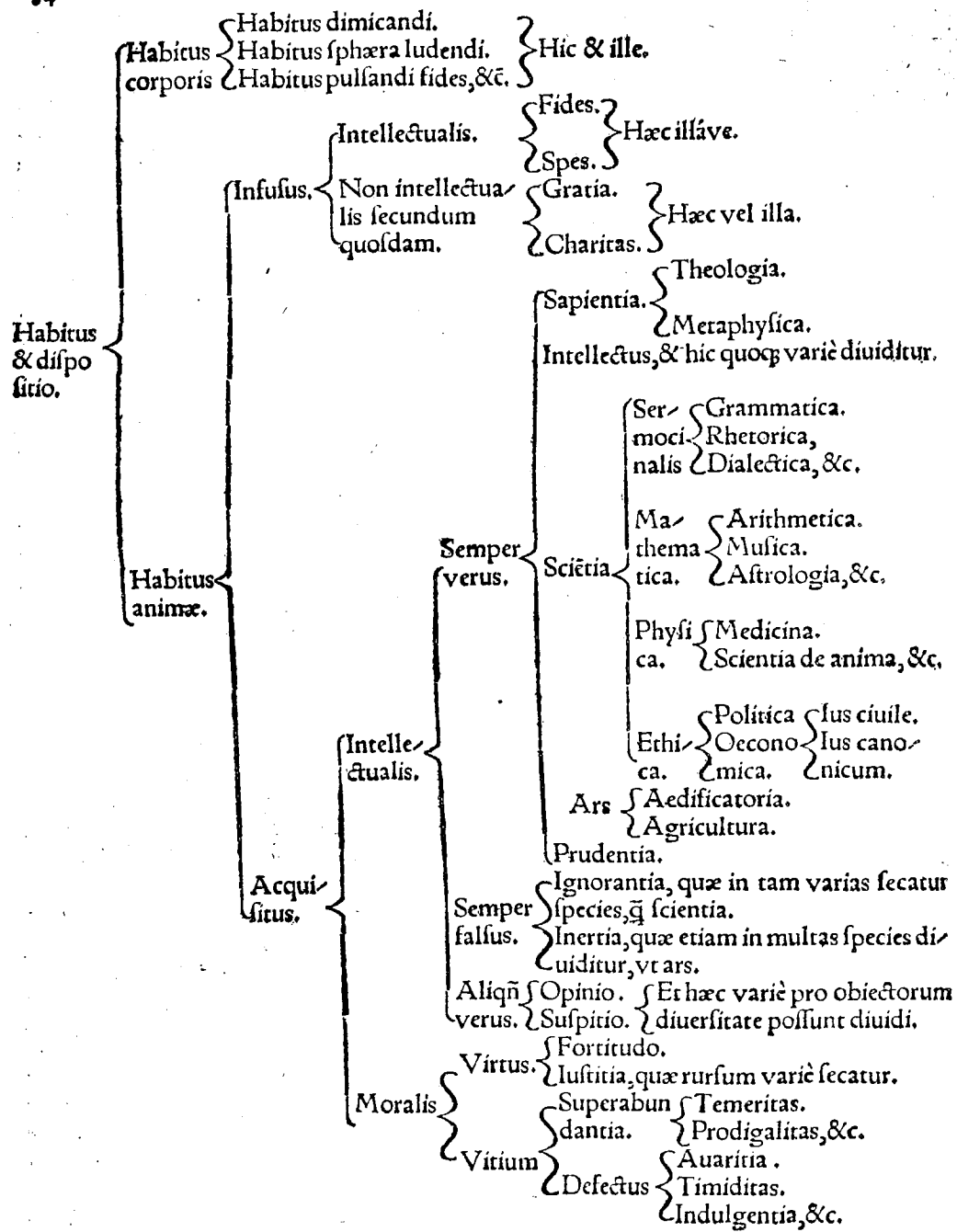
Scientia & eius species.

Intellectus est habitus principiorum non altissimorum. Qualia sunt hęc. Omne totum est maius sua parte, Si ab æqualibus equalia demas, quę restant, erunt æqualia. Contradictoria de eodem dici est impossibile. Contraria contrarijs curantur. Omne corpus ex materia & forma constans, est mobile, &c. Scientia est habitus conclusionis demonstratę. Hęc sub se continent, grammaticam, dialecticam, rhetoricam, arithmetica, musicam, geometriam, astronomiam, scientiam naturalem, medicinam, atq; alias disciplinas, quę ad has aliquo modo reducuntur. Grammatica est scientia rectę loquendi. Dialectica, definiendi, diuidendi, atq; colligendi. Rhetorica, dicendi seu eloquendi. Arithmetica, numerandi. Musica, cantandi. Geometria, mensurandi. Astronomia, scientia est considerans cęlestium corporum magnitudines atq; motus.

Physica

Physica seu naturalis, cognitio est rerum naturalium. Medicina verò, scientia sanandi humana corpora. Ars proprię accepta, est ratio rerum a nobis factibilium, hoc est, habitus cognitiuus, atq; directiuus eorum quę a nobis efficiuntur. Factibile opus est, quod ferē permanet, cęsante nostra operatione, vt domus, gladius, pannus, &c. De artis autē diuisione, & quę sint eius species, in hoc loco nihil est a nobis dicendum. Sunt enim artes vel quę mechanicę nuncupantur innumera, quanq; omnes has ad septem solent reducere. Prudentia est recta ratio rerum a nobis agibilium, seu habitus directiuus & cognitiuus rerum a nobis agendarum, docens rectē deliberare, iudicare, atq; tandem imperare. Sub hac arbitrantur nonnulli, rectē collocari scientias morales, ethice, politicę, & economicam facultarem, atq; iuris prudentiam, de quare alibi exactius est agendum. Prudentię insuper nonnulli annumerant has tres species, *ἐπιστήμη*, *σοφία*, & *γνώμη*, hoc est, vt gręca latine reddantur, bonam consultationem, sagacitatem, atq; sententiam. **Habitus** semper falsi sunt quinq; prioribus oppositi, Vt insipientia, ignorantia, inertia, & imprudentia. **Habitus** autem semper falsi, qui intellectui principiorum opponitur, fortasse non est nomen impositum. Qui autem modo veri modo falsi existunt, sunt opinio, suspitio, & credulitas. Hęc ideo hoc loco breuiter perstrinximus, quod solent in initio logicę, de huiusmodi plura intempestiuē tradi. Reliqua etiā, quę ibi exigi solēt de scientijs ipsis, quę speculatiuę sint, quę practicę, quę reales, & quę rationales, in vniuersum omittimus, eo quod horum omnium declaratio ad primū Metaphysicę videtur pertinere. De virtute autem, virtio, eorū speciebus & definitionibus, iudicamus omnino nobis esse silendum. Spectant enim hęc ad moralem philosophiam, neq; eorum definitiones ac diuisiones possemus breuiter complecti, quemadmodum de prioribus factum est. Redcentes igitur ad ea, quę nostri sunt instituti, dicimus in primis ad hanc primam qualitatis speciem rectē pertinere omnes habitus, siue sint cōcreati, cōgeniti, vel infusi, siue acquisiti. Item & omnes dispositiones, his omnibus habitibus respondētes. Pręterea secundū in eadem specie a nonnullis reponitur omnes species intelligibiles & sensibiles. Dicitur autem in hoc loco species quędam obiecti similitudo, quę dum est in cognitiuā potētia, aut cū ea, aut in ipsa, nata est producere actualē cognitionem talis obiecti. Diximus, aut cum ipsa, aut in ipsa, propter variā multiplicemq; de producenda cognitione opinionem. Inficiantur enim quidam, cognoscitiuam potestatem atq; vim, aliquo modo cognitionem efficere, sed aliunde productam dumtaxat suscipere aiunt. Alij contra asseuerant, quamlibet cognoscendi potētia vel exteriorē, oportere esse notionis suę producendę causam, & si non totā ac integrā. Verum fusior huiusce dubitationis discussio examinatione, peculiariter attinet ad secundum & tertium de anima libros. Tertio his annumerant potentiarum cognoscitiuarū animę omnes actus. Item omnes actus seu operationes & affectus passionēve appetitus rationalis, quę est voluntas. Quales sunt sensatio, visio, auditio, imaginatio, æstimatio, reminiscētia, intellectio, volitio, nolitio, tristitia, voluntatis gaudium, & huiusmodi. Asserunt enim, hęc maximē esse vicina ipsis habitibus. Hi de quibus loquimur, arbitrantur omnes ad hanc etiā pertinere specię, & passiones quę sunt appetitus sensitui, vt sunt dolor, verecundia, iracundia, spes, desperatio, & eiusmodi similia. Quod autem in tertia specie dicitur. Similiter autem & in anima dicuntur passibiles qualitates, atq; passiones, putant intelligendum esse per quandā similitudinem, quemadmodum & in prima specie similitudine quędam dicuntur esse habitus & dispositiones, calor, frigus, sanitas, & ægrotudo. An hęc ita sese habeant, aliorum esto iudicium. Illud nihilominus aduertendum est, quod si hęc quę re vera non sunt habitus & dispositiones secundum descriptiones prius traditas, verē ad hanc speciem attineant, accipiendum est complexum illud voce tantum (habitus & dispositio) vt genus sit ac superius habitus & dispositionis seorsim acceptorū, atq; aliorum in hac specie contentorum. Neq; necessarium erit, complexum circumlocutiue sumptum, conuertibile esse cum se ipso complexē accepto. Circumloquendi enim causa, frequentius neque omnibus neq; solis conuenire solet, quibus attribuitur complexum complexē sumptum. De ordine autem atque differentia huius speciei ad reliquas, fortassis in huius partis calce dicitur. quanquam prius meminimus, in huiusmodi rebus nos non nimium oportere esse anxios. Quia verò huius prædicamenti coordinatio fecundior est, latiusq; sua extendit pomeria, quam vt vnus pagine amplitudine capi posset, decreuimus singulas eius species seorsim in tabula spectandas exhibere. Esto ergo primę speciei distributio talis.

Sequitur tabula de prima specie qualitatis.

Secunda qualitatibus species. Albertus.

Omissæ sunt operationes, seu actus horum habituum & potentiarum, quia & ipsi simili modo sunt diuidendi. Insuper & species tam intelligibiles, quæ sensibiles, pro obiectorum suorum varietate diuersissimæ. Secundam qualitatibus speciem, quam veteres (si Alberto credimus) aptitudinem nuncupabant, circumloquitur Aristoteles hoc complexo Naturalis potentia vel impotentia. Cur autem duo hæc, naturalis potentia & impotentia iunxerit disiunctiuam conjunctione, prius est indicatum. Nam sunt hæc duo diuersæ species immediatè contentæ sub secunda specie subalterna qualitatibus, dicto complexo designata. Horum trium descriptiones ex ipsius textus initio licet has sumere. Naturalis potentia vel impotentia est qualitas, secundum quam quippiam est naturaliter potens vel impotens. Naturalis potentia est, secundum quam quippiam est naturaliter potens. Naturalis verò impotentia est, secundum quam aliquid naturaliter est impotens. Quæ descriptiones nullam cauillationem possunt pati, modo rectè intel-

rectè intelligantur iuxta eum sensum, qui ante redditus est de qualitatibus definitione. Ex declaratione autem ab Aristotele, postea subiuncta poterimus has descriptiones priorum declarationes elicere. Naturalis potentia est, qua aliquid est naturaliter potens ad quippiam faciendum, aut nihil facile patiendum, hoc est, alicui resistendum. Duplex enim est naturalis potentia. Vna ad faciendum atque operandum, quæ aliquando simpliciter competit corporibus. Est enim ignis potens calefacere, aqua potens frigidificare, sol potens & illuminare & calefacere: Aliquando corporibus mixtis, tam inanimatis quam animatis, ut sunt potentia nutritiua, augmentatiua, pugillandi, currendi, saltandi, & similes, quæ habitibus corporis respondent: Insuper intellectus & voluntas iuxta vulgarem opinionem, quibus insunt artes, scientia, virtutes, atque vitia moralia. Potentijs enim naturalibus, & si non omnibus (ut puta his quæ ad vnam certam determinatam sunt operationem) respondent quidam habitus, aut animæ aut corporis. Altera est potentia naturalis, qua aliquid facile ac fortiter resistit illis, quæ contraria sunt ei, quod secundum naturam competit subiecto talem potentiam habenti, ut salubritas in animalis corpore, & durities in eo quod durum est. Addunt quidam tertiam, qua id quod potens est, etiam si nihil operetur, recipit illud quod sibi natura competit. Verum huiusmodi potentia videtur longè alterius esse rationis, quam sint naturales potentia, ut potentia materiae ad suscipiendas quascumque formas, potentia perspicui ad suscipiendas species visibiles.

Quid naturalis potentia. Potentia naturalis duplex. Vna ad operandum.

Alter ad resistendum.

Quid naturalis impotentia.

Duplex impotentia naturalis. Ad operandum. Ad non facile resistendum.

Contra, naturalis impotentia est qualitas, qua aliquid naturaliter est impotens, ad quippiam faciendum, alicui resistendum. Nomen enim impotentia non negatiue iumentum est, aut priuatiue. (Negationi namque aut priuationi non conuenit esse alicuius speciem) sed positiue, quem admodum dicitur de alijs pluribus consimilibus. Impotentia naturalis duplex est. Quædam ad quicquid operandum, ut impotentia pugillandi, impotentia currendi, in eo qui breuioribus est cruribus, & multa carne oppressus. Altera qua non facile resistitur ijs quæ contraria sunt ac nociua, ac corruptiua, ut salubritas, mollicies. Has duas species solent describere, prioribus definitionibus, maioris declarationis gratia aliqua adijciendo in hunc modum. Naturalis potentia est qualitas insensibilis, innata, a qua subiectum naturaliter est potens, ad quiddam agendum, aut alicui resistendum. Naturalis impotentia est qualitas insensibilis, innata, a qua aliquid naturaliter est impotens ad quippiam agendum, &c. Dicitur in primis (qualitas insensibilis) ad excludendas qualitates tertie & quartæ speciei, quæ ferè sunt aliquo sensu exteriori perceptibiles. Naturales autem potentia exteriori sensu non valemus dignoscere, sed tantum eas deprehendimus, ex quibusdam signis atque effectibus. Tertio loco subiungitur (innata) ad differentiam habituum, & omnium eorum quæ ad primam qualitatibus speciem pertinent. Non sunt enim habitus innati, sed (ut diximus) acquiruntur ex operationibus iteratis & nostro labore, nisi diuinitus infundantur. Potentia autem & impotentia naturales, in nobis fiunt naturaliter, nullo nostro labore, nullisque actibus præuijs, sed spontè sua in nobis generantur ex principijs naturalibus, dum nascimur, & a principio natiuitatis ferè insunt, ob idque vocantur naturales. Si enim formæ substantiali, in materiam præparatam introductæ, plenè atque omnino materia subiiciatur, talem formam sequitur naturalis potentia ad agendum, &c. tanquam quædam proprietas ipsius formæ perfectiua, ac quoddam instrumentum agendi. Si verò ipsi formæ, non perfectæ subiiciatur materia ob naturæ defectum aliquem, consequitur naturalis impotentia. Diximus (ferè) quia huiusmodi potentia & impotentia nonnunquam fiunt, atque subiectis adueniunt post natiuitatem, quemadmodum catulis post nouem dies a partu aduenit visus. Et medicorum iudicio contingit aliquem ex vna complexione in aliam transmutari, ut ex sanguineo fieri cholericum. Similiter ex salubri accidit quempiam fieri insalubre. Et ediuersò ex insalubri salubrem. Ex duro etiam fit frequenter molle, & econtra. Et libri septimi naturalis historie quarto capite scribit Plinius, ex foemina mutari in marem, non esse fabulosum. Inuenimus (inquit) in annalibus, Licinio C. Cassio Longino COSS. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussuque aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit visum a se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, uxoremque duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum a se visum. Ipse in Africa vidi muratum in marem nuptiarum die, L. Collinum ciuem Tisdritanum. De Tiresia autem sic fabulatur Ouidius iij. Metamorph.

Mutatio vnius sexus in alterum.

Duo magnorum viridi coeuntia sylua
 Corpora serpentum baculi violauerat ictu,
 Deque viro factus (mirabile) foemina, septem
 Egerat autumnos, octavo rursus eosdem

Vidit.

Vidit, Et est vestræ si tanta potentia plagæ
Dixit, vt autoris sortem in contraria mutet;
Nunc quoq; vos feriam, percussis anguibus *isdem*,
Forma prior redijt, genitiuaq; venit imago.

Et in quarto eiusdem operis de alio quopiam sic ait,
Nec loquar, vt quondam, naturæ iure nouato,
Ambiguus fuerit, modò vir, modò foemina Scython.

Quæ in hac
secunda spe
cie collocen
tur.

Primò.

Secundò.

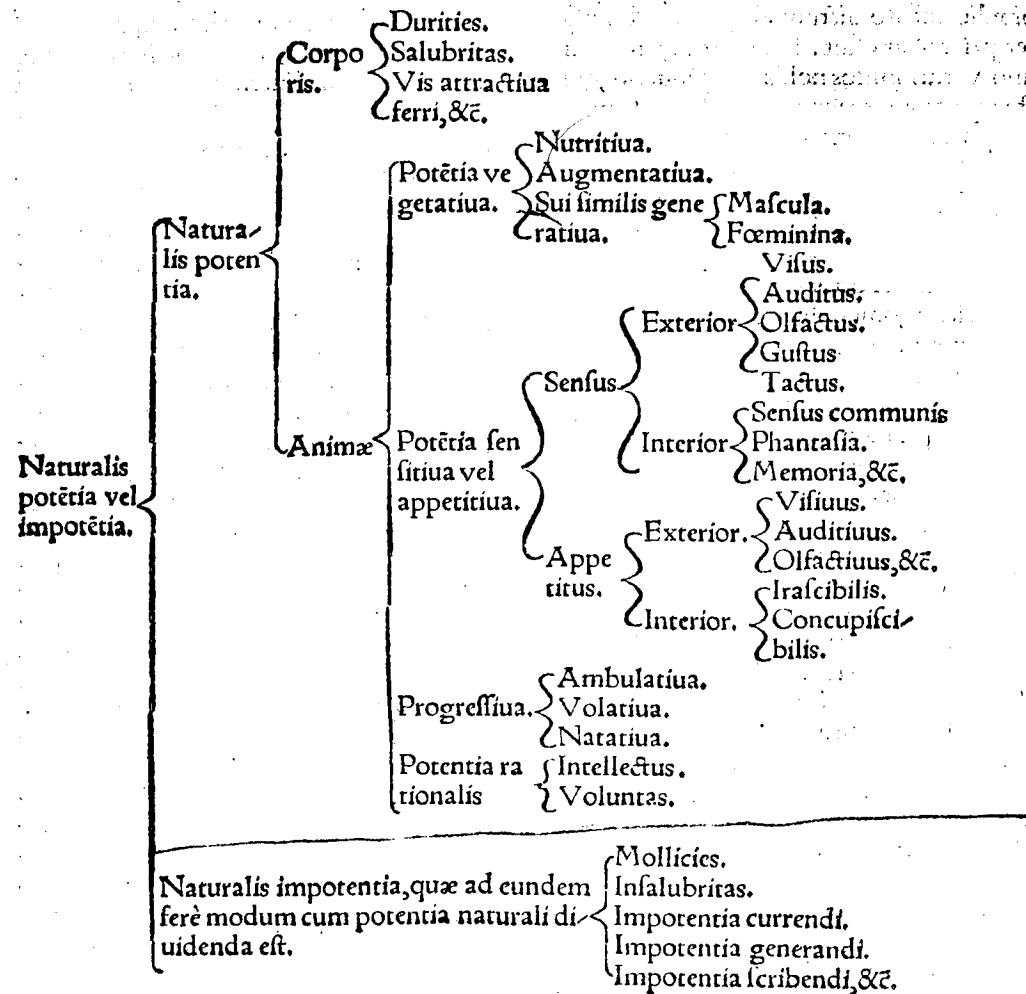
Tertiò.

Quartò.

Quintò.

Neq; enim omnino impossibilem putant Physici transitum ex vno sexu in alterum. Verùm hæc res attinet ad medicos. In hac secunda qualitatis specie & veteres & neotericos ple-
rosq; primo loco inuenimus collocare omnes proprias passiones & genericas & specificas, siue
respiciant aliquid in subiecto recipiendum, siue quippiam ab ipso efficiendum ac operandū,
vti sunt contrariorum susceptibilitas, mobilitas, &c. quæ ex generum & specierum essentiali-
bus principijs fluunt atq; emanant. At ij qui Scoti partibus fauent, asserunt, quemadmodum
& alibi superius indicauimus, omnes passiones proprias sequentes principia essentialia generū
& specierum, nullius esse prædicamenti directè, sed reducendas ad illud prædicamentum, cu-
jus fuerit subiectum. Quilibet eam partem amplectatur, quam sequi libuerit. Secundò ad hæc
speciem pertinent omnes potentia vegetatiua, quæ sunt nutritiua, augmentatiua, generatiua
sui similis, & alia ad has pertinentes, vt sunt virilitas & muliebritas, hoc est, sexus vterq;. Item
potentiæ sensitiuæ omnes, tam exteriores, visus videlicet, auditus, olfactus, gustus, & tactus, q̄
interiores, vt sensus communis, potentia imaginatiua, phantasia, æstimatiua, memoria, & ap-
petitiuæ respondentes, puta appetitus sensitiuus, concupiscibilis, & irascibilis. Insuper & po-
tentiæ rationales, ad animam rationalem peculiariter pertinentes, vt sunt intellectus agens, &
passibilis (qui fortassis idem sunt re ipsa) atq; appetitus rationalis, qui voluntas nuncupatur.
Has tamè rationales potentias, opinatur Scotus potius esse quasdam animæ proprietates & pas-
siones proprias, q̄ potentias in hanc speciem attinentes, ob id præsertim, quòd huiusmodi nõ
consequantur principia complexionalia indiuiduorum, sed verius ipsius animæ rationalis es-
sentiam, & essentialia principia, si qua habeat. Tertiò in eadem specie esse dicuntur poten-
tiæ naturales, ad ea quæ collocata sunt in prima qualitatis specie, scientias videlicet, virtu-
tes, & vitia, hoc est, naturales inclinationes ad huiusmodi ex principijs complexionalibus na-
tæ, vt cum dicimus vulgò aliquem esse naturaliter liberalem, iustum, temperatum, fortem,
prodigū, audacem, iniustū, furem, scientem, doctū, rhetorem, dialecticum, &c. A quibus quidè
inclinationibus naturalibus (teste Arist. in Ethicis) neq; laudandi sunt qui eas habent, neq; vitu-
perandi. Quartò ad eandem speciem pertinere videntur omnes complexiones in homini-
bus & animalibus repertæ, quæ a medicis enumerantur quatuor, cholericæ, sanguinea, flegma-
tica, & melancholica. Nihil enim apparet esse complexio, quàm qualitas proueniens ex red-
proca actione & passione contrariarum qualitatum in corpore mixto, per quam primò &
proximè seruatur in materia forma mixti, sibiq; genuinas perficit operationes, quod potissi-
mum competere videtur ipsi potentia. Quintò eadem species complectitur omnes virtu-
tes lapidum, metallorū, herbarum, plantarum, animalium, quas experientia manifestū est, in-
diuersis esse diuersissimas. Videntur enim huiusmodi virtutes esse potentia quædam ad quip-
piam faciendum, aut alicui resistendum, quod hic fufius declarare non est operæ precium.
has nonnulli relegant ad tertiam speciem. Fortè non improbabile foret, si quis his virtu-
tibus assereret respondere quasdam qualitates adiutricis & instrumentales, quæ ad illam terti-
am speciem spectarent, quibusq; hæc vterentur in suis operationibus peragendis quæ ad
modum potentia nutritiua & augmentatiua, in digestionibus faciendis calore
vtuntur naturali. Neq; enim facile est definire, an ea qualitas de qua agitur
sit potentia naturalis, an potius ad tertiam qualitatis speciem spectet.
In summa igitur, ad hanc speciem pertinent omnes potentia
& impotentia naturales, quibuscunq; conueniant, siue
sint substantia incorporeæ, siue corporeæ, sim-
plices, cœlestes, aut elementa, siue
mixtæ, inanimatæ, aut
animatæ.

Sequitur tabula eorum quæ secunda specie continentur.

Tertia qualitatis species seu genus, nomen simplex non habet positum, quo propriè signifi-
cetur, quemadmodum nec priora, sed eam circumloquitur Aristoteles hoc cõplexo (passibi-
lis qualitas & passio) quæ duo seorsim sumpra principali nõ differunt significatio, sed tantum
cõnotatione discrepant. Nã passibilis qualitas exigit, vt permanentior sit, atq; difficilè a lubie-
cto dimobilis. Passio ediuerso, connotat facilem a suo subiecto separationē, & moræ inhæren-
di breuitatem. Hanc asserunt autores, qualitatem esse secundum essentiam, non autem se-
cundum modum denominandi. Solentque hæc ita describere. Passibilis qualitas est quali-
tas, vnico exteriori sensu perceptibilis, difficilè a suo subiecto mobilis, atq; permanens. Passio
qualitas est, vnico sensu exteriori perceptibilis, facile a subiecto separabilis, atque transitoria.
Posterior harum descriptionum pars, planè ab ipso Arist. traditur. prior verò ex exemplis in
initio huius speciei redditis (vti opinamur) est collecta. Posteriori parte explicatur, in quo a
se mutuò dissident, passibilis qualitas, & passio. Priori autem pulchrè separantur hæc a reli-
quis speciebus. Nam habitus & dispositio, naturalis potentia & impotentia, qualitates sunt om-
nino insensibiles. Quartæ autem speciei qualitates, sensibiles quidem sunt, sed pluribus exteri-
oribus sensibus. Has definitiones dicunt non esse traditas vniuersaliter, seu (vt loquuntur) a to-
ro genere, eo quòd multæ sunt huius tertiæ speciei qualitates, quæ nequeant aliquo exteri-
ore sensu percipi. Atq; ob hanc causam, harum conuertibiles descriptiones assignant, per reli-
quarū specierum negationē in hunc modum. Passibilis qualitas est qualitas, quæ neq; est dis-
positio habitusue, neq; naturalis potentia vel impotentia, neq; forma, aut circa aliquid con-
stans figura, difficilè a subiecto mobilis. Simili modo de passione est iudicandū. In hac re ac alijs
huiusmodi, rectissimè quadrare locumq; habere videtur illud prius ab Aristor. in ad aliquid
prædica-

Tertia q̄lita-
tis species.

Quid disci-
minis sit in
passibile q̄l-
tate & passio-
nem.

Quid pas-
sio & passio-
bilis q̄litas.

prædicamento dictum, difficile est de huiusmodi rebus confidenter dicere, antequam frequenter pertractata sint. Dubitare autem de singulis, non est inutile. Quam paucissimos enim, imò verius nullos nobis licuit inuenire, qui de harum qualitarum diuersitate atq; natura exactè tractauerint vnanimi consensu. Quòd si quis erit, qui datas in initio definitiones defendere nitatur esse legitimas ac rectè assignatas, & tamen sub hac tertiâ specie quasdam reponat qualitates, quæ nullo sensu exteriori sint sensibiles, Huic facillimum erit dicere, passibilem qualitatem & passionem circumlocutiue sumptam, de pluribus prædicari, quàm prædicentur passibilis qualitas & passio separatim sumptæ, quemadmodum prius de habitu & dispositione dicebatur. Ad hanc tertiâ speciem, proculdubio spectant omnium sensuum exteriorum cuncta obiecta propria, vt lux, fulgor, lumen, color propriè dictus, cum omnibus suis speciebus, omnes soni, omnes saporis & odores, tangibilesq; qualitates primæ, caliditas, frigiditas, humiditas & siccitas. Item & he, lubricitas, & ariditas, duricies, mollities, leuitas, crassities, & subtilitas, modò hæc tantum sensu tactus sint perceptibilia. Secundò in eadem reponuntur omnes motiue qualitates, vt sunt grauitas, leuitas, similiter & imperus, quo quippiam localiter mouetur, aut contra naturam, aut præter naturam, qui quidem imperus, a pluribus physicis grauitas vel leuitas accidentalis solet nuncupari. Tertiò omnes cœlestes influentia, a corporibus cœlestibus in hæc inferiora productæ, quas tamen nullo sensu exteriori deprehendimus, sed solum ratione ex effectibus diuersis desumpta, quos in diuersis experimur regionibus. Neq; enim probabile est, corpora cœlestia solo lumine huiusmodi effectus producere. Verùm de hac re alibi fusius est dicendum. Has cœlestes influentias, quidam in secunda specie collocant, nobis quod iam diximus apparet probabilius. Quartò, in eadem specie reponunt eas mixtorum qualitates, quas virtuales solent vocare, vt sunt qualitates quibus magnes ferrum ad se trahit, corallium sanguinis sistit fluxum, cristallus sitim sedat, quod verum arbitramur, si hæc virtuales qualitates, a virtutibus ac naturalibus potentijs mixtorum distinguantur, quibus tales effectus possunt producere. Quintum numerum faciunt sensibiles species, maximè iuxta probabiliorum opinionem eorum, qui huiusmodi species a suis obiectis specie differre putant. Si enim cum obiectis specie consentirent, primo loco fuissent comprehensæ, cum obiectorum mentio fieret. Alij has in prima specie collocant. Sunt & qui opinentur, species intelligibiles, atq; omnem cognitionem ad hanc tertiâ speciem pertinere. Sextum locum obtinent omnes animi passiones, ac perturbationes, præsertim quæ in appetitu sunt sensitiuo, concupiscibili, vel irascibili, quæ fiunt perpetuò cū quodam corporali motu cordis, vel sanguinis, aut alterius partis, vt amor, concupiscentia, dolor, &c. Porro quæ spectant ad appetitum intellectiuum, vt gaudium & tristitia propriè accepta, aliq; huiusmodi, contendunt aliqui (vt antè diximus) ad primam speciem pertinere. Exactius autem discutere, an hæc sic se habeant, nec ne, aut nihil, aut parum admodum vtilitatis, potissimum logico, videtur posse adferre.

Sub tertia specie cõprehensa.
Primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

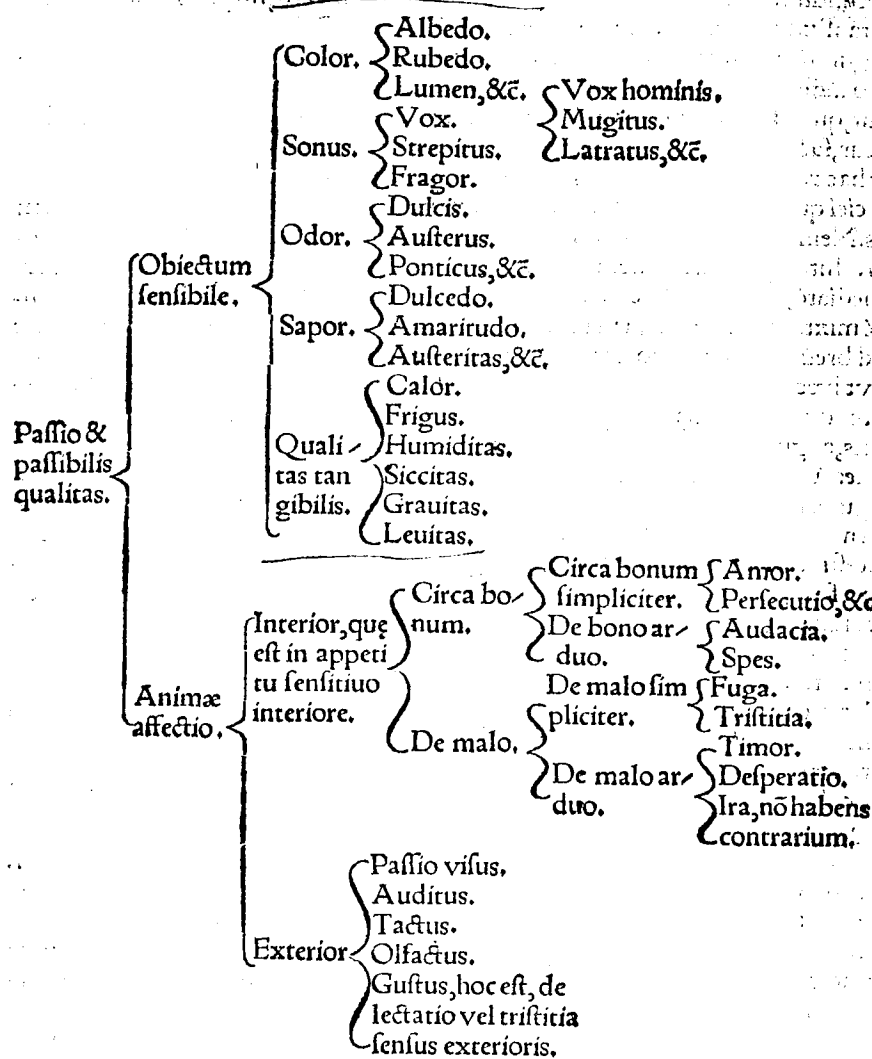
Quintò.

Sextò.

(.) (.) (.) (.) (.)

Huius

Huius tertiæ speciei Tabula.

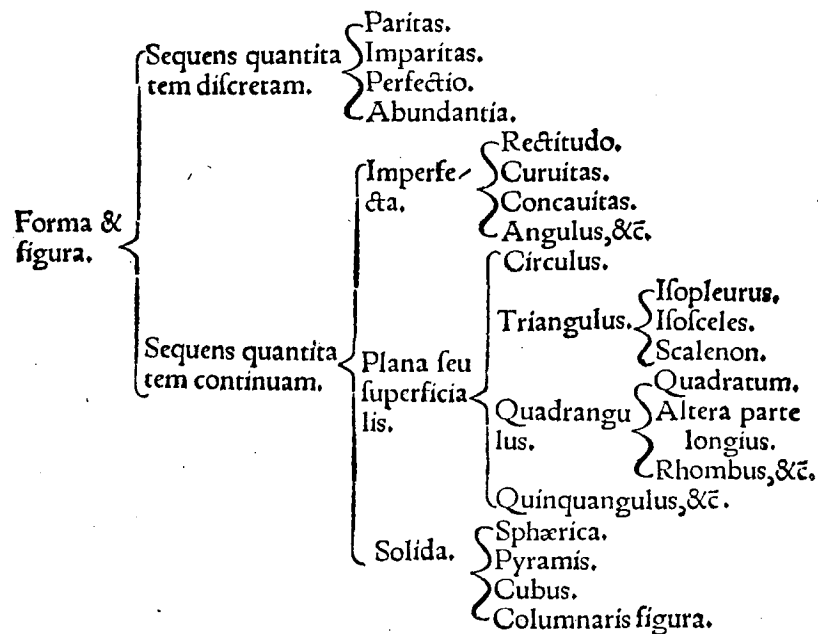
Quarta qualitatis species (quam veteres compositionem vocabant) apud Arist. innominata est, neq; eã aliquo cõplexo circũloqui videtur Aristoteles, cum de ea tractat, sed potius indicat, quæ sub quarta specie continentur, dum meminit figuræ, formæ, rectitudinis, curuitatis, & aliarum qualitarum his assimilium. Quòd si quis contentiosius agat, Aristotelem hanc quartam speciem circũloqui hoc complexo (forma & circa aliquid constans figura) aut hoc (forma vel figura) aut isto cõplexo circumloquendũ esse (qualitas pluribus sensibus exterioribus perceptibilis) facile cedemus, eò quòd in hisce non magnum ad eruditionem positum est momentum. Reperimus apud veteres nonnullos commentatores, hanc quartam speciem assignari figuram & formam, omillis alijs quæ in textu sunt adiuncta. Figura & forma, penè ab omnibus dicuntur idem significare, soloq; differre connotato, & ob eam rem hæc duo copulatiua coniunctione coniuncta esse, vt i superius de alijs est dictum. Opinatur nonnulli, figuram formam esse communiorẽ, quòd hæc solis cõpetat rebus naturalibus, præsertim viuentibus, figura autẽ quibuslibet. Alij figuram solis inanimatis tribuunt, vt diuus Augustinus in suis categorijs. Alij formam, numeris per suas vnitates descriptis, figuram autem cõtinuis quantitatis. Verùm huiusmodi discrimina non sunt perpetua, neq; obseruantur exactè, sed frequenter vnum loco alterius reperitur positum, vt ex lectiõne probatorum autorum facile constat. Huius loco

satis fuerit, ut inter hæc ea sit distinctio, secundum quam forma rebus naturalibus tribuatur, præsertim animatis, quæ & in se, & in suis partibus determinatam atq; peculiarem requirunt quantitatem, secundum substantialis formæ exigentiam. Figura verò, magis propriè rebus artificialibus, iuxta illud vulgare, Formam viuientis, picti dic esse figuram. Albertus vtrumq; & formam & figuram etiam rebus naturalibus tributum opinatur, tantum connotato, nõ autem re, ab altero differre. Dicitur enim secundum eum forma, cum ad ipsam substantialem formam refertur, quæ est ratio cur toti hæc figura competat, membris autem ista vel illa. Figura verò dicitur, facta ad qualitatem relatione, quæ aut nullis concluditur angulis, aut pluribus. Verum de hac re, fortasse a nobis longius sermo protractus est, q̄ opus fuerat. Huius autem quartæ speciei qualitates, quantitatibus continuis peculiariter attribuuntur, vel discretis permanentibus. Neminem enim repperimus, qui huiusmodi qualitatem asserat successiue quætitati competere. Inter qualitates autem continuis permanentes primo loco occurrit linea, cui competit immediatè, & reliquis hac mediante, rectitudo & curuitas, quam apparet Albertus compositam & mixtam dicere, ex quadam conuexitate, & concauitate. Linea recta est ab vno puncto ad aliud breuissima extensio. Aut (quemadmodum dicebat Plato) cuius extrema ita regunt media, ut hæc non possint videri, si directè oculorum aciebus illa opponantur. Secundum locum inter quantitates habent ipsæ superficies, quibus propriè conuenit concauitas, conuexitas, planities, angulus, hoc est, quædam figura, vel potius figuræ pars, nascens in superficie clausa ex linearum concursu. Hæc quæ nunc dicta sunt vnà cum rectitudine atq; curuitate, vocantur figuræ imperfectæ, non autem simpliciter figuræ, eo quod figura a geometris definitur, quæ termino clauditur, vel terminis, quod illis minimè conuenire manifestum est. Deinde secundò superficiebus ipsæ figuræ conueniunt, quæ planæ dicuntur, sumpta denominatione a superficie, quæ aliquando ab Arist. & alijs vocatur planum, ut patet in capite de quætitate. Tales sunt figuræ circularis, triangularis, quadrangularis, pentagona, hexagona, & reliquæ, quas neq; hic opus est enumerare, neq; definire. Huiusmodi autem figuræ superficiebus insunt, non autem lineis superficiem terminantibus. Quare externa prædicatione dicitur linea circularis, denominatione scilicet sumpta ab ipsa superficie quam ambit. Tertio loco inter qualitates enumerantur corpus, seu corporea quantitas, quam sequuntur in primis quædam imperfectæ figuræ, anguli videlicet corporei. Deinde perfectæ, ut pyramidalis, sphærica, ovalis, lenticularis, atq; aliæ, de quibus agunt geometræ. Figuram atq; formam, omisso connotato, de quo (ut antè diximus) grauius solent decertare, hoc modo definitas repperimus. Figura est modus protractionis linearum & superficieum. linearum quidem, ut figura plana, superficieum verò, ut figura corporea, quam solidam vocant. Vnde hæc descriptio petita sit, non satis constat, nisi ab arte depingendi aliquo modo videatur accepta esse. Euclides autem hoc supradicto modo figuram describit. Figura est, quæ termino vel terminis clauditur. Terminò vno circularis clauditur superficies, puta linea circulari, & sphærica figura, vna superficie circumdante. Terminò continentur omnes aliæ, tam planæ q̄ solidæ. Planæ quidem triangulares, lineis, ut triangulus, quadratum, altera parte longius, pentagonum, &c. Superficiebus autem figuræ solidæ, ut pyramis, cubus, tesseræ, orbis, &c. Postremò quantitati discretæ, numero videlicet, primò tribuuntur paritas, imparitas, abundantia, diminutio, perfectio, & si qua sunt id genus alia. Deinde secundò transumptione quadam, eidem conueniunt hæc figuræ, quæ quantitatibus continuis attributæ sunt. Numeri enim per suas descripti vnitates, illarum figurarum, quæ propriè magnitudinibus competunt, fortiuntur nomina, ut licet apud geometras, & arithmeticos inspicere, a quibus eorum quæ hic recensita sunt descriptiones sunt requirendæ. Hæc ergo quæ adnumerauimus, constat in hac quarta qualitatis specie collocari, An autem extensio, longitudo, latitudo, profunditas, accepta ut quædam absoluta sunt, ipsas quantitates continuas sequentia, & duratio, quam plures ex tempore ipso putant emanare (quæ omnia prius ex quorundam sententia dicebamus reductiue spectare ad quantitatis prædicamentum) re vera pertineant ad hanc speciem, aliorum sit iudicium. Nobis satis fuerit indicasse & tradidisse, quæ apud alios scripta inuenimus. Quatuor qualitatis specierum distinctionem, huiusq; numeri causam explicuissimus exactius, nisi hanc repperissemus longè diuersissimam apud commentatores, inter quos vix vnum repperias, qui sibi ipsi, nedum alijs constet. & confidèter ac intrepidè de hac re pronuncias, nihilominus ex his quæ superius tradita sunt de numero specierum qualitatis, hæc licebit colligere. Omnis qualitas aut insensibilis est, aut sensibilis. Si insensibilis sit, aut est ex operationibus parta, & quadam consuetudine, quod habitui & dispositioni cõpetit, sicq; prima erit qualitatis species, Aut est inata, & sic est naturalis potentia

Quibus tribuendæ sint qualitates quartæ speciei.

potentia vel impotentia. Quod si sensibilis fuerit, aut vnico exteriori sensu est perceptibilis, quod tertie speciei conuenit, aut pluribus exterioribus sensibus percipitur, atq; ita habebitur quæta qualitatis species. Hæc autem non vniuersaliter, sed secundum potiore partem sunt accipienda, quemadmodum fusius declaratum est, cum speciatim de his speciebus ageretur.

Tabula quartæ speciei.

Nunc quæ Aristoteles de qualitate differuit, paucis sunt explicanda, sicubi obscuritatis quipiam videbuntur habere. Ponit ergo in principio duas inter habitum & dispositionem differentias, secundam ibi, Sunt autem habitus, &c. In quibus a nonnullis expositoribus accipitur dispositio æquiuocè. In priore quidem specialiter (ut a nobis descripta est) pro ad aliquid agendum promptitudine, vno vel pluribus actibus parta, sed facile a subiecto mobili. In posteriore verò generalius, ut a tali connotatione facilis mobilitatis absoluetur, pro omni acquisita huiusmodi promptitudine seu facultate, siue facile fuerit mobilis, siue difficulter. Quomodo constat verum esse, quod omnis habitus sit dispositio, & non contra. Alij accipiunt dispositionem vtrubiq; vniuocè, ut contra habitum distinguatur, intelligentes posteriorem differentiam, non secundum sensum formalem, id est, quem ipsa verborum forma compositioq; propriè significat, & primo aspectu præ se fert, sed secundum sensum causalem, ut dicat Aristoteles, omnem habitum ex aliquot dispositionibus fieri seu constare, non autem dispositionem ex habitu. Cæterum inter hos quæstio subagitur. Num habitus verè ex his dispositionibus, tanq; partibus integralibus secundum intensionem acceptis, componatur. An solum tamquam quibusdam præuis in eodem subiecto, quæ aduenire habitu recedant. Diuus Thomas dicit, dispositionem ab habitu essentialiter differre. Nobis oppositum est probabilius. Sunt & alij, qui dispositionem generaliter accipiunt in vtraq; differentia, intelligentes tantum particulariter quod dicitur, dispositiones esse facile mobiles. Illud autem hoc loco adnotandū est, intensionem & remissionem qualitatis non esse semper causam difficilis & facilis a subiecto mobilitatis. Nam humiditas aeris naturaliter dispositi summa est secundum intensionem, quæ tamen ab aere facile separatur. Remissior est aquæ humiditas, quæ ab ea penitus inseparabilis est, & sic in alijs nonnullis vsu venit. Quam autem ob causam, idem accidens secundum speciem ab vno subiecto facile sit separabile, & ab altero difficile, non est negocij logici, sed physici, vel potius medici. Cæteris tamen paribus, intensior qualitas difficilior auferitur, q̄ remissior, eo quod ipsa vehementius ac diutius resistere valeat contrario corruptenti. Quod si ergo eadem in specie & intensionis gradu qualitas, respectu diuersorum subiectorum sit facile & difficile mobilis, haud grauate fatebimur, eam vnus habitum, alterius verò esse dispositionem. Scientia mediocriter sumi intelligitur, quando non multum intensa est, aut quæ breuiter

Quid interest inter habitum & dispositionem.

Scientia mediocriter sumpta.

breuiter modocq; introductorio est percepta, per pauca scilicet media, siue probabilia, siue necessaria, omillis illis quæ in plena perfectaq; scientia diffusius declarantur. Non solum autē scientia mediocriter sumpta, sed etiam perfecte accepta, facile mobilis est a subiecto, non quidem simpliciter, sed in casu, nempe grandi quapiam facta corporis humani alteratione permutacioneq; violenta, vel ab ægritudine graui, vt febrī, phrenesi, vel apoplexia, aut alio huiusmodi intraneo vel extraneo, fortuito vel naturaliter eueniente, vt sunt continua ebrietas (teste Commentatore) & amor, & timor vehemens. Vidimus ipsi, quendam artis ferrariæ peritum, qui per nimium amorem, non solum artis suæ fuerit oblitus, sed & famens & sitiens, ab assidentibus neq; cibū petiuerit neq; potum. Tale quiddam describit Marcus Antonius Sabellicus, memorabilium exemplorum libro decimo, capite nono, de memoriæ iactura agens, in hæc verba. Cæterum quo res hæc (memoriam intelligit) preciosior, eo magis iniuriæ est obnoxia. Nam præterq; quod tentat interdum seipsam relinquere, iectus lapide quidam literas prorsus oblitus est. Alium textu præcipitatum, matris & propinquorū cepit obliuio. Messalæ Coruino oratori grauius ægroto, seruorum & sui ipsius nomen excidit. Sic ille. Causæ horum ad alias attinet sententias. Logici est huiusmodi supponere, tanq; per experientiam vel aliunde cognita. Propter illam textus particulam (vt calor, frigus, &c.) magna surrexit inter Aristotelis commentatores, dubiaq; controuersia, super distinctione quatuor specierum qualitatū. An scilicet essentialiter inter se differant, nec ne, propterea quod Aristoteles hic calorem & frigus dispositiones appellat, quæ tamen posterius in tertia specie enumerauit. Quibusdam enim videtur, omnem qualitatem facile a subiecto separabilem, cuiuscunq; speciei fuerit, Aristoteli dispositionem esse, difficile verò mobilem, habitum, quomodo hæc non erunt veræ & essentialis qualitatū species. Nihilque absurdū erit, eandem numero qualitatem, in alia & alia quapiam specie, diuersis rationibus comprehendī. Pro his facere videntur verba literæ. Alij dicunt quatuor species, ab Aristotele essentiali discrimine separatas esse sustinentes, tradunt distinctionem (vt) non veritatem exemplorum, sed similitudinem quandam in textu denotare. Quum autē sequitur (nam his aliquo modo homo disponitur) dicunt impropiè dispositionē usurpari, pro qualitate facile mobili, & huius insinuandi gratia, adiectam esse particulam aliquo modo, tanq; dicat Aristoteles, his quæ iam enumerata sunt, non propriè disponitur homo, sed tantum perinde sese habet quo ad separabilitatem sui accidentis, atq; ij, qui propriè dictā dispositionem habent. Ibi autem (nisi forte per temporis longitudinem, &c.) referendum est pronomen his, ad veras, proprièq; dictas dispositiones. Quod si (vt pleriq; faciunt) ad ea quæ prius enumerabantur referre libeat, accipiendus erit habitus impropiè atq; largè, vti ante diximus. Pertinent enim illa ad aliam speciem. Calor quidem & frigiditas (sicut ex Aristotele constat) ad tertiam, Sanitas verò & ægritudo, quorundam sententiā ad secundam. quod verum est, si his pro salubritate & insalubritate abutantur. Pleriq; probabilius apparet, hæc ad tertiam speciem attinere. Sequuntur namq; sanitas & ægritudo debitam & indebitam quatuor qualitatū primarum, caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis proportionem in corpore animato, etiam nobis inuitis, non tanq; potentiæ naturales. Sunt enim (teste Boetio) complures salubres qui egrotant, & sani qui sunt insalubres. Dispositio quæ naturæ corruptiua est, in naturam dicitur versa, quando tam altè (vt ita dicamus) radices egit, vt naturæ iam veluti domestica & familiaris facta sit, perindeq; habeatur, ac si naturalis foret, vt non contendat iam amplius natura eadem corrumpere atq; expellere. Vt febris quæ a diuturnitate moræ ethica nominatur, morbus elephanticus, & alopecius, quæ species sunt malæ scabiei, ab elephanto & vulpe sic dictæ. Neq; putanda est temporis diuturnitas causa esse permanentiæ seu immobilitatis huiusmodi accidentium, sed aliud quiddam in tempore existens atq; eueniens, quod cum plerunq; ignoretur, fit vt vulgò temporī ipsi talis adscribatur causalitas, vt dicit Arist. quarto Physicorum, voceturq; a poetis tempus edax rerum. In assignatione secundi generis qualitatū aduertendum est, naturalem potentiam vel impotentiam esse causam formalem remotam, a qua dicimur salubres vel insalubres. adæquatam verò, a qua naturaliter potentes vel impotentes. Hinc dicit textus, & simpliciter naturaliter potentes vel impotentes. Quum sequitur, Sed quia naturalem potentiam vel impotentiam habet, facile aliquid faciendi vel non patiendi (sic enim germana habet lectio) duæ illę particulę faciendi & non patiendi, ad vtrunq; & potentiam naturalem, & impotentiam naturalem referri debent. Exemplū naturalis potentiæ faciendi, hoc est, exercendi aliquem actum, assignat Philosophus potentiam cursoris, & pugilatoris, tacito exemplo de naturali impotentia facile aliquid faciendi. Salubre dicit naturalem potentiam non facile patiendi, id est, qua subiectum potest defendere

Messala
Coruinus

De diuersitate
specie-
rū qualitat.

sese, & resistere contrarijs morbum inferentibus. Insalubre verò significat naturalem impotentiam non facile patiendi seu resistendi talibus nocentis. Tales valetudinarios etiam Hermolaus appellat. Si tamen aliquoties apud Boetium, aut alibi legas, insalubritatem potentiam esse facile & cito patiendi, memento illo sermonis genere, nō aliud q̄ meram significari impotentiam, non autem aliquam veram potentiam. Potentia namq; ad patiendum noxia, re vera impotentia existit. Inter pugillatorem & pugilem hoc discriminis ponit Boetius, quod pugil sit, qui artis pugna concertandi peritia instructus iam est. Pugillator verò, qui a natura ad hoc certamen est compositus & potens. De duro & molli, quæ etiam ad inanimata pertinent, quum præcedentia omnia solis competant animatis, notantum est, ea præter hanc acceptionem, qua naturalem potentiam & impotentiam significant, aliam habere, qua designant quosdam tangibiles qualitates, sequentes determinatam proportionem humidī & sicci, vt dicitur quarto Meteorologicorum capite quarto. In qua significatione pertinent ad tertiam speciem, cum suis principijs, humiditate & siccitate. Addunt nonnulli & aliam acceptionem, secundum quam designant qualitates quasdam pluribus sensibus perceptibiles, & sic in quarta specie collocanda essent. In tertia specie qualitatū primò enumerat Aristoteles qualitates gustabiles, dulcedinem & amaritudinem, quæ inter se contrariæ sunt, atq; austeritatem, hoc est, acerbicatem inter illas mediam, sub quibus comprehendes odores, qui ab ipsis saporibus sua fortiuntur nomina; eisq; omnino sunt vicini, quemadmodum dicitur secundo libro de anima. Deinde secundo recensentur tangibiles qualitates, calor & frigiditas, & tertio qualitates visibiles, albedo & nigredo, sub quibus sonos subintelliges, quos ideo non enumeratos suspicatur Albertus, quod non producantur ex mutua primarum qualitatū actiuarum & passiuarum actione, quemadmodum qualitates visibiles, gustabiles, & odorabiles. Cur autē hæc iam recensitæ qualitates dicantur passiuæ seu passibiles, diuersa ab Aristotele redditur ratio. Qualitates enim gustabiles (sub quibus, vti diximus, comprehendendi sunt odores) atque tangibiles, dicuntur passibiles, non quia subiecta ipsas suscipientia aliquid patiantur ab ipsis, aut a quopiam extraneo, sed quia quælibet ipsarum per sensum in appetitu huic respondentē, effectiua est alicuius passionis, a qua quidem passione, denominationē accipit passiuæ, seu passibilis qualitatū. Visibiles autem qualitates, non ob eandem causam passibiles dicuntur, hoc est, quia eorum vnaquæq; est alicuius passionis effectiua, sed potius quod a passionibus natura sit fieri, ita vt colores passionum sint effectus, passioneq; vt cunq; causæ colorum efficietes. Aliarum verò gustabilium & tangibilium effectus, sunt passionēs & quodammodo causæ finales, denominatione (teste D. Thoma) sumpta ab eodem, diuerso modo sese habente atq; cōsiderato. Accipitur autem passio in hac textus declaratione, præsertim vbi effectiuum esse, factum esse, fieri, & similibus mentio incidit. Item & affectio ibi (Quæ enim affectio, &c.) non pro proprietate generis aut speciei essentialia propria sequente, vt alibi, neq; pro respectu quo quippiam patitur, aut mori illi coexistere, qua quidem passione patitur mel, quum dulce efficitur, & aloë atq; absynthiū, quum redditur amara, sed pro animi perturbatione (græci *πάθη*) vocant) quam in hunc modum describit Damascenus. Passio seu affectio est sensibilis motio appetitiuę virtutis, ob imaginationem boni vel mali. Vel passio est irrationalis motus, ob boni aut mali opinionem, hoc est, passio est actus appetitus sensitiuī, sequens apprehensionem obiecti conuenientis aut disconuenientis, vt sunt amor, concupiscentia, delectatio circa bonum simpliciter sumptum, odium, fuga, circa malum, quæ omnia sunt in appetitu sensitiuo concupisibili. Spes & desperatio circa bonum arduum. Timor, audacia, & ira circa arduū malum, quæ in potentia sunt irascibili. Et verecundia, quæ quidem timor est ex expectatione conuicij, propter turpe perpetratum. Et erubescencia, quæ talis timor est, ob rem turpem perpetratam. Quia autem in homine sit verecundia & erubescencia, anima ipsa in exteriores corporis partes ac faciem, mittit multam copiam sanguinis, tanq; delictum ipsum tecturi, & ita fit in facie rubor ex sanguinis progressionē, & in apertum profusione. Anima autem meru perculsa nimio, ad cordis interiora confugit, eamq; mox sanguis insequitur, adeo vt corpus quod in conspectu est, desertum a sanguine albescat & palleat. Porro quum passio in sequētib; cōtra passibilem qualitatem diuiditur, accipienda est pro qualitate tertię speciei a subiecto facile mobili, siue animę conueniat, siue corpori, vt est antè dictum. Dictum est in initio (per sensum in appetitu respondente effectiua est passio) quia huiusmodi passio non est ipsius sensus obiectum conueniens vel disconueniens percipientis, sed potius ipsius appetitus sui sui apprehendenti correspondentis. Neq; habet Boetij translatio, græcum codicem sequens, in gustu & in tactu, sed secundum gustum & secundum tactum. Quinque sunt autem sensus

Cur gustabiles qualitates dicantur passibiles q̄-
litates, similiter & colores.

Quid passio

Cur erubescētes rubicū di, & timentes pallētes.

exteriorēs

exteriore a natura ordinati, ad sensibiles qualitates percipiendas, quibus respondent quinque exteriores potentiae appetitivae, obiectorum sensibilibus si convenientia sint, delectationem percipientes. si vero disconvenientia, tristitiam. Atque haec solae duae passiones ad sensus exteriores spectant, non autem reliquae, quae una cum his, etiam ad appetitum sensitivum interiore concupiscibilem vel irascibilem pertinent, verum de his fortassis latius egimus quam par sit. Ab huiusmodi igitur passionibus tanquam suis effectibus, passibiles qualitates dicuntur haec quae gustabiles sunt, & tangibiles, & ab eisdem tanquam causis quibusdam, ipsi colores. Neque te moueat, quod colores non semper ex talibus fiant passionibus, ut in inanimatis corporibus, plantis, & brutis pluribus, imò neque omnibus, qui in ipsis sunt hominibus. Non enim id sentit Aristoteles, sed vult, colores ideo dictas esse atque nuncupatas passibiles qualitates, quod frequenter in hominibus aut fiunt aut nati sunt fieri (nisi quid obstat) ex his quae verè sunt passiones & affectiones animae. Neque hic reddit Aristoteles passibilis qualitatis descriptionem, etiam si ambo coniungas, de quibus nunc agitur, fieri inque ex passionibus & efficere passionem, sed tantum causam explicat, ob quam dictae qualitates sint primitus nuncupatae passibiles. Atqui non necessarium est, causam impositionis factae alicui vocabulo, omnibus & solis illis competere, ad quae significanda ipsum nomen est impositum, sicut in plerisque alijs declaratu est facillimum. Hinc facile illam excludit obiectio, quae assumit, colores non solum ex his fieri passionibus, sed etiam eas efficere in visiva potentia. Delectant enim visum pulchri colores, atque insignes picturae. Contristant quoque nimia albedo, & nimis intensa nigredo, & huiusmodi. Nam non hos negat Aristoteles visum aut delectare aut tristitia afficere, seu quaedam producere passiones, sed ipsos asserit non esse dictas passibiles qualitates, ob eam causam, sed aliam, quia videlicet a passionibus causantur, atque nati sunt prodire. Quod si cui quae modo diximus non placeant, aliorum sententiam licet amplectatur, inter quos nonnulli colores asserunt non similiter dici passibiles qualitates cum gustabilibus & tangibilibus, quia haec qualitates tantum unicam habent rationem, ob quam tales dicantur, ut puta quia passionem secundum sensum efficiunt, non autem ex passionibus proueniunt. Animalis enim sapor, aut nunquam aut rarissime etiam debiliter ex diuersis passionibus transmutari potest. Colores vero duplici causa passibiles qualitates dicuntur, nempe & quia ipsi quaedam producunt atque efficiunt passiones secundum sensum, utpote visum, & quia ex passionibus oriuntur. Alijs placet, colores non ideo efficere secundum sensum passiones, quia haec aut paruae sunt, aut non fiunt per se, cum sensus immutatione secundum qualitatem corporalem, aut in specie similem, aut aliam, sed tantum secundum spiritualem qualitatem. Oculum enim dum videt, colorem non recipit, sed tantum coloris speciem. At vero qualitates tangibiles & gustabiles, insigniores efficiunt passiones, atque sensum gustus & tactus immutant quadam corporali qualitate eiusdem vel alterius speciei. Calor & frigus, tactus instrumentum reddunt calidum atque frigidum, sapor linguam sapidam, aut humidam, de qua re latius est agendum in secundo libro de anima. Addit quidam non mediocriter doctus, qualitates tangibiles & gustabiles ideo dici qualitates passibiles, quod in omnibus animalibus effectivae sint alicuius passionis, delectationis scilicet vel tristitiae. Has enim qualitates percipit omne animal. Colores autem non id faciunt in cunctis animalibus, quum plura sint quae visu careant, ut sunt conchae, ostrea, vermiculi, & huiusmodi. Et multa, quae quamuis visu praedita, colores tamen non percipiunt ob impedimentum, ut fortasse talpae, aut tantum excellentissimos percipiunt colores, ut cancri, locustae, & reliqua id genus animalia, quae ab Aristotele duros habere dicuntur oculos. Aliquam autem dictarum passionum quis naturaliter patitur, quando eam patitur, in naturali constitutione ex suis complexionalibus principijs, & (ut Boetij verbis utamur) antequam sit natus. Nam foetus in utero materno, cum tunc ipsius matris sit aliquid, passionibus similibus est obnoxius, quibus afficitur mater. Et tempore conceptionis, vehemens & fortis imaginatio matris, ipsius foetus corpus transmutat, variisque aliquando coloribus afficit, quemadmodum apud Quintilianum licet reperire, de quadam nobili matrona Romana, quae ob vehementem imaginationem Aethiopsis tempore conceptionis, quem in tabula prope cubile depictum habebat, filium peperit Aethiopem, ob quod adulterij fuerat accusata. Idem observavit sagaciter Patriarcha Iacob, qui virgas partim decorricatas, partim virides, ante oculos gregum posuit in canalibus, unde bibituri erant, ut in ipso calore coitus oves intuentes huiusmodi versicolores virgas, procrearent foetus maculosos, & varijs adpersos coloribus, quod & factum est, sicut traditur Genesios capite xxx. Aliqui per huiusmodi passionem & affectionem, mutationem intelligunt corporalem, illi similem, quae tali animae passioni consuevit

Quid sit pati naturaliter passionem. Boetius.

consuevit adesse, quam non nunc illi adsit. Aestus sanguinem in superficie vultus percoquit, & rubor sanguinis perusti reddit nigredinis speciem, atque hinc nigriciem quidam hominum contrahunt. Duplices indicat Philosophus esse passibiles qualitates & passiones. Quaedam corporales sunt, ut sapes, odores, qualitates tangibiles, & huiusmodi. Aliae sunt animales, quae tantum animae conueniunt aut eius potentijs. Haec prius dictae sunt animi perturbationes. Fiunt autem huiusmodi passiones ac perturbationes, nonnunquam ex complexionalibus principijs a natiuitate. Ut in his qui natura sunt tristes, iracundi, timidi, &c. Neque semper necessarium videtur, passionem aliam ante natiuitatem adfuisse, quae huius fuerit causa, licet ita crebrius solet accidere. Vidimus quandam puellam dementem factam a natiuitate, ex vehementi timore matri incusso, dum illam in utero gestaret. Alterum etiam dementem ex amore nimio. Ex tristitia quoque nascitur ira, ex ira aperta insania & odium. De hac re alibi exactius est agendum. Amentia proprie videtur non esse qualitas, sed potius rationis usus priuatio in homine, qui ad eam peruenit aetatem, in qua iuxta naturae cursum, posset ratione uti. Non enim pueros dicere consueuimus, aut dementes, aut amentes. Erit igitur amentia seu demencia exemplum non verè ad hanc speciem pertinens. Passio animae, ex complexione & naturali constitutione, vel altera passione proueniens, dicitur hic difficile mobilis, non quia semper secundum se a suo subiecto dimoueatur, sed quia ipsa aut secundum se aut suam causam est talis. Nam qui natura iracundi sunt, frequenter ab actuali ira (ut ita dixerimus) abstant, & ita in alijs experimur.

In quarta specie qualitatis, habet Boetij translatio verbis transpositis, Quartum autem genus qualitatis est, figura & circa vnumquodque constans forma, quam parui referat, utrum legatur. Huius orationis sententiam eum magis probamus, secundum quem quartum genus sub qualitate contentum, sub se dicitur complecti figuram, formam, rectitudinem, curuitatem, & alia quae his sunt similia. Nomen (constans) accipiendum est, non ut accusatiuus sit, constructus cum dictione vnumquodque vel aliquid, quem sensum explicat Caietanus, sed ut nominatiuus sit, iungendus dictioni forma vel figura. Fortasse non inconuenienter quispiam dixerit, latenter hac dictione indicasse Aristotelem, duplicem formam esse atque figuram, vnam, quae sit a subiecto facile mobilis, ut sunt rerum liquidarum figurae & fluxibilitatem, quae facillime ex vna figura in alteram transmutantur, secundum continentium diuersitatem, Alteram, quae est constans & difficile mobilis, ut rerum siccarum figura atque durarum, quas dicit physicus proprio termino terminatas. Vtraque harum essentialiter est qualitas. Sed de denominatione ab ipsis sumenda, eodem modo iudicandum videretur, quo a nobis prius est dictum de passibili qualitate & passione. Potest etiam satis aptè eadem dicitio accipi pro inexistente, ut indicet Aristoteles, figuram & formam determinatum habere subiectum. Particula addita (circa vnumquodque vel aliquid) imprimis insinuat, formam & figuram quaedam extranea esse ab ipsa quantitate vel substantia. Quod enim circa quippiam sit, non est de illius substantia, sed potius extra essentiam, atque illi accidentale. Quemadmodum ergo passiones & passibiles qualitates, habitus & dispositiones, sunt qualitates, omnium sententia reuera a suis subiectis distinctae, sic & figura & forma realiter a quantitate & substantia distinguuntur, tanquam horum accidentia, principaliter & primo ipsis qualitibus conuenientia. Nam quinto metaphysicae capite de priori dicit Aristoteles, leuitatem (quam alio nomine planiciem vocamus) per se esse passionem superficiei, ut rectitudo est ipsius lineae. Secundo eadem particula indicat Aristoteles, subiectum & causam ipsius figurae & formae, quantitatem videlicet singularem. Est enim quantitas siue discreta siue continua, subiectum immediatum penè omnium rerum, quae in hac quarta specie collocantur, substantia autem mediatum. Quantitas continua immediate recipit rectitudinem, curuitatem, figuram & formam. Discreta, paritatem & imparitatem. Propterea quoque huiusmodi formae & figurae, ex quantitibus non communibus, sed singularibus, immediate nascuntur & oriuntur. Operationes enim sunt singularium, ac ob id non male putamus, a quibusdam hanc speciem sic assignari, forma, & circa hoc aliquid constans figura. Quae de ipso, raro, & duobus reliquis, dicuntur ab Aristotele, dupliciter reperimus esse exposita. Diuus Augustinus in suis categorijs, opinatur haec quatuor re vera ad qualitatem pertinere, spissumque & rarum, &c. verè & essentialiter qualia esse. Descriptiones autem horum in textu assignatas non attinere ad vocabuli interpretationem, sed potius ad ipsius rei explanationem, Cui quidem expositioni consonum est illud, quod prius ex quinto metaphysicae de leuitate est allatum. Boetius tamen, Commentator, Albertus, & alij plures asserunt, haec primo quaedam partium positiones significare, & ad positionis seu situs classem spectare, secundario autem

Figure reuera distinctae.

Boetius. Auerrois. Albertus.

Boetius.
Augustinus

Rarum.

Albertus

Boetius.

Qualia
verò

sunt, quæ
secundum
hæc de
notatis
ut dicuntur.

Definitio
qualium.

Dici deno-
minatiue.

An lapis &
similia sint
qualia.

autem designare quasdam qualitates, & descriptiones ex textu allatas, explicare primum ipsorum vocabulorum significatum. Idque ipsi textui magis consonum est, quam non possit fortassis clare conuinci. In huiusmodi descriptionibus, per partes accipiendæ sunt partes integrales, interiores quidē & exteriores in spisso & raro. exteriores verò tantū, in leui & aspero. Spissum & rarum, reperimus duobus modis esse accepta. Boetius diuum Augustinū secutus, per rarum, id intelligit quod perosum est, cuius partes ita a se separatæ distent, ut inter eas alterius generis corpus possit admitti. Quales sunt spongiæ & pumices, in quorum cauernis succulus, vel aliud quid, immitti potest. Spissum contra. i. cuius partes ita sibi vicinæ sunt, atque ita ad seinuicē strictæ, ut inter eas nullū corpus possit incidere, ut ferrū & adamas. Alij spissum dicunt id, quod sub eadē materiæ portione, habet minorē quantitātē, hoc est, partes extremas a seinuicē minus distātes. Rarum autē quod sub eadē materiæ portione, minori subest quantitati, extremasque partes habet a seinuicem distantiores, ut terra, aqua est spissior, & hæc aere & igni. Et lac calefactū atque bulliens, rariū est seipso frige factō. Eos autē parum admodū probamus, qui per spissum, opacum accipiunt, per rarū diaphanū & perspicuum, inter quos videtur Albertus esse. Alia enim opaci ratio est, alia spissi, alia perspicui, alia rari. quamuis hæc frequentius sese sequantur. Ex sine literæ, Et fortasse, &c. colligunt quidam, inter quos est Boetius, plures esse qualitatis species, quæ hic ab Aristotele sunt enumeratæ. Contrarium autem habet communis omnium ferè expolitorum opinio, omnes videlicet qualitatis species proximas rectè & sufficienter hic ab Aristotele esse recensitas, neque vllam esse veram qualitatem, quæ non sub aliquo dictorum quatuor generum comprehensa sit. Nam primus modus qualitatis, ab Aristotele in quinto metaphysices positus, secundum quem substantialis differentia qualitas dicitur, non est vera qualitatis (ut est huius prædicamenti generalissimū) species, sed tantum nominis ipsius alia quædam acceptio. Quod autem dubitandi aduerbio hic vsus est, ex more suo fecit, qui nihil non manifesta ostensum ratione libenter solet asserere, præsertim alijs in contrarium nitentibus.

In secundam partem capitis de qualitate, explicantem quid sit quale, annotatio.

IN hac secunda parte, ut ostendat Philosophus, qualitatem non tantum abstractè intelligi atque significari, sicut antè de ea locuti sumus, sed etiam concretè, simulque ut indicaret concreta aliorum generalissimorum, ut quantum, agens, &c. similiter esse definienda, describit nobis bimembri quadam definitione quæ sint qualia, ad hunc modum. Qualia sunt, quæ secundum hæc denominatiue dicuntur, vel quomodo libet aliter ab his. Definitum accipitur concretis huius prædicamenti, vel potius pro rebus per huiusmodi concreta significatis. Nam sermo de rebus videtur esse plausibilior & ad popularem intelligentiam accommodatior, quam pro pueris facilius sit de vocibus. Nec omnino alienus ab vsu loquendi Aristotelis, qui nomina substantiarum in tertia proprietate substantiæ etiā substantias vocat. & meo iudicio pluribus in locis apud Arist. de signo & signato idem prorsus habendum est iudicium, adeo ut ridiculum esse putè, subinde contendere, utrum de vocibus an de rebus exponendus sit textus, cum uterque sensus in eandem prorsus recidat sententiā, licet interdum alter dicendi modus videatur paulo mollius sonare apud vulgus, cuius tamen iudicium non tantū est faciendum, ut alter dicendi modus recipi nequeat, si fortè facilius aut vtilior esse videatur. Pronomen (hæc) in definitione sumitur pro qualitatibus enumeratis atque similibus: & sub plurali numero intelligendus est singularis, maximè si de vocibus agatur, quia ab eadem qualitate possunt plura denominatiue dici, ut ab albedine, albus, alba, album. Dici denominatiue secundum qualitatem, est esse denominatiuum voce & significatione simul, respectu alicuius qualitatis tanquam denominantis, vel significari huiusmodi denominatiuo, ut a grammatica grammatice, a fortitudine fortis, siue de voce, siue de re per vocem primò significata agatur. Dici verò quomodo libet aliter ab his, est esse denominatiuum significatione tantum respectu alicuius dictarum qualitatum, vel huiusmodi denominatiuo significari, ut studiosus a virtute. Quod si roges, An homo, equus, lapis, & similia contineantur sub definitione qualium. Respondendum, quod loquendo de vocibus facillima est responsio quod non, quia non sunt aliquomodo denominatiua qualitatum. Sed loquendo de rebus dicendum est, quod huiusmodi res possunt duobus modis considerari. Priore secundum quod his nominibus exprimentur, homo, equus, lapis, & sic non continentur sub hac definitione, quia non significantur denominatiuis qualitarum. Altero verò modo considerantur secundum quod sunt alba aut nigra, & secundum quod huiusmodi nominibus appellant, & sic sunt qualia sub hac definitione contenta. Sed ut roges, petens absolute

absolutè responderi ad hanc quæstionem, utrum lapis sit hoc loco qualis, an non. Cui respondeo affirmatiue quod sit, sed in sensu per accidens, in quo sensu etiam admittendum erit quod significetur nomine album, quod est denominatiuum huius prædicamenti, quanquam etiam dicere liceat, quod tam definitum, quam definitio ipsa tantum tribuantur, quæ sunt per se qualia, & sic neque definitum neque definitio de his verè prædicabitur. Quod si cauilleris, etiam albedinem significari, nomine denominatiuo album. Dicendum est, eam non significari concretè tanquam rem quandam per se subsistentem & in recto, sed tanquam rem alteri adiacentem & in obliquo, nam album. i. habens albedinem, quæ significatio huic loco non conuenit.

In tertiam partem, qualitatis proprietates continentem, scholia.

Postremo loco assignat Arist. more suo quasdam qualitatis proprietates. Prima est, contrarietas, quæ si propriè accipiatur pro sola contrarietate logica & per se, ut sumebatur superius ab Aristotele in declaratione primæ proprietatis quantitatis, propria dicitur qualitati esse primo modo. Soli enim ita conuenit. Nam alijs, ut substantijs & quantitibus per accidens duntaxat. Actionibus verò, passionibus, & mutationibus, non nisi ratione terminorum qui sunt qualitates, competere creduntur. Ad aliquid autem quæ prius dicta sunt esse contraria, qualitates sunt omnia. Quod autem huic nihil obstat qualibus etiam contrarietatem attribui, ut alibi dictis relinquitur manifestum. Non autem omni competit qualitati talis contrarietas, quia non rubedini & pallori (teste Aristotele) aut similibus qualitibus medijs, hoc est, utriusque extremi contrarij naturam sapientibus, quæ a quibusdam contraria secundum quid appellantur, nempe secundum participationem extremorum. Neque etiā triangulo, circulo, aut alij curuam figuræ perfectæ. Licet non speciebus intelligibilibus aut sensibilibus, etiam si earum objecta fuerint contraria, & alijs innumeris. Non est tamen vlla quatuor principalium specierum qualitatis, in qua non hæc reperiatur contrarietas. In prima enim sunt virtutes & vitia contraria, scientiæ & ignorantia cum alijs pluribus. In secunda, mollicies atque durities, salubritas atque insalubritas, &c. In tertia, albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo, calor frigus, humiditas & siccitas, &c. In quarta, rectitudo & curuitas, paritas & imparitas, &c. Alij de contrarietate multo largius ac generalius loquentes, tradunt, hanc non veram esse qualitatum proprietatem, sed communitatem magis. Adnotant nonnulli, Aristotelem potius in assignandis exemplis, iustitia atque iniustitia esse vsurum, quam alia quapiam virtute ac vitio, quod iustitia virtus sit, non mediā inter duo vitia, quemadmodum alia, sed tanquam vnum extremum, alteri nempe iniustitiæ, opponatur, quod ad contrarietatem exigitur. An autem talis mediā aliarum virtutum collocatio, inter duo vitia utriusque opposita, efficiat quo minus virtutes ipsæ, huiusmodi vitij contrariæ dici debeant, alibi discutiendum est.

Secunda est. Suscipere magis & minus. Quod dupliciter exponitur. Vno modo, ut sit intentionem & remissionem admittere, quomodo propria erit primo modo respectu qualitatis soli conueniens, & non omni. Soli quidem, Nam non substantijs, ut satis locuples testis est nobis Aristoteles, & proinde nec substantiis formis, licet quidam reclamant. Neque etiā quantitibus, quarum partes simul esse, seque penetrare non possunt, Neque relationibus vllis, cum hæc omnes partibus careant. Neque etiam motibus, ob eorum velocitatem & tarditatem, Nam hæc aliunde spectantur, quemadmodum declarandum est in physicis. Non autem omni conuenit, quia non triangulo aut circulo, & alijs multis. Altero modo suscipere maius aut minus est cum aduerbijs comparatiuis prædicari posse. Quomodo respectu qualitatis eiusque concretim designatæ, communitas erit verius, quam proprietatis. Quod enim non omni conueniat, manifestum est ex litera, & quod non soli, patuit in secunda communitate ad aliquid. nisi fortè restrictione quadam ipsam limitare velimus, ad hunc modum explicantes. Prædicari cum dictis aduerbijs, gratia suæ intensionis aut remissionis, quomodo non alijs conuenitur, ex prædictis palam est. Quod autem non omnibus qualibus, siue (quod in idem redit) qualitatibus, concretim significatis conueniat magis minusque suscipere, declarat Aristoteles primū apparenter secundum nonnullorum philosophorum non satis philosophicam ratiocinationem, qui id propterea asseruerunt, quia iustitia vna non dicitur alia magis aut minus iustitia, neque sanitas sanitate, & ita de ceteris similibus. Verum hos peruersa huius proprietatis intelligentia videtur fefellisse, quæ non qualitates, ipsas secundum se, & ut a subiectis abstrahunt acceptas, magis & minus ponit suscipere, sed tantum quatenus concretis nominibus, qualia ipsa denominantibus sunt designatæ, atque hoc est quod ipsos redarguens ait Aristot. quæ autem secundum hæc dicuntur, &c. Alij priorē hanc probationem iuxta Stoicorum placita ab Aristotele inductam censent, arbitrantium nonnullos

Inest autem proprietas qualitatis.

Prima qualitatis, proprietatis, eiusque explicatio.

Secunda qualitatis proprietatis, dupliciter sumit suscipere magis & minus, primo.

Secundò.

K

Equilaterus

Isoceles.

Scalenon.

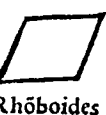
Quadrati.

Altera parte longius.

Rhombus.

Rhoboides

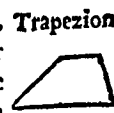

nonnullos habituum magis & minus suscipere posse, vt artes, Alios verò minimè, vt virtutes, quas in puncto seu indiuisibili quodam aiebant consistere. Secunda ratio, ad idem probandum efficaciter, subiungitur ibi, triangulus verò, &c. Quæ de eiusmodi figuris etiã contere significatis est accipiẽda, si roboris quiddã atq; momẽti debeat obtinere, alioqui nihil amplius q̃ precedens, cõcludere poterit. Et sanè non infrequens est autoribus, circulo, triangulo, & huiusmodi concretè vti, sicut ex eorũ diligenti obseruare licet lectio. Quod autem ibidẽ additur, nec aliqua aliarum figurarum, an de figuris propriè dictis, id est, quæ termino vel terminis clauduntur, tantum sit intelligendum, pender ex eo, vtrum curuitatem, & si aliqua est similis imperfecta figura, magis & minus suscipere statuamus, nec ne, vt an minoris circuli portio curuior obliquiorq; sit, quàm maioris atque amplioris. Cuius penes alios esto censura. Ratio seu definitio circuli (cuius in litera sit mentio) hæc est. Circulus est figura plana, vna quidem linea contenta, quæ circumferentia vocatur, in cuius medio punctũ est, a quo omnes linee rectæ ad circumferentiam ductæ, sibi inuicem sunt æquales. Punctum autem quod mediũ est circuli centrum appellatur. Triangulus est figura plana, tribus lineis rectis contenta. Atq; huius species tres numero sunt, triangulus isopleurus, hoc est, latinè æquilaterus, constans tribus æqualibus lineis. Isoceles, id est, æquicrurus, obtinens duas tantũ æquales, & tertiam inæqualem illis. Et scalenos, hoc est, gradatus, constans tribus lineis inæqualibus. Quadrangulus figura est plana, constans quatuor lineis rectis, quatuor angulos facientibus. Cuius species sunt, quadratum, quod constat quatuor æqualibus lineis, rectos constituentibus angulos. Altera parte longior, figura constans quatuor angulis rectis, sed inæqualibus lineis. Rhombus, quadrilatera figura, æqualibus quiddẽ lineis, sed angulis nõ rectis comprehensa. Rhoboides, quæ in contrariũ collocatas lineas atq; angulos habet æquales, non tamen rectis angulis, aut æquis lateribus cõtinetur. Præter has autẽ omnes quadrilateræ figuræ trapezia, id est, mensulæ nuncupantur. Quum sequitur, similia verò & dissimilia, &c.) Indicat Aristot. tertiam qualitatatis proprietatem, vbi præpositio (secundum) dicit circumstantiã seu habitudinem non causæ formalis (sic namq; similia & dissimilia dicuntur tantum secundum similitudinem atq; dissimilitudinem) sed fundamenti, seu causæ fundamentalis. Sunt enim solæ qualitates, sibi & alijs omnibus rationes, cur similia dissimiliaq; dicantur. Similitudo autem (teste Boetio) est rerum diuersarũ eadem qualitas. Dissimilitudo verò diuersa, hoc est. Similitudo est relatio nascens inter plures qualitates eiusdẽ speciei, in diuersis subiectis positas. Dissimilitudo verò, inter diuersas secundũ speciem, vt duo cygni, similes sunt ratione suarũ albedinũ, siue hęc albedines æqualiter fuerint intensæ, siue non. Neq; enim hic de tam exacta, absolutaq; similitudine agitur, q̃ in libro de generatione, vbi negat simile posse agere in simile. Coruus autẽ & cygnus, homo avarus & alter prodigus, dissimiles sunt, atq; ita de alijs. Alibi autem largius magisq; improprie de similitudine ac dissimilitudine loquuntur philosophi, vt cum dicunt, omnia indiuidua alicuius speciei similia esse secundum illam speciem. & species secundum suũ cõmune genus. quæ acceptio non est præsentis loci, vbi omnis similitudo & dissimilitudo ex qualitatibus spectatur, quæ est harum propria significatio, iuxta illud ex quinto Metaphysic, huc adduci solitũ. Vnũ in substantia efficit identitatẽ, in quantitate æqualitatẽ, in qualitate verò similitudinẽ. diuerso autem, Diuersum in substantia facit distinctionẽ, in quantitate inæqualitatẽ, in qualitate dissimilitudinẽ. Quod quo pacto sit intelligendum, vt meram veritatẽ contineat, alterius est negocij discutere. Hanc autem proprietatẽ qualitatũ, quæ assignatur simile vel dissimile, tradunt circumlocutiũ, vt significet aptitudinem ad actualem similitudinem vel dissimilitudinẽ, accipi debere, si verè erit propria quarto modo, omni, soli, & semper cõueniẽs. Simile quiddã superius dictũ est, de tertia quãtitatis proprietate. Circa finẽ autẽ textus, mouet Philosophus scrupulũ quendã, quẽ & mox tollit dissoluitq; duplici (vt pleriq; visum est) adhibita solutione. Verũ nobis qd priore loco ponitur non tã solutio scrupuli taciteq; obiectio, q̃ rei ita se habentis, declaratio esse videtur. Quod autem ibi dicitur, genera ferè omnia primæ speciei adaliquid esse, singularium verò, id est, inferiorum quæ species sunt specificatione q̃ voce illorum superioribus, perinde quasi dixerit quispiã, genus animalis, nẽpe corpus quantitã esse, propterea qd ea vox quẽ secundũ vnam significationẽ genus est animalis, secundũ aliã speciem sit quãtitatis. Attamen hæc expositio, licet supposita huiusmodi æquiocatiõne nihil dubitationis haberet, nõ tamẽ videret multũ huic loco dictisq; Aristotelicis congruere, præcipueq; illi, sed forsitan secundum genus, &c. Ideo alij, iuxta ea quæ superius habita sunt, disciplinã, & talia genera, dicunt per se qualitates esse, & tantum ad aliquid secundum dici,

dici, quatenus eiusmodi genericis nominibus designantur, non autem quatenus specificis. Nihil autem prohibet quin eadem res alio modo considerata, ad diuersa quodãmodo pertineat prædicamenta, idemq; vocabulum alterius sit ordinis prædicamentalis, si principale significatum spectetur, quàm si connotatum. Non enim est hoc, naturas prædicamentorum permiscere confundereq; sed accuratis rationibus considerationibusq; ab inuicem distinguere, quemadmodum ipse Aristoteles prius monstrauit, dum ostenderet, nullam prorsus substantiam re vera esse adaliquid.

In sextum caput, quod est de actione & passione, annotatiuncula.

Sex postrema prædicamenta, paucissimis, & quasi cursim absoluit Arist. ed fortassis, qd sufficiens horũ cognitio quantum logico opus est, ex precedentibus probè intellectis habeatur, vel qd hæc ad alias pertineant magis disciplinas. De actione siquidẽ & passione, differit physicus in libro de generatione & corruptione: de vbi & quãdo, vtcunq; in quarto physicorũ, cum agit de loco & tẽpore. Reliquorũ autem duorũ non videmus magnũ vsum in vlla disciplina, nisi fortassè quis dixerit, ea pertinere ad aliquas artes mechanicas. Miramur autẽ, quam obrem dicat Boetius, hæc prædicamenta vltima exactius tractari ab Arist. in metaphysicis, cũ quinto metaphysicæ solum enumerentur acceptioes diuersæ talium nominum, nulla prorsus habita ratione diuersitatis horum generalissimorum. Nobis verisimilè sit, hanc decem prædicamentorum positionem, eorumq; inter se distinctionem tanq; vulgò receptam ab Aristot. assignari, licet nõ vsq; adeo solidis iussultam rationibus. Quare nec hac tempestate desunt, qui sex vltima prædicamenta tanq; quãdã species dicunt cõprehendi sub adaliquid seu relatione, ponentes proinde tantum quatuor prædicamẽta, veraq; generalissima, vt alibi quoq; a nobis est indicatum. Inter hæc sex prædicamenta, primo loco sese offert actio. Hanc a quodã Gilberto Porretano, qui qd breui tractatu postrema illa genera explicare conatus sit, dictus est Autor sex principiorũ, sic definitã inuenimus. Actio est, secundum quã in id quod subiicitur, agere dicimur. Quam ita interpretamur. Actio est forma quẽdam respectiua seu relatio, secundũ quã tanq; causam: formale aliquid agit in passum, quod minoris est virtutis in resistẽdo, q̃ sit agens in agendo. Est enim hic sermo de subiectione non secundũ locũ aut sitũ, sed potius secundum virtutem, secundum quam oportet patiens inferius esse ac vinci ab agente. Alioqui nulla omnino confurgeret actio, iuxta illud physicũ, A proportione æqualitatis, vel minoris inæqualitatis, actio nõ prouenit. Et quia non omne passum resistit agenti, sed quãdoq; vim etiam aliquã confert ei, vel indifferenter se habet. ideo sub vltima particula intelligenda est hæc, vel nullius resistentiæ. Ex dicta interpretatione facile constat, quo pacto aliena quæq; ab hac definitione sint excludenda, vt inanus, pes, gladius, calor, lumen, & huiusmodi, quæ aut non sunt formæ, aut secundum eas non dicitur quippiã formaliter agere. A calore namq; formaliter dicitur aliquid calidum, non calefaciens. sed a calefactione actiua dicitur formaliter calefaciens, & a frigectione frigefaciens, & ita de alijs. Nihil est ergo hic aliud actio, q̃ quẽdam agentis ad patiens relatio. & diuerso, passio, patientis ad agens quẽdã habitudo. Vndè patet, multum interesse, inter actionẽ passionemq; productionẽ actiuam atq; passiuam, licet hæc inuicem ferè sint connexa. Nam actio respicit ipsum patiens. Productio verò actiua, effectum in patiente productum. Verbi gratia, dum ignis aquam calefacit, habitudo ignis ad aquã est quẽdã actio, nempe calefactio actiua. & contra, relatio aquæ calefactæ ad ignẽ est passio, quẽ dicitur passiuæ calefactio. Habitudo verò ignis ad calorem in aquã productum, est productio actiua seu effectio, pertinens ad prædicamentum adaliquid, sub genere quod est causa. & habitudo caloris producti ad ignem ipsum, dicitur productio passiuæ. Dicimus namq; ignem producere calorem, non aquam, & in aquam agere, non in calorem. & ediuersò calorem ab igni produci, aquam verò ab igni pati, eo qd ab ipso illi quippiam ingenetur. Non autem dicitur actiua productio, aut passiuæ, quasi ad actionis passionisve attineat prædicamentum, sed quia actius verbis exprimitur, vel passiuus. Et sunt hęc tam variæ relationes, omnem ferè motum (qui res quẽdam est absoluta, non respectiua) cõcomitari solitæ, subtili atq; attenta consideratione distinguendæ a logico. quibus etiam addi possunt duæ alię, secundũ quas formam dicimus a subiecto recipi, & subiectũ recipere formam. Diuiditur autẽ actio a prædicto Gilberto in actionem corporis & animæ, hoc est, corporalem & incorpoream. Nomine enim animæ, intelligitur quæuis incorporea substantia. Actionẽ corporis dicit eam esse, quẽ necessariò est cũ motu agentis, vt sectio, quæ exigit motum localem secantis. Actio autem animæ id ipsum non requirit. Verũ talem actionis corporalis descriptionem, tanq;

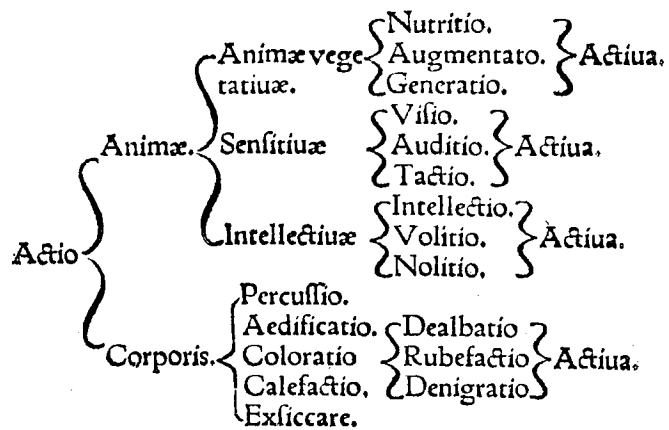

Suscipiũt autã agere & pati cõtrarietatem.

Gilbertus Porretanus. Quid sit actio, eiusq; definitio explicatio.

Quo modo differat actio passiois, & productio actiua & passiuæ.

tanq̄; falsam, minusq̄; rectè positam reijcit Aquinas. Magnes enim immotus manens, actione corporali attrahit ferrū. & sol immotus & quiescens, non minus illuminaret atq̄; calefaceret aerem, q̄; nunc cū mouetur. Nos igitur, varijs harū actionū descriptionibus prætermisissis, dicemus, eā actionem animæ esse, quā anima ipsa exequitur, vt est digestio actiua, nutritio, sensatio, & intellectio actiua. Eā verò corporis, quæ immediatè congruit corpori, vel accidenti corporali, vt sectio actiua, percussio, calefactio. Hæc duplices actiones, ponuntur genere diuersis, quem admodū in prima qualitatis specie, habitus animæ & corporis distincta creāt genera. Altera est diuisio actionum, in actionem immanentem (qua agens aliquid, effectum in se ipsum producit, vt nutritio actiua. Nam homo, ratione animæ seipsum nutrire dicitur. Item frigeffectio, qua aqua seipsam frigeffectio. Intellectio quoq̄; actiua, qua intellectus in se producit rei cuiuspiam speciem intelligibilem, aut agnitionem seu conceptum, & ita de sensatione quadam actiua.) Et transeuntem qua agens, in id quod extraneum est, & a se separatum dicitur agere, vt calefactio ignis calefacientis aquam propinquam, motio actiua, qua angelus cœlum mouet. Hæc posterior actionum diuisio non essentielle, sed accidentarium dumtaxat inducit discrimen, reperiturq̄; vtrumq̄; huius membrum, in vtrumlibet alterius præcedentis incidere, vt patet scrutanti. Neq̄; enim nobis vacat in his esse prolixis.

Quid passio **P**assionem autem idem Porretanus ad hunc modum descriptam reliquit. Passio est effectus illatioq̄; actionis, secundum quam hæc patiuntur, illa verò minimè. Vltimam partem ferè relinquunt tanq̄; superuacaneam. Indicat tamen passiones determinatis certisq̄; congruere subiectis, & non promiscuè quaslibet quibuslibet. Definitum autè aiunt solum pro passione creata accipi, id est, quæ respiciat agens creatum, non autem increata, quæ ad deum creatorem ipsum refertur tanq̄; terminum, vt est passio, qua materia ritè præparata dispositaq̄; patitur recipiendo animam rationalem, a solo Deo Optimo Maximo corpori inditam. Tales enim passiones non videntur ex actionibus propriè dictis inferri, cū in deo nulla insit huiusmodi actio. Nomen effectus in definitione, non potest propriè sumi pro eo quod manat produciturq̄; a causa efficiente, vel alia. Neq̄; enim causatur ab actione passio, cū sint hæc natura simul, quorū oportet neutrum esse alterius causam. Sumatur ergo vt idem polleat quod illatio, sitq̄; subsequens particula præcedentis declaratrix. Aquinas autè arbitratur, ideo passionem dici actionis effectū, quia necessariò actio & passio ordine quodam fiant ab agente. Prius namq̄; (vt ait) intelligimus quippiam agere, quam aliud ab ipso pati. Quod an verum sit, iudicet alius. Illatio autem capitur pro re illata in consequentia, non quauis, sed essendi, idq̄; tanquam correlatiua ipsius actionis. Nam & vulnus sequitur secundū essendi consequentiam ad vulnerationem actiuam, & calor ad actiuam calefactionem, non tamen sunt vulnus & calor passiones. Est ergo passio quædam forma respectiua, quæ infertur ex actione tanq̄; sibi correlatiua. Multo simplicius apertiusque poterat sic definiti. Passio est, secundum quam ab eo quod viribus superius est, quid patitur. Et diuidenda est passio, ad eundem modum, quo ante diuisa est actio. Quare non opus est, superuacanea eiusdem rei inculcatione chartas implere, cum ex præscripta actionum coordinatione, facilè habeatur series huius prædicamenti, nimirum passiuè acceptis vocabulis, quæ ibi actiuam obtinebant significationē. Nam in abstractis nominibus ferè consentiunt hæc duo prædicamenta, differunt autem concretis apertissimè.

Quare

Definitio- nis explica- tio.

Prior actio- nis & passio- nis commu- nitas.

Quare tollēdq̄; ambiguitatis gratia, abstractis illis verbalibus addi consueuerunt hæc adiectiuæ determinationes, actiua, & passiuæ, vt cum dicimus, calefactio actiua, frigeffectio actiua, intellectio actiua, &c. ad prædicamentum actionis attinent. Quū verò calefactio passiuæ, frigeffectio passiuæ, & intellectio passiuæ, huius septimi sunt ordinis. Sed nequaquā dissimulandum arbitramur, eadem abstracta verbalia in iō præter hæc duas acceptiones, tertiam frequenter possidere, neq̄; actiuam, neq̄; passiuam, sed neutram. Vt nomen intellectio, præter actiuam intellectionem atq̄; passiuam, significat etiam nonnunq̄; actum intelligendi, seu conceptum actualem, quæ est qualitas quædam secundum pluresq̄; primæ speciei, vitalitèr immutans intelligendi potentiam. Similiter verbale sensatio, aliquando significat relationem rei obiectæ sensum immutantis, quæ est prædicamenti actionis, diciturq̄; sensatio actiua, denominas intrinsecus tale obiectū. Aliquando verò significat habitudinem sentientis ad obiectum a quo immutatur, vocaturq̄; sensatio passiuæ, intrinsecus denominans rem sentientem. Et tertio nonnunquam designant quandam qualitatem primæ speciei, quam vocant sensationem neutram, hoc est, non actiuam neq̄; passiuam, sed ipsius sensus actum, seu operationem, intrinsecus talem sensum & eius subiectum denominantem, extrinsecus autem ipsum obiectum. Sunt alia quæ præter actiuam passiuamq̄; significationem, non actum aliquem animæ quæ qualitas sit, designare solent, sed motum. Cuiusmodi sunt calefactio, frigeffectio, dealbatio, atratio, generatio, & huius formæ alia. Iam de concretis horum prædicamentorum, quæ ferè verba sunt aut participia, illud admonendum duximus, non semper earum significationem generi, quod ex terminatione potissimum spectatur, congruentem esse & assimililem. Quædā enim eorum quæ actiui generis sunt, ad prædicamentū videntur passionis attinere, vt video, audio, intelligo. Et ediuertio quæ passiuæ sunt generis, ad actionis classem referuntur, vt videor, audior, intelligor. Nā quod videt, audit, quod intelligit, patitur aliquid recipiens. Quod verò videtur, aut audit, aut intelligitur, quodammodo agere solet, potentia cognitiuæ sui imprimens imaginem. Nonnulla etiam neutri generis verba passionem significant, vt vapulo, vneuo, fio, &c. Item deponentiali quædam actionē, vt loquor, vescor, ordior. Alia designant passionem, vt patior. Cōmunia verò ad vtrumq̄; referuntur ordinem, sed æquiuocè, vt osculor, complector, veneror. Neq̄; tamen patandum est, omnia verba ad alterū horum duorū prædicamentorum attinere. Sunt enim aliquot aliorū ordinum verba, vt possideo possideor, produco producior, contineo contineor, iaceo, sedeo, sto, & similia. Hæc autè, caleo, frigeo, tepeo, liceo, albo, nigro, rubeo, &c. ad tertiam attinent qualitatis speciem. Insuper cresco, ambulo, volo, nato, repo, progredior, & similia nonnulla, motus quosdam designant, in nullo (iuxta receptam sententiam) directè collocatos prædicamento. Video quoq̄; audio, intelligo, & id genus reliqua, dū animæ quosdā actus principalitèr significant, deq̄; potentijs ipsis, & earū subiectis intrinsecus prædicantur, ad primum attinent qualitatis genus. Sed nos opinione longius, in hisce diligentius explicandis euagati sumus. Quare ad Aristot. reuertamur. Is autem in initio statim præsentis capituli, duas pariter proponit actionis passionisq̄; communitates. Priorem hoc pacto. Suscipiunt agere & pati contrarietatem. Quæ non est ita accipienda, quasi dicat, actionem passioni, aut ediuertio, hanc illi aliquo modo contrariā esse, sed intendit, nonnullas actiones inter se mutua dissidere contrarietate. & item passiones inter se quoq̄; vt satis ostendunt exempla literæ. Intellegenda est præterea hæc cōmunitas, de contrarietate logica per accidens attributa actioni & passioni, ratione motus cuiuspiam concurrentis, aut potius formæ productæ per agens in ipsum passum. Nā si talis forma fuerit per se contraria logicæ, erit actio atq̄; passio contraria per accidens, non per se, eo quod relationi per se contrarium nihil sit, sicut superius attestatus est Arist. Et quia non omnes huiusmodi formæ ab agente productæ contrariæ sunt, vt pallor, rubedo, quantitas tripedalis, & aliæ plæræq̄;. Neq̄; hæc cōtrarietas per accidens solis cōpetit actionibus aut passionibus, vt cōstat. Ideo rectè cōmunitas dicta est, & non proprietas. Discrimen autem est inter actiones & passiones, quantum attinet ad contrarietatis modū. Nam actiones quæ dicuntur contrariæ, simpliciter in eodē sese permittunt, sed non respectu eiusdē omnino patientis, vt sol calore luminis sui indurat lutū, & emollit cerā. Luna lumine suo calefacit, & alia quadā naturali sua virtute frigeffectio, redditq̄; membra nuda exposita paralyti obnoxia. Item eadem res vnū delectat, alterū contristat, vt patet de lumine solari respectu aquilæ & noctuæ. Ita quoq̄; insignia gesta, laudēq̄; alicuius, vehementi gaudio perfundunt amicum. inimicum verò & inuidum magna afficiunt tristitia. Passiones autem contrariæ, non sese villo pacto cōpatiuntur in eodē subiecto, secundum partem eandem. Licet namq̄; idem agens concedatur posse simul producere formas contrarias in diuersa passa, idem tamen patiens nō recipit

K iij ynquam

vnq̄ contrarias formas secundum eandem partem, neq̄ ab eodem agente, neq̄ a diuersis. Neq̄ obitat, quod idem homo simul tempore gaudeat aliquando & moreat ob diuersas causas, vel propter eandem etiam causam læteretur secundum voluntatem, doleat autem & tristetur secundum appetitum sensitium. Nam nulla est contrarietas talium passionum, nisi sint respectu eiusdem penitus obiecti, & in eadem potentia. Solet tamen dici, quod multum vehemens tristitia, non solum excludat lætitiā contrariā, sed etiam aliam quamlibet alienā. & ita de alijs quoq̄ iudicandum est, cuius causa aliunde petatur. Altera horum duorum generalissimorum communitas est, suscipere magis & minus. Non quod actiones aut passiones intentionem patiantur aut remissionem, (sunt enim relationes, & proinde partibus integralibus secundum quas illæ accidunt carentes) sed quia concretis vocabulis expressæ, adiciunt sibi in prædicando hæc aduerbia magis & minus. Atq̄ hoc non omnibus conuenit, sed ijs tantum quæ comitantur formas quasdam, intensionem & remissionem, aut incrementum, decrementumq̄ extensionis admittentes, vt sunt, dealbatio, atratio, calefactio, contristatio, eruditio, augmentatio, diminutio, seu contractio, & huiusmodi, tam actiuæ q̄ passiuæ. Alijs verò minime, vt generationi, circulationi, duplicationi, subduplicationi, triplationi, &c. Præter has Aristotelicas communitates, assignat Autor sex principiorum duas proprietates, ambabus actioni, inquam, & passioni congruentes, quarum prior est, Actionem & passionem semper esse in motu, hoc est, cōsequi perpetuò aliquem motum. Posterior verò, quod actio inferat passionem, & hæc illam. His non est consilium diutius immorari, neq̄ quid senserit prolixius excutere, cum non in Porretanum, sed Stagiritam paremus commentarios.

Posterior actionis & passionis proprietates.

Porretanus

De septimo prædicamento quod est vbi. An relationes vltimorum prædicamentorum habeant correlatiua vna opinio Secunda.

Tertia.

Quarta.

Vbi compositum.

Vbi simplex

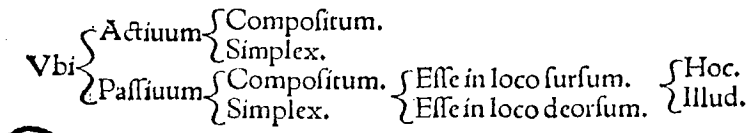
Septimi prædicamenti generalissimum, ab Aristotele vocatur Vbi, accepto scilicet aduerbio loco nominis. Antequam autem ad huius breuem declarationem procedamus, admonendus est nobis lector, varias de his postremis prædicamentis esse philosophorum opiniones. Plurimi enim putant, relationes horum quatuor vltimorum ordinum non habere sibi correlatiuas relationes. Et inter hos nonnulli (in quibus est Aquinas) perhibent, hæc relationes extrinsecus denominare ea, de quibus prædicantur, vt vbi esse, respectu loci ad corpus contentum, secundum quem tale corpus dicitur esse in loco. Quando esse relationem temporis mensurantem secundum durationem, ad rem temporalem mensuratam, a qua huiusmodi res denominantur esse in tempore, &c. Ea autem opinio, quæ tradit, locum, tempus, & res habitas, quatenus denominant rem locatam, temporariam, & habentem, esse vbi, quando, & habitum, a doctioribus tanquam cruda & indigesta penes friuola reijcitur. Alij probabilius has relationes ponunt in rebus locatis, temporalibusq̄ atq̄ habentibus, licet secundum eos correlatiuis destituantur. Multò his omnibus rectius sentire videntur, qui horum prædicamentorum habitudinibus suas tribuunt relationes correlatiuas. Si enim est aliqua habitudo locati ad locum, rei temporalis ad tempus, ipsiusq̄ habentis ad rem habitam. Cur non etiam sit in loco quædam ad locatum ipsum relatio, in tempore ad rem temporalem, in re habita ad rem habentem? Horum autem correlatiuorum dicunt non meminisse vsquam Porretanum, nec vltimum ferè posteriorum, vel quia ea fortè ignorabant, vel quia vno relatiuorum cognito, haud difficulter agnoscerent reliquum. Diuiditur ergo ab illis vbi, in actiuum & passiuum. Actiuum est, secundum quod locus formaliter continet suum locatum, quod nonnunquam continetia actiua vocatur, hoc est, a quo formaliter quippiam contineri dicimus seu plenum esse. Passiuum verò, secundum quod locatum dicitur a loco contineri, quod appellant continentiam passiuam. Cur autem vbi actiuum & passiuum, eiusdem ponantur prædicamenti, cum tamen actio & passio diuersas constituunt classes, non est huius loci anxie perquirere. Supponatur hic, talem prædicamentorum distinctionem non sine ratione, multis retro seculis vnanimi philosophorum consensu receptam esse, nisi in illorum descendere placeat sententiam, qui omnia hæc sub adaliquid collocant. Vtrumq̄ autem vbi, tam actiuum q̄ passiuum, diuiditur in compositum & simplex seu indiuisibile. Compositum est, quod consistit inter locatum & corpus aliquod loco contentum. Sunt enim corpora diuisibiliter & circumscriptiue in loco, quod est, totum locatum sic esse in loco, vt vna eius pars in vna parte loci sit, & altera pars in altera parte loci, ita vt partes locati faciant latera continentis ab inuicem distare atq̄ seiungi. Hoc modo quantitates corporeæ, & substantiæ his induræ, sunt in loco, atq̄ istud vocant loco circumscripti seu ambiri. Vbi simplex est, secundum quod rem indiuisibilem a loco indiuisibili dicimus contineri, vel certè hunc illam continere, vt relatio secundum quam angelus est in loco punctali. Solent species vbi compositi hoc modo assignari, esse in aere, esse in aqua, sed non

fatis

fatis exactè, quia per accidens duntaxat dicitur aliquid esse in aere aut aqua, per se autem in loco sursum aut deorsum. Porro diuersitas specifica ab eo sumitur, quod rei per se competit. Rectius igitur sic assignabuntur, esse in loco sursum, esse deorsum. Nam quemadmodum metimur diuersitatem specificam motuum localium ex huiusmodi locorum diuersitate, sic & ipsum vbi metiri debemus. Sed obijcitur, relatio ipsius vbi compositi per se & immediatè sequitur locum & quantitatem corpoream loco conclusam, quorum vtrumq̄ est species specialissima. Ergo etiam vbi compositum erit species specialissima. Responso. Locus est species specialissima ex principali significato, quia principaliter idem significat quod superficies, iuxta cōmunem sententiā. Sed si consideretur tota eius significatio, vel saltè minus principalis, genus est, multas sub se species continens, vt locum sursum, locum deorsum, a dextris, a sinistris, ante, & retro. Ex quibus licet sumitur diuersitas specifica motuum localium, sic etiam sumenda est diuersitas ipsorum vbi. Imò si omnia vbi composita eiusdem essent speciei, sequeretur pari ratione, omnes motus locales, saltè rectos, esse eiusdem speciei, quia omnes eundem specie terminum habent, videlicet vbi compositum, quod si sit absurdum apud Aristotelem, nemo est qui ignoret. Neque imaginandum est, locum esse terminum ipsius vbi, solum ratione principalis significati, & ipsius superficiem continentis, sed ratione totius suæ significationis. Definitiones Porretani, quia plus difficultatis inuoluerent, quam adferrent lucis, certo consilio omisæ sunt. Subijcit is duas proprietates vbi. Prior est, vbi nihil est contrarium, quod intellige de proprietate logica & per se. Cum enim ad ipsum vbi sit motus localis, omnis autem motus sit inter contraria, oportet vbi aliquo modo contrarietatem recipere. Posterior est, vbi non suscipit magis aut minus. Non enim vna res magis dicitur inesse in loco, q̄ alia, Vtraq̄ harum tantum est propria secundo modo.

Duo vbi proprietates.

Coordinatio prædicamenti Vbi, secundum eius verè essentialē diuisionem.

Quia octauum prædicamentum, quod appellatur Quando, nihil aliud est, quam actiua passiuæq̄ secundum durationem mensuratio, non abs re fuerit, si paucis adnotemus rationum mensurarum discrimen varietatemq̄. Solet ergo assignari quadruplex mensura durationis rerum diuersarum. Vna dicitur æternitas, quæ est mensura durationis diuinæ, nullo modo nisi cogitatione a deo differens. Et ab hac nullus sumitur respectus huius prædicamenti, vt nec ex præsentia illa, qua Deus omni loco, rei; secundum essentiam suam præsens est, consequitur aliquod vbi deo competens. Secundam vocant æuum, siue æuiternitatem, quæ est mensura durationis substantiarum incorporearum morui & quieti non subiectarum. Tertia est tempus, quo nos præcipuè vtimur, & de quo frequentior philosophis sermo est. Hoc autem est ens quoddam successiuum, secundum durationem metiens motum & quietem, aliasq̄ res vt his subiacent, vt hora, annus, lustrum, de quo antè satis dictum est in prædicamento quantitatis. Quarta est instans, vel si malis, momentum, estq̄ indiuisibile quoddam in tempore, sicut punctum in linea, vt alibi quoq̄ dictum est. Ab his autem rebus posterioribus mensuris, omissa illa prima diuisione in actiuum & passiuum, sicut de vbi dictum est prius, triplex sumitur quando, quamuis duorum tantum posteriorum meminerit Porretanus, quæ nobis sunt vsu ratiōna, & maximè (vti mox dicebamus) tertium. Quod an species sit specialissima, an non, sed in varias distingatur species, pro diuersis temporum durationibus (vt recepta habet opinio) parum refert. Quidam sic colligunt. Dies & annus sunt eiusdem speciei, ergo esse in die & esse in anno etiam erunt eiusdem speciei. Verum hæc collectio valde infirma est, & leui fundamento fabricata, cum ad diuersitatem specificam ipsorum vbi sufficere videatur alia & alia temporis determinatio, quæ per diuersas numerorum species constituitur, vt annus est tempus xij. mensium, dies verò xxiiij. horarum, & sic de cæteris. Quod autem secundum differentiam præsentis temporis, præteriti, & futuri, diuersas species ipsius quando ponere solent, nobis haudquaquam probatur, qui in decem prædicamentis non entia rationis, sed realia duntaxat agnoscimus. Relatio autem rei cuiuspiam, ad tempus præteritum vel futurum quod non est, quomodo poterit esse realis, & non secundum considerationem tantum? Quod si quis obiecerit nobis Aristotelem, qui assignas huius prædicamenti exemplum ait, quando, vt heri. Dicimus

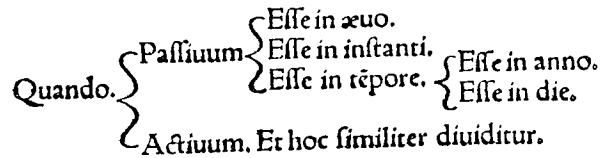
De octauo prædicamento, quod est quando. Quadruplex durationis mensura Prima. Secunda. Tertia.

Quarta.

K iij

Dicemus, illud heri non relatione quampiam, quæ nunc ad hesternum diem referatur significare. talis enim nulla est in rerum numero, sed illa quæ heri ad hesternum diem habebatur, ut qua hesternus motus solis, ab hesterno die mensurabatur, quæ utique realis erat. Et idem de relatione ad futurum tempus erit iudicium. Nam habent verba præteriti atque futuri temporis vim quandam ampliandi acceptionem suam, quæ non necessario permutat ipsam significationem principalem, ut patet in his, amo, amavi, amabo, quæ omnia eandem rem principaliter designant, nempe amoris. Præter eas duas proprietates, quas prædicamento ubi assignauerat Porretanus, assignatur ab eodem huic generalissimo hæc tertia. Quando est in omni eo, quod capit esse in tempore.

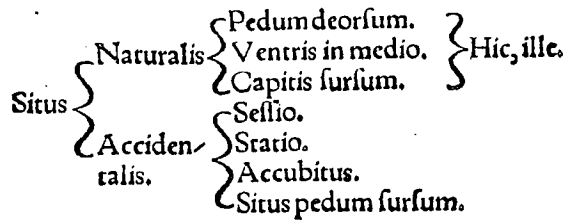
Coordinatio prædicamenti Quando.

De nono prædicamento quod est positio siue situs. Situs naturalis.

Situs seu positio (sunt enim hæc polyonyma) est ordo quidam partium in toto vel loco. Hic duplex est, Quidam naturalis, Alter accidentalis. Situs naturalis est ordo partium in toto, nulla habita consideratione loci, competens illis a natura, siue ex naturæ præscripto. Ut situs secundum quem naturaliter caput dicitur sursum in ordine ad alia membra, etiam si forte homo in caput suum steterit, pedibus in cælum porrectis. Situs brachiorum in utroque latere, aurium in temporibus, & ita de similibus. Accidentaliter situs, est ordo quidam partium adinueniendi, quatenus sunt in loco, non necessario competens eis a natura. Ut statio, sessio, accubitus, positio manuum super caput, læuitas, asperitas, &c. Huiusmodi situs, licet immediate partibus competat ad inuicem, frequentius tamen tota ipsa denominare solet. Potius enim dicimus hominem sedere, stare, aut iacere, quam has aut illas partes. Ex his autem patet, si homo erectus stet in pedes, caput ipsius utrunque situm sursum ad reliquas partes habere, tam accidentalem, qui attenditur secundum locum, quam naturalem, qui secundum naturam totius spectatur. Duæ primæ proprietates situs eadem sunt apud Porretanum, quæ prius attributæ sunt ubi, & quando. His tertiã subiicit hoc pacto, Magis proprium videtur esse positioni, proximè allistere substantiæ, omnibus quidem alijs formis extrinsecus accidentibus. Quæ utrum congruens haberi debeat & vera, & quomodo interpretanda sit, non est operæ precium hic dissertare.

Coordinatio prædicamenti Situs.

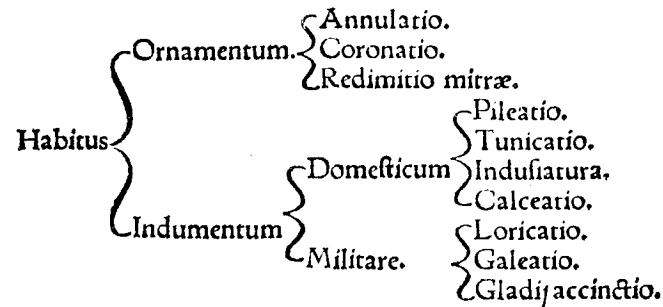

Decimum & vltimum prædicamentum est habitus, qui a Porretano satis luculenter finitur, corporum & eorum quæ circa corpus sunt adiacentia, secundum quam hæc quidem haberi, illa verò habere dicuntur. Vnde constat, habitum nihil esse aliud, quam habitum dinem siue respectum quendam corporis, & potissimum humani, ad ea quibus indutum est vel instructum, aut ediuerso horum ad illud. Quare & hoc prædicamentum, sicut superiorum nonnulla in actiuum & passiuum primò diducitur. Diximus, & potissimum humani. Nam (teste Philo sopho) natura cæteris animantibus prouidit de vestimentis ac armis. Quibusdam enim sunt pro vestibus pili, hirsutiq; villi, Alijs dura cutis, aut simile quippiam, aduersus violentas aliorum animalium inuasiones. Nonnulla pro armis habent dentes, ut canes & lupi. Alia cornua, ut boues, arietes, capri. Iuxta illud Virgilij. Occursare capro, cornu ferit ille, caueto. Alijs natura unguis tribuit, aut aliud huiusmodi, Ut leonibus, tigribus, miluis. Alijs cursus velocitate salutem quærere dedit. Nihil talium homini a natura concessum est, sed pro omnibus his (quod multo est præstantius) doratus est ingenio seu intellectu, & manibus, quibus sibi parare queat, quæcumque corporis sui tuendæ salutis necessaria sint munimenta, a quibus præsentis

præsentis prædicamenti relationes proueniunt. Nihilominus bruta quoque animalia, nonnunquam ab hominibus eiusmodi vel ornantur, vel armantur indumentis. Ut equi phaleris & babbatis, simiæ tunicellis, cercopithecii bardocucullis, canes torquibus, &c. Diuidi autem consuevit habitus in habitum ornamentum, quo quippiam habere dicitur ornatum quendam, quomodo plurima habent mulierculæ & diuites, præsertim aulici, qui (ut inquit quidam poeta) sua caudato vestigia firmate verrunt, Et indumentum, quo quid habet indumentum aliquot, ad conseruationem defensionemve corporis ab extraneis nocentis ordinatum. Atque hic in domesticum, & militare seu bellicum distrahitur. Exempla patent in tabula huius seriei. Porretanus habitum diuidit, in habitum secundum partem, qualis est pileatio, calceatio. Et secundum totum corpus, ut sunt vestitio, armatio, &c. Exactius autem disquirere, an essentialiter inter se tales habitus differant, & alia quædam eodem spectantia, nihil aut perparum utilitatis potest adferre logicis. Ex superioribus ergo satis manifestum est, non esse habitum hic idem quod possessionem, quomodo domini vestes cistis inclusas etiam habent, sed relationem quandam ad vestes aut arma, vel ornamenta certis suis modis corpori applicata, accommodataque, etiam si non propria sint ipsius habentis. Neque enim minus aut ornatus, aut calefacit vestis aliena, quam propria, secundum illud Saryrici de duobus caudicibus. Conduca Paulus agebat Sardonichæ, atque ideo pluris quam Cossus agebat, Neque calceatum quempiam dixeris, si calceos sub lecto repositos habeat, aut manibus eos deferat, interim nudipes incedens. Inter modos ergo habendi posterius ab Arist. assignatos, cum diuo Thoma tantum tertium & quartum in hanc classem recipimus, reliquis alias sibi sedes quæsitum missis. Tres ponuntur a Porretano habitus proprietates. Prima est, habitui nihil est contrarium. Secunda, habitus suscipit magis & minus. Equitem enim armatum, plus dicimus armatum esse, quam peditem armatum. Addit tamen, hanc non conuenire vestitioni. Quod quæ sit consentaneum, non vacat nunc examinare, sicut nec tertiã eius proprietatem. Proprium est habitui, in pluribus esse.

Habitus proprietates.

Coordinatio prædicamenti Habitus.

In tertij tractatus libri prædicamentorum primi capitis primam partem, considerantem de quadruplici rerum aut terminorum oppositione, scholia.

Quoties aut alterum alteri dicitur opponi.

Tertio tractatu huius libri tradit Aristoteles notitiam quorundam, quæ appellantur postprædicamenta. Licet enim Andronicus (teste Boerio) opinatus fuerit, hanc partem Aristotelis non esse, Porphyrius tamen cum reliquis veteribus, in opposita est sententia, a quibus leuiter dissentire, vanitatis magis aut insanix extremæ, quam incitiæ videtur esse. Et sanè ad præsentis operis complementum consummationemque desiderabatur, ut sicut ante prædicamentorum doctrinam viam struxerat, breuiter propositis istis, quæ veluti principia & fundamenta quædam erant iacienda, & postea singula ferè genera cum suis speciebus & proprietatibus recensuit. ita postremo nonnulla, quæ omnia vel multa prædicamenta consequitur, exponeret. Ea præcipue sunt quinque. Oppositio, prius, simul, motus, & habere, quibus plura alia addere, nullum nefas putauerimus, sed nostri instituti non est, aliorum præter hæc quæ ab Aristotele sunt posita, declarationem persequi. Ut igitur ab oppositione auspicemur, in primis cum Arist. monendum duximus, non esse nobis hic sermonem de ea oppositione, quæ inter propositiones consistit, de qua in primo Peri Herm. sed tantum de oppositione incompletorum simpliciumque, siue rerum, siue signorum. Nam quod cauillatur quidam recentiorum, hanc propositionem (non oppositum est oppositum) non esse concedendam, nisi subiecto materia liter sumpto pro voce, non autem significatiue pro ipsa re, ne fateri cogantur, rem hoc infinitò nomine significatam oppositam esse & non oppositam, friuolum est ac sophisticum, illud nobis

Postprædicamentorum numerus.

nobis in diuersa acceptione huius vocis (non oppositum) Nam cum dicitur, nō oppositum esse oppositum, subiectum simpliciter sumitur pro re primò significata, eo modo quo dicimus animal esse genus. In qua acceptione, sicut fatendum est, quòd non oppositum sit oppositum, sic rursus negandum est, quòd non oppositum sit non oppositum. Nam licet videatur idem enunciari de seipso, enunciatio tamen falsa est, quia subiectum simpliciter sumitur pro re primò significata, Prædicatum verò personaliter pro denominatis, si quæ tamen habeat.

Oppositio quadruplex

Dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter, Relatiuè, Contrariè, Priuatiuè, Contradictoriè, vt pater & filius, album & nigrum, visus & cæcitas, homo & non homo. Cæterum an hæc quatuor genera vniuocè dicantur opposita, disputant commentatores. Albertus & eius discipulus B. Thomas arbitrantur, oppositionem analogicè de his quatuor generibus dici, ob id vel maximè, quòd Aristoteles non definitiuè aut descriptiuè, sed diuisiuè incipit de oppositis tractare, dicens. Quoties alterum alteri dicatur opponi, &c. Illud enim quoties ad multiplicatam aiunt pertinere æquiocationis. Atq; primum quidem & principale oppositionis significatum ponunt contradictionem ipsam, eo quòd eius extrema in nullo penitus conueniant, summèq; diuersa sint: secundo loco priuatiuam oppositionem statuunt, tertio contrariam, & quarto relatiuam. Vndè & rationem ordinis, quo ab Aristotele tractat; sunt, assignant, quòd ab imperfecta minimaq; oppositione, gradatim ad summam & maximam progredi intenderit, vt latius declaratum inuenies apud Caietanum. Aduersam sententiam cum plurimis alijs fouet Seuerinus Boetius, qui proposita hac ipsa quæstione, & præmissa adducta aliorum ratione, sic tandem suam ipse profert censuram. Sed qui melius (inquit) iudicauerit, oppositionis nomen generis loco dicunt poni debere, idcirco quòd quum nomen oppositionis de subiectis quatuor oppositionibus prædicetur, ab his quoq; definitio non aberrerit. Sunt enim opposita, quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore, circa vnam eandem rem, simul esse non possunt. Quod per singula quæq; pergentibus, in singulis oppositis inuenitur. Namq; album & nigrum, quæ sunt contraria, vno eodemq; tempore, circa vnum idemq; corpus, partemque corporis simul esse non possunt. Nec seruus atq; dominus, eiusdè, eodem tempore, idem seruus idem dominus est. Nec habitus & priuatio. Quis enim dicat in eodem oculo, vna eodemq; tempore, & visum posse esse & cæcitate; lam verò affirmatio & negatio, q̄ repugnantes sint, quamq; in eodem simul esse non possunt, nulli dubium. Quare si ea quæ sub oppositione ponuntur, oppositionis nomen definitionemq; suscipiunt, quid est dubium, oppositionem non æquiocè prædicari? Hactenus ille. In cuius sententiã omnes Neoterici ferè descendunt, excepto quòd non eodem modo quo ille, opposita putant esse definita. Illius enim definitio latius patere videtur, q̄ hic accipiuntur opposita, conueniens etiã homini ac equo, albo & rubro, & similibus quibusdam, nullo oppositionis genere comprehensis, quæ disparata vulgò vocantur, quasi dicas disseparata, siue (vt Rodolphus Agricola primo libro Inventionis dialecticæ appellat) differentia, quæ licet repugnare inuicem dicuntur, non tamen opponi. Neq; enim omnino idem sunt, repugnantia & oppositio (teste eodè Rodolpho) sed hæc, illa minus est communis. Repugnant enim quæcumq; de eodem singulari simul prædicari nequeunt, vt homo & equus, album & nigrum. Opponunt verò ea sola, quæ maximè distant, id est, quæ propria quadam & peculiari ratione inter se pugnant, sic vt neutrum ipsorum æquè vel magis repugnet alicui tertio eiusdem rationis cum eo, cui repugnare dicitur, vt pater & filius, albedo & nigredo, visus & cæcitas, homo & non homo.

Rodolphus Agricola.

Repugnãtia

Opposita.

Dixi (eiusdem rationis) quia fieri potest, vt alterum oppositorum æquè vel magis repugnet alicui tertio alterius rationis, vt album magis repugnat non albo, q̄ nigro, sed non albū non est eiusdem rationis cum nigro. quia alterum est finitum & absolutum, alterum verò in finitum. Similiter etiam scientia non minus fortè repugnat ignorantia quam scibile, sed ignorantia nō eadem ratione comparatur scientiæ, qua scibile. quia alterum comparatur vt correlatiuum, alterum verò vt absolutum. Sed obijcitur. Pater & filius sunt opposita, & tamen non repugnant inter se, quia dicuntur in eodem homine, ergo non oportet omnia opposita inter se repugnare. Secundo, hæc albedo huic nigredini opponitur (est enim ei contraria) & tamen eodem modo quo huic, etiam illi nigredini repugnat, ergo oppositorum definitio non videtur rectè tradita. Ad priorem obiectionem, iuxta sententiam Alberti & Thomæ, videtur respondendum, concedendo illatum, quia hi putant, oppositionem relatiuam consistere non in repugnantia circa idem subiectum, sed in mutua ipsorum relatione ad se inuicem, siue de eodem dicantur siue non. Iuxta Boetium verò dicendum est, non oportere omnia opposita simpliciter & absolutè inter se repugnare, sed sufficit, vt quæ absoluta sunt, absolutè

Prima obiectio. Secunda obiectio. Ad priorem obiectiõnem.

absolutè repugnent, ac nullo modo de eodè simul dicantur. Quæ verò relatiua, relatiuè, id est, sic vt non dicantur de eodè respectu eiusdem & eadè ratione. Ad alterã obiectionem respondendū est. Definitionem aliã assignari de ijs dicitur, quibus primò & immediatè cõpetit oppositio, qualia nō sunt hæc albedo & hæc nigredo, sed horū species albedo & nigredo. Aut si omnibus accõmodanda est definitio, addere oportebit hoc aut simile supplementū, vel quæ sub talibus cõtinentur, &c. Et eodè modo soluenda est obiectio de virtutibus, quæ diuersis vtrinq; vicij opponi dicuntur contrariè. Item de quibusdã generibus, quæ ratione suarū specierum duntaxat opponuntur, vt virtus & vitium, scientia & ignorantia, naturalis potentia & impotentia, sensibilis & insensibilis apud Arist. ij. Topicor. Quæ autem non habent repugnantiam tantam, vt singulari quodã & proprio dissideant discrimine, sed vtrumq; eorum, aut alterum cum alio quopiam tertio eiusdem rationis æquè vel magis repugnet, dicuntur disparata, vt homo & equus, albedo & viror. tam enim homo repugnat boui quàm equo, & albedo rubori quàm virori. Vndè & definiti solent disparata esse, quæ cum nullo oppositionis genere opponantur, de eodem tamen prædicari nequeunt. Oppositio autem (vt verbis Rodolphi vtamur) certioris cuiusdam & acrioris pugnantia est nomen. Sed iam ad singulas oppositionum species veniamus. In primis ergo relatiuè oppositorum hanc tradit Arist. descriptionem. Relatiuè opposita sunt, quæ ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad ea. Quæ satis manifesta est ex priore definitione ad aliquid superius interpretata, cui prorsus eadem est, dempto quod loco aliorum, dicitur hic oppositorum. Pro huius oppositionis intellectu notandum est, duplicem esse de natura seu ratione relatiuè oppositionis inter philosophos opinionem. Caietanus sequens vestigia magistri sui Aquinatis, ponit oppositionem analogam esse ad quatuor oppositionis genera (vt superius dictum est) tradit relatiuam oppositionem in hoc consistere, quòd ad se inuicem referuntur, siue q̄ vnum ex aduerso respicit alterum, non quia de eodem simul nequeant prædicari, vt pater dicitur relatiuè oppositus filio, & ediuerso filius patri, quia contra inuicem sunt posita, sic vt inuicem necessariò respiciant, non autem quia eidem respectu eiusdem conuenire non possunt. Hoc enim nō sequitur per se, naturam relatiuæ oppositionis, sed tantum per accidens, quatenus contradictione non nihil participat, ad quam tanq; principale analogi significatum, cætera opposita quædam habent reductionem atq; proportionem. Declarat ergo secundum hos ista descriptio, quam hic protulit Arist. optimè naturam relatiuè oppositorum, in quantum talia sunt. quoniam explicitè dicit, in quo consistat eorum relatiua oppositio, nempe in hoc, quòd ad se inuicem referuntur. His consonant duo singularia discrimina, quibus secundum Aquinatem in septima quæstione de potentia Dei, articulo octauo, separantur relatiuè opposita a reliquis. Prius est, quòd cæterorum oppositorum semper alterum ideo oppositi rationem habet, quia alterius negatio est, vel negationem secum trahit. Negatio autem omnis per affirmationem innotescit. Contradictoriè quidem & priuatiuè oppositorum alterum, negatio est. Contrariorum verò alterum est vt priuatio, sicut dicitur quinto metaphysicæ. Sed oppositorum relatiuè, vt talia sunt, neutrum alterius est destructio, quin potius ex hoc quòd opponuntur, sese mutuò ponunt, non tollunt. Quare etiam non absolutè & simpliciter opposita, sed relatiuè opposita dicenda sunt. Alterum est, quòd cæterorum oppositorum alterum se habet vt imperfectum respectu alterius, vt patet intiendo singula. Relatiuè autem oppositorum vt huiusmodi sunt, neutrum altero perfectius esse oportet, quoniam in quantum res aliqua ad aliud est, nec perfecti nec imperfecti (vt ille ait) rationem habet. Alij autem Boetium, auctorẽ vniuocationis ipsius oppositionis, imitantes, putant relatiuè opposita ex hoc habere oppositionem, quia non compatiuntur se inuicem in eodem respectu eiusdem. Nō temerè enim factum esse ab Aristotele credunt, quòd quum in definitione ad aliquid positum sit, dicuntur aliorū, hic mutato nomine & significato posuerit, dicuntur oppositorum. Impossibile est siquidem, eundem esse patrem & filium eiusdem, aut duplum & dimidium, & sic de alijs relatiuè oppositis. Nam agens & patiens, intelligens & intellectum, & alia similia, licet eidem respectu eiusdem simul conuenire possunt, non tamen secundum idem, id est, secundum eandem partem immediatè, & eadem ratione. Alia est enim in eo quod in se agit, vel seipsum intelligit, agendi ratio, alia patiendi. Secundum hos ergo præsens Aristotelica descriptio non declarat, in quo consistit relatiuè opponi, sed est potius regula quædam utilis ad cognoscendum relatiuè opposita, docens ea semper esse correlatiua ad inuicem. Talia enim sola sunt opposita, quæ nō permittunt se simul in eodem, & cæt. Est ergo potius notificatio quædam, ostendens quæ nam sint ea quæ relatiuè opponuntur, quàm definitio, explicans, quid sint, in quantum huiusmodi.

Ad secundã obiectionem.

Disparata.

Quæ relatiuè opposita

Duplex de relatiuè oppositorū natura opinio. Vna.

Secunda opinio, quæ est Boetii & sequacium.

Atq; hi

Atque hi more Aristotelis aliorumque ferè omnium doctissimorum, relatiuè opposita assignane communiter atque simpliciter patrem & filium, duplum & dimidium, amicum & amicum, & sic de alijs, nulla adhibita determinatione huius vel illius, ad quorum repugnantiam satis esse dicunt, si non dicantur simul de eodem respectu eiusdem. Quum sequitur in litera, contraria verò, ea ipsa quidem, &c. separat Philosophus ea quæ sunt contraria, a relatiuè oppositis, dicens illa secundum eam ipsam quæ sunt, siue per se, non referri ad inuicem, hoc est, sub proprijs nominibus, sed tantum per accidens sub nomine contrarietatis. Sicut Achilles & Hector non referuntur secundum se ad inuicem, sed sub nomine hostium. Non enim dicitur Achilles Hectoris Achilles, aut ediuersò, sed sui inuicem dicuntur hostes. Quum ergo relatiuè opposita, sui ipsorum gratia, siue sub proprijs vocabulis eorum naturam significantibus, oporteat ad inuicem referri secundum habitudinem alicuius casus, manifestum est, contraria a relatiuè oppositis differre. Similiter autem & priuatiuè opposita & contradictoria, a relatiuè oppositis separanda sunt. Cautè autem adiecit Aristoteles, ea quæ contraria sunt per se, non referri ad inuicem. Nam ad alia nonnunquam referuntur, ut virtus & vitium quæ sunt contraria, quum sint etiam ad aliquid secundum dici, necesse est ipsa, ad aliqua correlatiua referri posse. Verum non protinus ad inuicem dicuntur, sed virtus quidem ad studiosum, vitium autem ad vitiosum. Idem quoque euenit in scientia seu disciplina (quæ exempli gratia in textu allata est) & ignorantia. De bono autem ac malo, quæ hic & alibi nonnunquam assignantur tanquam quædam contraria. Notandum est obiter, ipsa propriè accepta magis esse priuatiuè opposita. Significat enim bonum perfectionem quandam, malum verò eiusdem priuationem. Sed quum pro contrarijs ponuntur, accipienda sunt, ut eadem prorsus sint cum virtute & vitio, aut operatione studiosa & praua, aut intelligendus est Arist. loqui ex sententia Pythagoricorum, qui hæc assererent esse prima contraria. Secundum oppositionis genus est, contrarietas. Non definit autem Arist. continua descriptione quænam sint contraria, sed ex multis eius in diuersis passibus dictis, veluti frustulamentis quibusdam confarcinatis, conficitur hæc contrariorum definitio. Contraria sunt opposita, quæ posita sub eodem genere, maximè ab inuicem distant, eidem subiecto susceptibili insunt vicissim, a quo mutuò se expellunt, nisi alterum insit a natura. Definitum sumendum est propriè, pro ijs quæ per se contraria sunt contrarietate logica. De physicis enim contrarijs largè aut stricte sumptis, quæ frequenter aut disparata sunt, aut priuatiuè opposita, nihil hic agitur. Per genus definiti exclusa sunt a definitione omnia disparata, & quæcunque eadem sunt, seu de eodem prædicantur, ut homo & equus, homo & animal. Secunda definitionis particula (quæ sub eodem genere, &c.) intelligenda est de genere logico proximo aut remoto, siue id fuerit prædicamentale siue non. In primis enim, quædam contraria impossibile est contineri sub eodem genere moris bono aut malo, sed oportet ea contineri sub diuersis generibus moralibus, ut sunt iustitia & iniustitia, temperantia & intemperantia, &c. vel ipsa esse diuersa genera moralia, ut sunt virtus & vitium, de quo latius in sequentibus. Hæc autem omnia sub eodem genere sunt logico, utpote habitu & qualitate. Deinde contrariorum quædam ponuntur sub eodem genere proximo, ut calor frigus, humiditas siccitas, sub qualitate tangibili, albedo & nigredo sub colore, dulcedo & amaritudo sub sapore. Alia verò etiam quæ non sunt moralia, sed naturalia, tantum sunt sub eodem genere remoto, ut salubritas & duricies videntur immediatè contineri sub naturali potentia, insalubritas & mollicies, quæ illis contrariantur, immediatè sub naturali impotentia, quibus mediantibus continentur sub naturali potentia vel impotentia, tanquam vno genere remotiori. Deinde tertio contrariorum quædam sunt prædicamentalia, hoc est, directè attinentia ad aliquod prædicamentorum, ut sunt omnia ea quæ iam enumerauimus. Alia sunt non prædicamentalia, ut motus ignis sursum, motus terræ deorsum, calefactio & frigeffectio, generatio & corruptio, & alij huiusmodi motus, qui ponuntur sub eodem genere non prædicamentali, motu videlicet locali, alteratione, & motu ad substantiam, iuxta vulgarem opinionem. Quod si quis contenderit secundum ea quæ prius diximus in prima proprietate qualitatis, hoc est motus tantum esse contrarios contrarietate logica per accidens, non autem per se, accipi poterit genus tantum pro genere prædicamentali. Hac parte definitionis, quæ desumpta est ex Aristotele circa primam proprietatem qualitatis, secluduntur in primis omnia contradictoriè & priuatiuè opposita, eo quod horum alterum perpetuò sit non ens, aut simpliciter, aut secundum quid, quod non potest contineri sub aliquo genere. Sub nullo igitur eodem genere continebuntur priuatiuè, & contradictoriè opposita. Reducuntur tamen quodammodo & priuationes & negationes ad ea prædicamenta, quorum sunt habitus & res

Boni maliq;
ceptiones

Contrariorū
descriptio.

& res negatæ sibi respondentes. Insuper secundo eadè particula excludit differentias & formas substantiales, ut rationalitatē & irrationalitatem, sensibilitatē, & insensibilitatem, formā aquæ & ignis, quæ conceduntur esse species prædicabiles tantum, sub nullo genere contentæ, & contrariari sibi mutuò contrarietate physica. Si autem aliqua formæ substantiales concedantur sub eodè genere contineri, ut forma equi, & forma leonis, sub anima sensitiua, tales facillè excluduntur per genus definiti. Non enim inter eas est certa illa & peculiaris repugnantia quæ requiritur opposita. Sequens autè definitionis particula (maximè ab inuicem distant) quem sensum habeat, & cur superlatiuus ille (maximè) affirmatiuè sit exponendus, satis colligi potest ex ijs quæ circa definitionem oppositorum sunt dicta. Nam negatiuè loquendo possent plura eiusdè rationis ab eodè maximè distare. Sed hic obseruandum est, distantiam de qua est sermo non esse localem, id est, secundum locum aut situm sumendam, sed secundum repugnantiam propriæ naturæ. Hinc excluduntur loca maximè sursum & maximè deorsum, quæ ratione propriæ naturæ, hoc est, in quantum sunt superficies corpora continentis, non repugnant. Hinc etiam constat, calorem remissum & frigus remissum esse contraria, quemadmodum calor intensissimus & frigus summus, quia hæc ab alijs tantum differunt intensione maiore, non autem natura specifica. Contra hanc particulam occurrit obiectio. Quod virtutes penè omnes collocantur tanquam media quedam inter duo vitia extrema, quorum vtriusque virtutes mediæ contrariè dicuntur, ut liberalitas media est inter prodigalitatem & auaritiam, vtriusque tamen contraria dicitur. Id autem quod medium est, non maximè distat ab extremis, sed extremorum inter se est maxima distantia, ut docet Aristot. cap. 8. secundi Ethicorum. Imò & ipsum medium ferè longius distat ab vno extremo quam a reliquo, ut eodem loco docetur. Ad hanc obiectionem respondendum est. Duplicia esse contraria, quædam primaria & adæquata, & album & nigrum, liberalitas & illiberalitas, prodigalitas & auaritia, quæ propriissimè sunt contraria, de quibus 10. Metaphysicæ dicitur, quod vnum vni est contrarium, & hæc necesse est maximè a se distare, sicut ibi ostenditur. Alia verò esse secundaria & minus propriè dicta, quæ ob id dumtaxat contraria dicuntur, quia ad prima reducuntur. Et hæc reperiuntur in triplici genere. Nam quædam sunt genera continentia sub se species contrarias, ut virtus & vitium, scientia & ignorantia, naturalis potentia & impotentia, quæ ratione sui quidè non sunt contraria, cum simul de eodè subiecto prædicentur, sed ratione suorum inferiorum, liberalitatis & illiberalitatis, grammaticæ & ignorantie grammaticæ, salubritatis & insalubritatis, quæ sunt primò & per se contraria. Alia verò sunt inferiora contrariorum, ut hæc albedo, & hæc nigredo, de quibus supra. Et tertio sunt quædam, quorum alterum est extremum, alterum verò inferius sub reliquo extremo contentum, ut liberalitas dicitur auaritiæ contraria, quia est primò & per se contraria illiberalitati, tanquam extremo sub quo continetur auaritia. Perinde ac si quis dicat, albedinem huic nigredini esse contrariam, quia primò & per se contraria est nigredini sub qua continetur hæc nigredo. Quod si roges, vnde constet liberalitatem & illiberalitatem potius esse extrema maximè a se distantia, quam liberalitatem & auaritiam. Respondendum est, id hoc indicio maximè deprehendi. Nam si a liberalitate recedas, necesse est ut illiberalitati vicinior fias, & contra. non autem auaritiæ. cum simul a liberalitate & auaritia recedere liceat, accedendo ad prodigalitatem, quæ est alterum extremum auaritiæ oppositum. Porro, licet hæc tria genera non sint primò & per se contraria, nec sub definitione contineantur, nisi forte supplementum addere velis ex eorum declaratione constatum, tamen passim ab Aristotele recententur inter contraria, ut ex sequentibus patebit, Estque de ipsis longè alia ratio habenda, quam de contrarijs per accidens, quæ in duplici potissimum genere reperiuntur. Nam quædam dicuntur contraria per accidens, quia ipsis accidunt contraria per se, ut ignis & aqua, superficies alba & superficies nigra. Quædam verò, quia ipsis mediantibus acquiruntur ea quæ verè contraria sunt, ut calefactio & frigeffectio, siue actiones, siue passionis, siue etiam motus designent. Penultima pars (a quo se mutuò expellunt) significat tantum contraria non admittere sese simul in eodem secundum eandem partem, præsertim in gradibus intensis. Non enim omnibus contrarijs inest quedam vis, qua vnum tanquam quedam qualitas actiua, pellat alterum e subiecto susceptibili, ac corrumpat. sed id competit ijs solum, quæ actiua passiuæque ad inuicem a physicis appellantur, ut sunt calor & frigus, humiditas & siccitas, quæ vocantur primæ qualitates, & fortasse quædam etiam aliæ, iuxta illud Nasonis.

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis.

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Cæteris autem id non conuenit, ut albedini & nigredini, vel dulcedini & amaritudini, &c.

Obiectio.

Responsio.
Duplicia contraria.

Triplicia contraria min⁹ propriè dicta.

L

Dicunt

Dicunt tamen nonnulli, omnia contraria ab eodem subiecto actiue seinuicem expellere, sicut dum se, vel secundum suas causas. Verum id quod priori loco dictum est, congruentius apparet Aristoteli. Hęc definitionis pars a contrarijs separabit pleracq; relatiue opposita, secundum duas priores de his opiniones, vt patrem & filium, dupli & dimidium, & similia. Quod si qua restabunt, quę hac particula non satis videbuntur exclusa, vt maritus & vxor, dominus & seruus, creator & creatura, ea per præcedentem excludere licebit, quia non insunt eidẽ susceptibili vicissim. Neq; est quod confugas ad exceptionem in sine adiectam, nisi alterum, &c. quia in primis constat, eã in marito & vxore, dominoq; & seruo, locum non habere. Sed nec in reliquis duobus habet locũ, quia nulla relatio a natura cuiq; inest, eo q; in relationibus nudis, nihil perfectionis positũ sit (vt antè ex sententiã Thomæ dictum est) quare nullum subiectũ ad eas naturaliter est inclinatum. Nam quod corpora grauiã deorsum mouentur secundũ inclinationem nature, non tã est propter relationem, quę ponitur terminus per se motus localis, scilicet vbi passiuum, quã virtutem conseruatricem ipsorum grauium, a cœlestibus illis corporibus in infima orbis parte productã. Qui nolet se his difficultatibus immergere, dicat, per genus in definitione contrariorum intelligi, non quodlibet genus, sed tantũ quod absolutum est. Sub tale enim nunq; inuenientur relatiue opposita, in quantum huiusmodi. Id verò quod vltimò ponitur, nisi alterum, &c. referendum est, non ad penultimã particulã immediatè præcedentẽ, sed antepenultimã. Omnia namq; contraria sine vlla exceptione sese mutuò expellunt modo prædicto. Verum non omnia vicissim insunt eidem, sed tum solum, quando neutrum a natura, hoc est, naturaliter & inseparabiliter inest subiecto. Quare nõ oportet, calorem atq; frigus vicissim inesse igni, quum horum alterum igni inseparabili quodã naturę nexu inhercat. Similiter iudicandum est, de paritate & imparitate respectu numerorum, quas Aristoteles in contrarijs numerauit, licet quidam dubitent, an vera germanaq; contraria existant, quę non alicui saltem subiecto vicissim inesse deprehenduntur.

Contrariorũ diuisio i mediata atq; mediata. Quę sunt immediata. Definitio nis cõtrario rũ immediatorũ explicatio.

Faber.

Boetius.

Diuisio contrariorum, quam latenter insinuat textus, hæc est, Contrariorum alia immediata sunt, alia mediata. Immediatorum hæc est definitio. Contraria immediata sunt contraria, quorum in quibus nata sunt fieri, vel de quibus prædicantur, alterum inesse est necessarium. exempla sunt in litera. Antecedens relatiui (quibus) intelligendum est vniuersaliter accipi, vt sit sensus, in quibus nata sunt, & ceter. id est, in quibuscunq; &c. vel potius in quocunq; mutato plurali in singularem numerum. Nam alioqui definitio competeret calori & frigori. Horum enim necesse est alterum inesse aliquibus, in quibus nata sunt fieri, vt igni & glaci vel niui, si hæc specie differant ab aqua. Particulæ illæ duę, in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, idem pollent, nisi quis priorem dixerit posterioris causam explicare, & illam quidem formis contrarijs abstractim, hanc verò concretim significatis congruere, ad quod nobis videtur Faber in suis annotationibus alludere. Addimus, q; secunda priorem quodã modo videtur restringere. Nonnullis enim subiectis insunt forme, de quibus tamen non protinus prædicatur, vt patebit in initio secundi Topicorum. Quare melius in Boetiano codice copulatiua coniunctione connexa videbuntur, ostendetq; secunda particula calorẽ & frigus, licet fortassè omni subiecto alterius susceptiuo insint, (vt est eorũ sententiã, qui teporem non veram qualitatem mediã inter frigus & calorem ponunt, sed quoddã ex his remissis aggregatũ) non tamen esse contraria immediata, quia non de omni subiecto susceptibili, alterum ipsorum prædicatur. Aquam enim, cũ tepida est, neq; calidam neq; frigidam dici cõstat, sed de his fortassè plus satis. Vt autem contraria duo, in aliquibus subiectis fieri dicantur, non necessarium est, vtrunq; eorum, vnicuiq; talium subiectorum posse inesse, sed sufficit, vnum in vno subiectorum, & alterum in altero recipi posse. Id quod manifestum est ex pari & impari, quę in exempla adducuntur ab Aristotele. Accusatiuus (alterum) accipitur non determinatè, sed confusè, siue id fiat virtute modi (necessarium) qui vniuersalem quandã vim obtinere dicitur, siue ratione distributionis, latenter cõtentæ in illa particula. In quibus, &c. id est, in quibuscunq;, sicut mox dicebatur, aut vtriusq; ratione. Hinc non est exigendum certũ quodã idemq; contrarium immediatum, quod necessariò insit subiecto susceptibili. Verum talia aliorum spectant. Ista autem necessitas, de qua nunc loquimur, intelligenda est, tantum supposita existentia subiecti susceptibilis, non autem simpliciter & absolute, vt perspicuum est rem expendentis, & ab Aristotele in sequenti textu indicatur. Quod ad exempla literę attinet, notandum est, sanitatem ab omnibus definiri, conuenientem proportionem quatuor qualitatum primarum, vel quatuor humorum in corpore animalis, ita vt animal ipsum habile sit & promptum, ad sibi naturales exequendum operationes. Quę quidem definitio

Quid sanitas.

definitio secundum causalem prædicationem, non autem formalem intelligi debet, sicut cum dicunt, iram ebullitionem esse sanguinis circa cor. Aegritudo autem dupliciter sumitur. Primum pro quantumlibet exigua talium qualitatum in corpore animalis disproportionatione, seu mala crasi, manifestam scilicet læsionem, atq; dolorificum sensum faciente in animali. Priori modo sumit Aristoteles aegritudinem, quum dicit, ipsam atq; sanitatem esse contraria immediata. Posteriore modo de ea loquuntur medici, dicentes inter sanitatem & aegritudinem mediũ intercidere, quod appellant neutrum, quũ videlicet animalis qualitates naturales, humores, aut huiusmodi aliqua, lapsa sunt ac defecerunt, sed apertã manifestãq; non præferunt læsionem, quam neutralem dispositionem, si sequetur morbus, ea (vt inquit Faber) assimilatur vicino nocti crepusculo, si sequetur infirmitas, affini diei crepusculo. Neq; ergo Aristoteli medicos repugnare dicemus, Neq; medicis Aristotele, qui & ipse summus fuit medicus, & medici Nicomachi filius, sed alia significatione vocis vsus, q; plerisq; aliorum medicorũ.

Aegritudinis duę acceptiones.

Faber.

Quis numerus par, & quis impar.

Abundans & perfectum.

Numerus perfectus.

Numerus abundans.

Diminutus numerus.

Contrariorũ mediatorũ descriptio.

Caïetanus.

Faber.

Par numerus ab Arithmetis definitur, qui in duo æqua diuidi potest, vt 2. 4. 6. 10. Impar vero, qui non potest diuidi in duo æqua, vt 3. 5. 7. 9. 11. 13. Abundans & perfectum, quę in nonnullis leguntur exclaribus, non habet Boetij trãslatio, aut græcus codex, neq; eorum hic meminit Commentator. Quia tamen alibi nonnunq; apud Aristotelem eorum mentio solet incidere, non grauabimur paucis aperire quidnam sint. Albertus itaq; sumere videtur perfectũ & abundans pro pari & impari, licet ratione hæc ipsa fortassis discerneret. Dicitur namq; numerus impar (secundum eum) abundans, eo quod diuisus in duas partes æquales, vnitatẽ habet interiacentem, quod numero pari certum est non conuenire. Alij accipiunt abundans & perfectũ, vt significet qualitates quasdam quartæ speciei numeris cõpetentes, sumaturq; abundans loco sui superioris, scilicet imperfecti, vt etiam sub se comprehendat diminutum. Est enim omnis numerus perfectus aut imperfectus. Imperfectus autẽ vel abundans vel diminutus est. Numerus perfectus dicitur, cuius omnes partes mensurantes simul sumptæ, ipsum adæquatè reddunt seu efficiunt, vt 6. & 28. & 49 6. Senarij quidẽ partes metientes sunt, 1. 2. 3. 4. 5. 6. quę simul iuncta senarium absoluunt. Ea pars mensurare dicitur totum, quę aliquoties accepta ipsum totũ adæquatè constituit, vt 3. mensurant 6. nã bis 3. sunt 6. 7. mensurant 14. quia bis 7. sunt 14. Item 7. metiuntur 21. quia ter 7. sunt 21. & ita de reliquis. Vndè patet, quod omnis numerus mensuratur vnitatẽ, & solus ac omnis par numerus binario. Numerus abundans est, cuius partes metientes simul sumptæ reddunt maiorem numerum suo toto, vt 12. 20. 14. Sunt enim omnes hæ partes metientes duodenarij 1. 2. 3. 4. 6. quę simul collecta efficiunt numerum 16. maiorem indubiè duodenario. Ille diminutus est, quem omnes suę partes mensurantes simul acceptæ non possunt reddere, sed minorem creant numerum, vt 2. 3. 5. 7. 11. 13. hos enim sola metitur vnitã. Item 4. 8. 9. 15. &c. quos licet non sola mensuret vnitã, vniuersã tamen eorum partes mensurantes, non valent ipsos adæquatè reddere. Mediata autem cõtraria sunt, quorum non est necesse alterũ inesse ijs omnibus, in quibus nata sunt fieri, vel de quibus prædicantur. Quę definitio satis manifesta est ex supradictis. Ex quibus patet, mediata cõtraria appellari, eo quod inter ipsa aliquod subiectum susceptibile mediũ reperitur, de quo neutrum prædicatur, vt inter album & nigrum, medium est lignum viride: inter calorem & frigus, aqua tepida. siue tepor ipse forma quẽdã sit mediã inter illa, siue quoddã ex illis aggregatũ. Inter iustum & iniustũ, puer aut stolidus homo. Talis nãq; neq; iustus est, neq; iniustus, capi endo iniustũ non negatiue, sed positiue atq; cõtrariè. Proinde parum nobis probatur, quod hoc loco affirmat Caïetanus, sermonem esse de medio per participationem, non autem per abnegationem, quoniam (vt ipse ait) inter omnia contraria inuenitur medium per abnegationem. Hoc enim constat falsum esse, loquendo de subiecto susceptibili, quomodo euidenter est Aristoteli hic loqui. Id quod habet textus, (Præuum & studiosum circa hominẽ fieri, & circa alia multa) referunt quidã ad Angelos, quorũ aliqui boni sunt, & aliqui mali. Faber accipit (studiosum) vt significet sedulitatem quandã, vigilemq; diligentia in peragendis suis munijs, seu operationibus. Præuum verò, vt ignauiam atq; tarditatem contrariam designet, quomodo apes studiosas dicimus & formicas, bombiceq;, & similia nonnulla, Alinos autem & fucos prauos. Fortassè dixit id Aristoteles, secundũ opinionem Platoniorum, ponentium omnes deos bonos esse, superq; globum lunarem habitare. dæmonum verò quosdam bonos, quosdam malos, quos collocabant infra globum lunarem in aere, aut alibi. Diuisio contrariorum mediatorum satis aperta est in litera. Ea quę neq; bona sunt, neq; mala, sunt pueri & homines amẽtes, & quidam etiam adulti, neq; vitio, neq; virtute vlla præditi, quũ tamen horum capaces sint.

Stoici. secundum naturā seu speciem suā. Hinc nihil obstat Arist. quod Stoici inter bonum & malum, quatenus obiectis aut operationibus attribuantur, posuerint mediū quod indifferens appellabant, ut diuitias, formā, ambulationem, &c. Imo & si eodem modo, quo hi, de bono maloque loquutus fuisset, nihil inde immineret periculi, quā hoc nominis eius læculo ignotum adhuc fuerit, & hominum auribus inauditum, a posterioribus autem (ut Boetius ait) inuentum.

Boetius. De tertia oppositio-
nis specie. Tertia species oppositio-
nis est oppositio priuatiua, quam non definit Arist. neq; etiam priuatiuē opposita, sed assignat duas condiciones habitus & priuationis, & aliquo modo describit quid sit priuatū. Excerptur autem ex ijs quæ hoc loco & in posterioribus tradidit Arist. hæc priuatiuē oppositorū definitio, Priuatiuē opposita sunt, quæ habent fieri circa idem aliquid, ordine irregressibili, tempore a natura determinato. Prima particula ex hoc loco sumpta est, Secunda ex textu sequenti, Tertia ex utroq;. Definitū priuatiuē opposita (quæadmodū habitus & priuatio, quæ simul sumpta illi æquipollēt, interq; se correlatiua sunt, ut patet ex initio textus sequentis) bifariam accipi inuenitur. Est enim habitus cum priuationi opponitur, idem quod forma quædam positiua, siue ea substantialis fuerit, siue accidentaria, reparabilis vel irreparabilis. Hinc patet, nec materiam primam, nec hominem, aut aliam substantiam vllam, priuatiuē opponi, quum hæc nullo modo sint formæ in subiecto quopiam existentes. Priuatio verò aliquando est cuiuslibet talis formæ negatio in subiecto quod aptū est eam habere ubi & quando eā aptum est habere. Ut negatio visus in homine, est priuatio quæ dicitur cæcitas, non autē in lapide, nec in catulo antē nonū diem. Nā tunc nondū aptus est visum recipere, &c. Similiter nec negatio motus in terra suo naturali loco contēta, priuatio propriē dicitur, quia non est apta ibi moueri, sed potius immota manere. Non ergo huiusmodi terra propriē quiescit, hoc est, priuatur suo naturali motu, sicut etiā patet ex definitione quietis, in quinto Physicorum declaranda. Quies est priuatio motus in corpore, quando, ubi, & quomodo natū est moueri. Similiter fortasse neq; aer, terræ cauernis inclusus, quo non possunt neq; solent pertingere radij solares, dicitur propriē priuatus lumine, quia non aptus est ibi lumine illustrari, ut quidā dicunt. Non negauerimus tamen, interim talia subiecta nonnunq; priuata dici solere, etiamsi non fuerint in loco aut tempore quo eiusmodi habitus recipere nata sint. Ut catulum ante nonum diem visum carere seu priuari, terram in medio mundi quiescere, aerem subterraneum tenebrosum esse & obscurum. Sed de eo quod magis propriē apteq; dicitur sermo erat, & Aristoteles ipse in quinto Metaphysicorum, varias tradit priuationis acceptiones.

Obiectio. At opponet quispiam. Id quod aptum est secundum naturam suam quippiam habere, semper quamdiu existit, illud aptum est habere. Ex commentarijs enim in Itagogen Porphyrij, & ipso quoq; Porphyrio didicimus, aptitudinem naturalem perpetuam & inseparabiliter suo subiecto adesse. Hic profecto fallacia accidit secundū compositionē & diuisionē eiusdem orationis, de qua latius agitur in primo libro Elenchorū. Nam in huiusmodi orationibus, habitus non inest quando aptus est inesse, ante nonū diem catulus nō est aptus visum habere, & similibus, non referabamus aduerbiū (quando) & particulā (ante nonum diē) ad nomen aptus, sed ad verbum inesse vel habere. Altero modo accipitur priuatio, ut sit tantū negatio formæ positiuæ, in eodē subiecto naturaliter irreuerabilis, quando, & ubi subiectū natum est eā habere. Huiusmodi priuationes sunt, cæcitas, surditas, & similes, quæ potentiam aliquam, secundū naturā irreuerabilem abnegant a susceptibili, non autem quæ actum ipsum, vel aliud accidens recuperabile secundum speciem, ut sunt tenebræ, ignorātia priuatiua, quies, priuatio albedinis, priuatio formæ ignis respectu materiæ primæ, aliæq; his consimiles. Supraposita ergo definitione definiuntur tantū priuatiuē opposita, propriē & specialiter accepta, pro habitu & eius priuatione secūdo modo sumpta. Cetera enim excluduntur per illā particulā, ordine irregressibili. Nā in eis sæpe ex priuatione fit regressus ad habitum, sicut ab habitu ad priuationē peruenitur. A plerisq; inter priuatiuē opposita propriē accepta, quorum non potest esse ordo reciprocus, numerantur mors & vita, sed nostro iudicio non satis consideratē, præsertim si vnicam dumtaxat ponamus formam substantialem in vnoquoq; corpore naturali. Si namq; illa ad substantiam ipsam corpoream contuleris, non inerunt vicissim eidem. Si autem ad materiam primam, iam non est inter ea irregressibilis ordo, ut constat ex Physicis. Per genus definiti, quod antecedens est relatiui, reiiciuntur a definitione quæcunque non sunt opposita. Proximē sequens particula (quæ habent fieri circa idem aliquid) intelligi solet de subiecto eodem secundum numerum aut speciem. Qui enim nunc videns est, idem numero permanens fieri potest cæcus. At qui a natiuitate cæcus fuit, ipse quidem non potest visum habere, neq; vnquam habuit, sed alius quispiam illi idem secundū speciem. Addunt nonnulli, aut secundū genus

genus, fortasse propter dictum Aristotelis quinto metaphysicæ. Tradens enim ibi secundam acceptionem priuationis sic inquit. Alio modo, si cum aut ipsum aut genus eius habere natum sit, non tamen habeat, ut puta aliter cæcus homo visum priuatur, aliter talpa. Hæc quidem secūdam genus, ille verò secundum se. Et sanè habet peruulgata hominum sententia, talpas esse cæcas. Vnde & Virgilius cecinit, Talpæ oculis capti. In secundo tamen de anima libro asserit Aristoteles, talpas & oculos & vilum habere, quamuis videre non queant, propter crassiusculam quandam pelliculam oculis earum obductam. Intelligenda quoq; est eadem particula cum hac exceptione, nisi habitus in sit subiecto a natura, vel restringendum est definitum, ad habitum & priuationem potentes subiecto inesse vicissim. Idq; propter intellectum & suā priuationem respectu animæ rationalis. Item tactum & priuationem tactus respectu animalis, & si qua sunt similia. Eadem limitatio adhibenda est illi quod in litera dicitur, vniuersaliter autem in quo aptus est fieri habitus, circa id, &c. Vbi antiqua translatio adiectam habet hæc clausulam, quodam ordine, ut indicetur, non posse cuiq; subiecto inesse priuationem, qualis hic describitur, cui non prius insuerit habitus oppositus, nisi fortē causæ habitus productiua in ipso primordio impeditæ essent. Licet namq; cæcus a natiuitate non antē visum haberet q̄ fieret cæcus, prius tamen erat visum recepturus q̄ cæcitatē, si non generatiua vis aliquo modo defecisset vel fuisset impedita. Alia definitionis pars, ut puta ordine irregressibili, excludit reliqua opposita, & priuatiuē largē dicta. Hæc enim cuncta contingit, saltem aliquibus subiectis, ordine regressibili vicissim inesse, ut facile fuerit declarare in singulis. Nā & visus ipse & visus negatio (de quibus minimē videbatur) regressibili ordine inesse possunt eidē catulo, qui ante nonum diem non videns, postea visum recepto potest excæcari & iteratō non videns effici. Id autem in priuatiuē oppositis propriē dictis non accidit, eo quod ex priuatione nequit naturaliter in habitum fieri transitus circa vllum susceptibile proximū. De hoc enim in præsentiarum sermo nobis est. Cuius causa (ut generatim dicamus) est, quia ea quæ priuationem huiusmodi inducunt in subiecto quopiam, aut omnino tollunt, aut impediunt causas productiuas ipsius habitus, ita ut nullius agentis naturalis virtute reparari valeat hæc causa, aut impedimenta tolli. Istud autem particulariter & in singulis, exactē declarare, non loquaci est, sed physici vel medici. Quum dicitur in litera, Atq; priuatum tunc, &c. explicat Aristoteles quod prius dicebamus, ad priuationem requiri tempus a natura definitum habitui suscipiendo, sub quo similiter intelligendus est locus, in quo subiectum natum est habitum recipere, & aliquot fortassis præter has aliæ circumstantiæ. Penitus autem scrutari, quodnam tempus natura in diuersis rebus diuersorum habituum susceptionibus determinauerit atq; præfixerit, difficillimum est, & ab hoc negotio prorsus alienum. Non pigebit tamen pauca quædam de ijs, quæ in exempla ab Aristotele proferuntur, annotare. Ac primū quidem ipse Aristoteles libro septimo de historia animalium capite decimo, in hunc modum scribit. Quum cætera animalia nascantur cum dentibus, pueri septimo mense dentire incipiunt. Primū edunt primores, alij quidē superiores prius, alij inferiores. Deniq; omnes maturius dentunt, quorum nutrices lac habent calidius. Et lib. secundo cap. quarto. Homini nouissimi maxillares, quos genuinos vocamus, circiter vigesimum annum gignuntur viris ac mulieribus. Iam verò quibusdam mulieribus, anno etiam octuagesimo maxillares illi nouissimi non sine dolore exierunt. Viris quoq; idem euenisse accepimus, quod certē ijs accidit, quibus in iuuentute ipsi genuini nati non fuerint. Et sexto libro cap. vigesimo, agens de canibus, hæc habet. Sunt quæ parte quinta anni vterum ferant, hoc est, duobus & sexaginta diebus, quarum carelli duodecim diebus luce carent. Nonnullæ quarta parte anni, hoc est, tribus mensibus ferunt, quarū carelli diebus septendecim luce carent. De his eisdem ita scribit Plinius, libro octauo natura animalium, cap. quadragesimo. Gerunt in vtero sexagenis diebus, gignūt cæcos, & quo lacte aluntur largiore, eo visum accipiunt tardiore, non tamen vnq; vltra vigesimum primum diem, nec antē septimum. Quidam tradunt, si vnus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. idq; in singulos adijci, totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ foemina sit, ex primipera genita citius cerni, Optimus in foetu, qui nouissimus cernere incipit, aut quem primum in cubile fert foera, Hæc ille. Furunculū (quod genus est mustelæ syluestris, qua in cauernis cuniculi capiuntur) dicit Albertus, non habere visum antē quadragesimum diem.

Porrò in quæstionē vertitur, sint ne edentulum & dentatū verē & propriē opposita priuatiuē hoc est, habitus ac priuatio, & eadē est habenda ratio de caluo & comato, & si qua sunt talia plura. Quibusdam enim adulterina exempla esse videntur, sed pro veris supposita, eo quod dentatum & comatum, quemadmodum capitatum, nasutum, & similia, primò significare videntur

Aristo. v. II.
de historia
animalium.

Plinius de
carulorū vi-
tu.

Albertus
An edentulū
& dentatū
priuatiuē
sint opposi-
ta.

videntur substantias quasdam, quæ non sunt habitus. Oportet enim habitum esse formam. Hoc autem in substantias minimè quadrat. At quia huiusmodi partiales substantiæ, quodam tenus imitantur formas in aliquo receptas, ideo similitudine quadam & improprie dicuntur talia priuatiuè opponi. Alij arbitrantur dentatum & comatum (vt hic sumuntur) significare potentias naturales emittendi conseruandive dētes & comam, & proinde propria germana; exempla esse ab Aristot. posita. Ibi, priuari autem & habere habitum non est, &c. accipiuntur priuari & habere habitum, pro re priuata & habitum habente, quas constat alias esse ab ipsa priuatione & habitu. Sicut enim album & nigrum aliæ res sunt ab albedine atq; nigredine, ita cæcum & videns seu potius visuum, a cæcitate & visu ipso distinguuntur. Quidam hic discernunt cæcum a cæcum esse, & videns a videntem esse, putantes Aristotelem de posterioribus hisce loqui, quæ diuersa esse dicit a visu & cæcitate, non autem cæcum & vidēs. Verum huic discrimini non congruit secunda textus probatio (præterea si idem essent, &c.) vbi patet, Aristotelem distinguere cæcitate a cæco, cum tamē ante dixerit cæcū esse, quasi inter talia nullam agnoscat differentiam. Sicut nec Porphyrius ponens indiscriminatim medicum esse pro medico, & ediuersò. Nihil ergo singulare hoc loco de hisce dixit Aristot. quod non alijs etiam denominatis ac denominantibus per æquè competat. Neq; ob id protinus superflua existimari debet eius sollicitudo (vt alijs perhibent) quia in hanc partē magis fortasse illa tempestate peccabatur, præsertim a Platonicis, priuationem suo subiecto eandem prorsus esse constituentibus. Vltimum, atq; adeo pugnantissimum, oppositionis genus est contradictio, Cicero aientia & negantia vocat, quæ nos cum Boetio contradictoria. Potestq; hæc oppositio (sicut supra dictum est) vel terminis, vel rebus vt & cæterè accommodari. Res quidē contradictoriæ sunt, ens aliquod præsertim positium, & eius pura nuda; negatio, seu ea quibus hæc suo insunt modo atque competunt. Diximus præsertim positium, quia priuationem aut negationem ipsarum non solent autores alias facere negationes, licet quidam ex recentioribus id attentauerint, apud quos reperies, non cæcum, non non hominē, &c. quorum secundum quodammodo æquiuale re aiunt homini. Si autem de terminis agamus, contradictoriæ erunt terminus finitus & infinitus oppositi. Finitus terminus est, qui rem quampiam significat, vt homo. Infinitus est aggregatum ex termino finito & negatione præposita, quam vocant infinitantem, vt non homo, de quibus copiosius in libro Peri Hermenias. Significant autem hi, puras negationes rerum per terminos finitos designatarum, licet non pro negationibus eiusmodi accipiantur, sed pro rebus in quas eiusmodi negationes competunt, vt non homo est equus, aut lapis, vel aliud quiduis quod non est homo, & sic de alijs. Vnde patet, quod licet albū & albedo se habeant adinuicem tanquam concretum ad suum abstractum, nequaquam tamen ita sese habere non album & non albedinem. Id igitur quod hoc loco habet Aristot. (Non est autem quod affirmationi & negationi subiacet, &c. referunt nonnulli ad terminos contradictoriè oppositos, siue verbales fuerint, siue nominales. Nos cum veteribus, malumus illud ipsum de rebus interpretari quæ dicuntur affirmationi & negationi subiacere, quatenus per affirmationem ac negationem, in est, affirmatiuam & negatiuam propositionem significatur, certo modo se habere. Vt Socrates quatenus sedens, subiacet huic affirmationi Socrates sedet: & idem quatenus vel est, vel intelligitur non sedens, subiacet illi negationi Socrates nō sedet. Hunc ergo quatenus duabus hisce propositionibus significatur, dicit Aristoteles eodem modo, hoc est, simili & eodem nomine appellata specie oppositionis opponi, quo opponitur ipsæmet propositiones, nempe contradictoriè. Hoc autem nihil aliud est, q̄ rem sedentem & nō sedentem in quantum huiusmodi, contradictoriè opponi contradictione incomplexa, siue non propositionali, quum propositiones complexa contradictione opponantur, de qua in libro Peri Herm. futurus est sermo. Cuius etiam in primo libro Posteriorum tradidit Arist. definitionem, hoc loco incomplexæ contradictioni nō omnino absurdè applicari solitam. Ea est hæc. Contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se, hoc est, Contradictoria sunt opposita, quibus ex natura suæ mutuæ oppositionis conuenit, nullum omnino inter se medium admittere. Medium autem aliquorum dicitur hoc loco singularis res subsistens, de qua ambo vel affirmantur vel negantur, vt inter album & dulce, medium est hoc lac & hoc fel, quorum istud quidem medium negationis, illud verò appellatum est medium affirmationis. Omnibus ergo oppositis commune est, non habere mediū affirmationis, saltem respectu eiusdem, sed solis contradictorijs proprium est, secundum se nullum omnino, nec affirmationis nec negationis pati medium. Nam aliquid est, quod non est videns neq; cæcum. Aliquid, quod neq; album est neq; nigrum, Aliquid etiam quod neq; sanum sit neq; ægrū. Non enim dicitur

De quarto oppositionis genere.

Quis finitus terminus & infinitus.

Quo pacto sit intelligētia, ea quæ affirmationi & negationi subiacet, contradictoriè opponi.

Quid contradictio.

Quid medium.

contraria

contraria immediata, quasi nullū penitus mediū habeat, sed quia nullū mediū alterius eorum susceptibile patiunt. Rursus quippiā inuenias, quod nō sit pater nec filius, nec moueat nec qui eucat. Sed nihil prorsus existit, qd neq; currat, neq; nō currat, aut quod neq; sit homo, neq; nō homo, & ita de cæteris contradicētib; siue verbaliter, siue nominaliter exprimantur. Nā qd de chimæra a nonnullis ambigitur, vtrum sit non homo, similiter de Antichristo, vtrū (nō ab soluta copula a tempore) homo, an non homo esse dicendus sit, nihil potest officere, quum huiusmodi minimè sint res existentes. Sed de hoc alijs oportunius diceretur, Particulam (secundū se) adiectam crediderimus, ad excludendum hominem & non rationale, substantiam & accidens, creatorem & creaturam, aliq; eius farraginis, quæ aut opposita non sunt, sed disparata tantum. aut non secundum se propriæ; oppositionis gratia, omne medium respuunt. Alteram eamq; germanam eiusdem definitionis interpretationem, secundum quam de ipsarum enunciationum seu propositionum contradictione intelligitur, suo loco dabimus.

In secundam partem, in qua ad seinuicem comparantur opposita, adnotamentum.

Posteaquam superiori huius capituli parte vtunq; declarauit Arist. quidnam esset vnūquodq; oppositionis genus, in hac secunda parte comparat inter se diuersa opposita, & ab inuicem separat quibusdam differentijs, quæ quum ex superioribus satis possint esse manifeste, non sunt a nobis singulariter nunc explicandæ, nisi vbi obscurius quiddam, & adnotatione dignum incidit. exemplorum etiam, quum ad alias attineant disciplinas, declarati onibus accuratioribus breuitatis causa prætermisissis. Distinxit autem Aristot. vnumquodq; oppositorum genus ab alio quolibet, vt patet diligenter expendentī. Primum ergo separantur priuatiuè opposita a relatiuè oppositis, eodem prorsus discrimine, quo prius hæc a contrarijs sunt distincta, qua etiam ratione per æquè a contradictorijs distingui possunt. Secundò separantur priuatiuè opposita a contrarijs per duas differentias, quarum posterior assignatur ibi, Præterea in contrarijs, &c. In qua meminisse oportet sermonem esse de priuatiuè oppositis specialiter acceptis, de quibus toto hoc capite egit Arist. Tertiò ibi, Quæcunq; verò contradictoria, &c. Ponitur discrimen contradictoriè oppositorum a reliquis omnibus. Et initio quidem de contradictorijs complexis, hoc est, propositionibus contradicentibus, loquitur Philo sophus, quarum dicit necessariò alteram veram, & alteram falsam esse, quod minimè conuenit relatiuis, aut contrarijs, aut priuatiuis, quum hæc omnia sint incomplexa. Eorum autem quæ sine complexione efferuntur, nullum verum est aut falsum. Sed quum hæc discretio non satis conueniens existat, vt quæ distormi videntur istorum oppositorum ad contradictoria comparatione, ideo ibi, verum neq; in contrarijs complexis, &c. absoluit eam & perficit Aristot. ostendens, quod neq; in contrarijs, neq; priuatiuè, aut relatiuè oppositis complexis, hoc est, enūciationibus taliter opposita habentibus prædicata, alterum verum & alterum falsum semper esse necessum sit. Ex his ergo licebit hanc colligere contradictoriè oppositorum incomple xorum, seu non propositionaliū, a reliquis etiam oppositis incomplexis differentiam, quod contradictoriorum semper necesse est alterum de quolibet suo modo verificari, siue ipsum fuerit superstes, siue non, maximè cum contradictoria ipsa verbis finitis & infinitis exprimuntur. In cæteris autem id minimè necessarium esse constat. Diximus, maximè quum contradictoria, &c. quia controversia inter dialecticos extat, an contradictoriè oppositorum nominaliū semper alterum de quauis re tam non existente, quàm existente verè dicatur. Verbi gratia, an Socrate mortuo, verum sit Socratem esse non iustum, Socratem esse non hominem, & sic de alijs. Nonnulli sanè partem affirmatiuam amplectuntur, dicentes nomen infinitum nihil omnino ponere in re, de qua affirmatur. Quare non minus farentur hanc veram, Argus est non dormiens, q̄ istam, Argus non dormit, quas pro omnino æquiualentibus habent. Pro his facere videtur hic passus literæ, in quo alioqui non traderetur vniuersalis omnium contradictoriorum incomplexorū a cæteris oppositis differentia, sed tantum quorundam vtputa verbalium. Posset etiam non nihil quod hos iuuet, ex quinti Topicorum iij. cap. elici. Regulam ergo illam communem, Omnis affirmatiua enūciatio, cuius alterum extremum non supponit, est falsa, quæ ex hoc ipso textu trahitur, aiunt in infinitis nominibus pati exceptionem. Aliorum sententia contraria confirmatur ex initio ij. Peri Her. & apertius primi Priorum capituli vltimi priore parte, vbi manifestè & de industria astruit Aristot. non æquiuale re negatiuam de prædicato finito, affirmatiuè de prædicato infinito. Secundum hos ergo falsum est, Socratem esse non hominem, si Socrates non sit. Nam significatur Socratem esse

Manifeste relatiuè opposita non opponi vt relatiuè

Dubitatio.

Aliquorū solutio.

Aliorū opinio.

rem quampiam, quæ non est homo, ut liceat inferre, Socrates est non homo, ergo Socrates est. Differentiam autem contradictoriorum incomplexorum a ceteris oppositis, licet hoc loco non plenè tradatur, satis tamen patere dicunt, ex prædeclarata definitione contradictionis.

In tertiam partem, contrariorum proprietates complectentem, scholia.

Bono de
necessitate
contrariarum
malum

Boni atque
mali accep-
tiones.

Secunda pars
eiusdem pro-
prietatis ex-
ponitur.

Instantia.

Dilutio.

Secunda con-
trariorum p-
prietas.

Quia inter quadruplicia opposita prius enumerata frequentior est usus contrariorum, ideo Arist. in hac parte tradit quinque proprietates seu conditiones, ut plenius habeatur eorum cognitio. Antequam autem primæ proprietatis seu contrariorum conditionis sensum explicemus, enucleanda sunt prius nomina, quibus vitur, ut puta bonum & malum. In prima parte huius capituli, diximus hæc accipi nonnunquam pro virtute ac vicio, in qua significatione re vera sunt contraria, saltem generalia, pertinentia ad primam speciem qualitatis. Verum huic loco non seruit ea acceptio. Non enim sunt sanitas & languor seu ægrotudo, virtus & vitium. Propria horum acceptio erit, si sumantur relatiue, ut bonum significet qualitatem per se appetibilem, non ex conditione subiecti tantum, sed quia ipsa qualitas ex sua specie ac definitione appetibilis est, etiam ab omni subiecto cui inesse potest, ut scientiæ, virtutes, sanitas, pulchritudo, & potentia naturales. Malum verò significat qualitatem per se fugiendam, etiam ab omni subiecto cui inesse potest, ut vitia, ignorantia, languor, turpitudine, impotentia naturales, & similia. Cæteræ verò qualitates, quæ pro diuersa subiectorum conditione quibusdam secundum naturam, quibusdam verò contra naturam competunt, neque bonæ neque malæ simpliciter sunt dicendæ, sed alicui bonæ, alicui malæ: ex sua specie autem indifferentes, ut calor & frigus, albedo & nigredo. Huius ergo proprietatis duæ sunt partes. Prior est. Bono de necessitate contrariatur malum, vel (ut apertius dicatur) Quicquid contrarium est bono, illud est malum. Non autem omni bono aliquid est contrarium, ut visus & intellectus bona quidem sunt, quibus (ut creditur) nihil est contrarium. Et quemadmodum non omni bono aliquid est contrarium, sic nec omni malo, maxime si malum etiam ad potentiarum priuationes extendamus, cuiusmodi sunt cæcitas, surditas, & similia. Altera pars est, malo aliquando bonum, aliquando malum est contrarium, hoc est, non omne id quod malo est contrarium est bonum, sed eidem malo aliquando contrarium est vnum, quod bonum est, & alterum quod est malum. Per defectum in textu accipiendum est vitium, recedens ob defectum a medio rectæ rationis. Quales sunt timiditas, insensibilitas, auaritia, pusillitas, pusillanimitas, honoris vacuitas, iræ vacuitas, contentio, dissimulatio, rusticitas, inimicitia, stupor, & malevolentia. Superabundantia vitium est, a medio rectæ rationis recedens per excessum, ut sunt audacia, intemperantia, prodigalitas, circa decorum ruditas, lentitudo, ambitio, inuidia, adulario, arrogantia, scurrilitas, indulgentia, inuerecundia, & iracundia. Porro per mediocritatem intelligenda est virtus, quæ consistit in medio rectæ rationis, a quo non recedit, neque ipsum excedit. Huiusmodi mediocritates sunt, fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, modestia, mansuetudo, affabilitas, veritas, comitas, amicitia, verecundia, & indignatio. Dat enim liberalis ubi oportet, quando, & quantum oportet. Auarus non tribuit quantum & quando oportet. Illiberalis seu prodigus dat plus quam oportet, quibus non oportet, & ita de reliquis prius enumeratis iudicandum est, de quibus exactius agunt morales philosophi. Audaciæ igitur, quæ est mala, contraria est timiditas, quæ etiam mala est, & fortitudo, quæ est mediocritas & virtus, atque bona. In reliquis idem licet declarare. Et quia in his solis, qualia enumerata sunt, reperitur malo contrarium esse malum, pluraque sunt alia contraria, quæ modò recensuimus, ideo dicitur ab Aristot. sed in paucis hoc reperitur. In pluribus verò, &c. Aduersus secundam huius proprietatis partem obijci solet illud Aristot. in physicis dictum, & sæpius repetitum in metaphysicis, Tantum vnum vni est contrarium. Cui non incongruè responderi videtur, secundum opinionem de contrarietate virtutum ac vitiorum, quod intelligendum est de contrarijs primarijs, hoc est, secundum se & immediatè contrarietate habentibus, non autem secundarijs. Sicut enim vni albedini, manifestum est plures esse nigredines contrarias, non per se quidem, sed secundario tantum & ratione ipsarum specierum, ita nihil prohibere videtur, vni virtuti plura vitia contraria esse secundario & ratione generis communis sub quo compræhensa sunt, quod illi virtuti primò sit contrarium. Secunda contrariorum proprietates est, Non est necessè, si vnum contrariorum sit, reliquum est. Quæ satis declaratur in litera. Quod autem in secundo de cælo & mundo habet Aristot. Si vnum contrariorum est, necessè est esse alterum, de contrarijs per accidens, quæ sunt simplicia corpora ad vniuersi perfectionem requisita, intelligitur. Ut sunt ignis & aqua, aer & terra, sicut ibidem manifestè declaratur.

declaratur. Hic autem de contrarijs per se sermo est, ut exemplis quoque potest constare. Contra declarationem autem, quum dicitur, similiter si sint omnia alba, &c. Instaret fortassè quisquam, supposita illa opinione, quæ ponit, accidentia contraria in gradibus remissis, se inuicem in eodem subiecto permiscere, iuxta illud Porphyrij in communitatibus vniuersalium, Differentiæ contrariæ sunt impermixtæ, accidentia verò contraria aliquando permiscentur. Posset enim ita fieri, ut omnia alba sint, & tantum exiguum quiddam nigredinis in nonnullis reperitur subiectis. Sed id facile euitatur diluiturque, restringendo antecedens in hunc modum. Si omnia sint alba intensissimè, quo posito, impossibile est aliquid inuenire nigredinis, quia cum summo gradu alboris nigriciei nihil potest constare. Tertia est, impossibile est vtrumque contrariorum eidem simul inesse. Quæ est contrariorum cum reliquis oppositorum generibus communis conditio. Limitari autem solet adiectione harum particularum, naturaliter, secundum eandem partem, ac in gradibus intensioribus. Quarta est hæc. Contraria apta sunt fieri circa idem specie aut genere, hoc est, Omnia contraria, aut tantum versantur circa subiecta vnius eiusdemque speciei, aut tantum circa eiusdem generis. Quod intellige de subiectis eiusdem ordinis, id est, de subiectis immediatis, vel æque mediatis, non autem partim his & partim illis. Nam immediatum subiectum alicuius accidentis cum remoto, nec specie nec genere solet conuenire. Alij hunc sensum dant. Omnia contraria disiunctim sumpta, subiiciuntur verè vniuersaliter & affirmatiue alicui speciei vel generi, ut omne iustum vel iniustum est homo, loquendo de subiecto remoto atque completo, omne quod est sanum vel ægrotum est animal, omne album vel nigrum est corpus, idque opacum, ut docet Aristoteles in libro de sensu & sensato. Quicquid etiam immediatè par vel impar est numerus, & sic de cæteris. Hoc autem veritatem nequaquam habet, de subiecto eodem secundum numerum. Nulla enim contraria vni individuo sunt adiecta. Quare non videtur hæc proprietas eadem esse illi, quod in Physicis frequenter inculcat Philosophus, Eadem est materia contrariorum: siquidem istud de idèitate secundum numerum intelligitur maxime. Vltima proprietas innuens diuersitatem quandam contrariorum inter se, est ista. Omnia contraria vel in eodem esse, vel in contrarijs generibus, vel ipsa esse genera, necessarium est. Accipitur autem hic præpositio in, quarto modo pro sub. Quæ quidem membra non sunt repugnantia, nisi cum exclusione intellecta fuerint. Et primum quidem contrarijs naturalibus solent attribuere, duo verò posteriora moralibus. Sed hoc exiguum rationem habere, probari facile potest. Tertium autem membrum voluit de genere morali solum esse interpretandum. Bonum namque & malum, quando vera contraria sunt, accipi debent pro virtute & vicio, atque ita sub genere continentur qualitate, non rationem sub genere morali. Verum nihil opus erit tali anxietate, si membra ista non pugnare dicamus. Nonnulli arbitrantur, hanc vltimam proprietatem datam ab Aristot. esse secundum Pythagoricorum sententiam tunc receptam, qui tantum ponebant duas entium series seu coordinationes, vnam bonorum, & alteram malorum, in quibus summa genera erant bonum & malum, quod mihi verisimilius apparet.

Sequitur secundum caput, modos & significationes prioris continens.

Inter postprædicamenta secundum locum obrinet Prius, Cuius modi seu acceptiones ponuntur in hoc capite quinque, quatuor quidem prisca cogniti, & quintus ab Aristotele ipso adiectus est, prisca autem philosophi ignoti. Sunt & alij prioris modi, quinto Metaphysicis assignati capite de priore, nempe prius secundum spacium & locum, secundum motum, &c. quos ideo fortassis hic omisit Aristot. quia nihil videntur conferre ad intelligentiam prædicamentorum. In textus initio indicat, prius analogum esse, ad hos quinque modos, primoque & principaliter significare id quod tempore est prius, reliquos autem modos per quandam similitudinem ad istum acceptos esse. Est ergo primus modus prioris, secundum quem id prius dicitur, quod præcedit tempore, siue fiat comparatio temporis præteriti ad præsens aut futurum, siue præteriti ad futurum, siue præteriti remotioris ad præteritum vicinioris, siue futuri propinquioris ad futurum remotius ab hoc instanti, iuxta doctrinam Aristotelis in loco supra dicto. Accipiunt autè (licet fortè præter mentem auctoris) tempus, pro cuiusvis rei qualibet mensura secundum durationem, ut scilicet sub se comprehendat æternitatem, æuum, tempus proprie dictum, & instans, de quibus non nihil antè attigimus. Hoc primo modo Deus prior est omnibus rebus creatis, generatio Socratis generatione Aristotelis, & ipse Socrates Aristotele. Bellum Troianum Thebano, & nostro sæculo deditio Rhodi expugnatione urbis Romæ. De discrimine inter antiquius & senius (cuius loco nostra translatio habet vetustius) diuersa est legere.

Instantia.

Dilutio.

Tertia con-
trariorum p-
prietas.

Quarta.

Quinta.

Prius al-
teque alte-
ro dicitur
quadru-
pliciter

Prius ad fu-
os modos
analogum est.
Primus pri-
oris modus

est legere apud Boetium circa hunc ipsum passum, & Laurentium Vallensem quarti libri elegantiarum capite quinto. Vtilis est hic primus modus ad cognoscendum ordinem prædicamentorum substantiæ & accidentium ad inuicem. Sunt enim substantiæ ferè priores tempore accidentibus, vt ostendere licet per inductionem. Item pleræq; species priores sunt singulis suis indiuiduis atq; singularibus, quum genera & species dicantur ingenerabilia & incorruptibilia ab Aristotele, indiuidua verò, propemodum omnia, generationi atq; corruptioni sunt obnoxia. Sequentem modum definit Aristot. Secundum quem illud prius altero dicitur, a quo non conuertitur essendi consequentia. Quid autem sit consequentia essendi, & quando dicatur conuerti, superius est a nobis expeditum. Hic notandum est, cum dicitur, a quo non conuertitur, &c. in negatione eius quod sequi potest, latenter insinuari affirmationem illius, quod necessariò prærequiritur. Id quod in familiari vltu sermonis frequentissimè solet vsuuenire. Negantes enim, aliquem a foro redisse, occasionem præbemus intelligendi, quòd is forū accesserit. Ita quoq; cum dicit Aristoteles, prius esse, a quo non recurrit consequentia existendi, subaudiendum relinquit, modò ad ipsum eiusmodi consequentia ritè processerit ab altero. Quare non erit homo prior secundo modo boue aut albo, vel eiusmodi, quòd neq; illum rectè infert secundum consequentiam essendi, neq; ex eo infertur. Et addere solent huic limitationem hoc pacto, modò ad ipsum ab alio consequentia essendi ritè procedat per locum aliquè dialecticum, seu propter connexionem certam ipsorum ad inuicem, vt reijciantur illa, quæ tantum inferuntur ab alijs ob antecedentium impossibilitatem, aut necessitatem consequentium, vt est homo respectu chimeræ, & cælum respectu Ioannis. Secundus hic modus prioris ferè conuenit omnibus superioribus respectu singulorum suorum inferiorum, vt substantiæ respectu corporis, corpori respectu animalis, colori respectu albedinis, & sic de alijs. Diximus ferè, quia numerus non est hoc modo prior binario. Vt enim sequitur, binarius est, ergo numerus est. ita ediuersò sequitur. Neq; enim potest esse vllus numerus, nisi sit saltem binarius. Idem contingit in sensu respectu tactus & pauculis talibus. Neq; tamen solis superioribus comparatione inferiorum, idem hic modus applicabilis est, sed & alijs etiam disparatis, a quibus necessariò alia quædam dependent, & non econtrariò, vt Deus prior est homine, fundamentum domo, vnitas numero, & omnis numerus minor maiore, tactus visu, &c. Quum ergo dicitur in litera, vt vnum prius est duobus (iuxta Boetij sententiam) accipere licebit hæc abstractè, pro ipsa vnitate atq; binario, a qua quidem vnitate non conuertitur essendi consequentia ad binarium. Nam si binarius sit, inferre licet vnitatem esse, quod quidem consequens est secundum illationem, non autem secundum naturam rerum ipsarum seu numerorum. Nam existentia vnitatis, re vera non sequitur binarij existentiam, sed potius econtrariò. Alij arbitrantur, hæc sumenda esse concretè aliquo addito, vt homine, animali, lapide, aut alio simili. Nam manifestum est sequi, duo homines sunt, ergo vnus homo est. & non contra, vnus homo est, ergo duo homines existunt, & sic de alijs similibus. Secus autem, si simpliciter hæc sumamus & sine addito. Videtur enim etià recurrere consequentia essendi. Vnum est, ergo duo sunt. Si enim vnum est, oportet vnitatem ipsam esse, & eius subiectum. Hæc autem duo esse videtur. Nos autem putamus rectè dici sic se habere hæc, etiam concretè accepta, nullo prorsus addito. Non enim oportet, si vnum sit, duo esse, propter vnitatem ipsam & vnitatis subiectum. Nam vnitas solum est vnitas, non autem vna, vt nec albedo alba. Subiectum verò tantum vnum est. Sed de his satis. Tertius modus est, secundum quem id est prius, quod præcedit alrerum ordine quodam, scilicet, ad disciplinam pertinente. In qualibet enim parte atq; scientia, quædam prius, quædam posterius sunt discenda. Quis autem sit disciplinæ ordo, aliquousq; dictum est in commentarijs Isagoges. Quum autem hæc prædicamentorum scientia quædam sit disciplina, constat & hunc modum facere ad ipsorum pleniorum notitiam, vt videantur singula conuenienti ordine ac loco esse tractata, vt ex præcedentibus licebit colligere. Per disciplinas ergo intelligit Philosophus quasuis scientias & artes, inter quas quædam peculiariter demonstratiuæ dici videntur, ob hoc forsitan, quòd penè vtantur sola demonstratione, quales sunt scientiæ mathematicæ, inter quas vna est geometria, considerans quantitatem continuam sine motu. In qua principia sunt puncta, lineæ, superficies, angulus, figura, circulus, diameter, triangulus, &c. ac horum definitiones. Item ea quæ vocantur petitiones seu postulata. Similiter & communes animi conceptiones, hoc est, communes sententiæ. Illa autem quæ describuntur, sunt ea, de quibus dantur propositiones geometricæ, quæ ex illis prioribus, tanq; posteriora dependent & demonstrantur. qualia sunt, Triangulum æquilaterum supra datam lineam rectam collocare, A dato puncto, cuiuslibet lineæ, rectæ propositæ, æquam

Secundus prioris modus

Quibus conuenit secundus prioris modus.

Quomodo vnum duobus fit prius.

Tertius prioris modus

æquam lineam rectam ducere, &c. Petitiones his respondentes sunt, A quolibet puncto in quolibet punctum rectam lineam ducere, Omnes rectos angulos sibi inuicem esse æquales. Communes animi conceptiones sunt, Quæ vni & eidem sunt æqualia, & sibi inuicem esse æqualia. Si æqualia æqualibus addantur, tota quoq; fieri æqualia, & alia id genus. Per orationes intelligendæ sint orationes rhetoricæ, in quibus proœmium seu exordium prius est narratione. Quot autem, & quæ orationis huiusmodi sint partes, non est huius loci declarare. Huic modo tradit philosophus in quinto Metaphysicæ respondentem modum magis generalem, secundum quem vnum prius est altero cognitione, quem deinde in prius cognitum secundum rationem, hoc est, intellectum, & in prius cognitum secundum sensum subdiuisit. Quartus prioris modus est, secundum quem id prius est, quod est melius, perfectius, & honorabilius. Quo modo sol prior est luna, anima corpore, rex duce atq; comite, magistratus plebe, præceptor discipulo, theologus iurisperito, & sic de cæteris. Competit etiam hic modus, substantiæ ad accidentia collata. Omnis enim substantia, quantulacumq; fuerit, omni accidente est perfectior, & qualitas quantitate, & omne absolutum ens omni relatiuo. Quum autem sequitur in litera, pleriq; etiam honorabiles, &c. non est accipiendum id, tanquam aliquid diuersum a precedente, sed potius tanq; probatio sumpta a iudicio plurimorum, quorum sententia nõ potest esse in totum falsa. Hic autem modus dicitur esse alienissimus, aut quia non semper est modus prioris acceptus secundum rei naturam, ipsamq; veritatem, sed potius frequenter iuxta opinionem hominum, Aut (vt habet Boetius) quia illi potius ac magis proprie dicuntur meliores & honorabiliores, improprie verò priores. Quintus ab Aristotele ipso superadditus est, secundum quem, eorum quæ conuertuntur secundum essendi consequentiam, illud est prius, quod alterius aliquo modo est causa, idq; vel principalis vel instrumentalis, propinqua vel remota, positiua vel priuatiua, proprie dicta aut sine qua non, etiam in quouis causarum genere. De quibus omnibus in phisicis amplius est differendum. Hoc modo cælum prius est suo motu circulari, sol lumine suo: rationale, homine: homo, risibili & flebili. Et vniuersa liter omnis differentia cum suo constituto conuertibilis, prior est illo, Et omne subiectum propria passione cum qua conuertitur. Et quia huiusmodi causa, secundum essendi consequentiam cum suo effectu conuertibilis, minus videretur esse prior tali effectu, per locum a minore licet inferre, eam etiam causam, quæ non sic conuertitur cum effectu, sed ipsum tempore præcedit, aut fortallè sequitur (id quod in solis finalibus causis forsitan vsuuenit) priorem esse secundum eundem hunc modum. Aristoteles enim id tantum explicuit, quod minus apparebat. Exempla sunt in promptu. Ex his quinque modis seu acceptionibus prioris iam enarratis, totidem colligendi sunt modi posterioris iuxta regulam. Tot modis dicitur vnum oppositorum, quot reliquum. Quam intellige, modò secundum omnes modos maneat opposita. Quinto autem modo nouissime exposito, accidit idem prius esse & posterius, non tantum comparatione diuersorum, sed etiam eiusdem, diuersis tamen rationibus, vt facillè fuerit declarare in ambulatione & sanitate, quæ sibi mutuo causæ sunt & effectus in diuersis causarum generibus. Neq; etiam absurdum foret, idem esse prius aut posterius secundum omnes, vel saltem complures modos, aut respectu diuersorum aut eiusdem, qualis forsitan est Deus Opti. Max. respectu creaturæ, & animal hominis comparatione. Conuenit etiam hic vltimus modus ipsi substantijs comparatione accidentium. Substantiæ namq; causæ sunt accidentium, & cum aliquibus conuertuntur secundum essendi consequentiam, cum alijs verò minimè. Aristot. in litera obsecutus quoddam exemplum huius modi assignauit, quod est, esse hominem respectu orationis vera de ipso, hoc est, ipse homo existens, comparatione veritatis huius orationis, homo est. Conuertuntur enim hæc quodammodo secundum essendi consequentiam, quia si veritas talis orationis est, ergo homo est. Et si homo est, veritas illius orationis existit, quod posterius intellige, dummodo ipsa oratio sit. Posset enim homo esse, vt nulla prorsus esset oratio, quare nec vera oratio. Et ideo addebamus quodammodo, vt indicarem, exemplum istud non esse omnino proprium, ac omnibus numeris absolutum. Quòd verò alterum horum sit causa alterius, id ostenditur ibi, ex eo namq; &c. In qua quidem sententia Philosophi, quid nomine rei existentis & non existentis accipiendum sit, variè definiunt logici. Sed nos omisissis nugis, quibus circa complexè significabilia occupari solent sophistæ, paucis dicimus, per rem intelligi hoc loco, significatum propositionis. Id autem non est aliud, q̄ aggregatum ex significatis terminorum ipsius propositionis, hoc est, subiecti atque prædicati, quæ denotantur certo quodam modo inter se componi, vel ab inuicem separari. Nam de categoricis præcipuè hic agitur, ex quibus facillè colligetur, quid de hypotheticis propositionibus sit censendum. Si ergo res per enunciationem

Quartus prioris modus

Quintus prioris modus eiusq; explicatio.

Quisq; Posterioris modi

Idem quinto prioris modo comparatione eiusdem est prius & posterius.

enunciationem significata sit, hoc est, ita se habeat, qualiter se habere significatur per ipsam, siue affirmatiua fuerit, siue negatiua, vera erit enuntiatio. Et si res talis minimè sit, id est, non sic habeat vt significatur, falsa erit. Verbi gratia, hæc enunciationes veræ sunt, homo est albus, omnis homo est animal, nullus homo est arbor, quia res ipsæ sunt. i. coniunguntur re ipsa, vel separantur, quo modo ibi denotantur coniungi vel separari. Hæc verò sunt falsæ, omnis homo est albus, aliquis homo non est animal, aliquis homo est arbor, eo quòd res non sunt modò expositæ. In verbis ergo Arist. particula illa (vera dicitur) referenda est solum ad rem esse, & (falsa) ad rem non esse. Et movent quidam, sub præsentis tempore alia quoq; esse subaudienda. Constat potest tandem ex his, qualisnam causa sit res iam interpretata respectu veritatis ipsius orationis, nimirum efficiens, quia omnis relatio a suo fundamento atq; termino efficitur, res verò ita se habens vt oratio significat, terminus est ipsius veritatis. Facile autem patebunt ex dictis sequentes definitiones, quas licet alio loco ponere solent, congruè tamen videmur nobis hic eas breuiter exhiberi. Enunciatio vera est, quæ ita significat rem esse, vt est. Falsa, quæ secus quàm res habet significat. Possibilis quæ ita significat, vt, res potest habere, vt Deus est, homo est albus. Impossibilis, quæ contra significat, quàm res esse potest, vt homo est equus. Cur non finiuerimus possibilem, quæ potest esse vera, & impossibilem quæ potest esse falsa, coniectent ingeniosi. Necessaria est, quæ sic significat, vt rem se habere oportet, vt Deus est, cœlū mouetur. Contingens propriè est, quæ ita significat, vt res potest esse & potest non esse, vt homo est albus, sol oritur. Sed de hac alibi copiosius.

Quid vera enuntiatio, quidq; falsa, possibilis, impossibilis, necessaria, & contingens.

Propriè simpliciter dicuntur simul

In tertium caput, continens modos simul, annotatio.

Modi seu significationes Simul, assignantur hoc capite tres a Philosopho (nisi cum nonnullis tertium sub secundo concludamus) non quòd non plures sint, sed quia hi vtiliores sunt ad prædicamentorum notitiam, & alij facillimè ex prædeclaratis modis prioris possunt intelligi. Primus est, secundum quem ea propriè simpliciter, hoc est, absolutè & sine addito dicuntur esse simul, quorum generatio est in eodem tempore, siue diuisibili siue indiuisibili, hoc est, quorum productiones sunt vel fuerunt in eadem mensura durationis & adæquata. Rerum enim diuersarum quæ simul tempore dicuntur, non est eadem generatio secundum numerum, neq; frequenter secundum speciem. Quid autem intersit inter generationem & productionem, alibi est declarandum. Secundo indicauimus, per tempus accipiendum esse, non solum tempus diuisibile, sed etiam indiuisibile, quod prius vocatum est instans, Imò & æuum & aternitatem. Non enim minus simul natura sunt hoc modo substantiæ separatae & incorporeæ, q̄ corporeæ productæ in eodem tempore, aut diuisibili aut indiuisibili. De inde tertio non necesse est eorum quæ simul sunt, simpliciter generationes nunc esse, sed satis est eas fuisse in eodem tempore, dummodo ipsa genera existant. Deinde autem generationem aliquorum esse in eodem tempore, dupliciter potest intelligi. Primo, vt non solum ipsorum generatio fiat in eodem tempore adæquato (siue ea compleatur in vtero materno, dum forma primò coniungitur materiæ, siue ea sit, qua fortus in vtero nascitur. De his enim anxie disputare frivolum est) sed etiam generatorum conseruatio (quam sub generatione intelligendâ subtrahit Aristot.) sit in eodem tempore, seu mensuratur eodem tempore adæquatè, quemadmodum contingit in subiecto & eius propria passione, differentia specifica conuertibili, & specie constituta, relationibus correlatiuis, & alijs similibus. Hæc propriè simpliciter sunt simul, de quibus intelligit Albertus primi modi descriptionem, cui satis fauet probatio dicens, Neutrum enim eorum neq; prius est, neq; posterius, nulla addita restrictione. Secundo modo dicitur generatio aliquorum esse in eodem tempore adæquato, etiam si ipsarum conseruatio non mensuratur omnino eodem tempore. In qua significatione duos natos in eodem tempore aut instanti, dicimus esse vel fuisse simul, & coæuos, atq; eiusdem ætatis, licet vita vnus prolixior fuerit alterius. Hunc sensum sequitur cõmunior auctorum expositio. Talium enim non est vnus altero antiquior, aut minus antiquus. Præter hunc modum essendi simul secundum tempus, est & alter, secundum quem ea dicuntur esse simul tempore, quæ sunt in eodem tempore, siue eorum generatio vel productio facta fuerit eodem tempore siue non. Vt quum dicimus aliquos esse contemporaneos, & simul tempore esse vel fuisse, quorum etiam vnus prius natus est, & alter posterius, dummodo in eodem tempore vixerint aut viuant. Diximus enim Platonem & Aristotelem simul fuisse, quorum ortus constat fuisse diuersis temporibus. De hoc autem modo nihil attigit Aristoteles, quia prior magis est proprius, licet hic fortasse vsu sit frequentior. Secundus modus est, secundum quem aliqua sunt simul natura, eo quòd conuertuntur secundum essendi consequentiam, & neutrum est causa alteri vt sit in vilo genere causæ.

Generatio nē aliqui esse in eodē tempore, dupliciter habet sensum. Prior est.

Albertus. Posterior.

Alter modus primo adiectus.

Secundus modus, qui est, esse simul natura.

de qua

de qua re, quia sufficienter actum est in secunda proprietate ad aliquid, nihil amplius hic dicendum putamus. Tertius modus est, secundum quem ea dicuntur esse simul naturā, quæ sub eodem genere contra se posita, immediatè a se inuicè diuiduntur, id est, distinguuntur, hoc est, quæ tanq̄ distincta sumuntur in eadem diuisione, explicatè immediatè generis potestatem ac amplitudinem. Vt simul naturā sunt hoc modo, homo & brutum, relata ad animal genus suum, & ita in reliquis speciebus. Quæ enim dicuntur hic, malumus applicare ad species, q̄ ad differentias. Commentator in hoc loco specierū meminit, neq; opus est ad id adducere multas rationes. Huiusmodi species immediatè diuidentes idem genus (sic enim loqui solent) ideo dicuntur simul esse natura, quia genere existente vno, necesse est plures esse species tales, vt dictum est in prædicabilibus, quæ quidem species ex æquo diuidunt ipsum genus, non autè vna mediante altera. Verum quia non necesse est, semper vna specie existente, alteram esse, & inter species potissimum absolutas eiusdem generis, reperitur prioritas & posteritas perfectionis, quorum neutrum competit formis relatiuis, ideo esse simul natura propriè attribuitur relatiuis, & secundariò speciebus, e regione immediatè idem genus diuidentibus, seu immediatè sub eodem genere contentis. & a se inuicem diuisis seu distinctis. Conferunt hi modi simul ad ea quæ prius dicta sunt perfectius cognoscenda. Tertius quidè ad omnem diuisionē generis in suas species sub se immediatè contentas. Secundus, ad secundā proprietatē ad aliquid. Hic enim explicatur quæ propriè sint simul natura. Primus quidem ad cognoscendum quòd ea quæ multa sunt atq; diuersa, siue eiusdem prædicamenti fuerint, siue diuersorum, non ita repugnant, quin possint simul esse tempore. Quum dicuntur in litera, gressibile, volatile, & aquatile, id est, natatilis, esse simul natura, accipiunt nonnulli hæc, vt idem polleant quod animal gressibile, animal volatile, animal aquatile, quæ saltem secundum opinionem veterum species sunt, proximè sub animali contentæ. Alij arbitrantur, hæc esse sumenda, vt sint animalis differentia, aut re vera, aut secundum opinionem antiquorum, eo quòd hic tertius modus simul, æquè possit competere differentiis per se diuisiuis, quemadmodum & speciebus sub eodem genere contentis immediatè. Priori illi sensui satis consonat illud quod sequitur, & singulum horum rursus in species diuiditur. Diuisio enim in species, potius pertinet ad genus, q̄ ad differentiam. Diuiditur autem animal gressibile in hominem & equum. Animal volatile, in aquilam & vespertilionem, quorum vni sunt alæ ex membrana, alteri sunt alæ pennatæ. Animal aquatile diuiditur in ea quæ natant pinnis, & in ea quæ natant motu pedum, quales sunt ranæ & anates. Post verba nunc producta, sic habet Boetij translatio, vt volatile animal, aliud gressibile, aliud aquatile. Inter volatilia autem animalia seu aues, gressibilia sunt, gallus, gallina, columba, & huiusmodi. Aues aquatiles sunt, olor, anser, & cæteræ latipedes. Sed huiusmodi diuisiones exactè discutere, alienum a nostro instituto est.

Tertius.

Comētator

Horum modorum comoditas.

In quartum caput, quod tractat de motus speciebus, adnotamentum.

Non absurdè suspicari videntur quidam, Arist. ideo motum ipsum ad postprædicamenta reiecit, vt indicaret ad nullū prædicamentorum directè attinere. Quod autè alij perhibent vocabulum motus æquiuocè acceptum, modò actionē significare, modò passionem, q̄ sit consentaneum vero, facile diiudicauerit quiuis, vel mediocriter in physica re institutus. Sunt autem motus seu mutationis (Nam inter ea hic nullum discrimen est faciendum) sex in litera enumeratæ, quarum definitiones placuit breuiter & strictim hoc loco proferre. Generatio igitur est progressio, a nō esse ad esse, hoc est, mutatio progrediens a priuatione substantialis formæ, ad ipsam formam substantialem, Vt motus, quo materia seu corpus acquirit animam rationalem, dicitur generatio hominis. Corruptio, e contrario, est progressio ab esse ad non esse, id est, a forma substantiali ad eius priuationem, Vt mutatio illa qua corpus animam amittit. Augmentatio est mutatio e minore quantitate ad maiorem. Diminutio verò, a maiori ad minorem quantitatem. Alteratio propriè est, ex vna qualitate in alterā repugnantem mutatio, vt calefactio, id est, acquisitio caloris in subiecto antè frigido vel tepido. Item denigratio, dealbatio, &c. Impropriè verò alteratio dicitur, omnis e qualitate, vel ad qualitatem mutatio, etiā si alter terminus fuerit priuatiuus, Vt aeris illuminatio atq; obtenebratio. Mutatio secundū locū, seu motus localis, vel (vt simplici nomine extulit Arist. in physicis) latio, est migratio ex vno loco in alterū, vt volatus, deambulatio, cursus. Cætera quæ ad exactam motus specierumq; eius notitiā spectant, Vt quæ sint motus acceptiones, Et an secundum receptam sententiam, vniocus sit ad mox recensitas sex species, quas quidem subalternas esse constat, non specialissimas, Et vtrum hic senarius specierum eius numerus sufficiens

Motus sex species.

Generatio.

Corruptio. Augmentatio.

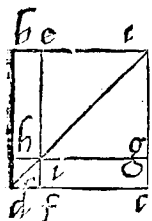
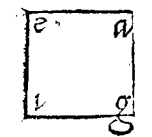
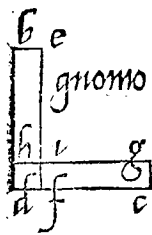
Diminutio. Alteratio propriè dicta. Impropriè dicta.

Mutatio secundū locū.

M

sufficiens

sufficiens sit, & quæ sit huius causa. Et an motus res quædã a subiecto suo atq; termino ad quæ est, distincta existat. Aliq; eius generis plurima, nõ a logico, sed physico sunt exigenda. Quare nos, illis prætermisissis, tantum literæ declarationem aliquam in pauculis, vbi ea opus videbitur, subnectemus. Probatio ergo, qua ostendit Aristo. alterationẽ a reliquis mutationibus diuersam esse, ibi posita. Nam penẽ secundũ omnes passiones, &c. desumpta est ex loco a cõiugatis, vbi vsus est fortassẽ magis passionibus q̃ passibilibus qualitatibus, eo q̃ hæc, q̃ illæ permanentiores sint in subiectis suis, & proinde difficilior ac rarius alterationem admittant. Dicitur autem penẽ, forsitan quod secundũ raritatem & densitatẽ, quæ qualitates sunt tertix speciei, aliquando etiã facilẽ mobiles, non sit alteratio sine augmentatione (vel vt quidã aiũt) quia circa animæ passiones nõ fit propriẽ dicta alteratio, de qua in Physicis. Augmentatio ea, qua augetur quadratum circũposito gnomone, non est propriẽ dicta, qualis fit per rarefactionem, eadẽ omnino manente materia, aut physica, solis conueniẽs animatis, quæ fit per conuersionem alimenti in substantiã aliti. sed vulgaritẽ, vt id augeri dicatur, ex quo secundũ se prorsus immutato, per additionem alterius, maius aliquid euadit. Sic aquã crescere dicimus, cui aliquid affunditur. Gnomon autẽ (vt eo geometre vtuntur) definitur figura constans ex duobus parallelogrami supplementis, cum altero minorum parallelogrammõrũ, circa diagonum seu diametrum quadrati maioris circumstantium. Quid sit quadratum, superius fuit indicatum. Parallelogramum autem dicitur superficies æquidistantium laterum. Diagonus quadrati, & linea in quadrato longissima, ab angulo vno in oppositum angulum protensa. Supplementum parallelogrammi est partiale parallelogrammum, quod diagonus per medium nõ diuidit, tractis quidem duabus lineis ex opposito, quæ quadrati lateribus æquidistant, sese in aliquo diagoni puncto interfecantes. Parallelogrammum circa diagonum constare dicitur, quod duabus æquidistantibus tractis modo prædicto lineis agonus per medium diuidit. Hæc ex Stapulensi mutuati sumus, quæ in adiectis figuris patere possunt ad oculos.

- e a i g. Quadratum quod circumposito gnomone auctum est, & non alteratum, quia semper quadratum remanet.
- a b c d. Quadratum quod & maximum parallelogrammum.
- e b i h. Supplementum primum.
- g i c f. Supplementum secundum.
- a e g i. Parallelogrammum primum circa diagonum constans.
- i h f d. Secundum, & eadem sunt quadrata.
- e b f d g h c d. Primus gnomon, & de hoc loquitur Aristoteles.
- a b g h a c e f. Secundus.
- a d. Diagonus.

Habere
multis
dicatur
modis,
Primus habendi modus
Secundus.
Tertius.
Quartus.
Quintus.
Sextus.
Septimus.
Octauus.

In quintum & vltimum caput, octo habendi modos complectens, annotatiuncula.

Distinguuntur hic octo modi, hoc est, significationes verbi Habere, inter quos non indicauit Arist. quis sit præcipuus & principalis, vt antè de priore & simul fecit, sed tantum expressit, quis eorum alienissimus sit. Putant nonnulli secundũ & quartum esse principales, alij septimum. Primus modus habendi est, secundum quem subiectum dicitur habere qualitatem, sub qua comprehendere solent in vniuersum omne accidens, quod non est quantitas. Secundus est, quo quantitas habetur, & vniuersaliter quicquid ad quantitatis prædicamentum est reducibile, qualia sunt vnitas, punctum, & huiusmodi. Tertius est, secundum quem quis habet aliquid circa corpus tanq̃ indumentum vel munimentum. Quartus, secundum quem habetur aliquid circa partem corporis, præsertim tanq̃ ornamentum. Et hi duo modi constituunt prædicamentum habitus, alij verò aliorum sunt relegandi. Quintus est, secundũ quem aliquid habere dicitur partem, qualis qualis ea fuerit. Sextus, quo continens habet contentum. Septimus, secundum quem possidens habere dicitur rem possessam, mobilem, aut immobilem. Octauus & vltimus, secundum quem vir habet vxorem, & vxor virum, quæ quidem habendi modum dicit Arist. omnium esse alienissimũ, maximeq; improprium. Cuius causam reddit Augustinus in suis categorijs, quia is qui habet hoc modo, etiã habetur, quod in alijs enumeratis non accidit. Videtur autem Aristoteles & aliam huius rationem subiunxisse dicens. Nihil enim aliud, dicendo virum habere vxorẽ, significamus, quam virum vxori cohabitare. nimirum ad actus ciuiles & æconomicos vnã perficiendos. Sed hæc fortassis non a præcedẽte diuersa. Eo enim ipso contractu, quo quis sic habet alteram, continuẽ

continuẽ habetur etiã ab eadẽ. Alij habendi modi, ex quinto Metaphysicẽ haud difficulter petentur. Cæterum de talibus modis non conuenit hic esse anxios, vtrum non in eandẽ aliquam communem rationem aliquot ipsorum coincident, & ad quas pertineant classes prædicamentales, & an ne simili quodam modo, quo maritus vxorem, pater habeat filium, & filius patrem, & item fratrem frater, &c. Vltimum prædicamentũ satis videtur declarare, quod tertius & quartus in eodem conueniant genere.

Prædicamentorum libri finis.

Tractatus breuis de diuisionibus et definitionibus.

ASOLVTIS vt cunq; his, quæ ad Prædicamentorum cognitionem vtiliter debantur pertinere, vtilissimum ac congruentissimum nostro iudicio fuerit, si ante librũ Periermenias ea tradere aggrediamur, quæ necessaria sunt cognitu, ad assequendam artem definitionum & diuisionum. Sunt etenim hæc (præsertim definitio) quodammodo media, inter incomplexa, ad quorum cognitionem traditus est liber prædicamentorum, & ipsam enunciatõnẽ, de qua agitur in sequenti lib. Peri Her. Est enim omnis definitio imperfecta oratio. Neq; verò hoc diuisionum & definitionum negociũ atq; cura, quid in vniuersum sit definitio, & quod pacto sit definiendum, quid itẽ genus, pertinent ad eã scientiam, quæ prima rerũ principia tractat, quã Metaphysicẽ dicunt, a qua dialecticẽ omnia hæc mutuaret, vti visum est Rodolpho cap. ij. libri de Inuentione dialecticẽ. sed horũ omnium consideratio propria est logicæ, id quod plures philosophorũ apertissimẽ attestatur. Nam Plato eam describit esse definiendũ, diuidendũ, & colligendũ artẽ. Cic. quoq; in Bruto, Dialecticã (inquit) ars est, quæ docet rem vniuersam distribuere in partes, latentem explanare definiendo, obscurã explanare interpretando, ambigua primũ videre, deinde distinguere, postremò habere regulam, quã vera & falsa iudicantur, & quæ quibus proposita sint, quæq; non sint sequentia. Et Augustinus in libro de ordine, loquens de dialectica, scientia (ait) argumentandi, diuidendi, definiendi, nõ ab hominibus pro arbitrio instituta est, sed in rerum ratione comperita est. Sed neq; vllus est locus in Metaphysicis apud Arist. in quo tradat definiendũ artem, cognoscendiq; quid genus, quid species, &c. Sed eam potius in primo Posteriorum, atq; Topicorum sexto libro monstrauit. Quare & diuisionũ & definitionum consideratio, quemadmodum & quinq; vniuersalium (vtiliter latenter omnes) peculiariter ad dialecticũ pertinebit. An tamen res ipsæ, quibus horum rationes tribuuntur, atq; accõmodantur, tales reuera sint, nec ne, rectius fortassẽ dicere esse negocij Metaphysici. De vtilitate autem diuisionis in hunc modum breuiter scribit idem Rodolphus. Perquam vtilis est diuidendi ratio, tũ ad rei quæ diuiditur naturã demonstrandã (Proximum enim est, vt quum quid sit vnumquodq; dixeris, deinde quotuplex sit ostendas) tũ ad definiendum. Definire namq; non aliud videtur, q̃ ex genere per differentias diuiso, in speciem descendere. Præcipuẽ verò ad differendi orationisq; copiam, vt vnum aliquid, quod multa ambitu suo complectitur, in partes spargas. Latẽ enim funditur, quemadmodum multa, si in vnum colligas, in angustum aguntur. Ad hæc quemadmodũ absq; demonstracione, nulla scientia ritẽ cõparari potest, ita absq; his duabus partibus, diuisione inq; & definitione, non scientiã solum, sed nec vllã artem assequi quis poterit. Ipsa namq; diuisio aditũ ad artes omnes & disciplinas præparat, seu diligens quædã exploratrix, quantum videlicet ars se vnaquæq; extendat. Definitio verò præparata ita atq; explorata, veluti lumine adhibito, illustrat. & illustrata tanq; necessaria demonstrationi subministrat. Hactenus ille. Quamobrem nos Boetium imitati, instituimus priori loco tradere, quæ ad naturam diuisionum spectant, posteriori subiungere ea, quæ cognoscẽdis definitionibus videbuntur accõmoda. Multiplex igitur est diuisio. Alia enim est generis in species aut differentias, Alia totius in partes, Alia cum vox multa significans, in suas diuiditur significationes, Alia secundum accidens. Genus diuidimus in species aut differentias, cum dicimus, Animalium aliud homo, aliud brutum, aliud rationale, aliud irrationale. Totum autem in partes diuiditur, quoties in ea resoluitur, ex quibus est compositum, vt cum dicimus, Domus, aliud est tectum, aliud paries. Vocis autem in significationes proprias

Ars definiendi atq; diuidendi ad dialecticẽ pertinet.

Diuisionũ vtilitas.

Quadruplex diuisio

Diuisio secū
dū accidens
est triplex.

Duo obser-
uāda in diui-
sionibus.

proprias sit diuisio, cum aperitur q̄ multa significet vox aliqua æquiuoca, vt cum dico, quod vox canis tres habet significationes, significat enim animal quadrupes latrabile, piscem marinum qui in immoderatam corporis magnitudinem crescens ceruleus appellatur, & celeste signum quod ad Orionis pedem morbidū micat. Diuisio verò quę secundum accidēs dicitur, tribus fit modis. Primus est, cū subiectū in accidentia separamus, vt hominū, alius bonus, alius malus: alius liber, alius seruus. Secundus est, cum accidens in subiecta diuidimus, vt bonorum quę expetuntur, alia sunt corporis, alia animæ. Nam hæc bona sunt accidentia corporis aut animæ. Tertius modus est, cum accidens in accidentia separamus, vt candidorū alia dura, alia liquentia seu mollia. Nam diuisum & membra diuidentia iisdem accidunt subiectis. Porro in diuisionibus duo præcipiuntur obseruanda. Prius est, vt quicquid comprehenditur sub diuiso, etiam comprehendatur sub aliquo membro diuidente, & contra, quicquid sub aliquo membro continetur, etiam contineatur sub diuiso. Alterum verò est, vt sit quædam oppositio inter membra diuidentia, vt corporum aliud animatum, aliud inanimatum. Neq; enim sic recte corpus diuiseris, corporum aliud inanimatum, aliud rationale. quia membra nullam oppositionis speciem præ se ferunt. Verū hæc conditiones in diuisionibus generis potissimum obseruantur. In reliquis verò non adeo scrupulosè. Et hæc de diuisionibus, iam de definitionibus pauca subiiciamus.

De Definitionibus.

Definitio
qd nominis

Definitio
quid rei.

DVplex est definitionum genus. Alia enim est definitio quid nominis, altera quid rei. Definitio quid nominis (quæ alio nomine Etymologia aut interpretatio dicitur) nihil aliud est, q̄ oratio, simplicis nominis significationem explicans, vt magnanimus est, qui magnum habet animum. Vacuum est locus carens corpore. Infinitum, quod terminum seu finem non habet. Et hæc definitio tam nominibus rem fictam seu impossibilem, q̄ veram & existentem significantibus assignatur, quia ad hoc duntaxat adhibetur, vt nominis significationem explicet, siue res per ipsum significata existat, siue non. habetq; vim quandam ampliandi de finitum in subiecto positum. Vnde nec sequitur, vacuum est locus carens corpore, ergo vacuum est. Definitio verò quid rei est oratio conuertibiliter explicans rem per nomen significatam, cuius definitum semper rem veram significat, quia res quæ non est, explicari non potest. Est autē huiusmodi definitio triplex. Quædam essentialis, quædam causalis, (sub qua cōplētere illā, quæ per effectum datur) & quædam accidentaria. Definitio essentialis seu substantialis (quæ sola veræ ac proprię definitionis appellationem recipere meretur) ab Arist. Topicis in hunc modum describitur sub nomine termini. Terminus est oratio, quid est esse significans. Cic. in suis Topicis sic descripsit, sed in eandē sententiā. Definitio est oratio, quę id quod definitur explicat quid sit. Et alio in loco. Definitio est oratio, quę quid sit id, de quo ambigitur ostendit q̄ breuissimè, vt animal rationale, est definitio hominis, substantia corporea ipsius corporis. Vulgò tamen abutimur nomine definitionis, appellantes definitionem totā enunciationem, in qua prædicatur definitio de definito, vt homo est animal rationale. Explicare quid est esse, est exprimere rei definiendę totam essentiā per partes, & nihil amplius. Rei essentia tum exprimitur, cum enumerantur omnia eius principia essentialia, quæ sunt genera & differentię constitutiue. Tradit Boetius, omnem definitionē substantialem constitui debere ex duabus tantum partibus, genere proximo, atq; differentiā cum re definienda conuertibili, quod rectissimè dictum esse videtur, vbi speciei definiendę genus proximū & ipsius differentiā specifica nobis cognita fuerint. Cæterum hic definiendi modus rarissimè in vsum venit, eo qd rei definiendę differentiā specifica & conuertibilis, aut genus ipsum immediatum non satis est notum. Hinc Porphyrius (qui arbitrabať, rationale etiā dijs competere) hominē hunc in modū definiuit, Homo est animal rationale mortale, sumens duas differentias, quæ singulæ seorsim sumptæ hominem quidem excederent, sed simul sumptæ cū homine conuenterentur. Verū an hic definiendi modus proprius sit & exactus, alibi est declarandū. Ea definitio causalis est, quę componitur ex rei definiendę causis, aut (vt alij dicunt) quæ essentiali rei causam explicat. Hæc autem dupliciter reddi solet. Vno modo, vt causa in recto de suo effectu prædicet, vt dum dicitur, Lunæ eclipsis est directā interpositio terræ inter solem & lunā, in capite aut cauda draconis positā. Tonitruum est extinctio ignis in nube. Aequalitas est rerum differentium eadem qualitas, &c. Altero modo, vt causa in obliquo casu designata de effectu dicat, vt eclipsis lunæ est priuatio luminis in luna, proueniens ex interpositione terrę, &c. Tonitruum est quidam sonus factus ab extinctione ignis in nube, &c. Aequalitas est relatio causata, &c.

Quid causa
lis definitio.

& in alijs

& in alijs simili modo. Hæc causalis definitio, iuxta quadruplex causarum genus, quadrifariam est diuidenda. Vna enim causa est materialis, ex qua tanq; informi quopiā secundum se, aliquid fit. Vt ligna & lapides materia sunt domus: æs, statuæ: æræ: corpus humanum, hominis. Altera est causa formalis, quę rei esse, siue per quā res est, hoc est, quę adueniēs materię, essentiā rei absoluit, vt anima rationalis forma est hominis, & figura, ipsius statuæ. Tertia est efficiens, a qua aliud producitur, vt sol lumen efficit, ignis calorem, furor calceum, &c.

Quarta est causa finalis, gratia cuius seu propter quam aliquid fit, vt sanitas finis est potio nis amaræ, de abulationis, &c. Itē beatitudo, causa est finalis hominis. Ex hisce causis aut singulis, aut pluribus, aut etiā omnibus, fiunt definitiones causales. Definitiones per causam materiam redditæ, sunt hæc & similes. Zithus, est vinum ex ordeo factum, Aut Zithum est potus ex aqua, ordeo, & lupulo confectus. Anima est actus corporis naturalis, potentia vitam habētis. Sed hic assignatur materia in qua, quæ improprie causa materialis dicitur, Illic materia ex qua. Ad hanc definitionis speciem atq; modū arbitramur pertinere eā definitionem, quā Tullius in Topicis suis partitionem vocat, quā videlicet res ea quę proposita est, quasi in membra discerpiť, cuius exemplum est. Ius ciuile est, quod in legibus, senatusconsultis, rebus iudicatis, iuris peritorū autoritate, ædicitis magistratuū, more, & æquitate cōsistit. Hanc nuncupat Boetius in commentarijs suis definitionem per partium enumerationem. Cuius exemplum est. Domus est, quæ fundamento, parietibus, tectoq; consistit. Tales sunt & hæc. Pœna quæ legibus sancita est, est quę vno ex istis octo modis sit, nepe aut dāno, aut vinculis, aut verberibus, aut talione, aut ignominia, aut exilio, aut seruitute, aut morte. Mūdus est ex cœlo terraq; nec non ex naturis, quę intra hæc includuntur, constitutio. Corpus humanum est, quod ex capite, pectore, manibus, ventre, & pedibus constat. Philosophia est artū dicendī, physiologię, & præceptorū de moribus cognitio tanta, quantā assequi ratio humana potest. Nam partes integrales reducit Philosophus ij. Phylsorum ad genus causæ materialis. Hæc autem definitiones formam cōtinent. Homo est animal ex anima rationali constans, Animal est corpus animatum anima sensitua consistēs, &c. Et ad hunc modū attinent, quęcunq; definitiones de concretis assignantur per sua abstracta. Vt qualium definitio per qualitatem. albi per albedinem, & ita in reliquis. Sunt enim qualitas atq; albedo, formales causæ albi & qualis, ipsius natura priores, atq; notior res. Hicq; definiendi modus natura quidem notior est, nobis autem ignotior, qui compositiora & posteriora facilius cognoscimus, vt antē diximus in quodam loco. Per causam efficientem redditæ sunt hæc. Eclipsis est interpositio, &c. Ira est (vt inquit Damascenus) efferuescentia sanguinis circa cor, ex euaporatione exuscitatione uel bilis proueniens. Dies est latio solis supra terram. Nox est latio solis sub terra, &c. Hæc autem ex causa finali constant. Domus est tegumentū, quod prohibere propullareq; potest incōmoditates eas, quę tum a ventis, tum ab imbribus, tū ab æstu fieri euenireq; solent. Ira est appetitio, doloris vicissim aduersario inferēdi. Aut ira, est desiderū appetitūq; vindictę. Homo animal est ad perceptionem summi boni destinatum, &c. Hęc definitio plures causas explicat. Homo est animal ex corpore & anima rationali constans, natū ad perpetuam fœlicitatē. Eclipsis lunæ, est luminis lunaris priuatio, ex interpositione terrę, &c. proueniēs. Ira est appetitus vindictæ, ex ebullitione sanguinis circa cor procedens, &c. E diuerso hæc ex effectis componuntur. Timor est irrationalis contractio. Acedia, ira est, taciturnitatem defectionemq; vocis inducens. Res est solliciti plena timoris amor. Iustitia est, quę suum cuiq; tribuit. Sol est autor diurnę lucis. Homo est animal quod loqui potest, & ita in reliquis. Neq; pro absurdo habebitur, eandem esse definitionem causalem, & per effectum datam, vbi res ipse sibi mutuo causę esse possunt, ad hunc definiendi modum pertinent penē omnium virtutū atq; vitiorum definitiones. Similiter & ex, quę abstracta explicant per sua concreta, qualis erat definitio qualitaris ab Arist. assignata, aliaq; huic similes. Vt motus est actus mobilis, quatenus est mobile, &c. Sunt enim concreta, seu res quatenus nominibus concretis designantur, quodammodo effectus causę formalis atq; magis compositæ formis per abstracta significatis, & nobis notiores, quibus primo intuitu sese offerunt cognoscenda ea quę compositiora sunt. Vt prius cognoscimus rem calidam, dulcem, &c. q̄ caliditatē, & dulcedinem, quā a subiecto abstractam concipimus. Ob id quoq; hic definiendi modus nobis est familiarior eo, quo concretū per suum abstractum definitur. De his hæctenus a nobis sit dictum in summa. Nam in singulis disciplinis exactius explicandę sunt huiusmodi definitiones. Tertio loco collocauimus definitionem accidentariam, quæ non quid sit id de quo agitur, sed quale aut quantum sit explicat. Hæc in duo genera diuiditur secundum geminam accidentis diuisionem. Accidentium enim aliud proprium, aliud accidens commune dicitur.

Definitio-
nes ex cau-
sa materiali
constantur.

Definitio-
es ex forma.

Ex causa effi-
cientē finiti-
ones.
Definitio-
nes causam
finalē com-
plectentes.

Ex effectib;
definitiones.

M ii

Vna igitur

Vna igitur definitio accidentis est, oratio constans ex genere & proprio rei definiendæ, quæ qualis sit ipsa res, conuertibiliter explicat, vt animal risibile respectu hominis. hanc veteres ferè descriptionem nuncupant. Altera verò ex genere & communibus accidentibus, præsertim definitio peculiaribus est collecta, vt cœlum est corpus simplex, quod circumagitur. Ignis elementum est leuissimū. Terra elementum est grauissimū. Similiter herbarum, plantarū, atq; lapidum definitiones, quas solent auctores tradere. Porro quæ de his tribus definitionū generibus diximus, nō sic accipiendæ sunt, quasi semper re ipsa sint a se mutuo separata. Etenim frequenter eadem definitio diuersorum generum rationem induit, aliter & aliter considerata. Nam omnis definitio essentialis etiam est causalis, quatenus genus ipsum materiæ rationem habet, differentia verò formæ. Aristot. autem huiusmodi definitiones datas per genus & differentiam in ij. Physicorum ad causæ formalis genus reuocat. Præterea descriptiones, quæ genere constant & proprio, per effectus dantur, talesq; sunt plurimæ, quæ accidentia communia accipiunt, vtī facile licet colligere ex exemplis prius datis. His ita constitutis superest, vt quæ breuissimè annoremus quæ sunt obseruanda in omni definitione quid rei. hæc autem præcipuè duo sunt. Prius est, vt definitio neq; pluribus, neq; paucioribus competat, quàm definitum. sed conuersim de eo prædicetur, vt quicquid est homo, est etiam animal rationale. & cōtra, quicquid est animal rationale, est homo. Animal sensibile verò non est conueniens hominis definitio, quia pluribus conuenit quæ definitum homo. Posterius est, vt vnaquæq; definitio suo modo explicet naturam rei definiendæ. vnde inepta erit definitio, si obscura fuerit propter aliquod multiplex in ea positum, nisi indicetur in qua significatione sumatur. si secundū trāslationem detur, aut ignotis & inultratis vtatur nominibus, aut si detur per ignotiora quæ definitum, Item si partem aliquam contineat, quæ nihil ad rem faciat, neque naturam definiti explicet, sed planè superflua sit. Dixi hæc duo obseruanda esse in definitione quid rei, quia etymologia, quæ sub definitione quid nominis comprehenditur, frequenter neq; conuertibilis est cum nomine cuius etymologia est, neq; naturam rei significatæ per nomen explicat.

Et hæc de diuisionibus atq; definitionibus pro pueris compendio dicta sufficiant. Si quis fortè plura inquirat, legat Boetium & alios, qui hæc copiosius sunt executi.

Tractatuli de diuisionibus & definitionibus, finis.

Duo obseruanda in definitione quid rei.

In librum Peri Hermenias

PROOEMIUM,

Explicat ratio ordinis huius libri Peri Hermenias ad ceteros logices libros.

NTER Dialectices munia, præcipuum est illud, quo ex noto in cognitionem ignoti deducimur. Ignoratum autem duplex est, complexum & incomplexum. Dubitamus enim quid sit homo, & an homo sit rationalis. In incomplexi cognitionem non possumus pertingere, nisi sciamus eius definitionem, qualis qualis fuerit, siue sumatur huiusmodi definitio diuisione quadam, siue alia quapiam via. Ad talem autem incomplexi propositi definitionem sumendam, vtilissimus fuit liber prædicamentorum, in quo singula capita, singulicq; ordines rerum simplicium sunt assignati, sine quibus difficillimum est, aut omnino impossibile, redde re notam rem aliquam simplicem. Ars autem definitionum ac diuisionum, vt superius meminimus, nec ab Aristotele tradita est, nec ab aliquo veteri philosopho, quanquam tradenda fuerat continuo post prædicamentorum doctrinam, vt a nobis est factum. Omnia ergo quæ diximus, simplicia videlicet, eorum definitiones & diuisiones, hoc est, ea quæ sub eodem communi contenta a se distinguuntur, spectant ad primam operationem intellectus, quæ vocatur simplicium apprehensio, sicut antè indicauimus. In his enim nulla est compositio, nulla diuisio. Deinde verò complexum incognitum, non potest notum reddi, nisi quodam discursu atq; argumentatione pertinente ad tertiam intellectus operationem, qua vnum ex altero inferitur. Argumentationis verò partes præcipuæ sunt enunciationes, vna inferens, altera illata, quæ quidem enunciationes ex diuisionibus simplicibus compositæ, veluti quædam media, sese habent inter simplices voces & argumentationes, eo quod in ipsis primò reperitur compositio vel diuisio, quæ est secunda mediæq; intellectus operatio. Quare ex his perspicere licebit, hunc librum optimo ordine postpositum scientiæ prædicamentorum, præcedere reliquas logicæ partes,

partes, in quibus de ipsa argumentatione differitur. Huius scientiæ vtilitatem maximam facile percipiet, quisquis legerit ea quæ sunt tradita in hoc libro, Cuius quidem libri omnes constantiter asserunt Arist. esse autorem, excepto vnico Andronico, quemadmodum refert Boetius, qui ob frigidam ratiunculam acceptam ex vocabulo passionis, quo vtitur Aristot. in proœmio, id aulius est pernegare. Porro materia, circa quam hæc doctrina præcipuè versatur, iudicio omnium est enunciatio siue oratio enunciatiua. Addit Boetius simplicem, nostrorū iudicio rectè. Hanc enim disciplinam tradidit Philosophus tanquam prorsus necessariam, ad eos syllogismos intelligendos, de quibus acturus est in sequentibus libris, qui quidem syllogismi simplices sunt & categorici, nō hypothetici, hoc est, ex simplicibus constat enunciationibus tanquam præmissis, nō autè ex compositis seu hypotheticis. Neq; Arist. villo loco huius libri quicquam tradit de compositis enunciationibus, vnico dempro, in quo obiter strictimq; indicat, quid sit enunciatio composita, quum prius enunciationem definiuisset, vt vtrancq; enunciationem sub se comprehederet, & simplicem & compositam. Addit diuus Thomas & aliam rationem huius rei, quam breuitatis causa præmittimus. Est igitur huius præcipua materia, enunciatio simplex, cuius partes subiectiuæ sunt affirmatio & negatio. Ipsius autem passio seu proprium accidens, est opponibile, quod propriè competit enunciationi simplici. Cuius definitio postea assignabitur ab Aristotele. Huius libri inscriptio est, Aristotelis Peri hermenias, hoc est, liber Aristotelis de interpretatione. Non enim vna est dictio Peri Hermenias, vt indocti sinxerunt, sed oratio composita ex præpositione græca περί & genitiuo ἑρμηνείας. Græcis verbū ἑρμηνεία, idem est quod interpretor, & ἑρμηνεία, idem quod interpretatio. Est autem interpretatio (si credamus Seuerino Boetio in vtraq; editione) vox articulata per se significatiua, siue simplex sit siue complexa. Huiusmodi enim voce interpretamur & exponimus, quid mente conceperimus. Iuxta illud Horatii in arte poetica. Post effert animi motus, interprete lingua. Soni ergo non voces, vt campanæ sonitus, tussis, singultus, & voces non significatiuæ, etiam dearticulatæ, aut rociatæ, bilictri. Præterea consignificatiuæ secundum se sumptæ, similiter & voces naturaliter significantes, non dicuntur hic interpretationes. Posterioribus autem Alberto, Thomæ, & sequacibus, nomen interpretationis dicitur propriè conuenire soli enunciationi. Is enim propriè mentem seu cogitationem suam interpretari videtur, qui exponit aliquid verum aut falsum. Sed nihil referre putamus, vtro modo acceperis interpretationem. Nam si priori illo modo sumatur, erit huius libri inscriptio desumpta ab omni eo, quod in hac scientia tractatur, siue primò & principaliter, siue secundariò. Nam hoc ab eo, circa quod præcipuè ipsa versatur, quem admodum planè fatetur Boetius. Possunt enim plurima contineri sub eo, a quo sumitur libri inscriptio, de quibus (eodem teste) nihil principaliter agitur aut traditur in ipsa disciplina. Quod si quis posteriorum opinionem sequens, relicta Boetij sententiâ, per interpretationem intellexerit ipsam enunciationem, præsertim simplicem, huius libri inscriptio sumpta erit ab ipsius proprio subiecto. Verum in hisce rebus fortasse longius, quam par erat, sumus immorati. Quare ad textum literæ veniamus.

Huius libri autor.

Boetius.

Huius libri materia.

Quid interpretatio.

In primi tractatus primum caput, quod proœmiale propositionem continet, pertractatq; de signis & signatis, adnotatio.

EXactissimus in tradendis disciplinis artifex Aristoteles, vt paratiorem faciat intellectum lectoris, in ipso statim opusculi sui ingressu, summam breuiterq; recenset, de quibus in hoc libro sit determinaturus, licet ordine in nonnullis conuerso. Cuius rei rationem si quis diffusè & eleganter discussam disputatamq; requirit, Boetij in hunc passum adeat commentarios secundò editos. Nobis enim non licet esse tam prolixis, & alioqui fortassis res ipsa cognita parum conferret ad eruditionem momenti. Verbum (oportet) in litera sumendum est & interpretandum eodem modo, quo necessarium in principio proœmij Porphyriani. Eorum enim quæ hic recensentur cognitio, vtilis est, & quodammodo necessaria, ad perfectè scilicet intelligendum, quæ in libris Priorum Analyticorum, sequentibusq; alijs continentur. Videtur autè Aristoteles in hisce recensendis ordinem eum sequutus, secundum quem partes anteeunt sua rota. Siquidem nomen & verbum partes sunt integrales affirmationis & negationis, atq; adeo ipsius enunciationis, cuius hæc partes sunt subiectiuæ. Oratio verò pars essentialis, vtputa genus. Meminit autem potius nominis & verbij, quam cæterarum partium orationis, ex quibus etiam nonnunquam constare liquet enunciationes, propterea quod illa duntaxat necessaria sunt conficiendis simplicibus pronuntiatis (vulgò categoricas appellamus propositiones) vel certè præcipua in eis munia obeant, prædicati inquam & subiecti, ex quibus solis tanquam præmissis fieri possunt syllogismi ca-

Primum oportet constitue re, quod sit nomen.

gismi categorici, quos in sequentibus est tractaturus. Nominibus propinqua sunt aduerbia plurima, quæ scilicet aliquid significant, & interiectiones (teste Boetio) atque pronomina, quamquam hæc postrema fortassis vera nomina sunt apud logicum, neque a definitione bono iure queant excludi. Non autem obstat (autore eodem) quod casibus illorum quædam flecti non possunt. Sunt enim nomina nonnulla, quæ monoprota vocantur. Participia autem verbis cognata sunt in temporis significatione. nominibus vero, in eo quod accessione verbi absoluant veram orationem aut falsam. Coniunctiones autem & præpositiones, addimus etiam pleraque aduerbia, nihil significant, sed tamen alijs coniuncta, faciunt ipsa diuerso quodam modo sua significata designare. Proposuit igitur Aristot. initio præcipuas enunciationis partes, sub quibus reliquæ non magno negotio poterunt intelligi. Cur autem negationem præmiserit affirmationi, variæ redduntur a commentatoribus causæ, a quibus (vtri antè dicebamus) abstinendum nobis est, breuitatis potissimum gratia. Ex tertio modo simul, in postprædicamentis assignato, didicimus species sub eodem genere æque propinque contentas, simul esse natura, neque vnâ altera esse priorem. cuius rei iniinuandæ gratia, fortassis præposuit Philosophus eam, quæ minus præponenda videbatur. In eandem sententiam descendere videtur ipse Boetius, in prioræ editione. Hactenus de proæmio, post quod continuè, antequam nominis aut verbi, ceterorumque mox dictorum determinationem aggrediatur, prudenter præmittit Aristot. nonnulla scitu necessaria, vt plenè illa penitusque pessint intelligi. Quoniã enim inferius dicitur, ea esse voces significantias, & tunc temporis magna super significatione vocum, scripturarum, atque conceptuum animi, esset controuersia, quidnam propriè & primum per nomina atque verba & orationes significaretur, voluit ipse paucis de hac re suam aperire sententiam, complexus eam tribus suppositionibus, hoc est, non omnino per se notis propositionibus seu principijs.

Prima suppositio est. Ea quæ sunt in voce, sunt notæ earum passionum, quæ in anima sunt, Et ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Cuius quidem suppositionis neutra pars vniuersaliter est accipienda, aut cum exclusione, quæ non de omnibus vocibus & scripturis, neque solis veritatem contineat quod hic dicitur. Sunt enim multæ scripturæ & voces non significantiæ, Et scripturæ quoque animi passiones (licet non primum) denunciant. Prior quidem pars vera est de nominibus omnibus atque verbis vocalibus, quæ ideo in voce esse dicuntur, quod in vocali proferantur oratione. quemadmodum indicat Boetius. Per passiones animi non intelligimus hoc loco animi perturbationes seu affectus, vt sunt ira, odium, amor, &c. de quibus in secunda specie qualitatis, sed animi conceptus seu notiones, quæ nihil aliud sunt quam actualæ intellectiones seu cognitiones rerum, quas quidem in se creat efformatque anima, ex ipsarum rerum intuitu vel signo quopiam percepto, vt cognitio seu conceptus lapidis, conceptus quo cognoscitur iustitia, & sic de ceteris, quæ ob id passiones animæ non absurdè vocantur, quia anima eas in se recipiens quodammodo patitur, non quidem corruptiuâ passione, sed magis perfectiuâ: quemadmodum cera per sigilli impressionem pati dicitur, nouam recipiendo figuram. Hinc manifestarius est error Andronici, qui (vt apud Boetium narratur) contendit, ex hoc probari, hunc librum Aristotelis non esse, quod de huiusmodi affectionibus, vt sunt tristitia, gaudium, cupiditas, &c. nihil in libro de anima tractauerit, non intelligens, in hoc loco Aristotelem passiones animi non pro affectionibus, sed pro intellectibus posuisse, de quibus in tertio de anima tractat. Notam autem (græcè est symbolon) accipiunt commentatores pro signo seu indicio ad placitum significante, vt dicat Aristoteles, voces significare ipsos conceptus animæ, & scripturas ea quæ sunt in voce. Sunt enim hic quatuor præcipuè attendenda, quorum in textu fit mentio, nempe res, passiones animæ, voces, atque scripturæ. Inter quæ in quantum huiusmodi, res ipsæ tantum sunt significantæ, scripturæ verò tantum significantes, vocibus autem & animæ passionibus vtruncque & significare & significari attribuitur. Passiones enim res ipsas proximè nobis representant. Et quidem si homo naturaliter animal esset solitarium, satis illi forent animæ passiones seu conceptus, quibus res obiectas contemplaretur. Sed quum homo suapte natura ciuilis sit atque socialis, magis quam vllum gregarium animal (vt dicit Philosophus capite secundo, primi Polytorum) neque possit alter alterius intueri animum, datæ sunt ei a natura voces, velut signa quædam & instrumenta ad interpretandum animi conceptiones, alijsque communicandum, quibus tamen præter admodum paucas, significatio ipsa non nisi ex ipso hominum instituto competit. At verò quia ad absentes longeque a nobis remotos, & eos etiã qui futuris seculis nos secuturi sunt, vocibus vtri non licet, quippe quæ ad eos non possunt pertinere. Inuentæ sunt postea ab ingeniosis hominibus scripturæ, quibus mentis sue cogitata ad posteros seu absentes transmitterent. Vnde Lucanus in tertio Pharsaliæ.

Phœnices

Phœnices primi (famæ si creditur) ausi
Manfuram rudibus vocem signare figuris.

Quod nonnulli ad ἱερογλυφικά, id est, sacra quædam monumenta referunt, quibus pristinis seculis utebantur, non literis, sed sculptis rerum animaliumque figuris, significantia. Vt per leonem significant fortitudinem: per asinum, tarditatem: per mulcam, imprudentiam, & sic de cæteris, de quibus Orus Apollo librum conscripsit. Hinc ergo palam euadit, quod voces primò proximè designant nobis conceptus seu notiones animi, eius præsertim, quo cum sermonem miscemus, hoc est, proferentis. Scripturæ verò primò significant, ac representant vocem scriptoris, quam si præsens nobis esset eloqueretur. Vtrarumque tamen principalis & vltima significatio, a qua prædicamentalem seriem sortiuntur, ad res ipsas spectat. Neque enim aut voces significant animi passiones, aut scripturæ voces, quatenus res quædam sunt, aut tales qualitates. sed in quantum instrumenta sunt significantiarum rerum. Nihil autem obstat prædictis, quod frequenter audita voce quapiam, non ad conceptum correspondentem intelligendum conuertimus animum. Similiter quod lecta scriptura, non semper de vocibus quibus illa effertur cogitamus, sed statim & immediatè in rem ipsam significantiam ferimur. Item quod nonnunquam etiam voces, scripturas significant, vt quum quis alteri scribendum quid dicat. Nam nos de prima hic tantum significatione, & cuius gratia primum inuentæ ac institutæ sunt voces atque scripturæ, hic agimus, non negantes quin secus his etiam vtri contingat. Ea autem est, quæ hoc loco tradidit Aristoteles. Doctè & peracutè admonet Boetius, contrarium esse illorum quatuor, de quibus hic differitur, ordinem apud dicentem, seu is doceat seu interroget, quam audientem, siue hic discat, siue interrogetur. Illi enim primo succurrunt res, secundo loco passiones, deinde voces, & quartò scripturæ, si cum absente negotiū agatur. Huic verò, si absens sit, primò obijcitur scriptura, deinde voces, mox conceptus, postremò autè res ipsæ. Secunda suppositio, (quæ scripturas & voces a passionibus separat,) sic habet. Quemadmodum nec literæ eadem omnibus sunt, sic nec eadem voces, Quarum autem hæc primum notæ sunt, eadem omnibus passionibus animæ, Et quarum hæc similitudines, res etiam eadem specie apud omnes, (Nam vox homo alijs literis apud Græcos, & alijs apud Latinos scribitur) sic & voces quibus eadem significatur cogitatio, non sunt eadem specie apud omnes. Alia enim voce Græcus significat hominis cogitationem, alia verò Latinus aut Hæbreus, Sed passiones animæ, quæ primò & immediatè vocibus significantur, si de eodem sint obiecto, apud omnes eiusdem sunt speciei, vt cogitatio qua Latinus hominem cogitat, eiusdem est speciei cum ea, qua Græcus aut Hæbreus eandem rem cogitat. Similiter etiam necesse est, omnes passiones, quæ eiusdem sunt speciei, eiusdem omnino rei atque obiecti numero esse similitudinem. Siquidem definiuntur cogitationes eiusdem speciei, quæ idem numero obiectum formaliter habent. Quare necesse est, vt & quæcunque passiones idem habent obiectum, eiusdem sint speciei, & contra, quæcunque sunt eiusdem speciei, idem numero obiectum habeant. Sed obijcitur. Hæc duæ voces, Ensis & gladius, licet inter se diuersissime sint, tamen apud Aristot. in Topicis eadem numero dicuntur, quia rem numero eandem significant, ergo literæ quibus diuersæ gentes eandem scribunt vocem, & voces quibus eandem exprimunt cogitationem, non erunt specie distinctæ, sed potius eadem numero, quia idem numero obiectum habent. Responsio. De vocibus duobus modis loquimur. Altero secundum quod sunt signa, & sic eis multa tribuimus gratia rerum quas significant. Dicimus enim vocem (animalem) ad prædicamentum substantiæ pertinere, quia res eius significata substantia est, licet alio qui omnis vox in se considerata ad tertiam qualitatis speciem pertineat. Simili modo ensis & gladius ratione rei significatæ dicuntur numero eadem, sed si considerentur in quantum sunt voces quædam pertinentes ad qualitatem, non habita ratione rei significatæ, sic inter se specie differunt. Et eodem modo dicendum est de scripturis, quæ ad quartam qualitatis speciem pertinent, quod licet idem significant, differunt tamen specie si in se considerentur ratione rei significatæ, sicut & aliæ figuræ, & sic hoc loco considerantur, Ex hac secunda suppositione liquet, scripturas & voces ad placitum duntaxat significare, Passiones verò naturaliter. Nam literarum atque vocum diuersitas ex arbitrio hominum nata est, qui voces atque scripturas sibi ad significantum composuerunt, alius quidem sic, alius verò aliter. Cogitationes autem nobis indidit natura, quæ sicut in omnibus est eadem, sic identitatis atque similitudinis principium est. Proposita vocum significatione, subiungit Aristoteles earundem inter ipsas diuersitatem, cum primis cognitu necessariam ad ea, quæ posterus tradentur, declarans eam ex diuersitate conceptuum animi, tanquam illa priori. Vt enim vocibus significatio non competit, nisi gratia conceptuum

Obiectioni dilutio.

Secunda suppositio.

Quæ passiones sint eadem.

Boetius.

Quæ animæ passiones.

Quid nota.

Hæc sunt consideranda diligenter.

conceptuum animi, ita neque significationum varietas, quæ in complexione multiplici, & in complexione consistit. Omittit autem hoc libro & sequentibus scripturas, eo quod de vocibus solis præcipua logico cura est, quæ maximè idonea ac familiaria sunt instrumenta differendi, & quia nomen & verbum atque orationem, cæteraque omnia vocalia est definiturus. Est ergo tertia suppositio. Quemadmodum in anima interdum est conceptus sine vero & falso, interdum autem cum altero horum, sic & in voce esse videtur. Hoc est. Sicut animi conceptus aliqui, neque cum veritate, neque cum falsitate coniuncti sunt, hoc est, neque veri sunt, neque falsi, alios autem semper alterum horum coniunctum habere necessè est. ita & inter voces, quædam necessariò sunt veræ aut falsæ, aliæ verò minimè. Quum sequitur Circa compositionem enim, &c. ostendit quinam sunt illi conceptus, quos semper veritas aut falsitas comitatur. Per compositionem intelligens propositionem categoricam mentalem affirmatiuam, quia eius termini componuntur, hoc est, significantur in idem conuenire. Per diuisionem verò huiusmodi negatiuam enunciationem, quod in ea termini ab inuicem diuidantur atque separentur. Circa autem has solas primò est veritas atque falsitas. Compositarum namque enunciationum veritatè & falsitatem, illarum veritate falsitateque metimur. Ibi verò, Nomina igitur & verba, &c. ostendit quæ voces assimilentur conceptibus neque veris, neque falsis, enumerans præsertim nomina & verba, de quibus mox est acturus, licet & aliæ eiusmodi complures facillè deprehendantur. Probatio autem, quam subiungit, sumpta ex loco a maiore, videtur nomine compositæ figuræ, hircoceruus, Græcè Ἱρκεράριος dicitur. Significat autem id nomen rem impossibilem, monstrum scilicet quoddam fictitium ex hircoco & ceruo compositum. Plinius tamen autor est, esse animal circa Phalidem, Colchidis insulæ amnem, dependentem barbam habens more hircorum, in reliquis verò persimile ceruo, præter armiuillos. In fine capitis per esse simpliciter intelligunt verbum (est) præsentis temporis affirmatum. Et per esse secundum tempus, intelligunt verbum est affirmatum præteriti vel futuri temporis, eo fortasse, quod quibusdam visum sit (quanquam falso) nullum tempus esse præteritum, sed omne aut præteritum esse aut futurum. Præteritum namque (ut habet Boetius) tempus non est, sed confinium temporis, finis namque præteriti est, futurique principium. Alias duas expositiones huius loci apud eundem reperies, a nobis breuitatis studio prætermittas.

Tertia suppositio.

Plinius,

Nomine est vox significatiua secundum placitum.

Nominis definitio, & eiusdem expositio.

In secundum caput, nominis definitionem tradens ac explicans, adnotatio.

A Nomine incipit, quod veluti materies quædam est ipsius enunciationis, cum verbum formæ rationem habere dicatur, eo quod perfectiora in enunciatione obeat munia, nempe prædicandi, de qua re post latius. Initio autem assignat nominis definitionem, secundò eam declarat præsertim ratione tertiæ & vltimæ particularum, relictis duabus primis & quarta, satis ex præcedente capite & sequenti notis. Et tertiò reijcit ea quæ non perfecte habent rationem nominis, indicans præmissam definitionem a veteribus acceptam, non esse consummatam, & omnibus suis numeris absolutam. Definitio est hæc. Nomen est vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars est significatiua separata. Definitum constat accipi pro nomine logico, eoque vocali, & similis est de verbo, oratione, atque enunciatione habenda ratio. Sunt enim hæc omnia triplicia, Nempe mentalia, vocalia, atque scripta, sicut manifestum est ex capite præcedente. Sed de solis vocalibus hoc libro futurus est sermo, cuius rei causa ex adnotatione in idem caput petenda est. Possent tamen non magno negotio ex præsentis definitione nominis vocalis elici aliorum duorum definitiones, Scripti quidem mutata voce (quod nomen locum generis obtinet) in scripturam. Mentalis verò, si pro voce conceptum posuerimus, & pro significatiuo ad placitum, significatiuum naturaliter. Rectè autè diximus, vocem in definitione locum generis habere, hoc est, pro genere poni, non autem esse genus de finiti. Nam vox terminus est primæ impositionis, absolutæ rei significatiuus, qualitatè scilicet audibilis. Nomen verò terminus est secundæ impositionis, significans relationem nominis ad id quod nomine significatur, quod nominatum simplici vocabulo dicere licet. Qui autè eis modis sese habent ad inuicem termini, non possunt inter se esse genus ac species. Per vocem ergo excludentur a definitione soni non voces, Ut sunt omnes qui in conflictatione corporum animatorum proueniunt. Si quidem sonus magis communis est voce, atque adeo genus eius. Sonus enim est qualitas quædam, nascens ex ictu aeris, solo auditu sensibilis. Vox verò (finitore Boetio) est aeris per linguam percussio, quæ per quasdam gutturis partes quæ arteriæ vocantur, ab animali profertur. Aristoteli secundo de anima sic definiuit. Vox est ictus aeris respiratione attracti, qui quidem ab anima fit, quæ in his partibus collocatur ad eam partem, quæ gur-

quæ gurgulio appellatur. De qua definitione ibi latius est differendum. Quemadmodum vox est sono contractior, ita & voce locutio. Etenim locutio (teste Boetio) vox est articulata, siue quæ literis scribi queat, quale oportet esse omne nomen, ut expressè habet textus ibi, Nā & illiterati soni, &c. Vocem autè hic accipiunt & in sequentibus duntaxat pro voce vna, quæ quid sit, satis in commentarijs præcedentis libri indicatum esse meminimus. Quare neque æquiuoca æqui uocè accepta erunt nomina vel verba, Neque amphibologicæ orationes, vel solocismi (hoc est, ineptæ vocum coniuncturæ) orationes habebuntur apud dialecticum. Siquidem dialecticæ proprietates voces ambiguas non admittit, & longè minus incongruas. Secunda particula definitionis est (significatiua) qua exclusæ sunt voces cassæ & inanes, nullam prorsus obrinere significationem, ut bus, metaplus, bubabfuf, gargulus, bliftri. Insuper quas syncategorematicas tantum, id est, consignificatiuas vocamus, ut omnis, nullus, &c. de quibus alibi copiosius. Tertiò sequitur, ad placitum, quæ particula excludit voces naturaliter significatiuas, ut sunt gemitus infirmorum, latratus canum, mugitus bouum, rugitus leonum, & alia his similia.

Omne namque nomen ad placitum significare necessè est, hoc est, arbitrium cuiuspiam insignis, qui primus nomini significationem dedit, cæteris in ipsius sententiam vnanimi consensu conuenientibus. Quæ namque naturaliter sunt, eadem semper & ubique existere consentaneum est, ut superius proluxè satis declaratum fuit. Eadem de verbo etiam, & cæteris orationis partibus, habenda ratio. Nihil autem obtinent aduersus hanc Aristotelis sententiam, quæ in dialogo qui Cratylus inscribitur, siue de recta nominum ratione, adducit Plato, ad confirmandum, quod nomina significant naturaliter. Siquidem eius rationes non aliud ostendunt, quam nomina non fortuitò, seu certo consilio magni cuiuspiam artificis, hoc est, sapientis viri & polyhistoris, rebus secundum naturæ conuenientiam imposita esse, quod nec nos in plerisque verum fuisse inficiamur, sed ob id nomina naturaliter significare non admittimus. Paris momenti est, quod apud Aulum Gellium Noctium Atticarum libro decimo capite quarto, in eandem sententiam adfert P. Nigidius. Vos, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius verbi demonstratione utimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum atque animam porro versum, & ad eos quibus cum sermocinamur intendimus. At contra quum dicimus nos, neque profuso intentoque flatu vocis, neque porrectis labris pronunciamus, sed & spiritum & labias, quasi intra nosmetipsos coercemus. Hoc idem fit in eo quod dicimus, tu & ego, tibi & mihi. Eadem est ratio in græcis quoque vocibus, quam esse in nostris animaduertimus. Sic ille. Nomen autem omne ad placitum significare suadet Aristoteles hoc locali argumento. Nullum nomen naturaliter significat, ergo, &c. Consequentia patet a sufficienti diuisione. Et antecedens ostendit, quia ob id illiterati soni, etiam si sint significatiui, non dicuntur esse nomina, quod significant naturaliter. Illiteratos autem vocat sonos inarticulatos, hoc est, non distinctos literis aut syllabis, ita ut scriptura exprimi possint. Ut est latratus caninus, mugitus bouum, rugitus leonum, &c. Hominis verò sermo literatus est, quia literis constat, & scribi potest. Habent enim & soni quidam suas literas, ut & scripturæ. Autore autè Boetio, non dixit Aristoteles voces illiteratas, sed sonos, non quod non sint etiam voces illiteratæ, sed quia plurima sunt muta animalia, quæ vocem omnino non habent, sed tantum sonitu quodam concrepant. Ut sunt omnia ea quæ pulmonem non habent, quemadmodum habet Aristoteles, libro quarto historiæ animalium, capite nono in hæc verba. Gutturæ parte vna, vox agitur. Quocirca quibus pulmo deest, ipsi nulla vocis emittendæ facultas est. Locutio, non nisi vocis per linguam explanatio est. Vocales igitur literæ a voce & gutturæ, consonantes lingua & labris proferuntur, quibus literis omnem locutionem confici, nulli dubium est. Quamobrem quibus animantium libera lingua absolutaque non est, ea neque vocem emittunt, neque sermocinantur. At sonus elidi, vel alijs partibus potest. Ergo insectis animalibus, neque vocis, neque locutionis vlla facultas, sonusque ipsi spiritu interiore mouetur, non exteriori. Nullum enim ex ipsis spirat, sed alia murmur ædunt, ut apes. Alia canere dicuntur, ut cicadæ. Omnia verò in eo genere, membrana septo transuerso subdita, qua præcinctum corpus distinguitur, sonant. Ut genus cicadarum attritus spiritus, muscæ etiam, apes, & reliqua ipsi similia, quum volant, se attollunt & contrahunt. Sonus enim attritus interioris spiritus est. Locustæ enim, suis gutternaculis atterentes sonant. Nullum molle, nullum crustatum, vel vocem vel sonum aliquem mittit naturalem. Ex quibus Philosophi verbis obiter licet colligere discrimen inter sonum, vocem, & locutionem, quod etiam superius est a nobis expositum. Addit autem, ut ferarum, non quod homines ipsi tales illiteratos sonos non possint ædere, nec omnes ferarum soni tales sunt. Quædam enim per disciplinam assuescunt sonandis vocibus humanis, & quædam fortassis a natura

Quid soni illiterati.

a natura habent voces literatas, vt arguere videtur illud ranarū κε κε κε, nec non cuculorū cantus. sed quia vt plurimum solum inarticulatos rudescq; sonos edunt feræ. Quarta definitio onis pars est (sine tempore) Circa quam noranda est differentia inter significare tempus, & significare cum tempore. Significare tempus dicuntur, quorum principalis significatio est tempus, seu quæpiam duratio, qualiscunq; ea fuerit. Amplius enim hic de tempore loquimur, q̄ Aristoteles in iij. physicorum. Quia alioqui hæc propositio prolata ante coelum conditum, Deus est, non fuisset vera. Significare verò cum tempore dicuntur, quæ præter principale significatum connotant aliquam temporis differentiam, hoc est, significant suum significatum tanq̄ in certo tempore existens. Ex quo facile constat, quid sit sine tempore significare. Non ergo negat Arist. nomina significare tempus. Sunt enim talia permulta, quæ tempus significatione demonstrant. Vt annus, dies, nox, instans, æuum. Sed dicit, nomina omnia sine tempore significare, quod est vtiq; verum. Hinc excluduntur verba a definitione nominis, & similiter participia secundum pleroseq; commentatores non infimæ notæ. Vt enim apud grammaticos participia, neq; nomina neq; verba, sed cum vtriusq; affinitate quadã coniuncta sunt, ita & apud logicum res videtur habere, quemadmodum in commentario præcedentis capituli dicebatur. Verum hos scrupulus vrget vnus, acceptus ex illo Aristotelis in principio secundi Peri Hermenias, Omnis affirmatio & negatio, vel ex nomine & verbo, &c. Nam hæc est affirmatio vt constat, militat omnis amans, in qua tamen secundum illos nec nomen inest, nec innominatum nomen. Fuerunt inter Neotericos, qui assererent participia verè nomina esse iuxta hanc definitionem, eaq; sine tempore significare, desinientes scilicet illud significare cum tempore, quod præter principale significatum importat aliquam temporis differentiam, sic vt ab ipso propositio dicatur esse alicuius temporis, quod dicunt solis verbis competere. Vt hæc propositio, Ioannes erit currens, dicitur esse futuri temporis gratia verbi, & non præsentis, licet participium eius sit temporis. Quod si opponas, hæc est futuri temporis, Ioannes curret, ergo & illa Ioannes est currens. Consequentia videtur probari per locū ab æquivalentibus. Respondent, argumentationes sumptas e locis dialecticis non habere vllū robur, quando terminus inferens & illatus accipiuntur materialiter. Vt non sequitur per eundem iam dictum locum, Cicero est tertie declinationis, ergo & Tullius. Dicunt ergo, propositionem solum accipere temporis denominationem a copula. Quintam particulam, cuius nulla pars, &c. qua excluduntur omnes orationes, declarat statim Aristoteles exemplo a minori sumpto, nempe nomine compositæ figuræ, quod magis videtur habere partem aliquam separatim significatiuam, q̄ ea quæ simplicis figuræ sunt, Non tamen habet. Nulla enim pars nominis compositi accepta vt pars, quicq; significat separata & secundum se. Nam in hoc nomine respublica, neq; res, neq; publica, secundum se solum quicq; significat (Alioqui enim non nomen, sed oratio esset) licet eadem partes, si acceptæ vt sumuntur in hac oratione res publica, singulæ propriam significationem obtineant. Additum est autem, separata, vel secundū se, vel (vt habet in declaratione textus) per se (Hæc enim in idem recidunt) ad insinuandum, quod partes nominis compositi, imo etiã simplicis, sumptæ vt partes, sunt aliquo modo significatiuæ coniunctæ, siue cū alijs partibus eiusdē nominis. In toto enim nomine quod est equiferus, con significat quid (teste Boetio) ferus, per se verò nihil significat. Hæc autem significatio, vel si velis cōsignificatio partis coniunctæ impropria est. Est enim perinde atq; si quis dicat, animā coniunctam corpori, seu cū corpore, esse hominē, non autem separatā & sine corpore, quo sanè sermone nō aliud significare intendit, q̄ animā & corpus esse seu componere hominem, non animam solam. Ita quoq; partes nominis coniunctæ, significare aliquo modo cōceduntur, quia alijs agglutinatæ componunt integrum nomen significans, ipsæ interim secundū se nihil prorsus significantes. Subnequit autem Arist. differentiam quandam inter composita nomina & simplicia, quia nulla pars simplicis nominis videt separata significare, præcipue aliquid pertinens ad significationem totius. Partes autē nominis compositi acceptæ vt partes, licet re vera nihil significant separatæ, non magis q̄ syllabæ simplicis dictionis, aliquid tamen apparent secundum se significare, etiã quod attinet ad significationē totius, quia eadē sunt similesq; secundū vocem, & quū in nominis, & quū in orationis compositionē veniunt.

Nomē equiferus, quod habent translationes latinæ (græcè enim est καλιπρός, nomen proprium a pulchritudine equorum) compositū est ex equo & fero, conceptu simplici significas equum ferum seu syluestrem, sicut nomen aper, porcum ferum simplici significat conceptu. Similis enim videtur habitudo apri ad porcum, & equiferi ad equum. Adeo autem simplex conceptus necessarius est, vt quippiam sit nomen, vt etiam si secundum vocem nulla penitus sit comple

Significare tempus.

Significare cū tempore.

Obiectio.

Dilutio.

Inter noia simplicia & composita discrimen.

fit complexio, illius defectus a ratione nominis excluderet. Id quod accidit eis, quæ voce tantū complexa vocantur, de quibus alibi. Debet enim non modo nulla nominis vocalis pars esse significatiua, sed neq; conceptus respondentis. Et eadem est ratio habenda de verbo.

Ibi, Non homo verò, nō est nomē, &c. Insinuat Philosophus, præmissam definitionē nō esse cōpletā, si soli nomini proprie dicto sit applicanda, indicans eā perficiendā adiectione duarum particularū, quibus excludantur nomina infinita & obliqua, seu casus verorū nominū. Ex hunc (secundum Boetium) definitum aliquid significans, & cū est vel non est iuncta, absoluens enūciationem, vel (vt vulgò breuius dicitur) iuncta & recta, quarum duarum præcedentes duæ particulae sunt descriptiones seu explicationes. quam textus partem sic interpretatur Boetius in prima æditione in hunc librum. Omne nomen vnā rem definitam significat. Vt cum dicimus homo, substantiam significat, nec quamlibet, sed rationalem atq; mortalem. eodem modo & cætera nomina. Qui verò dicit non homo, hominem quidem tollit. quid autem velit illa significatione ostendere, non definit. Potest enim quod homo non est, & equus esse, & canis, & lapis, & cætera quæcunq; homo nō fuerint. Quare quoniam id quod definite significare potest, aufert in eo negatiua particula, quod verò significare debeat definite, non dicit, sed multa atq; infinita vnusquisq; auditor intelligit, dicatur (inquit) nomen infinitum. Hoc enim quod dicimus, non homo, tam multa significat, q̄ multa sunt quæ a definitione hominis distinguntur. In secunda autem æditione, eius verba sunt huiusmodi. Nomē verò esse nō homo quis dicat, cum omne nomen, siue proprium siue appellatiuum sit, definite designet. Cum enim dico co Cicero, vnā personam, vnāq; substantiam nominauit. Et cum dico homo, quod est nomē appellatiuum, definitam substantiam significauit. Cum verò dico non homo, significo quidem quiddam quod homo non est, sed hoc infinitum est. Potest enim & canis significari, & equus, & lapis, & quodcunq; homo non fuerit. Et æqualiter dicitur in eo quod est, & in eo quod nō est. Si quis enim de Scylla quæ non est, dicat non homo, significat quiddam, quod in substantia atq; in rerum natura non permanet. Si quis autem vel de lapide, vel de ligno, vel de alijs quæ sunt rebus dicat nō homo, idem tamen aliquid significat, & semper præter id quod nominat, huiusmodi vocabuli significatio est. Sublato enim hominē quicquid præter hominem est, hoc significat nō homo, quod a nomine plurimum differt. Omne enim nomē (vt dictura est) definite id significat quod nominat, & non similiter & de eo quod est, & de eo quod non est dicitur. Sed hæc huiusmodi vox & designatiua est, & ad placitum, & sine tempore, & (vt dictum est) partes eius nihil extra designat. Quare dubia apud antiquos sententia fuit, Vtrum nomē hoc non dicerent, an hoc aliqua adiectione, definitioni nominis subijcerent. Et qui hoc a nomine se parabat, ita nomen definitione clauderant, dicentes nomē esse vocem designatiuā, secundum placitum sine tempore, circumscriptæ significationis, cuius partes nihil extra designarent, vt quoniam nō homo rem circumscriptam non designaret, a nomine separaretur. Alij verò nō eodem modo, Sed dicebant quidem id esse nomen, sed nō simpliciter. Quadam namq; adiectione sub nomine poni posse illud putabant hoc modo, vt sicut homo mortuus nō simpliciter dicitur homo, sed homo mortuus. ita & quoq; nomē hoc, quod nihil definite significaret, nō diceretur nomen simpliciter, sed nomen infinitum, Cuius sententiæ Arist. est autor, qui se hoc vocabulum ei autumat inuenisse. At enim. At verò nec nomē est positum quo illud oportet appellare, dicens id quod dicimus nō homo, quo vocabulo debeat appellari nō nouit antiquitas, & vsq; ad Arist. nullus nouerat, quid esset id quod nō homo diceretur, sed hic huic vocabulum sermoni posuit dicens, sed sit nomen infinitum, non simpliciter nomen, quoniam nulla circūscriptione significat, sed infinitū nomen, quoniam plura, & ea infinite significat. Hæc tenus Boetius. Ex cuius verbis liquet, quod vox finita sit, quæ definitū aliquid significat, Infinita vero, quæ sublato eo quod per finitum significabatur, indefinite significat omne id a quo finiti definitio remoueri potest, siue illud sit, siue non, verum huiusmodi vox, antè Aristot. nomen non habuit, quo a cæteris separaretur, non enim rectè appellari potuit oratio, cum partes eius nihil extra significant (vt ait Boetius) neq; negatio, cum non sit enūciatio, sed Aristoteles ei nomē indidit dicens, Sed infinitum nomen vocetur, quoniam & quod est, & quod non est nomen infinitum significat, Per id quod est, accipienda est res existens, vel potius res possibilis. Per id verò quod nō est, res impossibilis, vt Chimera, horū vtrumq; significat nomē infinitū, Id quod est, vt vox nō homo, non solū significat lignū, lapidem, & similia quæ verè sunt, sed etiã chimerā, &c. a quibus remoueri potest hominis definitio, licet non possit de ijs quæ non sunt prædicari, mediante copula præsentis temporis, quæ subiecti existentiam requirit, vt verā enūciationem constituat. Sed obijcitur causa, quam assignat Aristot. cur nomen infinitum vocetur, Obiectio, neq; omni

De nomine infinito.

Vox finita. Vox infinita.

Id quod est.

N

neq; omni

neq; omni, neq; soli cōuenit nomini infinito, Non soli quidem, nā ens generaliter acceptū, pro omni eo quod potest apprehendi, item intelligibile, imaginabile, appetibile, & quod est, & qd nō est significant, Similiter nec omni, Nam non ens, non opinabile, non possibile, & similia nomina infinita, solū significant id quod non est, ergo causa huius appellationis nō legitime assignatur, nec bonā efficit consequentiam. Responso, Non oportet causam, quæ nos ad ali- quid inducit, necessariam esse aut conuertibilem, sed sufficit quod sit rationi conformis, & ad aliquod genus causæ reduci queat, etiā si neq; necessaria sit, neq; bonam efficiat consequentiā. Neq; enim existimandum est, omnem causalem veram debere esse bonam consequentiā, vt patet consideranti quæ ad causalē veritatem requiruntur. Quod si roges. Cur igitur non ens, non imaginabile, & similia, ab Aristotele vocantur nomina infinita, cum solum signifi- cent id quod nomen. Respondeo. Quia sunt eiusdem formæ cum alijs, quæ significant indefi- nitè tam id quod est, q̄ id quod non est. Quæ res fortassè, quid tantopere fuit necessariū Ari- stoteli adijcere nouam aliquam partem definitioni nominis, vt excluderet infinita nomina, quæ satis exclusa videntur per eam partem, cuius nulla pars, &c. Nominis enim infiniti aliqua pars semper apparet significatiua, scilicet nomen finitum, quod sequitur negationem ipsam. Ad hoc variè posset responderi. Nam in primis non allerit Arist. dictam definitionem con- uenire infinitis nominibus, sicut de obliquis expressè fatetur, sed tantum dicit, non homo ve- rò nō est nomen, &c. Ex quo non licet colligere, adijciendā esse necessariō aliquam particulā ad definitionem, qua infinita nomina separantur. Deinde nihil absurditatis accidit, si fateamur eadem, diuersis rationibus propter maiorem explicationem ab aliqua definitione rejci. Et tertio fortassis considerauit Philosophus, nōnulla inueniri nomina infinita, quæ proculdubio, & citra omnem controuersiam, dictiones merè sunt, non autem orationes. Vt indoctum, inui- sibile, inuisibile, impossibile, & similia purè negatiuè accepta. Imò verisimiliter tuentur plurimi, omnia nomina infinita esse incōplexa, simplicemq; in mente obtinere conceptionem. Sed de hoc abundè iam est dictum. Circa illud quod in fine dicitur, quia si casui nominis addideris est, fuit, &c. (vbi signanter meminit verbi est, quia solus casus nominis accedente verbo im- personali, potest reddere verū vel falsum, vt Socratem poenitet) Ambigitur a nōnullis, an no- mina adiectiua, nomina sint apud Logicum. Quibusdam dicentibus, ea non esse nomina, quia cum verbo personali accepta, non absoluunt verum vel falsum, vt ex grammaticis con- stat. Alijs oppositum affirmantibus, satisq; in presentia esse, si ipsa secundum se vel sua syno- nyma, tā quo ad modum significandi, q̄ significationem principalem, adiuncto verbo perso- nali perficiant orationē. Talia autem esse perhibent nomina adiectiua, quæ siue substanti- uè capiuntur, siue adiectiuè, semper eodē modo significant. Vndè in mente aiunt non esse vl- lū discrimen adiectiuorum nominum & substantiuorum, sicut nec ibidē inuenitur genus aut declinatio (Duo enim nomina diuersi generis ac declinationis, eundem prorsus habent cōce- ptum respondentem, vt lapis & petra) sed maximè casuum diuersitas, & numerorum.

An adiecti-
ua nomina
sint logica.

Verbū
est, qd
cōsigni-
ficat tē-
pus.

In caput tertium, de altera enunciationis parte, verbo
scilicet considerans, scholia.

Altera integralis pars enūciationis, eaq; principalis, est hoc pacto ab Arist. definita. Ver- bū est, quod cōsignificat tēpus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorū quæ de altero dicuntur, nota. Quæ definitio (vt posteriùs indicat textus) non est plena & consum- mata, nisi adijciantur duæ particulæ, quales antè sunt appositæ nominis definitioni, scilicet finitum & rectū, aut aliæ his æquiuales. Antecedens relatiui (quod) est (vocabulary vñū significans ad placitum) quo excludūtur omnia verba mētalīa & scripta, & ea quæ multipli- cia sunt, aut naturaliter significant. Per particulā (quod cōsignificat tempus) exclusa sunt no- mina, aliq; orationis partes, demptis forsitan participijs, de quo satis in annotatione præcedē- tis capituli est dictū. Sunt enim penitus eadem, significare cū tempore, & cōsignificare tēpus. Declarans autem Arist. hanc particulā, vtitur nomine & verbo, idem principaliter significantibus, vt sic magis eluceat necessitas cōsignificationis temporis, ad verbi rationem. Cir- ca hunc locum agitari consuevit quæstio, de modo quo verbum dicitur tempus cōsignifica- re. Defendunt enim quidam, quod verba cōsignificant seu connotāt tempus, sicut nomina concreta accidentium connotant subiectum in quo est forma significata. Vt quemadmodum hic terminus album, mediante vnico simplici conceptu significat albedinem & rem albā, sic etiam verbum currit, vno simplici conceptu representat intellectui actū currēdi seu cur- sum & tempus præsens, in quo exercetur talis actus. Et simili modo dicendū est de alijs ver- bis præteriti vel futuri, vel presentis temporis. Horū opinioni satis cōsona sunt verba Arist. & Boetij

Dubitatio q̄
modo vbū
dicat tēpus
cōsignifica-
re.
Vna respon-
sio.

& Boetij, aliorumq; veterum in hoc passu. Vndè patet, quod omnia verba, quum sint etiam concreta, duplex habebunt connotatum, scilicet subiectum actus significati, & temporis in q̄ hic transigitur, imò etiam præter hæc videntur connotare vnionem quandam rei per præ- dicatum significatæ, cū ea quæ significatur per subiectum, vt dicit Arist. in calce huius capituli.

Aduersus hos argumentantur alij. Si verbum per suum conceptum representat nobis tem- pus, sequitur q̄ verbū presentis temporis cōsignificabit omne tēpus, præsens, præteritū, & fu- turum, quod videtur absurdū. Consequentia probatur, quia omnis conceptus significat na- turaliter, & quod nunc significat, semper significauit ac significabit, vt patet inducendo per singulos conceptus. Et idem dixit Aristot. in primo capite huius libri, Quorum hæc similitudi- nes, &c. Quum ergo verbum currit, per suum conceptum representet tempus præsens, vt di- em hodiernum, videtur quod representabit eundem diem quamuis elapsus fuerit, aut quam- uis sit futurus. Ex quo aperte consequitur, verbum presentis temporis omne tempus cōsigni- ficare. Ad hoc duplex potest esse modus respondendi. Vnus, quod verbum currit significat tantum id præsens tempus, in quo profertur, & nō communiter quoduis præsens tēpus, id est, non omne tempus quod est vel fuit vel erit præsens. Atq; ita verbum currit in diuersis tempo- ribus prolatur, capietur æquiuocè, quo ad cōsignificationem temporis. Neq; erunt hæc pro- positiones, Dromo currit, Dromo non currit, contradictoriæ, si diuersis temporibus proferan- tur, nisi improprie cōsignificationem secundæ referas ad idem tempus, in quo erat prior. Id quod vulgò fieri assolet, quum tales admittuntur esse contradictoriæ. Atq; hoc volunt indica- re particulam illam definitionis Elenchi, in eodem tempore. Concedere debet hic modus re- spondendi, duas contradictorias, ne vicilim quidem posse esse veras, quia quum diuersa tempo- ra cōsignificant copulæ, non manet contradictio. Aliter responderet alij, admittendo quod in- fertur, neq; id pro absurdo habendū putant, quod certa ratione probatur esse verissimū. Quū autem Arist. de verbis obliquis, vt curret & currebat, in litera dicit, ipsa nō cōsignificare tē- pus præsens, sed præteritum vel futurum, aiunt id accipiendum esse in hanc sententiam, Cur- ret & currebat non cōsignificant tempus, id est, non lic cōsignificant tempus præsens, vt in propositione posita denotent prædicatum secundum ipsum subiecto coniungi, sed secundū præteritum aut futurum, interim tamen re vera tempus præsens cōsignificant. Nec difficul- ter dabitur simile. Nam (homo) cum dico omnis homo viuit, indubie significat etiam Ada- mum & Antichristum (Alioquin enim non vniuocè caperetur in his, omnis homo viuit, & om- nis homo vixit, & omnis homo viuere) & tamen non sic ipsos significat, vt prædicatum deno- tetur eis attribui. Pendet huius rei latior declaratio ex tractatu de terminorum ampliationi- bus. Hi admittunt hæc propositiones, Dromo currit, Dromo non currit, esse contradictorias, etiam si in diuersis temporibus fuerint prolatae. Neq; enim absurdum est, vtramq; veram fu- isse, sed fieri nequit, vt sint simul veræ. Quod sequit, Cuius pars nihil extra, &c. separat a de- finitione oēs orationes. Harū enim semper aliqua pars, extra est significatiua. Et accipiēda est dictio pars, vt virtute negationis inclusa in nihil distribuatur, negatione scilicet secundū sen- sum ipsum præcedente, licet ordine prolacionis sequatur. Est autē ea negationis vis (modò nō efficiat nomen infinitū) vt omnes terminos sequentes accipi faciat vniuersaliter, de quo alibi oportunitus. Significanter autem adiecit aduerbium (extra) quia pars verbi intra ipsum ver- bum vnā cū alijs partibus coniunctim accepta, aliquid significat, quod & de nominis partibus dictum est. Non secluduntur autem hac ipsa particula a definitione verba cōposita, vt cale- facio, edifico, satago, &c. sicut nec a definitione nominis, nomina cōposita figuræ reiecta sunt.

Proximè sequens pars (& est semper eorū, &c.) hanc habet sententiam, Et est semper, hoc est, quādocunq; ponitur in enunciatione, nota, hoc est, signū eius quod de altero dicit, id est, breui- ter, & semper significat suum significatum tanq; alteri adiacens ac attributum, siue acciden- taliter, vt in his, Ioannes ambulat, ego sedeo. siue essentialiter, vt hic currēs mouetur, hoc se- dēs sedet. Atq; hoc est quod subiunxit Arist. in litera, diuidendo istam particulā, vt eorū quæ de subiecto dicuntur, aut &c. Hac definitionis parte excluduntur omnia nomina & partici- pia. Significant enim hæc sua significata, non semper veluti alijs attributa, sed frequenter eti- am tanquam ea, quibus alia quædam attribuuntur, hoc est, non semper in propositione obe- unt prædicadi munus, sed frequenter etiam subiiciendi. Verbum autem semper in propositi- one prædicatum est, vel principale, vel minus principale, vt currit, in hac propositione, homo qui currit mouetur. Aliam expositionem, quæ accipit nomen (nora) pro copula, omittimus, vt parum huic loco congruentem. Græcè enim est respondens vocabulum *σημασιον*, quod non copulationem, sed significationem denotare constat. Quod additur (finitum) excludit a

Obiectio.

Ad propo-
tā obiectio-
nē respo-
prior.

Posterior.

Quid sit, se-
per esse no-
tā eorū quæ
de altero di-
cuntur.

Quod dic-
tione sit in-
ter verbū in-
finitum, &
negatum.

definitione verba infinita, quia hæc indeterminatæ sunt significationis, significantia tam id quod non est, quā id quod est. Consignificant tamen (vt habet textus) huiusmodi infinita verba tempus. Nā vti verba finita ferè designant actionem, aut passionem, vel motū, aut quietem, vt in aliquo certo tempore existentē, ita & infinita negationem illorum, certa temporis differen-
tia mensuratam, exprimunt. Dicuntur etiā semper de aliquo, quia semper significat negationē rei finitæ, alicui subiecto attributam. Quod autem ad differētiā verbi infiniti & negati at-
tinet, opinatur Thomas hoc interesse, quod verbum infinitum sumitur tanquā vna dictio, verbum
negatum tanquam duæ dictiones, Et quod negatio infinitans tātum agit in rem principaliter
significatā per verbum, non autem consignificationem vnionis prædicati cū subiecto, Vt quod
non currit, valeat idem, quod est non currens. In qua quidē re consentit cum Alberto Magno
præceptore suo, a quo videtur dissentire, dū indicat, verbum infinitū posse permanere infinitū,
quum in enunciatione ponitur. Nostra sententia nullum omnino est discrimen, inter negatio-
nem negantem & infinitantem verbo præpositam, sicut nec inter verbum negatum & infini-
tū, quod satis approbant verba Boetij circa initium secundi Peri Hermetias, vt ibi videbitur.

Vltima definitionis pars, scilicet rectum, hoc est, consignificans tempus præsens, & potens
cum nomine absoluere enunciationem, excludit omnia verba obliqua, seu (vt postea vocat
Arist.) casus verborū, qualia omnia sunt verba grāmatica, quæ non sunt præsentis temporis in
dicatiui modi. Exempla sunt in promptu. Rogabit quispiā forsitan, cur non verè verba sunt
secundum logicum, ea quæ sunt præteriti vel futuri temporis indicatiui modi, quum nomi-
bus ritè adiuncta sufficiat perficiendæ enunciationi. Cui respondebimus, Aristotelem (vt sem-
per in suis est exactus) hic ostendere voluisse id quod præcipuum verbum est, quodque primò
est impositū consignificando tēpori, & ex quo veluti radice quadā, pender & cognoscitur enū-
ciationū ex alijs verbis compositarū veritas aut falsitas. Ideo nāque hæc vera est, Illū fuit, quia
aliquando verū erat, Illū est. Similiter hanc verā esse constat, sol cras orietur, ob id solū, quia
crastino die vera erit ista, sol hodie oritur, quæ res alibi copiosius solet tractari. Cū ergo ver-
bum (vti volunt etymologici) a vero dictum sit, congruum est, id esse principale, maximeque
propriū verbum, a cuius consignificatu veritas principaliter dependet. Emergunt circa hæc
verbi definitionem nonnullæ dubitatiunculæ. Vna est de verbo est tertio adiacente, id est,
quod a tergo nominatiuum regit, vel si sit infinitiuus, accusatiuum, Vt in istis propositioni-
bus, Socrates est homo, Contingit Socratem esse albū. De hoc igitur sentiunt neotericorū ple-
riq; ipsum esse syncategorema, nullam rem principaliter significans, sed tantum habere con-
significationē temporalem, & prædicati cum subiecto copulatiuam. Et de hoc intelligunt quod
ait Aristoteles, Nec si hoc ipsum est, purum dixeris, Ipsum enim nihil est, &c. Adducunt ar-
gumēta, quod si verbum est tertium adiacens, non sit syncategorema, sed more aliorum ver-
borum idem significet quod suum participium ens, consequetur quod in hac propositione,
Socrates est homo, prædicatum non erit homo, sed totū hoc, est homo, vel si malis, ens homo,
quod videtur alienum a cōmuni logicorum sententia. Nam sic fiet, vt hæc non vera sit con-
uersio enunciationis, homo est animal, ergo animal est homo, quam tamen assignat Aristote-
les ipse in initio Analyticorum. Præterea inepta videretur hæc propositio & nugatoria, ho-
mo est ens, eo quod idem bis diceretur, vt manifestè declarat hæc, illi per resolutionem æqui-
ualens, homo est ens ens. Alij contra censent cum Boetio & cæteris veteribus, verbum est,
siue sit secundum adiacens, siue tertium, semper eodem accipi modo, vt sit categorema, idē
quod ens significans. Mirum enim videretur, hoc verbum præ cæteris significationem suam
amittere, dum a tergo nominatiuum recipit. Quemadmodum ergo eiusdem significatio-
nis permanet verbum sedet in his enunciationibus, Socrates sedet, Socrates sedet rectus, licet
in secunda astringatur per adiunctā determinationem, ita quoque in verbo substantiuo res habet,
vt satis confirmatur ex Arist. in primo Elenchorum circa fallaciam a dicto secundum quid,
& in secundo huius capite secundo, vbi vult, in hac propositione Homerus est poeta, est & po-
eta esse prædicata coniunctim sumpta, quæ non licet diuisim inferre, propter causam ibidem
expressam. Ad prius argumentum aliorum respondent, admittendo illatū. Neque id absurdū
habendum, quum ex Arist. manifestè colligatur, vt ex prædicto passu secundi huius, & ab eo
dē, ac alijs antiquis crebro insinuetur, assignantibus prædicata aliquibus conuenientia, cum
verbo substantiuo, Vt esse medicū, esse bipedem, est homo. Id verò quod de conuersionibus
infertur, videtur omnino concedendū, non esse eiusmodi proprias, & omnibus numeris abso-
lutas cōuersiones. superuacaneque tamē prolixitatis vitandæ gratia, ab Arist. positas, & ab alijs
deinde usurpatas. Si quis aliam nouit euadendi rimam, per eam elabatur. Videtur enim non
parum

Veterum o-
pinio.

Prioris rati-
onis neote-
ricorum so-
lutio.

parum stringere ac vrgeri id argumentum. Ad alterum negatur consequentia. Neque enim
semper inepta est oratio, in qua idem bis dicitur alijs verbis, vt declarat ista, cygnus est albus
albedine, licet apud philosophos eiusmodi sermo redundans & superfluous habeatur, vt ex va-
rijs passibus Aristotelis, in quibus de nugatione agit, facile colligitur. Nec valet illa resolutio,
quæ in argumento fiebat, propterea quod verbum substantiuum (testibus grammaticis) pri-
mum est & simplicissimum inter omnia verba. Quare omnia alia in ipsum resoluuntur, vt a-
mo, id est, sum amans, currit, id est, est currens, & ita in reliquis. Ipsum verò in nullū aliud re-
solui potest, vt constat. Neque etiam in seipsum, quum sic non resolutio, sed eiusdem penitus oc-
cisa repetitio accideret. Hanc opinionem sumus latius persecuti, quod eam Aristotelicis dictis
magis appareat congruere. Qui tamen alteri mordicus adherent, ad lacram velut anchoram
confulgentes dicunt, non propria ab Aristotele in illis locis producta esse exempla, quod & al-
teri de conuersionibus confiteri debere videntur. Secunda dubitatio est de verbis abso-
lutis a tempore, quæ satis probabiliter videri possunt non esse verba secundum dictam defi-
nitionem, quia nullum tempus consignificant. Apparet autem, Aristotelem solum ea verba
definire voluisse, quibus vulgò in familiaribus colloquijs vti solemus, hoc est, acceptis vt tem-
pus certum consignificant, non autem ea, quibus in disciplinis vtuntur autores, nullam scili-
cet tēporis consignificationem secum trahentia, sed tantum prædicati cum subiecto intelli-
gibilem (hoc est, quæ est secundum conceptus ipsos) connexionem designantia, non secundū actu-
alem existentiam. Quomodo sumuntur verba in his enunciationibus, dum veræ esse conce-
duntur, chimæra est monstrum, vacuum est locus priuatus corpore. Et in his ac similibus, dū
dicuntur esse necessaria, homo est animal, Ioannes est homo, homo est rationalis, homo est ri-
sibilis. Sunt qui volunt, verbum a tempore absoluere, non quando nullum omnino tempus de-
signat, sicut iam diximus, sed quando sub distinctione omne tempus consignificat, Vt huius, ani-
mal rationale est capax disciplinæ, quatenus necessaria est, & disciplinæ seruit, dant istum sen-
sum, animal rationale est, fuit, erit, vel esse potest disciplinæ capax. Verum hoc non est absol-
uere verba a tempore, sed magis temporibus onerare. Duplicem hanc verborum acceptionē,
secundum quam nunc tempora secum trahunt, nunc ab eis soluuntur, non absurdè forsitan
videatur Arist. insinuasle obiter in fine primi capituli huius libri, cum ait, Nisi esse aut nō esse
addatur, aut simpliciter, aut secundum tempus, quis ibi aliam reddiderimus eius loci inter-
pretationem. De verbis etiam (quæ impersonalia actiue vocis a grammaticis vocantur) an
præmissa definitione verbi concludi possunt, ambiguum esse videtur. Partem negatiuā appa-
ret confirmari ea expositione particulæ rectum definitioni adiectæ, quā antè dedimus, quæque
probabiliter ex initio secundi huius, vbi dicitur. Omnis igitur affirmatio vel negatio, vel ex
nomine & verbo, vel, &c. colligi potest. Apparet enim inde, omnem affirmationem vel nega-
tionem, ex nomine vel innominato consistere. Quum igitur hæc, Socratem poenitet, neque ex no-
mine, neque ex innominato consistet, sed casu nominis, non erit affirmatio vel negatio, de qua ipse
agere intendit. Quare neque poenitet verbum esse videtur secundū Arist. quum nulli affirmati-
oni vel negationi, de qua ipse agit, constituendæ sit idoneū. Idem ostendere videtur vltima de-
finitionis pars (& est semper eorum, &c.). Non enim videntur eiusmodi propositiones habere
prædicatum & subiectum, nisi reductiue. Alioquin enim conuersionem non recusarent. Alij
oppositum tuentur, dicentes eiusmodi verba maxime notas esse eorum quæ de altero dicun-
tur. Nam poenitet significat poenitentiam Socrati attributā, quum dicitur Socratem poenitere.
Estque ibi verbum prædicatū secundū ipsos, obliquus verò subiectū, quia significat rē cui quip-
piam tribuitur. De his pertinacius digladiari, indignum esse censemus grauitate philosophi-
ca. Quod verò ad impersonalia passiuæ vocis attinet, dubium est, an tantum ex cuiuspiam
addendi subintellectione, significent verum aut falsum, quemadmodum verba primæ aut se-
cundæ personæ, & quæ exceptæ actionis vocari solent, & ea etiam nomina ac verba, quæ soli-
taria respondentur interrogantibus. An ipsa citra omnem intellectionem sic significant.
Iuxta priorem dubietatis partem essent vera verba. Iuxta secundam autem excludenda fo-
rent, vel quia aliqua pars conceptus respondentis separatim significatiua est, vel quia non
solum notæ sunt eorum quæ dicuntur de altero, sed etiā eorum de quibus alterū dicitur, quod
est cōtra rationē verbi logici. In fine literæ addit Aristot. verba quidē secundum se dicta, &c.
Cuius loci hæc intelligētia breuiter accipiat, verba sine adiuncto sumpta nomina sunt, generali-
ter scilicet accepto nomine, pro omni orationis significatiua parte, id quod indicat sequens parti-
cula, atque aliquid significat. Id enim subiecit Arist. expositionis gratia, ne quis nomen proprie
acciperet. Addidit autem, secundum se dicta, quia verba cum alijs sumpta orationes euadunt,
sicut

Posterioris
dilatatio.

Tertia dubi-
tatio est de
verbis iper-
sonalibus a-
ctiue vocis.

Quarta du-
bitatiuncula,
est de verbis
ipsonalibus
vocis passi-
ue.
Dilatatio.

Quo pacto
verba ab
Arist. dicunt
esse nomina

sicut antè dictum est, partem nominis coniunctim acceptam aliquo modo significatiuam dici. Ex hoc tamen non sequitur, quin quod hic dicit Arist. verbis in propositione positus conueniat. Pergit Arist. Nam qui dicit verbum, constituit intellectum seu conceptum in animo auditoris, & audiens quiescit, non quod plenam integramque sententiam perceperit, sed quod re aliquam mente comprehenderit, circa quam immoratur. Seu (vt Boetius ait) quoniam quilibet audiens, quum significatiuam vocem ceperit animo, eius intelligentia nititur, vt quum quis audit homo, quid sit hoc ipsum quod accipit, mente comprehendit, constituitque animo audit uisse se, animal rationale mortale. Si quis verò huiuscemodi vocem ceperit, quæ nihil omnino designet, animus eius nulla designatione neque intelligentia roboratus errat ac vertitur, nec vllis designationis finibus quiescit. Hæc Boetius. Sequitur in litera. Sed si est, &c. Hoc est, sed verbum sine addito non significat, an res per se significata sit, nec ne, sit inque simpliciter, vel hoc aut aliud, id est, verbum non significat compositionem aut diuisionem, in qua veritas falsitasve consisteret, nisi aliquo adiuncto. Hinc colligunt, impersonalia passiuæ vocis non esse verba. Declarans autem quod dixerat, adiungit. Neque enim esse aut non esse, signum est rei, vel (vt habet inuerso ordine Boetij translatio) Neque enim signum est rei esse vel non esse. Quæ quidem Arist. verba subobscurè explicat ipse Boetius. Est quoque philosophi litera, etiã græca multum inuoluta. Sic enim habet, οὐδὲ δὲ τὸ εἶναι ἢ μὴ εἶναι σημεῖον ἐστὶ τῆς πράξεως, id est, neque enim ipsum esse vel non esse signum est rei. Vnde colligere licet ex adiectis articulis, non esse infinitiuos pro genitiuis nominum respondentium positos, scilicet essentia seu existentia, qui sensus alioqui satis videbatur accommodus. Qui Græcos expolitores sequuntur accipiunt hic rem pro veritate, vt dicat Arist. verbum non esse signum rei, quia non significat veritatem, sub qua similiter falsitas venit intelligenda. In probatione (quam omnes a maiori sumptam volunt) per est purum (Græci codices habent participium ens) intelligunt verbum est nudum solitariūque, quod quum omnium aliorum fons sit & origo, atque adeo fundamentum, (quamobrem a grammaticis substantiuū appellationem accepit) si ipsum non significet veritatem, omnia etiam alia veritatis expertia erunt. Dicitur autem ipsum nihil esse, quia non significat rem, vt hic diximus rem accipi, seu quia neque verum est, neque falsum. Consignificat autem, id est, præter principale significatum, quod est essentia vel existentia, significat quandam compositionem, hoc est, vniōnem rei per prædicatum significatæ cum ea quæ significatur per subiectum, quam quidem compositionem non est intelligere sine compositis, id est, non plenè allequimur, nisi vtrumque extremum propositionis fuerit expressum.

Quid sit est purum.

Quo modo ipsum est nihil sit.

Oratio est vox significatiua.

Orationis definitio eiusdem explanatione.

In priorem partem secundi tractatus, considerantem de enunciationis genere, quod est oratio, adnotamentum.

Innatam nobis a natura cognoscendi viam insequens Philosophus, secundum quam (vt primo Physicorum dicitur) a confusis & vniuersalioribus ad particularia magisque contracta proficiscimur, Definit in priore huius capituli parte enunciationis genus, in hunc modum. Oratio est vox significatiua, cuius aliquid partium significatiuum est separatum vt dictio, non vt affirmatio vel negatio. Vocem in primis accipi pro voce vna, ex antè dictis relinquunt manifestum. Quod dicitur in definitione particulariter, aliquid partium, & non vniuersa liter omnis pars, insinuat, non oportere omnem orationis partem esse significatiuam (sunt enim complures syncategorematicæ) sed satis esse, si vel vna fuerit designatiua cuiuspiam rei. Boetius tamen non vult esse orationem, nisi duas vt minimum contineat partes significantes. Debet autem hæc pars significatiua reperiri non solum in mente, sed & in voce ipsa. Quo fit, vt quæ sola significatione dicuntur complexa, orationes minimè, sed quædam inter has, ac nomina & verba, sint media. Secundo ex eodem colligitur, non esse absurdum, aliquas orationis partes esse significatiuas, non vt dictiones, sed vt affirmationes aut negationes, quod accidit, quum oratio ipsa integras orationes habet in partibus. Vt si dies est, lux est. in qua quidem oratione composita, licet partes nonnullæ significant vt affirmationes, hæc tamen alias continent particulas significatiuas, vt dictiones. Quocirca etiam compositarum orationum partes aliquæ, indubitanter vt dictiones significant, non vt affirmationes. Quare hanc definitionem Arist. rectè constituit. Sed quum accidat, duplices in oratione partes esse, quasdam significatiuas vt affirmationes vel negationes, alias vt dictiones, cur harum potius meminit in definitione, quam illarum? Dicendum, quod quoniam in omni oratione necessario est aliqua pars significatiua vt dictio, non autem in omnibus orationibus affirmationes vel negationes sunt partes, idcirco quod omnibus commune erat, id in definitione constituit, prætermisso eo quod accidit, tanquam si ita diceret. Oratio est vox significatiua, cuius pars extra significat, ex necessitate quæ

tate quidem vt dictio, non autem semper vt affirmatio vel negatio. Addidit verò post dictionem expositionis causa, non vt affirmatio vel negatio. (quemadmodum Boetius ex sententia Alexandri Aphrodisæi adnotauit) ne quis ambiguitate vocabuli falsus esset. Etenim dictio bifariam secundum ipsum accipitur, vel pro simplici termino ad placitum significante, vel pro enunciatione quapiam quæ est affirmatio vel negatio, vt quum dicimus, Ioannes dicit hominem esse animal, & equum non esse bouem. Quum mox a definitione subijcit Aristot. vt homo significat aliquid, &c. non assignat exemplum præmissæ definitionis, sed tantum particulam illam declarat, cuius aliquid partium, &c. Ibi autem, vna verò hominis, &c. ostendit, dictam definitionem minimè conuenire nominibus, aut simplicibus, aut compositis. Sorex murem significat syluestre, quidam contendunt id animal esse, quod ratum vocare solent, sed hoc grammaticis relinquatur. In hoc nomine, syllaba rex, dicitur esse vox sola, quia nudum significatiuum est vocabulum, & vox cassa atque nihili. Huius particulæ, In compositis autem, &c. triplicem inuenimus expositionem. Vna est, quod pars compositi nominis significat quidem, quum seorsim extra totum sumitur, non tamen secundum se, id est, non vt pars. Alia est, quod partes nominis compositæ figuræ secundum apparentiam significant, sed non secundum se, id est, non secundum rei veritatem. Hunc sensum sequitur Albertus & Thomas. Tertia est, quod in nominibus compositis pars significat non secundum se sumpta, hoc est, separatim a toto, sed significat in toto, iuncta sibi alia parte. Idem conuenit partibus simplicis nominis (vt est ante a nobis dictum) Hanc tradit Boetius. In calce huius partis, quia id in definitione fuerat omis sum, explicat quemadmodum oratio significatiua sit, dicens eam significatiuam esse, non vt instrumentum, hoc est, naturale organum, qualis est oculus, qui naturaliter suo fungitur officio, sed secundum placitum, non quod impositio aliqua speciatim & immediate sit facta circa orationes ipsas (erat enim hoc infiniti negotij, & iam nouæ quotidie construuntur, nunquam antehac usurpatæ) sed quod ipsarum orationum partes singulæ ad arbitrariam quampiam significatiuam institutionem sint.

In secundam partem, complectentem enunciationis finitionem, atque multiplicem partitionem, scholia.

Continet hæc pars enunciationis definitionem, ac triplicem eiusdem diuisionem. Quoniam autem in ipso statim præsentis textus ingressu, indicat Arist. varias esse orationes, Adnotandum est paucis, orationem in perfectam & imperfectam eleganter distribui solere. Imperfecta est, quæ in animo audientis non generat sensum perfectum, Vt hæc imperfectæ sunt orationes, Socrates & Plato, homo albus, quisquis ambulat. Nondum enim percepit audiens, quid sibi proferens velit. Perficiuntur autem adiectione verborum ad hunc modum, Socrates & Plato philosophantur, homo albus videtur, quisquis ambulat progreditur. Perfecta oratio dicitur, quæ integram absoluit sententiam. Harum alia est deprecatiua, vt miserere mei deus. Deus propitius esto mihi misero peccatori. Parcite Dardanidæ de tot precor hostibus vni. Alia imperatiua, Vt Claudite iam riuos pueri. Vade, age nata, voca Zephyros, & labere pennis. Alia interrogatiua, vt Quo te Meri pedes, an quo via ducit, in urbem? Item. Est aliquid quod tendis, & in quod dirigitur arcum? An passim coruos sequeris testaque lutoque. Securus quo pes ferat, atque ex tempore viuus? Alia optatiua, vt O mihi præteritos referat si Iuppiter annos. O si Sub rastro creper argenti, mihi seria dextro Hercule. Alia vocatiua, vt Huc ades o Melibæ. O formose puer, &c. Alia subiunctiua, vt Si foxtura gregem impleuerit, aureus esto. Alia enunciativa, vt dies est, dies non est, senectus est optatum malum. In his solis quæ enunciativæ dicuntur, est veritas vel falsitas. Significant enim rem aliquo modo sese habere, vnde veritas & falsitas (vt alibi dictum est) proueniunt. Qui autem optat vel interrogat, aut precatur, non significat rem esse vel non esse, vti constat. Quare eum falsitatis rectè arguerit, neque super veritate commendauerit. Solæ igitur enunciativæ orationes philosophico negotio seruiunt, cui maximè veritatis inquisitio proposita est. Cæteræ verò oratoribus ac poetis sunt accommodatæ, qui mouendis student affectibus, totique in hoc sunt, vt persuadeant aut delectent, non magnopere habita frequenter veritatis ratione. Definitio enunciationis est hæc. Enunciatio est oratio, in qua est verum vel falsum. Definitionis primam partem accipiunt solum pro oratione perfecta, quanquam id non est necessarium. Neque addendum est indicatiua, quia multæ sunt enunciationes non habentes indicatiuum verbum. Vt, si me diligeres, non munera parua negares. Nunquam mihi posthac gratus fueris. Scimus responderi posse, coniunctiuum pro indicatiuo poni, quare de hoc non amplius contenderimus. Hac parte definitionis exclusæ sunt, quæcunque orationes non sunt, quantumuis designent verum aut falsum. Vt circulus ante

Triplicis expositionis illius littere, In compositis autem. Prima. Secunda. Tertia, quæ est Boetij.

Enunciatiua verò non omnis oratio.

Orationis diuisio in perfectam & imperfectam. Quæ perfecta & quæ eius species. Deprecatiua. Imperatiua Interrogatiua.

Optatiua. Vocatiua. Subiunctiua. Enunciatiua. In solis enunciativis consistit veritas, & falsitas.

Enunciatio nis descriptio nis expositione.

cenopolum pendens, & volatus ardeæ super nubem, quorum hoc pluuiam proximam esse significat. Illud autem vinum esse venale. Item luditur, cantatur, & secundum plurimos huiusmodi etiam vocum compositiones, a est b, dominus est scammū, acceptis subiecto & prædicato materialiter, quod an recte sese habeat, aliorum esto censura. Verum & falsum accipere hic solent abstractum pro veritate & falsitate, quæ quidem sunt in oratione enunciativa tanquam fundamento, sicut & ceteri respectus. Quid sint veritas & falsitas, alibi est expeditum. Huic sententiæ alludit Boetius alibi dicens. Enunciatio est, in qua veritas vel falsitas inueniri potest. Diuus Thomas tamen accipit concretum, pro conceptu vero & falso, quos dicit in enunciationibus vocalibus esse tanquam in suis signis. ut velit Aristoteles, sicut nomina & verba significant simplicem conceptum, ita enunciationem significare conceptum verum vel falsum. hæc expositio alludit de analogia scripturarum, vocum, atque conceptuum. Quod autem Aristoteles, hoc loco enunciationem, idem Cicero pronunciatum vocauit & propositionem, quo nomine & Quintilianus libenter utitur, & Aristoteles quoque vsus est in Analyticis, sed paulo quæ hic restrictius. Alij proloquium vocauere, Stoici nouo & alieno ab aliorum consuetudine vocabulo *ἔξιωμα* dixerunt, quali dicas latinè dignitatem. Antequam ad textus explanationem proficiscamur, præmittenda est vulgaris, sed maxime vsitata & utilis enunciationis seu propositionis diuisio, in categoricam & hypotheticam. Categorica (quam latinè prædicatorem dixeris) est enunciatio, in qua vnicum prædicatum vnicò attribuitur subiecto, aut ab eo remouetur, ut homo ambulat. Modus est pulcherrima virtus, Stellas non decidit, Cicero est doctus & bonus. Gens inimica mihi Tyrrenum nauigat æquor. Ingenus didicisse fideliter artes, Emollit mores, nec finit esse feros. Subiectum, aut (si malis) subiectus terminus est, de quo aliquid prædicatur, atque id est, quod grammatici suppositum appellant. Prædicatum verò est, quod de altero dicitur. Hæc propositionum extrema seu termini appellantur, ut magis patebit ex primo Priori. Exempli gratia in his propositionibus, homo ambulat, cygnus est albus, subiecta sunt homo & cygnus, prædicata verò ambulat, & est albus, sicut multis placet eruditus. Alij tamen volunt esse tres propositionis categoricæ partes, definiens eam ad hunc modum. Categorica propositio est, quæ habet subiectum, prædicatum, & copulam, partes principales sui, ut huius, homo est animal, subiectum est homo, prædicatum est animal, copula verò est, est. & in hac, lepus currit, subiectum est lepus, currens prædicatum, est autem est copula. Sic enim resolui vo sunt verbum. Priores autem semper copulam affirmant esse prædicati partem, aut ipsum prædicatum, maxime quum talis resolutio non in omnibus verbis locum habere possit, ut in passiuis præteritis temporis, quibus non respondent vlla participia. Neque absurdum est villo pacto, si idem semetipsum cuiquam alteri copulare concedamus, quum id tenacitate atque agglutinandi quadam vi præditum fuerit, quales sunt pix & clauus. Imò absurdum potius foret, si quod alia connectit, non se etiam pariter copularet. Sed hæc satis sit leuiter admonuisse. Et ex supradictis nonnulla quæ ad rem istam attinent, colligi facile possunt. De illis autem propositionibus categoricis, quæ ex impersonalibus verbis constant, plerique sentiunt, eas subiectum & prædicatum habere secundum modum ante dictum. Alij purant non habere, nisi tantum reductiue & æquiualeuter. Fruatur quisque, ut volet, suo iudicio. Diximus in descriptione, vnicum prædicatum vnicò attribuitur, &c. ad excludendum hypotheticas, quæ non vnum tantum habent prædicatum & subiectum, sed plura atque diuersa, vel vnum sæpe repetitum, quod hic pro duobus habemus. Categorica propositio omnis vnicum habet integrum & principale subiectum ac prædicatum. Dicimus integrum, quia partes prædicati nonnunquam dicuntur prædicata, ut quum dicimus, hic esse plura prædicata coniuncta. Ioannes est homo albus. Sed non ita nunc loquimur. Addimus etiam principale, quia propositio categorica nonnunquam obtinet plura prædicata vel subiecta, sed vnum duntaxat principale atque proximum, alia omnia minus principalia, ut fit in hac. Oratio est vox significatiua ad placitum, cuius aliquid partium significatiuum est. Miser est homo, cui nemo fauet, & omnia defunt. Hypothetica verò propositio (quod latinè sonat conditionalis) est, quæ ex pluribus categoricis, coniunctione aliqua confutis tanquam principalibus partibus sui constat. Exempla patebunt ex sequentibus. Subcategoricis autem in definitione, intelligendæ sunt hypotheticæ propter eas, quæ non principaliter & proximè ex categoricis componuntur, sed ex alijs hypotheticis breuioribus, vel vna hypothetica, & altera categorica, ut sunt syllogismi, vel certè talibus complexis, Vt Si foret in terris, rideret Democritus nos. Vel altera parte categorica, & altera æquiualeute. Vt quis irem Mechliniam, offendi fratrem in via. Additum est, tanquam principalibus, &c. quia nonnunquam etiam categorica enunciatio ex pluribus constituitur categoricis, sed non tanquam principalibus

Boetius.

Diuisio propositio i categoricæ, & hypotheticæ. Categorica quæ sit. Subiectum. Prædicatum.

Quæ sit hypothetica propositio.

principalibus ac præcipuis partibus, Exemplum datum est superius. Solent dubitare, quænam sint propositiones, in quibus ponuntur signa exclusiua, vel exceptiua, atque alia similia, reddentia propositiones hypotheticæ exponibiles, ut solum animal est homo, omne animal præter hominem est irrationale. Quidam eas hypotheticas esse voluerunt, eundemque prorsus habere conceptum, quem expressæ hypotheticæ illas exponentes. Vt hanc, solum animal est homo, eandem habere mentalem respondentem cum ista copulatiua, animal est homo, & nihil aliud ab animali est homo. Verum hoc falsum est, & extra communem conceptionem omnium. Quare probabilius dicimus, eas esse categoricas, posseque nostrum intellectum formare simplices actus (quos vocant syncategorematicos) respondentes huiusmodi signis exponibilibus. Eodem modo dicendum videtur de ijs, quæ habent ablatiuos absolute positos, ut sole oriente dies fit, quæ solum secundum illationem æquiualeat hypotheticæ, & non secundum conceptum. Estque eius subiectum dies, prædicatum verò totum hoc, fit sole oriente. Imo etiam sic iudicant quidam de alijs plerisque, quæ multo apertius videntur esse hypotheticæ, Vt hanc superius positam, quum irem Mechliniam, &c. dicunt esse categoricam, si verbum sit principalis copula. hypotheticam verò, si aduerbium temporale, vel (si malis) coniunctio copulatiua, laenter aduerbio inclusa. Ad eundem modum dicunt de ijs, quæ habent relatiuum quæ, siue in nominatiuo, siue in obliquo, quas omnes nobis est verisimilius esse categoricas. Quæ autem sit distributio hypotheticæ propositionis, & quæ ad veritatem vniuscuiusque speciei exigatur, alibi oportunitus explicabitur. Nunc ad triplicem enunciationis diuisionem, quæ ibi, Est autem vna prima, &c. latenter Philosophus insinuat, & deinde membratim explicat, veniendum est. Prima est. Enunciationum alia est vna, alia est plures, quæ membra post ita definit. Enunciatio vna est, quæ vnum significat, vel coniunctione vna. Plures autem enunciationes (aut si malis per appositionem) enunciatio plures, quasi dicas enunciatio existens plures quodam modo enunciationes, est quæ plura significat, & non vnum, vel inconiunctæ. Circa hæc tradi solent duæ opiniones, quarum altera est recentiorum, Altera verò Boetij & sequacium. Verum quia neutra videtur omni ex parte satis probabilis, ideo sequentes beatum Thomam, quod in vtraque verisimile est amplectemur, quod verò minus probabile est, omitemus. Dico opinionem recentiorum, non omni ex parte probabilem, quia negat, vllam enunciationem sub definitione enunciationis contentam esse plures, cuius tamen oppositum satis constat, tamen ex secund. cap. ij. *ἡ ἐξουσία*, quam ex pri. lib. Elenchorum. Boetij verò opinio, quo ad eam partem, quæ tradit solam propositionem conditionalem, esse enunciationem vnam, dicitur etiam manifestè refelli, ex ij. cap. iij. tractatus ij. lib. Post. vbi Aristoteles aperte dicit, quod Ilias Homeri sit oratio coniunctio vna, quam tamen constat non esse conditionalem, quin etiam si verba definitionis perpendas, vique ad eò parum congruit, ut eruditioribus conficta videri queat, quamlibet eam nemo refellat. Nos igitur dictum Aristoteles locum sequentes dicimus, Quod enunciatio duobus modis vna dicitur, Alia namque est simpliciter vna, quæ vnum de vno significat, id est, quæ enunciat vnum prædicatum de vno subiecto. Vnum voco, quod significat rem vnam, vel plura ex quibus sit huiusmodi res vna. Nam vnitas hæc ex parte rei significata attenditur, & hæc tamen Boetio consentimus. Alia verò enunciatio, vna est coniunctio, id est, propter aptam partium vnionem, tam secundum vocem quam secundum significationem. Nam vbi est æquiocatio aut amphibologia, ibi saltè in mente partium separatio est, quæ si in voce exprimitur, manifestè constabit, partes non aptè libi coherere. Iuxta hunc modum (quæ solum agnoscit recentiorum opinio) enunciatio, & enunciatio vna conuertuntur. Nam vnitas hæc attenditur ex vnitate conceptus significati, quæ ad omnem enunciationem, imò ad omnem orationem requiritur, ut ex dictis patet. Similiter enunciatio plures duobus modis dicitur. Alia enim est plures, quia plura significat, & non vnum, id est, quia enunciat plura, vel de pluribus, &c. Plura & non vnum voco prædicatum vel subiectum, quod plura significat, ex quibus non fit res vna secundum substantiam, ut vir bonus, canis cum æquiuoce sumitur, & similia. Alia verò enunciatio dicitur plures, quia est plures enunciationes inconiunctæ, id est, quia constat pluribus enunciationibus inter se non aptè coherentibus, sub quibus comprehendere eas, quæ ratione æquiocationis aut amphibologiæ plures habent sententias, maxime si hypotheticarum speciem præ se ferant. Nam illæ quæ videntur categoricæ, forsitan ad præcedentem modum magis spectant. Ex his patet, quod triplex sit enunciatio. Quædam enim est simpliciter vna, sic ut nullo titulo sit plures, cuiusmodi sunt quæcumque ad priorè modum enunciationis vnus pertinent. Alia est simpliciter plures, id quod tribus modis contingit. Primus est, si sit plures inconiunctè, Secundus, si æquiocationem habeat, Tertius, si amphibologica sit.

Quæ sint propositiones exclusiue, exceptiue, & si quid generis an categoricæ, an hypotheticæ.

Secatur primo enunciatio in vnam & plures.

Boetius.

Enunciatio vna duobus modis dicitur. Quid vni.

Alter modus enunciationis vnus.

Enunciatio plures duobus modis dicitur.

Quid prædicatum plura, & non vnum.

Posterior. Enunciatio est triplex. Prima.

Secunda. Tribus modis contingit fieri enunciatio plures.

Tertia.

Alia

Alia verò est partim vna, partim plures, vt hæc enunciatio. Orator est vir bonus dicendi peritus, est vna quidem coniunctione, propter aptam partium vnionem. significat plures, quia prædicatum plura complectitur, ex quibus non fit vnum. His adde, quod Arist. in sequentibus loquens de enunciatione quæ est vna aut plures, Per enunciationem vnã ferè intelligit eam, quæ est vna simpliciter. Iuxta priorem modum enunciationis vnus. Et similiter per enunciationem plures intelligit eam, quæ est plures, quia plura enunciat, iuxta priorem modum, siue sit plures simpliciter, siue etiam simul coniunctione vna. His itaq; consututis, non solum facilis est definitionum sensus, sed etiam obuia erunt quæcunq; in sequentibus de enunciatione vna aut pluribus dicuntur. Est igitur enunciatio vna, quæ vnum significat, vel coniuncti-
Enunciatio partim vna, partim plures.
Quid enūciatio vna.
Quid enūciatio plures.
Prior simplicis enūciationis descriptio.
Posterior enūciationis simplicis finitio.
Quid sit discriminis indicatas descriptiones.
Quid enūciatio composita.
 one vna, id est, enunciatio vna est enunciatio (intellige verè vel apparenter) quæ enunciat vnũ prædicatum de vno subiecto. Nam sub vnitate prædicati, intelligenda est vnitas subiecti ac signorum, &c. Imò & copulæ, si tamen a prædicato sit distincta, vel quæ est vna propter partium vnionem, tam secundum vocem, q̄ secundum significationem. Nam quantalibet partes aprè cohæreant secundum vocem, tamen si adsit aliqua æqui-uocatio, aut amphibologia, statim tollitur vnitas. Sub priore membro continentur categoricæ propositiones quæ vnũ de vno enunciant, vt Ioannes est homo, homo est animal rationale. Sub posteriore verò continentur quæuis enūciationes prius definitæ, nisi fortè cum exclusionem intelligatur. vnde patet, quod prius membrum definitionis, & posterius habet se vt magis commune, & minus. Enūciatio plures est, quæ plura & non vnum vel inconiunctè, id est, enunciatio plures, est enunciatio verè vel apparenter, quæ enunciat plura de vno, vel vnum de pluribus, vel plura de pluribus. Plura, inq̄, quæ non sunt vnum, Nam plura quæ sunt vnum, vt animal rationale, enunciationem vnã constituunt. Vel enunciatio plures est enunciationes inconiunctæ, id est, sibi non cohærentes, sub quibus comprehendit, amphibologicas, & eas quæ æqui-uocationem habent, maximè si hypotheticæ videantur. Nam quæ categoricarum speciem præ se ferunt, ad priorè partem definitionis magis spectare videntur. Continentur igitur sub priore parte definitionis omnes enunciationes plures, quæ sunt vel apparent esse categoricæ. Sub posteriore verò illæ quæ videntur esse hypotheticæ, licet non sint, quia non sunt enunciationes. Secunda diuisio est quæ apud Aristot. Enunciationum vnarum, Alia est simplex, Alia composita, prorsus eadem est cum ea quam antè explicuimus propositionis in categoricam & hypotheticam. Nihil enim aliud est simplex enunciatio q̄ categorica propositio, & composita q̄ hypothetica. Simplicem enunciationem bifariam (& si nonnulli reclamant) Arist. definiuit. Prior de finitio. Enunciatio simplex est, quæ aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo enūciat, hoc est, quæ aliquod prædicatum cuiuspiam subiecto attribuit, vel ab eo remouet ac negat. Designat enim præpositio (de) compositionem seu affirmationem, ab verò negationem atq; separationem. Aliquoties tamen (de) largè accipitur, vt ad vtrumq; sese extendat. Priore ergo particula comprehenduntur categoricæ affirmatiuæ, posteriore negatiuæ. Quid autem dicendum sit de ijs quæ habent copulam mixtam, vt homo est vel non est albus, committimus disputantibus. Sunt enim talia plerunq; leuiuscula & arbitraria. Altera definitio est. Simplex enunciatio est vox significatiua, de eo quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Cuius hic est sensus. Simplex enunciatio est vox enunciatiua seu prædicatiua alicuius prædicati de eo subiecto, quod est aliquid vel nō est, id est, quod denotatur in illa ipsa voce esse simpliciter vel tale, aut non esse simpliciter, vel non esse tale, secundum aliquam ex temporum differentijs, hoc est, secundum tempus præsens aut præteritum, aut aliud. Simpliciter quidem significatur subiectum aliquid esse vel non esse, quum dicimus, homo est, homo non est. Tale verò, hoc est, aliquo modo sese habens vel non, quum dicimus, homo est animal, homo est albus, homo sedet, homo non est albus, homo nō sedet. Quum enim dico homo est animal, significo hominem esse aliquid. Quum verò dico hominem non esse equum, enuncio ipsum aliquid non esse. Quod si quis harum duarum descriptionum diuersitatem exigat, Respondendum est, eas non multo plus q̄ verbobenus differre, nisi quod prior videtur negationem & affirmationem magis ad prædicatum retulisse, hæc verò ad subiectum. Vt enim prædicatum, nunc affirmatiuè, nunc negatiuè de subiecto enunciat, sic & viceuersa subiectum, nunc affirmatiuè, nunc negatiuè subijcitur prædicato. Deinde etiam (vt Boetius ait) vt non solū præsentis temporis enunciationem definiuisse videretur, addidit, definitionem de alijs quoq; temporibus intelligi, adiecta particula, quemadmodum tempora, &c. Compositæ enunciationis definitio in textu nulla ponitur, facile tamen hanc licebit elicere. Composita enunciatio est, quæ è simplicibus est coniuncta. Cuius intelligentia ex his quæ superius de hypothetica propositione

propositione dicta sunt, proliuis esse potest. Tertia diuisio enunciationis simplicis est in affirmationem & negationem. Si sit aliqua propositio mixtæ qualitatis, restringendum est diuisum ad eas solas, quæ simplicem qualitatem retinent. De his etenim tantum agit Arist. quæ frequentiores sunt. Sed de hisce diuisiois partibus inter philosophos commentatoresq; vehementer olim certatum est, teste Boetio, circa principium commentariorum huius operis. Alexander namq; idcirco dicit, non esse species enunciationis affirmationem & negationem, quoniam affirmatio prior sit. Priorem verò affirmationem conatur idcirco ostendere, quod omnis negatio affirmationem tollat & destruat. Quod si ita est, prior est affirmatio, quæ subruatur, q̄ negatio quæ subruat. In quibus autem prius aliquid & posterius est, illa sub eodem genere poni non possunt, vt in eo titulo prædicamentorum dictum est, qui de ijs quæ sunt si mul, inscribitur. Amplius negatio (inquit) diuisio quædam est, affirmatio verò compositio. Omni autem diuisione necesse est priorem aliquam intelligi compositionem. Item in quantitate, quod ad quantitatem minus est, prius est eo quod ad quantitatem plus est, omnis verò oratio quantitas est. Sed quum dico, Socrates ambulat, minor oratio est, q̄ cum dico, Socrates non ambulat, quare, &c. Illud quoq; adiunxit, affirmationem quendam esse habitum, negationem verò priuationem, affirmatio igitur negatione prior est. Sed Porphyrius ait, sese docuisse, species enunciationis esse affirmationem & negationem, in ijs commentarijs, quos in Theophrastum ædidit. Hic verò Alexandri argumentationem tali ratione dissoluit. Non oportet arbitrari quæcunq; quolibet modo alijs priora sunt, ea nō sub eodem genere cum illis posse poni. Sed quæcunq; secundum esse suum atq; substantiam priora vel posteriora sunt, ea sola sub eodẽ genere nō ponuntur. Si enim quicquid quolibet modo prius est, cum eo quod posterius est, sub eodem genere esse nō potest, nec primis substantijs & secundis communis generis poterit esse substantia, quod qui dicit, a recto ordine rationis exorbitat. Sed quemadmodum quantū sunt primæ & secundæ substantiæ, tamen vtræq; æqualiter in subiecto non sunt, & idcirco esse ipsorum quatenus substantiæ sunt, ex eo pender, quod in subiecto non sunt, & proinde sub eodem genere collocantur. Ita quoq; quantū affirmationes negationibus in orationis prolatione priores sunt, vti satis constat, & hoc ipso capite a Philosopho dicitur, tamẽ ad esse atq; ad naturam propriam, æqualiter enūciatione participat. Enunciatio enim est, in qua veritas vel falsitas inueniri potest, qua in re & affirmatio & negatio æquales sunt. Aequaliter enim affirmatio & negatio veritate & falsitate participant. Quocirca quoniam id quod sunt affirmatio & negatio, æqualiter ab enunciatione participant, a communi eas enunciationis genere diuidi non oportet. Nobis quoq; videtur, quod Porphyrij sequenda sit sententia, &c. Hæc ex Boetio ad verbum penè retulimus, sperantes nō iniucunda nec infrugifera fore studioso lectori. Est præterea circa hanc diuisioem aduertendum, quod licet Aristoteles affirmationem & negationem simplicibus modò enunciationibus (quarum scilicet ei præcipua est toto hoc opere cura) accommodauerit, eandem tamen diuisioem in compositas etiam quadrare. Sunt enim & harum quædam affirmatiuæ, in quibus principalis copula non negatur, vt si sol oritur, dies fit, Petrus Romæ crucifixus est, & Paulus est truncatus capite. Alia verò negatiuæ, vt non si sol oritur, dies est, non si malè nunc, & olim Sic erit, inquit Horatius. Item non & Petrus Romæ crucifixus est, & Paulus capite truncatus, negatione quæ præponitur in omne quod sequitur lata. Cuius rei insinuandę gratia, solemus alteram coniunctionem præmittere, hoc pacto, non & Petrus crucifixus est Romæ, & Paulus, &c. Sed quia harum affirmatio & negatio non ex verbali copula pender, sed coniunctione, non est eas Arist. præfenti diuisioe complexus. Id quod constat lepidissimè ex membrorum definitionibus. Affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio est enunciatio alicuius ab aliquo. Quæ quidem satis ex præcedentibus sunt manifestæ. Illud tamen admonendum est, summo opere obseruandum esse principale prædicatum seu verbum. Neq; enim cum in periphrasi subiecti vel prædicati negatio continetur, adhærens minus principali verbo, statim negatio erit. Sed si principale verbum negatur, erit negatiua oratio, si minus, affirmatiua, vt hæc affirmatiuæ sunt. Ea philosophia, quæ non docet virtutẽ maximè expetendã esse, officit moribus. Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos, Vt nuncq; inducant animum cantare rogati, & iniussi nuncq; desistant. Piscis est animal quod non respirat. Hæc autem negatiuæ. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Non facile est æqua commoda mente pati. Porro quidnam sit principale verbum, ex ipso licet orationis sensu diiudicare. Definitio ergo affirmationis sic intelligenda est. Affirmatio est enunciatio, cuius tota significatio in hoc est, vt aliquod prædicatum subiecto cuiuspiam denotetur conuenire. Adiectum est in explanatione, Cuius tota, &c. propter

Tertia diuisio, quæ est enūciationis simplicis, in affirmationem & negationem. Boetius. An affirmatio, & negatio, verè sint enunciationis species.

Affirmatio & negatio in compositis & hypotheticis propositionibus reperiuntur.

Quid affirmatio, quid negatio.

propter hypotheticas & eas quæ mixtæ qualitatis dicuntur. Pari modo interpretanda est negationis descriptio. Quod si cui libuerit, generalem omnium enunciationum in affirmatiuas & negatiuas facere distributionem, has reddet membrorum descriptiones. Affirmatiua enunciatio est, cuius principalis copula non negatur. Negatiua, cuius principali copulæ negatio adhibetur. Virtutes autem negationum, vt sese mutuo frequenter impediunt, & quousq; protendantur, ex grammaticis partim, partim ex suppositionū regulis discendæ sunt. Pars illa textus, Est autem vna prima enunciativa oratio, affirmatio, &c. hanc habet sententiã. Prima enunciativa oratio vna, est affirmatio, deinde negatio. cæteræ verò omnes enunciativæ orationes, quæ sunt vnæ, sunt per coniunctionē vnæ. Quibus verbis (teste Boetio) non sentit Arist. affirmationem magis propriè esse enunciationem, negationem autem impropriè & æquiuocè secundum analogiam, quemadmodum interpretabatur Alexander, sed refert hoc ad prolationem, vt sit sensus. Quum diuersæ sunt enunciationes vnæ, atq; harum quædã simplices, aliæ compositæ. & simplicium alia affirmatio, alia negatio, Primum dico, quod affirmatio est enunciatio vna, deinde addimus, quod negatio etiã vna sit enunciatio, & tertio eæ quæ sunt per coniunctionem vnæ. Potest etiã non incongruè forsità affirmatio prior dici negatione, quia naturaliter prius assentimur affirmationi q̄ negationi, propositionisq; negatiuæ veritatē quodammodo metimur veritate affirmatiuæ, vt veritas huius negatiuæ, homo non est brutū, colligitur ex his affirmatiuis, homo est animal rationale, & brutum est animal irrationale. Nam propositioni negatiuæ veræ assentimur, postq̄ vtriusq; extremi definitionem aliquatenus cognouimus. Aliæ quoq; rationes, ex Alexandri argumentis superius inductis colligi possunt. In sinuauit autem Arist. paucis hisce verbis, triplicem diuisionem prædeklaratam, licet nonnulli duas solum indicari contendunt, Primam, quum facit mentionem enunciationis vnus, nimirum tacitè innuens, aliquas etiam esse quæ sunt plures. Secundam, quū dicit, cæteras omnes præter affirmationem & negationē esse vnas per coniunctionē, indicans sanè istas esse vnas & simplices, cõpositionisq; talis expertes. Tertiam verò expressissimè, quæ est simplicis enunciationis in affirmationem atq; negationem. Ne quis autem hinc occasionem acciperet erroris, vt arbitraretur vnam enunciationem simplicem, quales sunt affirmatio atq; negatio, omnis penitus cõpositionis esse expertes, idcirco continuè subiecit, Necessè est autem, omnem enunciationem, &c. Cuius dicti limitationes, quas addere solent, non multum quidem (vt remur) necessarias, præmittimus. Quia secundū diuersitatem opinionum de verbo & enunciatione, diuersæ adhibentur. Sed quamobrem verbi potius, q̄ nominis meminerit, quum tamen ex vtroq; constare soleant enunciationes, causam indicat Boetius, q̄ non oportet omnem enunciationem ex nomine vel casu nominis constari, cum sint nonnullæ, in quibus non est nomē, neq; nominis casus, vt nō homo ambulat, ambulare est moueri, sed hoc verbum vice nominis fungitur, & quodammodo in nomē degenerat, quare ausus est dicere Arist. in principio secundū huius, omnē enunciationem esse ex nomine vel innominato & verbo, de quo ibi. Alij volunt ommissam esse nominis mentionem, quod nomē non sit præcipua & formalis pars enunciationis, sed verbum, potissimum quum est enunciatio simplex siue categorica, de qua sola asserunt hic loqui Philosophum. Quod autem omnis enunciatio verbum requirat, ostendit Arist. exemplo a definitione hominis sumpto, quæ saltem non minus q̄ aliæ orationes verbis carentes enunciatio foret, nisi id vnum deesset. Cur autem animal gressibile bipes (quod est hominis definitio secundū antiquos, sed incompleta & excedens, nisi quid addatur, vt lepide p̄bauit Diogenes Cynicus, iniecto in auditorium Platonis gallo gallinaceo deplumato) sit vnum quiddam, & ex consequenti potens accessione verbi enunciationem etiã vnam absoluere, dicunt alterius esse negotij seu iactij, vel loci, nempe Metaphysici. Illic enim redditur causa vnitatis ipsius definitionis essentialis, quod eius partes significant, vna potentiam seu materiã, & altera actum seu formã, ex quibus duobus vnum quiddam conflat, vt habetur quinti Metaphysicorū capite vltimo, & alijs in locis. Parenthesi autē interiecta, non enim quoniã partibus, &c. excluditur falsa causa, propter quã videri poterat dicta definitio esse vna, videlicet quia partibus coniunctis pronunciat. Nam si propinquitas proferendi ipsa continuatione vnã faceret orationem, posset hæc quoq; vna esse oratio. Socrates philosophus senex caluus, quæ manifestè nō vna esse docebit, inquit Boetius. Requiritur ergo (hoc ipso autore) ad vnitatē orationis partium continua prolatio, (Si enim diuidas, & orationem vnã rem significantem proferendi intermissione distribuas, multiplex fiet oratio) sed nequaquã sufficit. Alias expositiones omittimus. Posita enunciationis vnus definitione, quia in ea meminerat de significatiōe vnus, ne quis errore deceptus crederet nomē & verbū quæ aliquid vnum significat, esse vnas

Explicatio illius literæ, Est autē vna prima enunciativa oratio affirmatio, &c.

Quo pacto intelligēdū illud literæ, Necessè est autē omnē enunciationē cõstare, &c.

Omnis enunciatio verbi exigit.

vnas enunciationes, continuo subiunxit, nomen & verbum dictio tantum vocetur, hoc est, nō enunciatio. Et (ni fallamur) hac ipsa re videtur Arist. insinuare, aliter accipiendum esse vocabulum significatiuum in istis definitionibus, q̄ in definitione orationis, verbi, & nominis, hoc est, pro eo quod est enunciatiuū, & actū designat vnū alteri competere, vel non cõpetere, quod neq; nomini neq; verbo solitariè sumpto conuenire potest. Significant quidem nomina & verba separatim sumpta, sed non eo modo, vt id quod significatur, per ipsa alteri tribuatur actū, aut ab altero negetur. Duplicè vsum enunciationis insinuat in textu Philosophus, dum dicit, si quis interrogatus fuerit, siue non. Vnus est, quo liberè ac vltro expressissimus nostrum iudicium, vt quum dicit Iuno ad Eolum. Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor. Alter, quo interroganti nostram sententiã efferimus atq; explicamus, vt illud Dametæ, quō Melnalca percontanti, Cuius pecus, an Melibesi? respondet. Non, vel um Aegonis. Verum siue quis spontè, siue interrogatus protulerit nomen aut verbum, nihil enūciat tali nomine aut verbo, sed intellectus verus aut falsus tantum respondet orationi reluctanti ex eo quod eloquitur respondens, & quod ex interrogatione relinquatur subaudiendum.

In tertij tractatus caput primum, quod est de oppositis enunciationibus, adnotatio.

Absolutis illis quæ se in proœmio explicaturum receperat, nunc ad oppositionis determinationem, quæ est quædam enunciationis inseparabilis proprietas, vel verius ipsius proprietatis actus, sese conuertit. Quippe eiusdem est disciplinæ, subiectum & eius propria accidentia considerare. Insuper autem oppositionis notitia dialectico non vtilis modo, verum etiam prorsus necessaria existit, citra quam plurima eorum quæ in sequentibus continentur libris, intelligi omnino non possunt. Et initio quidem viam munit ad sequentia, pulchrè ostendens, omni affirmationi oppositam esse negationem aliquam, & contra. Et ob id forsitan, q̄ Antisthenes olim contenderit, non esse contradictionem vllam, propterea quod sicut res ipsa vnam essentiam obtinet, a qua dimoueri & variari nullo modo potest, ita quoq; propria solum ratione proprioq; nomine videtur posse nominari, non autem alieno. Aduersus hanc veterem opinionem apertius agit Philosophus 5. metaphysicè cap. 29. Probat autē hic suam conclusionem per quatuor enuncianti modos, qui sunt, enunciare id quod est non esse, & enunciare id quod non est esse, & enunciare id quod est esse, & enunciare id quod non est non esse. Quorum primus opponitur tertio, secundus quarto, quancq; contrariæ simul falsæ semper ad primum & secundum pertineant, & subcontrariæ simul veræ ad tertium & quartum. Reliquæ verò semper ad primum & tertium, vel ad secundum & quartum. Nam si affirmatiua sit veræ & negatiua falsa, pertinent ad primum & tertium: si verò negatiua sit vera & affirmatiua falsa, ad secundum & quartum. Per id quod est, accipienda est res, quæ verè & affirmatiuè dici potest mediante copula præsentis temporis. Per id verò quod non est, res quæ verè & negatiuè dici potest mediante copula præsentis temporis, accipiendū videlicet per id quod est, rem significatam per totam propositionem, quæ tunc esse dicitur, quando se habet sicut propositio affirmatiua de copula præsentis significat. Et non esse, quando se habet sicut negatiua de præsentis significat. Enunciare igitur id quod est non esse, est id quod verè & affirmatiuè dici potest, mediante copula præsentis temporis, negatiuè & contradictorio modo enunciare, vel enunciare propositionem negatiuam de præsentis falsam, & sic de ceteris. Ex quo mox elucescit, primum enuncianti modum esse negationum falsarum, vt homo non est, homo non est animal. Secundum falsarum affirmationum, vt Tragephus est, homo est lapis. Tertium affirmationum verarum, vt homo est, homo est animal. Et quartum verarum negationum, vt Tragephus non est, homo nō est lapis. Simili modo facile fuerit explicare in alijs temporibus, quid sit enunciare id quod fuit, non fuisse, & id quod erit, non fore, &c. Vt Adā non fuit, Messias nascetur, Mox autē cum sequitur, Et omne quod quis affirmauerit, &c. summarim reperit quod ante per partes explicuerat, nisi quis velit in hoc etiam discrimen ponere, quod id quod hic dicitur, videtur ad assertionem humanam referri & negationem. Ea autē quæ præcesserunt, ad res ipsius veritatē. Quia autem hic constat Aristot. loqui de affirmatione & negatione vocalibus, nihil obstitit illud quod in Metaphysicis scribitur, veteres quosdam negallē quidem prima principia ore, sed mēte nō potuisse, Et intelligi volunt conclusionē de oppositione contradictoria, quæ maxima est, & inter extrema sua veritatē falsitatēq; necessario diuidit, licet etiam æquè rectè generatim sumi posset oppositionis vocabulum. Desinit autē statim contradictionē ad hunc modum. Contradictio est affirmatio & negatio oppositæ. Boetius accipit definitum propriè pro ea oppositione solum, quæ contradictoria appellatur, hoc est, (vt ipse ait) in qua affirmatio si

Enunciatio nis vsus duplex.

Quoniã autē cõtingit enūciare & qd est nō esse.

Explicatio literæ i textus exordio

Id quod est. Id qd nō est

Quid sit cõtradictio.

vera

vera sit, negatio falsa sit. si negatio vera est, fallax affirmatio videatur. Eiusdem sententia est Porphyrius. Sed nos recentiores magis sequimur, dicentes nomen præcipue speciei, positum esse pro genere ipso, hoc est, contradictione largè accipi pro oppositione, ut non idè penitus sint contradictio, & propositiones contradictoriae, inter quæ etiam ipse Philosophus discrimen indicauit, in sequenti cap. dicens nonnullas esse contradictiones de subiecto vniuersali non vniuersaliter sumpto, in quibus non sit necesse, alteram veram & alteram falsam esse, quas profecto constat non esse contradictorias ex ipsa contradictoriarum definitione. Deinde omnia quæ hic de contradictione & oppositis dicuntur, pleraque in contrarias quadrant, & subcontrarias, atque contradictorias. Quare arbitrarium videtur & iniquum, illas penitus repudiari. Insuper & ipse Boetius, circa medium sequentis capituli hanc amplam contradictionis acceptionem admittit, ne putes commentum esse merum neotericorum. Largè itaque sumptum nomen contradictio, adhuc bifariam poterit accipi. Vno modo abstractim pro ipsa oppositione, quæ est relatio quædam oppositarum enunciationum ad inuicem, secundum quam formaliter dicuntur oppositæ. Et hoc modo accipiendo definitum, erit definitio in sensu causali intelligenda. Huiusmodi enim respectus, ut alij quique, a suis fundamento & termino efficitur. Aliter concretim, pro duobus scilicet oppositis, ut sit nomen collectivum idem significans, quod oppositum, sed connotatione pluralitatis ab eo differens. Quomodo simpliciter & formaliter intelligere licebit definitionem, siue de definito prædicationem, Neque inconueniens est, de definitionibus improprijs, seu explicationibus quibusdam, quippe per synonymum nomen definiri, modo id notius fuerit, maxime etiam quum connotatione non nihil fuerit diuersum. Ne autem incertus hæret lector, mox subiecit, quænam affirmatio & negatio oppositæ sint, dicens, Opponi eam dico, quæ est eiusdem de eodem, non æquiocè, & quæcunque talium contra sophisticas determinauimus importunitates. Quorum verborum hæc est sententia. Dico eam affirmationem opponi cuidam negationi, & negationem affirmationi, quæ est eiusdem prædicati de eodem subiecto, neutro æquiocè accepto, & quæ obseruat omnia talia, quæ alibi in elenchis definiuimus, & constituimus contra importunas cauillationes sophistarum, qui fallacibus argumentis, veræ rationis viam conantur euertere, hoc est, quæ est subiecti atque prædicati eiusdem non tantum secundum vocem, sed etiam secundum rem, in super & secundum idem sumpti, & ad idem relati, similiter & in eodem tempore. Ex quibus non magno negotio elicitur hæc oppositarum enunciationis secundum Aristotelem definitio. Oppositæ sunt affirmatio & negatio eiusdem de eodè, &c. Inde autem quod per affirmationem & negationem oppositas definiuit, manifestum euadit, ipsum tantum de simplicium enunciationum oppositione differere, hoc est, quæ simplices habent terminos, subiectum & prædicatum, vel his secundum cætera similia, si Boetium sequamur in præcedenti capite. Neque id immerito. Nam harum cognitio facilior est, & ad ea quæ in posterioribus libris continentur, videretur abundè esse sufficiens, potestque non ita difficulter ex ipsis benè cognitis, aliarum etiam quæ compositiores sunt, haberi scientia. Sed neque de illis agit, quæ a consueto loquendi modo recedentes, copulam prædicato postpositam habent, vel vniuersalitatè notam prædicato adiunctam, contra id quod postmodum hoc ipso capite præcipitur. Neque addendum est, &c. Hinc exclusæ sunt instantiæ de his, aliquis homo est omne animal, aliquis homo non est animal, omnis homo est animal, & omnis homo aliquod animal non est, vel omnis homo animal non est, quæ non sunt villo modo oppositæ, & tamen videtur eis conuenire tota Aristotelica descriptio. Postremam tamen istarum accipiunt ferè autores indiscriminatim pro hac, omnis homo non est animal, nullo scilicet ponentes in discrimine, an negatio fuerit præposita prædicato, an non, & hac ratione erit ista verè opposita illi, omnis homo est animal. Quod dicitur in definitione primo loco, affirmatio & negatio, excludit eas propositiones quæ subalternæ vocari solent, ob id quod vna sub altera contineatur, particularis scilicet sub vniuersali. Harum enim enunciationum, vel vtraque affirmatiua est, vel vtraque negatiua, ut omnis homo est animal, & aliquis homo est animal. nullus homo est animal, & aliquis homo non est animal, quæ non tam oppositæ sunt, quam certa ratione consequentiæ compositæ atque connexæ, ut postea declarabitur. Neque enim aut simul veræ esse, aut simul falsæ recusant, nisi quis latius utatur vocabulo, oppositionis, pro repugnantia enunciationum eiusdem subiecti & prædicati in qualitate, vel quantitate, vel utroque simul. Sed nos illum loquendi morem non recipimus. Quod sequitur, Eiusdem de eodem, &c. arguit has non esse oppositas. Aethiops est niger, & Germanus non est niger. Sapiens non mentitur, & sapiens philosophatur. Bos est cornutus, & porcus non est alatus. In primis enim subiecta diuersa sunt, in secundis prædicata. In tertijs vtraque. Mox adiuncta particula, Non æquiocè, quæ ad subie-

Duplex con-
tradictionis
largè sum-
ptæ acceptio

Quæ enuci-
ationes sint
compositæ.

Oppositæ p-
positiones.

ad subiectum pariter atque prædicatum est referenda, separat a definitione has & similes, Caro se occidit, Caro se non occidit. si in vna de Catone Vticensi, qui fuit Martiæ coniunx, intelligatur subiectum, in altera de Catone Censorio. Item istas, Caro est fortis, Caro non est fortis, etiam si subiectum vniocè accipias, sed prædicatum in vna ad animi fortitudinem referas, in altera ad corporis robur. Quod si vtraque æquiocè usurpaueris, multo minus erit oppositio. Sequentes autem particulae ex definitione elenchi deumptæ sunt, quas licet illic opportunius fuerat suscipere declarare, ne tamen hic penitus ignorentur paucis sunt explicandæ. Prima ergo illarum ad oppositionem exigit, non tantum idèritatem nominis secundum significationem seu rem, verum etiam secundum vocem ipsam. Hinc non opponuntur istæ vocales enunciationes, omnis gladius est acutus, & quidam gladius non est acutus. Virgilius fuit gratus Augusto, & Maro non fuit Augusto gratus. omnis cygnus est albus, & quidam cygnus non est candidus. Quatumuis enim mentales respondententes sint contradictoriae, ea tamen oppositio atque repugnantiæ nequaquam in vocibus elucet. Secunda, ut si in contradictione reperiat aliquis terminus relatiuus seu comparatiuus, is secundum idem sumatur, & non secundum aliam & aliam rationem, hoc est, ut fiat comparatio in eodem. Quare hæc non erunt oppositæ, hoc lignum est duplum ad illud, hoc lignum non est duplum ad illud. si in prima longitudinem spectes, in secunda autem latitudinem tantum. Similiter nec hæc, quatuor oues sunt duplæ ad duos equos, & quatuor oues non sunt duplæ ad duos equos, si in vna facias comparationem secundum magnitudinem, in altera autem secundum multitudinem. Item Ioannes excellit Paulum, Ioannes non excellit Paulum, si in vna accipiat excellentia secundum quantitatem, in altera secundum virtutem aut eruditionem. Nonnulli dant hæc exempla, homo est albus, & homo non est albus. oculus albus est, & oculus non est albus. si affirmationes sumamus de homine secundum corpus, & de oculo secundum superiorem eius partem. negationes autem secundum animam & pupillam oculi. Tertia requirit, relationem ad idem fieri, Defectu cuius hæc non opponuntur, decem sunt dupla, decem non sunt dupla, si in affirmatione duplum acceperis, ut ad quinq; fiat relatio, vel etiam generatim ad quiduis. negationem verò, ut tantum ad sex, vel alium hoc maiorem numerum. Similiter nec hæc, Sophroniscus est pater, & Sophroniscus non est pater, si non ad eundem relatus fuit Sophroniscus. Quarta, ut prædicatum similiter intelligatur enunciari de subiecto. Nam si quis dixerit Socratem currere, intelligens de cursu quouis in genere. & alter Socratem non currere dicat, intelligens id de cursu celeri, non erunt tales sermones in uicè oppositi vel contradicentes. Boetius verò sic ait. Amplius quoque si diuerso modo quis dicat in negatione, quod iam affirmatione proposuit, vim negationis intercipit. Si quis enim dicat, affirmationem potestatem, negationem verò actum, possunt negatio & affirmatio vno tempore congruente veritate constitui. Ut si quis dicat, catulus videt, potestatem enim videt, actum vero non videt. Sic ille. Quinta, ut prædicatum subiecto tribuatur pro eodem omnino tempore. Nam si dicas, manus mea clausa est, manus mea clausa non est, referens ad tempora diuersa, hoc est, accipiendo copulam, ut non idem prorsus tempus consignificet, nulla est oppositio. Solet autem copula præsentis temporis consignificare id temporis, in quo tota propositio profertur, nisi aliud indicet circumstantia, ut quum contradicimus affirmationi de presenti antè pronuntiata, in negatione non consignificatur id temporis, in quo negatio ipsa effertur (alioquin in hanc definitionis particulam peccaretur) sed illud propriè, in quo affirmatio cui contradicitur mox proferebatur. Meminimus autem non nihil, quod ad hanc rem pertineat, superius tractatum esse. Quare non immorabimur diutius. Plura de istis in priore Elenchorum libro forsitan adijcientur. Hic illud tantum admonendum est, non habere hæc quatuor postrema locum, nisi dum per solum intellectum tale quid accidit, ut termini non eodem prorsus modo sumantur. Si enim in voce ea ipsa exprimerentur, manifestissimum foret, affirmationem & negationem non opponi, eo quod tum propositiones ipsæ euidenter non essent eiusdem de eodè, ut si quis dicat Socrates currit, & Socrates non currit celeriter, manifestarium est oppositionis vitium. An autè huiusmodi racita diuersitas acceptionis seu relationis terminorum, omni vacet æquiocatione, alijs disputandum relinquimus. Fortassè non esset grande nefas fateri, hæc omnia in particula illa non æquiocè esse comprehensa, & non nisi ad maiorem facere declarationem. De diuisione statim adiuncta, & membrorum definitionibus, nihil opus est hic prolixius verba facere, quum ex libello Porphyrij de vniuersalibus, ipsæ quæ nos inibi disse-ruimus, satis sint aperta, siue ad res ipsas, quemadmodum verba prætendunt, siue ad terminos rerum significatiuos referant, ut indicare videt titulus huius capituli, qui est apud alios etiam Græcos, De subiectis & prædicatis propositionum, Neque hoc vel tantilli referre putauerimus, quum

Expositio il-
lius, Et quæ
cuique contra
sophisticas
determina-
uimus ipor-
tunitates.

ista inuicem indissolubili nexu consequantur, scilicet singularitas & vniuersalitas terminorū atq; rerum significatarum, quatenus ab intellectu hoc aut illo modo concipiuntur. Cur autē hanc diuisionem hoc in loco assignauerit Philosophus, indicatur verbis subsequētib; Et vtriq; contingit, &c. Id hoc pacto explicat Boetius. Omnis propositio significationis suae proprietatem ex subiectis intellectibus capit. Sed quoniam necesse est, intellectus rerū esse similitudines, vis propositionū per intellectus ad res quoq; continuatur. Atq; ideo cū aliquid vel affirmare cupimus, vel negare, hoc ad intellectus & conceptionis animi qualitatem refertur. Quod enim imaginatione intellectusq; concipimus, id in affirmatione, aut in negatione ponentes affirmamus scilicet & negamus. Et principaliter quidē ab intelligentia propositiones vim capiunt & proprietatē. Secundo autē loco ex rebus sumuntur, ex quibus intellectus consistere necesse est: vnde fit, vt & quantitate propositio & qualitate participet. qualitate quidem, in ipsa affirmationis & negationis prolatione, quā ex proprio quis iudicio emittit ac profert. Quantitate verō ex subiectis rebus quas capiūt intellectus. Videmus namq; alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quae in aliam rem conuenire non possunt, nisi in vnamquamq; particularem singularēq; substantiam. Alia est enim qualitas singularis, vt Platonis vel Socratis. Alia est quae cōmunicata cum pluribus, totam se singulis & omnibus praebet, & est ipsa humanitas. Est enim quaedā huiusmodi qualitas, quae & in singulis tota sit, & in omnibus tota. Quotiescunq; enim aliquid tale animo speculamur, non in quamlibet vnā personam per nomē hoc mentis cogitatione deducimur, sed in omnes eos, quicūq; humanitatis definitione participāt. Vnde fit, vt hęc quidem sit cōmunis omnibus, illa verō prior incōmunicabilis quidē cunctis, vni tamē propria. Hęc ille, & plura quae sequuntur. Insinuat ergo hoc loco Aristot. enunciationis simplicis diuisionem, in singularem, quae singulari subiecto aliquid inesse vel non inesse enunciat, & vniuersalem, aut (si tollendāe ambiguitatis gratia nomen mutare velis) cōmuniem, quae vniuersali subiecto quippiam significat inesse vel nō inesse. Atq; hoc posterius membrū in principio Analyticorum diducitur in vniuersalem, particularem, atq; indefinitam, vt ibi latius est declarandum, vocaturq; huiusmodi diuisio secundum quantitatem, quia ex subiecto attenditur, qd materiae subire dicitur in propositione rationem, cui inseparabiliter connexa est quantitas. Altera verō superioris capitis in affirmationem & negationem partitio secundum qualitatem dicta est. quod copula seu praedicatum, in quo illa praecipue consistunt, formae rationem habeat. Ibi autem, Contrariae enunciationes sunt, si quid, &c. Innuitur hęc contrariarum enunciationum definitio. Contrariae sunt oppositae, in quibus enunciatum aliquid vniuersali vniuersaliter inesse, & non inesse. Pro qua & sequentibus aduertendum est, triplicem Philosopho hic indicari oppositionis modum, licet secundo nō indiderit nomen, inueniturq; hęc oppositionum diuersitas in ijs duntaxat, quae subiectum habent vniuersale seu commune. Nam singulares vnicuius oppositionis modum, qui contradictorius dicitur, inter se tenent. Semper enim eiusmodi oppositae verum falsumq; inter se distribuunt. Prima oppositionis species est contrarietas. Secunda est oppositio subcontrariarum, quasi dicas earum quae sub contrarijs continentur. Et tertia, contradictoria, quae contradictio proprie & antonomastice dicitur. Contrariarum definitio sic intelligitur. Contrariae sunt oppositae, in quarum altera enunciatum aliquod praedicatum inesse subiecto vniuersali vniuersaliter, in altera verō idem praedicatum enunciatum eidem subiecto vniuersaliter nō inesse, Exemplum est in litera.

Diximus, sunt oppositae, non qd non conuertibilis esset definitio, si diceretur enunciationes, sed quia semper praestat genus definiti proximum in definitione praeponi, qd id quod elongatius est. Enunciari autē vniuersaliter inesse subiecto, est significari cōueniri singulis indiuiduis ipsius. Enunciari vniuersale non inesse subiecto, est designari nulli indiuiduo subiecti cōueniri, vt huius praedicatū enunciatum vniuersaliter inesse, omnis homo viuūt, Istius verō vniuersaliter non inesse, nullus homo stuper. Subcontrariarum definitio ex illis verbis elicitur, Si verō non vniuersaliter, &c. quae verba Boetius ad indefinitas solas, non etiā particulares detrahet, accepto argumento ex exemplis mox additis, est albus homo, non est albus homo. Distinguit ergo duplices oppositas, non contrarias neq; contradictorias, sed subcontrarias (quae secundum ipsum solum sunt particulares) & indefinitas. Sed obscurus est, & variat in hac re subinde Boetius, sibiq; non satis per omnia videtur constare, vt haud sciamus, quo teneamus vultus mutantem Protea nodo. Nam antē dicit, indefinitas a contradictione esse separandas, quia vtracq; verae, aut vtracq; falsae reperiri queant, ipsaq; particularium definitiarum vim tenere. Tale enim est quod dico, homo iustus est, tanq; si dicam, quidā homo iustus est, Et rursus tale est quod dico, homo iustus non est, tanq; si dicam, quidā homo iustus non est.

Et addidit

& addidit tandem. Atq; ideo hęc contra vniuersales vniuersaliter praedicatas faciunt cōtradictionem. Nam si contra illam quae est, omnis homo iustus est, homo iustus non est, in oppositione constituatur, vna semper vera est, altera falsa. & caetera quae sequuntur in eandem sententiam. Ex quibus autē sequitur, indefinitas non esse diuersas a particularibus habendas, quia (vt dicit Philosophus capite proximē sequenti, & primo secundi libri) vni affirmationi vna tantum opponit negatio secundū eundē oppositionis modū. Arbitrariū ergo videtur, quod hic negat Boetius, indefinitas esse subcontrarias, quasi sub ipsis contrarijs nō aequē contineantur atq; particulares, quibus vel ipso teste aequipollent. Nos ergo verba Aristot. simpliciter, pureq; accipientes, neq; extrinsecus quicq; alieni subaudientes, tam particularibusq; indefinitis, quod hic dicitur, puramus attribuendum. Quod verō ab exemplis ille argumentabatur non magni est ponderis. Neq; enim vbiq; autores omne genus exemplorum proferunt, quibus sua dicta volūt adaptari. Et in principio capitis sequentis particulares manifestē assignat Philosophus. Cur ergo indefinitas a particularibus in Analyticis distinxit, si particularibus etiam Boetio teste, cōsimiles sunt? Respondetur secundū ipsum Boetiū, quia indefinita quantitas secundum se, neq; in pluralitatem propositionem tendit, neq; in particularitatem redigit, quia sine vlla determinatione praeponitur, vt qui dicit, homo est coloratus, neq; omnē hominem coloratum esse confessus est, neq; aliquem tantum. Alioqui enim falsum dixisset, aut certē necesse foret hanc esse falsam, homo est albus, sed indefinitē indeterminateq; proposuit, hominē esse album. Verū eadem ratione videtur hęc indefinita esse, aliquis homo est coloratus, quia nec ipsa omnem hominem coloratum esse constituit, vt inconstat, nec tantum aliquem, alioqui falsa erit dicenda, quo nihil est stultius. Et propterea Aristot. in fine tertij Topicorum appellat tales indefinitas particulares, vt ibi videbitur. Ideoq; rectius videtur nobis de indefinitis sic posse constitui, quia accipites sunt, & per se incertae, an vniuersalē obtineant significationē, an particularem, licet particularibus aequipollere, ac harum vim obtinere, non malē dicantur a Boetio. Quoniam (vt Martianus ait) quod indefinitē dicimus, necessariō particulariter saltem, non necessariō vniuersaliter, accipimus, quod indefinitum pro parte acceptum securum habet intellectum. Et re vera in vulgari atq; recepto loquendi modo, indefinitae non aliud quam particulares designant, hoc est, tantūmodo exigunt praedicatū alicui indiuiduo subiecti cōgruere, licet in disciplinis nōnunq; pro vniuersalibus sumantur, vt quum grammaticus dicit, nomina carere temporibus: Dialecticus, oppositum contradictorium consequens, inferre contradictorium antecedentis: Physicus, calidum disgregare & rarefacere, frigidum autem condensare: Iurisperitus, vlturam esse iniustam: Theologus, mendacium esse peccatum, atq; ira de caeteris. Atq; hoc quod modo diximus satis comprobatur, praeter caetera, etiam id quod in Analyticis ait Aristoteles, ex duabus indefinitis non potest colligi syllogismus, aequiparans scilicet eas per omnia particularibus. Qui autem sentiunt, indefinitam non nisi indefinitae contradicere, quantum quidem cum Boetio, quo se autore tuentur, conueniant, satis arguunt ipsius verba superius a nobis accitata. & id etiam quod antē dictum est, Omne quod quis affirmauerit contingere negare, & quod quis negauerit affirmare. & proinde omni affirmationi oppositam esse negationem, & contra, inter quas veritas atq; falsitas diuiduntur. Istis tantum euenit. vt quibusdam enunciationibus, scilicet indefinitis, non possint vlla ratione assignari oppositae in veritate pariter & falsitate repugnantes, quod nullo pacto appareret esse cōsentaneū, vt scilicet tu aliquid dicere pollis, cui ego non possim ex diametro repugnare atq; contradicere. Huiusq; de indefinitis disputationem extraximus, propterea quod de hisce magna solent esse inter logicos, & obscura controuersia, quam si nos non omnino sustulimus, data est tamen opera, vt quod maximē veritati consentiret, probabiliter indicaretur. Qui his meliora atq; certiora attulerit, permittimus hęc nostra sicut merentur, refutari, sed citra dentem, vt nos alios. Definitio secundi generis oppositionis, quam ex litera licet colligere, sic habet.

Subcontrariae sunt oppositae, in quibus enunciatum aliquid vniuersali inesse nō vniuersaliter, & non inesse. Cuius interpretamentū ex antedictis in promptu fuerit. Exempla sunt, aliquis homo est albus, & aliquis homo nō est albus. homo est albus, & homo nō est albus. Id enunciatum vniuersali inesse non vniuersaliter, quod significatur alicui saltem indiuiduo subiecti communis competere, hoc est, quod alijs verbis exprimitur, omnibus indiuiduis disiunctiue, siue huic vel illi. Hinc statim patet, quid sit enunciari vniuersali non vniuersaliter nō inesse. Illa autem subsequens particula textus, Licet quae significantur aliquando, &c. multipliciter expostorū sententijs expeditur, quod paucis non pigebit adnotare, vt videat diligēs lector, non solos neotericos de huiusmodi, quae leuiora plerūq; videntur, digladiari solere, sed eos etiam

O iij interim,

Questio incidens.
Responso.

Diuisio enunciationis in singularem & communem.

Contrariae enunciationes

Subcontrariarū definitio.

Illius littere, Licet q; significant cōtraria, explicatio varia.

interim quos ipsa antiquitas venerandos iam olim reddidit. Hermynius namq; refert, hanc contrarietatem, quæ per hæc propositiones vniuersale non vniuersaliter enunciantes significat, ad veritatem falsitatemq; quas in prædicamentis quodammodo dictum est esse contrarias. Quum enim in huiusmodi prædicationibus prædicatum fuerit naturale, vel prorsus repugnans subiecto, ferè accidit alteram veram, alteram falsam reddi, vt homo est animal, homo non est animal, homo est equus, & homo non est equus. In illis quidem affirmatio vera, & negatio falsa. In his verò contra negatio est vera, affirmatio autem falsa. Sed Boetio hæc sententia nõ facit ad stomachum, quod etiam in particularibus, de quibus non vult hic fieri sermone, idem possit vsuuenire. Alexander autem Aphrodiseus arbitratur id hanc habere sententiam, quod indefinitæ enunciationes, de quibus solis illic videtur Philosophus egisse, mediæ sunt quodammodo inter vniuersales & particulares, ac indifferentes ad vtrumq; sensum, & nonnunq; accipiuntur pro vniuersalibus, vt in materia naturali ac remota. Nonnunq; verò pro particularibus, vt in contingenti accidentariæq; materia. Nam (vt ipse ait) si dicimus, homo animal est, potest ita accipi, tanq; si dicatur, omnis homo animal est. Et rursum, homo animal non est, ita audiri potest, tanq; si dicatur, nullus homo animal est. Quum autem dicitur, homo ambulat, homo non ambulat, non ad contrarias, sed ad subcontrarias mens ducitur auditoris. Quocirca possunt indefinitæ aliquando significare contraria, quoniam eo ipso quo sunt indefinitæ, nihil eas prohibet ad contrariorum significationem vniuersaliumq; reduci. Porphyrius verò vult, eiusmodi enunciationes ideo significare aliquando cõtraria, quia cū affirmationis prædicatum fuerit cuiusdam contrarium, negatio ipsa, id contrarium quodammodo indicat, vt si hanc homo est sanus, negantes dicamus, homo non est sanus, ægritudinem quodammodo significauimus. Quare significant negationes affirmationesq; contraria, sed hoc non semper. Nam in eo quod est homo ambulat, homo non ambulat, nullum contrarium continetur. Ambulationi enim nihil est contrarium. Hanc Porphyrij sententiam præfert Alexandrinæ (licet & hæc fateatur non abhorreere a ratione) Boetius, q; Alexander nõ explicauerit illud (aliquando) quod dicitur in litera, Contingit aliquando esse contraria. sed tantum ostendit, q; possunt esse propositiones ipsæ contrariæ. A Porphyrio verò diligenter expositum est, quando ea que significantur possunt esse contraria. Sed mirum est, Boetium non aduertisse in hac Porphyriana expositione, quod antè in Hermynianam obiecerat, idem scilicet etiam in particulares quadrare. Thomas verò Alexandri sententiam præponit cæteris, ob id maximè, quod hic non agitur de veritate & falsitate, (ab his enim abstrahuntur oppositæ, quatenus oppositæ) neq; de contrarietate rerum, de qua in prædicamentis. Sed huic facile possit responderi. Licet nõ præcipue atq; principaliter de illis hic sit disputatio, nihil tamen prohibere, quin obiter aliquando eorundem mentio possit incidere, tanq; si diceret Aristot. Tametsi res significatæ per eas que enunciant vniuersale non vniuersaliter, nonnunq; sint contrariæ alia contrarietate, de qua hic non est sermo, nõ tamen ob hoc ipsæ enunciationes cõtrariæ habebuntur in hoc loco, vbi non tam res significatas, quam modum enunciandi spectamus. Ibi autem. Omnis namq; non vniuersale, &c. declarat quod statim præcessit, nihil scilicet enunciari vniuersaliter de homine in illis enunciationibus, est albus homo, non est albus homo, quum ibi non adhibetur nota, quæ est omnis vel nullus. Ne quis autem anceps hæreret, vtri termino adhibenda sit nota vniuersalitatatis, vt enunciatur vnus de altero vniuersaliter, prædicato ne, an subiecto, mox subiicit. Neq; addendum est, &c. quod intellige, sicut iam indicauimus, non esse hoc faciendum, vt quippiam de altero vniuersaliter enuncies. Cuius causa subiungitur. Quia nulla affirmatio vera erit, in qua prædicatum est vniuersale vniuersaliter. & proinde nulla daretur vniuersalis affirmatio vera, quod constat esse falsissimum. Ex his palam est, non velle hic Aristotlem, quod quidam contentiosi ac leuiculi nugatores, quibus nihil magis cordi est, quam cornicum oculos, siue iure siue iniuria configere, affirmant, non solum non esse veram hanc orationem, omnis homo est omne animal, sed ineptam, balbam, & ridiculam. Quasi verò illud solum aptè dici possit, quod est verum aut probabile. sitq; latinæ linguæ copia eo inopiæ redacta, vt non quicquid animo comprehendimus, siue verum, siue falsum, id verbis appositis aptè liceat eloqui. Quod si a poeta non malè, sed eleganter est dictum. Nemo est omnis homo. non omnes omnibus artes. cur non possimus huic aptè, licet falsò cõtradecere, aliquis est omnis homo. Cur facitis (inquiunt) prædicatum nota vniuersalitatatis determinari, quum minime sit ex prædicato, sed ex subiecto consideranda quantitas? Respondemus, quia certam sententiam verbis exprimere cupimus, quam secus non possumus. Quod si tantum vtendum esset nota vniuersalitatatis ad mutandum quantitatem propositionum, non liceret eam partibus prædicari

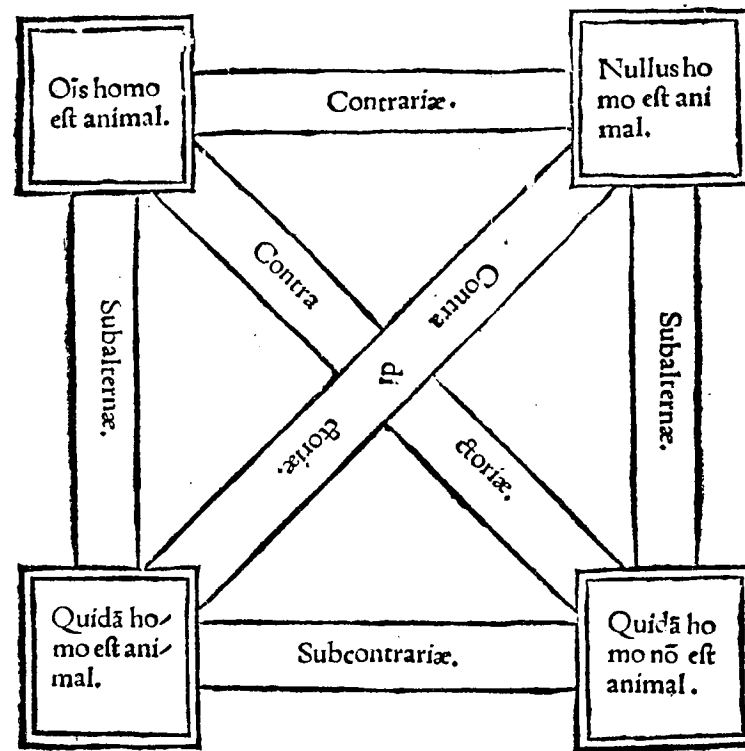
Expositio illius literæ, neq; addendū est signū vniuersale prædicato vniuersali.

Obiectio.

Responsio.

prædicati adhibere. Hæc idcirco paucis admonenda duximus, vt appareat, non statim esse sophisticum, & ineptum, atq; balbū, quod ab istis ineptiæ damnatur. Regulam autem vniuersalem, quam habet Arist. Nulla affirmatio vera erit, &c. satis est vt plurimum esse veram, siue prædicatum excedat subiectum, vt omnis homo est omne animal, siue sit equum, vt omnis homo est omne risibile, siue inferius, vt animal est omnis homo. In paucis tamen habet instantiam. Vt hic sol est omnis sol, vnus phoenix est omnis phoenix, & alijs quibusdam. Nec sunt istæ futiles argutiæ, quas ipsa approbat ratio. Neq; statim contentiosus euadit, & disciplinis molestus, qui verbis vtitur vulgariter secundum temporis consignificationem, vt non absolutis a tempore, quum ipse Arist. ita verbum finiuerit. Ex eo autem quod dicit, omnis non significare vniuersaliter, colligere licet, per præmissam diuisionem rerum, ipsum nihil prorsus significare, quum etiam non significet singulare. Quare inter nomina a logicis non recipitur omnis vel nullus, aut similis dictio. quia non est significatiua vox, sed tantum consignificatiua, vt alibi diximus. Neq; pars erit subiecti aut prædicati. Alioquin in oppositis non enuncietur idem de eodem. Quid autem sentiendum sit de actibus syncategorematicis, quas dicunt eiusmodi consignificatiuis dictiunculis in mente respondere, nullam quidem rem repræsentantes, sed tantum rerū conceptus, quibus adhibetur, certo quodam modo res ipsas significare facientes, alterius est negocij. Contradictoriarū definitio apud Arist. est ista. Contradictoriæ sunt affirmatio & negatio eiusdē de eodem, quarum vna significat vniuersaliter, altera verò nõ. Quæ per se satis est manifesta, vt nihil ei aliena luce sit opus. Tantum hoc animo subiectum ear, non definiri omnes contradictorias simpliciter, sed tantum eas quæ subiectum habent vniuersale, in quibus solis triplicem oppositionis modum diximus reperiri. Exempla patent in litera. Hæc quoque memoriaræ facilius mandentur, in tabula spectanda proponemus, adiectis etiam istis, quæ subalternæ vocantur.

Cõtradictoriarū definitio.

Quæ hætenus tradidimus, sufficiunt haud dubiè intelligendis Aristotelicis dictis. Sed qui simplex enunciationis genus tantum prosecutus sit Aristot. (sicut antè testari sumus) crediderunt recentiores, se rem non infrugiferam facturos, si latius sermonem tendentes, in vniuersum de omnium enunciationū qualesquales fuerint, oppositionibus præciperent. & quod ab Arist. præ

De oī oppositiois genere recentiorū sententia

Arist. prætermisum erat, velut auctarium quoddam adijcerent. Et rectè quidem illi arbitra ti sunt. Nam quum Dialectica in hoc comparata sit, vt vniuersalis quædam regula sit & amul fis, ad quã omnia in omni disputationis vel disciplinæ genere sunt exigenda, crebriusq; inci dant disputationibus atq; disciplinis orationes varijs ex partibus compositæ, quàm simplices, quis non videat, illarum etiã cognitionem ad dialecticum pertinere. Horum igitur nos in stitutum sequentes, ne studiosis ingenijs in hac parte desimus, paucis eadem conabimur ex hibere. Definuerit ergo oppositas hoc pacto. Oppositæ sunt affirmatio & negatio eiusdem de eodem, quæ formaliter repugnant, vel in veritate tantum, vel in falsitate tantum, vel simul in veritate & falsitate. Item sic. Oppositæ sunt affirmatio & negatio eiusdem de eodem, in quibus non reperiuntur simul eadem vniuersalitas, & eadem particularitas, sed vel eadem particularitas tantum, vel eadem vniuersalitas tantum, vel neq; eadem vniuersalitas, neq; ea dem particularitas. Loquuntur autem hic de oppositione categoricarum propositionum. Nã de hypotheticis alibi oportunitior est sermo, quanquam his etiã prior definitio satis conueni at. Illæ propositiones dicuntur formaliter repugnare in veritate, quæ neq; secundum se, neq; secundum alias similes, possunt esse simul veræ, vt omnis homo est iustus, & nullus homo est iustus. Hæ verò, Omnis homo est iustus, & nullum animal est iustum, secundum se quidẽ non possunt esse simul veræ, & ideo aliquo modo repugnant in veritate, sed facillè dantur similes, quæ possunt esse simul veræ, vt omnis homo est risibilis, & nullum brutum est risibile. & ideo non repugnant formaliter in veritate. Quæ autem propositiones dicantur esse similis formæ, aliudẽ petendum est. Subiectum autẽ vel prædicatum non censetur hic idem esse, nisi pror sus vniuocè sumatur, & æquè amplè vel strictè, & insuper eodem suppositionis genere, hoc est, vtrobicq; materialiter, vel vtrobicq; personaliter, vel vtrobicq; simpliciter. Non autẽ necessè est, eandem etiã suppositionis speciem relinqui in ambabus oppositis, imò hoc ipsum vix vnq; contingit. Hinc istæ non erunt oppositæ, omnis homo viuít, & aliquis homo qui fuit non viuít, accepto subiecto secundæ pro præteritis etiã hominibus. Neq; hæ etiã, ego vidi Pa pam, ego non vidi Papam, si affirmatio significet me vidisse aliquando eum hominem qui Pa pa creatus est. Negatio verò, me non vidisse eum, dum esset Papa. Sed nec istæ opponuntur, omnis homo fedet, & hic homo non fedet. Possunt enim esse simul veræ, & etiã simul fal sè, vt patet attentius consideranti. In causa est, quòd in vna liberum est subiectum, in altera ve rò pro nomine demonstrationis restringitur. Id non accidit istis, omnis homo ambulat, & nul lus homo ambulat, licet quidam ita senserint, putantes eas non opponi, quia subiectum secũ dæ ad solos mares restringitur, & proinde eam veram reddi, si solæ mulieres ambulent. Sed falluntur, quia masculinum genus tanq; dignius secuta trahit fœmininum, vt ex grammati cis probatissimum est. Non opponuntur etiã istæ, homo est nomen, & nullus homo est no men, si in priore subiectum materialiter sumpseris pro voce, in altera verò significatiuè. Neq; hæ, Argumentatio est subiectum logicæ, & nulla argumentatio est logicæ subiectum, Ani mal componit hominem, & nullum animal componit hominem, si in indefinitis subiecta sim pliciter, & sub propria ratione accipias abstractim a singularibus, in vniuersalibus verò pro indiuiduis suis, quo solo casu videntur plurimum a particularibus distare, ita vt nec eas infer rant, nec ab eis inferantur, Quanq; non deerunt fortassis, qui tales non indefinitas esse conten dent, sed singulares, maxime si subiectum abstractum fuerit vltima abstractione. Certè singu larium naturam satis imitantur, in eo quòd vnicum oppositionis modum admittunt, idq; ci tra discrimen quantitatis. Vt contradictoria illius, animal componit hominẽ, est ista, animal non componit hominem, quæ falsa est. Sed huiusmodi generis suppositionis mutatio videbitur fortasse cuiusdam non ita multum ab æquiocatione (cum qua etiã omnem amphibolo giam exclusam intelligi volumus) abesse. Præterea quòd ad posteriorem definitionem at tiner, assignant Logici duplicem vniuersalitatẽ & particularitatẽ. Vnam categorematicam, alteram syncategorematicam, & de vtraq; intelligenda est definitio loqui. Particularitas categorematica est terminus communis non acceptus vniuersaliter, qui nõ est determinatio accepta vnica acceptione cum suo determinabili. Vt quum dico, aliquis homo ambulat, ho mo & ambulat sunt particularitates categorematicæ. Similiter hominis & pinguis, in hac all culus hominis omnis equus est pinguis. Quum dicimus terminus communis, intelligimus cõ muniter sumptus, scilicet pro inferioribus, non simpliciter. Addidimus, qui nõ est determina tio accepta, &c. quia in hac, omnis homo habens aliquam pecuniam non est pauper, accusati uus pecuniam non censetur particularitas. Neq; genitiuus hominis in ista, omne caput homi nis est rotundum, quia sunt determinationes acceptæ vnica acceptione cum suis determina bilibus.

Que dicant
oppositæ se
cundũ Neo
tericos.

Formaliter
repugnare.

Que forma
liter in falsi
tate pugnet
Quado sub
iectũ & præ
dicatum est
idem.

Duplex vni
uersalitas &
particulari
tas, & vtri
usq; declara
tio.
Quid parti
cularitas ca
tegoremati
ca.

bilibus. Et proinde non prohibet eas in neutra contrariarum vniuersaliter capi. Vt hæ sunt contrariæ, omnis homo habens aliquam pecuniam non est pauper, & omnis homo habens ali quam pecuniam est pauper. Omne caput hominis est rotundum, & omne caput hominis non est rotundum. Imò non licet, in secunda & quarta vniuersalitatẽ notam apponere talibus de terminabilibus, salua contrarietate respectu aliorum sic dicendo, omnis homo habens omnẽ pecuniam non est pauper, & omne caput cuiusq; hominis non est rotundum, quia sic non es sent eiusdem subiecti cum reliquis, quum talia signa ita adhibita determinationibus vnica ac ceptione acceptis, fiant partes extremorum, vt alibi latius docetur, possentq; haud difficulter simul veræ tales propositiones assignari. Pendet huius rei plena intelligentia ex alijs, non hic repetendis, quare transimus. Vniuersalitas categorematica est terminus communis vniuersa liter acceptus, siue (vt aliter dicunt) distributus, qui non est determinatio vnica acceptione cõ determinabili accepta. Vt in hac, omnis homo semper respicitur, subiectum homo & ablatiuus tempore latenter in aduerbio inclusus. Similiter vterq; terminus huius, nullus asinus est impi ger. Adiectum est, qui non est determinatio, &c. Nam pecuniam in hac, homo possidens om nem pecuniam est diues, non dicitur vniuersalitas. Neq; polum in ista, homo videns vtrumq; polum in horizonte, habitat sub æquinoctiali circulo. Atq; ideo nihil prohibet, eos accusati uos in subcontrarijs ita vniuersaliter acceptos relinqui. Imò nequaquã permissum esse, vniuersa litatis notam ab altera reijcere, quia non remaneret idem subiectum. Alij non improbabili ter admittunt, tales determinationes etiã vnica acceptione acceptas cõ determinabilibus, esse simpliciter vniuersalitates, vel particularitates, non adijcientes definitionibus suas dictas particulas, sed dicunt nihil prohibere, huiusmodi vniuersalitatẽ eandem, quæ est determi natio vnica acceptione accepta, in ambabus inueniri subcontrarijs, vel particularitatẽ si milem in contrarijs, vel vtramq; pariter in contradictorijs. Sed hi ab alijs verbotenus solum videntur dissentire. Vniuersalitas syncategorematica est syncategorema aliquod, reddens sen sum copulatiuum enunciationis, in qua ponitur. Talia esse dicuntur, ab æterno, immediatè, bis, ter, necessariò, signa exclusiua, & exceptiua, atq; ipsum & copulatiuè sumptum. Per contrari um verò particularitas syncategorematica dicitur syncategorema, reddens sensum disiuncti uum propositionis. Vt possibiliter, coniunctio vel diuisiue sumpta, & insuper vniuersalitatẽ iam dictarum negationes, vt non necessariò, non bis, &c. Tria ergo oppositionis genera, lati us extensiusq; q̃ Arist. de ijs locutus est sumpta, quomodo describenda sunt, ex generalibus ipsius oppositionis, quas præmisimus, definitionibus facillè colligitur. Sunt enim contrariæ op positæ, habentes eandem vniuersalitatẽ, & non eandem particularitatẽ. Vt huic, Cuiusq; hominis oculus est dexter, contraria est ista, Nullius hominis oculus est dexter, non autem ista, cuiusq; hominis oculus non est dexter, quia in hac eadem est particularitas, scilicet oculus, quæ erat in prima. Item hæ contrariæ sunt, omnis homo necessariò mouetur, & omnis homo necessariò non mouetur. Ioannes omnem equum possidet, & Ioannes nullum equum possidet. Semper flant fauonij, & nunq; flant fauonij. Vbiq; sunt Pigmei, & nusq; sunt Pigmei. Louanij & Antuerpiæ venditur piper, Louanij & Antuerpiæ non venditur piper, & ita de alijs. So lent autem definitioni contrariarum aliam quandam conditionem addere, vt si in vna con trariarum fuerit terminus distributus respectu termini accepti confusè tantum disiunctim, in altera non accipiatur terminus ille confusè, sed distributiue, aut (nisi aliud obster) determina tẽ. Hinc non sunt contrariæ, omnis homo aliquo tempore non vigilat, & semper aliquis ho mo est omne vigilans, quia possunt dari simul veræ. Sed illi priori hæc est contraria, aliquis homo semper est omne vigilans, vel hæc, omnis homo semper est omne vigilans. Subcõtra riæ sunt oppositæ, in quibus est eadem particularitas, & nõ eadem vniuersalitas, Vt alicuius hominis omnes dentes sunt acuti, & alicuius hominis aliqui dentes non sunt acuti. Omnis ho mo possibiliter ambulat, & quidam homo possibiliter nõ ambulat. Non autem hæ, aliquis ho mo semper dormit, & aliquis homo nunq; dormit, quia in eis est eadem vniuersalitas, suntq; si mul falsæ. Sed subcontraria prioris est hæc, aliquis homo aliquando non dormit, & posterioris ista, aliquis homo aliquando dormit. Addunt hic aliam conditionem similem illi, quæ de contrarijs tradita est, vt si in altera subcontrariarum sit terminus distributus respectu alte rius accepti determinatè, is in reliqua accipiatur confusè, si ille qui prius determinatè sumeba tur, in posteriore distribuatur. Quare has dicitant non esse subcontrarias, aliquo tempore risi bile omnis homo est, aliquo tempore homo nullum risibile est, quòd possint simul falsæ assignari, si omnes homines semper permanferint immortales. Sed illi priori hæc dicitur esse sub contraria, aliquo tempore omne risibile homo non est, vel ista, aliquo tempore omne risibile homo

Quid vni
uersalitas
syncategore
matica.
Quid synca
tegoremati
ca particu
laritas.

De subcon
trarijs, iu
xta coridẽ
recetiorum
sententiam.

De cōtradi-
ctōris, secū-
dū eorundē
neotericōrū
opinione at
que sententiā

homo non est, retento semper eodem subiecto atq; prædicato, quantumvis ordo permutetur in prolacione. Contradictorię autem sunt oppositę, in quibus neq; eadem reperitur particularitas, neq; eadem vniuersalitas, Vt cuiusq; animalis non habentis cornua, altera maxilla caret dentibus, & alicuius animalis nō habentis cornua neutra maxilla caret dentibus. Ioannes omnem regionem vidit, & Ioannes aliquam regionem non vidit. Louanij & Antuerpię venditur piper, & Louanij vel Antuerpię non venditur piper. Adduntur & hic aliquot conditiones, Vt si terminus quispiam distribuatur in vna contradictoriarum respectu alterius termini accepti determinatē, ille in altera sumatur consule. Et e contrario, si quis terminus distribuatur respectu alterius accepti cōfule, is in altera sumat determinatē. Quod si autē fuerit alius quis terminus distribuatur respectu duorū terminorū, quorū vnus consule, & alter determinatē accipitur, sumetur ille terminus in priore distribuatur, in altera contradictoria acceptione quadam mixta ex confusa & determinata. Exemplum primi, vt hæc non contradicunt, omnis homo est quoddam animal, quidam homo nō est animal, facta hypothesi, q; animal in priore determinatē sumatur, Sunt enim simul falsę. Exemplum secundi, vt hæc non contradicunt, omnis homo est animal, & omne animal homo non est, seruatō etiā eodem subiecto atq; prædicato, eo quod vtręq; sint verę. Exemplum tertij, vt huic aliquem equum omnis homo videt, non contradicit ista, omnem equum homo non videt, accipiendo hominem in secunda cōfule. Quia sic dantur simul verę, si omnes equi ab omnibus videantur, Neq; accipiendo eundem terminum determinatē, nam sic fiet vt sint simul falsę, si singuli homines singulos equos videant. Necessē est ergo, vt hæc illi contradictoria sit, terminum homo partim consule respectu accusatiui equum, & partim determinatē sumi respectu verbi videt, cuius quidē acceptio nis vis in hoc elucescit, quod inductionem facientes sub verbo videt, debemus hominem cum relatiuo identitatis accipere in omnibus sequentibus partibus a prima. Sub accusatiuo verō equum faciendo inductionem omittendum est eiusmodi relatiuum, atq; ita non inuenietur hæc propositio vnq; simul vera aut falsa cū priore. Hęc paucis indicasse sit satis. Cæterum censura horum, & maior declaratio ad alium pertinet locum, vbi fundamenta huius negocij exactius sunt discutienda. Illud postremō admonemus, quod indubitatum est, omnem propositionem qualiscunq; fuerit, habere contradictoriam. Quia hæc oppositio, nec vniuersalitate exigat vllam, nec particularitatem. Cæterę verō duę alterum horum requirunt, ideoq; non in omnibus enunciationibus possunt inueniri, Vt quę nullam continent vniuersalitate, non possunt habere contrariam, vt aliquis homo est albus. Quę verō nullam particularitatem, carent subcontraria, vt nullus homo est equus, nulla deo frons est. Et quo plures sunt eadem vniuersalitates in duabus oppositis, eo magis cōtrarię sunt. Quo verō plures particularitates, eo magis sunt subcontrarię. Plura enim exigat vniuersalitas ad eius enunciationis quā constituit veritatē. Pauciora verō ipsa particularitas, id quod declaratu est facillimū. Quo fit, vt eadē propositio multas possit habere contrarias vel subcontrarias, sed cōtradictorias minimē, eo quod hæc oppositio in indiuisibili consistens, nullā eandem admittit vel particularitatem, vel vniuersalitate. De subalternis autem, licet nō sint oppositę, morem tamen consuetū sequentes hoc addimus, duas propositiones eorundem extremorū, eiusdemq; qualitatē, in quarum vna inuenitur vniuersalitas, quę non in altera, & non ediuersō, esse inter se subalternas, eaq; quę aliquam continet, quā non altera, dici hic vniuersalem, reliquam verō quę nullam habet vniuersalitate, quam nō contineat alia, sed aliquam vniuersalitate illius mutauerit in particularitate, dici particularem. Vt hæc sunt subalternę, Semper homo vigilat, & aliquādo homo vigilat. Omnis homo est albus, & aliquis homo est albus. Ioannes nihil scit, & Ioannes aliquid non scit. Cuiusq; hominis omnis equus est candidus, & alicuius hominis omnis equus est candidus, vel cuiusq; hominis aliquis equus est candidus. Addunt hic conditionem, nō ab similem illis quę pro singulis oppositis extremo loco assignatę sunt. Quod si in vniuersali sit terminus distribuatur respectu alterius consule accepti, is debet in altera nō distribuatur, vel si distribuatur, non poterit in determinatam transire acceptio consula, sed necessē erit hanc eandē consulam in vtręq; seruare. Hinc negant has esse subalternas, Cuiusq; hominis equus non est animal, & alicuius hominis equus non est animal. Sed nos istis superledemus.

In secundum caput, quod enunciationum oppositarum
leges tradit, adnotatio.

Quonia
cōtrarię
sunt vni
uersalis
affirma
tio.

Pro eorum quę paulo post dicemus promptiori intelligentiā, præmittere conuenit, triplicem omnino distingui propositionum materiam. Est autem materia propositionis, subiectum

iectum eius atq; prædicatū, secundum quorū triplicem adinuicē habitudinē, trifariam diuersa est materia enunciationum, scilicet in naturalem, contingentem, & remotam. Ea propositio est in materia vel potius ex materia naturali, cuius vnus extremum, subiectum (in q;) vel prædicatum alteri competit essentialiter, vel saltem necessariō, Nihilq; refert siue affirmatiuę siue rint propositiones, siue negatiuę, siue verę, siue falsę, vt homo est animal, substantia est corpus, canis non est latrabilis, omne animal est homo. In materia contingenti esse, hoc est, ex contingenti materia constare dicitur propositio, cuius extrema contingentem coherent, sic videlicet, vt possint ab inuicem separari, Vt Socrates sedet, sol oritur, nullus equus est albus, Basiliscus visu hominem necat. Remotam verō materiam habent, quę pugnantibus constant extremis, hoc est talibus, quę intercedente copula presentis temporis, non possunt eidem conuenire, Vt homo est equus, nullus lapis est metallum, aliquod album erit nigrum. Hoc præmissō ad verborum Aristotelis textum veniamus. In principio leges quasdam seu regulas oppositarū propositionum, de quibus in superiori capite actum est, aperit succinctē admodum & eruditē, quibus maxime oppositarum propositionum, vel in veritate tantum, vel in falsitate tantum, vel in vtręq; pariter repugnantia declaratur. Sunt tamen ea quę hęc legibus explicantur effectus quidam, singula oppositionis genera consequentes incomparabiliter, & non causę ipsarum opinionum. Non enim ideo hæc, omnis homo est albus, & nullus homo est albus, sunt cōtrarię, quia nō possunt simul esse verę, sed ideo non possunt esse simul verę, quia sunt contrarię, hoc est, oppositę, in quibus enunciatur aliquid vniuersali vniuersaliter, &c. Id quod apertissime testatur ipsius Philosophi in principio huius capituli verba. Lex igitur contrariarum sic habet.

Contrarię non possunt simul esse verę, sed falsę esse simul possunt. Prior pars, quę vniuersaliter intelligenda est, expressē hic ab Arist. polita est. Posterior verō particulariter accipienda, ex eo quod mox sequitur, Oppositas verō his, &c. haud difficulter potest elici. Nam quū ibi de oppositis contradictorijs loquatur respectu contrariarum (vt patet ex exemplis) quas dicit posse esse simul veras, colligendum reliquit per contradictoriarū legem, posse ipsas contrarias esse simul falsas. Quandoquocunq; enim duę particulares duabus vniuersalibus contradictorię oppositę sunt verę, necessē omnino est, ipsas vniuersales ambas esse falsas. Alioquin duę cōtradictorię simul verę inuenirent. Diximus autē, hanc posteriōrē partē particulariter esse accipiendā. Nā non in omnibus locū habet, vt sunt hæc, omnis homo est animal, & nullus homo est animal. omnis equus est elephas, & nullus equus est elephas, quas impossibile est simul esse falsas. Maxime autē locū habet ista pars legis in ijs cōtrarijs, quę ex contingenti sunt materia, vt omnis equus est albus, & nullus equus albus est. Non ita in alijs, nisi forte fuerint propositi ones inordinatē ex naturali materia compositę, vt omne animal est homo, & nullum animal est homo, aut prædicato affirmatiuę contra communem loquēdi modum addatur signum vniuersale, vt omnis equus est omne animal, & nullus equus est animal, aut fuerint propositiones aliorum temporum q; presentis, vt omnis homo fuit animal, & nullus homo fuit animal, quę sunt simul falsę, si nūc primūm aliquis puer nascat, siue vitā recipiat. Similiter hæc ambę simul falsę sunt. Omnis homo erit animal, & nullus homo erit animal. aliquo iam animā efflante, ita vt hoc instans, de quo loquuntur propositiones, sit vltimum vitę seu existentię ipsius. Item etiā accidet in illis, quę remotam habent materiam, vt omne album fuit nigrum, & nullum album fuit nigrum, omnis puer erit senex, & nullus puer erit senex, quas constat in hoc rerum statu esse pariter falsas. Ex dictis sequitur corollarium, quod ad legem ipsam contrariarum adijcere solent recentiores. Contrarias posse ambas esse simul possibiles, ambas contingentes, ambas etiā impossibiles, vt omne lignum zodiaci est supra horizontem nostrum, nullum lignum zodiaci est supra horizontem nostrum. Item vnā contingentem, & alteram impossibilem, vt omne ens est deus, nullum ens est deus, vtręq; horum planetarum (demonstrando solem & lunam) est sub ecliptica linea, neuter horum planetarum est sub ecliptica linea. Non autem posse assignari contrarias ambas necessarias, vel vnā necessariā, & alteram contingentem. Nam sic possent esse simul verę. Lex subcontrariarum est.

Subcontrarię non possunt esse simul falsę, sed cōtingit eas esse aliquādo simul veras. Prior quidem & præcipua pars huius legis, quam Aristoteles subtrahit, ex contrariarum lege efficacissime colligitur. Si enim alterā contrariarum semper necesse est esse falsam, quippe simul verę omnino esse nequeunt, statim consequitur necessariō, alterā subcontrariarum, quę illis sunt contradictorię, perpetuo verā esse, atq; ita non contingit eas esse simul falsas. Posterior pars ab Aristotele ponitur ibi, Oppositas verō his, &c. & postea partim reperitur & declaratur illic. Quę verō sunt de subiecto vniuersali non vniuersaliter, &c. facile cognoscitur, si ea quę ante tradita

Cōtrariarū
lex.

Lex subcō-
trariarum.

tradita sunt sequamur. Est autem hæc legis pars tantum particulariter accipienda, ut indicat verbum contingit, quo Aristoteles utitur. Nam sunt nonnullæ subcontrariæ, quarum vnam semper esse veram, & alteram falsam esse necessarium. Ut aliquod cœlum est corpus, aliquod cœlum non est corpus. quidam homo est equus, & quidam homo non est equus. In quibus autem maximè locum habeat hæc posterior pars, facile erit ex ijs quæ circa secundam partem legis contrariarum diximus dispicere. Nam semper, quum contrariæ ambæ fuerint falsæ, tum necessarium est, subcontrarias illis oppositas veras esse, ut paucis antè ostensum est. Exempla igitur breuitatis studium intercipit. Auſtariū etiam huius legis est, quod non possunt subcontrariæ ambæ esse impossibiles: nec vna impossibilis, & altera de contingenti, sed vtiq; ambæ necessariæ, vel vna necessaria & altera contingens, aut impossibilis. Exempla patent ex superioribus. Lex contradictoriarum hæc est.

Contradictoriarū lex. Lege cōtrā dīctoriarū primū est illud p̄cipiū De quolibet est affirmatio vel negatio vera, de nullo verò simul.

Contradictoriæ enunciationes, neq; simul veræ esse possunt vnq; neq; simul falsæ. Quare si vna, oportet alteram esse verā, quæ sanè acerrima repugnantia eis solis accidit, non item cæteris oppositis. Et q; hæc contradictoriarum lex, primū metaphysicæ p̄ncipiū, adeo manifestè & euidentis veritatis, ut omnis quicumq; id intellexerit, ex naturali intellectus sui lumine cogatur ipsi præbere assensum, neq; possit mente inficiari, teste Philosopho, apud quē solet in hunc modum in diuersis locis assignari. De quolibet enim est affirmatio vel negatio vera, de nullo verò simul, hoc est, pro qualibet re per subiectum significata, necessè est verificari affirmatiuam propositionem vel negatiuam, eiusdem prædicati, si per modum contradictoriarū assignatæ fuerint. vtramq; autem pro eodem veram reddi est impossibile. Vel (ut alij explicant) de quolibet singulari verè prædicatur terminus finitus, vel infinitus ei oppositus, de nullo verò vterq;. Quomodo non erit hæc generalis propositio, prorsus eadem legi contradictoriarum. Stabiliuntur autem hoc communissimo p̄ncipio, tanq; fundamento, omnes argumentationes qualescunq; fuerint, & vniuersaliter omnes disciplinæ inferiores, ut ex alibi tradendis euadet manifestius. Quin & cæterarū oppositarū leges, ex hac probant. Idcirco enim impossibile est cōtrarias esse simul veras, quia ex hoc cōsequeret, cōtradictorias simul veras esse, quū veritas vniuersalis necessariò inferat veritatē particularis. Rursus ideo nō possunt subcontrariæ esse simul falsæ, quia tū cōtradictoriæ simul falsitati subiacerēt, quū ex falsitate particularis, vniuersalis falsitas colligat. Consequit igitur manifestè ex hac lege, nō posse cōtradictorias ambas esse necessarias, vel ambas impossibiles, aut vnā impossibilē vel necessariā, & alterā contingentē esse. Præterea omnē hypotheticā disiunctiuā ex duabus cōtradictorijs compositā, esse necessariam. Copulatiuā verò impossibilē, licet interim nulla pars eiusmodi fuerit. Hoc postremo admonendū est, quum diximus in his legibus contradictorias non posse esse simul veras, &c. aduerbium coniungendi (simul) non ad verbum (posse) nos retulisse, sed ad id quod sequitur, esse veras. Volebamus enim non posse fieri, ut contradictoriæ sint simul veræ, non autem quod non habent simul potentiam, ut sint veræ. Hoc enim in contingentibus falsum foret. Adiungimus & illud, priorem partem legis contradictoriarum in omnibus omnino cōtradictorijs qualescunq; fuerint locum habere & certissimam veritatem, nemine id inficiari potente. Posteriorem tamen, secundum neotericos exceptionem pati duntaxat in pauculis, quum scilicet altera seipsam falsificat, hoc est, falsam constituit, ut ego dico falsum, ego nō dico falsum. hoc est falsum, hoc non est falsum, vtrobiq; pronomine hoc totam propositionem priorem demonstrante. In his enim duabus contradictionibus, vtrobiq; affirmatio seipsam falsificat, ut haud difficile fuerit ingenioso comprehendere. Non est tamè arbitrandum, quod vniuersaliter cum altera seipsam falsificat, necessè est eas simul esse falsas. Instātia enim est in hisce, omnis propositio est negatiua, & aliqua propositio non est negatiua. Hic enim secunda statim verax redditur, existente prima. De subalternis etiam hoc obiter adijciendum, eam esse ipsarum legem atq; naturam, ut si vera sit vniuersalis, necessè est & particularem veram esse, & non econtrariò. Potest namq; falsa esse vniuersalis, particulari posita vera. Exempla hæc declarare est perfacile. Quare illi nobis labori parcendum esse statuimus. His vtiq; manifestatis, expolitionis curlum ad sequentia literæ conuertamus. Probat ergo Arist. duas hæc, est homo albus, non est homo albus. Item & istas, est homo pulcher, non est homo pulcher, quæ sunt contradictiones de subiecto vniuersali non vniuersaliter, posse esse simul veras ad hunc modum. Simul possunt hæc esse veræ, est homo pulcher, & est homo turpis. Sed ad hanc posteriorem sequitur ab affirmatione vnus contrarij ad negationem alterius de eodē, illa altera non est homo pulcher, ergo postrema hæc non est homo pulcher, potest pariter esse vera

Accidit nō nunq; rep̄ri re cōtradictorias simul falsas.

Literæ illi dicētis. Quæ verò sunt de subiecto vniuersali nō vniuersaliter sūpto, &c. explanatio.

esse vera cū illa, est homo pulcher. Consequētia est firma. Quia quicquid potest in veritate stare cum antecedente bonæ consequentiæ, etiam potest cum consequente stare. Deinde hæc sunt consentientis veritatis, est homo pulcher, & homo fit pulcher. Quum enim vnus sit pulcher, nihil prohibet alium fieri formosum, sed ad hanc sequitur necessariò illa negatiua indefinita, nō est homo pulcher, quia quod fit (ut ita dicamus) aliquale, ipsum tale non est, quum fuerit factio successiua & durabilis, ergo, &c. Ad eundem modum institui possunt probationes de reliquis duabus. Accipit autem hoc loco Aristot. illam negatiuam, non est homo albus, ut negandi nota tantum in copulam & prædicatum, non autem subiectum feratur, valeatq; non aliud q; hæc, homo non est albus. & non quod ista, nullus homo est albus, ut ipse apertè restatur. Id tamen præter consuetudinem Latini sermonis fieri viderur, quia eiusmodi negationes in sequentia quæq; solent vim suam explicare. Dicens enim non est mihi pecunia, significat sibi nullam esse pecuniam. Asserens item, quod non habitat vir bonus urbem, omnes viros bonos ab vrbe tollit. Similiter dicens non est homo iustus, id significare propriè viderur, non esse vllum virum bonum, sic tamen non accipit Aristoteles, sed indefinitè, vti dictum est. Illo autem modo veraciter sunt vniuersales, & non indefinitæ propositiones. Quocirca non abs re arguere videtur Syrianum Boetius, q; dixerit indefinitam quidem affirmationem particularis obtinere vim, indefinitam verò negationem vniuersalis. Neq; rectè apparet eos de indefinitis sentire, qui indefinitam aiunt nō quamlibet esse propositionem sine signo vniuersali aut particulari, sed eam demum, in qua vniuersæ speciei aliquid propriè tribuitur vel aufertur. Consequenter inquit Aristot. Manifestum est autem quoniam vna, &c. Huius loci tres sunt diuersæ explicationes, atq; intelligentiæ, sed non repugnantes. Quidam enim accipiunt nomē vna, cuius hic est vsus, ut idem polleat quod iisdem consens extremis, vel itq; Aristot. affirmationem opponi negationi eiusdem omnino subiecti atq; prædicati, & contra. non autē illi quæ non sic vna est, sed alia diuersaq; secundum alterum vel vtrumq; terminum. Huic expositioni consona est textus literæ diductio. Altera expositio accipit enunciationem vnam eodē modo quo superius, dum agebatur de enūciatione vna & pluribus, ut sit sensus. Si affirmatio, cui danda est opposita, sit enūciatio vna, ipsa quoq; negatio erit enūciatio vna, non plures, & cōtra. Ut si hæc, canis currit, sit enūciatio vna, accepto subiecto vniuoce pro canelatrabili, hæc negatio canis nō currit, non erit illi opposita, si sumatur canis æquiuoce pro pluribus suis significatis inconiunctim, sed sitātūm sumatur vniuoce pro cane latrabili, in quo sensu negatio similiter erit vna, ut illa sua affirmatio. Huic etiā satis consentit textus, subiungēs postea quid sit affirmatio & negatio vna. Tandē transiens ad æquiocationē nominis tunica, ex qua puenit pluralitas, nō vnitas illius enunciationis, tunica est alba. Tertia expositio illis duabus superaddit Aristot. intēdisse, vni affirmationi tantum vnica negationem esse oppositā, & cōtra. negationi vni tantum opponi vnam affirmationem, & non plures. Hæc quoq; (ni fallamur) est sententia Boetij in vtraq; additione, & D. Thomæ, imò ipsius Arist. qui in secundo huius dicit, se monstrasse prius, non posse vnus affirmationis esse plures negationes oppositas. De qua re nusq; meminit præterquam in hoc loco. Id autem Thomas & alij, quod dictum est asserunt locum tantum habere in contradictorijs. Nam eidem affirmationi omnis homo est iustus, contrariè opposita est negatio hæc, omnis homo non est iustus, & contradictoria ista, non omnis homo est iustus. Imo eidem vniuersali affirmationi plures opponuntur negationes contrariæ, Ut huic, Cuiusc; hominis omnis sensus percipit obiectum proprium, hæc, cuiusc; hominis nullus sensus percipit obiectum proprium, alicuius hominis nullus sensus percipit, &c. In cōtradictione autem propriè accepta id non accidit, ut dictum est in superioribus, modò æquipollētes (vti contentancum est) pro eisdem habeantur. Quanc; autem huic expositioni satis fauent exēpla textus, non tamen omnia. Tria enim priora continent propositiones contradictorias, vltimū autem has duas indefinitas subcontrarias, est homo iustus, nō est homo iustus, nisi quis eas accipiat aliter, q; prius acceperat Philosophus. Melius igitur dicemus, Philosophum intelligendū esse, de omni specie oppositionis reperta in enunciationibus simplicibus, sumpris modo eo quo diximus in præcedentis capitis cōmentario. Omnis enim affirmatio vel negatio talis, in vno oppositionis genere vnica habet oppositam, ut patet ex præmissis. Quum postea indicatur quid sit affirmatio & negatio vna, facile est sensum dare ex prius habitis, illo tantum adnotato, quod præpositio (de) hoc loco latius accipiatur, quam prius in definitione enunciationis simplicis & affirmationis, aut sub hac particula (de vno) subintelligendum erit, vel ab vno. Deinde verò quum addit, Quod si duobus, &c. non hic agit ut ad quæritè & conuertibiliter explicet, quando non sit vna enūciatio, sed plures, quum id alijs multis rationibus

Expositio triplex illius partis literæ, Manifestū autem, &c. Prima.

Secunda.

Tertia.

Boetius. Aquinas.

Thomas.

Expositio illius dicti Philosophi Quod si duobus, ex quibus vnū nō constat.

rationibus contingere possit, q̄ per subiecti aut prædicati æquiocationem. Sed tantum dicit, si vnum nomen pluribus rebus sit impositum, sic vt vnamquamq; harum proprio, specialiq; conceptu significet, quod est esse æquiouocum, non erit affirmatio vel negatio vna, in qua eiuſmodi nomen sic acceptum collocatur. Diximus, sic vt vnamquamq; &c. quia homo significat plura, sed vno eodemq; communi cõceptu. Quare & vnam efficere poterit affirmationem vel negationem. Nam illa plura vnum quodammodo sunt, quatenus eo vocabulo designantur. Libet autem hic verba Boetij inserere circa præsentem locum. Is ita ait. Sed hæc questio est, quemadmodum vniuersalis affirmatio vnam rem significare possit, quum vniuersalitas ipsa non de vno, sed de pluribus prædicetur. Nam quum dico, omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significas, multa in ipsa affirmationis prædicatione designo. Quocirca nulla erit affirmatio vel negatio vniuersalis, quæ vnâ rem significare possit: idcirco quod vna vniuersalitas de pluribus (vt dictum est) indiuiduis prædicatur. Sed ad hoc respõdemus, quum vniuersale quoddam dicitur, ad vnam quodammodo collectionem totius propositionis ordo ducitur, & eius non ad particularitatem, sed ad vniuersalitatẽ, quæ est vna qualitas, applicatur. Vt quum dicimus, omnis homo iustus est, nõ tunc singulos intelligimus, sed ad vnam humanitatem, quicquid de homine dictum est, dicitur. Quare siue sit vniuersalis affirmatio, siue vniuersalis negatio, vel in singularibus potest fieri, vt hæc vnæ sint, si vna significatio teneantur. Hucusq; ille. Quod sequitur in litera, Nihil enim differt hoc quam, &c. referendum est id ad sensum ipsum. Sensu enim illæ tres propositiones non differunt, licet tertia septi vno cõceptum albi & entis replicet, quod duæ primæ nõ faciunt. Inter quas etiam hoc interest, q̄ prima fieri potest vna, accepto subiecto secundum vnâ & eandẽ significatiõem. In secunda nõ potest, nisi accedente quopiam. In tertia autẽ, quæ est propositio multiplex propter defectũ coniunctionis partes principales copulantis, & cum hypothetica similitudinem habens, cõiunctio illa copulatiua (&) non est accipienda tanq̄ eius pars, sed refertur ad verbum dicere, quod præcedit, vt sit sensus. Et hoc nihil differt q̄ dicere, homo est albus, & dicere equus est albus. Quoniam autem nomẽ æquiouocum pluribus impositum, in enunciatione affirmatiua vel negatiua collocatum, reddit diuersos sensus, concludit Philosophus, q̄ in his affirmationibus & negationibus, quæ constant ex nomine æquiouoco, etiam si appareant opponi contradictoriæ, non est necesse alteram esse veram, & alteram falsam. Quod ideo dicitur communis sententia iuniorum verum esse, quia in enunciationibus pluribus vt tales sunt, neq; est veritas neq; falsitas. Boetius autem & alij quidam posteriores, aliter explicant hunc locum, dicentes idcirco in his nõ necesse esse alteram esse veram & alteram falsam, quia vtrq; simul veræ & simul falsæ esse possunt, quod nõ est in cõtradictorijs, quæ sunt enunciationes vnæ. Vt hæc simul falsæ sunt & simul veræ. Cato se peremit, Iulij Cælaris de Pompeio victoriã indignè ferens, Cato nõ sese peremit, Iulij Cælaris de Pompeio victoriã indignè ferens. Si enim negationem capias de Catoe Cenforio, affirmationem de Catoe Vticensi illius prioris pronepote, vera erit vtrq;. Quod si commutaueris hoc quod nunc diximus, ambæ, & affirmatio & negatio inuenientur falsæ. Similiter si posueris omnem hominem & solum aliquem equum esse album, hæc, omnis tunica est alba, & quædam tunica non est alba, veræ sunt, si in priori tunicam pro homine cõperis, & in alia pro equo. Quod si in priori tunicã sumpseris pro equo, & in posteriori pro homine, ambæ erunt falsæ. Hęc sententia præponeretur nobis alteri, nisi Aristor. insinuarer, se hic de æquiouoco accepto æquiouocẽ in eadem & vnica oratione loqui, non autem in diuersis. Sic vt in vna quidem hoc modo, & in altera alio, vtrobiq; tamen vnico, de qua re non nihil attin gebamus in fine commentariorum de æquiouocis, in libro prædicamentorum.

In tertium capitulum, quod tractat de futuris contingentijs.

Postq; Arist. ostendit quod contradictionum quæ sunt de subiecto vniuersali semel vniuersaliter sumpto, & earum quæ sunt de subiecto singulari, necesse est alteram partẽ esse veram, & alteram falsam, hic ostendit, id non similiter verum esse in propositionibus de præterito aut præsentis, & in singularibus quæ sunt de futuro ex materia cõtingenti, quia in ijs quæ sunt de præterito aut præsentis, imò & in quibusdam de futuro, vt sol cras orietur, semper necesse est, determinatẽ alteram cõtradictionis partẽ esse veram, & alterã falsam. In singularibus verò quæ sunt de futuro cõtingenti, nõ similiter est necesse, quia alioqui oporteret quodlibet esse vel nõ esse, siue id sit præsens, siue præteritũ, siue futurũ, & per cõsequens nihil erit cõtingens, quia id qd necesse est esse, vel necesse nõ esse, nõ est cõtingens, sed necessariũ vel impossibile. Verbi gratia, si huius cõtradictionis, hoc erit album, hoc nõ erit albũ, necesse sit determinatẽ alterã partem

partem, videlicet affirmatiõem esse verã, & alteram videlicet negatiõem falsam, tũc neutra pars erit contingens, sed affirmatio quidẽ necessaria, negatio verò impossibilis. Ex q̄ vterius sequit, quod nihil sit a casu, nec ad vtrumlibet (quia id contingens esset) sed ex necessitate omnia. Sed cur Arist. solũ meminit propositionum singulariũ de futuro cõtingenti, cũ constet, multas etiã de subiecto cõmuni esse contingentes, vt Aliquis homo cras inueniet thesaurũ. Item, cur in cõuenienti illato, solũ meminit cõtingentis rari, & cõtingentis ad vtrumlibet, Cum triplex sit cõtingens, vt primo Priorum docetur, Contingens vt in pluribus, quod magis aprum est esse, q̄ non esse. contingens ad vtrumlibet. & contingens rarum. Ad primum. Id de quo differitur facilius ostẽditur in propositionibus de subiecto singulari, q̄ de subiecto communi, & ideo omisit eas quæ sunt de subiecto communi. Ad secundum. Contingens rarum opponitur contingenti in pluribus. Nam si affirmatio sit contingens rari, negatio erit contingens in pluribus, & contra. vnoq; sublato, etiã aufertur reliquũ. & ideo satis fuit alterum posuisse. Ibi, Amplius si nunc est aliquid album, &c. Ponit secunda probationem, quæ a priori non differt nisi verbis. Ideo prætereo. At verò neutriũ esse verũ, &c. hic ostẽdit Arist. q̄ licet in dictis propositionibus singularibus de futuro cõtingenti dici non possit, q̄ necesse sit determinatẽ alterã partem contradictionis esse veram, & alteram falsam: tamẽ non potest etiam absolutẽ dici, q̄ nõ sit necesse alteram partem esse veram: quia si id nõ sit necessarium, erit contingens, vel impossibile, sed omne contingens potest non esse, ergo fieri poterit vt non sit altera vera, Quod si non sit altera vera, tunc vtrq; erit falsa, quia omnis propositio est vera aut falsa, quod est absurdissimum. Ibi. Quæ ergo contingunt inconuenientia, &c. Repetit Arist. inconuenientia quæ sequuntur, si semper necesse sit, determinatẽ alterã partem contradictionis esse verã, & alterã falsam, videlicet nihil fieri ad vtrumlibet, neq; a casu, neq; plærunq; sed omnia ex necessitate. Ex quo vterius sequitur, quod neq; consultare oporteat de re quapiam, neq; negociari, id est, quippiam agere ad consequendum finem bonũ, aut ad malum vitandũ, quia vt in Ethicis docetur, nemo consultat de ijs quæ aliter fieri nequeunt, nec propter ipsa quicq; agit aut omittit: sed omnis nostra consultatio atq; industria circa ea duntaxat versatur, quæ in nostra sunt potestate vt eueniant aut non eueniant, quæ sunt futura contingentiã. Ibi, Hæc autem sunt impossibilia, &c. Ostendit Aristoteles ea quæ prius illata sunt (videlicet, quod nihil fiat ad vtrumlibet, sed omnia ex necessitate. Itẽ quod inanis sit omnis nostra cõsultatio atq; industria) esse manifestẽ absurda & impossibilia, quia experimur, multa nostro cõsilio atq; industria fieri, quæ cessantibus nobis nõ euenirent. Ex quo planẽ efficitur, quædã esse futura contingentiã, quæ esse & non esse possunt, in quibus neq; affirmatio neq; negatio necessaria est, sed vtrq; contingens. Hæc autẽ reperiuntur in triplici genere, quædã enim sunt ad vtrumlibet, in quibus affirmatio non magis nata est esse vera q̄ negatio, vt q̄ Petrus cras ambulabit. quædam huiusmodi sunt, vt affirmatio sæpius eueniat, & negatio rarius. Quædã verò huiusmodi, vt affirmatio rarius eueniat, & negatio sæpius. Cum igitur præterita atq; præsentia necessaria sint, & ad vnũ determinata, futura verò pleraq; contingentiã & indeterminata, Necesse est ponere diuersitatẽ inter contradictiones quæ sunt de præterito aut præsentis, & eas quæ sunt de futuro contingenti, nempe quod in illis contradictionibus necesse sit, distinctẽ alterã partem esse veram, & alteram falsam: distinctẽ, inq̄, id est, determinatẽ, & in suppositione determinata, vt liceat inferre distinctiã. In his verò quæ sunt de futuro, nõ est necesse, distinctẽ alterã partẽ esse verã, & alterã falsã, sed confuse tantum. Verbi gratia in his. Plato fuit philosophus. Plato nõ fuit philosophus, necesse est affirmationem esse veram, & negatiõem falsam. In his verò, Ioannes studebit, Ioannes non studebit. neq; affirmatiõem neq; negatiõem veram esse oportet, quia vtrq; est contingens, sed alteram duntaxat in suppositione confusa. Cæterum ex iam dictis duplex oritur difficultas. Prior est, quomodo verũ sit, q̄ in dicta contradictione de præterito, necesse sit affirmationem esse veram, cum ipsa constet ex materia contingenti, videaturq; potius esse contingens q̄ necessaria. Posterior est. Si in contradictione de futuro, neq; negatiõem, neq; affirmationem veram esse oportet, sed vtrumq; sit contingens, quomodo igitur vera est, lex contradictoriarum antẽ posita, quod in omnibus contradictionibus quæ sunt de subiecto singulari, necesse est alteram partem esse verã, & alterã falsam. Ad priorẽ respondendum est duplex esse necessarium, alterum simpliciter & absolutẽ, quod nunq; fuit in potestate agentis vtrum esset an non, sed semper fuit ad alterã partem determinatũ, vt deũ esse, quodlibet esse vel non esse. Eclipsim certo die fieri: & hoc non potest constare ex materia contingenti. Alterum verò est necessarium secundũ quid & ex hypothesi, quod aliquando quidẽ fuit in potestate agentis vtrum esset an non, sed iam amplius non est, vt Platonem fuisse philosophũ, Ioannem

Contra literã Boetij in stantia.

Eiusdẽ dilutio, atq; solutio.

Quo pacto accipiendũ est illud, Nihil enim differt hoc q̄ dicitur, nisi accedente quopiam.

Boetius.

In contradictionibus de præsentis.

Prima dubitatio.

Ad primam.

Ad secundã.

Futura contingentiã sunt i triplici genere.

Prior difficultas.

Posterior.

Ad priorẽ. Duplex necessarium, absolutẽ, & secundũ quid.

Ioannem hoc momento sedere. horum enim vtrunq; priusquam esset, fuit in potestate agentis vtrum esset an non, sed iam abiit in rem iudicatam, estq; ad vnam partem determinatum, & hoc modo necessaria sunt omnia praesentia, & praeterita, quae constant ex materia contingenti.

Porro licet haec necessaria longè distent a necessarijs absolutè, quae nunquam in consultationem veniunt, siue sint praesentia, siue praeterita, siue futura. In hoc tamen cum ipsis conueniunt, quod nunc (quando necessaria appellantur) eo loco ac statu rerum sunt posita, vt neq; sint in potestate agentis, neq; in deliberatione cadere possint, neq; propter ipsa quicquam sit agendum aut omittendum, sed habeantur a nobis tanquam merè necessaria, & ad vnam partem determinata, & hinc necessaria appellantur. Ad posteriorem difficultatem respondet Aristoteles, quod quemadmodum verè dicitur, quod necesse est quodlibet esse quando est, quamuis non rectè dicatur simpliciter & sine adiuncto, quod necesse sit quodlibet esse, sic etiam verè dicitur quod in qualibet contradictione necesse est affirmationem, vel negationem esse veram, quamquam sine adiuncto dicere non liceat, quod in qualibet contradictione, necesse est affirmationem esse veram. Nam licet omnis disiunctiua quae contradictione constat sit necessaria, tamen non oportet ipsas partes esse necessarias, vt haec est necessaria, Ioannes studebit vel Ioannes non studebit, & tamen vtraq; pars est contingens. Potest etiam ad secundam difficultatem aliter responderi, & clarius, quamquam res planè eodem recidat, quod in lege contradictionum pars illa (altera partem) confusè sumatur, vt reddat sensum compositum, & ideo non licet inferre disiunctiuam. non enim sequitur, Necesse est alteram contradictionis partem esse veram, ergo necesse est hanc contradictionis partem esse veram, vel necesse est illam contradictionis partem esse veram. quia committitur fallacia diuisionis, vt patet consideranti. Sed cum lex ista accommodatur propositionibus de praesenti, vel praeterito, potest in vtrius sensu indifferenter sumi, composito videlicet & diuiso. Et hinc sumitur differentia inter has propositiones, & eas quae sunt de futuro contingenti, sicut prius ostensum est. Quidam hic definiunt quid sit esse distinctè seu determinatè verum, & quid determinatè falsum, sed ipsi non videntur attingere mentem auctoris, quia Aristoteles dicens, quod necesse est quodlibet fore, vel non fore, non tam necesse est alterum distinctè fore, non vult indicare diuersitatem inter fore, & distinctè fore, vel inter esse verum, & esse distinctè verum, sed ostendit, hanc propositionem superius positam, necesse est alteram contradictionis partem esse veram) & similes, duplicem habere sensum, videlicet compositum & diuisum. nam si pars illa (altera contradictionis partem) confusè sumatur, est sensus compositus, habens veritatem non solum in contradictionibus de praesenti, & praeterito, sed etiam in ijs quae sunt de futuro contingenti. Si verò dicta pars sumatur distinctè, seu determinatè, sic vt liceat inferre disiunctiuam, tunc est sensus disiunctus seu diuisus, & falsus si accommodetur ad contradictiones de futuro contingenti, non autem si accommodetur ad contradictiones de praeterito, vel praesenti, sicut iam dictum est.

Finis primi libri Peri Hermenias.

LIBER SECVNDVS PERI Hermenias.

In primum caput secundi libri Peri Hermenias, quod agit de consequentijs proueniens ratione variationis praedicati.

Quonia autè est aliqd de aliquo. Politianus.

LIBER Peri Hermenias apud Aristotelem, vnicus & continuus est ac indiuisus (teste etiam in sua dialectica Politiano) a posterioribus tamè, quos nunc scholae sequuntur, non incommode in duo volumina dissectatur, quod ea quae in hoc secundo tractantur, ab alijs praecedentibus, non parum videantur distare. In priore quidem actum est potissimum de enunciatione simplici, huiusq; partibus, & proprietate quae dicitur oppositio. In hoc autem de eadem determinatur, quatenus ipsi aliquid additur ratione subiecti, praedicati, aut copulae, & similiter de consequentijs mutuis propositionum inde proueniens. Ac in primo capite praecipue tractat Philosophus consequentias propositionum de inesse, proueniens ex mutatione praedicati in finitum & infinitum. In principio ponitur haec conclusio. Omnium affirmatio & negatio vel ex nomine & verbo, vel ex innominato & verbo erit. Cuius probationis duae partes praecesserunt in litera. Prior explicat eam, & declarans quod ad subiectum attinet, quae & si solius affirmationis meminerit, intelligenda tamen est etiam de negatione. Posterior verò, quod pertinet ad ver-

ad verbum. Conclusio de illis affirmationibus & negationibus loquitur, quae prorsus sunt simplices & vnæ, atq; tales, vt ex verbo constant personali. nisi ipsam velis solum in plerisque veritate habere, & nota vniuersalitatè adiectione particulæ (ferè) esse mitigandam, qua sanè ratione multae propositiones vniuersales verificari debent. Deinde per nomen etiam id accipiendum erit, quod vice nominis fungitur, sicut aperte habet Boetius. His limitationibus (quarum rationes breuitatis gratia, & ob nullam quae habere videtur, ijs quae superius tradita sunt probè cognititis, difficultatè, omittimus) munita conclusio, facile a cauationibus vindicabitur, & instantijs. Quod si roges, cur non verbi etiam infiniti, sicut infiniti nominis Aristoteles hic mentionem fecerit. Solutionem ex Boetianis verbis colligendam relinquimus. oportuerat quidem (inquit) volentem cuncta partiri ad differentias propositionum non solum infinita sumere nomina, sed etiam verba. Sed quoniam nouerat Aristoteles nomen quidem infinitum conseruare propositionem quam inuenisset (vt si in affirmatiua diceretur, affirmatiua seruari enunciationem, vt est, non homo ambulat, si in negatiua, negatiua seruari enunciationem, negatiua autè est, vt est, non homo non ambulat) Verba quoq; quae sunt infinita, iuncta in propositione, non affirmationem, sed perficere negationem, idcirco de his reticuit. quod haec magis quae ex verbo infinito sunt, ad vnã qualitatem pertinent propositionis, id est, ad negatiuam. Semper enim fit ex infinito verbo negatio. Sic Boetius, & plura postea eodè spectantia copiose admodum subiicit, quae apud ipsum requirant. Quia dicitur in priore parte probationis praemissae, non homo sicut & cetera infinita nomina, vnũ aliq; modo significare, intelligendum est id haecenus verum esse, & quia rem vnã positiuè designatam nomine finito, significat abnegatiuè, & quia omnem aliam rem ab eis quae finito nomine significantur, indeterminate designat ratione negationis infinitantis, vel (si magis cum Fabro loqui placeat) infinitantis, vt non homo (sicut dicit Boetius) ipsam significationem eius quod dicimus homo tollit, & vnã per se significationem surripit ac subruit. multa autè sunt quae intelligentium sensibus relinquuntur. In secunda autem parte insinuat manifestè, aliter & aliquando extensius se verbi vocabulo vti, quod ante finiuerit, vt scilicet etiam calus verborum verba dicantur, quoniam temporis conlignificatione praediti sunt, quos illic a vera ratione verbi exterminauerit. Ibi verò. Prima quidem affirmatio & negatio, &c. docens Aristoteles multiplicare simplices enunciationes tam affirmationes quam negationes, secundum subiecta finita & infinita, miro artificio ab eis incipit, quae sunt de est secundo adiacente, quod haec simplicissima existat. Deinde eas proponit, quae sunt de est tertio adiacente. Et tertio illas quae verbis adiectiuis constant. Neq; immerito. Cuncta enim adiectiua verba, in se quodammodo continent substantiuum verbum, & in ipsum sunt resolubilia, teste grammatica, nec repugnante ipsa philosophia, secundum quam entis conceptus, in omnibus alijs dicitur includi. Praeposuit etiã, ceteris partibus, vbiq; affirmatiuas & indefinitas negatiuas & vniuersales, quod illae his priores sint & simpliciores. Abstinuit autem ab ipsis singularibus & particularibus, aut quia singulares non possent variari secundum quantitatem, & particulares eadem sunt & aequivalentes indefinitis, aut quia ex multiplicatione indefinitarum & vniuersalium ostensa, satis constaret qualiter & singularibus & particularibus essent multiplicandae, quamq; nec in totum de particularibus tacuit, assignans eas vniuersalibus oppositas. Item quae nomine constant infinito post eas locantur, quae finitum nomen habent, quod hoc illo etiã sit prius & dignius, Et postremo eas quae sunt de praeterito vel futuro tempore, illis postposuit quae habent verbum presentis temporis, propterea quod omne futurum & praeteritum ab aliquo praesenti dependeat. Nisi enim aliquando praesens fuisset Adã esse, nunq; praeteritum esset Adã fuisse. Et ita de futuro. Quae nunc diximus, apud Aristoteles exemplis videre est diffusius declarata, vt non sit opus ea hic repetere. Quod si numerum propositionum multiplicatarum ab eo recenseras, inuenies quatuor oppositiones (id est, aggregata ex duabus oppositis, seu paria oppositarum, quomodo superius contradictione aliquando etiam ab Aristoteles accipi diximus) & octo propositiones de verbo est secundo adiacente, partim vniuersales, & partim indefinitas. Quas si multiplicaueris per tria tempora, praesens, praeteritum, & futurum, euadent xij. oppositiones, & propositiones xxiiij. Si verò his vniuersalibus & indefinitis etiam particulares & singulares adiunxeris, erunt xxxiiij. oppositiones, propositiones verò 48. ex verbo est secundo adiacente. Neq; pudet nos haec commemorare, in quibus scimus eruditissimos quosq; veterum operam insumere non piguisse, vt eorum monumenta liquidò declarant. Rogabit forsitan quispiam, cur assignatis atq; multiplicatis huiusmodi propositionibus de est secundo adiacente, non subindicauerit Philosophus, quo pacto haec sese habeant ad inuicem secundum consequentiam, quum id faciat in sequentibus, quae sunt de est tertio adiacente? Huic respondebimus. Aristoteles solo huius rei silèrio satis indicasse, nullam consequentiam consistere

Quo pacto intelligendum sit, omnè affirmationem & negationem ex nomine & verbo, vel ex innominato & verbo esse.

Incidit huiusmodi solutionis solutio, ex Boetio.

De enunciatione finiti multiplicata ex parte subiecti praedicati, variati penes finitum & infinitum, earum quoque ordine.

Questio incidens.

Responsio.

P ij

consistere in huiusmodi enunciationibus multiplicatis. Deinde idem satis aperte monstrat posterius, dum dicit de illis quæ habent verbum est tertium adiacens, Hæ autem quæ sunt de subiecto infinito sunt extra illas, &c. Inter has igitur nullam prorsus esse constat illationem, nisi forte quis ita mente captus sit, ut opinetur aliquam enunciationem inferre suam oppositam, aut existentiam vnius contradictorij inferre alterius existentiam: aut non existentiam vnius, non existentiam alterius. Quamvis enim contradictoria sese ab eodem auferunt, non tamen simul necessario sunt, aut non sunt. sed potest vnum esse, altero non existente. Sed de his hætenus. Post hæc declarat Philosophus, quo modo multiplicandæ sint propositiones de est tertio adiacente secundum nomen finitum & infinitum. Primo ratione prædicati, dum dicit, Quando autem est tertium adiacens, &c. Circa quod illud est in primis aduertendum, quod est dicitur tertium adiacens, quando post ipsum ordine constructionis expressè ponitur prædicatum materiale, aut eius pars, Vt quum dicitur homo est iustus, duplex solet assignari prædicatum, Prius est prædicatum materiale, quod est id quod denotatur conuenire subiecto, aut ab eodem remoueri. Alterum est prædicatum formale, quod nihil aliud est, quàm copula verbalis, vniens prædicatum materiale cum subiecto, aut separans ipsum ab eodem. Quale est verbum substantiuum, dum exprimitur prædicatum materiale. Neque hic curandum est, an est sic sumptum sit categorema, an syncategorema: id enim omnino impertinens est ad hanc rem. Huic consensit Boetius, asserens in hac homo est iustus, esse vnum subiectum & duo prædicata, est & iustus. Porro verbum substantiuum dicitur esse tertium adiacens, non quia tertio loco collocetur, (potest enim & primum & secundum & tertium locum habere in enunciatione, ut est homo iustus, homo est iustus, homo iustus est) Neque quia alicui adiacet tanquam tertio adiacens. sed quia adiacet, & secundum nostram intelligentiam & conceptionem tale verbum est, tertium locum obtinere debet. licet adiaceat tanquam secundum. Secundum enim nostram intelligentiam primum sumitur subiectum, de quo aliquid enunciandum est. Deinde secundo accipitur id quod de subiecto est enunciandum, secundum quandam compositionem aut separationem, atque hoc est prædicatum materiale, & illi priori tanquam fundamento cuidam adiacet. Postremo his duobus connectendis aduenit copula verbalis, consignificans compositionem quandam, quam (ut inquit Arist.) si ne compositis non est intelligere, quæ ob id tertia enunciationis pars non iniuria appellatur. Deinde hæc proximè videtur adiacere prædicato materiali, tanquam quædam forma materij propinquiori, & quam proximè respicit, de qua mediante adiacet ipsi subiecto, ob idque verbum substantiuum quod est tertium iuxta nostram intelligentiam, inter adiacentia secundum locum obrinet, estque quodammodo secundum adiacens, quia tertium non refertur proprie ad adiacens, sed potius aliquid subintellectum, tanquam si dicas tertia enunciationis pars adiacens alteri, licet inter adiacentia fuerit secunda. Aliter in his loquitur Boetius, asserens tertium ad adiacere referri, sed ipse aliter id verbum accipit, pro aduenire scilicet seu adesse constituendæ enunciationi. Ex his facile intelligitur, quid sit est secundum adiacens. Post hæc inter indefinitas de est tertio adiacente multiplicatas ex parte prædicati, dicit Philosophus, duas esse oppositiones, inter quas quidem propositiones duæ habent se ad affirmationem & negationem secundum consequentiam, ut priuationes: duæ verò minime. Huius particulæ diuersi diuersas dant expositiones, nos cæteris omissis eam persequemur, quam ex Boetij verbis partim collegimus, & ipsa Porphyrio se fatetur accepisse, sed interim a fastidiosa abstinēbimus prolixitate. Est igitur sensus eiusmodi, Earum quatuor propositionum de est tertio adiacente, quæ per variationem prædicati nunc finiti nunc infiniti, manente semper eodem subiecto, multiplicatæ sunt, duæ scilicet secunda (quam vocat Boetius negatiuam simplicem, quia finito constat prædicato) & quarta (quam idem negatiuam infinitam, quia infinito constat prædicato) & secunda secundum consequentiam ad affirmationem & negationem, quæ sunt prima & tertia, hoc est, sequuntur ad eas, quarta quidem ad primam, & secunda ad tertiam, sicut priuationes etiã sequuntur ad affirmationem & negationem. duæ verò reliquæ scilicet prima & tertia non sic se habent secundum consequentiam ad alias, quia non ex alijs sequuntur. Nominat autem priuationes duas negatiuas propositiones, constantes ex prædicatis priuatiuè oppositis, ut homo non est iustus, & homo non est iniustus, quæ sequuntur ad has, homo est iniustus, & homo est iustus, quarum secunda affirmatio est, prior verò scilicet homo est iniustus, hoc loco negatio appellatur, quia licet formam affirmationis in enunciando custodiat, re vera tamen habitum a subiecto tollit & abnegat, qua ratione etiã inter Aristotelicas propositiones tertia, quæ est homo est non iustus, negationis nomen sibi usurpauit. Et ut hæc res oculis subiecta clarior euadat, meliusque memoriæ insigatur, sunt propositiones eodem ordine dispositæ, quemadmodum

Quo modo multiplicandæ sint propositiones de est tertio adiacente.

Duplex prædicatum, materiale, & formale.

Boetius.

Quo pacto accipiendū sit illud iter, iter quas duæ se habent ad affirmationem, &c.

Quæ sint priuationes.

modum in penultimo capite primi Priorum Analyticorum, interpositis in medio etiam priuatorijs, hoc est, ijs quæ priuata habent prædicata, & litera a præposita significante eam quæ infert, quæ dicitur antecedens, c verò eam quæ infertur, quæ dicitur consequens.

a homo est iustus i. c homo non est iustus ij
 c homo non est iniustus. } a } homo est iniustus.
 c homo non est non iustus. } iij. } a } homo est non iustus. iij

Coniunximus priuatorias infinitas, quod ab eis paruo distarent discrimine, non tamen nullo, ut ex alibi dictis facile constiterit. Quod ergo primam sequatur quarta, & tertia secunda, nullo arbitramur esse ambiguum, & id postea ab Aristotele declaratur ibi, Ista verò nullus homo, &c. Quod verò prima & tertia non sequantur quartam & secundam, patet. Quia si nullus homo existeret, erunt hæc veræ, & illæ falsæ. Id ipsum autem declarans Boetius, accipit totum hoc homo iustus, item homo non iustus, vel homo iniustus, ut sit prædicatum, subintellecto quodam subiecto, in qua re astipulantem sibi habet Fabrum. Dicit ergo, Nam si verum est dicere, quoniam non est iustus homo, non est omnino verum quoniam est iniustus homo. De equo enim verum est dicere, quoniam equus non est iustus homo, Nam qui omnis homo non est, nec iniustus homo esse potest. Et alia plura in eadem sententiam. Verum hoc non esse secundum Aristotelis mentem, satis ex eo constat, quod semper per totius libri decursum acceperit Aristoteles huiusmodi propositiones, homo iustus est, homo albus est, vel est homo iustus, &c. ut in ipsis subijceretur terminus homo, prædicaretur verò iustus & albus. Deinde etiam non esset simplex enunciatio homo iustus est, si aliud aliquod subiectum accersas, non magis quàm hæc, vidi aquam, vel ista, sum homo albus, quum non simplicibus constaret extremis, & tamen vult Boetius, de talibus solum loqui Aristotelem, quæ simplices sunt affirmationes atque negationes.

Refellit Boetij expositio.

Posterius autem ibi, In vniuersalibus, &c. multiplicat Aristot. propositiones vniuersales de est tertio adiacente, assignando eis particulares oppositas, contra quæ secerat in his quæ habent est secundum adiacens, eam ob rem fortassis, ne quis falso suspicaretur, omnes oportere esse eiusdem quantitatis, quæ ex huiusmodi proueniunt multiplicatione. Quod autem sequitur, Sed non similiter in his contingit, angulares, &c. Intelligendum est de omnibus angularibus collectim & simul. Aliquas enim simul veras esse nihil prohibet, ut non omnis homo est iustus, & non omnis homo est non iustus, ut postea in textu declaratur. Mox autem, enumeratis etiam quatuor propositionibus indefinitis, in quibus eodem subiecto infinito semper manente, multiplicatio sit secundum variationem prædicati, addit, Plures igitur his non erunt oppositiones, hoc est, non poterunt assignari plures propositiones oppositæ eiusdem quantitatis, per multiplicationem secundum extrema finita & infinita, quæ octo prius enumeratæ in indefinitis. Nam si multiplicare inciperis propositiones variando ambo extrema secundum finitatem & infinitatem, nihil præter eas octo quæ ante sunt recensitæ, inde nascetur aut proueniet, ut patebit attentanti. Totum autem prouentum propositionum de est tertio adiacente, ex variatione subiecti aut prædicati secundum finitum & infinitum nascentium, in vnam summam colligere super sedemus, contenti semel tale quid in vnaquaque quantitate & tempore monstrasse in ijs, quæ habent verbum est tertium adiacens. Quod verò addit, Hæ autem de subiecto infinito sunt extra, &c. tale est ac si diceret, nullam habet consequentiam ad superiores, quæ ex finito omnes constant subiecto. Nam neque eas inferunt, neque ex eis rectè inferuntur, sicut quiuis facile perspexerit. Ibi autem, Illæ verò quæ non sunt, &c. multiplicat eas quæ continent verbum adiectiuum, quod scilicet in substantiuum verbum & suum participium est solubile, quemadmodum hoc loco attestatur Boetius, sitque hæc multiplicatio more earum, quæ sunt de est secundum adiacente. per solius subiecti e variationem secundum finitum & infinitum, non autem prædicati, propterea quod hæc nihil quàm aliam inducit qualitatem propositionum, quæ per se & seorsim a mutatione extremi finiti in infinitum, ad multiplicationes istas exigebatur. Et quod in vniuersali quantitate & præfenti tempore proponitur exemplum, similia quoque in particularibus, indefinitis, & singularibus, ac illis temporibus, quæ extrinsecus sunt, monstrat esse parata. Et quod nulla inter has sit cõsequij habitudo, ex superioribus liquere potest. Quod mox sequitur, Non enim dicendum est, &c. id intellige, in hac multiplicatione propositionum de verbo adiectiuo. Nam utique sic dicere licet, quum ipsemet ante similibus usus sit pronuntians, Sed non est hoc dicendum in hisce propositionibus multiplicandis. Nam si negandi particulam negatiuè coeperis, iam non differet hæc a tertia propositione assignata, nisi secundum quantitatem, quam non intendit hic mutare. Infinite verò accipere non licet, quia vniuersalitatis nota (omnis) quum nullius rei neque vniuersalis neque particularis significatiua sit, sed tantum

Cur in multiplicandis vniuersalibus vti Philo-sophus particularibus. Quomodo intelligendū est, Sed non in his contingit angulares esse, &c.

Quomodo accipiendū sit illud, Hæ autem de subiecto, &c.

Boetius.

Explicatio illius, Non enim dicendum est, &c.

vniuersaliter significatiua, non potest per vllam negationem infinitari, quum eiusmodi negationis natura sit & officium, significatū nominis finiti cui adhibetur tollere, quod hic nulum deprehenditur. An autem fieri possit, vt negatio infinitet id totū omnis homo, sicut quidam aiunt, non multum contenderimus, scientes eam apud Aristotelem & alios auctores, proximam tantum dictionem significatiuam infinitare solere. Quod verò omnis, nullum vniuersale significet, & multo minus singulare, ostendit Aristoteles ex eo, quod hæc propositiones, homo currit, & omnis homo currit, & similes, non aliò differunt, quam diuersa subiecti eiusdem acceptione, non nouæ alicuius significationis accessione, Alioqui enim oppositæ esse prorsus nequirent. Consequenter illic, Quoniam autē huic affirmationi, &c. probat quod ante dixerat, in vniuersalibus non contingere omnes angulares veras esse. Vtitur autē tali ratione. Hæc omnis homo est iustus, & nullus homo est iustus, non possunt esse simul veræ, quum sint aperte contrariæ, sed posterior sequitur necessariò istam, omnis homo est non iustus, ergo hæc duæ omnis homo est iustus, & omnis homo est non iustus, quæ erant inter illas angulares prima & tertia, non poterunt simul in veritate consistere. Quicquid enim repugnat consequenti bonæ consequentiæ, repugnat & antecedenti eiusdem. Post hæc autem ibi, In singularibus autem &c. ostendit quomodo negatiua responsio data ad singularem & vniuersalem affirmatiuam interrogatam de prædicato finito, diuersimodè sese habeat ad concludendum affirmatiuam de prædicato infinito. Ex negatiua enim responsione data ad singularem affirmatiuam, tanquam quodam antecedente imperfectè expresso, legitimè sequitur singularis affirmatiua de prædicato infinito: quod intelliges verum esse, supposita constantia subiecti, ne hic locus Philosophi repugnet illi priori, quo dicebat, Duæ verò minimè. Ex negatiua autem responsione ad vniuersalem affirmatiuam interrogatam data tanquam implicito antecedente, nō licet inferre vniuersalem affirmatiuam de prædicato infinito. Verbi gratia. Si roget quis, est ne Socrates sapiens? & respondeat alter, non: rectè sequitur ex responsione ea, modò Socrates sit, ergo Socrates est non sapiens, quæ virtute contradictoria est illi, Socrates est sapiens. Infert enim hanc, Socrates non est sapiens, quæ verè contradictoria est illius. Si quis autem rogetur, num omnis homo sit sapiens, & respondeat non, ex huiusmodi responsione non licet inferre, quod omnis homo est non sapiens, quia virtute est contraria illi interrogatæ, quum inferat hanc, nullus homo est sapiens. Respondens autē negatiuè, non volebat contrariam asserere, sed tantum contradictoriam. Atq; ob id ex illa negatiua responsione tanquam antecedente implicito sequitur, ergo non omnis homo est sapiens, quod consequens est æquiualens illi responsioni, imò prorsus idem, differens tantum secundum implicitum & explicitum, quod quidem consequens verè contradicit vniuersali illi affirmatiuæ interrogatæ. Et ex ipso supposita constantia licet inferre, ergo quidam homo est non sapiens. Quare ex negatiua responsione data ad vniuersalem affirmatiuam interrogatam, eadem supposita constantia, sequitur particularis affirmatiua de prædicato infinito, & non vniuersalis negatiua, quæ quidem particularis affirmatiua de prædicato infinito virtute contradicit illi vniuersali affirmatiuæ. Infert enim verè illius contradictionem. Est ergo discrimen, quod hic ponit Aristoteles inter singulares & vniuersales, in interrogationem affirmatiuam de prædicato finito, licet inferre supposita constantia subiecti, affirmatiuam de prædicato infinito: ita quoq; non dissimiliter ex responsione tali assignata affirmatiuæ interrogationi de prædicato infinito licebit inferre affirmatiuam de prædicato finito, vt facillè ostenditur exemplis. Appellatur autem hic constantia, actualis existentia alicuius, secundum quam dicimus rem existere seu esse superstitem, vel (vt nunc ferè definiunt logici) propositio significans rem aliquam esse, siue propositio affirmatiua de est secūdo adiacente. Vt Socrates est.

Ibi autem, Nomina quidem & verba infinita, &c. manifesta ratione demonstrat, infinita nomina & verba, licet quodammodo videantur, non tamen esse negationes, hoc est negatiuas enunciationes, Et quod ille qui solum dicit non homo, non magis quam is qui dicit homo, verum vel falsum dicit, hanc habet rationem, quia ille rem dicit incertam indeterminatamque.

Mox ibi, Hæc autem omnis homo, &c. declarat quod ante dixerat, hæc autem de subiecto infinito sunt extra, &c. exemplo simul ostendens, eas quæ sunt infiniti subiecti similem habere consequij habitudinem inter se, quam habebant illæ quæ erant subiecti finiti. Et quoniam in multiplicandis propositionibus, & etiam ante in superioribus ordinem partium enunciationis sæpiusculè inuertit, nunc præposito verbo nomini, nunc nomine præposito ipsi verbo, vt magis etiam patet in Boetiana translatione, ideo ne quis inde aliquam suspicaretur sensuum oriri diuersitatem, subiecit in fine capitis, nomina & verba transposita, &c. Cuius loci hæc est

sententia.

sententia. Per solam transpositionem nominum & verborum, vel etiam aliarū partium orationis, cæteris omnino inuariatis, non redditur alius & alius sensus ipsius enunciationis. Vt hæc idem significant, homo est albus, albus est homo. est homo albus, homo est albus, &c. retento semper eodem subiecto atq; prædicato. Adieciimus, cæteris omnino, &c. Nam si transpositionem (vt sepe fit) sequeretur aliqua mutatio acceptiois terminorū, vel alterius cuiuspiam, quod ad sensum facit orationis, non relinqueretur eadem planè significatio. Vt nō idem significant, Ioannes rogat te amore sui ne hoc facias, & Ioannes rogat ne hoc facias amore sui. Non omnis homo est albus, & omnis homo non est albus. Omnis homo est albus, & omnis albus homo est: si in posteriore subiiciatur totū hoc albus homo. Erit enim vera, priore existente falsa. Placet interim ex Boetij in hunc passum adnotatione, non nihil in medium adducere. Quomodo docunq; (inquit) ordinem terminorum permutaueris, eadem sine dubio significatio permanebit. Et hoc quidem fortasse oratoribus vel poetis nō eodem modo perspicendum est, quo dialecticis. Etenim quantū ad compositionem orationis spectat, maximè differt, quo verba & nomina prædicationis suæ ordine proferantur. Multum enim interest in eo quod ait Cicero. Ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna seruauit, ita dixisse vt dictum est, an ita. Ad hanc te amentiam peperit natura, exercuit voluntas, seruauit fortuna. Sic enim minor est sententiæ magnitudo, minusq; in ea lucet id, quod si sic componatur eminet, & sese vel nolentibus hominum auribus animiq; patefacit. Rursus quum dicit Virgil. Pacis imponere morem, Potuisset seruare metrum si ita dixisset, moremq; imponere paci, sed esset debilior sonus, nec eo ictu versus tam præclarè, vt nunc, compositus diceretur. Ergo non idem valet oratoribus vel poetis, verborū nōnunquam ordo mutatus. Quod enim ad compositionem spectat, multū in ordine sermonum ornamenti reperietur. Dialecticis verò, quibus nulla est ad orationis lepore cura loquendi, a quibus sola veritas perscrutatur, nihil differt quolibet ordine verba & nomina permurentur, quū tamen eandē vim, quā prius, in significatione retineant. Sed nec apud ipsos modis omnibus permutato ordine, dictionis eadem semper vis significatioq; seruatur. Hæc enim particula, quæ negatiua est, id est, non, multum valet multamq; differentiam perficit, variis adiecta locis. Hucusq; ille. Cætera quæ addit, breuitatis studio præmittimus.

Probat verò Arist. exemplo, nomina & verba transposita idem significare. Nam alioqui id absurdi consequeretur, vt vni affirmationi plures sint oppositæ negationes in eodem genere oppositionis, vt satis dilucidè in litera ostenditur. Neq; committit petitionē principij, assumens hanc, non est homo albus, esse negationē istius, est albus homo, quia id manifestissimum esse potest satisq; cōstare ex definitione oppositarū in præcedenti libro assignata. Sunt enim istæ eiusdem de eodem, &c. Quamuis autē sufficere hæc credamus, intelligendis iis quæ ab Arist. in hoc capite sunt tradita: paucis tamē adiciendum esse putauimus, quid recentiores de modo argumentandi ab affirmatiua ad negatiuam, & contra, prædicato variato secundum finitum & infinitum, cuius hoc capite fit mentio, docere soleant, latius scilicet eum ad quoduis propositio num genus tendentes. Expediunt ergo rem istam duabus conclusionibus. Prior est. Ab affirmatiua ad negatiuam bona est consequentia, prædicato variato secundum finitum & infinitum respectu eiusdem subiecti. Cuius ratio est, quia alioqui duo contradictoria de eodem dicerentur, quod facillè est ostendere. Vt sequitur, homo est equus, ergo homo nō est non equus. Cæterum vt hæc regula vniuersaliter sit vera, nonnullas adiciunt cōditiones obseruandas. Prima, vt totum prædicatum mutetur secundum finitū & infinitum. Quare nō valet illatio, ego video equum, ergo non video non equum. Possum namq; simul videre equum & non equum. Neq; hæc, alinus est non hominis, ergo alinus non est hominis. Secunda est, quando fit argumentatio in propositionibus de præterito vel futuro, oportet in antecedente tempus vniuersaliter accipi, vel in consequente particulariter, aut cum relatiuo identitatis. Vt non sequitur, homo fuit albus, ergo homo non fuit non albus. Sed sequitur, homo semper fuit albus, ergo homo non fuit non albus. Item rectè sequitur, homo fuit albus, ergo aliquo tempore, vel eodem tempore nō fuit non albus. Huius causa est, quia alioqui procederetur a nō distributo ad distributum, quod est generale argumentationis vitium, vnā cum cæteris hinc exclusum. At dicit aliquis. Ita etiam a non distributo ad distributum proceditur, quando copula fuerit presentis temporis, vt homo est albus, ergo homo non est non albus. Tempus enim præsens consignificatum per verbum, etiam, hic distribuitur in secūda, & non in priore. Ad hoc respondetur, id non esse inconueniens in tempore præsentis, propterea quod præsens tempus aut vnum solum est, si de instanti loquamur, aut si plura sint tempora præsentia, ea tamen in eadem aliqua parte necessariò communicant, omniaq; includunt præsens instans, tanquam terminum communem.

Noia & verba transposita idē significantia.

Probat, non omnes angulares in vniuersalibus veras esse

Quid constantia.

Secūda recentiorū opinionē de modo rationandi ab affirmatiua ad negatiuam, ac cōtra, prædicato variato penes finitū ac infinitū. Prior cōclusio. Obseruadæ cōditiones Prima. Secunda.

Obiectio.

Dilutio.

munem. Vnde fit, vt nihil in vno fieri verè dixeris, quod non itidè in omnibus. Nihil enim fit in hac hora præfente, quod non fiat in hoc die, & menfe, & anno. Fiet tamè aliquid hoc anno, & non hoc menfe fiet, aut fit: & ita de præterito tempore sentiendum est. Ob idem generale vitium non valet hæc argumentatio. In aqua sunt non pisces, ergo in aqua non sunt pisces. quia participium entia inclusum in verbo sunt, capitur in consequente vniuersaliter, & non in antecedente. Veruntamen hic non prædicatum, sed subiectum mutatum est secundum finitum & in finitum, id quod manifestius est, quàm vt probatione indigeat. Tertia est. Si fit argumentatio in modalibus propositionibus de possibili, modus in negatiua non debet negari. Hinc non sequitur Socratem possibile esse non album, ergo Socratem non est possibile esse album, sed inferendum est, ergo Socratem possibile est non esse album. Si verò fuerint propositiones de necessesse, poterit modus in secunda vel affirmari vel negari. Exempla prolixitatis vitandæ gratia omittuntur. Quarta addunt nonnulli, ne in terminis relatiuis argumentemur. Putant enim non sequi. Hic est pater, ergo non est non pater. hoc est non simile, ergo non est simile. Sed hoc alijs relinquatur discutiendum. Nobis apparet, parum habere probabilitatis, vt vir multis probibus dicatus dicatur esse non pater, aut lac non simile, quod sit non simile carboni. Addunt & quinta, vt in hoc argumentandi genere a terminis diuinis abstineamus. Cui nos libèter parentes, theologis eam rem relinquimus, ne falcem in alienam messem videamur mittere. Excedit enim ea materia caprum iuuentutis, quam nos instituendam suscepimus, & non satis pro sua sacrosancta dignitate tractata polluitur atque vilescit, quod quidè lummo opere in illis qui nondum solido roborati sunt ingenio, neque per ætatem sublimia mente possunt attingere, est cauendum. Nemo ergo a nobis talia in dialecticis expectet. Posterior conclusio seu regula est. A negatiua ad affirmatiuam valet consequentia, prædicato variato secundum finitum & infinitum, dummodo ritè ponatur constantia subiecti. Vt homo non est iustus, & homo est, ergo homo est non iustus. homo non est non iustus, & homo est, ergo homo est iustus. Hi non sunt videtes, & sunt, ergo sunt non videntes. Sine constantia non sequitur. Hircoceruus non est leo, ergo hircoceruus est non leo. Et ponenda est ritè constantia, scilicet secundum exigentiam copulæ, nonnunquam addito etiã relatiuo identitatis, si fuerit determinatio accepta non vnica acceptione. Hinc non sequitur, Socrates non fuit albus, & Socrates est, ergo Socrates fuit non albus. Ponenda enim erat constantia hoc pacto, & Socrates fuit. Item non sequitur. Socrates aliquo tempore non fuit albus, & Socrates aliquo tempore fuit, ergo Socrates aliquo tempore fuit non albus. Alicuius hominis equus non est animal, & alicuius hominis equus est, ergo alicuius hominis equus est non animal. quia proceditur a termino in antecedente sæpius determinatè sumpto, ad eundem semel determinatè sumptum in consequente respectu termini infiniti, qui equiualeat termino distributo. Sic igitur poni debebant dictæ constantiæ, & eodem tempore Socrates fuit, & eiusdè hominis equus est. Sed obijcitur. Rectè sequitur, aliquis homo non est equus, & aliquis homo est, ergo aliquis homo est non equus, & tamen committitur idem vitium. Responsio. Hæc propositio (aliquis homo est) æquiualeat vniuersali, & ideo licet dictio homo bis in antecedente sumatur determinatè, tamen id vitiosum non est, quia semel virtute distribuitur. Vbi verò neutra propositio æquiualeat vniuersali, semper vitiosus est hic argumentandi modus, vt aliquis homo non fuit albus, & aliquis homo fuit, ergo aliquis homo fuit non albus, quæ tamen argumentatio bona erit, si constantiam sic exprimas, omnis homo fuit. Præter eam conditionem, quæ superiori conclusioni prima assignata erat, & huic etiam peræquè seruit, obseruandū hic est in primis, vt prædicatum antecedentis si fuerit vniuersale, distribuat. Hinc non sequitur. Homo aliquod animal non est, & homo est, ergo homo est non animal. Sed hoc sophisticè videtur olere. Secundò obseruandum est, vt non in modalibus argumentemur. Non enim sequitur. Socrates possibiliter non est homo, & Socrates possibiliter est, ergo Socrates possibiliter est non homo. Nec valet quod quidam dicunt, constantiam non conuenienter esse positam, & ob id non esse illationem bonam, sed hoc modo debere assignari, & Socrates eodem tempore possibiliter est. Nam hæc constantia etiam vera est, neque repugnat præcedenti expositioni. Omnium enim rectè philosophantium concors sententia est, quod res contingens incerto & determinato quopiam tempore futuro potest esse, & potest non esse, licet non possit simul esse & non esse. In modalibus tamen de necesse non negato, posita constantia eiusdem modi, rectè sequitur. Vt Socrates necessariò non est lapis, & Socrates necessariò est, ergo Socrates necessariò est non lapis. Adijciunt tertiam conditionem, ne prædicatum sit alterius numeri, quàm subiectum. Dicunt enim non sequi, equus non est homines, & equus est, ergo equus est non homines. Duo homines sunt equus, & sunt, ergo sunt non equus. Idem erit si prædicatum fuerit collectius terminus

terminus, non autem subiectum, vel contra. Talis enim significatione pluratius habetur. Verum hæc res problematica est, quibusdam contenditibus hoc principium, De quolibet est affirmatio &c. quatenus applicatur terminis, solum habere veritatem, quum subiectum fuerit eiusdem numeri cum contradictorijs: alijs oppositum asseuerantibus. Cuius quidem difficultatis arbitrium est penes loquendi rationem. Et licet Arist. in litera dixerit aperte, & illas quæ sunt de subiecto infinito non habere consequentiæ vinculum cum ijs quæ erant de subiecto finito, quod sanè simpliciter verissimum esse constat. Iuniores tamen paulo profundius considerationem intendentes circa hanc rem, duas fecerunt conclusiones. Vna est. Ex affirmatiua, subiecto variato secundum finitum & infinitum, licet inferre negatiuam de modo loquendi in consuetudo, ne scilicet procedatur a non distributo ad distributum, vt sequitur. Non Socrates est Plato, ergo Socrates non est Plato. Non homo est animal, ergo homo aliquod animal non est. Quod facile ita poterit ostendi, nam sequitur. Non homo est animal, ergo animal est non homo per conuersionem simplicem. Et deinde sequitur, animal est non homo, ergo animal non est homo, prædicato variato secundum finitum & infinitum. Vterius autem sequitur, per conuersionem, animal non est homo, ergo homo aliquod animal non est. Ergo a primo ad vltimum rectè sequitur, non homo est animal, ergo homo aliquod animal non est. Vel (quod in idè redit) homo non est omne animal. Secunda est. A negatiua ad affirmatiuam subiecto similiter variato, valet consequentia, si subiectum antecedentis capiatur vniuersaliter, & ponatur constantia prædicati eius, nec distribuat subiectum consequentis. Vt nullus homo est albus, & album est, ergo non homo est albus. Quod probatur, nam sequitur per conuersionem simplicem. Nullus homo est albus, ergo nullum album est homo: Deinde a negatiua ad affirmatiuam, prædicato variato secundum finitum & infinitum rectè sequitur, nullum album est homo, & album est, ergo omne album est non homo, & vltra sequitur per conuersionem, omne album est non homo, ergo non homo est albus. Quare a primo ad vltimum benè sequebatur, nullus homo est albus, & album est, ergo non homo est albus.

In secundum caput, quod est de coniunctis & diuisis prædicatis, atque ipsorum consequentia, scholia.

Tractaturus in hoc capite Aristoteles de consequentijs enunciationum constantium ex pluribus prædicatis, nunc diuisim, nunc coniunctim sumptis, vt vnum. Non abs re in principio expedit, nonnulla de differentia enunciationis vnus & plurium, quod facilius intelligatur, quæ prædicata diuisim de aliquo dicta, inferri queant coniuncta vt vnum, & quæ non. Affirmatio & negatio vna sumi debent, sicut sumebantur in textu de enunciatione, maxime, quo ad priorem partem definitionis, quia hypotheticarum nulla hic fit mentio. Prædicatum vnum dicitur, quod significat rem vnam secundum substantiam, vel plura ex quibus fit huiusmodi res vna, vt homo. Item animal rationale mortale. Attenditur enim hic vnitas prædicati aut subiecti, non ex vnitate vocis, sed ex vnitate rei, per vocem significatæ, quam interim etiam vnitas vocis requiratur. Nam si quis hæc tria, animal, rationale, mortale, non continua prolatione, sed per interualla de homine enunciet, non erit affirmatio vna, sed plures, quia hæc tria sumuntur tanquam distincta, & non tanquam rem vnam & eandem constituentia, vnde nec huiusmodi partibus interponenda est coniunctio, cui proprium est diuersa coniungere, sed enunciantia sunt coniuncta, & tanquam vnum quoddam constituentia, Arist. verò coniunctione interponens cum ait, (vt homo est & animal, & bipes, & mansuetum) non affirmationem vnã enunciat, sed materiam ponit duntaxat, ex qua potest vna fieri affirmatio, capitque mansuetum pro quadam hominis differentia. Dialectica interrogatio, est interrogatio contradictiõnis, id est, quæ pro responsione petit vel propositionem in ipsa interrogatione explicitam, vel eius contradictoriam. Oportet enim (vt inquit textus) dialecticam interrogationem vtramque partem contradictionis interrogare, vt interrogatus vtram partem velit enunciare, possit eligere. Fitque duobus modis. Priore sic, vt tantum altera pars contradictionis explicitè ponatur in ipsa interrogatione, & tunc seruit propositioni dialecticæ, vt est ne contrariorum eadem disciplina: Posteriore verò sic, vt exprimat vtramque partem contradictionis, vt vtrum mundus sit æternus an non. & tunc seruit problemati, vt patet ex primo Topicorum. Interrogatio vna est, quando propositio quæ explicitè interrogatur, est vna. Plures, quando ipsa propositio est plures. Interrogatio vna, vnam petit responsionem. Interrogatio plures, non vnam, sed plures petit responsiones, vt docetur in Elenchis. Interrogatio verò quod quid est, qua queritur quid res aliqua sit, certam ac vnicam petit responsionem, sicut & cæteræ quæstiones demonstratiuæ, vnde patet, quod multum differt a dialectica interrogatione. Sed obijcias, quæstioni an est,

Pro consequentijs subiecto variato penes finitum & infinitum prior conclusio.

Posterior.

Si vnũ de pluribus, vel plura de vno.

Quid prædicatum vnum.

Quid dialectica interrogatio.

Quid interrogatio vna

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Conclusio posterior.

Vna conditio obseruanda.

Secunda.

Tertia.

an est, & quæstioni quia est, quæ demonstratiuæ sunt, tam affirmatiuè quæ negatiuè responderi potest, ergo quædam demonstratiuæ interrogationes indifferenter vtravivis contradictionis partem quærent. Respondendum negando consequentiam. licet enim forma quæstionis vtravivis admittat responsionem, tamen demonstrator eam duntaxat partem sibi petit responderi, quæ certa est & indubitata, quia alteram partem non potest accommodare ad suam disputationem doctrinalem. Dialecticus verò in vtravivis partem debet esse paratus, ut quicquid respondens dederit, statim in suam transferat disputationem. Hinc capite secundo primi Posteriorum definitur propositio dialectica, quæ similiter vtravivis partem accipit. Demonstratiua verò, quæ determinatè alterum quod est verum. Ibi, Eorum quæ diuisim prædicantur, &c. Ponit Aristot. hanc diuisiõnem. Eorum quæ diuisim prædicantur de aliquo subiecto, Quædam de eodem prædicantur composita sic, ut sint vnum prædicatum, Quædam verò non. Diuisim prædicari, est prædicari in diuersis propositionibus. Coniunctim verò est prædicari in eadem propositione sine coniunctione media, ut in hac propositione, homo est animal rationale, hæc duo prædicata, animal & rationale prædicantur coniunctim seu composita, suntque vnum prædicatum, ut ex dictis patet. Sed diuisim prædicantur cum dicitur, homo est animal, & homo est rationalis. Verum si omnia quæ diuisim prædicantur, dicerentur etiam coniuncta prædicari, ut vnum, multa sequerentur inconuenientia. Quorum primū est processus in infinitum in iisdem prædicatis. Secundum, Admissio enunciationis plurium pronis. Tertium, Nugatio explicita & manifesta. Quartum, implicita latensque nugatio, quæ omnia satis patent in litera, Ibi, Quando autem id fiat dicitur, &c. Ponit Aristoteles duas regulas, quibus comprehendit ea prædicata, quæ diuisim quidem prædicantur, sed non possunt sic coniuncta prædicari ut sint vnum. Prior est. Prædicata quæ per accidens, aut de eodem, aut alterum de altero prædicantur, ea non erunt vnum, Quam sic interpretatur Faber. Prædicata quæ prædicantur de eodem per accidens, id est, tanquam de suo subiecto, vel alterum de altero per accidens, id est, tanquam accidens de accidente, ea non erunt vnum, sic videlicet, ut clausula (per accidens) priori parti regulæ iuncta, aliter accipiatur, quam cum repetitur in secunda parte eiusdem regulæ. Sed obijciatur, sciens & grammaticus prædicantur per accidens de eodem subiecto, & tamen nihil obstat quo minus sint vnum, cum sint genus & species, ergo male dicitur regula, sub disiunctione, quod ea quæ per accidens prædicantur, aut de eodem, aut alterum de altero, non erunt vnum. Respondendum est, vel regulam hanc non omnino vniuersaliter esse veram, vel certè coniunctionè disiunctiuam pro copulatiua poni, quam forte suffecisset secunda regulæ pars, quia quocumque alterum prædicatorum prædicatur de altero, ut accidens de accidente eiusdem subiecti, ea non erunt vnum. Posterior regula est. Illa prædicata, quorum alterum alteri inest, etiam non erunt vnum. Cæterum, multis modis contingit, sic vnum prædicatum alteri inesse, ut non sint vnum. Primò, si idem prædicatum de aliquo diuisim dicatur, ut Ioannes est albus, & Ioannes est albus, ergo est albus albus. Secundò si prius prædicatum secundum rem & vocem sit posterioris, aut contra posterius pars prioris, ut Ioannes est albus, & Ioannes est homo albus, ergo Ioannes est albus homo albus. Item Ioannes est homo albus, & Ioannes est albus, ergo Ioannes est homo albus albus. Tertio, Si posterius essentialiter includatur in priore, ut Ioannes est homo, & Ioannes est animal, ergo est homo animal. Sed cur istud prædicatum (homo animal) minus est vnum, quam istud, animal homo? Respondeo, quia est inepta compositio, ineptaque eiusdem repetitio. Nam magis commune, non est apta determinatio minus communis, sed contra, ut patet ex ijs quæ tradeda sunt in syntaxi circa figuram appositionis. Iam si roges, an Aristoteles, his duabus regulis comprehenderit omnia prædicata, quæ sic diuisim dicuntur de aliquo, ut non possint de eodem coniunctim dici, ut sint vnum. Respondendum quod non, quia non comprehendit ea prædicata, quorum alterum est subiectum, alterum verò accidens eius, ut Ioannes est homo & est albus, ergo est homo albus, ob id forsitan, quod hæc tam vicina sint ijs quæ prædicantur coniuncta ut vnum, ut semper bonam efficiant consequentiam, licet non reddant propositionem vnam. Imò non desunt, qui hæc etiam vnum vocari putent, maximè in his regulis, ob id (ut suspicor) quod Aristot. in diuisione eorum quæ diuisim prædicantur, enumerat hominem & album, inter ea prædicata, quæ prædicantur composita ut vnum, cum ait, & quod est homo & albus, & homo albus, verum id Aristot. familiare est, non semper uti veris exemplis, sed interdum etiam falsis, verorum tamen speciem præ se ferentibus, ut primo Physicorum disputans de principijs rerum naturalium, introducit materiam & formam rerum artificialium, & alia huiusmodi, quæ non sunt vera principia rerum naturalium, sed cum ipsis magnam habent affinitatem

Quid sit diuisim prædicari, & quid coniunctim

Prior regula.

Obiectio.

Dilutio.

Posterior regula.

Quæstio.

Responsio.

affinitatem & similitudinem. Sunt autem quædam prædicata, quæ de se prædicantur ut accidens de accidente, in quibus tamen videtur hic modus argumentandi etiam locum habere, licet non efficiant propositionem vnam, ut Ioannes est vir, & est quietus, ergo est vir quietus: Catharina est mulier, & est garrula, ergo est mulier garrula. Verum quia plerumque horum prædicatorum sunt huiusmodi, ut alterum eorum non solum natum sit determinare subiecti, de quo ambo dicuntur, sed etiam alterum prædicatum, ratione formæ per ipsum significatæ. Ideo in his non semper valet consequentia, etiam si aptæ cohæreat, ut Ioannes est excellens, & est grammaticus, ergo est excellens grammaticus. Nam istud prædicatum (excellens) non solum potest determinare hominem, de quo ambo dicuntur, sed etiam grammaticum, ratione formæ per ipsum significatæ. & ideo intellectus ad diuersa refertur, etiam tale prædicatum nunc diuisim nunc coniunctim de homine prædicatur. Post hæc autem ibi, At fit ut eadem. Tradit Aristoteles modum argumentandi à coniunctis prædicatis ad diuisa, declarans id exemplo vnico, & mox subiiciens exceptiones, in quibus non licet ex prædicatis coniunctis inferre diuisa. Prior sic habet. Quando est oppositio inter prædicata diuisim sumpta, ut aliquid est homo mortuus, semper falsum est eadem coniunctim atque diuisim dici. Ea dicuntur opponi diuisim sumpta, quæ sumpta in diuersis propositionibus non possunt de eodem verè dici. Horum autem quædam tam coniunctim, quam diuisim sumpta opponuntur, ut homo est equus, in quibus locum non habet hæc exceptio, quia tam antecedens quam consequens est manifestè falsum aut ineptum. Quædam verò diuisim quidem dicta opponuntur, sed coniuncta prædicantur de eodem, & de his loquitur dicta exceptio, ut hæc imago est homo pictus, ergo hæc imago est homo. cadauer est homo mortuus, ergo cadauer est homo. Annotat quidam, dictionem (mortuum) in exemplis textus nomē esse, non participium, quia quando participium est, tunc potest enunciari de homine resuscitato. Verum ea annotatio non videtur multum habere momenti apud Aristotelem, qui resurrectionem non agnouit. Altera exceptio est. Quando alterum prædicatorum secundum accidens prædicatur, tunc prædicata non rectè inferuntur diuisim de eodem subiecto. Neque enim sequitur, Homerus est poeta, ergo Homerus est. Illud dicitur secundum accidens prædicari, quod ratione adiuncti de aliquo prædicatur, de quo non prædicaretur per se sumptum, siue illud adiunctum sit determinatio ampliatis, siue diminuens, siue distrahens, aut alio quouis modo immutans alterius significationem, atque acceptionem, ut in hac enunciatione, Aethiops est albus secundum dentes, dictio albus prædicatur secundum accidens de Aethiope, quia prædicatur tantum ratione adiunctæ particulæ (secundum dentes) Per se verò albus nunquam de Aethiope prædicabitur. Similiter in his, Petrus est magnus philosophus, est bonus dux, prædicata hæc, magnus & bonus, secundum accidens dicuntur de Petro. Ex quo facile intelligitur, omnia exempla quæ ad priorem exceptionem pertinent, etiam ad hanc pertinere, sed non contra, quia frequenter euenit, ut alterum secundum accidens prædicetur, non tamē sit inter ipsa oppositio, ut Homerus est poeta. Neque enim inter se repugnant hæc duo prædicata, esse, & esse poetam, quia si Homerus viueret, ambo de eodem verè dicerentur. Patet secundò, exempla prioris exceptionis in hoc differre à reliquis exemplis secundæ exceptionis, quod licet ex his non rectè colligatur à coniunctis ad diuisa, tamen fieri potest, ut ipsa diuisim sumpta verè de eodem subiecto enuncientur, illa verò neque bonam efficiunt consequentiam, neque vnquam de eodem subiecto prædicantur, ut hæc imago est homo pictus. In priori exemplo literæ, particula (ut poeta) declarat quod dicitur aliquid, perinde ac si quis dixerit, vrina est ægra, ut febris indicium. Et Boetius non magnoperè de vocibus anxius declarat exemplum in hac propositione, Homerus est poeta. Dicuntur autem huiusmodi vocabula poeta, orator, &c. latentem quandam obtinere vim ampliandi ad præsens tempus & præteritum. Poetam enim vocamus, qui poema aliquod insigne conscripsit, præsertim si id nondum iniuria temporum interciderit, sed etiamnum extet, cuius præclari operis seu monumenti gratia dicitur autor immortalis viuere in posterorum memoria. Alterum exemplum est, male sequitur, non ens est opinabile, ergo non ens est. Potest autem opinabile bifariam intelligi, Vno modo, ut sit idem quod fictitium seu imaginarium, hoc est, in sola imaginatione positum, quomodo chimera, tragelaphus, syren, gorgon, sphynx, & id genus fabulosa monstra, opinabilia dicuntur, atque ita opinabile erit determinatio distrahens ipsum ens seu verbum esse à suo principali significato, ut iam non pro re essentiã aliquã habente sumatur, sed quæ intellectu tantum comprehenditur, nulla ipsius in rerum natura subsistente substantia. Neque difficultatè pariet, quod in fine dicitur, Opinio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est. Alio modo opinabile intelligi potest omne id, de quo opinio potest haberi. Quomodo etiam homo

Prior regula à coniunctis ad diuisa.

Posterior regula à coniunctis ad diuisa. Quid dicitur secundum accidens prædicari.

Boetius.

Opinabile acceptio duplex. Prior.

Posterior.

Q & lapis

& lapis opinabiles dicuntur. Eritque hoc modo ea vox determinatio ampliata ad omnes temporum differentias. Cæterum sic accepto nomine opinabilis, non videtur verum quod additur, opinio enim eius &c. Nam non solum de non ente, sed etiam de ente habetur opinio, id est, assensus infirmus, seu formidolosus. Sed cautè obseruandum est quod dicitur opinio eius, intellige non entis. Erit ergo non absurdè hæc sententia. Omnis opinio vera quæ de non ente habetur, sublata omni ampliatiōe, necessario est negatiua, auferens à non ente ipsum esse simpliciter, vel certè esse hoc aut illud. Quid intersit inter opinionem & scientiam, alio loco est declarandum. Explicuimus hucusque duplicem argumentandi rationem hoc capite ab Aristotele tractatam, à diuisis scilicet prædicatis ad coniuncta, & e contrario à coniunctis ad diuisa, idque affirmatiuè duntaxat. Quod si quis quædam modum negatiuè in his argumentandum sit scire desideret, aduertat diligenter utendum esse illa regula catholica, Ex opposito contradictorio consequens sequitur contradictorium antecedens, Ut quia sequitur à diuisis ad coniuncta affirmatiuè, Petrus est homo & albus, ergo Petrus est homo albus. Ideo recurrit consequentia à contradictorio consequentis ad antecedentis contradictorium hoc pacto, Petrus non est homo albus, ergo Petrus non est homo, vel Petrus non est albus. non autè licuisset hic inferre, ergo Petrus non est homo, & non est albus, quia hoc consequens non contradicit antecedenti prioris consequentiæ bonæ. Quo pacto autem à coniunctis subiectis ad diuisa & e contrario, tum affirmatiuè, tum negatiuè valeat argumentatio, partim ex ijs quæ hoc capite dicta sunt, partim ex loco à toto in modo ad partem, & contra, vel à superiori ad inferius colligendum est.

His de terminatis, videndum est.

Literæ Aristotelicæ expositione.

Dubitatio incidens.

Dilutio.

Vindicant sibi non immeritò singularem tractatum, enunciationum illarum quæ modales à modis his, possibile, contingens, impossibile, & necesse, quibus compositio prædicati cum subiecto afficitur, sunt appellatae. Aliter enim quodammodo in his oppositio consideratur, quam in illis de inesse, hoc est, in quibus prædicatum significatur simpliciter subiecto conuenire atque inesse vel non inesse, citra talium modorum determinationem. Quam rem primum hoc capite in quaestione vertens Arist. allatis ad utramque partem argumentis, tandem definit. Argumentatur ergo in initio, contradictionem (quæ est potissima oppositionis species, sub qua etiam reliquæ sunt intelligendæ) in hisce modalibus sumendam esse, adhibita negatione ad verbum, & non ad modum. propter ea quod in illis de inesse, siue verbum substantiuum contineant, siue adiectiuum, contradicendo negationem necesse est ad verbum apponere, & non ad aliud, quemadmodum in litera declaratur exemplis tribus, in quorum duobus primis, extrinsecus intelligendum est subiectum aliquod, veluti pronomen hoc, vel simile quippiam, ut prædicatum primæ sit homo, secundæ verò hoc totum, homo albus. Quod verò huius, hoc est albus homo non sit hæc negatio contradictoria, hoc est non albus homo, probat Arist. quia si lapidè demonstramus, ambæ inuenientur fallæ, quæ tamen oporteat alteram contradictoriarum perpetuo veram esse. Et prioris quidem falsitas manifestaria est. Posterioris autem ex eo ostenditur, quod si lapis sit non albus homo, sequetur lapidè & non album esse, & esse hominè. Nam negationem infinitatè autorum vltus & communis hominum intelligètia solum in proximam dictionem protendere a solet, & in tota oratione, de quo alibi non nihil etià dicebamus. Ex eo quod hic dicitur à Philosopho, nihil differre, siue quis dicat, homo ambulat, siue homo est ambulans, sumpturunt forsitan argumentum, verbum est tertium adiacens nullam habere significationem, sed esse merum syncategorema, principaliter significans compositiuè seu vnitiuè, ut & alia verba consignificant quidem, sed non principaliter, quæ aliam habeant præcipuam significationem. Nam si conceptum entis significaret id verbum, non essent prorsus eadè illæ propositiones, quæ altera entis conceptum in se contineret, & altera non. Verum huic sufficienter responderi videtur, Aristotelem hoc tantum intendere, quod non differant eiusmodi enunciationes quo ad veritatem & falsitatem. Nunquam enim vna sine altera deprehenderetur falsa. Deinde ibi, At si hoc modo sumantur &c. argumentatur ad contrariam partem, & pro veritate, hoc pacto. Si in modalibus sumatur contradictio appositae negatione ad verbum, & non ad modum, accidet duas contradictorias esse simul veras, quod cum impossibile sit, imò (ut sic dicamus) omnium impossibilissimum, consequens erit, contradictionem tum demum in modalibus fieri, si negatio ad modum adhibeatur, & non ad solum verbum. Cuius causam subiicit ibi. Quemadmodum enim in illis de inesse &c. quod sicut in propositionibus de inesse verbum substantiuum affirmatum aut negatum vel aliud (quanquam semper substantiuum virtute adest, ut ex antecedentibus liquet) est appositio, id est adiacens quædam extremis (quæ hic subiecta dicuntur) determinatio, ex qua principaliter contra-

contradictionis natura dependet. ita in his, quas modales vocamus, modi sunt quædam verborum determinationes, in quibus ut præcipue veritatis falsitatisque talium enunciationum natura spectatur, ita debet & contradictionis.

In secundi capitis partem priorem, de modalium consequentijs agentem, adnotamentum.

Mvtuas modalium propositionum consequentias, seu æquipollentias hac parte expedit, prius tamen recitata & refutata quorundam veterum peruersa assignatione. Assignantur autem quatuor ordines propositionum, & in singulis ordinibus quatuor propositiones hoc ordine, ut prima sit de possibili, secunda de contingenti, tertia de impossibili, & quarta de necesse. Hi autem quatuor ordines vna cum qualitate propositionum indicantur clarissime hisce quatuor dictionibus in margine textus appositis. Amabimis, Edentulu, Iliace & Purpurea, quæ & si secundum se nihili voces sunt ferè oēs, & omnis significationis vacuæ, memoriæ tamen iuuandæ atque confirmandæ gratia vtiliter à studiosis hominibus excogitate, omnem hanc rem apertissime declarant, si quis modo vocalium in eis contentarum teneat significationem & representationem. A igitur significat, nullam omnino adesse negationem. E significat, negationem adhibendam esse dicto, seu verbo dicti. I verò, negationem ponendam esse ad modum. V, & ad dictum, & ad modum. Appellatur autè dictum, infinitiuus cum accusatiuo quem regit ante se, ut hominem ambulare, hominem esse album. Porro prima vocalis cuiusque dictionis ex his quatuor quæcunque ea fuerit, significat qualitatem propositionis de possibili, secunda, eius quæ est de contingenti, tertia de impossibili, & quarta de necesse. Est ergo huiusmodi descriptio consequentium seu æquipollentium modalium secundum antiquos.

Consequentiarum quoque ab aliis sic sumuntur

Quid designent vocales a e i u.

	Purpurea.	Iliace.	
4	Non possibile est non esse.
Non contingens est non esse.
Impossibile est non esse.
Necesse est esse.
Amabimis	3	Non possibile est esse.
Non contingens est esse.
Impossibile est esse.
Necesse est non esse.
Edentulu.
1	Possibile est esse.
Contingens est esse.
Non impossibile est esse.
Non necesse est esse.	2	Possibile est non esse.
Contingens est non esse.
Non impossibile est non esse.
Non necesse est non esse.

Facile in his subauditur accusatiuus aliquis, ut Socratè, vel pronomen demonstratiuum hoc, aut simile quippiam. Deinde ibi. Hæc igitur de impossibili &c. ostendit in quolibet ordine tres primas rectè esse assignatas ab antiquis, id expressè docens in his quæ sunt de primo & tertio ordinibus. Nam in Amabimis sumuntur affirmatiuæ de possibili & contingenti, & negatiua de impossibili. Et in Iliace sumuntur negatiuæ de possibili & contingenti, & affirmatiua de impossibili, de quibus expressè agit Philosophus in textu. Quod si quis diligenter consideret atque animaduertat, quod negationem possibilis & contingentis sequatur affirmatio impossibilis & affirmationem possibilis & contingentis, negatio impossibilis, facile intuebitur, quod ad affirmationem possibilis & contingentis sumpti cum verbo negato, sequatur negatio impossibilis sumpti cum verbo negato, quod sit in secundo ordine designato per dictionem Edentulu. Sunt igitur in singulis ordinibus tres primæ, duæ de possibili & contingenti, & tertia de impossibili rectè collocatæ, tanquam inuicem se inferentes. Quæ dicitur. Est enim impossibile affirmatio quædam &c. volunt aliqui ideo impossibile esse affirmationem, quia est particula non negatiua, sed potius priuatiua. Nos dicimus ideo ipsum esse affirmationem quandam, quia non negatur aliqua negatione, & quia modalis composita ex modo impossibili non negato est modalis affirmatiua, licet sit de verbo negato. Post hæc dum dicitur. Sed illæ de necessario &c. ostendit Philosophus, illas de necessario non esse rectè assignatas à veteribus, dicens, quod illæ de necessario datæ prius in primo ordine & tertio Amabimis, & Iliace. & idè accidit in secundo & quarto edentulu & purpurea, neque sunt contradictoriæ inter se, neque sequuntur ad eas quæ sunt de possibili & contingenti, sumptis nunc affirmatiuè, nunc modo contradictorio negatiuè. Prius declarat quia hæc, non necesse est esse, quæ erat quarta in primo ordine, non est contradictoria huius, necesse est non esse, quæ erat quarta in tertio ordine, Sunt enim simul veræ. Nam hæc veræ sunt, hunc hircoceruum non necesse est esse, hunc hircoceruum necesse est non esse. Simili modo est de his, non est necesse non esse, quæ est quarta in secundo ordine. & necesse est esse, quæ est quarta in quarto ordine. Sunt enim & hæc simul veræ, hunc solem necesse est esse, hunc solem

Quo pacto impossibile sit affirmatio quædam.

non necesse est non esse. Quod autem non sequuntur ad illas, ostendit Philosophus dum dicit, Causa aut quare &c. Neque putandum est eas non sequi, quia nulla sequeretur, sed quia non oēs sequuntur. Nam ea quę est de necessario in Iliace, recte sequitur ad negationē contingētis & possibile. Similiter & ea quę est quarta in purpurea, ex duabus primis. Verū in his orationibus modus necesse sumitur modo contrario ad eas quę sunt de impossibili in eodē ordine, quod facile est considerare. Porro modi sumuntur modo contradictorio, quando ipsis præponitur negatio, ut non possibile, non contingens, non impossibile, non necesse. Modo autem contrario sumitur, quando ipsis postponitur negatio, ut impossibile est non esse, necesse est non esse. Quum igitur necesse & impossibile æquiualeant, & reddant eundē sensum propositionis, quando sumuntur modo contrario, idemq; sit qd impossibile non esse & necesse esse. Item necesse non esse, & impossibile esse, ad possibile esse sequitur non hæc, non necesse esse, sed hæc, non necesse non esse, quemadmodum ad possibile esse sequitur non impossibile esse. & ad possibile non esse, ex quo sequitur non impossibile non esse, sequetur non necesse esse. sicq; dicendum erit amabimus, non amabimus, edentuli, & non edentulu. In secunda ratione deducente ad hoc impossibile, quod ex vna contradictoriarum liceat alteram inferre (quod quidē inconueniens habetur, nisi sit antecedens ipsum impossibile, aut consequens necessarium) vtitur Philosophus duabus Maximis. Vna est, Quicquid sequitur ad consequens bonę consequentię, sequitur ad antecedens eiusdem. Altera est, Si ad datam aliquam propositionem non sequatur vna duarum contradictoriarum, ad eandem sequetur reliqua, quę videtur nobis esse intelligenda, si ea propositio quę non infertur, ideo ex data propositione non inferatur, quod cum ipsa repugnantiam habeat. Id autem hic euenit. Nam non possibile est esse, repugnat illi, quod est necesse esse, quemadmodum hæc repugnant, necesse est esse, & impossibile est esse. Recte igitur colligitur, ad necesse esse sequi possibile esse. Similiter ex hac data propositione, nullum animal ambulat, propter repugnantiam non potest inferri ista, Socrates ambulat. Quare recte sequetur, nullum animal ambulat, ergo Socrates non ambulat. Atq; id ita esse, colligitur satis aperte ex ipso textu. Nam hac secunda ratione posita, qua ostenditur, ad possibile esse non sequi non necesse esse, sicuti asseriebant antiqui, continuo subdit Philosophus. At neque ad possibile esse sequetur necesse esse. Quare ex hac data propositione possibile esse, neutra harum duarum contradictoriarum sequetur, necesse est esse, & non necesse est esse, quia neutra repugnantiam habet cum illa possibile est esse. Idem enim pura hunc Solem possibile est esse, & necesse est esse. Similiter Socratem possibile est esse, & non necesse est esse. Quare neutra harum contradictoriarum habet repugnantiam cum illa, possibile est esse. Quod si cum hac possibile est esse, accipias alias contradictorias de necesse de verbo negato, (prius enim sumptę sunt contradictorię de verbo affirmato) has habebis, necesse est non esse, non necesse est non esse, quarum hæc, necesse est non esse, propter repugnantiam non potest inferri ex possibile esse. Nam impossibile est idem posse esse, & necessario non esse. Imò hæc, necesse non esse, inferitur in tertio ordine Iliace videlicet, ex hac, non possibile est esse, ex qua infertur impossibile est esse, recte colliges eius contradictoriam non necesse non esse, rectissime sequi ex possibile esse, quod erat concludendum. Quod si intelligas, quoniam modi possibile & contingens sumuntur in primo & tertio, ac secundo & quarto ordinibus, modo contradictorio, reliquos modos similiter sumendos esse contradictorie, proliuis erit & facilis literę deductio, ut ergo bene disponantur propositiones, sic sunt describendę.

Purpurea.
 Non possibile est non esse.
 Non contingens est non esse.
 Impossibile est non esse.
 Necesse est esse.
 Amabimus
 Possibile est esse.
 Contingens est esse.
 Non impossibile est esse.
 Non necesse est non esse.

Iliace.
 Non possibile est esse.
 Non contingens est esse.
 Impossibile est esse.
 Necesse est non esse.
 Edentuli.
 Possibile est non esse.
 Contingens est non esse.
 Non impossibile est non esse.
 Non necesse est esse.

In secundam partem eiusdem capituli, pertractantem, An ad necesse esse sequatur possibile esse, annotatio.

In superiore parte Philosophus assumpserat, ad necesse esse sequi possibile esse, ut ostenderet, primum ordinem esse perperam redditum ab antiquis. In hac autem id ipsum reuocat

Modi quando sumuntur modo contrario aut contrario.

Dua Maxima, in quibus consistit literę deductio.

Dubita bit aliquis si ad necesse.

reuocat in dubium, latius scilicet declaraturus, id quod tunc penè erat suppositum. Est igitur dubitatio hæc proposita ab Aristotele, An ad necesse esse sequatur possibile esse, hoc est, an ad propositionem de necessario sequatur propositio de possibili. Primo loco adfertur probatio ad partem affirmatiuam, de qua quidem probatione in superiori parte latius egimus. Nam hanc, hunc Solem necesse est esse, non sequuntur hæc, hunc solem non possibile est esse, hunc Solem possibile est non esse, propter repugnantiam quam habent cum illa. Deinde secundo loco adducitur ad oppositam partem ratio, ibi. At verò ad possibile &c. quę sufficienter declaratur non esse efficax in sequentibus. Proposita autem ratione ad vtrunq; partem, ante solutionē duo præmittit. Primo diuersitatē potentiarum, dum dicit. Sed manifestum est non omne possibile vel esse vel ambulare, etiam opposita posse, ex qua quidē diuersitate licet colligere inefficaciam rationis adductę ad negatiuam partem. Ex hoc textu, quantum huic loco sufficit. (Nam exactius de diuersitate potentiarum in Phisicis agendum est) colligitur duplex potentia, Vna rationalis, Altera irrationalis. Ea potentia est rationalis, quę libera est per essentiam, aut per participationem ad aliquid agendum vel suscipiendum. Voluntas seu appetitus rationalis libera est per essentiam. Intellectus autem & potentia sensitiuę, siue sint cognitiuę, siue appetitiuę, & alię pleręq; potentia corpori humano, ut tale est, competentes, quales sunt potentia currendi, ambulandi, scribendi, saltandi & cæte. liberę sunt per participationem, eod quod subsunt rationi atque libero arbitrio ipsius hominis in exequendis suis operationibus, aut suscipiendis suis perfectionibus. Neque nunc tractandum est, an inter has potentias naturales, alię sint actiuę, alię susceptiuę. An omnes simul sint actiuę & susceptiuę, præsertim quę sunt cognitiuę & appetitiuę. Id enim in libris de anima est discutiendum. Rationalis potentia quodammodo à posteriori, seu per effectū, sic solet describi. Potentia rationalis est, quę omnibus quę ad actionē aut susceptionem perfectionis necessaria sunt positis, atq; eodem modo sese habetibus, secluso quouis impedimento, potest liberè in opposita contradictoria, non autem semper in contraria accepta ut distinguatur contra contradictoria, Vt voluntas, positis omnibus quę necessaria sunt ad aliquid volendū, & nullo existente impedimēto, potest velle illud, & non velle ex propria libertate. Idem contingit in intellectu, sensu, & alijs potentijs enumeratis, quę subsunt voluntatis imperio, ad aliquid agendum vel suscipiendum. Potest enim intellectus obiectum propositū intelligere & non intelligere, sensus sentire & non sentire, per imperium voluntatis claudendo oculos, potentia ambulandi, efficere ambulationē & non efficere, iuxta imperiū rationis. Neq; hic inuestigandū est, An potentia rationalis, proposito quouis obiecto, possit in contraria aut contradictoria. Huic loco satis est, quod respectu plurimorum obiectorum possit in contradictoria, etiā si non possit in contraria. Ediuerso ea potentia est irrationalis, quę neq; libera est per essentiam, neq; per participationem, in aliquo operando aut suscipiendo, siue quę omnibus requisitis ad actionem, aut alicuius quaecumq; fuerit susceptionem positis, secluso impedimēto, non potest non agere, aut non potest non suscipere. Et hæc duplex est. Vna actiuā, quę ordinata est ad actionem seu operationem exercendam. Quales in primis dicuntur esse potentia vegetatiuę, etiam in homine, scilicet potentia nutritiua, augmentatiua, & sui similis generatiua, quę non subsunt imperio voluntatis, de qua re alibi speculandū est. Deinde inter has secundo enumerantur oēs potentia brutorum, quę & si videatur quodammodo habere suorum actuum libertatē, non tamen verè habet. Et de hac re similiter alio in loco agendum est exactius, Vt equus, omnibus positis quę ad ambulationē necessaria sunt, secluso quouis impedimento, non potest non ambulare, non potest non comedere, non bibere, & sic de reliquis, quāquam simpliciter his non existentibus, aut adhibito impedimento possit non ambulare, & non comedere. In hoc sensu prius dictū est, Omne quod possibile est ambulare, possibile est non ambulare. In priori aut sensu & illis conditionibus stantibus hic dicitur, non omne quod possibile est ambulare, etiam oppositū posse. Præterea irrationales sunt omnes alię potentia actiuę plantarū, & quorumlibet corporum inanimatorū, siue mixta sint, siue simplicia, quę oia oibus requisitis ad actionē positis, secluso impedimēto, & cōuenienter applicato passo sufficienter disposito, non possunt non agere, & ita determinatę sunt ad vnum contradictoriorū, & non indifferentes ad vtrunq;. Alia est potentia irrationalis susceptiua, per quā aliquid potest suscipi. Et inter has quędā sunt determinatę ad vnum, quando videlicet illud necessario conuenit subiecto habenti potentiam, Vt cælum potest moueri, & non potest non moueri. Ignis potest esse calidus, & non potest esse non calidus. Aqua potest suscipere humiditatem, & non potest non suscipere humiditatem, & ita in pluribus alijs. Alię sunt, quę indeterminatę sunt ad vtrunq;, & susceptiuę sunt vtriusq; contradictorij. Vt potentia materię, secundum

An ad necesse esse sequatur possibile esse.

Duplex potentia. Vna rationalis.

Quid potentia rationalis.

Quid potentia irrationalis.

Duplex potentia irrationalis. Actiuā.

Altera est susceptiua, cuius hæc est ad vnum determinata. Alia est indeterminata.

Quisquam

quam potest successiue diuersas formas substantiales suscipere. Similiter potentia secundum quā aqua potest esse calida & non calida, frigida & non frigida: homo sanus & non sanus, æger & non æger, & ita in reliquis. Neque hic anxie inquirendū est, an huiusmodi potentia sint potius impotentia naturales, quā potentia. Non enim hic agimus solum de ea potentia, quæ spectat ad genus qualitatis. Neque etiā anxie est inquirendū, an ad contradictoriē opposita sint diuersæ potentia assignanda, sicut Philosophus vult tertio Physicorū. Satis huic loco sit, quod si diuersæ ponantur, ut in tunica vna potentia, secundū quā possit diuidi, & altera secundum quā possit non diuidi, hæc plures pro eadē reputantur & vna. His intellectis, facilis est ipsius textus expositio. Quā igitur ostensum sit, non omne id quod potest efficere aut suscipere vnum contradictoriorū, posse suscipere & reliquū, etiam ostensum erit, ex possibile esse non recte inferri posse non esse. Sed obijciat forsitan quispiam argutus, dicens ea quæ allata sunt, de his quæ habent potentiam irrationalem potissimum actiua, & quæ dicuntur posse efficere aliquid, & non oppositū ipsius contradictoriū, intelligi suppositis quibusdā, puta si agens sit, si omnia ad actionē necessaria adhibeantur &c. quæadmodū prius dictū est. Id autē quod sub conditione verū est, frequenter falsum est ablata tali conditione. Vt hic ignis, qui stantibus illis conditionibus, non potest non calefacere, simpliciter potest non calefacere: & hic equus qui eisdē existētibz non potest non comedere, & non ambulare, simpliciter potest non comedere, & non ambulare. Quare non videtur sufficienter declaratū, quod ad possibile esse non sequatur possibile non esse. Huic respondemus, Aristotelem latenter satis indicasse, quod alia multa quæ necessariō sunt, & necessariō agūt præter rationē, nullis etiam appositis conditionibus, possunt in vnū contradictoriorū, & nullo pacto in alterū. Vt sol potest illuminare, & non potest non illuminare. quæadmodū ignis calefacit, & suppositis conditionibus non potest non calefacere. In illis autē ad possibile esse, simpliciter non sequitur possibile non esse. quāquā fortassis quispiam recte diceret, generalem quandā solutionem traditā esse, & eam perfici per ea quæ sequuntur. Secundum præmittit Philosophus dum dicit. Potestates verō æquiuocæ sunt &c. quo innuit aliam diuisionem potestatis seu potentia, quā Boetius & alij asserunt esse analogi in sua analogata. Ex qua quidem diuisione non incongrue colligitur, modos facientes modales enunciationes non esse sincategoremata, sed potius categoremata. Diuisio igitur est hæc. Potestati siue potentiarum, quædam est actui illi quem respicit coniuncta, Vt Socrates ambulans habet potentiam ambulandi simul iunctā ambulationi, quæ est actus talis potentia. Altera est potentia, quæ non est coniuncta suo actui, sed ab ipso separata. Vt potentia qua quis sedens potest ambulare. Prior potentia est principalis atque præcipua, secunda autem minus principalis. Prior illa tanquā quoddam genus (teste Boetio) diuiditur in eam, quæ suo actui necessario est coniuncta. Qualis est in sole potentia illuminandi, potentia mouendi in cælo. Et in eam quæ contingenter est coniuncta actui. Qualis est potentia ambulandi in homine nunc ambulante. Similiter earum potentiarum quæ ab actu separatae sunt, quædam est, quæ aliquando erit coniuncta actui, cuius meminit ipse Philosophus. Et quædam est, quæ potest quidem actui esse coniuncta, sed nunquam erit coniuncta. Multa enim possunt esse, quæ nec fuerunt, nec sunt, nec vnquam erunt. Potentia posterior, quæ scilicet ab actu separata est, solum reperitur in rebus mobilibus, hoc est, generabilibus & corruptibilibus. Prior autē quæ coniuncta est actui, reperitur & in generabilibus & corruptibilibus & immobilibus, id est, ingenerabilibus & incorruptibilibus. Aristoteles autem subiungens, Quæ cum ita sunt, & cæter. illis duobus præmissis soluit dubitationem, quæ quidem solutio huiusmodi est, Ad necesse esse, sequitur possibile, sed non omne, quia non sequitur possibile secundo modo dictum, quod est ab actu separatum, sed possibile primo acceptum modo, quod actui est coniunctum. huius ratio est, quia necesse sese habet ad possibile sic sumptum, ut particulare seu minus commune ad vniuersale seu magis commune. Quicquid enim necesse est esse, possibile est sic esse, & non contra. Est enim quoddam possibile actui suo contingenter coniunctum, quod non est necesse esse. Neque hic negatur modus necesse, esse modus vniuersalis, neque possibile, modus particularis. Idem enim est modus vniuersalis & minus communis, & idem est particularis modus & magis communis. Hac solutione adhibita, redit Philosophus ad ordinem propositionum modalium, dum dicit. Atque ille de necessario sunt ponendæ primæ. Pro qua re aduertendum est, duplicem esse ordinem inter huiusmodi propositiones modales. Vnus ordo est, qui attenditur secundum illationem, in quo ea prior est, quæ infertur & non infert, iuxta secundum modum prioris, & quia possibile esse sequitur ex necesse esse, & non contra, ideo possibile in hoc ordine primum locum occupat, & necesse

Obiectio.

Solutio.

Alia potestati partitio.

Vna actui coniuncta.

Alterā ab actu separata.

Duplex modalium propositionum ordo. Vnus secundum illationem

necesse vltimum. Interiectis modis contingenti, qui idem est cum possibili, & impossibili, tanquā eo cum quo facillimè cognoscitur æquipollētia cum possibili. Et hunc modum seu ordinem seruauerunt antiqui, procedentes ab his quæ nobis notiora sunt atque viciniora, ad ea quæ nobis minus sunt nota. Neque hunc ordinem reprehendit Aristoteles. Alius est ordo perfectionis, secundum quem necesse præcedit, & primo loco ponendum est, secundo loco possibile, deinde contingens, & vltimo loco impossibile, tanquā longissimè distans à necessario, huiusque gratia subiunxit Philosophus. Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quod id quod ex necessitate est, & cætera. Cuius sensus est ex prius dictis, dum tractaretur quodnam possibile sequeretur ad necesse, manifestum est quod id quod ex necessitate est etiam actu est, id est, actualiter existat. Quare si sempiterna, ut Deus, substantia incorporea, & corpora caelestia, priora sint naturā & perfectione non sempiternis, actus etiam prior potentia erit. Cuius quidem particula duplex sensus reddi potest, Vnus, quod actus seu forma substantialis, per quam res generabilis & corruptibilis actu existit, prior sit natura ac dignitate ipsa materia, per quam res generabilis & corruptibilis prior est natura & perfectione, re generabili, quæ potest esse & nondum est. Quod si ita res sese habeat, manifestum erit seruato ordine naturæ & perfectionis, eas quæ de necessario sunt, primo loco esse ponendas, deinde illas quæ sunt de possibili & contingenti, & vltimò eas quæ sunt de impossibili, eò quod rebus impossibilibus nulla prorsus conueniat perfectio, neque actu neque potentia. Et quod actus tempore prior sit potentia, id secundum speciem maximè est accipiendum, ut homo existens, prior est homine potente existere. Nisi enim homo actu existeret, non posset homo naturaliter procreari. Secundum indiuiduum autem contrario modo sese habet. Nam Socratem posse esse prius est, quā Socratem esse. Proinde ut ea quæ nunc dicta sunt, clarius & apertius noscerentur, vltimo loco adiecit Philosophus hanc diuisionem, Eorum quæ sunt, alia actu sunt sine potentia, alia actu sunt cum potentia, alia sunt quæ nunquam actu sunt, sed potestate tantum, loco huius tertij membri habet Boetij trāslatio, alia verò nunquam actus sunt, sed potestates tantum, hoc est, alia nunquam sunt actu, sed potestate tantum. Diuisum ab aliquibus accipitur pro his quæ actualiter existunt, ab alijs autem pro his & ijs quæ possunt existere, etiam si non sint actu. Alij extendunt ad omnia ea quæ per intellectum apprehēdi possunt, sub tribus membris subintelligentes quartum membrum, continens ea quæ non possunt existere, res videlicet impossibiles, ut hæc diuisio toti ordini modalium respondeat. Illa actu sunt sine potentia, quæ ita existunt, ut non habeant potentiam ad non existendum, Quales sunt primæ & perfectissimæ substantia. Deus, substantia incorporea, & corpora caelestia, quæ res reliquis generabilibus non tantum perfectiores sunt, sed & tempore priores. Ea actu sunt cum potentia, quæ actu existunt, & possunt non existere. Quales sunt omnes res generabiles & corruptibiles. Et hæc quatenus existunt, natura & perfectione priora sunt seipsis, quatenus non existunt & possunt non existere, licet ipsa eadem quatenus existunt tempore posteriora sint seipsis, in quantum non erant & poterant existere, quemadmodum materia susceptibilis formæ substantialis, tempore prior est forma substantiali suscipienda, licet posterior sit perfectione atque natura. Ordinata enim est materia ad susceptionem formæ substantialis, Finis autem natura prior est ijs, quæ sunt ad finem ordinata. Vltimo per ea quæ nunquam actu sunt, sed solum potestate, recte intelliguntur ea, quæ nec fuerunt, nec sunt, nec erunt, sed possunt esse. Deinde in eodem membro recte accipiuntur (teste Boetio) ea quæ sunt incompleta, & nunquam poterunt deducta esse ad actum completum & perfectum. Qualia sunt numerus infinitus, diuisio continui in omnem sui partem, infinitus cæli motus, tempus infinitū, quæ ideo nequeunt deduci ad actum completum, eò quod semper quantumcūque sumptis, relinquitur aliquid addendum, ut in Physicis declarandum est. Hactenus verborum Aristotelis textum, aliqua luce illustrauimus. Superest, ut toram hanc de modalibus doctrinam ab initio repetentes, summam breuiterque perstringamus, quicquid ad earum notitiam pleniorē videretur adhuc desiderari. Et quia modalis propositio (ut nomē arguit) à modo dicta est, quid nam sit hoc loco modus, videndum: Is igitur ita finitus est. Modus est adiacens rei determinatio, hoc est, modus est dictio adiectiua, quæ rem quampiam seu vocem rei alicuius significatiuam determinat, id est, explanat vel distinguit, vel alio quodam modo afficit. Quod nimirum faciunt tam aduerbia ipsa, quā nomina adiectiua. Nam (ut Priscianus ait) hoc est aduerbium verbis, quod adiectiua nomina appellatiuis nominibus adiuncta, ut quum dico prudens homo, hominem aliquem designo, non tamen quemlibet, sed eum qui prudentia est præditus. Sic etiam quum dico, prudenter agit, agere quidem aliquem inuuo, non vscunque, sed prudenter.

De modalibus istis latior explicatio.

Quid modus?

Q. iij. Hoc

Modorum multiplici-
tas.

Hoc est *Cæsarij* in prædictâ definitionē interpretamentū. Cæterum varij admodum sunt mo-
di & multiplices. Nam quidam determinat significatū alicuius termini qualitatem quampiam
designantes, vt *velociter*, *tarde*, *bene*, *male*, *dulciter*, *honeste*, & sic de alijs. Alij tempus expri-
munt, vt *cras*, *perendie*, *olim*. Alij locum innuunt, vt *vbiq;*, *hic*, *illuc*. Alij modū insinuant, vt
utinā, *si*, *cum*, &c. Alij determinant cōpositionē prædicati cum subiecto, vt *neesse*, *possibile*,
impossibile, *contingens*, *verum*, *falsum*, *licitum*, *opinatum*, *facile*, *difficile*, *fortassis*, &c. Et ab
his dici potest propositio modalis, non tamen de omnibus his est præsentis loci speculatio, sed
quatuor dumtaxat primis, propterea quod illi peculiarem aduchant difficultatem in oppo-
sitionibus & æquipollentijs, maiorēmq; inducunt propositiōnū ab alijs quæ de inesse vocan-
tur differentiam. Modalis igitur propositio ea demū censetur, cuius copula determinatur

Propositio
modalis.

aliquo horū quatuor modorum, possibile, contingens, impossibile & necesse, vel quæ æquiva-
lens quippiam continet, vt sunt oportet, potest, accidit, euenit, contingit, separabilis, penetra-
bilis, aliaq; huiuscemodi vocabula, potentiā, necessitatem, vel impossibilitatem significantia.

Sunt autem modales non solum categoricæ, sed & hypotheticæ, vt possibiliter omnis homo
ambulat, & omnis equus quiescit, Si vnū contrariorū est, non est necesse reliquū esse. Porro
contingēs bifariā accipitur. Vno modo generaliter, vt idem valeat quod possibile, hoc mo-
do cælum volui est contingens. Atq; ita toto hoc tractatu ab Aristotele acceptum est. Alte-
ro modo specialiter, vt tantundem polleat, quantū possibile fieri & possibile non fieri, de qua
acceptioe latius in primo Priorum analyticorum. Et utroq; modo acceptū constituit enun-
ciationem modalem, quando principalem copulam afficit, hoc est, cōpositionē determinat
principalis prædicati cum subiecto. Quod si aliquis horū modorū non esset determinatio copu-
læ, sed ipsum propositiōnis extremum, non diceretur ab hoc propositio modalis, vt hæc nō
dicuntur modales, pluuia est contingens, Chimæra est impossibilis, Vnum est necessarium, Et
eodem modo in ipsis sumitur oppositio, & cætera huiusmodi, vt in alijs de inesse. An autem
isti modi in modalibus enunciationibus ita sint determinationes copularū, vt non sint simul
earum partes, & vtrum categoricæ sint, an syncategoremata, solet hoc loco in dubiū vo-
cari. Nobis non absurde videtur modus in modali esse pars totius copulæ, vt dicatur deter-
minatio, non quod integræ iam copulæ adueniat, sed quod partem eius verbalem, quæ alio-
qui tota copula foret, certo modo afficit. Quod verò ad secundam dubitationem attinet,
obiter diximus circa literæ explanationem, quod Aristoteli magis videretur congruere.

Dubitatio
an modi sit
copularum
partes. Et an
categoricæ,
an syncatego-
remata.

Solutio pri-
mæ dubita-
tionis.

Dubitatio se-
cundæ.

Quo assignā-
nda extre-
ma in mo-
dalibus.

Alberti &
Agnatis opi-
nio de mo-
daliū extre-
mis assignā-
dis.

Alpharabi
Boetius.

Aliorum de
eadē sen-
tentia.

Maior difficultas & labor esse videtur in assignandis extremis propositiōnum modalium,
Quæ res, vt magis euadat perspicua, adnotandū est, modos prædictos, à quibus modales de-
nominantur propositiōnes, dupliciter ferri posse. Vno modo adverbialiter, vt quum dici-
mus, sol possibiliter patitur eclipsim, sol necessario mouetur, Et in huiusmodi modalibus, eo-
dem modo assignantur extrema, vt in illis de inesse. Modus autem est copulæ determinatio,
& fortassis eius pars, vt iam dictū est. Altero nominaliter, vt Solem necesse est moueri, lunam
lucere est contingens. Et in his quomodo assignanda sint extrema, variæ sunt logicorū opini-
ones. Albertus cum discipulo suo D. Aquinate censet, dictū esse subiectum, & modum prædi-
catum, verbū autē iunctum modo esse copulam, vt quū dicitur, Deum necesse est regere mun-
dum, subiectum est id, Deum regere mundum, copula est verbum est, & necesse, prædicatum.
Ad hanc suā sententiā allegat Alpharabium & Boetium, qui in vtraq; æditione in librum
Peri Hermenias dicit, modum esse prædicatū. Verū huic sententiæ obistere videtur, quod
non appareat, modum sic collocatū posse verbū determinare, & ob hanc causam, & alias quæ
adferri possent, licet eas videatur dissoluere Albertus, nobis videtur eligenda esse altera huius
duarum sententiā. Vna est, secundum quam dicemus, huiusmodi modales ex modis nomi-
nalibus constantes, secundum se non habere extrema, eò quod vtamur modo cum suo verbo,
loco verbi impersonalis. Idem enim est, siue dixeris, hominem necesse est esse animal, hominē
contingens est currere, siue hominem oportet esse animal, hominem contingit currere. In pro-
positiōibus autem verborum impersonalium, non necesse est assignare extrema secundum
se, sed tantum quando tales reductæ fuerint ad alias constantes ex verbis personalibus eun-
dem sensum reddentibus. His igitur reductis ad eas quæ constāt ex modis adverbialibus, red-
denda erunt extrema, quemadmodum prius est dictū. Altera via dicit, eodē modo assignan-
da extrema & copulam in hisce, vti & in alijs modalibus, Vt huius, hominem possibile est esse
se sanum, subiectum est hominem, sanum est prædicatum, tota copula est, possibile est esse, cu-
ius duæ sunt partes, verbum videlicet esse infinitiui modi, aut explicitum, aut aliquando in
verbō adiectiuo inclusum, quod est prædicatum formale ipsius totius enunciationis, & possibi-

le est,

le est, quod similiter est prædicatum formale determinans verbum esse. Et ob hoc vocatur
prædicatum ipsius enunciationis modalis. & verbum accipit sumitq; rationem prædicati ma-
terialis, quatenus ipsa propositio est modalis. Et quemadmodum modus adverbialis determi-
nans verbum indicatiui modi, reddit propositiōnem modalem, & efficitur pars prædicati for-
malis, sic & modus nominalis sumptus cū verbo substantiuo indicatiui modi determinat verbū
infinitiui modi, & cum ipso tanq; partiali copula efficit enunciationē modale. Hæc secunda
sententiā, quæ à priori fortasse parū distat, videtur posse satis probabiliter cōvinci ex ipso Ari-
stotele. Neq; videmus, cur non rectissime intelligatur Boetius, non de prædicato materiali to-
tius propositiōnis modalis, quæ admodum accipit Albertus, sed potius de prædicato formali.
Hæc de extremis propositiōnū modalium dicta sunt. Nunc de ipsarum qualitate agendum est.

Propositio igitur modalis, est propositio, & modalis. Propositio quidem, quatenus constat
ex copula verbali, Modalis verò, in quantum tali verbo additur modus ipsum determinans.
Ex his duobus tanquam duabus quibusdam copulis, attendenda est qualitas in modalibus.
Ex parte verbi ea dicenda est negatiua, in qua verbum infinitiui negatur, siue id fiat per ne-
gationem illi immediatē præpositā, siue nō, aut etiam postpositam. Et contra, ea affirmatiua,
cuius verbū affirmatur, Vt hæc sunt affirmatiuæ, Carolum contingit imperare, Socratem non
impossibile est esse album, Socratem non necesse est non esse album, quemadmodū & hæc, So-
cratem possibile est esse album, hominē necesse est esse albū. Et hæc negatiuæ, Socratem necesse
est non esse equū, Platonē impossibile est esse Socratem, Socratem non possibile est esse Plato-
nem. Nam impossibile negationē claudit in se: imò & hæc negatiuæ sunt, hominem esse alatum
non est possibile, piscem natare non est necesse, quia negatio lata in modum æqualiter negat
verbū ipsum, siue præponatur siue postponatur, vt probat cōmunis modus concipiendi. Hoc
modo considerant qualitatē modalium, qui tradunt, eas quæ sunt in purpurea & amabimus
esse affirmatiuas, & quæ in Iliace & edentuli negatiuas, ex parte verbi scilicet. Si autē modos
respiciamus, illæ affirmatiuæ erunt, quæ sunt de modo affirmato, Et illæ negatiuæ, quæ sunt
de modo negato, siue negatio addatur modo immediatē, siue nō. Vt hæc, Socratem necesse est
non esse equū, Socrates impossibile est hirmibilis, Socrates possibiliter non est prudens, sunt
affirmatiuæ modales, negatiuæ tamen propositiōnes ex parte dicti. Cuius oppositū reperitur
in his modalibus negatiuis ex parte modi, Socratē nō necesse est non esse album. Socratē non
impossibile est esse prudentē, Socratē non possibile est non esse prudentē, nullum hominē ne-
cesse est non esse album. Neq; pro inconuenienti ducendum est, qd duæ propositiōnes in sensu
æquiualeant, quarum via est affirmatiua, & altera negatiua ex parte modi, Quales sunt hæc,
Socratē possibile est esse sapientē, Socratē non impossibile est esse sapientē. Socratē non possibile
est esse equū, Socratē impossibile est esse equū. Sunt enim hæc ex parte verbi eiusdē qualitatis,
duæ quidē priores, affirmatiuæ, & posteriores, negatiuæ. Quantum autē ad huius propositi-
onum quantitatem attinet, simili modo duabus rationibus quantitas in eis est sumenda. Pri-
mò ex parte subiecti totius propositiōnis, eodē modo quo sumitur quantitas in propositiōni-
bus de inesse, vt hæc singularis est, Socratē possibile est esse sapientē, hæc indefinita, corpus ne-
cesse est esse substantiam, Hæc vniuersales, necesse est omnem hominē esse risibilem, Impossibile
est hominē esse quadrupedem. Negatio enim inclusa in modo impossibili, subiectū distribuit,
& valet illa secunda hanc, necesse est nullum hominē esse quadrupedē. Altero modo sumitur
quantitas ex parte modi affirmati, secundū quem hæc sunt vniuersales, quæ constāt ex necessa-
rio & impossibili non negatis, & hæc particulares, quæ constāt ex possibili & contingenti af-
firmatis, Vt hæc sunt vniuersales, Socratē necesse est esse patientem, Socratē impossibile est esse
imprudentē, Socratē necesse est non esse quadrupedē, Socratē impossibile est non esse risibilē.
Et hæc particulares, Socratē possibile est esse caluū, Socratē possibile est nō esse imprudentē, &
simili modo de contingēti dicitur. Idē indicant illi, qui respiciētes lineas, asserūt eas particula-
res esse, quæ sunt in Amabimus & edentuli, & eas vniuersales, quæ sunt in purpurea & Iliace.

De modalis
propositiōnū
qualitate.

De modalis
propositiōnū
quantitate
dupliciter ac-
cipienda.
Primo,
Secundo,

His monstratis, indicandū est, quomodo in his propositiōnibus sumatur cōtradictio seu op-
positio, quod q̄ paucissimis absoluemus. Tradit Philosophus, cōtradictiōnem sumendā esse
secundū affirmationem & negationē modi, quod verum est, modò cetera obseruentur, quæ ad
vnamquæq; oppositiōnis speciē requiruntur, ne scilicet in cōtrarijs sit eadē particularitas, nec
in subcōtrarijs eadē vniuersalitas, & in cōtradictorijs neq; vniuersalitas eadem inueniatur
neque particularitas &c. Debent enim huiusmodi non minus exactē in modalibus custodiri,
quàm in alijs enunciationibus. Alioqui facile eueniret, contrarias simul esse veras, subcōtra-
rarias simul falsas, & cōtradictorias simul esse veras, vel simul falsas. Non sunt ergo hæc

De modalis
enunciatio-
nū opposi-
tione.

contra-

contradictoriae, Carolum possibile est imperare, Carolum possibile est non imperare, quia in his modis se similiter habet utrobique affirmatus, estque eadem particularitas. Neque aliquod corpus possibile est quiescere, aliquod corpus non est possibile quiescere. vel istae omnem substantiam necesse est corrumpi, omnem substantiam non necesse est corrumpi. Licet enim hic modus semel affirmetur & semel negetur, in prioribus tamen est eadem particularitas: quare & simul sunt verae. In posterioribus vero eadem vniuersalitas, quare pariter falsae sunt, illae quidem subcontrariae, haec vero contrariae. Quae igitur ad hanc oppositionem facile cognoscenda solet tradi regula, Eas propositiones quae sunt in amabimus & iliace, edentuli & purpurea, esse inter se contradictorias: Quae vero in amabimus & edentuli, subcontrarias: & quae in purpurea & iliace, contrarias. intelligenda est, modo quae iam dicta sunt legitime obseruentur. Deinde id ipsum quoque accipiendum est de oppositione non formali & proprie dicta, sed tantum secundum virtutem & aequiualentiam quandam (vt scilicet illam opponi intelligamus, quae vel proprie est opposita, vel huic quodammodo aequipollent) nisi idem in vtriusque sumatur modus. Diximus enim prius, modos esse copularum partes. Ad oppositionem autem verae, non modo requiritur identitas praedicatorum atque subiecti secundum vocem & rem. sed pari ratione etiam ipsius copulae: praesertim quum haec a doctis asseratur esse pars praedicatorum, voceturque peculiari nomine praedicatorum formale. Neque apud Aristotelem vnquam reperies duas oppositas assignari, quae constent ex diuersis modis. Aperte quoque affirmat Boetius in secunda additione, has non esse oppositas aut his similes, Socratem possibile est esse caluim, & Socratem non contingens est esse caluim, ne quis putet, nos haec ex nostro cerebro confingere. Et quia de huiusmodi oppositione in dicta regula est sermo, quae secundum virtutem tantum attenditur, & non secundum formam ipsarum enunciationum, ideo non erit inconueniens, duas affirmatiuas sic inuicem opponi. Nam & Arist. primo capite huius secundi libri de simili oppositione loquens, dixit has contrarias esse, omnis homo est sapiens, & omnis homo est non sapiens. Sequitur, vt de modalium consequentibus non nihil attingamus. Indicauit autem Aristoteles duplicem argumentandi modum in modalibus, Vnus traditur priore parte huius capituli, qui sumitur secundum aequipollentiam modalium propositionum. Dicuntur autem (vt rem paulo altius repetamus) illae propositiones generaliter aequipollere, quae sese mutuo inferunt. Et harum quaedam non constant eodem subiecto aut praedicatorum. Vt homo philosophatur, & animal rationale philosophatur: equus est quadrupes, & quadrupes est equus. Tullius est orator, & Cicero est orator. Inter has postremae aequipollent tam secundum significationem, quam illationem. Ceterae vero, tantum in illatione. Aliae eisdem constant extremis, & eodem ordine dispositis. Vt aliquis homo est iustus, & non nullus homo est iustus: hominem possibile est non ambulare, & hominem non est necesse ambulare, si modus sit determinatio copulae, & non pars praedicatorum. Et de hac aequipollentia potissimum hic agitur. Et quidem quo pacto in his quae de inesse vocantur aequipollentia accipienda sit, licet ex grammaticis & communis modo loquendi peti debeat, Logici tamen id quatuor regulis expederunt, quas non pigebit hic obiter & strictim adscribere. Prima est, Quoties negatio praepositur signo siue vniuersali, siue particulari, ipsa aequipollere facit propositiones inter se alioqui contradictorias. Secunda est, Quoties negatio postponitur signo vniuersali, ipsa aequipollere facit propositiones alioqui inter se contrarias. Tertia, Quoties negatio tam praepositur, quam postponitur signo siue vniuersali siue particulari, ipsa aequipollere facit propositiones, sibi inuicem alioqui subalternas. Quarta, Quoties in aliqua propositione duo signa vniuersalia negatiua ponuntur, similis & aequipollens redditur propositio, ac si loco prioris signi eius contrarium, & loco posterioris contradictorium poneretur. Exemplis abstinuimus, quod & breuitati studendum sit, & facile occurrant in quauis materia. Et sunt tales regulae limitandae hac exceptione, nisi duae negationes in enunciatione ponerentur ad fortius negandum, aut ex intentione proferentis aliud confiter. Nam aliquoties ea negatio quae secundum vocem praepositur, secundum intellectum & sententiam est postponenda, aut contra. id quod frequentibus modalibus dupliciter accipi potest aequipollentia. Nam vno modo ex parte subiecti seu signi ad subiectum positi, omnino similiter vt in illis de inesse, hoc tamen obseruato, vt modus non aliter se habeat secundum affirmationem & negationem in vna, quam altera. Sic haec aequipollent, omnem hominem possibile est esse iustum, & nullum hominem non possibile est esse iustum. non autem aequipollent priori ista, nullum hominem possibile est non esse iustum. quia modus hic negatur, non ibi. Secundo sumitur in his aequipollentia ex parte modorum ipsorum, quibus praepositur vel postponuntur negationes. Inter praedictos autem quatuor modos, duo vniuersales dicuntur, propter

De oppositi-
onum modalium
consequentibus.

Prima aequi-
pollentiarum
regula.
Secunda.
Tertia.

Quarta.

propter similitudinem quandam, quam cum signis vniuersalibus subiecta determinantibus habent, Vt necesse & impossibile, quorum hic negatiuus est, ille affirmatiuus. Alij duo, scilicet possibile & contingens, particulares sunt, & ambo affirmatiui. Nam negatiuos particulares non habemus simplices, sed eos sic efferimus, possibile non, contingens non. Ex parte ergo modorum sumenda est aequipollentia in modalibus, secundum praepositionem & postpositionem negationis ad ipsum modum, non secus quam in alijs aequipollentia attenditur ex tali dispositione negationis ad subiectum. Idem alijs verbis, sed in eandem sententiam dici solet, Omnes modales quae sunt in eadem linea inter se aequipollere, reliquis necessarijs obseruatis, vt pro eisdem terminis, & eadem quantitate propositionum, siue modales compositae fuerint, siue diuisae. Regula enim quae tradi consuevit de dicto communi mutata in quarta in contradictorium, quando modales fuerint compositae, nullum apud nos locum habet. Alter modus argumentandi in modalibus insinuat in hac secunda praesentis capituli parte, secundum quem ex modis vniuersalibus non negatis inferuntur particulares subalterni, vt ad necesse, sequitur possibile: & ad impossibile, possibile non. Iam superest, vt sensum propositionum modalium paucis aperiamus, Is igitur est duplex. Compositus & diuisus. Sensus compositus est, qui partes propositionis coniunctas accipit, quibus relicta tota ea propositione integra quae ablato modo superest, per solam modi subtractionem expenditur, iuxta rationem modi. Verbi gratia, huius propositionis. Possibile est album esse nigrum, sensus compositus significat, id totum quod ablato modo superest, videlicet album esse nigrum, coniunctim sumptum, esse possibile. Similiter huius. Possibile est omnem hominem esse in hoc theatro, sensus compositus significat, hanc propositionem esse possibilem: Omnis homo est in hoc theatro, Item huius, Ioannes potest esse bonus & malus, sensus compositus est, si intelligatur haec propositio coniunctim sumpta esse possibilis. Ioannes est bonus & malus. denique huius propositionis, Necesse est alteram partem huius contradictionis esse verae, sensus compositus est, quando significatur haec propositio esse necessaria. Altera pars huius contradictionis est vera, vt ex dictis patet. Sensus vero diuisus est, qui partes modalis propositionis a se diuidit, idque vel separando significatum formale subiecti, si concretum sit, a praedicatorum, vel resoluendo totam propositionem in plures categoricas, verbi gratia, sensus diuisus primae propositionis superioris positae est, quod res aliqua quae potest esse alba, etiam possit esse nigra, non quidem permanens alba, sed sublata albedine, si res ita tulerit. Similiter sensus diuisus secundae propositionis est, quod singulae harum propositionum, hic homo est in hoc theatro, ille homo est in hoc theatro, & ceterae quae in illa vniuersali continebantur, seorsim sumptae sunt posibles. Item tertiae propositionis diuisus sensus est, si diuiso praedicatorum intellexerimus vtraque harum propositionum esse possibile. Ioannes est bonus, Ioannes est malus. Quarta vero propositionis sensus diuisus est, si particula (alteram) determinate sumpta in duas diuidatur partes, significeturque altera harum categoricarum esse necessaria, huius contradictionis affirmatio est vera, huius contradictionis negatio est vera, qui sensus longe distat a composito, vt patet ex vltimo capite libri praecedentis. Verum illud obseruandum est, non omnem propositionem modalem hunc duplicem sensum admittere, sed eas dumtaxat, in quibus subiectum est terminus connotatiuus, vel in quibus reperitur aliqua distributio, coniunctio, aut aliud aequiualens, ratione cuius partes propositionis modalis nunc diuisae nunc coniunctae possunt intelligi. Nam haec, possibile est Ioannem esse hominem, vna recipit sententiam. Ceterum quae genera propositionum modalium compositam diuisionemque recipiant, & quot modis contingat eas reduci ad plures de inesse, Item quae propositiones de inesse etiam hos duos sensus recipiant, alibi est tradendum.

In tertij tractatus vnicum caput, quod est de modo sumendi contrarietatem in enunciationibus, adnotatio.

Quamuis plerique, vt tradit Politianus, hunc vltimum tractatum seu caput crediderunt non esse Aristot. praesertim ob difficultatem nimiam eorum quae hic tractantur, secus tamen rem habere satis approbat Boetij autoritas, qui in vtraque in hunc librum additione praesens caput dilucido (vt caetera) commentario exposuit. Dixerat superius aliquot in locis Philosophus, vniuersali affirmationi quae est, omnis homo est iustus, contrariam esse negationem eiusdem praedicatorum, nullus homo est iustus. & eidem etiam affirmationi aliam affirmatiuam esse contrariam, omnis homo est non iustus seu iniustus, vt licet inspicere ex primo capite huius secundi.

Ideo nunc mouet dubitationem, vtra harum illi vere & maxime contrarie opponatur, an negatiua de eodem praedicatorum, an affirmatiua de contrario praedicatorum, hoc est, an contrarietas enunciationum sumatur secundum contraria subiecta vel praedicatorum, an secundum contrarium modum enunciandi. Et quia enunciationum vocalium contrarietas, vt & pleraque alia, pendet ex contra-

Quid sensus
compositus.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.
Quid sensus
diuisus.

Non omnis
propositio
modalis ha-
bet duplicem
sensem.

Vtrum
autem hu-
ic affir-
mationi.

Literae dubi-
tatio.

contra-

contrarietate opinionum seu enunciationū mentalium, ideo in initio proponit inquirendum esse, An opiniones sint contrarię quę sunt de cōtrariis, an quia sunt de eisdem secundum contrarium enunciationi modum. Mouens autem Philosophus hanc dubitationem aperte meminuit propositionum vniuersalium & singularium, quę sunt contradictorię, ob quod à nonnullis dicitur hic accipi contrarietas generaliter, pro omni oppositione, aut saltem pro omni propositionum repugnātia in veritate, quę communis est propositionibus contrariis & contradictoriis. Postea tamen circa textus huius finem, ibi. Et nihil interest, &c. Indicat se Aristoteles locutum fuisse de verē contrariis, & quę vniuersales sint. Verūm quia contrariarum & contradictoriarum tantūm diuersitas est ex parte subiecti in quātitate, non autem ex parte prædicati, ideo quod dicitur de cōtrarietate sumenda, rectē accommodatur etiam ad contradictorias. Et quemadmodum vni tantūm vnum est maximē contrarium, Ita similiter vnum vni tantūm est contradictorium. Opinio autem hic sumenda est pro enunciatione mentali, quę in initio primi dicta est esse compositio vel diuisio, siue huic adlit ad sensus aliquis vel dissensus, siue non. Proponit autem Philosophus opiniones harum trium enunciationum, bonum est bonum, bonum non est bonum, bonū est malum, in quibus inquirendum est, an primæ verę contraria sit maximē secunda, an ipsa tertia, quarum vtræq; est falsa. Huius dubitationis solutio ab Aristotele redditur ibi, Arbitrari autem, &c. quę est huiusmodi: Opiniones non sunt contrarię, quia sunt de contrariis subiectis, & prædicatis. neq; quę eodem subiecto seruato sunt ex prædicatis contrariis (& multo minus eę, quę sunt de eodē prædicato & subiectis contrariis) sed quę sunt de eisdem extremis, contrario modo secundum affirmationē & negationem enunciatas. Prior pars ab Aristotele declaratur de opinionibus harum duarū, bonum est bonum, malum est malum, quę quidem opiniones fortassis sunt eadem, ac vera, siue plures sint, siue vna. In quo loco particulam (ac vera) dicit Boetius exponere præcedentem, eadem. Sunt enim illę ambę simul verę. Verę autem opinioni non est vera opinio cōtraria. Sic igitur ait Boetius, Boni, quoniam bonum est, & mali, quoniam malum est, eadem fortassis, id est, non sibi contrarię sunt opiniones, sed vtræq; idem sunt. Quemadmodum autem idem sint, ipse subiungit, dicens, ac etiam vera. Idcirco idem sunt, quia verę sunt. Contrarietas autem in veritate (vt dictum est) & falsitate est posita. Quare si consentiunt in veritate & falsitate, idem esse videbuntur. Neq; hic numerositas impedit. Siue enim plures, siue vna sit, in eo quod verę sunt, idem sunt. Hucusque ille. Ex cuius verbis etiam patet, quis sit sensus eius, quod statim in litera sequitur, Siue plures sint siue vna, &c. Albertus hanc partē accipit de vnitāte & diuersitate specifica ac formali, perinde ac si diceret, Siue sint hę opiniones secundum speciem eadem, siue plures, atq; distinctę, in hoc tamen consentiunt, quod simul verę sunt, quare non erunt contrarię. Nonnullos sanē reperimus dicentes, dictas opiniones secundum habitus acceptas esse easdem non tantūm specie, sed etiam numero, iuxta illud protritum, Contrariorū est eadem disciplina. Secundum actum autem sumptas, & numero, & specie differre. Id quod an rectē dicatur, aliorum esto censura. Post hęc, secundam solutionis adhibitę partē ostendit, vt indicant adnotatiunculę marginales, sex rationibus. In quibus omnino admonitum lectorem desideramus, hasce rationes referēdas esse ad illas tres, & alias similes priūs ab Aristotele propositas. (Neq; enim ob aliam causam putamus eum illas præmisisse) quod quidam expolitores non considerantes, nonnulla in hisce rationibus declarandis atq; expediendis cōmimiscuntur, de quibus ne quidem somniauit Aristoteles. Neq; his inuentis possunt veritatē inquirentibus satisfacere, quod planē declararemus, nisi breuitati esset studendum. Sed ad ea quę cōperamus est redeundum. In prima ratione opinioni huius affirmationis, Bonum est bonum, tres alię opponuntur opiniones, quę possent illi contrarię videri, vna est hęc, Bonum non est bonum, quę est eiusdem de eodem, variato enunciationi modo. Altera est, quę bono attribuit id quod neq; bono competit, neq; competere potest, vt est harū opinio, bonum est inutile, fugiendum, naturę nociuum, malum, inhonestum, &c. quę omnes sunt affirmatiuę. Tertia est, quę negat, non quidem bonum de bono (nam ea prius posita est) sed negat de bono, quę cūq; re vera bono competit. Quales sunt hęc, bonum non est prosequēdum, bonum non est honestum, non est naturę perfectio, &c. quales quidem opiniones, vt & præcedentes falsę sunt, & infinitę possunt assignari. Cū igitur vni finitę opinioni, vnam oporteat esse finitam contrariam, hęc omnes opiniones non erunt primę contrarię maximē atq; primo. Sed tantūm opinio de bono, quod ipsum bonum non sit bonum. Secundę autem rationis, quę multum inuolura est, hunc solent sensum reddere. Illę opiniones sunt ponendę maximē contrarię, in quibus est prima fallacia. Tales autem sunt illę, quę idem

Quid hoc
in loco sit
opinio.

Dubitatio-
nis in litera
propositę
dissolutio.

Boetius.

idem de eodē enunciant opposito modo per affirmationē & negationē, non illę quę enunciant contraria de eodem, & cetera. Minoris sensus ex textu sumitur iste. In illis opinionibus est prima fallacia, quę de talibus habentur (quadam proportionem semper seruata) inter quę sunt generationes, quę sunt esse & non esse. Quare prima fallacia crit in illis opinionibus, quę eisdem enunciant idem inesse & non inesse, imō verius ipsum sibi inesse & non inesse. Fallacia Prior fallacia quid sit, prima seu prima deceptio est, credere quicquam non esse id ipsum quod est, vt bonū non esse bonum. Nam hęc opinionis fallacia deceptioq; secundum essentiam est, & assimilatur corruptioni, quę mutatio est secundum substantiam in non ens, & quodammodo in rerum falsitatem. E diuerso prima scientia est, qua creditur quicquam esse ipsum quod est, quod quidem generationi assimilatur, quę mutatio est secundum substantiam, & ex non ente in ens, & quodammodo in rerum varietatē. Secunda fallacia & deceptio opinionis, est credere aliquid aliud esse q̄ est, vt credere bonum esse malum. Bonum enim & malum diuersę sunt naturę. Et hęc fallacia quodammodo est secundum accidens, & secundum alterum, & quodammodo assimilatur accidentariis mutationibus ad imperfectionem subiecti tendentibus, & e diuerso secunda scientia, mutationi accidentali perfectionem subiecto inducenti. Porro ex his caue, ne errore deceptus, opineris tantum eas enunciations esse contrarias, in quibus est prima fallacia. Nam sic enunciationibus solis quę sunt identicę aut essentielles, assignarentur contrarię oppositę, quod planē constat esse falsum. Sed ex hac ratione colliges, quod opinioni quę est ex prima scientia, nō potest vlla verē primo & maximē esse contraria, nisi ea quę est prima fallacia, & e diuerso. Sicq; huic opinioni quę dicit bonū esse malum, quę est secunda fallacia, contraria erit opinio quod bonum non est malum, quę est secunda scientia, & ita in reliquis. Ob id quoque diximus, hasce rationes peculiariter esse referendas ad eas opiniones, quę in initio erāt propositę. Atq; ex his facile deprehendes, sententiam tertię rationis, quę in hac fundatur Maxima. Opinioni secundum se verę contrarię opponi oportere opinionem secundum se falsam, & opinioni secundum alterum verę opinionem secundum alterum falsam. Id enim quod secundum se est tale, magis tale est, quā id quod secundum alterum est tale. Quarta ratio similiter in hac fundatur Maxima. Simplicii opinioni verę simplex contraria est opinio falsa, & priori prior. Similiter implicitę, implicita: connexę, connexa: & posteriori posterior. Vera autem opinio huius, bonum est bonum, simplex est, & prior opinione vera huius, bonum non est malum. Hęc autem inter falsas bonum est malum, posterior est ista bonum non est bonum. Ea enim dicitur simplex, in qua aliquid de seipso, vel ipsius essentia de ipso enūciatur. Composita & posterior, quę aliud à substantia.

Neq; enim in hisce oportet anxie inquirere, an per se hic aliquem modū per se apud Aristotelem positū designet. Vtrum autē rectē ex his duabus rationibus postremis colligantur hęc duę Maximę. Omnis affirmatiua falsa præsupponit negatiuam verā se priorem, Et omnis negatiua vera præsupponit affirmatiuam veram priorem se, alijs discutiendum cōmittimus. Quę sequuntur faciliora sunt intel lectui, ideo in his explicandis duximus non esse immorandū. In fine insinuat Aristoteles, opiniones contrarias non posse eidem simul inesse, quare nec contradictorias. Et quoniam quęcūq; opiniones verę sunt, possunt eidem inesse, ideo tales non posse esse contrarias.

COMMENTARIORVM IN LIB. PERI
Hermenias Aristotelis, Finis.

R

IN LIBRVM PRIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS PROOEMIUM.

OSTEORVM tractationem, quæ spectabant ad duas primas intellectus operationes, quæ sunt simplicium apprehensio, & simplicium apprehensorum compositio vel diuisio: tradit Philosophus libris sequentibus ea quæ subsunt tertiæ operationi intellectus, quæ est ratiocinatio siue discursus. Hæc autem sunt argumentationes vocales. Eam igitur partem logicæ, quæ pertractat de simplicibus vocibus, & de compositione ac diuisione, hoc est, scientiam prædicamentorum, & Peri Hermenias solent vulgò vocare veterem logicam: illam verò quæ agit de ipsa argumētatione, nouam: ob id (quantū conijcimus) quòd illa consideret de partibus quæ priores sunt naturæ, & frequēter tempore, suo toto. Hæc autē de ipsa argumētatione, quæ ex illis constat tanquam quiddam posterius, & ex illis proueniens ac constans. In proœmio quidem diuisimus ipsam in partes duas, iudicatiuā videlicet & inuentiuā. Simili modo hanc nouam artem, cōplectentem omnes libros sequentes, diuidunt Albertus & alij in iudicatiuā & inuentiuam, dicentes ad inuentiuam pertinere libros Topicorum, ad iudicatiuam autē omnes reliquos. Et Topicorū libros inter partes nouæ logicæ connumerant, non autē libros prædicamentorū & Peri Hermenias, quia quamuis hæc omnes doceat ea ex quibus constantur argumētationes, illi tamē de eis tractat, tanq̄ de partibus potentialibus ipsius argumētationis, Topicè verò de eisdem agit tanquam partibus actualibus ipsarum argumētationū, vt lucidè ex ipsis Topicis percipi potest. Ceterum quis inter has duas partes, iudicatiuā (inquam) ac inuētionē sit ordo, & vtra prior sit altera, in Topicorū exordio explicabimus. Est autem sciendum, q̄ hæc iudicatiua facultas, altero nomine vocatur scientia resolutiua. Alibi dictum est à nobis, eam esse iudicatiuam partem, quæ considerat quænam sint illa & qualia, ex quibus cōponitur argumētatio, & quomodo hæc legitime inuicē coherant. Id autem constat non posse aduerti, nisi ipsam argumētationē per intellectū diuiserimus in suas partes, vt resolutione facta propius intueamur partium ipsarum vnionem & coherentiam: quemadmodū an maculam pannus habeat inspecturi, illum solemus prius euoluere & explicare. Erit igitur eadem scientia & resolutiua, nullo alio vti appareat differens, nisi quòd resolutio quoddam medium esse videatur & via ad iudicium ferendum de ipsa argumētatione. Resolutio syllogismi nihil aliud est, quam ipsius syllogismi per intellectum facta diuisio in suas partes integrales propinquas & remotas, de quibus iudicandum est, an rectè sumptæ sint & coherant, nec ne. Huiusmodi resolutio est duplex. Prior est resolutio syllogismi in principia necessitatis consequentiæ, hoc est, in talia principia, quæ certo & infallibiliter indicant, consequentiā syllogisticā esse necessariam, & conclusionē illatam formaliter sequi ex propositionibus assumptis, tanq̄ principijs illationis. Altera est resolutio syllogismi in principia necessitatis consequentis, qua quidem resolutione ostenditur necessitas consequentis seu conclusionis, ex necessitate principiorū assumptorum & inferentium. Hæc autē ideo posterior dicitur, quia alteram resolutionem præsupponit. Non enim ex necessitate præmissarum sequitur conclusionis necessitas, nisi consequentiā ante fuerit necessaria. Neq̄ potest esse proba demonstratio, quæ nō sit bonus syllogismus. Sub hac posteriori resolutione intelligenda est etiam ea, quæ est syllogismi in principia apparentis probabilitatis ipsius consequentis. Prius enim dicebamus, librū Elenchorū spectare ad scientiam iudicatiuā, quæ eadem est (vt nunc dictū est) cum resolutoria. Et iudicium de probabilibus (quæadmodum alibi diximus) ex necessariorū & fallacium argumentorum, inter quæ illa mediā sunt, indicijs est colligendum. Consonat his in initio quinti tractatus dialecticorū suorū Ioannes Cæsarius Iuliacensis, ita inquires. Superest, vt ad eam tandem perueniamus huius artis partē, in qua tota vis artis sita est, nempe inueniendi & iudicandi. Nam si dialectica (vt à Marco Cicerone nō tā eleganter breuiterq̄, q̄ grauiter & verè definitur) diligēs differēdi ratio sit, fieri profectò nō potest, vt ab inuētionē ipsa sit separata. Siquidē differere, hoc est, disputare nemo diligēter poterit vnq̄ de re quapiā, nisi inuētis prius à se argumētis, quibus disputatio ipsa fulciatur procedatq̄ legitime. Rursus autem & ob id ipsum à iudicio abesse nequit, quo is qui differit perpēdat examinetq̄, tum inuentum nuper argumētū, tum ipsius disputationis instrumentum, nempe argumētationem, quod certè nisi ritè formatum fuerit, parum aptum idoneūve ad disputandum adhibebitur.

Vetus & noua logica.

Hæc Priori Analytico-ri scientia est iudicatiua & resolutiua.

Quid syllogismi resolutionis. Prior syllogismi resolutionis. Posterior.

adhibebitur. Porro pars illa quæ de inuentione tractat, Topice Græcè, Latinè Localis dici potest. Ea verò pars quæ in iudicatio posita est, & quasdam discernendi regulas subministrat, Analytice à Græcis dicitur, à nostris resolutoria. Huius rursus duplex ab Arist. partitio traditur. Siquidē ea pars quæ de propositionū iunctura considerat, & formā duntaxat syllogismi molitur, docēs interim præmissis (quas vocat) ritè dispositis necessariò ex his conclusionem sequi, prior Analytice dicitur. Quæ verò de ipsis inuentis iudicium fert, hoc est, ostendit vtrū quæ inuenta sunt cōueniant nec ne rei in disputatione propositæ, posterior Analytice nuncupatur. Quod nimirum tribus modis fit, quippe vel de necessarijs, & demonstratio appellatur, vel de verisimilibus & probabilibus, & peculiari nomine dialectice dicitur, vel de fallis & cauillatorijs, & sophistica nūcupatur. De quibus oibus singulatim per ordinē deinceps tractabitur, & primò quidē de syllogismo formæ argumētationis, cuius etiā præter syllogismū aliæ tres traduntur species, enthymema, inductio, exemplum, quæ tamen ad syllogismum ipsum, veluti ad quandam mensurā, reduci solent. Sic ille. De priori illa resolutione agitur in hoc libro, idq̄ planè indicat inscriptio, quæ est huiusmodi, Aristotelis Analyticorū Priorū liber. Nam per analytica priora intelligitur resolutio prior, aut documenta tradita de resolutione priore. Analytis enim Græcis idē valet q̄d resolutio Latinis. Huius autē sciētiae Priorū Analyticorum autorem esse Aristotelem, & inscriptio indicat, & nemo est qui de ea re dubitet.

Huius opis inscriptio.

Huius scientiæ vtilitas.

Quanta autē sit huius partis vtilitas, paucis est indicandū. Cum enim in omni oratione argumētationibus vrendum sit, neq̄ de argumento vllò rectè queant iudicare huius artis imperiti: & nulla controuersia existat, quæ non argumētis sit conferta, quid intelligent hi, qui nō norunt argumenta iusto ordine certisq̄ legibus connectere, aut dispicere quo pacto singula membra coherant? Profectò, tanq̄ cæca in nocte nauigantes, nullam certā sententiam illi tenere posse videntur, qui ad lectionē cuiuscunq̄ scripti hoc instrumentū non adserūt. Non me diocris est negocij, sentire vbi totū argumētū qui recitet, vbi partem eam quæ erat infirmior, dissimulauerit. Hoc qui non aduertit, eum sepe falli temereq̄ iudicare necessum est. Sæpe etiam miscentur argumentis rhetorica schemata. Ornatus autem quamuis propositū reddat illustrius, tamen cum de argumento iudicare voles, detrahendus erit, & argumenti membra tanquā nuda ossa intuenda erunt, vt videas, an satis sint firma. Frequenter autē decipi contingit auditores copia orationis, & obruuntur eorū ingenia, & oculi mentis perstringuntur, vt pro certis assentiantur incertis & vanis, pro veris amplectantur falsa. Cuius rei, cum sint quotidiana apud omnes documenta & exempla, non est opus vt aliter probetur. Porro de materia huius libri atq̄ subiecto, quod vocant, attributionis, duplex est opinio. Quidam opinantur argumētationem esse huius scientiæ materiam, non autē syllogismum, ob id quòd præcipuè Philosophus in fine secundi huius agit de reliquis speciebus argumētationis, inductione videlicet, exemplo, & enthymemate. Neq̄ inconueniens dicunt idem esse materiam alicuius totius exercitus, & immediatè etiā alicuius partis seu phalangis. Alij volūt, materiam esse syllogismū simpliciter dictum, non contractū videlicet ad aliquā materiam specialem, puta necessariam, probabilem, vel sophisticā, de qua in libris sequētibz agitur. In Posterioribus quidē Analyticis de necessaria materia. In Topicis de probabili, & in Elenchis de sophistica & apparenter probabili. Materia autē generalis syllogismi est tres termini & duæ propositiones certo modo cōiuncta atq̄ ordinata. Ad id autē quod priores pro sua opinione adferunt, respondent hi, Philosophum postea non agere, nisi secundariò atq̄ obiter de alijs speciebus argumētationis, & his ipsis quatenus reducendæ sunt ad syllogismum, quemadmodum planè constat, si considerentur rectè quæ de ipsis ab Aristotele traduntur. Quare rectius ponetur Syllogismus materia huius libri, quam argumētatio. Hic liber tractans de syllogismo simpliciter dicto, & nō contracto, ab Aristotele diuisus est in duos minores libros. Prior agit de syllogismo secundū ipsius substantiā, ostēdens quomodo & ex quibus generari & cōstitui debeat. Posterior autē tractat de quibusdā proprietatibus & defectibus syllogismorū, alijsq̄ speciebus argumētationū, quatenus ad syllogismum reducuntur, vt ex sequentibus manifestum erit.

Quæ sit huius opis materia seu subiectum.

In primum caput primi tractatus primi libri Priorum Analyticorum, quod est de principijs materialibus syllogismorum, scholia.

Initio huius libri principia syllogismorū expedit, & primū quidem materialia, quæ sunt Propositio atq̄ Terminus, ante quorū definitiones statim in exordio præsentis capituli, aperit præcipuum finem huius scientiæ resolutoriæ prioris, quem dicit esse, vt demonstrationem prop̄tè cognoscere atq̄ conficere queamus, & (quod in idem redit) adipisci scientiā demonstratiuam.

Primum oportet dicere circa quod

tuam, hoc est, scientiam de demonstrationibus. Quamuis hæc priorū Analyticorū disciplina, etiam utilis sit & necessaria ad notitiam dialectici syllogismi ac sophisticæ, quæ libris Topicis traditur & Elenchorū, præcipuè tamen ab Arist. est ordinata ad syllogismum demonstratiuū, tanquam subiectiuam partem syllogismi principalem & perfectissimam. Qui scrupulosius minutissima quæq; inquirunt, solent hic in dubium vertere, quid sibi velit huiuscemodi mutatio seu diuersitas propositionū, quum dicit Arist. Circa quid & de quo est intentio, quoniam circa demonstrationē & de disciplina demonstratiua. Sed quū hic fortassis quæritur nodus in scirpo, & si quid intersit discriminis, id non magnū pondus habeat ad eruditionē, confidenter hanc dubitatiunculā seu scrupulū percalcātes, ad reliqua properemus. Proposito autē huius libri scopo enumerat Philosophus strictim, de quibus in exordio ipso sit determinaturus. Et in primis propositionē & terminū materiales syllogismorū partes, hæc quidē remotā, illā propinquā, quā & priore loco constituit & definiuit, quod hac ipsa in termini definitione fuerit utendū. Deinde cætera principia recenset eodē ordine, quo post definiuntur vsq; ad ipsam conuersionē, quā hic subicit, nolens nimis longè in recensendis ijs quæ determinaturus est progredi, vel q; hæc latenter in imperfecto syllogismo fuerit cōprehēsa, qui nō perficitur ostensiuè, nisi aliqua accedente conuersione. Propositionis definitio, hoc loco, assignatur ad hunc modū.

Propositio-
nis definitio
eiusq; expli-
catio.

Propositio est oratio affirmatiua vel negatiua alicuius de aliquo. In qua non est sumendū definitum, ut idem sit prorsus, quod enunciatio, quomodo frequentissimè accipi consuevit apud logicos, sed pro enūciatione categorica, quæ proponitur & assumitur ad aliud quiddam probandum. Hæc enim acceptio præsentis loco congruentissima est. Toto enim isto libro de categoricis syllogismis differitur, qui non hypotheticis, sed categoricis vtuntur præmissis, excludunturq; hypotheticæ enunciationes à definitione, quia non immediatè & secundum suam totam significationem affirmant vel negant aliquid de aliquo, ut facillè ex eis quæ in priore Peri Her. libro dicta sunt, intelligi potest. Qua etiam ratione illæ categoricæ (si modò categoricæ sunt) separabuntur, quæ mixtā obrinent qualitatem, ut quodlibet est vel nō est. Nequaquam tamen similiter reiiciendæ veniunt propositiones mixtæ quæritatis, quū ex his postmodū docturus sit Arist. syllogismos cōponere. Et quod dictū est de assumptione ad aliquid probandum, licet huius non meminerit definitio, satis tamē colligitur probabiliter, vel ex nomine ipso propositionis, vel ex ijs quæ post eodem capite de propositione dialectica & demonstratiua traduntur, itaq; hic non magno negotio supplendū est. Potius autē per per affirmationē & negationē hoc loco descripta est propositio, q̄ per veritatem & falsitatem, tum quod huiuscemodi definitio largior foret, & plus satis generalis, tum etiam quod ad syllogismorum structuram, quā hoc libro molimur, non refert, vera ne sit propositio an falsa, quum tamen accurata habenda sit affirmationis negationisq; ratio, sicut & vniuersalitatis, particularitatis, atq; indefinitæ quantitatis. Quamobrè mox à iam declarata definitione, diuisionē subiunxit Aristoteles propositionū in vniuersales, particulares, & indefinitas. Huius diuisum restringunt pleriq; ad eas quæ sunt subiecti cōmunis & simplicis quantitatis. Alij contendunt singulares verè in definitas esse, quum eis hoc loco tradita definitio ad vnguè quadret. Vniuersalis propositio est, quæ omni aut nulli inesse significat, hoc est, quæ enunciat prædicatū de subiecto vniuersaliter sumpto, siue copula fuerit negata, siue non. Tales sunt hæc. Omnis cōmoditas sua fert in cōmoda secū. Militat omnis amans. Omne solum forti patria est. Nemo potest dominis simul inferuire duobus. Nulla fides regni socijs. Non vlli pastos illis egere diebus Frigida Daphni boues ad flumina. Vterq; dormit. Cuiusq; hominis omnis dens est candidus. Particularis est, quæ alicui, aut nō alicui, aut non omni inesse significat, hoc est, quæ denotat prædicatū cōuenire affirmatiuè vel negatiuè subiecto particulariter sumpto, siue p aliquo dūtaxat suorum suppositorū, & nō pro singulis, ratione signi particularis adhibiti. Accipiturq; in definitione particula Non alicui, pro alicui nō, & sequēs eius est declaratiua, sub qua facillè intelligit quarta, scilicet nonnulli, q̄ sit eadē primæ. Exēpla sunt, aliquis homo est iustus. Non ois qui dicit mihi dñe dñe, intrabit in regnū cælorum. Alter parentū meorū periit apoplexia. Quidā Germani nō sunt bibuli, quanq; hoc postremū nonnulli singulare esse contenderent. Verū huiuscemodi disputatio ad grāmaticen potius attinet. Illud addimus, non veritos esse eruditos in Latina lingua viros, exempla particularium propositionū per nomen quidā assignare, ut Celsarium & alios plures. Indefinita propositio est, quæ inesse, aut nō inesse significat, sine signo vniuersali vel particulari. Exēpla sunt in litera. Et alibi copiosè de indefinitis propositionibus disputauimus. Huic tantū adiciamus, si singulares sub indefinitis concludere nolimus, intelligendam esse in definitione particulam hanc, subiecto cōmuni. Et reuera meritò singulares ab

Cur propositio definita per affirmationē & negationem.

Vniuersalis propositio.

Particularis

Indefinita.

indefinitis

Indefinitis separadæ videntur. Quomodo enim indefinitæ indeterminatæq; rectè vocentur, quæ ad vnum certū suam significationē determinant, quum particulares quæ non singulariter, sed vniuersale particulariter repræsentant, ab indefinitis semoueantur. Quo circa sub signo vniuersali & particulari in definitione intelligendum erit singulare signū. qualia sunt pronomina demonstratiua primitiuæ speciei. Nam hæc non indefinita est, sed singularis, iste homo ambulat. Vndè illa propositio dicitur singularis, cuius subiectū est terminus singularis, id est, nō potens de pluribus verificari, vt Phyllis amat Corylos, Formosum pastor Coridon ardebat Alexim. Nos patriam fugimus. Homo qui est Petrus disputat. Ea autē propositio dicitur mixtæ quæritatis, cuius partes non acceptæ vnica acceptione, diuersam habent quæritatis rationē propter diuersorū signorū adiectionē vel absentiam. Quales sunt hæc. Cuiusq; hominis alter oculus est dexter, omnis animalis voracis dentes sunt ferrati, alicuius animalis nulla pars est sanguis, hominis aliqua pars est cerebrū, &c. Harū prima partim est vniuersalis, & partim particularis. Secūda partim vniuersalis, & partim indefinita: & ita de reliquis. Quod si partes subiecti eandē omnes habeat quæritatē, vel vnica sumatur acceptione, nō erit propositio mixtæ sed simplicis quantitatis, quæ ex toto ipso subiecto erit attendenda, vt hæc est simpliciter vniuersalis. Omnis superfluitas diuitis est pauperū &c. Colligitur autē hæc mixta propositionū quæritas, ex illis quæ tradit Arist. de modo syllogisandi ex obliquis, vndè etiā arguere licet, de terminationē non perpetuò vnica acceptione cum suo determinabili accipi, vt quibusdam visum fuit. Ibi, Differt autē demonstratiua &c. discrimē ponit Arist. demonstratiuæ propositionis & dialecticæ, & harum ipsarum rursus inter se conuenientiam. Differentia est huiusmodi, quod demonstratiua propositio est altera pars contradictionis, assumpta in syllogismo tanquam certa & indubitata, sine præuia tali interrogatione, quæ respondentem docendo liberam permetteret facultatem eligendi vtramlibet contradictionis partem. Dialectica vero propositio est pars contradictionis, iuxta iam dictum modum à syllogisante interrogata, eò quod non vsq; adeò certam habeat veritatem, vt tanquam indubitata proponi mereatur. Atq; hæc esse solet differens ratio illis, qui dialecticè seu probabiliter de rebus ambiguis disputationis certamen inibant, quæ nunc tamen in defectudinem abiit propemodum, fortassis ob prolixitatē sermonis vitandā. Conuenientia autē rursus earundē propositionū hæc est, q; ex vtraq; iuxta cōponi potest syllogismus, neq; quicquā refert ad syllogisticā formā, vtrū demonstratiua fuerit propositio assumpta, an dialectica. Deinde illic, Quare syllogistica &c, infert, omnē syllogisticā, tam demonstratiuam, q̄ dialecticā, sub ante data definitione cōtineri. Et addit, eam demū propositionē syllogisticā fore demonstratiuā, quæ vel per se vera sit, ita vt ipsius nulla queat reddi causa, vel per primas propositiones demonstrata ac sumpta. Dialectica autē propositio, licet apud interrogantē tanquā quæstio dubia tractetur à syllogisante, tamen facta prius interrogatione & responsione accepta, vt probabilis & vera assumitur. Hæc eo consilio ab Aristotele hoc loco breuiter perstricta sunt, vt ostenderet rectè assignatā esse superiorē definitionē, quæ tam diuersis propositionū generibus præquæ possit adaptari. Sunt enim propositionum quædam syllogisticæ, quæ in syllogismo quoquam assumuntur ad conclusionis probationem. Aliæ non syllogisticæ, sed vel enihymematicæ, vel inductiuæ, vel exemplares. Et syllogisticarū aliæ demonstratiuæ, aliæ verò dialecticæ, sub quibus & tentatiuas & sophisticas intelliges, eò quod dialecticus, sophista, & tentator consentiunt in modo interrogandi. Harū autē diuisionū membra nō sunt putanda semper re vera differre, quinimò suffecerit si ratione discrepēt. Termini definitio in calce textus posita est hæc, Terminus est, in quere soluitur propositio, vt in prædicatū, & de quo prædicatur, vel appposito vel diuiso esse vel non esse. Definitum variè accipitur, nam quadoq; terminus dicitur cuiusuis rei extremitas, siue lineæ, siue panni, siue agri, &c. Antiquitas autē multorū deorum superstitiosa cultrix, credidit terminū deum quendā, qui agrorū fines immobiliter determinaret, & hunc sub specie grādus saxi adorabāt. De quo Virgilius, Capitolii immobile saxum. Et Quid. Fasto. 2. lib.

Singularis.

Propositio
mixtæ quæ-
ritatis.

Termini de-
scriptio.
Termini va-
riæ acceptio-
nes.
Prima.

Nox vbi transferit, solito celebretur honore

Separat indicio qui deus arua suo,

Terminè, siue lapis, siue es defossus in agro

Stripes, ab antiquis tu quoq; numen habes.

Tu populos vrbesq; & regna ingentia finis,

Omnis erit sine te litigiosus ager,

Nulla tibi ambitio est, nullo corrumpere auro,

Legitima seruas credita rura fide.

Et nonnullis interpositis.

R. iij

Aliquando

Secunda.
Tertia.

Aliquando sumitur terminus pro definitione essentiali, vt in primo Topicorum. Nonnunquam pro quavis voce significante. Hic autem accipitur pro eo quod finit & terminat propositionem, qualia sunt subiectum & predicatum, non aut nomina & verba, nisi quum iam actu praedicatorum vel subiectorum obeunt munus. Antecedens relatiui (quem) est finis vel terminus largè captus, ne definitum propriam ingrediatur definitionem. Debet aut in hunc terminum propositio apta esse resolui, hoc est, diuidi, non tanquam in partem quamuis indifferenter, sed vt in predicatum vel subiectum. Hinc excluduntur partes terminorum, & signa. Vltima pars (Vel apposito, vel &c.) hanc habet sententiam, vel subiecto apposito, hoc est, coniuncto ipsi praedicto per esse, vel diuiso, vel separato a praedicto per non esse, sub verbo substantiuo presentis temporis, intellectus etiam aliis quibusque cuiuslibet temporis. Alias expositiones breuitatis causa, omittimus.

Adnotatio in secundum caput, complectens descriptiones syllogismi, & syllogismorum perfecti & imperfecti.

Syllogismus est oratio.

Quadruplicia syllogismorum principia. Materialia. Regulatiua. Perfectiua.

Formalia.

Figura & modus.

Syllogismi definitio.

Duplex syllogismus, categoricus scilicet & hypotheticus.

Syllogismus categoricus de medio communi, & expositorius de medio singulari.

Dubitatio an syllogismus accipatur pro syllogismo hypothetico. Opinio vna Boetius. Altera. An pro expositorio defini. accipiat.

Superiori capite determinatis principiis materialibus syllogismorum, definitur hic quid sit syllogismus, & quomodo diuidatur, adiunctis in fine principiis regulatiuis eiusdem. Antequam ad definitionum expositionem veniamus, praemittendum est, quadruplicia esse syllogismorum principia. Sunt enim quaedam materialia, vt propositiones & termini, ex quibus scilicet constituitur syllogismus, de quibus satis iam actum est. Alia sunt regulatiua, videlicet regulæ & maxime, sumptæ ex descriptionibus dici de omni & dici de nullo, ad quorum dictamen immediate vel mediate est dirigendus omnis syllogismus, qui legitime potest constitui, de quibus tacite hic tractatur, vt explicabitur posterius. Alia sunt principia perfectiua, vt conuersio, aut in oppositam qualitatem, aut in terminis eisdem, & praemissarum transpositio, quibus imperfecti syllogismi reducuntur ad perfectos. Et quaedam alia, de quibus suis locis dicitur. De conuersione autem in terminis eisdem, tractatur capite sequenti, Alia sunt principia formalia syllogismorum. Vnum remotum, respondens principio materiali remoto. Alterum propinquum, spectans ad ipsas propositiones, quæ sunt principia materialia propinqua syllogismorum. Illud vocatur figura, hoc autem modus. De his principiis formalibus agit Philosophus tractatu sequenti. Definitio syllogismi est, Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab his quæ posita sunt ex necessitate accidit, eod quod hec sunt, Vt omnis virtus est bona, & omnis iustitia est virtus, ergo iustitia est bona. Definitum (syllogismus) nomen est Græcū, quod interpretatur ratiocinationem. collectionem tamen plurium ad ratiocinandū designare videtur. συλλογῆ enim collectio dicitur & congregatio. Duplex est autem syllogismus. Vnus categoricus seu praedictiuus, qui constat ex ambabus praemissis categoricis. Alter est hypotheticus, seu conditionalis, constans ex propositionibus, quarum vna aut plures sunt hypotheticæ. Vt sunt hi, Si homo est, animal est. sed homo est, ergo animal est. Si homo est albus, animal est albus. sed nullū animal est albus, ergo nullus homo est albus. Omne animal est rationale aut irrationale, sed elephas est animal, & non est rationalis, ergo est irrationalis. De quo quidē genere syllogismorum, fortassis a nobis posterius tractabitur latius. Syllogismus categoricus diuiditur in eum qui obtinet mediū commune, quæ solent vocare concludentē ad intellectum, & syllogismū expositoriū, qui constat ex medio singulari, quem dicunt concludentē ad sensum. Qualis est hic, Socrates est philosophus, & Socrates est homo, ergo homo est philosophus. Sunt & aliæ ipsius syllogismi diuisiones, de quibus dicitur suo loco. Accipitur autem syllogismus in hac definitione, non pro solo antecedente ipsius argumentationis, sed pro tota argumentatione syllogistica, estque hec ipsius syllogismi propria significatio. Altera autem, qua alibi aliquoties sumitur pro duabus praemissis aut altera tantū, ipsius est impropria, & figurata secundū synecdochen, significatio. Disceptatio est apud diuersos, an hic accipiendus sit syllogismus generaliter, vt comprehendat categoricū & hypotheticū. An categoricū tantū, quo solo vtatur semper Philosophus, nunquam autem eo qui est hypotheticus. Nonnulli autem accipiunt syllogismū generaliter, ob id precipue, quod id ipsum indicet Boetius in ij. lib. de differentiis Topicis, syllogismū diuidens, praeposita hac definitione, in praedictiuum & hypotheticū. Et quod in utroque libro de syllogismis hypotheticis tradat horū tres figuras & certas formulas seu modos, secundū quos hi syllogismi sunt constituendi, & si illæ figuræ & modi diuersi sint ab his quæ cōpetunt syllogismis categoricis. Nos autem putamus, syllogismū hic accipiendum esse pro solo syllogismo categorico, quo solo vtitur Aristoteles, excludentes syllogismū hypotheticū per illam particulam (quibusdam positis) quam rectissime arbitramur intelligi de solis propositionibus prius descriptis. De syllogismo autem expositorio, quem alicubi Philosophus vocat expositionem, parui refert vtra via eligatur. Qui volet hunc excludere, facile subintelliget quibus

quibusdam positis constantibus ex medio communi. Qui verò asseret, hanc definitionem conuenire ipsi, dicit syllogismū expositorium fieri in aliqua trium figurarū, & aliquo modo aut nominato, aut innominato. Neque enim omnes modi seu formæ, secundū quas recte constituuntur syllogismi, indicatæ sunt a Philosopho, aut nominatæ certis dictionibus. Imò a posterioribus videtur hæc nomina reperta esse, quæ indicant formas syllogismorum & modos. Prima definitionis pars est oratio. Est autem omnis syllogismus oratio hypothetica, frequenter quidē rationalis, aliquando conditionalis, aliquando causalis, quæ admodum exemplis declarare est facile. Inter hos syllogismos tamē ea differentia assignanda est, quo ad veritatem, quæ assignari solet inter alias propositiones hypotheticas, conditionales, rationales, & causales, etiam ex eisdem terminis constitutas. Secundo loco sequitur. Quibusdam positis, qui quidem ablatiuus ab solute positus resoluendus est per dictionem temporalem, & sumitur pro duabus propositionibus praemissis tantum. Datur enim hæc definitio de simplici syllogismo categorico, qui tantum constat ex tribus terminis & duabus propositionibus ac vnica conclusione, quæ admodum postea tradit Philosophus. In syllogismo autem non simplici, sed augmentato (de quo postea) plures sunt praemissæ duabus. Verum hic facile cognoscitur, vbi probè fuerit cognitus syllogismus simplex. Praemissæ dicuntur esse positæ, quādo sunt ritè dispositæ in aliqua trium figurarū, atque in modo cōuenienti ad inferendū conclusionem. Boetius tamē & Commentator posita vocat, quæ vera sunt aut tanquam vera concessa, quomodo videtur Aristoteles rursum vsus verbo (positū) in definitione contingentis inferius posita, sed prior expositio est magis recepta, magisque huic loco congrua. quia arguitur hic generaliter de syllogismo ex quibusdam terminis aut propositionibus siue veris siue falsis. Ea praemissa quæ maiorem extremitatem cōplectitur dicitur maior propositio, & ea quæ minorem cōtinet, minor, siue prior siue posteriore loco ponatur. Ceterum quæ sit trium figurarū dispositio, & qui modi conueniant ad inferendū conclusionem, qui verò non conueniant. Item quid sit maior extremitas, quid minor, postea per singulas figuras dicitur. Tertio loco ponitur. Aliud quiddam ab ijs quæ posita sunt, & cetera. ad excludendū syllogismū, cuius conclusio eadem est cum aliqua praemissarum. Nam nihil in suis ipsius ostensionem sumi debet. Quarto loco subiungitur, ex necessitate sequitur seu inferitur, verbo accedit indicante illationem, & particula ex necessitate designante necessitatem non consequentis, sed totius consequentiae. Plurimi enim sunt syllogismi quorum conclusiones sunt impossibiles, falsæ, & contingentes. Porro conclusionem necessariam sequi ex praemissis, nihil aliud est, quam conclusionem illam cum praemissis inferentibus constituere illationem seu consequentiam necessariam. Ea autem est consequentia necessaria, cuius antecedens non potest esse verū, consequente existente falso. Hac autem particula excluduntur omnes ij syllogismi, qui ex praemissis etiam recte in figura & modo dispositis veris inferunt conclusionem falsam, quorum exemplum facile est reddere. Quinto atque vltimo loco dicitur, eod quod hæc sunt. Conclusionem autem accidere eod quod hæc sunt, non est conclusionem sequi quia praemissæ sunt veræ, aut concessæ tanquam veræ, sed est eā sequi, quia praemissæ sunt recte ac legitime dispositæ in figura & modo, ad inferendam talem conclusionem. Hac particula excluduntur eiusmodi syllogismi, omne animal est rationale vel irrationale, omnis homo est animal, ergo omnis homo est rationalis. Omne corpus celeste mouetur, planeta est corpus celeste, ergo omnis planeta mouetur. Nullum animal est planta, & homo est animal, ergo nullus homo est planta. Omnis leo est rugibilis, & omnis homo est leo, ergo nullus homo est rugibilis, atque alij similes, qui sunt quidē consequentiae necessariae, verum in ipsis non sequitur, data conclusio, eod quod ipsæ praemissæ sunt in modo & figura dispositæ, sed quia aut antecedens est impossibile, quod in postremo exemplo accidit, aut consequens necessarium, quod accidit in prioribus exemplis. Verum vt breuiter dicamus, huiusque definitionis declarandæ finem faciamus, conclusionem sequi eod quod praemissæ sunt dispositæ, dicimus nihil aliud esse, quam conclusionem ex praemissis sequi formaliter. In omni enim formali consequentia syllogistica, tantum sequitur conclusio propter praemissarum dispositionem. Rectissime igitur excluditur ab hac definitione per hanc particulam syllogismus ille, quæ postea vocat Aristot. syllogismū secundum æqualitatem in subiectis. Est igitur syllogismus (vt summatim repetamus) consequentia necessaria ac formalis, in qua ex duabus propositionibus praemissis, in modo & figura dispositis, sequitur conclusio diuersa a praemissis. Ceterum eam particulam vltimam (eod quod hæc sunt) explicat Philosophus, dum post syllogismi definitionem continuo subiungit. Dico autem eod quod hæc sunt, propter hæc accidere: perinde ac si diceret, dico hoc totum (conclusionem accidere eod quod hæc sunt) idem conuertibiliter esse cum hoc (conclusionem accidere propter hæc) id est, propter praemissas

Quæ oratio fit syllogismus.

Boetius.

Maior propositio. Minor propositio.

Tertia particula. Aliud quiddam ab ijs &c.

Cōsequētia quæ necessaria.

Quid sit cōclusio accidere eod quod hæc sunt.

Definitiois syllogismi epilogus.

præmissas in modo & figura dispositas, tanq̄ causas illationis ipsius conclusionis. Deinde rursum Philosophus explicat continuò, quid sit conclusionē accidere propter hæc, seu præmissas dispositas, dum subiungit, Propter hæc verò accidere, est nullius extrinseci termini indigere, ut fiat necessarium. Cuius sensus est, conclusionē inferri propter præmissas dispositas, est syllogismum concludentē talem conclusionem non indigere alicuius termini extrinseci, ut fiat necessarium, qui quidē sensus non est formalis. Conclusio enim illa propter hæc, neq̄ est syllogismus nullius extrinseci termini indigēs, & cetera, neq̄ iudicatur ipsa cōclusio nullius extrinseci termini indigere, ut ipsa appareat necessaria, sed potius ipse syllogismus talē cōclusionem inferens, quemadmodū indicant planē sequētes definitiones syllogismi perfecti & imperfecti. Erit igitur sensus concomitarius accipiendus iste. Tunc sequitur cōclusio propter præmissas dispositas in figura & modo, quando ipse syllogismus non indiget aliquo termino extrinseci, ut fiat necessarius. Per necessarium intelligitur consequentia necessaria & formalis. Quæ sit necessaria, dictum est prius. Ea verò formalis est, quæ non tantum secundum se est necessaria, verum & quævis alia quæ est eiusdem formæ. Quæ autem requirantur ad similem formam argumentationum seu consequentiarum, alibi est indicandum. Formales consequentiæ sunt conuersiones, & omnes syllogismi legitime facti, siue sint categorici, siue hypothetici. Per terminum extrinsecum debemus intelligere terminum prius descriptum, qui in antecedente non est positus, sed solum in consequente, ut in hac argumentatione, Omne animal est substantia, omne brutum est animal, ergo omnis equus est substantia, Dicitio equus est terminus extrinsecus, quia ponitur in consequente, sed non in antecedente, in quo tamen necesse est eum poni, si consequentia ipsa formalis esse debet. quia nulla consequentia formalis potest terminū aliquem continere in consequente, qui non prius in antecedente ponatur. Et hinc fit, ut argumentatio, quæ terminū aliquem in consequente habet, qui non ponebatur in antecedente, dicatur illo termino indigere in antecedente, ut efficiatur consequentia formalis. ut dicta argumentatio erit formalis, si tertiam addideris propositionem antecedenti, hoc modo, omne animal est substantia, omne brutum est animal, & omnis equus est brutum, ergo omnis equus est substantia, & idem iudicium est de omni enthymemate, quod ad syllogismum formalem reducitur. Ex quo patet, quod verbum indigere, habet alium accusatiuū a fronte rectum, q̄ verbum accidere, quia conclusio accedit, ipsa verò tota argumentatio indiget termino extrinseci in suo antecedente ut sit necessaria consequentia. Sed obiicies. In hac argumentatione, animal est substantia, homo est animal, ergo homo est substantia, conclusio non accedit eò quod hæc sunt, & tamen hæc argumentatio nullum terminū extrinsecum habet in consequente, quo in antecedente indigeat, ergo non recte tradidit Aristoteles, quid sit, eò quod hæc sunt, seu propter hæc accidere. Respondendū est. Aristoteles non voluisse conuertibiliter ostendere, quid sit, eò quod hæc sunt, seu propter hæc accidere, sed voluisse dumtaxat tradere vnum modū, quo cōtingit etiam ex præmissis ritè dispositis conclusionem non accidere eò quod hæc sunt, seu propter hæc, sed ob aliam causam. quanquam interim non neget, quin id adhuc multis alijs modis contingat. hæc igitur si conuertibiliter describere velimus, dicemus, conclusionem eò quod hæc sunt seu propter hæc accidere, quando formaliter inferitur propter præmissarum dispositionem in modo & figura. Post hæc Philosophus reddens definitiones syllogismi perfecti & imperfecti, subindicat hanc syllogismi diuisionem, Syllogismus alius est perfectus, alius imperfectus, quæ an sit generis in species, an subiecti in accidentia, parū refert. Illud satis constat, quod perfectio & imperfectio, de quibus in præsentiarum est sermo, ex sola forma syllogismi attendatur, quæ si cunctæ tandem fuerit materia. Nam syllogismus perfectus dicitur, cuius illatio tam est euidentis, ut quilibet sanæ mentis statim ei assentiatur, sine ulteriori probatione aut declaratione. etiamsi ex falsis præmissis procedat. Tales sunt omnes syllogismi quatuor modorum primæ figuræ, & argumenta secundum regulam antepredicamentalem, quæ a dictis syllogismis sola præmissarum transpositione differunt. Nam hæc etiam euidenter fiunt secundum præscriptum primorum principiorum, quæ sumuntur ex definitionibus dici de omni & dici de nullo. Loquimur autem de ijs syllogismis, quæ componuntur ex medio communi, ne quis interim nobis moueat quæstionem de expositorijs. Imperfectus verò syllogismus dicitur, qui ex forma sua non est euidentis, nec statim a quouis sanæ mentis deprehenditur esse bona & efficax consequentia, sed ab eruditis dumtaxat, quia non fit statim & euidenter secundum præscriptum alterius dictorum principiorum, sed indirecte ac ex consequenti. & tales sunt omnes syllogismi secundæ atq̄ tertiæ figuræ. Imò & syllogismi primæ figuræ qui indirecte concludunt, ex quo patet, syllogismum imperfectū etiam verum esse syllogismum, sub dicta definitione

Consequen-
tia formalis.

Quid termi-
nus extrin-
secus.

Obiectio.

Responsio.

Quid acci-
dere eò q̄
hæc sunt.

Diuisio syl-
logismi.

Quid syllo-
gismus per-
fectus.

Quid syllo-
gismus im-
perfectus.

initione contentum, ac in hoc dumtaxat a perfecto syllogismo discrepare, quod hic euidentis sit, ille verò ineuidentis. Iam superest, ut eorum definitiones paucis aperiamus. Prior sic habet, Syllogismus perfectus est, qui nullius alterius indiget, præter ea quæ sumpta sunt, ut appareat necessarium. Posterior verò, Syllogismus imperfectus est, qui vnus aut plurium indiget, quæ sunt quidem necessaria per sumptos terminos, non autē per sumptas propositiones. Pro quarum intellectu reuocanda sunt ad memoriam quatuor principiorum genera, quæ initio huius capituli tradita sunt. Sunt enim quædam materialia, ut termini & propositiones, ex quibus componitur syllogismus. Alia formalia, ut modus & figura. Alia regulatiua, quæ sumuntur ex descriptionibus dici de omni, & dici de nullo. Et quarto sunt quædam principia perfectiua, ut conuersio in terminis, conuersio in oppositam qualitatem, & præmissarū transpositio. Tribus igitur prioribus generibus principiorum nullus syllogismus indigere aut carere potest, quia alioqui non erit syllogismus nec formalis consequentia. Sed quartum genus principiorum ijs syllogismis est necessarium, qui ex se euidentes non sunt. quia non directe fiunt secundum præscriptum principij dici de omni, vel dici de nullo, sed indigent ulteriori probatione, ut ad alterum horum reducuntur, quæ probatio fit per dicta principia perfectiua. Est igitur harum definitionum sensus, Syllogismus perfectus est, qui nullius alterius principij syllogistici indiget, præter ea quæ in ipso sunt, ut statim cuius sanæ mentis appareat necessaria & euidentis consequentia, sed sufficiunt illa tria principiorū genera, quæ in quouis syllogismo reperiuntur. Syllogismus verò imperfectus est, qui indiget vnus aut plurium principiorū, præter ea quæ sumpta sunt, ut appareat necessaria consequentia, quæ quidem principia nullam inducunt terminorum mutationem, nam manent iisdem termini, sed propositionum tantum. siquidem vtraq̄ controuersio nouam introducit propositionem, manētibus iisdem terminis. Iam si roges, qui syllogismi imperfecti indigent vnus, qui verò plurium? Enumeraui-
mus superius tria principia perfectiua, quibus syllogismi possunt indigere, videlicet, conuersionem in terminis, conuersionem in oppositam qualitatem, & præmissarum transpositionem. Sola autem præmissarum transpositione nullus syllogismus imperfectus indiget. Restat igitur, ut qui per solam reducuntur conuersionem, siue in terminis, siue in oppositam qualitatem, vnus indigere dicantur. Plurium verò, quæ reducuntur simul per conuersionem, & præmissarum transpositionem. Prioris partis exempla sunt syllogismi omnes imperfecti facti in modis non habentibus literam m. nisi forte quis dicat, syllogismos imperfectos primæ figuræ, cum per impossibile reducuntur, opus habere vtraq̄ conuersione. & sic hi etiam aliquo modo plurium indigent. Posterioris verò partis exempla sunt, syllogismi facti in Fapismo, Friesolorum, Camestres, & Disamis. Sed obiicies, Hi possunt per solam conuersionem reduci per impossibile, ergo non indigent plurium. Respondendum, q̄ absolute loquedo neq̄ vnus indigent, neq̄ plurium determinate, quia vtroq̄ modo possunt reduci, sed vnus aut plurium consule. Ceterum cum dicimus, eos indigere plurium, intelligimus, ut per ostensiuam reductionem demonstrētur esse necessarij, non autem absolute. Verum rursus instabis. Dicitur est superius, argumenta per primam regulam antepredicamentalem esse syllogismos perfectos, ad quos tamen possunt reduci dicti syllogismi sine vlla præmissarum transpositione, ergo non indigent plurium, etiam ad hoc ut ostensiuè reducuntur ad perfectos. Responsio, Absolute loquedo videtur illatum concedendum, sed quādo dicitur, q̄ syllogismi isti pluribus indigent, ut ostensiuè demonstrētur, intelligimus de perfecta & integra demonstratione ostensiuā, qualis non est ea quæ tantum fit ad argumenta primæ regulæ antepredicamentalis, quia licet hæc argumenta computentur inter syllogismos perfectos, longè tamen perfectiores sunt syllogismi, in quibus maior propositio minorem præcedit, ut patet consideranti principia dici de omni, & dici de nullo. Vnde Aristoteles circa finem huius libri capite. 4. vltimi tractatus, præmissas in Disamis transponendas dicit. Sunt tamen quibus magis placet, eos syllogismos vnus indigere, qui per vnus dumtaxat propositionis reducuntur conuersionem. Plurium verò, qui per conuersionem plurium propositionum reducuntur, sed quod prius diximus magis est receptum. Postea Philosophus vtruncq̄ ostensurus quæ sint principia regulatiua syllogismorum, præmittit conuenientiam, quam habent esse in toto, & dici de omni, quum dicit. In toto autē esse alterum altero, & de omni prædicari alterum altero, idem est. Et simili modo dicendum est de in toto non esse, & de nullo prædicari, quod subicit Philosophus, tanquam satis ex altero notum, ac perspectum. Per alterum esse in toto altero, intelligendum est subiectum vniuersalis affirmatiuæ complete distributum, comparatum ad prædicatum eiusdem, seu quædam materia quæ insit prædicato tanquam cuidam formæ. Et per alterum prædicari

Definitio
syllogismi
perfecti &
imperfecti.

Quatuor
principiorū
genera.

Sensus defi-
nitionum
perfecti syl-
logismi, &
imperfecti.

Qui syllo-
gismi vnus
indigent, &
qui plurium.

Obiectio.

Secunda ob-
iectio.

Responsio.

Conuenien-
tia eius q̄
in toto est,
& eius q̄
de omni
prædicatur.

Quo pacto alterum esse in toto altero, & de omni prædicari, idem sint Obiectio. Solutio.

de omni, accipiendum est prædicatū vniuersalis affirmatiuæ de subiecto completè distributo. Hæc duo dicuntur esse eadem, nō formaliter, (Neq; enim subiectum est prædicatū, neq; horū rationes sunt eadē) sed materialiter, eo q; mutuo se respiciunt, & eadem sunt, quæ simul intelliguntur, licet diuersimodè, aut cōcomitāter aut causaliter. Constituunt enim illa duo vniuersalē affirmatiuā eandē, tanq; partes cōcomitantes, & inseparabiles à se inuicē. & vna polita necessariō ponitur & altera. Sed dicit quispiā fortassis, Aristoteles in præmio proposuerat dicendum esse, quid sit in toto esse, vel non esse hoc in illo, non ergo satis fuit in hoc loco potuisse tantū hanc conuenientiam. Cui respōdebimus, Ex definitionibus prædicari de omni, & prædicari de nullo, facillè cognosci quid sit in toto esse, vel non esse. Neq; desunt, qui dicant ideo omittas eorum definitiones, ne putarentur esse quatuor principia regulatiua syllogismorum, si expressæ fuissent illorum definitiones, quanquā id fieret sanè ex causa non iusta. Nam definitiones esse in toto, & prædicari de omni, idem prorsus continent, quānuis mutato ordine. Illa enim comparat subiectum ad prædicatum, Hæc autem ediuertit, prædicatum ad subiectum. Ex his quæ in fine textus ponuntur, sumitur quædam notificatio, seu declaratio potius, quā vera descriptio, prædicari de omni, ista. Prædicari de omni tunc est, quando nihil est sumere subiecti, de quo non dicatur prædicatum. Definitum, Prædicari de omni (non habet Boetij translatio, aut textus vel græcus vel vulgaris, dici de omni, quamquam vulgariter ita reddatur) accipitur pro prædicato propositionis vniuersalis affirmatiuæ, constantis ex subiecto completè distributo. Hoc autem quod ponitur loco descriptionis (quando nihil est sumere subiecti, &c.) ita explicant, quando non contingit sumere aliquid, cui subiectum distributū conuenit, de quo non denotetur verè & affirmatiuè posse dici prædicatum. Ex qua explicatione patet aduertenti, quid sit dicendum de singulis contētis in ipsa notificatione. Et quamuis verborenis negatiuè assignata sit hæc descriptio, est tamē affirmatiuè accipienda in hanc sententiā. Prædicari de omni est esse prædicatū alicuius propositionis, quod dicitur de quolibet contēto sub subiecto, hoc est, quod denotatur posse dici & prædicari de omni eo, quod sub subiecto propositionis cōtinetur. In primis verbum (dicitur) accipiendum est, pro denotari verè & affirmatiuè dici. Primò, ad excludendū prædicata harū propositionū, homo est animal, equus est hinnibilis, quarū prædicata possunt & apta sunt dici de quibuslibet sub subiectis cōprehentis. Non enim ibi denotantur hæc prædicata posse dici de talibus. Item secūdò propter prædicata harū, omnis homo est equus, omnis homo est albus, omne animal est rationale. Nam licet prædicata harū non possint verè prædicari de quibuslibet contentis sub subiectis, de eisdem tamen denotatur posse verè dici, quod satis est ad præsentē locum. Secūdò positū est, non de subiecto, sed de quolibet sub subiecto contēto, ad excludendū prædicata propositionū singularium, sub quarū subiectis nihil cōprehenditur. Neq; videmus necessarium esse, vt addamus particulam quæ indicet subiectum esse distributū. Id enim sufficienter cōtinetur in cæteris. Est igitur (vt breuiter aliis verbis dicamus) prædicari de omni, prædicatum propositionis vniuersalis affirmatiuæ, cuius subiectum completè distribuitur. De prædicari de nullo similiter dicendum, quod videlicet prædicari de nullo tunc est, quando nihil est sumere subiecti, à quo non remouetur prædicatum. Hoc est, prædicari de nullo est prædicatum alicuius propositionis, quod denotatur remoueri seu negari de quolibet contentō sub subiecto, quod nihil aliud est, quā prædicatum propositionis vniuersalis negatiuæ, constantis ex subiecto completè distributo. Ex his facillè colliguntur hæc vel alia similes definitiones. In toto esse, est subiectum, sub quo quodlibet contentum denotatur inesse seu subiecti affirmatiuè ipsi prædicato. In toto non esse est subiectum, sub quo quodlibet contentum denotatur non inesse siue subiecti negatiuè prædicato. Ex dictis descriptionibus prædicari de omni & prædicari de nullo, colliguntur hæc duæ maximæ. Quicquid remouetur à subiecto completè distributo, prædicatur de quolibet subsumpto sub illo. Quicquid remouetur à subiecto completè distributo, remouetur à quolibet sub ipso subsumpto. Quidā hæc ita reddunt, Quicquid dicitur de aliquo vniuersaliter affirmatiuè, dicitur de quolibet sub ipso subsumpto. Quicquid remouetur ab aliquo vniuersaliter & negatiuè, remouetur à quolibet sub ipso subsumpto. Hæc maximæ duæ regulatiuæ & directiuæ sunt syllogismorū constitruendorū de medio cōmuni, quos vocant concludentes ad intellectum. Prior est directiuā omnium affirmatiuorum, quorum scilicet conclusio est affirmatiua. Perfectorum quidem immediata, Imperfectorum verò mediata. Posterior est directiuā omnium syllogismorum negatiuorum, seu quorum conclusio est negatiua, immediata eorum qui perfecti sunt, & mediata imperfectionū, modo sint ostensiuè reducibiles, quanq; velint aliqui etiam Bocardo & Baroco

De prædicari de nullo, & quid sit.

Quid in toto esse, & in toto non esse.

roco indirectè regulari per eandem maximam. Quoniam autem nusquam alibi maior occasio dabitur tradendi ea, quæ spectant ad syllogismum expositoryum, quem nonnulli nuncuparunt syllogismum concludentē ad sensum, nonnulla de hoc obiter attingemus. Est igitur syllogismus expositoryus, qui constat ex medio singulari. Hic fit in omni figura, commo- dissimè tamen in tertia, eo q; medium ibi semper subiiciatur, in vtraq; videlicet præmissa. Termino autem singulari potius competit subiici, quā prædicari. In nullo modo primæ figuræ nominato fit syllogismus expositoryus, præterquam in Frisefomorum. In hoc modo non est necessum medium distribui in altera præmissarū, quod oportet in reliquis modis eiusdem figuræ ratione qualitatis ipsarum præmissarum. Distributionis autem non est capax terminus singularis. Item in nullo modo tertiæ figuræ fit syllogismus expositoryus ob eandem causam, quam nunc diximus. In omnibus verò modis secundæ figuræ rectè fit talis syllogismus. Exempla sunt. Nullum elementū est hic sol, & omnis sol est hic sol, ergo nullus sol est elementū. Nullus leo est bucephalus, quidam equus Alexandri regis est bucephalus, ergo quidā equus Alexandri non est leo. Verūm syllogismi expositoryi, qui in his modis fiunt, ab aliis cōstantibus ex medio cōmuni, factisq; in eisdē modis, in hoc discrepāt, quod illi nequeant perfici ostensiuè, quemadmodum hi, eo q; propositio simpliciter conuertēda, vniuersalis videlicet negatiua, huiusmodi conuersionem non admittat, quando prædicatū est terminus singularis. Reliqui omnes modi, in quibus rectè fiunt syllogismi expositoryi, nominibus carent. Vt verò validus atq; efficax sit syllogismus expositoryus, dicunt neoterici, duo esse obseruanda. Prius est, vt medium singulariter sumatur atq; vniuocè. Posterius est, vt medio singulari possit adiungi hoc complexū (omnequod est) manente veritate præmissarū, seu (sicut alij volunt) vt medium & minor extremitas prorsus pro eodem accipiantur singulari, quod quidē à nobis nō est declarandum, eo q; nullum habeant locum, nisi in rebus & nominibus diuinis, à quibus logico abstinendum esse diximus priori libro, eaq; potius veneranda, quā in disputationem adducenda. Syllogismus expositoryus diuidendus est in perfectum & imperfectum, quos describere poteris eisdē descriptionibus, quibus descripsit Philosophus syllogismū perfectum & imperfectum, solo antecedēte ipsius relatiui mutato, hoc est, accepto tantū pro syllogismo expositoryo. Porro qui sunt perfecti & qui imperfecti, non satis constat. Illud nihilominus certū est, oēs syllogismos expositoryos indirectè cōcludētes esse imperfectos, eosq; perficiendos per alios qui cōcludunt directè. De concludentibus autē directè, aliorum peritorū in hac re iudicium potius peteremus audire, q̄ nostrā sententiā proferre in medium. Plurimq; tamen videtur, syllogismos expositoryos tertiæ figuræ directè cōcludentes, esse perfectos. oēs verò aliarū figurarū esse imperfectos, perficiendos reductione ostensiuā per syllogismos tertiæ figuræ, eos videlicet, qui sunt primæ, per cōuersionē maioris, & eos qui sunt secundæ figuræ per cōuersionē vtriusq; præmissæ, excepto Baroco. Quibusdā oppositū videtur, qui arbitrantur, omnē syllogismū expositoryum, cuiuscunq; figuræ fuerit, esse perfectum: cōcedentes tamen syllogismum tertiæ figuræ euidentiore esse syllogismis expositoryis aliarū figurarū, quemadmodum syllogismos perfectos factos in barbara & celarent, euidētiore esse syllogismis correspondentibus, qui fiunt secundum regulam antepædicamentalem. Huius dubitationis solutio pendet ex principiis regulatiuis syllogismorū expositoryorū, quæ sunt duo, quemadmodum duo prius assignata sunt syllogismis constantibus ex medio cōmuni. Vnum est principium regulatiuum syllogismorum expositoryorum affirmatiuorum. Quæcunq; sunt eadem vni tertio singulari, inter se sunt eadem. Alterum est applicandum syllogismis expositoryis negatiuis, hoc videlicet, Quæcunq; se habent, vt vnum eorum idem sit cum alio, cum quo reliquum est diuersum, illa inter se sunt diuersa. Si omnes syllogismi expositoryi immediatè regulentur his maximis, omnes dicendi erunt esse perfecti. Si verò tantū mediatè regulentur eisdem, si qui sunt in prima & secunda figura, illi erunt imperfecti. Nobis satis fuerit hæc indicasse, vt alii causam proponamus inquirendi atque discutiendi, quid iudicandum esset de hac re.

Quid sit syllogismus expositoryus.

Duo in expositoryo syllogismo obseruanda. Expositoryi syllogismi diuisio. Qui sint imperfecti, & qui perfecti.

Duo syllogismorū expositoryorū regulatiua principia.

In priorem tertiæ capitis partem, tractantem de conuersione propositionum de inesse, adnotatio.

IN hoc capite determinat Philosophus de quodā principio reductiuo syllogismorū, quod est conuersio, omissio altero, quod est transpositio præmissarū, propter nimiam eius facilitatem. Et quia tam ex modalibus quā ex his quæ de inesse vocatur, docturus est in sequentibus syllogizare, ideo de vtrarumque conuersione tractat, & prius earum quæ sunt de inesse. Priores enim sunt propositiones de inesse, modalibus. In initio huius partis triplicem proponit propositionis diuisionem, qua subindicat diuersitatem syllogismorū, & multipliciteratam.

Quoniam autem ois propositio aut est de inesse.

Prima se.

Prima pro-
positionis
diuisio in li-
tera colloca-
ta.
Secunda.
Tertia.

Prima est, Propositionum alia est de inesse, alia de necessario inesse, alia de contingenter inesse. Secunda, Propositionum de inesse, atq; de necessario inesse, & contingenter inesse, alia sunt affirmatiuæ, alia verò negatiuæ. Tertia est, Propositionum affirmatiuarum & negatiuarum, siue sint de inesse, siue de necessario vel contingenter inesse, alia sunt vniuersales, alia particulares, & alia indefinitæ. Has tres diuisiones accipit Philosophus tanquam primam partem cuiusdam propositionis causalis, quam quidam perficiunt per subiunctionem, siue additionem omnium regularum hic & postea positarum, de conuersionibus propositionum de inesse & modalium. Alij eam perficiunt subdentes, q; harum propositionum enumeratarum varia est atq; diuersa conuersio. Idq; proculdubio continet in summa, quod priores dicebant. Quid aut sit propositio de inesse, & quid propositio de necessario, & contingenter inesse, sufficienter explicatū in secundo Petri Her. Illud insuper satis manifestum est, sub propositionibus de contingenti, intelligendas esse eas, quæ sunt de possibili, & sub propositionibus de necessario, illas quæ sunt de impossibili, quas ideo putamus præteritas esse ab Aristotele, eo q; de huiusmodi propositionibus posterius non docet syllogizare, sed tantum ex his quæ sunt de necessario & contingenti, quemadmodum ex sequentibus cõstabit. De reliquis autem duabus diuisionibus abundè satis dictum est in primo capite huius, quantum attinet ad propositiones de inesse, & quantum ad ipsas modales, satis dictum est in secundo Petri Her. Trium regularum literarum intellectus atq; limitationes satis patebunt ex mox sequentibus, quæ hic ideo omittimus, ne nobis sint eadem repetenda. De conuersione propositionis indefinitæ nihil meminit Aristoteles, ob id fortasse, quod indeterminata sit, & ad sensum vniuersalem, & ad particularem, aut potius quod in materia syllogistica idem habendum est iudicium de indefinita & particulari. Quare eodem modo cõuertendæ erunt particulares & indefinitæ. Probatio quartæ regulæ traditæ de particulari negatiua, cõsistit in ea maxima, Nulla cõsequentiã est valida, in qua oppositum cõtradictorium cõsequentiã non repugnat antecedenti. Probatio primæ regulæ, quæ continuo subiungitur, cõsistit in hac regula ac maxima. Omnis ea ratiocinatio atq; consequentiã est effica, in qua oppositum cõtradictorium cõsequentiã repugnat antecedenti. Nam alioquin negata priori, cõsequens & suum oppositum simul vera erunt. Et posteriori negata, erunt antecedens verum, & suum oppositum, id est, duo cõtradictoria, quod facillè est exemplis declarare. Nam si dixeris, hanc conuersionem esse bonam, Aliquod animal non est homo, ergo aliquis homo non est animal, & dixeris, hoc cõtradictorium consequentis, omnis homo est animal non repugnare antecedenti, id est, posse simul verum esse cum antecedente, eo casu hæc duæ, quidam homo non est animal, & omnis homo est animal, quæ sunt cõtradictorie, simul erunt veræ. Id quod secundo loco dictum est, simili modo facillè ostenditur. Aliarum autem duarum regularum probationes vtuntur prima regula, in qua dicebatur vniuersalis negatiua esse cõuertenda vniuersaliter in terminis conuertente nunc existente contraria vniuersalis affirmatiuæ prius cõuertens, nunc cõtradictoria particularis affirmatiuæ, quæ prius cõuertebatur. Postremo illud non est prætereundum, Aristotelem in exemplis huiusmodi conuersionum non fuisse usum vocibus significatiuis, sed tantum elementis non significatiuis. Quemadmodum enim syllogismus simpliciter dictus, de quo instituit declarare, per intellectum separatur ab omni materia (vti prius dictum est) sic & oportet conuersionem, quæ est vnum principium perfectiuium syllogismorum imperfectorum, esse abstractum ab omni materia necessaria, contingenti, remota, probabilis, & sophistica, vt principium perfectiuium cõgruat syllogismo perficiendo, ad quod designandum vsus est Philosophus literis, per quas intelliges quoslibet terminos significatiuos cuiuscumq; sint materiæ, de cuius quæ sunt adicienda, Cõuersio (sicut prima regula textus latèter innuebat) duplex est. Prior, in opposita qualitatè, quæ item duplex est. Vna, cuius cõuersa & cõuertens cõsentiant in veritate & falsitate, de qua dicturi sumus, quum de contingenti tractabitur. Altera est in opposita qualitatè conuersio, in qua conuertens & cõuersa repugnant in veritate vel falsitate, de qua agendum est in secundo libro huius. His itaq; omissis, altera est cõuersio in terminis, quæ nihil aliud est, quam mutatio subiecti in prædicatū, & prædicati in subiectum, manente eadem qualitate propositionum. Hæc quoq; est duplex. Quædam est prorsus in eisdem terminis, quando planè iidem termini mutant prædicandi & subiiciendi munera. Altera est in terminis commutatis, seu permutatis, sic vt extremo finito addatur negatio infinitas, aut auferatur à termino infinito. Hanc solènt nuncupare conuersionem per contrapositionem, quæ sub conuersione cõprehenditur, tanq; analogatū sub suo analogo, de qua non agit Aristoteles, eo q; non seruiat reducendis syllogismis. Hic igitur tantum agendum est de conuersione propositionum in eisdem terminis

Conuersio
duplex.

In opposita
qualitatè cõ-
uersio.

Conuersio
in terminis.

Duplex in
terminis cõ-
uersio.

minis penitus, nulla negatione infinitante, aut addita, aut reiecta, quam licebit ita describere. Conuersio in eisdem terminis.
Conuersio propositionum, est mutatio subiecti eiusdem prorsus in prædicatū, & prædicati in subiectum, manente eadem qualitate propositionum. quæ quidem definitio colligitur ex Boetio in libro de categoricis syllogismis, & introductione in eisdem prius posita. Diximus prius in definito (Conuersio propositionum) ne quis putet hic agi de conuersione reali, qua vnum corpus mutatur in aliud. Vt aqua in vinum in vite, & vinum in acetum. Aut de ea conuersione, quæ solet tribui terminis simplicibus, (vulgatius conuertibilitatè dicunt) qui ideo conuertuntur, quia de se inuicem prædicantur vniuersaliter, & affirmatiuè. In definitione primo loco posita est particula (mutatio) hoc est, transpositio, vel aliud simile, circa quam particulam nonnihil est difficultatis. Nam Albertus, à cuius sententia recedere videntur eius in cæteris sequaces, opinatur hanc prædicationem, Conuersio est mutatio seu transpositio, &c. esse formalem, ipsamq; conuersionem non esse speciem argumentationis, eo q; non possit esse enthymema, ad quod tamen maximè videretur accedere cõuersio, si esset species argumentationis. Ad hancq; sententiam satis declinare videntur ea, quæ à Boetio traduntur de conuersione, modò intelligas illa superficite tenus. & quemadmodum verba præ se ferunt. Nos sequentes iudicio nostro probabiliorè opinionem, dicemus conuersionem propositionum esse quandam speciem argumentationis. Ad quod primò adduci potest, q; in exemplis ipsius Aristotelis, non tantum in textu vulgari, verum & apud Boetium, & exemplar Græcum, proponuntur vt consequentiæ, & non tantum vt nudæ extremorum transpositiones. Præterea in reductione syllogismorum imperfectorum, modò fuerit ostensiuã, id obseruandum est, vt facta conuersione ostendatur omne id quod sequitur ex cõuertentibus, oportere sequi ex cõuersis. Alioquin non sibi inuicem cohærebunt eæ partes, quæ erunt allatæ pro huiusmodi reductione. Non enim potest aliqua cõclusio sequi ex aliis præmissis dicto modo, nisi quodammodo ducatur argumentatio à primo ad vltimum, quemadmodum fit in reductione ostensiuã, vt suo loco dicitur posterius. Ea igitur definitio cõuersionis accipienda est in sensu causali, sitq; formaliter cõuersio argumentatio constans ex determinato antecedente & cõsequente, in quibus fit talis extremorum mutatio, & nota illationis. Antecedens cõuersionis, vulgò vocatur propositio cõuersa, & consequens cõuertens, eo q; quodammodo cõuertat extrema prioris propositionis assumptæ. Spectat autem conuersio maximè ad enthymema, si argumentationis tantum sint quatuor species. Cuius iudicium est, q; addita quadam præmissa identica, ad integrum reduci valeat syllogismus. Vt hæc cõuersio, nullus homo est arbor, ergo nulla arbor est homo, fit syllogismus in Cesare addita hac minore, omnis arbor est arbor. Porro duplex est conuersio in terminis eisdem. Vna est consequentiã tantum materialis, quæ sic solet describi, Conuersio est duarum propositionum eiusdem qualitatis vtroq; termino participantium, conuerso ordine, bona consequentiã. Quales sunt hæc, omnis homo est rationalis, ergo omne rationale est homo. Si homo est risibile, omne risibile est homo. Leo non est equus, ergo equus non est leo. Quæuis enim harum antecedentiã nequeant esse vera sine cõsequentibus, facillè nihilominus dantur propositiones aliæ similis formæ, quæ non sic cõuertuntur. Vt sunt hæc, omnis homo est animal, omnis homo est coloratus, animal non est homo. De hac cõuersione non putamus Aristotelem loqui, quanq; expositores etiam huius meminerunt in suis cõmentariis. Altera est conuersio, quæ est formalis cõsequentiã, sicq; describitur, Conuersio est duarum propositionum eiusdem qualitatis vtroq; termino participantium, diuerso ordine, formalis cõsequentiã. Vt nullus homo est equus, ergo nullus equus est homo. De qua hic agitur, quum hæc sola sit conueniens & idoneum instrumentū ad reducendum syllogismos imperfectos. Hæc aut duplex est, Vna simplex, & per se, Altera per accidens. Conuersio simplex est, in qua seruatur eadem qualitas & quantitas propositionum. Hac conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua. Vt nullus homo est quadrupes, ergo nullum quadrupes est homo, Quidam homo est philosophus, ergo quidam philosophus est homo. Id quod iam diximus intelligunt neoterici, de vniuersali negatiua constante ex prædicato cõmuni distributo. Nam hæc, nullus equus est bucephalus, non conuertitur simpliciter, sed per accidens in hanc, bucephalus non est equus. Similiter hanc, omnis homo animal non est, dicunt non conuerti simpliciter, sed per accidens in hanc, animal homo non est. Verum apud autores (vt prius diximus) idem est, siue dicatur, omnis homo animal non est, siue omnis homo non est animal. Simili modo quod dictum est de particulari affirmatiua, intelligunt nonnulli de ea sola, quæ non habet prædicatum singulare. Hanc enim conuersionem putant esse per accidens, quidam philosophus est Socrates, ergo Socrates est philosophus. has autem simplices & per se, quidam homo est animal, ergo animal est homo. homo est animal,

Conuersio
est argumē-
tatio.

Duplex in
eisdem ter-
minis cõuer-
sio.
Vna materi-
alis.

Altera for-
malis.
Quid sit
simplex cõ-
uersio, & qui-
bus cõpetit
enunciatio-
nibus.

mal, ergo quoddam animal est homo, eodē in hac materia, indefinita eadē sit cum particulari, quemadmodū & in ipsis syllogismis formādis, & reducēdis. Indefinita enim posita loco particularis non variat modū syllogisticū, neq; impedit reductionē, quæcūq; sit illa. Singularis autē, imō vt plus dicamus, terminus singularis positus loco termini cōmunis, frequēter impedit modum & reductionē, vt patet diligēter cōsiderāti: quorū neutrum contingit, si terminū cōmunē sumamus nunc cum signo particulari, nunc sine huiusmodi signo. Hac quoq; cōuersione simplici cōuertitur vniuersalis affirmatiua de predicato distributō. Vt sequitur, omnis homo omne animal est, ergo omne animal est homo. quod, quia admodū rarum est, rectē ommissum est ab Arist. Similiter & propositiones eæ, quæ cōponuntur ex subiectis & predicatis singularibus, siue affirmatiuæ, siue negatiuæ. Vt Socrates est hic philosophus, ergo hic philosophus est Socrates. Socrates nō est Plato, ergo Plato nō est Socrates, sed has Arist. prætermisit, de solis loquēs cōmunibus. Conuersio per accidens est, in qua manet eadē qualitas, sed mutatur quantitas propositionū. Hac conuersione cōuertitur vniuersalis affirmatiua in particularē affirmatiuā, vt habet tertia regula. Vt omnis sitis est appetitus humidi, ergo quidā appetitus humidi est sitis. Similiter & vniuersalis negatiua, vt nulla sitis est appetitus sicci, ergo quidā appetitus sicci non est sitis. Id tamen subtrahit Philosophus, aut quia decreuerat ponere differētiā inter vniuersalem negatiuā & affirmatiuā, aut quia id facile erat subintelligere. Porro illa conuersio videtur vocari simplex, quia fit tantum ratione transpositionis terminorū, nullo alio concurrente. Conuersio autē per accidens dicitur, quia non fit in ipsa tantum mutatio extremorū, sed etiam variatio quantitatis, quæ quidem quātitas videtur esse quoddā propositionis accidens. Aut ea dicitur simplex & per se, quæ conuenit propositioni ratione sui ipsius, & secundū se ipsam. Quod enim sequitur, nulla auis emittit lorium, ergo nullum emittens lorium est auis, prouenit ex ipsa propositione vniuersali negatiua, nulla auis emittit lorium, & non aliunde. Et contra ea per accidens dicitur, quia non propositioni secundū se ipsam, sed tantum ratione alterius propositionis, cui per se competit conuersio. Omne enim quod est per accidens, reducendū est ad id quod per se est. Vt hæc, omnis locusta duos habet dentes, cōuertitur in hanc, habēs duos dentes est locusta, per accidens, pura ratione huius, quædā locusta habet duos dentes, quæ per se in illam cōuertitur. Et hæc, nullus coruus habet ingluuiem, in hanc per accidens cōuertitur, quoddā habens ingluuiem non est coruus, ratione huius, quidam coruus non habet ingluuiem, quæ per se quodam modo in illam cōuertitur. Simili modo in aliis est iudicandum. Conuertuntur ergo simplici conuersione & per se, vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua. & conuersione per accidens, vniuersalis affirmatiua & negatiua, & hæc solę iuxta sententiā Arist. vt patet ex prius habitis. Cæterum vt cognoscatur conuersio esse legitimē & rectē facta, à neotericis solent adnotari plurimæ conditiones obseruandæ, inter quas quedā sunt planē pueriles, vt illę quę admonēt de resolutione verbi, mutatione copulę secundū numerum aut personā, de determinatione adiecta, q; idem debeat determinare, & aliis id genus. Aliæ verō cōmunes sunt omni argumentationi. putā, vt euitetur æquiuocatio, diuersum genus suppositionis, ne argumētetur à non distributo ad distributū, aut à suppositione consula tantum ad determinatam respectu multitudinis, quibus omnibus nō obseruatis, inefficax est conuersio, quemadmodū exemplis licet declarare. Nos ob hæc tantum vnā conditionē obseruandā subiiciemus, illis præsuppositis tanq; manifestis, quæ est hæc, Vt ex toto subiecto adæquatē fiat prædicatū, & eōtrario, & sumātur extrema æquē amplē & restrictē. Parū tamē momenti habet hæc conditio apud Philosophum, qui tantum vtitur propositionibus simplicium extremorū, nulla habita mentione de ampliatiōe aliqua vel restrictione. Ob defectum primæ partis, non est hæc bona cōuersio. Mus rodit panem, ergo panis rodit murem. Equus est hominis, ergo homo est equus. eodē q; non vertantur toti termini. Illud diligēter aduertendū est, nonnuncq; in cōuertentibus, aut ex parte prædicati, aut ex parte subiecti aliquid adiungendum esse, vt indicetur seruāda esse eadem significatio, aut idem genus suppositionis, aut aliud simile, quod quidem additū non est sumendū tanq; pars extremi, sed potius tanquā extrinsecū quoddā, indicās in qua acceptio, & quo modo sit terminus sumēdus, cui additur. Quod accidit, quum conuertuntur propositiones de ampliatis extremis, & secundū quosdā in his etiam conuertēdis, homo est nomen, homo est pictus, &c. Rursum defectu posterioris hæc cōuersiones non sunt legitimæ, nullus homo fuit albus, ergo nullum album fuit homo. Omne sanum fuit ægrum, ergo aliquod ægrū fuit sanum. Aliquis prudens erit imprudēs, ergo aliquis imprudēs erit prudens. In his enim, conuersa videlicet & cōuertente, non sumuntur extrema eodem modo secundum ampliatiōē, quod quia ex aliis est petendum, & alibi declarandum, nolimus

Quid per accidens cōuersio, & quibus tribuenda sit propositionibus.

Quā ob causam dicitur cōuersio vna simplex, & altera per accidens.

Conditio requisita in conuersione

in hoc

in hoc immorari. Id tamen à nobis est adiciendum, diuersam ampliatiōē alicuius termini non continuo reddere inualidam argumentationē, & conuersionē, aut syllogismū, quemadmodum imprudentes plerumq; opinantur, & tradunt, potissimum cū nihil habent quod opponentibus respondeant, quando vrgent. Verum ad mentē reuocādę erunt illæ duæ regulæ, de quibus alibi latius agendū est. Prior est, A termino non amplo ad amplum, aut à minus amplo ad eundem magis amplum, licet affirmatiuē argumentari, modò amplum aut magis amplum non distribuatur. Vt hæc cōuersio bona est, album fuit homo, ergo homo est vel fuit albus. Omne sanum est ægrum, ergo aliquod ægrum est vel erit sanum. Posterior est, Ab amplo ad non amplum, vel magis amplo ad minus amplum, valida est argumētatio, modò amplum vel magis amplum distribuatur, & ponatur cōstantia non ampli vel minus ampli. Defectu cuius hæc conuersiones sunt nullæ, nullum ægrum fuit animal, ergo nullum animal fuit ægrum. Nullus homo erit æger, ergo nullum ægrum erit homo. Sed hæc, vt diximus, ex alio loco magis sunt manifestanda. Illud insuper admonendū est, eam cōuersionē simplicē, de qua Philosophus hic agit, & cuius vsus est in reductione syllogismorū, oportere esse cōuertibilē, hoc est, cōuertentē posse rursus inferre cōuersam, nō aut eam, quę est nō recurrēs. Et ob id necesse est in cōuersione simplici, quæ negotio Aristotelico est accōmoda, terminos æquē amplē aut nō amplē accipi, alioqui nō esset mutua illatio propositionū simpliciter cōuersarū, & conuertentiū. Ad quod indicandū, in cōditione præmissa præcipuē facta est mētio, de simili ampliatiōe terminorū obseruāda. Quod si quis agat de cōuersione simplici non cōuertibili, poterit vti duabus prædictis regulis, salua firmitudine ipsius cōuersionis. Rursum in eadē particula huius cōditionis insinuatū est, eandē extremorū restrictionē esse seruandā, de qua quidē re eodem modo dicendū est, quo dictum est de ampliatiōe. Verum apud probatos autores difficiliter reperiuntur exempla, quæ spectant ad hanc rem. apud neotericos autē tales sunt hæc cōuersiones, Neuter homo est animal, ergo nullum animal est homo. omnis homo est animal, ergo alterū animal est homo. Prior cōuertenda est in hanc, ergo nullū animal est alter homo. Hæc verò cōuersiones, nullus homo est animal, ergo neutrum animal est homo. alter homo est alterū animal, ergo aliquod animal est aliquis homo, sunt validę, quanq; nō cōuertibiles. Verum ab his nobis est abstinendū, ne sophistarū partes agere videamur. aut si huiusmodi nō spectant ad sophistas, ne alieno in loco pertractemus, quæ alibi exactius tractanda sunt. Addunt præterea recentiores, q; proposita propositione cōuertēda, cuius extrema assignare est difficile, quippe quia cōstat ex verbo impersonali, aut propter aliud simile, prius reducēda est talis propositio ad aliam planē continētē & habentē extrema, qua resolutione facta, propositio proposita conuertenda erit iuxta regulas prius traditas. Verum neq; id quicq; cōmodi adfert apud Arist. quum ex huiusmodi propositionibus ipse non doceat syllogizare. Quanq; aut non prorsus reiiciamus id quod neoterici dicūt, non videmus tamē quid cogat fateri, omnē propositionem categoricam (qualisqualis fuerit) oportere cōuerti. Id tantum ex Philosopho cōstat, eam quæ in syllogismo ponitur posse conuerti, modò non fuerit particularis negatiua. Sed de hisce rebus hætenus. Iam vt ad id regrediamur, de quo in initio meminimus, an videlicet conuersio in eisdē terminis sit argumentatio potissimū pertinens ad enthymemata. Albertus, vt diximus, asserit partē negatiuam, pro ratione sumens, omnē argumentationē aliam à syllogismo, reducendā esse ad syllogismū. Conuersio autē reduci non potest ad syllogismū, eodē q; præmissa addenda, aut maior, aut minor, necessariō cōstaret ex terminis eisdē & synonymis. Ediuersò quidā, præsertim neoterici, asserūt, oēm conuersionē in eisdē penitus terminis, esse enthymema, reducendum ad syllogismū per additionē maioris aut minoris propositionis. Hi enim tradunt, conuersionē affirmatiuam esse reducendum ad syllogismū tertię figurę, per subintellectionem maioris, quam oportet cōstare ex subiecto conuersæ, quod habet rationē medię & conuersionē negatiuā, ad syllogismū secundę figurę per suppletionē minoris, cōstituendę ex prædicato conuersæ, quod habet medię officium. Verbi gratia, conuersionē vniuersalis affirmatiuæ reducunt ad Darapti, vel Disamis. & conuersionē particularis affirmatiuæ, ad Datisi. Simplicem verò conuersionem vniuersalis negatiuæ, ad Cesare. & eam quæ est eiusdem per accidens, ad Festino. Quæ omnia est facile exemplis declarare. His ergo consentientes, opinamur, omnem conuersionem in terminis, de qua hic agitur, esse enthymema, & eam posse reduci ad syllogismum. Huiusmodi tamen reductio non ideo faciendā est, vt ipsa conuersio proposita fiat euidentior consequētia. Ipsa enim ex se est euidentior (vt prius diximus) & syllogismus ad quem reducitur est ineuidentior, quum spectet ad secundam vel tertiā figuram. Longē namq; diuersum est, aliquam consequentiā reduci ad syllogismum,

Diuersa termini ampliatio nō perpetuō inualidā reddit argumentationē, cōuersionē, aut syllogismum.

An cōuersio sit argumentationis species,

S ij

mum, & ipsam perfici seu ostendi esse euidētē per syllogismum. Est igitur cōuersio, argumen-
 tatio enthymematica, proueniens ex cōmutatione predicati & subiecti, potens ad syllogismū
 reduci, non aut per ipsum perfici. Illud aut quod ab Alberto adducebatur, parū habet mo-
 menti, eō q̄ in huiusmodi reductione, subiectum conuersæ affirmatiuæ supplet vicem mediij
 & minoris extremitatis, Et in reductione cōuersæ negatiuæ, prædicatū conuersæ fungitur of-
 ficio mediij & minoris extremitatis. De hac quoq; re à nobis dictum est prius. Postremo, quā-
 quam conuersionis per contrapositionē natura videatur potius explicanda in secūdo Topic.
 Arist. vbi agitur de cōsequentiā econtrariō, non incōmodē tamen alios imitari, quādā trade-
 mus de illa hoc in loco. Est igitur conuersio per contrapositionē, conuersio in terminis, quæ fit
 in propositionibus eiusdem quantitatis & qualitatis, cōmutatis terminis finitis in infinitos, &
 ediuerso, terminis infinitis in finitos. Qui sint termini finiti & qui infiniti, manifestum est ex
 lib. Peri Her. Hæc conuersio peculiariter cōpetit propositionibus vniuersali affirmatiuæ, &
 particulari negatiuæ. Non enim conuenit vniuersali negatiuæ vel particulari affirmatiuæ.
 Non enim sequitur, Nullus homo est lapis, ergo nullus non lapis est non homo. Equus enim
 qui est non lapis, est non homo. Neq; sequitur, nullus homo est non animal, ergo nullum ani-
 mal est non homo. Nam equus qui est animal, est non homo. Nullum non animal est homo,
 ergo nullus non homo est animal. Equus enim qui est non homo, est animal. Nullum non al-
 bum est non homo, ergo nullus homo est albus. Et quia ex opposito contradictorio conse-
 quentis consequentiæ non legitimæ, non sequitur oppositum antecedentis, ideo neq; hæc con-
 uersiones particularium affirmatiuarū erunt validæ, Quidam non lapis est non homo, ergo
 quidam homo est lapis. quoddam animal est non homo, ergo quidam homo est non animal.
 quidam homo est albus, ergo quoddam nō album est non homo. Exempla plura adiecimus,
 vt res esset manifestior, vtriusq; extremis variatis & cōmutatis. Sed vniuersalis affirmatiua, hæc
 conuersione simpliciter & conuertibiliter conuertitur in vniuersalem affirmatiuam, vt om-
 nis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. omnis non homo est non risibilis,
 ergo omne risibile est homo. In particularē aut affirmatiuā conuertitur per accidens conuer-
 sione non cōuertibili. Et si enim sequatur, omnis homo est albus, ergo quoddā non albū est nō
 homo, Non tamen cōtrā sequitur, non albū est nō homo, ergo omnis homo est albus. Illius ra-
 tio in prōptu est. Nam quicquid sequitur ad cōsequens bonæ cōsequentiæ, sequitur ad eius an-
 tecedens. Particularis aut negatiua simpliciter in particularē negatiuā cōuertitur, vt quidam
 homo non est lapis, ergo quidā non lapis nō est nō homo. Verūm in hac cōuersione per cōtra-
 positionē, quæ non est formalis consequentiā, tradūtur duæ conditiones obseruandæ, vt sit bo-
 na consequentiā, quas & si non expresserit Boetius, eas nihilominus vtruncq; indicat. Prior est
 applicanda vniuersalibus affirmatiuis conuertendis. Et hæc est, vt in earū conuersione ponat-
 ur constantia subiecti conuertentis. Hinc non valent hæc conuersiones, omne animal est ens,
 ergo omne non ens est non animal. omnis non homo est non chymæra, ergo omnis chymæra
 est homo. omnis homo est risibilis, ergo omne non risibile est non homo. Idem prorsus asse-
 rit cōmunis opinio, quæ loco dictæ conditionis dicit, prædicatū propositionis cōuertendæ nō
 debere esse transcendens, aut simpliciter, aut in casu. Id aut quod nos diximus, planius est atq;
 facilius, & (vti opinamur) & veteribus, & ipsi Arist. magis consonum in 2. Topicocū. Altera
 feruit indefinitæ seu particulari negatiuæ, quæ præscribit ponendā esse constantiam subiecti
 propositionis cōuertendæ. Hinc non sequitur, aliquis hircocerus non est homo, ergo aliquis
 non homo nō est nō hircocerus. Non ens non est chymæra, ergo aliqua chymæra non est ens.
 Neq; quicq; ab hac diuersum adferunt, qui dicunt in particulari negatiua conuertenda neces-
 se esse, vt subiectum supponat pro aliquo. Huic cōditioni addunt nōnulli, obseruādum esse,
 ne subiectum particularis negatiuæ cōuertendæ supponat cōfusē tantum, & ne prædicatū ip-
 sius sit indistributū. Porrò si quis diligenter excutiat, ac cōsideret huiusmodi conuersionē, re-
 periet eam fundari ac pendere ex regulis tradentibus, quomodo argumentandum sit ab affir-
 matiua ad negatiuam, & contrā, prædicato variato penes finitum & infinitū, concurrente vna
 simplici conuersione. Verbi causa, iuxta vnam regulā sequitur, Omnis homo est animal, er-
 go omnis homo non est non animal. Et per conuersionē simplicem sequitur, omnis homo nō
 est non animal, ergo omne non animal non est homo, Et per alteram regulam sequitur, omne
 non animal non est homo, & non animal est, ergo omne non animal est non homo. Quare à
 primo ad vltimum sequitur, omnis homo est animal, & non animal est, ergo omne nō animal
 est non homo. Simili modo procedendum est in conuersione particularis negatiuæ. Sed de his
 hæcenus. Quo autem pacto vnumquodque propositionis genus sit conuertibile, explicatur
 breuissimè

De conuer-
 sione per cō-
 trapositionē
 Quid sit
 per cōtrapo-
 sitionē con-
 uersio.

Prior cōdi-
 tio obseruā-
 da in cōuer-
 sione per cō-
 trapositio-
 nem.

Vnde dedu-
 citur ac pen-
 deat per cō-
 trapositio-
 nem cōuer-
 sio.

breuissimè hoc ad memoriam iuuandam excogitato versiculo. Ecce tibi simp, armigeros ac, Proposi-
 arma bono cont. In quo vocalis a, vniuersalem affirmatiuam representat. e verò vniuersalem
 negatiuam, i, affirmatiuam particularem. & o, particularem negatiuam.

Annotatio in secundam partem tertij capituli, quæ est de mo-
 dalium conuersione.

DOcet in terminis conuerrere propositiones modales de necessario & contingēti, de pri-
 oribus dicens initio, quod ipsæ eodem modo sunt conuertendæ, quo illæ de inesse. Idq;
 tribus mox regulis subiectis enucleat. Prima est, Vniuersalis negatiua de necessario
 conuertitur vniuersaliter, vt necesse est nullum equum esse hominē, ergo nullum hominē esse
 equum est necesse. Quod ostenditur ab opposito cōtradictorio cōsequētis, ad antecedentis op-
 positū. Nam si contingat, id est, possibile sit aliquem hominē esse equum, etiam contingit, ali-
 quem equum esse hominē. Non vocamus aut (vt Alberti verbis vramur) hic propositiones
 negatiuas, quæ sunt de modo negato, sed eas quæ sunt negatiuæ de dicto, siue de esse negato.
 Cuius ratio est, quia propositiones de necessario quæ sunt de modo negato, sicut cum dicitur,
 nō necesse est a esse b, vel non necesse est a non esse b, secundum ipsam rem & realem cōpositi-
 onem sunt de cōtingenti. Hæc enim non necesse est esse, æquiualeat illi quæ dicit, contingit nō
 esse. Et similiter illa quæ est negatiua modi cōtingentis, secundū rem est de necessario, vt pater.
 Quia hæc non cōtingit esse, æquipollet illi quæ dicit, necesse est nō esse. Et ideo in tota scientia
 libri huius, negatiuæ & affirmatiuæ, dicitur negatiuæ & affirmatiuæ de esse, & non esse, & nō de
 affirmatione vel negatione modi, hucusq; ille. Porrò verum esse quod dicit, ex exēplis ipsius
 Arist. liquidò cōstat. Neq; tamē putandū est, inutiles fore cōuersiones, si quis eiusmodi propo-
 sitiones in quibus modus necesse negatur, cōuertere tentet. Nam id falsum esse, ex regulis, quæ
 pōst de illis quæ ex cōtingenti generaliter accepto cōstant, traduntur, facile colligitur. Secūda
 est, affirmatiua tam vniuersalis q̄ particularis de necessario, cōuertitur solū particulari-
 ter, vt necesse est oēm vel aliquē hominē esse animal, ergo aliquod animal esse hominē est ne-
 cesse. Quod probatur in litera. Nam si nō necesse est aliquod animal esse hominē, nec etiā ali-
 quem hominē esse animal est necesse. Ecce vtitur conuersione eius in qua modus negatur, &
 proinde æquipollet alteri de contingenti seu possibili. Hæc secunda regula, si in terminis con-
 notatiuis locum habere debeat, intelligēda est, semper acceptis propositionibus secundū sen-
 sum cōpositū. Alioqui enim nō necessario sequitur, Omne creans necessario est Deus, vel om-
 ne creans necesse est esse Deū, ergo Deum necesse est creare. Cū enim cōsequens sit falsum &
 hēreticū, antecedēs tamē in sensu diuiso est verū. Nam omnis ea res quæ creat vel creare potest,
 necessario est Deus. Creare enim illius omnipotentia propriū est. In sensu aut cōposito falsum
 est etiā antecedēs, cū necessariū significetur esse, vt creans in creando persistens sit Deus. Pa-
 tet ergo, propositionē de necessario diuisam nō cōuerri, seruato eodē modo, poterit tamē sum-
 pro in cōsequēte alio modo, scilicet possibili. Tertia, Particularis negatiua de necesse nō cō-
 uertitur, idq; propter causam superius dictā in illis de inesse, quod scilicet stat oppositū cōse-
 quētis cum antecedere. Exempli gratia, nō sequitur, aliquod animal necesse est nō esse hominē,
 ergo aliquē hominē necesse est nō esse animal. Ibi aut, Contingens multipliciter, &c. asserit,
 cōtingens æquiuocē capi, Duas namq; habet significationes. Vnā, secundum quam etiam ne-
 cessarium cōtingens dicitur. Et tum idem pollet quod possibile. Alterā, secundū quam id di-
 citur cōtingens, quod non est necessarium, possibile tamē fieri, seu vt fiat. Quomodo cōtingit
 hominē sedere, Hanc vocamus specialē, illam generalē cōtingentis acceptionē. Sunt qui tres
 hinc colligat significationes cōtingētis. Sed cum tertia illa, secundū quam aiunt, cōringēs soli
 necessario cōpetere, apud nullos autores reperitur, visum est nobis duas sufficere, de quibus
 etiam in progressu huius libri copiosius diliterit, & non nihil in secundo Peri Her. dicebatur.
 Deinde subiungit aliquot regulas conuertendarū modalium de cōtingenti. Prima est hæc, Pro cōuer-
 Affirmatiuæ tam vniuersales q̄ particulares de cōtingenti, qualitercunq; accipiatur cōtingēs,
 conuertuntur in particulares, vt si contingit omnē vel aliquem hominē esse album, & aliquod
 album esse hominē contingit. Si tamen modus acciperetur specialiter, cauendum esset in ter-
 minis connotatiuis à sensu diuiso, vt contingit Deum creare, ergo cōtingit creans esse Deum.
 Item sol cōtingenter illustrat lunam, ergo illustrans lunam cōtingenter est sol. In sensu qui-
 dem composito sequitur, In diuiso verò nequaquam. Secunda, Negatiuæ de cōtingen-
 ti non omnes eodem modo conuertuntur, vt scilicet illæ de inesse, sed negatiuæ vniuer-
 sales de contingenti dicto de necessario & non necessario, hoc est, accepto generaliter
 similiter conuertuntur, id est, vniuersaliter & particulariter. Quam declarat duobus
 S iij exemplis

Proposi-
 tiones
 de neces-
 sario eo-
 dē mō
 cōuer-
 tuntur.

De modalit
 de inesse cō-
 uerthōe tres
 regulæ.
 Prima.

Secunda.

Tertia.

Contingē-
 tis acceptiones
 duæ.

Pro cōuer-
 sione moda-
 lium regula
 prima.

Secunda.

exemplis, in quorum priore prædicatum de subiecto omnino non potest verè affirmari. in altero verò, potest quidem, licet etiam possit non competere. Ea verò sunt, Omnem hominem contingit non esse equum, ergo omnè vel aliquem equum contingens est non esse hominem. Contingit nullam tunicam esse albam, ergo nullum albū esse tunicam est cōtingēs. Sic enim habet vera lectio, vt modus non negetur, quanq̄ æquè valida foret cōuersio, etiam in modo negato. Et hæc quoq̄ regula instantiam patitur in terminis connotatiuis, quando sensus est diuisus, vt non est difficile exemplis ostendere. Tertia regula, Particularis negatiua de contingenti generaliter sumpto non conuertitur. Ita enim habet germana lectio (Similiter & in particulari negatiua) intellige, sit cōuersio, vt illis de inesse, scilicet nulla, cum alioqui fieret argumentatio à non distributo ad distributū. Quod non intelligēs Albertus, cum aliis nonnullis, lapsus est hoc loco. Dicit enim, eiusmodi particulares propositiones posse conuerti, assignans talia exempla, Contingit aliquem hominē non esse equum, ergo contingit aliquem equum non esse hominē, aliquam tunicam contingit non esse albā, ergo quoddam album contingit non esse tunicam. Quæ sanè conuersiones, materij dumtaxat gratia recurrunt. quomodo etiam in illis de inesse particularis negatiua poterit quandoq̄ conuerti. Nam in plurimis similibus aperte mala est consequentia, vt aliquod animal contingit non esse hominē, ergo aliquem hominem contingit non esse animal, &c. Quarta, Propositiones negatiuæ de contingenti specialiter accepto, etiam eo quod in pluribus accidit, vniuersales quidē non cōuertuntur similiter vt illæ de inesse, nempe in vniuersales. Particulares verò conuertuntur similiter illis in particulares. Quare & vniuersales haud dubiè particulariter poterunt conuerti per accidens. Exemplum prioris partis, vt minimè sequitur, omnè hominē contingit non esse album, ergo omne album contingit non esse hominem, sed tantum sequitur, ergo aliquod album contingit, &c. Exemplum posterioris, vt sequitur, aliquod corpus contingenter quiescit, ergo quoddam quiescens contingenter est corpus. Ratio vtriusq̄, quam ex sequentibus pessum ire dicit, est. Quia eiusmodi negatiuæ propositiones in quibus modus contingens non negatur, per conuersionem in oppositam qualitatem æquipollent merè affirmatiuis. quæ vt ex antedictis constat, non aliter conuerti possunt quam particulariter, siue vniuersales ipsæ fuerint, siue particulares. Proinde in calce textus admonet, huiusmodi propositiones de modo affirmatio affirmatiuas censerit, in quantum sunt modales, licet verbi ratione negatiuæ nonnunquam dicantur, quomodo & ipse per totum huius literæ decursum est locutus.

Tertia.

Quarta.

His vero de terminatis, dicendum est per quæ, quādo, &c.

De formalibus syllogismorum principis, quæ duo sunt, figura scilicet & modus.

Quid figura.

In primam partem primi capituli secundi tractatus, agentis de syllogismorum formatione, quæ quidem pars tractat de prima figura, adnotamen.

Pertractatis iis, quæ pertinebant ad principia syllogismorum, his proximè sequentibus capitibus docet Philosophus formare syllogismos, Primò ex propositionibus de inesse, Deinde ex modalibus, considerans ac tradens principia formalia syllogismorum, quæ sunt figura & modus. In hac autem parte determinat de prima figura, indicans latenter quid sit, & qui sint huius primæ figuræ modi vtilis & inutiles. In initio huius textus ponuntur hæ tres particulæ, per quæ, quando, & quomodo. Per quæ, referendum est ad terminos ac propositiones. quando, ad figuras, & quomodo, ad ipsos modos. Perinde ac si diceret Philosophus, dicendum est continuo post ea quæ sunt determinata, ex quibus terminis & quibus propositionibus, & in qua figura, atq̄ in quibus modis sit syllogismus. Quod autem dicit (sit omnis syllogismus) insinuat sese loqui de syllogismo generali sumpto. Cui illud prorsus consonat quod sequitur. Prius enim de syllogismo, &c. Non enim hic dicitur, ex quibus propositionibus procedunt singulæ species syllogismi. Nam quum communiora, & ea quæ pertinent ad ipsa, sint nobis notiora, & à nobis notioribus in disciplinis sit progrediendū, sitq̄ syllogismus cōmunior demonstratione, prius dicendum erit de syllogismo ipsiusq̄ cōstitutione, & reliquis spectantibus ad ipsum, quam de syllogismo demonstratiuo. Quæ in hoc textu subditur statim, persequeremur, nili dependērent ex quibusdam aliis, quæ videntur nobis necessario præmittenda, quibus positis, ipsorum intelligentia procliuior reddetur atq̄ paratior. Diximus in initio, hoc in loco Philosophum agere præcipuè de principiis formalibus syllogismorum, quæ sunt duo, figura & modus. Figura respondet principio materiali remoto, ipsis videlicet terminis, & modus principio propinquo, hoc est, propositionibus. Porro figura, quemadmodū & terminus, à Dialecticis sumitur metaphorice, propter aliquā fortassis similitudinē cum terminis & figuris, de quibus tractant mathematici. quæ quidem similitudo non est hic necessario explicanda. Definitur autem figura (de qua hic consideratur) hoc modo, Figura est trium terminorum certus ordo secundum subiectionem & prædicationem. Quæ quidem definitio,

nitio, & si non expressè à Philosopho tradatur, ex ipso tamen necessario deducitur, siue attendas ea quæ tradita sunt pro prima figura, siue pro alijs. Hos autē tres terminos, vt syllogismi constituant præmissas, necesse est efficere tantum duas propositiones, nō autem plures. Nam aut vni ipsorū tantum prædicabitur, & alter tantum subijcietur. tertius autem subijcietur ei qui tantum prædicatur, & prædicabitur de eo qui tantum subijcietur, sicq̄ erit prima figura. Aut idem terminus prædicabitur de vtroq̄ reliquo, & proueniet secunda figura. Aut subijcietur vtriq̄, & erit tertia. Cur autem prima figura omnium sit perfectissima, & quare ei succedat secunda, & tertia post sequatur, dicitur posterius. Est itaq̄ prima figura, quādo trium terminorum vnus, reliquorum alteri subijciatur, & de altero prædicatur. Neq̄ addendum est, in prima propositione subijciatur, & in secunda prædicatur. Nam ad primam figuram habendā, indifferens est, an ille terminus primo subijciatur & secundo prædicetur: an prius prædicetur, & secundo subijciatur. Sola enim præmissarum transpositio, nullo modo variat figurā. Plurimum miramur, cur à neotericis quibusdam reuocetur in dubium, an argumentatio constituta iuxta primam regulam antepædicamentalem, spectet ad quartā figuram, idq̄ imponatur Galeno, cum constet planè ex ijs quæ hic traduntur, illis argumentationibus competere, quæcunq̄ de hac prima figura dicuntur. De hac re Commentator, Et ex hac, inquit, inquisitione ostendetur, quod figuræ prædicatiuæ sunt tres, & quod quarta quā posuit Galenus, non est figura naturalis, quæ est, vt sit terminus medius prædicatus de maiore extremitate, & subiectus minori. Hæc ille. Quod si ex his contendas, hunc syllogismum pertinere ad quartam figuram, homo est animal, & animal est substantia, ergo substantia est animal: minore extremitate cōclusa de maiore. Aperta est solutio ex ipso Aristot. dicente in quarta parte huius primi capituli, conclusionem indirectè illatā non variare figuram. Ipse quoq̄ Commentator exemplo explicans modos primæ figuræ, vtitur argumentatione primæ regulæ antepædicamentalis. Porro modus est dispositio duarum propositionum secundum qualitatem & quantitatem. Et dicitur hæc propositionum ordinatio esse modus, quia est quædam accidentalis determinatio atq̄ forma ipsarum propositionum, quæ constituunt syllogismum. An autem hic definiatur modus vtilis an etiam inutilis, perparum refert. Nobis satis fuerit, quod in singulis modis & vtilibus & inutilibus, requiritur certa qualitas & quantitas duarum propositionum ex tribus terminis constantium. Cæterum in singulis figuris sedecim sunt modi, exclusis syllogismis expositiuis, particulari & indefinita propositionibus reputatis pro vna & eadem. Qui resultant ex quatuor propositionum generibus aliter & aliter inter se iunctis, videlicet vniuersali affirmatiua, vniuersali negatiua, particulari affirmatiua, particulari negatiua. Qui modi aptissime designantur quatuor literis, quatuor dicta propositionū genera significantiibus, a, e, i, o. Nam si singulas singulis præponas, efficiuntur dicti sedecim modi, hoc pacto. aa, ac, ai, ao. ea, ee, ei, eo. ia, ie, ii, io. oa, oe, oi, oo. Post hæc quæ dicta sunt de principijs formalibus, solent præmittere secundo loco quasdam regulas, pertinentes ad omnes figuras. Inter quas prima est hæc. Ex puris particularibus nō sequitur conclusio, intellige formaliter & syllogisticè. Vt non sequitur, animal est quadrupes, & aliquis homo est animal, ergo aliquis homo est quadrupes. Aliquod animal est rationale, & aliquod animal est equus, ergo quidam equus est rationalis. Non enim oportet, propter vniōnē aliquorū in eodem tertio particulariter, ea coniungi innicem in conclusione. Verum hæc regula secundum neotericos patitur instantias, quando medium est terminus singularis, quando maior in prima figura est negatiua, & concluditur conclusio de modo loquendi inconiuncto, & quando medium in altera præmissarum distribuitur, vel illi in minore additur relatiuum identitatis. Sec hæc apud veteres locum non habent, qui de syllogismo expositiuis rarissime agunt, & nunquam prædicatum distribuunt signo vniuersali affirmatiuo, & propositionibus, quas illi dicunt de modo loquendi insolito, libenter abstinent, aut vtuntur perinde ac si essent de modo loquendi consueto. Neq̄ tamen quis opinari debet, eum syllogismum procedentem ex puris particularibus, cuius medio in minore additur relatiuū identitatis, similem esse syllogismo expositiuis, quā ab eo distet longissime, si quis vtriusq̄ naturam diligenter consideret. Secunda est, Ex puris negatiuis nihil sequitur. Non enim oportet, aliqua à se inuicem separari, si ipsa separantur ab eodem tertio. Vt non sequitur, Nullus equus est rationalis, nullus homo est equus, ergo nullus homo est rationalis. Patitur etiam & hæc regula exceptiones, quando videlicet sit syllogismus ex ambabus præmissis de contingenti, aut ex maiore negatiua de necessario, & minore negatiua de contingenti, illata conclusione de necessario, & quando medium mutatur pernes finitum & infinitum. Nam sequitur syllogisticè, omnem hominem sedentē contingit non ambulare,

Quo pacto sumatur & separatur à se inuicem si figura.

Quid sit prima figura.

An cōstituenda sit quarta figura.

Quid modus.

In singulis figuris quot modi sint.

Regularum ad oēs figuras attinentium.

Prima.

Secunda.

Huius secundæ regulæ exceptiones.

Exceptionū explicatio. ambulare, & Socratem contingit non esse hominem sedentem, ergo Socratem contingit non ambulare. Omne album necesse est non esse coruū, & omnem hominem contingit non esse album, ergo omnem hominem necesse est non esse coruū. Verū quia propositiones de contingenti specialiter dicto, conuertuntur in oppositam qualitatem, ambæ præmissæ prioris syllogismi & minor posterioris virtute quadam & æquipollentia sunt affirmatiuæ. Similiter sequitur, nullus homo est irrationalis, & nullum risibile est non homo, ergo nullum risibile est irrationale. Nullus non homo est risibilis, & nullus equus est homo, ergo nullus equus est risibilis. Verū hic arguendi modus non propriè est syllogisticus, de quo aliàs, data oportunitate.

Tertia. Tertia est, Si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio etiam particularis erit. Effectus enim dicitur sequi debiliorem suæ causæ partem. Particularis autem debilior est vniuersali. Hæc quoque regula à neotericis dicitur pati exceptiones, quando minor in prima figura est vniuersalis negatiua, & concluditur conclusio de modo loquendi inconsueto, quando medium in minore distribuitur, quando maior extremitas in maiore distribuitur: quando maiori extremitati in conclusione additur relatiuum identitatis, vel quando maior extremitas est terminus singularis. Exempla sunt, Quidam homo est animal, & nullus equus est homo, ergo omnis equus aliquod animal non est. Lucidissimus planeta lucet. omnis Sol, omnis planeta lucidissimus est. igitur omnis sol lucet. Sol omnis lucidissimus planeta est, nulla luna est sol, igitur nulla luna est lucidissimus planeta. Homo est animal, & nullus equus est homo, ergo nullus equus est idem animal. Quidam homo est Socrates, & nullus leo est homo, ergo nullus leo est Socrates.

Quarta. Quarta est, Si altera præmissarum fuerit negatiua, oportet conclusionem esse negatiuam. Est enim negatiua debilior ipsa affirmatiua. Vnicā habet hæc regula exceptionem, si concludatur conclusio de contingenti specialiter sumpto. Ut sequitur, omnem hominem contingit non esse album, & Socrates est homo, ergo Socratem contingit esse albū. Verū hic syllogismus perficitur per conuersionem aut maioris aut conclusionis in oppositam qualitatem. His regulis addunt neoterici & has. Ut medium in altera præmissarū distribuat distributione cōpleta, modò sit cōmune, & ipsi non addatur relatiuum identitatis in minore. Ut in vna præmissarū non plus pro medio sumatur, quàm distributū erat in altera. Ut medium non sumatur amplius in vna præmissarū, quàm in ea in qua distribuitur. Insuper cauendum, ne argumentetur à non distributo ad distributum, à suppositione confusa tantū ad determinatā respectu distributionis, multitudinis, & vniuersalitatatis, & à magis amplo ad minus amplum sine distributione magis ampli, aut sine constantia minus ampli, si illatio fuerit affirmatiua; aut à minus amplo ad magis ampli cū distributione magis ampli. Simili modo iudicandū est de magis & minus restricto. Declararemus hæc exemplis, nisi prolixitas deterreret, & Aristotelē ceterosque veteres inueniremus vbiq; ferè simplicissimis vti propositionibus in formandis syllogismis, & quæ præsentis sunt temporis, reiectis inde omnibus illis de quibus iam facta est mentio. Subijciemus tamen exempla quædam malè variatæ ampliatiōis. Ut hi syllogismi incollectiles sunt, Nullus homo est mortuus, & omne viuens est homo, ergo nullum viuens est mortuū. Nullum albū fuit nigrū, & omnis homo est albus, ergo nullus homo fuit niger. Sed ad ea quæ sunt nostri instituti redeuntes dicimus, tres omnino syllogismorum esse figuras. Prima atque præcipua est ea, in qua trium terminorū vnus subijcitur reliquorum alteri, & de altero prædicatur. siue in qua medium semel subijcitur, & semel prædicatur. Huius duæ colliguntur ex Aristotele speciales & peculiare regulæ. Prior. Cum minor propositio fuerit negatiua in prima figura, nulla sequitur cōclusio syllogisticæ. Alioqui enim à maiore extremitate in antecedente indistributa, ad distributā in conclusione procederetur, quod neutiquā permissum est. Quo quidem vicio euitato, licebit ad dictū modum in hac figura nonnunquā syllogizare, Vt si concludatur indirectè, quod sit in Fapismo & Frisefomorū: aut si maior extremitas fuerit singularis, vel distribuatur in maiore propositione, aut si addatur illi in conclusione relatiuum identitatis. quibus solent addere, aut si inferatur conclusio de modo loquendi insolito. Verū id nobis post hac non repetetur. Exempla studiosis excogitanda relinquimus.

Posterior. Posterior est. Maiore existente particulari in prima figura, nihil sequitur. Alioqui enim medium in neutra præmissarū distribueretur, quū oporteat minorē esse affirmatiuā secundū regulam præcedentem. Hanc etiam limitant recentiores, nisi concludatur indirectè, vt in Frisefomorū, & nisi medium in minore distribuatur, aut ei adderetur in conclusione relatiuum identitatis. De huiusmodi exceptionibus, propterea quod raro in vsum veniant, nihil meminit Arist. nisi quod in quarta præsentis capitis parte meminit duorū modorum, indirectè concludentiū in omni figura. Iam tandem (vt ad literæ expositionem veniamus) non assignat Philosophus conuer-

Primæ figuræ peculiare regulæ. Prior.

Literæ expositio.

conuertibilem huius primæ figuræ, vt neque aliarū descriptionē, sed paulò post initium describit modos vniuersales vtilis huius figuræ his verbis. Quando tres termini sic se habent ad inuicē, vt postremus in toto sit medio, & medius in toto primo vel sit vel non sit, necesse est extremitatū perfectum esse syllogismū. Quorū hæc est sententia. Cum tres termini sic ad inuicē in præmissis fuerint dispositi, vt minor extremitas vniuersaliter & affirmatiuè subijciatur medio, & medius vniuersaliter siue affirmatiuè siue negatiuè maiori extremitati, tum necesse est syllogismū concludentē extremitates directè de inuicem esse perfectū. Directè concludere, est maiorem extremitatē de minori prædicari. Indirectè verò, minorē de maiore. Rectus siquidem ordo postulat, vt maior terminus prædicetur, & subijciatur minor. Prædicta ergo descriptione præcipuè continentur duo vniuersales modi, tam ratione conclusionis, quàm præmissarū, scilicet Barbara & Celarent. Et deinde alij duo vniuersales, solum ob præmissas, qui consimili nomenclatura dici possunt Barbari & Celarent, quorū non est ad eò frequens vus.

Mox definit mediū huius figuræ. Medium est quod in alio est, & aliud in ipso. Esse in alio, est subijci alteri. Et assignata est ista definitio omni medio syllogismi affirmatiui primæ figuræ, tam inutilis quàm vtilis, nisi aliter particulas definitionis exponas quæ soleant. Est ergo sensus. Medium primæ figuræ est medium, id est, terminus bis sumptus ante conclusionem, quod alicui affirmatiuè subijcitur, & cui alterū aliquod vocabulum sic est subiectum. Quod verò adiungitur (quod & medium positione est) accipi solet tanquam secunda descriptio, intelligiturque a quibusdā de positione naturalis ordinis, quæ habent termini ad inuicē, vt ille sit primus, qui est cōmunissimus, & postremus qui minimè cōmunis. Medius verò, qui inter vtrunq; secundum cōmunitatem locatur. Eo modo sese habent ad inuicem, corpus, animal, & homo. Et quia in negatiuis syllogismis talis ordo non deprehenditur, rectè aiunt & consulto Arist. tantū medium affirmatiuorū syllogismorū definiuisse. Verū huic expositioni obijci potest, quod multi sint syllogismi huius figuræ etiā affirmatiui, in quibus termini ad illum modum non sese habent. Nam & perfectissimæ demonstrationes ex conuertibilibus constituuntur. Idcirco alij dicunt, medium primæ figuræ ob id dici positione medium, quia in legitima & consueta assignatione terminorū syllogismi conficiendi, medio loco proponi assolet & debet, propterea quod semel subijcitur, & semel prædicatur. Vnde id primū locum in proponendis terminis sibi vendicare debet, quod frequentissimè prædicatur. Id verò vltimū, quod sæpissimè subiectū est: Et id medium, quod partim prædicatum fuerit, & partim subiectum. Quo patet, in prima figura maiorem extremitatem primò esse proponendam, quia tam in maiore quàm in conclusione prædicatur. Minorē verò vltimo, quæ semper subijcitur. Medium autē secundas partes obtinere, quod vtrisque & prædicandi & subijcendi partes æqualiter est sortitum.

Extrema huius figuræ sunt, quorū alterum est in alio, & alterum in quo aliud est. Quæ satis manifesta est, si meminerimus quidnā hic sit esse in, & quod ablatiuus alio, & nominatiuus aliud, pro eodem sint accipiendi, scilicet medio. Contineturque sub priore parte minor extremitas, & sub posteriore maior, id quod etiā declarant subsequentes definitiones. Maior extremitas est, in qua medium est vel non est. Minor verò, quæ sub medio est. Postea verò de scribuntur duo particulares modi huius figuræ directè concludentes, qui dicuntur Darij & Ferio, his verbis. Si primum medio cōpetat vniuersaliter, aut vniuersaliter non cōpetat, & medium postremo particulariter, necesse est syllogismum esse perfectum. Quod intellige, modò directè concludat. Ec quod sequitur (Si de omni & de nullo &c.) adiunctum est, vt sciamus, hos etiā syllogismos particulares, immediatè per illa principia regulari. Illud autē (Atque idem erit syllogismus &c.) significat particularem & indefinitā quantitatem cōmutatam non variare formā argumentationis, sed similem relinquere syllogismū, neque ex vtili inutilem efficiere, aut contra. Vnde manifestum est, indefinitam propositionem ex se non habere vim vniuersalem, vt nonnullis visum fuit. Superius dictum est, in omni figura. 16. esse modos, partim vtilis, partim inutiles, accipiendo modum pro dispositione præmissarū tantum incerta quantitate & quantitate. Et iam didicimus, quatuor inueniri vtilis in hac figura, duos quidem vniuersales, & duos particulares. Reliquos ergo duodecim ostendit inutiles esse ad directè concludendum, propterea quod & omni & nulli contingit postremo primum inesse, hoc est, scitæ dispositione eorū in præmissis, potest maior extremitas vniuersaliter & verè affirmari de minore, & potest alia extremitas simili seruata dispositione vniuersaliter & verè de sua minore negari, quod efficacissimè arguit inutilitatem modi, vt mox declarabitur. Atque hoc est quod aliter dici assolet, ineptum esse & infirmum ad colligendum omnē eum modum, in quo dari quæritur simul termini in quibus omni, & termini in quibus nulli, supple, primū inest postremo.

Modorum vniuersalium primæ figuræ descriptio.

Quid directè & indirectè colligere.

Quid sit primæ figuræ medium.

Obiectio.

Extremitatū primæ figuræ descriptio.

Modorum particularium primæ figuræ descriptio.

De primæ figuræ modis inutilibus.

Dare

Quid sit dare in quibus ois & nulli terminos.

Dare terminos in quibus omni, est assignare tres terminos, ex quibus secundum dispositionem modi propositi confici queant duæ præmissæ, cum quibus in veritate consentit vniuersalis affirmatio maioris extremitatis de minore. Dare verò terminos in quibus nulli, est totidem terminos dare, ex quibus secundum modum propositum duabus confectis præmissis, vniuersalis negatio maioris extremi de minore cum his in veritate consentit. Ut in Dare, hoc est, modo costante ex præmissis vniuersalibus, sed maiore affirmatiua & minore negatiua, termini in quibus primò postremo inest omni sunt animal, homo, equus, ex quibus sunt hæc præmissæ, omnis homo est animal, & nullus equus est homo, cū quibus simul hæc est vera, ois equus est animal. Terminus autē in quibus nulli sunt, animal, homo, lapis: ex quibus constitutæ hæc præmissæ, ois homo est animal, & nullus lapis est homo, permittunt secum hanc veram, nullus lapis est animal, in qua maior extremitas vniuersaliter à minore negatur. Qui volet præcipue assignare terminos in quibus omni, accipiat maiorem extremitatem communioem minore aut saltē conuertibilem. Contra verò ad expedite reddendos terminos in quibus nulli, accipiantur extremitates repugnantes. Medium autem sumendum erit iuxta exigentiā modi propositi, neq; de eo certa potest tradi regula vel lex. Porro prædicta ratio ostendendi syllogisticos modos inutiles esse, fundatur in his maximis propositionibus seu vniuersalibus sententijs. Ex vero nunq; sequitur falsum. Omnis consequentia formalis valet in quibusvis terminis, simili seruata argumentationis forma. Contraria neq; contradictoria possunt simul vera esse. Omnis modus utilis colligit aliquā determinatā conclusionē. Verum vt hæc res exēplo vno manifestetur, sumatur modus prænominatus qui est Dare, quē si quis contenderit vtilem esse, is rogandus est qualisnam conclusio sit inferenda? Si responderit vniuersalem negatiuā, accipiemus terminos in quibus omni antedatos, & hunc instituemus syllogismū, omnis homo est animal, & nullus equus est homo, ergo nullus equus est animal. Hic præmissæ veræ sunt, & conclusio falsa, quā contraria vera sit & essentialis, omnis equus est animal. Sin responderit sequi particularem negatiuam, ea erit hæc, aliquis equus non est animal, quā similiter falsam esse oportet, quum illi contradicat verissimæ, omnis equus est animal, aut duæ contradictoriæ concedantur simul veræ necesse est. Quod si, mutata opinione, dixerit in dicto modo sequi vniuersalem affirmatiuā, proponēdi sunt termini in quibus nulli, & ex eis cōponetur huiusmodi syllogismus, ois homo est animal, nullus lapis est homo, ergo omnis lapis est animal. Quē quia vtilē esse asseuerat, fateatur oportet, sicut antedēs ita & consequēs verū esse. Et quā hęc manifestariæ sit veritatis, nullus lapis est animal, cogetur pariter duas admittere contrarias, aut certē pallinodiā canere. Sin autē responderit inferendā fuisse particularem affirmatiuā, adigeretur ad confitendam veritatem duarum contradictoriarum. Simili modo in omnibus alijs inutilibus modis est procedendum. Quod si quis breuius, quæ dicta sunt, voluerit alia via explicare, reuincat eum, qui dixerit inutiles modos esse vtilēs, per hanc regulam seu maximam, Nullius bonæ consequentiæ oppositum consequentis consentit in veritate cum ipso antecedente. Nam in singulis eiusmodi modis euenire facile docebitur, vt consequentis oppositum constet antecedenti. In fine adijciuntur duo corollaria. Quorum prius ibi positum, Palam ergo est &c. differentiam continet prædictorū modorum vtilium huius figuræ ab alijs. Eius probatio apud Aristot. sic habet. Omnes enim perficiuntur per ea quæ ex principio sumuntur. Quod bifariam exponitur. Vno modo, quod omnes syllogismi primæ figuræ iam determinati perficiuntur, id est, apparent perfecti ex terminis & propositionibus suis, nullo pacto mutatis, sed eodem penitus modo sese habentibus, vt ab initio sumebantur. Aliter intelligi potest, eos simili modo perfici ex descriptionibus dici de omni & nullo prius positis, quem sensum nostra paraphrasis secuta est. Posterius est, quod omnia problemata, id est, omne genus problematū, potest directe per primā figuram in aliquo quatuor modorum eius concludi, cuiuscunq; qualitatis quātitatisve fuerit. Quo rursus exprimitur huius figuræ à reliquis notabile discrimen. Exempla modorum perfectorum primæ figuræ sunt huiusmodi.

Dare terminos in quibus omni & nulli, quibus innitur maximis. Exemplum.

Corollario rē literæ explicatio.

Bar	Omne vitium est execrandum, &	Da	Omnis homicida est dignus morte,
ba	Omnis avaritia est vitium, ergo	ri	Milo autem homicida est, ergo
ra	Omnis avaritia execranda est.	i	Milo est morte dignus.
Ce	Nullum corpus est indiuisibile,	Fe	Nullum violentum est perpetuum,
la	Omnis atomus est corpus, ergo	4 ri	Sed proiectio lapidis sursum est violenta,
	rent Nullus atomus indiuisibilis est.	o	ergo, Non est perpetua.

In secun

In secundam partem eiusdem capituli, de secunda figura pertractantem, adnotamentum.

Secundam figuram ita nobis quodammodo descripsit Philosophus. Quando idem alteri quidem omni, alteri verò nulli inest, vel vtriq; omni vel nulli, figuram huiusmodi voco secundā. Per idē intellige mediū. Per alterū verò vtrōq; maiorem vel minorē extremitatē. Inesse ois, est vniuersaliter affirmari de aliq;. Inesse nulli est negari vniuersaliter. Est autē data de scriptio, colorū modorū vniuersalium huius figuræ tā inutilib; q; vtilib;. Sub prima quidē particula continentur duo vtilēs, qui dicuntur Cesare & Camestres. Sub reliquis autē duabus inutiles. Deinde sequuntur in litera descriptiones terminorū huius figuræ. Mediū secundæ figuræ est, quod de vtroq; extremo prædicatur. Extremitates autē sunt, de quibus medium dicitur. Maior extremas est, quæ iuxta medium posita est. Minor verò extremitas, quæ longius à medio sita est. Et vt duæ descriptiones postremæ facilius intelligantur, mox subiecit, quem ordinem in debita assignatione trium terminorum obtineat medium huius figuræ, videlicet primum, quum bis prædicetur. Quare maior extremitas, quæ semel subijcitur & semel prædicatur, secundo. minor verò, quæ semper subiecta est, tertio loco statuetur, & ita longius à medio. Post ibi, Nullus quoq; huius &c. dicit nullum huius figuræ syllogismum perfectum esse, fieri tamen posse syllogismum in ea, tam vniuersaliter quā non vniuersaliter sumptis terminis. Sumuntur autem termini vniuersaliter, quādo omnes propositiones vniuersales sunt. Prius declarat in duobus modis vniuersalibus Cesare & Camestres, quos ostēdit esse firmos, ob id quod per conuersionem simplicem præmissæ negatiuæ, seruata eadem affirmatiua, sequitur eadem conclusio vel eius conuertens in primæ figuræ secundo modo, qui dicitur Celarent. In reductione tamen syllogismi in Camestres, etiam opus est præmissarū transpositione. Sed de huiusmodi reductione quæ ostensiuā vocatur, ac ea quæ est per impossibile, postea diffusior erit sermo. Posterius autem, scilicet non vniuersaliter sumptis &c. explicat similiter in duobus particularibus modis, Festino & Baroco. Quorum priorem perficit reductione ostensiuā per conuersionē maioris, & posteriorem per impossibile, eò quod ostensiuē reduci nequeat. Cuius causa in sequentibus patebit. Reliquos autē duodecim modos, præter quatuor iam dictos, ostendit inutiles esse, eò qd in ipsis dentur termini in quibus omni, & in quibus nulli. Sed quum agit de Fero & Dari, hoc est, modis particularibus, vno constante ex maiore vniuersali & minore particulari negatiuis, & altero ex tantis affirmatiuis, dicit simpliciter quidē in ipsis assignari posse terminos in quibus omni, & in quibus nulli, sed nō in determinata quadam materia, quando scilicet, minor particularis & sua subcontraria sunt simul veræ. Verbi gratia in Fero non sunt hi termini in quibus omni, album, æthiops, homo. Nam ex eis consistuntur præmissæ veræ, nullus æthiops est albus, & aliquis homo est albus, cum quibus non potest in veritate constare hæc vniuersalis affirmatio maioris extremi de minore, omnis homo est æthiops. Sequitur enim nullus æthiops est albus (quæ est maior syllogismi in fero concessa) & omnis homo est æthiops, ergo nullus homo est albus. Conclusio est falsa, quā contradicat minori in Fero concessæ, ergo altera præmissarum. Non maior, quæ vera concedebatur, ergo minor, quæ erat vniuersalis affirmatio extremi de extremo. Eodem modo declarari poterit in Dari sumptis his terminis, album, nix, homo. Quid autē sit ex indefinito monstrare syllogismi inutilitatem, satis aperte habet Aristoteles. In fine inferuntur duo corollaria. In quorum priore per ea quæ in sunt terminis ex necessitate, intelligimus conuersiones seu conuertentes præmissarū, quæ ex terminorū transpositione necessariò colliguntur. Per ea verò quæ ponuntur veluti hypotheses, alterā præmissam syllogismi imperfecti, cuius firmitas negatur, & contradictoria conclusionis eiusdem. Qui enim negat consequentiam syllogisticā, admittit antecedens posse esse verum sine conclusione, & proinde approbator illius merito potest assumere contradictoriam conclusionis cum vna præmissarum tanquā veras & concessas. Hęc literæ explicationi satis esse arbitramur, nunc pauca sunt adijcienda. Secunda figura (vt in totum definiatur) est, in qua medium bis prædicatur, vtrūq; id fuerit, siue affirmatiuē semper, aut negatiuē: siue partim hoc, partim illo modo. Nam & in modis inutilibus, figuræ ratio inuenitur, vt liquet ex Aristot. Tres autem assignari solent regulæ speciales secundæ figuræ. Prima est. In secunda figura oportet maiore propositionem esse vniuersalem. Nam alioqui à maiore extremitate indistributa ad distributā procederet, quum necesse sit conclusionem esse negatiuā, vt non sequitur. Aliquis homo est albus, & nullus æthiops est albus, ergo aliquis æthiops non est homo. Patitur tamen hæc nonnullas exceptiones, vt quando concluditur in directē, vel contra solitū modum loquendi: vel quando medio in altera propositione distributo, ex puris argumentamur affirmatiuis: vel quando medium est terminus singularis, aut maior

Quādo verò idē alteri q; dem ois.

Secundæ figuræ descriptio.

Quid mediū & q; extremitates.

Qui termini vniuersaliter sumuntur.

Corollario rē in litera positorū explicatio.

Generalis secundæ figuræ descriptio.

Prima regula in secunda figura obseruanda.

Instātia huius regulæ.

maior extremitas, & quando maiori extremitati in conclusione additur relatiuū identitatis, vel medio in minore ambabus existētibus affirmatiuis. Secunda, Ex puris affirmatiuis non syllogisatur in secūda figura, quia mediū in neutra p̄missarū distribueretur. Non enim solet distribui p̄dicatū propositionis affirmatiuæ, vt non sequitur. Omnis homo est animal, & ois equus est animal, ergo omnis equus est homo. Exceptio est, quādo mediū in altera p̄missarū distribuitur p̄ter cōmunē loquendī consuetudinē, & quādo est singulare, vel ipsi additur relatiuū identitatis in minore. Tertia sequens ex hac secūda est. In secūda figura semper concluditur negatiuē. Nam oportet alterā p̄missarum negatiuā esse, atq; hoc est secundum corollarium textus. Exempla quatuor modorum vtilium secundæ figuræ sunt hæc,

Secunda.

Exceptio ab hac secunda regula. Tertia.

Ce Nullus piscis habet calidū sanguinē, Fel Nullus spiritus habet carnē & ossa
fa Omnis auis calidū sanguinē habet ; ti Ego habeo carnem & ossa, ergo
re ergo, Nulla auis est piscis. no Ego non sum spiritus.

Ca Omne animal est sensitiuum, & Ba Omnis qui ex Deo est, verbū Dei audit.
2 mel Nulla spōgia est sensitiua, ergo 4 ro Hic non audit verbum Dei, ergo
tres Nulla spongia est animal. co Hic non est ex Deo.

Si autē

cidē hoc

quidem

omni,

Tertiæ figuræ descriptio.

Quid mediū, & q̄ extremitates. Huius tertiæ figuræ modi sex vtilis.

De reductio ne per expositionem.

In tertiā partem de tertia figura agentem, adnotatio.

Eandem rationem sequitur in determinatione tertiæ figuræ, in initio sic inquit. Si eisdem hoc quidem omni, illud verò nulli inest, vel ambo omni vel nulli, figurā huiusmodi voco tertiā. Quæ descriptio vniuersalibus modis huius figuræ vtilibus & inutilibus assignata, satis est ex p̄cedentibus manifesta. Medium huius figuræ est, de quo ambo, supple extrema, p̄dicatur. Extremitates autē sunt, quæ p̄dicantur de medio. Maior extremitas est, quæ longius a medio sita est. Minor verò quæ propius. Nam medium vltimo ponitur, quū semper subiiciatur. Maior extremitas, quæ bis p̄dicatur, primo: & minor, secundo quæ in antecedente p̄dicatur, & subiicitur in cōclusionē. Post hæc, dicto quòd in hac figura nullus sit syllogismus perfectus, enumerat sex modos vtilis, duos quidem vniuersaliter sumptis terminis, qui sunt Darapti & Felapton, & quatuor non vniuersaliter sumptis terminis, qui sunt Disamis, Darisi, Bocardo, Ferison, quos omnes dempto quinto, censet perficiendos ostensiuē per conuersionem, ac omnes perfici posse per impossibile & per expositionem, id est, expositoryum syllogismum. Circa quod aduertendum est, expositoryum syllogismum tertiæ figuræ perfectum esse & euidentem. Alioquin non per eos perficerentur alij syllogismi de medio communi. Quemadmodum autem reductio ostensiuā, quæ fit per conuersionē, inuitur huic maximæ. Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, idem ad antecedens eius sequitur. Sic & hæc reductio per expositionē ex eadem sententia robur suū accipit. Nam ambabus positis vniuersalibus affirmatiuis, aut vna affirmatiua & altera negatiua, licet ex eis infere duas singulares, quarū subiectū sit quoduis indiuiduum, pro quo accipiebantur subiecta distributa, quibus singularibus propositionibus pro vniuersalibus assumptis, fiet syllogismus expositoryus inferens eandem conclusionē, quæ prius ex vniuersalibus erat illata, vt ex p̄missis huius syllogismi in Darapti, Omnis homo est bipes, & ois homo est animal, ergo aliqd animal est bipes, inferūtur hęc singulares, Socrates est bipes, & Socrates est animal, quæ euidenter colligūt hanc cōplexionem, aliquod animal est bipes, ergo eadē ex p̄missis illis vniuersalibus rectē inferebatur. Quòd si altera p̄missarū syllogismi cōmunis perficiēdi, fuerit particularis, ex ipsis inferētur p̄positiones singulares, habētes subiectū id singulare pro q̄ fit verificatio talis particularis p̄positionis, & similiter fiet expositoryus syllogismus, eandē colligēs conclusionē. Est autē hoc sciendum, hanc reductiōnē per expositionē longe diuersam esse ab ostensiuā, quæ fit per conuersionē, nonnuncq; etiā concurrente transpositione p̄missarum. In huiusmodi enim ostensiuā reductiōne vtimur consequētia formali & euidenti, vt conuersione, & ea argumentatione qua ex propositionibus inferimus ipsasmet transpositas. Sed in ista reductiōne per expositionē, consequentiæ per quas proceditur, sunt ineuidentes (Sunt enim enthymematicæ) & frequenter materiales. Deinde ex vniuersali affirmatiua nō rectē & efficaciter intuleris singularē, nisi supposita constātia ipsius indiuidui inferendi. Et quādo altera p̄missa est particularis, nō licebit ex ea inferre aliquā determinatā singularem, sed omnes sub disiunctiōne. Verūm quia tota disiunctiua nequit esse vera, nisi ratione alicuius suæ partis quæ vera sit, & cum qualibet eius parte sequitur alia singularis eiusdem subiecti ex p̄missa vniuersali.

vniuersali, id eò dicitur eadem conclusio sequi ex duabus singularibus propositionibus illatis, ex huiusmodi cōmunibus, altera vniuersali & altera particulari. Porro interroganti, cur non etiam probauerit Philosophus per expositionem syllogismos imperfectos secundæ figuræ Respondendum est in primis, in secūda figura concludi vniuersaliter, ad quod non sunt idonei syllogismi expositoryi huius tertiæ figuræ. Et si fierent expositoryi in secūda figura, illi (si quibuidam credimus) non plus euidentie habebunt, quā qui constant ex medio cōmuni. Vel potius assignanda est ratio, quòd syllogismus expositoryus medium habet singulare, cui non cōpetit p̄dicari, sed subiici, id quod in tertia quidem figura seruetur, in secūda verò nequaquā. Et ideò terminus singularis non potest esse conueniens & naturale medium secundæ figuræ. Quæ de decem modis inutilibus sequuntur ibi, Quocunq; autem alio modo termini disponantur &c. vsq; in finem huius partis, satis esse possunt ex p̄cedentibus perspicua, nunc aliud quiddam restat adijciendum. Tertia figura est, in qua mediū bis subiicitur. Hanc Laurentius Valla in totam censet improbadam. Tertia (inquit) quæ ab istis constituitur figura, nihil in se habet sanitatis, sed rota planē insana est, vt pudeat me vnice eorū, qui vel inueniunt eam, vel probandā putauerunt. Et quod sit turpius lex qui partitā faciunt, cum aliæ sint quadrupartitæ, id est, maiore ceteris. Cuius primus modus est (vt eorum vtar exemplis) quæ vocant Darapti, omnis homo est substantia, omnis homo est animal, ergo quoddam animal est substantia, &c. Et infra. Nec hic quidē possum me continere, quo minus exclamē. O Polypheme nugator. O nugarū amatrix Peripaterica familia. O natio insaniens, quæ vnquā ita argumentantem audistis? imò quis vestrum ita argumentari visus est. quis ita argumentantem admittenter, pateretur, intelligeret? quo mihi argumentandi artificium? perinde ac si velleris inuenire alias literas, non quæ nostram linguam ad eam exprimendam adiuuarent, sed aliam facerent, si quis aliam linguā facere vellet. An non intelligitis, in omnibus esse naturam ducem? Cur enim illos modos quos approbaui approbant omnes? quia natura ducere omnes vtuntur, etiam rustici, etiam fœminæ, etiam pueri, quæ in ore licet omnes illos modos annotare, nullum autem illorum sex. Ideo cum hos audiunt, non agnoscunt in se, sed admirantur veluti prodigia, reformidantq; contingere. Hæc tua sunt mi Laurenti, quæ ingenium tui animi mansuetudinē belle cōmonstrant, quibusq; tertiā syllogismorū figurā è medio tollere conaris, quā velis nolis consistere necellum est. Arbitraris tu tuis hisce insanis exclamationibus, quibus Peripatericā familiam insanie accusas, rusticanorumq; & fœminarū, & puerorū iudicio nos assensum p̄bituros, posthabita Peripatericorū Arist. Theophrasti, Endemi, Boetij, ceterorumq; insignium virorum sententiæ? Ante leues pascentur in æthere erui. Et freta destitunt nudos in littore pisces, q̄ nos in tuam pellexeris sententiam. Hac sane nostra ætate egregium tuæ assertionis propugnatores habuisti quendam, & eruditione & eloquentia insignē, sed te longē modestiorem. Verūm hic sententia in melius mutata, quòd posterius hanc rem exactius acutiūsq; expendit, tuæ aciei desertor effectus, ad Peripatericorū castra perfugit, & veluti Peripaterici exercitus antesignanus atq; dux, te factionis autorē tuamq; cohortē vnico Pugionis ictu confodit. Tertia inquit figura est, in qua medium ponitur subiecti loco in maiore & minore. Nec sane tam molliter cohærent huius figuræ syllogismi, vt superiorū. id quod intelligi potest, si syllogismus in enthymema mutetur. Itaq; Laurentius Valla non leuiter stomachatur hoc loco, & Arist. tanq; capitali iudicio accusat, quòd hanc figurā tradiderit. Sed Valla dum nullū rixandi linē facit, sæpe etiam incurrit (vt fit ab iracundis) in illos, qui nihil peccauerūt. Mihi nō tam plumbeo ingenio Arist. fuisse videtur, vt nulla de causa tertiā figurā tradiderit. Est enim reperire exēpla eius figuræ, in quibus si mutes dispositionē mediū, feceris totū syllogismū obscuriorē. Quancq; igitur non sit coagmentatio tam cōcinnā vocū in hac figura, quæ est in superioribus, tamē q̄a sepe vti ea cōmodē possumus, nō fuit hæc figura p̄termittēda. Multa exēpla obseruaui, quæ me mouēt, vt hanc figurā non ducā esse repudiandam. Sequamur igitur veterum scholarū consuetudinē, nec nobis executi de manibus veterum inuenta sinamus, sed ea tanquam sacra colamus & veneremur. Sic ille ex Laurentiana secta transfuga. Alia quæ aduersus Laurentium adferri possent, omittimus, vt huic digressiōni tandem sit finis. Duæ sunt in hac figura regulæ speciales obseruandæ. Prior, ne minor sit negatiua. Nam sic a maiore extremitate in antecedente non distributa (esset enim p̄dicatum maioris affirmatiuæ) ad eandem in conclusione negatiua distributam procederetur. Exempli gratia non sequitur. Omnis elephas est quadrupes & nullus elephas est camelus, igitur camelus non est quadrupes. Habet hæc regula paucas sed inusitatas exceptiones. Vna est quando concluditur indirectē, vt ex p̄missis dicti syllogismi licet inferre, ergo aliquod quadrupes

Questionis incidentis latio.

Quid tertia figura.

Prior regula in tertia figura obseruanda.

Ab hac regula exceptiones.

T

Posteriorre
gula.

Exceptiões.

quadrupes non est camelus. Alia sunt, quando maior extremitas est singularis, vel in maiore propositione distribuitur, aut ipsi in conclusione additur relatiuum identitatis, vel concluditur complexio contra consuetam loquendi rationem. Posterior est, In tertia figura semper concludendum est particulariter, alioqui a minori extremitate indistributa ad distributionem eius procederetur, quum secundum priorem regulam oporteat minorem propositionem esse affirmatiuam. Exceptio est, quando minor extremitas in minore distribuitur, aut quando indirecte concluditur maiore extremitate in antecedente distributa, & vniuersaliter quando cauetur dictus defectus. Deinde quando minor extremitas cum medio fuerit conuertibilis, licebit per materialem consequentiam inferre conclusionem vniuersalem in tertia figura, Vt omnis homo est mortalis, & omnis homo est animal capax beatitudinis, ergo omne animal capax beatitudinis est mortale. Hunc vocat Aristoteles syllogismum secundum æqualitatem in subiectis, vt alibi patebit. Exempla sex modorum tertiæ figuræ sunt huiusmodi.

- Da Omnis anas natat.
 1 rap Omnis anas est volucris, ergo
 ti Quædam volucris natat.
- Fe Nulla scientia nobis est congenita,
 2 lap Omnis scientia est animi promptitudo, ergo
 ron Non omnis animi prumptitudo nobis congenita est.
- Di Quoddam bellum est necessario ferendum, &
 3 fa Omne bellum est calamitosum, ergo
 mis Quoddam calamitosum necessario est ferendum.
- Da Omnis homo potestatibus sublimioribus subiectus est,
 4 ti & Quidam homo est Christianus, ergo
 si Christianus subiectus est potestatibus sublimioribus.
- Bo Quædam castitas non est perpetua,
 5 car Omnis tamen castitas est virtus, ergo
 do Quædam virtus non est perpetua.
- Fe Nullæ veteres leges sunt è republica tollendæ,
 6 ri Pleræq; veteres leges habent aliquid vitij, ergo
 fon Quædam vitij aliquid habentia, non sunt tollenda è republica.

De ostēsiua
reductione.

Hæc exempla si in aliam figuram redegeris mutata medijs dispositione, profectò naturalem ordinem terminorum inuertens, totum reddideris syllogismum obscuriorē durioremq; propositionū ratione. Superest, vt de reductionibus syllogismorum imperfectorum ad perfectos tandem dicamus, idq; dilucidè & strictim. Nam hoc consilio id laboris hucusq; dilatatum est, vt vno in loco totum id negotium expositum facilius & integrius cōdisceretur. Omissa igitur reductione per expositionem, de qua iam ante disseruimus, & quæ ad tertiæ figuræ syllogismos propriè pertinet, duplex restat tractanda reductio, vna ostēsiua, altera per impossibile. Reducitur autē syllogismus imperfectus ostēsiuè, quādo aut eisdem præmissis prorsus immutatis, euidenter inferitur alia cōclusio cōuertibilis in priorē conclusionē ineuidenter illatā, aut ex præmissis imperfecti syllogismi per vnā vel plures cōuersiones præmissarū, cōcurrente earundem transpositione, inferitur euidenter eadem cōclusio, vel alia in ipsam potens cōuerti. exēpla primi membri sunt tres modi primæ figuræ indirecte concludentes, qui sunt apud Boetium in libro de categoricis syllogismis, scilicet Baralipon, Celantes, Dabitis. Horū enim præmissæ euidenter inferunt in modis perfectis Barbara, Celarent, & Darij cōclusiones, per accidens vel simpliciter conuertibiles in illas conclusiones obscurè illatas. Sub secunda parte continentur Cæsare, Festino, Darapti, Felapton, Darisi, & Ferison. Egent enim vnus dumtaxat præmissæ cōuersione. Sub tertia verò cōprehenduntur Fapesmo & Frisefomorū. Sub quarta, Camestres, & Disamis. Nam in illis duobus per reductionē ad Ferio, colligitur euidenter eadem conclusio. In his verò per reductionē ad Celarent & Darij inferuntur conclusiones conuertibiles in imperfectorū syllogismorum

gismorum complexiones, vbiq; tamen ad conuersionem alicuius vel ambarū præmissarū, accedente harū transpositione. Sed quo pacto vnusquisq; modus imperfectus sit ostēsiuè reducendus ad modum aliquem perfectū, facili cōpendio te docere poterunt consonantes literæ, in nominibus modorū (quæ vocabula artis dicuntur à quibusdā) contentæ. Eæ sunt, b, c, d, f, m, p, l. Nam omnē syllogismū aliqua quatuor primarū inchoat, significans ipsum si imperfectus fuerit, ad eum perfectū modum reduci debere ostēsiuè, qui eandē possederit initialem literā, vt omnes syllogismi imperfecti ostēsiuè reducibiles, quorū initium est prima consonas b, reducuntur ad barbara. quorū verò c, ad Celarent. quorū d, ad Darij, & quorū f, ad Ferio. Alibi verò positæ eadē consonantes, nullā habent in hac re significationē, nisi quod c, in medio posita, indicat eum modum non posse ostēsiuè perfici, quod in solis Baroco & Bocardo vsu venit. Cæterarū autē consonantium p, designat in reductione propositionē eam quæ per vocalem præcedentē intelligitur, per accidens esse conuertendā, nisi fortè in fine collocaretur. Tum enim significaret, conclusionē imperfecti syllogismi non per accidens conuertendā, sed potius conuersionē conclusionis perfecti syllogismi in illā, vt accidit in Baralipon. f, verò indicat conuersionē simplicem propositionis significatæ per præcedentē vocalem. m, autē vbi libet posita, transponendarū præmissarū est signū. Hæc qui diligenter obseruauerit, promptissimè quemlibet perfectū syllogismū ostēsiuè reducet ad primæ figuræ euidentes modos, modo in principio frequentiuscula adfuerit exercitatio. Intelligenda autē sunt iam dicta, de syllogismis ex medio cōmuni constantibus. Si enim medium foret singulare, non posset talis reductio per eiusmodi conuersiones procedere ad aliquē quatuor principalium primæ figuræ, sed ad expository quempiam syllogismū primæ vel tertiæ. Ratio autem cur Baroco & Bocardo nequeant ostēsiuè perfici est, quia si id fieret, cōponendus esset syllogismus primæ figuræ ex ambabus particularibus præmissis, aut conuertenda esset particularis negatiua in vniuersalem, quæ sunt impossibilia. Quis autem posset esse vsus huiusmodi reductionis, vno exemplo ostendemus. Si quis inficiabitur syllogismum in Cesare esse vtilem & firmā consequentiam, propterea quod obscurè colligat, is hoc pacto est redarguendus. Præmissæ in Cesare inferunt præmissas dispositas in Celarent, per conuersionē simplicem maioris, sed hæc præmissæ in Celarent efficaciter colligunt eam conclusionē quæ prius in Cesare inferebatur, ergo & præmissæ eius modi, qui dicitur Celare, necessario inferebāt conclusionem suam. Nam quicquid sequitur ad consequens, ita sequatur necessum est ad antecedens. Apparent hæc euidentissimè in his syllogismis, nullus equus est bipes, & omnis homo est bipes, ergo nullus homo est equus. nullum bipes est equus, & omnis homo est bipes, ergo nullus homo est equus. Altera reductio quæ dicitur per impossibile, in omnibus imperfectis syllogismis locū habens, est qua probatur esse boni, eò qd ex opposito cōtradictorio conclusionis cum altera præmissarum, inferitur in modo euidenti cōtradictoriū alterius præmissæ vel contrariū. Exempla ex dicendis patebūt. Accipit autē hæc reductio robur suū ex hac maxima. Omnis ea consequentia bona est, ex cuius consequentis opposito cū altera antecedentis parte (si plures sint) necessario inferitur contrarium vel cōtradictoriū reliquæ partis ipsius antecedentis. Hac reductio cogitur is qui pertinaciter negauerit, syllogismū aliquē imperfectū esse bonā consequentiam, cōcedere duo cōtradictoria aut cōtraria simul esse vera, quod est impossibile. Et ob id hæc reductio ad impossibile quidē dicitur, qd aduersariū ad impossibile ducat. Vt si neges hunc syllogismū in Cesare esse bonū, nulla plāta est animal, & ois homo est animal, ergo nullus homo est planta, dicas oppositū antecedens posse esse verū, quū consequens sit falsum. Esto igitur ita. Quare erit cōtradictorium consequentis verū, aliquis homo est planta. Et cū vtraq; præmissa dati syllogismi, etiam per te vera sit, accipiam alterā scilicet maiorē, conficiens hunc syllogismū in Ferio, nulla planta est animal, & aliquis homo est planta, ergo aliquis homo non est animal. Hic syllogismus euidens est, quare eum negare nō potes. Antecedens autē totū est a te concessum. Quare & consequens confitearis necesse est, hoc autē cōtradicit minori ipsius syllogismi imperfecti, quā etiam dicebas verā esse. Cogaris ergo, velis nolis, duas pariter admittere cōtradictorias veras, aut fateri syllogismū in Celare fuisse consequentiam necessariam. Inter modos ab Aristotele assignatos, duo tantū sunt qui hac reductio indigeant vt perficiantur, nempe Baroco & Bocardo. Reliqui verò omnes gemina ratione possunt perfici. Quoniam autē in vnaquaq; figura xvj. sunt modi, & horū aliqui vbiq; sunt inutiles, vt qui peccant contra regulas generales omnium syllogismorū. Alij verò hic quidem vtilis, illic verò inutilis, quum cuiusdam figuræ peculiare regulas non obseruent, placuit hanc rem totam in tabula simul spectandam exhibere. Per spacium vacuum inutilitatem agnosces.

De reductio
ne syllogis-
morum per
impossibile.
Maxima p-
positio.

	In prima figura.		In secunda.		In tertia.	
	Directè	Indirectè	Directè	Indirectè	Directè	Indirectè
aa	Barbara	Baraliptron			Darapti	
ae		Fapesmo	Camestres	Faresmo		Fapemo
ai	Darij	Dabitis			Datifi	
ao			Baroco			
ea	Celarèt	Celantes	Celare		Felapton	
ee						
ei	Ferio		Festino		Ferifon	
eo						
fa					Disamis	
ie		Frifefomorum		Firefmo		Frifemo
ii						
io						
oa					Bocardo	
oe						
oi						
oo						

Palàm quoq; e ex dictis

Primiliter corollariū. Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Quoniã diuersū e inesse

Cur doceat Philosophus prius ex pronuncia tis de neces sario syllogis mum cõnectere.

In quartam partem, quinque corollaria ex superius dictis colligentem, adnotatio.

Colligit ex prius traditis in omnibus figuris, quinque corollaria, quorum primum est. In omni figura ex ambabus particularibus, siue affirmatiuæ siue negatiuæ fuerint, nulla sequitur conclusio. De hac resuperius satis diximus in assignatione regularum generalium. Secundum est. In omni figura ex maiori vniuersali vel particulari affirmatiua, & minori vniuersali negatiua, syllogisticè sequitur conclusio indirecta minoris extremitatis de maiore. Hi modi in prima figura dicuntur Fapesmo, & Frifefomoru. In secunda, Faresmo & Firefmo. In tertia verò, Fapemo & Frifemo. Proculit aut Aristoteles hoc corollariū, vt ostenderet, nõ omne cõiugationem præmissarū, quæ ante dicta est inutilis ad directè concludendū, simpliciter & prorsus esse inutilem, quã saltē indirectā inferre valeat conclusionē, atq; ideo trium illorū modorum imperfectorū primæ figuræ, quos ante diximus a Boetio adiectos, non meminit: quoniam hi etiam directè possunt concludere. Tertium est. In omni figura, indefinita pro particulari posita eundē facit syllogismū. Quartū. Omnes imperfecti syllogismi perficiuntur per primā figurā ostensiuè vel per impossibile. Quo aut id pacto fiat, ex supradictis est manifestū. Quintū. Omnes alij syllogismi possunt ad vniuersales modos primæ figuræ reduci. Quod intelligendū est de reductione ostensiuè vel per impossibile, mediata vel immediata. Declaratur hoc corollariū sufficienter in litera. In qua cū dicitur. Primæ autē figuræ &c. notabis, aliud esse reduci syllogismū ad modum aliquē, & aliud perfici per ipsum. Vt enim dicitur in secundo huius, syllogismi vniuersales primæ figuræ reducuntur ad alios, per quos certū est eos nõ posse perfici, cū sint perfectissimi, adeo vt particulares ad ipsos vniuersales tanq̃ ad perfectiores reduci dicantur. Quidam etiã nituntur reducere Celarent ad Barbara, tanquam modū potissimum & euidentissimū omnium, quod efficiūt reducto Celarēt ostensiuè ad Camestres, & deinde Camestres ad Barbara per impossibile, sumpto cõtrario conclusionis cū maiore de Camestres, & inferendo contrarium minoris. Quod dicitur in litera, particulares syllogismos tertiæ figuræ statim per particulares primæ perfici, intelligitur, nisi ipsi statim per vniuersales primæ possint perfici, vt sunt syllogismi de Bocardo.

In primam partem secundi capitis, docentem syllogizare ex meris de necessario, scholia.

Postquam superiori capite monstratū est, qua via cõstituendus sit syllogismus ex propositionibus de inesse, per octo partes huius secundi capitis ostēdit Philosophus, q̃ modo ex modalibus propositionib; sit syllogisandū, a pñunciatis de necessario inchoas, ob id fortassis, q̃ hæc cū illis quæ de inesse sunt, magis sint cognata & affinia. Prius enim dictū est, eas oēs quæ de inesse sunt propositiones simili modo cõuerti cū illis de necesse, nõ aut oēs quæ sunt de cõtingēti. In primæ partis exordio monstrat, syllogismos ex propositionibus modò de inesse, modò de necesse & contingere inesse, varios esse atq; diuersos, non quidem secundum syllogisticā formā, sed duntaxat ratione materiæ, siue ob diuersos enūciandi modos in illis propositionibus obseruatos,

obseruatos, propter quos dicuntur talium syllogismorum terminari non similiter sese habere; Indicat quoq; Philosophus horū trium, ex necessitate inesse, simpliciter inesse, & contingere inesse, id est, posse inesse, tertium quàm duo priora latius patere. & primū duobus reliquis strictius. Cæterum quia syllogismorum ex pronunciatibus modalibus siue puri sint, ex ambabus videlicet modalibus conflati, siue mixti, non admodum frequens est in disciplinis vsus, in ijs de clarandis diutius immorandi non est nobis animus. Et proinde paucis, vbi non satis aperta fuerit litera annotatiunculis contenti, breuitati studere conabimur. Et si plura nonnunquam liceat reperire in Boetiana versione, quàm in nostra translatione aut potius paraphrasi, illa non statuiamus indicare, nisi plurimum habeant momenti, aut diuersam attulerint sententiam.

Docturus igitur Philosophus syllogizare ex puris de necessario in omnibus figuris. Ex propositionibus (inquit) de necessario similiter ferè fit & non fit syllogismus, sicut in illis de inesse. Cuius probationis mox subiunctæ prior pars de negatiuæ vniuersalis conuersione mentionē faciens, congruit vniuersalibus modis secundæ figuræ. Posterior verò, de in toto esse, & de omni dici agens, syllogismus primæ figuræ est applicanda, quod satis insinuat particula sequens, Eodē ergo modo in alijs figuris, &c. Porro ex duabus maximis syllogismorū de inesse, facile fuerit has alias duas colligere, secundū quarū dictamen formandi erunt syllogismi de quibus nunc agimus. Vna est, Quicquid de subiecto vniuersaliter perfectèq; distributo, necessario (id est, modi necesse ad copulam facta adiectione) prædicatur, & de omni quod similiter subsumptum est, necesse est cum modo necessitatis prædicari. Altera est, Quicquid remouetur a subiecto perfectè distributo, simili modo remouetur ab omni eo de quo mediare copula modo necessitatis determinata, tale subiectum dici natum est. Porro illud textus (similiter ferè fit syllogismus) arbitramur ab Aristotele expositum dum subdit. Verum in hoc differentia est &c. Et si non ignoremus, alios aliò id referre, quorum iudicio non licet ex necessarijs indirectim colligere. Verum hæc sententia non satis consentanea est ijs, quæ de modalium enunciationū conuersione prius sunt tradita. Syllogismi igitur perfecti ex propositionibus de necessario constantes, ex regulis dici de omni & dici de nullo suū robur accipiunt. Qui verò imperfecti sunt, & ad syllogismos euidentes queūt reduci, eo perficiuntur modo, quo syllogismi absoluti seu de inesse, seruata vtrāq; de necessario præmissa. Baroco autē & Bocardo, quæ ostent siue perfici non valent, quanq̃ per impossibile queant reduci ad Barbara, non tamen vtrāq; præmissarū de necessario permanente, eo q̃ conclusionis contradictoriū necesse sit esse de contingēti siue possibili. Atq; proinde in textu negatur posse perfici, quemadmodum syllogismi de inesse, qui dum reducuntur, omnes seruāt de inesse propositiones. Verbi gratia hi syllogismi, omnis homo ex necessitate est animal, & quoddam albū ex necessitate non est animal, ergo quoddā album ex necessitate non est homo. Quoddam album ex necessitate non est animal, & omne albū ex necessitate est coloratū, igitur quoddam coloratum ex necessitate nõ est animal. In hunc modum per impossibile perficiuntur, Omnis homo ex necessitate est animal, & omne albū possibiliter est homo, ergo omne albū possibiliter est animal. Omne coloratum possibile est esse animal, & omne album necesse est esse coloratū, ergo omne album possibile est esse animal. In quibus syllogismis præmissarū vna est de contingenti, & altera de necessario, de quo quidē syllogisandi modo posterius tractabitur. Ostenduntur igitur illi syllogismi ex ambabus de necessario præmissis negatiuā particularē exponēdo, id est, subsumendo sub illius subiecto singulare aliquod, pro quo vera reddebatur eiusmodi particularis negatiua, syllogismo in eadem secūda vel tertia figura constituto hoc modo. Omnem hominē necesse est esse animal. & hoc album, demonstrata particulari niue, ex necessitate non est animal. hoc igitur albū ex necessitate non est homo. Atq; ex hac conclusione, posita subiecti constantia, sequitur quoddā albū ex necessitate non esse animal. Hoc albū, eadē niue designata, ex necessitate nõ est animal. & hoc albū ex necessitate est coloratū, ergo quoddā coloratū ex necessitate nõ est animal. Atq; hic posterior syllogismus est expositorius, nõ autē ille prior. Possunt & ijdem aliter expositione monstrari, nempe sumpto termino cõmuni sub particularis negatiuæ subiecto, cui subiectū vniuersaliter cõpetit, & ab eodē vniuersaliter remouetur prædicatū hoc pacto, Omnis homo ex necessitate est animal, & omnis nix ex necessitate non est animal, omnis nix igitur ex necessitate non est homo, in Camestres. Deinde in Felapton. Omnis nix ex necessitate nõ est homo, & omnis nix ex necessitate est albū, ergo quoddā album ex necessitate non est homo. Aut in Ferio, adiecta eidem maiori hac minore, quoddam album ex necessitate est nix. Simili modo procedendum est in ostendenda conclusione secundi syllogismi. Vt omnis nix ex necessitate non est animal, & omnis nix ex necessitate est alba, ergo quoddam

Dux maxime regulatiua syllogismorū ex propositionibus de necessario constructorum.

De reductione modorū Baroco & Bocardo ex pronunciatibus de necessario cõtatiū.

quoddā albū ex necessitate non est animal. Priorē sensum atq; expositionē amplectitur Albertus. Posteriorē autē quā subindicat Commentator, prosequitur Iacobus Faber ex prius de claratis sic colligēs. Vnde fit, vt nō satis cōmodē finiretur syllogismus, qui expositione fit is esse, cuius medium terminus est singularis. Nam aliquando (vt modō visum est) vniuersalis terminus est, Verū ille est, qui ex exposito designatoq; fit termino, siue is terminus extremum sit, vt modō in secūda figura visum est: siue sit mediū, vt visum est in tertia, siue sit cōmunis siue singularis. Communes tamen disciplinis sunt accommodatiores. Hæc illæ.

Accidit aut quādoq; in prima figura.

Duplex expositio de necessario sensus. Prior. Posterior.

Duplex de inesse propositio.

Quo modo in tertia figura syllogizandum ex premissis de necessario & inesse.

In secundam partem docentē syllogizare ex vna de necessario & altera de inesse, adnotamentum. Ac in parte cōmonstrat Philolophus, quo pacto syllogizandum sit ex mixtis propositiōibus, vna de inesse & altera de necessario. Pro cuius rei pleniori cognitione animaduertendum, propositiōnē de necessario, verbi gratia, omnē hominē de necessitate esse animal, duplicem recipere sensum. Vnum secundū quem designatur, quicquid necessariō homo est, de necessitate esse animal. Atq; hic sensus maximē idoneus est, ac accōmodus, constitutendo syllogismo ex vtriusq; præmissis de necessario. Alterum, in quo significatur, omne id quod simpliciter absolutēq; est homo, de necessitate esse animal. Qui quidē sensus præcipuē congruit syllogismis constandis ex præmissis vna de necessario & altera de inesse. His duobus sensibus, reddi possunt hæc duæ maximæ respondentes. Quicquid prædicatur cum necessitatis modo de subiecto cōpletē distributo, prædicatur de quolibet sub illo cum modō necessitatis subsumpto. Quicquid prædicatur cum necessitatis modo de subiecto cōpletē distributo, prædicatur de quolibet sub ipso subsumpto. Consimili modo de negatiuo de necessario est sentiendum. Insuper annotandum, duplicē esse propositiōnē de inesse. Vna de inesse simpliciter, quæ siue affirmatiua fuerit siue negatiua, semper est vera, aut quia essentialis est prædicatio, aut ex eiusmodi potens inferri. Vt hominē esse animal, hominē non esse leonē. Et hæc, Alberti sententiā, secundum rem est de necessario, & si non secundū enunciandi modū. Altera est de inesse secundū quid, siue pro hoc aut illo tempore, quæ nonnunq; vera existit, licet nō perpetuō, Vt omnē hominē ambulare, omnē equum vigilare, & id genus alia. Quibus prælibatis ad literę expositionē veniamus. Est igitur trium conclusiōnū in literæ exordio positarum hæc sententiā. In prima figura ex maiore de necessario, siue affirmatiua sit, siue negatiua, & minori vniuersali vel particulari de inesse simpliciter, immediatē colligitur conclusio de necessario, & proinde etiā ea, quæ est de inesse. Contra asit ex maiore de inesse secundū quid, & minore de necessario, & si legitime inferatur conclusio de inesse, non tamen quæ est de necessario, nisi in modis negatiuis maior sumatur extremitas dūtaxat pro præsentibus. Exēplis abstinemus, ob eam quā prius diximus causam. Cæterum trium sequentium conclusiōnū pro secunda figura assignatarū hic est sensus. In secunda figura vniuersali negatiua de necessario, & altera de inesse simpliciter vniuersali, aut particulari, inferatur conclusio de necessario. Negatiua verō siue vniuersali siue particulari de inesse secundū quid, & affirmatiua particulari vel vniuersali de necessario, non colligitur conclusio de necessario, sed de inesse dūtaxat. Prima pars declaratur in litera de Cesare, Camestres, & Festino: Et secunda tribus rationibus monstratur. Opinantur attamen nonnulli, sumpto ex quinta parte sequenti argumento, in omni secundæ figuræ modo, constitui syllogismū ex altera de necessario, modō termini eodē modo accipiantur, Aristotelisq; hunc locū intelligendum esse de eo syllogismo, qui ostensiuo modo perfici queat per primæ figuræ syllogismum. Atq; hunc syllogismū in Baroco legitimum efficacemq; esse, Omne vigilans est homo, quidā equus de necessitate non est homo, ergo quidā equus de necessitate non est vigilans, sumpro vigilantī in conclusiōne pro eo quod est, quæadmodum in maiore sumebatur. Qui quidē syllogismus per impossibile hoc modo perficiendus est in Barbara, omne vigilans est homo, & omnis equus possibiliter est vigilans, omnis igitur equus possibiliter est homo: accepto vigilantī in minori solum pro eo quod est. Sed de hac re forsitan in sequentibus latius dicemus. Insuper quatuor conclusiōnum in litera sequentium hæc est sententiā. In tertia figura in affirmatiuis vniuersalibus modis, altera de necessario, & altera de inesse. Item & in modis particularibus, vniuersali de necessario, & altera de inesse colligitur conclusio de necessario, non autem si vniuersalis de inesse fuerit, & particularis de necessario. In negatiuis autem eiusdem figuræ modis, vniuersali negatiua de necessario, & affirmatiua vniuersali vel particulari de inesse, sequitur conclusio de necessario, aliās verō minimē. Id quod intelligunt illi, quorum mox mentionem fecimus, de syllogismo ostensiuē ad primam signā reducibili. Nam hi asseuerant, in tertia figura vtralibet præmissa de necessario, seruata eadem prorsus terminorum acceptione, inferri posse

posse conclusionē de necessario. directē quidem, si maior de necessario fuerit, indirectē autem, si minor de necessario fuerit in affirmatiuis modis. In modis autem negatiuis eiusdem tertiæ figuræ, vtralibet præmissarum de necessario directē inferri conclusionem de necessario. Hinc dicunt, & si absolute non sequitur in Darisi & Disamis, omne animal est vigilans, & quoddam animal de necessitate est bipes, ergo quoddam bipes de necessitate est vigilans. Ex necessitate quoddam animal est bipes, & omne animal est vigilans, ex necessitate igitur quoddam vigilans est bipes. Et in Bocardo, quidam homo non est vigilans, & omnis homo ex necessitate est animal, quoddam igitur animal ex necessitate non est vigilans. Quoddam animal ex necessitate non est bipes, & omne animal est auis, aliqua igitur auis ex necessitate non est bipes. Et in Ferison, Nullum album vigilat, & quoddā album ex necessitate est animal, quoddam igitur animal ex necessitate non vigilat. Hos, inquam, syllogismos, licet absolute fateantur inualidos esse, efficaces tamen esse existimant, si ea quæ prius diximus fuerint obseruata, quorum sententiā iis discutendam relinquimus, quibus lubebit exercitationis gratia sophistarum thesauros eruerē. Porrō duorū corollariorū in literæ calce illatorū, posterius quoddam modō prius explicat. Is etenim syllogismus de inesse dicitur, cuius conclusio est de inesse. Et contra de necessario, cuius cōclusio est de necessario. Posterius corollarium accipiendum est de ea conclusiōne, quæ immediatē ex assumptis præmissis est colligēda. Nam prius diximus, ex ambabus de necessario aut altera tantū inferri posse conclusionē de inesse, & si non immediatē. Et posterius dicitur, ex vniuersali negatiua maiori de necessario, & minore affirmatiua de cōtingenti, vel sequi conclusionē de inesse. Verū quæ proximē ex eiusmodi præmissis colligitur, est de necessario, ad quam sequitur ea quæ est de inesse. Cæterum, si quis quoddā formulas huiusmodi mixtæ syllogisationis ex pronuntiatis de necessario atq; inesse requiratur, Iacobum Fabrum Stapulensem adeat, qui in talibus descriptionibus exhibendis diligentiam atq; operam non paruam adhibuit, vbi res ipsa postulabat.

In tertiam partem secundi capitis, contingentis definitionem & diuisionem continentem, adnotamentum.

Syllogismos ex propositionibus de contingenti in sequentibus huius secundi capitis partibus conficere docturus præmittit Contingentis definitionem, ac conuersionem in oppositam qualitatem (quæ est principium quoddam perfectiuum huiusmodi syllogismorū) monstrat rectē fieri in hisce propositionibus. Definitio sic habet, Contingens est, quo nō existente necessario, posito autem in esse, nihil erit propter hoc impossibile. Cuius definitum accipitur pro re contingenti, quæ nec est necessaria necq; impossibilis, sed potest esse, & etiam potest non esse, vt hominē canescere, animal ambulare, & similia, quæ propositione aliqua contingenti significantur. nam his exemplis vtitur Aristoteles in hoc textu, quanquam definitio etiam rebus simplicibus aptari possit, sed harum cognitio non perinde conducit ad statim iudicandum de veritate & falsitate propositionum de contingenti, ob quod tamen traditur ista definitio. & ideo rectius accommodatur rebus per propositiones significatis. Antecedens relatiui quo, est (ens) acceptum pro omni eo quod propositione aliqua significari potest. Illa particula (quo non existente necessario) excludit omnes res necessarias, vt Deum esse, cœlum moueri, exponiturq; ablatius ille per cum vel quamuis, sequens verō conditionaliter, ita tamen vt cōditionalis inclusa negatiua sit. Est enim definitionis sensus, Contingēs est ens, quod cum non sit necessarium, nihil tamen sequitur impossibile si ponatur in esse. Tunc autem dicitur quippiam poni in esse, quando ponitur seu conceditur ita habere sicut significatur. Hac potest particula excluduntur ea quæ impossibilia sunt, vt Chymæram esse, hominem esse equum. Nam ex omni & solo impossibili rectē inferitur aliud impossibile. Est ergo contingens medium quoddam inter necessarium & impossibile, per vtriusq; extremi negationē definitum, diciturq; non minus de his quæ futura sunt, vel quum nunquam sint futura, poterunt tamen esse, quā de illis quæ iam existunt corruptibilia. Mox à definitione occurrit tacitē cuiusdam obiectiōni. Poterit enim quis dicere, Possibile & contingens sunt synonyma, sed ad necessarium sequitur possibile, vt in secundo Peri Herme. est ostensum, ergo malē hic implicatur in definitione cōtingentis, quod ipsum non sit necessarium. Respondet Aristoteles necessariū secundum aliam significationem contingentis dici contingens, quā vt hic definitur. Hic enim propriē capitur, & specialiter, sed quum admittitur contingens, tum largē sumitur vt æquipollet possibili, quod significat omnē rem quæ potest esse, siue ea possit quoq; non esse, siue non possit. Quod autem necessarium nonnunquam dicatur contingēs, prolixē monstratur in litera, vbi implicatē ex tribus postremis propositionibus de Iliace inter se æquivalentibus,

De Cōtingenti aut post hæc dicemus.

Sensus definitionis contingentis. Quid poni in esse.

Obiectio.

Dilutio.

bus, concluditur, tres postremas in Amabimus (de quibus apud veteres erat dubitatio) inuicem etiam æquipollere, quum sint illarum contradictoriæ. Vnde colligere licet, si diuersorum terminorum, quidam negati, & alij affirmati sunt idem, & se inuicem sequuntur, necessarium omnino esse, vt alij illis contradictoriè oppositi inter se quoque sint conuertibiles: vt quia, substantia, & non accidens conuertuntur, & sese sequuntur mutuo, oportet vt non substantia & accidens, simili modo se habeant. Ibi Accidit autem omnes propositiones, &c. dicit, omnes propositiones de contingenti non negato, conuerti posse in oppositam qualitatem, sic scilicet, vt ex affirmatiua sequatur negatiua, & ex negatiua affirmatiua. Quæ conclusio vt plenius intelligatur, notandum est, longè aliud esse propositionem contingentem, & propositionem de contingenti. Quid enim sit propositio contingens, dictum iam est sæpiuscule. Propositio verò de contingenti vocatur modalis, ratione huius modi contingens, vel synonymi cuiuspiam, vt hæc est contingens, sol oritur, hæc verò de contingenti, solem contingit oriri. Non est autem hæc posterior contingens propositio, sed necessaria de contingenti. Est enim necesse, vt sol possit oriri, & possit rursus non oriri alio tempore. Imò vix datur de contingenti propositio, quæ eadem sit contingens. Sed de hoc paulò post amplius dicitur. Propositionis autem de contingenti specialiter (vt hic fit) accepto non negato, sensum explicare facillimum fuerit, si respiciamus ad supra positam definitionem. Talis enim explicabitur per negationem necessarij & impossibilis, siue (quod idem redit) per possibile, & possibile non. vt huius, hominem contingit canescere, sensus est, hominè possibile est canescere, & eundem possibile est non canescere. Et eodem modo exponitur propositio negatiua de contingenti affirmato, hominem contingit non canescere, cum illi æquiualeat. Ea verò quæ habet contingens negatum, siue affirmatiua fuerit, siue negatiua, explicanda est per necessarium & possibile disiunctim sumpta, Vt solem non contingit moueri, hanc habet sententiam, solem necesse est moueri, vel ipsum impossibile est moueri. Similiter explicatur hæc affirmatiua, solem non necesse est non moueri. Est enim æquipollens per conuersionem in oppositam qualitatem, vt mox patebit. Debet autem talis disiunctiua, per quam exponitur propositio de contingenti negato, constare ex partibus contradictorijs partium illius copulatiuæ, per quam explicabatur propositio de contingenti affirmato, illi contradicens. vnde sensus huius, nullum ens contingenter est Deus, non est iste, omne ens necessario est Deus, vel omne ens impossibiliter est Deus. Quum enim hæc disiunctiua sit falsa, & similiter hæc propositio de contingenti affirmato, aliquod ens contingenter est Deus, falsa sit, inuenirentur duæ contradictoriæ simul falsæ, si illa explicatio conueniens fuisset. Quare quum illa affirmatiua, aliquod ens contingenter est Deus, sic exponatur, aliquod ens possibiliter est Deus, & idem ens, scilicet quod possibiliter est Deus, possibiliter non est Deus, oportebit negatiuam prædictam ad hunc modum explicari, omne ens impossibiliter est Deus, vel omne idem ens quod possibiliter est Deus, necessario est Deus, & sic patebit eius veritas, quum disiunctiua exponentis secunda pars sit vera. Ex his paratum est aduertere, modum contingens, esse partim vniuersalitatem, & partim particularitatem, siue negerur, siue minime. Non negatus enim, valet possibile, & possibile non, Negatus verò, impossibile, vel necesse. Ibi est vniuersalitas in coniunctione, & particularitas in modis coniunctis, hic autem accidit contrarium. Quare in assignanda qualicet specie oppositionis, variandus est hic modus secundum affirmationem & negationem, ne in contrariis eadem relinquatur particularitas, & in subcontrariis eadem vniuersalitas, & in contradictoriis vtrumque. Exemplis hæc manifestarentur, nisi prolixitas esset vitanda. Adnotare solent, modum hunc tribuere termino sequenti suppositionem immobilem, sic vt ab ipso non liceat argumentari per locum à superiori ad inferius, vel contrà. Vt non sequitur, hic lapis contingenter non est ens, ergo hic lapis contingenter non est hoc ens, demonstrato cælo. Verum huius alia subtilior ratio potest ex iam dictis non difficulter erui, quam studiosis ingenijs relinquimus inuestigandam. His prælibatis, ad conuersionem in oppositam qualitatem veniendum est. Ea (vt dictum est) fit, quando ex affirmatiua propositione inferitur negatiua eiusdem subiecti & prædicati, cæteris omnibus nihil mutatis, nisi quòd ex vniuersali antecedente liceat inferre particulare consequens. Est autem hæc conuersio in solis & omnibus propositionibus de contingenti formalis consequentia, siue modus affirmetur, siue negerur, dummodò, similiter sese habeat in antecedente & consequente, vt sequitur, omnem hominem contingit esse album, ergo omnem hominem contingit non esse album. Non contingit cælum stare, ergo non contingit cælum non stare. Modo autem differenter sumpto non sequitur, omnem equum contingit currere, ergo omnem equum non contingit currere. Quòd autem propositiones de contingenti non negato recipiant huius

Quid propositio de contingenti

Quomodo explicetur sensus propositionis de contingenti specia liter dicto.

Quæ sit in oppositam qualitatem conuersio.

huiusmodi conuersionem, probatur in litera ibi, Quoniam contingens non necessarium, &c. quæ probatio sic est explicanda, omne contingens est non necessarium, omne autem id quod non est necessarium possibile est non esse, & quicquid possibile est non esse, quum ipsum etiam sit possibile esse (quod de contingenti non est dubium) id contingens est non esse, ergo à primo ad vltimum, omne quod contingit esse, contingit non esse. Quòd si velis probare, negatiuam conuerti in affirmatiuam, simili modo procedendum erit. Nam si contingat Socratem non esse album, non necesse est ipsum non esse album. & si non necesse est ipsum non esse album, possibile est ipsum non esse non albū. Et si possibile est ipsum non esse non album, possibile est ipsum esse album. Quare contingit ipsum album esse. Ergo si contingat Socratem non esse albū, contingit etiam ipsum esse album. Sed dubitatio incidit, quamobrem in conclusione expresserit & apposuerit Philosophus particulam illam (non negato) cum etiam accidat, imò necessarium sit omnino, propositiones de contingenti negato, eodem modo conuerti. Certissima enim est regula, Contradictorias æquipollentium seu conuertibilium in veritate propositionum, identidem æquipollentes esse. Cuius prompta est ratio, quia alioqui eueniret, duas contradictorias simul esse veras, aut falsas. Si ergo hæc duæ, Socratem contingit ambulare, & Socratem contingit non ambulare, sese mutuò inferunt, necesse est earum contradictorias eandem inter se vicem subire, quæ sunt hæc, Socratem non contingit ambulare, & Socratem non contingit non ambulare. Possit hæc eadem res conuincere & ex illa maxima, In omni bona consequentia ex contradictorio consequentis licet antecedentis contradictorium inferre. Ad hanc dicendum est, nõ ideo adiectam esse à Philosopho dictam particulam, vt insinueret propositiones de contingenti negato non posse similiter in oppositam qualitatem verti, sed vt moneret, modum nõ negandum esse in conuertente, si affirmatus fuerit in conuersa. Vel potius id adiectum est, quod propositiones de contingenti negato, secundum sensum ipsum sunt de impossibili & necessario, vt ex prædictis satis manifestum est. Quo pacto autem sit accipiendum quod sequitur in textu, Sunt autem huiusmodi propositiones affirmatiuæ, &c. dictum est in secundo Peri Hermem. & hoc eodem libro post conuersionem modalium in terminis, nimirum habito respectu ipsorum modorum. Nam alioqui tales propositiones, non simpliciter & omni modo affirmatiuas esse vel id arguerit, quòd sic non fieret illarum conuersio in oppositam qualitatem, sed prorsus eandem. Ibi, Dicitur autem duobus modis contingere, &c. Diuidit Aristoteles contingens specialiter dictum in duas partes, quas tamen alij tres faciunt. Aliud enim est, vt in pluribus, aliud in paucioribus, seu rarius, Aliud æqualiter, siue ad vtrumlibet. Sed Aristoteles tria hæc ad duo redigit, videlicet ad contingens natum, & contingens infinitum, seu indeterminatum. Contingens natum dicitur, quod ad esse determinatum est, licet possit impediri, estque necessario proximū, vt hominè senem canescere, infantem augeri. Contingens verò infinitum est, quod non est ad esse determinatum, sed sit, aut ad vtrumlibet, aut rarius, vt animal ambulare, homine ambulante, terræ motum fieri, & quæcunq; à casu vel fortuna fiunt. Post hæc dicit Aristoteles, vtrumque contingens conuerti in oppositam qualitatem, sed non eodem modo, quia contingens natum conuertitur in contingens non necessarium, id est, quod est à necessario remotissimū. Nam quemadmodum contingens natum est necessario proximū, ac ferè necessarium, quia est ad esse determinatum, vnde etiam nonnunquam necessarium appellatur. sic eius contradictorium est à necessario remotissimū, & impossibili proximū. & ideo vocatur non necessarium, vt hominè peste correptū non mori. Contingens verò infinitum si ad vtrumlibet sit, conuertetur in contingens ad vtrumlibet. si verò rarius contingat, conuertetur in contingens natum, vel saltè in contingens quod sæpius euenit quam suum contradictorium, vt homine ambulante, terræ motum fieri. Et quoniam hæc scientia, Priorū resolutiorum ordinatur (vt ipse superius dixit) ad demonstratiuam scientiam, ideo hic obiter dicit, quod ex contingenti infinito fiunt quidem syllogismi simpliciter dicti, sed non demonstrationes, aut quæstiones in disciplinis, eò quòd ipsum sit medium inordinatum, id est, nullum habens ordinem aut conuenientiam ad concludendum aliquid, sed contingens natum, in disciplinis locum habent, possuntque ex eo demonstrationes perfici, qualibus scilicet vtuntur disciplinæ coniectoriæ, & quæ ex signis colligere solent, vt medicina prognostica Hippocratis & physiologorum, &c. Sed de hisce exactius in Posteriorum libro. Dum sequitur in litera, Dupliciter autem accipitur, &c. docet duplicem posse esse sensum propositionis de contingenti, Vnus est, secundum quem prædicatū denotatur contingenter conuenire alicui, cui actu iam conuenit subiectum, vt si huius, hominè contingit esse album, sensus sit, eum qui iam est homo contingit esse album. Hoc modo acceptæ propositiones de contingenti, re vera sunt contingentes, & redduntur falsæ sublato subiecto, acciditque hic instantia eius

Occurrens dubitatio, cur scilicet dixerit Philosophus, de contingente non negato.

Solutio duplex.

Diuisio contingenti.

Cōtingens natum.

Cōtingēs infinitum.

De conuersione propositionum de contingenti

Propositio de contingenti duplicem recipit sensum.

Prior.

Posterior.

eius quod dici solet, Omnis modalis de contingenti vera, est necessaria, & omnis falsa impossibilis. Alter est, quo significatur prædicatum contingenter conuenire illi, cui contingenter conuenit subiectum, vt si iam datæ propositionis sit ista sententia, eum qui contingenter est homo, contingit esse album. Et hic sensus propositionum de contingenti admodum esse rarus videtur. Secundū eum namq; hæc falsa iudicabitur, Solem cōtingit esse in oriente, nisi sic hanc posteriorem acceptionem interpretari velimus, vt prædicatum denotetur contingenter conuenire illi, cui subiectum cōpetit contingenter, id est, possibiliter. Sæpe enim hæc pro se mutuò ponuntur, contingens & possibile, sicut etiam in illo quod statim sequitur, Nihil aut differt di cere b, &c. vt & confirmantur ex paraphrasi Fabri Stapulensis. Non enim aliud hic vult Philosophus innuere, quàm se indefinita loco vniuersalis fuisse vsū. Porro geminam hanc propositionum de contingenti intelligentiam ideo induxit, vt pateret dupliciter subsumptionē fieri sub eiusmodi propositione, Vno modo eius quod contingenter sub subiecto continetur, & tum ambæ præmissæ syllogismi erunt de contingenti, Altero eius quod iam continetur sub eodem, & tum altera præmissarum erit de contingenti, reliqua verò de inesse. Et sunt eiusmodi collectionum duo principia regulatiua, prout bifariam dicitur aliquid de omni contingenter. Prius est, Quicquid dicitur contingenter de subiecto distributo, dicitur etiam contingenter de omni eo quod sub illo cōtingit contineri. Secundum, Quicquid dicitur cōtingenter de subiecto distributo, dicitur etiam contingenter de omni eo, quod iam actu continetur sub illo. Et vtrumq; ad affirmatiuos syllogismos est accommodatum. Similia duo facillè colliguntur pro negatiuis, cum etiam bifariam accidat, aliquid dici de nullo contingenter.

In quartam partem, quæ est de syllogismis ex puris præmissis de contingenti in prima figura, annotatio.

In prima figura ambabus de cōtingenti,

Determinato parte superiori, quid sit contingens, quotuplex sit, quo pacto propositio de contingenti in oppositam conuertenda sit qualitate, quodq; duplicem admittat sensum, In hac parte docet ac demonstrat Aristoteles, quomodo in prima figura constitutus sit syllogismus ex præmissis puris de contingenti hac vnica generali conclusione. In prima figura ex ambabus de contingenti, siue affirmatiuæ fuerint, siue negatiuæ, legitime colligitur conclusio de contingenti, modo maior non fuerit particularis. Cuius quidem conclusionis declaratio probatioq; ex litera satis est aperta, atq; proinde à latiori expositione nobis est temperandum. In fine autem literæ admonet Philosophus, contingēs sumendum esse speciatim, eoq; modo quo superiori parte est descriptum. Nam alioqui non posset constare syllogismus perfici per conuersionem in oppositam qualitatem, existente negatiua minore. Cæterum si quis præscriptæ conclusionis clariorem cognitionem exigat, apud Iacobum Fabri Stapulensem tabellas inueniet, & in hac, & in sequentibus partibus, ex quibus deprehendere poterit, qui modi sint syllogistici, aut perfecti, aut imperfecti, & qui contra sint incollectiles, & quor sint, quas quidem descriptiones atq; formulas breuitatis amplectendæ studio, in totum omisimus, prætermilla (breuitatis gratia) adiectione declarationeue teiminatorum, in quibus omni, & in quibus nulli prædicatum subiecto conueniat.

In quintam partem, quæ est de syllogismis ex vna de inesse & altera de contingenti constantibus, adnotatio.

In prima figura ex maiore vniuersali,

Hic ostendit Philosophus, quo pacto syllogisandum sit in prima figura ex vna de contingenti, & altera de inesse aliquot conclusionibus. Quarū sententia est, In prima figura colligitur conclusio de contingenti vniuersali affirmatiua aut negatiua, & minore de inesse, maior fuerit de inesse simpliciter affirmatiua, vel negatiua, & minor de contingenti specialiter sumpto affirmatiua aut negatiua, infertur conclusio de contingenti generatim accepto pro possibili in syllogismo imperfecto. Minore autem negatiua de inesse, aut maiore particulari, nunquam procreabitur syllogismus. Pro secundæ partis probatione declarat, quod si ad a antecedens sequitur b consequens, necessum est b esse possibile, si a quoq; fuerit possibile. Ex qua quidem declaratione solent hæc maximas propositiones de promere. Quod fit, est quædoq; factum. Si præmissarum vtræq; sit possibile, conclusio item erit possibile. Si antecedens fuerit necessarium, necessarium erit & consequens. Ex antecedente falso non impossibili nequit colligi consequens, quod sit impossibile. Quarum prima tribuenda est iis, quæ post sui factionem permanent. quo cum non pugnat res successiuas, quarum existentia in continuo fluxu omnino consistit, aut momentaneas qualdam, non esse postquam factæ sunt. Secunda autem accipienda est de præmissis possibilibus, & compossibilibus, Nam si secum pugnant, ac

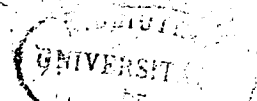
Maximæ propositiones.

enunciationem compositā impossibilem redderent, colligeretur conclusio impossibilis, Verbi gratia, ex his possibilibus inter se dissidentibus. omne currens est leo, omnis homo est currens, consequitur omnē hominē leonem esse, quod est impossibile. Post hæc in litera ibi (His autem determinatis) probando secundam prædictam partem, monstrat syllogismum in Barbara, ex maiore de inesse simpliciter, & minore de contingenti, colligentem conclusionem de contingenti pro possibili sumpto, esse validum efficacemq;. Verbi gratia hunc, Omne album est coloratum, & omnem hominem contingit esse album, omnem igitur hominem contingit esse coloratum. Etenim qui negat hunc validum, necessum est vt negata cōclusionis veritate, fateatur præmissas esse veras. Sumatur itaq; conclusionis contradictoria, aliquem hominem necesse est non esse coloratum, vnā cum de inesse huius minoris, omnem hominem contingit esse album, prius concessæ, quæ est, omnis homo est albus, ex his in Baroco colligitur, quoddā album necesse est non esse coloratum, quæ quidem conclusio est quodammodo contradictoria illius maioris de inesse prioris syllogismi, omne album est coloratum. Nam si quoddam album ex necessitate non est coloratum, oportet quoddam album non esse coloratū. Cum igitur omnis is syllogismus censeatur efficax, in quo ex conclusionis contradictorio cum altera præmissarum, aut aliqua altera in præmissa comprehensa, infertur alterius præmissæ contradictorium, asserendus erit esse legitimus ille syllogismus, qui prius erat propositus. Cæterum in secunda eiusdem partis approbatio, ibi reddita (Poterit autem hoc idem in prima figura, &c.) robur atq; firmitudinem ex hac maxima propositione videtur accipere. Si propositi syllogismi eadem præmissæ, aut aliæ in ipsis contentæ, legitime inferant eam conclusionem, quæ contradictoriè repugnet contradictorio conclusionis dati syllogismi, necessum est propositum syllogismum efficacem esse, ac validum. Alioqui concedenda venirent ambo contradictoria, quæ quidem concessio in litera nuncupatur impossibile (id quod adiecitimus, ne quis perperam locum hunc intelligat, arbitrans forsitan, Philosophum hic agere de reductione per impossibile) Exempli causa, si quis neget probum esse syllogismum, cuius supra meminimus, omne album est coloratum, at omnem hominem contingit esse album, ergo omnem hominem contingit esse coloratum, concessis præmissis conclusionem asserit fallam esse, atq; proinde contradictorium eius verum, quod est, aliquem hominem necesse est non esse coloratū. At ex eadem maiore, & ea quæ est de inesse minoris, omne videlicet albū est coloratū, & omnis homo est albus, euidenter in Barbara colligitur omnem hominem esse coloratum, quod omnino repugnat ei quod est, aliquem hominem necesse est nō esse coloratum. Nam si omnis homo est coloratus, palam est omnem hominem possibile esse coloratū, quod apertissimè opponitur illi, aliquem hominem necesse est non esse coloratum. Cæterum prænarratæ expositioni obsistere videtur Philosophus, qui superius asseruerit in Bocardo, quinto tertiæ figuræ modo, vtralibet præmissarum de necessario, & altera de inesse, non colligi conclusionem de necessario, adhibito etiam exemplo, quo tamen syllogisandi modo hic vtitur. Præterea propositio de contingenti vniuersalis, non ad vnā vniuersalem de inesse mox est reducenda, quemadmodum alibi est declarandum, id quod agit dum loco huius omnem hominem contingit esse album, assumit omnem hominem esse album in secunda approbatione. Horum, aliorumq; dubiorum dissolutionem breuitatis gratia omittimus.

In sextam partem monstrantem quomodo syllogisandum sit in prima figura ex vna de necessario, & altera de contingenti, annotatio.

Explicat hoc loco Philosophus, quomodo constituendus sit syllogismus in prima figura, ex vna de necessario, & altera de contingenti, vna conclusione generali, adiectis quinque specialibus, quarum sensus est huiusmodi. In prima figura, maiore vniuersali affirmatiua aut negatiua de contingenti, & minore affirmatiua vniuersali aut particulari de necessario, colligitur syllogismo perfecto conclusio contingentis specialiter dicti. Contrā autem, maiore vniuersali affirmatiua vel negatiua de necessario, & minore de contingenti affirmatiua vel negatiua, fit syllogismus imperfectus de contingenti generaliter sumpto. Maiore quoq; vniuersali negatiua de necessario, & minore de contingenti, fit imperfectus syllogismus colligēs negatiuam de inesse. Aliter autem non fit syllogismus. Huius tertiæ partis, & proinde secundæ conclusionis in litera positæ exemplum est, omne intelligens ex necessitate non est equus, & omnem hominem contingit esse intelligentem, nullus igitur homo est equus. Nam rectè sequitur, omnis equus ex necessitate non est intelligēs, & quidam homo est equus, ergo quidam homo ex necessitate non est intelligens. Ex qua quidem conclusione colligitur rectè à parte disiuncti ad ipsum disiunctum, quendam hominem necessario vel impossibiliter esse intelligentem,

Quādo autē altera propositio num est de necessario.

gentem, quod contradictoriae opponitur illi minori, omnem hominem contingit esse intelligentem. Ceterum neoterici hic asserunt obseruanda esse. maiorem dum est de necessario, oportere esse de necessario simpliciter. conclusionem in qualitate respondere maiori de necessario, non minori de contingenti, & eam de inesse ad quam minor de contingenti reducenda est, talem habere minorem extremitatem, pro qua in maiore fiat distributio. Sed de his hactenus.

In septimam partem explicantem modum syllogisandi ex vtrisque praemissis, vel altera solum de contingenti in secunda figura, annotatio.

In secunda autem figura ex vtriusque de contingenti,

IN huius partis septimae exordio proponit Philosophus quandam conclusionem, in summa complectentem ac monstrantem, quomodo sit aut non sit syllogismus in secunda figura ex vtrisque de contingenti praemissis, aut vna tantum, altera de necessario aut inesse existente. Conclusio est haec. In secunda figura ex vtrisque de contingenti, quomodocumque praemissae disponantur, nunquam constituitur probè syllogismus. ex altera vero de contingenti, & altera de inesse, aut necessario, si ea quae est de inesse vel necessario sit affirmatiua, non sit syllogismus. si autem fuerit negatiua, erit syllogismus legitimus. Ante cuius amplio rem declarationem ostendit Philosophus tribus rationibus, vniuersalem negatiuam de contingenti specialiter accepto non conuerti conuersione in terminis, hoc est, mutato praedicato in subiectum, & contra. Ex tertia ratione, robur accipiente ex hac maxima propositione, In omni efficaci validaque argumentatione ex opposito illati consequentis contradictorio, licet colligere oppositum contradictorium antecedentis, solent & haec alia de promi. A propositione habenti plures causas veritatis, ad eam quae pauciores habet, inuvalidam esse illationem. Vt non sequitur, Album non contingit esse hominem, ergo album necesse est esse hominem. Sed contra argumentandum est, album necesse est esse hominem, ergo album non contingit esse hominem. Nam contingens negatum idem pollet, quod necesse vel impossibile. Et si igitur & necesse & impossibile repugnent & contingenti, & contingenti non, neutrum tamen per se sumptum reddidit enunciationem contradictoriam. sed contingenti & contingenti non, contradicit necesse vel necesse non, quod aequipollet non contingenti, & non contingenti non, quemadmodum contingenti & contingenti non, idem est neque necesse, neque necesse non, id est, neque necesse, neque impossibile, quemadmodum indicatur in litera corollario secundo. Post haec conclusionem illam explicat Philosophus pluribus aliis conclusionibus specialibus, quarum sententia his duabus explicatur. Prior. In secunda figura ex ambabus de contingenti, quomodocumque disponantur praemissae, nulla sequitur conclusio, nec de inesse nec de contingenti vtriusque modo accepto. Ex vno vero de contingenti & altera de inesse, quae sit affirmatiua, nullus fit syllogismus. Si autem ea quae de inesse fuerit negatiua, colligitur conclusio de contingenti solum accepto. Prima pars declaratur. Nam ex praemissis, omnem hominem contingit non esse album, & omnem equum contingit esse album. neque sequitur omnem equum contingit non esse hominem, neque equum esse hominem. huius quoque partis probatio in textu designata satis est manifesta. Secunda pars item probatur. Nam has, omne animal contingit non esse album, & omnis homo est albus, neque consequitur, omnem hominem non esse animal, neque omnem hominem contingere non esse animal. Hanc autem partem accipiunt neoterici de syllogismo ostensiuè perficiendo. Existimant enim hi in secunda figura ex maiore de inesse simpliciter, & minore de contingenti, colligi conclusionem directam de contingenti generaliter sumpto. Et ex maiore de contingenti & minore de inesse simpliciter inferri indirectam conclusionem de contingenti generaliter dicto in Cesare & Camestres. In Festino autem & Baroco nullam consequi, obseruata tamen vltima conditione, quam superiori textu commemorauimus. Posterior est, Ex vna de necessario, & altera de contingenti, si ea quae est de necessario fuerit vniuersalis negatiua, sequetur conclusio & de contingenti pro possibili, & de inesse. Si vero ea quae de necessario est fuerit affirmatiua, nulla sequetur conclusio. Hanc similiter secundam partem recentiores intelligunt de eo syllogismo, qui ostensiuè valeat perfici, quibus placet ex maiore affirmatiua vniuersali de necessario rectè consequi conclusionem de contingenti pro possibili sumpto. Nam a quocumque vniuersalis affirmatiuae praedicatum necessario remouetur, necessarium est & ab eodem subiectum dimoueri.

In octauam partem, docentem in tertia figura syllogisare ex ambabus de contingenti, aut altera dumtaxat, annotatio.

Conclusio prior.

Posterior.

In tertia autem figura ex ambabus de cōtingenti,

Hic arti ex modalibus syllogisandi finem impositurus Philosophus, in praesentiarum tribus conclusionibus aperit, quo pacto in tertia figura syllogisandum sit. Quarum quidem conclusionum prima est huiusmodi. In tertia figura ex vtrisque de contingenti colligitur

igitur conclusio de contingenti peculiariter accepto, quocumque modo digerantur ordinenturque praemissae, nisi ambae fuerint particulares. Huius declaratio in litera assignata intellectu est facillima. Secunda conclusio est, In tertia figura ex vna de inesse, & altera de contingenti, colligitur conclusio de contingenti. Verum si ea praemissa fuerit de contingenti, quae maior sit, dum sit reductio syllogismi ad primam figuram, inferetur conclusio de contingenti specialiter dicto. Si vero in huiusmodi reductione minor extiterit, solum colligetur conclusio de contingenti amplè sumpto. Ex vtrisque autem particularibus, aut minore negatiua de inesse, nulla sequitur conclusio. Tertia conclusio, In tertia figura ex vna de necessario & altera de contingenti, nisi vtraque praemissae sint particulares, aut minor negatiua de necessario, colligitur conclusio de contingenti specialiter dicto, si facta reductione ad primam figuram, praemissa de contingenti sit maior, aut de contingenti amplè sumpto, si illa minoris locum obrineat. Has conclusiones intelligunt neoterici atque restringunt quemadmodum in prioribus est dictum. Hactenus de syllogismis ex modalibus propositionibus a nobis sic dictum, in quibus explicandis plura adieci potueramus, quae ideo a nobis omissa sunt, quod non multum momenti vtilitatisue cognita adserat lectoribus. Nam vti superius meminimus, huiusmodi syllogisandi modus ab Aristotele inuentus est, & posteris relictus, potius exercèdi ac uendiq; ingenij gratia, quam quae superioribus disciplinis rectè assequendis opem conferat.

In tertij tractatus, qui est de Praesuppositis, caput primum, quod de primo tractat praesuppositio, annotamentum.

IN superioris tractatus pluribus locis, nonnullis non satis manifestis, & si veluti quibusdam principiis vsus est Philosophus, inter quae vnum erat, Omnem categoricum syllogismum, qualis qualis is fuerit, (hypothetici enim syllogismi nulla apud Aristotelem sit mentio) in aliqua trium figurarum oportere fieri, id quod nunc monstrat Philosophus. Ceterum antea quam ad huius rei probationis declarationem accedamus, explicanda est syllogismi ea partitio, quam indicat litera, dum dicit, Necesse est autem omnem demonstratiuum, & omnem syllogismum ostendere aliquid inesse aut non inesse vniuersaliter aut particulariter, & hoc ostensiuè, aut ex hypothese. Eius autem qui est ex hypothese, pars quidem est syllogismus per impossibile. Distribuitur igitur syllogismus hoc in loco, in syllogismum ostensiuum, & syllogismum ex hypothese. Syllogismus ostensiuus est, qui ex praemissis conclusionem colligit nulla facta suppositione. Contra, is est ex hypothese, qui ex praemissis ad conclusionem progreditur, certa suppositione prius facta, atque admissa quadam conditione. Hic autem trifariam dicitur, Vnus enim est per impossibile syllogismus, qui ex contradictoria alicuius enunciationis verae, & altera praemissa coassumpta manifesta vera, colligit conclusionem aperte falsam, ex cuius falsitate regressus fit ad interimendum enunciationis verae assumptum contradictorium, & deinde ad stabiliendam veritatem propositionis verae in initio negatae. Verbi gratia, negatur hominem esse risibilem, in hunc modum constituetur ad impossibile syllogismus, Omne animal rationale est risibile, at nullus homo est risibilis, nullus igitur homo est animal rationale. conclusionem palam est esse falsam, quare & praemissarum alteram necessum est esse falsam. Eiusmodi autem non est maior, cum ipsius veritas sit manifesta, ergo falsa erit haec minor, nullum hominem esse risibilem. & proinde per legem contradictoriarum colligendum est verum esse hominem esse risibilem, quod prius negatum erat. Patet igitur, in syllogismo per impossibile quatuor esse processus, siue discursus. Quorum primus est syllogisticus, Reliqui autem tres sunt enthymematici, Quorum primò, ex conclusionis falsitate colligitur alterius praemissae falsitas. Secundò, huius vel illius praemissae falsitas ex aperta veritate praemissae coassumptae. Tertio vero, veritas propositionis verae in initio negatae, ex falsitate suae contradictoriae inferitur, adhibita contradictoriarum lege. Sed de his forsitan in huius secundo a nobis fusius dicitur. Huic loco satis fuerit, syllogisantem per impossibile progredi ex contradictorio propositionis verae negatae, gratuito a respondente concessio, non autem disputatio nis vi ad id cōcedendum adducto, quemadmodum neque veram enunciationem in initio propositam cogebatur diffiteri. Alius dicitur syllogismus secundum transumptum, qui fit dum syllogisticè inferitur conclusio, ex qua rursus altera quaedam colligitur facta suppositione, quod idem sit habendum iudicium de ea conclusione quae syllogismo inferitur, & ea quae vltimo atque principaliter est colligenda. Exempli causa, Esto idem iudicium de veritate harum duarum, omnem hominem esse risibilem, omnem equum esse hinnibilem, sic constituitur ad transumptum syllogismus, omne animal rationale est risibile, at omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, Quare & ois equus est hinnibilis. In huiusmodi autem syllogismo

Secunda.

Tertia.

Oes igitur istis figuris syllogismos.

Quis ostensiuus syllogismus, & ex hypothese. Quid per impossibile syllogismus

Syllogismus secundum transumptum, duas rationes complectens.

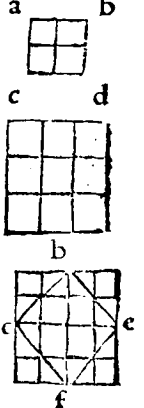
duo sunt discursus, Prior est syllogisticus, Posterior autem enthymematicus, quo ex veritate conclusionis syllogismo collectæ infertur quoque alterius posteriorisve conclusionis veritas. Apparet autem conclusio syllogismo cōcludenda ideo dici transsumptum, quod id sit quod alterius loco sit syllogisticè concludendum. Sub syllogismo ad transsumptum comprehenduntur Alberti sententia syllogismi circulares & conuersiui, qui & si facta quadam hypothefi fiunt, quemadmodum in huius secundo videbitur, non tamen eiusmodi qualis erat ea de qua mox egimus. Et proinde si hos tales esse fateamur, descriptio prius data non comperet vniuerso generi syllogismorum ad transsumptum. Tertius est syllogismus secundum æqualitatē in subiectis, qui in vniuersali tertiæ figuræ modo vniuersaliter colligit, eod quod inter respondentē & opposentem conuenit, medium & minorem extremitatē æqua esse in subiectis siue suppositis, id est, inter se mutuo recurrere atque conuerti. huiusmodi est iste, Omne animal rationale est risibile, & omne animal rationale est homo, erit igitur omnis homo risibilis, facta hypothefi, quæ tribuenda sit terminis, nempe medio & minori extremitati, quod sint inter se conuertibilia. Hypothefis autem syllogismi ad transsumptum, enunciationibus colligendis est attribuenda. Explanatis itaque syllogismis ostensiuo, & ex hypothefi, qui quorūdam iudicio, cōnotato duntaxat inter se dissidēt, ad textus declarationem progredimur, in quo, ibi, Si ergo oportet aliquid de aliquo syllogisticè concludere, &c. monstrat Philosophus vnica ratione, omnem syllogismum ostensiuum in aliqua dictarum trium figurarū fieri, eod quod hoc ostenso probatū quoque fuerit, idem esse faciendum in reliquis syllogismis, qui ex hypothefi sunt nuncupati. In hac autem ratione quatuor assumuntur, Conclusionem videlicet propositam ex seipsa esse colligendam, quod si fiat committetur principij petitio. Aut secundo ex vnica altera præmissa in qua vnus conclusionis terminus cum alio tertio termino iungetur, quo modo nondum erit syllogismus, cum eum necesse sit ex duabus præmissis constare. Aut tertio colligendam esse conclusionem ex duabus præmissis, in quarum secunda conclusionis alter terminus iungetur cum quarto termino, aut tertius terminus cum alio quarto, quo modo non poterit syllogismus constitui propositam conclusionem colligens. Ut esto syllogisanda hæc enunciatio, omnis equus est inuisibilis, non ponetur ex his præmissis syllogisari, omne animal est sensibile, & omnis equus est brutum, Omne animal est sensibile, & omnis homo est animal, Nam ex illis nequit fieri syllogismus. ex his autem colligitur omnem hominem sensibilem esse, non autem omnem equum esse sensibilem. Aut quarto, ex duabus præmissis, in quibus idem tertius terminus vtriusque conclusionis syllogisandæ extremo iungitur, sicque constitueretur syllogismus ad colligendam propositam conclusionem idoneus. Verum quoniam non contingit plures quam tres terminos variari secundum subiectionem & prædicationē, ex qua quidem varietate proueniunt tres figure, relinquuntur, omnem syllogismum qui ostensiuus est, constitui in aliqua dictarum declarationum figurarum. Post hæc ibi, Quod autem syllogismus ad impossibile fiat, &c. monstrat iterum Philosophus, omni per impossibile syllogismo idem conuenire, quod verum existimant scriptores, si de ipso loquamur, quatenus primum atque præcipuum discursum cōplectitur. De exemplo autem mathematico in huius rei declaratione assignato posterius dicemus. Præterea in litera ibi, Similiter autem & omnes alij syllogismi, &c. ostendit omnem alium ex hypothefi syllogismum eandem cum reliquis subire conditionem, eod quod syllogisticè colligat transsumptam conclusionem. Quod cum non congruat syllogismo secundum in subiectis æqualitatē, quippe qui vnica solū inferat conclusionē, neque ex illata alteram colligat, nõ apparet, Philosophum de eo syllogismo ex hypothefi hoc in loco agere, cuius hypothefis duntaxat terminis & non propositionibus est attribuenda. Cæterum quæ in litera cæce dicitur, intellectu sunt facilia, si id quod de confessione dicitur, ad syllogismū per impossibile referatur, & alia hypothefis ad reliquos ex hypothefi syllogismos. Porro pro exempli mathematici, cuius prius meminimus, & quo subinde vtitur Philosophus, manifesta intelligentia, nonnulla nobis videntur esse præmittēda. Quadrati figura est rectilinea, quadrilatera, æquilatera, & rectangula. Ea verò quæ rectangula est, non autem æquilatera, tetragonus longus dicitur, ac altera parte longior. Item ea quæ æquilatera, non autem rectangula, Rhombus. Quæ autem ex opposito sita latera æqualia, & angulos habens æquales, neque æquilatera est, neque rectangula, Rhomboides. Reliquæ omnes quadrilateræ figuræ, Trapelia vocantur. Rectus angulus est, qui efficitur ex lineæ rectæ perpendiculari incidentia supra rectam lineam. Quadrati diameter, recta est linea ab vno quadrati angulo ad alterum oppositū angulum ducta, integrum quadratū in duos triangulos æquos secans. Costa autem quadrati eiusque latus, eadem sunt. Insuper quadratū ex quadrati diametro in se quater ducta proueniens, duplici rationem

Quid quadratum.
Quid rectus angulus?

Quadrati costa.
Proportio quæ sit qua-

tionem habet ad quadratum, cuius est diameter. Ad cuius quidem approbationem adducere consueuerunt penultimam primi elementorum Euclidis propositionem, quæ est huiusmodi, In omni triangulo, rectangulo, quadratum quod ex latere recto angulo opposito in semetipso ducto distribuitur, æquum est duobus quadratis, quæ ex duobus reliquis lateribus conscribuntur. Verum familiarior intellectuque facilius est ea, qua ad id approbandum vtitur Plato in dialogo qui Meno inscribitur, qua monstratur, dato quadrato quatuor pedum, cuius latus bipedanea est linea, non posse dari duplum quadratum, neque per latus duplum, id est, lineam quadrupedaneam (Nam huius quadratum sedecim continet pedes) Neque per latus quod proportionem habet sesquialteram ad lineam pedaneam, quæ est tripedanea, procreatur illius quadrupedalis duplum. Nam hoc nouem est pedum, & proinde huius ad illud proportio est dupla sesquiquarta. Quod si ex dati quadrupedanei quadrati diametro constituatur alterum quadratum, erit hoc illius comparatione duplum. Nam duntaxat octo pedes continebit, quatuor in medio, & circiter singulos angulos bina semipedalia, quæ simul collecta spacium octo pedum efficiunt, quemadmodum ex adiecta in margine figura licet ad oculum deprehendere, quadrato quadrupedaneo designato per a b c d, & duplo per b c e f, quod ex ductu diametri prouenit. Præterea quia symetrum & asymetrum Græcis, idem Latinis sunt, quod commensurabile atque incommensurabile, admonendum est quæ magnitudines sint commensurabiles, quæue incommensurabiles. Magnitudines communicantes siue commensurabiles dicuntur, quas vna cōmunis quantitas mensurat, vt sunt pedale, bipedale, tripedale, &c. quæ omnia pluries replicatū semipedaneum metitur. Contra, quibus non est vna cōmunis quantitas eas metiens, dicuntur incommensurabiles, quemadmodum traditur in definitionibus x. libri elementorum Euclidis. Cuius quidem libri sexta propositione dicitur, omnium duarum quantitarum communicantium esse proportionē, velut numeri ad numerum. Atque sequenti proximè scribitur. Si fuerint duæ quantitates, quarū sit vnus proportio ad alterā tanquam numeri ad numerum, eas duas communicantes esse necesse est. Exempla non subiicimus, eod quod facile sit talia adferre. Præterea annotandum est, eum numerum esse quadratum, qui ex ductu vnus numeri in seipsum confurgit, vt sunt 4. 9. 16. 25. 36. 49. 64. 81. 100. Nam his 2. sunt 4. ter tria 9. quater quatuor 16. quinq; quinque 25. sexies sex 36. septies septem 49. octies octo 64. nonies nouem 81. decies decem 100. In his autem numeris quadratis facile est perspicere, in posteriori plus quam in priori contineri. Nam nouenarius super 4 addit 5. Et 16 superaddit nouenario 7. Et 25. 16 addunt 9. Et 36 vltra 25 continet 11. & ita in reliquis progrediendum est, sumptis continuo ordine numeris imparibus. In his insuper quadratis nunquam licet reperire duplam proportionem. Nam vt à primis ordiamur, quaternarius qui secundus post vnitatem quadratus est, (Omnium enim numerorum proprietates, tanquam fons quidam cōplectitur vnitatis) ad vnitatem proportio quadrupla est. & ipsius nouenarij ad quaternarium, proportio dupla sesquiquarta, ad vnitatem verò nonupla. 16 ad 4 quadrupla. ad nouem autem superseptipartiens. In quadratis numeris primo & secundo, vnitatem videlicet & quaternario, vt alij quadrati procreentur, numeri quadratis addendi, maiores sunt quadratis, quibus adiuiciuntur. Nam ternarius vnitatem maior est, & quaternario quaternarius. In reliquis verò quadratis numerus numero impari addēdo pro alterius quadrati procreatione, perpetuo est maior, id quod ex mox dictis palam est. His itaque præmissis, vt ad rem ipsam propius accedamus, nobis in medium adferēda est septima libri decimi elementorum Euclidis propositio, illas quas prius enumerauimus proximè sequens, quæ est huiusmodi. Omnium duarum superficierum quadratarum, quarum latera in longitudine communicant, proportio est vnus ad alteram, tanquam numeri quadrati ad numerum quadratum. Si verò fuerit proportio superficierum quadratarum ad superficiem quadratam, tanquam proportio numeri quadrati ad numerum quadratū, erunt latera earum in longitudine communicantia. Quod si fuerit proportio superficierum quadratarum ad superficiem quadratam, non velut numeri quadrati ad numerum quadratum, latera earum erunt in longitudine incommensurabilia. Sub tertia igitur huius septimæ propositionis parte relogiam monstrandam suscepimus accommoda, sic subsumentum erit, At superficierum quadratarum vnus costa & alterius diameter, non est vnus ad alteram proportio, velut numeri incommensurabilia. Minor subsumpta ex superioribus est manifesta. Nam diametri quadrata superficies, dupla est ad eam quæ ex costa confurgit. Nullus autem quadratus numerus duplus est ad alterū numerū quadratū. Alioquin cum quaternarius numerus sit quadratus, oporteret (vti inquit Campanus) omnes numeros pariter pares esse quadratos. Non tamē insciamur,

drati diametri ad costam quadratum.

Quæ magnitudines communicantes, & quæ non.

Quis numerus quadratus.

Ostenditur quadrati diameter incommensurabilis esse eiusdem costæ seu lateri.

mur vnum quadratum ex pluribus quadratis posse procreari, Nam 25. constantur ex 16. & 9. vtrisque numeris quadratis. Verum horum neuter subduplus est ad 25. Hoc igitur modo monstrant geometrae, diametrum propositi quadrati non esse commensurabilem costae siue lateri eiusdem. Admonet Egidius Romanus, & post hunc Paulus Venetus, Apollinaris Cremonensis, plerique alij, oppositum reperiri posse in tetragonismo. qui altera parte est longior, id est, hic posse reperiri diametrum & latus, quae ad se inuicem sunt commensurabilia, cuius declaratione in praesentia nobis est abstinendum, eo quod huius rei non meminerit Philosophus. Caeterum eius rei, de qua nunc egimus, aliam indicat Philosophus hoc loco rationem, ad hoc impossibile deducentem. Abundantia videlicet perfectis esse aequalia. Nomine perfecti intelligendus est numerus par hoc in loco, eo quod in duas partes sit scilicet, quorum neutra altera excedit, ut sibi mutuo sint aequales. Contra, abundans dicitur numerus impar, quod in duas nequeat partes aequales diuidi, sed necesse est vnam vnitatem alteram excedere. Caeterum huius impossibilis, numeros, inquam, parem & imparem, esse aequales, approbationem poterit lector offendere apud Campanum praedicta propositione septima decimi libri elementorum, quam in praesentiarum non adferimus, eo quod non sit villo pacto redacta ad formam syllogisticam alicuius figurae, de qua palam est Philosophum hoc in loco agere. Ut interim subtrahamus alia quaedam, ob quae nobis non videatur recensenda. Nos igitur hoc syllogismo, & si sophisticis cauillationibus obnoxio, illud impossibile sic monstrabimus. Quaecumque ad idem tertium eandem habent proportionem, sibi mutuo sunt aequalia. At numeri par & impar ad idem tertium eandem proportionem habent, si diameter costae sui quadrati sit commensurabilis, ergo numeri par & impar aequales sunt, si diameter commensurabilis sit lateri sui quadrati. Maior patet ex nona propositione quinti libri elementorum tradente, Si fuerit aliquarum quantitatuum ad vnam quantitatem proportio vna, ipsas esse aequales. Si vero vnus ad eas proportio vna, ipsas aequales esse necesse esse. Minor autem ex superioribus declaratur. Sit enim quadrati quadrupedanei latus duorum pedum, diametro commensurabile, horum quadrata secundum vltimam partem septimae propositionis libri decimi elementorum ad inuicem sese habebunt, velut numerus quadratus ad numerum quadratum. At cum diametri quadratum duplum sit quadrato costae, necesse erit numerum quadratum respondentem diametri quadrato, duplum esse ad numerum quadratum respondentem quadrato costae, quem supposuimus esse quaternarium. Hic autem nequit esse sedecim. (Nam sedecim ad quatuor proportio est quadrupla) neque aliorum quisquam sequentium numerorum quadratorum. Quare assignandus talis erit proximus quadratus numerus, qui est nouenarius, quicquid proportionem habebit duplam ad quaternarium. At octonarius, ut ex Arithmetice planissimum est, ad quatuor dupli rationem subit, igitur nouenarius, qui numerus est impar, & octonarius, qui par est, ad quaternarium eandem obtinent proportionem, nempe duplam. erunt ergo numeri par & impar perfectus & abundans inter se aequales, id quod in minori subsumptum erat, facta hypothese commensurationis diametri cum sui quadrati latere. Haec a nobis & si prolixè, lucide tamen, ut arbitramur, sint dicta, ut ij qui mathematicas nondum attigerint disciplinas, habeant quid respondeant, si quando importunius de huiusmodi rebus non nihil cogantur differere, & ut curiosioribus non deessemus ingeniis.

Eiusdem rei alia declaratio.

Euclides.

Amplius in oī syllogismo aliqua praemissam affirmatiuam.

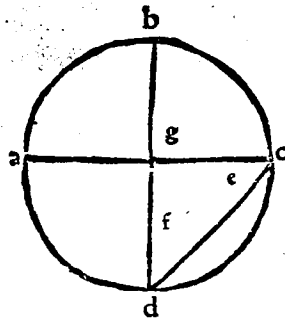
In secundam partem monstrantem cuiuslibet syllogismi alteram praemissarum esse affirmatiuam, & aliam vniuersalem, a notatio.

HAC parte secunda differit Philosophus de secundo praesupposito, cuius duae sunt partes. Prior est, In omni syllogismo necesse esse alteram praemissarum affirmatiuam esse. Posterior, In omni syllogismo oportere alteram praemissarum esse vniuersalem. Sunt enim haec separatim legenda, & si nonnunquam accidat, ipsius syllogismi eandem praemissam esse & affirmatiuam & vniuersalem. Caeterum priori, velut manifestiori ex superioribus, subtrahito, posterior approbat ad aliquid horum trium inconuenientium deducendo. Nullum videlicet fieri syllogismum. Non concludi propositionem propositam, Aut committi principij petitionem, quod duobus monstrat exemplis, vno morali, & altero mathematico. Prioris exempli declaratio sic habet, Esto haec enuntiatio syllogisanda, Musica voluptas est studiosa, si assumatur pro maiore haec indefinita, voluptas est bona, sine villo vniuersali signo, addita hac minore, musica voluptas est voluptas, ex illis colligatur, musica voluptas esse bonam, nullus erit syllogismus, cum neque immediate neque mediate perficiatur maxima dici de omni. Quod si haec maior particularis assumatur, aliqua voluptas est bona, accipiaturoque de alia voluptate, grammatica scilicet, rhetorica, aut alia quauis

quauis, non probabitur efficaciter syllogismi propositum, Imò neque syllogismus erit. Nam quodam modo quatuor sunt termini, latiusque medium sumi apparet in minore, quam in maiore, perinde ac si diceretur, voluptas rhetorica est bona, & musica voluptas est voluptas, igitur musica voluptas est bona. Sin vero eadem maior intelligatur de eadem prorsus voluptate, erit quidem syllogismus, sed admitteretur principij petitiō, eo quod maior & conclusio nihil dissideant, quantum ad intelligentiam pertinet, & si voce discrepent. Erit enim hic syllogismus, quaedam voluptas est bona, & musica voluptas eadem est voluptas, musica igitur voluptas est bona. Sensus autem maioris est, quaedam voluptas, quae est musica voluptas, est bona, ex quo constat, conclusionem probandam secundum se contineri in maiore, & proinde admittere petitionem principij. Porro inter neotericos licet nonnullos reperire, qui haec duo postrema ad syllogismum referant expositoryum. Verum ea expositio quam dedimus, nobis magis probatur, tum quod Aristoteles loqui videatur de iis syllogismis, qui medium commune complectuntur (hinc quoque exclusa est obiectio, quae ex syllogismo expositoryo, cuius praemissarum neutra in tertia figura potest esse vniuersalis, induci consuevit contra hanc literam.) Tum quod non videatur posse reperiri seruarique principij petitiō, de qua agit Philosophus hoc proposito syllogismo expositoryo. Haec voluptas (demonstrata indiuidua musica voluptate) est bona, at musica voluptas est haec voluptas, est itaque musica voluptas bona. imò si bonum esse, notiori conueniat modo huic voluptati, quam voluptati musicae, erit syllogismus approbans illatam conclusionem, non continens principij petitionem. Insuper palam est, pleraque praedicata esse, quae prius notiusque singularibus insunt, quam superioribus, in quibus rationi Aristotelicae nullus esset locus, nisi contenderit quis, singularem conclusionem esse colligendam, id quod non videtur congruere ipsi literae. Quod si quis fortassis obiciat, Aristotelem dumtaxat monstrare syllogismum eum qui probatius est, oportere ex praemissa vniuersali esse conflatum, Hic autem agi de syllogismo late sumpto, qui & eum qui probatius est, comprehendit, & eum qui principij petitionem admittit. Huic sit responsum, Et si illud solum immediate conueniat Philosophus, mediate tamen idem in non probatius syllogisticis probari, eo quod quicquid syllogismi, siue probatiui sint, siue non sint, (si modo inter se hoc solo dissideant) eiusdem omnino sint formae, ad quam palam est pertinere ipsius propositionis quantitatem. Post haec in litera ibi, Magis autem manifestum) progreditur Philosophus ad mathematicum exemplum, dicens id quod superius dictum est manifestius esse in figuris mathematicis. Cuius causam arbitratur esse Albertus, quod mathematicae demonstrationes non sint ex signis, sed colliguntur ex causa essentialique forma. Huiusmodi mathematicum exemplum in tria secatur membra, quemadmodum tres adferuntur enunciationes syllogismo colligendae, Quarum prima est, curuilinei anguli a c semicirculi a c d, & b d semicirculi b d c, sunt aequales. Secunda est, Anguli itidem curuilinei c & d qui anguli sunt incisionis, id est, curuae portiunculae, sibi mutuo aequales sunt. Tertia, anguli rectilinei e & f, sunt aequales. His autem syllogisandis respondent tres maiores in litera assignatae, quae sunt, Anguli semicirculorum eiusdem circuli, qui in infinitum variari valent, sibi mutuo aequales sunt. Anguli incisionis inter se sunt aequi. Ea quae relinquuntur ex aequis, aequalibus ablatis, aequa sunt. Haec maiores vniuersaliter acceptae, non autem aliter, hos syllogismos demonstrationesque constituunt, Omnes anguli semicirculorum eiusdem circuli sibi mutuo aequales sunt, At a c & b d, anguli sunt duorum semicirculorum eiusdem circuli, sunt igitur a c & b d sibi mutuo aequalia. Omnes anguli incisionis eiusdem circuli sunt aequales, sed huiusmodi sunt anguli d & c, ergo anguli d & c sunt aequi. Omnes anguli qui ex aequis relinquuntur, ablatis aequis angulis, sibi inuicem aequi sunt. At anguli e & f qui sunt anguli aequicruri e g f, ex aequis relinquuntur angulis a c & b d ablatis aequalibus angulis curuilineis incisionis c d, ergo anguli e & f constituti ad basim c d ipsius aequicruri e g f inter se mutuo sunt aequales. Ex his itaque palam est, duos priores syllogismos, allatos esse in probationem vltimae conclusionis. Et proinde vnicum ab Aristotele reddi exemplum mathematicum. Caeterum Isoceles, qui Latinis & aequicrurus & aequipedus dicitur, triangulus est duorum dumtaxat laterum aequalium. Basis autem trianguli quaelibet est linea alicui angulo subtensa, quanquam hic in litera basis sit linea quae subtrahitur angulo duabus lineis aequalibus g d & g c comprehenso. Vtitur autem Philosophus aequicruro in circulo constituto, eo quod dato huiusmodi aequicruro monstrantur duo latera esse aequalia, ob id quod semidiametri sunt eiusdem circuli a centro ad circumferentiam protracto. Porro id quod prioribus syllogismis a Philosopho hic ostensum est, alia via monstratur primi elementorum Euclidis quinta propositione.

Obiectio.

Responso.

Pro mathematico exemplo subiecta sit hæc tabula.

A. recta linea	A c. angulus curvilineus,
B. similiter recta linea	quem cõstituit a. linea recta,
C. curua	& pars circumferentiæ c d.
D. Curua	B d. angulus curvilineus quem
E. angulus supra basim	constituit recta linea b & cur
F. angulus supra basim	ua d c.
G. centrum circuli	C d. curua particula seu incisio.
A b c d. circulus	E f. linea recta, basis.
A c d. semicirculus	E & f. anguli ad basim.
B d c. similiter semicirculus	E f g. isosceles seu æquicrurus.

In tertiam partem agentem de numero terminorum & propositionum, ex quibus conficitur syllogismus, scholium.

Per spicuum est, cõm syllogismu tris buster minis.

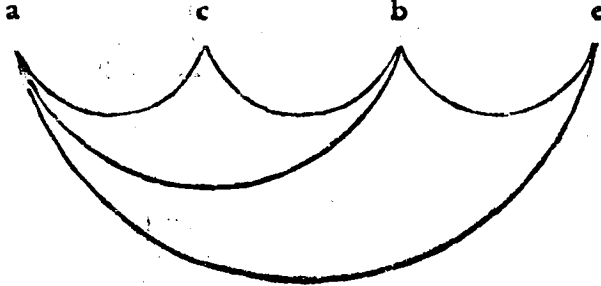
Monstraturus Aristoteles hac in parte, numerum & terminorum & propositionum, ex quibus constituendus est syllogismus, initio proponit, omnem syllogismum simpliciter unum tres duntaxat continere terminos, re aut ratione officiove discretos. Cuius declaratio ex subiectis exemplis abiq; ingenti labore valet esse manifesta, adiectis literis, quarum in textu sit mentio.

Syllogismus per unicum medium conclusionem colligens, ex propositionibus duabus b a. & c b.

Syllogismus per duo media colligens ex tribus propositionibus, quæ sunt c a, b c, e b.

a Omne corpus est substantia. propõ.	a Omne corpus est substantia. propositio.
b At omne viuens est corpus. propositio.	c Omne viuens corpus est. propositio.
c Omne igitur viuens est substantia. cõclusio.	b Omne animal est viuens. propositio.
	c Omne igitur animal est substantia. cõclusio.

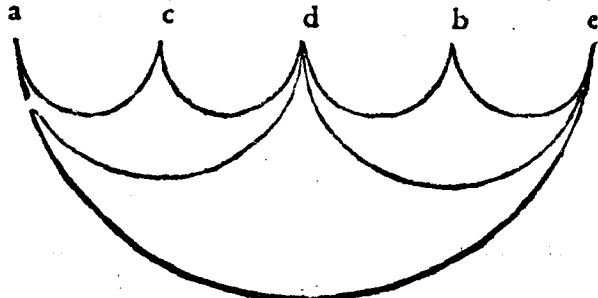
Substantia. Corpus. Viuens. Animal.

Syllogismus colligens conclusionem per tria media ex quatuor propositionibus c a d c b d e b.

a Omne corpus est substantia, propositio.	Substantia	Corpus	Viuens	Animal	Homo
c Omne viuens est corpus, propositio.	a	c	d	b	e
d Omne animal est viuens, propositio.					
b Omnis homo est animal, propositio.					
e Omnis igitur homo est substantia, conclusio.					

Substantia Corpus Viuens Animal Homo

Ex suprapositis quoq; figuris palam est, plures fieri syllogismos, dum per plura media colligitur conclusio eadem.

Cæterum cum vtracq; præmissarum fuerit prosyllogisata, fieri plures syllogismos, in subiectis declaratur exemplis. Esto syllogismus, Omne viuens est substantia, omnis homo est viuens, ergo

ergo omnis homo est substantia. Maior in hunc modum syllogismo sumitur. Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, ergo omne viuens est substantia. Item & minor sic syllogismo sumitur, omne animal est viuens, & omnis homo est animal, est igitur omnis homo viuens. Possunt & hæc duæ præmissæ sumi per inductionem hoc pacto, Omne animal est substantia, & omnis planta est substantia, ergo omne viuens est substantia. Socrates est viuens, & Plato cæteriq; particulares homines, omnis igitur homo est viuens. Ex quibus palam est, ambabus præmissis prosyllogisatis, tres esse syllogismos simplices. Altera autè duntaxat prosyllogisata, reliquaq; per inductionem sumpta, duos esse simplices syllogismos, duasq; syllogisticas conclusiones, & tertiam non syllogisticam inductioni respondere. Quod si præmissarum vtracq; inductione fuerit comprobata, vnicus erit syllogismus simplex, vnicaq; syllogistica conclusio. Atq; inductioni potissimum locus esse debet, cum maior aut minor propositio est immediata. Potest insuper & ille ab initio propositus syllogismus cum suarum præmissarum approbationibus sic explicari, Omne viuens est substantia, nam omne corpus est substantia: & omnis homo est viuens, est enim omne animal viuens: omnis igitur homo est substantia. Ex his itaq; perspicuum est, fieri non vnicum ac simplicem syllogismum, sed plures, siue præmissarum altera aut vtracq; prosyllogisetur, siue per diuersa media ac rationem totius & partis subeuntia syllogisetur conclusio. Porro adnotandum est, post eam literæ partem (aut plures erunt syllogismi, aut eadem conclusio per diuersa media ostenderetur) apud Boetium continenter legi. Si autem aliud quidem præter hæc, plures erunt & inconiuncti syllogismi ad inuicem. Deinde sequi, si autem c d non sic se habeant, & cæt. Pro quibus admodum Iacobus Faber, bifariam coniungi syllogismos, Et coniuncti (inquit) syllogismi dici possunt, quando plurium duabus propositionū eadem est conclusio, aut eadem fuerit præcedentium conclusio & alicuius sequentis propositio. Disiuncti verò, quando non sunt huiusmodi. Quo fit, vt propositiones disiunctorum syllogismorum simul eandem conclusionem ex necessitate pariant, sed non seorsum, vt hæc quatuor. Omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, omnis homo est animal, pariunt conclusionem omnis homo est substantia, quæ neq; ex duabus primis ex necessitate efficitur, neq; ex duabus secundis, vt agnoscere facillimum est. Pro dictorum clariori intelligentia subiecta sit hæc formula.

Syllogismi coniuncti ad conclusionem.	Coniuncti ad propositionem.
Omne corpus est substantia, propositio.	Omne corpus est substantia, propositio.
Omnis homo est corpus, assumptio.	Omne viuens est corpus, assumptio.
Omne animal est substantia, propositio.	Omne viuens est substantia, cõclusio, propositio.
Omnis homo est animal, assumptio.	Omne animal est viuens, assumptio.
Omnis homo est substantia, conclusio.	Omne animal est substantia, conclusio.

Inconiuncti syllogismi, qui per tres subiunctos exprimuntur.

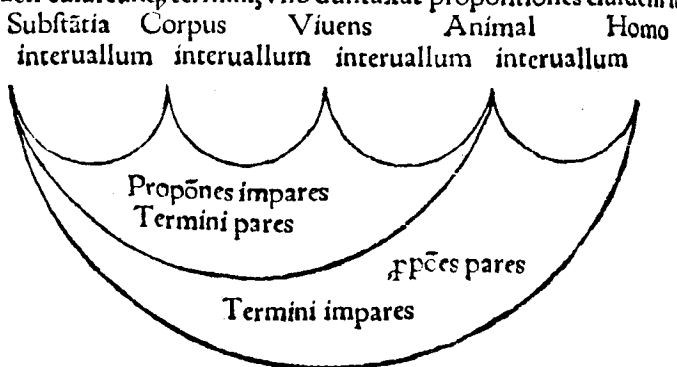
Omne corpus est substantia, propositio.	Omne viuens est substantia, assumptio.	Omne animal est substantia, assumptio.
Omne viuens est corpus, assumptio.	Omne animal est viuens, assumptio.	Omnis homo est animal, assumptio.
Omne animal est viuens, assumptio.	Omnis autè homo est animal, assumptio.	Omnis homo est substantia, conclusio.

1 Omne corpus est substantia,	2 Omne viuens est substantia,	3 Omne animal est substantia,
Omne viuens est corpus,	Omne animal est viuens,	Omnis homo est animal,
ergo, Omne viuens est substantia.	ergo, Omne animal est substantia.	ergo, Ois homo est substantia.

Post hæc Philosophus in litera ibi, Cum ergo tres termini duæ sint propositiones, mōstrat cuiusvis syllogismi simplicis duas duntaxat esse præmissas. In cuius declaratione cum satis sit aperta, nobis non est immorandum. Porro terminorum atq; propositionum ostento numero, ex quibus simplex conflandus est syllogismus. Mox in litera ibi, Quando autè per syllogismos concluditur aut per plura media non cõtinua & c. ostenditur id quod terminis & propositionibus simplicis syllogismi competit, conuenire quoque & terminis & propositionibus aucti syllogismi, nempe terminos vno superare propositiones. Cuius quidem declarationis intelligentia apertior ex subiectis syllogismis erit. Esto hic simplex syllogismus, omne viuens est substantia, omnisq; homo viuens est, est igitur omnis homo substantia. Huius mediū, neq; continuum est maiori extremitati, neq; minori. Nam inter substantiam & viuens corpus intercedit.

De numero terminorū ac propositionū syllogismi augmentati cū inter declaratione.

recedit. Item inter viuens & hominē, animal est interceptū. Quod si syllogismū auctum feceris, altero horū intercidentium duntaxat addito, prouenient eiusmodi duo syllogismi, omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, estque omnis homo viuens, erit itaque & omnis homo substantia. Omne viuens est substantia, omnēq; animal est viuens, & omnis homo est animal, est igitur omnis homo substantia. In quorū vtroq; termini numero sunt quatuor, & propositiones tres. Si verò iuxta literæ sententiā vnā adieceris vtrūq; cōstitueretur hic syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, & omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia: cuius termini numero sunt quinque, substantia, corpus, viuens, animal, homo. Propositiones verò solum sunt quatuor, omne corpus esse substantiā, omne viuens esse corpus, omne animal esse viuens, & omnem hominē esse animal. Insuper esto hic syllogismus, omne viuens est substantia, & omne brutum est viuens, omnisc; equus est brutum, omnis igitur equus est substantia, hoc syllogismo colligitur omnem equum esse substantiam per duo media neq; continua ad extremitates, neq; ad se inuicem facta comparatione, id quod facile est monstrare. Quod si inter hæc media intercepta adieceris, profluet eiusmodi syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne quoc; animal viuens est, & omne brutum animal, omne autem animal quadrupes similiter brutū est, & omnis equus animal quadrupes, est igitur omnis equus substantia. In hoc termini numero sunt septē, propositiones autē solum sex. Similiter & in reliquis est censendum. Quare syllogismi aucti cuiuscunq; termini, vno duntaxat propositiones eiusdem superabunt. Cæterum per interualla in litera suspici-

Quid noie interuallorū sit intelligendum.

mur intelligēda esse spacia, quæ inter terminos intercident legitimo ordine cum quadam distantia in formulis descriptos ac digestos, cuiusmodi est hæc, in qua licet perpendere, quid sit discriminis inter terminos propositionesque syllogismi simplicis, eiusque qui actus dicitur. Nempe quod simplicis perpetuò termini sint impares, puta tres, & pares propositiones duæ scilicet. Aucti autem syllogismi accidunt & terminos & propositiones pares esse & impares, sed permutatim, hoc est, terminis existentibus imparibus propositiones esse pares, & contra. Sunt attamen nonnulli, qui quaslibet syllogisticas propositiones arbitrentur esse interualla. Alij per interualla eas duntaxat accipiunt propositiones, quæ ex additis terminis procreantur. Ac id quod de terminorum numero dicitur, deq; propositionum cum interuallis æqualitate, referunt ad terminos ac propositiones primi principalis simplicisque syllogismi, argumento fortassis desumpto ex litera mox sequente, ibi. Conclusiones etiam non eundem & cæter. quam ex Philosopho constat simili modo esse referendam. Porro huius literæ sensus est. Et si in simplici syllogismo (quemadmodum ex superioribus est palam) conclusionis ad præmissas sit subdupla proportio, & ad terminos subtripla, in aucto tamen syllogismo non semper est eiusmodi proportio conclusionum ad propositiones & terminos præexistentes, ex quibus conflatur simplex præcipuusque syllogismus. Nam vno termino addito, duæ resultant conclusiones, & proinde pares sunt primi syllogismi propositionibus, & ipsarum ad terminos est proportio subsequaltera, qualis est binarij ad ternarium, Si duo adiciantur termini tres continuis syllogismis colligentur conclusiones numero pares terminis, & ad propositiones primi syllogismi sesquialtera. Sin verò tres addideris terminos, continuo ductu, sumentur quatuor conclusiones, & ita deinceps. Quamobrem tandem contingit, aucti syllogismi conclusiones numero maiores esse & terminis & propositionibus primi dati syllogismi. Verbi gratia, esto hic syllogismus, omne viuens est substantia, & omnis equus est viuens, omnis igitur equus est substantia: si supra viuens corpus adieceris, aut animal sub eodem, profluent hi syllogismi aucti, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omnisc; equus est viuens, omnis igitur equus est substantia. Omne viuens est substantia, at omne animal viuens est, omnisc; equus animal est, est itaq; omnis equus substantia: quorū illius conclusiones hæc sunt, omne viuens esse substantiam, & omnē equū esse corpus. huius autem hæc, omne

omne animal esse substantiam, & omnem equum esse viuentem. Quod si vtrumq; addideris, constitueretur hic syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, atq; omnis equus est animal, ergo omnis equus est substantia, cuius conclusio nes continuo ductu sumptæ sunt hæc tres, omne viuens esse substantiam, omne animal esse corpus, & omnem equum esse viuentem. Addidimus ductu continuo, eò quod ex secunda conclusione, omne animal esse corpus, & ex subsumptione omnem equum esse animal, colligitur hæc quarta, omnem equum esse corpus. Item tribus adiectis conflabitur iste syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, omnēq; brutum est animal, & omnis equus brutum est, igitur omnis equus substantia est, cuius similiter conclusiones sunt, omne viuens esse substantiā, omne animal esse corpus, omne brutū esse viuens, omnem equum esse brutū. Ex quarum prima & tertia colligitur, omne brutū esse substantiā, quæ admodum ex secunda & quarta sequitur omnē equum esse corpus, & ex tertia conclusione, & subsumptione omnem equū esse viuentem. Quod si quatuor addantur termini, erit hic syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, omne brutū est animal, omne quadrupes brutū est, & omnis equus quadrupes, omnis igitur equus est substantia. Cuius conclusiones numero sunt quinque eiusmodi, omne viuens esse substantiam, omne animal esse corpus, omne brutū esse viuens, omne quadrupes esse animal, & omnē equum esse quadrupedem. Sed hæcenus de hisce a nobis dictum sit, quæ omnia missa fecisse, nisi Philosophi litera ita perplexa intellectuq; difficilis fuisset, vt cognosci non valeret, præsertim ab ijs qui mediocri sunt ingenio, nisi conuultis cōmentarijs. Cæterum illud in litera. Ad solam autem minorem extremitatem non fit conclusio. ad alias autem omnes addito termino conclusio fit, intelligendum est de conclusione, quæ eadem esset cum primi syllogismi conclusione. Adijciunt nonnulli, aut eiusdē aliqua propositione. Dato etenim hoc syllogismo, omne viuens est substantia, & omne brutū est viuens, ergo omne brutum est substantia, si sub minore extremitate hunc in modum fiat subsumptio, omne viuens est substantia, omne brutum est viuens, omnisc; equus est brutum, rectē colligitur, omnem equum esse substantiam, quæ quidem conclusio non erat in initio proposita. Sed de hisce satis abundē.

In quartam partem ostendentem, quæ propositiones facile & quæ difficile sint syllogismis colligendæ; adnotatiuncula.

Nonnullis quæ superius tractata sunt repetitis, in huius partis initio clarissime ostendit Philosophus, quæ propositio facile sit syllogifabilis, quæque difficile syllogismo colligitur, simpliciter quidem, non autem facta collectione ad hunc vel illum, hoc vel illo modo aliuertum. Hoc etenim modo (si quibusdam non parux autoritatis commentatoribus habenda sit fides) existimabant nonnulli veterum philosophi, affirmatiuam vniuersalē quam facillimè syllogismo concludi. Propositio itaq; simpliciter facile syllogifabilis est, quæ in pluribus figuris pluribusq; modis syllogisticè concluditur. Ea cōtra difficile syllogifatur, quæ in paucioribus & figuris & modis colligitur. Post hæc minore subsumpta in litera ibi, Affirmatiua igitur vniuersalis &c. colligit dum subdit, manifestum igitur quod vniuersalem quidem affirmatiuam &c. vniuersalem affirmatiuā difficillimum esse syllogismo concludere, facillimum verò particularem negatiuā, inter quas medium obrinent locum particularis affirmatiua & vniuersalis negatiua, quarum illa hac facilius syllogifatur. Cæterum illud literæ in calce. Insuper manifestum est, quoniam destruere facilius est q̄ construere, ad vniuersalia problemata referre solent, de quibus præsertim agebat pars textus proxime præcedens. Et si in vniuersali quoc; ac generatim loquendo, destruere facilius sit quam construere, hoc est, negare & confutare, q̄ asserere & approbare. Nam hoc quatuordecim duntaxat vijs cōtingit, illud autē modis octo decim, quæadmodum ex formula his inscripta promptum est posse lectore deprehendere, modo aduertat in vltimo ordine positas literas indicare earū propositionum quantitatem, quibus alias confutamus & euertimus.

Destruuntur	DEO	SAI	E	A
Destruuntur	1	3	4	1
Construuntur	1	3	4	1
Tertia	0	0	3	3
Secunda	1	2	0	2
Prima figura	A	E	I	O

In primam primi capitis quarti tractatus partem, complectentem quædam documenta pro inueniendō mediō, adnotatio.

Scientiæ formandorum syllogifatorum subnectit Philosophus obiter hoc quarto tractatu inueniendū mediū syllogistici artem, eo consilio (quemadmodum volunt) vt perfectior Prioris Analysis valeat haberi cognitio. Atq; in hac prima prioris capitis parte nouem proponit

Quoniā autē ostēsum est, ex quibus terminis.

Quomodo autē idonei erimus semper, proponit

proponit præcepta, quibus auditoris lectorisve animus pareatur ad sequentiū intelligentiam. In primo documento vnā cōplectente diuisionem (quæ ex Porphyrij Isagoge & Aristo, categorijs est vel luce clarior) ideò dicuntur substantialia indiuidua, vt Cleon & Callias, de alio prædicari secundum accidens. quia de accidente prædicantur dum dicitur, hoc albū est Socrates, & hoc veniēs est Callias. Sunt etenim eiusmodi prædicationes veræ, eò q̄ Socrates cui accidit esse album est Socrates, & Callias cui accidit esse hoc veniēs est Callias. In quibus id quod in alio inest, ipsius subiecti fungitur munere. Loco illius partis literæ, sic legitur in Boetiana versione, Et quodlibet singulare de nullo prædicatur nisi secundum accidens. Nam sensibilem penè vnumquodq̄ est huiusmodi, vt de nullo prædicetur, nisi vt secundum accidens. Circa quod admonet Albertus, a Philosopho dictū esse (penè vnūquodq̄) propter ea indiuidua quæ vulgò vaga nuncupantur. hæc enim existimat posse de pluribus prædicari ipsius speciei ratione, de qua re meminimus nō nihil attigisse in Porphyriana Isagoge. Porro ea eiusdem præcepti portiuncula (& nulla de ipsis nisi secundum opinionem) duplicem admittit interpretationē. Nam existimat Albertus, id secundum opinionē de aliquibus prædicari, quod de illis secundū quandā dicitur analogiam. Quomodo ex Aristot. constat, ens de decē dici prædicamentis. Nonnulli præterea Aristoteli contemporanei, aut eo priores, arbitrantur ens vniocū esse ad decem generalissima, id quod posteriores, Scotus, & alij pleriq̄ fatentur ac docent, a quorum sententia se quā longissimè insinuat hic Philosophus alienum esse.

Antecedens quid sit.

Quid consequens. Quæ extranea. Duplex consequens.

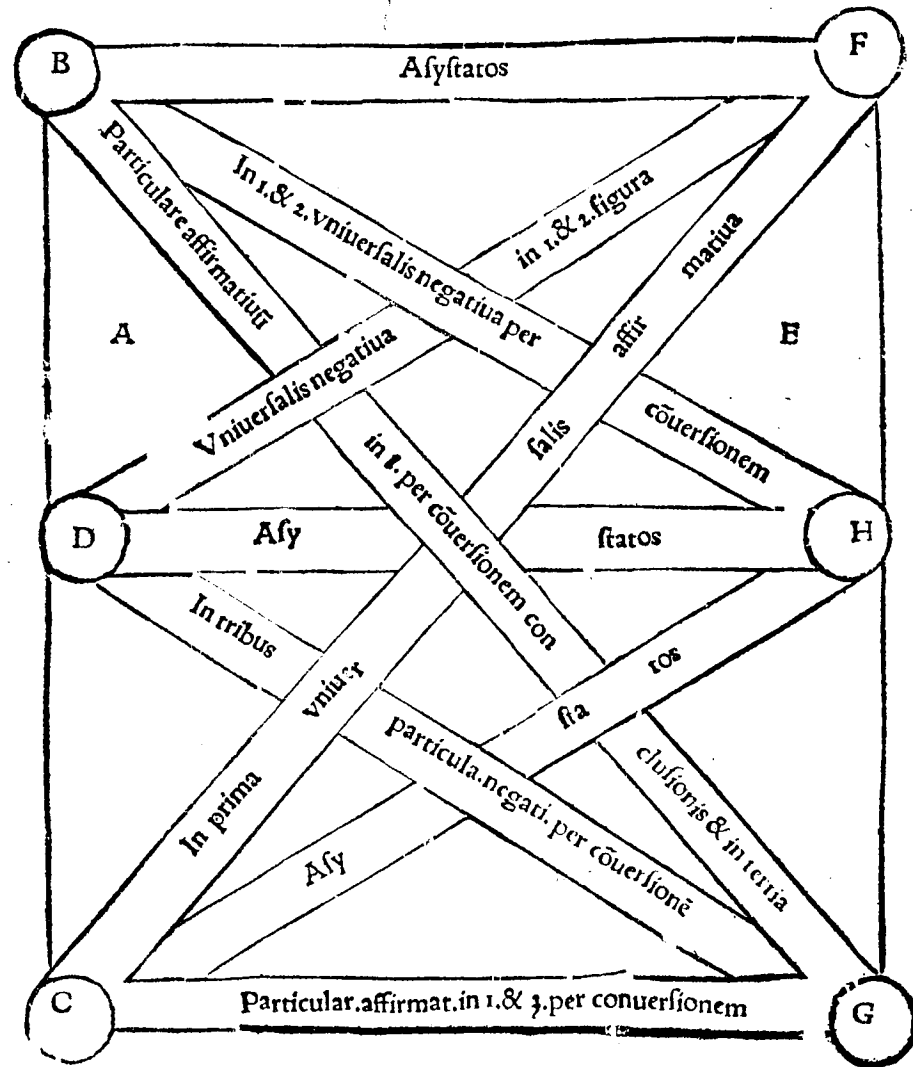
Cæterum in secundo documento per antecedens accipiendū est id, quod alterum legitime infert, cuiq̄ vniuersaliter subijcitur, cuiusmodi est minus cōmune cōparatione maioris, & conuertibile, ad id quod cum ipso recurrit. Contra Consequens est, quod ex altero infertur, & de quo vniuersaliter prædicatur. Duplex autem consequentis diuilio in litera posita, partim ex Isagoge Porphyriana, partim ex dictis in superiori præcepto manifesta est. Contra. Extranea, quæ antecedentibus & consequentibus opponuntur, sunt quæ de quopiā proposito vniuersaliter negantur, vt homo & risibile, equo sunt extranea: albū, ceruo & æthiopi. Porro tertium documentum indicat, duplex esse consequens. Vnum simpliciter, quod scilicet ex ipso antecedente secundum se sumpto sine aliqua controuersia infertur, vt animal rationale, disciplina capax, & coloratum hominis cōparatione. Alterum est, quod particulariter consequitur imperfectè atque diminutè. Id autem est, quod ex aliquo particulari eius quod pro antecedente assignatū est, perpetuo consequitur, non autem ex quolibet, quomodo ad animal sequitur rationale. Nam hominē, qui pars subiectiua est animalis, semper sequitur atq̄ necessario. Existimamus autē, id Aristotelem annotasse hoc præcepto, q̄ forsitan suo tempore receptæ erant eiusmodi consequentis significationes. Ad hæc, quintum præceptum robor ex eis sumit maximis propositionibus. Quicquid ad consequentiæ firmæ consequens sequitur, ad antecedens quoq̄ consequi, non contra, Quicquid cum consequente ratiocinationis legitime pugnat, aduersari & eiusdem antecedenti. Porro sextum præceptum inducere solent ad suæ opinionis approbationem ij, qui putant omne proprium exigere quoddam subiectū, quo cum recurrat ac conuertatur. Cæterum septimi documenti hæc est sententia. Si syllogismo colligenda sit conclusio, hominem videlicet esse sensibilem, sumpto medio quod antecedens sit ad prædicatum quod continet, & consequens ad subiectum quod continetur, non est respectu ciencum an tale medium (vt animal) sit etiam consequens ad ea quæ antecunt subiectum, cuiusmodi sunt Socrates, Plato, & cæt. (Quicquid enim subiectum consequitur, comitatur & ea omnia quæ subiectum antecedunt) sed potius in solo subiecto figenda est animi acies, videndumque est, an quod pro medio sumptum est, ipsum subiectum consequatur. Illa enim ad ea quæ subiectum antecedunt consideratio plus officit medium electuro, quā promoueat. Porro vltimum præceptum nonnulli asseuerant instantiam pati, quum conclusio prædicatum iuxta cum medio illimitatum complectitur, quodque omnia comitetur, quemadmodum in hoc contingit syllogismo, omne ens est bonum, omneq̄ verū est ens, est igitur verū omne bonum. At hic medium (ens) non sumitur quatenus vtriusq̄ extremitatis sit consequens, verum potius ea ratione, qua minus extremum consequitur & anteit anaius.

Adnotatio in secundam partem pro qualibet colligenda conclusione in quauis figura quouisve modo, inueniendi mediij regulas tradentem.

Concludere ergo volentibus.

Post præcepta superiori parte tradita in præsentiarum exhibet Philosophus quatuor regulas, quibus ceu certissimis ducibus valeamus inuenire medium, pro quauis conclusione in quolibet modo syllogismo concludenda, quas quidem regulas latius fusiisque explicat ibi. Magis autem manifestum erit & cæt. Est autem Aristotelis litera intellectu

fatis facilis, modo non fallatur lector circa diuersas pro inueniendo medio assignatas literas, & si namq̄ diuersæ sint, indicant tamen pro syllogisanda conclusione vera, sumendum esse idem medium, quod aliam atq̄ aliam rationē subire est necesse. Porro ab expositoribus, quibus nulla cura fuit nominum fictorū has regulas designantium, traditur huiusmodi formula ijs quæ hac & sequenti parte traduntur intelligendis accōmoda.

EX hac itaq̄ formula deprehendere licebit, si medium sit b & f, id est, vtriq̄ extremi consequens, nullus erit procreatus syllogismus, quippe qui ex vtrisque affirmatiuis in secunda constituatur figura. Quod si medium fuerit d & h, hoc est, ad vtramq̄ extremitatem extraneum, conflabitur ex vtrisque negatiuis syllogismus, & proinde infirmus ac inutilis. Si autem fuerit medium e & h, id est, ad prædicatū antecedens & subiecti cōparatione extraneum, procreabit syllogismum ex minore negatiua in prima vel tertia figura, quæ item nullius est efficacæ. Hæc de inconstanti inutiliq̄ medio. Porro si medium fuerit f & c, hoc est, subiecti consequens & antecedens prædicati, accōmodum erit medium concludendæ affirmatiuæ vniuersali & particulari in prima figura. Quod si fuerit d f, id est, prædicato extraneum & consequens subiecti, idoneum erit medium ad colligendam vniuersalem negatiuam in prima & secunda figuris. In prima siquidem figura, si a medio remoueatur prædicatū. Atque id in Celarent, minore existente vniuersali. In Ferio autē, si eadem minor particularis fuerit.

fuerit. Contra, si medium de prædicato negetur, erit in secunda figura: In Cesare quidem, si minor vniuersalis fuerit. In Festino verò, si ipsa extiterit particularis. Si autem medium fuerit h b, id est, prædicatū sequatur, & cum subiecto pugnet, colligetur in secundæ figuræ secundo modo Camestres minore vniuersali vniuersalis negatiua, & eadē minore particulari in quomodo Baroco videlicet particularis negatiua. Quod si medium extiterit c g, id est, & antecedit prædicatū & subiectum, aptum erit medium ad syllogisandum affirmatiuam particularem in tertia figura. Si autem medium fuerit g d, seu antecedit subiectū & prædicato repugnet, vtile erit particulari negatiuæ in tertia figura syllogisandæ. Sin verò fuerit g b, hoc est antecedit subiectū & prædicatū consequatur, colligitur indirectim in prima figura particularis affirmatiua. Porro autorū expositorumq; cōplures, quæ nūc dicta sunt etiā tribuūt syllogismis indirectè colligētib; dicētes h b idoneū esse, ad inferendū indirectā conclusionem in Celantes. Et g d vtilè esse syllogisandis conclusionibus in Fapesimo, Frifefom, Fafesimo, Firefimo, Fapemo, Frifemo. Et g b in Dabitis, quæadmodū mox dictū est. Cæterum & si quæ nunc diximus, apud ingeniosum lectore difficultatis obscuritatisc; nihil habeat, posteriores tamen recentiorēq; cōmentatores pro faciliori harum regularū intelligentiā quædā sinxerunt vocabula, quæ designent quicquid in hisce comprehenditur regulis. Atq; pro medijs systatis seu constantibus atq; vtilibus, hæc sex instituerunt, Fecana, Cageti, Dafenes, Hebare, Gedaco, Gebali. Quorum quodq; tribus ex syllabis constat. In quarū vltima vocalis indicat cuius quantitatis qualitatisc; sit conclusio syllogisanda. In reliquis vero duabus vocalibus e & a, subiectū & prædicatū designāt, e quidem subiectū, a autem prædicatū, quæ extrema sunt syllogisandæ conclusionis. Atq; vocali e secundum Latinorū interpretationē (Nam aliās apud Aristotelem res sese habet) aliqua istarū iungitur consonatiū f, g, h, quarum f, significat medium sumendū esse, quod consequens sit ad e subiectū. g vero, quod sit eiisdē antecedens. & h, quod sit alienū ac extraneum. Item ipsi a adijciuntur tres consonantes b, c, d, quarum b, designat medium oportere esse ad a prædicatū, consequens. c, antecedens. d vero, extraneum eiusdem. Prima igitur dictio (Fecana) applicanda est ad vniuersalem affirmatiuam in primo modo primæ figuræ syllogisandam, & proinde ad particularem affirmatiuam concludendam in tertio modo eiusdem figuræ. Nam in his modis medium ad maiorem extremitatem antecedentis rationem subit, & minus extremum consequitur, idque necessum est obseruari in Barbara, & si in Darij nonnunq; aliter eueniat. Hanc etenim, quoddam animal est substantia, homine pro medio accepto, licet sic syllogisare, Omnis homo est substantia, & quoddam animal est homo, est igitur quoddam animal substantia, in quo quidem syllogismo medium ad minorem extremitatē, consequentis secundum partē habet rationē, quod superiori parte asseruit Philosophus ab hac arte reiiciendum. Hinc faciliē perspiciet lector, Philosophū non tradere omnē cuiusc; conclusionis syllogisandæ modum, sed tantum regulas proponere, secundum quas cōmodissimè ac absq; vilo errore syllogisabitur conclusionum omne genus. Cæterum dictio secunda Cageti secundæ regulæ respondens, destinatur ad colligendam particularem affirmatiuam in tertiæ figuræ modis Darapti, Disamis, & Datifi. Tertia autem Dafenes, ad concludendam vniuersalem negatiuam in secundo modo primæ figuræ Celarent, si modo quemadmodum superius diximus, de medio prædicatū remoueat, & proinde ad particularem negatiuā in Ferio colligendam. Quod si contra eueniat, hoc est, medium a prædicato tollatur, syllogisabitur negatiua, vniuersalis quidem in primo modo secundæ figuræ Cesare, & particularis in Festino. Quarta dictio Hebare, destinatur concludendæ vniuersali negatiuæ in Camestres, & particulari in Baroco. Gedaco autem, quæ quinta est vocula monitrat quo pacto colligenda sit particularis negatiua in tertiæ figuræ modis particularibus negatiuis, Felapton, Bocardo, Ferison. Sexta vero Gebali, ostendit quomodo sit syllogisanda indirecta conclusio affirmatiua particularis in Baralipon & Dabitis. Hæc autē oīa in hac sequenti figura monstrantur ac describuntur. Illud attamen quidam arbitrantur adnotandum, quædā inueniri conclusiones, quæ nequeāt syllogisari secundum dictarum regularum dictamen atq; præscriptū, Cuiusmodi sunt, omnē hominē vigilare, quendam hominem esse animal, quoddam animal esse hominē. Nequit enim prima in Barbara syllogisari per medium quod hominis cōparatione simpliciter sit consequens, & simpliciter antecedens ad prædicatū vigilans, sed syllogisabitur per medium quod ad prædicatū vt nunc antecedentis rationem suscipit. Simili modo secunda nequit syllogisari indirectè in Dabitis secundum regulam per Gebali designatā, cum non possit idem dari, quod ad hominē sit antecedens, & ad animal consequens. Item tertia, potest quidem directè in Darij colligi, nō tamen secundum regulam

Fecana.

Cageti.

Dafenes.

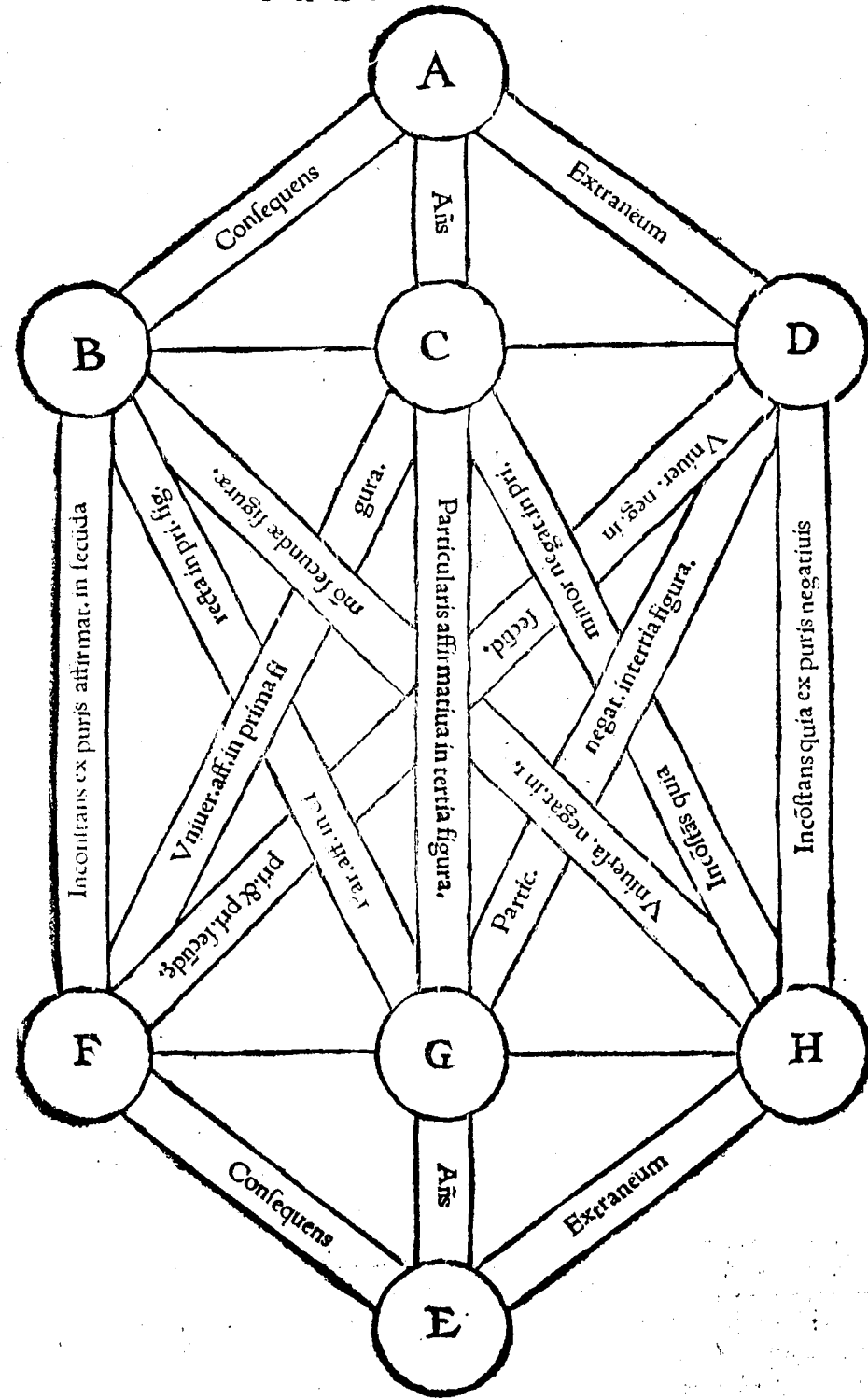
Hebare.

Gedaco.

Gebali.

Iam nomine Fecana comprehensa, eò quod nihil offendere valeamus, quod ad subiectum animal consequentis rationem habeat, & prædicatū hominem antecedit. Verum de hisce a nobis hæcenus sit dictū, ne in re non prorsus necessaria diutius quàm par sit immoremur.

PRÆDICATVM.

SUBIECTVM.

X

F E C A N A		
Prima figura		
A	A	I
A	I	I
C A G E T I		
Tertia figura		
A	A	I
I	A	I
A	I	I
D A F E N E S		
Prima figura & Secunda		
I	E	E
E	I	O
H E B A R E		
Secunda figura		
A	E	E
A	O	O
G E D A C O		
Tertia figura		
E	A	O
O	A	O
E	I	O
G E B A L I		
Prim. indirect.		
A	A	I
A	I	I

In tertiam partem, quinq; corollaria continentem, adnotatio.

Ex dictis manifesta sunt.

EX superioribus infert Philosophus quaedam corollaria, quoru tria prima ex prius dictis manifesta sunt. Verum ante tertium in litera ibi positu, Manifestu quoq; est, omnes praeter dictas considerationes, & caetera, quo monstrat, alias tres connexiones medij cū extremitatibus, Febas videlicet, Hecae, & Hecae, inutiles esse. in Boetiana legitur versione, id quod se in primo huius capituli partis calce pollicitus fuerat Philosophus monstraturu, hunc in modu. Et quoniam non eligendum quaecunque omnibus sequuntur, eo quod nullus fiat syllogismus ex ipsis. Nam construere quidem omnia erat ex sequentibus. Priuare autem non contingit per ea quae omnibus sequuntur. Oportet enim huic quidem inesse, illi vero non inesse. Verum hanc de transcendentibus literae portiunculam ideo arbitramur a nostri textus compilatoribus omissam, quod eandem sententiam habeat cum istis quae mox sequuntur de Hecae, hoc est, medio eodem quod ad vtrumque extremu syllogizandae conclusionis est consequens. Porro quarto corollario ibi assignato, Perspicuu insuper est in hac arte, & caetera, monstrat Philosophus quendam modum colligendae vniuersalis vel particularis negatiuae ab antiquis traditu non esse conuenientem, nisi quatenus secundu artem prius tradita fiat. Arbitrabantur sane docebantque hi, negatiua conclusionem syllogizandam esse inspiciendo ad consequentia subiecti & praedicati, quae quidem consequentia si fuerint contraria, per vtrumque licebit eiusmodi syllogizare conclusionem. Verbi gratia, Esto haec syllogizanda, nullam iustitiam esse iniustitiam. ad iustitiam virtus sequitur, & vitium ad iniustitiam, Ex illa hoc modo eadem colligetur conclusio in Celarent, Nulla virtus est iniustitia, & omnis iustitia est virtus, nulla igitur iustitia est iniustitia. Ex hoc autem quod praedicatu iniustitia, sequitur in Camestres, eadem sic colligetur conclusio, omnis iniustitia est vitium, at nulla iustitia est vitium, nulla igitur iustitia est iniustitia. Hunc syllogizandi modu bifariam confutat Aristoteles. Primo, quod omnem syllogizandi artem oporteat docere inueniendi medij rationem, & necessum sit, in vtriusque praemissis idem esse medium, non autem diuersum. Secundo, quod illi colligendi modi regulis prius traditis innituntur. Nam ostenditur nullum esse a, id est, nullam iustitiam esse iniustitiam, per f, hoc est, per virtute quatenus ad c iustitiam est consequens, & ad a iniustitiam est extraneu, iuxta significationem dictionis Dafenes. Idem quoque monstratur per b vitium, consequens ad a praedicatu, quod est iniustitia, quatenus extraneum est ipsi subiecto c, secundum regulam quam insinuat dictio Hebare. Quare concludendo negatiuam vniuersalem, siue per contrarium quod ad subiectum consequentis rationem habet in prima figura, aut in secunda per contrarium quod praedicatum consequitur, res ipsa in prius dictas considerationes recidit. Caeterum de particulari negatiua colligenda agitur in litera, ibi, Similiter autem si g & b sint contraria, concludetur aliquid quod non esse a, per secundam figuram, & caetera. Cuius intelligentia ex his facile colligetur. Esto e virtus, a rapina, conclusio monstranda erit, quandam virtutem non esse rapina. Sit quoque g iustitia virtutis antecedens, & b rapinae consequens, iniustitia, quae sunt contraria. In secunda figura syllogizabitur dicta conclusio hunc in modum in Baroco, Omnis rapina est iniustitia, at quaedam virtus non est iniustitia (Nam ob contrarietatem nulla iustitia est iniustitia, & omnis iustitia virtus est, ergo quaedam virtus non est iustitia, in Felapton) quaedam igitur virtus non est rapina: in quo quidem syllogismo b consequens ad praedicatu a, extraneum est ad e subiectum, sicque attinet ad regulam per Hebare designatam. Idem quoque per tertiam ostenditur figuram hoc modo, Nulla iustitia est rapina, omnis autem iustitia virtus est, ergo quaedam virtus non est rapina. Caeterum in litera ante hunc syllogismum tertiae figurae tacite indicatur quida prosyllogismus ad secundam pertinens figuram huiusmodi, omne a est b, hoc est, omnis rapina est iniustitia, at nullum g est b, id est, nulla iustitia est iniustitia, ergo nullum g est a, siue nulla iustitia est rapina. Nam non contingere b & g, quae supposita sunt esse contraria, eidem inesse, idem est quod g esse d, hoc est, quod medium quod est iustitia extraneum esse ipsi praedicato a, rapina, quod quidem medium g iustitia, anteit e virtute. Nam omne g est e, hoc est, omnis iustitia est virtus. Non igitur ea pars literae, Nam non contingere, & caetera, legatur per parenthesis modum, sed ad eam textus partem referatur, Et etiam erit per tertiam figuram. Deinde sequentia in quinto corollario posita continuo legantur tractu. Et si b & f sint contraria, idem erit b & h, & per hoc erit syllogismus secundum priorem artem. Hic subiecimus exempla vt ad manum haberentur.

Antiquorum sententia de medio summen. lo pro colligenda vniuersali vel particulari.

Antiquorum reprobatio.

In secunda figura nullum c est a, id est, nulla iustitia est iniustitia.

A Iniu

A	Iniustitia	Nulla iniustitia est virtus,	Omnis iniustitia virtum est,
B	Vitium	Omnis iustitia est virtus,	Nulla autem iustitia est vitium,
C	Iustitia	Nulla igitur iustitia	Nulla igitur iustitia est iniustitia.
F	Virtus	Iniustitia erit.	

Pro particulari negatiua colligenda, quoddam e non est a, seu quaedam virtus non est rapina.

A	rapina	In 2. figura ex extraneo quod est iniustitia	Ex extraneo quod est iustitia in 3.
B	iniustitia	Omnis rapina est iniustitia,	Nulla iustitia est rapina,
E	virtus	Quaedam virtus non est iniustitia,	Omnis iustitia est virtus,
G	iustitia	Ergo quaedam virtus non est rapina.	Quaedam igitur virtus non est rapina.

In quartam eiusdem capituli partem, monstrantem per hanc artem sumendum esse medium ex syllogismis ex hypothese, & ex modalibus, annotatio.

IN huius partis exordio monstrat Philosophus, syllogismos per impossibile fieri secundum artem prius tradita, eo quod quicquid syllogizatur ostensiu, etiam syllogismo per impossibile possit colligi, & contra, atque per eosdem terminos. In cuius declaratione, quae longè prolixior est apud Boetiana versione, per e & a accipe terminos significatiuos lapide & homine, seu hac enunciationem, nullus lapis est homo: & per b, praedicati consequens animal scilicet: ex quibus sic per impossibile syllogizabitur, omnis homo est animal, & aliquis lapis est homo, aliq; igitur lapis est animal, conclusio est falsa, igitur & praemissaru altera. Non maior (Nam ipsam palam est vera esse, ergo minor falsa est, Et proinde veru erat nullu lapidem esse homine, quae quidem ostensiu sic syllogizatur, omnis homo est animal, & nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo. Porro secunda probationis ibi in litera posita, In omnibus enim syllogismis per impossibile & c, sententia est. In omni syllogismo ad impossibile praeter extrema praecipuae conclusionis, sumendus est tertius terminus comunis, quippe qui ingrediatur vtriusque syllogismu & ostensiuu & per impossibile. ostensiuu quidem veluti medium, per impossibile vero syllogismu tanquam maior extremitas false de minore extremitate enunciata, ob quod dicitur syllogismus per impossibile esse syllogismus mendacij ad terminum comunem. Verbi gratia, in superiori syllogismo primo discursu colligitur, quendam lapidem esse animal (quod constat fallum esse) ex his, omnem hominem esse animal, & quendam lapidem esse homine, in quibus sunt hi tres termini, animal, homo, lapis, ex quibus fit hic syllogismus ostensiuus, omnis homo est animal, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo. Constituitur ergo syllogismi per impossibile & ostensiuus ex eisdem terminis, non tamen eodem seruato medio, sed quod mediu est in ostensiuo, maior est extremitas in syllogismo ad impossibile, & contra, quod maior extremitas in ostensiuo, medij ratione accipit in eo qui est ad impossibile syllogismus. Caeterum in litera, ibi, Differt autem syllogismus ostensiuus ab eo & c. ne quis errore deceptus arbitretur, ob dicta in eisdem terminis conuenientiam, hosce syllogismos eisdem esse, subiunxit quid inter ipsos sit discriminis, quod quidem discrimen nonnulli vniuersaliter accipiunt, de omni nepe syllogismo ostensiuo: alij vero particulariter, eo quod illis appareat, ostensiuu dari syllogismu ex falsis constare. Post haec ibi, In alijs quoque syllogismis & caetera, ostendit reliquos syllogismos ex hypothese, ad transumptu videlicet, & secundum aequalitate in subiectis, fieri secundum arte in traditis regulis comprehensam, vbi per particularem inspectionem intelliges considerationem ac eam regulam, secundum quam licet vniuersaliter in tertia figura colligere. Mendosa est enim marginalis annotatio dicens, idem est per considerationem valentem ad concludendum particulariter in tertia figura, sed loco particulariter legendum est vniuersaliter. Porro quae sequuntur Apparet quoque secundum corollarium pugnare cum illo primi Topic. Sed non propter hoc vnā in omnibus vniuersalem methodu quaerendum, Neque enim facile est hanc inuenire, & caetera, de quo tractabitur a nobis, cum ad eum peruenerimus locu. Caeterum ne quis labatur, arbitrando propria singulariu sententiaru principia hac arte posse monstrari, in epologo subiunxit.

Propria autem vniuersaliusque sunt plurima. Quare cuiusvis artis principioru notitia experimēto creuit, de qua quidem re in libro Posterioru Analyticorum fultius considerabitur. Porro per apparentia in litera mox sequente, intelligitur accessus, recessus, progressus, regressus, occultationes, aliaque id genus, de quibus differunt astronomi.

Eodem aut modo per disticta arte.

Qua ob causam syllogismus per impossibile dicitur mendacij syllogismus.

X ij

Insecun

Quod autem syllogismus diuisiuus.

Quoniam veterum philosophorum complures perperam existimabant, diuisione diuisiuorum syllogismo definitionem de suo definito monstrari, atque proinde diuisionem necessariam esse, sufficereque pro medi syllogistici inuentione (Nam demonstratio, potissima est syllogismi species) In huius capitis exordio proponit Philosophus, diuisionem seu diuisiuum syllogismum, ideo parum conducere ad syllogisticum medium inueniendum, quod infirmus sit, non monstrans quod erat monstrandum, & principij petitionem implicans, colligensque aliquid, quod communius est eo quod precipue intenditur. Est autem syllogismus diuisiuus (quemadmodum ex litera licet colligere) qui ex diuiso pro medio sumpto colligit disiectum ex omnibus membris diuisidentibus constat, competere alicui subsumpto sub ipso diuiso, Deinde progressus fit ab vnus membri de eodem subsumpto negatione, ad alterius de eodem affirmationem. Quod si plura duobus extiterint diuisidentia membra, cuncta vnico excepto quod monstrandum est, ab eodem subsumpto erunt remouenda. Verbi gratia, si approbandum sit, hominem esse mortalem, eumque duos habere pedes, hi duo syllogismi diuisiu ad hunc modum constituentur. Omne animal est mortale vel immortale, at ois homo est animal, est igitur ois homo mortalis vel immortalis, Non autem est immortalis, ergo est mortalis. Omne mortale est duos pedes habens, vel non habens, sed omnis homo est mortalis, habet igitur homo ois duos pedes vel non habet. At nullus homo est non habens duos pedes, habet itaque ois homo duos pedes. Ex quibus palam est, in diuisiuo syllogismo duplicem esse discursum. Prior est syllogisticus ex medio constat, quod non colligit, sed potius supponit, cuius ratione dicitur syllogizare quippiam quod communius sit precipua conclusione, atque medium sumere latius maiore extremitate, non eiusdem discursus, sed ea quae predicatur in principali conclusione. Sunt etenim animal & disiectum mortale vel immortale, inter se recurrunt, & mortali communiora. Alter est enthymematicus, quo fit progressus a negatione vnus membri diuisidentis de aliquo sub diuiso sumpto, ad alterius affirmationem de eodem, in quo asserunt Philosophi commentatores, principij petitionem admitti. Neque etenim notius nobis est, hominem non esse immortalem, quam ipsum mortalem esse. His autem cognitis, facilem arbitramur esse ipsius literae intelligentiam. Porro ante illam textus portiunculam, Si omnis longitudo est symmetros vel asymmetros &c. in Boetiana legitur translatione. Manifestum autem, quoniam neque destruere hac via est, neque de antecedente aliquid, aut de proprio syllogizare, neque de genere, neque de quibus ignoratur, vtrum hoc modo aut illo se habet, ut putas ne diameter est symeter vel asymeter. Deinde sequitur in eadem litera, Si enim sumat quoniam omnis longitudo est symmetros vel asymmetros &c. Quibus sane verbis indicat Philosophus, nullum omnino predicatum posse de aliquo monstrari diuisiuo syllogismo. Huic quoque literae parti omissae aperte consentit illud corollarium. Manifestum est igitur, syllogismum diuisiuum neque ad cuiusque medi inuentionem congruere, neque etiam eius ad quod maxime videtur conuenire illis antiquis, nempe ipsius definitionis.

Quid sit syllogismus diuisiuus.

In diuisiuo syllogismo duplex inest ratiocinatio.

Quod autem reduce in syllogismos.

In quinti tractatus primi capitis priorem partem, agentem de syllogismorum in propositiones resolutione, adnotamentum. Praesentis literae exordio pollicetur sese Philosophus, huic priori libro finem imposurus, determinaturum de resolutione syllogismorum duas ob causas, in quarum secunda assignatur illa vulgarissima propositio. Oportet omne quod verum est, sibi ipsi consentiens esse penitus. Cuius sententia est. Oportet verum ita non pugnare cum vero, ut dum in aliqua disciplina traduntur, & in eundem destinatur finem, sibi ipsis mutuam praestent intelligentiam. Caeterum antequam literae expositionem aggrediamur, adnotandum est, Philosophum diuersimode considerare in hoc tractatu de syllogismorum reductione atque resolutione. Nam (omissa interim reductione ostensiva ac per impossibile, de qua posterius) duplex est syllogismorum resolutione in sua principia. Vna est, qua resoluitur, eae consequentiae quae vera sunt syllogisticae secundum regulas traditas, in sua principia materialia & propinqua & remota, propositiones in qua & terminos. Atque de hac apparet Philosophum agere dum dicit, Primum ergo resoluedi sunt syllogismi &c. Altera est, qua consequentia non syllogistica, necessaria tamen, ad eam reducitur, quae vera est syllogistica, & hac mediate in sua principia materiae ratione subeuntia, quae admodum restatur huius literae finis. De hac quoque agitur ibi, In aliquibus ergo facilius est videre &c. Imo de hac duntaxat in hac parte considerare Philosophum, contendere apparet Albertus. Resolueret igitur aliquam ratiocinationem, si modo syllogistica fuerit, est monstrare, in ipsa seruari materiam & formam syllogisticam: duas solum esse propositiones, tresque terminos.

Duplex syllogismorum resolutio.

Prior.

Posterior.

hos

hos autem digestos esse secundum legitimam subiectionem & praedicationem. illas autem certam habere quantitatem & qualitatem. Sin vero non fuerit syllogistica, quae aut desit aliquid, aut superabundet, ea reducitur, dum ostensum fuerit ipsam eundem habere sensum quem habet argumentatio verum syllogistica, in qua syllogistica obseruantur principia. His itaque sic praemissis ad literae expositionem accedimus, quae pro syllogismorum in propositiones resolutione, tria habet documenta. Primum est, Prius resoluedos diuidendosque syllogismos in duas propositiones, quae terminos. Probatio subditur, quia facilius est quicquam in maiora quam in maiora diuidere (quod intelligunt, quando maiora ex aequo diuisibilia sunt, seu a se inuicem resolubilia, ut & minora) In omni autem arte a facilius est inchoandum. Secundum documentum admonet inspiciendum, vtra sit vniuersalis, vtrave particularis. Ex vtrisque enim particularibus nihil consequitur. Et maiore particulari in vna figura, nulla colligitur conclusio: in alia, aliqua sequitur. Deinde si argumentatio non sit syllogistica, si non sint ambae propositiones assumptae, id quod contingit in enthymemate, in quo praemissarum altera tantum mente concipitur, non autem exprimitur, considerandum est vtra desit, an maior an minor, an vniuersalis an particularis. Si vero argumentatio plures duabus complectatur propositiones, quae admodum accedit in auctis syllogismis, considerandum an acceptae sint propositiones, per quas propositum concluditur. Tertium est, necessaria ad formam syllogisticam esse assumenda, & superflua reijicienda. Haec autem elegatius habet Boetiana versio ad hunc modum. Deinde considerare, vtra in toto, & vtra in parte. Et si non ambae sumptae sint, eum qui ponit alteram. Aliquoties enim vniuersalem protendentes, eam quae in hac est non sumunt, neque scribentes (id est, geometrae) neque interrogantes (hoc est, dialectici) Aut has quidem protendunt, per quas autem haec concluduntur, omitunt. Alia vero vanum interrogant. Si igitur proponatur enthymematica argumentatio, ea per minoris vel maioris adiectionem ad syllogismum reducitur, quemadmodum fulius in fine secundi huius libri monstrabitur. Sin vero plures duabus assumuntur propositiones, aliquando eueniet, tertiam aut quartam ad prosyllogismum pertinere, quae constituendo prosyllogismo necessaria erit, non autem principali syllogismo. Aliquando vero adiectae propositiones, neutri syllogismo sunt necessariae, eo quod assumuntur aut inductionis gratia, aut elationis, aut maioris manifestationis, quae admodum in Topicorum octauo libro explicabitur, quae omittendae sunt tanquam vanae & ad syllogizandum inutiles. Porro quae dixerat Philosophus, duobus explicat exemplis, ibi. In aliquibus ergo facilius est videre, & caetera. Prius est argumentatio non syllogistica categorica, (Nam de hoc solo syllogismo cura est Aristoteli) eo quod prior propositio negatiua sit, conclusione existente affirmatiua. Atque hoc ad hunc reducitur syllogismum. Omne id quo interempto interimitur substantia, est substantia: At pars substantiae id est, quo interempto interimitur substantia, est igitur pars substantiae substantia. Nihil autem interest, an verum an falsum colligatur, id enim ex maioris sensu pender. Posterius autem exemplum, quod ratiocinatio est a primo ad vltimum, ad hunc reuocatur syllogismum. Omne id quo posito atque existente ponitur animal, est substantia, sed homo id est, quo existente, existit animal. est igitur homo substantia. Hic autem syllogismus, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, ergo ois homo est substantia, non explicat vniuersum integrumque exempli Aristotelici sensum. Caeterum deceptio, cuius litera meminit, ad fallaciam figurae dictionis videtur pertinere.

Documentum seu praecipuum primum.

Secundum.

Tertium.

Literae duo exempla. Prius.

Posterius.

Deinde resoluedi sunt syllogismi.

Duo literae exempla.

In secundam partem, docentem syllogismos resolueret in tres terminos, annotatio. Cum huius partis exordium (quo admonet Philosophus, facta syllogismi in duas propositiones resolutione, ipsum deinde in tres distribuendum terminos, certam subijciendi praedicationem rationem habentes) cognitu sit facillimum, reliquum est, ut ad alia quae expositione egret, progrediamur. Quemadmodum igitur superiori parte monstrauerat Philosophus, argumentationem non syllogisticam nonnunquam apparere syllogisticam, eo quod praemissae ex necessitate conclusionem colligant, ita quoque & hic in litera dicente, Aliquoties autem propter similem positionem &c. Ostendit, similem deceptionem manare posse ex ipsis terminis, per quandam similitudinem quam habent cum terminis alijs, argumentationem re vera syllogisticam constituentibus. Id quod duobus hisce exemplis declarat. Intelligibilis Aristomenes semper est, Aristomenes est intelligibilis Aristomenes, igitur Aristomenes semper est. Micalus musicus corrumpetur cras, at Micalus est Micalus musicus, Micalus igitur corrumpetur cras. Fuerunt autem Aristomenes & Micalus Platonis discipuli atque auditores. Porro vnde proueniat eiusmodi deceptio, quam creduntur dictae ratiocinationes esse syllogisticae, explicat posterius litera, dicens id fieri, quia paululum & nihil differre videtur, siue assumatur vniuersalis propositio, siue indefinita, quae nonnunquam vniuersalis vim obrinet. Caeterum super exemplorum propositorum expositione variae sunt

X iij

sunt

sunt scriptorum sententiæ, inter quos plurimum miramur Albertum posteris reliquisse, hos syllogismos neque secundum se probos esse, neque legitimos fieri adiecto ad maioris subiecti vniuersali signo, eod quod singulari termino nequeat iungi signum vniuersale. imò veluti somnium habet, rectè signum vniuersale adijci posse ob determinationem termino singulari adhibita, id quod nonnulli fieri posse asseruerunt. Nam cum hac Alberti sententia, aperte pugnat litera, dicēs. Oportebat autē vniuersaliter sumere, omnē intelligibilem Aristomenē semper esse &c. Ab hoc quoque sensu nullatenus dissentit Boetiana versus græcicum sequens codicem, Alberti igitur arbitrantis dictorum exemplorum media esse singularia, expositione ommissa, secundum aliorum sententiam dicemus, horum syllogismorum media, Aristomenē intelligibilem, Micalumque musicum, terminos esse communes. Cæterum quo pacto id euenire possit, diuersorum scriptorum variae sunt sententiæ, quarum vnā (reliquis silentio transmissis) prosequemur. Hæc tradit, nomē Aristomenis secundum se acceptū, suppositione propria accipi, nempe pro ipso substantiali cōposito, quod est ipse Aristomenes. Cum verò iungitur illi dictiuncula intelligibilis (quantum ad hunc pertinet locum) sumi quadam mixta acceptione, ex propria impropriaque quodam modo conflata, pro ipso Aristomene & intellectiua ipsius anima, quæ ideo intelligibilis dicitur, quod possit intelligere, nomine verbali intelligibile in actiua significatione sumpto. Erit itaque sensus maioris prioris syllogismi. Id quod est ipse Aristomenes vel ipsius anima quæ intellectiua est, semper existit. cuius veritas prouenit ipsius secundæ partis ratione, id est, ob animæ intellectiua immortalitatem, quamque si in vniuersalem cōmutaueris sensum, falsa reddetur, ob ipsius Aristomenis corruptibilitatem, quæ necesse est aliquando corrumpi. Simili quoque modo in posteriori exemplo. Micalus per se sumptus pro ipso duntaxat Micalo accipitur. dum vero illi adijcitur mulicus, pro eodem accipitur & pro ipsius musica, vel quod eodem recidit, pro eo quod vnū est per accidēs integratū ex Micalo & ipsius musica. Atque sententia maioris hæc habebitur. Id quod est Micalus vel eius mulica, aut quod ex vtrisque constatū est, cras corrumpitur, quæ vera est, si ipso Micalo permanente, pereat eius musica. Quod si ex indefinita vniuersalem feceris propositionē, eam facile deprehendes esse falsam. Ex his igitur, & si paucioribus, aperta satis erit Aristot. litera. Nonnulli fortassis plura desiderarent a nobis, quæ certo concilio omittuntur, quod videantur ad sophisticen potius, quàm ad dialecticam pertinere. Cæterum quibus ex autoribus hæc exempla deprompserit Philolophus, non constat. Neque apud commentatorē vllum quicquā de hac re potuimus reperire. Auerrois autem Philosophi cōmentator horum exemplorum nihil prorsus meminit. Porro in litera, ibi. Frequenter autem male concludere contingit &c. monstrat Philolophus, non constitui syllogismum ob terminorum mutationē, modo concretim modo abstractim designatorum. Dum enim eiusmodi sit mutatio, non bene ponuntur termini secundum locutionē. huius exemplum subditur in prima figura tale. Omnem ægritudinem non contingit esse sanitatē, at omnis homo est æger, igitur omnē hominem non contingit esse sanū: qui quidem syllogismus omnino nullus est momenti. Imò si abstracti maioris termini varientur, quæadmodum subiungit litera hoc modo, omnem ægrum non contingit esse sanū, non erit syllogismus, intellige ex veris colligens. Nam quemadmodum conclusio falsa est, ita quoque maior. Quod si sumantur termini omnes concretim, modo contingens non negato, erit syllogismus de contingenti non negato, habens conclusionem atque maiorem verā. Sin verò termini sumantur abstractim, neque modus negetur, erit absolute quidem syllogismus, & si ex falsis omnibus progrediatur. Postremo ibi in litera, Non autem semper oportet &c. admonet Philolophus eum, qui sit syllogismum resoluturus, non semper, resolutionem oportere fieri in tres terminos qui sint incomplexi, eod quod subinde accidet trium terminorum vnum aut plures complexos esse, qui ad incomplexos nequeant reduci. Ea autem literæ portiuncula, Aliquoties etiam fallimur) quæ pro secunda superius dicti ratione inducitur, apud Boetium sic legitur. Aliquoties autē & falli accidit propter huiusmodi inquisitionē, vt quoniam immediatorum erit syllogismus. Cuius sensus vnā cum nostro textu hic est reddendus. Aliquoties etiam fallimur, eod quod arbitramur, semper ponenda esse simplicia nomina loco orationū, id quod contingit, dum syllogismo immediatā colligimus conclusionem. Quare cuperemus in litera legi, vtpote cum ad immediatā sit syllogismus, non autē ex immediatis, nisi cōplura subintelligere velit lector. Porro hic adnotandum est, aliquā propositionē bifariam dici immediatā. Priore modo propriè, cum inter illius extrema nullum omnino medium intercidere valet, quale quale id sit, per quod tanquam prius monstrari possit. Hanc autē vulgò immediatam nuncupant causæ immediatione. Atque hac in significatione, triangulum habere tres angulos duobus rectis æquos, non est immediata enunciatio.

Exemplorum explicatio.

In syllogismis vitanda est mutatio terminorum penes abstractionem & concretionem.

Duplex immediata propositio.

enunciatio. Nam id demonstratur a priori, aut per trianguli definitionem, aut aliud medium, quemadmodum inspicere licet primi elementorum Eulidis 32. propositione. Altero modo propositio immediata dicitur ratione subiecti, nempe quia prædicatum subiecto immediate comperat, suique ratione, non autem ob alterum prius subiectum. In qua acceptione, immediata est propositio, omnē triangulum habere tres duobus rectis angulos æquales. Mediata vero, æquicrurum tres duobus rectis habere, &c. Nam tres duobus rectis habere huic comperit, mediante triangulo tanquam priori subiecto. Atque in hac acceptione vtitur Philosophus immediata & mediata propositione. Propositio igitur mediata, & quæ per se non est, sed per aliud prius subiectum, vt æquicrurum habere tres, &c. per medium simplex, quod subiectum prius designat, syllogismo colligitur. Ea verò quæ simili modo est immediata, non syllogisatur per simplex medium, sed complexum, nempe trianguli, vel ipsius passionis definitionem, aut complexum hoc, figura rectilinea habens angulum extrinsecum duobus extrinsecis sibi oppositis æqualem.

In secundum caput, pertractans de resolutione syllogismorum ex terminis obliquis constantium, annotamentum.

Postquam in superioribus aperuit Philosophus, quo pacto resoluendi sint syllogismi ex terminis rectis conflati, hoc secundo capite monstrat, quemadmodum diuidendi sunt ij syllogismi, qui ex terminis obliquis componuntur, in initio proponens, non perpetuo prædicatum conuenire subiecto, aut ab eodem remoueri in recto, sed & in aliis quoque casibus sumpto. Deinde pro formandorum ex terminis obliquis syllogismorum recta familiarique cognitione, quasdam subnectit regulas. Quarum prima est, In prima figura maiore ex medio recto, & minore de obliqua minore extremitate, colligitur conclusio de obliqua eadem minore extremitate, non autem recta. Exemplum hoc proponitur, Omnis sophia est disciplina, (hic enim vtitur Philosophus indefinita vniuersalis loco) boni est sophia, boni igitur est disciplina. Secunda est, In prima figura, Maiore de medio obliquo, & minore de recto ex parte medijs minorisque extremitatis, sequitur conclusio minoris extremitatis in obliquo, non autem in recto acceptæ. Tertia, In prima figura ex vtrisque de obliquo nonnunquam colligitur conclusio de obliquo, nonnunquam de recto, secundum varium ipsius maioris sensum. Cæterum quoniam hæc regulæ pro syllogismis duntaxat affirmatiuis sunt traditæ, subiungit Philolophus, par iudicium habendum esse de negatiuis. In prima figura hæc reddi possunt exempla, Nulla scientia est deceptio, veri autē est scientia, igitur veri non est deceptio. Nullius falli est scientia, at omne impossibile est falsum, nullius ergo impossibile est scientia. Cuiuscumque est scientia, illius non est deceptio, sed veri est scientia, non est igitur veri deceptio. Cuiuscumque est scientia, id neque falsum est, neque impossibile. at huius, triangulum tres duobus rectis æquos habere angulos, est scientia, igitur id neque falsum est, neque impossibile. Porro Aristotelis subiuncta exempla ad secundam figuram pertinent. Quorum duo prima contra Platonem apparēt inducta esse, qui arbitrabatur voluptatem & morum generationē esse. Cæterum plurimum miramur, cur tertij exempli inuoluntate affirmatiuam admonet Albertus accipiendam esse in recto, cum in priori exemplo nihil prorsus ab hoc dissidente, ex obliquo planè constitutatur affirmatiua, Græceque legatur, γέλωτ θ' ἐστὶ σημάειον, non autē γέλωτ θ' ἐστὶ σημάειον. Cæterum quartum in litera ibi assignatum, Amplius Deo non est tempus oportunū, in Græcico codice ad hunc legitur modum, Πάλιν ἐστὶ τὸ καιρὸς οὐκ ἐστὶ χρόνθ' δ' ἐωρ δ' ἐω γὰρ καιρὸς ἐστὶ χρόνθ' ἄ οὐκ ἐστὶ δ' ἐωρ διὰ τὸ μὴ εἶναι δ' ἐω ὡς ἐλεμ, quæ ad verbum sic vertit Boetius, Rursum quoniam occasio non est tempus oportunū, Deo enim occasio quidē est, tempus autē oportunū non est, eod quod Deo nihil sit cōferens. Quibus verbis insinuat hic syllogismus secundæ figuræ. Nullū tempus oportunū seu necessarium est Deo, Occasio autē est Deo, occasio igitur non est tempus oportunū seu necessarium, quæ quidem cōclusio pugnat cum ea occasionis descriptione, Occasio tempus est ad quippiam peragendum necessarium. Quare patet, hoc exemplum a superioribus duntaxat discrepare, quod ex medio obliquo, eoque quod datur hic casus sit, constitutatur, extremitatibus in recto sumptis, cuius oppositum in illis accidebat. Cæterum interpretes alij commentatoresque, loco καιρὸς legisse videntur καισωρ, quod aestatem designat. Atque horum quidam exemplum hoc ad secundam referant figuram, hunc in modum, Nullum tempus oportunū est Deo, est autem aestas Deo, igitur aestas non est tempus oportunū. Atque illius maioris sensui planè consentit approbatio sequens, eod quod nihil sit Deo conferens. Alij ad tertiam reuocant figuram hoc pacto, Deo non est tempus oportunū,

Postremo.

Nō autē semper in syllogismo inuenire oportet.

Prima regula pro obseruandis syllogismis ex obliquis terminis. Secunda. Tertia.

& Deo est ætas, igitur ætas non est tempus opportunum. quem quidem syllogismum asseuerant firmum esse ac validum, si modò medium accipiatur veluti terminus singularis, sitque sensus maioris, Deo nullum tempus esse, quod aut sibi, aut cuius alteri sit opportunum. Post hæc in litera ibi, Termini autem ponendi, &c. ostendit Philosophus, syllogismos ex terminis obliquis conflatos, resoluendos esse in terminos, non in obliquo, sed in recto potius sumēdos, quod ideo ab Aristotele traditum existimant quidam, eò quòd syllogismorum ex obliquis firmitas perspicenda sit atque cognoscenda per alios ex terminis rectis constantes, eundemque cum illis sensum complectentes. Cæterum pro maiori eorum quæ hic sunt utrunque exposita, ab aliis qui accuratius hunc ex obliquis syllogisandi modum examinauerunt ac discussuerunt, hæc solent tradi regulæ. Prima, In cunctis affirmatiuis modis cuiusque figuræ, ex vna de recto & altera de obliquo, colligitur conclusio de obliquo, non autem de recto, retenta in conclusione alterius extremitatis obliquitate, si in præmissarum altera fuerit obliqua. Quòd si medium in præmissis obliqui fuerit casus, sub eo subsumptum necesse est esse casus obliqui. Quòd si ambæ præmissæ ex obliquo fuerint, nulla sequetur conclusio neque recti casus, neque obliqui. Secunda est, In negatiuis modis cuiuslibet figuræ, ex altera de recto, alteraque de obliquo, si negatiua fuerit ex obliquo, sequetur conclusio de obliquo, & non de recto, obseruatis iisdem quæ in priori diximus regulæ. Si verò negatiua ex recto constet, & affirmatiua ex obliquo, nulla colligetur conclusio neque recti casus, neque obliqui. Sin autem utraque præmissæ ex obliquo fuerint constantes, sequetur conclusio de recto, si medium in ambabus præmissis sit obliquum, aut extremitas obliqua sit in vtrisque. Tertia, In omnibus modis tam affirmatiuis quam negatiuis, vtrisque de obliquo, colligitur conclusio & de recto & de obliquo, si maior fuerit hypothetica, & in modis negatiuis secunda maioris hypotheticae propositio sit negatiua. Atque per hanc limitandæ sunt duæ priores regulæ, quippe quæ supponebant maiorem categoricam esse, non autem hypotheticam. In hoc quoque sensu accipienda est Aristotelis regula siue conclusio. Exemplis autem, ac longiori harum regularum declaratione nobis abstinentium duximus, & breuitatis, & iuuenilium exercendorum ingeniorum gratia.

In priorem partem tertij capitis, quod est de resolutione syllogismorum ex reduplicatiuis, annotamentum.

Reduplicatio autem in propositionibus. Quid reduplicatio.

Quæ sunt intelligenda per ens, & quid ens in litera, vulgaris expositio.

Monstrat in huius literæ initio, quo pacto constituendi sunt syllogismi in prima figura ex reduplicatiuis propositionibus, ut facilius cognoscere valeamus, quæadmodum idem syllogismi in tres terminos sint distribuendi. Proponit itaque Philosophus reduplicatiuonem, seu (ut habet versio Boetiana) reduplicatum, hoc est, aggregatum ex reduplicatiuo signo, atque termino ipsum consequente, addendam esse maiori extremitati in maiori propositione, in syllogismis affirmatiuis vniuersalibus primæ figuræ, non autem adiiciendam esse medio in assumptione. Priorem partem aliquot declarat exemplis, Posteriores verò breuiter comprobatur, dum dicit, Si autem reduplicatio quoniam bonum, ad medium ponatur, non erit syllogismus. Nam minor, iustitia est bonum quoniam bonum, falsa erit, & non intelligibilis. Quibus ex verbis palam est, Philosophum loqui de eo syllogismo, qui est conclusionis illatæ approbatiuis. Cæterum in dubium verti potest, an huiusmodi minor alia & alia ratione falsa sit, & impossibilis, atque inintelligibilis, & quam ob causam hæc omnia eueniant. Præmissa Alberti expositione, existimantis hoc ex diuersis manare, Dicimus, ideo dictam minorem falsitati obnoxiam esse, quod id pro causa assumatur, quod re vera non est causa. Nihil enim bonum est, quia ipsum est bonum, neque iustitia ideo bona est, quia ipsa est bona. Hæc quoque causa est eiusdem minoris impossibilitatis, ob quam nemo mentis compos valebit illi minori assentire. Nam nihil impossibilius est, (quemadmodum ex Diuo solet de promi Augustino) quam quod idem sui ipsius causa sit, id quoque ita impossibile est, ut prorsus nequeat in vllum mentis sanæ compotem incidere. Pendet itaque ex vna eademque radice, illius minoris & falsitas, & impossibilitas, siue inintelligibilitas. Quòd si eadem minor in sensu concomitante seu inferente acciperetur, confitenda est vera. Ex his igitur palam est, ad syllogisandum ex propositione reduplicatiua, sumpta ex medio reduplicatione, eam collocandam esse, non in minore propositione, in qua medium de minore prædicatur extremitate, sed in maiore. Post hæc in litera ibi, Non est autem eadem positio terminorum, &c. monstrat Philosophus, aliter sumendum esse medium, dum simplex, & non reduplicatiua conclusio syllogismo est colligenda, aliterque quando syllogisatur reduplicatiua, quam (si volet) nuncupare compositam poterit lector. Nam ad illam syllogisandam, pro medio sumendum est ens, Ad hanc autem quid ens. Cæterum de harum dictionum expositione, variæ sunt scriptorum sententiæ. Nonnulli per

li per ens simpliciter intelligit quoduis medium, non sumptum cum reduplicationis adiectiōe ad maiorem extremitatē. Et per quid ens, medium quidem idoneum, sed acceptum cum reduplicatione maiori extremitati appositā, hoc modo, Omne honestum est disciplinatum, quoniam bonum, omnique bonum est honestum, est igitur omne bonum disciplinatum quatenus bonum. Omnis honesti est disciplina, quoniam bonum, at omne bonum est honestum, omnis igitur boni disciplina est, quatenus est bonum. Omne vitium est fugiendum quoniam malum, at omne malum est vitium, est igitur omne malum fugiendum, quoniam malum. Cuiusque vitij est fuga, quoniam malum, & omne malum est vitium, igitur mali est fuga, quoniam malum. Ex quibus licet colligere, non sequi ex literæ hac parte, reduplicationem mediij esse determinationem, sed ipsam duntaxat maiorem determinare extremitatem. Alioquin non valeret colligi reduplicatiua conclusio. Porro id quod in litera sequitur, Erit enim quid ens propriæ substantiæ signum, ad hunc explicant modum, Medium cum adiecta ad maiorem extremitatem reduplicatione acceptum, signum est propriæ conclusionis colligendæ, quæ reduplicatiua erit. Atque per medium sic sumptum, cognoscere valeamus, eiusmodi reduplicatiuam conclusionem esse syllogismo concludendam. Hæc quoque expositio nostro textui satis congruit, à quo dissentit Boetiana versio, hunc in modum habens, Non est autem eadem positio terminorum, quando simpliciter quidem syllogisatum fuerit, & quando hoc aliquid, aut quo, aut quomodo. Dico autem ut quoniam bonum, disciplinatum ostensum erit, & quando disciplinatum quoniam bonum. Sed si simpliciter quidem disciplinatum ostensum est, medium ponendum ens. Si autem quoniam bonum, quid ens. Sit enim, a, disciplina quoniam quid ens, in quo aut b ens quid, in quo aut c bonum, verum ergo est a de b prædicari. Erat enim disciplina alicuius entis quoniam quid ens, sed & b de c. Nam in quo c ens quid, quare & a de c. Erit igitur disciplina boni, quoniam bonum. Erat enim quid ens, propriæ substantiæ signum. Ex qua quidem translatione planè apparet, Philosophum medio tribuere esse quid ens, vel in subsumptione accepto, quemadmodum & in maiore. Cum ergo in minore non valeat dici medium quid ens ob adiectam reduplicationem (Est etenim minor omnino simplex) non videbitur & in maiore dici quid ens ob eandem causam. An autem huic rationi factum satis sit, si dicatur medium ideo in minore dici quid ens, quod in maiore acceptum fuerit, subsumptumque cum reduplicatione, doctiorum censura iudiciorum committimus. Egidius autem Romanus prædictam expositionem amplectens, locum allatum accipit de eo syllogismo reduplicatiuo, in quo sit minoris extremitatis reduplicatio in vtrisque præmissis, hoc pacto, Omnis honesti est disciplina quoniam bonum, at omne bonum quoniam bonum est honestum, igitur boni est disciplina, quoniam bonum. Aut in recto sic, Omne honestum est disciplinatum, quoniam bonum, &c. Cæterum Iacobus Stapulensis hunc explicans locum, Et passus hic (inquit) patitur obcurritatem, cum dicitur, Si simpliciter disciplinatum esse monstratum est, medium ponendum ens, hoc est, quodcumque simpliciter, siue accidentarium sit, siue substantiale, ut prosequendum, ut secundum naturam, ut æquabile: hoc pacto, omne æquabile est disciplinatum, & omne bonum æquabile, omne ergo bonum disciplinatum. Aequabile ens dicitur, similiter & prosequendum, & secundum naturam. Cum autem dicitur, si autem ostensum disciplinatum esse quatenus bonum, medium ponendum quid ens, hoc est, ens substantiale, duplato quod prædicato adiicitur, ut si capiatur quale hoc pacto, omne quale disciplinatum est in eo quod bonum, & omne bonum quale est, igitur omne bonum disciplinatum in eo quod bonum. Similiter, si quis ita dixerit, omne animal quale quatenus coloratum, & omnis homo animal, omnis igitur homo quale quatenus coloratum, non peritè facta est positio terminorum. Nam poni debuit medium substantiale, omne animal coloratum quale quatenus coloratum, aut quid simile. Hactenus Iacobus Faber. Porro huic expositioni non satis consentit ipsius literæ exemplum, pro medio honestum assumens, cui non competit bonum essentialiter. Nam bonum proprie sumptum, honesto idem est, aut cum ipso recurrit ac cõuertitur, non veluti illius differentia. Ad hæc, in superioribus exemplis, eadem sunt medium atque reduplicatum terminus. Ex parte enim mediij, uti diximus, facta est reduplicatio. Neque perspicimus, quomodo valeat honestum essentialiter subiecti bono, aut contra. Insuper neque ex literæ deductione palam est, Philosophum de eo duntaxat considerare syllogismo, procedente ex minoris extremitatis reduplicatione, ad maius extremum adiecta, & si exemplis ab Aristotele in literæ initio inducti, arbitrentur Albertus compluresque alij, ipsum hic solum agere de syllogismis ex reduplicatione mediij ad maiorem extremitatē appositā, procreatis. Præterea reddi possunt firmi effectualesque syllogismi, medio non subeunte rationem essentialis subiectibilis vel prædicabilis col-

latione

latione ad terminum reduplicatiuum facta, quemadmodum ex frequenti probatorum auctoritate licet deprehendere, apud quos hæc syllogismorum maiores reperiuntur, Omne corpus cœleste simplex, quoniam circulariter est, est circulariter mobile. Elementum, secundum quod graue vel leue, est recto motu mobile, & ita in aliis compluribus. Quid autem super hac re sentierit Albertus, non facile est deprehendere. Arbitratur tamen quid ens, medium esse, cui per se insit conueniatque præcipuum maioris prædicatum. Cæterum illarum trium particularum ex Boetiana translatione propositarum primam (hoc aliquid) refert idem ad determinationem, quæ sit subiectiua pars medijs in reduplicacione sumpta. Secundam (quo) ad determinationem essentialiter restringentem. Tertiam verò (quomodo) ad accidentariam determinationem. Sed his tandem esto finis. Porro ex ipsius literæ deductione palam est, Philosophum solum eos syllogismos reduplicatiuos considerare, qui vniuersales sunt affirmatiui, in quibus sola sit medijs aut minoris extremitatis ad maiorem adiecta reduplicatio, non autem de iis qui tertium aliud reduplicant, cuiusmodi est, Omnis disciplina est eligenda quatenus bonum, Omnis musica est disciplina, Ergo omnis musica eligenda est, quatenus bonum. His autem literæ percipiendæ sufficientibus, adicere solent quidam commentatores hæc regulas. Prima, In prima figura ex maiore affirmatiua vel negatiua reduplicatiua, & minore simplici, colligitur reduplicatiua conclusio. Contra, maiore simplici, & reduplicatiua minore, sequitur simplex conclusio, non autem reduplicatiua. Ex vtriusque autem reduplicatiuis colligitur reduplicatiua reduplicacionis adiectæ maiori extremitati, non autem alterius in subsumptione acceptæ. Secunda, In secunda figura nunquam consequitur reduplicatiua conclusio, quocumque modo sese habeant, sequitur at tamen simplex conclusio, ex altera vel vtraque reduplicatiua. Tertia, In tertia figura maiore reduplicatiua, & minore simplici, colligitur reduplicatiua conclusio, non autem si maior simplex fuerit, & minor reduplicatiua, sed duntaxat simplex. Ex vtriusque verò reduplicatiuis sequitur conclusio reduplicatiua, quemadmodum in prima est expositum. Cæterum contra secundam regulam autumat Albertus, in secunda figura syllogisari reduplicatiuam, si fiat non medijs sed minoris extremitatis duplatio, hoc pacto, nullum malum est eligendum, & omne bonum eligendum est, in eo quod bonum, ergo nullum bonum malum est, quatenus bonum. Iacobus autem Stapulensis exempla secundæ figuræ proponit, in quibus adhibetur medijs duplatio, quæ sunt eiusmodi in Cesare & Festino constituta, Nulla fuga quatenus bonum est bonum, omnis iustitia bonum est, ergo nullius iustitiæ est fuga, quatenus bonum. Nulla fuga quatenus bonum est, est boni. quædam iustitia est bonum, igitur alicuius iustitiæ non est fuga, quatenus bonum. An autem hæc Alberti & Fabri asserta rectè sint tradita, an secus, aliorum relinquimus iudicio. Non enim suscepimus prouinciam cuncta definiendi. Hactenus igitur de hisce syllogismis à nobis dictum sit.

Adiectæ regula pro syllogisatione ex pronuntiationis reduplicatiuis. Prima.

Secunda.

Tertia.

In secundam partem eiusdem tertij capitis, quædam documenta continentem, adnotamentum.

In formandis autem syllogismis.

Primum præceptum. Secundum.

Quintum.

Septimum bifariam exponitur.

PRO syllogismorum occultorum ad manifestiores reductione plenius cognoscenda, tradit Philosophus octo documenta, quæ nobis tantum sunt perstrigenda. Primum itaque intelligendum venit de nominibus ac orationibus notioribus substituendis in ignotiorum locum, de quibus breuioribus assignandis pro prolixioribus, si id liceat fieri, seruata nihilominus semper eadem vtrorumque significatione. Secundum documentum refert Albertus ad resolutionem eorum syllogismorum, qui ex reduplicatiuis constantur propositionibus, argumento forsitan sumpto ex Boetiana versione, sic habente, Quoniam autem non est idem, voluptatem esse bonum, & esse voluptatem quoddam bonum, atque hoc in sensu aperta est huius documentum ex superiori parte intelligentia. Quod autem Græcè dicit Philosophus, ὅτι ἀγαθόν, vertit Boetius, quod bonum. Alij verò ipsum bonum legentes, ipsius boni nomine summum accipiunt bonum seu felicitatem, quæ est ipsa diuina bonitas, semper eadem atque inuariata perseverans. Atque hic posterior sensus à priori longius distat. Porro quintum documentum accipiendum est de vno syllogismo aucto, cuius præmissæ prosyllogisantur, in quo non necessum est prosyllogismos eiusdem esse figuræ, aut inter se mutuo, aut cum syllogismo principali, cuiusmodi est iste. Nullus homo est lapis, nam nullus lapis est animal, & omnis homo est animal, nam omne rationale est animal, ergo quoddam animal non est lapis. Septimum autem præceptum bifariam reperitur expositum à commentatoribus: Albertus, quem plures sequuntur, arbitratur sensum esse, quod ad interimendam aliquam definitionem sit satis, vnam illius partem interimere, eamque præsertim, quam non omnino palam est definito cõpetere. Verbi causa, describatur aqua potus esse humidus, quomodo fortassis eam finiuerit veterum aliqui, cum aquam esse humidam experientia sen-

tia sensuque constet, ex hac finitionis particula non deprometur syllogismus illius definitionis interemptius, sed potius ex altera, quam minus palam est aquæ conuenire. Et porro pro maiore extremitate sumpto, hic constituetur syllogismus. Nullum purum elementum est potus, omnis aqua purum est elementum, nulla igitur aqua est potus. Aut iste, Omnis potus in substantiam conuertitur aliti, nulla autem aqua in aliti substantiam conuertitur, igitur aqua non est potus. Albertus hunc in medium profert. Nihil quod alteri accidit, in illius ponitur finitione, aquæ autem accidit potum esse, non igitur in aquæ finitione collocandus est potus. Ex hoc quoque sensu deprompta est illa vulgaris maxima propositio, cuius meminit marginalis annotatio. Ad interimendam definitionem, sufficere vnum terminum interimere. Verum cum hac expositione planè pugnare videtur illa eiusdem documentum portuicula finalis. Vt si ostendatur, aqua esse potus humidus, potus & aqua ponendi sunt termini. Nostro igitur iudicio rectius sentiunt, qui ad oppositum sensum hoc documentum referunt, dicentes, si definitio de aliquo sit syllogismo concludenda, in qua quibusdam terminis rectè apteque collocatis, ob alium quendam, qui minus conuenienter videtur assignatus, oriatur difficultas, hic solus terminus reliquis omissis syllogismo probandus erit conuenire definito. Exempli gratia, esto aquæ definitio potus humidus. Experientia cognitum est, aquam humidam esse, non autem constat ipsam esse potum, quod syllogisabitur hoc modo, Quicquid restringit sedatque sitim (quæ Philosophis dicitur esse appetitus humidi & frigidi) est potus. Aqua autem eiusmodi est, erit igitur aqua potus. Fatemur tamen, ob id non sufficienter monstratum esse, aquæ finitionem esse potum humidum, nisi quis præconfitetur, eam orationem esse aquæ definitionem, si ostensionem fuerit potum aquæ competere. Huic expositioni adicit Iacobus Faber, quod si ex tali finitione, qualem proposuimus, aliquid sit monstrandum, satis esse, si omissa longiore finitione, is solus sumatur terminus, qui non conuenienter videbatur prius assignatus esse, & nunc monstratus est definito competere, ratione fortassis sumpta ex Boetiana translatione, quæ ad hunc habet modum. Et ad definitiones orationum, quæcumque ad vnum quiddam sunt argumentatæ in eorum quæ insunt termino, ad quod argumentatum est, ponendum terminum, & non totam orationem. Minus enim contingit perturbari propter longitudinem, ut si quis aquam ostendat, quoniam est humidus potus, potum & aquam terminos ponendum. Hactenus de resolutione terminorum ostensiuorum. Pro resolutione autem eorum quæ sunt ex hypothesi subiungitur octauum præceptum, in quo, cum satis sit manifestum, non est nobis diutius immorandum. Cæterum ut ea quæ de syllogismis ad impossibile & ad transumptum sint manifesta, hanc formulam ex Fabro subiecimus.

Syllogismus ex hypothesi ex transumptione.

Propositio	Sani & ægri non est vna potestas, seu naturalis potentia.
Approbatio	Nam idem simul bonæ esset valetudinis & malæ.
Assumptio	Omnia autem sana & ægra sunt contraria.
Conclusio.	Non igitur omnium contrariorum est eadem potestas.
Propositio	Præterea si non omnium contrariorum eadem est potestas, per hypothesim, neque eadem disciplina.
Propo aliena	Atqui non omnium contrariorum eadem potestas (vt monstratum est.)
Conclusio	Non igitur omnium contrariorum est eadem disciplina, quæ conclusio cõcedenda est ex hypothesi, non autem syllogismo prædicatiuo.

Syllogismus ad impossibile.

Propositum	Aliquod animal non est equus, propositum positum falsum, quo posito ducitur ad incommodum hoc pacto.
Propositio	Omne animal est equus,
Assumptio	Omnis homo est animal,
Conclusio	Omnis igitur homo equus.
Aliena propositio	Id autem impossibile est.
Aliena	Et vera est assumptio, omnis homo est animal. Nam manifestè vera.
Aliena	Falsa igitur propositio, omne animal est equus.
Aliena	Et pariter falsa ex hypothesi, aliquod animal non est equus.
Aliena	Et sunt cõtradictoria, omne animal est equus, & quoddam animal non est equus
Aliena propositio	Sunt igitur contradictoria simul falsæ, quod est impossibile.

Propo

Propositum Vera igitur erat, aliquod animal non est equus. Et id non syllogismo monstratum est, sed ex hypothesi deducendo ad impossibile. Deducitur autem syllogismo ostensiuo in tertia figura idem propositum hoc modo, Nullus homo est equus, & omnis homo est animal, igitur quoddam animal non est equus.

Syllogismū conclusiōe cōcludētē.

Duobus modis ostensiuo reducitur Darapti. Tripliciter intelligitur syllogismus vnius figuræ ad alterius alterum reduci.

In quartum caput, quod agit de reductione syllogismorum ad se inuicem, annotatiuncula.

HOC quarto capite succinctè admodum considerat Philosophus, de reciproca reductione syllogismorum vnius figuræ ad altam, ea quoque quæ ostensiuo ac assertoria nuncupatur, quemadmodum palam est ex literæ decursu, in quo nobis non est immorandum, quod intellectu sit facillimus, duobus tantum exceptis, quæ subiicimus strictim, vt litera sit exactius cognita. Vnum est, quod Philosophus inuenit, bifariam Darapti reduci ad primam figuram. Priori modo per minoris secundum accidens conuersionem, quemadmodum superius est traditū, cum de tertia figura considerabatur. Altero modo per maioris conuersionem secundum accidens, accedente præmissarum transpositione, colligendo conclusionem, ad quam per simplicem conuersionem sequitur conclusio, quæ prius in Darapti erat illata, id quod facile fuerit exemplo adhibito monstrare. Posterius est, vnius figuræ syllogismum ad alterius figuræ syllogismum alterum, esse reducibilem, posse Alberto teste, tripliciter accipi. Primo, vt is qui reducitur syllogismus, per alterum perficiatur. In qua significatione syllogismi omnes secundæ & tertiæ figuræ, ad eos qui primæ existunt figuræ superius sunt reuocati. Secundo, vt is ad quem alter reducitur, quodammodo destinetur ad alteram reductionem procreandam ex perfectiori syllogismo. Atq; hac reductione vsus est ipse Philosophus in secundi tractatus prima parte, dum syllogismos particulares primæ figuræ ad eiusdem vniuersales reuocaret. Tertiò, ea reductio ideo fit, vt perspiciamus cognoscamusq; quo pacto eadem conclusio in diuersis figuris valeat colligi ex tribus eisdem terminis, ob modicam sui variationem diuersas constituentibus propositiones.

Nō autem idem significat nō esse hoc.

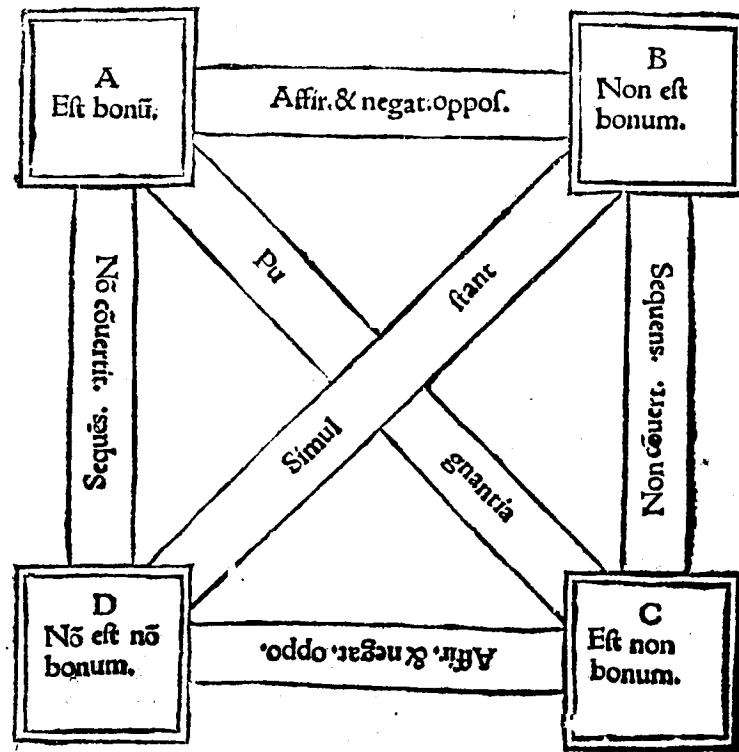
Opinionis antiquorū reprobatio.

In quinti capitis priorem partem, agentem de resolutione syllogismorum ex terminis infinitis, annotamentum.

Abundè tradita arte resoluendorum syllogismorum ex terminis finitis constantium, In presenti priori parte capitis vltimi huius libri docet resolvere diuidereq; syllogismos ex terminis infinitis. In literæ initio refellit quorundam opinionem, ex qua manabat error super illorum syllogismorum resolutione. Existimabant quidem antiquorum nonnulli, affirmatiuam prædicati infiniti, atque negatiuam de prædicato infinito prorsus easdem esse, nihilq; dissidere, & proinde eas simili modo colligendas esse syllogismo, syllogismosq; ex ipsis constitutos pari modo resoluendos. Aduersus igitur illorum opinionem in literæ initio asseuerat, illas propositiones ex prædicato finito & infinito non omnino esse easdem. Quod tribus monstrat rationibus. Primæ summa est, quod eisdem propositionibus necesse sit eadem esse contradictorias, id quod hic non accidit. In cuius declaratione dum fit mentio similitudinum, id accipies de omnimoda similitudine, quantum attinet ad sumendam contradictionem. Alioqui enim facile fuerit dissimilitudinem offendere. Porro secundæ rationis ad eiusdem approbationē hæc est sententia, Esse non æquale, & non esse æquale, non sunt eadem, ergo neque propositiones ex illis veluti prædicatis constantes. Patet antecedens, quia datis omnino eisdem propositionibus, si vnius prædicato aliquid subiiciatur tanquam inferius minusq; cōmune, necesse est idem eodem modo subiici alterius prædicato (hanc autem propositionē putamus ab Aristotele non expressam, q; apud antiquos indubitata foret) At huius prædicato est non æquale, supponitur velut inferius inæquale, non aut alterius prædicato. Quare non erunt illa eadem, esse nō æquale, & non esse æquale. Subsumptio probatur. Nam palam est, inæquale esse inferius ad esse non æquale. Nam omne inæquale est non æquale, non contra. Punctus enim qui est non æqualis, non est inæqualis. Atq; idem etiam constat non esse inferius ad æquale, quod prædicatum est huius, non esse æquale. Hæc autem est Iacobi Fabri cæterorumq; neotericorum expositio. Alteram sequuntur plures, quam suis in commentariis tradidit Albertus, Secunda (inquit) ratio ad idem probandum est, & fundatur in hoc, quod affirmatiua de prædicato infinito aliquid ponit. Negatiua autem de prædicato finito nihil ponit; Quod patet ex hoc, quod esse non æquale, & non esse æquale, non sunt idem. Huic enim, quæ dicit, esse non æquale subiacet aliquid, quod quidem est inæquale, quando ad magnitudinem comparatur. Illi verò quæ dicit non esse æquale, nihil subiacet, siue ad magnitudinem comparatur, siue non. Quia negatio nihil relinquit eorum quæ posuit affirmatio. Et sicut inæquale aliquid ponit propter priuationem, sic & terminus infinitus ponit aliquid, quamuis sit infinitum quod ponit. hæc Albertus. Cæterum tertia eiusdem ratio apparet suam vim ex hac communi animi conceptione sumere, Ad propositiones consentientes omnino, easdemq; etiam eadem sequi. Subiicit autem hac tertia ratione Philosophus, Non tantum errasse antiquos circa affirmatiuam & negatiuam ex prædicatis incomplexis, verum & circa eas quæ ex prædicatis complexis conflantur, negatione infinitante tantum alteram prædicati partem continenter subsequenter. Porro ne quis ex superioribus in errorem lapsus arbitretur, dictas propositiones omnino diuersas esse, ita vt illis nihil sit commune, ostendit ibi, Habent autem prædictæ propositiones, &c. quem inter se habent ordinem, quæq; aut alias inferant, aut ex aliis inferantur, & quæ non, idem faciens in affirmatiuis & negatiuis propositionibus, constantibus ex terminis priuariuè oppositis, quales erant inæquale & æquale, quibus est vsus. Aut quia antiqui pro eisdem habebant contradictoriè & priuariuè opposita, vt pro eodem inæquale & non æquale. In qua sententia esse videtur & Laurentius Valla 32. capite 2. libri de inuentione Dialectica. In nonnullis tamen (inquit) quidam arguti homines, publicos mores ac leges emendare conantur, ostentandi ingenij gratia, si ingeniosum est falsum loqui, tradentes aliud esse in cum adiectiuo compositum, & idem adiectiuum simplex cum aduerbio negatiuo, vt omnis homo est iniustus, & omnis homo est non iustus, &c. In quose aut ignorare vsu loquedi indicant, aut illum velle corrumpere, &c. quippe cum hæc duo sint non modò significationis, sed penè vocis eiusdem. Cæterum quæ hic à Philosopho traduntur, vt cunq; clara sunt, & ex iis quæ in probationem adferuntur, & quæ in Peri Hermen. 2. initio dicta sunt. Quod autem negatiuas non hic consequuntur affirmatiuæ, id duntaxat in prædicatis complexis, non autem incomplexis contradictoriis, explicat Aristoteles. & proinde in dubium vel in presentia reuocatur. An illi Philosophi dicto locus non sit in prædicatis incomplexis contradictoriis. Pro apertiori eorum, quæ hic dicuntur intelligentia, tres subiiciuntur formulæ.

magnitudinem comparatur. Illi verò quæ dicit non esse æquale, nihil subiacet, siue ad magnitudinem comparatur, siue non. Quia negatio nihil relinquit eorum quæ posuit affirmatio. Et sicut inæquale aliquid ponit propter priuationem, sic & terminus infinitus ponit aliquid, quamuis sit infinitum quod ponit. hæc Albertus. Cæterum tertia eiusdem ratio apparet suam vim ex hac communi animi conceptione sumere, Ad propositiones consentientes omnino, easdemq; etiam eadem sequi. Subiicit autem hac tertia ratione Philosophus, Non tantum errasse antiquos circa affirmatiuam & negatiuam ex prædicatis incomplexis, verum & circa eas quæ ex prædicatis complexis conflantur, negatione infinitante tantum alteram prædicati partem continenter subsequenter. Porro ne quis ex superioribus in errorem lapsus arbitretur, dictas propositiones omnino diuersas esse, ita vt illis nihil sit commune, ostendit ibi, Habent autem prædictæ propositiones, &c. quem inter se habent ordinem, quæq; aut alias inferant, aut ex aliis inferantur, & quæ non, idem faciens in affirmatiuis & negatiuis propositionibus, constantibus ex terminis priuariuè oppositis, quales erant inæquale & æquale, quibus est vsus. Aut quia antiqui pro eisdem habebant contradictoriè & priuariuè opposita, vt pro eodem inæquale & non æquale. In qua sententia esse videtur & Laurentius Valla 32. capite 2. libri de inuentione Dialectica. In nonnullis tamen (inquit) quidam arguti homines, publicos mores ac leges emendare conantur, ostentandi ingenij gratia, si ingeniosum est falsum loqui, tradentes aliud esse in cum adiectiuo compositum, & idem adiectiuum simplex cum aduerbio negatiuo, vt omnis homo est iniustus, & omnis homo est non iustus, &c. In quose aut ignorare vsu loquedi indicant, aut illum velle corrumpere, &c. quippe cum hæc duo sint non modò significationis, sed penè vocis eiusdem. Cæterum quæ hic à Philosopho traduntur, vt cunq; clara sunt, & ex iis quæ in probationem adferuntur, & quæ in Peri Hermen. 2. initio dicta sunt. Quod autem negatiuas non hic consequuntur affirmatiuæ, id duntaxat in prædicatis complexis, non autem incomplexis contradictoriis, explicat Aristoteles. & proinde in dubium vel in presentia reuocatur. An illi Philosophi dicto locus non sit in prædicatis incomplexis contradictoriis. Pro apertiori eorum, quæ hic dicuntur intelligentia, tres subiiciuntur formulæ.

Laurentius Valla.

Y.

Cæterum

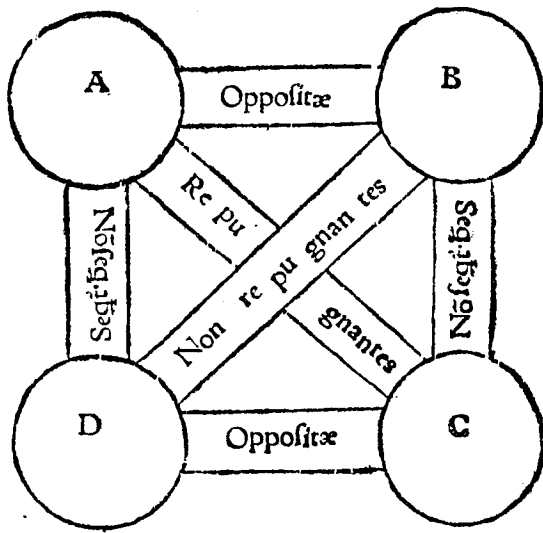
Ceterum quoniam veteres non tantum errabant, eò quo prius dictum est modo, nempe ratione predicatorum, verum & respectu subiecti super quaeritate oppositionis in contradictione obseruanda. Ideo in litera sequenti ibi, Quando vniuersales propositiones, &c. aduersus ipsos ait, Negationem contradictorie oppositam vniuersali affirmatiue de predicato finito, siue ex terminis pluraliis constituitur, siue singularis numeri, non esse eiusdem veritatis cum vniuersali negatiua respondente. Atque hoc (nisi fallamur) idem est cum illo quo in secundo Peri Herm. dictum est, non sequi vniuersalem affirmatiuam de predicato infinito, si ad vniuersalem negatiuam de predicato finito detur responsio negatiua. Post hæc in litera ibi, Quoniam non idem significat, est non album, &c. docet resolueredictos syllogismos ex terminis infinitis compositos, cuius sententia per se manifesta est. Atque ob id in litera explicanda non est nobis insistendum. Porro nonnulli præter Aristotelis sententiam monstrare conantes, quomodo medio penes finitum & infinitum variato syllogisari possit, hanc conclusionem veluti coronidem quandam subnectunt. In omni figura ex vtrisque præmissis vniuersalibus negatiuis medio dicto modo mutato, colligitur negatiua conclusio. In prima item & secunda figura ex maiore negatiua vniuersali, & minori negatiua particulari, medio similiter variato, consequitur conclusio negatiua. In secunda figura ex ambabus affirmatiuis colligitur conclusio negatiua. In prima & secunda ex vtrisque affirmatiuis, & in tertia ex negatiuis nulla colligitur conclusio. Quisquis voluerit indagare ac discutere, an hæc sic sese habeant, caueat ne in rebus non necessariis tempus male expendat, & quandam inter Sophistas principatū nancisci moliatur.

Quoniam sic se habent conclusiones & suum oppositum.

In secundam partem vltimi capitis, consequentiarum regulas continentem, adnotatio.

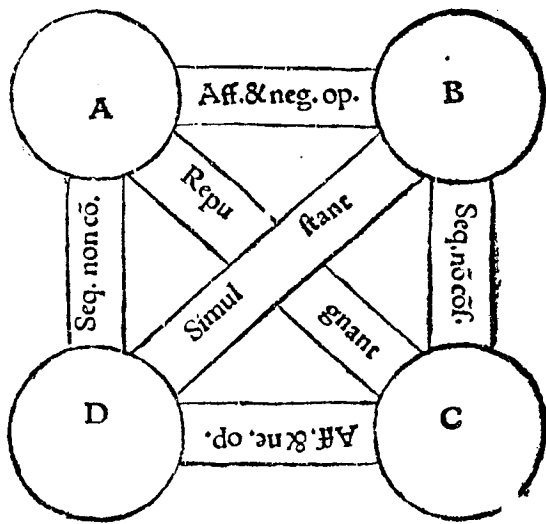
QUIA in præcedente parte huius capitis tractauerat de consequentiis quibusdam terminorum finitorum & infinitorum, assignat hic quatuor consequentiarum regulas, præmittens initio quod in omnibus præsupponitur, nimirum se loqui de oppositis contradictoriis, quæ non possunt eidem inesse, sed cuilibet ipsorum alterum necessario inest, & de his quæ se non conuertibiliter inferunt. Et accipiuntur hic rectius antecedens & consequens pro

Est album lignum Non est album lignum
Est album lignum Non est lignum album

Non est non album lignum Est non album lignum
Non est non lignum album Est non lignum album

Est æquale Non est æquale

Non est inæquale Est inæquale

pro terminis, quorum vnus alterum infert in consequentia essendi, quam pro propositionibus, vt probat verbum inesse, quo vtitur Aristoteles. Addimus, eiusmodi terminos tales esse debere, vt vnus de altero verè affirmetur. Nam alioqui non haberent veritatem sequentes regulæ, aut saltem earum declarationes ac probationes, vt facillè monstratur in istis terminis, homo, & caput. quorum ille antecedens est, & hic consequens, quum sequatur, homo est, igitur caput est. Nam hic possunt antecedens & oppositum consequentis eidem simul inesse. Idem manifestè colligitur ex probationibus regularum, quæ sunt in litera, imò hæc magis videntur illuc spectare, vt fiant propositiones de est tertio adiacente, in quibus antecedens & consequens de eodem prædicentur subiecto. Prima regula est, Si ad antecedens sequitur consequens, ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis. Vt si sequitur, homo est, ergo animal est, etiam sequetur, non animal est, ergo non homo est, non equus est, ergo si equus est, non homo est. Huius probatio ex litera potest sic disponi. Cuiuscunque inest oppositum consequentis, ei non inest antecedens, & cuiuscunque non inest antecedens, ei non inest oppositum antecedentis, ergo cuiuscunque inest oppositum consequentis, illi inest oppositum antecedentis. Maior ibi probatur, Quum antecedens inferat, & cætera. hoc modo, Quod si alicui inest oppositum consequentis, & antecedens, sequitur illi simul inesse consequens, & oppositum consequentis, cum ex antecedente sequitur consequens. Minor verò ibi ponitur, Quia cuilibet ex necessitate, & cætera. Secunda regula, quæ ibi innuitur, Et non econtrario, est hæc. Ad oppositum antecedentis, non oportet sequi oppositum consequentis. Vt quamuis sequitur, homo est, ergo animal est, non tamen necesse est sequi, non homo est, ergo non animal est. Huius probatio in textu clara est, sicut & sequentium. Tertia, Consequens & oppositum antecedentis eidem simul contingit inesse, vt leoni insunt simul animal & non homo. Hæc duæ non habent veritatem in consequentia conuertibili. Quarta est, Antecedens & oppositum consequentis non contingit simul eidem inesse. Vt non possunt vlli simul inesse homo, & non animal. Duæ autem posteriores ex prioribus aperte consequuntur. Statim à probationibus dictarum regularum regularum declarat, quomodo aliquoties contingit quempiam falli, credendo contra regulam secundam, ex opposito antecedentis sequi oppositum consequentis, ob non rectam assignationem oppositorum. Vt si quis concedat, a. id est, animal, esse consequens, & b. non animal, oppositum consequentis, c. verò hominem, esse antecedens, & d. non hominem antecedentis oppositum, quemadmodum re vera sunt. Deinde credat, f. id est, neque animal, neque non animal, esse oppositum vtriusque, scilicet a & b, quæ sunt animal, & non animal. Et similiter, g. id est, neque hominem, neque non hominem oppositum esse, c & d, hoc est, antecedentis, & sui oppositi, quæ sunt, homo & non homo. Tum his suppositis ita quis argumentabitur secundum primam regulam, Si c est, a est, ergo si f est, g est, eò quod cõcessum est f esse oppositum ipsius a, quanquam non solius, & similiter g oppositum ipsius c. Et rursum iuxta eandem regulam sequitur, si f est, g est, ergo si d est, b est. (Nam suppositum est, g esse oppositum ipsius d, & f ipsius b) Quum igitur d sit oppositum antecedentis, & b consequentis, accidit ex opposito antecedentis non conuertibilis cum consequente, inferri oppositum consequentis. Quæ quidem deceptio prouenit ex eo, quod malè putabatur idem esse oppositum antecedentis, & sui oppositi, & similiter consequentis, & sui oppositi. Nam vnum vnitantum contradictorie opponi potest. Neque solent autores imperfectis orationibus contradictorie opposita assignare, sicut alibi diximus. Licet autem iam declaratæ regulæ ex mente Aristotelis applicandæ sint hoc loco, ipsis terminis. Similes tamen propositionibus, quarum vna alteram infert, & non ediuersò, conuenire necessum est, Quarum hæc est prima, Contradictoria consequentis bonæ consequentiæ semper infert contradictoriam antecedentis. Vt quando sequitur, Aliquis homo est bipes, ergo aliquod animal est bipes. necessarium est vt etiam sequatur, nullum animal est bipes, ergo nullus homo est bipes. Quod si alia opposita vsus fueris quam contradictoria, non valebit illatio. Nam ad contrariam vel subcontrariam consequentis, non oportet sequi contrariam antecedentis, aut subcontrariam, quod non est difficile exemplis monstrare. Secunda est, Ad contradictoriam antecedentis, non oportet sequi contradictoriam consequentis. Tertia est, Consequens, & contradictoria antecedentis possunt simul esse vera. Quarta, Antecedens, & contradictoria consequentis nunquam possunt simul in veritate constare. Exempla sunt in promptu.

Consequentiæ primæ regula.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Pro propositionibus consequentiarum regulæ primæ.

Secunda, Tertia, Quarta.

FINIS Annotationum in priorem librum Priorum Analyticorum.

Y H

LIBER

LIBER SECVNDVS PRIORVM ANALY-
TICORVM ARISTOTELIS.

In primum caput secundi Priorum Analyticorum Aristotelis, quod considerat de prima syllogismorum potestate, quæ est, Plura posse syllogizare, adnotatio.

In quæ-
tis ergo
figuris.

Proximalis
propositio-
nis explana-
tio.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

VPERIORI quidem libro docuit Philosophus formare syllogismos ex suis principiis, & in eadem resolvere. Nunc autem in hoc secundo volumine agit de quibusdam in syllogismo composito repertis, adhibita etiam consideratione aliarum specierum argumentationis, quatenus tanquam imperfectiores, ad syllogismum ut magis perfectum & firmiter reducuntur. In primo igitur presentis libri tractatu, de sex syllogismorum potestatibus, hoc est, proprietatibus quibusdam, quæ ramen non omnibus competant, ut ex sequentibus dilucebit, sermo est. Quæ sunt, Potestas plura concludendi, Potestas colligendi ex falsis verum, non contraria, Potestas circulariter syllogizandi, Item syllogizandi conuersiue, & per impossibile, & ex oppositis. Ac in initio statim primi capitis, veluti per epilogum commemorat in summa, de quibus in superiori est determinatum, ubi facile intelligitur, quæ abusiue positum esse pro quot. Quod verò sequitur, Et per quales & quot propositiones ad qualitatem, quantitatemque, & numerum propositionum refertur. Quando, ad viles coniugationes seu combinationes, & quomodo, ad diuersos modos viles in singulis figuris. Porro illud, Amplius autem ad quæ perspicendum, &c. ad media, antecedentia, consequentia, opposita pertinet, quorum respectus habendus est ei, qui destruere voluerit, aut construere, hoc est, negatiuam, vel affirmatiuam quampiam conclusionem colligere. Propositum autem (Græcè δέμα dicitur) est propositio syllogizanda, ad quam oportet querere medium congruum, secundum vnamquamque artem seu considerationem ac regulam superius in quarto tractatu precedentis libri traditam. Principia autem in singulis seu singulorum (de quibus consequenter fit mentio) sunt materia tam propinqua quam remota ipsorum syllogismorum, propositiones, inquam, & termini. His ita commemoratis, primam syllogismorum potestatem compendiose exponit quatuor conclusionibus: quas antequam declaremus, commodum videtur, ut præmittamus diuersos modos, quibus eundem aliquem syllogismum contingit concludere plura, id est, multas conclusiones. Vnam quidem immediatè. Reliquam verò vel reliquas mediatè seu remotè. Vnus est innitens legi subalternarum propositionum, secundum quem syllogismus concludens vniuersalem, siue affirmatiuam, siue negatiuam, ex consequenti concludere potest particularè illi subiectam, sed huius non meminit Aristoteles, ob nimiam forsitan eius facilitatè. Secundus est per conuersionem conclusionis præillatæ, secundum quem syllogismus quilibet potest concludere eam vel eas, in quas sua conclusio legitime conuertitur. Atque hic, cum primo, fundatur in hac maxima, Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, idem ad antecedens sequitur. Tertius modus plura syllogizandi est, quum sub eodem medio in maiore propositione distributo, subsumuntur plures minores extremitates. Subsumi autem terminum aliquem sub altero, est eum alteri in precedente propositione distributo subiici affirmatiuè. Pater hoc in primis ex definitione & maxima dici de omni. Deinde si subsumptio minoris extremitatis sub medio, nihil aliud foret, quam illam huic quolibet modo in secunda propositione coniungere, malè diceret Aristoteles, particulares syllogismos non posse plura concludere per subsumptionem sub subiecto conclusionis, quia faciendo huiusmodi conclusionem maiorem in Bocardo vel Disamis, posset conuenienter subiecto eius, tanquam medio, coniugari aliqua minor extremitas in secunda præmissa, & ita concludi efficaciter secundum talem modum. Hinc liquidum est, in Camestres & Baroco, ac omnibus tertiæ figuræ modis, non fieri subsumptionem sub medio, neque posse eos plura syllogizare per subsumptionem sub medio, permanendo in eodem modo, licet per alium modum possint. Solet autem hic tertius plura concludendi modus, appellari per subsumptionem ad latus, eò quod ipsæ plures minores extremitates, quasi collaterales sunt respectu mediæ distributæ. Exemplum est, ut si detur hic syllogismus, omne animal habet sensum, & omnis homo est animal, ergo omnis homo habet sensum. sic subsumuntur sub eodem medio plura minima extrema, omne animal habet sensum, & omnis equus est animal, ergo omnis equus habet sensum. Omne animal habet sensum, & omnis bos est animal, ergo omnis bos habet sensum, & sic de cæteris. Quartus est, quando fit subsumptio sub subiecto conclusionis, hoc est,

hoc est, sub ipso minore extremo syllogismi in conclusione accepto vniuersaliter, quæ quidem solet vocari subsumptio in postsumendo, eò quod minor extremitas posterioris syllogismi habet rationem inferioris, comparatione minoris extremitatis, quæ erat in primo. Ut dato hoc syllogismo, Omne viuens nutritur, & omne animal est viuens, ergo omne animal nutritur, fiet subsumptio sub subiecto conclusionis, ad hunc modum, Omne animal nutritur, & omnis homo est animal, ergo omnis homo nutritur. Omne animal nutritur, & piscis est animal, ergo piscis nutritur, &c. Hæc subsumptio semper fit in prima figura, ut ex Aristotele & iam dictis colligitur, hocque differt iste modus à precedente. Differt præterea hic quartus plurimum concludendorum modus à tertio, quod secundum hunc conclusiones posteriores syllogizantur ex propositione prædemonstrata, hoc est, priori syllogismo probata seu conclusa, non autem secundum illum. Atque hanc non incongruè quis causam existimauerit, cur in vno dicatur fieri subsumptio in postsumendo, & in altero ad latus. Sed iam dubitabit forsitan quispiam, quomodo & qua ratione in hisce quatuor modis dicamus secundum Aristotelem, vnum eundemque syllogismum plures concludere conclusiones, quum re vera sint plures syllogismi. Cui respondendum est, quod idem numero syllogismus non potest actu & secundum veritatem inferre plures conclusiones, sed vnam duntaxat actu, reliquas verò potentia. Nam quicquid inferri potest ex ambabus præmissis, aut ex conclusione alicuius syllogismi, imò etiam ex maiore propositione facta subsumptione alicuius contenti sub medio, id vniuersum censetur etiam ex ipso syllogismo ostendi, quia omnis huiusmodi conclusio inferri potest ex aliqua parte prioris syllogismi, virtute dicti de omni, aut dicti de nullo, quod in ipso ponitur. dicitur ergo plures conclusiones concludi per eundem syllogismum, quia inferuntur ex eodem dicto de omni aut de nullo, in quo tota syllogismi vis consistebat. Quò fit, ut huius passus gratia nihil opus sit in dubium reuocare, an conclusio sit pars syllogismi, an solæ præmissæ syllogismi integritatè perficiant. Nam in his syllogizandi modis non semper permanet eadem præmissæ. His præcognitis, parata erit quatuor conclusionum, quæ in litera assignantur, intelligentia. Prima est, Omnes syllogismi vniuersales tam affirmatiui quam negatiui, & particulares affirmatiui, possunt plura concludere per conuersionem, particularis verò negatiui minimè. Quia eorum conclusiones non recipiunt conuersionem, secundum ea quæ superius tradita fuerant. Vniuersalis syllogismus hoc loco nuncupatur, cuius conclusio est vniuersalis. Alibi enim latius accipiebatur, quum tertiæ figuræ tribuerentur vniuersales modi. Et adiungit Philosophus in litera, conuertentem propositionem aliam esse à conuersa, ne quis falso crederet, ipsas eadem esse. itaque syllogismum ob id non concludere plura. Neque enim in illis tantum est nominum seu verborum transpositio, quæ sola dicta est in Peri Hermene. non inducere orationis diuersitatè, sed & ipsorum extremorum commutatio. Secunda conclusio (ut ex declaratione colligere licet de modis vniuersalibus primæ figuræ loquens) est hæc, Syllogismi vniuersales primæ figuræ possunt & aliter plura concludere, nempe per subsumptionem sub medio, & per eam quæ fit sub conclusionis subiecto, Non autem meminit particularium syllogismorum primæ figuræ, quia his solum alter modus competit, ut patebit ex sequentibus. Tertia est, Syllogismi vniuersales secundæ figuræ solum possunt plura syllogizare ex prædemonstrata propositione, per subsumptionem sub subiecto conclusionis. Additum est ex prædemonstrata, &c. Nam id aperte indicat Aristotelica declaratio, & alioqui falsa foret conclusio, quia in Cesare etiam per subsumptionem sub medio plura syllogizantur, Neque hoc voluit Arist. inficiari. Dicit aliquis, In prima etiam figura vsuuenit, ut non possint plura concludi ex prædemonstrata propositione, nisi subsumendo sub subiecto conclusionis, ergo non rectè videtur Arist. differentiam inlinuare syllogismorum secundæ figuræ, ab iis, qui sunt primæ. Respondemus, quod Arist. in secunda conclusione loquens de subsumptione sub medio facienda in syllogismis primæ figuræ, colligendum nobis reliquit, idem contingere posse & in secunda. Simili modo quod hic docet, syllogizationem plurimum ex prædemonstrata propositione non fieri in secundæ figuræ syllogismis, nisi subsumendo sub conclusionis subiecto, manifestum est, parem habere rationem in syllogismis primæ, quare nullum discrimen hisce duabus conclusionibus intendit inter dictarum figurarum syllogismos innuere, sed quod de vna reticebatur, de altera proposuit explicatius, ut sic sese mutuo perficerent conclusiones. Altera est responsio quorundam, ideo hic tacitum esse de subsumptione sub medio, & non in precedente conclusione, quia syllogismi secundæ figuræ ineuidèter, primæ verò euidèter colligunt. Porro quod in declaratione huius conclusionis habet textus. Quum illud per quod syllogizaretur b non inesse his quæ sub a sunt sit demonstratum, nihil aliud indicat, quam maiore illam nullum b est a, non esse præsyllogizatam ad ostendendum b non inesse.

Tertii &
quatti mo-
di discrimē.

Obiectio.

Responsio.

Quò idem
syllogismus
dicitur con-
cludere plu-
ra.

Primæ lite-
ræ conclusio.

Secunda.

Tertia.

Obiectio.

Solutio pri-
or.

Posterior so-
lutio.

Quarta. inesse his, quæ sub a in secunda figura subsumi possunt. Quarta conclusio duas habet partes. Prior, Particulares syllogismi cuiuscumque figuræ fuerint, non possunt plura syllogizare per subsumptionem sub subiecto conclusionis. Cuius probatio subiungitur, Nam sic maior esset particularis, sub qua non potest subsumptio fieri. Posterior est, Particulares syllogismi possunt plura concludere per subsumptionem sub medio. Nam in omni syllogismo de medio communi, oportet medium ipsum, in altera præmissarum vniuersaliter accipi. Hæc pars vniuersaliter veritatem non continebit, si (quod verisimilius est) intelligatur de plurimum syllogisatione in eodem modo, cuius erat ipse syllogismus particularis, sub cuius medio subsumitur. Alioqui omnibus æquè poterit accommodari, vt ex præmissis est manifestum, Summam huius capituli spectare licet ad oculum in subiecta tabula.

Prima figura.

	sub medio	sub subiecto	per conuer-	ex subal-
	1	1	1	1
	1	1	1	1
Barbara	fit præter syllo.	fit ex syllo.	i	i
Celarent	fit præter syllo.	fit ex syllo.	e. o.	
Darij	fit præter syllo.	non fit	i.	
Ferio	fit præter syllo.	non fit		

Secunda figura.

	fit præter syllo.	fit ex syllo.	e. o.	o.
Cæsare	fit præter syllo.	fit ex syllo.	e. o.	o.
Camestres	non fit	fit ex syllo.	e. o.	
Festino	fit præter syllo.	non fit		
Baroco	non fit	non fit		

Tertia figura.

	fit præter syllo.	non fit	i.	
Darapti	fit præter syllo.	non fit	i.	
Felapton	fit præter syllo.	non fit		
Dnamis	non fit	non fit	i.	
Darii	fit præter syllo.	non fit	i.	
Bocardo	non fit	non fit		
Ferison	fit præter syllo.	non fit		

In secundum caput, tradens secundam syllogismorum potestatem, annotatio.

Contin
git & a
liquãdo
ex veris
proposi
tionib?

TRACTATURUS Philosophus de secunda syllogismorum potestate, Posse videlicet ex falsis verum syllogizare, prælibato quomodo aliter atque aliter sese habeant præmissæ conclusionesque syllogisticæ, mox subnectit hanc bimembrem conclusionem. Ex veris non contingit falsum syllogizare, Ex falsis autem contingit syllogizare verum, non tamen propter quid, sed quia. Approbatio prioris parris, quam in sensu composito soliti sunt accipere, assignatur mox in litera ibi, Quod autem ex veris syllogizari falsum, &c. qua deducitur ad impossibile, nempe contradictoria simul vera, quod vt clarius sit manifestiusque, pro literis, termini sumantur significatiui, atque per a accipiatur homo, & per b animal. Si igitur hæc consequentia bona sit, homo est, deturque antecedens verum consequente falso, tunc antecedens & suum oppositum erunt simul vera. Nam ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis, Sed oppositum consequentis est verum (quia consequens ponebatur esse falsum) ergo etiam oppositum antecedentis est verum. porro antecedens positum erat esse verum, ergo antecedens & eius oppositum sunt simul vera. Sed instabit fortasse quispiam, hac in ratione principij petitionem committi. Dum enim sic ratiocinamur, At nullum animal esse est verum, ergo nullum hominem esse est verum, supponitur quod erat approbandum, nempe consequens esse verum, si antecedens verum fuerit. Huius obiectionis dissolutionem doctiorum iudicio relinquimus, id duntaxat admonentes, subinde apud Aristotelem offendit

offendi rationes, quæ sint ad hominem solum, nisi pleraque ab aduersarijs subintelligantur confessa. Post hæc in litera ibi, In omni autem figura &c. secundâ dictæ conclusionis partem, quæ dicebatur ex falsis nonnunquam verum colligi, monstrat atque prosequitur Philosophus quam plurimis verbis, amplissimaque in singulis figuris declaratione, quemadmodum ex versione Boetiana licet deprehendere. Verum nostri textus, in quem commentaria cudimus, compilatores, breuitatis amplectendæ gratia, atque ne in re non admodum necessaria, sine magno fructu suâ impenderent operam, cuncta hac breuiori conclusione sunt complexi. In omni figura ex vtrisque siue in toto siue in parte falsis, aut altera tantum, contingit verum syllogizari, nisi in modis vniuersalibus primæ figuræ maior sit in toto falsa & minor vera, Alioqui enim duo contraria simul esse vera esset necesse. Vt esto hic syllogismus in Barbara ex maiore in toto falsa & minore vera. Omne animal est lapis, at omnis homo est animal, ergo omnis homo est lapis, si sit vera conclusio illa, omnem hominem esse lapidem, sic syllogizabitur in Celarent, nullum animal est lapis, & omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis, præmissæ veræ sunt, ergo & conclusio. Quare & omnem hominem esse lapidem, & nullum hominem esse lapidem, quæ contraria sunt, existunt simul vera. Simili modo agendum est de modo vniuersali negatiuo. Porro hæc, in toto verum esse, in toto falsum, in parte verum, & in parte falsum, solis propositionibus, quæ vniuersales sunt tribuuntur. Ea in toto falsa est, cuius contraria vera est, vt nullum hominem esse animal, omnem equum esse quercum. Illa in toto est vera, cuius contradictoria est falsa, vt omnem hominem esse animal, nullum equum esse quercum. In parte vera est item & in parte falsa, nullum hominem esse albū. Est etenim vna eademque propositio, quæ sit in parte vera, cuius contradictoria sola vera est, non autem contraria, vt omnem hominem esse albū est in parte falsa. Post hæc in litera ibi, Causa autem est & cæt. Ostendit Aristot. quod licet in bona consequentia ex falsis interdum sequatur verum, tamen consequens nunquam idem verum est, quia antecedens est falsum, quod sic ostenditur. Si antecedens sit verum, necesse est consequens esse verum, ergo si antecedens sit falsum, non propterea oportet consequens esse verum, consequentia probatur, quia alioqui idem efficeretur ex contradictorijs, quod est impossibile. Verbi gratia, si ex veritate huius antecedentis, Socrates est, sequatur veritas huius consequentis, homo est, tunc non sequetur ex falsitate eiusdem antecedentis, quia alioqui etiam sequeretur ex veritate contradictoriæ antecedentis, videlicet Socrates non est. Impossibile est autem ex contradictorijs idem effici, quia alioqui contradictoriū sequeretur ex suo contradictorio, quod sic demonstratur, Si sequitur, Socrates est, ergo homo est, etiam sequitur, nullus homo est, ergo Socrates non est: nam ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis, ergo si ex contradictorio primi antecedentis Socrates non est, sequeretur primū consequens, videlicet homo est, etiam sequetur, nullus homo est ergo homo est, quia si ex antecedente sequatur consequens, & ex illo aliud consequens: ex primo antecedente sequitur vltimum consequens, id quod clarè monstrat subiectus consequentiarum ordo, Si Socrates est, homo est, ergo si nullus homo est, Socrates non est: sed si Socrates non est, homo est, ergo si nullus homo est, homo est.

Nō si antecedens est falsum, consequens est verum.

In tertium caput, quod considerat de circulari syllogismo, scholia.

QUONIAM omnis potestas ex suo actu debeat cognosci, sitque tertia syllogismorum potestas, Posse circulariter syllogizare, cuius actus est circularis syllogizatio, rectissime in huius litteræ exordio monstrat, quando circulariter syllogizatur, ex quo hæc circularis syllogismi descriptio deprimi solet. Syllogismus circularis est, qui ex prioris syllogismi conclusione, vnâ cum alterius præmissarum conuertente, reliquâ syllogizat. Sumitur autem hic circularis syllogismus proprie, pro eo quo perfecte circulo syllogizatur prioris syllogismi altera præmissa. Alioqui plura forent addenda atque subintelligenda. Nam in vniuersum & a toto (vt dicunt) genere sic solent describere. Circularis syllogismus is est, qui ex prioris syllogismi conclusione posita pro maiore, & minoris simpliciter conuertente, infert maiorem. Vel ex eadem conclusione pro minore collocata, & maioris conuertente, minorem colligit: Aut qui ex conclusionis conuertente posita pro minore, & minore maioris locū assumente, colligit maioris conuertentem. Vel qui ex eiusdem conclusionis conuertente locum maioris obtinente, & maioris conuertente ad minoris locū detracta, infert minoris conuertentem. Aut qui ex ambarum præmissarum conuertentibus transmutatis, ipsius conclusionis syllogizat conuertentem. Cæterum illius, quod in initio litteræ proposuit Philosophus, declaratio atque approbatio, ibi posita, Nec est possibile, &c. hanc habet sententiam. Si idem medium cum eisdem extremis sumatur, id est, si eadem assumantur præmissæ quæ prius acceptæ erant, similique modo aut directe aut indirecte colligant, eadem prorsus syllogizabitur conclusio, & proinde nullus erit

Circulo autem ex se inuicem ostendere. Quid syllogismus circularis.

circulus, cum ad id quod prius sumptum fuerat, nullo modo fiat regressus. Si verò in posteriori syllogismo medium sumatur, quod aliud sit a quolibet prioris syllogismi termino, aut huiusmodi medium sumatur inter prius illatæ conclusionis extremitates, quo casu eadem syllogisabitur conclusio. Atque ob id nulla erit cyclica ratiocinatio, Aut hoc medium accipietur inter extrema maioris aut minoris, Quod si fiat, prosyllogisabitur quidem, seu priori syllogismo monstrabitur aut maior aut minor alius petito principio, non autem ex eo quod prius erat syllogisatum, Aut si aliud sumatur medium alijs cum extremitatibus, palam est, conclusionem colligendam omnino discretam esse a prioris syllogismi & conclusionis & ex utriusque præmissis. Post hæc Philosophus ibi, Quando igitur termini non sunt conuertibiles &c. explicat quales oporteat esse terminos, ex quibus constituendus est circularis syllogismus, nempe conuertendi ibi les. Nam alioqui constaretur syllogismus ex altera propositione indemonstrabili, hoc est, quæ non valeret colligi per simplicem conuersionem. Vt enim habet Boetiana verio, non est demonstrare per hos terminos, quædo medio inest tertium, aut primo medium, intellige tanquam pars subiectiua suo toti. Verbi gratia, esto hic syllogismus, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, ergo omnis homo substantia est, non licebit per conuersionem simplicem maioris & minoris, colligere omnem substantiam animal esse, & omne animal esse hominem, cum conuersis existentibus veris, constat aperte conuertentes falsas esse. hoc autem in loco considerat Philosophus dicitur de eo circulari syllogismo, qui ex veris constat præmissis. Alias locus esset huiusmodi syllogismo in terminis non recurentibus inter se. Illud præterea non prætereundum est, dupliciter terminos posse conuerti mutuo, affirmatiue videlicet & negatiue. Affirmatiue quidem, dum vniuersaliter affirmatiue de se mutuo dicuntur, vt homo & risibile. Negatiue verò, cum vniuersaliter a se mutuo tolluntur, vt animal & planta. Porro vt ea quæ in litera sequuntur manifestiora euadant, subiiciemus exempla, significatiuis dictionibus literarum loco posituris. Sint tres recurrentes conuertibilesque termini, a risibile, b rationale, c homo, ex ijs sex coalescunt propositiones eiusmodi, omne rationale esse risibile, omne risibile esse rationale, omne hominem esse rationalem, omne rationale esse hominem, omne hominem esse risibilem, & omne risibile esse hominem. Esto præterea hic syllogismus in Barbara (cuius textus meminit) omne rationale est risibile, & omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Primo circulo monstrabitur eius maior ad hunc modum, omnis homo est risibilis, & omne rationale est homo, ergo omne rationale est risibile. Deinde eiusdem minor hoc pacto. Omne risibile est rationale, at omnis homo est risibilis, est igitur omnis homo rationalis. In his autem duobus syllogismis duæ assumptæ sunt propositiones, quæ non sunt syllogismo collectæ. In priori quidem hæc minor, omne rationale esse hominem, quæ minoris prioris syllogismi est similiter conuertens, quæque hoc modo circulariter ostenditur, ex eiusdem syllogismi conclusione & conuertente maioris, omne risibile est homo, & omne rationale est risibile, igitur omne rationale est homo. In posteriori verò syllogismo hæc maior indemonstrata, omne risibile esse rationale, quæ similiter circulo sic ostenditur, omnis homo est rationalis, omneque risibile est homo, omne igitur risibile est rationale. In quo rursum syllogismo assumitur pro minore nondum syllogisata, omne risibile esse hominem, quæ sic circulo colligitur, omne rationale est homo, & omne risibile est rationale, omne igitur risibile homo est. Sex itaque propoliti sunt syllogismi. Primo, minor. Quarto, conuertens minoris. Quinto, maioris conuertens. Sexto autem conuertens conclusionis, quæ enunciationes omnes ab initio fuerant propolite, atque ex tribus terminis alia atque alia ratione habentibus procreata. Quare ex ijs palam est, in eodem modo, nempe Barbara, contingere omnia circulo syllogisari, si termini fuerint conuertibiles. Post hæc in litera, ibi. In omni ergo cuiuscunque figuræ fuerit vtralibet præmissa &c. quæ prolixè, attamen clarius, dicta sunt ab Aristotele, ad percipiendum cognoscendumque quo modo in singulis figuris constituendus sit circularis syllogismus, textus noster succinctè, & si obscure, explicat tribus conclusionibus. Quarum prima est. In omni modo cuiuscunque figuræ vtralibet præmissarum similis qualitatis & quantitatis cum conclusione, circulo ostenditur ex conclusione & alterius præmissæ conuertente, exceptis maiore vniuersali negatiua in Cesare, & minore particulari affirmatiua in Darisi. Nam hæc non ostenduntur, sed earum conuertentes. Exempla sunt. Esto hic syllogismus in Celarent, Nullum rationale est non risibile, & omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est non risibilis: Maior sic monstratur, Nullus homo est non risibilis, & omne rationale est homo, ergo nullum rationale est non risibile. Sic similiter hic in Daris, Omne rationale est risibile, & quidam homo est rationalis, ergo quidam homo est risibilis. Minor hoc pacto circulariter ostenditur,

Termini dupliciter conuertuntur.

Literæ primæ conclusio.

ditur, omne risibile est rationale, & quidam homo est risibilis, est igitur quidam homo rationalis. Insuper huius in Camestres syllogismi, Omne risibile est rationale, nullus non homo est rationalis, nullus ergo non homo est risibilis. minor sic syllogisabitur, omne rationale est risibile, at nullus non homo est risibilis, ergo nullus non homo est rationalis. Item huius in Disamis, quoddam rationale est risibile, & omne rationale est homo, igitur quidam homo est risibilis, Maior ita monstratur circulo, quidam homo est risibilis, & omnis homo est rationalis, igitur quoddam rationale est risibile. Ex ijs itaque exemplis palam est, in his omnibus retineri & eandem figuram & eundem prorsus modum, colligique eandem ac inuariatam præmissam. Atque proinde hic circulariter syllogisandi modus, dicendus erit esse perfectus. Quod si in Cesare hunc constitueris syllogismum, nullum non risibile est rationale, & omnis homo est rationalis, igitur nullus homo est non risibilis. Et hunc in Darisi, omne rationale est risibile, & quoddam rationale est homo, ergo quidam homo est risibilis, mutata figura & proinde modo, per primam maioris illius & huius minoris conuertentes, hoc pacto syllogismo circulari colligentur. Nullus homo est non risibilis, & omne rationale est homo, ergo nullum rationale est non risibile. Omne risibile est rationale, quidam autem homo est risibilis, est igitur quidam homo rationalis. Atque hic circulo syllogisandi modus imperfectus est, ob eam quæ superius diximus causam. Secunda conclusio est eiusmodi. Præmissa similis quantitatis cum conclusione, diuersæ autem qualitatis, non similiter ostenditur. Sed in secunda figura ipsa vniuersalis negatiua: in prima verò & tertia figuris eius conuertens est resoluta. In tertia autem figura maiori vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua, ostenditur minoris conuertens. Prima pars accipienda est de perfecto circulari syllogismo. Porro resolutio, cuius meminit secunda pars, ea est, qua prædicatiua propositio transmutatur in hypotheticam, in quæ designat si modo fuerit colligenda vniuersalis affirmatiua, quæ a quocunque tollitur subiectum, eidem vniuersaliter tribuendum est prædicatum: Sin verò particularis assertoria, significabitur a quo particulariter negatur subiectum, eidem particulariter prædicatum conuenire. Exempla gratia, esto syllogismus huiusmodi in Celarent. Nullum rationale est non risibile, at omnis homo est rationalis, igitur nullus homo est non risibilis. Et in Ferio iste, nullum rationale est non risibile, at quidam homo est rationalis, igitur quidam homo non est non risibilis. Maior simpliciter est in hanc conuertenda, nullum non risibile est rationale, quæ si in hanc resolveris hypotheticam affirmatiua, Quicumque nulli inest non risibile, illi omni inest rationale, & subsumptis, nullum hominem esse non risibilem, syllogisabis omnem hominem esse rationalem, id quod erat minor in Celarent. Si verò illam conuertentem in hanc transformaueris hypotheticam, quicumque particulariter non inest non risibile, illi particulariter inest rationale, & subsumptis quendam hominem non esse non risibilem, colliges quendam hominem esse rationalem, & proinde minorem in Ferio. Quod si quis diligentius attenderit, in huiusmodi circulari syllogisatione, prioris syllogismi conclusionem locum minoris subire, prædicatumque quod antea maius erat extremum, nunc mediæ habere rationem, facile colliget perpèdetque, quæ ob causam maiorem vniuersalis negatiua prius sit conuertenda, deindeque conuertens resoluenda. Præterea huius in Cesare syllogismi, nullum non risibile est rationale, & omnis homo est rationalis, igitur nullus homo est non risibilis. Minor hunc in modum circulo declaratur, Quicumque nulli inest non risibile, illi vniuersaliter inest rationale, at nullus homo est non risibilis, erit igitur omnis homo rationalis. Porro si maior de Camestres circulo sit colligenda, opus fuerit minoris resolutione in eam hypotheticam, quæ in maioris locum succedat, & conclusionis conuertente accipienda pro minore. Verbi gratia, esto huiusmodi in Camestres syllogismus, omnis homo est rationalis, & nullum non risibile est rationale, ergo nullum non risibile est homo. Huius syllogismi maior hoc modo syllogisabitur. Quicumque nulli inest non risibile, illi omni inest rationale, at nullus homo est non risibilis (id quod conuertens est huius, nullum non risibile esse hominem) omnis igitur homo est rationalis. Sunt autem eiusmodi ratiocinationes re vera non syllogisticæ. Imprimis etenim ea in qua fit vniuersalis negatiuæ resolutio, (si Alberto credimus) hypotheticum habet sensum, perinde ac si diceretur, si de aliquo vniuersaliter non risibile negetur, eidem omni necessum est competere rationale, & ita in reliquis iudicandum. Insuper secundo, plures sunt numero termini tribus, terminorum quoque est æquiuocatio, & si hæc nullam adferat deceptionem. Quadam igitur similitudine, hi syllogismi circulares existimandi sunt syllogisticæ argumentationes, præsertim ad tertiæ figuræ syllogismorum formam accedentes, id quod testatur Philosophus, eo quod quodam modo, nempe virtute, utriusque & prædicatiuæ & hypotheticæ idem sit subiectum. Ex ijs igitur quæ diximus, colliget facile lector, triplicem esse circulearem syllogismum. Vnum perfectum, & duos imperfectos, quorum hic, huiusmodi est propter conclusionis syllogisandæ collectam conuertentem. Ille autem

Secunda.

Quæ sit resolutio cuiuslitera meminit.

Albertus.

Triplex circularis syllogismus.

autem

autem ob resolutionē. Ad hæc post tertiam conclusionē, quæ satis manifesta est ex superioribus infert Philosophus duo corollaria, quorū intelligentia ex subiecta tabula faciliè deprehenditur. Cæterum quid cōmodi circularis adferat syllogismus aut demonstratorii aut dialectico, aut quando quomodoq; in ipso fiat committaturq; principij petitio, non decreuimus in præsentia aperire, cum de his alius sit in sequentibus disputandi locus atq; occasio.

	Circulo syllogifatur	1	Maior	1	Maior imper-	1	Minor	1	Minor imper-
			perfectè		fectè		perfectè		fectè
1.	Barbara	1	In prima	1	o	1	In prima	1	o
	Celarent	1	In prima	1	o	1	o	1	In 2. per resolutionē.
	Darij	1	o	1	o	1	In prima	1	o
	Ferio	1	o	1	o	1	o	1	In 3. per resolutionē.
2.	Cesare	1	o	1	In 1. per cōuersionē	1	o	1	In 3. per resolutionē.
	Camestres	1	o	1	In 1. per resolutionē	1	o	1	In 2.
	Festino	1	o	1	o	1	o	1	In 3. per resolutionem.
	Baroco	1	o	1	o	1	In 2.	1	o
3.	Darapti	1	o	1	o	1	o	1	o
	Felapton	1	o	1	o	1	o	1	o
	Dilamis	1	In 3.	1	o	1	o	1	o
	Datifi	1	o	1	o	1	o	1	In 1. per cōuersionē.
	Bocardo	1	In 3.	1	o	1	o	1	o
	Ferison	1	o	1	o	1	o	1	In 3. per resolutionē.

In quartum caput, quod de syllogismo conuersiuo agit, annotamentum.

Cōuersi
uè syllo
gizare, ē
ex oppo
sito.

EX initio huius literæ atq; sequentibus, in quibus pertractat Philosophus de conuersiuo syllogismo, colligere licet duplicē conuersiuo syllogismi acceptionem. Vno modo sumitur pro eo qui ex opposito contradictorio, contrario, vel subcontrario prioris syllogismi conclusionis, syllogizat contradictorium, contrarium, vel subcontrarium alterius præmissarū eiusdem syllogismi. Contrarij enim nomine, aperte indicat Philosophus cōprehendi sub contrarium. Oppositi autē vocabulo, id duntaxat quod contradictorij rationē habet. Atque hic conuersiuus dicitur, eò quod altera prioris syllogismi præmissam in oppositā conuertat qualitatē, hoc est, eam colligit conclusionē, quæ cum altera præmissarū pugnat in qualitate. Altero modo propriè accipitur pro syllogismo qui ex prioris syllogismi conclusionis opposito, aut contrario, assumpta eiusdem præmissarū altera, reliquā interimit, hoc est, falsam esse ostendit, concessa vtriusque & oppositi conclusionis, & præmissæ syllogismi prioris veritate. Qui duplex est. Vnus contrarius, qui alterius præmissæ contrarium colligit. Alter oppositus, qui contradictorium syllogizat. Atq; de hoc vtroq; literæ initium est accipiendum, in quo nihil refert an contrarij nomine etiam accipias subcontrarium. Nam particula subsequens (interimens reliquam) aperte reijcit eum syllogismum, qui duntaxat conuersiuus est, non autem interimens. Atq; proinde in ea parte literæ, Necesse est enim conclusionē in oppositū vel contrarium conuertā &c. vocabulo contrarij accipiendum est solum contrarium, non autē subcontrarium. Alioqui aut Aristoteles non sibi constabit, aut eius verba venient restringenda. Post hæc in litera, ibi. Multum autē interest &c. proponit Philosophus, multū differre, si in cōuersiuo syllogismo assumatur modò oppositū, modò contrarium, simul explicans quid per vtrumq; horum sit accipiendum. Id quod diximus, breuiter etli obicure, cōprobat tribus sub iunctis conclusionibus. In quarum tertia, illud literæ, Et sic aut nihil concludetur vt in tertia figura, referendum est ad syllogismos particulares affirmatiuos tertiæ figuræ. Negatiuis enim competit pars sequens, Aut particularis quæ non interimit suam cōtrariam, hoc est, subcontrariam. Nam contrarij nomine ad particularē relati, semper intelligenda venit subcōtraria, quemadmodum pro ea quæ propriè contraria est, perpetuò accipitur, dum ad vniuersalem confertur.

confertur. Porro quantū momēti vtilitatisve cōuersiuo syllogismi cognitio conferat disciplinæ demonstratiuæ atq; dialecticæ, impresentiarū non statuimus pluribus aperire. Cæterum vt litera planior intellectuq; facilior sit, has subiecimus formulas pro singulis figuris.

In prima figura conuersiuè syllogifatur.

	Maior, manente eadem minore			Minor, seruata eadem maiore.		
	Ex cōtra dictorio	Ex con- trario	Ex subcon- trario	Ex contra dictorio	Ex contra rio	Ex subcontra- rio
Barbara	Bocardo	Felapton	o	Baroco	Camestres	o
Celarent	Dilamis	Darapti	o	Festino	Cesare	o
Darij	Ferison	o	nō fit quia ex puris particulari. in 3. nō	Camestres	o	fit in Ferio non interimens
Ferio	Datifi	o	fit quia ex particulariibus.	Cesare	o	fit in Darij non interimens.

In secunda figura conuersiuo colligitur syllogismo.

	Maior, minore posita pro maiore			Minor, manente eadem maiore.		
	Ex cōtra dictorio	Ex con- trario	Ex subcon- trario	Ex contra dictorio	Ex contra rio	Ex subcontra- rio
Cesare	Datifi	Darapti	o	Ferio	Celarent	o
Camestres	Ferison	Felapton	o	Darij	Barbara	o
Festino	Dilamis	o	non fit, quia ex particularibus	Celarent	o	fit in Ferio non interi.
Baroco	Bocardo	o	Eadem causa non fit	Barbara	o	fit in Darij non interi.

In tertia figura conuersiuè syllogifatur.

	Maior, eadem seruata minore			Minor, maiore posita minoris loco.		
	Ex cōtra dictorio	Ex con- trario	Ex subcontrario	Ex contra dicto.	Ex con- trario	Ex subcontrario
Darapti	Celarent	o	Nō fit, quia maior particularis in 1.	Cesare	o	Non, quia maior particularis in secunda
Felapton	Barbara	o	Non, quia maior particularis in 2.	Camestres	o	Nō, quia maior affirm. particularis in 2.
Dilamis	Celarent	o	Nō, qd maior par. negatiua in prima	Festino	o	Nō fit, qd part. nega. in 1. fit ob eadē causam
Datifi	Ferio	o	Non, quia ex puris particularibus	Cesare	o	
Bocardo	Barbara	o	Nō, qd maior par. affirm. in prima	Baroco	o	Non, quia ex particularibus.
Ferison	Darij	o	Nō, quia ambabus parti. in secunda.	Camestres	o	Nō, quia maior affirmatiua in secunda.

In quintum caput, de syllogismo per impossibile pertractans, scholia.

ANtequam expositionem huius capitis, in quo considerat Philosophus de quinta syllogismorū potestate, aggrediamur, operæ precium fuerit, quid sit syllogismus per impossibile monstrare. Neq; enim in huius literæ exordio constituitur exacta illius definitio. Est igitur per impossibile syllogismus, qui ex contradictorio enunciationis veræ, cum altera præmissa manifestè vera, conclusionē colligit aperte falsam, ex cuius falsitate interimitur propositio veræ assumptū contradictorium: Atq; deinde ponitur ac infertur veritas propositionis prius negatæ. Verbi gratia, si quis hanc inficiatur, aliquid animal non esse rationale, hunc in modum constituetur per impossibile syllogismus, Omne animal est rationale, & ois equus animal est, est igitur ois equus rationalis: conclusionē palam est falsam esse, & proinde erit falsa præmissarū altera, Non autem minor, quippe quæ apertissimè sit vera, Quare maior,

Per impos-
sibile autē
ostēdit
syllogis-
mus.

Quid syllo-
gismus per
impossibile

maior, omne animal esse rationale, est falsa: At hæc cōtradicit huic, quoddam animal nō esse rationale: igitur secundum cōtradictoriā legem cōmunissimumq; primum principium, verum erit, quoddam animal non esse rationale. Ex quo sanè exemplo facile fuerit deprehendere, in per impossibile syllogismo quadruplicē esse ratiocinationem. Prima prorsus est syllogistica, ex enunciationis veræ, quæ negata est, cōtradictoria, cū altera manifeste vera, aperte colligens falsam conclusionē. Reliquæ tres vulgō solent dici enthymematicæ. In quarum prima, ex aperta coassumptæ præmissæ veritate colligit cōtradictoriij propositionis veræ prius negatæ falsitatē. In tertia autē ex huiuscemodi cōtradictoriij falsitate secundū priū principium, De quolibet est affirmatio vel negatio vera, & cæt. concluditur veritas propositionis prius negatæ. Ex his quoq; palām est, in quē vsum paremus per impossibile syllogismū: nempe ad confirmandam veritatē propositionis veræ prius alicui propositæ ac ab iplo negatæ, quæ de re mox latius dicemus. His prælibatis textū aggrediamur. In initio igitur monstrat Philosophus figuratē, atq; rudi (vt dicunt) Minerua, quid sit per impossibile syllogizare. Nam multa subtrahuntur, quorum mox meminimus, vt pote manifesta coassumendæ præmissæ veritas, & aperta conclusionis illatæ falsitas, &c. Deinde alter ab eo quem diximus, effectus syllogismi per impossibile indicatur, dum dicitur, syllogismo per impossibile ostendi alter priorq; syllogismus, hoc est esse legitimus atq; efficax. Verūm hic effectus syllogismo per impossibile duntaxat per accidens cōpetit, hoc est quatenus conuersiui syllogismi rationem induit, nisi vluerimus duplicem statuere syllogismi per impossibile acceptionē, id quod nonnulli faciunt. Deinde in litera, ibi. Fit autē in omnibus figuris, & cæt. Ostenditur, quibus in figuris constitui valeat per impossibile syllogismus, adiecta conuenientia & discrepantia vtriusq; syllogismi & per impossibile & conuersiui. Consentiant etenim hi, quod procreentur ex terminis & propositionibus vel numero eisdem, dum videlicet conuersiuus syllogismus conclusionis cōtradictorium assumit, non autem cum ex contrario constat. Nam hoc modo iolum forent iidem termini, non autem propositiones eadem. Porro ea literæ pars, Et in quacūq; figura sit per impossibile syllogismus, in eadem & conuersiuus (& si veritatē contineat, non tamē reddita est ex Aristotelis sententiā, qui vt apertē habet Boetiana versio, vbi duos primæ figuræ syllogismos assertorios, priorem vniuersalem & posteriorem particularem, per impossibile monstrauit validos esse & efficaces, per duos secundæ figuræ syllogismos in Baroco & Camestres colligentes minorum priorū syllogismorum contrarias, subiecit, Similiter autē & in alijs figuris (subintellige à prima) per impossibile monstratur syllogismi. Quæcūq; enim conuersionem suscipiunt, & per impossibile syllogismum, sic Aristoteles. Cæterum horū syllogismorum conuersiui & per impossibile, quinque enumerat Albertus discrimina, ex quibus quatuor duntaxat recensebimus. Primum est, qd conuersiuus syllogismū necessum est fieri altero prius factō syllogismo, id quod nō semper in syllogismo per impossibile obseruatur. Secundum, qui conuersiuus est, iuxta & contrarium & cōtradictorium assumit, qui verō per impossibile, solo vtitur cōtradictorio. Tertium, ille solam prioris efficaciam commōstrat, hic autē propositionem ab initio propositā conuincit veram esse, & perperam abnegatam. Nam ille robur oē ex hac accipit maxima propositione, Omnē consequentiā esse validā, ex cuius consequentis opposito cōtradictorio vel contrario, infertur eiusmodi oppositum aut antecedenti, aut antecedentis partī. Huic verō vis colligendī adest ex primo communissimo principio, quemadmodum prius dicebamus. Quartum, In illo supponitur concluditurq; ex æquo & verum ex falsum siue latens siue patens, In hoc autem coassumptam cōtradictorio præmissam, necesse est manifestē veram esse, & illatam cōclusionem apertissimē falsam. Atq; hoc discriminis submonstrare videtur Arist. dum dicit, sed alicuius (veri videlicet) sumpto opposito cum manifesto vero. Cæterū in litera, ibi. In omni ergo figura, &c. quæ susē ab Aristotele per singulas figuras de syllogismo per impossibile traduntur, nostri textus auctores breuitatis studiosi, succinctē satis apertē vnica conclusionē exposuerunt. Cuius sententiā est. Omne propositionis genus siue vniuersale siue particulare, siue affirmatiuū siue negatiuum, cōtingit per impossibile syllogismo monstrari in qualibet figura, ex oppositi cōtradictoriij suppositiōne, non autem contrariij vniuersalis aut particularis, hoc est, contrariij vel subcontrariij, excepta vniuersali affirmatiua, quæ solum in secunda & tertia figuris hoc modo ostenditur, non autem in prima. Porro ea propositio per impossibile syllogismo in aliqua figura monstratur, cuius oppositum in ea figura assumi valet, aut veluti propositio aut subsumptio. Et proinde cum negatiua particularis vniuersali affirmatiuæ opposita in prima figurā nequeat esse,

Vnus syllogismi p impossibile.

Quatuor discrimina inter syllogismū cōuersiui & per impossibile.

Oē propositionū genus monstratur p impossibile.

neq; propositio neq; subsumptio, hoc est, neq; maior neq; minor (vt superius ostendit Philosophus) palām omnino esse debet, vniuersalem affirmatiuam per primā figurā non posse monstrari syllogismo per impossibile. Post hæc in litera, ibi. Ex contrariij verō positione, & cæt. Ostendit Aristoteles, nec contrariā, nec subcontrariam oppositionem seruire ad ostendendā aliquā propositionem per impossibile, quia si eius contraria sumatur, inferetur quidem manifeste falsa, ex qua rursus ostenderetur hypothesis falsitas, sed ex falsitate hypothesis nō rectē inferetur veritas propositionis veræ prius negatæ, quia contingit contrarias esse simul falsas. & ideo hæc oppositio nunq; seruit propositio. Si verō sumatur subcontraria propositionis veræ prius negatæ, facile continget ipsam hypothesis simul esse veram cum propositione negata: quia subcontrariæ sunt simul veræ. ac proinde non poterit ex ipsa cum alia manifeste vera, colligi conclusio manifeste falsa: quia ex veris non sequitur falsum. Si tamen contingeret subcontrariam propositionis negatæ esse falsam, tunc non minus ostenderetur propositū per impossibile, q̄ si hypothesis esset cōtradictoria, sed quia istud rarius contingit, ideo nec iste modus conuenit propositio. Differt autē ad impossibile syllogismus, &c. Vt syllogismi per impossibile plenior habeatur cognitio, subiungit Philosophus, quæ sint discrimina, quæue cōsentiones ipsius cum syllogismo ostensiuo, quæ omnia ex superioribus intellectu facilia sunt attento lectori, & singula diligenter expendenti. Insuper illud quod subnectit Philosophus de ostensiuo syllogismo, nempe quod ex veris progrediatur atque indubitabilibus præmissis, referunt nonnulli ad syllogismum ostensiuum, qui sit demonstratiuus, argumento forsitan sumpto ex Aristotele, qui vti Boetiana habet translatio, nō syllogismi vtitur nomine, sed demonstrationis. At Albertus arbitratur, ostensiuum ex veris & indubitabilibus constare, eodē q̄ talia sint non simpliciter, sed ponentis cōparatione. Cæterum quo pacto in vniuersum idem non duntaxat in vna figura, sed in diuersis & ostensiuē & per impossibile monstratur, id quod ample explicat Aristoteles: omittit autē noster textus, pluribus enucleare exemplis, nisi scribendi breuitas, præsertim in eiusmodi rebus, nobis esset amplectenda, subijciemus nihilō secius tabellam cōmonstrantem, qua in figura, quoq; in modo queat quoduis propositio nis genus, per impossibile syllogismo monstrari, literis a e i o indicantibus vniuersalem affirmatiuā, vniuersalem negatiuam, affirmatiuā particularem, & particularem negatiuā, spacio in quo nihil depictum est denotante propositā propositionem in ea figura non posse hoc modo syllogizari. Ex qua similiter formula facillimē deprehendet lector, vniuersalem affirmatiuam difficillimē hac viā posse ostendi, particularem verō negatiuā facillimē, id quod & in priori libro assertum est in syllogismo ostensiuo. Figura autem huiusmodi existit.

Oppositio contraria & subcontraria nō seruit syllogismo ad impossibile.

Quandoq; oppositio subcontraria seruit syllogismo ad impossibile.

	In prima figura	In secunda	In tertia
A	I	Baroco	I
			Bocardo
	Darij	I	Festino
E	I	I	Difamis
	Ferio	I	Datili
	I	I	Ferison
	Celarent	I	Celare
I	I	I	Felapton
	Ferio	I	Camestres
	I	I	Festino
	Barbara	I	Celare
	Celarent	I	Camestres
O	Darij	I	Baroco
	I	I	Difamis
	I	I	Datili
	I	I	Bocardo

In sextum caput, quod agit de syllogismo ex oppositis, scholia. Determinatur Arist. de syllogismo ex oppositis ac sexta vltimaq; syllogismorū potestate, quæ est ex oppositis syllogizandi facultas. In huius sexti capitis exordio ad pleniorum sequentium cognitionem percipiendam, præmittit quadruplices esse propositiones secundum locutionem oppositas, hoc est, in quibus idem prædicatum de eodem subiecto modo

In qua aut figura ex oppositis.

modò affirmatiuè, modò negatiuè enunciatur, atque harum triplices duntaxat oppositas esse secundum veritatē, id est, in veritate repugnantes, nempe vniuersalem affirmatiuā & negatiuā, quæ cōtrariè nuncupātur. Itē vniuersalem affirmationē & negationē particularē, atq; negationem vniuersalem & particularē affirmationē, quæ re vera sunt contradictoriæ, & subinde in litera oppositorū nōmine designantur, quemadmodū ex textus decursu facile est deprehendere. Porro particulares affirmatiua ac negatiua (quam quidem negatiuā indicat Philosophus, dum dicit, non alicui) secundum rem non sunt oppositæ (Nam simul eas esse veras contingit) atque proinde reiiciendæ sunt à syllogismi ex oppositis constitutione, quem perpetuò necessarium est falsum colligere. Ex veris autem nunquam licet falsum inferre. Insuper huiusmodi secundum locutionem solum oppositæ propositiones, vtræque particulares existunt. Ex ambabus autem particularibus præmissis inutilis & incollectilis est ipse syllogismus.

Cæterum post hanc oppositarum discrepantiam vtcunque explicitam tribus monstrat Aristoteles conclusionibus. In primis, in prima figura nullum ex oppositis confici syllogismū. Deinde, in reliquis duabus constitui & ex contrariis & ex contradictoriis, quæadmodum ex ipsa litera haud difficile licet deprehendere. Porro ex secundæ conclusionis declaratione dicente similiter, Si omnis disciplina est studiosa, & nulla medicina est studiosa, aliquam disciplinā oportet non esse studiosam, & cæt. Et ea textus parte subsequente, Verum non semper, & cæt. suboritur dubitatio, quo pacto hæc aliæq; similes ratione subiecti vel prædicati, omnis disciplina est studiosa, nulla medicina est studiosa, sint oppositæ. Non enim vtroq; sed altero duntaxat participant extremo, nempe prædicato. Insuper ambigitur, quomodo ex iisdem præmissis syllogisticè colligatur, aliquā disciplinā non esse disciplinā. In hac etenim ratiocinatione, omnis disciplina est studiosa, nulla medicina est studiosa, igitur aliqua disciplina non est disciplina, quatuor sunt termini, id quod consideranti facile est perspicere. Nam dictio, disciplina, in conclusione veluti subiecti loco sita, altera apparet esse minor extremas à medicina, quæ in minore propositione sub medio (studiosum) subsumebatur. Hæc sunt quæ lectori ingerūt difficultatē, quibus bifariam responderi potest. Albertus enim, quæ penè omnes adferunt ac approbant, duplices distinguit oppositas. Quasdam quidem per se ac propriè, in quibus idem prædicatum de subiecto eodem affirmatur & negatur. Atq; de his prius locutus est Aristoteles, donec ad eum deueniretur locum, qui mox est allatus. Alias verò oppositas esse solum per accidens, hæcque eas esse, in quibus modo superius dicto idem prædicatum de diuersis enunciatur subiectis, eam inter sese habitudinē habentibus, quæ est totius ad partem, id est, communioris ad minus commune, aut contra, in quibus huiusmodi diuersa prædicata de eodem enūciantur subiecto. Exemplis abstinemus, eò quod ex litera queant deprimi. Ex vtriusq; oppositis & per sese & per accidens constatur syllogismus. Verum is qui ex per se oppositis progreditur, eam colligit conclusionem, in qua idem à seipso remouetur ac negatur. Qui autē ex ijs, quæ per accidens sunt opposita coalescūt, infert totū de parte negari, aut contra, partē de toto, id quod exemplis non difficile est monstrare in dictis figuris. Cæterum circa hæc occurrit dubitatio. In primis namq; omne quod per accidens est, omnium doctorū vulgata sententia ex ipso Aristotele desumpta, id ad reuocandum reducendumq; est quod per se est. Quāobrem is syllogismus, qui ex per accidens oppositis cōstat, ad alterū reuocandus erit, qui ex per se oppositis constat. Quod quo pacto fieri valeat, non est manifestū. Insuper inferius de suo superiori verè negatur. Non igitur ad inconueniens falsumq; deducitur concedendum, si quis eum admittat syllogismum ex oppositis, qui inferius colligit de suo negari superiori. Horum priori, ij qui se existimant Alberti doctrinā imitari, respondent, opposita per accidens ad per se opposita reduci, cum ex altera per accidens oppositarū colligitur altera præmissa, quæ reliquæ est per se opposita, adhibita inferioris (si opus fuerit) constantia. Ab omnibus enim receptū est, constantiam inferioris subintelligendā esse, dum ab eo negatiua ducitur ratiocinatio. Verbi gratia, supposita medicinæ constantia, sequitur, omnis disciplina est studiosa, igitur & omnis medicina est studiosa, ex qua quidem conclusione in secunda figura huiusmodi syllogismus constituitur ex per se oppositis, omnis medicina est studiosa, & nulla medicina est studiosa, ergo nulla medicina est medicina. Hic autē reducendi modus totius ad partem, quantum ad secundam pertinent figurā eiusq; modos, satis est accommodus. Sic etenim persistunt præmissæ vniuersales, quarum alteram necesse foret esse particularem, si secundum aliorū sententiam pars ad totum reuocaretur. Nam ex hac, nulla medicina est studiosa, nequaquam sequitur, nullam disciplinā esse studiosam, sed duntaxat aliquā disciplinā non esse studiosam. Huic nihilominus posteriori reductioni fauere apparet ea pars literæ, eodem

Eodem etiā modo si altera non fuerit vniuersalis, quā nonnulli referunt ad eam, quæ minoris propositionis munus suscipit. Cæterum hi cum illis in id consentiunt, quod aliquam disciplinam non esse disciplinā, non colligitur proposito syllogismo, nisi mediata atq; adiecto syllogismo, Nulla medicina est disciplina, & omnis medicina est disciplina, igitur quædam disciplina nō est disciplina. Porro Iacobus Faber Stapulensis, his per accidens oppositis reiectis, arbitratur hunc Arist. locū subobscurū, non exemplum continere secundæ figuræ, sed materiam duntaxat tradere conficiendis syllogismis. Nam ex illa propositione maiore, omnis disciplina est studiosa, in prima figura fit hic syllogismus. Omnis disciplina est studiosa, & omnis medicina est disciplina, omnis igitur medicina est studiosa. Deinceps ex hac conclusione tanquam maiore, cui adiungatur hæc minor nulla medicina est studiosa, procreabitur in secunda figura, ex per se oppositis hic syllogismus, omnis medicina est studiosa, & nulla medicina est studiosa, ergo nulla medicina est medicina. Post hæc ex prioris syllogismi maiore & posterioris minore in ipsa litera positus, prouenit hic syllogismus secundæ figuræ, omnis disciplina est studiosa, & nulla medicina est studiosa, igitur nulla medicina est disciplina. Ex hac autem conclusione sumpta pro maiore, & primi syllogismi minore constituitur in tertia figura huiusmodi syllogismus. Nulla medicina est disciplina, omnisq; medicina est disciplina, igitur quædam disciplina non est disciplina, id quod in litera erat colligendum. Verum hi duo respondendi modi, si diligenter excutiantur examinenturq; non multum à se inuicem (nisi nos fallat nostra opinio) reperiuntur dissentire. Ad id quod secundo loco obijciebatur, respondebimus, syllogismo ex oppositis nunq; colligi particularem negatiuā, in qua pars à suo toto abnegatur. Porro illius literæ partis, Per opposita ergo contingit syllogizare (quæ Alberti, vulgaræq; magis arridet opinioni) hæc est sententia. Ex prædictis mox licet colligere, in secunda figura posse constitui syllogismū per opposita & contraria & contradictoria. Sed non semper neq; omnino, (quæadmodum habet Boetius) hoc est, non omnis syllogismus secundæ figuræ ex ijs quæ aut per se aut per accidens constatur, Neq; præterea quilibet syllogismus qui ex eiusmodi oppositis conficitur, in secunda figura est locandus. Non enim ille qui in tertia figura oppositas per accidens accipit. Sed ille duntaxat in secunda figura ex oppositis est statuendus, in quo ambo extrema sub eodē medio, modò affirmatiuè, modò negatiuè de ipsis enunciato, vel eadē sunt, hoc est, prorsus synonyma, aut diuersiuoca, vel vnū altero superius, sic sese habentia, vt præmissæ ex eis constitutæ cōplectantur contineantq; ea, quæ per se opposita sunt, aut cōtrariè aut cōtradictoriè. Alioqui propositiones assumptæ nullo modo oppositæ erūt, quod declaratu non est difficile. Quid super his, de quibus nunc tractauimus, sentiat Commentator, idcirco subiiciemus, quod nullius veterum commentarios, hoc vnico excepto, penes nos habemus. Et in figura (inquit) secunda est quidem possibile vt sit syllogismus ex propositionibus oppositis, siue sint oppositæ secundum viam contrarietatis, siue secundum viam contradictionis, cuius exemplum est nostrum dictum, omnis scientia est studiosa, & nulla scientia est studiosa, & concluditur nobis nulla scientia est scientia. Et similiter cum accipiuntur propositiones oppositæ, id est, contradictoriæ, vt dicamus omnis scientia est studiosa, & si dicitur, quia medicina non est studiosa, & concluditur quod quædam scientia vt medicina non est studiosa. Et causa huius in secunda figura est, quod prædicatum in duabus suis propositionibus est vnum & idem. Et non est possibile concludi opposita in veritate in hac figura, nisi cū hoc quod accipimus affirmationē & negationē eandem, vt si dicamus, omnis scientia est studiosa, non omnis scientia est studiosa: aut accipiamus id quod est pars propositionis oppositarum, quæ est contenta sub loco propositionis eiusdem, cuius est pars, siue sit propositio affirmatiua, siue negatiua, vt si accipiamus loco huius, non omnis scientia est studiosa, dictum nostrum, medicina non est studiosa. Deinde adnectemus ei nulla scientia est studiosa, Quoniam nō est differentia inter hoc quod adnectamus eam causam propositione opposita eadem, aut cū ea quæ est contenta sub ea. Sed quoniam non accipiuntur propositiones secundum viam harum duarum formarū, non erunt quidem oppositæ, neq; erit vis earū vis oppositarum. Quia neq; in his quæ opponuntur secundum contrarietatis, neq; in his quæ opponuntur secundū viam contradictionis. Hæc Commentator, quæ ideo adiecimus, vt ex ipsis deprehenderetur, quid probabilitatis cōplectantur ea quæ à nobis prius sunt dicta. Porro illud nullatenus est prætereundum, ex illis duabus literæq; particulis in secundæ & tertiæ cōclusionū explicatione positus, (Eodē autē modo si altera nō fuerit vniuersalis. Similiter & si altera nō fuerit vniuersalis) colligendū esse, in vtraq; figura & secunda & tertia sex modis posse ex oppositis constitui syllogismum, id quod licet in Boetiana versione inspicere, dum de secunda agit figura. Primo ex vniuersalibus

negatiua maiore & minore affirmatiua in Cesare & Felapton. Secundo cōtra, ex vniuersali-
 bus maiore affirmatiua & negatiua minore in Camestres, modo secūde figuræ. Tertio, maio-
 re vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua in Festino & Ferison. Quarto ediuer-
 so, Ex maiore particulari affirmatiua & minore vniuersali negatiua. Quinto ex maiore vni-
 uersali affirmatiua & minore particulari negatiua, vt in Baroco. Sexto, ex maiore particu-
 lari negatiua & minore vniuersali affirmatiua, vt in Bocardo. Sed obiiciet nō immeritō quis
 piam, ex ijs quæ superiori libro sunt tractata, ac rationibus cōmonstrata, vtputa maiore parti-
 culari, siue affirmatiua siue negatiua, in secunda figura nihil syllogisticè colligi. Item & in ter-
 tia nō fieri syllogismū, existēte minore negatiua, aut vniuersali, aut particulari. Quāobrem in
 dictis duabus figuris duntaxat quatuor erūt modi, quibus cōtinget ex oppositis confici syllo-
 gismū. Huic responsum fuerit, allatas regulas subsistere veritatemq; cōtinere, modō argumē-
 retur à termino in præmissis indistributo ad eundē in collectione vniuersaliter sumptum. Id
 quod nō contingit reperiri in ijs quæ per se sunt opposita. Nam cū in his idem de eodem negē-
 tur, indifferēs fuerit omnino, siue maiorē extremitatem à minore abstuleris, siue contra.

In secundi tractatus primum caput, de principij petitione agens, adnotamentum.

Petere
 quod in
 principi-
 pio.

Quid pete-
 re qd est in
 principio.
 Boetius.
 Petitio prici-
 piū fit 4. mo-
 dis.
 Primus mo-
 dus.
 Secundus.
 Tertius.
 Quartus.
 Textus.
 Circa q pri-
 cipia fieri
 potest peti-
 tio principij.
 Petitio prin-
 cipij aliquā-
 do implici-
 ta, aliquādo
 explicita.
 Explicitē pe-
 tere id quod
 est in prici-
 pio.
 Implicitē.
 Quid pete-
 re principij

Hoc secundo tractatu determinaturus Philosophus de quibusdam peccatis defectibusq;
 syllogismorū, præsertim ijs, qui fieri habeant circa nonnullas syllogisandi facultates su-
 periori tractatu explicatas, orditur hoc in capite à principij petitione, cui locus apparet
 esse in circulari syllogismo. Atq; in huius literæ frōtispitio hoc modo in summa ac generatim
 hunc describit defectū. Petere quod in principio, est non ostendere propositum, vel vt habet
 Boetius, Principium petere est, quod in quæstione est non demonstrare, sed sumere. In definiti-
 o per principij intelligendum est principale porpositū quod probādum erat. Hoc autē qua-
 tuor modis petitur. Primo, quando omnino non syllogisatur, hoc est, quādo propositio ali-
 qua demonstrabilis tanquā per se nota assumitur sine vlla probatione. Secundo, cū id quod
 ad probandum assumitur, est ignotius propositio. Tertio, cum est æquē dubium aut ignotū.
 Quarto, cū id quod prius est, per posterius probare contendimus, vt causam per effectum.
 Nam licet interdum ab effectu ad causam apparēs, & quo ad nos sumatur probatio, de qua in
 Topicis agitur: absolute tamen & secundum naturæ ordinē, sicut hic loquimur, semper prin-
 cipij petitio est. Post hæc in litera, ibi. Horum ergo nullum, & cæt. Docet Aristoteles, princij
 petitionem non habere locū circa prima principia, quæ per se nota sunt, sed solum circa ea
 quæ per alia probari debēt, quia dictio (Principium) in hac disputatione sumitur, pro eo quod
 per aliud probandū est. quæ autem per se nota sunt, probatione non indigent. Nam quando
 quis per se conatur ostendere quod non est per se notum, is petit quod est in principio, hoc autē
 duobus modis cōtingit, explicitē & implicitē. Explicitē, vt quādo quis statim sine vlla ratioc-
 natione sumit quod probandū est. Verbi gratia, si quis aliquod demonstrabile in numerum
 priorum principiorum retulerit, quod tanq; per se notum assumat, ad alia problemata mon-
 stranda, quæadmodum refert Proclus fecisse Euclidem Megarensē, qui quartam & quintam
 petitiones tanquam demonstrabiles posuit, quum tamen alioqui demonstrari possint. Im-
 plicitē verō, vt quando ad aliquid probandum alia quidem assumuntur, sed quæ nata sunt
 per ipsum ostendi, quemadmodum in secundo & quarto membro diuisionis superius positæ
 contingit, vt si a ostendatur per b, & b per c, c autem natum sit ostendi per a, tunc si quis pri-
 mum antecedens ad vltimum consequens referat, deprehendet a per semetipsum demonstra-
 ri, quasi per se notum esset. hoc autē est petere principium, per se ostendere quod non est per
 se manifestum, sicut inferius dicit textus. Post hæc in litera, ibi. Si quis ergo maiore assum-
 pta dubia, & cæt. Postquā Aristoteles ostendit, in primo membro diuisionis superius positæ
 contineri manifestam ac explicitā principij petitionem. In secundo verō & quarto solum im-
 plicitā, aggreditur tertij membrū, In quo licet difficile sit explicare, quomodo idē, per semet-
 ipsum ostendatur, tamē semper manifestū est quod nō demonstratur propositū, quia principij
 demonstratiōnis debet esse certius consequēte, ac proinde generaliter loquēdo semper principij
 petitio est, sicut initio dicebatur. Si tamen maior sit æquē dubia cum conclusione, & medium
 conuertatur cum minore extremitate, facile explicabitur, quomodo etiā in hoc tertio idē per
 seipsum ostendatur, si quis in mentē reuocet, quæ de syllogismo circulari sunt dicta. Nam ma-
 ior ex conclusione & minoris conuertente monstrabitur, vt sit hic syllogismus, omnis volup-
 tas est bonum, omnis delectatio est voluptas, ergo omnis delectatio est bonum. Ex conclusio-
 ne & minoris conuertente rursus per circulum inferetur propositio maior, hoc modo, omnis
 delectatio est bonū, omnis voluptas est delectatio, ergo omnis voluptas est bonum. In quo
 circulo

circulo si primum antecedens conferas cum postremo consequente, inuenies maiorem propo-
 sitionem (videlicet, omnis voluptas est bonum) per semetipsum demonstrari. Similiter quā-
 do minor æquē dubia est cum conclusione. Si contingat medium conuerti cum maiore extrē-
 mitate, tunc ex maioris cōuertente & conclusione pro minore, rursus circulo per semetipsum
 monstrabitur minor prioris syllogismi, vt omne bonum est appetendum, omnis voluptas est
 bonum, ergo omnis voluptas est appetenda, & rursus, Omne appetendum est bonum, om-
 nis voluptas est appetenda, ergo omnis voluptas est bona. Idem quoque ostendi potest circa
 vtrāq; præmissam in modis affirmatiuis secundæ & tertie figuræ: Dico affirmatiuis, quia in
 negatiuis ea præmissa quæ affirmatiua est, non potest ostendi ex conclusione & conuertente:
 alterius præmissæ, quia tunc ambæ præmissæ essent negatiuæ, infreteturq; affirmatio ex nega-
 tionibus, quod est impossibile. Hic disputant quidam, vtrū petitio principij sit vitium syllo-
 gismi simpliciter dicti, an potius syllogismi demonstratiui, aut dialectici. Cuius solutionē sa-
 tis indicat Aristoteles in sine textus, quod petitio principij secundum veritatem (de qua hic
 agitur) sit demonstrationis vitium. Petitio verō principij secundum apparentiam, de qua in
 octauo Topicorum, est vitium syllogismi dialectici.

In secundum caput, quod pertractat de secundo syllogismorum defectu.

Secundus syllogismorum defectus est, Non propter hoc accidere falsum. Tunc autem dicitur
 scitur non propter hoc, accidere falsum, quando facta aliqua hypothesi, quæ nihil facit ad
 inferendam conclusionem, ex alijs duabus iunctis præmissis inferitur conclusio falsa, ex
 qua sit regressus ad interimendā hypothesim, qua sublata & nulla alia in loco eius posita, nihil
 ominus sequebatur conclusio falsa. Verbi gratia, Dicat aliquis omnē coruū esse nigrū, quod
 si quis abneget, sumatur eius cōtradictoria pro hypothesi, videlicet aliquis coruus nō est niger,
 ex qua sic instituatursyllogismus ad impossibile, Aliquis coruus non est niger, omne volatili-
 le est albū, & omnis coruus est volatilis, ergo omnis coruus est albus: cōclusio est impossibilis,
 ergo etiā hypothesi, aliquis coruus non est niger: Dicit itaq; respondens, falsam quidem esse
 conclusionem, sed eam non sequi propter dictā suppositionē. Ex quo pater, quod hic defectus
 potissimum inueniatur in ijs syllogismis qui videntur propositionem aliquam monstrare de-
 ductione ad impossibile, quamuis re vera non monstrant, quia in syllogismo ad impossibile
 fit regressus ad interimendam hypothesim, propter quæ vera falsum accidebat, & qua sub-
 lara nō amplius falsum accidet. hic verō fit regressus ad interimendā eā hypothesim propter
 quā non accidebat falsum, & qua sublata nihilominus accidet falsum. Habet ergo textus iux-
 ta Boetium (nam noster videtur esse imperfectior) Non propter hoc accidere falsum est, cum
 ad contradictionem fuerit eius, quod deductione ad impossibile monstrabatur, id est, cum ex
 conclusionis falsitate sit regressus ad interimendam contradictoriam eius propositionis nega-
 tæ, quam opponens conatur monstrare deductione ad impossibile, quanquam non monstrat,
 quia sophisticè agit. Sequitur in textu iuxta Boetium. Nam neq; qui nō contradicit, dicit nō
 propter hoc, sed qui qd falsum aliquid prius positorū sit, dicit. Neq; q id in ostensiuā facit &c.
 Cuius sensus est, q; quando nulla facta hypothesi ex præmissis inferitur falsum, tunc non est di-
 cendum quod conclusio accidit, nō propter hoc, sed dicendum est q; accidat, quia aliquid pri-
 us positorum est falsum, id est, quia aliqua præmissa prius posita falsa est. Similiter etiā in syl-
 logismo ostensiuo nunq; dicitur conclusio falsa non propter hoc accidere, quia nulla facta est
 hypothesi, ad quā interimendam fiat regressio. Deinde etiā si contingat, in syllogismo ostensi-
 uo propositionem aliquā interimī, tamen nulla præmissa superest qua sublata manet syllogis-
 mus integer, & idē relinquitur q; iste defectus solū inuenitur in syllogismo qui habet speciem
 syllogismi ad impossibile. Post hæc in litera, ibi. Manifestissimus ergo modus est &c. duos
 proponit Philosophus modos, quibus contingit nō propter hoc falsum accidere. Prior prorsus
 est manifestus, dum coassumpta hypothesi nullo eodem participat termino, ex quo constitui-
 tur syllogismus. In huius autem modi declaratione, per Topica accipies locos sophisticos.
 Nam in Elenchorum diuixat libro, de non causa vt causa agitur, cuius rei hæc litera me-
 minit, non autem fallaciæ secundum non causam vt causam. Alter modus non mani-
 festus est, cum videlicet id quod syllogismo falsum esse colligitur, cum hypothesi in aliquo
 termino communicat, id quod dupliciter accidit. Primō, dum sub hypothesi subiecto
 subsumitur. Secundo, dum supra eiusdem prædicatum aliud sumitur. Exempli gratia, sub
 hypothesi subiecto subsumendo, sit a animal, b homo, c planta, d pyrus, constituetur in Bar-
 bara hic syllogismus, Omnis homo est animal, b homo, c planta, d pyrus, constituetur in Bar-
 bara hic syllogismus, Omnis homo est animal, omnis planta est homo, & ois pyrus planta est,
 est igitur ois pyrus, homo, conclusio falsa est atq; impossibilis, igitur & illa hypothesi, omnis
 homo

Disputatio.
 Solutio.

Contin-
 git & ali-
 quādo.

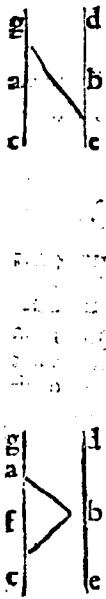
Quid sit nō
 propter hoc
 accidere fal-
 sum.

Boetius.

In q syllogis-
 mo inuenia-
 tur iste de-
 fectus.
 Huius defe-
 ctus duo
 modi.
 Prior.

Posterior.

homo est animal. Supra verò prædicatū sumendo, sit b homo, a animal, c planta, f insensibile, penes priorē antepædicamentalem regulam procreabitur hæc ratiocinatio, Omnis homo est animal, omne animal est planta, omnis planta est insensibilis, est igitur omne animal insensibile. conclusio falsa est, igitur & falsitati subiacer ea hypothesis, quæ dicit, omnem hominem esse animal. Quod si in priori exēplo a de d, id est, animal de pyro concluderis, & in vniuersum hypothesis prædicatū de minore extremitate, & in posteriori f insensibile de b homine sen vltimum prædicatum de primo subiecto, non continget non propter hoc accidere falsum. Atq; id est, quod in litera dicitur, ibi. Si autem impossibile conclusum ad terminos hypothesis conpularur, propter ipsam falsum accidit. Porro illius exempli in calce solutionis ad subiectam obiectionē positi, vt parallelas concurrere & cæt. hæc est declaratio. Esto interior angulus, c a b, exterior verò a b d. & sit a b d minor, & positæ sint lineæ g c & d e parallelae. Quia per 13. primū elementorū Euclidis, a b d, & a b e æquatur duobus rectis, similiter per eandē c a b & b a g. Et per hypothesim c a b, maior est a b d, ergo c a b & a b e simul maiores duobus rectis. Et hæc iusta est demonstratio, Quod si dixerint æquales simul duobus rectis, argumentetur, c a b & a b e simul æqui sunt duobus rectis. Et similiter a b d & a b e simul. Per cōmunem igitur conceptū, si ab illis æqualibus idem cōmune dematur a b e, relinquūtur æqualia. Atque relinquuntur anguli c a b & a b d. Sunt igitur illi anguli æquales. Hoc autē est contra hypothesim. Et hæc monstratio ad impossibile est. Sunt igitur c a b & a b e maiores duobus rectis, Quare b a g & a b d residui quatuor rectorum, minores sunt duobus rectis. Per postulatū igitur, si linea recta super duas lineas rectas ceciderit, duosq; anguli ex vna parte duobus rectis angulis minores fuerint, istas duas lineas in eandem partē protractas procul dubio cōiunctim iri. lineæ igitur g c & d e, quæ positæ sunt parallelae, concurrent ad partē g, quod est impossibile. De triangulo autē, Esto a b f triangulus constitutus inter parallelas g c & d e. Et sint tres eius anguli a b f, b f a, f a b, maiores duobus rectis, si possibile est. Cum angulus g a b exterior, per primā partem 32. primū æquetur duobus intrinsecis a b f & b f a sibi oppositis, & f a b æquetur a b d per 19. primū, quia sunt coalterni. Erunt igitur a b f, b f a & f a b, æquales duobus g a b & a b d. Sed tres anguli a b f, b f a & f a b per hypothesim maiores sunt duobus rectis. Quare & g a b & a b d simul maiores, duobus rectis. Cum igitur quatuor anguli g a b, b a c, a b d, a b e per 13. bis sumptam, sint quatuor recti, demptis igitur ab illis quatuor rectis, duobus g a b & a b d maioribus duobus rectis, reliqui duo ex eadem parte b a c & a b e minores sunt duobus rectis. Per prædictum igitur postulatū, lineæ g c & d e concurrent, sic igitur ex vtraq; hypothesi geometricè effectū est, quod astruebat Aristoteles. Hæc ex Fabri annotatione adiecitimus, propter eos qui geometricis gaudent oblectaturq;. Cæterum quæ in litera sequuntur, haud difficile intelliguntur, præter illud in calce positum. Nam eadem erit definitio & syllogismi & elenchi, hoc est, eadem erit vtriusq; determinatio. Nam eisdem modis monstratur nō esse elenchus, quibus ostenditur non esse syllogismus. Nempe si vtræq; præmissæ fuerint negatiuæ, aut earum neutra vniuersalis fuerit. Est autē elenchus, redargutionis syllogismus. Et quia maximè redarguimus concludendo propositi contradictorium, idēo definiri solet elenchus, quod sit contradictionis syllogismus. Redarguere etiam solemus per contrarium. Nam si concludimus contrarium, & propositū falsum esse necesse est. Idēo elenchus duas videtur habere species. Primam, qua syllogismo redarguimus colligendo contradictorium. Secundā, qua redarguimus colligēdo cōcludendoq; contrariū. Pro prima specie definiri solet, quod frequentius accidere soleat. Secunda rarentius. ελεγχω tamen id significat, quod redargutio & argumentum, ἀπό τῶ ελεγχω, quod redarguo & arguo significat.

In tertium caput secundi tractatus, quod de tertio syllogismorum defectu pertractat, adnotatio.

Accidit aut quā doq;

Hoc tertio capite explicatur tertius syllogismorū defectus, qui est fallacia secundum opinionē, in quo ostenditur, quomodo contingit & non contingit opinari contraria secundum formā, hoc est, propositiones contrarias vel contradictorias. & postea in fine contraria secundum materiam, id est, contraria prædicata de se inuicem, vel eodem tertio prædicari. Sed priusquam ad ipsius contextus interpretationem perueniamus, operæ precium videtur, generalia quædam veluti principia præmittere, sine quorum cognitione nequaquam possunt quæ hic traduntur plene percipi. Sunt igitur in primis describendi nobis nonnulli termini, quibus hoc toto capite præcipuè vtitur Aristoteles, videlicet, scientia, ignorantia, opinio, fallacia. Nam reliqui ad hoc negotium spectantes idem sunt cū aliquo horū quatuor, vt putare & existimare idem sunt quod opinari, & decipi idem quod falli. Nomen Scientia

Scientia non sumitur hic propriè, vt in libris Posteriorum (tameſi in nonnullis locis hæc significatio non malè congrueret, sed communiter pro quauis noticia iudicatiua vera, siue firmitate, vel euidens fuerit, siue non. Nam & opinio vera dicitur hic scientia. Neq; de hac, omnis cygnus est albus (cuius in litera mentio fit) haberi potest scientia propriè dicta. Scit ergo quis in præsentia propositionem aliquam, quum eam iudicat verā esse, quæ re ipsa talis est. Ignorantia autem non accipitur pro priuatione scientiæ, sed praua dispositione, quæ est dissensus propositionis veræ: aut si magis placet, assensus falsæ propositionis, quæ contraria est vel contradictoria veræ: aut certè eiusmodi, vt ad eam sequatur oppositum veræ propositionis. Vt qui iudicat, nullum cygnum esse album, is ignorat omnem & aliquem cygnum esse album. Et qui opinatur hanc mulam esse fœtam, ignorat hanc mulam esse sterilem. Opinio aut hoc loco vocatur quiuis assensus seu iudicium, quo iudicat quis propositionem veram esse, siue re ipsa talis fuerit, siue minus. Opinari ergo propositionem, est ei assentire. Fallacia autem siue deceptio, nihil aliud est, quàm error, siue falsus assensus. Vt iudicium, quo quis iudicat, hanc mulam esse fœtam, fallacia est atq; deceptio. Opinio ergo communior est scientia, ignorantia, & fallacia, seu deceptio. Ignorantia verò & fallacia re vera idem sunt, sed aliud & aliud videntur respicere. Est enim ipsa, assensus falsæ propositionis. Ignorantia autē, licet sit assensus falsi, etiam respicit propositionē veram, contrariam vel contradictoriam falsæ, quæ vera iudicatur. Qui enim opinatur hanc mulam esse fœcundam, non dicitur illam propositionē ignorare, sed hanc potius, hæc mula est sterilis, quæ illi virtute contradicit. Secundo præmittendum, duplicem distingui scientiam alicuius propositionis. Vnam actualem, quæ est operatio quædam intellectus, qua quis actu propositioni conceptæ & veræ assentitur. Alteram habitualem, quæ nihil aliud est, quàm habitus, quo promptus redditur intellectus, ad assentiendū alicui propositioni veræ. Et hic etiam in dormiente permanet. Rursum vtræq; scientia dupliciter dicitur quis aliquid scire. Nam aut in particulari, quod vocat Philosophus scire simpliciter & propriè, siue in forma propria, aut scire in vniuersali, siue vniuersali scientia. Id scitur in particulari, quod est immediatum scientiæ obiectum. Vt hæc propositio, Socrates est risibilis, scitur in particulari seu propria forma, quando de ipsamet secundum conceptus terminorum in ea positorū, habetur cognitio vel actualis vel habitualis. Sed in vniuersali id sciri dicitur, quod tanq; minus cōmune potest inferri ex alia propositione scita in particulari. Vt cognoscēs in propria forma omnem hominē esse risibilem, habet scientiam in vniuersali de hac, Socrates est risibilis. Scit enim hanc non in se, sed in sua vniuersali, ex qua cōsequitur, supposita saltem constantia subiecti. Similiter habens propriam cognitionem huius, nullum animal est insensibile, in vniuersali nouit omnes istas, nullus homo est insensibilis, nullus equus insensibilis est, Socrates non est insensibilis, & alias infinitas. Ex his patet, eandem scientiam dici posse vniuersalem & particularem comparatione diuersarū propositionum. Similem distinctionē duplicem subeunt etiam ignorantia, seu deceptio, & opinio, &c. Vt decipitur quis in actu vel in habitu. Item in vniuersali vel in particulari. Porro inter has scientias & ignorantias, contrariæ, id est, eidem intellectui simul inesse non potētes, sunt solum scire aliquid actu in particulari, & idem ignorare actu in particulari. Item, Scire habitu in particulari, & habitu ignorare in particulari. Non aut contrariæ seu repugnantes sunt scientia & ignorantia eiusdem in vniuersali, siue ambæ sint habitus, siue ambæ actus, nisi ad idem vniuersale; hoc est, eandem vniuersalem propositionem propriè scitam & ignoratam, relatio fiat. Nam qui assentitur his duabus, omne animal est corpus, & nullum album est corpus, scit & ignorat in vniuersali, sed non eodem, hanc, omnis cygnus est albus. Post hæc præmittenda nobis est declaratio maximæ illius seu sententiæ in fine huius capituli positæ, & qua per totum ferè decursum textus vtitur. Cognitis præmissis, necesse est conclusionem quoq; cognitam esse. Limitatur hæc in primis ab ipso Aristotele hoc additamento, modò præmissæ ipsæ pertractentur, & comparentur inter se, considerenturq; subsumptio minoris sub maiore. Id quod non tantum in imperfectis syllogismis intelligendum est, verum etiam perfectis. Tali vtitur Aristoteles, dum hoc insinuat. Secundo limitanda est, modò quis aduertat circa conclusionem inferendam, & sciat consequentiam bonam esse: Si enim de consequentiæ bonitate dubitaret cognitio ambabus præmissis, non assentiretur tamen cōclusioni. Verum quia Aristoteles vtitur ferè syllogismis primæ figuræ, qui sunt euidentes, ideo hanc restrictionem fortassis omisit. His igitur obseruatis, ab omnibus conceditur, qd cognitio seu opinatio præmissis, necessarium est quoq; cōclusionem cognitam esse, & opinatam. Est enim assensus præmissarum inter se pertractatarū, vna cum attentione bonitatis consequentiæ, necessaria & naturalis causa efficiens assensus

Scientia, Ignorantia, Opinio, Fallacia, Scientia duplex, Scientia in actu, Scientia in habitu, Scientia in particulari, Scientia in vniuersali, Scientia & ignorantia, si quædo sunt inter se contraria.

conclusionis, sicut ignis est causa caloris. Arbitratur tamen quidam fieri posse, ut intellectus alicuius assentiat præmissis, & bonitati consequentiæ, in assensu conclusionis, propter maiorem apparentiam quam habet de opposito talis conclusionis, quæ quidem maior apparentia, seu firmiter assensus oppositi, tanquam fortior impedit priores causas, ne suum effectum huic contrarium producant in eodem subiecto. Et deducit rem huiuscemodi exemplo. Sit a linea modico maior quam sit b, & ad eodē modico, ut imperceptibilis sit excessus, & similiter b imperceptibiliter maior quam c, sit tamē a perceptibiliter maior quam c, & hoc aduertat inueniens. Tum fiat hic syllogismus, Quæcunq; sunt æqualia vni tertio, sunt inter se æqualia, a & c sunt æqualia vni tertio, nempe b, ergo a & c sunt inter se æqualia. Hic maior propositio est per se nota, & minor ponitur per sensum patere, & consequentiæ euidens est, nec tamen sequitur assensus conclusionis, quia per sensum iudicatur euidenter, oppositum esse verum. Ad istud dici potest, quod intellectus incipiens aduertere consequentiā esse bonam, incipit statim dubitare de antecedenti, an totum sit verum, & ita nunquam simul assentiet vtrique præmissæ cum bonitate consequentiæ, quin & conclusioni assentiat. Iam verò, ut omnia euadant magis perspicua, quid sit hic defectus, quo de præsentis capitis tractatio est, & circa quam potestatem syllogismorum fieri habeat, breuiter præmittimus. Vocatur ergo fallacia secundum opinionem, aut fallacia contrariæ opinionis. Nam & si etiam circa contradictoria veretur, hæc tamen in contrariis continentur, non e contrario. Huiusmodi autem fallacia contrariæ opinionis, si consideretur attentè quæ hic tradit Aristoteles, nihil aliud esse videtur, quam falsus assensus duorum contrariorum, vel contradictoriorum, amborum in vniuersali, aut vnius in vniuersali & alterius in propria forma, ut assensus harum duarum in propria forma, omne animal est corpus, & nullum album est corpus, qui est istarum in vniuersali, omnis cygnus est corpus, & nullus cygnus est corpus, quæ sunt formaliter contrariæ, nec non harum, omnis cygnus est corpus, & aliquis cygnus non est corpus, quæ sunt contradictoriæ. Item assensus harum in propria forma, omnis mula est sterilis, & hæc mula est fœta, secundum quem assentitur quis duobus quodammodo contradictoriis, vni in propria forma, & alteri in vniuersali. Et videtur hæc fallacia vnicuique esse iudicium, & simplex, quo iudicat quis, propositiones illas esse simul veras, aut copulatiuam ex eis constantē veram esse, quod quidē iudicium falsum est, non propter scientiam, sed opinionem falsam, quam virtute includit, hincq; dicta est fallacia secundum hoc, hoc est, propter opinionem scilicet falsam. (Nec enim quælibet opinio falsitate inuoluit) vel fallaciæ contrariæ opinionis, seu contrariarum & repugnantium opinionum. Ex præmissis patet, quod & si voce possint admitti à quopiam contraria vel contradictoria etiam in propria forma, quia tamen id mente nequaquam fieri potest (ut alibi ex Aristotele adductum fuit) non poterit contingere hæc fallacia secundum opinionem circa ipsa sumpta in propria forma. Insuper, quamuis ea vniuersalia, ratione quorum in vniuersali dicuntur cognosci contraria vel contradictoria formaliter, possint illata esse ex aliis cōmuniōibus, ut hæc, omne animal est substantia, & nullum brutum est substantia, ex istis, omne corpus est substantia, nullum viuens est substantia, circa tamen ipsa quatenus conclusa sunt, non est hæc fallacia, sed in quantum possunt inferre, atque virtute continent in se contraria vel contradictoria simpliciter. Restat, ut dicamus, cur huiuscemodi fallacia, defectus vocetur syllogismorum. Plurimè videtur ipsam defectum esse syllogismorum, non tanquam subiectorum, seu eorum per quos & in quibus accideret, sed potius ut signorum quorundam arguentium talem defectum. Constitutis enim syllogismis ex illis vniuersalibus, in quibus opinabatur quis contraria vel contradictoria tanquam in vniuersali, concluduntur aperte talia opposita in propria forma, quibus cum nemo queat præbere assensum, videtur quilibet consequentiā euidentē, & minores propositiones subsumptas veras esse, statim agnoscat se esse deceptum, & ab errore suo resiliat, alterā illarum vniuersalium propositionum refutando. Ab aliis dicitur hic defectus esse syllogismi simpliciter dicti, & locum habere in syllogismo ex oppositis. Sed nos prioris sententiæ magis accedimus. Quibus ita prælibatis, textum ipsum Aristotelis explicare aggredimur. Id quod initio dicitur, Quemadmodum in positione terminorum fallebatur, &c. autore Alberto referendum est ad præcedentē syllogismorum defectum, videlicet non propter hoc accidere falsum. Quemadmodum enim ibi decipitur quis, propter positionem eiusdem termini positi in altera præmissarum, & hypothesei coassumpta, sic etiam accidit quandoque fieri deceptionem propter opinionem, qua quis contrariis vel contradictoriis virtute atq; in vniuersali assentitur. Quod sequitur, Eiusdem secundum idem habebit, &c. hanc habet sententiā, Si quis opinetur simul quatuor propositiones in litera præmissas, quæ sunt præmissæ duorum syllogismorum contraria concludentium, accedentibus illis,

Quid sit fallacia contrariæ opinionis.

Cur hæc fallacia dicatur syllogismorum defectus, quorundam opinio.

illis, quæ in explicacione cuiusdam maximæ statim à nobis dicebantur, is simul habebit scientiam & ignorantiam particularem eiusdem subiecti, comparati ad idem prædicatum. Sed an hoc quod supponitur in conditionali fieri possit, paulo post definitur. In eo quod subiungitur, Rursum si quis fallatur circa media, &c. Media eiusdem coniugationis intelliguntur, quæ inter proposita extrema habent se ut superius & inferius, ut datis extremis cygnus & substantia, media eiusdem coniugationis sunt animal & corpus. Diuersæ verò coniugationis sunt animal & album. Et complenda est orationis periodus subintellectione huius (continget hæc secundum opinionem fallacia) vel similis cuiuspiam proposito congruentis. Et illud mox subiunctum, Simul enim sciet aliquo modo, &c. sic explicabitur, Simul enim sciet, seu scire poterit, omnem cygnum esse corpus, in illa vniuersali, omne animal est corpus, & pariter omnino, hoc est, in propria forma existimabit nullum cygnum esse corpus, si scilicet sub maiore illa, nullum brutum est corpus, subsumpserit & simul opinatus fuerit hanc minorem, omnis cygnus est brutum: hoc autem, videlicet omnē cygnum esse corpus, & nullum cygnum esse corpus est impossibile, quare deceptus fuit talis opinator. Vnde patet relatiuum quod, quum in litera dicitur, quod est impossibile, non referendum esse ad scire in vniuersali, & existimare in particulari duo illa repugnantia. Nam hoc non impossibile esse constat ex dictis, sed ad copulatiuam ex his ipsis compositam. Quod si quis cum altera etiam opinata propositione, quæ in textu ponitur, nempe omne animal est corpus, simul opinatus fuerit minorem subsumptam istam, omnis cygnus est animal, habebit eiusdem secundum idem scientiam & ignorantiam, non aliter quam in præcedenti exemplo, in quo media diuersarum fuerant coniugationum. Et sicut hic sub vna tantum propositione vniuersali opinata, facta subsumptione, accidet idem sciri in vniuersali, & ignorari in particulari, ita & illic fieri poterat, quare non alio different huiusmodi exempla: quanquam hoc eiusdem, illud verò diuersarum coniugationum media obtrineat, quodq; in vno expressum in altero similiter relictum sit intelligendum. Quia verò sub conditione prius locutus fuerat de assensibus præmissarum in diuersis syllogismis opposita concludentibus, ideo mox ibi, In his autem quæ dicta, &c. aperte id explicans & determinans, dicit, non posse fieri, ut quis simul opinetur ambas præmissas duorum syllogismorum contraria vel contradictoria concludentium, feruaris iis quæ superius tradita sunt in præmissis. Nam alioqui accideret, eundem simul huiusmodi oppositis assentiri, quod est prorsus impossibile, ut patet ex dictis. Hanc probationem, quæ est præcipua, & statim obuia, omisit Aristoteles, aliam quandam adducens, quum ait, Sic enim accideret simul opinari maiorem scilicet prioris syllogismi, quæ est, omne animal est corpus, & eius contradictoriam vel contrariam, quod quidem disiunctum veritatem continet pro secunda parte. Nam contradictoriam dictæ maioris opinabitur per hunc syllogismum in Felapton, constantē ex minore prioris syllogismi, & posterioris conclusionem, nullus cygnus est corpus, omnis cygnus est animal, ergo aliquod animal non est corpus, Et hic intelligendum est, modo is aduertat illationem huiusmodi, &c. Simili modo ex maiore secundi syllogismi, & conclusionem prioris, concludere licebit contrarium minoris prioris syllogismi in Celare, Ut nullum album est corpus, & omnis cygnus est corpus, ergo nullus cygnus est albus, quam huius omnino non meminit Aristoteles. Ideo autem dixit concludendam esse contrariam vel contradictoriam maioris alterius syllogismi, quia hæc fallacia tantum in maioribus ipsis consistit, non in minoribus, quæ simul sunt veræ. Sed quare nominauit contrariam vel contradictoriam, quum de sola contradictoria verum sit, quod ab ipso dicitur, fortasse quia nonnunquam ex præmissis modi Felapton, quamuis non formaliter, licet vniuersalem propositionem concludere per syllogismum, qui dicitur secundum æqualitatem in subiectis, quando medium est couertibile cum minore extremitate. Et poterit exemplum huius accipi, si in exemplo literæ loco animalis, quod medium est primi syllogismi, & medium tertij, sumpseris animal cantillans suauiter appropinquante morte, quod dicitur esse proprium cygni, de quo & Martialis, Dulcia defecta modulatur carmina lingua Cantator cygnus funeris ipse sui.

Deinde ibi, Contingit autem vtriusque alteram, &c. declarat tandem, quomodo contingat hanc fallaciam fieri, intelligens per alteram & vnam, non minorem propositionem, sed maiorem ipsam. Alioqui enim non verum erit quod sequitur, Nam sic fiet fallacia, &c. Potest enim quis citra omnem fallaciam & deceptionem assentiri ambabus præmissis prioris syllogismi, & minoris posterioris, quippe cum omnes hæc sint veræ. Illud autem posse fieri, ut sic decipiatur, manifestat Philosophus ex eo, quod possibile est quempiam falli circa aliquid in particulari, quod tamen optime nouit in vniuersali. Et est exemplum mathematicum de propria sci-

Quæ sint eiusdem coniugationis media, & quæ diuersarum coniugationum.

An omnis scientia dicenda sit remissa.

niscencia, quemadmodum arbitratus est Plato cum Socrate.

entia huius, Omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales, qua in vniuersali sci- tur hic triangulus habere tres angulos æquales duobus rectis, quem tamē fortē ignoramus in propria tres angulos duobus rectis æquos habere, eō q̄ putamus eius tres angulos maiores esse vel minores duobus rectis, Vt si constet ex vno angulo obtuso, qui maior est recto, & duobus acutis, quos simul sumptos putamus vnum rectum valere, aut si cōstet ex tribus acutis, & putemus horum duos tantum æquare vnum rectum. De hac re alibi copiosius est tractandum. Post hæc per digressionē quandam reprehendit Philosophus, & soluit rationē Platonis in Menone (dialogus est sic ab interloquente persona dictus) qua ostendere conatur, omnem scientiam esse reminiscētiā, nihilq; recens à nobis sciri, quod nō ante diu fuerit cognitū. Eam hoc modo solent proponere. Quicquid addiscitur & prius sciebarur, id per reminiscētiā cognoscitur, sed omne quod addiscitur tale est vt prius fuerit scitū, ergo quicquid addiscitur, reminiscēdo cognoscitur. Quare omnis nostra scientia seu disciplina, nihil est aliud, q̄ præcognitorū reminiscētia. Minor hoc pacto docetur, Vt qui discit & sciturus est, q̄ hic triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales, tali id allequitur syllogismo, omnis triangulus habet tres angulos, &c. sed hic triangulus est triangulus, ergo hic triangulus habet tres angulos &c. hac autē cōclusionē nihil noui videtur addidisse, quod prius non cognouerit. Nam hunc triangulum habere, &c. non potuit latere eum, qui omnē triangulū præscit tres angulos, &c. Atq; ita arbitratur Plato, singularē scientiam habitā de conclusionē, esse verā reminiscētiā. Sed multū aberrat à verō, Nam reminiscētia dicitur iterata scientia illius quod prius cognitum fuit in propria forma, non autē eius, quod duntaxat in vniuersali, aut virtute quadam, in sua causa vel antecedēte cognoscebatur, nisi abutēdo nomine reminiscētiæ. Iam non oportet eum qui vniuersalem maiorem propriē cognoscit, conclusionem quoq; ex illa consequentē in propria cognoscere forma. quum possit ipsum, quod huius subiecto significatur nescire esse, aut si sciat esse, non tamē actu scire, ipsum sub medio cōprehendi, quod vbi cognouerit, & simul maiori assensus fuerit, tum eius propriam notitiā accipiet, veluti reminiscēs, id est, quodam modo & improprie reminiscens, quum cognoscat iam propriē & per se, quod præscit solū in vniuersali. In eo quod paulō post dicitur in litera, Verūm non cōtrariē, sed scire quidem, &c. Quid sit scire & ignorare contrariē, colligendum est ex præmissis in initio huius adnotationis. Illic enim determinatum est, quæ scientia, cui sit ignorantia contraria atq; repugnans. Et quod continuē connectitur. Non enim contraria est deceptio, &c. sic legitur in alia translatione, Non enim cōtraria, quæ est secundum medium, ei quæ est secundum syllogismū disciplinæ, nec quæ est secundum vtrumq; mediōrū opinatio, supple, contraria est disciplinæ, quæ est per syllogismū. Vbi per vnum medium intelligimus vnam præmissarū, & per vtrumque mediōrū, ambas præmissas. Quocirca deceptio, secundum vnum medium, erit error seu falsus assensus propter vnam præmissam, vt omne animal habēs prætumidū ventrem est foecundū, seu foetum, ergo hæc mula, cuius venter prætumidus est, foecunda est. Deceptio verō secundū vtrumq; mediōrū est, quæ fit per ambas præmissas, vt omne animal gestans vterū tumidum est foecundū, hæc mula est animal gestans vterū tumidū, ergo hæc mula est foecunda. Per eam disciplinā seu scientiam autē, quæ secundum syllogismū est, intelligitur vera cognitio seu assensus præmissarū syllogismi, concludentis contradictorium vel contrarium formaliter, vel virtute eius de quo deceptio per vnum vel vtrumque medium habebatur, huic planē consonat declaratio subiuncta, Nihil namq; prohibet, eum, &c. Ex qua manifestē datur intelligi, posse aliquem opinari simul ambas præmissas duorum syllogismorū, opposita etiam secundum formā concludentium euidenter, modō alteras ad inuicem non cōparauerit, aduertens firmam earum connexionē ad inferendam huiusmodi conclusionē, Omnem mulam esse sterilem (cuius propositio frequens est hic mentio) quæ, excepto q̄ per inductionē palam sit, hac etiam ratione suaderi potest, Omne animal quod ex diuersorū generū cōmixtione natum est tertij generis, est sterile, & omnis mula est animal, quod ex diuersis generibus, videlicet asino & equa progenitū est tertij generis seu speciei, igitur omnis mula sterilis est. Illius autem sententiæ seu vniuersalis propositiois, Nullum sensibile cum extra, &c. qua conatur verisimile reddere quod præcessit, nimirum fieri, vt nonnunquam vniuersale sciamus, particulare ignorantes, variæ dari solent expositiones. Nos vna contenti erimus, quæ tradit, nullum sensibile singulare à nobis sciri certō & euidenter, seu intuitiuē secundum actum, & in propria forma, quando abest à sensu, hoc est, quando illud non percipitur vllō sensu exteriorū, Vt parietem, quem heri videbas album, & nunc non vides, non potes nunc euidenter & certo scire esse album, quia potuit interea esse destructus, & non extrare, & sic de aliis.

Quid sit in litera deceptio secundum medium & secundū vtrumque.

aliis. Quia igitur de absente singulari huiusmodi, non possimus certam & euidentem habere cognitionem, haud difficulter euenire poterit, vt circa ea singularia decipiamur, retinētes tamen interim vniuersalem scientiam in actu, secundum quam eadem sciamus, sed non in propria forma, aut propriam eorundē scientiam secundum habitū. Et hæc vt fiant apertiora, minusq; lectorē perturbent, distinguit Aristoteles triplicem scientiam, ac etiam ignorantiam alius cuius. Vna est vniuersalis & habitualis. Alia habitualis est, & propria. Tertia actualis, quæ etiam in vniuersalem & propriam similiter subdiuiditur. Sed hæc cum iis quæ statim sequuntur ex supradictis facilem intelligētiā habent. Ostenso hætenus qualiter fiat fallacia secundum opinionē in contrariis seu contradictoriis complexis, & secundum formam, declarat in fine huius capituli, quomodo contingat vel non contingat decipi, circa contraria materialia, ac incomplexa, docēs prius fieri non posse, vt quis alieniatur propositioni, in qua vnum contrarium de altero prædicatur, sicut nec illi, in qua ambo eidem singulari simul attribuuntur. Quum enim ad contraria certum sit naturali saltem necessitate sequi contradictoria, & ad horum prædicationē de eodem consequantur propositiones formaliter contradictoriae, necesse esset, aliquem huiusmodi oppositis simul posse assentiri. Dicit ergo Aristoteles, Qui opinatur bonum esse malum, id est, si quis opinetur bonum esse malum, is opinabitur, q̄ idem scilicet bonum, (vt ipsemet post exprimit) sit bonum & malum. In primis opinatur bonum esse malum ex suppositione, & ex syllogismo factō secundum primam regulam antepredicamentalem, opinabitur bonum esse bonum hoc pacto, Bonum est malum ex suppositione, & per conuersionem simplicem, idem malum est bonum, ergo bonum est bonum. Et quia verificatio consequentis fieri debet pro eodem bono, pro quo verificabatur maior, sequitur quod idem bonum sit malum & bonum, quod est contraria dici de eodem, non tantum cōmuni, sed singulari. In dicto syllogismo Aristotelis malum in secūda propositione addere relationalium identitatis, quam (vt alij) signum vniuersale, eō q̄ concedenti bonum esse malum, necessariō fatendum sit per conuersionē, q̄ idem malum sit bonum, non autē q̄ omne malum bonum sit. Postremō ibi, Sed fortasse non contingit, &c. insinuat quomodo possumus vnum contrarium de altero opinari, nimirum per accidens, & nō per se. Ait enim, Sed fortasse non contingit opinari, malum esse bonū, nisi secundum accidens. Quod declarans subiungit, Multipliciter enim hoc, supple malum esse bonum contingit opinari, sed id alibi diligentius est inquirendum, hoc est, in Ethicis, vbi exactius oportet inuestigare naturam boni & mali. Particulam illam, Per accidens, & (quæ sub hac intelligenda est) Per se, inuenimus à nonnullis addi bono & malo, volentibus bonū per se esse, id quod semper, aut vt in plurimum est bonum, vt virtus, scientia, membrorū conseruatio, &c. Id autē per accidens bonum, quod tantum bonum est in quodam casu seu euentu, vt resectio membri alicuius, propter salutē totius corporis facta. Malum per se dicunt, quod secundum se semper est malum, aut vt plurimum, vt resectio membrorū, proiectio mercium in mare. Et malum per accidens, quod tantum in casu malum est, vt reddere alicui quod suum est, si id sit gladius, quo verisimile est ipsum mox scelus perpetraturū. Item seruare fratrem in vita malum est, si quis in eo casu sit, vt si fratrem seruet, non possit patrem eadem necessitate pressum seruare. Qui igitur opinatur resectionem membri, vbi putruerit, esse bonum, opinatur malum per se, esse bonum per accidens. Et qui censet retentionē talis membri esse malum, id quod per se bonum est, iudicat esse malum per accidens, neq; in huiusmodi opinionibus sit aliqua fallacia contrariæ opinionis, quum talia iudicia vera sint omnia, licet ex eis videantur contraria inferri posse de eodem. Alij, Per accidens, & Per se referūt ad opinari, vt is dicatur per se opinari bonum esse malum, qui rem sub ratione boni apprehēsam, iudicat esse malam in eodem genere. Et ediuersō per se dicatur opinari malum esse bonum, qui rem sub ratione mali apprehēsam, iudicat esse bonum in eodem genere bonitatis. Triplex enim est boni genus, nempe honestum, delectabile, & vtile. Similiter malorū aliud inhonestum, aliud contristatium, aliud inutile seu damnosum. Si quis igitur iudicet, honestum esse inhonestum, delectabile esse contristatium, vtile esse damnosum, & contrā, relatione ad idem facta, & idem inspiciens, per se opinabitur bonum esse malum, & malum esse bonum. Per accidens verō opinari bonum esse malum, est rem, quæ re vera est bona, licet vt sic non apprehendatur, opinari esse malam in eodem genere: aut rem etiam apprehensam quatenus est bona in vno genere, arbitrari esse malam in alio genere: aut rem, quæ secundum vnam circumstantiam bona est in aliquo genere, iudicare esse malam in eodem genere, propter aliam circumstantiam. Exempla sunt, vt si quis acceptionem rei alienæ inuito domino (quæ re vera est inhonesta, licet ab eo sic non iudicetur) censet esse rem honestam aut

Triplex scientia & ignorantia. Vna vniuersalis & habitualis. Alia habitualis propria. Tertia actualis.

Explicatio illius literæ, Qui opinatur bonum esse malum.

Quid per se bonū & malū, & cōtra, quid bonū & malū per accidens.

Aliorū sententia.

Triplex genus boni.

aut medicinale[m] potionem, quæ est utilis sanitati recuperandæ, inutile[m] esse, & noxiam. Item, si quis honestum iudicet esse contristatiuum, vel delectabile esse inhonestum aut inutile. Item, si quis proiectionem mercium in mare ob metum submersionis, iudicet esse vtile[m] simul & damnosam, ob diuersas circumstantias. Et simile accidit de morte propinqui, relinquendis nobis amplam hæreditatem. In huiusmodi opinionibus, quibus bonum per accidens iudicatur esse malum, vel contrâ, non semper est error seu deceptio, quum nonnullas veras esse accidat, vt patet consideranti, & approbat hoc distichon ex Græco versum,

Res vxor grauis est, poterit tamen utilis esse,
Si properè moriens, det sua cuncta tibi.

Porrò non dissimiliter in cæteris etiam contrariis distingui poterit opinio per se vel per accidens vnius de altero. Qui enim opinatur, niuem esse nigram, & coruum esse album, per accidens opinatur album esse nigrum, & nigrum esse album, atq; fallitur. Similiter, qui opinatur Aethiopem nigrum, esse album secundum dentes. & sanum pectore, laborare ex oculis, per accidens, & sine errore opinabitur nigrum esse album, & sanum ægrum esse. Sed si quis simpliciter arbitretur album esse nigrum, aut sanum esse ægrum, is per se opinaretur contrarium de contrario. Sed hoc fortasse (vt inquit Aristoteles) fieri nequit. Prolixiores fuimus in hoc capite exponendò, tum propter obscuritatem, tum ob vehementer vtile[m], vel potius necessariam cognitionem eorum quæ hic tractantur.

Quâdo
couertur
extrema
inter se.

In tertij tractatus caput primum, quod quasdam pro cognoscendis terminorum conuersionibus regulas tradit, annotatiuncula.

AD syllogismum reducturus Philosophus alias argumentationis species, quæ quodam modo imperfectæ sunt, in hoc primo capite quasdam exhibet proponitq; regulas, ad dinoscendam terminorum conuersionem, quæ sunt sex numero, adiecta septima, quæ dicitur esse moralis. Termini ij conuertuntur, qui de se inuicem vniuersaliter prædicantur. Id quod bifariam contingit, affirmatiuè scilicet & negatiuè, vt homo & risibile affirmatiuè recurrunt, ac conuertuntur. Nam quemadmodum omnis homo risibilis est, sic & omne risibile est homo. Homo verò atq; equus negatiuè. Vt enteim nullus homo est equus, ita & nullus equus homo est. Prior terminorum conuersio locum duntaxat habet in syllogismis affirmatiuis. In vtrisque autem & affirmatiuis & negatiuis, locus est vtrique terminorum conuertibilitati. Porrò primæ regulæ hæc est sententia, Si syllogismi affirmatiui vniuersaliter colligenti in prima figura extremitates inter se recurrant, necesse est & medium cum extremitatibus vtraque, assertoriè affirmatiueq; conuerti. Et contrâ, si medium cum extremitatibus conuertatur, necesse erit & extremitates sibi mutuo esse couertibiles. Quod si syllogismus eiusdem figuræ vniuersaliter concludens fuerit negatiuus, sitq; medium in negatiua cum maiori extremitate negatiuè conuertibile, conuertetur negatiuè eadem maior extremitas cum minore extremitate. Quod si in affirmatiua cum minore extremitate affirmatiuè conuertatur medium, cum eadem negatiuè reuertet ipsa maior extremitas. Idem quoq; accidet, si hæc ambo vnâ coniungantur. Sin verò extremum cum extremo negatiuè recurrat, mediumq; affirmatiuè cum minore extremitate, negatiuè conuertetur medium cum maiore extremitate. Quæ omnia citra magnum laborem ex ipsa possunt colligi litera, Quippe quæ solum duorum meminerit modorum, Barbara videlicet & Celarent. Cæterum textus deductio his exemplis fiet manifestior. Esto in Barbara hic syllogismus, Omnis homo est risibilis, & omne flebile homo est, est igitur omne flebile risibile. Syllogismus maioris conuertentem colligens est huiusmodi, Omne flebile est homo, & omne risibile est flebile, omne igitur risibile est homo. Is autem qui minoris syllogisat conuertentem est, Omne risibile est flebile, omnisq; homo risibilis est, ergo omnis homo est flebilis. Insuper esto in Celarent hic syllogismus, Nullus homo est hinnibilis, omne flebile est homo, nullum igitur flebile est hinnibile, syllogismi conclusionis conuertentem colligentes sunt hi, Omne flebile est homo, at nullum hinnibile homo est, nullum igitur hinnibile est risibile, in modo Camestres, Omnis homo est flebilis, & nullus homo hinnibilis est, nullum igitur hinnibile est flebile. Nam ex vniuersalibus maiore vniuersali affirmatiua, & minore negatiua, licebit vniuersalem concludere negatiua, modò medium cum maiore recurrat extremitate. Tertius autem in Camestres maioris couertentem, inferens est iste, Omnis homo est flebilis, nullum hinnibile est flebile, nullum igitur hinnibile est homo. Hactenus à nobis dictum sit, super prioris regulæ sensu, eò qd obscuritatis non nihil videbatur complecti. Cæterum quinque sequentium regularum explanatione abstinentium esse duximus, eò qd attentiori lectori citra magnam operam queant esse nota. Porrò septimam

septimam moralibus tribuendam actionibus, præcipientemq; de eligendis atq; fugiendis, solent accipere de diuersis oppositis, quorum vnum, alterum non prærequirit, neq; ex eo pendet.

Virtus
Scientia
Sanitas
Diuitiæ

Vitium
Ignorantia
Aegritudo
Paupertas.

Nam Philosophus de iis agit, quorum vtrunq; consistit cum alterius opposito, vt velle concedere, hoc est, quemadmodum Faber explicat, cordi esse regrariari, secum perimitit non regrariari. Item & nolle concedere, concedere. Præterea illam maximam propositionem, quam satis hoc in loco insinuat Philosophus, Magis eligendo opponi magis fugiendum, æquè eligendo, æquè fugiendum, & minus eligendo, minus fugiendum. interpretatur Albertus de iis eligendis, quorum vnum in altero non est. Cuiusmodi

sunt virtus & scientia, quarum illa hac magis est eligenda. Et proinde magis fugiendum erit vitium, quam ignorantia. Idem accidit in sanitate & aegritudine, diuitiis & paupertate. Sed de his hactenus sit à nobis dictum.

In secundum caput, quod de inductionis ad syllogismum reductione agit, scholia.

IN initio proponit de quo dicturus est in sequentibus, nempe quomodo reliquæ argumentationes omnes tanquã imperfectiores & infirmiores, ad syllogisticam formam secundum aliquam prædictarum trium figurarum reduci debeant. Qui sint dialectici syllogismi & demonstratiui (quos in propositione nominat) patebit in sequenti libro, & primo Topico- rum. Per syllogismos autem rhetoricos, intelligit Albertus enthymemata & exempla, quorum vsus paratior est & frequentior apud Rhetores. Cui interpretationi propè consonat ipse Aristoteles primo rhetoricorum libro. Eorum (inquit) quibus probamus, vt & in dialecticis, aliud inductio est, aliud syllogismus. Nam enthymema quidem syllogismum rhetoricum, exemplum verò rhetoricam inductionem appello. Et per argumentationes alias quæcunq; in quauis arte fidem faciunt, intelliguntur inductiones perfectæ, & si quæ restant adhuc aliæ argumentandi rationes. Porrò illud quod ait Philosophus. Et vniuersaliter quæcunq; &c. interpretandum videtur veritatem continere vt plurimum, ita vt rara sit exceptio, ne quis nimium anxie laboret reducendis nonnullis à categoricorum syllogismorum forma multum abhorribilibus argumentationibus, ad aliquam trium figurarum, quales sunt hypothetici syllogismi, & nonnullæ aliæ argumentationes. Constat enim, loqui Aristotelem de figuris categoricorum syllogismorum, ex ea particula quam adhibuit, Per prædictas figuras, &c. Quod si generaliter de cuiuslibet syllogismi siue categorici siue hypothetici figura loqueretur, facilius esset tueri in omnibus quod dicitur. Vt argumentatio à minore ad maius. De omni verbo ocioso quod locuti fuerint homines, reddaturi sunt rationem in die iudicii non uisimi, multo magis ergo de obscœnis sermonibus, & quibus alterius detrahitur bono non mini, reduci poterit ad hunc hypotheticum syllogismum, Si de omni verbo ocioso quod, &c. multo magis ergo de obscœnis, &c. sed de omni verbo ocioso, &c. multo ergo magis, &c. quanquam & hoc ad categoricum etiam syllogismum vt cunq; erat reducibile, hoc modo, Quicquid de verbo ocioso statueretur in iudicio, id de obscœnis sermonibus multo amplius est exigendum, sed de omni verbo ocioso, &c. ergo, &c. Quod sequitur, Omnia enim syllogismo aut inductione credimus, accipere oportet secundum accommodam quandam distributionem de iis solis quibus per argumentationem quampiam præberemus assensum. Sunt enim nonnulla, quibus citra discursum mox assentimur, Vt omne totum maius esse sua parte, Solem luere, si cum intueamur lucentem. Deinde in eadem oratione sub syllogismo intelligendum est enthymema, quod est imperfectus quidam syllogismus. Et sub inductione, exemplum, quod ad illam reducitur, & ex ea efficaciam habet colligendi. Sunt enim enthymema & exemplum, imperfectæ quædam argumentandi species, quæ (vt attestatur Rodolphus libri 2. capite. xiii.) nisi captiosæ sint, & non in speciem tantum, sed verè conficiantur, ad syllogismum ac inductionem semper redigi possunt, Atq; inter perfectas argumentationes & imperfectas hoc interest, quod in istis non modò antecedens, sed & consecutione accidat in dubium vocari. In illis verò solum antecedens. His itaq; generatim præmissis, declarat Aristoteles vno exemplo reductionem inductionis ad syllogismum, ibi, Si ergo inductio, &c. Pro cuius cognitione a pertiore habenda, sciendum est, Aristotelem hic non agere de quauis inductione, sed solum de ea quæ ad syllogismi naturam proximè accedit, quæ est perfecta, probatiua, affirmatiua, & facta sub subiecto ordinatæ prædicationis. In qua reperiuntur tres termini distincti, videlicet maior extremitas seu primum, medium, & tertium.

Quod
aut non
solū dia
lectici
& demō
stratiui.
Qui syllo
gismi rhe
torici.

Rodolphus

Tres termi
ni in induc
tione.

A a

Maior

Maior extremitas. Medium. Tertium.

Maior extremitas dicitur is terminus, qui positione primus est, id est, qui seruato debito ordine natus est de reliquis duobus predicari, vnde & primum appellatur. Medium vero dicitur is terminus, qui est medius positione, id est, qui natus est primo subiici, & predicari de tertio. Tertium vero dicitur terminus, qui natus est reliquis duobus subiici, verbi gratia, sumptis tribus his terminis, corpus, animal, homo, Primum est corpus, medium animal, tertium homo. Caeterum (viti etiam mouet textus) per tertium in definitione inductionis non oportet intelligere quemuis terminum, qui natus est reliquis duobus subiici, sed restringi debet ad aggregatum ex omnibus singularibus contentis sub medio. Nam inductio per omnia fit singularia, vt in hac inductione, Iohannes est disciplinae capax, Petrus est disciplinae capax, & sic de caeteris, ergo omnis homo est disciplinae capax, Maior extremitas est (disciplinae capax) medium (homo) tertium vero aggregatum ex omnibus singularibus sub homine contentis, quae in inductione quidem enumeratur per coniunctionem copulatiuam, copulatiue sumptam, in propositione hypothetica. In syllogismo autem inductiuo per coniunctionem copulatiuam, diuisim sumptam in utraque praemissa, quia praemissae debent esse categoricae. vnde patet, quod in inductione & syllogismo inductiuo sit idem tertium, sed paulo aliter & aliter sumptum. Scio plerisque existimare, quod singularia in syllogismo inductiuo enumeranda sint per coniunctionem disiunctiuam, eod quod vulgo ferè sic reddi soleant praemissae syllogismi inductiuus, quicquid est Iohannes, vel Petrus, vel Paulus, &c. est capax disciplinae, verum falluntur, non attendentes hanc propositionem, quicquid est Iohannes, vel Petrus, vel Paulus, &c. est capax disciplinae, planè huic aequiuale, Iohannes, & Petrus, & Paulus, &c. est capax disciplinae. Vnde etiam, quod habet textus noster, (oportet autem per minorem extremitatem, seu tertium ex omnibus singularibus intelligere disiunctum) Aliter legit Boetius & alij interpretes, videlicet, oportet autem, id est, tertium e singularibus omnibus compositum esse intelligere. Porro, quia inductio ad tertiam figuram reducitur, in qua medium est vltimum positione, minor extremitas media, & maior prima (vt patet ex libro praecedenti) hinc fit, vt tertium reductionis efficiatur medium syllogismi, & medium inductionis minor extremitas, & primum maior extremitas. Imò potius, quia ambo extrema quae in conclusione ponuntur, nata sunt predicari de indiuiduis, quae in syllogismo debent esse medium. Hinc fit, vt inductio ad tertiam figuram reducatur, in qua necesse est terminos sese praedicto modo habere, si propositiones ordinatae sint, vt sit haec inductio, Omnis homo est longaeuus, omnis equus est longaeuus, & sic de caeteris animalibus non habentibus choleram, ergo omne animal non habens cholera est longaeuum, sic ad syllogismum reducitur, Omnis homo, omnis equus, omneque animal aliud simile, est longaeuum, Omnis homo, omnis equus, omneque aliud animal simile, est animal non habens cholera, ergo omne animal non habens cholera est longaeuum, in quo satis patet quae diximus. Sed iam ad definitionem veniamus. Est igitur inductio, quae ostendit extremum de medio per tertium. Definitum accipitur pro inductione perfecta, affirmatiua, probatiua, & facta sub subiecto conclusionis, vt dictum est. Definitio vero sic intelligenda est. Inductio est argumentatio non syllogistica, quae ostendit extremum de medio distributo per tertium, quod constat ex omnibus singularibus sub medio contentis, copulatiue enumeratis. Dico in primis, argumentatio non syllogistica, ad excludendum syllogismum inductiuum, qui etiam ostendit extremum de medio per tertium. Deinde subiuncti (de medio distributo) ad excludendum hanc argumentationem, Iohannes est risibilis, Petrus est risibilis, & sic de caeteris, ergo aliquis homo est risibilis. Tertio, addidi (per tertium quod constat ex omnibus singularibus, &c.) quia tertium alioqui appellari potest quiuis terminus positione tertius, sed hoc loco est peculiariter restringendum ad aggregatum ex omnibus singularibus contentis sub medio. At quia plerunque infinita singularium multitudo distinctim enumerari non potest, solemus, compluribus eorum recensitis, adiacere clausulam, & sic de caeteris, vel aliam aequipollentem, vt hic Philosophus legit, & ille, & sic de caeteris, ergo omnis Philosophus legit. Neque hoc stultum est dictum, vt vult Valla, Nam si (inquit) hoc constat, quid attinet concludere, ergo omnis Philosophus legit. Cui responsum sit, conclusionem inferri, vt respondens expresse vniuersalem propositionem cofiteatur, cuius non audebat vlli singulari dissentire. Pari sane ratione de syllogismo euidenti quaereret, si praemissas concedit aduersarius, quorsum attinet conclusionem inferri? Quod si roges, quomodo excludatur inductio non probatiua? Respondendum, quod ostendere & probare eadem sint, & ideo inductio quae non probat etiam non ostendit. Ibi, Syllogismus autem huiusmodi, &c. Ponit Aristoteles triplicem differentiam inter syllogismum inductiuum, & alios syllogismos, qui per medium concludunt, tanquam per terminum inferentem seu medium syllogismi. Prima est syllogismus indu-

In inductio- ne & syllogismo indu- ctiuo est idem tertium.

Definitio in- ductionis. Sensus defini- tionis,

Quo exclu- ditur indu- ctio non pro- batiua. Responso. Triplex dif- ferentia in- ter inducti-

Inductiuus est ostensiuus primae & immediatae propositionis, qui vero per medium concludit, solum est ostensiuus mediae propositionis. Secunda est, inductio, seu syllogismus inductiuus (Nam de his idem est iudicium) quodammodo opponitur syllogismo, qui per medium concludit, quia inductio concludit extremum de medio per tertium. Dicitur vero syllogismus concludit extremum de tertio per medium, igitur medium & tertium transuerso oppositoque ordine sese habent in inductione & syllogismo, qui per medium concludit. Tertia diuersitas est, syllogismus qui per medium concludit, est natura prior & euidetior, id est, procedit ex praemissis natura prioribus ac notioribus conclusionem, Inductiuus autem est nobis notior, id est, procedit ex praemissis nobis notioribus conclusionem, sed non natura. Pro quarum differentiarum intellectu sciendum est in primis, quod isti termini, extremum, seu primum, & tertium, sumuntur hoc loco, sicut superius descripti sunt, in sua generalitate: vnde cum dicitur, quod syllogismus inductiuus ostendit extremum de medio per tertium, per medium non oportet imaginari medium syllogismi, quia omnis syllogismus ostendit conclusionem per suum medium, sed oportet intelligere terminum positione medium. Nam in syllogismo inductiuo, medium syllogismi est tertium ac vltimum positione, sicut dictum est. Medium vero positione, est minor extremitas syllogismi. Deinde annotandum est, quod propositio immediata (sicut docet Aristoteles quinto tractatu primi libri Posteriorum) sit propositio necessaria, cuius praedicatum immediate inest subiecto, id est, inter cuius praedicatum & subiectum nullum est medium, vt animal rationale est risibile, homo est animal rationale. Dico necessaria, quia licet contingentes interdum immediate appellentur (vt capite vltimo primi libri Posteriorum.) tamen hoc loco puto solum esse sermonem de necessariis, quae sunt principia demonstrationum, quia haec vltimo capite secundi Posteriorum dicuntur peculiariter debere cognosci in inductione. Mediata vero est, cuius praedicatum mediate inest subiecto, seu inter cuius praedicatum & subiectum datur medium, vt homo est risibilis. Medium autem appellatur terminus, qui necessario & ordinatè de subiecto predicatur, & similiter predicato subiicitur, vt animal rationale medium est inter hominem & risibile, quia dicto modo de homine predicatur, & risibili subiicitur. Tertio obseruandum est, quod quanto praedicatum alicuius propositionis est subiecto vicinius, tanto manifestius ac euidetius ei comperit, quanto vero magis distat, tanto obscuriorem constituit propositionem. Ex quo patet, quod omnis propositio immediata sit primo vera, nullamque habeat natura priorem aut notioerem, per quam possit syllogisticè concludi, vt patet ex his quae de inuentione medij tradita sunt libro superiore, & ideo si quo modo probari debeat, necesse est id per tertium fieri in tertia figura, quod magis distat a praedicato quam medium. Nam secunda figura affirmatiuam non concludit, de qua sola hic disputatio est. Omnis vero propositio mediata potest in prima figura ostendi per duas praemissas natura priores ac notiores conclusionem, quia praemissae constituuntur ex medio vtriusque extremorum iuncto, quibus semper vicinius est euidetiusque iungitur, quam extrema inter se. Ex his facile est intelligere triplicem differentiam superius expolitam. Nam licet syllogismo inductiuo possint concludi propositiones probabiles, aut mediatae, vt Iohannes est risibilis, Petrus est risibilis, & sic de caeteris, ergo omnis homo est risibilis, tamen quia propositio immediata non potest euidetius ostendi quam syllogismo inductiuo, hinc fit vt hic syllogismus peculiariter dicatur ostensiuus primae & immediatae propositionis. Qui vero per medium est syllogismus, semper ostendit propositionem mediatam, quanquam non solum inductiuus etiam mediatam ostendere queat. Secunda diuersitas superius satis explicata est. Tertia vero etiam ex dictis patet, quia syllogismus qui per medium concludit aut ex primis & immediatis, quae natura notissima sunt, concludit mediatam: aut ex minus mediatis, ac proinde natura notioribus, concludit mediatam minusque notam. Inductiuus vero qui concludit immediatam, semper procedit aut ex ambabus praemissis mediatis minusque notis natura, aut altera. Caeterum, quia per tertium ostendit quod componitur ex singularibus, quae nobis sunt notiora, hinc fit, vt syllogismus ipse ex nobis notioribus procedat, sed de his haec tenus.

onè seu syllogismu inductiuu, & syllogismu, qui per mediu concludit Prima. Secunda. Tertia.

Mediata propositio. Mediū quid

In qua figura ostendit propositio mediata.

In tertium caput, quod est de exemplo, adnotatio.

Quoniam hoc capite determinat Aristoteles de tertiae argumentationis specie, quae dicitur Exemplum (Graeci paradigma appellant) ostendens quo pacto ad syllogismum mediante inductione imperfecta reducatur, operæ pretium est praemittere aliquot Exempli acceptiones ad hunc locum facientes, necnon quorundam terminorum, in quibus cardo totius negotij versatur, descriptiones. Accipitur ergo trifariam exemplum, si Alberto Magno credimus, aliisque pluribus. Primo modo proprie, vt sit argumentatio, in qua ex vno particulari infer-

Exemplū aut est. Triplex exempli acceptio secunda Albertum Prima.

tur aliud sub eodem vniuersali contentum. Huius post sequitur descriptio, Estq; à Boetio in secundo libro de differentiis topicis, hoc modo definitum. Exemplum est, quod per particulare propositum, particulare quoddam concedit ostendere, Vt Gracchus à Scipione est interfectus, ergo Catilina erat à Tullio consule occidendus. Secundò, capitur exemplum improprie, pro imperfecta inductione, ad quam reducendum est exemplum proprie dictum, priusquam possit ad syllogismum reduci. Ea est, cum ex vno particulari, vel aliquibus, & non omnibus infertur vniuersale. Talis est hæc, Gracchus est occidendus, ergo omnis seditiosus est occidendus, qui hunc syllogismum præcedit, Omnis seditiosus est occidendus, & Catilina est seditiosus, ergo Catilina occidendus est. Tertiò, magis adhuc improprie, pro toto aggregato ex huiusmodi inductione & syllogismo adiuncto, ad quem exemplum proprie acceptum reducitur. Hæc de exempli acceptionibus huc spectantibus. Porro termini describendi sunt quatuor, quibus textus potissimum vtitur, nimirum extremum seu primum, medium, tertium, & simile tertio, inter quæ primum & medium eandem hic sortiuntur significationem, quàm in capite proximè præcedenti, vt id dicatur primum seu extremum, quod semper prædicatur, Medium verò quod primo subiicitur, & prædicatur de tertio. Per tertium autem non sunt intelligenda omnia singularia mediæ copulatiuè aut disiunctiuè sumpta, quemadmodum in inductione & syllogismo inductiuo, sed vnum aliquod singulare sub medio comprehensum, & in exemplo proprie dicto illatum. Simile tertio, est aliud singulare eiusdem mediæ, ex quo in huiusmodi exemplo infertur alterum quod dicitur tertium. Verbi gratia, In litera exemplum proprie dictum est hoc, Thebanos pugnare contra Phocenses est malum, ergo Athenienses pugnare contra Thebanos est malum. In hoc exemplo tertium est, Athenienses pugnare contra Thebanos, quod est subiectum consequentis exempli. Simile tertio, Thebanos pugnare contra Phocenses, quod subiicitur in antecedente. Extremum verò malum, quod vtrobiq; prædicatur. Illa autem duo singularia conueniunt ambo in hoc communi medio, quod est, affines seu finitimos pugnare contra confines, quod non ponitur in exemplo proprie dicto. Quod si aliquoties reperitur à nonnullis exemplo iam prolato adici in hunc modum, quia vtrumque est pugnare confines contra confines, non erit id accipiendum tanquam pars exempli proprie sumpti, sed veluti quoddam probamentum vel signum, quodammodo insinuans reductionem exempli ad syllogismum. Quæ quidem reductio hoc pacto est instituenda. Ex antecedente exempli per imperfectam inductionem inferenda est vniuersalis propositio, in qua extremum de medio enunciatur vniuersaliter, vt Thebanos pugnare contra Phocenses est malum, ergo omnes affines contra affines pugnare est malum. In qua quidem inductione tantum in sunt tres termini, scilicet, extremum, medium, & simile tertio. Concessa autem illa vniuersali, & ostensa ex eo quod dictum est simile tertio, consequenter instituendus est talis syllogismus, Omnis pugna affinium contra affines est mala, & pugna Atheniensium contra Thebanos est pugna affinium contra affines, ergo mala est. Quem quidem syllogismum tres ingrediuntur termini, nempè extremum, medium, & tertium, in toto autem aggregato sunt quatuor. Ex his facillimum erit vnamquamq; exemplarem argumentationem, si bona fuerit, ad syllogismum reducere, mediante inductione imperfecta. Nam initio ex simili tertio, quod erat antecedens exempli, inferetur per inductionem extremum vniuersaliter inesse medio comprehendenti & tertium, & simile tertio. Deinde ex huius inductionis imperfectæ consequente, officium maioris propositionis subeunte, facta subsumptione ipsius tertij sub medio, concludetur conclusio eadem, quæ prius inferebatur ex exemplari argumentatione. Et quia certissimum est. Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequi ad antecedens eiusdem, ideo necessarium erit, ex simili tertio, quod est primum antecedens, sequi tertium quod concluderebatur in syllogismo. Istis sic prælibatis, peruius erit intellectui totus decursus literæ. Et principium quidem præsentis capituli, vbi definitionem quandam omnes ferè positam intelligunt, variè à diuersis sumitur & exponitur. Quibusdam namq; placet, solum hoc esse definitionem, quando medio extremum inesse ostenditur, per id quod est simile tertio. Hi accipiunt exemplum, pro inductione imperfecta, quorū est præter ceteros & Iacobus Faber Stapulensis, sic inquit, Exemplum inductio imperfecta est. Sic enim hoc in loco definitur. Inferius autem alio etiam modo sumetur, vt quod vt particulare ad particulare se habet, quum alterum, per quod alterum ostenditur, notum fuerit, Sic ille. Addunt autem alij, hic definiri inductionem imperfectam, non tam quatenus talis, quàm quatenus ad ipsum reducitur exemplum proprie dictum. Non enim prorsus sunt eadem, exemplum, & inductio imperfecta. Hæc enim definitur ab vno singulari, vel pluribus, non tamen omnibus, ad vniuersale progressio. Aut quando medio extremum inesse ostenditur,

ostenditur per vnum singulare, aut plura, sed non omnia. Vt Cæsar est mortalis, ergo omnis homo est mortalis. hic ignis vrit, & item ille, ergo omnis ignis vrit, qualis sanè imperfecta inductio induit rationem exempli secundo modo dicti, quando singulare assumptum accipit rationem similis cum ipso tertio. Sumitur ergo ab istis definitum, pro huiusmodi imperfecta inductione affirmatiua, facta sub subiecto prædicationis ordinatæ, quatenus per eam reducitur exemplum proprie dictum ad syllogismum. Particula (quando medio extremum inesse ostenditur) excludit enthymemata & syllogismos, quæ ostendunt primum seu extremum inesse tertio, non medio. Et per medium, accipiendum est medium distributum. Subsequens clausula, Per id quod est simile tertio (quæ etiam extendenda est ad numerum pluralem, quemadmodum admonet textus, dicens, Eodem autem modo, & per plura similia, &c.) separat à definitione inductionem perfectam, in qua id quod dicitur tertium, etiam assumitur ad ostendendum extremum inesse medio. Similiter autem excluditur inductio imperfecta, quatenus talis est, eò quod singulare vt singulare assumit, non vt simile est tertio. Et quia Philosophus loquitur de exemplo probatiuo, ideo secundum hos adiunxit in litera, Oportet autem medium tertio, &c. Alij tamen, in quibus est Albertus, accipiunt hoc tanquam partem definitionis traditæ de exemplo tertio modo sumpto, vt hæc sit Aristotelis sententia, Exemplum est oratio, cuius vna parte ostenditur medio inesse extremum per id quod est simile tertio, in qua extremum manifestius inest simili tertio, quàm inest medio, vel ipsi tertio, in reliqua verò primū euidētius inest medio, & medium tertio, quàm primū tertio. Nam alioqui non probabitur per notiora primum inesse tertio, quum omnia quæ nunc dicta sunt, necessaria sint ad illud. Et quamuis non omnia quæ explicuimus habeat textus, sunt tamen sub eo intelligenda. Sub illo enim primū simili euidētius inesse quàm tertio, insinuat idem primum simili euidētius inesse quàm medio. Nam vtrumq; est inferendum. Et sub illo, Medium tertio euidētius inesse quàm primum tertio, intelligendum est primum euidētius inesse medio, quàm tertio. Vtrūq; enim est illatum tertij. Quod dicitur in litera, Huius enim fides ex similibus est, significat assensum huius vniuersalis proloquij, Omnis pugna affinium contra affines est mala, sumendum esse ex vno vel pluribus similibus illi tertio, quod statuitur probandum, scilicet, Athenienses contra Thebanos pugnare malum esse. De bello autem Phocensium aduersus Thebanos, quod infeliciter & calamitosè gestum sit, ducibus eorū Philomeno & Enomao, patet aperte apud Iustinum historiographū in principio lib. 8. Dum sequitur postea, Manifestum ergo est, &c. Ex prius dictis rectè perpenis infert corollarium quoddam, complectens vtrūq; definitionem exempli proprie accepti, cuius reductionem ad syllogismum hoc capite præcipue molitur. Deinde mox annectitur duplex exempli ab inductione differentia, In hoc consistens, quod inductio perfecta ex omnibus singularibus sufficienter enumeratis ostendit primum inesse medio, & reducta ad syllogismum non concludit extremum de extremo suo, hoc est, syllogismus ad quem reducitur inductio, non concludit vnum extremum inductionis de reliquo, sed de medio. Idq; sibi vult auctor, cum ait, Et ad extremum non copulat syllogismum, &c. Contra verò, exemplum, quatenus reducitur ad syllogismum exemplarē, concludit primum extremum de tertio, quod est alterum extremum, per ipsum medium. Et idem reductum ad imperfectam inductionem, non ostendit primum inesse medio per omnia singularia huius. Semper enim relinquendum est saltem ipsum tertium, propter vitandam petitionem principij. Et quemadmodum dictum est de exemplo affirmatiuo, similiter iudicandum est de negatiuo, quomodo in præcedenti capite positum est de affirmatiua & negatiua inductione. Definitio autem exempli proprie dicti, ex corollario prædicto elicita, est hæc. Exemplum est argumentatio, cuius antecedens ad consequens se habet, non vt pars ad totum, neq; vt totum ad partem, sed vt pars ad partem, quando quidem ambo sunt sub eodem, euidens autem alterum. Et est hic sermo de toto vniuersali, quod est per prædicationis cōmunitatem, & parte subiectiua, quomodo Socrates pars est ad hominē, & homo ad animal. Debent autem hæ partes eiusdem esse totius, non quidem necessariò, essentialis, sed vel accidentalis, in quo tamen certum aut saltem probabile est, eas conuenire, quodq; in causa est cur priori conueniat prædicatum in antecedente. Vnde patet, hæc exempla non vera esse, Socrates ambulat, ergo hæc grammatica ambulat. Plato fuit doctissimus, ergo Gorgias fuit doctissimus, Germani sunt candidi, ergo & Hispani. Sed hoc proprium est exemplum, Plato est capax disciplinæ, ergo & Gorgias disciplinæ capax est. Conueniunt namque Plato & Gorgias in eodem toto, scilicet, homine, qui in illo est ratio tota capacitatis disciplinæ. Quod verò postremo adiectum est definitioni, Euidens autem alterum, indicat alterum, antecedens exempli debere esse euidens & manifestum, Alioqui frustra ad probationem ignoti assumeretur. Ad hanc

Exempli atq;
Inductionis
duplex dif-
ferentia.

Deductio est, quando maior est manifesta. autem exemplarem argumentandi formam, pertinere videntur argumentationes ductæ à comparationibus similium & dissimilium, Poetarum fabulis, apologis, paræmiis, parabolis, & id genus aliis, de quibus apud Rhetores.

In quartum caput, quod modos deductionis seu deductiui syllogismi explicat, annotatio.

In huius literæ exordio, duos proponit Philosophus deductionis modos, quæ Græcis *ἔκτα* & *ἰσχυρὴ* dicitur, & quam Politianus nuncupat auocationem. Idcirco autem (teste Boetio) hic de deductione agitur, quod minus communis sit syllogismo, & inductioni, de qua superius determinatum est, quodam modo opposita. Cæterum ex litera facile est, hanc deductionis colligere descriptionem. Deductio syllogismus est, cuius maior manifesta est, & minor dubia, æquæ tamen aut magis credibilis conclusione, aut quæ ex minore mediata est, paucioribus mediis indigens ad sui ostensionem, quàm conclusio. Definitum deductio, præter ea quæ per descriptionem designantur, videtur quodam modo exigere, ut eo syllogismo is coram quo ipso utimur, deducatur, seu disponatur utcumq; ad assequutionem alicuius scientiæ. Nam id planè apparet indicare literæ decursus, dum subinde replicat. Sic enim propinquior erit scientiæ. Porro an scientia propriè hoc loco sit accipienda, id quod insinuare videtur illa literæ portio, Neque si immediata sit, Tunc enim est disciplinæ syllogismus, An generatim pro qualibet vera notione, aliorum esto censura. Quibus insuper discutiendū relinquimus, An deductiui syllogismus à demonstrationis ratione longius discedat, dum ex necessariis progreditur, & abs dialectici syllogismi natura deficiat, cum probabilia accipit, quemadmodum tradit Albertus. Cæterum in descriptione primo loco ponitur, cuius maior est manifesta, quod accipiunt plerique, inter quos est Albertus, pro maiore per se nota, quod an rectè, an secus, simili modo aliorum iudicio committimus. Deinde subnectitur, Minor verò dubia, &c. quæ quidem particula separatur deductio à demonstratione, cuius utraque præmissas necessum est esse euidenter cognitæ, non aut dubias aut credibiles duntaxat. Porro hic occurrit duplex dubitatio. Prior est, an deductiui syllogismus minorè assumat velut dubiam ei qui illam adfert seu opponenti, An ei, quo coram adducitur, id est, respondentis officio fungenti. Quod si posterior us concedatur, erit quoque & dubia conclusio. Quare huiusmodi syllogismo non efficietur quis scientiæ propinquior. Posterior est, Qui fieri valeat, ut minor dubia cum conclusione sit æquè credibilis, aut ea credibilior. Nam huiusmodi credulitas non apparet esse referenda ad minorem secundum se sumptam, sed verius ad illum, qui deductiuo utitur syllogismo. His quàm possumus breuissimè respondendo dicimus, minorè quidem secundum se dubiam esse, verum à syllogisante accipi non ut ambiguum, sed tanquæ concessam, seu cui præbeatur assensus. Quod si conclusioni æquè credatur ut minori, in huiusmodi deductione eueniet principij petitio. Nam ex noto ad æquè notum progredietur. Sin verò minori magis quàm conclusioni credatur, non erit ille defectus, nisi aliunde proficiatur. Verum hæc finitionis pars apparet cum illa finali clausula pugnare, quæ dicit, Quando autem neque credibilior conclusio est minor, neque ipsius pauciora sunt media, non est tunc deductio, nisi dixerimus, hunc allatum locum esse de ea deductione accipiendum, in qua non committitur principij petitio, & largius locutum esse Aristotelem de deductione in ipsa descriptione. Porro particula subsequens, Paucioribus scilicet mediis indigens, &c. hanc admittit difficultatem ac dubitationem. An ad deductionis rationem sit satis, sola ad minorem seu subsumptionem probandam mediis paucitas. Non enim in huius partis ipsius definitionis declaratione meminit Philosophus minoris dubiæ. Sanè apud Albertum & quosque alios commentatores, reperire poterit lector, id quod super dubio minoris assensu dicitur, utriusque parti esse tributum. Sunt insuper & alia quædam, quæ à nobis forsitan desideraret lector curiosus, à quibus omnino duximus esse abstinendum. Nam, teste Alberto, in scientiis artibusque tradendis, nunquam aut rarerè vtuntur auctores deductione. Cæterum reliquum est, ut quàm paucissimis literæ exempla prosequamur. prioris partis iam traditæ finitionis exemplum, ex Platónico dialogo, qui Me no inscribitur desumptum, est hoc. Omnis disciplina est docibilis, iustitia est disciplina, est igitur iustitia docibilis: In quo docibilis nomine, id intelligendum est, quod per experientiam aut alterius doctrinam incrementum potest accipere. Nam hac sola via solemus disciplinas assequi, quemadmodum pluribus in locis sequentis libri Posteriorum Analyticorum testatur Philosophus. Porro exempli secundi sententiæ, alibi a nobis data maiori occasione enucleabitur, nempe ubi explicanda erit ea ratio, cuius adminiculo Hippocrates Chius conatus est tetragonismum circuli quadraturam demonstrare. Cuius demonstrationem affert Georgius Valla capite octauo secundi suæ geometriæ.

In quart

In quartum caput, considerans de instantiuo (ut aiunt) syllogismo, adnotatio.

In huius literæ exordio monstrat Philolophus, quid sit Instantia, à qua suam nuncupationem accipit instantiuus syllogismus, dum ait. Instantia est propositio propositioni contraria, hoc est, contrariè vel contradictoriè opposita. Deinde mox subnectit, quidnam sit discriminis inter instantiam & propositionem contra quam instatur, volens instantiam posse esse & vniuersalem & particularem: Propositionem verò aduersus quam instatur duntaxat vniuersalem. id quod accipies de ea propositione, quæ queat esse præmissa vniuersalis syllogismi, quemadmodum ipsa litera indicat, & contra quam multifariam valemus instare, per vniuersalem videlicet & particularem oppositam, cuiusmodi est sola vniuersalis, non autem particularis propositio. Post hæc in litera, ibi. Fit autem instantia &c. aperit Philosophus, colligenti instantiam, seu instantiuum syllogismum fieri, solum in prima & tertia figuris. Quod inter pretes intelligunt de syllogismo quo alterius propositionis instantiam manifestè colligimus, hoc est, cuius maior per accidens opponitur propositioni contra quam instadum est, eo quod cum eadem eodem termino, aut subiecto, aut prædicato participet, & eidem per se opponatur illata conclusio, perficiaturque huiusmodi syllogismus immediatè regulis maximis: de dici de omni & nullo, aut per expositionem. De qua quidem re sic tradit Iacobus Faber. Quod opposita in solis prima & tertia figuris perficiantur: hoc ideo est, quod vniuersales affirmatiuæ & vniuersales negatiuæ, statim perficiantur in prima figura, per id quod est omni inesse, & nulli inesse: Et particulares & affirmatiuæ & negatiuæ, in tertia figura propter expositionem, In secunda autem figura nullæ enuntiationes perficiuntur, quod neque de omni, neque de nullo, neque expositio, locū in ea ad quippiam perficiendum habeat vllum. Instantia autem quæ fieri potest manifestissima ratiocinatione colligi debet. Quo fit, ut iure sola prima ac tertia figura, omnis perfici debeat instantia. Maxime enim omnium hæc argumentandi formæ claræ manifestæque sunt. Litigiosi cum instare putant, latebras inuolucraque quærunt. Hæc Stapulensis. Proposita igitur vniuersali propositione, aduersus quæ ferenda est vniuersalis instantia, id per primam efficietur figuram, sumpto syllogistico medio in maiore, supra subiectum illius propositionis contra quæ adhibenda est instantia. Quod si particularis adferenda fuerit instantia, id eodem modo manifestèque fiet, instantiuo syllogismo constituto in tertia figura, subsumpto medio sub subiecto eius propositionis, contra quam instandum fuerit. Quæ omnia ex ipsius Philosophi verbis haud difficile possunt cognosci. Quod si in secunda figura instantiuus componatur syllogismus, poterit quidem instantia colligi, sed non satis aperte. Nam in primis maior assumpta, illi propositioni non opponetur per accidens, eoque neque eodem participabit subiecto, neque prædicato. Deinde propositus syllogismus, neque immediatè dictis maximis perficietur, neque per expositionem poterit perfici. Verbi causa. Esto propositio contra quam adferenda sit instantia, omnè hominem esse platanum, in secunda figura in Cesare poterit quis hunc syllogismum constituere. Nulla platanus est animal, omnis homo est animal, igitur nullus homo est platanus. Huius vniuersalis præmissa negatiua, quæ maioris locum obtinet, cum illa propositione non comunicat neque eodem subiecto neque prædicato eodem. Atque proinde illi non est vilo modo opposita per accidens. Huius quoque rei ratio est, quoniam propositionis, contra quæ instatur, prædicatum oportet in maiore subici, & medium quod necessum est esse aliud, prædicari, ob quam rem nequibunt ea maior & proposita propositio, eodem extremo participare. Quod si mox redditū instantiuum syllogismum, per alium manifestum perficere velimus, erit illa negatiua simpliciter conuertenda in hanc, nullum animal est platanus, quæ quidem per accidens illi opponitur quæ dicit, omnè hominè esse platanum. Ob hanc quoque causam in litera dicitur, Amplius & si negatiuè feratur in secunda figura, longa probatione indiget. Ac non oportet instantiam ad alia conuertere, sed manifestam habere alteram propositionem. Post hæc in fine literæ, ibi, Considerare aut oportet & ad alias instantias, &c. agit Philosophus de omni ea argumentatione qua instatur, quam constat communioem esse syllogismo quo instamus. Cuius declaratio facilius est, quàm ut in ea re diutius lectorem detineamus.

In sexti capitis priorem partem, quæ est de enthymemate, annotatio.

EIKΟΣ neutrum nomen apud Græcos, Latine sonat par, decens, consentaneum, seu verisimile. Nam & Cicero in Partitionibus τὰ ἐκτότα, verisimilia vocat. Id hoc pacto ab Aristotele est definitum, aut si (quibusdam creditur) definitione nominis interpretati. Icos est propositio probabilis. Vbi notandum, bifariam intelligi, propositionem aliquam probabilem esse. Vno modo in se, quæ scilicet probabiliter est vera, ut matrem diligere filium suum, omnes homines diligere se amantes, & odisse sibi inuidentes. Huiusmodi probabilia de-

Aa iij

finientur

Instantia autè est propositio. Quid instantia.

Icos autè & signū nō idè ē.

Quid icos designet. Icosis descriptio. Duplicitè dicit aliq; propositio. pbab. Primo.

Secundo. finientur in libro Topicorū. Altero modo dicitur propositio probabilis, facta relatione ad alteram quam infert, estq; ea quæ aliam probabiliter infert, siue ipsa in se probabilis extiterit, siue non. Sic hæc propositiones, Cælius est studiosus literarū, Clitemnestra est mater Orestis, Nunc sol est sub cane, probabiles dicuntur ad istas, Cælius non est voluptuarius, Clitemnestra amat Orestem, Nunc non pluit. In prædicta ergo definitione icoris (omissis aliorū phantasys) commodissimè nobis congruentissimèq; accipi videtur probabile priore modo. Id enim planè consonat ipsius definitionis declarationi mox in litera subiunctæ. Quod enim in pluribus, id est, plerūq; non autem semper & necessariò constat sic factum vel non factum esse, vel nò esse, hoc est, icos. vbi insinuatur paucis, multiplex varietas propositionū contingentū probabilium, quòd nonnullæ sint de præsentis, aliæ de præterito, & vtræq; vel affirmatiuæ vel negatiuæ. Quæ autè de futuro sunt relinquuntur sub illis intelligendæ, omissæ forrassis, propter minus constantem & determinatā in eis varietatis probabilitatē. Neq; enim ita sunt de futuris experientiæ, atq; de presentibus præteritisq;. Consentit hisce lib. v. Fabius. Debet (inquies) nota esse rectè argumenta tractaturo vis & natura omnī rerū, & quid quæq; earū plerumq; efficiat. Hinc enim sunt quæ ἐμὸτα dicuntur. Quod verò aditur in litera, Sic factum, & cæt. admonet, nò solum contingentiam probabilitatemq; accipi in ipsius rei generatione aut euentu, sed etiam in modo generationis atq; euentus. Vt enim contingit & probabile est, homines esse vitiosos, & item homines nasci, sic etiam homines esse vitiosos per intemperantiam, gulam, vel libidinem, ipsosq; nasci cū quinque digitis in vna manu. Sed hæc leuiora fortasse cuiquam videbuntur. Signum (quod Græcis σημεῖον dicitur) sic definitur ab Aristotele. Signū est propositio demonstratiua, vel necessaria, vel probabilis. Per propositionem demonstratiuā intelligimus omnē eam, quæ alterius est probatiua, siue necessariò illam inferat, siue tantū probabiliter. hinc patet, signū ad aliud referri, sicut etiam nomen ipsum satis indicat. Quod sequitur, vel necessaria vel probabilis, ostendit eam propositionem quæ signū dicitur, posse esse vel necessariam vel probabilem in se. Ex quo patet, omne icos relatū ad aliam propositionē quā necessariò vel probabiliter infert, etiam esse signum, non tamen omne signum esse icos.

Quæstio. Quòd si roges, an hæc propositio, homo est animal rationale, sit signū huius, homo est capax disciplinæ, videtur esse respondendū affirmatiuè, quia Aristoteles in sine textus dicit, ea signa esse potissima, quæ sunt positione mediæ, & scire faciunt: tale autè est animal rationale respectu capacis disciplinæ. Sed instabis, hæc propositio, homo est capax disciplinæ, videtur esse alterius prioris signū, ergo prior non rectè dicitur huius signū. Cui respondendum est, non esse inconueniens, quædam esse sibi mutuo signa in diuerso ordine. nam prior propositio est natura notior & manifestior posteriore, & secundum hunc ordinem est signum posterioris. Posterior verò propositio nobis est notior priore, & sic etiam potest prioris signum dici. Post hæc enthymema sic apud Aristo. definitur. Enthymema est syllogismus imperfectus ex icosibus & signis. In nonnullis codicibus desideratur particula imperfectus, sed addendā esse constat tam ex græcis exemplaribus, quàm ex versione Boetiana. Definitū est enthymema probatiuum, ad syllogismū formalem, vel saltem probabilem, reducibile. Syllogismus imperfectus hoc loco vocatur non qui inuidens est, vt libro superiore dicebatur, sed cui deest altera præmissarū quæ certa est aut verisimilis, qua addita, efficeretur formalis syllogismus, aut argumētatio probabilis, syllogismi formā præ se ferens. Hinc Boetius de enthymemate disputans, syllogismū imperfectum vocat orationē in qua non omnibus præmissis antepositis, festinata infertur cōclusio. hac igitur definitionis parte excluduntur in primis omnes integri syllogismi, deinde multæ aliæ argumentationes, quæ speciem quidem enthymematis præ se ferunt, sed non possunt reduci ad syllogismū categoricū per additionem præmissæ veræ, aut probabilis, de quibus postea. De inductione imperfecta dubiū est, an à definitione reijci debeat: nam Arist. in textu pro enthymemate assignat hanc inductionē imperfectā. Pictacus est studiosus, ergo omnis sapiens est studiosus, quæ per additionem minoris reducitur ad syllogismum hoc pacto, Pictacus est studiosus, & Pictacus est sapiens, ergo omnis sapiens est studiosus. Ad quæ videtur respondendū, quòd inductio imperfecta quæ pro antecedente vnicam habet categoricā, nō videtur reijcienda à definitione enthymematis, quia per solam vnius præmissæ additionem efficitur syllogismus. Sed si contineat plura singularia copulatiuè enumerata, quæ in vnā categoricam contrahi debent, vt ad syllogismum reducat, tunc excludenda est à definitione enthymematis, quia non reducitur ad syllogismū per solam additionem vnius præmissæ. Secunda pars definitionis (ex icosibus & signis) sic explicari debet. Enthymema est syllogismus imperfectus, ex icosibus & signis, id est, ex antecedere, quod simul est icos & signum consequentis,

Quo pacto accipiendū sit probabile in icosis descriptione.

Definitio signi. Quid per demonstratiuā propositionē intelligatur. Omne icos est signum.

Responsio. Obiectio. Quidam propositiones sunt sibi mutuo signa. Definitio enthymematis

Syllogismus imperfectus

Boetius.

An inductio imperfecta sit enthymema

Nō ois inductio imperfecta, est enthymema.

Ex icosibus & signis,

consequentis, vel quod est tantum signum consequentis & non icos. Per quā partē excluduntur quæuis argumentationes in quibus antecedens non est probatiuū consequentis. Sed quorū sum adiecit Aristoteles definitioni particulam (ex icosibus) cum sufficiat antecedens enthymematis esse signū consequentis: Vt indicaret, quod quemadmodum syllogismorū alius est demonstratiuus, alius verò dialecticus, sic & enthymematū, aliud constat antecedente necessario, aliud probabiliter tantum. Ibi, Accipitur autè signum tripliciter, ponit Aristor. quandam signorū diuisionem, Pro cuius intellectu sciendum est, hanc dictionem (signum) in hoc textu bifariam sumi. Aliquando enim tota aliqua propositio signum dicitur, in qua significatione sumitur tam in definitione signi, quàm in definitione enthymematis. Aliquādo verò signū capitur pro termino inferente qui in syllogismo quidem semper efficitur medium. In enthymemate verò ex hoc dignoscitur, quòd semper in antecedente ponatur & non in consequente, verbi gratia, in hac argumentatione. Omnis homo est risibilis, ergo Petrus est risibilis, signū seu terminus inferens est homo, qui terminus in syllogismo semper efficitur medium, quo fit vt hi tres termini signum, terminus inferens, & medium, in enthymemate semper eundem terminū designent. Dicit ergo Aristor. quòd signum hoc secundo modo dictū tripliciter accipitur in enthymemate, id est, tribus modis se habere potest ad extremitates quæ in consequente ponuntur. Nam quoddam sese habet vt medium primæ figuræ, Aliud vt medium secundæ, Et tertium vt medium tertiæ figuræ. Loquitur autem Aristor. de signo posito in enthymemate reducibili ad syllogismū constantem ordinatis propositionibus, saltē quoad affirmatiuas propositiones. Nam si propositiones inordinatæ sint, tunc non oportet ipsum signū certam aliquā habitudinem habere ad extremitates. Similiter etiam in negatiuis propositionibus non requiritur ordo inter prædicatum & subiectū, sed repugnantia, vt nullus homo est equus, nullus equus est homo. Illud igitur signum sese habet vt medium primæ figuræ, quod ad extremitates in consequente positas eam habet habitudinem, quā habere debet medium primæ figuræ. Illud verò vt medium secundæ, quod eam habet habitudinem ad extremitates, quā habere debet medium secundæ, & tertiæ similiter. porro quā habitudinem ad extremitates in consequente positas habere debeat medium per singulas figuras, dictum est libro superiore, cum de inuentione mediū tractaretur. Nam medium primæ figuræ in modis affirmatiuis debet ordinatè prædicari de minore extremitate, & maiori ordinatè subijci. In negatiuis verò debet quidem ordinatè prædicari de minore & repugnare maiori. Nam de modis inordinatè concludentibus, quæ minorem admittunt negatiuā, nullus ibi sermo est. Medium verò secundæ figuræ in affirmatiuis quidem syllogismis, qui valde sunt infirmi, debet ordinatè prædicari de vtræq; extremitate, vt omnis pariens est pallida, hæc mulier est pallida, ergo peperit. In negatiuis verò medium ordinatè prædicatur de altera extremitate, alteri verò repugnat. Similiter medium tertiæ figuræ in modis affirmatiuis vtrique extremitati ordinatè subijcitur. In negatiuis verò subijcitur ordinatè minori & repugnat maiori. Nam minore negatiua nihil sequitur. Ex his patet, nullum signum in enthymemate affirmatiuo positum, posse ad plura huius diuisionis membra pertinere, sed si in negatiuo ponatur, fieri potest vt ad primū & secundum membrum pertineat. Nam quæcunq; enthymemata ad Celare & Festino reducuntur, possunt indifferenter reduci ad Celarent & Ferio, per conuersionē præmissæ negatiuæ, cuius termini non ordinem sed repugnantiam inter se habent, vt hoc enthymema, temperantia est virtus, ergo non est vitium: sic reducitur ad primam figuram, nulla virtus est vitium, temperantia est virtus, ergo non est vitium. Ad secundam verò sic, nullum vitium est virtus, temperantia est virtus, ergo temperantia non est vitium. In reliquis verò membris, vt in primo & tertio, item in secundo & tertio non potest idem signum sub pluribus contineri. Nam in prima & secunda figura semper necesse est medium de altera extremitatum ordinatè dici, siquidem in prima minor propositio debet esse affirmatiua in qua medium prædicatur. In secunda verò figura mediū semper prædicatur, Verum in tertia figura medium nō potest de aliqua extremitate ordinatè dici, sed potius subijci. Deinde verò, ibi. Si vna igitur sumatur, & cæt. apertè differentiam ponit inter enthymema & syllogismū, quòd hic duas assumat in antecedente propositiones, Illud verò vnicam. Quare non possumus accedere illorum sententiæ, quibus (vt narrat Rodolphus) persuasum est, Aristotelem non discreuisse forma argumentandi à ratiocinatione seu syllogismo enthymema, sed certo tantum rerū genere constare voluisse, vt sit in verisimilibus & signis. Quam variè incertèq; vtratur hoc nomine & consimilibus diuersi rhetores, non magnopere refert nostrā, quibus Aristotelis insequi vestigia propositum est ac præfinitū. Quare illud ex quinto Quintiliani libro petatur. In exemplo textus vbi

Quæstio.

Responsio.

Diuisio signorum.

Definitio signi, dupliciter sumitur.

Terminus inferens signū & medium semper incidunt in eundem terminū. Signū tripliciter in enthymemate sumitur.

vbi nos habemus ambitiosi, Græcè est φιλότιμοι, quo nomine significantur ambitiosi & magno studio conantes quippiã efficere, gloriosi, & magnifici. His igitur qui magnificentia præditi sunt, verè cõpetit liberalitas, vt in Ethicis traditur. Ambitiosis autè non nisi vmbra quædam & apparentia liberalitatis. Dant enim quibus non oportet, & propter quod non conuenit. Post assignatur discrimen quoddã inter syllogismos ad quos enthymemata iam ab ipso assignata reducuntur, quod ille syllogismus primæ figuræ, ad quem enthymema cuius signũ se habebat ad extremitates, vt eiuidem figuræ mediũ, est insolubilis, id est, irrefragabiliter cõcludit, vt nulli sit tergiuersationi locus, si modò ex veris procedat. Qui verò per tertiam fit figuram syllogismus, est solubilis, etiam si tam præmissæ, quàm conclusio veræ præmittantur. Non enim potest vniuersalem conclusionem concludere ad rem, id est, efficaciter, violentè, necessariò atq; formaliter, quomodo ille qui in prima instituitur figura, quod tamen conatur efficere. Similiter qui per mediam secundamq; figuram fit, semper & omnino solubilis est. Nunquam enim fit syllogismus verus & necessarius ac formalis sic se habentibus terminis, id est, medio affirmatiuè prædicato de ambobus extremis. Nam nec vniuersalem nec particularem conclusionem, necessariò & formaliter colligit huiusmodi dispositio præmissarum, quum interim illæ quæ in tertia figura erant ordinatæ, particularem potuerint inferre, nempe quod aliquis sapiens sit studiosus. Sed hic cauendum est, ne quod modò dicitur, ad alia enthymemata, quàm quæ exempli gratia ab autore supra sunt prolata, & quæ his consimilia sunt, extendamus. Sunt enim pleriq; ad quos enthymemata reducuntur syllogismi secundæ & tertiæ figurarum, necessarij & formales: & rursus deprehenduntur primæ figuræ syllogismi solubiles, ad quos probabilia quædam enthymemata reduci possunt. Vt non difficile fuerit docere exemplorum cõplurium testimonio. Circa finem subiungit, aut potius ex præcedentibus infert Aristoteles, quandam signorum diuisionem, verbis duntaxat & maiore quadam explicatione ab ijs quæ prius dicta sunt, diuersam. Ea est, Signorum aliud est medium, Atq; hoc, prodigium meretur vocari: eò q; scire, id est, certò cognoscere faciat, & non solum verisimiliter. Tale autem est medium primæ figuræ, quod propriissimè & principaliter inter omnium figurarum terminos, mediij appellationem obrinet, quia solum inter extremitates continetur, vt patuit in priore libro Priorum Analyticorum, quum de figuris ageretur.

Syllogismo rû ad q̄s enthymemata ab Arist. alata reducuntur diuersitas.

Signorũ diuisionis in litera positæ explicatio.

Deenthymemati ad syllogismos reductione variatq; ac multiplici enthymemati diuersitate. De reductione enthymematum. Terminus inferens. Terminus illatus. Terminus cõmunis. Nõ ois argumentario cõstitas duabus propositionibus & tribus terminis est enthymema. Quæstio. Responso. Quando maior & qñ minor propositio desit in enthymemate.

Quæstio,

Alia verò signa omnia, quorum enthymemata ad reliquas figuras reducuntur, tantum signa, & non media propriè, neque prodigia sunt dicenda, quia extra extremitates collocantur, & non faciunt scire, hoc est, non necessariò certoque colligunt, maxime si eiuidem fuerint, qualia sunt superius exemplorum gratia prolata. Superest, vt quod hucusque distulimus, de reductione enthymematum ad syllogismos integros per additionem expressam alterius præmissæ, quæ quodammodo in mente seruabatur concepta, dicamus. Præmittendum est igitur, omnem syllogismum constare duabus tantum præmissis & tribus terminis, vt intelligamus, omnem argumentationem quæ per additionem vnus præmissæ ad syllogismum reducitur, duabus duntaxat categoricis propositionibus posse constare, videlicet antecedente & consequente, ac tribus terminis, è quorum duobus, nempe inferente & illato semper constituetur præmissa addenda. Terminus inferens dicitur, qui in antecedente tantum ponitur, quem superius diximus in enthymemate quidem esse signum, in syllogismo verò ad quem enthymema reducitur, medium. Terminus verò illatus est, qui tantum in consequente reperitur. Reliquus verò qui tam in antecedente quàm consequente reperitur, vocatur terminus communis, ex quo non potest confici præmissa addenda, quia alioqui idem terminus poneretur in vtraque præmissa syllogismi & in consequente. Ex his patet, argumentationes quæ quatuor terminis constant, enthymemata non esse, vt albedo est color, ergo album est coloratum, sed nec omnis argumentatio duabus tantum propositionibus & tribus terminis constans potest ad syllogismum reduci, quia contingit interdum terminum inferentem & illatum, ex quibus faciendæ esse præmissa affirmatiua, inter se disparatos esse, ac proinde non posse constituere veram propositionem affirmatiuam, vt ædificator est excellens, ergo domus quam fecit est excellens. Et similia a causa vel ab effectu, & ideò talia argumenta solum reducuntur ad syllogismos hypotheticos, de quibus postea. Aliud esset, si addenda esset, negatiua præmissa, quia tunc oporteret terminũ inferentè & illatũ inter se repugnare. Quod si roget quispiam, quomodo possimus cognoscere, an maior, an minor desit propositio. Dicimus inspiciendũ esse ad cõclusionè, cuius prædicatũ est maior extremitas, subiectũ verò minor. Nam si in antecedente desit prædicatũ conclusionis, tunc deest maior propositio, si verò subiectũ desit, tunc deest minor propositio. Quod si etiam quærat, ad quã figurã reduci debeat quodcuncq;

quodcuncq; enthymema propositũ. Dicimus obseruandam esse signorũ diuisionem superius positã. Nam enthymemata quæ constant signo se habente vt medium primæ figuræ, reducuntur ad primã figuram. Quæ verò constant signo se habente vt mediũ secundæ, ad secundam: & quæ vt tertiæ, ad tertiam: Aut si mauius illud attende, omne enthymema in quo signũ prædicatur, reducitur ad primã aut secundam figurã, non aut ad tertiam, quia medium in tertia semper subiicitur. & similiter omne enthymema in quo signũ subiicitur, reducitur ad primã aut tertiam figurã, non ad secundam, quia medium in secunda nõ subiicitur. Ex quo patet, quod licet idem enthymema possit reduci ad primã & secundam figurã, Item ad primã & tertiam figurã, tamè impossibile est idem reduci ad secundã & tertiam. Sed quæres vltius, dato enthymemate cuius signũ in antecedente prædicatur, quomodo sciri quæat, vtrũ ad primã, an ad secundam figurã reducatur? Respondeo, id facile posse deprehendi ex habitu dine signi ad terminũ illatum, seu ad eam extremitatè quæ in antecedente deest. nam si signum de ipsa prædicari debeat, tunc mediũ in syllogismo bis prædicabitur, fietq; secunda figura, vt mulier est pallida, ergo peperit. Si verò signũ debeat illi extremitati subiici, tunc medium in syllogismo semel subiicietur, & semel prædicabitur, fietq; prima figura, vt Ioannes est homo, ergo Ioannes est animal, Si verò signũ possit indifferenter subiici & prædicari de dicta extremitate, tunc enthymema indifferenter reducetur ad primã & secundam figurã. Exempla sunt argumenta ab oppositis, in quibus præmissa addenda est vniuersalis negatiua, quæ indifferenter conuerti potest: Itè argumenta à conuertibilibus prædicando, maxime si neuter terminus de altero ordinatè prædicetur, vt Ioannes est risibilis, ergo Ioannes est flebilis: Quam reductio huius posterioris semper conuenientius fiat ad primã figuram, quia in secunda figura affirmatiuè nihil formaliter sequitur. Similiter etiam dato enthymemate, cuius signũ in antecedente subiicitur, si ipsum rursus natũ sit subiici termino illato, tunc medium in syllogismo bis subiicietur, fietq; tertia figura, vt Pictacus est studiosus, ergo omnis sapiens est studiosus. si verò signũ natum sit prædicari de termino illato, tunc medium in syllogismo semel subiicietur & semel prædicabitur, fietq; prima figura, vt ois homo est risibilis, ergo Ioannes est risibilis, quod si fortè signũ indifferenter possit subiici & prædicari de termino illato, vt contingit in argumentis à conuertibilibus subiiciendo, tunc enthymema poterit ad primã & tertiam figuram reduci, facile tamen continget alterã reductionè fieri per additionem propositionis inordinatæ. Ex his patet, nullum argumentum à genere ad speciem posse reduci ad tertiam figuram, quia necesse est medium quod est genus in præmissa addenda prædicari, sed prædicando quidem semper reducitur ad secundam figurã, subiiciendo verò ad primã. Similiter, nullum argumentũ à specie ad genus reducitur ad secundam figurã, quia necesse est medium quod est species in præmissa addenda subiici, sed prædicando reducitur ad primã, subiiciendo verò ad tertiam. Patet secundo, omne argumentũ à conuertibilibus prædicando posse reduci ad primã & secundam figurã, & subiiciendo ad primã & tertiam, si modò propositiones inordinatas recipere velimus, in quibus etiam facile inuenientur nonnullæ exceptiones à duabus præcedentibus regulis. Exempla breuitatis causa prætereo, quia à studiosis facile reperientur, qui si pleniorè huius rei cognitionè ad ipsi velint, diligenter animo percurrant omnes locos dialecticos, ac perpendant ex quibus potissimũ enthymemata aut exempla sumantur, & qua ratione vnum quodq; ad syllogismũ reduci queat, vt non solum ex maximis illis dialecticis, quæ pro rudioribus tradi solent, possint discernere argumenta legitima à reprobis, sed etiam ex reductio ad syllogismũ, ad cuius formã exigendæ sunt omnes argumentationum regulæ, vt de eis iudicetur, vtrum legitimæ sint, an non.

In septimum caput, quod pertraçat de naturalium passionum signis, annotatiuncula.

Vius septimi capitis in Græcis codicibus præfigitur hæc inscriptio, *περί τῶν φυσιογνωστικῶν σημείων*, apud Latinos autè, de syllogismo physiognomico, de quo Faber in hunc modũ scribit. Syllogismus physiognomicus est, qui ex signis indicijq; rerum sumitur, quo naturas coniectamus. Est enim physiognomia, coniectatio naturarum ex signis. Vnde physiognomes, naturarũ coniectores, qui certis notis indicijq; res cõminiscuntur atque coniectant, & quorũ affectuum illis potissimũ insit procliuitas. Sic ille. Pro dignoscendis igitur ijs signis, quæ (vt in superioris capitis calce dictum est) sunt verè media & prodigia, quibus medijs locovtuntur & enthymemata & syllogismi physiognomici, proponit Philolophus in huius literæ initio duas suppositiones. Prior, Naturales passiones, cuiusmodi sunt irã, odium, concupiscentiæq; naturales transmutare corpus & animã, id est, ipsum corpus animatũ, fieriq; cũ sanguinis & spiritura corporali motu, quemadmodum aliàs superius est fufius declaratum.

Responso. Enthymema reducitur ad primã & secundã figuram. Enthymema reducitur ad primã & tertiam figuram. Quæstio.

Responso.

Quæ argumenta possunt reduci ad primã & secundam.

Enthymema reducitur qñq; ad primã & tertiam. Nõ quoduis argumentũ potest reduci ad tertiam figuram. Nõ quoduis argumentũ reducitur ad secundã figuram. Argumentũ à cõuertibilibus reducitur ad primã & secundam.

Naturales autè passiones.

Quis syllogismus physiognomicus?

Prior literæ hypothesis.

Posterior

Posterior.
Prius litera
documentū.

Posterior est. Vnius naturalis passionis secundum totā speciem, vnicū esse in corpore signum, Post quas duo subduntur documēta, pro naturalis passionis inueniēdo signo. Prius ibi positum, Quare si aliqua passio, &c. hunc sensum habet. Si aliqua naturalis passio cōpetat aliqui speciei indiuiduæ seu specialissimæ vniuersaliter, nec valeamus certò huius passionis signū coniectare ex eiusdem speciei indiuiduis, attendendum erit ad alterius speciei indiuidua, quibus non omnibus sed aliquibus duntaxat conueniat eadem proprietates ac passio, in quibus respiciendum erit, quodnam sit signum, cuius ratione cognoscamus eisdem indiuiduis illam passionem comperere, quo deprehēso cognitoq; idem asserendum erit esse signum, cur talis passio omnibus illius speciei indiuiduis conueniat, Exemplum proponitur de fortitudinis seu animositatis passione, conueniente omnibus leoninæ speciei indiuiduis, & aliquibus non autem omnibus hominibus, nempe ijs, qui magnas habent summitates, id est, superiores partes, cuiusmodi sunt thorax, humeri, & armi. Cæterum alterius documenti sententia, cum sine labore sit lectori aperta, non est cur eam explicemus, illud nihilominus addentes, per fortitudinem & liberalitatē intelligendas esse, non virtutes morales, sed naturales affectus pronitatesq; quibus inclinatur animalia ad ea repellenda, quæ sibi sunt noxia, & alijs ea quæ sua sunt, comunicanda. Porro cū in litera subsequente, ibi. Possumus ergo naturales passiones, & cæter. dicitur signū recurrere cum maiore extremitate, hoc est, naturali passione, intelligunt nonnulli vt in plurimum veritatem continere, eò quòd existiment hominū quosdam fortes esse, quibus non sint magnæ summitates atq; prominentiæ. Pro maiori huiusmodi signorum indiciorumq; cognitione, hanc ex Fabro subicimus descriptionem, quam existimamus non fore lectori incommodam.

Descriptio signorum, a Iacobo Stapulensi ex Aristotele & Adamantio Physiognomone collecta.

Signa	Naturæ	Signa	Naturæ
CAPVT.			
Magnum	Hebetes Asini	Diuulsa	Fatui Porci
Minutulum	Fatui	LABRA.	
Mediocre	Boni sensus Naturale	Subtilia mollia	Magnanimi Leones
Pineatum cacuminatumq;	Inuerecūdi Iactatores vngui curui	Subtilia dura	Immundi Sues
Erecti capillum	Timidi Passio	Grossa, superius propendulum	Fatui Sues
Plani capillum	Simplices	OCVLI.	
Crispi capillum	Timidi Aethiopes	Subrubentes	Verecūdi Passio
Densi capillum	Praui	Humidi lucidi	Hilares, proborū morū
Crispum in extremo	Boni animi Leones	Lippientes	Temulenti Passio
FRONS.			
Valde parua	Indociles Sues	Lippientes	Sumniculosi Passio
Rotunda	Hebetes Asini	Perparui	Pusillanimi Simiæ
Longa	Adulatores Canes	Permagni	Tardi Boues
Quadrata	Magnanimi Leones	Mediocres	Bonæ dispōis Naturale
Tensa	Adulatores Passio	Concaui	Malitiosi Simiæ
Tranquilla	Mites Passio	Eminentes	Fatui Asini
Seuera	Audaces Leones	Parum concaui	Magnanimi Leones
Demissa	Tristes Passio	Grandiusculi parum concaui	Manfueti Boues
Eleuata	Liberales Leones	Nictantes	Timidi mericulosi Passio
AVRES.			
Paruæ	Scurriles Simiæ	Subrubescētes	Iracundi Passio
Magnæ	Hebetes Asini	Pernigri	Timidi
Flaccæ	Stolidi Asini	Cæsi	Timidi
Moderatæ	Boni sensus Naturale	Nigri flauentes	Boni animi
SVPERCILIA			
Coniuncta	Tristes	Biliofi	Capræ
		Ignei	Iucundi Canes
		Discolores	Timidi Passio
		Cæsi flauentes	Boni animi
		Lucentes	Luxuriosi Galli

Signa	Naturæ	Signa	Naturæ
NASVS.			
Rotundus obtusus	Magnanimi Leones	Aequale	Laudabiles
Aquilinus	Magnanimi Aquilæ	PECTEN.	
Extremitates grossæ	Cœupifices Boues	Osseus acutus	Fortes Masculi
Acutus	Iracundi Canes	Carnosus pinguis	Molles Fœminæ
Sitini	Luxuriosi Cerui	COXAE.	
Patens & apertus	Iracundi Passio	Neruosæ	Fortes Masculi
FACIES.			
Pernigra	Timidi Aethiopes	Carnosæ	Fluxi molles Fœminæ
Peralba	Timidi Mulieres	CRVRA.	
Fusca	Fortes Mediocre	Neruosæ grossa	Fortes
Flaua	Boni animi Leones	Neruosæ subtilia	Luxuriosi
Rufa	Astuti Vulpes	Grossa informia	Inuerecūdi
Rubea	Ingeniosi	CAVILLAE.	
Flammea	Aperti, iracūdi. Passio	Neruosæ informatæ	Fortes Masculi
MENTVM.			
Acutum	Fideles Canes	Carnosæ formes	Molles Fœminæ
COLLVM.			
Pilosa ceruice	Liberales Leones	PEDES.	
Grossum	Fortes	Neruosif cōmēsurati	Fortes Masculi
Longum	Timidi, edaces. Leones	Stricti parui	Molles
Gracile	Debiles Mulieres	Curui vngues	Inuerecūdi Rapaces
Carnosum	Iracundi Tauri	Recti	Laudabiles Naturale
Perbreue	Dolosi Lupi	CORPVS.	
Moderatum	Magnanimi Leones	Perparuum	Ingeniosi, acuti
DORSVM ET SPONDILES.			
Cum pilo	Inuerecūdi Bestiæ	Prægrande	Tardi
MANVS.			
Copulati digiti	Immundi Sues	Medium	Sapere optimum
Curri & Crassi	Temerarij & immanes	Incōnēsuratum	Astuti
Vngues lati albi subrufi	Viriles	Commēsuratum	Fortes
Angusti oblongi	Feri	Leues carne	Apti sapere
Obliqui	Impudentes rapaces	Molles fluxi	Obliuiofi
Exigui	Veteratores	Duri	Hebetes
PECTVS ET VENTER.			
Cum pilo	Instabiles Aues	MOTVS.	
Glabra & sine pilo	Inuerecūdi Mulieres	Percitus	Inconstantes
Pectus amplum & compactum	Fortes Leones	Segnis	Hebetes
VMBILICVS.			
Longum a pectore interstitium	Voraces	Tardus	Graues & magnanimi
VOX.			
Fortis	Graues, iniuriosi Asini	TRAC.	
Grauis in acutum finiens	Timidi querulosi Boues		
Grauis moderata	Fortes Canes		
Mollis sine intēsiōe	Manfueti Oues		
Acuta fortis	Iracundi Capræ		

ET si, teste Boetio, de syllogismis hypotheticis nihil sit ab Aristotele conscriptum, ne tamen omnino deesse videamur studiosis adolescentibus, quos instituendos suscepimus, Breuiter pauca quaedam de eiusmodi syllogismis subiiciemus, quae & scitu digna, & superioribus disciplinis acquirendis videbuntur magis accommodata. Est igitur enunciatio hypothetica, seu coposita (nam his pro istdem utimur) quae plures habet categoricas principales sui partes simul iunctas, vt si dies est, lux est. Dantur tamen quaedam hypotheticae enunciationes, quae non expressse constant categoricis, sed virtute duntaxat, vt si dies esset, lux esset. Item quaedam etiam alijs copositis enunciationibus constant, quarum exempla breuitatis causa praetereo. Diuiditur autem hypothetica propositio in copulatiua, disiunctiua, conditionale, rationale, & causale. Copulatiua est, cuius partes principales coniunguntur per coniunctionem copulatiua, vt Ioannes studet & Petrus disputat. Disiunctiua, cuius partes principales coniunguntur per coniunctionem disiunctiua, & sic de caeteris. Rursus enunciationum hypotheticarum, alia est affirmatiua, alia negatiua. Affirmatiua est, cuius copula principalis non negatur, siue partibus affirmatiuis constet, siue non, vt si dies est, lux est. Si lux non est, dies non est. Negatiua vero dicitur, cuius principalis copula negatur, vt non si male nunc, & olim sic erit. Non & dies est, & nox est: Non quia Petrus doctus est, ideo bonus est. Principalem copulam voco, a qua propositio suam speciem sumit, & a qua dicitur copulatiua, disiunctiua, conditionalis, rationalis, aut causalis. Porro quia hypotheticis propositionibus tribuitur affirmatio & negatio, hinc fit, vt etiam in ipsis reperiatur contradictoria oppositio, quae ex affirmatione & negatione nascitur, vt haec sunt contradictoriae, si lux est, dies est, & non si lux est, dies est. Item quia Ioannes est prudens, ideo est bonus, & non quia Ioannes est prudens, ideo est bonus. Contraria vero & subcontraria oppositio certam qualitatem requirit, quae hypotheticis non competit, & ideo non reperiuntur in hypotheticis enunciationibus: Sed iam de veritate & falsitate harum enunciationum pauca subiiciamus. Ad veritatem propositionis copulatiuae affirmatiuae, requiritur vtriusque partis veritas, vt ad veritatem huius, homo natus est ad laborem, & avis ad volatum, requiritur veritas vtriusque categoricae, ex qua componitur. At vero ad disiunctiuae veritatem requiritur & sufficit alterius partis veritas. Nam quod quidam veterum sensisse videntur, eam duntaxat disiunctiuam esse veram, quae pugnantibus inter se categoricis constet, eod duntaxat spectare puto, vt intelligamus apud autores non temere disiunctiuas reperiri, quin partes aliquam repugnantiae speciem praeseferant, siue re vera pugnent, siue non. vnde & apud magnos autores interdum reperiuntur quaedam, quarum partes non magnopere pugnant: verum recentiores in disputationibus horum nihil obseruant. Conditionalis affirmatiua est vera, si ex antecedente recte inferatur consequens, id est, si sit bona consequentia, siue partes verae sint, siue falsa, vt si caelum non mouetur, caelum quiescit. Ex quo patet, facile dari conditionalem veram, cuius vtraque pars est falsa, & falsam cuius vtraque pars est vera, his non incommode addi potest, quod omnis vera conditionalis sit necessaria, & omnis falsa impossibilis. Propositio rationalis in se virtute continet copulatiuam & conditionalem, & ideo ad sui veritatem duo requirit, videlicet, vtriusque partis veritatem, & integritatem consequentiae, vt Petrus studet, igitur non dormit. Idem sentiunt quidam de causali propositione, sed falso, quia non semper oportet propositionem causalem esse bonam consequentiam, sed ad veritatem eius requiritur & sufficit vtramque partem esse veram, ac eam partem quae statim sequitur coniunctionem, aliquo modo esse alterius partis causam, siue bona efficiat consequentiam, siue non: vt quia peccasti, punitus es. Nam quemadmodum causarum aliae sunt necessariae, aliae probabiles, & vt in plurimum. Aliae vero arbitrariae, & ad vtrumlibet. Aliae raro & per accidens. Sic & causalium propositionum, aliae includunt necessariam consequentiam, aliae probabilem, aliae nullam, &c. Sunt aliae quaedam hypotheticae propositiones, quarum partes copulantur per aduerbium temporis, similitudinis, aut aliud quippiam simile, de quibus nihil dicimus, quia facile intelligi possunt ex ijs quae de propositione copulatiua diximus: eadem ratione etiam praeterimus, quid ad vniuscuiusque dictarum falsitatem, aut quid ad negatiuarum veritatem requiratur, quia id etiam ex dictis facile intelligitur. Restat igitur, vt ad syllogismorum hypotheticorum explanationem accedamus.

Syllogis-

Syllogismus hypotheticus definitur esse argumentatio, quae ex vna principali hypothetica propositione conclusionem colligit. Definitio videtur esse desumpta ex priori libro Boetij de syllogismis hypotheticis. In quibus (inquit) hypothetica propositio prima est (potest namque & assumptio & conclusio esse praedicatiua) si tantum per vnius hypotheticae propositionis naturam hypothetici & conditionales vocantur. Poterit igitur fieri syllogismus hypotheticus ex sola priore propositione hypothetica, vt si dies est, lux est: sed dies est: ergo lux est. Item ex priori propositione & conclusione hypotheticis, vt si nullum animal est candidum, nullus homo nullusque equus est candidus, sed nullum animal est candidum, ergo nullus homo nullusque equus est candidus. Insuper ex ambabus praemissis hypotheticis & conclusione praedicatiua, vt si homo sit sensibilis, & leo est sensibilis, aliquod animal est sensibile: sed homo est sensibilis, & leo sensibilis: ergo aliquod animal est sensibile. Praeterea ex hypotheticis omnibus, vt si homo sit rationalis, & leo irrationalis, aliquod animal est rationale, & aliquod irrationale: sed homo est rationalis, & leo irrationalis: ergo aliquod animal est rationale, & aliquod irrationale. Porro quod sint syllogismi hypothetici partes, autorum variae sunt sententiae, super qua re ad hunc modum scribit Boetius. Hypotheticos (inquit) syllogismos, alij quinque, alij quatuor, alij tribus constare partibus arbitrantur, quorum mox controuersiam diuidicabo, si prius quibus nominibus talium partes syllogismorum appellentur, ostendero. Quoniam enim omnis syllogismus ex propositionibus textitur. Prima, vel propositio, vel sumptum vocatur. Secunda, dicitur assumptio, Ex his quae inferuntur, conclusio nuncupatur. Cum enim ita dicimus, si homo est, animal est, homo autem est, animal igitur est: ea quidem enunciatio per quam dicimus, si homo est, animal est, propositio vel sumptum vocatur, Ea vero quam huic adiunximus, est autem homo, assumptio dicitur. Tertia conclusio nominatur, per quam ostendimus, esse animal, qui homo fuerit. Sed quoniam saepe euenit, vt propositionis enunciatiae consequentia non sit verisimilis, propositioni saepe adiungitur approbatio, per quam id quod est positum, verum esse monstratur. Assumptio quoque saepe ad fidem per se non videtur idonea, huic quoque iuuamen probationis adiungitur, vt vera esse videatur. Quo fit, vt saepe quinque partes, saepe quatuor, interdum tres hypotheticos syllogismos habere contingat. Nam quinque constabit partibus, si & propositio & assumptio probationibus indigebunt. Quod siue propositio siue assumptio probationum indigebit, quadripartitus est syllogismus. Quod si neutra est approbanda, tripartitus relinquatur: In hac vero sententia & Marcus Tullius esse deprehenditur. In Rhetoricis enim, syllogismos quosdam in quinque partitos esse, quadrupertitos alios confirmat. Quibus vero talium syllogismorum non placet partes vltra ternarium numerum propagari, si propositionum probationes ad assumptionum non putant in syllogismi partibus ponendas: Neque propositionem de qua syllogismus potest existere, cui non consentit auditor. Quod si per se dubia est, quae propositioni dubiae adiungitur faciens fidem eidem, cui adiungitur propositioni, facit vt idonea sit syllogismo. Ac per hoc tunc incipit esse syllogismi propositio, cum talis per probationem redditur, vt ex ea aliquid colligi possit. Tunc vero aliquid colligi potest, cum probationis auxilio poterit ab auditore concedi. Quocirca membrum quoddam, & quasi fulsumentum dubiae propositionis vel assumptionis probatio esse videtur, non pars etiam syllogismi: Sed nostra sententia ijs potius accedit, qui tribus partibus constare eum pronunciant. Etenim quaelibet probatio, quae vel propositioni vel assumptioni copulatur, propositionis esse vel assumptionis probatio dicitur. Cum igitur non ad syllogismum, sed ad propositionem vel assumptionem referatur, cuius est probatio, non oportet eam syllogismi proprie partem videri. Nam illud quod obijci potest, nullus ignorat, quod partium partes, etiam totius partes esse dicantur, sed plurimum refert, vt ipsae sint primitus partes totius: An in secundarum partium postremitate ponantur. Amplius, si sit per se nota probabilis propositio, totus syllogismus probatione non indiget. Quod si per se propositionis nulla fides est, necesse est vt ea propositio quodam velut testimonio probationis indigeat. Non igitur syllogismus probatione, in eo quod syllogismus est indigebit: sed propositio, si fide propria destituta sit. Idem etiam de assumptione dici potest. Quare manifestum est, eorum sententiam proponendam, quod syllogismus tribus partibus tantum iungitur. Praeterea si quae propositio probationis indigeat, vt eam vera fides sequatur, aliquo demonstrabitur syllogismo: Quocirca quidem fieri potest, vt recte syllogismus, pars syllogismi simplicis esse dicatur. Ipsam enim probationem propositionis, syllogismum vel ex syllogismo esse necesse est, haecenus admodum pulchre Boetius. Ex quo patet, quod quemadmodum syllogismus categoricus proprie duabus

Syllogismus hypotheticus.

Quot sint partes syllogismi hypothetici. Boetius.

constat præmissis & conclusione: sic & hypotheticus. si verò dictis præmissis etiam suæ probationes adiungantur, tunc videbitur quidē syllogismus pluribus constare præmissis, quàm durabus, sed re vera non constabit, quia probationes adiunctæ nō sunt partes syllogismi, sed constituant nouā argumentationē. Diuiditur syllogismus hypotheticus in conditionalem, copulatiuū, & disiunctiuū. Conditionalis dicitur, cuius prior præmissa est conditionalis. Copulatiuus, cuius prior propositio est copulatiua, &c. Conditionalis duobus fit modis, quorū prior ab antecedentibus dicitur, Altera consequētibus. Syllogismus ab antecedētibus ad hunc fit modum, Si homo est rationalis, homo est capax disciplinæ, sed homo est rationalis, ergo homo est capax disciplinæ. Syllogismus verò a consequētibus nihil aliud est, quàm argumentatio ab opposito contrario vel cōtradictorio consequentis ad contradictoriū antecedentis. Nam ad contrarium antecedentis nō semper valet argumentatio, vt si homo est quadrupes, homo est brutū, sed nullus homo est brutum, ergo nullus homo est quadrupes. Prior modus omnī iudicio perfectus est & euidens, vnde & vltimo capite primi Priorū Analyticorum nullam habet probationem: sed posterior est imperfectus. hinc dicto loco primi Priorum ad hunc modū probatur ab Aristotele. Primū ergo, q̄ ad oppositum consequentis sequatur oppositū antecedentis, ex hoc manifestum est, quia cuiuslibet ex necessitate inest antecedens vel eius oppositū, sed cui inest oppositum consequentis, huic non inest antecedens, cum antecedens inferat consequens, quod repugnat suo opposito, ergo oppositum antecedentis sequitur oppositum consequentis. Nec est q̄ quis cauilletur, hanc probationem consequentis terminorum duntaxat esse accommodatā: quia simili planē ratione confici potest probatio pro consequentis propositionum, hoc modo, quolibet tempore necesse est antecedens vel eius oppositum esse verum, sed quando oppositum consequentis est verum, tunc antecedens non est verū, quia antecedens infert consequens quod repugnat suo opposito, ergo oppositum antecedentis sequitur ex opposito consequentis. Addunt etiam tertium modum, quē a repugnantibus vocant, secundum quē (posita conditionali negatiua vera ex ijs partibus constante, quæ ita inter se pugnant, vt vna posita altera tollatur, & contra, vna ablata altera statuatur) ex positione antecedentis colligitur ablatio consequentis, & ex antecedentis destructione consequentis positio: & contra, ex positione consequentis antecedentis destructio, & ex eius destructione antecedētis positio, vt non si dies est, nox est, sed dies est, ergo nox non est. Item, Non si dies est, nox est, sed nox est, ergo dies non est: verū hi videntur præmissam illam conditionalem, Non si dies est, nox est, accipere quasi huic æquiualeat, si dies est, nox non est, ac proinde cum sic colligunt, non si dies est nox est, sed dies est, ergo nox non est, incidunt virtute in primum modum superius positum. Si verò sic. Non si dies est, nox est, sed nox est, ergo dies non est, incidunt in secundum.

Diuisio syllogismi hypothetici. Syllogismus conditionalis

Syllogismus copulatiuus.

Syllogismus disiunctiuus.

Copulatiuus syllogismus duobus fit modis. Prior est, quando ex positione alterius partis propositionis copulatiuæ negatiuæ, infertur destructio alterius, vt nō & dies est, & nox est, sed dies est, nox igitur non est, vel nox est, igitur dies non est. Alter est, cum contra ex destructione alterius partis infertur alterius constructio, vt non & dies est, & nox est, sed dies non est, igitur nox est. Addunt quidam tertium, a negatione alterius partis copulatiuæ affirmatiuæ ad negationem totius, sed non videtur esse magni momenti. Is verò modus, secundum quem a veritate totius copulatiuæ, ad veritatem alterius partis progredimur, videtur non esse syllogisticus, quia non habet sumptionem. Porro disiunctiuum syllogismum duobus etiam modis fieri tradunt. Prior est, cum ex positione alterius partis interimitur reliqua, vt aut dies est, aut nox est, sed dies est, ergo nox non est. Verū hic modus solum habet locum in disiunctiuis, quæ constant partibus repugnantibus in veritate. Aliter est, cum vna pars disiunctiuæ tollitur, vt altera pars affirmetur, vt Petrus aut dormit aut vigilar, sed non dormit, ergo vigilar. Hæc de syllogismis hypotheticis breuissimè dicta sufficiant, si cui fortè inceserit libido plura de his cognoscendi, legat Seuerinum Boetium, qui duobus libris in finitos propè horum syllogismorum modos est persecutus, magno quidem studio ac diligentia, sed nescio an pari fructu, maximè pro discipulorum turba, quam nos instituentiam suscepimus.

FINIS.

IN LIBRVM POSTERIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS. PROOEMIUM.

Propositio inscriptionis huius libri, ex prooemio Priorum petēda est, & in memoriam reuocanda. Subiectum autē scientiæ huius seu materia, quā docet præfens opus, citra controuersiam est Demonstratio, hoc est, syllogismus demonstratiuus. Neq; hic quicq; retulerit, an demonstratiuus syllogismus vera sit species syllogismi, an tantum minus cōmune ac pars in modo, hoc est, aggregatum ex subiecto & accidente, de qua quidem re alibi fortassis certius quiddam determinabitur. Nam in scientia subalternata (qualem constat hanc esse ad ipsam logicam) nihil prohibet, subiectum esse eiusmodi, vt ex infra dicendis patebit. Propria vero passio subiecti, est generatiuum scientiæ. Cum ergo tractationi huius voluminis subiecta sit demonstratio, quæ est proculdubio perfectissima specierum syllogismi, vt quæ necessitati illationis etiam necessitatem materiæ seu partium coniunxerit, cæteris probabilitatē vel apparentiam duntaxat adiungentibus, certum est, optimo iure, & ratione decentissima, post Priorum Analyticorum libros, vbi de syllogismo absoluto tractabatur, succedere & sequi. Habet autem hæc logices portio seu scientia de demonstrationibus magnam utilitatem & momentum in omni scientiarum genere. Nam quum per solam demonstrationem acquiritur scientia, vtendum est sane hac disciplina, demonstrationum naturam rationemq; exprimente, ei qui nouam quampiam scientiam meditatur inuenire, & in lucem proferre, ac in illis quæ olim inuentæ & posteris relictæ sunt, artificium modusq; procedendi scientificus, hac ipsa tanquam certa quadam amussim deprehenditur & agnoscitur, sine qua nemo est, qui se quicquam scire certo possit cognoscere vel affirmare.

Huius disciplina materia.

Ordo.

Utilitas.

Ois doctrina &

ois disciplina.

In primum caput, quod de disciplina ortu atque præcognitionibus considerat, adnotatio.

Quemadmodum in principio secundi huius tradit Philosophus, cuiuslibet scibilis quatuor sunt demonstratiuæ quæstiones, certū inter se habentes ordinem, sine quarū solutiōne, nō potest perfecta rei notitia haberi, scilicet, An est, Quid est, Quia est, & Propter quid est, vt ibidem latius est declarandum. Quum igitur demonstrationem in numero scibilium posuerit, in propositione prooemiali libri primi Priorum Analyticorū, sitq; ipsa huius scientiæ subiectum, neq; ab omnibus concessum sit eam esse, vt qui scientiam omniū conantur tollere, optima sane ratione in primo hoc capite ostendit Aristot. demonstratiuam esse, ex effectu suo proprio, quoniam contingit scientiam in nobis ex præexistenti cognitione generari. Postea quoque reliquis quæstionibus tribus satisfactorius est, vt suis locis indicabitur, sicque (quemadmodum Alexander ait) demonstrando docet demonstrare. Comprehenditur autem præsentis capituli summa in quatuor omnino conclusionibus seu propositionibus, quarū prima prooemij loco posita est hæc. Omnis doctrina & omnis disciplina intellectiua ex præexistenti sit cognitione. Quam ponit contra duas falsas de scientia (quam demonstrationis effectu & finē esse dicimus) opiniones. Vnā Heracliti & hunc sequentium, qui asserēbāt, nihil posse sciri propter rerū ipsarū instabilitatē, vt narratur apud Arist. in quarto Metaphysicæ, vel quia omnia incerta sunt ob latentē veritatem ceu obrutā vel confusam, aut propter naturæ tenebras quasdam, & rerū inter se indistinguibilem similitudinē, quæadmodum dicebant Academici præsertim noui. De his plura desiderans cognoscere, adeat libros Academicorū Cice. & D. Augustini contra Academicos. Alteram Socratis atque Platonis, qui omnium Academicorum parens dicitur. Horum enim sententia aut nihil scimus, aut si quid scimus, id non recenter didicimus, sed prius cogniti reminiscimur, atque ita omnis nostra scientia nihil erit aliud, quàm quædam reminiscencia. Sed de hac re latius dicetur infra. Vtramq; ergo opinionem apertè exclusit Philosophus, statuens aliquam doctrinam & disciplinam, & hanc ex præexistente cognitione non sibi eadem, sed diuersa fieri, tanq; scilicet ex efficiente causa saltē partiali, quā non oportet ad solam sensitiuam notitiam limitare atq; restringere, quum ipse Aristot. in sequentibus manifestè & ex proposito declarat, qualia sint ante cōclusionis doctrinam (de qua ei hic sermo est) præcognoscenda. Accipimus enim doctrinam ac disciplinam, non vt quidam, pro omni notitia intellectus complexa vel incomplexa, apprehensiuam vel indicatiuam, siue versetur circa antecedens siue consequens, (qui quidem sensus licet verus sit,

Littere præcognoscendo. Falsa Heracliti opinio.

Quid illiteræ doctrina & disciplina.

Bb iij

quum

quum intellectiua cognitio sensitiua pręsupponat, non tamen perinde est huc loco consonus, sed pro certa euidentię cognitione, habita de conclusione per sua necessaria principia, aut etiã generalius pro qualibet cognitione vera, vel saltẽ probabilis, quę ratiocinãdo acquiritur. Manifestẽ namq; falsorũ nemo dixerit esse doctrinã vel scientiam. Quod si posteriorẽ sententiam a nobis approbatã amplexus fueris, dicas conclusionẽ literę in eadem probari per inductionẽ. Sin autẽ prior magis arriserit, vt propius ad intentionẽ Aristot. accedens, monstrabitur tibi conclusio bifariam, nimirũ inductione perfecta, in qua assumi videbis particulam, & aliarũ vnaquęq; artium (quę æquipollet illi a Laurentio reiectę & reprobataę, & sic de cæteris) & argumento a simili vel minori, quum etiam argumentationes probabiles syllogisticã vel inductiua formam retinentes, quibus dialectici vtuntur, enthymemata quoq; & exempla, quę rhetoribus ad verisimile persuadendum accommodata sunt instrumenta, ex prius notis concessisq; suã qualemuncq; faciant doctrinã, hoc est, opinionẽ vel fidẽ. Triplex itaq; cognitio, virtute argumentationis & pręexistens cognitionis paritur, scilicet certa & clara, quam scientiam propriẽ dicimus: probabilis & verisimilis seu coniecturalis, quã oratores sectantur, quũ certioribus fortẽ destituti fuerint. Quamobrem autẽ enthymema dicatur hic syllogismus, & exemplum inductio, ex in præcedenti libro dictis manifestũ esse potest. Porro doctrina & disciplina, quę in conclusione copulata sunt, a scientia, & inter se nihil differunt, nisi quod doctrina connotare videtur profectiõẽ a docente, disciplina verò receptionẽ in discente. Quo fit, omnem doctrinã dici posse disciplinã, & non e contrario, omnem disciplinã doctrinam. Huius rei testis est Faber, & ipsa loquitur dictionum ethymologia. Secunda cõclusio, explicans quę & quotuplex sit pręexistens cognitio, ex qua fit doctrina atq; disciplina, nec nõ quę sint pręcognoscenda, ibi ponitur. Dupliciter autẽ necessarium est, &c. & est hæc. Duplex ante illationẽ conclusionis demonstrabilis habenda est pręcognitio, scilicet quia est, seu potius quod est, & quid est id quod dicitur. Pręcognitio quod est, est res qua pręcognoscitur rem esse, vel propositionem esse veram. Pręcognitio verò quid est quod dicitur, est, qua pręcognoscitur quid sit quod per vocabulum significatur. Priorem attribuit Arist. principiis cõplexis ipsarum demonstrationũ, secundam passionibus. ambas verò subiectis, vt patet ex eius exemplis, in quibus est illud principium cõmune seu dignitas, De quolibet est affirmatio vel negatio vera, quod omnem demonstrationem virtute ingreditur, sed non formaliter & explicitẽ, vt postea suo loco dicitur. Et sub hoc intelligendæ veniunt propria principia, nempe præmissæ in demonstrationibus assumptæ, quas non minus oportet pręcognosci esse veras ante scientiæ generationem. Secundum exemplum est triangulus, Accipiturq; hic concretẽ pro triangulari, vt significet passionem cuiuspiam, de qua loqui volunt primũ theorema primi libri geometriæ Euclidis, scilicet, super datam lineam rectã triangulum æquilaterũ constituitur. Ibi enim (autore Roberto Linconensi) non tantũ ostenditur linea in æquilaterum posse euadere, sed & in triangulum. Tertium autẽ, nempe vnitas, ponitur vt subiectũ alicuius passionis. De hac traditur prima propositio in primo Arithmeticæ, quę est hæc. vnitatẽ eius solius numeri, qui proximus est, medietatẽ esse, Addit Boetius. Quare constat, primã esse vnitatẽ cunctõrum, qui sunt in naturali dispositione numerorũ, & eam ritẽ totius quamquis prolixæ genitricem pluralitatis agnoscit. Aliter hæc exempla reperies declarata apud Egidium Romanũ & non nullos alios, nobis in re non magnopere necessaria aut vtili, non est diutius immorandũ. Hoc satis est admonuisse, nõ oportere subiectũ & passionem quę hoc loco ab Aristot. assignantur, ad eandem referri scientiam. Pro pleniore autẽ huius conclusionis intelligentia notandum est, licet quę hic dicuntur ad alia etiam noticiarũ genera forassis aptẽ possent extendi, commodius tamen & congruentius ea ad solas demonstratiuas scientias, hoc est, quę demonstratione pariuntur, & superius doctrinæ disciplinæq; sunt nuncupatæ, applicari, vt pręcognitio hic dicatur non quælibet cognitio alterã præcedens, sed ea tantum, ex qua discursus disciplinalis fit. Deinde supponendum est, conclusionẽ scibilem constare ex subiecto & eius propria passione, tanquam prædicata affirmatiuẽ vel negatiuẽ, notitiã verò illius quã scientiam dicimus, necessario generari ex assensibus duarũ præmissarum, cõpositarum ex illis eisdem duobus terminis & tertio quodam adiuncto qui medium appellatur. Sunt igitur hæc ante scientiam conclusionis demonstratæ pręcognoscenda, sed diuersimodẽ. Verbi gratia, data hac demonstratione, omne animal rationale est risibile, & ois homo est animal rationale, ergo ois homo est risibilis. Subiectũ est homo, passio verò risibile, & animal rationale, medium. Præmissas ergo necnon principia cõmunia, quę demonstrationem formaliter non ingrediuntur, oportet pręcognoscere tantũ priore pręcognitionis genere, nempe quod veræ sint, nõ autem quid

Quid sit discriminis inter doctrinã & disciplinã & scientiam. Secunda conclusio q̄ est de pręcognitionibus & pręcognoscendis.

Quid pręcognitio hoc in loco, quę pręcognoscenda, & q̄ pacto.

Prima principia vnico modo pręcognoscunt.

quid sit id quod significant, cum complexorũ per se non sit definitio, neq; quid rei, neq; quid nominis exponens, sed per accidens duntaxat, videlicet ratione partium suarũ incomplexorum, a quibus suam accipiunt significationẽ. De passione verò est pręcognoscendum quid sit quod dicitur, hoc est, quid per nomen significetur. Alioqui enim non intelligerentur præmissæ, neq; conclusio ipsa scibilis. De subiecto verò passionis dicit Aristoteles, debere pręcognosci, & quid nomen ipsum significet, & quod res per nomen significata existat. Cæterum quid sit, rem per subiectum significatam existere, non satis inter expositores conuenit. Quibusdam sanẽ videtur res per subiectum significata tunc esse, cum est possibilis, aut cum facta non est, sed ex rerum vniuersitate sumpta, siue eius indiuidua semper existant, siue non, vt homo, linea, rosa, & similia. Hi pro ratione adducunt, q̄ scientia omnis abstrahat ab actuali existentia, quę accidit essentiæ rei, quodq; principia demonstrationũ semper debeant esse necessaria, cuius tamen alioqui oppositum accideret, si rosam contingeret esse subiectum alicuius scientiæ. Ab his parum distat alij, dicentes, in scientiis realibus subiectum esse, si eius indiuidua aut semper aut certẽ temporibus suis existant. In scientiis autẽ rationalibus volunt sufficere, subiectum existere secundum esse obiectiuum intellectus, quod an sit verum, aliis discutiendum relinquo. Verũ circa iam dicta existunt aliquot difficultates, quarũ prima est de propria passione. Anne etiam pręcognosci debeat, q̄ res per ipsam significata existat sicut res significata per subiectum. Secunda est de subiecto ipsius proprię passionis, de quo traditur initio secundi libri quod pręcognoscendum sit quid sit, seu quę sit eius definitio, cuius tamen hic nulla sit mentio. Tertia est de medio ipsius demonstrationis, quod in demonstratione potissima semper est definitio ipsius subiecti, quid de ipso pręcognosci oporteat. Ad primam difficultatẽ, omissis quorundam ambagibus videtur respondendum, q̄ de passione quidem oportet pręcognoscere, q̄ non sit res facta. Nam alioqui maior propositio seu principium non pręcognosceretur esse verum, sed quia in demonstratione semper accipitur in modum accidentis, cuius esse est inesse, quod per ipsam demonstrationẽ vt cunq; ostenditur. Subiectum verò etiam si alioqui accidens sit, tamẽ sumitur tanq; res per se subsistens, ac tanquam subiectum, in quo est ipsa passio. Hinc fit, vt Aristoteles dicat de subiecto peculiariter esse pręcognoscendum, in quo est ipsa passio. Hinc fit, vt Aristoteles dicat de subiecto peculiariter esse pręcognoscendum, q̄ sit, non autẽ de ipsa passione. Ad secundam dicendum est, duplicẽ esse demonstrationem. Alteram propter quid & potissimam, cuius medium semper est definitio subiecti. Alteram verò quia est, de quibus infra. In priore demonstratione, ante conclusionẽ semper pręcognosci debet, quid sit subiectum, non autem in posteriori, vnde Aristoteles initio huius libri tradens generales pręcognoscendi modos, qui in omni demonstratione sunt necessarij, huius tertij modi qui demonstrationi potissimæ peculiaris est, non meminit. Ad tertiam verò respondendum est, Eandem esse debere mediũ & subiectũ in hac parte rationẽ. Vt enim præmissis assentire nequeas ignorato subiecto quid significat, & an sit, ita similiter euenire consentaneum fuerit, si circa medium alterutra harum ignorantiarũ laboraueris. Quomodo enim ignorans quid hoc nomine Non scintillans designetur, aut vtrum quippiam sit non scintillans, certò intelliges, & assensu approbabis, quod non scintillat propẽ esse, aut planetas non scintillare. Non est ergo arbitrandum, certum & sufficientẽ numerum pręcognoscendorũ ab Aristotele esse assignatũ, licet modos pręcognoscendi omnes tradiderit. Tertia conclusio ibi tacta, Contingit autẽ cogniturũ, &c. in qua vtunq; tractatur, secundum quem modum prioris, pręcognoscenda sint principia cõplexa, hoc est, præmissæ demonstrationum, est hæc, Demonstratiuẽ cogniturus conclusionẽ, prius tempore vniuersale principium cognoscit, scilicet, maiorem propositionẽ: aliud verò quod particulare est, plerunq; simul tempore discit cum conclusione, nempe minorẽ, per quam maioris vniuersalitas & amplitudo, ad propositũ subiectum applicatur, semper tamen prius natura, quia principij cognitio causa est scientiæ conclusionis. Verbi gratia. Is qui probẽ est in geometricis institutus, longẽ antẽ pręcognouit, omnem triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales, quã sciat hunc singularem triangulum in semicirculo descriptum, tres angulos duobus rectis æquos habere. Verũ vbi inducens, id est, per sensum subsumens, didicerit, hunc quoq; triangulum esse (quę est minor propositio) mox assentietur conclusioni, nempe hunc triangulum habere tres, &c. Addebat autẽ, Plerunq; quia potest euenire, vt cognitio particulari principio, hoc est, minore, iam non in mentem veniat maior, aut hæc inter se non pertractentur, quo posito non sequenter cognitio conclusionis, vt ex alibi dictis manifestum est. Deinde contingit etiam frequenter conclusionẽ cognitam, sed non scitam esse, ante omnis principij pręcognitionẽ. Quod verò in litera subsequitur, Quorundam enim, &c. declaratio est eius quod mox præcessit, simul inducens

Quid cognoscendũ de subiecto. Quid sit subiectũ existere.

Questio. Alia questio

Tertia questio. Responso ad primã questionem.

Responso ad secundã questionem

Ad tertiam questionem responso.

Tertia litera conclusio.

ducens cognouit. vult enim quod singularium simpliciter, quæ scilicet de nullo subiecto dicuntur, hoc modo, nempe per sensum inducendo, est scientia, id est, euidens firmaque cognitio, & vltimum, id est, minus extremum contineri sub medio, non cognoscitur per aliquod medium prius, vt hunc triangulum esse triangulum. Sensus igitur nos docet, neque ad hoc vllum potest medium adduci probatiuum à priori. Licet autem hic tantum meminere Aristoteles ipsum forum singularium simpliciter seu indiuiduorum, quia id satis erat exemplo proposito, non tamen arbitrandum est, non eandem etiam esse rationem in aliis minus communibus, quæ simpliciter singularia non sunt, quum & hæc sub proximis potissimum generibus, sine medio noscantur contineri. Simili modo licet de demonstrationibus particularibus, hoc est, in quibus non est terminorum inter se couertibilitas, potissimum loqui videatur in conclusione, vt ex declaratione colligitur, non negandum est tamen, eam in cæteris quoque veritate continere. Cæterorum huius loci interpretationes, vt Themistij, Alberti, Egidij Romani, ac Fabri, & quodnam discrimen hic inter discere & cognoscere constituerint, prolixitate fugientes, omisimus.

Quarta conclusio assignata illi, Antequam inductio fiat vel syllogismus, &c. est. Priusquam fiat syllogismus aut inductio (& eadem habenda est de cæteris quoque argumentationibus ratio) conclusio quam quis discit, quodammodo est præcognita, scilicet virtute in suo principio, simpliciter verò, hoc est, in propria forma, minimè. Hoc enim nisi dicamus, incidimus in ambiguitatem seu perplexitatem Menonis cuiusdam, Aristippi ac Gorgiæ discipuli, cui apud Platonem in dialogo de virtute (qui ab illius nomine Meno inscriptus est) persuadere nititur Socrates, & ad id perducere, quod impossibile sit nos inuestigando aliquid cognoscere, aut si inuestigando assequimur quippiam, cognoscimusque, illud non recenter à nobis disci atque sciri, sed alias fuisse cognitum, & iam in memoriam reuocatum, sicque scientiam nostram non aliud quam reminiscientiam esse. In hanc sanè perplexitatem necesse est nos incidere, non vtentes prædicta distinctione præcognitionis in virtute, & in propria forma. Qui enim nunc sibi primum cognitam singulari dualitatem discere videtur esse parem, longè prius cognouisse probatur, quoniam omnem dualitatem esse parem præsciuit: sed solutio vera est, præsciuisse quidem eum in virtute ac in vniuersali, hanc dualitatem esse parè, non tamen simpliciter & in particulari, atque in propria forma, sed hoc ipsum per syllogismum iam recens addidit, non ergo illud quod præsciuit, eo modo quo præsciuit discit, & proinde reminisci iure negatur. Dicitur est autem de hac re & alibi. Neque porro magni roboris existit dilemma illud Socratis, Conclusio quam quæris, aut est tibi nota, aut non. Si nota, ergo discis quod nouisti, & ita tantum reminisceris, Sin autem ignota fuerit, ergo quum inueneris eam necessariò nescies te scire illam, quam ad dubitando inquirebas, & consequenter non scies. Consequentia probatur exemplariter de quærente seruum fugitiuum, Si enim illum non nouerit, quum fortè inuenerit, nesciet se inuenisse. Id enim facile soluitur per distinctionem geminæ cognitionis, quam de propositione quæpiam possumus habere, scilicet apprehensiuæ, & iudicatiuæ. Qui enim de propositionis veritate inquirat, nouit quidem ipsam apprehendendo quid significet, sed iudicium assensus ferre dubitat, donec ex præcognitis principiis certiore firmauerit cognitionem. Ibi autem in litera, Non enim conandum, &c. refutat ineptam quandam solutionem superioris rationis. Erant enim qui absurditatem illatam cupientes euadere, tergiuersando dicerent, non omnia singularia, scito vniuersali cognosci, sed tantum ea, quæ nota sunt esse singularia illius. Verbi gratia, in cognitione huius, Omnis dualitas siue binarius est par, aiunt non omnem dualitatem cognosci esse parem, sed tantum illas quas prædicta vniuersali cognitione informatas, nouerit esse dualitates. Atque ita omnino negabant, conclusionem villo pacto ante argumentationem qua discitur cognosci, ex diametro scilicet repugnantes Platonice sententiæ. Hos igitur veluti inter illas contrarias extremasque opiniones medius incedens Aristoteles, iure refellit, quoniam in vniuersali propositione non proponebatur, omnem dualitatem quam tu scis, vel quam alius quispiam agnoscit existere, parem esse. Sed de omni simpliciter dualitate, vt patet. Ignorantes ergo aliam veriorèque solutionem, ex necessitate sunt ad illam phantasiam tergiuersationemque compulsi. Cur in hac quarta conclusione textus, particulam (quodammodo) exposuerimus virtute, in suo principio scilicet, non autem in vniuersali, manifestum erit, si quis consideret cognoscere in virtute alterius, generalius esse quam cognoscere in vniuersali. Quippe consequens inductionis virtute præcognoscitur in suo antecedente, non autem in vniuersali. Idem etiam vsu venit in demonstrationibus vniuersalibus adæquatum principium & conuertibile, non modò cum prædicato, sed & subiecto conclusionis assumen-

Quarta conclusio.

Dilemma Socratis.

In

In secundi capitis priorem partem, de Demonstrationis descriptionibus, aliisque rationibus pertractantem, adnotatio.

Ostenfa in præcedenti capite syllogismi demonstratiui necessitate, auspicatur nunc Aristoteles tractationem quæstionis Quid est, de illo assignans in hac secundi capitis parte duas demonstrationis (Græci ἀποδείξιον appellant) finitiones cum aliis nonnullis eodem spectantibus. Ac statim quidem in principio indicat nobis definitionem ipsius scire, quod est finis demonstrationis. Ea est hæc, Scire simpliciter & non sophistico modo, qui est secundum accidens, est causam cognoscere, propter quam res est, quoniam illius est causa, & quod non est contingere hoc aliter se habere. Quæ licet ab Aristotele per modum definitionis nominis assignetur, ac mox etiam probetur à signo, quia omnes tam qui re vera sciunt, quam qui se scire putant, sic scientiæ nomine vtuntur: non absurdè tamen in definitionem rei naturam explicantem à nobis est commutata, præsertim quum ex superiori capite iam constet, rem ipsam esse. Definitum autem multis restrictum est particulis, vt indicetur propriè esse accipiendum. Vsurpatur enim multis modis scientiæ vocabulum, vt indicat litera ibi, Si igitur & alius, &c. quos modos diuersissimè assignant expositores, nos breuitati studentes, Roberti Liconensis sententiam amplectemur, eò quod facilius videatur, & satis cõformis modo loquendi ipsius Aristotelis in diuersis locis. Is igitur enumerat quatuor significationes ipsius scire, huic verbis. Non lateat nos, quod scire dicitur multipliciter. Communiter, propriè, magis propriè, & maximè propriè. Est enim scientia communiter veritatis comprehensio, & sic sciuntur contingentia erraticæ. Et dicitur scientia propriè comprehensio veritatis eorum, quæ semper vel frequētius vno modo se habent, & sic sciuntur aliqua contingētia naturalia, quorum est demonstratio cõmuniter dicta. Dicitur autem scientia magis propriè, comprehensio veritatis eorum, quæ semper vno modo se habent. Et sic sciuntur in mathematicis tam principia quam conclusiones. Quum autem veritas sit illud quod est, & comprehensio veritatis sit eius quod est, esse autem eius quod dependet ab aliquo, nõ cognoscitur nisi per illud esse, à quo dependet, Manifestum est, quod maximè propriè scire dicitur, comprehensio eius quod immutabiliter est, per comprehensionem eius à quo illud habet esse immutabile, & hoc est per comprehensionem causæ in essendo & in cauendo. hoc est igitur simpliciter & maximè propriè scire, cognoscere causam in cõmutabilem rei in se, & in cõmutabilitatè in cauendo. Et respectu huius scire vocat Aristoteles alios modos sciendi, sophísticos & secundum accidens. Hactenus Liconensis. Ex quo patet, solùm quartum modum sciendi esse simpliciter & non sophistico modo dictum. Priores autem modi dicuntur sophistici, quia apparèt esse veri atque proprii modi scientiæ, & non sunt. Neque enim sunt per causam primam, sed aut per probabilia tantum, aut per effectus, aut per causam non primam, aut per aliud quippiam simile. Sed nunc ad ipsius scire definitionem transeamus. Ea igitur sic habet, Scire, est causam cognoscere propter quam res est, quoniam illius est causa, & non est contingere hoc aliter se habere. Hanc definitionem accipiunt quidam concretiuè ad hunc sensum, Sciens est, qui causam rei cognoscit, &c. quem sensum satis videntur admittere verba textus, verum si reddatur sicut eam statim retulimus, multo conuenientius accipientur infinitiui illi (scire) & (cognoscere) abstractim pro scientia & cognitione. Ita tamè, vt definitio non intelligatur in sensu formalis, sed causali, quia scire non est cognitio causæ, sed est cognitio effectus per causam. Debet autem hæc causæ cognitio non qualiscunq; esse, sed certa, seu firma, ac euidens, acceptaque in syllogismo euidenti. Qualem autem oporteat hanc esse causam, ex inferius dicendis circa secundam definitionem demonstrationis est colligendum. Verum quia non satis est, rem illam, quæ causa est, cognosci, nisi hæc ad effectum suum fuerit relata, & nisi cognoscatur euidenter illius esse causa, ideo in definitione sublequitur, quoniam illius, &c. abusiue accepta particula (quoniam) pro quòd. Nam si quis apud Lunam constitutus videret terram interpositam inter hanc & Solem, nec aduerteret illam interpositionem esse causam eclipseos Lunaribus, non sciret profectò cur Luna eclipsem patiatur. Hinc intulerunt quidam, omnem argumentationem qua paratur scientia, debere esse propositionem causalem, vt quia omne animal rationale est disciplinæ capax, & omnishomo est, &c. Vltimæ definitionis clausulæ, Et non est contingere, &c. ad quam verbum cognoscere est repetendum, duplicem inuenimus expositionem, & vtramque satis huic loco congruentem. Vnam D. Thomæ, referentis pronomen (hoc) ad scibile, seu rem de qua in definitione fit mentio. hanc enim oportet esse necessariam, Alioqui de ea non haberetur certa perfectaque notitia, qualis est scientia. Alteram Commentatoris, eandem orationis partem propria accipientis causa, quam necesse est esse ab effectu suo inseparabilem. Et hæc in idem

Scire autem optimamur vnum quodque simpliciter.

Quatuor significationes scire. Robertus Liconensis

Scire definitio.

recidunt.

recidunt. Nam causam non potentem aliter se habere, sequitur proportionaliter effectus necessitas. Atque hoc in declaratione expressit textus, inferens, Quare cuius est scientia simpliciter, id, &c. Nam impossibile, & non contingere, inter se equipollent, ut in secundo Peri Her. dicebatur. Alius sciendi modus, cuius continuo meminit in supradicto loco, Si igitur & alius, &c. secundum omnes ferè intelligitur scientia habita per demonstrationem quia est, de qua apertius in primo cap. 4. tractatus huius libri. Deinde sequitur in littera, altera definitio scientiæ, in hunc ferè modum. Scire est per demonstrationem intelligere, id est, firmiter euidenter, que cognoscere, quæ ex dicendis euadet dilucidior. Differt autem à priore, quoniam ibi causa efficiens principaliter continebatur, nempe præmissæ, aut res per eas significatæ, hic vero instrumentalis. Pendet enim demonstrationis causalitas, ex causalitate illarum. Prior definitio demonstrationis sic habet, Demonstratio est syllogismus scientificus, Græcè dicitur ἐπιστημονικός, id est, faciens scire, pro quo corrupta exempla Latina ferè habent ἀποδεικτικός, quod sonat demonstratiuum, & magis definitum, quam definitio censeri debet. Hæc prior demonstrationis definitio breuissima, est per causam finalem data, quæ nihilominus verè est effectus definiti, tanquam efficientis causæ instrumentalis. Unde patet, non absurdè hic esse commissum circulum in definiendo, nunc quidem demonstrationem, per facere scire, Prius autem ipsum scire, per demonstrationem, cum id eueniat in diuersis causarum generibus. Posteriorem finitionem ex illis verbis, Si igitur ipsum scire tale est, quale posuimus, necesse est demonstrationem, &c. elicimus istam. Demonstratio est syllogismus ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, causisque conclusionis. Complectitur autem hæc definitio causam materialem demonstrationis, quare per præcedentem, quæ finalem continebat, rectè probatur. Debet enim materia secundum exigentiam finis præparari seu attemperari, atque hoc est quod mox dicit textus, syllogismus quidem posse esse sine his, quæ in definitione explicabantur, demonstrationem verò non posse sine illis consistere, quia non faceret scire. Vtriusque autem definitionis definitum, propriè strictèque est accipiendum, pro demonstratione scilicet ostensiuâ propter quid & potissima, ut cessent obiectiones de demonstratione per impossibile, constante ex altera præmissa falsa, & ea quæ quia est appellari solet, ab effectu procedens, vel à causa non immediata ac propria, de quibus alibi latius. Pro genere definiti sumendus est syllogismus. Addunt quidam perfectus & euidens. Non enim potest (inquiunt) obscura & ineuidens illatio claram perfectamque adgenerare cognitionem, qualis est scientia propriè dicta. Verum falluntur, quia syllogismus imperfectus dicitur ineuidens, non quod non possit apud doctos & studiosos claram & euidenter cognitionem generare, sed quia non statim cuius sanæ mentis apparet esse consequentia necessaria. Quanquam interim verum sit, Demonstrationem propter quid & potissimam non posse affirmatiuè fieri, nisi in prima figura, sed huius alia ratio est, uti latius dicendum est quinto tractatu huius libri. Præpositio (ex) in definitione hac insinuat habitudinem causæ materialis, ex qua res constat, tamen si in contextu litteræ, ubi hæc demonstratiuæ scientiæ applicantur, efficientis causæ magis designet circumstantiam. Ibi, Vera igitur esse, &c. incipit Aristoteles particulatim declarare atque probare iam dictam definitionem. Primum ergo ostendit, rectè positam esse in definitione particulam (ex veris) quia quod non est, sciri non potest, id est, de conclusione falsa, siue ea fuerit impossibilis, siue contingens, non potest haberi scientia, cum (ut antè dictum est) illud cuius est scientia simpliciter, impossibile sit aliter se habere, atque ita non modo verum, sed & necessarium esse debeat, quam quidem necessitatem, licet non apertè expresserit in hac definitione, satis tamen ex supra infraque dictis conuincitur requiri, tam quo ad præmissas, quam ad conclusionem. Est igitur in definitione subintelligenda, ne syllogismus quibusdam ex merè contingentibus conueniat procedentibus & constantibus. Per esse igitur in dicta sententia Aristotelica, accipienda est non actualis existentia rei (quam Caietanus non vult esse necessariam ad demonstratiuam scientiam) sed veritas propositionis, vel si mauis, rem se ita habere, ut propositio significat, de quo in libro Prædicamentorum. Hic enim sensus planè congruit exemplo in littera, scilicet diametrum commensurabilem esse, de qua re in primo Priorum copiosius tractauimus, quum de primo præsupposito ageretur. Sed hic difficultas apparet, quomodo sequatur quod hic infert Aristoteles. Quod non est, sciri non potest, id est, conclusionem demonstrationis oportet esse veram, ergo demonstratio debet ex veris procedere, quum ipsemet in secundi Priorum capite secundo docuerit, ex falsis contingere verum syllogari. Dicendum est autem, id optimè consequi, quando (quod hic contingit) antecedens supponitur esse causa conclusionis. Fallum enim non potest colligere verum tanquam causa.

Secunda sci
re definitio.

Definitio de
monstratio-
nis.

Syllogif-
mus imper-
fectus etiam
generat sci-
entiam.

Obiectio.

Dilutio.

Necq

Necq istud illo eodem in loco præterit seu tacuit, asserens verum ex falsis quidem syllogisati nonnunquam, non tamen propter quid, sed quia. Subsequentes duas particulas ex primis & immediatis monstrat ibi, Ex primis autem & indemonstrabilibus, &c. (eadem enim sunt immediatū & indemonstrabile) volens ex primis indemonstrabilibusque esse scientiam seu demonstrationem. Quoniam ex demonstrabilibus, aut etiam altera demonstrabili non sciet quis conclusionem, nisi eorum antè habuerit demonstrationem, id est, nisi hæc illi per demonstrationem probata fuerint, & cognita. Sed hoc pacto non simpliciter, sed secundum accidens conclusionem eiusmodi demonstrationis ex demonstrabilibus & mediatis sciet, quum eius scientiam ex aliis accipiat, quæ illam non ingrediantur demonstrationem, quid sit primum & immediatum postea dicitur. Sequitur in littera, Causas quoque & notiora & priora esse oportet, intellige ea ex quibus est demonstratio, seu scientia demonstratiua. Et primum quidem horum probatur ex superiori definitione scientiæ, quia tunc scimus, cum causam cognoscimus. Et ex hoc ostendit ulterius, quæ priora sint & notiora, quoniam omnis causa in quantum talis, naturaliter prior & notior est suo effectui. Notiora autem oportet ea esse, non solum notione quid sit, seu quid significant nomina, sed etiam quod sint. Ut ad sciendum demonstratiuè eclipsem Solis, non sufficit cognoscere quid sit Lunæ inter nostros aspectus & Solem ipsum interpositio, sed nosse oportet, hanc interpositionem esse secundum ea quæ superius de præcognitionibus sunt determinata, Vel ad propositiones applicando, oportet non solum cognoscere præmissas intelligendo earum significatū, sed etiam firmiter & clarè præcognoscendo, quæ sint veræ. Alioquin ex eis non nisi necessitatem consequentiæ quis percipere posset. Licet enim quæ hic dicuntur, vel ad propositiones, vel res per ipsas potissimum ratione mediæ significatas, conuenienter interpretando accommodare atque referre. Et quoniam hæc in isto loco & similibus pari passu ambulat, quod de vno interim dicitur, de altero proportionaliter est accipiendum. Circa particulam (causis) ut cum Aristotele retrogrado ordine proficiscamur, aduertendum, duplex causam solere distingui. Vnam in cognoscendo, ex cuius scilicet notitia in alterius notitiam deuenitur, quales sunt etiam plæruncque effectus & signa quædam. Alteram in essendo, videlicet ob quam res est, & non solum esse cognoscitur. Et de hac sola nunc esse sermonem patet ex eo, quod scire superius definitum sit cognoscere causam, propter quam res est, veruntamen & hæc ipsa causa bifariam distinguitur. Quædam enim verè & realiter est causa alterius, cum scilicet effectus à causa realem diuersitatem obtinet, ut interpositio Lunæ inter nos & Solem, comparatione eclipseos solaris, Rationalitas respectu risibilitatis, iuxta sententiam Thomæ. Alia verò non est propriè causa, sed tantum veluti ratio quædam seu principium, cur alicui quippiam insit & competat, à se non realiter differens, quomodo omnimoda immutabilitas Dei, dicitur esse causa æternitatis eiusdem, & immaterialitas animæ, suæ immortalitatis: subiectum quoque suæ passionis, si Scotum sequamur. Nonnulli hanc virtuale causam appellant, quia si illud, cuius causa dicitur causaretur, sufficiens in suo ordine causa illius esset, ut patet in exemplis iam datis. Nec hoc tanquam commentitium est repudiandum, quum Aristoteles ipse in secundo de coelo & mundo testetur, sua verba quædam taliter exponenda. Cum enim probasset dextrum coeli esse orientem, quia inde incipit celestis motus, obiicit contra se sic, Motus coeli nunquam incepit, secundum prædeterminata in octauo Physicorum, ergo falso dicitur, quod ab Oriente tanquam dextro incipit motus celestis. Et respondet, quod motus coeli dicitur esse incipere ab Oriente, non quod inde re vera aliquando sumpserit initium, sed quia si incepisset, inde incepisset. Vtriusque autem harum causarum non dubium est hoc loco causæ appellatione intelligi. Nam alioquin plurimæ demonstrationes metaphysicæ non comprehenderentur ista definitione. Quod autem de refutanda causa in cognoscendo tantum dictum est, impugnatur à nonnullis, quoniam demonstrationes mathematicæ, quibus Aristoteles & omnis commentatorum eius turba ubique ferè in hac disciplina vtitur, tanquam potissimis, & propter quid demonstratiuibus, non videntur procedere ex causis in essendo, sed cognoscendo tantum. Nam propositionem seu conclusionem hanc primam apud Euclidem. Super data linea recta finita, triangulum æquilaterum constituere, Ioannes Campanus & Theon Grecus (interprete Zamberto Venero) monstrat ex interfectione duorum circulorum super data linea vtrinque descriptorum. Et triangulum omnem habere tres angulos duobus rectis æquales, demonstrant ex angulo extrinseco, ut patet primo geometriæ Euclidis, propositione trigesima secunda. Hæc autem, angulum videlicet extrinsecum esse æqualem duobus angulis sibi oppositis, & descriptio circulorum super data recta linea sese interfecantium, non sunt causæ secundum esse eorum quæ demonstrantur, licet facile fuerit concedere huiusmodi esse

Ex primis
& immedi-
atis.

Duplex cau-
sa.

di esse causas in cognoscendo. Nam etsi non sint neque circuloꝝ intersectio, neque angulus trianguli extrinsecus, nihilominus super datam rectam continget triangulum æquilaterum constituere, & omnem triangulum tres angulos duobus rectis æquales habere. Ex geometria hæc allata sunt. Similia fortasse ex aliis disciplinis mathematicis adferri possent. Porro hæc ex aliis eo recensuimus animo, ut occasione huiusmodi rerum inuestigandarū præberemus iis, qui in illis disciplinis sunt versatiores. Neque enim dialectici est, de demonstrationibus mathematicis atque geometricis curare, an ex vera causa consent, nec ne, sed potius ipsius geometriæ. Atque ob hanc causam non volumus huic instantiæ planè diluendæ adhibere responsonem. Illud est cunctis indubitatum, Aristotelem in tradendis logicis usum fuisse pluribus exemplis suppositiis, tanquam germanis, quod an locum habeat in ea re quam diximus, mathematicorū atque geometrarū esto iudicium. Denique particula huiusmodi quæ de causis agit, intelligenda est de causis prius explicatis, in quantum sunt causæ, quod planè constat ex definitione ipsius scire, de qua re, uti prædiximus, in sequentibus habendus est sermo prolixior. An autem idem sit adhibendum in cæteris prioribus particulis, lectori committimus. Illud interim dicentes, aliud esse scire, & demonstrationem penes se habere: aliud cognoscere se scire, aut habere demonstrationem. Nihilominus fatemur ab Aristotele posterius dici, & ad scientiam propriè dictam necessariam esse necessarij cognitionem, etiam quatenus talis. Post hæc verò illic, Dupliciter autem sunt priora, &c. Pro maiori declaratione penultimæ & antepenultimæ particularū definitionis, distinguit duplicia notiora atque priora. Quædam enim simpliciter & secundum naturam sunt talia, alia verò secundum nos. Non enim idem, saltem ratione ac conuertibiliter, est natura, & quo ad nos prius, neque notius natura & nobis notius. Atque hæc, ut a posteriora sint, veluti definitionibus adiectis explanat, Ea dicens esse nobis priora notiora, quæ sensui sunt propinquiora, simpliciter verò notiora atque priora, quæ a sensu longius distat, ac tandem subiungens huiusmodi esse maximè vniuersalia, ut remotissima sint a sensu, illiusmodi verò, nempe propinquissima, esse singularia, hoc est, indiuidua sensibilia, & hæc scilicet vniuersalia & singularia (ut exponit Thomas) inter sese opponi, siue oppositione prioris & posterioris, siue remoti & propinqui. Ex quibus sequitur, species quaslibet potissimum rerum sensibilem, nobis esse notiores suis generibus, id quod etiam in fine secundi Posteriorū aperte dicitur, colligere scilicet nos & elicere ex multis notitiis indiuiduorū specie indifferentium, conceptum aliquem speciei, illa omnia communiter representantem, & deinde ex multarū specierum conceptibus, per abstractionem eorum, in quibus hæc differunt, colligere vnam aliquam formam seu notionem generis, illas omnes communiter designantem. Verbi gratia, ex Socrate & Callia cognitū, colligere hominem, ex homine & leone, animal, ex animali & planta, corpus, & sic deinceps. Cæterum ut hæc plenius percipiantur, admonendum est, eam descriptionem quæ de notioribus secundum nos est tradita ab Aristotele, congruam prorsus esse, & conuertibilem cum definito suo, non item illam, quæ de simpliciter notioribus assignabatur. Re vera etenim nobis notiora sunt, quæ magis sunt sensibilia, seu ex illis quæ per se sentiuntur, facilius sunt elicibilia. Nam omnis nostra cognitio a sensu proficiscitur, ut in libris de anima docebitur. Igitur nobis notissima esse constat singularia, non quælibet, sed sensui subiecta. Minimum verò nobis cognita, quæ ex sensibilibus tardissime difficillimeque deprehendi possunt & elici, ut Deum, substantias incorporeas, & maximè vniuersalia, quæ natura notissima sunt. Nequaquam tamen necessarium esse putandum est, ut quicquid a sensibus magis est remotum, id est, difficilior sensu cognoscitur, vel ex sensu perceptis elicitur, sit simpliciter & secundum naturam notius. Esset enim notior homine secundum naturam scientia, vel aliud simile accidens insensibile, & species per aerem diffusa, albedine ipsa a qua profluxit, quod neutiquam est admittendum. Cum enim secundum Arist. in secundo Metaphysicæ, sicut se habent res ad esse, ita etiam ad cognosci sese habeant secundum naturam, patet illud simpliciter & natura notius ceteri debere, quod secundum substantiam suam atque naturam est perfectius, & proinde cognoscibilius, quum vnumquodque in se tantum sit cognoscibile, quantum habuerit essentiæ seu actus & perfectionis, ut dicitur in nono Metaphysicæ, sicque ab intellectu diuino ac angelico cognoscatur, licet nos propter hebetudinem quandam & obscuracionem ex colligatione corporalis materialis, & ad inferiora deprimentis contractam, non nisi quantum sensuum corporalium ministerio perceperit, aut inde elicerit, valeat comprehendere. Et hoc est, quod Aristoteles in principio secundi Metaphysicæ dicit, quod difficultas intelligendi metaphysicalia, in nobis est, hoc est, ex debilitate potissimum nostri intellectus prouenit. Nam sicut oculi nyctæridum, id est, vespertilionum sese habent ad lucem diei, sic & animæ nostræ

Notiora simpliciter, & notiora quo ad nos.

Definitio eorum quæ sunt simpliciter nota, non est exacta.

nostræ intellectus, ad ea quæ sunt omnium manifestissima naturæ. Sed illi quod hoc in libro & aliis compluribus asseuerat Aristoteles, remotissima esse a sensu, quæ maximè sunt vniuersalia, ideoque nobis difficiliora esse cognitu, quam singularia, & quæ his sunt viciniora, planè videtur obtare, & ex diametro pugnare, quod ab eodè in principio statim primi libri de Auscultatione physica elatum est, & positū, Nempe vniuersalia prius nobis esse manifesta, quam singularia, & ideo in disciplinis ab vniuersalibus tanquam nobis notioribus, ad singularia minusque communia procedendum esse. Hæc obiectio sanè multos torisit, adeo ut scriptor quidam egregius, disculis eruditorum quorumque responsionibus, tandem concludat, sibi videri, hunc nodum nulla ratione posse dissolui, sed alterum locorum Arist. necessario falsitatis esse damnandum. Verum quomodo hæc solutio digna sit grauitate tanti Philosophi, non satis intelligo. Nobis igitur sic videtur esse respondendum, Cognitio est duplex, quædam sine compositione & diuisione, quæ in simplici rei apprehensione consistit. Alia verò est composita & adhefua, qua assentimur aut dissentimus alicui propositioni. De priori loquitur Aristoteles initio Physicæ dicens, quod confusa seu magis vniuersalia sunt nobis notiora minus quam speciei, ut conceptu corporis quam conceptu animalis. Ex quo sequitur, quod in omni disciplina prius definienda sunt magis vniuersalia, quam minus vniuersalia, quia quod prius in nostram apprehensionem cadit, prius est definiendum, Sed in hoc loco & vltimo capite secundi libri Posteriorum loquitur Aristoteles, de cognitione composita, & adhefua, qua assentimur vniuersalibus propositionibus, ex quibus fit demonstratio (ut ex litera patet) secundum quam sine dubio ea nostræ cognitioni sunt proxima, quæ sunt minus vniuersalia, & contra longissime distant, quæ sunt maximè vniuersalia. Nam (ut docetur secundo libro Priorum capite de inductione, & vltimo capite secundi libri Posteriorum) principia cognoscuntur a nobis inductione, & vltimo capite secundi libri Posteriorum) principia cognoscuntur a nobis inductione, quæ per omnia sit singularia (nam principia in demonstratione vniuersaliter sunt sumenda) Porro quanto inductio pluribus constat singularibus, quæ experientiam requirunt, tanto difficilior innotescit. Et ideo quanto principium aliquod commune est, pluraque sub se complectitur, tanto difficilior a nobis cognoscitur, etiam certissimum naturaque notissimum. Et contra, quanto est minus commune & pauciora sub se continet, tanto facilius innotescit. Verbi gratia, Longè difficilior est experientia didicisse, omne corpus subiectum qualitatibus primis esse corruptibile, quam omne animal rationale esse disciplinæ susceptibile, & sic de cæteris. Hanc solutionem nobis indicauit Beatus Thomas, interpretans secundum caput primi Metaphysicæ. Vbi Aristoteles volens ostendere eius scientiæ dignitatem ac sublimitatem, sententiam huic loco simillimam protulit, dicens, ferè difficillima sunt ea hominibus ad cognoscendum, quæ maximè sunt vniuersalia. Nam a sensibus sunt remotissima, quem locum Thomas cum eo quod in principio Physicorum habetur conciliaturus, sic scribit. Dicendum est, quod magis vniuersalia secundum simplicem apprehensionem sunt primò nota. Nam primo in intellectu cadit ens, ut Auicenna dicit, & prius in intellectu prius est animal, quam homo, ita & in generatione scientiæ prius in intellectu concipitur animal, quam homo. Sed quantum ad inuestigationem vniuersalium proprietatum & causarum, prius sunt nota minus communia, eo quod per causas particulares, quæ sunt vniuersalis generis vel speciei, peruenimus in causas vniuersales. Ea autem quæ sunt vniuersalia in causando, sunt posterius nota quo ad nos, licet sunt prius nota secundum naturam. hæc tenet Thomas. Ex cuius verbis satis colligitur dicta solutio. Nam in primis interpretans id quod habetur in principio libri Physicorum, Dicit, quod magis vniuersalia secundum simplicem apprehensionem sunt prius nota, Nam primo in intellectu cadit ens, &c. Deinde ostendens, quomodo etiam verum sit, quod & hic & in Metaphysica dicitur, addit, quod minus vniuersalia sunt nobis notiora vniuersalioribus quantum ad inuestigationem vniuersalium proprietatum. Igitur ut ad institutum recurrat oratio, geminam hanc priorū & notiorū distinctionem attulit Philosophus, ut aduerteremus, demonstrationem omnem ex notioribus & prioribus, simpliciter seu secundum naturam debere progredi. Hic iam si dixeris, habetur in principio Physicorū, quod a natura sit hæc nobis insita cognoscendi via, ut a notioribus nobis proficiscamur. Id quod etiam repetitur quarto capite primi Ethicorum. Sed demonstratio omnem ferè ex iis procedit, quæ nobis sunt ignotiora, ergo nullus est nobis demonstrationis vsus, neque institutioni nostræ accommodata est. Respondendum, quod demonstratio quidem (ut ait Themistius) ad mensuram nostri ingenij se non submittit, sed rectam tenet ad veritatem viam, nec quid ipsi possumus attendere.

Solutio.

Duplex cognitio.

Thomas.

Obiectio

sed in solam rei naturam incumbit, illam vestigat, illam explorat, etiam si nobis ignota in conspectuque sit. Non tamen ob id inutilis efficitur, quia contingit frequenter, ut id quod est naturam notius, sit etiam notius quo ad nos, sicut accidit in Mathematicis, & in his fiunt demonstrationes ex iis quae sunt simpliciter notiora. In naturalibus vero, in quibus principia nobis ferè sunt effectibus ignotiora, demonstrationes fiunt ex effectibus, qui tantum sunt notiores quo ad nos. Quod si quis fortè etiam in his conetur per principia demonstrare, non video quid aliud sit consequuturus, quam ut humanae mentis imbecillitatè arguat, quae in nyctericum morem ad manifestissima obtupescit, minus verò manifesta, clarius intuetur. Nam ex ignotis principiis nullam faciet conclusionis fidem. Sequitur deinde in textu. Ex primis autè esse, nihil aliud est, quam ex propriis principiis esse. Addit propriis, quia principia communia non ingrediuntur demonstrationem, quancq; alioqui etiam principia & propositiones immediatè nuncupètur, ut infra patebit. Prima propositio seu principium est propositio necessaria, quae per priorem syllogisticè ostendi non potest. Porro quia nulla propositio potest per priores syllogisticè ostendi, nisi habeat medium per quod ostendi queat praedicatū de subiecto, hinc fit, ut prima propositio seu principium, & propositio immediata re vera non differant, sed solum etymologia nominis. Est igitur immediata propositio, qua non est alia prior, intellige, per quam posset syllogisticè ostendi. Addo, per quam posset syllogisticè ostendi, ne quis nobis obiciat comunissima principia, quae in veritate quidem ceteris sunt priora, & notiora, sed tamen non sunt idonea, ut alia ex ipsis syllogisticè ostendantur, quia neq; in termino villo cum ipsis comunicant, neq; medium ipsorum continent, id quod tamen esset necessum. Nam alioqui syllogismus quatuor terminis constaret, dareturq; praemissa, quae non contineret alteram extremitatem in conclusione positam. Pro declaratione praedictae definitionis, subiecte sunt ab Aristotele aliquot aliae definitiones. Prima est, Propositio est altera pars contradictionis, unum de vno complectens, id est, propositio est affirmatio vel negatio aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo enuncians. Secunda est, Dialectica propositio est, quae similiter vtramuis accipit, id est, quae sic proponitur ac interrogatur ab opponente, ut liberum sit respondenti vtramuis contradictionis partem eligere, quia opponens vtramuis partem ad suam disputationem aptare potest, ex quo colligunt quidam, in probabilibus semper vtramque partem contradictionis esse probabilem, sed malè, sicut latius declarandum est in Topicis, circa definitionem probabilium. Tertia definitio est, Propositio demonstratiua est, quae determinatè alterum quod verum est, id est, quae sic interrogatur ab opponente, ut non relinquatur respondenti liberum, vtramuis partem accipere, sed alteram dumtaxat, quam ad suam disputationem potest accommodare. Notant quidam, coniunctionem quod, in definitione positam esse pro coniunctione causali quoniam, aut simili, quod an sit necessarium, aliorum esto iudicium. Quarta definitio est, Enunciatio est contradictionis quaelibet pars, intellige, integralis. Sumitur enim contradictio pro duabus contradictoriis propositionibus. Quinta est, Contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se, hanc in postpraedicamentis interpretati sumus de terminis contradictoriis. Intelligentes per medium rem singularem existentem, de qua neutrum diceretur, quae expositio huic loco non conuenit, quia de propositionibus accipi debet. Verum quid intelligendum sit per medium, non immeritò dubitauerit quispiam. Nam quod tradunt quidam, per medium accipiendum esse aliquod suppositum subiecti, pro quo ambae propositiones verae aut falsae redderentur, somnio simile esse videtur, quia neque in contrariis, neq; in subcontrariis propositionibus reperitur tale medium. Nobis igitur per medium inter aliquas propositiones, accipienda videtur tertia quaedam propositio constans iisdem terminis, quae cum neutra in veritate, aut cum neutra in falsitate consentiat, ut haec propositiones, Quidam homo studet, & quidam homo non studet, sunt inter has contrarias mediae. Omnis homo studet, & quidam homo non studet, quia cum neutra consentiunt in falsitate. Similiter haec, Omnis homo studet, est media inter has, quidam homo studet, & quidam homo non studet. Additur in definitione, secundum se, ad excludendas contrarias, quae non possunt simul esse falsae, & subcontrarias, quae non possunt esse simul verae. Nam licet inter huiusmodi propositiones oppositas nullum sit medium, id tamen non competit eis per se, seu ratione suae formae, sed solum ratione materiae, quia facile dantur aliae similes, inter quas datur medium. Post haec diuidit Aristoteles Principia immediata, in positionem & dignitatem. Positio est propositio immediata, quam non est monstrare, neq; docendum habere necesse est, id est, positio est propositio immediata, quae licet non possit ostendi à priori, non tamen opus est ut à quolibet docendo praesciatur, sed accipienda est à docente. Definitio verò, de qua postea differitur, analogicè dicitur positio,

Prima propositio seu principium.

Propositio immediata.

Definitio propositiōis Propositio dialectica.

Propositio demonstratiua.

Quid enunciatio. Quid contradictio.

Quid media.

Positio.

positio, & ideo reiicienda est ab hac definitione. Dignitas verò est propositio immediata, quam quemlibet docendum necesse est habere, id est, quam necesse est omnes homines, qui doceri quicq; velint, antè cognoscere, sine praceptoris opera, quam aliquid doceantur. Nam qui habita terminorum cognitione tam stupidus est, ut huiusmodi propositioni non videat esse acquiescendum, cæcus est, & ad disciplinam capessendam inutilis. Huius duae sunt species, Vna ad ea dumtaxat pertinet, quae certo genere continentur, qualis est illa, Si ab aequalibus aequalia demas, &c. Altera verò generalis est, & in omne genus fusa, ut quodlibet est vel non est: de quolibet est affirmatio vel negatio vera. Post haec dicit Philosophus, quod positio superius definita, quae vtramuis partem accipit, esse inquam quippiam, aut non esse, suppositio dicitur: id est, positio quae est affirmatio neq; negatio, suppositio dicitur. Definitio verò, quia neq; affirmatio neq; negatio dicitur (nam est oratio imperfecta) positio tantum dicitur. Cæterum quid sit definitio, in Topicis dicitur. Definitionem autem esse positionem, probat Philosophus, quia Arithmeticus ponit, vnitatem esse rem quantitate indiuisibilem, hoc est, ponit, & non demonstrat hanc vnitatis definitionem, Res secundum quantitatem discretam indiuisibilis, non habens in continuo positionem, & quae principium numeri sit, &c. Sed haec suppositio non est, cum non sit affirmatio vel negatio. Nam definitio iam data vnitatis, & propositio significans vnitatem esse, ut haec vnitatis est, imò significans vnitatem esse rem quantitate indiuisibilem, ut est, vnitatis est res quantitate indiuisibilis, &c. secundum se totam accepta, non tantum ratione praedicari, ut sumebatur in illo loco. ponit enim Arithmeticus vnitatem esse quantitate indiuisibilem, non sunt eadem quantum ad hunc locum attinet, siue ad sumendam denominationem illius nominis suppositio, quod exigit, ut id de quo praedicatur sit verum, affirmatiuum, vel negatiuum. Enunciatio igitur, in qua praedicatur definitio essentialis de suo definito, est positio & suppositio. Definitio autem secundum se sumpta, est positio quaedam, sed non est suppositio, nisi virtute quadam, atq; secundum potètiā, quomodo etiam est propositio, eò q; cognita definitione (viti habet D. Thomas) statim apparet definitionem de definito praedicari.

In secundam partem, monstrantem magis credendum esse praemissis quam conclusioni, scholia.

IN hac secunda parte explicat, quomodo principia sunt notiora, potissimum per duas conclusiones. In priore comparat principia ad conclusiones illatas, quae est huiusmodi, Principia demonstrationis non solum prius nota sunt conclusioni, sed etiam magis firmius, & euidentius nota. Quam probat duabus rationibus. Vna est ostensiuā, robur suum trahens ex hac vulgari maxima, Semper propter quod vnumquodq; est, illud magis est, ut si quis diligit praectorem propter puerum discipulum, magis diligit puerum discipulum. Hanc sic explicat Themistius, quem pleriq; sequuntur expolitores, Semper id quod pluribus tribuitur, ita ut alteri propter alterum tribuatur, necesse est ut illi plus competat, propter quod alteri communicatur, quae maxima videtur esse vniuersaliter vera, significatis duabus conditionibus, Prior est, ut causa quae sumitur sit positua ac principalis. Nam non sequitur, filij sunt parui, quia parentes, qui eos genuerunt parui erant, ergo parentes fuerunt filiis minores. Item, Amo virtutem, quia amo voluptatem, quae ex virtute percipitur, ergo magis amo voluptatem, quia in priore sumitur causa priuatiua, in posteriore verò causa minus principalis. Altera conditio est, ut id in quo fit comparatio, possit suscipere magis & minus, & cum diuersitate participetur ab iis quae inter se comparantur. hinc non sequitur, Homo est risibile, quia animal rationale est risibile, ergo animal rationale est magis risibile. Item homo intelligit, quia anima eius intelligit, ergo anima magis intelligit, quia in vtroque exemplo, id in quo fit comparatio, siue diuersitate ambobus communicatur, & praeterea in priori exemplo id etiam non suscipit magis & minus. Quod si roges, In quo genere causae accipienda sit haec maxima, videntur posse assignari exempla in quolibet genere, saltem largè loquendo. In genere causae efficientis, ut Luna est lucida, quia sol est lucidus, ergo sol est magis lucidus. Finalis, ut milites amant conflictum, quia amant lucrum, ergo magis amant lucrum. Materialis, ut lapis est natura grauis, quia terra, quae in eo dominatur, est natura grauis, ergo terra est natura grauior lapide. Formalis, ut materia est cognoscibilis, quia forma est cognoscibilis, ergo forma est magis cognoscibilis. Ibi, fieri autem nequit, &c. Ponit Aristoteles secundam rationem ducentem ad impossibile, hoc modo, Principia cognoscuntur ante conclusionem, ut dictum est prius, & sic quando principia cognoscuntur, conclusio nondum est cognita, si igitur principia non cognoscantur magis conclusione, sequitur quod conclusio (de qua neq; habetur scientia, neq; melior quispiam habitus intellectus) sit nobis notior, aut aequè nota cum principiis, quae firmiter & euidenter cognoscimus, hoc autem est impossibile, ergo

Dignitas.

Suppositio. Definitio.

Quoniam autem conclusionem scimus.

Expositio maximae in litera positae Themistius. Prima conditio.

Secunda.

In quo genere causae accipienda sit haec maxima.

Obiectio. necesse est principia esse magis nota cōclusionē. Sed obiciēs, hæc ratio solū ostendit, q̄ principia sint notiora cōclusionē eo tempore, quo principia sunt nota, & cōclusio nondum est nota, sed cōclusio tētrus videtur continere non solū q̄ oporteat principia magis cognosci quā cognoscatur cōclusio, eo tempore quo cōclusio nondum est nota, sed etiam postquā ex principis ostensa est, ergo non satisfacit proposito. Respondendum negando cōsequentiā, quia ex eo quōd principia ex natura sua sunt nata prius cognosci quā cōclusio, sequitur etiam q̄ nata sint magis cognosci, quia quanto aliquid prius natum est cognosci, tanto magis natum est cognosci, & contrā. Annotant autē autores, Aristotelem expressē insinuare, se loqui de scientia habita per demonstratiōē, quia si scientia per sensum haberetur & per effectum, magis scirentur cōclusiones quā principia. imō sic contingeret scientem cōclusionē, principia ignorare, qualis est is qui per sensum videt Lunam deficere, & scit Lunam eclipsē os passibilem esse, ignora interpositione terræ inter Solem & Lunam. Quod autē admonet, scire accipiendum esse largē, vt etiam principis tribuatur, ita hoc est manifestum, vt annotatione non indigeat. Porro illud non est prætereundum, cur dixerit & in cōclusionē, & in hac secūda ratione sub disiunctione, Aut omnia, aut aliqua principia. Nos breuiter dicemus, ideo hoc dictum esse ab Aristotele, quia non semper fit demonstratiō per omnes causas, sed nonnunquā per pauciores, aut vnicā. Per omnes tamen, si res ipsa scibilis debeat esse perfecte scita. Quare necesse erit, aliqua principia propria, de quibus putamus Aristotelem agere, esse prius nota & notiora cōclusionē per demonstratiōē scita, non autem omnia, nisi cōclusio per demonstratiōē perfectissime sciat. Alias expositiones apud D. Thomam, Egidium & alios poteris experire. Verūm hæc nobis magis placet, & sequētibz quibusdam magis est consentiens. Secunda cōclusio assignata, ibi, Atq̄ ei qui scientiam est habiturus, loco cuius aliter legitur apud Boetium & alias omnes translationes, quas viderimus, in hunc modum. Debentem autē habere scientiam per demonstratiōē, non solū oportet principia magis cognoscere, & magis ipsis credere, quā ei quod demonstratur, sed neq̄ aliud ipsis credibilius esse, neq̄ notius oppositis principis, ex quibus erit syllogismus contrariæ deceptionis. siquidem oportet simpliciter scientem immutabilem esse. Ex quibus quidem verbis non recte colligitur pro hac cōclusionē, q̄ oportet principia esse notiora oppositis principiorum, quantum ad ipsorum falsitatem. Nam id nequit esse. Quanto enim notius est principium in veritate, tanto notius est oppositum principio in falsitate, sed pro cōclusionē sumendum est, q̄ ei qui per demonstratiōē scientiam acquirit, non solū notiora sunt principia in veritate suis cōclusionibus, sed etiam illi oportet magis nota esse in falsitate opposita principiorū, cōclusionē falsa inferenda ex ipsis. vt data hac demonstratiōē, omne animal rationale capax est disciplinæ, & omnis homo est animal rationale, igitur omnis homo est capax disciplinæ, illi qui habiturus est scientiam cōclusionis per eam demonstratiōē, non solū magis notū est omne animal rationale est disciplinæ capax, & omnem hominē esse animal rationale, sed etiam magis notū oportet esse falsum, nullum animal esse capax disciplinæ, quod est oppositū illi principio verō, quā notum sit falsum esse, nullum hominē esse capace[m] disciplinæ. Ex hoc autē opposito principij fit hic syllogismus deceptionis, quæ cōtraria sit scientiæ cōclusionis illius, omnis homo est disciplinæ capax. Nullum animal rationale est disciplinæ capax, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est capax disciplinæ. Est autē syllogismus contrariæ deceptionis is, qui ex oppposito principij falsam colligit cōclusionē, quem constat discretū esse à syllogismo falsigrapho. Id quod in fine dicitur, Eum qui simpliciter seu proprie dictam scientiam est consecutus, nunquam ab ea persuasionē vlla posse dimoueri, intelligendum est, recta cognitione ipsorum principiorū. Experientia enim cognoscimus, aut morbo graui, aut longi temporis lapsu, & principia, & cōclusiones scibiles tradi obliuioni.

Sūt autē quibus nihil videtur posse sciri.

Prior anti- quorū error Posterior.

In tertium caput, quorundam antiquorum errores refellens, scholia.

VT absolutior habeatur cognitio scientiæ demonstratiōis, atq̄ aliorum quæ prius sunt tradita, in huius tertij capituli initio, mox proponit Philosophus duos antiquorum errores, qui ex prius dictis perperam intellectis traxerunt originem, quorum vnum est, Principia oportere prius esse cognita. Alterum, Demonstratiōem esse syllogismum facientem scire. Prior error (teste Alberto) est Heracliti ac sequacium, vnanimi consensu asseuerantium, nihil posse simpliciter sciri. Posterior ascribitur Empedocli, arbitranti omnem scientiam humanum intellectum posse assequi. Cæterum hi, & si longius à se inuicem distendant, eidem innituntur basi atq̄ fundamento, Huic videlicet, Quisquid scitur, per demonstratiōem sciri. Deinde allata vtriusq̄ opinionis ratione, Aristoteles media via veluti tutissima incedens, in litera

in litera, ibi, Nos autem non omnem, &c. ostendit confutando priorum opinionem. Non omne quod scitur, hoc est, aliqua certa, firma, atq̄ euidenti notione cognoscitur, sciri per demonstratiōem, acceptam vt prius descripta est. Nam principia per se nota, vt sunt dignitates, communēq̄ animi cōceptiones, non hac via à nobis cognoscuntur. Item neq̄ principia propria, quæ non sunt per se nota, quemadmodum posterius fufius explicabitur. Posteriores autē errorem in litera, ibi, Quod autem circulo simpliciter, &c. tollit tribus aut quatuor (vt contendunt quidam) rationibus. Nam post secundam in versione Boetiana legitur, Atque verò neque hoc possibile est, nisi in iis quæ alternatim sese consequuntur, sicut sunt propria, quam textus portiunculam in paucis exemplaribus reperimus prætermittam. Porro prima ratio ad id inconueniens deducit, Idem eiusdem comparatiōe esse prius & notius, posterius & ignotius, vel secundum naturā, quod quidem est impossibile, modo intelligatur in eodē causarum genere. Nam in diuersis causarū generibus, palam est ex diuersis Aristotelicis locis, aliqua sibi inuicem esse priora & notiora, vt de ambulatione atq̄ sanitate, & reliqua quæ sibi mutuò possunt esse causæ. Secunda autem ratio principij petitiōem explicitam aut latentem continet, quam necesse est vitare demonstratorem, præsertim in potissimis demonstratiōibus, quarum curam hoc in loco suscipit Aristoteles. Cæterum cum his duabus rationibus quis posset causari, illos antiquos non de potissima demonstratiōe egisse, sed alia qualisqualis ea fuerit. duabus subsequētibz rationibus monstrat, non omnia vera quæ sciuntur, valere colligi syllogismo circulari, eò q̄ hic terminos requirat conuertibiles, & plurimæ sunt demonstratiōes, quæ non consentunt ex recurrentibus terminis, sed iis quorum vnus alio est cōmuniō, quomobrem particulares dicuntur demonstratiōes, cuiusmodi est hæc ratione maioris extremitatis cōmuniōis. Omne corpus animatū sensibile est mobile, & omne animal est corpus animatum sensibile, est igitur omne animal mobile. Talis est, quemadmodum asserit Robertus Linconiensis, prima geometrica demonstratiō, qua probatur, super quacūq̄ lineam rectam datam, triangulum æquilaterum constituere. Item & hæc propter minoris extremitatis strictiorem aut ampliorē significationē. Omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales, sed omnis æquilaterus est triangulus, habet igitur omnis æquilaterus tres angulos duobus rectis æquales. Omnis triangulus habet tres, &c. at quædam figura est triangulus, igitur quædam figura habet tres, &c. Nam si circulo quis nitatur monstrare illius primæ demonstratiōis minorē, & huius secundæ maiorem, ex cōclusionē & alterius præmissarum conuertente, hos constituet syllogismos, omne mobile est corpus animatū sensibile, & omne animal est mobile, est igitur omne animal corpus animatū sensibile, Omnis æquilaterus habet tres duobus rectis æquales, at omnis triangulus est æquilaterus, igitur omnis triangulus habet tres, &c. Qui cum ex præmissarum altera falsa cōclusiones colligant, inutiles erunt ad demonstrandum. Nam omnem demonstratiōē, quantula cūq̄ fuerit, necesse est ex veris præmissis ad cōclusionem veram progredi. Verūm cum de syllogismo circulari amplè satis dictum sit in Prioribus Analyticis, non est cur diutius in his declarandis immoremur.

In secundis tractatus primum caput, ostendens quid sit de omni, annotatio.

Pertractatis iis quæ demonstratiōis definitionem ingrediebantur, determinat hoc secundo tractatu conditiones quasdam principiorum demonstratiōis potissimum incomplexorum, hoc est, terminorum, & horum ratione atque mediare etiam complexorum. Hæc autem tres sunt, nempe Dici de omni, Per se, & Vniuersaliter, quæ cum ita sese habeant, vt prima cōmuniō generalior que sit duabus sequentibus, Et similiter secunda quā tertia latius pateat, rectissimo ordine orsus est Philosophus à Dici de omni. In initio primi capituli ostendit, cōclusionem, de qua habetur demonstratiua scientia, necessariam esse, quoniam ipsa non queat aliter se habere, vt ex ipsius scire cōuincitur definitione, & tandē ex necessitate cōclusionis demonstrabilis atq̄ scibilis, supposito simul, tanq̄ manifestò ex alibi dictis, demonstratiōē omnē esse syllogismum, colligit demonstratiōē debere esse syllogismū ex necessariis præmissis concludentem. Et si enim necessarium possit ex contingētibz etiam syllogisticè inferri, non tamen potest ex illis demonstrari vel sciri, quum vt falsum non valeat esse causa veri, ita neq̄ contingens necessarij. Deinde sequitur in litera, Ostendendum esse ex quibus & qualibus demonstratiōes conficiuntur, id quod potissimum sit tractatu sequenti, ante quem, vt omnia sint apertiora, interponendas determinandasq̄ cenfer prænominatas tres incomplexorum principiorum conditiones, definiens in primis quid sit de omni dici, in hunc modum. Id prædicatum de omni dicitur, quod vtrique est, non in quodam quidem, in quodam autem non: neque quod aliquando quidem, aliquando verò non, hoc est, quod

Quoniam autē impossibile est, vt id aliter sese habeat.

Quid sit de omni dici.

verè conuenit non tantum alicui supposito subiecti communis, sed omni: neque solum aliquando, sed semper. Sic animal dicitur de omni homine, similiter rationale atque risibile, Item punctum habere, vel (si ita loqui fas est) punctatum esse, omni competit lineæ. Non enim punctum ipsum de linea prædicatur, nisi in obliquo, aut (quod in idem recidit) concretim designatum. Esse autem de omni prædicari, quod modò definitum est, inde veluti signo arguit Aristoteles, quod interrogati de propositionis cuiuspiam prædicato, num de omni dicatur, si id fortè inficiari volumus, mox instantiam adducimus, ostendentes ipsum alicui supposito subiecti non competere, aut certè non semper, nimirum præsupponentes, certumque habentes, vtrumque horum ad ipsum de omni dici esse requisitum, vniuersalitem scilicet subiecti, & temporis. An autem oporteat subiectum ipsum actu esse distributum, & vniuersaliter captum, ambiguum apparet. Partem affirmatiuam videtur probare quod Albertus ait, dici de omni quod nunc determinatur, exigere vniuersalitem suppositorum propter formam syllogismi. vniuersalitem verò temporis, propter materiam necessariam. Oppositum tamen verius apparet, non esse scilicet explicatu necessariam vniuersalitem subiecti, quoniam nec temporis vniuersalitas in eis exprimi assolent. Et ipse Aristoteles inferius demonstrationum exempla assignans, non semper ambabus vtitur vniuersalibus propositionibus, quum tamen ambas velit esse de omni. Hinc colligendum est, dici de omni in prioribus Analyticis descriptum, & id quod nunc tractatur, sese habere ad inuicem, vt excedentia & excessa. Quia verò sunt demonstrationes etiam negatiuæ, ideo ex hac descriptione eius quod de omni dicitur, sumenda est talis descriptio illius quod in demonstrationibus censetur dici de nullo. De nullo dicitur, quod remouetur atq; negatur, non à quodam quidem, à quodam autem non, neq; aliquando quidem, aliquando verò non. Vt prædicata harum, homo non est elephas, equus non est risibilis, &c. Instabit fortassis quispiam præcipue contra definitionis mox declaratae vltimam particulam dupliciter. Nam primò, Harum propositionum prædicata, omnis ignis est calidus, omnis homo est coloratus, & similia, conueniunt subiectis communibus secundum vtramq; dictarum vniuersalitarum, quæ tamen non videntur hic dici de omni, quum de subiectis per accidens prædicentur, qualia à demonstratione simpliciter dicta longè sunt abiicienda. Deinde secundò, harum prædicata, Luna deficit, terra inter Solem & Lunam secundum diametrum est interposita, omnis homo est vniceps; dicuntur de omni, quum de talibus propositionibus, aut per tales fiat demonstratio, etiam propter quid, vt in sequentibus docebitur, quæ quidem prædicata non necessario subiectis conueniunt pro qualibet temporis differentia, aut non omnibus subiectis suppositis. Nam dum neomenia est, nunquam deficit Luna: & is qui biceps natus est, non est vniceps. Ad primum duplex est responsio, Prior facillima, admitrens prædicata illarum de omni dici. Neque enim vllò in loco apud Aristotelem licet reperire, omnem propositionem constantem ex prædicato de omni, oportere ad demonstrationem pertinere, quæ requirit non tantum propositiones de omni, sed & per se, & ex vniuersali constitutas, modò sint demonstrationes simpliciter. Altera solutio est, quòd huiusmodi prædicationes sunt quidem necessariae, sed non simpliciter, atque ratione necessariae connexionis vnus extremi cum principis essentialibus alterius, aut amborum propter connexionem quam habent cum principis essentialibus eiusdem tertij. Vt contingit in hac, capax disciplinæ est risibile. Verum de hac re vtrunque dictum est à nobis in Isagoge Porphyriana, cum discernere accidens à quatuor prioribus prædicabilibus. Prior solutio magis consona est exemplis Aristotelicis infra positis, quæ plæraque sunt accidentaliter prædicabilia, quæ iuxta naturæ necessitatem & ordinem necessario subiectis insunt, aut secundum se & simpliciter, aut cum suis oppositis disiunctim sumpta. Vt sunt rectum & curuum, comparatione facta ad lineam, par & impar ad numerum, &c. Præterea quod ad hanc rem facit, ita scribit Themistius in sequentis capituli initio, Non omne quod prædicatur de omni, prædicatur etiam per se. Nam de omni cygno candidum prædicatur, quia & semper & omni cygno candor inest, non tamen in eo quod sit cygno esse. Hæc ille. Ad secundam obiectionem duplex similiter est solutio. Dicunt enim quidam Neoterici, illam, Luna eclipsim patitur, seu deficit, non esse demonstrabilem, nisi loco humanus accipiatur, Luna est defectibilis, vel eclipsios passiva, quæ verè constat ex prædicato de omni, quod omni & necessario pro quauis temporis differentia subiecto competit. Et simili modo ad alias propositiones, quæ propositæ erant & enumeratæ in obiectione, & quæ proponi possent, respondendum putant. Verum contra hos est, quòd astrologus non tantum dicitur scientiam habere de coelestibus, quia scit Lunam defectibilem, aut Martem cæteris planetis

certo

certo modo applicabilem, verum etiã scire perhibetur, Lunã tunc passurã luminis defectum, quia eo tempore erit interpositio terræ inter Solem & Lunã, & ita in reliquis, quare non erunt actus accipiendi loco aptitudinum. Præterea pari ratione & eodem iure quo illæ, essent & hæc scibiles, homo ambulat, homo disputat, & similes, quod non videtur esse concedendum. Ob hæc & similia veteres respondent, vniuersalitem temporis non intelligendam esse pro omni tempore simpliciter, sed pro omni tempore quo tale prædicatum natum est inesse tali subiecto. Non enim illud tantum sempiternum dicitur & semper esse, quod nunquam simpliciter abest, sed & quod infallibiliter suo tempore inuenitur. Vt ortus & occasus solis, Planetarum coniunctiones, & similia quæ perpetuò perseuerant, hoc est, statis temporibus redeunt. Deinde addunt, in naturalibus necessarijs quæ demonstrantur, aut per quæ sit demonstratio, sufficere necessitatem seu vniuersalitem suppositorum & temporis non simpliciter, nec semper, quando natum est esse, sed quando natum est esse vel vt in pluribus. Atq; hæc responsio planè consentit Philosopho posteriori in tertia parte primi capituli tertij tractatus dicenti, Eorum quæ sæpe fiunt, demonstrationes sunt & scientiæ. Vt defectionis Lunæ. Ideo manifestum est, ea secundum quod ipsorum est scientia vel demonstratio, semper esse. In quantum autem non semper, sunt particularia, & sicut est in defectione lunæ, ita est & in alijs. Ex quibus triplicem ordinem propositionum de omni colligere licet: Earum videlicet quæ sunt necessariae simpliciter, vt cælum est volubile. Earum quæ necessariae sunt, quando prædicatum natum est esse, vt Lunã deficere: & earum quæ necessariae sunt, quia quando natum est esse prædicatum, vt in plurimum subiecto conuenit. Sed de his satis abundè. Si quis plura exigat hac in re, consulat commentarios Alberti & Caietani.

In secundum caput, quod est de acceptionibus per se, adnotatio.

Quatuor modorum per se, hoc capite assignatorum, rationem hoc pacto reddit D. Thomas. Hæc (inquit) præpositio, per, aliquando causæ habitudinè designat, interdum etiam & situm. Vt dum quis dicitur per se esse, cum est solitarius. Priori autè illo modo, aliquando causæ formalis designat habitudinè, vt quum corpus per animã viuere dicitur. Nonnunquã causæ materialis, vt dum dicitur, homo est coloratus per vel secundum superficiem. Est enim superficies, secundum veterum opinionem, proprium ac immediatum ipsius coloris subiectum: designat etiam interdum extraneam causæ habitudinem, eiusq; propriè efficiens est. Vt dum dicitur aqua calefcere per ignem. Porro sicut dicta præpositio, per, habitu dinè causæ designat, dum aliquid extraneum causa est eius, quod subiecto attribuitur, Sic similiter dum subiectum, vel aliquid eius, causa est illius quod sibi attribuitur, vtimur hac eadem præpositione per, & hoc significat per se. Primus ergo modus dicendi per se est, quando id quod attribuitur alicui, ad illius pertinet formã, tanquam videlicet essentialis definitio, aut huius pars. Secundus est, quando id cui aliquid tribuitur, est propria materia, atque proprium subiectum ipsius. Tertius prouenit, quando illud per se dicitur, quod solitarium est. Quartus autè, quatenus per se habitudinè causæ præsertim efficientis designat. Hæc ex Thomæ sententia, a qua non multum recedit Egidius Romanus. Caietanus autè latius atq; aliter hæc ipsa explicat, quemadmodum licet inspicere in ijs commentarijs quæ edidit in hunc Aristotelis librũ. Quòd si quis instet, hos modos insufficientes esse, eò qd Aristor. quinto Metaphysices quinque modos assignauerit. Facile respondebimus, primũ modum hic positum sub se comprehendere duos primos illic positos, secundum, tertium, reliquos verò duos quartũ & quintũ, sub quarto & tertio hic assignato contineri quodammodo, de qua re in Metaphysicis esset tractandum. Nam quemadmodum prius testati sumus, non eam suscepimus nunc prouinciam, vt omnes Aristotelis locos in speciem repugnantes in concordiam & consensionem redigeremus. His prælibatis, ad descriptiones modorum per se atq; ipsius textus declarationem, nobis est transendum. Primi modi hanc solent reddere descriptionem. Per se sunt, quæ in ratione sunt quid est dicente. Quæ quidem descriptio collecta videtur esse ex his, quæ postea habet Aristoteles. Nam Boetij translatio Græcum codicem sequens in hunc modum habet. Per se autem sunt, quæcunq; sunt in eo quod quid est, quemadmodum triangulo linea, & lineæ punctum. Substantia enim ipsorum ex his est, & in ratione quid est dicente insunt. Accipienda est autè hæc posterior particula, vt prioris sit expositiua. Nam substantiam trianguli esse ex lineis, & lineæ ex puncto, eatenus solum verum est, quatenus eorũ essentialis definitio ex illis conflatur, in obliquo vel recto expressis. tamen veteres nonnulli, quorum dicitur fuisse Plato, lineam ex punctis tanq; partibus re vera constare sunt arbitrati. Definitur autè apud Euclidem libro primo triangulus figura plana tribus lineis rectis contenta. Lineæ quoq; absolutè sumptæ, hæc col-

Cc iij

ligitur

Per se aut sunt quæ in ratione sunt.

Modos per se numeros.

Obiectiois occurrentis dilutio.

Primus modus per se.

igitur ex predicamentis definitio, quantitas continua cuius partes copulantur per punctum, Linea vero finita & non circularis ab Euclide definitur longitudo illatabilis, cuius extremitates duo sunt puncta. Et linea recta ab vno puncto ad aliud breuissima extensio, in extremitates suas ea recipiens. Hæc ideo a nobis producta sunt, quod non satis consentiant commentatores in hisce exemplis declarandis. Porro supraposita descriptionis sententia erit hæc. Per se primo modo dicuntur de subiecto, quæ definitionem eius essentiali ingrediuntur, siue in recto, siue in obliquo, siue intranea fuerint, ac essentiali constitutiua, siue extranea principia, quemadmodum asserit Linconiensis, nec refragatur Caietanus, annotans diligenter, Philosophum talia assignasse exempla, de quibus id minimè videbatur, quæ ad diuersa attineant predicamenta, vt linea respectu trianguli, aut si ad idem, non tamen directè, sed reductiue duntaxat. Vt respectu lineæ punctum. Antecedens relatiui (quæ) si præmissis atq; Themistio assentiamur, erit prædicata de omni. Sic enim hic insit, interprete Hermolao. Per se videntur prædicari ea, quæ dum de omni dicuntur, in eo quod sit rei esse de subiecto dicuntur, & cæt.

Et quoniam partes essentialis definitionis per se dicuntur, multo magis integram ipsam definitionem id habere consentaneum erit, quod cum nimis esset manifestum, ab autore expressum non oportuit. Circa hunc primū modum per se, scrupulum inijcit Caietanus de subiectis, quæ ponuntur in definitionibus suorum priorū accidentium, vt in proximo modo dicitur, & tamen non prædicantur de eis per se, sed per accidens, vt habetur apud Aristotelem capite secundo, tractatus septimi libri huius. Insuper propositiones, quæ proprie sunt per se, sunt illæ, quibus vtitur demonstrator, vt præmissis vel conclusionibus, vt ex sequentibus apparebit. Tales autem non sunt, in quibus de accidente prædicatur subiectum, vt patet ex Aristotele in loco iam allegato. Respondet autē præmittendo, quod sicut res potest dupliciter considerari, vno modo secundum suam naturā absolutè: altero, vt sic vel sic significata, ita natura definibilis potest dupliciter definiri. Vno modo secundum exigentiam suæ naturæ simpliciter, alio modo secundum quod significatur in concreto vel in abstracto. Differunt autē plurimū, quia quando res primo modo definitur, nihil ponitur in eius definitione in recto, nisi genus & differentia, licet in obliquo ponatur quandoq; aliquid, vt additū quod est extra rei substantiam, vt patet in definitionibus formarū, tam substantialium, q̄ accidentalium. Quando verò res definitur vt sic significata, contingit vt in eius definitione ponatur etiam in recto id quod est extra rei essentiali, quod vt additum ponendum esset, si secundum naturā exigentiam definiretur, vt patet cum definitur accidens in concreto. Dicimus enim, quod simum esse nasus curuus, ponentes nasum in recto, vt genus, & tamen nasum extra similitudinis essentiali esse constat, & ponendū in obliquo in eius definitione, si natura definita solum respiceretur. Quibus prælibatis, dicit ad dubium, quod ista regula Aristotelis. Quæcunq; insunt in ratione dicente quid est, per se insunt primo modo, intelligenda est cum duplici glossa. Vna supra orationē ratione dicente quid est, vt intelligatur ratio dicens quid est res, secundum ipsius rei exigentiam, & non secundū quod sic significatur. Altera supra particulam illam per se insunt, vt intelligatur per se inesse definito, eo modo quo in definitione cadit, ita vt si intrinsecus aut in recto ad definiendum sumuntur, intrinsecus etiam & in recto de definito dicantur, sin autē vt additū & obliquè, simili quoq; modo definito per se inerunt. Et per hæc (inquit) facile patet responsio ad obiecta, quum subiectū sit extra essentiali proprii accidentis, & ita solum vt additamentū ponatur in eius definitione, idq; in obliquo, nisi accidens vt in concreto significatur, definiendum foret, quia tunc ex modo significandi deberet more substantiarum compositarū definiri, vt in fine expositionis libelli de Ente & essentia diffusè declaratū est. vnde proprie de prædicatione loquendo, secundum doctrinā in hoc capitulo traditam, subiectum in obliquo dam, subiectū in recto per accidens prædicatur, & secundum doctrinā inferius suscipiendam, prædicatio in recto denotaret subiectū inesse passioni, quod non nisi per accidens verū est. Prædicatio verò in obliquo solum denotat dependentiam passionis a subiecto, quæ est ad suum principium per se, & c. Et aduerte, quod tam accidentium, quàm formarum substantialium definitio secundum eorū exigentiam in abstracto perspicenda est. substantiarum verò compositarum in concreto, cuius causam, si vis, exquire vbi supra. Hæc ille, adijciens etiam tres ordines propositionū, quibus hic primus modus per se magis vel minus proprie congruit, quos apud ipsum requirere licet. Secundo autē modo per se prædicata insunt subiectis, in quorum rationibus quod quid est monstrantibus subiecta collocantur. Antecedens relatiui (quorum) similiter est prædicata de omni. Nam per se proprie acceptū strictius est, quàm dici de omni, saltem si loqua-

Expositio primi modi per se.

Dubitatio ex Caietano.

Solutio ex eodem.

Secundus per se modus.

si loquamur de per se primo ac secundo modis. Atq; ob id propositiones in quibus subiectum indiuidua, tantum reductiue ad hos modos pertinere videbuntur. Hic iam si dixeris, rectum per se inest lineæ, & par numero (vt habet textus) quæ tamen constat non dici de omni. Omnia recentiorum quorundam responsione, accipientium hæc vt aptitudines designent, dicendum est cum verustioribus & Caietano, conformiter iis, quæ hoc ipso capitulo dicturus est Aristoteles, q̄ prædicatum recipiens in sua ratione subiectum, quoddam est, quod simpliciter illi inest necessario, Vt risibile homini. Quoddam verò, quod non simpliciter, sed sub disiunctione necessario inest subiecto, Vt par vel impar respectu numeri, rectum vel curuum (quod in litera circulari dicitur) respectu lineæ. Quia ergo huiusmodi propositiones non sunt necessariae, nisi prædicato sub disiunctione oppositi sumpto, ideo non erunt per se, nisi illo modo. Vnde (teste Caietano) hæc non sunt per se, numerus est par, animal est rationale, sed istæ, numerus est par vel impar, linea est recta vel curua, animal est rationale vel irrationale. Imò & tales, animal est homo vel brutū, rationale est homo. Non enim (vt illius verbis vtamur) prædicatio indirecta seu inordinata Perseitatem omnino destruit, quàmuis id plerisq; etiam priscis visum sit. Insuper autē in definitione per rationes quod quid est monstrantes, intelligendæ sunt definitiones essentialis, potissimum accidentium priorū, seu certa subiecta sibi determinantium, quas ex septimo Metaphysicæ constat fieri per additionem subiecti, quod est quidem extra essentiali, sed non extra eius essentiali definitionem. Hanc recentiores malunt descriptionem nominare, vtentes scilicet definitionis essentialis vocabulo strictissime. D. Thomas in fine opusculi sui de Ente & essentia, censet accidentium differentias perendas esse ex principijs ipsorū, quæ sunt propria subiecta. Et hic quoq; dicit oportere, vt proprium subiectum locetur in definitione accidentis, quia quum esse accidentis dependeat à subiecto, oportet vt definitio, quæ esse eius significat, contineat in se eius subiectum. Sed hæc res alium sibi locum, quo exactius discutatur, postulat. Vltima particula definitionis, nempe Subiecta collocantur, accipienda est (vt inquit Caietanus) de subiectis secundum se, aut etiam secundum aliquid sibi intrinsecum. Nam & hæc per se secundo modo censentur, licet (vt nobis videtur) per reductionem potius quàm proprie, animal est nutritibile, Isosceles habet tres angulos duobus rectis æquos, imò & ista, aliquod animal est risibile, si illi creditur, tres propositionum, quibus hic modus per se competat, ordines secundū gradum maioris minorisq; proprietatis recensenti, quos apud suum autorem inquirendos relinquimus. Definitiones autem exemplorum literæ tales assignandæ videntur, Rectum est linea, cuius medium punctum non exultat egrediturve ab extremis. Curuum contra est linea, cuius medium exit ab extremis. Impar est numerus, qui completa sui partitione in duo æqua diuidi non potest. Par verò, qui sic in duo æqua partibilis est. Primus numerus, est numerus quem sola vnitas metitur, vt 1. & 7. Compositus verò, quem alius quoque metitur numerus, 4 & 9. & c. Isopleurum verò (quod latinè sonat æquilaterū) & altera parte longius, quàmuis proprie magnitudinibus comparant, translatis tamen & secundum similitudinē quandam numeris adaptantur. Vt Isopleurum sit numerus, qui per suas vnitates descriptus in tria porrigitur æqualia latera, vt 3, 6, 10. Hi autē trigoni æquilateri surgūt, si disposita naturali numerorū quantitate atq; serie, prioribus semper proximè sequens adiciatur, vt vnitati iunge binarium, exultat ternarius, qui est trigonus æquilaterus. Item 1. & 2. iunge 3. nascitur 6. rursum 1. 2. & 3. adde 4. exurgit 10. Iterū 1. 2. 3. & 4. adde 5. fit 15. qui & ipse æquilaterus est, & ita deinceps, estq; semper numerus vltimò adiunctus, & qui omnium enumeratorum maximus est, ipsius trigoni latus. Nonnulli putant eum esse æquilaterum, qui fit ex ductu alicuius numeri in seipsum, vt quaternarius surgēs ex ductu binarij in se, nam bis 2. sunt quatuor. Item nouenarius qui fit ex ductu ternarij in se, ternarij tria sunt 9. Verū hi potius quadrati vocantur, quod quatuor latera habeant æqualia. In æquilatero autem semper intelligimus eius genus, nempe triangulum. Altera parte longior dicitur numerus, qui per suas vnitates descriptus quatuor possidet latera, vnitate vel numero inæqualia, siue qui habet latitudinem longitudini inæqualem, nasciturq; ex ductu vnus numeri in alium minorem aut maiorem, vt 6. quæ surgunt ex ductu 3. in 2. aut contrā. Item 8. ex ductu 2. in 4. & c. Post exempla nunc declarata subiungitur in litera, Quæcunq; verò neutro horum modorum, nec primo scilicet nec secundo insunt, ea omnia vt accidentia insunt, id est, per accidens prædicantur. Quod circa controuersiam verum est, accipiendi per accidens, vt distinguatur contra per se, dictis modis acceptum. Caietanus tamen id simpliciter verum esse contendit, dicens q̄ cum quartus modus vt distinctus formaliter ab alijs, vtatur per se vt conditione causalitatis, & effectus, vt sic non habeat vt prædicetur de causa, quælibet

Obiectionis incidentis dilutio.

Thomas.

Caietanus.

Quid rectū. Quid curuū. Impar. Par. Primus. Compositus. Isopleurum.

Altera parte longior.

libet propositio quarti modi in quantum includit per se secundum prædicationem, ingreditur primum vel secundum, in quantum verò includit per se secundum causalitatem, ingreditur quartum, & propterea omnis propositio per se ratione prædicationis, necessariò est primi vel secundi modi. Unde ista decollatus interijt, ratione causalitatis est in quarto modo, ratione verò prædicationis in secundo, quia interitus est ut passio decollationis, licet non adæquata sibi, sed superiori communi, tam decollationi quàm suspensioni, iugulationi, & cæteris eiusmodi. Hæc ille, etiam latius eadem declarans, quæ an rectè an secus sit trutinatus, hæc his non est no stri fori. Illud quoq; admonendum duximus, nonnullos expositorum hic alium quendam facere modum per se, moros (vtri opinamur) ex hisce Themistij verbis, Tertia (inquit) forma eorum quæ per se adsunt, pertinet ad accidentia, quæ ita suis subiectis adsunt, ut non aliis prius, quomodo superficiæ color. Ea igitur quæ tribus his modis de aliquo adferuntur, per se adferri dicuntur, Hactenus ille. Cui non quadrant exempla hic posita, dum dicitur, Velut mulicum aut album animalij. Neque enim animal alterius horum subiectum est immediatum. Suspiciamus aut hunc modum adiectum esse à Themistio ex Metaphysices loco antecitato. Tertius modus (qui non ut ceteri, est per se prædicandi, sed per se existendi, quæ admodum asserit & Thomas) hoc pacto ab Aristotele assignatur. Præterea id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur villo, hoc est, Illud per se est, quod non prædicatur de villo subiecto cui inhæreat, qualis est omnis substantia, tam secunda quàm prima, ut patet ex prædicationis, licet pleriq; illustrium expositorum, istud ad primas duntaxat referre malint, à quarum existentia superiores dependere dicuntur, & ita non per aliud sunt neq; tanq; subiectum recipiens, neq; tanquam singulare proprium seu individuum. Sed albedo & ambulatio, imò etiam album ipsum & ambulans, ut talia, solum sunt, quando aliud quippiam est, cui competant, & accidentia proinde nuncupantur, quia non per se sunt, sed tantum dum aliis accidunt atq; adiacent, quamuis interim modum prædicandi per se non omnino recusent. Quarto modo per se dicimus cuiuspiam cõuenire, quod propter ipsum inest, hoc est, quod conuenit subiecto tanquam suæ causæ, vel certè causam includenti, qualisqualis ea fuerit. Quod si probatorum authorum exemplis adhæreamus, fatendum nobis est, non omnes propositiones, quæ hoc modo per se sunt, esse de omni, vel ordinatas, ut manifestum est de istis, Aedificator ædificat, Musicus canit, album videtur, iugulatũ interiit, si propter iugulationem sequuta sit mors. Item hæc, supposito quod ambulatio sanitatem attulerit, ambulans sanatur, cuius etiam conuertens propositio per se est, sed in alio causæ genere. Cum verò subiectum non continuerit causam, cur sibi prædicatum insit, erit prædicatio per accidens. Propter aliud enim & non ratione sui, coniunguntur huiusmodi extrema, ut quum dicitur, album ædificat, pastinans inuenit thesaurum. Exemplum autem literæ de coruscatione respectu ambulantis, satis impro prium est, quia hic vnum alteri non inest aut tribuitur. Refert tamè similitudinè verorum exemplorum, eaq; aliquo modo declarat, quoniam ut in his significata extremorum per accidens coniunguntur, ita in illo res compositæ propositionis partes designatæ, fortuito & per accidens contingunt simul. Cætera quæ ad hos modos per se attingunt, apud alios requirantur. Quod autem in litera sequitur, Quæ ergo simpliciter scibilibus competunt, sic sunt per se, &c. aliquo modo ostendit, qualiter vtatur prædictis modis demonstrator. Cuius sensus est, Ea prædicata quæ subiectis conclusionem demonstrabilium attribuuntur in ipsa demonstratione, seu inesse dicuntur, sic sunt per se competentia, vel sicut cum in prædicatorum ratione includuntur subiecta, hoc est, secundo modo, vel sicut cum subiectorum ratio includit prædicata, hoc est, primo modo, quod patet in ista demonstratione, omne animal rationale est risibile, & omnis homo, &c. Nam prædicatum minoris subiecto scibili competit per se primo modo, conclusionis verò secundo, & per consequens etiam quarto modo. Seruiunt ergo demonstrationi potissimum hi tres modi: sed tertius, qui in incompleto attenditur, & sine relatione ad aliud, non item. Atq; hæc res postmodum copiosius explicabitur. Alij alias sequuntur interpretationes, sed perlongum esset & superuacaneum forsitan omnes referre, cum non videantur mentem literæ satis assecutæ. In qua statim subnectitur, Atq; ea ipsa ex necessitate insunt, intellige & omni, sed hoc in probatione innuitur limitandum interpretandumq; vel simpliciter, & sine adiuncto, vel cum oppositi adiunctione, quæ disiunctim fiat. Exemplum prioris, ut risibile respectu hominis. Posterioris, ut par respectu numeri. Neque enim necessarium est simpliciter, numerum omnem esse parem, sed parem vel imparem. Ex hoc loco apparet ipsum par, per se de numero dici, & non tantum (ut supra dicebatur) hoc disiunctum par vel impar, cum alioquin nihil fuerit opus eiusmodi limitatione addita. Sed id alijs discutiendum lingua.

Tertius modus per se.

Quartus modus per se.

linquatur, vnà cum illo, An talibus disiunctis circumloquutiue acceptis vnica significetur cõmunis & simplex passio, quod multis videtur, an complexæ plures designentur, quarum vnaquæq; inadæquata sit subiecto, sed omnes simul sumptæ adæquentur, id quod magis Caierano probatur. Quod verò ex necessitate alterum eiusmodi oppositorum subiecto competat, ostenditur in litera, quia contrarium priuatio, & contradictio sunt in eodem genere. Nam priuatio nihil aliud est, quàm negatio in subiecto determinato. Quandoq; etiam contrarium æquiparatur negationi in aliquo genere, sicut in numeris idem est impar, quod non par, secundum cõsequentiam. Sicut ergo necesse est affirmare vel negare, ita necesse est alterum eorum quæ per se insunt, proprio inesse subiecto. Sic exponit Thomas. Admonet autem Themistius, has compositas (ut ita dicamus) passiones, non semper ex duobus tantum constare. Et nasus (inquit) qui neq; rectus neque relinquitur sit, continuo intelligitur simus. Sunt enim aliqua, quorum contrarietas pluribus quàm duobus constat. Atque hæc sunt, quæ inter se excessu defectuq; differunt, quoniam in iis medietas cernitur. Ita ille.

In tertij capitis priorem partem de vniuersali pertractantem, adnotatio.

Postquã ostendit Aristoteles, quid sit dici de omni, & per se inesse, hic tradit quid sit vniuersale, non quidem eo modo quo loquitur Porphyrius de quinque vniuersalibus, sed vocat hic vniuersale secundum quandam adæquationem & conuertibilitatē eius cum subiecto, ut indicatur in fine sequentis partis huius capitis, cum ait textus, Nam illi primò & vniuersaliter competit quo posito ponitur, & quo ablato primo aufertur. Est igitur vniuersale, quod cum de omni sit, & per se est, & secundum quod ipsum. Quid sit dici de omni, prius dictum est. Per se aut intelligimus primo aut secundo modo: verum ne quis fallatur, existimans aliud esse per se, & secundum quod ipsum, dicit textus, quod illa duo eadem sunt. Est enim (inquit Themistius) alterum alterius ita cõsentaneum connexumq; ut separari alterum ab altero non possit. Ibi. Tunc aut aliquid vniuersaliter inest, cum de quolibet & primo ostenditur, Complect Aristoteles definitionem vniuersalis, adiectione huius particule (de quo vniuersaliter & primo ostenditur) ut videlicet sic reddatur tota definitio vniuersalis, Vniuersale est prædicatum, quod cum de omni dicatur, & per se est, & secundum quod ipsum, & de eo vniuersaliter atq; primo ostenditur. Dictum est enim superius, vniuersale esse minus commune quàm dici de omni, & per se inesse, quare etiam restringenda fuit eius definitio adiectione alicuius particule. Illud dicitur primò de aliquo ostendi, quod sic de aliquo subiecto ostenditur, ut non possit de alio prius ostendi, ut de homine primo ostenditur risibile, & disciplinæ capax, de animali, aptum esse sentire, de corpore animato viuere, secundario verò de eorum inferioribus, ut risibile de iohanne, aptum sentire de homine, & viuere de animali. Sed cur addidit Aristoteles, de quolibet, seu vniuersaliter? Responso, Ne quis forte opinaretur, vnumquodq; dictorum prius ostendi posse de genere, quàm de specie cum qua conuertitur, ut risibile prius de animali quàm de homine, quia animal prius est homine. Nam etiam si id concederetur, tamen non oporteret ex eo sequi, quod risibile sit vniuersale respectu animalis, quia non de quolibet ostenditur. Sic dicit textus, quod habere tres angulos duobus rectis æquales, sit vniuersale, non quidem respectu figuræ, quia non de qualibet, sed de aliqua tantum ostenditur. Nec respectu Ifochelæ, quia licet omnis Ifocheles habeat tres angulos duobus rectis æquales, tamè id non primò de eo ostenditur, sed est vniuersale respectu trianguli, de quo vniuersaliter & primo ostenditur. Sed obiicies, Animal rationale est vniuersale respectu hominis, risibile respectu animalis rationalis, & tamen neutrum potest ostendi de suo subiecto, quia ipsi immediate competit, ergo non rectè completa est vniuersalis definitio. Puto respondendum, negando antecedens, quia Aristoteles hic per vniuersale nihil aliud videtur intelligere, quàm propriam passionem, quæ de suo proprio subiecto conuertibiliter ostenditur, ut risibile respectu hominis. Si quis tamen iam dicta etiam comprehendere velit, licebit definitioni addere, de quo vniuersaliter & primo ostenditur, vel cui primo & conuertibiliter inest, & sic duplex erit vniuersale, quorum alterum primo & immediate inest suo subiecto, Alterum verò mediate quidem inest, sed tamen primò ostenditur, ut dictum est.

In secundam partem eiusdem tertij capitis, quæ errores circa vniuersalis assignationem continet, adnotatio.

In huius partis exordio, recenset Philosophus errores numero tres, qui accidere possunt circa vniuersale assignandum, quos inuerti ordine declarat, quemadmodum palam est literam consyderati. Porro in primi erroris assignatione, per singula atq; singularia intelligenda veniunt & ea quæ simpliciter singularia sunt, id est, prorsus indiuidua, & ea quæ in respectu dicuntur

Vniuersale aut dico.

Quid vniuersale.

Themistius

Complectur definitio vniuersalis.

Primò de aliquo ostenditur.

Questio. Responso.

Obiectio

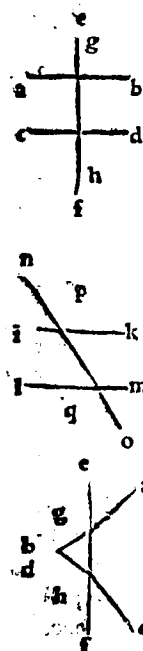
Responso.

Altera responso.

Oportet aut

non latere.

dicuntur singularia, hoc est minus communia. Etenim in huius declaratione meminit Philosophus Ifofcelis, quod triangulo est minus comune. Atque in hunc errorem Themistij sententia lapsi sunt, qui demonstrationes de terræ scitu in orbis medio, cœliq; circulatione, ad hanc terræ referunt, & ad hoc cœlum, quæ vnica sunt. Ceterum circa tertij erroris explicationem primo loco redditam, quæ in græco codice satis inuoluta est ac perplexa, & in qua expositorum complures hallucinari sunt, post D. Thomæ, Egidijq; Romani doctrinam aduertendū est, hanc propositionem, Omnes rectas lineas supra quas incidens recta linea efficit duos intraneos angulos rectis æquales, non concurrere, & si de omni sit atq; per se, non tamen de vniuersali, quod prædicatū cum subiecto non recurat. Nam non concurrere si in infinitum protrahantur lineæ, non solum illis rectis lineis ob id cōpetit, sed quia rectæ sunt, & linea recta incidens creat duos angulos intraneos, aut rectos aut duobus rectis æquos. Sic enim habet primi elementorum Euclidis propositio vigesima octaua. Si linea recta duabus lineis rectis superueuerit, fueritq; angulus eius intrinsecus, angulo intrinseco sibi opposito æqualis, aut duo anguli intrinseci ex vna parte, duobus angulis rectis æquales, illæ lineæ æquidistantes erunt. Quare lineis rectis non concurrere nō solum conuenit, q̄ duos internos angulos rectos habeant ex rectæ lineæ incidentia, sed & quia duos intrinsecos ex vna parte duobus rectis habent æquos. Possunt autē hæc ex exemplis in margine facile monstrari. Linea recta e f incidens in rectas lineas a b, c d, in punctis g h, quatuor procreat angulos rectos extrinsecos, scilicet a g e, b d e, c h f, d h f, & quatuor intrinsecos itidē rectos a g f, c h e, ex vna parte, b g f, d h e, ex altera parte. Sūt itaq; lineæ rectæ a b, & c d, non cōcurrētes. Deinde linea recta n o, intersecās rectas lineas i k, l m, in punctis p q, reddit angulos nō rectos, sed duobus rectis æquales quatuor extrinsecos i p n, k p m, valentes duos rectos, l q o, m q o, similiter æquivalentes duobus rectis. Atq; quatuor internos i p o, l q n, ex vna parte, qui duos valent rectos. Ex altera autē parte k p o, m q n, quæ similiter duobus rectis sunt æqui. Quare rectæ lineæ i k, & l m, parallelæ seu non cōcurrētes erunt, quemadmodum lineæ a b & c d. Insuper eiusdem libri petitione quarta traditur. Si linea recta super duas lineas rectas ceciderit, duocq; anguli ex vna parte, duobus rectis angulis minores fuerint, istas duas lineas in eandem partē protrahat, proculdubio coniunctum iri, vt linea e f intersecat has lineas a b, c d, in punctis g h. Interiores autē hi anguli ex vna parte sunt b g f, d h e, qui duobus rectis sunt minores. Atq; ob id lineæ a b, c d, non sunt æqui distantes, sed protrahatæ in longum, tandem in se incident, atq; sese interfecabunt. Hæc ex Geometricis desumptimus, sperantes ea lectoribus non fore iniucunda. Porro circa secundi erroris declarationem adnotandum est, commutatam proportionem à geometris considerari in lineis, superficiebus, & solidis, hoc est, corporibus. Et ab Arithmeticis in numeris, & ab Astronomis in temporibus ipsis, quam ob causam ab Aristotele hoc in loco dicitur, quemadmodum olim demonstrabatur seorsum. Est autem hic cōmutata proportio, dum propositis quatuor quantitatibus, quarum tertie ad quartam eadem ratio est, quæ primæ ad secundam, colligitur eadem esse ratio secundæ ad quartam, quæ erat primæ ad tertiam, vt sicut se habent 12. ad 6. sic & 8. ad 4. Est enim vtrinque dupla proportio, Igitur sicut sese habent 12. ad 8. sic & 6. ad 4. Nam proportio est sesquialtera. Cæterum illis superius enumeratis, lineæ, superficie, &c. vnum est commune genus impositum, nempe quantitas. At testibus Aquinate & Egidio, per hanc non competit illis cōmutatim proportionari, sed potius quatenus alteri cōfertur quantitati secundum proportionalitatem. (si ita loqui sit fas) Subiecto igitur in hunc modum circūloquuto, hæc conclusio demonstrabilis, Omnes quantitates secundum proportionalitatem comparatæ sunt cōmutatim proportionatæ, ex vniuersali constabit, sub qua omnes reliquæ comprehenduntur, quæ prius latenter indicabantur. Porro in calce literæ documentum prodinoscendo eo, quod verè sit vniuersaliter traditum, à diuersis variè legitur. Nos autē, vt omnibus translationibus, quæ admodum parum dissident, faciamus satis, Themistij expositionem subiiciemus. Sed quæro (inquit) qua ratione scrutari possumus duos rectos, vt scalenus, an vt triangulus habeat hoc enim solum nobis reliquum est ad intentionem præsentem. Igitur affectio vniuersalis per illud adest habeturq; quo adempto (quia primum inter illa est quæ insunt ipsi) continuo & prædicatum adimitur. Verbi gratia, huic triangulo insunt omnia hæc, esse æneum, esse scalenum, esse triangulum, esse figuram, finibus claudi. Queritur, per quod ex his quæ modò numerauimus, affectio hæc duos rectos habere prædicetur de triangulo. Tolle æneum, num propterea duos rectos demeris? nequaquam. Tolle scalenum, adhuc duo recti superstites sunt. Tolle triangulum, iam hic oportet prædicatum tollatur. Nec enim præter ea duos rectos habere aliquis triangulus possit, si triangulus esse desierit. Sed dicit fortè quis-

piam, ratione illa effici, vt affectio hæc ad figuram, ad superficiem, ad extremitates pertinet. Nam si aut figura, aut superficies, aut extremitates tollantur, nonne duos rectos sublaturi necesse est? Ego verò confiteor abiuncta figura, superficie, terminis, abituram affectio- nem illam cōmorituramq; sed non quia figura, superficies, termini, sed quia triangulus abiunctis his necessario tollitur. Si enim lineæ figura, terminis, superficie, incolumis esse triangulus posset, vtique sublatis etiam his, duos rectos habere contingeret, sed hoc impossibile est. Tu verò id ita contemplare. Manentibus figura, planitie, clausulis, triangulum deme, statim duo recti demuntur. Ergo habere tres, huic primo & vniuersaliter dicendum est inesse. alijs manentibus non manet, qualia sunt figura, planities, termini. Potest enim figura duos rectos non habere, qualis est quadrangula & multangula. Triangulo certè seruato, seruatur, perempto, perimitur. Quamobrem rectè dictum videtur, vniuersalem affectionem per illud constare, quo primum abiuncto, prædicatū abiungitur. Hæc omnino luculenter Themistius.

In tertij tractatus primi capitis primam partem, ostendentem demonstrationem esse ex propositionibus necessarijs & per se, scholia.

Si igitur demonstratiua scientia est.

In hoc tertio tractatu ostensus Philosophus, ex quibus qualibusque propositionibus necesse sit demonstrationem esse constitutam, in prioris capitis primæ partis exordio, proponit, demonstratiuas propositiones oportere esse per se. Quod vnica confirmat ratione, quæ quidem approbatio non crudè venit intelligenda, quemadmodum admonet Themistius. Hanc rationem (inquit) aliqui caillantur & comparant huic, Si animalium corpora ex siccis & humidis constant, cibus & porus siccis & humidus est, ergo ex cibo & potu corpora animalium constant. Sed vir sapientissimè non probasti, sola hæc esse humida siccaq; Aristoteles verò sola ea esse necessaria primum ostendit. Hæc ille. Quibus indicat aperiè, Aristotelis rationis minorem cum exclusionem esse accipiendam. Sed obijciat fortassis quis-

Obiectio.

Huic ex sententia Caietani respondebitur, secundum Aristotelem hæc duo, propositio- nem per se primo aut secundo modo secundum se aut reductione quadam & necessarium inter se recurrere. Huic quoque apertè consentanea est & fauet ipsius literæ deductio, id quod attentius consideranti facile constat. Egidius autem Romanus arbitratus, necessarium communius esse eo quod per se est, strictius de eo quod per se, apparet esse locutus. Quo pacto autem ea quæ per accidens insunt, non necessario insunt, breuissimè explicat Themistius. Quamuis (inquit) nonnulla accidentia sunt, quæ inesse substantijs suis videantur, vt albedo niui, quia tamen natura horum eiusmodi est, vt aliquibus subiectis non insit necessario, efficitur, vt necessaria simpliciter credi non debeantur, quemadmodum illa necessaria sunt, quæ per se & vniuersaliter prædicantur. Deinde in litera, ibi. Aut igitur tanquam, & cæc. monstrat Philosophus tribus rationibus, demonstrationem esse ex necessarijs pronunciatis.

Responsio.

Cæterum corollarium ex secunda ratione à signo desumpta illatum, ibi. Ex quibus etiam patet, eos profectò, &c. à Boetio Græcum codicem sequente in hunc modum est redditum. Manifestum autē ex his est, & quoniam stulti, qui opinati sunt accipere bene principia, si probabilis sit positio & vera, vt sophistæ, quoniam scire scientiam est habere, & cæc. Atq; huius vltimæ partis, vt sophistæ, &c. duplex est expositio. Nam Themistius ad sophistas refert, id dicentes, vt ex ipsius verbis facile deprehenditur. Vndè (inquit) ridendi sunt, qui propositiones, quæ demonstrationi præferunt, posse accipi de verisimilibus & credibilibus arbitratur, qd Protagoras cōtendit, qui propositiones in demonstrationem probabiles & verisimiles tamen addebat, quas qui nouisset, scientiam consecutum putabat. Qui verò scientiam consequutus esset, proculdubio scire, quid esset scientia. Hanc (quemadmodum opinamur) Themistij sententiam, Commentatorisq; cum ipso consentientis, sequutus Linconiensis hunc locum sic explicat. Manifestum est, non satis esse demonstrationis principio, quod verum sit solum aut probabile, sicut stulti putant. Verbi gratia, sophistæ se demonstrasse arbitrantur, scientem nosse quid sit scientia, hac argumentariuncula, Scire est scientiam habere, Sed habens quippiam, probè id nouit quod habet, Nouit igitur sciens quid sit scientia. Est autem hæc argumentatio contexta ex vna vera propositione, & altera probabili. Veram expressit Aristoteles, & probabilem vnà cum cōclusionem subtrahit, eo quod illa ratiocinatio tota vulgatissima foret, atq; alibi literis tradita. Hæc penè Linconiensis. Hunc quoq; intellectum amplectitur translatio hoc pacto habens, vti sophistæ dicentes scire esse scientiam habere. Porro Albertus,

Dd Aquinas,

Aquinas, Egidius Romanus, aliorumque commentatorum caterua, illam literæ particulam referunt ad improbandam sophistarum scientiam, quæ re vera in totum tollitur, eoque scire est scientiam habere per demonstrationem, quam necesse est esse ex primis, veris, & propriis principiis, quemadmodum in huius libri exordio dictum est. Atque huic expositioni satis consentanea est subsequens litera. Non autem ideo propositio principium, &c. Insuper in tertia ratione ibi, Si quis nunc nescit rationem habens, & saluus, re salua, &c. subindicat Philosophus, quadrifariam posse ab aliquo auferri scientiam. In primis, cum eius mente animoque excidit ratio, propter quam prius sciebat. Scire etenim causam est cognoscere, qua ignorata non amplius scitur conclusio. Secundò euanescit scientia, sciente corrupto. Quòd si quis obiiciat, Homine corrupto scientiam in anima à corpore migrare iussa permanere. Respondent hic nonnulli, per scientem intelligendam esse animam, quæ scientiæ est immediatius susceptiva, quam sit homo, qui est corruptus. Alij asserunt scientiam in anima, dum à corpore separatur, non permanere, nisi Diuina vi. Si enim grauis ægritudo (quemadmodum in prædicamentis dicebatur) ita scientiam ex anima pellat, ut ægrotus nihil eorum quæ prius scierat, agnoscat. hoc ipsum de qualibet scientia suapte natura videtur effectura cuiusuis hominis qualibet mors, quæ (ut dicitur tertio Ethicorum) omnium terribilium est maximum. Verum hæc res Theologici potius est negotij. Tertio, si res scita, hoc est, scita conclusio corrumpatur, seu falsa reddatur. Nam id quod non est, nullo pacto valet sciri. Si sedente Socrate quis putet se scire Socratem sedere, is eo stante non amplius sciet eum sedere. Quarto, obliuione perditur scientia, sub qua etiam eum comprehendens modum, quo ipsa pellitur per sui contrarij accessum, quam quidem corruptionem in libro de Memoria & Reminiscencia vocat Philosophus per se scientiæ corruptionem, Reliquos autem per accidens. An autem primus & quartus modi sine ita connexi, ut nequeat vnquam alter sine altero fieri, magis curiosorum atque diligentium inquirantium iudicio censuræque committimus. Neque enim prouinciam suscepimus singula discutendi examinandi que. Restat vltimo loco explicare, quomodo necessum est, necessaria esse ea, ex quibus est demonstratio. Verum quoniam hæc res prorsus vicina est ac connexa iis, quæ in tertia huius capituli partis exordio traduntur, ad eum usque locum illam differemus, ne eadem sine fructu repetamus.

**Accidē-
tium autē
eorum
que per
se nō in
sunt.**

In secundam partem docentem demonstrationem non esse ex iis quæ per accidens sunt, aut extraneis, annotatio.

Quæstio.

Huius partis summa, aliquot conclusionibus commodè potest comprehendi. Prior, in initio literæ posita est huiusmodi. Demonstrationis conclusio nequit ex accidente, quod non est per se secundo modo, constare. alioqui contingens foret conclusio, quam impossibile est ex necessariis colligere, quemadmodum in superioris partis calce dicebatur. Sed occurret forassis quispiam, Proximo textu monstrauit Philosophus præmissarum necessitatem ex necessitate conclusionis, igitur hic ostendendo necessitatē conclusionis ex præmissarum necessitate, circulum in suis approbationibus committit. Huic respondet D. Thomas, superius Philosophum monstrasse, demonstrationem ex necessariis esse, non solùm que conclusiones necessariae sint, sed potius ex definitione eius, quod est scire, huncque esse verum de monstrandi modum. præsentem autem rationem, non esse demonstrationem, nisi fortassis ad hominem. Nobis magis probatur aliorum sententia, asserentium superiorem sumptam esse ex causa finali, quatenus talis, Hanc verò progredi ex efficiente causa, in quantum est eiusmodi, & proinde non admitti in hisce demonstrationibus circulum. Nam causarum secundum genus varietas eum excludit. Post hæc subiungit Aristoteles quæstionem, quam sic interpretatur ac soluit Themistius, Sed quæro (inquit) cur tales propositiones, quæ continguntibus constant, interrogare percunctareque solemus, si ex eis conclusio necessaria sequi non potest, An quamuis de propositionibus continguntibus conclusio seorsim & à se necessaria non euadat, tamen necessario sequitur, quatenus propositiones illas admittimus, verum ad demonstrationem artificium interrogandi non pertinet, quia syllogismus scientiæ ab eo quod proposita concedantur aut negentur, pendere non conuenit, sed ex ipsa planè rerum natura. Ibi, Quoniam autem ea quæ per se insunt, &c. Ponit Aristoteles hanc primam conclusionem, Demonstratio non est ex iis quæ sunt secundum accidens, sed per se, id est, demonstratio non constat propositionibus in quibus prædicatum per accidens inest subiecto. quia huiusmodi propositiones vel non sunt necessariae, vel non sunt conclusionem priores, & causam continent. Posterioris partis exempla sunt syllogismi, qui proficiuntur à signo, cum media sumunt quæ firma & perpetua sunt, ut lactescere semper inest mulieri quæ peperit, ac proinde constituit syllogismum

gismum constantem vtrunque ex propositionibus necessariis, hoc modo, quæcunque lac habet peperit, sed lactans infantem lac habet, ergo peperit. Sed ramen demonstratio non est, quia ex effectu causam ostendit. Ex his infert Aristoteles, quòd oportet per se medium tertio, & primum medio inesse. nam alioqui præmissæ non essent per se, id quod accipiendum est, esse necessarium in demonstratione propter quid & potissima, quia in demonstratione quæ ab effectu ad causam proficiscitur, id non est necessarium. Tertia ipsius literæ conclusio, explicans id quod secundo loco præcipuè declarandum erat, nempe demonstrationem non esse ex extraneis, assignat Philosophus, dum ex prioribus mox inferendo dicit: Non igitur fieri potest, ut ex alio genere in aliud genus descendens quisquam demonstret. Nam de vno genere in aliud genus descendere, nihil aliud est, quam demonstrationem esse ab extraneis, hoc est, accidentibus quæ non per se sunt, sed per accidens solum, quemadmodum ipse Philosophus posterius aperit. Porro cum mox subnectitur in litera, tria in omni demonstratione quæ sit potissima, esse necessaria, antequam monstratur proposita conclusio, passionem vide licet quæ monstranda est, dignitates, & ipsum scibile genus. Sub dignitatibus intelligenda veniunt propria principia, sine quibus non valet vlla vera demonstratio constitui. Idem & demonstratiuum medium, quod præcipuum est in conficiendis propriis principiis, nisi hoc comprehendatur sub subiecto & passione tanquam extremis. Nam in sequentibus, his extremis medium coniungit Philosophus, dum dicit: Ex eodem genere extrema & media necesse est esse, hoc est, ex eadem natura (quemadmodum explicat Themistius) atque eadem radice. Nam ex partibus definitionis ipsius subiecti, essentialiter conflatur genus scibile, & ex iisdem profluunt propriae passionis, & per se subiecti accidentia. Cæterum illud quod in litera sequitur, Contingit autem eadem, & cæter. licet in Boetiana versione legitur. Ex quibus igitur sit demonstratio, contingit eadem esse. Quorum autem genus alterum est, sicut arithmetica & geometria, non est arithmetica demonstrationem conuenire in magnitudinibus accidentia, nisi magnitudines numeri sint, & cætera. Priorem partem post Albertum Diuus Thomas cum tota penè neotericorum autorum multitudine, refert ad dignitates prius recensitas, quibus diuersæ vtuntur scientiæ: Ut his, Omne totum sua parte esse maius, Si ab æqualibus æqualia tollantur, quæ restant esse æqualia, vtuntur geometria & arithmetica. quomodo autem id fiat, posterius explicabitur. Per posteriorem verò partem ostenduntur reliqua omnia, subiectum, propria passio, atque medium, sic suæ scientiæ propria esse & peculiaris, ut nequeant accommodari alteri disciplinæ, modò hæc ab illa in totum diuersa fuerit. Ad hæc breuibus annotandum est, tum fieri descensum de vno genere scibili in aliud genus, siue de vna scientia in aliam, cum per vnius scientiæ principia concluditur eiusdem passio, subiecto alterius disciplinæ, aut cum per eadem principia probantur passionis alterius subiecti eidem subiecto conuenire. Ut si ex arithmetice principijs ostenderetur, super quacunque linea recta triangulum æquilaterum constituere, descenderet arithmetica in geometriam. Idem quoque eueniret, si ex eisdem principijs monstraretur, omnis magnitudo minor, maioris esse pars aut partes, id quod in arithmetica ostenditur inesse numero. Hic autem descensus, quemadmodum hic restatur litera, & postea fusius declaratur, nequit admitti, nisi in iis disciplinis, quarum subiecta sunt eadem aut omnino, aut aliquo modo. Cæterum ea subiecta dicuntur prorsus eadem, quorum vnum altero est superius. Et hæc volunt pertinere ad eas scientias quas vocant subordinatas. Cuiusmodi sunt corpus & corpus humanum, quorum illius consideratio ad Physicam pertinet, huius verò cognitionem sibi vindicat Medicina. Illa autem quodammodo sunt eadem, quorum vnum alterius est totum in modo, qualia sunt magnitudo, numerus, magnitudo mobilis, linea visualis, & sonorus numerus. Quorum illa, scibilia sunt genera geometriæ & arithmetice. Circa verò hæc versantur astronomia, perspectiua, quæ Græcis ὀπτική dicitur, & musica, quæ scientiæ mediæ solent appellari. Quòd si subiecta simpliciter diuersa fuerint, seseque habeant perinde atque disparatæ species, non poterit fieri eiusmodi descensus ex vno genere in aliud, nisi quatenus vnum genus alteri subest & in se complectitur. Verum quoniam hoc inesse, est accidentario inesse, ideo demonstratio quæ per se est vnius generis, & alteri quodammodo accidentario tribuitur, non erit demonstratio huius generis secundum se sumpti. Atque id est quod insinuat Philosophus, dum dicit in litera, Nisi & ipsæ magnitudines numeri sint, hoc est, sumantur secundum quòd sunt numerata. Id quod sit teste Alberto Elementorum Euclidis decimo libro. Qua quidem in re enucleanda impresentiarum minimè nobis est immorandum. Post hæc in corollario in litera sequenti comonstrat Philosophus, non esse transitum ex vna scientia in aliam, aut comunioem, aut

Descensus de
vno genere
ad aliud.

Quid cubi numerus.

Cubus ex duobus numeris cubi- cis procreatur. Euclides.

disparatam. Nam demonstrare contrariorum eandem esse disciplinam, negotij est Metaphysici vel Dialectici. Duos aut cubos vnum esse, ad Arithmeticam pertinet. Est enim is numerus cubus, qui sub tribus numeris æqualibus continetur, hoc est, qui ex alicuius numeri continuo in se trino ductu procreatur, ut sunt 8. 27. 64. 125. 216. Nam bis duo bis, reddunt octo. Et ter tria ter 27. Et quater quatuor quater. 64. Et quinquies quinq; quinquies. 125. Et sexies sex sexies. 216. Dictorum cubicorum numerorum radices sunt. 2. 3. 4. 5. & 6. Cæterum duo numeri cubi vnum efficiunt, quod ex ductu vnus, aut in seipsum, aut in alterum coalescit, ac gignitur cubus, quemadmodum docetur apud Euclidem libri noni tertia & quarta propositionibus. Verbi causa, si octonarius in seipsum ducatur, procreantur 64. qui quidem numerus est cubus tertio loco prius enumeratus. Quod si ducatur octonarius in 27. procreantur 216. qui etiam numerus cubus est, quintū locū obtinens. Nam octies 27. efficiunt 216. Sed de hisce exactius fusiussq; apud Arithmeticos. Sunt etiam & figuræ cubicæ in magnitudinibus, constant sex superficiebus rectis, æquis, & æqualibus duodecim lateribus, cuiusmodi figuræ præferunt tali seu alexæ. Porro pro reliquis literæ exemplis nonnulli abundè curiosi, has adferunt demonstrationes, Omnis linea, quæ pulcherrimum ens meretur & nobilissimum, est linearū pulcherrima, At linea recta est huiusmodi, igitur linea recta linearū est pulcherrima. Omnis linea, cuius medium non discrepat ab extremis, contraria est illi, cuius medium ab extremis exit, sed lineæ rectæ medium non discrepat ab extremis, Curvæ autem seu circularis ab extremis medium eminet, igitur rectæ lineæ contraria est curva. Hanc existimant esse à priori & ad Metaphysicum pertinere. Alteram verò à posteriori & Physicæ esse considerationis, quæ est, Omnes lineæ, supra quas fiunt motus contrarij, sunt sibi inuicem contrariæ. At super lineam rectam fit rectus motus, & supra curvam circularis, quæ sunt inter se contrarij, sunt igitur lineæ recta & curva sibi mutuo contrariæ. Hæc an verè sic sese habeant necne, doctiorum examini relinquimus. Dum in calce literæ dicitur, Non enim hæc ratione proprii generis ipsarum, sed cuiusdam communis competunt, accipiendum est de coramuni non pertinente ad mathematicam considerationem. Alioqui horum demonstratio ipsius esset Geometrix. Atq; fortassis illud commune, per accidens duntaxat illis lineis competit. Quod si res sic sese habeat, syllogismi allati non erunt propriæ demonstrationes. Sed de his hæc tenentur.

Manifestū aut est, si de monstratio, &c.

Prima literæ conclusio. Themistius demonstratio aut scientia non est corruptibilem & generabilem.

In tertiam eiusdem capituli partem, quæ docet, demonstrationem esse perpetuorum, ingenerabilem, & incorruptibilem, & ex proprijs, Scholia.

In exordio huius literæ Philosophus hanc præmittit conclusionem, Demonstrationis ex vniuersalibus progredientis, necesse est conclusionem esse perpetuam. Ad quam nihil probationis adfert, eoque ex superioribus abundè sit perspecta. Porro Arist. sub conditione loquens, subindicat aliquam demonstrationem, quæ non absolute sit demonstratio, esse, quæ constituatur ex præmissis non vniuersalibus. Nam teste Themistio, de hac re apud veteres (quorum vnus Alexandri scilicet, memini.) erat dubitatio. Ex hac itaq; conclusione mox colligit id quod primo loco tradere instituerat, nempe nullam demonstrationem, nullamq; scientiam simpliciter ac propriè dictam esse corruptibilem, & generabilem, sed solum de his esse demonstrationem & disciplinam per accidens. Cæterum hæc literæ pars apud Boetium & Græcum codicem ad hunc modum legitur, Non est demonstratio corruptibilem, neq; scientia simpliciter, sed sic est, sicut secundum accidens, quod non ipsius vniuersalis est, sed aliquando & quodam modo. Cum aut ita sit, necesse est alteram non vniuersalem esse propositionem, & corruptibilem. Corruptibilem quidem, quoniam & conclusio est. Non vniuersalem autem, quoniam hoc quidem erit, hoc autem non erit ex quibus est. Quare non est syllogizare vniuersaliter, sed quoniam nunc est. Cuius interpretationis nostra sententia hic est sensus, Non est demonstratio atq; scientia simpliciter corruptibilem, sed de corruptibilibus habetur demonstratio atq; scientia, quæ admodum de nonnullis est scientia per accidens, eoque demonstratio & scientia ipsius corruptibilis non sit de prædicato vniuersali comparatione corruptibilis subiecti, sed de eo subiecto, quod aliquando & non perpetuo, quodammodo, nempe non proximo, sub prædicato comprehenditur. Nam ad vniuersalis rationem, non sufficit subiectorum ac temporum vniuersalitas, ratioq; per se. sed oportet prædicatum sic subiecto competere, ut illi primò & immediatè insit. Cum autem demonstratio atque scientia ipsius corruptibilis, eiusmodi sit qualis dicta est, necesse erit huius demonstrationis præmissarum alteram esse non vniuersalem, & corruptibilem. Corruptibilem quidem, quod conclusio corruptibilis sit. Neque enim ex incorruptibilibus colligere contingit corruptibilem conclusionem. Non vniuersalem verò, quod vno tempore verà sit, altero falsa, cum rem corruptibilem quemadmodum

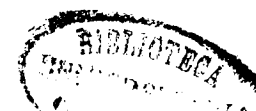
dum & conclusio complectatur. Cæterum, ut ad institutum nostrum redeamus, aduertendum est, Aristotelem non solum asseruisse, corruptibilem non esse scientiam simpliciter, sed & subiunxisse, ipsorum esse scientiam per accidens, ad explodendam Platonis opinionem, qui ob saluandam ipsius scientiæ rationem, quasdam cõmentus est finxitq; Idæas, hoc est, formas à suis separatas singularibus. De qua quidem re plura in medium proferremus, nisi id Metaphysici esset negotij. Fusiussimè enim hanc Platonis opinionem cõfutat Philosophus Metaphysices libro septimo. Insuper secundo adnotandum est, hoc pronunciatum Demonstrationem atq; scientiam per accidens esse corruptibilem, duplicem sensum posse admittere. Vnus est, secundum quem esse secundum accidens ipsis corruptibilibus tribuitur, ut sensus sit, scientiam esse de iis quæ per accidens existunt corruptibilia. Atq; hic sensus tanquam veritatē continens non est respiciendus. Nam scientia vel propriè peculiariterq; accepta, circa vniuersalia ipsa versatur, quæ constat per accidens corruptibilia esse, nempe merito suorum singularium per se corruptibilem. Verum hanc expositionem non conuenire sententiæ Aristotelicæ, ex ipsa litera facile perpendi potest. Alter est, in quo particula (secundum accidens) dictioni (scientia) iungitur, Atq; hoc bifariam accipi potest, quemadmodum dupliciter accidit, nos aliquid scire per accidens. Priori modo, Per accidens aliquid scimus, cum scientia alicuius subiecti subiecti propriè ac simpliciter accepta, ad singulare sub ipso contentū confertur, nullatenus ad ipsum secundū se descendendo. Atq; hoc scire in primo huius capite, atq; in tertio syllogismorum defectu (de quo determinatū est in Priorum Analyticorum secundo) nuncupatū est, scire in vniuersali. Neq; huiusmodi scire in vniuersali, formidamus vocare, secundum accidens scire, cum in illo defectu, scire in propria forma dicatur esse per se scire, cui oppositū esse constat scire per accidens. Et ne quis quod dicimus cõmentū esse opinetur, Themistij interpretationem circa hunc locum audiat. Ex iis (inquit) & illud dilucet, si conclusio demonstrationis perpetua esse debet, nullam demonstrationem caducorum, & dissipabilium rerum simpliciter futuram, Proindeque nec scientiam. Sed solum ratione vna, si mentio earum concepta vniuersaliter sit. Hęc ille. Posteriori modo per accidens scitur singulare corruptibile, dum in propria forma scitur, facta illius subsumptione sub maiore aliqua, quæ modò vniuersalis sit, modò non. Exempla sunt, Omnis triangulus tres angulos duobus rectis æquos continet, Et hic triangulus in semicirculo descriptus est triangulus, Habet igitur tres duobus rectis æquales angulos. Omnis æquilaterus habet tres, &c. hic triangulus in abaco descriptus, est æquilaterus. continet igitur hic triangulus tres æquos duobus rectis. Verum quoniam huiusmodi demonstrationes atq; scientiæ particulares sunt, & proinde à vera demonstrationis & scientiæ ratione deficientes, non mirum cuiquam videbitur, si tales secundum accidens vocentur. Verum enimvero hoc in loco Aristoteles non vltiq; adeo perpendit ac cõsiderat eam particularitatē, quæ opposita est ei conditioni, secundum quam id quod vniuersale est, necesse est primò inexistere, quam vniuersalitatē secundum tempus defectum, quemadmodum tradit Themistius. Etenim post ea quæ prius sunt allata, Quæ enim (ait) confirmatio esse conclusionis potest, quoniam subiectum dissolubile subiectumq; habeatur, & cui prædicatum neq; semper neq; simpliciter, sed modò insit? Verbi gratia, Inest Socrati ut animal sit, sed nunc. Nec quia Socrates est, sed quia homo. Quæ sanè Themistij verba planè consentiunt iis, quibus Boetianā interpretationem superius exposuimus. Postremò, ex ipsa litera animaduertendum est, generabile esse corruptibile, & reliqua his similia aut opposita, indiscriminatim & rebus & propositionibus tribui, id quod propter eos monemus, qui nimium trepidantes, allata cõtra ipsos super rebus leui instantia, ad propositiones, veluti ad sacram anchorā mox cõfugiunt. Ea propositio perpetua est ingenerabilis, &c. quæ necessaria existit, eoque postorius modo exponemus. Contra generabilis est, quæ contingens existit. Quod si hæc in ipsas res cõferamus, id generabile atq; corruptibile dicitur, quod secundum seipsum cõtingit generari & corrumpi. Cuiusmodi sunt sola generum & specierū indiuidua, sub lunari globo collocata, quæ cõsistunt materia, qualitibus mutuo actiuis & passiuis affecta. Ediuerio, horum indiuiduorum species atq; genera, ingenerabilia dicuntur atq; incorruptibilia, & proinde æterna perpetuaq;. Id quod duplicè recipit expositionem. Nam vno modo eiusmodi possunt posituè dici, quæ nequeant vllò modo incipere esse, vel desinere. In qua significatione nō sunt ingenerabilia, &c. Altero modo negatiuè, eoque in se nō cõtineant ac cõplectantur generationis causam & corruptionis. Atq; in hoc sensu sunt vniuersalia ingenerabilia incorruptibilia, &c. Quandoquidem corporalia vniuersalia, & si in sua quidditate ac essentia materiam cõprehendant, non tamen eam, quæ qualitibus actiuis & passiuis est obnoxia. Post hæc in litera ibi, Similiter & sic se habet in definitio-

Plato.

Duplicè recipit sensum, demonstrationem atq; scientiam per accidens esse corruptibilem. Prior. Posterior.

Dd iij

nibus,

Secunda li-
terę conclu-
sio.

Tertia li-
terę conclusio.

Cōtingit cō-
clusiōe tri-
pliciter esse
necessariam
Primō.
Secundō.

Tertiō.

Demōstra-
tio nō pro-
greditur ex
communi-
bus.
Brisso.

nibus, subnectit Aristoteles secundam conclusionē hanc, Definitio propriē dicta per se, est de-
finitōrū quæ sunt ingenerabilia & incorruptibilia, nempe solorū vniuersalium, & per accidēs
generabilium, &c. Nam perridicula apparet esse ea glossa, qua dicuntur definitiones esse incor-
ruptibilia, quæ enunciationes procreent incorruptibiles, hoc est, necessarias. De definitionum
autē diuersitate, cuius cognitio hic esset accommodata, in huius dicitur. Porro ne quis ex prima
cōclusionē eiusque corollario errore deceptus, arbitretur nullam prorsus esse disciplinam eorū,
quæ sæpe fiunt, subnectit Philosophus tertiam cōclusionē dicens, Quod eorū quoque quæ sæ-
pe fiunt, demonstrationes sunt & scientiæ. Quod si obieceris, huiusmodi non esse necessaria.
Respondet, illa necessaria esse, quatenus eorū est scientia atque demonstratio. Non autē esse ne-
cessaria, in quantum sunt particularia. Cæterum pro huius rei apertiori intelligentia aduer-
tendum, bifariam aliquid frequenter fieri. Nam quædam sunt quæ sic sæpius fiunt, vt posita
eorum causa, omnino necessum sit ipsa fieri, eō quod secundum naturam nequeat eiusmodi cau-
sa ab effectu producendo præpediri. Tales sunt Solis & Lunæ defectus, planetarū coniuncti-
ōnes, aspectus, ortus, occasus, & alia id genus, quæ in cœlestibus accidunt corporibus. Altera
ita subinde producuntur, vt existente ipsorum causa, nata sint fieri, non tamen ex necessitate
eueniant, quæ ea causa ab aliis naturabilibus maioris efficacitæ causis prohiberi valerent, ne suum
effectum procreent. Huiusmodi sunt, hominem nasci vnicipitem, bipedem, equum quadru-
pedem, æstum & algorē esse Sole cancri & capricorni signa percurrēte, & alia quàm plurima,
quorum tractatio ad Physicē pertinet. Ex his itaque ac aliis superius traditis, secundum veterū
traditionem colligemus, Demonstrabilem conclusionē trifariam esse necessariam. Pri-
mo modo simpliciter & absolutē, secundum quem prædicationes quidam ratiæ & essentielles,
atque eæ quæ ex huiusmodi eruuntur, dicuntur necessariae, Atque de his sine controuersia est de-
monstratio & scientia propriissime dicta, si modō eorū, quæ ad illam constituendam necessa-
ria sint, nihil abfuerit. Secundō, conclusio necessaria est non simpliciter, sed pro certo tempo-
re, nempe eo quo ponitur causa, cui per naturam ab effectu procreando nequit præstari im-
pedimentū. Huius generis sunt eæ conclusiones, quæ complectuntur ea quæ frequenter fiunt
priori modo. Tertiō, illæ dicuntur necessariae, quæ constituta causa, vt in plurimū sunt veræ,
quales sunt eæ quæ circa ea versantur, quæ secundo modo sæpius efficiuntur. Primæ sunt sim-
pliciter necessariae. Secundæ necessariae existunt sub simplici hypothēsi, si causa adsit. Postre-
mæ verō stante duplici conditione, si causa ponatur, & ipsi non adsit opposita causa, eā vali-
dior & efficacior. De his omnibus necessariis fiunt demonstrationes, quemadmodum in hac
litera dicitur, & fusius in sequentibus declarabitur. Post hæc in litera ibi, Quoniam non potest
fieri demonstratio, &c. Ostendit Philosophus, demonstrationē non posse constare ex comuni-
bus, sed ex propriis duntaxat. Cuius declaratio satis est aperta. Cæterum Brissonis ratio, cui-
us meminit litera, hæc est Themistij sententia, Quæcunque eisdem sunt maiora & minora, ea
inter se sunt æqualia, sed circulus intra quadratum descriptus, eo minor est & maior quadrato
in se descripto, Potest quoque dari quadratum illo primo minus, atque hoc secundo maius, ergo
hoc tertium quadratū & circulus propositus sibi mutuo sunt æqualia. Et proinde poterit cir-
culus quadrari. Thomas & alij eam ad hunc modum reddunt. In quocunque genere est inue-
nire maius & minus, contingit & æquale inuenire, At in quadratorū genere inuenire contin-
git circulo proposito quadratū maius, in quo circulus est descriptus, & quadratum minus in
ipso circulo constitutum. licebit igitur reperire quadratum æquale dato circulo. Verum siue
hoc, siue illo modo constitutur ratio, maior, principium est commune diuersis mathematicis
disciplinis. Porro ex prædictis colligit Philosophus duo corollaria. Prius est, Si aliquid per se,
& secundum quod ipsum alicui competat, idque propriē oporteat sciri, necesse esse medium in
eadem esse proximitate cum extremis, hoc est, medium sic cum extremis sese habere, vt illorū
vnum, illi per se, & secundum quod ipsum insit, & alteri medium eodem modo. Insuper quod
in scientia quæ dicitur subalterna, scitur tantum quia est per accidens, In subalternante verō
propter quid. Machinatiua autē, cuius meminit litera, ars est extruendarū machinarum. Pos-
terius est, Nullius scientiæ est, sua peculiaria principia monstrare. Nam alioqui (vt inquit
Themistius) procederetur in infinitum in propriis principijs. Quod autem subnectitur, ad
Metaphysicam, quæ omnium scientiarum domina est maximeque scientia, pertinere principia
communia, ex quibus propria singularum disciplinarum principia cognoscenda sint, quo pacto
accipiendum sit, forsitan breuibus postea attingemus. Et si id peculiariter explicandum
sit 4. lib. Metaphysices, quamobrem arbitramur illud obiter insinuasse Aristotelem, nulla
ferē adhibita declaratione. Quæ sequuntur in litera, nihil habent difficultatis.

In secundi capitis priorem partem, pertractantem de positioni-
bus & propriis principijs, scholia.

Quoniam in calce superioris literæ meminit Philosophus principiorum & communi-
um & prioriorum, quorum hæc necessum est secundum se demonstrationem ingredi,
non autē illa, atque addiderat cognitu esse difficillimū, An quis sciat nec ne, quod ardu-
um esset intelligere, An ex propriis quis sciat, an ex communibus, congruentissimo ordine ea
quæ super his forent desideranda, exponit hoc capite. In priori liquidem huius capitis parte
monstrat quidnam sit discriminis principiorum communium à propriis. In posteriori verō o-
stendit, quo pacto demonstrator comunibus vtatur principijs. In prioris itaque partis initio, sub
indicat hanc principiorum descriptionem. Principia in vnoquoque genere scibili sunt, quæ quod
sint non contingit demonstrare. Cuius quidem finitionis finitum sumendum est pro principijs, &
complexis & incomplexis, quemadmodum & exempla, & literæ decursus aperte indicat. Quod
si definitum tribuere voluerimus iis duntaxat principijs, quæ simpliciter prima sunt, hoc est,
quibus omnino nulla sunt priora, per quæ propter quid demonstrari valerent, nihil restat
quod in definitione subintelligatur, Sin verō sumatur pro quibusuis cuiuslibet scientiæ pri-
mis principijs ea huius finitionis particula, non contingit à priori demonstrare, restringenda
erit huius adiectiua (in ea scientia cuius sunt principia). Cæterum id ipsum, & alia, quæ hu-
ius descriptionis declarationi videntur necessaria, Item quomodo aliter & aliter dicantur esse
principia, complexa & incomplexa, abunde satis in huius libri exordio expeditum est, quare
sequētiū aggrediamur expositionem. Post igitur positis cōuenientia atque differentia princi-
piorum & principiatorum, hoc est, passionum, quas in esse subiecto monstrari oportet, in litera ibi,
Eorum autem quibus in demonstratiuis scientiis, &c. partitur Philosophus principia in com-
munia & propria, adiecta declaratione satis manifesta, qua cōmonstrat, sese loqui de princi-
pijs vtrisque, & complexis, & incomplexis. Ex qua quidem literę declaratione nonnulli has de-
scriptiones depromunt. Principia communia sunt, quibus in demonstrationibus vtimur, se-
cundum quod cuiusque scientiæ subiecto congruunt, hoc est, quæ virtute duntaxat ingrediuntur
demonstrationē, non formaliter ac secundum se, nisi ad materiam eius scientiæ restricta
sunt, cui adhibenda existunt. Principia propria sunt, per quæ vnaquæque scientia demonstrat
passiones proprias inesse generi scibili, vt lineam esse longitudinē illatabilem. De quibus eti-
am superius satis diximus. Porro quantum ad exempla attinet, in arithmetica passionum lo-
co sumuntur par, impar, quadratum, cubus. Et si cubum referat Themistius ad geometri-
am. Sed alibi diximus, multa diuersimodè tamen ac æquicocè numeris tribui, ac magnitu-
dinibus. Ad geometriam pertinent puncta, & lineæ, quarum sunt passiones rectum & inflecti,
hoc est, esse curuum, irrationale & rationale, concurrere, & parallelum esse. Admonuit enim
superius alicubi, assignato duntaxat vno oppositorum, oportere reliquum subintelligere. Insu-
per adnotant hoc loco cōmentatores, nihil absurdi accidere, si vnum & idem tanquam passio
& subiectum accipiatur, comparatione diuersorum. Cæterum de lineis rationalibus & irra-
tionalibus, ad hunc modum secundum Campanum tradit Euclides, elementorū libro deci-
mo. Omnis linea, cum qua ratiocinamur posita, vocatur rationalis, lineæque eidem communi-
cantes dicuntur rationales, Eidem autem incommunicantes dicuntur irrationales, siue surdæ.
Quantitates autē, quibus fuerit vna cōmunis quantitas eas numerans, dicuntur cōmunican-
tes, Quibus verō non fuerit vna cōmunis quantitas eas numerans, dicuntur incōmensurabi-
les. Quare re vera, etsi forsitan alia atque alia ratione, eadem sunt lineæ rationales & cōmensu-
rabiles, irrationales & incōmensurabiles. Atque ex his videntur esse excerptæ definitiones hæ
vulgares. Lineæ rationales sunt, quarū vnus ad alteram ea est proportio, quæ vnus numeri
ad alterū, vt lineæ semipedalis, pedalis, & bipedanea. Cōtrā, lineæ irrationales sunt, inter quas
non est proportio, qualis numeri ad numerum, vt diameter & costæ sui quadrati irrationales
sunt lineæ, quemadmodum pro nostri ingenij tenuitate in primo Priorū exposuimus. Dein-
de in litera ibi, Quædam tamen scientiæ non præsupponunt, &c. proponit ac explicat Philo-
phus hoc scientiarum discrimen. Disciplinarū eæ quarum subiecta esse, aut quid passionis desi-
gnēt, palam est, præsertim sensus exterioris, adminiculo, non expressè ac aperte protestantur
sua subiecta esse, seu (vti habet Robertus Linconiensis) non prædocēt illa, antequam demon-
strationē construant, sed illæ duntaxat, quibus illud non competit. Cæterum duo illa literæ
exempla, calidum & frigidum, quæ per se propriē tactus sensu percipiuntur, naturalis sunt spe-
culationis, quorum illi cōuenit corporeum dissimilimum esse disgregatiuum, & similitum ad-
unatiuum. Huius autē, vtrorumque simul congregatiuum esse. Porro numerus pro rebus nume-
ratis

Duo au-
tē prin-
cipia in
vno
quoque
genere.
Principio-
rum descri-
ptio.

ratis acceptus, sensibile est commune. Quod si à rebus numeratis abstrahatur, quomodo circa ipsum versantur Arithmetici, intellectu duntaxat cognoscitur. Cæterum & si hæc nobis diuersimodè sint cognita, horum nullum existimant aliqui apertè esse præsupponendum, à quorum sententia alienus est Themistius. Nonnulla (inquit) sanè sunt, quæ constituere superuacaneum esset, qualia quæ nobis admodum perspecta explicataque sunt, vt subiectam materiam esse, si hoc ita cognitū sit, & (vt in proverbio est) vel pueris scitum. Nec enim constituit Physicus aliquid esse feruidum, algidum, sudum. Nec medicus, humanū corpus esse. At numerum & vnitatē esse constituendum Arithmetico est. Quia hæc non perinde vt cætera, in euidenti sunt. Solemus & præterire cōnuendo, ea quæ pro sua facillima cognitione quid significet noscitantur vulgò. Fit enim perridiculum, quasi acta agas, quæ suo opte ingenio exposita sunt, conari exponere. Hæc Themistius. Post hæc in litera ibi, Non est aut suppositio nec postulatio dignitas, &c. principiorum communium hanc insinuat distributionem. Principiorum communium quædam dignitates sunt, Alia suppositiones, Alia petitiones seu postulationes, vel quemadmodum veterum quidam dicunt, quæstiones, Alia definitiones. Verum enim uerè priusquam huius literæ expositionē aggrediamur, cōmodum fore duximus nonnulla quam breuissimè præmittere. Quorum vnum est, Communium principiorum, id est, iuxta diuersis scientiis tribuendorum, quædam simpliciter sunt indemonstrabilia, Alia demonstrabilia quidem sunt, non tamen in ea disciplina cuius sunt principia. Insuper eorum quæ simpliciter indemonstrabilia sunt, quædam per se nota sunt, quibus ex sola terminorum coniunctione ac cognitione quibuslibet aliis semotis, cogimur illis assentiri, & firmiter, & euidenter. Hæc autem vocantur dignitates, communisq; animi conceptiones, & à Themistio prologia, Cuiusmodi sunt hæc, Omne ens esse vel non esse. De quolibet esse affirmationem vel negationem veram, de nullo verò simul. Omne totum esse sua parte maius. Si ab æqualibus æqualia demas, restantia esse æqualia. Quo pacto aut necesse est, has dignitates quemlibet docendum cognoscere, in huius libri initio expediuius. Sunt tamen nonnulli, qui existimant dignitatis nomine propriè duntaxat cōprehendi illa duo communissima principia Metaphysica, Quodlibet esse vel non esse, Nihil idem simul esse & non esse. Alia sunt, quæ ex se non cognoscuntur, sed ad illorum percipiendam cognitionem sensu opus est, aut inductione, aut analogia, aut alio huiusmodi. Exemplum forsitan est, Omnem quantitatem ex partibus constari, & id genus alia. Difficile est enim vera reddere exempla, quemadmodum, teste Aristotele, difficillimū est propria principia à comunibus distinguere. Cæterum cōmunia quæ demonstrari valent, forsitan hæc sunt, Omnem quantitatem diuisibilem esse. Omnem quantitatem in infinitum posse crescere, &c. quæ communia sunt & magnitudinibus, & numeris. Secundò, admonendum est, non eandem super propriis principis habendam esse rationem. Nam fortassis nulla sunt eiusmodi, quæ nobis sint per se nota, licet plurima sint per se vera, quæ nobis euidentia efficiuntur per experientiam. Atq; horum priorum principiorum, hæc simpliciter sunt indemonstrabilia, Alia simpliciter demonstrabilia sunt, indemonstrabilia verò in ea disciplina cuius sunt principia. Proprium principium indemonstrabile est, duas rectas lineas superficiem nullam concludere, id quod primo elementorum Euclidis collocat Campanus inter petitiones ultimo loco. Zambertus autem Venetus, eidem ultimo loco attribuit inter sententias communes. Quod quidem indicium est, difficillimū esse, in huiusmodi rebus vera exempla assignare. Principia propria demōstrabilia in geometria sunt, Ab omni puncto ad quemlibet alium rectam lineam ducere. Omnem magnitudinem in infinitum esse diuisilem. In Arithmetica verò hæc, Nullum numerum in infinitum posse minui & decrescere. Seriem numerorum in infinitum posse augeri, aliæque his similia. Porro omnia principia nunc recensita, siue communia sint, siue propria, dignitatibus exclusis, ab Aristotele in huius libri initio dicta sunt esse positiones & suppositiones. Sunt enim principia, quæ non contingit monstrare, aut simpliciter, aut in ea disciplina, cuius existunt principia, & quæ non est necesse scire quemlibet docendum. Neq; videmus, quam ob causam hæc positionis descriptio, in huius libri exordio tradita, sic restringenda limitandaq; veniret, vt solis conueniret principis communibus, aut solis propriis. Alioqui diuisi amplitudo, nempe principij, in diuisione in loco allato reddita, non plenè explicaretur per membra diuidentia. Insuper, quoniam hoc in loco nihil liceat reperire, quod cogat, quæ hic traduntur de suppositione & petitione, ad sola communia aut sola propria referre, dicendum erit, hic utrorumq; & communium & priorum discrimen exponi, quatenus sunt suppositiones & petitiones. Cæterum quia in litera duntaxat meminit Philolophus eorum quæ sunt demōstrabilia, sub demōstrabilibus accipiuntur indemonstrabilia,

bilia, quæ in huius libri initio (quemadmodum prius diximus) dicebantur suppositiones esse atq; positiones. Duo igitur hi passus simul iuncti, & rectè intellecti, positionis ratione & suppositionis apertè monstrabunt. Principiorum itaque, hæc sunt communia, illa verò propria. Communium quoq; quædam sunt incōplexa, vt ens, esse vel non esse, pars, totū, Alia cōplexa. Atq; horum, quædam sunt dignitates, alia positiones. Et harum, quædam sunt suppositiones, alia petitiones. Item priorum principiorum, quædam incōplexa sunt, vt vnitatis, punctus, numerus, magnitudo, & definitio essentialis ac quiditatiua: Alia cōplexa, quæ positiones sunt, tum suppositiones, tum petitiones. Porro his ita præmissis atq; probè cognitis, facilis erit literæ huius intelligentia, ad cuius expositionem accedimus. In qua mox hanc dignitatis finitionem insinuat. Dignitas est, quam & propter se esse, & videri, necesse est. Cuius sententia est. Dignitas est propositio vera, necessaria ex sola suorum terminorum connexionione, hoc est, indemonstrabilis, & quam necesse est firmiter euidenterq; apparere esse necessariam propter se, seu ex sola suorum terminorum compagine & coniunctione, nullo alio adhibito. Nihil enim aliud est dignitas, quam propositio necessaria indemonstrabilis, cui mens nostra firma euidenterq; assentione adhæret, ex natiuo intellectus lumine, cum sola suorum extremorum notione. Neq; huic definitioni necesse est adijcere, & quam quemlibet docendum necesse est habere, eò quod id omnibus conueniat dignitatibus. Quisquis enim docendus est, aut secundum se, aut virtute quadam dignitatibus omnibus assentitur, vt superius in huius initio ostensum est.

Cæterum qui de ijs loquuntur dignitatibus, quas secundum se oportet cognoscere eum, qui instituendus est in aliqua disciplina ac arte, existimant duas duntaxat esse dignitates, Omne ens videlicet esse vel non esse, Et nihil idem simul esse, & non esse. quod an sic se habeat, an se cus, aliorum examini committimus. Porro quæ mox subditur probatio, diuerso ordine legitur. Nam Boetius cum alijs translationibus sic habet. Non est enim ad exterius orationem demonstratio, sed ad eam quæ est in anima, quoniam neq; syllogismus. Semper enim est instare ad exterius rationem, sed ad interius rationem non semper. Parui tamen refert, vtro modo legatur. Et an vnica ratio, An duæ adhibeantur. Illud plurimum refert, quosdam legere negatiuè illam particulam (Quoniam neq; syllogismus) sicq; habet græcus codex. Alios legere affirmatiuè, (quemadmodum & syllogismus) qui apparent sequi Themistij expositionem.

Cæterum huius loci duæ sunt expositiones, quas subijcere decreuimus, quod ab insignioribus expositoribus sint traditæ. Albertus, D. Thomas, Egidius Romanus, & penè tota neotericoorum caterua, post Robertum Linconiensem, per externam siue exteriorem rationem, argumentationem accipiunt seu medium extrinsecum, quo opus est ad firmam, stabilem, euidentemq; cognitionem habendam de dignitate, etiam si id medium tantum mente teneatur, nec voce proferatur. Et per rationem internam, quæq; introrsum est, intelligunt naturale intellectus lumen, quod ita intellectui cōpetit, vt illi adlit perpetuò, nec ab eo possit separari (quicquid id sit) Hi igitur hunc locum ita exponunt. Petitio, inquit, atque suppositio, exteriori ratione confirmari possunt, hoc est, aliqua argumentatione. At cōmunis animi conceptio non est ad exterius rationem, quia approbari nequit per vllam argumentationem, sed est ad eam rationem quæ est in anima, quod natura indita intellectus luce, statim nota sit. Quod autem non valeat esse ad externam rationem, ex eo patet, quod neq; fiat vllus syllogismus per aliquod exterius ad comprobandas hæc cōmunes mentis conceptiones. Quod autem hæc non sint externa ratione notæ, ex eo monstratur, quod exteriori ratione verè & apparenier instari possit. Interiori autem ratione, non est possibile semper instari. Nihil enim adeò verum existit, quod voce non contingit negari. Hæc ferè Diui Thomæ verba sunt. Ex quibus colligere licet, fieri non posse, vt intellectus propositionibus per se notis dissentiat, id quod apertissimè scribit Commentator, propositiones (inquit) notæ per naturam, sunt veræ per se, & non est possibile, vt aliquis contrarium imaginetur per intellectum, q; sint alio modo quam sint. Omnibus autem alijs quæ necessaria sunt nec per se nota, siue principia fuerint siue conclusiones, accidit per aliquam rationem intellectū dissentire. Sed de hac priori expositione satis. Alij per externam orationem, intelligunt vocalem ratiocinationem, & per internam, mentalem. Atq; ad hunc modum hanc literam interpretantur. Dicitur est dignitatem necesse esse propter se videri. Nam quamuis contra ipsam accidat instare ratione externa, nempe vocali, non tamen mentali, qua mediante eidem dissentiret intellectus. Demonstratio autem ad vocalem non pertinet argumentationem, sed potius eam quæ ipsius intellectus est, hoc est, non destinatur duntaxat ad colligendum secundum vocem, sed verius apud mentem & intellectum, quem admodum neq; syllogismus, qui demonstratione est vniuersalior, ad externam attinet locutionem

Quid sit dignitas.

Themistius

Albertus, Thomas, Egidius, Linconien-sis.

Thomas.

Commentator.

Altera expositio.

tionem, sed potius internā. Vel si affirmatiue legis, quemadmodum & syllogismus, pertinet ad internam locutionem, non externā. Est etenim argumentatio omnis, potius ipsius intellectus instrumentum, quam eloquendi potestatis. Huic expositioni omnino consentit Themistius. Proloquia (inquit) a postulatis & subiectionibus differunt, quod neque constituntur neque petuntur concedi, quia re vera sunt & videntur. Quum dico videntur vera, non id dico quod concedantur ore. Nam hoc quidem modo posset contingere, ut proloquia nulla essent sanē, quum saltem exteriorē verbo possunt negari. Nam interiorē non possunt. Qui enim negaret, paribus demptis subsidia esse paria, sermone potius, quam interiorē sensu contenderit, & (ut vetus est sumptum ab Euripide) dissentiret lingua, non corde. Demonstratio autem, non ad exteriorē locutionem, sed ad internam intellectualemque pertinet, quemadmodum & syllogismus. Non ergo ex eo quod quisquam foras pronunciat, sed ex eo quod in rus approbat, auctorantur proloquia. Plerumque enim dissonat quod in lingua promptum habetur, ab eo quod clausum geritur in pectore. Hæc perpulchrè Themistius. Insuper ex litera suppositionis & petitionis seu postulationis desumitur hæc descriptio. Suppositio propositio est demonstrabilis, non demonstrata, cui addiscens assentitur. Petitio est propositio demonstrabilis indemonstrata, cui addiscens assentitur aut non assentitur. Neque cum hoc pugnat quod mox sequitur, Est enim postulatio, quod est contrariū opinioni discētis, aut quodcunque demonstrabile, quo nō demonstrato quis vtitur. Nam hoc posterius accipiendū est de eo non demonstrato, cui addiscens non assentitur, id quod ex superiori litera facile erit subintelligere ac repetere. Cæterum superius monuimus, sub demonstrabilibus subintelligenda esse indemonstrabilia, quæ per se nota nō sunt, siue cōmunia sint principia, siue propria. Et proinde hæc finitiones non absolute omnibus suppositionibus ac postulationibus conuenient, sed illis duntaxat, quæ secundū se propriamque naturā sunt demonstrabiles. In vtraque definitione subnectitur. Non demonstrata, eo quod si talis propositio discētis per demonstrationē facta esset certa ac euidens, nō esset suppositio. Atque ob id existimamus, principia propria quæ primo vera sunt, ubi per experientiam aut aliunde nobis reddita fuerint euidencia, nō amplius suppositionis nomenclaturā retinere. Quapropter sub suppositione ac postulatione, tertium erit comprehendendum membrū, principium videlicet, quod non existens dignitas, euidenti notitia cognitū est, aut demonstratio, aut experientia, aut alia huiusmodi via. Cæterum qualē oportet addiscētē super suppositione habere assensum, si is non sit euidens, peritiorum relinquimus iudicio. Non enim suscepimus prouinciam, discutiendā quæcunque diligētī lectori valent occurrere. Porro dictarū finitionū particulæ id discriminis indicant, quo a seinuicem dissident suppositio & petitio, siue postulatio, quod quidē omnino accidentale est, nempe sumptū ex addiscēte, modo alio atque alio sese habente circa propositionē demonstrabilem nondum demonstratā. Atque ex his facile fuerit colligere, Philosophum hoc in loco strictius suppositionem accipere, quā in huius libri exordio, aut ea quæ hic tradit restringere coartareque ea, quæ superius sunt tradita. Post hæc in litera, ibi. Definitiones igitur, cum neque affirmationes sint, &c. quia in loco sæpius a nobis repetito inter positiones recensuerat definitionē, quæ quoddam est demonstratio principium, tribus rationibus ostendit Philosophus, definitiones essentielles ac quiditatis non esse suppositiones, aut postulationes siue petitiones. Illud autem quod post secundā rationē subiungitur de Geometra, perbellè interpretatur Themistius hunc in modum. Nec Geometrae lineis istis vtitur, super quibus speculamina sua erigunt, sed istas quas anima retinet conceptas, & quarū tanquā exemplaria & notæ sunt lineæ, quæ in abaco aut puluisculo describuntur. Quum enim pedalem lineam dicunt quæ non sit pedalis, aut æquilatērū, quod non sit æquilatērū, non ad ea quæ graphio designantur spectandum est, sed ad ea quæ mente intelliguntur. Atque hæc verò sunt, quibus illi quū demonstrant, vtuntur. Nam in conclusionē lineam vniuersalem accipiunt, sed docent per illam interpretē quæ descripta in mensula est. Aliter enim linea vera significari discētibus non posset. Hactenus ille. Porro quod circa literæ calcē subditur ad reiiciendam Platonis sententiam, qui ob tuendam scientiæ rationem quasdam asseuerabat esse Idæas species, siue vniuersalia, re a suis singularibus remota ac separata, ex superioribus vtrunque est manifestum. Diximus enim, definitionem ac demonstrationē per se, vniuersalium esse, ingenerabilium & incorruptibilium, Per accidens verò generabilium atque corruptibilium, hoc est, singularium. Deinde dum deinceps subnectitur. Oportet itaque aliquid esse vniuersaliū & idem non æquiuocū, &c. accipiendū est de æquiuoco a casu. Nam autorū bona pars aurumat, analogorū analogicæ acceptorū esse scientiam, cuius modi ab eis asseritur esse Metaphysicæ disciplina, cuius subiectū, quod est ens, ex Philosopho constat esse analogum.

Themistius

Quid suppositio & petitio.

analogum. Hactenus de principiis & communibus & propriis, horumque diuersitate, a nobis dictum sit, quibus venia dabitur, si prolixiores, quam par sit, fuerimus. Nam tam longa expositione egere visa est nobis hæc litera.

In secundam partem eiusdem secundi capitis, ostendentem quomodo demonstrator communibus vtitur principiis, scholia.

IN huius posterioris partis initio proponit Philosophus, Nullam vnam demonstrationem quæ ostensiuā sit, assumere hoc negatiuum principium cōmunissimum: Non contingere idem affirmare & negare, nisi id ipsum exigit monstrata conclusio. Deinde enucleat quando id requirit conclusio, nempe dum copulatum aliquid, ex duobus contradictorijs finito affirmato & infinito negato conflatum, colligendum est alicui competere. Cæterum pars ea literæ, Et non refert siue sumatur pro medio aliquid affirmatum, &c. hanc habet sententiam. nihil refert ad dicti principij vsum, siue medium positiuē sumatur, siue negatiuē. Idem ex minore extremitate iudicandum est, præsertim si modò ipsa materia, ex qua procreatur demonstratio, non fuerit conuertibilis, sed maior extremitas medio communior, & medium extremitate minore, id quod posterius asserit & indicat Aristot. Porro illud quod diximus de medio affirmatiuē & negatiuē sumendo, duplicem recipit intelligentiam. Prior est, secundum quam in vna demonstratione medium affirmatiuē statuetur, & in altera negatiuē. Posterior sensus est, secundum quem medium assumetur & affirmatiuē & negatiuē in vna eademque demonstratione, eo modo quo & ipsa maior extremitas. In Boetiana versione Græco codici consentiente subnectitur exemplum, quod nostro iudicio priori sensui fauet. Nam in ipso pro maiore extremitate statuitur animal, mediij locū obtinet homo, & minoris extremitatis Callias, ex quibus mediante dicto cōmuni principio, ad hunc modum affirmatiuē & negatiuē licet demonstrare. Omnis homo est animal, & non est non animal, at Callias est homo, est igitur Callias animal, & non est non animal. Omnis non homo est animal, & non est non animal (id quod intelliges de non homine qui est animal aut aliud simile, Alioqui maior hæc falsa esset, & vniuersali omisso signo, cum in prima figura maior indefinita sit, nullus foret syllogismus) equus est non homo, ergo equus est animal, & non est non animal. Omnis homo est animal, & non est non animal, at non Callias, nempe Socrates, est homo, est igitur non Callias animal, & nō est non animal. Omnis non homo est animal, & non est non animal, & non Callias, bucephalus videlicet est nō homo, igitur nō Callias est animal, & non est nō animal. In quibus exemplis palam est eundem esse illius principij vsum. Nolumus nobilominus aliorum alteram sententiam prorsus abijcere, quæ hæc simul iungit ad hunc modum. Quisquis est homo, & non est non homo, est animal, & non est non animal: At id quod est Callias, & non est non Callias, est homo & non homo, igitur id quod est Callias, & non est non Callias, est animal & non est non animal. Ex prædictis exemplis haud difficilè fuerit monstrare, illud principium non ingredi constitueretque secundum se & formaliter demonstrationē, sed duntaxat quatenus contractum fuerit ad speciale materiam, animal videlicet, hominē, & Calliam, & id genus alia. Cæterum Themistius hoc exemplum reddit, Omne corpus est finitū, & non est infinitū, mundus est corpus, igitur mundus finitus est & non est infinitus, quod ut superiora vtriusque extremitate illud cōmune principium ad certā materiam limitat ac restringit, quanquam sciamus eundem autorem illud contrahere nonnunquam alterius extremitate, ut dum dicit, omnē numerum esse vel non esse. Porro hic oritur dubitatio nō admodum exigua. An huiusmodi demonstratio ex cōtracto principio progrediens, re vera sit ostensiuā demonstratio? hoc est, ut rem ipsam propius attingamus, Siue hæc vera demonstratio? Omne animal rationale est disciplinæ capax, & non est non capax disciplinæ: At omnis homo est animal rationale, est igitur omnis homo disciplinæ capax, & non est non capax disciplinæ. Huius ambiguitatis causa est, quod adiectio negationis contradictorij videatur superflua esse. Idem enim est, Calliam esse animal, & ipsum non esse non animal. Et ut inquit Diuus Thomas, nihil plus certificatur, cum dicitur, homo est animal, & non est non animal, quam cum dicitur solum, homo est animal. Nam idem per vtruncque intelligitur. Quod si in demonstratione omni vitanda sit quæcunque superfluitas, quæ ad modum & in definitionibus, ut traditur Topicorum lib. 6. non erit illa dicenda esse vera demonstratio. Hanc dubitationē nobis sat fuerit indicasse, neque eam impræsentiarū statuimus dissoluere. Post hæc in litera, ibi. Hoc autem principium, De vno quoque aut affirmatio, &c. aperit Philosophus, quomodo demonstrator vtatur principio communi affirmatiuo, dicens demonstratorem in per impossibile demonstratione illo vti, nō in sua cōmunitate secundum se sumpto, sed restricto ad genus illius scientiæ, ad quā ipsum appli-

Nulla demonstratio sumit id principium.

Quo demonstrator vtitur principio cōmunissimo negatiuo.

Quo demonstrator vtitur principio cōmunissimo affirmatiuo. appli-

applicandum est. Verbi gratia, sit per impossibile monstrandum, aliquem hominē esse disciplinæ capacē, id sic monstrabitur, nullus homo est disciplinæ capax, & omne animal rationale est homo, nullum igitur animal rationale est capax disciplinæ: Conclusio falsa est, quare & præmissarum altera, non minor, cum manifestæ sit veritatis, & proinde falsa erit maior. Cum igitur necesse sit, nullum hominem esse disciplinæ capacem, aut aliquem hominē esse huiusmodi, falsumq; sit, nullum hominē esse disciplinæ capacem, verum erit aliquem hominē esse disciplinæ capacē, id quod erat monstrandum. In quo sane exemplo nō difficile est inspicere, quo pacto dictū principium ad certā materiam sit reuocatum ac limitatum. Cæterum huic affirmatio principio asserunt probati autores, non esse locū in omni per impossibile demonstratione. Non enim in ea quæ ex priuatiuē opposito aut immediato contrario progreditur, quo modo volunt nōnulli probare, aliquem numerum esse parē, quod falsum sit, apertē eum esse imparem, idq; tale cognoscatur esse, ex manifesta illatæ conclusionis falsitate atq; impossibilitate. Sed de hac re fortassis in sequentibus. Porro in litera sequente, ibi. Communicant autem omnes scientiæ in principiis cōmunibus, &c. cōparat Philosophus scientias ad dicta principia, volens omnes disciplinas cōmunicare cōmunibus principiis, non quidem omnibus, sed ijs quæ prius recensita sunt, quæq; cōmunissima nūcupare solent. Modus autē quo illis cōmunicant omnes scientiæ, mox explicatur. Communia autē sunt, quibus vtuntur, tanquam ex ipsis demonstrantes, hoc est, velut principiis, & nō de quibus neq; quæ demonstrant. Id est, nō tanquam subiectis, de quibus passionibus demonstrantur. neq; tanq; passionibus, quas demonstrant scientiæ suis inesse subiectis. Et si enim disciplinæ speciales omnes cōmunibus principiis aut virtualiter aut formaliter, quādo contracta sunt ad certū genus scibile, vtātur, non tamen illa vnq; demonstrant. Post hæc continuo exponit Philosophus, quæ scientiis alijs specialibus cōmuniore sunt, quæq; aliter circa cōmunia principia versentur, q; particulares disciplinæ, subindicans duas esse. Dialecticā & Metaphysicā, ad quā non solum pertinet principiis cōmunibus velut proprijs principiis vtī, sed & ipsa approbare illi, qui ea esse vera inficiatur, cuius declaratio prolixior ex quarto Metaphysices libro est petenda. Sub Dialectica quoq; comprehendenda est ars sophisticā, vt ex secundo libri allati capite colligitur. Cæterum differentiam ipsius Dialectices in litera subsequente, ibi. Sed Dialectica nō est sic quorundā determinantū, & cæt. refert Themistius ad Metaphysicā. Habētur (inquit) duæ virtutes, quarū altera inferior, altera præstantior est: Sapientia & dialectica, conueniunt inter se, quod proloquijs non eodē more vtūtur, quo artes cæteræ, sed confirmāt ea & cōprobant. Verū interest, quod dialectica ex probabilibus ratiocinatur, sapientia alio genere. Præterea dialectica nō de ijs quæ per se insunt, sed de ijs quæ inesse videntur occurrat. Quamobrē dialectici interrogationibus confidenter incessunt, quia vtrū concessum negatūve sit, rationes habent, quibus respondēt aut in laqueos reducāt, aut reuincant. Hæc ille. Ex cuius verbis patet illa ampla Dialecticæ acceptio, qua sophisticen cōplectitur. Contra alijs in hac litera parte, Dialecticā cōparat ad reliquas particulares disciplinas. Verū vtracq; sententia veritati est consona. Nam neq; particulares scientiæ, neq; Metaphysica sciscitatur interrogantq; vt vtracq; cōtradictionis partē monstrant, sed vnā duntaxat, eamq; quæ vera est ac necessaria, & quā non cōtingit ex propositionibus sibi oppositis demonstrari. Dialectica autē dicitur non esse quorundā determinantū, neq; alicuius generis determinati, licet considerationē syllogismi Dialectici ex probabilibus & cōmunibus progredientis peculiariter vendicet, is tamen omnibus scientijs, earumq; materiei est applicabilis. Vt moralis Philosophi est monstrare, odium esse in vi concupiscibili, id quod ostendit dialecticus, ex eo quod amor odio contrarius, in concupiscibili consistat appetitu, quodq; contrariorū idem oporteat esse subiectū, quod cōmune est principium. Simili modo de alijs est sentiendum. Deinde in litera, ibi. Si idem est interrogatio syllogistica, &c. asserit Philosophus, in qualibet disciplina proprias esse interrogationes scibiles, & ad demonstrationem pertinentes. Quæ autē hæc sint & quales, hoc in loco non exponit, sed in exordio secundi huius. Sed fortassis obijciat quispiam. In initio primi Priorū dictū est, demonstratorem non interrogare, & hic demonstranti non opus esse interrogare, nullæ igitur erunt in singulis disciplinis propriæ peculiareq; interrogationes. Respondent vnanimi consensu autores, aliter atq; aliter demonstratorē & Dialecticum sciscitari. Imprimis enim dialecticus, & præmissas & conclusiones ex æquo interrogat. Demonstrator autē cōclusiones duntaxat, non autem præmissas siue indemonstrabilia principia. Quod si obieceris, Aristotelem propositionum meminisse quæ præmissæ sunt, non autē conclusionis. Respondent, id quod conclusio est in vna demonstratione, in altera assumi ad alterius conclusionis approbationē ac demon-

Dubitatio.

Obiectiōis solutio.

demonstrationem. Neq; enim hæc, interrogatio, propositio, & conclusio, re ipsa dissident, sed solum ratione. Verū an hoc discrimē perpetuō veritatem habeat penes demonstratorem, non oportet lectorem nimis esse anxium. Socrates quidem in Platonis dialogo, qui Meno inscribitur, in quo conatur monstrare, omnem scientiam esse reminisceniam, omnia ferē quæ ad id ostendendum adfert, rogando proponit. Præterea Dialecticus respondentem eo modo rogat, siue præmissas, siue conclusiones respondentem exhibet, vt ipsi liberum sit, vtrā voluerit contradictionis partem eligere, promptusq; sit dialecticus, oppositas ad vtrāq; contradictionis partem probabiles adferre rationes. Demonstrator autē dum interrogat, sua interrogatione docendo discipulo non facit potestatem, vtramuis contradictionis partem eligendi, sed tantum eam, quæ vera sit & necessaria, ex qua sola constituitur ostensiuā demonstratio. Nam de ea quæ per impossibile est demonstratione, hoc in loco nihil agimus. Ex his quæ declarata sunt, quatuor colligit Philosophus corollaria. In quorum primo in litera designato dum dicitur. Patet ergo, non omnē interrogationem esse geometricā, & cæt. explicat quæ sit geometrica interrogatio. Ea est enim, si veteres sequamur autores, ex qua prius demonstrata in geometria, quicquam aliud ad geometriā verē pertinens demonstratur, aut quæ in alia demonstratur scientia, ex Geometricis conclusiōibus, Cuiusmodi est ea interrogatio, quæ in perspectiua disciplina monstratur, ex prioribus cōclusionibus in geometria cōmonstratis. Prioris generis sunt cunctæ conclusiones in geometria demonstratæ, si eas contuleris ad alias in eadem scientia per ipsas demonstratas, id quod palam est apud Geometras, qui apertē fatentur, posteriorem propositionē siue theorema ex priori pendere. Posterioris verō generis atq; ordinis sunt interrogationes ad perspectiuā scientiam pertinentes, ex geometricis conclusiōibus principiisq; manātes ac mōstrabiles. Post hæc in litera, ibi. Nec igitur ad artificē quemq;, &c. colligit Philosophus in singulis scientijs proprias esse responsiones. Cæterum quoniam ex interrogationibus ac responsionibus disputationes coalescunt ac constituuntur, tertio loco infert Aristoteles, ibi (Quare si quispiam cum geometra secundum quod geometra est, &c.) in singulis artibus proprias esse disputationes. Redarguitur autem geometra secundum accidens, cuius rei meminit Philosophus, dum redarguitur velut alius quidam artifex, aliāque instructus disciplina, Musica scilicet, Naturali Philosophia, aut alia quauis scientia, quā constat ei qui geometra est per accidens cōuenire. Post quarti corollarij illationē in litera, ibi. Cum autē sint quædam interrogationes geometricæ, & cæt. tres proponit Philosophus dubitationes. Quarū prima est hæc. An sint etiam interrogationes geometricæ nec ne? Secunda. An interrogationes quæ sunt secundum geometriæ ignorantiā, hoc est, quæ sunt ex Geometriæ principiorum oppositis, sint geometricæ? Hæc autē duæ dubitationes ad omnem queunt applicari disciplinā. Geometriæ etenim forsitan meminit Philosophus, nō aliarum disciplinarū, quod in logicis primū instituendi iuuenes, geometrica ipsa recenti tenerēt memoria. Tertia est. Vter dicendus sit ignorantia syllogismus in aliqua disciplina: An is qui ex materia deficiens ex principiorū oppositis progreditur? An is qui paralogismus est, hoc est, qui in forma dūtaxat deficit atq; peccat? Ad harū quæstionū duas priores respōdet Philosophus, ibi. An nō Geometricæ, &c. Duplices esse geometricas interrogationes. Quædā etenim sunt, quæ nihil ex geometria cōtinent. Aliæ idcirco nō geometricæ dicuntur, q; ex ijs constant, quorū est geometria consideratio, sed perperā connexis ad seinnicem. Quale est, lineas parallelas concurrere dum id ipsum rogatur. Contra, bifariam dicitur aliqua interrogatio esse geometrica. Priori modo, dum ex materia geometrica, vel prauē applicata intellectuq; cōstat. In qua significatione, geometrica censenda erit hæc interrogatio, An parallelas lineas accidat concurrere, nec ne? Altero modo, cum materia assumitur geometrica, quemadmodum re vera se habet, vt est, an lineæ parallelæ seu æquidistantes non possint concurrere, & in longum tandem protensæ seinuicem fecare. Simili modo super alijs disciplinarū quæstionibus, quemadmodum meminimus, est iudicandū. Ibi, atque hæc ignorantia quæ ex geometriæ principiis priuatiuē habitis, &c. Ponit Arist. solutionem tertiæ quæstionis dicens, quod licet in dialectica duobus modis possit fieri litigiosus seu ignorantia syllogismus, videlicet peccando in materia & peccando in forma, tamē in geometria & alijs huiusmodi scientijs ferē vnico modo fieri cōtingit, videlicet peccando in materia, sumēdo cōtraria principiorū: quod ostendit, quia syllogismi peccātes in forma maximē fiunt per fallaciam æquiuocationis, sed hæc fallacia locū non habet in geometria, ergo neq; syllogismus peccās in forma: minor probatur, quia æquiuocatio fit in voce, sed demonstratio geometrica fit descriptione & ostensione ad sensum nō autē voce, ergo æquiuocatio nō habet ibi locū. In dialecticis autē disputationibus, quæ fiunt voce, latet æquiuocatio.

Quæ sit geometrica interrogatio.

Proponunt tres quæstiones.

Respōdit ad duas priores quæstiones.

Ad tertiā quæstionē.

Ee

verbi

verbi gratia, nomē circulus æquiuocē dicitur de figura & poemate. Et ideo si voce fiat argumentario, omnis circulus est figura, poema est circulus, ergo poema est figura, latebit æquiuocatio. Sed si circulus ad sensum describatur, aut mente designetur, habito videlicet respectu ad rem, non autem ad vocem, tunc subsumptio manifestē falsa erit. Post hæc in secundo discrimine, ibi. Atq; geometricis, & cæ. per inductiuam propositionem, accipienda est particularis propositio. Atq; quoniam mathematicæ demonstrationes, ex vniuersalibus præmissis vniuersalem colligunt conclusionem, idcirco ipsis non idonea erit particularis propositio. Nam quæcunq; instantia in aliqua disciplina proponi potest, ea in eadem disciplina veluti præmissa adferri poterit. Cæterum positurus Philosophus tertium discrimen mathematicæ disciplinæ a dialectica, quantum pertinet ad paralogismū secundum fallaciam extra dictionem, in litera, ibi. Contingit autem, &c. præmittit quosdam vitiosē syllogizare, eod quod ex puris affirmatiuis in secunda figura syllogismū constituentem, eo assumpto medio, quod veluti communius vtramque extremitatem. Ab Aristotele proponitur Cynei exemplum, in quo id dicitur multiplicata analogia seu ratione gigni, quod dum producitur, maiorem exigit habetque quantitatem, quam corpus ex quo productum est, prius suapte natura requirebat. Medium autem, quod est celerrimē gigni, illa maiore extremitate communius existit. Nam ex animali ocyssimē fit cadauer, eadem permanente magnitudine. Neque hic exactius inquirendum esse existimamus, an celerrimē gigni, re vera sequatur id quod multiplicata ratione gignitur. Ita rem se habere, hic est supponendum. Porro idem medium nō recurrere cum minore extremitate, nempe igni, experientia notissimū est ex vento, vapore, exhalatione, alijsq; cōpluribus, quæ proposita materia ex qua cōmodē nascuntur, celerrimē fiunt. Post hæc id quod in corollario mox sequenti dicitur. Quod si impossibile esset ex falsis verū ostendere, &c. habet hanc sententiam. Si impossibile foret ex falsis colligere verū, facile esset requirere atq; reperire præmissas, ex quibus necessariō syllogisaretur ipsa cōclusio. Nam ea hypothese persistente, per conuersionē per accidens sequetur, quicquid celerrimē gignitur, multiplicata ratione gignitur, ergo quod multiplicata ratione gignitur, celerrimē gignitur. Consequens est verū, igitur & antecedens: Ex quo veluti maiore & eadem minore, syllogisticē in prima figura colligitur, ignē multiplicata gigni ratione. Huic simile est. Esto in secunda figura hic syllogismus. Omnis homo est animal, & omnis equus est animal, igitur ois equus homo est. Hæc maior omne animal est homo pro constituendo primæ figure syllogismo sic ostendetur vera. Sequitur omne animal est homo, ergo quidam homo est animal, consequens verum est, quare & antecedens verum erit. Stante igitur illa hypothese, conclusio cum præmissis in veritate conuertetur. Nam quemadmodum existentibus veris præmissis, necessum est & verā esse conclusionē, sic & conclusione existente vera, oportet præmissas esse veras. Deinde in litera, ibi. Sed cum in mathematicis magis, & cæ. monstrat Philosophus, in mathematicis non fieri eiusmodi paralogismum, qualis erat Cynei syllogismus, nempe qui in secunda figura vitiosē fieret, quicq; deficeret penes consequentis fallaciam, si veteres sequamur autores, aut recentiorum iudicio penes fallaciam accidentis. Huius rationem reddit, quod in mathematicis syllogismis assumitur medium, quod cum extremitatibus recurrit, definitio videlicet prior passio, aut aliud eiusmodi, Cuius quidem conuertibilitatis ratione licebit alteram inferre maiorem, ex qua in prima figura eadem colligetur conclusio, id quod haud difficile est exemplo monstrare. Cum itaq; ea medijs cum extremis conuertibilitas non perpetuō obseruetur in dialecticis syllogismis, quippe qui subinde ex ijs quæ sunt per accidens consentur, hac ratione dissentiet a Dialectica Mathematicæ & demonstratiuæ disciplinæ. Postremo loco circa quartum discrimen (quod miramur Iacobū Fabrum post Themistium, nisi fallamur, contra omnium veterū expositionem tribuere Dialecticæ rationi, non autem Mathematicæ disciplinæ) aduertendum est, demonstratiuum syllogismū trifariam posse augeri. Primō diuersis ad eandem conclusionem allatis medijs, vt si homo monstratur esse disciplinæ capax, quia & est animal rationale, & animal est ad adipiscendum felicitatē destinatū. Alio modo, sub vno eodemq; medio varias extremitates minores subsumendo, ex æquo ad ipsum mediū se habente, vt si sub hac demonstrata, omnē triangulum habere tres angulos duobis rectis æquos, in diuersis minoribus subsumatur, æquilaterus, Isoceles, & scalenon, quibus ostēdatur cōpetere habere tres æquales duobis rectis. Atq; hæc nūcupatur augmētatio seu ampliatio ad latus subsumēdo. Cuius exēplū in litera est huiusmodi. Omnis numerus quātus, est finitus vel infinitus. At numerus impar est numerus quantus, ergo numerus impar est finitus vel infinitus. Item numerus par numerus est quantus, est igitur numerus par finitus & infinitus. Finis autem huius

huius literæ sic legendus est, Et rursus sit d idem mediū numerus quantus, e verō minor extremitas numerus par, concluditur ergo a de e per d. Est enim omiſſa illa dictio, par. Tertio modo illud contingit, dū recto ordine diuersæ minores extremitates sub cōclusionis subiecto subsumuntur ad hunc modū. Omnis figura habens exteriorē angulū duobus interioribus sibi oppositis æquū, habet tres angulos duobus rectis æquales. At omnis triangulus est huiusmodi figura, igitur omnis triangulus habet tres duobus rectis æquales, Et omne æquilaterum est triangulus, habet igitur omne æquilaterum tres, & cætera. At id quod in semicirculo descriptum est, est æquilaterum, habet itaque id quod in semicirculo est descriptum, tres duobus rectis æquos. Accidit autem & hunc modum fieri, non expressis pluribus ratiocinationibus hoc pacto, omne corpus est mobile, omne corpus animatum est corpus, omne animal est corpus animatum, omne brutum est animal, & omnis leo brutum est, est igitur omnis leo mobilis. hi autem duo demonstrandi modi idem principale medium retinent, & planè respondent duobus modis plura syllogisandi in initio secundi libri Priorum descriptis.

In quartum tractatum vnico capite comprehensum, qui est de demonstratione propter quid est, & quia est, scholia.

Hoc tractatu explicat Philosophus, quid inter sit discriminis inter scire propter quid est, & quia est, seu inter demonstrationes propter quid, & quia est. Id quod prius aperit in ijs, quæ ad eandem pertinent scientiam. Deinde in ijs, quæ diuersarū sunt disciplinarum.

Cæterum quid sit propter quid scire, quidue propter quid demonstratio, abundē satis in superioribus est expositum. Ex his verō quæ hac in litera proponuntur, licet hanc demonstrationis quia est, descriptionem colligere. Demonstratio quia est, ea est, quæ ex causa mediata ad effectum, vel ex effectu aut recurrente aut non conuertibili, nobis tamen notiori, ad suam causam progreditur. Prioris partis exemplum reddit Philosophus, dum tandem in litera subiungitur. Et præterea per medium quod extra ponitur, &c. in qua per medium quod ponitur extra extremitates, accipiendum est medium, quod causam quidem designet, non tamen adæquatam ac conuertibilem, cuiusmodi est nō animal, ad non respirare collatū. Nam quæadmodū subnectitur in litera, Si non esse animal, causa per se esset ac adæquata non respirandi, cōtra esse animal causa eiusmodi esset ipsius respirationis, qd palām est falsum esse & in piscibus & in ijs animalibus, quæ insecta vocat Naturales. Nam vt subiungitur, Si negatio alicuius negatiui effectus per se causa fuerit, ac cū eo recurrent, affirmationem illi oppositā necessum erit esse per se causam adæquatamq; effectus contradictoriē oppositi. Neq; ait Philosophus. Si negatio inferat ipsum non esse, affirmationem ipsum esse inferre. Sic enim constitueretur consequentis fallacia, sed inquit, Si negatio est causa ipsius non esse, &c. agens de ea causa quæ propria est, non autē remota. Subiungitur enim in litera. Demonstratio aut, quæ sit per huiusmodi causam non propinquam, in secunda fiet figura, ad hunc videlicet modum. Esto medium animal, quod causa est respirandi remota: Maior extremitas, respirare, veluti animalis effectus: Extremitas autem minor, paries, piscis, aut aliud quippiam simile. Constituetur in Camestres hæc demonstratio, Omne respirans est animal, nullus paries est animal, nullus igitur paries respirat. Simili quoq; modo & in alijs eiusmodi causis erit & iudicandum & syllogisandum. Quod si quis hanc causam negatiuē conetur assumere, conficietur demonstratio in prima figura collocanda, hoc pacto. Quicquid est non animal, non respirat: paries est non animal: non respirat igitur paries. In qua quidem demonstratione, causa quatenus negatiuē accepta est, non est suo effectu communior, sed potius strictior & pauciora complectens. Nam & si quicquid est non animal, non sit respirans, pleraque tamen sunt non respirantia, vt pisces & insecta animantia, quæ sunt animalia. Verū Philosophus, quemadmodum diximus, de ea duntaxat agit causa, quæ suo effectu communior est, ac ab eo distantior. Cæterum eiusdem generis est demonstratio, quæ ex Anacharsidis responso depromitur, in hunc modum. Vbicunque sunt sibilatores seu fidicinæ, sunt vites, At in Scythia non sunt vites, Non igitur sunt in Scythia sibilatores & fidicinæ. Id autem medium scilicet respondit Anacharsidis, quod ferē id genus muliercularum, quæ mimæ scænicæq; sunt, vini sunt affectatrices. Et ferē id histrionum proprium est, non pauco se proluere mero, priusquam cantu aut gesticulationibus quenquam demulcere velint. Porro Anacharsis, philosophus fuit admirandæ sapientiæ ex Scytharū genere, cui teste Cicerone quinto Tusculanarum quæstionū libro, cū impropere quispiam, quod Scythia esset, respondit, Mihi (inquit) dedecus est patria, tu verō patriæ. Et interrogatus quid in homine sit bonū & malū, ait, lingua. Fuit hic Anacharsis Cadnidi Scytharū regis frater, a quo & demū sagitta occisus est, quod Græcorū leges

Differre aut scire quæ est, et propter quid est.

Quid sit de demonstratio quia est, & eiusdem descriptionis explicatio.

Anacharsis.

Ee ij

Scythis

Scythis inducere tentauerit. Sed his missis ad nostram rem reuertamur. Pro eiusdem definitionis secundae partis priore portiuncula, in literae penè initio hæc adducitur exempla. Quæcunque lucida non scintillant, prope sunt, at planetæ lucidi sunt qui non scintillant, sunt igitur planetæ prope. Quicquid rotunda luminis incrementa suscipit, circularis seu orbicularis est figuræ, Luna autem suscipit luminis rotunda incrementa, igitur Luna est circularis figuræ. In his etenim mediâ, effectus sunt cum maioribus extremitatibus conuertibiles, aut hoc in loco tales esse supponuntur. nam ad perspectiuam attinet disciplinam considerare, An apprens scintillarum emissio proueniat ex sola lucidi distantia, an ex visus debilitate, an ex continua anguli incidentiæ propter motû diuersitate, An ex radiorû inuolutione, An nonnunquam ex sola solarium radiorû reflexione, quæadmodum contendit Ioannes Cantuariensis archiepiscopus, secundæ partis suæ communis perspectiuæ, § 6. propositione. Insuper adnotant quidam, inter quos est Caietanus, hoc in loco agi de eo effectu, qui cum sua causa recurrit & secundum causæ rationem, & secundum prædicationem. Is secundum rationem causæ cum sua causa conuertitur, qui eam exigit causam, ab ea quoque pender, & quam perpetuò sequitur, ut solare lumen solis comparatione, disciplinæ capacitas & risibilitas ad humanitatē collatæ, &c.

Dupliciter effectus cuius causa efficiatur.

Ille cum causa secundum prædicandi modum conuertitur, non quod ut in quocunque esset causa, in eo esset & effectus, & contra, sed potius quod denominationes a causa & effectu desumptæ, eisdem omnino tribuuntur, quomodo sese habent lucidum esse, & illuminare. Solem moueri duplici motu, & hæc inferiora nunc generare nunc corrumpere: Et si lux, & lumen. Iridem duplex Solis motus, & horum inferiorum generatio & corruptio, distinctis insint subiectis. Quod hi adnotarunt, fiet facile notum, si attendat perpendatque lector, Aristoteli considerare de ea duntaxat demonstratione, quæ est categorica, non autem quæ est hypothetica. Præterea aduertendum, horum effectuum cum suis causis recurrentium, quosdam esse immediatos, causæque proximos, eò quod inter ipsos & causam nulla causa intercedat alia, quo pacto se habet prima passio ad suum subiectum, cuiusmodi fortassis est intellectuum, comparatione animæ rationalis. Alios verò mediatos esse, propter causam oppositam, ut sunt secunda & tertia passiones respectu sui subiecti, secundum aliquorum placita. Cæterum Philosophus monstrans ex effectibus immediatis constari demonstrationes quia est, subindicat demonstrationes ex alijs confectas ad idem genus pertinere.

Duplex effectus cuius causa sua conuertibilis. Vnus immediate. Alter mediat.

Porro pro alterius particulæ eiusdem secundæ partis ipsius definitionis cognitione ampliari, Sciendum est, effectum bifariam cum sua causa non conuerti. Priori modo, si latius quam causa pateat, sitque communius, ut creber arteriæ pulsus, & intensus calor, respectu febris: esse explicatiuum, ignis comparatione, & ita in alijs, quæ a diuersis causis queunt promanare. De demonstratio quia est ex his effectibus conficienda est in secunda figura, in hunc modum. Omnis febricitans patitur crebrum arteriæ pulsus & intensum calorem, homo non patitur crebrum arteriæ pulsus, &c. homo igitur non febricitat. Omnis ignis est explicatiuus, nulla aqua est explicatiua, ergo nulla aqua existit ignis. Posteriori modo, si effectus sua causa strictior sit paucioribusque conueniens, ut motus progressiuus, ad animal collatus, Lac in mammis habere, respectu concubitus cum viro. Ex huiusmodi effectu, constabit demonstratio in prima figura hoc pacto. Quicquid progressiuo motu mouetur, est animal, leo motu progressiuo mouetur, est igitur leo animal, &c. Horum causa est, quod eorum quæ communiora sunt, est prædicari: subijci verò ipsi competit, quæ sunt minora. Cæterum diligenter consideranda est ea literæ pars subiuncta, Si autem sic fiat demonstratio, &c. qua insinuat, ex propositis exemplis commutatis terminis, hoc est, maiore extremitate medij loco sumpta, & medio ad maioris extremitatis loco reuocato, concinnari conficique propter quid demonstrationes. Sic enim ex causa propria immediata conuertibilique ratiocinatio deducitur ad effectum, imò ea demonstratio, quæ causam accipit ad colligendum effectum conuertibilem quidem, sed non immediatum, demonstratio est propter quid, quamquam non potissima, quæadmodum existimat Caietanus, cuius sententia in propter quid est demonstrationibus non nihil latitudinis reperitur. At qui fieri valeat, ut in hisce demonstrationibus non committatur circulus, siue principij petitio, facile cognoscet lector, modo animaduertat eas non eiusdem esse generis: eò quod illæ, quod sint demonstrant: hæc verò ob quam causam. Sed rogabit fortasse quispiam, An ne simili modo recurrere contingat ac reciprocare in ipsi demonstrationibus, quæ ex effectu non conuertibiliter constituuntur. Cui responsum sit, non posse has demonstrationes quia est, in eas quæ propter quid sunt commutari, eò quod commutatis terminis causam & effectum designantibus, permanentibus eisdem figura & modo, propter causæ & effectus in conuertibilitate discrimine, oporteat eius demonstrationis, quæ propter quid censenda foret, alteram præmissam falsitati esse obnoxiam.

Dupliciter effectus cum sua causa non recurrit.

Dubitatio.

Dilutio.

obnoxiam. Cuiusmodi sunt hæc duæ, Quicquid crebrum arteriæ pulsus intensumque calorem perpetitur, est febricitans. omne animal progreditur. Id quod & si sic habeat facerimus nihil secius, effectum communiorum per causam strictiorem in prima figura posse quodammodo monstrari propter quid, non autem simpliciter. Per causam autem effectu latius patentem, cum eam causam necesse sit esse remotam, non conserget vnquam propter quid demonstratio. Post hæc, dum in litera subiungitur, Alio autem modo differunt, eò quod in diuersis sunt scientijs, & cæter. aperit Philosophus, quo pacto prædictæ demonstrationes sese habent diuersis in scientijs. Idque prius in ipsis, quarum vna alteri subest, deinde in alijs, quarum neutri ca subiijciendi ratio competit, dum in litera dicitur, Complures etiam scientiarum, quarum neutra sub altera ponitur, pari modo se habent, & cæter. Cæterum pro horum pleniori intelligentia assequenda norandum fuerit, bifariam vnâ disciplinam poni sub altera, nempe simpliciter, & secundum quid. Dupliciter quoque vnâ scientia alteri simpliciter subiijcitur. Priori modo, cum vnus disciplinæ materia speciei rationem habet ad alterius obiectum scibile, quemadmodum animal, corporis naturalis est species. Et proinde animalium scientia, Physicæ seu naturali disciplinæ subest. Harum autem eam quæ superior est, quæque totum vniuersalius considerat, vocant recentiores subordinantem: Quæ verò est inferior, circaque inferius occupata est, subordinatam. Aut harum nihil meminit Philosophus, licet nihil prohibeat illi quod hic traditur, in eiusmodi scientijs locum esse. Nam in inferiori scientia, nonnulla sunt sensu experientia aut inductione cognita quod sint, quæ ex superiori disciplina valent propter quid est monstrari. Altero modo, vna scientiarum sub altera constituitur, dum scientiæ inferioris obiectum non est generis scibilis superioris species, sed inferioris subiectum ad superioris obiectum confertur, velut materiale ad formale. Harum exempla adferuntur in litera. Nam superiores scientiæ sunt geometria, arithmetica, stereometria, & astrologia, quibus subsunt perspectiua, musica, machinatiua, & apparentium scientia, quam in sua versioe vocat Boetius apparentiam, alij naualem, Themistius nauticam, Aristoteli autem dicitur *φαινόμενα*. Etenim geometria magnitudines & lineas considerat, quas ad certam materiam limitat perspectiua, quippe quæ visibilem lineam pertractet. Arithmetica circa numerum versatur, quem ad sonorum contrahit musica. Stereometria scientia est, mensurandorum corporum solidorum cognitionem iradens. Nam Græcis *στέρεα* solidum est atque durum. Machinatiua autem id ipsum applicat ad ligna aliamque materiam, ex quibus construendæ sunt machinæ. Item astrologia docet cognoscere effectus, ventos videlicet, imbres, frigora, æstus, aeris serenitates, & id genus quamplurima, quæ in hæc inferiora efficiuntur, ex corporum cælestium, stellarum, planetarumque motibus, coniunctionibus, & aspectibus. Hæc quoque philosophorum dicitur astrologia. Nautica autem, quæ nautarum est astrologia, de eisdem considerat effectis, quantum conuenit gubernandis nauibus ex sensibilibus signis circa cælum apparentibus. Cæterum quæadmodum duplex est astrologia, vna philosophorum, quæ in litera vocatur mathematica, & altera nautica, sic & duplex est musica, Vna arithmetica, quæ in rationis cognitione (ut inquit Themistius) est posita, cuiusmodi est Severini Boetij musica, Alia consistit in arbitrio auditus, ut ars cantandi, &c. At harum, quas exposuimus, scientiarum eam quæ superior est, quod de toto in modo considerat, vocitant recentiores subalternantem. Inferiorem verò, quæ circa partis eiusdem totius cognitionem occupatur, subalternatam. ad quæ, si Alberto crediderimus, tria sunt necessaria obseruanda. Primum, quod inferioris subalternatæque subiectum, in se complectatur subalternantis obiectum scibile, adhibita simul differentia ipsum contrahente ad naturam materiamque determinatam. Secundum, quod eiusmodi differentia addita alterius sit generis ab eo cui iungitur. Tertium, quod id quod additur, non profluat ex natura essentiæ eius cui additur. Nam eiusdem est disciplinæ, alicuius naturam considerare, & eorum omnium quæ ex ipsa manant, hoc est, propriarum passionum. Quartum his tribus addendum, ex litera colligitur, quod videlicet scientiam superiorem oporteat dicere propter quid eorum, quæ in subalternata traduntur disciplina. Verum hæc atque alia huc spectantia non statuiimus impresentiarum fulius enucleare. Post hæc, assignata quadam scientiarum subalternarum & subalternantium conuenientia, secundum quam pleræque in eiusdem nominis denominatione consentiunt, inter eas discrimen assignat Philosophus, ibi. Hic enim ipsum quia est per sensum cognoscitur, & cæter. quod est huiusmodi. Subalternatæ scientiæ, tantum quia est sciunt per sensum, experientiam, aut alium modum similem. At subalternantes sciunt propter quid, & si ignorent quia est eorum, quæ ad inferiores pertinent disciplinas. Cæterum dupliciter contingit aliquam scientiam propter quid cognoscere. Primo modo, dum

Bifariam vna scientia subaltera ponitur, primo simpliciter, quod dupliciter contingit. Primum. Scientia subalternans & subalternata quæ sint. Secundum.

Tria ad subalternatam scientiam obseruanda. Primum.

Secundum. Tertium.

Quartum superioribus tribus adiectum.

Et iij causam

causam cognoscens, cam ad effectum applicat. Altero, quando id quod causa existit noscit, verum id ad effectum non refert ac comparat. Atq; de hoc modo apparet loqui Aristotelem. Subalternans itaq; scientia id quod est causa percipit. Et subalternata effectum esse cognoscit ex sensibilibus, non autem per applicatiouem ad causam. Porro cuius artificis sit, applicatiouem ad effectum, quoque modo id fiat, non decreuimus hoc in loco pertractare, sed id maluimus doctiorum iudicio relinquere. Item & illud. An in scientijs subalternatis valeant reperiri quaedam propriae demonstrationes, quae non pendeant villo modo ex superiori disciplina. Post haec illa literae portiuicula, Haec autem scientiae propter quid, in Boetiana versione sic legitur. Sunt autem haec quaecunq; alterum quiddam sunt secundum substantiam, & vtuntur speciebus. Cuius sententia est, Scientiae subalternantes merè mathematicae, geometria & arithmetica, a subalternatis secundum substantiam discrepant, quod illae versentur circa obiectum intellectuale, ab omni materia sensibili abstractum. haec enim formae sunt, hoc in loco. Atq; id insinuat Philosophus posterius, dicens. De nullo enim subiecto dicuntur, quare nus videlicet mathematicae considerationi subsunt. Caeterum ne quis velut absurdum haberet, eandem scientiam esse & subalternatam & subalternantem, subdit Philosophus, id sic habere in Perspectiua, quae geometria est inferior, & superior comparatione ad scientiam de Iride, cuius materia autumant quidam esse, visibilem lineam in rorida nube reflexam, ad quam quidem scientiam mediante ea materia applicantur perspectiuae principia, quemadmodum tradit Egidius Romanus. Haecenus de ijs scientijs, quarum vna simpliciter sub altera ponitur. Porro ea scientia sub altera secundum quid est posita, quae neutro dictorum modorum se habet, sed duntaxat secundum sui aliquam partem pendet, Vt Physica secundum eam partem, qua de Iride pertractat, ex perspectiua geometriae dependet. Item medicina seu chyrurgia, secundum quid geometriae subiicitur, quantum attinet ad eam partem, quae asserit vulnera circularia tardius curari, id quod medicus experimento cognoscit, ignorat autem geometer, eiusdem causam probe noscens, puta circulum planam esse figuram vnica linea contentam, in cuius medio punctum est, a quo omnes lineae ad circumferentiam ductae sunt aequales. De hisce autē disciplinis, quemadmodum prius admonuimus, agit Philosophus in litera, ibi. Complures autem scientiarum, & caet. Haecenus a nobis dictum sit de demonstrationum propter quid est, & quia est, discrimine.

Egidius. Secundo vna scientia sub altera secundum quid ponitur.

Prima figura maxime ad scientiam accommodatur.

Quare demonstratio propter quod maxime fit in prima figura.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

In quintum tractatum, vnicum continentem caput, in quo monstratur, quae figurarum maxime faciat scire, annotatio.

Pertractatis ijs, quae ad demonstratiui syllogismi materiam pertinebant, hoc tractatu congruo ordine agit Philosophus super eisdem syllogismi forma, quam palam est materiae aduenire. Duo autē praecipue monstrat Philosophus hoc capite: Alterum est. Prima figuram maxime accommodatam esse ad generandam scientiam: Alterum verò, quod non solum affirmatiuae, sed etiam negatiuae propositiones possunt esse immediatae. Priorem parè tribus confirmat rationibus, quarum prima est. Ea figura est ad scientiam accommodatissima, in qua potissimum fiunt demonstrationes propter quid, sed talis est prima figura, nam mathematicae disciplinae quae considerant propter quid, per hanc demonstrant, ergo prima figura est ad scientiam accommodatissima. Causa autē quare demonstratio propter quid, maxime fit in prima figura, est, quia medium primae figurae est mediū positione, quod potest immediate iungi extremis in vtracq; praemissa. In alijs verò figuris medium extra extremitates est. Et ideo non potest iungi vtracq; extremitati, quin altera praemissarum mediata sit, & hoc quoad affirmatiuas demonstrationes: quia si negatiuae sint, possunt indifferenter fieri in Celarent vel in Cesare, per solam maioris conuersionem, vtracq; praemissa manente immediata, vt haec demonstratio, nullum animal carens pulmone respirat, omne animal quod non habet calidum sanguinem caret pulmone, ergo nullum tale animal respirat: Fiet in Cesare conuersa maiore hoc modo, nullum respirans caret pulmone, omne animal quod non habet calidum sanguinem caret pulmone, ergo &c. Secunda ratio ponitur ibi. Praeterea scientia ipsius quid est, & caet. Quae est talis. Definitio est praecipua pars demonstrationis, sed scientia ipsius quid est, seu cognitio de finitionis, per solam primam figuram inuestigari potest, quia definitio praedicatur vniuersaliter affirmatiue de definito, sola autē prima figura concludit vniuersalem affirmatiuam, ergo prima figura est aptissima ad generandam scientiam. Porro tertiam rationem ibi ponit, Amplius prima figura non indiget alijs, & caet. Quae hanc habet sententiam, Alterae figurae in demonstrando indigent prima, Prima autem non indiget alijs, ergo prima figura efficacius facit scire, quam aliae: Ad quid autē alijs figuris indigeant prima, manifestum est, quia ad habendam perfectam

perfectam scientiam, oportet quod propositiones mediatas, quae subinde assumuntur in demonstratione quia est, reducantur seu probentur per immediatas, congerendo videlicet & assumendo media, quae inter subiectum & praedicatum collocantur, sed haec mediorum assumptio per solam primam figuram potest fieri, tum quia in hac sola concluditur vniuersaliter affirmatiue, tum etiam quia in reliquis duabus figuris medium ponitur extra extremitates. In hac verò medium est positio medium. Deinde in litera ibi, Sicut autē praedicatum aliquod potest, &c. Aggregatur Aristoteles alterum huius capitis membrum, in quo, ne quis errore deceptus existimet, omnem propositionem, quae immediata est, esse affirmationem, monstrat, inter negationes vtriusq; generis reperiri propositiones & mediatas & immediatas, super quibus duas tradit Philosophus regulas. Prior est, Quando duorum terminorum seu extremorum vtrumq; aut alterum in aliquo toto vniuersali seu superiori est, in quo non est reliquum, propositio negatiua vera ex ipsis constata non est immediata, sed mediata. Verbi causa, homo est in substantia in qua non est linea. Et contra, linea in tota quantitate est, in qua non est homo. Et proinde haec, Nullus homo est linea, Nulla linea est homo, propositiones sunt mediatas. Nam illa ad hunc modum monstratur, Nulla substantia est linea, & omnis homo est substantia, nullus igitur homo est linea. haec autē hoc pacto, Omnis linea est quantitas, & nullus homo est quantitas, ergo nullus homo est linea. Item, homo in substantia est, in qua non est quantitas, quae in nullo toto est. Simili modo linea in tota quantitate est, in qua non est substantia, quae in nullo toto est. Quamobrè haec, Nullus homo est quantitas, nulla linea est substantia, itidem mediatas existunt. Monstrantur enim hoc modo, Nulla substantia est quantitas, & omnis homo est substantia, igitur nullus homo est quantitas. Nulla quantitas est substantia, omnisq; linea est quantitas, ergo nulla linea est substantia. Hanc regulam restringit D. Thomas ad terminos dicto modo se habentes, si modò non accidat, eos esse in eodem toto vniuersali. Nam haec immediata est, Nullum animal rationale est animal rugibile, & si secundus terminus sub bruto contineatur vniuersaliter, sub quo non comprehenditur primus. Addit insuper Caietanus, Aristotelem de ijs propositionibus agere, quae mediatas sunt non secundum se, sed secundum rationem tantum, & facta ad nos comparatione. Huius enim auctoris iudicio, propositiones superius recensitae omnes, secundum se existunt immediatae. Posterior ibi assignata, Si verò neutrum extremum sit in aliquo, &c. est eiusmodi. Quaeq; vniuersalis negatiua propositio, cuius neutrum extremorum est in aliquo toto vniuersali, est immediata. Cuius quidem probatio ipsa, ex se intellectu est facilis. Tales sunt negatiuae vniuersales, in quibus de se mutuo negantur genera generalissima, secundum eum modum quo ad inuicem repugnantiam habent, vt sunt Nullam substantiam esse quantitatē, nullam qualitatē esse actionem, &c. Non autē haec, Nullam substantiam esse quantam, nullam qualitatē agere, &c. Sunt etenim huiusmodi falsa, inter quae, & si liceat reperire & immediata & mediata, hoc tamen in loco non sine ratione de veris duntaxat agitur. Caeterum ex his non est existimandum, Philosophum constituisse regulas catholicas pro discernendis cūctis propositionibus negatiuis immediatis à mediatis. Sed solum ostendisse, aliquas esse immediatas, & aliquas mediatas, quod declarandum susceperat.

Pro dinoscendis, propositionibus negatiuis, mediatis, & immediatis due regulae. Prior.

Thomas.

Caietanus.

Posterior.

Ignorantia non secundum negationem

Ignorantiaeceptiones duae. Vna negatiua.

Alterae positua, & quid ea sit.

In tractatus sexti primum caput, quod est de syllogismo ignorantiae, & ignorantia secundum dispositionem dicta, annotamentum.

CVM, vt nobiles habent sententiae, contrariorum eadem sit disciplina, vnumq; oppositorum, alterius collatione magis clucescat, non abs re post expeditam materiam atq; formam demonstratiui syllogismi, de ignorantiae syllogismo in hoc texto tractatu differit Philosophus. Accipitur autē ignorantiae nomen (quemadmodum in ipso literae limine innuitur) bifariam, nempe negatiue, & positue, seu contrarie. Et prior quidem acceptio, ab expositioribus in geminam distingui solet. Aut enim pura negatione scientiae designat id vocabulum, & hoc modo etiam lapis ignorans diceretur, Aut negatione scientiae à subiecto apto eam habere, quam priuationem vocamus, quomodo pueri infantes ignorare dicendi sunt priuatiue, & magis adhuc proprie prouectioris aetatis ineruditi, qui scilicet neque sciunt, neque errant, aut prae dispositi sunt circa aliquod scibile. Et haec dicitur a Philosopho in nono Metaphysicae, ignorantia in non attingendo, sicut patet de rustico, qui omnino nihil nouit de triangulo, an habeat tres angulos aequales duobus rectis, nec ne. Altera acceptio ignorantiae positua est, & secundum dispositionem dicta, significatque prauam dispositionem, seu errorem circa aliquod scibile, dum scilicet existimat quis, esse id quod non est, aut non esse quod est, putatque se scire quod re vera nescit. Et tali laborant, qui perperam in scientia quapiam sunt instituti. Describitur autem ab Aristotele ignorantia non secundum negationem, sed dispositionem, Et iij dicta,

Albertus.

dicta, quod sit per syllogismum facta deceptio. Nam secundum eam quæ pura negatio vel priuatio est, nemo decipi dicitur, sed nescire. Et diuiditur ignorantia secundum dispositionem dicta breuiter tribus diuisionibus. Quod sit scilicet circa mediatas vel immediatas, affirmatiuas vel negatiuas, atque contingat, vel simpliciter, id est, citra ratiocinationem (vt cū quis astronomiæ ignarus inspiciens Solem, iudicat eam sesquipedalem esse, vel alioqui propter proteruitiam aut ingenij hebetudinem, falso assentitur, nulla intercedente ratiocinatione) vel per syllogismum (sub quo tanquam principalissima species, alias etiam argumentationes comprehendere licet) vt crebro accidit *ips*, qui per se vel alios paralogisantur. Definitio ergo illa (autore Alberto Magno) non est data de ignorantia secundum dispositionem vniuersaliter, sed ea duntaxat, de qua intendimus loqui in sequentibus, nempe quæ per ratiocinationem contingit. Et sic non erit idem de finitionis definitum, & diuisum tertiæ diuisionis, sed idcirco hæc illi subiecta est, vt segregaret membrum aliud ab intento in præsentiarum. Nonnulli tamen volentes definitionem vniuersaliter defensare, interpretantur in ea dictionem (facta) per potens fieri. Differentiam autem inter membra tertiæ diuisionis ponit Aristoteles, quod simplicis opinionis falsæ seu ignorantia, simplex est deceptio: eius autem quæ est per syllogismum, deceptions plures, hoc est, vno solum modo ad simplicem ignorantiam peruenitur. Neque enim causatur ex ratione, quæ diuersitate admittere posset, sed magis ex defectu rationis, qui non variatur secundum diuersos modos, sicut nec aliæ negationes secundum propriam rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest. Hinc fit, vt quæ per syllogismum fit ignorantia, multipliciter possit accidere, secundum quod multipliciter falsus potest esse syllogismus. Sic Thomas ferè ad verbum. Sunt tamen qui subtilius quoddam scrutantes, dicant ideo simplicis ignorantia simplicem esse deceptionem, quia per eam vnico errore implicatur deceptus. Alterius verò, quæ est per ratiocinationem, esse deceptions plures, quod ipsa nunquam sola existat, sed alteram deceptionem, quæ sit circa antecedens, vel bonitatem illationis, vel horum vtrumque, semper habeat coniunctam. Nullus enim per ratiocinationem assentitur falso consequenti, nisi idem circa antecedentis veritatem, vel consequentiæ robur hallucinetur. Quamuis autem hic dicendi modus subtilis sit, prior tamen a veteribus magis est acceptatus, & ipsæ quæ in hoc capite sequuntur videri potest conformior, licet & alter inde possit non improbabiler colligi. Profertur autem latissime & per plurimas conclusiones Aristoteles, quomodo diuersis syllogismis contingit ignorantiam nasci, vt in omnibus germanis translationibus, atque apud omnes expolitores est videre, excepto Themistio, cuius consilium de fugienda prolixitate, præsertim in re non admodum necessaria, secuti compilatores huius contextus, quem præ manibus habemus, totam & præcipuam sententiam Aristotelis tribus complexi sunt conclusionibus, quas nunc constituimus, exemplorum luce adhibita, illustrare. Habet igitur prima conclusio, quantum ad primam attinet figuram, eiusque modos affirmatiuos, Quod contingat ex ambabus præmissis affirmatiuis in toto falsis etiam immediatis, immediatam falsam inferre. Vt omnis quantitas est qualitas, & omnis substantia est quantitas, ergo omnis substantia est qualitas. Deinde in *ips*, quæ ex parte falsæ sunt, idem contingit. Vt hic, Omne perfectum est substantia, & omnis quantitas est perfecta, erit igitur omnis quantitas substantia. Nam vtriusque præmissæ contradictoria est vera, non autem contraria. Alibi explicatum est, quæ sint propositiones falsæ in toto, & quæ in parte: ob idque non est a nobis nunc repetendum. Exceptione autem quadam innuat Aristoteles, id non posse fieri in primo modo primæ figuræ, maiore existente in toto falsa, & minore vera. Exemplum est, omnis substantia quantitas est, & omne corpus est substantia, ergo omne corpus est quantitas: vbi planè apparet iuxta priorem regulam, conclusio nem falsam esse, sed non immediatam. Nam contraria illius sic monstratur. Nulla substantia est quantitas, omne corpus est substantia, ergo nullum corpus est quantitas. Hæc de affirmatiuis primæ figuræ. Addit textus in ipsa eadem conclusione, idem fieri posse in negatiuis syllogismis primæ figuræ. Nam ex his, Nulla albedo est color, omnis nigredo est albedo quæ sunt in toto falsæ, sequitur hæc immediata, nulla nigredo est color. Atque pro hac re monstranda sumitur congruentissime ea maior extremitas, quæ & medio & minori extremitati primò & vniuersaliter insit: medium autem quod non insit alicui contento sub minore extremitate. Item ex his in parte falsis, Nullum perfectum est quantitas, omnis magnitudo est perfecta, (nam hæc contradictoriæ veræ sunt, quoddam perfectum non est quantitas, substantia videlicet, & quædam magnitudo non est perfecta, puta linea neque recta neque circularis) sequitur hæc falsa immediata, nulla magnitudo est quantitas. Similiter maiori vera, & minori falsa, & contra, sequitur. Vt in his exemplis, Nulla albedo est quantitas, omnis magnitudo est albedo, ergo nulla magnitudo

magnitudo est quantitas. Nullum corpus animatum est animal, omnis homo est corpus animatum, ergo nullus homo est animal. In quorum primo minor in toto est falsa, in secundo autem maior in parte falsa. Nam, vt apparet, non potest concludi immediata ex maiore in toto falsa & minore vera, quemadmodum nec in primo modo vniuersali affirmatiua. Sic enim hoc exemplum, Nullum animal est corpus animatum, omne brutum est animal, ergo nullum brutum est corpus animatum, huius conclusionis contraria mediata sic ostenditur, Omne animal est corpus animatum, omne brutum est animal, ergo omne brutum est corpus animatum. Quod diximus, veritatem videretur continere, modò ad seinuicem comparentur, quæ sunt directè eiusdem seriei prædicamentalis. Nam aliis hic licebit oppositum inspicere. Nullus homo est animal, & omne rationale est homo, ergo nullum rationale est animal. Exempla eiusdem conclusionis pro secunda figura sunt huiusmodi ex falsis ambabus in parte. Omne animal est masculinum, nullus homo est masculinus, ergo nullus homo est animal. Nullum animal est masculinum, omnis homo est masculinus, ergo nullus homo est animal. Ex vna in toto falsa, & altera in parte. Nullum animal est irrationale, omnis homo est irrationale, ergo nullus homo est animal. Ex maiore autem negatiua in toto falsa, & minore in parte falsa, non potest concludi vniuersalis immediatè falsa. Nam ex vniuersali vera opposita contrariè vniuersali negatiua in toto falsæ, & contradictoria minoris in parte falsæ, sequetur in Baroco contradictoria vniuersalis affirmatiua, quæ esset immediatè vera, opposita illi immediatè falsæ, quæ concluderetur. Verbi gratia, sic hæc in toto falsa in Cesare, Nullum c est a, & hæc in parte falsa, omne b est a, ex quibus inferatur hæc, nullum b est c, sequetur in Baroco, omne c est a, quoddam b non est a, ergo quoddam b non est c, quare hæc illi contradictoria, omne b est c est falsa, atque ob id non est immediatè vera, quare nec illa priori syllogismo conclusa in Cesare, nullum b est c, est immediatè falsa. Exempla ex vna vera & altera falsa sunt, Nullum animal est corpus animatum, omnis homo est corpus animatum, ergo nullus homo est animal. Nullum animal est corpus inanimatum, & omnis homo est corpus inanimatum, igitur nullus homo est animal. Nullum animal est irrationale, & omne brutum est irrationale, ergo nullum brutum est animal. Ex maiore autem vera, & minore in parte falsa, non potest inferri immediata falsa. Nam ex eadem maiori vera nullum c est a, & opposito contrario conclusionis quam oporteret esse immediatè veram, omne b est c, sequitur in Celarent, nullum b esse a, quare minor prioris syllogismi, omne b est a, fuit in toto falsa. Porro exceptio, cuius textus meminit, palam fit exemplo huiusmodi, Nullus homo est animal, & omnis lapis est animal, ergo nullus lapis est homo, in quo ambæ præmissæ sunt in toto falsæ. Et quarum contrariis, his videlicet, Omnis homo est animal, & nullus lapis est animal, in Camestres sequitur, nullus lapis est homo, quæ vera est, & non est falsa, quare nec falsa erit immediata. Sed de priori conclusione satis iam dictum sit, per quam ostensum est, quomodo immediata falsa vniuersalis, siue affirmatiua siue negatiua, syllogismo ignorantia inferatur. Porro pro sequentibus aduertendum, triplex mediæ mentione fieri, proprii videlicet, quasi proprii, (quod dicitur in textu ex alio esse ordine) & non proprii, quod dicitur ab aliis extrinsecum medium. Medium proprium syllogismi ignorantia est, (vt explicat textus) per quod fit syllogismus contradictionis, hoc est, per quod demonstratiuè ostenditur contraria conclusionis per syllogismum ignorantia illata. Cui quidem medio per se inest maior extremitas, & idem medium per se inest minori extremitati, estque medium causa proxima, cur maior extremitas minori extremitati tribuatur. Medium quasi proprium est, quod maiori extremitati subiicitur verè, & de minore verè prædicatur, sed non per se, aut non est causa, quemadmodum iam diximus. Medium autem extraneum est, quod aut non verè subiicitur maiori extremitati, aut falsè prædicatur de minore extremitate, aut id cui vtrumque competit. Exemplis licebit facillè, quæ nunc diximus, intelligere. Sunt igitur exempla secundæ conclusionis de falsa vniuersali negatiua mediata concludenda, hæc aliaque similia, Nullum animal rationale est disciplina capax, & omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est capax disciplina. Atque hic medium est proprium. Item nullum coloratum est substantia, & omnis homo est coloratus, ergo nullus homo est substantia, in quo medium est quasi proprium, atque ex alio genere, nempe qualitaris, ad quod non pertinent substantia & homo. Exempla autem pro falsa vniuersali affirmatiua concludenda, sunt hæc aliaque his cõsimilia. Omnis substantia est quantitas, omnis homo est substantia, ergo omnis homo est quantitas. Omne agens est quantitas, omnis homo est agens, ergo omnis homo est quantitas. Omne agens est qualitas, omnis equus agens est, ergo omnis equus est qualitas. Nullum animal irrationale est sensationis capax, omne brutum est animal irrationale, ergo, &c.

Triplex mediæ syllogismi ignorantia proprii.

Quasi proprium. Extraneum.

Porro

Porro tertie conclusionis agentis de medio extraneo exempla sunt hæc, Nulla arbor est substantia, omnis homo est arbor, ergo nullus homo est substantia. Omnis arbor est planta, omnis homo est arbor, ergo omnis homo est planta. Nullum animal est planta, omnis quercus est animal, ergo nulla quercus est planta. Omnis homo est quantitas, & omnis albedo est homo, ergo omnis albedo est quantitas. Omnis homo est substantia, & omnis albedo est homo, ergo omnis albedo est substantia, quæ omnia si quis diligenter aduertat, explicant ea quæ in textu continentur. Pars autem illa textus vitiosa, Conclusio autem mediata falsa, &c. quam Philosophus inferuerat, iis quæ prius tradita sunt in secunda conclusione, quæq; non immerito inter conclusiones quartum obtineret locum, hæc habet exempla, Nullum risibile est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibile. Omne risibile est equus, & nullus homo est equus, ergo nullus homo est risibile. Nulla substantia est animal, omne corpus animatum est animal, ergo nullum corpus animatum est substantia. Exemplum autem exceptionis ibi positæ est hoc, Sint hæc præmissæ in toto falsæ, nullum c est a, & omne b est a, inferentes nullum b esse c, mediatam falsam, fiet hic syllogismus in Barbara ex hac maiore, omne c est a, quæ contraria est maioris, nullum c est a, & ista maiore omne b est c, quæ est contraria conclusionis illatæ, in priori dato syllogismo, inferentibus omne b esse a, quare minor illa assumpta vera erat, & ob id minus in toto falsa. Insuper ex contraria minoris nullum b est a, & contraria conclusionis, omne b est c, sequitur in tertia figura, quoddam c non esse a, quare maior illa, nullum c est a, non poterat esse in toto falsa. Rogabit fortassis quispiam, cur Philosophus tantum hoc in loco meminerit primæ & secundæ figuræ, omissa tertia. In promptu ratio est, quod in tertia figura non possit vniuersaliter conclusio ipsa, efficaciter concludi. Hic autem tradit Philosophus, quibus modis falsa conclusio vniuersalis, siue mediata, siue immediata, possit syllogismo ignorantie concludi. Imò, si Themistio credamus, nullus proprie ac verè est syllogismus ignorantie, nisi solus is qui in prima sit constituiturq; figura. Id enim (inquit) quod immediatè aut mediatè non inest, vt inesse per syllogismum credatur, seria demonstratio in alia figura quam prima deduci non potest: ita & quoties aliquid falsò vniuersaliter negatur, ratio mentientis alia figura non rexitur. Et hæc causa est, quam obrem imperitia hæc teterrima & stolidissima sit, quia sibi persuasionem scientie arrogat, & proprietates eius asciscit ac vendicat, & accepta vniuersaliter est, & regulis scientie vsa. Hæc per pulchrè Themistius. Verùm his finem imponimus, quibus fortè longius quam par sit videbimur esse immorati. Sed nobis danda est venia, quod eo animo id effectum sit, vt Aristotelis sententia, vt cunctis explicaretur, atq; intellectu esset facilior.

Quæstio.

Dilutio. Themistius

Manifestum est autem.

In secundum caput, de ignorantia puræ negationis considerans, annotatio.

Determinata in præcedenti capite ignorantia secundam prauam dispositionem, quæ scientie contraria est, potissimum si firmo consisterit assensu, agit Aristoteles breuissimè de ignorantia negationis priuatiuè opposita scientie, explicans vnica conclusione in principio huius capitis posita, quomodo ea perpetuò & inuitabiliter quempiam necessarium est laborare, & esse affectum, ita vt non possit in contrariam scientiam vlla ratione transmutari. Conclusio est huiusmodi, Deficiente sensu, necesse est scientiam sensibilis deficere, hoc est, necessarium est, si cui aliquis sensuum defuerit à natiuitate, vt desit illi propria scientia sensibilis propriè eiusdem sensus, vt à natiuitate cæcus, necessariò caret scientia colorum. Hinc vulgatum est proverbium, Inaniter cæcum de coloribus, quorum conceptum proprium assequi nequeat, disputare. Ita si auditus cuiuspiam ab ortu defecerit, vt musicæ calleat fieri nequit. Non loqui autem Aristotelem de defectu omnis sensus ac omnis sensibilis, manifestum est tum ex eo, quod omnes germanæ translationes habet adiunctam particularitatis notam aliquis, seu quispiam & aliquam, tum quod nullus reperiri potest omni sensu destitutus. Tradit enim ipse Aristoteles in secundo de anima, vnicuiq; animali, nedum homini, duos esse sensus necessarios, tactum & gustum. Additum est in explicatione conclusionis A natiuitate. Nam si quis ab inuentæ ætate videns, postmodum oculorum sensu orbetur, nihil vetat hunc per species in memoria conseruatas, ad scientiam scibilis propriè pertinere. Dicitur quoq; Propriam sensibilibus scientiam, id est, quæ sit secundum proprium conceptum & absolutum, illi necessariò deesse. Nam vniuersalem quandam de eo scientiam ad ipsi fieri poterit secundum conceptum superioris, vel etiam conuertibilem fortassis, sed non proprium ac absolutum. Verbi gratia, cæcus à natiuitate, ex aliis qualitatibus sensu perceptibilibus, potest deuenire in conceptum qualitatis simpliciter, aut qualitatis sensibilis alio sensu, q̄ auditu, olfactu, gustu, vel tactu, quorum ille vniuersalis

uersalis est, & inadæquatus colori, hic verò adæquatus, non tamè proprius & absolutus. Neque enim eo proprie & absolute in se cognoscit colorem secundum quiditatem, sed tantum per accidens, etiam si causas coloris per tactum didicerit, nempe qualitates primas certo modo temperatas. Nam ex notitia causæ non deuenitur in proprium conceptum effectus nunquam antea cogniti, vt videns solem non statim cognoscit omnia mineralia, ab illo in terræ visceribus generata. Agendum est autem de hac re exactius in tertio libro de anima, vbi tales sunt Aristotelis de præsentis negotio sententiæ, Qui non sentit, nihil discere vel intelligere potest. Et qui contemplatur, necesse est vnà cum phantasmate contempletur, Ipsa anima line phantasmate nunquam intelligit, Nihil est in intellectu, quod non prius in sensu fuerit. Consentit & illud secundo Physicorum. Ratiocinabitur de coloribus quispiam ortus cæcus, de nominibus loquens, nihil autem intelligens. Id quoq; quod de proprio sensibili à nobis adiciebatur, indicat de sensibili communi propriam scientiam posse habere eum, qui aliquo sensu caruerit. Fieri enim potest, vt per alium sensum venetur illius cognitionem, Vt visu carens potest scientiam tranguis adminiculo tactu acquirere. His diligenter consideratis, facile erit præsertim obiectiones, quæ contra conclusionem proferrî possent, refellere, quanquam (vt diximus) plenior huius rei pertractatio ad antecitata loca pertinet. Ex probatione conclusionis, cum dicitur, Nam omne quod ad discimus, &c. constat non tam proprie hic de scientia sermonem esse, vt sit sola per demonstrationem acquisita conclusionis cognitio, sed largius, vt etiam principiorum notitiam comprehendat, quæ intellectus vocatur. Est autem hæc probatio altero horum duorum modorum restringenda. Nam aut intelligi debet fieri distributio, pro eo tantum quod disci, hoc est, firmiter & euidenter cognosci debet vi alicuius argumentationis, vt secludantur proprie per se nota, veluti dignitates communes, quibus statim intellectis terminis cogimur præbere assensum. Aut per inductionem intelligenda est etiam nuda singularium, vel vt minimum vnus singularis, sensatio. Talia enim per se nobis nota, & si non non exigant, vt discantur per experientiam, seu inductiuam argumentationem, vtiq; tamen prærequirunt vnus aut plurium singularium sensationem, ex quibus sumatur ipsius vniuersalis propria absolutaq; cognitio. Huic consonat illud literæ, Nam & ea quæ abstracta, &c. hoc est, etiam vniuersalia mathematica, quæ abstracta dicuntur à materia sensibili, non nisi per inductionem innotescunt, quia licet abstrahantur, re vera tamen nequeunt separata existere sine materia sensibili. Nostra autem cognitio à rebus ipsis est accipienda, quæ quemadmodum se habent ad esse, ita ad cognosci, vt dicitur in secundo Metaphysicæ. Quod postea sequitur in textu, Ipsorum enim singularium sensus est, intellige primo & originaliter. Singularia namq; sensibilia, primum sentiri se offerunt, & deinde ex iis elicit intellectus conceptum vniuersalis. An autem solius sensus sit, singularia cognoscere, vt contendunt Thomistæ, non suscepimus nunc determinandum, tantum hoc adiungimus, partem negatiuam huius questionis nobis videri probabiliorè & veriorè. Sed hoc exactius in Physicis est ventilandum.

Probationis in litera positæ explicatio.

In septimi tractatus, qui est de statu in mediis & extremis ipsius demonstrationis, caput primum quaedam continens suppositiones & quaestiones, scholia.

Monstraturus Aristoteles, non posse vilo modo fieri, vt in infinitum progressui sit locus in demonstrationibus, in huius capitis exordio proponit quaedam suppositiones, quæ quatuor sunt numero, Quarum duæ primæ, ex Prioribus Analyticis manifestæ sunt. Tertia autem intelligenda venit de demonstratione propter quid, & ea propositione mediata, quæ à syllogisante velut probabilis assumitur. Nam aliqui syllogismus ex ea conflatus demonstratio esset quia est, non autem dialecticus syllogismus: nisi quis contenderit, huiusmodi demonstrationem hoc in loco comprehendendi dialectici syllogismi nomine. Cæterum circa quartam, in qua meminit Philosophus prædicationis per accidens, annotandum est, prædicari per aliud, & per accidens, diuersimodè accipi, quemadmodum explicat Themistius, Sanè (inquit) fusa & multiplex eius verbi significatio est. Primum, corpus per aliud esse candidum dicitur, quia per superficiem. Et vitis alba per aliud, quia racemos albos obtineat. Sed si de accidente dicatur, per aliud videbitur dici, vt de candido musicum. De substantia quoq; alarum, per aliud prædicabitur, si de rerum numero non sit, quæ per se habentur, vt si de homine rufum, vel subatrum. Tum verò maximè accidentaria prædicatio est, quoties peruerso naturæ ordine, substantia de accidente affertur, Vt cum de albo animal dicitur. Nam omnino hæc, album est animal, differt ab ea quæ est, animal est album, in eo qd in posteriori quod subiicitur, neque in alio inest, neq; per aliud consistit, sed per se substantia est, In priore id sumitur vice subiecti, quod vt sit, habet ex eo quous est accidens. Porro quam ob causam hanc tradiderit suppositionem,

Omnis aut syllogismus constat tribus terminis.

positionem,

positionem, mox explicat idem autor. In more itaq; (ait) Dialecticis est, quum argumentantur, prædicatis vti probabilibus, cognitisq; nullo discrimine, Demonstraturus prædicationes inconditas & præposteras, quemadmodum & accidentarias vitabit, nisi quæ accidentia huiusmodi sunt, quæ quod per se insunt, prædicari etiam per se possunt, hæc ille. Deinde in litera ibi, Sit ergo aliquid quod de nullo alio prædicatur, &c. tres mouet Philosophus quæstiones. Prima est, An dato quopiam singulari, contingat in infinitum progredi in superioribus prædicatis. Secunda, An proposito genere summo ac generalissimo, accadat in infinitum descendere in subiectis seu inferioribus. Tertia, Vtrum inter constituta extrema, vnum quidem summum, & alterum infimum, intercipi queant media infinita, ad seinuicem superioris & inferioris rationem subeuntia. Verum quod tendant hæc quæstiones quantum ad hunc attinet locum, exponit Philosophus, dum mox subdit, Est autem istud considerare idem, ac si, &c.

Deinde in litera ibi, Possunt autem & hæc quæstiones, &c. monstrat his quæstionibus etiam locum esse in syllogismis & negatiuis propositionibus, & proinde in terminis quorum vnus de altero negatur. At dum continenter in litera subnectitur, Sed non similiter formantur in conuertibilibus, &c. aperit quibus non valeant illæ quæstiones attribui, Nempe demonstrationibus, quæ ex recurrentibus terminis constituuntur. Quæstiones namq; proposuere, de eo in infinitum progressu agebant, qui consisteret inter ea, quæ ad seinuicem inferioris & superioris rationem retinerent. Verum inter illa conuertibilia id interest, qd definitio cum subiecto & passione demonstrabili conuertibilis, substantialiter de subiecto prædicatur, Passio verò accidentaliter, non vt album de animali, sed per se secundo modo. Post hæc in litera ibi, Manifestum autem est, si sursum & deorsum procedendo, &c. tertiæ quæstioni respondens Philosophus, palam asserit, eius dubitationis negatiuam partem esse eligendam, hoc est, inter duo quorum vnum summum est, & alterum infimum, non posse interciderè media infinita, siue libi mutuo continua fiat, siue non. Ex cuius quidem probatione licet colligere, non posse infinita media intercipi inter quæuis duo eiusdem ordinis, etiam si vtrinq; & sursum & deorsum fatemur quenquam valere progredi. At illud quod in quæstionis decisione dicebatur, solent intelligere de iis mediis, quæ per se subordinata sunt, quorum videlicet vnus ad alterum est superioris vel inferioris habitudo, quo quidem cognitio, facillimum fuerit reuicere quasdam sophistarum cauillationes, quas in præsentia piget proferre in medium. Cæterum præfatæ tertiæ dubitationis solutionem, in negatiuas etiam demonstrationes quadrare, testatur Philosophus in litera ibi, Manifestum est, in negatiua demonstratione, in infinitum non progredi, &c. simul interserens, quid sit vltimum, quid ve primum. Illud autem fusc enucleat, dum asserit, negatiuam in tribus posse colligi figuris, & propositiones, quæ mediatae sunt, ad immediatas esse reuocandas, absq; in immensum progressu, si modo in affirmatiua demonstratione idipsum non accadat. Exempla huius rei subiiciemus, ne diutius quam par sit lectorem detineamus. In primis huius negatiuæ demonstrationis, ex mediatis in prima figura constitutæ, nullum animal est quantitas, & omnis equus est animal, igitur nullus equus est quantitas. Maior ad immediatam hoc pacto reuocatur. Nulla substantia est quantitas, at omne animal est substantia, ergo nullum animal est quantitas. Minor autera ad hunc modum, Omne corpus est substantia, omne corpus animatum est corpus, & omne animal corpus est animatum, estq; omne brutum animal, & omnis equus brutum, igitur omnis equus est animal. Cæterum pro negatiua secundæ figuræ demonstratione sint hæc exempla, Nullum corpus est quantitas, & omnis linea est quantitas, nulla igitur linea est corpus. Nulla substantia est quantitas continua, & omnis linea est continua quantitas, ergo nulla linea est substantia. Omne corpus animatum est substantia, nullus numerus est substantia, igitur nullus numerus est corpus animatum. Præmi syllogismi maior, in prima figura ex immediatis sic monstratur, Nulla substantia est quantitas, omne corpus est substantia, ergo nullum corpus est quantitas. Deinde secundi syllogismi maior hoc pacto ostenditur, Omnis quantitas continua est quantitas, at nulla substantia est quantitas, nulla igitur substantia est quantitas continua. Porro tertiæ exempli minor, quodam modo ostenditur in tertia figura hoc pacto, Nulla quantitas est substantia, & quædam quantitas est numerus, quidam igitur numerus non est substantia. Neq; mi lector mireris, ad hunc modum constitui syllogismum. Nam in tertia figura perpetuo particulariter colligitur. Deinde minor subiectum communis habens, & prædicatum strictius, si vniuersalis foret, falsitati esset subiecta. Superius autem professi sumus, Philosophum agere duntaxat de iis prædicatis, quæ superioris & inferioris mutuam habitudinem inter se obseruant. Alij ad idipsum monstrandum hoc vtuntur syllogismo, Nullus ternarius est substantia, at omnisternarius est

est numerus, quidam igitur numerus non est substantia. Quod si quis obiecerit, censendant illam nullum ternarium esse substantiam ab immediata propositione ea nullam quantitatem esse substantiam, distantiorè esse quàm hanc, nullum numerum esse substantiam. Respondet Albertus, tertiam figuram inutilem esse reuocationi mediatae propositionis ad immediatam, sed solum conferre ad ostendendum, non esse in immensum in negatiuis progredendum, aut sursum aut deorsum, si id in affirmatiuis non valeat vlio modo accidere. Porro tertiæ figuræ huiusmodi possunt reddi exempla. Nullum animal est quantitas, omne animal est corpus, quoddam igitur corpus non est quantitas. Nulla quantitas est animal, & quædam quantitas est magnitudo, ergo quædam magnitudo non est animal. Prior negatiua maior, sic ad immediatam reuocatur, nulla substantia est quantitas, omne animal est substantia, igitur nullum animal est quantitas. Et posterior hoc modo, Omne animal est substantia, & nulla quantitas est substantia, ergo quantitas nulla est animal. Insuper esto secundum literam syllogismus, nullum animal est quantitas, & omne animal est corpus, ergo quoddam corpus non est quantitas. Hic reducetur hoc pacto, Nullus homo est quantitas, & omnis homo est animal, ergo quoddam animal non est quantitas, in quo quidem syllogismo statur ratione mediæ, quod quia specialissimum est, nullum sub se complectitur commune minus. Sed de his hæcenus.

Cæterum literæ corollarium, longè planius apud Boetium legitur hoc pacto, Manifestum autem est, quoniam & si non vna via monstratur (negatiua videlicet) sed omnibus, Aliquando quidem ex prima figura, Aliquando verò ex secunda, aut ex tertia, quoniam & sic stabitur. Finitæ enim sunt viæ, finita, aut finitè sumpta pluries, necesse est finiri omnia.

In secundi capitis primam partem, ostendentem rationibus logicis esse statum in extremis, annotatio.

Ostenitur Aristoteles hac in parte rationibus logicis seu comunibus, & quæ logicæ sint negotij, in extremis consistere statum. In initio huius literæ asseuerat, non posse fieri, vt in infinitum progressus fiat, in prædicatis essentialibus & quiditatiuis. Alioqui enim aut nihil valeret definiri, aut si quippiam definiretur, nequiret eius finitio à nobis cognosci. Verbi causa, sint supra hominem infinita prædicata, inter se substantiali ordine digesta, hominis finitio proculdubio erit, esse animal rationale, vt nunc est. Verum ipsa nemini cognita erit, eò qd in animali quod perfecte foret cognoscendum, infinita contineantur prædicata, sine quorum notione nequit animal plenè percipi. Infinita aut per humanum intellectum, aut simul, aut vicissim intelligere, est impossibile. Simili modo de reliquorum definitionibus est censendum. Post hæc monstratur Aristoteles, idipsum competere quibuslibet prædicatis, nonnulla præmittit ad hanc rem accommodata. Quorū primum in litera assignatum ibi, Est enim verum dicere, album ambulare, &c. (ante quæ verba in Boetiana versione legitur, Vniuersaliter aut sic dicimus, Est enim verè, &c.) est huiusmodi. Prædicationū vna per se est, Altera est per accidens. Atq; huius quædam est accidentis de subiecto, Alia subiecti de accidente. Et tertia est vnus accidentis de accidente altero, quarum quidem prædicationum discrimina ex litera possunt dinosci. Secunda hypothesis ibi reddita, Supponatur igitur prædicatū, &c. est. In omni demonstratione prædicatū de subiecto prædicari simpliciter, hoc est, necessariò, & per se id quod ex superioribus palam est, Postquam hypothese mox subnectitur prædicatōrū varietatem secundum classium prædicamentalium numerum, quemadmodum ex ipsa litera facile est deprehendere. Verum post ea nostri textus verba (aut vbi aut quādo) in Boetiana translatione mox subiungitur, cum vnum de vno prædicatur. Si enim plura ex diuersis prædicamentis sumerentur prædicata, neq; substantiam solum designarent, neq; quantitatem, & sic deinceps in aliis prædicamentalibus ordinibus. Fuit aut (vt inquit D. Thomas) necessaria hæc additio, quod si multa de vno prædicentur accepta quatenus vnum sunt prædicatum, poterunt in infinitum multiplicari propositiones, secundum infinitos modos ad inuicem connectendi prædicata. Vnde cum quæritur in his quæ prædicantur status, necesse est accipere vnum de vno, hæc ille. Cæterum in litera ibi, Differunt aut huiusmodi prædicata, aliam indicat Philosophus magis succinctam prædicatōrū partitionem, quæ est. Prædicatōrum quædam sunt substantialia & primæ seriei, eò qd substantiam designent. Id enim est subiectum significare, locoq; subiecti & Boetiana & aliæ translationes substantia vtuntur. Alia sunt accidentaria, quæ de subiectis quibus inhaerent, accidentariò prædicantur. Insuper eorum quæ substantiam significat, quæq; propriè substantialiter prædicantur, quoddam est cum eo de quo dicitur recurrès, vt animal rationale & rationale, cum homine conuertuntur. Atq; hoc dicitur significare designareq; illud, de quo essentialiter prædicatur, esse id quod aliud est,

Sed qd in extre mis etiã sit stat?

Nō est processus in infinitum in prædicatis quiditatiuis.

Prima literæ hypothesi.

Duplex prædicatio, per se scilicet, & per accidens. Secunda literæ hypothesi.

Thomas,

Duplicia prædicata, substantialia videlicet, & accidentaria.

est, id est, subiectum esse prædicatum. Alterum est non conuertibile, eò quòd illo de quo prædicatur, communius sit, cuiusmodi sunt genus, differentia quoque generica speciei comparatione. Hoc autem dicitur significare id de quo prædicatur, esse id quod illud quoddam est, eò quod huiusmodi prædicatum, cum subiecto non conuertatur. Deinde, cum in litera subnequitur, Sed animal fortasse cum de homine dicitur, significat hominem esse id quod ipsum est, Sub particula ea (id quod ipsum est) subintelligit lector, id quod ipsum quoddam est. Etli enim animal de homine substantialiter prædicatur, non tamen conuertibiliter. Cæterum Boetiana versio hunc Aristotelis locum ita interpretatur. Amplius substantiam quidem significantia, quod quidem illud est, aut aliquod illud quidem significant, de quo prædicatur. Quæcunque verò non substantiam significant, sed de aliquo subiecto dicuntur quod non est, neque quod illud est, neque quod quidem illud aliquid est, accidentia sunt, ut de homine album. Neque enim est homo, neque quod quidem album est, neque quod quidem album est aliquid, sed animal forsitan. Quod quidem enim animal est, homo est. Addidit Alberti sententia voculam Forfan, propter sectam Platoniorum, Idæas ac species à suis singularibus re vera separatas arbitrantium, ob quam planè excludendam, ac è finibus scientiarum longius pellendam, continenter subiunxit Philosophus, Valeant enim species, monstra namque sunt, &c. Verbum græcum χαίρειν gaudere & valere significat, quamobrem existimamus translationem quandam habere gaudeant, Alias verò valeant. Transsumitur autem illud & transfertur pro abire. Nam altero abeunte, aut cum eum, aut nos ipsi abire volumus, dicunt Grammatici dicendum esse vale. Deinde dictio nem τερετισματα, quæ Græcis propriè tantum cicadæ designat, veteres autem cantus lasciuos sic vocabant, Vertit Boetius in monstra, Argyropilus in fidium attractiones, Themistius autem de hac re, Portenta (inquit) illa Hercules sunt, quæ aliqui autumant albedinem, nigriciem, ruborè, numerum, ambulationem, doctrinam, scorsum à rebus stare. Erit itaque huius loci hæc sententia. A nobis rectè superius dictum est, prædicata substantialia ad sua subiecta sic se habere, ut & illis insint, & de iisdem prædicentur. Nam nulla nobis adhibenda est cura super speciebus Idæisq; Platonici à suis singularibus re vera (vti asserunt) diuisis. Sunt enim eiusmodi formæ monstra, seu res quædam fictitiæ, in rerum natura non valentes consistere. Etsi esse concedantur, nihil commodi adferunt ad præsentem sermonem. Nam demonstrationes de iis sunt prædicatis, quæ re vera per se insunt subiectis. Porro Idæarum positionem, neque ad scientiam adipiscendam, neque ad generationem ac corruptionem quicquam utilitatis adferre, fusillimè monstrat Philosophus Metaphysices libro 7. Tertia hypothesis assignatur in litera ibi, Præterea si fieri nequit, &c. in qua qualitatibus nomine accipies quamlibet formam accidentariam. Et dicitur in eadem litera, qualitatibus non esse qualitatè, eò quod nulla forma accidentaria sit alterius subiectum, completum scilicet, quod vocant recentiores vltimè, id quod in sola quadrat: substantiam. Quare licet verè dicatur album esse homo, quemadmodum verum est hominem esse album, illa tamen non simpliciter & propriè est prædicatio, cuiusmodi hæc est. Similiter non ita propriè dicitur animal aut rationale esse homo, sicut homo dicitur esse animal aut rationalis, eò quod in prædicatione propriè dicta oporteat subiectum materiei conditionem suscipere, & prædicatum formæ rationem induere. Quare impossibile erit, aliqua duo de se inuicem prædicari propria prædicatione. His sic præmissis, id quod prius dixerat, non posse videlicet in extremis vllis in infinitum progredi, probat veritatè continere in prædicatis quiditatiuis & accidentalibus, duabus rationibus. In quarum priori ibi posita, Omne igitur quod prædicatur, illud (Omne enim substantia definiri potest) intelligendum venit de ea quæ media est inter extrema, generalissimum videlicet & indiuiduum. Cæterum cognoscere quo pacto literæ rationes logicæ sint ac communes, haud difficile erit ei, qui diligenter excutiet perpendetq; ea, ex quibus illæ rationes progrediuntur.

In secundam partem, Analyticè monstrantem, statum esse in extremis, adnotatiuncula.

Analyticè autem idè breuius erit manifestum.

HAC secunda parte quam breuissimè in extremis esse statum monstrat rationibus analyticis, hoc est, propriis atq; ad hanc disciplinam pertinentibus. Nam superius ostendens, in nullo genere prædicationis esse processum in infinitum, logicè disputauit, quia ad logicam spectat omne prædicationis genus cõsiderare: hic verò probas non esse processum in infinitum in prædicationibus per se, quæ sunt huic scientiæ peculiare, expeditè & ad huius scientiæ principia accommodato disputat, resoluendo hanc questionem in propria principia. Est itaque literæ hæc sententia, Demonstratio constat propositionibus, quarum prædicata insunt subiectis primo aut secundo modo per se, sed in his non est progressus in infinitum aut deorsum aut sursum pergendo, igitur necesse est esse statum in extremis demonstrationis. Antecedens pro secundo modo probatur. Nam alioqui

alioqui eiusdem subiecti infinitæ essent propriæ passiones sic se habentes, ut prima immediate insit subiecto, & secunda primæ, & tertia secundæ, & sic deinceps. hoc autem est impossibile, quia passio omnis per suum subiectum definitur, ipsum autem primū subiectum infinitarum passionum esset subiectum, ergo etiam infinitas ingrederetur definitiones: & rursus si infinitæ passiones insint primo subiecto, tunc etiam necesse est primū subiectum infinitis inesse passionibus, quia in earum definitione ponetur, & per consequens ipsum subiectum, & passiones omnes inter se conuertentur, sic earum propriæ passiones se habent ad subiecta. In his quoque quæ primo modo insunt, impossibile est in infinitum progredi, quia si definitio infinitis constaret partibus, tunc non posset assignari, quia impossibile est infinita pertransire, ergo in utroque modo per se tandem erit status versus superius. Quod si sit status versus superius, ne ob infinitatem tollatur scientia & demonstratio, necesse est etiam ob eandem causam statum esse versus inferius, & per consequens etiam status erit in mediis, quæ inter extrema continentur.

In tertiam eiusdem secundi capitis partem, aliquot corollaria cõplectentè, annotamentum.

EX superius declaratis colligit Philosophus in præsentis literæ initio quædam corollaria, in calce docens, mediatas propositiones ad immediatas reducere. Primū corollarium est, Aliqua esse prima principia demonstrationum, quæ nequeant vllò modo à priori monstrari. Alioqui inter duos terminos extremos interiecta essent infinita media. Secundū est, Non omne prædicatum quod pluribus inest, quorum vnum nullo modo aut non vniuersaliter de altero prædicatur, illis inesse per aliquod aliud cõmune, ut homini & bruto, qui nequeunt de se verè prædicari. Item animali bipedi & bruto, quorum vtrumque de altero (& si non vniuersaliter) verè dicitur, licet competat natum sentire per aliud medium cõmunius, quod est esse animal, id tamen non cõuenit animali propter aliud cõmunius medium. Nam alias idem, quod in priori corollario, colligeretur. At ne quis arbitretur huiusmodi in infinitum progressum posse consurgere, si diuersorum prædicamentorum media assumantur, continenter subiunxit Philosophus, qualia oportet esse media, dicens, In eodem tamen genere necesse est esse terminos medios, &c. Porro illud literè in tertio corollario assignatum, Propositiones per quas demonstratur totidem sunt, quot media, &c. hanc habet sententiam, Non sunt pauciores propositiones, per quas demonstratur, quam media. Nam maior atq; minor propter medij vnitate quo participant, censendæ sunt velut vna propositio. Aut illud intelligendum est de medio aliquoties sumptum. Nam quemadmodum ex proposito medio duæ consurgunt propositiones, sic & medium bis sumitur. Deinde, cum mox subnequitur, Et elementa vocantur, si immediatæ sint, aut omnes, aut eæ quæ vniuersales sunt, id hoc pacto ab Aristotele dictum est, esse duo Thoma, quod immediatarum propositionum quædam sint singulares, ut Socratem esse hominè, hanc albedinè esse albedinem, aliaq; similes, quæ iccirco non sunt demonstrationis principia, quoniam demonstratio & scientia propriè sumpta non versantur circa singularia, quæ sunt generabilia & corruptibilia. Aliæ sunt ex terminis cõmunibus constitutæ, quæ elementa existunt, hoc est, demonstrationum principia. Insuper per vniuersales propositiones, si libuerit, poterit lector accipere cõmunes animi conceptiones seu dignitates, quæ in ipsa tota scientia sunt principia, id quod propriis principiis non competit, ut in tota geometria elementum est atq; principium, Omne totum sua parte esse maius, non autem æquilaterum esse triangulum. Deinde in huius literæ calce, quemadmodum prius admonuimus ibi, Ad demonstrationes mediatæ tam affirmatiuæ quam negatiuæ, ad immediatas sint reducendæ, de qua quidem re impræsentiarum à nobis nihil dicitur, eò quod eam satis superq; in superioribus exposuimus. Cæterum, ne quis in errorem labatur, arbitrans eadem omnium & demonstrationum & scientiarum esse principia, in litera adiectum est, Atq; ut in cæteris rebus principium simplex est, & non vbiq; idem, sed in ponderibus, vnciæ, melodiis, semitonium, & in aliis aliud, sic in demonstratione vnum & simplex est propositio immediata. In scientia verò demonstratiua, vnum est intellectus, hoc est, in disciplina per demonstrationem accepta, vnum principium atq; simplex est propositionum immediatarum assensus, quorum vtrumque aliud atq; aliud est in diuersis demonstrationibus, ac demonstratiuis scientiis. Vnciæ, duodecima pars est vnciæ, seu libræ, quæ in ponderibus indiuisibilis & simplex duntaxat dicitur, secundum quorundam hominum suppositionem, qui minori non vtuntur pondere. Semitonium minus, quod Græcis diesis dicitur, est toni pars, qua sesquitertia proportio duobus tonis maior est. Tonus verò consonantiæ est principium, ex soni ad sonum sesquioctaua proportione proueniens. Sed de his alterius disciplinæ est cura ac cõsideratio.

Quæ ob rem patet, & de monstratiõnũ esse principia.

Primū literæ corollarium. Secundum.

Tertium.

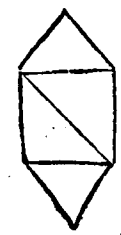
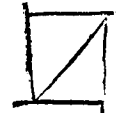
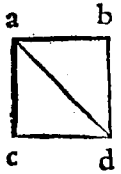
Ff ij

In

Cū autē demonstratio nū, &c. Quæ demōstratio vniuersalis.

In octauo tractatus, qui est de mutua demonstrationum habitudine primum caput, in quo ostenditur vniuersalis demonstratio potior esse particulari, Scholia.

Quæ sit particularis demonstratio.

HOC primo capite monstraturus Philosophus, vniuersalem demonstrationē particulari esse potiorē atq; digniorē, imprimis duas adfert rationes, quibus nonnullis videri possent particularis esse potior, quibus suas adhibet solutiones. Atq; post hæc, septem ostendit rationibus, vniuersalem particulari esse potiorē. Est autē ea demonstratio vniuersalis, quæ ostendit propriam passionē de proprio subiecto, cum quo cōuertitur. Cuiusmodi est hæc, Omnis figura rectilinea habēs extrinsecū æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis, tres habet internos angulos duobus rectis æquos, omnis autē triangulus figura est rectilinea, &c. omnis igitur triangulus tres internos habet angulos duobus rectis æquos. Cōtrā, ea particularis est, quæ ex terminis cōficitur non recurrentibus, aut quia maior extremitas mediumq; latius patet, q̄ minor extremitas: aut ediuerso, quoniā minor extremitas illis est cōmunior. Exemplū prioris partis est, Omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquos, Omnis æquipedus seu isosceles est triangulus, igitur oīs æquipedus tres habet angulos æquos duobus rectis. Atq; huius meminit præiens litera. Secundæ, Omnis triangulus habet tres duobus, &c. at omnis triangulus est figura, aut quædā figura est triangulus, igitur quædam figura habet tres duobus rectis æquos, de qua superioriq; prius agebatur circa vniuersalis descriptionē. Porro, si quis cupiat cognoscere isoscelem, secundū quod isosceles est, habere tres duobus rectis æquales, cuius rei meminit Philosophus in prioris rationis solutione, id ea sciet ratione, qua illud monstrare solent sophistæ. Vt dato quadrato a b c d, ducunt diagonū seu diametrū a d, & efficiuntur duo trianguli a b d, & a c d. Et quoniam latera a b, & b d, sunt æqua, (Nam eiisdē quadrati latera) & diagonus a d utroq; latere a b & b d longior, erit triangulus a b d æquipedus seu isosceles, & pari ratione censendus est æquipedus triangulus a c d. Deinde cū b angulus sit rectus, (est enim quadrati angulus) & totus a, item & totus d sunt recti, quos per medium secat diagonus a d, erunt partiales anguli b a d & a d b medietates duorū rectorū, similes quoq; erūt anguli d a c, & a d c trianguli a c d. Constat itaq; duos æquipedos a b d, & a c d tres angulos duobus rectis æquales continere. Verūm hæc demonstratio per accidens est, nec ex his quæ per se insunt progreditur, vt aduertenti palām est. Porro cū in litera tandem subiungitur, Cū igitur aliquid cognoscimus habere angulos externos, &c. annotandum est, omnem figurā rectilineam siue polygonam, quatenus ipsum habere quatuor externos omnes angulos quotquot fuerint, quatuor rectis æquales, super qua re agitur apud Campanū primo elementorū Euclidis propositione trigesima secūda. Quæ quidem res plana ac manifesta fuerit, si sciuerimus, oēm rectam lineam supra rectam lineam incidentē, duos rectos angulos, aut duobus rectis æquos constituere, vt dicitur 13. 1. elementorū Euclidis, & insuper annotauerimus primā polygoniarū figuram, quæ est triangulus, habere tres internos angulos duobus rectis æquos. Deinde secundam aut quatuor rectos, aut quatuor rectis æquos habere, cuiusmodi sunt quadrata, quadrangula, & trapezia. Item & tertiam, quæ est pentagonus, superioribus duos addere, hoc est, angulos quinque sex rectis æquales habere. Insuper quartā, quæ est hexagonus, rursus duos addere, habereq; sex angulos, æquos octo rectis, & ita deinceps. Figuras pro his qui curiosiores videri volunt, in margine adiecimus, inscriptis etiā triangulis in figuris polygonis, quæ triangulum sequuntur. Cæterū tertia ratio apertē indicat, per particularē demonstrationē eam esse accipiendam, quæ eiusmodi est ob minus cōmune subsumptū. Et quemadmodū vna species plurima continet indiuidua, sic &, teste Porphyrio, vno existente genere, plures sunt species. Et proinde species, quarū demonstrationes proprietatis genericæ comparatione sunt particulares, ad infinitorū rationē proximius quā ipsa genera accedunt. Porro circa quartam rationē annotandum, eum qui scit, omnē triangulum habere tres, &c. in vniuersali & quodammodo in potentia actiua scire isoscelem habere tres, &c. id quod in propria forma cognosceret, sub triangulo facta isoscelis subsumptione. At qui scit, isoscelem tres duobus rectis æquos habere angulos, non scit virtute quadam omnē triangulum habere tres, &c. Imō, quemadmodum & prius dictum est, qui scit singulas trianguli species tres habere, &c. non cognoscit secundum formam, omnem triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales. Insuper in quinta ratione, per id quod principio proximum est, intelligere solent ipsummet principium. Nam demonstratio vniuersalis, ex ipsis immediatis progreditur principiis. Particularis autē, ex vniuersalis demonstrationis conclusione, quæ ob id dicitur & est mediata propositio. Cæterū ipsius sextæ rationis à quarta hoc discriminis assignant veteres, quod hic de præmissis habeatur mentio, In quarta autē de conclusionibus. Alij existimant, in quarta

quarta sermonē haberi de magis & minus vniuersali, quatenus sunt huiusmodi, In sexta autē haberi & perspicendam esse rationem causæ & effectus. Porro septima de ea particulari demonstratione est accipienda, qua concluditur aliquod singulare corporale atq; sensibile.

In secundū caput, affirmatiuā & negatiuā demonstrationes ad se inuicē cōparans, annotatio.

IN præsentī capite quinque rationibus cōmōstrat Philosophus, affirmatiuā demonstrationē negatiuā potiorē esse ac digniorē. Ea demonstratio est affirmatiua, cuius cōclusio affirmatiua est. Cōtrā, illa est negatiua, quæ negatiuā colligit cōclusionē. Porro in prima ratione assumitur hæc maior. Ea demonstratio potior est, quæ aliis eiisdē manentibus ex paucioribus cōstat quæstionibus, hoc est, petitionibus, suppositionibus, aut propositionibus: quā duabus cōprobat rationibus. At quid sit petitio & suppositio alicubi superius est enucleatū. Propositio autē & dignitas cōplectitur & per se notas propositiones, quæ neq; petitiones existūt, neq; suppositiones. Cæterū pro secūda illius maioris probatione hoc potest in medium adferri exemplū, sint hi termini, substantia, corpus, corpus animatū, animal, & homo, facilius cognosceretur omne animal esse substantiam, quia omne animal est corpus animatū, & omne corpus animatū est corpus, & omne corpus est substantia, quā omnem hominē esse substantiam, eō q̄ omnis homo sit animal, & omne animal corpus animatū, & omne corpus animatū corpus, & omne corpus substantia sit. Nam, vt habet Boetiana translatio, omnem hominē esse substantiam demonstratur, per hoc quod omne animal est substantia. Credibilius est autē id per quod demonstratur, ipso demonstrato. Id autem iccirco adiecimus, q̄ plures referant quæ hic dicuntur ad ea exempla, in quibus duarum demonstrationum extremitates non sunt ad inuicem ordinatæ, quæ quidem palām est comprehendi sub eiisdem maioris prioris probatione. Porro eiusdem rationis minor subiungitur, dum in litera dicitur. Sed affirmatiua demonstratio ex paucioribus est, nempe sola propositionum qualitate affirmatiua, Negatiua autē ex duplici progreditur qualitate. Sed obiicit fortassis quispiam, Aristotelem in illa maiore egisse mentionē mediōrū paucitatis atq; multitudinis, Et nunc in minore loqui de propositionum vnitare, ac multitudine ex qualitate cognoscenda. Respōdet Albertus, ex diuersa propositionum qualitate provenire mediōrū pluralitatē. Affirmatiua siquidem propositio, quæ demonstranda est, paucioribus indiget mediis, negatiua respōdente. Illa etenim & antecedente & consequente indiget, hæc autē cum eiisdem extraneum exigit. Verbi causa esto hæc monstranda, omne animal est substantia, hæc assumentur media, corpus animatū, & corpus. Quod si monstranda sit hæc negatiua, nullum animal est quantitas, quæ illi affirmatiuæ ratione subiecti responderet, illis eiisdem opus erit mediis, item & ipsa substantia dum assumentur nullam substantiam esse quantitatē. Quapropter hæc affirmatiua demonstratio, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, hæc negatiua est potior, nullum animal est quantitas, & omnis homo est animal, ergo nullus homo est quantitas. Cæterū circa particulam illam (Notior quidem, nam per affirmationē negatio innotescit) in quarta ratione collocatā, occurrit ambiguitas. Qui fieri possit, vt negatiua propositio immediatā innotescere valeat per immediatā affirmationē. Nam de his prius habita est mentio. Respōdebimus, hoc in loco Philosophum non cōsiderare duntaxat de negatiua immediatā propositione, sed simpliciter ac in summa de affirmatiua atq; negatiua. Et proinde si acciderit, affirmatiuā vel mediā, negatiua esse notiorē, eō q̄ negatiuā probet, non cōtrā, notior quoq; in suo ordine censenda erit affirmatiua immediatā, quā immediatā negatio. Insuper quibuidam apparet, iccirco prius notam esse, q̄ negatiuā non cognoscamus, nisi aut tempore aut natura affirmatiuam prius nouerimus. Verūm secundum horū sententiā accipienda erit litera de ea affirmatiua, quæ falsa sit, ac immediatā. Præterea affirmatiua in genere prior esse dicitur negatiua, eō q̄ eius sit pars, quemadmodum tradit Robertus Linconiensis. Item quoniam tempore vel natura prius intelligitur, vt mox diximus ex Egidij Romani opinione. Et quia esse significat. Esse autē prius est atq; nobilius quā sit non esse, de qua quidē non nihil diximus in secundo Peri Hermenias libro, cū explicarem illud Aristotelicum, Actus prior est potētia. Post hæc vltimā rationē intelligit Linconiensis de eo ordine, secundum quem vnum altero principalius priusq; est, secūda prioris acceptione à Philosopho in Postprædicamentis tradita, id quod Aristotelica satis indicat subiuncta approbatio. Sed de his hæc tenus à nobis sit dictum.

In tertium caput, conferens eam demonstrationem quæ ostensiuā est ad per impossibile demonstrationem, adnotamentum.

Monstraturus Philosophus, demonstrationem ostensiuam, ea esse potiorē, quæ ad impossibile deducit, prius explicat, quo pacto cōstituenda sit vtraq; demonstratio, & ostensiuā, &c.

Quod autē affirmatiua demonstratio, &c.

Quid affirmatiua demonstratio, & quid negatiua, & vtra potior est.

Obiectio.

Alberti responsio.

Dubitatio. Dilutio.

Linconiensis

Egidius.

Demonstratio ostensiuā, &c.

sua & ad impossibile. Cæterum quæ hoc in loco dicuntur, non omni demonstrationi aut ostensiuæ, aut per impossibile conueniunt. Hic enim dumtaxat agit Philosophus de ea demonstratione ostensiuæ, quæ negatiua est, quæq; ex secundum naturam prioribus progreditur, atq; affirmatiua per impossibile illi negatiuæ ostensiuæ respondente. Nam si monstratum fuerit, illam negatiuam hac per impossibile affirmatiua potiore esse, proculdubio ostensiuam fuerit, affirmatiuam demonstrationem quæ ostensiuæ est, potior esse utraq; per impossibile demonstratione, & affirmatiua & negatiua. Porro, si quis desideret cognoscere in summa, quid sit ostensiuæ, & per impossibile demonstratio, facile percipiet ac cognoscet ex iis, quæ à nobis in Prioribus Analyticis tradita sunt de syllogismis ostensiuo, atq; per impossibile. Est itaq; quæ admodum insinuat litera, demonstratio ostensiuæ negatiua, quæ ex præmissis notioribus ad negatiuam progreditur colligendam conclusionem, ut nullum animal est planta, & omnis homo est animal, nullus igitur homo est planta. Planta est a, animal est b, c autem homo. E diuerso per impossibile demonstratio affirmatiua est, quæ ex opposito præmissæ demonstrationis negatiuæ, ac ostensiuæ, cum altera eiusdem præmissæ palam vera, affirmatiuam colligit conclusionem manifestè falsam, oppositâ conclusioni ostensiuæ demonstrationis, ex cuius interruptione sit regressus ad interimendum præmissam oppositâ præmissæ veræ negatiuæ, in demonstratione ostensiuæ assumptæ. Verbi gratia, esto hæc ostensiuæ demonstratio, nullum b est a, omne c est b, igitur nullum c est a, hæc erit per impossibile demonstratio, omne b est a, & omne c est b, igitur omne c est a. At aperte falsum est omne c esse a, cum igitur cõstet omne c esse b, falsum erit omne b esse a. Et proinde verum erit, aliquod aut nullum b esse a. Nam in materia naturali ac necessaria, indefinitæ & particulares vniuersalibus æquipollent. Post hæc in litera ibi, Atq; conueniunt demonstrationes, &c. assignat Philosophus, in quo consentiunt & dissentiunt dictæ demonstrationes, simul explicans vtriusq; usum. Consentiant quidem, quod ipsarum termini simili disponantur ordine. In ipsis etenim idem est medium, eadem maior atq; minor extremitas, licet alius atq; alius sit propter variam propositionum quantitatem modus. Discrimen autem inter eas est, quod ostensiuæ demonstratione vrendum sit, cum maior negatiua, nullum b esse a, notior est conclusione nullum c esse a. Quod si contra conclusio nullum c esse a, in veritate notior sit maiore nullum b esse a, & in falsitate notius sit, omne c esse a, quam omne b esse a, locus erit demonstrationi ad impossibile deducenti. Sunt igitur hæc duæ demonstrationes, vna ostensiuæ, & altera per impossibile. nullum animal est planta, & omnis homo est animal, igitur nullus homo est planta. Omne animal est planta, & omnis homo est animal, est itaq; omnis homo planta. sed nullus homo est planta, concessum quoq; est, omnem hominem esse animal, quare nullum animal erit planta. Deinde in litera ibi, Quod ergo ostensiuæ demonstratio, &c. monstrat ostensiuam, ea, quæ ad impossibile deducit, potiore ac priorem esse, eò quod illa ex secundum naturam priori, nempe præmissa propositione ad posterius progreditur. Hæc autem ediuerso, ex natura posteriori atq; conclusione. Quod si quis obiecerit, in secundo processu, ex falsitate conclusionis ostensiuæ demonstrationis colligitur falsitas affirmatiuæ, quæ opponitur negatiuæ in ostensiuæ demonstratione assumptæ, ut cum dicitur falsum esse, omne b esse a, quia falsum est, omne c esse a, vel ex opposito conclusionis veritate, inferitur veritas negatiuæ in ostensiuæ demonstratione assumptæ, hoc pacto, nullum c esse a est verum, igitur & verum est, nullum b esse a, ergo demonstratio ad impossibile trahens non solum ex conclusione, sed & ex propositione progreditur. Hanc tacitam obiecti onem diluit Philosophus, negando consequentiam, dum in litera dicitur, Quia non oportet si aliquid inferatur esse falsum, &c. Oportet enim vnam syllogisticam propositionem ad alteram sese habere, velut totum aut partem, ut totum quidem, si sub medio in ipsa posito sit subsumptio. Ut partem autem, si ipsa sub medio subsumatur, id quod nequit esse in illo secundo processu ad syllogismum reuocato. Nam data hac conclusione falsa, omne c esse a, siue omnem hominem esse plantam, ex qua colligendum est falsum esse, omne b esse a, hoc est, omne animal esse plantam, non rectè subsumptis, omne animal, hominem esse, sed contra potius, omnem hominem animal esse. Idem quoq; eueniet, si ex hac nullus homo est planta, syllogismo colligere velis nullum b esse a, siue nullum animal esse plantam. Quamobrem non solum in demonstratione ad impossibile prima ratiocinatione, sed & in secunda, id quod assumitur dicendum est conclusionis syllogisticæ subire rationem, non autem ipsius propositionis. Hæc autem idcirco fusius declarauimus, quod in hisce explicandis varij autores variè sunt locuti. Hactenus à nobis dictum sit de comparatione demonstrationum vniuersalium & particularium, affirmatiuarum & negatiuarum ostensiuarum, atq; earum quæ ad id quod esse nequit ducunt.

Obiectio.

Dilutio.

In no

In noni tractatus primum caput, in quo monstratur vna scientia prior esse altera, quæq; scientia vna sit, & quæ diuersæ, annotatio.

Dvo potissimum cõmonstrat Philosophus in presenti litera, quorum prius est, quænam scientia prior sit altera. Posterius est, quæ scientia vna sit, quæue plures. In primis itaq; explicat Philosophus scientiarum vnam alterâ contingere esse certiorè tribus modis.

Primo ea certior est atq; prior, quæ & quia est propter quid est noscitur. Contra illa incertior est, quæ dumtaxat cognoscitur quia est, siue id fiat propter allatâ remotiorem causam, siue pro medio effectu sumpto, qui causæ suæ proximus sit, aut ab ea aliquo modo distantior. Hoc modo subalternantes scientiæ priores certioresq; sunt subalternatis. Porro quid censendum sit de ijs scientijs, quibus cognoscitur propter quid earum conclusionum, quæ ad inferiores scientias pertinent, non autem ipsum quia est (ut dictum est circa finem quarti tractatus huius libri de Geometria, quæ cognoscitur propter quid huius conclusionis, vulnera circularia tardius sanantur: Ipsum verò quia est experientia cognoscitur per chyrurgiam) videtur intelligi posse ex primo Metaphysicæ, vbi sic ait Aristoteles. Quod si quispiam sine experientia rationem habeat, & vniuersale quidem cognoscat, singulare autem quod in hoc est ignoret, is in medendo per sepe peccabit. Singulare enim magis in curatione cadit, ut patet: Attramen cognoscere ac intelligere magis arti quam experientiæ cõpetere arbitramur, Artificesq; sapientiores expertis esse censemus, ex eo sanè, quia sapientia magis in cognoscendo cunctis accommodatur, idque propterea quod illi quidem causam sciunt, hi verò nesciunt. Experti namq; esse quidem sciunt, sed propter quid sit ignorant: Illi verò propter quid & causam ipsam cognoscunt.

Certior autem scientia & prior est.

Trifariam vna scientia altera est certior. Primo. Dubitatio.

Responsio.

Secundo modo.

Tertio.

Vnitas. Punctum.

Quatuorad scientiæ vnitatem obseruanda. Primum.

Secundo modo ea scientia certior est, quæ non est de materia sensibili, quàm quæ est de materia sensibili, ut Mathematicæ scientiæ, quæ versantur circa formas abstractas, sunt certiores Physicæ, medicina, ethica & alijs quæ versantur circa subiectum sensibile, & multis modis variabile. Tertio modo certior est ea scientia, quæ est de subiecto simplici & incompleto, quàm quæ est ex additione, ut Physicæ, quæ versatur circa corpus, est certior medicinæ, quæ pertractat de humano corpore. & Geometriæ quæ pertractat de magnitudinibus & linea simpliciter, est certior perspectivæ, quæ versatur circa lineam visualem. Sic dicit Aristoteles, quod Arithmetica sit certior Geometria, quia Arithmetica versatur circa numeros ac vnitatem quæ est principium numeri, Geometria verò circa magnitudinem & punctum, quod est magnitudinis principium: Iam verò punctum ex additione dicitur in ordine ad vnitatem, ut ex eorum definitionibus patet, quas præsupponit ex Platonis sententia. Nam vnitas definitur esse substantia seu principium quoddam indiuisibile sine positione. Punctum verò substantia quædam posita, ergo vnitas est puncto simplicior, quia punctum in sua definitione ne includit positum esse, id quod non includit vnitas. Post hæc in ea literæ parte, Vna scientia est, quæ est vnius generis, &c. monstrat Philosophus, ad vnitatem eius scientiæ, de qua hic agitur, quæq; effectus est potissimè demonstrationis, quatuor esse necessaria ac obseruanda.

Primum, quod eius sit scibile genus vnum atq; non æquiuocum a casu. De analogo etenim, cuiusmodi est ens, traditur scientia. Est autem scibile genus, materia circa quam versatur ipsa scientia, & in qua explicanda tota est occupata, quæ tum vna est, dum accipitur sub vna scibilis obiecti ratione formali. Sunt autem diuerse scibilis obiecti formales rationes, Esse a sensibili materia separatam re & ratione, Esse a materia sensibili ratione dumtaxat, non autem re diuisum. Coniunctum esse sensibili materiæ atq; motui re & ratione, quorum primum Metaphysicæ competit. Secundum Mathematicis disciplinis. Tertium autem scientiæ naturali est tribuendum. Item in vniuersum separatam esse a materia, & sensibili, & intelligibili non re, sed ratione solum, quod dicitur peculiare esse Arithmeticæ, Esse prorsus separatam ratione a materia sensibili, sed non intelligibili, quod ad Geometriam attinet, Esse partim a materia sensibili ratione separatam, esse & partim coniunctum, Et id genus alia, quæ satis fuerit paucis indicasse. Cum igitur agat Aristoteles de scibili genere vno secundum vnâ scibilis obiecti rationem, si plura sint per se distincta obiecta, quæ vnâ eandemque scibilis obiecti rationem induant, vnum erit genus scibile, ut animal & planta, vnâ genus sunt, quatenus ratione & re motui sunt coniuncta. Quod si contra vnâ atq; idem varias scibilis obiecti rationes suscipiat, ad diuersa genera diuersaq; scientias pertinebit. Id quod haud difficile exemplo potest monstrari. Hæc superioribus idcirco adiecimus, ne quis Aristotelem agere existimaret dumtaxat de ea scientia, quæ simplex est, eò quod circa vnicam versetur conclusio nem: quemadmodum arbitrantur nonnulli: verum & super ea, quæ per quandam connexionem vna est, siue circa speciem specialissimâ versetur, siue generis alicuius cognitionem ac disciplinam

Ff iij

explicare

Secundum. explicare nitatur. Secundum est, quod ea disciplina procreata sit ex primis & immediatis principijs & incōplexis & complexis illius vnus scibilis generis, secundum quod vnū est. Alio qui non foret scientia ex potissima demonstratione manans, cuius folius cura hic suscipitur.

Tertium. Tertium est, quod scibile genus subiectiuas complectatur partes, id est, inferiora, de quibus per se primo modo valeat prædicari genus scibile. Nam demonstratio ex vniuersalibus progreditur ad vniuersalem conclusionem. Omne autē vniuersale de pluribus aptum est prædicari. Sunt & aliqui, qui per partes accipiant intelligatq; & eas, quæ substantiales essentialēve sunt, & quæ integrales. Quartum est, quod scibili generi oporteat inesse per se secundo modo quasdam peculiare passiones, quas necessum sit monstrare, illi per se cōpetere. Atq; aliquis horū quatuor quæ enumerauimus defectu, non valebimus adipisci eam scientiam, quæ ex potissima demonstratione prouenit. At an alia quædam scientia, de scibili genere proposito aliquo illorū quatuor deficiente queat haberi, impræsentiarū nō decreuimus discutere. Porro id quod in litera ibi subnequitur, Diuersæ verò scientiæ sunt, quarū principia, & cæter. accipiendum venit de ijs scientijs, quæ prorsus diuersæ sunt, hoc est, quarū principia prima non pendēt ex alijs, eisdem principijs, (cōmunibus tamen perpetuō exceptis) neq; vnus prima principia ex primis alterius principijs apta sunt manare ac monstrari. Eiusmodi sunt Metaphysica, Naturalis scientia, atq; Mathematica, quæ scibili inter se diserepant genere. Cæterum illæ quarū prima principia ex eisdem proprijs eiusdem scientiæ principijs pendēt, vt si geometriæ & arithmeticiæ principia, quantitatis principiorum cognitionē exigant: Item trianguli & quadrati ex figuræ principijs pendeant, non erunt hæc scientiæ in totum diuersæ, sed potius genere aut specie conuenient. Similiter & ex, quarum vnus principia ex alterius monstrantur principijs cuiusmodi sunt geometria & optica siue perspectiua, arithmetica, & musica, quæ nō prorsus inter sese dissident, sed quodam modo vna sunt disciplina. At alij alias adferunt literæ interpretationes, sed eam quā persecuti sumus, velut planā ac apertioem sequuntur Robertus Linconiensis, Albertus, & aliorū quamplurimi. Neq; ab ea dissentit Themistius. Scientia (inquit) vna dicitur, quæ affectiones per se vnus generis contemplatur. Vnū genus est, quocius eadem prima sunt principia. Vna ergo scientia geometria stereometriq; est. Diuersæ scientiæ appellantur, quarum diuersa sunt principia, non quæ de principijs alterius ortum habent, vt geometria & perspectiua. Atq; hoc constare poterit ijs, quæ aduicq; prima indemonstrataq; subierint initia. Si enim nulla his inter se cognatio fuerit, tum scientiæ probabuntur diuersæ. Hæc Themistius. Ex his itaq; colligere licet, eiusdem conclusionis scientiam, puta huius, Tertram esse rotundam, aut alterius similis, aliam atq; aliam, hoc est, in totū diuersam esse, si nunc ex merè naturalibus principijs, nunc verò per purè mathematica, ac astronomica principia demonstratur. Nam huiusmodi principia, neque ex ijsdem poterunt principijs depromi atq; ostendi, neq; altera ex alteris pendeant. At sciscitabitur quispiam fortassis. Cur duntaxat diuersorū principiorum meminerit Aristoteles, neq; de reliquorum diuersitate quicquam attigerit? In primis respondebimus, & ex prioribus & posterioribus Philosophi dictis colligi, idē fore prorsus, si adlit omnimoda generū scibilium diuersa formalis ratio, quemadmodum & scibilium generū: Sunt etenim hæc sibi ita mutuo connexa, vt neutrum sine altero liceat reperire. Verum quoniam ex principijs allatis licet colligere, in qua specie scibilisq; generis forma accipiendum sit genus propositū, de quo passio proposita sit demonstranda, idcirco potius meminuit Philosophus principiorum diuersitatis, quàm ipsorum scibilium generum. Cæterum, vt huic rei finē imponamus, idem arbitramur contingere, si passiones aut subiectiuas partes, si simili modo inter sese dissideant. Nam ex duobus prioribus consequuntur. Hæc sunt quæ Aristoteliciæ literæ intelligendæ necessaria esse videbantur. Et proinde plurima ad hunc locum spectantia, quæ diligens lector fortassis a nobis desideraret, breuitatis amplectendæ gratia prætermittimus. Deinde in litera, ibi. Eiusdem tamen conclusionis plures, &c. Ne quis prius dictorū occasione in errorem lapsus existimet, non posse fieri, vt eadem conclusio per diuersa monstratur media, ostendit id ipsum contingere tam in medijs eiusdem ordinis, vel a se inuicē quodam intercidente medio distantibus, q̄ in medijs diuersi ordinis. Eiusdē ordinis media Themistij sententia sunt, quorū vnū de altero ordinatē & vniuersaliter prædicatur, inter quæ si nullum intercitat medium, dicuntur media continua. Cuiusmodi sunt in his demonstrationibus, Omnis planta est substantia, ois platanus est planta, igitur ois platanus est substantia. Omnis arbor est substantia, & omnis platanus arbor est, est igitur ois platanus substantia. Sin verò aliquod intercitat medium, erunt media non continua, quæadmodum hic accidit, Omne corpus animatum est substantia, omnis platanus est corpus animatum, ergo omnis platanus

Linconiensis Albertus. Themistius

Eiusdē conclusionis plures sunt scientiæ.

Questio.

Dilutio.

Themistius Eiusdē ordinis media quæ sunt.

platanus est substantia. Omnis arbor est substantia, omnis platanus est arbor, ergo omnis platanus est substantia. Nam inter ea duo media corpus animatum & arborem, planta intercitur. At Faber arbitratur, tum media esse continua, cum in eodem assumuntur syllogismo: Discontinua verò, quum in diuersis syllogismis accipiuntur. Cæterum media alterius ordinis sunt, quæ etsi de se mutuo prædicentur, (oportet enim ipsa de eodem prædicari, cum affirmatiuus proponitur syllogismus, quæadmodum indicat litera) neutrum tamen de altero prædicatur vniuersaliter. Exempla Themistij sunt hæc, Omne rationale est substantia, omnisq; homo est rationalis, igitur ois homo est substantia. Omne bipes est substantia, & omnis homo est bipes, est igitur omnis homo substantia. Rationale enim, secundum Porphyrij opinionem, & bipes ita mutuo sese habent, vt neutrum alteri subiiciatur vniuersaliter. Porro id quod modo retulimus ad eandem conclusionē per diuersa media demonstrandā, intelligit Caietanus, veritatē cōplecti in diuersis disciplinis, de quibus mox agebatur, ita quod vt subiectū & passio, id est, tota conclusio, eadem sit secundum materiam, non autē secundum formā. Verum id quod prius diximus, nobis magis probatur: quanquam necesse sit nos confiteri, non posse fieri, vt eadem conclusio in eadem disciplina monstratur diuersis demonstrationibus potissimis, nisi media eiusdem existant ordinis, vt cum demonstratur per diuersa causarum genera, in quibus admittit Caietanus fieri demonstrationū augmentū in postsumendo. Cæterum quantum ad literæ exemplum attinet, difficultatis nonnihil suboritur. Nam si acceperis quiescens pro eo quod in sinē tendit: In qua acceptione sumit Iacobus Faber, & eo vocabulo vtitur Aristoteles in Physicorū sexto libro, media eiusdē erunt ordinis. Nam omne quiescens in ea significatione mouetur. Quod si quiescens sumatur proprie, sic sumptū priuariuē opponitur ei qd mouetur, Et proinde nequibūt de eodē subiecto prædicari, neq; ex illis duplex conficitur affirmatiua demonstratio. Huic sit secundū priorē opinionē responsum, qd licet omne quiescens moueatur, nō tamen per se. Nam quiescere eo pacto acceptū, per se & formaliter respicit quietē, quæ in moueri non clauditur, sed potius cū eo pugnat. Quod si aliam acceptionē eligere atq; amplecti cupiat lector, respōdebit, quod ab vno quiescit motu, altero posse moueri. Quicquid enim mouetur, partim est de termino ad quē, & partim ipso caret, & quatenus partim est in termino quiescit, & in quantum partim est in proxima potētia ad ipsum, mouetur. Deinde quod ab integro vno motu quiescit, altero valere moueri, & proinde quiescēs per accidēs & nō per se moueri. Porro quomodo lætās sensibili delectatione quiescat & moueat, nō est in præsentia discutiendū. Huic loco satis fuerit, ipsum quiescere à boni prius adipiscēdi prosequutione: Et moueri in eiusdē fruitione. Est enim delectatio, teste Philosopho in Ethicorum primo libro, motus animæ & constitutio simul tota, & sensibilis in naturam existentem.

In eiusdem tractatus secundum caput, in quo monstratur scientia non esse fortuitorum, neq; consistere in sensu, annotatiuncula.

Huius capituli sententia tribus potest explicari conclusionibus. Prima in exordio literæ posita, est. Eorum quæ fiunt à casu vel fortuna, quatenus eiusmodi sunt, non esse scientiam per demonstrationē. Nam hæc rarius accidunt. Ea autē de quibus est scientia, necesse est aut temper aut frequenter euenire. Ex quo quidem literæ loco palam est, verū esse illud quod à nobis prius est dictū, nempe omnē demonstrationē consistere ex ijs quæ necessaria exiunt, aut simpliciter, aut sub conditione. Altera ibi assignatā, At verò neque per sensum contingit, & cæter. est, Non esse scientiam eius quod sub sensum cadit, hoc est, singularis sensibilibus. Quæ duabus ostenditur rationibus. In quarū priore illud (vniuersale esse vbicq; & semper) negatiuē venit intelligendum, ad hunc modum. Vniuersale neq; determinatū locum, neq; certum tempus requirit. Nam vbicunq; & quādocunq; singularia fuerint, illic atq; tunc erūt vniuersalia. Cæterum quæ in huius literæ decursu ponūtur, omnino manifesta erunt, ex secundi huius vitimo capite, & quia in eo loco repetēda forent si hic explicarētur, idcirco ob breuitatē amplectendā, ad eum vsq; locū ea referuare decreuimus. Tertia cōclusio in litera ibi assignatur. Sunt autē nonnulla proposita, &c. quæ est hæc. Ad adipiscendā scientiam conferre sensum, quā fufissimē, clarissimē, & elegatissimē mōstrat Philosophus loco mox allato, nempe huius secūdi vitimo tractatu atq; capite. At per illud literæ, Veluti si vitrū videremus perforatum esse, lumenq; penetrare, pateret nobis, propter quid post vitrū lumē efficitur, indicat Philosophus post vitrū integrū ac continuū effici productiq; lumē, qd vitrū prorosum sit, cuius proros si liceret inspicere, ex visu causam acciperemus luminis post vitrū producti. Atq; id iuxta vulgare opinionē est accipiendum. Nam vitrū nō idcirco post se luminis productionē admittit, quod prorosum sit, sed potius quod corpus sit diaphanū, quæadmodum aer, aqua, & id genus alia.

Iacobus Strapulensis. Quæ media sint diuersi ordinis.

Caietanus. Dubitatio. Iaco. Faber.

Dubitatio.

Dilutio.

Eiusaut qd à fortuna ē. Prima literæ cōclusio.

Secunda.

Tertia.

335 nus alia. De qua quidem re fusior apud Physicos atq; Perspectiuos traditur declaratio. Et proinde ab eius prolixiori explicatione atq; demonstratione nobis est temperandum.

In tertium caput, quo ostenditur, non omnium syllogismorum eadem esse principia, adnotatio.

Eadē autem esse principia

Nō oīm aut syllogismorum aut demonstrationū eadē sunt principia. Protagoras Gorgias.

IN huius tractatus primo capite agit Philosophus de scibili genere, ipsiusq; principijs, veluti duobus, ex quibus porissimum, pendere ipsa demonstratio. At secundo sublequenti capite aperuit, quæ non valeant scibilis generis rationem suscipere, cuiusmodi sunt, quæ fortuna ac casu accidunt, atq; sensibilia singularia. In hoc autem capite præsentī cōmonstrat, non omnium demonstrationum eadem esse principia. Id quod etsi ex prius traditis satis notū esse oporteret, attamen propter aliquot sophistas (quales fortasse fuere Protagoras & Gorgias, de quibus à Platone editi sunt dialogi) qui asseuerabāt, quibusdam regulis communibus, numero paucis, omnia sese demonstraturos, & proinde de qualibet re apud diligētes lectores posse scientiam procreare, in huius literæ exordio Aristoteles non ab ipsa demonstratione, sed a syllogismo illa cōmuni inchoans proponit, impossibile esse, ut omnium syllogismorum eadem existant principia, hoc est, non sine discrimine easdem præmissas esse idoneas, ad quamlibet conclusionem inferendam, Ad cuius assertionem septem adferuntur rationes. In quartū primā illud literæ (quamquam enim ex falsis contingit verum syllogizari, tamen id semel accidit, &c.) accipiendum est cum in primo primæ figuræ modo ex ambabus falsis, vera syllogizatur conclusio. Nam in Prioribus analyticis ostensum est, diuersis modis ex altera vera & altera falsa posse conclusionē, quæ vera sit, syllogisticè colligi. At ut quod in textu mox subnectitur intellectui peruium sit, esto hoc exemplum. Omnis equus capax est disciplinæ, & omnis homo est equus, est igitur omnis homo disciplinæ capax. Hic conclusio vera ex falsis est collecta. Verum si præmissarum huius syllogismi vtramq; syllogizare nitaris, necesse est id fieri, ex vtraq; aut altera præmissa falsa, quod subiecta exempla monstrant, Omnis lapis est disciplinæ capax, & omnis equus lapis est, igitur omnis equus susceptibilis est disciplinæ. Omne rationale est susceptiuum disciplinæ, & omnis equus est rationalis, ergo oīs equus est capax scientiæ. Omne hinnibile capax est disciplinæ, & oīs equus est hinnibilis, est igitur oīs equus disciplinæ capax. Simili quoq; modo in minore colligenda est censendum. Cæterum dum in tertia ratione dicitur, Et etiam quorū eadem sunt principia, necesse est conuenire in medio, & cæt. medium sumi in sursum intelligendum est, dum supra maiore accipitur extremitatem, idque sit in secunda figura: In deorsum autem, cum sub minore sumitur extremitate, quod in tertia contingit figura. At vnum extremorum infra medium est & alterum extra, hoc est, supra, quemadmodum admonet marginalis annotatio, cum medium, primæ figuræ mediū rationem habet. Exemplis abstinemus, eo quod hæc ex superioribus haud difficilè possunt cognosci. Quarta ratio de communibus agens principijs, assignatur in litera, ibi. Atq; fieri non potest, &c. quamq; nos non lateat, quoidā id non recipere pro quarta ratione. Porro cū in initio quintæ rationis assumitur, principia nō multo esse pauciora cōclusionibus, id idcirco veritatē cōtinet, quod ex vna eaq; propositione velut maiore plures colligi valeāt conclusiones, & quod subinde minor subsumpta queat demonstrari. At ut in summa dicamus, pauciora sunt indemonstrabilia principia ijs conclusionibus, quæ ex ipsis demonstratiuè possunt colligi. Id quod varijs exemplis posset declarari. Sed horū hoc vnū esto. Sit hæc, omnis homo est substantia, ex immediatis ostēdenda, sumptis his medijs terminis, corpore, corpore animato, & animali, quatuor præuenient hæc præmissæ, omne corpus est substantia, omne corpus animatū est corpus, omne animal est corpus animatū, & omnis homo est animal, quas omnes palam esse immediatas. At conclusiones ex his præmissis inferendæ, numero sunt sex, nempe omne corpus animatū esse substantiam, omne animal esse corpus, omne animal esse substantiam, omnē hominem esse corpus animatū, omnē hominem esse corpus, & omnē hominē esse substantiam: hoc quoq; exemplo palam est, quibus propositionibus tribuendū sit quod in hac ratione traditur. Porro in sexta ratione, dum dicuntur esse infinitæ conclusiones, id non nulli intelligūt, dum quæuis prædicata siue per se, siue per accidēs accipiuntur quolibet modo, id est, siue affirmatiuè, siue negatiuè. Nam quodlibet de quolibet ostendi possibile est syllogismo aut affirmatiuo aut negatiuo. At Albertus illud accipit de per se cōclusionibus, quæ infinitæ sunt in potentia, quemadmodum patet in numerorum, figurarum, & relationum speciebus, in quibus admittitur in infinitum progressus, & quarum si sint propriæ passionē atque propria principia, necesse quoque fuerit principia infinita esse. Alij id ipsum accipiendum censent, quando sub eodem medio diuersæ subsumuntur ad latus minores extremitates in infi-

Albertus.

in infinitū, velut si sub huius subiecto omnē numerum esse parē vel imparē, in infinitū subsumatur numeri species, & ita in alijs. Verum Alberti expositio nobis magis arridet. Nam post septimā rationē epilogans Philosophus: Palam igitur (inquit) sic considerantibus, non omnium eadem posse esse principia, nec ipsa esse finita, si conclusiones infinitæ sint. Postremò Philosophus in litera, ibi. Quod si quis alio modo dixerit, &c. eorum expositorū sententia, quorū frequentius meminimus, id quod superius logicis monstrauit rationibus, nunc propositis dubitationibus cōmonstrat modo analytico, hoc est, peculiaribus huius disciplinæ principijs. Hanc quoq; literæ partē aliqui tres in rationes partiuntur, Alij in quatuor. in quartū secunda ibi assignata, Neq; dici poterit, omnium esse eadem principia, &c. per manifestas scientias intelligit Philosophus mathematicas scientias, in quibus ex principijs facillè cognitis, statim inferitur conclusio. Per resolutorias verò, eas quæ ex mediatis progrediuntur propositionibus, ad quarum sufficientē cognitionem ac perfectā, opus est ipsarum resolutione in immediatas propositiones. Tertia ratio illorū opinione assignatur, ibi. Quod si quispiam dicat, Et quarta in eo literæ loco, Quod si neq; eadem sint omnium principia, & cæt. Quæ omnia cum ex superiori bus sint citra ingentē laborē nota, ideo censuimus leuiter pertranseunda esse. Adnotat tamen Faber, Aristot. dixisse, Principia autē circa quod, (non autē circa quæ) ut ostenderet cuiuslibet disciplinæ suum proprium esse subiectum, idq; vnicum, atq; sua peculiaria principia.

In quartum caput, quo monstratur scientia ab opinione esse diuersa, scholia.

IN superioribus vna scientia ad alterā exactè collata, & penes certitudinem, & penes vnita-tem atq; diuersitatem. Philosopho visum est, ad huius libri cōplementum deyderari cōparationem scientiæ ad alios ipsius intellectus habitus. Nam nedum contraria iuxta sese posita manifestiora sunt, verum & ea quæ illis vicina sunt, ut disparata sub eodem genere comprehensa. Idq; agit in hoc quarto & vltimo capite. Atq; primo ostēdit, quo pacto scientia ab opinione discrepat, & scibile ab opinabili. Et quia hæc, scientia, scibile, opinio, & opinabile, sibi inuicem planè respondent, ideo ostenso quod scientia non sit opinio, quemadmodum Philosophus hic monstrat, ostensum erit scibile non esse opinabile. Porro de rariorum numero ab autore ad illud adductarū, diuersimodè sentiunt expositores: Nos siue duæ sint, siue tres, quæ in eis continentur, explicabimus, quantum necessarium nobis visum fuerit. Proponitur in primis, omnis scientia esse cognitio eius quod vniuersale est, & per necessarias propositiones, ealq; vniuersales, & causam vniuersalem, hoc est, propriam, immediatā, atq; cōuertibilem continentēs: quare oportet vniuersalem conclusionē, de qua scientia propriè dicta habetur, esse necessariam, seu non posse aliter sese habere. Ex quibus inferitur in textus deductione, nō esse scientiam de his, quæ aliter sese habere possunt, siue sint vniuersalia, siue singularia. Alioqui necessaria aliter sese habere possent, essentq; contingentia. His continuo subiungit, intellectum non versari circa contingentia. Et ne quis perperam accipiat intellectū pro potentia intellectiua, per modum probatiouis mox subiungit, Dico intellectum esse scientiæ principium, effectiuum videlicet atq; proximū, quod non minus esse necessarium conuenit, quàm scientiam ipsam. Verum quia id quispiam non satis manifestè forsitan cognosceret, ad maiorem explicationem statim apposuit, Neq; scientia indemonstrabilis, & cæt. Cuius quidē sensus est, Neq; scientia ea quæ non potest monstrari (Nam Græcis indemonstrabilis nominatiuus est, non genitiuus, οὐδ' ἐπισίμη ἀναπόδεικτος) quæq; æstimatio est quædam, nempe certa, firma, atq; euidentis propositionis immediatæ, non cuiusuis, sed necessariæ duntaxat, non versatur circa contingentia. Erunt igitur hic prorsus eadem, intellectus, scientiæ principium, atq; scientia indemonstrabilis, determinatione indemonstrabilis alienante scientiam à suo proprio significato. Sic itaq; monstratū est, intellectum atq; scientiam tantū necessariorum esse. Deinde dum subiungitur, Est autem intellectus verus, & cæt. ostendit conuenientiam iam dictorū habituum cum opinione, in eo quod vera sunt. Themistio enim teste, hic tantum agit Philosophus de opinione vera. Nam de falsa (inquit) opinione nulla dubitatio est, quin cum scientia nihil simile habeat. Veritas autem formaliter in ipso intellectu est, hoc est, actu vel habitu ipsius intellectus, in voce ut in signo, & in rebus ipsis, tanquam in causis, ut colligunt ex initio primi Peri Hermē. & pluribus locis Metaphysices. Ex his omnibus infert Philosophus, opinionem versari circa id quod verum est. Et ne quis putaret, opinionē semper veri esse, addidit aut falsum, possibile tamen aliter sese habere. Quod si fortassis quispiam obijciat, alios esse cognoscendi modos ab intellectu & scientia præter opinionē, (Sunt enim error seu ignorantia, & fides seu credulitas, & suspitio atq; æstimatio) quare non esse validam rationem, qua his non recensitis concluditur, opinionem esse eorum quæ aliter sese habere possunt. Huic in primis respon-

Jacobus Sta-pulensis.

Scibile atq; scientia ab opinabili & opinione.

Scientia atq; intellectus q scientiæ causa est, duntaxat necessariorū sunt propositionum.

Themistius

Oiectio.

Dilutio, debimus

Themistius debimus iuxta Themistij recitatam sententiam, Philosophum agere de cognitione vera, quales non sunt error & ignorantia. Atque ignorantia pravae dispositionis proprie dicta scientiae opposita, circa impossibilia versatur, nempe opposita scibilibus necessarijs. Quod autem ad credulitatem attinet, dicimus Aristotelem loqui solum de his cognoscendi modis, qui solo intellectu lumine accipiuntur, nullo voluntatis imperio concurrente. Ad credulitatem autem omnem, modum ab opinione distinguatur, necessarius est quidam voluntatis actus imperans, quem solent (cum de sacrosancta fide Christiana agitur) piam voluntatis affectionem nuncupare. De qua re non longius hic, sed alibi agendum est. Deinde reliqua duo, aut eadem cum opinione sunt, aut si a ratione opinionis perfecta utrumque deficiat, quemadmodum arbitratur Divus Thomas in huius libri Posteriorum prologo, ipsa sub opinione comprehendemus, tanquam imperfectiora sub perfectiori quodam. Ex traditis igitur ab Aristot. licebit has rationes colligere, Omnis intellectus atque omnis scientia est de necessarijs, quae non contingit aliter sese habere, & nulla opinio est de necessarijs, quae non contingit aliter sese habere, ergo nulla opinio est scientia. Omne intellectibile & omne scibile est necessarium, &c. nullum opinabile est necessarium, &c. ergo nullum opinabile est aut intellectibile aut scibile. Post haec, ibi. Est autem opinio interdum, &c. remouet quaedam dubitatiunculam, quae oriri posset ex dictis. Nam prius dictum est, Intellectum & scientiam versari circa necessaria, illum quidem circa necessaria indemonstrabilia, hanc autem circa demonstrabilia. Non erit igitur de contingentijs eodem modo iudicandum? Vnum videlicet esse habitum circa contingentijs immediata, atque alterum circa mediata? Huic tacite respondet Aristot. utrumque habitum opinionem esse, & nonnunquam opinionem haberi de propositione immediata non necessaria. Nam interdum opinio est acceptio, seu quaedam existimatio immediatae propositionis & non necessaria: atque propositio sic per intellectum accepta, similis erit contingentibus opinatis, vel illis quae mediate sunt. Opinio enim quid incertum est atque mutabile de veritate inspicere, & contra. Similiter & res, de qua habetur opinio, variabilis est, comparatione eius praedicati quod illi contingenter competit. Illa autem textus pars, Atque haec sic accepta propositio, consentanea, &c. Graece sic legitur, καὶ ὁ μολογοῦ μόνον ἄνθρωπος τοῖς φαινομένοις. Antiqua translatio sic interpretatur. Et confessum autem est sic appareribus. Boetius hoc modo. Cerrum autem est sic apparentibus. Argyropilus. Atque hoc consentaneum est etiam his quae apparent. Et D. Thomas non ad propositionem immediatam quae non est necessaria id refert, sed ad probationem illius quod prius dictum est, opinionem videlicet contingentium esse, perinde ac si diceret Aristoteles, ex communi hominum opinione, & his quae communiter approbantur atque dicuntur, constabit, opinionem esse contingentium. Nam tam opinio, quam natura subiecta cuius ipsa est vulgari atque recepta hominum sententia, quoddam incertum est, &c. Atque haec lectio nobis magis probatur, quam aperte licet apud Linconensem videre, & apud Iacobum Fabrum, si quem velis ipsam ex recentioribus habere. Secundam rationem assignat ibi Philosophus. Nemo praeterea tum opinari, &c. quae intellectu facilis est. Pro maiorum quae dicta sunt cognitione aduertendum, in singulis propositionum generibus quandam esse ordinem. Ut in necessarijs quaedam sunt primae, quaedam postremae, & quaedam inter has mediae, illae tantum sunt praemissae, haec autem tantum conclusiones, mediae primarum sunt conclusiones, & posteriorum sunt praemissae. Similis ordo est in impossibilibus respondentibus. Est enim haec facta immediata, omnis substantia est quantitas, haec autem mediate, omnis substantia est magnitudo, omne animal est numerus. Sic & in contingentibus suis etiam est ordo, secundum quem quaedam sunt contingentes immediatae, & haec in Topicorum primo dicuntur secundum se probabiles. Ut contrariorum est idem sensus. Aliae sunt mediate, quae ex consequenti probabiles dicuntur, Ut contrariorum est eadem scientia, de quibus ibi. Opinatur aliqui, secundum se eas probabiles esse atque immediatas, in quibus unum genus generalissimum concretim sumptum, verum de altero praedicatur. Ut substantia est quanta, Quod an recte dictum sit, an secus, aliorum est censura. Secundo aduertendum, duplex esse opinabile, Quoddam secundum se atque suam naturam, quod nihil aliud est, quam contingens verum aut falsum, quod natum est videri omnibus aut pluribus, &c. Atque id, neque necessarium potest esse, neque impossibile. De hoc quoque contingenti plane videtur textus loqui usque ad secundam rationem. Illi enim illud potissimum conuenit. Tam enim opinio quam natura subiecta, cuius ipsa est, incertum quiddam est. Alterum est inopinabile quo ad nos, siue in se sit opinabile, siue non. Id autem est de quo possumus opinionem habere, hoc est, (ut omnes asserunt) assensum inevidentem ac formidolosum. Atque hoc modo omnia ea quae non sunt per se in veritate aut falsitate omnibus nota, sunt opinabilia atque opinata, dum iudicamus ea vera esse, atque aliter sese habere posse. De hoc autem apparet Philo sophus agere in secunda ratione, in qua

Quaestio.

Solutio.

Antiqua translatio. Boetius. Argyropilus.

In singulis propositionum generibus reperiti propositioes immediatas & mediatas, & perinde quaedam ordinem.

Duplex est opinabile. Vnum secundum naturam. Alterum quo ad nos.

in qua tacite quod dicit refert ad scibile necessarium a nobis opinatum, quia arbitramur ipsum posse aliter sese habere, & etiam scitum, quia a nobis sumitur tanquam necessarium atque non posse aliter sese habere. Linconiensis, Albertus, alij quoque plures, de hoc etiam contingenti, quod est necessarium, excepto ut existimatur aliter sese habere posse, totam textus deductionem accipiunt. Etenim tale necessarium sic acceptum consentaneum est & simile propositionibus vere contingentibus. Verum huic expositioni obsistit utrumque particula sequens, Tam enim opinio, &c. nisi referatur ad opinionem non hanc, sed in generali hanc vel aliam similem, quae de contingenti secundum se habetur. Tertio breuissimè adnotandum, ab omnibus (quibusdam sophistis exceptis) sine vlla controuersia receptum esse, scientiam atque opinionem proprie dictam, de qua hic agitur, essentiali specie esse cognitiones discretas, pertinereque ad scientiam quantumtuncque sit, nihil prorsus formidinis de oppositi necessarij scibilis admittere. Omni vero opinioni ex necessitate connexam esse ipsi opinato oppositi formidinem nunc maiorem nunc minorem. Caeterum in quo huiusmodi consistat formido, duae sunt praecipuae sententiae, quas hic referimus quam breuissimè, alibi fortassis hanc ipsam rem latius discussuri. Vna arbitratur, formidinis rationem pendere ac sumendam esse ex hoc, quod quis putat unum contradictorium pro eo tempore verum esse posse, quo alterum iudicat verum, In suae asserionis probatione. Qui hanc sequuntur opinionem, adferunt Aristotelem hoc in loco, qui diuersitatem scientiae atque opinionis, quae circa eandem enunciationem versantur, explicat per arbitrari, vel opinari non posse sese aliter habere, & posse aliter sese habere. In quibus quidem verbis dictio Opinari, amplè accipienda est, pro quouis iudicio, quae acceptio primè obtinet locum inter illas tres, quas in hoc passu commemorat Robertus Linconiensis. Qui hanc tuentur sententiam, intrepidè atque libèter confitentur, nullius necessarij vera posse esse opinionem, quippe cum in tali semper aperte deprehendatur falsum iudicium, de possibili veritate contradictorie oppositi ipsi necessario, cuius vera opinio diceretur posse haberi. Altera autem opinio putat formidinis naturam ac rationem tantum consistere in ipsius assensus inevidentia, qua quidem satis discreta esse videtur omnis opinio a qualibet scientia, cui omnino necessum est euidentiā esse coniunctam.

Porrò illi inevidentiae, a qua sola dicitur pendere ipsius opinionis formido, non semper adest iudicium, quo iudicetur opinari oppositum posse esse verum, & proinde secundum hanc opinionem, necessarij poterit vera esse opinio. Quisquis enim absque euidentiā necessario assentitur, is veram de necessario formabit opinionem. Ad rationem autem prioris opinionis duplex est responsio. Sunt enim nonnulli, qui ex huiuscemodi inevidentia rei opinatae, arbitrentur oriri iudicium possibilis veritatis oppositi rei opinatae, ob quam rem qui opinatur necessarium, virtute quadam arbitratum id quod nequit aliter sese habere, posse aliter sese habere. Sunt & alij, qui existimationem de possibili veritate oppositi rei opinatae asseuerent quodam modo, negatiuo videlicet, ad dictam inevidentiam pertinere, eo quod ex tali inevidentia non possit constare id de quo habetur opinio non possibile esse aliter sese habere. Ad hanc quoque suam sententiam adfert Caietanus, illud quod posterioris in secunda quaestionis solutione a Philosopho dicitur: Si autem ea vera esse arbitretur, non tamè praedicata subiectis, &c. Vbi annotat Aristotelem negatiue locutum, perinde atque si dixisset. Si autem ea vera esse arbitretur, non tamè arbitretur praedicata subiectis, &c. Sed, salua tanti viri eruditione ac reuerentia, haec ratio minus recta apparet esse. Etenim cum alijs in locis id ipsum, de quo nunc agimus, apertissimè proferat Philosophus affirmatiue, quemadmodum licet in omnibus inspicere translationibus, non est cur propositionem mox adductam, duplicem sensum & negatiuum & affirmatiuum admittentem, solum in negatiuum pertrahat. Neque huic nostrae sententiae deerit Themistius, illum locum sic explicans. Dum credunt (inquit) aliter propositiones non posse, non opinio, sed scientia haec dicitur, quia de ijs quae per se sunt, & quae de substantia rei prodeunt, scientia non opinio adornatur. Sin vero necessaria quidem credunt, sed quae necessaria esse non putent, haec opinio non scientia fuerit. Atque cum circa easdem res subiectas (tantum arbitror) opinio & scientia versari videbitur, ita eisdem propositionibus opinio ut possibilibus, scientia ut necessarijs utitur. Haec nobis sat fuerit, quam breuissimè licuit, attigisse, ut ingenioso lectori occasio nem preberemus alia inquirendi. Post ea quae declarata sunt, duas subiungit Philosophus quaestiones, ob dictorum ampliorè perfectioremque cognitionem percipiendam. Prior nostro iudicio originem trahit ex priori ratione in textus initio posita. Si enim scibile necessarium sit, & contingens opinabile, qui fieri potest, ut idem vnus opinetur, & alter sciat? Nequit enim fieri (quemadmodum apparet) ut idem necessarium sit & contingens. Posterior autem, ex posteriori oritur ratione, in qua latenter concessum est, omne scibile esse opinabile.

Linconiensis Albertus.

Cognitio & scientia cognitionis sunt species distindentes.

In quo opinionis consistat formido. Prior opinio.

Linconiensis

Posterior.

Prior quaestio.

Posterior.

Quod si sic res sese habeat, cur non item omnis scientia admittitur esse opinio? Quod si quispiam dixerit, opinionem non esse scientiam, aut contra scientiam non esse opinionem, eo quod in nobis adgeneretur scientia propter quid seu per causam, non autem opinio, hoc mox excludit Philosophus dum dicit, Procedit enim & sciens & opinans, &c. quod quidem non tantum veritatem continet de proprie dicta opinione, quae cum formidine circa contingens versatur. Verum & ea quae pro materia subiecta necessarium habet. Non enim de conclusione duntaxat necessaria contingit haberi opinionem, sed & de omnibus principiis vel immediatis, exceptis istis quae per se nota sunt, uti prius est traditum. In secundae dubitationis solutione (qua praeponebat Philosophus, eo quod diutius sibi immorandum censebat in discussione prioris) pro istis dem sumenda sunt, arbitrari ea quae aliter sese habere nequeunt perinde sese habere atque definitiones ex quibus demonstrationes conficiuntur, & arbitrari praedicata subiectis ratione substantiae atque formae competere, nempe pro praedicatis necessarij scibilis, ad quod monstrandum adducitur medium demonstrativum. quod quidem medium si sumatur tanquam essentialis atque substantialis definitio subiecti ipsius conclusionis necessariae, & cui praedicatum eiusdem conclusionis per se conveniat, adgenerabitur scientia. Si vero non sic sumatur, sed potius putetur medium tale non per se, sed per accidens atque contingenter utriusque extremo coniungi, proveniet non scientia, sed opinio, aut propter quid, si principia immediata sunt, aut quia, si principia sunt mediata. Sed huiusmodi opinionis duplex acceptio satis manifesta est ex simili ipsius scientiae duplici acceptione superius explicata. Qui igitur firmiter iudicat, hominem risibilem esse, quia cognoscit omne animal rationale necessario & per se esse risibile, & omne hominem necessario per se atque essentialiter esse animal rationale, illius necessitatem hominem esse risibilem scientiam verè adeptus est, eamque quae est propter quid. Is autem qui cognoscit hominem esse risibilem, eumque posse aliter sese habere, ex eo quod iudicat omne animal rationale esse risibile, & omnem hominem esse animal rationale, atque haec posse aliter sese habere, non scientiam, sed opinionem propter quid est assecutus. necessarium itaque a scientia tanquam necessarium sumitur. ab opinante vero, ut contingens. Et proinde per accidens & secundum diversitas rationes oppositas scibile erit opinabile, & contra opinabile scibile, quare per consequentiam in ipso, in relatiuis minimè sequetur, scibile est opinabile, ergo scientia est opinio. Nam huic argumentandi modo duntaxat locus est in per se propositionibus, non in istis quae sunt per accidens. Cum autem in litera dicitur, Opinio autem & scientia, & cetera, responderi priori quaestioni dicens, quod quemadmodum omnino eiusdem nequit esse opinio vera & falsa, sic omnino eiusdem impossibile est scientiam esse & opinionem. Porro eiusdem omnino, id est, secundum rem & secundum rationem, non posse esse veram & falsam opinionem (quod nonnulli asseruerunt) probat Philosophus ex inconuenientibus, quae necessario ex opposita parte inferantur, ad quam etiam sequitur, nullam opinionem esse falsam. Hunc enim sensum habet illa textus particula, Et non opinari ea quae false opinantur. Multitudo absurditatum, quarum hic meminit Aristoteles, ex quarto Metaphysices est requirenda. Quod autem sic dicentibus accidat non opinari ea quae false opinantur, seu nullam falsam habere opinionem, patet. Nam hic cum nequeant suam defendere positionem, ex veritate & falsitate simul repertis in obiecto opinato, necesse est eos fateri, quicquid alicui apparet, id verum esse. Cum igitur is qui falso opinatur, de re opinata iudicet quemadmodum sibi apparet, necesse erit tale iudicium, quod opinionem impraesentiarum vocamus, esse verum. Erit igitur omnis opinio vera, eo quod ipsa affectus existimat rem sese habere, quemadmodum sibi apparet, huius autem latior declaratio ex quarto Metaphysicae est petenda. Opinamur Aristoteles huius absurdi tantum hoc loco meminisse, quod veritatis atque falsitatis in summa cognoscendae pertractatione sibi peculiariter videlicet Logica. Porro quomodo eiusdem quodammodo vera & falsa opinio esse possit, explicat satis aperte, ibi. Verum cum multipliciter idem dicatur, &c. ubi diameter qui idem secundum rem existit, ratione a seipso discrepat, dum per intellectum nunc ad sui quadrati costam esse commensurabile refertur, nunc ad illius oppositum aut contrarium aut contradictorium. De re igitur eadem, collata ad diuersa praedicata aut contraria aut contradictoria, ab eodem pro alio atque alio tempore, ad diuersa autem pro eodem opinionem veram & falsam posse haberi, ex his constat. Quod si eandem rem ad idem praedicatum retuleris, non poterit talis rei opinio vera & falsa simul haberi. Nam si praedicatum subiecto conveniat, vera erit opinio, non falsa. Sin vero non competat, falsa erit, non vera. Id autem quod diximus, tacite subindicauit Aristoteles, dum his traditis de vera & falsa eiusdem opinione mox ibi, Pari modo eiusdem scientia, & cetera, declarat quomodo de eadem re ad idem praedicatum collata, hoc est, de eadem enunciatione, possit haberi & scientia & opinio,

Posterioris solutio.

Scibile per accidens est opinabile.

Prioris solutio.

opinio, quae quidem enunciatio secundum rem ipsam eadem est, secundum rationem autem alia atque alia, dum nunc accipitur tanquam necessaria, nunc autem ut contingens. Porro eiusdem rei ad diuersa praedicata comparatae posse esse & scientiam & opinionem, non meminit Philosophus, eo quod id omnibus sit apertissimum. Corollarium autem in litera, ibi illatum. Manifestum ergo est fieri non posse, & cetera. intelligitur de opinione & scientia, quae sunt & actus & habitus, propter inevidentiae seu formidinis, & euidentiae mutuam contrarietatem, quarum illam omni opinioni, & qui actus est & qui habitus, competere necesse est, hanc autem cuilibet scientiae. Post haec ibi. De reliquis autem habitibus, & cetera. breuissimè sese excusat Philosophus, de conferenda scientia ad alios intellectiuos habitus, qui semper circa verum versantur. Ut autem hic locus sit manifestus, aduertendum est, intellectualium habituum quosdam iuxta versari, & circa id quod verum est, & circa id quod falsum est. tales sunt opinio & suspitio. Alios vero circa verum duntaxat negotiari. Et horum quosdam discursiuos esse, alios vero minimè. Is qui discursiuus est, ratio vocatur. Atque huius quaedam speculatiua est, altera practica, quemadmodum ipse intellectus vnus speculatiuus est, alter vero practicus seu operatiuus. Non enim hoc in loco sumenda est ratio pro animae potentia, quae admodum accipiunt Commentator & Albertus, sed (ut inquit Thomas) pro principiorum deductione in suas conclusiones. Porro eorum qui simplices sunt, non autem discursiuus, vnus circa principia versatur, quem intellectum hic nuncupat Aristoteles, alter conclusiones considerat. Conclusionum autem inter se magna est discrepantia. Quaedam enim rem designat necessariam, nullo prorsus modo ex humana operatione dependentem. Ut caelum esse circulo mobile, Lunam tunc defecturam: & id genus alia. Quod si huiusmodi conclusionis cognitio deprehendatur ex principiis ac causis non altissimis, erit scientia: Si vero contra, ex principiis & causis altissimis in nobis fiat, dicitur sapientia. Altera conclusio rem contingentem explicat, quae humanae subiacet operationi, quae si fuerit de agibilibus numero, illius cognitio nomen prudentiae sibi vendicabit. Sin vero fuerit factilis, de ea ars habebitur. Caeterum scientiae atque intellectus, Item & rationis speculatiuae consideratio potissimum attinet ad Philosophum naturalem, eosque, qui de anima traduntur, libros. Artis & prudentiae atque proinde practicae rationis, ad Ethicam seu moralem disciplinam. Sapientiae vero ad Metaphysicam. In cuius primo libro ac alijs in locis, ostenditur qualis sit sapientia, quibus ex causis proficiscatur, quae sapientis opera, & in vniversum quae ad ipsam pertineant, & ex ea proueniant, quemadmodum ibi licet intueri. Post haec Philosophus in textus calce, ibi. Solertia vero est, & cetera. monstrat quid sit solertia (quae nonnunquam in demonstrationibus locum habet) reddita hac definitione. Solertia est coniectatio quaedam medij in non perspecto tempore. Duplicem autem solent distinguere solertiam. Vnam naturalem, quam remotam nuncupant, quae subtilitas quaedam est ingenij, pro inueniendo medio ad aliquam conclusionem monstrandam. Et hanc quae substantialem formam insequitur collocant in secunda specie qualitatis. Altera est solertia acquisita, qui habitus est inclinans ad facilem ac velocem medij inuentionem ad syllogisandam enunciationem propositam, ex praevijs operationibus atque exercitio partus, cuius actus est actualis medij inuentione in non perspecto tempore. Hoc secundo modo sumitur hic solertia, atque sic sumpta magis cum scientia consentit & ei vicinior est, quam secus accepta. Particula (quaedam coniectatio) sumitur pro habitu coniectandi, ad ipsam coniectandam, seu inueniendi medij. Nam cum coniectatio actus potius videatur significare, particula quaedam eam pertrahit ad habitum designandum. Porro medium accipiendum est pro medio syllogistico, quemadmodum inspicere licet ex Boetiana translatione, & mox videbimus. Hoc autem medium necesse est causam designare, aut mediam aut primam, quemadmodum textus indicat. Non tamè negauerimus eum, qui medium posteriorem effectum significans promptè assequitur, utcumque esse solertem, sed illum praecipue ac proprie solertem dicimus, qui ocyssimè adipiscitur medium causam designans. Pars illa definitionis, in non perspecto tempore, valet idem quod in breuissimo ac imperceptibili tempore, atque absque magna mora. Etenim eos, qui longa temporis mora pro inuentione medij egent, non solemus vocare solertes. Primum textus exemplum, ad Astronomiam pertinet, estque de re necessaria. secundum & tertium, humanas complectuntur operationes. Caeterum pars illa textus, Nam qui omnes medias causas vidit, &c. ad diuersas diuersimodè legitur. Quidam enim legunt, cognouit & vltimam, alij cognouit & vltimas, Boetius cognouit & vltima, Argyropilus autem, extrema cognouit. *εὐρο* enim, cuius accusatiuo plurali hoc in loco vtitur Graecus co-dex, extremum designat. Qui legunt vltimam & vltimas, id referunt ad causas. Et inter hos est D. Thomas. Solers (inquit) qui omnes medias videt causas, cognouit & vltimas, in quas fit resolutio vltima, per quas cognoscitur propter quid. Albertus autem similiter vltimas legens,

Intellectiuorum habituum diuisio, in opinionem, suspensionem, rationem, intellectum, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem.

Thomas.

Gg ij non ad

non ad causas, sed ad extremitates id refert. Et hæc Alberti expositio eundem habet sensum, quæ Boetiana & Argyropiliana translario, sententiam Aristotelis proculdubio explicas, qui hac textus particula indicare constituerat, eum qui solers dicitur, quicq; per solertiam omnes causas perspicit, quæ mediæ sunt inter extrema enunciationis propositæ monstrandæ, per eas cognoscere vnum extremorū alteri conuenire, atq; id ipsum monstrat apertissimè, id quod in alijs subiungitur translariationibus, inter quas in hunc modū habet Boetiana, Splendidū esse ad Solem, sit in quo a. lucere à sole, b. Luna, c. Inest igitur Lunæ quidē ipsi c, b. quod quidē est lucere à Sole, ipsi autem b, a. quod est ad hoc esse splendidum, à quo splendet, quare & ipsi c, inest a per b. Ex quibus sanè verbis colligitur hic syllogismus vnū extremum de altero per causam intermediam concludens, Quicquid à Sole illustratur, ex ea parte qua Solem spectat lucet, Luna autem à Sole illustratur, Luna igitur ex ea parte lucet, qua Solem spectat. Simili quoq; modo ex alijs exemplis licet syllogizare. Quicunq; à diuite mutuū accepit, cū diuite colloquitur, de reddendo mutuo. Quicunq; eidē homini effecti sunt inimici, ipsi mutuā inter sese amicitiam inierūt, sed hi eiisdē hominis effecti sunt inimici, sunt igitur & hi sibi mutuo amici effecti. Hactenus de solertia dictū sit à nobis, quam locum habere satis constat in quauis disciplina seu scientia, arte, prudentia atq; sapientia.

FINIS PRIMI POSTERIORVM.

Questio-
nes sunt
æquales
nume-
ro.

IN SECUNDI POSTERIORVM ANALYTICORVM,
QVI DE DEMONSTRATIVI MEDII INVENTIONE PER-
tractat, primum tractatum vnico capite comprehensum, inquir-
rentem quot in disciplinis conuenire fieri quæsti-
ones, scholia.

Osteaquam superiori libro monstratū est, quomodo construenda sit demon-
stratio, ex quibus & qualibus necesse sit ipsam constare, & quæ ab ipsa longi-
us sint reiicienda, in hoc secundo determinare constituit Philosophus, de de-
monstrationis principijs & simplicibus & complexis, & qua via in huiusmodi
principiorum cognitionem peruenire contingat. Principia complexa sunt
dignitates, propriaq; principia vniuscuiusq; disciplinæ. Simplex autem at-
que incomplexum, medium est ipsius demonstrationis, ob cuius notitiam assequendam vni-
co capite primi tractatus huius libri, monstrat Philosophus, æqualem esse numerum eorum
quæ quærentur, & quæ inuenta sciuntur. Eadem enim inquit Themistius quærendi, & inuen-
endi discrimina sunt, quia quæstio omnis inuentionis gratia initur. Quatuor autē sunt quæ de
re qualibet possunt hoc ordine quæri. Si est, siue an est. Quid est, Quia est, seu an res sit talis,
Et propter quid res est talis, vt de Deo quæri potest, an sit, quid sit, an sit omnipotens, & quare
sit omnipotens. has tamen quæstiones cōtrario ordine enumerat Aristoteles hoc modo, Quia
est, Propter quid est, Si est, & Quid est, ac priore loco ponit eas quæ sunt ordine naturæ poste-
riores, ob id (vt suspicor) quod magis propriè & accommodatè ad demonstrationem pertine-
ant, de qua in præsentiarum agit, quàm aliæ. Nam hæ duæ quæstiones, Si est, & quid est, sunt
eorum quæ ante conclusionē debent cognosci. de subiecto enim præcognoscendum est, an est,
& quid est. Sed reliquæ duæ quæstiones sunt eorum, quæ per demonstrationem ostenduntur.
Aliter diuidit Aristoteles quæstionem in Topicis secundum quatuor prædicata, sed ois quæ-
stio de qua ibi agitur, continetur sub tertio membro huius diuisionis, videlicet sub quæ-
stione, quia est. Quia nō agitur ibi de nisi cōplexis quæstionibus, quas intēdit definire per locos
dialecticos ibi assignatos. Porro inter has quatuor quæstiones ea diuersitas est, q̄ duæ poste-
riores, quas Aristoteles priore loco annumerat, videlicet quia est, & propter quid est, sunt cō-
positæ ac plura complectuntur, Reliquæ verò duæ, si est, & quid est sunt simplices. Quæstio
simplex est, quæ sit de re aliqua sumpta cum verbo est secundo adiacente, vt an sit Deus, vel
an sit centaurus, & quid sit Deus; Nam dictio, quid, non est pars eius quod quæritur, sed sig-
num interrogatiuum. Composita verò est, quæ sit de re sumpta cum prædicato distincto à
verbo est, vt, an homo sit capax disciplinæ, & quare homo sit capax disciplinæ. hæc dicitur
plura complecti, quia complectitur subiectum & prædicatum distinctum à copula, est.

Questiones
4. de re qua-
libet.

Questio sim-
plex.
Composita
quæstio.

illa verò dicitur non complecti plura, quia alterū horum duntaxat cōplectitur. ipsum enim
verbum (est) secundum adiacens cui libet adiunctum nihil censetur ipsi addere, Nec numerū
ponit (vt ait Thomas) sed relinquit quæstionē simplicem. Post hæc ostendit Aristoteles, om-
nes quatuor dictas quæstiones esse medijs, non tamen eodē modo, quia hæ duæ, quia est, & si est,
generaliter quærent an sit aliquod mediū. Aliæ verò duæ, videlicet propter quid est, & quid
est, determinatè quid sit illud medium quærent. Et rursus illæ duæ quæstiones nō ex interro-
gadi forma, sed ex consequenti tantū quærit, an sit aliquod medium, vt cū quæro, an Sol eclyp-
setur, vel an homo sit, ex forma quæstionis non quæro an sit aliquod medium quo id possit
ostendi, sed ex consequenti duntaxat, quia si sol eclypsim patiat, vel homo sit, tunc consequēs
est aliquid esse mediū, quo id ostendi queat, verūm hæ duæ quæstiones propter quid est, & quid
est, ex ipsa quæstionis forma, quid sit ipsum medium, quærent. At obijcies contra priorem
partē, Si homo sit animal rationale, nō est consequēs aliquid esse medium, quo id possit osten-
di, Quia primò vera ostendi nequeunt, maxime si sint omnibus manifesta: ergo si quis inter-
roget, an homo sit animal rationale, non rogat ex consequenti, an huius sit aliquod medium.

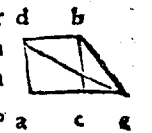
Ois quatuor
quæstio-
nes sunt ipsi
us medijs, sed
non eodem
modo.

Obiectio.

Responsio.

Responsio est. de primò veris ac manifestis nulla debet fieri quæstio, quia hæc ostensione nō
indigēt, Omnis autē quæstio, de qua hic agitur, inuentionis ac ostensionis gratia initur, sicut supra
ex Themistio dictū est, & ideo eo ipso quo de re quapiam quæritur, An est simpliciter, vel an
aliqua proprietas ei cōpetat, necesse est etiā ex consequenti quæri, an aliquod sit medium quo
id ostendi queat: Si igitur de problemate dialectico quæstio fiat, tunc ex consequenti quæritur,
An sit aliquod mediū probabile, quo id possit ostendi. Si verò de propositione demonstrabili,
tunc etiā ex consequenti quæritur, vtrū sit aliquod verū medium, quod sit definitio & causa, &c.
Cæterum quod inter exēpla de trianguli æqualitate vel inæqualitate dicitur, ad alias referen-
dum est figuras. An videlicet illis æqualis sit, an inæqualis? Primi libri Elementorū Eucli-
dis propositione quadragesima prima traditur. Si parallelogrāmum triangulusq; in eadem
basi atq; in eisdem alternis lineis fuerint constituta, parallelogrāmum triangulo duplum esse
conueniet, & proinde illi inæqualis erit. Et 14. 2. asseritur Dato trigono, æquum quadratū pos-
se describi, quorū demonstrationes breuitatis causa præmittimus, adhibita duntaxat in mar-
gine figura, qua vtuntur in demonstrādo geometræ. In qua quidē satis palām est, triangulum
a b d, & a c d, subduplum esse ad quadratū a b c d, & eidē quadrato æqualem esse triangulum
a d e. Quod de cononātia dicitur, ex musicis est petendum. Porro ex illo Philosophi dicto,
Nam interrogati quid est Lunæ defectio? respondetur, priuatio luminis Lunæ ob interposi-
tionem terræ, & cæt. orta est illa admodum insignis quæstio, à cōpluribus viris illustribus va-
riè agitata. An demonstrationis potissimum medium, sit subiecti finitio, an passionis, an vtri-
usq;. Cui respondet beatus Thomas, hoc loco, quod propria passio quidem per suam defini-
tionem possit ostendi de suo subiecto, sed ipsa definitio passionis rursus potest de eodem osten-
di per definitionē subiecti. Nam quemadmodum definitio subiecti continet causam propriæ
passionis, sic etiam continet causam definitionis eius.

Euclides.

Thomas.

In secundi tractatus primum caput, ostendens non omnino eiusdem esse definitio-
nem ac demonstrationem, adnotatio.

Propositis superiori tractatu scibilibus quæstionibus, indiscussoque quo pacto in tertriæ
quæstionis cognitionem perueniamus (Nam de quæstionibus quia est & propter quid, in
priori sufficienter actum est libro: continenter in hoc tractatu ostendit, quo pacto ipsum
quod quid est, nobis non sit manifestum, quibusdam propositis dubitationibus. In huius au-
tem primi capitis exordio, monstratur non omnino eiusdem esse definitionē & demonst-
rationem explicat super quibus pertractare instituit, vbi per introductionis modum intelliges
modum dinoscendi ipsum quod quid est, qui alius est à demonstratione, vti posterius dicitur.
Post hæc mora dubitatione in litera, ibi. Dubitauerit itaq; quispiam, & cæt. allatis quinque
rationibus, (quæ siue efficaces sint siue non, non magni refert. Nam in initio proximi tractatus
dicit Philosophus. Rursus considerandum est quid horum rectè, & quid non rectè dictum sit)
ostendit nō omnino idem quod scitur per demonstrationē, sciri per definitionē, seu non omne
demonstrabile esse definibile. Qui autem adductas ab Aristotele rationes validas esse, ac
cipiunt demonstrabile pro demonstrabili (vt loquuntur) proximo, quod nihil aliud est, q̄ inte-
gra conclusio monstranda, cuius palām est non esse definitionem. Cæterum in prima ratione
quiditas cuius est, & quā explicat definitio, dicitur esse vniuersalis atq; prædicatiua, quemad-
modum habet Boetij translario, & affirmatiua quodāmodo virtute, eo q̄ suo definito iuncta,
constituar prædicationem affirmatiuam & vniuersalem. Et proinde hic locus non pugnat
cum

Quo au-
tē quod
quid est
demon-
stratur.

Non oē de-
monstrabile
est scibile,

cum eo, quo superiori libro dictū est, terminos seu definitiones non esse enunciationes. Porro tertia ratio ex hoc robur accipit, quod definitio alicuius per se queat haberi, non habita demonstratione. Nam & si illa dicatur demonstrationis principium, non tamen ob id perpetuo actu demonstratione ingreditur ac constituit. At in quarta ratione non meminit Philosophus eorum, quæ per accidens insunt, quod ea demonstrarentur inesse (Nam id non posse fieri, in superiori libro est ostensum) sed potius ad insinuandum, quod non queat etiam esse definitio eius quod colligitur, quopiam alio a demonstratione syllogismo, quia ea quæ per accidens insunt, pro maiori extremitate assumat. Ceterum in quinta ratione per substantiam intelligit Diuus Thomas id quod re vera existit substantia, & accidens rationem substantiæ induens, hoc est, abstractum designatum, de qua quidem re alibi a nobis superius dictum est. Insuper neque etiam accidentium concretim designatorum definitiones traduntur de ipsis, quatenus insunt, ita ut plenè perfecteque explicet illa inesse, perinde atque si in ea re potissimum verarentur, ut cum dicimus album esse coloratum visus digregarium. Post hæc in litera, ibi. At nec econtrario, omnis cuius definitio est, &c. duabus ostendit rationibus, non omne definibile esse demonstrabile. In quarum priori, quam asserit esse eandem cum tertia prius assignata, illud vnius tantum in quantum vnum, tantum est vna scientia) accipi debet (si veritatem complecti dicatur) de ea scientia quam res scibilis ex se se procreare nata est. Nam nostri comparatione, eiusdem rei plures sunt scientiæ, eò quod penes nos varij sint rerum cognoscendarum modi. Postremò in litera, ibi. At neque alicuius eiusdem, & cetera. monstrat Philosophus, nullius eiusdem esse demonstrationem, & definitionem, seu nullum idem esse definibile & demonstrabile, quatuor rationibus, quæ cum ex se intellectui sint faciles, nostra non egent expositione. Ex præsentia itaque capite colligere licet. Nullum demonstrabile esse definibile, & contra, nullum definibile esse demonstrabile: Nullam quoque definitionem, quatenus est eiusmodi, esse demonstrabilem.

Thomas.

Non oē definibile est demonstrabile.

Nullū idem est definibile & demonstrabile.

Nūc inuestigamus oportet.

Hypothesū literæ. Prima. Secunda. Tertia.

Quarta.

In secundum caput, quo ostenditur, quod quid non posse monstrari de eo cuius est, per syllogismum duplantem, scholia.

IN exordio huius literæ (in qua monstrat Philosophus, definitionem seu definitionis significatum, in quantum est huiusmodi, non posse ostendi conuenire suo definito, siue sumatur syllogismus duplans, siue non) quatuor supponuntur a Philosopho pro conficiendo duplante syllogismo. Syllogismus, huiusmodi particulam (in eo quod quid) in propositionibus bis resumentem, semel ad maius extremum, & semel ad medium, duplantem syllogismum teste Iacobo Fabro appellat Hermolaus. Verum proprie syllogismus non est, nec principia syllogismorum tenens. Porro eorum suppositorum primum est. Omnem syllogismum ostendere extremitatum vnā de altera per medium aliquod, quemadmodum in Prioribus Analyticis monstratum est. Secundum est, definitionem propriam esse, recurrereque ac conuerti cum definito, & de eo in quid prædicari. Tertium. Si huiusmodi conuertibile vnum alteri vni uersaliter inesse syllogismo monstratur, huius syllogismi medium conuerti cum illis, & contra illa cum medio. Alioqui si medium maiore extremitate maius fuerit, maior propositio, & si minor extremitate minor propositio falsitatem inuoluet, ut palam est, si inter triangulum & habere tres angulos duobus rectis æquos, assumantur figura & æquilaterum. Quartum est. Si maius extremum in quid de medio prædicetur: Item & medium in quid de minore extremitate, maiorem extremitatem de minore similiter in quid prædicari. Quicquid enim finitionis finitio est, id & definiti est finitio. In litera per a licet accipere animalis definitionem, quæ est corpus animatum sensibile. per b, ipsum animal. & per c, hominē cuius definitio non est corpus animatum sensibile, licet id animal definiat. His itaque suppositis ostendit Philosophus vna ratione in litera, ibi. Si igitur cum adiunctione hac, ut quid est, &c. in duplante syllogismo admitti principij petitionem, eò quod minor æquè ignota sit ut conclusio, Esto hic duplans syllogismus, omne animal rationale est animal gressibile bipes in eo quod quid est, & omnis homo est animal rationale in eo quod quid est, ergo omnis homo est animal gressibile bipes in eo quod quid est. In huius syllogismi minore, assumitur de homine aliquid prædicari velut definitio, quod monstrandum fuerat. Porro alterum literæ exemplum, delumptum est ex duabus animæ definitionibus à Platone traditis. Is enim describebat animam esse numerum se mouentem, & esse id quod est causa sibi viuendi. Quæ in litera sequuntur, haud difficile ex dictis queunt percipi. Ceterum in dubiū reuocari posset, An in eiusmodi syllogismo, explicitè adhibenda sit ea particula in eo quod quid est, quæadmodum post Albertū Egidium fecimus, An subicienda sit, mēte tamen ac cogitatione iungenda, secundū quæ modum exemplum explicat Themistius & Diuus Thomas. Item & quo pacto iuxta horum expositionem recipiat

recipiat duplans syllogismus principij petitionem. Quam quidem rem, hoc in loco apud Ciceronem fufius tractatam videre lectori licebit. Insuper annotant nonnulli, duplantem syllogismum neque proprie esse syllogismum, neque regulari per syllogismorum principia, quod in minore propositione pro medio amplius sumatur, quam in maiore fuerat distributum. Verum huic vitio fortassis videbitur medicina adhibita, si maioris subiectum cum eadem sumatur particula, ad hunc modum, Quicquid est numerus se mouens in eo quod quid est, sibi est causa viuendi in eo quod quid est. Sed de his hæcenus, hoc vnico addito, quod dicto modo topicè ostendi valeat definitio suo definito competere, ut animal rationale essentialiter quiditatiue & conuersim de homine prædicatur, igitur homo est animal rationale in eo quod quid est, qua dere in Topicorum sexto libro consideratur.

In caput tertium, docens non posse ostendi aliquid esse definitionem per diuidentem syllogismum, scholia.

Huius capitis summa hac vnica conclusione tribus rationibus comprobata comprehenditur, Nequit fieri, ut diuisionis via quod quid est syllogisetur. Per diuisionem autem tria possumus intelligere. Primum enim hoc nomine valemus accipere diuidentem syllogismum, hoc est, eum qui ex medio comuniori de aliquo sub se sumpro colligit eiusdem medi diuidentia membra disiunctim sumpta eidem subsumpro conuenire. Cuiusmodi est hic, Omne animal est rationale vel irrationale, & omnis homo est animal, est igitur omnis homo rationalis vel irrationalis. Atque hunc syllogismum dicunt purè esse diuisiuum, de quo egit Philosophus in Prioribus analyticis primi libri tractatus quarti secundo capite, dum assererebat, syllogismum diuidentem esse inutilem ad syllogisandum quod quid est, hoc est, hanc conclusionem, cuius prædicatum est finitionis subiecti pars, omnem hominē esse rationalem, eò quod medium animal, Item & maior extremitas rationale vel irrationale comuniora sint maiore extremitate potissimum intenta, nempe rationali. Quam ob rem, si re vera syllogistica constitueretur ratiocinatio, ex falsa maiori progredi contingeret ad veram conclusionem. Quod si ex illis præmissis quis volet colligere, omnem hominē esse rationalem, efficiet syllogismum prorsus infirmum & inefficacem. Sin autem accipiatur ille prior syllogismus, ad definiendum erit inutilis, cum ex æquo assumantur concludanturque dissidentes differentie disiunctim nihil officii acceptæ, eidem conuenire, quas impossibile est in alicuius eiusdem contineri definitione. Verum de hac re eo in loco, ad quem in initio literæ remittit Philosophus, abundè actum est.

Secundò sumitur diuisio pro iam dicto syllogismo vnā cum eo processu, quo ex vnus differentie de aliquo negatione, aut plurium, ad alterius affirmationem de eodem progredimur, iuxta illam inter neotericos vulgatam maximam, A tota disiunctiua, ab vnus partis negatione destructioneque, ad alterius assertionem efficacis est argumentandi modus. In hac significatione superior syllogismus existit diuisio, hac adiecta argumentatione, Homo est rationalis vel ipse est irrationalis, at non est irrationalis, est igitur homo rationalis. Ceterum in hoc processu ac ratiocinatione non est consequentiæ necessitas, nisi recenseantur omnes generis diuisi differentie, cunctæque remoueantur ab eo quod sub medio subsumptum est, vnica ea excepta, quæ colligenda est eidem subsumpro competere. Amplius, eo quod diximus obseruato, committitur principij petitio. Nam eiusmodi ratiocinationis antecedens, consequenti æquè ignotum est, aut eo ignotius. Imò causa ex effectu colligitur. Neque enim quia homo non est irrationalis, ipse est rationalis. Alioqui & plantæ, & quæcunque non sunt irrationalia, rationalia forent. sed contra, idcirco homo non est irrationalis, quia ipse sit rationalis. Tertio, per diuisionem intelligere possumus discursum quædam ferè duobus superioribus respondentem, quem quidam appellant syllogismum secundum formam diuisiui, qui ad hunc constituitur modum. Animalium aliud est rationale, aliud irrationale, At homo est animal, & non irrationale, est igitur homo rationalis. Verum hæc ratiocinatio eidem defectibus est obnoxia, quibus & superiores, quippe cum ad eas sit reuocanda reducendaque. Nam & si Philosophus nudam proponat diuisionem, de ea nihilominus loqui venit intelligendus, tanquam ad syllogismum, aut ad argumentationem quandam redacta. Porro ex iis quæ diximus licebit perspicere, quam ob causam diuisiui syllogismus sit inductioni similis, cuius rei meminit Philosophus in prima conclusionis approbatione. Etenim quemadmodum imperfecta inductio, non efficaciter colligit vniuersalem conclusionem, nisi conuenteatur respondens, simile ferendum esse iudicium: sic neque diuisio syllogismusque diuisiui, nisi fateamur omnia diuidentia membra esse enumerata. Demonstrator autem non pendet ex alicuius concessione per respondentem gratis admittenda, sed ex rebus ipsis ac argumentandi forma. Insuper quemadmodum in perfecta inductione efficaciter

At vero neque diuisio nis via.

Literæ conclusio.

Quid diuisionis nomine intelligendū veniat. Primum.

Secundò.

Tertio.

ter colligente, petitioni principij locus est, ita & in secunda argumentatione, vel omnibus membris diuidentibus recensitis, accidit eius, quod in principio est, petitio. Et forsitan primi processus maior haud notior est conclusionem. Insuper quibusdam apparet, ostensionem, quae per diuisionem contingit, ideo inductioni similem dici, eò quod inducere videamur per singulas differentias, donec ultimam cõperiamus, quae aliis iuncta totum reddat proprium atq; recurrens cum eo cuius differentiae quærentur. Cæterum illius particulæ in litera ibi assignatæ, Non enim interrogare demonstrantem conclusionem oportet, &c. hæc est sententia, Is qui demonstrat, non interrogat eam conclusionem, quam demonstrare constituit, & si ipsam interrogaret, non idcirco apud eum vera esset, q̄ ab interrogato vera admitteretur. sed ideo penes illum vera foret, quoniam ex necessitate syllogismo colligeretur ex præmissis veris, etiamsi interrogatus cõclusioni interrogatæ neq; assensum præbeat, neq; dissensum. Cum itaque in diuisione syllogismo prius assignato, ex necessitate duntaxat sequatur, omnem hominẽ esse rationalem vel irrationalem, etiam si nulla cõcedatur esse principij petitio, non autem hominem esse rationalem, sed id ipsum aut planè gratisq; ab interrogato detur, aut solum sequatur ex cõcessione eius quod est hominẽ non esse irrationalem, ad quod cõfitendum nulla syllogistica argumentationis vi adactus est rogatus. palam est, syllogismo diuisione non posse monstrari, quod quid est de eo cuius est. Quæ sequuntur in litera satis sunt aperta. Porro obiectio atq; ipsius dilutio diligenter sunt annotandæ, veluti explicantes quendam inuestigandæ definitionis facilem modum. De qua etiam re posterius non nihil tradit Philosophus.

In quartum caput, ostendens quod quid est non monstrari definitione definitionis, neq; contrarij definitione, Scholia.

Sed fieri non potest, ut demonstretur, &c.

Prima litera cõclusio.

Secunda.

Huius capituli intelligentia aliquot potest explicari & comprehendere conclusionibus, quarum prima in litera exordio est hæc, Non potest quod quid est, seu definitio monstrari de aliquo per finitionis hanc vel alia æquipollentem definitionem, oratio propria seu conuertibilis, ex iis constans quæ in eo quod quid est prædicantur, hoc est, genere & differentia. Quæ duabus rationibus approbatur, in quarum priori subindicat, in eiuſmodi syllogismo principij petitioni locum esse. Nam in hac maiore, omnis oratio propria constans ex iis quæ in eo quod quid est prædicantur de aliquo, est definitio illius, assumitur definitio cum suo definito, iungunturq; simul definitio & suum definitum, quod erat probandum. Cæterum Themistius id ipsum refert ad minorem hanc, animal gressibile bipes, est oratio propria constans ex iis quæ in eo quod quid est de homine prædicantur, ex qua illi maiori iuncta colligitur, animal gressibile bipes esse hominis definitionem. Nunquid (inquit) forma hæc probanda Philosopho est? Sed deridicula videtur, & quidè amplius quam superiores, quia peccat idem quod illæ, sed apertius euidentiussq;. Fingit enim fortiter ac præsumit quod est probandum. Nam dicere complexum hoc animal bipes gressile, rerum esse quæ priuatim attingunt essentiam hominis, nihil aliud est, quam constituere eam esse definitionem hominis. Igitur in propositionibus his, conclusio non vi aut potentia, (Nam hoc rectum esset) sed actu posita collocataq; est, hæc ille. Cuius expositionem amplectitur Albertus. Superiorè verò post Linconiensis legitur D. Thomas. At secunda ratio ibi reddita, Præterea sicut syllogismi ratio, &c. insinuat & syllogismi & definitionis quasdam esse regulas, secundum quas constituendi sunt syllogismi & finitiones, iudicandumq; rectè an secus syllogisatū sit atq; definitū. In eadem quoque ratione per Totum intellige maiorẽ, & per Partem minorem propositionem, q̄ illa ex cõmuni ori, hæc aut ex strictiori constituatur subiecto. Secunda ibi collocata, At neq; ex suppositione ostendi potest, &c. est. Ex suppositione siue hypothetico syllogismo conditionali, nequit definitio de suo definito ostendi ex contrarij definitione, hoc modo, Contrariorū contrariæ sunt finitiones, igitur si definitio mali secundum Platonis placitū sit diuisibile, finitio boni erit indiuisibile atq; vnum, At illa mali est finitio, erit igitur boni definitio esse indiuisibile. Nam hic, quemadmodum in priori ratione litera dicitur, assumitur, vnam finitionem suo subiecto conuenire. Et proinde petitionem principij ille syllogismus inuoluta habet. Deinde ex æquo contra sequitur, Si boni definitio est indiuisibile, mali finitio erit diuisibile, &c. Contraria enim (inquit Themistius) ea quæ diuersa dicuntur, ut bonum, malum, celeritas, tarditas, tantundem euidentię ignorationisq; habet. Porro in secunda eiusdem conclusionis ratio ibi assignata, At nec diuisione nec definitionis syllogismo, &c. indicat Philosophus, eiuſmodi modum qui utilis foret ad monstrandum quod quid est, oportere eiusmodi esse, ut per ipsum contingat sciri, definitionem esse quid vnum, ipsiusq; partes aliquid vnum efficere. Nam definitionis partes quatenus tales, vnius rei essentiam integrat. Sed ad id dinoscendum, neq; idonea est ea via quæ

quæ per diuisionem procedit, neque ea quæ utitur definitionis contrarij syllogismo. Nam & diuisionis via accidit nonnunquam diuersa accipi accidentia, quæ re vera vnum non efficiunt, sicut & syllogismo illo hypothetico. Ut si ignis elementum sit calidissimum atque leuissimum, terra erit elementum frigidissimum ac grauissimum, &c. Sed de his hæc tenent. Tertia conclusio in litera assignata ibi, Sed cum hæc sint, &c. veluti omnium prius dictorū epilogus, est hæc, Quemadmodum quod quid est, nequit de eo cuius est monstrari iis modis qui supra recitati sunt, sic neq; inductione, neq; sensu, neq; digito, hoc est, digitali demonstratione, quæ subinde vtuntur vulgares, ad exterioris sensus indicium significandum, neq; alio quopiam modo. Huius cõclusionis prima ratio ibi ponitur, Cum hæc singularium sit, quorū non est demonstratio. Secunda autem ibi, Amplius necesse est) cuius sententia est hæc, Et si quid nomen significet contingat quem scire, non cognoscendo an res nomine eo designata sit. nequit tamen fieri, ut quid sit res sciatur, nisi simul cognoscatur rem esse, sed rem esse non potest monstrari, igitur neq; quid sit ipsa res. Hæc autem ratio intelligenda venit de eodem demonstrandi modo, nempe categorico. Nam superius monstrauimus ex Alberto ac aliis cõmentatoribus, monstrari rem esse syllogismo hypothetico, qui conditionalis nuncupatur. Item & sequens ratio aperte testatur, esse, posse de aliquo ostendi. Eadem quoq; limitatio facile ex ea parte literæ deprehenditur. Quia vnus modus sciendi, tantum vnus est scibilis. Aliud autem est scire hominem esse, & quid sit homo. Cæterum huius rationis occasione poterit diligentior lector ambigere, pari ratione non posse propter quid de aliquo demonstrari, si ipsum quod quid est, de eodem non contingat ostendere. Pari enim modo sese habere apparet propter quid est ad quod quid est, quo quid est, ad an est. At huic scrupulo facile satis erit factum; si in memoriam, id quod prius admonuimus, reuocauerit lector; nempe non omnes rationes Aristotelis hoc in tractatu allatas, efficaces esse, eò q̄ omnes ad veritatis inquisitionem, non autem omnimodam assertionem, sint destinatæ, quanquam non ignoremus & aliam valere adhiberi dilutionem, quam ex sequentibus absq; magno labore poterit lector deprehendere. Tertia ratio ibi collocata in litera, Præterea quoduis necessario, &c. Cuius sensum hunc reddimus (Variarum enim auctores circa ipsius expositionem) Quicquid simplex est, & ad demonstrationem attinet, sententia maiorum ostenditur esse, nisi sit substantia, hoc est, definitio, vel definitionis pars. At esse, siue ipsum ens, non est de essentia illius cui competit. Nam cum quicquid de substantia alicuius est, necesse est illius aut genus aut differentiam esse, Palam quoq; sit, ens non esse alicuius differentiam, oporteret ipsum eius quod est genus esse, cuius oppositum probatur tertio Metaphysices. Versabitur igitur demonstratio circa quod est solum, & non circa quid est. Id quod obseruant ipsæ particulares disciplinae. Nam Geometria quid significet triangulus supponit, dum dicit, triangulum figuram esse tribus lineis rectis comprehensam, id quod definitio quidem nominis est, antea quam ostensum fuerit triangulum esse. Deinde ostendit Geometra, triangulum esse, prima propositione primi Elementorū, explicans quandam lineam recte passionem, dum asserit, super datam rectam lineam triangulum æquilaterum collocari. Quo monstrato, ea definitio quæ prius duntaxat quid nominis erat, quid rei definitionis rationem suscipit. Neq; vsquam monstrat Geometra, eam definitionem suo competere definito. Porro quarta ratio in litera ibi assignata, At verò si definitione trianguli, &c. In Boetiana versione ad hunc legitur modum, Quid igitur monstrabit definiens, quid est triangulus? Sciens itaq; aliquis definitione quid est, si est non sciet, sed impossibile. Cuius quidem rationis hunc reddunt sensum, Quemadmodum se habet definitio nuda atq; simplex ad quod est, sic se habet demonstratio ad quid est. At per quid est seu definitionem simpliciter sumptam, non scitur quod est, igitur neq; ipsius quid est, est demonstratio. Qui quidem sensus, an consonus sit intentioni Aristotelis, nec ne, aliorū esto censura. Cæterum in litera ibi, Manifestum etiam erit, &c. Id quod in superiori ratione suppositū fuerit, nempe definitionem non ostendere esse, probat reddita circuli definitione, qua cognita, definiens nescire potest an circulus sit, an circulo conueniat, an Aemo monti, qui Graecis dicitur εἰς ἄλκιον, quem palam est non posse esse. Ultima conclusio ad pleniorẽ superiorum intelligentiam assequendam, subnectitur ibi, Si igitur definitionis assignans, &c. quæ est, Definitio non ostendit quid nomen significat. Cuius probatio est, Nam si in eo ipso consisteret definitionis natura, consequeretur in primis, accidentium esse definitiones, id quod p̄negat Aristoteles Metaphysices libro septimo. Item & non entium, ut tragelaphi seu hircocerui, qui ut sit fieri nequit. Insuper accideret, omnes orationes definitiones esse, ut Ilias, de qua Themistius, Cum (inquimus) dico Iliada, non ipsum nomen intelligo, sed subiectam nomini p̄esim. At tertium in litera illatū absurdum palam est ei,

Tertia litera cõclusio.

Oiectio.

Dissolutio.

Quarta cõclusio.

est ei, qui nouit perpenditq; nomina secundum placitum significare, Demonstrationes uero esse non ex iis, qui in hominum arbitratu sunt constituta. Cæterum ex his facile fuerit deprehendere, quidnam discriminis sit inter definitionem quid nominis, & quid rei, de qua quidem re alibi à nobis est dictum. Et proinde eam non instituimus fufius explicare.

Rurfus cõfiderādū est quid horum reat.

In tertij tractatus, ostendentis quidnam ueritatis habeant, quæ superiori tractatu dicta sunt, caput primum, docens unum quod quid est per aliud, quod quid est, posse demonstrari, scholia.

Quoniam superiori tractatu de eo quod quid est disputandi gratia potius quam decernendi sententia (uti habet Themistius) differuit Philosophus, in præfenti tractatu ostendit declaratq; quo pacto ea quæ prius allata sunt, ueritatem atq; falsitatem contineant. Atq; in primo eiusdem capite determinat id de quo potissimum prius est dubitatum, hac unica conclusione. Unum quod quid est per alterum quod quid est ualere monstrari, quæ intelligenda uenit, quemadmodum insinuat huius capitis ea particula postrema. Hic tamē modus non est demonstratio, &c. Verum conclusionis propositæ ac monstrandæ ob contractionē nimiam Aristotelicam sententiam non reddunt translationū nonnullæ, quarum ea est quæ in hunc habet modum, Cuius ratio quidem est, quia ipsius quod res est, aliqua est causa, & hæc si sit alia, & ipsius quod quid est causa, poterit per ipsum monstrari in prima figura. Nam sic habet Boetiana versio, quæ & si priori non repugnet, non nihil tamen commonstrat, quod in illa subtrahitur. Ratio autem (inquit ex Aristotele Boetius) huius est (eius uidelicet quod quid est monstrandi) quoniam est aliqua causa. Et hæc aut eadem aut alia est, Et si utique alia est, aut demonstrabilis est, aut indemonstrabilis. Si igitur est alia, & contingit demonstrari, necesse est mediam causam esse, & in figura prima monstrari. Est itaque Aristotelis sententia hæc, Eius quod est rem esse, aliqua est causa, quemadmodum dictum est in huius libri primo capite. Hæc aut causa aut eadem est ipsi quod quid est, aut ab eo discreta. Si eadem fuerit, non poterit proculdubio per eam quod quid est monstrari. Alioqui idem per se ipsum monstraretur, Sin uero alia fuerit, causa uidelicet efficiens aut finalis, hæc bifariam se habere poterit. Nam quædam est, quæ accommodata existit demonstrationi, & per quam constitui queat demonstratio. (Nam apud Philosophum ea causa non ideo pronunciat demonstrabilis, quod ualeat demonstrari, sed quod idonea sit uelut medium conficiendæ demonstrationi (At alia quoq; est, quæ non est accommodata ad demonstrationem construendam propter quid, qua de sola hic consideratur, quemadmodum citra magnum laborem poterit lector deprehendere ex iis, quæ à nobis, imò ipso Aristotele, in superiori libro tradita sunt de demonstrationibus propter quid est, & quia est. Poterit igitur quod quid est, per causam propriam, adæquatam, ac immediatam, efficientē uel finalem demonstrari de eo cuius est quod quid est.

Cæterum cum ex quolibet causarū genere depromatur finiendi modus, quemadmodum superius est à nobis explicatum, harum diuersarū definitionum ordo solet assignari ex Aristotele in secundo de Auscultatione Physica libro, quem eo in loco explicuimus, & hic ne fortassis lectoris memoria exciderit, repetimus quam breuissimè. Harum itaq; definitionū, ea quæ duntaxat materiam cõplectitur, ex iis demonstrari uel propter quid ualeat per omnes reliquas, hoc est, quæ continent causas, formalem, efficientem, & finalem. Insuper demonstrare licet definitionē ex formali causa desumptā, ex iis finitionibus quæ causas extrinsecas accipiunt. Deinde ea quæ efficientem accipit causam, per eam monstratur, quæ finalem complectitur. Est enim omnium Philosophorum testimonio, finalis omnium causarum præcipua atq; potissima. Cæterum in calce literæ subnectitur, quod huiusmodi demonstratio non est demonstratio quid est, de eo cuius est, in eo quod quid est, sed est syllogismus logicus, quemadmodum habet Boetiana versio, ob id quod simpliciter, quod quid est de eo cuius est monstratur, uel sine principij petitione, uti testatur D. Thomas. Porro quid super his quæ dicta sunt senserint neoterici, & ante hos Albertus Alpharabium adferens, seu commentum Arabicum, quod Alpharabio adscribunt, in præfentiarum non statuimus explicare.

Quo autem re quid est, &c.

Literæ confio. Nequit fieri, ut sciatur quid sit res, ignorato quod sit.

In eiusdem tractatus secundum caput, quod apertius exponit, id quod superiori capite traditum est, scholia.

Præfenti capite ostensus Aristoteles, quo pacto eliciatur, ac innotescat ex demonstratione quod quid est, in initio proponit, non posse uillo fieri modo, ut quid sit aliquid cognoscatur, non cognito quod idem sit, sumpta ratione ex quia est, & propter quid est, ad se mutuo comparatis. Illud autem accipies de eo quod quid rei est existit. Nam sciri potest, quid nominis alicuius: ignorato, an res significata sit, quemadmodum contingit quia est cognoscere nescientem propter quid est. At contra non euenit, nescientem quia est scire forma-

formaliter propter quid, hoc est, causam in quantum causa est, atq; ad effectum applicatur. Et enim superius testatus est Aristoteles, geometram scire; propter quid secundum materiam vulnera circularia tardius curantur, & eundem ignorare an ita sit. At de propter quid hoc præfio accepto, in præfentiatu non loquitur Philosophus. Verum quoniam aliquando contingit sciri quia est, & ignorari propter quid, & nonnunquam simul utrumque cognosci, quod Menippo contingeret, si supra Lunam eclipsem patientem existeret, & quiddam simile accidit ipsis si est, & quid est, ideo in litera ibi, Ipsum aut si est interdum cognoscimus, &c. monstrat si est per duplex medium posse cognosci ac sciri, nempe accidentale & essenziale, ut habet literæ marginalis annotatiuncula. Sciens si est per essenziale medium, ut sciens tonitruum esse, & eclipsem existere, quia nubium sonus quidam est, & priuatio solaris luminis in Luna esse, simul utrumque, & quid est, & si est cognoscit. (Non sunt aut hæc definitiones completæ ac omnibus numeris absolutæ, sed ut eiusmodi supponantur.) Quod si quis id ipsum cognoscat per medium accidentale, is si est sciet, ignorato quid est. Hoc autem bifariam intelligi ualeat. Priori modo, dum in eo medio quod secundum accidens est, & extraneum sistimus, non progredientes ad ipsum si est secundum se acceptum, quem sensum complectitur Caietanus. Altero modo dum ex huiusmodi extranei existentia deuenimus expresse in cognitionē eius quod res sit, ut cognoscens duntaxat, Lunam plenam umbram facere non posse, nullo corpore medio existente; priori modo cognoscit eclipsem esse. Qui uero ob id simul expresse cognoscit eclipsem esse, secundo modo per accidens cognoscit eclipsem esse. Atq; de hinc posteriori modo, salua Caietani reuerentia, intelligenda ueniunt quæ ab Aristotele hoc in loco traduntur. Proponit enim secundum omnium sententiam, utriusque mediij exemplum, in secundo ostendens eclipsem esse, quod Luna nequeat plenam umbram facere nullo corpore medio existente, non solum proponendo hunc effectum esse. Neque huic rei quicquam obstitit, quod pro se ex litera adducit Caietanus, nempe illud, Neque enim sic, quia est, uere scimus. Id enim ueritatem habet, quia nesciamus rem esse eo modo, quo perfectius sciri potest esse, nempe per quod quid est, & causam, ubi prius ad illius probationē duntaxat afferebatur effectus. Hunc quoque duplicem sciendi modum (nisi sollamur) subindicat ea literæ pars, Quando aut habemus, quia est, facilius quid est cognoscere, &c. Porro literæ exempla, si ad quia est, & propter quid referantur, ad hos reuocanda erunt syllogismos demonstratiuos. Omne corpus à Sole lumen recipiens, inter quod & Solem terra interiaceret, deficit, At Luna corpus est à Sole lumen recipiens, inter quod & Solem terra intercipitur, deficit igitur Luna. Omne corpus à Sole illuminatum in plenilunio umbram non porrigens, nullo corpore existente medio, deficit, sed Luna corpus est à Sole illustratum, in plenilunio non porrigens umbram nullo corpore, &c. igitur Luna deficit. Quod si eadem si est & quid est tribuere uelimus, in hunc modum reducuntur ad hypotheticos syllogismos. Si terræ interpositio inter Solem & Lunam est, eclipsis Lunæ est, sed terræ interiectus inter Solem & Lunam est, igitur Lunaris eclipsis est. Si umbræ non proiectio plenilunij tempore opposito opaco corpore est, eclipsis est, At illa est, est igitur & hæc.

Cæterum particula illa, Nullo corpore existente medio) accipienda est de corpore medio inter nos qui umbram facimus & ipsam Lunam. Nam si densæ intersint nubes suspensæ, à Luna uel illuminata nulla fiet per nos umbræ proiectio. At Boetiana versio, à qua non dissentit Argypopiliana, sic habet. Nullo nostrum in medio existente manifesto, id quod ita explicat Iacobus Faber, cum nullius nostrum in medio existentis umbra fiat manifesta. Sed eam Boetij uersionē facillimum est deflectere ad alterum sensum, quem sequuntur Lincontienfis, eoque posteriores, & nostra sententia rectius quam Faber dicentes, & extraneam quandam ob-

Caietanus.

Iacobus Faber.

Anaxagoras. Empedocles

dæ

de exhalationis & sicce comprehensæ in frigida nube, quemadmodum in Meteororum libro secundo docetur. Atq; hic medium maioris extremitatis causa est atq; definitio. Cæterum quoniam fortassis quispiam rogaturus esset, num in definitione maioris extremi seu propriæ passionis causam designante consistendum sit & continenter subiunxit Philosophus, Si aut illius hoc est, eius quod quid est, quod prius medium erat, interpositionem videlicet terræ inter Solem & Lunam, aliorum quoque similium rursus aliud sic medium, ex reliquis erit rationibus, id est, ex subiecti definitionibus. Nam secundum D. Thomæ doctrinam, cum passionis finitionem necesse sit subiectum ingredi, pari ratione oportet & subiecti finitionem eiusdem passionis definitionem posse ingredi, & illam causam esse definitionis passionis, quemadmodum passionis causa est subiectum. Ut ideo terra intericitur inter Solem & Lunam, &c. q; Luna corpus sit cœleste aptum natum sic moveri. Et proinde his aperte indicat Philosophus, vnam definitionem per alteram monstrari syllogismo, non tamen in eo quod quid est, quemadmodum superiori dicebatur capite. Verum occasione eorum, quæ hac in litera ab Aristotele tradita sunt, originem accepit illa communis vulgataq; ambiguitas. Vtra definitio, an subiecti, an passionis, aptissimum sit medium potissimæ demonstrationis? Super cuius dilutione quatuor sunt probatorum autorum sententiæ, quas impræsentiarum non constituimus recensere. Nobis sat fuerit id indicasse. Postremo, in huius literæ calce, corollarij ab Aristotele illati sensum ad hunc modum explicat Themistius quâmbrevillimè. Ex iis (inquit) quæ dicta sunt patet, quamvis definitio & id quid rei esse est, demonstratione addisci non possit, tamen fieri, vt in iis quæ per suas causas monstrantur, per demonstrationem definitio eorum innoteat.

Thomas.

Themistius

Sunt aut quædam, quorû alia causa est.

Duplex de finitio, quæ admodum & duplex definitio. Prius. Posterior.

In tertium eiusdem tractatus caput, quod de variis definitionum modis pertractat, annotatio. In huius literæ exordio, ne quis toto (vt aiunt) cœlo erreret, ex superioribus existimans omnimodam definitionem copotere posse, ex alia monstrari, proponit Philosophus duplicem definitionem, Vnam immediatam seu indemonstrabilem, & alteram mediatam, quæ demonstrari queat, secundum duplex definitio, quod in omni disciplinarum genere reperire contingit. Vnum est, cuius non est causa alia à suo quod quid est, hoc est, ipsi extranea, aut simpliciter, aut in ea disciplina, in qua finiendum est, Cuiusmodi sunt scientiarum subiecta, atq; horum principia, quibus suæ respondent primæ causæ in vnoquoque causarum genere, si illa diuersa causarum admittat genera. Alterum definibile est passio, Cuius extranea causa est, aut subiectum ipsius, aut aliud quippiam. Palam enim est, subiectum esse extra essentiam suæ propriæ passionis: Hæc igitur finitiones, cum causam priorem habeant, & proinde per eam monstrari queant, dicendæ erunt mediatæ. Verbi gratia, Luminis solaris priuatio in Luna, monstratur ex hac definitione causam complectente, interiectus terræ inter Solem & Lunam, &c. Et hæc rursus (quemadmodum superius dictum est) ex eo q; Luna corpus est cœleste natum sic aut sic moveri, hoc est, ex subiecti finitione, At Lunam esse, si ipsa fuerit alicuius disciplinæ subiectum, neq; illo modo demonstratur, neq; de ipsa monstrari potest ipsius definitio, sed vt habet litera, & esse, & quid sit supponitur. Cæterum quoniam Themistius nostro iudicio hanc literæ partem perpulchrè explicat, nõ grauabimur ipsius verba nostris interserere. Illud (inquit) sanè necessarium est recipere, hoc quod modo diximus non esse passim definitionibus omnibus verum, sed tantum iis quæ insunt in alio, vt defectus, vt tonitrus. Sola enim hæc in demonstratione vocantur, eò q; medium in iis eadem ratio obseruari non potest, quia causam superiorem non habent, per quam monstrantur cuiusmodi sunt sua scientiis singulis subiecta, quæ tamen vt sint, tum quid sint, certum & constitutum esse necesse est, Nec alio modo cognoscibilia euadunt, quàm aut inductione, aut fide aliqua, aut periculo. Demonstratione non euadunt, quum ipsa sint principia demonstrandi, quod quidem omnes scientiæ custodiunt. Subnequit quoq; & quædam alia, ad eam quam explicuimus Aristotelis sententiam plurimum conferentia. Ex iis igitur palam est, subiecti definitionem idoneam esse ad demonstrandum passionem eiusq; definitionem subiecto copotere, (Est enim illa huius quodammodo causa) non aut subiecti finitionem posse monstrari suo inesse subiecto, in eodem genere causæ. Hactenus de priori literæ particula.

Definitio genera.

Definitio quid nois. Themistius

Postquam ibi, Cum autem definitio aliqua dicatur esse oratio, &c. aggreditur Philosophus definitionum genera, occasione eorum quæ in superioris tractatus quarti capitis calce tradita erant, simul explicans quomodo sese habeant illa ad demonstrationem. In primis itaq; indicat, quandam esse quid nominis finitionem, quæ nihil aliud est, quàm oratio explicans quid per nomen designatur, seu quæ nominis est interpretatrix. Nam posterior literæ particula prioris est expolitua, & ipsi eadem, quemadmodum insinuat Themistius, Definitio (inquit) multi-

multifaria est. Alia exponit quid significat nomen, quæ ne definitio quidem appellari digna, sed interpretamentum potius quoddam vocis quæ efferatur, &c. De hoc finitionis genere alibi fufius egimus. Altera est definitio indicans quid est esse rei. Pro cuius pleniori cognitione præmittit Philosophus, bifariam orationem existere vnam. Nam quædam est vna per conjunctionem, hoc est, eò q; vni tribuuntur multa, licet ipsa non efficiant per se vnum, vt animal rationale, disciplinæ capax, acrisibile. Hoc modo Ilias seu Troiana Homeri historia (teste Egidio Romano) vna dicitur, quod in ipsa potissimum Hectoris persona describatur per nonnulla accidentia, quemadmodum & apud Virgilium Enæas ab Ilioneo, dicente,

Definitio quid rei. Dupliciter oratio vna existit. Primò. Egidius.

Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter, Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.

Et proinde per hanc orationem vnam rectè accipiemus eam rei finitionem, quæ diuersa variatq; aut accidentia aut propria complectitur, non per se quid vnum constituentia. Item & eam quæ accidentale medium continet, & quam in secundo loco hic constituit Themistius, Alia (inquit) definitio rem quidem commonstrat esse, sed quam ob rem sit, non commonstrat, quouismodi ea est, Lunam deficere, Lunam non collucere pleniluniis, &c. Alia est oratio vna, quod ipsius partes plura significant, ex quibus vnum per se conflatur, vt animal rationale. Atq; hæc, virtute quadam dicitur monstrare ac explicare vnum de vno, non secundum accidens. Nam animal rationale, hominis essentiam quiditatemque indicat, quorum vtrumque simpliciter & per se vnum existit. Eiusmodi autem oportet esse definitionem quid rei propriè dictam, & in definitionum ordine tertium locum obtinet, prætermittit quid nominis definitione. Atq; id est, quod ab Aristotele in litera dicitur, Vno igitur modo definitio dicitur oratio, quod quid est indicans. Porro in tertium locum succedit propter quid definitio, quam neotericis partiuntur in propter quid tantum, vt sunt interiectus terræ inter Solem & Lunam, &c. extinctio ignis in nube secundum opinionem antiquorum, comparatione eclipsos Lunarum & tonitrus, atque in eam quæ simul est, & propter quid existit, vt illorum respectu, priuatio luminis Solaris in Luna ob terræ obiectum inter Solem, & cæter. Sonitus in nube propter ignis extinctionem in ipsa factam. De hac quoque intelligunt illam literæ partem, Posterior verò est quasi demonstratio quædam ipsius quod quid est, casu & positione ab ea differens, ideo quod confusè ea contineat, quæ distinctius in ipsa demonstratione accipiuntur. Verum eadem literæ portio veritatem continet, si loquamur de ea finitione, quæ propter quid duntaxat explicat. Nam virtute quodammodo comprehendit eam, quæ quid est indicat, & eius est causa, quam obrem ipsa ad suum definitum collata, erit definitio, & in syllogismo demonstratio sumpta erit demonstratio seu medium demonstratiuum, quod potissima est demonstrationis pars. Cæterum cum in litera dicitur, Priorem, quod quid est non monstrare) id accipiendum est de eo quod quid est passionis, collatione facta ad aliud quod quid est, seu aliam definitionem. Nam per quod quid est, vel ipsius passionis, monstratur si est passio, quemadmodum superius ex Aristotele est monstratum, imò eodem medio commonstratur eadem passio suo competere subiecto, vt Lunam deficere, quod Solari lumine priuetur, & in nube esse tonitruum, quod in ipsa sit sonitus, &c. Verum hæc subtrahit Philosophus, eò quod impræsentiarum pertractet de quod quid est monstrando. Postremo in litera ibi, Est igitur definitio vna quædam oratio, &c. quodammodo epilogo quodam colligit ea quæ superius dicta sunt, triplicem definitionem enumerans. At translatio in hunc modum habens in huius portiunculæ exordio. (Est igitur definitio vna, quædam oratio eius quod quid est & demonstrabilis) corrupta est. Ei si demonstrabilis loco constitueris indemonstrabile, redditur quidem Aristotelis sententia, sed ex quibusdam præmissis pendens. Sic enim habet Boetiana versio, Amplius est terminus tonitruisonus in nubibus. hæc autem est quæ est ipsius quid est, demonstrationis conclusio. Quæ autem est immediatorum definitio, positio est ipsius quid est, & indemonstrabilis. Est ergo definitio vna quædam oratio eius quod quid est indemonstrabilis. Vna verò syllogismus ipsius quid est, casu differens à demonstratione, &c. Ex quibus colligere licet, triplicem esse definitionem. Vnam, quæ quod quid est indicat, & suo definito immediate conuenit, hoc est, cuius non est alia causa, cuiusmodi est subiecti ipsius disciplinæ finitio, quemadmodum palam est ex huius capitis exordio à nobis prius declarato. Alia est definitio propter quid ipsius passionis de suo subiecto monstranda, per quam demonstratur quod quid est ipsius passionis, quæ casu atq; positione discrepat à demonstratione. Tertia est, passionis quod quid est finitio, quæ demonstrationis est conclusio, hoc est, per superiores suo definito com-

Themistius Secundò.

Definitio propter quid.

Triplicis definitio.

Prima.

Secunda.

Tertia.

petere monstratur. Cum igitur in superioribus exemplis fuerit vsus Aristoteles duntaxat ipsius passionis definitionibus quid est, & propter quid est, his adiunxit ipsius subiecti finitionem quam superius testatus est esse indemonstrabilem. Quod si roges, an hæc subiecti finitio comparatione earum quæ de passione redduntur, sit propter quid? Tibi ex his quæ hoc & superiori capite dicta sunt, secundum D. Thomæ sententiam responsum sit, sic rem se habere.

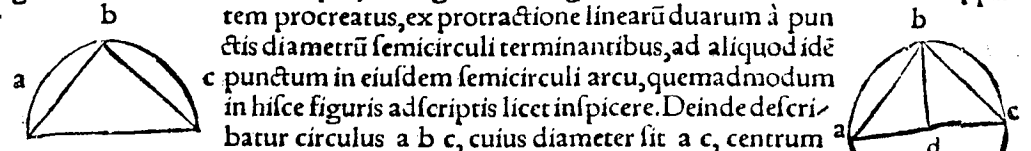
Quoni- am aut tū arbi- tramur scire.

Omnibus causis vtitur demonstrator.

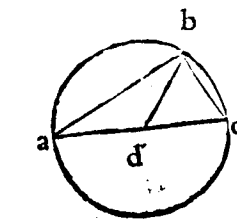
Exēpli Mathematici in litera positi declaratio.

In quarti tractatus primum caput, ostendens quomodo per diuersa causarum genera fiat demonstratio, Scholia.

IN superioribus monstrauit Philosophus, quo modo quod quid est ad demonstrationē se habeat, nunc aut ostensurus quo pacto ad eandē possit pertinere propter quid, In hoc quarti tractatus primo capite, aperit & declarat, demonstrationē omnibus causis vtri, tanquam demonstratiuis mediis. Quia autē hoc caput paucis exceptis cognitu est facilē, breuis nostra erit annotatio. Primum textus exemplum ex materiali causa non sensibili quidem atq; motui coniuncta, à qua abstrahit mathematicus, sed intelligibili procedens, est huiusmodi, Omnis angulus cōstans ex duabus duorum angulorū rectorum medietatibus, est rector, Sed angulus in semicirculo descriptus, angulus est ex duabus medietatibus duorū angulorū rectorum cōstans, est igitur angulus in semicirculo descriptus rector. Maior supponitur nota. Pro minoris aut cognitione percipienda, quæ subiiciemus sunt animaduertēda. Imprimis per angulum in semicirculo descriptū, intelligēdus est angulus circa arcum seu circumferentię partem procreatus, ex protractione linearū duarum à punctis diametrū semicirculi terminantibus, ad aliquod idē c punctum in eiusdem semicirculi arcu, quemadmodum in hisce figuris adscriptis licet inspicere. Deinde describatur circulus a b c, cuius diameter sit a c, centrum

autem d. Post hæc supra d centrum perpendicularis erigatur linea ad punctum b, in circumferentia designatum, atque ab a & c punctis, protrahantur lineæ a b, & c b. Angulus in semicirculo descriptus est a b c, quemadmodum in figura priori erat designatum, qui quidem angulus hoc modo monstratur constare ex duorum angulorum rectorum medietatibus. Anguli a, & a b d sibi mutuū sunt æquales, secundum illam quintam propositionem primi Euclidis. Omnis trianguli duorum laterum æqualium angulos, qui supra basim sunt, æquales esse est necesse, lineæ autē d a & d b æquales sunt, cum ab eodem centro ad eiusdem circuli circumferentiam sint ductæ. Angulus verò a d b rector est, eò quòd proueniat ex incidentia lineæ perpendicularis b d, supra lineam a c. Cum igitur triangulus omnis tres duntaxat duobus rectoribus æquales angulos contineat, sitq; vt mox diximus, angulus a d b rector, necesse erit reliquos duos angulos ad basim a b constitutos d a b, a b d valere vnum rectorum. Et quia sibi sunt æquales, necessum erit vtrumq; eorum esse anguli rectoris medietatē. Simili quoq; modo monstrabuntur anguli c, & c b d vnum valere rectorum angulum, & vnus rector vtrumque esse medietatem. Erunt igitur quatuor anguli a, a b d, c, c b d, quorū quilibet medietas est anguli rectoris. Cum igitur angulus in semicirculo descriptus a b c, constet ex angulis a b d, & c b d, quæ sunt medietates duorum rectorum angulorum, monstratum erit angulum in semicirculo descriptum constare ex duorum angulorum rectorum aut æquivalentium duabus medietatibus. Porro hac ratione non vniuersaliter ostenditur omnis angulus in semicirculo descriptus esse rector, quemadmodum probè asserit Egidius, sed hanc à Philosophi commentatoribus adferri opinamur, quòd logico satis sit, neque vniuersaliter dixerit Philosophus, omnem angulum in semicirculo descriptum esse medietatē duorum rectorum angulorum. Qui autem desiderat id ipsum vniuersaliter ostendere, hoc facile efficiet demonstratione quam adhibet Campanus trigesima propositione tertij libri elementorum Euclidis, quæ est huiusmodi. Sit circulus a b c, cuius centrum d, & diameter a d c, semicirculus a b c, in cuius semicirculi circumferentia fiat angulus a b c, ductis lineis a b, & b c. Dico illum angulum esse rectorum. Protrahatur ab ipso angulo in centrum linea b d, eritque per quintam primi angulus a b d æqualis angulo a. Et angulus d b c æqualis angulo c. Et quia angulus c d b est æqualis duobus angulis d b a & a per 32. primi, ipse erit duplus ad angulum d b a. Eadem ratione angulus a d b, duplus erit ad angulum d b c. Ergo duo anguli c d b, & a d b dupli sunt ad totalem angulum a b c, sed ipsi sunt æquales duobus rectoribus per 13. primi. Erit igitur angulus a b c,

æqualis angulo a. Et angulus d b c æqualis angulo c. Et quia angulus c d b est æqualis duobus angulis d b a & a per 32. primi, ipse erit duplus ad angulum d b a. Eadem ratione angulus a d b, duplus erit ad angulum d b c. Ergo duo anguli c d b, & a d b dupli sunt ad totalem angulum a b c, sed ipsi sunt æquales duobus rectoribus per 13. primi. Erit igitur angulus a b c,

a b c totalis medietas duorum rectorum, quare rector, quod erat propositum. Hæc ex Campano allata sunt, vt lectorum curiosorum desiderio vtruncq; responderemus. Hoc ipsum exemplum arbitrantur nonnulli ad secundum causæ genus per quandam reductionem pertinere, quod an sic se habeat, an secus, non decreuimus nunc discutere. Mouentur illi ex textu, sic apud Boetium legente, hoc aut idem est ei, quod quid erat esse cum hoc significaret oratione, &c. loco cuius legit Argyrophilus, Quiditas autem est idem quod hoc, & eò sanè, qd hoc significat ipsa ratio. Verum si dictio Hoc, referatur non ad medietatem duorum angulorum rectorum, quod superioris exempli medium erat, sed ad formam seu causam formalem, corruit illorum ratiocinatio. Cæterum quod quid est, seu essentialis definitio dicitur eadem esse ipsi formæ, quia talis reducitur ad genus causæ formalis, vt dicitur secūdo Physicorum, aut quia complectitur differentiam essentialē, quæ quodammodo est essentialis forma ipsius definiti. Porro in priori causæ efficientis exemplo, sanatiuum dicitur non id solū quod sanitatem efficit, sed & illud quod seruat eam. Huiusmodi autem causarum exempla à Themistio hæc redduntur, Animalium corpora ex contrariis constant, ergo consumuntur, Deus est mundi opifex, ergo mundus vsfenda est pulchritudine. Habēdi sunt liberi, ergo ducenda est vxor, vt aiebat Socrates. Deus bonus est, ergo fabricatus est mundus, quæ quidem exempla ideo adiecit, vt indicarem, autores nonnunquam omissa forma syllogistica, materiam duntaxat demonstrationis conficiendæ breuibus proponere. Ceterum differentia in fine textus assignata, hunc habet sensum. In demonstrationibus procedentibus ex causis efficientibus atq; finalibus, ordo generationis diuersus est, & quodammodo oppositus. Etenim in iis, in quibus elucet causa efficiens, necesse est medium demonstratiuum prius fieri quàm tertium, Nam illud causa est efficiens, hoc autem talis causæ effectus. Causa autem efficiens semper natura & subinde tempore, prior est suo effectū. Contrā in iis quæ constant ex causa finali, oportet primum fieri tertium seu minorem extremitatem, & deinde finem, qui pro medio sumitur. Corrupta autem est ea lectio, quæ sic habet, In illis autem vltimum quod est id, gratia cuius cætera fiunt, quemadmodum patet ex Boetiana interpretatione, in qua sic legitur, Ibi enim medium oportet prius fieri, hic autem ipsum c extremum, vltimum autem gratia cuius, idem apertius monstrat hæc Argyropiliana, In illis enim primò medium fiat oportet. In his autem c ipsum tertium primò. Deinde id vltimum, gratia cuius cætera fiunt. Ex textu autem hoc colligere licet, vnam causam per alteram posse demonstrari, & contrā, quum sunt sibi inuicem causæ. Iacobus Stapulensis hanc, quam diximus differentiam, ad alias etiam refert duas causas, materialem & formalem, sed contradicente Themistio, Tractatio, inquit, & constitutio medij atq; causæ, non eodem modo in omnibus se habet, sed aliud priore ordine quàm effectus est, vt mouens. Aliud posteriore, vt finis, & ea quorum gratia res quæq; & efficiuntur, & sunt. Aliud simul, vt definitio, & quod rei esse est.

Differentia inter demonstrationes ex causa efficiente & finali procedentes.

Faber. Themistius

Fieri autē pōr, vt idem sit tum ex fine,

Idē per diuersas monstratur causas, quod ex exemplis monstratur, primò in tēpore præsentī, & in iis causis, quæ simul tēpore cū suis effectibus sant.

In secundum caput eiusdem tractatus, explicans luculenter quæ superiori capite tradita sunt, Scholia.

IN huius literæ exordio commonstrat Philosophus, idem valere, monstrari per varias causas, nempe materialem & finalem, sub quibus, velut extremis, accipiendæ veniunt causæ formalis & efficiens. Nam eum effectum, cuius sunt cuncta causarum genera, per quamlibet causam contingit monstrari. Quod diximus ostendit in primis Philosophus in iis quæ sunt, his subiunctis exemplis, Omne corpus foraminulentum, & amplos habens meatus, est luminiperuium, seu luminis admittit egressionem, At eiusmodi est laternæ cornu, (Nomine enim laternæ, per synedochen, cornu est accipiendum) ergo cornu laternæ est luminiperuium, & luminis egressionem siue diffusionem permittit. Quicquid efficit, ne pedes aliāve membra offendamus, est luminiperuium, ac talis est lucerna, iuxta illud Poetæ,

Dux laternæ viæ clausis feror aurea flammis, Et tuta est gremio parua lucerna meo.

Per laternam ergo fit luminis egressio. In priori syllogismo loquitur Philosophus secundum eorum opinionē, qui existimabant lumen quendam paruulorū minorumq; corpusculorū à lucido corpore defluxum, quæ quidem corpuscula subingrederentur, ac diffunderentur per aliorum corporum maiores meatus & poros, de qua quidem re est Physici cōsideratio. Post hæc secūdo idem declarat in iis quæ fiunt, qualis est tonitrus dum fit. Quòd si quis, quemadmodum admonet ipsa litera, alia exempla, quæ naturalia sunt, expetat, hæc reddi valent ex Themistio, Corpus cœleste conuertitur in orbem necessario, quia nec graue est nec

Hh ij leue,

leue, & gratia aliquo ius, vt quàm proximè possit, imitatione accedat ad Deum. Dentes primores acuti sunt, tum quod ex osse gignantur tenuiore, tum gratia finis, vt cibo secando dirimendoque habiles sint, Contrà maxillares lati, & q̄ ex pinguiore materia existant, & vt in attritum, molendo & subigēdo sufficiant. Post hæc in litera ibi, Atq; altera, natura ob finem facit, &c. ad pleniorē prius dictorum habendam cognitionē, duplicem explicat esse necessitatē. Vnam ex fine desumptam, Alteram verò ex aliis accipiendam. Necessitatem ex formali causa prouenientem, reuocat Themistius ad finis necessitatem. Dehinc (inquit) duplex cuiusque natura est, Vna, quæ ad formam refertur, & hæc cum fine ipso eadem est, Forma oculi est videre, idem est finis, ad quem iuncti sunt animalibus oculi. Aurium audire, idem est finis, ad quem datæ sunt aures. Cæterum in litera mox sequente, ex materia sumptam necessitatem appellat Philosophus eam, quæ secundum naturam & appetitum est, id est, naturalem inclinationem, secundum quam ob grauitatem lapidis cæteraque grauiora deorsum mouentur, & contrà, leuia sursum. At violenta necessitas accipitur collatione facta ad efficientem causam, non quilibet, sed eam duntaxat, quæ in passum effectum eum procreat, qui cum suscipientis natura pugnet, qua quidem necessitate lapis à proiciente sursum mouetur, & ab igne aqua calefcit, & aeris media regio frigescit. His itaque ostendit utcumque Philosophus, in eisdem à natura profectis effectis, necessitatē accipi ex vtraque causa, & materiali, & ea quæ finis rationem habet. At post hæc in litera ibi, Eorum autem quæ fiunt ab intellectu, quædam nunquam à casu sunt, vt domus vel statua, &c. nonnulla in medium adducit, in quibus solum accipitur necessitas, finis comparatione. Cuiusmodi ea sunt artificialia, quæ solum per artem queunt effici, non autē à natura, neque à casu, neque à fortuna, vt sunt domus, statua, & id genus alia, Ea autem quæ indiscriminatim, & per artem, & per naturam procreari contingit, & à casu & à fortuna prouenire valent, vt sanitas, & per artem, & per naturam effici potest. Si quis enim morsus est à vipera, & sitis impatiens acetum quod secum portat bibit, non sanandi spe, per naturam sanatur, & seipsum fortuito sanat, præterque suam intentionem. Item si quis artis ædificatoris peritus, cognouerit domum in qua existit, mox ruituram, è qua ilico egrediatur, per se saluus fiet. Quod si quis illius rei ignarus, persequendi inimici gratia egressus fuerit, eiusmodi salus temerè facta est. Subnectit autem Philosophus, casui & fortunæ maximè locum esse in iis contingentibus, quæ queunt ob diuersos fieri fines, & tum eorum generationē manare non à casu vel fortuna, sed à natura vel arte, cum in aliquem præstitutum finem destinantur. Quod si quippiam aliud præter agentis intentionem acciderit, id à casu vel à fortuna asseritur proficisci. Nam quicquid à casu vel fortuna sit, pendet ex alio, quod ab arte vel natura propter finem efficitur. Ex quibus statim colligit, omnia quæ fiunt gratia alicuius, siue ob ipsius finis bonitatem aut veram aut apparentē, prouenire à natura vel arte, Nihil quoque à fortuna fieri, quod in aliquem destinatur finem. Post hæc in litera ibi, Idem modus demonstrandi, &c. monstrat Philosophus, eodem demonstrandi modo vtendum esse in aliis temporibus, præterito videlicet & futuro, si modò causa & effectus sibi mutuò respondeant in tempore. Duorum exemplorum ipsius literæ, prius ad hypotheticam pertinet demonstrationē, posterius verò ad categoricam, id quod vel manifestissimè est ex aliis translationibus. An autem cristallus, seu glacies & aquæ cōgelatio duntaxat proueniat ex omnimoda caloris absentia, in libris Meteororum est diligentius discutiendum. Porro in litera ibi, Cum autem causa & effectus non simul sunt, &c. Ostendit Aristoteles, quomodo constituenda sit demonstratio in causis & effectibus, quæ non sunt simul tempore, cuius hæc est sententia. Non est ducenda affirmatiua demonstratio hypothetica (hæc enim huic loco seruit) à priori ad posterius, sed à posteriori ad prius, id est, ad esse fuisse vel fore prioris, non cōsequitur esse fuisse vel fore posterioris. (Neque enim sequitur, si fundamentum est, fuit, vel erit, domum esse, fuisse, vel fore.) Et ex fieri posterioris colligitur fieri prioris (vt si domus fiat, necessum est fieri aut factum esse parietē) Ex fore quoque posterioris monstratur fore prioris, vt si domus erit, erunt fundamentū tectum & parietes. Cæterum dum in litera dicitur, Non enim oportet, si prius factum est, posterius factum esse, & in futuro similiter, hæc particula (& in futuro similiter) duplicem admittit interpretationem. Prior est, non oportet si prius factum est, etiam posterius factum fore. Altera, non oportet si prius factum erit, posterius factum fore. Et huic expositioni magis consentiunt, quæ posterius dicuntur, & illa probatio continuo sequens, Siue enim determinatum siue indeterminatum tempus fuerit, &c. Cuius sensus est, Siue sumatur determinatum tempus, vt hic dies futurus, siue indeterminatum, vt aliquis dies futurus, nunquam verè dicitur, si paries factus est, illo die, vel aliquo qui erat futurus, domus facta est, Nam in medio tempore, non verum est.

Duplex necessitas, vna ob finem, altera ob materiam.

Necessitas secundum naturam & appetitum quæ sit.

Quæ violenta.

Secundo in aliis temporibus.

est dicere, domum esse factam, in quo quidem magis videretur verum esse domū esse factam. Id enim quod alterū simpliciter consequitur potius ad ipsum sequi natum est proximiori tempore, quàm distantiori. Porro ipsius literæ statim sequētis ea portio, Nam oportet medium simul ortum habere, &c. hunc habet sensum, Oportet medium simul habere ortū cum eo, cuius est medium, vt ex illius facto esse, mōstretur factum esse huius, &c. quod quidem non est in exemplo proposito. Non enim simul ortum accipiunt paries & domus, neque parietē factum esse, & domum fore, cum illud sine hoc valeat esse. Verum hæc particula in versione Boetiana sic redditur. Medium enim simul genitū oportet esse, factorū factum, futurorū futurū, cum iis que fiunt fieri, cum iis quæ sunt esse, sed futurum esse & esse, non contingēt simul esse genitum. Quæ quidem lectio alia clarior est ac apertior, Nam si esse, non simul actu sit cum fore, efficaciori ratione factum esse cum fore non simul genitū erit. Cæterum in allatæ in litera dubitationis dilutione, per factum esse accipiendum venit quoddam indiuisibile, adinuicē cōtinuans partes eius motus, qui dicitur factio seu generatio, siue substantialis fuerit, siue accidentaria. Atque talia facta esse in eodem motu infinita sunt, quemadmodum & ipsa fieri, id est, ipsius factionis partes ad inuicem cōnexæ continuatæque, si secundum proportionē certam accipiuntur, de qua quidem re agitur in sexto libro de Auscultatione naturali. At post factum esse cōtinuò sequitur fieri, quod factum esse idem, prioris fieri finis est & posterioris initiū. Rogabit fortassis quispiam, cur ab Aristotele hic introducta sit hæc quæstio. Omissis iis, quæ ex Boetiana aliisque translationibus colligi possent, (quæ & si aliter & aliter habeant, non tamen sensu multū dissident) respōdebimus, idcirco hanc allatā esse ab Aristotele dubitariunculam, vt indicaret, cum demonstrare cōstituissemus, nobis non esse vtendum prædicto argumentandi modo in iis factis esse, quæ eiusdem sunt factionis continuæ, licet & ea ratiocinandi forma, in his ipsis sit efficax, id quod exemplo declaratu haud est difficile. Nam si quid è non albo, nigro scilicet, cōtinua dealbatione factum sit candidissimū, & vt consueuerūt dicere naturales, album 8. graduum, consequetur ipsū factum esse album 7. graduum, & 6. & 5. & 4. atque sic deinceps. Et idem in aliis accidit mutationibus. Verum enim uero quod in illis eo monstrandi modo non sit vtendum causa est, quod prius factum esse in cōtinua mutatione, non vera sit causa posterioris facti esse, quemadmodum nec prior pars factionis, posterioris est causa. Atque hoc ipsum nostro iudicio insinuat Philosophus, dum postea subiicit, inter ea igitur quæ cōsequenter fiunt, ab effectu posterius facti, &c. Perinde atque si diceret Philosophus, hoc loco nō est ducenda ratiocinatio, seu demonstratio à posteriori facto esse aut imperfecto, aut perfecto, ad imperfectum factum esse prius, sed à perfecto cōpletoreque facto esse posteriori, quod est ipsius effectus, ad completū factum esse prius, quod est causa. Atque id faciendum est eo ordine, secundū quem tandem deriuatur ad causam efficientē mediam, quæ immediatè proxima est primæ causæ efficienti, quemadmodum monstrat literæ exemplum. Porro pro apertiori dictorum intelligentia breuibus annorandum est, eas factiones esse continuas, quarum idem numero factum esse, vnius finis est, & alterius principium. Eæ sunt contiguæ (si contiguum à continuo separatur) quarum vnius finis simul est cum alterius principio, quæ quidem finis & principium, ad minimum diuersa sunt numero. Atque hoc modo contiguas, siue secundum tempus continuas, existimat Caietanus esse in naturalibus factionibus causarū & effectuum, neque inter eas intercideri aliquam temporaneam quietem. Verum illæ consequētē se habent, inter quas nihil eiusdem speciei interiacet, vt si quis Louanio proficiscendo Mechliniam, fessus Mechliniæ quiescat, Deinde Antuerpiam pergat, eiusmodi profectioes consequenter se habent, quæ neque contiguæ sunt, neque cōtinuæ. Sed de hisce in Phylisius fusius pertractandum est. Atque ret non immeritò aliquis, quo pacto hic mōstrandi modus ad hunc pertineat locum? cum nō à causa ad effectum ducatur argumētatio, sed potius cōtrà ab effectu ad causam. Huic primo respōsum sit, in hoc ratiocinandi genere quodam modo cognosci & elucere ipsam causam, licet ea non assumatur veluti medium. Deinde media assumpta in efficientis causæ genere, effectus quidem esse, ac in genere finalis causæ, causas non effectus. Hactenus dictum sit à nobis de demonstratione eorum, quæ post se fiunt in directum, & non secundum circulum.

In tertium caput, ostendens quomodo circulariter mōstrantur, quæ ex se inuicē fiunt, annotatio.

HOC capite pertractans Philosophus de iis, quæ modo circulari atque reciproco, ex se mutuò fiunt, in initio proponit, quod quemadmodum quædam circulari quodam modo ex se inuicem generantur, sic & circulari demonstratione, quam Hermolaus in Themistij translatione obambulatoriam vocat, se mutuò ostendunt. Verum quoniam quæ in hac litera adferuntur satis clara sunt, in eorum explicatione non immorabimur, adiiciemus

Hh ij

nihilò

Dubitationis occurrentis reiectio ac dilutio.

Quæ factiones continuæ. Quæ contiguæ.

Quoniam autem aliqua circuitu quodam, &c.

nihilò secius quæ diligēs desiderat lector. Prius alicubi admonuimus, duplicē esse demonstrationē. Vnam categoricam, alterā hypotheticam. De categorico circulari syllogismo in secundo Priorum Analyticorū libro actum est, cū explicarentur ea quæ pro tertiæ syllogismorū potestatis assequenda cognitione ab Aristotele adducebantur. At quæ hoc in loco dicuntur, potissimā tribuenda sunt syllogismo hypothetico, siue ipsius partes fuerint ex verbo est secundo adiacente constantes, siue minime. Nam in exemplis Aristotelicis sumuntur media & extrema, quæ recurrunt non secundum prædicationem, cuiusmodi ea oportet esse in circulari syllogismo, sed duntaxat secundum illationē, aut necessariam, aut vt in plurimū. Ceterū in dubium reuocant nonnulli, An simili modo & in iis quæ secundum directum generantur ordinem, & in iis quæ secundum circulum ex sese mutuò fiunt, progrediendum sit ex posteriori ad monstrandum prius, id quod aperte asseuerat D. Thomas. Nostra sententia facillè respondebitur, in hac cyclica demonstratione valere progredi & à priori & à posteriori, aliam tamen ac alia ratione. Nam hac in re, quodlibet quolibet prius est, atq; posterius. Id quod plane testatur Themistius, ita inquit, Eorum quum aliqua huiusmodi habebuntur, quæ se circuitu quodam generant, in his & demonstratio ambulatória locum habebit. Quoniam hæc in totum reciprocant, sibiq; modò causæ, modò effecta vicibus sunt, ita vt in argumentando robor & felicitas par, siue ab initio, siue à summa auspiciū capias. Terra imbrī madefacta, halat vapores, hos vi caloris efferrī necesse est, Ex his nubem cogi oportet, Hac coacta imbrīficatāque, denuò madescit terra. Hæc autem est id à quo sumptum exordium est. Res ergo in orbem deducitur, quum vno aliquo posito, aliud oritur, quo orto, subinde aliud nascitur, quo nato iterum ad originem resilitur. Hæc perpulchrè Themistius, aperte explicans, quo pacto contingat circulem monstrationem fieri. At his obsistet fortassis quispiam, eò q̄ superiori libro dictum sit, non posse fieri, vt sit circularis demonstratio. Respondet quidam, eo in loco Aristotelem egisse de iis demonstrationibus, quæ potissimæ sunt, de quibus solis hoc in loco non est sermo. Verū Aquinas existimat, allato loco prohiberi circulem demonstrationem, dum ad idem numero reditur, hic autem non ad idem numero finitur augmentatio, sed ad idem secundum speciem. Insuper addit, libro superiori prohibitū esse in monstrando circulum, in per se causis, non autem in eis, quæ sunt secundum accidens, cuiusmodi sunt eæ de quibus impræsentiarum tractatur. Nam quemadmodum primò de Physico auditu dicitur, Ex ente in actu, per accidens sit ens in actu. Et proinde ex aqua, secundum accidens, nascitur vapor, & ex vapore nubes, &c. Quòd si rursus occurras, prius monstratum esse, demonstrationem nequire ex iis quæ per accidens sunt, construi. Respondebimus, id esse accipiendum de demonstratione propriè dicta. Ea autem, super qua hic sermo habetur, imperfecta est demonstratio, ex iis quidem progrediens, quæ causæ sunt per accidens, ad inuicem tamen certum retinentes ordinem, propter quem vnum quodammodò per se fieri ex altero dicitur, quemadmodum conceditur ex vino per se generari acetum, & ex animali cadauer, non autem contrà. Ceterū quoniam ea, quorum meminimus, vt in plurimum frequenterque veritatem continent, idē adhibita vna diuisione ostendit, quale eligendum sit medium in hisce demonstrationibus, nempe non necessarium, & quod vt in plurimum sese habeat ad id quod est monstrandum. Illa autem literæ partitio est eiusmodi, Eorum quæ fiunt, quædam semper ex necessitate efficiuntur. Atq; horum quædam sunt, quæ secundum omne tempus sic sese habent, vt habere tres angulos duobus rectis æquos trianguli comparatione Altera eiusmodi sunt duntaxat pro eo tempore, quo esse nata sunt, vt effectus, qui corporibus cœlestibus conueniunt. Alia frequenter fiunt, vt omnem masculum barbam mittere, & pilos in mulieris mento non prodire. Sunt etenim, Philosopho teste, tertij de animalibus capite vndecimo, in terra Caria mulieres sacerdotes barbaræ.

Eorum quæ semper in sunt ali cui.

In quinti tractatus docentis venari definitionem, primum caput, ostendens quo pacto speciei specialissimæ definitio inuestiganda sit, annotatiuncula.

Postquam superiori tractatu exposuit Philosophus, quomodo quod quid est, & propter quid est, sese habeant ad demonstrationem, præsentī tractatu monstrat, quo pacto hæc inquirenda sint & vestiganda. Hoc autem primo capite aperit, quomodo tandem commode deprehendatur definitio speciei indiuiduæ seu specialissimæ, vnicò documento præceptoq; cui præmittitur quandam diuisionem de iis intelligendam, quæ per se primo modo in sint. Alioquin ea quæ adferentur, non constituerēt essentialē finitionē, de qua in præsentia agitur. Principium autē literæ venit intelligendum de ea specie finienda, cuius nobis ignota est specifica & vitima differētia cum specie couertibilis. Nam alioquin per genus proximū, si notum foret,

foret, & talem differētiā esset finienda species. Verū cum ea quæ in præsentī litera traduntur, satis sint aperta, nostra nõ egent cōmentatione ampliori. Ceterū hac ternarij numeri finitione in litera ab Aristotele reddita. Ternarius numerus est impar, vtrocq; modo primus, indicat bifariam numerū dici primū. Vno modo, quando nullo numero aliquoties replicato mensuratur. Secundum quem 2. 3. 5. 7. 11. 13. 17. & 19. numeri sunt primi atq; incompositi. Nam ipsorum sola vnitas, pars est numerās. Qui autē prætermisisti sunt, hoc modo sunt compositi. Bis namq; duo, quatuor efficiunt. Ter duo & bis tria reddunt sex. Quater duo & bis quatuor, octo. Ter duo & bis tria, sex. Ter tria, nouem, & sic deinceps in reliquis. Nouenarius autē, qui in præscripto ordine tertium occupabat locum, ternario mensuratur. Item & quindecim per quinarium, quæadmodum septenarius metitur 21. Atq; vt in summa dicamus, oīs numerus non primus seu cōpositus esse agnosceretur hoc modo, si constitutā imparium numerorum continua serie, prætermisso ternario, tertium occupet locū, vt constituta illorum serie, 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. 17. 19. 21. 23. 25. 27. 29. 31. 33. 35. 37. 39. 41. 43. 45. &c. numeri cōpositi sunt 9. 15. 21. 27. 33. 39. 45. Nam hos metiuntur hi numeri 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. Neq; tamē ob id arbitrandum est, cæteros omisissos numeros esse hoc priori modo primos ac incompositos. Nam 15. & 25. 35. numeri prius omisssi, numeri sunt cōpositi, quos metitur quinarium, modò ter, modò quiniēs, modò septies replicatus. Altero modo is numerus primus est, qui non coalescit ex pluribus numeris, sed si quem cōplectatur, illi duntaxat vnitatem adiicit, hoc pacto binarius & ternarius primi sunt numeri, Nam ille ex sola vnitate bis sumpta conflatur, hic autem binario solum superaddit vnitatem. At cæteri omnes hac in significatione sunt compositi. Nam quatuor ex duobus constat binarijs. Quinarium autē, ex 2. & 3. Senarius, ex tribus 2. & duobus 3. item ex 2. & 4. Atq; sic in reliquis progrediendum est, hæc in medium protulimus sperantes non fore iniucunda lectori, præsertim ei qui arithmetices est ignarus.

In secundi capitis priorem partem, docentem inuestigare generis definitionem, scholia.

Hac textus parte tradit Aristoteles rationem inuestigandi definitionem generis subalterni, (nam generalissima definitionibus carent) quæ sic explicat Themistius. Generibus autē ijs, quæ in species alias soluuntur spargunturque, definiendis, via hæc seruabitur. Primum sumendæ sunt omnes eius generis species indiuiduæ, vt numeri, ternarius, binarius, cæteraq; formæ. Item omnes species lineæ, quæ sunt recta, circumiens, curua. Deinde harum specierū definitiones promendæ, vt paulò ante præcepimus. Tum sumenda omnia, quæ sunt speciebus ijs quæ definiantur congrua. Quid est linea recta? longitudo citra latitudinem, cuius puncta mediā non prominent ab extremitis. Quid est linea circumducta? longitudo citra latitudinē, ad cuius summū lineæ omnes à centro ductæ sunt pares. Quid linea curua? longitudo citra latitudinē flexuosa. In omnibus ita definitionibus linearū longitudo citra latitudinē, vt quoddam cōmune, ponitur hoc reponendum, deinde redeundum ad lineam, & in quo ex decem principijs sit quærendum: Et quoniam in quætitatis genere est, hoc sumendum est, & cum illo cōmuni quod in omnibus definitionibus omnium specierū cōperimus iungendum. Ita definitio lineæ tota hæc fuerit. Linea est quantitas citra latitudinē longa, nam genus summū cum ijs quæ omnibus speciebus cōmuniter insunt, definitionē generis ceterioris constituit, Hæc Themistius. Ex quo patet, quatuor esse obseruanda in peruestiganda generis definitione. Primum diuidendum esse genus subalternū in suas species, Secundū definiendas esse singulas species, secundum superioris capitis præceptū, Tertium, sumendum esse definiendi generis genus, Quartum huic generi annectendum esse quod speciebus omnibus est commune. verbi gratia, singamus lineam esse genus, eius definitionem hac ratione inuestigabimus, primū ipsam in suas species specialissimas diuidemus, quæ sunt, linea recta, & linea circularis. Definitiones specierum promemus, vt linea recta est longitudo sine latitudine, cuius puncta mediā non prominent ab extremitis: Et linea circularis est longitudo sine latitudine & profunditate, ad cuius summū omnes lineæ à centro ductæ sunt pares. Tertio, genus lineæ inquiremus, quod est quantitas. Et quarto ei iungemus, quod in definitionibus cōmune reperitur, vt delictet longitudo sine latitudine, efficieturq; hæc lineæ definitio. Linea est quæritas longa sine latitudine. nam quod in omniū specierū definitionibus continetur, facillè intelligitur ipsi generi (sub quo species continētur) prius debere cōpetere, ac propriè ad eius definitionē pertinere, maximè cum id solis eius speciebus tribuitur. Ceterū quem sensum habeat ea literæ pars quæ mox subsequitur (propterea quod simplex & definitio principium est omnium, & ea quæ simplicibus conueniunt, per se quidem illis solis conueniunt, cæteris autem per illa) inter com-

Dupliciter dicitur numerus primus. Primò. Quis numerus cōpositus?

Secundò.

Cōgruū autē est, cū gen⁹ aliquod definire volum⁹ Themistius

Quatuor in peruestiganda generis definitione.

Themistius mentatores non modica dissentio est. Themistius sequens Commentatorem, per simplex accipit speciem specialissimam, quæ ultra diuidi non potest, & vt ostendat quomodo definitio generis ex his constituenda sit, quæ per se quidem solis simplicibus conueniant, cæteris verò per illa, videtur imaginari, in definitionibus specierum in primis sumendas esse differentias, aut proprietates quæ supra non sint, quàm genus quod definiendum est. Ac deinde ex iisdem (vt suspicor disiunctim sumptis) vult definiri genus, sub quo species illæ continentur, & quia supra non sunt (inquit) soli generi proprium quiddam efficiunt. nam genus ex speciebus suis constat, & quæadmodum genera per suas species sunt, ita quæ generi insunt per species inesse putandum est. Hæc Themistius. Verùm hæc interpretatio videtur prætere, genus debere definiri per ea quæ speciebus quidem per se competunt, generi verò per accidens, & gratia specierum, vt animal per rationale & irrationale. Quòd quàm alienum sit, & à recta ratione, & à documento statim assignato, nemo est qui non intelligat. Rectius igitur Thomas & Albertus per simplex, ipsum genus intelligunt, quia actu pauciora includit quàm species, assignantque hanc textus sententiam. Quæ generi propriè cõpetunt, faciliè ex specierum definitionibus innotescunt, quia genus eiusque definitio omnium specierum quæ sub illo continentur, principium est, & quæ generi propriè competunt, per se quidem illi cõpetunt: speciebus verò nõ nisi gratia generis, & ideo quoties in definitionibus omnium specierum sub eodẽ genere cõtinentur, aliquid idem reperitur, faciliè est colligere, id propriè ad genus (quod est commune principium omnium specierum) eiusque definitionem pertinere, ac ei quidem per se cõpetere, speciebus verò gratia generis, sicut supra in exemplo textus de hac proprietate (longitudo sine latitudine) monstratũ est, quæ quoniam in definitionibus omnium specierum lineæ, reperiebatur, hinc colligebatur, ipsi quidem lineæ tanquam principio specierum per se competere, speciebus verò non nisi gratia lineæ, eundem sensum prætendunt, versio Boetij & Argyropilij, si quis eas diligenter excusserit. Montrato itaque quo pacto inuestiganda sit definitio, cõpositiuo modo, in litera, ibi. At diuisiones quæ fiunt per differentias, & cæt. subindicat quodam documento alium inuestigandæ definitionis modum, quæ diuisionis viam ad definiendũ neoterici vocant, dicens Diuisiones quæ secundum per se differentias fiunt, vtiles esse inquirendæ definitioni, cuiusque speciei & subalternæ & indiuiduæ. Non autè ad demonstrandũ quod quid est. Nam syllogismo diuisiuo, quantum ad demonstrationem atinet, nihil aliud efficitur, quàm si in initio cuncta quæ in definitione sumenda erant, absque diuisione forent accepta. Verbi gratia, cupientes quod quid est hominis reddere, nihil refert an rogando progrediatur, hoc pacto. An homo animal sit? An sit mortalis? An sit rationalis? An hoc modo ratiocinetur. Omne animal est rationale vel irrationale, At homo est animal, igitur homo rationalis est vel irrationale, non autè irrationale est, est itaque rationalis. Omne rationale mortale est vel immortale, Sed homo est rationalis, igitur est mortalis vel immortalis, Non autem immortalis, Quare ipse est mortalis. Nam in hoc argumentandi modo, ex gratis duntaxat ac præconfessis ducitur argumentatio, id quod palam contingit in priori progressu. Post hæc ibi in litera. Refert autè eorũ quæ prædicantur quid prius, &c. assignat Philosophus præceptũ exactissimè obseruandum, cum diuisionis viam colligendum est quod quid est. Cuius summa est, vt ea quæ per diuisionem excerpta sunt, rectè collocentur ac ordinentur. Nam id exigit definitio (de qua in præsentia sermo est) vt primo loco situetur quod vt potentia se habet, id est, quod actus rationem induit. Et si plura sint actus conditionem suscipientia, id priori loco constituatur quod generalius sit, & quodam modo partibile. Posteriori autè, quod minus est commune. Verbi gratia sit hæc tria, animal, mansuetum, & bipes, quæ homini definiendo sunt satis, si hominis definitionem reddere volueris, hoc ordine tria illa erunt tibi explicanda, homo est animal mansuetum bipes. Nam si hoc reddideris modo, homo est mansuetum animal bipes, homo est bipes animal mansuetum, homo est animal bipes mansuetum, homo est mansuetum bipes animal, id quod veluti materia est, postremo collocabis loco, actu præposito, aut id quod strictius est cõmuniõri præpones. In cuius rei declaratione nõ est nobis immorandum. At obijciat fortasse quispiam illud secundi Per Hermem. Nomina & verba transposita idem significare. Et proinde nihil prorsus differre, siue quis dixerit hominẽ esse animal mansuetum bipes, siue mansuetum bipes animal. Huic in primis respondebimus, dum in reddita definitione vniciũ genus cum vnica accipitur differentia, nihil referre quo ad orationis sensum, vt si quis dixerit hominẽ esse animal rationale, & hominẽ esse rationale animal. Sed discrepantia est in reddenda vna definitione. Animal etenim rationale, hominis est definitio, nõ aut rationale animal. Cæterum quod in hoc loco ab Aristotele dicitur, arbitrantur nonnulli eo consilio factũ esse, ne in definitionibus admitteretur nugatio. Verum

**Thomas.
Albertus.**

**Quo pacto
p diuisione
ingranda sit
definitio.**

Obiectio.

Dilutio.

Verum id nõ semper locum habet. Nam nostro iudicio nulla prodibit nugatio, si diuisiuam differentiam, diuiso generi præposueris, vt rationale animal. Quod si plures differentias eidem rei definiendæ diuiso generi iunxeris, & priori loco eam constitueris quæ specialior est, eamque cum genere diuiso velut vnum quoddam genus constitutum acceperis, procul dubio principij committeretur petitio. Nam posterior differentia in toto priori essentialiter comprehenderetur, id quod declaratu haud est difficile. Quòd si quis rogitet, quid dicendum foret, si differentia tanquam differentia acciperentur duntaxat, non autè velut cum genere cui iunguntur, aliquid per se vnum constituentes. Respondebimus, id petendum esse ex septimi Metaphysices libri, capite duodecimo, quo in loco de ea re exactius agit Philosophus. Nam vnde ipsius definitionis vnitas manet, frequentius Aristoteles testatus est Metaphysici esse negotij. Nam id tractatur eiusdem libri eodem capite. At priori sententiæ magis accedunt Philosophus, Themistius, vnà penè cum cæteris commentatoribus. Cæterum ea de quibus nunc egimus, quæque ab Aristotele tradita sunt, luculenter ac perpulchre in hunc modum interpretatur Themistius. Diuisio rectè (inquit) per differentias generum cõmodissima est, ad sumendum quæ per se & vniuersaliter prædicantur, quoniam ordine quodam incedit, quasi gradatim in cernendo & eligendo quæ per se adsint. Semper enim differens generi diuiso, additum genus integrum conficit. Iterum genus hoc diducendum per differentias alias est. Idque vsque eo prosequi oportet, dum finitio è duabus rebus perfecta, genere & differentia citima coalescit. Diximus genere, quia omnes ante citimam differentiam, si cum genere committantur, integrum genus vnum atollunt. Quod quidem etiam si innominatũ esset, tamen vis in eo generis appareret. Nam & valeret in plura, & in eo quod quid rei esse est prædicaretur. Modus hic mirificè ad ordinem confert, nec præterit quicquam eorum quæ in substantia continentur. Nam semper necesse est differentias maiores, priore situ disponere, ne quæ vellicatim inconditæ aut præposteræ adducantur. Quòd si forma hæc in diuisionibus neglecta erit, sæpe fiet, vt genus non in differentias generis, sed in alias distrahatur, vt qui animal in totipennæ & scissipennæ diuideret, is non animalis, sed volatilis differentias adferret. Illæ animalis differentia sunt, volatile, gressile, aquatile. Prima igitur in hæc committenda diuisio est. Deinde animal volatile genus alterum, in totipennæ & scissipennæ soluendum: At primæ quidem differentia, in quodque genus conueniunt. Animalis differentia, in quodque animal cadunt. Volatilis differentia, in totum auitium. Piscis differentia, in omne piscitium. Hac via eunti & ordinem hunc seruanti, nihil prætermittitur, nihil redundat. Si aggrediaris alia, necesse est collabare, & inscianter facias. Hæc Themistius, quæ & si proluxa sunt, idcirco adiecimus, quòd ad multorum quæ prius dicta sunt approbationem confirmationemque videantur esse accõmoda. Postremo in litera, ibi. Non oportet diuidentem ac definientem omnia quæ sunt scire, &c. quendam excludit Philosophus errorem, quem Themistius tribuit Pseusippo, Platonis ex sorore nepoti, qui existima bat, definientem necesse esse omnia scire, quod cum impossibile videatur, fortassis opinabatur, neminem posse quicquam definire. At quæ in litera traduntur, peruia satis sunt, modò quis non ignoret, loqui Philosophum de diuersitate secundum substantiam, & differentia cõmuni, dum dicit. Nam non secundum omnem differentiam res diuersa est. Complures enim sunt differentia in eisdem specie, quæ quidem non sunt differentia per se, ad quas peculiariter pertinet, specificam efficere diuersitatem & secundum substantiam.

In secundam partem eiusdem secundi capitis, ostendentem quæ & quot sint obseruanda in inuestigatione quod quid est per diuisionem, scholia.

IN huius literæ exordio recenset Philosophus tria obseruanda in inquirenda per diuisionem finitione, præsertim si res definienda specialissima sit species. Primũ est, sumenda ea esse quæ in eo quod quid est prædicantur, sub quo intellige, vel in eo quod quale quid est, hoc est, quæ de finiendâ re dicuntur essentialiter, siue genera fuerint, siue differentia. Secundum, cõmuniõra oportere priorem obtinere locum. Tertium, omnia quæ in quid prædicantur esse accipi endã, eo qui diuidit ordiente a primo generalissimoque genere, quod partiatur in proximas differentias, omnia sub genere contenta cõplectentes: Deinde genus proximum, quod ex genere generalissimo & differentia immediata coalescit, simili modo distribuatur in differentias proximas, & sic deinceps, donec ad vnũ deueniatur, quod non vltimus partibile sit in per se differentias, quibus quidem obseruatis, colligetur speciei indiuiduæ finitio recta assignata, nihil superflui, nihilque diminuti continens. Cæterum in litera, ibi. Oportet autè & aliter definitionem inuestigare, &c. Assignat Philosophus alium inquirendæ definitionis modum, quem post Albertum Egidius Romanus putat ab Aristotele peculiariter destinatum esse, ad inuestigandam propriam

Dubitatio.

Solutio.

Themistius

**Themistius
Pseusippus.**

**Ad ex
truendã
p diuisi
ones de
finitio
nem.**

**Tria obser
uanda in in
grenda defi
nitione per
diuisionem.
Primum.
Secundũ &
tertium.
Alter defini
endi modus
Albertus.
Egidius.**

propriae passionis definitionem. Cui quidē sententiæ satis consentit ipsius literæ exemplum. Nihilō secius aliq̄, inter quos sunt Linconiensis & Diuus Thomas, hoc documentum accipiunt de quauis re definienda. At in eodem præcepto, per similia intelliguntur eiusdem speciei in diuidua, propter eandem similemque rationem definienda re participantia. Per alia verò, ea quæ etsi inter se eiusdem sint speciei, a superioribus tamen specie differunt, aut eiusdem speciei indiuidua, ob aliam atq; aliam rationē in re definiēda cōuenientia. Atq; vt hoc breuibus expediāmus, exempla subiicimus. Estō visibile definiēdum, Respiciendū erit ad coruos particulares, qui idcirco visibiles sunt, quod per propriam nigroris speciē, nati sunt visum immutare. Deinde ad cygnos inspiciendū, qui ideo visibiles existunt, quoniam per propriam speciem albedinis visum immutāt. Et ita deinceps in cæteris coloribus, quibus omnibus vnum cōmune est vniuocum. Et proinde visibilis finitio hæc erit, esse id quod per propriam coloris speciem natū est immutare visum. Insuper si quis dixerit, consulem prudentē esse, quod rectē & deliberet & consulat. Item & iudicē prudentē, quoniam rectē iudicat & pronunciat, similiter & alios prudentes, quod rectē iudicata exequantur, his omnibus cōmunis est recta de rebus agendis ratio. Erit prudentis definitio, habere rectā rationem rerum agendarum. Ceterū si in eiusmodi non experiat aliquod cōmune vniuocum, vox proposita quæ definienda veniret, æquiuoca erit aut analogā, non autē vniuoca, quale est literæ exēplum, Themistij iudicio hunc locū sic interpretantis. Quoties (inquit) nihil continetur cōmune, tum scire oportet, species illas sub vno genere cōprehendi non posse. Causa exēpli. Quid est altitudo animi? Primum sumo virtutis eius sensilia, hoc est, omnes qui magno animo memorantur fuisse, Alcibiadem, Aiace, Achillem. Omnibus his cōmune illud aderat, iniuriā acceptā impune abire non pati, sed hic bellando vlciscebatur, ille obirascendo. Alius sibi ipsi manū inferendo. Creduntur & Diogenes & Socrates magnanimi fuisse. Nunquid & hos in eo magnanimos dixeris, in quo Achillem, Aiace, Alcibiadem, quod iniuriæ impatiētes essent? Nequaquam, sed in eo, q̄ res quæ in fortuna essent positæ, aspernarentur insuperq; haberent. Ergo diuersa in his & in illis virtutis huius ratio est. Illi propterea magnanimi appellantur, quod norā honoris modicē non tulerunt: Hi propterea, quod bona fortunæ despiciata contemptraq; habuerunt. Nihil in his visitur cōmune. Non est igitur magnanimitas genus, sed duæ virtutes sunt omnino adiunctæ ac dissimiles, sed quæ societate sola nominis, vt cætera homonyma cōuenire videantur. Hæc Themistius, quæ ideo a nobis allata sunt, quod nonnullos reperiamus qui hoc Philosophi exemplum aliter accipiant, relicta ipsius literæ vera intelligentia. Porro de Alcibiade ex quinto Iustini libro apertum est quod hic habet Philosophus. Qui cum dux Atheniensium fuisset, re parū faultē gesta, in Siciliam vt audiuit se non modō damnatū, sed per omnium Sacerdotum religiones Dijs deuotū, impatiens iniuriæ totū conuertit ingenium, vt Atheniensibus bellum inferret, consiliato sibi Tisapherne Darij regis præfecto. De Achille autē, quod iniuriā offensus ab Agamemnone ob captā Briseida, suppetias aduersus Troes negauerit, Ex Homero habetur. Cuius rei item meminit Ouidius, inducens Briseida scribentem, vt arma quæ propter ipsam dimiserat capessat, hoc pacto.

Quid tandem expectas, Agamemnona pœnitet iræ,

Et iacet ante tuos Græcia mœsta pedes,

Arma cape Aeacide (sed me tamen ante recepta)

Et preme turbatos Marte fauente viros.

Propter me mota est, propter me desinat ira.

Simq; ego tristitiæ causa modusq; tuæ.

Porro de Aiace, quod sibi mortem conciuerit iniuria affectus ab Vlyffe, decimotertio Metamorphoseos sic scribit Ouidius.

Hæctora qui solus, ferrumq; ignemq; Iouemq;

Sustinuit totiens, vnam non sustinet iram,

Inuictumq; virum vicit dolor, Arripit ensem.

Et meus hic certē est, An & hunc sibi poscit Vlysses.

Hoc (ait) vtendum est in me mihi, quicq; cruore

Sæpe Phrygum maduit, domini nunc cede madebit,

Ne quisquam Aiace possit superare, nisi Ajax.

Dixit, & in pectus tum demum vulnera passum

Qua potuit ferro, letalem condidit ensem.

Lyander. De Lyandro (de quo Cicero in primo Officiorum, quo in genere patientissimum Lyandrum Lacedæ-

Lacedæmonium accepimus) ex quinto Iustini libro cognoscitur. De magnanimitate, tolerantiaq; & patientia Socratis, faceta magis quam seria leguntur apud Laertium. At in Phædone & Menexeno magnanimus & patientissimus legitur, quippe qui vel æquo animo collachrymante listore è manu famuli qui venenum miscuerat, desumpsit. Et idem calce a quodā percussus in publico, monitus ab vno affectatorum, vt hominem percuteret, An (inquit) si asinus mihi calcem impigisset, in eum recalcitrarem? Porro ne quis allatorum explorū occasione falsus arbitretur, indiuiduorum posse reddi definitiones, vt id excluderet, mox subiicit Philosophus. Neq; ob hæc quis opinetur, singularium esse definitionē, vbi Singularium nomine accipienda veniunt indiuidua, hoc est, singularia simpliciter, quorum non sunt definitiones, sed vniuersalium tantum. Atq; huius rei probatio hunc sensum habet. Medicus non definit aut huius oculi hanc sanitatē, aut sanitatem huius oculi, sed sanitatem oculi vniuersaliter sumpti, aut ad certā speciem determinati, hoc est, humani. De reliquorū enim animalium oculis, nulla est illi cura. Alij de quo differimus, ad hanc vel illam cōplexionem referunt, id est, oculum cholericum, sanguineum, melancholicum, & cæc. Post hæc vt definiendi modum nunc expositū, quem dicunt esse resolutorium, superiorē verò diuisiuum ac cōpositiuū, ostenderet esse conuenientem, subiicit Aristoteles, facilius esse singulare, id est, minus cōmune definire, q̄ vniuersale seu magis cōmune. Cuius ratio est, quia in vniuersalibus æquiuationes magis latent, nec facile potest discerni, an oia quæ sunt eorū significatione cōprehensa, secundum eandē rationē dicantur, vt patet de magnanimis superius assignatis, sed in ijs speciebus specialissimis quæ vterius diuidi non possunt, cito discernitur, an eadem ratione dicantur, an non, ac proinde facilius est eorum definitio, quam cōmuniū, quorum æquiuocatio non facile explicari, nec potest in explicata definiri. Porro ex ijs quæ mox dicta sunt colligitur in litera, ex minus cōmuniū definitionibus ascendente ad magis vniuersalia, ipsorum colligere finitiones, id quod sanē fiet, si in specierum indiuiduarū finitionibus eandem reperiamus cōmunem rationem. At pro illius probatione subnectitur continenter, quod æquiuationes magis lateant in vniuersalioribus. Vitanda autē est æquiuocatio potissimum a casu, cum aliquid definiendum suscipitur. Nempe ne definitum æquiuocum sit, neue ipsa finitio æquiuocum complectatur, quæadmodum in Topicis fufius exponetur. Cæterū hanc, de qua egimus, literæ partem, ad hunc modum interpretatur Themistius. Ex his (inquit) dilucet, longē facilius speciem indiuiduā finiri, quam genus. Ea enim quæ singularibus insunt communia, magis quam quæ speciebus, peripicua sunt. Definitio speciei ex singularibus, Definitio generis ex speciebus colligitur sanē. Præterea euidētior speciei, q̄ generis agnominatio, homonymiaq; est. Proinde species dicitur sensuum esse. Sensibilia facile ignoramus homonyma sint nec ne, vt hominem pictum a vero. Agnominatio generū non nisi per collationē ad species discernitur. Ideo pictum animal, *δμωνιμῶς* animal vocatur, quia homo pictus *δμωνιμῶς* homo intelligitur. Si hæc vera sunt, expeditius finibus quærendis a speciebus incipere subireq; colligendo, q̄ a generibus descendere diuidendo. Hactenus ille. Porro nonnullos est reperire, qui existimant, Philosophū de ea loqui æquiuatione, quā Physicā appellant, secundum quā quodq; genus ob specierum sub ipso cōprehensarum multitudinem, dicendum foret esse æquiuocum, hi quoq; ad suæ sententiæ approbationem ex Physicis alijsq; Aristotelicis locis multa adferunt.

Verū hæc expositio æquiuociq; acceptio, neq; consona est literæ deductioni, neq; ipsi Philosopho, qui quodāmodo perstringere videtur, quæ in assignandis finitionibus sint obseruāda. Neq; enim solæ species indiuiduæ valent finiri, sed & ipsarū genera, quæadmodum superius est monstratū. Nostra igitur sententia subindicat Philosophus, neq; æquiuocū æquiuocē sumptū esse definiendum, neq; æquiuoco in definiendo vtendum esse. Atq; id ipsum ab Aristotele subiunctū esse suspicamur, q̄ iuxta Themistij sententiam id exemplum quod de magnanimitate prius assignatum fuerat, vtatur termino magnanimus, æquiuocē. Neq; ab hac nostra expositione multū dissident vel illi, qui illud literæ exēplum ad vnū cōmune reuocāt. Cæterū eiusmodi æquiuationē in definitione vitādā esse, arguūt quæ mox subnectuntur, dum in litera dicitur. Præterea sicut demonstrationes, syllogisticæ oportet esse dispositas, ita definitiones esse claras atq; dilucidas. Et inter literæ exempla secundo loco accipitur acutū, quod palām est propriē esse æquiuocū. Sed de his, æquiuatione, metaphora, alijsq; in definiendo euitandis longeq; reſciendis, in Topicorum sexto libro fufius est considerandum.

In tertium caput, quod demonstrationis medium docet inuenire, annotamentum. Postquam ostendit quo pacto inuestigandum erat quod quid, hoc præsentī capite aperit quomodo inquirēdum inueniendūq; sit propter quid est seu demonstrationis medium aliquot Quomodo

Socrates.

Quomodo accipiendū illud, Facilius est singulare, q̄ vniuersale definire

Themistius

Vt autē facultatē habeamus.

Inquirendum sit propter quid est. Primi præcepti in litera assignati sententia.

Secundi præcepti explicatio duplex. Prior.

Posterior.

Tertii præceptum.

aliquot documentis siue præceptis, quorum primum traditur, pro inuestigando essentiali medio particularis demonstrationis, cuius hæc est sententia, Si aliqua passio communior demonstranda sit inesse aliquibus speciebus, pro medio sumendum erit id genus, cui ea passio primò competat, vt homini, equo, boui, & cæter. monstrabitur inesse somnus & vigilia, quòd ipsa sint animalia, cui quidem animali competunt primò somnus & vigilia. Quòd si altera accipiatur passio, quæ non primò inest animali, sed alicui ipso inferiori generi, distribuendum erit genus propositum animal, donec perueniatur ad id genus inferius, cui primò illa inest, atque id pro medio erit in demonstratione assumendum, vt si gallus gallinaceus monstrandus sit esse sciscipennis, & carpio non respirans, partiendum est animal in animal volatile, animal natatile, & cæter. hoc est, volucrum, piscium, & cætera. Deinde discenda est volucris, in animal quod penna volat, hoc est, auem. quod membrana sicca volat, & quod cute volitat: Quo peracto, ostenditur hoc pacto gallus gallinaceus esse sciscipennis, Omnis auis est sciscipennis, At gallus gallinaceus auis est, Est igitur gallus, & cæter. Item & carpio monstrabitur non respirare, quòd piscis sit, in quibus quidem demonstrationibus assumitur causa, & si non prima. Est enim subiectum, suæ passionis causa, ob quam eiusmodi passio subiecti speciebus tribuatur. Cæterum secundi præcepti pro inuestigando accidentali medio in litera assignati, dum dicitur, Quòd si genus id nomē nō habeat, duplicem reperimus interpretationem. Nam quidam hoc referunt ad genus nomine simplici innominatum, de quo item agebat prius documentum. Huic quoque nihil obistere putant Boetianam versionem huius loci, sic habentem. Oportet autem non solum in his considerare, sed & si aliud aliquid videtur commune existens accipientem, & cæter. Nam dictionem aliud, facile referunt ad genus nomine simplici nominatum. At nobis magis probatur altera expositio, asserens in priori documento mentionem fieri de quouis genere, siue nominato nomine simplici, siue composito, in hoc autem de accidente, natura conueniente generi utroque modo innominato, hoc est, quadam proprietate secundum naturam ex eiusmodi generis essentia manante, ad quam aliæ quædam sequuntur eiusdem proprietates. Nam si genus (inquit Themistius) non habeat nomen, tamen affectio aliqua deprehendi potest, quæ compluribus ex natura sit communis, vt cornigerum esse, ex hac quæ sequuntur adiunctaque sunt, spectanda. Duobus igitur his præceptis docet Philosophus duplex inuenire medium propter quid ipsius demonstrationis eius, quæ non est potissima. Vnum quod subiectum sit ac causa demonstrandæ passionis. Alterum quod passio existat, sitque quodammodo prior atque causa aliarum subsequentiæ, atque ex hoc loco utcumque licet colligere, proprias eiusdem subiecti passionem, quendam inter sese ordinem obtinere, Esse cornigerum, apparet primo loco esse constitutum: Secundo autem, non habere dentes in superiori mandibula: At tertio duos habere ventres. Neque hæc passionem inter se recurrunt, sed duos ventres obrinere latius patet, quam esse cornigerum. De his enim sic scribit Philosophus tertio de partibus animalium, capite decimoquarto, Ventres nec magnitudine, neque specie inter se similes sunt, sed quæ in sanguineo genere vtrinque dentata & viuipara sunt, hæc simpliciter habent ventrem, vt homo, canis, leo, & reliqua quorum pedes in plures digitos finduntur, & quæ aut solipeda sunt, vt equus, mulus, asinus, aut biforca quidem, sed vtraque parte dentata, vt sus, nisi aliqua præ sui corporis magnitudine aut difficultate cibi non ad cōcoctionem idonei, sed spinosi & lignei, multipliciter habeant, vt camelus, quæ admodum cornigera habent, quippe quæ non vtraque parte dentata sint. Et camelus quidem (quanquam cornibus caret) ideo non supernè dentatus est, quod ei magis necessarium est ventrem talem habere, quam dentes priores. Cum itaque ventrem similem non vtrinque dentatis habeat, dentes etiam simili modo sortitur, utpote parum necessarios, quin etiam cum cibus durus spinosusque sit, & tamen linguam esse carnosam necesse sit, natura dentium portione terrena ad palatum callum atque duritiam abusa est. Ruminat igitur camelus more cornigerorum, quoniam ventres similes cornigeris habeat. Habent hæc singula plures ventres, vt ouis, capra, ceruus & similia, vt cum officium oris non satis in molendo cibo adhibetur propter inopiam dentium, munus ventrum expleat, dum alius ab alio cibum recipit, scilicet Primus, in confectum: Secundus, aliquantulum confectum. Tertius, plenius. Quartus, perquam plenè confectum. Ita fit, vt genus hoc animalium receptacula cibi habeat plura, quibus nomina hæc aut indita sunt, aut indere licet, venter, arlineum, siue reticulum, omasum, abomasum. Et secundum libri de historia animalium capite 17. & noni capite ultimo. Sunt (inquit Aristoteles) etiam ex dentatis vtrinque, nonnulla quæ ruminant, vt mures Pontici, & piscis quæ ab ea re ruminalem quidam appellarunt. Hactenus Aristoteles. Cæterum tertio præcepto in litera ibi reddito.

ibi reddito. Insuper alius modus peruestigandi medium, &c. instruiamur, cum aliqua proprietates pluribus conuenit analogicè, quomodo ossi, spinæ, & sepio cōperit fulcire sustentareque molles partes, accipiendum esse medium non omnino synonymum, sed proprietati respondens, hoc est, quod eisdem secundum analogiam conueniat, cuiusmodi est durum esse, vel solidum, vel aliud simile illorum comparatione, quancumque ea aut genere aut specie inter se dissideant. Atque hinc deprehendere licet, analogia non in totum reicienda esse ab ipsis demonstrationibus, Neque hanc illationem efficacem esse, huic in demonstratione locus est, igitur censendum est vniucum. Porro os est terrenorum animalium, Spina, piscium, Et sepium, sepiarum, Sepium (vt inquit Hermolaus in transferendo Themistio) est quoddam insitum sepius validiusculum, latiusculum, fungosum, ac friabile, inter spinam & os naturam mediam referens, Sepia piscis notus, atrameto quod secum portat (ne deprehendatur) aquas inficiens atque turbans. Postremo loco in litera ibi, Proposita autem dicuntur eadem quæ idem medium, &c. indicat Philosophus problematum eodem propter quid participantium varietatem, volens quidem specie esse eadem, quæ in eodem secundum speciem medio conueniunt, vt sunt omnia quorum causa est antiperistasis, hoc est, contrariorum vallatio atque circumstantia, vt sunt, propter quid in vere niues esse, in autumnum crebescere grandines, pureales aquas æstate esse algidas, & hyeme feruidas, calcem adhibita aqua incendi, & id genus alia, de quibus in Meteororum libris.

Alia sunt quæ specie discrepantia idcirco eiusdem sunt generis, quòd in eiusdem generis medio consentiant, vt propter quid reboat Echo, propter quid appareat in speculo rei obiectæ imago, &c. hæc enim fiunt repercussione alia atque alia secundum speciem. Fit enim echo repercussione aeris moti à corpore sonante ad corpus cōcauum. Et in speculo rei obiectæ imago, reflexione visibilis speciei ad speculum. Iris autem prouenit ex radiorum solarium repercussione ad nubem roridam, sed & de his in Physicis plenè pertractatur. Quoniam igitur eiusmodi repercussiones specie inter se dissident, vnde cumque ea differentia nascatur, specie etiam discrepabunt ab inuicem illa problemata. Alia sunt problemata, quæ & differunt, & eadem sunt, eò quod vnius medium, sub alterius sit medio, atque ab eo pendeat, vt si quis rogatus, propter quid Nilus in lunaris mensis fine magis fluat, respondeat, quod finis mensis hyemi est limilior, hoc est, humidior. Deinde interrogatus, cur in fine mensis sit hyemi similior, dicat, quoniam Luna decrescit. Post hæc rogetur, ob quam causam Luna decrescat deficiatque, & respondeat, eò quod Soli iungatur in eadem celestis signi parte, hæc tria problemata sunt, Propter quid scilicet Nilus in fine mensis fluat, Propter quid mensis in fine est hyemi similior, Propter quid Luna deficit, quibus hæc tria respondent media, Mensis in fine hyemi esse similior, Lunam in fine mensis decrescere & deficere, Lunam in fine mensis in eadem signi parte cum Sole coniungi. Quorum primum ex secundo, & horum vtrunque ex tertio pendet. Huic expositioni consentit Themistius, Est (inquit) & alius modus, quo inter quæstiones multæ conueniunt, vt cum causa vnius quæstionis ab alterius pendet, & continetur sub illa. Verbi gratia, quam ob rem Nilus torrentior ab idibus videtur? quia mensis, quum exit, hyemantior est. Atque hæc vna est quæstio, Quam obrem hyemantior est mensis quum exit? quia Luna tum decrescit, & colucere desinit, hæc duæ quæstiones diluuntur causa vna ferè, id est, coitu Solis. Sed interest, quod coitus proxima ratio est, quod Luna interlunis collucere desinat. Remota, quòd mensis vergens hyemantior sit, Remotissima, quòd mense prono fluuius concitatis & properantibus aquis vehatur. hæc Themistius. Cæterum an id quod hic tribuitur Nilo fluuiio Aegyptum alluenti septem ostiis discreto, & quotannis Sole solstitium æstiuum occupante, totam inundanti Aegyptum, aliis quoque fluminibus utcumque competat, Physicæ est considerationis.

In vnicum sexti tractatus caput, quod est de causis & effectis, Scholia.

Quoniam in superioribus pertractatum est de quod quid est, & propter quid, quæ causæ munus subeunt, idcirco in hoc tractatu ad pleniorē prius dictorum intelligentiam congruenti ordine de causis & effectibus aliquot subiecit quæstiones, inter quas prima est, An causa & effectus sint simul, non quidem tempore, sed secundum consequentiam. Causam dico medium demonstrationis. Effectum verò conclusionem seu prædicatum conclusionis quod de subiecto demonstratur, vt arbor latifolia, vel potius arbor deficiens calido humore, medium est, defluere foliis effectus. Item motus, constituit terram directè inter Solem & Lunam & facere Eclipsim Lunæ, de his ergo queritur, An quicquid est arbor latifolia, foliis defluat, & contrà, quæcumque arbor foliis defluat, etiam sit latifolia, videtur pars negatiua hac ratione probari, si causa & effectus simul sint atque recurrant, secundum consequentiam, tunc per se inuicem demonstrantur, id est, Sicut effectus per causam demonstratur, sic etiam poterit causa per effectum

De causa autem, & de eo cuius est causa.

Quid causa? Quid effectus?

demonstrari per circulum, quod est absurdissimū. Sed huius rationis solutionē statim subiicit, textus dicens. Quod licet causa & effectus sint simul & recurrant, secundū consequentiam, tamen ex eo nō sequitur, quod causa possit demonstrari per effectū, nisi demonstratione quia est. Nam omnis demonstratio propter quid procedit ex natura prioribus ac notioribus, effectus verò non natura prior aut notior sua causa. & rursus demonstratio ex causa procedit, quare non poterit causa per effectum demonstrari, nisi fortē cōtingat effectū etiam suæ causæ vicissim esse causam. Post hæc ibi. An fieri potest, ut vnus, &c. proponitur secunda dubitatio, ex cuius dilutione quodammodo pender primæ solutio. Ea est. An vnus eiusdemq; effectus valeat plures esse causæ? Cui mox adhibet solutionē, facta quadā hypothesi dicens, qd si idem effectus primò & immediatè prædicetur de pluribus, quorū neutrum conuertitur cum effectū, sed solum disiunctū ex ipsis constat, & hæc de alijs dicantur, quibus monstratur inesse effectus per ea quibus primo ille effectus comperat, tum vnus eiusdemq; effectus plures erunt causæ, & ex qualibet causa sequetur effectus. Ex effectu verò non valebit inferri vlla causa determinata, sed solum hæc vel illa, id est, omnes sub disiunctione sumptæ. Porro in litera per a poterit accipere lector, vituperabile: per b, superabundantiam: & per c, defectum: per d, audaciam: & per e, timorē. Si primo itaq; vituperabile in sit & superabundantiæ & defectui, modo mox dicto, rectè sequetur à causa ad effectum: Superabundantia est, ergo vituperabile est: Defectus est, igitur est & vituperabile, non autem contra colligitur, si vituperabile est, esse superabundantiam: Aut defectum esse, si sit vituperabile. Sed duntaxat sequetur superabundantiam vel defectum esse, si sit vituperabile. Insuper & hæc demonstrationes. Omnis superabundantia est vituperabilis, & omnis audacia est superabundantia, est igitur omnis audacia vituperabilis est. Omnis defectus vituperabilis est, omnisq; timor est defectus, ergo omnis timor est vituperabilis: eundem effectum colligent cōpetere diuersis, per diuersas causas. At percontabitur fortassis quispiam, quāobrem diluens dubitationem, hypothesim addiderit. Huic breuibis imprimis responsū sit, idem posse primo pluribus competere, & de his mediantribus, alijs quoque in primo per se dicendi modo, ut patet in genere & speciebus subalternis sub ipso comprehensis. Verūm secundum hunc modum, non sumitur prædicatum quod effectus rationem habeat, sed potius causæ essentialis conditionem subdit, eorum comparatione de quibus prædicatur, ad quorum quodlibet seorsim sumptum, aptum est consequi, id quod haud difficile est nonnullis exemplis enucleare. Insuper id fieri nequit in secundo per se esse modo propriissimè accepto, secundum quem necessum est, ipsa subiecta secundum se contineri in rationibus prædicatorū, quæ sunt effectus & proprietates subiectorum. An autē id contingat in ijs, quæ ad secundum modum propriè acceptum reducuntur, ex eo pender: An omnis proprietates propriæq; passio subiectum aliquod requirat, cum quo recurrat, nec? Tertia quaestio subiungitur, dum in litera sequitur. An semper cum id quod proponitur, est vniuersale, & cæt. cuius summa hæc est. An ne cum proponitur problema vniuersale, semper necesse sit causam quæ inquiritur esse quoddam totum, id est, vniuersale. Item & effectum illius causæ esse vniuersalem, & proinde hæc inter se esse æqua & conuertibilia? Propositum seu problema vniuersale dicitur, quod interrogat de causa vniuersali, vnica & conuertibili, siue prædicatum effectū designans subiecto conueniat primò & conuertibiliter, siue non, ut sunt, propter quid arboris latifoliæ folia citius defluat? Propter quid vitis cito defrondescit? Contrā particulare est, quod causam interrogat particularem, ut si quis iuxta superioris quaestionis declarationē roget: Propter quid audacia sit vituperabilis, & propter quid timor sit vituperabilis, ea intētionē ut respondeatur, quia superabundantia est vituperabilis, & quoniam defectus est vituperabilis. Cui quidem expositioni consentit ratio allata ad dictæ dubitationis affirmatiuam partem, dum dicitur. Nam folia fluere toti cuidam determinato inest, arbori videlicet latifoliæ, cuius si sint species, etiam illis vniuersaliter inest, nempe per causam vniuersalem atque conuertibilem, scilicet densitatem humidā, hoc est, condensationem exsiccationemque humidā viscosi, non in quolibet, sed in planta. Cæterū his tribus quaestionibus recensitis, nostro iudicio non plenè responsū est, quanquam alijs aliter videatur. Nam in primis dubitationi implicitæ in ratione allata ad partem primæ quaestionis negatiuam duntaxat factum est satis. Ad secundam sub hypothesi responsū est. Ad tertiam verò tantum abducta est ratio ad affirmatiuam partem, eamq; veram in materia proposta. Post has igitur quaestiones quartum dubium proponit litera, ibi. An fieri potest, ut vnus in pluribus (alijs in omnibus legunt) diuersæ sint causæ, &c. Ex cuius dissolutione cuncta quæ prius addubitata erant, euadent manifesta, At huius quaestionis intētio nō est, An simpliciter alicuius

Quaestio occurrentis solutio.

Tertia quaestio.

Quarta dubitatio.

alicuius eiusdem effectus, plures sint causæ in eodem aut diuerso causarum genere, quemadmodum commentatorum nonnullis visum est, (Nam id ita esse, in rebus naturalibus est aperitissimū) sed hæc est, An alicuius vnus effectus, diuersis secundum speciem aut genus conuenientis, sit in omnibus, in quibus reperitur vna atque eadem causa. An in aliquibus sit vna, & in alijs alia, siue eiusmodi causa plures contineat complectaturq; causas, siue vnica. Is etenim sensus accōmodus omnino est ijs, quæ prius in dubium reuocata sunt, quem etiam subindicat illud literæ, In pluribus vel in omnibus. Huic quaestioni, & si sub cōditione in litera respondeatur, accipienda nihilominus venit solutio velut legitima atq; vera. Et quoniam Philosophus de causa & effectu considerationem suscipit, quatenus demonstrationem ingrediuntur & procreant, mox aperit duplicem esse demonstrationem. Vnam per se, Alteram per accidens, aut per signum. ea per se demonstratio est, quæ ex propositionibus per se primo aut secundo modo constat, siue quæ proprietatem aliquā de suo æquo recurrenteq; subiecto monstrat, per propriam, primam, adæquaramq; causam, quam subinde pluribus in locis diximus esse demonstrationem propter quid & potissimam. Demonstratio autem per accidens seu per signum est, cui horum trium aliquod deficit, ut si sit vel causæ, vel subiecti, vel passionis inæqualitas. Id quod indicat ea literæ portiuncula, Est autem & cuius est causa, & cui est causa, considerari secundum accidens: Perinde atque diceret Philosophus, Non solum contingit causam considerari haberique secundū accidens, sed & effectum cuius est causa, & subiectum cui effectus inesse monstratur, atq; ob hanc vnus termini cum reliquis inæqualitatem, dicitur eiusmodi demonstratio contineri sub ea, quæ in priori libro definiebatur esse particula ris. Cæterū non nobis silentio prætereundum, hic eandem esse demonstrationem per accidens & per signū, quanquam alia atq; alia ratione. Dicitur etenim per accidens demonstratio, eo quod secundum aliud & non per se, simpliciter, absolutè, ac immediatè monstrat effectum subiecto conuenire. Nam hoc pender ex demonstratione potissima, in qua æqui recurrentesque sunt omnes termini. Vocatur quoque eadem demonstratio secundum signum, non quoniam per effectum causam monstrat (Prius enim admonuimus, in præsentia sermone esse super ipsius rei causa) sed quia dicta interueniente inæqualitate, non perfectè cognoscitur passio cōuenire suo proprio subiecto, (id quod demonstratoris scopus est) sed signū ipsius duntaxat habetur. Porro secundum hanc demonstrationis acceptionem, duplicem secundū rem ipsam, triplicè attamen secundum considerationem, duplex est causa, Vna per se, quæ demonstrationi per se conficiendæ est idonea. Altera per accidens, quæ quidē sufficit monstrando effectui, eo quod per se causam in se cōplectatur, sed specialior minusq; cōmunis est demonstrandi effectus cōparatione, cuiusmodi sunt harū demonstrationū media, Omne animal est nutritibile, omnis homo est animal, ergo ois homo est nutritibilis. Omnis planta est nutritibilis, omnis quercus planta est, est igitur nutritibilis ois quercus. Nam animal & planta, essentialiter complectuntur in se corpus animatum, quod nutritibilitatis prima, immediata, & æqua est causa, in his igitur effectus proponitur, qui & causæ & subiecto cui inesse monstratur est communior. At hæc specialior strictiorq; causa, dicitur esse causa per accidens siue per aliud, collatione effectus sibi velut sufficienti causæ attributi: Item & lignum, non ipsius passionis seu effectus, sed per se causæ. Cum etenim perpendimus, causam ab effectu excedi, eamq; minus patere, inducimur ad per se causæ inquisitionem, his plura adijceremus, nisi nobis breuitati quantū licet foret studendum, & nos non lateret, quæ diximus, intelligendæ Aristotelicæ literæ esse satis. Dubitationis itaque quartæ dilutionis summa est, eius effectus, qui per se alicui subiecto demonstratur, vnā esse per se causam, & non plures, in quibuscunq; contigerit illum effectum reperire, ut aptum natum sentire, per se animali demonstratur inesse, ex hoc quod sit corpus animatū sensibile. Et proinde necessum est in vniuersis, quibus ea inest passio seu effectus, vnica per se causam esse, nempe corpus animatum sensibile. Quod si idem effectus per accidens alicui subiecto competere monstratur, accidet eius effectus plures esse per accidens causas, quemadmodum his exemplis declarari potest. Omne animal gressibile aptum est sentire, At equus animal est gressibile, est igitur equus natus sentire. Omne animal volatile est aptum sentire, & aquila est animal volatile, ergo aquila apta nataque est sensu quicquam percipere, & ita in reliquis animalium generibus. Verūm in his alijsque similibus id quod per accidens causa existit, tandē in causam per se est reuocandum. Porro omnia Diui Thomæ, posteriorumq; commentatorum, imo & priorum (inter quos & Themistius) in hunc locum expositione, maluimus Caietani hac in parte a Diuo Thoma dissentientis (& si id dissimulet) explicationem amplecti, quod magis consentiat ijs, quæ posterioribus in litera subiiciuntur.

Eiusdē dilutionis.

Demonstrationū vna per se est. Et altera per accidens.

Eadē est demonstratio per accidens, & per signum, alia atq; alia ratione. Secundum signū demonstratio.

Duplex causa. Vna per se. Altera per accidens.

Ad quartā dubitationē solutionis expositio, ac summa.

Thomas.

Vni effectui oportet respondere causam vnā.

Themistius Relicta itaq; per accidens causa ac demonstratione ex ipsa construenda, dum in litera subne-
ditur, ibi. Quod si causa per se & vna afferatur, &c. proponit ostenditq; Philosophus, oportere causam per se vnitatem respondere vnitati ipsius effectus monstrandi, ita quod si effectus vnus existat, idemq; aut secundum speciem, aut secundum genus. Item vel analogus vel æquiuocus, eiusmodi necesse est esse causam seu medium, quod non oportet accidere, si per accidens causa assumatur. Nam si monstraueris hominē esse nutritibilem, quod sit animal rationalē, effectus secundum genus vnū est, causa autem secundum accidens, secundum speciem vna est, & ita in reliquis. Verum hic Aristotelis locus diuersimodē legitur. Nam textus quem vt in plurimū sequimur, apparet esse ex Themistio depromptus. Ratio igitur (inquit) maioris extremitatis, quæ in conclusione ponitur, medium est. Quocirca maiori extremitati respondere medium oportet, vt si homonyma, id est, cognominis hæc sit, homonymū & medium sumatur. Si ad proportionē similis, id est, analogæ, eodem modo & medium ad proportionem simile afferatur. Versio autem Boetiana ad hunc habet modum. Est autem & cuius causa, & cui, considerare secundum accidens, non tamen videntur proposita esse. Si autē non, similiter se habebit medium, si quidem sunt æquiuoca, æquiuocum medium est. Si verō sicut in genere, similiter se habebit, vt propter quid commutabiliter, analogum. Alia enim est causa, in numeris & in lineis. Et eadem quidem in quantum lineæ, alia. In quantum autem habens augmentum huiusmodi, eadem sic in omnibus. Similem autem esse colorem colori, & figuram figuræ, aliam esse causam alij. Æquiuocū enim est simile in his, hic quidem est fortassis secundum analogiam, habere latera & æquales angulos. In coloribus autem, vnū sensum esse, aut aliquid aliud huiusmodi. Quæ autem secundum analogiam sunt eadem, & medium habent secundum analogiam. Cæterum id quod de permutata proportione in litera dicitur, refert Albertus ad analogum, quod Diuus Thomas, Egidius Romanus, & plerique alij existimant ad vniuocum pertinere effectum. Sed de his abundē satis. Porro decima quarta septimi libri Elementorū Euclidis monstratur, cur numeri continuō proportionabiles, id est, sic se habentes, vt quæ proportio sit primi ad secundum, eadem sit & tertij ad quartum, cuiusmodi sunt 12. 6. 3. 1. inter quæ dupla consistit proportio, permutatim sint proportionales, hoc est, vt qualis fuerit proportio primi ad tertium, talis sit & secundi ad quartū, vt duodecim ad octo proportio est sequaltera, quæ est & sex ad quatuor. In cōmuni autem de omni quantitate idem monstratur decima sexta propositione quinti libri, in qua demonstratione licebit inspicere id, quod de augmento, velut causa, hic adfert Aristoteles, cuius declarationem breuitatis amplectendæ gratia prætermittimus, ad literæ reliqua transeuntes. Adhibita igitur quartæ quæstioni sua solutione, in litera ibi. Causa autem, & cuius est causa, & cui est causa, & cætera, regreditur Philosophus ad primam quæstionem dissoluendam, adiecta comparatione causæ & effectus, ad effectus subiectum. Cuius sententia est, per se causa alicuius effectus, effectus ipse, & proprium effectus subiectum, sese mutuo consequuntur. Vt si figura recti linea trilatera, habens angulum extrinsecum duobus internis oppositis æquum, est, habere tres angulos duobus rectis æquales est: est quoque triangulus, & contra. Quod si sumantur cum per se causa & effectus particularia subiecta, ad hæc consequetur & causa & effectus. Verum hæc cum illis seorsim sumptis non conuertentur, sed duntaxat cum omnibus sub distinctione acceptis, vt triangulo existente aut quadrato, & cetera. est & habere omnes extrinsecos angulos quatuor rectis æquos, & externos internosque angulos figuræ polygoniæ bis tot rectis, quot habuerit polygonia figura angulos, non autem ediuerso. Item & si vitis sit, aut ficus, aut aliqua arborum latifoliarum alia, erit & cito natum defrondescere, & succū desiccari ad contractū folij & ramusculi, seu marcescere succū qui ex seminis origine contrahitur, substantificusq; est, nō ediuerso. Sic itaq; sumptis particularibus subiectis, & causa per se & effectus, illis subiectis cōmuniores erunt. Quod si prætermissa per se causa, particulares assumantur causæ ac speciales eiusdē effectus, is quidē effectus eā causam consequetur, non autē contra. Vt si sit animal cholera carēs, & si qua volucrum sicca est, longæuum est. non autē ediuerso sequitur, longæuum est, ergo animal superflua cholera carens existit. Hæc quoq; eandem retinent habitudinem, cū in demonstratione conficienda assumuntur, quæadmodum indicat litera, ibi. Et in figuris syllogisticis sic manifestum erit, &c. Cæterum an siccū esse in volatilibus, & in quadrupedibus cholera carere, in vnā eandemq; rationē ac causam reducatur, quæ prima sit æquaq; diuturnæ vitæ, in dubium relinquit Philosophus, cum id non sit Logicæ considerationis, sed potius Metaphysicæ, quæadmodum & illud, An omnis proprietas propriaq; passio immediatum exigit subiectum, siue nominatum siue innominatum, cui immediatē insit, & cum quo recurat. Porro

Themistius

Boetiana versio.

Euclides.

Primæ dubitationis in litera assignata solutio.

Porro quatum ad literæ exēpla attinet, Primo meminit Philosophus illius effectus, qui est Habere omnes externos angulos quatuor rectis æquos, quē demonstrat Campanus inesse omni figuræ polygoniæ, trigesima secūda primi Elementorū Euclidis propositione, adhibito eo medio, cuius prius mentionē fecimus. Verum vt id in singulis figuris sigillatim sit lectori cognitū, nō grauabimur nonnulla subiicere, quæ id vt cunq; explicet. Polygoniarū figurarū omnium prima est triangulus, cuius omnes anguli & interni & externi simul sex sunt, qui per decimam tertiam primi Elementorum ter sumptā, æqui sunt sex rectis (Est autē ea propositio eiusmodi, Omnis rectæ lineæ supra rectā lineā stantis, duo vtrobicq; anguli aut sunt recti, aut duobus rectis æquales) Dempstis igitur tribus internis, qui per 32. eiusdē libri duobus rectis æqui sunt, externi æquatur quatuor rectis. Itē in quadrangula figura, intrinseci & extrinseci anguli sunt octo recti, per eandē 13. quater sumptā. At ea resoluta in duos triangulos, omnes interni anguli erūt 4. recti. Qui igitur supersunt extrinseci, sunt quatuor recti. Similiter pentagonæ figuræ per eandem 13. omnes interni & externi anguli æquatur decē rectis, quā si in triangulos resolueris, offendes oēs internos sex rectis esse æquales. Residui igitur externi, quatuor rectis æqui sunt. Quod si quis in vniuersum desideret cognoscere, quot internos angulos æquales rectis habeat hexagonus, cæteraq; subsequentes figuræ rectilineæ, eam figurā distribuet partieturque in triangulos, protractis lineis rectis ab angulis singulis ad data figuræ centrū vsq; quo peracto, quatuor angulis sublatis, figuræ propositæ anguli æquales erunt tot rectis, quot restabunt illis quatuor subtractis. Verbi gratia. Proposita figura hexagona, distribuatur in sex triangulos, qui octodecim angulos cōplectuntur duodecim rectis æquos. Ab his auferas quatuor, restabunt octo rectis æquales in ipsis triangulis. Et proinde hexagonus sex continebit angulos internos octo rectis æquales. Atq; in reliquis simili modo est progrediendū. Id quod si lector probē intellexerit, facile deprehendet, omnē figurā polygoniæ externos angulos omnes, duntaxat quatuor rectis æquales habere. Sed de his hætenus. nam geometricæ sunt considerationis. At pro alterius exēpli maiore cognitione, adferri valet id quod scribit Theophrastus primi libri de historia plantarū capite decimo quinto. Omnibus (inquit) autumnis & per autumnū folia decidunt, alijs tamē ocys, alijs tardius, vt quædā etiā ab hyeme occupentur. Foliorū iactura nō ita germinationi respondet, vt quæ prius germinauerint, prius folia dimittant. sed nonnullæ germināt quidem præmaturius, sed nihilo ante cæteras folia dimittunt. Quinimō quibusdam tardiores inceptāt, ceu amigdala, Quædam serotinæ germine esse solent, sed nihilo (vt ita diximus) tardius quàm cæteræ folia deperdunt, vt morus. Regio autē, solumq; madidum plurimū ad perdurādum conferre videntur. Quæ enim in siccis atq; in totū tenuibus locis extant, prius folia dimittunt. & veteres prius quàm nouæ. Quædam & antequam fructū percoquant, folia deperdunt, vt serotinæ fici, & pyri syluestres. Illis quæ perpetuo virent, oc casus ortusq; vicillim occurrunt. Non enim semper eadem durāt, sed alia proueniunt, alia exarescunt. Idq; circa æstiuum solstitium maximē factitari videtur. Et paulo superius. Omnia tam in his, quàm in reliquis generibus, quæ coma perpetua virent, folijs angustioribus sunt, & pinguedinem quandam suauemq; olentiam reddunt. Nonnulla, quanquam sua natura semper virene nequeat, tamen ex loci causa, folia nunquam dimittūt. Hæc Theophrastus. Ex quibus consequens est, vt quæ arbores sint latifoliæ, cito perdant frondium humorem, folioq; fluant ad defrondescant. Cuius causam, quæadmodum superius dictū est, asserit Philosophus esse succi arecentiæ, quæ in illis citius maturiusq; fit. Et proinde citius sunt folia decidua, necesse est. Cæterum quæ ad tertium exemplum attinet, de vitæ videlicet prolixioris diuturniorisq; causa in diuersis animantibus, An eadē sit in omnibus, An in diuersis alia atq; alia, in Physicis sunt pertractada in eo libro, qui apud Aristotelē inscribitur, De longitudine & breuitate vitæ. Hætenus de causis & effectis, eorumq; mutua & non recurrente illatione.

Exēplorum literæ explicatio.

Triangulus.

Quadrati.

Pentagulus

Hexagonus

De principijs aut quæ admodum.

In septimi ac vltimi huius secūdi Posteriorum Analyticorū libri tractatus vnicū caput, cōplectentis, quod de principiorum cognitione à nobis assequenda considerat, scholia.

Postquam determinauerit Philosophus de incompleto demonstrationis principio, quod quid est videlicet, & propter quid, & ijs quæ ad ipsum pertinebāt, In hoc septimi ac vltimi tractatus vnico capite agit de complexis principijs, monstrās quonā modo eorum cognitio nobis ingeneretur, & quis sit habitus, quo illa cognoscuntur. In initio autem proponit ex prius dictis pluribus in locis, fieri non posse, vt quis per demonstrationem per se, scientiam habeat, nisi prius & immediata cognoscat principia, a quibus pendet res ipsa scibilis. quo quidem (ni fallamur) insinuat Philosophus, ea quæ hic considerat ad scientiam demonstratiuam pertinere, ne quis cum nonnullis putet, hunc tractatum non propriè esse demon-

Prime quæ-
stionis in li-
tera assigna-
ta sensus.

Themistius
Cômētator

Boetius.
Quæstionis
secundæ du-
plex sensus.
Thomas.
Themistius
Posterior.
Cômētator
Linconienſis
Albertus.

Tertia quæ-
stio.
Platonici.

Peripatetici

Peripateti-
corū contra
Platonicos
ratio.
Maxima.

Platonico-
rū ratio ad-
uersus Peri-
pateticos.

Literæ expli-
catio.

Omni aīali
inest sensus.

demonstratiui negotij. Et quia quod diximus non tantum veritatem habet in cōmunibus principijs, verum & in proprijs, ideo quæ hic ab Aristotele traduntur, nō cōmunibus duntaxat applicāda sunt principijs (quæadmodum plures voluere) sed & proprijs: imō potius proprijs, quā communibus, vt posterius ostendetur. Post hæc mox mouet Philosophus tres dubitationes, quarum primæ potest esse sensus aut iste, An omnium principiorum immediatorum sit eadem cognitio, eodem designata nomine, facta principiorū relatione ad seiuicem. Huic autem sensui satis factum est in priori libro, cum de dignitate & positione ageretur: Aut hic, An principiorum cognitio eādem acquiratur via, qua & scientia quæ est de conclusionibus, quem sensum sequitur Themistius & Commentator. Necessè est (inquit ille) prima principia ante cognosci a nobis, dicere, aut non cognosci. Si cognoscimus, aut demonstratione, aut alia via cognoscimus. In quo quidem sensu quæstioni satis fit per tertie quæstionis solutionem. Potest & hic quæstionis esse sensus. An principiorum cognitio sit eadem cum conclusionum cognitione, atq; eodem nomine nominata? Cui sensui responderetur in textus calce. Porro secunda quæstio apud Boetium sic legitur. Et vtrum scientia in vtroque est, an non? An huius quidem scientia, Illius autem alterum aliquod genus sit? Cuius quidem quæstionis duplex est sensus. Vnus, secundum quem conferantur ad seiuicem principia, sitq; quæstio, An omnium principiorum indemonstrabilium sit scientia? An nonnullorū? An aliquorum sit scientia, & aliorum aliud notitiæ genus? Quem sensum habet D. Aquinatis expositio, a qua non dissidet Themistius, dicens. Item aut scientia aut virtute omnino aliqua. Pleraq; enim sciri per demonstrationem non possunt, quæ nihilominus sciuntur, vt finitiones. Alter sensus est, secundum quem principia ad conclusiones comparantur, quemadmodum explicat noster textus, huncq; sensum amplectuntur Commentator, Linconienſis, & cæteri. & hi asserunt, secundam quæstionem esse primæ expositiuā. Ad eodē enim sunt vicinæ hæc quæstiones, vt Albertus ex ipsis vnica effecerit. Est igitur quæstio. An principiorū immediatorū cognitio eadē sit cū cognitione illatarū cōclusionū? Id est, An principiorū sit scientia, An cōclusionū mediatarū solū sit scientia, & principiorū immediatorū aliud cognitionis genus, qd intellectus appellat. Cæterum tertia quæstio id cōplectitur, in quo dissident a Platonici Peripatetici. Nam illi arbitrabantur, ab ortu nobis inditos esse cognoscitios habitus & principiorum & cōclusionū, eos tamen nos latere, neq; a nobis posse deprehendi inesse, nisi adhibito studio. hinc quoq; affirmabāt, omnē nostram scientiam esse reminiscētiā. Contra Peripatetici existimabant, ab ortu animam rationalem omni habitu nudam esse, perindeq; sese habere, vt tabulam in qua nihil depictū est, & in nobis iam adultis per inuentionem aut doctrinam adgenerari habitus cognoscitios principiorum & conclusionum, frequenti actuum iteratione, quemadmodum & virtutes. Quamuis autem ad vtramq; opinionē plures sint rationes, hoc loco tamen duabus duntaxat vtitur Philosophus, quæ nonnullis videntur esse præcipuæ. Prior pro Peripateticis cōtra Platonicos ponitur, ibi. At primum id absurdum est, & cæt. In qua quidē ratione, quæ a minori ad maius desumpta esse apparet, per demonstrationem intellige scientiam demonstratiuam, quæ ipsius demonstrationis est effectus. Ex hac autem textus parte depromi solet illa vulgata maxima, Non posse in nobis vllum inesse habitum, quē non facile queamus deprehendere nobis inesse. Atq; hanc ad eos restringunt habitus, quos vocant non infusos. Etenim infusis habitibus, quales sunt Theologicæ virtutes, Fides, Spes, & Charitas, quas non nouerant Philosophi, opposita competit conditio & proprietates. Cognoscuntur autem inesse habitus per suos actus, ad quos facile, promptē, ac cum voluptate, aut delectatione efficiendos, habentem procliuem reddunt. Porro altera ratio pro Platonici Peripateticos illic assignata, Si verò illos habitus acquirimus, & cæt. ex ea propositione robur accipere videtur, quam in superioris libri exordio proposuerat Philosophus, Omnem doctrinā atq; disciplinā ex præexistenti fieri cognitione. Cognitione autē principiorum nulla alia apparet esse prior, quemadmodum principio indemonstrabili nihil esse prius, per quod queat cognosci. Porro huius tertie quæstionis, a qua duæ priores pendent, decisionē prius aggreditur, exactissimē atq; pulcherrimē quædam præmittendo, quæ prorsus necessaria sunt pro pleniori cognitione eorum quæ dicentur assequenda. Dicit igitur imprimis, necesse esse nos a natiuitatis initio ac ortu quandam habere potentiam, quæ prius nobis comperat, q̄ principiorum cognitio, & si hæc a natura insita potentia inferior sit ac imperfectior intellectuā potentia, ad quam principiorum pertinet cognitio. Et illius cognitio minus certa sit atq; euidentis cognitione principiorum. Vnde autem huiusmodi certitudinis diuersitas emanet & profluat, alijs relinquimus inquirēdum. Post hæc mox subnectit, hanc insitam potentiam (quā naturales sensitiuam exteriorem vocant)

cant) omnibus inesse animalibus, eodē q̄ animalia ab ortu habeant omnia, quandam discernendi facultatem atq; potentiam inter id quod illi obicitur tanquam amicum, aut vt inimicum. De qua re sic habet Philosophus libri De sensu & sensato, primo capite. Ipsi anima- libus sensum inesse, qua nimirum ratione quodq; animal est, necesse est. Nam hoc ipso esse animal, & non esse, definiuimus. Tactus & gustus, animalia omnia necessariō comitatur. Tactus, ob eam quam in libris De anima explicuimus causam. Gustus, ob alimentum. Nam gustus quod voluptate afficit, quodq; dolore, in alimento discernit ac diiudicat, adeo vt hoc fingat, illud persequatur. Deinde tertio superioribus adiicit duas diuisiones, cognitu dignissimas, quarum prior est, Animalium, quibus a natura insitus est sensus, nonnulla sunt quæ factō sensu, siue sensatione (quæ quidem particularia, neq; in Boetiana, neque Argyropoliāna versione reperitur) hoc est, absente re sensibili, diutius retinent formam seu imaginem rei sensibilis. (Genitiuus enim ἀσθηματῶ, quo vtitur Aristoteles ad obiectum sensibile videtur esse referendus, non ad imaginem, siue speciem, quam soliti sunt vocare sensibilem) Huiusmodi existunt cuncta animalia perfecta, quibus insunt omnes sensus tum exteriōres tum interiorēs, & quæ motu progressiuo sese mouent. Alia sunt, in quibus sensibili exteriōri absente, non fit imaginis rei sensibilis retentio. Et horum quædam reperiuntur, in quibus nullo modo ser- uatur imago, quales sunt conchæ, ostrea, vermiculi, muscæ, culices, & alia id genus, quæ inter animalia infimum locum occupant. Alia sunt, quæ absente sensibili, speciem rei sensibilis quidem retinent, sed non diuturna temporis mora. Illis absente sensibili, & ablata exteriōri sensatione, inerit eiusdem rei interior sensitio, his autē non conuenit vllō modo, aut tantisper duntaxat, dum forma interiori inhæserit sensui, & in ipso perdurauerit. Hæc animalia memo- ria non sunt prædita, Illa eam ipsam habet, idq; potissimum hac diuisione voluit indicare Phi- losophus. Porro quod diximus, de iis animantibus quæ aliquantula mora, absente sensibi- li, imaginē recondunt ac seruant, intelligit Albertus de perfectis animalibus, ipsiq; homini- bus, qui subinde ob ad alia vehementē animi attentionē, rerum earum quæ fortē fortuna sen- sibus obiciuntur, imagines non seruant. Diuus autem Thomas id de quo agimus, ad ea refert animalia, quæ debiliorem sensibilitatem species nec minimo temporis interuallo, vehementi- orum autē aliquantulo reseruant. Vtrum is sensus, quem prius sumus persecuti, textui Ari- stotelis magis est accommodus, & Themistij verbis prorsus consentaneus, quæ in hunc Ari- stotelis locum sic habent, Sed quamuis omne animal instructum sensibus sit, non tamen iu- dicio æquē valet omne. Sunt enim ex iis alia, quæ abiuncto sensibili, spectrum eius diutius ser- uant, Alia quæ non seruant. Eorum quæ non seruant, quædam omnino non seruant, vt mus- cæ, vermiculi, culices, Quædam exiliter, vt brutorū & auicularum nonnullæ, quæ cantibus, quos audiunt, insuescunt. Et in quorum animis res sensibus perceptæ non mansitant, nihil si- ne sensu cognoscunt. Hactenus ille. Altera autē diuisio, qua superioris prius membrum in alia distribuitur, hæc est, Animalium, in quibus semoto sensibili sit permanens formæ ipsius sensibilis mansio, id est, in quibus memoria inest, quædā ratione vtuntur, quales soli sunt ho- mines. Alia verò minimē, cuiusmodi bruta sunt omnia, quibus non competit propriē ratioci- natio (Id enim hoc in loco est ratio) licet aliqua eorum quoddam ratiocinationi simile habe- re deprehēdamus. De his autē quæ nunc tractamus, in hunc modum tradit Philosophus in ex- ordio primi Metaph. Animalia igitur vnā cum sensu natura sunt. Ex hoc autē, in alijs memo- ria non fit, in alijs fit. Et propterea eorū quæ memoriam habent, alia prudentia sunt, Alia ma- gis discere possunt. Et prudentia quidem sine habilitate discendi sunt, quæ sonos audire non possunt, vt apes, & si quod aliud est tale genus animalis. Discit autē id omne, quod & hunc cum memoria sensum habet. Cætera igitur animalia imaginationibus atq; memoriis viuunt, ex- pertiaq; experientiæ sunt nisi perparum. Genus autē hominum, & arte viuunt & ratione. Et pro libro De historia animalium, capite primo, Et cum memoriæ (inquit) atq; disciplinæ complu- res animantes esse participes possunt, nulla tamen præter hominē potest reminisci. Quæ qua- si præfatus Philosophus ibi, Ex sensu igitur fit memoria, &c. monstrat, qua via in nobis fiat principiorū cognitio, dicens, ex exteriōri alicuius sensibilis sensatione perfecta, in nobis illius sensibilis fieri memoriā. Deinde ex memoria eiusdem, non secundum numerum, sed secun- dum speciem subinde facta, nasci experientiam. Post hæc ex experientia, aut ex quocunq; vniuersali in anima residente seu quiescente (quemadmodum habent aliq; translationes) pro- duci principium artis, quæ circa contingentiā versatur, & scientiæ, quæ necessaria considerat. Hoc autē artis & scientiæ principium nihil aliud est, quā principiorum habitus. Cæterum, vt quæ iam dicta sunt apertē cognoscantur, expendendum est, quid sit experientia. De hac per- pulchrē

Philosophus
in libro De
sensu & sen-
sato.
Duplex a-
nimaliū par-
titiō.
Prior.

Albertus.

Thomas.

Themistius

Posterior
diuisio.

Aristotelis
ex initio pri-
mi Meta-
physices.

Ex primo
lib. de histo-
ria aīalium.

Artes primo Meta-physica.

pulchrè atq; luculenter differit Philosophus, Primi Metaphysicæ primo capite, his verbis, Atq; ex memoria quidem hominibus experientia fit. Complures enim eiusdem rei memorie, vnius experientiæ facultatem efficiunt, videnturq; scientia, & ars, & experientia, ferè similes esse. Per experientiam autem ars emergit atq; scientia. Nam experientia quidem (vt inquit Polus) artem efficit, rectè dicens, in experientia verò fortunam, sit autem ars cum ex multis experientiæ conceptibus vna de similibus oritur vniuersalis existimatio. Nam existimatione habere, hoc ægrotanti Calliæ hoc morbo, atq; Socrati, & cõpluribus, item per singulos, profuisse, id experientiæ nimirum est. At omnibus talibus per vnam definitis speciem hac affectis ægritudine, contulisse, vt iisce qui pituita, aut bili abundabant, aut æstu affligebantur, id iam artis esse videtur. Atq; ad agendum quidem experientia non differt ab arte. quin etiam expertos rem magis attingere videmus, quàm eos qui rationem sine experientia habent. idq; propterea fit, qd experientia quidem singularium, Ars aut est vniuersalium cognitio. Hactenus Aristoteles, Ex quo satis intelligitur, experientiam nihil aliud esse, quàm memoriam multorum singularium, cum ratione seu iudicio de reliquis similibus. Dico cum ratione seu iudicio de similibus, quia experientia omnium esse debet, fieri aut non potest, vt quis omnia singularia sensu percipiat, aut memoriæ mander. Sed habita multorum memoria, ratio idem iudicac de reliquis, & sic experientiam efficit. verbi gratia, Sensit aliquis in se ardorè febris sumpto vno cepisse incrementum, Idem sæpius vidit in aliis, quorum iam meminit, horum consyderatione, quoties occurrit febricitans, inhihet ei vsu vini, sic apud se exemplo racitè colligēs, multis illis quorum peculiariter memini, sumptione vini aucta est febris, ergo & huic augebitur, & cuiuslibet alij simili, singulariter tamen consyderato. Nam in hoc potissimum consistit differentia inter experientiam & principium scientiæ, vel artis, qd experientia quidem sit de omnibus singularibus sub aliquo cõmuni contentis, sed vt sunt multa & proprietatibus inter se distincta. Principium verò scientiæ vel artis, vt sunt vnum præter multa, vnum, inquam, non secundum rem, sed secundum consyderatione intellectus consyderantis naturam speciei aut generis absq; proprietatibus, quibus singularia inter se distinguuntur. Ex experientia igitur principium artis atq; scientiæ nascitur, quia per inductione perfectam ex omnium singularium cognitione enunciatur vniuersale reponitur, asseruaturq; in anima (quale est, omni febricitanti vinum esse nociuum) Nam in inductione antecedentis cognitio experientia est, consequentis verò artis aut scientiæ principium. hinc secundo Priorū dicitur, qd inductio sit primæ & immediatæ propositionis, quia experientia, qua antecedens inductionis cognoscitur, parit in nobis artis & scientiæ principium, quod nihil aliud est, quàm cognitio primæ & immediatæ propositionis, quæ inductione ostenditur. Dicit ergo textus, qd ex sensu fit memoria, ex memoria aut eiusdem sæpius facta, experientia nascitur, iungendo ratiocinatione de reliquis similibus. Ex experientia verò pullulat cognitio principij vniuersalis, quæ nihil aliud est, quàm artis aut scientiæ principium. Artis quidem, si circa rei cuiuspiam generatione versetur, vt circa generatione domus aut statuæ. Scientiæ verò, si tantum versetur circa rei alicuius cognitionem, vt omne lucidum esse calefactiuum. Porro vniuersale, de quo hic est sermo, dicitur esse vnum præter multa, quia debet abstractiue sumi sine consyderatione singularium, eo modo quo mathematicus abstrahit, consyderando videlicet vna ratione, id quod omnibus particularibus cõmune est, non consyderando proprietates, quibus inter se distinguuntur. Neq; existimandum est, tale vniuersale existere extra singularia, sicut putauit Plato, quia est vnum & idem in omnibus singularibus, vnum, inquam, ratione, re verò multa, secundum singularium multitudinē. Hic distinguunt quidam duplex vniuersale, Complexum & incomplezum. Quid sit vniuersale incomplezum, dictum est in libro prædicabilium. Complexum verò, de quo solo est hic sermo, nihil aliud est quàm propositio aliqua immediata constans subiecto vniuersali vniuersaliter sumpto, vt omne animal rationale est capax disciplinæ. huius duplex est cognitio, apprehensiuam tantum, qua videlicet mente apprehendimus, quid huiusmodi propositione significetur, siue assensu vel dissensu. Et ad hanc cognitione percipiendam non est opus experientia, sed sufficit cognitio terminorū, ex quibus constat huiusmodi propositio. Altera verò cognitio est adhæsiua, iudicans verum aut falsum esse quod proponitur. Ad hanc cognitionem opus est experientia & inductione, saltem quo ad ea principia, quæ non statim ex suis terminis cum aliqua extremorū sensatione sunt nota, de quibus latius dicitur initio primi Topicorū. Sed obiicies contra prædicta, Textus dicit, qd anima ex homine & leone colligit animal, Ex animali & planta corpus, & sic deinceps, ergo Aristoteles etiam agit de vniuersali incomplezo. Responsio. Per hæc simplicia, quæ in textu breuitatis causa ponuntur,

Differentia inter experientiam & principium artis aut scientiæ.

Duplex vniuersale.

Obiectio.

Responsio.

nuntur, vult Aristoteles complexa intelligi. nam ad simplicem apprehensionem animalis, non est opus cognitione plurium inferiorū, cum possit immediatè elici ex cognitione sensitua cuiuslibet singularis, sed hæc inferiorū enumeratio ad cognitionem complexam & adhæsiuam requiritur, sicut prius dictum est, hinc statim infert textus, Manifestum igitur est, prima principia inductione à nobis cognosci, apertè significās, se per ea quæ dicta sunt complexa, voluisse intelligere. Post hæc continuo ibi, Neq; igitur habitus principiorū, &c. Ex superioribus dissoluit Philosophus tertiam dubitatione. Et mox illic, Veluti ex prælio facta fuga, &c. quadam similitudine monstrat, ex pluribus sensationibus & memoriis diuersorum singularium fieri posse in rationali anima vniuersalis cognitione, quam non contingeret prouenire ex vnius aut paucorum memoria. Cæterum ne principiorū cognitio existimaretur ad sensum pertinere, subiicit Philosophus, Talis aut est anima, intellectiua scilicet, vt possit tale quid pati, id est, principij vniuersalis notionē recipere, vigore naturalis luminis ipsius intellectus. Themistius aut id ipsum refert ad omnia quæ prius enumerata sunt. Nam quemadmodum (inquit) inclinatio exercitū fusoq; si vnus aliquis resistere incipiat, sepe fit, vt alius primū, deinde alius atq; alius conuolet, Demum globo facto, & fauore multorū addito animo, tota acies iterat pugnam, & redintegrat prælium. ita de simulachris dicendum, & reliquiis inherētibus earum rerum, quæ sensu hauriuntur. Primo vestigio secundum allinitur, secundo tertium necitur, ab his alia confluunt corroganturq; de quibus postremo vniuersalis quædam notio conualefcit. Hęc enim animæ acrimonia est, vt etiam si genera quæ accidunt sensibus continētè laborentur & fluere, tamen similitudines eorū excipere & memoria continere possit, & quod in singularibus cõmune vniuersaleq; est, deprehendere, notareq; hæc Themistius. Porro in illa literæ parte, Cùm enim resederit vna forma, &c. (qua clarè mōstratur, principia cõplexa inductione à nobis cognosci) per formā intelligenda est imago, species, seu similitudo, quam ex speciebus & phantasmatibus singularium sensibilibus elicit agens intellectus, & quem in intellectum passiuum imprimit, ac ex qua recepta nascitur vniuersalis notio. Cæterum inter ea quæ hic traduntur, inserit Philosophus illud, Etenim sentire quidem singulare, sensus autē vniuersalis est, &c. Quo racitè hanc excludit obiectionem, Quicquid sentitur singulare est, cùm igitur intellectiua cognitio originē ex sensitua accipiat, non poterit anima vniuersale cognoscere, sed singulare duntaxat. Cui respondendo dicit, omnem quidem sensatione circa singulare versari, Sensum autē esse vniuersalis, & proinde ipsum posse vniuersalis notionem efficere. De illa priore parte nulla profusum apud commentatores est controuersia, qui vnanimi consensu consentunt, quamlibet exteriorē sensationem adeo vniuersali obiecto percipiendi additam esse, vt ipsa aliud nequeat vilo modo representare, quod exemplis facile est declarare. An aut huius albedinis & huius nigredinis eodem tempore visu perceptarū diuersæ sint in oculi pupillæ partibus visiones, quemadmodum cenet Egidius Romanus, An non ex perspectiua est petendum. Porro de posterioris partis sensu variè sentiunt autores. Themistio viliū est, sensum primò ac immediatè esse ipsius singularis, de hoc intermedio etiam vniuersalis. Nam & sensus (ait) hoc (id est, vniuersale) percipit. Quoties enim Socratem quis agnoscit sensu, vnà & hominem agnoscit in Socrate. Et qui hoc rubens candidum videt, simul & rubens & candidum videt. An quisquam est, qui Calliam & hominem, vt eandem omnino rem sentiat? Alioqui sicut non est nisi vnus Callias, ita videre non posse alium hominem nisi Calliam, Sed quum Socratē videt, videt in Socrate id quod in aliis quoq; hominibus simile cõmuneq; inest. Quare ad quendam modum vniuersale sensu percipitur, non tamen seorsum à singulari, sed obiter, subindeq;. Sic ille. Quæ si diligentius excutiantur, verius atq; manifestius offenduntur declarare, ipsum sentire esse vniuersalis, quàm sensitiuam potentiam. Porro ab ea, quam ex Themistio attulimus, expositione non multum diffidet Albertus & Thomas eius discipulus, Qui hunc locum sic explicat, Sensus quodammodo est vniuersalis. Cognoscit enim Calliam, non solum quatenus Callias est, sed etiam quatenus homo est. Similiter & Socratē ea ratione qua homo. Si aut sensus solum id quod particularitatis est apprehenderet, & nullo modo in particulari vniuersale, impossibile foret ex sensus cognitione, in nobis vniuersalis causari cognitione. Verum hac tantorū virorū expositione, quam verba præ se ferūt, prætermittam, nobis videtur sensus dicendus esse ipsius vniuersalis, eo qd cuius sensus determinatus siue singularis, vt hic visus sua natura in quoduis visibile ferri possit, & quodlibet percipere, quemadmodum in sensibus singulis experientia deprehendimus. Sensatio verò determinata atq; singularis, ita vniuersali perceptæ est adstricta, vt per ipsam nulla alia possit cognosci. Minimi referre arbitramur, siue dicatur, hic visus est coloris vniuersaliter,

Themistius

Duarū reli-
quarū qua-
stionū solu-
tio.

ter, quæadmodum dicendū esse cōtendit Caietanus, siue hic visus est coloris vniuersalis seu cō-
munis. Nō enim hoc cōfitebimur, perinde ac si hic visus coloris cōmunis perfectius foret, sed
ob eam quam mox reddidimus causam. Neq; de verbis disceptandū est, vbi de re ipsa cōstite-
rit. Indicat igitur Philosophus hac literę parte, nō posse in nobis nasci vniuersalis notionē sensu
administratore, si hic vnico dūtaxat percipiendo ac cognoscēdo sensibili, natura esset destina-
tus. Haec tenus à nobis dictū sit de iis, quæ ad tercię quæstionis dēcisionē pertinet. Pro duabus
autē reliquis, quæ ita sibi mutuō cōnexæ sunt, vt secūda dissoluta, prior etiā expedita fuerit, ad-
fert Philosophus vnā habitū diuisionē, nō quorūlibet, sed intellectuālī dūtaxat, & qui ad
intellectuā attinet potestātē, & circa verū versantur, quosq; assequi valemus nullo volunta-
tis adhibito imperio. Diuisio est huiusmodi, Intellectuālīum habituum, quibus verū cogno-
scere cōtingit, quidā interdū sunt falsi, vt opinio & ratio. Hoc loco nomine Opinioni accipit
Themistius illū habitū q̄ circa ea cōtingētia versatur, quæ sunt speculabilia, falsitatē nōnunq̄
admittentē. Rationis autē nomine, eum qui cōtingētia agibilia atq; factilia, quæ aliquoties ali-
ter, q̄ sese habeant, habere possunt, cōsiderat, sub quibus facillē subintelligere licet suspitionē.
Huiusmodi rationē habēt ij, qui re vera artifices nō sunt, aut prudētēs, sed quadā dūtaxat
similitudinē. Alij semper sunt veri, qui numero sunt quinq; intellectus, (sub quo intellige lo-
lertiam, quæ est quædā mediū inuentio) scientia, ars, prudentia, & sapientia, quæadmodū in fi-
ne prioris libri est explicatū. Hoc autē in loco tantūm meminit Philosophus scientiæ & intelle-
ctus, quod aut de necessariarum & speculabilium habitibus potissimūm ageret, aut facillē sub
his duobus reliqua tria subintelligerētur, quod magis probamus. Nam in prioribus scientiæ
artē cōiunxit. Post hanc diuisionē respōdet Philosophus secundæ quæstionī, & proinde pri-
mæ. Immediatorū principiorū cognitionē, nō scientiā nūcupari, sed intellectum. Quod du-
abus monstrat rationibus. Prior ibi assignatur, Quia principia demonstrationibus sunt cer-
tiora, &c. vbi per demonstrationes accipiendæ sunt demonstratæ cōclusiones. Posterior illic,
Quod ex eo quoq; perspicuum erit, &c. Dum autē in litera cōcluditur, Scientiæ nō esse scien-
tiam, id intelligendū est de scientia, quatenus est scientia, ex aliquibus accepta principiis prio-
ribus. Etenim re vera vna scientia est alterius effectiua, vt subalternatā producit subalternās.
Principia autē indēmōstrabilia perpetuō accipiuntur vt inferētia, nunq̄ vt sunt illata, & proin-
de vnus intellectus nullo modo poterit esse intellectus alter, Alioqui indēmōstrabile per in-
dēmōstrabile mōstraretur. Principiorū intellectus, principium effectiuum est scientiæ. Ipsorū
autē principiorū principium est nō effectiuum, sed cognoscitiuū dūtaxat, quemadmodū indi-
cat marginalis annotatiuncula. Ceterū illud in calce positū, Scientia autē ad omnē rem se-
se habet similiter, in eo sensu accipiendū est, vt arbitremur, oēm illius quod scitur cognitionē,
quale quale id sit, scientiæ nomē sibi vindicare, quæadmodū cuiusuis principij indēmōstrabilis
notio, intellectus nūcupatur, vocabulo intellectus accepto pro cognitione, qui habitus est, nō
autē pro intellectuā potētia, de qua pulchrē admodū hæc tradit Themistius. Intellectus hic qui
principia sciētis ministrat, quē primū natura indidit homini, & qui intellectus potētiæ dicitur,
simplicissimus sit oportet. Hic seu animę oculus est, hic initio vitæ iudicio & ratione omni car-
ret. Per hūc homo statim ab ortu suo rationale aīal natura existit, hic nobiscū ab ineunte æta-
te ad obeuntē senectā augetur prouehiturq;. Primū notiones simplices capit, quos terminos vo-
camus & incōpositas voces, quæ prima orōnis tanq̄ elemēta sunt. Nam hominē, terrā, algidū,
candidum, statim à pueris efferre, & audita ab alijs in complexu intelligere possumus. Deinde
quum paulum processimus, tum & progrediens cōfirmatur animus, & simplicia incipit neſte
re, & quid sit homo cognoscere. Adhuc proficiscente longius ætate, quasi adultior fit, vt iam
& conflare vniuersalia & cōmentari à se possit, Nec cessat profectus, quousq; ad expletionem
quandā & absolutionē naturæ perueniat, & habitū intellectuālē, per quem rationale animal
sumus, attollat. Ac certē accidit simile quiddā animo, quod corpori. Nam paruuli primō sic
iacēt, vt neq; flectere se, neq; ingredi valeant. Deinde, vt quadrupedes reptant, tum erigūt se,
& incedunt, vt bipedes, nec indigent comite, qui manū det. Adeō verō promouēt hoc pro-
cessu, vt iam & ad cursum vegeti, & ad omnes vsus corporis firmi robustiq; sint. Eodē modo
animus primū nominare ratūm res potest, & intelligere quæ nominat, Tum componere &
meditari. Postremō vniuersalia quædā iudicia & notiones scrutatur, quas protinus quā eli-
cuit, in seipso deponit atq; consignat. Hac coronide ex Themistio desumpta, his nostris com-
mentarijs, quales quales fuerint, finem imponere voluimus, quod & lectū & scitū digna sit,
atq; illis, quæ pertractata sunt, intelligendis satis accommoda.

FINIS. II. LIB. POSTER. ANALYTICORVM ARISTOTELIS.

IN

IN ARISTOTELIS

OCTO TOPICORVM LIBROS

PRAEFATIO.

RIVSQUAM Topices enarrationem ac expositionem aggrediamur,
omnino necessum est, si nostris pollicitationibus factum satis velimus, non
nulla præfari, quæ ad prius dictorū, & posterius aliquot in locis dicendorū
perfectiorem notionem assequendam sunt commoda, opemq; allatura. In
horum nostrorum commentariorū exordio, probatorū virorum Ciceronis,
Boetij, aliorumq; vestigia securi, disserendi artem, id est, Logicam in duas
partiti sumus partes. Vnam inueniendi, Alteram iudicandi. Hanc com-
plecti diximus vtramq; Analyticorum & Priorum & Posteriorum scientiam, ac Sophisticorū
Elenchorū artem. Illam autē Isagogen Porphyrianam, Prædicamentorū libros, atq; Topicen,
quæ cum construendis argumentationibus, quibus de quauis re probabiliter differimus, ma-
teriam suppeditat (quod inuentionis præcipuum est officium) ab omnibus rectē inuentio vo-
catur, inuentionisq; nomen inter eas quas nuncupant nouæ logicæ partes, sibi peculiari quo-
dam modo vindicat. Verū ne quis errore deceptus, arbitretur hanc scientiam nihil præ-
ter materiam exhibere Dialectico, nihilq; prorsus iudicij illi relictum esse, expendendum est
diligenter, neq; hanc neq; aliam vllam ferē Logices esse partem, quæ non simul contineat,
lectoribusq; proponat, & ea quæ ad inuentionem pertinent, & quæ ad iudicium. & si id iudi-
cij non semper circa partium argumentationis iuncturam connexionemq; feratur. Id quod
apertissimē asseuerat Boetius in commentarijs quos in Ciceronis ad Trebatium Topica scri-
psit, Prior (inquit ille) illa partitio Logicæ tribus partibus segregata (definitione videlicet,
diuisione, & collectione) ita partes explicat, vt habeat inuentionem materiam singularum,
ipsa verō iudicationi materiam præster. Etenim cum definit aliquis, vel rei propositæ diuisi-
onem facit, inuenit quidem diuisioni definitioniq; differentias accommodatas, sed an rectē vel
definiat vel diuidat, iudicatione perpendit. Ita priores logicæ partes, secundæ diuisionis mem-
bra coniungunt, vt materiam quidem sui habeant inuentionem, iudicationi verō fiant ipsæ
materia. Quod in reliqua etiam colligendi parte contingit. Nam & ea quæ de probabilibus
tractat, habet inueniendi suppositam materiam, quæ verisimilia reperit argumenta, & de hu-
iusmodi argumento iudicatorio perpedit. Est enim iudicium hoc ipsum internoscen di, quod
non necessaria inuentio est, sed verisimilitudinem tenet, sic Boetius. Insuper in Analyticis
libris & Prioribus & Posterioribus (qui omnium iudicio ad iudicium pertinent) præcepta ex-
hibentur atq; regulæ quædam inueniendi mediū syllogistici, & simpliciter dicti, & demonstra-
tīui, quod ad inuentionem palām est attinere. In hac quoq; Topica arte, quam, quemadmo-
dum diximus, complectitur inuentio, nedum illæ proponuntur leges, quibus cognitīs, pro-
babilia argumenta facillē assequamur, sed & quædam vniuersales propositiones & maximæ,
seu regulæ certissimæ traduntur, secundum quas dialecticos construamus syllogismos, & si-
mul de dialectici syllogismi partibus, tum remotis, cum propinquis, earumq; ordine consy-
deretur. Atq; ne in huius rei declaratione diutius quā par sit lectorē detineamus, quod dici-
mus apertē monstrat horum Topicorū liber octauus, ex quo nunc dūtaxat proferemus id, Philosopho
quod in eius exordio (Sunt enim & alia plerāq; eodem spectantia) scriptum reliquit Philoso-
phus. Post hæc autem (inquit) de ordine, & quonam pacto oportet interrogare, dicendum.
Oportet autem primū quidem eum qui interrogare debet, locum inuenire, vnde sit argu-
mentandum. Secundum autem, interrogare & ordinare singula apud seipsum. Reliquum ve-
rō & tertium, dicere iam eadem ad alterum. Quoad autem inuenire locum, similiter Philoso-
phi & Dialectici consyderatio. Subinde verō illa ordinare & interrogare, proprium Dialecti-
ci. Ad alterum enim, omne quod tale est. Philosopho autē & quærenti per seipsum, nihil curæ
est, si vera quidem sint & nota, per quæ syllogismus. Et non ponit ea qui responder, eō q; pro-
pinqua sunt illis, quæ sunt ex principio, & præuideat quod subsequutum est, sed fortassē & stu-
diōse ager, quoniam maximē notæ & propinquæ sunt dignitates. Ex illis enim scientifici syl-
logismi, Loci igitur vnde oporteat sumere, dicti sunt prius. De ordine autē & interrogatione
dicendum

Logices
duæ partes,
Vna inuen-
tio, Altera
iudicium.

Omnis logi-
ces pars &
inuentio
& iudicium
cōplectitur.
Boetius.

Philosopho
& Topicorū

dicendum, diuidendo propositiones quæcunq; ad necessarias sumendæ sunt. Necessariæ autē dicuntur, per quas syllogismus fit. Sic eo in loco Philosophus. Palam igitur ex his est, & eam artem, quæ iudicatiua dicitur, admixtam habere inuentionem, & contrā, Inuentionem non nihil continere quod iudicio subfit. Et proinde hanc vel illam scientiam, iudicij aut inuentionis nomenclaturam suscipere, q; hanc aut illam fufius explicet. hanc quoq; Dialectices partem, cōparatione Analyticæ recte inuentionē dici, & ediuerso, Topicis collatione, Analyticā iudicium, sed de hac re hæctenus. Ceterum de hac arte à plerisq; ambigitur, quem locum inter Logicæ partes obtinere debeat, de qua re duæ sunt sententiæ. Nam arbitrantur nonnulli eam præponendam esse vtrorumq; Analyticorum libris, in suæ opinionis probationem adferentes, quod Philosophus in primi Priorum primo capite asserat, sese in Topicis monstrasse diligenter, quid sit Dialectica propositio, quodq; Cicero in Topicorum ad Trebatium initio scribat, inueniendi artem, quæ Topicis dicitur, ad vsum potiore esse, & ordine naturæ priorē, & quoniam in vtrāq; & inueniendi & iudicandi summa vtilitas est, vtrāq; si erit otium se persecuturum, ab ea quoq; quæ prior est se orsurum. Circa quæ Boetius, Inuentio (inquit) cæteris omnibus veluti materiæ loco supponitur, hoc modo, Nihil enim inuentio fuerit, non potest esse vel definitio, vel partitio, quoniam vnumquodq; generum vel differentiarum inuentione, aut diuidimus, aut etiā definimus, iam verò si abut inuentio, nequit esse collectio. Et infra, Stoicos iure increpat Tullius, quoniam id maximè reliquere, quod & natura prius, & vfu potius erat. Natura quidem, quia fieri non potest, vt de inuentione iudicetur, nisi ipsa inuentio prius extiterit. Ad vsum verò, quia longè vtilius est nuda, & præter artem prolata naturali inuentione susceptum sæpe rueri negotium, quàm inueniente alio mutum ipsum inermēq; & tacitum versare iudicium. Simile quippiam sententiæ Ciceronis offendere poteris apud Boetium in primi libri capite de categoricis syllogismis, & apud Rodolphum in sua Dialectica. Alij, inter quos sunt Albertus, Thomas, Egidius, & quotquot posterius in Aristotelem commentarios ediderunt, huic Topicæ arti locum tribuunt, post vtrāq; Analyticam & priorē & posteriorem, sumpto argumento ex eo, q; in noua arte pertractet Philosophus de iis, quæ ad tertiam intellectus operationem attinent, argumentationibus scilicet, & syllogismis, quorū primus est is qui syllogismus simpliciter dicitur, quem sequitur demonstratio, tertium locum obtinet syllogismus dialecticus, quartum verò & vltimum, sophisticus. quos omnes eo ordine definit Philosophus in primi Topicorū exordio. Neq; huic opinioni desunt rationes, quibus sese tueatur. In primis enim profert, hunc Topicorū librum, illum in Græco codice seruare ordinē, quem habere cernimus in Boetiana vniuersisq; alijs Latinis translationibus. Insuper secundo adducit, Philosophum in secundi sophisticorum Elenchorum calce, artem dialecticam & sophisticam sic connectentem, perinde ac si illæ continenter forent traditæ, cuius verba hæc sunt, Ex quot igitur & ex quibus fiunt iis qui disputant captiosæ ratiocinationes, & quomodo ostendemus falsum, & inopinabilia dicere faciemus, Amplius autem, ex quibus accidit syllogismus, & quomodo interrogandum, & quis interrogationum ordo, Insuper autem, ad quid sunt vtilis huiusmodi omnes orationes, & de responsione simpliciter omni, & quo modo soluendum est orationes, & syllogismos, dicta sint de omnibus à nobis hæc. Reliquum autem est de eo quod à principio erat propositum ad memoriam reuocantes, quippiam de ea re sub breuitate dicere, & finem imponere dictis. Præmisimus igitur inueniendi facultatem quandam ratiocinatiuam de proposito ex iis quæ sunt quàm probabilissima. Id enim opus est dialectices secundum se, & Tentatiuæ. Quia autem præinstruitur, quis ab ea propter Sophisticas vicinitatem, vt non solum experimentum possit sumere dialectico more, sed etiā quasi scientifico, propter id non solum dictum negotij officium posuimus, orationem posse sumere. sed etiā vt orationem sustinentes, turemur positionem per quàm probabilissima simili modo. Manifestum est autem in prioribus, & quot, & ad quot id erit, & vnde idonei erimus horum. Adhuc autem quomodo interroganda vel ordinanda quæstio omnis, & de responsionibus, & solutionibus, quæ sunt ad syllogismos. Paresatum est autem & de alijs, quæcunq; huiusce disciplinæ sunt orationes. Præter hæc autem & de captiosis ratiocinationibus pertractauimus, quemadmodum iam diximus prius. Hæc Aristoteles. Sunt & quædam alia, quæ in huius sententiæ confirmationem adferri possent, quæ prætermittenda censuimus. Ceterum quanquam vtrāq; eo animo proposuimus opinionem, vt lectori liberum foret, vtram veller amplecti, duabus nihilominus prioris sententiæ allatis rationibus, responsiones subiungere voluimus, quod certo consilio secundam magis probemus. Ad priorē igitur respondendum, ipsam duplici peccato esse inuoluram, quod

Super ordinem huius libri Topicorū, cū ceteris Logicæ partibus, duplex opinio. Prior. Cicero. Boetius.

Boetius. Rodolphus. Posterior, quæ est Alberti, Thomæ, & Egidij.

Prior huius opinionis responsio. Posterior Aristotelis in secundo Elenchorū secundo libro.

Primæ rationis primæ opinionis solutio.

quod neque Philosophi verba recte adferat, neque conuincat, etiam si id Aristotelem dixisse fateamur. Nunquid ante Peri Hermentias librum proximè collocandus est liber Topicorum? Attamen in secundi Peri Hermentias secundo capite fatetur Philosophus de multiplicis enunciationis siue propositionis in diuersos sensus distinctione, in Topicis se dixisse. Arbitramur sanè Philosopho euenisse, quod in æriam professoribus nostra tempestate lubinde comperimus, qui eiusdem artis diuersas portiones, pro sua aut voluptate aut voluntate explicare conantur, non eo quo traditæ aut tradendæ essent ordine, sed eam prius, quæ re vera posterior est, & contrā, eam posterius, quæ prior est. Hincq; factum est, vt in ea, quæ re vera prior est, tanquam dilucida adferantur quædam, quæ prius in posteriori erant explicata. Non erat igitur firma illius rationis collectio. Porro perperam allata esse Philosophi verba, palam est ex versione Boetiana, quæ hoc modo habet. Quid est ergo propositio, & quid differt syllogistica à demonstratiua & dialectica, diligentius quidem in sequentibus dicitur, quibus Philosophi verbis aperte refellitur prior opinio, & secunda stabilitur. Non itaque prius de Dialectica determinauerit Philosophus, quàm Analytica, sed post huius determinationem, illius quoque considerationem se traditurum pollicetur. Ad illud autem quod secundo loco adferbatur, respondendum, id forsitan verum esse, modò inuentionem ad respondens sibi iudicium conferatur, sic quoq; prior natura, & vfu potior erit ea Topicis pars, quæ materiam suppediat, quàm ea quæ de dialectico syllogismo, & partium eius iunctura ordinèque proprie agit, quemadmodum indicare apparet Philosophus in illis verbis primi capitis octaui Topicorum, quæ prius attulimus. Ceterum hunc ordinem non perpetuo seruari in disciplinis, ex eo patet, quod in Posterioribus Analyticis, prius Philosophus de demonstratione ipsa egerit, quàm de demonstratiuo medio. Cùm igitur in Prædicamentorum, & Peri Hermentias libris, abundè tradiderit Aristoteles artem inueniendi, quantum sufficeret ad scientiam libri Priorum Analyticorum, quæ versatur circa syllogismum simpliciter dictum, cui perinde est, vera ne contineat, an falsa, probabilia ne, an diuersa. Ea autem materia argumentationum, quæ in hisce Topicis cognoscenda proponitur, potissimum spectet ad syllogismum dialecticum, cuius cognitio prærequirit & supponit notitiam syllogismi simpliciter dicti, non immeritò scientiæ Analyticorum postponitur Topicorum scientiæ. Verum de hoc ordine, nobis sit hæctenus dictum. Si cui autem non satisfaciant quæ attulimus, discutere poterit, quæ super hac re tradiderit Albertus. Reliquum est, vt quàm breuissimè cætera perstringamus, huius videlicet artis inscriptionem, materiam, & effectum, seu proximum finem. Intercriptio autem & materiam (qualis qualis ea sit) complectens, hæc est, Aristotelis Topica, id est, Aristotelis loci. Et enim ars hæc, quæ peculiari nomine dicitur Dialectica, hoc est, facultas per probabilia colligendi, Græcis dicitur *τοπική*, Latinis localis, eò quod maximas qualdam & vniuersales tradat propositiones per se notas, nulla prorsus egentibus probatione, quas locos idcirco appellat Aristoteles, quod reliquas minores in se, veluti loci corpora, complectantur, quemadmodum latius posterius explicabitur. Ceterum Topicis materiam pauci admodum autumant Locum esse, quod a loco nominationē accipiat. Plurimi verò, quibus compertum est abundè, non semper à materia nuncupationem scientiæ esse tributam, materiam esse existimant, & syllogismum dialecticum, & dialecticum problema, secundum duplicem in Logices proœmio de materia assignatam acceptionem, quibus accedere videtur Philosophus pluribus in locis, & aperte in primi Topicorum initio, dum hunc sic orditur, Propositum quidem negotij est, methodum inuenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus, &c. Porro de effectu proximoq; huius scientiæ fine, duo sunt dicendi modi, Vnus hunc putat opinionem esse, dialecticumq; syllogismum, suapte vi ac natura nullam cognitionem præter opinionem, id est, assensum, cui formido ex necessitate connexa est, posse adgenerare. Diximus Suapte vi, &c. eò quod quadam audientis animi adhibita affectione, dialectica ratio perfectiorem opinionem cognitionem, hoc est, firmam, ineuidentem tamen, frequentius aliquo modo efficiat. Alter tradit aliud quiddam opinione latius, quod nonnulli dialecticam fidem vocant, comprehendens ea duo quæ mox recensuimus, opinionem videlicet & assensum firmum, qui ineuidens est, vna cum ea cognitione, quæ est euidentis, modò accepta fuerit ex cōmunibus quibusdam principijs, non autem proprijs, quorum vltus ad vnicum pertinet demonstratorem. Ceterum facile poterunt hi respondendi modi in concordiam & consensum reuocari, si quis hunc perpetuò ac in omnibus veritatem habere asseueret, illum autem vt in pluribus. De hac quoque re fortassis data occasione amplius à nobis dicitur posterius. Porro quæ sunt Dialecticæ com-

Secundæ rationis dilutio,

Albertus.

Huius libri inscriptio.

Quæ huius operis materia.

Super huius libri fine opinio duplex. Prior.

Posterior.

moda & utilitates, quicq; fines veluti externi, in praesentiarum explicare non statuimus, ne eadem circa iustam rationem frequenter repetere cogamur. Haecenus igitur dictum sit de iis, quae nobis videbantur praemittenda.

Propositi-
um qui-
dem ne-
gotij est

Propositi-
onis pro-
mialis Ari-
stotelicae ex-
positio, &
declaratio.
Quibus
utilis sit hec
Topicorum
scientia.

Boetius.
Cicero.

Dialecticus
dupliciter
syllogizat.

Quid nihil
dicere repu-
gnans.

In primi tractatus primum caput, quod prooemium complectitur, adnotatio
Vniuersa Topica in octo libros partitus est Aristoteles. In primo praecipue agit de Dialectici syllogismi substantia eiusque materialibus principiis. (Nam quae formae rationem suscipiunt, penè omnia in Priore Analyti sunt pertractata) Atque ante illorum determinationem, in huius primi libri primo tractatu in tria capita distributo, quaedam praefatur, eaque pulchre admodum. In primo capite duo proponit. Prius etenim explicat, quam in his Topicorum libris traditurus sit disciplinam, quibusque haec ipsa erit utilis. Eam imprimis opponenti fore accommodam indicat. Vnde dicit, Propositum quidem negotij est methodum inuenire, à qua poterimus syllogizare de omni problemate ex probabilibus, Deinde ei qui respondens officio fungitur, ac quaestionem dubiamque enunciationem turatur, dum subnectit, Et ipsi disputationem iustinentes, nihil dicemus repugnans. Hac quoque duplici commoditate lectoris animum attentum efficit & docilem. Demonstratiua sanè scientia ad demonstratorem duntaxat pertinet, non autem ad eum, qui docendus est, discipulum. Dialectica autem (quam nomine Methodi Philosophus designat) & ad opponendum & ad respondendum aequè est idonea, quemadmodum ex sequentibus palam elucescet. Dicto μεθoδoς, qua utitur litera, semitam proprie significat, & transsumitur, ad compendiarium disciplinam, quo nomine suas iure vocat Aristoteles disciplinas. Sunt enim breuissimae, & citò nos ad rei, de qua sunt, ducentes cognitionem. Porro ea literae parte (Methodum inuenire) subindicit Philosophus Dialecticam artem à prioribus Philosophis aut omnino non editam fuisse, (Stoici enim, teste in Topicis Cicerone, inuentionem reliquerunt ac neglexerunt) aut iam fortassis ab eis traditam confusius atque prolixius, quam par erat, non autem breui compendiariae artis modo. Deinde id quod sequitur, A qua poterimus, &c. siue per quam poterimus syllogizare, quemadmodum habet Boetius, accipiendum est de posse facile, promptè, expedite, sine errore syllogizare, &c. Nam circa ea Ciceronis verba in suorum Topicorum ad Trebatium exordio, quam (Topicorum scilicet Aristotelis sententiam) tibi cum exposuissim, disciplinam inueniendorum argumentorum, ut sine villo errore ad eam rationem via perueniremus, ab Aristotele inuenta, libris illis contineri. In hoc namque (inquit Boetius) videtur esse comprehensum, quae sit intentio Topicorum, quod ait, disciplinam esse argumentorum, non ut inueniantur, (id enim natura suppediat) sed ut sine villo labore, & sine vlla confusione, non casu, ad ea mens, sed quadam via ductione perueniat. Et idem alibi in eisdem commentariis. Est Topices intentio, argumentorum facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topice, quod est naturalis ingenij, sed facilius inuenire, Omnis quippe ars imitatur naturam. Atque ab hac materia suscepta, rationes ipsa viamque conferat, ut cum facilius id quod ars quaeque promittit, tum elegatius fiat, Velut parietem struere naturalis ingenij est, sed arte fit melius. Neque id de quo agimus, eos latere potest, quibus probe nota est scientiarum atque habituum natura & officium. Caeterum illud textus, Syllogizare ex probabilibus, ad dialecticum syllogismum censum referendum, quamquam non omnino reprobemus eos, qui opinantur loco generis speciei nomen esse positum, hoc est syllogizare, pro colligere seu argumentari. Sunt enim ad dialecticum syllogismum reuocandae ac reducendae, omnes reliquae dialecticae ratiocinationes. Dialecticus autem disputans atque opponens, ad quem haec prooemij prior pars pertinet, dupliciter syllogizat, dum aut probare conatur quod assumptis verisimile esse, aut destruit quod positum est esse verisimile, quod tale non est. Dialectici enim munus est, ex probabilibus anniti, quantum res ipsa patitur, ad asstruendam veritatem, & falsitatem refellendam. Deinde quod in litera subiungitur (de omni problemate) rectissime intelligitur de problemate omni secundum genus, hoc est, constante ex aliquo quatuor praedicatorum & eorundem annexis. Nam in sex sequentibus libris, aperte id à Philosopho docetur. Neque ab hoc sensu longius dissident, qui Dialecticum arbitrantur cuiusque disciplinae quodlibet problema terminare, & de quolibet differere, modo id agat per principia communia probabilia, atque verisimilia. Porro nos positionem probabilem atque verisimilem defensantes, & respondentis munus exercentes, per hanc methodum nihil dicere repugnans, nihil aliud est, quam hac methodo ita nos formari, ut habiles promptique simus, ne respondendo quicquam fateamur quod nostrae positioni aduersetur, huius artis principiis, & veritati. Neque enim duntaxat is respondens coarguendus est, qui cum sua positione pugnantem admittit, & ad eam deditur metam finemque, quem

quod neque Philosophi verba rectè adferat, neque conuincat, etiam si id Aristotelem dixisse se fateamur. Nunquid ante Peri Hermetias librum proximè collocandus est liber Topicorum? Attamen in secundi Peri Hermetias secundo capite fatetur Philosophus de multiplici enunciationis siue propositionis in diuersos sensus distinctione, in Topicis se dixisse. Arbitramur sanè Philosopho euenisse, quod in artium professoribus nostra tempestate subinde comperimus, qui eiusdem artis diuersas portiones, pro sua aut voluptate aut voluntate explicare conantur, non eo quo traditae aut tradendae essent ordine, sed eam prius, quae re vera posterior est, & contra, eam posterius, quae prior est. Hincque factum est, ut in ea, quae re vera prior est, tanquam dilucida adferantur quaedam, quae prius in posteriori erant explicata. Non erat igitur firma illius rationis collectio. Porro perperam allata esse Philosophi verba, palam est ex versione Boetiana, quae hoc modo habet. Quid est ergo propositio, & quid differt syllogistica à demonstratiua & dialectica, diligentius quidem in sequentibus dicitur, quibus Philosophi verbis aperte refellitur prior opinio, & secunda stabilitur. Non itaque prius de Dialectica determinauerit Philosophus, quam Analytica, sed post huius determinationem, illius quoque considerationem se traditurum pollicetur. Ad illud autem modò secundo loco adferebatur, respondendum, id forsitan verum esse, modo inuentionem ad respondens sibi iudicium coneratur, sic quoque prior natura, & vsu potior erit ea Topices pars, quae materiam suppediat, quam ea quae de dialectico syllogismo, & partium eius iunctura ordinèque proprie agit, quemadmodum indicare apparet Philosophus in illis verbis primi capituli octaui Topicorum, quae prius attulimus. Caeterum hunc ordinem non perpetuo seruari in disciplinis, ex eo patet, quod in Posterioribus Analyticis, prius Philosophus de demonstratione ipsa egerit, quam de demonstratiuo medio. Cum igitur in Praedicamentorum, & Peri Hermetias libris, abundè tradiderit Aristoteles artem inueniendi, quantum sufficeret ad scientiam libri Priorum Analyticorum, quae versatur circa syllogismum simpliciter dictum, cui perinde est, vera ne contineat, an falsa, probabilia ne, an diuersa. Ea autem materia argumentationum, quae in hisce Topicis cognoscenda proponitur, potissimum spectet ad syllogismum dialecticum, cuius cognitio praerequit & supponit notitiam syllogismi simpliciter dicti, non immeritò scientiae Analyticorum postponitur Topicorum scientia. Verum de hoc ordine, nobis sit haecenus dictum. Si cui autem non satisfaciatur quae attulimus, discutere poterit, quae super hac re tradiderit Albertus. Reliquum est, ut quam breuissimè cetera perstringamus, huius videlicet artis inscriptionem, materiam, & effectum, seu proximum finem. Inscriptio autorem & materiam (qualis qualis ea sit) complectens, haec est, Aristotelis Topica, id est, Aristotelis loci. Etenim ars haec, quae peculiari nomine dicitur Dialectica, hoc est, facultas per probabilia colligendi, Graecis dicitur τοπικη, Latinis localis, eo quod maximas quasdam & vniuersales tradat propositiones per se notas, nulla prorsus egentibus probatione, quas locos idcirco appellat Aristoteles, quod reliquas minores in se, veluti loci corpora, complectantur, quemadmodum latius posterius explicabitur. Caeterum Topices materiam pauci admodum autumant Locum esse, quod a loco nominatione accipiat. Plurimi verò, quibus compertum est abundè, non semper à materia nuncupationem scientiae esse tributam, materiam esse existimant, & syllogismum dialecticum, & dialecticum problema, secundum duplicem in Logices prooemio de materia assignatam acceptionem, quibus accedere videtur Philosophus pluribus in locis, & aperte in primi Topicorum initio, dum hunc sic orditur, Propositum quidem negotij est, methodum inuenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus, &c. Porro de effectu proximè huius scientiae sine, duo sunt dicendi modi, Vnus hunc putat opinionem esse, dialecticumque syllogismum, suapte vi ac natura nullam cognitionem praeter opinionem, id est, assensum, cui formido ex necessitate connexa est, posse adgenerare. Diximus Suapte vi, &c. eo quod quadam audientis animi adhibita affectione, dialectica ratio perfectiore opinione cognitionem, hoc est, firmam, ineuidentem tamen, frequentius aliquo modo efficiat. Alter tradit aliud quiddam opinione latius, quod nonnulli dialecticam fidem vocant, comprehendens ea duo quae mox recensuimus, opinionem videlicet & assensum firmum, qui ineuidens est, vna cum ea cognitione, quae est euidens, modo accepta fuerit ex comunibus quibusdam principiis, non autem propriis, quorum vsus ad vnicum pertinet demonstratorem. Caeterum facile poterunt hi respondendi modi in concordiam & consensum reuocari, si quis hunc perpetuo ac in omnibus veritatem habere asseueret, illum autem ut in pluribus. De hac quoque re fortassis data occasione amplius à nobis dicitur posterius. Porro quae sunt Dialecticae com-

Secundae ra-
tionis dilu-
tio,

Albertus.

Huius libri
inscriptio.

Quae huius
operis mate-
ria.

Super huius
libri sine o-
pinio du-
plex.
Prior.

Posterior.

moda & utilitates, quæ fines veluti externi, in præsentiarum explicare non statuimus, ne eadem citra iustam rationem frequenter repètere cogamur. Hactenus igitur dictum sit de iis, quæ nobis videbantur præmittenda.

Propositi-
tū qui-
dem ne-
gotij est

Propositi-
onis pro-
mialis Ari-
stotelicæ ex-
positio, &
declaratio.

Quibus
utilis sit hæc
Topicorum
scientia.

In primi tractatus primum caput, quod proœmium complectitur, adnotatio

VNiuerſa Topica in octo libros partitus est Aristoteles. In primo præcipue agit de Dialectici ſyllogiſmi ſubſtantia eiufq; materialibus principiis. (Nam quæ formæ rationem ſuſcipiunt, penè omnia in Priore Analyſi ſunt pertractata) Atq; ante illorū determinati-
onem, in huius primi libri primo tractatu in tria capita diſtributo, quædam præfatur, eaq; pulchrè admodum. In primo capite duo proponit, Prius etenim explicat, quam in his Topicorum libris traditurus ſit diſciplinam, quibuſq; hæc ipſa erit utilis. Eam imprimis opponenti fore accommodam indicat. Vnde dicit, Propoſitum quidem negotij eſt methodum inuenire, à qua poterimus ſyllogiſare de omni problemate ex probabilibus, Deinde ei qui reſpondentis officio fungitur, ac quæſtionem dubiamq; enunciationem tutatur, dum ſubneſtit, Et ipſi diſputationem ſuſtinentes, nihil dicemus repugnans. Hac quoq; duplici commoditate lectoris animum attentum efficit & docilem. Demonſtratiua ſanè ſcientia ad demonſtratorē duntaxat pertinet, non autem ad eum, qui docendus eſt, diſcipulum. Dialectica autē (quam nomine Methodi Philoſophus deſignat) & ad opponendum & ad reſpondendum æquè eſt idonea, quemadmodum ex ſequentibus palàm eluceſcet. Diſto *μεθόδου*, qua utitur litera, ſemitam propriè ſignificat, & tranſſumitur, ad compendiariam diſciplinam, quo nomine ſuas iure vocat Ariſtoteles diſciplinam. Sunt enim breuiſſimæ, & citò nos ad rei, de qua ſunt, ducentes cognitionē. Porrò ea literæ parte (Methodum inuenire) ſubindicat Philoſophus Dialecticæ artem à prioribus Philoſophis aut omnino nō aditā fuiſſe, (Stoici enim, teſte in Topicis Cicerone, inuentionē reliquerunt ac neglexerunt) aut iam fortalliſ ab eis traditam coſuſius atq; prolixius, quàm par erat, non autē breui compendiariæ artiſ modo. Deinde id quod ſequitur, A qua poterimus, &c. ſiue per quam poterimus ſyllogiſare, quemadmodum habet Boetius, accipiendum eſt de poſſe facile, promptè, expedite, ſine errore ſyllogiſare, &c. Nam circa ea Ciceronis verba in ſuorum Topicorum ad Trebatium exordio, quam (Topicorum ſcilicet Ariſtotelis ſententiam) tibi cum expoſuiſſem, diſciplinam inueniendorum argumentorum, vñ ſine vilo errore ad eam rationem via perueniremus, ab Ariſtotele inuenta, libris illis contineri. In hoc namq; (inquit Boetius) videtur eſſe comprehenſum, que ſit intentio Topicorū, quod ait, diſciplinam eſſe argumentorū, non vt inueniantur, (id enim natura ſuppeditat) ſed vt ſine vilo labore, & ſine vlla cōfuſione, nō caſu, ad ea mens, ſed quadam viæ ductione perueniat. Et idem alibi in eiſdem cōmentariis. Eſt Topice intentio, argumentorū facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topice, quod eſt naturalis ingenij, ſed facilis inuenire, Omnis quippe ars imitatur naturā. Atq; ab hac materia ſuſcepta, rationes ipſa viamq; conferat, vt cum facilius id quod ars quæq; promittit, tum elegātius fiat, Velut parietem ſtruere naturalis ingenij eſt, ſed arte fit melius. Neq; id de quo agimus, eos latere poteſt, quibus probè nota eſt ſcientiarū atq; habituum natura & officium. Cæterū illud te-
xtus, Syllogiſare ex probabilibus, ad dialecticum ſyllogiſmum cenſemus referendum, quam non omnino reprobemus eos, qui opinantur loco generis ſpeciei nomen eſſe poſitum, hoc eſt ſyllogiſare, pro colligere ſeu argumentari. Sunt enim ad dialecticum ſyllogiſmum reuocandæ ac reducendæ, omnes reliquæ dialecticæ ratiocinationes. Dialecticus autem diſputans atq; opponens, ad quem hæc proœmij prior pars pertinet, dupliciter ſyllogiſat, dum aut probare conatur quod aſſumpſit veriſimile eſſe, aut deſtruit quod poſitum eſt eſſe veriſimile, quod tale non eſt. Dialectici enim munus eſt, ex probabilibus anniti, quantum res ipſa patitur, ad aſtruendam veritatem, & falſitatem reſellendam. Deinde quod in litera ſubiungitur (de omni problemate) rectiſſimè intelligitur de problemate omni ſecundum genus, hoc eſt, conſtante ex aliquo quatuor prædicatorum & eorundem annexis. Nam in ſex ſequentibus libris, apertè id à Philoſopho docetur. Neque ab hoc ſenſu longius diſſident, qui Dialecticum arbitrantur cuiuſque diſciplinæ quodlibet problema terminare, & de quolibet diſſerere, modò id agat per principia communia probabilia, atque veriſimilia. Porrò nos poſitionem probabilem atq; veriſimilem deſenſantes, & reſpondentis munus exercentes, per hanc methodum nihil dicere repugnans, nihil aliud eſt, quàm hac methodo ita nos formari, vt habiles promptique ſimus, ne reſpondendo quicquam fateamur quod noſtræ poſitioni aduerſetur, huius artiſ principii, & veritati. Neque enim duntaxat iſ reſpondens coarguendū eſt, qui cum ſua poſitione pugnantia admittit, & ad eam deducitur metam ſinemque, quem

Boetius.
Cicero.

Dialecticus
dupliciter
ſyllogiſat.

Quid nihil
dicere repu-
gnans.

quem redargutionis vocitant, verum & qui ad aliarum aliquam argumentationis vi aut inanimaduertentia quadam est compulſus. Quemadmodum igitur hæc methodus opponenti ſubminiſtrat, quibus probabiliter monſtrare poſſit id quod eſt probabile, & euertere reſelle-
reque improbabile, ſi quando tale quid aſſerat reſpondens. Sic & reſpondenti documenta præſtat ac cautelas, quibus promptior efficiatur ad vitandam præſertim redargutionis, & deinde quamlibet aliam ſophiſticas metam. Hactenus de priori, quo Philoſophus ſuam aperuit intentionem. Poſt hæc in litera ibi, Primum igitur, &c. ſecundò proponit Philoſophus, ea de quibus proximo capite eſt dicendum, ſyllogiſmum videlicet & eius differentias, id eſt, minus communia inter ſe diuerſa, & ab inuicem diſcrepantia, quatenus ſumatur dialecticus ſyllogiſmus, ſiue, quemadmodum habet Boetius, quomodo ſumatur dialecticus ſyllogiſmus, hoc eſt, vt ſumatur dialecticus ſyllogiſmus. Vult enim Philoſophus de ſyllogiſmo & eius differentiis capite ſequenti eatenus duntaxat eſſe dicendum, quatenus ſufficit ad vtcuſque diſſendam dialectici ſyllogiſmi differentiam ab aliis ſpeciebus. Etenim in diſciplinis, præſertim plurimum vicinis ac cognatis, aperiendum eſt diſcrimen earum rerum, circa quas conſyderandas ſunt occupatæ. Ob id quoque à Philoſopho rectè adiunctum eſt, Hunc enim quærimus ſecundum poſitum negotium. Porrò materiam alicuius ſcientiæ dupliciter inquirere contingit. Priori modo, quando in ea ſcientia probandum eſt eam eſſe, quod quomodo fieri queat, expeditum eſt in ſuperiori libro Poſteriorum Analyticorum. Neque hoc modo hic quæritur dialecticus ſyllogiſmus, cum in nulla huius operis parte eſſe monſtretur. Nam ipſum eſſe palàm eſt, nec à quoquam in dubium reuocatum. Altero modo quæritur in aliquo opere ipſius ſubiecta materia, dum eius explicantur partes, principia, effectus, proprietates, & vſus. Atque hoc modo dialecticum quærit Philoſophus ſyllogiſmum, id quod ſequentia apertè monſtrabunt.

In ſecundum caput, quod eſt de ſyllogiſmo & eius ſpeciebus, adnotamentum.

QUod ſuperiori capite poſuerat determinandum, hic exquiritur Philoſophus, in initio conſtituens ſyllogiſmi definitionē, quam ideo repetitam arbitramur, quod ſyllogiſmi quandam diuiſionē tubindicet, quodq; ex hac ſyllogiſmi ſinitione pendeat, vter litigioſorū ſyllogiſmorū videatur eſſe ſyllogiſmus, & re vera ſyllogiſmus ſit. & vter videatur, non aut ſit. Quæſere ſolent plures neotericorū, quidnam ſit diſcrimenis huius ſyllogiſmi definitionis ab ea, quæ in initio Priorū Analyticorū fuerat reddita. Verum hi omnes nodum in ſcirpo quæritant. Cum enim ſenſu eodem participant, & paucis duntaxat verbis diſcrepent, Nam hæc duo (aliquid aliud) & (per ea quæ poſita ſunt) eadem ſunt illis duobus (aliquid quiddam) & (eodē q; hæc ſunt) quorū attinet tam ſcrupuloſè aut inquirere aut conſtituere aliquam inter ipſas differentiam? Quare hæc definitio explicanda erit, quemadmodum declarauimus in prioribus, id quod fortalliſ inſinuare volens Philoſophus, tanta vſus eſt breuitate. Porrò ſyllogiſmi, quemadmodum in Analyticis Prioribus dictum eſt, partitiones ſunt variæ. Ea aut, quam tacitè hic tradit Philoſophus, dicitur eſſe ſyllogiſmi ſecundum materiam conſiderati, atq; ad particulare materiam cōtrahendi & limitadi. Eſt igitur huiusmodi diuiſio quadrimembris. Syllogiſmorū enim quidam eſt demonſtratio ſeu demonſtratiuus ſyllogiſmus, Alius eſt dialecticus, Alius litigioſus, Et alius falſigraphus. Cuius quidem partitionis diuiſum, non pro omni eo, qui prius definitus eſt, ſyllogiſmo eſt ſumendum, ſed pro eo ſolo qui idoneus eſt ad faciendam alicuius fidem ſeu aſſenſum, ſiue iſ fuerit ſcientia, ſiue opinio, ſeu dialectica fides, ſiue fallacia, ſeu error. Nam in hoſce fines proximè deſtinantur ſyllogiſmi differentie mox enumeratæ. Et proinde ſyllogiſmus in hac diuiſione anguſtius erit ſumendus, quàm in definitione. Cæterum de huius partitionis natura, diuerſorū diuerſæ ſunt ſententiæ. Arbitratur nonnulli demonſtratiuum & dialecticū, eſſe eſſentiales ſyllogiſmorū differentias, ex hac quoq; parte dictam diuiſionē generis eſſe in ſuas ſpecies. Alij in diuerſa ſunt ſententia, quod horū membrorū diuerſitas non deſumatur penes aliam atq; aliam formam ſyllogiſticā, quæ ſpecificum adfert diſcrimē, ſed ex materiæ ratione, quæ non neceſſariò ſpeciem variat ac immutat. Inſuper addunt & ij, neq; hanc eſſe torius in partes in modo diuiſionē, ſed verius analogi in ſua analogata, eodē quod ſyllogiſmi in forma peccantes ſub litigioſo compreſſi, re vera non ſint ſyllogiſmi, quemadmodum poſterius teſtatur ipſe Philoſophus, ſicut nec infirma argumentatio verè argumentatio eſt aſſerenda. Deinde ex litera ſequenti, ipſius demonſtrationis, quæ præcipua ſyllogiſmi ſpecies eſt, elicitur hæc definitio,

Demonſtratio eſt ſyllogiſmus conſtans ex primis & veris, aut ex talibus quæ per aliqua prima & vera, eius quæ circa ipſa eſt, cognitionis principium ſumpſerunt. Definitū demonſtratio

Huius libri
materia per
Ariſt. indica-
tur.

Materia aſi
cuius ſcientiæ
dupliciter
inquiri-
tur.

Syllogiſmus
eſt orō i
qua qui-
buſdam
poſitis.

Definitio
ſyllogiſmi
in Topicis
reddita ead-
em eſt cū
ea quæ tra-
ditur in pri-
oribus.

Syllogiſmi
quadrimem-
bris diuiſio.

Cuiusmodi
eſt ſyllogiſ-
mi partitiō.

Demonſtrati-
onis definitio
& ipſius ex-
poſitio.

Demonstratio quia est duobus fit modis. Prior.

Posterior.

tio, siue demonstratiuus syllogismus, complectitur & demonstrationē propter quid, & eam quam quia est vocare consueuerūt, & proinde hic latius sumitur demonstratio, quam in secundo capite primi Posteriorū Analyticorū. Demonstratio propter quid, & potissima, seu quid absolutissimum, vnico modo contingit, dum videlicet cōstruitur ex veris, necessariis, primis, immediatis, propriis, notioribus, causisq; conclusionis, quemadmodum in Posterioribus Analyticis fufius est explicatum, cuiusmodi est hæc, Omne animal rationale est admiratiuum, & omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est admiratiuus. Contrā, demonstratio quia est, variis fit modis, nempe duobus. Nam huius quedam est, quæ per effectum monstrat causam alicui competere, vt hæc, Quæcunq; non scintillant propè sunt, Planetæ non scintillant, sunt igitur Planetæ propè. Non enim idcirco planetæ propè sunt, quia non scintillant, sed ediuertio non micant, eò q; propè sint. In huiusmodi demonstrationē commutaueris illam superiorem, si medium pro maiore acceperis extremitate, & contrā, maiorem extremitatem feceris medium, hoc modo, Omne admiratiuum est animal rationale, omnis autē homo admiratiuus est, ergo omnis homo animal est rationale, Porro hæc de qua agimus, demonstratio, duntaxat demonstratio est, quoad nos nostriq; comparatione, non autem secundum naturam, eò q; re vera principij petitionem necessariò connexam habeat. Huius nihilominus oportuit Philosophum in Analyticis meminisse, q; nobis à natura sit innata via ex cognitione effectuum, causarū notionem colligendi. Alia est demonstratio quia est, quod causam assumat, sed non primam & immediatā, eò q; cum effectu, vel ipsius effectus subiecto non recurrat, aut quod ex priori eiusdem generis causa pendeat. Exempla sunt, Omne corpus animatum sensibile est nutritibile, omne animal vel omnis homo est corpus animatum sensibile, ergo omne animal vel omnis homo est nutritibile. Omne admiratiuum est disciplinæ capax, At omnis homo est admiratiuus, est igitur omnis homo disciplinæ susceptiuus. Has & alias omnes demonstrationes, ex causa (qualis qualis ea fuerit) ad effectum progredientes, continent nonnulli dicendas esse propter quid demonstrationes, licet non potissimas, eò quod propter quid, nihil præterquam causam videatur indicare. Nos autem Aristotelis vestigia sequuti, qui per propter quid non quamlibet causam accipit, sed eam duntaxat quæ adæquata est, prima, ac immediata comparatione effectus & subiecti cum quibus recurrit, omnes eas sub demonstratione quia est voluimus comprehendere atque enumerare. De huiusque finitionis definito hætenus sit dictum. Priori definitionis parte, quæ est syllogismus, reiciuntur quæcunque argumentationes non sunt syllogisticæ. Verbi gratia, Omnia enthymemata, omnes inductiones, quæ à nonnullis alleruntur esse demonstratiua, cuiusmodi sunt hæc, Omne animal rationale risibile est, est igitur omnis homo risibilis, Socrates risibilis est, & Plato, & Democritus, ergo omnis homo est risibilis. Arbitrantur enim illi huiusmodi enthymematibus & inductionibus non opinionem solum aut fidem dialecticam adgenerari, sed & scientiam, qualis qualis ea fuerit, quod an rectè an secus dictum sit, non est huius loci perscrutari. Porro cum duarum huius descriptionis particularum subiunctarum prior hæc Ex primis & veris, seu ex veris & primis (quemadmodum habet Boetiana versio) adhibita sit, vt sub se complectatur eam demonstrationem quæ propter quid est & potissima, Per prima & vera intelligendæ erunt propositiones veræ, necessariae, propriae, primæ, immediatæ, notiores, & causam adæquatam, immediatamque, ac proximam effectus concludendi de eo, cui immediatè competit, continentes, quemadmodum latius explicatum est in Posterioribus Analyticis, atque hæc omnia forsitan nomine primorum & verorum voluit Philosophus esse comprehensa, quod hic obiter, nempe syllogismi dialectici occasione, demonstrationem finiuerit. Posterior autem pars, Aut ex talibus, quæ per aliqua prima & vera, & cætera, demonstrationes quia est, comprehendit. Atque in hac per principium eius, quæ circa ipsa est cognitionis, accipere oportet originem cognitionis non cuiuslibet, sed indubitatae, firmæ, & euidentis, quæ circa ea versetur, quæ per prima & vera sunt demonstrata. Exigit enim vtraque demonstratio, & propter quid, & quia, præmissarum & conclusionis assensum certum & euidentem, illarum quidem maiorem, huius verò minorem. In hac quoque literæ parte numerus pluratiuus singulari amplectitur. Nam plurimæ sunt demonstrationes quia est, quæ ex vnica duntaxat propter quid demonstrabili præmissa constituuntur. Vt omne corpus est mobile, & omne cœleste corpus corpus est, ergo omne corpus cœleste est mobile. Omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales, Omnis autem æquilaterus triangulus est, omnis igitur æquilaterus tres duobus rectis æquales continet. Aliæque eiusdem generis, quorum maior

maior demonstrabilis est, & minor indemonstrabilis. Porro demonstrationes, quarum ambæ præmissæ per prima & vera sui cognitionem accipiunt, facillimum erit dare iis, qui inter eiusdem subiecti passiones illum arbitrantur esse ordinem, secundum quem prior quodammodo sit posterioris causa, secundum quorū sententiam huiusmodi est hæc, Omne admiratiuum est disciplinæ capax, & omnis homo admiratiuus est, omnis igitur homo est eruditibilis. An autem negato hoc passionum ordine, possit vnus & eiusdem demonstrationis vtraq; præmissa demonstrari, curioso lectori inquirendum relinquimus. Præterea pars hæc, de qua agimus, duplicem recipit interpretationem. Nam vno modo intelligi potest de iis quæ actu & re vera monstrata sunt ex primis & veris, quæq; assumpta sunt ad alia demonstranda, quem sensum palam præ se ferunt Aristotelis verba, & ei cōsentiant illa in primo Posteriorū Analyticorum, Ex demonstrabilibus non sciet, non habens ipsorum demonstrationem. Diximus assumpta ad alia monstranda, ab iis videlicet, ex quibus monstrata fuere, eò q; nihil profus vtilitatis accidere perpendamus, si effectu conuertibili per causam propriam immediatam, & c. demonstrato, fiat regressus ex eodem noto quidem, sed minus noto ad causam notioem, nisi fortassis id admittatur ad mutuam vtriusq; demonstrationis, & propter quid, & quia est explicandam conuertibilitatem, Facilius longè admiserimus, primò proposita quia est demonstratione, ab effectu ad causam fieri conuersionem per eam quæ propter quid sit à causa ad suum effectum. Atq; huius ratio ex alio petenda est loco. In hoc igitur sensu comprehendit hæc secunda definitionis pars omnem demonstrationem quia est, excepta ea qua ab effectu ad causam sit progressus, & qua ex causa prima immediata cum effectu conuertibili colligitur effectus competere alicui, quod cum causa & effectu non recurrit, sed his aut communius est, aut strictius, in hac enim præmissarum vtraq; est indemonstrabilis. Posterior est, secundum quem illa dicuntur sui cognitionem sumpsisse, ex primis & veris, quæ ex primis & veris nata sunt ostendi, siue monstrata sint, siue non, siue ea ipsa adhibeantur ad collectionem primorū, & verorum, sine aliorum posteriorum. Atq; in hoc sensu quem pleriq; amplectuntur, omnis demonstratio quia est, sub hac secunda parte continetur, (quemadmodum ex superioribus est apertum) dempra ea, quam in superiori sensu secundo loco excepimus, propter quam nostro iudicio addenda subintelligendaq; erit hæc particula, quæ ex primis & veris constat complectentibus causam propriam & effectum inter se quidem conuertibiles, sed non cum subiecto ipsius conclusionis, quod vtroq; est latius aut constrictius. Nam ad propter quid demonstrationem non satis esse diximus, si illius medium & maior extremitas ad seinuicem recurrant, sed opus simul esse, vt vtraque cum subiecto conuertantur. Omnes igitur demonstrationes, & propter quid, & quia est, à quibus necesse est syllogismum dialecticum esse discretum, vt id ipsum indicaret Philosophus, hac definitione conclusit, Demonstratio syllogismus est, constans ex primis & veris simpliciter, aut ex talibus quæ per aliqua prima & vera eius, quæ circa ipsa est cognitionis principium sumpsissent, aut qui prima & vera secundum se accipit, non autem facta ad illatam conclusionem comparatione. Post demonstrationis finitionem in litera continuo subiungitur hæc dialectici syllogismi descriptio, Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus est syllogisatus. In qua in primis dictio Syllogisatus (cuius loco habet Boetiana translatio collectus) accipienda est, non pro eo quod legitimo collectum est syllogismo, in quo significato relatiuè opponitur syllogismo, (Nam id non totum in retroq; syllogismo, sed syllogisticæ conclusioni solum conuenit) sed pro eo quod in figura & modo rectè digestum est, atque constitutum, quod cum non competat iis syllogismis litigiosis, qui in forma deficere dicuntur, rectissime dicuntur huiusmodi syllogismi ex hac parte à præsentis finitione reici. Deinde sequens particula (ex probabilibus) sub qua intellige, vel de altera probabili, & altera necessaria, separat dialecticum syllogismum à reliquis syllogismis speciebus, verum quæ vocentur probabilia, statim dicitur. Nunc illud adiiciendum, definitionem syllogismi dialectici non esse completam, nisi addatur, q; nullam habeat principij petitionem, quia quamlibet præmissæ alicuius syllogismi sint probabiles, tamē nisi fuerint probabiliores conclusione, non efficiunt syllogismum dialecticum, sed litigiosum, vt in Elenchis dicitur. Quidam huc reduci volunt syllogismos, qui constant principiis communibus, aut iis propositionibus, quæ tantum videntur respondentem. Verum hi proprie spectant ad syllogismum tentatiuum, vt patet ex definitione disputationum tentatiuarum, quæ quomodo distent à syllogismo dialectico, latius explicatur sexto capite, tertij tractatus primi Elenchorū, quam id etiam ex ipsorum definitionibus satis possit colligi. Quid verò dicendum sit de iis syllogismis, qui ex præmissis non euidentibus, sed firmiter creditis procedunt, aliis discuti-

Illius particula, Aut ex talibus, quæ per aliqua prima & vera, & c. Prior expositio.

Posterior.

Dialectici syllogismi descriptio, & eiusdem explicatio.

Ex probabilibus.

Syllogismi ex principiis communibus.

Syllogismi ex præmissis creditis.

endum relinquo. Porro, quia demonstratio dicta est constare primis & veris, Dialecticus vero syllogismus probabilibus. Ideo statim subiicit Aristoteles utriusque definitionem, dicens, Sunt autem prima & vera, quae non per alia sed per seipsa fidem habent. Definitum accipitur pro primis principiis seu propositionibus immediatis. Nam haec eadem sunt, Primò vera, prima & vera, prima principia & propositiones immediatae. exempla sunt, Quodlibet est vel non est, Omne totum est maius sua parte, Omne animal rationale est admirabile, & similia principia disciplinarum, siue propria fuerint siue communia. Primam definitionis partem subintelligunt, hanc aut aliam similem, Complexa necessaria, ut à definitione separent ea contingentia, quae prima sunt, quibusque firmo & euidenti assensu assentimur citra omnem probationem, ut ego viuo, hic ignis est calidus, hic sol illuminat. Verum haec euidencia in sensu consistit, non intellectu, peritque absente obiecto. nam nullum sensibile cum extra sensum est, scimus, ac proinde longè inferior est euidencia intellectuali, de qua hic agimus, quae nascitur propter necessariam & euidentem connexionem praedicati cum subiecto, non autem propter actualem extremorum sensationem. Deinde in particula sequente, quae non per alia, Per alia, intelligendae sunt propositiones aliae natura priores, ac notiores. Nam in hoc differunt propositiones mediatae ab immediatis, quae illae semper ostendi queant per propositiones natura priores & notiores, haec vero non, sed habent fidem, id est firmiter & euidenter creduntur per se, & ratione sui, Nam quemadmodum eorum quae videntur, quaedam videntur alieno lumine, quaedam vero proprio. Sic & eorum quae intelliguntur, quaedam firmiter & euidenter cognoscuntur ratione suae euidenciae, ut principia demonstrationum, quaedam vero ratione alienae, ut conclusiones. Sed obicit, Dictum est secundo Priorum capite de inductione, & ultimo capite secundi Posteriorum, quae principia demonstrationum inductione cognoscuntur ex singularibus, sed haec sunt à principiis diuersa, ergo principia habent fidem per alia. Responsio, Principiorum triplex est genus, Quibusdam enim firmissimè certissimèque adhaeremus ex sola terminorum propria cognitione, cuiusmodi sunt dignitates omnes, ut quodlibet est, vel non est, Omne totum est maius sua parte, & alia prius subinde repetita. Alia vero sunt, quae praeter extremorum cognitionem egent exempli cuiusdam exhibitione, quod exemplum neque syllogismus efficit, neque experientiam, sed quasi inductionem imperfectam, huiusmodi opinantur nonnulli pluraque esse Geometriae principia, & aliarum mathematicarum disciplinarum, quarum professores descriptionibus & protractionibus quibusdam vtuntur, non solum in monstrandis mathematicis conclusionibus, sed etiam in declarandis principiis. Sunt insuper alia quaedam, quae praeter ea quae diximus, indigent experientia singularium, ac inductione, de quibus potissimum disputatur locis prius adductis. Talia plerumque sunt naturalis scientiae, & aliarum similibus propria principia, ut Omne substantiam corpoream esse mobilem, Omne lucidum esse calefactiuum, de quibus potissimum proponitur dicta obiectio. Respondendum est igitur, quod haec tertij generis principia inductione quidem cognoscantur, non tamen tanquam vera & principali causa formae suae, & euidentis assensionis, quia inductio solum nata est generare opinionem, sed tanquam causa, sine qua non. nam licet haec principia euidencia sint, tamen non sunt tam manifesta, ut statim à nostro intellectu, qui imbecillis est, sine omni subsidio sensus euidenter percipi queant, sicut nec omnia per se visibilia tam clara sunt, ut statim possint ab infirmo oculo sine perspicillo, aut alio quouis subsidio manifestè conspici.

Post explicitam Primorum & verorum definitionem, sequitur in litera haec Probabilium descriptio. Probabilia sunt, quae videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, & his aut omnibus, aut pluribus, vel maximè probatis, aut (ut habet Boetiana versio) vel maximè familiaribus & probatis. Graecè enim legitur ἢ τοῖς πολλοῖς γνωστοῖς καὶ ἐνδοξοῖς. Definitum accipitur pro propositionibus verisimilibus. Ea dicuntur videri, quibus noster intellectus debilitate, seu cum formidine de opposito assentitur, & hinc exclusa sunt omnia demonstrationum principia, simul & conclusiones, quibus non assentimur cum formidine de opposito, sed firmiter & euidenter, nisi forte quaedam tam longè absint à nostra cognitione, ut de eis non possimus certè adipisci cognitionem. Non diximus ea videri, quibus intellectus noster verè assentitur, eò quod etiam probabiles sint quaedam propositiones, quae ita latèter falsae sunt, ut earum falsitas vix queat vel à doctissimis tandem deprehendi, secundum illud Arist. 8. Topic. Pleraque falsa quibusdam veris sunt probabilia. Tradunt quidam, quod si contradictionis vna pars probabilis fuerit, necessarium est & reliqua esse probabilem, sed mihi contra videretur, quod si vna contradictoria probabilis fuerit, impossibile est reliqua simul esse probabilem saltè apud eosdem, quod sic ostendo, Omnis propositio probabilis videtur omnibus aut pluribus, &c. sed si altera contradictoria videatur

videatur omnibus aut pluribus, necesse est reliquam aut nullis videri aut paucioribus. Nam contradictoriae non possunt simul iisdem videri, ergo impossibile est, ambas simul esse probabiles. quia quid nullis aut paucioribus apparet, id nemo probabile dixerit. & eadem est in reliquis ostensio. Sed obicit, Propositio dialectica est interrogatio contradictionis, sic ut liberum sit respondententi, utrum velit partem eligere, ergo necesse est utramque partem contradictionis esse probabilem, nam alioqui opponens non posset utramvis partem contradictionis ad suam disputationem accommodare. Respondendum negando consequentiam, quia licet dialecticus utramque partem contradictionis interroget, tamen explicitè tantum eam partem rogat, quae sibi maximè concedi petit, & ex qua confecturus sit syllogismum dialecticum. Quod si forte respondens alteram partem eligat, tunc dialecticus eam responsionem in suam transferet disputationem non conficiendo syllogismum dialecticum, sed tentatiuum, quae ex his quae videntur respondententi syllogisat. Nam haec disputatio etiam ad hanc facultatem pertinet. Sed rogas, quomodo igitur fieri potest, ut disputationes dialecticae ex probabilibus sint collectiue contradictionum. Respondeo, quod haec disputationes possint quidem colligere contradictionem, non ex propositionibus probabilibus inter se contradictorijs, sed disparatis ac alienis, quae licet efficere queant, ut contradictoriae vicissim probabiles appareant, non tamen simul & apud eosdem, ut dictum est. Porro sequens huius finitionis particula (omnibus aut pluribus, & cetera) multipliciter ac veritate probabilium explicat. Sunt enim probabilium quaedam, quae omnibus videntur & doctis & indoctis seu vulgaribus. Dictio enim (omnibus) non solum ad vulgares indoctos rudesque referenda est. Eiusmodi sunt, Religiosè colendum esse Deum, Exhibendam pietatem parentibus, Matrem suam filium diligere, Fratres mutuum amare, Figulum odisse figulum, Benefacienti repetendum esse beneficium, & cetera. Alia sunt quae non omnibus videntur, sed pluribus, id est, multis seu maiori hominum parti & eruditorum & ineruditorum, ut sunt, Parandas esse opes, Honores expectandos esse, Praestare publicam rem vno, quam pluribus principibus regi. Alia sunt, quae duntaxat sapientibus videntur. Atque horum quaedam omnibus videntur sapientibus. Ut caelum haec inferiora gubernare, Solem tota terra esse maiorem, Meliorem esse opibus eruditionem, Melius esse iniuriam pati, quam inferre, Praestare nomen bonum, quam multas habere diuitias. Alia non omnibus, sed pluribus solum apparent. Ut virtutem maximè expectandam esse, Felicitatem in virtutis perfectissimae operatione consistere, Animam rationalem esse immortalem. Ultimo ac postremo loco sunt ea, quae solum videntur maximè probatis seu sapientissimis in aliqua disciplina. Ut sunt. Non plures esse Deos, Deum liberè non autem ex necessitate agere, non ponendas esse Ideas seu formas rerum singularium, ab ipsis re vera separatas, Visionem fieri non extramittendo, sed potius recipiendo, Contingit contradicere, Non tantum vnum ens esse, & reliqua quae ad alias artes atque disciplinas attinent, modò non fuerint extranea, & contra plurimorum opinionem. Non enim simpliciter absoluteque dicenda sunt esse probabilia, quae contra opinionem plurium probe in aliqua disciplina institutorum, videntur in ea disciplina viris alioqui doctissimis, sed eorum duntaxat comparatione, Qualia fuere. Non contingere contradicere, Antheisteni. Omnia in continuo fluxu esse, Heraclito. Tantum vnum esse ens, Permenidi, & cetera. Horum autem probabilem multipliciter atque pluralitatis causam rationemque si quis requirat, apud Albertum offendet. Haecenus à nobis de probabilibus secundum in his scholis receptam opinionem, dictum sit. cui sane non per omnia consentit Boetius in primi libri calce De differentijs topicis. Post haec in litera, ibi. Litigiosus est autem syllogismus, &c. aliquorum iudicio vnica assignatur syllogismi litigiosi generaliter sumpte descriptio. Alij sinceriores intellectum literae huius existimant esse, si duae dicantur tradi definitiones, eò quod ipsorum sententia admodum rarerè contingat, analogata vna eademque finitione comprehendi. Huic quoque sensui fauere existimant illud quod posterius ab Aristot. subiungitur. Eorum ergo qui dicti sunt litigiosi syllogismi, prior etiam syllogismus dicatur, &c. Prior est haec. Syllogismus litigiosus est, qui ex his quae videntur probabilia, non sunt autem, syllogisat. Posterior est Litigiosus syllogismus est, qui ex probabilibus, aut ex his quae videntur probabilia, est apparens. Ceterum syllogismus litigiosus aliàs nuncupari solet sophisticus syllogismus. Verum haec duo & si re vera eadem sunt, & mutuo recurrunt ac conuertuntur, tamen ratione discrepant. Quemadmodum etenim in Elenchis docet Philosophus, syllogismus litigiosus dicitur, quatenus pro scopo sineque contentione spectat ad victoriam. Sophisticus vero quatenus ad vanam destinatur gloriam, falsamque scientiae persuasionem, de qua re in loco allato amplius dicendum est. At in priori definitione, quae est litigiosi syllogismi in materia duntaxat peccantis, particula syllogismus eo

Obiectio.

Responsio.

Disputatio etiam dialectici officij. Quae.

Responsio.

Probabilium partitio in ea quae videntur omnibus.

Quae videntur pluribus.

Quae solum sapientibus videntur, & horum quaedam omnibus videntur.

Quaedam pluribus. Quaedam sapientissimis.

Prior syllogismi litigiosi definitio.

accipitur modo, quo sumebatur in superiori descriptione. Per ea autem quæ videntur probabilia, non sunt autem, veniunt intelligenda, quæ probabilia secundum se videntur & non sunt, ad quæ erunt reuocanda, quæ secundum se probabilia sunt, & secundum illationem probabilia esse apparent, cuiusmodi non sunt. Et proinde hac definitione aperte concluduntur syllogismi in materia duntaxat peccantes, quæ in figura & modo legitime digesti constant ex premissis, quæ primo quidem intuitu verè apparent, si tamè penitus inspiciantur, illarum statim deprehendetur falsitas. Cuiusmodi sunt. Quicquid non perdidisti habes, cornua autem id sunt quod non perdidisti, cornua igitur habes. Omnia quadrata, quorum vnus latera dupla sunt ad alterius latera, dupli & subdupli ratione ad se invicem habent, sed quadratum pedaneum & quadratum quadrupedale sunt quadrata, quorum huius latera dupla sunt ad illius latera, ergo & quadratum quadrupedale & pedale ad se invicem dupli & subdupli ratione habent. In quorum utroque maior aspectu vera esse videtur, cuius tamen falsitate statim dinoscet qui rem ipsam paulò attentius expendit & examinat. Porro ad hoc syllogismos, quemadmodum prius diximus, reducendi sunt, qui ex secundum se probabilibus progrediuntur ad conclusionem, quæ neque secundum naturam, neque secundum nos probant, & si videantur approbare. Exempla sunt. Omne animal rationale coloratum est, omnis autem homo animal est rationale, igitur omnis homo est coloratus. Cicero est orator, & Cicero est Tullius, ergo Tullius est orator. Verum ab his excipiendi sunt ij, qui ex effectu peculiariter ad aliquam disciplinam pertinente, ad causam progrediuntur, id est, demonstrationes, ab effectu ad causam, ut sunt hæc. Omnis homo est eruditibilis, omne animal rationale est homo, est igitur omne animal rationale eruditibile. Quæcunque lineæ non concurrunt sunt parallelæ, sed hæc rectæ lineæ non concurrunt, sunt igitur parallelæ. Hæc namque ad syllogismum falsigraphum relictus, quam ad litigiosum reducuntur. Nam utrunque & falsigraphus & demonstratio ab effectu ad causam, veluti quædam species, contineri videntur sub viciosa demonstratione. Porro altera definitio in eos syllogismos quadrat, qui in forma syllogistica deficere dicuntur: Quorum quidam in sola forma syllogistica peccant, eò quod ex probabilibus & secundum se, & secundum illationem constat, non servata forma syllogistica, ob quam rem comprehensus sub huius finitionis priori parte, dicitur esse apparatus syllogismus ex probabilibus, quales hi sunt. Omnis puerpera diligit quem lactat, omnisque nutritrix diligit quem lactat, est ergo omnis nutritrix puerpera. Quicquid peperit pallidum est, hæc autem mulier pallida est, peperit ergo hæc mulier. Alter sub posteriori parte continetur, in materia simul & forma deficit, quod ex ijs constituitur quæ solum videntur probabilia, non sunt autem, quæque syllogistica non observant formam, & proinde dicitur apparatus syllogismus ex ijs quæ videntur probabilia. Eiusmodi sunt hi. Nulla opposita sunt simul vera, At Socratem docere & Platonem audire Socratem docentem, non sunt opposita, non sunt igitur simul vera Socratem docere, & Platonem Socratem docentem audire. Quicquid non perdidisti habes, opes habes, ergo opes non perdidisti. Ex his itaque palam est, syllogismum litigiosum nonnunquam ex apparentibus probabilibus legitimam formam syllogisticam sortiri potest esse, dum in materia duntaxat peccat, nonnunquam ex verè probabilibus constare eadem neglecta, dum in forma sola deficit, & aliquando ex utroque defectu manare. Porro quæ admodum superius diximus, eos syllogismos qui ex principiis communibus fiunt non proprie dialecticos esse, nec contineri sub definitione syllogismi dialectici prius assignata, sed potius esse tentatiuos. sic existimandum est eos qui fiunt ex dictis principiis malè intellectis non proprie litigiosos esse, neque falsigraphos, sed ad eos syllogismos spectare, qui cum tentativi non sint, tentatiuorum tamen speciem præ se ferunt. Talis est hæc Briffonis ratio circulum quadrare nitentis. Quocumque datur maius & minus, illi datur æquale, sed circulo datur quadratum maius & minus, ergo circulo datur quadratum æquale. de qua quidem re alibi ratione aliter reddidimus. Item & hæc. Omne totum sua parte maius est, Socrates autem totum quoddam est sui corporis ratione, erit ergo Socrates suo corpore maior. Nam illud commune principium, de ijs quæ sunt eiusdem speciei veritate dicitur continere, cuiusmodi non sunt circulus & quadratum, hoc autem de eo toto quod integrale est, quod non est Socrates, facta ad suum corpus collatione. Dum in litera mox post litigiosi contentiosique syllogismi descriptionem subiungit Philosophus (Non enim omne quod videtur probabile, &c.) ut contentiosum declarando dictam finitionem, latenter refellit quorundam opinionem, qui teste Aristotele Metaphysices quarto libro affirmabant verum esse, quicquid verum apparebat. & re vera probabile esse omne id, quod videbatur probabile. Contra quos hic asseuerat, multa probabilia videri, quæ verè non sunt probabilia, ut sunt ea quæ in superficie probabilia dicuntur, ut contentiosarum argumenta-

Quales sint syllogismi q ex probabilitibus in se & apparentes probabilitibus secundum illationem conseruuntur.

Posterior syllogismi Litigiosi finitio.

Syllogismi & forma sola peccans. Syllogismi in materia & forma deficientes.

Litigiosus syllogismus interdum ex principiis constat communibus.

Declaratio particularium in definitione syllogismi litigiosi comprehensarum.

onum confirmatiua principia. Id probabile est in superficie, quod cortice tenus verum esse videtur. At verò cum & introspicitur & diligentiori attentione falsum esse reprehenditur. Neque oportet, si quicquid exteriore apparentia statim probabile verumque sese ostentet, omnimodam habere veritatis apparentiam atque causam. Huiusmodi probabilia sunt. Quæcunque vni tertio sunt eadem, illa inter sese eadem esse. Si affirmatio vera sit, oportere omnem negationem illi oppositam falsam esse, & contra. Si ab aliqua linea fiat quadrangulum, a dupla linea procreari quadrangulum duplum, quo Socrates in Menone iuuenem illulit. falsum enim id erat, tamen si in cortice & secundum superficiem puero verum esse apparet. Post hæc ex illa textus parte, Amplius præter iam dictos syllogismos, & cæ. solet quartæ speciei syllogismi, quæ est pseudographus siue falsigraphus syllogismus hæc descriptio deponi. Falsigraphus syllogismus est, qui ex proprijs alicuius disciplinæ sit principijs non veris. Ut omnes lineæ ab eodem puncto ad idem signum ductæ, æquales sunt, sed lineæ quarum vna corda est, alteraque arcus ductæ sunt ab eodem signo ad idem signum, sunt igitur corda & arcus æquales lineæ. Quolibet numero aliquis quantumlibet potest esse maior: At numerus infinitus est numerus, Infinito igitur numero aliquis quantumlibet potest maior esse. Definitum syllogismus falsigraphus, ex scientijs mathematicis, & præcipue ex ipsa geometria nuncupationem apparet desumpsisse (id quod subindicat Philosophus in Elenchis) in qua si falsa descriptio principiorum per syllogismum designetur, ab ea dicitur falsigraphus syllogismus. hoc tamen nomine, & alios aliarum disciplinarum similes syllogismos rectè nuncupamus. Prima huius finitionis pars subintelligenda (syllogismus) quam plurimorum opinione accipitur quemadmodum prius definitur, id est, pro syllogismo legitimam syllogisticam habente formam. Arbitrantur enim hi, pseudographum omnè ex principio constare non verò, seu in eo sensu sumpro, secundum quæ necessario annexam habet falsitatem. Ut sunt illa quæ prius enumerata sunt, modò in ipsis absoluta intelligatur esse distributio. Particula sequens (proprijs principijs) falsigraphum separat a dialectico syllogismo & litigioso, quorum ille ex probabilibus constat, non autem ex principijs. Postrema autem huius finitionis parte (non veris) separatur falsigraphus syllogismus a demonstratione, qui licet materia & remota & propinqua, hoc est, eodem principio participant, alia tamen atque alia ratione eo vruntur, demonstratiuus quidem, tanquam vero certissimeque cognito, falsigraphus autem, in eo sensu in quo falsum esse ipsum necesse est, quanquam id ceu verum accipiat syllogisans ob quandam animi aut inanimaduertentiam aut leuitatem aut temeritatem, non perspecta falsitatis causa atque radice. Est itaque syllogismus falsigraphus, cuius mentio hoc in loco agitur, qui ex principijs alicuius disciplinæ proprijs falsis syllogisticè conclusionem falsam colligit. Ad quem reuocanda est omnis reliqua vitiosa demonstratio. Cuius duplex est species. Vna dicitur propter quid demonstratio vitiosa, eò quod aut assumptum principium falsitati sit obnoxium, aut sub ipso vero perperam fiat subsumptio, aut his seclusis syllogistica forma non seruatur. Ut omne risibile est animal rationale, & omnis homo est animal rationale, igitur omnis homo est risibilis. Atque sub hac continetur pseudographus syllogismus. Altera est ab effectu progrediens, quæ quomodolibet constituta fuerit, semper erit vitiosa demonstratio. Sed de hisce hæcenus. Porro illud obiter annotandum, non solum constitui syllogismum ex proprijs alicuius disciplinæ principijs perperam intellectis, sed & ex principiorum oppositis, quæ admodum docetur in Posteriorum Analyticorum priori libro. Atque hunc syllogismum ignorantique nuncupant, quæ nusquam apud Aristotelem legitimus dici falsigraphum, quo nomine ipsum hoc in loco appellat Albertus, a cuius sententia non est quod nos reuocet, modò eiusmodi principiorum opposita non extiterint aperte falsa. Alioqui ad procreandam aliquam fidem assentumque non forent idonea. Quo autem pacto contingat quemquam principiorum oppositis assentiri, alias est declaratum. Ex ijs igitur quæ superius dicta sunt, palam constat, falsigraphum syllogismum non contineri sub contentioso, veluti quodam comuniori, sed specie ab eo distingui, id quod aperte testatur Philosophus in Elenchorum priori libro. hoc autem in loco satis obscure subindicat, lucidius tamen in Boetiana translatione, quam nostro textu. Sic enim illa habet. Amplius præter omnes, qui dicti sunt, syllogismos, ex ijs quæ sunt circa aliquas disciplinas peculiaris, fiunt paralogismi, quemadmodum in geometria & huic cognatis accidit se habere. Videtur autem hic modus differre a dictis syllogismis, &c. In quibus Philosophi verbis imprimis notanda est vniuersalitatatis nota, ne quis Aristotelis dictum duntaxat referendum duxerit ad demonstratiuum & dialecticum syllogismos, quæ admodum non nulli censuerunt, sumpto argumento ex posteriori textus deductione, in qua suppresso syllogismo litigioso, Philosophus solum quodam modo meminuit demonstratiui & dialectici. Verum ut

Quid in superficie probabile.

Quid sit falsigraphus-

Eiusdem explicatio.

Qui syllogismi ad pseudographum reducendi. Duplex vitiosæ demonstrationis species. Prior. Posterior.

Albertus.

Falsigraphum non contineri sub litigioso tanquam comuniori.

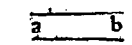
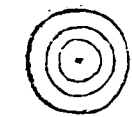

rūm vt id refellatur, secundo attentè perpendendum est quod subsequitur (ex ijs quæ sunt peculiaris circa aliquas disciplinas) quo siquidem (nisi nos nostra fallat opinio) subindicat, propria disciplinarū principia prauè intellecta, sic peculiariter addicta esse constituendo falsi grapho, vt nequeat vilo modo ad contentiosum pertinere. Nam si præter omnes dictos syllogismos, ex proprijs disciplinarū fiant falsigraphi, consequens est, nullum dictorū syllogismo rum, ex huiusmodi proprijs, non aut veris principijs constare. Cum igitur vel Iacobo Fabro teste, pseudographorū syllogismorum principia sint in superficie probabilis, prior contentiosus syllogismi finitionis pars intelligenda erit de ijs quæ scientiarum non sunt propria principia, id quod superius satis insinuatum est. Porro occasione illius particulæ (aliquas disciplinas) nonnulli censent ea principia propria, quæ idonea sunt falsigrapho constituendo, oportere pertinere ad speciales particularesque scientias, non autem ad eas quæ omnibus cōmunes sunt, quæ secundum Philosophū quarto Metaphysices tres sunt numero, Metaphysica, Dialectica, & Sophistica. Quare ex harum principijs perperam intellectis asserunt, litigiosum syllogismū prouenire non aut falsigraphum. Quorum de numero fortassis sunt hi & similes. Quæcunq; eidem tertio sunt eadem, sibi mutuo sunt eadem, homo aut & equus animali sunt eadē, sunt igitur homo & equus sibi mutuo idem. Nulla opposita simul vera sunt, omnia subcontraria opposita sunt, nulla igitur subcontraria sunt simul vera. Omne multiplex distinguendum est, at æquiocum cuius æquiocatio eum latet quo cum sermo habetur, multiplex est, ergo æquiocū cuius æquiocatio latet est distinguendum. Insuper quod in litera sequitur, Nam eo q; quis aut semicirculos describit, aut lineas ducit non vt oportet, &c. In hunc sensum est accipiendum. Is qui ratiocinatur ac syllogizat ex mathematico principio de circulis describendis & ducendis lineis tradito, eoq; perperā intellecto, & secundum falsum illius sensum facta subsumptione (id enim est semicirculos describere & lineas ducere non vt oportet) eum paralogismū constituit, qui falsigraphus vocatur. Est igitur hic syllogismus pseudographus, Omnes semicirculi sunt æquales, a b & c d semicirculi, sunt semicirculi, sunt igitur a b & c d inter se æquales. Illud autē principium non vniuersaliter intelligendum est de omnibus semicirculis idem centrum habentibus, (Nam primi elementorum Euclidis secunda peritio ne traditur. Super centrum quodlibet quātumlibet occupādo spatium, circulum designare) sed de ijs duntaxat, qui eiusdem circuli sunt portiones. Etenim eiusdem primi libri hæc 17. est definitio. Diameter circuli recta est linea, quæ super eius centrū transiens, extremitatesq; suas circumferentiæ applicans, circulum in duo media diuidit. Et hæc 18. semicirculus est figura plana, diametro circuli & medietate circumferentiæ contenta. Alter falsigraphus syllogismus de lineis ductis non vt oportet superius est redditus, cuius principium geometricū est, omnes lineas ab eodem signo ad idem signum ductas, esse æquales, quod quidem verum est de lineis rectis, ab eodem puncto ad id idem protractis. Sint signa a & b ab inuicem distantia, rectam lineam a b æqualem esse rectæ lineæ b a est necesse. Quod si vnā rectam, quæ corda sit, acceperis, & alterā quæ sit arcus, aut ambas curuas, necesse erit alterā altera esse maiorem, & proinde inæqualem. Hoc eodem principio utebatur Antiphon in ea ratione, qua nitebatur monstrare, circulum posse quadrari, de qua alibi dicendum est. Postremo illud literæ sequentis (de omnibus dictis) non incōmodè refertur ad Dialecticum, litigiosumq; & falsigraphum syllogismū. Nam de alijs, syllogismo scilicet & demonstratione ita prius determinatū est, vt in se quentibus nihil agatur. & per dicenda rectè accipiuntur, quæcunq; posterius in his libris Topicorum & Elenchorū ab Aristotele traduntur, prædicata videlicet 4. inductio, dialecticis argumentationibus abundandā instrumenta, loci maximæq; dialecticæ, & id genus reliqua, quæ considerantur ob dialectici syllogismi perfectā cognitionem assequendam. Neq; huic loco, in quo pollicetur se Philosophus figuratiter, & crassa (vt aiunt) Minerua de ijs quæ ad hanc scientiam pertinent determinaturū, arbitrandum est repugnare, quod definitionū assignandarū pleræq; exactissimè sint ab Aristotele traditæ. Nam id ipsum, quantum rei natura admittit, in omnibus obseruandum est definitionibus & descriptionibus.

In tertium caput, quod huius scientiæ vtilitatem continet, annotatio.

Consequens

aut erit que dicta sunt
Philosophus suo proemio finem impositurus, duo in hoc capite proponit atq; explicat. Etenim imprimis mōstrat ad quot & quas res hæc Dialecticæ disciplina sit vtilis, has tres enumerans, Exercitationes videlicet, Obuiationes, Et secundum Philosophiam disciplinas. Cur autē hunc trium istorum ordinem fecerit, curioso lectori inquirendum relinquimus. Porro illud obiter admonendum est, nimis anxium esse, vtilitatibus nihil adferre, exactius scrutari, an ne præter hæc vtilitates sint & quædā huius disciplinæ alie. Item an hæc cōmoditates ad eam

Ad tria vtilis Dialectica

ad eam duntaxat pertineant Dialecticā, quam vntem consueuerant nonnulli appellare, eo quod ad vsum applicetur. Huic loco satis fuerit, huius operis proximū finem esse, dialectici syllogismi eiusq; principiorū ac effectuum cognitionē: Dialecticisq; syllogismi præcipuū scopum esse, ad generare opinionē & dialecticā fidem. Atq; huius ratione ad cætera quævis ipsū idoneū & cōmodum esse. Nam & qui sese exercent, & qui alijs obuiant (vt interim de secundum philosophiam disciplinis taceamus) nihil agunt aliud, quā vt de proposito themate aut probando aut confutando, opinionē auditori ingenerent ex probabilibus ac cōmunibus. Verūm his omissis ad literā regrediendum est. Vtilis itaque est primò hæc differendi ars ad exercitationes, quæ ad aliquā pertinent disciplinā, Cuiusmodi sunt gymnastici conflictus, siue disputationes, quæ in ludis literarijs excolendi ac uendiq; ingenij gratia suscipiuntur. Augget enim (vt quidam inquit) disputatio ingenium, linguā erudit, memoriāq; confirmat, ac non modo multa disputādo discimus, sed quæ sic discimus, melius scimus, aptius eloquimur, & firmiter recordamur. Insuper secundo vtilis est Dialectica ad obuiationes seu (vt ait Rodolphus Agricola) ad confutandum aduersarium: Nihil enim aliud obuiare apparet esse, q̄ per dialecticas argumentationes acriter & promptè, quantū rei de qua agitur natura permittit, respondentis positioni resistere. Et proinde obuiationes rationationes erunt, quibus ex hoc vel illo dialectico loco depromptis, destruemus atq; interimemus ea, quæ ab alijs minus rectè parumque probabiliter vel affirmata esse videbuntur, vel negata. Cæterum huius rei probationis subiuncte istum sensum reddit Albertus. Nos de quolibet problemate multorū philosophorū opiniones annumerantes, (Nam Græcis κατηγορηματικοί nominati sunt) quæ ex circumstantibus probabilibus deprehendimus, an veræ sint an falsæ, contra eos ratiocinabimur, non ex aliorum extraneisq; doctrinis, sed ex proprijs eorū, ac per eadem quæ docet, oppositā rationē accipiemus. Alij per proprias doctrinas accipiunt huius artis documenta, quibus vtimur in refellendis, quæ ab alijs non satis probabiliter nostro iudicio asseruntur. At de hac secunda Dialecticæ cōmoditate, ad hunc modum scribit Dīus Hieronymus, Verè (inquit) quicquid in sæculo peruerforū dogmatū est, quicquid ad terrenā scientiam pertinet, & putatur esse robustum, hoc Dialectica arte subuertitur, & instar incendijs in cineres fauillasq; dissoluitur, vt probetur nihil, quod putabatur esse fortissimū. Porro loco obuiationū vtroq; loco habet Boetiana translatio colloquia. Nam Græcè legitur τῶς πρὸς τοὺς ἐν τῷ λόγῳ, qua voce Alexander & Suydas significari putant τῶς πρὸς τοὺς πολλοὺς συνομιᾶς, id est, conuersationē congressus colloquiaq; in quibus aut recreationis aut alicuius vtilitatis gratia, disseritur cum vulgo & multitudine, cui si quid persuasum velis, nulla id ratione efficietur facilius, quā si omnis tua oratio ducatur ex ijs, quæ ipsi vulgo vera esse videntur, non quæ ex intimis artium penetrabilibus deprompta admiratur, citius rudis multitudo, quā credit. Huiusmodi colloquia & congressus sunt apud Aulum Gellium in Atticis noctibus, & Macrobiū in Saturnalibus, hanc aut nominis ἐν τῷ λόγῳ significationē arbitrantur declarare ipsius Aristotelis verba, quibus secundæ huius vtilitatis causam reddit, licet ipse in huius octauo libro de obuiationibus confutandoq; aduersario consideret. Tertio, hæc disputandi ars magnā opē adfert ad eas quæ secundum philosophiam sunt disciplinas, hoc est, eas scientias quas nomine philosophiæ complecti solemus. Describitur enim ab Isidoro philosophia in hac acceptione, esse humanarū diuinarumq; rerum cognitio, cum bene viuendi studio coniuncta. Huius vtilitatis duas adfert philosophus rationes, quæ admodum ex ipso quilibet potest deprehendere, quarum occasione nostro iudicio probè fecerimus, si ea in medium produxerimus, quæ in singulis scientijs tradi solent & contineri. Sunt autem hæc numero quatuor, principia, & ex principijs colligendæ conclusiones, ipsa conclusionū ex principijs deductio siue demonstratio, artis traditio, & alia nonnulla, de quibus nequit a nobis haberi cognitio, certa atq; euidens. Hoc postremū facile est inspicere in scientijs plerisq;. Habet etenim & Naturalis Philosophia & Metaphysica (vt interim alias prætermittamus disciplinas) plurima, de quibus a pluribus ambigitur, an vt dicuntur sese sic habeant, vel ad vtramq; contradictionis partem aliam rationibus. Nam non quælibet ratiocinationes, cuiusuis monstrandi indubitata efficiunt fidem, sed ipsi ratiocinationi vt id ipsa procreare possit, sunt & alia adhibenda, quæ fusius prosequere remus, nisi breuitatem amplecti cogere mur. Ad hæc autē nostro iudicio probè refertur ipsius Philosophi prior ratio in litera posita: Nam de eiusmodi dubijs singulæ pertractant artes, & quid verum sit, quidq; falsum inspicunt, sed nō expedit, nisi dialecticis vtu atq; ministerio vtiuntur enim hac in re eo instrumento, quod Dialecticæ est peculiare, quanquam terminat ex quibus

Ad exercitiationes.

Ad obuiationes.

Alexander Suydas.

Gellius. Macrobius.

Ad secundū philosophiæ disciplinas. Quid Philosophia.

In singulis scientijs continentur quatuor.

Rodolphus

quibus illud construatur, ad hanc vel illam scientiam proprie pertineant, modo ipsorum propria consideretur natura, non autem ut alicuius loci dialectici formam induant. Ceterum quantum utilitatis adferat ipsa Dialectica artium traditioni, pulchre aperit Rodolphus Agricola secundi libri de inuentione Dialectica quinto capite, cuius sunt hæc verba. Quid ergo dicit aliquis. Nonne & ante inuentam Dialecticam fuerant artes, & disputatum est, & inuentum est verum, & nunc quoque quotusquisque eorum qui disputant, Dialecticam tenet? Non est (inquit Rodolphus Agricola) quod negem hæc ita esse. Illi tamen quod Dialectice docet, & faciunt & fecerunt, multo commodius si hanc didicissent fortasse facturi. Quemadmodum & ante traditam Rhetoricam disertis viri fuerunt, & priusquam literis comprehensa est musice, cecinerunt homines, nec Hippocrates, ut primus in artis imaginem medicinam coegit, sic & primus cognouit morbum, profutura meditata est, agrum leuauit, facta sunt hæc antequam artes fierent, & ob id ipsum quod crebro sunt facta, longa recte seculorum factorum annotatione artes esse cœpere. Prouenire deinde præclara ingenia, quæ dispersa colligerent, confusa disponerent, explerent imperfecta, rudia perpolirent, & omnia complecterentur, non modo quæ facta essent, sed quæ fieri etiam possent. Sic quod casus ante fuerat, cepit deinde ratio esse & secutum est, ut non quia factum iam esset, aliquid debere fieri, sed quia deberet fieri, crederent esse faciendum. Qui priores ergo fuerint artibus, similia his ipsis quæ nunc præcipiuntur, si quando recte fecerunt, secuti sunt. Sicut hodie plerique faciunt quod artis est, sed non ex arte (quippe quæ nullam habent) sed vel longa obseruatione, vel ingenij quodam præstanti vigore. Quanto rectius tamen, quanto melius expedirent illa, si certa artium ratione ducerentur, duratura enim sæculis ingenia, & quibus non præsentibus solum plaudant, sed quæ omnis posteritas miretur, ea tum demum fiunt, quoties cum optima natura ars perfecta coniungitur. Sic quod Dialectices est, inuenerunt argumenta homines, & errorem male inuentorum aliquandoprehenderunt, antequam essent omnia præcepta illius in artis formam collecta. Aristoteles tamen, quicquid post eum alij instructi ea fuere, facile libris suis ostendunt, quam magnus sit usus eius, & quam tractandis omnibus rebus accommodatus, utque sine ea non solum singula, de quibus in artium decursu dubitaretur, explicare nequirent, sed ne artes quidem colligi possent, & in hanc quæ accepterunt, redigi formam. Hæc est illa scientia, quam apud Ciceronem Crassus necessariam formandis artibus putat, quamque cupit esse in iurisconsultis, quo non essent apud eos omnia actorum similia. Porro Crassi apud Ciceronem primo libro de Oratore hæc sunt verba. Nihil est (inquit) quod ad artem redigi possit, nisi ille prius qui illa tenet, quorum artem instituire vult, habeat illam scientiam, ut ex ijs rebus, quarum ars nondum sit, artem efficere possit. hoc video dum breuiter voluerim dicere, dictum a me esse paulo obscurius. Sed experiar & dicam si potero planius, Omnia ferè quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa & dissipata quondam fuerunt, ut in musicis & numeri, & voces, & modi. In geometria, lineamenta, formæ, interualla, magnitudines. In astrologia, cæli conuersio, ortus, obitus, motusque siderum. In grammaticis poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam sonus: In hac denique ipsa ratione dicendi, excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus, & diffusa larè videbantur: Adhibita est igitur ars quædam extrinsecus ex alio genere quodam, quod sibi totum philosophi assument quæ rem dissolutam diuisamque conglutinet, & ratione quadam constringeret. Hæc eo in loco Crassus. Quod autem ars ea quæ extrinsecus alio quodam ex genere adhibita dicit, sit Dialectica, id ex alio eiusdem autoris opere facile ostendi potest, quod De claris inscribitur oratoribus, ubi de Seruio Sulpitio loquens, hunc in modum Bruto interroganti respondet, Sic enim (inquam) Brute existimo, iuris ciuilem magni usum & apud Scæuolam, & apud multos fuisse, artem in hoc vno, quod nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ docet rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambigua primum videre, dein distinguere, postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicarentur, & quæ quibus propositis essent, quæque non essent consequentia. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam, quasi lucem, ad ea quæ confuse ab alijs aut respondebantur aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Recte inquam intelligis, sed adiunxit etiam & literarum scientiam, & loquendi elegantiam, quæ ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillime percipi potest. Hactenus Cicero. His igitur existimamus palam esse, Dialecticam siue logicam nedum accommodam esse, verum & prorsus necessariam tradendis disciplinis. Ceterum quomodo deducendæ sint ex suis principijs conclusiones, quæque hoc in negotio obseruanda sint, et si pertinere videantur peculiariter

Cicero primo libro de oratore.

Cicero de claris oratoribus.

ad eam duntaxat pertineant Dialecticam, quam videntem consueuerant nonnulli appellare, quod ad usum applicetur. Huic loco satis fuerit, huius operis proximum finem esse, dialectici syllogismi eiusque principiorum ac effectuum cognitionem: Dialecticis quoque syllogismi præcipuum scopum esse, ad generare opinionem & dialecticam fidem. Atque huius ratione ad cetera queuis ipsum idoneum & commodum esse. Nam & qui sese exercent, & qui alijs obuiant (ut interim de secundum philosophiam disciplinis taceamus) nihil agunt aliud, quam ut de proposito themate aut probando aut confutando, opinionem auditori ingenerent ex probabilibus ac communibus. Verum his omissis ad literam regrediendum est. Vtilis itaque est primò hæc differendi ars ad exercitationes, quæ ad aliquam pertinent disciplinam, Cuiusmodi sunt gymnastici conflictus, siue disputationes, quæ in ludis literarijs excolendi ac uendique ingenij gratia suscipiuntur. Auet enim (ut quidam inquit) disputatio ingenium, linguam erudit, memoriamque confirmat, ac non modo multa disputando discimus, sed quæ sic discimus, melius scimus, apertius eloquimur, & firmitus recordamur. Insuper secundò utilis est Dialectica ad obuiationes seu (ut ait Rodolphus Agricola) ad confutandum aduersarium. Nihil enim aliud obuiare apparet esse, quam per dialecticas argumentationes acriter & promptè, quantum rei de qua agitur natura permittit, respondentis positioni resistere. Et proinde obuiationes ratiocinationes erunt, quibus ex hoc vel illo dialectico loco depromptis, destruemus atque interimemus ea, quæ ab alijs minus rectè parumque probabiliter vel affirmata esse videbuntur, vel negata. Ceterum huius rei probationis subiuncte istum sensum reddit Albertus. Nos de quolibet problemate multorum philosophorum opiniones annumerantes, (Nam Græcis κατηγορηματικοί nominatiui est) quas ex circumstantibus probabilibus deprehendemus, an veræ sint an falsæ, contra eos ratiocinabimur, non ex aliorum extraneisque doctrinis, sed ex proprijs eorum, ac per eadem quæ docent, oppositam rationem accipiemus. Alij per proprias doctrinas accipiunt huius artis documenta, quibus utimur in refellendis, quæ ab alijs non satis probabiliter nostro iudicio assentuntur. At de hac secunda Dialectices commoditate, ad hunc modum scribit Diuus Hieronymus, Verè (inquit) quicquid in sæculo peruerforum dogmatum est, quicquid ad terrenam scientiam pertinet, & putatur esse robustum, hoc Dialectica arte subuertitur, & instar incendij in cineres fauillasque dissoluitur, ut probetur nihili, quod putabatur esse fortissimum. Porro loco obuiationum utroque loco habet Boetiana translatio colloquia. Nam Græcè legitur προς τους εντιυεις, qua voce Alexander & Suidas significari putant τους προς τους πολλους συνασιας, id est, conuersionem congressus colloquiaque, in quibus aut recreationis aut alicuius utilitatis gratia, differitur cum vulgo & multitudine, cui si quid persuasum velis, nulla id ratione efficietur facilius, quam si omnis tua oratio ducatur ex ijs, quæ ipsi vulgo vera esse videntur, non quæ ex intimis artium penetrabilibus deprompta admiratur citius rudis multitudo, quam credit. Huiusmodi colloquia & congressus sunt apud Aulum Gellium in Atticis noctibus, & Macrobiū in Saturnalibus, hanc autem nominis εντιυεις significationem arbitrantur declarare ipsius Aristotelis verba, quibus secundæ huius utilitatis causam reddit, licet ipse in huius octauo libro de obuiationibus confutandoque aduersario consideret. Tertio, hæc disputandi ars magnam operam adfert ad eas quæ secundum philosophiam sunt disciplinas, hoc est, eas scientias quas nomine philosophiæ complecti solemus. Describitur enim ab Isidoro philosophia in hac acceptione, esse humanarum diuinarumque rerum cognitio, cum bene viuendi studio coniuncta. Huius territiæ utilitatis duas adfert philosophus rationes, quemadmodum ex ipso quilibet potest deprehendere, quarum occasione nostro iudicio probe fecerimus, si ea in medium producerimus, quæ in singulis scientijs tradi solent & contineri. Sunt autem hæc numero quatuor, principia, & ex principijs colligendæ conclusiones, ipsa conclusionum ex principijs deductio siue demonstratio, artis traditio, & alia nonnulla, de quibus nequit a nobis haberi cognitio certa atque euidens. Hoc postremum facile est inspicere in scientijs plerisque. Habet etenim & Naturalis Philosophia & Metaphysica (ut interim alias prætermittamus disciplinas) plurima, de quibus a pluribus ambigitur, an ut dicuntur, sese sic habeant, vel ad utramque contradictionis partem allatis rationibus. Nam non quælibet ratiocinationes, cuiusuis monstrandi indubitata efficiunt fidem, sed ipsi ratiocinationi ut id ipsa procreare possit. Sunt & alia adhibenda, quæ fusius prosequere remus, nisi breuitatem amplecti cogere mur. Ad hæc autem nostro iudicio probe referuntur ipsius Philosophi prior ratio in litera posita: Nam de eiusmodi dubijs singulæ pertractant artes, & quid verum sit, quidque falsum inspicunt, sed non expedite, nisi dialectices usu atque ministerio, utuntur enim hac in re eo instrumento, quod Dialecticæ est peculiare, quanquam terminij ex quibus

Ad exercitationes.

Ad obuiationes.

Alexander Suidas.

Gellius Macrobius.

Ad secundam philosophiam disciplinas. Quid Philosophia.

In singulis scientijs continentur quatuor.

quibus illud construitur, ad hanc vel illam scientiam proprie pertineant, modò ipsorum propria consideretur natura, non autem ut alicuius loci dialectici formam induant. Cæterum quantum utilitatis adferat ipsa Dialectica artium traditioni, pulchrè aperit Rodolphus Agricola secundi libri de inuentione Dialectica quinto capite, cuius sunt hæc verba. Quid ergo dicet aliquis. Nonne & ante inuentã Dialecticam fuerant artes, & disputatum est, & inuentum est verum, & nunc quoq; quoruscumq; eorum qui disputant, Dialecticam tenent? Non est (inquit Rodolphus Agricola) quod negem hæc ita esse. Illi tamen quod Dialectice docet, & faciunt & fecerunt, multò comodius si hanc didicissent fortasse facturi. Quemadmodum & ante traditã Rhetoricam disertis viri fuerunt. & priuquam literis cõprehensa est musice, cecinerunt homines. nec Hippocrates, ut primus in artis imaginẽ medicinã coegit, sic & primus cognouit morbum, profutura meditatũs est, ægrum leuauit, facta sunt hæc antequam artes fierent, & ob id ipsum quod crebro sunt facta, longa rectè secusque factorũ annotatione artes esse cõpere. Prouenire deinde præclara ingenia, quæ dispersa colligerent, confusa disponent, explerent imperfecta, rudia perpolirent, & omnia complecterentur, non modò quæ facta essent, sed quæ fieri etiam possent. Sic quod casus ante fuerat, cepit deinde ratio esse & secutum est, ut non quia factum iam esset, aliquid debere fieri, sed quia deberet fieri, crederent esse faciendum. Qui priores ergo fuerint artibus, similia his ipsis quæ nunc præcipiuntur, si quando rectè fecerunt, secuti sunt. Sicut hodie pleriq; faciunt quod artis est, sed non ex arte (quippe quã nullam habent) sed vel longa obseruatione, vel ingenij quodam præstanti vigore. Quanto rectius tamen, quanto melius expedirent illa, si certã artium ratione ducerentur, duratura enim sæculis ingenia, & quibus non præsentibus solum plaudant, sed quæ omnis posteritas miretur, ea tum demũ fiunt, quoties cum optima natura ars perfecta coniungitur. Sic quod Dialectices est, inuenerunt argumenta homines, & errorem malè inuentorũ aliquando deprehenderunt, antequam essent omnia præcepta illius in artis formã collectã. Aristoteles tamen, qui post eum alij instructi eã fuere, facillè libris suis ostendunt, quã magnus sit usus eius, & quã tractandis omnibus rebus accomodatus, utq; sine ea non solum singula, de quibus in artium decursu dubitaretur, explicare nequirent, sed ne artes quidem colligi possent, & in hanc quã acceperunt, redigi formam. Hæc est illa scientia, quam apud Ciceronem Crassus necessariam formandis artibus putat, quamq; cupit esse in Iuriconsultis, quo non essent apud eos omnia actorum similia. Porro Crassi apud Ciceronẽ primo libro de Oratore hæc sunt verba. Nihil est (inquit) quod ad artem redigi possit, nisi ille prius qui illa tenet, quorum artem instituere vult, habeat illam scientiam, ut ex ijs rebus, quarum ars nondum sit, artem efficere possit. hoc video dum breuiter voluerim dicere, diũ a me esse paulò obcurius. Sed experiar & dicam si potero planius, Omnia ferè quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa & dissipata quondam fuerunt, ut in musicis & numeri, & voces, & modi. In geometria, lineamenta, formæ, interualla, magnitudines. In astrologia, cæli conuersio, ortus, obitus, motusq; siderum. In grammaticis poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam sonus: In hac deniq; ipsa ratione dicendi, excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus, & diffusa late videbantur: Adhibita est igitur ars quædam extrinsecus ex alio genere quodam, quod sibi totum philosophi assument quæ rem dissolutã diuisamq; conglutinet, & ratione quadam constringeret. Hæc eo in loco Crassus. Quod autem ars ea quã extrinsecus alio quodam ex genere adhibitã dicit, sit Dialectica, id ex alio eiusdem autoris opere facillè ostendi potest, quod De claris inscribitur oratoribus, ubi de Seruio Sulpitio loquens, hunc in modum Bruto interroganti respondet, Sic enim (inquam) Brute existimo, iuris ciuiliis magnũ usum & apud Scæuolam, & apud multos fuisse, artem in hoc vno, quod nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ docet rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscurã explanare interpretando, ambigua primum videre, dein distinguere, postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicantur, & quæ quibus propõsitis essent, quæq; non essent consequentia. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximã, quasi lucẽ, ad ea quæ confusè ab alijs aut respondebantur aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Rectè inquam intelligis, sed adiunxit etiam & literarum scientiam, & loquendi elegantiam, quæ ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillimè percipi potest. Hactenus Cicero. His igitur existimamus palam esse, Dialecticam siue logicam nedum accomodam esse, verum & prorsus necessariã tradendis disciplinis. Cæterum quomodo deducendæ sint ex suis principijs conclusiones, quæq; hoc in negotio obseruanda sint, etsi pertinere videantur peculiari

liariter ad posteriorem Analytice, cuius est considerare demonstrationis naturam: Hanc tamen Topicam inueniendo argumẽto demonstratiuo esse vtilem, testatur Boetius in primi de Topicis differentijs calce. Topicorum (inquit) intentio est, verisimilium argumentorum copiam demonstrare. Designatis enim locis, quibus probabilia argumenta dicuntur, abundans & copiosa necesse est fiat materia disserendi. Sed quoniam probabilium argumentorum alia sunt necessaria, alia non necessaria, cum loca probabilium argumẽtorum dicuntur, euenit ut necessariorũ quoq; dicantur. Quo fit, ut oratoribus quidem & dialecticis hæc principaliter facultas pareretur: secundo verò loco philosophis. Nam in quo probabilia quidem omnia conquiruntur, dialectici atq; oratores iuuantur: In quibus verò probabilia ac necessaria docentur, philosophiæ demonstrationi ministratur vbertas. Non modò igitur dialecticus atq; orator, verum etiam demonstrator ac veræ argumentationis effector habet, quod ex propositis locis possit assumere, cum inter argumẽtorũ probabilium locos, necessariorũ quoq; principia traditio mixta contineat. Hæc Boetius. Porro de disciplinarũ principijs, & proinde conclusionibus, agit secunda Philosophi probatio. Quo autem pacto quæq; via, propria disciplinarum principia a nobis commodissimè possint cognosci, satis fusè in Posterioribus Analyticis expediemus. Item & in hoc libro, dum dicebamus, ipsa nullo posse modo ex simpliciter prioribus monstrari, sed duntaxat a nobis cognosci, vel ex sola suorum terminorũ cognitione, vel huic simul adhibita rerũ per terminos designatarum experientia & inductione, cuius consideratio proprie ad dialecticum pertinet, de qua quidem re capite superius allato sic tradit Rodolphus. Constat (inquit) artes omnes paulatim & per incrementa repertas esse, neq; ququam idem aliquã artem reperit & absoluit. Prima enim initia a sensuum obseruatione profecta sunt, ut cũ viderent homines, aliquid iterum tertiove & sæpius iterum fieri, experimẽto sumpto, ausi sunt tandem affirmare, prorsus sic se rem in omnibus habere. Ut cui primũ curæ fuit scrutari rerum naturam, cum videret plantas, animaliaque, non nisi è semine procreari, deinde ducto per radices humore, aut cibo per os hausto auferere. laterem nisi luto non excoqui. cinerem non fieri, nisi ex aliquo quod vreretur: sicque reliqua quæcunque gignerentur, prius aliquid ex quo fierent habere, tanquam firmum exploratumque demum constituit, Nihil ex nihilo gigni. Simili via collegit, etiam omnia quæcunque fiunt, efficientis alicuius vi fieri. Deinde cum per singulas res duceretur animus eius, velletque etiam naturas proprietatemq; vniuscuiusq; perquirere, ad cõmunia illa rediens, quæ iam veluti leges fixerat, conferensq; illa cum singulis ratiocinando, reputando, colligendo, (id est quod argumentari dicimus) fidem de vnaquaq; sumpsit, & ambiguitates explicuit. Illa ergo, & quæ sequitur est velut firmamẽta inquisitionis suæ, & quæ ex illis colligit, propria sunt instituti artis suæ, via autem & ratio colligendi paradæq; fidei ad dialecticum spectat. Hactenus Rodolphus. Porro cum Philosophus in hac secunda ratione duntaxat meminerit principiorũ propriorum, non immeritò poterit quisquam rogare, an ne eadem sit habenda ratio de communibus principijs. Cui in primis responsum sit, quamplurima disciplinarum principia propria esse eiusmodi, ut eorum certã cognitionem nequeamus assequi, nisi inductionis via, aut alio simili modo, id quod nunquam ad sui cognitionem exigunt cõmunia principia. Et proinde sub silentio communibus præteritis, rectè proposuit solum ea principia, quæ alicui particulari disciplinæ sunt propria. Tradit Albertus hoc in loco, & dialecticum & philosophum seu metaphysicum ostendere particularium disciplinarum principia, Hunc quidem ex ijs cõmunibus, quæ non solum signa sunt, sed & essentialia & causæ, quæ quoq; limitari ac restringi queunt ad propria. Illam autem ex ijs duntaxat communibus, quæ signa existunt, non causæ, & quæ ad propria principia nequeunt restringi. Quod an rectè, an aliter dictum sit, non nobis est animus nunc discutendi. Ad hæc, secundo respondere possumus, sub proprijs principijs probè esse subintelligendã cõmunia, quæ non simpliciter vel a dialectico vel a philolopho probantur, sed solum huic aut illi, qui huiusmodi cõmunia principia ob animi proteruiam, ore nõ animo negat, aut fortassis mente diffidetur vel non credit, eò qd terminorũ ipsius principij cognitionẽ, ob intellectus hebetudinem aut nequeat assequi, aut adinuicem cõponere, aut compositione facta intellectus aciem non ad id ipsum, sed ad aliud conuertat. Atq; de hac re comodius atq; latius agendum esset quarto Metaphysices libro. Huic loco satis fuerit, dialectico esse propriam maximeq; conuenire, ex ijs cõmunibus quæ probabilia sunt (loco enim communium in huius rationis declaratione habet versio Boetiana probabilia) assensum atque fidem efficere priorum principiorum earum disciplinarum quæ particulares sunt. Etsi id nõ negemus, illi competere in communibus, vel ipsius dialecticæ principijs. Est igitur Dialectica

opem adferens ad secundum philosophiam disciplinas, obuiationes, & exercitationes: Huius rei euentissimum potest esse argumentum, quod plurimos videamus hac arte destitutos, plerumque ubi vel rectam tuentur causam, obmutescere, neque illis vllum esse victorie locum, qui ubi victoriam sunt assecuti, nesciunt qua ob causam. Et merito ridendi sunt, dum neglecta & praeterita hac disciplina, illotis (vt aiunt) pedibus ad grauiiores & difficiliore rapiuntur, ad quarum tamen cognitionem serius perueniunt, quam si annos aliquot Dialectices studio impendissent. Post haec secundo loco in litera, ibi. Habebimus autem perfectam methodum, &c. quia praefatae tres dialecticae commoditates potissimum tribuendae sunt ei dialecticae quae perfecta est, dicit Philosophus, eum esse dialecticum, siue Dialecticam perfecte assecutum, non quisquis probabilibus ratiocinationibus in illo cum quo differitur, semper opinionem ingerat dialecticamque fidem, (Nam id non ex ipsius pender arbitrio) sed qui ad id efficiendum, nihil eorum omittit, quae ipsa Dialectica ars adferre iuberet, perspecta rei de qua agitur natura.

Id quod simili quodam monstrat de rhetore non semper persuadente, medicoque non perpetuo sanante, secundum illud Satyrici, Non est in medico temper reueletur vt aeger, alijque eiusmodi artificibus, vt sunt poetae, discipulorum praecptores, ciuium magistratus, duces militum, & similis generis alij. Non persuadet rhetor aliquando ob iudicis auditorumve peruersum animum, aliquando ob rei de qua agitur malitiam & vitium, aut infirmam argumenti allegationem. Item quandoque non sanat medicus, quod aut experimentum fallax sit, aut morbus incurabilis, vel non satis cognitus, aut aeger medici praecptis non obtemperet. Simile quiddam dialectico accidit, vel ob problematis arduitatem ac difficultatem, vel propter debilem, quae sola fortassis occurrit, probationem, aut eius cum quo differitur proteritiam ac petulantiam. Haec de prooemio in Topicorum libros a nobis sunt dicta.

Quis perfectus sit dialecticus.

Primum ergo considerandum est.

In secundi tractatus primum caput, in summa ostendens, ex quibus & quot continet dialectica argumentatio, scholia.

Expositio littera.

Pertractaturus Aristoteles de materialibus syllogismi dialectici principijs, conuenienti ordine in praesenti capite de ipsis generatim considerat, in initio dicens, primum esse considerandum ex quibus est methodus, hoc est, ex quibus principijs materiae vicem subeuntibus, constetur syllogismus dialecticus, circa quem praesens versatur methodus. Huius probatio mox subditur dum dicitur, Si quidem sumpturimus, &c. Cuius quidem probationis illud (ad quot & quae) nonnulli referunt ad huius disciplinae utilitates proximo capite expositas. Alij eam partem litterae ad problematum numerum & substantiam reuocant. Nostro iudicio rectius id tribuitur materialibus syllogismi dialectici remotioribus principijs, quae sunt quatuor praedicata, quae admodum particulae illae subsequentes, ex quibus & de quibus, proprie referuntur ad principia materialia, ex quibus proximè constantur dialecticae argumentationes, id quod (nisi fallamur) subindicat subiecta ea littera portio, Sunt autem numero aequalia & eadem, &c. Ac parum refert, an orationem accipias, vt idem valeat quod syllogismus dialecticus: An pro omni dialectica argumentatione: An pro ea sola, quae a dialectico syllogismo separata est. Nam & in sequentibus non nihil tradit Philosophus de dialectica inductione. Caeterum inter praepositiones ex & de, quibus littera vtitur, designantes causae materialis habitudinem & circumstantiam, id est, discriminis, quod prior indicet inferentis habitudinem, posterior autem eius quod infertur. Et proinde licebit coniectare, cur priori subiecta sit posterior, & vtramque tribuendam esse & orationi & syllogismo, cum necessum sit horum vtrumque ex antecedente & consequente esse constitutum. Deinde quod sequitur in litera. Et quomodo his abundemus, palam est tribuendum esse instrumentis abundandi syllogismis dialecticis. Quibus omnibus pertractatis, huic Topicorum primo libro finis erit imponendus. Deinde in litera, ibi. Sunt autem numero aequalia & eadem, &c. Accedit Philosophus ad principiorum declarationem, dicens ea ex quibus fiunt orationes, id est argumentationes, & de quibus syllogismi, esse numero aequalia & eadem, quod quomodo accipiendum sit, postea discutietur. Nunc illud obseruandum est, quod Aristoteles dicens (orationes ex propositionibus fieri & de problematis esse syllogismos) latenter inter propositionem & problema hanc ponit differentiam, quae propositio, antecedentis locum obtineat. Problema vero consequentis. Sed dubitabit quispiam, quomodo verum sit quod sequitur in textu, Omnis autem propositio & omne problema, aut proprium, aut genus, aut accidens indicat, siquidem multae propositiones, & problemata falsa sunt, quorum praedicata non verè dicuntur de subiectis (vt ex sequentibus magis elucescet) Insuper sunt etiam quaedam propositiones, & problemata negatiua, quae disparatis terminis constant. Sed in his praedicatum non est neque proprium, neque genus, neque accidens subiecti, ergo falsum esse videretur quod

Sunt autem numero aequalia.

Differentia inter propositionem & problema. Dubitatio.

quod enunciat littera, Omnis propositio & omne problema, aut proprium, aut genus, aut accidens indicat. Ad hanc difficultatem videtur duplex posse dari responsio. Prior est, sed minus verisimilis, quod tantum loquatur de propositionibus atque problematis veris & affirmatiuis. Altera vero est, quod omnis propositio, & omne problema siue verum sit, siue falsum, aliquid horum indicet, non quasi eius praedicatum semper sit proprium, genus, aut accidens subiecti: sed quia omnis propositio aut problema quaestionem habet, qua quaeritur, vtrum praedicatum subiecto conueniat, aut non conueniat, & quia praedicatum non potest subiecto competere, nisi aliquo horum trium modorum, videlicet tanquam proprium, genus, aut accidens. hinc fit vt in omni propositione, ac problemate affirmatiuo, virtute quaeratur, vtrum praedicatum sit proprium, genus, aut accidens subiecti. In negatiuis vero, vtrum praedicatum neque proprium, neque genus, neque accidens sit subiecti: vel aliter, Omnis propositio, & omne problema est enunciatio simplex, significans praedicatum inesse aut non inesse subiecto, sed quicquid inesse significatur, hoc indicatur inesse, aut vt proprium, aut vt genus, aut vt accidens. Quod verò significatur non inesse, hoc indicatur neque proprium esse, neque genus, neque accidens: ergo omnis propositio omneque problema saltem virtute indicat suum praedicatum esse, aut non esse proprium, genus, aut accidens sui subiecti, siue ipsum re vera tale sit, siue non. Ex quo facile dilui potest ratio, qua se Rodolphus ostendisse putat, Aristotelem angustius conclusisse locorum materiam. voluit enim, inquit, cuncta de quibuscumque differeremus, intra quatuor quaestiones contineri, vt quaeretur, definitio ne esset, an genus, an proprium, an accidens. Sed non id agimus, vt de istis semper quaeramus sub nominibus illis quae ab Aristotele sunt posita. Non enim quaerimus semper, sit ne album accidens hominis, sed simpliciter sit ne homo albus. Et eodem modo in caeteris praedicantibus. Haec tenet Rodolphus. Verum studio forte carpendi, non attendit vir disertus, Aristotelem non id velle, vt in omni quaestione dialectica semper expresse & sub proprijs nominibus quaeratur, sit ne praedicatum eius propositionis quae in quaestionem venit, definitio, genus, proprium, aut accidens subiecti, cum id rarius contingere videatur, sed aut implicite aut explicite, sicut prius dictum est. Postremo in litera, ibi. Differunt perfectio problema & propositio, &c. Explicat Aristoteles quid intersit inter propositionem & problema, seu (vt alij volunt) quaestionem. Nempe quod propositio explicite solum interrogetur sub altera contradictionis parte, hoc modo. Estne animal gressibile bipes, definitio hominis? Problema vero explicite interrogatur sub vtraque parte contradictionis, hoc modo, vtrum animal gressibile bipes sit hominis definitio, an non? Nam problema proponitur tanquam dubium & in vtramque partem disputabile. Propositio vero tanquam a respondente concedenda, quamuis etiam possit eam negare. Ex hac differentia facile est intelligere, quomodo propositiones & problemata sunt eadem & numero aequalia: quia omnis enunciatio simplex siue vera sit, siue falsa, nunc propositio nunc problema euadere potest, mutato interrogandi modo, vt dictum est. Ex hoc textu colligimus, duplicia esse syllogismorum dialecticorum principia: Quaedam propinqua, cuiusmodi sunt propositiones & problemata, Quaedam vero remotiora, quatuor videlicet praedicata, definitio, genus, proprium, & accidens. Praedicatum, secundum quod huic loco congruit illius acceptio, ad hunc modum describi potest. Praedicatum est terminus communis siue complexus siue incomplexus, qui est aptus de alio verè praedicari. Dico praedicatum esse terminum comunem, quia terminus singularis proprie aptus est subijci, non praedicari. Addidi verè praedicari, quia praedicata quae in falsis propositionibus de aliquo enunciantur, designantur quidem alicui competere ac de ipso praedicari, sed re vera non competunt, & ideo nec praedicata vocanda sunt. Caetera quae de his spinose magis, quam vtiliter dici solent, breuitatis causa praetereo. Porro inter probatos autores in dubium reuocatur, an species indiuidua inter praedicata sit annumeranda, nec ne. Existimat Albertus, (quae complures imitant) eam a numero praedicatorum reijciendam duas ob causas. Prior est, quod ea duntaxat species praedicetur de indiuiduis, quae ab artibus reijcienda sunt omnium philosophorum sententia. Posterior, quod nequeat de istis quae indiuidua sunt, speciei problema definiri per aliquam considerationem dialecticam. Existimat enim, nullum ab Aristotele tradi locum, qui huic rei sit idoneus. Neoterici oppositam opinionem amplectuntur, liberè confitentes, aut speciem praedicabilem nomine generis contineri, aut eam ad genus praedicatum reuocandam esse, velut quoddam annexum. Nam si generi praedicato proprie competat, de pluribus specie differentibus in quid praedicari, erit generi annectenda species indiuidua, quod in quid praedicetur de pluribus numero inter se dissidentibus, cum quibus non recurrit. Sin autem generi praedicato per se conueniat in quid praedicari de aliquo non conuertibiliter, species

Responsio.

Ois propositio & o problema aliqd praedicatoru indicat.

Rodolphi obiectio.

Solutio.

Differentia inter propositio nē & problema.

Propositiones & problema numerō aequalia.

Quid sit praedicatum.

An species indiuidua seu specialis sit praedicatum. Albertus parte negatiua fouet duabus rationibus. Neoterici affirmatiuam parte tuetur

Li ij indiuidua

Responſio ad priorē ratio-
nē Alberti. indiuidua genus prædicatum erit. At quoniam hanc ſententiam neotericorum magis probamus, ad ſuperioris opinionis rationes breuiter reſpondendum duximus. Priorem rationem inualidam eſſe, prorsus conuincitur, quod alioqui neq; ſpecialiſſima ſpecies neq; indiuiduum deſiuidum fuiſſet Porphyrio. Item neq; prima ſubſtantia ipſi Ariſtoreli. Aliud ſanè eſt, præceptum aliquod in aliqua diſciplina in ſumma de indiuiduis præſcribere, & aſſerere aliquam ſcientiam verſari ſpeciatiim circa aliquod indiuiduum, cuius cognitionem duntaxat ſibi vendicaret. Cæterum poſterioris allatæ rationis aſſumptum antecedens aperte falſum exiſtit. Nam hoc in libro, cum diſſerit de eiſdem modis, indicat Philoſophus, quid ſit indiuidua ſpecies, quæ item ſint indiuidua ſpecie eadem, & quo pacto vtræq; poſſumus monſtrare. Deinde in ſecundo libro locos tradit a genere ad ſpeciem, & contra a ſpecie ad genus, vt interim taceamus ea, quæ de genere, differentia, & ſpecie, quarto libro diſſeruntur. Diſtribuitur autem prædicatum in definitionem, proprium, genus, & accidens: his quatuor vocabulis aliter acceptis, quàm in ipſa Illogice Porphyriana, & opusculo de definitionibus. Hic quoque prædicatum numerus, ex quibusdam aut inexiſtenti aut prædicandi modis generalibus deſumitur, quemadmodum explicat ac monſtrat Philoſophus tertio huius tractatus capite. At horum prædicandi modorum qui ſunt, prædicari conuertibiliter & eſſentialiter, prædicari conuerſim & accidentario, prædicari ſubſtantialiter, ſed non conuerſim, prædicari accidentaliter & non conuerſim, primus & tertius non recurrunt conuertunturq; cum definitione & genere acceptis, quemadmodum poſterius capite ſequenti deſcribit Philoſophus, ſumens ea veluti ad quæ alia ſunt reducenda. De qua ſanè re inter neotericos quidam eruditus, poſt varias ſuper differentia opiniones. Differentia (inquit) iſtima, ſi conferatur ad inferiora & de indiuiduis prædicetur, rationem generis coniunctâ recipit, & generi adiungitur, quod non de recurrentibus prædicetur, & ſubſtantiam dicat. Sic verò prædicetur de ſpecie conſpirante, potius termino, quàm proprio velimus adhærere & connecti, quod ſit de ſubſtantia rei & conuertibilis, quod proprio nõ conuenit, & eò magis accedit ad naturã definitionis, quàm proprii, quòd ingreditur contextũ definitionis, non proprii. Idem de differentia cum genere conſpirate venit dicendum, quæ ſi conferatur generi æquo, nõ amplius generis habet naturã, ſed definitiui. Nam definitiua ſunt ea omnia, & definitioni adferenda problemata, in quibus idem de eodem prædicatur ſecundũ ſubſtantiam, & notius prædicatur. Hæc ille. Quoniam igitur necesse eſt, ea omnia quibus prædicti conueniunt prædicandi modi, eſſe prædicata. ſintq; aliqua in quæ quadrant dicti modi primus & tertius, qui refugiunt termini & generis nomen, ad definitionem & genus tanquam præcipua erunt referenda. Quòd ſi obieceris, Philoſophum neq; differentia ſpecificæ, neq; genericæ, inter recensenda prædicata meminiffe uſquam. Reſpondebitur facile, hæc quemadmodũ & ſpeciem ipſum reliquiſſe ſubintelligenda, aut iudicaſſe, in huiusmodi rebus (id quod fortassis verſimile eſt) non eſſe expetendam exactam rationem, vt præfatus eſt ſecundo ſuperioris tractatus capite.

Quæſtionis
incidit ſo-
lurio.

Dicendũ
autẽ qd
terminũ

Termini de
ſcriptio.
Eiuſdẽ defi-
nitionis bre-
uis explica-
tio.

In primam ſecundi capitis partem, quæ eſt de Terminis, adnotatio.
Philoſophus de materialibus dialectici ſyllogiſmi principijs determinaturus, legitimo ordine ab iſis orditur, quæ remotiſſima ſunt, atq; horũ eo quod eſt præcipuũ, nempe definitio-
ne, ad quæ cætera referenda ſunt prædicata, vt poſterius videbitur. In huius primæ partis exordio, propoſitis iſis quæ hoc ſecundo capite definienda ſunt: mox ſubiungitur terminus hæc deſcriptio. Terminus eſt oratio, quid eſſe ſignificans, aut (vt Boetiana habet verſio) quid erat eſſe ſignificans. Cicero in Topicis definitionem eſſe ſcribit orationem, quæ id quod deſinitur explicat quid ſit. Definitum terminus accipitur non pro altero propoſitionis extremo, quemadmodum in initio Priorum Analyticorum, ſed pro eſſentiali alicuius definitione, quatenus eſt huiusmodi. Hæc finitio non ineptè quadam metaphora ab agrorum aliarumq; rerum terminis ſumpta, terminus dicitur, eò quòd ſi quempiam cõtingat abigere de re aliqua qd ipſa ſit reddita finitio terminetur atq; finiatur ea dubitatio. Diximus quatenus eſt eiſmodi, vt indicaremus nõ finiri hic terminũ, vt prædicati quædam ſit ſpecies, aut prædicati rationẽ induat, ſed ea duntaxat ratione, qua eſt eſſentialis definitio, quæ multo ſecundum rationem ſtrictior eſt, q̄ terminus vt prædicati eſt ſpecies. Nominis Orationis accipiunt recentiores ſolam eam orationem, quæ imperfecta eſt, vt ab hac finitio reſiſcant huiusmodi orationes. homo eſt animal rationale, animal eſt rationale, quas cũ aſſerant idem ſignificare, quod hæc imperfecta oratio, animal rationale, necesse eſt fateantur quid eſſe ſignificare. Porro per quid eſt eſſe, intelligendam eſſe quiditã & ſubſtantiam, pulchrè indicat Boetius in commentarijs, quos in Ciceronis Topica edidit. Explicat autem (inquit) definitio id quod deſinitur, non

non quoquo modo, id eſt, non in eo quod quale, vel quantum eſt, non in quolibet aliorũ prædicamentorum, ſed quid ſit, id eſt, eius quod deſinit ſubſtantiam monſtrat. Ea verò definitio ſubſtantiam digerit, quæ ex genere differentiſq; conſiſtit. Hæc nanq; vniuſcuiuslibet ſubſtantiam ſignant. Explicatur itaq; quid ſit res aliqua, dum aut palam, aut vi quadam, omnes & ſolæ numerantur illius eſſentiales partes, id eſt, omnia genera, cunctæ quoq; per ſe differentia. Quòd ſi quãdo his adijciantur propria, prouenient deſcriptiones, nõ autẽ ſubſtantiales finitio-
nes, niſi proprijs adhibitis veluti differentijs vtamur. Diſſert (inquit Boetius ſecũdo de Differentijs Topicis libro) definitio a deſcriptione, q̄ definitio genus & differentias ſumit. Deſcriptio ſubiectionem intelligentiam claudit quibusdam vel accidentibus efficiuntibus vnã proprietatẽ, vel ſubſtantialibus differentijs præter genus cõueniens aggregatis. Sed eæ definitiones, quæ ab accidentibus ſiunt, tamen ſi videntur nullo modo ſubſtantiam demonſtrare, tamen quoniã ſæpe veræ definitionis vice ponuntur, quæ ſubſtantiam demonſtrant, illæ etiã propoſitiones quæ a deſcriptione ſumuntur, a ſubſtantia loco videntur aſſumi. Sed de hiſce hætenus, eò qd ea alijs ſuſius tractauimus. Poſt definitionem termini ponit Ariſtoteles quoddam diſcrimen inter terminũ & terminatum, ſeu inter definitionem & definitum, quòd definitio ſemper ſit oratio, definitum verò aliquãdo ſimplex nomen, aliquando etiam oratio. Verbi gratia, quando hominem deſinimus eſſe animal rationale, tunc definitũ eſt nomen ſimplex. Quando verò deſinimus genus aliquod, quod nõ poteſt nomine ſimplici complecti, aut quando coniungimus deſinitiones plurium partium in eadem oratione poſitarum, tunc definitum eſt oratio. Prioris partis exemplum eſt, Si animal terreſtre deſinamus eſſe corpus animatũ ſenſibile, aptum facere conuerſationẽ in terra. Poſterioris verò, vt huius orationis, homo ambulans erit definitio, animal rationale quod per latera mouetur progreſſiuè. Si verò gratia explicationis nomẽ pro nomine aſſignaueris, vt ſi dixeris, honeſtum eſt decens, talis aſſignatio non erit aſſignatio definitionis, quia ois definitio eſt oratio. At tamen problema in quo huiusmodi nomen ſynonymum explicationis gratia de ſynonymo dicitur, definitiuum erit & aſſine iſis problematis, in quibus prædicatur vera definitio de ſuo definito, quo ſit vt eius prædicatũ iuxta recentiores annexum definitioni appellari debeat. Omne igitur ſynonymũ, quod explicationis gratia de ſynonymo dicitur, non quidem terminus, ſed termino ſeu definitioni annexum nũcupabitur. Sub quo etiam videntur debere cõprehendi omnia prædicata, quæ definitiones quidem non ſunt, ſed cum definitionibus eodem prædicandi modo participant, vt rationale reſpectu hominis, quia cum definitione ad eandem methodum pertinent. Definitioni anneſcit Ariſtoteles etiam hæc duo prædicata. Idem, & Diuerſum, cum quæritur, vtrũ homo & animal rationale idem ſint, an diuerſa. Nam vt ait textus, Illa definitioni annexa dicuntur, quæ cum definitione ſub eadem conſideratione ſunt, intellige cũ tamen non ſint re vera definitiones. Talia autẽ ſunt hæc duo prædicata (idem & diuerſum) quia circa definitiones de eodem & diuerſo plurima ſit iniquitio. oſtendentes enim de aliquo prædicato quòd non ſit idem cum ſubiectione, ſtatim intelligimus ipſum non eſſe definitionem ſubiectionis, licet nõ ſequatur contra. Prædicatum & ſubiectionem ſunt idem, ergo prædicatũ eſt ſubiectionis definitio. In hac diſputatione purant quidam, diſtinctionem (idem) generaliter ſumi pro omnibus ſuis ſignificatis, ſed mihi rectius videtur accipi, pro eodem numero, ſicut poſtea explicatur. quia idem genere eſt generi annexum, non definitioni, vt ſtatim dicitur. Boetius ſecundo libro de differentijs Topicis, termino etiam anneſcere videtur eas definitiones, quæ non a rei ſubſtantia, ſed a nominis ſignificatione ducuntur, quas nos etymologias vocamus, vt vtrum Philoſophia ſit amor ſcientiæ, an non. quod an rectè dictum ſit, alijs diſcutiendum relinquo.

In ſecundam partem, quæ eſt de Proprio, adnotatio.

Quoniam eodem nomine terminus & proprium participant, quemadmodum ſuperius monſtratum eſt, Philoſopho viſum eſt, vt poſt termini tractationem continenter ſubiungeretur proptij declaratio. Aſſignat igitur imprimis hanc proprii deſcriptionem. Proprium eſt, quod non indicat quid eſſe, ſoli autẽ ineſt, & conuerſim prædicatur de re. Exemplum ſunt, admiratiuum, grãmaticæ capax, riſibile, hominis comparatione: Item & animal rationale mortale, diſciplinae ſuſceptiuũ. Hæc finitio proprii penè totam prædicati proprii naturam explicat, atq; omni proprio competit. Et proinde hac ratione a termini finitio diſſentit, quæ non omni prædicato termino, hoc eſt, cui cõuenit modus prædicandi termini, competit. Antecedens relatiui (quod) prædicatum eſt, ſub ſe complectens & id quod incomplexum eſt, & id quod eſt complexum. Nam in quinto huius operis libro ſubinde vtitur Philoſophus proprijs complexis, id eſt, deſcriptionibus. Particula ſubſequenti (non indicat

Boetius.

Differentia
inter defini-
tionem & de-
finitum.

Nomen pro
nomine aſ-
ſignatũ non
eſt definitio

Idẽ & diuer-
ſum annexa
definitioni.

Annexa de-
finitioni.

Boetius.

Propriũ
eſt, qd

non in-
dicat.

Proprii de-
ſcriptio &
eiuſdem ex-
plicationis.

quid est esse) exponenda quemadmodum superiori parte monstratum est, ab hac finitione reijcitur omnis terminus prius descriptus, cui soli competit indicare quid sit ipsa res, & proinde propria erunt hoc loco omnes descriptiones, etiam si omnia rei substantialia principia complectantur, qualis est ea quae mox superius posuimus, animal rationale mortale, disciplinae susceptuum. Porro sequens huius finitionis portiuncula (soli autem inest) separat proprium ab omni praedicatione genere, atque alijs a termino prius descripto, quibus ipsius termini modus praedicandi competit. Nam his quatenus eiusmodi sunt non conuenit inesse. Non enim inherere seu accidentaliter insunt aut praedicantur, sed essentialiter duntaxat. Haec quidem conuersim, illud uero non conuersim. Quamobrem genus (si inesset) non soli inesse concedendum ueniret. Hac quoque parte reijciuntur ea propria praedicabilia, quae non solis competunt suis subiectis, ut sunt gressibile & volatile, hominis & corui comparatione. Item & accidentium quamplurima, quae latius funduntur patentque, quam ea subiecta ad quae conferuntur. Pars finitionis sequens (conuersim praedicatur de re) neque priorem ex necessitate continet, neque ab ea continetur. Nam plerumque sunt, quae soli alicui insunt, de quo non conuersim praedicantur, ut risibile ad animal, & album ad corpus. Ediuerso plurima licet reperire, quae de aliquo conuersim dicuntur, quae non insunt, ut rationale, hominis collatione: & sensibile respectu animalis. Haec autem ultima particula proprium ab alijs accidentibus separat, quae suis subiectis non uniuersaliter competunt. Eiusmodi sunt risibile ad animal, nutritibile ad corpus & substantiam, & id genus alia. Caeterum per rem, non sola est intelligenda species aut specialissima aut subalterna, sed omne id quod alicui subijcitur, cuique aliud inheret. Alioquin nulla generalissimorum forent reddenda propria praedicata. Quod si nobis quispiam obiecerit, accidentium nonnulla esse quae soli & omni insunt, id est, conuersim de subiecto dicuntur, ut quantum cum corpore recurrit, coloratum cum mixto corpore, sensituum & tactiuum cum animali, cum homine intellectuum, & ita in caeteris quibusdam. Respondebimus, hanc ultimam finitionis partem accipiendam esse de ea conuertibilitate, quae manat ex necessaria dependentia eius, quod dicitur proprium a substantialibus principijs illius, quod subiectum est, si qua illi esse contingat substantialia principia, qualem non licet reperire inter quoduis accidens & suum subiectum, quemadmodum in Isagoge Porphyriana latius est expositum. Ex ijs quae dicta sunt, facile licebit deprehendere, quid conuenientiae, quidue discriminis intersit inter proprium praedicabile, & praedicatum proprium. Est etenim aliquid, quod utriusque rationem suscipit, ut risibile comparatione Socratis & Platonis, de quibus accidentaliter & ex necessitate praedicatur, proprium est praedicabile. collatione uero ad hominem facta, proprium est praedicatum. Est insuper quippiam, quod alterius duntaxat naturam induere queat, ut animal risibile, homini est proprium praedicatum, praedicabile autem proprium, neque homini neque cuius alteri est. Contra bipes, ad hominem & auem proprium praedicabile est, non autem proprium praedicatum, sed potius accidens. Quod si quis proprium Topicum ad proprium quarto modo contulerit, offendet illud hoc esse communius. Haecenus de proprii descriptione dictum sit. Porro modi acceptio neque proprii, quos hoc in loco proponit Aristoteles, tres sunt numero. Primus modus est, secundum quem aliquid simpliciter, absolute, proprieque proprium dicitur, quod ab Aristotele iam iam definitum est. Alius est, secundum quem aliquid est proprium ad aliquid. Id autem est, quod sic alicui accidit, ita ut non alteri, ad quod fit illius collatio. Huiusmodi proprium duplex est. Nam quoddam est, quod alicui accidit speciei, non autem omni illius indiuiduo, ut medicum esse, ad hominem, cui competit ratione Hippocratis, Galeni, alteriusue comparati ad alium medicina carentem. Alterum est, quod alicui speciei & omni accidit, non autem soli, quae quidem species ad aliud refertur, cui id ipsum non conuenit, quemadmodum bipes proprium est homini collato ad equum, canem, caeteraque animalia quadrupeda. Etenim uerius fortassis homini ad auem comparato diceretur bipes esse commune, quam proprium, id quod subindicare uidetur Philosophus. Horum priorum illud a Porphyrio dicitur esse proprium primo modo, hoc uero secundo, quanquam ratione non nihil uideantur dissidere. Tertius modus est, secundum quem quippiam dicitur proprium aliquando, dum id alicui soli speciei accidit uniuersaliter & conuersim, aut aliqua facta hypothese, vel pro aliquo tempore a natura determinato, aut simpliciter absoluteque, modo eiusmodi recursus ac conuersio non manet profluatque ex alterius substantialibus principijs, quemadmodum superius diximus. In hac significatione canescere, pubescere homini propria sunt: Item & a dextris esse, si omnis atque solus homo a dextris sit huius aut illius equi, aut alterius cuiusuis animalis. Alterius partis subiunctae exempla in obiectione superius allata, in medium prolata sunt.

Obiectio.

Distinctio.

Quo pacto sese habeat propria, praedicabile, & praedicatum

Tres proprii acceptiones. Primus modus. Secundus qui duos alios complectitur. Prior.

Posterior

Tertius.

Haec

Haec propria palam est pertinere ad propria tertio modo, de quibus a Porphyrio in praedicationibus est determinatum.

In tertiam partem, quae de Genere pertractat, adnotatio.

Tertiae praedicationis speciei, quod genus est, rationem naturamque utcumque, & si quam breuissimam, hac particula explicat Aristoteles, assignans hanc generis finitionem, Genus est, quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid est, praedicatur. Haec generis finitio penes eo explicanda est modo, quo in Porphyriana Isagoge. Nam hic pro finiti genere sumendum est praedicatum, illic uero uniuersale, quorum hoc illo est strictius. Hinc patet, non omne praedicatum genus hic describi, sed id duntaxat quod generis praedicabilis rationem suscipit, aut cum eo proximè consentit. Haec enim finitio, neque differentiae ad constitutae speciei inferiora relatae competit, neque speciei specialissimae, quae superius monstrauimus esse praedicata genera, aut ad genus reuocanda. Porro omni generi, & iis quae connectuntur communis est haec finitio. Genus est praedicatum, quod de aliquo substantialiter atque essentialiter, non autem conuersim praedicatur, quam uel facile admiserimus conuenire termino seu substantiali definitioni, collatae ad sui definiti inferius. Caeterum generi, uti tradidit Philosophus, annectitur Idem & diuersum genere. Eadem genere nonnunquam dicuntur esse ea, quorum unum alterius est genus, frequentius uero, quae eodem participant genere, praecipue proximo, ut homo & brutum, homo & bos. Contra, genere diuersa sunt, quorum unius genus non item alterius genus est, ut homo & quercus, quorum illius genus est animal, non autem huius, cuius quidem genus est planta, quod hominis non est genus. Haec de genere a nobis dicta sint.

In priorem particulam quartae partis, quae est de Accidente, adnotatio.

Inter praedicata postremum obtinet locum accidens, eo quod caeteris longius a termini ratione recedat, cuius duae mox in litera exordio traduntur finitiones. Prior est, Accidens est, quod nihil horum est, neque definitio, neque proprium, neque genus, inest autem rei. Posterior est, Accidens est, quod contingit cuilibet eidem inesse, & non inesse. Habet Boetiana versio, quod contingit inesse cuius unum & eidem, & non inesse. Haec duae accidentis descriptiones neque prorsus consentiunt cum duabus postremis Porphyrianis, neque sibi mutuo omni ex parte sunt eadem. Nam eae quae hic collocantur, de eo accidente traduntur, quod praedicationis species est, & proinde pro eius genere praedicatum sumunt. & in priore proprium atque genus accipiuntur ut praedicationis, non autem ut uniuersalis sunt species. Ediuerso Porphyrianae finitiones illae accidentis praedicabilis rationem explicant, pro definiti genere uniuersale sumunt, & in priori genus & proprium intelligenda sunt esse species uniuersalis. quamobrem in Porphyrianis, praetermissio termini seu definitionis nomine, mentio fit & speciei, & differentiae, quae uniuersalis sunt species. Contra, harum prior neque speciem, neque differentiam, sed definitionem duntaxat accipit. Porro has accidentis finitiones non esse prorsus sibi easdem, ex eo patet, quod prior omni accidenti praedicatione conueniat. Nam caeteris exclusis praedicationis in ea dicitur, inest autem rei, quod omni accidenti palam est competere. Posterior autem solum id accidens complectitur, quod contingit suo subiecto uicissim inesse & non inesse, non illud quod semper & ex necessitate inest, non tamen conuersim praedicatur, eiusmodi sunt bipes ad hominem, contrarium susceptibile ad spiritum, corpus inanimatum, animal, plantam, & eiusdem generis similia, quae omnia inter praedicata accidentalia sunt recensenda. Haecenus de accidentis descriptionibus. Si qua enim sint quae ad pleniorum ipsarum intelligentiam desiderantur, facile ex Porphyriana petentur Isagoge. Deinde in litera ibi, Annectuntur autem accidenti, &c. aperit Philosophus quid sit accidentis annexum. Recipit autem haec litera pars duplicem interpretationem. Prior est, asseuerans magis & minus suscipere, seu cum eiusmodi aduerbijs praedicari, esse annexum accidenti, & quidem soli, sed non omni conueniens. Plurima enim, quemadmodum ex praedicationis constat, sunt accidentia, quibus nequit ille praedicandi modus competere. Et proinde hoc annexum negatiue terminabitur per accidentis & ipsius modi praedicationis ablationem, aut ex annexi affirmatione colligetur praedicationis assertio secundum has maximas, Quicquid non inest accidenti, & non conuersim, seu uelut accidens, non praedicari cum illis aduerbijs, Quicquid de aliquo secundum magis & minus praedicatur, illius est accidens. At annexum cum accidente aequum ac conuertibile, est idem ac diuersum accidente, quod ex accidentis ratione praedicationis modo colligitur, & affirmatiue & negatiue quemadmodum exemplis declaratu haud est difficile. Altera eius loci expositio, quae litera magis consentit, est, secundum quem annexi rationem tribuamus, non accidenti, quatenus praedicationis est species, sed potius eius denominato, hoc est, termino accidentali positiui gradus,

Genus autem est, quod de pluribus.

Generis finitio.

Annexum generi est, idem & diuersum genere.

Accidens autem est, quod nihil horum est

Prior accidentis finitio. Posterior.

Duplex litera de accidentis annexo interpretatio. Prior.

Posterior.

cui annexi sunt iidem termini, cum dictis aduerbiis sumpti. Item & ij qui cōparatiui & superlatiui sunt gradus, sui positiui significationem seruantes, ex quorū problematis affirmatiuis construuntur positiuorum problemata, quemadmodum econtra ex positiuorum negatione, negatiue colliguntur problemata comparatiuorum & superlatiuorum, siue vni duo conferantur, siue duobus vnum, siue duobus duo, vt latius monstratur secundo & tertio huius libris. Vt legitime sequitur, Honestum non est experibile, sed vtile, vti auaris videtur, igitur honestum non est bono vtili experibilis. Vita secundum virtutem acta non est suavis, igitur ipsa non est suauior ea, quæ est secundum corpoream voluptatē, quemadmodum visum est Epicuro. Vita secundum virtutem, sapientum opinione, suauior est & eligibilior vita secundum sensum, igitur ipsa suavis est & eligibilis. Priorem interpretationem (nisi nos nostra fallat opinio) idcirco secuti sunt commentatores, quod hic ab Aristotele consideretur de prædicati speciebus, & id ei cōsentiatur reductioni, quia posterior reuocatur ad definitionē reliqua tria prædicata, velut imperfectiora, ad eam prædicati speciem, quæ est perfectior, quippe quæ ipsius rei totam explicet substantiam ac essentiam, idque quam optime fieri valeat. Reducuntur itaque ac aliquo modo annexuntur tria postrema prædicata definitioni, quod destruat definitionem eisdem tribus maximis, quibus & destruantur illa quæ sunt eiusmodi. Quicquid non soli inest, siue non conuersim prædicatur, necesse est neque proprium esse neque finitionem. Quicquid secundum se aut sui partem non prædicatur in quid, neque genus est, neque terminus. Quicquid non inest, neque accidens est, neque definitio. At tria hæc vera non esse annexa definitionis, ex eo deprehenduntur, quod ipsa quatenus talia sunt, neque expressè, neque virtute quadam exigant præuiam definitionis terminationē, neque contra definitionis problema, problematum aliarum prædicati specierum determinationem, id quod iis quæ re vera annexa dicuntur, oportet, quemadmodum apparet, competere. Cæterum ne quis occasione huius reductionis in errorem labatur, mox subnectit Philosophus, Non esse quærendam vnam vniuersalem methodum, id est, eandem communem considerationem, quæ omnium prædicatorum quibuslibet problematibus terminandis finiendisque congrueret, eod quod difficile sit talem reperire. Nam Alberti sententia, haud facile est inuenire recteque cognoscere id commune, in quo prædicati species à se inuicem plurimum discretæ proximè conueniant, quod inherendi modus illis analogicè videatur conuenire. Et talis inuenta (verhi gratia, sit hæc affirmatiua, Quicquid de aliquo prædicatur in propositione terminabili, & cæterum est illius aut terminus, aut proprium, aut accidens, cui respondeat hæc negatiua, Quicquid alicui non inest, neque illius est terminus, neque proprium, &c.) incerta atque subobscura est, ob diuersos inexistenti & prædicandi generaliter implicitos modos, & huic scientiæ inutilis, ad quam non solum pertinet in summa problemata definire, sed & speciatim monstrare, quo pacto quarumlibet prædicati specierum problemata sint construenda, atque interimenda, ad quod efficiendum non sunt idoneæ ac accommodæ illæ duæ considerationes mox recensitæ. Hactenus de huius partis expositione à nobis dictum sit.

Primū aut omniū, &c.

In secundam partem, quæ de Eodem & Diuerso pertractat, annotatio.

Tres eiusdem modi, & quis præcipuus.

Quis præcipuus diuersitatis modus.

Rodolphus

Quoniam in superioribus Eiusdem atque Diuersi meminerat Philosophus, volens pleniorum horum cognitionem tradere, nunc figuratim, summamque explicat, quorū modis quippiam idem dicatur. Etenim exactior huiusce rei cognitio, ex quinto Metaphysices libro est petenda, in cuius sexto capite, prætermisso eo modo quo aliqua per accidens vnum sunt atque idem, octo assignantur modi, quibus aliquid per se vnum est ac idem, plura eod quod contrariorum eadem sit disciplina, cognitisque Eiusdem acceptionibus, facillimum fuerit deprehendere, qui sint Diuersitatis modi atque significationes. In huius literæ capite proponit, Idem in tria diuidi distribuique significata, siue Idem tribus accipi modis, id quod comprobat ex cōmuni receptaque hominum sententia, vno ore asseuerantium, quippiam tum idem esse numero, tum specie, tum genere. Pro huius apertiori intelligentia animaduertendum est, vocabulum Idem ad hæc tria quæ dicta sunt, analogi rationē habere, præcipuumque illius significatum esse idem numero, post quod secundum obrinet locum, quod idem specie est. postremum verò, id quod idem est genere. Etenim hos eiusdem modos ad se inuicem posterius quodammodo comparans Philosophus, Maximè autem (inquit) & indubitanter quod vnum est numero, idem ab omnibus videtur dici. Cæterum diuersitatis ratio porissimum tribuenda est, non ijs quæ numero duntaxat discrepant, sed ijs quæ inter se genere dissident, Nam vt. primi libri de inuentione dialectica capite vigesimo septimo scribit Rodolphus, Quæcunque

Quæcunque prædicamentis differunt, genere differunt, & quæ genere, etiam & specie. & quæ specie singularim differunt. Contra, quæcunque singula sunt eadem, hoc est, quæ numero vna dicuntur, etiam in specie sunt eadem. Quo fit, vt maxima differentia & minima vnitas sit in prædicamento. Contra, minima differentia, & maxima vnitas sit in singularibus. Huiusmodi autem & eiusdem ratio & diuersitas, quemadmodum quamplurima alia, quæ dialecticæ sunt considerationis, modò terminis ipsis attribuantur, modò rebus per terminos designatis, etiam non relatis ad nomina eas res significantia, quod palam est iis, qui in probatorum dialecticorū libris cōmentariisque legendis operam collocarunt. Porro noluimus perquirere, quæ sit huius triplicis acceptionis causa, cuiusmodi sit eiusdem & diuersi relatio, an realis, an rationis, & quædam id genus alia, quorū cognitio perparum, aut potius nihil confert ad ea intelligenda, quæ ab Aristotele traduntur in hoc opere. Finitio eorundem numero in litera assignata est hæc. Numero eadem sunt, quorum nomina plura, res autem vna. Quidam putant definitū (eadem numero) hoc loco solis vocibus posse accommodari, quia res quæ eadem numero dicitur, vnica est, & singularis, nec pluralem admittit numerum, hic verò tam definitum, quam definitio, plurali numero efferuntur, dum dicitur, Eadem numero sunt, quorum, &c. vnde & hunc reddunt definitionis sensum, Eadem numero sunt, quorum nomina plura, id est, sunt vocabula, quæ sunt nomina plura, &c. Verum si quis diligenter perpedat verba definitionis, citò deprehendet hanc interpretationem prorsus esse violentam, & contra normam loquendi. Neque enim dicit Textus, Eadem numero sunt nomina plura, sed sunt, quorum nomina plura. Iam verò vocabulorū non sunt nomina, sed rerum. Est igitur hic definitionis sensus, Eadem numero sunt entia seu res, quæ diuersis significantur nominibus, sed tamen sunt res vna. Porro ad rationem alterius partis dicendum, quod res vna & singularis appellatur, in plurali numero (eadem numero) & entia, non quod re vera sit plura, sed quia rationem plurium induit in mentem, secundum quod pluribus significantur nominibus. Posterior definitionis pars (res autem vna) duplicem recipit sensum. vnus est, secundū quem per rem vnam intelligitur res vna eademque, pro qua nomina plura accipiuntur, in quo sensu hæc finitio vniuersis, quæ numero quouis modo sunt eadem, competet. Etenim & ea quæ definitione eadem sunt, & ea quæ proprio aut accidente, numero vnum sunt, necessum est huiusmodi esse, vt pro vno eodemque accipi queant. Alter est, dum per rem accipimus id, quod primò præcipueque per plura nomina significatur, idque eodem prorsus modo. Quo fit, vt secundum hanc expositionem definitio solum iis comperet, quæ eadem numero nomine dicuntur, non autem reliquis. Palam est enim proprium, accidens, horumque subiecta, non eandem rem primò designare, sed diuersas. Definitio autē idem significat quod definitum, sed aliter. Nam id quod confusè designat definitum, hoc distinctè aperit & explicat ipsa finitio. Porro cum res primò per nomina designata duplex sit, singularis videlicet, & communis, necessum erit duplicia eadem esse numero nomine. Quædam enim proprie sunt eiusmodi, cum res significata singularis est, vt sunt Maro & Virgilius, Naso & Ouidius, &c. Altera quodammodo talia sunt, dum res quam nomina indicant, est communis, quemadmodum sunt tunica & vestis, quibus hic vritur Aristoteles. Sunt itaque peculiariter eadem numero nomine, multiuoca, eandem rem singularem primo eodemque prorsus modo designantia, vulgò adiicitur, sub eadem specie specialissima comprehensa. Communiter autem & hæc ipsa, & quæ simili modo eandem rem communem significant. Ex aduerso proprie numero differentia, diuersa sunt indiuidua, sub eadem specialissima specie contenta, vt Socrates & Plato, Pegasus & Bucephalus, hæc albedo & illa. Quod si ampliorem sequamur significationem, erunt numero differentia, quæcunque diuersum constituunt numerum, siue indiuidua fuerint, siue species, siue diuersa genera. Post hæc hæc, subiiciuntur eorundem specie & genere definitiones huiusmodi, Specie eadem sunt, quæ cum plura, indifferentia sunt secundum speciem, Specie eadem sunt, quæcunque sub eadem specie sunt. Genere eadem dicuntur, quæcunque sub eodem sunt genere. Hæc finitiones (quanquam ad vocabula possint adaptari) commodius ad res ipsas, quemadmodum Philosophi exempla aperte indicant, referuntur. Erunt igitur proprie eadem specie, diuersa, indiuidua, ac singularia, eadem specie specialissima essentialiter, & quidatiue participantia. Nam hoc ipsum est ea esse indifferentia secundum speciem, vt Socrates & Themistocles, Bucephalus & Pegasus, Melampus & Lycisca, Largius eadem sunt specie, & hæc, & ipsa species, suumque indiuiduum, vt Carolus & homo. Contra, proprie specie diuersa, sunt plura indiuidua, sub diuersis speciebus specialissimis comprehensa, vt Plato & Bucephalus. Large autem & hæc, & diuersæ species specialissimæ, similiter vna species & alterius speciei indiuiduum, vt homo & equus, Socrates & equus. Item genere eadem proprie

Definitio eorundem numero, cuiusque expositio. An sola vocabula dicantur eadem numero.

Sensus definitionis eorundem numero.

Primò.

Secundò.

Quæ eadē genere.

Quæ specie diuersa, proprie

proprie sunt individua, aut species, sub eodem genere contentæ, vt Socrates & Pegasus, homo & equus, homo & Bucephalus. E diuerso, genere proprie discrepant, quæ veluti individua aut species sub diuersis continentur generibus, quemadmodum Socrates, & hæc pirus, homo & adamas. Dissident aut hæc duo à seinuicem non perpetuo re ipsa, sed aliquando ratione duntaxat. Nihil enim periculi imminet, si quis fateatur, aliqua eadem, & genere eadem esse, quæ genere differunt. Nam homo & fraxinus, collata ad substantiam corpus & corpus animatum, genere sunt vnum, composita verò ad animal & plantam, genere sunt discrepantia. Verum si loquamur de iis quæ ideo genere eadem sunt, quæ eodem proximo participant genere, nequibunt huiusmodi esse genere diuersa, vel ad aliud collata. Fieri enim nequit, vt quæ in eodem genere proximo substantialiter conueniunt, sub diuersis contineantur generibus. Porro generalius eadem genera dicuntur & ea quæ diximus, & genus suumque inferius, vt Socrates, Homo, & Animal. Genere aut diuersa, etiam sunt ipsa genera, quæ diuersa sunt, vt corpus atque spiritus genere discrepant hoc modo, licet & eadem sint genere ad substantiam collata. De iis autem quæ generatim eadem & diuersa sunt, intelligendæ veniunt illæ vulgatæ communescq; sententiæ ex Seuerino Boetio, aliisque autoribus desumptæ. Quæcunque eadem numero sunt, eadem & specie & genere esse. Quæcunque eadem sunt specie, eadem quoque esse genere. Omnia quæ genere differunt, specie atque numero differre. Et cuncta quæ specie discrepant, oportere & dissidere numero: quarum illæ priores immutabilem obtinent veritatem, modò ea humanatur eadem aut numero, aut specie, quæ alicuius prædicamenti limitibus coercentur. Item & ea quæ posita est tertio loco, si non generalissimis generibus applicetur, quæ subinde apud Aristotelem ceterosque autores asseruntur diuersa esse genera, & proinde in illa ampla acceptione, genere inter se differre, nunquam verò specie à seinuicem dissidere, cum ipsa speciei rationem prorsus recuset suscipere. Sed de his hætenus. Post quæ in litera ibi, Videbitur autem aqua eiusdem fontis, &c. Insinuat Philosophus quandam obiectionem, qua videretur posse probari, quendam esse quartum eiusdem modum, à tribus propositis diuersum, quodammodo medium inter eadem numero & specie eadem, qui in litera differentia nominatur. Est autem obiectio hoc modo explicanda, Diuersæ aquæ loco separatae, ex eodem fonte haustæ (quas palam est numero esse discretas) plus inter se conueniunt, quam eæ quæ hauriuntur ex diuersis fontibus, sed hæc sunt eiusdem speciei, ergo illæ quæ magis consentiunt, quasque constat esse eiusdem speciei inter se, quendam eiusdem modum fortientur, quodammodo interceptum inter primum & secundum eiusdem modos. Prohuius dilutione in litera tacite indicat Philosophus, duplicem esse similitudinē seu eiusdem rationem, Vna est similitudo substantialis, secundum rerum essentiam sumpta, & hæc duntaxat triplex est, Numeralis, Specifica, atque Generica, de qua sola determinare instituit Aristoteles, & secundum quam omnis aqua simplex & quæ elementaria est, omni eiusmodi aquæ eadē est specie. Aquæ enim aliter acceptæ species, assignantur quarti libri Meteorologicorū cap. 5. Aquæ (inquit Philosophus) species sunt huiusmodi, Vinum, Vrina, Serum, & omnino quæcunque nullum aut certè paucum sedimen, nec id tenacitatis ratione habent. Nam tenacitas in causa est, vt quibusdam nihil subsideat, id quod oleo & picis accidit. Altera est accidentaria, ex accidentibus rerum desumpta, & manans, quam præterit Philosophus. At aquæ eiusdem fontis dissident ab iis quæ diuersorū sunt fontium, quæ inter ipsas maior sit accidentaria similitudo, quippe quæ conueniant in eisdem accidentibus, colore, sapore, calore, frigore, & id genus aliis quam plurimis. De aquarum diuersitate accidentaria pertractat Philosophus secundo libro Meteorologicorū. De eadem quoque eleganti carmine ex Pythagora cecinit Ouidius Metamorphoseos libro 15.

Quæ genere differunt.

Boetius.

Literæ obiectio.

Solutio. Similitudinum vna substantialis.

Altera accidentaria.

Ouidius.

Antè bibebatur, nunc quas contingere nolis
Fundit Anigrus aquas, postquam (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lauere Bimembres
Vulnera, clauigeri quæ fecerat Hercules arcus.
Quid non & Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus viciatur amaris?
Pauca super referam, quid? non & lymphæ figuras
Datque capiteq; nouas? Medio tua corniger Hammon
Vnda die gelida est, ortuque obituque calefcit.
Admotis Athamantis aquis, accendere lignum
Narratur, minimos cum Luna recessit in orbes.
Flumen habent Cicones, quod porum saxea reddit

Viscera,

Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis & hinc Sibaris vestris conterminus oris,
Electro similes faciunt auroque capillos.
Quodque magis mirum, Sunt qui non corpora tantum,
Verum animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscenæ Salmacis vnda?
Aethiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut patitur mirum grauitate soporem.
Clitorio quicunque sitim de fonte leuarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius vndis.
Seu vis est in aqua calido contrario vino,
Sive (quod indigenæ memorant) Amythaone natus
Prætidus attonitas postquam per carmen & herbas
Eripuit furijs, purgamina mentis in illas
Misit aquas, odiumque meri permansit in vndis.
Hinc fuit effectu dispar Lyncestius amnis,
Quem quicunque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
Est lacus Arcadiæ (Pheneum dixere priores)
Ambiguus suspectus aquis, quem nocte timeto,
Nocte nocent potæ, sine noxa luce bibuntur.

Hætenus de aquarum diuersitate oblectamenti gratia ex Ouidio dictum sit. Ceterum postremo in litera ibi, Quod autem vnum numero est, &c. Subdiuidit Philosophus idem numero tripliciter. Verbi gratia, in idem numero nomine vel definitione, idem proprio, & idem accidente, adhibita ratione qua probantur aliqua eadem numero esse accidente, alijs præteritis. eò quod de his maior videretur esse ambiguitas. Est autem idem numero analogi rationem ad illa tria habens, cuius præcipuum significatū est idem numero nomine vel definitione. vt pluribus placet, analogicè idem numero nomine designare, eadem numero nomine, de quibus prius egimus, & eadem definitione, illa quidem primario, hæc autem secundo. Quod si quis rogitet, cur hæc duo simul connectat Philosophus? Respondemus in causa esse, quod quemadmodum eorum quæ peculiariter eorundem nomine rationem accipiunt, sic & eorum quæ definitione sunt eadem, neutrum ab altero est substantialiter separatum dissociatumve, id quod accedere palam est in iis, quæ eadem sunt numero aut proprio aut accidente. Item (vt prius diximus) definitio & definitio prorsus idem, diuerso tamen modo designant, hæc explicitè determinateque, illud verò confusè. Et proinde hæc eiusdem numero significatio proximè accedit ad id, quod proprie idem est numero nomine, quod eodem prius modo diuersus signis significatur. Ceterum ea pars literæ (Non intelligente eo cui præceptum facimus, transmutamus, ab accidente, &c.) legèda est interiecto commate inter (transmutamus) & (ab accidente) id quod aperte insinuat Boetiana versio, quæ hunc in modum habet, Sæpe enim præcipientes nomine vocari aliquem sedentem, translumimus, quando fortè is non intelligit, cui præceptum facimus, ranquam ab accidente ipso magis intelligente, & iubemus sedentem vel dispurantem vocari ad nos, &c.

In tertium eiusdem secūdi tractatus caput, monstrans omnem dialecticam argumentationem ex aliquo quatuor prædicatorum constitui, annotatiuncula.

IN huius literæ exordio Philosophus ostendit, omnē dialecticam argumentationē ex quatuor, & non pluribus, constare prædicatis, dicens, Quod autem ex prius dictis prædicatis orationes, hoc est, argumentationes, & disputationes dialecticæ fiant, & per hæc, & ad hæc primò per inductionem patet. Particulas Per hæc & ad hæc, referunt nonnulli ad prædicata, quatenus terminorū inferentium & illatorū munera obeunt. Albertus aut ad propositiones & problemata dialectica, quæ quidem expositio nobis satis arridet, perinde atque si diceret Aristoteles, Orationes dialecticæ ex prædicatis fiunt, non quidem proximè immediateque, sed mediata duntaxat, ratione dialecticarū propositionum assumptarū, & problematum ex illis collectorū. At sub prædicatis intellige ea, quæ prædicatis sunt annexa, & ad ea reuocanda, quemadmodum superius alicubi admonuimus. Ceterum inductio, cuius litera meminit, hæc est, Omnis propositio dialectica, omneque dialecticum problema ex eo constat prædicato ipsum denominante, quod est aut definitio, aut proprium, aut genus, aut accidens, non autem aliud quicquam,

Trifariam diuiditur idē numero

Questionis occurrentis dilutio.

Quod autē ex prius dictis prædicatis orōnes fiunt. Albertus.

Literæ inductio.

quicquam, igitur omnis dialectica propositio & problema omne ex aliquo quatuor predicatorum constructur. Et proinde quavis argumentatio dialectica, quam necesse est consistere ex propositione & problemate dialectico, ex aliquo dictorum quatuor predicatorum constat. Prior illa consequutio improprie inductio appellatur (quam sensibilem esse asserit Albertus) eo quod a minus communibus diiunctim sumptis, ad communius indistributum progrediatur. Porro syllogismus, qui aperte explicat numerum predicatorum, & eius causam, est eiusmodi, Omnis propositio dialectica, & quodque dialecticum problema, solum constituitur ex predicato, quod aut conuersim predicatur, aut non predicatur conuersim. At omne predicatum quod conuersim aut non conuersim predicatur, est terminus, proprium, genus, vel accideus. Est igitur omnis dialectica propositio, &c. solum constructa ex termino, proprio, genere, aut accidente. Quare & omnis argumentatio dialectica, ex solis eidem predicatis conflabitur. Deinde in litera ibi, Post hęc autem determinandum est genera predicamentorum, &c. aperit Philosophus, quo pacto sese habeant predicata ad predicamenta, volens omne predicatum contineri in aliqua predicamentali serie, id quod restringere limitareque solent ad id, quod secundum se aut sui partes in vno collocatur predicamento, aut diuersis, directo modo, indirecto, aut reductio. Ad hęc in litera ibi. Manifestum autem sit, &c. secundum receptam expositionem remouet Philosophus latentem obiectionem eiusmodi, Inter enumerata predicata, quid, substantiæ tributum est, igitur quod quid est, & proinde definitio, non poterit in aliis reperiri predicamentis. Huic respondens Philosophus, insinuat quod in aliis a substantia predicamentibus ordinibus est reperire, quæ quid indicent, hoc est, rei super qua per quid sit questio, quiditatem designent, siue interrogato idem respondeatur, siue eo superius, quodam tamē intercedente discrimine. Nam si idem ad questionem respondeatur, nihil prorsus notius reddet interrogatum adhibita responsio, et si substantiam essentiamque huius aut illius predicamenti designet. Quod si questionem genus adhibueris, substantiæ & quiditatis partem duntaxat explicabis. Sin verò definitio respondeatur, tota rei essentia notior erit reddita. At si non idem sit interrogato, id quod in responationem adfertur, neque vnum alterius genus, sed potius sit subiectum, tum quæ ad interrogationem adferenda sunt, rationem accidentis alicuius ordinis predicamentalis suscipient. Ex his igitur palam est, significare quid est, in litera bifariam accipi.

Albertus.

Obiectio.

Dilutio.

Dupliciter sumitur Si significare quid.

Primum

igitur determinetur, &c.

Nō oīs propositio est propositio dialectica.

Obiectio.

Responsio.

Primò strictim, vt idem polleat quod primò designare rem & essentiam, quæ pertinet ad substantialem ordinem. Secundo vniuersaliter, pro eo quod aliquam significat essentiam, cuiusuis sit predicamenti. Arque hoc modo in singulis predicamentis est reperire, quæ quid est significant. Hactenus dictum sit super vulgari expositione. Ceterum aliis, inter quos est Albertus, placet hęc ab Aristotele superioribus adiecta esse, vt indicaret in omni serie predicamentali singula predicatorum genera reperiri, idque hoc pacto monstrare licet, In quouis predicamentali ordine id offenditur, quod ad interrogationem per quid factam, recte legitimeque respondere licet, nempe speciem indiuidui comparatione, item & respectu speciei genus & finitionem. igitur continget & reliqua predicata simul inueniri. Nam in singulis predicamentis ea quæ diximus præcipua sunt, quibus peculiariter conueniunt & propria & accidentia, id quod ex predicamentorum disciplina luce est clarius.

In quarti capitis primam partem, de propositione dialectica agentem, adnotatio.

Stensurus Aristoteles quæ sunt ea, quibus abundare oportet ad dialecticas argumentationes conficiendas, definit quid sit propositio dialectica, & quid sit problema dialecticum. Nam neque omnis propositio est propositio dialectica, neque omne problema est problema dialecticum. Nemo enim proponet seu sciscitabitur, tanquam propositionem dialecticam id, quod nulli videtur, vt Nunquid oporteat parentes honorare, aut impios esse erga Deos? Nam proponit Dialecticus id quod petit concedi, Nemo autem talia concedit. Et rursus nemo in medium adducet problema, quod cunctis est perspicuum, quia id ostensione non indiget, vt Sole lucente vtrum dies sit nec ne? Nam omne problema dialecticum, dubietate debet esse probabilis. Sed obiectiones. Dictum est superius, quod propositiones & problema sunt eadem & æqualia numero, quodque ex omni propositione problema facies, mutato interrogandi modo, nos ergo hic male distinguimus propositionem dialecticam a problemate dialectico. Responsio. Propositiones & problema generaliter sunt eadem, & numero æqualia, quia omnis enunciatio simplex, sub altera parte contradictionis interrogata, quauiscumque tandem fuerit, siue vera, siue falsa, propositio dicitur. Si verò interrogetur sub vtraque parte contradictionis, dicitur problema, sed aliud est propositio, aliud dialectica propositio, & rursus

rursus aliud problema, & aliud problema dialecticum. Dialectica propositio sic apud Aristotelem definitur, Propositio dialectica est interrogatio probabilis aut omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, & his vel omnibus, vel plurimis, vel maximè notis, nō extranea. Prima huius finitionis pars (interrogatio) idem pollet quod propositio simplici interrogatione interrogata. Dialectica namque propositio, primò ei qui interrogat est interrogatio, Deinde syllogizanti sumptio est apparatus & probabilis. Adiectum est (simplici interrogatione) ad excludendum dialecticum problema, quod ad sui rationem perfectam duplicem exigit interrogationem. Eam interrogationem nuncupant simplicem, quæ sub altera duntaxat sit contradictionis parte, vt an inimici odio sint habendi? Nōne omnis mater suam diligit prolem? Nunquid pro accerto beneficio rependendum est malum? & id genus plurima. Duplex verò interrogatio est, quæ fit sub vtraque contradictionis parte, aut palam, aut latenter. vt An omnes parēs sint honore afficiendi, an non sint afficiendi honore? Vtrum bonum honestum vtili sit præferendum, nec ne? cuiusmodi interrogatio dialectico problemati peculiariter est adiecta, de qua quidem re secundi De inuentione dialectica libri cap. 5. Rodolphus sic scriptum reliquit, Quæstionem non vult Aristoteles Dialectico esse propositam, sed id quod *ὑπόβλημα* Græci dicunt, quod nos vel sciscitationem vel percunstationem dicere possumus, plerique græco maluerunt vri. Percunstationem vult esse id, de quo pariter est ne, an non est, quæritur. Vt est mundus æternus, an non? Est ne Sol maior tota terra, an non? Id autem quod solum in vnam partem effertur, vt ecquid est immortalis anima? ecquid virtus est summum bonum? id *ὑπότασις*, hoc est, propositionem vocauit. Et propositionem quidem non omnem dialecticam esse, sed eam solam, quæ neque fidei prorsus, neque dubitationis sit expers. Nihil autem inter percunstationem & propositionem interesse, nisi efferendi diuersitatem. Hęc Agricola. Dicitio sequens (probabilis) qua ab hac finitione reiciuntur aperte vera & falsa, duplicem recipit interpretationem seu significatum. Nam Albertus & alij complures probabile sumunt, eo quo prius descriptum est modo, aut manentes hanc esse rectam propositionis dialecticæ definitionem, interrogatio probabilis non extranea, reliqua autem quæ finitione hac comprehenduntur, solum adiecta esse maioris explicationis causa, vt pote quæ indicent tot propositionum dialecticarum esse genera, quot sunt probabilium. Alij, ne latentem implicitamque negationem fateri cogantur, probabile accipiunt fufius ampliusque, pro omni videlicet eo, quod aptum natum est videri, adiuncta de opposito illius formidine, nihilo secius tamen contentientes, in diuersis dialecticæ propositionis generibus commonstrandis, per eandem particulam, sequentem omnibus vel plurimis, &c. quam lector intelliget, accipietque eo modo quo explicata est in probabilium descriptione. Porro vltima huius finitionis portiuncula Non extranea (cuius loco habet Boetiana translatio, non inopinabilis, Nam Græcè legitur, *καὶ μὴ παράδοξος*) dialecticam propositionem a positione separat, quemadmodum mox suo loco monstrabitur. Ibi, sunt profecto propositiones dialecticæ, &c. indicat Aristoteles, propositionem Dialecticam distribuendam esse in propositionem secundum se probabilem, & probabilem ex consequenti. Ea per se est probabilis, cuius probabilitas ex suorum terminorum ratione ac connexionione profuit. Cuiusmodi sunt, Parentes diligendos esse, Amicis & benefactoribus esse benefacendum, & id genus alia. Contra, illa ex consequenti, atque secundum aliud est probabilis, quæ probabilis est vel propter similitudinem, quam habet cum alia per se probabili, vel propter contrarietatem, vel propter autoritatē. Etenim triplex est propositio secundum aliud probabilis. Prima est propter similitudinem, quam ad per se probabilem habet, Cuius exempla profert textus, dum dicit, Quod si probabile per se est, eandem contrariorum esse disciplinam, (Nam Logica quid verum sit, & quid falsum considerat, Medicina quid sanum, quidue ægrum, Geometria quid rectum, quid curuum, Naturalis Philosophia, quid calidum quid frigidum. & ita deinceps in cæteris disciplinis) secundum aliud erit probabile, Eundem sensum esse contrariorum. Consentiant enim contraria, quod eiusdem generis sint & potentia. Insuper si per se sit probabile, Grammaticam in Grammatico esse vnam numero, propter subiecti communis vnitatem, erit ex consequenti probabile ob eiusdem similitudinis rationem, Musicam in Musico eandem esse numero. Item si secundum se probabile fuerit, in Grammatico eodem plures numero esse Grammaticas, secundum aliud probabile erit, in eodem Musico plures esse Musicas, ob plurium partium subiectiuarum similitudinem, sub vno eodemque obiecto communi comprehensarum. Atque hęc secundum aliud probabilia, ex per se probabilibus per locum a simili sunt colligenda. At alia probabilis est propter contrarietatem, quam habet ad propositionem secundum se probabilem, id autē bifariam accidit. Nam primò quædam

Quid dialectica propositio.

Quid interrogatio simplex & duplex.

Diuisio, propositio probabilis.

Propo per se, probabilis.

Propo probabilis ex consequenti.

Triplex propositio probabilis secundum aliud.

Aut propter similitudinem, aut propter contrarietatem, aut propter autoritatem.

Aut ratione contrarietatis, quæ duplex est.

Mm

dam

dam est propositio probabilis, propter contrarietatem protensam secundum contradictionem, id quod accidit cum propositiones eiusdem sunt ac vnus extremi, reliquis existentibus contrariis, ita vt vna affirmatiua sit & altera negatiua, verbi causa hæ propositiones, Amicis oportet benefacere, amicis oportet malefacere, eodem subiecto constant, prædicatis existentibus contrariis. secunda secundum contradictionem protenditur, si negatiua efficiatur, ad hunc modum, Amicis non oportet malefacere. Simili quoque modo de his est censendum, amicis oportere benefacere, inimicis oportere benefacere, aliique similibus. Si igitur per se probabile est, amicis oportere benefacere, hoc modo per aliud, & ratione contrarietatis secundum contradictionem protensam, probabilia erunt, amicis non oportere malefacere, & inimicis non oportere benefacere. Et si per se probabile sit, magistratum esse honore afficiendum, probabile erit, ipsi non esse contumeliam inferendam. Item si secundum se probabile sit, dulce esse gustandum, probabile erit, amarum non esse gustu percipiendum. Quod si quis admiserit per se probabile esse, Album esse gustandum, non ob id probabile erit, Nigrum non esse gustandum, Nam illud non apparet per se esse probabile. Altero modo redditur probabilis propositio propter contrarietatem non secundum contradictionem protensam, quam appellant nonnulli, in vtroque extremo contrarietatem, propositionibus eandem quantitatem seruantibus. Verbi gratia, si secundum se probabilia sunt, Amicis oportere benefacere, & inimicis non oportere benefacere. Hoc modo probabilia erunt, inimicis oportere malefacere, & amicis non oportere malefacere. At huiusmodi probabilia ab Aristotele dicuntur probabilia in parabola, aut secundum Boetij versionem, in similitudine. Est enim parabola similitudo, quæ sit, dum res specie differentes in se comparantur, vti:

Haud secus exarsit conspecta virgine Tereus,
Quam si quis canis ignem supponat aristis.

Problema in parabola.

Aut propter autoritatē

Tertio probabilis secundum aliud ea propositio est, quæ ob autoritatem alicuius in aliqua disciplina experti probabilis est, vt sunt in Logica, Tantum quinq; sunt prædicabilia, Decem prædicamenta, Aliquid non prius sciri sciri. In medicina, ambulandum post coenam sanitatis gratia, & sic deinceps in aliis disciplinis. Vnicuique enim experto in sua scientia credendum est.

In secundam partem quarti capitis, quæ agit de problemate Dialectico.

Quo sese habet problema dialecticum ad positionem dialecticam

Postquam definiuit Aristoteles propositionem dialecticam, consequenter agit de problemate dialectico. Nam, vt dictum est, propositio antecedentis locum tenet, problema vero consequentis. Cæterum quomodo sese habeat problema dialecticum ad propositionem dialecticam, potest ex eorum definitionibus intelligi. Nam propositio dialectica, quæ videtur omnibus, non est problema dialecticum. Et rursus problema dialecticum, de quo neutro modo opinamur, Similiter positio omnis, quæ est problema dialecticum, non potest esse propositio dialectica, vt ex definitione patet. Est igitur hæc dialectici problematis descriptio.

Problema dialecticum

Problema dialecticum est speculatio, contēdens vel ad electionem, & fugam: vel ad veritatem & scientiam, aut per se, aut vt adminiculans ad aliquid aliud huiusmodi, de quo aut neutro modo opinantur, aut contrariè plerique sapientibus, aut plerisque sapientes, aut plerique plerisque, aut sapientes sapientibus. Existimant nonnulli illud literæ (de quo neutro modo opinantur, aut contrariè plerique, &c.) non esse huius definitionis portionem: quibus aperte refragatur ipsius subiuncta declaratio. Quisquis enim asseuerat eam textus partem (Sunt aut problema, & de quibus contrarij sunt syllogismi, &c.) non pertinere ad definitionis propositæ declarationem, ridiculus est, atque neglecta veterum commentatorum expositione, sine vlla loquens ratione. Opinamur aut nos, hanc problematis finitionem ab Aristotele præter suum morem prolixius esse traditam, vt problematis dialectici diuersa genera cōmonstraret. Prima huius definitionis pars (speculatio) si Aphrodisæo credimus, pro quæstione seu quæsito posita est. Et enim speculari (inquit) pro quærere mos eius est dicere. Quod aut interpretantur quidam speculationem, id est, propositionem probabilem interrogatam sub vtraque contradictionis parte, extra omnem controuersiam est. cum ex hoc capite manifestè constet, quædam problemata dialectica non esse propositiones probabiles, vt dictum est. Particula sequens contēdens, aut (vt alij vertunt) intendens, id est, conferens, seu cuius cognitio est utilis ad electionem boni, vel fugam mali, intellige moralis. Nam problemata, quæ sub hac parte continentur, moralia sunt vt Vtrum voluptas sit summum bonum, an non? Aut ad veritatem & scientiam, id est, ad cognoscendum veritatem, in rebus optimis, quod est finis contemplationis, vt Vtrum mundus sit sphericus, an non? Porro dictorum problematum quædam per se & immediatè conferunt ad ea quæ dicta sunt, quædam vero secundario & vt adminiculantia ad aliquid huiusmodi,

Speculatio.

Contēdens.

cuiusmodi

cuiusmodi sunt problemata dialectica, quæ per se quidem non pertinent ad electionem aut fugam, neque ad cognoscendam veritatem in rebus optimis, sed habent se veluti instrumenta, quibus in eorum cognitionem deduci possumus. Sunt igitur triplicia problemata, Nam quædam per se spectant ad electionem & fugam, seu ad rectam vitæ institutionem, quædam vero ad cõtemplandam veritatem in rebus optimis, & tertio sunt quædam, quæ per se quidem ad nihil horum conferunt, sed adminiculantur duntaxat, cuiusmodi sunt problemata dialectica, & ea quæ ad artes mechanicas spectant. Cæterum quia in dictis tribus generibus reperiuntur etiam demonstratiuæ quæstiones & dialecticæ, de iis quæ omnibus videntur, quæ non sunt problemata dialectica. Nam omne problema dialecticum debet esse ambiguum, & quæstione dignum. Illud aut est quæstione dignum, de quo homines sani iudicij dubitant, vel contraria sentiunt. Hinc adiecit Aristoteles huic definitioni aliquot particulas, explicantes ambiguitatū modos, quibus iam dictas quæstiones à problemate dialectico separet, cum ait, de quo aut neutro modo opinantur, aut contrariè plerique sapientibus, aut plerisque sapientes, aut plerique plerisque, aut sapientes sapientibus. Sunt autem quinque duntaxat ambiguitatū modi, quos Aristoteles his quinque particulis elegantissimè complexus est. Primus est, Cum tam sapientes quam vulgares neutro modo opinantur, id est, neutri parti contradictionis assentiuntur, sed vtramque ambiguum habent: id quod dupliciter accidit, vel quia pro vtraque parte æquè efficaces habent rationes, vel quia nullam prorsus habent rationem neque ad affirmationem, neque ad negationem firmandam. Prioris partis exempla sunt, vtrum virtutes sint cõnexæ, an non? Posterioris verò, vtrum mundus sit æternus, an non? vtrum stellæ sint pares, an impares?

Triplicis est problema.

Quid quæstione dignum sit. Ambiguitatū modi 5. Duobus modis, tam sapientes quam vulgares neutro modo assentiuntur.

Secundus modus ambiguitatū Tertius. Quartus & quintus.

Obiectio.

Dilutio.

Alter ambiguitatū modus, cum vulgares aliquid opinantur, sed non consentiunt sapientes, idque vel opinando oppositum, vel de vtraque parte dubitando, vt vtrum sol sit exiguæ magnitudinis, an non? Tertius est, cum sapientes aliquid opinantur, sed dissentiunt vulgares, vt vtrum sol sit maior tota terra, an non? Quartus, cum vulgares inter se dissentiunt. Et Quintus, quum sapientes inter se dissentiunt. Quod si obicitas, Possunt vulgares de rebus certissimis & euidentibus propter ingenij stupiditatem dissentire, & tamen talia non sunt problemata dialectica, igitur non rectè additur quartus ambiguitatū modus. Responsio, Aristoteles loquitur de opinione eorum, qui ratione egent, non pœna, aut sensu, vt sequenti huius capitis parte dicitur, id est, qui sani sunt iudicij & affectu non peruerso. Nam possunt homines propter ingenij stuporem, aut peruicaciam animi, de rebus verissimis pessimè sentire, sed horum negligenda est opinio.

In tertiam partem, quæ est de positione, annotatio.

Postquam dixit Aristoteles de Problemate, deinceps dicit de Positione, quia Positio est quædam species problematis dialectici, vt in hac textus parte manifestè dicitur. Sic igitur definitur ab Aristotele. Positio est opinio extranea alicuius notorum secundum philosophiam, id est, Positio est propositio sub vtraque parte contradictionis interrogata, quam opinatur aliquis in Philosophia clarus contra reliquorum opinionem, de qua dignum est quærere, propter fautorem quem habent in philosophia clarum & celebrem, vt vtrum omnia continuò fluant & mutantur, sicut dixit Heraclitus, an non? Et vtrum vnum tantum sit ens, quemadmodum Melissus ait, an non? Non est tamen existimandum, cuiusvis opinionem, quæ reliquorum sententiis aduersatur, esse positionem, vt si quis peruersus, contentiosus, aut imprudens contra reliquorum opinionem tenere quicquam statueret, vt moliarum. quia positio dicta est, esse opinio alicuius clarissimorum Philosophorum, quo fit etiam, vt hæc propositio, Non omne ens est factum vel æternum, quam contra omnium Philosophorum placitum asserunt sophistæ, positio dicenda non sit, quamlibet nitantur eam sophisticis rationibus asserere, sic colligentes, Musicum esse Grammaticum est ens quoddam, sed neque est sempiternum, neque factum, ergo falsa est recepta apud omnes sententia, Omne ens est factum vel sempiternum. Porro minorem probant, quia Musicum esse Grammaticum, aliquando non fuit, ergo non est sempiternum. Similiter etiam non est factum, quia quicquid sit, hoc ex materia fit, vel ex contrario, sed Musicum non est materia Grammatici, neque contrarium. Verum tota hæc collectio sophistica est, & nihil ad rem pertinens, quia recepta sententia habet, quæ omnis res naturalis est facta vel sempiterna, contra quam nihil adferunt sophistæ, sed appetitu gloriæ excæcati verba in ventum spargunt, quibus in sui admirationem rapiunt imperitos. Porro quod in litera mox subditur, est igitur omnis quidem positio problema, non autem omne problema positio, &c. intellectu facile est, modo ex subiecta probatione ad memoriam reuocemus eos ambiguitatū modos, quos in definitione proble-

Quid positio.

M m ij

matris

Diuisio problematis.

matris superius annueramus. Est enim positio species quædam problematis dialectici, ut diximus. Deinde ne quis arbitretur omne problema, omnemque positionem, dialecticæ esse considerationis, In fine huius textus indicat hanc problematū diuisionem. Problematū quoddam pœna indiget, id est, quoddam tale est, ut eius ignorantia pœnam mereatur, cuiusmodi sunt, An Deos reuereri colereque oporteat, an non? An patribus subueniendum sit, nec ne? Vtrum filij exponendi sunt, an non? An obtemperandū sit magistratui, an non? Nam huiusmodi ignorantia ex sola animi peruersitate videtur proficisci. Alia problemata indigent sensu, id est, proueniunt ex solo sensus defectu, id est, ex sola ambigentis stoliditate, ut, vtrum nix sit alba, an non? Vtrum ignis calidus sit, an non? An sol localiter moueatur, an non? Alia sunt, quorum propinqua est demonstratio, id est, quorum euidentem facile possumus nancisci cognitionem, puta ex sola terminorum notitia, aut quadam ratiocinatione manifesta, quæ in promptu est, atque vtrū sese nobis offert. Cuiusmodi sunt per se nota, ut quodlibet esse vel non esse, Omne totum sua parte maius esse, & alia nonnulla, de quibus prius tractauimus, modo sub vtraque contradictionis parte interrogentur. Alia sunt, quæ ut sibi fides adhibeatur, rationem quidem exigunt, sed non eam qualem mox diximus, atque horū quædam sunt, quorū demonstratio valde longè existit, hoc est, plurimū est ardua, dialecticæque artis limites egrediens, cuiusmodi putantur esse hæc, An circulus secundū continetiam alicui quadrato æqualis sit, an non? Vtrum spherico corpori cōtingit æquum assignare cubum, &c. ad quæ probata ex Dialectica nihil videtur posse depromi. Alia sunt, quorū demonstratio ratioque non est longè perenda, neque adeo difficilis, ut Dialecticæ finibus non possit comprehendere, Hæc autem Dialecticæ sunt considerationis. Verūm ut plenius intelligantur, quæ de variis propositionum generibus hactenus sunt dicta, non inconuenienter mihi videntur enunciationes posse hac ratione distribui. Enunciationum alia sunt euidenter veræ, alia euidenter falsæ, alia verò neque euidenter veræ neque euidenter falsæ. Propositiones euidenter veræ potissimum ad demonstrationem pertinent. Dico potissimum, quia Dialecticus in syllogismis tentatiuis etiam principis communibus vtitur. Propositiones euidenter falsæ sunt in duplici genere. Nam quædam præ se ferunt aliquam veritatis speciem, quæ sophisticæ appellatur. Est enim propositio sophistica, quæ primo aspectu aliquam veritatis speciem præ se fert, sed paululum inspecta, etiam ab eo qui est mediocris ingenij, deprehenditur esse falsa, sicut dicit Aristoteles secundo capite huius libri, cum ait, Nam statim, & sæpius etiam eis qui parua videre possunt, manifesta est in his falsitatis natura. Reliquæ propositiones manifestè falsæ ad nullam facultatē pertinent. Porro propositiones quæ neque sunt euidenter veræ, neque euidenter falsæ, sunt in multiplici differentia, Alia enim omnibus videntur, Alia nullis, Alia sunt inter has media. Quæ omnibus videntur, tantum sunt propositiones dialecticæ, sic videlicet, ut non etiam sint problemata dialectica. Quæ verò nullis videntur, improbabilis appellantur, quanquā fortè inter has reperiantur etiam propositiones sophisticæ. Sed obicitur, Propositio sophistica videtur sophistica, aut ei qui per sophisticam decipitur, ergo non potest reperiri inter eas propositiones, quæ nullis videntur. Responso, Si sophista suam opinetur propositionem, excæcatus est à vana gloria, & ideo computandus est inter eos qui pœna indigent. qui verò per sophisticam est deceptus, debet eis annumerari qui sensu indigent, & ideo negligenda est horum opinio. Reliquæ verò propositiones, quæ inter iam dictas mediæ continentur, sunt problemata dialectica, pertinentia ad quinque ambiguitatū modos, quos circa definitionem problematis explicuimus, quanquā nonnullæ earum sunt etiam propositiones dialecticæ, aut positiones, ut ex dictis patet.

In quarti tractatus vnicum caput, quod est de speciebus argumentationis dialecticæ.

Diuisio argumentationis.

Post considerationem terminorum ac propositionum, ex quibus conficitur argumentatio dialectica, proponit Aristoteles, quot sint species argumentationum dialecticarum, quas enumerans dicit, Aliam quidem esse inductionem, Aliam verò syllogismum, Omnia enim aut syllogismo aut inductione credimus. Verūm illud addendum est, quod ad has species tanquam perfectiores, reuocandæ sunt alia duæ, Enthymema, & Exemplum. Nam, ut ait Boetius secundo libro de differentiis Topicis. His duobus velut principijs & generibus argumentandi, duo quidam alij deprehenduntur argumentationis modi, vnus quidem syllogismo, alter verò inductioni suppositus. hi autem sunt Enthymema, & Exemplum. Quid sit syllogismus prius dictum est. Inductio verò sic definitur, Inductio est à singularibus ad vniuersalia progressio, id est, Inductio est argumentatio, progrediens à singularibus ad vniuersale distributum. ut, Gubernator eruditus est optimus, & auriga eruditus est optimus, ergo in omni facultate, quicumque est eruditus is est optimus. Nonnulli etiam inductionem

Definitio Inductionis

onem vocant eam argumentationem, qua ex pluribus particularibus aliud monstratur particulare, sed ea proprie exemplum nuncupatur. Duæ igitur sunt inductionis species, altera enim est perfecta, altera verò imperfecta. Perfectam voco, in qua omnia singularia numerantur, quæque necessariò colligit. Imperfectam verò, in qua non omnia enumerantur, sed aliqua duntaxat, quæque verisimiliter & non necessariò colligit. Diuiditur autem vtraque inductio in affirmatiuam & negatiuam. Et rursus, in eam quæ fit enumeratis singularibus in subiecto antecedentis. Et eam quæ fit enumeratis singularibus in prædicato antecedentis. Exemplum prioris partis est, Omnis homo est longæuus, & omnis equus est longæuus, ergo omne animal non habens choleram est longæuum. Nam singularia homo & equus, in subiecto collocantur. Posterioris, ut Petrus est prudens, modestus, temperans, & sic de cæteris, ergo est omni virtute præditus. Post hæc ponit Aristoteles hanc differentiam, inter inductionem & syllogismum, intellige non inductiuum. Inductio est verisimilior, clarior, & ad sensum notior, id est, antecedens inductionis est nobis verisimilior, clarius, & ad sensum notius, quam antecedens syllogismi, ac proinde est etiam pluribus commune, quo ad notitiam, quia à pluribus cognosci potest. Syllogismus autem est valentior, & ad concludendum efficacior.

Duæ inductionis species.

Diuisio vtriusque inductionis.

Differentia inter inductionem & syllogismum.

Sed obicitur, Inductio perfecta necessariò colligit sicut syllogismus, ergo syllogismus non rectè dicitur ad concludendum efficacior. Huic obiectioni duobus modis videtur posse responderi. Prior est, ut dicatur, Aristotelem hic tantum agere de inductione imperfecta. Nam secundo Priorum distinguens inductionem perfectam à syllogismo qui per medium concludit, nullam huius rei mentionem facit. Posterior responso est, ut dicamus Aristotelem hic etiam loqui de inductione perfecta, quæ dicitur minus efficax syllogismo, non quasi non necessariò colligat, sed quia antecedens sumit valde obnoxium instantiæ, dum acceptis aliquot singularibus (nam impossibile est omnia percurrere) idem de similibus postulat haberi iudicium in particula, Et sic de cæteris. Porro hanc, quam declarauimus, finitionem suo more suggillat Laurentius, tertij libri de Dialectica quinquagesimo octauo capite, In hac (inquit) definitione tria maxime necessaria omittuntur, quod inlit appositio similitudinis, quod interrogatio, quæ probatio. Nam postsumus sine probatione & similitudinis appositione ad vniuersalia progredi, ut sic dicam, ego, tu, ille, homo, piscis, animal. Quod autem de interrogatione non facit mentionem Boetius, hinc causa fluxit, quod magister eius, ut aliena euerteret, utque ipse omnis sapientiæ autor videretur, Socraticum illum probandi morem per interrogationem cum improbare non posset, nec probare vellet, non nihil commutauit, & in supellectilem familiamque suam redegit, veluti cum quis equum furto sustulit, recisa cauda tonsisque iubis, & si fieri potest, non nihil colore murato, dissimilibus phaleris, & toto cultu à priori murato, hoc agit, ut suus equus non furto sublatus esse videatur. Sed nos, cuius hic sit equus, agnoscimus, & interpollatum potius quam exornatum esse cognoscimus, ideoque sine interrogatione negamus esse inductionem. Hæc Laurentiana est ratio, qua labefactare ac euertere annititur, quæcumque de inductione ab Aristotele atque Boetio constructa sunt & tradita. Verūm si cam, mi lector, attentè consideraueris diligentiùs exculleris, adeo efficax & valida tibi (nisi fallamur) videbitur, ut nihil præter iocum & risum ex ea colligere valeas. Estne planè ridicula, ne dicamus sophistica, Laurentiana illa à particularibus sine probatione & similitudinis appositione ad vniuersalia progressio, ego, tu, ille, homo, piscis, animal? Existimamus sanè, & nullatenus dubitamus, si quem ita argumentantem, dum in viuus ageret Laurentius comperisset, legissetve, statim eum ut nugacissimum sophisticam, explosisset, suoque more dignum eum qui Silyphi saxum voluat centuiffet. Et si res sic se habeat, non grauabimur tamen ea diluere, quæ aduersus probatos autores, imò veritatem ipsam attulit Laurentius. In primis censeo, nullam posse constitui inductionem sine similitudinis appositione, id quod illi lubenter donabimus, asseuerantes hoc ipsum in omni inductione locum habere. Qui enim fieri potest, ut singularia eiusdem vniuersalis ad idem subiectum aut prædicatū collata, (quod in omni obseruatur inductione) non subeant similitudinis rationem? Laurentius autem nuda adfert singularia, ex quibus solis nequit vlla procreari argumentatio. Insuper secundo existimat, nullam inductionem perfici, nisi ad assumpta singularia adhibeatur interrogatio, id quod negamus. Palam enim fatemur secundum Aristotelis sententiam, frequentius constitui inductionem, interrogatione adiuncta singularibus, quod inficiari videtur Laurentius. Nam superior descripsit propositionem dialecticam esse interrogationem probabilem, quam aperte constat, vel ex ipso Philosopho, cuiuslibet argumentationis dialecticæ posse esse principium. Cum igitur singularia simplicia ab inducere sic sumi possent, ut propositionem constituent dialecticam, nulli dubium esse

Obiectio. Solutio.

Altera responsio.

Laurentius Valla quid de inductione iudicet.

Laurentianis rationibus respondetur.

esse poterit, quin Aristotelis iudicio partes inductionis subinde valeant habere adiunctam interrogationem. Ad hæc, cur neglecta interrogatione, non poterit esse inductio? si eadem prætermissa queat esse dialecticus syllogismus, id quod fatetur Laurentius. Et apud probatos autores, imò ipsum Ciceronem, deprehenduntur inductiones semotis interrogationibus, quod exemplis monstraremus, nisi futuri essemus prolixiores, quam par sit. Quod autem Socrates apud Platonem ferè interrogationibus vitur, id non ea de causa facit, quòd omnino aliter inductio fieri non possit, sed quia eiusmodi ratio elocutionis maximè sit apta dialogis. Cæterum quod tertio loco subdit Laurentius, Ex particularibus vniuersale probari non posse, omnino inficiamus. Nam Cicero in oratione ea, quam dixit pro lege Manilia, probat in Pompeio omnes res eas inesse, quæ in summo Imperatore exiguntur, propterea quòd in eo insit scientia rei militaris, quòd virtus, quòd auctoritas, quòd felicitas, quæ quidem inductio est, vel teste Rodolpho. Et Plato in Phædone comprobatur, cuncta quæ fiunt ex contrariis fieri, eò quòd minus fiat ex maiori, & contrà, debilius ex robustiori, ex tardiore velocius, ex meliore deterius, ex iustiore iniustius, & contrà. Quomodo autem in inductione accidat, principij petitionem fieri, postèrius suo loco dicitur. Insuper, quod habet idem Laurentius, stultum dictum esse, si quis in inductione apponat hæc verba, & sic de aliis, aut alia fortassis, quorum tamen eadem sit vis & significatio, id planè cum eo pugnat, quo prius diximus, inductionem esse alteram perfectæ dialecticæ argumentationis partem. Etenim alioqui erit inductio omnis imperfecta, neq; legitimè poterit reuocari reduciq; ad syllogismum, ex quo vnico cæteræ cunctæ argumentationes accipiunt suæ illationis vires atq; firmitudinem. Præterea Plato in eo dialogo qui Gorgias inscribitur, in ea inductione, quam solam probat Laurentius, eiusmodi vitur clauisula, in quo legimus ad hunc modum. Socrates, Quid verò? qui ea quæ ad fabricam pertinent didicerit, nonne faber est? Gorgias, Est. Socrates, Et qui mulicam, musicus? Gorgias, Ira. Socrates, Et qui ea quæ ad medicinam pertinent, medicus? Atq; in cæteris eodem pacto, quisquis didicerit aliquid, talis euadit, qualem cuiusq; scientia reddit. Gorgias, Omnino. Socrates, Non igitur per hanc rationem iustus erit quicumq; iusta didicerit? Gorgias, Maximè. Huculq; Plato. Licebit itaq; pari ratione & in alia inductione (quam refutat Laurentius) vt adiectione huius clauisulæ, quæ omnia singularia non prius recensita complectatur. Hactenus de inductione à nobis sit dictum. Consueuere autem Neoterici annotare, pleraq; obseruanda in inductione, Item inquirere, An inductio omnis valida sit argumentatio? an huius vna sit re vera ad probatiua eius vniuersalis quod colligitur, Altera verò nò? Insuper, an hæc sit consequentia duntaxat materialis, vt eorum verbis vtamur, illa verò formalis, & id genus alia, à quibus omnibus in præsentia duximus abstinendum esse, quippe quæ ad huius loci intelligentiam nihil adferunt momenti, & eorum pleraque non ex probatis autoribus depromuntur, sed verius in sterilibus sophistarum agris nascuntur.

Instrumenta aut per que ab undem

Quatuor abundandi dialecticis syllogismis instrumenta.

Arist. in 6. lib. de historia animalium.

In quarti tractatus primū caput, in summa explicās instrumentorū abundādi numerū, annotatiūcula. Expeditis iis, quæ pertinent ad materialia argumentationū dialecticarum principia, in hoc vltimo primi libri tractatu pertractat Philosophus de instrumentis, quibus syllogismorū copiam nobis ad differendum suppeditamus. Atq; in primi capituli exordio monstrat, quot & quæ sint eiusmodi instrumenta, nempe hæc quatuor, Propositionum non quarumlibet, sed dialecticarū duntaxat sumptio, Multiplicis dictionis distinctio, Differentiarum inuentio, Et in differētibus similitudinis consideratio. Sub propositionū sumptione nonnulli arbitrantur comprehendere diuersorū terminorū sumptionem, quemadmodum & sub dictionis multiplicis distinctione, orationis ambiguae in diuersos sensus distributionem. Cæterum quoniam hæc quatuor non simili modo accommodata sunt multiplicandis syllogismis dialecticis, sub quibus subintellige cæteras dialecticas argumentationes, ideo subindicat mox ibi, Sunt aut hæc tria posteriora, &c. propositionum sumptionem præcipuum esse instrumentum, quod immediatè conducat ad syllogismorū habendam copiam, ad quod reliqua tria sunt reuocanda, & quo mediante solum efficiunt, vt proprii & idonei simus syllogismis multiplicandis. Nam hæc tria destinantur ad plurium propositionū sumptionem. vt si dicatur, eligendum esse bonum, explicata boni analogia ad honestum, delectabile, & vtile, tres huiusmodi proueniunt propositiones, eligendum est honestum, eligendum est delectabile, eligendum est vtile, simili quoq; modo in aliis est censendum. Nam ex scientiæ & sensus differentiarū inuentione sumitur, scientiam obliuione deperditā, eandē secundū speciem posse reparari, id quod sensui nequit competere. Cæterum huic posteriori repugnare apparet, quod scribit Philosophus sexti lib. quinto cap. de historia animalium, Pullorū (inquit) hirundinū adhuc recerium oculi

oculi, si quis stimulo vexarit, resanescunt, & cernendi vim postea planè recipiunt. Et quarto de animalium generatione cap. 6. Aues (inquit) nonnullæ imperfectos & cæcos pariunt pullos, videlicet quæ cum parua corpore sint, multos progenerant, vt cornix, pica, passer, hirundo: & paucipari generis, quæ copiam alimenti parere vnà cum prole non solent, vt palumbes, turtur, columba. Quamobrem si quis hirudinum nouellarum adhuc oculos præpungat, rursum incolumes reddentur. Cum enim fiunt nò facti iam corrumpuntur, itaq; denuò oriuntur, ac pullulant. Porro quod dicit Aristot. καὶ δ' ἐνεκτικὸν πρὸς ἐνεσίαν, quia non facile verbum succurrebat, non interpretatum reliquit interpres. Boetius vertit, & habile ad bonā habitudinem. Nam ἐνεκτικὸν bene habituatum habileq; designat, & ἐνεσία bonam habitudinē. Nam ἐν bene, & ἐν ἐν habitudinem significat. Et maxime habile ad bonam habitudinē & ad bonas corporis potentias naturalesq; affectiues desumere solent: quales sunt qui agiles sunt, qualesq; sunt qui neq; nimium macilentis exesicq;, neq; nimium pingues sunt, sed inditam potentiam bonæ corporis habitudinis effectricem retinent. Arbitratur Albertus cuetiam esse bonam corporis tam internam quàm externam dispositionem, seu carnis densationem, qua facile contrariis resistitur.

In secundum caput, quod pertractat de propositionum sumptione, adnotatio. Philosophus speciatim de singulis abundandi dialecticis argumentationibus instrumentis determinaturus, in hoc secundo capite agit de primo abundandi instrumento, quod est Propositionum sumptio, per sex documenta. Quorum primū & sextum, quodammodo cōmuniōra sunt reliquis quatuor. Primum in exordio capituli assignatum, palam est ex ipsa propositionis dialecticæ definitione atq; diuisione. In secundo aut dicente eligendas esse propositiones, non solum quæ secundum se probabiles sunt, sed & quæ probabilibus sunt similes. Exemplum primū perperam videtur sic legi, Vt quòd contrariorum est eadem disciplina. Nam ipsorum est idem sensus. Etenim cum superius exponeretur propositionis dialecticæ partitio, dicebatur, Si probabile est eandem esse contrariorum disciplinā, & sensum eundem esse contrariorum, probabile apparebit. Quare sic legendum erit, Vt quòd contrariorū est idem sensus, Nam ipsorum est eadem disciplina. Atq; eo ordine illa duo vertit Boetius, post græcum codicem. De secundo autem exemplo, nos scilicet videre suscipientes aliquid, non emittentes, in secundo de anima, & in libro de sensu & sensato est differendum. At Plato in Timæo voluit, nos videre non per acceptionem formarum a visibili, sed producti uisionem per emissionē radiorū ab oculis, & splendoris effusionem. Cur aut magis secundum se probabile sit nos audire, olfacere, gustare, aut tangere, aliquid suscipientes, non autem emittentes, diligentiori lectori relinquimus inquirendum. Præceptū tertium ibi assignatū, Amplius sumendæ sunt propositiones, &c. admonet sumendas dialectico esse propositiones probabiles, vt in pluribus veritatē continentēs, tanquam principium & positiones apparetēs, hoc est, velut vniuersaliter veras, & nullam admittentes instantiam, quæq; valeant esse syllogismi dialectici principia. Quod venit intelligendum, si eiusmodi propositionum vt in pluribus verarū instantia nora nō sit ipsi respondentī, id quod planè inuariat subiuncta probatio. Alioqui quemadmodum docetur secundo huius, altumenda foret propositio cum sua instantia.

Illud insuper non est prætereundum, propositione vt in pluribus vera vti & dialecticum & sophistam: dialecticū quidem, vt id quod aut verū est aut verisimile colligat: Sophistam verò, vt illati falsitate non cognita, respondentem decipiat, aut eandem deprehensa redarguat, de qua re postèrius copiosius. Porro quartū documentum in Boetiana versione ad hunc modum legitur. Eligere autē oportet & ex scriptis disceptationibus. Descriptiones aut facere in vnoquoq; genere supponentes seorsum (vt de bono, aut de animali, & de bono omni) incipientem a quid est. Quo sanè præcepto indicat Philosophus, sumendas esse propositiones ex descriptionibus terminorū in quæstione positōrū, quæ descriptiones nō sunt miscendæ, sed vna quæq; seorsum, ne respondens turbetur, suo descripto est assignanda, & supponenda esse illius descriptio, cuiuscunq; generis prædicamentalis fuerit descriptum: nam bonum ad qualitatis prædicamentū pertinet, animal verò ad substantiam. deinde dandæ sunt descriptiones, nō huius vel illius, aut animalis, aut boni, sed boni vniuersalis, atq; animalis, hoc modo. Bonum est, quod omnia appetunt. Animal substantia est, quæ seipsam motu locali mouet. Nam sic pluribus propositionibus abundare poterimus, quæadmodum explicat vltimū documentum. Erunt autem huiusmodi descriptiones inchoandæ ab eo quod quid est, hoc est, a genere, quod necessum est in omni definitione ac descriptione primum obtinere locum. Nonnulli præterea per quid est, substantialem accipiunt definitionē, qua probè cognita, asserūt facile posse

Sumeti da qdē sunt ppositio nes.

Albertus.

Sumeti da qdē sunt ppositio nes.

Primū præceptum. Secūdū præceptum.

Tertium.

Quartum.

Problematum & propositionum diuisio.

cognosci alias, & descriptiuas, & accidentarias. Cæterum in propositionum & problematum diuisione ex materia desumpta, atq; continenter quinto documento subiuncta nomine propositionum Ethicarum, intelliges etiam eas, quæ politicæ sunt & œconomicæ, ad quas & aliarum artium, quæ mechanicæ seruilesq; vocantur, sunt reducendæ. Per Physicas eas, quæ sunt naturalis considerationis, sub quibus comprehendes eas, quæ ad medicinam, Mathematicas disciplinas, ac Metaphysicam pertinent. Per logicas verò, id est, rationales, accipiendæ sunt eæ, quæ sunt Grammaticæ considerationis, Rhetoricæ, & consimilium artium. Neq; facile est, vt in litera subnectit Philosophus, quamlibet propositam quæstionem ac propositionem certò definire determinare, esse aut Ethicam, aut naturalem, aut rationalem. Sunt etenim quædam morales, quæ videntur non esse in electionem aut fugam destinatæ. Vt vtrum morales virtutes sint connexæ? An voluptas sit motus? sed ex literæ exemplis probè cognitatis, quòd eiusmodi sint, exemplari inductione colligemus, alias eiusdè generis esse, aut morales, aut naturales, aut rationales. Verbi gratia, ex primo Philosophi exemplo colligetur hæc problemata esse Ethica, An parentibus dissidentibus, patri potius quam matri sit obediendum? An leges condere conducatur pro tranquillitate Reipublicæ? Item ex secundo hæc Physica, An mundus vnicus sit? An æternus? An ingenerabilis & incorruptibilis? Insuper ex tertio hæc esse logica, An contraria sese sub eodem susceptibili expellant? An quæcunq; contraria sunt, immediata sint, aut mediata? Arbitramur nos ex D. Thomæ sententia alicubi superius dixisse, hoc problema, An contrariorum eadem sit disciplina, quo velut logico vitur hic Aristoteles, ad primam philosophiam pertinere, quod si verum fuerit, poterit nihilo scius ad logicam attinere, quatenus contrariorum rationem in se complectitur. Porro problematum, quæ proprie logica sunt, exactam curam sibi vendicat logica. A priorum aut certam cognitionem, quantum res ipsa patitur, singulæ aliæ disciplinæ tradunt, aut ipsa prima Philosophia, de quibus eatenus dumtaxat agit Dialecticus, quatenus ipsorum valet probabilè efficere assensum. Atq; hoc ipsum est, quod indicat Philosophus, dicens, Ad Philosophiam igitur secundum veritatem, de his determinandum, dialectico aut modo ad opinionem. Reliqua per se satis sunt aperta.

Ipsum aut multiplex inuestigandum est. Quò multiplex à Dialectico considerandum.

In tertium caput, quod multiplicis inueniendi quosdam locos explicat, Scholia.

Monstraturus Aristoteles, quibus modis liceat deprehendere id quod multipliciter dicitur, in presentis literæ exordio præmittit, distinctionem Multiplicis à Dialectica non esse in summa ac generatim dumtaxat assignandam, dicente hoc esse illud hoc modo, seu in hac significatione, & istud alio modo esse illud. Verbi gratia, iustitiam & fortitudinem esse vno modo bona, atq; alio modo bona esse euecticon & salubre, verum etiam oportet ipsum reddere diuersas rationes ac definitiones, secundum quas tale multiplex suis æquiuocatis competat. Cum enim æquiuoca sunt, quorum solum nomen commune est, ratio aut substantiæ secundum nomen diuersa, redditur talibus rationibus diuersis, euadit manifestissimè, tale nomen esse multiplex. Verbi gratia, iustitia & fortitudo dicuntur esse bona, quòd quædam sint qualitates animam aut corpus perficientes. Euecticon autem & salubre bona dicuntur, non quia quædam qualitates sunt animam aut corpus perficientes, sed quia effectiua vel conseruatiua sunt eius qualitatis, quæ animam aut corpus perficit. Post hæc subiungit Philosophus documenta siue præcepta numero sedecim, pro multiplici dinoscenda dictione. Quorum duo prima sumuntur ex contrarij consideratione, Duo sequentia ex medijs, Quintum ex collatione ad contradictoriè oppositum, Sextum ad priuariuè oppositum, Septimum ex casibus ad seinuicem comparatis. Tria sequentia, octauum, nonum, & decimum ex generis inspectione. Reliqua verò sex ex definitionum aut earum partium consideratione. Continent autem huiusmodi præcepta quosdam maximas, quas non necesse est prorsus esse necessarias, sed aliquoties dumtaxat probabiles sunt, atq; in pluribus veritatem habentes. Verbi gratia, hæc secundum præcepti maxima, Si vnus dictionis huic significato aliquid sit contrarium, illi verò nihil contrariè opponatur, talem dictionem æquiuocam esse, vt in plurimum vera est, & instantiam partitur in intellectiua cognitione, quæ veluti genus vulgo asseritur continere intellectiua simplicè, cui nihil contrarium est, & assensum intellectiuum, cui dissensus eiusdem obiecti est contrarius, sed de hac re sit satis lectorè admonitum esse, cum & id ipse Aristoteles in 2. cap. primi tractatus huius libri proposuerit, dum diceret, Summatim aut de omnibus dictis & dicendis, &c. Porro primum præceptum in litera ibi assignatum, Primum quidem ad contrarium perspicendo, duos locos complectitur, quorum vnus qui dicitur à pluribus contrariis re & nomine, est. Si cuiusdam plura nomine dissidentia & ratione, probentur esse contraria, illud firmissimè tenendum esse multiplex. Alter dicitur à pluribus non nomine sed ratione contrariis, qui est

Primum literæ præceptum

est hic, Si alicui idem nomen contrarium sit, quod æquiuocum sit, alterum quoq; necesse esse æquiuocum. Atq; in hoc præcepto per contraria in specie solum dissonantia & diuersa, accipienda sunt ea, quæ eidem tertio contraria sunt, & a seinuicem secundum specificam naturam diuersa sunt, licet eodem nomine designentur, vt cõparatione clari obscuritas in voce, & obscuritas in coloribus, vtraq; significata hac voce obscurum. Ea autem nominibus dissonant, quæ eidem sunt contraria, quæq; secundum naturam specificam diuersa sunt, & diuersis designantur nominibus, vt respectu acuti, graue in voce & in magnitudine obtusum. Contraria autem reperire, quæ solum nominibus differant, non autem specie, non contingit. Cessat igitur obiectio de hac nigredine & illa, quæ albedini acceptæ vniuocè contrariæ sunt. Nam illæ nigredines sunt eiusdem speciei, Et proinde secundum speciem nequeunt a se dissentire. Intelligere quoq; solent hoc præceptum de ijs contrariis, quæ alicui primò atq; immediatè, & non alterius gratia opponuntur. Nam liberalitati vniuocè acceptæ, contrariè opponuntur & prodigalitas & auaricia. Verum de hac re non nihil in prædicamentis a nobis est tractatum. Loco illius tertij exempli huius primi præcepti: Similiter & bono in animali, scdum contrariatur, &c. sic apud Boetium legitur, Similiter aut & pulchro ei quidem quod est in animali turpe: ei verò quod est in domo, perniciosum, quare æquiuocum pulchrum. Cæterum præceptum secundum ibi redditum, Amplius si huic quidem est aliquid contrarium, &c. continet eum locum, quem a contrariis secundum partem vocat, quicq; est eiusmodi. Si eiusdem vocis vni significato aliquid sit contrarium, alteri verò simpliciter nihil contrariè opponatur, eam dictionem esse multiplicem. At pro declaratione prioris exempli huius documentum afferre solent illud Philosophi ex septimo Ethicorum capite duodecimo. Est igitur operatio in cupiditatibus restantis habitus atq; naturæ. Nam & sine dolore cupiditateq; sunt voluptates, vt operationes contemplandi non definiuntur natura. Atq; illud decimi capite tertio, Indigentes facti, & antea affecti dolore, repletionem capimus voluptatè, hoc autem non circa omnes accidit voluptates. Nam sine dolore sunt & ipsæ mathematicæ voluptates, & quæ per olfactum & auditum fiunt ac visum, & spes cõplures, item & recordationes voluptate afficiunt, quæ an monstrant quod hic dicitur, impresentiarum non decreuimus discutere, eò quòd id sit Ethici negocij, non Logici. Id igitur sic supponatur tanquam verum, aut a nonnullis veteribus, aut ab Aristotele asseritum. Porro quod in secundo exemplo dicitur de amore secundum mentem & animam, ac amore secundum corporalem actum, diuersi diuersimodè accipiunt, quorum interpretationibus breuitatis causa omissis, dicimus per amorem secundum mentem & animam intelligendum esse amorem siue sensitiuum siue intellectiuum, quo nobis aut alijs bonum volumus. Et huic amori contrarium est odium, quo alijs aut nobis malum volumus, alijs quidè & per se & per accidens, nobis autè per accidens dumtaxat, cum nihil seipsum per se odio habeat. Amor autè secundum actum corporalem nihil aliud est, quam exterius signum amoris ad corpus ipsum pertinens, vt sunt oscula, amplexus, & id genus alia, quibus nihil est contrarium, aut simpliciter, aut ea ratione qua hæc signa communia sunt & amanti & odienti. Meliora sunt, inquit Sapiens, vulnera diligentis, quam fraudulenta odientis oscula. Et Ioab tenens manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum, percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram, & mortuus est. Iudas quoq; Filium hominis osculo tradidit in impiorum manus. Porro tertio atq; quarto documentis, hi tres continentur loci. Si quorundam contrariorum medium habeatur, & quorundam eodem nomine significatorum nihil sit medium, necesse est illa esse multiplicia. Si duorum contrariorum sit medium non tamen idem, illa esse multiplicia. Si contrariorum nunc plura sint media, nunc vnū aut pauciora, illa oportere esse multiplicia. Quorum primus a medio secundum partem, secundus a rei mediæ distinctione, & tertius a medijs secundum numerum distinctis nuncupari potest. At in præcepti declaratione, per sensibile secundum animam intelligitur id, quod potentiam sensitiuam habet, vt est oculus visum habens, Et per insensibile priuariuè oppositum, id quod aliqua potentia sensitiua caret, cuiusmodi est oculus cæcus. Per sensibile autè secundum corpus, accipe id, quod potentia sensitiua vitur, seu quod actu sensationem habet & exercet, quæ dum exercere cessat, dicitur insensibile secundum corpus, autore Alberto. Quibusdam placet, sentire secundum animam idem esse, quod intelligere: & secundum corpus sentire, idem quod exteriorum sensationem organorum ope accipere. Ex hisce præceptis allegari solet maxima illa topica, Quot modis vnū oppositorum dicitur, tot modis dicitur & reliquum: quæ etiam in relatiuè oppositis veritatè obtinet, quæ subintelligenda reliquit Philosophus sub alijs oppositis. Quam intelligunt de pluralitate significatorum, non autè suppositorum, etsi vni secundum quodlibet suum significatum, alterum opponatur. Porro octauum documentum, quod de generibus traditur generatissimis,

Secundum.

Quis amor secundum mentem & animam.

Quis iræ secundum actum.

Tertium & quartum.

Albertus.

Topica maxima.

Octauum.

ralissimis, interpretandum venit de eo, quod proprie & per se sub diuersis generalissimis continetur, vt corpus sub substantia & quantitate, bonum in vna significatione sub adaliquid, & in altera sub qualitate. Ratio autem æquiocationis est, q̄ prædicamentorum naturæ sint impermixte. At idem atq; vniuocum per se vnius esse generalissimi, & per accidens alterius, nihil absurditatis habet. Cæterum textus exempla non videntur eo spectare. Nam bonum in cibis, quod voluptuarium dicere possumus, & bonum in medicina, id est, salubre, & bonum in anima vel homine, id est, studiosum. Si voluptatem, sanitatē, & virtutē spectemus, ad qualitatem pertinet, Quod si referas, quemadmodum habet Aristotelis litera, ad subiecta ipsa, de quibus bonum prædicatur, poterunt subiecta diuersorum esse prædicamentorū, qualia sunt homo & sopor, quantitas mediocris & tempus conueniens, vt dum dicitur, Bonum esse nauis periclitante merces proficere in mare: aut eiusdem reductiuē, vt homo & anima. sed non ob id necessario prouenit æquiocatio respectu significati principalis, sed tantum comparatione connotati, ob dictionem nunc acceptam, vt id solum conotet, nunc autem illud, Verbi gratia, bonum dum de anima & homine dicitur, eandem virtutem aut aliam qualitatem designat, non aut diuersas. Respicienda aut esse subiecta, indicant duo sequentia exempla. Nam claritas, quæ est coloris, corpus quod terminatū est, & substantia opaca, pro subiecto habet. Claritatis aut, quæ est facile auditu perceptibilis, vox est subiectum, quæ sunt diuersorū prædicamentorū. Item acuties nunc competit voci cito ac velociter auditum penetranti ac immutanti, vt dicunt Musici, de consonantiis agentes: nunc competit angulo seu superficiē, vt restantur Geometre, nunc gladio aut alteri substantiæ, sed non his duobus æquiocet, nisi eo quo iam iam diximus modo. In exemplo noni præcepti, nonnulli legunt loco dictionis Græcè ὄν, Latinè asinum, verum non satis congruenter, eò q̄ vox asinus Latinis non sit æquiocata ad animal & ad vas, quare oportuit vel relinquere eandem immutatā dictionē Græcā ὄν æquiocata, quemadmodū habet noster textus, aut in locū dictionis Græcæ omittē aliam Latinā substituere, quæ simili modo esset æquiocata, & ad animal & ad vas, id quod egit Boetius equum legens. Dictio Græca ἄν nunc alinū & asinā designat, nunc id saxum quod in molis subster-nitur, vt alterū quod circumagitur sustineat, quod ob segnitiam & quietē ὄν Græci vocant. In qua significatione in proverbio est, ἄν ὄν, de quo apud Desiderium Erasmi Chlidias secundæ centuria quinta. Porro equus pro animali passim inuenitur, vt apud Vergiliū,

Portat equus, cristaq; tegit galea aurea rubra.

Et pro vase, vt apud eundem,

Fracti bello satiq; repullū

Ductores Danaum, iam tot labentibus annis

Instar montis equum diuina Palladis arte

A Edificant.

Vndecimū. Præceptum vndecimum hoc pacto apud Boetium legitur. Utile aut ad definitionem inspicere, quæ de composito sit, vt candidi corporis, & candidæ vocis. Nam sublato proprio, eandem rationem oportet relinqui. Hoc aut non accidit in æquiocis, vt in iis quæ dicta sunt, &c. Idem tamen euenit, si definitio de simplici reddatur, & non de solo composito, Proprium autem hoc in loco genus est, quod vni sic competit, vt non alteri, vt claro in coloribus conuenit corpus, non autem esse vocem. Ediuerso, esse vocem congruit claro in voce, non autem esse corpus. Clarum in colore, corpus est colorem eum habens, qui sit disgregatiuus visus. Clarum in voce, vox est, bene audibilis. Porro quomodo omne vniuocum comparabile sit ad sua vniuoca, penes magis aut minus aut æqualitatem, cuius rei meminit præceptum decimum tertium, ex Isagoge Porphyriana constare facile poterit. Nam quatuor prima prædicationibus Genus, Species, Differentia, & Proprium, quatenus sunt huiusmodi, æquē participantur a suis speciebus indiuiduis, constitutis & subiectis compluribus accidentibus intentionem & remissionē, prædicationemq; secundū magis & minus admittentibus. At decimum quartū documentū sententia aperta est ex secunda regula antepædicamentali, in qua diximus nomine differentiarum intelligendas esse differentias magis proprias, quæ eadem constitutiue sunt & diuisiue. Vtitur tamen Aristoteles in literæ exemplo differentia alia, dum dicit, magnitudinem a magnitudine differre, quia acuta est. Neq; enim acuties neq; obtusitas, differentia est essentialis alicuius magnitudinis. Cæterum in decimo quinto præcepto, per differentias accipe differentias diuisiuas, & specierum diuisi constitutiuas, quemadmodum literæ exemplum insinuat. Et quod de differentiis dicitur, id de speciebus similiter est accipiendum.

Decimum tertium.

Decimum quartum.

Decimum quintum.

Color

Color in melodijs, qui & chroma dicitur (teste Fabro) est, cum tetrachorda procedunt per duo hemitonia & trihemitonium, de quo in Musicis. Vltimum documentū vtcunq; obsistit illis, qui arbitrantur, inter differentias superioris & inferioris, siue generis & speciei consistere rationem. Hactenus de huius capitis expositione sit dictum. Locos autem in ipso comprehensos monstrat hæc subiecta formula quam breuissimè.

Faber. Vltimū præceptum.

MULTIPLEX.	A contrario, si contrario extremo.	}	1. plura contrarietur nomine & ratione.
			2. plura ratione.
			3. partim contrarietur.
	A medio, si contrariorum.	}	4. sit medium partim.
			5. sint media ratione distincta.
			6. sint plura numero.
	A contradictione.	}	7. si affirmatio & negatio, & contra.
			8. si priuatio & habitus, & contra.
			9. si vnum & alterum, & contra.
			10. si coniugatum & casus, & contra.
	A genere.	}	11. si diuersorum sit prædicamentorum.
			12. si generum non subalternorum.
			13. si contrarium sit multiplex.
	A definitione.	}	14. si non eadem sit, neq; voce, neq; re.
			15. si non sit eadem re.
			16. si non conferatur eidem.
	A differentia.	}	17. si eadem sit diuersorum generum.
			18. si diuersæ eiusdem differentie.
	A specie & differentia.	}	19. si idem sit species & differentia.

In quartum caput, quod determinat de differentiarum inuentione & consimilium consideratione, annotatiuncula.

Differē tias aut eorum quæ sūt.

In præsentī capite pertractat simul quàm breuissimè de reliquis duobus instrumentis, duo præcepta assignans pro differentiarum inuentione, quorum prius agit de ijs, quæ sub eodem genere proximo comprehenduntur, quemadmodum Iustitia & Fortitudo, Temperantia & Prudentia sub morali virtute continentur. Secundum verò traditur de ijs, quæ sub diuersis continentur generibus non nimis differentibus, hoc est, subalternis eiusdem generis generalissimi, vt sunt sensus & scientia, quorum illum complectitur naturalis potentia, hanc autē habitus. Genera nimium distincta sunt, quæ diuersorum sunt prædicamentorum. At sensus a scientia differt, quod ille sit in corpore, in nobis fiat absq; vlla nostra operatione, amissus nequeat idem reparari. Cōtra, hæc in anima est, exercitatio & per doctrinam sit in nobis, & deperdita eadem valet reparari &c. Porro pro similitudinis consideratione tria subduntur præcepta. Primum traditur de ijs, quæ continentur sub diuersis generibus, etiam non generalissimis, in cuius exemplis monstrat, similitudinē, de qua agit, esse duarū rationum seu proportionū similitudinē, Aut respectu obiecti, vt dum dicitur simili modo sensus ad sensibile se habere, quo se habet ad scibile scientia, Aut respectu subiecti, quæadmodū euenit in altero exemplo. Secundū ibi assignatum. Maximè autē ad ea, &c. de ijs traditur quæ sub diuersis comprehenduntur generalissimis. At tertium ibi redditū. Considerandum autem, &c. ijs tribuendum est, quæ eiusdem sunt generis, quibus nonnunq̄ idem substantialiter, aliquando idem accidentario est cōmune, vt gressibile & sensitiuū esse, hominis: equi, & canis comparatione.

Primū præceptum. Secundum.

Vtile autē est considerare.

In quintū caput, quod trium instrumentorū utilitates complectitur, annotatio. Instrumentorū utilitates assignaturus in hoc vltimo capite Philosophus, Sumptionis propositionum commoda prouentusque non recenset, quod tria reliqua, Multiplicis videlicet distinctionem, Differentiarum inuentionem, & Similium considerationem quodam modo complectatur, quare qui horum emolumenta explicat, Sumptionis quoque propositionum

Quibus vti
lis est multi
plicis distin
ctio.

sitionum fructū assignat. Tres igitur in initio multiplicis distinctionis utilitates proponit, est enim commoda, vt id quod ab opponente respōdenti proponitur, fiat manifestum. Deinde vt construat̄ syllogismi, nō ad nomē duntaxat, sed ad rem. Tertio, vt respōdens id quod est multiplex cognoscēs non decipiatur, & opponens seu interrogans, respondentē multiplex ignoratē fallat. Admonet tamen, hunc dīserendi modum quo interrogans valeat decipere respondentē apparenti ratiocinatione, ob ignoratā dīctionis multiplicitatē, non esse dialecticę accōmodatum, sed potius sophisticę. Non enim dialectici est fallere, sed argumētatione quę nullum errorē claudit, dialecticā fidem facere, Et proinde a dialectico prorsus alienū esse debet, ad nomen differere, quod fit dum is qui interrogat, & is qui respondet, non ad idem intelligentiam ferunt, qua quidem disputatione, licet non vt legitimo organo, vtitur dialecticus contra proteruū, dum aliter cum respondente agere nequit. Post hęc in litera, ibi. Differentias aut̄ inuenire, &c. duas assignat utilitates differentiarum inuentionis, nempe quod idonea sit ad conficiendos syllogismos de eodem & diuerso. Nam in quibus reperiuntur differentię, ea diuersa sunt, & non eadem: & ad definitiones cognoscendas. Nam specierum eiūdem generis definitiones, per solas earū differentias a se inuicem separamus & discernimus, non autē ipso genere, quo tanq̄ communi omnes participant. Deinde ibi. Similitudinis verō consideratio, &c. tres quarti instrumenti cōmoditates adfert explicatq; Aristor. Et quod utilis sit ad conficiendas inductiones, eō quod non possit quis facile inducere, nisi cognoscat similia, hoc est, id in quo similia sunt atq; conueniunt singularia. Item & ad syllogismos ex hypothesi & suppositione, eos præsertim, quos vocabamus in priori Analyticorum libro ad transumptū syllogismos. Et tertio ad assignandas definitiones, in quibus construendis primo loco sumendum est genus, aut aliud quod vicem eius subbeat, cui inueniendi maximē accōmoda est similitudinis consideratio, siue proposita parū distent, siue multum, modo (vt inquit Albertus) genere generalissimo non differāt, vt sunt maris tranquillitas, & serenitas aeris, quibus communis est quies. Item punctū & vnitas, quorum hęc numeri est principium, quod frequentius explicata numerum procreat, illud verō lineę, quod ex sui in longum ductu atq; protractu lineam relinquit. Hactenus de primo Topicorum libro a nobis dictum sit.

Finis primi libri Topicorum.

Sūt aut̄
problemata
vniuersalia

IN SECVNDI LIBRI TOPICORVM

PRIMI TRACTATVS VNICVM CAPVT, QVOD QVI-
busdam diuisionibus præmissis, docet accidentis
problema terminare, annoratio.

Xpeditis superiori libro dialecticorum syllogismorū principijs, quatuorq; abundandi instrumentis, posterioribus libris aperit Philosophus, quo pacto diuersis dialecticis locis terminanda ac definienda sunt dialectica problemata, id ipsum hoc secundo agens in ijs, quę simplicis inhærentię problemata vocari consueuere. Nec sanē iniuria, quippe cum huiusmodi problemata, & natura, & secundum nos priora sint, atq; notiora. Est namq; simplicis inhærentię problema, in quo vnum alteri designatur inesse aut conuenire, nullius prædicati annexi, modive prædicandi vel inexistendi facta mentione: cuiusmodi sunt, vtrū homini insit albedo, nec ne? an homo albus sit, an non? an homini insit risibilitas, nec ne? an homo animal sit, an non? & eius generis alia, quę omnia apertissimum est esse priora his, An homini insit albedo vt accidens, an non? An in homine insit risibilitas velut proprium, nec ne? Vtrum homini insit animalitas vt genus, an non? quę quidem nuncupari possunt, problemata determinatę restrictęq; inhærentię, de quibus potissimū tractabitur quarto, quinto, sexto, & septimo, libris sequentibus. De illis verō quę admodum diximus, hic secundus liber differit atq; considerat. Porro quia accidenti nihil aliud quàm inesse competit (Nam cætera quę in eius definitione ponuntur, videlicet non esse definitionem, neq; proprium, neq; genus, negatiua sunt, & ex sequentibus libris, in quibus de his prædicatis differitur, intelligenda) hinc fit, vt non solum problematum simplicis inhærentię, quibus simpliciter queritur, an hoc sit in illo, sed etiam problematū accidentis, loci, hoc eodē libro rectissimē tradi dicantur, quia eadem

Hoc loco tractatur loci & simplicis inhærentię & accidentis.

eadem est de vtrisque ratio: vnde Rodolphus libro primo de inuentione dialectica, postquam Aristoteli calumniam struxit, quod cuncta de quibus differimus, intra quatuor quæstiones voluerit continere, vt quæreretur, definitio ne esset, an genus, an proprium, an accidens, quasi videlicet eos locos omisisset, qui ijs quæstionibus accomodantur, quibus simpliciter quærirur, sitne hoc in illo, vt sitne homo disciplinę capax? tanquam ab ipsa veritate compulsus, hanc pro Aristotele responsionem subiecit. Verum omnes hęc quæstiones, de quibus nos loquimur, quoniā solum id agūt, vt sciamus, sitne hoc in illo, vt sitne homo animal, quia etiam an sit nec ne, de accidente primū quæri solet, poterat idcirco videri, quod ad has quæstiones pertinet, satis esse accidentis tractatu explicatum, & cæt. Hoc enim est quod dicimus hoc secundo libro, & accidentis, & simplicis inhærentię problemata eodem tractatu sufficienter explicari. Cæterum ne obiectioni satisfecisse videatur, hanc suam responsionem statim conatur euertere dicens. Esset hęc aliqua ratio, si omnia quę ad ostendendum inesse aliquid, accōmodata sunt, recensuisset Aristoteles, cum de accidente loqueretur. Cuius obiectionis summa est, quod Aristoteles hoc secundo libro accidentis problemata pertractans, simul etiam explicauerit eos locos, qui ad simplicis inhærentię quæstiones pertinebant, sed non sufficienter, quia non omnes locos enumerauit, qui huic negotio seruiunt, nec locorum nomina adiunxit. Sed huius oppositū manifestē ex ipso Aristotele monstratur, qui & locum a coniugatis, a casibus sapius vocat, & reliquos locos enumerat, quos alij scriptores post eum hactenus tractauerunt. Ad id igitur a quo digressi fueramus redeunt, dicimus, Aristotelem hoc secundo libro de vtrisque problematis pertractare, & simplicis inhærentię, & etiā accidentis. In primo aut̄ tractatus vnico capite nonnulla præmittit, pro dicendorum posterius pleniori facilitate cognitione assequenda. In literę exordio duas proponit problematis partitiones seu diuisiones. Prior est, Problematum quædam vniuersalia sunt, vt sitne omnis voluptas bonum, nec ne? An nulla voluptas sit bonum, an non? Alia sunt particularia, vt sitne quædam voluptas bonum, nec ne? Vtrum quædam voluptas non sit bonum, an non? Atq; sub his intelligenda veniunt indefinita, sub quibus etiam facile fuerit comprehendere singularia, etsi non nullis visa sunt idcirco omissa esse, quod singularia ad disciplinas non pertineant. Posterior, quam racitē subindicat Aristoteles, est hęc. Problematum alia sunt constructiua, id est, affirmatiua. Alia destructiua siue negatiua. Constructiua quidem, vt an cuncta bonum appetant, an non? Vtrum genus & formam regina pecunia donet, an non? Destructiua verō, vt an dici beatus ante obitum nemo, supremacq; funera debet, an non? Hęc autem ad se inuicem conferens Philosophus. Sunt (inquit) vniuersalia tam constructiua, quàm destructiua, illationis ratione communia, atque ex se idonea ad colligenda vniuersalia & particularia, quod partim vniuersalem sensum recipit, partim particularem. Est enim omne problema vniuersale, siue affirmatiuum siue negatiuum, aptum inferre particulare sub se comprehensum, sibiq; respondens, sola quantitate variata, non autem semper ex ipso licet aliud vniuersale colligere, nisi fortassis quis sumere velit aliud quoduis subiectum, quod cum vniuersalis problematis subiecto recurrat, ac conuertatur, quo modo hoc problema vniuersale, sit ne omnis homo sapiens, nec ne? commune diceretur his. Vtrum omne rationale sit sapiens, an non? Sit ne omne disciplinę capax sapiens, nec ne? In quo quidem sensu, vtriusq; partis vniuersalis sententia vera erit. Cæterum Alberto apparet, omne problema vniuersale (quale quale id sit) esse commune ad aliud vniuersale destruendum, id est, refutandum, Et particulare constructuendum siue approbandum. Quo autem ordine de huiusmodi problematibus determinatur sit Philosophus, palam aperit in ipsa litera. Post hęc in textu, ibi. In accidentibus non semper, & cæt. Ostendit Philosophus, quo pacto terminari monstrarique queant simplicis inhærentię problemata, potissimū accidentis. Possunt autem huiusmodi problemata duplici modo terminari. Vno, via quadam communi generaliq; ex eo quod insunt prædicata aut non insunt, de quo in presentiarum agitur. Altero, peculiaribus quibusdam vijs, maximeq; propositionibus, de quo in sequentibus futurus est sermo. Duæ igitur ex hac literę parte eruuntur desumunturq; propositiones maximę. Prior, In singulis prædicatorum firma est illatio a denominare ad inesse. Posterior, Ab inesse ad denominare semper efficax est ratio: cinatio in tribus primis prædicatis, termino, proprio, & genere, In accidentibus verō nō semper. Quę quidē maximę magis elucescunt ex Boetiana versione, quę hunc in modum habet, Est autem difficillimum cōverti ab accidente ad propriam nominationem. Nam aliquo modo & non vniuersaliter, in solis contingit accidentibus. A definitione enim, & proprio, & genere, necessarium est conuerti. Porro in huius rei, de qua agimus, explicatione vtitur Philolophus

Prior problematis partitio.

Posterior.

Albertus.

Locus ab inesse ad denominare, ac cōtra a denominare ad inesse.

Nn his

Quid simpliciter inesse & non inesse. his quatuor particulis, simpliciter inesse, simpliciter non inesse, secundum quid inesse, & secundum quid non inesse, quarum significantiam in praesentia aperire constituimus, ne quorundam commentariorum occasione fallatur lector. Id itaque simpliciter inesse, quod dum alicui inesse, sufficit illi suam denominationem tribuere. Contra id simpliciter non inesse, quo non existente in aliquo, ab ipso aufertur quaevis illius denominatio. Verbi gratia, in homine simpliciter inesse sunt animalis & rationalis natura, disciplinae capacitas, patris filiique relationes, quae simpliciter non inesse plantae, lapidi, & id genus alij. Item illud secundum quid inesse, quod cum inexistit, non sufficit illi in quo inesse, suam concedere denominationem. Ediuerso id secundum quid non inesse, quod sic non inesse, ut tolli valeat & non tolli ab eo, in quo non inesse quaecumque illius denominationis praesertim absoluta. Exempli causa, albedo dentis aethiopici, secundum quid inesse in aethiope: & aquae tepidae calor & frigus, quod ab illa non dicitur aethiops candidus, neque ab his aqua tepida, aut calida, aut frigida. Similiter secundum quid inesse iustitia in eo, qui ad iustitiae allocationem disponitur, contra aethiopi secundum quid, nempe secundum dentes non inesse nigredo, & aeri secundum Naturalium placita, secundum quid, id est, secundum summum gradum non inesse calor, attamen & aethiops niger existit, & aer calidus. Quamobrem quemadmodum ex secundum quid inesse inualide infirmum colligitur denominatio, sic neque ex secundum quid non inesse recte tollitur absoluta denominatio. Caeterum & si haec litera intelligendae satis sint, ut tamen res haec manifestior euadat, nonnulla subiiciemus. Argumentari ab inesse ad denominare nihil aliud est, quam ex propositione, in qua res aliqua per aliquod concretum designata denotatur in aliquo inesse, colligere conclusionem, in qua eiusmodi concretum de ea re praedicatur, ut in Crasso erat multus lepos, & in Carolo Imperatore inesse pietas, ergo Crassus erat multum lepidus, & Imperator est pius. Sumitur autem verbum (in esse) hoc loco, ut designet quartum & quintum elidendi in modos, secundum quos pars essentialis in suo est inferiori constitutove, & accidens in subiecto, atque in materia species seu substantialis forma. Concretum item non speciatim accipitur pro sola ea dictione, quae aliquam designet accidentalem formam (alioqui in definitione, proprio, & genere, nulla esset collectio ab inesse ad denominare) sed fuisse amplius pro termino omni, qui secundum praedicationem aliquo modo concernit aut inferius, aut subiectum. Porro inter accidentis reliqua praedicata, id est, discriminis, quod in definitione, proprio, & genere, semper valeat huiusmodi colligendi forma, si concretum id concernat, in quo res per ipsum designata reperitur. In accidentibus vero, etiam si eiusmodi obrineat concretum, non semper efficax est illa illatio. Instantiam etenim in ijs pariter accidentibus omnibus, quae intensionem remissionemque admittunt, sui extensionem, si citra delectum cuius subiecti particulae inesse queant, aut inexistendi more breuitatem, quae omnino secundum quid contingit inesse, hoc est, remissum, ut iustitiam, non satis extensum, ut, aethiops candorem, aut veluti citius praetercunria, ut ei qui verecundia afficitur, ruborem: & timenti, pallorem. Quod si haec cuncta secluseris, assumpserisque accidentariae formae sufficientem intensionem, extensionem, & inexistendi morem, firmus atque validus erit eiusmodi argumentandi modus. Exempli breuitatis gratia praetermittimus. Ea forma satis sufficienterque est intensa, quae medium suae intensionis gradum superat, id est, quae plusquam quatuor intensionis gradus continet. Consueuere enim Naturales totam formae accidentariae intensionem in octo partiri partes, quos gradus vocare illis collibitum est. Illa vero conuenientis est extensionis, quae in toto secundum se, & sui quamlibet partem inesse, aut eius maiori parti secundum se totam & sui quodlibet. Porro haec argumentandi formula ab inesse ad denominare, proxime ad eam accedere apparet, quae locum a causa formali ad sui effectum appellant dialectici, imo nostro iudicio illi prorsus consentit. Quid enim interest, an hoc ratiocineris modus? Sapientia est, ergo sapiens est: Prudentia est, ergo prudens: An hoc? Socrati inesse sapientia, est igitur Socrates sapiens. Plato prudentiam habuit, igitur Plato fuit prudens. Nam pro exemplo loci a causa formali ad effectum, hoc adfert Boetius secundo de differentiis topicis libro, Daedalus nullas naturalis forma pennas habuit, non potuit igitur Daedalus volare. Aristoteles quoque in secundo de naturali auscultatione libro, & definitionem, & genus, ad formam reducit. Neque tamen inficiabimur, aliam esse inexistendi rationem, aliamque causae formalis, finitionis, & generis, quatenus sunt eiusmodi. Sed de his similibusque, fortasse posterius dicemus fullius. Postremo in litera, ibi. Determinare autem oportet & peccata, &c. Ante sequentium determinationem asserit Philosophus, necesse esse, ut explicentur ac cognoscantur peccata seu vicia, quae in problematibus & ab opponente, & respondente, sunt vitanda, velut ea quae impedimento sunt dialecticae disputationis fini, quae est veritatis cognitio. Sunt autem eiusmodi peccata, duo.

Quid secundum quid inesse & non inesse.

Quid argumentari ab inesse ad denominare, &c.

Quid hoc loco sit concretum.

Discrimen accidentis & reliquorum praedicatorum.

Quae forma satis intensa sit.

Quae satis extensa.

Boetius.

Duo peccata dialectica vitanda.

Vnum

Vnum est, Manifeste falsi vel assumptio, vel concessio. Hoc autem vitium sumitur, facta ad rem designatam collatione, cui medicina (teste Alberto) adhiberi potest, si ab ipso committatur respondentente. Poterit enim disputans ad apertius inconueniens respondentem deducere, ex cuius manifestiori falsitate monstrabit prius concessi falsitatem. Alterum vitium (quod sermonis est ad loquentem relati, cuique nemo per argumentationem mederi valet) est, Positam locutionem transgredi, id est, uti aut vocabulo, aut oratione, contra receptum loquenti usum. Quo sane vicio laboraret, qui mulierem terram, virumque caelum appellaret. Peccat nimirum & ridiculus est, qui volens dicere mulierem viro suo virum peperisse, ita positam locutionem transgrediens dicat, terram caelum caelo peperisse. Caeterum platanus (cuius in litera sit mentio) genialis arbor ac voluptuaria, capacitatis permagnae foliorum densissima umbra, aestiuum solem arcens, brumalem admittens, nutritur (viti refert Plinius) vino radicibus infuso. Qui igitur hominem platanum appellat, quod forte vtrumque delictum sit, vinctumque nutriatur, vocabulo praeter id ad quod inditum est, abutitur, positamque transgreditur nuncupationem. Haec autem duo peccata generalia sunt, vtrisque & disputanti & respondenti cauenda. Si qua vero sint, quae sub his comprehendantur, aut illorum alteri duntaxat opem ferant, in sequentibus declarabitur.

Vnum, manifeste falsi expressio. Albertus. Alterum, positam locutionem transgredi-

Quid platanus.

Vnum ergo locus est.

Locus dupliciter sumitur.

Aliquid dupliciter ut accidens assignatur.

Alius locus est, si aliquid dicatur

Adnotatio in secundum caput, quod de loco a partibus in quantitate ad totum considerat.

Hic rursus assignatur locus praecipuus, iuxta priorem modum superius dictum, qui ad hunc modum reddi potest, si in proposito problemate aliquod praedicatum alicui subiecto enunciatur vniuersaliter, aut affirmatiue aut negatiue, considerandae sunt in primis proximae species sub illo comprehensae: Deinde harum specierum alicuius species, donec perueniatur ad individua usque. Quod si in nulla specierum seu inferiorum offendatur instantia, problema est construendum, id est, asserendum ac approbandum. Sin vero in aliquo instantia reperitur, destruendum est, seu velut falsum existimandum. Duae itaque ex litera sumuntur huius loci propositiones maximae. Vna est, Quicquid dicitur de omnibus alicuius superioris inferioribus, dici de eodem superiore vniuersaliter accepto. Altera, Quicquid remouetur a singulis alicuius vniuersalis inferioribus, remoueri quoque ab eodem vniuersali vniuersaliter sumpto. Maximae vero alicuius duae, quae vtilis sunt huiusmodi problematibus destruendis, aliquorum iudicio ad hunc pertinent locum. Alijs magis placet, eas ad eum locum attinere, qui dicitur a specie ad genus, adhibita simul lege contradictoriarum.

Nam

Porro

Porro quod diximus de speciebus accipiendis, si accipiat de ijs, quæ proprie species sunt, literæ exemplum non omnibus numeris absolutum erit. Nam ut constat, iustum, iniustum, duplum, dimidium, & reliqua quæ sequuntur, neque species oppositorum sunt, neque contrariorum, &c. Quod si specierum nomine intelligantur quæcunque fuerint minus communia, aliter sese habebit res. Præterea quod dicitur (vix ad indiuidua) accipiunt plures de ijs, quæ secundum formam sunt indiuidua, id est, speciebus specialissimis, eò quod singularium simpliciter consideratio ad nullam pertineat disciplinam. Verum nihil prorsus incommodi euentuum perspiciamus, si vel indiuiduorum vocabulo ea singularia intelligamus. Neque enim tradita ab Aristotele consideratio peculiariter agit de eiusmodi singularibus.

In tertium caput, quod est de loco à definitione & alijs quibusdam, adnotatio.

Alius locus est si accidēs,

IN huius literæ exordio subindicat Philolophus modos tres, quibus & affirmatiuè & negatiuè valeamus a definitione ad definitum dialecticè ratiocinari, nempe a prædicati definitione ad prædicatū finitū: a finitione subiecti, ad ipsum: & a finitionibus vtrorumque, ad vtraque. Affirmatiuè quidem, si vnus extremi ratio cum altero non pugnet, aut alterius ratione. Negatiuè verò, si hæc inter se ita dissideant, ut de se mutuo negentur. Porro Philosophus, postea dicens, Deinde considerare, si aliquid positum in definitione vnus, &c. monstrat integram finitionem alicui repugnare, si vel vnica ipsius pars ab eodem dimoueatur, neque ad id efficiendum opus est, ut singulæ partes ab eodem dissideant atque negentur. Cæterum literæ exemplum sunt eiusmodi negatiua, Deus nulli nocet sponte ac sine causa, non est igitur iniustus Deus. Is qui in apparenti proborum prosperitate tristicatur, non est studiosus, igitur inuidus non est studiosus. Ille qui in malorum prosperitate tristicatur, non contristatur in honorum prosperitate, ergo indignans non est inuidus. Maximæ respondententes sunt, A quocunque remouetur definitio, & definitum, Quicquid de definitione negatur, & de definito negandum est. Si definitio a definitione remoueatur, & definitum quoque a definito. Porro is est iniustus, qui res vult iniuas, iniuriasque agit, hoc est, turpes ad alterum operationes, & sponte alteri præter rationem nocumentum infert, præter eius qui læditur voluntatem. De inuidia autem & indignatione sic scribit Philosophus primi magnorum Moralium cap. 28. Indignatio (inquit) est inuidentiæ & malevolentia medietas, ambæ enim istæ sub vituperationem cadunt. At indignabundus, laudabilis. Est enim indignatio, egritonia de bonis, quæ indigno alicui aliquo pacto euenerunt. Indignabundus, qui in huiusmodi tristicatur: idemque rursus tristicatur, si quem videat indignè malis afflictatum, ac demum indignatio & indignabundus talis. Cui contrarius est inuidens, quippe qui tristicabatur, cum quempiam pro suis siue dignum siue indignum bene agere viderit. Cui similiter maleolus par est, quippe qui lætatur, quod quis malè agat, siue dignus sit, siue indignus. Nec indignabundus eiusmodi, verum inter hos medius. Hactenus Aristoteles. Cæterum quam ob causam Aristoteles, & post ipsum Boetius, in medium protulit exemplum duntaxat negatiua, non satis constat, nisi quis existimauerit id factum esse, quod pollicitus fuerit, se prius de negatiuis, quam affirmatiuis problematibus consideraturum. Porro quid sit definitio, & quotuplex sit, quæque vnicique sunt peculiaris, aliis a nobis dictum est. Existimant quidam, definitionem hoc loco amplissimè sumendam esse, ut omnem & quid nominis & quid rei finitionem complectatur. Facile sanè admiserimus, eam omnem comprehendere, quæ est quid rei, non quæ est quid nominis, eò quod speciatim in sequentibus pertractet Philosophus de nominis interpretatione, quæ nihil aliud videtur esse, quam quid nominis definitio. Quare sub hoc loco intelligi volunt locos, a definito ad definitionem, a descriptione ad descriptum, & contra, a descripto ad descriptionem. Item & locum ab vno couertibilem ad reliquum. Admonent insuper neoterici, si dialecticas huius loci argumentationes cupiamus constituere, obseruandum dum a definitione ad definitum progredimur, ut terminus is accipiat communis, qui vtrisque essentialiter competat, aut ex ijs manat profluatque principijs, ex quibus constat definitio. Quod si contra, argumentationem necamus, pro eiusmodi termino sumatur commune accedens. Nam illorum iudicio illa notiori modo definitioni quæ definito attribuuntur, hæc è diuerso definito, quæ definitioni. Id quod rectè, an secus dictum sit, non statuimus in præsentia discutere. Sed rogabit fortasse quispiam, nec iniuria, qui fieri possit, ut syllogismus constituatur censeaturque dialecticus, qui ex substantiali definitione, vel ut medio, propriam passionem de suo subiecto colligit euidentissimè? Aberrant enim toto (ut aiunt) cælo, qui arbitrantur dialecticos locos solis enthymematis tribuendos esse, non autem ipsis syllogismis. Neque minus falluntur, qui hunc locum tantum esse dialecticum fatentur, cum imperfectis syllogismis applicatur. Etenim etiam huius loci tantum, eos adferat Boetius syllogismos

syllogismos qui ad secundam pertinent figuram, Cicero tamè in suis ad Trebatium Topicis, euidenti syllogismo vtitur huiusmodi. Ius Ciuile est æquitas constituta ijs, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas, Eius autem æquitas utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilibus scientia. Nonnullis respondendum apparet, hunc locum tali syllogismo tributum esse dialecticum, non absolute quidem ac simpliciter, sed eius duntaxat cõparatione, cui præmissæ sunt probabiles, videnturque debiliter veræ cum oppositi formidine, id quod & in alijs aliquot locis assueuerant, locum habere. Nos autem (saluo semper saniori iudicio) respondendum esse syllogismum cuius meminit quæstio, demonstratiuū esse simpliciter, secundum se, & quatenus ex primis veris immediatis, &c. colligit conclusionem. Dialecticū, ea ratione, qua complectitur habitudinem definitionis ad suū definitum, id est, huic innititur maximæ aut alteri simili. Quicquid attribuitur definitioni, tribuitur & definito, quam constat & ad alios syllogismos posse adaptari. Et si communia principia fateamur dialecticum constituere syllogismum, quod prohibebit eum qui demonstratiuus secundum se existit, dialecticum esse, quatenus suam accipit firmitudinem ex communi dialecticoque principio: Verum de hac re satis sit dictum.

Post in litera, ibi. Sumere autem oportet & pro nominibus obscuris, & ceteris, præcepto quodam admonet Philosophus opponentem, ut si quando in alicuius assumpra definitione, ponatur nomen illi ignotum, qui respondentis officio fungitur, ob quod assumptum ab opponente, merito possit negari, loco illius nominis, ipsius definitionem assignet, donec omni ablata obscuritate, a respondente longius abigatur vniuersa negandi assumpti occasio. Insuper in textu, ibi. Amplius propositio vniuersalis habet instantiam, &c. Assignat Philosophus quartum locum, qui intellectu non est difficilis, si nouerimus vniuersalem propositionem sumi cum instantia, dum illi exceptio adijcitur, ipsam instantiam comprehendens, hoc modo. Omne animal præter hominem esse irrationale. Cuncta calefactiua præter caelestia, calorem habere. Nihil præter Deum optimū esse immobile, quæ ita monstrantur, Omnis leo irrationalis est, & ois bos, item & ois equus, & sic de alijs omnibus animalibus præter hominem, est igitur omne animal, præter hominem, irrationale. Nulla substantia incorporea est immobilis, & nullum corpus item est immobile, atque ita in alijs cunctis rebus, vnico Deo omnipotentissimo excepto, nihil ergo præter Deum est immobile. Hunc locum plures autemant pertinere ad respondentem, quæ dum tatur, vniuersalem propositionem instantiam opponenti cognitā habentem necessum est illam exprimere, ne mox illam opponens obijciat. Verum nostro iudicio ex æquo quadrat in opponentem, quæ etiam necesse est instantiam vniuersali propositioni adhibere aduersus respondentem assumptæ, si eiusmodi instantia respondentis satis fuerit perspecta. Alioquin vniuersalem ab opponente allatam, merito inficiabitur respondens ob neglectā instantiam. Cæterum cur hunc locum hic tradiderit Philosophus, & non potius capite superiori, cum illi sit penè idem, quæadmodum habeat litera, nos laet. Quod si quis huius & aliorum quamplurimorum inquirendam causam animo duxerit, caueat ne somnia ridiculaque pro causis inueniat, inueniatque in apertum temerè proferat. Postremo in textu, ibi. Amplius considerandum est, quæ oportet dicere ut plures, &c. tradit Philosophus quintum locum, quem vocari soliti sunt. Ab usu plurium in nominibus, & expertorum autoritate in rebus. Hunc autem idcirco post quartum, qui ex finitione sumebatur, constituit, quod a veteribus subinde in reddendis definitionibus peccabatur, quippe qui positam transgrediebantur locutionem, & metaphora utebantur nimum remota, & proinde definitionibus inutili: Hic locus vtrique sui parte accommodus est ad construendum destruendumque, id est, propositi problematis colligendam vtramuis partem, & affirmatiuam & negatiuam. Verbi gratia sint hæc problemata. An Socrates dicendus sit homo, an non? an platanus, nec ne? An effectiua sanitatis, salubria, an non? An insalubria, an non? respondendum, Socratem vocandum esse hominem, non platanum: & effectiua sanitatis salubria, non autem insalubria, quia nobis res nuncupandæ sunt, quæadmodum plures vocant, ex quorum usu pender nominum significatus. Atque hoc modo definitio quid nominis, ex plurium usu sententiæque erit depromenda. Quod si de rei propositæ natura ac conditione disputetur, sitne ipsa huiusmodi, nec ne, valebit propositum problema & affirmatiuè & negatiuè finiri, secundum expertorum atque sapientum autoritatem in quauis disciplina. In omni etenim professione ab omnium, vel plurium, vel paucorum sapientum, imo vnus eximæ sapientia vel experientia iudicio, argumetari licebit. Hoc igitur loco ab Aristotele cõprehensus est & ille, quæ Cicero ex autoritate vocat, artisque experte. Boetius autem a rei indicio. Cæterum de hoc loco, eo quoque qui superiori capite traditus est, alijsque compluribus, de inuentione dialectica primi libri capite tertio scribit in hunc modum Rodolphus, Aristotelem notans

Quintus locus.

Cicero. Boetius. Rodolphus

ac suggillans. Aristoteles (inquit) neq; locos describit, neq; numerū ipsorū facit, aut nomina, sed deducta ex locis argumenta, quæstioni propositæ applicat. Deinde pleraq; pro locis ponit, quæ nullius propria sunt loci, vt cum dicit; inspicendum esse, quibus insit aliquid omnibus, vel quibus nullis, id est, de quibus vniuersaliter affirmetur vel negetur. Ea de quibus affirmatur, dicit esse species. Quid ergo? Definitio, genus, proprium, nō omnibus insunt; iam pleraq; etiam accidentia, si debemus accidens vocare, quicquid non est aliquid trium illorum, insunt omnibus. Nam quod non de aliquibus negetur vniuersaliter, nihil propemodum est. Quicquid enim affirmatur de aliquo, de aliquo etiā diuerso naturæ suæ negatur. Iam quod dicit, præscribendū esse differēti, quas res oportet vocare vt vulgus, quas contra: sic etiam, si proposita sit res tenuior ad differendū, quo pacto ad vberiorē aliquā elabendū, sic pleraq; alia, quæ non res nobis subiiciunt, vnde possumus deducere argumentū, sed differētis tantū astus arteq; continēt, haud video, quo pacto ista possunt loci vocari. Quid ergo? Non vtiliter præcipiuntur ista? vtilissimè certè. Quis neget? Sed non tamē quicquid differenti vtile est, locus erit: nisi & didicisse multa, & diligenter id quod in disceptationē venit perspexisse, & contentiosius aliquando aliquid affirmare, locos credere velimus, cum sine prioribus illis nemo commode differere queat, & constans asseueratio persæpe argumenti impleat fidem. Sic Rodolphus. Qui (vt constat) astrictius loci nomine vtitur, q̄ Aristoteles, qui cautelas, & id genus alia, locos subinde appellat. Neq; de ea re diutius est digladiandum ac contendendum, cum ex ipsius vocabuli significatione tota huius rei summa pendear.

Ampli
si multi
pliciter
dicatur

In quartum caput, quod est de problematum multiplicium terminatione, adnotatio.

Quoniam autem aliquoties euenit, vt de multiplici problemate sit differendum, data per opponentem vel respondentem aut vtrumq; occasione, operæ precium fuit explanare considerareq; quo pacto eiusmodi problemata modo dialectico sint definienda, id quod in præsentia expedit. Philosophus per tres locos, quorū duo priores traduntur de eo problemate, cuius multiplicitas profuit manaq; ex dictionis æquiuatione. Tertius autem de eo, quod multiplex est propter orationis amphibologiam ambiguumq; sensum. Primus, qui cæteris prioribus adnumeratus sextū obrinet locum, est huiusmodi. Propositio multiplici problemate ratione dictionis æquiocæ, cuius multiplicitas later respondentē, sufficit dialectico opponētī ipsum construere vel destruere pro altero illius significatu. si non contingat ipsum pro vtroq; construere vel destruere. Porro quæ in huius literæ exordio dicitur, quæq; in subsequente declaratione, apparent esse referēda ad problema vniuersale affirmatiuū aut negatiuū, cuius subiectū sit æquiocū. Et proinde illud literæ (quod positū est inesse alicui aut nō inesse) ad subiectum problematis erit applicandū, secundum illum intelligendi modum, quo in Prioribus Analyticis dicebatur, subiectū in toto inesse vel nō inesse prædicato. Cæterum hic de quo agitur locus (vt testatur Aristoteles) vtilis est ad construendum atque destruendum, hoc est, vniuersale problema colligendū & affirmatiuū & negatiuū. Exempli gratia, sunt hæc problemata. Estne oīs canis animal, nec ne? Vtrū nullus canis sit corpus cæleste, an nō? lateatq; dictionis canis æquiocatio, sic ratiocinabitur. Omnis canis latrabilis animal est, & omnis item canis marinus, est igitur omnis canis animal. Nullus canis latrabilis est cæleste corpus, nullusq; canis marinus, nullus ergo canis corpus est cæleste: & ita in reliquis. Porro in parte literæ mox subiuncta (veruntamen destruentē nihil oportet ex concessione disputare, &c.) alio in significato sumenda sunt vocabula construere & destruere. Construere quidē, vt idem polleat quod approbare, & destruere idem quod improbare atq; confutare. Eius aut differētiæ, cuius hic Philosophus meminit, sententiā est hæc. Si quis animo statuerit, vniuersalē affirmatiuā vel negatiuā (etiam cuius subiectū nomē fuerit multiplex) monstrare falsam, inspicendo ad partes in quātitate, sufficit ostendere idem prædicatū competere vel non competere vni talis subiecti in quātitate parti. Nam ex hac cōuenienter colligetur particularis aut affirmatiua aut negatiua cōtradictoriē opposita illi vniuersali proposito problemati affirmatiuo vel negatiuo. Contra si monstrandū sit problema vniuersale, aut affirmatiuū aut negatiuum, idq; ex vna in quātitate parte, nō aut ex omnibus, quæadmodum in secundo capite huius tractatus traditum est, necessum est vt præconfiteatur respondens, si alicui parti ostensum fuerit prædicatum conuenire, aut non conuenire, cui libet etiam alteri competere, aut non competere, id quod subinde contingit in familiaribus disputationibus. Sed vt subiungit Philosophus, non perpetuò opus est huiusmodi respondentis præconfessione, sed duntaxat vbi mox nō occurrit vna cōmunis causa & ratio, quæ cunctas in quantitate partes complectatur, & qua

Literæ diff.
criminis ex
plicatio.

& qua participant. Si enim eiusmodi faciliè citraq; laborem obuiam sese offerat, eam assumet dialecticè differens, neglecta respondentis gratis danda præconfessione. Quemadmodum Geometra volens monstrare, omnem triangulum tres angulos habere duobus rectis æquos, minimè desyderat ex respondente præconfiteri, si monstratum fuerit, isosceles duobus rectis habere tres æquales, idem esse & in æquilatero, & in scaleno, sed is pro medio argumento que communem assumit causam ac rationem, Omnem videlicet figuram rectilineam, cuius vno latere in longum protenso, angulus exterior duobus interioribus sibi oppositis est æquus. Ex his igitur colligere licebit, quæ in hoc capite ab Aristotele traduntur, non omnia perpetuò tribuenda esse multiplicibus problematibus. Neq; enim satis constat, an animam posuerit Philosophus æquiocam ad animam vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, & si fateamur veteribus Philosophis profectò difficillimum fuisse, reperire vnā communem animæ rationem, qua omnes illæ animæ ex æquo participarent. Cæterum Aristoteles insinuare videtur suo exemplo triplicem de animæ immortalitate philosophorum opinionem. Asserebant enim Epicuræi, animam omnem vel humanam atque rationalem mortalem esse, & vnā cum corpore perire. Alij contrā, omnem animam existimabant immortalitate donatam, & rationalem in brutorum corpora migrare. De quibus Ouidius ex Pythagoræ sententia, libro Meramorphoseos decimo quinto.

Triples de
aiæ immor-
talitate Phi-
losophorū
opinio.
Prima.
Secunda.
Ouidius.

Morte carent animæ; semperq; priore relicta
Sede, nouis domibus viuunt habitantq; receptæ.
Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc
Huc venit, hinc illuc, & quoslibet occupat artus.
Spiritus eq; feris humana in corpora transit,
Inq; feras noster, nec tempore deperit villo.

Qui melius censuerunt Socrates, Plato, Aristoteles, ceteriq; cordatiores philosophi, solam rationalem rectè existimauerunt esse immortalem. Post hæc in litera ibi. Si autem non lateat multiplicitas, &c. ponit secundum locum, qui in omni ordine septimus est, quicq; est huiusmodi, Proposito problemate multiplici ob dictionis æquiuationem, cuius æquiocatio respondentī est cognita, ipsum imprimis distribuendum est, ac partiendum in omnes sensus. deinde qui veri fuerint, erunt adstruendi, qui verò falsi, destruendi. Verbi gratia, sit questio, Medicina hominem deceat, nec ne? sitq; decens æquiocæ designans, & quod vtile est, & quod honestum, enumeratis explicatisq; his duobus significatis atq; sensibus, si vtrumq; medicinæ congruat, construendum est problema. Si verò neutrum, problema in totum destruendum. Eodem quoq; modo censendum est, si dictionis æquiocæ plures duabus fuerint significationes. Ex hoc aut literæ exemplo faciliè fuerit monstrare, Philosophum etiam loqui de eo problemate, quod suam multiplicitem accipit ratione prædicati æquiocū. Insuper in textu ibi, Rursus quæ multipliciter aliter quàm secundum æquiuationem, &c. Assignat Philosophus tertium locum duobus superioribus similem, tribuendum problematibus, quorum oritur multiplicitas ex oratione amphibologica, dubiumq; sensum habente, cuius sententiā ex superioribus faciliè noscitur. Disciplina autem (quemadmodum prosequitur litera) tripliciter dicitur esse vna plurium. Primò, quia vnus est velut finis, & alterius tanquam mediū in eum finem destinati, quo modo medicina est sanitatis, atq; cibi & potus. Secundò, quia vtrumque est tanquam finium æquè principalium, in quo sensu contrariorum eadem est disciplina, quod verum esse autumant, si loquamur de disciplina, quæ speculatiua sit, non actiua. Medicina enim actiua ita morbum considerat, vt eius curationem in pristinae sanitatis restitutionem referat. Tertio, quia vnus per se est, ac velut obiecti immediati, alterius autem per accidens, id est, ratione alterius, siue tanquam mediati obiecti, ac remoti, Vt Geometria, qua Geometer cognoscit triangulum habere, &c. per se est trianguli disciplina, & per accidens æquilateri. Nam quicquid est alicuius per se, etiam est per accidens illius quod accidit ei quod per se est, Vt qui per se cognoscit Socratē, si sit veniens, per accidens cognoscit venientē. Triangulo autem accidit esse æquilaterum. Nam esse æquilaterum extra trianguli est substantiam. licet contrā triangulus, essentiæ æquilateri sit quædam pars. Verum quia triangulo accidit æquilaterum esse, dum per se cognoscimus triangulum tres angulos duobus rectis æquos habere, per accidens etiam cognoscimus, æquilaterum tres duobus rectis habere æquales.

Tertia.
Huius literæ
secundus
locus.

Tertius huius
literæ
locus.

Porro ante eam textus partem, Et valent hi loci tam ad affirmatiuam quàm negatiuam construendam in nostro textu nonnulla prætermisā sunt. Sic enim habet Boetiana versio, Id autem faciendum in iis cum latuerit quotupliciter dicitur. Et esse hoc quidem huius, aut non esse,

ex eisdem locis adstruendum, ut disciplinam huius quidem, aut ut finis, aut ut eorum quæ sunt ad finem, aut ut eorum quæ sunt secundum accidere, vel rursum non esse aliquid secundum aliquem dictorum. Hæc ideo attulimus, ut ex Aristotelis sententia perpenderemus, orationis amphibologiam non solum nasci ex collatione unius ad plura, verum & ex comparatione unius ad alterum, diuersum modum admittens. Nam quemadmodum plurimum ad idem comparatorum contingit varias diuersasque esse habitudines, sic & duorum inter sese queunt multiplices esse comparationes. Postremo superioribus adiicit Aristoteles, hunc locum in iis quæ sunt ad aliquid, vtilem esse, iccirco quod penè talia sunt ea quæ sunt ad aliquid, quemadmodum habet Boetiana translatio. Dixit autem Philosophus Penè, eò quod in nonnullis ad aliquid, huic loco non fit locus. Nam si asseueraueris, Socratem Sophronisci esse filium, Patrem filij esse patrem. Item dimidium dupli esse dimidium, Quadrupedale duplum esse bipedale, & eius generis alia, in quibus ipsius relatiui modo quodam certoque indicatur correlatiuum, vnus duntaxat accipitur sensus orationis, non diuersi. Planè enim ineptissimum fuerit, si quis concesserit, iccirco Simonem senem patrem esse Socræ, quia hic illius est seruus, atque eodem modo in cæteris est iudicandum. Cæterum illud obiter admonendum est, quod etsi in amphibologica reddenda oratione vtatur Philosophus terminis relatiuis potissimum secundum dici, puta disciplina, & desiderio, nihilo secius amphibologiam subinde orationi competere, quæ nullum nomen relatiuum complectatur atq; contineat. Id quod erit apertissimum ex priori Elenchorum libro. Insuper aduertendum, aliter Dialecticum, & aliter sophistam consyderare multiplex problema. Nam sophista eo vtitur, tanquam idoneo instrumento ad decipiendum, atque proinde eius multipliciter occultare nititur. Dialecticus autem ipsum consyderat, quatenus ex eius multipliciter explicata, diuersæ sumuntur ac multæ propositiones, quæ probabilem veritatem aut falsitatem contineant, quæq; in diuersos resolutæ sensus, possint probabiliter construi, aut destri.

In quintum caput, cuius inscriptio est De loco à transumptione, annotatiuncula.

Amplius trans-
ferre oportet
nomen.

Superius cum de definitionis loco pertractaret Philosophus, eum subiunxit locum, quo admoneremur, si quando in finitionibus nomina collocarentur, quæ non facis cognita essent, ut eorum loco notiores acciperemus definitiones, donec ablata esset respondent, negandorum per disputantes assumendorum omnis occasio. verum ne quis existimet loco obicuri minulq; noti nominis, semper assumendam esse finitionem, hoc in capite locum proponit, quo veluti duce quodam, ex nomine notiori valeamus & prædicando & subiiciendo construere & destruere propositum problema, ex nomine ignotiori constans. Cuius quidem loci, duplex in litera assignatur exemplum. In priori certum seu exactum, quemadmodum habet Boetiana translatio, supponitur nomen esse ignotum, notius autem clarum, id est, quod leuiter à quolibet cognoscitur. Nam particula (in opinione) duntaxat adiecta est à Philosopho, ut tolleret nominis clari æquiocationem, de qua nonnihil dictum est in fine primi huius. In posteriore autem, pro ignotiori nomine assignatur inuestigare, Et pro notiori inquirere. Verum secus legit Boetiana versio hunc in modum. & pro curiositate, cupiditas superfluarum rerum. Quod quidem exemplum suspicamus nonnullis præbuisse ansam causamve, ut transumptionem esse dicerent, nominis ignotioris per nomen aut orationem magis notam expositionem. Græcus autem codex nominibus vtitur simplicibus (et si compositis) quæ sic habet, και αυτι της πολυπραγαμοσινης η φιλοπραγαμοσινη. Nostri (ut inquit Iacobus Faber) polypragmosinem (quæ à multitudine negociorum dici videtur) interpretari solent curiositatem, & multis verbis ad multas res agendas congressionem, ut Aulus Gellius Noctium Atticarum secundi libri, decimo sexto capite. Aristoteles autem eam dicit cupiditatem negociandi vno nomine tantum, nempe φιλοπραγαμοσινη. Hunc locum post Boetium vocant à transumptione ad transumptum, quem Cicero vnà cum loco ab interpretatione, a notatione appellat. Est autem transumptio, nominis ignotioris expositio facta per nomen notius, idem cum ignotiori quodam modo significans, ut sapiens, Philosophi comparatione. Huius loci (qui proximè accedit ad eum qui dicitur a nominis interpretatione) exempla sunt, Clarum est apud Græcos septem fuisse sapientes insignes, qui primum in Græcia honestè vixerunt, Thaletem Milesium, Biantem Prieneum, Pitacum Mytileneum, Solonem Salaminum, Chilonè Lacedæmonium, Cleobulum Lyndium, Periandrum Corinthium, certum igitur atq; exactum est, apud Græcos septem fuisse insigniores sapientes. Sapiencia est, quæ maximè scibilia, primas causas, & prima principia contemplantur, ergo philosophia est.

Iacobus Faber.
Aulus Gellius.

Quid transumptio.

est, quæ primas considerat causas, atq; prima principia. Maximæ propositiones similes sunt iis, quæ pro loco à definitione enumeratæ sunt.

In sextum caput, de loco à genere ad speciem, & contra, annotatio.

Post locum à definitione, eosq; quæ illius consyderationi subiecti erant, recto ordine subnequit Philosophus determinationem locorum à genere ad speciem, & contra à specie ad genus. Nam definitio omnis pro definito speciem accipit, & genus in se complectitur. Sunt autem ij loci tres numero. Primum in literæ exordio rudi generaliq; ac inexpresso modo proponit dicens, Ad ostendendum autem contraria eidem contingere inesse, considerandum est ad genus. Nam quod hic dicitur, in nonnullis duntaxat veritatem continet. Eius autem vniuersalem legitimumq; vsum & omnibus accomodum indicat posterius, dum dicit, Primus autem locus falsus est ad construendum. Nam non semper à genere ad speciem affirmatiuè subiiciendo firma est illatio, sed solum negatiuè vniuersaliter subiiciendo, vel prædicando. Vnde à genere indistributo ad speciem subiiciendo, posita speciei constantia, (quam subintelligere arbitramur Aristotelem) comparatione substantialium prædicatorum, atq; aliorum quæ ex his profluunt ac manant, gratia materiæ valida est collectio seu ratiocinatio.

In hoc quoq; sensu, accipit Albertus huius capitis initium, ob id forsitan, q; proprias generum passiones frequentius circumloquimur disiuuncto ex contrariis constante, quemadmodum entis passiones dicuntur esse vnum, plura, necessarium, vel contingens, par vel impar, numeri, & ita in aliis. Cæterum Sentire lumendum est, non vt omnem designet sensationem (alioqui iudicium nequiret esse sensationis genus) sed eam duntaxat, qua interior sensus alicui assentitur, quam iudicium sensituum vocare licet. Post hæc in secundo loco, qui est à specie ad genus duo assignantur hæc exempla, Disciplina est studiosa, ergo dispositio amplè accepta est studiosa. disciplina est praua, igitur & dispositio praua est, quibus eidem generi per eandem speciem quodam modo monstrantur simul inesse contraria. Dicitur autem aliqua scientia praua esse, non sui ipsius, sed obiecti cuius est ratione, aut ob habetis prauitatem. His duobus locis respondent hæc maximæ propositiones, Quicquid à genere remouetur, necesse est à specie remoueri, Quicquid speciei competit, necessum est & generi competere. Insuper post dictos locos assignatur in litera ibi, Quoniam autem necessarium est, de quibus prædicatur genus, &c. tertius locus, qui & generi & speciei cõmunis est, aliter quàm prius consideratis. Nam in superioribus locis genus ad vnicam speciem, & contra vnica species ad genus vnum cõferebatur. Hic autem genus ad omnes suas species disiuunctum sumptas, & ediuerso omnes species ad genus. Huius autem loci duæ sunt partes. Prior est, si genus non vniuersaliter sumptum, alicui subiecto aut simpliciter aut denominatiuè insit, necesse est ipsius generis aliquam speciem eodem modo illi inesse. In cuius declaratione secundo exemplo insinuat Philosophus definitionem quam de anima tradebat Plato, finiens animam esse numerum sese mouentem.

Pars posterior est, Si alicuius generis aliqua species cum reliquis disiuinctiue sumpta, simpliciter aut denominatiuè alicui conuenit, eodem quoq; modo genus illi conuenire est necesse. Etsi ab aliquo, aut simpliciter aut denominatiuè remoueantur omnes alicuius generis species, ab eodem simili modo genus remouebitur. Exempla sunt, Anima vel generatur, vel corrumpitur, augetur vel minuitur, alteratur vel loco transfertur, ergo anima mouetur. Anima neq; generatur neq; corrumpitur, neq; augetur neq; minuitur, neq; alteratur neq; secundum locum transfertur, non igitur anima mouetur. Verum hoc exemplum, à partibus est in quantitate ad suum totum, totum & partes prædicando. Porro in literæ calce admonet Philosophus opponentem, ut si quando penes hos locos non sit illi argumentandi facultas copiarq; his omissis locis, sese transferat ad rei propositæ, siue species sit, siue genus, definitionem, quæ re vera substantialis est finitio, aut talis videtur, cuiusmodi est descriptio, non autem ad vnam tantum, sed & ad plures. Nam nihil prohibet, plures eiusdem rei esse descriptiones. Illius causam subnequit Philosophus, quod ad definitiones facilis sit argumentatio.

In septimi capitis, quod locos ab antecedente ad consequens, & contra, continet, adnotatio.

Quonia genus & species, quorum de locis superiori capite determinatum est, peculiari quodam modo ad seinuicem habent rationem antecedentis & consequentis, conuenienti (vt apparet) ordine post illorum tractatum mox videtur subiecisse Philosophus locos ab antecedente ad consequens, & contra, qui numero sunt tres. Ante quorū explicationem vtile fuerit horum rationes atq; multipliciter præmittere, aut potius perquam pauca in memoriam reuocare. Nam de iis ipsis in superioribus libris satis amplè pertractauimus. Imprimis itaq; dicimus, Antecedens & cõsequens nonnunquam abiq; villo intermedio

Ad ostendendum autem contraria.

Primus huius literæ locus à genere ad speciem.

Albertus.

Secundus huius literæ locus, qui est à specie ad genus

Locorū superioris traditorū maximæ propositiones.

Tertius huius literæ locus.

Cõsiderandum autem ad antecedens.

Quid antecedens & cõsequens ad se.

ad se inuicem conferri, id quod creberrimè vsu venire consuetum est, Quomodo homo ad animal est antecedens, & cōtra, animal ad hominem consequitur. Aliquando autem ad idem tertium comparantur, quemadmodum huius literæ exordium indicat, dum dicit, considerandum ad antecedens & consequens propositi. Verum siue priori modo, siue posteriori loquamur, nihil interest. In posteriori enim sensu id quod propositum est, medium obrinet locum, atq; vtriusq; suscipit rationem, & antecedentis & consequentis. Consequentis quidem, si ad primum conferatur, Antecedentis verò, si ad tertium. Verbi gratia, sunt animal res polita, de qua differendum sit, homo eius antecedens, consequens autem corpus, animal hominem consequitur, & corpus antecedit, atq; proinde vtriusq; denominationē assumit. Ceterum antecedens consequensq; duplex est, vnum incomplexum, alterum complexum. Antecedens incomplexum id est, ad cuius esse ex necessitate aliud sequitur, siue id prius tempore altero fuerit, siue posterius, aut simul. Contra, consequens est, quod ad alterius esse ex necessitate consequitur, vt homo animal anteit, & risibile. peperisse, cum viro concubuisse, bellum inimicitias. & arrogas odiosum. Rursum huiusmodi antecedentia & consequentia in duo genera sunt partita. Nam antecedentia quædam cum suis recurrunt cōuertunturq; cōsequentibus, quemadmodum homo cum risibili atq; animali rationali. Quæadmodum enim si quid sit homo, necesse est ipsum & esse animal rationale & risibile, sic, si quid aut animal rationale sit, aut risibile, necesse est vt id sit homo. Alia sunt, quibus non conuenit huiusmodi conuersio cum suis consequentibus: eò q; nihil prohibeat, antecedentibus non existentibus, esse consequentia, vt homo cum animali non conuertitur, neq; peperisse cum viro concubuisse, neq; arrogantem esse cum odioso. Insuper eorum, de quibus agimus, quædam sunt quorum consequentia de antecedentibus, aut particulariter, aut vniuersaliter prædicantur, vt de homine vniuersaliter prædicatur & animal & risibile, & de numero binarius particulariter. Alia sunt, quæ quamlibet de se inuicem prædicationem recusant, quemadmodum hominem anima sequitur, domum quoq; consequuntur fundamentū, & paries, & tectum, quæ omnia mutuum de se non valent suscipere prædicationē. Porro eiusmodi antecedentibus incomplexis, quæ de se inuicem nequeunt prædicari, vt in pronuntiatis de est secundo adiacente, ea duntaxat subiiciendo, vt si domus est, paries est. si homo est, anima rationalis est. Aliis verò vt in eodem modo, & dum in pronuntiatis de est tertio adiacente de eodem enunciantur, vt sit homo est, necesse est & animal esse. & si Cicero homo est, necesse est & eundem esse animal. Ceterum antecedens cōplexum, enunciatio est, quam altera ex necessitate consequitur. Consequens verò cōplexum, ea est enunciatio, quæ ex altera necessariò colligitur. Atq; hæc subinde cōuertibilia sunt, seseq; mutuò inferunt. Nonnunquã ex consequente ad antecedens regrediens illatio, infirma est & inefficax. Exemplis abstinemus, eò q; in promptu sunt, ac ad manū.

Antecedentis & consequentis diuisio.
Prima.
Secunda.

Tertia.

Antecedens cōplexum quid sit.

Antecedentibus & consequentibus tribuitur esse & non esse, non autem eodem prorsus modo. Nam in complexis attributa existentiam designant, & non existentiam. Quod si complexis comperere dicatur, veritatem significant ac falsitatem. Ceterum hunc locum vocat Seuerinus Boerius conditionalem, eò quod eius exempla explicari debeant per enunciationes hypotheticas siue conditionales, quemadmodum posterius dicetur. His itaq; præmissis, ad literæ Aristotelicæ expositionē nobis est accedendum. Subindicat Philosophus in textus initio has duas maximas, Posito antecedente, poni & consequens. Destructo consequente, similiter & antecedens destrui, hoc est, proposito conditionali pronuntiatio, ex positione antecedentis sequitur positio consequentis, Et contrà ex destructione consequentis, colligitur antecedentis destructio. Exempla sunt, Si Socrates est sanus, non est æger, sed Socrates sanus est, ergo ipse non est æger. Si Bucephalus est homo, ipse est risibilis, sed Bucephalus non est risibilis, ergo Bucephalus non est homo. Eiusdem rationis sunt hæc, si homo est, animal est, sed verum est hominem esse, ergo & animal esse verum est. si homo est, animal est, at falsum est animal esse, igitur similiter hominem esse falsum est. Notissimæ autem sunt illæ vulgares maximæ, ac regulæ, Si antecedens fuerit possibile aut necessarium, eiusmodi necesse est esse

esse consequens, Si consequens falsum fuerit, aut impossibile, tale esse antecedens oportet. Deinde in litera ibi, Amplius ad tempus inspiciendū, &c. Pro manifestiori eorum cognitione, quæ ad se inuicem vera antecedentis & consequentis (de quibus locus mox traditus erat accipiendus) rationem habent, documentum assignat Philosophus, quo dinoscere valeamus, antecedens & consequens perperam esse reddita, facta ad aliquam temporis differentiam collatione. Præuè siquidem antecedens & consequens assignantur, si id quod velut consequens assignatur, non pro omni tempore respōdeat antecedenti, hoc est, non semper sit dum ponitur esse antecedens, aut non perpetuò illi insit, cui inest id quod tanquam antecedens est assignatum. Verbi gratia, Ad nutrirī non consequitur verè augeri. Potest enim nutritio esse sine augmētatione. Et contingit animal aliquo tempore nutrirī, quo non augetur. Nutrirī enim semper animalia (vt inquit Aristoteles) non autem semper augetur. Et in Phisicis, Quamdiu saluum manet animal, & si decretionem subeat, alitur, sed non semper accrescit. Similiter, si quod pro antecedente assignatum est, plura complectatur sub pluribus temporum differentiis, vt est reminisci, perperam erunt assignata scire & reminisci, velut antecedens & consequens, quod efficiebat Plato. Post hæc in litera ibi, Amplius sophisticus modus est ducere, &c. Alterum ponitur documentum siue præceptum, quo opponens instruat, In quo modus ducendi ad id ad quod idonei sumus argumētari, siue id antecedens sit, siue consequens, dicitur sophisticus, eò quod à sophisticis primū sit inuentus, aut quia tertius ducendi modus in litera designatus solū ad sophisticam, non autem ad dialecticum pertineat. Admonet præterea in præcepti calce Philosophus, cum qui respondentis munere fungitur, non oportere esse discolum, grauitèq; ferre, si nonnunquam adferat disputans, quæ sunt inutilia positioni improbandæ, aut assumpto per opponentem astruendo, sed potius quæcunq; inutilia vera sunt, fateri, & concessa modestè opponenti monstrare, ea non conuenire rei probandæ aut improbandæ. Porro huius capituli secundum locum assignatum ibi, Amplius quicumque vnum dicit, &c. qui in margine notatur esse decimus quartus, purant Alberti sequaces à priori solū discrepare, quòd hic accipiendus sit de antecedentibus, consequentibusq; quæ incomplexa sunt, ille verò de complexis (id quod rectè dictum sit, nec ne, neque ex Aristotele ipso, neque ex vili translatione constare potest. Quæ enim dicuntur, indiscriminatim vtriusque queunt attribui) Nos autem hoc solum interesse discriminis arbitramur, quòd hic admoneat inspiciendum esse ad plura antecedentia & consequentia, atque illorum quod constructu, horum autem quod destructu facillimum fuerit opponenti assumendum. Et proinde hic locus fusius explicat, quod superiori loco erat traditum. Ceterum tertius literæ locus, ab Aristotele iccirco subiectus apparet, quòd consequentium incomplexorum duplicem animaduertit conditionem. Nam quædam sunt eiusmodi, citra omnem alterius sub disiunctione sumpti adiectionem, quemadmodum hominem cōsequitur animal rationale, &c. Alia sunt quæ tantummodo sequuntur, dum illis alterum prædicto modo iungitur. Hæc autem (vt litera indicat) cōtraria sunt immediata, ad susceptibile subiectum relata, siue id cum contrariis recurrat, siue minimè. Sunt enim ægritudo & sanitas immediata contraria cōparatione hominis, veluti subiecti non cōuertibilis. Porro ex his contrariis dupliciter cōnectitur argumētatio. Priori modo, dum ex subiecto susceptibili colligitur disiunctum ex contrariis, hunc in modum, Si homo est, sanus vel ægrum est, at homo est, erit igitur sanus vel ægrum. Si Socrates est homo, ipse est sanus vel æger, sed verum est Socratem hominē esse, est igitur & verum, Socratem esse sanum vel ægrum. Hanc argumētandi formam manifestum est ad locum ab antecedente ad consequens pertinere, & si eius non meminerit Aristoteles, nisi quis contēderit illum subindicasse, eò quod hunc superioribus adiecerit. Altero modo ita, homo est sanus vel æger, & est sanus, non est igitur æger, aut homo nō sanus est, ergo est æger. Quæ quidem ratiocinandi forma, quanquam ad locos à diuisione vel contrariis attinet, facile tamen fuerit, eam ad locum ab antecedente reuocare, hunc in modum, Si homo est sanus, non est æger, at sanus est, non igitur æger. Hic enim locus per omnes dialecticos locos selefundit, cunctisq; est communis, de qua re postea forsitan futurus est sermo amplior.

Documentū.

Documentū.

Secūdus literæ locus quò differat à primo. Alberti imitatores.

Tertius literæ locus. Consequentium incomplexorum diuisio.

Dupliciter fit argumētatio in contrariis immediatis. Primò.

Secundò.

Amplius argumētando, &c.

In octauum caput, locum A nominis interpretatione complectens, annotatiuncula. Hunc à nominis interpretatione locum, apparet existimare Albertus ideo loco ab antecedente ad consequens, & contrà, continenter subiunctum, quòd duplex sit antecedentis & consequentis habitudo, Vna, quæ ipsis tribuitur rebus, de qua superiori capite pertractatum est. Altera in vocibus duntaxat consistit, de qua in præsentī litera, Verum prius

Albertus. A nois interpretatione locus.

prius admonuimus, non oportere lectorem esse nimis anxium curiosumve super reddenda ordinis obseruari ratione. Nam initio pollicitus est Philosophus, de his, quæ ad hanc pertinent artem, non exactè, sed figuraliter, & in summa se determinaturum. Ex Aristotelicis exemplis colligunt recentiores, interpretationem esse nominis ignoti (adiiciunt & hi vel orationis) explicationem per orationem notioem. Hinc quoque interpretationem à transsumptione dissidere. sed de ea re posterius dicetur. Prius literæ exemplum satis facile est, cum dicitur, ut magnanimum non fortem (sicut quidam videntur existimasse) sed magnum animum habentem, dicimus, seu interpretamur. Est enim fortis, qui circa honestam mortem, & omnia quæ repente eueniunt, & ipsam afferunt, interritus est. Magnanimus verò, qui & magnis honoribus est dignus, & dignum sese magnis esse censet. in posteriori verò exemplo per *εὐδαιμόνα* quidam fortunatum, quidam verò ingeniosum intelligunt, nam *δαίμων* Græcis tum fortunam tum genium significat. Cæterum noster interpretes secutus est posteriorem significationem, secundum quam satis manifesta est huius nominis interpretatio, si quis intel- ligat particulam *εὐ* Græcis idem valere quod Latinis bene. Nam *εὐδαιμόν*, id est, ingeniosus, seu boni habes ingenium. Xenocrates, philosophus fuit Calcedonius, Platonis auditor, qui in Academia Pseusippo Platonis ex sorore nepoti successit, & vigintiquinque annis docuit. Hic quia nomine *δαίμων* vniuscuiusq; animam significari putauit, hinc *εὐδαιμόνα* interpretatus est, qui bonam seu studiosam sortitus esset animam.

Quid inter- pretatio.

Fortis. Magnani- mus.

Quoni- am aut rerū a- liæ qui- dem,

In nonum caput, quod pertractat de loco A disparatis, annotamentum.

Pertractatis strictim & in summa iis locis, quos intrinsecos nuncupare consueuerunt, sequentibus aliquot capitulis eos considerat, qui extrinseci vocantur, eò qd ex aliquo extraneo rei subiectæ aut prædicatæ in proposito problemate argumentum sumatur. Cæ- terum cum eorum quæ à re proposita in quæstione sunt extranea, potissimum eiusmodi sunt, quæ dicuntur disparata, (Nam contingit hæc diuersis ordinibus prædicamentalibus conti- neri. contraria aut cæteraq; opposita, necesse est quodammodo sub eodem generalissimo ge- nere comprehendere) congruenti ordine in hoc nono capite locum tradit argumentandi ab iis quæ sunt disparata, quæ quid sint, quicq; ab oppositis discernuntur, in prædicamentis est ex- peditum. Albertus tamen hoc loco putat disparata oppositis esse communiora. Proponit itaq; Philosophus in huius literæ initio quandam diuisionem, ex qua depromit modum argu- mentandi à disparatis. Partitio est hæc, Rerum aliæ sunt ex necessitate, Aliæ vt in pluribus, Aliæ ad vtrumlibet. Sub secundo autem membro subintelligendum est quartum illi oppo- situm, puta quædam res esse rarius. Cæterum etsi hæc diuisio rebus secundum se, & per se sum- ptis tribui queat, quemadmodum palam est ex secundo libro Peri Hermenias, & primo Prio- rum Analyticorum, nostro tamen iudicio commodior erit expositio, si eam de rebus prædi- catis in interpretemur. Hoc quoq; modo duplicè admittit sensum. In primis enim crebro con- sueuimus asseuerare, subiecto prædicatum ex necessitate cõpetere, vt in pluribus, raro, aut ad vtrumlibet, nulla prorsus in ipsis pronunciatis adhibita particula, quæ hos inexistenti modos designaret, Verbi gratia, sunt hæc pronunciata, hominem esse animal, hominem esse vnici- pitem, hominem sedere aut ambulare, illius primi prædicatum dicitur ex necessitate subiecto conuenire. secundi, vt in pluribus, tertij autem, ad vtrumlibet prædicatum subiecto conue- nit, considerata rerum ad seinuicem habitudine. Secundo, dum in ipsis propositionibus hos diuersos inessendi modos explicamus, siue res designatæ sic sese habeant, siue non, vt si dica- tur, hominem ex necessitate nasci vnicipitem, & vt in pluribus esse animal, & raro esse qua- drupedem, Atq; hic sensus ipsi literæ magis videtur consentire. Nam in huius capituli priori loco docet ratiocinari penes hos differentes inessendi modos, quæ sic disparati sunt, vt neque- ant vllò modo vni ac eidem comparatione eiusdem sub eadem ratione conuenire, quemad- modum & superius est dictum. Quòd si in huiusmodi discrepantibus inexistenti modis, ab vnus de aliquo affirmatione ad alterius de eodem negatione firma sit collectio, facillimè fuerit intelligere, ex affirmatione cuiusuis prædicati disparati de aliquo, efficacem duci argu- mentationem ad alterius de eodem diuisionem, id quod subindicare videtur Philosophus, aper- tè explicans id de quo minus possit videri. Quæcunq; enim disparatorum re vera suscipiunt rationem, nequeunt vnquam de se mutuam admittere prædicationem. Porro illi quod in litera dicitur (si quod ex necessitate est, vt in pluribus esse ponatur, manifestum quòd non om- ni dicit inesse, cum insit omni, &c.) obsistere videtur, quòd plura prædicata subiectis ex neces- sitate conueniant, de quibus non valent vniuersaliter prædicari. Nam animal necesse est esse homi-

Partitio re- rum in lite- ræ exordio redita, & eiusdè expli- catio du- plex.

Vna.

Alter.

Primus lo- cus huius capituli.

Obiectio.

hominem, & rationale & risibile, si vniuersalis aut particularis affirmatiua de necessario, in particularem respondentem de necessario liceat cõuertere, quemadmodum in primo Priorū Analyticorū monstrauit Philosophus. Huic obiectioni respondet Albertus, Id quod in præ- sentia ab Aristotele dicitur, infallibilem obtinere veritatem in iis prædicatis, quæ de suis præ- dicantur subiectis, velut definitiones, propria, & genera, quæ omnia constant ex superiori li- bro de suis subiectibilibus vniuersaliter prædicari. Cæterum homines in pluribus prauos esse, attestantur quàm plurimis in locis Sacrosanctæ literæ, & Poeta Satyricus canens,

Dilutio.

Rari quippe boni, numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel diuitis ostia Nili,

Deinde ex cautela pro instruendo opponente in litera subiuncta ibi, Si quis autem dixerit, vnum alteri inesse, non determinans, &c. conantur recentiorum nonnulli robur adferre illi maximæ ab ipsis receptæ. Omne analogum per se positum, pro præcipuo suorum significa- torum esse sumendum, quod an rectè faciant, nec ne, aliorum esto censura. Porro quoniam & præter eos qui dicti sunt inexistenti modi, sunt & alij idem disparati, nempe inexisterre ali- cui tanquam idem, aut tanquam diuersum, subiunxit Aristoteles in litera secundum locum ibi, Amplius si idem sibi ipsi accidere, &c. quod apertius sic explicat traslatio Boeriana. Am- plius & si idem sibi accidens posuerit vt alterum, eò quòd alterum sit nomen. Explicat enim quam ob causam adduci quisquam valeat, vt opinetur idem sibi ipsi accidere. Huius igitur loci maxima est huiuscemodi, Nihil posse sibi ipsi accidere sub diuerso nomine idem signifi- cante. Atq; proinde nec sub nomine eodem. Dicitio autem Accidere aut propriè accipi po- rest, vt prædicato accidenti duntaxat tribuatur, quod necessum est re vera diuersum esse ab eo cui accidit, Aut amplè pro quouis prædicato. Nam quandam esse dissidentiam necessari- um est inter singula prædicatorum, & ea quorum sunt prædicata. Quare nihil sui ipsius com- paratione dicendum erit sibi ipsi velut aliquod prædicatorum accidere. Cæterum ex litera dicente, Quemadmodum Prodicus diuidebat, &c. licet annotare, cuiuslibet partitionis le- gitimè assignatæ membra diuidentia non nihil oportere à diuisio esse discreta, illi quoq; quo- dammodo accidere. Discrimen autem quod adferunt Grammatici inter gaudere & lætari, ex re primùm per hæc designata, non delimitur.

Secundus lite- ræ locus, di- cens, nihil si- bipsi acci- dere.

In decimum caput, quod locos A contrariis complectitur, annotatio.

Pertractaturus Aristoteles locos, quibus à contrariis differendum est atq; disputandum, in literæ huius exordio monstrat, quatuor cõtrariorum sex fieri posse connexiones. Ve- rum Boeriana traslatio ante harum connexionum complexionumq; latiore expli- cationem, quendam locum proponit, in qua sic legitur, Quoniam autem contraria conne- ctuntur quidem sibi inuicem sex modis, contrarietatem autem faciunt quadrupliciter, com- plexa accipere oportet contraria quocunq; modo vtile fuerit & destruenti & construenti. Huic quoq; palam consentit literæ pars posterius posita. Accipere ergo oportet contrariorum quodcunq; erit ad positionem vtile. Verùm hoc loco, qui generalis est, obiter ostenso, ad li- teræ expositionem nobis est accedendum. Quatuor igitur contrariorum (vt habet Aristo- teles) sex possunt connexiones fieri, quarum quatuor contrariæ sunt, (Nam hoc est ipsam contrarietatem facere) Reliquæ verò duæ minimè. Duplex autem in litera insinuat, con- trarietas, Vna incomplexorum, quæ vocibus aut rebus simplicibus attribuitur, de qua in prædicamentis determinatum est. De hisce contrariis, traduntur hoc in capite loci in mar- gine annotati 19. & 20. Atq; horum contrariorum, quædam sunt moralia, Alia autem non sunt, sed naturalia potius. Vtrorumq; autem meminit Philosophus, si rectè atque diligenter eius dicta expendantur. Etenim moueri & quiescere contraria sunt non moralia, cuiusmodi sunt amor, odium, benefacere, malefacere, amicum esse, inimicum esse, & plurima eius gene- ris alia. Altera, sunt contraria complexa, quæ in præsentia nihil aliud sunt, quàm enunci- ationes, in quibus duo contraria de vno subiecto enunciantur, aut idem prædicatum de duo- bus contrariis. Exempla sunt, Amicis oportere benefacere, amicis oportere malefacere, Ami- cis est benefaciendum, Inimicis est benefaciendum. Quòd si duo contraria de duobus contra- riis enunciantur, non erunt contraria. Neque enim secum pugnabunt in veritate & fallitate, neque ratione honesti eligendive, & honesti ac fugiendi. sed vtraque aut vera erunt, honesta, atq; eligenda, vt amicis benefaciendum est, inimicis malefaciendum est, Aut falsa, inhonesti, fugiendaq; vt amicis esse malefaciendum, inimicis esse benefaciendum. Ex quibus liquet, li- teræ exordium accipiendum esse de huiuscemodi contrariis moralibus. Nam cætera contra- ria (quorum & si totidem valeant esse connexiones, quot sunt & horum) non perpetuò reti- nere

Sunt aut cõtrari- orum,

Sex contra- riorū cõne- xiones. Incomplexo- rã cõtrarietas.

Cõtrariorū quædam mo- ralia sunt, Alia natura- lia. Cõtraria cõ- plexa.

nere queunt contrarietatem, seu eam quam mox diximus repugnantiam. Nam (omissa inte- rim honesti, inhonesti, elegibilis, atq; fugiendi ratione) non necesse est esse falsum, nigrum esse dulce, si verum fateamur album esse dulce, & proinde infirma est hæc collectio, albū est dulce ergo nigrum non est dulce. Quare in his solum reperietur contrarietas, quando vtraq; con- traria de reliquorum altero contrario enunciabuntur, vt album esse dulce, idem album esse amarum, aut idem de vtriusq; contrarijs, vt album esse dulce, nigrum esse idem dulce. Hincq; fit, vt sequatur, album est dulce, ergo album non est amarum, album est dulce, ergo nigrum non est idem dulce. Pater igitur & ex his & ex literæ declaratione, in cōplexis moralibus con- trarietatem inter se habentibus, ab affirmatione vnus ad alterius negationē firmam esse ra- tiocinandi formam, siue subiiciendo, siue prædicādo, vt sequitur, Amicis est benefaciendum, inimicis igitur non est benefaciendum, & amicis non est maleficiendum. Et proposito huic problemati probando, inimicos nō esse diligendos, aptari possunt, & amicos esse amore pro- sequendos, & inimicos odio habendos esse, quorum si vnum altero sit commodius magisque idoneum, id potius erit eligendum. Atq; hoc ipsum est, quod ex Boetiana versione prius ad- ducebamus. Quo autem modo verū sit, inimicis maleficiendum esse, & non benefaciendum, alterius est disciplinæ, nempe moralis aut theologicæ: satis fuerit, si dixerit quispiam, Aristo- telem loqui secundum Ethnicorum morem atq; opinionem. Ceterum illud, quo in sequentis literæ corollario dicitur. Eidem plura contrariari, ad cōplexa contraria est referendū, quem admodum plane indicant Aristotelica exempla. Quo autem pacto verū sit, vnum vni dum- taxat esse contrarium, alibi vtruncq; expediuimus. Post hæc in textu ibi, Si aliquid accidens habens contrarium, & cæt. assignatur locus omnibus contrarijs incomplexis (qualia qualia fuerint) communis, qui annotatur esse 19. secundum quem ex affirmatione vnus contrarij de aliquo, efficaciter concluditur alterius de eodem negatio. De qua quidem re eiusque proba- tione satis abundē considerauimus in prædicamentis. Cū autem hæc probatio non sit peculiariter addicta contrarijs, sed potius omnibus congruat oppositis, poterit & hic locus ad quæuis opposita accommodari. Neque defunt scriptores, qui arbitrentur nomen (contrarij) sumendum esse loco nominis communioris, nempe oppositi. Nam & in loci proximē sequen- tis declaratiōe, exempla sensibile & insensibile, mobile & immobile, verius priuatiuē aut con- tradictoriē, quam contrarie videntur opponi. At hic locus vicissim, de quo agimus, nō com- monstrat, quo pacto ratiocinandum sit, ab oppositorum vno ad reliquum, sed potius a nega- tione vtrorumq; oppositorum de aliquo, ad alicuius tertij de eodem negationem, cuius qui- dem inexistentiā legitimē consequitur affirmatio vtriusque oppositi de eodem, aut simpli- citer, aut salua constantēq; eius, quorum differitur, opinione. Nam ad Idæas esse in nobis, non consequitur eas immobiles esse & sensibiles, sed ad Platoniorum placita, qui putabant Idæas formalq; omnes, non solum consideratione, sed re vera à suis singularibus separatas, à quo- uis motu materiaq; sensibili prorsus discretas esse. Ad Idæas autem esse in nobis interna, non autem externa quadam dumtaxat participatiōe, sequitur eas aut per se aut per accidens eod- em modo mobiles esse, & sensibiles sensu exteriori. Mobiles quidem, eò quòd dum moue- mur, præsertim motu locali, qui rectus dicitur, necessum sit, & cætera quæ in nobis sunt, aut per se, aut per accidens loco moueri. Omnia enim hæc locum commutant, quemadmodum & nos: in quibus palam est, Idæas fixas permanere, si in suis singularibus internē concedantur inesse, Sensibiles verò, quia per visum, aut per se aut per accidens sentimus formam, quæ in vnoquoq; singulari est, quod verum esse vt in plurimum intelligas, secundum illud Aristo- telis in exordio primi Metaphysices. Omnes homines natura appetunt scire. Signum cuius est ipse sensuum amor. Et sine nanq; vtilitate propter se ipsos sensus amantur, & maximē visus. Non enim solum vt agamus, sed si nihil etiam acturi sumus, videre sane præ cæteris vniuer- sis experimus. Idque ex eo fit, quia sensus hic ad cognoscendum maxime suppetit, complu- resq; differentias rerum declarat. Hæc Philosophus. Nonnullis etiam formis deprehendendis (nisi alio in significatiu forma accipiatur) accomodi sunt & reliqui sensus. Porro locus sequens qui annotatur esse primus & vicissimus, cum adiuncto corollario, si sumatur de ijs contrarijs, quorum neutrum inest subiecto à natura, intellectu facilis est ex ijs, quæ in post prædicamen- tis sunt à nobis tradita. Annotat autem Albertus, huius literæ exempla apertam habere in- telligentiam secundum Platonis opinionem, existimantis vim potentiamque rationalem, ad quam pertinet & scientia & ignorantia, in capite seu cerebro suam obtinere sedem concupis- bilem, cuius sunt amor & odium, in epate sitam esse, & in inguine quodam modo sepultam. Irascibilem verò in felle, ad quam pertinent spes & desperationis passiones.

Primus lite- ræ locus se- cundum ali- quorū iudi- cium.

Alius locus huius capi- tis, qui est à cōtrarijs in- cōplexis.

Locus hu- ius literæ ter- tius.

Quartus hu- ius literæ lo- cus.

Albertus. Plato.

In vnde

In vndecimā cap. quod est De cōsequētijs ecōtrario & in ipso, in singulis oppositorū generib; annotatio.

A Perit hoc capite Philosophus alium quendam ratiocinandi modum penes quadrupli- cia opposita, secundum quem ex duobus oppositis non sibi mutuò, sed alijs, colligi- mus alia duo opposita. qui quidem argumentandi modus à Dialecticis suetus est ap- pellari consequentia in ipso, vel ecōtrario. Græcis dicitur ἐπι ταῦτα ἀκολουθησις ἢ ἐναπάγιμ.

Est autem consequentia ecōtrario terminorum oppositorum, (de quibus solis hic pertra- ctatur) in qua ex duobus oppositis certum inter se ordinem habentibus, inferuntur duo alia opposita, variato atq; transmutato ordine. Econtrà consequentia in ipso erit, si in consequen- te is oppositorum teneatur ordo, qui & in antecedente. Potest autem vterq; argumentandi modus dupliciter fieri. Priori modo in categoricis pronunciatis, vt omnis prudentia virtus est, omnis igitur imprudentia est vitium, omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. quarū argumentationum illa in ipso est, hæc aut econuersio. Posteriori, in enun- ciationibus hypotheticis seu conditionalibus, id quoq; bifariam euenire contingit. Primò, ex solis oppositis nullatenus ad idem relatis, vt si prudentia est, virtus est, ergo si imprudentia est, vitium est: si homo est, animal est, igitur si non animal est, erit & non homo. Secundò tribu- endo singula bina opposita vni eidem tertio, hunc in modum, si quis prudens est, is est studio- sus, igitur si quis imprudēs sit, is & prauus erit. si quid est homo, ipsum est animal, ergo si quid sit non animal, erit & non homo. Neq; sunt hæc duæ colligendi formæ prorsus eadem. Nam etsi ad secundam prima consequatur, non tamē secunda ad primam, quemadmodum nec ad ca- tegoricum pronunciātū sequitur altera hypothetica. Neq; ex antecedente primæ formulæ mox dictæ sequitur categoricum pronunciātū. Quæ omnia exemplis facillimū est declarare. Nam ad omnem hominē candidum esse, neq; sequitur candidum esse, si homo sit. neq; quip- piam esse candidum, si ipsum fuerit homo. Item neq; ad caput esse, si homo sit, consequitur alij quid esse caput, si id homo fuerit, neq; similiter hominē esse caput. Simili modo & in alijs cen- tendum est. Hactenus de hisce argumentandi formulis. Ad literæ expositionē accedamus, quam nonnulli autumant intelligendam esse de consequentijs in ipso, & econuersio, ex simpli- cibus categoricisq; pronunciatis constantibus. Alij ad alias earundem consequentiarum for- mulas referunt, pro ratione adferentes, q; in litera subinde fiat mentio sequelæ vnus ad al- ter. Ad quod responderent illi, Prædicatum categorici pronunciati iccirco ad subiectum con- sequi, q; ex ipso natum est inferri, etsi actu non inferatur. Atq; hæc apparet esse Alberti expo- sitio. Amplectetur lector vtram libuerit, magisq; probauerit expositionē. Porro illud in ini- tio literæ positum (volenti construere & destruere) non est exponendum, vt idem polleat, quod colligere affirmatiuē vel negatiuē, sed vt idem sit, quod approbare & improbare, id quod aperte testatur illa textus portiuncula, Si ergo nec per consequentiam in ipso, nec per ecōtrario consequentiā, &c. cuius exemplum posterius subiiciemus. Ceterum primus literæ præsentis locus, qui marginali annotatione censetur secundus & vicissimus, quicq; traditur de cōtradictoriē oppositis, inter quæ maxima est repugnātia, hunc habet sensum. propositis du- obus contradictoriē oppositis, quorum vnum alterum infert, non econtra, vtendum est con- sequentia econuerso non in ipso, Nam quemadmodum constat ex vltimo capite prioris libri Priorum Analyticorum, alijsque plerisque locis, vt in plurimum Philosophus per id quod consequens est, accipit illud, a quo non conuertitur essendi consequentia. Huius loci exem- pla sunt, omnis equus est animal, ergo omne non animal est non equus: si quid sit corylus est planta, ergo si quid sit nō planta, est id ipsum nō corylus. Item sequitur, omne bonum (Epi- cureorū iudicio) est suaue seu delectabile, ergo omne non suaue est non bonum, & contra, om- ne non suaue est non bonum, igitur omne bonum est suaue. indefinitas autē, in vniuersales commutauimus eam ob causam, quā reddidimus in priori Priorū Analyticorum libro, cum de conuersione per cōtrapositionem ageremus. Quare vniuersa huius loci exempla ab Ari- stotele assignata, in vniuersali sensu accipienda sunt, aut velut eiusmodi quæ in vniuersalem cōmutata sensum, eandē veritatis causam retinēt. Est enim huiusmodi ecōtrario consequentia in terminis contradictorijs sumptis in pronunciatis categoricis, prorsus eadē cum cōuersione per cōtrapositionē. Quòd si quis aliter, hoc est, ex hypotheticis enunciationibus ducere velit, nihil prohibet, quin liceat ratiocinari neglecta vniuersalitatē nota. Erit enim illatio valida, etsi subinde in quā plurimis exemplis, antecedentiū falsitas erit apertissima. Huiusmodi au- tem argumentandi modus in hypotheticis pronunciatis consentit primæ regulæ consequen- tiarum à Philosopho traditæ vltimo capite prioris libri Priorum Analyticorum. Deinde in litera ibi, In contrarijs autem, & cæt. secundo loco pro contrarijs assignato, asserit Phi-

Quoniā autē op- positio- nes.

Quæ sit cō- sequētia ecō- trario ter- minorum. Quæ sit in ipso conse- quentia, Et quòd v- tramq; acci- dat bitariā fieri. Primo. Secundo.

Albertus.

Primi literæ loci senten- tia.

Secundus li- teræ locus pro contra- rijs.

Oo ij losophus

Iosophus in contrariis, vt in plurimū vtendum esse consequentia in ipso. In paucis verò econuerſo consequentia, adiectis pro consequentia in ipso duobus exemplis. In quorum utroque duo sunt contraria generalia, virtus & vitium, eligendum & fugiendum, quemadmodum aliis fuisse est explicatum. In consequentia econtrario exemplo, loco bonae habitudinis & male, Græcè legitur ἐπιείκεια, & κακότης, quorum illud in superiori libro dictum est similiter designare bonam corporis habitudinem & externam & internam, hoc autē diuinctim significat malam corporis habitudinem, & internā & externam. Et proinde rectius fiet huiusmodi consequentia in hypotheticis pronunciatis, quā categoricis. Neque enim bona habitudo est ipsa sanitas, sed eam complectitur potius, veluti partem integram. quandoquidem sanitas nihil aliud est, quā interna corporis recta habitudo atque proportio. Cæterum huiusmodi consequentia econtrario in contrariis solum locus est, cum contrariorum id quod antecedit, sese habet vt rotum integrale, id verò quod consequitur, velut pars designans diuinctim vtrique parti totius contrarium. Porro quod in litera sequitur (Si ergo nec per consequentiam in ipso, nec per econtrario consequentiam, &c.) hunc habet sensum. Afferat quis, virtutem esse, si sit fortitudo, aspiciendum erit, an vitium sequatur timiditatem, An contra timiditas vitium. Non secundum, quippe cum non sequatur, vitium est, ergo timiditas est. Sed primum, Sequitur enim, timiditas est, ergo vitium est, quare sequitur per consequentiam in ipso, si timiditas est, vitium est. ergo si fortitudo est, virtus est. Item si asseratur, malam habitudinem esse, si ægritudo sit, inspicere oportet, an sanitatem consequatur bona habitudo, an contra, bonam habitudinem sanitas. cum autē secundum ita sese habeat, non autem primum, vtendum est consequentia econuerſo, huic in modum, Si bona habitudo est, sanitas est, ergo si ægritudo est, est quoque mala habitudo. Insuper si dicatur amarū esse, si nigrum sit, considerandum an id quod candidum est, consequatur dulce, an contra, id quod dulce est, candidum, At cum neutrum sit verum, non poterit propositum problema construi per dictarum consequentiarum alteram. Neque enim sequitur probabiliter, si candidum est, dulce est, igitur si nigrum est, amarum est. si candidum est, dulce est, igitur si amarum est, nigrum est. Sunt etenim antecedentia aperte falsa. Sed erit problema hoc modo destruendum, neque si candidum est, dulce est, neque si dulce est, candidum est, igitur neque si nigrum est, amarum est. Simili modo in reliquis est iudicandum. Cæterum que in litera subnectuntur de priuatiue relatiueque oppositis, ex superioribus satis dilucidata sunt, & proinde nobis in ipsis non est immorandum. Annotare solent dictionē (insensibilitas) accipiendam vt designet non cuiuslibet, sed alicuius sensus carentiam. Alioqui consequentia in ipso infirma esset, cum cæcitas non sit cuiusque sensus carentia (non enim est surditas) Atque insensibilitas sic accepta, & sensus, priuatiue opponuntur suorum inferiorum gratia, nempe visus & cæcitas, & secundū se sumpta valent de eodem simul prædicari. Quod si sensibilitas cuiusque sensus significaret priuationem, vtendum foret econuerſo consequentia, vt si visus est, sensus est, ergo si insensibilitas est, cæcitas est, hoc est, si cuiusque sensus carentia est, est quoque cæcitas. Porro in calce literæ duas proponit Philosophus instantias, contra eum locum qui tradit, in relatiue oppositis vtendum esse in ipso consequentia. Prior est affirmatiua hæc, Sensibile est scibile, igitur sensus est scientia, cuius antecedens verum esse apparet, consequente existente falso. Verum quidam (nempe Platonici) arbitratur, hanc non esse veram instantiam, neque antecedens verum esse. Quippe qui existiment, sensibile non posse esse scientiam, sed solum vniuersalium, seu Idæarum, que horum iudicio sensibilia non sunt, neque per se, neque per accidens. Verum de hac re in septimo Metaphysices libro agitur, quemadmodum in Posterioribus Analyticis diximus. Altera instantia negatiua est huiusmodi, Sensus non est scientia, ergo sensibile non est scibile, quam asserit Philosophus non minus priore vtilem esse ad eius loci improbationem. Sed & huic responderent Platonici, non item veram esse instantiam. Neque enim ipsorum iudicio, ex vero falso colligitur. Nos autē, qui intrepidè fatemur, eadē & sensibilia & scibilia esse, etsi alia atque alia ratione, respondebimus, vtramque re vera instantiam esse, cauendumque in eo de quo agitur loco, (vt interim alios omittamus) ne in prædicationibus per accidens affirmatiue argumemur à duobus concretis ad duo abstracta, Aut negatiue à duobus abstractis ad respondentia concreta. Hactenus à nobis dictum sit de huius capituli percipienda intelligentia. Si qua verò sint, que istis ratiocinandi modis amplius cognoscendis à lectoribus desiderentur, ea posterius explicabimus.

Quo accipienda sit insensibilitas.

Dux in litera allate objectiones. Prior. Platonico rui responsio Posterior.

Platonico rui dilutio. Vtriusque objectionis legitima dilutio.

Rursus in coniugatis. Boetius.

DE loco à coniugatis & casibus determinaturus Aristoteles, in huius literæ exordio exemplis quibusdam monstrat, quæ sint coniugata, quivè casus, ex quibus Boetius hæc desum-

desumpſisse videtur descriptiones, quas in secundo de differentiis topicis libro tradit. Coniugata dicuntur, que ab eodē diuerso modo deducta fluxerunt, vt à iustitia, iustum, iustus. Hæc igitur inter se & cum ipsa iustitia coniugata dicuntur. Casus verò est, alicuius nominis principalis inflexio in aduerbium, vt à iustitia inflectitur iustè. Hæc Boetij descriptiones videntur casus à coniugatorum nomenclatura separare, cum tamen Philosophus paulo inferius inter coniugata casus annumeret, generalē quandam coniugatorum finitionē insinuans, dum dicit, Coniugata dicuntur, quæ secundum eandem coniugationē sunt omnia. Cui quidem acceptioni planè cōsentit idem autor in cōmentariis in Ciceronis Topica. Definitio (inquit) coniugatorum à Cicerone prolata talis est, Coniugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem, id est, que ab vno verbo variis inflectuntur modis. Ex eodem quippe genere verba sunt, iustitia, iustus, iustè, iustum, & quæcunque alia in diuersas possunt vocabulorum species inflecti. Quæcunque enim ab vno quolibet orta variè cōmutantur, hæc à Græcis quidē σύνυγα dicuntur, apud Latinos verò coniugata. Nam quod Græci σύνυγα dicunt, nos coniugationē appellamus. Hæc autē sunt vt sapiens, sapienter, sapientia, & quæcunque in varias partes orationis, variisque inflexiones, ab vno quodā ducta cernuntur. Hæc ille. Erunt itaque coniugata abstractum & suum cōcretū, siue partis nominis sit, siue verbi, siue participij, siue aduerbij, & diuersa quoque cōcreta eiusdem abstracti, idem primò designantia, licet eorum varia sit cōnotatio. Similiter casus erunt, & cōcreta aduerbialia, vt fortiter, fortius, fortissimè, & hæc ipsa similiter collata cum aliis concretis nominalibus, verbalibus, & participiis. Casus (inquit Rodolphus) sunt ea, que à primo illo decidentia deriuataque, cum eo ipso cōponuntur, vt sapiens & sapienter, iustus & iustè, fortis & fortiter. Cæterum an coniugatorum atque casuum ratio solum in vocabula possit quadrare, non autē in res, quatenus per vocabula signantur (id quod primo intuitu subindicare apparet illud literæ, Similiter & effectiua & conseruatiua, coniugata sunt illi cuius effectiua sunt & conseruatiua) curiosioris lectoris examini iudicioque relinquimus. Item & an secundū triplicem denominatiui acceptionē, quam in prædicamentis explicuimus, triplicia quoque sint coniugata atque casus, voce videlicet tantum, significatione tantum, & voce & significatione simul, de quibus postremis præsertim in hoc loco loqui cōsueuere. Huiusmodi coniugatorum diuisionē tradit Rodolphus primi libri de inuentione dialectica, cap. 10. Porro penes hunc locum à coniugatis bifariam cōtingit ratiocinari. Vno modo eiusdem extremi, præsertim prædicati, cōparatione, vt iustitia est laudabilis & bona, ergo iustum laudabile est atque bonum, Et iustus laudabilis & bonus, Et quod iustè sit laudabile est & bonum. Maxima est, Coniugatorum in eo quod coniugata sunt, vnam atque eandem esse naturam. Aut, cui conuenit aliquid, huic etiam coniugati eius posse sociari. Oportet autē huiusmodi prædicationes esse quarti aut quinti prædicabilis, non autē per accidens, neque generis aut speciei de suo subiectibili. Altero modo argumentari cōtingit à duobus coniugatis ad duo coniugata in per se prædicationibus, vt iustitia est qualitas, ergo iustum est quale, &c. Arbitrantur quidam, primum argumentandi modum Philosophum indicasse, dum dicit, Manifestum igitur, quod vno eorum que sunt secundum eandem coniugationē, vt bono vel laudabili ostenso, reliqua omnia, &c. Sed nostro iudicio, secundum colligendi modum solum indicat Philosophus. Nam iustum, & iustus, & iustè, in litera dicuntur esse laudabilium, eodē quod iustum sit laudabile, & iustus laudabilis, & quod iustè sit, id sit quod laudabiliter sit. Nam subiungit Philosophus, Dicitur ergo iustitia virtus, iustum studiosum, & iustè studiosè, quo in loco vtitur Philosophus coniugato, quod est denominatiuum duntaxat significatione. Cæterum cōsideratio in literæ calce posita explicat, consequentiam in ipso in contrariis fieri posse, quæ coniugata sunt, non autem argumentari docet à coniugatis. Atque in posteriori exemplo notatur Socratis opinio, purantis morales virtutes quædam esse disciplinas.

DIn decimū tertium cap. cōtinēs locos A generatione, effectiua & corruptione, effectiua & corruptiua, adnotatio. E locis a generatione & corruptione, ad genitum & corruptum. Item ab efficientibus & corruptentibus, ad effecta & corrupta, quam breuissimè pertractat Philosophus, in exordio literæ proponens, huiusmodi locos idoneos esse ad affirmatiue & negatiue colligendum, aut re vera, aut virtute quadā. Affirmatiue quidem, dum vtimur prædicatis, bono, & non malo, Negatiue verò, dum non bono vtimur & malo. Idem enim pollent quātum ad hunc locum pertinet, bonum esse & non esse malum, non esse bonum & malum esse. Cæterum de his que nunc diximus generationibus, genitis, corruptionibus, atque corruptis, &c. agit Philosophus solummodo facta ad hæc prædicata bonum malum, aliave idem valentia comparatione, quemadmodum aperte explicant maximæ propositiones ab Aristotele hic tradite, que sunt octo numero. Prima est, Cuius generatio bona est, ipsum quoque genitum est bonum.

Quæ coniugata secundū Boetium. Qui casus secundū eundē autorem.

Coniugata que sint secundū Arist. similiter & qui casus sint. Rodolphus

Cōiugatorum secundū quoddā partitio.

Dupliciter cōiugit argumentari peues locū à cōiugatis. Primò. Secundò.

Amplius in generationibus.

Loci à generatione & corruptione octo maximæ. Prima.

Ut bona est Socratis generatio, est igitur Socrates bonus. Viri sapientis generatio utilis est re publicæ, est igitur sapiens reipublicæ utilis. Domus constructio comoda est, igitur domus est comoda. Secunda, Cuius generatio mala est, ipsum genitū quoque malum est, Ut insipientis atque furis generatio est mala, malus igitur est insipiens atque fur. Generatio aconiti non est bona, igitur aconitū non est bonum. Tertia, Cuius corruptio bona est, ipsum est malum. Quarta, Cuius corruptio mala, ipsum corruptū bonum est. Quinta, Cuius causa effectiua est bona, effectum quoque est bonum. Sexta, Cuius efficiens malum est, ipsum effectum est malum. Septima, Cuius causa corruptiua bona est, ipsum corrumpendum est malum. Octava, Cuius corrumpens malum est, ipsum corruptū est bonum. Accipiuntur autem bonum & malum his in locis, pro utili, comodo, inutili, incomodo: etsi nonnullis ardeat, ipsa aliquoties sumi, ut bonitatem & prauitatem artis designent, dum videlicet ad ea applicantur, quæ per artem efficiuntur. Porro longiori sermone non decreuimus impræsentiarum annotare ac declarare, quæ entium quædam permanentia sunt, alia successiua, Quod generationum corruptionumve quædam simplices sunt, siue substantiales, quædam secundum quid atque accidentales. Et harum quædam momentaneæ, alia successiua. Deinde quæ causarum genera sunt quatuor, Et harum quædam sint in potentia, quædam in actu, aliaque id genus plurima. Nobis satis fuerit, quæ secundum eorum, de quibus agitur, naturam atque exigentiam fiat copulæ mutatio, quam faciendam facile aduerter, quisquis vel mediocri valet ingenio, sed de his fortassis postea fusius diceretur.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octava.

Quo pacto hic sumatur bonum & malum.

Rursus in similibus considerandum.

Quæ sint similia.

Primi loci maximæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Loci à dissimili exempla Quo pacto contingit plura scire, & non plura intelligere.

Alberti eiusdem loci interpretatio.

In decimumquartum caput, quod est de locis A simili, maiori, & minori, annotatio.

IN exordio literæ vnum assignat Philosophus locum, qui annotatur esse septimus & vicesimus, ad colligendum similia ex similibus & affirmatiue & negatiue, inlinuans de similibus, par atque idem habendum esse iudicium. Sunt autem impræsentiarum similia, non solum ea quæ eadem aut qualitate aut quantitate, à qua æqualia dicuntur, participant, sed ea quibus similiter inesse idem prædicatum, aut inesse videtur, aut quibus similiter diueria insunt prædicata, vni vnum, & alteri alterum, aut quæ similiter vni atque eidem insunt. Vel si liberit magis, id simile est, quod eandem cum altero suæ veritatis probabilitatem habet. Huius loci propositiones maximæ in literæ calce subiiciuntur, quæ sunt huiusmodi. Vno similiter in duobus existente, si vni insit, inerit & alteri: etsi vni non insit, neque alteri inerit. Exempla sunt, Sicut inesse scientiæ vnum esse plurius, ita & opinioni, At scientia vna est plurius scibilium, puta contrariorum, erit igitur & opinio vna plurius. Quemadmodum inesse homini quadrupes, sic & aui inesse, at nullus homo est quadrupes, nulla igitur auis est quadrupes. Altera est, Duobus eidem similiter inexistens, si vnum insit, & reliquum inerit, & si vnum non insit, neque inerit reliquum, ut quemadmodum homini inesse bipes, sic & ipsi inesse disciplinæ capax, sed homo bipes est, ergo est capax disciplinæ. Sicut inesse nigrum cygno, ita & ei inesse rubedo, sed cygnus non est niger, non est igitur & ruber. Tertia, Duobus similiter inexistens, si vnum vni inesse, inerit & alterum alteri, Quod si vnum vni non insit, neque alterum alteri inerit, ut quemadmodum visum habere, inesse videre, sic & auditum habere, inesse audire. At videre secundum potentiam, est visum habere, erit igitur & audire, auditum habere. Quemadmodum inesse equinis dentibus candor, sic & inesse nigrum cæterorum animalium dentibus, at equini dentes in senectute redduntur candidiores, ergo & aliorum animalium dentes in senectute nigrescunt. Sub loco autem à simili subintelligendus est & locus oppositus, qui à dissimili dicitur. Cuius exemplum est, Non quemadmodum inesse homini risibile, sic & equo inesse, at homo est risibilis, non est igitur equus risibilis. Cæterum cum in loci vicesimi octaui declaratione (qua monstrantur Scire & Intelligere non prorsus, omnique ex parte esse eadem) dicitur, Contingere plura scire simul, intelligere autem non, verbum Scire habitum nominat, quo penè (ut ita dicamus) innumera cognoscimus, nempe ea omnia, quorum scientificos possidemus habemusque habitus. Intelligere verò (cuius loco vertit Boetius cogitare) actum & functionem designat. Id enim habet nostra infirmitas, ut ad duo simul, quatenus plura sunt, & non vnum, cogitare nequeamus. Nam protinus ut ad vnum cogitare vis, ut alterius cogitatum relinquas, oportet. Est enim cogitatio, quædam mentis diligens attentio, quæ aliam extrudit. Verum de hac ipsa re in libris De anima fusius est considerandum. Atque proinde nolimus impræsentiarum eas adducere obiectiones, quas apud pluresque commentatores poterit lector reperire. Nonnulli, inter quos est Albertus, referunt (scire) ad actum vel habitum, quo principia cognoscuntur, ad quorum ascensum non est necessaria plurius cognitio. Ad assequendam autem conclusionis scibilis scientiam, etiam necessaria est principiorum cognitio, & proinde horum sententia contingit plura scire, non autem plura

plura intelligere. Alij idcirco id opinantur verum esse, quoniam ex eadem præmissa, hac videlicet, omnis homo est animal rationale, accidit plures scire conclusiones eiusmodi, omnem hominem esse admiratum, omnem hominem disciplinæ capacem, & cæc. Verum prima expositio, quam Diuus Thomas amplectitur, nobis magis probatur. Porro ex primi loci eius quod magis est declaratione (in qua instruimur a comparatiuo ad positium ratiocinari) conuenit hæc depromi maxima propositio: Sicut simpliciter ad simpliciter se habet, sic & magis ad magis, Idcirco aliquorum iudicio non satis rectè, eò quod literæ deductio potius insinuet oppositum colligendi modum, nempe a comparatiuo ad positium: verum illi maximæ ex litera decerpendæ occasionem prebuere (nisi fallamur) Philosophi exempla, si modo græcus codex non fuerit deprauatus, quem quidem interpretatus est in hunc modum Boetius. Vnus quidem, Si magis sequitur magis, ut si voluptas est bonum, & magis voluptas magis bonum: etsi iniuriam facere malum, & magis iniuriam facere magis malum. In his etenim exemplis non ex comparatiuis positia, sed contra expositiuis colliguntur comparatiua. Quod animaduertentes quidam non satis congruere rei prius positæ probandæ, in hunc modum putauerunt esse legendum, ut si dicatur quod voluptas seu voluptuosum est bonum, perspicendum est, an magis voluptas sit magis bonum: & iniuriam facere malum, si magis iniuriam facere magis malum. Etsi igitur Aristotelica exempla eam, quæ diximus, comonstrent maximam, ea tamen quæ in litera subiiciuntur, ibi. Nam si ad incrementum subiecti sequatur incrementum accidentis, hoc est, prædicati, &c. (Nam & reliqua omnia ab accidente prædicata, quatenus insunt, accidentia dicuntur) docent & affirmatiue & negatiue ex comparatiuis colligenda esse positia: Id quod verum existimant scriptores, si subiectum & prædicatum concretiuè designata, per se prædicationem constituant, si magis & minus suscipiant, & negatiue ratiocinando, subiecti antecedentis constantia subintelligatur, quemadmodum ducta a positio ad comparatiuum assertoria affirmatiue argumentatione, exigitur existentia subiecti consequentis, reliquis duobus itidem in hoc colligendi modo obseruatis. Post hæc in litera, ibi. Alius vno de duobus dicto, &c. Indicat quæ breuissimè Philosophus tres maximas negatiuas propositiones pro loco a maiori, tres quoque affirmatiuas pro loco a minori, respondentes illis, quæ superius a nobis propositæ sunt ex literæ calce pro loco a simili. Locus etenim a maiori vim colligendi duntaxat obtinet in negatiuis pronuntiatis. E diuerso autem in affirmatiuis, is qui a minori dicitur. Cæterum quia ex his quæ de similibus diximus, satis constare potest, quid hic sit dicendum maius, quidue minus, de quibus etiam fusius postea sumus dicturi, huius capitis expositioni finem imponemus.

In decimumquintum caput, locum ab oppositis continens, annotatiuncula.

PRæfens hoc capitulum decimumquintum complectitur duos locos siue propositiones maximas, quibus instruimur dialecticè ratiocinari ex appositione, siue ex proprietate quædam in eo reperta, cui alterius facta est appositio ob ipsam appositionem. Prior est, Si vnum alteri appositum, efficit ipsum cui apponitur, imò totum ex vtroque conflatum, tale, quale prius non erat, id quod appositum est itidem est tale, ut calx parieti apposita efficit ipsum album, est igitur & calx alba. Atramentum papyro adiectum, ipsam reddit atram, est ergo & atramentum atrum. Felle tincta aurea videtur, igitur fel aureum & fului est coloris. Posterior est, si vnum alteri appositum, efficit ipsum magis tale, quale prius non erat, ipsum esse tale. Similiter si quid alteri appositum reddit ipsum plurimum aut maximè tale, ipsum etiam erit tale, id quod suspicamur subindicare Philosophum adiectione illius particulæ, Similiter autem & in alijs. Exempla sunt, cibus saccharo conditus dulcior est, est igitur & saccharum dulce. Vinum iniecto felle amarescit, ergo fel est amarum. Deinde in litera, ibi. Vtilis autem non in omnibus hic locus, & cæc. Subnectit Philosophus secundam maximam tantum ipsi prædicatis contribuendam esse, quæ magis & minus suscipiunt, in quibus comparantur, & id quod alteri apponitur, & id cui facta est alterius appositio. Insuper & eandem vtilem esse constituendæ affirmatiue argumentationi, non autem negatiue, hoc est, ex negatiuis pronuntiatis conflata, quod & priori maxime & loco competit, quemadmodum insinuant ipsius literæ exempla. Nam ex æquo non sequitur, dulce amaro iniectum non efficit maius dulce, ergo dulce non est dulce. Dulce amaro iniectum non efficit ipsum dulce, ergo dulce non est dulce. Album nigro appositum non efficit magis album, aut non efficit album, ergo album non est album. Ex albo & nigro comixtis ad inuicem, secundum eorum diuersam mixtionem, fiunt varij medij colores. Porro tradunt his in locis obseruandum, ut id quod apponitur, susceptiuum sit eius denominationis, in quo fit collatio, quodque causa sit efficiens vniuoca, integra, per se, atque sufficiens. Nos

Tertia eiusdem expositio.

Thomas. Secundus à maiori loco.

Quo à comparatiuo ad positium sit ratiocinandum & constructiuè & destruetiuè.

Tres maximæ propositiones pro loco à maiori & minori

Prior pro loco ab appositis maxima.

Posterior.

Locus à se-
paratione,
cuius duæ
sunt maxi-
mæ.

Si qd se-
cūdam
magis.

Quid totū
in modo,
quidve pars
respondens.

Quadru-
plex pars
in modo.

Prima.
Primus lite-
ræ locus.

Secunda.
Tertia.

Quarta.

Sex in lite-
ra assignata
instantiæ.
Prima.
Solutio.
Secunda.
Dilutio.

Tertia.

autem has dictas maximas eo intelligimus modo, quo in Posterioribus Analyticis declarauimus illud esse accipiendū. Propter quod vnūquodq; tale, & illud magis. Cæterum sub hoc ex appositione loco facile fuerit & illum cognoscere, quem ex separatione appellare possuimus. Cuius maximæ propolitiones illis duabus superioribus respondentes, sunt huiusmodi. Si vnum ab altero separatum efficit ipsum non tale, quale prius fuerat, ipsum separatum est tale. Si vnum ab altero separatum efficit ipsum minus tale, quale prius fuerat, ipsum separatum est tale. Exempla sunt, calx a pariete semota relinquit parietem non album, qualis prius fuerit, ergo calx est alba. saccharo a cibo detractō, cibus minus est dulcis, est ergo saccharum dulce. Verum hæc ingenioso lectori ita aperta sunt atq; manifesta, vt nobis non sit diutius immorandum in eiusmodi rebus admonendis.

In decimum sextum caput, quod est de loco à parte in modo ad suum totum, annotatio.

Hoc vltimo capite monstrat Philosophus, quemadmodum argumentandum sit a parte in modo ad suum totum. Et proinde a toto ad suā partem. Nam ex cuiusq; illationis legitime consequentis opposito licet & antecedentis oppositum colligere, vt alijs quoq; dictum est. Porro pro huius literæ apertiori intelligentia quàm breuissimè admonenda est, quid sit totum in modo, quidve pars in modo, atq; quotuplex sit. Nam his cognitis manifesta erit Philosophi sententia. Est igitur totum in modo, dictio secundum se sumpta, nulla adiecta determinatione restringente, vt homo, animal, album, &c. Pars verò in modo dictio est, cui adhibetur restringens determinatio, vt homo albus, currens velociter, strenuè dimicans, alter homo, deambulans in Licio, &c. Puerile autè est inquirere, an huiusmodi complexa partes sint in modo, an potius eæ dictiones, quæ prius absq; determinatione sumptæ, nunc adiectam habent restringentem determinationem. Huiusmodi pars in modo quadripartitam dicitur. Nam vna prouenit ex adiectione horum aduerbiorum, magis, minus, maximè, minimè, & aliorum similium propriè acceptorum. Atque de hac in huius capitis initio agitur, non quatenus a similium ratione discedens, dissimilis maioris minorisque quodammodo formam habeat, secundum quem modum forsitan decimo quarto huius libri capite pertractatum est, sed in quantum huiusmodi restrictionem complectitur. Cæterum inter tertias reliquas (de quibus traditur in litera secundus locus, priori prorsus in colligendo similis) prima est ea in modo pars, quæ determinationem restringentem accipit, quæ secundum quid dicitur, hoc est, vt vulgarem sequamur expositionem, quæ partem designat. Nostro iudicio rectius dicitur, quæ ita restringit, vt neque comparisonem superius explicatam designet, neque locum, neque tempus. Nam alioqui inesse secundum quid, si amplè sumeretur, nihil discriminis inesse secundum quando & secundum vbi haberet, cum tamen de his Aristoteles velut differentibus loquatur, & non valentibus in idem coincidere. Secunda est, quæ restrictionem continet secundum quando, id est, tempus designantem. Tertia verò prouenit ex restrictione locum significante, quæ quidem restrictio secundum vbi potest appellari, id quod ex Boeriana versione palam est, posterius dicente. Nam quod simpliciter est impossibile, neq; secundum quid, neque secundum vbi, neque secundum quando contingit. Quæ quidem probatio quodammodo robur accipit ex illo communi principio dialectico. Ex consequentis consequentiæ legitimæ contradictorio, antecedentis rectissimè colligi contradictorium. A parte igitur in modo ad suum totum valida est affirmatiua illatio: Et contra negatiua, a toto in modo ad suam partem, toto atque parte existentibus prædicatis secundum Philosophi sententiam. Post hæc in litera, ibi. Instantia tamen est, & cæ. Proponit Philosophus sex instantias, id est, quæ instantiæ videntur esse. Prima, contra id quod secundum quid inest, est hæc. Non sequitur, quidam natura sunt liberales, casti, ac studiosi, igitur sunt simpliciter liberales, casti, ac studiosi. Ad quam respondendum est, determinationem natura aut naturaliter, determinationem esse non restringentem, sed verius alienantem aut distrahentem. Secunda est, contra id quod inest secundum quando, eiusmodi. Non contingit aliquid (quod videlicet successiue est corrumpendum) corrumpi in instanti, non ergo contingit illud corrumpi simpliciter. Ad quæ respondendum est, negatiuam esse ductā argumentationē a parte in modo ad suum totum, id quod præcipue in hoc ratiocinandi modo est vitandum. Insuper etsi determinatio (in instanti) restringat limitetq; corrumpi affirmatiue sumptum, non tamen si negatiue accipiatur, cuius collatione verius est diminuens determinatio. In tertia autem, contra secundum vbi allata, quæ est. In loco morbofo expedit diæta vti, id est, certa victus obseruantia, ergo & simpliciter expedit, determinatio similiter est dimi-

est diminuens. In quarta, quæ est contra secundum vbi, in aliquo videlicet loco tantū vnū possibile est esse, ergo tantum vnum possibile est esse: quodammodo colligitur negatiue a parte in modo ad totum cum totius distributione, perinde ac si diceretur, non queunt hoc in loco esse plura, ergo absolutè nequeunt esse plura. In quinta, quæ est, Tribalis bonum est patrem sacrificare, igitur bonum est simpliciter sacrificare patrem, determinatio (in Tribali) similiter est diminuens. Hanc autem instantiam asserit Philosophus non rectè induci contra secundum vbi, sed potius contra secundum quid. Nam vbicumq; fuerint Tribali, illis bonū est parentes mactare diisque sacrificare. Sunt autem Tribali populi Thraciæ, qui ad Istrum vsq; se fundunt, Apud multas nationes olim execrabilis ritus fuit, ad aras suorum deorum immolare homines, Vt Gallis, Diti & Saturno, Schytis in Taurica regione, Dianæ. Tribalis etiam, patres sacrificare moris fuit. Sexta est, expedit medicari quando quis ægrotat, igitur simpliciter medicari expedit. Atq; hæc eodem quo proximè superior laborat morbo, quippe quæ determinationem accipiat diminuentem, non oppositam secundum quando, sed potius secundum quid. Quæ sequuntur in litera apertiora sunt, quàm nostra egeant declaratione. Hactenus de ijs quæ ad huius secundi libri literæ expositionem videntur pertinere, profecti sumus. Reliqua autè quæ ad omnium locorum intelligentiam desiderari possunt, pro virili nostra mox pertractabimus. Quarta.
Quinta.
Tribali.
Sexta.
Solutio.

At locos ab Aristotele hoc libro traditos, excepto illo generali, quo ab inesse ad denominare, & contra a denominare ad inesse argumentari instruimur, quàm breuissimè monstrat hæc subiecta formula.

1. A trium prædicatorum distinctione accidentis comparatione.
2. A partibus & toto in quantitate.
3. A definitione.
4. Ab instantia.
5. Ab autoritate.
6. Ab æquiouoco.
7. Ab amphibologia.
8. A transsumptione.
9. A subiecto genere.
10. A supposita specie.
11. A genere & specie prædicatis.
12. Ab antecedentibus & consequentibus.
13. Ab antecedentium & consequentium multitudine.
14. A contrarijs immediatis.
15. A nominis interpretatione.
16. A disparatis.
17. Ab eo quod sibipso ponitur accidere, quem vocant nonnulli a polyonymis.
18. A complexione contrariorum.
19. A contrarijs dupliciter.
20. A contrariorum subiecto.
21. A contradictorijs secundum consequentiam in ipso, vel econtrario.
22. A contrarijs simili modo.
23. A priuatiuis simili modo.
24. A relatiuis eodem modo.
25. A coniugatis & casibus.
26. A causis & euentis, siue a generatione & corruptione.
27. A simili ad vnum vel plura.
28. A maiori tripliciter.
29. A minori tripliciter.
30. Ab appositione.
31. A comparatiuo.
32. A parte in modo, siue a determinatione loci, temporis, vel modi.

τῆλθ.

Auctarium in secundum

TOPICORVM ARISTOTELIS DE LOCIS

DIALECTICIS, COMPLECTENS ABSOLVTAM INVENTIONIS

Dialecticæ methodum, quæ aperit locorū vsum, in quærenda omni quæsti-
oni tractandæ materia, in tractandis affectibus, deniq; in omnibus ijs,
quæ vel à Rhetore, vel à Philosopho, vel etiam à quocunq; dis-
serente ex artis præscripto obseruatur, vt hinc lector
studiosus facillè promptus euadat ad iudican-
dum de scriptis autorū, simul ad insti-
tuendam orationem de omni
themate, in quacunq; ver-
setur disciplina.

Ex præscripto eorum, qui tyrones curæ nostræ concreditos, ad expe-
ditam differendi copiam exercent.

Xecuti haftenus quicquid in secundo Topicæ artis volumine, fusius explicati-
usque illustrandum, aut carptim adnotandum videbatur: grande nobis operæ
precium speramus facturos, si hoc Inventionis caput, quod Aristoteles hoc se-
cundo libro, qualicunq; locorum enumeratione perstrinxit, vberius copiosius-
que explicemus. Quam rem, ita demum exorsuros atq; adeo præstituros ex re
auditorū putamus, si causas expoluerimus, quibus adducti, post Aristotelem, Themistium,
Ciceronem, Boetium, Rodolphum, cæterosq; alicuius nominis Dialecticæ patronos, de sola
inventionis parte Auctarium hoc adscribamus. Dialecticæ, hoc est, (verbum è verbo) disse-
rendi facultas, absoluitur partibus duabus, autore M. Tullio in Topicis. Altera inueniendi,
quæ ad vsum potior est, & ordine naturæ prior. Altera iudicandi, quæ Stoici propriè signa-
teq; dialecticam appellant, utpote proximum differendi instrumentum. cum inuentionis pars,
duntaxat materiam dialectico subministrat, in quam ex iudicij præscripto, formā argumen-
tationis inducat. nam & definiendi ac diuidendi artificium pertinet ad inuentionem dialecti-
cam, vt quod materiam suppeditat, formæ argumentationis capacem. Quanquam alia qua-
dam ratione definitio ac diuisio referuntur ad partem iudicandi, quatenus scilicet definire ac
diuidere certa lege dialecticus docet, quæ ipsa lex ex æquo competat in materiam cuiuscun-
que disciplinæ. Iudicium aut verbosius tractare post libros Priorum Analyticorum ac Poste-
riorum, vt reliquos dissimulemus, nihil erat opus, cum ibi latissimè hanc partem, omnium hu-
ius ætatis dialecticorum sententia, noster Aristoteles exequatur. Ac ea planè methodo qua &
percipi primùm in scholis, & percepta teneri facillimè potest. De inuentione autem ratio serè
in diuertum recidit. hæc enim licet eleganter copiosèque per singula quæstionum genera ab
Aristotèle tradita sit, tamen loci sparsim per diuersos libros fusi, magis exercitio peritiorum
qui cõpendium aliquod prius didicerunt, q̃ iuniorum captui ac memoriæ accommodati esse vi-
dentur. Aliam igitur viam sequentes, puerorum ingenijs (vt nobis quidem videtur) magis ac-
commodam, in hoc nostro Auctario, in quo de omnibus, in genere locis dialecticis, seu proba-
bilia contineant argumenta, seu necessaria, tractabitur, familiaria potissimùm exempla pro-
ponemus, suppressis dedita opera plerisq; abstrusioribus, a rudium tyronum captu alienis, nisi
res interim poposcerit, vt simus copiosiores. Dehinc locis ordine digestis, nomina suum cuiq;
dabimus iamolim Boetio & Græco interpreti Aristotelis Themistio vsurpata, omniumq; hu-
ius Academiæ philosophorum vsu quotidiano protrita. Nec Maximas interim propositio-
nes negligemus. Quæq; præterea videbuntur ad præsentis instituti rationem spectare. Ve-
rùm de his latius in sequentibus. Nos rem aggrediamur.

Iudicandi
pars cur hoc
loco nõ tra-
ctetur, vt in-
uentione.

Qua ratio-
ne in præsen-
ti tractatu
precedendū.

Præmittitur tractatio de quæstione, vt hinc de argumentato & loco statuamus.

Locorum vim omnem & rationem explicaturi, prælibanda quædam esse duximus de na-
tura & officio quæstionis: hæc enim proponit scopum, ad quem omnium locorum argu-
menta seu tela diriguntur. Dialecticus cum sit artifex differendi, requirit materiam, in
quam

Definitio
questionis.
Quæ defen-
dit r. cōtra
Rodolphū
Agricolam.

An rectè Bo-
etius descri-
pserit quæsti-
onem.

De materia
dialecticæ,
Agricola fe-
cus q̄ Aristote-
les.

Boetius in
Topica M.
Tullij, cum
Aristotele
sentit.

Idem lib. 1.
de differentijs
topicis.

quam vires suas experiatur. ergo quæstionem proponit aliquis, ex qua elicitur thema siue sta-
tus, quem artis suæ regulis tractare dialecticus, prout feret natura rei, debeat. Quæstionem
itaq; visum est hoc pacto definire. Quæstio est, cum interrogatione elata vox, siue dictio illa
sit, siue oratio. ut quid est antiphus? an cœlum est rotundum? Nam haud quaquam puta-
mus Rodolpho hic assentiendum, qui contra Aristotelem & reliquos veteres contendit, quæ-
stionem esse orationem cum interrogatione elatā. ad quam simpliciter affirmando aut ne-
gando responderi potest. etenim cum quæstio sit dubitationis indicium, quo inuitatur dia-
lecticus ad docendum. equidem contenderim, omnem vocem cum interrogandi particu-
la a dubitante propositam, aptè hoc vocabulo notari, seu responderi possit, est, non est: seu
longiori oratione, & responsione alioqui obliqua, satisfieri debeat interroganti. Tum quod
ait, orationē esse, parū videtur cum dialecticæ officio posse exæquari. nam dialecticus in vni-
uersum circa omne thema versatur, quod aliqua docēdi via possit explicari: atqui primū con-
stat moueri quæstionem de simplici themate, ut an sit, quid sit, quale sit, quas habeat partes,
quam causam, quæ officia. Deinde de themate complexo, ut an habitantes sub æquinoctialibus
sint diuturnioris vitæ, quam populi septentrionales? Vtrum verè dixit Aristoteles, mundum
esse ingenitum? & quæcunq; præterea quæstiones oratione complexa proferuntur, quibus ni-
mirum de veritate propositi thematis ambigitur. Eadem de causa Boetius quoq; in primo de
Topicis differentijs non plenè descripsit, quæstionem esse dubitabilem propositiōnem, cum
simplex quoque vox cum interrogatione clara, quæstionis ambitu contineatur. nisi Boetius
dicatur quæstionem ad locorum naturam attemperasse, qui proculdubio ab Aristotele &
reliquis omnibus tractati sunt, quatenus themati complexo subseruiunt. Quanquam non
inficiamur thematis incomplexi locos in albo dialecticorum locorum descriptos esse, ut defi-
nitionem, diuisionem, causas, partes, similia, dissimilia, pugnancia, contraria. sed illi ipsi ab
Aristotele, Boetio, Rodolpho, & alijs, referuntur ad differendum argumentationis instrumen-
to de themate complexo. & quod Rodolphus libro secundo tam operose cōtra Aristotelem
disputat, dialecticæ materiam non esse problema, nullo ferè negotio discernetur. Aristoteles
enim nomine dialecticæ accepit eam totius logicæ facultatis partem, quæ de cōplexo thema-
te probabilibus, id est, verisimilibus & non necessarijs argumentis differere docet, Arrem
verò differendi ex necessarijs argumentis, expediuit in vtroque libro Posteriorum. Rodol-
phus contra vult, omnem quæstionem compositā ad dialecticum pertinere, siue de ea verisi-
milibus argumētis differere possit, siue necessarijs, siue in speciem duntaxat plausibilibus, quæ
in fabulosis & mythologicis orationibus adhiberi solent. Certè hæc omnia consistunt intra
dialecticæ professionis terminos. At falso interim coarguit Aristotelem, qui aptissime par-
tes dialecticæ proprijs officijs discreuit, particulatim omnia exponens, quæ cōmuni quæstionis
appellatione Rodolphus parū distinctè significauit. Quod si quis fidem huic nostræ cōmen-
tationi velit abrogare, producemus in defentionē partium nostrarū, non recentiores dialecti-
cos, quorū autoritas a Rodolphi sectatoribus facile eleuetur, aut prorsus etiam repudietur, sed
ipsum Boetium veteris philosophiæ interpretem religiosissimū, qui Topica Ciceronis enar-
rans, in ipso statim capite Ciceronianæ orationis loquitur in hanc sententiam. Ratio diligens
differendi, quā Cicero sic appellat, a Peripateticis veteribus, logicæ vocata est, continens in se
inueniendi iudicandiq; artificium, a Stoicis & Platone dialecticæ, quod hi alterā partem quæ
iudicandi dicitur præcipuè sint profecuti, inueniendi arte in totū relicta. Porro Aristoteles
logicæ facultatis princeps, totā differendi artē complexus est, quæ triplici partitione contine-
tur. Aut enim definit, aut partitur, aut colligit. Colligendi facultas autē triplici diuersitate
tractatur. Aut enim veris & necessarijs argumentationibus dispositio discurrit, & disciplina
vel demonstratio nuncupatur. Aut tantum probabilibus, & dialectica dicitur. Aut apertis-
simè falsis, & sophistica, id est, cauillatoria, perhibetur. Logica igitur primū de definitione, de-
inde de partitione, tum de collectione ex necessarijs, vel ex probabilibus, vel ex sophisticis ar-
gumentis, in cōmune tractat, atque huius postremi generis vnam partem Aristoteles dialecti-
cam vocat, id est, facultatem per probabilia colligendi. Consimili ferè differentia Boetius in-
dicat plenū officium logicæ facultatis, in calce libri primi de Topicis differentijs. nisi quod
oratore a dialectico separauit, qui locus an verum contineat, iudicandum est ex illa discep-
tatione de locorum dialecticorum & rhetoricorum differentia, quam prosequitur Boetius in
quarto eiusdem operis volumine. Exactius tamen videtur Agricola tractasse, libro secun-
do, capite decimo octauo. Rectè igitur Aristoteles problema statuit esse materiam, non to-
tius logicæ facultatis, sed eius partem, quam teste Boetio Peripatetici dialecticam vocauerunt,
ab Aristote-

ab Aristotele octo libris Top. explicatam, in quibus crebra est mentio dialecticæ siue topicæ
disciplinæ. Contra, malè Rodolphus definitionem ac diuisionem a dialectico auulsam, soli
metaphysico propriam fecit, quando circa quæstionem simplicem, hoc est, simplicis thematis,
dialecticus definiendo diuidendq; versatur, ut circa quæstionem complexam argumen-
tan- do. Nomine enim dialecticæ, totā logicen Rodolphus intellexit. Ut autem in vniuersum
de quæstione statuamus, visum est eam hac diuisione explicare, ut singulis partibus sui loci
accommodentur. Quæstionum alia est simplex, alia enunciatiua. Simplex est, qua de re ali-
qua simpliciter interrogamus. Species huius enumerari possunt breui catalogo. Prima est,
qua ambigimus quid vox significet, ut habet Aristoteles in primo Posteriorū. Cæterum in
omni disputatione, quæ de simplici re instituitur, initio statuendum est, quid nomen signifi-
cet, ne disputantes, nominis ambiguitate inuicem ludificentur, vel tanquā in tenebris erran-
tes, omnia differant in incertum. Huic quæstioni adhibetur definitio quid nominis, siue ety-
mologia & interpretatio vocis. de qua rhetores huius tempestatis, in statu definitiuo disere-
re consueuerunt. Secunda quæstio est, an res sit, ut ecquid sint antipodes? num fuerit ali-
quando diluuium illud Platonicum? an exoriturus olim sit Antichristus? Quibus exemplis
datur intelligi, quæstionē An sit, quadrare in omnes temporū differentias. licet ex præsentī de
reliquis omnino statuere oporteat. Tum illud quoq; peripicitur, in quæstione, an est, plures
nōnunquam includi pro numero terminorū & rerum quæ significatur, ut an fuerit diluuium?
an vixerit olim Plato? an de diluuiō pronunciauerit in suis legibus? tres inquam hæc quæstio-
nes in vnica illa cōtinentur. Quanquam, si quis exactè iudicet, fatebitur, dictam quæstionem
non esse simplicem omnino, sed in partes simplices solui posse. nisi contendas, omnem eam di-
ci simplicem, qua non de veritate inquiritur, sed rei vel rerum simplici natura. siquidem alio-
qui eadem ipsa quæstio censebitur esse prædicatiua, ut mox apparebit. Tertia inuestigat
quid res sit, ut quid Deus, quid antipodes. hanc terminare oportet definitione rei, aut subiti-
tuta in eius locum descriptione, vel denique genus rei, si fuerit ipsa res vniuersalis, aut species,
si fuerit singularis, satisfaciet quæstioni, si definitio nō suppetat. Huc referri debēt, quæcunq;
ad explicandā rei essentiam conferunt, etiam accidentia, si reliqua desiderentur, utpote quæ
magnum conferunt adiuumentum, ad cognoscendum τὸ τί ἐστίν, ut habet Aristoteles primo
de anima, quod latinè vertunt, id quod quid est, pro qua periphrasi Rodolphus mallet dice-
re quiditatem, si per grammaticos liceret. Quarta quæstio quærit de qualitate, ut qualis est
anima, materialis, an immaterialis? mortalis an incorruptibilis? Ad hanc responderi solet
vel differentia, vel proprium, & nonnunquam accidens, vel potius multa cumulo acciden-
tia, quæ sunt instar vnus differentia substantialis. Quinta species quæstionis est, qua de
causa rei propositæ ambigimus. Hanc vocat Aristoteles secundo Posteriorum τὸ διότι, pro-
pter quid. Verum ea hoc loco peculiariter, non de veritate complexi thematis, sed de pro-
pria rei causa, præsertim efficiente inquirunt. nam forma & materia in definitione ferè inclu-
duntur, & finis in sequenti intelligitur quæstione. Sexta est, qua quæritur, quis sit rei effectus,
quæ vis, quod officium. huic autem propriè satisfit reddendo finem proximum, ut quis di-
alecticæ finis, siue quod officium? Finis autem vltimus nomine effectus, siue officij, non per-
inde significanter venit, ut hominis finis vltimus est beatitudo cælestis. quare finis quæstio-
nem, si ita lubet, ad caput causæ reducimus. Septima est, quæ vestigat de re, quot & quas
habeat partes. Hanc trifariam nonnulli distinguunt, ut principio de partibus nominis, hoc
est, multiplici significatu. deinde de membris, quæ partitione proueniunt. tum de speciebus,
quæ subiectiua sunt partes, quærat. Quid autem sit discriminis inter partitionem & diui-
sionem, non attinet hoc loco explicare. suffecerit partitionem dici a partibus integralibus, di-
uisionem a subiectiuis. Octaua quæstio vno cōplexu potest efferrī, ut inquiramus, quæ simi-
lia, quæ contraria, quæ affinia, quæ pugnancia. de re enim proposita hi loci admonent, quid
sit differendum, licet aliquanto longius argumenta petantur. Videas tamen plerosq; de sim-
plici themate ita differere, ut a similibus, a contrarijs, item ex partibus inter se iuxta locos eius-
dem & diuersi comparatis, venentur totā rei vim & quiditatem. Ex istis facile fuerit cognos-
cere, quā late pateat vsus simplicis quæstionis, quandoquidem dicto ordine tractare solent
disertissimi quiq; viri, nominatim Aristoteles in decem libris moralium, felicitatis naturam
& partes, per virtutum gradus declarans. Et Cicero, quid officium, quotuplex, in quibus
negocijs, quo delectu exercendum, graphicè explicat in tribus illis Officiorum voluminibus.
sic reliqui omnes, vbi docendi officium instituunt, filum harum quæstionum sequuntur,
tum operosis voluminibus, tum in scholasticis disputationibus suntque nimirum hi ipsi,
Pp quos

Diuisio quæ-
stionis.

Simplicis
quæstionis
genera.
Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

quos Boetius in fine libri de Topicis differentijs philosophi nomine intellexit, quos & hodie passim non rhetores, non dialecticos, sed apposito nomine, possumus philosophos appellare, quod alicuius artis materiam prosequentes, per eiusmodi locorum gradus paulatim ad fastigium veritatis & sapientiae, rudem discipuli animum perducant. Enunciatiua quaestio est oratio, qua de enunciatione interrogamus. Quam diuidimus in praedicatiuam & compositam. Illa categorica, haec hypothetica recentioribus dialecticis nuncupatur. Praedicatiua, quam simplicem dicere possumus, est, quae vnum praedicatum de vno subiecto, interuentu copulae verbalis, enunciat, siue complexa alioqui sint extrema, siue incomplexa. Composita quaestio vel vsitatus hypothetica, dicitur, quae multa interrogat, coniunctionis tanquam principalis copulae interuentu. Huius species notae sunt. Copulatiua, vt voluatur ne caelum iam inde ab aeterno, & terra in medio quiescat? Disiunctiua, vt num aut dies est, aut nox esse Vtrum aut caelum est perpetuum, aut cessabunt aliquando rerum inferiorum generationes & corruptiones? Conditionalis, an, si terra inter solem & Lunam obijciatur, necessario proueniat Lunae defectus? Ad has referuntur, quaecumque Boetius de hypotheticis disseruit, quae Trapezontius, quae alij huius quoque saeculi scriptores. Porro autem diuisiones quaestionis a Rodolpho traditas, haud difficulter ad istam reduxeris. Modales item, quas hodie passim vocant, pari iure veniunt intra praescriptam diuisionem. Si quis rationem desiderat, quam ob rem illam vnicam diuisionem deligendam putauerimus, in promptu est, eam ex officio dialecticae obuia coniectura adsequi. Loci enim in commune, hoc loco nobis enarrandi, referuntur ad eum finem, ad quem dialectice tota, hoc est, ad differendum de omni themate, quod in quaestione vocari potest. Quoniam itaque prima diuisionis membra, quaestiones generatim distinguunt, non relatas ad hanc illamve scientiam, non ad hunc illumve quaerendi modum adstrictas, sed absolute descriptas, vt immediatè possint organo dialecticae tractari atque expediri: Simples quidem definitionum ac diuisionum regulis: Enunciatiuae autem, instrumento argumentationis. Hanc nimirum ob causam arbitraty sumus, non modo sufficere praesenti loco diuisionem illam, verum etiam reliquas omnino superuacaneas esse. Hanc autem ipsam diuisionem, quo singulatim partes obuiae essent, visum est in tabula oculis tyronum exhibere.

Enunciatiua quaestio bipartita est.

Praedicatiua

Composita

Cur ista diuisio quaestionis praeter caeteris magis placeat.

Prima, qua ambigimus, quid vox significet, vt quando quaerimus, Quid sit seruitus? Quid libertas? Huic quaestioni adhibetur definitio quid nominis, siue etymologia.

Secunda, an res sit. vt cum quaerimus, An sint Pigmæ? Fueritne aliquando Troia? Sitne futura rerum omnium quies?

Tertia, qua dubitamus, quid sit res. vt qua quaerimus, Quid sit Deus? Quid antipodes? Hanc quaestionem terminare oportet definitione, aut subliituta in eius locum descriptione.

Quarta, qua sciscitatur quis, de qualitate rei. vt cum quaeritur, Qualis sit anima? materialis an immaterialis? corruptibilis an incorruptibilis?

Quinta, qua inquirimus, quae sit rei causa. vt quae fuit causa praesens mortalibus condendarum legum?

Sexta, qua quaerimus, quis sit rei effectus, vt cum quaerimus, Quis sit finis vltimus hominis?

Septima, qua quaerimus, quot & quas habeat partes. vt, Quae sunt partes animae? Quibus partibus constat res publica?

Octaua, qua quaerimus, quae similia, quae contraria, quae affinia. vt, Quae vitia contraria magnificentiae, quae tantum affinia?

Simplicem, id est, qua simpliciter de re aliqua interrogamus. Cuius partes octo numerantur.

Quaestio est cum interrogatione elata vox, siue dictio illa sit, siue oratio. diuiditur haec in

Enunciatiua, id est, qua, verum an falsum sit, quod significatur oratione, interrogamus. diuiditurque in

Praedicatiua, id est, qua vnum praedicatum de vno subiecto interuentu verbalis copulae interrogatur, huius partes sunt tres.

Prima est, qua quaerimus, an sit res, id est, an res, tota oratione significata sit vera, vt an sint Troiani?

Secunda, qua quaerimus, an hoc sit illud. vt an bellum sit iustum?

Tertia est, qua quaerimus, quomodo hoc sit illud, quae potest diuidi in quatuor membra pro numero praedicatorum. Verum haec e Rodolpho desumptra, aliubi videntur alius expendenda.

Composita vel hypothetica, quae multa interrogat, coniunctionis tanquam principalis copulae interuentu. haec species habet praecipuas.

Copulatiua, vt voluatur ne caelum iam inde ab aeterno, & terra in medio quiescat?

Disiunctiuam, vt num aut dies est, aut nox?

Conditionalem, vt an si terra inter Solem & Lunam ponatur, necessario proueniat Lunae defectus?

Descripta quaestione, atque in partes suas distributa, proximum est, vt perstringamus, De inuenienda qua ratione inueniri possit, vt inuenta quaestioni, totius orationis argumenta concinne aptentur. Hanc autem quaestionis inuentionem esse necessariam, docet Rodolphus, eo quod patefacit nobis statum & praecipuum orationis scopum seu finem, qui ab omni differente prospici, & perpetua intentione retineri debet. Alioqui enim quid oratio conficere velit, quid a differente expectandum sit, nemo intelliget, ideoque dicentis labor in cassum abibit.

finem verò commonstrat promptissimè ipsum genus causæ. nam pro causæ diuersitate oportet aliū atq; alium statuere scopum orationis. vt verbī causa, finis in genere didascalico est docere, in genere suasiois lenire dolorē consolando, aut dissuadendo ab instituto auocare: & in alijs consimiliter, finem ex ipso negotio seu causa poteris coniectare. Inuenitur quæstio, teste Agricola, bifariā. tum in oratione, quæ aduersarium habet & cōtentione duorū pluriūve absolutur. tum in oratione vnius partis quæ obsequenti hahet auditorem. Ex contentione oritur quæstio, vbi disceptantes cæperint consistere, vt neuter alterū progredi aut elabi patiatur. Et in scholasticis quidem certaminibus, ex opponētis intentione & respondentis contradictione, statim obuia est quæstio. In ciuilibus autē negotijs, aliquando perplexa est quæstionis inuentio, propter causæ obscuritatem. Ex quæstione porrò elicitur status, quem Cicero, Quintilianus, & alij permulti videntur accepisse pro ea sententia, de qua in oratione potissimum dubitatur, etiam si sit propositio minor: vt in Miloniana oratione obijcitur Miloni, quod occiderit Clodium, Fatetur Milo, infant Clodiani, Milonem teneri lege Cornelia de Sicarijs: negat Cicero. Quæstio est, an teneatur. & quia iure occidisse contendit Milo, quod insidiatus sit Clodius, status elicitur, Clodium fecisse Miloni insidias: in quo argumentis muniendo Cicero potissimum elaborat. Alij, quos distinctius putauerimus loqui, nomine status venire adfirmant conclusionē præcipuam, qua confirmata, stat & consistit orationis conatus, estq; finis & scopus vltimus differētis comparatus, vt in dicta oratione pro Milone, status erit nō minor, sed conclusio principalis, iure Milo Clodium occidit. Oratio vnius partis, minus expositā habet quæstionē: idcirco Rodolphus trium consideratione eruere atq; inuenire quæstionem docet, personarum, rerum, & conatus siue intentionis. Hoc ipsum in consolatione, in gratulatione & gratiarum actione, declarat exemplis. Breuiter in genere de liberatiuo, & demonstratiuo, quæstionis hæc constitutio maximè locum habet, vt prior illa in genere iudiciali, sub quo comprehendimus scholastica exercitamenta. Quæ Rodolphus addit continuò, de ratione deducendi quæstionem vnā in plures, tum ex ijs quæ verbis continentur, aut necessariò, aut ex cōditione quadam & circumstantia. quæq; sub calcem eiusdem capituli habet, de adhibendo iudicio & delectu, in tam ampla quæstionum copia & varietate. Suffecerit quantū ad quæstionis diuisionem attinet, vno exemplo rem declarare, vt simili exercitatione prompti euadant adolescentes, ad inueniendum propositæ quæstioni idoneum argumentū, quod sine hac propagatione ac multiplicatione quæstionis, quasi in tenebris delitescet, aut parū appositè & distinctè accommodabitur, dum ignoratur, quid in quæstione proposita lateat, & item de quo potissimum dubitetur. Exemplum habet Rodolphus, quod breuissimè hoc pacto reddi potest. Sit quæstio, An rectè Cato Martiam tradiderit Hortensio? hæc ex verbis ipsis diuidetur in istas, an fuerit Cato, an fuerit Martia, an fuerit Hortensius. tum in has, An Cato Martiam tradiderit, An Cato Martiam Hortensio tradiderit, An rectè tradiderit Cato Martiam Hortensio, quæ prima omnium proposita, nunc tandem diuisione quadam, postrema est constituta. Ex his quæ verbis continentur, & quidem necessariò, prædicta quæstio diuidetur in has, An rectè quis vxorem tradiderit alteri. Cui insunt hæc, An habuerit quis vxorem, an dimiserit, an dimiserit rectè. an tradiderit, an rectè tradiderit. Deinde pro generibus subiiciendo species, reditur ad caput quæstionis: An Cato habuerit vxorem, an rectè, an dimiserit, an rectè, &c. Itē an Cato habuerit Martiam, an rectè, An dimiserit, &c. Deniq; an Hortensio tradiderit, ex qua oritur prima quæstio, An Cato Martiam Hortensio rectè tradiderit. Hic palàm est, aliquem hominem in Catone, alterum hominem in Hortensio, vxorem in Martia necessariò contineri. ex quibus facta est quæstionis propagatio in multas. Ex ijs autem, quæ conditione quadam insunt verbis, hoc est, continentur ex quibusdam circumstantijs, quæ thesin transferunt ad hypothesin (vt aiunt rhetores) hæc oriuntur: An Cato, philosophus Stoicus, ciuis Romanus, Senator, homo spectatæ seueritatis & constantiæ, Martiam, foeminam nobilem, benè moratā, opulentā, forma & pudicitia conspicuam, trium liberorum matrem, tradiderit, rectè, habita nimirum ratione loci, temporis, modi, & aliorum similium, Hortensio, viro nobiliori, liberius viuenti, consulari, opibus, gratia, facundia claro. His inest circumstantia & conditio quædam tacita, si talis sit Cato, si talis sit Martia, si talis Hortensius, qualem circumstantiæ descripserunt, an rum rectè tradiderit: quæ omnia expressa faciunt hypothesin, vt modò fecimus. Thesin autem, si generalibus verbis includantur, vt an Cato rectè Martiam Hortensio tradiderit, in quibus latent omnes circumstantiæ. neq; hypothesin est, quia nihil interest, Catonis proprio nomine vtrius, an hominis. modò substantia Catonis sola intelligatur. Verum ista nolumus in præsentia prosequi

prosequi verbosius, partim, quòd a Rodolpho sint explicata, partim, quòd a nobis longior catalogo exposita, nihil tamen peculiaris iudicij adderent in cognoscendo locorum vsu, & copia huius Topicæ facultatis disjudicanda, quando communiter hæc ratio multiplicandæ quæstionis obseruari potest a dialectico & oratore. licet alio genere, scilicet illustrandæ orationis, a dialectico munus oratoris secernatur.

EXposito capite quæstionis, restare videtur, vt tractemus de instrumento tractandæ quæstionis, hoc est, oratione. tum de vsu tractatūq; locorum, quo scilicet de omni quæstione differendi promptitudo & facultas expedita comparatur. Nos tamen consulto hæc omnia præterimus, tum quòd apud Rodolphum tam copiosè explicantur, vt non possint magis, tum quia præsentis instituti finibus contenti, explicatius differere volumus de natura locorum, è quibus deprompta argumenta, quæstioni propositæ cōmodè & appositè ad fidem, accommodantur. Hoc sollicitè interim monemus, vniuersam locorum farraginem parum fructus dialecticæ candidatis allaturam, nisi tota illa Rodolphi, de instrumento differendi, & vsu locorum tractatio, bene meditata & explorata penitus habeatur. quandoquidem præter materiam (de qua in locis agitur) cum primis requiritur argumentationis forma, qua deficiente, nullum è locis ductum argumentum, ad fidem rei dubiæ adstruendam satis idoneum erit. Quantum verò ad cumulum inuentionis & iudicij, accessio promptæ & expeditæ copiæ requiratur, palàm est iudicare ex eis, qui certis argumentorum eruendorum legibus addicti, semper de asini vmbra, mira loquacitate nugantes, protinus infantes, & nudi argumentorum apparent, vbi extra vsitatam illam disputandi arenam descendendum est ad ferium certamen, in quo de aliqua re graui seriò differendū est. Priusquam ad loci definitionē veniamus, explicandū est, quis argumenti vsus, quæ descriptio, vt hinc de loci ratione liquidò statuere possimus, quando locus omnino pensandus est ex argumenti qualitate in loco residentis. Necessarium esse quæstioni argumentum, graphicè demonstrat Agricola primi libri cap. 2. vbi in hanc ferè loquitur sententiam. Nulla res dubia, de qua per quæstionem ambigitur, ex seipsa fidè adsequi potest, sed aliquo magis explorato extrinsecus adhibito debet probari. perinde vt tenebræ indigent lumine aliundè illato. Nec tamè probandis omnibus omnia cōueniunt. quid enim differenti de optimo ciuitatis statu profuerit scire, respirent, nec ne, sub aqua pisces? Et quanquam Aristoteles primo Priorum Analyticorum libro tradit, omne verum omni vero consentire, aliter tamen est, ipsa inter se consona esse vera, aliud fidem & assensum assequi. Ergo, vt fides ei quod dubium est compareretur, adhiberi debet aliquid certa ratione coniunctum & cognatum rei probandæ, vt cum illo res probanda subsistere debeat, & rursus cum eo subuerti, hoc est, vt ex eo seu affirmato seu negato, res proinde vel in hanc vel in illam partem dispureretur. Hic autem submonere oportet, Rodolphum agere de quæstione enunciatiua, non simplici, quæ duobus extremis, quæ τὰ ἀκρὰ dixit Aristoteles, enunciatur, quod his nimirum, inuentum è locis argumentum debeat accommodari, certa interim iudicij lege obseruata, vt si ex præscripto inuentionis & iudicij, argumentum cum extremis consentiat, statim arguat & prober, illa ipsa inter se consentanea esse. Contra si discrepet, illa item dissidere. Hæc obscuriora videntur, verum vtriusque & inuentionis & iudicij vsum coniunctè Rodolphus aperuit adeò luculenter & speciosè, vt videatur operæ precium totum fermè locum huc adscribere. Videmus (inquit) in metienda rerum magnitudine, si duo sint proposita, quæ æqualia vel inæqualia ostendere velimus, si huiusmodi res sint, vt applicari altera alteri nequeat, accipitur tertium aliquid, quod possit vtrique adhiberi. neque temerè illud, aut quoduis, sed quod alteri saltem illorum sit æquale. Id deinde alteri adhibitur, si fuerit & illi æquale, iam æqualia illa inter se dicimus. sin inæquale, inæqualia. quoniam certum exploratumque est, eam magnitudinum esse proprietatem, vt quæcumque duæ cuiquam tertiæ sint æquales, sint & inter se æquales. & quarumcunq; duarum altera, tertiæ alicui æqualis sit, altera inæqualis, sint inæquales inter se. Quorsum hæc? vt ostendamus, quæadmodum in magnitudinibus dixi, sic in omni rerum natura esse, vt quæcumq; duo cuiquam tertio consentanea sint, inter se quoq; esse consentanea. Consentanea autē voco, quorum possit alterū de altero dici, vt homini & substantiæ conuenit in animali, quoniam omne animal est substantia, & omnis homo est animal, sequitur ergo conuenire ipsis inter se, hoc est, omnè hominè esse substantiam. Et contra. Quorumcunq; duorum alterum consentaneum est alicui tertio, alterū dissidens, ea quoq; inter se dissident: vt lapidi & homini, lapidi quidem animal dissidet, homini verò conuenit. certum est igitur lapidem & hominè inter se dissidere.

Præter hæc opus est instrumento & tractatu, de quibus Agricola.

Præmittitur ad loci tractationē nō nihil de argumento ex Agricola.

In q̄ thesis ab hypothesi si discernit.

Si qua duo itaq; conueniant, nec ne, velis perspicere, si sint eiusmodi, vt quæadmodum magnitudines diximus applicari non posse, sic & ista consentanea sint, an dissentanea ex ipsis perspicere nequeat, necesse est, tertium aliquod inuenias, quod alteri horum consentaneum esse certum sit, idq; alteri deinde cõparatũ, proinde vt illi fuerit consentaneum, vel dissentaneum, ita esse inter se ambo, quæ proposita fuerant, sciamus. Id tertium, tum medium argumentationis dicitur, quoniam proposita velut extrema duo coniungit. tum quia probabiliter propositis iungitur, instrumentumq; est faciendæ de illis fidei, vocatur argumentum. Hanc partem excogitandi vel medijs vel argumenti, vocant dialectici Inventionis. Altera est pars quæ iudicandi vocatur. Ea cuiusmodi sit, ex prædicta eadem similitudine iudicemus. Cum mensuram aliquam metiendarum duarum magnitudinum sumpserimus: ea si proba esse debeat, necesse est certa & firma sit. quod si aut extendi possit, aut in arctum contrahi, & quemadmodum ait Aristoteles de regula Lesbica, quæ ad parietis flectitur formam, sic ista aptetur magnitudini metiendæ, fallax nimirum erit. Hoc pacto vnũ illud, cui vel consentanea vel dissidentia ea quæ proponuntur diximus esse debere, id si opinione solum atq; ad spectu, non re vera sit vnũ, falleremur argumentatione, euenietq; vt quæ consentanea esse ostendi argumentatione credimus, dissident maxime: & contra, pro dissidentibus consentanea capiamus. Vt si dicamus, aliquod animal est irrationale, homo est animal, ergo homo est irrationalis, videtur quidẽ iungi in animali, irrationale & homo, sed perspicuũ est, non esse idem animal, de quo irrationale dicitur, & quod dicitur de homine, sed nominis tantũ ambitu & generis similitudine idem videri. Quod si adhibito iudicio, legem syllogismi obserues, dicatq; omne animal est irrationale, homo est animal, ergo homo est irrationalis, iam quando pro consentaneis accipiuntur ea quæ dissident, vt omne animal irrationale esse, nihil mirum est, homo & animal quanquam consentanea sint, hominẽ tamen & irrationale dissidere. Vt ergo certum sit atq; liquidum, id quod in argumentũ assumimus, non facie, sed re vera, vnum esse, adhibita est inuentioni hæc iudicij pars, cui omnis de modis figurisq; syllogismorum præceptio & cautio omnis captiosarum argumentationum, quas fallacias dixere, subseruit. Hactenus Agricola, cuius verba declarant illud ipsum, quod rei dubiæ quæstione cõplexa propositæ, fidem facit, proprio nomine dici argumentum, quatenus in genere complectitur veram probationem, siue necessariam, siue probabilem. Nihil enim huc facit quadripartita illa argumentorum differentia, quam habet Boetius in Topicis differentijs, ad separandum dialecticum a demonstratore: cum nos omnem verè differentem, appellationem dialectici, aut si mauis, logici accipiamus. Rectè igitur Cicero in topicis definiuit, Argumentum esse rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem, & quoniam fides argumentationis instrumento conficitur, vt ad inuentionem, iudicium accedat, Boetius aptissime descripsit argumentationem, vt sit argumenti per orationem explicatio. Quæ ipsa finitio insinuat, argumentum ita demum censeretur, si in oratione, rei dubiæ, tanquam ratio adhibeatur, siquidem extra orationem, res alioqui probatiua, dici potest causa, non autem ratio, itaque nec argumentum. Quin & in oratione res proposita non erit argumentum, nec ratio, nisi ipsa oratio præ se ferat habitum & formam argumentationis. vt si expositione sola enuncietur, causa dici poterit, ratio nequaquam: vt optimè distinguit Rodolphus libro secundo de inuentione, capite de expositione. Est enim causa per quam res est, vt in Posterioribus ostenditur. Ratio, per quam res dubia probatur: quapropter omnis causa censebitur & ratio, si in argumentatione proferatur. Id verò nomen ipsum argumenti refert, quo appellatũ est, quia rem dubiam arguat, & verisimilem faciat, idq; quatenus oratione prolatũ est, & propositionũ firma & certa contextione dispositum: vt asserit Boetius, & grammatici adnotant in illo hermistichio Maronis. Degeneres animos timor arguit, libro quarto Aeneidos. Contra non omnis ratio causa, effectus enim in argumentatione propositus ad causæ cognitionem, ratio est, causa esse nequit. siquidem effectus & causa relatiue opponuntur. Hinc liquet, cur sensus, qui crebro rei dubiæ fidem facit, nõ sit argumentum, quia non est ratio. Cæterum illud, Plus probat oculus testis vnus, quàm auriti decem, referendum est ad probationes inartificiales, quæ in oratione translatae pro re præsentia dicente, hactenus argumenta dici possunt, vt in progressu latius ex Agricola ostendemus. Res autem, cui argumentum adhibetur, dubia esse debet, aut tanquam dubia proponi. Cum enim argumentum eò adferatur, vt arguat & probet, non aptè notabitur hoc nomine, si res manifestariæ accommodetur, quæ lucem probationis, quandoquidem est extra tenebras dubietatis, non admittit. Quod modò adiecimus, aut tanquam dubia, & cætera. Indicat hoc loco argumentum accipi generatim pro omni medio, seu dialecticæ, seu demonstratiuæ argumentationis, qua scilicet amplitudine considerantur a nobis

Iudicij quæ sit.

Argumenti quid, è Cicero.

Argumentatio quid Boetio. Ratio & causa quid differant.

Qualis res, cui argumentum queritur.

à nobis loci, sicut antea testati sumus. Quanquam non sumus nescij, à nonnullis argumentum pro eo dumtaxat medio sumi, quod sit probabile, non certum. quomodo videtur Cicero in Partitionibus descripsisse, Argumentum esse probabile inuentum ad faciendam fidem. Quadruplex argumentum distinxit Boetius, in calce primi de Topicis differentijs, in hanc ferme sententiam. Argumentorum omnium, Alia sunt probabilia & necessaria, Alia probabilia & non necessaria, Alia necessaria & non probabilia, Alia nec probabilia nec necessaria. Probabile est, quod videtur vel omnibus, vel pluribus, vel sapientibus, & his vel omnibus, vel pluribus, vel maxime notis atq; præcipuis, & quod vniciq; artifici secundum propriam facultatem, vel quod ei cum quo sermo conferitur, vel ipsi, qui iudicat, videtur. In quo nihil interest, verum, an falsum sit, modò verisimilitudinem teneat. Aristoteles verò in Topicis paulo strictius probabilia descripsit, cum hic etiã primò verum dicatur probabile, quod tamen proprie videri cum formidine non potest, licet in genere videatur, id est, habeatur verum. Rodolphus libro secundo generaliter accepit, pro omni eo quod appositè ad fidem dici possit, etiam si fabulosum sit, interim redarguens immerito Aristotelem, quãdoquidem probabilia ad syllogismum retulit dialecticum, qui peculiariter in Topicis consideratur. Agricola verò ad logicen vniuersam, quæ omnem argumentationem sibi propositam habet. Necessarium, inquit Boetius, est, quod vt dicitur ita est, atq; aliter esse non potest, videlicet probabile dependet ex opinione seu qualicunq; fide adsentientis, propter obuiam terminorũ significationem, & rei significatæ verisimilitudinem. Necessarium verò ex indissolubili extremorum connectione & certa rei veritate, siue quis adsentiat, siue dissentiat. Probabilia igitur ac necessaria dicuntur, quibus, cum aliter se habere non possint, facile adsentitur audientes. vt si quid cuiuslibet rei sit additum, totum maius efficitur. & reliqua principia, quibus ex sola terminorum significatione adsentimur, probabilia ac non necessaria sunt, quibus facile animus acquiescit, licet ipsa veritatis non teneant firmitatem, vt mater diligit filium, quatenus in hac argumentatione proferri potest, si mater est, filium diligit. Omne enim argumentum, re vera nomen suum tuebitur, si in argumentatione, rei probandæ adhibuit, natum sit arguere & probare, quamuis actu nullius rei faciat fidem. Necessaria ac nõ probabilia sunt, quæ ita sese, vt dicuntur, habere necesse est, sed his non facile consentit auditor, vt obiectu lunaris corporis euenit defectus Solis, Sol est tota terra maior. Si cauilletur quispiam, hæc non dici argumenta, quod cum probabilia non sint, proinde nec fidem facere possint. Respondemus ex Boetio, ea dici per se ac simpliciter actuq; probabilia, quibus sponte atque vltro consensus adiungitur, atqui necessaria & non probabilia, ab hac descriptione reijciuntur, q; ea non statim vt audita sunt, approbare solet auditor. Verum vbi necessariis ac probabilibus argumentis antea demonstrata fuerint, tum demum ad alterius rei dubiæ fidem trahentur, dicuntq; probabilia iam argumenta, quæ antequam sunt demonstrata, aut certè dialecticè probata, vt non sunt verè & actu probabilia, ita nec argumenta actu fuerint, ne peritis quidem, in quantum & illi requirunt aliquam probationem, qua ad assentiendum inducantur. Porro quoniam argumenta dicuntur, non quod arguant, sed arguere nata sint. probabilia quoq; dicuntur, quod saltem à peritis nata sint credi, postquam adhibita fuerit qualiscunq; probatio. Huius generis sunt speculationes geometricæ, quæ theoremata Græci dicunt, quæ tum deniq; cum demonstrata fuerint, aliarum speculationum verè & actu argumenta censentur. Neque necessaria neq; probabilia sunt, quæ neq; opinione hominum, neq; in veritate consistunt, vt quod quisque non perdidit, habet, verum hæc, quia non faciunt re vera fidem ei, de quo dubitatur, argumenta dici nequeunt, nisi analogicè. Hæc quatuor argumentorum genera, Boetius quatuor differendi facultatibus singularim attribuit, per artificem differendi promiscue intelligendo eum, qui vere differit aliqua de re, & eum qui differere videtur. Sunt autem quatuor artifices differendi, Dialecticus, Orator, Philosophus, & Sophista. Dialecticus, vt à philosopho distinguitur, & quatenus est vtens tantum non docens, & simul orator, in communi argumentorum materia versantur, argumenta sequentes probabilia, siue necessaria sint, siue non sint. Duo igitur genera, probabile & necessarium, probabile ac non necessarium considerant. Vbi licet obiter admonere, q; orator hic intelligitur, qui verisimilibus è medio sumptis causam suam munire solet, cui Arist. in rhetoricis enthymemata, & exempla tanquam propria facit, vt dialectico syllogismos & inductiones. quod & in secundo Priorum indicat, capite de inductione. Multo autem aliter extra locum præsentem, dialecticum à rhetore putamus dissidere, vt antea submonuimus. Philosophus siue demonstrator de sola veritate pertractat, vt quæ sola sit sapientiæ finis & materia, vendicat ergo sibi omne argumentũ necessarium seu probabile actu, seu non pro-

Argumentum esse quadruplex, autore Boetio. Probabile quid sit.

De quo Aristoteles reprehendit immerito Agricola Necessarium differre a probabili.

Primum probabile & necessarium.

Secundum probabile, & nõ necessarium

Tertium necessarium & nõ probabile.

Artifices differendi quatuor.

babile, quo duæ species designantur, necessarium & probabile, necessarium ac non probabile, quanquam species illa pertinet etiam ad dialecticum, alia ratione, videlicet quatenus probabile est argumentum. Sophista, qui sola imagine differendi artifex est, utitur argumentis, quæ nomine solo ita vocantur, hoc est, quæ neque probabilia sunt, neque necessaria, itaque ne argumenta quidem. Topicorum itaque intentio est, ut ait Boetius, verisimilium argumentorum copiam demonstrare, quæ proprie ad Dialecticum & Oratorem pertinent. Ad Philosophum verò, quatenus verisimilium aliqua, necessaria quoque sunt. Nos hic nolumus rimari, an rectè Boetius omnia probabilia, etiam generaliter accepta, putet ad locos pertinere Aristotelicos. tantum affirmamus, in hoc nostro locorum Aucario omnia argumenta tractari, quæ modo verè probatiua sint dubiæ propositionis, siue necessaria fuerint, siue probabilia duntaxat, non etiam necessaria, vel certè quæ ad explicandam simplicis thematis vim trahi possint. Exigenda namque sunt argumenta ad quæstionem, cuius ambitu complexi sumus in vniuersum omne thema, de quo ambigi possit, quod partim simplex, partim enunciatiuum esse ostendimus, quo fit, ut argumenta plerumque omnia, iuxta congruant in vtrumque thema. Quam vsus Dialecticorum iam olim propè obtinet, ut loci suppedirent argumenta problemati, hoc est, dubiæ quæstioni terminandæ. quomodo & Boetius proprie, non generatim locos accipit in eodem libro. Illa verò, inquit, argumenta, quæ necessaria quidem sunt, sed non probabilia, atque illud vltimum genus, scilicet nec probabile nec necessarium, à propositi operis consideratione seiunctum est. Faretur interim Boetius, necessaria quoque è locis dialecticis posse depromi, sed in quantum probabilia eadem habentur. Ex qua sententia protinus elucescit, quanta sit inuentionis dialecticæ seu localis disciplinæ commoditas, ne dicam necessitas, ad perceptionem altiorum facultatum. Magnum enim aliquid, sicuti Boetius ait, locorum consideratio pollicetur, scilicet inueniendi vias, quod quidem ij, qui sunt huius rationis expertes, soli prorsus deputant ingenio, neque intelligunt, quantum hac consideratione quaeratur, quæ in artem redigit vim & potestatem naturæ. Quibus Boetij verbis, apertissime consentit Aristoteles primo Topicorum, quo loco dialecticæ, hoc est, Topicæ facultatis commoda & vtilitates enumerat, cuius loci verba cõsultò dissimulamus, quia fusius inibi prosecuti sumus.

Argumentum in præsentia generatim accipi, vt omni themati adhibeatur.

Locorum vtilitas ex Boetio.

Aristotele.

Rodolpho.

Quin & Rodolphus libro secundo Inuentionis, toti Logicæ tribuit vim adiuuandi naturam, & in certas artis regulas cogendi vniuersam expeditè & appositè differendi facultatem. cuius veluti semina quædam promiscuè omnibus indidit naturæ parens Deus. locus autem (ne quis desyderet) est capite quinto. Peculiariter verò de locorum vlu ex instituto agit toto hoc secundo libro. & vtilitates inuentionis grauißima oratione explicat primo libro, sub finem capituli primi. Vtilem autem (inquit) esse hanc locorum rationem apparet, cum magnæ parti humanorum studiorum, quandoquidem plerumque in ambiguo hærent, & differentium certaminibus sunt exposita. Tum verò eis præcipuè confert, qui tractant illa, quorum nullæ traditæ sunt artes. Dico, qui consilio rempublicam gubernant, quos de pace, bello, cæterisque ciuitatis negotiis in rem præsentem, sæpe Senatui, sæpe populo fidem facere oportet. quique in iudiciis item accusare, defendere, petere, abnuere, quique populū docere iustitiam, religionem, pietatem, in professo habent. Et mox tertiam exponit, nec instruere solū os facultas ista, & tantum dicendi copiam subministrare, sed prouidentiam animi, & rectè consulendi quoque aperire viam videtur. Quando non alia re prudentiam constare apparet, quam perspicere, quid in quaque re sit positum. & consentanea repugnantiaque, & quo quicque ducat, quidve euenire possit, colligere. Hoc autè ipsum confirmat, statim subiecto exemplo de Cicerone & Demosthene, quibus prudentiæ consiliique laus, vel ab emulis est concessa. quæ dicebant in Senatu, in foro, antea prudenter, adminiculo scilicet locorum, cogitassent. Namque dicere, inquit, prudenter, nisi qui prudenter cogitauerit, non potest. Constat igitur, hanc locorum dialecticorum facultatem Philosopho, Oratori, Dialectico, & quisquis insuper, vel aperta oratione disserit, vel tacita meditatione de quæstione aliqua tractanda occupatur, in primis vtilè atque adeo necessariam esse.

Locum quomodo inueniatur, autore Rodolpho.

Ex istis omnibus de argumento hætenus expositis, obuium erit cognoscere, quid sit locus, quem iam iam describemus, si prius breuiter indicatum fuerit, qua ratione loci principio inuenti sint ab hominibus ingeniosis. Hanc rem expedit Rodolphus in hunc ferè modum, Cum nullæ dubiæ rei queat ex se constare fides, neque vlli quæstioni (vt nos addimus) absoluta tractatio adhiberi, sed ex aliis quibusdam notioribus magisque exploratis, de vnoquoque dubio certitudinem, & de omni porro quæstione expeditam tractationem, siue explicationem, colligamus necesse est. iamque alij mentis acumine freti, celerius copiosiusque argumentum quæstioni finiendæ idoneum excogitent. Alij contra hebesiore mentis

& ingenij vi, nihil vel serò saltem quid dici quouis de themate possit, inueniatur. Vtilissimo sane studio prudentes quidam viri, & longo differendi vsu ac rerum obseruatione exercitati, sedes quasdam argumentorum excogitauerunt, quorum admonitu, velut signis quibusdam circumferremus per ipsas res animum, & quid in quaque esset probabile, vel alioqui propositæ quæstioni accommodatum, perspiceremus. Cæterum, vt expeditè inueniri possit, ratio quædam obseruanda est, qua deprehendamus, quod nam ex omnibus inuentis cum proposita quæstione cohæreat, & quadam veluti societate naturæ copuletur. Cum enim non quiduis sit cuius terminandæ quæstioni idoneum, adminiculo aliquo egemus, quo diiudicare liceat, quid cui sit cognatum themati. Ergo (vt plenius inuentionem locorum aperiamus) ex effusa illa rerum varietate (quarum quæ, quibus cõueniant aut discrepent singulatim, nulla oratio, nulla mentis humanæ vis consequi potest) communia quædam capita siue locos ingeniosissimi virorum excerpere, quibus tanquam indicibus generales rerum ordines, & quasi classes distinctæ proponerentur, quemadmodum categoriæ decem rerum ordines complectuntur, quorum vnusquisque certarum rerum communes habitudines, & eandem in genere essentiæ rationem proprijs notis designat. Sic & loci, quæ communia rerum capita diximus, singuli habitudinem & proprietatem in commune significant, qua res omnes illius ordinis, inter se conueniant. per hos igitur dum studiosa indagine mentis, singulas rerum naturas, partes, causas, effecta, reliquaque id genus peruestigamus. ita demum, quæ consentanea, quæ dissentanea propositæ quæstioni, argumenta adhiberi possint, inueniemus. In hanc ferè sententiam Agricola, qui statim locum definit hisce verbis. Locus est communis quædam rei nota, cuius admonitu, quid in quaque re probabile sit, potest inueniri. Per notam intellige signum & indicem, qui res omnes & argumenta, communi & generali quadam habitudine quærentibus indicet. vt enim quondam statuae illæ Mercuriales, nunc ferreæ aut ligneæ manus, quas crucibus in biuis affixas videmus, indicant viatori, qua vertendum sit iter, ita hi loci eum qui inuenire cupit argumenta veluti manu apprehensum, ducunt eo quo tendit. Idem habet Quintilianus libro quinto Institutionum ora. capite decimo, Locos appellans sedes argumentorum, in quibus latent argumenta, ex quibus sunt petenda. Nam vt in terra non omni generantur omnia. nec auem aut feram reperias, vbi quæque nasci aut morari soleant ignarus. & piscium quoque genera, alia planis gaudent, alia saxosis. regionibus etiam litoribusque discreta sunt, nec elopen nostro mari aut scarum ducas, ita non omne argumentum vndique venit, ideoque non passim quaerendum est. Multus alioqui error est, & exhausto labore, quod non ratione scrutabimur, non poterimus inuenire, nisi casu. At si scierimus vbi quicque nascatur, cum ad locum ventum erit, facile quod in eo erit peruidebimus. Sic Fabius, qui nos docet, per omnes eundem esse locos, vt si vnus aut alter non proferat argumentum in rem præsentem. id tertius quartusque, vel certè aliquis tantum omnium queat suppeditare. Quod & Cicero planissime tradit, in Partitionibus, vbi filio sciscitantij, omnibus ne igitur ex his locis argumenta semper sumemus? Respondet Cic. pater, Imo verò scrutabimur & quaeremus ex omnibus, sed adhibebimus iudicium, vt leuia semper abijciamus, nonnunquam etiam communia prætermittamus & non necessaria. Idem attingit Rodolphus, sed nos in re manifestaria superuacuum esse lumen arbitramur. Illud addendum quod Cicero de loci nomine habet in Topicis. Vt igitur earum (inquit) rerum quæ absconditæ sunt, demonstrato & notato loco, facilis inuentionis est, sic cum peruestigare aliquod argumentum volumus, locos nosse debemus. sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hæc quasi sedes, e quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire, Locum esse argumenti sedem. Hanc verò posteriorem loci descriptionem Boetius enarrat secundo libro, de Topicis differentijs ad hunc modum. Argumenti sedes, partim maxima propositio intelligi potest, partim maximæ propositionis differentia. Maximæ propositiones dicuntur, quæ cum per se notæ sint, tamen nihil vterius habent, quo demonstrerentur. Dicuntur autem maximæ propositiones, quod antiquissimam habent probationem, qua sic alijs fidem adstruunt, vt ipsæ à nulla alia notiore, & quasi natu maiori, fidem assequi debeant. Et quadam graduum ratione videntur maximæ appellatæ, vt prima syllogismi propositio dicatur maior, quod plus efficacitæ habeat ad illationem conclusionis, quam propositio minor, quamuis ipsa quoque vim probatiuam obtineat. Sed quoniam vtraque propositione maxima confirmari potest, cum ipsa non habeat vllam priorem, qua probetur, merito sola propositio maxima nuncupatur. Et quia generali complexu argumenta continet, rectè locus dicitur, quod sic fidem facit argumento, vt ipsum non egeat aliena probatione. Sit exempli causa quæstio, an regnum sit melius consularu, & tali enthymemate respondeatur, Regnum diuturnius est consularu, melius igitur est quam consularu.

Loci definitio ex eodè.

Fabij Quintilianus.

Cic. in partitionibus.

Idem in Topicis definit locum.

Boetius de loco maxima.

latus, infirma per se est probatio, quare maxima propositio adhibenda est eiusmodi, Bonum diuturnius, melius est eo, quod parui est temporis. Potest hęc maxima iam inde ab initio in argumentatione misceri, vt proueniat huiusmodi syllogismus, Omne bonum diuturnius est melius temporaneo bono, atqui regnum diuturnius est consulatu, est igitur melius. Sunt tamen argumentationes, quarum maximæ non videntur in ipsis includi, sed extrinsecus vires probandi subministrare, vt quæstio sit, an sapiens sit inuidus, adhibeaturq; talis argumentatio, Inuidus bonis affligitur alienis, sapiens non affligitur bonis alienis, ergo sapiens non est inuidus, Maxima forinsecus aduocari debet. Quorum diuersæ sunt definitiones, ipsa quoque esse diuersa. Maxima igitur propositio, quæ vniuersalis, & principalis, & indemonstrabilis, ac per se nota est, rectè locus dicitur. Quia, vt locus naturalis in se corporis quantitatem continet, ita hæc propositiones maximæ intra se, hoc est, significationis complexum, quasi residentem habent ac locatam omnem vim cæterarum propositionum, & potissimum ipsius conclusionis consequentiam seu illationem. Quod si quis roget, an vtriusq; argumentationis modo propositæ maior, dici possit maxima propositio. Respondendum existimamus, Omnem eam dici maximam, quæ nulla indigens probatione, continet tamen in se vim probandi alias, qualis fuit maior vtriusque syllogismi. Et pari ratione, cuiuscunque syllogismi maior propositio, si per se nota sit, maxima dicitur, quia generalem explicat mediij & maioris extremitatis habitudinem, ex qua pender illatio conclusionis, imò multarum conclusionum, pro varietate minoris extremitatis, vt indicat Aristoteles primo capite secundi Priorũ, in potestate plura concludendi per summptionẽ sub medio. Si pergat quis interrogare, num omnis maxima sit in præsentia locus dialecticus? Opinamur exactè responderi non posse, nisi adhibita distinctione. Alias esse maximas rerum, quæ habitudinem rerum significatarum, per terminos in quæstione positos ad ipsum argumentum explicant. Alias terminorũ, si quis ita patiatur vocari, quæ ipsæ maximæ dialecticam habitudinem terminorum exponunt. Illius generis sunt omnes propositiones maiores syllogismorũ, non constantium vlla voce logica, vt omne bonum diuturnius est melius temporaneo bono, quisquis sapiens est non inuidet. Posterioris generis sunt propositiones Dialectico peculiare, quæ principia dialectica vocari solent, vt quod definitio tribuitur, definito quoq; tribuendum est. Ex quibus fiunt syllogismi dialectici seu demonstrationes dialecticæ, quoniam principio dialectico & reliquis dialecticis propositionibus constant. vt exempli gratia, quod definitioni competit, & definito, sed erudibile esse cõpetit animali rationali, igitur & eius definito, vt pote homini. Cæterum an sint veræ demonstrationes, an potius dialectici syllogismi propter inevidentem & accidentariam subsumptionem, lectoris ingenio perlustrandum relinquimus ex primo Topicorũ, & primo Elenchorũ, vbi agitur de disputationibus & argumentationibus dialecticis, Item doctrinalibus seu demonstratiuis. Non ignoramus tamen, omnem argumentationem non demonstratiuam vocari posse dialecticam, sed in alium sensum, quia nimirum probabilis ac verisimilis est habitudo argumenti seu mediij ad consequens, non autem quia dialecticis terminis sit constituta. Ex hac distinctione, quod in præsentia succurrit, loco responsionis adferemus, eas duntaxat propositiones, quæ sunt posterioris ordinis, verè dialecticas maximas esse, & proinde locos item dialecticos, quoniam continent generalem argumenti & quæstionis habitudinem, in quarum significantur, & tanquam in loco resident multa argumenta, siue multæ propositiones, quarum vnaquæque possit esse antecedens dialectici enthymematis. vt verbi causa in prædicta maxima continentur hæc argumenta, Animal rationale est erudibile, animal rationale est natum loqui, animal rationale est natum nauigare, relata ad cõsequens, igitur homo talis est. Prioris autem generis maximæ, tantum explicant rerum habitudinem aliquam, non relatarũ interim ad dialecticas proprietates, nisi quatenus ad eas recurrẽdum est, si dubiterur, an argumentatio sit gratia materiæ probatiua. Sed si tota argumentatio sit syllogistica aut inductiua, magis gratia formæ bona esse ostendetur, vbi iam de iudicio agitur, non de inuentione, vt ipse testatur Agricola, quo loco similitudinẽ a magnitudinibus desumpsit, quam superius attulimus. Illud obiter (quia locus vtruncq; submonet) adiciamus, maximam dialecticam, quæ inuentionis est, ferè adhiberi enthymematis, vt materia esse proba, & consequentia item firma declaretur. Syllogismis autè regulatiua quædam principia solent accommodari, quibus forma tantum argumentationis exploratur, verè syllogistica sit, an secus, quod in primo Priorum circa definitiones dici de omni & dici de nullo attingimus. Hinc apparet, num consequentiæ sint confirmandæ, ex eo quod certo è loco ducta sunt argumenta. Sanè Rodolphus palam inficiatur libro secundo capite primo. **Contra, Dialectici nostra hæc ætate in scholis confirmantur.**

Num omnis maxima sit locus dialecticus.

Responsio ducta ex præmissa differentia maxima.

confirmare solent more illo probandi iam aliquot ferè seculis vsitato. In concordiam reduci posse cum nostris Dialecticis Rodolphum ita putamus, si dixerimus, nullam argumentationem idcirco quia à specie vel genere, vel quouis aliorum locorum ducatur, necessariò coherere. quoniam ex omnibus istis ineptæ & minimè coherentes duci queant. Sed rectissime confirmari aliqua propositione maxima, certam habitudinem ipsius mediij ad quæstionem probandam explicante, ad quam argumentum omnino examinari debet, nisi maui ad syllogismum vel aliam argumentandi formam semper recurrere, quæ iudicij est, non inuentionis, cum dialecticæ maximæ contrà se habeant. Hic tamen obseruandum, ne quis per eam maximam, quæ intra complexum argumentationis continetur, putet rectè probari consequentiam, quæ malè confirmatur per antecedens, cuius pars principalis est ipsa maxima, antecedens enim, non ad consequentiam totam, sed ad consequens refertur, cuiusq; probatiuum est. Per eas verò maximas, quæ extra lumuntur, rectè confirmatur. Materialis quidem per maximam Topicam, Formalis autem per maximam syllogisticam, vel alterius argumentationis, cuius formam esse bonam ipsa maxima propositio declaret. Consequentia in genere bona esse probatur per definitionem argumentationis, quæ demonstrabit propositam consequentiam esse probatiuam, aut per generalem regulam cõsequentiæ, quam elicere possumus ex fine primi Priorũ talem, Ex opposito consequētis infertur oppositũ antecedētis, vel in eundem sensum, Oppositũ consequētis repugnat antecedenti, qua ostendit Aristoteles, cõuersionem particularis negatiuæ non esse bonam consequentiam, aliquod animal non est homo, igitur quidam homo non est animal, quia scilicet oppositum consequentis stat cum antecedente. Exemplum primi, hoc est, de consequentia materiali, equus est hinnibilis, igitur animal est hinnibile, probatur consequentia hac propositione maxima, Quod speciei conuenit, & generi cõuenit, si subsumas, sed hinnibile conuenit equo, & inferas, ergo conuenit animali, iam sit argumentatio vel demonstratio topica, quæ non ostenditur bona esse consequentia per dictam maximam, cum illa ipsa tacitè intrà sumatur, & pars sit argumentationis syllogisticæ, ad quam adiectione maximæ, hoc enthymema potest immediatè reuocari. Sed prioris enthymematis illatio, per eandem rectè confirmatur, quoniam extra ipsum enthymema profertur, sic, vt non possit fieri vera præmissa, nisi mutetur habitus orationis, vt in prædicto syllogismo per summptionem dialecticam fecimus. Secundi exemplum de formali consequentia, omne animal rationale est naturaliter amans virtutis, homo est animal rationale, ergo est amans virtutis. Conclusio quidem probatur ritè per maiorem, vt omne consequens per suum antecedens verum esse ostenditur, Illatio autem siue ipsa consequentia potest confirmari hac maxima, Quicquid dicitur de subiecto completè distributo, dicitur etiam de quolibet subsumpto sub eo. vel hac, Quæ syllogisticè conueniunt in eodem tertio medio, debent etiam inter se conuenire. Hæc tamen ipsa, si fiat subsumptio, atqui amans honoris & homo consentiunt in animali rationali, dehinc illatio subiiciatur, conueniunt ergo inter se. Iam vides quemadmodum prober rursus ipsam conclusionem postremò illatam, non autem ipsam consequentiam, quæ bona esse relinquitur ex euidencia dispositionis, quemadmodum ait secundo Priorum Aristoteles, opinatis præmissis, necesse est conclusionem opinari. Quocirca dici posset, bonitatem consequentiæ syllogisticæ non posse re vera probari, quod habeatur à Dialectico pro primo principio, sed hæc ad initium Priorum pertinent. Exemplum tertij, de consequentia in genere, attulimus ex Aristotele ipso, de conuersione. Quo addi potest ex modo expositis, consequentiam syllogisticam fortasse confirmari posse generali maxima. Consequentis oppositum repugnat antecedenti, quam nos interim malumus referri ad cõsequentiam materialem, cuius bonitati non suppetit alia probatio generalis. Ex his intelligi potest, in quem sensum nonnulli probant consequentiam per antecedens, quia scilicet antecedens ostendit consequens esse verum, itaq; ipsam quodammodo consequentiam bonam esse, vt argumenti nomen, quod antecedenti propriè tribuitur, interim vsurpatur autore Boetio, pro tota argumentatione, atq; etiam pro argumentationis probatione. Cum Boetio videtur sentire & Fabius, qui liberius accepto nomine argumenti, complexus est ενδυμήματα, ερωτηρηματα, αποδείξεις, hoc est, enthymemata, argumentationes, demonstrationes. Locus est libro secundo, capite decimo. Locus ergo maxima, id est, maxima propositio, rectè à Boetio descripta est, & ab Aristotele quibusdam locis adiecta, etiam si Rodolphus diuersum iudicat in calce primi de inuentione. Locus differentia maximæ à Boetio & posterioribus in hunc fermè modum describi solet, Differentia maximæ est generale caput rerum, quo vna maxima propositio ab alia differt, cuiusmodi sunt definitio, definitum, interpretatio, similia, repugnantia, quæ

Quatenus per locũ dialecticũ aperte cõfirmari possunt argumentationes & consequentiæ.

Consequentia nõ probatur per antecedens.

Differentia maximæ quid, quæ

quæ & hoc pacto assignantur. Locus à definitione, locus ab interpretatione. Et rursus, Locus definitionis, locus interpretationis, locus repugnantium. quæ in eandem omnino sententiam dicuntur. Demus in exemplum hanc maximam, Cui definitio competit, eidem definitum, quæ distinguitur ab ista, Cui tribuitur definitum, eidem competit definitio, quod ibi locus differentia maximæ est definitio, hic definitum. Quod ut manifestum euadat, cum utrobique proferatur uterque locus definitionis & definiti, perstringere operæ precium est, triplicem in argumentatione dialectica terminum, Inferentem, Illatum, Communem. Inferens est, qui rem significat, ex qua tanquam principali ratione aliquid inferitur. Illatus est, quo significatur res illata, de qua fuerat præcipua mora quæstio. Communis est, qui communiter illato & inferenti iungitur. Et (quod annotare solent) inferens terminus tantum profertur in antecedente, Illatus duntaxat in consequente, Communis verò utrobique, verbi causa, in hac argumentatione, Sapiens non est inuidus, ergo philosophus non est inuidus, terminus inferens est sapiens, Illatus verò philosophus, Communis, esse inuidum. Hæc autem differentia terminorum, ne dominata esse videatur, ac temerè conficta, est apud Rodolphum primo libro, capite secundo, ex quo supra ostensum est, in argumentando tribus esse opus, Principio duobus in quæstione propositis, quæ consentanea vel dissentanea esse probandum est. tum aliquod tertium certa ratione adlitum proponitur, in quo ipsa comparantur, perinde ac magnitudines duæ in tertio aliquo, tanquam propria mensura, conferuntur. Hic enim paratum est videre, tertium illud esse terminum inferentem, quoniam sic in eo extrema quæstionis terminandæ comparantur, ut ex cõuenientia vel discrepantia cum illo, inferantur illa ipsa vel conuenire inter se, vel discrepare. Terminus illatus est, alterum duorum, de quo principaliter est quæstio instituta, ut ferè subiectum directæ conclusionis, tantum in consequente dialectici enthymematis proferri solitum. etsi in antecedente quoque nonnunquam proferatur, dum superpressa maiore, utpote obuiâ, enunciat minor præmissa. Terminus communis est, qui tertio, siue medio, siue inferenti, & illato iungitur, illi in antecedente, huic in consequente, & ferè est prædicatum directæ conclusionis, si enthymema sit, quod immediatè possit ad syllogismum reduci. Sin argumentatio dialectica proponatur, quatuor pluribusve terminis constans, adfirmabimus eam esse in simplices argumentationes soluendam è tribus terminis compositas, quemadmodum vel Rodolpho teste, duplicatis è locis nonnunquam argumentari contingit, vno tamen orationis complexu. Aut si proponatur argumentatio tam perplexa, ut reduci nequeat ad syllogismum, qualis, exempli causa, videtur esse, Bonum est suaue, ergo non suaue est non bonum. Item, duplum est multiplum, ergo subduplum est submultiplum. Dicemus Rodolphum & receptam de tribus terminis differentiam intelligi de argumentatione recta, non obliqua, simplici, non composita, siue hypothetica. Primus enim ordo rationalis discursus, hoc est, argumentationis, rectus est ac simplex è duorum in vno collatione, hanc illamve quæstionis categoricæ partem concludens. Ex his iam dudum apparet, cur maximarum, quas modò posuimus, prior à definitione, posterior à definito, tanquam loco differentia maximæ peculiariter nominetur. videlicet à termino inferente significamus ipsum locum, quod in eo tanquam argumento seu medio, vis probationis includatur, cum de reliquis tantum dubitetur. Quoniam ergo in priori maxima definitio esse terminus inferens designatur, quia particulam illatiuam præcedit, in posteriori definitum. iusta nimirum ratione maximas propriis locis, quæ differentia vocantur maximarum, distinximus. Terminum autem simplicem dicemus argumentum, non quod per se arguat, sed quia in argumentatione quæstionis adhibitus, eam probet, quare & loci nomine, differentia maximæ rectè censetur, quod in eius generali significatione, tanquam loco, resideant argumenta, id est, res quæ in argumentatione ritè dispositæ vim probandi & arguendi obtinentes, totam orationem faciant probatiuam. Ut igitur ad caput loci redeamus, appositè Boetius initio de topicis differentiis enarravit, locum esse argumenti sedem, in quo scilicet contineatur id, per quod rei dubiæ fit fides. vel id, à quo ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum, ut priori parte significetur maxima, quæ per se fidem facit, in posteriori, differentia maximæ, quæ cum alio sumpta constituit propositionem per se terminatiuam quæstionis. Tractationem de loco proximè sequitur locorum omnium diuisio, quam expedite iam iam conficiemus, si antè statuerimus, ex loco differentia maximæ, an potius ex ipsa maxima, varietas partitioque locorum sit æstimanda. Certè Aristoteles videri potest, maximas esse profecutus, cum in singulis locis non tam occupetur in describendo, nominando, idoneis exemplis illustrando vnoquoque loco, quam ut explicet habitudinem & cognitionem argumenti cum re proposita, hoc est,

Huc facit terminorū differentia. Inferens terminus. Illatus terminus. Communis terminus.

In qua argumentatione loci habeant terminum.

Diuisio locorū vnde sumenda.

est, termini inferentis cum illato, adeò ut non desint, qui adfirmet ex Aristotelis sententia, solas maximas, aut has præcipuè pro locis reputari. Nobis contrà visum est, locorū accipere distributionem ex locis differentiis maximarū propositionum, Idque multis nominibus. Imprimis post Aristotelem plerique multis retro seculis, in catalogo locorū, differentias maximarū, non ipsas maximas enumerarunt, ut ex M. Tullio in Top. & Part. Item è Fabio Quintiliano, libro quinto Instit. orat. tum ex Themistio Boetioque, quin & ipso Rodolpho, quique sunt plures eiusdem albi scriptores, in confesso est omnibus. Adde, quod autore Boetio in secundo de Topicis differentiis ipsæ, pauciores in loci esse deprehenduntur, qui in differentiis positi sunt, quam propositiones ipsæ, quarum sunt differentia. Omnia enim, quæ vniuersaliora sunt, pauciora esse contingit, & ideo faciliè sub scientiam cadere possunt, quorum tam multus numerus non est, ut à memoria discentis elabantur. Quibus Boetij verbis pulchrè congruit, quod antea adferuimus (ut hoc sit loco postremæ rationis) locos materiam suppeditare, non formam argumentandi, porrò maximas, præterquam quod angustiores sunt, non nihil etiam de forma saltem dialectica, & ut dici potest, materiali explicare. cum differentia maximarū breuiter vniuersam loci amplitudinè atque omnem argumentandi materiam designent, cui sua constet in argumentando disponendoque libertas pro differentis ingenio, & materiæ subiectæ natura. Tamen si quod Boetius ibidem adnotauit, locorum & argumentorū discrimina subseruire quæstionibus prædictiuis, quas nos initio ferè huius commeterij enunciatiuas diximus, opinamur ad secundum Topicorum Aristotelis pertinere, vbi post generales prædicatorum locos, proprii singulis capitibus exponuntur, ad terminandam accidentis quæstionem. In præsentia malumus referre locos generatim ad quæstiones omnium prædicatorū, atque adeò ad simplicia themata, quæ admodum suo antea loco meminimus. Namque ita latè patere locos volumus, quatenus vniuersam logicæ facultatis inuentionem complectantur. Quod ex Aristotele modò adferebatur, in hanc sententiam interpretamur, locis maximas passim subiectas esse, quod cognoscere vim argumentandi ex loco, non esse vagam & incertam, sed peculiari rerum, quæ in argumentatione explicantur, habitudine nitri, quam propriè maxima declarat. Ergo, ut à differentia maximæ propositionis, locorū discrimina proprio ordine diuisioneque trahamus, hoc prælibandum est, naturam loci pendere ex argumenti propositi cognatione, & quadam (ut Rodolphus ait) locietate cum re probanda, quandoquidem si non est certa ratione coniunctum argumentum, non erit argumeti censendum nomine, cum arguere ac probare nequeat. Si dederis non esse argumentum, nec locus erit, ut in quo non resideant idonea probationi argumeta. Sed hoc satis ac super demonstratum est ex Agricola superius. Quoniam itaque argumenti, vel rei argumento signatæ, ad rem probandam, hoc est, uti alij loquuntur, termini inferentis ad illatum, tripartita est in vniuersum habitudo & affinitas. Hinc nimirum palam erit, triplices quoque locos esse, è quibus triplex ista varietas argumentorū possit diiudicari. Suntque locus internus, locus externus, locus medius. Res enim quæ argumento proponuntur, ita conueniunt cum prædicato aut subiecto quæstionis terminandæ, ut alia in ipso sint, alia prorsus extra rem sint, alia partim in re, partim extra rem ipsam, ideoque medium quiddam obtinere dicantur. Idque testatur Boetius in hæc verba loquens, Omnes igitur loci, id est, maximarum differentie propositionum, aut ab iis ducantur necesse est terminis, qui in quæstione sunt positi, prædicato scilicet atque subiecto, Aut extrinsecus adsumantur, aut horum medij, qui inter utrosque versantur.

Locus internus dicitur, qui continet argumenta, quæ tanquam insunt & inhærent rei per terminum illatum designatæ, qui partes habet, locum à substantia, & locum à consequentibus substantiam. Locus à substantia dicitur, qui argumeta continet ad rei substantiam pertinentia, & velut in essentia rei posita. Cuius tres sunt differentia, Alius enim à definitione & definito, Alius à descriptione & descripto, Alius ab interpretatione & interpretato nuncupatur. De definitione & definito non est qui ambigat locos à substantia esse. Cæterum interpretatio, teste Boetio, rectè hic adnumeratur, quod sit quædam nominis definitio, ac rem significatam propriis notis declarans. Locus à concomitantibus substantiam est, qui continet argumenta, non quidem infixata aut insita substantiæ rei, sed quæ naturam rei sequantur, sub quo continentur loci, a toto, a partibus, a causa, ab effectu, a generatione, a corruptione, a communitate accidentibus. Locus a toto multifariam diuiditur, & item locus a parte, quum alius sit a toto vniuersali & parte subiectiua, alius a toto integrali, alius a toto in quantitate & partibus eiusdem, alius a toto in modo & parte in modo, alius a toto in tempore & parte eiusdem, alius a toto in loco & parte. Locus item a causa & effectu, varias habet partes, pro causarum & effectorum differentia, nam alius est a causa efficiente, vel effectu eius: alius a causa mate-

Boetius paulo adstrictius locos accipit, quam nos in præfati commentario.

Cur maximas addiderit locis plerisque Aristoteles.

A differentia maximæ triplices locos distinguit.

Boetius idem habet.

Internus quid, & quod duplex.

Interpretatio cur sit locus internus?

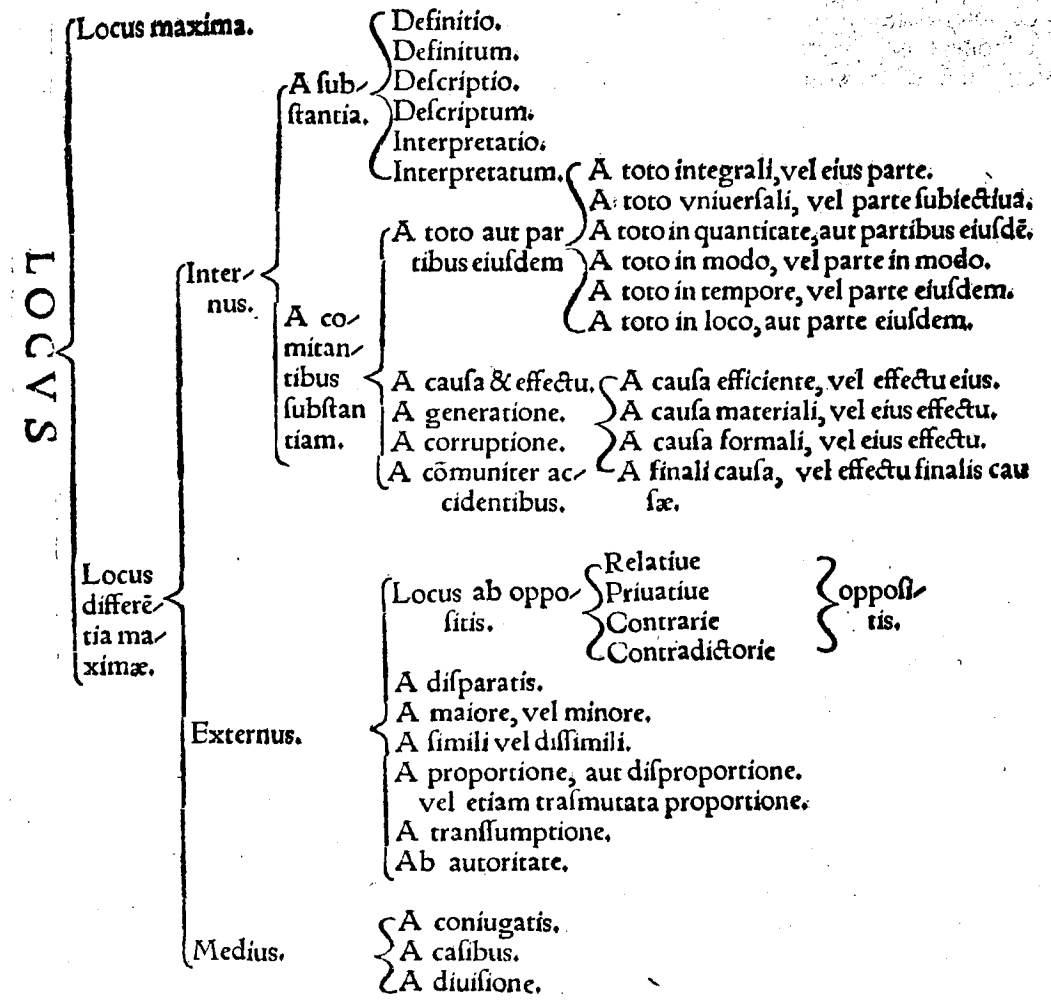
Locus externus. riali, aut eius effectu, alius à forma vel effectu causæ formalis, alius à fine vel effectu causæ finalis. Locus externus dicitur, qui complectitur argumenta, quæ ad substantiam rei, nulla ratione peculiari pertinent. sed extra substantiam posita, tamen ea sunt affinitate & societate, velut è regione cum re coniuncta, vt probare ipsam vel improbare queant, diuiditurq; in locum ad oppositis, locum à distantibus, seu disseparatis (quæ disparata vulgus appellat) locum à maiore, minore, simili, proportionè, locum à transumptione, & autoritate. Locus ab oppositis quadruplex est, vt ex Postprædicamentis liquet. Siquidem alius est à relatiuè oppositis, alius à contradicentibus, alius à priuatiuè oppositis, alius à contrariis. Locus medius dicitur, ex quo eruuntur argumenta, quæ neque in substantia sunt, neq; prorsus à substantia rei propositæ aliena, sed quandam obtinent mediocritatem, vt quum peculiariter ad rei substantiam non attineant, tamen proprius rei sint arctiusq; coniuncta, quam ea quæ in externo loco superius enumerata sunt. Huius autem loci tres duntaxat faciunt partes, locum a coniugatis, locum a casibus, locum a diuisione. Hæc itaq; locorum est enumeratio, Quam autore Boetio tradidit ea commoditate Themistius, vt Ciceronis loci facillè intra complexum Themistianæ diuisionis referri queant, id quod egregiè per singulos refert Boetius de Topicis differentiis libro tertio. Loci Rodolphi, qui, in quos Themistij locos redigi possint, per singula capita monebimus, vt cunq; videbitur opportunum. Nunc quadam anticipatione in summa perstringamus ad memoriam tyronum stabilendam. Adiacentia, & actus, & subiecta, quæ vocat Agricola, nos reponimus in locis causarum, cum adiacens & actus sint veluti formæ quædam accidentariæ. Subiecta verò in loco effectus. Quamquam ad locum generalem accidentis reuocari possunt. Nisi, quod ab inesse ad denominari, & contrà, ducta argumentatio, concluditur adstrictius, quam pro latissimo horum locorum vsu, de quo posterius ex Rodolpho, quantum videbitur, adferemus. Destinata palàm est ad effectum causæ finalis pertinere. Connexa partim sunt in loco relatiuorum, partim non satis possunt in peculiarem locum includi. Neq; id mirum, quando Agricola diuersam rationem ac habitudinem rerum secutus, aliter locos digessit, alijsq; signauit nominibus. Contingentia in antecedentibus & cõsequentibus includuntur. Pronunciata relegabimus ad autoritatem. Nomen rei ad interpretationem. Comparata ad maiora minoraq;. Differentia, ad ea quæ rectè disseparata dicere possumus, ferè autem disparata vocamus. Præter hocce Rodolphi locos, sunt aliorum fortasse alijs complures. Verùm ex istis consimilia obuium erit cognoscere. De rhetorum locis, hoc est, attributis rerum ac personarum, quid dicemus? nempe rerum locos propemodum eosdem esse cum nostris. At quæ personarum attributa vocant, alia in alijs dialecticorum locis collocari poterūt. & in vniuersum omnes ad dialecticum pertinere docet Agricola, secũdo de Inventione, capite decimo octauo. Vnicum in extremo restat, vt rationem curioso lectori redamus, cur tam multi tam variè locos & nominârint & digesserint, omnes tamen scopum veritatis intuentes, verum attigisse videantur. Cum enim Themistius in tria prima capita diducat locos, alijs pleriq; omnes tantùm in duas species internorum & externorum. summa tamen facultatis & copiæ è locis parandæ, penes dialecticum remanet. Si non placet, quod apud Horatium est, Sit pro ratione voluntas. & quod apud Terentium, Quot homines, tot sententiæ, Allegabimus in patrocinium causæ nostræ Boetium, qui initio tertij de Topicis differentiis, ex eo prouenire ait diuersam locorum diuisionem, tractationemq; dum a Themistio aliter quam Cicerone digesti sunt. quod res quæq; multis persæpe differentiis sit partibilis, pro quarum diuersitate eiusdem variæ excogitantur diuisiones, alio nimirum (vt in tanta ingeniorum vbertate fieri solet) aliam differentiam ac proprietatem spectante, ac proinde diuersam tractandorum locorum sequente viam. Sic tamen multiplex ista scriptorum differentia temperatur, vt sit discors concordia rerum, hoc est, ea quæ in speciem dissident, maximè conspirent atque consentiant. Id quod accuratè conferenti locos aliorum cum Themistianis, luce clarius apparebit. Sed nos hæc omittamus. Præmissa interim ex Themistio luculenta pariter & compendiosa locorum diuisione, quam velut in tabula spectandam adolescentibus, artium liberalium studio mæcipatis, proponemus, vt quendam quasi scopum habeamus, quo sit omnis de ratione locorum disputatio conferranda.

Diuisio est Themistij.

Ad quem reuocantur in summa loci Agricola.

Rhetorij loci an & ipsi huc referantur.

Quamobrem non vnâ oēs locorū diuisionē, sed aliam alij sequantur.

POST summariam locorum diuisionem, rursus à capite ordientes, singulas locorum species ordine prosequamur, vt præcipuis speciebus, quas vetus huius scholæ consuetudo recepit, ex Themistio Boetioq; reliqui loci nominibus tantum diuersis ab eruditoribus nonnullis designari, subiiciantur. Ex quo apparebit, vsitatum morem non esse temerè damnandum, nec reliquas aliorum tractationes præ istis amplectendas.

Primum inter locos internos facimus eum, qui definitionis appellatur, vel definitio, vel à definitione, quem describere solent his verbis, Locus à definitione est, habitudo definitionis ad definitum. quoniam argumenta definitionis, ex hoc loco sumpta, vim probandi accipiunt ex ipsa duntaxat habitudine definitionis ad definitum, hoc est, peculiari cõnexionè, & quasi affinitate inter terminum inferentem & illatum, atq; ad eundem modum cæteros locos in sequentibus lector describat. Porro dubitant nonnulli, an definitio verè sit probatiua respectu definiti, cum res prorsus eadem significetur vtriusq; vocabulo. Responso in promptu est, ex Agricola, qui nõ vno in loco testatur, locorū discrimina, & probandi virtutè accipi, ex ipsa significandi diuersitate, & vnus ad alterũ habitudine, quatenus certa ratione cõparantur. Quoniam ergo idem significat definitio quod definitum, sed explicatius euolutiusq; fit iusta nimirum ratione, vt ex definitione colligatur aliquid de nomine definiti, & contrà, definitum, quamuis inuolutè impliciteq; significat, tamen argumenti vicem habebit respectu alicuius, notius explicatiusq; definito, quam definitioni competentis, vt mox dicemus. Id Cicero testatur in Topic. Definitio, inquit, quasi euolutũ euoluit id de quo quæritur. Et Boetius lib. 2. de definitionibus, exponens hanc ipsam Tullij sententiam. Deniq; Aristoteles in primo Topicorũ, id est, terminum, seu definitionem appellans orationem, quæ indicet, quid est ipsum esse. Quid definitio sit, quid definitum, quæ lex rectè definiendi, quæ obseruanda, quæ vitanda, Scrupulus, Dilutio.

Cicero & Boetius.

Qq ij copiose

Ratio argu-
mentandi.

Leges qua-
dam in lo-
cis oibus re-
tinenda.

Postremum
additur lo-
co definitio-
nis peculiari-
re.

Libertas
argumenta-
di certis in-
terim regu-
lis inclusa.

Descriptio
quatenus fit
in locis a
substantia.

copiose diximus in opusculo de definitione ac diuisione. Suffecerit instituto nostro vberius exponere, quæ sit ratio potissima ex definitione argumentandi, quis proinde huius loci usus, vbi maxime versetur. Principio illud apertum est, in composito themate, cui precipue omnium argumenta locorum ab omnibus destinantur, duos esse terminos, subiectum & predicatum, vt habet Boetius. ex quorum habitudine ducitur argumentum themati probando accommodatum. verbi gratia, quaestio sit, an liberalitas pars sit iustitiae, quemadmodum ait Cicero in Officiis, ex definitione ductum argumentum in enthymema coniciemus, liberalis tribuit cuique quod suum est, ergo liberalis est iustus. Si ambigas de consecutione, parata est maxima, Quod definitioni com-
petit, & definito. sub qua sumemus, iustitiae definitionem suam cuique tribuere, competere in liberalem. Ex qua per dialecticam demonstrationem colligemus, liberalem esse iustum, & in superioribus liberalitatem iustitiae speciem. Ita Cicero in Topicis ex definitione colligit utilitatem iurisprudentiae. Ius civile est aequitas (inquit) constituta iis, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. hinc subsumit, eius aequitatis utilis est cognitio, ex quo infert, utilis est ergo iuris civilis scientia. Neque vero multum occupari volumus in explicandis conditionibus, quas in hoc loco potissimum solent praescribere, ne vllus terminorum, praesertim inferens aut illatus accipiatur τεχνικῶς, id est, materialiter, nec simpliciter, id est, pro re primo significata, cum quo ferè idem est quod alij precipiunt, ne termini appellent propriam rationem. item ne adlint particulae huiusmodi, per se, per accidens, primo, conuertibiliter, in quantum, & similes. Tum ne difformiter se habeant, vt illatus distribuatur, inferens sumatur particulariter, sic enim argumentatio non erit probatiua, licet consequens interim sit verum. Rursus ne aliquis terminorum amplius vel adstrictius capiatur. Et in summa, quaecumque praecipimus in syllogismis, hic obseruanda sunt, quoties argumentum ex hoc loco vel alio etiam erutum, conicietur in formam syllogisticam, quæ declarat nimirum, quale sit propositum argumentum. Hoc tamen postremum explicandum videtur, quod aiunt, ne terminus communis, in quo inferens & illatus conferuntur, sit accidens commune, quoniam id prius ac notius conuenit definito, quam definitioni. vt contra non licet argumentari a definito ad definitionem, si terminus communis sit proprium, quod notius explicatiusque tribuitur definitioni, quam definito, cum e contrario terminus communis debeat notius competere inferenti, quam illato. Hoc autem postremum recipit hanc limitationem, quando conficimus argumentationem naturaliter probatiuam, hoc est, cuius antecedens sit ordine naturæ prius atque notius consequente. nam & probatiua erit alioquin ratiocinatio, a definitione argumentando ex accidente, & a definito ex proprio, si eiusmodi argumentationis antecedens, respondentem, cum quo agitur, notius appareat consequente. Rationem argumentandi ex hoc loco, adeoque reliquis omnibus esse liberrimam & laxissimè partentem, affatim declarat obseruatio familiarium colloquiorum, & orationum rhetoricarum. imò philosophicarum quoque disputationum, in quibus modo a definitione, modo a definito argumentamur, non obseruata anxie forma syllogismi, ad quem reduci possit enthymematica argumentatio, accessione vnus maximæ, quam ferè supprimimus. Verum quia omnis argumentatio, quantumuis libera, robur accipere debet ex certa quadam habitudine antecedentis ad consequens, vtilissimè videntur iam olim obseruari, apud nos certæ quaedam argumentandi rationes ex hisce locis, ad quas seu capita redigi oporteat, & ad amullim examinari argumentationes illas fusius ac liberius contextas. Hanc legem in definitione explicant hac varietate, vt quadrifariam ducatur argumentum, ex subiecti definitione, affirmatiue & negatiue. Rursus ex definitione predicati, tum adfirmando, tum negando. vt verbi causa ex subiecto. Nullus habitus rectæ rationi consentaneus vituperandus est, ergo virtus non debet vituperari. Cui additur maxima, Quod remouetur a definitione, & a definito. Ex quo reliqua exempla cum propriis maximis, leui momento intelliguntur. Et secundum analogiam, predicta omnia statuenda sunt de loco definiti, qui tum demum quadrabit, vbi de definitione magis ambigitur. Contra, locus definitionis, vbi de definito. Secundus locus est descriptio, quæ definitio genus & differentias sumit. Descriptio subiecti intelligentiam claudit quibusdam vel accidentibus efficientibus vnâ proprietatem, vel substantialibus differentiis præter genus conueniens aggregatis. vnde liquet, descriptionem ab accidentibus designare substantiam, & sæpe veræ definitionis loco poni, ideoque propositiones a descriptione sumptas, ex loco substantiæ videri deductas, vt ait Boetius. Porro quia verarum differentiarum, teste Rodolpho, magna est inopia, ac proinde substantialium definitionum, necessitate quadam comparatum est, vt descriptiones loco definitionum usurpentur, adeoque communi nomine definitionis,

Argumenta-
di regula cō-
munis, cū lo-
co superio-
re.

tionis, vtrumque locum intelligamus, id quod Cicero fecit in Topicis, quod Rodolphus secutus est, quod alij denique iam olim imitantur. Rationem vero communis appellationis palam esse confidimus ex nostra tractatione de definitionibus & diuisionibus, quæ est in hisce nostris Commentariis, post enarrationem prædicamentorum. Tantum huic loco suffecerit admonuisse, communem esse legem ducendi ex utroque locorum argumenta, ex subiecto, ex predicato, tum affirmatiue tum negatiue ratiocinando. communes item esse maximas propositiones argumentis explorandis. Et pro varietate descriptionum, quas nomine definitionis Trapezuntius complectitur, variè & copiose ex hoc loco argumentabimur, vt ex causa finali descriptio constans, tale dabit argumentum, Structuræ, quæ nos ab iniuria & tempestate cæli vindicant, apprimè sunt necessariae, ergo ædificia in ciuitate cuiuslibet bono ciui vtilia sunt: addetur hæc maxima, Quod competit descriptioni, competit & descripto. Ex descriptione per effectum sic argumentabimur. Firma & moderata rationis dominatio in libidine, aliosque malos imperus, animum exornat, igitur temperantia est animi ornatum. Ex accidentibus collecta descriptione, ostendemus vitia solis inesse hominibus, Vitia proficiuntur a sinistra voluntate, ergo ab homine solo. siquidem homo est animal, quod suapte mouetur voluntate. Ex speciebus probare licet, vermes esse vera animalia, Vermes substantiæ sunt, vel sensu tantum videntes, vel sensu & ratione. Item ex partibus integranibus, vermes sunt substantiæ, cor & caput habentes, sunt igitur animalia. Rursus probabimus, tyrannum non esse regem, quoniam ipse temperata vita non regat clementer ciuitatem. & sic in reliquis argumenta ducentur, quibus accommodandæ erunt maximæ, quales in loco definitionis adhibentur, tantum nominibus definitionis & definiti commutatis in descriptionem & descriptum. Liberius autem argumentari possumus ex dictis locis, vt lex secundum Demosthenem, interprete Budæo, est inuentum quoddam, ac munus Deorum, Decretum vero hominum prudentium, ad hæc flagitiorum consultorum inconsultorumque emendatio, conspirantis denique ciuitatis conuentum, ad cuius præscriptum, omnes in ciuitate agentes, vitam instituere par est, ergo legibus parere debent, tam ipsi magistratus, quam ciues. Quæ descriptionis libertas vberius declarari potest ex Poetis, apud quos amplissimæ sunt descriptiones locorum, temporum, & in commune rerum ac personarum, copiose argumentis dialecticis illustratæ. Recentiores ad locum definitionis adiciunt eum, qui a differentia essentiali vocatur. quæ ea cum specie constituta conuertatur, etiam si respectu inferiorum constituti, locum generis obineat, vt per hæc idem argumentum ad diuersa relatum, in diuersos proinde locos refertur. Ad descriptionis locum referunt eum, qui a proprio ad subiectum conuertibile dicitur, quanquam proprii nomine Rodolphus peculiariter locum intellexit, in quo differentiam voluit comprehendere, exponens interim Aristotelis de comuni appellatione proprii sententiam, sed quam exactè, viderit lector studiosus. Predictos autem differentia & proprii locos argumentis & maximis facile fuerit illustrare. Nos definitionis & descriptionis usum coniunctè explicemus, quando pro eodem habentur interim, & alioqui sunt loci affines. Valet ergo vterque locorum ad thema simplex expedire terminandum, sed potiores obtinet definitio, si gradus demonstrandi sequamur. Vtilior tamen ac tritior est docendi via, ex propriis rei descriptionibus, quibus de officiis Cicero, de virtutibus Arist. alij de aliis disseruerunt. Cæterum in omni causarum genere hi loci maxime conferunt, quandoquidem in demonstratio rhetorica descriptiones mire amplificat, & illustrè reddunt orationem, quod latius Erasmus in secundo de Copia explicat. in genere lualorio, vel in primis condunt. tum in iudiciali & scholastico, quod apud Rhetores propriis exemplis declarandum est.

Differentia
ad definitio-
nem reducitur,
Proprium ad de-
scriptionem

Locus ab in-
terpretatione

Rodolphus
vult inter-
pretationem
non esse de
catalogo in-
ternorum.

Tertius locus a substantia est, quem Boetius ab interpretatione, Græci ab etymologia, Cicero verbum è verbo veriloquium, & molliori vocabulo notationem appellauit. quia (vt ipse inquit) sunt verba rerum notæ, quæ σύμβολα dixit Arist. Generatim vero Agricola vocauit locum a nomine rei. Cõtendit idè cap. 33. Locum hunc parum exacta ratione in numero internorum poni. cum rerum apud omnes gentes eadem sit substantia, nomina diuersa. quinetiam & apud eosdem, inquit, populos idem nomen, per sæpe aliud apud maiores, aliud apud posteritatem significet, nemo nescit: quibus Agricola verbis conciuuit eleganter Horatius in arte poetica,
Mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos & gratia viuax.
Multa renascentur, quæ nunc cecidere, cadentque,
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si voler usus,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.
Nobis visum est propterea interpretationem, rectè locum a substantia censerì, quòd interpretatio

Aliorū sen-
tentia diuer-
sa est.

pretatio sit propria quædam nominis definitio, adeoque rei ipsius, quatenus interpretato signatur. ut enim rei absolute considerata vna est natura & definitio, ita rei aliquo nomine interpretationis capaci significatæ, eadem est essentia quæ nominis significatæ. quando signatæ & signum, quæ vocari solent, adinuicem referuntur cõmuni quadam essentia, & mutua habitudine significationis. Transumptio aut, quæ ab Agricola nominis loco subiicitur, in classe internerorū censerit nequit, quoniam sumitur ex sola nostri intellectus habitudine, ad nomina diuersa, eandem rem clarius euidentiūsq; sub hoc nomine, obscurius sub illo cognoscentis, cum nomina ipsa nullam in voce deflexionē communē, aut in significatione certam ethymologiæ ac propriæ originationis cognationē habeant. Interpretatio igitur nobis erit, alicuius nominis obscurioris, per orationē notiorē explicatio, quemadmodum Aristoteles præcepit, ut nomen argumētando in orationē transferatur, *ἵδιον ἐν ψυχῇ μὴ τὸν ἀνθρώπου καθάπερ κῆται ἀλλὰ τὸν, εὐτὴν ψυχὴν ἔχοντα*, hoc est, æquanimū, non dicemus fortem, licet ita nomē ponatur, sed bene animo habentem. quanquā hic Latīna nomina parum Græcis respondent. Si quærat ergo, an locuples sit assiduus? ex nominis interpretatione argumētābimur. Nemo potest assidem dare, nisi locuples, assiduus igitur est locuples. Item si quis roget, An monachus oporteat in solitudine viuere, ex hoc loco ducemus argumentū. monachus dicitur, qui ab omni hominum frequentia semotus solus viuere, ergo non in turba populi, sed in solitudine viuere monachum oportet. Sic enim ratiocinatur D. Hieronymus in epistola ad Heliodorū, Interpretare vocabulum monachi, hoc est, nomen tuum. | quid facis in turba, qui solus es? Ad cognoscendam rationem ex hoc loco argumentandi, profuerit duplicem nominis interpretationē facere, Alteram recurrentē & conuertibilem, Alteram particulare, non perpetuam. Couertitur interpretatio locupletis, quia locis plenum esse & prædiū abundare, soli conuenit locupletis. Interpretatio non recurrentis est, quia dux vocatur ex eo quod ducatur præbeat. cõsules, prætores, iudices, quod præire reipublicæ, consulere, & iudicare antiquitus solebāt, vti refert Cicero ex legibus duodecim tabularū, libro tertio de legibus. Deniq; in Aristot. solent annotare, qualitates tertiæ speciei vocari pallibiles, aut si maus, patibiles, quod a passionibus fiant, vel quod passionem excitent in sensu. Has interpretationes palam est non recurrere, neq; enim semper qui dux est, ducit. nec quisquis præit prætor est, ut meminit Agricola. Ex hac differentia illud statuendum est, quadrifariam argumenta aptari, si interpretatio cum interpretato conuertatur, ex subiecto, ex prædicato, affirmatiuè & negatiuè, idq; tam ab interpretato ad interpretationem, quam econtrario. Singulis verò argumentationibus suæ affingendæ erunt maximæ, e ratione quam præscripsimus in superioribus locis. ut verbi gratia, ex subiecto, studium sapientie laudandum est, igitur philosophia est laudanda. Locus differentia maximæ, ab interpretatione ad interpretatū, cui respondet maxima, Quod conuenit interpretationi, & interpretato. Atq; hic obiter submonendum est, interpretationē sapientie, quam secundo Officiorū Cicero tradit, sanè accipiendam esse, pro amore ac studio sapientie iam acquisitæ. alioqui enim idiora sapientie amator diceretur, cum non sit philosophus, itaq; paralogismus ex hoc texeretur, homo rusticus est amator sapientie, igitur est philosophus. Reliquos modos argumentandi, ad regulam eandem paratum fuerit exemplis aperire, quæ dissimulamus, ne in re manifesta simus odiosè prolixi. Ex interpretatione non conuertibili ad interpretatum, & contra, ducemus aliquando verisimiles argumentationes, licet non necessarias. qualis fuit illa D. Hieronymi, quales aliæ plæræque apud idoneos autores. Quanquam fatemur multas fallacias ex huiusmodi interpretationibus strui posse, ut si machinam cælestem probaueris cælata esse, quia cælum appelletur. vel contra, aliquam materiam contendas esse cælum, eò quod sit cælata. Item si insitet quis, patrem Caroli fuisse equorum amatorem, quoniam Philippus nominatus sit. aut Alexandrum magnum fuisse Philippum, cum fuerit equorum amator. Has autem sophistarum cauillationes facile erit euadere, si dixerimus, ex hoc loco dialecticas confici argumentationes, cum quibus quæ falsa tantum imagine non re vera consentiunt, ex hoc quidem ductæ loco apparent, sed non vt oportet, quia non possint idonea maxima ex hoc loco sumpta confirmari. Sed quo certi fines huius loci vsus alioqui latè parentem concludant, hoc religiosè custodiendum est, ne temerè quicquam interpretemur, quod factitare passim audent Grammaticæ, ex vnus aut alterius verbi origine statim profiliantes ad confusas, incertas, obscuras, vel alioqui inepras interpretationes, quia nimirum aut porrectis, aut adiectis, aut detractis, aut mutatis literis, syllabisve, citra delectum audent etymologias comminisci, nullis regulis analogiæ, nulla veterum auctoritate, nullo imitationis vsu freti. Contra, illud tenendum est, nonnullas esse probas interpretationes

tationes, etiam si non ad viuū (quod dici solet) reddiderint id nomen, quod interpretandum proponitur: ut cælum Varro interpretatur, quia cælatum est, & Philippus primum dictus est equorum amator. Reducunt ad hunc locum argumenta, quæ hodie a conuertibilibus appellant, siue diuersiuoca sint, vt risibile, flebile: siue multiuoca, vt ensis, gladius. Sic enim Boetius nuncupat, cum *συνώνυμα* sint Græcis res eandem sortitæ rationem, quæ vniuoca vertunt dialectici multiuoca, Græci potius dicerent *ἰσοδυναμῶντα* quàm *συνώνυμα*, vt voces multiplicem habentes significationem *πολυήμους*, vel Erasmo ad stipulante priori libro de Copia, quo loco tradit rationem dilatandi per synonymiam. Loci a comitantibus vel consequentibus substantiam è Themistio Boetioq; deinceps numerantur, ita quidem appellati, quod argumenta contineant, quæ non totam rei in quæstione propositæ complectantur substantiam, vt definitio, descriptio, interpretatio. sed partem substantiæ designent, aut certe de propinquo rei substantiam essentiamq; demonstrent. Horum, vt inquit Boetius, multifaria est diuisio. Plura sunt enim, quæ singularibus substantijs adhærescunt, itaq; numerantur hi ferè loci, a toto, a partibus, a causis, ab effectibus, vel (vt Cicero loqui mauult) effectis, vt Rodolphus, eueris, quæ Fabius alieno nomine vocat *ἐκβάσεις*, & præter hos, alij a corruptionibus & vicissim generationibus. alij ab vsibus. alij a cõmuniter accidētibus. Ad quos fontes reuocabimus particulares locos, qui in hoc ordine ferè solent adnumerari. Singulos itaq; rursus a capite ordientes copiosius explicemus. Primus erat locus totius, ideo primus fortasse, quia proximè substantiam rei comitatur, cum locus causarū argumenta contineat a substantia rei, communi ratione causæ, distantia licet plurimū ad substantiam constitutionem adferant, quæ ratio motiuisse Agricola videtur, vt causas inter locos externos recenseret, totū ac partes in albo internerorū describeret, atq; adeo eorum, qui in substantia sunt, de quibus capite quarto copiosè differuit, quæ locum breuitatis studio præterimus, vnà cum illo Ciceronis, qui est in Topicis & Partitionibus. Duplex facit totum Boetius. Alterum vt genus, alterum vt id quod integrū ex pluribus partibus constat, quibus è regione positæ sunt partes generis, quæ vsitatius species dicuntur, & partes integri, quas hodie passim integrales, nonnulli etiam integrantes appellant. Genus liberiori appellatione, dicitur totū vniuersale, quia id omne cõplectitur, quod de multis siue speciebus, siue indiuiduis, siue differentijs diuidentibus, siue alioqui minus cõmuni bus prædicari natū est vniuersaliter & non conuersim. Species item in cõmune, significat omne minus cõmune generi subiectū, quæ hoc loco ferè dicitur pars subiectiua. Ad argumentandi enim rationem, vt eleganter Rodolphus adnotauit, nihil propemodum differre videntur genus & species. species & indiuiduum. vt enim a genere ad speciem, sic a specie ad indiuiduū argumenta ducuntur. rursus qua lege argumentandi vtimur a specie ad genus, eadem ab indiuiduo ad speciem vti licet. Argumentamur itaq; ex hoc loco, affirmatiuè & negatiuè, subijciedo & prædicando, a genere quidē vel toto vniuersali destructiuè, a specie vel parte subiectiua constructiuè. Quemadmodum præcepit Aristoteles, & post eum Quintilianus libro quinto Insti. ora. cap. 10. quo addi potest, a genere item affirmatiuā consequentiam obtinere, cum omnes species disiunctiuè recensentur. Imo a genere distributo ad vnicā speciem. Et item negatiuè ab vna specie ad genus particulariter sumptum, si faciamus partē siue speciem, quæ in argumentatione profertur, subsistere, hoc est, vti vulgo loquuntur, si ponatur constantia speciei vel inferioris, quæ eruditi facile subintelligūt, etiam non expressam. Et si quispiam ea studio suppressa argumentetur, parata est solutio, infirmā esse talem collectionem, quod ea res, quæ nomen speciei exhibet, iam nō sit vera species, vt pote de medio rerum sublata. vt verbi causa, hæc argumentatio. Adam non eget alimento, igitur aliquis homo potest alimento carere, nihil habet firmitatis, quoniam obuia est euasio, Adam non esse hominē, itaq; nec speciem siue partem subiectiua hominis. Cæterum hæc spinosa videri possunt, cum alijs nonnullis, quibus longum valere iussis, germanū præsentis loci vsus, exemplis ostendamus. Cicero a genere sic argumentatur in Topicis. Argentum omne mulieri legatū est, ar pecunia relicta domi est argentū, est igitur pecunia relicta domi mulieri legata. Et Boetius in topicis differentijs, Omnis virtus utilis est, iustitia autē virtus est, iustitia igitur utilis est. A speciebus inibi sic ratiocinatur. Si iustitia, fortitudo, moderatio, atque prudentia habitus mentis bene constitutæ sunt, hæc autem quatuor, vni virtuti, tanquam generi subijciuntur, Virtus ergo, mētis bene constitutæ est habitus. Maximæ, quibus prædictæ argumentationes & aliæ consimiles roborantur, ex Aristotele ipso depromi possunt, ne quis Rodolphi sectator falsò criminetur a nobis temerè confictas esse, vel alioqui ad confirmationem argumentationū topicarum, parum necessarias. Sunt autem ferè huiusmodi, A quo tollitur genus, ab eodem & species singulæ.

Definitio interpretationis.

Duplex interpretatio nominis.

Ex recurrente interpretati one, & interpretato, quatuor modis argumentamur.

Ex non recurrente quatenus argumentari licet.

Locus a conuertibilibus huc reuocari solet.

Cur dicatur a comitantibus substantiam.

De loco a toto.

Duplex totum.

Modus argumentandi a toto vniuersali, siue genere.

Cic. a genere ratiocinatur.

Maximè huius loci ex Arist.

Qq iij Quicquid

Quicquid a genere remouetur, idem aufertur a singulis speciebus. Contra, Quęcunq; insunt speciei, necesse est generi inesse. Cuiusque tribuitur species, eidem & genus particulariter acceptum. Rursus, Quod generi competit, necesse est alicui conuenire specierum. Item, De quibus prædicatur genus, necessarium est & specierum aliquam prædicari. Ediuerso, Cui nulla specierum inest, neque genus. Quod ab omnibus remouetur speciebus, a genere quoque remouendum est. Cui maximę, vicissim responderet hæc ab Aristotele non expressa. Quicquid generi vniuerso, hoc est, distributo cõpetit, & speciei, imò speciebus omnibus. De quo cunq; genus vniuersaliter prædicatur, de eodem & species. Porro hic aduertendum est, quòd principio Aristoteles, a genere tantum negatiuam consequentiam valere tradit, a specie tantum affirmatiuam. At sub finem capituli, communem esse locum hunc ad construendum & ad destruendum. In causa est, quòd ibi de certa loquatur specie, hic promiscuè de quauis, vel potius de omnibus. Ex quibus apertum est, propterea hoc in loco iam pridem regulas haud temerè reiciendas esse, vt a genere ad certam speciem esse progrediendum cum generis distributione. A genere nõ distributo, ad omnes species disiunctiuè enumeratas. Contra a specie ad genus sine distributione generis. Ab omnibus verò speciebus copulatiuè recensitis ad genus distributum, quoniam Aristotelicis maximis hæc ipsę leges inniuntur.

Præceptum obseruadũ.

Locus a toto integrali

Totũ integrale qd sit, & pars integralis.

Partiũ discrimina ex Agricola.

Sequitur locus a toto integrali, & eregione politus locus a partibus integri, sub quibus totũ essentiale & partes intelligi oportet. quoniam largius quàm pro vñtata integri appellatione, totius & partiũ nomina viurpabimus. vel hoc maximè, quòd totum essentiale & reliqua, de quibus iam iam differemus, tum definitione, tum argumentandi ratione, multum habent cum integro & partibus integri affinitatis. Quid autem sit totum integrum proptiè sumptum, hac descriptione solet explicari. Totum integrale est, quod ex partibus quantitatem habentibus constat. Ediuerso, Pars integralis est, quę cum alijs partibus reddit quantitatem totius. Hęc autem definitiones intelligi volunt promiscuè de toto naturali & artificio. Sed quàm latè pateat acceptio totius in præsentia, liquet ex Rodolpho, qui cap. nono primi de Inuentione hanc facit totius & partiũ multiplicè differentiam. Partiũ aut (inquit) & proinde totius etiam, non vna est ratio. Quędam pertinent ad substantiam, quędam ex quantitate nomen habent, quędam virtutis sunt atque efficacię cuiusdam. Substantię sunt: vt paries, domus est pars. ligna, nauis. Quantitatis, vt in ijs, quę sunt extensa, pedale, bipedale, tripedale. dicimus enim decem pedalis rei partes. & in tempore, præteritum, instans, futurum. & in numeris, denarij sunt partes, vnum, duo, tria, quatuor. Virtutis autem sunt partes, quęadmodum dicimus, plus roboris fuisse Achilli, quàm Aiaci: & duplo plus luminis Soli esse, quàm Lunę. Sic quoq; animę quatuor partes facimus, viuificandi, sentiendi, mouendi, & intelligendi. Quanquam hoc in transcurso notandũ, roboris & luminis partes, eiusdem esse naturę, quas peculiari nomine partes intensionis licet appellare, vt accidentium, quę in magnitudine recipiuntur, partes extensionis vocari solent. animę aut partes specię dicere ras esse, quę, tametsi partes Aristoteli dicantur, magis tamen hodie, recepto cognomento, potentię nuncupantur, de quibus in libris de anima. Eę verò quę substantię sunt partes, rursus in duplici sunt differentia. quoniam alię de proximo substantiam constituunt, vt sunt materia & forma: qualia sunt in homine, corpus & animus siue anima ipsa. in arbore vita & lignum, hoc est, anima vegetatiua & materia. quarum huiusmodi conditio est, vt si qua partium desit, non esse totũ, non tueri nomen suum res possit. Alię ad integritatem rei explendam pertinent, quarũ nonnullę deesse rei queant, vt non intercidat, minus principales idcirco passim appellatę, vt pedes, manus, hominis sunt partes. Nam pedes aut manus deesse homini possunt, vt quanquam vel mutilus vel mancus, homo tamen sit & dicatur. Addamus nos, nonnullas esse integri partes, quę deesse rei non queant, quin simul ipsa res intereat, vt caput, cor, venter, in homine, & alijs plerisque animantibus brutis. radix, truncus, in arbore, quę ablata continuò auferunt & ipsum totum, præcipuę seu principales ideo appellatę. Cæterum integrales partes, teste Rodolpho, sunt rei constitutę: alterę illę, quę ferè essentielles vocantur rei constituendę. Est & alia quędam partiũ differentia, quòd hæc quidẽ eiusdem sunt generis, quas ὁμογενῆς Gręci vocant, Rodolphus cognatas interpretatur. Franciscus Varablus similes, vt omnes ligni partes sunt lignum, partes lapidis, lapis. Hęc rursus ἕτερογενῆς, hoc est, vt ita dicamus, multigenę siue dissimiles, quę non in idem genus veniunt, vt partes domus, ligna lapidesq; non sunt domus, partes hominis, carnes, nerui, ossa, nõ sunt homo. Ex hac partiũ diuersitate perspicuum est, esse multiplicem argumentandi ex hoc loco rationem, sed aliam paulò, quàm quę fuit in loco generis & speciei præscripta. Hoc enim differre integrale

Ratio argumendi di-

integrale totum ab vniuersali, quòd vniuersale de suis partibus adfirmatur, integrale de suis nequaquam. Cæterum & aliter differre ista, docet Rodolphus capite nono. quòd genus ad constituendam singularũ specierum substantiam adsit oportet, notũ verò integrale non item. pleręq; enim partes, vt intereat totum, permanere tamen possunt. Rursus ad constituendam totius integri substantiam, necesse est vnāquamq; partium adhiberi. ad explendã verò generis substantiam, nõ vtiq; requiritur vnāquamq; speciem adesse. Verũm hæc Rodolphi differentię ex Porphyrio notę sunt. Et alioqui nõ magnopere faciunt ad institutũ nostrum. Sint itaq; loco præceptionũ hæc exempla. Donatus fuit grammaticus, igitur probè nouit scribere & poetas enarrare, cum illę sint grāmaticę partes, autore Fabio. Aristoteles omnium consensu dialecticus fuit, ergo nõ solum argumentari nouit, sed etiam diuidere ac definire. Catilina nõ fuit vir bonus, igitur non fuit absolutus orator. Cicero prædicatur summus orator in eloquentia Romana, ergo fatendum est, eum fuisse virũ bonum. Dialectici non est meminisse & pronunciare, vt apud omnes est in confesso: ergo qui dialecticus est, non statim erit rhetor. Hęc autẽ argumenta planè similia sunt eis, quę ducuntur ab affirmatione definiti, ad affirmationẽ partiũ definitionis, vel ediuerso, a negatione partis, ad negationẽ definitionis. Sunt enim pleręq; definitiones, quę ex partibus integris definiti constant, vt alię ex partibus essentialibus constant. Ex quo euenit, similem esse modum argumentandi a toto essentiali, & a toto integro ad partes. & e contrario, a partibus ad totum. quoniam vtrunq; totũ actu partes suas continet. Pręterea sic argumẽtamur, totus homo pluuia madet, ergo & pectus. mundus prouidentia regitur, ergo & res humanę certis prouidentię legibus administrandę sunt. Louanium est vera ciuitas, ergo plebeium habet ordinẽ & senatorium. Depelli morbos, vuneribus mederi, salutẽ humani corporis tueri, est vtile, igitur vtilis est medicina. Quę exempla partim sunt apud Boetium, partim è bonis autoribus depropta. Addantur & hæc, aque gutta est rotunda, humida, frigida, motu recto deorsum tendens, vniuersum ergo aquę elementum est natura sphericum, humidum, &c. sic enim in homogenijs Aristoteles, & post eum alij multi ratiocinãtur. In heterogenijs diuersum euenit, quoniam prædicatio totius non quadrat continuò in singulas partes. neq; enim consequitur, homo est animal, igitur caput est animal. nisi accidens in certã partem conueniat, quã sibi determinet: quomodo sequitur, capillitium est crispum, igitur rotus homo crispus est. Læsa est maiestas senatus hoc scelere, igitur tota respublica vel ciuitas læsa est: plebs non consentit, igitur nec ciuitas. Ex omnibus item partibus argumentatur Cicero pro Milone. Ordo senatorius de Milone optimè sentit: Item ordo equester, tum ipsa quoq; plebs Romana, tota igitur ciuitas optimè de Milone sentit. Quę ratio argumentandi aliud induit nomen, inductioq; appellatur, de qua differuimus alibi ex Aristotele & Rodolpho. Sunt qui vocent argumentationẽ ductam a partibus in quantitate ad totũ, de qua putant intelligendum esse Aristotelem libro secundo Topicorũ tractatus secundi, cap. secundo. Et nos mox aliquid perstringemus. Addunt huic loco totum, quod vocant totũ potestatiuum, utpote complectens in se multas potestates, aut si mauius potentias naturales, quale est anima rationalis, cuius sunt partes, sensus, appetitus, mens, voluntas, memoria, quę dicuntur a nonnullis partes potestatiũ. Sed de his paulò superius dictum est. Nobis apparet, totum potestatiuum plerisq; dici, vniuersale multas sub se species potestate complexum, teste Porphyrio. Illud autem posse vocari totum potentiale, quod multas in se potentias naturales contineat. Cæterum aliam esse rationẽ argumentandi a toto vniuersali, ex antea dictis apertum est. Maximę quas nonnulli ex Boetio adferunt prædictis argumentationibus, sic habet. Quod toti cõmuniter inest, alicui partium inesse oportet. Quod nullis competit partibus, nec toti. Quod singulis conuenit partibus, idem necesse est conuenire toti. Toto posito, partes præcipuas necesse est poni. & contra, positis partibus, totum poni oportet. Et ablata parte principali, totum quoq; auferendum est. Quę omnes inniuntur ordini naturali, quo totũ est prius, partes singulę posteriores. Ex quo item hoc principium conficitur, Prioribus sublatis, necesse est auferri posteriora: Positis posterioribus, & priora poni oportet. Ex quibus obuium est iudicare, rationem argumentandi ex propositionibus, verbo est, secundo adiacente constantibus, esse quidem recipiendam, sed non ita religiose, vt concludat præsentis loci amplitudinẽ in angustias, vt prædictę argumentationes habeantur, scilicet, parũ firmę ac dialecticę. Sic autẽ ferè illa ratio perstringi solet. A toto integrali consequentia valet ad partẽ principalem, non ad minus principalem: vt domus est, ergo fundamentum est: non autem, domus est, ergo fenestra. A parte verò principali non valet adfirmatiua argumentatio, vt nec a toto negatiua. Quorũ exẽpla sunt obuia. Vñus huius loci, ex tam multiplici varietate argumentorum, totus, facilis

uerfa est, ppter differentiam totius vniuersalis & integri.

Exẽpla quę decent formã argumendi in singulis partiũ generibus.

Totũ potestatiuum.

Maximę huius loci.

Argumenta mur & ex verbo est, secundo adiacente.

Vñus loci & totus.

facilis

De relijs lo-
cis totius ac
partium ex
Boetio.

Quid sit to-
tū & pars in
quāitate, in
modo, in lo-
co, in tēpore

Locus quid
Rodolpho.

Discrimina
locorum ex
eodem.

facilis est perspectu. Valet enim ad variè argumentandum, item ad conficiendas definitio-
nes, quæ ferè ex partibus scientiarum integralibus constituuntur. Locum a partium enume-
ratione, quem Cicero facit, non arbitramur huc pertinere, sed potius ad totum in modo, aut
vniuersale, aut deniq; in quantitate. nam liber vindictâ, liber testamento, quæ exempli vice
Tullius adfert, non sunt partes integrales, respectu liberi. Alios locos cōmuni totius appel-
latione contineri docet Boetius hūc verbis. Licet autē in substantijs non solum, verum eti-
am in modo, temporibus, quantitatibus, in loco, totum, partesq; respicere. Id enim quod di-
cimus semper, in tempore, totum est. Id quod dicimus aliquando, in tempore pars est. Rursus
si simpliciter aliquid proponamus, in modo, totum est. Si cum determinatione, pars sit in mo-
do. Item si omnia dicimus, in quantitate totum dicimus. Si verò aliquid quantitatis excerpti-
mus, quantitatis ponimus partem. Eodem modo & in loco. quod ubiq; est, totum est. quod
alicubi, pars. Horum autem omnium, hæc consequenter dentur exempla. a toto ad partem,
secūdam tempus. Si Deus semper est, & nunc quoq; est. A parte ad totum secundum modū,
Si anima aliquo modo mouetur, & simpliciter mouetur. Rursus autem a toto ad partes in
quantitate. si verus est Apollo in omnibus vates, verum erit, Pyrrhum Romanos supera-
re. Rursus in loco. Si Deus ubiq; est, & hic est. Ex quibus Boetij verbis, desumptæ videntur
hæ definitiones. Totum in quantitate est vniuersale vniuersaliter sumptum. Pars in quanti-
tate, inferius eiusdem. Totum in modo est determinabile sine vlla determinatione sumptū,
Pars in modo est determinabile sumptū cum determinatione restringēte. Totum in loco, est
dictio omnem locū aduerbialiter comprehendens. Pars in loco, est dictio particularem ali-
quem locū designans. Totum in tempore, est dictio cōprehendens aduerbialiter omne tem-
pus. Pars vero, quæ vnū aliquod tempus continet. His autem omnibus est cōmunis argu-
mentandi ratio cum toto vniuersali & parte subiectiua. E quibus locis facilè fuerit consimi-
lia exempla, vel mediocri collatione presentibus quoq; locis aptare. Quæ particulatim dicen-
da videbantur, expedita sunt in Aristot. dicto capite secundo, vbi de partibus in quantitate
differuit, tum in fine secundi Topicorū, vbi agit de toto in modo. & primo Elenchorū, in fal-
lacia a dicto secundum quid ad dictū simpliciter. Reliqua præceptorum cōmentationi relin-
quimus. Paulò ramen vberius de loco a tēpore differendū est ex Cicerone, Rodolpho, alijsq;
rhetoribus. Hinc enim intelligetur, multò latius sparsum esse vsum loci & temporis, q̄ ex Bo-
etio, summis duntaxat notis, deliniatū est. Cicero, & eum enarrās Boetius, inter adiuncta recē-
sent locū ac tempus. Rodolphus mauult inter applicita numerare. Sed nos putamus, de nomi-
ne nō magnopere contendendum, & malumus alioqui proprijs nominibus locū & tempus de-
signare, quò magis obuij sint loci, quorū tam est multiplex & exposita vtilitas. Cæterum de
adiunctis, item antecedentibus & consequentibus, in loco communiter accidentium non nihil
pro Cicerone, Boetioq; adferemus. De vsu mox subiiciemus. Nunc varietatem vtriusq; ape-
riamus ad parandam argumentorum copiam. Locum accipi vult Rodolphus, non vt Aristo-
teles quarto Physicorum acutissimè descripsit, sed quemadmodum Virgilius.

Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt.

Et idem in eodem libro primo Aeneidos.

Deuenero locos, vbi nunc ingentia cernes Mœnia.

Et sicut vulgò quærentibus, in quo loco, respondemus, in foro, in vrbe, ruri esse. Sanè multa,
inquit Rodolphus, sunt locorum discrimina, sed ea in capita quædam colligamus, quo facili-
us queant perspicui. Locorum discretio vel ex ipsis, quatenus sunt loci, sumitur, vel ex ijs quæ
circa ipsum locū sunt, ducitur. Et eorum quædam naturæ sunt, alia hominū opere vel opinio-
ne accesserunt. In locis ipsis differentia est, qua rem, vel hic vel ibi esse dicimus, & qua alium
locū distantem, alium vicinū, & alium amplum, alium angustum, & alium sublimē, alium hu-
mitem vocamus. Quæ ipsa Agricolæ differentia nobis videtur sumpta esse ex differentijs po-
sitionū, quantitati permanenti per se cōparentibus, cuius partes positionem habent, quæ alijs
deinde rebus, gratia magnitudinis attribuuntur. Id quod copiosè disputari consuevit lib. 2. de
cælo, cap. 2. Addit Rodolphus, ex eis, quæ accedunt loco a natura, sunt, maritimus ne, terre-
stris, an aerius sit. aquosus, an inaquosus. & planus, an montosus. & asper, an mollis. & occul-
tus, an conspicuus. lucidus, an obscurus. adustus sole, an frigore rigens, an inter vtruncq; tem-
peratus. pestilens, an saluber. sterilis, an fecundus. Ab hominibus, alius ceber, alius deser-
tus dicitur (vbi celebrē vsurpauit pro frequentū, non pro magnificè culto) sacerq; & prophe-
tus. publicus & priuatus. cultus & neglectus, pudendus & honestus. Iam vrbs, rus, domus, fo-
rum, tēplum, vicus, pro locis sunt. Iam prouinciæ, vt in Italia quæ, in Germania, in Hispania
esse

esse dicimus. Iam singulæ vrbes. vt Romæ, Capuæ, Tarenti esse. Sic in ciuitate, in patria, & pe-
regre esse. Ex hac locorū diuersitate, vt indicat Rodolphus, reliquæ omnes quærentibus obuiæ
esse possunt. Porro specimen aliquod eruendorū hinc argumentorū exhibeamus. Pisces in
aquis degunt, igitur sunt humidæ & frigidæ naturæ. Hæc vrbs in humili sita est loco, igitur ca-
lidis febribus, & pestilentia, alijsq; id genus malis est obnoxia. Latrones abdita, syluestria, &
montosa loca petunt, sunt ergo sibi malè conscij, natura feroces, & inhumani. Hi ex eadem
sunt oriundi ciuitate, ergo coniunctiores sunt alijs. Hoc furtū in æde sacra cōmissum est, mul-
tò igitur grauiori supplicio expiandum. Hic non abhorret a loco religioni dedicato, est ergo
natura religiosus. Rarus est in foro, in hominū turba, philosophus igitur est. Natus in Gallia,
nitidis ergo & comptis est moribus. Educatus in Germania, grauis igitur & strenuus est. Na-
rus sub torrida zona, non erit itaq; diuturnæ vitæ. Oriundus ex Italia, igitur natura solers &
vaser. Ex istis apertissimū euadit, quàm variè ex loco argumentationes ducantur: tum etiam
quàm sit multiplex vsus, præsertim in consilijs, in laude vituperioq; in causarū defensionibus,
vt exemplis ostēdit Rodolphus capite 18. Adderemus nos exempla de genethliacis, augurijs,
& prognosticis, ni breuitati studeremus. Tempus quid sit, petere licet ex Aristotele quarto
Physicorū. Item a Rodolpho cap. 19. & nos item in prædicamento quantitatis non nihil atti-
gimus. Discrimina temporū, quandoquidem ad copiam argumentandi faciunt, summam
ex Rodolpho possunt enumerari in hunc modū. vt ex substantia tēporis sint, nunc, tunc, mox,
serò, nuper, dudum, olim, cito, tardè, diu, breui. Ex ijs quæ natura accedunt, dies, nox, annus,
mensis, hyems, ver, æstas, autumnus. Item serenū, nubilum, ventosum. Ex hominibus, infan-
tia, pueritia, adulescentia, iuuentus siue virilis ætas, senectâ. Festum, profestum, messis, vinde-
mia, pax, bellum, fames, vbertas, occasio, quæ ἐκκαιρίων, teste M. Tullio in Officijs, Græci vocāt,
tempestiuum, intempestiuum, oportunum, &c. Facultatē argumentandi ex tempore, ex poe-
tis ostendere non est operæ precium, quando libri sunt in promptu, & ex prædictis reliqua pos-
sunt æstimari. tum vsus temporis, in quibus maximè negocijs versetur, idem Rodolphus eo-
dem prædicto patefacit capite. Porro autē suo Marte lector inquirat, quàm rectè Agricola
Ciceronem de tempore & loco in adiunctis differentem arguit, quod non ad Oratorem. ve-
rū etiam ad Philosophos, tum naturales, tum morales, hi loci pertineant. Reliqua vtruncq;
expedit Phylsemius in scholijs septimi capitis, quod est libro de Inuentione secundo. Adiu-
uerit interim & Quintilianus libro quinto Institut. capite decimo, Vsum explicans locorū ac
temporum, in omnibus causarū generibus. Studio præterimus, quæ grammatici ac rhetores
præcipiunt in topographijs, chronographijs, topothesijs, quæ vel ipso nomine declarant in de-
scriptionibus poeticis, vsum loci ac temporis. & alioqui vulgo quoq; semper in ore est tempo-
rum ac locorum obseruatio, quæ in circumstantijs coniecturalibus est posita.

Sequitur, vt de loco causarum agamus, æ principio, operæ precium est rationem reddere,
quam obrem locum causarum inter locos internos redigamus. curioso interim lectori, altius
penitusq; rimandum relinquentes, cur Cicero in externis locis ponat omnes causas. Agrico-
la verò, efficientē, & finem in externis, nomine cognatorum. materiam & formā in internis,
nomine partium. Nos existimamus, causas omnes cōmuni quodam iure locos internos cen-
suri a Themistio, Boetioq;. Siquidem hoc ipso, quod causæ sunt, proximè circa rei substantiam
versantur, vt a quibus propriè res secundum essentiam pendeat. etiam si aliæ causæ sint inte-
riores, aliq; paulò ab ipsa re remotiores. Cæterum extra rem id propriè numeratur, quod vt
tale est, rei inesse non potest. quod euenit in locis externis, vt postea constabit. Causa quid sit,
hoc Rodolphus compendio verborum indicat. Causa est res, cuius vi euenit aliquid: hoc est,
quæ vim aliquam exercendo, & vt dicitur, influxum quendam conferendo, ad effectus produ-
ctionem concurrat. id quod propriè competit efficienti causæ. fini autem solo propositi, siue
intentionis respectu, quam ita mouet vt efficiens desiderio finis operetur, materiam formam in-
ducendo. Vulgarior est hæc definitio. Causa est, ad cuius esse sequitur aliud secundum naru-
ram, hoc est, qua causæ officium obeunte, statim aliud euenit, natura posterius. licet aliquādo
sit tempore coniunctū. vt dum est sol supra nostrum hemisphærium, euestigio sit lumen per to-
rum aerē diffusum. posterius quidem natura, sed tēpore simul existens supra nostrū horizon-
tam cum ipso sole. Causæ responder euentus, vt Rodolphus loqui mauult. Atqui nos Ciceronem
secuti nomine alioqui a Boetio, cæterisq; posteris vsitato, effectum appellamus, etiam si Ro-
dolphus opinetur, effectū pertinere ad solā causam efficientē. quod vt donemus, certe & effe-
ctum & efficiens, opinamur reliquis analogia quadā attribui, cum efficiens propriè causa di-
catur, & quod ab ea fit, effectus. de qua re latius in Physicis. Hic enim pro loci amplitudine,
hæc

Argumentan-
di ex hoc lo-
co specimen
exemplis dat.

Discrimina
temporū ex
Rodolpho.

Causarū lo-
ci q̄tenus in-
terni sint.

Quid causa

Vulgata cau-
sæ definitio.

Causarū de finitio, iuxta Ciceronē in Top.

hæc nomina volumus vsurpari, quibus alioqui sequentes diuisiones minimè responderent. Sane M. Tullius causam nō ad sola redigēs efficiētia, quāuis id Rodolphus asseuerat. sed ad ea omnia, quæ ad efficiendā, producendamq; rem, siue efficiendo, siue vt instrumenta, siue vt forma & materia, siue vt fines, siue deniq; alia ratione, per se aut per accidens adiuuātia, concurrunt, eam latissima distributione explicuit in Topicis. Causarū, inquit, genera duo sunt. Vnū quod vi sua, id quod subiectū est, efficit. Alterū, quod naturā efficiendi nō habet, sed sine quo effici nō potest. Atq; huius generis causarū, sine quo nō efficitur, alia sunt quæta, nihil agētia, stolidā quodāmodo: vt locus, tempus, materia, ferramenta: alia quædā per se adferunt adiuuentia, et si nō necessaria, vt amoris causa est congressio, amor flagitij. Causarū quoq; propriè efficiētium, aliæ nullo adiuuante efficiunt, aliæ adiuuari volunt: vt sapientia per se facit sapientes, beatos sola efficit, nec ne? quæstio est. Quæ sequitur apud eundem, hic de industria subtrahimus, quia confusiora sunt, & alioqui in Phisicis singulatim explicāda. Monemus tamen lectore studiosum Ciceronis, vt Boetij cōmentationem in eum locum pressius consideret. Fabius causam liberiori diuisione explicuit in locis argumentorū. Nobis vsum est Aristotelicā sequi diuisionē in quatuor genera prima, de qua & ipsa pluribus alibi differere conuenit. Generalem argumentandi methodum a causa ad effectum, & hinc vsum latissimè diffusum, ex speciebus licebit colligere. Species itaq; causarum exequamur. Boetius orditur ab efficiēte causa. Nobis, cōtra quā Boetius, aliq; post eū fecēre, placet de materia & forma coniunctim dicere. Hinc de efficiēte & fine: quē tradendi modū secutus est Agricola, quamuis istas causas ab illis distraxerit. Aristoteles iuncto tractatu causarū, eundem ordinem obseruat.

Materia prima.

Materia propriè sumpta, est subiectum primum, ex quo aliquid generatur, & vltimum, in quod corrumpitur. in qua permanente eadem, perpetua successione diuersæ succedunt formæ, cum substantiales, tum accidentariæ. Eam phisici vocant primā. Aristoteles dixit ὑλην, quā alij, teste Fabro, ὑλὴν μὴ appellat, quod rudis informisq; per se sit, potentiam habens ad omnes formas, quarum tamen nulla peculiariter vestita est. Hæc quatenus sit, aut intelligi possit, Rodolphus eodem loco explicat, & primo Phisicorū opportunius exponi solet. Est altera quædam materia, quæ secunda magno docentium consensu dicitur. Ea est subiectū formarum accidentalium, potissimū artificialium, vt æs in statua, & ligna in nauī. Materiam nō Rodolphus exponit libro primo capite nono. item libro secundo capite quinto. Materia, inquit, artium dicitur, quod artibus docetur, circa quod versatur cura consideratioq; illarum, quod & subiectū appellatur, vt dialecticæ materia dicitur argumentatio, id est, proprium eius opus, quod proprijs viribus elaborando procreat, & actu producit. Dicimus etiam materiam artium id, in quod opus materiamq; suam explicant, siue circa quod operatio versatur, quæ ad modum statuarij materiam dicimus, æs, marmor, saxum. dialecticæ, quæstionem, laudem, virtutem, & impudicitiam infamiae. quæ quidem exempla iure cōmunis appellationis duntaxat, huc pertinent, quod omnia circa hæc, suā quodq; materiam versari dicantur, cum aliam rectius dixeris materiam ex qua, aliam tantum occasionem & quasi ansam præbentia. alia denique propriè hoc nomine censerī possunt, quod circa ea facultas & opus artis explicetur, qualem diximus esse materiam dialecticæ, quæstionem. Ea verò quæ passim a phisicis obiecta dicuntur a Rodolpho subiecta, ab Aristotele ὑποκειμενα, rectius ad efficiētem causam referentur, vt planissimè idem docet ex Aristotelis sententiā, & phisicorum huius ætatis omnium. verbis tacitis sat habemus indicasse locum, qui est libri primi capite decimotertio. Possunt aliæ quoque significationes forsitan recenserī. verū omnes breui compendio licet includere, vt alia sit materia, ex qua totum aliquod, seu naturale, seu artificiale constituitur. Alia in qua tanquam subiecto quodam recipitur aliud, seu forma accidentaria, cum qua nō constituit quid vnum natura vel arte. Alia denique, circa quam tractatio agentis, siue naturalis, siue artificialis versatur. Exempla singulorum nota sunt. Cognita hac materiam multiplici acceptione, in promptu erit copiosè argumentari ex hoc loco. vulgata ratio ducendū hinc argumenta primum, deinde liberior illa vnā cum vsu loci exponenda.

Vulgatus mos argumentandi a materia, tū trāsente, tū permanente.

A materia transeunte ratiocinantur hoc pacto. Farina est, igitur panis esse potest: nubes apparet, ergo poterit nasci pluuia. Ab huius effectu, sic, panis est, igitur frumentū aliquando fuit. pinguis hic redijt nobis, ergo alimentū copiosè ei fuit administratū. Non sequitur negatiuè progrediendo, Nusquam apparet consumptus esu panis, nō fuit igitur hoc anno copia frumētī. Maximæ sunt. Posita causa materiali, potest effectus esse. Effectu posito, necesse est fuisse materiam. A materia permanente, ligna & lapides sunt, domus itaq; potest esse. Ferrū est, arma

arma igitur esse possunt. Ab effectu eiusdem sic proceditur, Hæc vestis aurea est, igitur necesse est aurum esse. Negatiuè non sequitur, Nulla erant arma ferrea in prima illa ætate, vt habet Ouidius, ergo non erat ferrum. A causa negatiuè licet progredi, Non fuit marmor, ergo non fuit opus marmoreum. Maximæ conspicuæ sunt, ex naturali causæ ad effectum habitudine, & contrā. Illud enim pro indubitato recipiendum, in causis, maximas ex natura rerum fingendas esse, quas etiam mediocriter in Phisicis institutus, nullo negotio sibi conficiet. Sic ferè vulgatus mos habet argumentandi ex propositionibus, quas vocant de est secundo adiacente. Liberior autem, & latius fusa ratio eruendi, cum ex hoc loco, tum ex sequentibus, argumenta, nullis propositionibus, nullis prædicatis addita est. Quod si iustas & certas argumentandi leges statuamus, omnino recurrendum est ad species argumentationis, præcipuè, si fieri potest, ad syllogismum, quo velut regula explorandum est, probum sit, an non, argumentum propositum, vt antea ostendimus. Demus exempli causa has argumentationes. Lapidea domus est, igitur non est obnoxia incendio. Casa hæc straminea est, vilis igitur, & parui sumptus. Sepulchrum huius principis ex alabastro materiaturum est, igitur illustre & potens fuit. Liber verò Martialis distichon inserere huic nostro contextui, mirè festiuum, quo taxabat auaritiam & intempestiuum sumptum cuiusdam.

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro.

Bassa bibis vitro, carius ergo cacas.

Ex altera significatione materiam ita licet ratiocinari, Theologica disciplina tractat de Deo ac diuinis omnibus in republica bene administrandis, ergo præstat iuris facultati Theologia. Ius considerat de bonis fortunæ, quatenus subiacent dispensationi rectæ rationis. Medicina de corporis conseruanda valetudine, ac restituenda sanitate, nobilior ergo ius est medicina. Sic reliquæ artes, aliæ quidem alijs præferuntur, propter materiam dignitatem, ac illæ præcellunt, quæ circa materiam difficiliorem vel alioqui præstantiorem occupantur. Sic vorum, aut bonum aut malum colligimus esse, ex materia subiecta, quod obiectum Theologi dicunt. Hinc pendet quæstiones iuris. si quis in aliena tabula picturam effinxerit, Si ex alieno auro argenteoq; vas confecerit, an materia cedet formæ? an ediuersò? Hinc Phisici, mista esse subiecta corruptioni. medici hoc animal diurnioris, illud breuioris esse vitæ, concludunt. Illud ad extremum adiciatur, stilum orationis pro materia nunc sublimem esse, nunc mediocrem, nunchumilem. Quod mirè se obseruasse prædicat Virgilius in initio suæ Aeneidos.

Ille ego qui quondam gracili modularus auena
Carmen, & cgressus fyluis vicina coegi,
Vt quāuis auido parent arua colono,
Gratum opus Agricolis. At nunchorrentia Martis
Arma virumq; cano, Troiæ qui primus ab oris,
Italiam, fato profugus, Lauinaq; venit Littora. &c.

Vnicum tamen profuerit in præsentia addidisse, materiam naturam bene prospectam vehementer conducere ad commendationē operum fabrilium. Exemplo sit Ouidius secundo Metamorphoseos, ex materia simul & forma regiam Solis & currum describens. Item Politianus de septem orbis miraculis. ad hæc Virgilius, qui lib. primo Aeneidos, dona Didoni oblata. Item cōiuuium Aeneæ apparatus, ex materia amplificat, quale & à Cleopatra instructum Lucio Casari descripsit Lucanus. 7. lib. Pharsaliæ. Sed verbis horū Poetarū odio prolixitatis in præsentia superledemus, sunt enim libri passim obuij. Forma quid sit, ex Aristotele manifestum est, apud quem definitur, Forma est ratio quiditatis, hoc est, quæ tanquam pars essentia perfectiua, rei quiditatem & substantiam intelligendam exhibet. Alij ferè ita describunt hoc loco. Forma est, quæ dat esse rei, & conseruat eam inesse, Id est, Causa formalis est causa, quæ tanquam vltima perfectio materiam quasi vestit, & cum ea rei essentiam absoluit, eamque conseruat. vt enim à forma res primum esse accipit, ita per formam res perseuerat, & ea amissa, continuo perdit suum esse, quapropter appositè ait Rodolphus, formam esse modum quendam materiam, per quem datur materiam huius, vel illius speciei nomen. verbi causa, Massa auri nondum elaborati, nullius operis nomen vendicat, sed artificis industria si forma accesserit, fiet vel patera, vel ampulla, vel statua, vel alteras denominationis opus. sin forma rursus auferatur, res artificialis esse suum perdidit, fitque rudis indigestaque moles. Eadem ratio est de forma corporis naturalis. sed hæc latius in Phisicis. Illud obiter adnotandum, quod forma propriè refertur ad totum ipsum. siquidem ad materiam collata quodāmodo accidens est, vt materia respectu formæ, vicissim dicitur subiectum non

Copiosior ex materia argumentam di ratio, simul vsum declarans.

De causa formali. Formæ definitiones duæ.

Rf materia,

in materia, quæ totū respicit, non semper ipsam per se formā. De subiecto autē & accidente mox plura. Nunc quā breuissimè diuidamus formā in substantialem & accidentalem. Dehinc accidentalem in naturalem & artificialem. Aut, si mauis, prima sectione diducatur forma in essentialis & accidentalē. Dehinc accidentaria in naturalem & artificialem. Naturalis est anima rationalis respectu hominis, sessio, ambulatio, quantitas, albedo, nigredo, sunt formæ accidentariae, figura domus, forma nauigij, & similes, dicuntur artificiosæ. Ad essentialem licet reducere naturā genericā & specificā, respectu proprii concreti, vel rei, quæ ab ipsa concreto denominatur, vt humanitas respectu hominis, animalitas respectu animalis. Item differentias magis proprias, tum respectu speciei cōstitutæ, tum etiam respectu generis diuisi, cui tanquam materiæ adueniunt, ad cōstituendā speciem. quā de his & in superioribus locis facta est mētio. Quæ plura de formarū generibus adferri possent, ex Phisicis & alijs nonnullis locis nostrorū Commentariorum in dialecticā Aristotelis petantur. Modus argumentandi vulgaris, paucis exēplis indicari potest. albedo est, adde si placet, latis intensa & extensa, igitur albū est, negatiuē quoq; sequitur, non est albedo, igitur nec albū. anima iam occisi bouis euauit in auras, igitur bos nō est. Ab effectu contra item valet consequentia vtroq; modo. calidū est, igitur calor est, nulla est rosa, igitur non est forma rosæ. Maximæ notæ sunt, Posita causa formali, ponitur effectus, & contra. Si non est forma, sequitur non esse effectum: & ediuersō.

Huc pertinet, vt nonnulli annotant, locus ille generalis, quem vocare solent, ab inesse ad denominari: quod verū asserimus, siue ex accidente quis argumētetur, siue ex alijs prædicatis. Sed hac demū ratione, quatenus res, quæ abstractim designata, nomine alicuius prædicati notatur inesse, habetur forma subiecti, vt homini inest albedo, igitur est albus. Eidem inest risibilitas, ergo est risibilis. Maxima confingi potest. Cuicunq; subiecto inest forma, ipsum ab ea denominatur. Rationem dicti nostri hanc adferimus, loco a causa formali non esse præscribendum vnicū illum modum argumentandi ex propositionibus, est secundo adiacente constantibus, imò quemuis accommodari posse, modo aliqua maxima idonea confirmetur. Liberior ergo apud classicos autores magis frequentata ratio argumentandi ex forma eiusq; effectu, hisce paucis exēplis tanquam adumbrari potest. Calor, teste Arist. in secūdo de Generatione, cōgregat ea, quæ sunt eiusdem naturæ, & segregat a cōtrarijs, ergo ignis schoriam distinguere potest ab auro. Rotūda figura adiuuat ad celeritatē motus, ergo cælum quia sphericū est, expeditius circūuoluitur. Planities nō facile penetrat, igitur tabula quo latior est, eò cōmodior ad supernatandum. Acuties facilius penetrat, ergo culter acutus pungit acrius obtuso. Prudentia est virtutū rector & domina, verè igitur dixeris, Sapiens dominabitur astris. Frigus est mater albedinis, igitur Bataurorum corpora, propter frigidiorē aerem patriæ, sunt albio-
ra Hispanis. Negatiuē hoc modo argumentabimur. Verecundia nihil habet cum pallore commune, erubescens ergo non paller. Aegritudo non admittit hilaritatem, igitur ægroti non ferè sunt patientes iocorum: quæ & ipsa videri possunt a coniugatis ducta esse. Ab effectu non opus est exempla proponere, quandoquidem ex modò politis confingi poterunt. & Rodolphus nonnulla habet in loco coniugatorum, cum quo hæc posterior argumentandi ratio plurimum consentit, vt alia quoque argumenta diuersis interim locis aptantur, quod superius aliquoties tetigimus. Tum verò hic locus a coniugatis dissidere intelligitur, vbi poetarum amplificationes inciderint ex forma ductæ, quales comminisci possumus ad similitudinem eorum, quæ in loco materiæ explicata sunt. Vsum huius loci ex materia commodissimè perspexeris, cum qua iunctum habet forma tractatum. Peculiare tamen momentum ad copiam præstat formæ consideratio in pictoribus & architectis. mirè enim crescit laus artis & ingenij, ex eo quod formam alicuius rei ad viuum in tabula expresserit, atq; eo magis, si in materia vili & parum idonea picturam insignem aut egregiam formam pictor aut statuarius exhibuerit oculis. Apellem ab egregia forma, quam ex arte pictoria Veneris capiti dedit, commendauerunt poetæ. de quo Cicero paulò post initium tertij Officiorum, qui ex Possidonio laudans Panetium scriptorem Ethicum, Apellis exemplum adfert, quod Veneris eam partem quam inchoatam ipse reliquisset, nemo vnquam tentasset absoluere. oris enim, inquit, pulchritudo reliqui corporis imitandi spem aufererat. Ex eodem loco ducta laus est Policleti, cuius aliquoties meminit Aristoteles, quod reliquos statuarios, in forma hominum ad veritatem effingenda, superauerit. Eius cum alijs meminit Martialis libro octauo epigrammatōn. meminit & Propertius aliquot insignium, sed verba recitare nihil est opus. Huc pertinet naturæ miracula in locis naturali quadā arte munitis, in arborum, herbarū, fluuiminū, aliorūq; id genus, forma, situ, & ordine. Itē descriptiones regionū, vrbium, castrorum,

Exēplis aliquot libertas ex forma ratiocinandi ostenditur.

Vsus formæ.

castrorum, ædificiorum, quæ potissimum ex forma & quodā artificioso situ ducuntur. Potest ex altera formæ significatione, in quā formosos & deformes dicimus, incredibilis copia argumentorū suppeditari, exempla sunt in vtranq; partem plurima apud poetas. Virgilius libro primo Aeneidos, amplificat speciem Aenæ ex formæ circumstantijs.

Restitit Aeneas, claraq; in luce refulsit,
Os humerosq; Deo similis, namq; ipse decoram
Cæsariem nato genitrix lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

Facit ad τὸ πιθανώπ, id est, verisimilitudinē, hic locus in genere iudiciali. nam ex forma rectè arguas Herculem seruisse Omphale. A Paride Helenam. Briseida ab Achille adamatā. Dauidem adulterium commisisse cum Bersabea. Violatam a Tarquinio pudicitiam Lucretiæ. & reliqua id genus, quæ Ouidius in Heroidibus, Stroza pater in libris ἐρωτικῶν, & alij docti illi quidem, sed parum pudici poetæ depingunt, idcirco ne attingendi quidem a castis manibus. Pro dictis in summa facit hoc Nalonis Distichon.

Non honor est nec onus, species lætura ferentes,
Lis est cum forma magna pudicitia.

Econtrariò, deforme corpus argumento est, ingenium liebes esse, & mentem stolidam nullis virtutibus exultā. qualem Homerus depinxit, quasi viuus coloribus, Therisitem, de quo veteri sermone tritum extat prouerbium. Therisitæ facies. Eodem spectant, quæ sunt descriptiones Cupidinis & Veneris apud Marullum, tum Occasionis, Temporis, Fortunæ, apud alios, quæ potissimum a forma ducuntur. Vt igitur summā huius loci paucis concludamus, valet vtraq; acceptio formæ, tum philosophica, tum poetica, in genere demonstratio ad laudem & vituperationem. In deliberationibus, vbi quæ optima forma sit, disputatur. Nam & philosophi id agitant apud Gellium libro quinto cap. vndecimo, vbi Phauorinus pronunciat, mediam formā, quæ a nimia pulchritudinis periculo, & a summo deformitatis odio vacat, esse optimā, quæ ab Ennio stata forma dicitur, neq; κοινῆ, neq; κοινῆ futura, contra quā Bias falso dilemmate ratiocinabatur, ideoq; Phauorinus eam non incitè appellauit vxoriam. In iudicijs ad suspicionē facti mouendam, & in alijs quoq; cōtrouersijs, ex forma corporis variè possumus de animi habitu & qualitate cōiectare, quod facere solent haud infeliciter φυσιογνωμοί.

Peculiariter artem ex priore illa Phisici & Medici ratiocinantur, tum etiam Ethici & Theologi, pro diuersitate formæ, variè de actionibus humanis & sacramentis ecclesiasticis iudicantes. Cum prædictis locis materiæ & formæ, plurimum videntur consentire, tres illi apud Rodolphum, adiacens, actus, & subiectū, quos ipse proprijs capitibus a materia & forma seiunxit. Cerrè adiacens & actus, veluti forma, subiectum verò tanquam materia se habet. Quoniam itaq; de his dicendum apparet, neq; alio loco id opportunius fuerit, nos quantū instituta breuitas patietur, ex Rodolpho adnotabimus. Adiacens est, inquit, modus quidam rei inexistens, quo aliquid aliud, quā secundum substantiæ suæ denominationē vocatur, hoc est, quicquid hodie accidens pleriq; omnes dialectici vocant, dummodo non sit in agitatione positū, & quodam quasi motu, Rodolpho adiacens erit. Exempla nota sunt ex Isagoge Porphyriana. Diuisio adiacentia Rodolphus principio in ea quæ sensu percipiuntur, & quæ intellectu. Deinde in natiua & accidentia. atq; hæc in ea, quæ faciliè dimouētur a subiecto, & quæ difficulter auferuntur. Natiua autē, in ea quæ rebus inanimis insunt, & quæ plantis: ad hæc quæ animalibus: deniq; quæ peculiariter hominibus, in quibus superiorum generum accidentia cumulo includuntur, vt ex secundo Aristotelis de anima Rodolphus ostendit. Continuò addens, adfectiones animi (quæ παθή Græcis, Latinis verbum è verbo passiones, sed latinus adfectus dicitur) posse numerari, modò inter natiua adiacentia, modò inter accidentia, vt partim nomine ἔξεις, hoc est, habitus siue consuetudinis veniant, partim verò nomine subitarū & temporaria rum animi affectionū. Quod de artibus adiecit in calce, aliàs ad actionē, aliàs ad cognitionem pertinere, nihil attinet hoc loco verbosius repetere. vt raceamus, quod exactius hac ipsa de re tractat lib. 2. cap. 2. & 9. tum etiam quod ante Rodolphum apud Macrobiū, atque adeo ipsum Ciceronem, & ante omnes apud Diogenem Laertium, a Peripateticis hæc artium diuisio fluxisse docetur. Actus Rodolpho dicitur, quocunq; aliquo modo exerceri, adficiq; dicimur, hoc est, accidens in quadam positum agitatione, quod Græci inquit ἐντελέχεια vocant, ex quo apparet, idem esse actum, quod Phisici vocabulo mutationis aut motus generatim sumpti intelligunt. siquidem ἐντελέχεια appellat initio tertij Phisicorum Aristot. quem

Copia ex vulgatiore formæ acceptione.

Summatim vsus indicat in generib; dicendi.

Gellius de forma vxoria.

Adiacēs qd.

Diuisio adiacentium.

Quid sit actus.

Qua multi-
fari sint a-
ctus.

Ratio hinc
argumentadi

De subiecto
brevis tra-
ctatio.

Causa effici-
ens.

Efficientiu
diuisio mul-
tifaria.

Secunda diui-
sio.

motum recte omnes interpretatur. Diuidit actus quadrifariam. principio, vt alij proueniant ex natiuis, alij ex accedentibus siue vsu firmatis, siue temporarijs. Deinde, alij intra se consumuntur, alij opus absoluunt. Tum actus partim fine habent propositu, partim sine carent. Postremo, alij ex prateritis duntaxat nascuntur vel presentibus, alij ex futuris, quatenus animo praecepta atq; expectata sunt sub ratione boni vel mali. Quod addit, quaedam adiacentia figura nominis, actus videri, vt scire, albere. contra, quosdam actus videri adiacentia, vt curus, pugna, parui sunt momenti, & in Physicis quoque fufius traduntur. Pro argumentandi ratione, ex his locis illud tenere suffecerit, ab adiacentibus & actibus de ipso subiecto posse fieri coniectura. vt ex accidentibus innotescere substantiam atq; essentiam docet, primo de anima libro Aristoteles. Ex quo facultas & vsus horum locorum, quem in fine duodecimi capitris exponit Agricola, facile perspicitur. Etenim prater ciuiles controuersias, vel in primis conducunt philosopho naturali, qui ex accidentibus sensui expositis, de interiore natura rei pronunciat. Subiectum (vt omittamus hic octo illas significationes) Rodolpho est ipsa substantia, & interim quantitas, cui adiacentia vel actus insunt. Porro ea quae passim obiecta dicuntur Physicis, mauult inter efficientia referri: vt antea quoq; verbo notauimus. Illud notu est, materiam artium no inepte subiectu dici, sed huc proprie significatio ista no pertinet. De argumentandi ratione & vsu in hoc loco, quid attinet meminisse? quando Rodolphus vtrunq; alto silentio prateriuit, & alioqui palam est, ex subiecto ad accidens obuias esse argumentationes, quoribus locus admonet. Adde, si liber, ex loco effectus ad causam formalem, de subiecto similem obseruationem posse adnotari. Verum de hoc ipso, & similibus, ex praedictis obuia est coniectura. Ergo his missis reliqua duo causarum genera aggrediamur.

Tertium est causa efficiens, quo nomiue diximus Ciceronem accipere omnem quodammodo causam, a quo & ipso passim hodie vocamus effectum, etiam causarum non efficientium. Caeterum efficientis nomen, huic tertio generi duntaxat, vsus loquentium aptauit. Definitur a Rodolpho efficiens causa, quae faciendae rei praebet operam, hoc est, reuera explicat agendi efficaciam in effectum. cum finis proposito tantu atq; institutione moueat dirigatq; operationem efficientis, forma vero & materia, velut inertes per se causae tractari debeant, atq; ad rei compositionem iungi, & quodammodo conglutinari ab efficiente. Id Aristoteles apposite significauit hac definitione. Causa efficiens est id, vnde est primu principiu mutationis aut quieris: de qua libro secundo Physicoru. Efficientiu diuisio multiplex, ex Cicerone, Aristotele, Rodolpho, quicq; plures eiusdem notae sunt autores, reddi potest. Nos in summa colligamus. Efficientium alia necessitate agunt, vt quaecunq; consilij, iudicijq; expertia sunt. Alia delectu, quibus liberum est agere vel non agee, vt homines in rebus, quas consilio rationeq; administrat. fortasse (inquit Rodolphus) & brutoru nonnulla, quae docilia sunt, & iudicium, quandamq; de liberationis imaginem habent. vbi graphicè depingit, quod libro tertio de anima differi conuenit, bruta no agere, sed agi potius ab opinione, qua a rebus acceperint, ideoq; nonnunquam in ancipiti pendere, vt in neutram partem rapiantur. Cum homo arbitrio principis voluntatis liberè agat, interim etiam id, quod ratio damnauit: & contra, quod rationis sententia decreuit exequendum, auerteretur. Illa quae necessitate agunt, partim naturae conatu operantur, quod agendi principium intra se habeant, nullo extero adiuuante: sic ignis natua virtute calefacit. Partim externa vi agunt, quibus ab alio vis est agendi inserta, vt aqua vi caloris extrinsecus inducti calefacit. lapis, telum, glandes ferreae agunt, vi ab homine intorra, vel impetu puluere tormentario impressa. Verum de his libro secundo de caelo capite sexto. Deinde efficientium alia per se sufficientia sunt ad operandum, vt Deus, angeli, & humana interrim voluntas. Alia egent externis, quae vel imperantia sunt, proprie *κίνητα* Graeci dicunt, vel obsequentia & ministerium obeuntia. atq; horu nonnulla vendicant actionem propriam, nonnulla sunt agendi instrumeta, vt in domo facienda *ὁ ἀρχιτέκτων*, id est, praefectus operi vniuerso, imperat. is qui lapidem sculpsit, qui parietem extruit, qui caedit aptatq; materiam, ministrat. Instrumeta sunt mallei, secures, terebra, & alia quibus tuum opus explicat. Sic in facultate militari, praefectus est imperator, cui miles parat, & huic ministeriu praestant qui equos domant, huic aut qui frena conficiunt, & alij deinceps, quoru opera ministerioq; praefectus bellicae facultatis vitur, quod perq; eleganter explicat Aristoteles initio Moralium ad Nicomachum, colligens fines artium hoc ordine distributos esse, vt sint omnes *ὅσοι μίαν τινα ἀρεθην*, ex eadem scilicet virtute ad eandem comunem facultatem referendi. Ex quo nos efficimus, similem esse diuersitatem efficientiu, quae discernuntur proprijs finibus, & his propriae item respondent actiones. Haec ferè Agricola, Ad quae noua accessione pleriq; adiungunt ex Top. M. Tullij. Efficientium alia sunt

sunt constantia & stabilia, quae pro suae actionis efficacia, semper eundem ac similem effectum producant. vt Sol constanter nostrum *ἡμισφαιριον* illustrat, simul atq; extortus est. Alia mobilia sunt, inconstantiaq; veluti inter agentia naturalia; homo procreat hominem vno capite, decem manu, decem pedum digitis ornatum. sed interim bicipitem, aut nouem digitis, vel pluribus quam decem digitis monitrosus. Inter libera, pictor, domificator, qui non semper idem efficiunt, a comuni simulacro & Idaea suae artis nonnunquam aberrantes. Illa diceret Aristoteles agentia semper eodem modo, Haec plerunq;. Caeterum haec posteriora diducunt in causas per se & per accidens, vt pote casum, fortunam: Alij malunt causam absolute secare in naturam, artem, fortunam, & consuetudinem, hasque ipsas posteriores in priores illas spargi posse sectiones. Lectori sit liberum, vt iam malit sequi sententiam. Vno verbo adiciamus potestatem diuisionem, in causas actu operantes, & potentia agentes, quam & Aristoteles tradit in secundo Physicorum. Lex argumentandi quae sit, ex istis datur vtrunq; intelligi, & antequam exemplis illustremus, indicandum, quid vulgata ratio hoc loco iam olim obtineat, argumentandum esse a causa actu operante & praedicatis bonum & malum, vt significant peritiam artis, imperitiamque, vt bonus est aedificas, igitur domus erit bona, pingens est malus, igitur pictura erit mala. Ex causa potentia operante ducas argumentu, vtendo verbo potest in consequente. aedificator est bonus, ergo domus potest esse bona. Imo vtrobiq; sic argumentandum, quia etsi sit aedificans, tamen duntaxat sequitur domum esse posse, non autem necessario futuram. Ab effectu contra, domus est bona, igitur aedificator fuit bonus. pictura est mala, igitur pictor fuit malus. Vide lector, num possint bonum & malum accipi, vt ad artem, naturam, rationem rectam, & ad causam generantem corruptentemq; referantur, quod apud Aristotelem in loco Generationis & corruptionis ventilari solet. Licet autem vti hic verbo est, secundo adiacente. sed haec nota sunt animaduertenti ordinem & habitudinem efficientis ad effectum. ex qua maxime confingi possunt: sed de his satis. Nunc liberiozem illam argumentandi legem paucis aperiamus. Primo tenendum est, rite duci ab efficiente ad effectum argumenta, vtendo verbo est, secundo adiacente, item tertio adiacente, & verbo etiam adiectiuo, quodcunque erit comodum rei probandae, vt Sol ortus est, ergo diluxit. Quo pertinent descriptiones poeticæ, quibus Sol praesse dei, Luna noctis declaratur. Staius Papinius lib. 10. Thebaidos sic ait. Arcanae moderatrix Cynthia noctis. Idem lib. 3. Syluarum. Lumina noctuagg tollit Pharos aemula Lunae. Sic Pontanus. Syderijs nocturna vmbrae Latonia gaudet. Rursum de eadem Mantuanus. Luna gubernatrix tenebraru & nobilis vnda. De qua idem alibi. Atq; soporiferos niueis argentea bigis Luna vehit radios. De Sole Virgilius lib. 4. Aeneidos.

Postera Phoebea lustrabat lampade terras,
Humentemq; aurora polo dimouerat vmbra.
Vertitur interea caelum, & ruit Oceanus nox,
Inuoluens vmbra magna, terramq; polumq;.

Et idem libro secundo,

Quo significat, absentem Solem esse causam vmbrae noctis. cuiusmodi exemplis apud poetas plena sunt omnia. Ex eadem nota sunt haec. Natus est sub Martis sydere, ergo pugna. Adspexit eum in ortu Mercurius, ergo ad eloquentiam & literas appolitus. Quae eadem ad temporis caput reduci possunt: sed alia ratione. Ab his quae delectu agunt sic argumentamur. homo est, igitur affectibus multis obnoxius. nemo siquidem sine crimine viuunt. Tale est illud Nasonis libro quarto Metamorphoscos.

Notitiam, primosq; gradus vicinia fecit.
Sic enim Cicero, ex congressu amorem ait conciliari, in Topicis, & Terentius in Seipsum excruciantem. Vicinitas, inquit, facit, vt te audacter moneam & familiariter. Huc pertinet, quod ocium praebet causam flagitio. vt ait Ouidius.

Quaeritur, Egistus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiolosus erat.

De quo Seneca in Agamemnone. Dicitur autem causa, quicquid necessario aut verisimiliter ad agendum impellit. Simile hoc dialectica nescit, ergo non poterit differere de intricata aliqua controuersia. Bene versatus in foro est, ergo eo patrono in turandis causis vtete. Dux est peritissimus, spes igitur est victoriae. Deus ordinavit potestatem ecclesiasticam, & secularem magistratum, igitur Caesar & Pontifex colendi sunt. Sic Aeneas libro quarto Aeneidos, & item sexto purgat se Didoni, quod iussu Iouis, & fatorum necessitate adactus, reliquerit Carthaginem. Ita quoq; in genere iudiciali, causam obiecti criminis transferimus ad casum, necessitate, aut culpam alterius, de quibus Cicero in Rhetoricis, & post eum Fabius. Non est

Alia diuisio
ex Cicerone.

Quarta di-
uisio.
Ratio argu-
mentadi vul-
garis.

Lex argu-
mentandi li-
berior.

prætermittendum, quod habet Rodolphus ex rhetorica, in causis requiri, tum voluntatē, tum agendī facultatem. quia si voluisse ostenderis & simul potuisse, consequēs est fecisse quod obicitur. Quæ latius docentur in statu coniecturali. A causa per accidens non duci necessariam & legitimā probationē, luce meridiana clarius est. Neq; enim ritē intuleris, Christum peccasse, quia fuerit causa ludæis, vt in Spiritum sanctū essent blasphemī. nam scandalum non præbuit. Huiusmodi autem argumentorū in speciem tantū plausibilium Iliada quotidianus conuictus dabit. Vfus & facultas huius loci ex hisce possunt intelligi. Rudioribus vnū addimus, valere latissimē considerationem efficientis in omni genere negocij. Siquidem laus & vituperatio mirē hinc amplificantur. vt Iobrius fecit & nutu suo, grāde igitur flagitiū est. Fecit ebrius, ergo peccauit excusatus. Honestum & rerum æstimatio ducuntur a causa. Deus exemplo suo indixit ieiunium, ergo non est temerē violandum. Status matrimonij a Deo institutus in paradiso, miraculorū primitijs consecratus est, ergo decet Christianum. Sic Theologia propter autorem Deum præfertur alijs scientijs: & inter humanas artes, vt quæq; præstantiorem habet autorem, ita censentur aliæ alijs præferendæ. In deliberationibus concludunt, aggregandū a causa, quoniam in facultate sit efficere, aut abstinendum, quod res proposita vires superet. In ciuilibus controuersijs, vel maximē refert, quæ causæ ad scelus impulerint, necessariae an euitabiles, propriae an alienæ, quas vocant per accidens: Aristot. in Phisicis τὸς ἰσχυροῦς ἀντιτίας. De voluntario & inuoluntario Iurisconsulti. Theologi, ex hoc loco differunt. In themate generis didactici seu dialectici præcipuus locus est causę efficientis, qui facit ad peruidendam rei simplicis naturā, ad construendam quæstionem complexam, aut destruendam, quoniam sic vera falsaq; erit propositio, vt res extremis significata in causa conueniunt vel dissident. Suffecerit autē, hæc omnia superioribus exemplis vt cunq; illustrasse, quoniam nimis longū foret ex autoribus noua adscribere. De vsu effectus idē sentiendum apparet. Cæterū peculiarē commoditatē Phisicis adfert, qui ex effectis de causa in sinu naturæ abdita ratiocinantur. Tum Christianis, qui per visibilia Dei opera, mentis acie penetrāt, ad cognitionē bonitatis, clementiæq; diuinæ, Deum amare, colere, & operibus iustitiæ venerari discunt. Verūm de his in Phisicis ac Theologicis. Nos contenti spēcimen aliquod de disse, pergamus ad postremum genus causæ.

Vfus effici-entium.

Vfus loci ab effectu.

De causa finali.

Finis quid ex Aristot. Quid sit bonum.

Finium discrimina ex Aristot. primo Ethicorum. Tum ex Rodolpho.

Finem omnes postremā faciunt causarum, quod vltimū sit quod acquiritur in agēdo, quod vbi consecuti fuerimus, definimus vltimus tēdere. Cæterū proposito & institutione prima, atq; adeo potissima est, vel Aristotele autore, causarum omnium. quoniam si non moueatur efficiens aliquo ad agendum stimulo, iners sequisq; manebit, adeo (vt Rodolphi verbis utamur) nihil sit in rerum natura temerē, & cui ratio nō consistet, omniaq; propositū sibi destinatumq; finem habent, propter quem faciunt cuncta. Qui tamen si rebus nonnunquam sit ignoratus, vt sunt ea quæ expertia sensus naturæ tantum in agendo sequuntur impetum, autor tamen ille, conditorq; nouit, cuius in agendo numini & iussis parent. Finem itaq; legitimē descripsit ex Aristotele. Finis est, cuius gratia omnia agunt, hoc est. Finis est bonum, in quod respiciunt & intendunt, ceu scopum primum, efficiens causa, dehinc quæcunq; fini consequendo destinata sunt. Bonum verō esse id, quod agentia intuentur, vel natura docuit, vel ratio persuasit. Id enim cuius gratia cætera fiunt, optimū esse solet, ac finis illorum. Interest autem nihil; verē bonū ipsum, an apparens bonum dicatur: vt habet Aristot. secundo Phisicorum. Omnis igitur de fine tractatio a ratione boni instituenda est, vt Cicero facit in libris, quibus titulum de finibus bonorum & malorū prænotauit. Et quo pacto ratio boni in rebus discreta erit, eodem & finium sumemus diuersitatem, vt ait Rodolphus. Hæc autē ipsa, quam exponemus finium differentia, est apud Aristotelem libro primo Ethicorum. Quædam autē sunt per se bona, & fines propter se expetendi. quædam bona conferentia & fines ad alium nobilitatem conducentes. vt homini per se bonum est ratiocinari, igni calefacere, & reliquis item rebus operatio naturalis dicitur bonum, & finis per se expetitus a natura. Cibis autē, vestis, & alia eiusdem classis, fines sunt & bona conferentia tuendæ hominum vitæ. Initur autē ratio finium bifariam. Primum pro conditione singulari rerum, quā in suo quæq; genere obtinent. quā ratione finium hi sunt postremi, vltra quos in illo genere nō est alius propositus. vt est status cūctiq; rei in suo genere perfectissimus. Illi mediij, qui cōducunt vltimis adipiscendis, & propter eos tantū expetuntur. Sic belli finis est victoria, quo mediij referuntur, equestris disciplina, ars frenifactoria, & inferiores, de quibus paulo ante diximus. Deinde fines ex toto rerū ordine spectantur, quo cuncta in vnā quodammodo classē reposita sunt, hac lege, vt melioribus reliqua seruiant ministeriumq; præbeant. In hunc sensum, vt rerum orbis vnicum est bonum,

bonum, ita finis vnicus longē perfectissimus, Deus, inquam, optimus, maximus, cui vsu & ministerio addicta sunt vniuersa. Præter hunc fines sunt ad summum illum destinati, sed ordine quodam, vt quo res quæq; propius ad summum finem accedit, hoc sit perfectior aliis. Pro duplici hac descriptione finium, in rebus etiam creatis, ferē duplicem est cernere finem. Alterum naturæ suæ propositum. Alterum respectu eius cuius ministerio destinatur, itaq; ordine quodam tendit ad finem illum omnium postremū. Priorem, si placet, vocemus Per se finem, Posteriolem quodammodo per accidens: aut illum naturæ internum, hunc externum ac remorum. Quod adfert exempli causa Rodolphus de equo & terra, inquitur capite decimo quinto apud eundem. & item quæ mox exponit, in Phisicis tempestiuus explicanda. De vtili, delectabili, & honesto, disputent philosophi morales, & Theologi. Quæ sit vsitata & iam olim decantata lex argumentandi ex fine, patefaciamus aliquot exemplis. Eruditio est, igitur studium fuit. Vita hominis est bona, igitur vsus cibi & potus est bonus. Proici in tenebras exteriores malum est, Satanæ igitur seruire malum est. Maxima huic loco adhiberi solet, Cuius finis bonus est, ipsum quoq; bonū est. & cuius finis malus est, ipsum quoq; malum est. In qua bonum & malum promiscuē vsurpantur, quatenus vtrumq; cernitur honestate, commodo, voluptate, natura, arte, quæq; plura recenseri possunt, bonorum ac malorum discrimina. Ab effectu regulam eandem sequi oportet, sed rari vsu venit. Amplior illa & bonis scriptoribus vsitata, lex euendorum ex hoc loco argumentorum hinc intelligi potest, Valetudinem restituere, partemq; tueri, bonum est, Sumpus igitur in pharmaca & remedia non est dammandus. Vel negatiuē, qui picem tangit, inquinabitur ab ea, igitur ab omni sceleris occasione & illectamento fugiendum. In qua quidem argumentandi ratione, maiorem insinuat Boetius libertatem generali maxima, nullam particulare formam præscribens, sed volens vnāquamq; rem è suis causis spectari oportere. Quod vt facias, petenda est à Phisicis causarū notitia. De vsu & copia causarum & effectorum siue euentorum, in genere antea pollicebamur fusius dicturos, verūm quia in immensum cresceret nostra de causis commentatio, lectoris nauseam euitabimus, contenti monuisse tribus, vt dicitur, verbis, in omni genere negocij latissimum esse campum ex hisce locis argumentandi, vt Rhetores in concionibus tractandis præcipiunt, & didascalici in tractandis disciplinis admonent. Causæ enim ad probandum, & mouendos affectus, iuxta valent. exempla passim obuia sunt in bonis autoribus. Qui plura voler, in promptu sunt Rodolphus libro primo capite decimo sexto, Fabius libro quinto capite decimo, M. Tullius in suis Topicis, Aristoteles ipse in Metaphisicis, Phisicis, & secundo Posteriorum, ac præter hos multi recentiores. Causis videntur affines loci à generatione ad genitum, & contrā. A corruptione ad corruptum, & ediuersō. Ab vsibus, quos ex Themistio Seuerinus Boetius proximē post causarum tractationem exponit. Certē generatio & corruptio ad efficiens reducuntur, quum generare & corrumpere sit quodammodo efficere. Vfus autem ad finem, quod proprius rei vsus est finis eiusdem, cui res ipsa destinatur. Quin & Aristoteles coniungit priores illos locos de generationibus & corruptionibus, simul de efficientibus & corruptentibus eodem capite differens, maximis vtrinq; subiectis. Generatio, vt sumunt hoc loco, est progressio a non esse ad esse. Genitum, quod ex generatione prouenit. Non est diuersa Philosophi nostri sententia libro quinto Phisicorum, vbi definit, generationem esse mutationem a non subiecto ad subiectum. Sed illa ipsa descriptio in substantialem proprie quadrat. Malum in genere complecti tum essentialē, tum etiam accidentalem, quæ species in Phisicis explicandæ sunt. Argumentandi regula ferē talis obseruatur, vt prædicatis bonum & malum utamur. Exemplum habet Boetius. A generatione, Si constructio domus est bona, & domus erit bona. Sic valet consecutio a genito ad generationem, Si domus bona est, constructio est bona. Item, malus fuit artifex, ergo mala erit domus. & contrā, vestis malè cōsuta, ergo sartor malus est. Bono & malo acceptis, vt peritiam imperitiamq; artis significet. Maximē sumuntur ex Aristot. Quorū generationes bonæ sunt, ipsa bona sunt: et si ipsa bona, generationes quoq; eorum bonæ. Quorū generationes malæ, & ipsa mala: & si ipsa mala, generationes quoq; ipsorum malæ. Corruptio definitur, progressio ab esse ad nō esse. Aristoteles habet in Phisicis, esse mutationem a non subiecto ad subiectum. Cuius finitionis expositio nem ab eius loci commentatoribus licet petere. Corruptum, quod huiusmodi mutationi subiectum est, atq; suum esse amittit. Ducuntur a corruptione argumenta consimiliter, adhibitis prædicatis, bonum & malum. Exemplum est apud Boetium, Si destructio domus mala est, igitur bona est domus. A corrupto, Si bona est domus, mala est eius corruptio. His aprantur maximæ Boetianæ, sed ex Aristotele desumptæ, Si corruptiones bonæ sunt, corrupta mala.

Lex argumentandi ex fine.

De vsu causæ finalis.

Locus à generatione & corruptione.

Generatio & genitum quid sit.

A generati- one quomodo argumē- tandum.

Si autem corruptiones malæ, ipsa bona. Et e contrario, si corrupta bona, malæ corruptiones. Si corruptiones bonæ, mala corrupta. Sic quidem habet vsitatus mos argumentandi, non modo à generatione & corruptione, sed etiam ab efficiente & corrupte. Inquirentibus autem paulò altius, nobis apparet, vt in aliis superioribus, ita in his quoque locis argumentandi vberimam illam libertatem seruandam esse, prædicatis bonum & malum fuisse vsurparis, vt promissuè complectantur bonitatem & malitiam, naturæ, morum, artis, quæque porro similia hisce nominibus venire solent. Nam significant quandam vnius ad aliud congruam habitudinè, quæ cernitur potissimè in natura, moribus, & arte. Exempla sunt ex prædictis inuètu facillima. Scrupulosum illum modum argumentandi, ex verbis esse, fuit, erit, potest, & similibus, non prosequimur, quoniam parui est vsus, Et alioqui pender ex Phisicis, vbi dicendum, quæ res successiua, quæ permanens, quomodo incipiat, desinatque esse, de quibus Aristoteles, & post eum Themistius, Boetius, alijque eiusdem classis, ne verbū quidem. Hoc magis ad rem nostram attinet, quod præcipiunt, malum & bonum per se accipi debere. Neque enim sequitur, expedit vnum hominè mori pro populo, igitur Christus fuit malus, quia mors Christi per se iniusta malaque, tantum per accidens erat bona, quatenus ex Patris benignitate peperit salutè generi humano. Vsum horum locorum nemo non collegerit ex discretione malorum & bonorum, Phisico enim profuerit, tum Ethico, tum artificii mechanico, tum magistratui, perspicere hos locos, vnde in sua quilibet materia depromet argumenta in rem præsentè. Locus ab vsu multum, vt diximus, cognationis habet cum fine, siquidem vtile dicitur, cuius finis est vsus seruiens in alium finem. Multum item est vsui affinitatis cum generatione & efficiente, quapropter paucis abluemus. Vsum, veluti describunt, est operatio vel exercitium rei, hoc est, propria actio, quam sibi res vendicat, vt vsus equi est equitare. Sed quoniam hoc tantum ei competit quod operationem habet, non etiam ei quod inanime est, nullam à natura sortitum actionem, Placecet nomine vsus hic intelligere officium rei cuiusque & functionè, hoc est, qua vtimur ad quippiam consequendum, vel etiam duntaxat fruimur, non respicientes ad vltiorem finem, vt libri vsus est discere, vt scientia possis vt ad pietatem, vel alium finem honestum. Picturæ vsus est, pascere oculos, interim non spectando vltius, neque ad solamen doloris, neque ad picturæ imitationem. Consideramus vltimum rerum bifariam, nunc in specie vel in genere, nunc in singulis rebus indiuiduis. Interim namque rogamus, Ecquis sit vsus vini? Ecquid vsum aliquem habeat, scientia figurarum, ac numerorum? Interim quærimus, an hic equus quem tantum indicant vsui sit futurus. Vtrumque vsum in genere diuidunt in bonum & malum. Sunt enim res, quibus à natura bonus vsus datus est. Aliæ, sed pauciores, quorum vsus malus est, in perniciem ferè tendens. nam res omnes in bonum vsum creatæ sunt à Deo. Paucæ ab improba libidine mortalium in malum vsum conquisitæ. Exemplo sunt, gladius, & venenum. Illi bonum vsum & officium leges dedere, vt vim à capite depellas, vt in noxios ciues publica auctoritate animaduertatur. Huic malum videtur natura permisisse, quoniam ferè ad scelus vtuntur veneficæ, de quibus Naso primo Metamorphoseos,

Lurida terribiles miscet aconita noueræ.

Tamen & bene veneno vtuntur medici. Studiosè verò malus vsus ab ipso abusu secernendus est. Est namque abusus planè contrarius naturæ rei, in alium vsum destinatæ, siue à natura, siue à iudicio rectæ rationis. Ita gladij & telij abusus est, hominem ex insidijs occidere, immeritò quenquam vulnerare. cumque lege sit concessus in defensionem sui, teste M. Tullio in Miloniana. Ab vsu igitur ducemus argumenta in hunc modum, Equitare bonum est, igitur equus bonus est. Et liberius in comparatiuis, Audire plus confert ad disciplinas quam videre, igitur auditus melior est visu. Duo igitur hic obseruanda. Prius, ne argumentemur ex vsu per accidens rei attributo, Siquidem infirma est collectio Tyrannorum seueritas auxit martyribus præmium, igitur boni fuere tyranni. Vides vsum bonum tribui per accidens, quum re vera tyrannidis vsus sit per se malus. Posterius, ne pro malo vsu proponatur abusus, quomodo non sequitur, Malum est obrectari, igitur mala est lingua, malum est esse ebrjum, iuxta illud Virgilij, Arcanum demens detegit ebrietas. Item hoc Græcè iactari solitum, ἐπὶ οἴνω βλάδεια, malum igitur est vinum. Rixari & verbis ludificari malum est, ergo mala est dialectice. Vsum & commoditas huius loci quanta sit, in ciuilibus & moralibus est videre: de quibus non iudicaueris exactè, si nescias, quis vsus rerum bonus, quis malus, quis abusus, qua ratione hi inter noscendi. In genere demonstratio ex officio, id est, vsu differendi, copia nascitur potissimum in rebus Phisicis, quarum præstantia ad miraculum vsque amplificatur, si officia & actiones naturales distinctè prosequamur. Communiter accidentia in postremis locorum internorum ponunt

ponunt Themistius & Boetius, neque ab re, quandoquidem, etsi causarum locis includi nequeunt, gratia quarum videantur internis locis adnumerata, tamen quodammodo causæ sunt, quatenus rem ordine quodam naturæ, aut verisimili coniectura vel antecedant, vel consequantur, vel simul comitentur. qua ratione causa effectum attingit, vt aut prior sit, aut posterior, aut simul iungatur. Ex quo illud perspectu facile est, causas effectaque cum sequentibus, etiam illo communiter accidentium, ceteri locos internos, non ipsi rei, vt cui non omnia insunt, sed potius generationi, aut rei quatenus mutationi subiecta est, sine his enim procreatio, compositioque rei nequit absolui. De nomine Boetius non nihil attingit, vt ex verbis eius est colligere. A communiter accidentibus argumenta fiunt, quoties ea sumuntur accidentia, quæ relinquere subiectum vel non possunt, vel non solent, vt si quis hoc modo dicat, sapientè non poenitebit. poenitentia enim malum factum sequitur, quod quia in sapiente non cõuenit, nec poenitentia quidem. Hæc Boetius. Pro cuius sententia dicemus, Communiter accidentia vocari, quatenus ferè accidunt alicui subiecto, sed alterius respectu, quod vel comitentur, vel antecedant, vel sequantur. poenitentia enim accidit homini non absolute, sed quatenus deliquit. Illud (cõmuniter) pro (ferè) nobis accipiendum videtur, etiam si parum latine, vt cõmuniter accidant, quæ plæruntque & ferè semper ordine quodam iunguntur. Sed quemadmodum nos in commune vsurpari velimus hæc ferè siue communiter accidentium, postea explicabimus: Nunc quod locus admonet exequamur. Agricola primi lib. cap. 21. nomen accidentium vsurpauit multo liberius, vt vocentur accidentia, non quæ Porphyrius & Aristoteles describere, non pro eis quæ substantiæ non sunt, sed pro eis quorum vtrumuis & esse, & interire sine alterius pernicie possit. Ex qua significatione dicimus, ea rebus accidere, quæ temerè, & nullo delectu aut prouidentia videntur fieri, hoc est, quæ temerè & nulla existèdi necessitate sunt cõiuncta, vbi causæ ab accidentibus secernuntur, nam ex eadem significatione accidentium Rodolphus ait, Senecam dixisse, non accidunt, vt putas, omnia, sed eueniunt. Hæc in quinque diducit species, contingentiã, pronuntiata, nomen rei, comparata, & similia. quos omnes locos putat non solum in iis esse, quæ sunt coniuncta cum re, & quæ simul esse oportet, sed & in eis, quæ antecedunt rem, & quæ consequuntur. idque per tres gradus temporum, præteritorij, præsentium, futurorij, in singulis declarat. Nos in præsentia duntaxat ea nomine accidentium cõplectimur, quæ contingentiã Rodolphus appellat, quoniam res circa rem contingant, id est, eueniant, ea quidem conditione, vt siue ista non eueniant, res existere. siue res non existat, ista euenire possint, vt pallor ante ægritudinem, nam potest quis pallere, vt non ægroter, & ægrotare, vt non palluerit. Hic oportunum fuerit scrutari, quàm rectè Agricola Boetium arguar, scribentem in hunc eundem locum, quem Cicero dixit ab adiunctis. hinc enim iudicare licebit, num loci ab antecedente & item consequente, quos tradit Aristoteles lib. secundo Topicorij, sint verè dialectici, materiam argumentandi suppediantes verius, quàm argumentationum formulas generales, vt contendit Rodolphus. Neque id ab instituto alienum, quando locum ab antecedente, & locum à consequente non possumus alijs vllis locis adnumerare cõmodius, quàm huic, quem à communiter accidentibus ex Boetio diximus. Ergo, vt in summam colligamus omnia, quæ fuisse disputat Agricola, prælibanda est Tullij sententiã, Boetijque cõmentatio. Adiuncta quæ Cicero vocet, diximus in capite de materia, Tum Boetius exponit libro tertio de Topicis differentiis, Adiuncta (inquit) sunt, quæ finitimum tenent locum, ita vt temporibus quidem, tum antecedant, vt amorem congressio. tum rei cui adiuncta sunt hæreant, vt ambulationi pedum strepitus. tum cõsequantur, vt atrox facinus mentis trepidatio. Plura exempla congerit Cicero, ante rem, inquit, queritur quæ talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutum conuiuium. Cum re aut, pedum crepitus, strepitus hominũ, corporum vmbre, & si quid eiusmodi. At post rem, rubor, pallor, titubatio, & si qua alia signa cõturbationis & conscientie. Præterea, restinctus ignis, gladius cruentus, ceteraque quæ suspitionem facti pollunt mouere. Nec mora, subdit, mentionè faciens antecedentium & antecedentibus, quietiam ab adiunctis longè diuersus est. Nam adiuncta, de quibus paulò antè dictum est, non semper eueniunt, cõsequentiã autem semper. Ea enim dico consequentiã, quæ rem necessariò consequuntur, Item & antecedentiã & repugnantia. Quicquid enim antecedit quamque rem, id coheret cum re necessariò, & quicquid repugnat, id eiusmodi est, vt coherere nunquam possit. Idem Boetius illustrat exemplis, hoc addens, per sepe confundi & variari sic tempora, vt id quod posterius est tempore, antecedens esse videatur in propositione, vt si peperit, cum viro concubuit, peperisse vi conditionis sit antecedens. Aliquoties verò simul sunt, vt

Locus communiter accidentium.

Boetius de nomine huius loci.

Accidentium nomè adstrictius in præsentia capiendum.

Obiter præfata Rodolphij sententiã de adiunctis, de antecedentibus & consequentibus

Adiuncta quæ dicantur.

A quibus differunt antecedentiã, cõsequentiãque secundum Ciceronem.

si sol oritur, dies est. Aliquoties seruata ratione temporum, quod prius est tempore, sit anteceden- dens: quod posterius, consequens. vt si arrogans est, odiosus est. Ex arrogantia enim quisque fit odiosus. Quæ autem Cicero deinceps addit de sex modis conclusionum dialecticarum, de enthymemate, de natura disiunctiue argumentationis, & cæteris istiusmodi, non est necesse hic repetere verbosius. Non est autem prætermittendum, quam rationem argumentandi ex antecedentibus & consequentibus inibi sequatur Boetius, vt quod potissimum faciat ad apo- logiam & defensionem eius contra Rodolphum. Sic autem habet, Ex antecedente igitur argu- mentum sumimus. Si peperit, cum viro concubuit: sumo quod antecedit, at peperit. conclu- do quod sequitur, cum viro igitur concubuit. A consequentibus ita sumo quod consequitur, at non concubuit cum viro. concludo quod antecedit, non igitur peperit. Quæstio est de acci- denti. Locus ab antecedentibus & consequentibus, Maximæ propositiones, Posito antece- denti, comitari id quod sequitur. Perempto consequenti, periri id quod antecedit. Sic ferè Tul- lius & Boetius. Aduersus quos Agricola, sed quæ antecedentia (inquit) & consequentia vo- cauerunt, Cicero, Quintilianus, & Boetius, additaq; eis etiam repugnantia, loci non sunt, sed argumentandi formæ quædam, quas licet per omnes locos colligere. Et paulò inferius, quatu- or præcipuis rationibus nititur falsitatis arguere Boetij sententiam. pro qua egregiè differit scholiastes Rodolphi, & ex prædictis summa responsionis facilè colligetur. vbi constat, Boe- tium plena explicataq; vt argumentatione, quæ similis sit ei, quam vocant à tota conditionali cum positione antecedentis, ad positionem consequentis, vel contrà, cum destructione conse- quentis ad destructionem antecedentis. Porro an antecedens & consequens apud Aristote- lem, pro rebus vel incomplexis terminis accipiantur, an verius pro integris propositionibus gratia rerum simplicium vim consequentiæ obtinentibus, studiole lectori inuestigandum re- linquimus, ex eis, quæ libro secundo Topicorum in loco antecedentis attulimus, vbi ex to- to decursu literæ Aristotelicæ, præsertim si archetypus inspiciatur, certa videtur erui posse de hac re sententia. Nobis ad præfens visum est, hoc commentationis adicere, habitudinem antecedentis & consequentis, ac proinde loci vtriusq; vsum consistere principaliter in mutua connexionione rerum, quæ significantur antecedentis & consequentis nominibus. vt hinc quod proximum est concludas, non esse præscriptas in hisce locis formas argumentandi, nulla ra- tione pendentes à materia, sed potius materiam ipsam, generali habitudine rerum proposi- tarum, & ordinis consequentia designari, qua tum maximè vtimur, quâdo non suppetit alio è loco peculiare argumentum. Rationes Agricolæ prætermittimus, contenti summam res breuissimis indicasse, quo lectori sit interim liberum, de veritate propositæ dubitationis sta- tuere. Nobis enim nec libet, nec vacat, omnium cauillationibus satisfacere. Quod ex Aristote- tele adferri posset, cõsequentiã in ipso, & econtrariò, nihil ab hoc loco discrepare: nullo ne- gotio diluitur: illam sic vocari, quatenus ex oppositis rebus vel terminis conficitur, hanc ve- rò quatenus res continet generali ordinis & consecutionis antecessionisq; vinculo à seinuitem dependentes. vbi & hoc obiter admonendus est lector, hunc locum à plæriscq; Rhetoricorum appellari, quatenus satis habet probabilem coniecturam, suspitionemq; mouere gratia ordi- nis designati, quem Fabius vult consistere in temporum differentiis, præterito, futuro, conium- to, siue præsentis. Sed hæc quoq; dialecticæ professionis sunt, cum sit ὁ γὰρ ὁ γὰρ ὁ γὰρ ipsa dia- lectice, hoc est, continens omnia lidei faciendæ instrumenta. Communiter ergo accidentia, in quibus antecedens & consequens latitant, à nobis accipiantur generatim, vt locum adiuncto- rum includant & Rodolphi contingentia, quæ & ipsa Quintilianus signa dixit, libro quinto, capite nono. Ea definiamus in hunc modum. Communiter accidentia sunt, quorum alterū semper vel plærunque sequitur, siue temporis ordine præcedat, siue simul adiunctum sit res, siue consequatur. Ex quibus verbis datur intelligi, duplicem communiter accidentium esse diuisionem. Priorem, qua diducuntur in ea, quæ necessaria rerum consequentia iunguntur. vt si peperit, necesse est cum viro habuisse contuetudinem. Et ea quæ plæruncq; copulantur. vt si cælum vespertinum est rubicundum, ergo postridie serenum erit. Posteriolem ex temporū gradibus desumptam, vt quædam antecedant, sic florere prius est, quàm fructus proferre. Quædam iuncta sint, vt clamor simul coniungitur cædi. Quædam sequantur, vt pœnitentia sequitur peccatum. Quæ ipsæ diuisiones ita connexæ sunt, vt prioris membra in posterioris singulas partes cadant, & econtrariò: Nam & necessariò accidentia, & plærunque accidentia, temporibus distingui possunt. Contrà, quæ temporum gradibus differunt, aut necessaria sunt, aut non necessaria. In quibus intelligi etiam volumus ea quæ Cicero dixit, anteceden- tia & consequentia, vt homo antecedens sit, animal consequens, de quibus abundè superius.

Ratio

Ratio argumētandi vulgata non multum habet peculiare, quapropter eadem opera, & hanc, & liberiolem illam exponamus, A communiter accidentibus, quæ semper & necessariò iun- guntur, ordine tamen prioris & posterioris, adfirmatiuè est argumentandum a posteriori ad prius, non contra. Hic pœnitentia facti ducitur, ergo scelus admisit, necessariò enim sequi- tur pœnitentia, vt est apud Satyricum,

Exemplo quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet auctori, prima est hæc vltio, quòd se
Iudice, nemo nocens absoluitur. improba quamuis
Gratia fallacis Prætoris vicerit vnam.

A priore tantum negatiuè argumentamur. arbor non floruit, ergo non proferet poma, non est ociatus, ergo non dedit operam Veneri. De quo pulchrè Nalo;

Ocia si tollas, perire Cupidinis arcus.
Contemptæq; iacent & sine luce faces.

Ab eo quod simili, necessariò iungitur, vtrinq; argumentari licet, & adfirmatiuè & negati- uè, Sol ascendit nostrum hemisphærium, ergo est dies. Terra obiectu suo directè inter Solem & Lunam interponitur, igitur Luna deficit. Cor vulneratum est, ergo moritur. nusquam ap- paret Sol, ergo nondum diluxit. Interim non sequitur, eò q; etiam semper alterum iungatur al- teri, non tamen vtrumq; verbi causa, non consequitur, Non est inuidus, ergo non palleat. tamè contrà vt cunq; sequitur, Inuidus est, ergo macilentus. Iuxta illud Horatij,

Inuidus alterius rebus macrescit opimis.

Quamquam ad animum magis retulisse Poeta videri potest.

A communiter accidentibus, & plæruncq; non necessariò, ducitur consequentia non simpli- citer necessaria, sed dialectica, & verisimilis. Sic ex priore sequitur posterius, Discordes inter se diu Principes fuere, igitur cruentum erit bellum. Rarius negatiuè argumentamur, tamen valet interim consequentia, Nullæ in cælo nubes apparent, igitur non est metuenda pluuia. Non reueretur suos parentes, ergo non habebit obsequentes progenitos ex se filios. A poste- riori construimus id quod prius est. Redit in patriam doctior & moratior, ergo versatus est inter eruditos & probos. Negatiuè item valet consequentia, sed rariusculè, Non fuit rumor belli, igitur nulla inter principes discordia. Hæc autem infirma est collectio, Non peperit, er- go non concubuit. Ex eo quod plæruncq; iungitur, teste Agricola, Collegit Hasdrubal apud Varum fluuium auctas esse copias Romanas, quoniam strigosiores equos & coloratiora vi- deret corpora. Hannibal etiam cum exercitum admoueret vrbi, nondum fractas esse res Ro- manas, quoniam ager, in quo tum castra locauerat, proscriptus sit, & inuenerit emptorem.

Obseruabis hic, ne argumentum ducas ex eis, quæ nec semper, nec plæruncq; consecutionis obtinent veritatem, sed perrarò. Hinc enim suspitiones duntaxat fallaces & odiosæ profici- cuntur. vt Comptus est, ergo adulter. Hæc formosa est, igitur & impudica. Sunt hæc argu- menta sophistica, non dialectica, suspicacis hominis, non viri prudentis, committiturq; in eis, teste Aristotele primo Elenchorum, fallacia consequentis. Demonstrationes, inquit, a signo in rhetoricis secundum consequentiam, nam volentes ostendere aliquem adulterum, accipi- unt aliquid quod consequens est, videlicet comptum esse, vel noctu errabundum esse. pluri- bus autem hæc insunt, quibus non inest adulterum esse. Ita ferè Aristoteles. Hæc quamquam ad tollendam dubitationem sola non sufficiant, tamen adiuncta cæteris, plurimum valent, autore Marco Fabio eodem capite. vt Cicero pro Milone coaceruatione coniecturarum propè necessariò conuincit, Miloni Clodium fecisse insidias, de qua re copiosissimè Rhetores præcepere. Rodolphus quiddam simile attingit, dum vult ea contingētia esse dialectici, quæ velut indagine, veitigiisq; quibusdam, ad ipsam rem nos possunt perducere. cuiusmodi sunt, vel vnus efficiētis facta, vel subiecti vnus adiacentia, vel quæ in eodem sunt loco, vel tem- pore, vel quomodolibet aliquid commune inter se habent. quo, de vno possit in aliud fieri transitio. exemplum adfert ex Terentij Andria, vbi Simo ita colligit, Non dubium est, quin vxorem nolit filius, ita Dauum modò timere sensi. Nam quid per se, inquit Agricola, timor Dau ad nuptias filij, nisi id esset, quòd omnia communi inter ipsos consilio agerentur, & ea- dem omnia vellent atque nollent? Vsum loci huius sparsum esse latissimè, constat ex præ- dictis: conferunt enim plurimum in genere iudiciali, ad probandum factum, imò & qualitatem facti. Quo sit, vt Fabius tam studiosè tractans de signis, ea diuiserit in necessaria, quæ Græci vocant τεκμήρια, & non necessaria, quæ σημεῖα illi dicunt. Quo pertinent, & quæ ἐπιείκεια dixerunt. De signis Aristoteles libro secundo Priorum, in capite de enthymemate nostris Com-

Regula ar- gumētandi è loco com- munitè ac- cidētū, qua- tenus inui- cē comitatur.

Quatenus iunguntur necessariò.

Quatenus plæruncq; ac- cidunt.

Quatenus plæruncq; iun- guntur.

Quid hic vi- tandum.

Vfus loci cõ- munitè ac- cidētium.

Rodolphus parè exactè agit contra Boetium.

Quatenus antecedens & cõsequēs inter locos censenda.

Redit ad cõ- munitè ac- cidētia, quæ generali si- gnificatione ex- plicantur.

menta

Signa rhetorica esse argumenta dialectica, contra Quintilianum.

mentariis explicato. Quo verò Fabius contendit, signa non esse in numero argumentorum, sed eorum, quæ inartificialia Rhetores appellant, iure consutat Rodolphus, quo etiam nihil addit Phrysemius. Nos enim statuimus iam inde ab initio, nomine argumenti venire, quicquid rem dubiam arguere & probare possit. De inartificialibus, quæ ἀτέχνα dixit Aristoteles, fusius differendum in loco ab autoritate. Confert hic idem locus in laudationibus & vituperiis, in consolationibus, in deliberationibus, & aliis, ubi cōiecturam facimus, ex eo quod communiter accidit, & connectitur rei probandæ. Ad hæc in naturalibus, ubi monstra ostentatq; rerum faciunt ad cōiecturam. vt defectus Solis, Lunæq; & Stellæ comatæ siue crinitæ, quæq; alia vel videri solent, vel audiri. quibus insignium populorum ac vrbium clades auguramur. Sic Fabius prædicto capite nono, Ea quoq; (inquit) quæ quia plærunque obseruata sunt, vulgo signa creduntur, vt prognostica.

Vento rubet aurea Phœbe,

Et cornix plena pluuiam vocat improba voce.

Si causas ex cœli qualitate trahunt, sanè ita appellentur. Nam si vento rubet Luna, signum venti est rubor. Et si, vt idem Poeta colligit, densatus & laxatus aer facit, vt sit inde ille aurum concentus, idem sentiemus. Hæc Quintilianus. Tum ægritudinem colligimus, ex sponanea lassitudine membrorum, fastidio cibi, inquietudine peruigiliarum. Quin & de moribus futuris vaticinamur ex hoc loco, Fortis erit, quoniam lato est pectore. liberalis futurus est, quandoquidem lara illi frons est. Talis enim ferè quisque euadit, qualem fore promittit indoles & naturæ adminicula, quæ ex corporis liniamentis, & reliqua constitutione solent colligere Physiognomici, aut Genethiaci, de quibus & supra meminimus. Postremò, confert hic locus in genere didactico. Nam argumenta ex definitione, ex causis, & similia, huc diximus pertinere. Quanquam vsitatus est, illa propriis locis inquirere, vt ex præsentis loco tantum ea depromantur, quæ non tam sunt obuia ex aliis, & præcipuè, quæ nullo aliorum priorum

De locis externis.

locorum videntur contineri. Locus externus, vt antea perstrinximus, est, qui continet argumenta extra rem seu quæstionem dubitatam posita, vt si probem moriturum Ciceronem, quòd ita protulerit antiquitas, omnem hominem esse mortalem, quòd mortali sit patre matremq; progenitus, quòd omnes ante eum homines mortui sint. Hæc omnia constat extra Ciceronem esse. Primus externorū numeratur locus à rei iudicio, de quo Boetius differuit lib. 2. de Topicis differentiis. in hæc loquens verba, Et ille quidem locus, qui rei iudicium tenet, est huiusmodi, vt si dicamus id esse quod vel omnes iudicant vel plures, & hi vel sapientes, vel secundum vnāquamq; artem eruditi. Cicero in Topicis ex autoritate vocat, & mox à testimonio Græci, vt ibidem ait, ἀτέχνοὺς vocant, id est, artis expertes istiusmodi argumētationes.

Locus ab autoritate.

quin & Aristoteles vltimo capite primi Rhetoricorum περὶ ἀτέχνων καλουμένων πείρασιν, hoc est de fide, quæ vocatur inartificialis, differit, quinque numerans, leges, testes, pacta, quæstiones, iusiurandum, de quibus paulò post nonnulla subiiciemus. Verum ista, quatenus ad dialecticum pertineant, abundè Rodolphus explicuit libro primo, capite decimoquarto, ubi non ad iudiciales causas adstringens hunc locum, vt Aristoteles facit, sed pro amplitudine dialecticæ omnibus accomodans rebus dubiis probandis, sic autoritatem siue testimonia pronunciatu nomine descripsit. Pronunciata dicimus, quæ quisquam vlla de re, vt adfirmaret vel negaret, est elocutus. Diuidit autem testimonia Cicero, in Partitionibus in diuinum & humanum, qui & ipse in Topicis suis eam diuisionem latissimè enarrat, simul ostendens, vnde potissimum nascatur & firmetur autoritas, quæ sola testimoniis præstat fidem & assensum. Nobis locum indicasse sit satis, vnde lector vberiore huius negotij explanationem petere queat. Cæterum Rodolphus diuina pronunciatu vocat, quæcunq; Dei vel Numinis voce proferuntur, vt auspicia, vaticinationes, responsa prophetarum, sacerdotum, aruspicum, coniectorum, quorum prima est a nobis origo. quæ vel in scriptis sunt posita, vt chirographa, instrumenta, epistolæ, libri, tabulæ, codicilli, pugillares. vel in oratione, eaque aut libera, vt laudationes, res iudicatæ, dicta testium, pacta, conuenta, & doctorum, clarorum, magnorum virorum sententiæ, apophthegmata, elogia, famacq; populū. aut in oratione expressa & coacta, seu religione, vt iurata, seu tormentis, vt quæsitæ, & a maleficis per quæstiones extorta. His addit pronunciatu, quæ in re sunt, qua sententiam animi sui tacitus quis declarat, quomodo Tarquinius Superbus, cum summa papauerum capita decuteret, non oratione, sed re pronunciauit, primores Gabiorum a Sexto filio de medio tollendos esse, quam rem ex Tito Luuio eleganti carmine denarrat Ouidius libro secundo Fastorum. Non abhorret multum a dictis, quæ Fabius habet libro quinto Instir. Orat. capite secundo & tertio, vsq; ad duodecimum, quibus

Pronunciatorū finitio. Diuisio eorundem ex Tullio & Agricola.

quibus partim ἀτέχνοὺς, partim ἐντέχνοὺς, id est, inartificiales & artificiales probationes ex Aristotelis diuisione, quæ est in Rhetoricis, exequitur. Sed quoniam sunt modò exposita ista, & ad forenses spectant cōcertationes, in præsentia omitemus, cōtenti quæ a Rhetoribus tam studiose ac exquisitè sunt tractata, dialectici propria esse, ab eoq; quasi fide aliena commodato sumi. A iudicio aut, seu testimoniis ducuntur argumenta in hunc ferè modum. Sapientes & Astrologi doctissimi tradidè, cælum esse volubile, igitur cælum natura semper circumrapitur absq; vlla fatigatione. Cicero testimonium dixit, Clodium eo die, quo de violatis Bonæ deæ sacris perpetratū crimen ab eo ferebatur, secum Romæ de grauibus causis consultasse, ergo falsæ erat criminis depulsio, q; eo tempore Romæ Clodius non fuisset. Vetus fama est, etiam historiorū adsertione firmata, Romanos a Troianis exordia duxisse, igitur verisimile est, Romanos ab Aenea esse propagatos. Illud paucis adnotari potest ex Aristotele, de nominibus autoritatè valere multorū, modò rectè loquantur. at de rerum natura & qualitate ubi quæstio inciderit, paucis habenda fides, usq; peritis, in sua cuiq; professione. Quod hodie solent hic admonere obseruandum, vt ne argumentemur negatiuè, planè obtinet. vt non sequitur, Aristoteles non dixit esse angelos, igitur non sunt. Ratio est, non omnia vera dixit Aristoteles, vel quiuis præterea autor. sed multa philosophis Aristoteles, multa aliis alij autores inuenienda pronunciatuq; reliquerunt. Valent tamen argumenta huiusmodi, Christus dixit, in cælo neq; nubent, neq; nubentur, igitur post iudicium nulla erunt matrimonia. Sapiens ait, in maleuolam animam non introibit sapientia, igitur discipulus malus nunquā verum scientiæ fructum percipiet. Quia quod quis peritorū statuit non esse verū, aut non esse faciendum, hoc nemo verum admiserit, nec faciendum putarit. Illud aut genus argumētationis esse negatiuum, hoc affirmatiuum, ingeniosus lector facile perspexerit. Secundus est locus a similibus, quæ Arist. cum eo loco, quem cōparationis appellat Rodolphus, cōfundit. Nam similitudo est secundū Arist. quoties duo plurave in vno cōferuntur, vel cōtrā, vnum in duobus pluribusve. Item duo plurave in duobus pluribusve. Rodolphus aut cōtra Grammaticos statuit hoc pacto, Cōparationē, inquit, vocamus, cum duo aut plura in tertio aliquo cōferuntur, quod cōmune sit eis. Exemplum est species cōparationis, est enim vel aliquid maius, vel par, vel minus, quod ad imitandū vitandūq; sumitur. Similia sunt enim, quādo iunguntur aliqua, nō in tertio, quod sit ambobus cōmune, quemadmodū fit in cōparatione. sed vtrumq; in singulis, quorū quemadmodū hoc in isto, sic illud se habeat in illo. hæc Rodolphus. Similia item dici possunt, quæ similem habent veritatis apparētiam. Paria, quæ parem. Equidē si rectè ista æstimentur, fortasse non falsò putauerim, quadrare hanc distinctionē, vt similia dicantur, quæcunq; conferuntur in qualitate vel proprietate vna, vel multis absolute, non habito respectu quætitatis aut mensurationis. Cōparata verò, quæ secundum æqualitatē paritatēq; vel secundum magis minusve, conferuntur in tertio. Sic M. Tullius in Top. suis videtur accipiendus. Sunt, inquit, similitudines, quæ ex pluribus collationibus perueniunt quo volūt, dum scilicet è multis singularibus inferuntur quod reliquum erat. hæc, vt paulò post addit, Latine Inductio, Græcè παραγωγὴ dicitur, qua plurimū, inquit, est vsus in sermonibus Socrates. Mox addit genus alterū similitudinis ex collatione sumi, cum vna res vni, par pari comparatur. Comparata verò inibi post multa vocitat, quæ aut maiora aut minora, aut paria dicitur. nimirum, quia in magnitudine, aut numero, aut qualitatis secundum intensiōis & remissionis gradus acceptæ, mensura fit comparatio. Verum istis abundè immorari, quod in hoc loco restat, absoluamus. Quod igitur spectat ad rationem argumentandi, tradit Agricola, parum similitudini virium esse ad probandum, si renitentem habeas auditorē. sin paratum sua sponte, nullum locorū esse tam accommodatum. Habet tamen persæpe probantis speciem similitudo, eo ipso, q; rem qualis sit indicat. Hæc Agricola. Quæ duobus exemplis, altero Fabij, altero Lucani declarat, statim addens, qua via similitudo inuestiganda sit, idq; ipsum exemplo Lucani luculentissimè explicat, sed locus ex eo notus est, vt ne sit operæ precium in re speciosa quidem illa, at non perinde controuersa, verbosius immorari. Quocirca de industria præterimus: ex Rodolpho & illud, mirè conducere translationem ad similitudinem inueniendam. cuius exemplis noua accessione posset addi similitudo, quam habet Ouidius primo lib. Metamorpho. in amore Phœbii. Item libro 7. in amore Medæ. Tum in tota passim Aeneide Virgilij. Et Lucani Pharsalia. sed autores in manibus sunt studiosorum. Hoc ex Agricola visum est adnotare, delectu quoddam similitudine pro rei qualitate adhibendam esse. vt si docere volumus, sit aperta similitudo. si laudare, splendida. si vituperare, pudenda. si rem atrollere, magnifica. Siquidē in genere demonstratiuo præcipuè valet ad amplificandū similitudo, si cum delectu adhibeatur.

Ex hoc valet argumentatio negatiua.

Locus a similibus,

A quibus distant cōparatio & exemplū iuxta Rodolphū.

Similitudo qua ratione inuenienda

Quo delectu temperanda.

Sf

Sed vt

Sed ut vim argumentandi à simili posse trahi ostendamus, ex Aristotele maximæ elici possunt huiusmodi, Si eorum quæ sunt similia, alterum est, & reliquum esse oportet, Si similitudinem alterum non est, nec reliquum erit. ut in hoc Boetij exemplo clarum est, Similiter inest quædrupes equo, ut homini bipes, Non est autem equo quadrupes poprium, ergo nec homini bipes. Item canis sensu interno utitur ad imaginandum, igitur & homo præter intellectum utitur sensu interno. Sed illud est obseruandum, ut plena sit similitudo, & ad rem pertinens. neque enim sequitur, Homo est rationis capax, igitur & equus, quoniam uterque sit animal. cum non ut animal est, competat homini, capacem esse rationis. sed quatenus rationalis est. Neque hæc firma est illatio, Oculus est pars corporis integralis, est igitur mens animæ pars integralis, quia non in hoc est similitudo, vel quia non est vniuersalis ac plena similitudo. Quod si maxima propositione præmissa fufius explices, licet alij cõtendant esse proportionis locum, in eundem similitudinem inclusis locum, quia argumentum est idem, siue plena & explicata forma utaris, siue constricta & enthymematica. Proportionis autem locum, quem nonnulli subiiciunt loco similitudinem, referemus ad paria, dum æquabili mensura, seu qualitates, seu numeri, seu alia denique collatione recipientia, inuicem comparantur: aut si maius, locum a pari, cuius non meminit Boetius, ad proportionem reuocabimus, de qua mox pauca ex Boetio. Dissimilitudinis locum nominatim Aristoteles non explicat, quod iunctum habeat cum similitudine tractatum, & ex illa facile cognoscatur. Sit ergo maxima hæc, loco integræ præceptionis, Si eorum quæ dissimilia sunt, alterum est, reliquum non erit. & contrà, Si hoc non est, illud erit. Duci autem ex antecedentibus & consequentibus hos locos, exemplis Agricola patefacit, quorum præcipuum est apud Quintilianum libro primo. Non enim vox illa præceptoris, inquit, ut cœna, minus pluribus sufficit, sed ut Sol, vniuersis idem lucis colorisque largitur. Et ut explicatam habeas argumentationem, non ita se habet bipes ad equum ut ad hominem, sed homo bipes est, ergo non est bipes equus. vel contrà, equus non est bipes, igitur homo bipes est. Porro non tam crebrum esse dissimilitudinis usum, tum similitudinis efficacissimum ad colligendas alendaque vulgi opinioniones. Denique similia & comparata sumi ex antecedentibus & consequentibus, id quod superior etiam indicauimus, docet Agricola, ex quo id petere licebit. Addunt ex Boetio ipsoque Themistio, locum à proportionem, qui partim videtur similia complecti, partim comparata, nihil è numeris conficiatur argumentatio. Est autem proportio, similitudinis cum similitudine, vel paritatis cum paritate collatio, ut quemadmodum se habet nauta ad nauim, ita præfectus reipublicæ ad ipsam rempublicam. atqui nauta deligitur, qui peritissimus est, non forte. ergo præficietur reipublicæ, non quem sors dederit, sed ad reipublicæ administrationem aptissimus. Et in numeris, ut sex se habent ad quatuor, ita duodecim ad octo, sed ibi est proportio sesquialtera, ergo & hic. Maxima quæ huic loco adhibetur, ex Boetio desumpta est. De proportionalibus idem habendum est iudicium. Locus à transmutata proportione, quando huius nullam fecit mentionem Boetius, sit hoc exemplo contentus. sicut se habent octo ad quatuor, ita se habent duodecim ad sex, scilicet proportione dupla. ergo ut se habent duodecim ad octo, ita se habent sex ad quatuor, scilicet proportione sesquialtera. Maxima, Si primi ad secundum, & tertium ad quartum, est proportio eadem: certè primi ad tertium, & secundi ad quartum, erit eadem proportio. Quæ maxima etiam extra numeros locum habet. veluti in hoc exemplo, Sicut se habet ignis ad aerem, ita terra ad aquam, ergo ut ignis ad aquam, ita aer ad terram. Multus autem huius loci vsus est, in æstimandis præmiis ac suppliciis ex æquo & bono, siue secundum ἐπιμέτρην, id est, æquitatem, de qua latè Aristoteles libro quinto Ethicorum. Deinde apud Rhetores, parabolæ, apologi, fabulæ, exempla historica, quæque plura sunt amplificandi instrumenta, tractantur vberius ex loco proportionis, ut Erasmus in rerum Copia docet, & alij nonnulli in amplificandi præceptis. Contrarius huic locus est, quem vocant à disproportionem. cuius sit hoc exemplum, Non ita se habet anima bruti ad ipsum, ut anima rationalis ad hominem, sed bruti anima est mortalis cum ipso corpore, anima igitur hominis cum ipso homine non interit. vel contrà, hominis anima non est mortalis, ergo bruti anima cum ipso extinguitur. Maxima, Eorum quæ disproportionem comparantur, diuersa est ratio. nam ut in dissimili, sic hoc loco valet consequentia negatiua, à negatione vnius ad affirmationem alterius, & contrà, quæ in quadam consistant repugnantia hi loci duo, & contrarias habeant quodammodo causas veritatis. Ante locos a maiori & minori, quos similibus continuo subiicit Themistius, paucissimis agendum est de loco a pari, qui inter maius & minus quiddam habet medium. Parium enim comparatio, iuxta Ciceronem in Topic. nec elationem habet, nec submissionem, est enim æqualis. Mox addit, Multa namque sunt, quæ æqualitate ipsa comparantur, quæ ita ferè concluduntur, si consilio iuuare ciues & auxilio, æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse ij qui consulunt, & ij qui defendunt, at quod primum, est, quod sequitur, igitur. Et Caroni licuit sequi bellum civile, ergo & Ciceroni licebit. Item tantum supplicij comeruit qui consuluit, quam is qui patrauit, sed autor proditoris capite plectitur, iure igitur & suorum obruncabitur. Huius loci magna est utilitas, cum leges, quod in vno est expressum, in pari statuisse intelliguntur, de qua re est videre apud Rhetores in statu finitimo seu legitimo in exemplis ratiocinationis. Exemplum vnicum, verbi causa, subiiciamus ex autore ad Herennium, sit quæstio, num qui matrem occidit sit plectendus? statim produceretur lex. Qui patrem necasse iudicatus erit, is obuolutus corio, deiciatur in profluentem. Ex qua concluditur, igitur & qui matrem necasse iudicatus erit, ob par & æquale flagitium, parem luet poenam. Sic in Theologicis cõtrouersis, & aliis cuiusvis generis, à paratione calus scripto aut præcepto non expressus definitur. Vbi nonnunquam adhibetur locus à simili, qui non videtur in totum a pari discrepare, ut antea quoque indicatum est. Sequuntur loci a maiori & minori, quos cum loco a pari sub genere comparatorum numerat Agricola, secutus M. Tullium in Topicis, quem paulò antè citauimus. Maius vocant eruditi, quod toto complexu maioris est ponderis ac præcij. Minus quod toto ambitu & orationis complexu, minus habet momenti & admirationis: exempla sunt apud Erasmus, in opusculo de conscribendis epistolis, quo loco tractat de inæqualitate exemplorum, vbi cum Fabio putat hoc a maiori ductum argumentum. Si propter matrimonia violata vrbes euerse sunt, quid fieri adulterio par est? Sic ferè sentit Erasmus. Agricola quoque capite decimoquinto in calce ait, hanc dici consequentiam a maiori. Pallas ob noxam vnius Aiacis potuit euertere classem Argiuum, ergo & me indignum, tot annos cum vna gente conflictari. Hic commodum venit in mentem eius, quod omnibus comparatis, communiter attribuit Rodolphus, ut tertium illud quod eis commune est, licet re & vi argumentationis vnum sit, oratione tamen diducatur ad orationis copiam & emphasim amplificationis. Notum enim est exemplum Virgilianum, quod citat Agricola. In quo & illud verbo norandum est, videri duplicatis è locis ductam esse prædictam argumentationem, hinc a maioribus, hinc a minoribus, ut ipse declarat explanatius. atque ita ferè de hisce locis rhetorices plerique. Aristoteles verò, qui secuti eum sunt interpretes, vno ore videntur contrà iudicare, qui vnum de duobus, vel duo de vno, vel duo de duobus enunciantes, argumentantur, a maiori quidem negatiuè, a minori autè adfirmatiuè. Omnem a maiori ductam argumentationem confirmari putat hac maxima, Si quod magis videtur esse, non est, neque quod minus videtur, erit. A minori autem ista, Si quod minus videtur esse, est, & quod magis videtur esse, erit. Maius enim definitur, quod maiorem habet suæ veritatis apparentiam. Minus, quod minorem. Pro loco à maiori sint hæc exempla, Rex non potuit resistere duci, ergo nec miles resistet. Christus non permittit, ut ociosa verba effutiamus, igitur non patitur, ut frater maledictis fratrem insectetur. Ananias & Sapphira non impunè sua retinuerunt, ergo nec publici raptores impunè occupabunt aliena. Pro loco à minori suffecerint ista, Deus patitur iniuriam à ludæis sine vindicta, nos igitur peccatores iniuriam feramus. Dux potest debellare regem, ergo & Cæsar facillè vicerit ducem. Postremo ut nihil prætereamus, Cicero in Topicis, quemadmodum antea attingere meminimus, indicat maius & minus, non in complexu rerum, nec in apparentia veritatis, sed in simplici rerum collatione, spectari, cum tradat comparari ea, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur, dum spectantur hæc in eis, numerus, species, vis, quædam etiam ad res aliquas adfectio, ut plura bona paucioribus anteponantur, diuturniora breuioribus. Item, quæ propter se expectanda sunt, iis quæ propter aliud, innata adsumptis, honesta vtilibus, ad hæc efficientia effectis, stabilia incertis, propria alienis. Denique Principum commoda commodis reliquorum, probata dubiis, iucundiora inamœnis. Quid in tanta præcipientium diuersitate statuemus? aut potius, quid omnium amplectemur? nempe, ut in consentionem quandam ista componamus. Apparet sententia nostri Aristotelis recipienda, sed ita, ut ne a reliquis discedere videamur. Cicero igitur, ut a præcipuo incipiamus, res contemplatus est, quorum altera alteri comparata, vel maior, vel minor, vel par esse debet. Fabius Quintilianus cum Rodolpho & Erasmo, complexum rerum oratione significatarum pensitarunt, qui crebro efficit, ut res singulari collatione minores, tamen fiant ipso ambitu orationis maiores, & contrà. Atque in hunc ferè sensum accipiuntur, non ab illis modo, sed Rhetoribus plerisque, & hodie passim ab eruditis, denique ab ipso etiam vulgo. Aristoteles autem cum suis sectatoribus vim argumentandi pensitans, Maius statuit, cui magis adsentiamur, Minus verò, cui minus adsentire parati sumus. Quare maximas suas, Si ij ad habi-

Cautio adhibenda.

Proportio redigitur ad locum a pari, vel ediuerso.

Locus à dissimili, qui de proportionem differt, loco parium prætermissio.

Proportio quid sit, & quò ex hac argumentandum.

Transmutata proportio explicatur exemplo.

Vsus proportionis.

Locus à disproportionem.

Locus à pari.

comparantur, quæ ita ferè concluduntur, si consilio iuuare ciues & auxilio, æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse ij qui consulunt, & ij qui defendunt, at quod primum, est, quod sequitur, igitur. Et Caroni licuit sequi bellum civile, ergo & Ciceroni licebit. Item tantum supplicij comeruit qui consuluit, quam is qui patrauit, sed autor proditoris capite plectitur, iure igitur & suorum obruncabitur. Huius loci magna est utilitas, cum leges, quod in vno est expressum, in pari statuisse intelliguntur, de qua re est videre apud Rhetores in statu finitimo seu legitimo in exemplis ratiocinationis. Exemplum vnicum, verbi causa, subiiciamus ex autore ad Herennium, sit quæstio, num qui matrem occidit sit plectendus? statim produceretur lex. Qui patrem necasse iudicatus erit, is obuolutus corio, deiciatur in profluentem. Ex qua concluditur, igitur & qui matrem necasse iudicatus erit, ob par & æquale flagitium, parem luet poenam. Sic in Theologicis cõtrouersis, & aliis cuiusvis generis, à paratione calus scripto aut præcepto non expressus definitur. Vbi nonnunquam adhibetur locus à simili, qui non videtur in totum a pari discrepare, ut antea quoque indicatum est. Sequuntur loci a maiori & minori, quos cum loco a pari sub genere comparatorum numerat Agricola, secutus M. Tullium in Topicis, quem paulò antè citauimus. Maius vocant eruditi, quod toto complexu maioris est ponderis ac præcij. Minus quod toto ambitu & orationis complexu, minus habet momenti & admirationis: exempla sunt apud Erasmus, in opusculo de conscribendis epistolis, quo loco tractat de inæqualitate exemplorum, vbi cum Fabio putat hoc a maiori ductum argumentum. Si propter matrimonia violata vrbes euerse sunt, quid fieri adulterio par est? Sic ferè sentit Erasmus. Agricola quoque capite decimoquinto in calce ait, hanc dici consequentiam a maiori. Pallas ob noxam vnius Aiacis potuit euertere classem Argiuum, ergo & me indignum, tot annos cum vna gente conflictari. Hic commodum venit in mentem eius, quod omnibus comparatis, communiter attribuit Rodolphus, ut tertium illud quod eis commune est, licet re & vi argumentationis vnum sit, oratione tamen diducatur ad orationis copiam & emphasim amplificationis. Notum enim est exemplum Virgilianum, quod citat Agricola. In quo & illud verbo norandum est, videri duplicatis è locis ductam esse prædictam argumentationem, hinc a maioribus, hinc a minoribus, ut ipse declarat explanatius. atque ita ferè de hisce locis rhetorices plerique. Aristoteles verò, qui secuti eum sunt interpretes, vno ore videntur contrà iudicare, qui vnum de duobus, vel duo de vno, vel duo de duobus enunciantes, argumentantur, a maiori quidem negatiuè, a minori autè adfirmatiuè. Omnem a maiori ductam argumentationem confirmari putat hac maxima, Si quod magis videtur esse, non est, neque quod minus videtur, erit. A minori autem ista, Si quod minus videtur esse, est, & quod magis videtur esse, erit. Maius enim definitur, quod maiorem habet suæ veritatis apparentiam. Minus, quod minorem. Pro loco à maiori sint hæc exempla, Rex non potuit resistere duci, ergo nec miles resistet. Christus non permittit, ut ociosa verba effutiamus, igitur non patitur, ut frater maledictis fratrem insectetur. Ananias & Sapphira non impunè sua retinuerunt, ergo nec publici raptores impunè occupabunt aliena. Pro loco à minori suffecerint ista, Deus patitur iniuriam à ludæis sine vindicta, nos igitur peccatores iniuriam feramus. Dux potest debellare regem, ergo & Cæsar facillè vicerit ducem. Postremo ut nihil prætereamus, Cicero in Topicis, quemadmodum antea attingere meminimus, indicat maius & minus, non in complexu rerum, nec in apparentia veritatis, sed in simplici rerum collatione, spectari, cum tradat comparari ea, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur, dum spectantur hæc in eis, numerus, species, vis, quædam etiam ad res aliquas adfectio, ut plura bona paucioribus anteponantur, diuturniora breuioribus. Item, quæ propter se expectanda sunt, iis quæ propter aliud, innata adsumptis, honesta vtilibus, ad hæc efficientia effectis, stabilia incertis, propria alienis. Denique Principum commoda commodis reliquorum, probata dubiis, iucundiora inamœnis. Quid in tanta præcipientium diuersitate statuemus? aut potius, quid omnium amplectemur? nempe, ut in consentionem quandam ista componamus. Apparet sententia nostri Aristotelis recipienda, sed ita, ut ne a reliquis discedere videamur. Cicero igitur, ut a præcipuo incipiamus, res contemplatus est, quorum altera alteri comparata, vel maior, vel minor, vel par esse debet. Fabius Quintilianus cum Rodolpho & Erasmo, complexum rerum oratione significatarum pensitarunt, qui crebro efficit, ut res singulari collatione minores, tamen fiant ipso ambitu orationis maiores, & contrà. Atque in hunc ferè sensum accipiuntur, non ab illis modo, sed Rhetoribus plerisque, & hodie passim ab eruditis, denique ab ipso etiam vulgo. Aristoteles autem cum suis sectatoribus vim argumentandi pensitans, Maius statuit, cui magis adsentiamur, Minus verò, cui minus adsentire parati sumus. Quare maximas suas, Si ij ad habi-

Utilitas huius loci.

Loci à maiori & minori.

Maius & minus quò ab eruditis accipiuntur.

De quibus multo secus Arist. & Peripateticæ scholæ sectatores.

Argumentandi ratio à maiori insinuat exemplis.

Rufus aliter de istis Cicero in Topicis.

Cõciliantur prædictæ opinioniones.

Si ij ad habi-

ad habitudinem argumenti, rei que probandæ, hoc est, antecedentis & consequentis attemperavit. Confirmat verò hanc ipsam Aristotelis sententiam, vel ipse sermo qui etiam apud Fabium & alios, maius vel minus in consequente solet exprimere, ut in illo Fabij exemplo. Tibicines cum ab vrbe discessissent, publicè reuocati sunt, quanto magis principes ciuitatis viri, & de republica bene meriti, cum inuidiæ cesserint ab exilio reducendi. Hic in consequente particula (quanto magis) ostendit à minori ad maius cõtexi argumentatione, etiam si toto complexu antecedens vocetur maius, & consequens minus. Omnes itaque, conspirent atque consentiant in hoc, maius (dialecticè loquendo, hoc est, secundum vim collectionis) dici id, cui magis natus est quis ad sentiri, ut inde ceu ex cõcesso & notiori, id quod dubium & obscurum est, probetur. Contrà, Minus, id cui minus ad sentiare. Vnde statim efficitur, A maiori negatiuè, A minore affirmatiuè esse argumētandum, etiam si maius & minus aliter, sed parum dialecticè, sumpta, diuersum modum argumentandi admittant. Vsum præcipuum hi loci tres comparationis ostentare videntur in genere deliberatiuo, quod cum exemplis potissimum tractetur, autore M. Tullio in Partitionibus, idcirco ex his maximè locis illustrabitur. In laudationibus & iudiciis non ita creber erit vsus exemplorum, ac proinde nec horum locorū. Tamen incidunt aliquando & in Physicis disputationibus, vbi rationes philosophorum veterum, & Aristotelis pensantur, & comparatione vel augentur, vel eleuantur, vel æquantur. Nobis affatim sufficit indicasse omnium scriptorum ratiocinationes, & Rhetorū quoque præcepta, ad dialecticæ amussim exigenda esse, licet multi vsum artis negligant, alij suæ arti vendicet, cum sit dialecticæ peculiaris. Verum his missis, quod instituiamus prosequamur. Vnum tamen in transcurso monendus lector, posse nominatim hic adnumerari locos Aristotelicos, ut locum à comparatione ad positium, & contrà, quem a magis ad simpliciter, & contrà vocitare solent. Deinde locum ab oppositione, quem ipse ἐκ τῆς ὁμοῦ δέσεως appellat. Verum istis ad præsens cõsultò superfedebimus, siue quæ a nobis abundè in Arist. enarrando sint explicati, siue quia leui momento ingeniosus redegerit ad classes locorū, ex Themistio, quem hic præcipuè sequimur, descriptas. Verbi causa, locus ab oppositione ad causas reuocari potest, at prior ille ad eum, quem à parte in modo ad totū, & contrà ex Boetio diximus antea. Porro alios ite locos Arist. toto passim volumine 2. Top. enumerauit, qui & ipsi quæ nunc intra præsentē Themistij diuisionem includi. Sed nos capita eorū, qui maximè in vso doctorū ac tyronū exercitio versantur, profecuti sumus, quod reliquum est, aliorū industriæ referuantes, ne fines institutæ methodi transiliamus. Quintus locus inter externos, est oppositorum, quæ a differentibus seu a dissimilibus, aut etiam quod vsus iam obtinuit, disparatis, quid discrepent, copiosè explicatum est in Postprædicamentis, vbi ex Rodolphi sententia & aliorū, repugnantia pro genere accipiuntur, siue vniuoco, siue analogico, quod in disparata & opposita proximè secatur. Disparata, quorum quodque multis æquè repugnat. Opposita, quorū neutrum alij tertio pari ac eodem modo repugnat. Hæc Cicero vocat in Topicis suis contraria, cum ἀντικειμένα verbum è verbosonent contrapositione, quæ Boetius opposita dixit, trito receptoque iam omnium consensu nomine, quod nos quoque malumus retinere, & contrariorū nomen dare primè speciei oppositionis, quæ aduersa Cicero appellat, cum τὰ ἐναντία, quæ vocat Aristoteles in Postprædicamentis, omnino contraria appellentur. Quæ autem sint contraria, item relatiua siue relata, & priuatiua siue priuatiua. denique contradicentia, seu ut Cicero vocat, negantia, seu ut hodie appellantur contradictoria, planum esse confidimus, ex Postprædicamentis, vbi & Rodolphi sententia pensitata est de contrariis & priuatiuis ac reliquis generibus. Nos igitur breuitati studentes hos locos tantum perstringamus, quod pertinet ad argumēta quæ hinc erui solent. A disparatis ducitur argumentum destructiuum, ab affirmatione vnius disparatorū ad negationem alterius, quod commune est omnibus repugnantium generibus. Quoniam ea est repugnantium natura, ut alterum dicatur id esse, quod alterum esse non possit, teste Rodolpho. Et Cicero in Topicis, Tantum (ait) intelligatur, argumento querendo, contrariis omnibus, contraria non conuenire. Exempla sunt huiusmodi, Simia brutum est, non igitur homo est. Tempus quantitas est, ergo non est motus. Sapiens amat virtutem, non igitur peccuniam. Clodius tempore sacrorum Bonæ deæ dicitur Interamnæ fuisse, non igitur violatoris, aut etiam loci. Sed præcipere solent, tantum valere consequentiam, si disparata sint in integra prædicata, quod hætenus verum accipitur, si partes prædicatorū, aut obliqua prædicata non repugnent, nam per sepe firma est collectio è partibus prædicatorū, quæ illarū gratia tota prædicata repugnet, ac sint a seinuicem disseparata, verbi causa Clodius fuit Interamnæ, ergo

Vsus prædicatorū locorum.

Locus ab oppositis.

Disparata quid distent à verè oppositis.

Argumenta di ratio à disparatis omnibus in vniuersum repugnantibus.

Quatenus valeant consequentia, etià ex parte prædicati

ergo non fuit Romæ. Homo pius amat Deum, ergo non appetit voluptatem. Quod aiunt è subiunctis, non è prædicatis argumentandū esse, verū est, si propriè ista capias, & secundū naturam repugnantium huiusmodi argumēta contexas. Dicuntur autem ea propriè repugnare, quæ respectu singularis subiecti à seinuicem mutua prædicatione distant, ut è Postprædicamentis patet. Sed non astringentes omnia legibus dialecticis Rhetores, latius interim vberiusque spargunt argumenta, sic tamen, ut ex certa materia ducant ratiocinatione, ut in hoc exemplo, Homo rationalis est, non igitur p̄stacus, quasi dicas, hominis est differentia rationale, non igitur p̄staci. Verum hæc obuia sunt mediocriter instituto. Quod habet Rodolphus, differre, seu disseparata esse omnia, vel ut singula, id est, numero, vel specie, vel genere, quibus respondent è regione, quæ eadem Arist. dicit, aut numero, aut specie, aut genere. hic præterimus, quādo clarū euadit ex iis, quæ adnotata sunt libro primo Topicorū, capite de modis eiusdem, ut superuacuum sit, altius ista repetere, fusiufque explicare. Vius loci huius ferè idem est, qui sequentia, ad confutandum namque plurimū valet. Et cum disseparata, vel aptiori nomine, differentia, parum discrepent a dissimilibus, quæ & ipsa differentia Cicero appellat in Topicis, eadem erit vbertas huius loci, & similibus dissimilibusque, ut propositionibus dialecticis abundemus, similia, dissimilia, & disseparata colligentes. De qua argumentandi copia disseruit Aristoteles in calce primi Topicorū. Hodie quoque præcipiunt ij, qui ex arte dialectica, omne thema simplex tractantes, post quæstiones hæc, quid, quale, quotuplex, inquirunt idem, & diuersum in speciebus vel partibus thematis propositi, idque a simili, dissimili, disparatis, affinitia contrariisque colligentes, de quo ipso non nihil in Posteriorum Analyticorum libri secundi, capite primo, & sequentibus disputandum. Modò indicauimus ab affirmatione ad negationem valere cõsecutionem in omnibus ex æquo generibus oppositorum, ut a Relatiuis. Augustus fuit Iulij filius, licet adoptiuus, ergo non fuit pater eiusdem. A contrariis, homo doctus est laudandus, non ergo vituperandi sunt eruditi. A priuatiuis, Appius Claudius fuit cæcus, quo tempore consuluit in Senatu, ut Cicero in Senectute meminit, ergo non erat videns. A contradictoriis, Ioseph est iustus, igitur non est non iustus. De substantiuis nominibus, Io erat vacca, ergo non erat non vacca. Sic enim Ouidius loquitur in primo Transformationum, quo loco Iouis amorem describit. Ex omnibus suffecerit hoc distichon.

Sed leue si munus sociæ, generisque torique
Vacca negaretur, poterat non vacca videri.

Maxima generalis omnium cõmunis. De quo alterū oppositorū affirmatur, ab eodem reliquum negatur. Contrà, a negatione ad affirmatione, vel Arist. teste, nō est firma collectio. quoniam datur medium negationis absolute, demptis contradictoriis. In quibus etiam non simpliciter valet argumētatio, sed posita cõstantia, ut in consequentia cõtrariis & conuersione per contrapositione apud Arist. radi solet. tum libro secundo Peri Herm. Non enim rectè intuleris, Cicero non est homo, igitur Cicero est non homo. Volunt in cõtrariis immediatis obtinere negatiuā argumētatione, posita cõstantia subiecti susceptibilis. Ut affirmatiuè ratiocinādo præscribūt, è singularibus argumētandū esse, & copula præsentis temporis, nisi copulæ extranei temporis addatur pronome identitatis, vel nisi distributio vitetur. In mediatis solū valere, numeratis omnibus in antecedente singularibus, ut reliquum cõstruatur, veluti per locū a diuisione. In priuatiuis eadē ferè præscribūt, quæ in cõtrariis. Sed hoc peculiare est, quod traditū ponendā esse cõstantiam subiecti susceptibilis, cum tempore determinato a natura, idque pro natura & ratione priuatorū, quæ in Postprædicamentis definit Arist. de quibus etiam primo Elench. agitari cõsuevit, in fallacia secundū plures interrogaciones ut vnam. Reliqua dissimulamus, quoniam spinosa videri possunt. Illud interim admonendū est, relata hic nō simpliciter accipi, quomodo in Prædicamentis tractantur, sed reciproca, & mutua quadā ex aduerso oppositione, respectu tertij aliquid. Sin singula singulis cõferantur, oriatur locus nomine vicinus, sed argumentandi ratione diuersus omnino, qui à relatiuis, vel potius à correlatiuis appellatur. Cuius hæc est maxima, Relatiua, cum sint simul natura, posita se ponūt, & perempta se perimunt. Ab affirmatione igitur vnius ad affirmatione alterius. A negatione ad negatione argumentandum, idque tam ex verbo est tertio quā secundo adiacente, ut Sum tibi pater, ergo mihi filius es. Deus nobis pater est, ergo nos filij affectum vicissim illi præstabimus. Filius emancipatus non retinet filij ius, ergo nec pater seruat ius patriæ potestatis, vel sic, Pater est, ergo & filius. Dominus nō est, nō igitur est seruus. De his abundè in proprietatibus ad aliquid indicauimus, quæ huc spectant. E contrariorū loco, quidam ita ducunt argumenta, Verum est quod Cæsar vicerit Pompeium, ergo fallum quod non vicerit. Verè disputat Cicero, Miloni

Si ij

Clodium

Et ite è subiectis disparatis.

Methodus argumentandi ex oppositis, aliquot perstringitur exemplis.

A negatione ad affirmationem, quatenus valeat consequentia in contradictoriis.

In cõtrariis.

In priuatiuis.

Relatiuè opposita, discrepantia à relatiuis argumentandi ratione.

E contradictoriis propositionibus argumētationes huc relegetur plarique

Rodolphus de prædictis repugnantiis locis.

Ad quos & schemata oratoria reuocantur.

Locus transumptionis.

Quid Aristoteli.

Vera differentia inter prædictos locos.

Clodium insidiatum esse, falso igitur contendunt aduersarij, Clodium non esse insidiatorem, Num aut hoc argumentorū genus ad contradictoriarū legem relegandum sit, an tempestiue hoc loco tractetur, lectori altius scrutandum, statuendumque relinquimus. De istis Agricola in eandem fermē scribit sententiam. Habent aut, inquit, hi loci proprium hoc, quod non potest ex eis quippiam confirmari directē, sed ediuerso. Et mox addit, Complectimur tamen nonnumquam hinc inde repugnantia, ac directē probamus, ut si lucrum est habere, damnum est perdere, si vtile est possidere, inutile est amittere. Sed de hoc genere Arist. quoque agit in consequentia in ipso, & e contrario. Non apparet silentio prætereundum, quod eruditi quidam huius ætatis scriptores, plerisque rhetoricas exornationes referunt, partim inter pugnantia, partim inter cæteros dialecticorū locos, quemadmodum circumstantiæ & attributa rerum personarumque huc reducuntur. Sed catalogum horum omnium petat, qui copiarū desiderio tenetur, à recentioribus. Tantum liquet ex istis, præter vulgatum morem, è dictis locis, alia complura argumentandi genera contexi, ideoque horum vsum latissime patere, quem in autoribus obseruare, ac propriis deinde scriptis, aut etiam progymnasmatibus præstare oportet, hic autem sit factis in transcurso notare. Quod in extremo Rodolphus admonet, hoc genus argumentationis, Seruare potui, perdere an possum rogas? Cui totum dederam, illi negarem partem? non ex oppositis, sed à maioribus confici, quod maius sit seruare quam perdere, & totum dare quam dare partem, hoc nimirum satis in aperto est, ex eo quod quæ simpliciter opposita sunt, ex comparationis statura intelligantur maiora minoraque esse, ut alia quoque argumenta sæpe antea diximus pertinere ad locos diuersos, quatenus varias rationes induere possunt. De consequentia in ipso, & e contrario, non iudicamus opere precium hoc loco tractare, quia in Aristotele sumus eos locos affatim executi. & si quid præterea desiderari potest, commentationi docentium id referuamus. Neque verò debitum à nobis exigat lector, cui libro secundo Topicorū, in explicatione capitis de locis e contrario, & in ipso, pollicebamur, nos quæ desiderari possent, vberius pleniusque postea tradituros de vtraque Aristotelis consequentia. Mirè enim hic vsu venit, quod ex Euripide Cicero videtur vsurpasse vice prouerbij, Posteriores cognationes ferè sapientiores esse solere. Ita nimirum & nobis, facto in superioribus locis periculo, tandem visum est, ea quæ subtilius, verbosiusque tractata spinosum quiddam præ se ferunt, dissimulanda esse omnino, aut per transennam duntaxat, ut dici solet, ostendenda. huiusmodi sanè videri possent, quæ hic religiosissime præcipi consueuerunt, præsertim in consequentia e contrario, quæ bona ex parte cum conuersione per contrapositionē conuenit. Reliqua ex prædicti capitis enarratione super ac satis intelligi possunt, cum accesserit docentium industria & sedulitas, cui pleraque alia fufius explananda, familiariusque tradenda relinquimus rudi, adolescentie, cui tanquam primæ in hisce studiis infantie, præmanum cibum porrigere oporteat. Sed de his abundè. Reliquus est locus à transumptione, siquidem proportionis locus propterea cum loco à simili abiolutus est, quod plus cum eo affinitatis, quam cum oppositis habere videretur. Transumptio quid sit, ex Arist. Boetioque, & aliis haud satis liquet, tum quod cum interpretatione seu nota rei non parum consentiat, tum quod ambigi possit, metaphoram contineat solam, an omnem è manifestiori ductam argumentationē. Sanè quid sit, & quid discriminis habeat à nominis interpretatione, paucis aperuit Erasmus in libello De conscribendis epistolis. A transumptione (inquit) philosophus non inuidet, quoniam nec sapiens. Distinguitur autè hic locus ab interpretatione, quoniam hic nihil exponitur, sed à verbo notori minus notum inferitur, illic nominis ratio adfertur hoc modo, Sapiens non inuidet, philosophus amator est sapientie, igitur non inuidet. Hæc Erasmus. Pro cuius sententia, transumptio est nominis manifestioris loco obscurioris acceptio. Quod Arist. quoque insinuat, ετι, φησι, ε μεταλαμβάνει εις ε γνωριμώτερον ονομα. ειορταντι το ακριβεσ εις υποληψια ε σαφεσ. και αντι της πολυπραγμοσυης ε φυλοπραγμοσυης. Præterea, inquit, transumendum est ad manifestius nomē, ut pro certo atque exacto in opinione, clarū seu manifestum. & pro curiositate, studium rerū superfluarū, ubi orationē, quæ est, ακριβεσ εις υποληψια certū in opinione transfert ad nomē το σαφεσ manifestum seu euidens. hinc nomen obscurū transfert inibi Arist. ad nomen aliquanto significantius. est enim πολυπραγμων, qui multis se negotiis implicat, aliena curat, more lycophantarū, at φιλοπραγμων, qui gaudet amatque negotium aliis facessere. De quibus vocabulis paulo vberius in cōmentariis Budæi. Hinc in aperto est, transumptionē hoc ab interpretatione dissidere, quod hæc nomen obscurius transfert ad orationē clariorē, qua & ipsa nominis originatione exponitur quadam quasi definitione, non rei simpliciter accepte, sed quatenus ipso nomine significatur, aut

aut descriptione nominis ipsius, quæ proinde nominis definitio appellata est, ut initio indicare meminimus. Illa transumit ac traducit nomen obscurius ad manifestius ac significantius, ut nulla interim originatione, aut definitio nominis explicetur, quādo alterum non deriuatur, neque originē trahit ab altero. Tantū intellectus vrentium vocabulis in causa sunt, cur hoc nomine clarius rem apprehendant quā illo, non aut ipsa nominis etymologia. Constat hinc & illud, Transumptionē à Boetio rectē inter externos locos censerī, Interpretationē verò adscribi internis, quod interpretatio definitionē imitetur, sitque rei significatæ, quatenus interpretato cōtinetur, interna. transumptio non item, quæ vno nomine rem clarius significantius designat quā altero, etiam si neutrum ab altero grāmatica originatione aut etymologia deducatur. Ex quo lector facile iudicabit, An rectē Agricola interpretationē & transumptionē cōmuni loco nominis promiscuè designarit. Quid super hac re sentiat nobiscū Seuerinus Boetius, videre est libro de Topicis differentiis secundo. Nihil enim attinet, duplicem illam transumptionem ex eo recitare. Nobis interim placet, è transumptionis loco argumenta bifariam deduci, ut priori modo argumemur ex notiori ad obscurius, vrentes vocibus idem propriè significantibus, siue eiusdem sint idiomatis siue diuersorū. Posteriori autē modo ex transumptione propriè accepta, id est, translatione, quam Græci μεταφορα dicunt, quæ quibus sit cognata figuris, à Grāmaticis & Rhetoribus petatur. Nobis ad præsens suffecerit de transumptione exempla proponere, quod de reliquis idem iudicium relinquatur. Vtrinque igitur licebit argumētari, tum à translatione ad vocem propriam, tum à propria ad metaphoricā. Exempla prioris sunt hæc, Dialectica vtilis est ad oēm methodū, autore Aristotele primo Topicorū, ad omnē igitur scientiam vtilis est. Leo rugiens fugiendus est, ergo & Diabolus. Sacerdos secundum orationem Melchisedech agnoscendus est à filiis Israeliticis, ergo Christus erat agnoscendus honorificè & reuerenter à ludæis. Posterioris sint exempla huiusmodi, Deprehēdit senex factas sibi à seruis insidias, ergo subodoratus est, olfecitque. Non possum non te amare propter bonos mores, igitur non possum non te exosculari propter candorē morū. Pro maximis hæc vnica suffecerit, Quod cōuenit siue dicitur sub nomine proprio, idem conuenit cum nomine translationis, & contra. Et in priori modo, Quod competit sub nomine manifestiori, competit etiam sub obscuriori, tamen idem significante. Breuiter vterque modus admittit veritatē argumentandi ex subiecto predicato, adfirmatiuè negatiuè, eadem lege, quam in definitionis loco, & aliquot aliis videre est à nobis explicatā. Boetius tacuit modum argumentandi ex præscripto maximæ prioris, modò expositæ, quoniam in Aristotele nullam inueit expressam translationis mentionē. Quapropter hallucinari oportet eos, qui Boetium hac ipsa de causa suggillare audent. Errant item, qui affirmant locum transumptionis esse sophisticum, & malè freti sunt Aristotele, qui lib. primo Elenchorū tradit secundū modum æquiocationis & amphibologie, quoniam nomine vel oratione soliti sumus sic uti per translationē siue transumptionē. Etenim locus hic suppeditat argumenta, quatenus dialectica sunt, id est, sic proposita, ut idonea aliqua maxima loci proprietatē explicatē, cōfirmari queant. Si verò fallaciam ex translatione cōtextas, iam non seruat proprietatē loci, exigentē, ut significatio eadē retineatur, siue metaphorica, siue propria. Mutatur autē & multiplex fit significatio, dum ridere in maiore propriè, in minore metaphoricòs vsurpat sophista. & arare littus, ibi propriè, hic translationis, cum sit vnica significatio in antecedente continenter seruanda, ex qua consequens in altera significatione propter similitudinē rerum potest inferri. Exempla tum ex nostris Commentariis in fallacias Aristotelis, tum ex antea dictis, manifesta esse possunt. Cæterum locus, quem Agricola primi libri capite vigesimotertio vocat ex homonymia, id est, agnominatōne, seu, ut vulgus, æquiocatione, non ad transumptionem pertinet, sed ad classē Elenchorum sophisticorum, etiam si allusio nominis est interim non iniucunda. locus autem qui in primo nominis vsu ab eodem traditur, ad interpretationē relegandus est. Propius ad transumptionis locum accedit is, quem in tertio vsu nominis exponit, cum translato nomine, deinde ducimus ex re, non quam hoc in loco, sed quam propriè significat, argumentum, non factō interim transitu ad aliud nomen, sed eodem seruato. Quale est apud Ouidium illud Paridis ad Hælenam, Eloquar et an flammæ non est opus indice notæ? Et plus quā vellem iam meus extat amor? Sed malè dissimulo, quis enim cælauerit ignem, Lumine qui semper proditur ipse suo? Ignem pro amore posuit, deinde ex lumine argumentatur, tanquam de vero igne loqueretur, videlicet similitudo ignis veri ad ipsum amorem efficit, ut eodem seruato nomine, tamen

Quare interpretatio adnumeranda sit internis, transumptio externis.

Argumentum ex transumptione bifariam.

Idem est translatitia voce ad propriam, aut etiā ex propria ad metaphoricam.

Boetius in merito reprehensus. Hunc locum non esse sophisticum.

Qui loci ab Rodolpho in nois loco expositi huc pertineant, qui non item

Vfus transfumptionis.

dialecticum sit & minimè fallax argumētum. Vfus transfumptionis generatim acceptæ, tatalè sparſus eſt, quàm præceptiones Grammaticorū & Rhetorū, de paranda nominum ſupellectile, de ſynonymiâ, de vſu troporū omnium, præcipuè metaphoræ & allegoriæ, quas figuras in literis ſacris eſſe creberrimas in exornanda Rhetorum ſchoſculis, elocutioniſq; ſchematibus oratione, quodcunq; genus cauſæ tractetur, in prima ætate puerorū egregiè exercitâda, & aliis eiufcemodi negotiis, etiam primas tenere, nemo eſt cordatorum hominum, qui neget. vt taceamus, quòd indocti quoq; hanc laudem inſolenter affectant, vt plæraq; omnia.

De locis mediis.

Medius locus qd fit.

Tertia atq; adeò poſtrema ſpecies locorum in prima diuiſione proponebatur locus medius, qui ſic appellatur, quòd argumenta contineat, quæ neq; proſius extra rem ſunt, quæ probanda proponitur, itaq; non ſunt externi, neq; penitus in re ipſa, itaq; non ſunt interni. Ex quo relinquitur, vt medijs ſint, & vt Boetius ait, miſti, quoniam argumenta in eis, reſidentia partim conueniunt cum terminis in quæſtione poſitis, partim differunt, adeò vt nunc externa, nunc interna ab eis argumenta peti videantur. Quod in cauſa fuit, quamobrem nonnulli hoſce locos fecerint internos, alij externos. Imò non deſunt, qui hoſce eodè locos modò internis, modò externis adſcribant, quandoquidem id fieri poteſt diuerſa ratione. videlicet, medium naturam trahit ab extremis, ſitq; ipſa quodammodo extrema, vt habet Ariſtoteles primo capite quinti Phyſicorum. eſt enim medium quodammodo ipſa extrema. Quapropter & hoc ad illa, & illa viciffim ad hoc, dicuntur quodammodo contraria, quod & in fine ſecundi Ethicorum prolixè declarat. Ne quis ergo miretur locorū tam variam à ſcriptoribus diuiſionè tradi, quod ex Rodolpho, Fabio, Cicerone, & alijs, vel mediocriter in his verſato, facile erit per ſpectu, hanc paucis accipiat rationem. Diuerſa nimirum ſecuti illi ipſi autores, diuerſas conſtituere locorum differentias. Vt ſumma interim ſententiarum eodem recidat. Locuples eſt teſtis Seuerinus Boetius, in initio tertij de Topicis differentijs, cuius verba lector ab eo requirat. Verùm iſta dilucidius erit cognoscere ex ſubiectis ſpeciebus. Tres in vniuerſum numerantur à Boetio loci medijs, a coniugatis, a caſibus, a diuiſione. Libet verò exordiri tractationem horum a coniugatis, licet Boetius contrâ, primò fecerit locum a caſibus. quando & Ariſtoteles hunc ordinem ſequitur, & poſt eum plæriq; cõmentatores. vt omitramus, quod multi veteres de ſolis meminere coniugatis, ſub eis caſus in commune complexi. Exiſtit autem in ipſo ſtatim limine diſceptatio Rodolphi cum alijs. Contendit enim coniugata inter locos internos eſſe reponenda. Nos pro ſententia Themiffij & Boetij exiſtimamus, cõiugata in medijs locis poni, quod gratia rei ſignificatæ, ac potius ipſius ſignificationis, ſunt in re probanda, vt declarat Agricola, ſed res ipſe abſolutè conſideratæ ſic diſtant, vt altera ſit ſerè accidens, altera ſubiectum, quare neutra eſt per ſe in altera, cum res abſtracto ſignificata ſit extra ſubſtantiam ſubiecti, quod venit appellatione concreti. Verùm de hac re ſatis. Malumus enim de iſtiusmodi rerum abſtrufarum indagine eſſe ſecuri, quàm audire, Dialectici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt. Ergo ad rem. Coniugata, vt Boetius deſcripſit, dicuntur, quæ ab eodem diuerſo modo deducta fluxerunt. vt a iuſtitia, iuſtum, iuſtus. hæc igitur inter ſe, & cum ipſa iuſtitia coniugata dicuntur. Ex quibus verbis Boetij illud principio eſt colligere, coniugata ſic dici, q; grammaticæ deriuationis lege, ab vno verbo deducta inclinataq; ſunt, commune idcirco iugum & vinculum ſignificationis obrinentia. vel, vt ait Rodolphus, q; ipſa vocis ſimilitudine, ſub vnum ſunt iugum deuincta. vt ſub ſapientia ſapiens, & ſapere, quæ duo poſtrema, cum à ſapientiæ verbo deſectantur, idem quali iugum ſignificationis habet, id eſt, ſignificationem eandem à ſapientia mutuatur. Conſentit huic noſtræ commentationi Tullius in Topicis, Coniugata, inquit dicuntur, quæ ſunt ex verbis generis eiufdem. Eiufdem generis verba ſunt, quæ orta ab vno variè commutantur. vt ſapiens, ſapienter, ſapientia. hæc verborum coniugatio οὐζυγία, dicitur, ex qua huiusmodi eſt argumentum. Si compaſcuus ager eſt, ius eſt compaſcere. hæc Cicero. Deinde ex Boetio colligere licet, coniugata propriè dici, non omnia inter ſe ſed propriè deriuata, quæ primitiuo ſeu themati, a quo deſectantur ſunt coniugata potius quàm inter ſe. Quod ante Ciceronem Boetiumq; clariùs indicat noſter Ariſtoteles capite duodecimo. λέγεται δὲ, φησὶ, οὐζοιχα μὲν τὰ τοιάδε. διομ τὰ δίκαια καὶ ὁ δίκαιος τῆ δίκαιοσύνη, καὶ τὰ ἀνδρεία καὶ ὁ ἀνδρῆος τῆ ἀνδρεία, dicuntur (inquit) coniugata huiusmodi, vt iuſta, iuſtus, iuſtitia, & fortia, & fortis fortitudini. Nunquid obſcurum eſt hinc videre, iuſtum ipſi iuſtitia, & fortem ipſi fortitudini eſſe coniugata? & communi deriuationis analogia coniuncta? Liberius tamen loquentes, affirmat omnia, tum concreta nomina, tum verba, tum participia, tum abſtracta primogenia, inter ſe coniugata eſſe, quemadmodum & Boetius inſinuat ſuperius, dum ait, hæc igitur inter ſe & cum ipſa iuſtitia coniugata dicuntur. hæc autem

Tres loci medijs.

Coniugata quatenus in terni loci dicantur.

Coniugatorum finitio.

Coniugata dici concreta ipſi abſtracto etiam Ariſt. indicat.

Sed liberius vtimur in argumendo.

autem ſermonis libertas vſu venit, dum argumenta ex hoc loco depromuntur in rem præſentem, quæ ſiue a concretis, ſiue ab ipſis abſtractis ducantur, iuxta rſiderimus eſſe à coniugatis ducta. Poſtremò liquet ex prædictis, coniugata a Boetio & huius ſeclatoribus non accipi generatim, vt ea quæ caſuum nomine veniunt, complectantur. ſed vt ab illis propria ſinitione diſtint. Quapropter & hic deſcripſit, Caſus, inquit, eſt alicuius nominis principalis inflexio in aduerbium, vt a iuſtitia inflectitur iuſtè, caſus eſt igitur a iuſtitia id quod dicitur iuſtè. Sic & Ariſtoteles caſus a coniugatis ſecreuit exemplis, in hæc verba, πτώσεις δὲ διομ δ δίκαιως καὶ ἀνδρείως, καὶ ὑγιφνῶς, καὶ εὐεκτηκῶς, καὶ ὅσα τῶτον δὲ τῶτον λέγεται. Quæ verba religioſè interpretemur, vt liquidò conficiamus ex Ariſtotele quod volumus. Caſus autem, inquit, ſubaudi dicuntur huiusmodi, vt iuſtè & fortiter, & ſalubriter, & euecticè. (Vox enim iſta prope modum latinitate donata eſt) & quæ ad hunc modum dicuntur. hæc Ariſtoteles. Si proprijs itaq; limitibus a coniugatis caſus diſſeparentur, erit aduerbium caſus ſuo nomini, a quo inclinatur & cadit. Reliqua deriuata, quæ non ſunt aduerbia, intelligemus nomine coniugatorū, vt coniugata ſint, teſte Rodolpho, quæ cum eo conferuntur, ex quo primum denominantur, cuius ſinitionis exempla in promptu ſunt ex Ariſtotele. Caſus verò, ea quæ a primo illo deſcendentia, deriuataq; cum eo ipſo componuntur, aut ſecundum aliam leſionem contextus Rodolphici, inter ſe componuntur, vt ſapiens & ſapienter, iuſtusq; & iuſtè, fortis fortiter. Ita quidam ſolent hætenus in ſcholis diſtintere caſus & coniugata. Verùm Agricola continuo ſubdit, Nos Ciceronem ſecuti, quando tenui admodum limite diſcerere ſunt iſta, cõiugata in cõmune dicemus, quod non incõmodè fieri poſſe Ariſtoteles ipſe etiam videretur ſenſiſſe. Ariſtoteles quidem, cuius meminit Agricola, ingenuè prædicat, nomen coniugatorum promiſcuè vſurpari ſolitur, vt caſus etiam includat. Verba cum Latina, tum Græca paſſim obuia ſunt ſtudioſis lectoribus, ex prædicto eodem cap. 12. vt ne citra neceſſitatem videamur immodicè verboli. De coniugatis itaq; nos exempla Rodolphi, Ciceronis, & Ariſtotelis loquemur. vt hinc ſit paratum intelligere, cõſimilia de caſibus, qui veluti ſpecies ſunt coniugatorū. Diuidit coniugata Rodolphus in ea, quæ nomine & ſignificatione coniugata ſunt, & ea quæ ſola ſignificatione coniunguntur. Adde tertio, ea quæ voce duntaxat inuicem iuncta eſſe videntur. quanquam illa ipſa nihil conferunt ad copiam argumentorū. Eſtq; hæc differentia coniugatorum propè eadem quæ denominatiuorū; a dialecticis tradi conſuevit, quorum alia dicuntur voce tantum denominatiua, Alia ſignificatione tantum, Alia voce & ſignificatione. Sed de his in initio Prædicamentorū. De coniugatis re ac nomine ſiue ſignificatione Rodolphus nihil repetit, quoniam illa propriè coniugata cenſentur, ſuntq; peculiari definitione ſatis indicata. De coniugatis re & ſignificatione, non autem nomine meminit ſatis prolixè, ſed verba ipſius autoris, cauſa breuitatis, diſſimulanda duximus. Ex hoc autem diſcrimine coniugatorum in promptu eſt præſcribere leges argumentandi. Simplex enim & libera eſt ratio, ſtatimq; obuia, quoniam coniugatorum, vt Boetius pro maxima ponit, eadem eſt natura. Sumamus aliquot exempla ex Boetio, Si riſus gaudium eſt, & ridere gaudium eſt. Si qui iuſtus eſt, bonus eſt, & iuſtitia bona eſt. Item ex Cicerone in Topicis, Si compaſcuus eſt ager, ius eſt compaſcere. Si aqua pluuiæ ex ſeruitute debet arceri, ergo iuxta Murij reſponſum arceri oportet aquam omnem, quæ pluendo creuerit. Idem in Paradoxis, diuites non ſunt alijs meliores, ergo diuitiæ non ſunt numerandæ in bonis. In quinto de ſinibus. paupertas ſi malum eſt, miſer non malus eſſe non poteſt. Ex Terentio in tertia comœdia, Homo ſum, ergo nihil humani à me alienum eſſe puto. quam ſententiam in M. Tullij anxictia citat Lælius. Hæc exempla declarant, valere conſequentiam à coniugatis affirmatiuam & negatiuam. Sed cautio eſt adhibenda, ne proſitionum extrema per accidens coniungantur. Ob id enim Ariſtoteles (vti conſicimus) aſſeuerat libro ſecundo moralium, quem Nicomacho inſcripſit, non ſequi, ſi quis iuſta agat vel temperata, ſtatim iuſtum eſſe aut temperatum, quia minimè conſequitur, eum qui talia agat, continuo agere iuſtè vel temperatè. videlicet, agit iuſta temperataq; non per ſe talia, ſed per accidens, quoniam non oriuntur a voluntate firma, atq; eligente, vt latius inibi explicat. A caſibus, ſi docendi gratia à coniugatis libet ſegregare, ſumi poſſunt huiusmodi argumenta. Iuſtè ſecuri percuffit filium Brutus, ergo fuit iuſtus. Prudenter ſententiam Cato dixit in Senatu, prudens igitur fuit. Eruditè compoſita in precio habentur ab omnibus, meritò igitur in precio ſunt eruditi. Et contrâ concludendo aduerbia, Bonus Orator Cicero fuit habitus à Romanis, ergo bene pro Milone oraffe iudicatus eſt. Caſtus eſſe debet ſacerdos & clerus, ergo ſemper caſtè loqui. Hic non eſt fortis, ergo neutiquam geret fortiter bellum. Adoleſcentem dedecet impudentia, ergo non decet impudenter loqui, Et hic obſerua-

Caſus quid differat à cõiugatis ſecundum Boetij & Ariſtotelem.

Hic & caſus noie cõiugatorū intelligendi.

Coniugatorum diuiſio.

Ratio argumentandi à cõiugatis, aliquot exemplis innotefcit.

Cauendum ne per accidens extrema conſentiant.

Lex argumentandi à caſibus docè di gratia ſeparatim oſtenditur exemplis.

Eadem hic
adhibenda
cautio.

Vfus horum
locorū vix
vllus fecidū
Fabium &
Rodolphū.

Quo acci-
dit & ratio.

Est tamē in-
terim non
mediocri
vtilitas, au-
tore eodem
Agricola,
qui tres ad-
fert commo-
ditates.

In quibus
causā ge-
neribus ma-
ximē vsu ve-
niat hic lo-
cus.

his, ne per accidens extrema iungantur, quo fit, ut inualida sit illatio. Poeta quispiam est pi-
us, ergo poeticē scribere, est piē scribere. Aliud est castē, aliud eruditē loqui, igitur non contin-
git eruditos esse castos. Verūm ex his reliqua suo quisq; Marte cudat, libera est enim ex hoc
loco argumentandi ratio, dummodō consistat intra terminos maximarum, quæ ex natura
loci variē pro materia fingi possunt. Vsum coniugatis vix vllum permittit Quintilianus, cu-
ius super hoc loco verba adscribemus ex libro quinto Inst. Orat. His illud adiicere ridiculum
putarem, nisi eo Cicero vteretur, quod coniugatum vocant, ut eos qui rem iustam faciant,
iustē facere, quod certē non eget probatione: quod compaicum est, cōpascere licere. Ab hac
Fabij sententia parum dissentit Rodolphus, apud quem sic legimus, Sanē loci istius non tam
creber est ad argumentandū, quā aliorū plærorumq; vsus. quando enim a proximo distant
coniugata, & non re modō, sed nomine plærunq; arcuissimē iunguntur, ex æquo ferē vel nora
sunt vtraq; vel ignota. fitq; ut frustra altero coniugatorum coneris aduersus eum qui alte-
rum auerferat, aut quisquis alterum det de altero non dubitet. Patrocinator Agricola, q; vi-
tanda est petitio principij in argumentatione dialectica, teste Aristotele secundo libro Priorū,
& primo Elencho. debet enim res in quæstione propolita per notius explicari. Hic obiter sub-
monemus lectorem, excutiat, quatenus hæc cum illo dialecticorum placito consentiant. Ab-
stracta ferē nobis ignotiora esse concretis, licet natura sint manifestiora. Cæterū non multō
inferius vsum exponit, vbi, inquit, res dederit, non est negligendus. Quādoq; enim acuminis,
quandoq; virium multum, quandoq; vtrunq; habebit. At quod citat exemplum Comici mo-
dō commemoratū. Tres itaq; præcipuas enumerat vtilitates. Primam, q; valeat ad inqui-
renda in concreto ea, quæ in abstracto parum liquent, nam quod in altero, coniugatorū quæ-
rentes non inuenissemus, illius in altero nos hic admonebit locus. ut qui potentia, vel bona,
vel mala, vel si qua alia insunt, perquirere volet, facilius in nomine potentium, & magis ad
manum posita consequetur, eorum quum pericula, cautionem, benevolentiam, inuidiam, vir-
tutes, scelera, honestos foedolq; exitus, aliaq; huius conditionis in vtramq; partem spectauerit.

Secunda commoditas est in definiendo. apertius enim vtrunq; ex sapientis persona, & acti-
onibus, officiisq; peruideas & eruas, quid sit sapientia, quā ex ipso sapientia nomine. Sic &
amicitia quid sit, ex amicis. Et anima quid sit, ex animatis. & contra etiam, si qua via, altera
horum cognita tibi fuerint, facili ad alterā definienda regrediari. Tertia vtilitas cernitur in
eis argumentis, quæ exempla vocant Rhetores. nam cum dicat quis, virtutem sufficere ad fœ-
licitatem, idq; prober, quod in paupertate Curius, in exilio Rutilius, in tormentis Regulus,
amiseri non fuerint. Ista solūm ex eo capiunt vim docendi, quod in omnibus iis virtus fue-
rit, quodq; viri boni sint habiti. sic, si quis regnare malum esse confirmet, doceatque exi-
tu Cyri, Cambisis, Alexandri, & Pyrrhi, in promptu est videre, hic à regnandi nomine ad
Reges orationem esse deflexam. Ex hisce autem exemplis ab Agricola politis, illud apertum
est cernere, quod in coniugatis idem prope nomen, sed non nihil deflexum repetitur in exem-
plis rhetoricis, quæ *παράδειγματα* Græci vocant. Siquidem in his non idem nomen, sed in
eius locum aliud sufficitur, in quo eadem inesse vis intelligatur. ut verbi causa, si ostensus
paupertatē nihil pugnare cum fœlicitate, Curij exemplum, quod modō positum est, adferat
in argumentū. hic liquet Curium in locum pauperis succedere, quod nomen paupertati con-
iugatum est. Huic itaque loco præcipuus vsus est in deliberationibus, vbi, teste M. Tullio in
Part. exempla plurimū faciunt ad persuadendum. Valet item in demonstrationibus rerum,
vbi amplificatur laus rei ex persona, cui res adiacet. ex qua multiplex qualitas ipsius decla-
ratur, ut in secunda cōmoditate Rodolphus indicauit. Deniq; in genere didascalico confert,
ad explicandam omnē rationē virtutis, virtiorū, potentia, & similitum, quæ ex subiecto, concre-
ti nomine designato, facilius est cognoscere. Tum in eodem genere hoc præstat, ut res probe-
tur esse, quod subseruit quæstioni, an sit. quæ vix vlla alia ratione terminari poterit, ut hodie
quidam eruditi in genere didactico admonent. Verūm hic locus, vel in primis ad hoc adiu-
uat. nam præter qualitatem existentia quoq; rei colligitur à coniugatis, quod ita ferē præci-
piunt. Nomen concretum positum infert abstracti existentiam. E diuerso quoque abstractum
remotum, aufert etiam concretum, ut multi tempore Philippi Athenis orabant, ergo tum
fuit oratoria. Plurimi per tempora Themistoclis philosophabantur in Græcia, ergo ex-
titit etiam olim Philolophia. Apud Getas nunquam floruit lingua Romana, ergo ibi
nunquam fuere homines latinē loquentes. Hæc de coniugatis & casibus ex veterum senten-
tia & ipsa loci natura visum est adnotare. ut eadem exempla liberum sit, ad coniugato-
rum & casuum locos reuocare, imò ad quosdam alios superius enarratos, ut causarum, con-
trario

rariorum, similitum, quicq; plures in idem concurrere possint. Nam & antè dictum est, locos
ratione & habitudine magis distare, quā ipsa re, ideoq; in diuersos recidere eadem exempla,
inquantum res subiectæ diuersis rationibus cōsiderari possunt. Si videtur, require verba Ro-
dolphi ex cap. 22. primi libri. Ex quo loco protinus damnari potest falsitatis eorum placitum,
qui sanctissimē præcipiunt, ut hic argumentemur à duobus concretis ad duo abstracta, vel
contra. Idq; ex propositionibus, quas vocant, de est tertio adiacente. ut differat scilicet coniu-
gatorum locus a loco causæ formalis & effectus, vbi argumentamur ex vnico abstracto ad
vnicum concretum, vel contra, vtentes duntaxat propositionibus de verbo est, secundo ad-
iacente. Iam dudum enim in confesso est, locorū accipi differentiam ex sola argumentorū va-
rietate materiali, atq; habitudine diuersa terminorū inferētis & illati. non ex diuersa argumen-
tandi forma, quā variē licet Dialecticis argumentis aptare, prout nunc ita, nunc secus res
exigit. Idem iudicandum est de loco, quem ab inesse ad denominari, & contra appellant.
Hic enim coniugatorū locus dat argumenta, quæ rerum affinitate sunt illius ipsius loci pro-
pria. Sin vocum affinitas & deriuationis coniugatio, analogiaq; spectetur, erunt a coniugatis
ducta. nullo interim discrimine constituto, siue hac, siue illa argumentandi forma vtare. Nisi
q; huic loco peculiarem quandam, & quasi domesticam argumentandi legem fecit vsus, illi
verò diuersam. cum eruditi suam interim libertatem in argumentando pertinacissimē vsur-
pent. Quod si cui ergo ad stomachum faciunt leges, quæ in coniugatis præscribi & dictari so-
lent. hæc ferē sunt. Vt antecedens & consequens habeant est tertium adiacens, sintq; eiusdem
qualitatis. Vt formæ nominibus abstractorum designatæ, sint satis intensæ & extensæ. Vt
absit omne miraculum, Vt propositionibus vtamur essentialibus, vel alioqui per se & forma-
libus, non tantūm eius quæ dicuntur causales, vel alioqui per accidens. Vt propositiones sint
præsentis temporis, carentes omni copula ampliatiua. Ne vtamur abstractis, quæ vocantur
vltima abstractione. Ne abstractum in consequente distribuatur, quod postremū vitan-
dum est à casibus argumentando. Quo addunt ponendam esse constantiam eius extremi, in
quo aduerbium effertur. Quæ plura solent congeri in eandem sententiam, ex istis leui mo-
mento erit colligere, simul exemplis idoneis, hoc est, decantatis iam olim, & quasi per ma-
num traditis illustrare, præsertim ei, qui mauult in hisce angustiis coarctari, quā libertate ar-
gumentandi bonis scriptoribus frequentata, vt spaciousius. Nos autem, ut finem aliquando
inueniant hæc nostræ Commentationes, ad postremum locum pergamus. Mediorum Boe-
tius vltimum facit locum diuisionis, Themistium scilicet ad postremum vsq; secutus. Estq; hic
ipse idem locus, quem Cicero a partium enumeratione vocauit. & fortasse quem apud Ari-
stotelem a partibus in quantitate appellant. internus sit, an medius, verē dialecticus, an for-
mam tantūm generalem præscribens, haud satis liquet. Nos, quod in præsentia meminere-
mus iamiam exequemur, sed ita. si prius statuerimus, locum velimus dici peculiarem, an in-
ter ceteros recenferi. De hac re Agricola sentit, etiam contra Themistium & Ciceronem ca-
pite vigesimo octauo libri primi. Verba eius lector suo Marte inquirat, quia prolixiora sunt,
etiam si plurimum ad rem præsentē faciant. qualia sunt & ea quæ cap. 7. refert, planissimē do-
cens, per omnes ferē locorū gradus duci diuisionē, rem sanē vtilissimam ad copiam & expedi-
tam promptitudinē argumentandi è loco diuisionis. Ad quæ loca Rodolphi, si vel mediocri-
ter animum aduertat, palam arguent, diuisionē Agricola multō latius accipi, quā Boetio,
sex tantūm species enumeranti, sicuti ipse latissimē in suo opusculo prosequitur. & nos, quan-
tum videbatur, exposuimus in auctario de definitionibus ac diuisionibus proximē post tra-
ctationem Prædicamentorū. Tametsi libertatē hanc nominis Rodolphus mauult intra pro-
prietatis fines consistere, ut propriē diuisio appelletur generis in species, Partitio totius in par-
tes, Enumeratio, quoties multa, quæ vni alicui insunt recensemus. ut Cicero eloquens fuit, &
prudens, & vindex appetitæ dominationis, & reliqua, quæ in immensum extendi possunt.
Hoc pacto, inquit, & multa vnus verbi significata, & vnus rei nomina, non diuidendo didu-
cimus, sed enumerando recensemus. Cicero autem, ut superius indicatum est, enumeratio-
nem accepit, ut promiscuē diuisionem & partitionem complectitur. Fabius, teste Rodolpho,
hæc duo, vt omnia, acutē & breuiter distinxit, ita definiens, Diuisio est plurium rerum in sin-
gulas partitio. Partitio, singularū in partes discretio. Quod ad vbertatē ex hoc loco argumē-
tandi attinet, nomen diuisionis latissimē vsurpandum, vt postea constabit. Verūm de his fa-
tis. Quod ex prædictis in controuersam venit, prosequamur. Ad Rodolphum itaq; & allata
ex eo testimonia dicimus cum Themistio, Boetio, & aliis sectatoribus, diuisionem rectē inter
locos dialecticos poni, & potiori forsitan iure, quā antecedens & consequens. Siquidem, vt
initio

Nō semper
argumentan-
dum esse à
duobus cō-
cretis ad
duo abstra-
cta, vel con-
tra.

Quid diffe-
rat a loco
ab inesse ad
denominari

Quæ vulgo
præscribant
hic obser-
uanda.

Postremus
locorum, est
diuisionis.

Inquiritur,
an diuisio
locus sit pe-
culiaris, idq;
ex Rodolp.

Diuisio qd
differat à
partitione,
& enumera-
tione.

Sed in ar-
gumentādo
tamen gene-
ratim acci-
pienda.

initio huius Auctarij expositum est, tria sunt totius logicæ munera, duo priora definire ac dividere, quibus thema simplex tractandum est. Tertium est argumentari, quo de enunciatio themate differitur. Porro argumentationem constat pertinere ad iudicium, definitionem ac divisionem potius ad inventionem, quatenus certam dant materiam, quæstioni simplici terminandæ idoneam. Sic nimirum in præsentiarū asserimus, divisionem esse locum inventionis, cum certam præbeat materiam, ex qua divisionem confici oporteat. Propriè enim, ut modò diximus, est divisio generis in species, tum per reliquos ducitur locos, ubiq; tamen respiciens materiam, quemadmodum & definitio propriè constat ex genere & differètia, hinc ex omnibus, quæ definito æquantur, & iuncta substantiam eius explicant. Nec propter hanc definitionis amplitudinem dixerit vel ipse Rodolphus, locum non esse, cum fecerit locum & liberimè voluerit confici, modò iuncta ea quibus constat, exequentur rei definiendæ. Cætera huius farinæ possunt ex locis antecedentis & consequentis peti, de quibus in communiter accidentibus disputatum est. Quod proximū erat expediamus, internus sit locus divisio, an mediū. Sanè Marcus Tullius facit internum. Nobis tamen placet mediū constituere, propter ea q; per omnes fermè locos funditur, constatq; membris, quæ nunc interna, nunc externa sunt rei per divisionem explicandæ. qua ratione videri possit in mediis locis numeranda definitio, tum loci antecedentis & consequentis, nisi aliæ rationes convincerent esse locos inter nos. Verum quod ad rem pertinet, ad exactum reuocando, apparet, in omni divisione substantiali, membra respectu diuisi, mediū quiddam obtinere, quando differentia neq; sunt propriæ & actu in genere, teste Porphyrio, neq; prorsus extra ipsum, utpote cum eo constituentes speciem, quæ & ipsa, quoniam potestate continetur in genere, censetur mediū quiddam habere, id est, partim esse in genere, partim non esse. Quo sit, ut mediā sint argumeta, ex mediō loco deducta, siue à diuiso ad membra, siue econtrario argumenteris. Boetius tamen peculiariter sic vocatum hunc locum ait, cum diuisio ex negatione conficitur. Vocatur (inquit) hic à diuisione locus, nempe qui negatione absolvitur, mediū inter eos, qui ab ipso duci solent, atq; eos qui extrinsecus assumuntur, idq; post paululum exponit hinc verbis. Itaq; quoniam ex ipsa re, de qua quæritur, fieri syllogismus solet, quasi ab ipsis locus est deductus, quoniam verò non in eo permanet, sed ad oppositum redit, quasi extrinsecus sumitur. Idcirco hic à diuisione locus, inter vtrunq; mediū appellatur. Quid autē sit diuisio ex negatione, statim ostendetur. Tum quatenus ea diuisio, quam per partitionem fieri docet, inter mediōs locos censeatur. Hactenus & locum esse & mediū ostendimus. Si cui diuersa sententia verior exactiorq; videtur, per nos minimè obstabit, quo minus, non nos, sed quæ credat optima, sequatur. Rationem ex loco diuisiois argumentandi patefaciamus, de qua fusissimè Boetius differuit, triplicè proponens viam inueniendi hinc argumeta pro diuisiois varietate. Bifariam ergo sit diuisio, vel negatione, vel partitione. Negatione hoc pacto, Omne animal aut habet pedes, aut non habet, Omnis homo loquitur, aut non loquitur. Atq; hæc species diuisiois conficitur duobus membris, quoniam contradictione assignantur. Contradictoria verò mediū respuunt, ut explicatū est in Postprædicamentis Aristotelicis. Leuiculum est, quod præcipiunt, diuisum in membro negatio repeti oportere, alioqui futurū, ut illud ipsum membrum latius diuiso pateat. Nam id nemo sani iudicij negauerit, cum sit materiæ subiecte sermo attemperandus. Partitione diuidimus, exempli gratia, in hunc modum, Omnis homo aut est sanus, aut æger, quæ si generis esset, duabus tantum partibus absolueretur, si quidem proximæ differentia, aut species statim erunt obuiæ, sin vocis esset in significata diuisio, vel ea quam diximus per accidens vocari diuisio, admitteret etiam plura tribus, pro numero incerto accidentium, vel subiecto, in quæ sit diuisio. Tamen si Rhetores volunt, diuisioem, quæ sequitur in orationis contextu narrationem, ut summum esse trimembrem, ne si ternarium excedat, subterfugere possit memoriam iudicis, aut non satis contineri mente audientium. De qua partitione Cicero libro primo de Inventione rhetorica, Partitur, inquit, apud Terentium breuiter & commodè senex in Andria, quæ cognoscere liberum velit.

Et pacto & nati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.

Itaq; quemadmodum in partitione proposuit, ita narrat, primum nati vitam. Nam is postquam excessit ex Ephebis Sofia, liberius viuendi fuit potestas. Deinde suum consilium, Et nunc id operam do. Post hæc, quid Sofiam velit facere, id quod postremum posuit in partitione, postremum dicit. Nunc tuum est officium. Quemadmodum igitur hic, & ad primam quamque partem, primum accessit, & omnibus absolutis, finem dicens fecit, sic nobis placet, ad singulas

gulas partes accedere, & omnibus absolutis, perorare. hæc ille. Ad quem licebit hoc adijcere, scriptores diuisione proposita, sæpe illud primum exequi oratione, quod postremum erat in partitione, & econtrario, Id quod in Aristotele nostro passim est obseruare. Quamquam Tull. ad lucem orationis, quæ in ordine consistit, respiciens, recte præcepit, hoc autem ipsum Cice. præceptum vsu venire potest in argumentatione partibus multis, & ordine quodam argumentorum, ita ut sit apud scriptores, absoluenda. Mirè enim confert ad lucem orationis & perspicuitatem, qua vel maximè fides audienti adstruitur. Alioqui dum ex regulis generis didactici suscepit aliquis thema simplex explicandum, omnes enumerantur partes, & membra singularim docendi gratia perspiciuntur, quæcunq; in re proposita vel inclusa latebāt, etiam si ternarium longè excesserint. Hinc duobus generibus diuisionum per negationem & partitionem, autore Boetio contingit vti bifariam, directa ratiocinatione contendendo, aut in aliquod impossibile siue inconueniens ducendo, ut ex conclusionis absurditate redeundo ad id, quod fuerat derelictum, id ipsum proberur. Boetius vtrique subiecit exemplum. Sit in quæstione propositum, an vlla origo temporis fuerit? quod qui negare vult, id nimirum directa ratiocinatione firmabit in hunc modum. Tempus aut originem habet aut non habet, sed quoniam mundus æternus est, (id enim paulisper argumenti gratia concedatur) mundus verò sine tempore esse non potuit, tempus quoque æternum est. Sed quod æternum est, caret origine, tempus igitur originem non habet. At si per impossibilitatem (inquit) idem desideretur ostendi, dicetur hoc modo. Tempus originem habet, aut non, sed si tempus originem habet, non fuit semper, tempus autem habet originem, fuit igitur quando non fuit tempus: sed fuisse tempus est significatio temporis, fuit igitur tempus quando non fuit tempus, quod fieri non potest: non est igitur vllum principium temporis. Posito namque, ut ab vlllo principium ceperit, inconueniens quoddam atque impossibile contingit, fuisse tempus quando non fuit tempus, reditur itaque ad alteram partem, quod origine careat. Hinc autem ratiocinationibus affinguntur maximè ex natura contradictiois. Condiuidentium vno sublato, alterum manet: & posito altero, tollitur reliquum. Si quidem in prædictis diuisionibus, quandoquidem per negationem alterius membri affirmati conficiuntur, contradictio est. ideoque fieri nequit, ut vtrunque sit quod affirmatione & negatione significatur, ex quo protinus euenit, ut vno membro constructo, reliquum destruarur. & contra, vno sublato ponatur alterum, ut in maximis modò diximus. Hic Boetius obiter admonet, quatenus diuisio ista per negationem sit locus mediū, verum hoc initio huius capituli exposuimus. Illud non ab re monendus lector, vtranque formam argumentandi modò expolitam præcipue quadrare in diuisione per negationem, licet Boetius communem faciat. Diuisio per partitionem, ut argumentationi sit accommodata, in duas quasi species diuidenda est. Quædam constat membris, quæ simul esse possunt, cuiusmodi est partitio vocis in significata, seu ut vulgò loquitur, æquiuoci in æquiuocata, quæ ut simul possunt significari nomine æquiuocantis, ita simul quoque sunt. Adde huic eam, quæ Agricola dicebatur enumeratio rerum eidem cõpetentium, & eam quæ membra continet inter se non repugnantia, quales sunt pleræque disiunctiue, non ex quas Trapezontius vult ex repugnantibus constitui. De quibus mox fortasse plura. Quædam partitio constat membris pugnantibus, quæ negationis modo, simul esse non possunt, ut quando membra significant res ita dissidentes, ut mediū non habeant, qualia sunt contraria immediata. Ex hac differentia facillimum fuerit discernere, quibus argumentandi modis vtendum est. Nam in partitione priori necesse habebimus argumentando partes omnes singularim enumerare, ut construendo singula membra inesse rei propositæ, vel singulis inesse id quod quæritur ostendamus. Ex quo inferetur absolute ipsum diuisum. At destruendo nullum membrorum rei, aut rem nullis inesse probemus, hinc simpliciter destructuri diuisum, nisi lateat multiplicitas respondentem, tum enim vel dialecticè colligemus destruentes diuisum ex membris non omnibus, ut contra ex vnico membrorum construere poterimus. De qua re præcepit Aristoteles copiosissimè, libro secundo Topicorum, capite quarto, vbi Græca litera sonat in hanc sententiam. Vtile, inquit, est (nimirum quod diximus, multiplex tantum pro altero eorū ad quæ dicitur ostendere inesse, aut non inesse) in eis, quæ latent. Si enim non lateat id quod multipliciter dicitur, continuo instabitur a respondente, quod nō sit differendo probatum aut inesse, aut non inesse id, quod ipse dubitabat, sed alterum. Nec mora subdit explanatus de ratione argumentandi ex vnico signatorum. Conuertitur autem, inquit, & communiter valet hic locus multiplicis, tum ad construendum, tum ad destruendum. Nam

Diuisio igitur locus est ut ipsa quoque definitio.

Altera dubitatio, an diuisio sit locus mediū, dissoluitur cõtra Cic.

Pro nobis facit & Boetius, sed agens de diuisione per negationem.

Diuisio ex negatione.

Per partitionem.

Cic. de diuisione siue partitione oratoria.

Ex obliquo ductu.

Maximè huius loci.

Diuisio per partitionem duplex.

Duplex itè ex partitione argumentandi ratio.

si voluerimus construere, ostendemus alterū inesse: si non queamus ambo inesse probare. si destruere voluerimus, alterum non inesse ostendemus, si nimirū haud possumus ostendere, ambo non inesse. Haec tenus Aristoteles. Sumamus exempli causa, quæstionem hanc ex Boetio, vtrum canis substantia sit, atq; hanc diuisionē faciat collocutor, Canis vel latrabilis animalis, vel marinæ beluæ, vel syderis cælestis nomen est, demonstratq; per singula, & canē latrabilem substantiam esse, marinā quoq; beluam, & sydus, substantiæ posse supponi, monstrauit canem substantiam esse. Possimus & extra Boetium exempla plura congerere, verū vt ipse testatur, hæc nullo negotio præstiterit, quisquis lectione Priorum resolutiorum, & Topicorum instruetus, ita demū tentauerit. Quin & de argumento, quod a diuiso ducitur ad eiusmodi membra idem sentiendū est. Quod si diuisio fiat per enumerationē, vel alioqui sit eius diuisi, quod non est multiplex, sequi conueniet viam argumentandi ex disiuncto & partibus eiusdem, vel etiam a disiunctiua cōplectente membra non repugnantia. In partitione, quam diximus fieri in morem negationis, propter membrorum dissidentiam, longe diuersa est argumentandi ratio spectanda, quā Boetius istiusmodi exemplo indicauit. Aut sanus est, aut æger: sed sanus est, non igitur est æger. vel hoc pacto, æger non est, sanus igitur est. In quo ipso exemplo corā videre est, principio sumptā esse totam diuisionem, quæ de subiecto aliquo enunciari intelligitur. Deinde veluti per subsumptionē, vnum membrum esse negatum, ex quo statim construitur id, quod reliquum erat, aut vno membro per subsumptionem adfirmato, deinde reliquū destruitur, negaturq; in consequente. Idem secundum proportionem obseruandū in diuisione, plura duobus membra, sed repugnantia interim, continente: Porro vim habet talis argumentatio est disiunctiua membrorum pugnantibus constante, ad quā proinde ista argumentatio reducenda est. Diuisionem hanc, quæ sit partitione, Boetius indicat, eodem medijs locis adscriptam esse, quod prior illa partitio ex ipsis rebus in quæstione propositis, argumenta suppeditat. Hæc autem posterior, ab ijs quæ extrinsecus sunt, id est, oppositis. Diuisio, quæ fit per negationem, cur sit inter medios locos, antea ex Boetio retulimus. Si qui restare videntur modi argumentandi diuersi a prædictis, ex maximis illis, quas in omni perfecta diuisione præscribunt, intelliguntur. Quia enim diuisum exæquatur cum suis membris, vt non pateat latius, ideo quicquid adfirmatur de diuiso, necesse est adfirmari de aliquo membrorum. Et si omnia præter vnum negantur, oportebit adfirmari id quod relicū est. Contra, quoniam non possunt membra confundi, & vt dici solet coincidere in vnū, de quo adfirmantur, vt pote repugnantia. hac nimirū ratione consequitur, omne id quod de aliquo membrorum adfirmatur, de reliquis negari oportere. Atq; idem erit iudicium adhibendum, si de quo diuisum adfirmetur, vt colligamus, id membrum, quod cæteris negatis relinquebatur, adfirmari oportere, & vno adfirmato, reliqua omnia esse neganda. Si desideret lector aliquā lucem exemplo rum, hæc familiaria suffecerint: Omne animal rationale est aut irrationale, atqui constat hominem esse animal rationale, sequitur itaq; hominem non esse irrationalem. Colorum hi visum disgregant, illi congregant, aliquē verò colorem esse albedinem certū est, sed color visum congregans albedo non est, igitur qui disgregat visum est albedo. Submonendus autem hic lector, quasdam esse diuisiones apud scriptores idoneos, quæ non statim conuertuntur cū suis partibus, etiam collectis. quia sit interim, vt recensentur ea modò, quæ ad rem præsentem attineant, in quibus non tam anxie prædicta ratio poterit obseruari, sed ibi magis ex materiæ subiectæ exigentia, quàm generali diuisionis loco erit argumentandum. Cicero nobis adimplatur in Topicis, e cuius verbis, si propius adspicias, cernere est in partitione nullam partē esse relinquendam. in diuisione ac partium distributione, quia res interim infinitior est, multas prætermitti. Hoc vnum eruditus lector expendat, probandæ sint illæ diuisiones, quibus in plurali numero elatis, sine fine noua semper affingunt membra, vt conuertibiles aliquādò fiant. an proprietates sermonis fuerit potius obseruanda, quæ plurali uiam locutionem exigit, licet ad rigore dialecticæ conuertibilitatis, in singulari perquirendum sit, quatenus cum regulis absolutæ diuisionis consentiant illæ, quæ propositæ fuerunt. Restat ad postremū, vt copia & vsum diuisionis perstringamus. ac principio ex prædictis illis in confesso est, diuisionē rhetori non mediocriter vtilem esse, vt in promptu habeat, quo ordine in oratione causa diuidenda sit, quo artificio singulis partibus accommodanda argumenta. vt è rhetorū præcepti onibus apertum est. Quo addi potest, quod M. Tullius quarto libro ad Herennium in schemate expeditionis admonet, hanc diuidendi formā valere in coniecturalibus causis, qua tamē vtī non poterimus, nisi ipsa negocij natura dabit facultatem. Neq; huic multum ablimile est, quod præcipit Erasmus in cōmentario de rerum Copia, vbi silius tractat aliam quāndam schematis

Posterior.
Diuisio per partitionē cur medijs locis adnumeretur.

Reliqui modi è loco diuisionis argumentandi indicantur maximis positionibus & subiectis exemplis.

Diuisiones non conuertuntur cū suis membris, vel Congonectis.

Vfus & facultas diuisionis.

schematis rhetorici speciem, quæ distributio passim appellatur, qua nimirum id, quod summatim ac generatim dici poterat, latius explicatur, atq; in partes distribuitur. subdit in hoc aliquot exempla, quæ tædio prolixitatis omittimus. Hoc adiectum volumus, in omnibus exemplis, quæ sunt apud Erasmus, non argumentationē fieri propriè dialecticam, sed liberā duntaxat expositionē, quæ & ipsa copiā diuisionis cumulationē esse demonstrat. Expositioni & in loco a partibus, siue partium enumeratione non infrequēs vsus erit, qui locus diuisionū regulis tractandus est. Valet hic idē locus & in genere didactico, vbi locos præcipuos enumeramus de finitione & diuisione. In docendo igitur, non parū grāmaticus, multū physicus, plurimū ethicus & theologus a diuisione sumpsit expedite facilitatis, quæ primū sita est in explicacione significationū, si vox sit multiplex, de hinc in apposita distributione rei, quæ ex multiplici significacione aceruo proponitur. Incredibile verò dictū, quantū lucis adferat orationi perspicua diuisio, in quocunq; demū genere causæ versetur orator, qui vbiq; cōmoda partitione rē proponit, in epilogo reperit summatim capita argumentorum, quibus toto passim orationis decursu sit vsus. Id quod è Partitionibus M. Tullij in proparulo est, vt prætereamus libros de Inuentione, & alios etiam oratorios. Quæ plura de vsu diuisionis adferri possent, ex Rodolpho perantur, qui libro primo, capite septimo similia prædictis cōmemorans, in hæc loquitur verba. Et quia diuisionis locus nos admonet, quid sit, & quo pacto tractanda exequamur. Perquam vtilis enim est diuidendi ratio, tum ad rei quæ diuiditur naturā demonstrandam, (proximum enim est, vt cum quid sit vnumquodq; dixeris, deinde quotuplex sit ostendas) tum ad definiendum. definire enim non aliud videtur, quàm ex genere per differentias diuiso in species descendere. præcipue verò ad differendū, orationisq; copiam. vt vnum aliquid, quod multa ambitu suo complectitur, in partes spargas. latè enim funditur, quemadmodum multa si in vnū colligas, in angustum aguntur. Non abhorrent ab hac sententiā, ea, quæ Cicero indicat requiri in iureconsulto & oratore, quo possit obscura explicare definiendo, latentem in verbo multiplicatè explanare distinguendo, vniuersam rei amplitudinem proponere distribuendo in partes, breuiter habere regulam, qua vera & falsa discernatur ac dijudicentur, tum quæ quibus propositis sint, quæq; non sint consequentia: de quo latius in epistola liminari nostris Commentarijs præfixa. Verū ex his reliqua suo quisq; Marte deprehenderit.

De qua & Agricola meminit.

Cicero non nihil attingit.

De locis aliorum refert.

Peroratio huius opusculi.

Loci Ciceronis & Fabij & Rodolphi, deniq; aliorum omnium, facile reuocantur ad prædicta capita. Quod de Tullij locis restat, petatur a Boetio libro tertio de Topicis differentijs. Quod de Rodolpho in summa possit adnotari, singularim in quoque locorum explicuimus, quantum quidem præsentis Auctarij compendium, & nostræ professionis officium patiebatur. De locis rhetoricis in genere tractat Agricola, libro secundo capite decimo octauo, vt initio meminimus. Nobis igitur, ne odio verbosæ prolixitatis offendamus, hic tandem sit modus: hoc adiecto, quod ad Trebatium iureconsultum scriptū reliquit Cicero. Nos quoniam audium lectorem, vt pote adolecentiam totam, ad hæc discendi epulas recepimus, sic accepisse, vt reliquiarum esset potius aliquid, quàm illum pareremur hinc non satiaturum discedere.

Fecimus certè, (vt ex eodem & hoc vsurpemus) quod sæpe liberales venditores solent, vt cū ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa aptè & loco positum esse videatur. Sic iuuentuti nos ad id, quod quasi mancipio dare debuimus, ornamenta quedam voluimus non debita accedere. Quanquam si rationem quis poscit nostræ prolixitatis, certè id studio habuimus, vt alumni nobis conditi verum locorum vsum & facultatē iam inde a cunabulis artium, quasi cum ipso lacte, imbiberent, atq; hinc facerent gradum ad seria studia, quibus feliciter tractandis, locos esse necessarios, nedum vtilis, tam est verum, quàm ab indoctorum & imperitorum opinione & iactatione alienum. Si quis ambigit de hac sententiā, periculum faciat, ac tum demum vltro, vel pedibus (quod prouerbio dicitur) in nostram sententiam discedet. Sed quid opus est verbis? Candidis lectoribus scripsimus ista, non impertinens iactatoribus, alumni non stris, non prouectis, qui robur iudicij ex nostris artibus collegere.

FINIS.

Tc ij

489

In tertii Topicorum libri, cuius IVS CURA EST DE PROBLEMATIS

ACCIDENTIS COMPARATI ET CONTRACTI AD
mores, & contracti non comparati, & comparati non contracti. Primum caput, tradens maximas super bono comparato secundum naturam eligibilis & eligentis, seclusa causae habitudine, annotatio.

Vtrum aut eligibilius aut melius duorum.

Expedita superiori libro consideratione eorum locorum, quibus definiuntur problemata simplicis inhaerentiae atque accidentis non comparati, Deinceps in hoc tertio libro, locos praecipua cura tradit, quibus quaeramus terminare problemata annexi accidentis, hoc est, comparati secundum magis & minus. In primo namque libro dicebantur accidenti annecti, quae ad se invicem sunt comparationes quolibet modo ab accidente dictae. Porro hunc totum librum partiuntur tres in partes. Imprimis enim per octo capita disponuntur loci particulares ad problemata comparatiua, de quibus summa est totius huius libri cura. Problemata autem comparatiua vocamus, in quibus comparatiua quaeruntur, seu praedicata his adverbis magis & minus determinata, ad quae demonstranda vel destruenda locorum cognitio desideratur. Neque quempiam autumare oportet, locos a comparatione libro superiore traditos, conferre ad problemata comparatiua, quod illis solum accidens inesse vel non inesse simpliciter ostendebatur. Non enim est idem per comparatiuum quippiam ostendere inesse vel non inesse, & comparatiuum colligere. At rogabit fortassis quispiam, cur Philosophus in prima huius libri parte, tantum eorum meminerit problematum comparatorum, quae contracta sunt ad moralem materiam, siue quae de magis eligendo aut meliori agant. Cum enim haec dialectica ars communis sit, ut & in Posterioribus dictum est Analyticis: non appareat limitanda esse ad ea quae magis sunt eligenda aut meliora, sed potius videtur, eam veluti omnibus problematibus comparatiuis definiendis idoneam ab Aristotele oportere tradi. Huic responsum sit ex cuiusdam & eruditi & elegantis sententia, de eligibili problema constitui, in quod differendum sit, quod usus locorum nullus consistere potest, nisi problema aliquod figatur, in quod opus explicetur, usus pariter non infrequens. At eligibile inter caetera omnia quae comparantur, plurimum est in singulis artibus & disciplinis, communeque sit omnibus, de quo diuersae in omni Philosophia quaestiones circumferuntur. Quare ponendum potius problema in disceptationem de eligibiliore & meliore, quod vtilissima illorum comparatio sit & communissima supra caetera. Nam de maiore, de calidior, de velociore, & talibus quaestiones, non tantum usum suppeditabunt ad differendum, quod rariores existant, & locorum traditio ad has sit admodum manca, locorumque numerus minor multo. Quare hac subtili & artificiosa institutione melioris & eligibilioris constituuntur problemata. Non quod putandum sit, locos tradendos hoc libello solum conferre ad problemata eligibilioris vel melioris, quibus & respondent loci in problemata deterioris, fugibilioris, & contrariorum. Haecenus Antonius Demochares. Insuper secundo, nono capite assignantur obiter nonnulli viles terminandis problematibus, de accidente contracto, non autem comparato. Et capite sequenti traduntur vniuersales loci, in problemata comparatiua vniuersali nomine enunciata. Postremo duobus vltimis capitularia accidentis problemata, de quibus singulis suis locis posterius dicitur.

Quae problemata comparatiua.

Dubitatio cur hoc in libro meminerit Philosophus dumtaxat eligendorum, Dilutio.

Haecenus de huius libri cura, intentione, atque distributione. Ad Aristotelis literae explanationem accedamus oportet. In qua quidem ob breuitatem, quam in hisce libris cogimur amplecti, ne in immensum haec nostra crescant Commentaria, statuimus singula capita, in suos locos partiri eo ordine, qui nobis videbitur commodior. Non enim latet nos, horum locorum distinctionem, partitionem, ac vnitatem, apud diuersos commentatores varie admodum reperiri. In huius itaque tertij libri, primi capituli exordio, lectori proponit Philosophus, de quibus problematibus sit tractaturus, nempe de ijs, quorum vnum supra alterum non habet insignem bonitatis supereminentiam. Nam si insigniter superemineret, & longo destitueret alterum bonitatis interuallo, ridiculum esset problema mouere. Nimirum enim ridiculum

Primi capituli explicatio.

habeatur qui tale mouebit problema, sine cerdonica melior eligibiliorque sapientia, an non
 Nam illa tantum distant, quantum gemmarum nobilitas ab algæ vilitate. Post hæc in li-
 teræ decursu traduntur quinque loci. Primus ibi assignatus, Primum igitur, &c. a tempore de
 sumptus, qui & constructiuus est & destructiuus, est huiusmodi. Quod diuturnius est, vel stabili-
 us, magis est eligendū eo quod minus est tale. Huius loci exēpla sunt. Amicitiam viri, quā muli-
 eris esse eligibiliorē: consilium senis, quā mulieris aut iuuenis magis esse eligendū: Tempe-
 rantia, liberalitate esse præeligendā. Hunc locū intelligunt veritatē continere in ijs eligibili-
 bus, quorū vnus supra alterū non est aperta eminentia, vt prorestatus est Philosophus, & quæ
 eiusdem sunt speciei ac rationis, & ad idem relata, in nullo dissidentia, præterquam in tēporis
 diuturnitate. Hinc cessant obiectiones de morbis, vno diuturniori, & altero breuiori. Nam hi
 non sunt de eligendorū numero. Item de virtute & beatitudine: sensatione & scientia, alijsq;
 similibus, quæ plurimo inter se distinguuntur interstitio. Quod si obijcias id, quod primo
 Ethicorum scribit Aristoteles, nempe albedinem vnus diei, non minus esse perfectam albe-
 dine mille annorum: Respondebimus, id intelligendum esse de specifica perfectione, & albe-
 dinem mille annorum esse eligibilem albedine vnus anni, si semota temporis diuturnita-
 te, ambæ sint iuxta eligendæ. At secundus locus, ad construendum & destruendum ido-
 neus, ibi in litera redditus, (Et quod magis eligit prudens) ab autoritate vocari potest, Cu-
 ius sunt septem partes. Quarum prima est. Id eligibilis est, quod magis eligit prudens. Nam
 vir prudens, & eligit, & agit secundum rectæ rationis dictamen. Vt virtus, scientia est eli-
 gibilior. Eligit enim magis prudens, vt studiosus euadat, quā vt sit sciens. Secūda est, Eli-
 gibilis est, quod vir bonus, quatenus eiusmodi est, magis eligit: Hunc enim necesse est virtu-
 tem possidere, cui semper annexa oportet esse prudentiam. Tertia est, Magis eligendum est,
 quod eligibilis præscribit lex recta, Vt eligibilior est castitas coniugio, & pax bello. Est autē
 lex recta (teste Tullio) ius scriptū, iustū præcipiens, ac cōtrarium prohibens. At hanc partem
 a prima discrepare existimat Antonius Demochares, q̄ lex circa vniuersale versetur, prudentia
 autem circa particulare quoddā, in quo discernendo opus sit æquitate & bonitate, id quod
 nō refellimus, etsi nos nō lateat, prudentis iudicio obsequendum esse, vel vbi nulla est consti-
 tuta lex, & legē prius constitutā, in nonnullis casibus moderandam esse secundum prudentis
 viri dictamen atq; iudicium. Quarta est, Eligibilis est, quod existimant magis eligendum
 studiosi circa singula bona & virtutis delecti, quatenus tales sunt. Græcum vocabulum
 ἀπομένει, Vetus translatio vertit in delecti, at Boetius in delecti. Nam studiosi (quemadmo-
 dum inquit Albertus) experientia & affectu loquuntur. Quinta, Id in vnaquaq; disciplina
 magis est eligendum, quod plures, vel omnes eiusdem scientiæ periti asserunt magis eligen-
 dum. Sexta, Non tantum id magis est eligendum in bonis ad vitam ordinatis, quod plures
 vel omnes præscribunt eligendum, sed & quod omnia, etiam vel bruta vel animæ expertia
 appetunt. Nam omnia bonum appetunt, nempe quantum licet assimilari Deo, qui opti-
 mus est, maximèque eligendus. Huius particula, Oportet autem ducere, & cetera. Sententia
 est, loci qui subinde ponendi sunt, applicandi sunt ad id quod vtile, decens, accommodum
 que fuerit, vt si agitur de honestis, applicandi sunt ad honesta, etsi problema versetur de
 delectabilibus, ad delectabilia. si de vtilibus, ad vtilia. Septima pars est, Id simpliciter ab-
 solutèque melius est ac eligibilis, quod est secundum meliorem disciplinam. Alicui verò,
 id magis eligendum, quod sua ars præcipit, Vt animæ salus, quam præcipit Ethica scientia,
 simpliciter est magis eligenda, quā corporis salus, cui seruandæ cura est mædicinæ, qua-
 rum illa hac est melior. At contra medico quatenus medicus est, eligibilis est corporis sani-
 tatem conseruare, quā animi salutem, & ira in reliquis. Huius septimæ partis exemplum
 est huiusmodi. Vt si melior scientia, philosophia sit fabrilis, & simpliciter eligibiliora sunt,
 quæ secundum philosophiam, his quæ secundum fabrilium sunt. At de fugiendis, similis locus
 est intelligendus, & hic & in cæteris similibus, quemadmodum prius admonuimus. Tertius
 locus (qui a genere seu generis prædicandi modo instabitur) sic redditur, Id quod per se est in
 genere, est eligibilis eo quod nō, id est, est eligibilis eo quod per accidens continetur in gene-
 re boni, vt iustitia iusto est eligibilior, nomine iusti accipit Albertus & ipsum opus iustum a
 iustitia proficiscens, veluti causa efficiens, & ipsum hominem iustum, cuius causa formalis,
 quatenus iustus est, est ipsa iustitia. Causa autem eligibilior apparet esse suò effectu, quatenus
 eiusmodi sunt. De quo igitur bonum per se prædicatur, id eligibilis est eo, de quo per acci-
 dens prædicatur. Et ediuerso, id de quo fugibile per se prædicatur, magis fugiendum est,
 quā id de quo per accidens dicitur. Quartus locus ibi in litera redditur, Et quod propter
 se eli-

Primus hu-
ius capituli
locus a tēpo-
re deprom-
tus.

Obiectio.

Responsio.

Secūdi loci
ab autorita-
te, prima
pars.

Secūda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Tertius lo-
cus a gene-
re & gene-
ris prædica-
di modo.
Albertus.

Quartus lo-
cus a bono
propter se.

se eligendum, eo quod propter aliud, magis eligendū. Hic locus a bono propter se, & constru-
 etiuus & destructiuus est. Nam bona quædam propter se tantum expetuntur, vt foelicitas, **Triplex bo-
 num.** & quæcunq; honorabilia sunt. Quædam propter se & propter aliud, vt virtutes morales & po-
 tentiæ. Quædam propter aliud duntaxat, vt diuitiæ & bona vtilia. Quare quæ primi ordi-
 nis, dicuntur bona, præstantiora sunt cæteris. Quæ secundi, præstantiora bonis tertij. Et pro-
 inde, si sanum esse sit propter se eligendum, & in secundo honorum ordine, & exerceri in ter-
 tio & propter aliud bonum, concludendum est ex hoc loco, sanum esse eligibilis quā exer-
 ceri, & exerceri non esse eligibilis quā esse sanum. Ceterum quintus locus, qui & constru-
 etiuus est, ac destructiuus, dici quoq; potest a per se bono, in litera assignatur ibi, Et quod per
 se est, eo quod per accidens. Per se bonum describit Albertus id esse, quod intra se causam ha-
 beat, vt bonum sit, cuiusmodi est honestum, quod, teste Cicerone, sua vi nos trahit atq; allicit.
 Contrā, bonum per accidens est, quod in se non habet electionis sui causam, sed in quopiam
 alio, ad quod ordinatur secundum aliquem ex ipso sequendi modum. A cuius sententia non
 longè dissentit, qui hoc modo ea ipsa describit, Secundum se bona dicuntur, quæ secundum
 propriam naturam talia sunt. Secundum accidens verò, quæ non sunt, sed illis accidit ob cir-
 cūstantiam, vel loci, vel temporis, vel modi alicuius. Quare amicos esse iustos, eligibilis est,
 quā inimicos esse iustos nobis. Nam amicos esse iustos, per se est eligibile, non per accidens,
 quod propter amicum agit, quæ bona amico amicus cognouit, & per se bonum amico inesse
 affectat, etiam si nullam debeat reportare commoditatem, vt si apud Indos existat, & regio-
 nes longinquissimas, a quo non potest esse auxiliij vel vsus vlla spes. (Etenim litera habens,
 (etsi inuidi sint) corrigenda est hoc modo, etsi apud Indos sint) At inimicos volumus esse iu-
 stos secundum accidens, nempe, ne nobis noceant. Nam iusti nulli iniuriam faciunt. Porrò hic
 locus, etsi re vera cum priori in idem incidat, vt testatur ipsa litera, ab eo tamen dissentit penes
 diuersum pronuntiationis modum, q̄ ille diceretur a diuisione bonorum per se, & propter al-
 terum, hic verò de iis bonis quæ per se sunt, & per accidens. Verum tamen profus non sunt
 iidem, q̄ non omnia per se sint propter se. Nam frigentibus calor, & calentibus frigiditas per
 se est eligibilis, non tamen propter se, cum cōtingat vt non frigeant vel caleant. Verum quæ-
 cunq; propter se sunt eligibilia, etiam per se sunt eiusmodi. Hæc Demochares.

Locus quin-
tus a per se
bono.

Quid per
se bonum.
Albertus.
Quid bo-
nū per acci-
dens.

Antonius
Democha-
res.

Et quod
causa
boni p
se.

Primus
locus a cau-
sa per se bo-
ni vel mali.
Duplex
causa effici-
ens, vna per
se, alia per
accidens.

Secūdu
locus a simpli-
citer & ali-
cui bono.
Quid sim-
pliciter bo-
nū, & quid
alicui bonū

Tertius lo-
cus a bono
natura.
Albertus.

In secundum caput, tradens quasdam maximas de bono, secundum modum
causæ comparato, annotatiuncula.

Complectitur hoc secundum caput tredecim locos, quorum primus dicitur a causa per
 se boni vel mali, iuxta vtilis constructi & destruenti, est huiusmodi. Id quod per se est
 causa boni, magis est eligendum eo quod per accidens est boni causa. Et id quod per se
 est causa mali, eo quod per accidens mali est causa, magis est fugiendum. vt, Eligibilior est vir
 tus quā fortuna, & vitium fugibilis fortuna vel casu. Duplex est igitur causa efficiens. Vna
 per se, quæ ad producendum effectum ordinatur, & causalitatis nomine pariter exprimi-
 tur, vt ædificator causa per se est domus, & statufica statua. Alia per accidens, quæ ad effe-
 ctum non ordinatur, aut nomine causæ nō exprimitur, vt musicus & Policletus, causa est per
 accidens statua. Hæc aut diuiditur in casum & fortunam, quorū, ac id genus aliorū, amplior
 declaratio ad Physicum pertinet. At Ion poeta, quemadmodum refert Plutarchus de fortu-
 na Romanorū, scripsit fortunā & sapientiam res diuersissimas, simillimarū rerum effectrices
 esse. vtramq; enim viros augere, ornare, in gloriam euehere, in opes, & in imperia. Secūdu
 in litera ibi assignatus, Et quod simpliciter bonum, &c. dicitur a simpliciter bono & alicui bo-
 no, qui est. Id quod simpliciter bonum est, eligibilis est eo quod alicui duntaxat est bonum,
 vt sanitas eligibilior est venæ apertione. A simpliciter bono colligendum est affirmatiuè. &
 negatiuè ab eo quod alicui bonum est. Simpliciter bonum dicitur, quod omnibus bene dis-
 politis secundum naturam est bonum, vt sanitas & virtus. Simpliciter etiam salubria appel-
 lantur, quæ omnibus bonæ cōstitutionis talia sunt & bona, vt ambulatio & exercitium. Que-
 dam aut non simpliciter salubria, sed aliquibus, Vt malè dispositis & ægrotantibus bona sunt,
 incisio venæ, purgationes, ieiunium, & quæcunq; conueniunt malè sanis. Sic non simpliciter
 bona, quæ aliquibus taliter dispositis sunt bona, vt paupertas, vituperatio, punitio. Simili
 modo censendum est de contrariis, nempe malo per se, & malo alicui, quod illud, hoc est fu-
 gibilis. Ceterum tertius locus, dicitur a bono natura, in litera assignatur, dum dicitur, Et
 quod natura est, eo quod non est natura, & est hic, Eligibilis est, quod natura bonum est, eo
 quod non est natura bonum. Hunc locum refert Albertus ad causam formalem & suum ef-
 fectum, quorum illa natura & per se bona est, hic aut non per se neq; inseparabiliter. Est enim
 iustitia,

iustitia, per se ac inseparabiliter bona, nihil prauitatis admixtum habens, homo aut qui iustus est, aut operatio iusta, non perpetuo bonitate habet annexam. Atq; hic locus coincidet cum quarto, superiori capite tradito, nominatione tantum variata secundum per se & natura bono. Alij admonent, aliqua bona ea dem dupliciter posse procreari. Vno modo natura natioq; instinctu, citra nostrum laborē, aut exercitium, vel artis applicationē, Altero modo arte, legibus, exercitio, & cōsuetudine, vt sunt sanitas, decor, pulchritudo, & id genus alia. In quibus penes hunc locum licet argumentari hoc modo, Hæc sanitas natura bona est, illa autem per artem, illa igitur hac eligibilior. Natiua pulchritudo natura est bona, ea aut quæ fuco adhibito prouenit, per artem est, illa igitur hac est præstantior. Nam etsi ars naturæ sit imitatrix & sedula simia, cæteris tamen paribus ad plenum non assequitur id, quod natura perficit. Hic locus imprimis intelligendus est de iis rebus, quæ ad seinuicem cognitionē seruant, id quod utrunq; superius subindicauius. Et proinde non sequetur, natiuam pulchritudinē scientia cōsuetudine parta esse præstantiorē, ac eligibiliorē, aut sanitatē beatitudine. Addunt nonnulli, cum locum limitandum esse de eo natura bono, quod simpliciter bonum est. Nam exercitio cōsuetudineq; esse castum, vel liberalem, aut alia affectum virtute, eligibilis est, quàm natura esse huiusmodi. Verum in hac instantia non idem est respondens bonum, cum illud sit habitus, hoc aut quædam naturalis inclinatio ad bonum, secundum quam non laudatur is, qui ea est affectus. Cæterum iuxta priorem huius loci expositionem, de viciis malisq; simili modo erit dicendū, vt iniustitiam detestabiliorē esse hominē iniusto, &c. At qui sequuntur alteram, idem asserunt, quibus obistere videtur, quod natura nihil mali conatur operari, sed tota vi nitatur effectum absolutum nihilq; peccati deformitatisve habentem, in rerum natura producere, quemadmodum testatur Philosophus secundo libro de Auditu physico.

Quartus locus à subiecto digniore.

Quartus locus ex digniore subiecto nomenclaturam accipiens, ibi collocatus, Et quod meliori & honorabiliori, &c. est iste, Quæ meliori & eligibiliori insunt, in quantum huiusmodi, meliora & eligibilia sunt eligibili non taliter sese habenti. Quare immortalitas, impassibilitas, agilitas, contemplatio, vera sapientia, & eiusmodi, quæ Deo & Cœlicolis conueniunt, præstantiora sunt iis bonis, quæ hominibus insunt, vt sanitas, virtute, diuitiis, philosophia, robore, pulchritudine, &c. Item & intelligere præstantius per hunc locum monstratur, quàm sentire, quod illud sit animæ, hoc autem corporis. Hic quoq; locus destruere volenti erit utilis, quemadmodum declaratu facile fuerit. Simili modo in malis vitisq; vitandis differendum erit, vt vitium in nobili hominē abominandum magis esse, quàm in fordido & seruili seu abiecto, ducimus. Nam quod inficit subiectum dignius, execrabilius est, Quod Martialis de vino iocatur hoc Epigrammate,

Coniuiæ meruere tui fortasse perire,
Amphora non meruit tam preciosa mori.
De nobis facile est, scelus est iugulare falernum,
Et dare Campano toxica læua mero.

Quintus locus à subiecti melioris & prioris proprio.

Porro quintus locus, à subiecti melioris & peioris proprio desumptus, in litera ibi assignatur, Et quod melioris proprium, &c. est iste, Quod melioris subiecti est proprium, præstantius est, quàm quod proprium est deterioris. Neq; enim omne bonum quod inest alicui, dicendum est illius esse proprium, cuiusmodi est sanitas, hominis cōparatione: & disciplinæ capacitas, quæ homini propria est, melior est quàm maximæ fursum ferri, quod igni est proprium. At an ex Aristotelico huius loci exemplo conuenienter colligatur, ipsum asseruisse, Deum esse animal, non libet in presentiarū inquirere. Sextus locus ibi redditus, Et quod in melioribus vel prioribus, &c. dicitur à subiecto meliori, aut priori, aut honorabiliori, qui à superiore, qui est à subiecto, dissidet. q; hic compositior sit, & continens subiecto meliora priora & honorabilia. Huius aut sententia est, Si adinuicem cōparentur quædam secundum eligibile, quorum alterū in melioribus, alterum in peioribus, vel hoc in prioribus, aliud in posterioribus, vel vnum in honorabilioribus, reliquum in minus talibus insit, id melius esse cōcludendum est, cuius eminentia tribuitur, vt scientia eligibilior sanitate colligitur, quod scientia in anima, sanitas in corpore excipiat, quorum illa hoc est melior. At quod dicitur de prioribus, nonnulli accipiunt de iis, quæ perfectione priora sunt. Cæterum literæ exempla indicant aperte, intelligendum esse illud, de eo quod secundum tempus est prius. Cum itaq; (inquit Philosophus secundo de partibus animalium capite primo) triplex sit compositio, prima statui potest ea, quæ ex primordiis cōficitur iis, quæ nonnulli elementa appellant, terram dico, aquam, aerem, ignem, sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus cōfici elementorum, usq; non omnibus, sed

Arist. 2. de part. anim. cap. 1.

sed vt antè expositum est. Humiditas enim, & siccitas, & caliditas, & frigiditas, materia sunt corporū compositorū. Secunda constitutio, ex primis illis natura simularium partium in animalibus est, vt ossis, vt carnis, & reliquorū generis eiusdem. Tertia & vltima numero dissimularium partium est, vt faciei, manus, & reliquorū eiusmodi membrorū. Cæterum huic loco obistere apparent ea, quæ in allato capite ab Aristotele subnectuntur, Sed cum contrā (inquit) in generatione atq; essentia agatur, (Quæ enim posteriora sunt generatione, hæc natura priora sunt, & quod primum natura est, id vltimū est generatione) tempore materiam generationemq; esse priorē necesse est, Ratione verò, essentiam rei cuiusq; & formam. Quamobrem elementorū materiam esse simularium partium gratia, necesse est. Sunt enim hæc posteriora illis generatione, iis aut ipsi dissimilares sunt posteriores. Iam enim finem hæc tenent ac terminum. Sic Aristoteles eo in loco. Porro in septimo loco, qui non incōmodè a fine appellari valet, quicq; est, finem mediis in ipsum destinatis eligibiliorē esse, eligibile fusc ampleq; accipiendum venit, pro eo omni quod est appetibile. Alioqui si strictim proprieq; acciperetur, vt electio sit eorū quæ sunt ad finem, quæq; in nostra sunt potestate, & quorū consultatio anecessit, quemadmodum in secundo Ethicorū, hic locus non quadraret in vltimū ac supremum finem, cuius sola est voluntas. Cæterum octauo loci, qui est a mediis eiusdem finis propinquitate, exempla sunt eiusmodi, vt equestris facultas frenifaciua arte est præstabilior, eligibiliorq; q; illa militari facultati seu victoriæ propinquior sit, quæ vtriusq; finis est. Item diuitiis virtus est eligibilior, q; foelicitati sit proximior. Nam id omne quod magis tali vicinior est atq; similius, etiam magis est tale. At noni loci dicti à diuersis finibus mediū eligibilioris in litera ibi redditus, Et omnino quod ad vitæ finē appetibilis magis, &c. hæc est sententia, Propositis duobus finibus, quorū vnus in alterū destinatur, qui totius vitæ humanæ finis sit, medium quo proximè attingitur finis totius humanæ vitæ, præstabilis est medio, quo proximè consequimur alterū finem, vt virtus qua foelicitatē allequimur, experibilior est Eubulia, synesi, & gnomi, quibus prudentia nobis contigit. Albertus aut prudentiam accipit pro ea quæ circa illa versatur, quæ pertinent ad vitam monasticā, æconomicam, & ciuilem. Cæterum ex hoc ipso loco colligere licebit. Duorū finium vnus melioris, & reliqui minus boni, quorū neuter in alterū destinatur, melioris medium præstabilis esse medio quo cōtingit assequi finē minus eligibiliorē. Deinde in loco decimo, qui à possibili dicitur, impossibile non vocatur id quod esse omnino nequit, aut per quod non contingit finē assequi, (Eiusmodi enim impossibilitium non est electio) sed medium in aliquem destinātū finem, per quod finem difficile est assequi. Et contrā, possibile medium dicitur, quo facile in finem pertingimus. Hæc est Alberti interpretatio, etiam alii aliud placeat interpretamentū, dicentibus, Homini longitudinē vitæ esse eligibiliorē immortalitate, q; illa ei sit possibilis, hæc verò impossibilis, dum in hoc inferiore corruptibilitium campo pererrat. & mediocrē passionē impassibilitate esse eligibiliorē, q; sine passione non possit viuere. Post hæc locum vndecimū, qui à meliore fine desumitur effectiui cōparatione, accipiunt de iis effectiuis ac causis, quæ statim & proximè finem attingunt, non de remotis & inordinatis. Exempla aut huius loci sunt, vt studium literarū ambulatione vel exercitio dicitur perfectius, eo q; effectiuum sit scientiæ, virtutis, & prudentiæ. ambulatio aut, sanitatis vel voluptatis est effectiua. At scientia præstabilior est sanitate, & prudentia voluptate. At locus duodecimus, quo ex finium proportionē colligitur, effectiuum esse fine eligibilis, in litera ibi redditus. Cum aut & effectiuum & finis ex proportionē, quādo pluri superat finis finē, quàm ille proprium effectiuum, hanc habet intelligētiam, Si cōtingerit finē vnum, superare magis alterū finē, quàm superatus finis superet suum effectiuum. & effectiuum finis superatis, superabit eundē finē. Verbi gratia, sunt a & c prudentia & exercitium, effectiua finium b & d foelicitatis & sanitatis, quāto b finis superabit d finē, & a effectiuum superabit c effectiuum ex superiori loco. Si igitur b finis plus superet d finē, q; d finis suum effectiuum c, sequitur a effectiuum ipsius b finis, plus superatis d finem quàm d superat c, ipsum d finē superare, & proinde ipso d a esse eligibilis. Pro cuius apertiori cognitione subiecta sit hæc formula.

Septimus locus à fine.

Octauus locus à mediis eiusdem finis eiusdē propinquitate.

Nonus locus de diuersis finibus mediū eligibilioris.

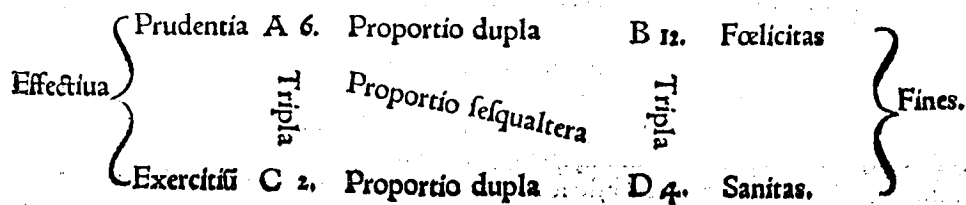
Albertus.

Decimus locus à possibili.

Albertus.

Vndecimus locus à meliore fine.

Locus 12. ex finium proportionē.

Hic

Demochares Antouius. Hic (inquit Demochares) quantum foelicitas superat sanitate, & effectuum illius effectuum huius. Nam vtrinq; tripla est proportio. At sanitas minus superat salubre, q̄ superetur a foelicitate. Nam illic proportio dupla est, hic aut tripla est proportio. Igitur effectuum foelicitatis excedit sanitate eo excessu, quo foelicitas magis eam superat, quam sanitas salubre, Ceterum decimus tertius, & huius capituli vltimus locus in litera ibi redditur, Amplius melius est quod propter se & honorabilius, & laudabilius, hoc est, quod propter se bonum, honorabile, aut laudabile est, eligibilis est eo, quod duntaxat ob aliud bonum est, aut honorabile, aut laudabile. Quomodo aut inter sese dissident bonum, honorabile, & laudabile, Item honestum, vtile, & delectabile, alterius artificis est, non logici, quemadmodum & ea quae in exemplis ab Aristotele allata sunt, non sunt huius disciplinae. Verum quoniam huius loci, qui non nullis videtur nuncupandus a comparatiuo, eligibilioris formatiuo ac collectiuo, sententia ex aliis aliquot locis satis aperta est, non est quod diutius lectorem remoremur.

Amplius quando duo aliqua.

Locus primus a consequentibus.

Duplex consequens, vnum tempore praecedens, alterum tempore posterius.

Locus 2. a numero bonorum.

In tertium caput, quod locos tradit de bonis ad se mutuo collatis, secundum ea quae consequuntur. Item & secundum pluralitatem atq; paucitatem, annotatiuncula.

Huius tertij capituli tres sunt praecipui loci, quorum duos priores in alios specialiores non nulli dissecant. Primi loci, qui a consequentibus nuncupari potest, haec est sententia, Cum in eligibilium comparationem duo reuocantur bona, quae tam coniunctam natura sunt naturam, & tam propinquam contraxerunt similitudinem, vt non facile queat quis ex iis, quae per se insunt, vnius supra alterum dignitatem atq; praestantiam deprehendere, per oportu fuerit, ad ea quae consequuntur confugere. Nam cui maiora bona & potiora sunt annexa ac consequentia, id iudicandum erit esse eligibilis. A quo enim maius bonum promanet, id praestabilius est minus tali. Quod si duo proponantur bona eligibilisq; ad quae consequuntur mala seu molesta, id erit eligibilis, a quo minus mali emanat atq; profluit. Iuxta huius loci priorem partem colligitur, studium exercitio eligibilis esse, quod illud scientia consequatur, hoc aut sanitas, quarum illa haec est praestabilior. Simili quoq; modo censendum est de verecundia & continentia, ad quartum illam sequitur turpis admissi detestatio, ad hanc autem consequi nata est prudentia, quae eligibilior est turpis prius admissi detestatione. At posterioris partis exemplum fuerit, aliquorum iudicio, si dixerimus curationem nauigatione esse eligibilior, q̄ hanc nata sit sequi periclitatio, quae venae apertione curationem consequente, peior existit. Ceterum in litera ibi, Nam cum vtraq; sint eligenda, &c. aperte admonet Philosophus lectorem, ad eligibile atq; bonum consequi posse aliquid difficile seu molestum, hoc est poenae malum atq; laboriosum, etsi id non consequatur illud quod vulgo nuncupari solet malum culpa. Post haec in litera ibi, Dupliciter aut ab eo quod sequitur consideratio, ob pleniorum dicti loci intelligentiam indicat Aristoteles duplex esse consequens. Vnum, quod ita ex antecedente sequitur, vt ipsum tempore velut communiter accidens praecedat, vt ad discere, tempore antecedit ignorantia, Alterum, quod tempore natum est antecedens consequi, quo pacto ad discere sese habet scire. De quo quidem consequente in litera subnectitur, Melius aut vt plurimum, quod posterius sequitur. Cuius sane particula duplex valet reddi sensus, Vnus, secundum quem id quod tempore posterius est, ad consequens quod secundum tempus est antecedente prius, conferatur, Alter est, vt fiat antecedentis & consequentis eiusmodi ad seinuicem collatio. Dicitur aut in litera (vt in plurimum) aliquorum iudicio, q̄ illud Philosophi veritati duntaxat sit consentaneum, in iis quae a non esse ad esse progrediuntur, siue in effectiuis. In iis autem quae diuersum ordinem obtinent ac contrarium, id quod posterius est, magis est vitandum, vt in mancipatione libertatem sequitur seruitus, quarum haec, illa magis est fugienda. Porro ne quis ex his existimaret, alterum quod antecedens consequitur, & tempore prius est, esse ab hoc loco relegandum, in litera mox subiungitur, Sumendum ergo eorum quae sequuntur quod nunquam fuerit vtile. Post haec in litera ibi, Amplius plura bona, &c. secundus assignatur locus, quem a numero bonorum vocant. cuius sententia satis est aperta, vna cum duabus instantiis atq; exceptionibus, quarum prior tradit, finem & medium in ipsum destinatum, non esse sine eligibiliora, si modo medijs bonitas ex fine ipso pendeat. Altera ibi reddita, Et non bona bonis, &c. proponit contingere duo, quae coniunctim sunt non bona, eo quod etsi vnum bonum sit, alterum tamen non existit bonum, esse pluribus bonis eligibiliora, ob praerminentiam illius vnius boni super reliqua plura bona, vt foelicitas & quilibet actus indifferens, aut paruae bonitatis vel prauitatis, eligibiliora sunt iustitia & fortitudine ob superminentiam, qua superat iustitiam & fortitudinem. Ceterum cauendum est, ne quis praefato secundo loco vti desiderans, praestantiora bona numero

minora,

minora, imperfectioribus bonis conferat numero pluribus. Nam prudentia cum iustitia, eligibilior est diuitiis, robore, pulchritudine, sanitate, fortuna, & ceteris bonis corporis, vel fortunae, eo q̄ conferenda veniant eiusdem generis bona in eodem genere, cuiusmodi non sunt quae enumerata sunt, cum eorum alia interna atq; animi sunt, alia corporis, alia fortunae. Porro tertij loci in litera ibi collocati, Et eadem cum voluptate, &c. quem a voluptate vel indolentia nuncupant, quicq; intellectu facilius est, quam vt nostro egeat interpretamento. exempla sunt, meliorem esse panem buxellam cum gaudio, quam domum plenam cum iurgio, Spiritum gaudentem, floridam facere aetatem, spiritum aut tristem, exsiccare ossa. & id genus alia.

In quartum caput, quod maximas complectitur, super bonorum comparatione relatorum ad tempus & indigentiam. Insuper & ad corruptiones, abiectiones, generationes, & sumptiones, Scholia.

HOC quartum caput quatuor lectori proponit locos, quorum primus in litera exordio assignatus, qui nonnullis ab oportunitate temporis nuncupatur, est eiusmodi. Vnum quodq; in quo tempore magis valet, in eo etiam magis esse eligendum, vt carentia tristitia. Item & prudentia eligenda magis est in senectute, quam in iuuentute. Contra, fortitudo, continentia, atq; temperantia, in iuuentute eligibiliora sunt, quam in senectute. Quoduis igitur eligibilium, eo tempore est eligibilis, quo ipsius operatio magis est necessaria, aut redditur perfectior, reliquis iisdem permanentibus. Aristoteles exemplorum latior declaratio, ad moralem pertinet philosophiam. Secundus locus in litera ibi redditus, Et quod in omni tempore, &c. qui a toto in tempore, vel eius maiori parte dici valet, accipiendus est de bonis eiusdem generis, cuiusmodi sunt Aristotelis exempla. Alioqui facile fuerit instantiam contra hunc locum adducere. Porro in tertio loco in litera ibi assignato, Et quod cum omnes habemus, nihil altero indigeremus, &c. qui a nonnullis ab independente vocatur, cum dicitur, Nam si omnes essent iusti, nihil vtilis fortitudo, id accipiendum est de ea fortitudine, qui actus est exterior, & qui exercetur resistendo, atq; bene sese habendo circa terribilia ab hominibus imminetia, ob reipublicae defensionem. Nam omnibus iustis existentibus, opus foret fortitudine circa terribilia aliunde, quam ab hominibus imminetia. Ceterum quartus locus in litera ibi collocatus, Amplius ex corruptionibus & abiectionibus, &c. quem quidam ex causis & effectis vocitant, ex iis quae superiori libro tradita sunt, satis est apertus, cum loci explicarentur, qui nomenclaturam accipiebant a generationibus & corruptionibus. Item & ab appositione ac remotione. Nam hic abiectio idem est quod remotio ac separatio. & sumptio idem quod appositio. Sunt igitur huius loci communioris, eiusmodi maximae propositiones, Quorum causae generationes & accessiones meliores sunt, ipsa sunt eligibiliora, Quorum contraria, corruptiones & abiectiones meliores sunt, ipsa magis eligenda sunt. Haec de huius capituli expositione.

In quintum caput, quaedam tradens maximas super comparatione bonorum penes proximitatem & similitudinem, annotamentum.

Complectitur praesens litera locos numero quatuor. Tres primi in exordio proponuntur, quorum primus, qui a propinquitate finis nuncupatur, est eiusmodi, Datis duobus bonis & eligibilibus, quod propinquius est summo bono, id est eligibilis, vt iustitia, iusto est eligibilior. Secundus a similitudine boni dictus est, Quod summo bono similis est, id est eligibilis. Tertius, qui a similitudine melioris vocatur, est, Quod meliori similis est, id est magis est eligendum, vt sapientia, cum foelicitati sit similior q̄ prudentia, eligibilior est prudentia. Admonet aut Aristoteles ab hoc loco exceptionem esse, si non penes idem bonum sit comparatio. Insuper etsi ei quod melius est, alterum sit magis simile in ridiculosioribus. Quartus locus in litera ibi assignatus, Rursum in duobus, si hoc quidem meliori, &c. quem a similitudine meliorum nuncupant, est huiusmodi, Si duo duobus conferantur, & alterum meliori sit similis, reliquum vero peiori seu minus bono, quod dicitur meliori similis, id colligendum est esse eligibilis. Huius loci exceptiones in litera positae, haud difficile intelliguntur. Porro Nestor Pylius, cuius licera meminit, cuiq; trecentorum annorum aetas tribuitur, prudentissimus, eloquentissimisque fuit, & optimo vir consilio, de quo id,

O sacunde senex aui prudentia nostri, Illi in prudentia & agendorum consiliis & eloquentia quam simillimus fuit Vlyxes. Ajax autem similis Achilli, quod iniurias tolerare non posset, earum impatiens, & aliena egens prudentia. Vnde ei improperat Vlyxes,

Quippe manu fortes (nec sunt tibi Marce secundi)

Locus 3. a voluptate & indolentia.

Et vnum quodq; in quo ipse magis valet.

Primus huius caput. Locus a temporis oportunitate.

Locus 2. a toto tempore vel eius maiori parte.

Locus 3. ab independente.

Locus 4. ex causis & effectis.

Alius locus autem est,

Primus locus a finis propinquitate.

Secundus a similitudine boni.

Tertius a similitudine melioris.

Quartus a similitudine meliorum.

Nestor.

Consiliis

Locū fecūdi ab effectiuis appellati
 Prima pars.
 Secunda.

Locū fecūdi eo quod minus eandem habet. Porrō secūdi loci, qui ab effectiuis vocari valet, ibi assignatus, Amplius si hoc quidem facit bonum, &c. tres sunt portiunculæ. Prima est, si duorum vnum, id cui inest efficiat bonum, alterum verò non, illud hoc est eligibilis, vt sanitas & virtus eligibilior est nobilitate & pulchritudine. Secunda est, Si duorum ea quibus insunt bona efficientium, vnum magis bonum quàm alterum efficit, illud, hoc erit eligibilis, vt prudentia eligibilior est fortitudine, & vita contemplatiua, actiua. Simile in naturalibus licet deprehendere. Nam id quod calefacit, calidius est eo quod nō calefacit. Item & id quod calefacit magis, est eo calidius quod minus calefacit. Tertia est, Eorum quæ habentia reddunt bona, id eligibilis est quod melius est, & principalius bonum efficit, quatenus est eiusmodi, vt virtus, eligibilior est sanitate, q̄ illa animam reddat bonam, hæc autē bonum corpus. Tertij loci in litera ibi redditur, Amplius autē a casibus, &c. qui a coniugatis nuncupari potest, hæc est sententia, Si vnum coniugatorū fuerit eligibilis, tale erit & reliquum. At quid actus sit siue actio, quid effectio, & quid opus, & quid vñs, alibi explicuimus. Cæterum quartus locus, qui est a comparatione duorum vni tertio facta secundum magis & minus, ibi assignatus, Amplius si aliquo eodem, &c. tres complectitur partes. Prima est, Si duo comparentur vni tertio, quorum vnum eligibilis est illo tertio, & alteri minus eligibile, illud erit isto eligibilis, vt constituantur vita contemplatiua & vita effectiua, quæ artificibus peculiaris est, illa eligibilior est vita actiua, qua minus eligibilis est effectiua vita, & proinde vita cōtemplatiua, eligibilior est effectiua. Secūda, Propositis duobus eligibilibus, vno magis, altero minus, quod magis eligibili est eligibilis, id magis eligendum est minus eligibili, vt virtus eligibilior est pulchritudine & robore, q̄ ipsa sit eligibilior sanitate, quæ magis est eligenda, quàm decor & robur. Tertia, Si eodem eligibili duo fuerint dissimiliter eligibilia, id erit eligibilis, quod longè melius fuerit, & eligibilis illo primo eligibili, vt vita effectiua, eligibiliores sunt vitæ contemplatiua & actiua. At quoniam longè eligibilior est vita contemplatiua ipsa effectiua quàm actiua, erit eligibilior cōtemplatiua quàm actiua. Incidunt igitur hæ tres partes in eandem rem, quanquā alia ratione. Quintus locus, qui a superabundantia excessuq̄ dicitur, intel lectu est facilis. At sextus, quem ab eligibili propter se, & cuius causam esse nos malumus, hunc habet sensum, Id cuius eligimus nos nobis ipsis causam esse potius, quàm cuius alter nobis causa sit, melius est & eligibilis, vt amicos diuitiis eligibiliores esse astruemus. Nam eligimus potius nos nobis amicorum causam esse, quàm q̄ alter sit nobis amicorum causa. Contra autem in pecuniis euenit. Ad id enim officij ibi comparant seruos, qui diuitiis studentes, locupletes effici cupiunt, per illos potius quàm per seipsos diuitias congerentes.

Tertia.

Locus 5. de coniugatis.

Quarti loci dicitur a comparatione duorum vni tertio facta secundum magis & minus
 Prima pars.

Secūda.

Tertia.

Quintus locus a superabundantia.

Sextus ab eligibili propter se, & cuius causam esse nos volumus.

Amplius

ex appositione.

Locus ab appositione duorum eidem facta.

Locū limita- tio.

In octauum caput, cōtinens maximas de honorū comparatione penes appositionē & ablationē propter se vel aliud eligi, & electionis vel fugæ, plures aut pauciores causas, Scholia.

P Ræsentis literæ decem sunt loci, quorum primus in capitis frontispicio designatus, diuersorū fit appositio, & id totum quod confurgit ex appositione illa, melius altero toto efficitur ex alia appositione confurgente, ea appositio quæ totum melius facit, quàm reliqua est eligibilior, vt sint diuitiæ quibus duæ adiungantur, virtus & sanitas, si diuitiæ cum virtute sint eligibiliores, quàm diuitiæ eadem cum sanitate, necesse est virtutem esse sanitate eligibiliorē. Idem est de bene & delectabiliter adiunctis viuere. Nam quemadmodum bene viuere, melius est quàm delectabiliter viuere, sic & bene, eligibilis quàm delectabiliter. Simile sanè quippiam & in magnitudinibus reperire licet. Nam si bicubitæ magnitudinē adiciat aliam, quæ magnitudinis sit bicubitæ, & eidem adiciat aliam cubitam, cum tota prior resul- tans sit quadrucubita, posterior autē tricubita, erit illa hac maior. Cæterum admonet Philosophus, cauendum esse in huius loci vsu, ne rei eidem cōmuniq̄ appositorū vnum, sit eiusdem rei instrumentum, non autem alterum. Nam in eiusmodi appositis, non erit huic loco locus. Verbi gratia, si arti fabricatoriæ seu lignariæ adieceris ferram, non erit huic loco locus. erit magis eligenda, quàm si eidem arti falcem apposueris, eadem ars cum adiecta ferram erit eligibilior, q̄ artis fabrilis lignatoriæ ferra sit instrumentū non autē falx, quæ colendarū vitium aliorumq̄ eiusmodi sit instrumentum. Nam alioqui idem, eodem esset & melius & eligibilis, vt si liberalitati iunxeris diuitias & corporis robur, erit eligibilior liberalitas cum diuitiis, quàm cum corporis robore, quare & diuitiæ eligibiliores erunt quàm robur. Quod si hæc fortitudini apposueris, eligibilior erit fortitudo tum robore, quàm cum diuitiis, Et proinde robur eligibilis erit quàm diuitiæ, quod erat ostendendum. Idem quoque eueniet, si nunc arti lignariæ, nunc melioriæ aut falcatoriæ, ferram & falcem apposueris. Cæterum eam literæ partem

partem, de ea quam egimus re tractantem, ad hunc modum vertit Boetius. Cauere autem oportet extendere ad ea, in quibus altero quidem adpositorum vitur ratione, vel alio quolibet modo cooperantium est. Reliquo autem non vitur, neq̄ cooperantium est, vt ferra & falce cum arte fabrili. Nam eligibilior ferra confociata, simpliciter autem non eligibilior.

Post hæc secūdi loci in litera ibi designati, Rursum si minori, &c. qui ab appositione eiusdem diuersis facta vocitari potest, hic est sensus, Sint duo bona, quorum alterum minori apponitur, alterum maiori bono, si per adiectionem factam minori bono, totum cōsurgat quod melius sit, quàm reliquum totum, ex alterius appositione colligendum est, id eligibilis esse, quod totum reddit eligibilis altero toto. Secundum hunc itaq̄ locum adstruemus, virtutem diuitiis esse eligibiliorē, quod virtus adiuncta minori vt sanitati, reddat totum eligibilis, quàm diuitiæ adiunctæ maiori bono, puta salubritati. Porrō huic loco adiciunt non im merito eum locum, quo id quod minori appositū totum reddit æquale, ascribitur esse eligibilis. Neq̄ iis, de quibus hic locus agit, difficile est in magnitudinibus inuenire exempla respondentia. Post hunc in litera subnectitur ibi, Similiter autē & ex ablatione, locus tertius superiori oppositus, quem ex remotione appellare cōuenit, cuius hæc est sententia, Si sint duo tota ex æquo eligibilia, quæ per duorum a seipsis remotionem non permanent æquæ eligibilia, id quod remouetur, per cuius remotionē quod relinquitur minus efficitur eligibile, quàm per alterius ablationem, dicendum est esse eligibilis altero quod remouetur. Hic locus ab Aristotele traditur. Cæterum cum adiectio & remotio sibi respondeant, & tot modis vnam contingat fieri, quot & reliquam, ex superiori loco duæ loci huius partes, ab Aristotele breuitatis causa prætermittæ, erunt subintelligendæ. Quam ob causam ab huius totius loci exemplis in totum duximus abstinentum, arbitrantes lectorem ingeniosum, quod diximus citra laborem impensiorē posse assequi. Post hæc subiungitur locus ab iis desumptus, quorum vnum propter se eligendum est, aliud ob gloriam duntaxat, secundum quem sanitas, decore pulchritudine est eligibilior. At id ad gloriam duntaxat existit (vt indicat litera) quod nullo conscio quis studeret inesse. Gloriam vulgò describunt, frequentem esse de aliquo famam cum laude. Hanc Diuus Augustinus dixit esse iudicium hominum, bene de hominibus opinantium. Est tamen inanis gloria, vitiorum plærunq̄ laudatrix, quæ definitur, quod sit popularis fama, ex honestatis simulatione proueniens. De qua Cicero libro officiorum, vix (inquit) inuenitur, qui laboribus susceptis, periculisq̄ aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desyderet gloriam. De gloria ait Poeta,

Excitat auditor studium, laudatq̄ virtus
 Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Quintus locus, quem vocant ab eo quod simul propter se est & propter gloriam, est eiusmodi, Si duo proponantur bona, quorum alteri conuenit vt sit eligibile, & propter se, & propter gloriam ciuilem, quæ neq̄ vana est, neq̄ falsa, alteri verò vel propter gloriam tantum, vel propter se tantum, illud hoc est eligibilis, quemadmodum totum altera parte est præstantius. Hoc loco monstratur eligibilior esse scientia & iustitia vera ac hominibus manifesta, scientia & iustitia duntaxat apparente, aut verè incognita. Sextus locus nuncupatur a magis honorando propter se, cuius sententia est, Si dentur quædam quorum alterum est propter se honorabilis, reliquum verò non, illud hoc est eligibilis, vt cōtemplatio actione, & feclicitas virtute est eligibilior. At quid sit honorabile propter se, explicat litera, dum subiungit, Honorabilis autē erit per se, quod cum nihil aliud debeat esse, propter se eligimus magis. Septimus locus subsequens, qui ab eligibilis diuisione vocatur, est huiusmodi, Cum diuidatur eligibile in honestum, vtile, & delectabile, cui hæc omnia inerūt, id eligibilis est altero, cui duo vel vnum cōueniet. Vel, si cui duo insunt, alteri vnum illud hoc est eligibilis, quibus autē eadem insunt, considerandum est vtri magis, quia illud est eligibilis, cui magis siue omnia, siue aliqua insint. Octauus locus dicitur a meliore fine, est, Quod propter melius eligitur, melius est eo quod propter minus, vt actio studiosa ludo est melior & eligibilior. Nam illa virtutis gratia, hic autē sit ob delectationē. Et literarū studium eligibilis est nauigatione vel agricultura, quod hæc ad bona corporis destinatur, illud autē ad animæ bonum & scientiam.

Porrō noni loci, qui a virtutum impedimento nuncupatur, hic est sensus, Sicut dicebatur, illud esse eligibilis, quod magis bonum faciebat & iuuabat, sic deterius colligetur altero, quod magis per se impedit virtutē, vel corrumpit, vt morbus deterior est turpitudine. Nam ille magis est impedimento voluptati & studiosæ operationi assequendæ. Decimus atque vltimus huius literæ locus, dicitur a similitudine & æqualitate boni & mali, & est huius-

Locus 1. ab appositione eiusdem facta diuersis.

Locus 3. ex remotione.

Locus 4. dicitur propter se vel gloriam tantum eligendo
 Quid gloria.
 D. Augustinus.
 Cicero.

5. ab eo quod simul propter se est & propter gloriam.

6. a magis honorando propter se.

7. ab eligibilis diuisione

8. a meliori fine.

9. a virtutum impedimento.

Locus 10. a similitudine & æqualitate boni & mali.

modi. Quod sapientis iudicio partim est eligendum, & partim fugiendum, aut ambiguum est an eligendum sit an fugiendum, id minus est eligendum eo, quod solum eligendum est. Ut minus est eligenda reipublice administratio, quam contemplatio, & nauigatio agricultura. Item scire ea quae ad alios pertinent, minus eligendum est, quam scire quae ad seipsum attinent.

Ide autem loci & utiles,

In caput nonum, quod monstrat, quo pacto terminanda sunt problemata accidentis, contracti, & non comparati, Annotatiuncula.

In hoc nono capite, ut praedictorum locorum intelligatur magnitudo, dignitas, & commoditas, proponit adstruitque Philosophus dictos locos, qui idonei erant ad colligendum problema accidentis ex subiecto & praedicato comparatiuis, commodos esse ad colligendum problemata ex accidentibus positiuis conflata, modo sola praeminentia vnus super alterum tollatur. Neque id mirum censendum est, cum posituum veluti quiddam imminutum in comparatio tanquam excedente contineatur. Nam qui ostendere valuerit, honorabilius esse eligibilis, & vtilius esse eligibilis, detracta praeminentia, quam indicat dictio magis, facillime monstrabit honorabile esse eligibile, & vtile esse eligibile. Idem censendum est & de his, inhonorabilius esse magis fugiendum, inutilius esse fugibilis, & aliis eiusmodi in quibus apertum est, comparatiua positiua continere, horum comparatione inhonorabile esse fugiendum, inutile esse fugiendum. Porro ne quis in errorem lapsus arbitretur, ex comparatio perpetuo sequi posituum, in litera ibi, In aliquibus autem statim secundum eam, &c. aperit eiusmodi problematum varietatem. Nam eorum quae comparantur secundum eligibile, quaedam prompte & manifeste indicant ipsum eligibile, utroque interdum in comparatione vocato. Ut quando melius natura dicitur eligibilis, utroque positiue inferendum facile cernitur, nempe natura bonum esse eligendum, Interdum altero duntaxat, ut natura bonum esse eligibilis. In his enim & talibus, facile conicitur manifesta positiui illatio. Alia vero (quae solum subindicat Aristoteles) eiusmodi sunt, ut non statim ex comparatione colligendum posituum monstrant, sed alias rationes desiderare videntur. cuiusmodi sunt ea, in quorum sola comparatione, & non in ipsis comparatis consistit electionis causa. Non enim si vtilius sit & eligibilis, digitum quam oculum perdere. ob id mox sequetur, vtilis esse digitum amissio, ac eligibilis. Id enim quod non natura bonum est, vtile, aut eligibile, eiusmodi esse potest non simpliciter, sed in casu, & certis adhibitis circumstantiis. Atque in talibus non habet locum, id quod ab Aristotele hic traditur. Sunt sane & nonnulli, qui de horum numero existiment esse haec, grauius, leuius, maius, & talia, in quibus non oportet ex comparatio posituum concludere. Non enim sequitur, hoc maius est, ergo magnum. Nam granum milii maius est altero, non tamen magnum. Similiter mons dicitur minor altero monte maiore, non tamen paruus, quare in talibus quae improprie comparationem suscipiunt, non consistet vis firma colligendi posituum ex comparatio. Haecenus a nobis dictum sit, de locis particularibus attinentibus ad terminanda particularia, determinataque problemata accidentium, contractorum, & comparatorum, & non comparatorum.

Sumen dum autem quae maxime vniuersales loci,

In caput decimum, tradens vniuersales quosdam locos de accidente comparato, non autem contracto, Annotatio.

Expedita eorum locorum tractatione, qui particulares sunt & destinati ad terminandum particulare problema, quod circa eligibilem materiam moralemq; versatur, vniuersalium locorum considerationem prosequitur Philosophus hoc capite, veluti quaedam imperfecta inductione ex quibusdam singularibus, in quibus maxima est dialecticorum locorum commoditas, quasdam vniuersales maximas propositiones colligens, pluribus longe accommodandas, quam ex quae superioribus capitibus sunt traditae. In huius itaque capituli exordio, pro locis vniuersalibus desumendis, praefatus, existimat dialectico non solum eos particulares locos de magis eligendo & fugiendo commodos esse, sed & eos qui maxime vniuersales constitui possunt ex maiore & minore, in quacumque haec quadrare queant. Nam loci particulares prius enumerati sic sumpti, & in vniuersales locos transmutati, ad plures locos pluraque problemata terminanda erunt communes. Caeterum quo pacto contingat, ex particulari loco deducere locum vniuersalem, mox indicat Philosophus subnectens, Fieri autem potest, ut eorum qui dicti sunt quosdam vniuersales magis quis faciat, parum transmutans appellationem, perinde atque si diceret Philosophus, quosdam priorum locorum particularium in vniuersales valebimus commutare, si secundum appellationem fiat mutatio, hoc est, si nomine minus vniuersalis, nempe melioris eligibiliorisque, communius assignemus nomen, puta, tale & magis tale, quae constat illis prioribus esse communiora. At non praeter

praetereundum nobis est, quod dixerit Philosophus particulariter quosdam vniuersales magis facere, & caetera. Sunt etenim nonnulli loci particulares prius explicati, qui ad vniuersales communitate locos reuocari protrahique nequeunt. Cuiusmodi sunt loci qui desumuntur vel a conditionibus accidentalibus eligendi, vel a fine electionis, vel aliis huiusmodi, quae caeteris comparatis nequeunt competere. At eos qui disserunt desumunturque ab ipsa eligibilis qualitate propria, eiusque peculiari actione atque comparatione, in vniuersales communitate locos licet reuocare. Sed de his haec haec. Ut praesentis literae locorum, qui numero sunt septem, expositionem aggrediamur. Ex locis illis particularibus vnus hic erat, Quod natura bonum est, id eligibilis esse eo, quod non sit natura bonum, qui ad vniuersalem locum transferretur, mutata nuncupatione boni in nomen communitate. hoc pacto, Quod natura tale est, magis tale est eo quod non natura tale est. Neque hic locus accommodabitur tantum problemati eligibilioris, sed qualitatis & quantitatis, & aliorum. ut albus quid ostendatur altero, eo quod natura sit tale, altero non tali existente natura. Idem censendum est de calidiori, viriliori, taniori, formosiori, alitque eiusmodi. Primus itaque literae praesentis locus a natura tali dictus est, id quod natura tale est, magis est tale, eo quod non est natura tale. Porro secundus locus vniuersalis in litera sibi redditus, Et si hoc quidem facit, illud autem non facit, a causa efficiente tale nuncupatur, qui ex loco illo particulari est desumptus. Si autem hoc facit bonum cui adest, aliud autem non facit, quod facit eligibilis. Et si vtrumque bonum facit, id quod magis facit, melius, qui in hunc communitate reuocatur. Si hoc quidem facit tale cui inest, illud autem non facit quod habet, magis est tale quod facit tale, quam quod non facit, vel quod aliquando facit, eo quod non facit. Et si vtrumque facit, quod magis facit. Exempla ad manum sunt de albo, de cadido, de studio, aliisque eiusmodi. Tertius vniuersalis locus in litera ibi designatus, Amplius si eodem aliquo, &c. a comparatione dicitur, deduciturque ex loco a comparatione in problema eligibilioris ad hunc modum habere. Si aliquo eodem hoc quidem maius bonum est, illud autem minus, magis eligendum maius, aut si maiore maius fuerit alterum, qui in vniuersalem hunc communitate tur. Si eodem aliquo hoc quidem magis, illud autem minus tale. Et si hoc magis tale, illud vero non tali tale. In quibus nullam agnoscis esse nominum distinctionem, praeter eam, quae sit eligibilis & boni in talis nomen. Atque hoc loco monstrare poterimus, aliquid doctius esse maius, velocius, rardius, albus, melius, &c. Quartus literae locus, ab appositione dicitur. Quintus autem mox sequens, a remotione, quos facile est monstrare, ex quibus particularibus desumpti sunt, a quorum fusiori explicatione nobis temperandum est, quod si loci expoliti sint in secundo libri Topicorum penultimo capite. Porro sextus communis locus, qui a contrarij commixtione nuncupari potest, is est, Quae contrariis impermixtiora sunt, magis sunt talia. hic proculdubio depromptus est ex illis particularibus locis. Quod malis incommixtius, eligibilis. Eadem cum voluptate, quam sine voluptate, & eadem cum indolentia, quam cum tristitia esse eligibiliora. Albus igitur secundum hunc locum erit, quod nigro est impermixtius. Caeterum quae causa sit intensioris, an contrarij minor permixtio, an formae maior in subiecto radicatio, an aliunde haec proueniat, logici non est negotij, sed potius aut Physici, aut metaphysici. Nobis satis fuerit, hic Aristotelem agere secundum vulgare atque olim a veteribus receptam opinionem. Septimus atque postremus locus, qui a definitione dicitur, assignatur in litera ibi, Amplius praeter ea quae dicta sunt, &c. Huic nullus particularis respondens, prius est recensitus, id quod ipsa litera indicat. Nam dum de eligibilioribus ageretur, nulla definitionis habita est ratio, ob id fortasse, quod multiplicis non sit definitio, multiplex autem sit eligendum, quemadmodum testati sunt Aristoteles primo Topicorum libro. Hic autem locus hunc habet sensum, Quicquid rei propolite rationem definitionemque magis suscipit, est magis tale, ut id quod magis est coloratum visus ditregatiuum, est albus, & ita in caeteris. Ex dictis itaque per inductionem quandam colligere licet, particulares locos fieri vniuersales parum transmutando appellationem nominum, Neque oportuit, ut singuli loci particulares monstrarentur reducendi ad vniuersales. Nam satis fuit ad rei propolite fidem, ostendere, id in multis obseruari.

In vndecimum caput, monstrans quomodo terminandum sit problema accidentis particulare, non excludens vniuersale, annotatum.

Pertractatis iis locis, qui vtilis idoneique sunt definiendis problematibus vniuersalibus accidentis simpliciter generatimque sumpti, contracti & comparati: in duobus sequentibus capitulis monstrat, quo pacto terminanda sint accidentis problemata particularia. Et si enim (ut huius vndecimi capituli exordium tradit) vniuersalia problemata, & constructiua, & destructiua, communia sunt particularibus respondentibus, id quod in initio se-

Locus 1. a natura tali: 2. a causa efficiente tale.

Locus 3. a comparatione.

Locus 4. ab appositione 5. a remotione. 6. a contrarij incommixtione.

Locus 7. a definitione.

Si autem particulariter,

Secundi dictum fuerat à Philosopho (& proinde loci vniuersalibus problematibus congruentes, idonei sint particularibus problematis definiendis) nonnulla sunt tamen problemata particularia, quæ nequeant ex vniuersalibus colligi. Quæ hæc difficius quàm illa sit adstruere & comprobare. Monstrat itaq; in presenti capite particularia problemata aliquibus eisdem locis definiri, quibus prius terminata sunt problemata vniuersalia, & destructiua, & constructiua. Id enim est, quod indicat ea pars summarij huius cap. Non excludens vniuersale. Atq; illi loci sunt numero quatuor. Quorum primus dicitur ab oppositis & coniugatis, in litera ibi assignatus, Maximè autè oportuni & communes loci, qui sunt ex oppositis, & coniugatis, & casibus, &c. declaratur allatis exemplis ex contrariis, priuatiuè, & relatiuè oppositis, non autem contradictoriis, eò quod in his infirma sit in ipso consequentia, quemadmodum in huius secundo abundè est declaratum. Cæterùm loco illius particulæ huius loci, Secundum autem hoc, &c. legitur apud Boetium, Secundum hæc autem, etsi aliquod delectabile vtile, delectatio quædam vtilis. At secundus locus ibi constitutus, Et in corruptiuis autem, & generationibus, & corruptionibus, &c. quem vocant a causis, & iis quæ illis connexa sunt, similiter exemplis declaratur, quemadmodum & tertius in litera ibi assignatus, Amplius ex eo quod est magis & minus & similiter, quem a comparatione vocant. In huius itaq; loci declaratione monstrat Aristoteles, hunc locum a maiori destructiuum tantum esse, & in iis quæ diuersorum sunt generum, & in iis quæ sunt eiusdem generis, si maximè tale proponatur. A minori verò tantum constructiuum, & a similibus atq; paribus vtrunq; habere, quippe qui iuxta constructiuum sit & destructiuum. At cum in huius tertij loci sine insinuat, prudentia esse disciplina, id accipiendum est secundum Socratis opinionem, qui autumabat, moralem virtutem omnem, esse disciplinam. Porro quartus & vltimus huius literæ locus, ex hypothesi & suppositione dicitur, atq; ibi collocatus, Amplius ex suppositione similiter, &c. vtilis est construendo & destruendo particulari problemati. Nam hypothesi facta, quod si vni in sit prædicatum, omni competat, monstrabitur particulare affirmatiuum, vniuersali problemati affirmatiuo respondens, & destruetur particulare negatiuum. Similiter quoque censendum est, si ex suppositione ostendamus vniuersale problema negatiuum, quod particulare negatiuum subalternatum infert, & tollit particulare affirmatiuum sibi contradictoriè oppositum.

Cum autem indefinitum.

In caput duodecimum, quo instrumur definire problemata accidentis indefinita & particularia, Scholia.

Præquam huius capituli locos attingamus, non inutile fuerit nostro iudicio, si problematis diuisionem, partim in secundi huius exordio explicatam, paucis repetamus. Est itaq; problematum hoc vniuersale aut affirmatiuum, aut negatiuum, Illud verò particulare, itidem aut constructiuum, aut destructiuum. Id quoq; est, quod sine villo signo vniuersali enunciat. Atq; huius, quoddam est particulare indefinitum, quod ab omni determinatione est sepositum, vt voluptatè esse bonam vel malam. Aliud est problema particulare finitum, quod adhibita vna aut pluribus determinationibus pronunciat. Vna quidam, vt dum dicitur, aliquam voluptatè esse bonam, Pluribus verò, vt cum dicitur, vna voluptas tantum est bona. Nonnulli illud appellant indefinitum secundum rem & modum, hoc autem ex re & modo determinatum. At an rectius illud distribuendum esset in indefinitum secundum modum tantum, & in indefinitum secundum modum & rem, Itè & determinatum particulare problema, in determinatum secundum modum tantum, & in determinatum secundum rem & modum, aliorum censuræ committimus, cum id ipsum parui sit momenti. Porro quinque locorum in litera assignatorum primus, qui a destruendo vno modo problema particulare indefinitum, & dupliciter construendo dicitur, adeo intellectu facilis est, vt nulla prorsus indigeat interpretatione. Cæterùm secundus, quem appellant à definiti problematis particularis cognitione, in litera ibi redditus, Cum autem determinata fuerit solutio, &c. de eo problemate accipiendum est, quod particulare est secundum modum & rem, hoc est, quod in vniuersale problema commutatū efficitur falsum. Alioquin non valeret bifariam interim. At tertij loci redditus in litera ibi, Vtile autem & inspicere in singularibus, &c. qui a subiecti singularibus dicitur. Item & quartus a generis diuisione, Et quintus, qui a diuisione prædicati appellatur, intelligentia, ex libro secundo, in quo eadem considerationes sunt ab Aristotele assignatæ, est petenda. Quod si quis obiiciat, hos tres postremos locos idoneos esse colligendis problematibus vniuersalibus, quippe qui sunt secundo libro traditi, & proinde Philosophum hoc capite non docere, particularia problemata definire excludens vniuersale, non esse Aristotelis, sed recentiorum. Insuper duos priores locos destinatos esse

esse ad particularia problemata construenda & interimenda. Posteriores verò tres, alia atq; alia ratione conducentes esse definiendis problematibus particularibus & vniuersalibus. Huius tertij libri locorum numerum & ordinem monstrat sequens formula.

Loci in problema eligibilioris vniuersale, hunc ordinem & nomenclaturam sunt fortiti.

1. A tempore.	31. A difficultate.
2. Ab autoritate.	32. A proprietate.
3. A genere.	33. A malorum incommixtione.
4. Ab eo quod est propter se.	34. A comparatione positiuæ.
5. Ab eo quod est secundum se.	35. A superlatiuo.
6. A causa per se.	36. Ab amicis.
7. A simpliciter bono.	37. A bono amicorum.
8. A natura bono.	38. A circumstantijs.
9. A subiecto digniore.	39. A commodiore.
10. A proprio.	40. Ab independente.
11. A subiecto meliore.	41. A dissimulatione.
12. A fine.	42. Ab increpatione minori.
13. A propinquitate finis.	43. Ab increpatione maiori.
14. A finibus medijs.	44. A propria virtute.
15. A possibili.	45. A bonorum effectiuis.
16. A fine meliore.	46. A casibus & coniugatis.
17. A proportione.	47. A comparatiuo.
18. A comparatiuo.	48. A superabundantia.
19. A consequentibus.	49. Ab eligibili propter se.
20. A bonorum numero.	50. Ex appositione eidem.
21. A voluptate.	51. Ex adiunctione minori.
22. Ab oportunitate.	52. Ex ablatione.
23. A toto tempore.	53. Propter se.
24. Ab independente.	54. Propter se & gloriam.
25. A causis.	55. A magis propter se.
26. A propinquiore.	56. A diuisione eligibilis.
27. A similitudine boni.	57. Propter melius.
28. A similitudine melioris.	58. Ab impedimentis virtutum.
29. A similiore bono.	59. A solo eligibili aut indifferenti.
30. A dignitate.	

Loci ad differendum in omne problema comparationis vniuersale

1. A natura.	5. A remotione.
2. A causa efficiente.	6. Ab impermixtione.
3. A comparatiuo.	7. A definitione.
4. Ac adiunctione.	

Loci ad particularia problemata conducentes.

1. Ab oppositis, coniugatis, & casibus.	6. Ex definiti cognitione.
2. A corruptiuis & generationibus.	7. Ex diuisione subiecti.
3. A minore, maiore, & pari.	8. Ex diuisione generis subiecti.
4. Ex hypothesi.	9. Ex diuisione generis prædicati.
5. Per indefinitum naturam.	

Tertij Topicorum Finis.

Vu liij

IN QVAR,

CINQVARTI TOPICORVM LIBRI

PRIMUM CAPVT, MONSTRANS QVO MODO GENERIS problemata negatiue sint definienda, penes prædicari, & prædicari in quid, scholia.

Post hæc auté de ijs quæ ad gen⁹.

Prior ratio eor generis & proprii tractatio traditur.

Posterior.

Boetius.

Locus 1. generis destructiuus a generi cognatis.

Locus 2. a communicati one accidētis.

Obiectio.

Alberti solutio.

N huius capituli exordio, strictim summamque aperit, quæ quarto & quinto Topicorum libris sit traditur Aristoteles. Præfatur enim sese hoc quarto determinaturum de definiendis generum problematibus, & in quinto de determinatione problematum ex proprio conflatorum. Huius duplicem reddit causam, Prior est, quoniam genus & proprium elementa sunt eorum, quæ sunt ad definitiones, hoc est, loci, quibus construimus vel destruimus genus & proprium, sunt elementa & principia ad differendum super definitionum problemate. Nam definitio non solum genus requirit, sed & conuersionem cum re definita exigit. Insuper genus necesse est ingredi definitionem, quæ omnium prædicatorum est principium. Proprium autem nonnunquam in differentia locum substituitur in assignando termino, cuius prædicandi modus coalescit ex generis & proprii prædicandi modis, qui sunt prædicari essentialiter, & prædicari conuertibiliter. Cum igitur elementa principiaque, ijs quorum sunt principia priora sunt, congruenti ratione effectum est, ut post problematum accidentis, siue communis, siue contracti, siue comparati, siue non comparati, veluti imperfectissimæ speciei, prædicati determinationem mox sequatur tractatio generis, cum accidente consentientis in non conuersim prædicari, cui veluti communiori postponatur proprii consideratio, & tandem subnectantur loci definitionis, tanquam præcipuæ prædicatorum speciei. Posterior ratio est. Quod de genere & proprio raro considerationes fiant disputatibus secundum eorum proprios inessendi modos, eò quod (teste Boetio) veterum quidam genus sub accidente comprehendebant, & proprium sub definitione: quod illis commune sit, non conuersim prædicari, his autem prædicari conuersim. Utile igitur fuerit, & generis & proprii locos ab aliorum locis distinguere, ne vnum ab altero contentum esse credatur, sed potius, ut monstratur, vnumquodque prædicatorum ab altero esse semotum discretumve peculiari quodam inexistendi modo, id quod apertissime monstrabunt eæ considerationes, quas posterior in medium adferet Philosophus. At reliqua huius capituli pars, quinque locos generis destructionis continet. Quorum primus in litera ibi assignatus. Si ergo ponatur genus alicuius existentium, &c. quique a generi cognatis non iniuria vocari valet, generis destructiuus, hunc habet sensum. Si constituatur alicuius genus ut speciei, considerare oportebit ad omnia ea, quæ cognata & eiusdem naturæ sunt cum illa, cui defenditur genus. Quod si probari possit, genus assignatum non prædicari de aliquo cognatorum & eiusdem generis, colligendum erit, id quod ponebatur genus, non esse genus, quemadmodum in huius secundo, in problematibus accidentis dictum est, inspiciendum esse ad omnia eiusdem naturæ. verum in illo, ad constructionem sufficiens erat ostendere vni inesse. ad destructionem vero nulli. In genere autem, si non omnibus inest eiusdem naturæ cum proposito, cuius genus assignatur, destruendum est esse genus, etsi quibusdam inest, quod oporteat generis omnibus inesse, quæ eiusdem sunt naturæ, & non secundum partem. Hoc loco contra Epicureos monstrabimus, bonum non esse voluptatis genus, quod quædam voluptates non sint bonæ, cuiusmodi sunt voluptates intemperantium, & incontinentium. Sic & virtutum genus non esse ostenditur scientia, eò quod de moralibus non prædicatur. Secundus locus a communicatione accidentis dictus, in litera ibi redditus, Deinde si non de eo quod quid est prædicatur, &c. est huiusmodi. Si illud quod alicuius genus esse statuitur, de ipso non prædicatur in eo quod quid est, sed ut accidens, & accidentaliter, genus non erit recte assignatum. Id ipsum quoque eueniet, si alicuius reliquorum prædicatorum prædicandi rationem suscipiat. Sed cur potius accidentis meminerit, quam cæterorum prædicatorum, in initio secundi libri est expeditum. Secundum hunc locum licebit colligere, album non esse niuis genus, neque animæ esse per se mobile, sicut nec animalis genus est ambulare. Quod si obijcias, Platonem animam definiuisse esse numerum sese mouentem, & proinde animæ genus esse numerum, non autem se mouere, aut a se esse mobile. Respondet Albertus, mobile a se, a Platone velur animæ differentiam constitui, quæ necesse est essentialiter de eo cuius est differentia, prædicari, & in eo quod quale quid est, id quod proximè accedit ad in eo quod quid est prædicari. Porro illius literæ loco, Amplius mobile non quid est, sed quid faciens, & cæter.

Tertius

Tertius locus in litera ibi assignatus, Maxime autem ad accidentis definitionem, &c. Defumitur a secunda accidentis finitione, dicente, Accidens est, quod contingit alicui eidem inesse, & non inesse. Id autem quod legitime assignatur genus alicuius, inseparabiliter ac perpetuo necesse est illi inesse. Post hæc in litera, ibi. Amplius si non in eadē diuisione est genus, proponitur quartus locus, nuncupatus a prædicamenti distinctione, cuius sententia est. Necesse est genus & speciem eiusdem esse ordinis prædicamentalis. Et proinde si id quod pro genere assignatur, vnius sit prædicamenti, & speciei alterius, non recta erit generis assignatio. Secundum hunc locum aduersus Empedoclis sententiam colligetur, album non esse niuis & cygni genus. At in altero literæ exemplo, in quo dicitur bonum aut pulchrum non esse disciplinæ genus, quod illa sint prædicamenti qualitatis, hæc autem prædicamenti ad aliquid, aut gratia exempli positum intelligatur, aut disciplina iuxta veterum opinionem designabit primario respectum aliquem. Cæterum quo pacto huic non repugnet illud Aristotelis, in Prædicamentis in tertia qualitatis parte, In omnibus ferme talibus genera ad aliquid dicuntur, singularium vero nihil, ex eodem passu est defumendum. Porro quintus ac postremus locus huius literæ ibi designatus, Rursum si necesse fuerit vel corrigere genus participare, &c. a participatione speciei dicitur, qui est huiusmodi. Si id quod pro genere assignatum est, speciem participat, interimendum erit problema. At quid sit participare, mox indicat Aristoteles, dum inquit, Participare est participari rationem suscipere, hoc est, id alterum participat, quod vniuersaliter sumptum alterius nomen & rationem suscipit leu definitionem, ut si corpus substantiæ genus esse constituarur, mala erit generis assignatio. Item si aut substantiæ aut quantitatis aliud ponatur esse genus, perperam erit genus redditum. Huius loci intelligentia amplior, ex vniuersorum finitione in Prædicamentis explicata, facile defumi potest.

In secundum caput, docens destruere generis problemata comparatione speciei ad quam dicitur, annotatio.

Huius secundi capituli intelligentia, quinque locis comprehenditur. Quorum primus in literæ exordio redditus, qui recte a speciei verificatione nuncupari potest, hunc habet sensum. Si de aliquo species verè dicatur, de quo non prædicatur id quod pro genere constitutum est, praua erit generis assignatio. Atque proinde ens reale atque scibile, non erunt genera opinabilis, quod hoc de rebus fictitijs atque impossibilibus verè dici valeat, illa autem nequaquam. Secundus dicitur a specierum participatione, assignaturque in litera, ibi. Rursum si nullam specierum contingat participare, &c. Cuius hæc est sententia. Si quid constituatur genus esse alicuius, quod sub iplo non proximè contineatur, si id nullam illius generis participet speciem colligendum erit problema esse non generis, hoc loco contra Platonem arbitrantem delectationem esse generationem in sensibilem animam (qua de re agitur in Ethicorum decimo libro) monstratur motus non esse delectationis genus, neque generationem neque corruptionem participet, neque augmentationem, neque diminutionem, neque alterationem, neque secundum locum mutationem. Post hæc in litera, ibi. Amplius si de pluribus dicitur quam genus, &c. Tertius collocatur locus, qui dicitur a speciei prædicatiōe maiori, qui est. Si de pluribus species prædicetur, quod id quod veluti genus est assignatum, non recte redditus est genus. Quare non recte dixit Pythagoras, ens esse genus opinabilis, eò quod opinabilia sint & entia, & non entia, de quibus nequit ens prædicari. Discrepat autem hic locus a primo, quod aliud sit, quippiam de aliquo prædicari de quo non prædicatur alterum, & de pluribus vni prædicari, de quibus alterum non prædicatur. Nam illud sine hoc accidere potest. Quapropter ens secundum primum locum non erit statuendum genus opinabilis, quoniam de aliquo prædicatur, a quo ens remouetur. Item idem monstrabitur per hunc locum, quod de pluribus, quam ens, prædicetur opinabile. Quartus in litera ibi redditus, Rursum si de æqualibus genus & species dicitur, nuncupari potest ab æquali speciei prædicatiōe cum genere. Huius autem sensus est. Quæ sic sese habent, ut conuersim de se mutuo prædicentur, nequeunt ad seinuicem generis & speciei rationem suscipere. Quare neque vnum, est entis genus: neque primum, principij: neque contra vnius, ens, aut primi principium. Cæterum cum in huius loci calce dicitur. Elementum autem est ad omnia huiusmodi, elementi nomine accipe principium, maximamque propositionem ac dignitatem. Post hæc in litera, ibi. Videndum autem est alicuius, &c. Quintus indicatur locus, dictus ab eiusdem speciei indiuiduis. Cuius duplicem apud autores reperimus interpretationem. Vna prosequitur Anthonius Demochares his verbis. Locus ab indiuiduis destruit generis positionem, qua defenditur aliquid esse genus ad indiuidua tantum & ea quæ sunt indifferentia specie & ratione, ut qui diceret hominem esse genus ad virum & mulierem, Nam homo & mulier indiuidue sunt rationis, quod vtriusque eadem & indi-

Locus 3. ab accidentis finitione.

Locus 4. de prædicamenti distinctione

Locus 5. a speciei participatione.

Amplius si de aliquo assignata species.

Primus locus a speciei verificatione.

Secundus locus a specierum participatione. Plato.

Locus tertius a speciei prædicatiōe maiori. Pythagoras

Quartus locus ab æquali speciei prædicatiōe.

Locus quintus ab eiusdem speciei indiuiduis.

uisibilis sit substantiæ ratio (accidentariam pertranseo qua sexus concipitur) vel qui diceret ad Aethiopes, Gallos, Picardos, genus esse hominem. Illi enim non differunt substantia, sed loco quæ incolunt. Construit vero ille, eò quod si vnus indiuidui monstreretur genus, & alterius eiusdem rationis erit genus. Nam omnium indiuiduorū est idem genus, eiusdem rationis existentium. Haftenus Antonius. Altera est. Si datæ alicuius speciei pro genere assignetur aliquid, quod non est aliquorū indiuiduorū illius speciei genus, (quippe quia de illis non prædicatur, aut non in quid) reliquorum non erit genus, & perperam facta fuerit assignatio. Quod si contra aliquorum genus fuerit, & reliquorum erit genus, vt si animal genus fuerit Socratis & Platonis, erit quoque genus cæterorum hominum particularium. At si quis ponat, quasdam lineas esse indiuisibiles, sequens Democriti, Platonis, & Leucippi placita, dicentium, omne diuisibile ex indiuisibilibus coalescere constituitur, is non rectè linearū indiuisibilium genus constituerit esse indiuisibile: quod indiuisibile non sit genus linearū diuisibiliū (Alioqui diuisibile indiuisibile foret) quæ eiusdem naturæ specificæ sunt cū indiuisibilibus. Nam indifferentes secundū speciem sunt rectæ lineæ omnes, siue impartibiles sint, siue partibiles. Rectas autem dicit Aristoteles, non vt indicet rectas a curuis secundum speciem distidere, sed (quemadmodum inquit Albertus) quoniam rectitudo forma est simplex, vnòque modo proueniens, & in primas lineas quadrās, quæ sunt compositarum atque diuisibilium linearum principia. Curuitas autem ex duabus formis est composita, nempe concaua & conuexa.

Plato.
Leucippus.

Albertus.

Cōsiderandum
aut, &c.

In caput tertium, docens terminare destructiuè & constructiuè generis problemata, collatione facta ad aliud genus impertinens, aut superius genere assignato, scholia.

Locus primus à diuerso genere.

Complectitur præsens caput quatuor locos, Quorum primus in exordio designatus, qui a diuerso genere non iniuria appellari valet, est eiusmodi. Si aliquid constituitur esse ali cuius speciei genus, cuius aliud est genus diuersum, quod neque alterum contineat vnuer saliter, neque ab altero contineatur, neque ambo sub eodem tertio genere, perperam facta est illius generis assignatio, vt si quis Pythagoram imitatus, vnitatum numerorumque genus arbitretur esse substantiam, non rectè assignauit genus: quod illorum genus sit quantitas, quæ neque substantiam continet, neque ab ea continetur, neque ambæ sint sub eodem tertio genere. Diuersorum enim generum & non subalternarum positorum (vt dicitur in Prædicamentis) di uersæ sunt species & differentiæ. Porro iustitiam esse scientiam existimabat Socrates, At sci entiam non contineri sub morali virtute argumento est, quod mathematicæ disciplinæ non sint virtutes morales, neque item fortitudo & liberalitas scientiæ. Insuper negates prudentiam esse scientiam, perpendebat quod scientia sit vniversalium, in generabilium, & incorruptibilium. Prudentiam verò, contingitium, & eorum quæ sub actione veniunt & deliberatione. Secun dus locus generis destructiuus, in litera ibi assignatus. Considerandum autem & genus generis assignati, vocatur a superioris generis prædicatione, & est. Si quippiam dicatur alicuius esse ge nus, cui tamè superius genus non in quid conuenit, male facta est generis assignatio, vt non rectè assignatur animalis genus esse coloratum. Nam quale, quod colorati est genus, non in quid de animali prædicatur. Hic locus originem accipit ex prima antepredicamentali regula. Ter tius itidem generis destructiuus redditus in litera, ibi. Rursus si genus participet speciem, &c. dicitur a speciem participantibus, qui est eiusmodi. Si id pro genere assignetur, quod secundū se vel suum genus speciem assignatā participet, interimendum est generis problema, vt si ani mal constituitur esse corporis genus, perperam sit assignatio, eò quod animal genus constituitur, & eius superius corpus animatum, participant speciem assignatā nempe corpus. Quar tus & vltimus locus in litera ibi assignatus. Adstruenti autem si confiteatur quidem, &c. qui dicitur a generis prædicatione & diuisione, generis constructiuus, hanc habet sententiam. Si voluerimus construere genus, imprimis considerandum est, si quod pro genere assignatur, in sit speciei, quod si concedatur, & negetur vel dubitetur inesse vt genus, inspicendum est, an aliquod superius illius generis assignati, de eadem specie in quid prædicabitur. Quod si repe riantur, omnia eiusdem generis, & superiora & inferiora (si de specie prædicantur) in eo quod quid est prædicari, construendum erit problema generis, vt si homini insit corpus animatum, sed dubitetur, an vt genus insit, considerandum an ne de homine in quid prædicetur corpus, quod corporis animati est genus. Quod si accidar, & substantia, quæ corporis genus est superius, & animal quod inferius est genus, & de homine prædicantur, & in quid, corpus animatum quoque in eo quod quid est de homine prædicabitur. Et proinde construendum erat problema proposi tum. At si dubitetur, an id quod pro genere assignatur insit speciei, non statim confugiendum est ad

Pythagoras

Socrates.

Secundus a superioris generis prædicatione.

Tertius de speciem participantibus.

Quartus a generis prædicatione & diuisione.

est ad superiora genera. quia non oportet, si superiora de aliquibus prædicentur, & inferiora de eisdem dici, sed contra. Quare qui dixerit, ambulationis latorem esse genus, non sufficit monstrare, motū esse ambulationis genus. Non enim sequitur, motus est genus ambulationis, ergo & latio. Ratio enim a genere ad speciem constructiuā est infirma, quare opus erit admi niculo diuisionis. Nam cū habeamus, motū illi conuenire tanquam genus, oportebit & speci erum aliquam de ambulatione prædicari, eò quod ambulatio non sit primæ diuisionis ipsius motus. Quare cum ambulatio speciem motus aliquā participet, & non augmentationē, neque diminutionē, neque alterationem, neque generationem, neque corruptionem, necesse fuerit latiorē participare, vel non esse motū. Nam a quo remouentur partes, & totum aufertur.

In quartū caput, instruens definire generis problemata, comparando assignatū genus, & superiora genera, & generū rationes, ad ea quæ sub subalterna specie continentur, annotatiuncula.

Huius literæ duo sunt loci, Prior dicitur a specie subalterna, qui est huiusmodi. Si alicui speciei subalternæ quippiam vt genus assignetur, quod de ea specie, ipsæ quæ sub ipsa continentur, non prædicetur in eo quod quid, vel cuius non omnia superiora dicto modo prædicentur, aut non sese habeat dicta species, & id quod pro genere fuerat assignatum, velut genera subalterna, interimendum erit generis problema. exēpla facile est ex prius dictis in medium adferre. At secundus locus ibi redditus. Considerandum autem & rationes generum, &c. appellatur ab vniouca prædicatione, qui est. Quicquid de specie subalterna, & omnibus sub ipsa cōprehensis vnioucè prædicatur, illius est genus, & quicquid non prædicatur vnioucè de ea & sub ipsa cōtentiis, illius non est genus, vt animalis genus est corpus animatum, non autem coloratum. Haftenus ab Arist. dictū sit, de terminandis definiendisve generis problematibus, facta ad speciem siue indiuiduam, siue subalternam, atque ipsius indiuidua, comparatione.

In quintū caput, monstrans quo pacto definienda sint problemata generis, collati ad differentiam & speciem, vt alterū pro altero, aut sub altero indebitè assignatur, scholia.

Complectitur hoc quintū caput locos numero nouem, Inter quos primus, a differentia prædicante nuncupatus, est eiusmodi. Si quis differentiam veluti genus alicuius speciei reddiderit, interimendum erit generis problema, vt si quis Platonicos imitatus dixerit, immortale esse Dei genus, perperam facta est assignatio. Nullius enim genus est differentia, id quod intelligunt aliqui (quibus placet differentiam superiorē de inferiori in quid prædicari) de differentia, quatenus differentia est, in quā sic acceptā quadrat duntaxat in quale, & non in quid prædicari. Secundus locus in litera ibi designatus, Etsi differentiam in genere posuit, &c. dicitur a subiecta differentia, qui est. Si constituitur aliquod genere cōparatione differen tiæ, destruentū est illud esse genus, vt numerus nequit esse genus cōparatus ad abundans siue impar, quod supponatur hoc loco esse numeri diuisiua differentia. Tertius locus a genere spe cie subiecto dictus, in litera ibi redditus, Amplius si genus in speciem posuit, & est huiusmo di. Peccat qui id quod alicuius speciei genus est, constituit eiusdem speciei esse speciem, vt perperam genus reddit, qui mixtionē asserit esse temperamenti speciem: & contigua tē con tinuationis: & secundum locum mutationē, ipsius latioris, id quod asserbat ipse Plato. Nam hæc, illorū potius sunt genera, quod latius pateant, & de pluribus in quid prædicentur. Nam omne continuū est contiguum: & omne temperamentū, mixtio: & omnis latio secundum lo cum mutatio, & non contra. Continua ea dicuntur, quorum vltima sunt vnū. Contigua au tem, quorū vltima sunt simul, & hæc eadē sunt tangentia, quæ definiuntur ab Aristotele, quin to libro de Auscultatione naturali esse, quorū vltima sunt simul. Et proinde omnis continua tio erit contiguatio ac tactus: non autem contra, omnis contiguatio omnisque tactus continua tio. Quartus locus ibi assignatus, Rursus si differentiam in specie posuit, a differentia spe cie subiecta appellatur, qui est huiusmodi. Qui differentiam generis diuisiuā, velut inferius assignat in specie eiusdem generis, praua est assignatio: vt peccat, qui immortale asserit dei esse inferius. Quintus locus proximè sequens, ibi. Amplius si in differentia genus posuit, vo catur a genere differentie subiecto, cuius sententia est. Errat qui id quod differentie genus est di uisum, existimat eiusdem differentie inferius esse, illi quoque subijci. Sextus mox continuo supe riori subiunctus, & a genere appellatus, est hic. Manifestè peccat, qui id quod alicuius genus est, veluti differentiam assignat, cū illius sit in eo quod quid est prædicari: Huius autē in eo quod est quale. Septimus locus subnectitur in litera, ibi. Rursus si nulla differentia generis præ dicatur, &c. quicquid a differentiarū prædicatione dicitur, hanc habet sententiam. Si nulla gene ris assignati differentia de aliquo prædicetur, genus de eodem non prædicabitur, vt de anima neque par, neque impar prædicatur, & proinde neque numerus de anima dicitur, cuius oppositum asserbat

Rursus
de quibus
species.

Prior locus a specie subalterna.

Posterior, Ab vniouca prædicatione.

Rursus
si differē
tiam
vt gen?

Locus primus a differētia prædicante.
Secundus a subiecta dif ferentia.

Tertius a ge nere specie subiecto.

Plato.

Quæ conti nua & conti gua.

Quartus lo cus a differē tia specie subiecta.

Quintus a genere differētie subiecto.

Sextus a ge nere.

Septimus a differentiarū prædicatione.

Octauus a priori specie afferebat Plato. Octauus locus ibi designatus, Amplius si prius natura est species, & cetera atque a priori specie nuncupatus, est huiusmodi. Perperam assignatur genus, quod specie natura posterius est, & quod interpretata specie simul interimitur. At de hac re, in Porphyriana Isagogae, & in Prædicamentis dictum est, cum tractaretur secundus prioris modus. Nonus & ultimus huius capituli locus, vocatur ab eo, quod a specie separabile est, qui est. Praua est assignatio generis, aut differentiae, si id pro genere aut differentia assignetur, quo ablato valet species consistere. Cum enim genus & differentia sint de spectei substantia, non poterit species existere ablato genere aut differentia. Quare non erit moueri animæ genus, quemadmodum arbitrabatur Xenocrates, neque opinionis differentia erit verum aut falsum, cum eadem opinio consistere possit, nunc sine veritate, nunc sine falsitate. Existimant quidam, hæc simul iungenda esse, putantes quandam opinionem, quæ dubia sit, neque veritati neque falsitati subiectam esse. Verum nihil scrupuli relinquatur, si opinionem acceperis fuscæ ac amplæ, ut quamlibet enunciativam apprehensionem complectatur.

Inspiciendum autem

In sextum caput, ostendens quo modo terminanda sint generis problemata, in quibus quod pro specie constituitur, ad genus sese habet contrariè, æquiuocè, solitariè, aut translaticè, scholia.

Presentis literæ tredecim sunt numero loci. Quorum primus, qui a contrario genere nuncupatur, est eiusmodi. Si pro genere assignetur quicquam alicuius speciei, quæ contrariū genus participet, praua erit assignatio. Neque enim contraria in idem simul conuenire. Species autem sine suo genere consistere, est impossibile, ut iustitiæ non est genus viciū, eò quod sub virtute tanquam genere comprehendatur. Secundus in litera ibi assignatus, Amplius si aliquid comunicat species, &c. dicitur a speciei communicatione, & est. Si aliquid statuatur genus esse alicuius speciei, cui quicquā competat, quod nulli generis constitui speciei possit conuenire, perperam facta erit assignatio: ut non rectè dicitur a Platonicis, animæ genus esse numerus, quod animæ conueniat viuere, id quod in nullum quadrat numerū. Post hæc in litera, ibi. Considerandum autem etsi æquiuoca sit species, &c. Assignatur tertius locus, qui est. Si pro genere quicquam assignetur alicui speciei, quæ æquiuoca est, praua est assignatio, cum oporteat & genus & speciem vniuocū esse. De hac autem re non nihil dictū est in primi libri Topicorum calce, dum ageretur de abundandi instrumentis. Quartus locus ab unitate speciei dictus, in litera ibi assignatus. Quoniam autem omnis generis plures species, &c. hunc sensum habet. Si constituatur aliquid tanquam genus, quod vnicā duntaxat contineat speciem, interimendum erit generis problema. Nam vno existente genere, plures existunt species. Generis quoque ratio est, de pluribus specie differentibus, in eo quod quid est prædicari. Quare numeri secundum primā a nobis in Prædicamentis de oratione allatā recensitamque opinionem, non erit genus quātitas discreta, cum non contingat aliam reperire speciem, sub eo genere cōprehensam. Quintus locus mox in litera ibi subiectus. Considerandum est, si quod translaticè dictū, ut genus assignauit, &c. a translatione nuncupatur, cuius hæc est sententia. Peccat, qui pro genere alicuius speciei constituit id quod metaphoricè translaticè est accipiendum. Et proinde errat, qui temperantiæ genus tradit esse consonantiā. Nam consonantiā metaphoricè dicitur de temperantia, & non propriè. Genus autem vult propriè prædicari. Consonantiā propriè dicitur vocū & sonorum concordia. Impropriè verò sumitur, pro moderata rationis dominatione in libidinem & illecebras, quā temperantiā appellamus. Cæterum translaticio (teste Quintiliano) tropus est, quo nomen vel verbum, ex eo loco in quo proprium est, in eū in quo aut proprium deest, aut translaticum proprio melius est, transfertur. Porro sextus locus ibi designatus, Amplius si sit contrarium speciei aliquid, considerandum, & cetera. appellatusque a speciei cōtrario, est eiusmodi. Si quid constituatur genus esse alicuius speciei habentis contrarium, quod sub eodē genere non contineatur, si modo id genus non habeat contrarium, destruendum est generis problema. oportet enim contraria reponi in eodem genere non habente contrarium. Quare si vnius cōtrarij firmetur genus aliquid, illud idem & alterius erit. & contra, si illius non sit genus, neque alterius, ut qui monstrauit albi genus esse coloratū, cui nihil contrarietur, & nigri relinquatur esse genus. Similiter quod dulcis non sit genus coloratum, neque amari concluditur esse genus. At septimi loci ibi designati, Cum autem est contrarium generi, &c. dicti a specie contraria, contrarium genus habente, hæc est sententia. Oportet contrarias species, in contrarijs esse generibus, quando generi genus est contrarium. Hinc temperantiæ genus colligimus esse vitium, quod temperantiæ genus sit virtus. Cæterum illi obiectioni, quæ aduersus hunc locū adferri posset, desumpta ex vitijs contrarijs sub eodem genere

Locis primus a contrario genere.

Secundus a speciei communicatione Platonicis. Tertius a speciei æquiuocatione.

Quartus a speciei unitate.

Quintus a translatione. Quid translaticio.

Sextus a speciei contrario.

Septimus a specie contraria contrarium genus habente.

nere comprehensio, satis factum responsumque arbitramur in cōmentarijs in Prædicamentā per nos editis. Octauus locus in litera mox ibi subiectus, Rursum si omnino in nullo genere, &c. appellatur a genere contrario, qui est. Si speciei assignetur cōtrarium, quod sub nullo genere morali cōrineatur, perperam facta erit assignatio. Nam omnia cōtraria (ut inquit in prædicamentis Aristoteles) vel in eodē genere, vel diuersis generibus, vel ipsa aliorū esse genera est necesse. Hoc loco monstrabimus, bonū non esse in genere, quod malum illi contrarium non sit in genere, sed ipsum sit genus. Post hæc describitur nonus locus, ibi. Deinde considerandum, si cōtrarium est alicui & genus & species, &c. vocaturque a contrariorū medio, cuius hæc est summa. Quādo tam species, quæ genera cōtrariarum, necellarium fuerit, posito & monstrato medio inter species contrarias, desirui genera illarum esse, inter quæ nullum intercedit medium. & contra si generū quæ cōtraria sunt, sit aliquod medium, non autē specierū contrariarū, erit generis problema interimendum. Hunc locū propter instantiam in litera allatam, intelligunt quidam de cōtrarijs moralibus, non autem naturalibus, cuiusmodi sunt sanitas & ægritudo. Alijs placet bonū & malum amplè sumenda esse, ut omnibus cōmunia sint prædicamentis. Et proinde ea ipsa, non reuera esse sanitatis & ægritudinis genera. At Antonius Demochares de hac ipsa re aliud a superioribus sentiens ad hunc modum scribit. Instantia (inquit) affertur de sanitate & ægritudine speciebus boni & mali, habentium mediū, illis non habentibus medium. Nam inter sanū & ægrum nihil intercedit. An hæc mulcis sit probabilis, etsi non sit vera? Non enim pulchritudo, robur, turpitudine, cæcitas, propriè media sunt inter bonum & malum. Nam falsum est, illa non esse bona vel mala corporis. Non enim hic sumitur bonū vel malum pro habitu animæ, sed corporis qualitate & vniuoce. Quare tantū instantia sit apparens quibusdam, Nam si species sint contraria mediata, & genera, & contra, alioquin destruuntur. Hæc Demochares. Porro decimus locus in litera ibi redditus, Amplius si est vtriusque quiddam aliquid medium, dictulque a medijs variè circumlocutis, est huiusmodi, si assignentur cōtraria genera speciebus contrarijs, quorum media dissimiliter sese habeant, quod vni secundum negationē nuncupetur, & alterum secundum subiectū seu affirmationem, interimendum erit problema. Nam probabile est, in vtriusque medium similiter enūciari, ut boni & mali: Item iusti & iniusti media secundum negationem dicta, sunt neque bonum neque malum, neque iustum neque iniustum. Vndecimus locus assignatur ibi, Amplius quādo non est cōtrarium generi, considerandum, &c. qui nuncupatus a medio contrariorū eiusdem generis, hunc habet sensum. Si constituatur pro genere contrariarū specierū, quod contrario caret, quodque sub se veluti genus non contineat medium eorundem contrariorū, interimendum est generis problema. ut si color non sit, genus palloris & ruboris, neque alboris & nigroris erit genus. At instantia in litera allata, de defectu & superabundantia in malo tanquam genere contentis, sub quo virtus quæ est illorum medium, non cōprehenditur, non vera est. Nam generi malo, aliquid contrarium est, nempe bonū. Alijs placet, præsentē locum intelligendum esse, de eo quod mediū est propter vtriusque extremi contrarij participationē, cuiusmodi non est virtus cōparatione vtriusque, vnius per defectū, & alterius per superabundantiam. Duodecimi loci a contrario genere dicti, & in litera ibi designati, Considerandum etiam, si genus quiddam contrarium, &c. hæc est summa. Si alicui speciei non habente contrarium, assignetur genus, cui aliquid sit contrarium, destruendum est generis problema. Nam si genus cōtrarium habeat, oportet & speciem contrarium obtinere. Cæterum instantiam in litera inductam de sanitate & ægritudine contrarijs, febri & ophthalmia carentibus cōtrario, quibusdam placet non verā esse, eo quod dicta consideratio, de eo genere accipienda veniat, quod habeat contrarium, quod similiter genus sit, sanitas autem horum opinione non est genus. Antonio autem Demochari videtur sanitas genus esse, & febri contrariè opponi corporis sanitatem, & osculi sanitatem ipsi ophthalmiæ, quæ est oculorum morbus. Nam Græcis ὀφθαλμος oculus dicitur. Hæc tenus de locis destructiuis. Porro is qui decimus tertius est, construenti que est utilis, assignatur in litera ibi, Construenti verò tripliciter, &c. Cuius tres sunt portiones. Prima desumitur a contraria specie eius generis, cuius non est contrarium. Nam in quo genere monstrabitur altera specierum contrariarum, in eodem sanè reliqua collocabitur. Hæc autem pars sic legenda est, Primum quidem, si contrarium speciei, sit in dicto, &c. Secunda est a medio contrariorū generis constructiua, dum monstramus quippiam esse contrariorū genus, eò quod illud genus sit medijs inter illa contraria intercepti, ut ostenditur color genus esse albedinis & nigredinis, quod palloris & rubedinis sit genus. Tertia est a contraria specie, habente genus alteri cōtrarium. Oportet enim contrarias species in generibus contrarijs collocari, si generi fuerit

Octauus a genere contrario.

Nonus a contrariorū medio.

De instantia in litera assignata, diuersæ sententiæ. Antonius Demochares.

Decimus a medijs variè circumlocutis.

Vndecimus a medio contrariorū eiusdem generis. De litera instantia.

Albertus.

Duodecimus a contrario genere.

Locis pars 1. a contraria specie eius generis cui non est contrarium. Secunda a medio contrariorū generis. Tertia a contraria specie habente genus alteri cōtrarium.

Rursu
in cali-
bus &
cōiuga-
tis.

Locus 1. a
calibus & cō-
iugatis.
Secundus a
pportione
& similitu-
dine.

Tertius a
generatiō-
nis & cor-
ruptionib⁹.

Locus 4. ab
efficiētibus
causis & ef-
fectis.

Si autē
sit pri-
uatio.

Prioris loci
nūcupati ab
oppositis se-
cundū priua-
tionē & ha-
bitū, specia-
lior primus
locus.

Secundus.

Tertius.

Posterior lo-
cus a cōtra-
dictoriē op-
positis.

Quo pacto
in negatio-
nibus & pri-
uationibus
reperiā ge-
neris & spe-
ciei habitu-
do.

Si autē
sit adali-

quod spēs.
Locus 1. a re-
latiue oppo-
sitis.

fuerit aliquod contrarium, vt necesse est iniustitiam esse vitium, si iustitia fuerit virtus, & sic in reliquis censendum est.

In caput septimum, (nam mendosum est summarium huius capituli & sequentium, quantum ad ipsorum numerum pertinet) ostendens quo pacto definienda sint generis problemata per locos a coniugatis, simili, generatione & corruptione, annotatiuncula.

Huius capituli summa quatuor comprehenditur locis, qui iuxta vtilis sunt & constructi & destruenti. Quorum primus dicitur a calibus & coniugatis, qui est eiusmodi. Si casuum aut coniugatorum vnum alterius genus est, erit & reliquum reliqui genus. & contra, si vnum alterius non sit genus, nec reliquum reliqui genus erit. vt si iustitiæ genus sit disciplina, quemadmodum arbitrabatur Socrates, disciplinæ genus erit ad iustitiam collatum, & disciplinatus ad iustum. Secundus ibi assignatus, Rursus in his quæ similiter se habent, &c. dicitur a cōparatione & similitudine, cuius hic est sensus. Quæ eandem proportionem, similitudinemve inter se cōsequuntur, similem quoque generis rationem sortiuntur, vt si similiter sese habent delectabile ad delectationem, & vtile ad bonum quod est utilitas, eod quod delectabile effectiuum sit delectationis, & vtile utilitatis siue boni. si bonum seu utilitas genus sit delectationis, erit ad bonum seu vtile genus delectabilis, etsi non illud, neque istud. Tertius locus mox sequens ibi, Similiter autem & in generationibus, &c. vocaturque a generationibus & corruptionibus, est huiusmodi. Si in generationibus & corruptionibus vna generatio vel corruptio species fuerit, vel generationis vel corruptionis, simili modo dicendum erit de ipsis fieri & factis, corruptis & corruptis, & contra, vt si ædificatio species sit operationis, & ædificare species erit ipsius operari, & ædificasse species eius quod est operatum esse, & contra. Simili modo in corruptionibus, corrumpi, & corruptis, iudicandum est. At quartus locus in litera ibi redditus, Et in generatiuis & corruptiuis, &c. dicitur ab efficientibus causis & effectis, qui superiori similis est, & pertinere videtur ad primum locum, qui a calibus & coniugatis appellabatur.

In octauum caput, explicans quo modo terminanda sunt generis problemata, considerando ad priuatiue vel contradictorie opposita generi & speciei, annotatio.

Post eorum locorum tractationem, quibus a contrariis & medijs construere licet & destruere generica problemata, hoc capite tradit locos similes ex priuatiue & contradictorie oppositis delumptos, qui numero sunt duo. Prioris dicti ab oppositis secundum priuationem & habitum, tres sunt speciales particularēve, duo destructiui, & tertius constructiuus. Primus est, Si speciei genus esse constituatur id quod priuationem speciei amplectitur, perperam facta est generis assignatio. Oportet enim simpliciter & vniuersaliter vt non sint in eodem genere priuatiue opposita, aut non in eodem propinquo, vt si sensus proximum genus sit ipsius visus, non erit sensus cæcitatē genus. & si cæcitatē eiusmodi genus fuerit insensibilitas, ipsa non erit ipsius visus genus. & si scientiæ genus sit habitus, non erit ipse genus ignorantie. Secundus est, propositis genere & specie habentibus priuatiue opposita, si priuatio speciei non est in priuatione generis, velut in genere, destruendum est generis problema, vt scientia monstratur non esse genus ipsius visus, eo quod ignorantia non sit genus cæcitatē: & contra colligi potest, ignorantia non est cæcitatē genus, quod scientia non sit genus visus. Tertius generis constructiuus est. Priuatiue oppositorum si habitus vnus alterius sit genus, & priuatio vna alterius erit genus, & contra. vt si sensus est genus ipsius visus, erit insensibilitas genus ipsius cæcitatē, & contra. Porro locus secundus in litera ibi assignatus, Rursus in negationibus considerandum, & cetera. dicitur a contradictorie oppositis, cuius hæc est sententia. Si vna affirmatio genus sit alterius affirmationis, negatio speciei genus erit negationis generis, vt si bonum sit suavis genus, erit non suavis genus non boni. de qua quidem re dictum est in secundo Topicorum, cum pertractarentur loci de consequentia e contrario & in ipso.

At obiter annotandum est, habitudinem generis & speciei improprie solum tribui negationibus, item & priuationibus. Nam ad vniuersalis rationem exigitur, vt res per vocem designata sit quid posituum, eiusmodi non sunt negationes aut priuationes. De hac autem re, in Porphyriana Isagoge non nihil dictum est a nobis.

In caput nonum, docens definire generis problemata, collatione facta ad relatiue opposita, scholia.

Presentis literæ commonstrant terminare generica problemata per inspectionem relatiue oppositorum, octo sunt loci. Quorum primus in exordio redditus, dicitur a relatiue oppositis, & est: Si alicui speciei quæ est adaliquid assignetur genus, quod non sit adaliquid, praua erit assignatio, vt si dupli quod est adaliquid, genus sit multiplū, oportet multiplū esse

esse adaliquid. Consideratio hæc locum habet in relatiuis secundum esse, in quibus etiam oportet si genus adaliquid sit, & speciem esse adaliquid. Et proinde literæ obiectiones inualidæ erunt. Secundus subnectitur cum in litera dicitur, Rursus si non ad idem, & cetera. appellaturque ab vnitare relationis, dicens. Si assignatum genus nequeat ad idem referri, ad quod referatur species, non recte erit redditum genus. vt si multiplum non possit referri ad dimidium siue subduplum, ad quod referatur duplum, non erit multiplum genus dupli. Tertius ibi assignatus, Amplius si non ad idem & secundum genus dicitur, & cetera. qui appellari valet a superiorum generum relatione, hunc habet sensum. Non tantum oportet speciei genus propinquum, ad idem ad quod dicitur referri, sed & cuncta reliqua superiora genera, vt non tantum ad dimidium referatur dupli genus proximum quod est multiplex, sed & transcendens siue superabundans, & ad aliquid disquiratæ ad idem valebunt referri. At literæ instantia, cum continet ea, quæ duntaxat sunt adaliquid secundum dici, nihil momenti adfert contra hunc locum, qui intelligendus venit de ijs, quæ per se sunt adaliquid. Deinde in litera, ibi. Rursus si similiter dicitur genus, &c. Traditur quartus locus, qui a relatiuis penes casuum similitudinem appellari potest, est huiusmodi. Si speciei, quæ est adaliquid, genus assignetur, quod sub eodem casu non referatur quo referatur species, interimendum erit generis problema. Oportet enim vtrumque & speciem & genus sub eiusdem casu habitudine referri, vt patet in duplo & multiplici, quæ referantur sub habitudine genitiui casus. Verum contra hunc locum adfert Philolophus instantiam de contrario & differenti, quæ secundum dandi casum referuntur, & de diuerso quod illorum est genus, relato in genitiuo secundum Græcos, & secundum Latinos in ablatiuo. Ceterum quod diuersum contrarij sit genus, apertius est, quæ vt declaratione indigeat. Quod autem differētis sit genus, ex 5. libri Metaphysicæ, nono cap. licet deprehendere. Diuersa (inquit Aristoteles) dicuntur ea, quorum aut species sunt plures, aut materies, aut substantiæ ratio, atque omnino diuersum ipsum, opposito modo eidem dicitur. Differentia vero dicuntur ea, quæ diuersa sunt, etsi aliquo modo eadem sunt, modo non sint eadem numero, sed aut genere, aut specie, aut similitudine rationis. Quinti loci in litera ibi assignati, Rursus si similiter adaliquid secundum casum dicuntur, &c. diciturque a relatiuis secundum similem casuum conuersionem, hæc est intelligentia. Si speciei & generi relatiuis secundum eundem casum referendis, relatiue opponantur, quæ non referantur secundum eundem casum, perperam speciei genus est assignatum. Necessum est enim, relatiuorum & correlatiuorum, secundum eundem casum fieri conuersionem, id quod declarat in relatiuis & secundum esse, & secundum dici. At cum in litera dicitur, Similiter autem & in disciplina & opinione siue assensu. Nam & hæc alicuius & conuertitur. Similiter autem & disciplinatum & opinabile alicuius, id accipiendum est secundum Græcum idioma. Nam apud Latinos hæc in auferendi casu referuntur. Sextus locus in litera ibi designatus, Rursus si non ad æqualia species & genus dicitur, &c. vocatur ab æquali relationum numero, qui est. Si species vno tantum modo ad suum correlatiuum referatur, & genus pluribus modis, aut contra, destruendum est genus assignatum. Oportet enim referri tot modis genus, quot species referatur, quemadmodum accidit in dono & datione, quæ secundum genitiuum & datiuum referuntur, quorum hæc illius genus est. cum donum definiatur esse, datio irredibilis, hoc est, alicuius quod iure repeti non potest. Porro hic locus cum superiore tantum probabilis est, & non vniuersaliter verus, id quod monstrat ea pars literæ, In aliquibus autem non accidit ad æqualia, &c. Post hæc in litera, ibi. Videndum autem etsi oppositi est oppositum, &c. Explicatur septimus locus, a relatiua speciei appellatus, qui est eiusmodi. Si proponantur species & genus, quæ opposita speciei & generi oppositi relatiue habeant, si posita species in proposito genere fuerit, & species opposita erit in genere opposito, & contra. vt si duplum veluti species, sit in multiplici tanquam genere, erit subduplum, in submultiplici veluti species in genere, & ediuerso: Est autem hic locus & constructiuus & destruenti vtilis, ex quo delimitur illa maxima propositio, Relatiue opposita non posse contineri sub eodem genere proximo. Pro octauo & vltimo huius literæ loco, a relatiuorum diuisione, facta ad eorum subiecta collatione dicto, redditoque, ibi. Considerare ergo oportet, & cetera. præmittit Philolophus ibi, Quoniam autem eorum quæ sunt adaliquid, & cetera. eorum quæ sunt adaliquid partitionem trimembrem eiusmodi. Eorum quæ sunt adaliquid, quædam ex necessitate insunt illis aut circa illa, ad quæ referuntur, quales sunt, habitus, dispositio, & commensuratio. Per quam accipit Albertus virtutem. At Antonius Demochares per commensurationem, intelligendam existimat mixtionem. Alia sunt adaliquid, quæ non est: necesse ijs, ad quæ referuntur inesse, etsi id euenire possit, vt est scientia, quam animæ constat

Locus 2. ab vnitare relationis.

Locus 3. a superiorum relatione.

Locus 4. a relatiuis penes casuum similitudinem.

Literæ instantia.

Arist. 5. Metaphysicæ.

Locus 5. a relatiuis secundum similem casuum conuersionem.

Locus 6. ab æquali relationum numero.

Locus 7. a relatiua speciei.

Maxima.

Locus 8. de relatiuorum diuisione. Trimembra relatiuorum partitio.

constat inesse, quæq; ad scibile refertur, quod animæ conuenit, dum sui scientiam anima habet. Non tamen id necessum est accidere, eò quòd scientia, quæ in anima existit ad aliud referri possit, puta res mathematicas, aliæq; id genus, quæ neq; anima neq; homo existunt. Tertio loco alia sunt, quæ nequeunt illis ad quæ referuntur inesse, vt contrarium, duplum, & reliqua, quæ dicuntur relatiuè opponi. At dum in litera dicitur, Neque scientiam scibilis, nisi sit scibile animal, & cæt. animalis loco legenda est anima. Quòd si quis requirat ad aliquid secundum esse, quæ sint ex duobus primis generibus, hæc poterit eligere. idem numero, agens patiens, & similia. Nam idem numero, ex necessitate inest illi ad quod dicitur. Agens verò & patiens, etsi nonnunquã in idem incidat, nõ tamen perpetuo. His itaq; præmissis subnectit Philosophus octauũ locũ eiusmodi, generis & speciei destructiuũ, si speciei quæ sit ad aliquid vnus generis, assignetur genus alterius generis. Aut generi vnus ordinis reddat species alterius, im proba erit generis & speciei constitutio. Vt si memoriæ, quæ est secũdi generis, pro genere assignetur mansio, hoc modo descripta memoria. Memoria est mansio, cũ mansio sit primi ordinis, pro genere assignatum est, quod primi est generis, speciei quæ est secundi ordinis, quare prauè est genus assignatũ. Cæterũ hic locus sic in Boetiana versione legitur. Considerare igitur oportet, si quis in genere ponat quod tale est, in non tali, vt si memoriam, immanatione scientiæ dicat. Nam omnis immanatio, in manente & circa illud. Quare & scientiæ immanatio, in scientia. Memoria igitur in scientia, eò quòd immanatio scientiæ est, hoc autem non contingit. Memoria enim ois in anima. Porro memoriam hoc pacto definit Ioannes Damascenus. Memoria est imaginatio relicta ab aliquo sensu secundum actum apparentem, aut confirmatio sensus & intelligentiæ. Postremo in literæ calce, ibi. Est autẽ qui dictus est, & c. asserit Philosophus, dictum locum vtilem esse ad interimendum accidentis problemata, eo quòd quæadmodum vnum vnus ordinis nequit esse genus aut speciei eius quod est alterius ordinis, sic nec simili modo potest vnum alterius esse accidens, quod an vniuersaliter veritati subnixum sit, diligentioribus lectoribus discutiendum relinquimus.

Explicatur
6. locus.

Quid sit me-
moriam secũ-
dũ Ioannẽ
Damascenũ

Rursũ
si habi-
tum in
actu po-
suit.

Locus 1. ab
habitu &
actu.
Locus 2. ab
habitu &
consequente
passione.

Locus 3. a
consequen-
tibus.

Viden-
dũ autẽ
& si in
aliquo.

In decimum caput, monstrans quomodo terminanda sint generica problemata facta inspectione ad actum, habitum, potentiam, & consequentia, annoratio.

Huius capituli tres sunt loci. Primus vocatus ab habitu & actu est huiusmodi. Si quis actũ in habitu, aut habitum in actu, velut speciem in genere collocauerit, interimendum erit generis problema. At nomen habitus, ad potentias extẽdit Philosophus, quòd semper habeantur. Alioquin non foret sensus, habitus. Huius loci causam arbitrantur nonnulli esse, quòd aliis diuersorum generum & non subalternatim positorũ diuersæ essent species & differentiæ. Autumant enim ij de quibus agimus, habitus esse prædicamenti qualitatis, & actus pertinere ad actionis classẽ. Secundus in litera ibi assignatur, Peccant autem & qui habitum, & c. dicitur ab habitu & consequente potentia seu passione, qui est. Perperam genus assignant, qui habitum tanquam speciem constituunt in potentiam & passionẽ consequentem, vt peccant qui arbitrantur mansuetudinis genus esse iræ continentiam: fortitudinis, timorum continentiam: & iustitiæ, continentiam lucrorum. Hæc enim ab illis separari possunt, cũ mansuetus non semper irascatur, nec fortis timeat, nec iustus lucrari intendat, sed perturbatione frequenter careant. Eum autẽ qui continens est, perturbari est necesse. Huius loci exemplum, ex litera facile est intellectu, quæ sic habet, vt mansuetudinẽ, continentiam iræ, fortitudinem & iustitiam, timorũ & lucrorum continentiam. Nam fortis & mansuetus, perturbatione vacans dicitur. Continens autẽ, qui perturbatur sed non ducitur, fortasse igitur talis potentia sequitur vtrunq; vt si perturbetur nõ ducatur. Verũ continere nõ hoc est, hunc quidem huiusmodi iræ, timorum, & lucrorum continentia possit esse mansuetus, fortis, & iustus: Genus autem non valet a specie separari, non erit continentia, mansuetudinis, fortitudinis, & iustitiæ genus. At tertij loci ibi descripti, Aliquoties autem & quod sequitur quouis modo, & cæt. appellatq; a consequentibus, hæc est sententia. Etsi genera nunquam relinquunt species, sed illas semper sequantur, non tamen quicquid quouis modo sequitur alterum, credendum est leuiter genus esse, eò quòd accidentia ipsa, & quæ non sunt de ratione rerum, nonnunquam commitentur. At quo pacto sese habeant tristitia & ira, moralis est instituti: quemadmodum & Physici est inuestigare, quid sit fides seu credulitas, quidq; opinio, & an ab eadem opinione possit formido tolli, ita vt ex opinione credulitas fiat, & id genus alia.

In vndecimum caput, ostendens definire generis problemata, inspiciendo ad subiectum dici secundum quid, & ad se habere vt partem ad totum, scholia.

Præsentis

Presentis literæ summa tribus explicatur locis. Quorum primus a speciei & generis subiecto appellatus, est eiusmodi. Si quid pro genere alicuius speciei designetur, quod non natum sit eidem subiecto inesse cui inest species, praua erit generis assignatio. Et proinde non est verecundiæ genus timor: neq; tristitiæ ira, neq; amicitia voluptas, si amicitia in potentia concupiscibili sit, & voluptas in rationali duntaxat. Item & ira in irascibili, tristitia autẽ in concupiscibili, cui soli inest voluptas tristitiæ contraria. Similiter & verecundia in rationali, & in irascibili timor. Porro cum eo, quo negatur verecundiæ genus esse timor, pugna re apparet Damascenus, qui timorem secat in sex species. Diuiditur autem (inquit) timor in sex, in cunctationem, verecundiam, erubescenciam, stuporem, terrorem, & agoniam. Verecundia, timor est ex expectatione conuicti, Et hic affectus optimus est. Sic Damascenus. Diuus Thomas, quodã in loco ex hoc quarto Topicorum libro adfert, verecundiam esse timoris speciem. Et proinde suspicatur, duplicẽ Philosophum insinuasse timoris acceptionem, quã his verbis explicat Albertus Thomæ præceptor. Est autem (inquit) hic notandum, quòd pro certo ab autoribus timor ponitur esse genus verecundiæ. Dicit enim Damascenus, quòd verecundia est timor in turpi perpetrato. Sed timor dicitur æquiuoce, secundum quod est fuga turpis, & secundum quod est fuga periculi: hoc autem modo quo est fuga cordis in periculo, non potest esse genus verecundiæ, & sic intelligitur quod hic dicitur. At Antonius Demochares considerans omnem timorem veluti passionem esse in potentia sensitua, duplicem constituit verecundiæ significationem, secundum quarum vnã exilumat ipsam inesse rationali potentia. Accipitur (inquit) nomen verecundiæ pro pudore illo ingenuo, cum obseruantia quadam producto, cuiusmodi est pudor ille honestus filiorum erga parentes, non ob scelus patratum, verũ propter obseruantiam, ἀισχύνη proprie dicitur pudor ob scelera perpetrata. Verũ ἀιδώς, est metus infamiæ, seu vt Stoici definiunt, φόβος τῆς ἀδοξίας. Hæc Demochares. Verũ quibus parum curæ sunt exempla, arbitrantur exemplum redditum esse secundum veterum opinionem, aut accipiendum admissa hypothesi, qua subinde vtitur Philosophus in reddendis locorum exemplis. Cæterũ in huius loci calce, ibi. Vtilis autem hic locus, & cæt. subnectit Philosophus, hunc locũ idoneum esse ad interimendum accidentis problema. Nam si duorum accidentium, quorum vnum alteri accidat, id cui alterum accidit, nõ insit eidem subiecto, destruendum est accidentis problema. Secundus ibi assignatur, Rursũ si secundum quid species, & c. nuncupaturq; a specie genus secundum quid participante, qui est huiusmodi. Si quippiam tanquam genus constituatur alicuius speciei, quæ illud participet secundum quid, hoc est secundum partem, praua erit generis assignatio, cum oporteat speciem genus simpliciter participare, atq; secundum ipsius totam rationem. Et proinde animalis genus non est aut sensibile aut visibile. quòd animal huiusmodi sit duntaxat secundum corpus, non autem secundum animam sensitiuam. Porro ea literæ pars, neq; grãmatica disciplina, ad hunc modum est legenda, Neq; grammatica secundum quid disciplina, Similiter autem & in alijs. Porro tertij loci in litera breuibus descripti ibi, Latent autem quandoq; & cæt. appellatq; a parte, hæc est sententia. Qui totum integrale vel essentialẽ, in parte respõdente, veluti in genere vel latenter collocat, illegitimè genus assignat, eo quòd huiusmodi pars vt pars designata, aut omnino de suo toto nequeat prædicari, aut non in quid: vt errat qui animalis existimat genus esse corpus animatum. Idem censendum est de corpore, anima enim inopia verborum quod deest circumloquitur. At Aristoteles pro corpore illo cui anima inest, & non pro composito huc sumit. Ideo forsitan Argyropilus, quòd significatio Aristotelis non esset pro corpore animato, plerunq; viuens vsurpauit.

In duodecimũ caput, monstrans quo pacto definire oporteat generis problemata, conferendo bonũ & malum ad potentia, & id quod sub pluribus continetur generibus ad alterũ, annotamentum.

Complectitur hoc duodecimum caput tres locos. Quorum primus ab eligendo appellatus, est eiusmodi. Quisquis aliquid vituperabilem ac fugibilem, sub potentia vel potente tanquam genere collocauerit, perperam genus constituit, vt peccat qui furis aut latronis genus dicit esse, posse aliena clam aut apertè surripere. Non enim quis ideo fur est, quia potest aliena surripere, sed qui scienter aliena surripit inuito domino. quæadmodum nemo prauus dicitur, quod praua possit agere, id quod approbat Philosophus bifariam. Tum primò, quia studiosus & Deus, quos constat non esse prauos, possunt praua agere. Id quod de studioso nihil habeat ambiguitatis. De Deo autem, si pro absoluto illo & immensè bono sumatur, id sentire nefas est, tamen si ea possit, quæ praua videri possint. At de dijs gentium nemo

Obiectio,
Damascenũ.

Thomas,
Dilutio.
Albertus.

Antonius
Demochares.

Locus 2. a
speciei secũ-
dũ quod genus
participate.

Locus 3. a
parte.

Viden-
dũ autẽ
si quid.
Locus 1. ab
eligendo.

non concedit, secundum quorum fortasse morem Aristoteles hic locus est, sic & Ouidius, Vir magnus bello, nulli pietate secundus Aeneas, odijs Iunonis pressus iniquæ.

Vbi Iunonem iniquam appellat, quæ a gentibus dea credebatur. Tum secundo, quia omnia potestas est eorū quæ sunt eligenda. Nam potestas prauorū efficiendorū est eligenda, eod quod studio & deo cōueniat. Quare nullius vituperabilis genus erit potestas. Nam si nō verum sit, nullius vituperabilis potestatis genus esse, accidet aliquod vituperabile esse eligendū. Cum enim omnis potestas sit eligēda, & quædā item potestas sit vituperabilis, nempe ea quæ est prauorū, erit quoddā vituperabile eligendū. Secundus locus vocatus a bono propter se, assignatur ibi. Et si quid propter se honorabilem, & cetera. cuius hic est sensus. Cum honorabilem & propter se bonorū genus tantū sit bonū propter se, perperam assignat honorabilibus & propter se bonis, potestatis potentē vel effectiuum. Nam hæc duntaxat bona sunt propter aliud eligenda. Cæterum tertius locus in litera ibi descriptus, Aut si quid eorū quæ sunt in duobus generibus, &c. dictusq; a generum cōmunionem, est eiusmodi. Si quædam proponatur, quæ duo genera participat ex æquo vel plura, si talia in vno genere tantū posuerit, interimendum est generis problema. Dicitur autem ab Aristotele, tum plura genera esse, quando vnum genus pluribus dictionibus genericis circumloquimur, vt seductor positus sub potente & eligente decipere, sub pluribus generibus ponitur, neq; sub potente decipere, neq; eligente recte assignatur. Fraudulentus is est, qui potest & eligit alterum sub latenti valeamento decipere. Calumniator autem, qui potest & eligit alteri fallum crimen impingere.

Locus 2. a bono propter se.

Locus 3. a generum cōmunionem.

Amplius aliquoties eod uerso

Locus 1. a differentia vel genere collocata.

Locus 2. a passionis subiecto.

Locus 3. a subiecti passionem.

Thomas.

In caput decimum tertium, docens definire generis problemata, comparatis ad se inuicem genere & differentia. Item subiecto & passione, scholia.

Res sunt numero huius literæ loci. Quorū primus nuncupatus a differentia tanq̄ genere collocata, & cōtra, est. Si quis genus vt differentiam, aut differentiam vt genus assignauerit, improba erit generis & differentia constitutio. Vt peccat qui arbitratur stuporis genus superabundantiam esse, & fidei vehementiam, id quod tribus rationibus comprobatur Philosophus. Quarum secunda ibi assignatur, Amplius si quis superabundantiam. Et tertia ibi, Amplius accidet sic assignanti vehementiam vehementem dicere. Secundus locus assignatur ibi, Quandoque autem peccant & passionum, & cetera. qui dicitur a passionis subiecto, hunc habet sensum. Peccant interdum ob ignorantiam, qui passionis & accidentis subiectum constitunt ipsius esse genus. Tertius locus superioris conuersius, ibi redditus, Rursum si passionem cuius est passio, &c. appellatusq; a subiecti passione, est huiusmodi. Errat qui pro subiecti genere passionem assignauerit. Ceterum literæ exemplum, quo dicitur perperam finiri spiritus seu ventus esse aer motus (saluo semper aliorū melius sentientium iudicio) ad superiorē potius pertinet locum, quā ad hunc. Quippe cum declaratur ventus, qui definitur esse ipsius aeris passio, & proinde non constituatur passio subiecti genus, sed contra, subiectū passionis genus. At quod sit venti genus, quid ve sit, ex Physicis est petendum. Porro ad ampliorem secundū loci declarationē, non inutile nobis videret, si quædam adijciamus ex D. Thomæ Aquinatis opusculo, cui nomē de ente & essentia præfixit. Hic enim in eius operis calce de passionū finitionibus agens, ad hunc modum differit. Quoniam (inquit) accidentia non componuntur ex materia & forma, ideo non potest sumi in eis genus a materia, & differentia a forma, sicut in substantiis compositis, sed oportet vt genus primum sumatur ex ipso modo efficiendi, secundum quod ens diuersimodē secundum prius & posterius de decem generibus prædicamentorum prædicatur. Sicut dicitur quantitas, ex eo quod mensurat substantiam, & qualitas, secundum quod est dispositio substantiæ, & sic de alijs secundum Philosophum decimo Metaphysicæ. Differentiæ verò in eis sumuntur ex diuersitate principiorū ex quibus causantur. Quia verò propriæ passiones ex proprijs principijs subiecti causantur, ideo subiectū ponitur in definitione earum loco differentia, si in abstracto sumantur, secundum quod sunt propriæ in genere, sicut dicitur quod simitas est curuitas nasi. Sed e contrario esset, si eorum definitio sumeretur secundum quod concretiuè dicuntur. Sic enim subiectum, in earum definitione poneretur sicut genus, quia tunc definirerentur per modum substantiarum compositarum, in quibus ratio generis sumitur a materia, sicut dicitur, quod simū est nasus curuus. Etiam est similiter, si vnū accidens alterius principium sit, sicut principium relationis est actio, & passio, & quantitas. Et ideo secundum hoc diuidit relationem Philosophus in quinto Metaphysicæ. Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta, ideo quædam sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus, sicut congregatiuum & disgregatiuum dicuntur

dicuntur differentiæ coloris, quæ causantur ex abundantia vel paucitate lucis, ex qua diuersæ species coloris causantur. Hæc Diuus Thomas eo in loco. Verum de hac re exactior consideratio ex Metaphysicis est petenda.

In decimum quartum caput, quo nos instruit Philosophus definire generis generatim accepti problemata per locos communes, annotatiuncula.

Huius capitis summa quatuor locis comprehenditur. Quorum primus, quem a toto quidam appellant, est. Si quid alicuius genus esse constituitur, quod nullius omnino genus est, non erit recte genus assignatum, & proinde interimendum erit problema propositum. Vt huius albi non est genus album, neque huius albedinis albedo, cum nequeat album vel albedo de specie differentibus prædicari. At secundus locus a transcendente vocatus, assignatur ibi, Rursum si quod omnia sequitur, &c. qui est eiusmodi, Si quod transcendentium, siue ad omnia sequentium, tanquam omnium præsertim communium genus aut differentia constituitur, perperam erit facta generis aut differentia assignatio. Adiecit, tanquam omnium præsertim communium, quia nonnulli vel probabiliter tuentur, ens genus esse omnium, quæ in classibus prædicamentalis continentur, non autem comparatione vnus veri & boni, quæ vulgò entis passiones existimantur. Loci huius declaratio intellectu ex se est facilis. Porro duo reliqui in literæ calce assignantur, quorum prior dicitur a continente subiecto, est. Si quid statuitur esse alterius genus, cui tanquam subiecto inest, destruendum est generis problema. Vt niuis genus non est albedo, quod ipsa inest niui. Posterior appellatus ab vniuoco, est. Si quid pro alterius genere assignatur, quod de illo non prædicetur vniuocè, reicienda erit generis constitutio.

In decimum quintum capitulum, quo docemur terminare generica problemata, facta ad peius melius, magis & minus collatione, scholia.

Quatuor in hoc capite proponit Philosophus locos, inter quos primus in literæ exordio positus, quem quibusdam placuit vocare ex contrariæ speciei transumptione, est huiusmodi, Si aliquando proponatur genus habens contrarium, cuius & species contrarium similiter habeat, si meliori speciei adferatur quod peius est pro genere, aut contrariæ speciei quod melius est, destruendum est generis problema. Alioquin in contrariis moralibus id quod bonum est, in genere malorum constituendum foret, aut quod malum est, in bonorum genere. Errat igitur, qui corpoream voluptatē dixerit esse felicitatem, quod id quod malum est in virtute collocet, quæ melius bonum est, cuiq; vitium contrariè sit oppositum. Post hæc in litera ibi, Etli eodem similiter ad vtraq; se habente, secundus redditur locus, quem a pari appellant, cuius hæc est summa, Si quippiam ad duo genera similiter se habeat, quorum alterum est melius, & alterum peius, & possit in vtroq; poni vt in genere, conuenientius fuerit reponere in genere meliori quā peiori. Quapropter peccat, qui animam, quæ similiter (aliquorum sententia) sese habet ad motum & quietem, seu stationem in motu, tanquam in genere collocat, cum statio & quies melior sit agitatione atq; motu. Cæterum quietem siue stationem non accipit Aristoteles pro motus priuatione, quam peiorem constat esse ipso motu, sed pro forma positua, quā id quod mouetur allequitur cessante motu. Hoc exemplum videtur allatum esse contra Platonicos, qui arbitrabantur, animam numerum esse a seipso motum. Tertius huius capitis locus ibi assignatus, Amplius ex magis & minus, &c. cui nomenclaturā induit a genere magis & minus suscipiente, est huiusmodi. Si aliquid quod magis & minus suscipiat, pro genere constituatur eiusdem speciei, quæ neq; secundum se, neq; secundum suum denominatiuum recipiat magis & minus, interimendum est generis propositum problema. Nam si species concretiuè designata magis & minus recipiat, oportet & genus simili modo sumptum, secundum magis & minus prædicationem suscipere. Et contra, si genus prædicationem secundum magis & minus recuset, necessum est, vt nulla eius generis species possit secundum magis & minus prædicari, quemadmodum alijs in locis vtrinq; explicuimus. Porro quarti loci ibi redditus, Rursum si quod magis videtur vel similiter, non est genus, &c. atq; dicitur ab ipso magis & paribus, hæc est summa, Si duorum propositorū vnum videatur magis genus esse quā alterum, & quod magis videtur non est genus, neq; quod minus. Si verò similiter vtrumq; videatur esse genus, si vnum genus non fuerit, colligetur quoque alterum genus non esse, vt de ira prædicari videtur tristitia & opinio in eo quod quid est. Nam dicitur aliquando ira tristitia, Aliquando & ira dicitur opinio contemptus. Cum igitur vtraq; de ira prædicentur, & non sit manifestum vtrum illorum sit genus, sumendum est id quod magis videtur esse genus. Quod si comprobetur, id non esse genus, neq; quod minus videtur

Amplius si omnino.

Locus 1. a toto.

Locus 2. a transcendente.

Locus 3. a continente subiecto.

Locus 4. ab vniuoco.

Amplius us quædo existente.

Locus 1. ex contrariæ speciei transumptione.

Locus 2. a pari.

Locus 3. a genere magis & minus suscipiente.

Locus 4. ab ipso magis & paribus.

videtur esse, erit. vt si tristitia dicatur non esse genus iræ (quemadmodum superius monstratum est) quæ magis videtur, neque ipsius iræ genus erit existimatio siue opinio. Quæ in huius loci explicationem adferuntur, cum sint vtrunque lectoribus intellectu facilia, non est opus vt pluribus verbis ea explicemus.

Ampli ad construen- dum,

In decimum sextum caput, quo docet Aristoteles tantum construere generis problemata, annotatiuncula.

Locus 1. ab ea quæ in quid est prædicatione.

Completur præsens litera tres locos generis constructiuos. Quorum primus appellationem habens ab ea quæ in quid est prædicatione, est huiusmodi, Supposito quod quipiam de pluribus specie differentibus prædicetur, si id de illis in quid prædicetur, con- struendum est esse generis problema. Item si quid de vna specie prædicetur in quid, & simili- ter de aliis, probè erit speciei genus assignatum. Contrà, si non in quid prædicetur, aut non de specie differentibus, aut de vnica duntaxat specie, generis problema foret interimendum. Ceterum ne quis differentiam existimaret esse genus, eò quod vtriusque conuenit quodammodo in quid prædicari (Differentia enim in eo quod quale quid est, de speciebus dicitur) in litera ibi, Quoniam aut videtur in quibusdam & differentia in eo quod quid est de speciebus prædica- ri, separandum est genus a differentia vrenti iis quæ dicentur elementis, subnectit Philosophus tria generis & differentia discrimina, de quibus abundè diximus in Isagoge Porphyriana, & in Aristotelis Categoriis circa tertiam substantia proprietatem. Porro secundi loci in lite- ra illic redditi, Quoniam autè videtur multum in eo quod multum, &c. vocatio à denomi- natiuis, sensus est iste, Si vnum denominatiuorum alterius sit genus, erit & denominans, alteri- us dominantis genus, quod licet per locum a coniugatis monstrare. Tertius locus, qui a consequentibus appellatus, ibique in litera designatus, Amplius quoniam quod sequitur ali- quid, &c. probabilis duntaxat est, & non in omnibus veritatè continens, qui est eiusmodi, Si vnum semper ad alterum sequatur, & non contrà, illo tanquam genere est vtendum, eò quod difficile sit illud a genere separare. & vt inquit Faber, tamen si illud communius non esset ge- nus, vult tamen nos plerumque non præbere difficiles, sed obsequi. quia in multis proprium genus assignare est quàm difficillimum, neque decet dialecticum multum esse contentiosum, & talia interdum generum loco sunt recipienda. At quo pacto illud instantia (quoniam non ens sequitur omne quod fit) veniat intelligendum, in priori Peri Hermentias libro est expedi- tum. At huius libri locorum ordinem atque nuncupationem monstrat subiecta formula.

Locus 2. a denotiuis.

Locus 3. a consequentibus.

Catalogus locorum ad generis problemata.

1. A cognatis.	23. A differentiarum prædicatione.
2. Ab accidentis prædicatione.	24. A specie priore.
3. A definitione accidentis.	25. A specie inseparabili.
4. A prædicamenti distinctione.	26. A contrario genere.
5. A speciei participatione.	27. A speciei communicatione.
6. A speciei verificatione.	28. Ab æquiuocatione.
7. A specierum participatione.	29. Ab vnitate speciei.
8. A speciei maiori prædicatione.	30. A metaphora.
9. Ab æquali specie.	31. A speciei contrario.
10. Ab indiuiduis.	32. A contraria specie.
11. A diuerso genere.	33. A genere contrario.
12. A superioris prædicatione.	34. A medio contrario.
13. A speciem participantibus.	35. A mediis variè eloquentis.
14. A generum prædicatione.	36. A mediis contrariorum generis.
15. A specie subalterna.	37. A contrario genere.
16. Ab vniuoca prædicatione.	38. A contrariis & mediis.
17. A differentia prædicante.	39. A casibus & coniugatis.
18. A differentia subiecta.	40. A proportione.
19. A genere speciei subiecto.	41. A generationibus & corruptionibus.
20. A differentia speciei subiecta.	42. A causis efficientibus.
21. A genere differentia subiecto.	43. Ab oppositis priuatiue.
22. A genere pro differentia.	44. A contradictoriis.

45. A rela-

45. A relatiuis.	59. A generum communione.
46. Ab vnitate relationis.	60. A differentia.
47. A superiorum relatione.	61. A subiecto passionis.
48. A casuum similitudine.	62. A passione.
49. A conuersione casuum simili.	63. A toto.
50. A numero relationum eodem.	64. A transcendente.
51. Ab opposita specie.	65. A continente subiecto.
52. A relatiuorum diuisione.	66. A non vniuoco.
53. Ab habitu & actu.	67. A transsumptione.
54. A consequentibus.	68. A paribus.
55. A subiecto.	69. Ab ipso magis & minus.
56. A specie genus participante secundum quid.	70. Ab ipso magis & paribus.
57. Ab eligendo.	71. A prædicatione in quid.
58. A bono per se.	72. A denominatiuis.
	73. A consequentibus.

Quarti libri Topicorum finis.

IN QVINTI TOPICORVM LIBRI, DO-

CENTIS TERMINARE PROPRIORVM PROBLEMA- ta, Primum caput, quod proprii diuisionem comple- ctitur, & illud de quo agendum sit ex- plicat, Scholia.

Vtrum aut pro- prium an non.

Extractatis superiori libro iis locis, quibus instruimur construere & destruere ge- nericæ problemata, in hoc quinto libro congruenti ordine eorum locorum tra- ctatum aggredietur, quibus valeamus constata ex propriis problemata definire. Nam proprium, veluti quoddam interiectum medium est inter genus & ter- minum. Latius enim se fundit genus quàm proprium, quod definitioni colla- tum imperfectioris rationem suscipit, cuiusque loci elementa sunt terminandorum definitionis problematum. At nomine proprii (de quo præcipuus hic est sermo) caragraphien descripti- onemque intelligimus, quæ cum termino seu definitione conuenit, tum quod vtraque oratio est, tum quod vtraque est notum faciendi gratia, denique quod vtraque remeat. Differt autem quod hæc, ex iis solis, quæ essentiam cõcernunt, coalescit, illa verò non nihil accipit quod ad essen- tiam minimè pertinet, quemadmodum alibi vberius est explicatum. In huius itaque quinti libri capite primo, ad hunc modum præfatur Aristoteles, Vtrum autem proprium, an non pro- prium, quod dictum est, per hæc consyderandum. Deinde mox in litera ibi, Assignatur au- tem proprium, aut per se & semper, &c. Proponit quandam proprii diuisionem, quæ Fabro, Alberto, aliisque videtur esse trimembris, Alij quadrimembrem esse arbitrantur. Propriorum enim quoddam est per se, vt per se proprium est homini, esse animal natura mansuetum. Nam animalia mansueta videntur quædam irrationalia, sed non natura, verum consuetudine, & industria, vt aues quædam. Aliud est proprium semper, vt Dei animal immortale, sumpto animalis non vt Dei sit differentia, sed potius accidens proprium. Aliud est ad aliud, vt animæ ad corpus comparata, corpori imperare, & corpori ad animam collato, animæ parere & inferuire. Aliud est aliquando proprium, vt alicuius hominis ambulare, dum ambulat solus in theatro, seu quemadmodum habet Boetius, in gymnasio. Est autem gymnasium lo- cus exercitationis alicuius, vt rei literariæ ludus. Deinde in litera ibi, Sunt autem proprii quod ad alterum est, &c. monstrat quod duobus aut quatuor modis valeamus proprii ad alte- rum interimere problema duobus quidè, si idem proprium duobus cõparetur, vni cui conue- niat, & alteri à quo remouetur. Quatuor verò, si duobus duo tribuantur eiusmodi ad aliquid, verbi gratia, hoc problema, Sitne ad equum homini proprium bipes, bifariam destruetur, nempe si quis monstrauerit, aut hominem non esse bipedem, aut equum esse bipedem. Quod si in medium adferatur, an ne ad equum homini sit proprium bipes, & equo ad hominè qua- drupes, interimetur, si monstratum fuerit, hominem non esse bipedem, aut equum non esse quadrupedem, aut hominè esse quadrupedem, aut equum esse bipedem. Ceterum ne mox tradita

Proprii di- uisio quadri- membris. Propriū per se. Propriū semper. Propriū ad aliud. Propriū aliquando.

Quid per se proprium.

tradita proprii distributio, lectori incognita permaneat, in litera decursu ibi, Est autem per se quidem proprium, &c. singula illius membra ad hunc modum describit. Id per se proprium est, quod ad omnia assignatur, & ab omni separat, hoc est, quod alicui speciei accidit, & omnibus sub ipsa contentis, & eam speciem a cæteris omnibus dissepulat, & distinguit, ut hominis, per se proprium est esse animal rationale, disciplina capax, quod homini omni, & soli accidentaliter insit. Ad aliud proprium est, quod accidit speciei, quam non ab alio omni dividit, ut virtuti naturali ad disciplinam, proprium est pluribus inesse. Nam hæc soli animæ & rationalibus animalibus convenit, illa autem, pluribus & rationalibus & irrationalibus, & animatis & inanimatis, & naturalibus & artificialibus. ut hominis virtus dicitur, posse intelligere, equi currere, domus defendere ab imbrum & ventorum iniuriis, cubiculi servare contenta, & sic in reliquis. At semper proprium est, quod secundum omne tempus verificatur, & nunquam relinquatur, ut animalis ex anima & corpore compositum esse. At illud est proprium aliquando, quod secundum aliquod tempus verum est, & non ex necessitate semper subiectum consequitur, ut comparatione hominis in foro deambulare. Cæterum non iniuria posset quis rogare, quo pacto sese habeant eiusmodi proprii acceptiones, ad eas tres quas in primo Topicorum reddiderat Aristoteles, & eas quatuor quæ a Porphyrio in sua Isagoge sunt explicatae? Cui summam responsionem sit, Id facile posse ex singulorum modorum definitionibus deprehendi. Nam quod in præsentia dicitur per se proprium, id ab Aristotele in primo huius descriptum est, idem quoque est proprio quarto modo a Porphyrio descripto. Deinde, cum id quod semper inest, interdum soli & omni speciei accidat, interdum autem omni & non soli, manifestum euadit, eorum quæ sunt semper propria, quædam esse propria secundo modo, iuxta proprii acceptiones in Isagoge Porphyriana traditas. Alia verò propria quarto modo. At quid sentiendum sit de propriis ad aliud & aliquando, palam est ex prius dictis.

Quid ad aliud proprii.

Quid semper proprium.

Quid sit proprii aliquando. Quæstio.

Solutio.

Duplex proprium ad aliud.

Post hæc in litera ibi, Est autem ad alterum proprium, &c. partitur Philosophus proprium ad aliud, in duo membra, Eiusmodi enim proprii quoddam est, quod speciei omni, & semper convenit. ut bipes homini ad equum collato, hoc modo est proprium. Alterum est, quod in pluribus & sæpius speciei convenit, quemadmodum potentia rationali convenit imperare potentiis concupiscibili & irascibili, quibus competit ut in plurimum & frequentius parere, quam imperare, etsi nonnunquam imperent, ut palam est in incontinentibus. Deinde ibi in litera, Propriorum autem ea maxime logica sunt, &c. aliam assignat propriorum distributionem, dum testatur propriorum quædam esse logica, ut sunt propria per se, semper, & ad aliud, quod ex his fiant problemata dialectica, ad quæ rationes & crebræ & bonæ siue convenientes adferri possunt, cuiusmodi sunt problemata ex illis propriis procreata. At proprium aliquando non est logicum, eò quod ex ipso non constituatur problema, quod variis modis aut constitui queat, aut interiri. Quam ob rem in litera ibi, ad aliud igitur proprium, & cæter. colligit Philosophus, hoc in libro agendum esse de solis propriis, quæ per se & semper sunt. Nam in secundo & tertio libris, quibus pertractatum est de accidente & ipsius annexo, sufficienter abundeque expedita sunt, quæ idonea videri possunt definiendis eorum propriorum, quæ ad aliud sunt, problematibus.

Primum quod bene assignatum.

Locus 1. ab ignotiore.

In secundum caput, quod ostendit, quo pacto interimitur proprii problema, si non sit proprium subiecto notius, annotatio.

Prælibatis iis, quæ sequentium veluti quædam seminaria fulsimenta que videbantur, im præsentiarum aggreditur Philosophus eorum locorum tractationem, quibus queamus & interimere & appobare proprii problemata. Primum eos locos recenset, quibus possumus agnoscere, an proprium, quod assignatum est, bene, an non bene sit redditum. In hoc autem secundo capite duos enumerat locos. Quorum prior nuncupatus ab ignotiore, hanc habet sententiam, Si cui subiecto constituatur aliquod proprium, quod non sit notius, sed ignotius, aut æquè ignotum, interimendum erit proprii problema. Sin autem eo notius fuerit, eatenus construendum erit proprii problema. Nam discendi causa (ut inquit Aristoteles) & proprium & definitiones facimus. Cæterum cum subiectum sui proprii causa sit, & eo secundum se, naturaque prior atque notior, accipiendus venit hic locus de his quæ nobis priora sunt atque notiora. Peccat igitur cum Leucippo Democritus, qui igni proprium statuit esse animæ simillimum, cum ignis longe notior sit, (est enim sensibilis) quam animæ esse simillimum, eò quod animæ natura non satis nobis sit cognita, id quod aperte monstrant super anima diversæ Philosophorum sententiæ, quas in primo de Anima libro adfert, & prosequitur Philosophus. Secundus locus ibi in litera redditus, Illud autem si

Locus 2. ab ignotiore convenientia.

non

non notius est hoc huic inesse, &c. quem appellant ab ignotiore convenientia, est eiusmodi. Si quod pro proprio assignatum est, notius non sit ipsum subiecto inesse, quam ipsum subiectum secundum se esse, quemadmodum asserit diuus Albertus, perperam redditum est proprium. Quod si notius sit ipsum subiecto inesse, adstruendum erit secundum quid problema, hoc est, ad eum usque modum. Quam ob rem lapsi sunt nonnulli, e quorum numero fortasse fuit Democritus, qui igni proprium tribuebant esse id, in quod primo nata est esse anima. Nam ignotius est & animam inesse alicui, & alicui inesse primo, quam ignem esse. Hactenus de huius capitis explicatione.

In tertium caput, docens interimere, construereque proprii problemata, in respectu proprii & subiecti simplicitate & multiplicitate, Scholia.

Hoc tertio capite monstrat Philosophus, per duos locos quomodo definienda sint proprii problemata, ratione obscuritatis in sermone reperta. Prior locus a proprii æquiuocatione appellatus, est huiusmodi, Si quid constituatur proprium, cuius aliqua pars sit æquiuoca dictio, aut quod oratio sit ambiguum habens sensum, interimendum est proprii problema. Quare animalis proprium non erit natum sentire, quod sentire multiplex sit ad habere sensum seu potentiam sensitivam, & ad sensum utri. Huius duplex redditur in litera ratio. Prior, quod multiplex, sermonis obscuritatem aduehat. Multiplex enim omne indistinctum parit confusionem. Posterior, quod assignantes eiusmodi propria increpandi sunt, qui dum in alio sensu proprium accipiunt quam respondens, disputando, syllogismum constituunt sophisticum, non dialecticum. At e contra, si omnes assignati proprii partes simplices sint, neque tota oratio diuersis sensibus sit obnoxia, eatenus erit recte assignatum proprium, ut ignis proprium est, mobilissimum esse in supremum locum. Cæterum secundus locus, in litera ibi redditus, Deinde destruendi quidem si multipliciter dicitur, &c. quem a subiecti multiplicitate appellat, est iste, Si subiecto multiplici indistincto quicquam statuatur esse proprium, perperam erit facta proprii assignatio, Si verò subiecto simplici vniuocoque assignetur, erit secundum hoc legitima assignatio, ut hominis qui simplex est, proprium est animal natura mansuetum. Contra autem hypothese facta, quod hæc oratio (scire hoc) designet subiectum cuius proprium inquiritur, si quid pro proprio illius reddatur, destruendum est problema proprii, eò quod illa oratio diuersa significet, vel ob amphibologiam, vel propter dictionis, scire, æquiuocationem. Significat enim hanc rem secundum habitum vel actum scire, aut hanc rem sciri, vel habitu, vel actu, quemadmodum satis aperte tradit litera.

In quartum caput, docens interimere proprii problema, ex eiusdem repetitione, ex nimia communitate, & indebita plurium assignatione, atque ex horum oppositis construere, annotatio.

Huius capitis summa tres complectitur locos ob superfluitatem proprii destructiuos, quorum primus vocatus a frequenter dicto, est huiusmodi. Si in proprio assignando, idem sæpius dicatur, interimendum erit proprium. Sin autem non, secundum hoc construendum est problema. At quot modis accidat idem frequenter dici aperit Philosophus ibi, Eueniet autem frequenter idem dicere duobus modis, &c. Prior modus est, quando idem secundum se (etsi nonnunquam casus varietur) repetitur, id quod accidit ei, qui igni proprium autumat esse corpus tenuissimum corporum. Fuisset enim satis, si dixisset corpus tenuissimum seu rarissimum, ignis esse proprium. Posterior modus est, cum vnus in proprio positi, redita collocataque definitione, idem repetitur, quod non aperte alioqui collocabatur, ut si terræ proprium designetur esse substantiam, quæ maxime corporum secundum naturam fertur in inferiorem locum siue versus centrum, si loco corporis substitueris eius definitionem, substantia repeteretur. Nam pro proprio accipiendum erit substantia, quæ maxime substantiarum corporearum (id enim corporis terminus est) secundum naturam fertur in inferiorem locum.

Porro secundus locus in litera ibi redditus, Deinde destruendi quidem si tale aliquid, &c. quem libet nonnullis a communi omnibus nomine vocare, hunc habet sensum, Si in proprio assignando quippiam collocatum fuerit, quod vniuersis rebus per prædicationem commune sit, perperam assignatum est proprium. Si verò huiusmodi non contineat, proprium eatenus legitime assignatum erit. ut errat, qui scientiæ proprium assignat opinionem vnam existentem a ratione indissuabilem esse, eò quod transcendente vno in sua communitate sumpto utatur. Nam si transcendens contraheretur limitateturque per aliquod adiectum, non esset interimendum proprium, quemadmodum testatur Albertus, id quod fatetur accidere in sexta proprietate substantiæ. Cæterum tertij loci, qui ab ocioso appellatur, redditurque in litera ibi,

Deinde destruendi quod nominum.

Prior locus a proprii æquiuocatione.

Posterior locus a subiecti multiplicitate.

Deinde destruendi quod si frequenter.

ter.

Locus 1. a frequenter dicto.

Quot modis idem frequenter dicitur.

Primo. Secundo.

Locus 2. a communi omnibus nomine.

Albertus. Locus 3. ab ocioso.

Deinde

Deinde destruenti quidem si plura propria, &c. hic est sensus, Si eiusdem speciei plura assignentur propria non indicando qd plura sunt, praua est proprii assignatio, vt errat, qui igni corpus leuissimum & tenuissimum, velut vnum constituit proprium. Quod si oppositum acciderit, secundum hoc construendum erit proprii problema. vt humidum proprium est, corpus quod in omnē figuram ducitur. Corpus autem in omnem figuram dicitur ductile, quod se præbet pro arbitrio tractantis in hanc figuram vel illam ducendum. huius naturæ est cera, quæ in varias formas nutu tractantis disponitur. At ductilium exactior cognitio, ex libris Meteorologicis est petenda. impræsentiarum sat fuerit, ductilia dici, quorū superficies secundum partem simul in latitudinem & profunditatem, eadem percussione transferri nara est. vt qui præmit ceram, compressione & tactu in latitudinem & profunditatem simul extendit.

Deinde destruenti quidē si eodē.

Frior locus ab eodē subiecto, vel subiecti subiectiua parte.

Posterior ab oppositis simul natura vel posteriore.

In quintum caput, ostendens destruerē & construere proprium, considerando subiectum, ipsius partem oppositam, id quod simul natura est, vel posterior, Scholia.

Præsentis literæ duo sunt loci, Quorum prior dicitur ab eodem subiecto vel subiecti subiectiua parte, est eiusmodi, Si alicui subiecto proprium statuatur idem subiectum, vel alio nomine nuncupatum, vel ipsius pars subiectiua, interimendum est proprii problema, vt ensis proprium non est gladius, neq; hominis, animal homo, neq; animalis, cuius est homo species, homo, & ita in reliquis. Nam idem non est seipso notius. Neque pars subiectiua, cum sit natura toto vniuersali posterior, nobis notior est toto vniuersali, sed potius cōtrā, prius & notius est totū vniuersale sua parte. Hęc enim (inquit Arist.) insita natura nobis est via, vt è notioribus nobis magisq; manifestis, ad notiora naturę magisq; manifesta proficiscamur. At confusa primò nota sunt nobis magis ac manifesta. Diximus autē partē subiectiuam, eò qd in parte literæ declarante construendū esse problema, si neq; subiectum neq; subiecti pars in proprio sumatur, vtatur Philosophus parte essentiali, dicens, animalis eātenus proprium esse, cōstitui ex anima & corpore. Post hęc in litera ibi, Destruenti quidē, si aliquo vsus est aut opposito, redditur locus secundus, qui ab oppositis, vel simul natura, vel posteriore appellatur, hunc sensum habet, Si quis proprium assignaturus, in proprio collocaet subiecto oppositū, aut id quod simul natura est, aut posterior, illegitimè proprium assignabit, & proinde interimendum erit proprium. Quod si id vitauerit, secundū hoc cōstruendum erit proprii problema, vt qui bono asseuerat proprium esse malo oppositū. & homini, animal esse bruto perfectius, peccat. Nam illic opposito, nempe malo, hic autē eo quod simul natura est, vtitur. Cæterū id quod de opposito dicitur, accipit Albertus de opposito, quatenus oppositū est. Insuper & per posterior id intelligit, quod posterior est nō natura, (Est enim omne proprium natura & simpliciter posterior subiecta specie) sed secundū nos, & quod posterior cognoscitur, cuiusmodi nequit esse proprium, si omne proprium in subiecti cognitionē assequendam destinetur.

In sextum caput, quo instrumur definire proprii problemata, considerata sequela, & aliis quibusdam, Scholia.

Deinde destruenti quidē si nō qd semper.

Locus 1. ab accidente.

Locus 2. ab ipso nunc.

Tertius à sensibili.

Continet hoc sextum caput tres locos, quorum primū exordio literæ collocati, dictique ab accidente, hæc est sententia, Si proprium assignetur alicui subiecto, quod non semper & necessariò sequatur subiectum, improba erit proprii assignatio, id quod duabus monstrat rationibus. Prior ibi redditur, Nam neq; in quo deprehēdimus, &c. Posterior ratio redditur ibi, Amplius autē ad hoc neq; quando, &c. At ediuersò, si assignatū sit proprium, quod semper subiectum consequatur, erit secundum hoc rectè redditū proprium, vt habentē efficere studiosum, virtutis est proprium, non autē moueri aut stare, animalis comparatione. Secundus locus in litera ibi designatus, Deinde destruenti quidem, si quod nunc proprium est, &c. appellatur ab ipso nunc, cuius hæc est summa. Assignaturus proprium vt nunc, si id non determinauerit, indicaueritq; ipso sermone, perperam proprium assignabit. Quod si id ipsum significauerit, eātenus bene erit assignatū vt nunc proprium, vt volēs assignare alicuius hominis proprium vt nunc, si pronunciet hominis proprium esse vt nunc ambulare, rectè assignat proprium vt nunc. si verò duntaxat dicat hominis ambulare esse proprium, perperam reddet proprium. Cæterū tertius locus à sensibili dicitur, in litera ibi assignatus, Deinde destruenti quidem, si tale assignauerit proprium, &c. est huiusmodi, Si quid proprium assignet, quod tantū sensu cognoscitur inesse subiecto, non recta erit assignatio proprii. Et proinde astrum lucidissimum quod fertur supra terram, non dicitur esse Solis proprium. At contrā, si intellectu & non solo sensu cognoscitur ex necessitate inesse, secundū hoc legitima erit proprii constitutio, vt eātenus proprium est superficiē, potissimum veterum opinione, esse magnitudinem primū coloratam, hoc est, antequam corpus sit coloratum.

In ca.

In caput septimum, docens proprii problemata definire, consideratis termino & genere, ipsorumq; definitionibus, annotatio.

Præsentis literæ duo sunt loci. Prior dicitur à termino, qui est, Qui definitionem constituit, vt subiecti proprium, improba erit proprii assignatio. At si quid, quod conuersim prædicatur, & non indicat quid est esse, velut proprium assignauerit, secundum hoc construendum erit problema proprii. At alter à genere appellatus, & in litera ibi collocatus, Deinde destruenti quidem, si non quippiam in quid est, &c. hanc habet intelligentiam. Si in proprio constituto nihil offendatur, quod de subiecto in eo quod quid est prædicatur, destruendum erit proprii problema. At si aliquid eiusmodi reperiatur, secundum hoc erit problema construendum. Quapropter animal disciplinæ susceptibile, hominis est proprium, non autem animalis proprium est animam habere, sed potius corpus animam habens sensitiuam. Hactenus dictum sit super definiendis terminandisq; proprii non contractis problematibus.

In caput octauum, monstrans quomodo determinanda sunt proprii simpliciter dicti problemata, attenta proprii & subiecti conuertibilitate, annotatio.

Expeditis discussisq; iis locis, qui idonei videbantur ad ostendendum, an proprium bene an perperam foret assignatū, Alios aggreditur locos, quibus veluti quibusdam ducibus, valeamus monstrare, an quod proponitur sit proprium per se & simpliciter, an non. In hoc itaq; octauo capite assignat Philosophus vnicum locum, quem à conuersione proprii & subiecti nuncupant, cuius tres sunt partes. Prima est, si alicui subiecto statuatur aliquod proprium, quod nulli contento sub subiecto insit, aut insit, sed non ratione ipsius subiecti, aut non suscipiat proprii rationem seu nominationē comparatione illorū sumptorum cum subiecto, erit interimendum proprium. Contrā autem, si hæc ipsi competant, construendum erit problema, verbi gratia, animal disciplinæ susceptiuum, & de Socrate, Platone, cæterisq; hominibus particularibus prædicatur, & secundum quod homines sunt. Insuper illud comparatione Socratis, quatenus homo est, est proprium, & proinde animal disciplinæ susceptiuum, proprium est hominis. Ediuersò, indecibilis esse per orationem, seu argumentationē, ac paralogissimum, non est scientis proprium, eo qd nulli Geometræ conueniat. Cæterū aliquibus placet, secundum hoc verum esse, idem pollere quod soli inesse. At pars secunda in litera ibi designata, Est autem locus hic destruenti, &c. hunc habet sensum, Si de aliquo proprio seu oratio descriptiua dicatur, & de nullo eodem, aut non omni, nomen seu subiectum verificetur: vel contrā, si subiectum de aliquo dicatur, nulli autē insit, aut non omni proprium, destruendum est proprium, quod construendo oporteat de quo nomen prædicatur, & proprium seu orationem verificari, & contrā. Porrò tertie partis ibi assignatę, Deinde destruenti quidem si non de quo oratio, &c. hæc est summa. Si de pluribus verificetur proprium, quā subiecta species, vel econtrā, species de pluribus, quā proprium, destruendum est proprium, vt animal disciplinæ susceptibile, quod secundum Platonicoꝝ placita Deo conuenit, non est hominis proprium, sed animalis proprium est corpus sensitiuam habens animam, qd ista conuersim de se inuicem dicantur. At quo pacto hæ duæ partes sese habeant comparatione primæ, & an à se mutuo dissideant, Item & vtrum plantæ dicendæ sint animalia, qd corpora sint animam (etsi non sensitiuam) habentia, impræsentiarum non decreuimus disquirere, eò qd non multum emolumenti lectoribus adferre valeret harum rerum exactior pertractatio.

In nonum caput, docens interimere proprium, cum subiectum ponitur proprium eius quod est in ipso, & construere econtrario, Scholia.

Complectitur hęc litera duos construendi & destruendi proprii locos. Prior à subiecto vocatus, & in literæ exordio descriptus, est eiusmodi, Qui id quod subiectum est, fecerit proprium illius quod subiecto inest, perperam constituit proprium. Qui verò id proprium assignauerit, quod subiecto inest, & soli conuenit, construendum erit proprii problema, vt errat, qui arbitratur ignem esse proprium subtilissimi corporis, qd subtilissimum insit igni, non contrā. Alioqui cum accidat, plura vel specie dissidentia eide inesse, idem specie differentibus, concedendum foret esse proprium, id quod non est faciendum. Nam quemadmodum eadem differentia non est specie differentibus tribuenda, sic nec idem proprium, specie diuisis est tribuendum. At ediuersò rectè assignat proprium, qui terræ proprium asseuerat esse corpus grauissimum specie. Adiunxit (specie) Philosophus. Nam quanquam terra terræ sit grauior, vt & ignis igne leuior, nihil tamen alterius speciei terra est grauius, de qua quidem re in Physicis latius est differendum. Post hæc in litera ibi, Deinde destruenti quidem, si secundum participationem assignauit proprium, & cæt. reddit Philosophus secundum

Deinde destruenti quidē si defini tionē.

Locus prior à termino. Posterior à genere.

Vtrum verò proprium.

Vnici loci dicti à conuersione proprii & subiecti. Prima pars.

Secunda pars eiusdē loci.

Eiusdē loci tertia pars.

Deinde destruenti quidē si subiectum.

Prior locus à subiecto vocatus.

Locus posterior à participatione.

Yy

locum,

locum, à participatione appellatum, cuius hæc est intelligentia, Si quis velut alicuius subiecti proprium constituat, quod in ipso subiecto essentialiter, aut quiditatiuè, aut qualitatiuè continetur, illegitimè proprium assignauit. At contra si subiectum id quod assignatum est dicto modo non participet, neq; contineat, & conuersim de specie subiecta prædicetur, rectè assignatum erit proprium. vt animalis proprium est, corpus natum sentire, non autem hominis proprium est, animal gressibile bipes. Sunt enim gressibile & bipes (veterum sententia) quædam hominis differentia, cuiusmodi non est natum sentire, animalis collatione. Ceterum admonendus est lector, hic Aristotelem agere potissimum de ea parte, quæ postrema sit in assignando proprio complexo, hoc est, descriptione. (Nam prius tradidit, in omni proprio eiusmodi necessum esse, vt collocetur aut genus, aut quippiam aliud generis loco) Deinde omnibus receptum esse, si definitioni (quam substantialem vocant) adiciatur proprium simplex, quod vocant prædicabile proprium, eam definitionem in numero descriptionum constituendam esse. Quare si res sic se habeat, veniet hic secundus locus accipiendus de eo, quod vltimum in descriptione locum obtinet. Id quod satis indicat ea literæ pars. Erit autem huiusmodi differentia quædam, de aliqua specie dicta.

Deinde destruere quæ si non contingit.

Locus 1. à tempore. Locus 2. ab eisdem numero.

Locus 3. à specie subalterna.

In decimum caput, ostendens quomodo interimenda sunt & euerrenda proprii simpliciter problemata, considerando tempus idem, & eiusdem definitionem, annotatio.

Huius capitis intelligentia, ex locis quatuor numero pendet, quorum primus à tempore appellationem accipit, qui est huiusmodi, Si quis pro proprio reddat, quod subiecto tempore aut prius sit aut posterius, interimendum erit proprii problema. construendum autem, si id assignet, quod simul tempore sit cum subiecto, & illi ex necessitate semper insit, non vt definitio vel differentia. Post hæc in litera ibi, Deinde destruente quidem, si eorundem in eo quod eadem sunt, & cæter. assignat Philosophus secundum locum, quem licet appellare ab eisdem numero, cuius hic est sensus, Si duorum numero eorundem, siue species sint, siue genera, vni proprium constituetur, quod alterius non sit proprium, perperam redditum erit proprium. Quod si contra acciderit, sitq; id quod assignatum est, vnius proprium, erit & alterius proprium. verbi gratia, sint prosequendum & eligendum eadem numero, colligetur prosequendi non esse proprium videri quibusdam bonum, quod id ipsum non sit eligendi proprium. Non est enim eligendum quod quibusdam bonum apparet, sed quod per se bonum est, & verum. Ediuersò, sunt homo & terrigena eadem numero, monstrabitur terrigenæ proprium esse habere animam triplici potentia præditam, nempe concupiscibili, irascibili, & rationali, eò quod id homini sit proprium. Potest & hic locus extendi ad ea, quæ numero diuersa sunt, indifferentia tamen secundum speciem. Nam horum, quatenus sunt eadem indiuidua specie participantia, necessum est & ipsorum idem esse specificum proprium. At in huius loci calce lectorem admonet Philosophus, hunc locum vtilem esse in terminandis accidentibus, quod eadem accidentia numero oporteat inesse eidem subiecto, & idem accidens eisdem subiectis. Post hæc in litera cum subiungitur, Deinde destruente quidem, si eorum quæ sunt eadem specie, & cæter. tertius collocatur locus, appellatus à specie subalterna siue generica, cuius hæc est summa, Si diuersis speciebus eiusdem generis, non assignentur propria eiusdem generis, interimendum est problema. Si verò assignentur propria eiusdem generis, erit adstruendum proprii problema. Oportet enim eadem genere eadem habere propria, sed differentia ab inuicem, quemadmodum & species inter se distinguuntur. Nam si speciei alicuius diuisionis, proprium quiddam adferatur diuidens, & oppositæ speciei in eadem diuisione oppositum asseratur, proprium alteri conueniet. Si itaq; alicui speciei asseratur proprium positum, vt qui dixerit hominis proprium esse, à se moueri, improbabitur, quod equi qui est eiusdem cum homine generis, non sit proprium oppositum, nempe a se stare. Nam stare & moueri eiusdem sunt diuisionis, quemadmodum homo & equus. Quare si vnum vni non conueniat, neq; reliquum reliquo. Construitur autem hoc loco, Nam si alicuius speciei dicatur proprium, & oppositæ speciei fuerit oppositum proprium, erit quod positum est asserendum proprium. Quare colligetur auis proprium esse volatile bipes, eò quod hominis eiusdem generis, idem secundum genus proprium sit gressibile bipes. Nam vt species homo & auis eiusdem sunt generis, sic & eiusdem existunt gressibile bipes & volatile bipes. At hic locus inutilis est ad construenda propria eorum, quæ sunt eiusdem generis, quorum quædam habentur genera, quædam species infimæ. vt non oportet, si hominis proprium sit gressibile bipes, equi vel bruti proprium gressibile quadrupes, eò quod gressibile quadrupes non vni speciei,

speciei, sed multis & specie differentibus congruat. In quibus tamen propria reddentur vltima, & vltimarum specierum eiusdem diuisionis, firmus fuerit locus. Oportet itaq; eadem genere, eadem habere propria, sed differentia ab inuicem, quemadmodum & species inter se disiunguntur.

In caput vndecimum, monstrans interimere & construere proprii problemata, considerando id quod natura inest, vna tradens decem proprii modos, Scholia.

SI quæ in hoc capite à Philosopho traduntur, libuerit ad certos reuocare locos, tres huius literæ constituendi erunt loci, quorum primus in exordio designatus, quem ab eo quod natura inest appellare possimus, hunc habet sensum. Quoniam propria quædam assignantur subiectis, quæ actum & necessariam existentiam non habent designare, sed semper potentiam & naturalem quandam inclinationem, si quis affectet assignare proprium secundum naturalem aptitudinem, sed verbis explicet actum indicantibus, destruendum est positum proprium. Quod si quod natura inest, id locutione explicet, rectè erit redditum proprium, vt qui assignat hominis proprium esse disciplinæ susceptiuum, legitima est proprii assignatio. At qui ructur, bipes esse hominis proprium, ex eo quod bipes magis actum videatur significare, & semper conuenire homini habere duos pedes vult, dimouebitur & destruetur proprium. Bipes aliquot in locis veluti differentia sumitur, In aliis tanq; proprium, dum naturalem aptitudinem designat, aliquando vt actum habendi duos pedes, quemadmodum in præsentia litera. Secundus locus in litera ibi assignatur, Amplius quæcunq; dicuntur, vt secundum aliud aliquid primum, aut vt primum ipsum, labor est assignare alium proprium) qui appellatur ab altero subiecto, hoc modo explicandus est. Eorum quæ duobus inesse possunt, vni quidem proximè & continenter, Alteri verò per alterum & secundo ordine, non est facile proprium assignare, eò quod si vnius subiecti dicatur esse proprium, alterius monstratur esse, & contra. Id quod litera declarat, de colorato (quod non verè proprium est) cõparatione superficiæ & quantitatis corporeæ. Nam vtri harum contuleris esse coloratum, non soli inerit. Cæterum quomodo assignandum sit huiusmodi proprium, expediuius in Aristotelis Categoriis, dum explicarem naturalem aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem suscipiendam, aliter & aliter quantitati atq; substantiæ cõpetere. At illius in huius secundi loci calce traditi, Quare non de quo oratio, & nomè verificabitur, hic sensus est, Si quis arbitretur, coloratum esse corporis proprium, cum quantitas colorata velut ratio dicatur de superficie, de qua non dicitur corpus (non est enim superficies corpus) oportebit rationem, quæ est quantitas colorata, de superficie verè dici, de qua non dicitur nomen subiectum, puta corpus. Idem quoq; eueniet, si coloratum proprium superficiæ assignetur. Nam coloratum de corpore prædicabitur, de quo non prædicatur superficiæ nomen. Post hæc tertius locus ibi redditus, Accidit autem in quibusdam propriis, & c. appellatur ab indeterminatione proprii, cuius est hic sensus, Si proprium quod determinatione egeat, quis pronunciet indeterminate absoluteque esse proprium, interimendum est proprii problema. At pro ampliori clarioriq; huius loci cognitione, subiicit Philosophus decem proprii determinati atque restricti modos, qui sunt Proprium quod natura inest, Proprium quod nunc inest, Proprium specie, siue cõsequens speciem indiuiduam. Proprium simpliciter seu vniuersaliter, hoc est, subalternam sequens speciem. Proprium secundum aliud, seu veluti posterioris subiecti. Proprium primi subiecti. Proprium alicuius vt habiti. Proprium eius tanquam participati. Proprium tanquam participantis. At horum, quatuor ex parte proprii desumuntur, & reliqui sex ex subiecti cõparatione. Nam si conantur proprium assignare, omnes assignant vel id quod naturaliter inest, eò quod proprium manet fluatque ex essentialibus subiecti principiis, cuiusmodi proprium est bipes hominis collatione, aut quod nunc & alicui inest, secundum quem modum alicui dicitur proprium, actu habere quatuor duntaxat digitos in altera manu, aut quod est speciem consequens, quemadmodum igni proprium est, esse corporum subtilissimum, eò quod non saluetur ignea species, nisi in corpore subtilissimo. Aut quod naturam simpliciter consequatur, hoc est, genericam, velut animalis proprium esse dicitur, viuere vita manifesta. Aut assignant quod secundum aliquid ipso subiecto inhæret, non autem simpliciter & secundum ipsum, vt animæ proprium dicitur esse prudens, eò quod illi tanquam subiecto remotiori conueniat prudentia secundum rationalem potentiam, veluti proximum subiectum. Aut quod subiecto primo aut proximè insit, quo pacto potentia rationali proprium est prudentia, illi nullo intercedente susceptibili competens. Aut quod subiecto conuenit, eò quod aliquid in se habet, secundum quem modum scienti proprium est esse indissuabile à ratione (est enim sciens à ratione indissuabile,

Deinde destruere quæ si natura.

Locus 1. ab eo quod natura inest.

Locus 2. ab altero subiecto.

Locus 3. ab indeterminatione proprii. Decem proprii determinati ac restricti modi.

bilis, quod scientiam habeat, qui a ratione est indissuabilis. Aut quod alicui insit, quod ab altero habeatur, quomodo indissuabile a ratione scientiæ inexiſtit. A sciente enim habetur scientia. Aut velut id quod ab aliquo essentialiter participatur, quo pacto sensibile proprium est animalis, quo substantialiter & quiditatiue participat omnes animalis species, suntq; ob id sensibiles. Aut tanq; ei quod participat alteru, vt si viuere dicatur esse homini aut bruto proprio, & sanè aliud est esse proprium alicuius tanquã participati, ab eo quod alicuis velut participantis est proprium. Nam huius subiectum necesse est remotu esse, non aut illius, cum eueniat subinde, ipsum esse proximum. Cæterum si quis curiosior cognoscere velit horum modorum ratione & causam, item & quo pacto hi decem proprii modi, ad diuisionem in huius quinti libri primo capite redditam reuocentur, poterit, si libuerit, consulere Alberti commentarios. Hic tantum admonendum censuimus, illorum modoru plerisque non re ipsa à seinuicem dissidere, sed sola ratione. At locos particulares sub hoc tertio veluti communiore comprehensos, ex huius capitis calce facillimum est deprehendere, vna cum suis exemplis.

Deinde destruēti quidē si idem eiusdē.

Locus pri- or ab eisdē numero.

Albertus.

Duplex totum integrale.

Vnum dissimulare.

Alteru simi- lare.

Locus 2. a paribus si- milaribus.

Deinde ex oppo- sitis cō- syderā- dū est.

Locus 1. a contrariis.

In duodecimum caput, quo instruimur interimere & adstruere priorum problema, penes idem & similiter, Annotatio.

Complectitur præsens litera duos locos, Quorum prior ab eisdem numero & definiti- uis, hoc est, definitioni annexis vocatur, qui est eiusmodi, Si quis constituerit idem no- mine & ratione, esse sibi ipsi proprium, destruendum esse problema. Nam omne idem, indicat esse eius cui est idem, aut implicite, si sit idem numero nomine, vel explicite, si sit idem definitione. Quicquid autem alicuius esse indicat, vel definitio est, vel definitioni annecten- dum. Et proinde honesti, non est decens, proprium. nec vestis, tunica. Quod si quid in sub- stantia diuersum assignauerit, quod conuersim prædicetur, construendum erit problema, vt animalis proprium est substantia animata, accepta dictione (animatum) non vt differentiam substantialem animalis, aut animam sensitiuam designet, sed potius quandam naturalem si- gnificet aptitudinē, ad efficiendas animæ sensitivæ operationes. In hac enim significatione a- nimatum extra animalis est substantiam, & eam conlequitur. At Albertus per animatū ac- cipit id quod animatum est, & viuit vita perfecta & manifesta, qualiter asserit non reperiri in plantis. Pro secundi loci apertiore intelligentia, qui in litera ibi redditur, Deinde etiam in his quæ simularium sunt partium, &c. diciturq; a partibus simularibus, admonendū quā bre- uissimè, duplex esse totū integrale, Vnum dissimulare, (quod Græcis dicitur Heterogeneum) cuius partes, etsi eiusdem speciei sunt cum toto, non tamen eandem quam totum suscipiunt denominationē, cuiusmodi sunt plantæ & animalia, in quorum diuersis partibus constat di- uersam esse qualitātū dispositionem ob diuersa numerata obeunda. Neq; enim id quod in ani- mali caput est, est manus, neq; contrā. Insuper neque caput est homo, neque cor homo est. At in his totis, etsi id quod toti proprium sit, etiam insit partibus, cum & totum & singulæ par- tes eiusdem sunt speciei, non tamen à proprio accipiunt partes nuncupationem. Neque enim manus risibilis dicitur, neque disciplinæ capax. Alterum est totum homogeneum seu simi- lare, cuius partes integrales omnes, eiusdem sunt rationis, & qualitatiuæ dispositionis, & inter se, & cum toto, quam ob rem eandem omnino nomenclaturam recipiunt. Ex his itaque col- ligitur ratio huius loci secundi dicentis, Si alicui toti homogeneo atque simulari constituatur proprium, quod non comperat omnibus illius partibus integralibus, aut contrā aliquibus partibus cōueniat, & in totum non quadret, destruendum est proprii problema, vt esse aquam plurimum falsam, non est mari proprium, eò quod quandam maris portionem cōster non esse aquam plurimum falsam. neq; huic parti aeris proprium est, esse spirabile. quod id licet alicui aeris parti competat, nempe ei qui præcordiorum refrigeratiua est, non tamen toti aeri. Quod si res contra sese habeat, adstruendum erit proprii problema, vt rectè constituitur ter- ræ proprium esse, natum moueri mundi medium versus motu recto, quod vniuersæ terræ & singulis eius partibus conueniat.

In decimum tertium caput, docens construere & destruere priorum problema, secundum omne oppositionis genus, Scholia.

Huius capitis, in quo monstrat Philosophus definire proprii problema secundum omnē oppositionis speciem, quatuor sunt loci. Primus, qui statuitur à contrariis eiusmodi, Si assignentur duo subiecta contraria, duob; item prædicata contraria, si horum vnum non fuerit proprium illorum alteri, neq; reliquum reliquo. Quod si vnum prædicatorū fue- rit vni subiectorum proprium, & reliquum reliquo erit. vt sunt, candidum & nigrum, visus congregatiuum, & visus disgregatiuum, colligetur candido proprium esse visus disgrega- tiuum

tiuum esse, quod visus congregatiuum sit proprium nigro. At contrā, si proponantur iustitia & iniustitia, bonum & malum, non erit bonum iustitiæ proprium, quod malum non sit pro- prium iniustitiæ, & ediuerso. Neutrum enim soli conuenit. Secundi loci, qui a relatiuē op- positis nuncupatur, hæc est sententia. Propositis duobus subiectis & prædicatis relatiuē oppo- sitis, si horum vnum illorum vni non fuerit proprium, neq; reliquum reliquo erit. Sin verò horum vnum illorum vni proprium extiterit, erit reliquum reliquo proprium, vt monstra- tur superatum non esse proprium subdupli, eò quod superantis non sit dupli, cum sit ipsius genus. Item contrā, ostendatur, dimidij esse proprium, sese habere vt vnum ad duo, q; dupli proprium sit, sese habere vt duo ad vnum. Porro tertius locus ab oppositis secundum priua- tionem & habitum dictus, in litera ibi collocatus, Tertio autē destruenti quidem si habitus, &c. est cum superioribus simul vtilis construendo & interimēdo priorum problemati. Vt monstratur ipsius auditus non esse proprium sensus, quod insensibilitas non sit proprium cæ- citatis, cum quodammodo sit genus ipsius. Contrā, si visus proprium sit videre, seu potentia visua discernere, erit quoq; cæcitatatis proprium non videre, &c. At quarti loci in litera ibi assignati, Deinde ex affirmationibus & negationibus, &c. qui est ab oppositis secundum af- firmationem & negationem, hoc est, contradictoriis, tres sunt loci particulares. Primus so- lum est destructiuus, quo conferuntur affirmata & negata prædicata eidem subiecto, Si præ- dicatum (inquit Aristoteles) affirmatum, alicuius subiecti sit proprium, illius negatio eius- dem nequit esse proprium. & contrā, si negatio alicuius subiecti sit proprium, affirmatio non poterit eiusdem subiecti esse proprium. Alioqui accideret, contradictorias enunciationes si- mul esse veras, vt si animatum (acceptum eo quo prius annotatum est modo, nempe vt na- turalem aptitudinem designet exercendarum operationum animæ sensitivæ) sit animalis proprium, non erit illi proprium non esse animatum. Secundus locus illis superioribus re- spondens, in litera ibi redditus, Secundum autem ex prædicatis vel etiam non prædicatis, &c. quo considerantur duo subiecta & duo prædicata secundum contradictionem, est constru- ctiuus & destructiuus. Destruit quidem affirmationis affirmationem esse proprium, quod ne- gationis negatio non sit proprium. & contrā, si affirmationis affirmatio non sit proprium, ne- que negationis negatio erit proprium. vt non hominis colligitur proprium non esse non ani- mal, q; hominis proprium non sit animal. est enim ipsius genus. At eodem loco construitur proprium. Nam si affirmationis affirmatio fuerit proprium, & negationis negatio. & contrā, vt quia non animalis proprium est non viuere, per negationem colligetur animalis propri- um esse viuere. Porro tertius locus in litera ibi designatus, Tertio autē ex ipsis subiectis, &c. solum destructiuus est, quo inspicuntur duo subiecta secundum affirmationem & negationē ad vnum prædicatū, & proinde primo loco hic est oppositus, cuius sententia est hæc, Si negati subiecti asseratur proprium, illud idem non erit eiusdem subiecti affirmati proprium. & con- trā, si proprium dicatur subiecti affirmati, illud idem non erit eiusdem subiecti negati propri- um, quod exemplis est facile declarare. At hunc locum inutilem esse cōstruendo problema- ti, monstrat ex eo Philosophus, quod non est negationis subiectæ proprium affirmatio, nec affirmationis negatio. Quare non sequetur, hæc affirmatio non est negationis proprium, igitur est negationis proprium. Neq; contrā, hæc negatio non est negationis proprium, igitur est affirmationis. Nam (quemadmodum inquit Aristoteles) affirmatio negationi omnino non inest, quare si non insit, nequit illius esse proprium affirmatio. Verum negatio etsi affirmati- oni inesse possit, non tamen vt proprium, quod cum ea non recurat. Neq; hic vocis subie- ctum solum attendimus, sed potius rem, rei; rationem, quemadmodum inquit Faber, cuius hæc sunt in hunc locum verba, Non enim negatio subiectum affirmationi (vt neq; substan- tiæ accidens) esse potest, sed contrā, affirmatio negationi subiectum, vt oculus cæcitati, (Est enim oculus cæcus) non autem cæcitas oculo. Neque subiectum vocis solum hic attendimus, sed potius rem rei; rationem.

In decimum quartum caput, monstrans definire priorum problema, destruendo & adstruendo ex ediuerso diuisis, ex casibus, & ex similiter vel sic sese habentibus, Scholia.

Continet præsens litera locos numero quatuor. Primus, qui ab iis, quæ sunt eiusdem di- uisionis, nuncupationem accipit, construit & destruit proprii problema, cuius hæc est sen- tentia. Si dentur quædam species eiusdem diuisionis, seu in quas genus per differentias diuiditur, & alterius illarum proprium quoddam assignetur alterius diuisionis, qui monstra- uerit reliquum eiusdem diuisionis cum priore non esse proprium reliquæ speciei, destruit pro- blema assignatum, vt si animal in mortale & immortale distribuatur, similiter & altera diui- sione

Locus 2. a relatiuē op- positis.

Locus 3. ab oppositis se- cundū pri- uationē & habitum.

Locus 4. ab oppositis se- cundū af- firmationē & negatio- nem.

Locus 1. particularis

Locus 2. particularis

Locus 3. par- ticularis.

Deinde ex iis quæ ex oppo- sitis

Locus 1. ab iis quæ sunt eiusdē diui- sionis,

sione in sensibile & intelligibile, qui ostenderit animal sensibile non esse proprium mortalium, monstravit animal intelligibile non esse proprium Dei & immortalium. At si positum proprium cum altero diuisum, sit speciei ex opposito diuisae proprium, adstruendum erit problema propositum, ut anima diuiditur in concupiscibilem, irascibilem, & rationalem, & animae virtutes sunt, Prudentia, Fortitudo, & Temperantia. Qui itaque huius diuisionis quiddam proprium assignat & demonstrat ex priori diuisione, & reliquas huius diuisionis species, propria superioris diuisionis colliget habere, ut si prudentiae proprium sit per se rationalis virtute esse, & fortitudinis erit proprium esse virtute irascibilis, & temperantiae, concupiscibilis virtute esse,

Locus 2. a casibus & coniugatis.

Ceterum secundi loci, a casibus & coniugatis dicti, atque in litera ibi redditi, Deinde ex casibus destruenti quidem, &c. haec est summa. Si casus, alicuius casus non sit proprium, neque primigenium coniugatum, primigenium erit proprium: neque contra, ut si ipsius iuste, non est proprium bene, nec iusti proprium erit bonum, & contra, si iusti, non est bonum proprium, nec eius quod iuste est, erit bene proprium. Insuper, si vnus casus alterius casus est proprium, ita sese habebunt & reliqui casus, & coniugata. Nominem enim casus, & coniugata & primigenia intelliguntur, ut si homini proprium sit, quod ipse sit risibilis, & hominis & aliorum casuum similis proprii fiet denominatio. Neque hic locus a coniugatis & casibus, inspiciendus est in iis, inter quae nulla est oppositionis species, sed & in oppositis secundum coniugationem acceptis, ut si iusti non est bonum proprium, neque eius quod iuste est, id quod bene est: et si malum non sit iniusti proprium, neque eius quod est iniuste, id quod est male. At si albi proprium est disgregatum visus, erit quoque proprium nigri congregatum visus, & ita deinceps in casibus reliquis. Atque illud est, quod admonet Aristoteles. Non solum (inquiens) in eo quod dictum est secundum casus considerandum, sed & in oppositis, quemadmodum & in prioribus locis dictum est, nempe in secundo huius libro. Porro tertius literae locus assignatus ibi, Deinde ex iis quae similiter sese habent, &c. qui a duorum proportione ad duo dicitur, adeo manifestus est, ut nostra nullatenus egeat annotatione. At gymnastes, ludi est magister, & qui praest in exercendis corporibus, ut qui instituit ad artem palestricam, gladiatoriam, & alia militaria exercitamenta.

Locus 3. a duorum proportione ad duo.

Ceterum quartus locus in litera ibi descriptus, Deinde ex iis quae eodem modo se habent, &c. quem ab iis quae eodem modo se habent appellant, duntaxat destructius est, qui a superiori & similiter se habentibus differt, quod in illo, duo duobus in similitudine & proportione conferuntur, hoc aut loco traditur comparatio vnus ad duo eodem modo se habentis secundum inesse, cuius duae sunt partes. Prior est, si idem praedicatum ad duo subiecta eodem sese habeat modo, si horum vnus non fuerit proprium, neque reliqui erit proprium, ut si sentire similiter sese habeat ad hominem & equum, & hominis non sit proprium, neque equi erit proprium. Posterior est, si idem praedicatum ad diuersa subiecta dicatur similiter sese habere, si vnus proprium fuerit, non erit alterius proprium. Nam impossibile est, idem esse plurimum distinctorum proprium, eo quod oporteat omne proprium cum sua recurrere specie. At si pluribus congrueret speciebus, non posset cum illis conuerti. Et proinde si prudentia eodem modo videatur se habere ad pulchrum & turpe, quod sit disciplina vtriusque & boni & mali (quae pulchri & turpis nomine designantur) & constituatur vnus puta virtutis esse proprium, alterius ut vitij non erit proprium. Ceterum de exemplo Aristotelico sic tradit Antonius Demochares, Non ignoramus (inquit) Aristotelem vsum fuisse conuersa locutione, & prope dixerim Metonymia, quae nomen pro alio nomine videatur dicere. Nam (inquit) si prudentia proprium sit disciplinam esse honesti, non erit amplius eiusdem proprium, turpis esse disciplinam, quod rationem subiungens habet. impossibile enim est, idem plurimum esse proprium. Vides rationem non respondere exemplo, nisi conuerteris locutionem, & reduxeris ad id exemplum, quo vnus proprium duobus distinctis eodem modo habentibus conferatur, quorum vtriusque idem non potest esse proprium. Verum hoc exemplo, vni prudentiae duo propria connecti videntur, cum sit praeposito ordine dicendum, ita ut prudentia proprium diuersorum proponatur. Sic ille.

Locus 4. ab iis quae eodem modo habent, duas partes.

Pars posterior.

Deinde destrueti quidem si quod secundum.

Primus locus a causis, vel a generatione & corruptione.

In decimum quintum caput, construere & destruere ostendens proprii problema secundum esse, generari, & corrumpi, atque ex specie inspectione, Scholia. Lectori exhibet hoc capite duos locos, quorum priorem in litera frontispicio collocatum, vocarunt quidam a causis, Alij a generatione & corruptione, qui est huiusmodi, Si quod secundum esse dicitur, non est proprium eius quod secundum esse dicitur, neque corrumpi proprium erit eius quod est corrumpi, neque generari, eius quod est generari, & contra licebit colligere, & secundum esse, non esse proprium eius quod est secundum esse, & corrumpi non esse proprium eius quod est secundum corrumpi, si eius quod est secundum generari

nerari, non sit proprium generari, &c. ut si hominis non est proprium esse animal, neque eius quod est hominem generari, proprium erit generari animal: neque eius quod est hominem corrumpi, proprium erit corrumpi animal. Et si eius quod est hominem generari, non sit proprium animal generari, neque eius quod est hominem corrumpi, proprium erit animal corrumpi, neque hominis proprium erit animal, id quod sic sese habet. Nam inter haec consistit generis & speciei habitudo. Est quoque hic locus construendo problemati idoneus, quemadmodum explicat litera, in qua mortale accipiendum est velut hominis proprium, aut illi non nihil est annexendum, cum palam sit, ipsum non recurrere cum homine. At posterior locus in litera contextu ibi assignatus. Deinde inspiciendum ad ideam suppositi, & ceterum, utilis est constructi & destruenti: Destruenti quidem, Nam (supposita Idearum opinione) si quid proponitur quod non conueniat subiecto, aut conueniat non tamen in quantum illius Idea dicitur, destruitur proprium, ut hominis proprium monstratur non esse quiescere, eo quod ipsi homini non inest quiescere secundum quod homo est, sed secundum quod Idea est. Construendi autem si inest subiecto proprium secundum se & secundum Ideam, ut animalis proprium eligitur ex anima & corpore conueni, quod hoc illi inest, & secundum se & secundum Ideam. Ceterum annotat hoc in loco Iacobus Stapulensis, quiescere hic non proprie quiete, sed statum immobilitatemque nulli motui oppositam importare. Nam profusus existimabatur Ideas immobiles, neque vsquam nasas moueri. Et errat qui quae participatis conueniebatur tribuebatur Ideae, non qua Idea, sed qua participata Idea, ut conueni ex anima & corpore, conuenit animali, qua animal est, non autem qua ipsum & per se animal. Nam ipsum animal & omnis Idea, simplex vel potius non composita. Ideo admittebant istam, ipsum animal in compositum esse, quatenus ipsum, & idem compositum esse non simpliciter, sed quatenus communicatum atque participatum. Haec Faber.

Posterior locus ab Idea.

Iacobus Faber.

In decimum sextum caput, quo docemur destruere & adstruere proprii problemata, secundum magis & minus & simpliciter, scholia.

Explicat Philosophus hoc capite vnum locum nuncupatum a proportione maioris & minoris, quem distribuit in quatuor particulares locos, ut plenior ipsius habeatur cognitio. Primus quo vnus vnus comparatur, destructius est & constructius, ab ipso magis & ipso minus inferendo posituum simpliciter, siue cum maxime, siue cum minime dicatur. Destructiuus quidem. Nam si quod est alicuius magis, non sit proprium eius quod est magis: neque quod minus, erit proprium eius quod minus: neque quod maxime, eius quod maxime: neque quod minime, eius quod minime: neque quod simpliciter, eius quod simpliciter non sit proprium, neque id quod posituum. Insuper si id quod simpliciter, eius quod est simpliciter non sit proprium, neque id quod magis, eius quod est magis erit proprium: neque quod minus, eius quod minus: neque quod maxime aut minime, eius quod maxime aut minime est, proprium erit. Verbi gratia, si maioris voluptatis non sit maius bonum proprium, neque minoris voluptatis, proprium erit minus bonum: neque maximae voluptatis, maximum bonum: neque minimae voluptatis, minimum bonum: neque omnino voluptatis, proprium erit bonum. Eodem modo deprometur ratio ex ipso minus ad caetera. Sunt enim haec magis minus, maxime minime, & simpliciter, ita connexa, ut nequeant a se mutuo diuelli. Exemplum literae de corpore praetermissum est, quod corpus cum sit substantia, non recipiat magis & minus. At quoniam ex legitime consequentiae illati proposito, recte colligatur autecedentis oppositum, facile fuerit declarare, hunc locum construendis proprii problematibus esse accommodum. Ceterum secundo loco ibi reddito, Secundo autem destruenti quidem, &c. comparantur duo praedicata duobus subiectis, qui destructioni & constructioni est utilis. Nam si conferantur duo praedicata duobus subiectis secundum magis & minus, quorum vnus magis videtur esse proprium sui subiecti, quam reliqui alterius, & quod magis videtur proprium non sit proprium, neque quod minus videtur esse proprium, erit proprium. Et si quod minus videtur esse proprium, sit proprium: erit quoque proprium, quod magis videbatur esse proprium. Ut si temperantiae videatur magis proprium esse affectus sedare, quam liberalitatis bona profundere, & non sit proprium temperantiae, sedare affectus, non erit liberalitatis proprium bona profundere. Et si minus videatur esse proprium forti, se obijcere belli periculis, quam magnanimi proprium sit continere parua, illud autem admittatur esse fortis proprium, erit & hoc proprium magnanimi. At tertius locus ibi designatus, Tertio vero destruenti quidem, &c. quo ad duo subiecta vnus confertur praedicatum, tantum destructius est. Nam & si eodem praedicato duobus subiectis comparato, quorum vnus magis videtur esse proprium & alterius minus, necessum sit si non sit proprium eius, cuius magis videtur esse proprium: neque illius cuius videtur proprium, minus esse proprium. Non tamen oportet, si proprium sit eius cuius

Deinde ex magis & minus.

Vnicuique loci a proportione maioris & minoris. Primus particularis locus.

Locus 2. particularis.

Tertius particularis.

minus videbatur esse, simul esse proprium, cuius magis credebatur esse proprium. Alioquin idem foret plurium proprium, quod prius dictum est, & impræsentiarum testatur Aristoteles, esse impossibile. Porro quarto loco in litera ibi collocato, Quarto destruendi quidem, si quod magis est eius proprium, &c. conferuntur duo prædicata eidem subiecto secundum magis & minus, atque hic proprii est intreremprius & constructiuus. Destructiuus quidem. Si enim duorum prædicatorum, quorum vnū magis videtur esse proprium alicuius subiecti, quod alterum, illud non sit proprium, neque hoc erit proprium. Et si id quod minus videtur esse proprium, sit proprium, tale erit & id quod magis videbatur esse proprium. Neque enim absurdum quicquam accidet, si eiusdem plura fateamur esse propria. At huius loci exemplum, in Boetiana versione ad hunc modum legitur, ut quia magis proprium est animalis sensibile, quam partibile: Non autem animalis sensibile proprium, quare non erit animalis partibile proprium. Hactenus de loco a maioris & minoris comparatione.

Deinde ex ijs quæ similiter insunt.

In decimumseptimum caput, docens interimere & destruere propriorum problemata, ex ijs quæ similiter insunt, scholia.

O B eandem quam superiori capite reddidimus causam, eum locum qui a paribus dicitur, in tres locos particulares partitur Philosophus, quorum quilibet & destructiuus est & constructiuus. Primus, in quo duo prædicata duobus subiectis conferuntur, est huiusmodi. Si duo prædicata duobus subiectis videantur similiter esse propria, si illorum vnum non sit proprium vni istorum, nec reliquum erit reliqui proprium. Quod si vnū alterius fuerit proprium, erit & reliquum reliqui proprium, ut si similiter videantur propria esse potentia rationalis, ratiocinari: & concupiscibilis concupiscere: si illius non est illud proprium, neque huius hoc erit proprium. Item si similiter videantur propria esse potentia rationali, primum esse prudens, & concupiscibili primum temperans, si illius illud sit proprium, & hoc huius erit proprium, & contra. At quo pacto dissideat hic locus ab eo, qui prius est a proportione appellatus, his verbis explicat Antonius Demochares. Neque putandum est (inquit) nullum esse discrimen inter hunc locum & decimum nonum, quæ a proportione nuncupauimus, quoniam in illo sola habitudo in conuerfiam similitudinis vocatur, hic verò similitudinis conuenientia desideratur, non tantum habitudo. Pleraque enim paulò negligentius spectantibus, apparent eandem habitudinem inter se habere, quæ rebus illis non conueniunt, ut notum sit ijs, qui conuerfiam alterius generis, quibus non conueniant. Sic Antonius. Cæterum secundus locus, qui a similiter inexistentibus eidem tertio appellari potest, collocatur ibi, Secundo autem destructa, eiusdem subiecti videantur esse propria, si illorum vnū non sit subiecti propositi proprium, neque reliquum erit. et si vnū subiecti fuerit proprium, erit quoque & reliquum eiusdem proprium. Porro tertius locus, ab eo quod pluribus similiter inest dictus, ibi assignatus, Tertio verò destruendi quidem, &c. destructiuus est. Nam quamuis si idem plurium videatur esse proprium, & vnus non sit proprium, necesse sit non esse proprium alterius, Non tamen oportet, si vnus fuerit proprium, & alterius proprium esse. Aliàs idem proprium diuersorum esset, quod est impossibile. Exemplis abstinemus, quod sint ad manum.

Locum a paribus. Primus particularis.

Antonius Demochares.

Secundus a similiter in existentibus eidem tertio.

Tertius ab eo quod pluribus similiter inest.

Deinde destruendi quidem si potentia.

Prior locus a potentia.

In huius quinti libri decimum octauum caput, monstrans construere & destruere proprii problemata, penes potestatem & superabundantiam, scholia.

I N hoc ultimo capite, lectori exhibet duos locos, vnum a potentia, alterum a superabundantia, quorum vterque ad construendum & destruendum ex æquo est accommodus. Prior siquidem destruendi utilis est. Nam si quis assignando proprium secundum potentiam, assignet potentiam ad aliquid, quod potest non esse manente re, cuius assignatur proprium, interimendum est problema. Vel ut propius ad literæ expositionem accedamus, Si alicui subiecto assignetur proprium secundum potentiam passiuam, quæ nequeat ad actum reduci, nisi per alterius potentiam actiuam, qua non existente vnà cum suo subiecto, simul tollatur potentia passiuam, permanente in rerum natura suo subiecto, destruendum est proprii problema. Nam perperam assignatur proprium, si ipso sublato possit subsistere ipsius subiectum, ut aeris proprium non est respirabile, eo quod id aeri non conueniat, si non existat animal. Cum enim solum animal respirare possit, videtur non posse fieri, ut ipso ablato & non existente, queat aer esse respirabilis. Cæterum inquirere, an perpetuò potentia actiuam ablata, necessum est potentiam passiuam auferri, id quod subindicare videretur exempli declaratio, non logici, sed aut physici, aut metaphysici est instituti. Construendi autem idem locus est conferens, quando & ad ens

& non

& non ens proprium assignatur, si non enti potentia conuenire possit. Oportet enim proprium potentia, ad ens potentia assignari. Quare entis proprium bene assignabitur, posse pati aut facere. Recurrit enim tale positum proprium. Sic qui hominis proprium assignauerit risibile secundum potentiam, & non secundum actum dixit, similiter susceptiuum disciplinae. Cauendum est igitur, ne quis potentia assignans proprium, fecerit potentiam solum conuenire enti existenti, quod corrupti potest subiecto consistente. Nam tale non recurreret cum nomine siue subiecto. Porro secundus locus qui a superabundantia dicitur, & in litera ibi assignatur, Deinde destruendi quidem si per superabundantiam, &c. destructiuus est, eo quod omne proprium secundum superabundantiam dictum contingat non recurrere cum subiecto. Potest enim quod secundum superabundantiam dicitur, varijs ac diuersis competere. Quare qui dixerit ignis proprium esse corpus leuissimum, errat, quod corpus leuissimum secundum superabundantiam emanciatum, alteri ab igne possit conuenire. Nam destructo igne manebit corpus leuissimum, ut aer. Construet autem qui conuenire assignauerit, quod neque quid est indicet, neque per superabundantiam dicatur. Hactenus de definiendorum proprii problematum locis, quorum nomina, numerum, & ordinem, sequens figura commonstrat.

Locus posterior a superabundantia.

Loci quibus destruere contingit problema proprii simpliciter, & construere aliquo modo.

1. Ab ignotiore.	8. Ab eodem vel parte.
2. Si cuius sit ignotum.	9. Ab oppositis vel simul vel post.
3. Ab æquiouoco proprio.	10. Ab accidente.
4. Ab æquiouoco subiecto.	11. Ab ipso nunc.
5. A frequenter dicto.	12. A sensibili.
6. A transcendente.	13. A termino.
7. Ab ociofo.	14. A genere.

Loci ad problema proprii simpliciter, & destruendum, & construendum.

1. A conuerfione.	14. A relatiuis.
2. A subiecto.	15. A priuatiue oppositis.
3. A participatione.	16. A contradictorijs.
4. A tempore.	17. Ab ijs quæ sunt eiusdem diuisionis.
5. Ab eodem.	18. A coniugatis & casibus.
6. Ab eodem genere.	19. A proportione.
7. Ab eiusdem distinctione.	20. Ab eodem modo habentibus.
8. A natura.	21. A causis.
9. Ab altero subiecto.	22. Ab Idea.
10. Ab indeterminatione proprii.	23. A magis & minus.
11. A definitiuis.	24. A paribus.
12. A similaribus.	25. A potentia.
13. A contrarijs.	26. A superabundantia.

τελθ.

IN SEXTI LIBRI TOPICORVM, DE DEFINITIONIS PROBLEMATIBVS TRACTANTIS PRIMVM CAPVT, explicans quinque modos, quibus valemus interimere problemata definitionis, & quæ sunt hoc libro discutienda, scholia.

Eius autem quod est circa definitiones.

Ertractatis ijs locis, quibus valemus trium prædicatorum, accidentis videlicet, generis, & proprii problemata, & construendo & interimendo definire, congruente ordine pergit Philosophus, aggrediturque ea, quæ ad definitionum terminationem pertinent. Nam et si terminus cæteris prædicatis quæ finitioni quodam modo annectuntur, natura atque perfectione sit prior: ordo tamen disciplinae nihilo secius exposcit, ut ipsius examem loco ultimo constituatur, eo quod illorum constructio longè facilius sit, ipsius finitionis constructione. Possent & nonnullæ aliæ huius ordinis adferri causæ, sed nobis breuitati est studendum. Primo itaque huius sexti libri capite, duo præsertim præfatur Aristoteles veluti quædam communia. Quorum vno commonstrat interimere

Cur definitionis problema ultimo loco ponantur.

Quinq; mo-
dis interim-
tur proble-
ma

rimere definitionem quinque modis, quos partes appellat. Vnus est. Si terminus non verifi-
cetur de eo cui tribuitur definiti nomen. Alter, si cum sit genus rei definiendæ, definitio red-
dita aut nullum contineat genus, aut non cõpetens, vtputa remotum aut analogum. At quo-
modo genus maximè eorum quæ in definitione ponuntur, definiti substantiam indicare ap-
parebit, pluribus in locis superius declarauimus. Nam etli vtrumq; & genus & differentiam
necessum sit adesse, vt rei definiendæ tota essentia substantiaq; explicetur, differentia tamen
generi iuncta qualitas videtur esse, quòd in specie constituenda generi velut materiæ atque
cuidam subiecto, accedat. Et proinde a Porphyrio dictum est, differentiam magis propriam
non simpliciter in quid, sed in eo quod quid quale est prædicari. Tertius est, si constituta fini-
tio cum subiecti nomine non recurat. Quartus, si prædictis omnibus obseruatis non indicet
quid est esse, seu substantiam definiti. Quintus autè, si non bene aperteq; sed inuoluntè & sub
obscurè substantiam designet. Cæterum secundo ibi in litera, Si igitur non verificatur de
quo nomen & oratio, & cæt. seligit Philosophus duos postremos interimendi modos, velut
eos de quibus præcipua huius libri cura est, eò quòd reliqui interimendi modi in superioribus
libris, secundo, quarto, & quinto, sufficienter abundeq; sint explicati.

In secundum capitulum quod monstrat, dupliciter ostendi, non esse bene
definitum nomen, annotatiuncula.

Primū
igit in-
spicien-
dum.

Duo genera
rales loci.
Si definitio
sit obscura.
Si supflua.

Rursus
autem
vtrūq;

Locus 1. ab
æquiuoco.

In litera præsentis duos tradit generales modos, quibus queamus interimere bene esse de
finitum nomen, eò quòd facilius quis posset errare in bene definiendo, q̄ simpliciter finien-
do. Quemadmodum in singulis rebus difficilius est bene facere, quàm facere. Hi duo loci
sunt, si definiti vtatur obscura interpretatione, aut in definitione plura, quàm par est, assignet.
Qui rursus in alios partiuntur, quemadmodum sequentia aperte monstrabunt. Interi-
menda igitur erit definitio, si vel obscura sit, vel superflua.

In caput tertium, agens de errore ex definitionis obscuritate manante, scholia.

Completitur præsens caput quinque locos, accõmodos destruendo definitionis proble-
mati, propter obscuritatem. Primus in exordio assignatus, & ab æquiuoco appellatus,
est huiusmodi. Si quis in reddenda definitione termino vtatur æquiuoco (sub quo acci-
pies orationem amphibologicam) interimendum venit definitionis problema. Idem quoq;
accidet, si definiti, cuius queritur aut statuitur definitio, sit æquiuocū, idq; præcipuè, si assigna-
turum definitionem lateat definiendæ rei æquiuocatio. Nam æquiuocū indistinctū sermoni ad-
fert obscuritatē. Primū huius loci exemplum, vocabulo (ductionis) vtitur æquiuoco, cuius diuer-
sa acceptio, ex verbo duco facile deprehenditur, huius aut variam significationem haud difficile
est ex grāmaticis cognoscere. In vna acceptione a Seneca dicitur. Fata volentē ducit, nolentē
trahunt. In alia Cicero dicit. Ego si mei cõmodi rationem ducerem, te mecū esse maximè
vellem. In alijs insuper significationibus vtitur Virgilius diuersis in locis inquiringens.

Tantū me crimine dignum duxisti,
Sic equidem ducebam animo, rebarq; futurum,
Ille tamen clypeo obiecto conuersus in hostem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat.
Pars duxere muros, moliriq; arcem.

Cæterum dictio ἀγωγι, quo nomine vtitur hoc loco Aristoteles, multiplex est, Nam nunc
institutionem morum significat, nunc verò dietam & rationem victus, Dicitur & interdum
ἀγωγι ἢ μεταβολη, Qua significatione vsus est Aristoteles, cum definitionem illam reddidit.

Que cõm-
surabilia-

Nam generatio transmutatio est ad substantiam. Insuper cõmensuratio, qua vtitur secundū
Aristotelis exemplum, dictio est æquiuoca, quæadmodum & cõmensurabile. Quæ enim ea-
dem mensura metiuntur, vt numeri inter se, vel magnitudines, commensurabilia dicuntur.
Aliquando verò quæ contemperamentū qualitatū idem habent, eò quòd non excedat vna
alterā, cum sit æqualis ipsarū compositio, cõmensurabilia sunt, vel quæ potentias analogas ha-
bent. Porro secundus literæ locus in litera ibi assignatus, Alius si secundum metaphoram
dixit, &c. appellatur a metaphora, & est. Si quis in reddenda alicuius finitione metaphora &
translatione vtitur, reiiciendum est definitionis problema, quòd ipsa translatio orationi adfe-
rat obscuritatem. Metaphora (quæ a Cicerone translatio dicitur) sit, cum nomen aut verbū,
ex proprio loco in eum transfertur, in quo aut propriū deest, aut translātū proprio melius est.

Locus 2. a
Metaphora
Quid Meta-
phora.
Cicero.

Deciduum & indeciduū, propriè circa idem fieri nata sunt, & circa id quidē, cui motus secun-
dum locum conuenire natus est. vt folia decidua sunt, vt vitis. Indecidua, vt lauri & buxi.
Translatiōe igitur de scientia dicitur, q; forte qui scientiam sit adeptus, ab illius rei creduli-
tate

rate dimoueri non possit. At nutritrix propriè est, quæ vbera ad mouet natis. Translatiōe igitur
de terra dicitur. Post hæc in litera ibi, Amplius si nō positis nominibus vtitur, &c. de
signatur tertius locus, qui ab inusitatis nominibus appellatus, reprobar & euertit definitionis
problema. Nam definitio omnīs, ex consuetis nominibus & receptis, vt clara sit, est cõflanda.
Quòbrem errauerit, qui imitatus Platonē in reddenda oculi finitione vmbicilio vtetur. Et
in definitione aranei, putrimordaci: & in medullæ, ossigenio: quòd cilium vmbriā facit in ocu-
lo, q; araneus putribus rebus morsus insigat, & quòd medulla ex osse gigni videatur, aut po-
tius quòd medulla gignat os. Araneorū autè (inquit Aristoteles, nono libro de historia ani-
malium, cap. 39.) & phalangiorū plura sunt genera: mordax, quod in duo distinguitur. Alte-
rum simile ijs quæ lupos appellant, est paruū, varium, procax, falax, pulex nuncupatū. Alterū
maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec viribus valens,
neq; saliens. Cætera quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt
morsum, &c. Tertium genus, quod sapientissimū, lautissimumq; omnium est. Texit enim primū
filis quoquo versus distendens in orbē, tum stamina ducens, initio a medio accepto, nec insci-
tè mediū ipsum accipit. Deinde subtegmina inferens atq; stipans, cubile & repositorium alibi
sibi constituit, sed venationē in medio sui operis obseruādo exercet, reliqua quæ ab Arist. in eo
loco subnectuntur, lectu iucūda sunt, quæ a nobis nō referuntur, q; breuitari nobis sit studen-
dum. Porro cū sequitur in litera, Quædā autè neq; secundum æquiuocationē, neq; secundū
translationē, &c. confert ad seiuicē prædictos locos, volens hunc tertium illis duobus priori-
bus peiorē esse. Nam ex tribus modis, quibus ob nomina, obscura redditur definitio, vt æqui-
uocatione, & metaphora, & dissuetudine, illa quidē est teterrima obscuritas definitionis, quæ
per dissuetū nomen paratur. Nam qui vtitur æquiuoco, nomen habet propriæ significas rem
aliquā, etli nō solam. Metaphora verò, etli nō propriè rem significet, aliquo modo tamen no-
tum facit significatū propter similitudinē. Nam metaphoræ omnes fiunt secundum aliquā si-
militudinē. At quæ sic impropriè dicuntur & præter consuetudinē, neq; propriè aliquo modo,
neq; cognitionē aliquā faciunt. Sunt igitur deteriora cæteris. vt qui legē, mensurā, vel imaginē
diffiniuerit. Nulla enim similitudo cõperitur, secundū quā lex dicitur mensura vel imago, neq;
etiā consuevit taliter dici. Nam mensura est quātitas, lex autē non est quātitas. Similiter ima-
go imitatio est animalis ex talibus coloribus protracta, At lex, non est huiusmodi. Quare ma-
nifestū est, magis fatuā esse finitionis defensionem per nomina in consuetā & impropria, q̄ per
æquiuocationē & metaphorā, ac demum obscuriorē. Post hæc in litera ibi, Amplius si non
manifesta est contrarij ratio, &c. assignatur quartus locus, a contrarij finitione dictus, cuius
sententia est. Si vnus contrarij reddita definitione, non sit alterius contrarij finitio statim ma-
nifesta, reiicienda erit prioris contrarij constituta definitio. Cum enim contrariorū idem sit ge-
nus, ex cuius per differentias partitione contrariæ proueniant species, necessum est eum qui
vnus contrariorū finitionem cognoscit, & alterius finitionē statim cognoscere. Cæterum
quintus locus in litera ibi collatus, Aut si per se dicta non sit manifestū cuius est definitio, &c.
dicitur ab ignorantia definiti. cuius hæc est sententia. Si in medium proferatur definitio, cui-
us nescitur definiti, reiicienda erit definitio tanquam vana & nullo vsui accõmodanda. non
aliter q̄ imagines ab anriquis descriptæ, quibus parum elaboratis, nisi quis superscripserit &
descriptione manifestasset, quod animal talibus indicabatur, nihil memoriæ, nihil cognitio-
nis & gratiæ posteritati attulissent. Qui igitur constituerit definitionem aliquam, qua per se
nota non intelligatur cuius sit definitio, sed ad id opus sit adiunctione definiti, refellendum
erit definitionis problema. His igitur quinque argumentorum fornis, ob obscuritatem interi-
mitur ipsa definitio. Hactenus de definitionis obscuritate dictum sit.

Locus 3. ab
inuitatis no-
minibus.

Plato.

Quid pha-
langium.
Arist. 39. ca.
9. libri de a-
nimaliū hi-
storia de ara-
neis.

A contrarij
finitione,

Locus 5. a
definiti ig-
norantia.

Si igit
supfluu

Locus 1.
a communi
nomine.

In quartum caput, considerans defectum ex superfluitate definitionis
prouenientem, scholia.

Pertractatis ijs locis, quibus propter definitionis obscurum sensum valemus definitionum
problemata profligare ac interimere, mox hoc capite subiungit Philosophus quinque lo-
cos, quibus proprios nos reddere velit, destruendis definitionum non bene assignata-
rum problematibus, quòd plura quàm deceat complectatur definitio. Horum primus, quem
a communi nomine appellant, est eiusmodi. Si quid in definitione pro genere constituatur,
quod simpliciter omnibus entibus conueniat, & loco differentiæ assignetur quod in omnes
eiusdem generis quadret species, euertendum est definitionē bene assignatā, vt vanæ sunt hæ
hominis definitiones. Vnum animal rationale, Animal sensibile rationale, & reliquæ simi-
les, quòd vnum omnibus insit, & sensibile omnibus conueniat animalibus, & nullum animal
ab altero

Locus 2. ab ablatione.

ab altero diuidat ac separet sensibile. Porro secundi loci in litera ibi redditi, aut si est quidem proprium quod appositum est, qui ab ablatione appellatur, hæc est sententia. Si assignata definitionis aliquo ablato quod relinquitur cum definito recurrat, & ipsius essentiam perfecte manifestet; explicet, improba erit assignata definitio. Nam id quod adiectum fuerit, extra substantiam definiti erit, eiusmodi non exigit substantialis definitio, cuius solius hic habetur consideratio. Huius loci tria apud Philosophum adferuntur exempla. Quorum secundum est animæ definitio, quam Xenocrates assignabat, definiens animam numerum esse seipsum mouentem. In qua superfluum dicit Aristoteles esse numerum, cum Plato omisso numero in dialogo, cui Phædrus titulus præfigitur, animam definiat omisso numero id esse, quod seipsum mouet. Cuius verba amplectendæ breuitatis gratia missa facimus. Verum ubi differentiâ speciei atque quidditatem indicare, quod generis loco positus sit numerus. Nam et si differentia speciei constitutiva cum specie constituta recurrat, non tamen vniuersam eius substantiam concedenda est designare. At quoniam huius rei discussio exactior ad primum philosophum attinet, non autem logici sit instituti, subiunxit declaratu esse difficile, an id quod seipsum mouet, tota ipsius animæ essentiam explicet, & an animæ genus sit numerus. Porro de tertio exemplo etiam dubio, phlegmatis pituitæque hanc definitionem adferente, humidum primum a cibo indigestum ad hunc modum. Suidas scribit, Phlegma non dicitur primum ab alimento. Primum enim ab alimento sanguis est, phlegma id est pituita, primum est crudorum. Sunt enim alia cruda a phlegmate. Muratur acidus humor circa stomachum, non absolute primum, sed crudorum.

Plato i Phædro.

Locus 3. de definitionis parte.

Tertius literæ locus ibi collocatus, Amplius si quod eorum quæ sunt in definitione, & cæ. a definitionis parte appellatur, qui est eiusmodi. Quisquis definitionem assignaturus, in ea posuit partem, quæ non omnibus sub definito comprehensibilis comperat, perperam assignauit rationem, & peius definit, quam is qui in definitione vtitur eo, quod simpliciter omnibus comperat. Nam hoc communi, omnibusque competenti ablato, si quod restat sit definitio conuertibile, erit & totum vel addito communi, cum definito conuertibile. Nam vniuersaliter ad proprium atque conuertibile quolibet addito, quod vniuersaliter de definito verificetur, totum conuertibile efficietur, vt si animal rationale cum homine recurrat, conuertetur etiam cum homine ens animal rationale. Seruatur itaque conuertibilitas ab eo, qui in definiendo eo vtitur, quod in omnia quadrat, non autem ab eo qui eam in finitione particulam collocat, qui non omnibus sub definito contentis conuenit, cuiusmodi est hæc hominis definitio, animal gressibile bipes quadricubitum, vel animal rationale album. At quartus locus, a frequenter dicto nuncupatus, in litera redditur ibi, Rursum si idem frequenter, & cæ. cuius hæc est sententia. Qui in termino reddendo, actu vel virtute quadam idem frequenter repetit, is non bene definit, vt errat, qui homini hæc tribuit definitionem, esse animal rationale mortale rationale, esse animal sensibile rationale. Simili modo falli videtur, qui concupiscentiam definit esse delectationis appetitum. Nam cum concupiscentia eadem sit delectationi, in ea oratione qua dicitur concupiscentia esse appetitus delectationis, idem dicitur repetiturque, puta ipsa delectatio. Ceterum quoniam non re vera conuincitur, in ea oratione esse nugatio, eo quod non est ex parte eiusdem extremi inutilis eiusdem verbi repetitio, subnectit Philosophus, An hoc quidem nihil inconuenienter, & cæ. Ex his nihil secius monstrare contendit Aristoteles, non esse verè definitionem, cuius naturam explicare conatur, si omnino idem sub alio tamen nomine per se definiatur. Post hæc in litera calce ibi, Rursum si vniuersali dicto addidit & particulare, & cæ. redditur quintus locus, quæ nuncupatur ab additione partis totæ facta, qui est huiusmodi. Si in assignata finitione, vniuersali vniuersaliter potissimum accepto, particulare seu inferius posterius iungatur copulatiua cõiunctione, veluti quiddam diuersum, non erit probe assignata definitio, id quod euenit definiendi clementiam esse diminutionem seu remissionem expedientium & iustorum, & medicinam esse disciplinam sanatiuorum animali & homini, & legem imaginem eorum quæ natura sunt bona & iusta. Quæ autem aduersus hunc locum solent adferri, ex ipsius explicatione facile diluuntur. At clementia dicitur esse expedientium & iustorum, quod ipsa alicui minuat cruciatum iustos, parumper ad mansuetudinem misericordiamque deflectens. At tamen quod hic verum est clementiam, Aristoteles habet ἐπιεικειαν, quod vertere magis solent æquitatem ac bonitatem, quæ quidem virtus est, quæ legem ubi ab vniuersali defluit, emendat, sicque ius imminuere videtur, vt ex quinto Ethicorum Aristotelis habetur. Sed siue clementia, siue æquitas & bonitas vertatur, bis non est constituenda. Hactenus de his locis dictum sit, quibus monstrare valebimus, non rectè benèque redditam esse definitionem. Ad eos locos transeundum est,

Locus 4. a frequenter dicto.

Locus 5. ab additione partis totæ facta.

est, quibus ostenditur non esse definitio quod est assignatum.

In quintum caput, quo instrumur definitionem interimere, ex prioris & notioris inspectione, considerationeque, scholia.

Vtrum verò de finiuit,

Præfens litera, cuius exordium congruentius nostro iudicio calci superioris textus iungatur, quatuor locos complectitur, quibus docemur refellere assignatam definitionem. Quorum primus ab ignotiore & posteriore nuncupatus, est huiusmodi: Interimenda est definitio omnis, quæ per posteriora & ignotiora redditur, quem duabus confirmat rationibus. Vna ostensiuæ, ex eo desumpta, quod omnis doctrina & disciplina habetur, fiatque ex prioribus, notioribus, & cæ. quemadmodum in Posterioribus Analyticis fuisse est explicatum. Altera verò ibi collocata, Si enim definiuit, & cæ. ad impossibile deducit, nempe eiusdem plures esse definitiones proprie dictas. Et proinde vnius & eiusdem plures esse substantias & quiditates. Post hæc in litera ibi, Igitur per non euentiora quidem definitionem dupliciter est accipere, & cæ. Pro ampliori & prius dictorum & posterius dicendorum cognitione, duplex distinguit ignotius. Simpliciter videlicet atque secundum nomenclaturam, & secundum nos ignotius, quæ et si non nunquam in idem incidant, cuiusmodi sunt mathematica, in alijs tamen conuersum habent ordinem, vt id quod natura notius est, sit nobis ignotius: & quod notius est nobis, ignotius sit natura. De qua quidem re in Analyticis Posterioribus fusius pertractauimus. Deinde in litera ibi, non oportet autem latere, quoniam sic definiens non contingit quod quid est esse definitio indicare, & cæ. monstrat Philosophus, omnem definitionem, quæ proprie dicta sit (cuius solius mentio hic fit) oportere ex prioribus & notioribus simpliciter ac secundum naturam consistere, quatuor rationibus. Prima redditur ibi in litera, Siquidem oportet per genus, & cæ. Secunda ibi, Sunt autem & notiora, & cæ. Tertia ibi, Amplius his qui secundum veritatem huiusmodi definitiones dicunt esse, quæ sunt ex his quæ vnicuique sunt nota, & cæ. Quarta ibi, Amplius eisdem alia, interdum alia magis nota, & cæ. Hæc succinctim annouimus, quod ex prius a nobis alibi vt cunq; declaratis queant esse manifesta. Hactenus itaque a nobis dictum sit super loco ab ignotiore & posteriore propositæ definitionis interemptiuo. Reliquos literæ huius locos, quanta poterimus breuitate prosequemur. Locum itaque secundum, quæ a motu & indefinito appellant, assignat Philosophus ibi, Alius autem, si eius quod est in quiete & definitum, & cæ. cuius sententia est. Si id quod est in quiete seu permanens, per motum quis definiat, aut determinatum per indeterminatum, repellenda est assignata definitio, quippe quæ id quod secundum naturam est prius, per posterius explicet. Et proinde nullæ sunt eiusmodi definitiones, Scientia est habitus per disciplinam acquisitus, Scientia est ignorantia priuatio, Sanitas est morborum defectus. Peccat itaque qui de terminata per indeterminata, & immobilia per motum definiunt. Deinde in litera ibi, Eius autem quod non est ex prioribus, & cæ. locum tertium, qui ex non prioribus dicitur, dissecat Philosophus in tres particulares locos, quibus quartum annectit. Horum autem primus appellatur ex oppositis, qui est eiusmodi. Si oppositorum vnum definiatur per alterum, interimenda est definitio, eo quod opposita sunt simul natura, non autem vnum prius reliquo. Quare non rectè definitur bonum, quod malo sit contrarium. At hic locus, quemadmodum testatur hoc loco Aristoteles, exceptionem patitur in relatiue oppositis, quorum neutrum sine altero proprie finiri potest, quemadmodum nec perfecte intelligi, id quod tradidit Porphyrius in sua Isagogæ, & in suis Categarijs Philosophus. Secundus locus, quem ab eodem appellant, subnectitur ibi. Alius, si eodem vltus est ei quod definitur, cuius sensus est. Cum idem seipso non sit natura prius, qui in definiendo aperte aut latenter eodem vtitur, non definit, & proinde interimendum venit definitionis problema, vt si quis finiuerit solem esse stellam, quæ die apparet. Nam si diei loco, ipsius definitionem constitueris, quæ est latitudo solis super terram, Sole cuius reddebatur definitio, vteris. Tertius locus, qui dicitur a differentia eiusdem diuisionis, collocatur ibi, Rursum si eo quod ediuerso diuiditur, & cæ. cuius summa hæc est. Si differentiarum oppositarum idem genus diuidentium vna per alteram definiatur, repellenda est definitio, vt non definit, qui abundans seu impar dixerit esse numerum, qui vnitatem maior sit pari. At quartus locus, illis tribus superioribus annexus, qui ab inferioribus dicitur, assignaturque in litera ibi, Similiter autem et si per inferiora, & cæ. est. Nulla est superioris finitio, quam ingreditur inferius. Nam inferius, natura, suo superiori est posterius, vt non definit, qui bonum dicit esse virtutis habitum, & parem numerum, qui bipartite diuiditur, hoc est, in duas partes æquas. Hactenus de primo loco, qui ab ignotiore & posteriore dicebatur, & plures complectebatur locos particulares, dictum sit.

Locus 1. ab ignotiore & posteriore.

Quæ ad definitionem reddendam necessaria.

Locus 2. a motu & indefinito.

Loci 3. ex non prioribus dicitur. 1. locus particularis, Ex oppositis.

2. ab eodem.

3. a differentia eiusdem diuisionis

4. ab inferioribus.

Secundus autem si res.

Locus 1. a generis absentia.

2. ab imminutione.

Obiectio.

3. a genere.

Rursus in differentiis.

Prioris loci, dicti a differentiis, loci 4. particulares.

In sextum capitulum, monstrans quo pacto interimenda sit definitio ex generis consideratione, scholia.

Est eum locum, qui ex ignotiore & posteriori dicebatur, secundum locum praesenti capite tradit Philosophus, quem in tres partitur. Primus a generis absentia appellatur, qui est huiusmodi. Si res definienda in genere contineatur, quod in definitione omittatur, destruenda est assignata definitio, eo quod in omni definitione rei finiendae, primo loco ipsius genus sit collocandum, ut corporis seu quantitatis corporeae non est definitio, habere tres dimensiones: neque hominis definitio est, scire numerare, quod in illa omissa sit magnitudo. In hac autem animal. Atamen tales definitiones, quando per manifestum est definiti genus, sine calumnia admittuntur, quod ad definitiones recta exspectatur vel maxime in disciplinis intelligentia. Caeterum quid sentiendum sit de ijs rebus definiendis, quae sub nullo genere collocantur, non statuimus hoc loco discutere. Porro secundi loci, quem ab imminutione vocant, in litera ibi redditur, Amplius si ad plura cum dicatur, &c. haec est summa. Si definito plura per se respicienti ea assignetur definitio, quae genus complectens vnum illorum duntaxat spectat, interimenda est ea definitio: Si vero definitum plura respiciat, vnum per se, alterum autem per accidens, repellenda erit definitio, quae id quod per accidens est continet, aut vtrunq; & id quod per se est, & quod est per accidens. Verbi gratia, grammatica destinatur per se & ad scribendum quod profertur, & ad cognoscendum, hoc est, legendum: Et proinde non erit audiendus, qui grammaticam definit scientiam esse scribendi quod loquitur, sed is qui grammaticam dicit esse scientiam scribendi cognoscendiq; hoc est, legendi quod pronunciat. Alioqui eiusdem rei plures venirent admittendae definitiones. Insuper grammatica, per se spectat ad id quod congrue scribendum est & legendum: per accidens autem, id quod incongruum est. quemadmodum per se medicina respicit sanitatem, & per accidens aegritudinem, nempe gratia sanitatis, aut seruandae aut efficiendae. Errabit ergo, qui in horum finitionibus, aut tantum eo utetur quod per accidens est, aut vtriusq; & eo quod per se est, & eo quod est per accidens. Quod si duntaxat id quod per se est complectatur, terminus recte assignatus erit, si modo aliunde non proueniat defectus. Idem quoque eueniet, si id quod definiendum suscipitur, melius & peius respiciat. Nam in melius per se destinabitur, in peius autem per accidens duntaxat. Caeterum huic loco obistere apparet, quod per se finium mentionem fecerit, qui cum sint causae extrinsecae non sunt accommodi constituendae finitioni proprie dictae seu substantiali, qua de hic agitur, quanque constat oportere ex genere & differentiis solum procreari. Quod si hunc nodum soluere nitaris, dicens per se finium loco accipiendas esse differentias, mox occurrerit scrupulus alter, quo ambigeretur, an singulis per se sinibus, singulae respondeant differentiis. Verum huius nodi difficultatisve dissolutione curiosioribus lectoribus committere maluimus, quod breui rati quantum licet nobis sit studendum. Porro tertius locus in litera ibi redditus. Rursum si non positum est in proprio genere, &c. quae a genere vocant, hunc habet sensum. Si quis rem quamquam definire volens, eo utatur genere, quod rei definiendae re vera non est genus: aut genere vero utatur, quod non sit proximum, sed remotum, (id quod litera vocat genus transcendens vel transiens) neglectis differentiis intermedijs ipsius generis remoti & intermediorum diuisiuis, nulla erit reddita definitio, ut hominis definitio, neque est substantia rationalis, neque corpus rationale, neque corpus animatum rationale, sed animal rationale, & substantia animata sensibilis rationalis, atque corpus animatum sensibile rationale. Ex hoc itaque loco depromptum est illud vulgare quo dicitur, In cuiusque rei definitione constituenda proximo utendum esse genere, id quod aut palam aut latenter fit in omni definitione.

In septimum caput, quod docet definitionis problema interimere ex consideratione differentiae quae generi quodam modo annectitur, scholia.

Expeditis ijs locis, qui ex generis inspectione accommodi erant interimendis finitionis problematibus, conuenienti ordine eos aggreditur, qui ex differentiis depromi queunt. Nam quoadmodum in omni definitione substantiali ipsi generi prior debetur locus, sic & differentiae est, secundum & posteriorem occupare locum. Complectitur itaque praesens capitulum duos locos, quorum prior, quae a differentia quidam appellant, hos quatuor particulares locos comprehendit. Si quis definiendo non utatur differentia, aut loco differentiae id accipiat, quod nullius est differentia, interimenda erit eiusmodi definitio. Si quod differentiae loco in definitione redditum est, non alteram habeat differentiam, idem genus ediuerso diuidentem, nulla erit assignata definitio. Insuper si quod in speciei definitione veluti differentia sumitur, non verificetur vniuersaliter de genere sub disiunctione sumptum, cum altera eiusdem generis differentia, repellenda est definitio. Id quoque accidet, si id quod loco differentiae acceptum sit, generi iunctum, non

non constituat speciem. Breuitatis autem amplectendae gratia, exempla omittimus. Post haec in litera ibi, Amplius si negatione, &c. secundus assignatur locus, quem nuncupat a negatione loco differentiae sita, cuiusque sententia est. Qui negatione genus diuidit, & eam in speciei definitione constituunt, peccant, & proinde destruenda est definitio. Ut errat Euclides & Plato, finientes lineam esse longitudinem sine latitudine. Huius loci approbatio ad id perducit inconueniens, quo concedatur genus participare speciem & differentiam, quod cum non valide conueniat, nisi penes eos qui Ideas seu formas arbitrantur esse easdem numero, Subiicit Philosophus postea: Est autem dictus locus utilis ad eos qui ponunt formas esse, & infra. Quare ad illos solos hic locus utilis, quicumque genus vnum numero dicunt esse, hoc autem factitum qui Ideas ponunt.

Porro differentiae disiunctim sumptae, vniuersaliter praedicantur de genere vniuersaliter sumpto, seorsim autem acceptae particulariter duntaxat, ut omne animal est rationale vel irrationale, & quoddam est rationale, & aliud irrationale, eo quod homo sit rationalis, ac brutum irrationale. Quate seclusa Idearum positione, non poterit monstrari, genus participare speciei aut differentiam. Quod enim participatur, necessum est vniuersaliter participantem conuenire. Ex hoc itaque loco existimamus illud axioma vulgare depromptum esse. Nullius rei positivae vera esse substantialem definitionem, quae negationem complectatur. Diximus positivae rei. Nam ut indicat litera ibi, Fortasse nunc in quibusdam, &c. in priuationibus definiendis opus est negatione. Verum huiusmodi definitiones non videntur proprie esse definitiones.

In caput octauum, docens euerrere definitionem, collatione aliorum facta ad differentiam, annotatio.

Quatuor sunt huius octauum capituli loci. Quorum primus, quem a specie tanquam differentia constituta appellant, est eiusmodi. Si species in locum differentiae a definiente collocetur, nulla erit definitio, cum nequeat species esse differentia. Secundus literae locus ibi redditur, Amplius si genus ut differentiam, &c. qui a genere differentiae locum occupate dicitur, & est. Destruendum venit finitionis problema, si quis in construenda definitione quo differentia speciei constitutiva genus assignauerit. Literae exemplum quo finitur virtus esse habitus bonus, in dubium reuocatur, allata duplici ratione adnitente approbare bonum non esse virtutis genus, sed differentiam. At duorum posteriorum locorum, quorum priorem a praedicatione in quid appellant, & posteriorem ab accidente, cum perspicua sit intelligentia, nostro non egent interpretamento. Quicquid enim in quid praedicatur, siue species sit, siue genus, item & omne quod subiecto competit velut accidens, a differentiarum numero est propulsandum.

In nonum caput, monstrans quomodo confutanda sunt finitionis problemata, ex generis ad differentiam comparatione, scholia.

Hoc in capite adfert Aristoteles locos numero sex, quos summam attingemus. Primus dicitur a praedicatione differentiae de genere, qui est. Si quis in constituenda finitione alicuius speciei eo utatur genere, de quo vniuersaliter praedicatur differentia, vel species, vel aliquod ipsius speciei inferiorum, reiicienda erit definitio. Oportet enim finiendae rei genus latius patere, quam caetera omnia. Quare non erit hominis definitio, esse Socratem rationalem, vel virum rationalem, eo quod Socrates & vir, sit homo & rationalis, & Socrates qui hominis est inferius, recurrat cum Socrate, qui ut genus assignabatur, & vniuersaliter de viro praedicatur & rationale & homo, cuius definitio quaerebatur. At secundum locum ibi designatum, Rursum si praedicatur genus de differentia, vocat a generis de differentia praedicatione, cuius hic est sensus. Si genus redditae definitionis de differentia assignata, quatenus huiusmodi sunt, praedicatur, respuendum est finitionis problema. Nam genus nequit in quid est de differentia enunciari. Ad cuius rei confirmationem duas adfert Philosophus rationes, quarum priore colligit, multa animalia (nempe diuersas generis diuisiuis differentias, quas oportet animalia esse, si de illis in quid genus animal praedicatur) de eadem specie praedicari, quod an inconueniens reputandum sit, poterit diligens lector inuestigare. Nam pluribus in locis superioribus, visus est Aristoteles admittere, plura animalis genera, quorum neutrum alterum continet, de eadem specie in quid posse praedicari. Post haec tertius locus in litera ibi assignatus, Similiter autem inspiciendum, & caeter. qui a praedicatione speciei vel indiuidui de differentia dicitur, hanc habet sententiam. Si de assignata differentia essentialiter & quiditatiue, aut species aut speciei inferius praedicatur, reiicienda est definitio. Id quod approbat Philosophus duplici ratione. Vna, quod illud sit impossibile, eo quod quicquid de alio in quid praedicatur, ipso sit communius & de pluribus praedicabile. Differentia autem, de pluribus quam constituta species praedicatur, aut de aequalibus, etsi illius prioris duntaxat meminit Aristoteles.

2. a negatione loco differentiae sita. Euclides, Plato.

Rursum si specie ut differentia.

Locus 1. a specie tanquam differentia constituta. 2. a genere, differentiae locum occupate cum occupate. 3. a praedicatione in quid. 4. ab accidente.

Amplius si praedicatur.

Locus 1. a praedicatione differentiae.

2. a generis de differentia praedicatione.

3. a praedicatione speciei vel indiuidui de differentia.

Secunda eiusdem probatio subnectitur mox ibi, Item accidet, differentiam speciem esse, &c. cuius pars postrema, in qua dicitur, Palam quoniam differentia est homo, duplicem recipit in interpretatione. Vnam quidem, secundum quam homo velut differentia sese habeat, quam ita explicat Iacobus Stapulensis. Elementum vult esse Aristoteles, quicquid apte accommodat de differentia predicatur, differentiam esse. Inferior enim forma, superiori formae ut subiectum esse videtur, ut rationale animato, perinde ac albedo colori. Huic expositioni accedere videtur Albertus. Alter sensus est, si dicatur id quod nomine differentiae puta rationalis designatur, quatenus eiusmodi, substantialiter & quiditatiue dicatur esse homo, quem sane sensum magis probamus, veluti superioribus omnino consentientem. Dixerat enim, alioqui necessum est, ut differentia species esset, non autem ut species admittenda esset differentia. Deinde ex eo quod species predicetur in quid de differentia (quam constat quid commune esse) consequi potius videtur, oportere differentiam speciem esse, quam speciem esse differentiam. Ceterum quartus & ultimus huius literae locus, qui a differentia quae specie posterior est, designatus, Rursum si non prior est differentia, &c. ex dictis alijs in locis aperta habet intelligentiam. Nam omnem differentiam necesse est esse natura priorē ipsa specie constituta, vel si cum ipsa specie recurat. Quod si Aristoteles agat de ea differentia, quae speciem constitutam superet eaque maior sit, nihil restat in hoc loco ambiguitatis.

Iacobus Stapulensis.

Albertus.

4. a differentia quae specie posterior est.

Cōsiderandum autem & si aliter generis.

Locus 1. a destructione generis non continentium se invicem.

2. a determinatione loci vel accidentis.

Dubitatio. Dilutio ex Alberto.

3. ab effectu.

Aspasius.

4. a generis distinctione

In decimum caput, nos instruens refellere definitionis problemata, ex differentiae ad alia collatione, scholia.

Res sunt huius capituli loci. Quorum primus, qui a discretionem generum non continentium se invicem appellatur, est eiusmodi. Si contigerit differentiam in definitione acceptam, unius generis divisiuam, esse alterius, neque contenti, neque continentis, neque utriusque ab altero contenti, non erit differentia quae ponitur in definitione, & proinde reprobandum est finitionis problema, ut illegitimè definiat hominem, qui ipsum diceret animal esse contemplativum vel actiuum, eò quod actiuum & contemplativum differentiae sunt habitus, qui genus est aliud ab animali, neque sub ipso contentum, neque ipsum continens, neque ambo sub eodem tertio continentur. Alioqui eadem esset species diversorum generum non subalternatim positorum, quemadmodum prosequitur textus. At hoc in loco, semota omni hypothesi, fatetur eandem differentiam esse duorum generum non se continentium, sub eodem tamen tertio genere contentorum. In quibus sane differentijs, illud prius dictum, quamlibet differentiam constitutivam suam constitutivum genus inferre, exceptionem patitur. Nam nulla est consecutio, Bipes est, ergo animal gressibile bipes est, vel igitur animal volatile bipes est. Sed valida erit illa, Bipes est, igitur aut animal gressibile bipes est, aut animal volatile bipes est. Post haec in litera ibi, Videndum autem etiam de aliquo differentiam, & cetera, assignatur secundus locus, nuncupatus a determinatione loci vel accidentis, cuius summa est. Si in definitione, differentiae loco reddatur quod alicubi designat, interimenda est differentia, & ob id profligabitur finitionis problema. Nequeunt enim res substantialiter a se invicem loco dissidere, cum locus extra rei locatae substantiam sit. Illud autem omni differentiae oportet competere. Ceterum si quis rogaerit, cur loci potius meminerit Philosophus, quam temporis, aut id genus aliorum. Respondet Albertus, locum magis cum differentia consentire, quam tempus, eò quod locus suum locatum tueatur saluetque. Tempus autem magis causa videtur esse corruptionis, quemadmodum traditur quarto Physicorum. Deinde in litera ibi, Rursum si affectum differentiam assignavit, &c. redditur tertius locus, ab affectu dictus, qui est eiusmodi. Quisquis definiendo speciem, in differentiae locum constituit affectum seu passionem, perperam assignat differentiam, & proinde interimenda est definitio. Nam omnis differentia constitutiva conseruat rem ipsam quam constituit. Sine enim differentia species consistere non valet, ut si non sit gressibile, neque homo erit. At passio & affectus tantum abest ut rem conseruet, ut etiam corrumpat, & eius demolitionem procuret, super qua quidem re in Physicis est differendum. Passionem definit Aspasius, motum esse, quo patiendo mouetur, quod continue alteratur. Sed siue passio motus sit, siue qualitas tertiae speciei, quae motus sit terminus, cum haec rei in sua substantia essentia iam constitutae adueniat, non poterit passio & passibilis qualitas esse differentia, ut hominis differentia nequit esse calidum, frigidum, humidum, siccum, &c. Quarti loci ibi assignati, Etsi alicuius eorum quae sunt adaliquid, &c. quae vocant a distinctione generis, hunc sensum reddunt quidam. Si alicuius speciei differentia asseratur, quae non sit eiusdem predicamenti cum specie, destruenda erit talis differentiae positio. Nobis magis probatur iste. Labitur, qui in relatiuo definiendo, pro differentia videtur absoluto: & contra errat, qui in absolutae rei finitione, loco differentiae relatiuum

relatiuum reddit. Nam si res finienda absoluta fuerit, necesse est & ea omnia quae definitionem ingrediuntur, absoluta esse. Quod si relatiuum extiterit, cetera quoque relatiua erunt, quod accipiendum venit de ijs quae per se sunt relatiua, Cuiusmodi non est disciplina, qua veluti exemplo videtur litera, indicans aperte, si genus sit adaliquid, oportere differentias diuisivas esse adaliquid. Distribuitur autem disciplina in contemplatiuam, actiuam, & effectiuam. Dictionem autem Graecam *σοφιστικη* vertit Boetius in effectiuam. Reliquae translationes legunt poeticam, sed lectio Boetiana nobis probatur magis, velut apertius explicans scientiae amplitudinem, & eius species.

In vndecimum caput, monstrans quo pacto profligandum sit finitionis problema, ex eo quod singula quae sunt adaliquid non assignantur ad id ad quod sunt, scholia.

Extractatis locis, qui accommodati videbatur, ad reprobendam definitionem, ex ipsius partium generis videlicet & differentiae contemplatione, nunc alios aggreditur locos, qui in vniuersam integramque finitionem quadrare valeant, quorum quatuor utcumque ijs quae sunt adaliquid conuenientes, hoc capite in medium adfert Philosophus. Primum nuncupant ab ipso relatiui accidente, cuius haec est summa. Si in finitionibus relatiuorum non constituantur id, ad quod natura vel arte natum est referri, improba erit assignata definitio. Pro huius loci declaratione mox subiungit, duplicia esse relatiua. Nam quaedam sunt relatiua, quibus nequeamus uti, nisi ad ea duntaxat, ad quae secundum naturam sunt, ut visu tantum utimur ad videndum seu circa visibile. Idem in alijs sensibus reperitur. Alijs uti possumus ad plura, & si ad horum vnum secundum artem proprie primoque sint destinata. Atque in his definiendis, si id ad quod improprie destinatur, quodque secundario respiciat collocetur, reijcienda erit definitio. Nam peccabit, qui dolium finierit instrumentum esse ad hauriendam aquam. Palam enim est, dolium non esse ad id natum & institutum, sed ad vinum continentium. Quare etsi nonnunquam conringet uti dolio ad hauriendum aquam, id tamen non proprie adhibetur illi. Quare non naturam dolij definitio illa contineret, quae redderetur per id accidentarium. Simili modo redarguedus veniret, qui medicinam fineret morbi esse scientiam, quod ipsa duntaxat illius sit per accidens, quemadmodum superius testatus est Aristoteles. Porro vnde cognoscendum sit, ad quid vnumquodque natum sit dici, aperit Philosophus dum subnectit. Ad quod sane videtur prudens qua prudens, & quae circa vnumquodque propria est scientia. Deinde in litera ibi, Amplius si non primi assignavit, &c. traditur secundus locus, quae a posteriore habitudine licet appellare, cuius haec est sententia. Si quippiam contingat ad plura dici, non tamen aequaliter ad omnia refertur, sed ratio prioris & posterioris inuertit ordinem, id non venit per posterius definiendum, alioqui abiicienda est definitio: ut errat qui prudentiae finitionem asseuerat esse animae vel hominis virtutem, cum prudentia his insit, mediante anima rationali. In idem viciu incidit, qui in prudentiae fortitudinisve finitionibus anima & homine videtur, non autem concupiscibili aut irascibili potentia. Nam si quorundam accidentium subiecta differentiae loco sint accipienda, probabilius est ea esse, quae prima sunt & propria. Post haec in litera ibi, Amplius si non susceptiuum est eius, &c. tertius proponitur locus, qui a qualitate subiecto dictus, est huiusmodi. Si passioni qualitative reddatur finitio per id subiectum cui nequit conuenire, interimenda est assignata definitio. Hunc locum declarat his quatuor finitionibus perperam assignatis. Somnus est impotentia sensus exterioris secundum actum facti. Dubitatio est aequalitas contraria, um ratiocinationum. Dolor est separatio naturalium partium cum violentia. Sanitas est mediocritas calidorum & frigidorum, ipsis genitiuis subiecta prima designantibus. Insuper has finitiones improbat litera ibi. Item id quod sit in effectiuum aut contra, accidit ponere sic definiendum, &c. Ex qua sane literae particula, promptum est colligere, eas finitiones, quae vulgo causales appellantur, non esse omnibus numeris absolutas. Porro cui veluti proprio subiecto conueniat somnus, dubitatio, hoc est iudicium quo iudicamus nos nescire, cuius contradictionis parti adhaerere debeamus, & dolor, non est logicæ speculationis. Postremus atque quartus huius literae locus, quem a tempore appellant, collocatur in litera ibi, Amplius secundum tempora omnia considerandum, & cetera, cuius haec est intelligentia. Si definitum alicui competat secundum omnem temporis differentiam, non autem reddita finitio, tollenda est interimendaque assignata definitio. Ut semperenni finitio, non est esse id quod semper futurum est. Neque immortalis, esse animal nunc incorruptibile, nisi sumatur nunc incorruptibile pro eo, quod nunc tale est ut nunquam valeat corrumpi, non autem si sumatur pro eo, quod non corrumpitur nunc, aut pro eo quod nunc nequit corrumpi sed postea poterit corrumpi.

In duodecimum caput, monstrans quo pacto repellenda sit finitio secundum locos sumptos penes magis, minus, & simile, scholia.

Zz iij

Complectitur

Cōsiderandum autem & si ad quod natum.

Locus 1. ab ipso accidente relatiui. Duplex relatiuum.

2. a posteriore habitudine.

3. a qualitate subiecto.

4. a tempore.

Inspiciendum autem.

A cōparati-
one secūdi
magis & mi-
nus.

2. ab ipso ma-
gis & min⁹.

3. ab intēsi-
onis dissimili-
tudine.

4. à cōparati-
one duobus
facta.

Albertus.

5. ab ipso ma-
gis.

6. à differen-
tiarum di-
stinctione.

7. à definiti-
one.

Si autē
sit adali
quid qd
definit.

Locus 1. à
correlatiuo.

3. à medio.

Complectitur presens litera locos numero septem. Quorum primus a comparatione secundum magis & minus vocatus, hunc habet sensum. Si constituatur definitio rei alicui, cuius natura alia oratione magis explicari potest, reiicienda est eiusmodi definitio, ut iustitiæ finitio non est potestas æqui distributiua, sed potius electio æqui distributiua, quemadmodum iustus non est, qui potest æquū distribuere, sed qui eligit distribuere æquū. Secundus locus ibi assignatus, Amplius si res quidē suscipit magis, &c. quæ ab ipso magis & minus vocant, est hic. Si res definienda suscipiat magis & minus, quod definitio recuset: aut contra, si finitio prædicetur cū aduerbijs magis & minus, non autē finitū, profliganda est definitio, ut hominis definitio nequit esse animal albū grāmaticum: necq; colorati corpus sensibile. At tertius locus ibi collocatus, Amplius si suscipiunt vtracq; quidē magis, appellatus ab intentionis dissimilitudine, hunc habet sensum. Si finitū & finitio magis suscipiunt, non tamen simul atq; eodem tempore, abijcienda erit definitio, ut amoris definitio non est, concupiscētia cōuentionis, quæadmodum arbitrātur medici, eō quod magis amās non magis concupiscit cū muliere cōgredi, sed forte magis cōcupiscit amatae præsentia. Quartus locus in litera ibi designatus, Amplius si duobus quibuldam propositis, &c. cui nomē est a cōparatione duobus facta, est huiusmodi. Si duobus speciebus propositis definitū de vna magis verificetur, de qua minus definitio, & de altera magis definitio quàm definitū, inanis & vana erit reddita definitio, ut ignis sunt tres species, carbo, flamma, & lux (vti existimabāt veterum nonnulli) sitq; ignis definitio corpus subtilissimum, si flamma magis sit ignis quàm lux, & minus corpus leuissimum, non erit ignis finitio corpus subtilissimum. At Albertus arbitratur, flammā esse magis ignē luce. Post hæc in litera ibi, Rursum si hoc quidem, &c. sublequitur quintus locus, quæ appellant ab ipso magis, qui est. Si duobus similiter insit definitū, definitio aut vni magis & alteri minus, aut ediuertio, illis similiter conueniat definitio, definitum autem dissimiliter, non rectē reddita erit definitio, vt si nix & cygnus similiter candidi sint, non autem similiter visus segregatiui, non erit candidi definitio, esse coloratum visus segregatiuum. Deinde in litera ibi, Amplius si ad duo definitionem assignauerit secundum vtruncq; &c. assignatur sextus locus, qui a differentiarū distinctione dicitur, cuiusq; sensus est. Si rei finiendæ constitutur definitio per oppositas differentias, ita quod ex singulis differentijs singulæ procreentur eiusdem rei finitiones, reprobandæ erunt huiusmodi finitiones. Nam alioqui eueniret, contradictoria de se mutuo prædicari, vt si quis definirit bonū esse, aut quod delectabile est per auiditiam, aut quod delectabile est per vilium. Item & ens esse, quod potest pati tantum, qualis est materia, aut quod potest duntaxat agere, cuiusmodi est Deus optimus, aut quod simul & pati & agere potest. Nam si ens sit quod tantū pati potest, quicquid non potest pati, erit non ens: At Deus qui non potest pati, ideo ens est, quod possit agere tantū, Quare ens erit non ens. At vltimus septimusq; locus in litera insinuatur dicente, Amplius & generibus & differentijs, &c. huncq; nuncupāt a definitione, qui est. Si alicuius partis definitionis siue genus sit, siue differentia, definitio non cōpetat rei definitæ, nulla erit assignata definitio, vt si quis plantam dixerit esse animal è terra erumpens, inanis est reddita definitio, quod corpus animatum sensibile animalis definitio non congruat plantæ. Hanc tamen literæ portionem, nonnulli velut notabile quoddam præambulumq; posterius dicendis accipiunt.

In decimum tertium caput, docens profligare definitionis problemata, per locum à
relatiuè oppositis, scholia.

Adfert in medianm Philosophus præsentī capite locos tres, quibus instruiamur interimere finitionis problemata, relatiuorū contemplatione. Quorum primus, quem a correlatiuo appellat, est eiusmodi. Si in definitione eius, quod secundum se relatiuum est, aut secundum genus, non constitutur correlatiuum secundum se aut secundum genus, repellenda est definitio assignata, vt scientiæ quæ secundum se relatiua est, etsi secundum dici, definitio non est opinio seu assensus ratur, siue firmus & indissolubilis, sed opinio scibilis, & grāmaticè, quæ secundū suū genus duntaxat relatiua est, non est scientia literarū, sed scientia scibilis grāmaticī. Insuper voluntatis definitio non est appetitus sine tristitia, sed appetitus boni, hoc est, appetibilis, minus cōmuni in superioris locū constituto. At quo pacto cū hoc loco non pugnet illud in Categorijs, Caput verò, & manus, & eorum singula, quæ substantiæ sunt, ea ipsa quæ sunt, sciri definitè possunt, ad quod verò dicantur, non est necessarium scire, ex eisdem Categorijs est petendum. Secundus locus in litera ibi assignatus, Aut si cum quippiam ad ali- quid dicitur, &c. appellatur a medio, cuius hæc est sententia. Si idem relatiuum duo respiciat, quorum vnum finis sit, & alterum medium ad eundem finem destinatum, finitio per medium

reddita

reddita, est repellenda, & amplectenda ea quæ finem complectitur, vt concupiscētia definienda est, non per delectabile, sed per delectationem, q; delectabile propter delectationē eligamus. Porro tertius locus dicitur ab actione, & in litera ibi redditus, Considerandum & si generatio est, &c. hunc sensum habet, Si in finitione eorum quæ sunt ad finem, pro fine constitutatur actio & generatio, non autē generatum aut factum esse, interimenda est definitio, nisi generari & agi potius finis rationem susceperint, quàm generatum esse, & egisse. Nonnunquā enim in actione maior perfectio & magis finis constituitur, quàm in abolutione, vt in delectationibus. Magis enim volunt actu delectari, quàm destitisse a delectatione, plurimi, exemplo Phyloxi Erixij, qui (vt testis est Aristoteles) ad eō fuit cupediurax, voluptatibus epularū diffuens, in ventrem furians, vt à dijs ipsis precatus sit, sibi dari collum ipso grue longius, q; in ipso tactu summum bonum collocaret, & præsentī delectatione gauderet. Quartum locum, quem vocant à defectu circumstantiarū, subnectit Philolophus ibi, Rursum in quibusdā si non determinauit qualis, &c. cuius summa est, Si sint aliqua ad aliquid non simpliciter, sed secundum aliquas circumstantias atq; cōditiones, quæ si prætermittantur in definitione, exploranda est definitio, velut differentias non cōtinens. Hunc declarat duplicibus exemplis, nempe moralibus & naturalibus. De ambitioso & avaro agitur in quarto Ethicorū. De intemperante aut in tertio. Est aut succussio (quam Græci σφραγισσισ appellat) motus terræ, qui a spiritu, in eius latebris inclusi, exitum petentis violentia prouenit. De quo Aristoteles in Phenomenis, quæ Meteora appellantur, determinat. Deinde in litera ibi, Amplius in appetibilibus, &c. insinuatur quintus locus, qui a defectu differentie apparetis dicitur, est eiusmodi, Si in eorum, quæ sub appetitu, veluti genere continentur, finitione, nulla incidat mentio eius quod videtur, repellenda procul est ea finitio, vt voluntatis terminus, est appetitus boni veri, aut apparentis, non autem appetitus boni, & sic in reliquis. Cæterum illa textus parte, Si autem & assignauerit quod dictum est, &c. Admonet Philolophus, hunc finiendi modum labefactare Idearum positionē, eō q; nequeat esse per se separatū bonum apparens, aut delectabile, cum id quod apparens est, ex sensu seu intellectus iudicio pendeat. Quare si ex Idearū habitudine tanquā causa pendeant singularia omnia, non poterit aliquis appetitus esse apparentis boni & delectabilis, sed erit omnis appetitus veri boni & delectabilis, cuius oppositū experientia monstratur. Post hæc in litera dum dicitur, Amplius si sit quidem habitus definitio, &c. redditur sextus locus, a cōiugatis & contrariis vocatus, qui est, Cum coniugata omnia ad inuicem similiter, cōtraria verò contrariè se habent circa munus definiendi, si vnus cōiugatorū finitioni rectē assignata non respondeat alterius coniugati definitio, aut vnus contrarij finitioni legitime, alterius similiter detur definitio, interimendæ sunt eiusmodi posteriores finitiones. Quod si illæ similiter, hæc autē contrariè sint assignata, vna finitione monstrata congruente, ostensum erit, reliquas rectē esse redditas. Nam in assignandis huiusmodi definitionibus, qui promptus est vnam reddere, facile plures rectas constituet finitiones. Id quod exemplis haud difficile est declaratu. Cæterum in litera ibi, Amplius in his quæ sunt ad aliquid considerandum, si ad quod genus assignetur, & species ad illud quoddam assignatur, subindicatur septimus locus, quem appellant a specie relatiua, cuius intelligentia est eiusmodi, Si duorum generum relatiuorū, vnum ad aliud assignetur, tanquam id per quod definire valet, non aut illius speciem ad huius speciem possit simili modo assignari, refutanda erit definitio. Id quod subobscurè declarat in relatiuis & secundum esse & secundum dici, quemadmodum constat ex litera. At obicit fortasse quippiam illud ab Aristotele in Categorijs dictum, quædam genera esse ad aliquid, quorum nulla species indiuidua est ad aliquid. Non igitur necesse fuit, speciem relatiui generis, per alterius correlatiui generis speciem finiri. Huic sic responsum, Aristotelem hoc in loco agere de iis, quæ secundum esse relatiua sunt, in quibus necessum est, species esse ad aliquid, si genera ad aliquid fuerint. Quid aut super exemplis sit dicendum, superius admonuimus. Postremò in litera ibi, Videndum autem etsi oppositi opposita est definitio, &c. subiungitur locus octauus atq; vltimus, qui à correlatiui finitione vocatus, est eiusmodi. Si correlatiuè oppositorum non sint oppositæ definitiones, tollendæ sunt tanquam vanæ & inutiles. Quod si oppositæ sint, re vera definitiones erunt, vt dupli & dimidij hæc definitiones sunt. Duplum est, quod in æquali, hoc est, tanto eodemq; superat dimidium. Dimidium est, quod in æquali a duplo superatur, sunt enim oppositæ. At si patri designetur hæc finitio, esse animal rationale mortale, reiicienda est hæc finitio, quod non pugnet cum filij ratione. Non enim opponuntur, Esse animal rationale, & a patre hominem esse genitum.

3. ab actione

4. à defectu
circūstantiarū

5. à defectu
differentie ap-
parentis.

6. à cōiuga-
tis & cōtra-
riis.

7. à specie re-
latiua.

Obiectio.

Dilutio.

8. à correla-
tiui definiti-
one.

In decimumquartum caput, docens confutare definitionem per locum a contrariis, Scholia.

Et in contrariis aut si militer.

Locus 1. a contrariis finitione.

2. a privatione contrariis.

Boetius.

Obiectionis dilutio.

3. a contrariis secundum habitum.

Amplius si quod secundum

privationem.

Prior locus a subiecto vel habitu privationis. Posterior a privatione.

Amplius si simili

bis casibus

Prior locus a casibus. Posterior ab Idea. Plato.

Amplius si eorum

quae secundum

Primus locus ab æquiocatione.

HOC capite monstrat Philosophus tribus locis, quomodo ex contrariorum consideratione valeamus refellere terminum seu finitionem. Primus, qui inscribitur a contrariis finitione, est. Sic vnus contrarij reddita finitio, si alterius contrarij finitio non sit secundum aliquam contrariorum complexionem contraria, repudianda est eiusmodi finitio, vt sunt adiutiuum & nociuum contraria. sit quoque adiutiuu ratio, esse boni effectiuum. nociuum autem sit finis, esse effectiuum mali, aut corruptiuum boni. necesse est harum alteram, illi primo constitutae esse contrariam. Quod si neutra contrarietatem respectu illius suscipiat, neutra erit finitio secundae contrarij, et si harum altera sit accommodata finitio, non erit illa finitio primi contrarij. Quippe inter quas nihil sit contrarietatis. Post hæc in litera decursu ibi, Quoniam autem quaedam contrariorum priuatione alterius dicuntur, &c. redditur locus secundus, dictus a priuatione contrariis, id est, quorum vnum vocabulo positiuo, & reliquum priuatiuo designatur, qui est eiusmodi. Propositis duobus priuatiue contrariis (et si tolerabile sit id quod secundum priuationem dicitur, finiri per id quod est secundum habitum,) astra men si contra fiat, & definiatur quod secundum habitum est, per id quod secundum priuationem dicitur, vitiosus erit eiusmodi terminus. Cuius prior causa est, quod habitus & priuatio non se mutuo definiant. Posterior est, quoniam idem seipsum definiat, quemadmodum explicat litera. Diximus in initio, et si tolerabile sit, &c. eod quod inæqualitas a Boetio finitur, non per æqualitatis priuationem, sed quod sit diuersarum rerum diuersa quantitas. Quod si quis obieciat, Aristotelem hoc in loco asserere necessarium esse, vt id quod secundum priuationem dicitur, per habitum definiatur. Respondebimus, id ex aliorum sententia ab Aristotele asser tum, aut duntaxat accipiendum, quatenus nomine priuatiuo designatur, & priuationem con nexam habet, non autem vt est contrarium. Postremus locus ibi redditus, Si autem neutrum contrariorum secundum priuationem, &c. vocatusque a contrariis secundum habitum, tradit eiusmodi contrariorum neutrum per alterum posse finiri. Cuius explicationem non prosequemur longius, eod quod litera sit apertissima.

In caput decimumquintum, accommodum interimendis finitionum problematibus, ex priuatiue oppositorum consideratione, annotatiuncula.

DVO sunt huius literae loci, quorum prior nuncupationem sortitur a subiecto vel habitu priuationis, qui est, Si quis priuationem aliquam definiat, neglecta habitus nota, Item subiecti vel primi, aut temporis a natura constituti, reicienda est ea finitio. Posterior ibi collocatur, Videndum autem et si non secundum priuationem, &c. diciturque a priuatione, qui est huiusmodi, Si quid secundum priuationem non dicitur, tanquam priuatio definiatur, ea finitio ex finitionum familia numeroque est explodenda, quippe quae rei definiendae non indicet essentiam. At de ignorantiae acceptione duplici, in Posteriorum Analyticorum prior libro non nihil attigimus. Hactenus de his duobus locis summam atque strictim dictum sit, quod litera praefens nihil difficultatis lectori ingerat.

In decimumsextum caput, docens construere & destruere finitionis problemata, a notatiuncula.

DVO similiter sunt huius capitis loci. Prior dicitur a casibus, quem prius admonuimus idoneum esse & construendi & destruendi. Posterior autem ab Idea nomen accipit, qui est, Si alicuius reddita finitio non quadret in Ideam, neque ei competat, euertenda est definitio. & proinde perperam homini definitionem assignauit Plato, esse animal rationale mortale, quod mortalis non sit hominis Idea, quae a Platonis ἀνοάνθρωπος dicebatur, & vniuersaliter in quibuscunque definitionibus adiungitur vel effectiuum, vel passiuum, tales definitiones non quadrabunt Ideis. Nam Ideae sunt immobiles & perpetuae, & impassibiles, vel saltem tales ab Idearum aspectu defenduntur. Ipsas quoque nihil conferre rerum generationi, monstrat Philosophus septimo Metaphysices libro.

In decimumseptimum caput, quo instruiamur refellere problema ex multiplici finitione, Scholia.

POST eorum locorum tractationem, quibus promptè reddimur ad improbandas finitiones totius vniuersalis & vniuoci, alios numero quatuor in hoc decimo septimo capite adicit, idoneos ad evertendas definitiones eorum, quae multipliciter dicuntur. Primus ab æquiocatione appellatur, qui est, Si omnium eorum, quae velut æquiouoca sub eodem æquiouoco nomine comprehenduntur, vna reddatur definitio omnibus communis, interimenda

menda est eiusmodi finitio. Alioquin æquiouoca forent synonyma, seu vniuoca. & æquiouocum, vniuocum. Huius loci exemplum adducit litera ex Dionysio veteris Academiae propugnatore, vitam finiente, quod sit motus generi nutriendi naturaliter inferuiens. Hæc finitio videtur ex æquo, & plantis & animalibus conuenire. Vitæ autem horum videntur esse æquiouocæ & ratione dissidere, quæ illarum (vt ait Albertus) vita occulta sit, horum autem manifesta. Atque ex hoc literæ passu fortassis depromptum est illud vulgare, animam esse æquiouocam trium animarum collatione, nempe rationalis, sensitivæ, & vegetatiuæ, quod an sic se habeat, an secus, Physicæ est considerationis. Porro secundus locus, ab æquiouocis definitis latentibus dicitur, (quem cum sequentibus libuit magis quibusdam cautelas appellare) redditur ibi, Postquam autem quædam latent æquiouocorum, &c. hunc habet sensum, Et si æquiouocatione respondentem latentem, opponentem æquiouoco velut vniouoco vt oporteat, finitio tamen reddita erit interimenda. Ediuerso autem, si opponentem lateat æquiouocatio, statim ac initio respondens æquiouocationem aperiens, ipsum æquiouocum dissoluet in plura significata. Deinde in litera ibi, Quoniam autem quidam respondentium, assignatur hic tertius locus, quem a definiti determinatione vocant, cuiusque summa est, Quoniam varijs sunt respondentes, modo definitiones nomen definitum multiplex, modo simplex atque vniouocum (nomen quidem simplex dicunt esse multiplex, quando præsentiant, traditam finitionem non omnibus ipsius definiti significatis congruere. At quod multipliciter dicitur, simplex faciunt, dum existimant redditam rationem omnibus dictionis multiplicis significatis competere) necessarium est vti præconessione, vt determinetur, vtrum sit simplex vniouocumve, an æquiouocum sit id cuius definitio redditur, ne super sit respondenti subterfugij locus, dum suam sententiam opponenti aperuit. Qui enim nondum sua responsione attritus est, is tam ad affirmationem quam negationem paratus est, vt dicat vel simplex vel multiplex esse definitum. Postremo in litera ibi, Rursum si quis definiens aliquid eorum quæ multipliciter dicuntur, &c. traditur quartus locus, qui ab autoritate & consuetudine nuncupatus, est huiusmodi, Si quis æquiouocam dictionem definiat vna definitione, quæ non omnibus illius significatis conueniat, & ob id constanter assermet respondens, dictionem finiendam esse simplicem & vniouocam, opponendum illi est ab opponente, quod oporteat vti nominibus receptis, non autem pro arbitrio voces fingere contra vulgare omnium sententiam. Nominibus enim vtendum est cum multitudine: & si de rebus ipsis earumque proprietatibus sentiendum est, quemadmodum pauci & sapientes.

Dionysius.

Albertus.

2. ab æquiouocis definitis latentibus.

3. a definiti determinatione.

4. ab autoritate & consuetudine.

In decimum octauum caput, explicans quo pacto terminanda sint problemata definitionis, complexo assignata, Scholia.

Si autem alicuius complexo

Pertractatis his definitionibus, quæ pertinent ad vniouoca, quæ omnino simplicia sunt, & æquiouoca, quæ quodam modo tantum sunt simplicia, nempe voce sola, eos aggreditur, qui sunt complexorum. Nam in huius primo volumine dixerat, ea quæ sub orationem significantur, posse defini. Duos itaque profert Philosophus locos in hoc capite, quibus construere & everti valebimus complexi definitionem. Prior appellatus a remotione partis, est eiusmodi, Assignata complexi finitione, si ablata vna parte a definitione, quæ sit vnus partis definiti definitio, reliqua reliquæ definitio sit, construenda erit complexi integri finitio, Quod si contra accidat, reicienda erit definitio, vt hominis albi finitio est, animal rationale mortale coloratum disgregatiuum visus: quoniam si alibi tollatur definitio, quæ est coloratum disgregatiuum visus, quod relinquitur, vera est hominis definitio, & ediuerso. Quod si lineæ finalis rectæ, hæc finitio assignetur, finis superficiæ fines habens, cuius medium superadditur extremis, destruetur esse finitio, eod quod ablata ea parte, finis superficiæ fines habens, quæ finalis lineæ definitio est, reliqua finitionis pars (cuius medium superadditur extremis) non sit recti definitio. Nam recta potest esse linea infinita, quæ medio & extremis caret. Deinde in litera ibi, Amplius si cum sit compositum, &c. insinuat secundus locus, qui a partium æqualitate nuncupationem sibi vendicat, hancque habet sententiam, Si complexi finitio fuerit æqui membris, destruenda est definitio. Est autem tum finitio æqui membris, cum quot sunt definiti partes & verba, tot quoque sunt definitionis. Quare tunicæ albe terminus non est vestis candida, sicut nec tunicæ terminus est vestis. Nam quemadmodum simplicis incomplexi terminum necesse est esse orationem, sic & complexi terminum necesse est pluribus constare nominibus iis ex quibus conflatur complexum. Quod bifariam (vt testatur prius litera) accidit fieri, Vno quidem modo perfecte ac absolute, dum in integra finitione singulorum simplicium, ex quibus resulrat complexio, singulas finitiones collocamus, vt si hominis albi diximus esse finitionem, animal rationale coloratum visus disgregatiuum. Nam & hominis & albi

Prior a remotione partis.

2. a partium æqualitate.

Duobus modis complexa definiuntur. Primo perfecte.

6. imperfecte. albi essentialia terminos exprimimus. Altero modo imperfecte, dum vno simplici retento, alterius duntaxat assignauerimus definitionem, secundum quem modum in primi libri initio finiti sunt syllogismi demonstratiuus & dialecticus. Atque hic finiendi modus potissimum contingit, in quibus definiti pars seruanda in definitione adeo manifesta est, vt videatur vel vanum, vel tœdiosum, eam pluribus verbis definire.

Cōsyde randū

aut, & si per cōmutatiōnem.

Primus locus a cōmutatiōe nominū diuersæ notionis. 2. a generis notii permutatione.

3. a definitione cōmutati.

Rursū si id cuius ordinē.

Locus 1. a definitione non ens significante. 2. ab indeterminate terminato correlatiuo.

In vndeuigesimum caput, monstrans quomodo liceat definire definitionis problemata, ex inspectione irausumptionis nominum, Scholia.

Huius literæ tres sunt loci, quorū primum ibi designatū, Considerandum autē & si per cōmutationē nominum, &c. a cōmutatione nominū diuersæ notionis appellant, cuius sententia est, Si in cōplexi finitione etiam æquimēbri (quæ superiori capite alia ratione excluda est) nomina recepta, in quæ cōplexi nomina commutata sunt, in virtute non sint eadem nominibus definiti, repudianda est eiusmodi definitio, vt scientiæ contemplatiuæ terminus non est opinio contemplatiua, quæ opinio non idem sit quod scientia, sed potius alienum quid, si sumatur pro habitu, cui annexa sit contradictoriē oppositi formido, aut cōmunius, si accipiatur pro quouis iudicio, quo pacto sumebatur, cum aliquot in locis superioribus dicebatur scientia esse opinio indissolubilis. Post hæc in litera ibi, Amplius si alterius nominū cōmutationē faciens, &c. secundus designatur locus, vocatus a generis notii permutatione, seruata intacta; differentia, qui est eiusmodi. Si loco generis notioris quàm sit differentia, nomen aliud constituatur, eadem seruata differentia, finitio reddita est interimenda. Quod si cōtrā, differentia notior sit genere, & relicto genere ac seruato in differentiæ locum, nomen aliud stratur, erit itidem reddita definitio nulla. Cum enim omnis definitio amplioris cognitionis habendæ gratia reddatur, congruentius est, vt notiori nomine seruato, quod ignotius est notiori nomine explicetur. At quando accidit, genus notius esse differentia, & cōtrā, genere differentiam esse notiorē, cum omne genus differentia sit generalius atque cōmunius, lectoribus inquirendum omittimus. Cæterum tertius locus in litera ibi redditus, Si autem differentia definitionem assignauit, quem a definitione cōmuni appellant, est eiusmodi, Si seruato genere prioris finitionis, loco differentia constituitur definitio, quæ cōmuniior sit ipsa differentia, pluribusque competat, reiicienda est finitio, etiam si integra finitio ex genere & differentia finitione coalescens, soli finito conueniat. Literæ exemplum est, Si quis numerum imparē dixerit numerum medium habentem, determinandum est quo pacto medium habentem. Nam numerus quidem cōmuniior in vtriusque orationibus est. Imparis autem, transumpta est oratio. Habent autem & linea & corpus medium, cum non sint imparia, &c. Hic lector vides, neque, lineæ, neque corpori, neque superficiē, quadrare esse numerum medium habentem, hoc est, diuisibilem in duas partes æquas, restante media vnitate, quemadmodū quinaris in duos binarios secatur, vnitate quodammodo inter ipsos media. At imparis reddita finitio seorsim accepta, illis competet, nisi ab initio a respondente determinata fuerit, in quo sensu acceperit habere medium, si id multiplex fuerit, dum nunc tribuitur quātitatibus continuis, nunc autem discretis. Alioqui reprehendendus erit, quod malè finitionem differentia assignarit, aut syllogismo conuinceretur reddita differentia finitio pluribus conuenire. Cæterum hunc locum arbitrantur plurimum fauere ei opinioni, quæ asserit, differentiam superiorē de inferiori in quid prædicari. Cum enim hoc in libro agatur de termino, finitioneque propriè dicta, quam necesse est ex genere & differentia constare, vt pluribus in locis & huius & superiorum librorum testatus est Aristoteles, videtur eiusmodi definitio tribuenda esse differentia. De hac autem re non nihil attigimus in Isagoge Porphyriana. At qui eius sunt opinionis, meminerint oportet, Aristotelem præcipua cura agere de finitione substantiali ac essentiali, etsi nonnunquam finitionis nomine fusius accepto vtatur, id quod apertissimum est Aristotelis documenta trutinanti atque examinanti.

In vigesimum caput, docens interimere finitionem, cum entia per non entia definiuntur, &c. Scholia.

Huius capitis quatuor sunt loci. Quorum primus est huiusmodi, Si ens per non ens, hoc est, possibile per impossibile finiatur, interimenda est reddita definitio. Nam entis nullo pacto pars substantialis potest esse non ens. Quare albedinis, quæ est ens, nequit finitio esse color igni permixtus, eo quod impossibilis sit coloris qui incorporeus est, ac materia ex qua fieret carens, & ignis mixtio. Nequit enim substantia cum accidente permisceri, super qua re in Physices est agendum. At secundi loci in litera ibi assignati, Amplius quicunque non diuidunt in his quæ sunt ad aliquid, &c. qui vocatur ab indeterminate correlatiuo,

tuo, summa est hæc, Si definiendum sit relatiuum aut secundum se, aut secundum suum genus, si non reddatur id quod per se & propriè spectat, confutabitur assignata definitio. Nam alioqui non inter sese recurrent correlatiua, id quod necessum est ipsis competere. quatenus relatiua sunt. Huius loci explicatio seu declaratio, medicina vtitur, quæ duntaxat est ad aliquid secundum suum genus, & per se est eorū quæ salubria sunt, & ad efficiendam sanitatē conductia, quorū ratione vt cuncti dici potest medicina esse alicuius entis, quemadmodū per accidens referri potest ad ea omnia, quæ salubribus accidunt. Porro tertius in litera ibi redditus, Quandoque autē definiunt non esse, &c. cui a perfectione & habitu nomen indiderunt, hunc habet sensum, Si quis definire susceperit rem quampiam secundum substantiam & essentialē, quam finiat duntaxat secundum ipsius bene esse, reiicienda erit huiusmodi finitio, quales sunt hæc Rhetoris & furis finitiones, perfecti & boni furis & Rhetoris comparatione. Rhetor est, qui potest quod in vnoquoque est verisimile considerare, & nihil prætermittere. Latro est, qui clam sumit. Cæterum quartus locus ibi in litera redditus, Rursus si quod propter se eligendum est, &c. appellatur ab iis, quæ per se non sunt eligenda, cuius sententia est, Si id quod propter se eligendū est, finiatur per id quod propter aliud eligendū est, cuiusmodi sunt effectiuum & operatiuum, refellēda est eiusmodi definitio. Neque id solum veritatē continet, si per se bonum non sit propter aliud appetendum, verum etiam ad alium finem meliorem referatur.

3. a perfectione & habitu.

4. ab iis quæ per se non sunt eligēda.

In vigesimum primum caput, docens destruere totius integralis finitiones, Scholia.

Quoniam definitionum varij sunt modi secundum definatorū totorumque diuersitatē, (Nam quoddam totum est vniuersale, cuius definitio ex genere & differentia coalescit, de qua hætenus dictum est, Aliud est totum naturale, aliud verò integrale) hoc in capite explicat Philosophus eos locos, qui accommodati sunt destruendis problematibus definitionis totius integralis. Qui quidem loci numero sunt septendecim, quos quanta poterimus breuitate attingemus. In exordio itaque huius capituli succinctim indicat, triplicem posse reddi definitionem totius integralis. Vnam quidē, quæ conflat ex partibus integralibus in recto acceptis. Alterā, cuius partes totius in obliquo collocantur. & tertiam, quæ vnam partem in recto designatā contineat, & alteram in obliquo. Id enim est quod indicat Aristoteles, dicens, Considerandum autē est, etsi is qui alicuius definitionē assignauit, aut hoc, aut quod ex his est, aut hoc cum illo definiuit. Harum definitionū exempla sunt, Si domus finiatur esse ligna & lapides, cōfici ex ligno & lapidibus, esse tectum cum lignis & lapidibus. Primus igitur locus, quem ex repugnantibus, veluti inconueniente consequente appellant, ex partibus in recto casu, qui obliquis prior est desumptus, hanc habet sententiam, Errat, qui totum integrale per partes definit in recto assignatas. Alioqui hæc euenit incommoda. Idem de pluribus simul prædicari, de quorū neutro seorsim accepto poterit dici. & contraria eisdem conuenire, vt si quis Citticum Zenonē imitatus, iustitiam finiat, quæ sit temperantia & fortitudo (is enim volebat iustitiam dici, in rebus assumēdis temperantiam, & in perperendis fortitudinē) sintque Socrates & Plato, quorum ille sit temperans, hic autē fortis, ipsi iusti erunt, quippe cum temperantiam & fortitudinē habeant, quorum neuter est iustus. Quod si id confiteri nihili sit ducendum, cōtraria de iisdem enunciari monstrabuntur, si Socrates temperans sit & timidus, Plato autē fortis & intemperans. Nam ambo iccirco iusti sunt, quod fortitudinē & temperantiam habent. Iniusti autē, quæ intemperantiam & timiditatem habeant. Nam si iustitia sit temperantia & fortitudo: erit iniustitia, intemperantia & timiditas. Hoc quoque definiendi modo indicantur partes integrales esse easdem cum toto. Quod cum palam est aliter se habere, reiiciendus est procul hic finiendi modus. Deinde in litera ibi, Si autē non hæc, sed quod ex his est &c. traditur secundus locus, quem appellant a partibus nihil componere potentibus. Eiusque summa est, Quisquis totum integrale finierit, partibus iis in obliquo positis, ex quibus nequit vnum quid prouenire, tollenda est huiusmodi finitio, vt si corpus dicatur esse compositum ex lineis & numeris, interimenda est finitio, eo quod ex lineis & numeris nihil possit coalescere. Cæterum tertius locus, cui nomen est a subiecti vnitate, ibi in litera redditus, Amplius si definitū quidē, &c. est eiusmodi, Si totum integrale finiendum circa aliquid vnum primo fieri habeat, circa quod non primo fiunt partes finientes in obliquo, nempe ablatiuo iuncta præpositione ex, desumptæ, sed vna in vno alio primo fit, & altera in altero primo, nulla erit reddita definitio. verbi gratia, qui definiat prudentiam esse ex fortitudine & temperantia, quemadmodum Aristoteles Chius, reprobaretur, quæ prudentia sit vnus subiecti, vt ipsius anime rationalis primo, At temperantia in concupiscibili est, & fortitudo in irascibili. Porro quarti loci ibi

Cōsyde randū aut est & si is,

Triplex reddi potest totius integralis finitio.

Locus 1. a repugnantibus.

Zeno Citti- cus.

2. a partibus nihil componere potentibus.

3. a subiecti vnitate.

4. a subiecti distinctione assignari,

assignati, Si autem & partes & totum in vno aliquo primo, &c. quem vocant à distinctione subiecti, hic est sensus, Si totum integrale definibile, in aliquo vno sit primo, & partes defini- entes obliquè designatæ, simul in vno primo sunt, non tamen eodem, vana erit assignata de- finitio, vt explodendus est, qui temperantiam finiret esse ex fortitudine & magnificentia. Nam illa primò est in concupiscibili virtute seu potentia. Hæc aut in irascibili. At quintum locum ibi in litera redditum, Rursum si cum toto corrumpuntur partes, &c. nuncupant à partium destructione toto destructo, cuius intelligentia est, Peccat qui totum integrale finit per par- tes obliquè sumptas, quas necesse est interimiri, si totum integrale corrumpatur. Nam partibus interemptis, necessum est & totum integrale periri, non contrà, cum partes totius sint prin- cipia, & omne principium, effecto sit natura prius, quod non est necesse corumpi, corrupto po- steriori & effecto, vt perperâ animal definiretur esse ex bruto & homine, & quantitas corporea ex superficie & linea, q̄ animali perempto perimitur & homo & brutum: & quantitate corporea ablata, tolluntur superficies & lineæ. Porro sextus locus mox in litera subiunctus ibi, Aut si totum quidem bonum vel malum, &c. appellatus à dissimili & neutro, est iste, Si totum in- tegrale, quod aut bonum sit aut malum, ex partibus iis definiatur quæ neutræ sunt, hoc est, neq; bonæ neq; malæ, aut contrà, si totum definitum neutrum sit, & partes definientes aut bo- næ aut malæ, reprobanda est ea definitio. Nam totum & partes oportet sibi respondere in bo- ni & mali, aut neutrius ratione. Talis dicitur hæc esse virtutis finitio, Virtus est, quæ ex affe- ctibus & potentiis procreatur. Cum enim potentiis neq; laudemur neq; vituperemur, vide- buntur potentiæ esse neutre. At virtus perpetuò censetur esse ex bonorum numero. Hunc aut locum accipiunt de bonis simpliciter, & per se, & malis, non aut effectiuis bonorū, & secun- dum quid bonis & malis. Post hæc in litera ibi, Aut si magis alterum quidem bonum, &c. assignatur septimus locus, dictus ab ipso magis tali, cuius hæc est summa, Si totum integrale ex partibus finiatur, quarum vna magis bona sit quàm altera mala, & totum non sit simplici- ter bonum, aut magis bonum quàm malum, euertenda est reddita finitio, vt si imprudentia finiatur, quid esse constitutum ex fortitudine & falsa opinione, fortitudo magis bona est, quàm falsa opinio mala. At quoniam imprudentia non absolutè bona est, neq; magis bona quàm falsa opinio mala, repudianda est prædicta finitio. At hic locus, quemadmodum admonet in litera Philosophus, intelligitur in his quæ simpliciter bona sunt vel mala, & quæ permixta su- am propriam naturam atq; vim retinent, ac seruant. Nam in aliis frequenter euenit, vt mala comista bonum, & bona malum reddant, remissis vtroque viribus & permixtis, quemad- modum palam est in medicinis, vt (teste Aristotele in primo libro de dominorum regimine) vinum per se est bonum, item & lac, quæ mixta simul lepram generant. Insuper in litera ibi, Rursum si quod ex meliore & peiore est, &c. traditur hic octauus locus, quem vocat à medio. Si duabus partibus vna meliore & altera peiore finiatur, totum integrale, quod neq; peiori me- lius est, neq; meliori peius, interimèda venit definitio data, vt si continètia finiatur esse ex recta ratione & mala cupiditate, oportet eam esse peiorè recta ratione, & meliorè mala cupiditate. Quod si aliter cõtingerit, refellenda veniet definitio. Hic quoq; locus est intelligendus, vt duo superiores, id quod admonet textus. Deinde in litera ibi, Amplius si cognomine est totum alteri, &c. in medium adfertur nonus locus, cui nuncupationem tribuunt ab vniuoco, & est, Si totum integrumq; quis finiat per partes, quæ totius nomen participant, praua erit assigna- tio. Oportet enim totum integrale ad suas partes se habere, quemadmodum syllaba ad lite- ras, quæ nomen syllabæ nequeunt vnquam participare. Et proinde non rectè finitur virtus esse, quæ fit ex fortitudine, iustitia, & temperantia, q̄ partes omnes nomen totius recipiant & rationem, sunt enim virtutes & habitus electiui in mediocritate consistentes, ea quæ ad nos est definita ratione, & vt definiuerit ipse prudens. Post hæc ibi, Amplius si non dicit modum compositionis, &c. redditur decimus locus, dictus ab indeterminata compositione, cuius sen- tentia est huiusmodi. Quemadmodum ex indigesta diuersarū partium integralium congerie non perficitur integrale totum: neq; satis habet ædificator, si ligna, lapides, lateres, &c. domui ædificandæ vtilia congregauerit, sed diligentè operam adhibet, vt singula in suis collocentur locis, ne quid fiat monstro simile: sic quoq; ex partibus toti reddita nō est exacta definitio, nisi explicetur partium determinata dispositio & vnio, quæ quodammodo ipsius totius integralis est forma atq; substantia, id quod indicat litera, dicēs, Non enim quod ex his, sed quod sic ex his est, vniuicuiusq; compositorū est substantia. Hactenus de finitionibus totius per partes in ob- liquo designatas dictum sit. Reliqui loci de iis terminis traduntur, qui simul partes & in recto & in obliquo complectuntur. Vndecimus igitur præsentis capituli locus ibi traditur, Si aut hoc

5. à destru- ctione partiu, toto destru- cto.

6. à dissimi- li & neutro

7. ab ipso magis tali.

8. à medio.

9. ab vniuoco.

10. ab inde- terminata cõpositione

11. à defini- tionibus per hæc & ex his.

hoc cum illo assignauit, &c. quem nuncupant à finitionibus per hæc & ex his, hoc est, ex vna parte in recto & altera in obliquo conflat. Cuius summa hæc est, Quoniam finitione ex vna parte recta, & altera obliqua, necesse est sensum alterum duorum superiorum habere, secun- dum quem aut ambæ partes in recto sumantur, aut ambæ in obliquo (Verbi causa huius de- finitionis *ὄνομα* seu mullum, est mel cum aqua, sensus est, *ὄνομα* est mel & aqua, aut est quid constitutum ex melle & aqua.) Cui superiores, priusq; explicati loci sunt ad manum, faci- le fuerit argumenta inuenire ad interimendas eas definitiones, quæ ex parte vna recta & al- tera obliqua coalescunt. At duodecimus locus ibi redditur, Amplius diuidenti quoties di- citur alterum cum altero, Considerandum, si nullo modo hoc cum illo, &c. quem appellant à diuisione & multiplicitate huius orationis, hoc cum illo. Significat enim interdum hoc cum illo idem subiectum, seu in eodem subiecto esse. In qua significatione dicimus fortitudinē esse cum iustitia, quod in eodem sint subiecto, vt anima, fortitudo & iustitia. Aliquando hoc cum illo, locum eundem designat, vt Socrates cum Platone dicitur esse, quia in eodem sunt loco. Aliquando idem tempus, vt Aristoteles cum Alexandro magno fuisse dicitur, quia in eo- dem tempore. Si igitur definitionis propositæ designantis hoc cum illo, neutra pars sit cum altera aliquo dictorum modorum, id est, neq; partes simul sint in eodem subiecto, neq; in eo- dem loco, aut tempore, futilis erit ea finitio, & prouide finitiuum problema interimendum. vt improba est hæc virtutis finitio, virtus est continentia cum temperantia, quia neque in eodem subiecto primo sunt, neque eodem tempore, neque eodem loco. At an contrà, ex partibus eis- dem secundum subiectum, aut locum, aut tempus, liceat construere finitionem, lectori ex se- quentibus erit manifestum. Post hæc in litera ibi, Si autem diuiso quoties dicitur, &c. deci- mustertius assignatur locus, à diuinctis partium finibus appellatus, cuius intelligentia est eiusmodi, Si partibus partim in recto, partimq; in obliquo designatis, in totius integralis fi- nitione, etiam in eodem tempore existentibus, alius atque alius sit finis, refellenda est reddi- ta finitio, vt prauè finitur fortitudo esse audacia cum vero intellectu, seu vera intelligentia. Nam contingit aliquem simul tempore habere audaciam aliquem spoliandi, & intelligenti- am rectam circa salubria, quem nemo sanæ mentis censerebunt fortem esse. Porro decimiquar- ti loci in litera ibi traditi, Amplius & si ad idem ambo dicatur, &c. quem vocat à diuersis to- tius & partium finibus, hæc est summa, Si totius integralis finitionis, quæ per hoc cum illo exprimitur, partes vel subiecto tempore & loco conuenientes, in eundem finem destinentur, quem non spectat totum finibile, euertendum est finitionis problema. Nam oportet totum definibile & partes finientes, in obiectum idem finemque dirigi. Quapropter non sunt au- diendi, qui fortitudinem finire contendentes, adstruunt eam esse audaciam cum intelligentia recta circa medicinalia. Neque enim ad fortitudinis finitionem assignandam est satis, si ho- rum vtrumque ad alterum dicatur, quemadmodum accidebat in priori loco. Neque si ad idem quodcumque sit, sed opus est vt illud sit finis fortitudinis, eodem quoque modo, & iisdem adhibitis circumstantiis. Vt fortis est, qui audet cum recta intelligentia, circa ipsam mortem, & mortis præriorumq; pericula, & cæteris vestitur circumstantiarū ornamentis. Cæterum quoniam in loco duodecimo non explicauerat vniuersum integrumq; orationis huius (hoc cum illo) significatum, illis tribus adiicit quartum in litera ibi, Quædam autem sic assigna- torum, nullo modo sub dictam cadunt diuisionem, & cæter. secundum quem hoc cum illo, de- signat hoc esse propter illud, tanquã causam. Nam qui dicunt iram esse tristitiam, cum opi- nione paruipendendi, in eo sensu asserunt, secundum quem dicimus, iram esse tristitiam pro- pter opinionem paruipendendi, qui quidem sensus alienus est à tribus prius redditis. Qua- propter si quid dicatur esse hoc cum illo, quæ neq; eadem sint subiecto, loco, vel tempore, ne- que hoc propter illud, veluti causam, reiicienda erit finitio, designas totum integrale esse hoc cum illo, vt si ira non sit tristitia propter opinionem paruipensionis, non erit tristitia cum paruipensionis opinione, iræ definitio. Post hæc in litera ibi, Rursum si horum compositione di- xit totum, &c. decimus sextus assignatur locus, ab indeterminatis partibus appellatus, qui est eiusmodi, Si in totius integralis finitione, vel prætermisso compositionis nomine, assignentur integrales partes, quarum non explicetur determinata vnio, Item si definitio dixerit totum esse compositionem: destruenda est reddita totius definitio. Vtriusq; partis declaratio intel- ctu facilis est, si modò prius compositionem accipiamus concretim pro composito, & poste- rius abstractim. Postremò in litera ibi, Rursum si similiter in aliquo nata sunt, &c. reddi- tur locus decimus septimus, quem vocant ab altero contrariorum similium, cuius sententia est. Si duo contraria eidem subiecto similiter insunt, & ipsius definitio per alterum duntaxat

12. à multi- plicitate hu- ius ordnis, hoc cū illo.

13. à distin- ctis partiu finibus.

14. à diuer- sis totius & partium fi- nibus.

15. à diuifio- ne huius cum illo.

16. ab inde- terminatis partibus.

17. ab altero contrariorū similium.

contrarium constituitur, interimendum est finitionis problema. Nam qua ratione vnum contrariorum esset de natura subiecti, & reliquum. Quare si anima rationalis ex æquo se habere ad scientiam & ignorantiam, non erit rationalis animæ finitio, esse substantiam disciplinæ susceptibilem. cum ea hypothese permanente, similiter sit anima ignorantie susceptiva. Cæterum an constitui possit totum integrumque, cuius substantia coalescat ex partibus contrariis ex æquo se habentibus, alterius & non logici est negotij.

Oportet autem si non ad totam habeat.

Primum præceptum.

Secundum.

Albertus. Tertium.

Quartum.

In secundum & vicesimum caput, quatuor documenta tradens, definitionem interimere volentibus, annotatiuncula.

Postremum huius sexti libri capitulum, quatuor complectitur præcepta (alij locos vocant) veluti superiorum coronidem, quæ videntur destinari ad leuandum opponentis laborem, & aliqua ex parte ad differendi maiorem abundantiam. Primum est, Si opponens non habet quod in integram finitionem obicere valeat, eod quod non sit tota nota, opportunum ei fuerit recurrere ad eiusmodi definitionis aliquam partem ei notam, & contra quam promptus sit argumentari, siue genus sit, siue differentia. Nam vna finitionis parte eversa, exploditur tota finitio. Atque ob hanc rem prius subinde dictum est, ad definitionem facile esse argumentari. Porro secundi præcepti ibi redditi, Quæcumque autem obscuræ sunt definitionum, &c. hæc est summa, Si a respondente in medium proferantur definitiones argumentanti obscuræ, oportet ipsum obscuritatem illam illucidare, conformemque intelligentiæ suæ facere, ut definitione clariore facta, elicere valeat argumentum. Nam necessarium erit, respondentem aut suscipere argumentantis declarationem, aut ostendere, quidnam a definitione alienum perperamque aut dixerit aut adiecerit. At quibus placet hoc documentum pertinere ad respondentem, si suæ expositionis auctorem habent Albertum. Nos autem quem magis probamus sensum protulimus. Post hæc in litera ibi, Amplius quemadmodum in cõgregationibus, &c. assignatur tertium documentum, quod est huiusmodi, Quemadmodum in ciuilibus congregationibus, post priores leges latas, temporis lapsu, & aliis emergentibus casibus, meliores constituuntur, quæ priores abrogant atque tollunt: sic in finitionibus eiusdem rei finiendæ nonnunquam accidit, ut post priorem alia reperiatur, quæ si melior sit priore eod quod magis clariusque quid sit definitum explicet, acceptanda venit, atque proinde priorem destruat. Nam vnius eiusdemque rei vna duntaxat est perfecta finitio in eodem causæ genere. At vltimi præcepti ibi redditi, Ad omnes autem definitiones non minimum, &c. hic est sensus, Non inimum elementum est seu principium, opponentem apud seipsum accuratè ac diligenter, quod propositum est, definire, aut eius, quod ab aliis finitum est, definitionem examinare, si secundum artis definiendi regulas sit tradita, neque superfluum continens, neque diminutum. Quibus perspectis atque consideratis, opponenti dialecticis argumentis abundanti maior dabitur copia. At locorum huius sexti libri nomina, ordinem & numerum, complectitur subiecta formula.

Quinque primi loci, ob obscuritatem non bene definiri quippiam indicant. Reliqui quinque ob superfluitatem.

1. Ab æqui uoco.	6. A communi nomine.
2. A metaphora.	7. Ex ablatione.
3. Ab inconsumtis nominibus.	8. A parte inferiore.
4. A contrarij definitione.	9. A frequenter dicto.
5. A definiti ignorantia.	10. Ab additione.

Infirmatur definitionis positio his sequentibus locis.

1. Ab appositis.	11. A genere.
2. Ab eodem.	12. A prædicatione in quid.
3. A differentia eiusdem diuisionis.	13. Ab accidente.
4. Ab inferioribus.	14. A prædicatione differentie de genere.
5. A generis absentia.	15. A genere prædicante de differentia.
6. Ab imminutione.	16. A prædicatione speciei.
7. A genere tum proprio, tum communi.	17. A differentia que posteriori specie.
8. A differentia.	18. A distinctione generum.
9. A negatione.	19. A determinatione loci vel alterius.
10. A specie.	20. Ab affectu.

21. A genere

21. A generis distinctione.	50. A definiti determinatione.
22. Ab accidente relatiui.	51. Ab autoritate.
23. A posteriore habitudine.	52. A partis remotione.
24. A subiecto.	53. Ab æqualitate.
25. A tempore.	54. A diuersorum commutatione.
26. A comparatione secundum magis.	55. A generis permutatione.
27. Ab ipso magis & minus.	56. A communi definitione.
28. A dissimilitudine intensiõis.	57. A definitione non ens significante.
29. A comparatione facta duobus.	58. Ab indeterminato correlatiuo.
30. Ab ipso magis.	59. A perfectione & habitu.
31. A differentiarum distinctione.	60. Ab iis quæ per se non dicuntur.
32. A definitione.	61. A repugnantibus.
33. A correlatiuo.	62. A partibus nihil componentibus.
34. A medio.	63. A subiecti unitate.
35. Ab actione.	64. A subiecti distinctione.
36. A circumstantiarum defectu.	65. A partium destructione.
37. A defectu differentie apparentis.	66. A dissimili.
38. A coniugatis.	67. Ab ipso magis tali.
39. A specie relatiua.	68. A medio.
40. A definitione correlatiui.	69. Ab vni uoco.
41. A definitione contrarij.	70. Ab indeterminata compositione.
42. A priuatiue contrariis.	71. A finitionibus per hæc, & ex his.
43. A contrariis secundum habitum.	72. A diuisione.
44. A subiecto priuationis.	73. A distinctis partium finibus.
45. A priuatione.	74. A distinctis totius & partium finibus.
46. A casibus.	75. A diuisione huius cum illo.
47. Ab Idea.	76. Ab indeterminatis partibus.
48. Ab æqui uocatione.	77. Ab altero contrariorum.
49. Ab æqui uocis definitis.	

τέλος.

IN SEPTIMI TOPICORVM LIBRI, PER

TRACTANTIS DE EIVSDEM ET DIVERSI PROBLEMATIBVS, quatenus definitioni sunt annexa. Item & de finitionis problematibus conseruendis, & predicatorum inter sese comparatione, Primum caput, aperiens in frontispicio de quo agendum sit, & aliquot locos complectens vtilis ad terminandum problema eiusdem & diuersi, Scholia.

Voniam idem & diuersum, peculiari quodam modo finitioni sunt annexa, post locorum interimendæ definitioni accommodorum tractationem, haud incongruenti ordine eos locos aggreditur in hoc septimo libro Philosophus, quibus valeamus eiusdem & diuersi problemata definire. In primi capituli exordio præfatur Aristoteles, super quo eodem ac diuerso differendum sit, nempe de eo quod proprie dicitur, idem numero videlicet, non autem specie aut genere. Deinde subnectit duos locos. Prior dicitur a casibus coniugatis & oppositis, cuius summa est hæc, Si coniugatorum primigenium primigenio numero sit idem, & denominatum denominato numero idem erit, & contra. Et si duo duobus opposita eadem sunt numero, & reliqua eadem numero erunt, & ediuersa. Id quod in singulis oppositionum generibus veritatem complectitur. ut si iustitia idem sit fortitudini, quemadmodum existimabat Menedemus Eritriensis, virtutum multitudinem & differentias reiciens, idem erit iustus fortis, & iuste fortiter. Item si candidum & album eadem sint numero, erunt quoque eadem numero atrum & nigrum. & si eadem scientia & disciplina sint, eadem erunt scibile & disciplinatum. Item nescientia & ignorantia, siue priuatiue siue contradictorie illis opponantur. Posterior locus, quem ab effectiuis & corruptiuis vocant, in litera ibi redditur, Rursum ex effectiuis & corruptiuis, &c. cuius sensus est, Eorum quæ sunt numero eadem, eadem sunt generationes, eadem corruptiones, eadem causæ

Vtrum autem idem an diuersum

De quo agendum in hoc 7. libro.

Prior locus a casibus coniugatis & oppositis.

Menedemus Eritriensis.

Posterior ab effectiuis & corruptiuis.

A 21 ij corru

corruptiuae, eadem productiuae & conseruatiuae. vt si idem numero sint homo & terrigena, vtriusq; eadem numero erunt generationes, eadem causae & producetes & conseruantes, &c. Porro ex superioris loci exemplo ab Aristotele allato, facile fuerit deprehendere rationem eiusdem numero non solum tribuendam indiuiduis, sed & ipsius comunibus, Eiusmodi sunt vestis & tunica, quibus vsus est Philosophus in Topicorum primo libro.

In caput secundum, tradens super eodem maximas depromptas ex superabundantia eiusdem duobus comparari, &c. Scholia.

Cosyde
randū
aut &
quorū
alterū.

Locus 1. ab ipso maxime vel superabundantia. Xenocrates

Qui Peloponnesij & Lacedaemonij.

2. ab iisdem vel diuersis eidē tertio.

3. a subiiciendi & praedicandi accidentium modis.

Videntur autē si nō in

vno genere.

Locus 1. a praedicamentorum distinctione.

Pythagorici.

2. a generis mediū diuortio.

3. a differentiarum distidio.

4. a comparatione secundum magis & minus.

5. ab appositione.

TRes numero locos continet praesens litera. Primum appellant ab ipso maxime seu superabundantia, cuius intelligentia est, Cum id quod per superabundantiam dicitur, vni soli conuenire oporteat, si quid de duobus cum aduerbio maxime dicatur, necessum erit, illa duo numero esse eadem, nisi vnum sub altero, veluti pars sub toto, contineatur. vt si aqua maxime sit frigida, item & vnda, erunt aqua & vnda numero eadem. Hoc loco vtebatur Xenocrates, etsi perperam, colligens eandem numero esse vitam studio sam, & vitam beatam, seu foelicem. Nam haec sub illa continetur. Est enim omnis vita beata, studiosa. non autē omnis studiosa est foelix. quemadmodum omnis Lacedaemonius, Peloponnesius est, non contra, quemadmodum hic tradit Philosophus. Sunt enim Peloponnesij, qui Peloponnesum peninsulam incolunt, a Pelope olim regnatore eius nuncupata. Lacedaemonij autē, qui & Spartiani, qui Sparten & Lacedaemona insigne regionis Laconicae oppidum incolunt, Et est haec regio in Peloponneso, Achaiae regionis pars. At dicti sunt Peloponnesij Graecorum fortissimi, quod Lacedaemonij sint fortissimi Graecorum. Porro secundus locus ibi designatus, Rursum considerandum, si cui alterum idem & alterum, &c. inscribitur ab iisdem vel diuersis eidem tertio, qui est eiusmodi, Si duorum, quae eadem numero constituuntur, vnum alicui tertio idem sit, cui non idem est reliquum, non erunt illa eadem. Et contra, quaecumq; vni tertio eadem sunt numero, necesse est, vt sibi inuicem sint eadem, vt petra & lapis eadem esse monstrantur, quod vtraque saxo eadem sunt numero. Contra, materia & locus diuersa sunt, quod locus idem sit quod extremum corporis continentis immobile primum, cui non eadem est materia.

Post haec mox subiicitur tertius locus, quem nonnullis liber appellare a subiiciendi & praedicandi accidentium modis. Atq; huius sensus est, Si duo adferantur tanquam numero eadem, si eorum vnum alicui accidat, cui non accidat reliquum. aut ipsorum vni accidat aliquid, quod non alteri, interimendum est eiusdem problema. vt esto album & candidum numero eadem. si niui accidat candidum, non autem album. aut candido accidat simile est, & non albo, minime erunt album & candidum numero eadem.

In tertium caput, complectens maximas ex praedicamenti & generis differentia, & secundum magis & minus, & ex appositione desumptas, annotatiuncula.

HOC tertio capite in summa ac succincte sex locos adfert Aristoteles, accommodos eiusdem problemati evertendo, quos similiter quam strictissime attingemus. Primum, quem a praedicamentorum distinctione appellant, est iste, Quae diuersis praedicamentibus continentur limitibus, nequeunt villo pacto eadem esse numero. Et proinde errabant Pythagorici, existimantes numerum eundem esse cum rerum substantia. Secundus, dictus a generis mediū diuortio, est, Constitutis duobus eiusdem seriei praedicamentalis, quorum vnus sit hoc genus, alterius vero aliud, necesse est numero differre. Nam quaecumq; genere dissident, & numero differre oportet. vt iustitia non eadem numero est cum prodigalitate, nec prudentia cum Astrologia, quod illarum vna sit malum, & altera bonum, Harum autem haec speculatiua, & illa actiua. Tertius appellatur a differentiarum distidio, qui est, Quorum differentiae sunt variae, illa numero distinguuntur. sicut dicimus, quae specie distrahuntur, illa ipsa & numero discrepare. vt si quis poluerit prudentiam esse sapientiam, quemadmodum quidam appellant omnes prudentes sapientes, improbauimus ob id, quod prudentia sit actiua, sapientia vero contemplatiua, & non actiua. Quartus locus, dictus a comparatione secundum magis & minus, est eiusmodi, Si duo constituentur, quorum vnum suscipit magis & minus, non autem alterum, aut ambobus suscipientibus magis & minus, vnum vno tempore suscipiat, & in eodem reliquum non, necesse est talia numero differre, nec vnquam poterunt numero esse eadem. Quam ob rem homo & fortis non vnum sunt numero, quod forti suscipiente magis & minus, homo non recipiat secundum magis & minus praedicationem. Secundae partis huius loci exemplum explicat ipsa litera. Quintum locum vocant ab appositione, cuius sensus est, Si adferantur duo tanquam numero eadem, quae eidem tertio aduenientia

uenientia, non idem totum reddant, interimendum erit eiusdem problema. Vt fortitudo ostenditur esse a iustitia diuersa, q; illa homini adueniens, reddit hominem fortem, haec autē iustum. Similiter dicendum est, si diuersis fiat adiunctio eorundem numero. Nam considerandum erit, an quae eadem dicuntur diuersis aduenientia, tota constituerint eadem, quoniam si reddant per additionem eadem, illa non sunt numero eadem, vt binarius & ternarius monstrantur non esse idem secundum numerum, q; diuersis adhibiti, nempe quinario binarius, & quaternario ternarius, idem procreent, puta septenarium. Porro sextus literae locus, qui ab ablatione dicitur, hanc habet intelligentiam, Si dentur eadem, a quibus eodem ablato, non eadem permaneant quae restant, sed sint diuersa, necesse est, quae eadem dicebantur, numero esse differentia, vt ternarius & quaternarius numero differre monstrantur, quod vnitatem ab ipsis sublata, relinquuntur binarius & ternarius, qui numero imo specie differunt. At ex iis locis arbitramur depromptam esse eam maximam propositionem, Necesse esse numero diuersa, quibus tribuuntur contradictionis extrema. Literam autem in partes non secimus, quod facillimum sit lectori, singularum maximarum loca deprehendere.

In quartum caput, docens interimere problemata eiusdem, ex consyderatione hypotheseis, & aliorum quorundam, annotatio.

Quatuor sunt praesentis literae loci. Primum in exordio assignatus, quem ex hypothesei appellant, est eiusmodi, Si duo constituentur eadem, non solum inspiciendum est, an ex tali positione sequatur impossibile, sed & in facta suppositione alicuius alterius, siue vera, siue falsa, ex hac colligatur impossibile. Quod si accidar, destruendum est eiusdem problema. verbi gratia, Si ponatur iustitia avaritiae esse eadem, ex ipsa positione sequuntur impossibilia haec, iustitiam vitium esse, & virtutem vitium esse. At si secundum quorundam vererum aut vulgarium opinionem assignetur, vacuum & plenum aere esse eadem, non ex hac positione videtur sequi impossibile, sed facta suppositione, q; aer loco aut vase inclusus exierit, hac suppositione euenit impossibile, nempe vacuum esse, & non esse. Quaecumq; igitur sic sese habent, vt vno perempto reliquum permanere valeat, ex necessitate discrepabunt numero. Post haec in litera ibi, Vniuersaliter autem dicendo, ex his, &c. secundus redditur locus a praedicatis & subiectis nuncupatus, cuius haec est sententia, Propositis duobus, tanquam numero eisdem, si horum vni conueniat aliquid, quod alteri non congruat, aut si vnum alteri competat, de quo non dicatur reliquum, repellendum est eiusdem problema. Hac via monstrat Philosophus primo libro de ascultatione naturali, materiam a priuatione numero esse discretam, eo quod sit ens, quod in aliquo substantialiter insit, quod sit principium per se re naturalis, quarum quidem nomenclaturarum non est particeps priuatio. Deinde in litera ibi, Amplius quoniam multipliciter idem dicitur, subiungit Philosophus tertium locum, quem dicunt ab eiusdem diuisione, seu modis, quo nos instruit, admonetq; ne si qua constituentur eadem, statim autem memmus illa esse numero eadem, sed mature prius inquirendum, an duntaxat specie sunt eadem, aut genere, eo quod sub eadem specie aut genere eodem continentur. Nam etsi aliquando accidat, quae eadem genere aut specie dicuntur, rationem etiam eorum quae eadem sunt numero suscipere, non tamen id est necesse. quae omnia manifesta sunt ex superius dictis. Deinceps in litera ibi, Amplius si potest alterum sine altero esse, &c. redditur quartus locus, quem a duorum separatione vocitant. At ex hoc loco desumpta apparet ea maxima. Ea quorum vnum sine altero potest existere, inter se mutuam admittere & numeralem & realem distinctionem, quanquam id non conuertatur.

Locorum autem, quibus interimere valemus, problemata eiusdem numero, & ordinem, & numerum completitur subiecta formula.

1. A coniugatis & casibus.	9. A comparatione secundum magis & minus.
2. Ab effectiuis & corruptiuis.	10. Ab appositione.
3. Ab ipso maxime.	11. Ab ablatione.
4. A comparatione.	12. Ex hypothesei.
5. A subiectis & accidentibus.	13. A subiectis & praedicatis.
6. A praedicamentis seu generalissimis.	14. Ab eiusdem diuisione.
7. A genere medio diuerso.	15. A separatione.
8. A variis differentis.	

6. ab ablatione.

Cosyde
randū
autem
nō solum
si iam.

Locus 1. ex hypothesei.

2. a subiectis & praedicatis.

3. ab eiusdem diuisione & modis.

4. a duorum separatione.

Palam autē ex his quæ dicta sunt.

In quintum caput, conferens problemata de eodem ad finitionum destructionem & constructionem, Scholia.

HOC capite explicat Philosophus, quid præterea utilitatis adferunt loci prius traditi, volens eos omnes qui commodi sunt ad refellendum numero idem, & statuendum numero diversum, ad interimendas finitiones esse idoneos. At eos qui accommodati essent stabiliendis numero eidem, non satis esse constituendis ipsis finitionibus. Nam omnem definitionem atque definitum omne necesse est eadem numero esse, non autem quæcunque eadem numero sunt, existunt nomen & oratio, siue finitum & finitio.

Si autē cōstruere volumus,

In caput sextum, quædam ad sequentium maiorem cognitionem conductia continens, Scholia.

Expedita huius septimi libri prima parte, hoc est annumeratione eorum locorum, quibus copiosi reddimur ad confutanda eorundem problemata, mox aggressurus alteram partem docentem construere idem definitione, & proinde eadem numero (sunt enim finitum & finitio, eadem numero) nonnulla præfatur in hoc sexto capite. Philosophus, quibus præparetur quodammodo lectoris animus, ad facilem sequentium assequendam cognitionem. Primum itaque admonet Philosophus, quod eum qui definitionem construere velit scire conuenit, quod nullus vel admodum pauci differentium, ipsam definitionem approbent syllogismo, sed omnes definientes aliquid, definitionem accipiunt tanquam principium, id quod accidit mathematicis, qui secluso cuiusvis probaminis adminiculo, suis vtuntur finitionibus, veluti principis. Post hæc in litera ibi, Deinde quoniam exactè, &c. secundo admonet Philosophus, quod etsi inuestigare exactius quid sit definitio, & ex quibus coalescit, sit alterius negotij quam dialectici, (Est enim Metaphysici & demonstratoris, quorū ille de definitione agit septimo Metaphysices libro, quatenus vera est finiti quiditas, vt inquit Albertus. Hic autē, quatenus euadat demonstrationis medium) hoc tamen non obesse quo minus queat cognoscere, ex quibus consletur definitio ipsa, & quæ syllogismo colligatur, neque id tantum, sed neque obsistere, quo minus horum curam suscipiat, modo comunibus, probabilibusque contentis, propria ac necessaria, quatenus eiusmodi sunt, non attingat. Potest liquidem, vt diximus in Analyticorum Posteriorum libro secundo, & impræsentiarum declarat Philosophus, ratiocinatione syllogistica probabili colligere, finitionem suo finito competere, hoc pacto, Omnis oratio quid est esse rei explicans, est ipsius definitio. At omnis oratio ex genere & differentia conuertibili consistans, est oratio quid est esse rei explicans. Igitur omnis oratio ex genere & differentia, est definitio. Deinde, sed animal rationale oratio est ex hominis genere & differentia cum homine recurrente compacta, Est itaque definitio hominis, animal rationale. At quomodo differētia quid est significet, & quomodo in quale quid prædicari valeat, alibi explicauimus, etsi nonnullis appareat in quid posse dici prædicari, eò quod partem essentia speciei constitutur designet. Postremo in litera ibi, Inspiciendum enim in contrariis, & in aliis oppositis, &c. assignat Philosophus vnum generalem locum, quem appellant ab oppositis in summa sumptis, inspecta tota integraque definitione, cuius intelligentia est eiusmodi, Si ambigatur, an data definitio alicuius oppositi sit ipsius finitio, inspiciendum est, an opposita definitio sit alterius oppositi finitio, quod si ita sit, construenda est proposita finitio, vt dubitetur, an coloratum visus congregatiuum sit finitio nigri, si albi definitio sit coloratum disgregatiuum visus, erit quoque coloratum cōgegatiuum visus nigri definitio. Nam oppositorū opposita sunt definitiones. Cæterum quando contrariorū plures sunt connexiones, quemadmodum in secundo huius monstratum est, admonet Philosophus inspiciendum esse ad plures contrarij finitiones, è quibus differēti eligenda est ea, quæ maximè respondentis apparebit esse contrarij definitio, vt in dubium vertatur, an utilis finitio sit effectiuum boni. contrarij quod est inutile, duæ sunt finitiones, effectiuum mali, & corruptiuum boni, ex quibus alteram seliget opponens, in cuius consensum coniectauerit respondentem esse propensorem. Porro hunc ratiocinandi modum, in Posteriorum Analyticorum secundo libro refellere apparet Philosophus. At neque (de finitione agens) ex suppositione ostendi potest hoc pacto, si mali ratio sit diuisibile esse, boni ratio erit indiuisibile esse, Contrariorum enim contrariæ sunt orationes. Hanc sanè obiectionem haud difficile est diluere, si res ipsa, de qua in loco allato agitur, perpendatur. Nam in Posterioribus Analyticis vult Aristoteles, vnus contrarij definitionem per alterius finitionem non posse monstrari, demonstratione propter quid & potissima, id quod indicant verba sequentia. Etenim (ait) & hic ad definitionem monstrandam definitio sumitur, quæ quidem licet alia sit, talis tamen est, vt ea vicissim ex altera non minus

Præceptum primum.

Secundum.

Albertus.

Locus vnus generalis ab oppositis in summa sumptis.

Dilutio.

minus ostendi queat. At hic sermo est de ratiocinatione dialectica, cum ea maxima propositio Contrariorum esse definitiones contrarias, sit dialectica.

In caput septimum, quo specialiter instruit nos Philosophus, definitionem adstruere, inspiciendo ad contraria, scholia.

Quoniam superiori capite dixerat, orationem ex genere & differentia constitutur, esse de finitione, & locū subiecerat idoneū, ad dialecticè monstrandum, integrā definitionem rectè esse assignatā: mox præsentis capite aperit, quomodo construēda & conflanda sit collatione ad ipsius partes, quæ sunt genus & differentia, facta. Nam si hæc rectè assignatur, probè constructa erit quæ querebatur finitio. Inspiciendū est igitur (inquit Arist.) si assignatū genus legitime sit assignatū. Id quod erit in definiendis contrariis, si eodē genere vtamur, aut cōtrariis generibus. Nam si contrario finiēdo conteariū non sit in eodē genere, necesse est, vt in cōtrario genere collocetur. In eode genere reponuntur albū & nigrū, nempe colore. In diuersis autē, vt virtute & vitio, iustitia & iniustitia. Deinde secundo pergendū est ad differentias reperiendas. Consentaneū autē rationi esse apparet, vt contrariæ differentia de cōtrariis prædicentur, quæadmodum accidit in albo & nigro. Quare si de rei-definiēdæ cōtrario prædicetur differentia contrariæ prius redditis, de re finiēda etiam prædicabitur, quæ prius assignata erāt, quas si generi prius inuēto iunxeris, rectè erit constructa definitio. Post hæc in litera dū subiungitur, an nō necessarium est, &c. Indicat quod mox traditū est, tantū quadrare in ea cōtraria, quæ sub eodem genere continetur, & contrariis sub diuersis generibus cōprehensis posse cōpetere eandem generalem differentiam, vt esse animæ veluti subiecti quod differentia est habitus animæ, qua dilidet ab habitu corporis, cōuenit & iustitiæ & iniustitiæ, (etsi duntaxat ratione habitus animæ, cuius differentia est proxima) Neque enim fieri potest, vt eadē differentia constitutiua immediate cōueniat vtrique contrariorū. Ex his autē patet sequentium intelligentia, sed præsertim si modò aduertat lector, Aristotelem reddidisse iustitiæ & iniustitiæ non exactas finitiones. In his etenim necesse est contrariorū siue in eodem genere, siue in cōtrariis generibus existentū, contrarias esse differentias, quæ nō generales sint, sed specificæ. Cæterum quoniam diximus iustitiæ & iniustitiæ differentia esse, esse animæ veluti subiecti, non absurde fecerimus, si paucis aperiamus, vnde accidentiū petenda sunt genera & differentia. De qua quid dem re in fine opusculi de ente & essentia ad hunc modū scriptū reliquit D. Thomas. Quoniam (ait) accidentia nō cōponuntur ex materia & forma, ideo non potest sumi in eis genus a materia, & differentia a forma, sicut in substantiis cōpositis sed oportet, vt genus primū sumatur ex ipso modo essendi, secundū quod ens diuersimodè secundum prius & posterius de decē generibus prædicamentorū prædicatur: sicut dicitur, quæritas ex eo quod mensurat substantiam, & qualitas, secundū quod est dispositio substantiæ, & sic de alijs secundum Philosophū decimo Metaphysicæ. Differentia verò in eis sumuntur ex diuersitate principiorum, ex quibus causantur. Quia verò propriæ passionis ex proprijs subiecti principijs causantur, ideo subiectū ponitur in eorū definitione loco differentia si in abstracto sumantur secundum quod sunt propriæ in genere, sicut dicitur quod simitas est curuitas nasi. Sed e contrario est, si earū definitio sumeretur secundū quod concretuè dicuntur. Sic enim subiectum in earū definitione poneretur, sicut genus, quia tunc definirentur per modum substantiarum compositarum, in quibus ratio generis sumitur a materia, sicut dicitur quod simū est nasus curuus. Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta, ideo quandoque sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus, sicut congregatiuum & disgregatiuum dicuntur differentia coloris, quæ causantur ex abundantia vel paucitate lucis, ex qua diuersæ species coloris causantur. Hæc Diuus Thomas.

In caput octauum, docens construere definitionem ex casibus, coniugatis, similiter se habentibus, minori, maiori, & alijs quibusdam, scholia.

Complectitur præsentis litera tres locos finitionis constructiuos, quibus tria adiiciuntur documenta. Primus locus est a casibus & coniugatis, in quibus cū omnia consentiant, genus generi, differentia differētiæ, & proinde finitio finitioni, seruata duntaxat varia inflexione, si cerum sit vnū ex coniugatis alicuius esse definitionē, idem in reliquis esse fatendum est. Exempla reddit textus, in quibus integra forassis redditur finitio. In vno autē loco genus duntaxat. Secundus locus a proportionē appellatus, redditur ibi, Et ex similiter se habentibus adinuicem, &c. Si etenim aliqua duo, ad alia similiter sese habent, & horum vnū, illorū vnus sit definitio, erit alterū alterius definitio. Exempla in litera adhibentur, definitione accepta ex causa finali. At tertius locus ibi assignatus, Amplius ex eo quod est magis & simili-

Secundā partem aut hoc pacto.

Thomas. Quo pacto inuestiganda sint accidentiū genera & differentia.

Amplius ex casibus & coniugatis.

Locus 1. a coniugatis & casibus. 2. a proportionē.

3. a comparatione.

liter, &c. quæ a cōparatione vocāt, hunc habet sensum. Si duobus finiendis, duæ assignentur finitiones, quarum vna videatur magis sui finiti finitio, & altera minus. si ea quæ minus apparet esse finitio sui definiti vera fuerit definitio, erit quoq; & alterius non solum definitio, sed & magis definitio, vt si animal rationale magis videatur esse hominis definitio, q̄ equi animal hinnibile, sitq; animal hinnibile equi finitio, erit animal rationale nō solum hominis finitio, sed & magis definitio. Cæterum admonet sequētib; Aristoteles, huic loco nullus esse locus, si vni definito cōparentur duo termini, aut duobus definitis vna definitio, eō q̄ eiusdem rei vnica sit substāialis definitio, ac omnis eiusmodi finitio vnici habeat definitū, quæadmodum superius dictū est. Post hæc postremo in litera ibi, Sunt autē oportunitissimi locorū, &c. tria subiicit Philosophus documēta, quorū primū est. Oportet maximē habere promptos locos a cōparatione secundū magis & minus, & similiter a casibus & coniugatis, eō q̄ ad construendam positionē nō solum finitionis, sed & cæterorū prædicatorum conferat illi loci. Porro secundum præceptū assignatur ibi in litera, Aliorū autem, &c. quod est huiusmodi. inter assignatos omnes locos, ab alijs primo documento cōprehens, quibus in quoduis problema sit dissendū, plurimū cōfert seligere maximē cōmunes & vniuersales. Nam quāto vniuersaliores fuerint, tāto plus virtutis & præsidij adferet ad dissendū in plura problematū genera. Talis videtur esse ille locus in secundo libro assignatus, qui dicebatur a partibus in quātitate esse ad suū torū, siue id species specialissima fuerit siue subalterna, qui cōmunis est construendis & destruēdis cuiuslibet speciei prædicati quibusq; problematibus. Hic quoq; locus cōmodus est ad Ideas tollendas, q̄ nequeat prædicata aliqua, quæ Ideis cōpetunt, in singula quadrare, quæadmodum dictū est in 5. Topicorū. Tertio admonet Philosophus ibi, Amplius si per metaphoram dixit nomen, &c. recurrendū esse ad metaphorā. (sub qua intellige nomē dissuetū) & an idē, eidem tanq̄ diuersum tribuat, & alios similes locos, qui vniuersales sunt destructiui. Nihil etenim idem sui ipsius valet esse accidens, genus, proprium, aut terminus. Atq; inter defectus dialectico vitādos recensuit Philosophus metaphoram & in consuetum nomen, de quo Aulus Gellius ex C. Cæsare primi libri Noctium Atticarū cap. 10. Habe semper (inquit) in memoria atq; in pectore, vt tanquam scopulum, sic fugias inauditum atq; insolens verbum.

Primum documentum.

Secundum præceptum.

Tertium documentum.

Aulus Gell.

Quod autem difficilius sit construere.

Difficilius esse construere finitionis problema, q̄ destruere.

In nonum caput, prædicata quatuor ad inuicem conferens, secundum construendi & destruendi facilitatem & difficultatem, scholia.

HOC postremo capite huius libri septimi, comparaturus Philosophus quatuor prædicatarum problemata, secundum construendi & destruendi facilitatē & difficultatem, primo monstrat, quid in singulis prædicatis sit censendum, in exordio proponens, difficilius esse definitionis problemata construere, quā destruere. Id quod duabus rationibus approbat. Secunda in literæ decursu redditur ibi, Amplius construendi quidem vniuersaliter statuendum syllogismus. Post hæc in litera ibi, Similiter autē & circa proprium & genus, &c. subnectit Philosophus, idem esse de proprio & genere, nempe horū problemata difficilius destrui q̄ construi: quod primo monstrat de proprio, deinde de genere ibi, De genere autem quoniam construere quidē necesse, &c. Deinde in litera ibi, In accidente verō vniuersale quidem, &c. superioribus annectit, duplex esse accidētis affirmatiuum problema. Vnum vniuersale, & alterū particulare. Quorum illud facilius est destruere quā construere, hoc autē facilius construitur quā destruitur. Idem quoq; censendū est in problematibus negatiuis. Post hæc in litera ibi, Manifestum autem, qua de causa omnium facillimum, &c. comparat Philosophus ad seinuicē prædicatorū problemata, volens in primis, omnium problematarum ea que sunt definitionis, facillimū esse destruere, & difficillimū construere, quod comprobat duabus rationibus. Secunda in litera ibi collocatur, Amplius ad definitionem quidem contingit & per alia argumentari. Siue enim non propria sit definitio, siue non genus quod assignatur, siue non inest aliquid eorum quæ sunt in definitione, &c. Deinde inter reliqua prædicata facillimū est interimere proprii problemata, & difficillimū adstruere, de quo in litera ibi, Aliorum autem proprium, &c. Post hæc, generis problemate sequentem locum obtinente, sequuntur accidentis problemata, quæ facilius sunt constructionis, & destructionis difficilioris. Non enim possunt destrui, nisi vnico modo, nempe si non insit. Reliqua autem pluribus interimuntur modis, quemadmodum explicat litera ibi, Facillimum autem omnium construere accidens, &c. Hactenus igitur a nobis dictum sit strictim de huius capituli intelligentia, quod ipsa litera ex se sit aperta satis.

710.

IN OCTAVI TOPICORVM LIBRI, MONSTRANTIS ARTEM DIALECTICAM IDONEAM ESSE ad obuiationes & exercitationes, primum caput, quod proœmiale est, scholia.

LN huius libri exordio, tria ipsius dialectices proposuerat Philosophus cōmoda atq; vtilitates, nempe exercitationes, obuiationes, & secundum philosophiam disciplinas. Inter quas constat præcipuam esse secundum philosophiam disciplinā, quemadmodum sine controuersia asseritur, omnium syllogismi specierū perfectissima esse demonstratio. hanc cōmoditatē superioribus libris præsertim sexto profectus est. At reliquas duas veluti in tertiā destinatas, hoc primo libro pertractat, prius de obuiationibus considerans, & tandem exercitationū naturā explicans, eō quod quodam modo spectare videatur obuiatio exercitacionem, si modo diuo Alberto credamus. At quoniam obuiatio omnis, cōflictatioq; in paucioribus q̄ duobus nequit consistere, quippe que egeat opponente ac respondente, in tres solent hunc librū partes distribuere. Prima enim ea explicat, quæ sunt opponētis. Secunda in mediū ea producit, quæ sunt subsidio fungenti respondentis munere. Tertia verō recenset quæ ad exercitaciones pertinent, quæadmodū ex sequentibus palām erit. Hactenus de huius libri partitione, quā idcirco præmilimus, vt lector in summa cognoscat ea, super quibus differit hoc in libro Philosophus. In primo itaq; huius libri capite, quod quodā modo proœmiale est, in primis aperit quæ hic sunt consideranda, dum dicit. Post hæc autē de ordine, & quomodo oportet interrogare dicendū, hoc est. Post ea, quæ superioribus in libris a nobis tradita sunt, vt perspecta esset syllogismi dialectici natura ac substantia, vtq; cognosceretur dialectice plurimū vtilitatis adferre disciplinis secundū philosophiam assequendis, res ipsā postulat vt cōmonstremus, eam plurimū conferre obuiationibus. At cū nequeant esse obuiationes, nisi copia sit quæstionū idonearum, ideo in primis a nobis dicendum est de dialecticis interrogationibus, & earū ad seinuicē ordine. Post hæc in litera ibi, Oportet autem, &c. subiungit Philosophus tria ipsius dialectici munera, quatenus est obuiatiuus. Vnum est, quod themate respōdentis in medium producto, mox ad locos confugiat, ex quibus media diuersa colligat. Alterum est, argumenta inuenta apud semetipsum interrogare, perpenderēq; & perspecta in certum ordinem dirigere & disponere. Tertium verō est, quæ inuenta sunt & digesta respondentis palām proponere. Est enim dialectica disputatio, cōmune opus & opponētis & respondentis. Porro horum trium primum, cōmune est dialectico & philosopho, item rhetori & sophistæ. At vt utrum idem loci sunt demonstratiui & dialectici, an varij, nō statuimus hoc loco definire. Cæterum reliqua duo, ordinare & interrogare sic propria sunt dialectico, vt nō possint demonstratori conuenire. Neq; enim ordinat sua media demonstrator, cum demonstrationis potissimē in singulis causarū generibus vnū duntaxat sit medium, quem si media plura digerere confessi fuerimus, ea eamen non eo disponit animo, vt ordinata modo dialectico interroget. At de demonstratoris & dialectici interrogandi diuersis modis, prius aliquot in locis egimus. Interrogat siquidem dialecticus, vt ex respondentis concessione, syllogismū suo fini idoneum conficiat: Demonstratori autē quatenus est huiusmodi, per seq; veritatem inquirat, nulla cura est, si ea quæ assumit vera & nota, non ideo concedat respondens, eō quod præmissæ assumptæ proximæ sint ips, quæ ab initio monstranda accipiebantur, & præuideat respondens, palām ex eis præmissis id sequi, quod pugnet cum eo, quod ab initio respondens tuebatur: quia nullū est ei cum altero negocium, nisi qui vltro præmissis assentitur, vnde neglecta existimatione respondentis, maximē operam dabit, vt pro dignitatibus ac præmissis ea sumat, quæ sunt conclusioni proxima. nam demonstratio omnis ex immediatis constat, in quibus necesse est, vt id quod medium locum tenet, proximum sit ac immediatē iungatur vtriq; extremo conclusionis.

Posthec autē de ordine.

Albertus.

Libri octaui proœmiū

Tria dialectici obuiationis officia. Primum. Secundum. Tertium.

Necessarię autem dicuntur.

Duplex propositio dialectica. Vna necessaria.

In secundum caput, recensens quatuor genera propositionum, proposito ostendendo vtilium prætermisissis necessarijs, annotatiuncula.

Quoniam omnem disputationem dialecticā necesse est constare ex probabilibus propositionibus tanquā proximis principijs, non indecenter dicendorum initium facit Philosophus a propositionum varietate, quā insinuat huiusmodi diuisione. Earum propositi onum ex quibus constant disceptatio dialectica, dialecticisq; syllogismus, quædam necessarię sunt, aliæ non sunt necessariae. Necessarias appellat, non eas quibus perpetuò annexa est veritas, sed sine quibus non consisteret syllogismus dialecticus, conclusionem intentā syllogisticē colligens,

Alteri non necessaria, est quadruplex. colligens, cuiusmodi sunt assumptio & subsumptio. Non necessariae autem sunt, quibus a syllogismo detractis nihilominus permanet integer dialecticus syllogismus propositum inferens, cuiusmodi sunt assumptionis & subsumptionis approbationes. De qua quidem re in priori libro Priorum Analyticorum nihil diximus. At ea quae non necessaria est, in quatuor partes distribuit. Nam eius quaedam est, quae inductionis gratia adhibetur, ut respondens vniuersalem admittat propositionem. Hanc vocat inductiuam. Alia adijcitur ob disputationis magnitudinem atque prolixitatem habendam, non quae necessaria sit ad rei propositae fidem faciendam, sed ut differens videatur argumētis abundare. Haec ampliatiua dicitur. Alia destinatur ad celandum occultandumque propositum, ut minus prospiciat respondens quod intendat opponens, ac facilius fidem praebet. Quarta vero adhibetur, ut manifestior fiat disputatio, manifestis enim citius assentimur. Hanc explanatiuam, illam vero relatiuam vocat. Si qua praeter has assumatur propositio, vana est & disputationi inutilis. Post haec in litera ibi, Sunt autem quae ad occultationem, &c. occurrit huic tacitae obiectioni, ea quae sunt ad celerationem destinata, ad sophistae pertinet officium, eod quod ipsa sint certaminis & victoriae gratia, non autem veritatis cognoscendae. non igitur accommodum erit dialecticae pronuntiatum celatiuum. Huic respondens Philosophus, ait, huiusmodi dialecticum munus esse ad alterum, & ex alterius consensu pendere. & proinde necesse est, ut aliquando celatiuis propositionibus utatur dialecticus, cum aliter nequeat suum sine assequi ob respondentis proteruiam. Insuper frequens esse constat, dialecticum & sophistam alia atque alia ratione isdem praecipis uti. Dialecticum quidem, ut veram argumentationem necet, & dialecticam fidem faciat, & veritatis assertionem. Sophistam autem, ut fallat, adstruatque id quod non est, aut destruat id quod est. Deinde in litera ibi, Necessarias igitur per quas fit syllogismus, non statim praordinandum: explicat in summa, quomodo utendum sit propositionibus non necessariis. Si (inquit Aristoteles) non palam sit, propositionem necessariam pugnare cum ponentis themate, quam celare velimus, abundum est ad vniuersaliores, propositionem necessariam continentes, ut tueatur respondens, salubris & insalubris non esse eandem disciplinam: propositio dialectico syllogismo constituendo necessaria est, omnium contrariorum eandem esse disciplinam, cuius loco assumendum est, omnium oppositorum eandem esse disciplinam, in qua includitur illa necessaria. Atque si haec admittatur, colligitur propositio necessaria. Si vero negetur, redeundum est ad propositionem necessariam, quae interrogando proponatur. Quod eam neget respondens, oportet eam vel syllogismo vel inductione approbare, ut quia parus & imparis est eadem disciplina, nempe arithmetica, sani & aegri medicina, boni & mali ethice, congrui & incongrui grammatica, consonantiae & dissonantiae musica, quae omnia cum contraria sint, erit omnium contrariorum disciplina eadem. Simili quoque modo ad ipsius approbationem adferri poterit syllogismus pro disputationis oportunitate, & vniuersaliter propositiones necessarias maiorem & minorem, vel ambas negatas, comprobare syllogismo oportet, vel inductione, aut vna syllogismo, & altera inductiuam ratiocinationem. Haecenus de celatiuae & inductiuae propositionis generali visu. At literam illam sequentem, Quaecumque autem valde manifestae sunt, ad hunc modum exponit Demochares, si tam perspicue videntur necessariae propositiones, ut negari non possent sine multo risu a respondente, statim tales primam in certamine ordine tenebunt, quas proponere respondenti differens non formidabit, quod ab eo negari honeste nequeant. Nam quando propositiones non sint notae, dictum est, eas esse sumendas per syllogismum vel inductionem. Verum quoniam immanifestius sit, quod concludendum est in abscessu, & vniuersalioris sumptione seu confugio & in inductione, (Nam quanto vniuersalioribus propositionibus utitur interrogans, tanto magis discedit a propositionibus propinquis, & continentibus rem probandam, ut qui pro contrariis sumit opposita, & pro minus communi vniuersaliter ascendit, quo prosyllogismos constituit. Quare quod concludendum sit, non capit respondens. Similiter qui inductione eandem monstrat per consonantiam & dissonantiam, quarum eadem est scientia, similiter & aliorum eadem est scientia) conueniens fuerit, simul vtilis propositiones & necessarias interrogare & alijs immiscere, ut minus percipere possit & aduertat quid concludi talibus possit respondens, quando aliter accipere non licet ab eo. Nam si per se interrogarentur, quod clare videat, quid sequatur respondens, non admittet tales. Fieri enim potest, ut interrogas per se accipere non valeat aliquas propositiones, commixtas tamen alijs dat eas respondens. Quare iuuabit cognoscere hunc disponendi ordinem circa propositiones necessarias, quod quaedam admittantur sola dispositionis serie. Manifestum est igitur, quid sit obseruandum in propositionibus necessariis. Nam si non sint manifestae non sunt statim interrogandae. Sic Antonius Demochares,

In tertium

In tertium caput, pertractans de propositionibus, quae celerationis gratia assumuntur, scholia. Occultanti vero rationatione. **C**ommonstrato utcumque visu propositionum non necessariarum, quia obuiario quaedam est semita, qua valet differens celare ad conclusionem probandam necessaria ad extorquendam veritatem a respondente, qui verum inuitus est dicitur us: praesenti capite aperit Philosophus, quibus & quot modis accidat occultatio, recensens praecipua & documenta numero quindecim. Quorum primum est, Ad occultationem plurimum confert prosyllogisatio necessariorum propositionum, ex quibus constituitur syllogismus qui est eius thematis aut probandi aut improbandi, quod a disputationis initio propositum est. Idem quoque eueniet, si prosyllogismi praemissae prosyllogisentur. Admonet autem Philosophus, id verum esse ut in plurimum, eod quod (ut inquit Demochares) prosyllogismis non profuerit in proteruos & difficultate in tales pugnandum, quod primum congressum superbo quodam animo sustineant, primas interrogationes sponte concedant, nihil omnino reformidantes. At postremas, ut scorpionem vitant, non dissimiles profecto audacibus, qui cum tantum roboris & potentiae sibi praesumant, ut omnibus se superiores putauerint, proinde primis bellorum discriminibus sese offerunt, periculis obiectant, pericula vero experti tergiuersantur, fugam accipiunt, cum senserint se inferiores copijs, apparatu, & munimentis bellicis. Sic Demochares. At quid sit prosyllogismus, in primo Priorum Analyticorum est monstratum. Deinde in litera ibi, Amplius autem conclusiones non dicere, &c. assignatur secundum praecipuum, quod est. In occultatione ne dicitur interrogans conclusiones probandas respondenti, quas animo probare instituit, sed post varias interrogationes euestigio statimque postrema inferet conclusionem. Id fiet si subtriceantur prosyllogismorum conclusiones. Caeterum tertij praecipui generalis mox sequentis ibi, Vniuersaliter autem dicendo, &c. haec est intelligentia. Qui in vniuersum omnia sic interrogare potest, ut absoluta omni totius orationis seu disputationis interrogatione, dum ex interrogationibus inferat conclusionem, inquirat nesciens respondens, propter quid & vnde inferatur, probe & legitime occultat. Ad huiusmodi occultandi formam, plurimum conducit celandi modus, cuius mox meminimus, quo propositiones prosyllogismorum interrogari praecipiebantur, praetermissa omnium superiorum conclusione, sed solum postrema conclusione subito illata. Nam fit respondenti ignotum, ex quibus accidat & inferatur mox conclusio, eod quod non intelligat respondens prosyllogismos per membra indigestos, hoc est, indispositos secundum syllogisticam formam, neque praesentiat ex interrogationibus nullo modo in ordinem syllogisticum dispositis conclusiones inferendas, quae postremo velut propositiones necessariae syllogismum constituent, euestigio conclusionem praecipuam intencamque colligunt. Caeterum ea literae pars. Minime autem per membra digeritur syllogismus conclusionis, & caet. hanc habet sententiam, Syllogismus qui conclusionem principaliter intencam colligit, tunc minime disponitur in figura & modo, ac proinde maxime later respondente, cum ab opponente non assumuntur eius praemissae, sed remotiores duntaxat quaedam propositiones, ex quibus ipsae praemissae possunt syllogisticè colligi. Post haec in litera ibi, Vtile autem & non continua postulata sumere, assignatur quartum praecipuum, quod est eiusmodi. Quoniam permutatio & multiplex euariatio occultationem adfert, plurimum utile fuerit, si non continuo ordine syllogistico sumantur propositiones, ex quibus fiunt plures syllogismi, sed permutatim digerantur, ut vniuersi syllogismi maior cum alterius minore, & contra, iungatur. Nam praemissis ordinem situmque continuu syllogisticum seruantibus, non difficile erit respondenti coniectare, quid conetur differens colligere, & proinde maior illi dabitur occasio, ut per opponente assumptis refragetur atque dissentiat. Haec quatuor praecipua, dicunt esse deprompta ex parte sermonis syllogistici. Porro quinti praecipui mox subsequenti ibi, Oportet autem & definitione sumere, & caet. sensus est eiusmodi. Si aliquam vniuersalem propositionem, in qua concretum definitiuum de concreto praedicatur, celare volueris, quod vniuersaliter proposita instantiam pati videretur, ea propositio prius proponenda est, aut particulariter aut indefinitè: Deinde, quantum licet, transeundum est ad definitionem non concreti subiecti, sed coniugati abstractim designati atque vniuersaliter sumpti, ex quo vniuersalis constituatur propositio, quae nullam instantiam vel apparentem habeat. Ex hac licebit per locum a coniugatis priorem vniuersalem, quam celabamus, colligere. Verbi gratia, sit haec sumenda propositio. Omnis qui irascitur, appetit poenam propter apparentem contemptum. cum haec videatur instantiam habere in filijs, qui parentibus irascuntur, prius proponetur indefinitè aut particulariter, eos qui irascuntur appetere poenam propter apparentem contemptum. Deinde proponetur, omnis ira esse appetitus vindictae propter apparentem contemptum,

Occultanti vero rationatione.

Occultandi propositiois praecipua. Primum est, utendum esse prosyllogismis. Antonius Demochares, de proteruis respondentibus.

2. Tacendum esse propositum

3. Sic interrogandum, ut nequeat respondens ex quibus inferat conclusio.

4. Scorsum interrogandum.

5. Praecipuum. Digrediendum ad coniugatum propositum.

remptum, id quod quidem nullam instantiam admittit. Tum colligemus per locum a coniugatis, qui iuxta commodus est problematibus & vniuersalibus & particularibus definiendis, quod omnis qui irascitur appetat poenā propter apparentē contemptum. Post hæc in litera ibi, Præterea proponere par est non vt propter idiplum, &c. redditur sextum documentū, cuius sensus est. Opponentī celare cupienti accōmodum est, quæ vtilia sunt ad differendum in propositum sic interrogare & proponere, vt non propositi, sed alterius gratiā, putentur interrogari a respondente. Deuitant enim pro viribus respondentes, quæ intellexerint vtilia interrogari ad problema propositum. Alia verò quæ non credunt ad rem pertinere, penè gratis elargiuntur. Deinde cuestigio ibi, Simpliciter autem dicendum, &c. assignatur septimum præceptum, quod est eiusmodi. Differentem occultationi propositi studentem efficere quā maximè oportet sua interrogatione, vt anceps dubius sit respondens, an eo quod proponitur, an illius opposito vti velit opponens. Nam si dubium sit quidnā ad positionem sit vtile, respondentes concedent, quod ipsis magis videtur ad positionem cōmodum. Id fortasse fit, dum id quod propositioni opponitur, ex æquo cum propositione interrogatur, aut sub vtriusque contradictionis parte interrogatio constituitur. Hæc autē tria documenta dicuntur pertinere ad sermonē enthymematicum, quæadmodum duo sequentia ad exemplarem sermonē & inductiuum. Insuper in litera ibi, Amplius per similitudinē interrogare, &c. subiungitur octauum præceptū tale. Si interrogans cupiat obscuriorē & occultiorē reddere disputationem & propositum celare, loco propositi assumat simile, a quo connectat argumentationem. Nam in simili magis later vniuersale & propositū (per vniuersale enim intelligendum venit propositum) quā si nulla fieret egressio a proposito. Quæ in eodem documento sequuntur, ex Prioribus Analyticis, dum ageretur de exemplo, sunt manifesta, & ob id non repetenda.

Post hæc ibi, oportet autē & ipsum subiret, &c. proponitur nonū documentū, quo admonet Philosophus opponentē, vt vniuersalem propositionē instantiam apertā habentem interroget, adhibita sua instantia, sicque appareat velle differere cum respondente iustis legibus, quo sibi, velut bonæ fidei homini, & nulla doli suspicionē notato insulpector, a respondente plura tribuatur, & maior ei fides adhibeatur. Ad hæc mox ibi, Vtile autē dicere quoniam conuictum, &c. traditur decimū præceptū hoc, vt faciliè interrogans a respondente quæ velit accipiat, per oportunitū est consuetis vtri, & recepta interrogare. Omnes enim verentur diffiteri, quod consuetū est concedi sine insigni ratione & non habentes instantiam. Item cum ipsis consuetis vtantur respondentes, diligenter cauebunt, ne ea quæ ab omnibus concedi solent, reiciant & reprobent. Qui enim fieri potest, vt leuis & parua ratio, opinionem tenacius menti inhærentē euellere possit, quā neque grauiores quæque dimouere valent? Porro vndecimum præceptum assignat Philosophus ibi, Amplius non sedulo agere, &c. cuius hæc est intelligentia. Quoniam in omni negotio festinātia quiddam suspicionis adfert, qui celare velit, vel id quod plurimū vtile fuerit ad propositū, non celeriter, propteranter & studiose nimium interrogabit, sed negligenter, & veluti aliquid admodum parū vtile propositū. Nam ipsi opponentibus, qui diligentia & velut magno vsui idonea requirunt, acriter obstitunt respondentes, quod talibus interrogatis formident decipi. Post hæc in litera ibi, Et vt in similitudine proponere, &c. subnectit Philosophus duodecimū præceptum, quod est huiusmodi. Ad occultationem multum conducit in similitudine interrogatio. Facilius enim cōcedunt id quod proponitur in parabola, quia alterius videtur efferi gratia, & nō propter se, quā quod per se interrogatur, vt qui vult accipere, continentiam esse virtutē, conuenit vt is roget, an quæadmodum continentia sit virtus, sic fortitudo, sic iustitia? Id enim quod sic dictum est per aliorū collationem, citius ferentur respondentes, quā per se positum. Est autē parabola, collatio diuersorum in eo quod ad inuicem proportionis similitudinem recipiunt. At decimertij præcepti ibi collati, Amplius non ipsum proponere quod oportet, &c. sensus est. Ad occultationē vtile est interrogare propositiones, e quibus infertur propositum quod est sumendum, eo quod facilius concedant respondentes antecedentia, e quibus propositiones necessariæ sunt inferendæ. quoniam minus manifesta sunt ad inferendam rem probandam. Hoc documētum partim consentit illi, quo prius explicatus est in summa, propositionis celatiuæ vsus. Ad hæc continenter ibi, Et id vltimo interrogare, &c. subditur præceptū decimumquartum, quo admonet Philosophus opponentē, ne ea quæ suæ disputationi præcipuè sunt accōmoda, in disceptationis initio, sed potius vltimo loco interroget. Nam respondentes, quæ in initio interrogantur, maximè respiciunt, eo quod bona interrogantium pars, in disputationis principio constituere soleat, quæ propositio maximè sunt necessaria. At quoniam contingit nonnullos eorum, qui respondentis officio

6. Dissimulata propositi disputatio.

7. Interroganda opposita simul.

8. Differentium in alio ro simili.

9. In se intadum.

10. Consueti interroganda

11. Nō debet esse præceptis & curiosam interrogatio.

12. In parabolis interrogandum.

13. Interroganda antecedentia.

14. Non est in principio interroganda quod maximè est necessarium.

officio funguntur, cōtra sese habere, & in primis interrogationibus suscipiendis faciles esse, nisi valde manifestū sit, conclusionem illis connecti, & in postremis difficiles, cuiusmodi sunt discoli, proterui, & graues, itaque qui sui ingenij fidentes acuminī, primis quæsitis dedignatur instare, quæ non metuant pari quicquid repugnantia vel palinodia, ex quibusuis admissis. In fine verò rixantur, nugantur, permutant propositiones cōcellas in alias, ex quibus illatū nō sequi indicat, vel dictionē inuerrūt, aliquā fingēdo significationū æquiuocationē, & cætera huiusmodi. Proinde interrogatis potissimū intererit, respondentē agnoscere, & qualis fuerit cū quo est differendum, vt congruentem sibi celandi locū possit deligere. Cæterum decimumquintum & vltimū præceptum ibi designatum, Amplius prolongare & interponere, &c. hanc habet sententiam. ad necessarium propositionum occultationem valet prolongatio & interpositio varia interrogationum, nullam vtilitatem habentium ad rem monstrandam, neque necessariarum acceptionem, quemadmodum faciunt, qui falsè describunt in geometriā. Nam propositis pluribus non facile est dinoscere quid falsum sit, & frequenter inter multa interrogata, quædam a respondentibus conceduntur, quæ reliquis seclusis interrogata non ponerentur a respondentibus. Hactenus de varijs occultandi modis dictum sit.

In quarum caput, considerans de propositionibus non necessarijs, quæ ampliatiuæ sunt & explanatiuæ, agensque de inducendi præceptis, annotatio.

Explicitatis modis, quibus propositionem celare possumus, in huius capituli quarti exordio, de ampliatiua propositione agens, inquit Philolophus, Ad orationis ornatū & amplitudinem conducere inductionem & diuisionem eorum, quæ proposito cognata sunt & similia. Ad id Philolophus, illud ex superioribus palam esse. Nam de illa in Priorum Analyticorum posteriori libro, alijque locis determinatū est. At de diuisione huiusmodi adfert exemplum. Sit propositum, vnā disciplinam altera esse meliorem, is distribuere poterit scientiam in eam quæ exactior est, & eam quæ minus est exacta. in eam quæ meliorem est, & in eam quæ est deterior. Insuper in contemplatiuā, actiuam, & effectiuam. Deinde in litera ibi, Ad diluciditatem autem, &c. agens Philolophus de quarto non necessariarum propositionum genere, quod postremum locum occupat, dicit ad necessarium propositionum obscuritatem pellendam plurimum conducere exempla & parabolæ, quæ sunt accommoda, idoneaque ad sciendum, qualia contingit reperire apud Homerū, non autem apud Cherilum poetam. At quid sit exemplum, palam est ex Priorum Analyticorum secundo: Exemplum finit Cicero esse, id quod rem autoritate, aut casu alicuius hominis, aut negotij, confirmat aut infirmat. Parabola autem seu collationem, orationem esse, quæ rem cum re ex similitudine confert, Qui de his rebus plura scire cupiat, Aristotelem consulere poterit in secundo Rhetoricorum, & Quintilianum libro Institutionum quinto. Post in litera ibi, Vtendum autem in disputando syllogismo, &c. traditur Philolophus quædam inductionis præcepta, quiddam discriminis assignat inter syllogismum dialecticum, dialecticamque inductionem, quæ præcipua sint dialectici disputatis instrumenta, asserens dialecticam vtendum esse inductione, dum super aliqua re differit contra rudes, vulgares, & multitudinem ignarā, Syllogismo autem, dum contendit contra subtiles, magisque doctos, ac proteruos. Nam inductio est verisimilior, clarior, & ad sensum (cuius iudicium sequuntur vulgares) notior, & pluribus cōmunis. Syllogismus autē euidentiore, & ad contradicendum efficacior. Porro in litera ibi, Est autē in aliis quibus quidem, &c. assignatur primū inducendi præceptum, de inducendi facilitate & difficultate pertractans, cuius summa est eiusmodi. Facile inducimus ipsum vniuersale & cōmune, quoniam singularibus ipsis & similibus omnibus vnum est nomen vniuocum impositum. At si nomen cōmunē non fuerit statutū similibus & particularibus, sed statuendum sit, valde laboriosum fuerit vniuersale accipere per talia. Nam si quis ex talibus efflagitet vniuersalem dari propositionē, respondent interrogati, difficilius esse cognitu quæ sunt eorum quæ proferuntur particularium talia, quæ contineantur nomine communi statuendo, & quæ non contineantur. Quapropter dissident plerumque arguentes & respondentes. Interrogantes quidem protestantur, quæ non sunt similia, neque sub eodē nomine contenta, esse similia & sub eodem nomine contineri. At contra respondentes dubitant & negant, quæ similia sunt & sub eodem nomine contenta, esse similia. Quare vt huius controuersia origo tollatur, in omnibus particularibus, quæ nomine communi carent, instituere & fingere nomen oportet ipsis similibus & particularibus, ne liceat respondenti dubitare similiter dici quod infertur, neque nomen esse commune in quo particularia contineantur, id quod inductione infertur. Insuper vt interroganti nullus caluminiandi locus relinquatur, qui quod dissimile est, & in quo non continentur

15. Producedas esse iterogationes & multis in termiscidas

Ad ornatum

verō.

Ad ornatū conducere inductionē & diuisionem.

Exempla & parabolæ, pdesse pellen dæ, ppositio num obscuritati. Cicero. Exemplum. Parabola.

Dialectici syllogismi & inductionis dialecticæ diuersitas quedā ex ipso forū vsu accepta.

Inducendi primū præceptum.

Singularibus nomen vniuersale imponendū.

1. efflagitan-
dū esse instā-
tiam, si ex mul-
tis vniuersa-
le nō conce-
datur & nō
aliās.
3. nō feren-
da instantia
propositio-
nū, nisi cum
annotatiōe.

4. æquiocū
vniuersale
diuidendū.

5. In vniuo-
co instantia
auferenda
venit.
Prius literæ
exemplum.

Posterior
exemplum.

6. Non instā-
te aliā, aife-
rendam esse
etiā instātia
intellectā.

7. postulādū
vniuersale
concedi, cu-
ius nulla ve-
ra habetur
instantia.

Quādo
aut con-
tingit
idem,

particularia omnia, tanquam cōtenta, similiter interrogat. Deinde ibi, Quando autem in-
ducenti in pluribus, &c. redditur secundum præceptū, quod est. Si opponens ex pluribus sin-
gularibus colligat vniuersale quod negat respondens, iuste exigere poterit instantiam. Quod
si solum vniuersale propositū nullis singularibus adductis respiciat respondens, non iuste po-
terit ex respondente instantiam efflagitare. Perficienda igitur prius a respōdente est inductio,
Deinde postulanda est instantia. Post hæc ibi, Efflagitandum autem instantias, &c. Tertio
præcepto admonet, ab opponente exigente instantiam, nō esse recipiendā instantiam, quæ sit
per id quod proponitur, nisi illa vnica sit, idq; significet & annoret respondens. vt si defen-
te quopiam, omnē dualitatem seu binarium omnium numerorum parium esse vtroq; modo
primū seu numero positū, per enunciationem aliorum numerorū colligat opponens, omnem
parē numerum esse cōpositum, vniuersale negabit respondens, inquit, vniuersale in solo bi-
nario habere instāriam. Porro quis numerus dicatur primus, & q̄ variē, in Posterioribus Ana-
lyticis expediuius. Cæterum quartū præceptū, quod ibi redditur, Ad eos aut qui instant
vniuersali, &c. est huiusmodi. Si in vniuersali inductione collecto, aduersus quod ferenda est
instantia, collocetur terminus æquiuocus, explicādus erit eiusdem æquiuoci diuersus signifi-
catus, ne respondens ferat instāriam in alio sensu, q̄ interrogas proposuerat. Quod si lateat æqui-
uocatio, aut confiterit respōdenti quo in sensu significatūq; vtrius opponēs, nō erit explicāda
æquiuocatio. Exemplum est, si quis monstrauerit, omnē hominē habere suum colorem, & nō
alienum, & duos tantū pedes: quod omnis Italus eiusmodi sit, omnisq; Germanus, omnib; Ita-
bantus, &c. instāriam fortasse feret respondens, ex eo quod pictor alienū colorem habet, quem
mutuō a quopiam ad pingendū susceperit. Et coquus plures pedes, nempe gallinacōs, vituli-
nos, aut ouinos. Vtitur liquidem opponens verbo habere in prima & quinta significatione.
Respondens autem instans, in tertio significatu, secundum quem habemus quippiam tanquam
nostrā possessionem. Quapropter determināda atq; aperienda erat ab initio dictionis habere
multiplicitas, de qua in calce tuarum Categoriarum agit Aristoteles. Post hæc in litera ibi,
Si autē non in æquiuoco, sed in eodem, &c. instruit Philosophus opponentem, quid agere de-
beat, facta per respondentē in eodem vniuoco instantia, nempe auferendū ab vniuersali id, in
quo solo consistit instantia, adiectione alicuius particulæ, & sic sumendum esse vniuersale, ex-
clusa instantia. Duo redduntur in litera exempla. Prius est. Si opponenti inducētī omnem
eum qui amisit disciplinā notitiāq; verā, oblitum esse, eō quod Messala Coruinus qui ami-
sit disciplinā, oblitus sit. Similiter & quod Georgius Trapezontius vir in omnibus summus
ad senectutem, extremam perductus, literas, & Græcas & Latinas quas perdiderat, oblitus est,
adferat instantiam de eo, qui scientiam amisit duntaxat, eō quod res perierit, aut euariata sit,
tolletur autem hæc instantia, si assumatur hoc vniuersale, omnem eum qui scientiam amiserit
re permanente, esse oblitum. Alterum est. Si ex iustitia & liberalitate, scientia & pulchri-
tudine, alijsq; eiusmodi, colligatur, omni maiori bono maius malum opponi, & feratur instan-
tia de sanitate, cui tanquam minus bono q̄ bona valetudo, maius malum opponitur, nempe
ægritudo, quæ peior est mala habitudine. hanc instantiam auferet opponens, si dixerit maiori
bono omni maius malum opponi, nisi vnum coinferret reliquum, id quod accidit illis quatuor
propositis, Nam bona habitudine sanitate inferit. Morbus autē malam habitudinem, vt in
huius secundo explicatum est, dum ageretur de consequentia contrariorū, in ipso, & cōtrario.
Post hæc ibi in litera, Non solum autē eo instante, &c. assignatur sextum præceptū, quo do-
cet opponentem, non tantū vniuersale sumendum cum exclusione latæ instantiæ, sed & eius
quæ ferretur, si præuideat respondentē allaturum instantiam. Cæterum vt cognoscatur quæ
sint vniuersalia, quibus eiusmodi instantiæ adferri possunt, subnectit Philosophus, ea esse, quæ
propositiones sunt vniuersales in parte vera & in parte falsa, de quibus tractatum est in secun-
da syllogismorum potestate, secundo Priorum Analyticorum libro tradita. Postremo lo-
co ibi, Si autem in multis proponenti non ferat instantiam, &c. redditur septimum & vlti-
mum præceptum, quod est. Si in multis & ex multis singularibus inductione colligatur, vni-
uersale, aduersus quod nullam instantiam adferre valeat respondens, opponenti postulandū
est a respondente, vt vniuersale ponat ac concedat. Neutrum enim horum faciens, proter-
uus videbitur, quemadmodum in secundo huius dicebatur. Ex hoc præcepto depromere li-
cet, non oportere in inductionibus assumere hanc particulam, & sic de alijs, aliatque similes.
Hactenus de inductionis præceptis, in inductione obseruandis.

In quintum caput de ordine & modo interrogandi pertrans. scholia.

In huius

IN huius libri exordio duplices proponebatur propositiones, obuiationibus dialecticis vt
les, nempe necessariæ & non necessariæ. De nō necessariarū vsu varietateq; in superioribus
actū est sufficienter. Tractationem autē necessariarū, arbitrantur nonnulli, superiori capite
Aristotelē esse aggressum, nō reformidantes asseuerare, alia atq; alia ratione eandem, ppositi-
onem, puta iuductiuā, esse non necessariam & necessariam. Alijs placet, hoc in capite primū
Aristotelē agere de necessarijs. Verūm his varijs opinionibus prætermisiss, omnibus luce cla-
rius constat, duo præcipua esse dialectici instrumēta, Inductionem, & syllogismū dialecticum.
Cum igitur inductionis veluti imperfecti organi dialecticæ artis præcepta dederit, non inde-
centi ordine in præsentī capite quædam instituta documentaq; adfert, quæ ad syllogismū dia-
lecticū pertinent, quatenus eius vsus obuianti dialectico est idoneus. Complectitur itaq; præ-
sens litera documenta numero quinq;. Quorum primum est. Et si demonstratori æquē ido-
neus sit syllogismus per impossibile, quemadmodum & ostensiuus, dialectico tamen in oppo-
nendo differendūq; magis vtendū est ostensiuo syllogismo, quā syllogismo per impossibile,
quādo vtroq; modo idem probare contingit. Rationē subnectit Philolophus, eō quod si sine
impossibili syllogismo colligat, minimē fiet, vt dubitent respondentes de illa ex necessarijs
præmissis conclusione. Sed quādo per impossibile syllogisant opponētes (nisi manifestum sit,
falsum esse quod illatū est) dicunt respondentes, quod collectū est nō esse impossibile. Et pro-
inde non accidit dialecticis interrogatibus id quod cupiunt. Cæterum quid ostensiuus syllo-
gismus sit, quidue per impossibile sit syllogismus, & quo pacto ostensiuā demonstratio, ea que
per impossibile est, sit potior, in Analyticis & Prioribus & Posterioribus est explicatū. Dein
de in litera ibi, Oportet aut proponere, &c. secundo documento admonet Philosophus, quas
propositiones necessarias oporteat interrogantem in ostensiuo syllogismo assumere, nempe
eas, quæ vt in plurimū veritate cōplectantur, & nullam patiantur instantiam, aut simplici-
ter, aut nō in superficie, quæ valeat statim a respondente deprehendī, atq; agnosci. Eiusmodi
enim facile ponit is, qui respondentis officio fungitur, si modō proteruentis prouinciam non
acceptet. Insuper in literæ decursu ibi, Non oportet aut conclusionē, interrogationē facere,
&c. in medium producit, quid sentiendum sit de conclusione ex necessarijs præmissis colligen-
da. huius autē præcepti hæc est sententia. Concessis tandem præmissis necessarijs, non interro-
gandum est ab opponente, an præcipua cōclusio ex præmissis admisis sequatur veluti conclu-
sio. Nam si hæc interponatur conclusionis interrogatio, non videbitur esse syllogismus dia-
lecticū, respondente conclusionis interrogationē abnuente. Etenim tacita eiusmodi interro-
gatione, sed sola conclusionis præcipuē facta illatione, non videtur syllogizare, redarguetq;
opponens ijs, qui nequeunt inspicere ex ijs quæ posita sunt consequi. Longē itaq; minus puta-
bunt constitui syllogismū, si rogetur an cōclusio ex præconcessis præmissis colligatur. Post
hæc in litera ibi, Non videtur autē omne vniuersale esse dialectica propositio, &c. Assignat
Philosophus documentū, quo possumus discernere, aliam esse quæstionē rogantem super ali-
cuius rei quiditate atq; distributione, ab ea qua dialecticus vtitur. Cum aut harum discrimina
prius attigerimus, tum in secundo Peri Heremias libro, tum in Analyticis Posterioribus, &
aliquot locis sequētib; nō est quod in hoc præcepto explicādo immoremur. Porro quintū
ac postremū huius literæ documentū ibi designatī, Quisquis autem vnā orationem multo tem-
pore, &c. hæc est sententia. Cauendum est dialectico differenti, ne ad vnus orationis syllogis-
mūve constitutionē multo tempore interroget, Alioqui enim perperam interrogabit. Nam si
respōdens omnibus interrogatis annuat, aut multas interrogationes proponet interrogas, aut
eadem. Opōd si eadē, nugabitur interrogas, eadē interrogationes inutiliter repetendo. Si
verō varias atq; diuersas, non constituet syllogismū, eō quod omnis syllogismus ex duabus
duntaxat propositionibus coalescat. At si nullis interrogatis assensum præbeat respondens,
manifestū est, interrogantē nō impugnare positionem, vel recedere a positione impugnanda.
Vel sic aliter, si nō respondeat interrogatis respondens, neq; reprehendat opponentem in-
terrogantē quod nūgetur, idem frequentius immeritō repetendo, discedet ab inita disputatio-
ne, sua taciturnitate subindicās, interrogantē indignū esse, vt cum eo super aliqua re differa-
tur. Verūm obijciat quis, hoc præceptū cum eo pugnare, quo superius inter occultandū pro-
positi modos præcipiebantur multa esse interroganda. Cui responsū sit, Aristotelē prius
us egisse de pluribus interrogatis, diuersos syllogismos procreaturis, hoc autē in loco con-
siderare de ijs interrogatis necessarijs, ex quibus coalescit præcipuus principalisq; syllogismus.
Hæc itaq; quinq; sunt præcepta, pertinentia ad ordinem & interrogationem propositionum
necessariarum, ex quibus constandus est dialecticus syllogismus.

Documentū
rū pro diale-
ctico syllo-
gisticē obu-
anti.

Primū, dia-
lectico mag-
is vtendum
syllogismo
ostensiuo, q̄
eo q̄ ad im-
possibile de-
ducit.

Interrogā-
de propositio-
nes vt in
plurimū ve-
re ad syllo-
gismū con-
stituendū.

Tertiu præ-
ceptū, Con-
clusionē nō
esse interro-
gandam.

4. Nō omnē
interroga-
tionē esse dia-
lecticam.

5. Vitādā ef-
se frequentē
& multipli-
cem interro-
gationem.

Obiectiōis
dilatō.

Bbb ij

In sextum

In sextum caput, explicans proponendi facilitatem & difficultatem, scholia.

Est autem argumentari difficile.

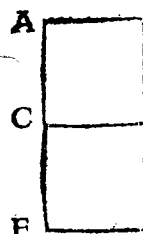
Positionum discrimen. Quaedam sunt que differunt.

Et que natura primis sunt propinqua.

Qui termini difficile sint argumentabiles.

Quadruplex propositio difficultis probatu.

T Raditis ijs, que ad propositiones, & necessarias & non necessarias, earumque interrogationes videbantur pertinere, quia cognoscenda est interroganti positionum natura & varietas, in presentis capite aperit Philosophus, diuersam positionum naturam, in exordio docens, quod eadem sint propositiones, quae & ad probandum difficiles, & ad defendendum faciles sint. At quae sint eiusmodi indicat, dum mox subdit. Sunt autem talia & quae natura sunt prima, & quae postrema. Per naturam prima accipienda sunt prima principia, quae non habent fidem per priora. Per postrema vero conclusiones quae a primis principiis longissimè distant. Verum in utrisque non est eadem ratio difficultatis, sed opposita. Nam prima principia ex eo difficulter approbatur, quod ad sui probationem definitione indigent, quam respondens nec facile assignabit, nec assignata ab opponente facile recipiet. Postrema vero difficulter approbatur, quia per multa media continuo ductu sumpta, ostendi debent ex principiis, id quod constat non facile esse factu. Si quis vero conetur ea probare non incipiendo a primis principiis, tunc rationes sophisticæ videbuntur, nec sufficienter ostendent propositum. Post hæc in litera ibi, Sunt autem difficile argumentabilia, & cæc. numero eorum quae difficulter probantur adiicit ea, quae natura primis sunt valde propinqua, cuius probatio subiungitur. Non enim contingit plures ad hæc rationes inuenire, cum sint pauca media, horumque & principiorum per quae necesse est monstrare ea quae post illa sunt. Cæterum quoniam quae superius dicta sunt, pendent ex primorum secundum naturam finitionibus, mox in litera subiungitur, quid sentiendum sit de finitionibus, dum dicitur, Definitionum autem difficile argumentabiles, &c. cuius sententia est hæc. Definitionum ex difficile sunt argumentabiles, quae ex ijs nominibus constanter adeo obscuris, ut non sit statim facile agnoscere, an dicantur vniuocè, an multipliciter, vel vtrum proprie, an improprie & translative dicuntur de definito. At per definitiones difficile argumentabiles, nonnulli intelligunt definitiones, quibus difficile aliud probatur. Alij autem eas, quae difficilius interimuntur. Ad hæc in litera ibi, Omnino autem omne problema, &c. explicat Philosophus, quadruplicem propositionem esse difficile probabilem & argumentabilem, monstrans simul medium, viamque qua queant probari. Primæ sunt principia. Secundæ sunt quae definitiones prius dictas difficile argumentabiles complectuntur, super quibus dubium erat, an æquiocationi, an metaphoræ locus esset. Tertiæ sunt, quae principiis sunt proxima, sub quibus veniunt intelligendæ, quae postremæ & vltimæ sunt, nisi has quis pertinacius contendat sub primis comprehendit. Quarto loco sunt eæ, de quibus ambigitur cuius generis sunt, an primi, an secundi, &c. Quod si resciat cuius generis sunt, quae sunt primi monstrantur definitione, & quae secundi, diuisione seu distinctione eius quod multiplex est, aut secundum metaphoram dicitur. At quae vltimæ sunt, per mediarum propositionum inuentionem monstrantur. Nam & hoc modo vltima dicta sunt probari. Cæterum quoniam contingit idem aliter & aliter definiri, subiungit Philosophus mox ibi, In multis autem positionibus, &c. quae dicta sunt intelligenda esse de vera definitione, perinde atque si diceret Philosophus, Saepè in multis positionibus non licet facile concludere falsum, aut monstrare verum, facta ratiocinatione ad illa per definitionem, ob id quod non legitima constituatur definitio, ut quod non contingit vni plura contrariari, non quauis definitione posita monstrabitur. Nam qui definirer, contraria esse ea, quae ab inuicem distant, seu quae sese mutuo corrumpunt, his interrogatis non consequitur, vnum vni tantum contrariari, siue non plura vni contrariari, eod quod multa habeantur, quae ab inuicem distant, quae nullam habeant contrarietatem. Cuius modi sunt numeri, & colores, & sapes extremorum collatione, in quibus etiam eisdem mutua est corruptio. At propria horum reddita finitione, facile propositum colligitur, ut si definiantur contraria, quae maximè ab inuicem distant sub eodem genere posita, & eidem subiecto vicissim insunt, a quo mutuo se expellunt, nisi eorum alterum a natura insit, consequens erit, vnum non pluribus, sed vni tantum contrariari, quod vnum ab altero plurimum, maximè que distare vni soli videatur posse conuenire. Porro ne quis quod dictum est arbitretur peculiare ipsi dialectico, in litera ibi, Videntur autem & in disciplinis, & cæc. monstrat, idem in demonstratorem quadrare, nempe non valere eum demonstrare ob finitionis rectæ carentiam. Exemplum literæ mathematicum est de linea iuxta latus planum secante, & similiter dicitur. Linea autem ad latus planum secat, quando in superficie æquidistantium laterum ad latus per aream linea dicitur æquidistans, ut sit quadratum A B E F, diuidaturque linea

B linea A E in puncto C æquidistanti & lineæ A B, & lineæ E F protracta ad punctum D lineæ B F. Linea C D, ad latus diuidit planum A B E F, & simile diuidit idem spatium & lineas A E, & B F. Nam quæ proportio est A C lineæ ad lineam C E, & lineæ B D ad lineam D F, eadè est proportio superficiæ A C B D ad superficiem C E D F. Est igitur literæ demonstratio huiusmodi. Quicquid tale est, ut eo alijs adueniente eandè similitudinem habeat diuisionem, illa similiter ac proportionaliter diuidit, sed linea ad latus planum diuidete, accedete parallelogramo, lineæ & areæ, parallelogrami, eandè habet admittuntque diuisionem. Igitur linea planum iuxta latus secas, simile & lineas & locum secat. Postremo loco in litera ibi, Quando autem erit ad dignitatem & propositionem, &c. Cuidam dubitationi responderet, quæ est eiusmodi. Cum nunquam contingat, dignitatem & propositionem difficiliorem esse approbationis, quam thema quod in initio propositum fuerat, dubitatio est, an axioma & propositio iumenda sint sine suis approbationibus, an contra illis sua sint adhibenda probamina. At si hoc sit efficiendum, erit difficilius probatione quod assumitur, quam quod ab initio probandum constituebatur, sicque percipiet, sentietque opponens maius opus, & laboriosius cognosceret esse, disputare ad confirmationem propositionis, quam prius, dum differeret super propositione primo constituta. At si illud sequendum sit, sumaturque axioma & propositio sine sua confirmatione, constituetur syllogismus ex minus credibilibus, axiomate scilicet & propositione difficilius probationis, quod cauendum docent autores in omni confirmatione. Huic respondens Aristoteles, arbitratur duo genera esse disceptationum. Vnum demonstratiuum, quod cum dicente suscipit doctor. Alterum dialecticum & exercitatorium, & in priori iumenda esse axiomata cum suis probationibus, tandem applicanda in thema propositum, nisi sint ipso themate discipulo notiora. In posteriori autem accipienda esse abque confirmationibus, si vera solum videantur, & non aperta habeant instantiam. Atque ex his colligit Philosophus, quid intersit discriminis inter demonstratorem, quem docentem appellat, & dialecticum, quæ nuncupat exercentem. Nomine dignitatis seu axiomatis, & propositionis, aliquorum sententia idem intelligit Aristoteles. Alijs placet intelligere nomine axiomatis proloquium, quod ad demonstrationem accommodatur, & demonstratori committitur, & per propositionem id quoque per dialecticum ad probationem inducitur. Hactenus a Philosopho dictum sit de formando opponente.

Dubitatio.

Dissolutio.

Quemadmodum insignibus bellorum ducibus iunimè est studium, vnica quoque cura, ut milites eos colligat, qui bellicis machinis instructi nunc hostium castra adoriantur, nunc tua tueatur, hostiles incurtus sustinentes ac repellentes. Sic & Aristoteles exactissimus disciplinarum traditor, ut totius confictus dialectici, quem inuent opponens & respondens, rationem absolueret, post primam huius libri partem, in qua & locis quibusdam & præceptis instruxit opponentem: congruenti ordine secundam aggreditur (Prior enim interrogatio, Deinde sublequitur responsio) in qua docet formatque respondentem, ut commodè ac aperte respondeat ijs, quæ ab opponente allata, interrogataque existunt. Atque in hoc septimo capite, pro maiori sequentium cognitione, duo præsertim præfatur. Nam in primis aperit, quodnam sit opus bene respondentis. Item & quod bene interrogantis: cuius opus est, sic instituire ac parare disputationem & ratiocinationem, siue inductiua sit, siue syllogistica, ut cogat respondentem confiteri magis improabilia ijs, quæ necessarium est consequi ex respondentis positione. Inopinabilia autem sunt, quæ Aristoteles ἀδοξότατα vocat. παράδοξα, id est, præter opinionem, quæ probabilibus sunt contraria & impossibilia. Contra, respondentis opus est, ut non propter se & suas responiones appareat concludi & accidere vel impossibile vel inopinabile. Verum si aliquando vi argumentorum aliquid tale inferatur & colligatur, oportet id fieri propter positionem & susceptum problema, ex quo posito tale quippiam nemo effugere potest. Nam ex probabili positione non natum est consequi inopinabile, quod constat posse colligi ex improbabili themate. Adiicit insuper litera duo vicia dialectico respondentis vitanda: Prius, ea ponere quæ non sunt ponenda. Posterius, ea quæ ponenda sunt, non tueri, defensarève, quæadmodum tueri possent. Hic autem modus est, ut concedantur quæ ad positionem sequuntur, & negentur quæ propositioni repugnant, de quibus posterius agitur. Post hæc in litera ibi, Quia autem sunt indeterminata ijs, &c. Dicit Aristoteles, quod quia a veteribus nullis præceptis traditum est, quid facere debeant ijs qui propter exercitationem & veritatis inquisitionem disputationem inuent, id est, dialectici, maximè cum respondentis

De response autem primum.

Quid sit in interrogantis opus.

Quid opus respondentis.

Dialectico respondentis duo peccata vitanda. Prius. Posterius.

Necesse est autē

respondentē.

*Positio-
distributio.
Probabile
simpliciter.
Improbabile
simpliciter.*

**Quintuplex
positio.**

**Augustinus
de positio-
nū varietate**

**Quō respō-
dendū, si po-
sitio fuerit
improbabi-
lis, aut proba-
bilis, aut
neutra.**

**Positio ali-
cui probabi-
lis duplex.**

officio funguntur, (aliud enim ipsi præscriptū esse debet, qui in demonstratōne versantur, aliud sophistis, & aliud dialecticis) Ideo hic traditurus est, quomodo respondere debeat dialecticus, qualia concedere, & qualia negare conueniat, ut dicatur bene vel male tueri positionem.

In caput octauum, positionum genera enumerans, & instruens ad ipsa respondere, annotatio. Constituturus Aristoteles præcepta ac leges, quas necesse est obseruare spectareque eum, qui dialectici respondentis officio munereque legitime fungi adnititur in sua positione tuenda, In præsentis literæ exordio, hanc indicat positionū partitionem. Positionum, quas defendat dialecticus respondens, vna est probabilis, alia improbabilis, alia neutra. Insuper probabiliū itidem & improbabiliū, quædam sunt simpliciter probabiles. Aliæ vero neque sunt simpliciter probabiles, neque simpliciter improbabiles. Sed determinatē, id est, alicui philosopho probabiles, vel alicui philosopho improbabiles. Probabile simpliciter est, quod videtur omnibus aut pluribus, &c. ut in primo lib. Determinatē verò probabile dicitur, quod est contra opinionem omnium aut plurium, &c. Determinatē verò improbabile, quod repugnat alicuius philosophorū opinionem. Quintuplex igitur ex litera depromitur positio, Nempe simpliciter probabilis, & alicui probabilis, Simpliciter improbabilis & alicui improbabilis: Deinde ea quæ neutra est, quæ quidē quid sit, palam est ex his, quæ in eodē libro de problemate neutro dicta sunt, dū explicaretur problematis definitio, etiam autem Albertus, hoc in loco positionem neutram dicit, quæ ipsi vnus assentiatur, cui alter dissentit. At D. Augustinus in eo libello, quē de Rhetorices principiis inscripsit, alio (quædammodū arbitramur) respectu quatuor positionū genera statuit. Sunt igitur (inquit) themata, id est, figuræ cōtrouersiarū quatuor, εὐλόγον, quod nos opinionis bonæ ex utroque bono possumus dicere, ἀμφιλόγον, opinionis ex utroque bono ac malo confusæ possumus dicere, παραλόγον, quod nos opinionis malæ possumus dicere: tamen si quidam parum diligenter Græcè loquentes, paradoxon pro his quæ sunt bonæ opinionis accipiunt. Vnde vulgò etiā olympionicas, & cæteros victores sacrorum certaminum, paradoxos vocant, magis consuetudine, quàm ratione ducti. Nam (ut opinor) παραλόγον est, quod est παρα τὴν λόγον, id est, cōtra opinionem bonā. Quarta est, facies cōtrouersiarū, quæ Græcè ἀλόγον dicitur, quæ nos, non ut vulgò malæ opinionis, sed nullius opinionis eui denter propositis, id est, humilem & sordidam. Sic Augustinus. Cæterum circa hunc locum non nihil difficultatis diligenti lectori occurrere posset, quod breuitatis amplectendæ gratia, neque in medium proferre, neque dissoluere impresentiarū decreuimus. Post hæc in litera ibi, Nihil autē refert, &c. Subnectit Philosophus, nihil discriminis esse, quantū pertinet ad quendam generalem respondendi modum, siue constituta respondentis positio fuerit probabilis siue improbabilis. Cuius declaratio clarior est, quàm ut nostra egeat expositione. Deinde in literæ decursu ibi, Quoniam autem bene ratiocinans, & cæter. explicat Philosophus primo, quomodo respondendum est, si positio fuerit improbabilis. Deinde si fuerit simpliciter probabilis ibi, Simpliciter autem si est probabilis, &c. Et secundo si neutra fuerit, hoc est, neque probabilis, neque improbabilis, ibi, Similiter autem erit, et si neque probabilis, neque improbabilis, &c. Huius autem literæ summa est eiusmodi. Imprimis si positio sit simpliciter improbabilis, nunquam debet concedere respondens propositiones interrogatas, quæ simpliciter non sunt probabiles, siue quæ sunt improbabiles simpliciter. Quod si probabiles sint simpliciter, non tamē probabiliores conclusionem, nō debet eas ponere seu concedere respondens. Si verò positio fuerit simpliciter probabilis, dabit concedere respondens omnia probabilia, & quæcumque improbabilia sunt minus improbabilia conclusionem improbabili simpliciter, tandem colligenda. At si neutra sit positio, ponet talem sustinens positionem quæcumque sunt probabilia, & ex improbabilibus, quæcumque minus improbabilia sunt cōclusionem ex ipsis colligenda. Vniuersa liter enim in omni ratiocinatione ex notioribus ad conclusionem ignotiorem est progrediendum. Deinde in litera ibi, Si igitur simpliciter quidē probabile, &c. monstrat Philosophus quomodo responsioni insistendum est, quando positiones sunt alicui aut probabiles aut improbabiles: harū autē duplex modus superius ponebatur, quædam enim sunt respondentis probabiles, quædam verò alij cuiuspiam, cuius opinionem defendit respondens. Si igitur prioris modi positionem tueatur qua suā opinionem explicat respondens, oportet ipsum apud se perpendere, quæ videntur sibi probabilia, & quæ non, qua consideratione poterit intelligere & iudicare quæ erunt concedenda & quæ neganda. Cæterum si positionem alteri probabilem defendens respondens, diligenter disquirere debet quæcumque ab eo cuius positionem defendit, traduntur, quoniam eadem concedere tenebitur & negare, quæ concedit & negat is, cuius est assertor.

assertor. Quare ad intelligentiam & traditionem illius, cuncta concedere vel inficiari debet respondens. Et simpliciter qui velit extraneas & alias opiniones tueri, debet sequi etiam in reliquis earundem opinionum assertores, quemadmodum qui opinionem Heracliti (quod bonum & malum idem sunt) protegunt, non concedunt, quæ sit impossibile contraria eidem inesse, non quoniam ita arbitrantur secundum se & credunt, sed quia id cōcedendum est ex positione & sententia Heracliti, quam susceperant defendendam. Insuper idiplum curant, qui ab inuicem susceptas positiones defendunt. Nam si perpendunt & coniciunt illorum opiniones, quod ut iudicantur illos respondere, ita ipsi conantur & volunt respondere. Post hæc in litera ibi, Quoniam autem est necesse omne quod interrogatur, &c. monstrat Philosophus quomodo respondendum sit ad interrogata per opponentem, paucis præmittens duplicem interrogatorū partitionem. Prior prorsus similis est illi, quæ superius de positione est tradita. Sunt enim interrogatorū quædam probabilia, alia improbabilia, alia neutra. Posterior est, horum enim quædam ad orationem pertinent, altera verò non. Ea interrogatio ad orationem attinet, quæcumque pertinet ad syllogismum, quo ad positionem differitur. Non pertinet autem ad orationem, quæ vanè interrogatur, nihilque confert ad rem propositam. Quo igitur modo eiusmodi interrogatis (si modò fuerint cognita & simplicia) sint adhibendæ responsiones, sic explicat Philosophus, si sit probabilis interrogatio, vel ad orationem pertinet & syllogismum, vel non. Quod si non pertineat ad orationem, eam respondens teneatur concedere, dicendo eam esse probabilem. Si verò sit probabilis ad orationem conferens, eam fatebitur respondens interrogationem. At dicet, illam valde esse propinquam proposito, & quasi per interrogatiouem sumi propositum, licet ea posita destruat positio. sic enim non videtur probabilibus instare, neque proteruire, neque pari aliquid ab interrogatione, quod similitudinem monstrat inter interrogationem & conclusionem, qua euertitur positio. Cæterum si interrogatio improbabilis sit, considerabit respondens, an sit pertinens ad syllogismum in positionem, an non? Quod si impertinens videatur, illa est danda, eò quod nihil potest inde colligere interrogans, & magis indicatur interrogatis futilitas, vel ingenij inopia, cui cum vltro hæc dentur, non habet quod monstrat quæ requirit. Veruntamen ne rudis & nescius notetur respondens, qui concedat improbabilia, apertè denunciabit, quod inopinabilis talis est interrogatio. Verum eam ponit & dat disputationis gratia, ut experiatur quid colligi possit, simul ne videatur refugere congressum. Si verò improbabilis interrogatio ad orationem conducatur, debet respondens dicere, quod posita illa & cōcessa demonstratur propositum. Attamen quia valde absurda est, & nullo sanæ mentis cōcederetur, eam diffitetur. Quod si interrogatio neutra fuerit, nec pertineat ad orationem, danda est ea respondentem sine aliqua annotatione. Si verò ad orationem attineat, oportet respondentem significare, quod concessa illa destruetur positio. Verum quia indifferens est, & vtriusque particeps, neque magis probabilis quàm improbabilis, ideo eam non concedit neque diffitetur, sed eam dubitat.

In caput nonum, docens ad multiplicibus & obscuras propositiones respondere; scholia.

Commonstato modo, quo sese habere oportet respondentem circa interrogata simplicia & manifesta, præsentis capite aperit, quo pacto respondendum sit propositionibus obscuris & multiplicibus, in exordio dicens, licere respondenti non intelligenti eiusmodi propositiones, palam fateri suam ignorantiam, & non simpliciter absoluteque respondere ad interrogatum propositum. Erunt itaque tales propositiones prius ab opponente explicandæ, quàm ipsis suam adhibeat responsionem respondens. Deinde in litera ibi, Si autem notum quidem sit, &c. docet respondere multiplicibus problematibus, volens problemati multiplici, cuius multiplicitas est cognita, in omni sensu vero existenti, absolute, simpliciterque, ac sine distinctione respondendum esse, quod sic. Quod si in omni sensu falsitati sit obnoxium, simpliciter negandum. Si verò in vno sensu veritatem contineat, & in altero falsitatem, in primis aperienda est multiplicitas, Deinde explicandū, quis sensus verus sit, quisve falsus. Quod si in principio non nouerit, neque præsenferit respondens æquiocationem, qua opponens vritur ducendo ad aliud significatum, licebit respondenti ad opponentem dicere, quod concesserit multiplex, non respiciens ad hoc significatum, sed ad aliud, cuius ratione admiserit ab initio problema multiplex. Quod si planum & simplex est interrogatum, indistinctè concedendum est aut negandum. Post hæc in litera ibi, Quoniam autem omnis propositio syllogistica, &c. Repetita diuisione propositionis in necessariam ad orationem & syllogismum, & in non necessariam, cuiusmodi sunt inductiuæ, & quod vniuersalis propositio aliquando colligatur

Interrogatorum prior diuisio.

Posterior est i interrogatōne ad orationem attinēt, & eam que nihil ad orationem attinet.

Quo pacto diluenda sint interrogata, siue probabilia, siue improbabilia, siue ad orationem pertineat, siue nō

Similiter autē & in iis quæ obscuræ.

Licere respondenti fateri suā ignorantiam. Quod ad multiplex danda est responsio.

Quo pacto colligendū vniuersale.

gatur inductione aut similitudine, aliquando vero syllogismo. ostendit quo pacto respondens se gerere habeat circa propositiones, dicens, admittenda esse singularia, si sint vera & probabilia, & ad vniuersale colligendum attendendum esse, si habeant aliquod singulare non prius recensitum, quo aut verè aut apparèter instare possit. Quod si non ostendat, concedendum veni vniuersale. Alioquin nolens vniuersale concedere, & instantiam non potens adferre, proteruiet respondens, quam sanè labem à se toto animo pellere debet. Insuper hoc vicio plurimū laborabit respondens, si neq; instare valens, neq; vniuersale cōcedens, nequeat cōtra vniuersale argumētari. Nam etli cōtra vniuersale ratiocinari posse, vtcunq; respondētis errorē excuset, non tamē in vniuersum tollit. Nam cōplures (inquit Arist.) orationes opinionibus cōtrarias habemus, quas difficile est soluere, velut Xenonis, q; non cōtingit moueri, neq; stadium transire, sed non propter id quod opposita sunt his, non ponendum. Non est igitur respondētis honor factum satis, si nonnullis allatis, & negato vniuersali cōtra argumētetur, cum (quemadmodum dicit cōsuevit) cōtra argumētari, vt & inconuenientis allatio, non est solutio. Post hæc in litera ibi, Sustinere autē & positionē & definitionē, &c. admonet Philosophus respondētē, cōmodissimum esse ei qui velit positionē aliquam siue problema defendere, vt prius in seipsum argumentetur, seu præuideat, quibus argumētis positionē ab opponente destrui conringat, & ordinare quæcunq; ad obiectiones adferri possunt. Nam qui præsenlerit ex quibus interimere tentabunt interrogātes positionē & propositū, manifestē agnoscer, quibus resistendum sit. Minus enim (vt dicitur) feriunt tela præuisa, quā inopinata, & ab iisdem cauere facilius est. At quoniam dialectici respondētis est, non sustinere positiones improbables, subnectit Philosophus in litera ibi, Improbabilem verò positionē, &c. duplicem esse positionem improbabilem. Nam quædam est eiusmodi, quia ex ea absurda quædam & præter opinionem contingit fateri, vt qui dixerit, omnia moueri (quemadmodum Heraclitus) aut nihil (vt Zeno) Ex talibus enim positionibus, nemo est tam infelicis ingenij, qui non multa incommoda colligere queat. Altera est improbabilis, quod ea quæ peioris moris atque consuetudinis sunt eligenda, dicit, & quæ contraria sunt omnium consiliis, vt ea positio qua quis constituerit voluptatem esse summum bonum (vt Eudoxus) vel iniuriam facere melius esse quā pati, detenderet. Tales enim oderunt audientes, qui peioris moris positiones defendunt, non propter disputationem & exercitium, sed vt eligentes hoc, & amantes quæ dicunt & sustinēt. Postremò in litera ibi, Quæcunq; verò orationes falsum colligunt, &c. docet Philosophus respondere ad propositiones necessarias syllogismo constituendo, cuius sententia est, Quemadmodum non sufficiebat instantia sine ratione ad impediendum vniuersalis conclusionem, sic non aptè & conuenienter dissoluet syllogismum, qui solum dicit conclusionem falsam esse, quod præmissarum altera sit falsa, sed oportet reddere causam, determinatam falsæ conclusionis, Nam necesse est semper, conclusione existente falsa in recta ratiocinatione, & alteram præmissarum esse falsam, vel vtrasque. At in iis syllogismis, in quibus tantum altera est falsa, non est difficile cognoscere causam falsæ conclusionis. In quibus verò contingit vtrasque esse falsas, non sufficeret ad diluendum falsitatem conclusionis dicere, q; aliqua præmissa sit falsa (cum etiam ex falsis concludatur verum) sed afferenda est illa, quæ sit causa falsæ conclusionis, vt sit syllogismus ex duabus falsis, Omnis qui sedet scribit, & Socrates sedet, Socrates igitur scribit. Huius cōclusionis falsæ causa non est assumptio falsa. Nam si constitutur illa vera, Socrates sedet, non minus falsa erit cōclusio. Quare notum est, q; causa falsæ conclusionis non erat assumptio falsa, cum ea posita vera, adhuc cōclusio sit falsa. Nam si quis alius à Socrate sit sedens & non scribens, non amplius in Socrate & in tali assumptione aptè cōueniet illa solutio, qua dicebatur, quia assumptio falsa sit, & conclusio. Et proinde non venit intermenda assumptio, sed propositio hæc, omnis sedens scribit, quæ causa est conclusionis falsæ, cum non omnis qui sedet scribat. Hactenus dictum sit de recta ratiocinationis solutione.

In caput decimum, enumerans quatuor modos prohibitionis concludendi, & duos increpationis, & triplici ratione monstrans, aliam esse increpationem orationis, propter se, & aliam ex parte vrentium, & scholia.

Utilissimum respondenti præceptū ac documentū

Duplex improbabilis positio.

Prima.

Secunda.

Quo respondens ad propositio necessarias, logitio ne

Est aut orōne p hiberē.

Quid phibere, quod quadrupliciter accidit.

Primo.

Post tractationem veræ solutionis, eas aggreditur, quas vocant secundum quid solutiones, quarū vna est prohibitio, & altera increpatio. Neq; enim idem sunt soluere & prohibere. Nam soluere est ipsius conclusionis, & proinde semel tantum contingit soluere. Prohibere verò, est præmissarum ratione, Id, quod contingit quadrupliciter, quemadmodum monstrat huius literæ exordium. Prohibet namq; respondens, ne oratione & syllogismo inferatur conclusio. In primis, quādo destruit propositionē, ob quam ab interrogāte falsam concluditur.

concluderetur. Et differt hic modus prohibendi à solutione recta. Nam non soluitur oratio, nisi facto syllogismo & conclusione illata, q; soluere sit causam assignare falsæ conclusionis. At prohibitio hæc non sinit conclusionem inferri, sed ne inferatur adfert propositionem falsam esse, qua interrogans vult colligere. Secundò prohibet, ne quid colligatur, respondens, quando fit ad interrogantem instantia, & non ad orationem, vt quando non impedit orationem dictam, sed quia interrogans dubitat obiectæ instantiæ solutionem, prohibetur oratio ad propositam peruenire conclusionem. Tertio impedit, quando ad interrogata instat, & si vera sint quæ interrogantur, quia malè interrogantur, vel quia quippiam deficiat, vel non habeant rectam habitudinem ad syllogismum. Proinde cum nihil inde concludi demonstrat respondens, tunc dicitur instare ad interrogata. vt qui dicit ex particularibus vel negatiuis ratiocinari, vel quia non bene hæc disponuntur. Postremus instandi modus est ad tempus, quādo fit instantia, quæ maiori tempore indiget vt discutiatur, quā ferat presens aliqua disceptatio. Prohibetur tamen interrogans colligere tali instantia, q; oporteat primum dissoluere instantiam obiectam. Verum quia demonstrare instantiam non impedire cōclusionem, maioris & difficilioris est negotij, quā requirat disputatio, ad tempus dicitur esse. In hanc profectò plurimi dilabuntur, qui alio pretextu argumenta nequeunt effugere, quia omnium pessima est instantiarum. Quatuor igitur sunt modi instandi, vel quia præmissæ sunt falsæ, vel malè disponuntur, vel quia instantiam, non intelligit interrogans, vel si intelligat, tam breui tempore disputationum non potest reprobare. Vnde notum est, ex his quatuor instantiis, tantum primam pertinere significationem ad solutionem. Reliquas verò esse impedimenta, & prohibitiones, ne conclusio inferatur ex interrogatis, quibus potissimum conueniet vti, dum morosior, nescio quis, interrogans, impetum fecerit turbulentiorē. Hæc Demochares.

Post hæc in litera ibi, Inculpatio aut orationis, &c. pertractat Philosophus vnicum quoddam orationis, quod dicitur soler disputationis interpretatio seu inculpatio. Hæc aut duplex est, Vna est orationis secundum se sumptæ. Altera est desumpta ex ipsis differentibus, oratione vrentibus, nempe interrogante aut respondente, quibus adicere possumus & tertiam disputationem, quæ iuste reprehenditur & sui & vrentium ratione. In præfenti igitur litera monstrat Philosophus, aliam esse increpationem ratione vrentium, aut respondentis aut interrogantis, ab ea quæ secundum se in orationem ferenda sit. Id in primis probat increpatione proueniente respondentis causa, Dum subnectitur in literæ contextu, Plerunque enim quod non bene disputatur oratio, &c. Nam disputatio redditur improbanda, cum interrogans ea rogat, quæ idonea sunt, recteq; sumpta ad positionem improbandam, quæ negat respondens, præsertim si contraria asseueret, & rationibus corroboret, propter quod reddetur disputatio proteruiens & altercatua, non aut dialectica. Ceterum ne quis suspicetur, dialecticum opponentē solum colligere vera, subiungens Philosophus ibi, Amplius aut quia exercitationis, &c. ostendit, differentem dialecticum posse falsum concludere, & ex falsis colligere, modò sint respondententi probabilia, eò q; positiones ponantur interdum veræ, & interdum falsæ. Ex hoc aut literæ loco depromptum est illud vulgare axioma, quædam falsa quibusdam veris esse probabiliora. Etli id non exprimat Aristoteles, dicens, quæ non sunt, siue falsa, alicui magis videri, quā vera. Quod nunc diximus, non ineptè accipiunt velut secundam rationem, monstrantem orationem secundum se reprehensibilem, q; falsa sit, non esse iuste increpandam, si talis fuerit, quæ respondententi magis probabilia proponat, etli falsa sint. Hac enim ratiocinatione dialectica facta, magis credet conclusioni illatæ, quā adiutus, vt suæ positioni adhæreat. Id enim vult ea literæ pars, Quare ex his, quæ illi videntur argumentatione facta, magis erit suus quā adiutus. Deinde in litera ibi, Oportet aut eum qui bene transfert, &c. idem ostendit ex parte opponētis. Siquidem cum respondentis proteruia subinde cogatur interrogans de vno proposito ad aliud transmutare, obseruandum est, vt id efficiat dialecticè, id est, per probabilia, & non contentiosè per apparentiā tantum, & ceterenus probabilia. Nam alioquin reddet orationem siue disputationem dignam increpatione. Quemadmodum igitur Geometer geometricè monstrat, quādo ex Geometriæ principiis demonstrationes conftituit. Sic & Dialecticus dialecticè differit, qui propositiones probabiles, siue veras, siue falsas adferet ad syllogismum cōclusionis comprobatiuum. De hac quoq; re non nihil est dictum in huius operis secundo libro. Post hæc in litera ibi, Quoniam aut malus socius, &c. Adfert Philosophus tertiam rationem, quodammodo generalem, cuius sententia est, Cum malus sit, qui commune quoddam bonum opus impedit, manifestum est, quod in orationibus dialecticis is malus est dicendus & increpandus, qui commune opus dirimit, vt qui disceptationis & congressus

Quid solue re.

Secundò.

Tertio.

Quarto.

De solutiōe

2. secundū quid, quæ dicitur disputationis increpatio.

Duplex disputationis.

Alia est orōnis secundum se increpatio, ab ea quæ prouenit respondētis causa.

Quædam falsa quibusdam veris esse probabiliora.

Alia est orōnis secundum se increpatio, ab ea quæ fit per opponētē.

congressus

congressus dialectici occasionem aufert. Est enim & in disputationibus omnibus, præterquã in certantibus & sophisticis, idem quod proponitur & quæritur, In demonstratiuis quidem quæritur discipuli instructio, In dialecticis, veritatis inquisitio spectatur, In sophisticis aut, victoria, quam impossibile est vtrumq; differentem assequi. Siue igitur respondens, siue interrogans, impedimentum consequendi communis operis præstiterit, increpandus erit. Postremo in litera ibi, Quoniam autem est indeterminatum, quando contraria, &c. quendam superioribus adiicit modum, secundum quem oratio veniat increpanda respondentis occasione. Si enim incertum sit, quæ rogata à respondente sint, veluti proposito contraria, suscepta, & quæ tanquam proposito vtilia, & ob id contingat præcõcessa posterius negare, & prænegata confiteri. Item contraria admittere, & cõuenientia negare, eò quod interrogata à principio præter respondentes ad malum referunt intellectum, redditur increpanda disputatio. Hæc apparet Alberti esse expositio. Cæterum Demochares hanc literam ad hunc modum explicat, Sæpe contingit malas & viciosas esse disputationes, ob id quod non determinentur & ignorantur quando opposita, & quando ea, quæ ex principio accipiunt, vt qui omnia ponit secundum fatum esse, & quippiam liberum nobis inesse, is se dicere opposita ignorat. Et qui infinitum à seipso complecti dicit, is idem faciet finitum & infinitum. Similiter, si dicatur & ponatur, quod diuitiæ sunt bonum, & interrogans inquirat, sit ne quo bene & male contingit vti bonum, an non? si dixerit respondens, vel non, vel sic, videbitur fieri disceptatio sophistica. Nam si dixerit non esse bonum cui conuenit bene & male, non habetur simpliciter destructio positionis, quod bonum multiplex sit. Proinde in omnibus illis causa est reprehensionis respondens, qui non vtitur distinctione & determinatione, alia concedendo, alia negando. Nam disputatio sic in confusione posita, non poterit esse proba. Hæc Demochares.

Orõnis autem secundum se.

Quinque increpanda orõnis secundum se modi.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Dialecticorum syllogismorum non præsumptus eadem est natura.

In vndecimum caput, agens de quinque orationis, per se acceptæ, increpationis modis, ipsorumque declaratione, Scholia.

Monstrata distinctione inter increpationem orationis secundum se consideratam, & quantum tenus interrogatur, aut interrogationi offertur responsio, In huius capituli frontispicio explicat Philosophus quinque modos increpandarum reprehendendarumque disputationum secundum se. Est enim primò reprehendenda oratio, quado ex præmissis interrogatis nihil omnino concludi potest, sed sunt asyllogistica, siue falsæ sint, siue inopinabiles, siue quædam, siue omnes, ex quibus tanquam causis pendeat inferenda conclusio. Insuper si neque allatis quibusdam neque appositis, potest concludi intentio, & simpliciter quando inepta est coniugatio & asyllogistica, quarumcunque fuerit propositio, illa per se est viciosa, & reprehensione digna. Secundò est, quando syllogistica sunt propositiones quæcunque fuerint, sed non conclusiue propositi, sicut dictum est, id est, in prima increpatione, siue sint improbabiles, siue probabiles, siue veræ, siue falsæ. Tertio, quado per additionem potest syllogismo colligi propositum, verum tamen quod apponitur est deterius interrogantis & positus, & conclusione minus probabile. Quado enim notiora relinquuntur, & accipiuntur ignotiora, talis oratio est increpatione digna. Quarto, quado per ablationem fit syllogismus, quod contingit, si plures necessariis ad syllogismum (quæ tantum duæ sunt) sumantur. Quintò verò, quado ex inopinabilioribus & minus credibilibus conclusione, vel ex veris sed difficilioribus ad demonstrandum, quam problema & positio. Cæterum pro horum ampliori intellectu, nonnulla subiungit Philosophus, quorum vno in litera assignato ibi, Non oportet autem, &c. admonet, non esse existimandum, quemlibet syllogismum ex quibuslibet præmissis constitui, neque quoslibet syllogismos ex æquo esse probabiles & verisimiles, seu suasibiles, eò quod hæc pendeant ex præmissarum varietate, & positionum probandarum, aut improbandarum, certæ determinatæque sint præmissæ, quæ interrogantur, quarum quædam sunt faciliores, hoc est, probabiliores, Aliæ verò difficiliores, seu minus probabiles. Quare si quis disputationem seu syllogismum contexerit ex iis quæ maxime sunt probabilia secundum materiam propositæ exigentiam, is disputationem probe instituet. Hinc fit, quod non eadem sit responsio orationis secundum se sumptæ, & quatenus interrogatur, quemadmodum declarat litera, & ex superioribus palam est. Post hæc ibi, Erit autem quandoque oratio etiam concludens, &c. tradit Philosophus, non omnem orationem syllogisticè dispositam, meliorem esse omni oratione, syllogistica forma carente. Sed contra nonnunquam fieri, vt quædam syllogistica, sit asyllogistica peior, nempe quando illa ex fatuis, absurdis, & improbabilibus colligitur problema, quod non tale est, hæc autem quæ asyllogistica est, indiget veris & probabilibus ad problematis ostensionem, & nondum ex assumptis, veluti conclusionis causis fiat, syllogistica oratio. Cæterum ex hoc loco licet

depre-

deprehendere, aliam esse orationem per se sumptam, quæ sit increpanda, & aliam quæ ad problema confertur. Nam si oratio syllogistica sit secundum se melior non syllogistica. & asyllogistica, problematis cõparatione interdum sit syllogistica melior, non semper hæc in idem incidere valebunt. Deinde in litera ibi, Eos autem qui per falsa, &c. agit Philosophus de iis qui differendo ex falsis colligunt vera, volens non semper esse iustum ipsos redarguere & increpare, quod dixerint, nonnunquam falsa veris esse probabiliora. Quicunque igitur per falsa probabiliora veris ratiocinabuntur, dialecticam obseruant legem. At si per falsa obscuriora colligerent, digni forent increpatione. Cæterum in litera ibi, Cum autem demonstratio sit alicuius dicta oratio, &c. agit Philosophus obiter & in summa de demonstratione, simul explicans, quorundam terminorum simplicium significationem. Dicit itaque in primis, quod cum demonstratio sit dicta esse determinatæ conclusionis probatiua, nempe veræ & necessariæ per prima vera, necessaria, & immediata, &c. si pro præmissa accipiatur, quod nihil sit ad conclusionem faciens, non poterit ex eo tanquam causa illati constitui syllogismus, quæ sit demonstratio. Quod si appareat, per locum aliquem sophisticum esse illatæ conclusionis causa, erit sophisma, hoc est, commentum & ratio ita composita, vt vera esse videatur. At vocabulorum significatus explicat, dicens, Est autem Philosophema quidem syllogismus demonstratiuus, ἐπιχειρημα (quod vbiq; interpres vertit in argumentum, & argumentationem, & ratiocinationem) syllogismus dialecticus. Sophisma verò syllogismus litigatorius, seu contentiosus. ἀπορημα (quod sub epycheremate continetur) syllogismus dialecticus contradictionis. Porro si quis requirat alios earundem vocum significatus, consulat Quintilianum in quinto Rhetoricarum institutionum libro. Insuper in litera ibi, Si verò ex vtriusque quæ videantur, &c. confert Philosophus præmissas & conclusionem ad seinuicem secundum probabilitatem & improbabilitatem, cuius hæc est summa secundum Alberti expositionem, Si constituatur syllogismus dialecticus ex præmissis probabilibus coalescens, quarum vna altera sit probabilior, nempe assumptio subsumptione, nihil prohibet conclusionem esse probabilioris præmissa, quæ alterius cõparatione erat minus probabilis. At si vna sit probabilis, & altera neutra, erit quoque neutra conclusio. Quod si assumptio fuerit subsumptione magis probabilis aut improbabilius, similis erit conclusio, aut magis probabilis, aut improbabilius. Cæterum hanc ipsam literam ad hunc modum explicat Antonius Demochares. Conferuntur & propositiones problemati varia habitudine. Nam vel vtræque sunt probabiles, non tamen æqualiter, ex quibus ipsum problema ostenditur, sed vna est magis probabilis, altera minus. Nihil certe prohibet, quod demonstratur problema per has, vtriusque esse probabilis, cum possibile sit, non valde probabilibus existentibus propositionibus, conclusionem valde esse probabilem. Si verò altera sit probabilis, altera neutra, id est, neque probabilis neque improbabilis, accedet ad naturam præstantioris, vel si vna sit probabilis, reliqua autem non sit probabilis, sed improbabilis, consequetur naturam maioris, id est, probabilioris, seu probabilis, & non inopinabilis. Si verò similiter, id est, similes sint propositiones & æqualiter probabiles, vel non, & conclusio similis erit, vel non. Admonet idem Antonius, Græcos codices habere in exordio huius loci, οὐδ' ἐπι κωλύει δ' ἀεχθὲν μάλλον ἐκατέρου δοκῆν, id est, nihil prohibet, quod ostenditur magis vtriusque videri. Post hæc in litera ibi, Est autem quoddam & idem, &c. explicat Philosophus quendam defectum, qui in disputationibus potest cucire atque accidere. Hanc autem literæ partem ad hunc modum explicat Albertus, Est autem, inquit, circa argumentationes peccatum, quod tamen idem cum aliquo prædictorum est, quia est de genere increpanda orationis. Hoc autem peccatum est, quando quis ostendit per plura, quod præmissis inest per pauciora seu minor. & per talia minor quæ insunt orationi, hoc est, argumentum, sicut præmissæ insunt conclusioni quantum ad extrema, quia aliter conclusio non sequeretur. Huius exemplum est, vt si probandum sit, quod vna opinio magis est vera vel certa quam altera, si aliquis ad hoc probandum assumpsit, quod omne idem de se prædicatum, magis est verum vel certum, & assumpsit ad hoc pro minore propositione, quod in opinione est idem de se opinabile, & concludit propter hoc quod magis est opinio certa, in qua idem est de se, quam illa in qua est aliud quoddam de alio opinatum, & sic former syllogismus. Omne idem de se prædicatum, certius est, quam vbi aliud de alio prædicatur, opinio qua idem de se opinatur, est in qua idem de se prædicatur, ergo est certior quam illa, qua aliud de alio prædicatur. Et hoc sufficit ad propositi ostensionem. Vbi autem hoc opinabile, siue ad hanc propositionem opinabilem, quod id quod magis dicitur de se, magis verum & certum, quæ fuit propositio maior, petitum est etiam opinionem eandem de se magis veram esse, quæ superflua sunt, & longiorem debito scientia

Nō pperuō sunt increpandi, qui ex falsis vera colligunt. De demonstratiõis cõstitutione.

Quid philosophema.

Quid epi cheirema.

Quid sophisma.

Quid aporima.

Præmissa rã ad cõclusionem cõparatio secundum probabilitatẽ Albertus.

Antonius Demochares.

Peccatũ in disputationibus vitandũ. Albertus.

cientia ratiocinationem orationi, & postea ex omnibus illis concluditur, eandem opinionem de se certiore esse, quam aliam. Quando enim habetur, quod omne de se predicatum est verius alio quodam, & quod opinio de se predicata, non oportet assumere opinionem eiusdem de se maxime veram esse, quia conclusio habetur sine illo, & ideo peccatum est, & nequitia increpanda orationis. Quae enim posset maior esse nequitia argumentationis, quam quae sua longitudine & superfluitate latere facit causam consequentis, circa quam est oratio. cum enim plurima praemittuntur, nescitur ex quibus illorum sequitur conclusio. At Antonius Demochares eundem locum hoc pacto exponit, Verum qui per longiora & plurima quaedam ratiocinari contendunt, quae breuib; & quasi signo manifesta euadere possunt, hi obtenebrant veritatem & fidem, quare non peccati notam effugient, vt qui velit ratiocinari & probare, quaedam opinio est magis opinio quam altera, huius fides facile habetur, quoniam in quibuscunq; est quippiam proprie idem, & quippiam non proprie idem, seu, si maui; ipsissimum, & non, in his est magis & minus. At in opinione est aliquid proprie idem, & non idem, ipsissimum, & non: vel sic in paucis monstratur, Omne quod proprie & improprie dicitur, est magis & minus, Opinio autem proprie & improprie dicitur, Igitur opinio altera magis quam altera. Si quis itaq; ipsum propositum per multa ostendat, quae in paucis eadem licet accipere, peccabit. Vt qui quaerit, in quibus aliquid idem proprie, & non, habetur, in eisdem *ἄπο ἑκάστων*, id est, ipsum vnumquodq; maxime esse, simul accipit proprie maxime opinabile esse *ἄπο αὐτῶν*, id est, ipsum quod verè est. quare manifestum est opinabile maxime, vt *ἄπο ἀδοξασῶν*, id est, ipsum opinabile, magis esse opinabile quibusdam. At id omne quod ad magis sit, id magis dicitur esse, vt si ad scibile scientia, & ad magis scibile magis scientia dicitur, & si sensus ad sensibile, & ad magis sensibile magis sensus. Postquam igitur opinio dicitur opinabilis, & magis opinabilis dicitur magis opinio. At *ἄπο ἀδοξασῶν*, id est, ipsum opinabile, quod est ipsius veri, est magis opinabile, igitur *ἄπο ἀδοξασῶν*, id est, ipsa opinio erit magis opinio, quae est ipsius veri, quam altera, vel magis exacta dicitur aliis opinionibus. Nam quemadmodum opinabilia non sunt aequalia, sed alia magis, & alia minus, sic & opiniones aliq; magis, alia minus. Qui autem per talia propositi demonstrationem curat, quaerit opinionem quandam veram proprie. Nam petitur est *ἄπο ἀδοξασῶν*, id est, ipsam opinionem veram esse, & *ἄπο ἀδοξασῶν* ipsius veri, simul *ἄπο ἀδοξασῶν*, id est, ipsum vnumquodq; maxime esse, ex quibus conclusum est propositum, quod opinio aliqua magis est opinio quam altera, Vt ea opinio, quae maxime vera est, exactior altera dicitur. In talibus itaq; orationibus vitium fuerit, quod longo verborum ambitu, & externa multiplicatione, conclusionis causa obtenebratur, & medium per quod fit syllogismus. Haec Demochares. Ex quibus attentius consideratis potest lector deprehendere, quae sint praeter necessitatem accepta in secunda ratiocinatione.

Antonij De mochares.

Orō autem est manifesta.

Modi 3. q. bus argumētatio vera & manifesta deprehenditur. Primus. Secundus. Tertius.

Quatuor argumētationis falsae modi.

Primus.

Albertus.

Secundus.

Tertius.

In caput duodecimum, recensens modos, quibus oratio vera aut falsa deprehenditur, Annotatiuncula.

POST explicatos increpandae orationis modos. In praesentis literae exordio tradit Aristoteles tres modos, quibus oratio vera & manifesta deprehenditur. Primus atq; notissimus est, quando ex talibus propositionibus, & sic colligit propositum, vt nihil cogatur interrogans petere a respondente, ad ostendam conclusionem, quae tam clarae sint propositiones, vt nemo sit qui non eis assentiatur. Secundus aut qui maxime dicitur, hoc est, qui est valde consuetus, est quando fit syllogismus ex propositionibus manifestis, non secundum se, sed per alias, quemadmodum fit quando utimur prosyllogismis. Tertius est, quando omittitur altera praemissarum, quod clara sit, & omnibus nota, quemadmodum contingit in enthymematicis ratiocinationibus. Deinde ibi, Falsa aut oratio vocatur quadrupliciter, &c. aperit quatuor falsae argumentationis modos, Quorum primus est, si videatur oratio concludere propositum, non tamen colligat, quae sit asyllogistica, quae iure optimo vocatur litigiosorum syllogismorum apprensus syllogismus, quod forma syllogistica sit destitutus. Caeterum Alberto teste, hic modus non recensetur hic velut ad dialecticum pertinens, sed potius quod numerum reddat, faciatq; in falsae opinionis modos, & ne insufficiens videatur esse falsae ratiocinationis partitio. Secundum, oratio falsa redditur, dum ipsa colligit ex acceptis, sed non propositum, id quod videtur maxime accidere ratiocinationibus per impossibile quippiam demonstrantibus. In ostensione enim per impossibile propositum non syllogisatur, sed tantum deductio ad impossibile facta, tandem regressus fit ad propositum, quemadmodum in Prioribus Analyticis fufius est expositum. Tertio modo est falsa oratio, quae ex assumptis concludit propo-

propositum, sed non per propria proposito monstrando, siue verum siue falsum colligat. Dicitur enim ea ratione falsa eiusmodi disputatio, qua per non propria ad conclusionem progreditur. Huiusmodi est Briffonis oratio de circuli quadratura. Ad hanc quoq; orationis falsae formam pertinere videtur ea ratiocinatio, qua monstratur vulnus circolare difficile sanari, quod rotundum sit, quoniam figurarum omnium capacissima sit quae est circularis, cuius rei meminuit Philosophus in Posteriorum Analyticorum priori libro. Postremo dicitur falsa oratio, quae per falsa & immediata quid concludit, non tamen propter quid, sed quia est, Cuius aliquando conclusio falsa fuerit, aliquando aut vera. Caeterum in litera mox sequenti ibi, Quod autem falsa sit oratio, dicentis peccatum, &c. (In qua per dicentem accipiunt aliqui interrogantem, Alij ipsum respondentem, Nostro aut iudicio vterque potest intelligi) monstrat vnde profuatur peccatum disputationis ex falsis constitutae, volens orationis ex falsis falsum colligentis peccatum esse potius dicentis seu respondentis, quam ipsius orationis. neque enim argumētans falsa assumeret, nisi respondens falsa concederet. Addit insuper, id non semper dicentis esse peccatum, vt pote cum latet respondentem, praemissas esse falsas, & conclusum falsum esse, eo quod ex praemissae per se acceptae queant quibusdam veris esse probabiliores, & colligere falsam conclusionem probabilem, ex qua interimatur vera positio. Oportet enim, si ex falsa conclusione syllogismo collecta verum interimatur, vtramque vel alteram praemissarum omnino non esse, seu esse falsam. Non enim interimatur verum, nisi ex falso, & conclusione syllogismi existente falsa, necessum est praemissarum alteram falsitati esse obnoxiam. At si ex iis falsis, quae maxime sunt probabilia, colligatur verum, & proinde non possit verum interimi, quippe cum verum per verum non perimatur, sed solum per id quod falsum est, Erit huiusmodi argumētatio demonstratiua, hoc est, illati probatiua saltem ei, cui praemissae falsae probabiles maxime esse videntur. At si ex falsis, quae improbabilia sunt, conclusio vel vera colligatur, peior erit oratio ac ratiocinatio, quam superior, qua ex falsis probabilibus falsum inferebatur. Caeterum haec literae pars clarior est in versione Boetiana, ad hunc modum habente, Quod autem falsa sit oratio, dicentis peccatum potius est, quam orationis. At ne quidem dicentis semper, sed cum lateat ipsum, quod falsam orationem dixit aliquam, eo quod ab ipso suscipimus cum pluribus veris quippiam amplius, si ex iis, quae maxime videntur, interimat aliquid verorum (talis enim existens verorum demonstratio est) oportet sane, positorum aliquid non esse omnino, quare erit huius demonstratio. Si autem verum concludat per falsa & valde absurda, compluribus deterior erit, quae falsum syllogisat. Erit autem talis, & quae falsum concludit. Post haec in litera ibi, Quare manifestum, &c. Ex superioribus recolligit numerum orationum falsarum, simul subindicans quo pacto sunt diluendae. Cuius quidem literae summa est, Manifestum est quae inquisitio debeat esse, cum oratio dinoscitur falsa, quoniam prima consideratio debet esse ipsius orationis falsae secundum se, an colligat ex propositionibus assumptis, quod si sic res habeat, respondendum eam non concludere, quae in syllogistica forma deficiat. Secunda est, Vtrum veram vel falsam ex propositionibus positis colligat conclusionem. Tertia, Postquam verum concludit, ex quibus propositionibus connectat. Nam si talis oratio sit ex falsis vel probabilibus colligens, quae appareant respondentem, talis syllogismus rationalis & dialecticus dicitur. Si vero colligat ex veris & existentibus, quae non videntur respondentem, mala & vitiosa est. At si falsae sint propositiones & valde simul inopinabiles, vel apparentes condiferenti, manifestum quod ea oratio simpliciter & omnino vitiosa est, vel ad rem propositam inepta. Nam si problema non fuerit inopinabile & falsum, quae ex falsis inopinabilibus disputatione constaretur, praua erit ad rem. Quod si problema fuerit falsum & inopinabile, oratio quae fit per falsa & inopinabilia, simpliciter erit inepta.

Quartus.

Quomodo respondendum ad orones falsas.

Id autem quod in principio.

Duplex principij petitio. Vna secundum veritatem. Altera secundum hominum opinionem, cuius sunt modi. Primus.

In decimum tertium caput, considerans de modis petendi principium & contrarium, Scholia.

Quoniam orationibus, disputationibusve, defectus atque falsitatis non nihil adfert principij & contrarij petitio, iccirco instituit praesenti capite pertractare de vtriusque petitione, in exordio indicans, esse duplicem principij petitionem. Vnam secundum veritatem, de qua quidem se pertractasse testatur in secundo Priorum Analyticorum libro, cum diceretur Petere quod in principio est, esse non ostendere propositum, idque fieri multipliciter. Aut quando omnino non syllogisatur, Aut quando syllogisatur, sed per ignotiora, aut aequè ignota, aut per posteriora, id quod prius est. De quibus sane modis eo in loco fufius egimus. Altera est principij petitio secundum hominum opinionem, de qua hic agit, ipsius quinque modos recensens. Atque horum vnus primum locum occupans, quae sit manifestissimus, est, si

ex nomine & re idem ad sui approbationem adferatur, ut est, si Cicero est orator, Cicero est orator. Hęc petitio alibi vocata est petitio statim, hoc est, cuius hominum cognitu facillima. At si vniucorum, hoc est, polyonimium seu multiucorum, quorum res significata vna est, & eadem definitio, vnum per alterum monstratur, committeretur principij petitio magis latens, ut Marcus flos fuit & tuba Romani eloquij, ergo Tullius fuit flos & tuba eloquij Romani.

Secundus.

Secundus modus est, cum ex vniuersali problemate colligitur particulare, ut omnium oppositorum eadem est disciplina, igitur omnium contrariorum vna est disciplina. Nam quod per se probandum est, vna cum reliquis consimilibus in eo vniuersali problemate continetur.

Tertius.

Tertius ediuerso & secundi conuersiuus, prouenit si ex singularibus minusque communibus argumentemur ad vniuersale, ut omnium contrariorum eadem est disciplina. Item & omnium relatiue, contradictorie, & priuatiue oppositorum, igitur omnium oppositorum eadem est disciplina.

Quartus.

Quintus.

Quartus est, dum constituitur argumentatio a diuisis ad coniuncta. Exemplum autem Aristotelis, accipit diuisa & coniuncta in casu obliquo. Quintus est, dum conuertibile vnum per alterum ostenditur, ut rationale est candidum, igitur homo est candidus, latus est incommensurabile quadrati diametro, igitur diameter est incommensurabilis lateri quadrati. Quod si quis obiiciat, In omni demonstratione vel potissima terminos esse conuertibiles, & inter dialecticos locos recensitos esse locos a definitione conuertibili, a partibus in quantitate ad totum, & contra. Respondebimus ex ipso Aristotele, frequenter hos rationandi modos non continere secundum veritatem principij petitionem, si ex prioribus & notioribus proficiscantur ad posteriora & ignotiora, sed duntaxat in ipsis secundum opinionem consistere, hoc est, videri admittere principij petitionem. Neque enim absque ratione prefabatur Aristoteles, se dicturum de principij petitione secundum opinionem. Post hæc in litera

Obiectiois dilutio.

Petendi opposita modi quinque. Primus.

ibi, Aequaliter autem & contraria petunt ei quod ex principio est, &c. Enumerat Philosophus itidem modos, quibus accidat petere contraria, hoc est, opposita seu repugnantia. Primus est, secundum quem petuntur opposita secundum affirmationem & negationem, ut esto principium, omnium contrariorum eadem esse disciplinam, si rogetur, vtrum non omnium contrariorum eadem sit disciplina, petitur oppositum secundum contradictionem. quod si detur, destructum est propositum. Sin vero non, principium consistit ac permanet. Secundum

Secundus. Antoni⁹ De mochares.

modum hac pacto explicat Demochares, Secundum fuerit acceptio contrariorum ad contrariorum positionem & syllogismum contrariorum, vel secundum ea quæ oppositæ contrariantur, ut qui defendit cum Heraclito, bonum & malum esse idem, is in ipsum congressurus inquireret, si ne fanitas utilis cui adest subiecto, morbus vero inuitis? Quod si fanitas sit utilis adueniens subiecto, ea est bonum, & morbus inhærens subiecto malum. At quæcumque in eodem subiecto eadem, & ad inuicem sunt eadem. Bonum autem & malum sunt in eodem subiecto, igitur fanitas est utilis & morbus. Albertus autem hunc sensum reddit, Secundum modo petitur contrarium, si quis petat contraria secundum oppositionem contrarietatis dicta, ut si quis petat, an bonum & malum idem sint, hoc est, vnum in altero. Tertius modus est, si posito vniuersali, petatur oppositum in particulari, ut esto positio, omnium contrariorum eadem esse disciplinam, si rogetur, an sanatiui & ægrotatiui sit diuersa disciplina, tertius modus committitur. Hunc autem modum a primo quidam differre arbitrantur, quod hic sit tantum in contradictorie oppositis, & magis latens petitio. Ille vero est in omni oppositione secundum affirmationem & negationem, & minus latens. Quartus e contra accidit, si posito particulari oppositum petatur in vniuersali, ut si positum sit ægrotatiui & sanatiui eadem esse disciplinam, quærat vtrum nullorum contrariorum eadem sit disciplina. Quintus fit, aut quando petitur contrarium conclusionis, quæ ex necessitate accidit ex præmissis, eod quod ipsæ sint, aut quando petuntur non opposita, sed disparata, ad quæ necessum est sequi contradictoria.

Heraclitus.

Albertus.

Tertius.

Postremo in literæ calce ibi, Differt autem contraria, &c. reddit Philosophus hoc discrimen inter principij petitionem, & petitionem contrarij seu oppositi, quod illa peccatum sit conclusionis, seu ad conclusionem relatum, Nam quod debet concludere & ostendere, petit. At hæc est præmissarum assumendarum ad syllogismum, quæ aliquo dictorum modorum sese habent.

Quartus.

Quintus.

Quid discriminis inter sit inter principij & contrarij petitionem.

Ad

gymnasium autem.

Expeditis iis, quæ ad dialecticæ artem pertinent, quatenus obuiatiua est, siue ea attineant ad differentes, siue ad orationes quibus differitur, hoc decimoquarto & ultimo huius libri capite, aperit explicatque Philosophus quibusdam documentis, dialecticam exercitationibus maximè esse accommodam, idque congruo ordine, Nam quemadmodum in artium mechanicarum

In decimumquartum caput, tradens nonnulla documenta super dialecticæ exercitatiua, Annotatio.

chanicarum qualibet prius præcipiuntur, quæ ad opus ipsum efficiendum pertinent, deinde adiunguntur quæ iam operari scientes promptos reddere valeant, Sic & quæcumque de interrogationis & responsionis modis præcepta sunt, videntur destinata, ut differentes nobile inire certamen possint, id quod nequeant assequi in exercitati. In literæ autem exordio constituitur primum præceptum huiusmodi. Ad exercitationem plurimum confert assuetudo conuertendi orationes & syllogismos, hoc est, ipse conuersiuus syllogismus, de quo actum est in 2. Priorum Analyticorum. Nam vsus syllogismi conuersiuus admirabilem quandam copiam parit, cum per illum promptus quis efficiatur, admodum paucis habitis ad differendum in multa, id quod palam est ex loco mox allato. Nam si dati syllogismi conclusio collecta vniuersalis fuerit, quadruplicem constituere poterimus syllogismum conuersiuum. Sin vero particularis, duplicem. Deinde in litera ibi, Ad omnem autem positionem, &c. assignatur secundum præceptum, quod est, Ad parandam exercitationem plurimum adiumenti adfert, si differens, absente eo quo cum differat, apud semetipsum ad propositæ positionis qualis qualis fuerit, vtræque contradictionis partem argumenta inquirat, & ex inuentis conflet ratiocinationes positionis constructiuas, & destructiuas, quas diligenter examinet, discutiatque vtra sit probabilior. & post hæc harum rationum solutionem scrutetur. Sic enim accider, cum exerceri & promptum esse, & ad interrogandum, & ad respondendum. At tertium præceptum designatur in litera ibi, Et ad cognitionem & secundum philosophiam prudentiam, &c. cuius summa est, Tanta vis est præparationis in vtramque partem contradictionis, siue posse inspicere & conspexisse quæ vtrinque accidunt, ut non tantum ipse interrogans compellere possit respondentem verum fateri, sed & cognitionem assequi valeat, & eam, quæ est secundum philosophiam prudentiam seu peritiā, hoc est, veri cognitionem (totius enim Philosophiæ conatus, veritatis sciendæ gratia suscipitur) Et cum ipsa facultate vtræque pars contradictionis argumentis agitari valeat, nihil amplius ad alteram partis veritatem accipiendam requiritur, præter iudicium, quo eligatur rectè alterius partis veritas. Verum ad bene iudicandum & veri electionem, oportet boni esse ingenij. Is enim verè est dextri ingenij, qui verum apprehendere & deligere potest, & falsum omittit & fugere, cum res in ambiguo est collocata. Bene natos autem hos esse oportet, qui bene iudicare & facere possunt. Nam tales amant quod bonum & rectum est, & odunt quod turpe est & obliquum. Quare eorum quæ proferuntur & in vtramque partem proponuntur, quod optimum fuerit sequentur, bene discernunt, verum iudicabunt, & falsum repudiabunt. Post hæc in litera ibi, Et ad ea quæ sæpe incidunt problemata, &c. collocatur quartum documentum, cuius sensum explicat Albertus hoc modo, Eum qui exercitatus esse voluerit, oportet scire orationes disputatiuas, valentes ad ea problemata quæ sæpe incurunt. hæc enim communia sunt, & ad multa valentia, & maximè de primis positionibus, quibus vtimur ad alia tanquam principiis. In his enim propositionibus sæpe contendunt ipsi respondentes cum opponentibus. At huius præcepti sententiam latius aperit Antonius Demochares his verbis, Ad promptam, inquit, differendi facultatem plurimum conducunt rationes hæc, quæ deducuntur ad communia & consueta problemata. Non enim ex æquo vulgariter omnia defenduntur. Verum sunt positiones & problemata, quæ a quouis fermè sustinentur, in talia itaque argumenta præmeditata prompta, omnem tarditatem, & differendi auferent difficultatem. Ita ut nullus hesitandi in congressibus detur locus. Idque maximè faciendum est ad primas positiones, id est, ad principia constituere rationes crebras oportet, & scire quod difficile sit ad illa abundare argumentis, nisi quis prius præmeditetur, quod vel per prima vel probabilia veniat disceptandum. At neutrum feceris, nisi præmeditata ratione. Simpliciter videntur multo magis præparandæ rationes & discutiendæ in rem vulgarem, quæ positionem constituit difficiliorem, quam in aliam facilis impugnationis consuetam, quod in illam non nisi magno sudore contingat sæpe quemcumque differere, vel ob id quod rationes non offendantur pro voto in talem, vel quia respondentes nolunt respondere, & tunc fastidiunt, quod verbum ἀποσώματα ἑστίν. repræsentat. Quædam enim fuerunt antiquorum positiones, quæ principiis ipsis prorsus repugnabant, ut Antisthenis, qui non esse contradictionem defendebat, & Heracliti, qui omnia semper moueri, & Zenonis, qui nihil moueri contendit. Quare oppositæ illis opiniones, positiones facient de principiis, in quæ non fuerit facile ad destructionem inuenire argumenta. Hactenus Demochares. Post hæc in litera ibi, Amplius definitionum, &c. redditur quintum præceptum huiusmodi, Vtilis est dialectico definitionum abundantia, tum probabilium, tum primarum, quas habere promptas & ad manum tenentur. Nam ex definitionibus rationes coalescunt fortissime, non tantum in dialecticis

Pro dialectica exercitatione præcepta quindecim. Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum documentum, rationes ad consuetata problemata tenendas. Albertus, Antoni⁹ De mochares.

Antisthenes Heraclitus.

Quintum, definitiones tractandas esse

6. Maximè scienda esse principia. Eticis, sed & in scibilibus. Deinde mox cum subnectitur, Tentandum autem & ea in quæ sæpissimè incidunt disputationes, &c. sextum designatur præceptum, cuius sententia est hæc, Tenendi sunt maximè illi loci, qui cōmunes dicuntur, per quos differere licet ad multa problematum genera. Nam in tales incidunt rationes plurimæ, ut sunt illi qui sæpius opportunissimi sunt vocati, à casibus, à coniugariis, à generationibus & corruptionibus, à maiore & minore. Nam quemadmodum in Geometria circa elemēta & principia exerceri oportet ad theorematum & conclusionū demonstrationes, & in Arithmetica circa capitales numeros propter se habere conuenit, quod per illos exercitium fiat, quibus ceteri cognoscuntur per multiplicationem. Sic in disputationibus dialecticis promptè se habere oportebit ad locos communes, & principia atq; propositiones, quas memoriter scire debet. Quemadmodum enim in memoriæ sensorio singulæ res pulchro ordine & consequēte ad seinuicem constitutæ, bene memorabiles sunt. quæ verò nullum habent ordinem, prauè & difficulter, Sic & loci statuta lege ordinati plurimum iuuant ad memoriā locorum, & proinde ad syllogismos conficiendos, eò quod loci numero sunt determinati, quos inspiciunt, qui exercitij copiam quærūt. Ac propositiones proprie secundum locos desumendæ, ex quibus coalescunt syllogismi, non sunt numero determinatæ, atq; ob id minus memoriæ inhæretes. Porro numeri capitales (quorum litera meminit) numeri sunt primi & præcipui, consurgentes ab unitate ad denarium usque, ex quorum mixtione & multiplicatione ceteri procreantur, ut 12. ex 10. & 2. Ex 9. & 3. Item ex 8. & 4. Ex 7. & 5. Et ex duobus senariis. & sic deinceps in aliis numeris. Insuper ibi, Et propositionem communem magis quàm orationem, & cætera. collocatur septimum documentum, cuius sensus est, Oportet propositionem communem, id est, locum magis quàm orationem seu syllogismum memoriter tenere. Nam qui scit communem locum, pluribus abundabit ad differendum, quàm qui syllogismum habeat, quod ex vno loco ad multa problematum genera trahantur variæ rationes. At qui syllogismum habet, tantum ad id, cuius est syllogismus contēdere potest. At principij & hypothēsis, hoc est, propriarum præmissarum & singularum positionum mediocriter promptos esse, est difficile. Verum per principium & hypothēsim accipit communē propositionem. Difficiliter (inquit) est abundare mediocriter principio & suppositione, hoc est, propositionibus communibus, quæ sint principia ad differendum in problemata. Principium enim & suppositionem intelligimus locos communes, quod per demonstrationem non ponantur. Deinceps in litera ibi, Amplius orationem vnā plures facere, statuitur octauum præceptum, monens ut assuescamus orationem vnā plures facere, hoc est, vnā propositionem vniuersalem accipere, & in multas partes distribuere. Cuius quidem præcepti declaratio, similis est illi documento, quo propositi celandi gratia instruebamur, discedendum esse ad maximè vniuersalia propositum complectentia, cuiusmodi est, plurium non esse eandem disciplinam. Post hæc in litera ibi, Oportet autem & reminisci, vniuersales facere orationes, &c. redditur nonum præceptum, quo hortatur vtile ac accommodum esse, etiam si particularis fuerit positio, ut differens in vniuersalem transferat, ut posita hac, Boni & mali est eadem disciplina, eam conuenit transmutare in vniuersalem, ut hanc, Omnium oppositorum est eadem disciplina. Sic enim contingit orationes plures facere vnā. At idem disputans & interrogans quàm maximè fugere debet, ne faciat syllogismos, qui suo aduersentur vniuersali. Id autem est quod insinuat ea literæ pars, Ipsum autem quàm maximè fugere contra vniuersale ferre syllogismos. Verum Albertus hanc particulam sic explicat, Eundem opponentem oportet quàm maximè fugere siue discedere in vniuersali, & multos oportet syllogismos siue prosyllogismos ferre. At in litera ibi, Et semper oportet considerare orationes, si in pluribus communibus disputantur, &c. (Nam in veteribus translationibus dictio communibus omissa est) decimo documento admonet interrogantem, ut orationes & syllogismos factos diligenter excutiat, consideretq; an vniuersales propositiones habeant. Nam necesse est, omnē syllogismū ex vtriusque præmissis vniuersalibus vel altera vniuersali coalescere. Ex particularibus enim nullus constituitur syllogismus, super qua sanè re in Prioribus Analyticis abundè dictum est. Post hæc mox ibi, Exercitatio autem faciendæ, &c. additur vndecimum præceptum, quo insinuat, contra quos exercitatio habenda sit, & quibus propositionibus, volens quod cum sint duo disputandi modi, nempe inductiuus & syllogisticus, is qui est inductiuus, & proinde exercitatio inductiua, in rudes conueniet. Pro quibus formandis parabolæ seu similitudinis partes, & id genus alia ipsis notiora sunt quæranda, At alter qui est syllogisticus, in expertos quædrat, quibus probè cognitæ sunt propositiones vniuersales syllogisticæ, & ad syllogismum vtile

Qui numeri capitales.

7. Magis locū esse tenendum quàm syllogismū.

3. Vniuersale in multa distribuendum.

9. Particulari in vniuersale traducendum.

Albertus.

10. Consideranda vniuersalia.

11. Vtrūq; differēdi genus tenēdū.

vtilis ac necessaria. Insuper in literæ decursu ibi, Omnino autem exercitationis gratia, &c. duodecimo præcepto aperit, exercitanti cognoscendum esse, ex quibus sit differendi facultas, dicens vniuersaliter in omnibus congressionibus & exercitiis dialecticis oportere interrogantem adferre syllogismum ad problema vel propositionem aliquam ad id vtilem. Respondentem verò itidem tenere vel solutionem syllogismi, vel ad propositionem instantiam, eò ex illis est differēdi facultas, cuius gratia exercitatio suscipitur. Nihil quoq; referre, vter rectè vel malè de re aliqua dicat, siue interrogans, siue respondens. Cæterum quoniam confusè in hoc præcepto illa quatuor coniunxit, syllogismum, propositionem, syllogismi solutionem, & instantiam, non indicans speciatim, vtri differentium parti sint tribuenda, subiicit Philolophus, dum dicit, & maximè circa propositiones & instantias, decimum tertium præceptum explicans, quid & interroganti & respondenti specialiter sit attribuendum. Huius autem documenti hæc est sententia, Quanquam differendi facultas circa plurima versetur, & occupanda veniunt syllogismus, & syllogismi solutio. Nam propositio iccirco affertur, ut tandem ab interrogante constituatur syllogismus. Instantia verò à respondente opponitur, ut syllogismi alioqui constandi adhibeatur solutio. Aliàs enim perperam in primo huius operis libro dixisset Aristoteles, de syllogismo dialectico loquens, hunc quærimus secundum propositum negotium. Ad hunc quoque modum intelligendum venit quod subiungitur. Est enim, ut simpliciter dicam, dialectici, proponere & instare. At pro huius clariore intelligentia explicat Philosophus, quid sit proponere, quidue instare. Est autem (inquit) proponere, vnum facere quæ plura sunt. Oportet enim vnum omnino sumere, ad quod est disputatio. Instare autem, quod vnum est plura facere, &c. Hæc Aristotelis dicta duplicem recipiunt interpretationem. Vna, quam tradit Albertus, est eiusmodi, Est (inquit) proponere, ea quæ in particularibus sunt plura, in vniuersali facere vnum, ad quod est disputatio. Instare verò, quod vnum est in vniuersali, facere plura in particularibus, per quæ fertur instantia. Instans enim primò diuidit vniuersale in particularia, aut interimit vniuersale per particulare, hoc particulare concedens, non autem illud, quo instando vniuersale interimitur. At aliis placet, proponentem ideo vnum facere, quæ sunt plura, quod syllogismo colligit & vnit, quæ dispersa quasi videntur, & dissociata. Porro superioribus præceptis, quibus monstratur quo pacto assequi queamus differendi copiam & exercitationem, adiicit decimum quartum, quo nos instruit, quibus cum neque dialecticè sit differendum, neque ineunda exercitatio. Hi partim sunt morosi & discoli, & partim sophistæ, etsi veterem totam translationem solis discolis tribuat Albertus. Nam si cum moroso ac discolo differendum sit, & exercendum, necessum erit prauas fieri disputationes, quas vitare oportet dialecticum, ut in huius secundo libro testatus est Philosophus. Sunt quoq; huiusmodi, qui etiam summè probabilia respuunt, & quibus vniuersa negandi cura est, aduersus quos iustum quidem est syllogismos adferre illos reuincentes, non tamen est pulchrum ac honestum. Nam (quemadmodum in huius primo libro dicebatur) de quouis contraria opinionibus proferente curam habere, aut de opinionibus, de quibus habemus rationem contrariam, stultum est. At quoniam Sophistæ alium spectant scopum, quàm Dialectici, nempe videri sapientes, & non esse, hi tanquam indigni quibus cum differatur, fugiendi sunt, & omittendi. Cæterum ne hos prorsus negligamus, postremò adfert vltimum documentum, quo iubet nos habere aduersus discolorum interrogatōnes factos & paratos syllogismos, siue locos conficiendorum syllogismorum, per quos, velut numero minimos, & si virtute maximos, & ad plurima vtilis, copiosi & abundantes habeamur, & data fortassis oportunitate, qua liceat expediatve cum ipsis differere, eos conuincamus. At hæc orationes sunt illi vniuersaliores loci, quibus abundare statim est difficile, eò quod pauca admodum sunt, ex quibus possunt desumi.

12. Ex quibus facultas differēdi sit, cognoscendum.

13. ab interrogante habēdas esse propositiones, & a respondente instantias.

Alberti interpretatio.

Aliorū expositio. 14. Non est omnibus cōgrediendū.

Quo pacto cū Sophistis agendū sit. 15. Studēdum habere syllogismū ad vniuersale.

τέλος.

IN LIBRVM ELENCHORVM
PRAEFATIO.

Res sunt syllogismorum species, quae peculiariter tractatū requirere videtur, Demonstratio, Syllogismus dialecticus, & Syllogismus litigiosus, siue Sophisticus. De demonstratione dictum est in Posterioribus Analyticis, De syllogismo dialectico in Topicis. Restat igitur ut de syllogismo litigioso seu sophistico dicatur. Non tamē ea de causa, ut ipso utamur sicut aliis duabus speciebus. Nam demonstratio & syllogismus dialecticus scientiarū instrumenta sunt & opera, sine quibus neque discere quicquam, neque docere conuenienter possumus. Litigiosus verō seu sophisticus syllogismus, perturbatio impedimentūque scientiarū est. quare de hoc dicendū, non ut utamur, sed ne decipiamur ab eis qui utuntur. Sicut enim medici non solum quae conferunt ad sanitatē docēt, sed etiam indagāt explorātque venenosa pharmaca, ut fugiantur. Eodē modo oportet eos, qui omnino in veris ac probabilibus sunt exercitati, etiā de iis inquirere quae apparētia sunt dūtaxat, ne per ea sibi patiatur illud, aut per se quippiam inquirētes, aut cum aliis differētes. Est igitur intentio Arist. hoc libro docere, quomodo sophisticā cōficiant apparētes elēchos, quibus fallāt imperitos, ut sapientes videantur, quos intendāt ex suis sophismatis, & ex quibus locis ea depromāt, ut his perceptis tandē ostēdat, quā ratione cōuenienter dissolui queant. Nam fieri nequit, ut apertē vinculū soluat, qui nescit qua ratione fuerit vinctum. sed qui habet notitiā vinculi, faciliē deprehendit, qualis sit inferēda solutio. De hac re eleganter differit Rodolphus Agricola 2. lib. de Inuentione dialectica, cap. 2. Dialecticē (inquit) vtilē esse certū est, si falli, decipi, vera pro falsis, falsa pro veris accipi, inutile putamus. fallit tamen nonnunquam dialecticus, & pro veris falsa tradit. Euenit id quidē, sed & nauem gubernator euertit, & medicus aliquādo perimit. Hominum sunt ista, non artium. Atque vel eo magis fatendū erit, vtilē esse dialecticē. cum & qui oratione seducūt, astu id per sepe, nulla etiam instructi arte faciant. & qui fallitur, si artem calleat, vel nequaquam id, vel minus vtiq; pateretur. Sanē sicuti reliquae artes, quae remedio sunt inuentione humanis necessitatibus, non potuerūt succurrere incōmodis, nisi prius ea detegerēt. Sic dialectica cum magna ex parte in eo sit posita, quo pacto laqueos captiuū fraudūque in dicendo vitemus, necesse habuit aperire insidias, & ostendere, quā variē quis capi possit. Quae si quis inde deprōpta vtenda sibi putauit, non artis hoc est culpa, vitare fugienda monstratis, sed improbitatis sectari vitāda cupientis. Aperienda enim sunt, ut caueantur mala. At nemo artifex tantū remedia nouit. Haec enim Rodolphus. Materia huius libri, seu subiectum quod attributionis vocat, quibusdā videtur esse syllogismus sophisticus, cuius definitio in primo Topicorū est reddita. Passione verō, siue propriū eius vulgō assignāt esse generatiuum deceptiōnis, Cui sententiā fauere videtur primum caput huius libri, quod toties sophisticas meminit. Alij verō assignāt Sophisticū elenchum, Nam Arist. huic libro titulū fecit, de Sophisticis elenchis. Titulus autē ferē breuis totius libri cōprehensio est. Ex quo colligunt, sophisticū elenchum totius libri esse materiā. hanc partē diligēter tuetur Egidius Romanus, quae an magnopere discrepet à priore, studiosis inquirendum relinquo. Illud autē videtur admiratione dignū, cur Arist. potius instituerit peculiarē librum de litigiosis syllogismis, qui dialectici apparēt & non sunt, quā de falsigraphis, qui cum demonstratiui non sint, demonstrationis tamen speciem praeseferunt. Nam quemadmodum disciplina demonstratiua index est recti & obliqui, seu verę demonstrationis & apparentis. sic etiam Dialectice videtur ostensiuā esse argumentationis verē probabilis & apparentis, quia scientia omnis contrariorum est. Responsio. Demonstratio certa lege constat, qua probe cognita citō arguitur quod simulat. Dialecticarū verō argumentationū tanta est varietas, ut nulla possint regula sufficienter cōprehēdi, ac discerni ab eis quae tales apparēt, & non sunt. Deinde nemo falsigraphum cōfecit, nisi ex ignorantiā & sine lege. Ipsa verō sophisticē tēpore Platonis & Arist. tanto studio ab ingeniosis hominibus tractata est, ut non minori arte cōstare videatur, quā dialectice. & ideo aperiendae fuerunt eius tegnae ac loci, ex quibus petuntur sophismata, ut possint apertē dissolui. Porro hic elenchorum sophisticorū liber, etiam apud Græcos vnicus sit ac singularis, Latini tamē cōmētatores eum in duos libros partiri consueuerūt. Prior cōmonstrat, quo pacto sit constituendus constructusque sophisticus syllogismus, & quae sint ipsius principia, & cōmunia, & propria. Posterior autē tradit dissoluendarū sophisticarū ratiocinationū modos, quēadmodū ex sequētib; palam erit. Haec enim de iis quae nobis videbātur praefanda, si quae verō alia sint, quae lector hoc in loco desideraret, ea ex prioribus libris sunt eruenda, aut ex dicendis faciliē cognoscuntur.

In prioris

Quare dicē dū de syllogismo litigioso.

Intentio Aristotelis.

Rodolphus Agricola.

Materia huius libri.

Egidius Romanus.

Cur Arist. non instituit tractatū de syllogismis falsigraphis

Responsio.

Huius libri Elenchorū diuisio.

In prioris libri Elenchorum
SOPHISTICORVM PRIMI TRACTATVS,

de ijs tractantis, quae commoda sunt ad sophisticos elenchi assequendam cognitionem, primum caput, quod Aristotelis prooemium continet, scholia.

N praesentis literę exordio quadam prooemiali propositione indicat Philosophus, quorum suscepturus sit tractationem. De sophisticis autē, inquit, elenchis, & de ijs quae videntur elenchi, sunt autē paralogismi & non elenchi, &c. In quaquidem propositione nostro iudicio per sophisticum elenchum & paralogismū siue parelenchum, idem veniunt syllogismi accipiendi, nempe ij, qui videntur elenchi, & re vera huiusmodi non sunt. Et proinde posterior pars, prioris est explicatiua. Sunt autē elenchi sophistici & parelenchi, qui apparent esse elenchi, non sunt autē, cuiusmodi existūt quicunque in materia, aut forma duntaxat, vel utroque deficiunt, modo adferantur tanquam cōcludentes statutę positionis contradictorium: quae non adijcerētur a nobis, si liberet nonnunquam accipere elenchū, ut praetermissa particulari connotatione, idem foret cū dialectico syllogismo. Sunt autē syllogismi in materia tantū peccantes, sophisticos syllogismi, quod non probant quod colligunt. Similiter & in sola forma deficientes, quod syllogisticā non seruent formam. Insuper & in utroque peccantes, quod vtrāque priuentur. At paralogismi dictionis Græcæ loco vertit Boetius captiosas rationes, ex quo valebit quis deprehendere, nomine paralogismi eum syllogismū intelligi, qui dialecticus appareret & non est. Porro quibus non placet hæc nostra interpretatio, Alberti, Egidij Romani, consulat cōmentarios, sūsius hoc Aristotelis dictū explicantes. Cæterum dum in eadē praefatione dicitur, Incipientes a primis secundum naturam, per secundum naturā priora, sunt accipienda cōmuniora, Quamquam nihil periculi euenire videamus, si per priora intelligamus ea, quae naturali ordine praecedunt. Incidit enim in eadē uterque ordo, & naturae & doctrinae, quēadmodum alicubi sumus restati. Orditur autē a secundum naturā primis Alberti sententia, aut quoniā prius ostendit, quod sit syllogismus sophisticus, quae quidem quaestio an est, cæteras quaestiones scibiles, quid est, quale est, & propter quid est, natura est prior, aut quia prius agitur de metis similibusque sophisticarū ratiocinationum, quae & si generatione posteriores sint, intentione tamen naturae sunt his priores. Possemus addere, aut quoniam prius summam, deinde specialiter de fallacijs determinat. Egidius autē Romanus per priora secundum naturā accipit cōmuniora elementa seu locos sophisticos, & metas, inter quas praecipua redargutio nūcupatur. Haec enim super prooemiali propositione. Porro quoniam veterum nonnulli, inter quos quarto Metaphysices connumerat Pythagoram Philosophus, autumabāt, quicquid alicui appareret, verū esse: & proinde omnē apparentem syllogismū & elenchū re vera esse elenchum. In litera subsequente ibi, Quosdam autē esse syllogismos, alios autē videri, vna diuisione bimembri proponit, quosdam syllogismos dialecticos & videri & esse verē eiusmodi. Alios autē videri tales, & non esse tales. Simili quoque modo de elencho ferenda est sententia. Prius huius partitionis membrū, quod omnibus receptum sit, nulla cōfirmat ratione. At ad posterioris approbationem tres adfert rationes, quibus vult Albertus, Aristotelem monstrare syllogismū sophisticum esse. At Thomae & Egidio appareret, si modo Aristotelica deductio diligenter excutatur perpendaturque, quod ostendatur sophisticus elenchus esse descriptorius, siue erroris deceptionisve adgeneratiuus, quod ipsius diximus esse quādam proprietatem. Harum itaque rationum prima a rebus ipsis delumpta, ibi redditur. Nam quēadmodum in rebus, &c. In qua per habitum, intellige habitū scientiae & virtutis: & per decorem, natiuā pulchritudinem. Insuper argyritis & lithargyrium spuma est argenti, quasi quae sit in lapidem cōpacta argenteum (Est enim Græcis λίθος lapis) At lithargyrus, lapis est argenteus. Ponit enim Plinius, lapidē quē cotulam appellant emētiri argentū, qui olim in Tmolo flumine reperiebatur, nunc verō passim, quē alij heraclium, alij lydium vocant. Cæterum hæc litera portiuicula, in Boetiana versione post græcū codicem ad hunc modum legitur. Et in inanimatis quoque similiter: Nam & illorū hoc quidem argentū, illa verō aurū re vera sunt. Illa non sunt quidem, apparent autē secundum sensum, ut lithargyrina & stannea, argentea & felle tincta, aurea. Quod de felle tinctis dicitur, accipit Albertus de ijs quae infecta sunt cro-

De sophisticis autē elenchis.

Prooemialis propositio.

Qui sint elenchi sophistici & parelenchi.

Quae sint secundum naturam priora. Quod orditur a primis secundum naturam.

Egidius Romanus.

Bimembri syllogismi & elenchi partitione.

Albertus, Aquinas, Egidius.

Prima ratio

Plinius. Secunda ratio.

Elenchi fuc-
cineta defi-
nitio.

Ratio tertia

Sensus illi-
us particulæ,
veluti p. nu-
meros ratio-
cinantibus
contingit.
Egidius Ro-
manus.
Nomina fi-
nita res nu-
mero infini-
ta.

Quo pacto
intelligitur
illud, eòs q
in arte nu-
merorū non
sunt. præpti
a peritiori-
bus facile
circūueniri.
Albertus.
Quare cepit
exerceri
sophistica.

Contentio-
sus a sophi-
sta differt.

cco felle canino. Cæterum secūda ratio ibi traditur, Videntur quidem propter imperitiā,
&c. ex quo loco consueuerunt depromere hanc elenchi seu redargutionis succinctā finitiōnē.
Elenchus est syllogismus cum conclusionis contradictione, hoc est, syllogismus dialecticus col-
ligens contradictorium positionis, quam tutatur is qui munere respondentis fungitur, Et pro-
inde palam est, elencho ob peculiare connotatum adiectum syllogismū esse communioem.
Post hæc in litera ibi, Sed videntur ob multas causas, &c. assignatur tertia ratio sumpta
ex locis sophisticis. Nam nomine loci per nomina, intelligēda venit fallacia æquiocationis,
quæ quidem fallacia inter cæteros in dictione locos maximè idonea est & cōmunissima, & ad
constituendos sophisticos syllogismos, & ad decipiendum, eò quod actuale multiplex com-
plectatur, cuius particeps est locus amphibologiæ, reliquis in dictione fallacijs retinentibus
multiplex aut potētiā, aut phantasticū. Cum itaq; plurima sit penes nos æquiocarum dicitio-
nū copia, facile fuerit penes æquiocationis locū cōstituere paralogismū, qui videbitur elen-
chus ei, qui arbitrabitur, id quod in nominibus accidit, in rebus quoq; accidere, id est, q̄ quem
admodū vox est vna in se, sic etiam rei vnus tantū sit significatiua. At illius particulæ tex-
tus, Veluti per numeros ratiocinātibz contingit, cuius loco legit Boetius, quæadmodum ijs,
qui calculis supputant. Hunc sensum reddit Egidius Romanus. Nam cū ratiocinamur in nu-
meris, quot vnitates sunt in numero, tot sunt res quibus competit ille numerus. Sic credi-
mus nos esse in nominibus, quia quot sunt nomina quæ loquimur, tot credimus res esse de
quibus loquimur. Et infra, sicut numerus adæquatur rebus numeratis, sic credimus nomina
adæquari rebus. Alij id referūt ad eos, qui expertes sunt artis numerorum. At quod in lite-
ra subiungitur, Nam nomina quidem finita, & cæt. a quibusdam putatur multis implicitum
difficultatibus, quas latè profequitur Augustinus Nyphus in commentarijs. Nobis sufficiat, q̄
nomina eiusdem idiomatis ad placitū significantia finita sint, id est, longè pauciora quàm res,
vel finita, id est, eorū qui linguā tenent cognitione comprehensa, Res verò numero infinitæ:
nō natura (inquit Alexander) sed nostra cognitione imponēdo cuiq; propriū nomen. Neq;
enim fieri potest, vt lingua aliqua tam sit diues & absoluta, vt habeat propria nomina rebus
omnibus imposita. Cum igitur nō semper occurrāt nouæ voces, quæ rebus quotidie emergen-
tibus imponantur, necesse est aliarū rerum vti nominibus, ac vnā eandemq; vocē pluribus re-
bus significādis ac cōmodari. Id quod si casu fiat, vocabitur æquiocū a casu: si verò certa ali-
qua ratione, dicitur æquiocū a consilio. sic latius dictum in initio libri prædicamentorū. Porro
cū posterius dicitur ij, qui in arte numerorū nō sunt prompti, a peritioribus facile circūueniri,
id referūt nōnulli ad rithmorū seu versuū & carminū certamen, in quo ignorantes versuū pe-
des, syllabarumq; quantitātē, a doctioribus vincebantur. Alij id ipsū tribuunt ignaris artis
supputatoriæ, siue calculis & nummis supputatorijs exercebatur, siue numerorum formis ac fi-
guris, quas vulgò cifras vocāt. Hi enim arbitrantur, & numerorum formas & nummos, quo-
cunq; loco constituentur, idem designare. Qua in re toto, vt aiunt, cælo aberrant. At Alber-
tus in eos quadrare asserit, qui imperiti sunt rithmimachia ludi, qui numerorum pugna appel-
latur, cuius quidem ludi rationē atq; artem in quodā opusculo, eorū quā breuissimo explicat
Jacobus Faber Stapulensis. Post hæc in litera ibi, Quoniam aut quibusdā operæ precium est
magis videri, &c. Postq̄ ostendit Arist. vndē nata sint in disputationibus sophisticata, propo-
nit causam, propter quā exerceri cepit sophistica ars, & summo studio expeti. Extiterūt olim,
sicut & nunc sunt, viri quidam improbi, non veræ sapientiæ, sed inanis gloriæ ac pecuniarum
sectatores, qui deserto sapientiæ studio, sese totos dederunt studio conficiendi sophisticata, non
vt essent, sed vt viderentur vulgò esse sapientes, ac sic diuitias congregarent. Hos sophisticas
nuncupabant, & eorum scientiam sophisticam, si tamen scientiā, & non potius impostura, dici
debeat. nihil enim aliud erat, q̄ peritia quædā conficiendi deceptorias ratiocinationes, vt sa-
pientes viderentur ac diuites euaderent, propter gloriam igitur, & diuitias congregādas exer-
ceri primū cepit, & in precio haberi ars sophistica. Porro quomodo distinguatur, contentio-
siosus a sophista, ostendit Arist. 6. cap. tertij tractatus huius libri, cum ait, Quod in rationibus
ijsdem sunt litium amatores & sophistæ, q̄ ijsdem vtātur argumētationibus, sed non propter
eadē, quod cōtentiosus victoriæ gratiā, Sophista verò propter gloriam quæ in diuitijs est. Est
enim sophistica ars quædā dilatura ab apparente sapientiā. Cæterum sophistæ finitio, in ver-
sione Boetiana ad hunc modū legitur. Et sophista pecuniarū aucupator, ab apparente sapien-
tia, & nō existente. Id autem pecuniarū aucupator, vno verbo dicit Arist. χρηματιστής, quo no-
mine designantur pecuniarum quæstores & venatores, quales esse sophisticas, ex superioribus
palam est. Porro superiorum occasione adfert Philosophus in litera ibi, Sapientis autem
opus

opus est, &c. duo sapientis opera quibus ad aliū sese habet diuersimodē aut opponēdo aut respō-
dendo. Nam illa sex sapientis opera, quæ ab Aristot. recensentur primo Metaphysices, ipsi
sapienti secundum se conueniunt. Vnū est, non mentiri de his quæ nouit, hoc est, nō admittē-
re falsas propositiones, quas scit falsas, aut eas negare quas scit esse veras, & dum responden-
tis officio fungitur. Alterum est, dum opponentis munus exercet, posse manifestare respon-
dentē mentiri, & conuincere quod concessum est fuisse esse falsum. Alij, inter quos & Iacobus
Faber, nō mentiri, &c. referūt ad opponentē & interrogantē, Posse aut manifestare mentientē,
ad respōdentem. Oportet itaq; sophistā, dum positionem tutatur, videri nō mentiri etli men-
tiatur. At dum problema positū impugnat, eundē videri posse manifestare respondentē qui
mentitur, quanq̄ id ipsum non valeat efficere. Et proinde prauo fini assequendo, consimile ad
hiberi remedium, vt (quemadmodum dici solet) dignum sit patella cooperculum.

In secundum caput, quod de disputationum generibus seu speciebus considerat, scholia.
I N præsentis capitis exordio summam in medium profert, quæ hoc in opere sunt confide-
randa. Nam primā eiusdem exordij partē vnanimi consensu tribuūt cōmentatores quinque
metis, de quibus proximo capite, & a quibus veluti terminis & finibus deduci putāt sophi-
sticæ argumentationis species seu modos. Secundam autē dicentem, Et ex quot numero con-
sistat, &c. referunt ad numerū fallaciarum, quæ secundum genus duæ sunt, nempe in dictione
& extra dictionē. Secundum speciem autē numero tredecim. At tertiam habentem, Et quot
partes huius contingit esse negocij, intelligunt de opponente & respondente, quorū illius offi-
cium in priori libro explicatur, huius aut in secundo. Porro quod sequitur, Et de alijs quæ
ad hanc artē suffragantur, &c. accipiunt de cautelis, alijsq; id genus, quæ vtriusq; partis & op-
ponentis & respōdentis informationi, institutioniq; admodū profunt. Post hæc in litera ibi,
Sunt aut disputationū genera quatuor, &c. Disputationem seu syllogismū in quatuor species
partitur, singulis speciebus sua adhibita descriptione, vt magis eluceat, quid intersit discrimi-
nis inter sophisticā disputationem & cæteras, de qua sola se determinaturū pollicetur in huius
capitis calce. Cæterum quoniam hæc quæ dicimus luce sunt clariora, tantū reliquū est, vt sin-
gularū disputationis specierum definitiones explicemus. Descriptio doctrinalium disputati-
onum est huiusmodi. Doctrinales disputationes sunt, quæ ex proprijs vniuscuiusq; disciplinæ
principijs syllogisant, & non ex his quæ videntur respondententi. Prior descriptionis pars, ex ijs
quæ in Posterioribus Analyticis dicta sunt manifesta est. Nam quæ hic dicuntur propria ali-
cuius disciplinæ principia, illic dicta sunt necessaria, propria, immediata, notiora, priora, &
causæ. Et proinde hic finietur doctrinalis disputatio, quæ incidit circa demonstratiōnē pro-
pter quid & potissimā. At posterior particula (non ex ijs quæ videntur respondententi) accipien-
da venit de probabilibus aut simpliciter aut respondententi, quibus videlicet respondens assenti-
tur cum formidine de opposito, (oportet enim eum credere qui discit) id est, oportet eum fir-
miter & euidenter assentiri, & non cum formidine de opposito, vt assentimur ijs quæ videri di-
cuntur. Cæterum dialecticarū disputationum hæc est finitio. Dialecticæ disputationes sunt,
quæ ex probabilibus collectiue sunt contradictionum: cuius sententia est. Disputationes dia-
lecticæ circa eandem cōtradictionē adhibitæ, sunt disputationes, quæ natae sunt colligere duas
contradictorias aut contrarias enunciationes ex probabilibus, vt quod verius est eligatur. Po-
test etiam hæc descriptio ad numerū singularem coartari limitariq; hoc modo. Disputatio di-
alectica est, quæ ex probabilibus nata est colligere ac inferre aliquā conclusionē, quæ alicui po-
sitioni valet opponi, aut cōtradictoriē aut contrariē. Verum si qua huic finitioni intelligēdæ
sint necessaria ac oportuna, ex initio primi libri Topicorū sunt desumenda. Porro tertiu ge-
nus disputationū hoc modo describit Philosophus. Disputationes tentatiuæ sunt, quæ ex his
sunt, quæ videntur respondententi, & quæ necesse est eum scire qui se simulat habere scientiam.
Sub priori parte continentur syllogismi, qui sunt ex ijs quæ respondententi sunt probabilia. Sub
posteriore verò ij qui sunt ex principijs cōmunibus, vt patet ex secunda parte sexti capitis ter-
tij tractatus huius libri. Nam his ignoratis, necesse est ignorari particularē scientiam: quanq̄
eis cognitīs, nō statim sequitur, scientiam esse cognitā. Potest quidem etiam ex proprijs ali-
cuius disciplinæ principijs de alicuius eruditione experimentū sumi. sed huiusmodi tentamen
ad eam facultatem pertinet cuius principia sumuntur. Nos verò hic de tentatiua loquimur,
quæ nullius propria est facultatis, sed in omnē facultatis speciem sese fundit, sicut & ipsa dia-
lecticæ. Porro intelligentia definitionis litigiosarum disputationum, quæ est. Litigiosæ dis-
putationes sunt, quæ ex his quæ videntur probabilia, non sunt autem, syllogisant, ex litigiosi
syllogismi finitione in primo Topicorum posita, facile deprehenditur.

Duo sapien-
tis opera.
Primum.
Secundum.

Iacobus Fa-
ber.

Quot
aut sunt
species.
Exordij lite-
ræ præsentis
expositio.

Quæ dispu-
tationes do-
ctrinales.

Quæ diale-
cticæ.

Quæ tentati-
uæ.

Litigiosæ dis-
putatio-
nes.

In caput

In caput tertium, quod sophisticarū orationū metas sineq; recenset, & generatim modorum numerum, quibus ad eas perducere valeamus, scholia.

Prīmū ergo su mēdū.

Recensito, explicatoq; numero generum disputationū, quartū vna species subiecta est ac proposita, cuius naturam ac proprietates hoc in opere cōstituit Aristoteles exponere, in præsentī capite duo potissimū lectori proponit. Adfert enim primū, quot sint sophisticarum ac contentiosarū disputationum metæ ac fines proximi, ex quibus quodāmodo defumi queunt sophisticarum ratiocinationum species & modi, & qui maximè idonei existant sophisticis, vt suum præcipuū scopum assequantur, nempe videri esse sapientes ob victoriam aduersus coaltercantē obtentam. Nam per eos qui in disputationibus decertant & corrixantur, constat intelligendos esse sophisticas. At hi fines (quemadmodum inquit Aristoteles) numero sunt quinque, nempe Redargutio, Falsum, Inopinabile, Solœcismus, & Nugatio. Quos sanè contentiosæ disputationis terminos, sic assequi aut verè aut apparenter vtitur sophista, vt potius quod prius recensitū est, q̄ quæ consequantur, obrineat. Id enim est, quod indicat ea literè porrio, Atq; horum singulum aut verè, aut apparenter videri volunt. Nam maximè redarguere videri volunt, &c. Cæterum omiſſa ea difficultate, qua ambigitur, an absolute ac simpliciter cupiat sophista consequi eiusmodi fines, an videri potius, quum re vera non valeat eos obtinere: non incongruum fuerit, si disputationū sophisticarum metæ ac eius specierum vulgò receptas descriptiones hic interseramus, & q̄ breuissimè exponamus. Metam improprie acceptā, quantum huic loco cōgruit, hoc modo describit D. Thomas in fallaciarū opusculo (modo ipsius id opusculum fuerit) Meta seu terminus disputationis sophisticæ, est aliquod inconueniens, seu alicuius inconuenientis admissio, ad quod sophista ducere nititur respondentem. Huius quinque sunt species, Redargutio, Falsum, inopinabile, Solœcismus, & Nugatio. Redargutio est, præconcessū negatio, vel prænegati concessio, in eadem disputatione, vi disputationis facta. Vt si respondens negauerit, se carnes crudas comedisse, contra ipsum instabit sophista hoc modo. Quicquid emisisti comedisti, Carnes crudas emisisti, Igitur carnes crudas comedisti. Quod si huins argumentationis vi concesserit quod prius negauerit, ad redargutionis metā pertractus est respondens. At si non in eadem disputatione, aut nō vi argumenti, sed spontè, propriaq; voluntate quis prius negatum admisserit, aut negauerit prius admissum, non redarguitur. At falsum hic sumitur pro manifestè falso. Et proinde falsi meta nihil aliud est, quàm concessio alicuius manifestè falsi, quod respondens concedere cogitur virtute argumentationis sophisticæ, ad quam deductus est, qui fatetur cæleste sydus esse latrabile, hoc syllogismo. Omnis canis est latrabilis, Sydus cæleste est canis, Ergo sydus cæleste est latrabile. Inopinabile seu improbabile est duplex, sicut & ipsum probabile, simpliciter, & alicui. Inopinabile simpliciter dicitur, quod est contra id quod videtur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, &c. Estq; semper contradictorium eius quod est simpliciter probabile, & contra, vt docetur libro octauo Topicorū cap. 8. Ex quo patet, quod nullum inopinabile simpliciter sit manifestè falsum, quia manifestè falso semper cōtradicit manifestè verū, hoc aut nunq̄ est simpliciter pbabile, vt patet ex definitione probabilium, Ergo nec illud simpliciter improbabile. Alicui aut improbabile dicitur, quod simpliciter quidem non est improbabile, sed respondenti, aut ei cuius opinionem ruetur respondens, & hoc semper contradicit ei quod est alicui probabile. Sed de his latius dicto capite octauo Topicorum. Erit itaq; inopinabilis meta, alicuius inopinabilis admissio, vi sophisticæ argumentationis facta, ad quam deducitur, qui alicuiquem regem diuitem & foelicem confitetur esse miserum & infoelicem, hac argumentatione, quemcunq; contringat ab aliquo vinci, est miser & infoelix, At regem diuitem & foelicem contringat ab aliquo vinci, Igitur rex diues & foelix, miser est & infoelix. Porro solœcismus, de quo agit Aulus Gellius Noctium Atticarum quinti libri vigesimo capite, a Donato definitur esse viciū in contextu partium orationis, contra regulam artis grammaticæ factum. Videtur tamen hoc loco (et si reclamante Alberto) & pro barbarismo communiter accipi, id quod vtrunque indicare videtur ea literæ pars, quantum solœcismo vti facere, hæc autem est secundum loquutionem barbarizare ex oratione respondentem. Ad hunc enim modum post Græcanicū codicem legit Boetius. At barbarismus a Donato describitur esse vna orationis pars vitiosa in communi sermone. A Diomede verò, contra Romani sermonis legem aut scripta aut pronuntiata, vitiosa dictio. Nugatio autem dicitur esse eiusdem verbi in eadem orationis parte inutilis repetitio. Horum autem viciorum admissiones, argumentationibus sophisticis partæ, sunt solœcismi & nugationis meræ, ad quas deductus est quicunq; existimauerit, quod mulier sit candidus, & hic nasus sit simus nasus simus, hinc captiōibus.

Quinque sunt Metæ sophisticarum ac fines.

Quid sit meta sophisticæ disputationis, huius quinque sunt species. Quid redargutio.

Quid falsi falsive meta

Duplex inopinabile. Simpliciter

Alicui.

Quid inopinabilis meta.

Quid solœcismus secundum Donatū.

Quid barbarismus similiter secundum eundē. Diomedes. Quid nugatio & quid solœcismi & nugationis metæ.

Quid sit meta sophisticæ disputationis, huius quinque sunt species. Quid redargutio. Quid falsi falsive meta. Duplex inopinabile. Simpliciter. Alicui. Quid inopinabilis meta. Quid solœcismus secundum Donatū. Quid barbarismus similiter secundum eundē. Diomedes. Quid nugatio & quid solœcismi & nugationis metæ.

Omnis

Omnis homo est candidus, & mulier est homo, Igitur omnis mulier est candidus. Iste nasus est simus, & simus est nasus simus, Ergo hic nasus est simus nasus simus. Porro has metas asseruerat D. Thomas diuersas respicere disciplinas, nempe redargutionē esse contra metaphysicam. Falsum esse contra phycicam & mathematicas scientias. Inopinabile contra dialecticam, Solœcismū, aduersus grammaticam. Et contra rhetoricā, nugationem. Cæterum quoniam sophisticæ maximè videri volunt redarguere, apparet reliquas metas ad redargutionē esse reuocandas: quā sanè reductionem, si cui libeat cognoscere, offendet in Alberti commentarijs.

Posterius in litera ibi, Modi autē redarguendi sunt duo, &c. assignat Philosophus hanc in summa modorū seu locorum sophisticorum distributionem. Locorum sophisticorum quibus valemus respondentē redarguere (sub quo cæteras metas subintelligē) quidā in dictione sunt, hoc est, causam suæ apparentiæ sumunt ex parte dictionis, vel signi ad placitū significantis. Alij sunt extra dictionē, quippe qui suæ apparentiæ causam ex parte rei accipiant. At qui secundū dictionem suam apparentiamq; efficiunt, sex sunt numero, nempe æquiucatio, amphibologia, cōpositio, diuisio, accentus, & dictionis figura, id quod asserit probari Philosophus syllogismo & inductione, hoc est, syllogismo cuius minor per inductiuā ratiocinationē est cognoscenda. At huius syllogismi maior tantū in litera redditur, ex qua constituendus est eiusmodi syllogismus. Quotquot modis, nominibus & orationibus secundum materiam eisdem non idem significamus, tot ex dictione apparentia accidit, sed sex modis & non pluribus, nominibus eisdem & orationibus non idem significamus. Igitur sex modis & non pluribus propter dictionē apparentia accidit. Minor quodāmodo inductione probatur ex decursu literæ capitris primi sequentis ad hunc modum. Aequiuocatione nō idem significamus nominibus & orationibus eisdem: Item & amphibologia, & cōpositione, & diuisione, & accentu, & figura dictionis, non aut pluribus. Igitur sex modis & non pluribus, nominibus eisdem & orationibus non idem significamus. Hactenus de præsentis capituli explicatione, ipsiq; quæ Philosopho veluti cōmuniora quædam videbantur præmittenda, quibus alia (et si pauca) adijcere decreuimus. Annotandum igitur in primis est, quod quæadmodum argumentatio dialectica, ex vero loco firmitatē accipit, sic & sophistica ratiocinatio apparentem firmitatem desumit ex loco sophistico. At locus verus, dialecticæ argumentationi firmitatē tribuens, habitudo est inferentis ad illatum, quæ dicitur maxima vel differentia maximæ, vt genus, species, totū, pars, & id genus alia, ex quorum habitudo maximæ propositionis veritas oritur, super quā firmatur dialectici argumenti veritas. Et proinde sophisticus locus consistere dicitur in quadā habitudo inferentis ad illatū, ex qua depromitur aliqua propositio falsa, vera tamen apparens, secundū cuius dictamen sentumque constituetur sophistica ratiocinatio, vt sunt, Vnius vocis vnicum esse significatū. Quicquid de accidente prædicatur, prædicari & de subiecto: & alia eiusmodi.

Porro ad sophisticū locum omnē, necessum est duo concurrere. Quorum vnum dicitur esse causa apparentiæ, quæ efficit, vt argumentatio videatur esse bona, & ei assentiat audiens siue respondens. Alterum est defectus principium, quod vulgò appellitant causam nō existentiam. Ex his itaq; duobus euenit, vt quis fallatur, & iudicet tale aliquid esse, quale apparet & non est. Vnde locus sophisticus alio nomine fallacia appellatur, quia videlicet quantum ex se est, est fallendi causa, licet aliquis nō decipiatur actu, nisi ignorantia adueniente. Hæc Aquinas. Ex quibus cognosceret lector facillimè, vnā dictionis (fallaciæ) significationem. Insuper secundo aduertendum est, nomen fallaciæ in alijs aliquot significatis accipi. Nemini enim dubium est, fallaciā sumi pro quouis errore deceptione. In quo quidē significatu vulgò conceditur falli is, qui apparenti quadā causa in deceptionē incidit. In hac sane significatione, quæ propria videtur esse, certū est fallaciā accipi & ex ipso Arist. & ijs qui Aristot. sequuti describunt fallaciam. esse deceptionē imperitè respondentis in sophistica arte per sophisticā argumentationē procreatā. At altero significatu sumitur fallacia p fallaci ratiocinatione, quō pleriq; fallaciā arbitratū lumendā esse in hac finitione, quā plures D. Thomæ tribuunt, Fallacia est idoneitas decipiēdi, faciens credere de non ente quod sit ens, & de ente q̄ sit non ens, mediante pharastica visione, hoc est, Fallacia est idoneum instrumentū ad decipiendum, efficiens credere, id quod verū est esse falsum, aut quod falsum est, esse verum, aut quod non est probatiuum, esse probatiuum, mediante aliqua apparentiæ causa. Quod dicitur, Aut quod non est probatiuum, &c. peculiariter adiectū est propter petitionis principij fallaciam. Porro ad hanc aut primā fallaciæ acceptionē, reuocari valet ea significatio, secundum quā existant pleriq; ipsam sumi pro apparentiæ causa. Nam hanc monstrat explicatq; sophisticus locus, & eam cōplectitur fallax ratiocinatio. hæc dicta sint de vario fallaciæ significatu, quantum huic loco congruit. Cæterum

Huiusmodi metæ diuersas respiciunt disciplinas secundū opinionē Alberti & Aquinatis. Fallaciarum seu locorū sophisticorū generatis partitio in eū q̄ in dictione est, & eū q̄ est extra dictionē

De locis sophisticis hic agitur.

Ad omnem locū sophisticū. 2. sunt necessaria apparentiæ & defectus causa. Fallaciæ acceptiones. Prima. Quid fallacia.

Alterata acceptione. Thomas. Quid fallacia in hac se dāda significatione. Tertia acceptione.

Distribuit fallacia in fallaciam in dictione, & in fallacia extra dictionem. Quae sit in dictione fallacia, & an fiat in meta libus enuncia tionibus. Qis in dictione fallacia aliqd multiplex continet. Quid multiplex. Quid actuale multiplex. Quid multiplex potentiale. Quid multiplex phantasticum.

Ceterum fallacia quolibet modo accepta distribui potest in fallacia in dictione, & extra dictionem, quarum vtriusque descriptione, quam solent vulgo in medium proferre, superius attulimus. Est enim fallacia in dictione, quae apparentiae causam sumit ex dictione vel oratione, hoc est signo ad placitum significante, cuiusmodi non sunt mentis conceptus, & proinde nequit esse in dictione fallacia in mentalibus pronunciatis, in quibus reperiri poterit extra dictionem deceptio ac fallacia, cum accipiat apparentiae rationem ex ipsis rebus significatis, & non ab ipsa dictione vel oratione. Postremo adnotare solent, omnem in dictione fallaciam aliquod habere ac amplecti multiplex, aut actuale aut potentiale, aut phantasticum. Aequiuocatio quidem & amphibologia continent actuale multiplex. Compositionis & diuisionis & accentus fallaciae multiplex potentiale. At fallacia figurae dictionis, phantasticum habet multiplex. Est autem multiplex, dictione vel oratio vna, aut vere aut apparenter multa significans. At actuale multiplex, est dictione vel oratio prorsus eadem permanens secundum materiam & formam, quae plura designat, vt canis, &c. Materia dictionis vel orationis est litera, syllaba, & dictiones partiales. Verum orationis & dictionis forma in simili consistit syllabarum quantitate, eodem accentu, eadem in scriptura distinctione, aut pauseatione in voce, & eodem proferendi modo. Porro multiplex potentiale est dictione vel oratio, eadem secundum materiam permanentem, secundum formam diuersa, plura significans, vt populus, nunc arbor, nunc gentem designans, & haec oratio, quicquid viuit semper est. At phantasticum multiplex, dictione est vel oratio, quae propter similitudinem quam habet cum alia, videtur habere aliquam proprietatem, quam vera non habet, vt planeta videtur foeminini generis esse, propter similem terminationem cum Musa: vel quae videtur significare quod non significat, vt crudum quale significat, & tamen videtur significare substantiam, quia de substantia vere dicitur. Quae diximus de multiplicibus, complures non admodum probant, quos oramus, vt Alexandri commentaria in Elenchorum priorem librum adeant ac consulant, Ex quo arbitramur ab Alberto, Thoma, ceterisque commentatoribus desumpta, quae recensuimus.

Accidit autem secundum.

In secundi tractatus, agentis speciatim de sophisticis elenchis, prioris capitis considerantis de in dictione fallacis, prima partem, determinante de his parallogismis, qui ob multiplex actuale imponunt & decipiunt, scholia.

Literae agentis de aequiuocacionis & amphibologie fallacis explicatio.

Pertractatis istis, in quibus veluti comunioribus quibusdam, consentiunt omnes fallaciae, congruenti ordine mox prosequitur Philosophus, & subnectit singularum fallaciarum considerationem, ab his ordiens, quae propter dictionem, vel orationem, eueniunt, inter quas decenter primo loco recenset, quae actuale multiplex continent, quae sunt aequiuocatio & amphibologia, hoc est aequiuocacionis & amphibologiae fallaciae. Imprimis itaque de aequiuocacione agens dicit, ex parallogismis aequiuocacionis colligi huiusmodi orationes, scientes discere, mala bona esse, sedentem stare, laborantem sanum esse. Prima hoc sophismate colligitur, Grammatici discunt, & grammatici sunt scientes, ergo scientes discunt. Quod peccat, quia μαθησιν (in cuius locum non satis latine substituit noster interpret verbum discere) Graecis & docere & discere significat, quo fit, vt disco in maiore sophismatis pro docere ponatur. In conclusione vero pro eo quod est doctrinam accipere, seu discere propria locutione, Alii aequiuocacionem verbi (μαθησιν) aliter accipiunt. Vnde Des. Erasmus in conuiuio Poetico, Aristoteles (inquit) proponit huiusmodi genus ambigui, quod nascitur ex voce quae eadem declarat diuersa. οτι μαθησιν οι επισιμενοι, τα γαρ αποσοματιζομενα μαθησιν οι γραμματικοι, ο γαρ μαθησιν ομαθησιν ο τε ευιεναι χρωμενον τη επισιμη, ο γαρ λαμβανει την επισιμη, Id verterunt in hunc modum, Quoniam discunt scientes. Nam secundum os grammatici discunt: discere enim aequiuocum est ad intelligere eum qui vtitur disciplina, & accipere disciplinam. Hi. Visus es mihi nunc Hebraice loqui, non Latine. Le. Estne quisquam vestrum, qui audiuit hic vllam vocem aequiuocam? Hi. Nullam. Le. Quid igitur stultius est, quam velle id vertere, quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Graecis μαθησιν sonat μαθησιν & μαθησιν, ita Latinis discere, doctrinam accipere aut tradere. Quanquam an hoc sit verum nescio, Magis arbor, sic μαθησιν esse anceps apud Graecos, quemadmodum cognoscere apud Latinos. Cognoscit enim qui nouit, & cognoscit iudex qui discit causam. Sic, opinor Graecis μαθησιν dicitur praceptor, qui exigit praelecta pueris, & pueri quibus praegitur: Quam vero venuste reddidit τα γαρ αποσοματιζομενα μαθησιν οι γραμματικοι; Nam secundum os grammatici discunt cum vertere debuerit. Nam grammatici quae dicitur docent. Hic interpretis erat aliud exemplum supponere, quod non eadem verba, sed eandem rei speciem exhiberet. Quanquam hoc loco sulpicior est in Graeca scriptura non nihil esse mendae, ομαθησιν ο γαρ τε ευιεναι ο γαρ τη λαμβανει.

μαθησιν. D. Erasmus.

Sic D.

Sic Des. Erasmus. Verum siue sic, siue aliter explicetur aequiuocatio verbi μαθησιν, nihil in praesentiarum, refert quia exemplum aequae proposito congruit. Reliqua tria sophismata factis exprimentur in textu. Viciu primi consistit in dictione (expediens) quae in maiori propositione pro bono, in minore vero pro necessario ponitur. Mala quae expediunt sunt resectio membri putridi ad conseruationem totius corporis, inflicto poenaru in delinquentes pro tranquillitate reipublicae, & similia quae per se quidem sunt mala, sed ad certum aliquem finem necessaria. Reliqua duo sophismata peccant in dictionibus (sedens & laborans) quae in minore praeteritum, in conclusione praesens tempus consignant. Aequiuocum est triplex. Nam aliud aequae principaliter plura significat, vt canis. Aliud ordine quodam, vnum principaliter & reliquum minus principaliter, vt sanum. Aliud ex additione, vt vox homo per se sumpta particulares homines significat, sed in hac propositione homo est species, ex additione significat vniuersale, quod est species, secundum quam aequiuoci distinctionem assignat Aristoteles triplicem huius fallaciae modum, vt videbitur in fine textus. Ad primum modum pertinet exemplum textus primo loco positum. Ad secundum vero pertinet exemplum secundo loco positum, & reliqua duo postrema ad tertium, in quibus an voces illae, sedens & laborans, re vera diuersas fortiantur consignificationes, sicut tradere videtur Graecicae institutiones circa expositionem participiorum praesentis temporis. An solum mutentur secundum ampliationem & restrictionem, alijs discutendum relinquo. Sunt enim commentatores quidam non poenitendi, quibus videtur, quod omnis diuersa acceptio vocum, non solum secundum genus suppositionis, sed etiam secundum ampliationem, restrictionem, aut aliam quamuis mutationem, qua fit, vt vox eadem pro alijs & alijs accipiat, aequiuocatio sit ad hunc modum pertinens, quam quam alij malint, id genus sophismata ad aliam fallaciam reuocare. Post haec ibi, Secundum amphibologiam autem, &c. Cum tractasset Aristoteles de parallogismis aequiuocacionis, assignat aliquot orationes amphibologicas, ex quibus confici queant parallogismi amphibologiae. Prima est, vellem me accipere pugnantes, ex qua tanquam minore conficitur huiusmodi sophisma, Quoscunq; vellem me accipere, vellem quod me acciperent, pugnantes seu hostes vellem me accipere, ergo vellem quod hostes me acciperent: quod soluitur per distinctionem minoris, Nam si pronomen (me) construat a fronte cum verbo accipere, vera quidem erit minor, sed non respondebit maiori propositioni, in qua pronomen illud (me) construitur cum verbo accipere a tergo, & ideo non recte inferetur conclusio. si vero pronomen (me) etiam in minori a tergo construat, minor erit falsa. Altera oratio amphibologica est, Quod quis scit, hoc scit, ex qua pro maiore confurgit hoc sophisma. Quod quis scit, hoc scit, lapidem quis scit, ergo lapis scit. soluitur per distinctionem maioris, in qua si pronomen (hoc) construat a fronte cum verbo (scit) falsa erit, si vero construat a tergo, vera, sed tunc illatio non respondebit antecedenti. Huius orationi plane similis est tertia. Quod quis videt hoc videt, ex qua etiam similiter conficitur & soluitur sophisma sicut ex praecedenti. Quarta est, Quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse, ex qua conficitur textus hoc sophisma, Quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse, lapidem dicis esse, ergo tu lapis dicis esse. Viciu eius est in maiori, quae duplicem habet intellectum secundum duplicationem constructionem pronominis (hoc) cum verbo (dicis) Nam si a fronte regatur, falsa est: si vero a tergo, vera: sed illatio mala. Vltima oratio est. Silentem dicere. Ex qua conficitur hic parallogismus, quemcunq; contingit dicere, contingit quod loquatur, silentem contingit dicere, ergo contingit quod silens loquatur, qui soluitur per distinctionem minoris, in qua dictione (silentem) constructa a fronte vera reddit orationem, a tergo vero falsam. Eiusdem generis est istud sophisma, Quemcunq; contingit videre, fieri potest vt videat, caecum contingit videre, ergo fieri potest vt caecus videat, Nam minor est duplex iuxta modum iam dictum. Est autem obseruandum, quod ad hoc vt argumentatio aliqua dicatur sophisma amphibologiae, non est necesse, vt oratio amphibologica bis in ea ponatur, semel in vno sensu, & semel in alio: Nam id in nullo sophismatum textus contingit, nisi forte in primo, in quo haec oratio (me capere) alio sensu ponitur in maiore, quam in minore, vt ex dictis patet. Sed sufficit, in antecedente amphibologica aliqua orationem poni, ex qua vno intellectu sumpta, videtur consequens recte colligi, quia recte sequitur ex ea sumpta in alio sensu. Verbi gratia haec argumentatio, Quod quis videt, hoc videt, lapidem quis videt, ergo lapis videt, est fallacia amphibologiae, quia maior amphibologica est, ex qua sumpta in sensu vero videtur consequens recte inferri, quia recte sequitur dum sumitur in sensu falso, construendo pronomen (hoc) cum verbo (videt) a fronte in maiore propositione. Ibi, Sunt autem tres modi, &c. quia locus aequiuocacionis & locus amphibologiae sunt valde propinqui, coniunctim assignat Aristoteles tres vtriusque fallaciae modos, quorum

Expediens.

Sedens & laborans. Aequiuocum duplex.

Fallacia amphibologiae.

Prima oratio textus.

Secunda.

Tertia. Quarta.

Quinta.

In fallacia amphibologiae non oportet orationem amphibologiae bis poni.

Tres modi aequiuocacionis & amphibologiae.

Ddd

primus

Primus. primus est, Quando nomen vel oratio amphibologica principaliter plura significat, vt canis, Item hæc oratio, contingit cœcum videre. **Secundus** est, Quando nomine vel oratione solitum sic vti, id est, quâdo nomen vel oratio amphibologica plura significat ordine quodâ vnum principaliter, & alterum minus principaliter. vnum propria significatione, alterum metaphorice, vt sanum. Item lupus est in fabula. **Tertius** modus est, Quando cõpositum plura significat, separatũ verò simpliciter: vel vt alij vertunt, quâdo coniuncta verba multa significant, separata vnũ, vt hæc dictio (laborans) seorsim sumpta vnum significat, videlicet tempus præsens. coniuncta verò cũ verbo præteriti temporis, aliud nempe præteritum. eiusdem generis est hæc oratio, Scire sæculum. Cæterum quomodo ostendi debeat ad hunc modum pertinere, inter cõmentatores non satis conuenit. Quidam sic declarant. hæc oratio (inquiunt) scit sæculum, per se sumpta vnum significat, videlicet quòd sæculum scientiam habeat, sed iuncta pronomini (hoc) vt hoc scit sæculum, significat plura, nempe quòd hæc res habet sæculi scientiam, & quòd sæculum habet huius rei scientiam. Sed cur dictio (sæculum) in hac oratione (scit sæculum) minus potest a tergo construi, quàm si addatur pronomẽ, hoc. Nam si potest ab vtraq; parte construi, tunc hæc oratio (scit sæculum) nõ minus plura significabit per se sumpta, q̃ iuncta cum pronomine (hoc) Deinde Aristoteles hoc exemplum declaras in textu, non ait, quòd hæc oratio (scire sæculum) per se sumpta vnũ significet, iuncta verò alteri cuiuspiam plura, sed dicit expressè, quòd vtrunq; separatim & scire & sæculum vnũ significet, ex his autem complexa oratio, plura: vel vt alij vertunt ad verbum, ambo verò plura. **Rectius** igitur Aphrodiseus hanc rem explicat, docens quòd in exemplo Aristotelis nomina per se sumpta simplicia sunt, vnumq; significant: Nam sæculum seorsim positum nullam multiplici citatem parit, similiter nec verbũ (scire) sed dum iuncta proferuntur, pariunt duplicem intellectum. Sed obijcies. Commune est omni orationi amphibologicae, vt componatur ex partibus, quæ per se vnũ significant, compositæ verò plura, ergo omnis amphibologia ad hunc modum pertinebit. **Responsio.** Negandũ est antecedens. Neq; enim existimadum est, partes quæ seorsim vnũ significant, tunc semper cõpositas plura significare, quando oratio quæ ex eis cõponitur, quoquo modo plura significat, sed quando partes illæ alia & alia ratione inter se iunctæ sensum illum multiplicẽ pariunt, vt in hac oratione (scire sæculum) partes ex eo multiplicẽ sensum pariunt, q̃ possint aliter & aliter inter se construi, aliud enim significat hæc oratio, si sæculum a fronte, & aliud si a tergo regatur. Idem fortè censendum est de hac oratione (liber Aristotelis) quia licet nõ varietur ordo constructionis, alia tamẽ ratione regitur genitiuus (Aristotelis) si Aristoteles significetur esse causa libri, & alia si significetur esse possessor. Verum hæc oratio amphibologica (lupus est in fabula) quia multiplicitate suã non accipit ex aliqua partiũ varietate, sed ex habitudine rei primò significatæ, ad eam quæ secundariò & metaphorice designatur, ad hunc tertium modũ non pertinet. & hæc de æquiocatione, amphibologia, earumq; exemplis, iuxta vulgã editionem a nobis dicta sint. Cæterum quid Des. Erasimus Roterodamus de exemplis Aristotelis sentiat, eorumq; translatione, non grauabimur his subnectere. Paulò post, inquit in prædicto conuiuio, subiicit aliud exemplum ambigui, quod nascitur non ex vario vocis eiusdem significato, sed ex diuersa connexione τὸ βόλει λαβῆναι με πένυς πολεμίδος, velle me accipere pugnâtes. Sic enim vertit, p eo qd̃ erat, velle me capere hostes, & si legas βόλει, sermo fit dilucidior, Vultis me capere hostes. Nã pronomen potest præcedere verbum (capere) & post sequi. Si præcedat, hic erit sensus. Vultis vt ego capiam hostes? Si sequatur, erit hic. Vultis vt hostes me capiant? Subiicit eiusdem generis aliud exemplum, ἀρα ὅτις ἰνώσκει, τὸτο γινώσκει, id est, An quod quis nouit, hoc nouit? Ambiguitas est in τὸτο. Id si sumatur accusandi casu, sensus erit. Quicquid alicui cognitum est, id illi cognitũ esse. Sin nominandi casu, hic sensus erit. Quã rem quis intelligit, quasi cognoscei nõ possit, nisi quod vicissim cognoscat. Rursus aliud subiicit, ἀρα ὅτις ὄρα, τὸτο ὄρα. ὄρα δ' ἐτορ κίονα, ὡσε ὄρα ὁ κίον, An quod quis videt, id videt? sed videt columnam, columnam igitur videt. Rursus in τὸτο est ambiguitas, quã prius indicauimus. Verum hæc vtrunq; reddi poterat Latinis auribus. Quod sequit nullo modo reddi poterat ἀρα ὅτις φησ εἶναι, τὸτο σὶ φησ εἶναι, φησ εἶναι, ὅτις λίδον εἶναι, σὶ ἀρα φησ λίδον εἶναι. Quod illi sic reddiderunt, Puras quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse? Lapidẽ dicis esse, Tu ergo lapis dicis esse. Obsecro, q̃ omnino sensus humanus ex his verbis percipi possit? Ambiguitas enim partim p̃det ex idiomate Græci sermonis, quæ est in maiore ac minore. quanquam in maiore est & alia ambiguitas in duabus dictionibus ὅ & τὸτο, quæ si capiuntur nominandi casu, sensus erit. Quicquid tu dicis esse, hoc tu

Tertius.

Aphrodiseus.

Obiectio.

Responsio.

Qd̃ q̃ scit, hoc scit.

Qd̃ quis videt, hoc videt.

Qd̃ tu dicis esse, hoc dicis esse.

hoc tu es. Sin accusandi, sensus erit. Quamcunq; rē tu dicis esse, eam dicis esse, & ad hunc sensum subsumit λίδον φησ εἶναι. Sed ad priorem colligit, σὶ ἀρα φησ λίδον εἶναι. Græci sermonis proprietatē semel ausus est imitari Catullus, Phaselus iste, quẽ videtis hospites, Ait fuisse nauitũ celerrimus. Sic enim ferebatur hic versus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, necesse est, multis modis delirare eos, qui in hæc loca scribunt cõmentarios. Ne id quidem quod inibi continenter sequitur, Latino potest esse perspicuum ἡδὲ ἀρα ἐστὶ σισώντα λεγῆναι διττόν γ' ἐστὶ τὸ σισώντα λεγῆναι. ἢ πὲρ τὸν λέγοντα σισῶναι ἢ τὰ λεγόμενα. Id reddiderunt hunc in modum. Et puras est tacentẽ dicere? Duplex enim est tacentẽ dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicitur. An non hæc Sybillæ folijs obscuriora? Hi, Mihi nec Græca satis liquent. Le. Exponã pro mea diuinatione, An possibile est tacentẽ dicere? Hæc interrogatio duplicem habet sensum, Quorum alrer est falsus & absurdus. Alter potest esse verus. Nam fieri non potest, vt qui loquitur, nõ dicat ea quæ loquitur, hoc est, vt loquendo taceat. sed fieri potest, vt is qui loquitur taceat eum qui loquitur. Quanquam hoc exemplum recidit in alterã formam, quã paulò post subiicit. Rursus illud admiror, quòd mox in genere ambiguitatis, quæ nascitur ex pluribus dictionibus coniunctis, mutarint Græci vocẽ sæculi in literas, ἐπίσας τὰ γράμματα, Quĩ Latini codices habeat scire sæculum. Hic enim duplex sensus nascitur, vel vt ipsum sæculum sciat aliquid, vel vt aliquis sciat sæculum. Verum hoc mollius est in αἰῶνα, siue in κόσμον, quàm in γράμματα. Nam literæ dicuntur absurdè scire quippiam. Verum nihil absurdũ sit, si quis dicat, aliquid nostro sæculo notum esse, aut aliquem noice suum sæculum. Hæc Erasimus. Hactenus igitur de æquiocationis & amphibologiæ fallacijs.

In secundam eiusdem primi capituli partem, tractantem de fallacijs, multiplex potentiale complectentibus, scholia.

Cõtingit tacentẽ dicere.

Secundũ cõpositi onẽ autẽ

Literæ partitio.
Fallacia cõpositio.
Fallacia diuisionis.

P Ræsenris literæ, in qua differit Philosophus de sophisticis captionibus manantibus ob potentiale multiplex, tres sunt portiones. In prima agit de cõpositionis fallacia, deinde diuisionis: At in tertiã, quæ ad accentus fallaciã pertinet explicat quã breuissimè. Fallacia cõpositionis ex eo prouenit, quòd oratio sumpta in sensu diuiso, non existimatur differre a se sumpta in sensu cõposito. Diuisionis verò ex eo quòd oratio accepta in sensu composito, putatur nõ differre a se sumpta in sensu diuiso. Nam in fallacia cõpositionis, oratio ratione cuius accidit deceptio, semper sumitur in sensu diuiso, & in fallacia diuisionis, cõtra in sensu cõposito. Cæterum quis sensus sit cõpositus, quis diuisus, & quæ propositiones vtrunq; sensum admittant, satis colligi potest ex ijs quæ diximus circa finẽ secũdi Peri Hermenias. Hic tamẽ annotandum, quòd quando aliqua dictio posita inter partes orationis, apta est, cum diuersis construi, potest se bifariam habere, quoniã aut sua natura est magis apta construi cum vna parte, quàm cum altera. & sic oratio dicitur cõposita, si cum ea construat, cum qua aptius cõlaret. diuisa verò, si cum altera construat, cum qua minus apta est construi. Aut sua natura est indifferens, & tunc si cum præcedente construat, diuisam facit orationem. si verò cum sequente, compositam. quia (vt tradunt) constructio cum præcedente, orationem punctuatione diuidit, cum sequente verò minimè. Ex duabus primis propositionibus textus pro minore positus, conficiuntur hi paralogismi compositionis. Quemcunq; possibile est ambulare, possibile est quòd ambulet: sedentem possibile est ambulare, ergo possibile est quòd sedens ambulet. Quemcunq; possibile est scribere, possibile est quòd scribat: nõ scribentẽ possibile est scribere, ergo possibile est quòd nõ scribẽs scribat. Tertiã propositio hoc sophismate colligitur. Quicunq; scit literas nunc didicit eas, qui aut scit literas quas didicit prius, scit literas: ergo qui scit literas quas didicit prius, nunc didicit eas. Quarta verò hoc. Qui potest vnum ferre, potest vnum & vnũ ferre, sed qui potest vnum & vnum ferre, potest plura ferre: ergo qui potest vnum ferre, potest plura ferre. Cuius viciũ in prima propositione consistit, quæ est in sensu diuiso vera, & composito falsa. Exempla fallaciæ diuisionis satis obuia sunt, exceptis duobus postremis, quæ quomodo accipiendã sunt, ex præmissis colligendum relinquo. Post hæc ibi, Secundum accentũ autem, &c. agit de paralogismis, qui propter accentum fiunt. Tunc autem dicuntur paralogismi propter accentum fieri, quando fiunt propter dictionẽ, quæ eadem secundum materiam permanens, plura significat propter diuersum proferendi modum. Et quia diuersitas hæc ex pronũciatione legitima cito attenditur, hinc dicit Arist. quòd sine scriptura non facile cõtingit quẽpiam id genus paralogismis falli, sed in scripturis & poematibus magis. Verum obijcies, in scripturis, maxime apud Græcos qui accentus signant, facillimè apparet accentuũ diuersitas, ergo nõ magis in scripturis, q̃ voce fallitur quis, hoc paralogismorũ genere. **Responsio.** Verisimile est tempore Aristotelis apud Græcos

Fallacia accentus.

Obiectio.

Responsio.

Quatuor modi fallaciae accētus. non magis signatos fuisse accētus in scripturis, quā nunc signātur apud Latinos, & ideo tunc longē facilius incidebat fallacia accentus in scriptura, q̄ voce. sed nunc fortasse eadem esse de utroq; ratio, saltem quantū ad accentus attinet. Nam quatuor assignantur huius fallacię modi, quorū primus est. Quando pronuntiatio variatur propter accentum mutatum, qui est triplex, acutus, grauis, & circumflexus, vt pendere a pendo profertur accentu acuto in penultima, a pendo verò profertur accentu graui. Secundus modus est, quando seruato eodem accentu mutatur pronuntiatio propter mutatū tempus, seu quantitātē alicuius syllabę. Nam longa duo tempora cōplectitur, breuis verò vnicam, vt populus arbor primā habet longam, & populus collectio gentis, breuem: Et in hoc modo adhuc locum habet ea diuersitas, quam ponit Aristoteles inter voces & scripturas. Tertius modus est, quando mutatur pronuntiatio propter diuersitatem spiritus, qui duplex est, asper & lenis: asper apud Latinos signatur littera h, lenis verò non signatur, vt hara & ara. Quartus modus prouenit ex eo, quod aliquid potest proferri vt vna dictio, & vt plures. Nam vnica dictio vnicum habet accentum, acutū aut circumflexum, plures verò dictiones, plures accentus. Interpret ommissis exemplis ab Aristotele positis, quę latinē reddi non poterant, alia duo substituit, alterum ex Horatio, alterum ex Virgilio. Prioris multiplicitas prouenit ex voce (metuo) quę si vnica dictio sit vnicum habet accentum, acutū nempe in prima syllaba: si verò duę, duos. Posterioris verò multiplicitas consistit in voce (quia nam) quę si vnica dictio sit, vnicū habet accentum acutū, significatq; idem quod quare. si verò duę, tunc aliam habet significationem & alium accentum.

D. Erasmus. Ceterū de Aristotelis exēplis ad hunc modum scribit Des. Erasmus. Iam aliquantō pōst, vbi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus est interpret, pro verbis Homeri supponere Virgiliana, cum eadem fuerit necessitas in illo exemplo. Quicquid dicit esse, hoc es. Ex Homero refert Aristoteles ἐν καταπύθῃ ὄμβρος. Si ἐν aspiretur & circūfleetur, sonat, cuius computrescit pluuia. Sin ὄ sit exile & acutum, sonat, non computrescit pluuia. Atque hoc quidem sumptum est ex Iliados ῥ. Alterum est διδομεν δέ τι εἶχον ἀρεδαί accētū collo caro super penultimā sonat, cōcedo illi. Sin supra primā διδομεν sonat, damus. At poeta nō sentit louem dicere, concedimus illi, sed Iuppiter mandat ipsi Somnio, vt illi ad quem mittitur concedat potiri voto. Dictum est enim διδομεν, pro διδόναι. Pro his duobus Homericis subiecerūt hęc ex nostris poetis, veluti illud ex odis Horatii. Me tuo longas pereunte noctes Lydia dormis. Etenim hic accentus fit in me correpto, & tu sit graue, vnica dictio est metuo, id est, timeo. Quāq; hęc ambiguitas pendet non solum ex accentu, verū etiam ex cōpositione. Alterum supposuerunt ex Virgilio, Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nymbis: quanquam hic quoq; ex cōpositione nascitur ambiguitas. Hęc Erasmus. Aliter forsitan ex istis exemplis constituetur huius loci fallacia ex diuerso modo interrogādi & non interrogādi. At huius deceptionis paralogismi omnes per diuisionē, distinctionemq; sunt diluēdi.

In tertiam partem, de fallacia secundum multiplex phantasticū differentem, scholia.

Que autē secundum figuram dictionis.

Pro q̄ hoc in loco sumatur figura.

Quid item dicitur. Apparentiæ causa. Causa defectus.

In præsentī primī capitī parte, succinctim differit Philosophus de postrema in dictione fallacia, quā vocant fallaciam figurę dictionis, siue secundum dictionis figurationem. In litterę exordio paucis aperit Philosophus huius fallacię apparentiæ & defectus causam, dum dicit. Quę autem secundum figuram dictionis sunt, accidunt quando non idem vt idem interpretatur, hoc est, quando id quod re vera non est simile, puratur & sumitur velut simile. Deinde aliquot huius fallacię modos insinuat, qui ex sequentibus magis elucescent. Pro huius igitur fallacię cognitione clariori aduertendum, hoc nomen figura non proprię accipi, vt designet quartam qualitatis speciem, sed pro quauis similitudine dictionis, sitq; illius orationis (Fallacia figurę dictionis) sensus iste, Fallacia proueniens ex similitudine vnus dictionis cum altera, aut ratione finalis terminationis, aut ratione principij, aut eiusdem acceptę vt vnū significet, & aliud aut concernat aut appeller. At nomine dictionis intelligēda venit & oratio, siue voce proferatur, siue scribatur, eo quod hęc figura & fallacia iuxta competat & dictionibus simplicibus seu incomplexis, & cōplexionem habentibus. Causa igitur apparentiæ est similitudo dictionis cum dictione, aut in finali terminatione, aut exordio in significato, modo significandi, aut aliqua alia proprietate. Atqui causa defectus est earundem dissimilitudo. Hanc autē fallaciam arbitrantur nonnulli congruo ordine hunc postremum locū obtinere, tum q̄ in alijs maior reperitur multiplicitas, nempe vera, aut actualis, aut potentialis. In hac verò minor, phantastica videlicet, tum quod ipsa plurimum accedat ad fallacias extra dictionē, adeoq; illis sit vicina, vt asseuerent multi, plurimos (ne dicam omnes) huius fallacię paralogismos, ad accidentis deceptionem pertinere, etsi alia ratione, quęadmodum posterius dicitur

dicitur. Insuper aduertendū, duos huius fallacię ab Aristot. indicari modos ac species. Prior est, cum propter similitudinem dictionis cum dictione, vni dictioni tribuitur aliqua grammatialis proprietates, quę re vera illi non competit. Atq; id est quod in littera dicit Philosophus, vt masculinum (inquens) fœmininū, vel econtrariō, vel neutrū genus alterū horum. Posterior modus est, dum dictionū similitudinem vni arbitremur competere aliquam dialecticā proprietatem, quę in eam non quadrat. Hunc modum indicat Philosophus dum dicit, Vel rursus quale quantū, vel quantum quale: vel faciens patiens, aut econtrariō, & sic de alijs prædicamentis. Id quod explicans & exponens subnequit. Contingit enim eorum quę non significant facere, vt eorum quę significant facere, aliqua dictione significare, vt valere secundum figuram dictionis videtur significare agere, quemadmodum secare vel ædificare, quamuis illud quidem qualitatem aut affectum quodammodo significet, hęc verò facere. Sic Aristoteles. Ex cuius verbis palam ac apertissimē conuincuntur illi modi quos recensuimus. Ad hęc an notant neoterici, hunc sophisticum locum generale esse receptaculum, & quasi publicum diuersorum omnium sophisticorum Elenchorum, quales quales extiterint. Nam omnis phantastica argumentatio ad parentiam suę bonitatis habet ex similitudine cum alia quadam valida ratiocinatione, quod an rectē, an secus dictum sit, non duximus discutere: nobis sat fuerit, omnium fallaciarum & in dictione & extra dictionem paralogismos, in idem posse incidere, si modò alia atq; alia sit apparentiæ causa. Ceterū plurima sunt, quę non paucam diffcultatem lectoribus ingerere possunt, a quibus nobis abstinendum esse duximus, ne in immensum nostra progrediantur & crescant Commentaria.

In secundum caput, agens de singulis extra dictionem fallacijs, scholia.

In præsentī capite post tractationem earum fallaciarum, quę suę apparentiæ causam ex ipsa dictione vel multiplici accipiunt, aggreditur considerationem earum, quę extra dictionem nuncupantur, in exordio partiens ac distribuens extra dictionem paralogismum, in septem modos ac species, quę sunt eiusmodi. Fallacia secundum accidens, fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter, secundum elenchi ignorantiam, secundum principij petitionem, secundum non causam velut causam, & fallacia secundum plures interrogationes vt vnam. Accipiuntur autem hęc septem fallacię, quemadmodum tradit Aquinas, secundū quosdam entium generales cōditiones. Nam entī cōpetunt, esse per se, & per accidens: perfectum esse, & imperfectū: oppositū, & non oppositum: vnū esse ac diuersum: prius & posterius: vnitas atq; multitudo. Ex eo quod est per se & per accidens, desumitur accidentis fallacia. Ex perfecti & imperfecti ratione, a dicto secundū quid ad simpliciter dictū, Ex oppositi & nō oppositi consideratione, secundum elenchi ignorantiam fallacia, Ex eodem & diuerso principij petitione, Ex priori & posteriori, fallacia secundum non causam vt causam, Ab vnus verò & plurium cōtemplatione, fallacia secundum plures interrogationes vt vnam. At si quis harum fallaciarum numeri exactā rationem desideret, Alberti cōmentaria consulat, in quibus reperire poterit, quid Alpharabius, alij quoq; cōmentatores super hac re tradiderunt. Prima itaq; extra dictionē fallacia, est accidentis. Pro cuius cognitione imprimis declarandum est, quid accidentis nomine veniat intelligendū. Item quid dicatur attributū, & quid res subiecta. De accidente ad hunc modū tradit Aquinas. Sciendum (inquit) est, accidens hoc loco accipi, quatenus contra id quod per se est distinguitur. Per se autē dicitur aliquid alteri inesse, quod ipsi secundum proprię finitionis rationem inest. E diuerso, quicquid alteri alio inest modo, per accidens inesse dicitur. Vnde ad hoc quod est inesse per se aut per accidens, trifariam aliquid se habere potest. Quędam enim sunt, quę omnimodo sunt eadem secundum substantiæ rationem, vt vestis & indumentum. Atque in his solum per se est, & nullo modo per accidens. Quędam sunt, quorura vnum omnino est extraneum ab alterius ratione, Quomodo sese habent homo & album, in quibus solum id offenditur quod per accidens est, non autem id quod est per se. Alia verò sunt, quorum vnum ad alterius rationem aliquo modo pertinet, licet non sint omnino eadem secundum definitionem, quo pacto sese habent superius & inferius. Nam superius in inferioris ratione collocatur, etsi non omnino eadem sit superioris & inferioris definitio, vt animalis & hominis. Etenim inferioris definitio, vltra generis finitionē, constitutum complectitur differentiam. Simile quoq; reperitur in proprio & specie. Nam & species in proprii finitione collocatur. Non tamen sunt species & proprium prorsus secundū definitionem eadem. Atq; in his est quodammodo per se, & quodammodo per accidens, in quantum partim secundum definitionem consentiunt, & partim differunt. In his igitur quę primo modo se habent, necessum est, vt quicquid de vno verē enuncietur, de altero prædicari

Huius fallacię duo modi generales Prior. Posterior.

Neoterici.

Eorum quę ex traditiōe sūt.

Septē extra dictionē fallacię desumptę secundū quosdam entium generales cōditiones.

De accidentis fallacię. Quid sit accidentis.

Ddd iij quod

quod talia penitus sint eadem secundum rem, discrepantia secundum vocem. Et proinde in his non contingit esse fallaciam accidentis. At in omnibus alijs id non est necessarium, quicquid videlicet de vno prædicetur, de altero verè dici. Et ideo si ex hoc quod aliquid de vno prædicetur, colligatur de altero dici, fiet accidentis fallacia. At contingit subinde, vt quod est verum de vno, concludatur & de altero esse verum, nempe quando aliquid tribuitur secundum quod idem est alteri. Tunc enim quod inest vni, & alteri inerit. Si verò attribuatur vni quatenus ab altero diuisum est, non inerit alteri, vt si album attribuat animal in quantum est idem homini, oportet ipsum & homini conuenire. Si autem animali tribuat quatenus ab homine diuersum est, non oportet homini conuenire. Quod si colligatur, prouenit accidentis fallacia, vt hic. Animal est quadrupes, & homo est animal, Igitur est homo quadrupes. Quadrupes enim non prædicatur de animali, vt animal est homo, sed quatenus ab homine est diuersum. Vnde patet, in dicto paralogismo medium diuersimodè accipi. Nam in priori præmissa accipiebatur secundum quod ab homine erat diuersum. In posteriori autem quatenus est homini idem. Et ideo quando est fallacia accidentis, semper est diuersa medijs acceptio. Dico autem diuersam acceptiõnem medijs esse, quando medium secundum quod conuenit cum vna extremitate, ab altera est diuersum. Hæc Diuus Thomas. Ex quibus licet triplicem accidentis significationem desumere. Vna est, dum accidens esse dicitur, quod alicui rei post ipsius complementum aduenit, secundum quam omnia nouem genera accidentia dicimus. In altera dicitur accidens id quod rei aduenit, & ad ipsius substantiam non pertinet. In quo quidem significato inferior omne sui superioris est accidens, eò quod illud in substantialem huius finitionem nequeat collocari, quemadmodum dicebatur in sexti Topicorum libri loco sexto. Tertio accipitur accidens, pro eo quod extraneum est alteri, quatenus ad tertium confertur, quo in sensu non solum inferior superioris collatione est accidens, sed & superius respectu inferioris. vt figura triangulo accidit. Nam ratio ipsius figuræ extranea est rationi trianguli, quatenus triangulo competit hæc passio, habere per se & primo tres angulos duobus rectilineis æquos. Insuper ex istis ab Aquinate traditis colligitur, medium esse accidens, si modò ad vnam extremitatem collatum ipsi idem fuerit: Ad alteram autem relatum, ab ea diuersum. Attributū autem apparet esse maior extremitas, & res subiecta minor extremitas. Id quod limitant quidam Thomæ sectatores ad primam & secundam figuram. Nam in tertia figura existimant rem subiectam esse medium, & minorem extremitatem accidens esse. At paralogismi huius fallaciæ, vti habet litera, construuntur, quando idem attributum prædicatumve similiter existimatur competere accidenti seu medio in propositione maiori, & rei subiectæ in conclusione, cum tamen aliter se habeat res, hoc est, quando non sequitur conclusio ob indebitam medijs dispositionem. Nam etsi plura prædicata vni eidem medio conueniunt, non tamen ob id necesse est, ea prædicata inesse medijs eisdem, quatenus de minoribus extremitatibus prædicantur, neq; minoribus extremitatibus competere, alias omnia essent eadem, vt ens est substantia, & omnis qualitas est ens, similiter & quantitas, & omnis relatio, Igitur omnis qualitas est substantia, & omnis quantitas, & omnis relatio. Ens est Plato, & omnis substantia est ens, & omnis qualitas, &c. Igitur omnis substantia est Plato, & omnis quantitas Plato est, &c. Alij illud quod in litera dicitur, Nam quia multa eidem accidunt, ad minores extremitates referunt, quæ veluti quædam subiectibilia, vniuntur accidentaliter medio, ad maiorem extremitatem relato. Cæterum hæc accidentis fallacia est captiosa ratiocinatio, profuens ratione aliquis vnionis aut separationis attributi & rei subiectæ, seu ambarum extremitatum cum medio & accidente in præmissis, propter quæ creduntur extremitates verè vniri aut separari, quæ tamen non re vera vniuntur aut separantur, propter insufficientem aut vnionem, aut separationem cum medio in præmissis, comparatione conclusionis illatæ. Diximus vnionem, propter paralogismos affirmationis, & propter negatiuos separationem. Deinde adieci-mus cõparatione illatæ conclusionis, eò quod aliquorum opinione, ex qualibet extremitate cum medio vnione in præmissis, inferri possit aliqua extremitatum vnio, aut specifica aut generica, aut in eadem natura & eodem accidente, &c. A cuius ampliore declaratione nobis est abstinendum. At huius fallaciæ causa apparentiæ est, apprensio debita vnio aut separatio extremitatum cum medio, respectu cõclusionis quæ colligitur. Cæterum circa huius fallaciæ modos, autorum variæ sunt opiniones. Porro superioribus adiecit duo Aquinas. Prius est, adnotandum esse, nullum inconueniens esse, si in dictorum paralogismorum aliquibus, sint assignatæ duæ fallaciæ, figuræ dictionis, & accidentis. Nam quatenus prouenit deceptio ex dictionis similitudine

Accidentis triplex acceptio. Prima. Secunda.

Tertia.

Medium quod fit accidens. Quid attributum & res subiecta.

Apparentiæ causa & defectus. Huius fallaciæ modi diuersimodè assignantur. Thomas duo superioribus adiecit. Prius.

similitudine, est figuræ dictionis fallacia, At in quantum prouenit ex rerum inconuenientia, erit secundum accidens fallacia. Posterius est, accidentis paralogismum non solum fieri ex pronunciatis categoricis, sed & ex hypotheticis, ex eo quod medium diuersimodè sumitur, & ad vnam extremitatum comparatum, diuersum est ab altera. Exemplum est, Si nullum tempus est, dies non est, à toto in quantitate. & si dies non est, nox est, à contrariis. Igitur si nullum tempus est, nox est, sed si nox est, aliquid tempus est, Igitur si nullum tempus est, aliquid tempus est. Nam illud medium, quod est diem non esse, est diuersum ab eo quod est noctem esse, quatenus sequitur ex eo quod est, nullum tempus esse. Non enim sequitur noctem esse, si dies non sit, nisi supposita temporis existentia. Hactenus de præsentis fallaciæ, quam vult ab elencho deficere, quatenus verè est collectiuus. Post hæc in litera ibi, Secundum quid autem & simpliciter fiunt paralogismi, &c. determinatur de secunda extra dictionem fallacia, quam appellant a dicto secundum quid, & simpliciter: aut a dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Atq; in huius partis literæ exordio in summa indicat, quomodo hæc fallacia fiat. Deinde mox quibusdam exemplis subiectis, insinuat aliquot huius fallaciæ modos. At postremò ibi, Huiusmodi autem in quibusdam facillè est consyderare, &c. aperit apparentiæ huius fallaciæ principium in aliquibus facillè deprehendi posse, & in alijs difficile. Facile quidem, cum duorum oppositorum vnum, quod subiecti certam partem non determinet, alteri insit secundum maiorem partem, & alterum eidem insit secundum portionem minorem. Difficile autem, si oppositorum vtrumque secundum æquas portiones inexistat, quemadmodum ex litera palam esse potest. Cæterum pro ampliori huius fallaciæ intelligentia, aliqua sunt subicienda. Imprimis enim cognoscendum est, quid sit id quod secundum quid dicitur, quidq; simpliciter accipitur. Dictum secundum quid, bifariam accipi potest, Vno modo fusæ, pro determinabili & determinatione, qualisqualis ea fuerit, siue restringens, siue ampliãns, siue diminuens, siue distrahens, siue alienans. In hoc significato omnis pars in modo est dictum secundum quid, & omne totum in modo dictum simpliciter, etsi id non conuertatur. Altero modo describitur esse determinabile, sumptum cum aliqua determinatione alienante, distrahente, diminuente, aut ampliãnte, aut restringente, modò referatur ad negantem negationem. Id quod videtur probabiliter colligi ex illa literæ parte, Et rursus, si aliquid non est homo, non est. Non enim idem est, non esse secundum quid, & non esse simpliciter. Hæc autem secunda, dicti secundum quid acceptio, propria & peculiaris huic loco sophisticò esse videtur. Altera verò prior & communior; quippe quæ & hanc contineat a qua sumitur locus sophisticus, & partem in modo, ex qua dialecticus locus depromitur. Similiter quoq; de dicto simpliciter est censendum. Nam priori modo determinabile est, sine vlla determinatione acceptum. Posteriori autem est determinabile non sumptum cum aliqua determinatione posterius recensitarum. Insuper secundo sciendum est, huius fallaciæ defectus principium atq; causam esse, dicti secundum quid, & dicti simpliciter diuersitatem. Causam verò apparentiæ, esse vnitatem & conuenientiam eorundem, aut apparentem inclusionem dicti simpliciter in dicto secundum quid. At obiiciet fortassis quispiam, ex mox dictis colligi, hanc fallaciam esse in dictione. Nam cum dictum secundum quid, & dictum simpliciter sint dictiones ex parte & conuenientia dictionum desumit hæc fallacia suæ apparentiæ causam. Ad cuius confirmationem conducit illud literæ, Apparent autem idem, eò quod proxima sunt dictione, & partem differunt esse quid, & esse simpliciter. Huic respondebimus, cum loquedi modum accipiendum esse in hunc sensum. Huius fallaciæ apparentiæ causa est vnitas atq; conuenientia rerum per dicta secundum quid & simpliciter designatarum. Posset & alteri dici, hæc nomina dictum secundum quid, & dictum simpliciter, esse de eorum numero, quæ iuxta & vocibus & rebus possunt competere, & si frequentius in communi loquendi vsu signis tribuantur. Ad confirmationem adductam responderet Egidius Romanus, dictionem accipi pro re dicta. Annotat & quidam alius insignis autor, conuenientiam vocis cum voce in dictis secundum quid & simpliciter cooperari ad hanc deceptionem, & efficere, vt argumentatio huius fallaciæ appareat esse syllogismus, non tamen esse primam & præcipuam per se causam, sed hanc esse conuenientiam rerum per dicta secundum quid & simpliciter significatarum. Modi verò, quos nobis Aristoteles proponere videtur, hi sunt. Primus, si oppositum de suo opposito colligatur, quale quale oppositum fuerit, vt videns est cæcum secundum alterum oculum, igitur videns est cæcum. album est non album secundum capillos, igitur album est non album. Secundus est, cum ex vno opposito simpliciter sumpto, & altero secundum quid, colliguntur duo opposita eidem conuenire. At tertius erit, si ex duobus oppositis secundum quid sumptis, colligantur vtraque opposita eidem competere, id quod facile

Posterius. Fallacia a dicto secundum quid.

Dictum secundum quid dupliciter accipitur. Priori modo largè. Posteriori modo strictius.

Defectus & apparentiæ huius fallaciæ causa. Obiectio. Confirmatio.

Dilutio obiectio.

Fallacia elenchi.

Duae definitiones elenchi. Prior. Posterior cum sua expositione.

Elenchi duplex acceptio.

Definitionis elenchi duplex sensus.

Bifaria fallacia ignorantiae elenchi acceptio. Prior.

Posterior acceptio.

Huius fallaciae modi quatuor. Primus.

Secundus.

Tertius.

est exemplis commonstrare. Quod si contra haec videantur nonnulla posse adferri, posterius satis a nobis elidentur. Insuper in literae progressu ibi, Qui aut sunt paralogismi propter ea quod non determinetur quid sit elenchus, &c. strictim pertractat de tertia extra dictionem fallacia, quam appellare consueuerunt fallaciam ex elenchi ignorantia prouenientem. In exordio igitur summam explicat, quo pacto paralogismi ad hanc fallaciam pertinentes fiant. Deinde secundo elenchi descriptionem subnectit. Tertio, insinuat huius fallaciae modos. Quarto aut ibi, Trahet aut aliquis, &c. latenter indicat, quomodo sese habet haec fallacia, ad eas quae sunt secundum dictionem. Nobis igitur solito itinere properantibus, explicandum est in primis, quid sit elenchus. Huius duas adfert Philosophus definitiones, Prior quam breuissima est eiusmodi, Elenchus est syllogismus cum conclusionis contradictione. Huius aut breuitatem compensat longitudine huius secundae, quae prioris est expositiua. Elenchus est contradictio vnus & eiusdem, non nominis, sed rei & nominis, non synonymi, sed eiusdem, ex his quae data sunt ex necessitate, non connumerato eo quod erat in principio, secundum idem, ad idem, similiter, & in eodem tempore. Alibi prohibet Philosophus, in definitionibus construendis prolixitatem, quod & perpetuo seruauit, hoc vnico loco excepto, propter importunitates sophistarum, quorum bona pars florebat Socratis & Platonis aetate, ut Protagoras, Gorgias, Hippas, Euthydemus, Dionysodorus fratres, & aliquot alij, quemadmodum cognosci valet ex Platoniorum dialogorum lectione. Porro huius finitionis finiti elenchus (ut Aquinas subindicat) duplex est acceptio. In priori sumitur pro duorum syllogismorum collectione, contradictoria colligentium. In posteriori vero accipitur pro vnico syllogismo, concludente contradictoriam propositam positionem. Atque haec significatio in communi loquendi vsu est frequentior. Ad hoc, praesens definitio duplicem admittit expositionem seu sensum, Vnum, qui ex causa defumatur, dicaturque elenchus esse ipsa contradictio, quae ratiocinatio sit colligens contradictoriam conclusionem. Alter dicitur formalis, ut dictio contradictio idem polleat quod syllogismus colligens contradictionem. Prior enim finitio aiebat, elenchum esse syllogismum cum conclusionis contradictione. Insuper aduertendum est, in ea finitione quaedam syllogismi tantum causa poni, quaedam ob contradictionem tantum, & quaedam ad vtrumque pertinere. Syllogismi gratia redduntur haec, Ex his quae data sunt ex necessitate, non connumerato eo, quod est in principio. Ob contradictionem vero quatuor postremo loco enumerata, secundum idem, ad idem, similiter, & in eodem tempore. Reliqua autem medium locum occupantia, vtrique & syllogismo & contradictioni sunt communia, ablata enim vnitate nominis secundum rem, nulla erit contradictio, nullusque syllogismus. At si seruata rei vnitate, nominis diuersa sit prolatio, & synonymum constituatur, non erit apta contradictio, neque manifestus syllogismus. Ex his itaque praedictae finitionis colligitur huiusmodi sensus, Elenchus est syllogismus, qui nominum medijs & extremitatum seruata vnitate, & secundum rem, & secundum vocem, ex his quae data sunt, seclusa principij petitione, ex necessitate infert conclusionem, quae alteri aut conclusioni ac propositioni vere ac manifeste sit contradictoria, aut contraria, eoque sint eorundem nominum, & secundum rem & secundum prolationem, & sumantur ad idem, secundum idem, similiter, & in eodem tempore. Qui igitur haec omnia & singula cognoscit exigere elenchum, habet elenchi scientiam, & probe elenchum sciet. At qui ignorauerit, siue arbitratu fuerit, aut horum nulla aut aliqua posse construendo elencho abesse, elenchi ignorantia laborabit, & pelenchum pro elencho efficiet. Haec tenus de elenchi descriptione. Porro fallacia ignorantiae elenchi bifariam accipitur. Primo largi, ut sit idoneitas decipiendi, proueniens propter omissionem aliquam particulam, qualis qualis ea fuerit, in elenchi definitione collocata. In qua quidem significatione ceteras omnes fallacias suo ambitu complectitur, & ad ipsam veluti communius quoddam ceterae reuocatur, & de qua eam partem literae, Trahet aut aliquis hanc deceptionem, &c. plerique accipiunt, a quibus nihilo secius dissentit Egidius Rom. ut est aspicere in suis in hunc librum commentariis. Neque de hac in praesentiarum agit Arist. Secundo sumitur proprie, ut sit idoneitas decipiendi, proueniens ob omissionem alicuius quatuor particularum in elenchi definitione postremo loco assignatarum. Cuius causa apparentiae est apparatus similitudo contradictionis, siue apparatus observatio omnium earum particularum. At causa defectus, est alicuius earum omissionis. Huius fallaciae quatuor sunt modi. Primus, cum deficit particula ad idem, ut binarius duplus est ad vnitatem, & non est duplus ad ternarium, Igitur duplus est, & non est duplus. Secundus est, si omittatur particula Secundum idem. ut Socrates ad Platonem est magnus, & ad gigantem Goliath non est magnus, igitur Socrates est magnus, & non est magnus. Tertius sit, cum omittitur particula Similiter. ut Plato est sapiens, & non necessario est sapiens, igitur

igitur Plato est sapiens & non est sapiens. Quartus vero profuit ex omissione particulae. In eodem tempore. ut Democritus hoc tempore ridet, & illo non ridet, igitur Democritus ridet, & non ridet. Ex his itaque licet colligere, hanc fallaciam fieri, dum ex duobus contradictorijs apparentibus colliguntur vera contradictoria. Nam in omnibus iam redditis exemplis idipsum contingit. Poterit tamen & aliter prouenire, si videlicet pelencho colligatur apparens contradictorium thematis propositi, quod ob elenchi ignorantiam existimeretur esse verum contradictorium, ut sit positio, binarium esse duplum, constituetur hic pelenchus. quicquid non continet bis ternarium, non est duplum ad ternarium. at binarius non continet bis ternarium, igitur binarius non est duplus ad ternarium. Quod si quis ex ignorantia arbitretur conclusionem illam contradicere positioni, erit eiusmodi fallacia. Idem continget, si thema positum fuerit negatiuum. Poterunt quoque ambo contradictoria apparentia duobus syllogismis colligi, quae comparatione positionis erunt pelenchi. Ex his igitur facile palam erit, dum ex apparentibus contradictorijs vera colliguntur contradictoria per hanc fallaciam, cum hac necessario incidere fallaciam a dicto secundum quid ad dictum simpliciter, (Neque enim illis assentimur, qui existimant sequi, hoc est non duplum ad hoc, ergo hoc est non duplum) alia tamen atque alia ratione. Nam hic perpenditur contradictio apparens, illic vero apparens inclusio dicti simpliciter in eo quod est secundum quid dictum. Post haec in litera ibi, Paralogismi autem qui sunt propter id, quod sumunt quod in principio erat, &c. Breuissime tractat Aristoteles de quarta fallacia extra dictionem, quae est fallacia petitionis principij. Principium dicitur id, quod controuersum est, & ab opponente probandum, quod quam varijs modis peti contingat, dictum est superius, partim secundo libro Priorum Analyticorum, partim octauo Topicorum. videntur autem sophismata huius loci in hoc fallere, quia respondens non potest inspicere atque discernere, an id quod assumitur ad probandum intentum, sit ignotum aut aequum ignotum cum eo quod initio probandum suscipitur. Sunt enim paralogismi huius loci ferè necessariae consequentiae, sed in eo peccant, quod antecedens non sit idoneum ad probandum consequens. Deinde in literae progressu ibi, Secundum consequens apparent elenchi, eoque quod putetur, &c. aggreditur Philosophus considerationem quintae fallaciae extra dictionem, nuncupatae a consequenti, quam quidam volunt annexam esse fallaciae accidentis. Atque in primis explicat Aristoteles, quo pacto valet haec deceptio prouenire. Deinde subindicat huius fallaciae modos, quemadmodum ex sequentibus palam erit, Pro maiori igitur huius a consequenti fallaciae cognitione, in primis annotandum, hoc in loco, praetermissis sophistarum nugis, dici antecedens, quod ex necessitate, probabilitate, aut suspitione quadam aliud infert, Consequens autem, quod simili modo infertur. Verbi gratia, antecedentia sunt esse mel, terram esse complutam, esse adulterum, Consequentia vero sunt, esse flauum, terram esse madidam, comptum esse, noctu esse errabundum, & id genus alia. Consequens est triplex, quoddam cum antecedente recurrit ac conuertitur, ut risibile cum homine. Aliud latius patet, & pluribus inesse valet, quibus nequit antecedens competere, ut animal hominis comparatione. Aliud strictius est, & minus commune, quemadmodum contingit, ut inquit Aquinas, in hac argumentatione, Omnium oppositorum est eadem disciplina, igitur omnium contrariorum disciplina est eadem. Ex antecedente velut inferente quodam, & consequente tanquam illato, procreatur consequentia quadruplex, Vna simplex, ut si mel est, flauum est. homo est risibile, ergo animal est risibile. Alia est composita, ut si equus est, substantia est, igitur si nulla substantia est, nullus equus est. Consequentia simplex est duplex, vna conuertibilis, ut homo est, ergo disciplinae susceptiuum est. si homo est, rationale est. Alia non conuertibilis, ut si platanus est, planta est, super quibus omnibus pluribus in locis ample satis determinatum est. Porro in fallacia consequentis, causa apparentiae est apparens vnitas, ac conuertibilitas consequentis cum antecedente. Et defectus principium est eorundem diuersitas. Accidit autem haec fallacia, quantum ex literae exemplis colligere licet, bifariam. vel quando data proposita consequentia non recurrente, a positione consequentis ad positionem antecedentis ratiocinamur. Huiusmodi tria in litera redduntur exempla, quorum duo priora sunt naturalia, quae sunt, si mel est, flauum est, igitur si flauum est, mel est. Aut si quid est mel, est flauum, ergo si quid est flauum, est mel. Aut si quid est mel, ipsum est flauum, sed fel flauum est, igitur fel est mel. Si pluit, terra est madida, igitur si terra est madida, pluit. Tertium exemplum rhetoricum, est eiusmodi, si quis sit adulter, est comptus vel noctu errabundus, ergo si quis comptus & noctu errabundus sit, ipse est adulter. Aut dum in simili consequentia ducitur argumentatio ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis. Cuius modi vnum est exemplum speculatiuum

Quartus.

Fallacia petitionis principij.

Fallacia consequentis.

Quid antecedens quidue consequens.

Triplex consequens.

Thomas.

Quadruplex consequentia, simplex & composita, conuertibilis & non conuertibilis.

riuum hoc, si quid factum est, habet principium, igitur si quid non est factum, non habet principium, qua quidem argumentatione utebatur Melissus, ad probandum, mundum esse infinitum. Nam hæc ratiocinandi forma infirma est, nisi materia sumatur quæ recurat, qualis non est hic. Nam habere principium, est cõmunius eo quod factum est, sicut calidum esse latius patet quàm esse febriens. De ratione Melissi agendum est non hic, sed in primo libro de Physico auditu. Patet igitur, quod hæc consequentis fallacia in duabus consistit consequentiis, quarum vna est vera, & altera falla. vbi verò tantum ponitur vna consequentia, non est fallacia consequentis. Vndè, si dicatur, Socrates est animal, igitur Socrates est homo, non est fallacia consequentis ex modo argumentandi, sed magis est fallacia accidentis. Nam sicut fallacia consequentis prouenit ex eo, quod consequens existimatur omnino esse idem antecedenti, cum non sit, ita fallacia accidentis prouenit, ex eo quod prædicatũ existimatur omnino idem esse subiecto. Vndè hæc fallacia denominatur à consequendo, Illa verò ab accidendo, quod est inhærerere. Et inde est, quod quando proceditur argumentando, solum ab aliqua categorica, per quam significatur alicui inesse, est fallacia accidentis: Quando verò ab aliqua condicionali, est fallacia consequentis. Et ideo dicit Philosophus, fallaciam accidentis esse in vna, fallaciam autem consequentis in pluribus, consequentis videlicet. Et ex hoc etiam patet, quod in consequentis consequens est aliquo modo pars accidentis. Nam omne quod sequitur aliquo modo accidit, sed non omne quod accidit, sequitur. Hæc & alia plerumque eodem pertinentia tradit Aquinas cap. 13. opusculi de fallaciis, à quibus non dissentit Albertus. Post hæc in litera ibi, Secundum non causam autem vt causam fiunt elenchi, &c. agit Philosophus de sexta fallacia extra dictionem, quam vocant fallaciam secundum non causam vt causam, & primò explicat, quomodo hæc fallacia fieri possit. Deinde in quibus fiat syllogismis. Post hæc exemplum adhibet exponendo ipsius defectum. Et postremò, quomodo huiusmodi fallaciæ paralogismi sint syllogisati & insyllogisati, & quod causa defectus non solum lateat respondentibus, sed & subinde non minus ipsos interrogantes. At eam finalem particulam, Secundum consequens igitur & secundum non causam huiusmodi sunt orationes, nonnulli, in quibus sunt Albertus & Egidius, intelligunt de paralogismis huius fallaciæ, quos arbitrantur etiam pertinere ad fallaciam consequentis, vel aliquo modo illis esse similis. Nam, vt inquit Albertus, in fallacia consequentis duæ sunt consequentiæ. Vna bona, & altera mala, & fit reditus à consequente ad antecedens, sic & in hac contingit. At sensus proprius & germanus est, si sit quod dicitur, duarum figurarum epilogus. Porro pro huius fallaciæ latiori intelligentia aduertendum est, hæc nomina causam & non causam, tribuenda esse syllogismi præmissis. Est autem præmissa causa, quæ efficit ad conclusionis illationem syllogisticam, & qua semota, non remaneret syllogismus, neque conclusio syllogisticè colligeretur. Præmissa non causa est, quæ ad conclusionis illationem nihil operatur, & qua ablata, nihil secius persisteret syllogistica conclusionis illatio. hæc est duplex, Nam quædam est, quæ cum permissa causa, aut cum conclusione nullo termino participet, Atque hæc dicitur præmissa non causa absoluta. Altera est, quæ cum præmissa causa vel conclusione, in aliquo extremo consentit. Hæc quæ dicitur præmissa non causa vt causa. Non causa quidem, quod ad conclusionis illationem nihil operetur, tanquã causa verò, eò quod propter illam cõuenientiam videatur operari. Insuper ad memoriam reuocandum est ex secundo Analyticorum libro, duplicem esse ad impossibile syllogismum, Vnum verum, alterum superfluum, de quibus satis amplè egimus in eo libro, cum de secundo syllogismorum defectu ageremus, qui appellabatur non propter hoc accidere falsum, quique hæc fallacia est communior, eò quod constitui possit ex præmissa coassumpta, cui nihil commune sit cum præmissis ac conclusione. Cæterum ex Aristotelis verbis depromi solet huius fallaciæ causa apparentiæ esse, conuenientia præmissæ non causæ cum præmissa causa, aut conclusione in aliquo extremorum. Causa verò defectus est ipsarum diuersitas. At Egidius Romanus, existimans Aristotelem duntaxat agere de commoissimo & sincero huius fallaciæ vsu, opinatur huic fallaciæ locũ dari in syllogismo ostensiuo, pro ratione adferens hunc paralogismum, Id post quod fiunt mala, est causa malorũ, sed ciuitas est id post quod fiunt mala, igitur ciuitas est causa malorũ, quem testatur Philosophus secundo Rhetoricorum, esse fallaciam secundum non causam vt causam. Cui respondebimus, Philosophum alia in significatione vsu esse fallacia secundum non causam vt causam. Accepit enim præmissam non causam vt causam, pro præmissa faciente ad cõclusionis illationem, quæ apparet esse conclusionis causa, & si talis non sit, eiusmodi est maior illa assumpta, quæ in superficie solum est probabilis, & ob id falsus ipsius assensus, causa est deceptionis illatæ

Secundũ non causam vt causam.

Albertus Egidius.

Quæ præmissa sit causa.

Quæ præmissa non causa. Quæ præmissa non causa absolute. Quæ præmissa non causa vt causa.

Non propter hoc accidere falsum cõmunius est hac fallacia. Quæ apparet & de defectus cause Egidij Romani extra nea opinio. Eiusdẽ opinionis cõfutationio.

illatæ conclusionis. Alioqui cogetur fateri Egidius, omnem paralogismum eius quod est in principio petendi, esse secundum præsentem locum sophisticum. Postremò loco in litera progressu ibi, Paralogismi autem qui sunt propter id quod quis duas interrogationes vt vnam facit, &c. pertractat Philosophus de vltima extra dictionem fallacia, quæ dicitur fallacia secundum plures interrogationes vt vnã, pro qua primò explicat, quo pacto procreari valeat hæc fallacia. Deinde ostendit ipsius facilitatem ac difficultatem. Post hæc tertio reddat modos huius fallaciæ, siue absolute sumantur, siue aliqua facta hypothesi. Pro exactiore igitur huius fallaciæ assequenda cognitione adnotandum est, hæc quatuor enunciationem, propositionem, interrogationem, & conclusionem in idem incidere alia atque alia ratione. Dicitur siquidem enunciatio, quod significet simpliciter aliquid esse, aut non esse: Interrogatio, in quantum sub dubitatione proponitur: Propositio, ea ratione qua ad alterius probationem sumitur: Conclusio verò, quatenus ex aliis probatur aut colligitur, quemadmodum & alibi adnotauimus. Quamobrem quemadmodum enunciationum, quædam vna est, & altera est plures. Sic & de interrogationibus & conclusionibus erit censendum. At in priori libro Peri Hermenias, cum diceremus quid sit enunciatio vna, quid plures, duplicem distinximus enunciationem vnam, ac plures. Nam altera dicitur vna, quia enunciat vnum de vno. Altera verò, quia est coniunctione vna. Similiter altera dicitur plures, quia plura enunciat. Altera verò, quia est plures enunciationes inconiunctæ. Insuper addebamus, quod Aristoteles differens de enunciatione, quæ est vna aut plures, ferè loquatur de ea enunciatione, quæ priore modo dicitur vna aut plures, id quod etiam huic loco accommodandum est. Erit itaque hoc loco interrogatio vna, quæ interrogat vnum de vno, Plures verò, quæ interrogat plura de vno, vel vnum de pluribus, vel plura de pluribus. Addunt quidam, vel quæ sit in plurali numero. Nam dictio pluralis numeri videtur æquiuale copulato, vt demonstrato cæco & vidente nihil referre putant, siue queras an hi sint cæci, siue an hic & ille sint cæci. Nam vtrancque interrogationem plures esse existimant, alteram implicite, alteram verò explicite. sunt enim interrogationes multæ, quæ licet prima facie vnæ esse appareant, virtute tamen plura complectuntur. vt vtrum desisti furari? Nam desisse furari duo complectitur, videlicet aliquando esse furatum, & nunc amplius non furari, quare in his cauendum simpliciter affirmare aut negare, quasi vna esset interrogatio. sed secundum quæstionis multiplicitatẽ statim distinguenda est responsio ad vitandam apparẽtem redargutiouẽ, vt secundo libro latius explicabitur.

Secundũ plures interrogationes vt vnam.

Enunciatio dupliciter, vna, aut plures.

Interrogatio, vna.

Quinq; modis efficitur interrogatio plures. Primus est. Secundus. Tertius.

Quartus.

Quintus.

Defectus principium.

Duo huius fallaciæ modi.

Posterior.

Ex dictis colligunt quidam quinque modos, secundum quos efficitur interrogatio plures. Vnus est, Si plura de vno, aut vnum de pluribus, aut plura de pluribus rogentur implicite & inconiunctim, vt sitne latrabile canis? Vtrum canis latret? An canis sit piscis, nec ne? Secundus modus hinc manat, quod plura de vno, aut vnum de pluribus, aut plura de pluribus explicite & inconiunctim quærentur. vt est ne Socrates caluus sapiens? Tertius est, dum rogantur plura de vno, aut vnum de pluribus, aut plura de pluribus explicite, connexa ad inuicem vt determinabile & determinatio, Vt estne Socrates albus homo, necne? Quartus efficitur, quando interrogantur plura de vno, &c. quæ quidem plura coniunctione vniuntur, vt vtrum hic & hic sit homo? Quintus verò desumitur ex hoc quod rogatur plura de vno, &c. sub plurali numero, vt suntne ista bona? Horum omnium modorum primus est æquiocationi accommodandus. Reliqui autem præsentis fallaciæ. Causa apparentiæ huius fallaciæ est vnitas interrogatiui signi, vel vnitas interrogatorũ, Aut (vt habet Aquinas) vnitas ex parte modi interrogandi, propter quam datur vna responsio, ad quam aut vera aut apprens sequitur redargutio. Causa verò defectus est pluralitas interrogationis, siue interrogatorum. Porro cum nonnihil discriminis ponere videatur Philosophus inter singularem numerum & pluralem, duo huic fallaciæ assignantur modi. Prior est, quando plura de vno, &c. in singulari numero rogantur. Exempla sunt, Est homo & equus animal rationale? Si respondeatur sic esse, colligitur equus esse animal rationale. Si respondeatur non, apparẽter infertur, hominem non esse animal rationale. Item, estne æthiops homo albus? Si responderis, Sic, infertur æthiops esse albus. si Non, colligitur apparẽter æthiops non esse homo. Ad hunc modum pertinet illud literæ exemplum, Est hic & hic homo? duobus hominibus demonstratis. Si respondeatur sic esse, Igitur, &c. Alter modus prouenit ex interrogatione, in qua rogantur plura de vno, &c. in plurali numero. Exempla sunt, vt putasne mel & fel esse dulcia? Si respondeatur non, colligitur mel non esse dulce, idque apparẽter duntaxat. At si ita esse detur, sequetur fel esse dulce. Ad hunc modum atinet illud exemplum literæ, Omnia hæc sunt ne bona, an non bona? Ad quod si detur responsio affirmatiua, sequetur vera redargutio. At si nega-

negatiua detur, colligetur apparens elenchus. Sed rogabis, Cur ex affirmatiua responsione constituetur fallacia, cum sit legitima consequentia. Responsio. Quia constat antecedente falso, quod per interrogationem apparens efficitur. Nam respondens reformidat dare negatiuam responsionem propter apparentem falsi illationem, ac proinde existimat affirmatiuam esse veram, ex qua incidit in redargutione. Huius quoque modi est & alterum exemplum subiectum, id quo fit hypothesis, nomina pluraliui numeri eodem modo finienda esse, quo definiuntur ea, quae sunt singularis numeri, ad quod sequitur vera redargutio, siue adhibeatur responsio negatiua, siue affirmatiua in terminis priuatiue oppositis. Verbi gratia, demonstratis vno vidente & altero caeco, si rogetur quis, An ne hi caeci sint, An videntes? Si respondeat in eos esse caecos, sequitur hunc videntem esse caecum, Si vero videntes, colligitur hic caecus esse videns. At si detur, eos non esse caecos, instabitur ex suppositione facta, isti non vident, & apti sunt videre, &c. Igitur sunt caeci, & proinde erunt & caeci & non caeci. Quod si admiserit, eos esse non videntes, cum sint apti videre, confiteatur necesse est, eos esse caecos ex eadem suppositione. Quam ob rem hic videns erit caecus. Vnde fit, vt ea hypothese stante, ex vtraque responsione vera colligatur redargutio. Id quod nunc diximus, nonnulli arbitrantur tertium huius fallaciae esse modum. Nos autem Albertum, Thomam, & Egidium sumus imitati. Ex his igitur quae praedicta sunt, palam est, ad interrogationem quae plures est, necesse esse nos singulis interrogationibus singulas adhibere responsiones, ne vere aut appareter redargui videamur. Ab hac quoque Aristotelica traditione non longe dissentit Aulus Gellius Noctium Atticaru libri decimifexti capite secundo, cuius verba breuitatis gratia non recensemus.

Igitur sic diuidendi sunt

Oes paralogismos reducendos esse ad elenchi ignorantiam, duabus rationibus ostenditur.

Quae sint praemissae collectibiles, & quae incollectibiles.

Posterior.

Cur aequocationi & amphibologiae coniuncta sit fallacia figurae dictionis

Scientes ab insciis redarguantur.

In tertij tractatus primum caput, quo ostenduntur omnes sophisticis elenchi, ab elencho vero deficere, & proinde ad ipsum reducendi, Scholia.

Pertractatis superiori tractatu singulis locis sophisticis, hoc sequenti in plura capita distributo, agit de eisdem locis, quatenus ab elencho deficiunt, atque sunt deceptorij. Itaque in huius capitis exordio praefatur Philosophus, locos sophisticos sic esse diuidendos, & omnes reducendos esse ad elenchi ignorantiam, praesertim ab iis, qui ipsum omnium sophisticarum redargutionum faciunt principium, elementum, & fundamentum. Duplicem ignorantiae elenchi consueuerunt facere acceptionem, quemadmodum superius diximus. Ea autem quae hic traduntur, accipienda sunt de elenchi ignorantia largae & communiter accepta, quae an sint communis omnibus sophisticis locis per praedicationem, an alio aliquo modo, superius est indicatum. Quod autem illi loci sint reducibiles ad eam elenchi ignorantiam, monstrat Philosophus duabus rationibus. Vna communi in litera ibi assignata, Primum quidem si a syllogistici, hoc est, incollectibiles, vt habet Boetius, &c. Pro qua obiter notandum, eas praemissas esse collectibiles, quae formam syllogisticam retinent, & probant illatam conclusionem, quae reuera contradictorie est opposita positioni respondentis, quales sunt cuiuslibet elenchi praemissae. Incollectiles contra sunt, quibus horum vnum, aut duo, aut cuncta defunt, id quod accidit omni sophisticis syllogismo & elencho, quanquam oppositum esse appareat. Ceterum altera ratio specialiter & per singulas fallacias discurrens, redditur in litera ibi, Deinde & secundum partes definitionis, in qua prius recensentur fallaciae in dictione. & postea ibi, Paralogismos autem secundum accidens, &c. Idem monstratur esse in singulis extra dictionem fallaciis. Ceterum cum in litera dicitur, vt aequiuocatio, amphibologia, & similis figura, ideo coniuncta est dictionis figura aequiuocationi & amphibologiae, quod illis commune sit, seruata eadem materia & forma, plura aut vere aut apparenter significare, etsi illis respondeat multiplex actuale, huic autem duntaxat phantasticum. Porro loco probationis continenter subiectae, dicentis, Consuetum enim est, haec omnia, hoc vt illud significare, legit post Graecanicum codicem Boetius, Consuetum enim id, omnia, vt & illud quippiam significare, hoc est, Solitum est id omnia praedicta significare, vt & illud quoduis, hoc est significare vnum significatum, sicut & alterum quippiam. Deinde cum subditur, Neque si triangulus habet tres angulos, &c. Per primum & principium intelligenda est figura quae prima sit & principium omnium figurarum rectilinearum. At quomodo triangulo accidat esse figuram, alibi explicuimus. Syllogismus literae inefficax est, si conclusio vniuersaliter, aut in sensu per se, intelligatur accipi. At quando mox subditur, Artifices & omnino scientes ab insciis redargui paralogismis secundum accidens. Per sapientes accipiendi sunt ij, qui rerum cognitionem habent, & sophisticas nugae ignorant. contra vero per inscios accipiendi sunt sophiste, qui cum nullam rerum cognitionem habeant, ex sola sophismatum ostentatione sapientes videri student. Insuper ea literae pars, Secundum consequens autem paralogismi, &c. Ostendit paralogismos consequentis

quentis reduci ad ignorantiam Elenchi, quia fallacia consequentis pars est, seu minus communem ad fallaciam accidentis, sed fallacia accidentis ad Elenchi ignorantiam reducit, ergo etiam fallacia consequentis. maior probat, quia consequens accidit antecedenti. vt album cygnus. Verum inter fallaciam consequentis & accidentis ea est diuersitas, quod in fallacia accidentis non fit conuersio argumentationis, ac proinde semel tantum sumitur tam antecedens quam consequens argumentationis. vt homo est animal, & animal quadrupes, ergo homo est quadrupes. Sed in fallacia consequentis necesse est conuerti argumentationem, ipsumque antecedens atque consequens bis sumi. vt si homo currit, animal currit, ergo si animal currit, homo currit. Ceterum ex reductione fallaciae secundum plures interrogationes vt vnam, ad dictam elenchi ignorantiam ibi collocata, Deceptionis vero quae sunt, &c. colligitur illud proprium axioma Vnius solius rei, & rei simpliciter absoluteque acceptae, eandem esse definitionem, Idemque esse definitionem hominem, & vnum hominem. propositionem, & propositionem vnam.

In secundum caput, quae sint causae deceptionum captionumve sophisticarum explicans, Scholia.

In hoc secundo capite demonstrat succinctim ac aperte Philosophus, quae sint causae in singulis fallaciis, quibus decipiamur argumentationibus sophisticis, dicens in aequiuocationis & amphibologiae fallaciis causam esse, non posse facile distinguere multiplex, quod aut dictio est, aut oratio. Nam etsi plerumque multiplicia facile est distinguere, sunt tamen quaedam, quae distinguere admodum est difficile, vt sunt vnum, ens, idem, & caetera eiusmodi, quae vocari solent analogae. At in compositione & diuisione causa est, orationem compositam & diuisam videri idem significare. Verum literae particula (seu vt in pluribus euenit) insinuat, quaedam orationes compositas & diuisas re vera idem significare, & eundem sensum habere, nihilque discriminis veritatis aut falsitatis admittere. qualis est haec, Quicumque currit nunc currit, aut indicat plures esse orationes, quarum sensus compositos & diuisos explicare sit difficile, etsi non omnes sint eiusmodi. Ceterum illa literae pars, Qui enim haec facere potest, &c. hunc habet sensum, Qui valet distinguere ac explicare, quae sunt similia, & quae dissimilia, promptus est ad cognoscendum verum, & maxime idoneus ad ostendendum, quod omnem substantiam secundam, quae quale quid significat, arbitremur & opinemur significare primam substantiam, & illam intelligamus tanquam vnum numero. Nam substantiam secundam maxime videtur sequi hoc aliquid, siue prima substantia, quemadmodum ens sequitur id quod est vnum. At ne quis ex his errandi ansam accipiat, qualis fortassis fuit Xenus, qui hanc figurae dictionis fallaciam sophisticis extra dictionem locis annumerauit, infert Philosophus ibi, Quare in quae sint, &c. hanc fallaciam esse fallaciam in dictione. Ad cuius probationem adfert tres rationes. Porro quo pacto in fallacia accidentis idem & diuersum, vnum & multa reperiantur, cuius rei mox meminist litera, superius est explicatum. At secundae probationis allatae pro fallacia consequentis ibi, Amplius & in pluribus videtur atque sic probatur, &c. sensus est, Quoniam in pluribus consequentibus, nempe iis quae aequa sunt antecedentibus, videmus consequentia conuerti cum antecedentibus, arbitramur id competere consequentibus omnibus, id quod fieri nequit, quando consequentia latius parent, quam antecedentia, Quae in litera subsequuntur, intellectu sunt facilia.

In tertium caput, monstrans syllogismos in materia deficientes iisdem inniti principiis, ex quibus in forma peccantes pendunt, Scholia.

In praesentis capitis frontispicio, in medium adfert Philosophus quod monstrare statuit, nempe omnium sophisticorum elenchorum & syllogismorum eadem esse principia & elementa, seu eosdem locos sophisticos. Quoniam (inquit) habemus secundum quaeunque principia sunt apparentes syllogismi, habemus etiam & ea principia, per quae fiunt syllogismi sophistici & elenchi. Pro cuius ampliori cognitione subdit, quod nomine apparentium syllogismorum & elenchorum accipit syllogismos in forma syllogistica deficientes. & per sophisticos elenchos, eos qui in materia duntaxat peccant, ergo cum quidam eiusmodi sint, quod ex probabilibus vel conclusionem colligant, quam neque secundum naturam, neque secundum nos probant. Alij tales sunt, quod ex falsis apparentibus conclusionem inferat, de quibus solis hic agere videtur Aristoteles. Hos posteriores asseuerat eos esse, qui cum falsum assumant, non redarguant secundum rem, & quibus valeamus deprehendere respondentis ignorantiam, id quod pertinet ad artem tentatiuam, quae quidem tentatiua, pars est dialecticae, dum dialectico vtitur syllogismo, respondentis scientiae aut ignorantiae inuestigandae gratia. Idem ea tentatiua pars est sophistica, dum inquirendae respondentis ignorantiae

Quo differat fallacia accidentis & consequentis

Rei absolute, & vnius rei est eadem definitio.

Fallacia autem propter aequiuocationem.

In aequiuocationis & amphibologiae fallaciis causa est, non posse facile multiplex distinguere. In compositione & diuisione, orationem compositam & diuisam videri idem significare.

Xenus. Fallacia figurae dictionis probatur tripliciter esse fallacia in dictione.

Quoniam autem habemus

Tertiana pars est dialectice, sicut pars sophistica. Eadem sunt principia vtrorumque syllogismorum, & in materia deficientium. Albertus.

rationis causa, huiusmodi syllogismos in materia peccantes, ad disputationem adfert. Qui sane syllogismi sophistici sunt, quatenus respondentem fallunt. At syllogismi in forma deficientes, eidem negotio non sunt utiles, eo quod talibus, non solum ignorantes, sed & ipsi scientes fallantur & decipiantur. Deinde in litera ibi, Quod autem eadem via habeamus, &c. monstrat Philosophus id quod superius dixerat, eadem videlicet esse vtrorumque syllogismorum principia. Hanc eandem probationem explicat ad hunc modum Albertus, Præmissæ syllogismi in materia peccatis, conclusiones sunt syllogismi deficientes in forma, & ex eiusdem syllogismi præmissis pendent, Igitur eadem sunt principia eisdemque sophistici loci syllogismorum in materia & in forma peccantium. Horum quidem directe atque proxime, illorum autem mediate duntaxat, & his mediantibus. Antecedens probatur, quoniam syllogismus in materia deficiens, ex altera præmissarum falsa progreditur, cui non assentiretur respondens, nisi aliquo modo prius ostensa foret, id quod nequit fieri, nisi per syllogismum in forma deficientem, aut expressum, aut tacitum, quod an ex necessitate eueniat, an ut in plurimum, an aliter, aliorum peritiorum iudicio relinquimus. Tantum admonemus (quemadmodum subinde alibi fecimus) vniuersaliter pronuntiata in quibusdam & paucis instantias admittere. At loco illius literæ, Quare erunt syllogismi falsi per eadem principia, legunt aliæ translationes, Quare erunt alij syllogismi falsi per hoc, aut omnia, aut aliqua. Cuius quidem disiunctiue particulae, si quis volet expositionem habere, ex Alberti atque Egidij Romani commentariis petere poterit. Cæterum in litera ibi, Quod enim aliquis non interrogatus, &c. in confirmationem dicti superioris adfert, quod non tantum id veritatem habet, cum quis ab alio interrogatus decipitur, verum etsi secum conferat is ab altero non rogatus, arbitretur id quod ipse perpendit dandum esse, id est, concedendum. Nam talia per nos perpensa atque discussa, interrogati facile solemus admittere, velut nostris inuentis fauentes. At in litera sequente, Verum in quibusdam simul accidit & interrogare quod deest & falsum, &c. Per id quod deest, accipienda est causa defectus sophisticæ argumentationis. Postremo in litera ibi, Est autem sophisticus elenchus non simpliciter elenchus, &c. Dicit Philosophus syllogismos in forma syllogistica deficientes, non esse simpliciter aut syllogismos, aut elenchos, neque hos eiusmodi esse comparatione eorum respondentium, quibus defectus causa est cognita, sed tantum iis, quos latet defectus argumentationis causa, & qui solum sophisticum locum animo intuentur. Hactenus de sophisticis syllogismis, penes eosdem sophisticos locos desumptis.

Oia aut principia.

In quartum caput, agens de veris & falsis redargutionibus, ipsarum numero, atque aliis quibusdam, Scholia.

Exactis locis sophisticis, ex quibus pendent sophistici syllogismi omnes, in presenti capite principiorum materialium eorundem tractatione aggreditur Philosophus, in exordio asseuerans, non esse huiusmodi syllogismos neque veros elenchos sumendos & considerandos in hac scientia secundum speciales propositiones & terminos, ad quos applicari queunt. Id enim apparet indicare ea literæ pars, Sine omnium quæ sunt scientia, hoc est, vniuersi usque rei scibilis propria scientia, quibus vtuntur redarguentes. In illius probationem primo adfert Philosophus, quod vnus artis non est, considerare talia principia, sed potius diuersarum artium, quæ omnes particulares comparatione nostri sunt fortassis infinitæ. Nam plurimarum rerum complures proprietates & principia non sunt à nobis cognita. Quod si scientiæ speciales nobis sunt infinitæ, cum singulis scientiis necesse est suas respondere demonstrationes, erunt quoque & demonstrationes infinitæ, & proinde erunt veri elenchi infiniti, quemadmodum explicat litera. Deinde in literæ decursu ibi, Manifestum igitur, quod non omnium elenchorum, &c. Id quod prius dixerat colligit, & adiicit dictis, considerandos & tradendos esse locos eos, qui sunt secundum dialecticam, hoc est, qui descripti sunt ex quibusdam conditionibus communibus, quorum rationem & curam habet dialecticus. Id autem satis lucide approbat. At cum in litera dicitur, Elenchus enim syllogismus est contradictionis, aut vnus, aut duo, id sic dicitur, quod si colligatur syllogismo vtraque contradictionis pars, duo sint syllogismi. At si duntaxat vnica pars, alteram defensante respondente, vnus erit syllogismus.

Non est aut differentia orationum.

In quintum caput, quod ostendit distinctionem Elenchorum non esse sumendam ex hoc, quod ad nomen & intellectum disputantur, vt quidam dixerunt, Scholia.

Postquam Aristoteles suam sententiam explicuit de locorum sophisticorum distributione, & ipsorum ad ignorantiam elenchi reuocatione, in præsentiarum quorundam veterum

rum arbitrantium aliunde petenda esse syllogismorum sophisticorum principia, reprobatur quaedam disputationum sophisticarum partitionem, quam illi constituebant, hanc videlicet, Disputationum sophisticarum quaedam sint ad nomen, & aliæ sint ad intellectum. At quæ oratio seu disputatio ad nomen sit, & quæ ad intellectum, clarè ostendit literæ initium, dum dicitur, Non enim ad nomen oratio, nisi quando interrogans, &c. Illam autem diuisionem refellit Philosophus quatuor rationibus. Prima ibi in litera & sequentibus reddita, Inconueniens enim est, &c. monstrantur eadem orationes & multiples & simplices, posse esse ad nomen & ad intellectum, eo quod simplices orationes possint videri differenti plura significare. De simplicibus illic agitur, Deinde & quælibet omnes, Nam in oratione, &c. Hac itaque ratione ostenduntur illius diuisionis membra non esse opposita. Secunda ratione ibi collocata, Deinde omnes orationes possunt esse ad nomen, &c. conuincuntur omnes orationes posse esse ad nomen, si diuisio prædicta membra contineat immediata, quod in potestate sit & respondentis & argumentantis, oratione vti secundum diuersum significatum ac sensum. Porro tertia ratione ibi reddita, Attamen syllogismorum qui sunt ob id quod multiplicitate dicitur, &c. monstrantur non omnes in dictione fallaciæ ex se proprieque ad nomen esse orationes, eo quod eiusmodi non sit fallacia figuræ dictionis, licet talis videretur, cuius oppositum existimabant veteres. At quarta ratio, quam marginalis annotatiuncula digressionem appellat, ibi assignata, Et omnino inconueniens est, vult locorum sophisticorum diuersitatem esse depromendam ex defectibus eorum, qui ad syllogismum, aut contradictionem habendam, aut ad vtrumque horum obseruandum sunt necessaria, id quod non obseruat prædicta sophisticæ loci & orationum sophisticarum partitio. Contra contradictionem, inquit Philosophus, eam peccare, qua colligitur silentem dicere. Cæterum ab vtroque syllogismo & contradictione deficit ea, qua infertur aliquem dare id quod non habet, Hæc videlicet, Aliquis dat vnum solum denarium, non habet autem vnum solum denarium, Quod non habet igitur dat aliquis, quæ neque colligit, neque rectè contradicit. At a syllogismi conditionibus deficit ea ratio, qua infertur Homeri poema esse figuram, dum quis ad hunc modum ratiocinatur, Omnis circulus est figura, & poema Homeri circulus est, igitur Homeri poema est figura. Poema forasse circulus appellatur, cum ab eodem versu incipit, & in eundem definit, quos & intercalares dicunt, quale id est apud Virgilium,

Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel cælo possunt deducere lunam.
Carminibus Circe locios mutauit Vlyssis,
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis,
Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnim.

Cæterum quoniam iidem veteres existimabant, disputationes doctrinales seu demonstratiuas omnes ad intellectum esse, & omnes multiples ad nomen, id quibusdam nominibus allatis confutat Aristoteles in litera ibi, Verum vnde digressi sumus redeamus, &c. Quam quidem literæ portiunculam nonnullis libet accipere pro quinta ratione, dictam diuisionem improbante. At triangulus, cuius meminit litera, alicui potest videri, si pro deltoto cœlestique triangulo, aut pro numero, vt monade, ternario, aut senario, qui trianguli sunt apud Arithmeticos, accipiantur. Postremo in litera ibi, Si autem aliquis dixerit, opponentem oportere diuidere, &c. ne videatur error in disputando manare ex ipsius opponentis indistincta interrogatione, monstrat Philosophus tribus rationibus ad absurda quædam deducentibus, non esse muneris ipsius opponentis, ante interrogationem multiplex diuidere ac distinguere. At cum in tertia ratione de simplici, quod distingui possit, agente, cum dicitur, vt sint ne in quaternario vnitates æquales binariis, &c. facillimum intellectu est, si modo aduertat lector, in singulis quaternariis quatuor esse binarios vtrinque communicantes, primumque constare ex prima & secunda vnitatibus, secundum ex secunda & tertia, tertium ex tertia & quarta, quartum verò ex quarta & prima. Quomodo tot binarij in quaternario sunt, quot vnitates, At si binarios profus diuersos in nullo quoque conuenientes acceperis, duos tantum offendes. Hactenus de hoc capite.

In sexti capitis priorem partem, monstrantem quod litigiosus syllogismus ad dialecticum syllogismum sese habet, vt pseudographus ad Geometricum, Scholia.

In huius partis initio, quod expositorum plerique superioris capitis sint connectunt, aperit Philosophus quoddam inter dialecticum & sophisticum discrimen, volens in primis non esse

Disputatio-
nū sophisticarū
partitio re-
probanda
rationibus.
Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Virgilius.

Non est muneris ipsius opponentis ante interrogationem multiplex distinguere. Quò in quaternario tot binarij sint quot vnitates, & quò non.

Petere aut potest oppositum. Non est de monstratoris officij

sed dialectici teratium in interrogare re spōdētē, &c. officij ipsius demonstratoris, respondentem rogare, vt quod interrogatur aut fateatur, aut refutet atq; neget. vtrum id pertinere ad dialecticum tentatiuum, cuius scopus est experiri respondentis ignorantiam, Nam ars tentatiua est quaedam dialectica. & p̄oinde per cōmunia de omnibus inquirat & explorat, non scientem, sed ignorantem, atq; se scire simulantem. Nam ex communibus progreditur, quibus ignoratis, necesse est, respondentem & propria ignorare, & illis scitis, non necesse est sciri propria. Qui ergo secundum ipsius rei veritatem & probabilitatem considerat communia, dialecticus est, Qui autem id apparenter, sophista. De hac quoque re ad hunc modum scriptum reliquit Aristoteles quarti libri Metaphysices capite secundo, Ei (inquit) quod est, vt ens est, sunt propria quaedam, atque hæc sunt ea, de quibus est philosophi veritatem considerare. Cuius hoc indicium est. Artifex namq; differendi atq; sophistæ, munus ipsius philosophi subeunt. Sophistica enim facultas, apparet tan tummodo sapientia. Et artifices differendi, de omnibus differunt. Commune autem omnibus est, id quod est. De iisce verò propter ea differunt, quòd hæc philosophiæ propria sunt. Circa namq; genus idem & sophistica, & differendi facultas, & philosophia versatur, sed ab altera quidem facultatis modo, ab altera verò electione vitæ differre philosophia videtur. Atq; hæc differendi quidem facultas, de iis est tentatrix, de quibus est philosophia cognitua. Sophistica autem apparet quidem, non tamen est. Hactenus Aristoteles. Post hæc in litera ibi, Et vnus quidem syllogismus litigiosus, &c. Breuibus insinuata ea diuisione, qua secatur syllogismus litigiosus in eum qui in syllogistica forma deficit, & alterum in materia peccantem, monstrat Philosophus syllogismum tentatiuum esse sophisticum, eò quòd is qui ex communibus scientiarum principiis ad proprias conclusiones vel veras procedentibus, meriatur demonstratiuos syllogismos, videaturq; esse huiusmodi, cum non sit. Id enim est quòd dicit litera, Nam is deceptorius est eius quod est propter quid, & quicumq; syllogismi, &c. At falsigraphus, qui ex propriis disciplinarum principiis perperam intellectis coalescit, siue colligat conclusionē veram, siue falsam, minimè dicendus est litigiosus syllogismus. Hæc explicat Philosophus iis rationibus quibus nitebatur Hippocrates & Briffon mōstrare, circulum posse quadrari, quarum ea quæ Hippocratis est, falsigrapha est, non autem contentiosa & sophistica. Altera verò contrà, contentiosa est, ac sophistica, & non pseudographa. Horum autem rationes in præsentiarum adduceremus, nisi easdem quinto loco Faber Stapulensis studiosius adnotasset. Hoc erit igitur discriminis inter syllogismum pseudographum & litigiosum, q̄ ille ex solis scientiarum propriis principiis confletur, non ex communibus. Hic autem nunquam ex propriis, sed interdum ex communibus aut falsis aut veris, modò ea communia vera sumantur, veluti alicui discipline propria, quæ sic accepta, constituunt syllogismum in materia deficientem, non quoniam falsa sunt, aut verè non approbantia, sed duntaxat quia putantur esse propria, cuiusmodi est illata conclusio, & non sunt. Deinde in litera ibi, quemadmodum enim iniuria, quæ in certamine coram iudice est, &c. quodam signo, vt indicat marginalis annotatio, monstrat idem, tentatiuum videlicet syllogismum ex communibus tanquam propriis progredientem ad particularem conclusionem, esse contentiosum, eò quòd huiusmodi tentatiuus aliena etiam accipiat, nempe communia vt propria, quemadmodum in causis ciuilibus, quæ coram iudice versantur, omnia & propria & communia in medium adferant certantes ad suæ causæ defentionem, quæ etsi aliam iustitiæ speciem nonnunquam habeant, nihilo secius contentiosus dicitur & litigiosus. Insuper post hæc ibi, Qui igitur victoriaræ gratia, &c. aperit Philosophus, quoniam dissident inter se contentiosus & sophista. Item ob quam causam eadem argumentatio sit contentiosa & sophistica. At mox dum subnectitur, Litigiosus est quodammodo se habens ad dialecticum, &c. ostenso quo pacto sese habeat syllogismus litigiosus, qui simul est tentatiuus ad falsigraphum, commonstrat quo modo idem contentiosus syllogismus ad dialecticum sese habeat, volens eiusmodi litigiosum syllogismum, quodam, non autem omni, modo ad dialecticum se habere, quo ad geometricum se habet pseudographus. Huius autem declaratio ab Aristotele subiuncta ex superioribus intellectu est facilis.

Aristot. 4. lib. Metaphys. cap. 2.

Tentatiuus syllogismus est syllogismus sophisticus.

Inter pseudographum & litigiosum syllogismum discrimē notandum.

Tentatiuus syllogismus est litigiosus.

Quo pacto sese habeat contentiosus syllogismus qui est & tentatiuus ad dialecticum.

Nō est autem Dialectica circa ali

quod gen? Nō est Dialectica ali

In eiusdem capituli sexti posteriorem partem, monstrantem circa quæ versetur tentatiua, Scholia.

HAC secunda parte duo præsertim ostendit Philosophus, nempe tentatiuam artem quandam generalem esse, & eandem versari circa omnia communia. Ad primi itaq; approbationem in huius literæ exordio, tanquam maiorem quandam proponens, asseruerat

uerat, dialecticam non esse alicuius generis determinati, neque demonstratiuam alicuius specialis passionis de speciali subiecto icibili, neq; talem esse, qualis est vniuersalis scientia, id est, Metaphysica. Est enim Metaphysica de omnibus sub vna ratione, quatenus entia sunt, quæ à dialectico considerantur aliis rationibus. Illud confirmat Philosophus, quòd nequeant omnia sub eodem genere contineri. Non enim ens est genus. & si fateamur, ens genus esse omnium, non poterunt tamen secundum propriam substantiam acceptorum, eadem esse peculiaris principia. Ex his colligit Philosophus, nullam artem alicuius determinatæ passionis demonstratiuam de suo subiecto, sub vtraq; contradictionis parte esse interrogatiuam, & dialecticam non posse aduersus negantem sua prima principia rationem adferre, & si id possit Metaphysica, quemadmodum inspicere licet ex Metaphysices quarto libro, in quo exactius discutiendum est quòd hic de dialectica dicitur. Deinde in litera ibi, Tentatiua autem talis est quaedam dialectica, &c. illi maiori adicit minorem hanc, tentatiuam artem esse quandam dialecticam, ex quibus infert mox, tentatiuam non esse generis determinati, eaq; quemadmodum & dialectica, vti tam scientes quàm illiteratos, quippe quibus communia æquæ sunt nota. At tentatiuum arbitrantur Albertus & Egidius esse quandam dialecticam, quòd principia communia apter ad particulares conclusiones, & alicuius scientiæ peculiariter addictas, cum dialectica illa adferre valeat ad communiores collectiones. Insuper in litera ibi, Sunt autem communium quaedam, &c. explicat Philosophus quandam cōmunium principiorum varietatem, vt ex quibus communibus coalescat syllogismus tentatiuus, clarè cognoscamus. Sunt itaq; principiorum communium quaedam, quæ nulli arti peculiari proprie aptari queunt, ob quam rem sese habere dicuntur vt negationes, quæ nulli definito enti cōperere possunt. Nam & nomina & verba infinita (teste Aristotele in Peri Hermenias priori libro) & quod est, & quod non est, designant. De his communibus considerationem suscipit tentatiuus, & per hoc possibile est experimentum sumere de omnibus, & circa hæc est quædam ars, non tamen talis, quales sunt eæ quæ demonstratiuæ dicuntur. Altera sunt principia, quæ pluribus quidem artibus particularibus (quas subordinatas & subalternatas appellant recentiores) adaptantur, ipsa nihilo secius peculiaris sunt scientiæ superiori illas complectentis, cuiusmodi sunt ea principia, quæ in octo Physicorum libris à Philosopho traduntur, comparatione facta ad ea, quæ posteriores libri complectuntur. Erunt igitur hæc principia determinati generis, cum circa genus definitū scibile versentur, & proinde non erunt idonea constituendo syllogismo tentatiuo, super quo hoc in loco tractatur. Hactenus de huius literæ expositione à nobis dictum sit. Nam, quemadmodum superius admonuimus, exactior & fusior explicatio ex quarto Metaphysices libro videtur esse petenda.

cuius generis determinati, neq; talis qualis est Metaphysica.

Cur tentatiua quædã sit dialectica Alberti & Egidij sententia.

Quædam principiorum cōmunium diuersitas atq; partitio.

In quarti tractatus, de cautelis sophisticis pertractantis, primum caput, ostendens quibus locis quis deduci valeat ad inopinabile & falsum, Scholia.

Ad falsum autem & inopinabile.

HVIC priori Elenchorum libro Aristoteles finem impositurus, in hoc vltimo tractatu adfert quaedam præcepta, quos locos sophisticos appellare possumus, quibus quidem præceptis etsi idoneus atq; promptus reddatur sophista, vt aliquam ex metis superioris recentitis assequatur, sicq; appareat sapiens, & ab auditoribus pecuniarū lucrum accipiat. eò tamen animo illa prosequitur, ne ipsis incognitis respondens facilè in errorem aut verum aut apparentem labatur. In capite itaque præteriti nouem locos sophisticos enumerat, quibus quis ducitur ad falsum & inopinabile, quorum quinque priores in literæ exordio descripti, iuxta vtilis sunt assequendæ metæ falsi & inopinabilis. Primus appellatur ex communi interrogatione. Secundus ex interrogationum multitudine. Tertius, ex respondentis commendatione. Quartus ex deductione ad aliud. Quintus verò ab iis quæ interrogatione & responsione priora sunt. At sextus ibi redditus, Ad falsum autem ostendendum, &c. (qui vocari potest, ab iis quibus abundant interrogantes) propius dicitur esse metæ falsi. Porro ceteri quatuor, quorum primus ibi descriptus, Rursum vt ad inopinabile ducatur, dictusq; ex opinionum varietate. Secundus appellatus ex voluntatum diuersitate. Et tertius a diuersis legibus. Et quartus, qui in ordine decimus est, vocatus ab ipsius interrogationis contrarietate, peculiariter destinatur in inopinabilis terminum. Ceterum cum dicuntur in octauo loco, esse contraria natura & lex, Per naturam intelligunt expositorum quidam, legem naturalem. & per legem, eam quæ positua est. Hactenus à nobis dictum sit super hoc capite eò quòd diligenti attentosq; lectori citra magnum laborem valeant esse manifesta, & exemplorum explicatio ad alias pertineat disciplinas.

Nouem præcepta. Primum ex cōmuni interrogatione. Secundum. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum. Septimum. Octauum. Nonum. Decimum. Quid natura & lex.

In secundum caput, explicans quo pacto contingat ducere respondentem ad negationis & solœcismi metam, Scholia.

De eo quod dem quod est face- re nuga- ri.

Locus ab eo quod seorsim sumptum, & alteri in oratione in- tium idem est

DVæ sunt presentis literæ partes præcipuæ, quarum prior de negatione agens, vnicum sophisticum complectitur locum, quem non ineptè appellare possumus ab eodem, quod seorsim sumptum, & alteri in oratione iunctum, idem est atq; inuariatum, qui est eiusmodi. Hypothesi facta, q; nomen solitariè sumptum, & alteri in oratione connexum omnino idem sit, facillimum est deducere ad veram negationem. At si ea suppositio à disputationis initio non fiat, apprensus & non vera erit nugatio. Prioris huius loci partis exempla sunt quatuor, de duplo, concupiscentia, impari, & limo. quæ si seorsim accepta & in his orationibus, duplum est duplum dimidij, Concupiscentia est concupiscentia delectationis, impar numerus est numerus medium habens, hoc est, qui diuisus in æqua mediam habet vnitatem, Simum, est nasus simus, idem designare concedantur, colligentur huiusmodi nugatoriæ conclusiones, Duplum est duplum dimidij dimidij, Concupiscentia est concupiscentia delectationis delectationis, Impar numerus, numerus est numerum medium habens, Simum est nasus nasus simus. Porro circa hunc locum (ex quo arbitramur originem accepisse eam opinionem, quæ asseuerat, adiectiua nunc substantiuè nunc adiectiuè accepta, esse de æquiocorum numero) possent complures adferri dubitationes, quas omnes tum amplectendæ breuitatis gratia, tum quòd nugationis pertractatio peculiaris sit Grammatico, merito prætermittimus.

At secunda dicti loci particula ex illa litera, Apparent autem opposites quandoq; &c. desumitur, quæ ad hunc modum est legenda, Apparent autem opposites quandoq; facere nugari, non facientes tamen, eò q; non interrogant si significet, &c. Nam in nostra litera negatio (non) omissa est. Cæterum altera huius capitis pars ibi redditur, Solœcismus autè quidnam sit, &c. In qua primò ostenditur diuersimodè fieri solœcismum, nempe verè & apparenter, apparenter & non verè, & verè sed non apparenter, cuius quidem exemplum de iis qui dicunt ficus & ficos maturas, subiunxit vetus interpres ob hoc Martialis carmen.

Martialis.

Cùm dixi ficus, rides quasi barbara verba,
Et dici ficos Cæciliane iubes.
Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Ficus pluratiuè quartæ declinationis fructus fici arboris significat. Pluratiuè secundæ, morbum vitiumq; corporis. Singulariter autem secundæ, & arborem & fructum signat. Fructum, Tullius de Senectute, Vt ex tantulo grano fici. Arborem, Iuuenalis, Ad quæ Discutienda valent sterilis mala robora fici. Item pluratiuè secundæ, fructum etiam significat. vt Horatius, Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi. Deinde secundo in litera ibi, Manifestum igitur est, quòd ars quidem potest solœcismum facere, &c. Ex superioribus concludit Philosophus, ad artem sophisticam pertinere solœcismi determinationem, eò quòd multæ orationes videantur syllogisticè colligere solœcismum, & si re vera non colligant, quemadmodum multi videntur esse elenchi, qui non sunt. Insuper in litera ibi, Sunt autem omnes penè apparentes solœcismi propter hoc, &c. duos in primis tradit locos sophisticos ducendi ad solœcismi metam. Prior dici potest à neutro genere, qui est, Commodissimè fiunt apparentes solœcismi, secundum pronomen hoc, in genere neutro sumptum. Ad cuius probationem duas adfert rationes, secunda ibi in litera redditur, Cùm igitur masculini & foeminini, &c. in qua etiam posterior insinuat locus, quem appellare valemus ab vnus casus pro altero variatione, quem quidem obseruant ij, qui vnum casum pro alio collocant. At dum mox in litera subiungitur, & solœcismus in his elenchis quodammodo, &c. assignat Philosophus quandam similitudinem inter causam apparentiæ & defectus fallaciæ secundum dictionis figuram & solœcismum, quemadmodum explicat ipsa litera. Porro illud, quo dicitur fallacia figuræ dictionis ex rebus manare, refert Egidius ad causam non apparentiæ, sed defectus. Nam causa apparentiæ, ex dictione vel oratione est desumenda.

Egidius Romanus.

Differt autem non parum.

Loci philosophici 4. 1. ab interrogatiōis p- linitate.

In tertij capitis priorem partem, aperientem quibus locis contingit ad redargutionem ducere. Scholia.

HAC vltimi capitis priori parte explicat Philosophus, quomodo valeat quis deduci ad redargutionis metam ex modo interrogadi, recensens in primis sophisticos locos, numero quatuor, ad respondentes non proteruos pertinentes. (Nam qui cautelam quinquæ constituunt, literæ initium non satis aptè videntur, cautelam facere.) Primus appellatur,

pellatur. ab interrogationis prolixitate. Secundus, a festinatione. Tertius, ab ira & contentione, quam in respondente efficit opponens sophista, si dixerit ipsum non velle rectè respondere, sed circa omnia velle proteruire. At quartus dicitur ab interrogationum permutacione & inuolutione. Post hos autem sophisticos locos ibi in litera, Ad eos autem qui negant, & cæter. aduersus respondentes discolos ac proteruos adfert Philosophus locos sophisticos numero quinque. Quorum primus appellatur, ab eius quod intendit ut opposito proposito. Secundus, ab assumptione vniuersalis non interrogata, cuius aliquor singularia concessa existant. Tertius, a similitudine & nominis non impositi circumlocutione. Quartus, ab eius quod queritur cum suo opposito interrogatione. Ex cuius declaratione, dum dicitur, appositis iuxta se contrarijs minora & maiora videntur, & priora & meliora hominibus (perperam enim legitur dictio ei, loco copulatiuæ coniunctionis) hoc est, quæ secundum se lumpa sunt parua, hominibus apparent esse minora, si magnis conferantur, & ita in cæteris depromi potest illa vulgaris maxima. Opposita iuxta se posita magis elucescere. At quintus locus appellari potest ab intrepida insyllogisatæ conclusionis collectione.

In posteriorem eiusdem tertij capitis partem, qua monstratur, quot modis quis ex concessis ducitur ad redargutionem, scholia.

COMPLECTITVR præfens litera locos numero sex, quibus contingit quem ex concessis ad redargutionis terminum deduci. Quorum duo primi multitudini & indotis seruietes, dicuntur esse a respondentis commendatione & ex diligenti concessorum inspectione. Cæterum reliqui quatuor, quibus aduersus doctos militant sophista, vocantur ab orationis per respondentem distinctæ sensu eodem, A deceptoriarum solutionum reiectione, Ex deductione ad ea quibus interrogans abundat, Et ab eius, super quo speciatim discernendum est, celatione. Hæc de priori Elenchorum libro a nobis sint dicta.

τέλεος.

Secundus de festinatione. Tertius ab ira. Quartus ab interrogatiōis permutacione. Aduersus discolos loci quinque. Primus. Secundus. Tertius. Quartus. Opposita iuxta se posita magis elucescere. Quintus. Sophisticum autem documētum est. Loci sex, quibus contingit ex concessis duci ad redargutionis terminum.

Questi-
ones sūt
æquales
nume-
ro his.
Tria dicēda
hoc libro.
Quid solue-
re.

Cognitio
sophismatū
vtilis.

Dubitatio.

Solutio.

Primū
igitur
quæad-
modū.

In posterioris Elencho-

RVM SOPHISTICORVM LIBRI
caput primū, scholia.

Ractat Aristoteles hoc secūdo libro de paralogismorū solutione, de qua primo capite tria dicenda proponit. Primum, quomodo oportet soluere, verè an apparenter. Secundum, quid oportet soluere in paralogismo. Nam (vt dicitur, nono capite octauī Topicorum) non est idem soluere & impedire, Sed soluere est id negare, per quod falsum accidit. Id autem in paralogismo potest esse triplex, maior propositio, minor, & illatio. Igitur secundo dicendum est in quolibet sophismate, quid horū trium soluendum sit. Tertio proponit dicere, ad quid orationes huiuscemodi profint. Per orationes intelligit Alexander sophisticos syllogismos, Egidius verò & recentiores, qui eum sequuntur per orationes intelligunt solutiones quæ sophismatis assignantur. Cæterum cum solutiones haberi nequeant sine sophismatum cognitione, res eodem recidere videntur. Est itaq; tertio dicendum, ad quid conducatur sophisticarū rationum cognitio, Ibi, Vtilis igitur ad philosophiam, &c. Ostendit sophisticatū cognitionem ad tria vtilis esse. Primum ad philosophiam seu metaphysicam, propter duas causas. Prior est, quia ex horum perceptiōe cognoscimus quotupliciter aliquid dicitur. Id quod valde necessarium est in metaphysica, & ideo Aristoteles scripsit quintum librum metaphysicæ, In quo declarauit quot modis vnumquodq; dicitur. Altera est, quia intelligimus, non quæcūq; in nominibus sunt similia, etiam in rebus esse similia. nec quæ aliter sunt in rebus, semper esse aliter in nominibus. sed eadem enim & videre in nominibus similia sunt, & tamen in rebus sunt diuersa. quia alterum est quale, alterum verò situm esse. Dicit autem Aristoteles, se potissimum loqui de paralogismis, qui fiunt propter dictionem, quia quæ extra dictionem fiunt, non ita aperte vtilis sunt ad Philosophiam. Reliquæ duæ vtilitates, quas adfert textus, per se sunt satis manifestæ.

Ibi, Respondentibus autem quomodo aduersus huiusmodi orationes sit obstitendum, &c. Remouet dubitationem, quæ talis est. Videtur in priori libro sufficienter ostensum esse, quomodo respondentes obstitere debeant rationibus sophisticis: quia prius dictum est, ex quibus constant paralogismi, nempe ex ijs quæ videntur probabilia, non sunt autem. Insuper enumeratæ sunt fraudes & loci sophisticarum rationū, quæ sunt (vt ait Alexander) tredecim fallaciæ. ergo superfluous & iuutilis est hic secundus liber, tradens quomodo soluendæ sint rationes sophisticæ. Ibi, Non est autem idem, &c. Soluit dubitationem, dicens, q; licet ea quæ superius dicta sunt, sufficiant vt quis longa meditatione possit sophisticatum vicia deprehendere ac soluere, non tamen sufficiunt, vt quis ex tempore, & sine meditatione possit sophisticis vrgentibus occurrere, quia istud præter locos & regulas etiam vsum & exercitationem requirit, quam docet & præstat hic secundus liber, non aut primus. Quod autem vsum ac promptitudine opus sit ad congregandum cum sophisticis, patet, quia in exercitatio etiam ad ea quæ alioqui sciunt, si transpositis verbis, alioq; ordine proponantur, in concertationibus imperitè respondent. Insuper quæadmodum in alijs artibus exercitati celeriter ac concinnè operantur. In exercitatio verò, tardius, aut si accelerandū sit peccat, sic & in disputationibus. Nam quamlibet id nobis perspectum sit de quo differitur, si tamen in exercitatio simus, frequenter oportunitates negligemus, solutionē suo loco ac tempore non adhibebimus si ex tempore agendum sit. Deniq; quæadmodum in mathematicis descriptionibus frequenter demonstrationem contineri conspiciamus: quam tamen ad figurā syllogisticam reducere non possumus propter in-
experientiam syllogisandi. Nam ignoramus, quid pro maiore, quid pro minore aut medio poni debeat. sic & in sophisticis rationibus, quæ oratione inuoluta continentur, non statim possumus detractis propositionibus non necessarijs, partes sophismatis inter se coniungere, vt videamus propter quam interrogationem accidat falsum, quia vsum & promptitudine destituti sumus, quia tamen ad eam rem opus esse cognoscimus.

In secundi tractatus, considerantis de solutione paralogismorū apparenti seu ad hominē, primū caput, monstrans aliquando magis expedire apparēter soluere, q; rectè, scholia.

Explicata huius libri posterioris commoditate atque necessitate, in hoc secundi tractatus agentis de apparenti solutione, primi capitis exordio monstrat Philosophus, quandoq; magis conuenire apparenter, quam verè soluere sophisticam ratiocinationē, hac ratione. Eo modo

Eo modo conuenit respondentem sophisticā orationem dissoluere, quo opponens sophista argumentatur, sed is quandoq; apparenter, non autem re vera argumentatur & syllogisat, Ex-
pedit igitur interdum sophisticæ orationi apparentē adhibere responsionē, potius quam verā. Huius rationis minorē fusè explicat Philolophus, quæadmodum in ipsa litera inspicere licet.

At in litera elenchus dicitur esse contra dictio non æquiuoca ex quibusdam, quia ex præmissis colligit conclusionē positionis respondentis contradictoriam, non multiplicem ratione æquiuationis aut amphibologiæ. Cæterum huiusmodi solutio apparens tum fieri, teste Alberto, cum opponenti obuiat respondens, coram adstantibus cōmonstrans illum nō verè, sed apparenter ratiocinari. Nam hoc prætermissio possent adstantes arbitrari, respondentem esse redargutum, si apparenter duntaxat redarguentem & syllogisantem existimarent & verè syllogisare aut redarguere, aut ad aliam metā deducere. Post hæc in litera ibi, Quoniam enim ad finem concludenti, &c. ad præcedentium confirmationem ostendit, non satis esse ad apparentem solutionem, si respondens in disputationis fine insinuet, opponentem non vti conclusionē in eo sensu in quo concessit, sed æquiuocè atq; alio in sensu. Tum quod ante disputationis finem, incertum sit astantibus, an respondens sit redargutus, cum dubium sit an vera dicat, dum ait opponentem in alio sensu conclusionem accipere, quam ipse sumpserit. Tum q; si distinguens æquiuocum interrogasset, non dubius incertusq; esset elenchus. Quam ob rem respondens in initio distinguens, interrogantis vicium corrigit, & sua distinctione elenchi incertitudinem longius pellit. Deinde in litera ibi, Si quis autem eam, quæ secundum æqui-
uocationem, &c. Docet, quod si quis putet, apparentes redargutiones quæ a sophisticis fiunt, cōmittendo fallaciam æquiuationis aut aliam, esse veras redargutiones, tunc sequetur, quod nullus respondens, etiam quantumlibet eruditus, poterit effugere redargutionem. quia nemo est qui possit apparenter redargui negando secundum nomen quod prius affirmauit, licet nō in eadem significatione, aut non pro eodem tempore. vt si quis ad diuersa tempora respiciens, Coriscum, musicum & non musicum esse concedat, erit quidem contradictio secundum nomen, sed non secundum veritatem. Neq; sic diluendum est hoc sophisma, sicut quidam diluebāt dicentes, subiectū pro diuersis accipi, quasi videlicet Coriscus non musicus, & Coriscus musicus non esset idem homo, ac proinde dicebant addendum esse pronomen demonstratiuū subiecto. quia id friuolum est, vt patet. sed respondendum esse, ibi contradictionem non esse, quia prædicatum non intelligitur pro eodem tempore affirmari & negari de subiecto. Post hæc in litera ibi, Enimuero quia incertū quidem est, &c. Ostendit Philosophus, nullum multiplex absq; distinctione esse concedendum simpliciter, aut negandum. Primò quidem, quia ex tali responsione nascitur apparens redargutio coram audientibus, quibus incertū est vtrū redargutus sit respondens, nec ne. Secundo, quia multiplex propositio duas quæstiones implicite cōplectitur, sed ad plures interrogationes distinctè factas, non rectè datur vna responsio, ergo neq; ad propositionem multiplicē, etiam si quælibet pars vera sit. neq; enim quia verum est quod dicitur, ideo interrogatio est vna. Nam fieri potest, vt mille quæstiones veræ simul proponantur, quibus tamen nemo vnā responsionē esse dandā dixerit, quanq; id interdum in disputationibus permittatur, quando later multiplicitas, ne respondens in omnibus grauis ac molestus esse videatur. Hinc cap. 9. octauī Top. præcipiebatur, quod si proponatur multiplex notū, quod in omnibus verum sit aut falsum, dandum esse simpliciter vel negandum.

In secundum caput, apparenter soluendi sophisticos argumentationis modos explicans, scholia.

In præsentī litera instruit Philosophus respondentem, quibus modis valeat apparenter opponenti sophisticæ respondere, pro qua sanè re octo locos recenset. Quorum primū in literæ exordio redditum appellare possumus, ab eo quod respondentī videtur probabile, qui est eiusmodi. Si opponentis interrogatio vera esse videatur respondentī, non tamen satis constat illius veritas, nō eam simpliciter admittere respōdens, sed dicit, sit ita, esto. Eundē quoq; modū respondendi obseruabit, si opponens roget propositionē, quæ vtrūq; vera videatur, ex qua tamē colligere nitatur interrogans aliquid inopinabile: hoc enim respōdendi modo seruato, nō poterit aduersus respondentē elenchus construi, cum nihil simpliciter ac determinatè asseruerit. At secundus in litera, ibi redditus, quia autem quo pacto principium petatur manifestum, &c. qui dicitur ab eo quod est in principio, hanc habet sententiam. Si opponēs aliquid adferat, quod proximū sit destruendæ positioni respondentis. Item si opponens sophista assumat quod falsum est aut inopinabile, repugnetq; alicui eorū, quæ ex respondentis positione sequuntur, respondebit positionē defensans, opponentem id quod in principio est petere. Nam quæ ex necessitate accidunt, eiusdem videntur esse positionis. Cæterum loci tertij in litera

Cōuenienti
or subinde
est apparēs,
q; vera argu-
mētationis
sophisticæ
dilutio.
Quando fit
apparēs so-
lutio.
Albertus.

Nō sufficere
ad apparētē
solutionē, si
respōdēs in
disputatiōis
fine insinu-
et, opponen-
tem nō vti
conclusionē
in eo sensu
in quo eam
cōcesserat.

Nullū multi-
plex absque
distinctione
cōcedendū.

Respō-
dendū
autē in
ijs.

Octo loci p
apparētī so-
lutione.
Primus locus
ab eo quod
respondenti
videtur pro-
babile.
2. ab eo quod
est in principi-
pio.

ibi de

3. ab vniuersali in parabola & in nomine.

ibi designati. Amplius cū vniuersale non nomine sed similitudine sumitur, &c. at nuncupati ab vniuersali in parabola & in nomine, sensus est iste. Si ab opponente interrogetur vniuersale, non sub proprio nomine, sed in parabola & nomine obscuro, ob similitudinem aliquā, si conetur ad inconueniens deducere respondentem opponens, opponenti dicendum est, nō esse huiusmodi vniuersale in illa similitudine, & eo sensu secundum quē accipit opponens. Quōd si vniuersale sub proprio adferatur nomine, necessum est respondentē vel simpliciter admittere quod verum est, vel quod multiplex est distinguere. Quarti verō loci dicti ab oratione truncata vel obscura, ibi collocati. Quæ autē subintelligentes ponimus, &c. hæc est summa. Ad orationem truncatā, in qua non nihil subintelligendum est, aut obscurā, non statim respondere oportet, sed potius ab opponente quæritandum est, suam vt explicet sententiam. Nam alioqui contra respondentem quibit adaptari elenchus. Vt esto hæc interrogatio, Estne quicquid est Danaum, possessio Danaū seu Græcorum? quā si mox annuat respondens, obtrudet subito opponens hunc elenchum. Quicquid est Græcorum, possessio est Græcorum, At Alexander vel Lyfander est Græcorum, Est igitur ipse possessio Græcorum. At si illam renuat, identidē hunc elenchum aduehet. Quicquid possidetur a Græcis, possessio est Græcorum, At quicquid Græcorum est, a Græcis possidetur, Est igitur Græcorum possessio quicquid est Græcorum.

4. ab oratione truncata vel obscura.

Deinde in litera ibi, Quando verō duobus existentibus, &c. collocatur quintus locus, Ab eiusdem antecedente & consequente nominatus, qui est. Si rogetur, an idem prædicatum competat pluribus ad seiuicem antecedentis & consequentis rationem habitudinemque habentibus, prius annuendum est ipsum cōuenire consequenti. Nam id difficiliter refutare poterit sophista opponens, Exemplum adfert in litera, in qua id quod communis est, dicitur minus, attempta sui simplicitate. Est enim species genere compositior, et si secundum continentiam atque potestatis ambitum sit minor. Sextus locus mox subsequitur ibi, Si autem argumentetur, quōd hic quidem contrarium, &c. quem a duorū contrarijs appellare possumus, quicquid hanc habet sententiam. Si propositorū duorum vtriusque annuat respondens aliquid esse contrarium, & conuenit vni vni esse contrarium, non autem alterum alteri, eō quōd aut re vera non sit cōtrarium, aut nequeat illud assignare respondens, tum respōdentis erit dicere, huic esse aliquid contrarium, quemadmodum & alteri, et si id non fuerit simplex nomen impositum, & proinde appareat alteri nō esse contrarium. At admonet Egidius Romanus, hunc locū generatim intelligendum esse, de quibuslibet oppositis, non autem de contrarijs duntaxat. Post hæc in litera ibi, Quoniam autem eorum quæ quidem, &c. Præmittit quandam propositionum diuisionem bimembrem, nempe earum quasdam esse, quas omnes asserant ac recipiunt, quasque communes animi conceptiones appellitant, siue affirmatiuæ fuerint siue negatiuæ, vt diametrum esse incommensurabilem costæ sui quadrati, diametrum non esse lateri sui quadrati commensurabilem. Alijs verō esse, de quibus nondum inter philosophos conuenit, de quarū numero est, animā animalis esse immortalē, id quod defendunt Pythagorici, quibus aduersantur Stoici, arbitantes solam hominis animā immortalitate esse donatā, ab omnium rerum oprimo opifice ac creatore. Est itaque hic septimus locus, a propositione, super qua variae sunt philosophorum opiniones, huiusmodi. Si proponatur propositio, cuius veritas non satis prospecta sit respondententi, & de qua diuersæ sunt autorum probatorum rationes ac sententiæ, commodum fuerit respondententi, si aduersantium philosophorum opiniones coram adstantibus explicet, & hanc rationem dicat apud illos conuincere, istam verō apud istos, poterit quoque vnam eligere, quam defendet opinionem, non absolute alterā reiiciendo. Sic enim elenchum fugiet respondens, nec eo teneri poterit. At nomina trānsferre dicitur, annotante Fabio, qui translaticie loquitur & vitur metaphora, dum vtriusque partis opinioem quadam similitudine videtur tueri. Porro vltimus locus ibi collocatus, Amplius quamcunque interrogationem præsenferit, &c. & ab instantiæ interrogationisve præuentione dictus, hunc habet sensum. Si præsenferit respondens, quas rationes intendat ad disputationem adferre opponens, illi eidem per respondentem sunt exponendæ aperiendæque. Nam sic efficietur, vt nequeat quod cupit assequi opponens.

5. ab eiusdem antecedente & consequente.

6. a duorum contrarijs.

Propositio nū vna diuisio in eam quæ ab omnibus philosophis recepta est & in eā quæ non est eius modi.

7. de propositione super qua variae sunt philosophorum opiniones.

Jacobus Faber.

8. locus ab instantiæ & interrogationis præuentione.

Quoniam autem

recta solutio.

Quæ recta sit dilutio philosophice rationationis

In tertij tractatus, tractantis de vera paralogismorū dilutione, primū caput, in quo agitur de solutione recta in summa, & speciatim de solutione paralogismorū in materia deficientium, scholia. **P**ertractaturus Philosophus de recta paralogismorum dilutione, in huius primū capituli exordio explicat summatim, quid sit recta solutio, dicens rectā solutionē esse falsi syllogismi manifestationem, Ob quā interrogationem accidat falsum, an ob maiorem propositionē, an ob minorem. Dupliciter autem contingit syllogismū esse falsum ob aliquā interrogationem

gationem seu propositionē interrogatam. Priori modo ea propositio videatur probabilis & nō sit, & tunc constituit syllogismū peccantem in materia. Posteriore verō modo, si videatur syllogistica, id est, in modo & figura apte disposita ad inferendā conclusionē, cū tamen nō sit talis, & tunc constituit syllogismū peccantem in forma. Cū igitur recta solutio sit ea quam diximus, sequitur quod apparentis syllogismi solutio nihil aliud sit, quam collectio seu reprehensio eius interrogationis, ob quā syllogismus sophisticus apparet esse bonus & non est, vt si interrogatio sit multiplex aut particularis, cū debeat esse vniuersalis, erit reprehendenda. Itaque cōtingit orationes quæ colligunt syllogismos sophisticos, qui peccant in materia tantum, soluere interimendo eam præmissam quæ videtur probabilis & nō est. Apparentes verō syllogismos, id est, peccantes in forma, oportet soluere diuidendo & resoluendo eos in præmissas, vt videri queat, in vtra præmissarū forma syllogistica claudicat. Ibi, Rursum autem quoniam syllogismorum orationum, &c. Postquam generaliter egit de solutione paralogismorum qui peccat in materia & in forma, nunc specialiter docet eos soluere qui peccat in materia, dicens quod si ex præmissis falsis illata sit falsa conclusio, tunc huiusmodi sophisma poterit solui vel considerando statim præmissam falsam, vel aspiciendo primū conclusionem, ex cuius falsitate fiet regressus ad falsitatem alicuius præmissæ, quia ex veris non sequitur falsum, At si conclusio vera sit (nam potest ex falsis etiam verum sequi) tunc necesse est, vt tota respondentis intentio in præmissas feratur, vt deprehendat eam, ratione cuius falsum accidit.

In caput secundum, docens soluere paralogismos in dictione in forma deficientes, scholia.

POST huius literæ exordium, quo admonet Philosophus, plurimū referre inter quamlibet orationis interrogatæ solutionem, & eam quæ cito, facile, & expedite fit, ad quod assequendū hic secundus liber destinatus est. Docet primō Philosophus, ibi in litera. Earū igitur quæ per æquiocationem, &c. soluere paralogismos æquiocationis & amphibologiæ, duo præmittens. Vnum est, quod paralogismorū peccantium penes actuale multiplex, quidam sint quorum præmissarum altera est multiplex. Alij verō, quorū conclusio est eiusmodi. Atque horum omnium quidam multiplicem aut propositionem, aut conclusionem continent, quæ in omni sensu vera sit, aut in vno quidem vera, & in altero falsa. Alterū autē est, quod in paralogismis eiusmodi, cuius conclusio est multiplex, non contingit fieri redargutionem, nisi prius conclusionem multiplicem abnegauerit, vt syllogisetur sic, quemcunque habentem colorem contingit videre, At cæcus habet colorem, Igitur cæcum contingit videre: non redarguitur respōdens, nisi prius abnuerit idem multiplex. At paralogismo cuius præmissa est multiplex, potest fieri redargutio, nō prius negata propositione multiplici. Cæterum hunc paralogismos soluendi modum tradit Philosophus ibi, Principio igitur ad duplex, &c. volens conclusionem aut præmissam multiplicē distinguendam esse in suos sensus, vniū verum, & alterum falsum, explicandum quoque, quō in sensu teneat illatio, & in quo non. Quōd si distinctione facta resset aliquid ambiguitatis, quōd perfecte non percipiatur multiplicitas sensus, id tollere erit respondentis. Iplius literæ tria sunt exempla. Primum est, quemcunque contingit dicere, contingit loqui: sed tacentē contingit dicere, igitur contingit tacentem loqui. Cuius quidem conclusio duplex est, significās quōd is qui tacet loquatur, aut quæ aliquis de eo qui tacet loquatur. Prior sensus falsus est, secundus autem verus, secundum quē designatur, quōd contingat aliquem loqui tacentem. At plura sunt quæ hoc in paralogismo tractanda forent, vel ex præmissarum inspectione (vt interim sub silentio prætereamus, quæ ad sensum diuisum & cōpositum pertinere videntur) quæ omnia ob breuitatem amplectendā sunt a nobis omiffa. Secundum est, Quæcunque expediunt sunt efficienda & eligenda, Mala autem expediunt, Sunt igitur & efficienda & eligenda. super quo superiori libro dictum est, cum de æquiocatione ageretur. Atque hic maior est distinguenda. Nam quæ simpliciter expediunt, eligenda sunt, Quæ verō in casu duntaxat, non sunt eligenda. Tertium est, Quicunque consciunt aliqua, illa non sciunt, At scientes aliqua consciunt: ergo scientes illa non sciunt. Huius exempli maiorem ad amphibologiam pertinere arbitrantur, secundum quam si dictio (illa) nominatiuus sit iunctus verbo sciunt, redditur falsus sensus, quo indicatur, quōd res scitæ sciant. Si verō sit accusatiui casus, verus reddetur sensus. Alij ad æquiocationis fallaciam reuocant, dicentes conscire æquiocum esse & duplex, eō quōd significat nunc cum alio scire, nunc vero conscium esse. Post hæc secundo in litera ibi, Manifestum autem & eas quæ propter cōpositionem & diuisionem, &c. imprimis explicat modum soluendi paralogismos circa multiplex potentiale deficientes, dicens, quōd si diuisa & cōposita oratio aliud significat, concluditur contrarium dicendum, hoc est, si ex ipsa præmissa (quæ in sensu diuiso admissa est) in sensu cōposito

Plurimū autē differt.

Pro solutione paralogismorū fallaciarū æquiocationis & amphibologiæ præmittuntur duo, Primum. Secundum. Quōd dissoluedi illarū fallaciarum paralogismū

Tria ipsius literæ exempla. Primum.

Secundum.

Tertium.

Solutio eorū paralogismorū quæ peccant penes multiplex potentiale & est oratio.

composito accepta colligatur falsa conclusio, neganda erit ea praemissa in sensu copposito. Et contra, si ex concessa in sensu copposito, & in sensu diuiso accepta, inferatur conclusio falsa, neganda erit illa in sensu diuiso. Duo subiungit litera exempla, de quibus mox dicemus. Deinde in litera ibi, Habet quidem etiam hoc ambiguum aliquid, &c. monstrat Philosophus in exemplis fallaciarum compositionis & diuisionis, quatenus eiusmodi sunt, non incidere fallaciam amphibologiae, eo quod oratio copposita & diuisa non sit prorsus eadem, id quod exigitur ad amphibologiae fallaciam, de qua re fusius est dictum in priori libro. Ceterum huius portionis literae exempla varia sunt. Primum est, Quocumque vidisti hunc percussum, hic percussus est, At oculo vidisti hunc percussum, est igitur hic oculo percussus. Maioris sensus coppositus falsus est, si dictio (quocumque) cum verbo vidisti, vniatur. Quod si iungatur participio (percussus) sensus erit diuisus atque verus. Aliud exemplum est, Quo percussus est aliquis, hoc tu vidisti ipsum percussum, Sed gladio aut baculo percussus est aliquis, Igitur tu gladio aut baculo vidisti ipsum percussum. Huius maior duplicem sensum admittit, coppositum quidem falsum, si dictio (hoc) verbo (vidisti) iungatur. Verum autem & diuisum, si cum participio percussum, construatur. Item & conclusio duplicem ob eandem causam patitur sensum. Tertium exemplum, quod est Euidemi sophistae oratio, ex hac interrogatione desumebatur. Putasne vidisti tu nunc in Pyreo naues, cum in Sicilia sis? Est autem Pyreus, portus Atheniensium, quadraginta stadia (vt tradit Strabo) ab vrbe distans. Et haec oratio, putasne vidisti tu nunc in Pyreo naues, cum sis in Sicilia? potest coniungere nunc & vidisti, & falsa est, vel potest distinguere, vt dicatur, putasne vidisti tu, in Pyreo naues nunc cum sis in Sicilia? sed non eadem est oratio. Quartum exemplum est, Omnis bonus tutor malus est, At hic bonus vir bonus est tutor, Igitur hic bonus malus est. Si in maiore tutor cum malo grammaticè iungatur, sensus erit coppositus & falsus. Nam plerique boni sunt, qui non sunt tutores mali. Si verò construatur cum adiectiuo bonus, poterit sensus qui diuisus est, esse verus. Quintum exemplum est, Cuiuscumque est scientia bona, est bona disciplina, Mali autem est bona scientia, Igitur malum est bona disciplina. Cuius maioris vnus sensus est, cuiuscumque est bona scientia, illius esse bonam disciplinam, antecedente, cuiuscumque existente genitiuo casu, constructo cum disciplina bona. Alter est, cuiuscumque est bona scientia, illud bonam esse disciplinam, eodem antecedente existente nominatiuo, constructo cum verbo est. fortassis prior coppositus est, & posterior diuisus. Subsequens exemplum est eiusmodi, De quocumque verum est dicere, quod nunc factus est, factus est ipse nunc, Sed nunc verum est dicere, quod tu factus es, Igitur tu factus es nunc. Minoris sensus coppositus verus est, si aduerbium nunc, determinet verbum dicere. Compositus verò falsus, si iungatur dictioni factus es. At vltimum exemplum est eiusmodi, Quaecumque potes & vt potes, sic & ipsa facies, sed non citharizans potes citharizare, Ergo non citharizans citharizabis. Minor huius exempli in sensu copposito falsa est, in diuiso autem vera, quemadmodum constat ex secundo libro Peri Hermem. Deinde in calce huius particulae ibi, Soluunt autem quidam id & aliter, &c. Adhibet huic vltimo exemplo alteram antiquorum solutionem, sed insufficientem, quemadmodum in litera declaratur. Insuper tertio post haec in litera ibi, Propter accentum autem captiones, &c. Imprimis de fallacia accentus tradit Philosophus, eam non saepe locum habere, neque in scripto, neque in prolatione, & si id aliquoties contingat. Deinde huius paralogismorum solutionem petendam esse, ex eo quod eadem dictio sub diuersis accentibus & spiritibus diuersa designet, vt in exemplo textus particula ne, accentu graui pronuntiata interrogationem significat, acuto verò negationem. Insuper ibi, Manifestum autem & in istis quae figura orationis, &c. in summa monstrat, quo pacto dissoluendi sunt paralogismi fallaciae secundum figuram dictionis, volens in summa illorum solutionem deprehendendam esse ex praedicamentorum diuersitate, ipsorum diuersis modis praedicandi atque connotandi. Imprimis autem adfert exempla tria, in quibus accidens in accidens mutatur. Et quae ex finalis terminationis similitudine desumuntur. Primum est, Esto interrogatio quae abnuat respondens, an contingat idem simul facere & fieri? Adaptabitur contra respondentem huiusmodi paralogismus. Contingit idem & secundum idem, id est, secundum eandem partem nempe oculum, simul videre & videri, sed videre & videri, sunt agere & pati siue fieri. Igitur contingit idem & secundum idem simul agere & fieri. At quid designent videre & videri, alibi prius expressimus. Alterum exemplum est, Sit interrogatio, putasne eorum quae sunt pati, aliquid facere? Cui si relucteris, constituetur hic paralogismus, Secari, vri, & operari similiter dicuntur, & pati designat, At operari & facere idem sunt, igitur facere passionem designat, & est facere pati. Tertium exemplum est, videre significat facere quia est, vt currere,

Varia litera exempla. Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum.

De accentus paralogismorum soluti one.

De solutiōe paralogismorum fallaciae secundū dictionis figuram.

Literae exempla. Primum. Secundum.

Tertium.

vt currere, scribere, & significat etiam pati, quia videre est sentire, quod est quoddam pati, ergo videre significat & facere & pati. Hi paralogismi vt litera indicat eo in loco, Si autem aliquis illic, &c. non simpliciter absoluteque redarguunt. Vel si pars altera assumpta annuatur concedaturque, quorum solutio ex hoc pender, quod non oporteat idem significare, quae finalem habent terminationem similem. Ceterum ea similitudo, de qua ibi agitur, idem enim accidit hic quod in a quiuocationibus, ex superioribus in hoc capite dictis facile cognoscitur, & proinde abstinentur ampliori declaratione. Porro post haec ibi, Similes autem & haec orationes illis, &c. Superioribus exemplis alia similia adiungit, desumpta ex hoc quod substantia in accidens commutetur transferaturque. Primum, in quo quid in quantum mutatur, est. Quicquid quis habuit & modo non habet, id amisit, At Socrates decem calculos habuit, & modo non habet (nam vnus perdidit) Igitur Socrates decem calculos perdidit. Huius solutio apud Aristotelem est, quod maior vera est, & conclusio falsa, & quod quid in quantum mutatur. Est enim signum (quicquid) substantiae distributiuum, minor autem extremitas aut ipsius pars quae est decem, quantitatem indicat. Quod si in maiore substantia in quantum commutetur, hoc pacto, quotquot quis habuit & modo non habet, tot amisit, falsa erit huiusmodi maior, sed conceditur quotquot quis habuit & modo non habet, tot aut aliqua ex illis amisit. Aliud in quo substantia in ad aliquid commutatur, complectitur hos quatuor paralogismos. Hic dat vnum solum denarium, & hic non habet vnum solum denarium, ergo dat quod non habet. Iste dat aliquid cum trinitia, & non habet cum trinitia, ergo dat quod non habet. Aliquis percutit vna sola manu, & non habet vnam solum manum, ergo percutit manu quam non habet. Aliquis videt aliquid vno solo oculo, & non habet vnum solum oculum, Igitur videt aliquid oculo quem non habet. Horum omnium solutio ex hoc pender, quod quid in ad aliquid, aut vnus vnus vnus praedicamenti, in aliud commutatur. Ad haec in litera ibi, Soluit autem quidam dicentes, &c. Philosophus duas antiquorum solutiones recenset, quorum quidam arbitrabantur, minorem dictionum paralogismorum esse falsam. Alij verò, ipsam interrogationem seu maiorem. At has solutiones, siue duae sint, siue tres, velut insufficientes reprobat ibi Aristoteles. Sed quod dictum est prius hi omnes, &c. Deinde in litera ibi, Amplius autem & haec sunt ex huiusmodi orationibus, &c. Subiicit exempla, in quibus quid transfertur in alia praedicamenta, nempe in quale, in quando, & in vbi. Primus paralogismus est, Quod scriptum est, scripsit quis, sed oratio falsa scripta est, ergo quis scripsit falsam orationem, sed scribebat eam veram, Igitur ea oratio simul vera est & falsa. Supponitur quod hic scribatur, tu sedes eo tempore quo sedes, & ea scripta ilico surgas, & sic eadem oratio falsa efficiatur. Huic annexitur & iste. Id de quo opinatum est, opinatur quis, Sed de falso opinatum est, ergo falsum quis opinatur, sed opinatur verum, Igitur idem simul erat verum & falsum. Fit suppositio secundum quam aliquid verum est, dum ipsum quis opinatur, & efficitur falsum, dum cessat illud opinari. Secundus paralogismus est, Quod discit discens, hoc est quod discit, Discit autem aliquid, quod tardum est celeriter, Igitur rare discere est celeriter discere. In his quid in quale & modum quendam commutatur. Tertius paralogismus est, Quisquis ambulat aliquid pessundat, Ambulat autem totam diem, Igitur totam diem pessundat. Quartus est, Quicquid bibisti, ventre contines, At cyphum bibisti, Cyphum igitur ventre contines. in hoc quid in vbi vel ex quo mutatur, In illo autem in quando. At paralogismus eum, qui ibi designatur, Et putas quod quis sciuit, inueniens vel discens sciuit, &c. (estque huiusmodi. Omne quod quis nouit, aut inueniens aut discens nouit, id est, per inuentionem aut doctrinam, At haec duo quis nouit, istis demonstratis quorum vnum inuentione, alterum per doctrinam nouit, Igitur haec duo aut inueniens, aut discens nouit) superioribus connumerat atque adiungit in suis commentarijs Albertus, non quod substantia in aliud praedicatum commutetur, sed quoniam variatur praedicandi modus, secundum numerum singularem & pluralem. At Egidius Romanus arbitratur, ipsum pertinere ad eos paralogismos, in quibus quale quid in hoc aliquid commutatur. De qua quidem re poterit, si libuerit, lector vtriusque auctoris commentaria consulere, in quibus & inspicere poterit, quomodo hic paralogismus pertinere valeat ad fallaciam secundum plures interrogationes vt vnā, Alia quoque id genus similia. Post haec in litera ibi, Et quoniam est quis tertius, &c. A Philosopho in medium producuntur paralogismi fallaciae secundum dictionis figuram, In quibus sine controuersia quale quid in hoc aliquid vertitur, hoc est, vna substantia in alteram, siue commune in particulare determinatum seu simpliciter. Admonet hoc loco Albertus, dupliciter dici quale quid, Vno modo omne inferius est quale quid sui inferioris comparatione. Altero modo, cum id quod in seipso quid est, per accidens adueniens est quale, secundum quem modum Coriscus musicus, dicitur quale quid.

Alia litera exempla.

Primum.

Secundum.

Tertium.

Primus paralogismus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Albertus.

Egidius Romanus.

Albertus.

Dupliciter dicit aliqd quale quid. Prior litera paralogifmus. Posterior. Albertus. Egidius.

quid. Atq; iuxta hunc duplicem modum, duo adferuntur a Philosopho paralogifmi. Prior est, Coriscus est tertius ab homine, & Coriscus est homo, Itē & Plato homo est & quiuis a Corisco alius est, Igitur Coriscus est tertius a seipso, & quouis alio homine. In hoc commutatur quale quid priori modo in hoc aliquid, & proinde pertinet ad secundum dictionis figurā fallaciā, et si alia ratione ad accidentis vel consequentis fallaciā attineat. Alterum duobus modis inuenimus redditum. Nam Albertus hoc pacto reddit, Coriscus est alter a musico, nempe a quodam musico, Et Coriscus est musicus, Igitur Coriscus est alter a seipso. At Egidius ad hunc modū videtur reddere, Coriscus est alter a Corisco musico, Coriscus est Coriscus musicus, Est igitur Coriscus alter a Corisco. In quo sanē quale quid secundo modo, in hoc aliquid est cōmutatum. Postremo in litera ibi, Omnino autē in orationibus quę propter dictionem, &c. Per quendam epilogi modum repetit ea quę speciatim dicta sunt de soluendis paralogifmis singularum in dictione fallaciarum, volens summam, solutionem esse defumendam ex opposito illius propter quod apparent esse elenchi.

Earūve rō quę per accidens,

In caput tertium, quod commonstrat, quo modo paralogifmi extra dictionem syllogistica forma carentes, soluantur, scholia.

Ad ppositos paralogifmos, tres antiquorū solutiones.

Prima. Secunda. Tertia.

De solutiōe eorū paralogifmorū, q̄ a dicto secūdu qd, ad simpliciter dictū p̄grediūtur. Huius fallacię paralogifmi, inualidē contradictōria colligētes.

Primus.

Secundus. Tertius.

Quartus. Quintus.

Chryssipi sophisma te ste Hieronymo. Primū literę exemplū ex determinatiōe respectiua. Secundū,

In præsentis literę exordio agit Philosophus de accidentis fallacia, quę primum obtinet locum inter eas, quę sunt extra dictionem: Atque imprimis dicit, omnibus huius fallacię paralogifmis eandem esse solutionem adhibendam, quę fiat per consequentię ac illationis negationem, cum ea sit inualida, et si illata conclusio veritatem contineat. Deinde ibi, Sunt autem omnes rationes, & cetera. huius fallacię paralogifmos recenset cum suis peculiaribus dissolutionibus, ex generali illa solutione pendentibus. Sunt autem paralogifmi eiusmodi. Tu nosti bonum, volo autem te interrogare de bono, igitur nosti quod volo interrogare. Tu nouisti Coriscum, at Coriscus ueniens est, nouisti igitur ueniētem. Tu nosti cooperum, sed Coriscus est cooperus, igitur nouisti coriscum. Hęc statua est tua, & eadem est opus, igitur hęc statua est tuum opus. Hic canis est pater, & est tuus, Est ergo hic canis pater tuus. Post hęc in litera ibi, Soluunt autem quidam interrogationem, & cetera. tres superiorum paralogifmorum solutiones ab antiquis traditas enumerat. Prima eorum fuit, qui dicebant priorum paralogifmorum, in quibus mentio fiebat de cognoscendo, illatam conclusionem esse admittendam alia atque alia ratione ac respectu. Quam ibi refellit Philosophus, Atqui primum quidem sicut iam diximus, earum quę propter idem sunt orationum, &c. At alio item ad paralogifmum colligentem raro pauca esse pauca, respondentes conclusioni annuendum esse, eo quod omnis numerus & paucus sit & multus, confutat ibi, Similiter autē peccant, & qui soluunt quoniam omnis numerus, &c. Alij arbitrabatur, postremos paralogifmos soluendos esse per multiplicatitatis explicationem, contra quos insitat in litera ibi, Quidam autē & duplici soluunt syllogifmos, &c. Post hęc secundo ibi, Eas verō quę propter id proprię, &c. Imprimis in summa docet soluere paralogifmos fallacię a dicto secundū quid ad simpliciter dictum: In summa volens, omnes eiusmodi paralogifmos, siue sumantur secundum partem integram, siue determinationē localem, aut temporalem, aut respectiuā soluendos esse inspiciendo, si oppositum conclusionis illatę in veritate cum præmissis possit consentire. Nam hoc existente, nequeunt præmissę assumptę illatam conclusionem efficaciter colligere. Deinde ibi & sequentibus, Atqui huiusmodi omnes orationes, &c. huius fallacię paralogifmos assignat, primō eos qui inualidē contradictōria colligunt, qui numero sunt quicquē. Primus est. Quod est opinabile, est: & quod est opinabile, non est: Igitur quod nō est, est. Secundus. Quod non est alinus, nō est: At aliquid est, quod non est alinus: Igitur quod est, nō est. Tertius est. Quicquē adimplet iuramentū, bene iurat: At iste peierando iuramentum adimplet, peierando igitur bene iurat: sed peierando non bene iurat, idcirco simul bene iurat & non bene iurat. Quartus. Qui suadet dissuasionem, suadet & non suadet, vel suadet & dissuadet: At hic dissuasionem suadet, Igitur suadet & non suadet. Quintus est. Ego dico falsum si dixerim hominem esse equum, At hoc dicendo, dico uerum, Igitur dico simul uerū & falsum. Huiusmodi sophisma erat teste Diuo Hieronymo ipsius Chryssipi. Hactenus de exemplis ex determinatione absoluta constantibus. Quę sequuntur, respectiuam complectuntur determinationem, & conradictoria similiter colligunt. Primum est. Opes & sanitas bonę sunt sapienti & bene utenti, & eadem non sunt bonę insipienti & perperam utenti, Igitur eadem diuitię sunt bonę & non bonę. Secundum. Quod non est bonum aliquando aut alicubi, non est bonum, sed sanitas & potestas, quę est quoddam bonum, non est bonum aliquando aut alicubi, Igitur sanitas & potestas, quę est quoddam bonum, non est bonum.

Post

Post hęc in litera ibi, Putasne quod non vult sapiens. subnectit Philosophus alia exempla, quę contraria inferant, quę sunt hęc. Primum, Quod non vult sapiens, est malum, Sed amittere bonū non vult sapiens, igitur bonū est malum. Aut sapiens non vult amittere bonū, ergo non vult bonum. At quod nō vult sapiens est malum, Igitur bonū est malum. Secundum est, Quod vult fur, est malum, Sed fur vult sumere bonū, Ergo sumere bonū est malum.

Tertium est, Volens bonum, vult ægritudinem amittere, Sed qui vult ægritudinem amittere, vult ægritudinem, & ægritudo mala est, Igitur volens bonum vult malum. At in litera ibi, Putasne iustum iniusto, &c. recenset Philosophus eiusdem fallacię alia exempla, quę colligunt priuatiuē opposita, quorum primum est. Magis eligendum est iniuste mori, quam iuste, Sed iniuste mori est iniustum, & iuste mori iustum, Igitur magis eligendum est iniustum, quam iustum. Secundum est, Habere sua semper est iustum, sed habere sua secundum legem aliquando est iniustum (vt cum iudex perperam iudicat & pronunciat) Igitur sua habere & iustum est & iniustum. Tertium, Iniusta dicentē, iustum est condemnare, Sed iustum hominem iniuriam passum contingit iniusta dicere, Igitur iustum hominē iustum est condemnare, At iustum hominem condemnare est iniustum, Igitur iustum est iniustum. Ceterum tertio in litera ibi, His autem qui propter definitionem sunt redargutione, & cetera. explicat quo pacto soluendi sunt paralogifmi, qui eueniunt ob ignorantiam definitionis elenchi, dicens eos soluendos esse, conferendo conclusionem ad eam propositionem, quę verē contradicit positioni respondentis, ex cuius inspectione palam erit quod fuerit omissum, quod ad contradicendum exigebatur. At quomodo possibile sit, idem esse duplum & non duplum (id quod indicat litera) ex ipsa litera facile colligi potest. Deinde ibi, Sunt autem omnes hęc orationes, & cetera. reddit huius fallacię hos paralogifmos. Hic cognoscit Coriscum quatenus Coriscus est, & non quatenus est musicus, ergo hic eundem cognoscit & non cognoscit. Hoc ferrum est tricubitū hora octaua, & terracubitum hora nona, At terracubitum maius est secundum longitudinem tricubito, Igitur hoc ferrum nunc tricubitum nunc terracubitum, eodem & seipso maius est & minus. In hoc omittitur particula In eodem tēpore. In illo autē Secundū idem.

Insuper quarto ibi, Illa verō quę fiunt propter id quod petitur sumiturque principium, &c. docet soluere paralogifmos principium petentes, dicens, quod cum respondentī manifesta est principij petitio, non sunt præmissę ab opponente assumptę dandę & concedendę, sed potius negandę, et si sint probabiles. Quod si respondentem is defectus lateat ante conclusionis illationem, & post illationem deprehensus fuerit, respondentem opponenti oportere dicere, quod non verum constituat elenchum, cum petat principium, id quod non suscipit elenchus, & quod præmissas dederit, non tanquam ex quibus construeretur syllogifmus ad conclusionis illationem, sed potius gratia disputationis, vt ad oppositū concessi probandum sese accingeret. Præterea quinto loco in litera ibi, Et eas quę per consequens probant, &c. dicit Aristoteles, omnes fallacię consequentis paralogifmos vna eademque communi solutione esse dissoluendos, nempe per illationis negationem. Subijcit quoque, consequentium duplicē esse consequentiā, vnā affirmatiuam a positione antecedentis ad consequentis positionem, quę bona est. vel a positione consequentis ad antecedentis positionem, quę est inualida. Altera est a negatione antecedentis ad consequentis negationem, quę est similiter inefficax, vel a negatione consequentis ad negationem antecedentis, & hęc est legitima. Post hęc sexto ibi in litera, Quęcunq; autem propter id, quod additur aliquid, &c. vult paralogifmos fallacię secundum non causam solui, si respondens consideret, an ablato superfluo nihilominus accidat ex restantibus impossibile, & dicat id non esse causam, quod veluti causa sumebatur. Deinde dicat opponenti, se illi propositioni annuisse, non quod ei videretur, sed vt ad propositionem conclusionem argumentaretur, id quod per ignorantiam non est assequutus opponens, cum non causam vt causam acceperit. At postremo loco in litera ibi, Eas autem quę plures interrogationes vnā faciunt, & cetera. Paralogifmos fallacię secundum plures interrogationes vt vnā imprimis docet soluere, volens ad vnā interrogationem, respondentem dandam vnā responsionem. Ad plures verō plures ac multas. Deinde ibi, Ac vt in æquiuocis, & cetera. explicat quando ex vna responsione ad plures interrogationes vera sequatur redargutio, & quando non proueniat. Et post hęc ibi, Vt in his orationibus, &c. recenset huius fallacię hos paralogifmos, numero quatuor. Primus est, Propositis duobus, vno bono & altero malo, si rogetur an hęc sint bona, an mala: si respondetur bona sunt, sequitur malum esse bonum. Si verō mala esse dicatur, erit bonum malum, Et si bona sint, non erunt mala, et si mala non erunt bona, quare nec bona nec mala erunt. Secundus est, Rogetur

Exempla quę contraria inferunt. Primum. Secundum.

Tertium. Exemplo rō colligenti priuatiuē opposita. Primum. Secundum.

Tertium.

De solutiōe paralogifmorū ex elenchi ignorantia proueniētiū.

Huius fallacię paralogifmi.

De paralogifmis petitionis principij.

De solutiōe paralogifmorū fallacię consequentis.

De solutiōe paralogifmorū secundum non causam vt causam.

Fallacię secundū plures interrogationes vt vnā paralogifmū quatuor. Primum.

Secundus.

Fff ij

aliquis

aliquis, an omnia sint sibiipsis eadem, & ab alijs diuersa: Si respondeatur sic esse, argumentabitur opponens. Omnia sunt sibiipsis eadem & alijs diuersa, ergo omnia sibi eadem sunt & diuersa. Tertius est, Ex duobus vno bono & altero malo, fiat bonum malum, & hoc bonum, si rogetur, an hæc fiant bonum & malum? si respondeatur sic, colligitur quod hoc fiat bonum & malum, similiter & quod illud malum & bonum fiat. Quod si rogetur, an fiunt bonum & malum? & respondeatur bonum aut malum, sequitur duo vnum fieri. Quartus est, Si dentur duo inæqualia inter se, quorum vtrūq; sibi æquale est, si quærat an sint æqualia, & respondeatur sic esse, sequitur eadem esse inæqualia sibi, & æqualia. Ad hæc in fine ibi. Incidunt autem hæc orationes, & cæ. ostendit Philosophus, huiusmodi paralogismos, & ad alias fallacias pertinere. Neq; enim id pro inconueniente ducendum est.

Tertius.

Quartus.

In illis

aut que eò ducunt.

In quartum caput, agens de speciali dilutione paralogismorum ducentium ad nugationem & solæcismum, scholia.

In huius literæ exordio aperit Philosophus, quo pacto diluendi sint paralogismi, quibus conatur sophistæ deducere respondentes ad nugationis metâ, atq; in primis agens de nugatione incidente circa relatiua & correlatiua, dicit eiusmodi captiones soluendas esse, si negauerimus eam suppositione, relatiua seorsim accepta, & in oratione suis correlatiuis coniuncta idem designare. Neq; enim necessum est, vt quicquid nomē separatū designet, idem det intelligere in oratione alteri cōnexum. Id quod Philosophus cōprobat de ijs vno minus decē, non albū, nō agere, & similibus, quæ vtrūq; decē, album, & agere designat, pro quibus non accipiuntur. At cum subiungitur, duplum nihil significare, id accipiunt de eo quod absolute est. Nam certū est, relatiua relationes designare. At Iacobus Faber hunc locū aliter explicat. Duplum (inquit) & cætera id genus relatiua quæ ad aliquid dicuntur, si seorsim & sine suorum correlatiuorum intelligentia capiuntur, nullius rei constituunt intelligentiam. Quare nec significare quicquam videntur. Quid enim per duplū amora dimidiū intelligentia, & quid per dimidiū, amora intelligentia duplū, intelligis? cuius nam rei constituunt intelligentiam? Nullius profectō, sed vocabula per se ad constituendam intelligentiam vana sunt. Hęc Strapulensis. Deinde ibi, In his autem quæ per se ostenduntur prædicatis, &c. dicit nugationē manantem ex parte subiecti & accidentis proprii, dilui a nobis, si non concesserimus accidens proprium per se sumptū & in oratione subiecto annexum, idem designare, vt simum per se acceptum designat nalum, quē nō indicat in hac oratione, nalus simus, cū idem sit nalus simus & nalus curuus. Cæterum dum mox dicitur, accidens proprium non significare in recto suum subiectū, sed potius in obliquo, cum simū idem sit, quod habens nasi curuitatem, id accipiunt de principali primarioq; significato. Ab omnibus enim receptū est, simum nasum connotare.

De soluti one paralogismorū, in quibus accidit nugatione relatiua & correlatiua.

Quo ducunt solutiū acceptū, nihil significat.

Iacobus Faber.

De soluti da nugatione in accidente ex subiecto & proprio

De solutiōe paralogismorū in quibus admittitur solæcismus.

Quinque ipsius literæ paralogismi Primus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Oportet autē animad

uertere

Argumentationū sophisticarum quædam ad

Post hæc secundo ibi, De solæcismis autē propter quid apparent accidere, &c. tradit Philosophus, paralogismos ad solæcismi metâ deducentes, dissolui per distinctionē congrui sermonis ab incongruo, simul cōmonstrando, dictionē alium & alium habere significandi modū in diuersis casibus. Cæterum quoniam in casu variatione id magis est manifestū, idē primō subiungit tres paralogismos, in quibus rectus casus in obliquū mutatur. Quartum, in quo contra, obliquus in rectum. Et quintū, in quo obliquus in alterum obliquū conuertitur. Primus paralogismus est, Quod tu dicis verē esse, hoc est aliquid, At lapidem dicis verē esse, Igitur lapidem est aliquid. Nam lapis in obliquo designatur in conclusione, quæ in virtute quadam in recto, in maiore designabatur. Quod si idem seruaretur casus in præmissis & conclusione, aut in præmissis reperiretur incongruitas, aut tolleretur syllogismi ratio. Nam si pronomen hoc in maiore acculatiui casus esset, offenderentur ob maioris solæcismū Romanæ Latīnæq; linguæ aures. At si colligeretur, quod lapis est aliquid, eodē recto seruato, legitima & valida erit ratiocinatio. Secundus paralogismus est, Ista (aspide demonstrata) est id quod ais eam esse, Sed ais eam esse aspidem, Ergo ipsa est aspidem. Tertius paralogismus est, Quem tu dicis esse hunc, hic est, Sed Cleonem dicis esse hunc, Igitur Cleonem hic est. Quartus est, Tu scis hoc, Sed hoc est lapis, Ergo tu scis lapis. Quintus est, Cuius habes scientiam, hoc scis, Sed habes scientiam lapidis, Igitur tu scis lapidis. Hactenus a nobis dictum sit quā breuissimē potuimus, de paralogismorum omnium dilutionibus.

In quarti tractatus vnicum caput, de orationibus facile & difficile solubilibus, acribus & acrioribus pertractans, scholia.

Pertractatis argumentationum deceptoriarum solutionibus, congruenti ordine hoc in tractatu commonstrat, qui paralogismi solutione digni sint, & qui indigni, in exordio hanc partitionem lectori proponens. Omnium argumentationum sophisticarum, quædam

quædam sunt ad soluendum faciles, ob quod videntur esse despiciendæ, & vt illis adhibeatur responsio indignæ. Aliæ sunt difficiliore, ob latentem causam non existentiam. Coincidunt tamen hæc nonnunquam, eò quod in vnaquaque fallacia offendere liceat & faciles & difficiles orationes. Faciles quidem sunt secundum æquiocationem, quæ accipiunt eiusmodi propositiones, Vir ferebatur in schala diſſop; Boreas purus nã vtra boum ante pariat; Dictionem diſſop alij currus, alij sedens vertunt, ex quo videtur ad hæc duo æquiuocæ esse. At purum aliquando idem est quod nubes dissoluens, & aerem purgans. In quo significatu Boreas purus dicitur. Aliquando designat idem quod non nocens, in qua significatione boreas non est purus, cum pauperem lædat frigoris rigiditate constringens, & eminentem, vt pote quæ sterilitates inducit, multaq; bonorum incommoda. Item Ante, situm & tempus designat æquiuocè. Si situm accipiamus, vtraq; boum posterius pariet, seu secundum partem posteriorem. Si verò tempus, ea ante parit, quæ tempore anticipat partem alterius. Eiusmodi itaque paralogismi, qui ex æquiuocatione manifestè ostenduntur, faciles sunt. At alij sunt difficiles, vt qui ea accipiunt æquiuoca, de quibus docti diligantur, an vniuoca sint an æquiuoca, eiusmodi sunt ens, & vnum, &c. quæ a consilio appellantur æquiuoca. Deinde secundo ibi in litera, Est autem acuta oratio, &c. explicat Philosophus, quæ sit acris acutaque oratio, quæ acrior, & quæ acerrima. Acris enim est, quæ dubitare facit respondentem, quomodo ipsi adhibebitur responsio. Acrior verò & acerrima est, quæ magis vel maxime dubitare facit, quo pacto solutione illi sit obuiandum. Hæc enim mordet, pungit, & impedit respondentem, quo minus illi respondere valeat is, cum quo differitur. Eiusmodi orationem seu argumentationem acrem & acerrimam, partitur in eam quæ in materia deficit, & in eam quæ syllogistica destituta est forma. Inter eas quæ in materia peccant ea ratiocinatio est acerrima, quæ ex maxime probabilibus vel probabilioribus interimit apprensus & probabile, id quod euenit, cum syllogismo conuersiuo ex opposito conclusionis cum præmissarum altera reliquam interimimus, quemadmodum ex hoc syllogismo potest constare, Omnis mater diligit filium, Medea est mater, Igitur Medea diligit filium quem interficit, quæ ex probabilibus colligit improbabile. Acris autem in materia deficiens dicitur, quæ ex æquæ probabilibus falsis tamen in ostensiuo & conuersiuo syllogismis interimit probabile, Aut quæ ex æquæ probabilibus, et si falsis, in ostensiuo syllogismo colligit falsum. Porro inter eas, quæ in forma deficiunt, orationes, ea dicitur acerrima atque acutissima, quæ dubitationem adfert, an sit syllogistica, an non. Item an soluenda veniat per alicuius falli interemptionem, an per distinctionem. At ea in eodem genere acris est, quam constat oportere dilui per interemptionem, vel distinctionem, sed ambigitur, an per interemptionem vel distinctionem minoris, vel maioris, vel conclusionis. Contrà, ea oratio inter alyllogisticas est facilis, quæ præmissas accipit valde improbabiles & falsas, quarum quædam dignæ sunt vt despiciantur & contemnantur, eò quod opponens falsum probare conatus, eam propositionem prætermittat, ex qua, veluti causa colligitur falsa conclusio. Aliæ non dignæ sunt vt contemnantur, cum scilicet opponens propositiones omnes aduehit ad syllogismi constructionem, quæ causæ sunt fallitatis inferendæ conclusionis, omissis interim illis quæ extrinsecus adferri possent ad propoliti dilutionem, occultationemve, vel explanationem. Cæterum postremo in litera ibi, Sanè vt soluendum quandoque, &c. Recenset triplicem soluendi & interrogandi modum, nempe ad orationem, ad hominem, & ad tempus. Prima est recta solutio & interrogatio, Reliquæ duntaxat sunt apparentes.

Soluendi faciles, & quædam esse difficiles.

Dictionis Purum diuersa significatio.

Item Ante æquiuocè est.

Quæ acris, quæ acrior, & quæ acerrima oratio

Acerrime argumentatiōis distributio.

In quinti tractatus primum caput, omnium superius dictorum summam repetens, Annotariuncula.

In hoc quinti tractatus initio, quodam epilogo recenset complectiturq; summam, de quibus in his duobus sophisticorum elenchorum libris consyderatum atque pertractatum sit, & si non eodem perpetuo seruato ordine. Deinde secundo ibi, Reliquum autem, vt eo quod principio erat propositum, &c. epilogum octo præcedentium adiicit, ex quo coniectare licet, Elenchorum librum proximè sequi libros Topicorum. Cæterum de Socrate, Varro in Academicis Ciceronis ita habet, Hic in omnibus ferè sermonibus, quæ ab iis qui illum audierunt præscripti varij copiosiq; sunt, ita disputat, vt nihil affirmet ipse, refellat alios, nihil se scire dicat, nisi id ipsum, eoq; præstare cæteris, quod illi nesciant & scire putent, ipse verò nihil scire.

Ex quot igitur quibusq; fiunt.

Omnium superius dictorum epilogus. Varro de Socrate.

Opere
precium
aut est
nos.

In capite secundum, de huius artis intentionis modo, eiusque
inuentore, Annotatiuncula.

Maxima
Principii
quanto mo-
le minima,
tanto vali-
dissimum po-
testate, esse
maximum &
difficillimum.

IN presentis huius dialectici operis peroratione in primis monstrat Aristoteles, quo pacto
ad inuentam sint alia disciplina, nempe per plurimorum sese aetate consequentium mutu-
um auxilium. Deinde secundo ibi, Huius autem negotij, &c. adiicit eo modo hanc dis-
ciplinam dialecticam non esse inuentam. Et proinde tertio ibi, Et de his Rhetoricis quidem,
&c. subindicat, eiusdem artis, quatenus ars est, se autorem esse peculiarem. De inuentis qui-
dem gratiam, de omnis vero veniam exigens. Ex huius capitis illa priori parte, lectu sane
ac memoratu dignissima, decerpi ac depromi solet id vulgare axioma, Principium
quanto mole minimum, tanto validissimum potestate, atque maximum esse
& difficillimum. Id quod praesertim accipiunt de principiis artibus
propriis, quatenus sunt principia. Porro Tisias, Thrast-
machus Chalcidionius, Theodorus Bizantius, Gor-
gias Leontinus, quorum praesens litera memi-
nit, sophistae fuerunt ferme tempore Plato-
nis, qui grandem orationum struem,
civiliumque quaestionum cumu-
lum auditoribus vendita-
tes, sic se tradituros
Philosophiam
polliceba-
tur.

Commentariorum in vniuersa Aris-
totelis Dialectica

FINIS.

